QVARTVS TOMVS

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI OPERVM,

CONTINENS EXPLANATIONES, HOC EST, EA QVAE FACIVNT ad interpretationem diuinarum ſcripturarum Veteris Teſtamenti, cum alijs quibuſdam, quæ uerſa facie licet uidere.

FRO BEN

BASILEAE M. D. LV.

Cornelio Francescucci

CATALOGVS IIII. TOMI.

CAPITA PRIMI LIBRI HEXAEMERON.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI HEXAEMERON LIBER PRIMVS.

De opinionibus philosophorum circa rerum principia, mundiq; unitatem ac durationem errantium. Caput i

QANTVM'ne opinionis assumpsisse homines, ut aliqui eorum tria principia constituerent omniũ, deum, & exemplar, & materiam: sicut Plato, discipuliq; eius: & ea incorrupta & increata, ac sine initio esse asseuerarent: deumq; non tanquam creatorẽ materię, sed tanquã artificem ad exemplar, hoc est ideam intendentem, fecisse mundum de materia quam uocãt hylen, quæ gignendi caussas rebus omnibus dedisse asseratur: ipsum quoq; mundum incorruptum, nec creatum aut factum existimarent: alij quoq;, ut Aristoteles cum suis disputandum putauit, ut duo principia ponerent, materiam, & speciem: & tertiũ cum ijs quod operatorium dicitur, cui suppeteret cõpetenter efficere, quod adoriundũ putasset? Quid igitur tam inconueniens, quàm ut æternitatem operis cum dei omnipotentis coniungerent æternitate, uel ipsum opus deũ esse dicerent, ut cœlum & terram & mare diuinis prosequerentur honoribus? Ex quo factum est ut partes mundi deos esse crederent: quamuis de ipso mundo non mediocris inter eos quæstio sit. Nam Pythagoras unum mundum asserit, alij innumerabiles dicunt esse mundos, ut scripsit Democritus, cui plurimum de physicis authoritatis uetustas detulit. Ipsum quoq; mundum semper fuisse & fore Aristoteles usurpat dicere, contrà autẽ Plato nõ semper fuisse, sed semper fore præsumit astruere, plurimi uerò nec fuisse semper, nec semper fore scriptis suis testificantur. Inter has dissensiones eorum quæ potest esse ueri æstimatio, cum alij mundum ipsum deum esse dicant, quod ei mens diuina, ut putant, inesse uideatur: alij partes eius, alij utrumq;: in quo nec quæ figura sit deorum, nec qui numerus, nec qui locus, aut uita possit aut cura comprehendi? Siquidem mundi æstimatione uolubilem, rotundũ, ardentem, quibusdam incitatum motibus, sine sensu deum conueniat intelligi, qui alieno non suo motu feratur.

De confutatione præmissarum opinionum per sanctum Moysen docentem in principio deum fecisse cœlum & terram. Caput ii

VNde diuino spiritu præuidens sanctus Moyses hos hominũ errores fore, & iam fortè cœpisse, in exordio sermonis sui sic ait: In principio fecit deus cœlum & terram.] *Gen. 1* Initium rerum, authorẽ mundi, creationẽ materiæ comprehendens, ut deum cognosceres ante initium mundi esse, uel ipsum esse initium uniuersorum: sicut in Euangelio dei filius dicentibus sibi, Tu quis es, respondit: Initium, quod & loquor uobis: *Ioan. 8* & ipsum dedisse gignendis rebus initium, & ipsum esse creatorẽ mundi, non idea quadam duce imitatorẽ materiæ, ex qua non ad arbitrium suum, sed ad speciem propositam sua opera formaret. Pulchrè quoq; ait: In principio fecit.] ut incõprehensibilem celeritatem operis exprimeret, cum effectum prius operationis impletæ, quàm indicium cœptæ explicuisset. Quis hoc dicat, aduertere debemus. Moyses utiq; ille eruditus in omni sapientia Aegyptiorum, quem de flumine collectum filia Pharaonis ut filium dilexit, & subsidijs regalibus fultum, omnibus secularis prudentiæ disciplinis informari atq; instrui desiderauit. Qui cum de aqua nomen acceperit, non putauit tamen dicendum quod ex aqua constarent omnia, ut Thales dixit. Et cum esset in aula educatus *Exod. 2* regia: maluit tamen pro amore iustitiæ subire exilium uoluntarium, quàm in tyrannidis fastigio peccati perfunctionem delitijs acquirere. Deniq; priusquam ad populi liberandi munus uocaretur, naturali æquitatis studio prouocatus, accipientem iniuriam de popularibus suis ulciscens, inuidiæ sese dedit, uoluptatiq; eripuit: atq; omnes regiæ domus de-

clinans tumultus, in secretum Aethiopiæ se cõtulit, ibiq; à cæteris negocijs remotus, totum diuinæ cognitioni animum intendit, ut gloriam dei uideret facie ad faciem. Cui te-
Deut. 32 stificatur scriptura quia nemo surrexit amplius propheta in Israel sicut Moyses, qui sciuit dominũ facie ad faciẽ. Non in uisione, neq; in somnio, sed ore ad os cum deo summo locutus: neq; in specie, neq; per ænigmata, sed clara atq; perspicua præsentiæ diuinæ dignatione donatus. Is itaq; Moyses aperuit os suũ, & effudit quæ in eo dominus loqueba-
Exod. 4 tur, secundũ quod ei dixerat cũ eum ad Pharaonẽ regem dirigeret: Vade ergo, & ego aperiam os tuũ, & instruã te quid debeas loqui. Etenim si quod de populo dimittendo diceret, à deo acceperat, quãto magis quod de cœlo loqueretur? Deniq; nõ in persuasione humanæ sapiẽtiæ, nec in philosophiæ simulatorijs disputationibus, sed in ostensione spiritus & uirtutis, tanquã testis diuini operis ausus est dicere: In principio fecit deus cœlũ & terrã. Non ille ut atomorũ concursione mundus coiret, serũ atq; ociosum expectauit negociũ: neq; disciplinã quandam materiæ, quam cõtemplando mundũ posset effingere, sed authorẽ deũ exprimendũ putauit. Aduertit enim uir plenus prudentiæ, quòd uisibiliũ atq; inuisibiliũ origines substantiarũ, & caussas rerũ mens sola diuina cõtineat, nõ ut philosophi disputant, ualidiorẽ atomorũ complexionẽ perseuerantiæ iugis præstare caussam, & iudicauit quòd telam araneæ texerent qui sic minuta & insubstantiua principia cœlo ac terris darẽt: quæ ut fortuito cõiungerentur, ita fortuito ac temere dissoluerẽtur, nisi in sui gubernatoris diuina uirtute constarent. Nec immerito gubernatorem nesciunt, qui nõ nouerunt deum, per quem omnia reguntur & gubernantur.

Quòd non uanis abduci debeamus opinionibus, sed sequi ipsum Moysen, qui & authorem mundi nouit & gubernatorem. Caput III

Sequamur ergo eum qui & authorem nouit & gubernatorẽ, nec uanis abdu-
5 camur opinionibus. In principio, inquit. Quàm bonus ordo, ut illud primũ assereret, quod negare consueuerunt, & cognoscerent principium esse mundi, ne sine principio mundum esse homines arbitrarentur. Vnde & Dauid cum de cœlo
Psal. 103 & terra & mari loqueretur, ait: Omnia in sapientia fecisti. Dedit ergo principium mundo, dedit etiam creaturæ informẽ materiã, ne anarchon, nc increatũ, & diuinæ consortẽ substantiæ crederemus. Et pulchrè addidit de celeritate conditionis, Fecit, ne mora in faciendo fuisse existimaretur: ut uel sic intelligerent homines quàm incõparabilis operator esset, qui tantum opus breui exiguoq; momento suę operationis absolueret, ut uoluntatis effectus sensum temporis præueniret. Nemo operantẽ uidit, sed agnouit ope-
Ibidem 148 ratum. Vbi igitur mora, cum legas: Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt? Nec artis igitur usum nec uirtutis expendit, qui momento suæ uoluntatis maiestatem tantæ operationis impleuit, ut ea quæ non erant, esse faceret, tam ualociter, ut neq; uoluntas operationi præcurreret, neq; operatio uoluntati. Miraris opus, quæris operatorem quis principium tanti operis dederit, quis tam cito fecerit, subiecit statim dicens: Quia deus fecit cœlum & terram. Audisti authorem, dubitare non debes. Hic est
Genes. 14 in quo benedixit Melchisedech Abraham patrem multarum gentium, dicens: Benedictus Abraham deo summo, qui fecit cœlum & terram. Et credidit Abraham deo, & ait: Extendam manum meam ad deum summum, qui fecit cœlum & terram. Vides quia
Hebr. 7 hoc non homo inuenit, sed deus annunciauit. Deus est enim Melchisedech, qui est rex pacis & iustitiæ, nec initium dierum neq; finem habens. Non mirum ergo si deus qui est sine initio, initium omnibus dedit, ut quæ non erant, esse inciperẽt. Non mirum si deus qui omnia uirtute sua continet, & incomprehensibili maiestate uniuersa complectitur, fecit hæc quæ uidentur: cum etiam illa fecerit quæ non uidentur. Inuisibilia au tẽ ijs quę uidentur potiora esse quis neget, cum ea quæ uidentur, temporalia sint, æterna autem quæ non uidentur? Quis dubitet quod deus hęc fecerit, qui per prophetam locutus ait:
Esa. 40 Quis mensus est manu aquam, & cœlum palmo, & uniuersam terrã clausa manu? Quis
Rom. 11 statuit montes in libra, & rupes in statera, & nemora in iugo? Quis cognouit sensum domini, aut quis eius consiliarius fuit, uel quis instruxit eum? De quo etiam alibi legi-
Hier. 51 mus: Quia tenet circuitũ terræ, & terram uelut nihilum fecit. Et Hieremias ait: Dij qui non fecerunt cœlum & terram, peribunt à terra, & de sub cœlo isto. Dominus qui fecit terram in uirtute sua, & correxit in sapientia sua orbem, & in sua prudentia extendit cœlum,

cœlum,& multitudinē aquæ in cœlo.Et addidit:Infatuatus est homo à scientia sua. Qui enim corruptibilia mundi sequitur,& ex his putat quod diuinæ possit naturę cōprehendere ueritatem,quomodo non infatuatur uersutæ disputationis astutia? Cum ergo tot oracula audias quibus testificatur deus quod fecerit mundum, noli eum sine principio esse credere, quia quasi sphæra mundus esse dicatur, ut principium eius nullum uideatur extare: & cum intonat, quasi in circuitu omnia cōmoueantur: ut unde incipiat, ubi desinat,non facile comprehendas: quia circuitus principium sensu colligere impossibile habetur. Neque enim sphæræ potes initium reperire,uel unde cœperit globus lunæ, uel ubi desinat menstrua lunæ defectio. Neque uerò si ipse non comprehendas,idcirco non cœpit,aut nequaquam desinet.Si ipse circuitum uel atramento uel graphio duceas, uel centro exprimas,unde cœperis, aut ubi desieris,interuallo interposito, nō facilè uel oculis colligis, uel mente repetis: & tamē & cœpisse & desiuisse ipse tibi testis es. Nam etsi sensui subterfugit, ueritatem non subruit. Quæ autem initium habent & finem habent: & quibus finis datur,initium datum constat.Finem autem mundi futurū ipse Saluator docet in Euangelio suo dicens: Præterit enim figura huius mundi: &,Cœlum & terra præteribunt. Et infrà: Ecce ego uobiscum sum usq; ad consummationem mundi. Quomodo ergo coæternum deo mundum asserunt,& creatori omnium sociant,atq; æqualem esse disputant creaturam, corpusq; materiale mundi inuisibili illi atq; inaccessibili naturæ diuinæ coniungendum putant, cum præsertim secundum suam sententiam non possint negare, quoniam cuius partes corruptioni & mutabilitati subiacent, huius necesse est uniuersitatem ijsdem passionibus quibus propriæ portiones eius sunt obnoxiæ, subiacere?

[Margin: 1.Cor.7 · Luca 21 · Matth. 28]

De multiplici relatione & acceptione principij, & quibus modis intelligi possit,in principio deum fecisse cœlum terram. Caput IIII

Principium igitur esse docet qui dicit: In principio fecit deus cœlum & terram.] Principium aut ad tempus refertur, aut ad numerū,aut ad fundamentum,quomodo in ædificanda domo initium fundamentum est. Principium quoq; peruersionis & deprauationis dici posse,scripturarum cognoscimus autoritate. Est & principium artis, ars ipsa, ex qua artificum diuersorum deinceps cœpit operatio. Est etiam principium bonorū operū finis optimus, ut misericordiæ principium est deo placere quod facias. Etenim ad conferendum hominibus subsidium maximè prouocamur. Est etiam uirtus diuina quæ hac exprimitur appellatione. Ad tempus refertur,si uelis discere,in quo tempore deus fecit cœlum & terram,id est,in exordio mundi quando fieri cœpit,sicut ait sapientia: cum pararet cœlum, cum illo eram. Ad numerum autem si referas,ita conuenit ut accipias: In primis fecit deus cœlum & terram: deinde colles, regiones,fines inhabitabiles. Vel sic: Ante reliquas uisibiles creaturas, diem, noctem, ligna fructifera,animantium genera diuersa,cœlum & terrā fecit. Si uerò ad fundamentum referas,principium terræ fundamenta esse legisti,dicente sapientia: Quando fortia faciebat fundamenta terræ,eram penes illum cuncta cōponens. Est etiam bonæ principium disciplinæ,sicut est illud:Initium sapientiæ est timor domini: quoniā qui timet dominū,declinat errorē,& ad uirtutis semitā uias suas dirigit. Nisi enim quis timuerit deū, nō potest renūciare peccato.Quod æquè etiam de illo possumus accipere: Mensis hic initium mensium erit uobis.quamuis & de tempore istud accipiatur,quia de pascha domini loquebatur, quod ueris initio celebratur.In hoc ergo principio mensiū cœlum & terram fecit, quod inde mundi capi oportebat exordium, ubi erat opportuna omnibus uerna tēperies. Vnde & annus mundi imaginē nascentis expressit,ut post hybernas glacies atq; hyemales caligines, serenior solito uerni tēporis splendor eluceat. Dedit ergo formam futuris annorū curriculis mundi primus exortus,ut ea lege annorum uices surgerent,atq; initio cuiusq; anni produceret terra noua seminū germina,quo primum dominus deus dixerat: Germinet terra herbam fœni,seminans semen secundum genus & secundum similitudinem,& lignum fructiferum faciens fructum.Et statim produxit terra herbam fœni, & lignum fructiferum, in quo nobis & moderationis perpetuæ diuina prouidentia,& celeritas terræ germinantis ad æstimationem uernæ suffragatur ætatis. Nam etsi quocunq; tempore & deo iubere promptum fuit & terræ obedire naturæ, ut

[Margin: Gen.1 · Prouerb. 8 · Ibidem · Eccli 1 · Exod.12 · Gen.1]

inter hybernas glacies & hyemales pruinas, cœlestis imperij fotu germinans terra fœtum produceret, non erat tamen dispositionis æternæ, rigido stricta gelu in uirides subito fructus laxari arua, atque horrentibus pruinis florulenta misceri. Ergo ut ostende-
Exod. 12 ret scriptura ueris tempora in constitutione mundi ait: Mensis hic uobis initium mensium: primus est uobis in mensibus anni. Primum mensem, uernum tempus appellans. Decebat enim principium anni, principium esse generationis, & ipsam generationem mollioribus auris foueri: Neque enim possent tenera rerum exordia aut asperioris laborem tolerare frigoris, aut torrentis æstus iniuriam sustinere. Simul illud aduertere licet, quia iure concurrit ut eo tempore uideatur in hanc generationem atque in hos usus ingressus tributus, quo tempore ex hac generatione in generationem legitimus est transitus. Siquidem uerno tempore filij Israel Aegyptum reliquerunt, & per mare trans-
1. Cor. 10 ierunt, baptizati in nube & in mari, ut Apostolus dixit: Et eo tempore domini quotannis Iesu Christi pascha celebratur, hoc est animarum transitus à uitijs ad uirtutem, à passionibus carnis ad gratiam sobrietatemque mentis, à malitiæ nequitiæque fermento ad ueritatem & synceritatem regenerationis. Itaque dicitur: Mensis hic uobis initium mensium primus est uobis in mensibus anni. Derelinquit enim & deserit, qui abluitur, intelligibilem illum Pharaonem principem huius mundi, dicens: Abrenuncio tibi diabole, & angelis tuis, & operibus tuis, & imperijs tuis. Nec iam seruiet ei uel terrenis huius corporis passionibus, uel deprauatæ mentis erroribus: qui demersa omni malitia, uice plumbi, bonis operibus dextera læuaque munitus, inoffenso seculi huius freta studet transire
Num. 24 uestigio. In libro quoque qui inscribitur de Numeris, ait scriptura: Initium nationū Amalech, & semen eius peribit: Et utique non omnium nationum primus est Amalech, sed quia per interpretationem Amalech rex accipitur iniquorum, iniquæ autem gentes sunt, uide ne principem mundi huius accipere debeamus, qui imperat nationibus uoluntatem suam facientibus: cuius semen peribit. Semen autem eius impij & infide-
Ioan. 8 les sunt, quibus ait dominus: Vos ex patre diabolo estis. Est etiam initium mysticum,
Apoc. 1. & 22 ut illud est: Ego sum primus & nouissimus, initium & finis. Et illud in Euangelio præcipuè, quod interrogatus dominus quis esset, respondit: Initium, quod & loquor uo-
Ioan. 8 bis. Qui uere & secundum diuinitatem est initium omnium, quia nemo ante ipsum: & finis, quia nemo ultra ipsum: & secundum Euangelium initium est uiarum domini in opera eius: ut per ipsum disceret hominum genus uias domini sequi, & operari opera dei. In hoc ergo principio, id est in Christo, fecit deus cœlum & terram: quia per ipsum
Ibidem 1 omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod factum est in ipso, uita erat: quia
Coloss. 1 in ipso constant omnia. Et ipse est primogenitus omnis creaturæ, siue quia ante omnem creaturam, siue quia sanctus, quia primogeniti sancti sunt, ut primogenitus Israel: non quia ante omnes, sed quia sanctior cæteris: Sanctus autem dominus supra omnē creaturam & secundum corporis susceptionē, quia solus sine peccato, solus sine uanitate:
Rom. 8 Omnis autem creatura subiecta uanitati est. Possumus etiam intelligere: In principio fecit deus cœlum & terram, id est, ante tempus: sicut initium uiæ, nondum uia: & initium domus, nondum domus. Denique alij dixerunt ἐν κεφαλαίῳ, quasi in capite, quo significatur in breui & in exiguo momento summa operationis impleta. Sunt ergo & qui principium non pro tempore accipiant, sed ante tempus, καὶ κεφάλαιον uel caput: ut dicamus Latinè quasi summam operis, quia rerum uisibilium summa cœlum & terra est, quæ non solùm ad mundi huius spectare uidentur ornatum, sed etiam ad iudicium rerum inuisibilium, & quoddam argumentū eorum quæ non uidentur, ut est illud pro-
Psalm. 18 pheticum: Cœli enarrant gloriam dei, & opera manuum eius annunciat firmamētum.
Rom. 1 Quod secutus Apostolus alijs uerbis in eadem conclusit sententia, dicens: Quia inuisibilia eius per ea quæ facta sunt intelliguntur. Authorem enim angelorum & dominationum & potestatum facilè intelligimus eum qui momento imperij sui hanc tantam pulchritudinem mundi ex nihilo fecit esse, quæ non erat, & non de extantibus aut rebus aut caussis donauit habere substantiam.

Quod

Quòd hic mundus diuinæ sit specimē operationis, ac diuinæ maiestatis insigne. Quodq; filius imago sit dei, & splendor paternæ glorię. Et quod per ipsum & in ipsum creata sint omnia. Caput V

St ergo hic mundus diuinæ specimen operationis: quia dum opus uidetur,
B præfertur operator. Namq; ut istarum artium aliæ sunt actuosæ, quæ sunt in corporis motu, aut sono uocis: cessauit motus aut sonus, nihil superfuit nec remansit spectantibus uel audientibus: aliæ theoreticæ, quæ uigorem mentis exerceāt: aliæ huiusmodi ut cessante quoq; operationis officio, operis munus appareat, ut ædificatio atq; textura, quæ etiam tacente artifice peritiam eius ostendant, ut operatori operis sui testimoniū suffragetur: Similiter etiam hic mundus diuinæ maiestatis insigne est, ut per ipsum dei sapientia manifestetur. Quem uidens propheta, simul & ad inuisibilia oculos mētis attollens, ait: Quàm magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti. Psal. 103 Nec ociose utiq; factū legimus: quia gentiles pleriq; qui coæternū deo mundū uolunt esse, quasi adumbrationē uirtutis diuinæ asserunt etiam sua sponte subsistere: & quamuis caussam eius deum esse fateantur, caussam tamen factam uolunt non ex uoluntate & dispositione sua, sed ita ut caussa umbræ, corpus est. Adhæret enim umbra corpori, & fulgor lumini, naturali magis societate, q̃ uoluntate arbitra. Pulchrè ergo ait Moyses, quia fecit deus cœlum & terram. Non dixit, quia subesse fecit, nō dixit, quia causam mundo ut esset, præbuit: sed fecit quasi bonus, quod foret utile, quasi sapiens quod optimum iudicabat, quasi omnipotens quod amplissimum præuidebat. Quomodo autem quasi umbra esse poterat, ubi corpus non erat, cum incorporei dei corporea adumbratio esse nō possit? Quomodo etiam incorporei luminis splendor possit esse corporeus? Sed si quęris splendorē dei, filius est imago dei inuisibilis. Qualis ergo deus est, talis imago. Inuisibilis deus, etiam imago inuisibilis. Est enim splendor gloriæ paternæ, atq; eius imago substantiæ. Sapien. 7 In principio, inquit, fecit deus cœlum & terram.] Et factus est ergo mundus: & cœpit esse, qui non erat. Verbum autē dei in principio erat, & erat semper. Sed etiam angeli, dominationes & potestates etsi aliquando cœperunt, erant tamē iam, quando hic mundus est factus. Omnia nanq; creata & condita sunt, uisibilia & inuisibilia, siue sedes, siue dominationes, siue principatus, siue potestates. Coloss. 1 Omnia, inquit, per ipsum facta sunt, & in ipsum creata sunt. Quid est, in ipsum creata? Quia ipse est hæres patris, eò quod à patre in ipsum transierit hæreditas, sicut pater dicit: Posce à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Psal. 2 Quæ tamen hæreditas à patre transit in filium, & in patrem reuertitur à filio. Egregie itaque Apostolus & hoc loco filium dixit authorem omnium, & maiestate sua continentem omnia. Et ad Romanos de patre ait: Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipsum sunt omnia. Rom. 11 Ex ipso principium & origo substantiæ uniuersorum, id est, ex uoluntate eius & potestate. Omnia enim ex eius uoluntate cœperunt, quia unus deus pater, ex quo omnia. Etenim tanquam ex suo fecit: quia unde uoluit fecit. Per ipsum continuatio, finis in ipsum. Ex ipso ergo materia, per ipsum operatio quæ ligauit atque constrinxit uniuersa. In ipsum, quia & quamdiu uult omnia eius uirtute manent atque consistunt, & finis eorum in dei uoluntatem recurrit, & eius arbitrio resoluuntur.

Quòd in principio temporis cœlum & terram deum fecisse ad præsentem sufficiat assertionem, & cur author prolixiorem uitauerit collectionem. Quodq; de qualitate & substantia cœli, terræ quoq; uel qualitate uel positione, satis sit ad scientiam, quod scripturarum diuinarum series comprehendit. Caput VI.

N principio itaq; temporis, cœlum & terrā deus fecit. Tempus enim ab hoc
I mundo, non ante mundum, dies autem temporis portio est, nō principium. Et quanquam lectionis serie possimus astruere, quod primo die diem fecerit dominus & noctem, quæ sunt uices temporū, & secundo die firmamentum fecerit quo discreuit aquā quæ sub cœlo est, & aquam quæ subter cœlum: tamen satis est ad præsentem assertionē, quod in principio cœlum fecerit, unde prærogatiua generationis & causa: & terrā fecerit, in qua esset generationis substantia. In his enim quatuor illa elementa creata sunt, ex quibus generantur omnia ista quæ mundi sunt. Elementa autē quatuor, aer, ignis, aqua & terra, quę in omnib. sibi mixta sunt. Siquidem & in terra ignē reperies,

qui ex lapidibus & ferro frequenter excutitur: & in cœlo, cum sit ignitus & micans fulgentibus stellis polus, aqua esse possit intelligi, quæ uel supra cœlum est, uel de illo superiore loco in terram largo frequenter imbre demittitur. Quæ pluribus colligere possemus, si quid ad ædificationem ecclesiæ ista proficere uideremus. Sed quia his occupari infructuosum negotium est, ad illa magis intendamus animum, in quibus uitæ sit profectus æternæ. De qualitate igitur & substantia cœli satis est ea promere quæ in Esaiæ scriptis reperimus, qui mediocribus & usitatis sermonibus qualitatem naturæ cœlestis expressit: dicens quod firmauerit cœlum sicut fumum, subtilem eius naturam nec solidam cupiens declarare. Ad speciem quoque eius abundat, quod ipse de cœli firmamento locutus est, quia fecit deus cœlum sicut cameram, quod intra cœli ambitũ uniuersa claudantur, quæ uel in mari geruntur, uel terris. Quod similiter significatur cũ legitur: Quia cœlum dominus extendit. Extenditur enim uel quasi pellis ad tabernacula protectionis habitationisque sanctorũ, uel quasi liber, ut plurimorũ scribantur nomina, qui Christi gratiã fide & deuotione meruerũt, quibus dicitur: Gaudete quia nomina uestra scripta sunt in cœlo. De terræ quoque uel qualitate uel positione tractare, nihil profit ad spẽ futuri, cum satis sit ad scientiam, quod scripturarũ diuinarum series cõprehendit, quia suspendit terram in nihilo. Quid nobis discutere, utrum in aere pendeat, an super aquam, ut inde nascatur cõtrouersia quomodo aeris natura tenuis & mollior molem possit sustentare terrenam? Aut quomodo, si super aquas, non pondere mergatur in aquam grauis terrarũ ruina? Aut quomodo ei maris unda non cedat, & in latera eius sese loco suo mota diffundat? Multi etiam in medio aeris terram esse dixerũt, & mole sua immobilem manere, quod æquabili motu hinc atque inde ex omni parte propẽdeat. De quo satis putamus dictum à domino ad Iob seruũ suum, quando locutus per nubem ait: Vbi eras cum fundarem terram? Indica mihi si habes scientiam. Quis posuit mensuram eius, si nosti? Aut quis est qui superinduxit mensuras super eam, aut super quid circuli eius cõfixi sunt? Et infrà: Conclusi mare portis, & dixi: Vsque huc uenies, & nõ transibis, sed in te cõminuentur fluctus tui. Non'ne euidenter ostendit deus omnia maiestate sua consistere in numero, pondere atque mensura? Neque enim creatura legem tribuit, sed accepit, & seruat acceptam. Nõ ergo quod in medio sit terra, quasi æqua lance suspenditur, sed quia maiestas dei uoluntatis suæ eam lege constringit, ut supra instabile atque inane stabilis perseueret: sicut Dauid quoque propheta testatur dicẽs: Fundauit terram super firmamentũ eius, nõ inclinabitur in seculũ seculi. Non utique hic quasi tantũmodo artifex deus, sed quasi omnipotens prædicat, qui nõ centro quodam terrã, sed præcepti sui suspenderit firmamento, nec eam inclinari patiatur. Non ergo mensurã centri, sed iudicij diuini accipere debemus, quia nõ artis mensura est, sed potestatis, mensura iustitiæ, mẽsura cognitionis, quia omnia nõ tanquam immensa prætereant eius scientiam, sed cognitioni eius tanquã dimensa subiaceant. Neque enim cum legimus: Ego confirmaui columnas eius: uerè columnis eam subnixã possumus æstimare, sed ea uirtute quæ suffulciat substantiam terræ atque sustineat. Denique quia in potestate dei sit terræ constitutio, etiam hinc collige, quia scriptũ est: Qui aspicit terram, & facit eam tremere. Et alibi: Adhuc ego semel concutio terram. Non ergo libramentis suis immobilis manet, sed frequenter dei nutu & arbitrio cõmouetur, sicut & Iob dicit: Quia dominus cõmouet eam à fundamentis: columnæ autẽ eius exagitantur. Et alibi: Nuda inferna in conspectu eius, & nõ est morti inuolucrũ, extendens boream pro nihilo, suspendens terrã in nihilum, alligans aquã in nubibus suis. Columnæ cœli auolauerũt, & expauerũt ab increpatione eius, uirtute mitigauit mare, disciplina strauit cetũ, claustra autẽ cœli timent eum. Voluntate igitur dei immobilis manet & stat in seculum terra & secundũ Ecclesiastæ sententiã uoluntate dei & mouetur, & nutat. Non ergo fundamentis suis nixa subsistit, nec fulcris suis stabilis perseuerat, sed dominus statuit eam, & firmamẽto uoluntatis suæ cõtinet: quia in manu eius omnes fines terræ. Et hæc fidei simplicitas argumẽtis omnibus antecellit. Laudent alij quod ideo nusquã decidat terra, quòd secundum naturã in medio regionẽ possideat suã, eo quòd necesse sit eam manere in regione sua, nec in partẽ declinari alteram: quando contra naturã non mouetur, sed secundum naturã, prędicent artificis diuini & operatoris æterni excellentiã. Quis enim artificũ non ab illo accepit? aut quis dedit mulieribus

[Margin notes: Psal. 103 (at "tur, quæ uel in mari geruntur"); Luce 10 (at "fide & deuotione"); Iob 38 (at "dictum à domino"); Sapien. 11 (at "infrà: Conclusi"); Psal. 92 (at "sicut Dauid"); Ibidem 74 (at "mensa subiaceant"); Ibidem 103 (at "scriptũ est"); Iob 26 (at "trio cõmouetur"); Psal. 94 (at "omnes fines terræ")]

texturæ sapientiam, aut uarietatis disciplinā? Ego tamen qui profundū maiestatis eius,
& artis excellentiam nō queo cōprehendere, nō disputatorijs me libramentis cōmitto,
atq; mensuris: sed omnia reposita in eius existimo potestate, quod uoluntas eius, funda-
mentū sit uniuersorū, & propter eū adhuc mundus hic maneat. Quod Apostolicæ quo-
que licet astruere authoritatis exemplo. Scriptum est enim: Quia uanitati creatura sub- Rom. 8
iecta est, nō sponte, sed propter eum qui subiecit in spe. Liberabitur autē & ipsa creatura
à seruitute corruptionis, cum gratia diuinæ remunerationis affulserit. De natura autē &
qualitate substantiæ cœli quid enumerē ea quæ disputationibus suis philosophi texue-
runt: cum alij compositū cœlum ex quatuor elementis asserant, alij quintā quandam na
turam noui corporis ad constitutionē eius inducant, atq; affingant æthereum esse cor-
pus, cui neq; ignis admixtus sit, neq; aer, neq; aqua, neq; terra: quod huiusmodi elemen
ta suū quendam cursum habeant atq; usum & motū naturæ, ut grauiora demergāt & in
pronū ferantur, uacua & leuia in superiora se subrigant. Est enim proprius cuiq; motus.
In sphæræ autē circuitu ista confundi, & uim sui cursus amittere, quoniam sphæra in or-
bem suū uoluitur, & superiora inferiotibus, superioribus quoq; inferiora mutātur. Quo
rum autem secundum naturam motus mutati sunt, horū necessario ferunt mutari solere
qualitates substantiarū suarum. Quid igitur defendimus æthereū corpus esse, ne uidea-
tur corruptioni obnoxium? Quod enim compositū ex corruptibilibus elementis est,
necesse est ut resoluatur. Nam hoc ipso quod diuersæ eadem sunt elementa naturæ sim-
plicem & inuolubilem motū habere non possunt, cum se diuersus elementorum motus
impugnet. Vnus enim motus omnibus aptus esse non potest, & elementis distantibus
conuenire. Nam qui leuibus accommodus est, fit incommodus grauioribus elementis.
Itaq; quando ad superiora motus cœli est necessarius, terrenis grauatur: quando ad infe
riora decursus expetitur, igneus uigor ille uiolenter attrahitur. Etenim cōtra naturæ suę
usum deorsum cogitur. Omne autē quod in contrarium cogitur, nō naturæ seruiens sed
necessitati, cito soluitur, & in ea scinditur ex quibus uidetur esse compositum, in suam
quamq; regionem singulis recurrentibus. Hæc igitur alij considerantes stabilia esse nō
posse, ęthereum corpus cœli stellarumq; esse arbitrati sunt, quintam quandam naturam
corporis introducentes, quo diuturnam cœli putarent mansuram esse substantiam. Sed
non ista opinio propheticæ potuit obuiare sententiæ, quam diuina quoq; domini Iesu
Christi maiestas dei nostri in Euangelio cōprobauit. Dixit enim Dauid: Principio ter- Psal. 102
ram tu fundasti domine, & opera manuum tuarū sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem per-
manes, & omnia sicut uestimentū ueterascent, & tanquam amictum mutabis ea, & mu-
tabuntur: tu uerò ipse es, & anni tui non deficient. Quod adeo probauit in Euangelio
dominus, ut diceret: Cœlum & terra præteribunt, mea autem uerba non præteribunt. Matth. 24
Nihil igitur agunt qui propter cœli asserendam perpetuitatem, quintum corpus æthe-
reum introducendum putarūt: cum æquè uideant dissimilem cæteris adiunctam mem-
bri unius portionem, labem corpori magis afferre consueuisse. Simul illud aduerte, quia
propheta Dauid cum terram priori loco nominauit, & postea cœlum, credidit opus es-
se domini declarandum. Quando enim dixit: Et facta sunt: nihil interest quid prius ex-
primas, cum simul utrumq; sit factum: ne hæc saltem prærogatiua cœli diuinæ uideatur
adiudicata substantiæ, ut primogenitæ creaturæ priuilegio potior æstimetur. Itaq; illos
suis relinquamus cōtentionibus, qui mutuis disputationibus se refellunt. Nobis autem
satis est ad salutem, non disputationum controuersia, sed præceptorum ueritas: nec ar-
gumentationis astutia, sed fides mentis, ut seruiamus creatori potius quàm creaturæ,
qui est deus benedictus in secula.

Quomodo quáue ratione terra facta in principio fuerit inuisibilis: Et cur
deus cum res fecit, non simul ornatus illis congruos donauerit. Cap. VII

T Erra autem erat inuisibilis, & incomposita.] Bonus artifex prius fundamen Gen. 1
tum ponit: postea fundamento posito, ædificationis membra distinguit, ad-
iungit ornatum. Posito igitur fundamento terræ, & confirmata cœli substan
tia, duo enim ista sunt uelut cardines rerū, subtexuit: Terra autem erat inuisibilis, & in-
composita.] Quid est Erat, nisi forte in infinitum & sine principio extendant opinio-
nem suam, & dicant: Ecce quia materia, id est hyle, sicut philosophi dicunt, etiam se-
cundum

cundum scripturam diuinam non habuit initium? Verum hoc dicentibus respondebis
Gen. 4 quia scriptum est: Erat autem Cain operarius terræ. Et de eo qui Iubal dictus est, habet
ibidem scriptura: Hic erat pater qui demonstrauit psalterium & citharam. Et homo erat in Au-
Iob 1 sitide regione, cui nomen Iob. Desinant ergo de uerbo quæstionē mouere, cum præmi-
serit Moyses, quia fecit deus terrā. Erat ergo ex quo facta est. Nam si sine principio eam
dicunt esse, iam nō solum deum, sed etiam hylen sine principio dicentes, definiant ubi-
nam erat? Si in loco, ergo etiam locus sine principio fuisse astruitur, in quo erat materia
rerum quæ principium non habebat. Quod si absurdum uidetur de loco credere, uide-
re ne forte uolatilem terram debeamus æstimare, quæ non habens fundamentū, alarum
remigijs suspendebatur. Vnde ergo ei alas sumimus, nisi forte huc deriuemus prophe-
tici sermonis interpretationē: A pennis terræ prodigia audiuimus? Et illud: Væ terræ
auium pennæ? Sed hoc si accipiamus, in quo aere uolabat terra? Sine aere enim uola-
re nō poterat. Sed aer adhuc esse nō poterat, quia nō erat. Esse nō poterat, quia non erat
sine rerū materia elementorū facta distinctio, cum ipsa adhuc elementa facta nō essent.
Vbi ergo erat materia ista alarū suffulta remigijs? In aere nō erat, quia aer corpus est mū-
di. Corpus aūt esse aerē docet lectio, quia emissa sagitta in locū quem iaculator intendit,
incisus aer statim in seipsum resolutus est. Vbi ergo erat hyle, nisi forte dicatur quadam
demēti intentione, quia in deo erat? Ergo deus qui est inuisibilis naturæ atq; inuiolabi-
lis, qui lucē habitat inaccessibilem, incōprehensibilis & purissimus spiritus, locus erat
materiæ mundialis, & erat in deo mundi portio, cum de hoc mundo nō sit nec mens ser
Ioan. 17 uulorū eius, sicut habemus scriptū: De hoc mundo nō sunt, sicut & ego nō sum de mun
do? Quemadmodum ergo uisibilia inuisibilibus, & ei qui ordinē ac decorē donauit om
nibus, incōposita copulabantur, nisi forte quia dixit: Terra aūt erat inuisibilis:] & inui-
sibilem eam per substantiam credant: & ideo quia aquis operta, uisibilis corporeis ocu
lis esse nō poterat, quemadmodū pleraq; in profundo aquarū sita, uisum oculorū aciēq;
prætereunt. Non enim deo aliquid inuisibile, sed creatura mundi creaturæ utiq; æstima-
tione censetur. Inuisibilis etiam terra, quia nondum lux quę illuminaret mundum, non-
dum sol: postea enim luminaria facta sunt cœli. Quod si solis radius plerumq; etiam a-
quis operta illuminat, & profundo mersa splendore luminis sui prodit, quis dubitet deo
ea quæ in profundo sunt, inuisibilia esse non posse: nisi forte sic accipiamus inuisibilem
terram, quod nondum uerbo dei & protectione uisitabatur, quæ hominē non habebat
Psal. 13 propter quem dominus respiceret in terrā, sicut scriptū est: Dominus respexit super fi-
ibidem 75 lios hominū, si est intelligens, aut requirēs deum? Et alibi ait: De cœlo iaculatus est iu-
dicium: terra tremuit, & quieuit. Et merito inuisibilis, quia incomposita, quæ figuram &
speciem congruentē adhuc nō acceperat à proprio conditore. Et fortasse dicant: Cur e-
nim deus, sicut dixit, & facta sunt: nō simul ornatus cōgruos rebus assurgentibus dona-
uit elementis, quasi nō potuerit cœlum insignitū stellis subito ut creatū est refulgere, &
floribus ac fructibus terra uestiri? Potuit utiq;, sed ideo primo facta, postea cōposita de-
clarantur, ne uere increata, & sine principio crederētur, si species rerū uelut ingeneratæ
ab initio, nō postea additæ uiderentur. Incōposita terra legitur, & ijsdem à philosophis
æternitatis quibus deus priuilegijs honoratur. Quid dicerent si ab initio eius pulchritu-
do uernasset? Demersa aquis describitur, uelut cuidam principiorum suorum addicta
naufragio, & adhuc à nōnullis facta non creditur. Quid si decorem primogenitum uin
dicaret? Accedit illud quod imitatores nos sui deus esse uoluit, ut primo faciamus ali-
qua, postea uenustemus: ne dum simul utrumq; adorimur, ne utrum possimus implere.
Fides autē nostra quodam gradu crescit. Ideo primum fecit deus, postea uenustauit, ut
eundem credamus ornasse qui fecit, & fecisse qui ornauerit: ne alterū putemus ornasse,
alterum creauisse, sed eundem utrumq; esse operatum: ut primo faceret, postea compo-
Ioan. 11 neret, ne alterū alteri deesse crederetur. Habes in Euangelio huius rei euidens testimo-
nium. Nam suscitaturus Lazarum dominus, iussit ut Iudæi remouerent lapidem de se-
pulchro, ut mortuū uidentes, postea resuscitatū crederent. Deinde uocauit Lazarum, &
resurrexit, & ligatis manibus & pedibus exijt foras. Non'ne poterat remouere lapidē,
qui poterat mortuum suscitare? Et qui potuit defuncto uitam reddere, nō potuit nexus
soluere uinculorū? Cui uinctis pedibus gressum dedit, huic nō potuit ruptis uinculis in-
cessum

ceſſum reddere? Sed utiq; aduertimus quod uoluit primo demonſtrare mortuum, ut o-
culis ſuis crederent: deinde reſuſcitare, tertio iubere, ut ipſi uincula funeris ſoluerent, ut
inter iſta fides infunderetur infidelibus, & per gradus quoſdam credulitas naſceretur.

Quomodo & quam ob cauſſam terra fuerit incompoſita, & quod per tenebras
quæ erant ſuper faciem abyſſi, non intelligãtur malæ poteſtates, quod carũ ma
litiam deus creauerit. Quod etiam ſpiritus qui ferebatur ſuper aquas, non pro
alio quàm ſpiritu ſancto accipiatur, cum aperta demonſtratione quod malitia
ex nobis orta ſit, & non à deo creatore condita. Cap. VIII

Ecit ergo primũ deus cœlum & terram, & ea tamen non quaſi perpetua, ſed
quaſi corruptibilis creaturæ cõſummationi uoluit ſubiacere. Vnde in Eſaiæ *Eſa. 51*
libro ait: Tollite in cœlum oculos ueſtros, & aſpicite terrã deorſum, quia cœ
lum ut fumus ſolidatũ eſt, terra autẽ ut ueſtimentum ueteraſcet. Hæc terra eſt quæ ante
erat incõpoſita. Nondũ enim erant maria ſuo fine diſtincta, & ideo uago fluctu, & pro-
fundo gurgite terra inundabat. Conſidera quia etiam nunc paluſtri uligine terra inhor-
rere conſueuit, nec patiens eſt uomeris ubi infuſus terris humor exundat. Erat ergo in-
cõpoſita, utpote ſolertis agricolæ inarata culturis, quia adhuc deerat cultor. Erat incom
poſita, quia nuda gignentiũ, nec thoris herboſa riparũ, nec opaca nemoribus, nec læta
ſegetibus, nec umbroſa ſupercilijs montiũ, nec odora floribus, nec grata uinetis. Meri-
tò incõpoſita, quæ ornatibus indigebat, cui deerant uitiũ ſerta gemmantiũ. Oſtendere
enim uoluit deus quia nec mundus ipſe haberet gratiã, niſi eum uario cultu operator or
naſſet. Cœlum ipſum intextũ nubibus, horrorẽ oculis, mœſtitiã animis excitare conſue
uit. Terra imbribus madefacta, faſtidio eſt, maria procellis turbata, quos nõ incutiũt me
tus? Pulcherrima eſt rerũ ſpecies, ſed quid eſſet ſine lumine? quid ſine temperie? quid ſi-
ne aquarũ cõgregatione, quibus ante dimerſa poli huius habebãtur exordia? Tolle So-
lem terris, tolle cœlis ſtellarũ globos, omnia tenebris inhorreſcũt. Sic erant anteq̃ lumẽ
huic mundo dominus infunderet. Et ideo ſcriptura ait: Quia tenebræ erant ſuper aby *Gen. 1*
ſum.] Tenebræ erant: quia ſplendor deerat lucis. Tenebræ erant, quia aer ipſe tenebro
ſus eſt. Aqua ipſa ſub nube tenebroſa eſt, quia tenebroſa aqua in nubibus aeris. Erant er
go tenebræ ſuper abyſſos aquarũ. Non enim malas intelligendum arbitror poteſtates, *Pſal. 17*
quod dominus earũ malitiam creauerit, cùm utiq; nõ ſubſtantialis, ſed accidens ſit mali
tia, quæ à naturæ bonitate deflexit. Itaq; in cõſtitutione mundi opinio malitiæ interim
ſequeſtretur, ne diuinæ operationi, & pulcherrimæ creaturæ, ea quæ decolora ſunt, ad-
miſcere uideamur, maximè cum ſequatur: Et ſpiritus dei ſuperferebatur ſuper aquas.] *Gen. 1*
Quem etſi aliqui pro aere accipiant, aliqui pro ſpiritu, quẽ ſpiramus & carpimus auræ
huius uitalis ſpiritũ, nos tamen cum ſanctorum & fidelium ſententia congruentes, ſpiri
tum ſanctum accipimus, ut in conſtitutione mundi operatio trinitatis eluceat. Præmiſ-
ſo enim, quia in principio fecit deus cœlũ & terrã, id eſt, in Chriſto fecit deus, uel filius
dei deus fecit, uel per filiũ deus fecit: quia omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factũ *Ioan. 1*
eſt nihil: ſupererat plenitudo operationis in ſpiritu, ſicut ſcriptũ eſt: Verbo domini cœli *Pſal. 32*
firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis uirtus eorũ. Itaq; quemadmodum in Pſalmo doce
mur operationem uerbi, quod eſt uerbum dei, & uirtutem quam dedit ſpiritus ſanctus:
ita hic propheticũ reſultauit oraculum, quia deus dixit, & deus fecit, ſpiritus quoq; dei
ſuperferebatur ſuper aquas. Ornando enim polo cœli, germinaturis terris pulchrè ſpiri
tus ſuperferebatur, quia per ipſum habebant nouorũ partuum ſemina germinare, ſecun
dum quod dixit propheta: Emitte ſpiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciẽ ter- *Pſal. 103*
ræ. Deniq; Syrus, qui uicinus Hebræo eſt, & ſermone conſonat in pleriſq; & congruit;
ſic habet: Et ſpiritus dei fouebat aquas.] Id eſt uiuificabat, ut in nouas cogeret creatu-
ras, & fotu ſuo animaret ad uitam. Nam etiam ſpiritum ſanctum legimus creatorem, di
cente Iob: Spiritus diuinus qui fecit me. Siue ergo ſpiritus ſanctus ſuperferebatur ſuper
aquas, tenebræ contrariarũ uirtutum ſuper eas eſſe non poterant, ubi locum ſibi tanta
gratia uindicabat. Siue, ut quidam uolunt, aerem accipiant, reſpondeant qua ratione
ſpiritum dei dixerit, cum ſatis fuerit ſpiritum nuncupare. Hi ergo uolunt à domino
deo noſtro quatuor primum elementa generata, cœlum, terram, mare, aerem, eo quòd
cauſæ rerum, ignis & aer, terra & aqua ſint, ex quibus mundi ſpecies conſtat & forma.

Vbi igitur tenebræ nequitiarũ ſpiritualium locum habere potuerũt,cum auguſtę huius
decorẽ figuræ mundus indueret? Nunquid ſimul malitiã deus creauit? Sed ea ex nobis
orta,nõ a creatore deo condita,morũ leuitate generaſ, non ullam creaturæ habens præ
rogatiuã,nec authoritatẽ ſubſtãtiæ naturalis,ſed mutabilitatis uitiũ,& errorẽ prolapſio
nis.Eradicari hanc deus uult de animis ſingulorũ. Quomodo eąm ipſe generaret, cum
Pſal.36 clamet propheta: Deſinite à malitijs ueſtris? Et pręcipuè ſanctus Dauid: Deſine, inquit,
à malo,& fac bonum? Quomodo ergo ei initiũ à domino damus? Sed hæc opinio fera-
lis eorũ qui perturbandam eccleſiam putauerũt.Hinc Marciones,hinc Valentini, hinc
peſtes illæ Manichæorũ funeſta ſanctorũ mẽtibus tentauerũt inferre cõtagia.Quid no-
bis in ipſo lumine uitæ tenebras mortis inquirimus? Scriptura diuina ſalutẽ ſuggerit, ut
tæ odorẽ fragrat,ut ſuauitatẽ legens capias,nõ præcipitij diſcrimẽ incurras. Simpliciter
lege ô homo,nõ tibi ipſe foueã prauus interpres effodias, ſimplex ſermo eſt. Quia fecit
deus cœlum & terrã.Fecit quod nõ erat,nõ quod erat.Et terra erat inuiſibilis, ex quo fa
cta eſt,erat:& erat inuiſibilis,quia exundabat aqua,& operiebat eã. Et erant ſuper eam
tenebræ ſuperfuſæ,quia nondũ erat lumẽ diei,nondũ ſolis radius, qui ſolet & ſub aquis
latẽtia declarare.Quid ergo dicũt quod deus creauerit malũ,cum ex cõtrarijs & aduer-
ſis nequaq̃ ſibi aduerſa generenĩ? Nec enim uita mortẽ generat,nec lux tenebras.Non
enim ſicut mutabilitates affectuũ,ita etiam generationũ progreſſiones ſunt.Illæ ex con
trarijs in cõtraria propoſiti deflexione uertũtur:iſtę nõ ex contrarijs in aduerſa deflectũ
tur,ſed ex eiuſdem generis uel authoribus uel cauſis creatæ,in ſimilitudinẽ ſui referũtur
authoris. Quid igiĩ dicemus? Si enim neq; ſine principio eſt quaſi increata,neq; à deo fa
cta,unde habet natura malitiam? Nam mala eſſe in hoc mundo nullus ſapiens denèga-
uit,cũ ſit tam frequens in hoc ſeculo lapſus ad mortẽ.Sed ex ijs quæ iam diximus, poſſu-
mus colligere quia nõ eſt uiua ſubſtãtia,ſed mentis atq; animi deprauatio, à tramite uir-
tutis deuia,quæ incurioſorũ animis quã frequenter obrepit.Non igitur ab extraneis eſt
[illegible]is q̃ à nobiſipſis maius periculũ.Intus eſt aduerſarius,intus author erroris, intus in-
quam clauſus in nobiſmetipſis.Propoſitũ tuũ ſpeculare,habitũ tuæ mentis explora, ex-
cubias obtende aduerſum mentis tuæ cogitationes,& animi cupiditates. Tuipſe tibi ca
cauſſa improbitatis,tuipſe dux flagitiorũ tuorũ,atq; incentor criminũ. Quid alienam na
turam accerſis ad excuſationẽ tuorũ lapſuũ? Vtinam te ipſe nõ impelleres,utinam non
præcipitares,utinã non inuolueres aut ſtudijs immoderatioribus,aut indignatione,aut
cupiditatibus,quæ nos innexos uelut quibuſdã retibus tenent. Et certe in nobis eſt mo
derari ſtudia,cohibere iracundiam,coercere cupiditates, in nobis eſt etiã indulgere lu-
xuriæ,adolere libidines,inflammare iracũdiam,uel inflammãti aurẽ accõmodare,eleua
ri magis ſuperbia,effundi in ſæuitiã, quã reprimi humilitate, diligere manſuetudinem.
Quid naturã accuſas ô homo? Habet illa uelut impedimẽta quædam, ſenectutẽ & infir
mitatẽ.Sed ſenectus ipſa in bonis moribus dulcior,in cõſilijs utilior, ad conſtantiã ſub-
eundæ mortis paratior,ad reprimendas libidines firmior.Infirmitas quoq; corporis, ſo-
2.Cor.12 brietas mentis eſt. Vnde ait Apoſtolus: Cum infirmor,tunc potens ſum.Itaq; non in uir
tutibus,ſed in infirmitatibus gloriabatur. Reſponſum quoq; diuinũ refulſit oraculo ſa-
lutari:quia uirtus in infirmitate conſummatur. Illa cauenda quæ ex noſtra uolũtate pro
deunt delicta iuuentutis,& irrationabiles paſſiones corporis. Quorũ igitur nos ſumus
domini,horũ principia extrinſecus nõ requiramus,nec deriuemus in alios, ſed agnoſca
mus ea quæ propriè noſtra ſunt.Quod enim poſſumus nõ facere ſi nolumus, huius ele-
ctionẽ mali nobis potius debemus q̃ alijs adſcribere. Ideo etiã in iudicijs iſtis uolunta-
rios reos,nõ ex neceſſitate cõpulſos,culpa ſtringit,pœna condemnat. Neq; enim ſi per
furorẽ aliquis innocẽtẽ peremerit obnoxius morti eſt:quinetiam ipſius diuinæ legis o-
raculo,ſi quis per imprudentiam intulerit necẽ,accipit impunitatis ſpem,refugij faculta
tem,ut poſſit euadere. Hoc igitur de eo quod propriè malum uideĩ,dictũ ſit.Mala enim
nõ ſunt niſi quæ crimine mentẽ implicant,& conſcientiam ligãt. Cæterùm pauperiem,
ignobilitatẽ,ægritudinẽ,mortẽ,nemo ſapiens mala dixerit,nec in malorũ ſorte numera
uerit:quia nec cõtraria iſtis in bonis habentur maximis,quorũ alia nobis ex natura, alia
ex cõmoditate accidere uidentur. Non ocioſe nobis excurſus iſte proceſſit:ut probare-
mus tenębras & abyſſum ſimpliciter accipienda. Erãt enim tenebræ de obumbratione

cœli:

cœli: quia omne corpus umbram facit, qua obumbrat uel finitima uel inferiora, & ea ma
ximè quæ operire atque includere uidetur. Includit autem cœli polus: quia cœlum sicut
camera extenditur, quemadmodum suprà demonstrauimus. Non ergo principalis erat
tenebrosa substantia: sed quasi umbra secuta est mundi corpus caligo tenebrarum. Ita-
que momento diuinæ præceptionis mundus assurgens, intra se inclusit umbram: ut si
quis in campi medio quem sol meridianus illuminet, locum aliquem repente obsepiat,
& densis ramorum frondibus tegat: non'ne quo splendidior foris species loci eius efful
geat, hoc horrenti desuper scena gurgustium eius intus obscurius fit? Aut unde antrū,
clausum undique huiusmodi locum uocarunt: nisi quòd atro inhorrescat situ, atque offu-
sione tenebrarum? Istæ ergo tenebræ super aquarum abyssos erant. Nam abyssum mul-
titudinem & profundum aquarum dici, lectio euangelij docet, ubi rogabant Saluatorē
dæmonia, ne iuberet illis ut in abyssum irent. Sed qui docebat uoluntates dæmoniorū *Luca 8*
non esse faciendas, præcepit illis ut irent in porcos. Porci autem se in stagnum aquarum
præcipitarunt, ut quod recusabant dæmonia nō euaderent, sed digno præcipitio demer
gerentur. Erat ergo hæc mundi incomposita species & forma.

De creatione lucis, per quam ornata sunt prius condita, & de distinctione
inter lucem & tenebras, atque ita inter diem & noctem. Caput IX

T spiritus, inquit, dei superferebatur super aquas, & dixit deus: Fiat lux.]
2 Merito præmissus est spiritus dei, ubi diuina incipere habebat operatio. Fiat,
inquit, lux. Vnde uox dei in scriptura diuina debuit inchoare, nisi à lumine? *Gen. 1*
Vnde mundi ornatus, nisi à luce exordiū sumere? Frustra enim esset si non uideretur. Erat
quidem deus ipse in lumine, quia lucē habitat inaccessibilem, & erat lumen uerū, quod *1. Tim. 6*
illuminat omnē hominem uenientē in hunc mundum, sed etiam lucē fieri uoluit, quæ o- *Ioan. 1*
culis corporalibus cōprehenderetur. Qui ædificium aliquod dignū habitaculo patrisfa
miliâs struere desiderat, antequam fundamenta ponat, unde lucē ei infundat explorat: & ea
prima est gratia: quæ si desit, tota domus deformi horret incultu. Lux est quæ reliquos
domus cōmendat ornatus. Fiat, inquit, lux.] Plena uox luminis non dispositionis appa
ratū significat, sed operationis resplēdet effectu. Naturæ opifex lucē locutus est, & crea-
uit. Sermo dei uolūtas est, opus dei natura est. lucē creauit, tenebras illuminauit. Et dixit
deus: Fiat lux, & facta est lux.] Non ideo dixit, ut sequeretur operatio, sed dicto absol-
uit negociū. Vnde pulchre Dauidicū illud: Dixit, & facta sunt. quia dictū impleuit effe *Psal. 148*
ctus. Author ergo lucis deus: locus autē & caussa tenebrarū mundus est. Sed bonus au-
thor ita lucē dilexit, ut mundū ipsum infuso aperiret lumine, atque eius speciē uenustaret.
Resplenduit igitur subito aer, & expauerunt tenebræ noui luminis claritatē. Repressit
eas, & quasi in abyssos demersit, repēte per uniuersa mundi fulgor lucis infusus. Pulchrè
itaque & proprie dixit: Facta est lux.] Sicut enim cito lux cœlū, terras, maria illuminat, &
momento temporis sine ulla cōprehensione retectis surgentis diei splendore regioni-
bus, nostro se circunfudit aspectui, ita ortus eius cito debuit explicari. Quid miramur si
deus locutus est lucē, & caliganti mundo lumē emicuit, quando si quis inter aquas mer
sus, oleū ore emiserit, clariora faciat ea quæ profundi tegebantur occultis? Dixit deus:
Non ut per uocis organa quidā sonus sermonis exiret, nec ut linguæ motus cœleste for
maret alloquiū, atque aerē istum quidam uerborū strepitus uerberaret, sed ut uolūtatis suæ
cognitionē proderet operationis effectu. Et discreuit inter lucem & tenebras. Et uidit
deus lucē, quia bona est.] Dixit, & sonū uocis nullus audiuit: discreuit, & operatiōis mo
limina nemo deprehendit: uidit, & oculorū eius intentionē nullus aspexit. Et uidit, in-
quit, deus lucē, quia bona est. Nec quod ignorabat uidit, nec id quod nesciebat antè aut
nō uiderat, cōprobauit: sed bonorū operū proprium est, ut externo cōmendatore non
egeant, sed gratiam suā cùm uidentur ipsa testentur. Plus est quod probatur aspectu, quàm
quod sermone laudatur. Suo enim utitur testimonio, nō alieno suffragio. Quod si apud
nos oculis iudiciū emittitur, quibus simul & gratia uenustatis, & rerū mensura compre
henditur: quanto magis deus omnia quæ probat uidet, & quæ uidet probat, secundum
quod scriptū est: Quia oculi domini super iustos? Lucis natura huiusmodi est, ut nō in *Psal. 33*
numero, nō in mensura, nō in pondere, ut alia, sed omnis eius in aspectu gratia sit. Pro-
prijs itaque sermonibus naturā lucis expressit, quæ uidēdo cōplacet, quoniā ipsa uidendi

officium subministrat. Nec immerito tantũ sibi prædicatorem potuit inuenire, à quo lu-re prima laudatur, quoniã ipsa fecit ut etiam cætera mundi membra digna sint laudibus. Vidit ergo deus lucẽ, & uultu suo illuminauit: & uidit, quia bona est. Non ex parte dei sed ex generali iudicium est. Itaq; non in splendore tantũmodo, sed in omni utilitate gratia lucis probatur. Vnde & discretio fit inter lucem & tenebras, ut separata lucis natura

Gen. 1 atq; tenebrarũ, nihil uideatur intra se habere confusum. Et uocauit deus diem lucem, & tenebras noctẽ uocauit: ut & nomine ipso diem noctemq; distingueret. Aduertimus itaq; quod lucis ortus antequã solis diẽ uideatur aperire, (principia enim diei, noctis exitum claudunt) finisq; temporis, & statutus limes nocti & diei uideatur esse præscriptus. Diem sol clarificat, lux facit. Frequenter cœlum nubibus texitur, ut sol tegatur, ne ullus radius eius appareat: lux tamen diem demonstrat, & tenebras abscondit.

Quod non diei nox, sed dies nocti secundum scripturam anteferatur, & de unitate diei in quo cœlum & terra cæteraq; sunt condita & creata. Caput X

Ibidem ET factum est uespere, & factum est mane dies unus.] Quærũt aliqui, cùm prius uesperum, postea mane scriptura memorauerit, ne forte noctẽ prius quàm diẽ significare uideatur. Nec aduertũt, primo quod præmiserit diem dicendo: Et uocauit deus lucem diem, & tenebras uocauit noctem, deinde quod uesper finis diei sit, & mane finis noctis. Ergo ut prærogatiuam & primatus natiuitatis diei daret, prius finem diei significauit, postquam secutura nox esset, deinde postea finẽ noctis adiunxit. Eousq; autem noctem diei scriptura anteferre non potuit, ut & diei & noctis tempora, diei appellatione concluserit, & tanquam principalis authoritatem nominis uindicauerit, & hanc scripturæ esse consuetudinem, ut potiori appellationem deputet, frequentibus exemplis probamus. Siquidem & Iacob dixit: Dies uitæ meæ pusilli

Ibidem 47 & mali. Et iterum: Omnes dies uitæ meæ. Et Dauid posuit: Dies annorum meorum:

Psal. 89 non & noctes. Vnde aduertimus ea quæ nunc in specie historiæ traduntur, uim statuisse legis in posterum. Principium ergo diei, uox dei est: Fiat lux, & facta est lux. Finis diei, uesper est. Iam sequens dies ex noctis fine succedit. Sententia autem dei euidens, quia diem primo uocauit lucem, & secundo uocauit tenebras noctem. Præclare etiam unũ, non primum diem dixit. nam secuturo secundo & tertio die, & deinceps reliquis, primũ potuit dicere: & hoc ordinis uidebatur: sed legem statuit ut uigintiquatuor horæ diurnę atq; nocturnę, diei tantum nomine definiantur, ut si diceret, uigintiquatuor horarũ mensura, unius diei tempus est. Sicut enim uirorum generatio computatur, & intelligitur etiam fœminarum, quia nectuntur secunda potioribus: ita etiam dies numerantur, & noctes æstimantur adiunctæ. Sicut igitur circuitus unus, ita dies unus. Nam pleriq; etiam hebdomadam unam, unum diem dicunt: quod in se quasi in unũ redeat diem, & quasi septies in se recurrat. Est autem & circulus figurarum à se incipere, & in se reuerti. Vnde & seculum unum interdum scriptura dicit. Nam etsi alijs locis secula appellat, uidetur magis diuersitates statuum publicorum uel negociorum significare, quàm seculorũ successiones aliquas definire: Quia dies domini magnus & præclarus. Et alibi: Vt quid uobis quærere diem domini? Et hic tenebræ, & nõ lux. Manifestum est enim quod male conscijs & indignis dies ille tenebrosus sit, quo fulgebit innocentia, & mens noxia cruciabitur. Cæterùm quod sine interpolatione noctium, & successione tenebrarũ dies perpetuus ille remunerationis æternæ futurus sit, scriptura nos docet. Pulchre autẽ uicem utramque unum dicturus diem, matutino eum fine conclusit, ut & à luce inchoare diem doceret, & in lucem desinere. Non enim est integrũ diei tempus & noctis, nisi fue-

Rom. 13 rit expletum. Vnde & nos semper quasi in die honeste ambulemus, & abijciamus opera tenebrarum. Noctem enim ad quietem corporis datam esse cognoscimus, nõ ad muneris alicuius & operis functionem, quæ somno & obliuione transcurritur. Non sit in

Eccli 23 nobis comessatio, ebrietas, cubile, impudicitia. Non dicamus: Tenebræ & parietes operiunt nos, & quis scit si uidebit altissimus? Sed sit in nobis amor lucis, & cura honestatis, ut tanquam in die ambulãtes, opera nostra coram deo lucere cupiamus. Cui est honor, laus, gloria, potestas, cum domino nostro Iesu Christo, & cum spiritu sancto, à seculis & nunc & semper, & in omnia secula seculorum, Amen.

Capita

CAPITA SECVNDI LIBRI HEXAEMERON.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS HEXAEMERON LIBER II, DE DIE SECVNDO.

De tranſitu authoris per recapulationem factorũ die primo, ad opera ſecundi diei, cum deprecatione auditorum, & inſtructione qualiter dicenda debeant penſare. Caput I

DIEM primum uel potius unum (maneat enim & prophetici prærogatiua ſermonis) ut potuimus abſoluimus: in quo conditũ cœlum, terram creatam, aquarũ exundantiam, circunfuſum aerem, diſcretionẽ factam lucis atq; tenebrarũ, dei omnipotentis, & domini Ieſu Chriſti, ſpiritus quoq; ſancti operatione cognouimus. Quis ergo non miretur diſſimilibus membris diſparẽ mundum in corpus unũ aſſurgere, & inſolubili concordiæ charitatisq; lege in ſocietatem & connexionẽ ſui tam diſtantia conuenire, ut quæ diſcreta natura ſunt, in unitatis & pacis uinculũ uelut indiuidua cõpactione nectantur? Aut quis hæc uidens, poſſibilitatẽ rationis infirmo ingenio rimetur? Quæ omnia uis diuina incõprehenſibilis humanis mentibus, & ineffabilis ſermonibus noſtris, uolũtatis ſuæ authoritate connexuit. Fecit igitur deus cœlum & terrã, & ea quaſi author eſſe præcepit, non tanq; figuræ inuentor, ſed tanquã operator naturæ. Nam quomodo ſibi conueniunt operatoria impaſſibilis dei uirtus, & paſſibilis materiæ natura, tanq; altera ab altera quo indiguerint, mutuantes? Nam ſi increata materia, uidetur ergo deo creandæ poteſtas materiæ defuiſſe, & ab ea operationi ſubiacentia mutuatus. Si uero incõpoſita, mirũ admodum coæternã deo materiem decorẽ ſibi nõ potuiſſe conferre, quæ ſubſtantiam nõ à creatore acceperit, ſed ſine tẽpore ipſa poſſederit. Plus ergo inuenit operator omnium, q; contulit. Inuenit materiẽ, in qua poſſit operari: contulit autẽ figuram, quæ decorẽ inuentis rebus afferret. Vnde excipiendus à cæteris tanquã dies unus, non conferendus cum cæteris tanq; dies primus eſt, unde fundamenta rerum omniũ poſita, & cauſæ eſſe cœperũt, quibus mundi huius atq; uniuerſæ uiſibilis creaturæ fulta ſubſtantia eſt. Quare ad ſecundi diei admiranda opera ſermo nobis prodeat, quorũ eminentia nõ ſecundum tractatus noſtri poſſibilitatẽ, ſed ſecundum ſcriptoris ueritatẽ, ad laudem referenda eſt creatoris. Vos igitur quæſo ut naturaliter æſtimare, quæ dicimus probabiliter, ac ſimplici mente & ſedulo ingenio penſare dignemini, non ſecundũ philoſophiæ traditiones & inanẽ ſeductionẽ ſuaſoria ueriſimilia colligẽtes, ſed ſecundũ regulam ueritatis quæ oraculis diuini ſermonis exprimitur, & contemplatione tantæ maieſtatis fidelium pectoribus infunditur, quia ſcriptũ eſt: Confirma me in uerbis tuis. Narrauerũt Pſal. 118 mihi iniuſti exercitationes, ſed non ſicut lex tua domine: omnia præcepta tua ueritas. Non ergo ſecundum elementorũ naturas, ſed ſecundum Chriſtũ, qui omnia quæ uoluit fecit, abundans plenitudine diuinitatis ſuæ, cõſideremus quæ facta ſunt, & naturæ poſſibilitatẽ interrogemus. Neq; enim cùm in Euangelio leproſum curaret, cæcis uiſum refunderet, populus qui aderat & ſpectabat, illum medicinæ ordinem recognouit, ſed po-

testatem domini miratus, dedit (ut scriptum est) deo laudem. Neque secundum numeros Aegyptiorum, & cursus syderum, mensuras elemẽtorum, extendit manum suam Moyses ut diuideretur mare rubrum, sed diuinæ imperio potestatis obtemperans. Vnde &
Exod.15 ipse ait: Dextera manus tua domine glorificata est in uirtute, dextera manus tua domine confregit inimicos. Illò igitur sancta plebs eleua mentem tuam, & totũ animũ tuum eò confer. Non sic deus uidet, quemadmodum homo. deus in corde, homo in facie. Nec sic igitur homo uidet, quemadmodum deus. Audis quia deus uidit, & laudauit. Noli igitur tuis oculis æstimare quæ facta sunt, opinionibusque colligere: sed quæ deus uidit & probauit creator, ea tu retractanda non putes.

De creatione firmamenti, & discretione inter aquã & aquam: Et utrum unum tantum sit cœlum, an plures, ac de confutatione philosophorum asserentium orbes stellarum motu suo dulcem quendam & plenum suauitatis sonum reddere. Caput II

Gen.1 ET dixit deus: Fiat firmamentum inter mediam aquam, & sit discernens inter aquam & aquam. Et factum est sic.] Audi uerba dei: Fiat, dicit. Iubentis est, non æstimantis. Imperat naturæ, nõ possibilitati obtemperat: non mensuras colligit, nõ pondus examinat. Voluntas eius, mensura rerũ est. Sermo eius, finis est operis. Fiat, inquit, firmamentũ inter mediam aquã.] Firmũ est omne quod statuit deus. Et satis pulchrè præmisit: Fiat firmamentũ, antequã subijceret, inter mediam aquam: ut tu prius crederes firmamentũ ex præcepto dei factum, quàm de aquarum proflua qualitate dubitares. Si naturam elementorum consideres, quomodo inter aquas solidatum est firmamentum? Illæ profluunt, illud constringitur: illæ currunt, hoc manet. Et sit, inquit, discernẽs inter aquã.] Sed aqua confundere non discernere solet. Quomodo iubet quod scit secundũ elementorum rationem esse contrarium? Sed cum sermo eius ortus naturæ sit, iure usurpat dare legem naturæ qui originem dedit. Sed prius consideremus quid sit firmamentũ, utrũ ipsum sit quod in superioribus cœlum appellauit, an aliud: & si duo cœli, an plures. Nam sunt qui unũ cœlum esse dicant, nec alterius cœli faciendi, cùm esset una hyle, ut ipsi aiunt, potuisse suppetere substantiam, quoniam cùm omnis superiori cœlo esset expensa, nihil reliqui fuit quod ad ædificationẽ secundi cœli tertij'ue proficeret. Alij uerò innumeros cœlos & mundos esse asserunt, quos irrident sui. Non enim nobiscũ illis maior quàm cum suis pugna est, qui geometricis numeris & necessitatibus cõtendunt probare, quod aliud cœlum esse nõ possit, nec pati naturam ut aut secundũ aut tertiũ sit, nec operatoris uirtutẽ idoneam, ut multos cœlos faceret. Et quis nõ hanc eorũ artificẽ facundiam irrideat, qui cùm ex una atque eadem causa plura eiusdem generis ab hominibus fieri posse non abnuant, de creatore omniũ dubitent, utrũ plures cœlos face
Psal.95 re potuerit, de quo scriptũ est: Dominus autẽ cœlos fecit, Et alibi: Omnia quæcunque
Ibidem 113 uoluit fecit? Quid enim difficile ei, cui uelle, fecisse est? Fluitat igitur illis impossibilitatis ratio, cùm de deo disputant, cui uerè dicitur: Quia impossibile tibi nihil est. Itaque nos non solum secundum, sed etiam tertium cœlum esse negare nõ possumus, cùm Aposto-
2.Cor.1 lus raptum se ad tertium cœlum scriptorũ suorum testificatione cõfirmet. Dauid etiam
Psal.148 cœlos cœlorũ, in illo laudantium dominũ constituit choro. Quem imitãtes philosophi, septem stellarũ, solis & lunæ, globorum consonum motũ introduxerunt, quorum orbibus uel potius globis cõnexa memorant omnia, quos sibi innexos & uelut insertos uersari retro, & contrario cæteris motu ferri arbitrantur, eoque impulsu & motu ipsorum orbium dulcem quendam & plenum suauitatis atque artis & gratissimi modulaminis sonũ reddi, quo modo scissus aer tam artifici motu, & acuta cum grauibus temperante, ita uarios æquabiliter concentus efficiat, ut omnem supergrediatur musici carminis suauitatem. Huius rei fidẽ si requiras atque expetas sensu nobis & auditu probari, hæsitant. Nam si uera forent, quomodo tanto motu orbium cõcrepante, cùm ille cœlestis orbis cui affixos ferunt stellarũ cursus, qui sine intermissione uoluuntur, cõcitatiorem habeat conuersionem, atque acutum sonum exciter, hic autem lunaris grauissimum, non audiretur à nobis, cùm leuiora audire soleamus? Fidẽ ergo eius disputationis si testimonio nostro & auditus munere exigamus probari, referunt obsurduisse aures nostras, & hebetiorem nobis sensum audiendi factum, propter illam à principio nostræ generationis concepti

sonitus

sonitus consuetudinem. Et exemplum afferũt, eo quòd Nilus fluuiorum maximus, eo
uidelicet loci, ubi se ex altissimis montibus in Catadupa illa præcipitat, magnitudine fra
goris sui aures accolarum obstruat, ut audiendi munere carere dicantur. Sed facilè his
ipsa respondet ueritas. Nam qui tonitrua audimus nubium collisione generata: tanto-
rum orbium conuersiones, qui maiori utiq; sicut motu ferri æstimantur, ita uehementio
res sonitus excitarent, non audiremus? Addunt præterea ideò sonum hunc non perue-
nire ad terras, ne capti homines per suauitatem eius atq; dulcedinem quam celerrimus
ille cœlorũ efficit motus ab orientalibus partibus usq; in occasum, propria negocia atq;
opera derelinquerent, & omnia hic ociosa remanerent, quodam humanæ ad cœlestes
sonos mentis excessu. Sed ea quæ sunt aliena ab studio nostro, & à diuinæ lectionis se-
rie, ijs qui foris sunt relinquamus, nos inhæreamus scripturarum cœlestium magisterio.

De firmamento utrum sit hoc quod in superioribus cœlum appellatum est, an
aliud. Et quomodo aqua uera super cœlos esse possit, cum reprobatione opi-
nionis eorum qui hoc destruere conantur. Caput III

PRopositum igitur nobis est, quia dixit deus: Fiat firmamentum in medio a- Gen. 1
quæ, & sit discernens inter aquam & aquam.] Et hinc tractatus, utrum hoc
firmamẽtum appellet quod antè iam fecit, de quo scriptum est: In principio
fecit deus cœlum & terram. Nec fallit, quod aliqui ante nos ita acceperint, eo quòd su-
pra creatum authore deo & conditum cœlum scriptura expresserit, hic expositionẽ o-
peris creationisq; diffuderit, ut ibi quasi summa operis breuiter comprehensa sit, hic o-
perationis qualitas per ipsas concurrentiũ rerũ digesta sit species. Sed mouet nos quia
& nomen aliud significatur, & species solidior, & causa discernitur, & persona coopera
toris adiungitur. Sic enim scriptum est: Et discreuit deus inter medium aquæ quæ erat
sub firmamento, & inter medium aquæ quæ erat super firmamentũ.] Et primo uolunt
id destruere quod frequenti scripturarũ lectione insolitũ nostris & impressum est menti
bus, quia aquæ super cœlos esse nõ possint: dicentes rotundum esse orbẽ illum cœli, cu
ius in medio terra sit, & in illo circuitu aquã stare non posse, quod necesse est defluat &
labat, cùm de superioribus ad inferiora decursus est. Quomodo enim aqua super orbẽ,
ut aiunt, stare potest, cùm orbis ipse uoluatur? Hæc est illa uersutia dialecticæ, Da mihi
unde tibi respondeam. Quod si nõ detur, nullum uerbum refertur. Petunt sibi concedi,
axẽ cœli torqueri motu cõcito: orbem autẽ terræ esse immobilem, ut adstruãt aquas su-
per cœlos esse nõ posse, quod omnes eas uoluendo se axis effunderet: quasi uerò ut cõ-
cedam illis quod postulant, & secundũ eorũ opiniones illis respondeã, negare nõ pos-
sint in illa altitudine & profundo & longitudinẽ esse & latitudinem, quam nemo potest
cõprehendere nisi is qui impletur in omnẽ plenitudinẽ dei, ut Apostolus ait: Quis enim Ephes. 3
potest facile esse diuini operis æstimator? Est ergo latitudo in ipsa cœli altitudine. Sunt
etiã, ut de his dicamus quæ scire possumus pleraq; ædificia foris rotunda, intus quadra-
ta: & foris quadrata, intus rotunda, quibus superiora sunt plana, in quibus aqua hærere
soleat. Quæ tamẽ ideo dicimus, ut aduertant opiniones suas opinionibus ueri similiori-
bus reuinci posse, & desinant tantũ opus dei, humanæ operationis & nostræ possibilita
tis cõtemplatione metiri. Nos autẽ scripturarũ seriem atq; ordinẽ quærimus, sequimur,
& opus cõtemplatione æstimamus authoris, quid dictũ sit, & quis dixerit & cui dixerit:
Fiat, inquit, firmamentũ in medio aquæ, & sit discernens inter aquas. Audio firmamen- Gen. 1
tum fieri per præceptũ quo diuideretur aqua, & ab inferiore superior discernerẽ. Quid
hoc manifestius? Qui iussit discerni aquam interiecto & medio firmamento, prouidit
quemadmodũ diuisa atq; discreta manere possit. Sermo dei, uirtus naturæ est, & diutur
nitatis substantia, quo ad usq; uelit eam manere, qui statuit, sicut scriptũ est: Statuit eã in Psal. 148
seculum seculi, præceptũ posuit, & nõ præteribit. Et ut scias quia de istis aquis hoc dixit
quas tu negas posse in superioribus cœli esse, audi superiora: Laudate eũ cœli cœlorũ, ibidem
& aquæ quæ super cœlos sunt laudent nomẽ domini. Nónne quasi aduersanti tibi dixit:
Quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt, Statuit ea in seculũ secu-
li, præceptũ posuit & non præteribit? An non uidetur tibi author idoneus, qui legẽ suo
operi daret? Deus est qui dicit, uenerabilis natura, inæstimabilis magnitudine, immen-
sus in remunerationibus, incõprehensibilis in operibus, cuius altitudinẽ sapientiæ quis

inuestigare facilis? Iste dicit filio, id est dicit brachio suo, dicit uirtuti suæ, dicit sapientiæ suæ, dicit iustitiæ. Et fecit filius quasi potens, fecit quasi uirtus dei, fecit quasi sapiētia dei, fecit quasi iustitia diuina. Cùm hæc audis, quid miraris si supra firmamentū cœli potuit, tantæ maiestatis operatione, unda suspendi? De alijs hæc collige, de ijs quæ uiderūt oculi hominum: quomodo ad Iudæorum transitum, si rationem quęris, se unda diuiserit. Non solet hoc esse naturæ, ut aqua se discernat ab aqua, & in profundo interfusiones aquarum terræ medio separentur. Gelauerunt, inquit, fluctus, & firmamenti specie cursum suum insolito fine frenarunt. Non'ne potuit etiam aliter Hebræum populum liberare? Sed tibi uoluit ostendere, ut eo spectaculo etiam illa quæ non uidisti, æstimares esse credenda. Iordanis quoq; reflexo amne in suum fontē reuertitur. Hærere aquam cùm labitur, inusitatū: rursumq; redire in superiora sine ullo repagulo, impossibile habetur. Sed quid impossibile ei, qui dedit posse quibus uoluit? Dedit posse infirmitatibus, ut
Philip. 4 infirmus dicat: Omnia possum in eo qui me confortat. Dicant certe quemadmodū aer cogatur in nubē, utrū pluuia nubibus generetur, an sine nubibus colligatur. Videmus plerunq; exire nubes de montibus. Quæro utrum de terra ascendat aqua, an ea quæ super cœlos est, largo imbre descendat. Si ascendit, utiq; contra naturam est, ut ascendat in superiora quæ grauior est, & portetur aere, cum aer subtilior sit. Aut si conciti orbis totius motu rapitur aqua, sicut imo orbe rapitur, ita summo orbe diffunditur. Si fundi, ut uolunt, non desinit: rapi utiq; non desinit: quia sicut axis cœli semper mouetur & aqua mouetur, & aqua semper hauritur. Si descendit, manet ergo iugiter supra cœlos, quæ habet unde descendat. Deinde quid obstat, si confiteatur, quia aqua supra cœlos suspensa sit? Nam quo uerbo dicūt terram in medio esse suspensam, & immobilem manere, cùm utiq; grauior sit quàm aqua, ea ratione possunt dicere, nō præcipitari aquam, orbis illius cœlestis conuersione, quæ super cœlos est. Sicut enim terra inani suspenditur, uel pondere librato undiq; immobilis perseuerat, ita & aqua aut grauioribus aut æquis cum terra ponderibus examinatur. Ideoq; nō facilè superfunditur mare terris, nisi cum iubetur exire. Deinde cùm ipsi dicant uolui orbem cœli stellis ardentibus refulgentem, non'ne diuina prouidentia necessariò prospexit, ut intra orbem cœli & supra orbē redundaret aqua, quæ illa feruentis axis incendia temperaret? Propterea quia exundat ignis & feruet, etiam aqua exundauit in terris, ne eas surgentis solis & stellarum micantium ardor exureret, & tenera rerum exordia insolitus uapor læderet. Quanti fontes, fluuij, lacus irrigant terras, quia eas internus quidam ignis uaporat. Vnde enim aut arbores germinarent, aut frumenta uel sata prorumperent, uel orta coquerentur, nisi ea interior quoque ignis animaret? Qui etiam de saxis frequenter excutitur, & de ipso sæpe dum cæditur, ligno exilit. Ergo sicut necessaria ignis creatura, ut ordinata & disposita permaneat, cœliq; clementia temperet aquarum rigorem: ita etiam aquarū redundantia non superflua, ne alterum altero consumeretur: quia nisi conueniens utriusq; mensura sit, sicut ignis aquam exsiccat, ita & aqua extinguit ignem. Ideoq; pondere & mensura examinauit uni-
Iob 38 uersa, numerata enim sunt ei & stillicidia pluuiarū, sicut in libro Iob legimus, sciens uel rerum facilem defectum fore, uel solutionem uniuersitatis si alterum exuperaretur ab altero. Itaq; utriusq; temperauit dispendia, ut neq; plus ignis excoqueret, neq; exuberaret aqua, sed imminutio fieret utriusq; moderata, quæ & superfluum detraheret, & necessarium reseruaret. Itaq; cùm tanta de terris erumpant maximorum fluenta amnium, Nilus effuso Aegyptum stagnans flumine, Danubius de occidentalibus partibus Barbarorū, atq; Romanos interſecans populos, donec Ponto ipse condatur, Rhenus de iugo Alpium usq; in Oceani profunda cursus suos dirigens, Romani memorandus aduersus feras gentes murus imperij, Padus maritimorum cōmeatuum Italicis subsidijs fidus inuector, Rhodanus rapido concitus cursu Tyrrheni equoris freta scindens, in quo nō mediocre fertur nauigantium periculum, dum inter se maris fluctus & amnis fluenta decertant: itemq; de septentrionali parte Phasis Caucaseis montibus fusus, cum pluribus alijs in Euxinum se præcipitans mare: prolixum est singulorum persequi fluuiorum nomina, qui uel in nostrum mare deriuantur, uel exinaniuntur Oceano. Cùm tanta igitur ubertas aquarum sit, tamen plerumq; terra meridianæ plagæ torretur ardoribus, atq; æstu soluta fatiscit in puluerem, miserandi agricolæ labore consumpto, ut frequenter ad potum

siccatis

ſiccatis puteis,arido gurgite ſubſidiū uitale deficiat. Et erit quidem quando dicat abyſ-
ſo,Deſerta eris,& omnes fluuios ſiccabo:ſicut per Eſaiam futurum annunciauit. Sed e- Eſa.9
tiam antequam ille dies adueniat, diuino præſtitutus arbitrio, non minimū inter ſe ipſa
elementorum natura decernit. Crebro itaq; aut inundationibus mundus hic quatitur,
aut nimio æſtu & ariditate uexatur.Noli igitur incredibilem opinari aquarum multitu-
dinem,ſed reſpice ad uim caloris,& incredulus non eris. Multum eſt quod ignis abſor-
bet:quod uel ex illo nobis debet eſſe manifeſtum,cùm medici uaſa quędam anguſta o-
re, planiora deſuper, intus concaua, leui lucernæ concepto lumine affigunt corpori,
quemadmodum calor ille omnem in ſe rapiat humorē. Quis igitur dubitet quod igni-
tus æther,& magno feruens uapore inflammaret atq; exureret omnia,niſi lege quadam
ſui cohiberetur authoris,ut nec flumina,nec lacus,nec ipſa maria uim eius poſſint reſtin
guere? Et ideo deſuper aqua impetu quodam deſcendens, in tantos plerumq; imbres
rumpitur, ut flumina, lacus repente repleantur, ipſa maria exundent. Vnde frequenter
& ſolem uidemus madidum atq; rorantem.In quo euidens dat indicium, quòd alimen-
tum ſibi aquarum ad temperiem ſui ſumpſerit. Tantum autē ineſt illis impugnandæ ue-
ritatis ſtudium,ut ſolem ipſum negent calidæ naturæ eſſe,eo quod albus ſit, nō rubicun
dus aut rutilus in ſpeciē ignis.Et ideo aiunt,quod nec ignitus natura ſit,& ſi quid habet
caloris,ferunt ex nimio motu conuerſionis accidere. Quod ideo dicendū putant,ut ni-
hil uideatur humoris conſumere,quia calorem quo humor uel minuitur uel plerūq; ex-
hauritur,non habeat naturalem. Sed nil agunt,cùm iſta componūt: quia nihil intereſt,
utrū ex natura calorē quis habeat, an ex paſſione, aut aliqua ex cauſa, quia ignis omnis
conſumptor humoris eſt,uel huiuſmodi materiæ quam flamma cōſueuit exurere. Nam
ſiue ex lignis haudquaquam ſemiuſtulatis,ſed inter ſe colliſis, ignis excuſſus excipiatur
folijs,æque flammā adolet,ac ſi de igne accendas facem: ſiue de flammæ lumine lumen
accendas, eadem ſpecies & natura eſt luminis,ac ſi illud non naturalis ignis adoleuerit,
ſed quem accidens cauſa generauerit. Vel hinc ſaltem contemplentur ſolis calorem,
quod diuerſa ei deus conſtituit curſus ſui loca & tempora : ne ſi ſemper in iiſdem mota-
retur locis,quotidiano ea uapore exureret.Mare ipſum ideo ferunt ipſi ſalſam atq; ama-
ram aquam habere,quod ea quæ fluuijs in freta influat, calore abſumatur, tantumq; ua-
pore diurno conſumi, quantū quotidie ex diuerſis fluuiorū curſibus inuehatur. Quod
ex ſolis quadam dijudicatione fieri perhibetur, qui quod purum ac leue eſt, ſibi rapit:
quod graue atq; terrenum,relinquit : ex quo remanet ſalſum illud atq; aridum, quod ſi-
ne uſu ac ſuauitate potandi ſit.

Quæ ſit inter cœlos & firmamentum differentia, & firmamentū unde nuncupa
tum ſit:Quæ etiam aliorum ſit ſententia de prædictorum diſtinctione. Cap.IIII

SEd reuertamur ad propoſitū,Fiat firmamentum inter medium aquæ.] Nō
moueat,ſicuti iam dixi, quia ſuprà cœlum ait,hic dicit,firmamentum,quo-
niam & Dauid dicit : Cœli enarrant gloriam dei, & opera manuū eius an- Pſal.18
nunciat firmamentum.hoc eſt,mundi opus cùm uidetur,ſuum laudat authorem.In uiſi-
bilis enim maieſtas eius per ea quæ uidentur,agnoſcit. Et uidetur mihi nomen cœlorū
cōmune eſſe,quia plurimos cœlos ſcriptura teſtificatur : nomen aūt eſſe ſpeciale firma-
mentū.Siquidem & hic ita habetur:Et uocauit deus firmamentū,cœlum.] Vt uideatur Gen.1
ſuprà generaliter dixiſſe in principio cœlum factū, ut omnē cœleſtis creaturæ fabricam
cōprehenderet : hic autē ſpecialem firmamenti huius exterioris ſoliditatē,quod dicitur
cœli firmamentū,ſicut legimus in hymno prophetico:Benedictus es in firmamento cœ Daniel.3
li:Nam cœlum,quod οὐρανὸς Græcè dicitur,Latinè quia impreſſa ſtellarum lumina uelut
ſigna habeat,tanquam cælatum appellatur : ſicut argentū quod ſignis eminentibus re-
fulget,cælatum dicimus. οὐρανὸς autem ἀπὸ τοῦ ὁρᾶσθαι dicitur, quod uideatur τὴν ἄλλην ὁ-
ρατὴν οὐσίαν. igitur terræ quæ obſcurior eſt,οὐρανὸς nuncupat,quia lucidus eſt, tanq̄ ui-
ſibilis. Vnde puto & illud dictum : Volatilia cœli ſemper uident faciem patris mei qui
in cœlis eſt. Et uolantia circa firmamentū cœli, eo quòd poteſtates quæ ſunt in illo uiſi-
bili loco,ſpectent hæc omnia,& ſubiecta ſuis habeāt conſpectibus. Deniq; clauſum cœ
lum dictum eſt temporibus Heliæ,quando in Achab & Iezabel perfidia regnabat:cum 3.Reg.17
populus regali ſacrilegio deſeruiret,eo q̄ nemo ad cœlū oculos erigebat,nemo eius au

thorem uenerabatur, sed ligna & lapides adorabant. Vnde hoc colligimus? quia in ma
Leuit.26 ledictionibus populi Israel dixit deus: Erit tibi coelum super caput tuum æreum, & ter-
ra tua ferrea: quando precium perfidiæ luens populus Iudæorũ, intemperie coeli, & ter-
Deut.33 ræ infoecunditate multatur. De coelo enim causa fertilitatis. Denique & Moyses benedi-
ctiones tribui Ioseph à finibus coeli & rore & abyssis fontium deorsum uenientibus, &
secundum horam à solis cursu & à conuenientibus mensibus & à uertice montiũ & col-
lium æternorũ dedit, eo quòd moderatione coelesti, terrarum foecunditas nutriatur. Fer
reum ergo coelum est, quod nullum exudat humorẽ, quando nullus nubibus imber e-
rumpit. Est etiam ferreum coelum, subobscurus aer, pressus atque nebulosus colore ferru-
gineo, quando rigore frigoris stringitur terra, tunc ueluti super caput nostrũ humor su-
spensus uidetur, & per momenta imminere. Plerumque etiam glacialibus uentorum fla-
tibus rigentes aquæ consolidantur in niuem, & rupto aere nix funditur. Neque enim fir-
mamentum hoc potest sine aliquo rumpi fragore aut penetrari. Ideo & firmamentũ di-
citur, quod non sit inualidum, nec temissum. Vnde & de tonitrubus, quæ concepto in-
tra sinum nubium spiritu, cùm se uehementer erupturus eliserit, magno concrepant so-
Psal.148 nitu, ait scriptura: Firmans tonitrua. A firmitate ergo firmamentum est nuncupatum. uel
ibidem 18 quod diuina uirtute firmatum sit, sicut scriptura nos docet, dicens: Laudate eum in fir-
mamento uirtutis eius. Nec præterit, retulisse aliquos, coelos coelorum ad intelligibiles
uirtutes, firmamentum ad operatorias. Et ideo laudare coelos uel enarrare gloriam dei,
& opera manuum eius annunciare firmamentũ. Sed non quasi spiritalia, sed quasi ope-
ra mundi enarrant, quemadmodũ suprà diximus. Alij quoque purificatorias uirtutes in-
terpretati sunt aquas, quæ super coelos sunt. Accipimus hæc quasi ad tractatus decorẽ:
nobis tamẽ non alienũ uidetur atque absurdum, si aquas ueras propter illam causam quã
diximus, intelligamus. Nam & ros & gelu & frigus & æstus secundum hymnũ Prophe
Daniel.3 ticum benedicunt dominum, benedicit & terra: & illa non ad intelligibiles naturas re-
ferimus, sed ad ueritatem. Laudant etiam dracones dominum, quia natura eorum & spe
cies cùm uidetur, non minimum uel decoris offundit, uel inesse rationis ostendit.

De laude ac probatione operis secundi diei, eiusdemque clausione. Caput V

Gen.1 T uidit deus quia bonum est.] Facit filius, quod uult pater: laudat pater,
B quod facit filius. Nihil in illo naturæ degeneris inuenitur, cuius opus à pa-
terna nõ degenerat uoluntate. Vidit utique, nõ oculis corporalibus inten-
dit, sed definiuit plenitudini gratiæ conuenire, ut mihi eius iudicium cognosceret. Nos
enim solemus etiam de ijs quæ diuina sunt disputare. Et quid mirũ si de opere retractare
possint, qui de ipsius operatoris generatione faciunt quæstiones? Ipsum in iudicium uo
cant, ipsum inæqualem atque degenerẽ asserere conantur. Ideo legis: Et dixit deus, & fe-
cit deus. Eodem pater & filius maiestatis honorãtur nomine. Et uidit deus quia bonũ.]
Dixit tanquam omnia quæ pater uellet scienti, & uidit tanquã omnia quæ filius faceret
scientia tenens, & efficiens operatione consorti. Vidit quia bonum] Non utique cogno
uit, quod nesciebat: sed probauit, quod placebat. Non quasi incognitum placuit opus,
Matth.3. quia nec quasi incognitus pater qui complacuit in filio, sicut scriptum est: Hic est filius
& 17 meus dilectus in quo mihi complacui. Scit autem semper filius uoluntatem patris, & pa
ter filij, & audit patrem filius semper, & pater filium per unitatẽ naturæ, uoluntatis atque
Ioan.11 substantiæ. Denique testatur hoc in Euangelio suo filius dicens ad patrem: Sciebam, quia
semper me audis. Imago est enim inuisibilis dei filius: omnia patris quasi imago expri-
mit, omnia eius quasi splendor gloriæ illuminat nobis atque manifestat. Videt & filius pa
ibidem 5 tris opus, sicut & pater filij, sicut & ipse dominus declarauit: Non potest filius facere à se
quicquã, nisi quod uiderit facientẽ patrem. Vidit ergo facientẽ patrem, & uidit per se-
ibid.5.& 8 cretũ inuisibilis naturæ. Et audit similiter. Denique ait: Sicut audio, iudico: & iudicium
meum uerum est, quia non sum solus: sed ego, & qui misit me pater. Hoc mysticum est,
Act.10 illud morale. Vidit mihi, probauit mihi. Quod deus probauit, tu reprehensibile ne dixe
ris: quoniam quod deus mundauit, tu cõmune ne dixeris, scriptum tibi esse meministi.
Ergo bonum dei nemo blasphemet. Si firmamentũ bonum, quantò magis bonus eius
creator? etiam si Arriani nolint, Eunomiani reclament, radicis degeneris fructus dete-
rior. Vidit, inquit, deus, quia bonum.] Solent artifices singula prius facere, & postea ha
bili

bili cōmiſſione connectere: & qui uultus hominū uel corpora excudunt de marmore, uel ære fingunt, uel ceris exprimunt, nō tamen ſciunt, quemadmodum ſibi poſſint membra ſingula conuenire, & quid gratiæ adferat futura connexio: & ideo aut laudare non audent, aut pro parte laudant: Deus uero tanquam æſtimator uniuerſitatis, præuidens quæ futura ſunt, quaſi perfecta iam laudat, quæ adhuc in primi operis exordio ſunt, finem operis cognitione præueniens. Nec mirum ſi apud quem rerum perfectio, non in conſummatione operis, ſed in ſuæ prædeſtinatione eſt uoluntatis, laudat ſingula, quaſi conuenientia futuris, laudat plenitudinem ſingulorum uenuſtate compoſitam. Illa eſt enim uera pulchritudo, & in ſingulis membris eſſe quod deceat, & in toto: ut in ſingulis gratia, in omnibus formæ conuenientis plenitudo laudetur. Sed iam etiam ſecundus nobis claudatur dies, ne dum opus adſtruimus firmamenti, infirmiores eos qui audiūt, dicendi prolixitate faciamus, dum in noctem ſermo producitur, quę adhuc carens lunę ſtellarumq; lumine, (nondum enim luminaria creata ſunt cœli) obſcuritatem poſſit afferre remeantibus: ſimul ut cibo potuq; curentur corpora, ne animis epulantibus, fragilitas carnis de nocturno quoq; ieiunio queratur.

CAPITA TERTII LIBRI HEXAEMERON.

Quod

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS HEXAEMERON LIBER III, DE DIE TERTIO.

De introductione tertij diei, cum increpatione hominum quod imperio dei inſenſibilibus elementis parentibus, ipſi non obediunt: exhortatio quoq; ut populus in unam eccleſiam domini congregetur. Caput I

DIES tertius nobis hodie in ſermone naſcatur, qui ortus eſt in lectio-
Gen. 1 ne. Præclarus dies, qui terrã à naufragio liberauit, dicente deo: Con-
gregetur aqua quæ eſt ſub cœlo, in congregationẽ unam.] De quo
præfationem adoriri placet. Congregetur aqua, dictum eſt, & cõgre
gata eſt: & frequenter dicitur, congregetur populus, & non congre-
gatur. Non mediocris pudor eſt, imperio dei inſenſibilia elemẽta pa
rere, & homines non obedire, quibus ſenſus ab ipſo tributus eſt au-
thore. Et fortaſſe hic pudor fecerit, ut hodie plures conueniretis: ne
quo dic congregata eſt aqua in congregationẽ unam, eo die populus nequaquam con
gregatus in eccleſiam domini uideretur. Nec hoc ſolũ obedientis aquæ exemplũ habe-
Pſal. 76 mus. nam & alibi ſcriptũ eſt: Viderunt te aquæ deus, uiderunt te aquæ, & timuerũt. Ne-
que enim uериſimile nõ uidetur de aquis dictũ, quando alibi quoq; idem Propheta ait:
Ibidem 113 Mare uidit & fugit, Iordanis cõuerſus eſt retrorſum. Hoc enim uere factũ quis ignorat,
quod ad Hebræorũ tranſitũ mare fugerit, quando ſe unda diuiſit, tranſiuit populus pul-
uerulẽto ueſtigio, periſſe mare credens, fugiſſe fluctus? Deniq; credidit hoc Ægyptius,
& ingreſſus eſt: ſed illi redijt unda, quæ fugerat. Nouit ergo aqua & congregari & time-
re, & fugere quando deus præcipit. Hanc imitemur aquã, & unã congregationẽ domi-
ni, unã eccleſiam nouerimus. Congregata eſt hic quondã aqua ex omni ualle, ex omni
3. Reg. 20 palude, ex omni lacu. Vallis eſt hæreſis, uallis eſt gentilitas, quia deus montiũ eſt, nõ ual
Pſal. 83 lium. Deniq; in eccleſia exultatio eſt, in hæreſi & gentilitate fletus & mœror. Vnde ait:
Diſpoſuit in cõualle fletus. Ex omni igitur ualle cõgregatus eſt populus catholicus. Iam
nõ multæ cõgregationes ſunt, ſed una eſt cõgregatio, una eccleſia. Dictũ eſt & hic: Con
gregetur aqua ex omni ualle, & facta eſt cõgregatio ſpiritalis, & factus eſt unus popu-
lus: ex hæreticis & gẽtilibus repleta eccleſia eſt. Vallis eſt ſcena, uallis eſt circus, ubi cur-
rit mendax equus ad ſalutẽ, ubi humilis & abiecta cõtentio, ubi litiũ fœda deformitas.
Ex his igitur qui circo inhærere conſueuerãt, fides creuit eccleſiæ, quotidianus cœtus
augetur. Palus eſt luxuria, palus eſt intẽperantia, palus eſt incõtinentia: in qua uolutabra li
bidinũ ſunt, beſtiarũ murmura, latibula paſſionũ: ubi merſantur quicunq; inciderint, &
nõ emergunt: ubi labuntur pedũ ueſtigia, fluitant ſingulorũ inceſſus: ubi ſulicæ ſe dum
lauant, polluunt: ubi flebiles deſuper gemitus columbarũ: ubi pigra teſtudo cœnoſo hæ
ret in gurgite: deniq; aper in palude, ceruus ad fontes. Ex omni igitur palude, ubi quaſi
ranę ueterẽ querelam canebant, congregata eſt fides, cõgregata eſt puritas animi, men-
Prouerb. 26 tisq; ſimplicitas. Congregata eſt aqua ex omni lacu, & ex omni fouea, ut nemo fodiat fo
ueam fratri ſuo, in quam ipſe incidat; ſed omnes ſe inuicẽ diligant, omnes ſe inuicem fo-

ueant,

ueant,& quasi unum corpus diuersa se membra sustentent: quos non mortiferi cantus,
& acroamata scenicorum,quæ mentem emolliant ad amores, sed cōcentus ecclesiæ, &
consona circa dei laudes populi uox,& pia uota delectent:quibus nō purpurea peripe-
tasmata,non aulæa preciosa spectare,uoluptati sit: sed hanc pulcherrimam mundi fabri-
cam,hanc distantem inter se elementorū copulam : cœlum sicut cameram extensum, ut
inhabitantes in hoc mundo tegat : terram ad operandum datam,diffusum aerem, clau-
sa maria,populum hunc diuinæ operationis organum, in quo diuini modulamen resul-
tet oraculi,& dei spiritus intus operetur, templum istud sacrarium trinitatis, sanctitatis
domicilium,ecclesiam sanctam, in qua refulgent aulæa cœlestia, de quibus dictum est:
Dilata locum tabernaculorum tuorū:& aulęorum tuorum:fige,ne parcas:longiores fac Esa. 54
funiculos tuos,& palos tuos confirma:adhuc in dexterā & sinistram extende, & semen
tuum gentes hæreditate possidebit,& ciuitates desertas inhabitabis.Habet ergo aulęa,
quibus attollit uitam bonam,peccata tegit,culpam obumbrat. Hæc est ecclesia,quæ su-
per maria fundata est,& super flumina præparata. Supra uos enim cōfirmata est & præ-
parata,qui sicut flumina puro in eam undiq; fonte decurritis,de quibus dictū est: Eleua Psal. 92
uerunt flumina domine,eleuauerunt flumina uocem suam à uoce aquarū multarum.Et
addidit: Mirabiles elationes maris,mirabilis in excelsis dominus. Bona flumina.hausi-
stis enim ex illo perenni & pleno fonte à quo fluitis,qui ait: Qui credit in me (sicut di- Ioan. 7
cit scriptura) flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Hoc autem dicebat de spiri-
tu,quem incipiebant accipere qui credituri erant in eum. Sed iam quasi boni Iorda-
nes reuertimini mecum in originem.

De inuisibilitate & apparitione terræ per scripturæ probationem.Et quomodo aquæ congregatæ fuerint in unam collectionem : cum destructione opinionū contradicentium.

Caput II

C Ongregetur,inquit,aqua quæ sub cœlo est,in congregationē unam,& appa Gen. 1
reat arida. Et factum est sic.] Fortasse parum crediderit aliquis superioribus
sermonibus nostris, quibus tractauimus inuisibilem ideo fuisse terrā, quod
aquis operta tegeretur,ut corporeis oculis uideri non posset.Ad se enim Propheta retu
lit,hoc est ad nostram conditionē, non ad diuinæ maiestatem naturæ, quæ utiq; omnia
uidet.Sed ut aduertatis quia non quasi nostri ingenij probandi gratia, sed uestræ causa
instructionis suscepimus hunc tractandi laborē: adstipulatur nobis lectionis series,quæ
apertè probat,post congregationem aquæ quæ erat super terram,& post deriuationem
eius in maria,apparuisse aridam. Desinant ergo qui nobis dialecticis disputationibus
mouere negocia solent, dicentes: Quomodo terra inuisibilis, cum omni corpori natu-
raliter & species & color insit : omnis autē color sit subiectus aspectui? Clamat dei uox:
Congregetur aqua,& appareat arida.] Et iterum scriptura dicit: Congregata est aqua
in congregationē unā,& apparuit arida.] Quid opus fuit iterare, nisi occurrendū quæ-
stionibus iudicasset Propheta? Non'ne uidetur dicere : Non dixi inuisibilem secundū
naturā, sed secundùm superfusionē aquarum? Deniq; addidit sublato uelamine appa-
ruisse aridam,quæ antè nō uidebatur.Iterū quoq; quæstiones alias serunt,dicentes:Si in
congregationibus diuersis aqua erat,quomodo si illæ cōgregationes in superioribus e-
rant, non defluebat aqua in eum locum ad quem postea domini imperio deriuata est?
Natura enim aquarū sponte in inferiora prolabitur.Sin uerò in inferioribus erāt illę con
gregationes,quomodo cōtra naturam suam aqua ad superiora conscendit? Itaq; aut se-
cundum naturales cursus imperio non eguit: aut contra naturam imperio proficere nō
potuit.Cui quæstioni facilè respondebo,si mihi ipsi ante respondeant,ante pręceptū do
mini hanc aquarū fuisse naturam ut laberetur & flueret.Non enim ex usu hoc habet cæ-
terorum elementorū,sed speciale & proprium:non ex quodam ordine,sed magis ex uo
luntate & operatione dei summi. Quid iusserit deus, audiunt. Vox autem dei, efficiens
natura est. Eam uocem effectus operationis impleuit.Cœpit labi aqua,& in unam con-
fluere congregationē,quæ antè erat diffusa per terras,& plurimis receptaculis inhære-
bat.Cursum eius antè non legi,motū eius antè nō didici:nec oculus meus uidit,nec au- Esa. 64
ris audiuit. Stabat aqua diuersis locis,ad uocē dei mota est. Non'ne uidetur quia naturā
ei huiusmodi uox dei fecit,& secuta est creatura præceptū,& usum fecit ex lege? Primæ
enim

enim constitutionis lex, formam in posteros dereliquit. Deniq; semel diem fecit & no-
ctem: Ex illo manet utriusq; successio, & diuturna reparatio. Iussa est etiam aqua currere
in cõgregationem: Ex illo currit, fontes labũtur in fluuios, in freta currũt flumina, lacus
deriuantur in maria, ipsa se aqua præcedit, urget, & sequitur. Vnus est ductus, unũ cor-
pus. Et cùm sit altitudo diuersa, indiscreta tamen dorsi eius ęqualitas. Vnde & ęquor ap
pellatum arbitror, quod superficies eius æqualis sit. Respondi secundum illorũ propo-
situm, illi nunc respõdeant mihi, si unquam uiderint fontes ex inferioribus scaturire, de
pauimento aquam surgere. Quis eam cogit? Vnde prorumpit? Quemadmodũ nõ defi
cit? Quomodo fit, ut ima solidiora undam uomant? Hæc secundũ occultæ secreta natu-
ræ. Cæterũ quis ignorat quod rapido plerũq; impetu in ima descendens, in superiora se
subrigat, atq; in supercilium mõtis attollat? plerunq; etiam canalibus manu artificis de-
riuata, quantum descenderit, tantũ rursus ascendat? Itaq; si uel impetu suo fertur, uel ar-
tificis deriuata ingenio, cõtra naturam suam ducitur & eleuatur, miramini si diuini ope-
ratione præcepti aliquid ad usum naturæ eius accessit, quod in usu antè non fuerit? Di-
cant nunc mihi quomodo tanquã in utrem cõgregauerit aquas maris, ut scriptum est:
Psalm. 32 quomodo eduxerit de petra aquam. Qui potuit de petra educere aquã quæ nõ erat, nõ
Psalm. 77 potuit aquam educere quæ erat? Percussit petrã, & fluxerũt aquę, clamat Dauid: Et tor-
Psalm. 103 rentes inundauerunt. Et alibi: Super montes stabunt aquæ. Habes in Euangelio quod
Matth. 8 cũ grauis esset procella, & magnus in mari motus, ita ut trepidarent Apostoli naufragij
periculũ, excitauerunt dormientem in puppi dominũ Iesum, & surgens imperauit uen-
to & mari: sedata tempestas est, refusa tranquillitas. Qui potuit imperio mare totũ seda-
re, nõ potuit aquas imperio mouere? Atqui in diluuio sic accepimus, quod eruperint a-
byssi fontes, & quod induxerit postea spiritũ, & siccauerit aquã: si nolunt obedisse natu
ram, usumq; elementi imperio Dei esse cõuersum, uel hoc cõcedant, potuisse immisso
uento aquas currere, quod quotidie uidemus in mari, ut inde aquæ currant, unde flaue-
rit uentus. Si tempore Moysi excitato austro ualido siccatũ est mare, eodem modo sic-
cari nõ potuit cõgregatio aquarum, & in mare profluere aqua, quæ postea diuisa est in
profundo? Sed discant naturam posse cõuerti, quando petra aquas fluxit, & ferrũ aquæ
4. Reg. 6 supernatauit, quod utiq; Helisæus orando facere meruit, non imperando. Si igitur He-
lisæus ferrũ leuauit contra naturam, Christus aquas mouere non potuit? Sed mouit, qui
Ioann. 11 potuit dicere, Lazare ueni foras: & mortuũ suscitauit. Deus enim quod iubet, facit. Itaq;
pari exemplo dictũ accipe: Congregetur aqua, & cõgregata est. Dicendo autem cõgre
getur, nõ solum mouit eam de loco, sed etiam statuit in loco, ut nõ præterflueret, sed ma
neret. Hoc utiq; maioris miraculi est, quomodo omnes cõgregationes in unam cõgre-
Eccl. 1 gationem cõfluxerint: & una cõgregatio nõ adimpleta sit. Nam & scriptura hoc inter
miracula cõstituit dicendo: Omnes torrentes eunt in mare, & mare nõ adimpletur. V-
trunq; igitur ex præcepto Dei, ut & fluat aqua & nõ superfluat. Circũscripta igitur im-
posito fine maria claudũtur, ne superfusa terris inundent omnia, & destituto aruorũ cul-
tu, munus terrenæ fœcũditatis impediant. Cognoscãt igitur diuini esse pręcepti, opera-
Iob 38 tionisq; cœlestis. Ait enim dominus per nubẽ ad Iob inter alia etiã de maris claustro: Po-
sui ei fines, apponens claustra & portas. Dixi autem ei: Vsq; huc uenies, nec transgredie
ris, sed in te ipso cõterentur fluctus tui. Nónne ipsi uidemus mare frequẽter undosum
ita ut in altũ fluctus eius tanquã mons aquæ præruptus insurgat, ubi impetum suũ ad lit-
tus illiserit, in spumas resolui, repagulis quibusdam arenæ humilis repercussum, secun-
Hierem. 5 dum quod scriptum est: Aut nõ timebitis me, dicit dominus, qui posui arenam fines ma
ri? Infirmissimo itaq; omnium uilis sabuli puluere uis mari in tempestate cohibetur, &
uelut habenis quibusdam cœlestis imperij à præscripto sibi fine reuocatur, uiolentiq;
æquoris motus in sese frangitur, atq; in reductos sinus suos scinditur. Cæterum nisi uis
statuti cœlestis inhiberet, quid obstaret quin per plana Aegypti, quæ maxime humi-
lioribus iacens uallibus campestris asseritur, mare rubrum Aegypto pelágo misceretur?
tur? Deniq; docent hoc qui uoluerũt hæc duo sibi maria cõnectere, atq; in se transfun-
dere: Sesostris sane Aegyptius, qui antiquior fuit, & Darius Medus, qui maioris cõtui-
tu potẽtiæ, in effectũ uoluit producere quod ab indigena fuerat attentatũ. Quę res indi
cio est, quod superius est mare Indicũ, in quo mare rubrum, quàm æquor Aegyptium,

quod inferius alluit. Et fortasse ne latius se mare effunderet, de superioribus ad inferiora præcipitans, ideo molimina sua rex uterque reuocauit.

Quomodo aquarum per omnem fere terram diffusarũ una dicatur collectio, cum & hodie diuersa sint maria. Quomodo etiam congregatio una potuerit omnes illas aquas recipere, atque exinanire terras, quæ ante fuso per uniuersum flumine stagnabantur. Caput III

QVæro nunc, cum dixerit: Colligatur aqua in collectionem unam.] Quomodo diffusas per lacus, paludes, stagna, aquas, & superfusas uallibus & campis omnibusque planioribus locis, currentes fontibus atque fluminibus una potuerit recipere collectio: aut quomodo una collectio, cum hodieque diuersa sint maria. Nam & Oceanum mare dicimus, & Tyrrhenum, & Adriaticum, & Indicum, & Aegyptium, & Pontum, & Propontidem, & Hellespontum, & Euxinum, Egæum, Ionium, Atlanticum, Plerique etiam Creticum, & Septentrionale Caspium appellant mare. Vnde consideremus scripturę uerba, quę librato sunt trutinata examine. Colligatur, inquit, aqua in collectionem unam.] Vna aquarum iugisque & cõtinua congregatio est, sed diuersi sinus maris, ut quidam de scriptoribus forensibus ait: Nanque portus maris nostri sinus amplissimus. Meritoque in diuersis locis diuersa sunt nomina, quia uocabula aquis ex regionum uocabulis adhæserunt. Vna autem congregatio aquarum, eò quòd iugis unda atque continua ab Indico mari usque ad Gaditani oram littoris, & inde in mare rubrum, extremo circũfuso orbem terrarum includit Oceano, interius quoque Tyrrheno Adrias. Adriæ cætera maria miscentur, nominibus distincta, non fluctibus. Vnde pulchre habes, quia Deus congregationes aquarum uocauit maria. Ita & una est generalis collectio, quæ dicitur mare, & multæ collectiones, quę maria pro regionibus nuncupantur. Sicut enim multæ terræ, ut Aphrica, Hispania, Thracia, Macedonia, Syria, Aegyptus, Gallia, atque Italia, pro regionum appellantur uocabulis: & una est terra: ita multa dicuntur pro locorum appellationibus maria, & unum est mare, sicut ait Propheta dicens: Tui sunt cœli, & tua est terra, orbem terrarum & plenitudinem eius tu fundasti, aquilonem & mare tu creasti. Et ad Iob ipse dominus ait: Conclusi autem mare portis. Nunc quia de una collectione diximus, illud occurrit, utrum cum per omnem fere terram & super terram fuerint diffusæ aquæ per uallestria agrorum, concaua montium, planiciemque camporũ, modo æquoris fusa congregatio una potuerit omnes illas aquas recipere, atque exinanire terras, quæ antè fuso per uniuersum flumine stagnabãtur. Nam si tunc operta erant omnia non diceret, uisa est terra, nisi retectam uellet locis omnibus demonstrare. Si diluuium Noe tempore abscondit, & montes quando aquarum iam & super cœlos, & infra firmamentum fuerat facta discretio, quanto magis dubitari nõ potest, etiam montium uertices illa superfusione latuisse? Quò igitur illa omnis aquarũredundantia deriuata est? Quæ receptacula eam tam continua atque cõnexa absorbere potuerũt? De quo multus nobis potest sermo suppetere. Primum, quia potuit creator omnium, & ipsarum terrarũ spatia diffundere: quod aliqui ante nos confirmantes, propria posuerunt sententia. Ego, quid facere potuerit, nunc prætermitto: quid fecerit, quod aperte scripturarum authoritate non didici, quasi secretum prætereo, ne forte etiam hinc alias sibi quæstiones requirant. Assero tamen secundum scripturas, quia potuit locorum humilia, & camporum aperta diffundere, sicut ipse ait: Ante te ambulabo, & montes planos faciam. Potuit etiam ipsa aquarum uis profundiora ea facere quæ insederat, tanto fluctuum motu, tantoque æstu concitatioris elementi, qui quotidie ima pelagi torquere, & arenas uersare soleat de profundo. Quis deinde sciat, inquantum se illud magnum & inausum nauigantibus atque intentatum nautis fundat mare, quod Britannias frementi includit æquore, atque in ulteriora & ipsis fabulis inaccessa secreta se porrigit? Quis deinde colligat, quantum Lucrino & Auerno in Italia, Tiberiadi quoque in Palæstina, & ei lacui qui inter Palæstinam & Aegyptum Arabiæ deserta prætendit, portubusque diuersis Augusti atque Traiani, cæterisque per uniuersum orbem infusum addiderit mare? Si sunt etiam non confusi lacus, & stagna quæ non miscentur fluctibus, ut Larius & Benacus, Albanus quoque, aliique plures, quomodo una congregatio aquarum? Sed quemadmodum dicitur, quia fecit Deus duo luminaria, id est solem & lunam, cum sint

Marginal notes: Psal. 88 (beside "...tu fundasti"); Iob 38 (beside "Conclusi autem mare portis"); Esa. 49 (beside "Ante te ambulabo")

sint utiq; & stellarum lumina: ita & una congregatio dicitur, cum sint plurimæ. Neque enim annumerantur, quæ non conferuntur.

Quid sit q; ait dominus: Et appareat arida: & nõ dixerit, & appareat terra. Cap. IIII

Sed ut uidetur, quoniam de mari loquebamur, aliquãtulum exundauimus: ad propositũ reuertamur: & cõsideremus quid sit quod ait dominus: Congregetur aqua in unam congregationem, & appareat arida: & nõ dixerit, terra. Quod præclare positum quis non aduertat? Terra enim potest & luto esse permixta, aquis madida, cuius species superfusis aquis non appareat. Arida autem non solum ad genus, sed etiam ad speciem terrarum refertur, ut sit utilis, sulcabilis, & apta culturis. Simul prospectũ est, ne uideatur sole magis quàm Dei præcepto esse siccata, quia arida facta est antequam sol crearetur. Vnde & Dauid discernens mare & terram, ait de domino Deo: Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud: & aridam manus eius fundauerunt. Arida enim expressio naturæ est, terra appellatio quædam simplex negotij, quæ in se habeat proprietatem. Sicut enim animal, generis significatio est, cui inest propriũ aliquid & excellens, rationabile autem proprium est hominis: ita & terra potest cõmuniter dici uel scatẽs aquis, uel deserta, & inuia, & sine aqua. Ergo & illi quę scatet aquis, inest ut habeat ariditatem. Remota enim aqua incipit esse arida, sicut habes scriptũ: Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim. hoc est, de terra aquosa aridam fecit. Habet ergo terra propriam qualitatem suam, sicut & singula elemẽta habent. Nam & aer humidã qualitatem, & aqua frigidam, & ignis calidam. Et hoc est principale proprium elementis singulis, quod ratione colligimus. Comprehẽdere autem sensibiliter & corporaliter si uelimus, uel ut cõnexa & composita reperimus, ut sit terra arida & frigida, aqua frigida & humida, aer calidus & humidus, ignis calidus & siccus: & sic sibi per has iugales qualitates singula miscentur elementa. Nam terra cum sit aridæ & frigidæ qualitatis, cõnectitur aquę per cognationem qualitatis frigidę, & aqua aeri, quia humidus est aer. Ergo aqua tanquam brachijs quibusdam duobus frigoris & humoris, altero terram, altero aerem uidetur amplecti: frigido terram, aerem humido. Aer quoq; medius inter duo cõpugnantia per naturam, hoc est inter aquam & ignem utrũq; illud elementum conciliat sibi, quia & aquis humore, & igni calore coniungitur. Ignis quoq; cum sit calidus & siccus natura, calore aeri annectitur, siccitatẽ autem in cõmunionem terræ ac societatem refunditur, atq; ita sibi per hunc circuitum & chorum quendã concordiæ societatisq; conueniunt. Vnde & Græcè στοιχεῖα dicuntur, quæ Latinè elementa dicimus, quod sibi conueniant & cõcinant. Huc autem progressi sumus, quia scriptura ait quod Deus uocauerit terram aridam, hoc est, quia quod principale est eius, nuncupauit proprietatem naturæ. Naturalis enim proprietas siccitas est terris: hæc ei prærogatiua seruata est. Principalis ergo siccitas subest etiam ut sit frigida, sed non præferuntur secunda primis. Vt autem humida sit, aquarum affinitati sociatur. Ergo illud suũ, istud alienum. Suum, quod arida: alienum, quod humida. Author itaq; naturæ quod primo donauit, hoc tenuit: quia istud ex natura, illud ex causa. De principalibus igitur, non ex accidentibus terræ debuit proprietas definiri, ut secundum prærogatiuam qualitatis eius informaretur nostra cognitio.

Gene. 1 — Psal. 94 — Psal. 106

De eo quod à quibusdam additum perhibetur: Et congregata est aqua in collectiones suas &c. De probatione quoq;, & singulari ac mira laude maris. Cap. V

Et uidit Deus quia bonum.] Non præterimus, quia aliqui nec in Hebreo putant esse, nec in cæteris interpretationibus, quia, Cõgregata est aqua in collectiones suas, & apparuit arida. Et uocauit Deus aridam terrã, & collectiones aquarum uocauit maria.] Cum enim dixerit Deus quia factum est sic, satis esse putant uocem operatoris, ad celebratæ operationis indicium. Sed quia in alijs quoq; creaturis habet & definitionem præceptionis, & repetitum operationis uel indiciũ uel effectum: ideo nos non putamus absurdum, id quod perhibetur additum, etiam si cæteris interpretibus uel ueritas doceatur suppetere, uel authoritas. Multa enim non ociose à septuaginta uiris Hebraicæ lectioni addita & adiuncta cõperimus. Vidit ergo Deus quia bonum mare. Et si pulchra sit species eius elementi, uel cum surgentibus albescit cumulis ac uerticibus undarum, & cautes niuea rorant aspergine, uel cum æquore cris-

Gene. 1

panti clementioribus auris & blando serenæ tranquillitatis purpurascentem præfert colorem, qui eminus spectantibus frequenter offunditur, quando nō uiolentis fluctibus, uicina tundit littora, sed uelut pacificis ambit & salutat amplexibus, quàm dulcis sonus, quàm iucundus fragor, quàm grata & consona resultatio. Ego tamen non oculis æstimatum creaturæ decorem arbitror, sed secundum rationem operationis iudicio operatoris conuenire & cōgruere definitum. Bonum igitur mare: Primùm, quia terras necessario fulfulcit humore, quibus per uenas quasdam occulte succum quendam haud inutilem subministrat. Bonum mare, tanquam hospitium fluuiorum, fons imbrium, deriuatio alluuionum, inuectio cōmeatuum, quo sibi distantes populi copulātur, quo præliorum remouentur pericula, quo barbaricus furor clauditur, subsidium in necessitatibus, refugiū in periculis, gratia in uoluptatibus, salubritas ualetudinis, separatorū coniunctio, itineris cōpendium, transfugium laborantium, subsidium uectigalium, sterilitatis alimentum. Ex hoc pluuia in terras transfunditur. Si quidem de mari aqua radijs solis hauritur, & quod subtile eius est rapitur: deinde quanto altius eleuatur, tanto magis etiam nubium obumbratione frigescit, & imber fit: qui non solum terrenam temperat siccitatem, sed etiam ieiuna arua fœcundat. Quid enumerem insulas, quas uelut monilia plerunq; prætexit, in quibus ij qui se abdicant intemperantiæ secularis illecebris, fido continentiæ proposito eligunt mundum latere, & uitæ huius declinare dubios anfractus? Mare est ergo secretum temperantiæ, exercitium continentiæ, grauitatis secessus, portus securitatis, tranquillitas seculi, mūdi huius sobrietas: tum fidelibus uiris atq; deuotis incentiuum deuotionis, ut cum undarum leniter alluentium sono certent cantus psallentium, plaudant insulę tranquillo fluctuum sanctorum choro, hymnis sanctorum personent. Vnde mihi ut omnem pelagi pulchritudinem cōprehendam, quam uidit operator? Et quid plura? Et quid aliud ille concentus undarum, nisi quidam concentus plebis est? Vnde bene mari plerunq; cōparatur Ecclesia, quę primo ingredientis populi agmine totis uestibulis undas uomit: deinde in oratione totius plebis tanquam undis refluentibus stridet: tum responsorijs Psalmorum, cantu uirorum, mulierum, uirginum, paruulorum, cōsonus undarum fragor resultat. Nam illud quid dicam, quod unda peccatum abluit, & sancti spiritus aura salutaris aspirat? Det nobis dominus illa successuum flumina prospero ligno currere, tuto portu consistere, nequitiæ spiritalis grauiora quàm ferre possumus tentamenta nescire, fidei ignorare naufragia, habere pacem profundam: & si quando aliquid sit, quod graues nobis seculi huius excitet fluctus, euigilantem pro nobis habere gubernatorem dominum Iesum, qui uerbo imperet, & tempestatem mitiget, tranquillitatem maris refundat, cui est honor & gloria, laus, perpetuitas à seculis, & nunc & semper, in omnia secula seculorum. Amen.

Quomodo conuenerit ut terræ daretur species & gratia germinandi, & uiriditas agri, ac de uirtute & utilitate huius uocis qua Deus dixit: Germinet terra herbam uirentem fœni &c. cum redargutione eorum qui hanc prærogatiuam ipsi soli adscribunt. Caput VI

D Iscedente aqua, conueniēbat ut species terræ daretur & gratia, ut inuisibilis & incomposita desineret esse. Nam pleriq; etiam hoc dicunt esse inuisibile, quod speciem non habet: & ideo accipiūt terram inuisibilem fuisse, non quia uideri nō posset à summo Deo uel Angelis eius, (nam adhuc homines creati nō erant, uel etiā pecudes) sed quia sine sua specie erat. Species autem terræ, est germinatio, & uiriditas agri. Vnde ut & uisibilem & eā cōpositam faceret Deus, ait: Germinet terra herbam fœni, seminans semen secundum genus suum, & lignum fructiferum faciens fructum secundum genus suum, cuius semen suum sit in ipso.] Audiamus uerba ueritatis: quorum series, salus est audientium. Prima enim illa uox Dei singulis creaturis impertita gignendis, lex naturæ est, quæ terris in omne æuum remāsit, futuræ successionis natura præscriptum, quemadmodum uel generandi uel fructificandi in reliquum usus adolesceret. Prima itaq; germinatio est, quādo nascentia uidentur erumpere: deinde cum eruperit & profecerit germen, fit herba: herba quoq; ubi paululum processerit, fit fœnum. Quàm utilis, quàm uehemens uox: Germinet terra herbam fœni.] Hoc est, ipsa per se germinet terra, nullum alterius quęrat auxilium, non cuiusquam in- *Genes. 1*

digeat ministerio. Solent enim plerique dicere: Nisi clementior solis calor tepefecerit terras, & quodammodo radijs suis fouerit, non potest germinare terra: & propterea gentes diuinum honorem deputant Soli, quod uirtute caloris sui terrarum penetret sinus, sparsaque foueat semina, uel rigentes gelu uenas arborum relaxet. Audi ergo Deũ uelut hanc uocem emittentem: Conticescat ineptus sermo hominum qui futurus est, facessat uana opinio. Antequam Solis fiat luminare, herba nascatur: antiquior eius sit prærogatiua quàm Solis. Ne error hominum conualescat, germinet prius terra, quàm fotus Solis accipiat. Sciant omnes Solem authorem non esse nascentium. Dei clementia terram relaxat, Dei indulgentia prorumpere facit fructus. Quomodo Sol uiuendi usum ministrat oriundis, quãdo illa prius diuinæ operationis uiuificatione sunt edita, quàm Sol in hos uiuendi usus ueniret? Iunior est herbis, iunior fœno.

Cur prius pecori pabulum quàm cibus homini sit creatus, simplexque uictus & naturalis cibus reliquis cibis antelatus sit: de cõmendatione quoque ipsius, ac de mysterio herbæ uirentis & floris fœni, cũ exhortatione nostri ad imitationem illius herbæ, & confutatione Manichæi aliorumque hæreticorum. Caput VII

T forte mirentur aliqui quod prius pecori pabulum, quàm cibus homini
B sit creatus. In quo primum profundum Dei cõsilium debemus aduertere,
quod etiam minima quæque non negligat, sicut in Euangelio sapientia Dei
Math. 6 dicit: Respicite uolatilia cœli: quoniam non serunt neque metunt, neque congregãt in horrea, & pater uester cœlestis pascit illa: nónne uos pluris estis illis? Cum enim illa pascuntur Dei gratia, nemo sibi debet de sua industria & uirtute blandiri. Deinde quia simplicem uictũ & naturalem cibũ reliquis cibis debuit anteferre. Hic enim sobrietatis est cibus, reliqui deliciarum atque luxuriæ. Hic cõmunis omnibus animantibus cibus, ille paucorũ. Exemplũ itaque frugalitatis, magisteriũ parsimoniæ est, herbæ simplicis uictu olerisque uilis aut pomi cõtentos esse omnes oportere, quẽ natura obtulit, quem liberalitas Dei prima donauit. Ille salubris, ille utilis cibus, qui morbos repellat, qui resecet cruditates, nullo hominum partus labore, sed diuino effusus munere, sine ratione frugis sine semine, tam dulcis, tam gratus, ut etiam repletis uoluptati atque usui sit. Denique ad primas datus mensas, ad secundas remansit. Quid autem creaturæ huius attexam miraculum, & sapientiæ operatricis argumentum exprimam? In hac enim germinum specie, & in illo uirentis herbæ munere imago est uitæ humanæ, & naturæ conditionisque nostræ insigne quoddam spectatur, & speculũ elucet. Illa herba & flos fœni, figura est carnis humanæ, sicut bonus diuinitatis interpres organo suæ uocis expressit, dicens: Clama. Quid
Esaie 40 clamabo? Omnis caro fœnum, & omnis gloria hominis ut flos fœni. Aruit fœnum, & flos decidit: uerbum autem domini manet in æternum. Dei sententia, uox humana est. Dicit Deus, Clama: sed in ipso Esaia loquitur. Ille respondit: Quid clamabo? Et tãquam quid loqueretur audisset, adiunxit: Omnis caro fœnũ. Et uere. Viret enim & gloria hominis in carne quasi fœnum: & quæ putatur esse sublimis, exigua quasi herba est, præmatura ut flos, caduca quasi fœnum: germinat uitæ uiriditatem in specie, non in fructu soliditatem: hilarioris uitæ quasi flos prætendens iucunditatem, breuiori spacio occasu-
Psal. 128 ra, sicut herba fœni, quod priusquã euellatur arescit. Quæ enim firmitudo in carne, quæ salubritas potest esse diuturna? Hodie uideas adolescentem ualidum, pubescentis ætatis uiriditate florentem, grata specie, suaui colore: crastina die tibi faciem & ora mutatus, occurrit: & qui pridie tibi lautissimus decoræ formæ uisus est gratia, alio die miserandus apparet, ægritudinis alicuius infirmitate resolutus. Plerosque aut labor frangit, aut inopia macerat, aut cruditas uexat, aut uina corrumpunt, aut senectus debilitat, aut euira-
Esa. 40 tos deliciæ reddunt, luxuria decolorat. Nónne uerum est, quia aruit fœnum, & flos decidit? Alius abauis atauisque nobilis, & maiorũ honestatus infulis, prosapiæ ueteris, clarus insignibus, amicis abundans, stipatus clientibus, & utrunque latus tectus, secum producens maximam ac reducens familiam, repente aliqua accidentis periculi mole turbatus destituitur ab omnibus, à sodalibus derelinquitur, impugnatur à proximis. Ecce uerum
Psalm. 128 est quia sicut fœnum, uita hominis, priusquam euellatur, arescit. Est etiam qui dudum ubertate affluens copiarum, liberalitatis fama per ora uolitans singulorum, clarus honoribus, præminens potestatibus, tribunalibus celsus, solio sublimis, beatus populis æstimatus,

matus, dum præconum clamore deducitur, subita rerum cõuersione in eum carcerem rapitur, quo alios ipse detruserat, & inter reos suos imminentis pœnæ deflet ærumnam. Quantos pridie caterua plaudẽtium, & inuidiosa fauentis populi frequens domũ pompa deduxit, & nox una gloriosæ illum splendorem deductionis aboleuit, ac repentinus lateris dolor, effusis gaudijs, luctuosam grauis successionem mœroris admiscuit? Huiusmodi igitur est gloria hominis, sicut flos fœni. Quæ etiam cum defertur, nihil operibus adiungit, in qua nullus fructus acquiritur, & cùm amittitur euanescit, omnem scenam hominis, & quam desuper obumbrabat repente destituens, & quam intus animabat. Atq; utinã imitaremur hanc herbam, de qua ait dominus: Germinet terra herbam fœni, seminans semen secundum genus suum, & secũdum similitudinem.] Seminemus igitur semen secundum genus. Quod sit genus, audi dicentem oportere nos quærere illud diuinum, si quo modo illud tractare possimus aut inuenire: quamuis non longe sit ab unoquoq; nostrum. In ipso enim uiuimus, & sumus, & mouemur, sicut quidam uestrum, inquit, dixerũt, cuius & genus sumus. Secundum hoc genus seminemus semen, non in carne, sed in spiritu. Non enim carnalia, sed spiritualia seminare debemus, qui ad uitam peruenire uolumus æternam. Quæ sit autem similitudo, non ignoras, qui ad imaginem & similitudinem Dei factus es. Herba generi respondet suo, tu non respondes tuo generi? Tritici granum sparsum terræ, generis sui gratiam reddit, & tu degeneras? Fruges non adulterant sui synceritatem seminis, tu adulteras puritatem animæ, uigorem mentis, corporis castitatem? Non agnoscis opus esse te Christi? Manibus suis, ut legimus, te ille formauit, & tu Manichæe alterum tibi asciscis authorem? Pater Deus dicit ad filium: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostrã: & tu Photiniane dicis, quia in constitutione mundi adhuc non erat Christus? Et tu Eunomiane dicis, quia dissimilis est patri filius? Nam si imago, nõ dissimilis utiq; sed totum ex toto exprimens patrẽ, quẽ pater substantiæ suæ unitate signauit. Pater dicit: Faciamus, & tu cooperatorem negas? Quod dixit pater, filius fecit: & tu æqualẽ negas, in quo cõplacuit pater.

Gen. 1 (margin, beside "Germinet terra herbam")
Act. 17 (margin, beside "sicut quidam uestrum")
Gen. 1 (margin, beside "Faciamus hominem")

De germine, ac seminaria uirtute, & admirabili germinationis & fructificationis modo, terræq; utilitate. De laude quoq; agri pleni, & salubritate succi herbarum, uirgultorumq; ac foliorum remedijs. Caput VIII

GErminet, inquit, terra herbam fœni secundum genus.] In omnibus quæ dicuntur nascentia terræ, primum germen est: ubi se paululum sustulerit, fit herba, postea fœnum, inde fit fructus. Sunt nascentia quę de radice germinant, ut arbores quæ non sunt satæ, ex aliarum arborum radice nascuntur. In arundine uidemus quomodo in extremo eius uelut quidam fit nodus è latere, & inde alia arundo germinat. Est ergo in radice uis quædam seminarij. Insitiua quoq; in superioribus germinant. Alijs ergo à semine alijs à radice alijs diuerso munere series successionis acquiritur. Inest enim nascentibus singulis aut semen, aut uirtus aliqua seminaria, & ea secundum genus: ut quod nascitur ex ea, simile eorum quæ sata sunt, uel quorum de radice sit, germinet. De tritico triticum, de milio milium, de piro pirus albo flore prorumpit, castanea quoq; surgit de radice castaneæ. Germinet, inquit, terra herbam fœni secundum genus.] Et continuo parturiens terra nouos se fudit in partus, & induit se amictum uiriditatis, gratiam fœcunditatis assumpsit, diuersisq; compta germinibus, proprios suscepit ornatus. Miramur quòd tam cito germinauerit, quanto maiora miracula sunt, si species singula, quemadmodum uel iacta in terram semina resoluantur, ac nisi mortua fuerint, nullum fructum afferant: si uerò fuerint quadam sui morte resoluta, in uberiores fructus resurgant. Suscipit igitur granum tritici putris gleba, & sparsum cohibet occatio, ac uelut materno terra gremio fouet & comprimit. Inde cum se granum illud resoluerit, herbam germinat: grata ipsa iam species herbescentis uiriditatis, quæ statim genus satiui similitudine sui prodit, ut in ipso suæ stirpis exordio cuius generis herba sit recognoscas, atq; in herbis fructus appareat, paulatimq; adolescit in fœnum, culmoq; pubescens erigitur & assurgit. Ast ubi se geniculata iam spica sustulerit, uaginæ quædam futuræ frugi parantur, in quibus granum formatur interius, ne tenera eius primordia aut frigus lædat, aut solis æstus exurat, aut uentorum inclementia, uel imbrium uis sæua decutiat. Succedunt quidã ordines spicæ, mirabili arte formati, uel ad speciem

Gen. 1 (margin, beside "Germinet, inquit, terra herbam")

grati,uel ad tutamen nexu quodam inter se naturalis colligationis adstricti, quam pro-
uidentia diuina formauit.Et ne frugis numerosioris pondere uelut quædam cedat fultu
ra culmorũ,uaginis quibusdã ipse culmus includitur,ut geminatis uiribus frugem pos-
sit multiplicem sustinere,ne impar oneri curuetur in terram. Tum supra ipsam spicã ual-
lum struitur aristarum,ut quasi quadã in arce prætendat,ne auium minorũ morsibus spi
ca suis exuatur fructibus,aut uestigijs proteratur. Quid dicam quemadmodũ clemen-
tia Dei humanæ prospexerit utilitati? Fœneratũ terra restituit quod acceperit, & usura-
rum cumulo multiplicatum.Homines sæpe decipiunt, & ipsa fœneratorem suum sorte
defraudant:terra fidelis manet.Et si quãdo nõ soluerit,si forte aduersata fuit frigoris in-
clementia,aut nimia siccitas, aut immensa uis imbriũ, alio anno superioris anni damna
cõpensat:ita & quãdo prouentus spem destituit agricolæ,nihil terra delinquit:& quan-
do arridet ubertas,fœcundæ matris se partus effundit, ut nunquam ullum dispendium
De specie agri pleni. suo inferat creditori. Quæ uerò species pleni agri? Qui odor? Quæ suauitas? Quæ uo-
luptas agricolarum? Quid digne explicare possumus, si nostro utamur alloquio? Sed
habemus scripturæ testimonia quibus agri suauitatem benedictioni & gratiæ sanctorũ
Genes. 27 aduertimus cõparatam, dicente sancto Isaac: Odor filij mei sicut odor agri pleni. Quid
De uiolis, lilijs, & rosis. tibi describam purpurascentes uiolas, candida lilia, rutilantes rosas, depicta rura nũc au
reis, nunc uarijs, nunc luteis floribus, in quibus nescias utrum species amplius florũ, an
uis odora delectet? Pascuntur oculi grato spectaculo, longe lateq; odor spargitur, cuius
Psalm. 49 suauitate cõplemur. Vnde diuinè dominus ait: Et species agri mecum est. Cum ipso est
enim, quam ipse formauit. Quis enim alius artifex possit tantam rerum singularum ex-
primere uenustatem? Considerate lilia agri: quantus sit candor in folijs, quemadmodũ
stipata ipsa folia ab imo ad summum uideantur assurgere, ut scyphi exprimant formam,
ut auri quædam species intus effulgeat, quæ tamen uallo in circuitu floris obsepta nulli
pateat iniuriæ. Si quis hunc florem decerpat, & sua soluat in folia, quæ tanti est artificis
manus quæ possit lilij speciem reformare? Quis tantus imitator naturæ, ut florem hunc
Matth. 6 redintegrare præsumat, cui dominus tantum testimonium dedit ut diceret: Nec Salo-
mon in omni gloria sua uestiebatur, sicut unum ex istis? Rex opulentissimus & sapien-
tissimus inferior iudicatur, quàm huius floris pulchritudo est. Quid enumerem succos
De remedijs uirgultorum herbarum salubres? quid uirgultorum ac foliorum remedia? Ceruus æger ramusculos
oleæ mandit, & sanus fit. Locustas quoq; folia oleæ arrosa liberant ab ægritudine. Rubi
folia superiacta serpenti, interimunt eum. Culices non tangent te, si absinthij herbã cum
oleo coquas, & eo te perunxeris.

De retusione causationis quod cum utilibus etiam letalia & perniciosa ge-
nerentur. Caput IX

s Ed forte dicant aliqui: Quid quod cum utilibus etiam letalia & perniciosa
generantur? Cum tritico coniũ, quod inter alimenta uitæ noxium reperi-
tur, & nisi præuisum fuerit, consueuit saluti nocere. Inter alia quoq; nutri-
menta uitæ helleborum deprehenditur. Aconita quoq; fallunt frequenter, & decipiũt
colligentem. Sed hoc ita est, ac si reprehendas terrã quia nõ omnes homines boni. Sed
quod plus est accipe, quia nõ omnes boni Angeli in cœlo. Sol ipse præ nimio calore spi
cas torret, adurit gignentium prima exordia. Luna quoq; uiantibus iter demõstrat, la-
tronum prodit insidias. Num igitur dignũ est ut in his quę utilia sunt posthabentes con
ditoris gratiam confiteri, propter aliqua alimentorũ noxia, creatoris prospicientię dero
gemus? quasi uerò omnia gulę causa debuerint procreari, aut exigua sint quę uentri no
stro diuina indulgentia ministrauerit. Definitæ nobis escæ sunt, & notæ omnibus, quæ
& uoluptatem generent, & corporis salubritatem. Singula autem eorum quæ generan
tur è terris, specialem quandã rationem habent, quæ pro uirili portione cõplent uniuer
sæ plenitudinem creaturæ. Alia ergo esui, alia potui, alia alij nascũtur usui. Nihil uacat,
nihil inane germinet terra. Quod tibi putas inutile, alijs utile est, imò ipsi tibi frequen-
ter alio est usu utile. Quod escam nõ adiuuat, medicinam suggerit: & sæpe eadem quę ti
bi noxia sunt, auibus aut feris innoxium ministrant pabulum. Deniq; sturni uescũtur co
nio, nec fraudi est eis, quoniam qualitate sui corporis uenenum succi letalis euadũt. Fri-
gida enim uis eius est succi, quam subtilibus poris in cordis sui sedem ducentibus, præ-
coci

coci digestione præueniunt, priusquam uitalia ipsa pertentet. Helleborum autem periti loquuntur escã esse alimoniam coturnicum, eo quod naturali quodam temperamento sui corporis uim pabuli nocentis euitent. Etenim si ratione medicinę plerunque ad salubritatem humani quoque corporis temperatur, cui uidetur esse contrariũ: quanto magis proprietati naturæ ad cibũ proficit, quod medica manu cõuertitur ad salutem? Per mãdragoram quoque somnus frequenter accersitur, ubi uigiliarum ęgri affli&tantur incommodo. Nam quid de apio loquar, quod etiã nobis quotidiano prope usu innotuit, quoniam dolores eo grauissimi internorum sæpe uiscerum sopiuntur? Nec illud præterit, quod conio plerũque furores libidinum marcuerunt, & helleboro uetustę passiones ęgri corporis sunt solutæ. Non solum igitur nulla in his reprehensio creatoris, sed etiam incrementum est gratiarum. Siquidem quod ad periculũ putabas esse generatũ, ad remedia tibi salutis operatur. Nam & id quod periculi est, per prouidentiam declinatur: & id quod salutis, per industriam nõ amittitur. An uerò oues & capræ ea quæ sibi noxia sunt declinare didicerũt, & solo odore per quoddã naturæ mysterium, cum sint rationis expertes, rationem tamen euadendi periculi uel tuendę salutis agnoscunt, noxiaque pariter ac profutura distinguunt, ita ut plerũque cum armata uenenis tela senserint, notas petere herbas, atque his remedium uulneri dicantur adhibere? Cibus illis ergo medicina est, ut resilire sagittas uideas è uulnere, & fugere uenena, nõ serpere. Denique ceruis cibus uenenum est. Coluber ceruum fugit, leonem interficit. Draco elephantem ligat, cuius ruina mors uictoris est. Et ideo summe utrinque certatur, ille ut pedem alliget, in quo casus uicti sibi nocere non possit, iste ne posteriore extremus pede, aut calle capiatur angusto, ubi uel ipse se non queat retorquere, & draconem graui proterere uestigio, uel sequentis elephanti auxiliũ non habere. Ergo si irrationabilia animalia norunt quibus sibi aut medicentur herbis, aut subsidijs opem afferant: homo nescit, cui rationabilis sensus innascitur? Aut tam alienus à uero est, ut quæ cuique apta sint usui minime deprehẽdat: aut ita naturæ ingratus bonis, ut quoniam taurini haustus sanguinis letalis est homini, propterea puter laboriosum animal aut nasci nõ debuisse, aut sine sanguine debuisse generari, cuius uirtus ad cultum agrorum utilis, aut ad usum plaustrorum habilis, ad alimoniam suauis, diuerso munere fulcit agricolas, quibus Deus, si bona sua norint, uniuersa donauit dicens: Germinet terra herbam fœni, spirans semen secundum genus. Non solum enim spontaneam alimoniã cõprehendit quæ est in herbis & radicibus, atque in arborum reliquis fructibus, sed etiam eam quę industria cõparatur, & cultu rusticani laboris acquiritur. Quàm decorum autem quod nõ statim fundere terras semen iussit & fructus, sed primum germinare, deinde herbescere campos statuit, postea secundum proprietatem sui generis semen adolescere, ut nunquam aruorum uacaret gratia, quæ grato primum decore uernarent, postea fructuum suggererent utilitatem? *Genes. 1*

Quomodo terra secundum genus suum dicatur proferre semina, cum plerunque semina iacta degenerent. Ac de diuersitate seminis diaboli, & seminis Christi filij hominis, & quando homo uerbum suum seminauerit super terram. Caput X

Sed forte quis dicat: Quomodo secũdũ genus terra profert semina, cũ plerũque semina iacta degenerẽt, & cum bonũ triticũ fuerit seminatũ, decolor eius species, & inferior forma reddatur? Sed hoc si quãdo accidit, non ad translationẽ generis, sed ad ęgritudinẽ quandã & inæqualitatem seminis uidetur esse referendũ. Nõ enim desinit esse triticũ si aut frigore aduratur, aut imbre madidet, sed specie magis quàm genere, colore quoque & corruptione mutatur. Denique frequẽter madidata frumenta in sui generis speciẽ reuertũtur, si aut sole aut ignibus torreant, aut diligentibus cõmissa culturis, aeris tẽperie terrarumque feraciũ ubertate foueant. Itaque reparatur in sobole, quod degenerauerat in parẽte. Vnde nõ periclitamur ne præceptũ illud Dei cuius usus naturæ inoleuit, in reliquũ successionis uitio destitutũ sit, cũ hodieque in seminibus generis sui synceritas referuetur. Nam loliũ, & reliqua adulterina semina quæ frugibus sæpe miscẽtur, zizania nũcupari Euangelij lectione cognouimus: sed ea propriũ quoddam genus habent, nõ ex tritici semine in aliud genus seminis decolori mutatione trãslata, degenerem traxere naturam. Denique hoc docet dominus dicens: Simile est

regnum cœlorum homini qui seminauit bonum semen in agro suo: cum autem dormirent homines, uenit inimicus eius, & superseminauit zizania inter triticum. Aduertimus utiq; quod zizania & triticum, ut nominibus, ita & genere uideantur esse discreta. Deniq; & serui dixerunt ad patremfamiliâs: Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania? Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit. Aliud enim est semen diaboli, aliud semen est Christi; quod seritur ad iustitiã. Deniq; aliud filius hominis, aliud diabolus seminauit. Adeo diuersa natura utriusq; seminis, ut contrarius seminator sit. Quod seminat Christus, regnum est Dei: quod seminat diabolus, peccatum est. Quomodo igitur potest unius generis esse regnum atq; peccatũ? Sic est, inquit, regnum Dei, quemadmodum si homo iactet semen super terram. Est & homo qui semi-
Marc. 4 nat uerbum, de quo scriptũ est: Qui seminat, uerbum seminat. Hic homo uerbum semi-
Genes. 1 nauit super terram, quando dixit: Germinet terra herbam: & subito terrarum germina pullularunt, & diuersæ rerum species refulserunt. Hinc pratorum uitens gratia abundãtiam pabuli ministrauit: inde camporum spica flauescens, imaginem pelagi fluctuantis, cõmotione segetis uberioris expressit. Sponte omnes fructus terra suggessit: etsi arata sine cultore esse non poterat (nondum enim erat formatus agricola) inarata tamen opimis messibus redundabat, & haud dubium quin maiore prouentu. Siquidem nec cultoris desidia terrarum destituere poterat ubertatem. Nunc enim fœcũditas unicuiq; pro merito laboris acquiritur, ubi cultus spectatur agrorum: & negligentia uel offensa aut diluuijs pluuiarum, aut terrarum ariditatibus, aut grandinis iactu, aut quacunq; ex causa soli uberis sterilitate multatur. Tunc autem prouentu spontaneo terra fructus locis omnibus inuehebat, quoniam is præceperat qui uniuersorũ est plenitudo. Verbum enim Dei fructificabat in terris, nec ullo adhuc erat terra dãnata maledicto. Antiquiora enim mundi nascentis exordia, quam nostra peccata sunt, & recentior culpa propter
Gene. 13 quam cõdemnati sumus in sudore uultus nostri panem manducare, sine dolore alimenta nescire. Deniq; hodieq; fœcunditas terræ ueterem affluentiam spontaneo usu fertilitatis operatur. Quàm multa sunt enim quæ adhuc sponte generantur? Sed etiam in his ipsis quæ manu quæruntur, magna ex parte manent nobis diuina beneficia, ut frumenta ipsa quiescentibus inferantur. Quod propositæ docet lectionis exemplum, dicente
Marc. 4 domino quia sic est regnum Dei quemadmodum si homo iactet semen super terram, & obdormiat, inquit, & exurgat nocte & die, & semen germinet, & increscat dum nescit ille. Vltro enim terra fructificat, primo herbam, deinde spicam, deinde plenum triticum in spica. Et cum produxerit fructum, statim mittit falcem, quoniam adest messis. Dormienti igitur tibi ô homo & nescienti fructus suos ultro terra producit. Dormis & surgis, & frumenti per noctem incrementa miraris.

De ortu arborũ atq; rosarũ, & quomodo rosa humanæ uitę speculũ pręferat. Cap. XI

Diximus de herba fœni, nunc dicamus de ligno fructuoso faciente fructum secũdum genus, cuius semen eius in ipso sit. Dixit, & facta sunt: & subito, ut supra floribus herbarumq; uiriditatibus, ita hic nemoribus terra uestita est. Concurrerunt arbores, cõsurrexère syluæ, uertices repente montium fronduerunt. Hinc pinus, hinc cupressus in alta se extulerunt cacumina, cedri & picee conuenerunt. Abies quoq; non contenta terrenis radicibus atq; aerio uertice, etiam casus marinos tuto subitura remigio, nec solum uentis, sed etiam fluctibus certatura processit. Neenõ & laurus assurgens, odorem suum dedit, nunquam suo exuenda uelamine. Vmbrosæ quoq; ilices uerticem protulerunt, inhorrentem comam hybernis quoq; temporibus seruaturæ. Hoc enim in singulis priuilegium natura tenuit in reliquum, quod sub ictu mundi surgentis accepit: & inde manet sua ilicibus prærogatiua, manet cupressibus, ut nulli uenti eas crinis sui honore despolient. Surrexerat ante floribus immixta terreris sine spinis rosa, & pulcherrimus flos sine ulla fraude uernabat: postea spina sepsit gratiam floris, tanquam humanæ speculum præferens uitæ, quæ suauitatem perfunctionis suæ finitimis curarũ stimulis sępe compungat. Vallata est enim elegantia uitę nostrę, & quibusdam solicitudinibus obsepta, ut tristitia adiuncta sit gratiæ. Vnde cũ unusquisq; aut suauitate rationis, aut prosperioris cursus successibus gratulatur, meminisse culpæ eum conuenit, per quã nobis in paradisi amœnitate florentibus, spinę mentis, animiq; sentes

iure

iure condemnationis adscripti sunt. Irrutiles igitur ô homo licet aut splendore nobilitatis, aut fastigio potestatis, aut fulgore uirtutis, semper tibi spina proxima est. Semper inferiora tua respice, super spinas germinas, nec prolixa gratia manet: breui unusquisque decurso ætatis flore marcescit.

De singulari uitis cōmendatione, & quomodo exemplum eius ad nostræ uitæ institutionem arcessendum sit. Caput XII

Sane ut caduca tibi noueris cōmunia esse cum floribus, ita etiam læta cum uitibus, quibus generatur uinum quo cor hominis lætificatur. Atque utinam ô homo huius generis imiteris exemplum, ut ipse tibi lætitiam, iucunditatemque fructifices. In teipso suauitatis tuæ gratia est, ex te pullulat, in te manet, intus tibi, id est in teipso quærenda iucunditas tuæ est conscientiæ. Ideo ait: Bibe aquam de tuis uasis, & de puteorum tuorum fontibus. Primum omnium nihil gratius florentis odore uitis. Siquidem de flore earum succus expressus poculi genus conficit, quod & uoluptati & saluti fit. Deinde quis non miretur ex acini uinacio uitem usque in arboris summum cacumen prorumpere, quam uelut quodam amplexu fouet, & quibusdam brachijs ligat, & circundat lacertis, pampinis uestit, sertis uuarum coronat? Quę ad imitationem uitæ nostrę primum uiuam defigit radicem: deinde quia natura flexibilis & caduca est, quasi brachijs quibusdam, ita & clauiculis quicquid comprehenderit stringit, hisque se erigit & attollit. Huius est similis plebs Ecclesiæ, quæ uelut quadam fidei radice plātatur, & reprimitur humilitatis propagine, de qua pulchrè ait Propheta: Vineam ex Aegypto transtulisti, & plantasti radices eius, & arbusta eius, & replesti terram, operuit montes umbra eius, & arbusta eius cedros Dei. Extendisti palmites eius usque ad mare, & usque ad flumen propagines eius. Et per Esaiam ipse dominus locutus est dicens: Vinea facta est dilecto, in cornu, in loco uberi: & maceria circundedi, & circunfodi uineā Soreth, & ædificaui turrim in medio eius. Circundedit enim eam uelut uallo quodam cœlestium præceptorum, & Angelorum custodia. Immittit enim Angelus domini in circuitu timētium eum. Posuit in Ecclesia uelut turrim Apostolorum & Prophetarum atque Doctorum, qui solent pro Ecclesiæ pace pretendere. Circunfodit eam, quādo exonerauit terrenarum mole curarum. Nihil enim magis mentem onerat, quàm istius mundi solicitudo, & cupiditas uel pecuniæ uel potentiæ. Quod tibi demonstratur in Euangelio, cum legis, quia illa mulier quę habebat spiritum infirmitatis, inclinata erat, ut sursum respicere non posset. Curuata enim erat anima eius, quæ inclinabatur ad terrena compendia, & cœlestem gratiam non uidebat. Respexit eam Iesus, & uocauit, & statim mulier onera terrena deposuit. His cupiditatibus etiam illos oneratos fuisse demonstrat, quibus ait: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego uos reficiam. Ergo illa anima mulieris quasi circunfossa respirauit, & erecta est. Sed eadem uitis ubi circunfossa fuerit, religatur & erigitur, ne reflectatur in terram. Recidūtur alia sarmenta, alia propagantur: reciduntur quæ inani effusione luxuriant, propagantur ea quæ bonus agricola iudicauerit fructuosa. Quid ego adminiculorum ordines, iugationisque describam gratiam, quæ uerè atque manifestè ęqualitatem docent in Ecclesia esse seruandam, ut nemo se diues aut honoratus extollat, nemo pauper deijciat, ignobilisque desperet? Omnibus sit in Ecclesia par atque una libertas, omnibus impertiatur iustitia cōmunis, & gratia. Ideo turris in medio est, quæ exemplum de illis rusticanis, de illis circunferat piscatoribus, qui uirtutum arcem tenere meruerunt: quorum exemplis noster erigatur affectus, neque humilis & despicabilis iaceat, sed uniuscuiusque mens ad superiora se subrigat, ut audeat dicere: Nostra autem conuersatio in cœlis est. Vnde ne aliquibus procellis seculi possit reflecti: & tempestate deduci clauiculis illis & circulis quasi amplexibus charitatis proximos quosque cōplectitur, & in eorum coniunctione requiescit. Charitas est igitur quæ nos superioribus nectit, cœloque inserit. Qui enim manet in charitate, Deus in eo manet. Vnde & dominus ait: Manete in me, & ego in uobis. Sicut palmes non potest fructū afferre à se, nisi manserit in uite, sic nec uos, nisi in me manseritis. Ego sum uitis, uos palmites estis. Euidenter igitur exemplū uitis ad nostræ uitæ institutionem accersendū esse signauit: quæ primum ueris tepefacta temperie gēmare perhibetur: deinde ex ipsis sarmentorū articulis fructū emittere: de quibus oriēs uua formatur, paulatimque

Psalm. 103
Prouerb. 5
Psal. 79
Esaie 5
Psalm. 33
Luc. 13
Matth. 11
Philip. 3
1. Ioan. 4
Ioann. 15

paulatimq; augeſcens immaturi partus retinet acerbitatem, nec poteſt niſi matura iam
& cocta dulceſcere. Veſtitur interea uiridantibus pampinis uinea, quibus & aduerſum
frigus omnemq; iniuriã nõ exiguo munitur ſubſidio, & à ſolis ardore defenditur. Quid
autem eo uel ſpectaculo gratius, uel fructu eius dulcius, uidere ſerta pendentia uelut
quædam ſpecioſi ruris monilia, carpere uuas uel aureo colore, uel purpureo renitentes?
Hyacinthos cæteraſq; gemmas fulgere exiſtimes, coruſcare indicos, albarum emicare
gratiam gemmarũ. Nec aduertis ex his admoneri te homo, ne immaturos fructus tuos
dies ſupremus inueniat, aut plenæ tempus ætatis opera imperara dedeceant? Acerbus
enim fructus amarior eſſe conſueuit: nec poteſt dulce eſſe, niſi quod ad maturitatis per-
fectionem adoleuerit. Huic uiro perfecto nec frigus horridæ mortis, nec ſol iniquitatis
nocere conſueuit, quia obumbrat eum gratia ſpiritualis, & omnia mundanæ cupidita-
tis & corporeæ libidinis reſtinguit incendia, defendit ardores. Laudẽt te quicunq; con-
ſpiciunt, & agmina Eccleſiæ uelut quædam palmitum ſerta mirentur, ſpectent ſinguli
fidelium pulchra animarum monilia, delectentur maturitate prudentiæ, ſplẽdore fidei,
Pſal. 127 confeſſionis decore, iuſtitiæ pulchritudine, ubertate miſericordiæ, ut dicatur tibi: Vxor
tua ſicut uitis abundans in lateribus domus tuæ: eo quòd redundantiam uitis fructife-
ræ, copioſæ munere liberalitatis imiteris.

De arborum uarietate, ac diuerſis earũ utilitatibus & ornatibus, fructumq; ſuo-
rum atq; ſuccorum proprietatibus & medelis. Caput XIII

S Ed quid ego in ſola uite immoror, cum omnia genera arborum utilia ſint,
alia ad fructum nata, alia ad uſum data? Nam & quibus nõ eſt fructus ube-
rior, tamen uſus precioſior eſt. Cedrus ſuſpendendis tectorum apta culmi
De cedro. De cupreſſo. nibus, eo quòd huiuſmodi materies & procera ſit ſpacijs, nec oneroſa parietibus. Lacu-
naribus quoq; comendiſq; faſtigijs habilis eſt cupreſſus. Vnde & Eccleſia dicit in Can-
ticis: Trabes domorum noſtrarum cedrinæ, lacunaria noſtra cupreſſina. in his eſſe de-
clarans decora ſui ornamenta faſtigij, qui quaſi trabes uerticem Eccleſiæ ſua uirtute ſu-
De lauro & ſtineant, & faſtigium eius exornent. Laurus & palma ad inſigne uictoriæ. Lauro uicto-
palma. rum capita coronantur, palma manus uictricis ornatus eſt. Vnde & Eccleſia ait: Dixi,
Cantic. 7 aſcendam in palmam, tenebo altitudines eius. Quæ eminenriam uidens uerbi, & ſpe-
rans quod ad eius altitudinem poſſit aſcendere, & ſcientiæ ſummitatem, dicit: Aſcendã
in palmã, ut omnia inferiora relinquat, & ad ſuperiora cõtendat, ad brauium Chriſti, ut
De populo ſuaues eius fructus carpat, & guſtet. Suauis enim uirtutis eſt fructus. Populus quoq; co-
& ſalice. ronis arbor umbroſa uictricibus, & ſalix lenta uitibus habilis uinciendis, quid aliud my-
ſtice declarãt, niſi bona eſſe Chriſti uincula, quę nocere nõ ſoleãt, uincula gratiæ, uincu-
ad Philem. la charitatis, ut unuſquiſq; ſuis uinculis glorietur, ſicut gloriabatur & Paulus, dicẽs: Pau-
Roman. 8 lus uinctus Ieſu Chriſti? His ligatus uinculis dicebat: Quis nos ſeparabit à charitate
Chriſti? Vinculis nimirũ abſtinentiæ, uinculis charitatis. His ligatus uinculis etiam Da-
Pſalm. 136 De buxo. uid ait: In ſalicibus in medio eius ſuſpendimus organa noſtra. Buxus quoq; elementorũ
apicibus utilis exprimendis, leui materia uſum manus puerilis informat: Vnde ait ſcri-
Eſaie 30 ptura: Scribe in buxo. Simul ut admoneat te ipſa materia quæ ſemper uiret, nec unquã
folijs exuitur ſuis, ne unquam ſpei tuæ diſſimulatione nuderis, ſed ſemper tibi per fi-
dem germinet ſpes ſalutis. Quid ego enumerem quanta uarietas arborum, quàm diuer
ſus in ſingulis & pulcher ornatus, quàm patulæ fagi, quàm procere abietes, quàm co-
mantes pinus, quàm umbroſæ ilices, quàm populi bicolores, quàm nemoroſa & rediui
ua caſtanea? quę ſimul ut exciſa fuerit, tanquam ſyluam ex ſe pullulare conſueuit: quem-
admodum in arboribus ipſis ætas aut ſenilis aut nouella deprehenditur: iunioribus e-
nim exiliores rami, antiquioribus ualidiora & nodoſa ſunt brachia. Illis folia leuigata
atq; diffuſa, iſtis contractiora & aſpera. Sunt etiam arbores quæ ſenili atq; emortua radi
ce ſucceſſionem ſui, ſi forte cædantur, reparare non nouerint: aliæ quibus aut iuuentus
uiret, aut natura fœcundior eſt, quibus exciſio lucro potius quàm detrimento ſit, ut per
plures ſui rediuiua ſucceſſione renouentur hæredes. Eſt etiam quod mireris, ipſis ſexus
De palma in pomis, eſt diſcretio ſexus in arboribus. Nam uideas palmam quæ dactylos generat,
mare & plerunq; inclinantem ramos ſuos, & ſubiacentem, & cõcupiſcentiæ atq; amplexus ſpe-
fœmina. ciem prætendentem ei arbori quam marem palmam appellant pueri ruſticorum. Illa

ergo

ergo palma fœminea est,& sexum suũ subiectionis specie confitetur. Vnde locorũ cultores præiaciunt ramis eius dactylorum uel palmarum semina masculorum quibus illi fœmineæ arbori uelut quidam sensus perfunctionis infunditur, & expetiti concubitus gratia repræsentatur. Quo munere donata rursus erigitur,& eleuat ramos suos,& in ueterem statum comam suam rursus attollit. De ficu quoq; eadem opinio est. Ideoq; pleriq; secundum domesticam & fructiferam ficum agrestem ficulneam feruntur inserere, eo quòd cito fructus fœcundæ illius & domesticæ ficus uel aura tentati aliqua, uel æstu, defluere ferantur in terram. Vnde gnari huius remedij grossis arboris agrestis alligatis ad illam feracem arborem, medentur eius infirmitati, ut possit fructus proprios reseruare, iam iamq; si deforent remedia, lapsuros. Quo admonemur uelut quodam ænigmate naturæ, non refugere eos qui à nostra fide & consortio separati sunt: eo quòd & gentilis qui fuerit acquisitus, quo grauior fuerit assertor erroris, eo uehementior possit fidei defensor existere. Et si quis de hæreticis conuertatur, uelut cõfirmet eam partem in quã se cõmutata opinione contulerit, maxime si habeat aliquid directum naturæ, ut uiuida possit esse eius sententia, si adminiculetur ei attentio sobrietatis, obseruantia castitatis. Profunde ergo circa eum studium tuum, ut similitudine fructiferæ illius ficus de præsentia & coniunctione agrestis illius arboris, tuam possis corroborare uirtutem. Ita enim tua nec dissoluetur intentio,& diligentiæ fructus & gratiæ reseruabitur. Quàm multa sunt autem quæ doceant naturalem duritiam posse diligentiæ studio temperari, quibus affert euitus ruralis exemplum. Nam plerunq; cito florent mala granata, & fructũ afferre non possunt, nisi congruis peritorum remedijs excolantur: plerunq; succus uanescit interior,& foris species eius pulchra prætenditur. Quæ non immerito comparatur Ecclesiæ, ut habes in Canticis ad Ecclesiam dictum: Vt cortex mali punici genę tuę. Et infra: Si floret uitis, floruerunt mala granata. Ecclesia enim bonum fidei fulgorem confessionisq; prætendit, tot martyrum sanguine speciosa: &(quod est amplius) Christi cruore dotata, simul plurimos intra se fructus usu istius pomi sub una munitione cõseruans, & uirtutum negocia multa cõplectens. Sapiens enim spiritu celat negocia. Amygdalis quoq; hoc genere medicari feruntur agricolæ, ut ex amaris dulces fiant fructus, ut & terebrent eius radicem arboris,& in medium inserant surculum eius arboris quàm Græci πίνακα, nos piceam dicimus. Quo facto succi amaritudo deponitur. Ergo si agricultura conuertit stirpium qualitates, non ne studia doctrinæ, & disciplinæ attentio mitigare possunt quaslibet ægritudines passionum? Nemo ergo positus uel in adolescentiæ uel in intemperantiæ lubrico, de sui conuersione desperet. Ligna plerunq; in meliores uertuntur usus,& non possunt hominum corda mutari? Docuimus non solũ inter diuersi generis arbores esse fructuũ diuersitates, sed plerũq; in eadem specie arborum compugnare sibi fructus. Alia enim species masculorum, alia fœmineorũ fructuum, sicut de dactylis supra diximus. Quis autem possit cõprehendere uarietatem, speciem, gratiamq; pomorũ, singularũ quoq; utilitatem arborum, fructuum, succorumq; proprietatem quæ cuiq; rei apta uideantur, quemadmodũ ægris uisceribus hominũ amariora poma medicentur,& inflationem asperitatemq; interiorem temperent, quemadmodum rursus humorum aspera, pomorũ dulcibus temperentur? Deniq; ea medicina antiquior, quæ herbis curare consueuit & succis, nec ulla firmior sanitas, quàm quæ salubribus reformatur alimentis. Vnde secundum naturam docemur, quia sola nobis esca medicina est. Herbis certe ulcera aperta clauduntur, herbis curantur interna. Ideoq; medicorũ est opus, herbarum potestates noscere. Hinc enim medendi usus inoleuit.

Defico. | De amygdalis. | Cantic. 4

De simplicium pomorum differentia, foliorumq; diuersitate. Caput XIIII

Sed ut ad simplicia poma reuocemus stylum, alia sunt quæ coquũtur sole, alia quę testis aut corticibus clausa cõplentur. Mala & pira, uuarum quoq; genera omnia nuda obiecta sunt soli: nucis autem & nodc nucleiq; fructus,& testa opertus & cortice, tamen & ipse calore solis æque nutritur,& quantum pinea densitate nucleus absconditur, tantum solis calore fouetur. Quanta deinde domini prouidentia, ut ubi mollior fructus, ibi folij densitudo ualidius tegumentum tuendo deferat pomo, quod uidemus in fructu ficulneæ. Delicatiora itaq; ualidioribus muniendà sunt, ut & ipse quoq; dominus per Hieremiam docet dicens: Sicut ficus istas bonas Hier. 24

recognoscam

recognoscã translatos Iuda, quos emisi de loco isto in terram Chaldæorum in bona, & confirmabo oculos meos super illos in bona. Tanquam delicatos enim uelut quodam misericordiæ suæ ualidiori sepsit tegmine, ne teneri fructus maturius interirent. Deniq; de ipsis etiam in posterioribus dicit: Delicati mei ambulauerũt uias asperas. Quibus infra ait: Constantes estote filij, & proclamate ad Deum. Hoc enim solum aduersus omnes procellas atq; iniurias inuiolabile tegmen, impenetrabile munimentum est. Vbi ergo teneri fructus, ibi crassiora tegmina & munimenta foliorum. Contra autem, ubi fructus ualidiores, ibi teneriora folia, ut malus arbor docet. Fructus enim ualidus non multo indiget protectionis auxilio: nam ipsa protectionis crassioris umbra pomo nocere plus posset. Deniq; doceat nos pampinus naturæ gratiam, & diuinæ sapientiæ interna mysteria. Videmus enim ita scissum atq; diuisum, ut trium foliorum speciem uideatur ostendere: ita pars media distincta est, ut nisi inferioribus hæreret, separata spectantibus uideretur. Ea autem ratio uidetur seruata naturæ, ut & solem facilius admittat, & umbrã obtexat. Deniq; procerius media pars eius extenditur, & in ipsa summitate tenuatur, ut plus pulchritudinis quàm tegumenti præferat. Etenim brauij speciem uidetur effingere, significans quod uua inter pendentes cæteros fructus habeat principatum, cui tacito quodam iudicio naturæ, sed euidenti indicio innascitur species & prerogatiua uictoriç. Secum igitur habet brauium suum, quo & munimen sibi præbetur aduersum iniurias, atq; aeris pariter imbriumq; uiolentiam: & impedimentum nõ affertur ad recipiendum solis calorem, quo tepefacta alitur, coloratur, augetur. Ficulneæ quoq; foliũ æque prope ut pampinus quadrifida interscinditur diuisione: quod eò clarius uidetur, quo maius est folium: sane non ita ut pampinus uel ora omni, uel summitate crispãti. Sicut enim in ficulneæ folio crassitudo ualidior, ita in pampino species elegantior. Crassitudo igitur folij proficit ad tempestatis iniuriam repellendam, intercisio ad fructus gratiam uaporandi. Deniq; hoc genus pomi grandinem non cito, maturitatem cito sentit: quia & latere uidetur aduersum iniurias, & patere ad gratiam. Quid ego foliorum describã diuersitates, quemadmodum alia rotunda, alia longiora, alia flexibilia, alia rigidiora sint, alia nullis facile uentis labentia: alia quæ leui motu decutiantur aurarum?

(Margin notes: Baruc 4 — Ibidem — De pãpino. — De folijs ficulneæ)

Quod inexplicabile sit singularum rerum exquirere proprietates, & de uaria mutatione ipsius aquæ, quæ omnium uirgultorum nutrix est. De discrepantia quoq; lachrymarum arborum, quæ eiusdem aquę alluuione generãtur: ac tandem de diffusioris perscrutationis excusatione. Caput XV

INexplicabile est singularum rerum exquirere proprietates, & uel diuersi-
1 tates earum manifesta testificatione distinguere, uel latẽtes occultasq; cau-
sas indeficientibus aperire documentis. Vna nempe atq; eadem est aqua, & in diuersas plerunq; sese mutat species: aut inter arenas flaua, aut inter cautes spumea aut inter nemora uiridantior, aut inter florulenta discolor, aut inter lilia fulgentior, aut inter roseta rutilãtior, aut in gramine liquidior, aut in palude turbidior, aut in fonte perspicacior, aut in mari obscurior, assumpto locorum quibus influit colore decurrit. Rigorem quoq; pari ratione cõmutat, ut inter uaporantia ferueat, inter umbrosa frigescat, sole repercussa exæstuet, niuibus irrigata glaciali humore canescat: quem ad modum sapor eius ipse conuertitur, ut nunc asperior, nunc amarior, nunc uehementior, nunc austerior, nunc dulcior pro specierum qualitate quibus infusa fuerit uarietur. Asperatur in maturioribus succis, tunso cortice nucis, folijsq; contritis, amarior fit absinthio, uino uehementior, austerior allio: grauescit ueneno, melle dulcescit. Si uerò ei lentiscum, terebinthi quoq; fructus, uel nucis interior pars misceatur, in olei mollem naturam facile transfunditur. Cum sit autem altrix omnium uirgultorum, diuersos singulis usus ministrat. Si radices alat, uel nubibus fusa descendat, discretas dat omnibus uires, radicẽ impinguat, caudicem prouehit, ramos diffundit, folia uirescere facit, fructuum alit semina, pomum augere cõsueuit. Ergo cum eadem sit omnium nutrix, alia arborum genera tristiores ferunt succos, alia dulciores, alia tardos, alia præmaturos. Ipsæ quoq; inter se discrepant suauitates. Alia suauitas in uinea, alia in olea, alia in cerasis, alia in ficu: discreta in malo, dispar in dactylo. Tactus ipse aquæ alibi suauis, alibi asperior, plerũq; pinguior est. Pondere quoq; distat frequenter, ut specie. Nam plerisq; locis grauior, plerisq; le-

uior

leuior æstimatur. Non mirum igitur si cum ipsa à se discrepet, discrepant etiā inter se lachrymæ arborum, quę eiusdem aquæ alluuione generantur. Et cum una sit omniū causa, diuersus singulorum usus, diuersa natura est. Aliam uim habet cerasi arboris lachryma, aliam lentisci. Disparem quoq; balsami guttam odorata Orientis ligna sudare produntur, diuersum quoq; lachrymarum genus uirgulta ferularum in Aegypto ac Libya quadam ui naturæ secretioris illachrymant. Quid autem tibi referam (clementem licet esse sermonem) quo electrum lachryma uirgulti sit, & in tantæ materiæ soliditatem lachryma durescat? Nec leuibus id asseritur testimonijs, quando folia, aut surculorum minutissimæ portiones, aut exigua quædam animantium genera in electro sæpe reperiantur, quæ uidetur, cum adhuc gutta esset mollior, recepisse, & solidata tenuisse. Sed quid ego uili sermone decerno cum alta atq; preciosa ratione naturæ, cū isto sermone humanum alatur ingenium, naturam autem omniū prouidentia diuina formauerit? Unde uelut habenis quibusdam uerborū cohibenda diffusio est, ne quod Salomoni specialiter sapientiæ munere diuinitus uidetur esse collatum, usurpatorie uideamur exponere, differentias arborum, & uirtutes radicum, & quęcunq; sunt abscondita & improuisa, sicut scriptum est: quæ nec ab ipso tamen manifesto prodūtur, ut mihi uideatur potuisse eum disputare de uirgultorum generibus, non potuisse tamen plenius omne secretum creaturæ explicare ratione. Sap. 7

Quemadmodum ad uerbum domini, quod omni aquarum cursu est redundantius, subito omnis uirgultorum creatura effloruerit, & uictum atq; medullam ministrauerit. Quomodo præterea uniuersa gignenna aut semina habeāt, aut aliqua quæ cum uirtute seminum uideantur conuenire. Ac de magna Dei uirtute in singulis. Caput XVI

QUod si irriguis aquarum plerumq; & segetes lætiores sunt, & uirides fabæ, & hortorum multiplex suscitatur & resuscitatur gratia, si uiridantibus thoris fluuiorum exundantium ripa decoratur: quemadmodum ad uerbum domini, quod omni aquarum cursu est redundātius, subito creatura uirgultorum omnis effloruit? Festinarunt campi non cōmissam sibi frugem edere, ignorata horti olerum genera, florum miracula germinare, ripæ fluminum se uestire myrtetis: properauerunt arbores cito surgere, cito se flore induere, uictum hominibus, pecori pabulum ministrare. Fructus cōmunis est omnibus, usus quoq; est datus omnibus. Simul utrunq; arbores germinarūt: aliud quo uesceremur, aliud quo refrigerante umbra defenderemur à sole. Cibus in fructibus, amœnitas in folijs: tamen quia præscia erat prouidentia creatoris, quòd fructum sibi maxime humana auiditas uindicaret, reliquis prouidit animantibus, ut specialem his donaret alimoniam. Itaq; esca his non mediocris in folijs est, corticibusq; syluestribus: ea quoq; quæ ad usum medendi proficerent, id est succi, lachrymæ, surculi, pariter ministrata sunt. Itaq; illa quæ pòst experimento, usu, & exemplo utilia cognouimus, ea à principio creaturæ usui apta donauit præscientia diuinæ maiestatis, & de sinu terrarum iussit exire. Et quia iussit dominus ut germinaret terra herbā fœni, & lignum fructiferum faciens fructum secūdum genus suum, cuius semen eius in eo: Genes. 1 ne forte quis dicat in multis arboribus neq; fructū, neq; semen uideri, & putet diuinum in aliquo uacillare præceptum, ut à ueritate sit dubium: illud aduertat, quia nequaquam fieri potest ut non aut seminibus utantur uniuersa gignentia, aut habeant aliqua quę uideantur cum uirtute seminum conuenire. Idq; si quis diligenter intendat, manifesta testificatione poterit comprehendere. Nihil uidentur seminis habere salices, habent tamen in folijs granum quoddā quod habeat uirtutem seminis: ut eo cōmisso terris, tanquam posito surgat arbor de surculo, & tanquam de semine se exuscitet grano. De grano itaq; illo radix primum coalescit, de radice pullulat non solum salicis, sed etiam reliquarum ad similitudinem huiusmodi generis arborum sylua. Habent autem & radices uirtutem seminis: unde plerię ea satione incrementum sui nemoris propagauerūt. Magna Dei uirtus in singulis. Nec miretur aliquis si in uirgultis magnam Dei dixi esse uirtutem. Siquidem magnam suam uirtutem dixit in locustis esse & brucho, eo quòd diuinæ maiestatis offensa, magno moderamine sterilitatis Iudaicæ atq; inopiæ solueretur. Magna enim uirtus, sapientia: magna uirtus, prouidentia. Indigni etenim erant, qui uterentur

rentur fœcunditate terrena, qui terrarum læserant creatorem. Et uerè magnus, qui miserabili fame nefas tantæ impietatis ulciscitur. Itaq; si magna uirtute Dei sterilem bruchū terra generauit, quanto magis uirtute magna quæ fœcunda sunt procreat? Quis pineā uidens nō stupeat tantam diuino præcepto artem insitam impressamq; naturæ: quemadmodum ab ipso centro distantibus licet mensuris pari assurgat glutino, quo proprios souet fructus? Itaq; per circuitum eadem species, & ordo seruatur, & quidam in singulis plagis nucleorum partus exuberat, atq; in orbem redit fructus gratia. Itaque in pinea ista imaginem sui natura uidetur exprimere, quæ à primo illo diuino cœlestiq; mandato priuilegia accepta custodit, & partus suos quadam annorum uice & ordine reseruat, donec consummatio temporis impleatur. Sed ut in hoc fructu gratam speciem sui signat, ita etiam in myricis, id est humilibus uirgultis figuram improbe calliditatis expressit. Sicut enim duplici corde uiri ubiq; præsto sunt, & gratiam simplicitatemq; apud bonos prætendunt, & uitiosissimis glutinantur: ita etiam in aquosis & in desertis
Hier. 17 contrario quodam usu hæc uirgulta nascuntur. Vnde & Hieremias dubia morum atq; insyncera myricis comparauit.

De reprehensione surditatis humani cordis, & de incomprehensibili admirandaq; Dei etiam in paruis prouidentia. De primo quoq; cultore uitium, & commendatione uini. Caput XVII.

Genes. 1
Deuter. 6
Germinet, inquit, terra herbam uirentem,] & statim omni surgente germine terra completa est. Et homini dicitur: Dilige dominū Deū tuum: & nō est charitas Dei omnium infusa uisceribus. Surdiora corda hominū sunt, quàm dura saxorum. Terra indebitos fructus nobis ministrat, dum obsecundat authori: nos debitum munus negamus, dum non ueneramur authorem. Vide in paruis quæ prouidentia sit Dei: & quia comprehendere non potes, mirare quomodo alia semper florentia reseruauerit, alia mutationes habere uoluerit expoliationis & amictus. Inter cana niuium, pruinas frigorum, uiriditatem suam arua cōseruant: & cum ipsa tecta sint gelu, partus sui tamen haud exiguam speciem uiriditatis obtexunt. In ipsis quoq; generibus arborum quæ diuturnis frondibus uestiuntur, non mediocris distantia est. Seruat indumentum suum semper olea uel pinus, sed tamen folia sua sæpe cōmutant: nec ea quasi diuturna, sed quasi succedanea prætendunt suæ arboris pulchritudini, perpetui integritate uestitus uice muneris obumbrantes. Palma autem uirens semper manet, conseruatione & diuturnitate, non immutatione foliorum. Nam quæ primo germinauerit folia, ea sine ulla substitutionis successione conseruat. Imitare ergo eam ô homo,
Cantic. 7 ut dicatur & tibi: Statura tua similis facta est palmæ. Serua uiriditatem pueritiæ tuæ, &
Psalm. 1 illius innocentiæ naturalis quam à primordio recepisti, ut plantatus secus decursus aquarum, fructum tuum in tempore tuo habeas præparatum, & folium tuum nō defluat.
Cantic. 2 Hanc uiriditatem gratiæ semper florentis in Christo secuta Ecclesia dicit: In umbra eius consugi & sedi. Hanc prærogatiuam doni uirentis acceperunt & Apostoli, quorum nec folium unquam potuit elabi, ut eorum etiam umbra curaret ægrotos. Obumbra-
Psalm. 91 bat enim infirmitati corporis, fides mentis, & florentia merita uirtutum. Mane ergo plantatus in domo domini, ut in atrijs eius sicut palma floreas, & ascendat in te gratia Ecclesiæ, ut sit odor narium tuarum sicut mala, & fauces tuæ sicut uinum optimum, ut inebrieris in Christo. Bene admonuit iste uersiculus tepetere penè intermissum, quia diximus præcepto domini uitem etiam pullulasse, quam post diluuium à Noe plantatam esse cognouimus. Sic enim habes, quia Noe agricola erat terræ, & plantauit uitem, & bibit de uino eius, & obdormiuit. Non ergo Noe author est uitis, sed plātationis. Neq; enim nisi eam reperisset antè generatam, plantare potuisset. Cultor ergo non author est uinum. Deus autem qui sciret quod uinum sobriè potatū sanitatem daret, augeret prudentiam, immodicè sumptum ad uitia causas daret: creaturam dedit, abundantiam humano arbitrio reseruauit, ut parsimonia naturæ esset magisterium sobrietatis: abun-
Genes. 9 dantiæ noxium, lapsumq; temulentiæ sibi adscriberet humana conditio. Deniq; & ipse inebriatus est Noe, & obdormiuit consopitus à uino. Itaq; per uinum patuit deformitati, qui per diluuium excreuit ad gloriam: sed dominus & in eo creaturæ suæ gratiam reseruauit, ut eius fructum nobis conuerteret ad salutem, ac per eum nobis remissio pec-

catorum

catorum proueniret. Vnde piè Isaac dixit: Odor Iacob, odor agri pleni, id est naturalis odor. Quid enim pleno rure suauius? Quid uitis odore iucũdius? Quid fabæ flore gratius? Vnde quãuis ingeniose quis ante nos dixerit, non uitem aut ficum patriarcha olebat, aut frugem, sed uirtutum spirabat gratiam: ego tamen & odorem ipsum terræ simplicem atq; syncerum pro gratia benedictionis accipiam, quam fraus nulla composuit, sed ueritas indulgentiæ cœlestis infudit. Deniq; inter benedictiones sacratissimas computatur ut contribuat nobis dominus à rore cœli uim uini, olei, atq; frumenti. Cui est honor, laus, & gloria, perpetuitas à seculis, & nunc, & semper, & in omnia secula seculorum. Amen. Genes. 27

CAPITA QVARTI LIBRI HEXAEMERON.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS HEXAEMERON LIBER IIII.

DE DIE QVARTO.

De pulchrè introducta exhortatione, ut cum in lectione exoriendus sit sol, oculi & aures emundentur, & sol ipse caute aspiciatur, ne Deus esse credatur: sed ex eius admirabilitate & laude creator ipsius admiretur atq; laudetur, qui terram fecit etiam sine sole esse posse fœcundã: ut & ipsa natura uoce quadam suorum munerum testatur. Caput I

QVI uindemiam colligit, uasa prius quibus uinum infunditur, mundare cõsueuit, ne sordes aliqua uini gratiam decoloret. Quid enim prodest ponere uitem ordine, fodere quotannis, aut aratris sulcos ducere, putare, subrigere, adiungere ulmis, & quodam cõnubio copulare, si tanto labore uina quæsita, in uase coacescant? Matutinos quoq; solis ortus si quis spectare desiderat, emundat oculos suos, ne quid pulueris, ne quid purgamenrorum oculis eius insideat, quo intuentis hebetetur obtutus, ne'ue aliqua caligo nebulosa corporeos uisus spectãtis obducat. No-

bis in lectione exoriendus est sol, qui antè non fuerat. Primum iam diem sine sole trāsiuimus: secundum sine sole transegimus: tertium sine sole confecimus: quarto die iubet Deus fieri luminaria, solem, & lunam, & stellas. Sol incipit: emunda oculos mentis ô homo animiq; interiores obtutus, ne qua festuca peccati aciem tui præstringat ingenij, & puri cordis turbet aspectum. Emunda aurem, ut uase syncero scripturæ diuinæ nitida fluenta suscipias, ne qua ingrediatur contagio. Præcedit sol, magno iubare diem, magno mundum complens lumine, uaporans calore. Caue ô homo solam eius perpendere magnitudinem, ne nimius fulgor eius uisus tuæ mentis obcæcet: & qui è regione in radium eius intendit, repercusso lumine omnem subito amittit aspectum: ac nisi in cæteras partes uultum suum oculosq; cōuertat, æstimat se nihil uidere, & intuendi munere esse fraudatum: si uerò deflectat obtutum, integrum sibi officium perseuerat. Caue igitur ne & tuum radius eius exoriens cōfundat aspectum. Et ideo prius firmamentum cœli aspice, quod ante solem factum est: terram aspice, quæ ante quàm sol prodiret, cœpit esse uisibilis atq; composita: germina eius aspice, anteriora solis lumine. Anterior rubus quàm sol, antiquior herba quàm luna. Noli ergo Deū credere, cui uides Dei munera esse prælata. Tres dies transacti sunt, & solem nemo quæsiuit, & luminis claritas abundauit. Habet enim & dies suam lucem, quæ præcursor est solis. Non igitur te tanto splendori solis temere cōmittas. Oculus est enim mundi, iucunditas diei, cœli pulchritudo, naturæ gratia, præstantia creaturæ. Sed quando hunc uides, authorem eius considera: quando hunc miraris, lauda prius ipsius creatorem. Si tam gratus est sol, qui cōsors & particeps est creaturæ: quàm bonus est sol ille iustitiæ? Si tam uelox iste, ut rapidis cursibus die ac nocte lustret omnia: quantus ille, qui ubiq; semper est, & maiestate sua complet omnia? Si admirabilis qui iubetur exire: quàm supra admirationem qui dicit soli, & non exoritur, ut legimus? Si magnus est qui per horarum uices locis aut accedit, aut decedit quotidie: qualis ille, qui enī cùm se exinaniret, ut nos eum possemus uidere, erat lumen uerum, quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc modum? Si præstātissimus,
Ioan.1 qui obiectu terræ patitur sæpe defectus: quātæ maiestatis qui ait: Adhuc semel ego mo-
Agg.2 uebo terram? Illum terra abscondit, istius motum non potest sustinere, nisi uoluntatis eius substantia fulciatur. Si cæco damnum est, huius solis gratiam non uidere, quāto magis peccatori damnum ueri luminis munere defraudatum, perpetuæ noctis tenebras sustinere? Ergo cum uides solem, attende terram, quæ antè fundata est: attende herbā fœni, quæ præstat ordinis priuilegio: attende ligna quæ plaudunt quod priora luminibus cœli esse cœperunt. Nunquid merita fœni maiora quàm solis? aut nunquid potior ligni prærogatiua? Absit ut insensibilia tanti muneris præferamus ministro. Quid igitur prævidit altitudo sapientiæ & scientiæ Dei, ut prius inciperent ligna esse, quàm illa duo mundi luminaria, & quidam cœlestis oculi firmamenti, nisi ut cognoscerent omnes diuinæ testimonio lectionis terram sine sole posse esse fœcundam? Nam quæ potuit sine sole prima rerum semina germinare, potest utiq; semina accepta nutrire, & proprio fotu sine calore solis partus edere. Hac igitur uoce quadam suorum munerū clamat natura: Bonus quidem sol, sed ministerio, non imperio: Bonus meæ fœcunditatis adiutor, sed non creator: Bonus meorum altor fructuum, sed non author. Interdum partus meos & ipse adurit, frequenter mihi & ipse damno est, plerisq; me locis indotatam relinquit. Non sum ingrata conseruo, mihi est in usum datus, mecum labori est mancipatus, mecum subiectus est uanitati, mecum corruptionis subditus seruituti. Mecum cōgemiscit & cōparturit, ut ueniat adoptio filiorum, & humani generis redemptio, qua possimus & nos à seruitio liberari: Mecum assistens laudat authorem: mecum hymnum dicit domino Deo nostro. Vbi maior est gratia, ibi mecum est ei cōmune consortium. Vbi sol benedicit, ibi terra benedicit. Benedicunt ligna fructifera, benedicunt pecora, benedicunt uolucres. In mari positus illum nauta accusat, me desiderat: in montibus illum pastor declinat, ad mea germina, ad meas festinat arbores, quibus exæstuans obumbretur, ad meos fontes sitiens & lassus accurrit.

Qua ratione etiam auris sit emundanda, ac cœlestibus oraculis admouenda. Et quam ob causam facta sint luminaria. Quodq; non sint fœcunditatis terrarum authores, sed Deus pater per dominum Iesum omnia liberalitate fertilitatis impertiat.

impertiat. Quomodo præterea intelligendum sit propheticum illud: Fecit solem in potestatem diei, & lunam in potestatem noctis. Caput II

Ed ne oculorum tibi exiguum uideatur esse testimonium, emūda aurem, admoue eā cœlestibus oraculis. Duobus enim & tribus testibus stat omne uerbum. Audi dicentem: Fiant luminaria in firmamento cœli ad illuminationem terræ.] Quis hoc dicit? Deus dicit. Et cui dicit nisi filio? Deus ergo pater dicit: Fiat sol: & filius fecit solem. Dignum enim erat, ut solem mundi faceret sol iustitiæ. Ipse ergo eum in lumen adduxit, ipse eum illuminauit, ipse ei donauit fundendi luminis potestatem. Factus est ergo sol: ideo & ipsi seruit, quoniam dictum est: Fundasti terram, & permanet. Dispositione tua permanet dies, quoniam uniuersa seruiunt tibi. Etenim cui dies seruit, quomodo non seruit sol, qui factus est in potestatem diei? Quomodò nō seruit luna, & stellæ, quæ factæ sunt in potestatem noctis? Etenim quanto maiorem his gratiam creator donauit, ut aer solito amplius solis claritate resplendeat, dies serenus luceat, noctis illuminentur tenebræ, per lunæ stellarumq; fulgorem cœlum uelut quibusdam floribus coronatum ita ignitis luminaribus micet, ut paradiso putes uernante depictum, spirantium rosarum uiuis monilibus renitere: quanto igitur amplius his decoris uidetur esse collatum, tanto amplius debent. Cui enim plus cōmittitur, plus debet. Et ideo bene à plerisq; ornamentum cœli est nuncupatum, eò quòd sit stellarum monile preciosum. Atq; ut sciamus quia fertilitas terrarum non calori solis adscribitur, sed diuinæ indulgentiæ deputatur, ait Propheta: Omnia à te expectant ut des illis escam in tempore: dante te illis, colligent sibi: aperiente te manum tuam, uniuersa implebuntur ubertate. Et infra: Emitte spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Et in Euangelio: Considerate uolatilia cœli, quia neq; serunt, nec metunt, & pater uester cœlestis pascit illa. Non ergo sol aut luna fœcunditatis authores sunt, sed Deus pater per dominum Iesum omnibus liberalitatem fertilitatis impertit. Pulchrè autem exposuit nobis Propheta quid sit quod ipse ait: Quia fecit Deus solem in potestatem diei, & lunam in potestatem noctis. Nam & in isto Psalmo centesimotertio, de quo supra diximus, scripsit: Fecit lunam in tempora, sol cognouit occasum suum. Cum enim dies horas suas complere cœperit, sol debitum sibi cognoscit occasum. Est ergo in diei potestate sol, & luna in potestate noctis, quæ temporum uicibus obedire compellitur, & nunc impletur lumine, atq; uacuatur: licet plerisq; hunc locum mysticè de Christo & Ecclesia uideantur accipere, quod agnouit Christus proprij corporis passionem, qui ait: Pater, uenit hora, clarifica filium tuum: ut ille occasu suo omnibus donaret uitam æternam, qui perpetuæ mortis urgebantur occasu, & Ecclesia tempora sua habeat, persecutionis & pacis. Nam uidetur sicut luna deficere, sed non deficit. Obumbrari potest, deficere non potest: quæ aliquorum quidem in persecutionibus discessione minuitur, ut martyrum cōfessionibus impleatur: & effusi pro Christo sanguinis clarificata uictorijs, maius deuotionis suę & fidei toto orbe lumen effundat. Namq; luna luminis imminutionem habet, nō coporis, quando per uices menstruas deponere uidetur lumen suum, ut mutuetur à sole: quod facile puro aere atq; perspicuo, quando nulla eam obducta nebula caligantem facit, colligi potest. Orbis enim lunæ integer manet, & si non similiter totus ut pars eius effulgeat. Et qualis uideri solet, cum plenus est luminis, talis est magnitudine, sed per umbram quandā lumine suo uiduatus apparet. Inde cornua eius refulgent, quia corpus eius in orbem diffunditur, & uelut deficiente portionis luce sinuatur.

Matth. 18 Deuter. 17 Genes. 1 Psalm. 118 Psalm. 103 Matth. 6 Psalm. 103 Ioann. 17

De dubitatione quæ occurrere posset circa discretionē inter diem & noctem, ac lucem & tenebras: & de solutione eiusdem. Caput III

Ouere autem potest quod ait: Ut fiant luminaria ad illuminationem super terram quæ discernant inter diem & noctem.] Quia & supra iam ubi lumen fecit, dixerat: Separauit Deus inter lucem ac tenebras, & factum est uespere & factum est mane, dies unus. Sed cōsideremus quia aliud est lumen diei, aliud lumen solis, & lunæ, & lumen stellarum, eo quòd sol ipse radijs suis fulgorem diurno lumini uideatur adiungere, quod uel ortus diei potest prodere, uel occasus. Nam ante solem lucet quidem, sed non refulget dies, qui amplius quoq; meridiano sole resplendet. Quod ostendit Propheta, dicens: Et educet sicut lucem iustitiā tuam, & iudicium tuum

Genes. 1 Psalm. 36

sicut meridiem. Non solum enim lumini, sed etiam meridiano lumini sancti iustitiam comparauit. Deinde non solum unum signum, sed etiam duo uoluit esse diurnæ discretionis atq; nocturnæ, ut & lux discretionem faciat, & solis exortus: & iterum lucis defectus, & stellarum ortus, inter occasum diei distinguat, & noctis exordium. Nam ubi occiderit sol, manet tamen adhuc aliquid reliquiarum diei, donec tenebræ terram operiant: & tunc luna oritur, & stellæ. Et de nocte quidem aperte liquet, quia luna & stellarum illuminatio noctis spacia testantur. Siquidem per diem fulgorem illum lunarem, stellarumq; omnium, sol exortus abscondit. De die autem uel ipsa solis flagrantia docere nos potest, diuersam diurni luminis & solis esse naturam, & ipsam esse speciem discolorem. Simplex est enim lucis species, ut lumen præbeat. At uerò sol non solum uirtutem illuminandi habet, sed etiam uaporandi: igneus est enim. Ignis autem & illuminat, & exurit. Vnde dominus uolens Moysi ostendere suæ operationis miraculū, quo eum ad obediendi studium prouocaret, atq; ad fidem inflammaret eius affectum: in igne uisus est in rubo, & rubus non exurebatur, sed tantum splendere ignis species uidebatur.
Exod. 3 Alterum igitur munus ignis uacabat, alterum operabatur. Vacabat exustionis uis, ope rabatur illuminationis. Ideo stupebat Moyses, quia contra naturam suam ignis non exurebat rubum, qui etiam uehementiorem materiem cōsueuit exurere. Sed domini ignis
Deuter. 4 illuminare solet, exurere nō solet. At forte dicas, quomodo scriptum est: Ego sum ignis
Hebr. 12 consumens? Bene admonuisti. Non solet consumere, nisi sola peccata. In retributionibus quoq; meritorum colligimus diuidi ignis naturam, ut alios illuminet, alios exurat: illuminet iustos, exurat impios. Non eosdem quos illuminat, exurit: & quos exurit, illuminat: sed illuminatio eius inextinguibilis est ad perfunctionem bonorum: exustio ue-
2. Corint. 2 hemens ad supplicia peccatorū. Sed reuertamur ad discretionem diei ac noctis. Oriente diei lumine nox fugatur, decedente die nox infunditur. Non est enim luci societas ulla cum tenebris, siquidem naturali lege hoc dominus in prima operatione sua cōstituit. Etenim quando lumen fecit Deus, & discretionem fecit inter lucem ac tenebras. Deniq; in ipso die iam sole infuso terris, uidemus umbram uel hominis uel uirgulti alicuius à lumine separari, ut mane ad occasum dirigatur, uesperi retorqueatur in Orientem, meridianis horis ad septentrionem inclinet: lumini tamen non confunditur atq; miscetur, sed cedit & refugit. Similiter & nox cedere uidetur diei, & se ab eius lumine declinare. Est enim, ut peritiores probarunt qui nobis uel ætate uel munere præcucurrerunt, umbra terræ. Naturaliter enim umbra corpori adhæret atq; adiungitur, adeo ut etiam pictores umbras corporū, priusquam pinxerint, nitantur exprimere, idq; artis esse asserāt, non intermittere uim naturæ: & quasi naturalis iuris præuaricator habeatur, cuius pictura non etiam umbram suam exprimat. Ergo sicut in die, cum è regione solis, aliquod corpus occurrit, ex ea parte qua lumen repercutitur, umbra subsistit, sic cum decedente die è regione luminis eius aut solis terræ obiectus occurrit, obumbratur aer. Vnde liquet quod noctem faciat umbra terrarum.

Quomodo luminaria facta sint in signa, & de acuta ac diffusa confutatione quorundam tentantium exprimere natiuitatum qualitates, qualis uidelicet futurus sit unusquisq; qui natus sit. Caput IIII

F Ecit ergo solem, & lunam, & stellas, & præstituit illis mensuras temporum: soli diurnas, lunæ stellisq; nocturnas, ut iste augeat diei gratiam, illæ
Genes. 1 umbram tenebrasq; illuminent. Et sint in signa, & in tempora, & in dies, & in annos.] Diuisa tempora habent, paresq; mensuras pro mensium uicibus sol & luna cum stellis, & sunt in signa. Non possumus negare quod ex sole & luna signa aliqua col
Luc. 21 ligantur: nam & dominus dixit: Et erunt signa in sole, & luna, & stellis. Et quærentibus
Matth. 24 Apostolis signum aduentus eius, respondit: Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo. Hæc dixit fore signa futuræ consummationis: sed conueniens debet curæ nostræ mensura seruari. Deniq; nonnulli natiuitatum tentauerunt exprimere qualitates: qualis futurus sit unusquisq; qui natus sit: cum hoc non solum uanum, sed etiam inutile sit quærentibus, impossibile pollicentibus. Quid enim tam inutile, quàm ut unusquisq; persuadeat sibi hoc esse quod natus est? Nemo ergo debet uitam suam, statum moresq; mutare, sed eniti quo melior fiat. Sed in ea persuasione neq;

probum potes laudare, nec condemnare improbum, qui necessitati natiuitatis suæ respondere uideatur. Et quomodo dominus aut præmia proposuit bonis, aut improbis pœnas, si facit necessitas disciplinam, & conuersationem stellarum cursus informat? Et quid est aliud quàm hominem de homine exuere, si nihil moribus, nihil institutioni, nihil studijs derelinquitur? Quàm multos uidemus ereptos criminibus atque peccatis in meliorem statum esse conuersos? Redempti sunt Apostoli, & congregati ex peccatoribus non utique natiuitatis suæ hora, sed Christi eos sanctificauit aduentus, & hora dominicæ passionis redemit à morte. Latro ille damnatus capitis, ille cum domino crucifixus, non beneficio natiuitatis suæ, sed fidei confessione ad paradisi æterna transiuit. Ionam in mari non uis natiuitatis, sed dissimulatio diuinę præceptionis precipitauit & offensa, eundemque cetus excipiens, ad indicium futuri mysterij post triduum reuomuit & prophetiæ merito, gratiæ reseruauit. Petrum de carcere imminenti morte perimendum Angelus Christi, non stellarum series liberauit. Paulum cæcitas conuertit ad gratiam, & percussum à uipera, turbatumque naufragio, non remedia natiuitatis, sed deuotionis merita seruauerunt. Quid de illis dicimus, qui eorum precibus, cum fuissent mortui, resurrexerũt? Vtrum illos sua natiuitas, an Apostolica gratia resuscitauit? Quid opus fuit, ut se ieiunijs periculisque cõmitterent, si ad quod uolebant, natiuitatis beneficio poterant peruenire? Quod si credidissent: dum expectant, fatorum necessitatem, nunquam ad tantam peruenissent gratiã. Inutilis igitur ista persuasio & à uero remota. Quid quod etiam impossibilis? Nam ut de eorum aliquid disputatione sumamus redarguendi gratia, non probandi: magnam uim dicunt esse natiuitatis, eamque minutis quibusdam & certis colligi oportere momentis: ac nisi uerius colligatur, summam esse distantiam: breui enim atomo, exiguoque momento distare natiuitatem inopis & potentis, egentis & diuitis, innocentis & noxij, & plerumque eadem hora generari longæuitati debitum, & prima pueritiæ ætate moriturum, si reliqua disparia sint, & puncto aliquo discreta. Hoc quemadmodum possint colligere, respondeant. Constitue partum fœminæ. Obstetrix utique eum primo recognoscit, explorat uagitum, quo natiuitas colligitur: attẽdit utrum masculus sit, an fœmina. Quot uis inter has horas præterire momenta? Pone mathematicum præparatum. Nunquid potest uir interesse puerperio? Dum mandat obstetrix, audit Chaldæus, ponit horoscopum, in alterius sortem iam nati fata migrarunt: de altero quæritur, & alterius genitura proponitur. Pone ueram esse eorum opinionem, de natiuitatum necessitatibus nõ potest uera esse collectio. Puncta transeunt, fugit tempus irreparabile. Non esse dubium quod tempus in atomo, & momento oculi sit, adducor ut credam, quando omnes in atomo, in momento, in ictu oculi resuscitamur, ut Apostolus protestatur dicens: Ecce mysterium uobis dico. Omnes quidem resurgemus, non omnes autem immutabimur, in momento, in ictu oculi, in nouissima tuba. Canet enim tuba, & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Inter effusionẽ & susceptionem depositionemque pignoris, inter fletum eius & nũcium, quot atomi transierunt? Et hoc ut simpliciter ista texuerim. Nam & ipsi uitalem illum signorum duodecim circuitum in duodecim partes diuidunt: & quia triginta diebus sol duodecimã partem Sphæræ eius quæ inenarrabilis habetur, regreditur, quo gyrus Solis anni circuitu complectatur, in triginta portiunculas quas μοίρας Græci uocant, unamquamque duodecim illarum distribuunt portionem, ipsam quoque portiunculã in sexaginta uices cõscrunt. Rursus unumquodque de illis sexaginta sexagies secãt. Quàm incomprehensibile est, in quo sexagesimo tot sexagesimæ portiunculæ natiuitatis momenta constituant: & qui singulorum signorum sit aut motus aut species in natiuitate nascentis? Vnde cum impossibile sit tam subtiles minutias temporis comprehendere, exigua autem minutia inuehat uniuersitatis errorem, totum negocium plenum est uanitatis. Disputatores eorum, quæ sua sunt, nesciunt: quomodo alia nouerũt? Quid sibi immineat, ignorãt: quomodo possunt alijs, quæ sibi futura sunt, denunciare? Ridiculũ est credere, quia si possent, sibi potius prouiderent. Iam illud quàm ineptum, ut si quis signo arietis ortum esse se dicat, ex usu pecudis æstimetur præstãtissimus cõsilio, quod in grege huiusmodi emineat pecus: aut locupletior, eo quod uestitum habeat aries naturalem, & quotannis lucrum capiat indumenti, eoque uiro illi familiaria uideantur quæstuum esse compendia. Similiter & de

Luc. 23
Ionæ 1
Act. 12
Act. 9. 28. & 27
De horoscopo.
1. Corint. 15

tauri & de piſcium ſignis argumentantur, ut ex natura uilium animantium cœli motus, & ſignorum interpretādas exiſtiment poteſtates. Cibus ergo noſter uiuendi nobis decreta conſtituit, & alimenta noſtra nobis, id eſt, aries, taurus, & piſcis morum imprimūt diſciplinam? Quomodo igitur de cœlo nobis cauſſas rerum, & ſubſtantiam uitæ huius accerſunt, cum ipſis cœleſtibus ſignis cauſſas motus ſui ex qualitatibus eſcæ uilis impertiant? Liberalem aiunt ſigno ortū arietis, eò quod lanam ſuam aries non inuitus deponat: & huiuſmodi uirtutem uilis animantis malūt naturæ deputare, quàm cœlo unde & ſerenitas nobis fulget, & pluuia ſæpe deſcendit. Laborioſos & patientes ſeruitij, quos naſcentes taurus aſpexerit, quia animal laborioſum & aſſuetū iugo, ſpontanea ſeruituti colla ſubmittens. Percuſſorem quoq;, cuius natiuitatem Scorpius in ſua parte cōplexus ſit, & malitiæ uenena reuomentem, eò quod animal uenenatū ſit. Quid igitur authoritatem uiuendi daturum te ſignorum cœleſtium dignitate prætendis, & de nugis quibuſdam argumentū aſſertionis aſſumis? Nam ſi de animalibus aſſumptæ huiuſmodi morū proprietates, cœli motibus imprimuntur: & ipſum uidetur beſtialis naturæ poteſtati eſſe ſubiectū, ex quo cauſſas uitalis ſubſtantiç quas hominibus impertiret, accepit. Quod ſi hoc abhorret à uero, multo magis illud ridiculum, ueri eos ſubſidio deſtitutos, hinc fidem ſuæ diſputationis accerſire. Deinde illud cōſideremus quod planetas illa ſigna appellant, quorū motibus formari aſſerunt uitæ noſtræ neceſſitates. Siue igitur, ut nomen ſonat, ſemper uagentur: ſiue ut ipſi dicunt, quod concito motu ferantur, & decies milies in die, aut ſi hoc incredibile uidetur, multiplicem ſpeciem innumera ſui conuerſione cōmutent: fide caret quod tam uago ſui errore, & tam celeri motu fixam nobis atq; immobilem uiuendi ſubſtantiam ſortemq; decernant. Ferunt tamen non eſſe æquales omnium motus, ſed aliorum celeriores, aliorum tardiores eſſe circuitus, ut in eadem hora & uideant ſe frequenter, & frequenter abſcondant, dum aliud ab alio præteritur. Aiunt autem plurimum referre utrum ortum generati benefica ſigna uideant, an malefica & noxia: & in eo natiuitatis eſſe diſtantiam, quod benefici ſigni aſpectus plurimum conferat, malefici & noxij plurimum noceat. Sic enim eadem ſigna quæ uenerantur, appellare conſueuerunt. Neceſſe enim habeo eorum uti nominibus, quorum utor aſſertionibus, ne ignorata magis quàm uacuefacta atq; deſtructa ſua argumenta commemorent. Itaq; cum illum uagum celeremq; motum non queant comprehendere, ſæpe fit ut per illam puncti & momenti incomprehenſibilis ſubtilitatem ponant benefici ſigni aſpectum, ubi grauis atq; nocitura incurrat offenſio. Et quid mirum ſi ſibi luduntur homines, ubi ſigna innoxia blaſphemantur? Quæ ſi natura noxia eſſe creduntur, Deus ergo ſummus arguitur, ſi fecit quod malum eſt, & fuit improbitatis operator. Si uero ex ſua uoluntate putantur aſſumpſiſſe quod noceat inſontibus, & nullius adhuc facinoris peſſimi ſibi conſcijs, quibus pœna adſcribitur antequam culpa: quid tam irrationabile, quod etiam irrationabilium beſtiarum excedat immanitatem, ut uſus fraudis aut gratiæ non meritis hominum deputetur, ſed ſignorum motibus deferatur? Nihil inquit, ille deliquit, ſed noxia eum ſtella conſpexit: Saturni ei ſidus occurrit: auertit ſe paululum, & ærumnam ab ſe abſtulit, & crimen aboleuit. Sed hæc eorum ſapientia telæ araneæ comparatur, in quam ſi culex aut muſca inciderit, exuere ſe non poteſt: ſi uero ualidiorum animantium ullum genus incurriſſe uiſum eſt, pertranſiuit, & caſſes rupit infirmos, atq; inanes laqueos diſſipauit. Talia ſunt retia Chaldæorum, ut in his infirmi hæreant. ualidiores ſenſu offenſionem habere non poſſint. Itaq; uos, qui ualidiores eſtis, cum uideritis mathematicos, dicite: Telam araneæ texunt: quæ nec uſum aliquem poteſt habere, nec uincula, ſi tu non quaſi culex aut muſca lapſu tuæ infirmitatis incurras, ſed quaſi paſſer aut columba caſſes inualidos prępetis uolatus, celeritate diſſoluas. Etenim quis prudentium credat, quod ſignorum motus, qui ad diem ſæpe mutantur, & multipliciter in ſe recurrunt, inſignia deferant poteſtatum? Nam ſi ita eſſet, quantæ ad diem regalium natiuitatum exprimerentur figuræ? Quotidie ergo reges naſcerentur, nec regalis in filios trāſmitteretur ſucceſſio, ſed ſemper ex diuerſo ſtatu, qui ius imperialis acquirerent poteſtatis, orirentur. Quis igitur regum genituram filij ſui colligit ſi ei debeatur imperium, & non proprio ſucceſſionem regni in ſuos tranſcribit arbitrio? Legimus certe quod Abia genuit Aſa, & Aſa genuit Ioſaphat, & Ioſaphat genuit Ioram, & Ioram

& Ioram genuit Oziam: & reliqua omnis usq; ad captiuitatem per reges generis pariter & honoris ducta successio est. Nunquid quia reges fuerunt, signis cœlestibus formandos motus suos imperare potuerūt? Quis enim hominum potest habere in his dominatum? Deinde si ad necessitatem genitalem, non ad instituta morum actus nostri fata q; referantur, cur leges propositæ sunt, iura etiam promulgata, quibus aut pœna improbis decernitur, aut securitas defertur innoxijs? Cur non uenia datur eis, cum utiq;, ut ipsi aiunt, non sua uoluntate, sed ex necessitate deliquerint? Cur laborat agricola, & nō magis expectat ut inelaboratos fructus priuilegio suæ natiuitatis inuehat receptaculis horreorum? Si ita natus est ut ei diuitiæ atq; opes affluant, ut sibi spontaneos reditus sine ullo semine atq; opere terra parturiat: non uomerem aruis imprimat, non curuæ manum falci admoueat, non legendæ uindemiæ subeat expensam, sed ultro ei in omnes ferias uina fundantur fluentia, sponte ei oleum nullis inserta caudicibus syluestris oleæ bacca desudet: nec diffusi æquoris transfretaturus periculū, propriæ salutis solicitus mercator horrescat, cui ocioso potest, ut aiunt, quadam sorte genitali diuitiarū thesaurus illabi. Sed nō hæc est uniuersorum sententia. Deniq; impiger depresso aratro terram scindit agricola, nudus arat, nudus serit, nudus Sole feruente tostas æstate colligit fruges: & negociator impatiens flatibus Euris intuto plerunq; nauigio sulcat mare. Vnde importunitatem eorum temeritatemq; cōdemnans Propheta ait: Erubesce Sydon, dixit mare. Hoc est, si pericula uos non mouent: uel pudor comprimat, uerecundia confundat. Erubesce Sydon, in qua nullus uirtuti locus, nulla salutis cura, nulla iuuentus pro excubijs patriæ bello dedita, armisq; exercita, sed omnis solicitudo de quęstu, omne studium mercaturæ. Semen, inquit, mercatorum sicut messis: quæ autem merces homini Christiano, si non ex uoluntate, sed ex necessitate curas suas & opera componit? Vbi enim directa necessitas, ibi inhonorata industria. Esaie 23

Quemadmodū prætacta luminaria sint, & in tempora, & in dies, & in annos. Cap. V

MVlta diximus, plura nolumus, ne quis ea quæ à nobis de illorum assertionibus usurpantur ad refellendum, ad recognoscendum assumpta arbitretur. Nam quę pueri risimus, ea senes cōmemorare qui possumus? Nunc ad ea quæ secundū lectionem supersunt, dirigamus stylum. Sint, inquit, luminaria in signa, & in tempora, & in dies, & in annos.] De signis diximus, tempora autē quę sunt, nisi mutationum uices, hyems, uer, æstas, atq; autumnus? In istis igitur temporibus aut uelocior est transitus Solis, aut tardior. Alia enim præstringit radijs suis, alia inflāmat caloribus suis. Itaq; cum Sol meridianis partibus immoratur, hyems nobis est. Nam cum Sol longius abest, terra rigescit gelu, stringitur frigore, & plurima noctis umbra terras operit, ut multo prolixiora sint noctis spatia quàm diei. Hinc oritur caussa, ut hybernis flatibus nimia uis niuium pluuiarumq; fundatur. Cum uero ex meridianis decedens partibus super terram redit, noctis ac diei exæquat tempora: & quo magis moras suis adiungit cursibus, eò paulatim temperiem aeris huius reducit, & reuocat aurarum clementiam, quæ fouens omnia repetendos cogit in partus, ut terra germinet, ac resoluta sulcis semina reuiuiscant, uirescant arbores, ad perpetuitatem quoque conseruandi generis eorum quæ uel in terris sunt, uel aquis gaudent, annuis fœtibus successio propagetur. Ast ubi ad æstiuas conuersiones in septentrionem se subrigit, spatia diurna producit, noctis uero artat & adstringit. Itaq; quo magis usu assiduo aeri huic copulatur, atq; miscetur, eo amplius & ipsum aerem uaporat, & terrarum exiccat humorem, adolescere facit semina, & tanquam in succos uiriles maturescere poma syluarum. Tum quia flagrantior est, minores umbras facit in meridiano, quoniā ex alto hunc illuminat locum. Vnde & Synagoga dicit in Canticis canticorum: Annuncia mihi quem dilexit anima mea, ubi pascis, ubi manes in meridiano, ne forte fiam circumamicta super greges sodalium tuorum. Hoc est: Annuncia mihi Christe, quem dilexit anima mea. Cur non potius quem diligit? Sed Synagoga dilexit, Ecclesia diligit: nec unquam circa Christum suum mutat affectum. Vbi, inquit, pascis, ubi manes in meridiano? Sequi te cupio quasi alumna, quem quasi copulata antè iam retinebam: & greges tuos quærere, quæ amisi meos. In meridiano pascis, hoc est in Ecclesiæ loco, ubi iustitia resplendet, ubi fulget iudicium sicut meridies, ubi umbra non cernitur, ubi maiores

Gene. 1 — De hyeme. — De uere. — De æstate. — Cantic. 1

iores sunt dies, quod eis Sol iustitiæ tanquam æstiuis mensibus diutius immoretur. De-
Iohel 2 niq; dies domini non est breuis, sed magnus: quia scriptũ est: Donec ueniat dies domi-
Gen. 47 ni magnus. Vnde & Iacob ait: Omnes dies uitæ meæ quos ago, breues & maligni. Ete-
nim maligna lux, dubia. Ergo dies breues dubiæ lucis sunt, & umbrosi: dies magni sine
umbra sunt: ut plurimi in aliquibus locis feruentioribus usu exemploq; cognouerunt.
Synagoga itaq; diebus breuibus & malignis, cuius typum plerũq; Iacob in persona sua
exprimit, uel populi eius, umbram habebat plurimam, quæ Solem iustitiæ non uidebat,
& uidebat illum non ex alto super caput suum, sed ex meridiano illuminantem, quan-
Cantic. 2 do hyems erat. Ecclesiæ autem dicitur: Hyems abijt, discessit sibi, flores uisi sunt in ter-
ra, tempus messis aduenit. Ante aduentum Christi hyems erat, post aduentum Christi
flores sunt ueris, & messis æstatis. Ex meridiano ergo & ex gentium conuersione illum
Esaie 9 illuminantem uidens obumbratur. Populus autem gentium qui erat cõfusionis, qui se-
debat in tenebris, uidit lucem magnam: qui sedebant in regione umbræ mortis, lux or-
ta est illis. Magna lux diuinitatis, quam nulla umbra mortis interpolat. Ideoq; ex alto il-
Luce 1 luminat, quia & hoc scriptum est, dicente Zacharia: In quibus uisitauit nos oriens ex al
Psalm. 16 to, illuminare ijs qui in tenebris & umbra mortis sedent. Est sanè & aliqua salutis um-
bra non mortis, ut est illud: Sub umbra alarum tuarũ protege me. Vmbra quidem, quia
corporis est: umbra, quia crucis: sed umbra salutis, quia in ea erat peccatorum remissio,
& resuscitatio mortuorum. Exemplũ ergo possumus accipere, quia hyemales dies bre-
ues, umbras maiores habent: æstiui dies maiores, sed umbras minores habent. Medio
quoq; die minor umbra, quàm in principio est diei uel fine: & hoc apud nos in parte
Occidentis. Cæterùm sunt qui dicant quòd per duos totius anni dies sine umbra fue-
rint in partibus meridianis, eò quod habentes super uerticem suum solem, undiq; per
circuitum illuminentur: unde ἄσκιοι dicuntur Græcè. Pleriq; etiam ferunt sic è regione
ex alto ferri Solem, ut per angusta puteorum aquam quæ in profundo est, uiderint reful
gere. Esse autem dicuntur in meridiano qui ἀμφίσκιοι uocantur, eò quod umbram ex u-
troq; latere transmittant. Vmbra enim è regione Solis ambulantibus post tergum est,
utputa si contra Orientem pergas matutinis horis: si contra meridianam plagam con-
tendas medio die: si contra Occidentem in occasu diei. Ex tribus igitur partibus fit tibi
Sol obuius, ex Oriente, ex meridiano, ex Occidẽte. Manè & sero post tergum est, me-
ridie quoq; à latere: at uero à Septentrione nunquam est Sol, & ideo umbra. Si contra
Septentrionem dirigas, siue mane, siue sero, siue meridie, non potest esse post tergum
Sol. Sunt enim in hoc, quem nos incolimus, orbe terrarũ, circa meridiem positi qui in
Australem plagam uideantur umbrã transmittere. Hoc autem fieri dicitur summo æstu,
De autumno cum ad Aquilonem Sol dirigit. Postea nos Autumnus excipiens, infringit quidem æ-
stuum magnitudinem, sed paulisper relaxato ac deposito calore per temperiem medij
moderaminis, sine fraude nos atq; ulla noxa flatibus tradit hyemalibus. Sint, inquit, etiã
Genes. 1 in dies.] Non ut faciant dies, sed ut in eis habeant principatum, ut ortum diei uberiore
Psalm. 135 Sol illuminet gratia, ut per totum diem designandi habeat eius potestatem cursus sui
munere. Sic accipiunt nõnulli quod ait Propheta: Solem in potestatem diei, Lunam &
stellas in potestatem noctis. Circunferunt enim lumen. In annos quoq; ordinati sunt
Sol & Luna: Luna per trecentos dies duodenis uicibus cursum conficiens, consummat
annum secundum Hebræos, aliquibus diebus adiectis, secundum Romanos bissexto
semel intra quinquenium unius diei adiectione celebrato. Solstitialis quoq; annus est,
cum Sol expleto per omnia signa circuitu, in id unde principium cursus sui sumpsit, re-
currit. Annua enim fertur ei totius spatij esse perfunctio.

Quomodo duo luminaria superius cõmemorata magna dici possint: & de ma-
gnitudinis eorum probatione mendacioq; aspectus nostri iudicio. De admiran-
do quoq; Solis moderamine ac temperamento. Caput VI

F Ecit ergo Deus hæc duo luminaria, quæ magna possumus accipere, non
tam aliorum comparatione magna, quàm suo munere: ut est cœlum ma-
gnum, & mare magnum. Nam & magnus Sol, qui complet orbem terra-
rum suo calore, uel Luna suo lumine: nec solum terras, sed etiam aerem hunc & mare,
cœliq; faciẽ. Quæ in quacunq; parte fuerint cœli, illuminant omnia, & æquè spectantur
à cunctis,

à cunctis, ut ea tanquam suis tantum regionibus immorari, & sibi tantum adesse atque lucere singuli populi credant, cum similiter luceant uniuersis, ut nemo his propiorem alium quàm ipse est, arbitretur. Exemplum magnitudinis eorum euidēs, quod omnibus hominibus orbis Lunæ idem uidetur. Nam etsi interdum augeatur lumen eius atque minuatur, tamen eadem nocte qualis mihi appareat, talis & omnibus. Nam si longe positis minor uideretur, propius cōstitutis maior refulgeret, & proderet angustiarum & exiguitatis indicium. Etenim reliqua alia longe posita minora arbitramur, propius cōtuentes maiora credimus: quo magis finitimus fueris, eò tibi eius rei quam cernis, magnitudo cumulatur. Solis radius nulli propior, nulli lōginquior est: similiter & Lunæ globus æqualis est omnibus. Similis Sol & Indis & Britannis eodem momento uidetur cū oritur. Nec cum uergit in occasum, minor apparet Orientalibus quàm Occidētalibus: nec Occidentalibus cum oritur inferior quàm Orientalibus æstimatur. Quantum distat, inquit, Oriens ab Occidente? Hæc enim inuicem sibi distant. Sed Sol à nullo distat, nulli præsentior: nulli absentior est. Neque te moueat quod tanquam cubitalis tibi orbis uideatur Solis cum oritur, sed cōsidera quantū intersit spatij inter Solem & terras, quod aspectus nostri infirmitas sine magno sui non potest transire dispendio. Caligat aspectus noster, nunquid Sol caligat, aut Luna? Angustus noster obtutus, nunquid ideo angustiora efficit quæ uidentur? Species minuitur, non magnitudo detrahitur. Neque enim infirmitatis nostræ passiones passioni luminariū debemus adscribere. Mentitur noster aspectus. Noli ergo fidei æstimare eius iudicium. Fit cœlestium minor spectaculis figura, nō sui forma. De summo uertice mōtium si subiectum oculis tuis campum spectare desideras, atque illic armenta pascentia, nónne formicarū similia corpora iudicabis? Si mare spectes è specula aliqua littorali, nónne tibi nauium maximæ inter ceruleos fluctus & uela candentia refulgentes, ueiut columbarum uolitantium speciem eminus posito uidentur obtexere? Quid ipsæ Insulæ, quæ mare diuidunt, terrarū arua diffundūt, quàm angusto æstimantur sine cōcludi? quemadmodum rotūda apparent de asperis, spissa de raris? Has ergo infirmitates uisus tui perpende: & eorū quæ astruimus fidem, ex teipso arbiter iustus factus accersi. Si uis magnitudinem Solis non solum oculo mentis, sed etiam corporis æstimare, considera quanti stellarum globi axem cœli uideantur obtexere, & innumeris insignire luminibus: non queunt tamen tenebras noctis & cœli nubila detergere. Simul ut Sol ortus sui signa præmiserit, omnes stellarum ignes sub unius luminaris fulgore uanescunt, aperitur aer, cœlique facies purpurascenti rubore perfunditur. Adhuc spirans exordiū, & iam momentanea celeritate pleni luminis micat splendor, & surgentis Solis præuia aura dulcis aspirat. Dic mihi quæso, nisi magnus orbis esset, quomodo magnum posset orbem illuminare terrarum? Quid autem loquar de tanto temperamento & moderamine conditoris, qui eam mensuram muneris Solis attribuit, ut neque uapor eius igneus, ut uidetur, terrarum uenas, succos, rerumque species infusus exureret: neque iterum per tanta mundi spatia refrigeratus, nullum terris semen caloris inoleret, sed ieiunam atque inopem fructuum derelinquens, ad nullam fertilitatis gratiam uaporaret?

Quod Luna quædam similia habeat cum Sole eius consorte ac fratre, pleraque etiam ab eo distincta. Caput VII

Similia de Lunæ ratione conueniunt, quę de consorte eius ac fratre memorauimus. Siquidem in id se induit ministerium, in quod & frater: ut illuminet tenebras, foueat semina, augeat fructus. Habet etiam pleraque à fratre distincta, ut quem toto die calor humorem terræ exiccat, eundem exiguo noctis tempore ros reponat: nam & ipsa Luna larga roris asseritur. Denique cū serenior nox est, & Luna pernox, tunc largior ros fertur arua perfundere. Et plerique sub aere quiescentes, quo magis sub lumine fuissent Lunæ, eo plus humoris se capite collegisse senserunt. Vnde & in Canticis canticorum Christus dicit ad Ecclesiam: Quoniam caput meum repletum est rore, & crines mei guttis noctis. Tum deinde minuitur & augetur, ut minor sit cum resurgit noua: & cum sit imminuta, cumuletur. In quo grande mysterium. Nam & defectui eius compatiuntur elementa, & processu eius, quæ fuerint exinanita, cumulantur, ut animantium cerebra, maritimorum humida. Siquidem pleniores ostreæ Cantic. 5

reperiri

reperiri ferũtur, multaq; alia, cum globus lunaris adolescit. De arborum quoq; internis
idem allegant qui hoc usu proprio cõpererunt. Videmus ergo ortum eius & defectũ;
rationis esse, non infirmitatis. Nunquam enim tãtam rebus mutationem daret, nisi præ-
stantem uirtutem haberet, & gratiã à conditore collatam. Aerem quoq; nonnulli etiam
docti & Christiani uiri allegauerunt Lunæ exortu solere mutari: sed si id mutationis lu-
naris quadam fieret uiolentia, ad omnes ortus eius intexeretur nubibus cœlum, pluuiæ
funderentur. Deniq; cum ante dies paucos esset sermo de pluuia, quæ fore uñlis dice-
retur, ait quidam: Ecce neomenia dabit eam. Et quamuis cupidi essemus imbrium, ta-
men eiusmodi assertiones ueras esse nolebam. Deniq; delectatus sum quod nullus im-
ἀμπωτις Græcè dicta quasi ἀναπωτις significat maris reciprocationem æstuarijs uicibus accedẽtis ac recedentis. Erasmus
bet effusus est donec precibus ecclesiæ datus, manifestaret non de initijs Lunæ speran-
dum esse, sed de prouidentia & misericordia creatoris. Sane euripi cum exũdent undiq;
secundum reliquas species Lunæ, & acceptos fluctus refundant, uel etiam ipsi magno
ferãntur impetu: in ortu tamen eius stant placidi, quoadusq; luna sine lumine est. At ue-
ro ubi eam dierum accessus auxerit, tunc in suos cursus refluos reuertuntur. Ampotis
quoq;, quę in Oceano esse perhibetur, quia cum reliquis diebus ordinem suum seruare
dicatur, lunari exortu euidens mutationis suæ fertur indicium dare: ut mare ipsum occi-
dentale, in quo spectatur Ampotis, solito amplius accedat ac recedat, & maiore æstu fe-
tatur, tanquam Lunæ quibusdam aspirationibus retrorsum trahatur, & iterũ ijsdem im-
pulsum ac retractum in mensuram propriam refundatur.

De mysterio defectus & minutionis Lunæ. De eius quoq; laude, ac derisione
corum qui eam magicis carminibus deduci posse credunt. Caput VIII

VNde si miratis quomodo defectum Luna patiatur, cum tantam uim muta
tionis habeat suæ: considera & in eo magnum esse mysterium, quod eius
exemplo cognoscis ô homo nihil rerum humanarum esse posse, & mun-
danæ totius creaturæ, quod non aliquando resoluatur. Nam si etiam Luna, cui tantum
dominus cõmisit ministerium, ut illuminet orbem terrarum, & crescit & deficit, quia
omnia ex nihilo orta usq; ad perfectionem uenerunt, & iterum perfecta minuuntur: cœ
lum enim & terra præteribunt: cur non id moderationis assumimus, ut neq; in aduersis
abijciamus animum (qui enim omnia fecit ex nihilo, facile te quoq; potens est ad sum-
ma & perfecta prouehere,) & rursum nõ extollamur in prosperis, neq; in potestate ali-
qua nos diuitijsq; iactemus, neq; in uiribus corporis aut pulchritudine gloriemur, in
quo est facilis corruptio, crebra mutatio: sed manentem in futurum animi gratiam perse
quamur? Nam si te lunæ cõtristat occasus, quæ se semper reparat ac reformat: multo ma
gis contristare te debet si anima profectu uirtutis impleta cum fuerit, postea per incon-
stantiam mentis atq; incuriã à suo deflexa proposito, studia sua sæpe cõmutet, quod est
Eccl. 27 insipientiæ & inscientiæ. Vnde & scriptura ait: Stultus ut luna mutatur. Et ideo sapiens
non cum luna mutatur, sed permanebit cum Sole. Vnde nõ luna est particeps stultitiæ,
quia non luną mutatur ut stultus, sed stultus ut luna. Deniq; semen iusti sicut luna per-
Psal. 88 fecta in æternum manet, & testis in cœlo fidelis. Aliud enim est fungi ministerio, aliud
circũferri ingenio, & sensus infirmitate fixam non habere sententiam. Luna pro te labo
Roman. 8 rat, & propter uoluntatem Dei subdita est. Vanitati enim creatura subiecta est: nõ spon
te, sed propter eum qui subiecit in spe. Illa ergo non sponte mutatur, tu sponte mutaris.
Illa congemiscit & cõparturit in sua mutatione: tu non intelligis, & gratularis frequen-
ter. Illa tuam redemptionem frequenter expectat, ut à cõmuni totius creaturæ seruitio
liberetur: tu & tuæ redemptioni, & illius libertati affers impedimentum. Tuæ ergo, non
suæ stultitiæ est, quod dum tu expectaris, & nec sero conuerteris, adhuc & illa muta-
tur. Noli ergo lunam oculo tui corporis æstimare, sed mentis uiuacitate. Minuitur luna
ut elementa repleat. Hoc est uere grande mysterium. Donauit hoc ei qui omnibus do-
nauit gratiam. Exinaniuit eam ut repleat, qui etiam se exinaniuit ut omnes repleret.
Ephes. 4 Exinaniuit enim se ut descenderet nobis: descendit nobis, ut ascenderet omnib. Ascen
dit enim, inquit, super omnes cœlos, ut impleret omnia. Itaq; qui exinanitus aduenerat,
Ioann. 1 de plenitudine sua Apostolos adimpleuit. Vnde unus ex his dicit: Nam de plenitudi-
ne eius omnes nos accepimus. Ergo annunciauit luna mysterium Christi. Non medio-
cris, in qua signum posuit suum: nõ mediocris, quæ typum dilectę habet Ecclesię: quod
significat

ſignificat Propheta dicẽs: Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis donec extollatur luna. Et in Canticis dominus de ſua ſponſa ait: Quæ nã eſt hæc proſpiciens tanquam diluculum, ſpecioſa ſicut Luna, electa ut Sol? Et merito ſpecioſa ſicut Luna Eccleſia, quę toto mundo refulſit, & tenebras ſeculi huius illuminãs dicit: Nox pręceſſit, dies autem appropinquauit. Pulchrè ait, proſpiciens, quaſi ſuos de ſuperiore proſpectãs, ſicut habes: Dominus de cœlo proſpexit ſuper filios hominũ. Proſpiciens ergo eccleſia, ſicut Luna defectus habet & ortus frequentes: ſed defectibus ſuis creuit, & his meruit ampliari, dum perſecutionibus minuitur, & confeſſorum martyrijs coronatur. Hæc eſt uera Luna, quæ de fratris ſui luce perpetua lumẽ ſibi immortalitatis & gratiæ mutuatur. Fulget enim eccleſia non ſuo, ſed Chriſti lumine, & ſplendorem ſibi arceſſit de Sole iuſtitiæ, ut dicat: Viuo autem iam nõ ego, uiuit autẽ in me Chriſtus. Beata planè, quæ tantum inſigne meruiſti. Vnde te nõ tuis neomenijs, ſed typo eccleſiæ beatam dixerim. In illis enim ſeruis, in hoc diligeris. Quàm ridiculum autẽ quod te plerique credũt homines magicis carminibus poſſe deduci? Aniles iſtæ fabulæ, ac uulgi opiniones. Quis enim opus dei tanto miniſterio deputatũ, arbitretur Chaldæis ſuperſtitionibus poſſe tentari? Lapſus ſit ille, qui ſe transfigurat in angelum lucis, & deductus uoluntate propria, non carminũ poteſtate. Sane & in hoc quaſi eccleſia putaris poſſe loco tuo & ſtatione deduci. Multi tentant eccleſiam, ſed magicæ artis ei carmina nocere nõ poſſunt. Nihil incantatores ualent, ubi Chriſti canticũ quotidie decantať. Habet incantatorẽ ſuũ dominũ Ieſum, per quem magorũ incantantium carmina, & ſerpentũ uenena euacuauit: & ipſa ſicut ſerpens exaltatus, deuorat colubros Aegyptiorũ. Ferale licet carmen immurmuret, hebetatur in Chriſti nomine. Sic & Elymam magũ Paulus non ſolùm magicæ artis infirmitate, ſed etiam oculorum amiſſione cæcauit. Sic Petrus Simonem alta cœli magico uolatu petentem, diſſoluta carminum poteſtate deiecit & ſtrauit.

Psal. 71 · Cantic. 6 · Rom. 13 · Psal. 13 · Gal. 2 · Virgilius de pharmaceutria. Ouid. in Metamor. de Medea.

De clauſione quarti diei, cum redargutione eorum qui numerum quartum cauere conſueuerunt. Caput IX

PVlchrè igitur, ut arbitror, ceſſit dies quartus. Quomodo ergo quartũ plerique conſueuerunt cauere, & inutile putãt hoc numero aliquid ordiri, quo totus noua luce mũdus emicuit? An ſiniſtris Sol cœpit auſpicijs? Et quomodo alijs poteſt bona ſigna dare, qui ſibi eligere diem ſui neſciuit exortus? Aut quomodo ſigna eius probãt, cuius ortum non probant? Quid etiam de Luna dicimus, quæ & quarto die cœpit, & quartadecima diem ſignat ſalutis? An diſplicet numerus quo celebratur myſteriũ redemptionis? Ideo dæmones declinandum fore perſuadent numerum eum, quo eorum deſtructa nequitia eſt. Ideo gentiles nihil adoriendũ aſſerũt, quia ſciunt tunc primũ artes ſuas uacare cœpiſſe, & populos gentiles ad eccleſiã demigraſſe. Lunam certè quartam, ſi pura fuerit, neque obtuſis cornibus, dare reliquis diebus uſque ad exactum menſem indicium ſerenitatis exiſtimãt. Nolunt ergo eiſdem exordijs inchoare, quibus ſerenitas inchoatur. Sed iam cauendum ne nobis in ſermone dies quartus occidat. Cadunt enim umbræ maiores de montibus: lumen minuitur, umbra cumulatur.

CAPITA QVINTI LIBRI HEXAEMERON.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS HEXAEMERON LIBER V, DE DIE QVINTO.

De introductione quinti diei per repetitionẽ superioribus diebus factorũ. Ac de obedientia aquarũ ad producendum diuersa animantiũ genera, & increpatione hominis, qui sibi datis nõ contentus, interdicta alimenta gustauit. De inenarrabili quoque eorũ multitudine quæ momento paruerunt mandato domini dicentis: Producant aquæ reptilia, &c. Et reptilia quæ dicantur. Caput I

Terra diuersis uestita germinibus uirebat omnis, cœlum quoque Sole & Luna geminis uultus sui luminibus, stellarumque insignitum decore fulgebat. Supererat elementũ tertium, mare scilicet, ut & ipsi gratia uiuificatiónis diuino proueniret munere. Aethereo enim spiritu omnes terrarum fœtus aluntur. Terra quoque semina resoluens, uniuersa uiuificati & maxime tunc primum uerbo dei iussa uiridescere, uiuificationis suæ munere pullulabat. Vacabat aqua, & à diuinæ operationis feriata beneficio uidebatur. Habet adhuc creator quod illi conferat, quo munia terrarum possit æquare: reseruabat ei ut & ipsa proprium sibi, & speciale aliquid prærogatiuæ collati sibi muneris uindicaret. Viuificat prius terra, sed ea quæ spirantem animam non habebant. Aqua iubetur ea producere quæ uiuentis animæ uigorem dignitatemque præferrent, & sensum tuendæ salutis, & fugiendæ mortis acciperent. Dixit itaque deus: Producant aquæ reptilia animarum uiuentium secundum genus suum, & uolatilia uolantia secus firmamentum cœli.] Gen. 1
Venit mandatum, & subito aqua iussos fundebatur in partus: generare fluuij, uiuificare lacus: mare ipsum cœpit diuersa reptilium genera parturire, & secundum genus effundere quodcunque formauerat. Non exigui gurgites, non cœnosæ paludes uacabant, quin omnia datam sibi creandi assumerẽt potestatem. Pisces exilibant de flumine, delphines præludebant in fluctibus, conchæ saxis, ostreæ adhærebant profundis, adolescebant echini. Væ mihi, ante hominem cœpit illecebra, abundantia copiarum, nostræ mater luxuriæ. Ante hominem delitiæ. Prior ergo hominũ tentatio quàm natura. Sed nihil creatura deliquit: alimenta dedit, non uitia præscripsit. Hæc tibi communia dedit, ne tibi aliqua uel ut propria uindicares. Tibi suos fructus terra producit, tibi scaros & accipenseres, & omnes fœtus suos generant aquæ: & his non contentus, interdicta tibi alimenta gustasti. Ad inuidiam tuam omnia cõgeruntur, ut præuaricatio tuæ auiditatis oneretur. Sed neque quàm multæ species & nomina sint, possumus enarrare, quæ omnia momento diuinæ præceptionis animata sunt. Simul coibat forma corporis, & operabatur anima, uitalis etiam uigor reliquæ uirtutis. Repleta erat terra germinibus, mare impletũ animantibus. Ibi insensibilia pullulant, hic sensibilia uersantur. In terris quoque aqua suas sibi uindicat portiones. Lambunt terram pisces aquarum, & ex ea sibi prædam requirunt. Culices quoque & ranunculi circa genitales strepunt paludes, & ipsæ audierunt domini mandatum, dicentis: Producant aquæ reptilia animarum uiuentium.] Scimus reptilia dici Ibidem
genera serpentũ, eò quod super terram repant: sed multo magis omne quod natat, reptandi habet uel speciem uel naturã. Nam etsi in profundum qui se demerserint, aquam uideantur findere: tamen cum supra innatant, repunt toto corpore, quod trahunt super quædam dorsa aquarum. Vnde & Dauid ait: Hoc mare magnum & spaciosum, illic reptilia quorum non est numerus. Quinetiam cum pleraque pedes habeant, & ambulandi Psal. 103
usum, eò quod sint amphibia, quæ uel in aquis uel in terris uiuant, ut sunt focæ, crocodili, equi

li, equi fluuiales, quos hippopotamos uocant, eò quod hi generentur Nilo in flumine, tamen cum in alto aquarum sunt, non ambulant, sed natant: nec uestigio utuntur pedis ad incedendum, sed tanquam remo ad reptandum. Siquidem & nauis acta remis labitur, & aquas sulcat carina.

De uirtute huius sermonis: Producãt aquæ reptilia. Et quod multo plura in mari quàm in terra sint. De singulari quoq; aquarum gratia, quæ ex uiuentibus in ipsis declaratur. Caput II

P

Roducant aquæ reptilia, dixit dominus. Breuis sermo, sed uehemens, & late patens, cõmunem minimis & maximis naturam infudit. Eodem momento producitur balena, quo rana: eiusdem ui operationis nascitur. Non laborat in maximis deus, non fastidit in minimis. Nec doluit natura parturiens delphinas, sicut non doluit cum exiguos murices cochleasq; produceret. Aduerte ô homo quanto *De generibus piscium.* plura in mari quàm in terris sint. Numera si potes omnia piscium genera, uel minutorũ, uel etiam maximorum: sepias, polypos, lithostracos, carabos, cancros, & in his innumerabilia sui generis. Quid dicam genera serpentium, dracones, murænas, anguillas? Nec prætermittã scorpios, ranas, testudines, mustelas quoq;, & canes maritimos, uitulos marinos, cete immania, delphinas, focas, leones. Quid attexam etiam merulas, turdos, pauos quoq;, quorum etiam colores in auibus uidemus expressos: ut nigri merulæ, paui diuerso colore dorsa & colla depicti sint: turdi aluo uarij, & cætera quorum sibi terræ species & nomina uindicarunt? Nam prius in mari ista cœperũt, diuersisq; fluminibus. Siquidem aqua prior animatũ uiuentium reptilia diuino nutu imperata produxit. Adde hanc gratiam, quòd ea quæ timemus in terris, amamus in aquis. Etenim noxia in terris, *De leone aquatili.* in aqua innoxia sunt: ut ipsi angues uenenosi in terris, sine ueneno in aquis. Leo terribilis in terris, dulcis in fluctibus. Muræna, quam ferunt aliquid habere noxium, esca *De Muræna.* preciosior est. Rana horrens in paludibus, decora in aquis, omnibus ferè præstat alimentis. *De Rana.* Plura si quis uult cognoscere, à diuersis locorũ piscatoribus quærat. nemo enim potest *De Cane.* omnia comprehendere. Canes sanè & in mari caue, quos & in ecclesia molestos esse & *Philip. 3* cauendos Apostolus docet, dicens: Cauete canes, cauete malos operarios. Mustelę gra*De Mustela.*uis in terris odor, in aquis suauis. Terrena se nouit uindicta fœtoris ulcisci: hæc non minorem habet gratiam capta, quàm libera. Neq; te inhonoratum nostra prosecutione ty*De Tymallo.*malle dimittam, cui à flore nomen inoleuit: seu Ticini unda te fluminis, seu amœni Atesis unda nutrierit, flos es. Deniq; sermo testatior, quod de eo qui gratam redolet suauitatem, dictum facete sit, Aut piscem olet, aut florẽ: ita idem pronũciatus est piscis odor esse qui floris. Quid specie tua gratius? Quid suauitate iucundius? Quid odore fragrantius? Quod mella fragrant, hoc tu corpore tuo spiras. Quid loquar coruorum, quid etiam luporum teneritudines? Nescit hos lupos agnus timere. Tanta est aquarũ gratia, quarũ uitulos fugiũt & leones, ut his propheticũ illud dictũ de Ecclesię sanctitate iure cõueniat: *Esa. 65* Tunc lupi & agni simul pascentur, leo & bos simul paleas manducabunt. Nec mirum, quandoquidem etiã in ecclesia aquæ illud operantur, ut prædonũ abluta nequitia cum innocentibus cõparentur. Quid etiam purpuras memorẽ, quæ ornant regũ conuiuia, amictus imbuũt? Aquarũ est igitur quod in regibus adoratur: aquarũ est species illa quæ fulget. Adde porcos marinos etiam Iudæis gratos: quia nihil est cõmune quod nõ aqua abluat, & ideo communes eos sicut in terra editos æstimare non possunt.

De multis ac diuersis piscium generibus & usibus: de pietate, successionis puritate, & pudicitia ipsorum, ac reprehensione hominis cõmixtionem diuersorum seminum in animalibus procurantis. Caput III

I

Nnumeri itaq; usus, innumera genera piscium. Alij oua generãt, ut ij quos tructas uocant, & aquis fouenda cõmittunt. Aqua igitur animat & creat, & adhuc mandati illius primi tanquã legis perpetuæ munus exequitr, blanda quædam mater animantium. Alij uiuos fœtus edunt de suo corpore, ut mustelæ, & caniculæ, & cete ingentia: delphines & focæ, aliaq; cætera huiusmodi. Quæ cum ediderint partus, si quid fortè insidiarum terrorisq; præsenserint circa catulos suos quemquã moliri, quo tueantur eos, uel teneræ ætatis pauorem materno affectu comprimant, apetire ora, & innoxio partus suos dente suspendere, interno quoq; recipere corpore, & ge-

nitali

nitali feruntur aluo abscondere. Qui humanus affectus hanc piscium pietatem possit imitari? Oscula nobis satietati sunt, illis non satis est aperire uiscera, natosq; recipere, ac reuocare integros, atque iterum fotu quodam eos sui caloris animare, & spiritu alere, duosq; in corpore uno uiuere, donec aut securitatem deferant, aut corporis sui obiectu natos suis defendant periculis. Quis hæc uidēs, & si possit obtinere, non tantæ piscium pietati cedat? Quis non miretur & stupeat? Seruat natura in piscibus, quod non seruat in hominibus. Pleræq; ex suspicione nouercalibus odijs appetitos suos occiderunt filios: aliæ in fame, ut legimus, partus proprios comederunt. Humanis pignoribus mater sepulchrum facta est: piscium proli parentis est uterus sicut murus: uallo quodam internorum uiscerum pignora inoffensa conseruat. Diuersa igitur piscium genera diuersos usus habent: alij oua generant, alij uiuos pariunt atq; formatos. Et qui oua generāt, non nidos texunt ut aues, non diuturni fotus laborem induunt, nō cum molestia sui nutriunt: Cecidit ouum, quod aqua gremio quodam naturæ suæ quasi nutrix blanda suscepit, & animal celeri fotu reddidit. Continuo enim tactu parentis animatum ouum cecidit, & piscis exiuit. Tum deinde quàm pura & inuiolata successio? Nullus alteri, sed generi suo miscetur: Tymallus tymallo: Lupus lupo. Scorpena quoq; castitatem immaculati connubij generi suo seruat. Itaq; habet pudicitiam generis sui, sed uenenum generis sui non habet. non enim percutit Scorpena, sed reficit. Nesciunt igitur alienigenarū genera piscium adulterina contagia, sicut sunt ea quæ coeunt asinorum equarumq; inter se genera, quæ magna cura hominum perpetrantur: uel rursus cum equus asinæ miscetur: quæ sunt uera adulteria naturæ. Nam utiq; maius est quod in naturæ colluuionem committitur, quàm quod in personæ iniuriam. Et homo ista procuras, interpres adulterij iumentalis: & illud animal pretiosius putas, quod adulterinum, quàm quod uerum est? Ipse genera alia confundis, diuersaq; misces semina, atq; ad uetitos coitus plerumq; cogis inuitos, & hoc industriam uocas? Hoc quia de hominibus facere non potes, ut diuersi generis commixtio fœtum possit excudere, tollis homini quod natus est, & uirum de uiro exuis: abscissaq; corporis parte, sexum negas, spadonem efficis: ut quod negauit natura in hominibus, impleret audacia. De Scorpena

De bonitate matris aquæ in pisces suos, atq; exhortatione hominis ut ex hoc discat quæ sit parentis & filiorum necessitudo. Quodq; propria natura, specialis usus, ac separata quædam à cæteris uiuendi substantia sit piscium. Caput IIII

Quam bona autem mater sit aqua, etiam hinc considera. Tu ô homo docuisti abdicationes patrum in filios, separationes, odia, offensas: disce quæ sit parentis & filiorum necessitudo. Viuere pisces sine aqua non queunt, nec à sui parentis consortio separari, neque à suæ altricis discerni munere: & fit hoc natura quadam, ut separati moriantur illico. Neq; enim ut omnia huius aeris uiuunt spiramine, quia hauriendi spiritus & respirandi natura his non suppetit: alioquin sub aquis semper non possent uiuere, non capientes spiritus infusionem. Quod est nobis spiritus, illis est aqua. Sicut nobis spiritus, ita illis aqua uiuendi ministrat substantiā. Nos intercluso commeatu spiritus, quia nec breui quidem spatio possumus exortes esse spiritus uitalis, statim extinguimur: pisces quoq; sublati de aqua, sine substantia sui uiui esse non possunt. Et caussa manifesta est, quoniam nobis pulmo per thoracis laxiora penetralia recipit spiritum: & cum sit ipse plerisq; penetrabilis, spiritus infusione interiorem calorem refrigerat. Thorax enim ut suscipit alimenta, ita superflua ciborum, & succos salubres, sanguinemq; discernit. Fit pulmo peruius, unde facilius ad eum potest aspiratio spiritus peruenire. Pisces uero branchias habent, quas nunc plicant & colligunt, nunc explicant atque aperiunt. In hanc ergo collectionem & apertionem dum suscipitur aqua, & transmittitur ac penetrat, respirationis munus uidetur implere. Propria igitur natura est piscium, nec communis cum cæteris, specialis usus, & à cæteris uiuendi quædam separata & secreta substantia. Propterea non nutriuntur, neq; ut terrena animalia manus humanæ tactu & alimento & delinimento aliquo delectantur, sed etiam si seruantur, in uiuarijs suis uiuunt.

De dentibus ac uiolenta piscium auaritia se inuicem deuorantium. Et quòd in signum facti sint, ut in ijs nostrorum morum uitia uideamus, exemplaq́ caueamus. Quòd præterea homo sit piscis, ex pulchræ comparationis inductione, & ad pericula cauenda diligenti admonitione. Caput V

Quid autem de densitate dicam dentiū? Non enim ut bos aut ouis ex una parte dentes habēt, sed utraq; pars armata est dētibus, quia in aqua sunt: etsi diutius cibū uersarent, & nō cito transmitterēt, aquarū alluuione de dentibus eorum esca posset auferri ac dilui. Ideo densos & acutos habēt, ut cito incidant, cito conficiant, cibū facilè & sine aliqua mora & dilatione transmittāt. Deniq; nō ruminant. solus tamen scarus in his ruminare perhibetur ut ferunt, quibus aut euētus, aut usus fuit, aut studium talia cōprehendere. Sanè nec ipsi à suis potētiæ euasere uiolentiam, & auaritiæ potentiorū subiecti ubiq; inferiores sunt. Quo quisq; infirmior, eo prædæ patet. Et plerique quidem herbis pascunt, ac minutis uermibus. Sunt tamen qui inuicē se deuorent, & sua carne pascant. Minor apud illos esca maioris est: rursus ipse maior à ualidiore inuaditur, & fit esca alterius, prædator alieni. Itaq; usu uenit, ut cum ipse alium deuorauerit, ab alio deuoretur: & in unū uentrē uterq; ueniat cum uoratore proprio deuoratus: fitq; simul in uno uiscere prædæ uindictæq; cōsortium. Et ipsis postea sponte hæc accreuit iniuria, sicut in nobis nō ex natura cœpit, sed ex auaritia. Aut quia ad usum hominū dati sunt, in signū quoq; facti sunt, ut in his nostrorū morū uitia uideremus, & caueremus exempla, ne quis potior inferiorē inuaderet, daturus in se potentiori exemplum iniuriæ. Itaq; qui alterū lædit, sibi laqueum parat, in quē ipse incidat. Et tu piscis es, qui uiscera inuadis aliena, qui demergis infirmū, qui cedentē persequeris usq; in profundum. Caue ne dum illum sequeris, incidas ipse in ualidiorē: & deducat te in alienas insidias, qui tuas uitat, priusq; tuam spectet ærumnā, qui te persequente propriam reformidabat. Quid interest inter diuitē improbæ cupiditatis ingluuie absorbentem infirmorū patrimonia, & silurū de minorū piscium uisceribus aluum replentem? Defunctus est diues, & nihil ei sua spolia profuerunt: imò magis eum rapinarū suarum detestabiliorem fecit infamia. Captus est silurus, & inutilis præda detecta est. Quanti in eo reperiūtur qui alios deuorauerūt. Et tu diues habes in sinu tuo alterius prædatorē. Ille habebat facultates pauperis, quas inuaserat: tu eum opprimens, duo patrimonia tuis facultatibus addidisti: & adhuc tanto non satiaris augmento: & dicis quòd alios uindicaueris, cum eadem cōmittas quæ ulcisceris: iniusto iniustior, & iniquo iniquior, auaro auarior. Vide ne idem te qui piscem illum finis inueniat: hamum caue, caue retia. Sed præsumis de potentia, quòd nemo tibi possit resistere. præsumebat & silurus quòd hamū nemo sibi iaceret, nemo retia tenderet: & si incidisset, uniuersa dirumperet: & tamen fuscinam nō euasit, aut nexus uinculi ualidioris incurrit, quibus se non posset exuere. Sine dubio & hominum iniquitas quo grauiora commiserit, eo magis scelere suo tuta esse non poterit, quin aliquando dissoluat quod scelerum precio constat difficilè posse uitari.

De Scaro (margin)

De Siluro (margin)

Quòd homo sit piscis ex Euangelicę ueritatis attestatione. Quod etiam boni & mali pisces sint, cum exhortatione ut bonus piscis hamum, retia, ac sinum Petri non timeat, qua ratione præterea Euangelium pro mari positū sit. Caput VI

Matth. 13 Piscis ergo es ô homo. Audi quia piscis es: Simile est regnum cœlorum reti misso in mare, & ex omni genere piscium congreganti. Cum autem esset impletum, duxerunt id ad littus, & sedentes elegerunt optimos in uasis suis, malos autem foras miserunt. Sic erit in consummatione seculi: Exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Sunt ergo boni & mali pisces. boni seruantur ad precium, mali statim ardent. Bonum piscem nec retia inuoluunt, sed eleuant: nec hamus internecat atq; interficit, sed preciosi uulneris perfundit sanguine: in cuius oris confessione bonum precium reperitur, quo tributum Apostolicum, & census Christi possit exolui. Sic enim scriptum est, dicente domino: Reges terræ à quibus accipiunt tributum uel censum? A filijs suis, an ab alienis? Et respondente Petro, Ab alienis, ait dominus: Vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius, inuenies ibi staterem. illum sumens, da eis pro me & te. Noli igitur ô bone piscis Petri hamum timere. non occidit, sed consecrat. Noli

Ibidem 17 (margin)

quasi

quasi uilem te contemnere, quia uides corpus infirmum. habes in ore tuo quod & pro
Petro & pro Christo offeras. Noli timere Petri retia, cui dicit Iesus: Duc in altum, & la- *Lucæ 5*
xate retia. Nō enim in sinistram partem mittit, sed in dexteram, sicut iussus à Christo est.
Noli timere sinum eius, quia dictum est ei: Ex hoc eris homines uiuificans. Ideo misit
retia, & complexus est Stephanū, qui de Euangelio primus ascendit, habens in ore suo *Acto. 7*
staterem iustitiæ. Vnde confessione constanti clamauit dicens: Ecce, uideo cœlos aper
tos, & filium hominis stantem ad dexteram dei. Pro hoc pisce stabat dominus Iesus. scie
bat enim esse in ore eius precium sui census. Deniq; glorioso martyrio & Petri iudicium
atq; doctrinam, & Christi gratiam locuples assertor impleuit.

De instructiua admonitiōe hominis, quia piscis est, ut super undas exiliat, & pe
ricula caueat, astutiam serpentiū imitando: Quodq; astuti simus circa quærenda
& obseruanda cōiugia, ex pulcherrimi exempli de uipera adaptatione. Cap. VII

Nec te moueat quòd pro mari Euangelium posui. Euangeliū est, in quo Chri-
stus ambulauit: Euangelium est, in quo licet titubauerit Petrus, non tamē ne-
gauit, quando per dexteram Christi fidæ munimentū stationis inuenit: Euan
gelium est, de quo martyr ascendit: Euangelium est mare, in quo piscantur apostoli, in
quo mittitur rete quod simile est regno cœlorum: Euangelium est mare, in quo Christi
figurantur mysteria: Euangelium est mare, in quo Hebræus euasit, Aegyptius interem-
ptus est: Euangelium est mare, in quo est sponsa Christi ecclesia, & diuinæ gratiæ pleni-
tudo, quæ supra maria fundata est, sicut dixit propheta: Ipse super maria fundauit eam. *Psal. 23*
Exili super undas ô homo, quia piscis es: nō te opprimant seculi istius fluctus. Si tempe-
stas est, pete altū & profundum: si serenitas, lude in fluctibus: si procella, caue à scopulo-
so littore, ne te in rupē furens æstus illidat. Scriptū est enim: Estote astuti sicut serpētes. *Matth. 10*
Et quia de serpentibus astutis propositū exemplum est, simus astuti circa quærenda &
seruanda cōiugia, diligamus tributa nobis consortia. Et si ij qui longinquis fuerāt ortus
sui tempore regionibus separati, inter se cōuenerint, & si uir ad peregrina contenderit,
nulla longinquitas, nulla absentia cōplacitam minuat charitatem. Eadem lex præsentes
absentesq; connectat, idem naturæ uinculum inter distantes & consistentes coniugalis
charitatis iura constringat: eodem iugo benedictionis utriusq; colla socientur, etiam si
alter obeat separatarū regionum longa diuortia: quia non corporis ceruice, sed mentis,
iugum gratiæ receperunt. Vipera nequissimum genus bestiæ, & super omne quod ser- *De uipera*
pentini est generis astutior, ubi coeundi cupiditatem assumpserit, murænæ maritimæ no
tam sibi requirit copulam, uel nouā præparat: progressaq; ad littus, sibilo testificata præ-
sentiam sui, ad coniugalem amplexū illam euocat. Muræna autē inuitata nō deest, & ue
nenatæ serpēti expetitos usus suæ impertit cōiunctionis. Quid sibi uult sermo huiusmo-
di, nisi ferendos esse mores coniugū: etsi absens est, eius operiendam præsentiam: sit li-
cet asper, fallax, inconditus, lubricus, temulentus? Quid peius ueneno, quod in coniu-
ge muræna nō refugit? Vocata nō deest, & serpentis lubricum sedula charitate cōple-
ctitur. ille tua mala portat, & leuitatis fœmineæ facilitatem: tu uirū tuum nō potes ô mu
lier sustinere? Adam per Euam deceptus est, non Eua per Adam. Quem uocauit ad cul
pam mulier, iustum est ut eum gubernatorem assumat, ne iterū fœminea facilitate labat.
Sed horridus & incultus est. Semel placuit. Nunquid uir frequēter est eligendus? Com
parē suū & bos requirit, & equus diligit: & si mutetur alius, trahere iugū nescit compar
alterius, & se non totū putat. Tu iugalem repudias tuum, & putas sæpe mutandum: etsi
uno defuerit die, suspicaris riualem: & statim incognitam, quasi cognitam pudoris exe-
queris iniuriam. Vipera absentē requirit, absentem uocat, & blando proclamat sibilo:
atq; ubi aduentare comparem senserit, uenenum euomit, reuerentiam marito deferens,
uerecundata nuptialem gratiam: tu mulier aduenientem de longinquo maritū contu-
melijs repellis. Vipera mare prospectat, explorat iter coniugis: tu iniurijs uiam uiro ob-
struis: tu litium moues uenenū, non reijcis: tu coniugalis amplexus tempore dirum ui-
rus exæstuas: nec erubescis nuptias, nec reuereris maritū. Sed etiam tu uir, (possumus e-
nim etiam sic accipere) depone tumorē cordis, asperitatē morum, cum tibi sedula uxor
occurrit: propelle indignationem, cum blanda coniux ad charitatem prouocat. Non es
dominus, sed maritus: non ancillam sortitus es, sed uxorem. Gubernatorem te deus uo-

luit esse sexus inferioris, non præpotentē. Redde studio uicem, redde amori gratiā. Vipera uenenū suum funditus nō potes duritiam mentis deponere? Sed habes naturalem rigorē: debes temperare eum cōtemplatione coniugij: reuerentia cōiunctionis. Potest & sic: Nolite quærere uiri alienū thorū, nolite insidiari alienæ copulæ. Graue est adulterium, & naturæ iniuria. Duos primū deus fecit, Adam & Euam: hoc est, uirū & uxorem. Et uxorē de uiro, hoc est de costa Adam: & iussit ambos esse in uno corpore, & in uno spiritu. Quod unū separas corpus, unū diuidis spiritum: naturæ adulterium est. Sed hoc docet murænæ & uiperæ, non iure generis, sed ardore libidinis expetitus amplexus. Discite ô uiri, qui alienā permolere quærit uxorē, cuius serpentis sibi asciscere cupiat contuberniū, cui etiam cōparandus ipse serpenti sit. Festinat ad uiperam, quæ se in gremiū uiri nō directo tramite ueritatis, sed lubrico deuij amoris infundit. Festinat ad eam, quæ uenenū suū resumit: ut uipera, quæ fertur peracto coniunctionis munere, uenenū quod
Prouerb. 23 euomuerat, rursus haurire. adultera enim uipera est. Vnde & Salomon ait quod is qui fuerit temulentus, cum per uinum libido feruere consueuerit, tanquam à colubri ictu extenditur, & tanquā à cornuta diffunditur illi uenenū. Et ut scias quòd de adultera dixit, adiecit: Oculi tui cum uiderint alienam, os tuū loquitur peruersa. Nec quisquā uelut contraria posuisse nos credat, ut & ad bonum, & ad malum uiperæ huius exemplo uteremur, cum ad institutionem utrumq; proficiat, si erubescamus aut fidem non exhibere dilecto, cui exhibet serpens: aut relinquentes sancta coniugia, lubrica & nocitura salutaribus præferamus: quod facit qui cum serpente miscetur.

De fraudulento ingenio polypi, & astutia cancri ad cibum prædandum: notatione quoq; hominū qui simili ingenio ac fraude alios circunuenire & decipere nituntur: cum persuasiua adhortatione ut homo proprijs sit contentus, alienisq; damnis non pascatur. Caput VIII.

ET quia de astutia cœpimus sermonē subtexere, qua unusquisq; fratrem suum circunuenire & decipere nititur, & in nouas se fraudes cōponere: ut quem ui obtinere nō potest, circunscribat dolo, & fuco quodam artis obducat: frau-
De polypo dulentum illud polypi ingeniū non præteribo, qui uadoso in littore petram nactus, affigit ei: atq; eius nebuloso ingenio colorē subit, & simili specie terga obductus, plurimos pisciū sine ulla suspicione fraudis allapsos, dum notā nō præcauent, & saxū opinantur, cassibus furtiuæ artis includit, & sinu quodā suæ carnis intercipit. Sic spontanea uenit præda, & talibus capitur argumētis: qualia sunt eorū qui ingeniū suum sæpe cōmutant, & diuersas nocendi artes mouent, ut singulorū mentes sensusq; pertentēt, cum cōtinentibus continentiā prædicantes, in cœtu intemperantiū tanq; deuij ab studio castitatis, & demersi intēperantiæ uolutabris: ut qui eos audiunt aut uident, incauta facilitate se credant: coq; citius labunt̄, dum distinguere nō norunt, nec cauere quod noceat: dum grauior sit & magis noxia improbitas, benignitatis obumbrata uelamine. Et ideo cauendi sunt qui crines suæ fraudis, & brachia longè lateq; dispergunt, uel speciē induunt multiformē. Et isti enim polypi sunt, nexus plurimos habētes, & callidorū ingeniorū uestigia,
De cancro quibus irretire possint quicquid in scopulos suæ fraudis inciderit. Cancer quoq; quas sibi grata præstigias struit: nāq; & ipse ostreo delectatur, & carnes eius epulū sibi quærit. Sed quia ut appetēs cibi, ita prospiciens est periculi: quoniā cum difficilis est uenatio, tū periculosa: (difficilis, quia testis ualidioribus esca interior includit̄. nam uelut muris quibusdam mollitiē carnis præcepti imperialis interpres natura muniuit: quā medio testarū quodā sinu cōcauo nutrit ac fouet, & quasi in quadā ualle diffundit: & ideo cassa omnia tentamēta sunt cancri: quia aperire clausum ostreū nulla ui potest: & periculosum est si chelas eius includat) ad argumēta confugit, & insidias noua fraude molit̄. Itaq; quia omnia genera delectatione mulcent̄, explorat siquando ostreū remotis in locis ab omni uento cōtra Solis radios diptychū illud suū aperiat, & reseret claustra testarū, ut libero aere uisceris sui uoluptatē quandā capiat: & tunc clanculo calculū immittēs, impedit conclusionē ostrei, ac sic aperta claustra reperiens, tuto inserit chelas, uisceraq; interna depascitur. Sunt ergo homines qui cancri usu in alienæ usum circumscriptionis irrepāt, & infirmitatē propriæ uirtutis astu quodam suffulciant, fratri dolum nectant, & alterius pascantur ærumna. Tu aūt proprijs esto contentus, & aliena te damna non pascant. Bo-

nus

nus cibus est simplicitas, innocentiæ suæ bona habens: insidiari nescit alienis, nec auaritiæ facibus inardescit: cui lucrum omne ad uirtutem dispendium est, ad cupiditatē incendium. Et ideo beatā est, si bona sua nouerit cum ueritate paupertas, & omnibus præferenda thesauris: quia melius est exiguū cum dei timore, q̄ thesauri magni sine timore eius. Quantū est enim quod hominē alat? Aut si quæris quod etiam alijs abundet ad gratiā, id quoq; non multum est. Melior enim est hospitalitas in oleribus cum gratia, quam uitulorū pinguium præparatio cum discordia. Vtamur ergo ingenio ad quærendam gratiam, & salutem tuendam: non ad alienam circunscribendam innocētiam. Licet nobis uti exemplis maritimis ad profectum nostræ salutis, non ad alienum periculum.

De præscientia Echini maritimi, futuram tempestatē aut tranquillitatē nauigantibus prænunciantis: & unde tam exiguum animal hoc munus acceperit. Ac de indulgentiæ dei creatoris ingenti præconio. Caput IX

Chinus animal exiguum, uile ac despicabile, maritimū loquor, plerūq; index futuræ tempestatis, aut tranquillitatis adnuncius solet esse nauigantibus. Deniq; cum procellam uentorū præsenserit, calculum ualidum arripit: eumq; uelut saburram uehit, & tanquam anchorā trahit, ne excutiatur fluctibus. Itaq; nō suis se librat uiribus, sed alieno stabilit & regit pondere. Quo indicio nautæ uelut signū futuræ perturbationis capessunt, & sibi præcauent, ne eos imparatos turbo improuisus inueniat. Qui Mathematicus, qui Astrologus, qui'ue Chaldæus sic potest siderum cursus, cœli motus & signa comprehendere? Quo ingenio ista collegit? quo doctore percepit? quis ei fuit tanti interpres augurij? Sæpe homines confusionem aeris uident, & sæpe falluntur, quod plerumq; ea fine tempestate discutiatur. Echinus non fallitur, echinum sua nequaquā signa prætereunt. Vnde exiguo animali tanta sciētia, ut futura prænunciet? Quo magis in eo nihil est, quo tantā possit habere prudentiā, credo quod per indulgētiā domini rerū omniū id quoq; præsciētię huius munus acceperi. Etenim si fœnum deus sic uestit, ut miremur: si pascit uolatilia: si parauit coruis escam: pulli enim eius ad dominū clamant: si mulieribus dedit texturæ sapientiam: si araneam, quæ tam subtiliter ac docte laxos casses suspendit in foribus, sapientiæ non reliquit immunē: si ipse uirtutem equo dedit, & soluit de ceruice eius formidinē, ut exultet in campo, & occurrens regibus irrideat, odoretur bellum eminus, excitetur sono tubæ: si hæc irrationabilia pleraq;, & alia insensibilia, ut fœnū, ut lilia, repleuit suæ dispositione sapientiæ: quid dubitamus, quod etiam echino contulerit huius gratiam præscientiæ? Nihil enim inexploratū, nihil dissimulatū reliquit. Omnia uider, qui pascit omnia: omnia replet sapientia, qui omnia in sapientia fecit, ut scriptū est. Et ideo si echinū uisitationis suæ exortem nō prætermisit, si eum considerat, & futurorum informat indicijs, tua nō considerat? Imò uero considerat, sicut testatur eius diuina sapientia dicens: Si respicit uolatilia, si pascit illa, non'ne uos pluris estis illis? Si fœnū agri, quod hodie est, & cras in ignem mittitur, deus sic uestit, quanto magis uos modicæ fidei? *Matth. 6*

De Echino.

Quod unumquodq; genus piscium præscripta sibi habeat domicilia, cum increpatione humanæ auiditatis. Qua ratione etiam quædam genera quandoq; murent loca, & unde hoc habeant ingenium. De specialibus quoq; aliquorum piscium uirtutibus. Caput X

N uero sine quadam dote naturæ manere piscibus etiam illam putamus gratiam, quod unumquodq; genus piscium præscripta sibi domicilia habet, quæ sui generis nullus excedat, non incurset alienus? Quis geometra his diuisit habitacula, nullis rumpenda temporibus? Sed geometrā audiuimus, thalassometram nunquā audiuimus, & tamen pisces mensuram suam norunt: non muris urbium, portisq; præscriptam, non ædificijs domorū, non agrorum finibus limitatam, sed mensuram eius quod oporteat, ut tantum satis sit unicuiq; quantum ad usum abundet, non quantū auiditas quædam immoderata sibi uindicet. Lex quædam naturæ est, tantū quærere quantum sufficiat ad uictum, & alimentorū modo sortem censere patrimonij. Hoc genus piscium in illo sinu maris alitur & gignitur, illud in alio. Denique non reperies confusa genera piscium, sed quod hic abundat, alibi deest. Et iterū ille sinus maris cephalos alit, lupos ille: ille saxatiles, locustas alius. Non est libera uagandi potestas, nec tamen

tamen interclusa montibus copia, aut fluuijs interlabentibus transitus impeditur, sed usus naturæ impressus tanquam patriæ finibus unumquemq; se retinere, & ultra incolas prodire suspectum. At nobis longè alia sententia est, mutare exilio domos, incolarū fastidio teneri, aduenarum captare gratiam, transferre terminos perpetuos, quos posuerūt patres nostri, agrum ad agrum iungere, domum ad domū. Deficit terra hominibus, sternuntur & maria. Rursus pro singulorum libidine inciditur terra, mare infunditur, ut insulas faciant, ut possideant freta, spatia maris sibi uindicant iure mancipij, piscium-q; iura sicut uernaculorum conditione sibi seruitij subiecta commemorant. Iste, inquit, sinus maris meus, ille alterius. Diuidunt elementa sibi potentes. His ostreæ in fluctibus nutriuntur, his in uiuario piscis includitur. Luxuriæ nec mare sufficit, nisi apothecas habeant ostrearum. Itaq; ætates earum numerant, & piscium receptacula instruunt, ne conuiuia diuitis mare nō possit implere. Nam uicini nomen quibus audiunt auribus? quibus oculis intuentur possessiones eorum? Quemadmodum dies noctesq; excogitant ut aliquid proximi auferant? Nunquid soli habitabitis super terram? clamat Propheta. Cognoscit hæc dominus, & uindictæ reseruat. Quantū aliena à piscibus auiditatis rapina? Illi naturalia captant secreta, & ultra terminos orbis terrarum mare norunt, quod nullæ interpolant insulæ, nec terra aliqua interiacet, uel ulterius ulla sit posita. Illic igitur ubi diffusum late mare omnem spectandi usum, utilitatis gratia nauigandi intercludat audaciam, condere se feruntur cete, illa immensa genera piscium, æqualia montibus corpora, ut tradiderunt nobis qui uidere potuerunt: illic quietum æuum exigunt, discreta ab insulis, & ab omnibus maritimarū urbium contagijs separata. Habent suas regiones, & habitacula distributa, manent in his inoffenso uicinorum limite, nec uago transitu mutationes quærunt locorum, sed tanquam patrium solum diligunt, & in his immorari dulce arbitrantur. Quæ ideo elegerunt, ut solitariam uitam remota possint arbitrorū interpolatione transigere. Sunt tamen aliqua genera piscium qui non ingenij facilitate loca mutent, sed fouendi partus necessitate, quæ opportuno atq; legitimo procurantes tempore, ex plurimis locis à diuerso sinu maris innumeri uelut cōmuni consilio conuenientes, coniuncto agmine Aquilonis flatus petunt: & ad illud septentrionalium mare partium quadam naturæ lege contendunt. Dicas, si ascendentes uideas, rheuma quoddam esse, ita proruūt, fluctusq; intersecant, per Propontidem in Euxinum Pontum uiolento impetu profluentes. Quis piscibus hæc annūciat loca, præcepta, tempora? Quis tribuit dispositionem uiandi, comitandi ordinem, metas, & tempora reuertendi? Homines suū imperatorē habent, cuius expectatur imperiū, procedit tessera, proponūtur edicta prouincialibus, ut conueniant, Tribunis militum literæ diriguntur, dies statuitur, & plerique ad dies statutos occurrere non queunt. Quis imperator piscibus præceptū dedit? Quis doctor hanc tribuit disciplinam? Qui metatores itinera disponunt? Qui duces iter dirigunt, ut nullius desit occursus? Sed agnosco quis ille sit imperator, qui ordinatione diuina sensibus uniuersorū suū infundat imperiū, qui tacitus mutis animantibus naturalis disciplinæ ordinē tribuat: nec solū magna penetret, sed etiā per minima quæq; se fundat. Diuinæ legi piscis obsequit, & homines cōtradicunt. Piscis solenniter obaudit mandata cœlestia, & homines irrita faciunt dei præcepta? An cōtemptibilis tibi uidetur, quia mutus est, rationisq; expers? Sed uide ne tu tibi magis incipias esse cōtemptui, si irrationabilior deprehendaris. Quid aūt rationabilius hoc piscium transitu, cuius rationē quidem uerbis non explicant, sed factis loquuntur? Pergunt enim æstatis tempore ad fretū Ponti, eò quòd reliquo maris sinu hic sinus dulcior sit. Non enim tamdiu Sol eo freto, quamdiu cæteris immoratur: eaq; fit caussa ut non omnē aquam exhauriat quæ dulcis atq; potabilis est. Quis autem ignorat quòd etiam ea quæ maritima sunt, aquis plerumque dulcibus delectentur? Deniq; dum flumina sequuntur, & ad superiora ascendunt, frequenter alieni pisces generis capiuntur in fluuijs. Cum hæc igitur caussa Pontum illis faciat gratiorem, uel quod æstus temperet solennis illic flatus Aquilonis, tum opportuniorē cæteris iudicant in quo generare, & partus possint proprios enutrire: quòd teneri fœtus laborē alienæ regionis ferre uix possint, quos illic fouet aeris blanda clementia. Itaq; peracto munere omnes simul eo quo uenerāt agmine reuertunt. Quænam ista sit ratio, cōsideremus. Obiectus est Ponti sinus Boreæ, cæterorumq; uentorum uiolentissimis

Margin notes: Esa. 5 (beside "liquid proximi auferant"); De Cetis. (beside "ciam, condere se feruntur cete")

tissimis flatibus: unde grauis illic procella furit, & tempestates mouentur, ita ut de profundo arena uerratur: cuius rei fluctus arenosus indicio est, qui uentorũ motu insurgens altius, tum pondere grauior, haud dubiè non solùm nauigantibus, sed etiam maritimis ipsis animantibus intolerabilis habetur. Accedit illud, quod cõplurima & maxima Ponto flumina misceantur, cum hyberno tempore sinus ipse frigidiore torrentium rigescat allapsu. Propterea pisces tanquam arbitri fluentorũ, æstate illic aspirantis auræ clementiam captare consueuerunt, cuius amœnitate perfruiti, rursus hyemis aspera declinare contendunt, & Septentrionalis plagæ sæua fugientes, in reliquos se sinus conferunt, in quibus aut uentorum mollior sit placiditas, aut Solis soleat uernare temperies. Nouit igitur piscis pariendi tempus, quod pro magno mysterio dixit Salomon in Sapientia: nouit tempus eundi atque redeundi, nouit tempus perfunctionis & iactationis, & nouit ut non queat falli: quia non rationis æstimatione, & disputationis argumẽto utitur, sed inspiratione naturæ, quæ uera est magistra pietatis. Denique omnia animantia præscripta habent pariendi tempora, homo solus indiscreta atque confusa. Reliqua genera clementiam temporis quærunt, mulieres solæ partus suos inclementer effundunt. Vaga enim & intemperans libido generandi, uagam pariendi ætatem exhibet. Pisces tanta maria transmittunt, ut utilitatẽ aliquam generi suo quærant. Nos quoque diffusa æquora transfretamus. Sed quanto honestius quod successionis amore, quàm quod pecuniæ auiditate suscipitur? Denique illis ad pietatem, nobis ad quæstum transmissio deputatur. Illi sobolem præferunt omnibus mercibus chariorem, nos mercem longe imparem ad periculi uicem misera lucri cupidine reportamus. Itaque illi patriam repetunt, nos derelinquimus. Illis nando incrementum generis acquiritur, nobis minuitur nauigando. Quis igitur neget diuinitus illis infusum ingenium esse huiusmodi atque uirtutem? cum uideat istos in Aquilonem tam solennem obeundæ fœcunditatis peregrinationem uiuaci ingenio componere, alios in exiguo corpore tantum ualiditatis assumere, ut maximas nauium plenis currentes uelis, in medijs fluctibus sistant: sicut breuis pisciculus Echeneis tanta facilitate memoratur nauem ingentem statuere, ut quasi radicatam mari hærere uideas, nec moueri. Aliquandiu enim immobilem seruat. An & huic putas sine creatoris munere tantum potuisse suppetere uirtutis? Quid gladios loquar, aut serras, aut canes maritimos, aut balenas, aut zigenas? Quid etiam turturis centrum, & hoc mortuæ? Sicut enim uiperæ os si quis calcauerit, recens dumtaxat, grauius quàm uenenum nocere perhibetur, & immedicabile uulnus serpere, ita etiam turtur aculeo suo mortua amplius quàm uiua periculi afferre memoratur. Lepusculus quoque timidum animal in terris, in mari formidabile, citam, & quæ non facilè possit auferri, corruptelam inuehit. Voluit enim te creator nec in mari satis ab insidiantibus esse securum, ut propter pauca quæ noceant, quasi in excubijs positus, arma fidei semper & scutũ deuotionis accinctus, à domino tuo debeas salutis sperare præsidium.

De singulari Atlantici maris commendatione ex ijs quæ in ipso nascuntur aut fiunt, cum conclusione sermonis de piscibus. Cap. XI

Veniamus ad Atlanticum mare. Quàm ingentia illic & infinitę magnitudinis cete? quæ si quando supernatãt fluctibus, adnare insulas putes, montes altissimos summis ad cœlum uerticibus eminere. Quæ non in acta, nec in littoribus, sed in Atlantici maris profundo feruntur uideri, ut eorũ conspectu nautę à nauigandi in illis locis præsumptione reuocentur, nec secreta elementorũ adire, supremæ terrore mortis usurpent. Sed iam assurgamus ipsi de profundo maris, & aliquantulũ sermo noster emergat, atque ad superiora se subrigat. spectemus ea quæ usitata multis, & plena sint gratiæ, quomodo aqua in salis uertatur soliditatẽ, ut ferro sæpe cædatur: quod de Britannicis salibus nihil mirum, qui in speciem marmoris ualidi, eiusdem metalli niueo candore resplendent, salubres corporis cibo, & potui nimis grati. Quomodo etiam nõ indecorus lapis coralliũ in mari herba sit, si in aerẽ transferatur, lapidis firmitate solidet. Vnde etiam ostreis preciosissimam margaritam natura infixerit, quomodo eam maris aqua in tam molli carne solidauerit. Quæ difficile apud reges inueniuntur, ea in littoribus quasi uilis iacent alga, & in saxis asperis & cautibus colligũt. Aureũ etiam uellus aqua nutrit, & lanam in memorati speciem metalli gignũt littora, cuius colorem nullus

adhuc

adhuc eorum qui fucis diuersis obducunt uellera, imitari potuit: adeo naturæ maritimæ gratiam humana implere nescit industria. Scimus qua solicitudine uellera ouium etiam minus preciosa curentur: sint licet optima, nequaquam tamen his fucus innascitur. Hic naturalis color est, quem nullus adhuc fucus æquauit: hoc quoq; piscis est uellus. Sed & ipsi murices qui insigne dant regium, sunt maritimi. Et quæ pratorum gratia, uel hortorum amœnitas potest cerulei maris æquiparare picturam? Aurum licet in pratis flores refulgeant, auri quoq; fulgorem in mari lana resplendet: & illi cito marcescunt, ista diu duratura seruatur. Lilia in hortis eminus nitent, uela in nauibus: Hic odor, illic uentus aspirat. Quæ utilitas in folio? In nauibus quanta cõmercia? Lilia suauitatem natiũ, uela hominũ salutem inuehunt. Adde pisces salientes, & delphinas ludentes: adde rauco sonantes fluctus murmure, adijce currentes naues ad littora, uel de littoribus exeuntes. Cum è carceribus mittuntur quadrigæ, quanto studio spectantium & amore certatur? Equus tamen inuanum currit, nõ inuanum nauigia. Ille inuanum, quia uacuus: ista ad utilitatem, quia plena frumenti. Quid ijs gratius, quæ non uerbere aguntur, sed uentorum spiramine: ubi nemo refragatur, sed omnes fautores sunt: ubi nemo uincitur quicunq; peruenerit, sed omnes puppes quæ peruectæ fuerint, coronantur: ubi palma merces salutis, uictoria precium regressionis est? Quantum etiam distat inter directos cursus ac reflexos? Isti perpetuantur, hi resoluuntur. Adiunge remis contexta littora, quibus uexillum exeundi aura de cœlo est. Itaq; aurigæ plausum inanem referunt, hi soluũt uota seruati. Quid de Iona dignũ loquar, quem cetus excepit ad uitam, reddidit ad prophetandi gratiam? Emendauit aqua, quem terrena deflexerant: psallebat in utero ceti, qui mœrebat in terris. Et ut utriusq; redemptio non prætereatur elementi, tetrarum fa-
Matth. 12 lus in mari antè præcessit, quia signum filij hominis, signum Ionæ. Sicut iste in utero ceti, sic Iesus in corde terræ. In utroq; remedium, maius tamen in mari pietatis exemplum: quoniam exceperunt pisces, quem homines refutarunt: & quem homines crucifixerũt,
Ibidem 14 pisces seruauerunt. Petrus quoque in mari titubabat, sed non labebatur: & confessus in fluctibus, negauit in terris. Itaq; illic quasi deuotus manu apprehenditur, hic quasi oblitus aspectu censorio conuenitur. Sed iam rogemus dominum, ut sermo noster quasi Io-
Ione 4 nas ejciatur in terram, ne diutius in salo fluctuet. Et bene iam exiuit cucurbita, quæ obumbret nos à malis nostris, sed & ipsa procedente sole arefacta admonet requiescendũ, ne interæstuare incipiamus ingenio, & nobis etiam uerba deficiant. Certè plus nobis quàm Niniuitis data est in aquis remissio peccatorum.

De pulchra introductione sermonis de natura auium habendi. Caput XII

ET cum paululum conticuissem, iterum sermonem adorsus aio: Fugerat nos fratres dilectissimi necessaria de natura auium disputatio, & sermo huiusmodi nobis cum ipsis auibus euolauerat. Fit enim natura quadam, ut hi qui aliquid intuentur, uel dicendo exprimere uolunt, eorum qualitatem quæ uel intuentur uel loquuntur assumant, ut & cum pigrioribus immoremur, & cum uelocibus celeri rapiamur aspectu, stylo quoq; aut tardiore utamur aut rapidiore. Itaq; cum caueo ne mari demersa prætercam, & aquis operta me lateant, effugit omne uolatile: quia dum inclinatus imos aquarum gurgites scrutor, aerios nõ respexi uolatus, nec umbra saltem pennæ me præpetis reclinauit, quæ in aquis relucere potuit. Verùm ubi omne negocium expeditum putaui, & absolutum me credidi, & diem quintum consummatũ arbitratus sum, uenit in mentem auium natura, quæ cum eunt cubitum, quasi peracto lætæ munere, æthera cantu mulcere consuerunt: quod uelut solenniter surgente & occidente diẽ instaurare consuerũt, ut decursi uel adoriendi nocturni iuxta ac diurni temporis laudes suo referant creatori. Magnum igitur incentiuum excitandæ nobis deuotionis amiseram. Quis enim sensum hominis gerens, non erubescat sine Psalmorum celebritate diem claudere, cum etiam minutissimæ aues solenni deuotione & dulci carmine ortus dierum ac noctium persequantur? Redeat igitur nobis uolaticus sermo, qui pene fuerat elapsus ex oculis, & aquilæ modo alta petens, uolatus suos obduxerat nubibus, nisi quia oculos abluti aqua dum de gurgite leuamur ad cœlum, speculati uacuum aeris uolatibus ferri, ad necessitatem styli putauimus esse reuocandum. Eritis uos iudices, qui estis aucupes uerbi, utrum consultius euolasset, an utiliter in nostra retia sit relapsus. Nec

uereor

uereor ne fastidium nobis obrepat in uolatilibus inquirendis, quod non obrepsit in gurgitibus perscrutandis: aut aliquis nobis in disputatione obdormiat, cum possit auium cantibus excitari. Sed profecto qui inter mutos pisces uigilauerat, non dubito quod inter canoras aues somnum sentire non possit, quin tali ad uigilandū gratia prouocetur. Neq; uero uile putetur quod potuit præteriri, cum sit tertia pars in animantibus creaturæ. Tria enim genera animantium esse non dubium est, terrenum, uolatile, aquatile. Deniq; sic scriptum est: Producant aquæ reptilia animarum uiuentium secundum genus, & uolatilia uolantia super terrā secus firmamentū cœli secundum genus.] Reuocamur ad superiora sicut obliuiosi uiatores, qui cum inconsulto præterierint, in sua reuertentes uestigia, incuriæ suæ mulctam repetito itineris labore suscipiunt. Est tamen etiam bonus uiator qui dispendium regressionis, reliqui itineris compendiosa celeritate compenset; ut mihi faciendum arbitror: maxime cum de auibus sermo sit, quæ solent oculos hominum uolatu properatiore perstringere. Quid enim conuenit ijs immorari, in quibus celeritas placere consueuit? Auius igitur atq; inusitatus in tali genere scriptionis sermo noster canoris auibus resonet ac resultet. Sed unde mihi cygnea carmina, quæ etiā sub graui mortis imminentis terrore delectant? Vnde mihi illos naturalis modulos cantilenę, quibus etiam paludes sonoræ cantus edunt dulcissimi suauitatem? Vnde mihi uocē psitaci, dulcedinemq; merularum? Vtinam saltem luscinia canat, quę dormientem de somno excitet. Ea enim auis significare solet diei surgentis exortum, & effusiorem diluculo deferre lætitiam. Tamen si illorum suauitas deest, sunt gementes turtures, & raucæ columbæ, tum etiam cornix plena uoce pluuiam uocat. Vnde rurale auiarium sermone quo possumus, scientia quam nos rusticani docuerunt, persequamur.

De ordine dicendorum, ac natura auium quæ circa aquas maris fluminumq; uersantur. Cap. XIII

ET quoniā de aquatilibus reptilibus diximus, arduū est ut subito ad aues cœli sermo noster ascendat. Et ideo de ijs auibus prius dicamus quæ circa aquas maris fluminumq; uersantur, cū quibus possimus emergere. Itaq; ab halcyone sermonem adoriamur. Ea est auis maritima, quæ in littoribus fœtus suos edere solet, ita ut in arenis oua deponat medio fere hyemis. Nam id temporis fouendis habet deputatum partubus, quando maxime insurgit mare littoribus, uehementiorq; fluctus alliditur, quo magis repentinæ placiditatis solennitate auis huius eluceret gratia. Namq; ubi undosum fuerit mare, positis ouis subito mitescit, & omnes cadunt uentorum procellæ, flatusq; aurarum quiescunt, ac placidum uentis stat mare, donec oua foueat halcyon sua. Septem autem dies fotus sunt: quibus decursis educit pullos, fœtusq; absoluit: illicò alios quoq; septem dies adiungit, quibus enutriat partus suos, donec incipiant adolescere. Nec mireris tam exiguum nutrimenti tempus, cùm absolutio fœtuū tam paucorum dierum sit. Tantam autem gratiam minuscula auis diuinitus indultam habet, ut hos quatuordecim dies nautici præsumptæ serenitatis obseruent, quos & halcyonidas uocant, quibus nullus motus procellosæ tempestatis horrescit. Nonne uos passeribus pluris estis? dominus ait. Si igitur auis minusculæ contemplatione & insurgit mare, & repente comprimitur, atq; aspera hyemis inter ingruentes procellas tempestatesq; uentorum detergit cœli nubila, fluctusq; componit elementis omnibus subito infusa tranquillitas: quantum præsumere debeas ô homo ad imaginem dei factus, agnoscis: si tamē auiculæ istius fidem studio deuotionis imiteris. Illa tempestates uidens insurgere, sæuire uentos, inter hyberni sæua non reuocatur neq; reflectitur, sed impellitur. Deniq; in littore sua oua constituit, ubi ea relabente fluctu madida adhuc arena suscipiat: nec insurgentes fluctus quos immurmurare atq; allabi uidet, reformidat. Et ne putes quòd ouorum uideatur habere contemptum, continuo ubi deposuerit oua, nidificat, & suo partus corpore fouet, nec saluti propriæ alluuione littoris pertimescit, sed secura de dei gratia, uentis se committit & fluctibus. Parum est hoc. Adiungit totidem alios ad nutriendum dies, nec interim turbari tot diebus infidi maris tranquillitatem ueretur, tentatq; meritum suum naturæ iam solennitate fundatum, & teneros fœtus non latibulis aliquibus abscondit aut tectis, nec includit cauernis, sed nudo & rigenti committit solo, nec defendit à frigore, sed diuino fotu quò magis cætera despiciat, tutiores fore existimat.

Margin notes: Genes. 1 — De halcyone. — Luc. 12

Quis nostrum paruulos suos non uestimentis tegat, tectisq; abscondat? Quis non claudat eos septis cubiculorum? Quis non ita diligenrer undique fenestras obstruat, ne qua possit aura penetrare? Merito quos tam solicite induimus ac fouemus, exuimus eos clementiæ cœlestis inuolucro: halcyon uero quos nudos projcit, eos diuino uestit indutu.

De mergis. Nec uos prætcribo mergi, quibus ab assiduitate mergendi nomen hoc hæsit, quomodo sæpe mergentes aurarum signa colligitis, & præuidentes tempestatem futuram, prope *De fulicis.* medio reuolatis ex æquore, & ad littorum tuta cum clamore contenditis. Quomodo etiam fulicæ quæ marino delectamini profundo, refugientes posteaquam præsenseritis *De ardea.* commotionem maris, in uado luditis? Ipsa ardea quæ paludibus inhęrere consueuit, notas deserit sedes, imbresq; formidans, supra nubes uolat, ut procellas nubium sentire nō possit. Consideremus diuersas uolucres maris, quemadmodū imminente uentorum motu ad tutiora & tunc temporis dulciora sibi stagna se conferant, atq; in abscondito terra*De anseribus.* rum sinu incognita sibi alimenta rimentur. Nocturnas autem anserum quis non miretur excubias, qui uigilias suas etiam cantus assiduitate testantur? Deniq; eo etiā Romana capitolia à Gallo hoste seruauerunt. Merito illis debes Roma quod regnas. Dij tui dormiebant, & uigilabant anseres. Ideo illlis diebus anseri sacrificas, non Ioui. Cedunt enim dij uestri anseribus, à quibus se sciūt esse defensos, ne & ipsi ab hoste caperentur.

Cur post descriptionem piscium, de ijs auibus quæ assuetæ sunt aquis, sermo successerit, & de diuersis exinde auium generibus ac differentijs. Cap. XIIII

Vlchre autem post descriptionem piscium, de ijs auibus quæ assuetæ sunt aquis, sermo successit, quia & ipsę similiter & usu natandi delectantur & munere. Vnde & prima cognatio uidetur auibus istis esse cum piscibus, quoniā natandi communia quædā uidentur utriusq; generis esse consortia. Secunda quoq; cognatio omnibus auibus & piscibus est: eò quòd uolandi usus, species sit natandi. Sicut enim àquam natando piscis incidit, ita auis aerem uolatu celeri secat. Atq; utriq; generi similiter cauda suppetit, alarumq; remigium, ut pisces ad priora se alis subrigant, atq; ad ulteriora procedant: caudæ quoq; gubernaculo uel quò uelint se facile conuertant, uel impetu quodam è regione iter suum dirigāt. Aues quoq; aeri uolatibus suis uelut aquis innatant, & quasi quædam extendunt brachia: cauda quoq; se uel ad superiora subrigūt, uel ad inferiora demergunt. Vnde quoniam in nonnullis idem usus & species, ideo de aquis utriusq; generis natiuitas diuina præceptione processit. Dixit enim deus: Produ*Genes. 1* cant aquæ reptilia animarum uiuentium secundum genus, & uolatilia uolantia secus firmamentum cœli secundum genus.] Non immerito igitur quia de aquis genus utrunq; producitur, natandi proprietas utrisq; suppeditat. Sane cum & coluber lubricus, omnesq; serpentes: (ideo enim serpendi nomen est inditum, quia non possint ambulare, sed serpere) dracones quoq; simili modo ut pisces plerique sine pedibus sint: nullum auium genus pedum officio caret, quia omnibus uictus è terris: & ideo pedum munere fulciuntur, quia huiusmodi ad escam quærendam indigent ministerio. Itaq; aliæ uolucres unguibus armantur ad raptum, ut accipitres & aquilæ quę rapinam uenationis exercent: Alię uel ad incedendum, uel ad cibum sibi parandum usu ministerioq; potiuntur accommodo. Vnum autē nomē auium, sed genera diuersa. Quę quis possit memoria aut cogitatione cōprehendere? Sunt itaq; aues quę carne uescuntur. Ideo his ungues asperi, curuatum atq; acutum os, uelox uolatus, quoniam raptu uiuunt, ut possint facile corripere prędam quam sequuntur, propere uel ore uel unguibus euiscerare. Sunt etiā aues quę reperto pascuntur semine, alię diuerso & fortuito cibo. Est etiam diuersitas copularum, quarum gratia carent ferè aues quę intendunt rapinis. Nam propter auiditatem prędandi, uel propter insidias explorandi, nec ipsis inter se conuenit, & ideo declinant sui copulā. Refugit enim auaritia consortiū plurimorū. Deinde coniunctio plurimorum facile ipsa se proderet. His ergo auibus nihil est copulatoriū, pręter iugale cōsortium. Ergo aquilis, accipitribusq; hic usus est uitę. Contrà uero palumbes, grues, sturni, corui atq; cornices, etiā turdi gaudent plurimorū connexione. Alia quoq; auium genera enchoria, quę manent in locis semper: alia aduētitia, quę obeūt regiones alias, & peracta hyeme reuertuntur. Sunt alię quę hyeme redeunt, ęstate peregrinantur à nobis: siue quod alia hyemis tempore ad calidiora se conferant, siue quod pleraq; rursus ęstatem

in ijs

in ijs locis exigant, quæ amœniora nouerunt. Turdi denicp autumni fine, hyemis confinio, quasi exacta æstate se referūt. Quibus nos inhospitali immanitate molimur insidias, & diuerso genere nunc insida decipula decipere, nunc uisco eos fallere, nunc laqueis captare contendimus. Ciconiæ reditus, uexillum ueris attollit. Grues qui alta petunt, amant frequenter peregrinari. aliæ aues ad manum se subijciunt, & mensæ herili assuescunt, tactucp mulcentur: aliæ reformidant: aliæ ijsdem quibus homines domicilijs delectantur, aliæ secretam in desertis uitam diligunt, quæ requirendi sibi uictus difficultatem, libertatis amore compensant. Aliæ uocibus tantum strepunt, aliæ canoro delectantur suauicp modulamine. Quædam ex natura, aliæ ex institutione diuersarum uocum obloquuntur discrimine: ut hominem putes locutum, cum locuta sit auis. Quàm dulcis merularum, quàm expressa uox psitaci est? Sunt etiam aliæ simplices, ut columbę, aliæ astutæ, ut perdices: gallus iactantior, pauus speciosior. Sunt etiam uitæ in auibus & operum diuersitates: ut aliæ ament in commune consulere, & collatis uiribus uelut quandam curare rempublicam, & tanquam sub rege uiuere, aliæ sibi quæcp prospicere, imperium recusare: & si capiantur, indigno uelint exire seruitio.

A quibus auibus exordium sequentis sermonis sumendū sit. Ac de gruibus quo modo solicitam exerceant custodiam, & uolantes seruant ordinē, exemplumcp exercendæ politię præbuerint hominibus. De cōmendatione præterea status antiquæ reipublicæ. Et de caussa atcp accusatione humanæ incuriæ. Cap. XV

A B ijs igitur ordiamur, quæ nostro usui imitationem dederunt. In illis enim politia quædam & militia naturalis, in nobis coacta atcp seruilis. Quàm iniussi, & uoluntario usu grues in nocte solicitam exercent custodiam? dispositos uigiles cernas, & cæteris consortibus generis quiescentibus, aliæ circumeunt & explorant, ne qua ex parte insidiæ tententur, atcp omnem deferunt impigro sui uigore tutelam. Post ubi uigiliarū fuerit tempus impletum, perfuncta munere, in somnum se præmisso clangore componit, ut excitet dormientem, cui uicē muneris traditura est. At illa uolens suscipit sortē, nec usu nostro inuita & pigrior somno renunciat, sed impigre suis excutitur stratis, uicem exequitur, & quam accepit gratiā, pari cura atcp officio repræsentat. Ideo nulla desertio, quia deuotio naturalis: ideo tuta custodia, quia uoluntas libera. Hunc etiam uolantes ordinem seruant, & hac moderatione omnem laborem alleuant, ut per uices fungantur ductus sui munere. Præcedit enim una, & pręcurrit cæteris præstituto sibi tempore, & quasi ante signa præcurrit, deinde conuertitur, & sequenti sortem ducendi agminis cedit. Quid hoc pulchrius? & laborem omnibus & honorem esse communem, nec paucis arrogari potentiā, sed quadam in omnes uoluntaria sorte transscribi. Antiquæ hoc reipublicę munus, & instar liberę ciuitatis est. Sic ab initio acceptā à natura exemplo auium politiam homines exercere cœperunt, ut communis esset labor, cōmunis dignitas: per uices singuli partiri curas discerent, obsequia imperiacp diuidere, nemo esset honoris exors, nullus immunis laboris. Hic erat pulcherrimus rerū status, nec insolescebat quisquā perpetua potestate, nec diuturno seruitio frāgebatur, quia & sine inuidia erat ordine muneris & temporis moderatione delata promotio, & tolerabilior uidebatur, quæ cōmuni cadebat sorte custodia. Nemo audebat aliū seruitio premere, cuius sibi successuri in honorem mutua forēt subeunda fastidia: nemini labor grauis, quem dignitas secutura releuaret. Sed postquam dominandi libido uindicare cœpit indebitas, & susceptas nollet deponere potestates, posteaquam militia non ius commune cœpit esse, sed seruitus, posteaquam nō ordo factus est suscipiendæ potentiæ, sed studium uindicandę, cœpit etiā ipsa laboris functio durius sustineri: & quæ nō est uoluntaria, cito locum relinquit incuriæ. Homines quàm inuiti subeunt uigiliarū munia, quàm ęgre unusquiscp in castris periculū sortitus excubat, quod tuendū sibi regali pręceptione committitur? Proponitur pœna desidię: & tamē plerumcp obrepit incuria, nō seruantur excubię. Necessitas enim quę inuito imponit obsequiū, affert plerumcp fastidium. Nihil est enim tam facile quin habeat difficultatem quod facias inuitus. Ergo & iugis labor auertit affectum, & continua & diuturna potentia gignit insolentiam. Quem inuenias hominū qui sponte deponat imperiū, & ducatus sui cedat insigne, fiatcp uolens numero postremus ex primo? Nos autem non solum de primo, sed etiā de medio sępe contendimus,

De gruibus.

tendimus,& primos discubitus in conuiuio uindicamus: ac si semel delatum fuerit, uolumus esse perpetuũ. Ideo inter grues æquanimitas in laboribus est, humilitas in potestatibus. Admonentur ut exerceãt custodiæ uices, nõ admonentur ut de potestate decedãt, quia ibi naturalis quies somni interpellanda, hic uolũtariæ sedulitatis gratia prꝭstãda est.

De ciconijs quemadmodum proficiscantur quò pergendum putant. Qualiter etiam à cornicibus deducantur, atq; adiuuentur in bellis. Et de earundem cornicum commendabili hospitalitate, humanæq; negligentiæ increpatione. De illarum quoq; erga patres suos pietate, & nostræ impietatis notatione. Cap. XVI

De ciconijs. Ciconias ferũt collecto proficisci agmine, si quò pergendum putant, & simul plerisq; circa Orientem locis inuehi, & quasi tessera militari pariter omnes moueri. Exercitum credas cum signis suis pergere, sic omnes uiandi, comitandiq; & præeundi ordinem seruant. De cornicibus. Cornices autem deducunt eas ac dirigunt, & uelut quibusdam turmis stipatricibus prosequuntur, adeo ut adiumenta quædam bellantibus aduersus inimicas aues conferre credantur, & proprijs periculis bella aliena suscipere. Cuius rei indicium est, quia nullæ per interuallum aliquod temporis resîdere in illis locis reperiuntur. Et quia cum uulneribus reuertentes, manifesta quadam sanguinis sui uoce cæterisq; loquuntur indicijs, grauium se certaminum subijsse conflictum. Quis igitur illis pœnam desertionis indixit? Quis derelictæ militiæ supplicia præscripsit formidolosa, ut nulla prosequendis hospitalibus turmis sese subtrahere nitatur, sed certatim omnes deductionis munere officioq; fungantur? Discant homines hospitalia seruare iura, & ex auibus cognoscant quid religionis hospitibus sit deferendum, quod obsequium deputandum, quibus cornices etiam pericula sua negare non soleant. His igitur nos ianuas claudimus, quibus aues etiam animas suas conferunt? & quos illæ consortio prosequuntur discriminis, eos tecti prohibemus hospitio? & quorum illæ bella suscipiunt, his nos bella frequenter inferimus? Mentior, si non Sodomitanis hæc fuit caussa supplicij: & Aegyptius furor genti hospitæ dum bellum conatur inferre, inhospitalitatis pœnas infidę naufragio plebis exoluit. Quàm uero rationabilium excedat pietatem ac prudentiam auis huius clementia, considerandum, quam nec post exemplum quidem irrationabilium quisquam nostrorum imitari poterit. Nam depositi patris artus per longæuum senectutis plumarum tegmine alarumq; remigio nudatos, circunstans soboles pennis proprijs fouet. Et quid dicã collatitio cibo pascit, quãdo etiã ipsa reparat naturæ dispendia, ut hinc atq; inde subleuantes senem fulcro alarum suarum ad uolandum exerceant, & in pristinos usus desueta iam reuocent pij membra parentis? Quis nostrum leuare ægrum non fastidiat patrem? Quis fessum senem suis humeris imponat, quod in ipsa historia uix credibile habetur? Quis, ut pius sit non hoc seruulis mandat obsequium? At uero auibus non est graue, quod pietatis est plenum: non est onerosum, quod soluitur naturæ debito. Non recusant aues pascere patrem, quod etiam præscripta necessitate sub terrore pœnarum plerisq; hominum recusarunt. Aues non scripta, sed nata lex stringit. Aues ad hoc munus nullo præcepto conueniunt, sed gratiæ naturalis officio. Aues non erubescunt reuerendi senis membra portare. Est enim uectura pietatis: quod eousq; frequenti testificatione percrebuit, ut congruæ mercedem remunerationis inuenerit. Nam Romanorum usu pia auis uocatur. Et quod uix uni imperatori consulto senatus delatum dicitur, hoc istæ aues in commune meruerunt. Habent ergo aues istæ decreta patrum ad propriæ insigne clementiæ. Pios enim filios, patrum prius oportuit iudicio prędicari. Habent etiam uniuersorum suffragia. Nam retributio beneficiorum, antipelargosis nominatur. Pelargos enim ciconia dicitur. Virtus itaq; ab his nomẽ accepit, cum relatio gratiarum ciconię uocabulo nuncupatur.

De hirundinis materna sedulitate, industria ac pietate in filios. De commendatione prꝭterea paupertatis ipsius, & molestia atq; improbitate nostra, cũ paupertas, inopia uel indigentia nobis occurrerit. Cap. XVII

De hirundine. Habemus auiariæ sobolis erga cultus patrios pietatis exemplum: accipiamus nunc maternę sedulitatis in filios grande documentum. Hirundo minuscula corpore, sed egregiè pio sublimis affectu, quę indiga rerum omnium, pretiosiores auro nidos struit, quia sapiẽter nidificat. Nidus enim sapiẽtię, preciosior est auro.

auro. Quid enim sapientius, quàm ut & uolandi uaga libertate potiatur, & hominũ domicilijs paruulos suos, & tecta commendet, ubi sobolem nullus incurset? Nam & illud est pulchrum, ut à primo ortu pullos suos humanæ usui conuersationis assuescat, & præstet ab inimicarum auium insidijs tutiores. Tum illud præclarum, qua gratia domos sibi sine ullo adiutore tanquam artis perita cõponat. Legit enim festucas ore, easq; luto illinit, ut conglutinare possit. Sed quia lutum pedibus non potest deferre, summitatẽ pennarum aqua infundit, ut facile his puluis adhæreat, & fiat limus, quo paulatim festucas uel minutos surculos sibi colligat, atq; adhærere faciat, eo genere nidi totius fabricam struit, ut quasi pauimenti solo pulli eius intra ædes suas sine offensione uersentur, nec pedem aliquis interserat per rimulas texturarũ, aut tectis frigus irrepat. Sed hoc industriæ officium prope commune multis auibus: illud uero singulare, in quo est præclara cura pietatis, & prudentis intellectus & cognitionis insigne, tum quædam medicæ artis peritia, quod si qua pulli eius fuerint cęcitate suffusi oculos, siue compuncti, habet quoddã medendi genus, quo possit eorũ lumina intercepto usui reformare. Nemo igitur de inopia queratur, quòd uacuas pecuniæ proprias ædes reliquerit. Pauperior est hirundo, quæ uacua ęris, abundat industria. Aedificat, nec impendit: tecta attollit, & nihil aufert proximi: nec indigentia & paupertate ad nocendum alij compellitur, nec in graui filiorum imbecillitate desperat. Nos uero & paupertas afficit, & inopiæ necessitas uexat, & plerosq; indigentia cogit in flagitiũ, impellit in crimen. Lucri quoq; studio in fraudes uersamus ingenium, aptamus affectũ, atq; in grauissimis passionibus spem deponimus, fractiq; animo resoluimur, improuidi & inertes iacemus: cum de diuina miseratione tunc sperandum amplius sit, cum præsidia humana defecerint.

Vt ex usu & pietate cornicũ discãt homines amare filios. Et de fœminarũ nostri generis patrumq; in filios impietate. Et hinc de excusatione accipitrũ & aquilarum, qui durã aduersus fœtus suos ferũtur habere inclemẽtiã. De pietate quoq; fulicę quę abdicatum aquilę pullum cum sua prole connectit & nutrit. Cap. XVIII

Discant homines amare filios ex usu & pietate cornicum, quę etiam uolantes filios comitatu sedulo prosequuntur, & solicitę ne teneri forte deficiant, cibum suggerunt, ac plurimo tempore nutriendi officia nõ relinquunt. At uero fœminę nostri generis cito ablactant etiã illos quos diligunt: aut si ditiores sunt, lactare fastidiunt. Pauperiores uero abijciunt paruulos, & exponunt, & deprehensos abnegant. Ipsę quoq; diuites, ne per plures suũ patrimonium diuidatur, in utero partus proprios necant, & parricidalibus succis in ipso genitali aluo pignora sui uentris extinguũt priusq; auferetur uita, quàm traditur. Quis docuit nisi homo filios abdicari? Quis reperit tam immitia patrũ iura? Quis inter naturę fraterna cõsortia fratres impares fecit? Vnius diuitis filij diuersa sorte cęduntur. Alius totius paternę sortis adscriptionibus inundatur alius opulentę hæreditatis patrię deplorat exhaustam atq; inopem portionẽ. Nunquid natura diuisit merita filiorum? Ex pari omnibus tribuit, quod ad nascendi atq; uiuendi possint habere substantiam. Ipsa uos doceat non discernere patrimonio, quos titulo germanitatis equastis. Etenim quibus dedistis communiter esse quod nati sunt, nõ debetis his ut id cõmuniter habeant in quod à natura substituti sunt, inuidere. Accipitres feruntur in eo durã aduersum proprios fœtus habere inclementiã, quod ubi eos aduerterint tentate uolatus primordia, nidis ejciunt suis, cõtinuoq; eliminant, ac si morẽtur propulsant pennis atq; præcipitant, uerberant alis, coguntq; audere quod trepidant, nec ullum postea deferunt his munus alimonię. Quid mirũ tamẽ si rapere assueti, nutrire fastidiũt? Consideremus ad hoc eos esse generatos, ut etiã aues ad cauendum formido exerceat, ne passim curas relaxent, sed pericula prędonibus declinanda prospiciant. Deinde cum his natura quoddã prędandi munus inoleuerit, magis à tenero pullos suos instituere uidentur ad prędã, quã pastus abdicare cõpendijs. Cauẽt in tenera ętate pigrescant, ne soluantur delicijs, ne marcescant ocio, ne discãt cibũ magis expectare quã quęrere, ne naturę suę deponant uigorẽ: Intermittunt studia nutriendi, ut in usus rapiendi audere compellant. Aquila quoq; plurimo sermone usurpatur, quòd suos abdicet fœtus: sed non utrunq;, uerum unum ex pullis duobus. Quod aliqui fieri putauerunt geminandorũ alimentorum fastidio. Sed id non arbitror facilè credendum, prętertim cum Moyses tantũ

De accipitribus.

De aquila.

testimonium pietatis in pullos suos huic dederit aui, ut diceret:Sicut aquila protegit nidum suũ,& super pullos suos confidit, & expandit alas suas,& assumpsit eos,& suscepit super scapulas suas: dominus solus ducebat eos. Quomodo ergo expandit alas suas, si occiderit alterũ? Vnde puto nõ auaritia nutriendi eum inclementẽ fieri,sed examine iudicandi.Semper enim fertur probare quos genuit,ne generis sui inter omnes aues quodam regale fastigiũ, degeneris partus deformitas decoloret. Itaq; asseritur quòd pullos suos radijs Solis obijciat,atq; in aeris medio pio paruulos ungue suspendat:ac si quis repercussus Solis lumine,intrepidam oculorum aciem inoffenso intuendi uigore seruauerit,probatur quòd ueritatem naturę synceri obtutus constantia demonstrauerit:sin uero lumina sua præstrictus radio Solis inflexerit, quasi degener & tanto indignus parente reijcitur:nec æstimatur educatione dignus, qui fuit indignus susceptione. Non ergo eum acerbitate naturę,sed iudicij integritate condemnat:nec quasi suũ abdicat,sed quasi alienum recusat.Hanc tamen,ut quibusdam uidetur,regalis auis inclementiã,plebeiæ auis excusat clementia. Auis enim cui fulica nomen est, quæ Græcè dicitur Phene, susceptum illum siue abdicatum siue non agnitũ aquilæ pullũ cum sua prole connectit, atq; intermiscens suis,eodem quo proprios fœtus materna sedulitatis officio, & pari nutrimentorũ subministratione pascit & nutrit.Ergo Phene alienos nutrit,nos uero nostros immiti crudelitate proijcimus.Aquila uero si proijcit,non quasi suum proijcit,sed quasi degenerẽ nõ recognoscit:nos,quod peius est,quos nostros recognoscimus,abdicamus.

Deut. 32

De fulica.

De turturis uiduitate, exhortationeq; mulierum, ut discant quanta sit uiduitatis gratia, quæ etiam in auibus prædicatur. Cap. XIX.

SEd ueniamus ad turturem,quam lex dei uelut castæ hostiæ munus elegit.Deniq; cum dominus circuncideretur, oblata est:Quia scriptũ est in lege domini,ut darent hostiam,par turturum,aut duos pullos columbarum. Hoc est enim uerum Christi sacrificium,pudicitia corporalis,& gratia spiritalis. Pudicitia ad turturem refertur,ad columbã gratia. Fertur etenim turtur ubi iugalis proprij fuerit amissione uiduata,pertæsum thalamos & nomen habere coniugij,eo quod primus amor fefellerit eam dilecti morte deceptam, quoniã & infidelis ad perpetuitatẽ fuit,& amarus ad gratiam:qui plus doloris ex morte quã suauitatis ex charitate generauerit.Itaq; iterare coniunctionem recusat,nec pudoris iura aut cõplaciti uiri resoluit fœdera, illi soli suã charitatẽ reseruat,illi custodit nomen uxoris. Discite mulieres, quanta sit uiduitatis gratia,quæ etiam in auibus prędicatur.Quis igitur has leges turturi dedit? Si hominẽ quæro,nõ inuenio.Homo enim nullus est ausus,quando nec Paulus ausus est leges tenendę uiduitatis præscribere.Deniq; ipse ait: Volo ergo iuniores nubere,filios procreare,matresfamilias esse, nullam occasionem dare aduersario. Et alibi:Bonum est illis si sic permaneant:quod si se non cõtinent,nubant.Melius est enim nubere, quàm uri. Optat Paulus in mulieribus, quòd in turturibus perseuerat. Et alibi iuniores hortatur ut nubant, quia mulieres nostræ turturum pudicitiam implere uix possunt. Ergo turturibus deus hunc infudit affectum, hanc uirtutem continentiæ dedit, qui solus potest præscribere quod omnes sequantur. Turtur non uritur flore iuuentutis,non tentatur occasionis illecebra:turtur nescit primam fidem irritam facere, quia nouit castimoniam seruare prima connubij sorte promissam.

De turture.

Leuit. 12

1.Timo. 5
1.Cor. 7

De integritate auium,quæ,ut in uulturibus deprehenditur, absq; concubitu,& sine ullo masculorũ semine cõcipiunt & generãt.Ac de cõfutatione eorũ qui impossibile putant quòd uirgo Maria cõseruata uirginitate dei filiũ pepererit.Ca. XX.

DIximus de uiduitate auium,eamq; ab illis primum exortam esse uirtutẽ:nunc de integritate dicamus, quæ in pluribus quidem auibus ita esse asseueratur, ut possit etiam in uulturibus deprehendi. Negantur enim uultures indulgere concubitui,& coniugali quodam usu, nuptialiq; copulæ sorte misceri,atq; ita sine ullo masculorum concipere semine,& sine coniunctione generare, natosq; ex his in multam ętatem longæ uitæ procedere:ut usq; ad centum annos uitæ eorum series producatur,nec facilè eos angusti æui finis excipiat. Quid aiunt, qui solent nostra ridere mysteria,cum audiunt quòd Virgo generauit & impossibile innuptæ, cuius pudorem nulla uiri consuetudo temerasset,existimant partũ? Impossibile putatur in dei matre,quod in uulturibus

De uulturibus.

uulturibus possibile non negatur? Auis sine masculo parit, & nullus refellit: & quia desponsata uiro Maria peperit, pudoris eius faciunt quæstionē? Nonne aduertimus, quod dominus ex ipsa natura plurima exempla ante præmisit, quibus susceptæ incarnationis decorem probaret, & astrueret ueritatem?

De natura & admiranda industria ac diligentia apum quæ uelut quandam rempublicam curare uidentur. Cap. XXI

NVnc age, quę aues uelut quandam rempublicā curare uideantur expediam, atq; uitæ huius ætates agere sub legibus. Hic enim reipublicæ usus est, leges omnibus esse communes, atq; obseruari eas deuotione communi. Vno omnes teneri uinculo, nō alterius esse, quod alius intelligat sibi non licere: sed quod liceat, licere omnibus: & quod non licet, omnibus non licere. Esse etiam communem reuerentiam Senatorum, quorum consilio respublica gubernetur, commune omnibus urbis domicilium, communis conuersationis officium, unum præscriptum, omnibus unum esse consilium. Magna hæc, sed quanto in apibus præstantiora, quæ solæ in omni genere animantium, cōmunem omnibus sobolē habent, unam omnes incolunt māsionem; unius patriæ clauduntur limine, in commune omnibus labor, cōmunis cibus, cōmunis operatio, cōmunis usus & fructus est, communis uolatus. Quid plura? Cōmunis omnibus generatio, integritas quoq; corporis uirginalis omnibus cōmunis, & partus, quoniam neque ullo concubitu miscentur, nec libidine resoluuntur, nec partus quatiuntur doloribus, & subito maximum filiorū examen emittūt, è folijs & herbis ore suo prolem legentes. Ipsæ sibi regem ordinant, ipsæ sibi populos creāt, & licet positæ sub rege, sunt tamen liberæ. Nam & prærogatiuam iudicij tenēt, & fidæ deuotionis affectū: quia & tanquam à se substitutum diligunt, & tanto honorāt examine. Rex autem non sorte ducitur, quia in sorte euentus est, non iudicium, & sæpe irrationabili casu, sorte melioribus ultimus quisq; præfertur: neq; imperitæ multitudinis uulgari clamore signatur, quæ non merita uirtutis expendit, nec publicæ utilitatis emolumēta rimatur, sed mobilitatis nutat incerto: neq; priuilegio successionis & generis regalibus thronis insidet. siquidē ignarus publicæ conuersationis, cautus atq; eruditus esse non poterit. Adde adulationes atque delicias, quæ teneris insitæ ætatibus, uel acre ingenium eneruare consueuerunt, tum institutiones spadonum, quorum plerique suo magis quæstui, quàm usui publico animum regis inclinant. Apibus autem rex naturæ clarus formatur insignibus, ut magnitudine corporis præstet & specie: tum (quod in rege præcipuum est) morum mansuetudine. Nam etsi habet aculeum, tamen eo non utitur ad uindicandum. Sunt enim leges naturę non scriptæ literis, sed impressę moribus, ut leniores sint ad puniendum, qui maxima potestate potiuntur: sed & apes illæ quæ non obtēperauerint legibus regis, pœnitenti condemnatione se mulctant, ut immoriantur aculei sui uulneri. Quod Persarum populi hodieq; seruare dicuntur: ut pro commissi precio, ipsi in se propriæ mortis exequantur sententiam. Itaq; nulli sicut reges Persarum tam grauissimas in subditos habent leges. Non Indi, non populi Sarmatarum tantam, quantam apes reuerentiā deuotionis obseruant; ut nullę è domibus exire audeant, nō in aliquos prodire pastus, nisi rex fuerit egressus, et uolatus sibi uindicauerit principatum. Processus autem est, per rura redolētia, ubi inhalantes horti floribus, ubi fugiēs riuus per gramina, ubi amœna riparū: illic ludus alacris iuuentutis, illic campestre exercitium, illic curarum remissio. Opus ipsum suaue de floribus, de herbis dulcibus fundamina castrorū prima ponūtur. Quid eīn aliud est fauus, nisi quædā castrorū species? Deniq; ab his præsepibus apū fucus arcetur. Quæ castra quadrata tantum possunt habere artis & gratiæ, quantum habent crates fauorum, in quibus minutæ ac rotundæ cellulæ connexione sui inuicē fulciunt? Quis enim architectus eas docuit hexagonia illa cellarū indiscreta laterū æqualitate cō ponere, ac tenues inter domorum septa feras suspēdere, stipare mella, & intexta floribus horrea, nectare quodā distendere? Cernas omnes certare de munere, alias inuigilare quærēdo uictui, alias solicitam castris adhibere custodiā, alias futuros explorare imbres & speculari cursus nubiū, alias de floribus ceras fingere, alias rorem infusum floribus ore colligere: nullam tamen alienis insidiari laboribus, & raptu uitam quærere: atq; utinam raptorum insidias non timerent. Habent tamen spicula sua, & inter mella fundunt uenenum, si fuerint lacessitæ, De Apibus.

tæ,animasq; ponũt in uulnere ardore uindictæ. Ergo medijs castrorum uallibus humor ille roris infunditur,paulatimq; processu temporis in mella cogitur,cum fuerit liquidus ab exordio,& coalitu ceræ florumq; odore, fragrare mellis incipit suauitatem. Merito quasi bonam operariam scriptura apem prædicat,dicens: Vade ad apẽ,& uide quomodo operaria est.Operationem quoq; quam uenerabilem mercatur,cuius laborem reges & mediocres ad salutem sumunt.Appetibilis enim est omnibus & chara. Audis quid dicat propheta? Mittit utiq; te ut apiculæ illius sequaris exemplum,imiteris operationem. Vides quàm laboriosa,quàm grata sit.Fructus eius ab omnibus desideratur & quæritur, nec pro personarum diuersitate discernitur, sed indiscreta sui gratia regibus pariter ac mediocribus æquali suauitate dulcescit.Nec solum uoluptati,sed etiam saluti est:fauces obdulcat,& curat uulnera,internis quoq; medicamentum infundit ulceribus.Itaq; cum sit infirma robore apis,ualida est uigore sapientiæ, & amore uirtutis. Deniq; regem suum summa protectione defendunt,& perire pro eo pulchrum putant.Incolumi rege ne sciunt mutare iudicium,mentem inflectere:amisso fidem seruandi muneris derelinquunt atq; ipsæ sua mella diripiunt, quod is qui principatum habuit muneris,interemptus est. Itaq; cum aues aliæ uix in anno edant singulos fœtus,apes geminos creant,& duplici cæteris fœcunditate præponderant.

De consideratione eius quod ait propheta:Producant aquæ reptilia &c.ac de diuersitate quam inter se habent aues. Cap.XXII

Genes. 1 CONsideremus nunc quid sit quod ait:Producant aquę reptilia animarum uiuentium,& uolatilia uolantia super terram secundum genus, & secus firmamentum cœli.] Cur super terram dixerit,certum est,quia uictũ de terra quærunt.Secus firmamentũ autẽ cœli quomodo,cum aquilæ ultra cæteras aues uolent,& tamen ipse non secus firmamentũ cœli? Sed quia Græce οὐρανὸς dicitur quod latine cœlum appellamus: οὐρανὸς autem ἀπὸ τοῦ ὁρᾶσθαι, id est à uidẽdo,ideo quod aer perspicuus sit,& ad uidẽdum purior,in aere uolitãtia genera dixit animantiũ. Et ne moueat quod ait,Secus firmamentum cœli:non proprie firmamentũ hic posuit,sed abusiuè,eò quod comparatione ætherei illius corporis,etiam iste aer quem possumus oculis comprehẽdere, quasi crassior & densior uicem habeat firmamẽti.Nunc quia diximus, quæ uolatilia quam naturam habeãt & gratiã,& ea pauca de multis:neq; enim uacat uniuersa describere, cum sint similia,atq; eiusdem generis:tamen aues ipsę quam inter se diuersitatẽ habeant,consideremus.Inuenimus enim cornicis pedes uelut quibusdã digitis distantibus separatos atq; diuisos, coruorum quoq; atq; pullorum aliter etiã formatos à natura pedes:auium uero quæ carne uescuntur,cernimus quasi incuruos atq; sinuatos ac uelut ad prædã paratos.Eæ uero quæ natandi habent usum & consuetudinem, latos habẽt pedes,& membrana quadam illos digitos pedum sibi copulatos atq; coniunctos. In quo admirabilis patet ratio naturæ, ut & illa ad uolandum uel ad rapiendum cibum usu accõmodo fulciantur,& ista ad natandum adiumenta habeant competẽtia, quo melius aquis possint supernatare,& quasi remis quibusdam, ita pedibus suis membranæ illius extensione latioribus aquarũ fluenta propulsent.

De cygno. Cygnus quoq; cur proceriore collo utatur,in promptu est,ut quia est paululum segnior corpore,nec facile potest aquarum inferiora penetrare,ceruicem extendat ad prædam,quæ quasi præuia reliqui corporis escam quam inuenerit,rapiat atq; eruat de profundo. Adde & illud, quia suauior & magis canorus per procera modulus colla distinguiť,& lõgiore exercitatione purior lõge resultat. Quàm dulcis etiam in exiguo cicadis gutture cantilena, quarum cantibus medio æstu arbusta rumpuntur,eò quòd magis canoræ meridianis caloribus,quo puriorẽ aerem id temporis attrahunt spiritu,eo cantus resonant clariores.Nec apes ipsæ insuaue quiddã canunt. Habent enim gratiã in rauco illo uocis suæ murmure suauitatem, quam nos fracto tubarum sonitu lentius primũ uidemur imitari, quo crepitu ad excitandos animos in uigorem nihil aptius æstimatur.Et hæc illis gratia manet: cum pulmonẽ respirandiq; munus atq; usum nequaquam habere prodantur,sed aerio uesci spiramine.Deniq; si quis eas superfundat oleo,propere necantur:eò quòd obstructis poris aerium spiramen illud haurire non possint:continuoq; si quis acetum his superfundat, illico reuiuiscunt, eò quòd uis aceti cito illos poros qui concretione olei obstruuntur,humore feratur aperire.

De

De imitatione uermis Indici, chamæleontis, leporum atq; phœnicis, ut illorum exemplis ad commutationis fidem quæ in resurrectione futura est, prouocemur. Vnde etiam uultures habeant ut quibusdam signis mortem hominum annuncient. Quod deniq; usq; ad locustam diuina gratia penetrauerit. Cap. XXIII

ET quia de uolatilibus dicimus, non putamus alienum ea complecti quæ de
uerme Indico tradit historia, uel eorum relatio, qui uidere potuerunt. Fertur
hic corniger uermis conuerti primum in speciem caulis, atq; in eam mutari
naturam, inde processu quodam fieri bambilius: nec eam tamen formam figuramq; custodit, sed laxis & latioribus folijs uidetur pēnas assumere. Ex his folijs mollia illa Seres
depectunt uellera, quæ ad usus sibi proprios diuites uindicarunt. Vnde & dominus ait:
Quid existis in desertum uidere? hominem mollibus uestimentis indutū? Ecce qui mol *Matth. 11*
libus uestiuntur, in domibus regum sunt. Chamæleon quoq; diuersas species fertur uario colore mentiri. Lepores certe, quod de proximo facile cognouimus hyeme albescere, æstate in suum colorem redire non dubium est. Hæc ideo libaui, ut ad commutationis fidem quæ in resurrectione futura est, etiā ista exēpla nos prouocent: sed ita, ut commutationem illam dicamus quam Apostolus euidenter expressit dicens: Omnes quidē *1. Corin. 15*
resurgemus, non omnes autem immutabimur. Et infra ait: Et mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptelā, & mortale hoc induere immortalitatē. Pleriq; enim cōmutationis genus & formas quas nō acceperant interpretati, nequaquā præsumptionis indebitæ incongrua usurpatione caruerunt. Phœnix quoq; auis in locis Arabiæ perhibetur degere, atq; ea usq; ad annos quin- *De Phœnice.*
gentos, longæua ætate procedere. Quæ cum sibi finē uitæ adesse aduerterit, facit sibi thecam de thure & myrrha & cæteris odoribus, in quam impleto uitæ suæ tempore intrat, & moritur. De cuius humore carnis uermis exurgit, paulatimq; adolescit, ac processu statuti temporis induit alarū remigia, atq; in superioris auis speciē formamq; reparatur. Doceat igitur nos hæc auis uel exemplo sui resurrectionem credere, quæ & sine exēplo, & sine rationis perceptiōe, ipsa sibi insignia resurrectionis instaurat. Et utiq; aues propter hominem sunt, non homo propter aues. Sit igitur exemplo nobis, quia author & creator auium sanctos suos in perpetuū perire non patitur, qui auem unicam perire nōn passus, resurgenti eam sui semine uoluit reparari. Quis igitur huic annūciat diem mortis, ut faciat sibi thecam, & impleat eam bonis odoribus, atq; ingrediatur in eam, & moriatur illic ubi odoribus gratis fœtor funeris possit aboleri? Fac & tu ô homo tibi thecam: expolians ueterem hominē cum actibus suis, nouū indue. Theca tua, uagina tua, Christus *Colos. 3*
est, qui te protegat & abscōdat in die malo. Vis scire quia theca, quia protectio est? Pharetra inquit, mea protexi eum. Theca ergo tua est fides: imple eam bonis uirtutum tuarū odoribus, hoc est, castitatis misericordiæ, atq; iustitiæ, & in ipsa penetralia fidei suaui factorum præstantium odore redolētia totus ingredere: ea te amictum fide exitus uitæ huius inueniat, ut possint ossa tua pinguescere, & sint sicut ortus ebrius, cuius cito semina suscitantur. Cognosce ergo diem mortis tuæ, sicut cognouit & Paulus, qui ait: Certamen bonum certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, reposita est mihi corona iu- *2. Tim. 4*
stitiæ. Intrauit igitur in thecam suam quasi bonus Phœnix, quam bono repleuit odore martyrij. Interrogabo te, tu autem responde mihi, unde uultures mortem hominum signis quibusdam annunciare consueuerint: quo indicio edocti atq; instructi sint, ut cum bellum lachrymabile inter se aduersæ acies instruant: multo prædictæ uolucres sequantur agmine, & eo significent quia multitudo hominum casura sit bello; futura præda uulturibus? Quod utique ex specie instructionis humanæ quadam uidentur ratione colligere. Vsque ad locustam quoq; gratia diuina penetrauit, quæ cum agmine confer- *Locusta.*
to regionis cuiusce occupauerit latitudinem, innoxio primum feriatur habitaculo, nec fructus inhospitali incursione depascitur, nisi diuinæ signum præceptionis acceperit.
Etenim sicut in Exodo legimus, ea quoq; cœlestis ultionem offensionis exequitur, piæ *Exod. 10*
ministra uindictæ. Hanc quoque auis deuorat Seleucis: sic enim Græco auis nuncupatur nomine, data ad remedium malorum quæ locusta consueuit inferre: cui creator inexplebilem dedit deuorandi naturam, ut insatiabili pastu plagam quam supra diximus possit extinguere.

De

De natura & proprietatibus auium nocturnarum, uidelicet luciniæ, no-ctuæ, uespertilionis, & galli, quarum usu & exemplis admonemur & instruimur. Cap. XXIIII

Ed quid hoc est? Dum sermonem producimus, ecce iam & nocturnæ a-
s ues circumuolant, & in eo ipso in quo finiendum sermonem admonent, sui
quoq; assumendam commemorationem producũt. Repetunt diuersæ aues
auiaria sua, quas uesper nocte cogit decedere, & se in latibulis suis abdunt, canoro occa
sum diei carmine prosequentes, ne immunes abeant gratiarum, quibus creatorẽ suum
omnis creatura collaudat. Habet etiam nox carmina sua, quibus uigilias hominum mul
De luscinia. cere consueuit, habet & noctua suos cantus. Quid autem de luscinia dicam, quæ perui-
gil custos cum oua quodam sinu corporis & gremio fouet insomnem longæ noctis la-
borem cantilenæ suauitate solatur: ut mihi uideatur hæc summa eius esse intentio, quo
possit non minus dulcibus modulis, quàm fotu corporis animare in fœtus oua quæ fo-
ueat. Hãc imitata tenuis illa mulier, sed pudica incussum molæ lapidẽ brachio trahẽs, ut
possit alimentũ panis suis paruulis non deesse, nocturno cantu mœstũ paupertatis mul-
cet affectũ. Et quamuis suauitatẽ lusciniæ non possit imitari, imitatur tamẽ eam sedulita
De noctua. te pietatis. Noctua ipsa quemadmodũ magnis & glaucis oculorũ pupillis nocturnarum
tenebrarũ calígantẽ nõ sentit horrorẽ: & quo fuerit nox obscurior, eo cõtra usum auiũ
cæterarũ inoffensos exercet uolatus. Exorto autẽ die, & circumfuso splẽdore Solis, uisus
eius hebetat̃, quasi quibusdã erret in tenebris. Quo indicio sui declarat esse aliquos qui
cum oculos habeant ad uidendũ, uidere non soleant: & uisus sui officio, solis fungantur
in tenebris. De cordis oculis loquor, quos habent sapientes mundi & non uidẽt, in luce
nihil cernunt, in tenebris ambulãt, dum dæmoniorũ tenebrosa rimant̃, & cœli alta se ui-
dere credunt, describentes radio mundũ, mensurã aeris ipsius colligẽtes. Porro autem à
fide deuij, perpetuæ cæcitatis tenebris implicant̃, habentes in proximo diem Christi, &
lumen ecclesiæ, & nihil uidentes. aperiunt os quasi scientes omnia, acuti ad uana, hebe-
tes ad æterna, & longæ disputationis anfractu prudentes, inscij propriæ inscitiæ. Cæcita
tem itaq; dum cupiunt subtilibus euolare sermonibus, quasi noctuæ in lumine euanue-
De uespertilio-ne. runt. Vespertilio animal ignobile, à uespere nomẽ accepit. Est autem uolatilis, eademq;
quadrupes, & dentibus utitur, quos in alijs auibus reperire nõ soleas. Parit ut quadrupe
dia, non oua sed pullos uiuentes. Volitat autem in aere auium more, sed crepusculo ue-
spertino consueuit ostendi. Volitat autem non aliquo pennarum sed membranę suę ful
ta remigio, quo suspensa uelut pennarũ uolatu circumfertur atq; uegetatur. Habet & il-
lud hoc uile animal, quod sibi inuicem adhærent, & quasi in speciem botri ex aliquo lo-
co pendent: ac si se ultima quæq; laxauerit, omnes resoluuntur. Quod fit quodam mune
De gallo. re charitatis, quæ difficilè in hominibus huius mundi reperitur. Est etiã galli cantus sua-
uis in noctibus: nec solum suauis, sed etiã utilis, qui quasi bonus cohabitator & dormien
tem excitat, & solicitum admonet, & uiantem solatur, processum noctis canora signifi-
catione protestans. Hoc canente latro suas relinquit insidias, hoc ipse lucifer excitatus
oritur, cœlumq; illuminat, hoc canente mœstitiam trepidus nauta deponit, omnisq; cre
bro uespertinis flatibus excitata tempestas & procella mitescit, hoc canente deuotus af
fectus exilit ad precandum, legendi quoq; munus instaurat, hoc postremo canente, ipsa
ecclesiæ petra culpam suam diluit, quam priusquam gallus cantaret, negando contraxe
rat. Istius cantu spes omnibus redit, ægris leuatur incommodum, minuitur dolor uulne-
rum, febrium flagrantia mitigatur, reuertitur fides lapsis, Iesus titubantes respicit, erran-
tes corrigit. Deniq; respexit Petrum, & statim error abscessit: pulsa est negatio, secuta
confessio. Quod non fortuito accidisse, sed ex sententia domini, lectio docet. Sic enim
scriptum est, quia dixit Iesus ad Simonem: Non cantabit gallus, priusquam me ter abne
Matth. 27 ges. Bene fortis in die Petrus, nocte turbatur: & ante galli cantum labitur, & labitur e-
tiam tertio: ut scias non inconsulta effusione sermonis esse prolapsum, sed mentis quoq;
mutatione turbatum. Idem tamẽ post galli cantum fit fortior, & iam dignus quem Chri-
Psalm. 33 stus aspiciat. Oculi domini super iustos. Agnouit uenisse remedium, post quod iam er-
Matth. 27 rare non posset: & in uirtutem ab errore mutatus, amarissime fleuit, ut lachrymis suis
deleret errorem.

Deuota

Deuota authoris ad dominum Iesum Christum deprecatio cum clausione quinti diei. Cap. XXV

Espice nos quoque domine Iesu, ut & nos propria recognoscamus errata, sol-
R uamus pijs fletibus culpam, mereamur indulgentiam peccatorum. Ideo con fulto sermonem protraximus, ut nobis quoque gallus cãtaret, & loquentibus subueniret, quo si quod delictum obrepsisset in uerbo, culpã Christe donares. Da quæso lachrymas Petri, nolo lætitiam peccatoris. Fleuerunt Hebræi, & per mare sunt dehiscentibus undis liberati. Lætatus est Pharao quòd Hebræos tenebat inclusos: & mari mersus cum populo suo occidit. Exultauit & Iudas in mercede proditionis suæ, sed ipsius se mercedis laqueo strangulauit. Fleuit errorem suum Petrus, & meruit ut aliorum aboleret errores. Sed iam tempus est quo finire sermonem & claudere debeamus. Tempus est quo melius aut tacetur aut fletur, tempus est quo celebratur indulgẽtia peccatorum. Nobis quoque gallus iste mysticus in sacris cantet, quoniam iam Petri gallus in nostro sermone cantauit. Fleat pro nobis Petrus, qui pro se bene fleuit, & in nos pia Christi ora conuertat. Approperet Iesu domini passio, quæ quotidie delicta nostra condonat, & munus remissionis operatur. Bonus dominus dimittere ieiunos nõ uult, ne quis deficiat in uia. Si ille dicit, Misereor huius turbæ, quia triduum est quod perseuerant mecum, & non habent escam, & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in uia: cuius intenta sermoni Maria apparatus recusabat epularũ: quanto magis nos considerare debemus quia non multi sunt qui in uerbo dei uiuunt, & ideo refectio corporis desideratur? Certe illius triduo nostrum hoc postridie laboriosius est. Et ideo qui cum auibus lusimus, cum gallo cantauimus, iam domini canamus mysteria, & ad corpus Iesu cõueniant aquilæ peccatorum ablutione renouatæ. Iam enim cetus ille magnus uerum nobis Ionam reddidit, & gratulemur quòd factus est nobis uespere dies quintus. fiat nobis mane dies sextus. *Matth. 15*

CAPITA SEXTI LIBRI HEXAEMERON.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS HEXAEMERON LIBER VI, DE DIE SEXTO.

De introductione sexti diei, cum urbana auditorum ad coronationem inuitatione. Caput I

SExtus iste est dies, quo mundanæ creaturæ origo concluditur: & ideo etiam sermonis nostri quem de rerum exordijs assumpsimus, finis paratur. Qui etsi per quinq; iam dies nõ mediocri labore nobis processerit, tamen hodierno die maiore curarũ accrescit fœnore, quia in hoc & superiorum dierum periculum est, & totius summa certaminis. Etenim si in fidibus aut cantibus & athletarum cõtẽtionibus crebris licet & maximis ludicris, tamen superiores dies sine ullo coronę transiguntur dispẽdio, postremus autem dies habet sortem coronę, in quo & certandi periculũ est, & cedendi opprobriũ, & uincendi præmium: quanto magis in hoc tanto agone sapientiæ, tãto non paucorum sed uniuersorum iudicio, cum hodie nobis uelut quædam certaminis corona procedat, maior solicitudo angit, ne & superiorum effundamus laborem dierum, & præsentis subeamus pudorem? Neq; enim eadem dicendi cõditio, quæ canendi atq; luctandi: cum in illis ludus offensionis, in isto lapsus sit mortis. Illic si pecces, spectãtium fastidium est: hic damnum est audientium. Assistite igitur mihi tanquam coronæ iudices, & ingredimini mecum in hoc magnum & admirabile totius uisibilis theatrũ creaturæ. Etenim si is qui explorans nouorum aduentus hospitum, toto cos circunducit urbis ambitu, præstantiora quæq; opera demonstrans, non mediocrem locat gratiam: quanto magis sine fastidio accipere debetis quòd uelut quadam sermonis manu per hanc communẽ uos circunduco patriam, & singularum rerum species & genera demonstro, ex omnibus colligere cupiens, quanto uobis creator uniuersorum gratiam uberiorem quàm uniuersis donauerit? Vobis igitur hæc corona proponitur, uos hodie cupio uestro iudicio coronare. Nõ enim nos athletarũ modo marcentia serta deposcimus, sed uiride uestræ sanctitatis examen, quo decernatis per omnes quidem creaturas prouidentiam penetrare diuinam: & cum cæteris uobis commune corporeæ fragilitatis esse consortium, præ cæteris tamen uos animi uirtute constare, quæ sola nihil habet commune cum cæteris.

De nunc dicendis, & ordine in eis seruando. Quomodò etiam secundum
Genes. 1 authoris sententiam accipiendę sint naturæ uniuscuiusq; generis ubi scriptura dicit: Producat terra animam uiuentem &c. cum arrogãtiæ ab se repulsione. Cap. II

NVnc age, naturas bestiarum dicamus, & hominis generationẽ. Audio enim iamdudum aliquos insusurrare dicentes: Quandiu aliena discimus, & nostra nescimus? Quandiu de reliquis animantibus docemur scientiã, & nosmetipsos ignoramus? Illud dicat quod mihi prosit, unde meipsum nouerim. Et iusta est quæstio: sed ordo seruandus est quem scriptura contexuit, simulq; quia non possumus ple-
Genes. 1 nius nos cognoscere, nisi prius quæ sit omnium natura animantiũ, cognouerimus. Producat, inquit, terra animam uiuentem secundum genus, quadrupedes & serpẽtes, & bestias terræ secundum genus, & pecora secundum genus, & omnia repentia terræ ad genus. Et fecit deus bestias terræ, & omnia pecora ad genus, & omnia repentia terræ ad genus. Et uidit deus quia bona, & dixit deus: Faciamus hominem.] Hoc loco non ignoro quosdam bestiarum & pecorum & serpentium terræ species alio retulisse: ut hæc ad immanitates criminum, stultitiam peccatorum, nequitiam cogitationũ referrent. Ego autem simplices naturas uniuscuiusque generis accipio. Nec uereor, ne quis me pauperis conuiuæ præsumptione conferendum putet, qui studio humanitatis complures roget, nec his quicquam nisi uiles & usitatos apponat cibos, & tenui mensæ pauperis apparatu plus reprehensionis incurrat ex fastidio conuiuarum, quàm gratiæ referat ex hoc hospitalitatis affectu. Nec enim Helisæum amici quasi malum conuiuam agrestia apponentem

nentem olera refutarunt. Simile uarijs relationibus exquisitum illud & accuratum opipare conuiuium est, in quo phasiani aut turturis species apponitur, & in his pullus manducatur, aut pullus infertur, & ostreis est fartus, aut spondylis: aut poculū bibitur, quod diuerso colore atq; odore in alienos mutetur sapores: maritima terrenis, terrena maritimis farciuntur. Hoc est reprehendere prouidentiam creatoris, qui nobis ad uictum omnia donauit, quod non illa miscuerit. Sed hęc dulcia primo uidentur, & postea fiunt amara. Quo enim copiosior fuerit luxuries, eo perniciosior intemperantia est. Helisęus autē amara apposuit, sed postea facta sunt dulcia. Denicq; qui ante in illo cibo mortem putabant, postea in eo suauitatis & uitæ gratiam sunt adepti. Neq; rursus formidini est, ne plures uidear inuitasse, quàm possim pascere, & uobis panes deficiant uerborum meorum: quia & Helisæus etsi merito inimitabilis, nobis imitandus fide, non considerauit quantos panes haberet, sed quos haberet: diuidere omnibus uoluit, & sufficere omnibus iudicauit. Itaq; decem panes hordeacos diuidere in plebem iussit ministro. Et dixit minister: Quid dabo hoc in conspectu centum uirorum? Et respondit: Da, & manducent, quoniam hæc dicit dominus: Manducabunt, & relinquent. Fides igitur uestra faciet abundare pauperis linguæ conuiuium. Nec uereor, ne ieiunia uos edaciores faciant, quo minus repleti & esurientes ac uacui reuertamini, quia scriptum est: Confirmat iustos dominus; & in diebus famis saturabuntur. Multo pulchrius est hordeaceos panes non erubescere & apponere quod habeas, quàm negare. Helisęus qui sibi nihil reliquit, populis abundauit. Helisæus ergo hordeaceos panes non erubuit apponere, nos erubescimus simplices intelligere creaturas, quæ simplicibus & suis declarantur uocabulis? Cœlum legimus, cœlum accipiamus: terram legimus, terram intelligamus frugiferam. Quid mihi quærere quæ sit eius mensura circuitus, quàm geometræ centum octoginta milibus stadiorum æstimauerunt? Libenter fateor me nescire, quod nescio, imò quod scire nihil prodest. Melius est genera terrarum scire quàm spatia: quæ circunfuso mari, interiectis Barbarorum regionibus, suffusa atq; inuia paludibus humo, quemadmodum possumus comprehendere qui homines sumus, quod impossibile esse hominibus scriptura demonstrat, dicente deo: Quis mensus est manu aquam, & cœlū palmo, & uniuersam terrā clausa manu? Quis statuit montes in libra, & rupes in statera, & nemora in iugo? Et infra: Qui tenet gyrū terræ & habitantes in ea sicut locustas: qui statuit cœlū ut camerā. Quis igitur æqualem sibi cū deo potestatem & scientiam audeat uindicare, ut quæ deus maiestatis suæ esse proprio signauit oraculo, hæc sibi homo ad cognitionē suppetere posse præsumat? Certe Moyses eruditus erat in omni sapientia Aegyptiorum: sed quia spiritū dei accepit, quasi minister dei inanē illā & usurpatoriā philosophiæ doctrinam ueritatis rationi posthabuit, & ea descripsit mihi quæ nostræ spei accommoda iudicauit: quòd terram fecerit deus, quòd produxerit terra iuxta dei omnipotentis imperium operationemq; domini Iesu uirgulta de terris, & omnem animā uiuentem secundum genus. An ille putauit dicendum, quantum de spatio aeris occupet umbra terræ cum sol recedit à nobis, diemq; abducit, inferiora axis illuminans, & quemadmodū in regionē mundi huius incedens lunæ globus eclipsin faciat: quando quæ nihil ad nos, quasi nihil profutura præterijt? Vidit enim in sancto spiritu, non illas marcescētis iam sapientiæ uanitates sequendas, quæ rebus inexplicabilibus mentem nostrā occupant, luduntq; operam: sed ea potius describenda, quæ ad uirtutis spectauere profectum.

4.Reg.4

ibidem.

Psalm.36

Esa.40

Quomodo per dei uerbū in constitutione mundi animantiū generibus præscripta sit lex generationis & successionis. Quod præterea uolens ad usum hominis deriuare quæ genita sunt, nō debet ueritatē propriæ naturæ unicuiq; generi denegare, cum increpatiua admonitione ut homo more pecudū uiuere caueat. De quibusdam quoq; animalibus quorum proprietates uitare debemus. Cap. III

Nhæreamus igitur propheticis dictis, nec spiritus sancti quasi uilia despe-
I ctui habeamus alloquia. Producat, inquit, terra animam uiuentem pecorum & bestiarū & reptilium.] Quid argumentamur alia ubi euidenter creaturarum terrestrium natura formatur? Currit enim in constitutione mundi per omnem creaturam dei uerbum, ut subito de terris omnia quę statuit deus animantium genera producantur, & in futurum lege præscripta, secundum genus sibi similitudinemq; uniuersa

ſuccedant,ut leo leonem generet,tigris tigridem,bos bouem cygnus cygnum,aquila a-
quilam.Semel præceptum, in perpetuũ inoleuit naturæ. Et ideo miniſterij ſui obſequiũ
præbere terra non deſinit, ut priſcæ animantium ſpecies reparabili generis ſucceſſione
in nouas reparentur ætates.Sed uis ad uſum hominis deriuare quæ genita ſunt? Noli ue
ritatem unicuiq; generi naturæ propriæ denegare, & multo magis ea ad gratiam apta-
bis humanam.Primum,quia omnia genera pecorum, beſtiarum, ac piſcium,in aluũ na-
tura proſtrauit,ut alia uentre repant,alia quæ pedibus ſuſtinentur,diuerſa magis quadru
pedo corporis greſſu,& uelut affixa terris uideas eſſe quàm libera.Siquidem erigendi ſe
non habent facultatem,de terra uictum requirunt, & uentris in quem deflectuntur,ſo-
las ſequuntur uoluptates.Caue ô homo pecudum more curuari.Caue ne in aluum te nõ
tam corpore quàm cupiditate deflectas. Reſpice corporis tui formam,& ſpeciem con-
gruentem celſi uigoris aſſume. Si ſola animalia prona paſcũtur,cur te in edendo ſternis
ipſe,quem natura non ſtrauit? Cur eo delectaris,in quo naturæ iniuria eſt? Cur noctes &
dies cibo intentus,pecorum more terrena depaſceris? Cur illecebris corporalibus dedi
tus,ipſum te inhonotas,dum uentri atq; eius paſſionibus deſeruis? Cur intellectum tibi
adimis,quem tibi creator attribuit? Cur te iumentis comparas,à quibus te uoluit deus ſe
Pſalm. 31 gregari dicens:Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus? Aut ſi te e-
dacitas equi intemperantiaq; delectat, & adhinnire ad fœminas uoluptati eſt,delectet
in fræno maxillas tuas chamoq; conſtringi. Si crudelitate paſceris (ferarum hæc rabies
De aſini pigritia. eſt,quæ propter ſæuitiam trucidantur) uide ne in te quoq; crudelitatis tuæ uertatur im-
manitas.Piger aſinus,& expoſitus ad prædam,ſenſuq; tardior,quid aliud docet, niſi nos
uiuaciores eſſe debere,nec deſidia corporis animiq; pigreſcere,confugere ad fidem,quæ
De uulpis fraudulentia. onera grauia alleuare conſueuerit? Fraudulenta uulpes foueis ſe latibuliſq; demergens,
nónne indicio eſt infructuoſum eſſe animal, odioq; dignum propter rapinam,deſpectu
De perdicis aſtutia. propter infirmitatem,& ideo ſuæ incautum ſalutis,dum inſidiatur alienæ? Perdicem a-
ſtutam nouimus,quæ aliena oua diripiat,hoc eſt perdicis alterius,& corpore foueat ſuo
ſed fraudis ſuæ fructum habere non poſſe, quia cùm eduxerit pullos ſuos, amittit eos:
quia ubi uocem eius audierint,quæ oua generauit, relicta ea ad illam ſe naturali quodã
munere & amore conferunt,quam ueram ſibi matrem ouorum generatione cognoue-
rint,ſignificantes hanc nutricis fungi officio,illam parentis. Sic itaq; incaſſum proprios
Hierem. 17 fundit labores,ac fraudis ſuæ precio multatur. Vnde & Hieremias ait:Clamauit perdix,
& congregauit quæ non peperit:id eſt oua cõgregauit & clamauit quaſi ouans ſuæ frau
dis effectu.Sed ludit operam, quia impenſo labore alij educat, quos ipſa diuturno fotu
ſedulitatis animauerit.Huius imitator eſt diabolus,qui generationes creatoris æterni ra
pere contendit,& ſi quos inſipientes & ſenſus proprij carentes uigore potuerit congre
gare,fouens eos illecebris corporalibus, ubi primum uox Chriſti paruulis fuerit infuſa,
diſcedunt,atq; ad eam ſe conferunt matrem, quæ pullos ſuos ſicut auis materno amore
complectitur.Congregauit enim diabolus gentiles, quos nõ creauerat:ſed ubi in Euan
gelio ſuo uocem Chriſtus emiſit,ad eum ſe potiſſimum contulerunt,quos ſub umbra a-
De leonis ſuperbia & ferocitate. larum ſuarum ipſe ſuſcepit,& matri dedit eccleſiæ nutriendos.Leo naturæ ſuæ ui ſuper-
bus,ferocitatem ſui aliarum ferarum generibus miſcere neſcit, ſed quaſi rex quidam plu
rimorum dedignatur conſortium.Qui etiam cibum faſtidit heſternum & ipſas ſuæ eſcæ
reliquias auerſatur. Quæ autem ſe ei ſociare fera audeat, cuius uoci tantus naturaliter
ineſt terror,ut multa animantium quæ per celeritatem poſſent impetum eius euadere,
De coloris pardi uarietate. rugientis eius ſonitu uelut quadam ui attonita atq; icta deficiant? Nam de pardi ſpecie
nec ſcriptura ſiluit,quòd uarietate coloris, motus uarios animæ ſuæ prodat. Dicit enim
Hierem. 13 Hieremias:Si mutabit Aethiops pellem ſuam:& pardus uarietatem? Non ſolum enim
de figura,ſed etiam de mobilitate furoris iſtud accipitur, eo quòd tenebroſis & inquie-
tis ac mobilibus infidæ mentis atq; animi mutationibus decoloratus populus Iudæorũ,
boni propoſiti gratiam iam tenere non poſſit,nec ad emendationem ullam
correctionemq; remeare,qui ſemel ferinam indue-
rit immanitatem.

De qua-

De quadrupedibus quibusdam animalibus, in quorum natura est aliquid quod imitari debemus. Cap. IIII

B Si tamen etiam in natura quadrupedum quod imitari nos sermo adhortatur propheticus, quo exemplo caueamus desidiam, exiguitate uel infirmitate corporis à uirtutis studio non reflectamur, neq; reuocemur ab ullius propositi magnitudine. Exigua est enim formica, quæ maiora suis audet uiribus: neq; seruitio ad operandum cogitur, sed spontaneæ proposito prospicientiæ futura alimentorum subsidia sibi præstruit. Cuius ut imiteris industriam, scriptura commonet te, dicens: Confer te ad formicam ô piger, & æmulare uias eius, & esto illa sapientior. Illa enim nullã culturam possidet, neq; eam quæ se cogat habens, neq; sub domino agens: quemadmodum præparat escam, quæ de tuis laboribus sibi messem recondit: & cum tu plerumq; egeas, illa non indiget. Nulla sunt ei clausa horrea, nullæ impenetrabiles custodiæ, nulli inuiolabiles acerui. Spectat custos, furtaq; prohibere non audet: aspicit sua damna possessor nec uindicat. Nigro cõuectatur agmine præda per campos, feruẽt semitæ comitatu uiantium, & quę cõprehendi angusto ore nõ possunt, humeris grandia frumenta truduntur. Spectat hæc dominus messis, & erubescit tam parca piæ industriæ negare compendia.

De formicæ industria. Prouer. 6

Quid autẽ de canibus loquar, quibus insitũ est natura quadã referre gratiam, & solicitas excubias pro dominorũ salute prætendere? Vnde ad immemores beneficij, & desides atq; ignauos clamat scriptura: Canes muti, nescientes latrare. Sunt enim canes qui nouerint latrare pro dominis, nouerint sua tecta defendere. Vnde & tu disce uocem tuã exercere pro Christo, quando ouile ecclesiæ incursant lupi graues. Disce in ore tuo uerbum tenere, ne quasi mutus canis commissam tibi fidei custodiam quodã præuaricationis silentio deseruisse uidearis. Talis canis uiator & comes angeli est, quem Raphael in libro prophetico nõ ociose sibi & Tobiæ filio adiungendum putauit, quando perrexit ut Asmodæum fugaret, firmaret copulam cõiugalem. Memoris enim affectus gratia pellitur dæmonium, stabilitur coniugium. Mutæ itaq; specie bestiæ sanctus Raphael angelus Tobiæ iuuenis quem tuendum receperat, ad relationem gratiæ erudiebat affectũ. Quis enim non erubescat gratiam bene de se merentibus non referre, cum uideat etiã bestias refugere crimen ingrati? Et illæ impertitæ alimoniæ seruant memoriam, tu nõ seruas salutis acceptæ?

De canum gratitudine. Esa. 56

Tob. 6. & 11

Vrsa insidians licet, ut scriptura ait, est enim plena fraudis fera, tamẽ fertur informes utero partus edere, sed natos lingua fingere, atq; in speciẽ sui similitudinemq; formare. Nõ miraris in fera tam pij oris officia, cuius naturam pietas exprimit? Vrsa igitur partus suos ad sui effingit similitudinẽ, tu filios tuos instituere similes tui non potes? Quid quod etiam medendi industriã non prætermisit? Siquidem graui affecta cæde, & consauciata uulneribus mederi sibi nouit, herbæ cui nomẽ est phlomos, ut Græci appellant, ulcera subijciens sua, ut solo curentur attactu.

De ursæ pietate in partus suos.

De medendi industria eiusdẽ.

Serpens quoq; pastu feniculi cæcitatem repellit exceptã. Itaq; ubi oculos obduci sibi senserit, nota remedia petit, nec fraudatur effectu.

De serpẽtis cõtra cæcitatẽ remedio per feniculum.

Testudo uisceribus pasta serpentis, cum uenenum aduerterit sibi serpere, origano medicinam suæ salutis exercet. Et cum sit uolutabris palustribus mersa, curare se tamen proprio nouit antidoto, certoq; auxilio sanitatis, potestates herbarum etiam ipsa scire se comprobat.

De testudine.

Videas etiam uulpem lachrymula pinus medentem sibi, & tali remedio imminentis mortis spatia proferentẽ. Clamat ipse dominus in Hieremiæ libro: Turtur & hirundo, agri passeres custodierunt tempora introitus sui: populus autem meus non cognouit iudicia domini. Nouit hirundo quando ueniat, quando etiam reuertatur: nouit etiam pia auis annũciare aduentus sui testimonio ueris indiciũ: nouit etiam formica explorare serenitatis tempora. Nam cũ aduerterit madidatos imbre fructus suos humescere, explorato diligentius aere quando iugẽ possit seruare tẽperiem, aceruos reserat suos, & de cauernis foras suis humeris exportat, ut iugi sole propria frumenta siccentur. Deniq; haudquaquam illis diebus omnibus rumpi de nubibus imbres uideris, nisi cum fruges suas horreis proprijs formica reuocauerit.

Hierem. 6

De exploratione serenitatis à formica.

Boues pendente pluuia ad præsepia se tenere nouerunt. Iidem ubi naturali sensu mutationẽ cœli collegerint, foras spectant, & ultra præsepia ceruices extendũt suas una omnes specie, ut prodire se uelle testentur. Ouis sub aduentũ hyemis inexplebilis ad escam, insatiabiliter herbam rapit, eo quòd præsentiat asperitatẽ hyemis futuram, ut se prius herbæ pabulo farciat, quàm gelu

De prænotitia pluuiæ ac cœli mutationis à bobus.

De Echini terreni cautela.

adurente omnis herba deficiat. Echinus iste terrenus quē uulgo hericium uocāt, si quid insidiarum præsenserit, spinis suis clauditur, atq; in sua se arma colligit, ut quicunq; eum contingendum putauerit, uulneretur. Idemq; echinus futuri prouidens, geminas sibi respirandi uias munit, ut quando Boream flaturum collegerit, septentrionalem obstruat: quando Noto cognouerit detergi aeris nubila, ad septentrionalem se conferat, ut flatus declinet obuios, & è regione nocituros. Vnde dignam domino laudem Propheta detulit dicens: Quàm magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti. Omnia penetrat diuina sapientia, implet omnia: idq; locupletius ex irrationabilium sensibus, quàm ex rationabilium disputatione colligitur. Validius est enim naturæ testimonium, quàm doctrinæ argumentum. Cuiq; animanti incognitum est quemadmodum suam tueatur salutem: si uirtus suppetit, resistendo: si uelocitas, fugiendo: si astutia, præcauendo. Quis eas usum medendi, herbarumq; docuit habere notitiā? Homines sumus, & sæpe specie herbarū fallimur, & plerunq; quas salubres putamus, noxias reperimus. Quoties inter dulces epulas cibus letalis irrepsit, & inter ipsas aulicorū excubias ministrorū, uitalia regum feralis esca penetrauit? Feræ solo norunt odore noxia & profutura discernere: nullo præuio, nullo prægustatore carpitur herba, nec lædit. Melior enim magistra ueritatis natura est. Hæc sine ullius magisterio suauitatē sanitatis nostris infundit sensibus, eadem doloris acerbitatem docet esse fugiendam. Hinc uita dulcior, mors amarior. Hæc cōmendat leænæ catulos suos, & immitē feram materno mollit affectu: hæc tigridis interpellat ferocitatem, & imminentē eam prædæ reflectit. Namq; ubi uacuū raptæ sobolis cubile reperit, illico uestigijs raptoris insistit. At ille quamuis equo uectus fugaci, uidens tamen uelocitate feræ se posse præuerti, nec euadendi ullū suppetere sibi posse subsidium, technam huiusmodi fraude molitur: ubi se contiguum uiderit, sphæram de uitro proijcit. At illa imagine sui luditur, & sobolem putat, reuocat impetum, colligere fœtum desiderans. Rursus inani specie retenta, totis se ad comprehendendum equitem uiribus fundit, & iracundiæ stimulo uelocior fugienti imminet. Ille iterum sphæræ obiectu sequentem retardat, nec tamen sedulitatem matris memoria fraudis excludit: cassam uersat imaginem, & quasi lactatura fœtus residet. Sic pietatis suæ studio decepta, & uindictam amittit & prolem. Quid nobis scriptura affert quæ dicit? Filij diligite patres uestros, parentes nolite ad iracundiā prouocare filios uestros? Natura hoc bestijs infundit, ut catulos proprios ament, fœtus suos diligant. Nesciunt illæ odia nouercalia, nec mutato concubitu parentes à sobole deprauantur, neq; nouerunt præferre filios posterioris copulæ, superioris autem negligere. norunt pignora sua, nesciunt charitatis differentiā, odiorum incentiua, offensionum discrimina. Simplex ferarum natura est, nescit ueritatis calumnias. Sic enim omnia temperauit deus, ut quibus minus rationis daret, plus indulgeret affectus. Quæ fera pro catulis suis non ipsa potissimū se offerat morti? Quæ fera fœtus suos, innumeris licet obsessa cuneis armatorum, non suis uisceribus tegat? Ingruat licet telorū seges, illa tamen paruulos suos muro sui corporis septos immunes pręstat periculi. Quid dicit homo, qui mandatum negligit, naturam obliterat? filius patrem despicit, pater abdicat filium, & hoc putant ius esse, ubi damnatur fœcunditas. Se potius pater damnat, qui facit irritum esse quod genuit. Et hoc putatur authoritatis esse, ubi sterilitate natura multatur. Exortem rationis canem esse nemo dubitauerit: tamen si sensus eius uigorem consideres, censes eum sentiendi sagacitate uim sibi rationis asciscere. Deniq; quod pauci in gymnasiis constituti, qui totam in discendo uitæ longæuitatem contriuerint, uix potuerunt cognoscere, ut syllogismorum coniunctiones contexerent, hoc naturali canes eruditione comprehendere, facile poterit æstimari. Nam ubi uestigiū leporis cerui'ue repererit, atq; ad diuerticulum semitæ uenerit, & quoddam uiarum compitum quod partes in plurimas scinditur, obiens singularum semitarum exordia, tacitus secū ipse pertractat, uelut syllogisticam uocem sagacitate colligendi odoris emittens: aut in hanc partem, inquit, deflexit, aut in illam, aut certe in hunc se anfractum contulit, sed nec istam, nec illam ingressus est: superest igitur ut in istam se partē sine dubitatione contulerit. Quod homines uix prolixa compositæ artis meditatione componunt, hoc canibus ex natura suppetit, ut ante mendaciū deprehendant, & postea falsitate repudiata inueniant ueritatē. Nónne totos dies conterunt philosophi, propositiones sibi in pul-

uerem

Marginal notes: *Psalm. 103* (beside "lit dicens: Quàm magnificata…"); *De naturæ admiranda uirtute.* (beside "uitalia regum feralis esca…"); *De tigridis pietate in prolem, & eius delusione.* (beside "dis interpellat ferocitatem…"); *Ephes. 6* (beside "dictam amittit & prolem…"); *De canis sagacitate & uigore sensus.* (beside "rilitate natura multatur…").

uerem diuidentes, qui radio sibi describunt singulas, & ex tribus, cum unam earū ueram esse necesse sit, duas primo interficiunt tanquam mendacio cōgruentes, & sic in ea quæ relicta est, uim ueritatis inhærere definiunt? Quis tam tenax potest esse beneficij, & memor gratiæ? quando quidē pro domino etiā in latrones insilire nouerūt, & extraneorum accessus prohibere nocturnos, & mori pro dominis, & cōmori cum dominis sint parati? Sæpe etiam necis illatæ euidentia canes ad redarguendos reos indicia prodiderūt, ut muto eorū testimonio plerumq; sit creditum. Antiochiæ ferunt in remotiori parte urbis crepusculo necatū uirum, qui canem sibi adiunctum haberet. Miles quidam prædandi studio minister cędis extiterat, tectus idem tenebroso adhuc diei exordio in alias partes concesserat: iacebat inhumatū cadauer, frequens spectantiū uulgus astabat, canis questu lachrymabili domini deflebat ærumnam. Forte is qui necem intulerat (ut se habet uersutia humani ingenij) quo conuersandi in medio authoritate præsumpta fidē adsciseeret innocentiæ, ad illam circunspectantis populi accessit coronā, & uelut miserans appropinquauit ad funus. Tū canis sequestrato paulisper questu doloris, arma ultionis assumpsit, atq; apprehensum tenuit, & uelut epilogo quodā miserabile carmen immurmurās, uniuersos conuertit in lachrymas, fidemq; probationi detulit, quòd solum tenuit ex plurimis, nec dimisit. Deniq; perturbatus ille, quòd tam manifestum rei indicem, neq; odij, neq; inimicitiarum, neq; inuidiæ, aut iniuriæ alicuius poterat obiectione euacuare, crimen diutius nequiuit refellere. Itaq; quod erat difficilius, ultionem persecutus est, quia defensionem præstare non potuit. Quid nos dignum nostro referimus creatori, cuius cibo uescimur, & dissimulamus iniurias, & sæpe inimicis dei eas quas à deo accepimus, epulas exhibemus? Quid agniculis simplicius, quos minusculæ paruulorum cōparamus infantiæ? Sępe ex his in magno grege agniculus per ouilia tota uagatus errat à matre, & cum eam reperire non possit, balatu frequenti absentem incitat, ut responsuræ uocē excitet, quo ab eius sono errabunda replicet uestigia, multis licet uersetur in milibus ouiū, recognoscit uocem parentis, festinat ad matrem, lactis quoq; materni notos sibi fontes requirit, quamuis cibi desiderio detineatur & potus, transcurrit tamen aliena ubera grauida, licet humore lactis exundent, solam matrē requirit, solius sibi materni uberis pauperes succos significat abundare. Illa quoq; inter multa agniculorum milia solum filium nouit, unus quamuis plurimorum balatus, eadem species, sed illa tamen fœtum suum discernit à cæteris, & solum filium tacito pietatis testimonio recognoscit. Pastor errat in discretione ouium, agniculus in agnitione matris nescit errare. Pastor fallitur specie, sed ouis pietate non fallitur. Vnus odor omnibus, sed tamen habet natura odorem suū domesticum, quem soboles chara speciali quadā uidetur proprietate redolere. Habet suos usus natura, & sensus domesticos. Vix infantulo cœperunt dentes prorumpere, & iam nouit sua arma tentare. Nondū catulo dentes, & tanquam habeat, ore proprio se quærit ulcisci. Nondum ceruo cornua, & tamē fronte præludit atq; ex ea quæ nondū expertus sit tela minitatur. Lupus si prior hominem uiderit, uocem eripit, & despicit eum tanquā uictor uocis ablatæ. Idem si se præuisum senserit, deponit ferociam, non potest currere. Leo gallum, & maxime albū ueretur. Caprea uulnerata dictamū petit, & de uulnere excludit sagittas. Norunt & bestiæ remedia sua. Leo æger simiam quærit ut deuoret, quo possit sanari. Leopardus capreæ agrestis sanguinē bibit, & uim languoris euitat. Omnis fera ægra canis hausto curatur sanguine. Vrsus æger formicas deuorat. Ceruus oleæ ramusculos mandit. Ergo feræ norūt expetere ea quæ sibi prosunt, tu ignoras ô homo remedia tua? Tu nescis quomodo uirtutē eripias aduersario, ut te tanquā præuētus lupus effugere non possit, ut oculo tuę mentis eius perfidiā deprehendas, & prior cursum uerborū eius impedias, impudentiā eius, & acumen disputationis obtundas. Quod si te ille præuenerit, uocē tibi aufert: & si obmutueris, solue amictū tuū ut sermonem resoluas. Et si in te insurrexerit lupus, petrā capis, & fugit. Petra tua Christus est. Si ad Christū confugias, fugit lupus, nec terrere te poterit. Hanc petrā quæsiuit Petrus cū titubaret in fluctibus & inuenit quod quæsiuit, quia dexterā amplexus est Christi. Quid dicā allio homines delectari, & illud ad escā sumere, quod & leopardus fugit? Deniq; sicubi allium aliquis confricandū putauerit, leopardus inde exilit, nec resistit. Cuius uenenata fera odorem non potest sustinere, id tu pro cibo sumis, & uisceribus infundis internis? Sed medicatur

De memoria beneficiorum, & fidelitate canū.

De ereptione uocis hominis, à lupo.

Quod leo gallum ueretur.

1. Cor. 10

Quod alliū fuget leopardū.

catur interdum doloribus. Sumatur pro medicamento non pro cibo: sumatur ab ægrotantibus, non ab epulantibus. Medicamentum quæris, & ieiunium fugis, quasi maius aliud remedium reperire possis. Ieiuni hominis sputum si serpens gustauerit, moritur. Vides quanta uis ieiunij sit, ut & sputo suo homo terrenum serpentem interficiat, & merito spiritalem. Quantam dominus etiam minusculis infudit prudentiam? Turtur nido suo, ne pullos suos incurset lupus, squillæ folia superiacit. Nouit enim quod huiusmodi folia lupi fugere consuerint. Nouit auicula quomodo posteritatem foueat suam, & tu ignoras, tu negligis quomodo aduersum lupos nequitiæ spiritalis posteritatē uitæ huius habeas tutiorem?

Qua ratione dominus alijs bestijs angustiora, alijs prolixiora colla formauerit. Et elephantorum descriptio quantum ad membra, & proprietates eorum. Cap. V

Ed reuertamur ad seriem creaturæ, & consideremus qua ratione dominus alijs bestijs angustiora colla formauerit, ut leonibus atque tigridibus, ursis quoque: alijs prolixiora, ut elephantis, & camelis. Nonne euidens causa est, quia illis feris quæ carne uescuntur, nō erat opus prolixitate ceruicis? Non enim in terras pascendi gratia ceruicem atque ora deijciunt, sed aut ceruum inuadunt, aut bouem ouemque discerpunt. Camelus uerò cum sit altior, quomodo herbis minutissimis pasceretur, nisi longiora usque ad terram colla ad usum pastionis extenderet? Itaque camelus pro ratione proceritatis suæ prolixiora colla sortitus est. Equus pro ratione, bos quoque simili modo. Hi enim pascuntur herbis. Elephantus autem etiam prominentem promuscidem habet quia cum sit eminentior cunctis, se inclinare ad pascendum non potest. Itaque promuscidis ad colligendum cibum utitur ministerio. Ea immani bestiæ largi potus infundit humorem, ideoque concaua est, quo ad restinguendam tantæ beluæ sitim plenos lacus hauriat, aut collecto flumine possit undare potantem. Ceruix sane minor est quàm poscat tanti corporis moles, ne ea quoque oneri magis esset quàm usui. Ideoque nec genua inflectit, quia rigidioribus opus fuit cruribus, quo uelut columnis tanta possit membrorum machina sustineri. Calcaneum leuiter incuruat, rigent cætera pedum à summo usque ad imum. Nec sicut nos, in chylas nos sæpe deponimus, ita se etiam bestia potest tanta deflectere, meritoque non uoluendi se, neque recubandi usum cum cæteris animantibus potest habere cōmunem. Fulcitur hincinde trabibus maximis, ut in somnū aliquantulū sine periculo reflectatur, quia pes eius nulla artuū coniunctione distinguitur. Mansuetis igitur ueluti quædam fulcra eorum quibus hic usus est, parantur ingenio: feris autem & agrestibus quia nemo huiusmodi quibus sustentari queant fulcra substernit, hinc uenit usus periculi. Namque arbori innixi aut costas fricāt, aut in somnū sese relaxant. Quæ non nunquam uicta atque inflexa tanto corpore frangitur, atque ille qui sese in eandē refuderat, corruit, nec erigere atque eleuare se potest, ibique iacēs interit, aut gemitu suo proditus sternitur, dum uentre cæterisque iuxta mollioribus ad uulnus patet. Nā dorsum eius cæteraque exteriora non ulla facile solent tela penetrare. Sunt autem qui propter ebur has illis insidias parent, ut arbores eas quibus se applicare cōsueuerint, ex alia parte quà infrequentior usus eis sit, aliquantulū recidāt: ut reflectente se elephanto, pondus membrorū eius sustinere nō possint, ruinamque eius arcessant. Sed si quis ista reprehendit, reprehendat etiam altitudines ædificiorum, quæ citius grauē minantur ruinam, & difficilius lapsa reparantur. Verum si illa aut propter pulchritudinē, aut propter speculā frequenter attollimus, hæc quoque in elephantis probare debemus, quia magnū rebus bellicis usum ministrāt. Inde gens Persarū ferox bellis, ualida sagittis, omniumque telorū iactu, quia de superioribus ad inferiora ualidiore nisu tela torquentur, acies eorū uelut gradientibus turribus septa procedit. In medijs campis tanquā de muro dimicant, & uelut in arce quadam & specula collocati, spectāt magis bella quàm subeunt. Ita alieni à periculo uidētur, tuti molibus bestiarū. Quis enī eos adire audeat, cùm desuper iaculis facile figatur, inferius elephantorum conteratur incursu? Denique cedunt illis acies & armatorum cunei, & castra illa quadrata soluuntur. Intollerabili nanque impetu in hostes ruunt, ut nullo agmine bellatorum, nulla constipatione militū, nullo clypeorum retardentur obiectu: uelut quidam mobiles montes uersantur in prælijs, & ut colles alto eminent uertice, mugitus fragore om-

Marginalia: Elephanti promuscis. — De eiusdem ceruice. — Cur trabibus fulciatur. — De insidijs quæ elephantis propter ebur parātur. — De usu quem elephanti rebus bellicis ministrant.

gore omniũ perturbant confidentiam. Quid his faciat pedes, quamuis lacertis ualidus,
& manu promptus, cum sibi septũs armatorũ populus gradientium ut murus occurrat?
Quid faciat eques, cum equus eius perterrefactus, tantæ bestiæ immanitatẽ diffugiat?
Quid faciat sagittarius, quum desuper ferrata uirorum corpora iaculi ictum sentire non
possint: bestia quoq; nec nuda facile penetrabilis ferro sit, & munita loricis obuias sine
sui periculo acies secet, & conterat turmas? Itaq; ut immensa ædificia, ita elephanti fun-
damentis ualidioribus sustinent, alioquin imparibus fulti pedib. intra breuem laberen-
tur ætatem. Nunc autem & trecentis & amplius feruntur annis uitam producere, quia *De lõgitudine uitæ elephantorum.*
omnia sibi ad magnitudinẽ membra conueniunt. Ideoq; non distincti ut nobis sed com
pacti artus sunt, quo sint robustiores. Quàm cito hominibus, si diu steterint, aut ueloci-
us cucurrerint, uel iugiter ambulauerint, genua uexant & plantæ. Cõiuncta enim & ar-
ticulata facilius quàm concreta atq; solidata, aut doloris sensum, aut casum offensionis
admittunt. Et quid miraris, si uestiti armis timentur, quandoquidem dentibus suis tanq̃ *De dentib. quibus armantur elephanti.*
naturalib. spiculis semper armati sunt? Promuscide sua quicquid inuoluerint, frangunt:
pede quicquid compresserint, uelut quodam lapsu ruinæ ingẽtis exanimant. Inuoluunt
promuscide nemora ad sui escam, & quasi quidam altissimi dracones serpentinis quos *De promuscidis & pedis uiribus.*
ceperint spiris flagellant. Plerunq; eas in orbem colligunt, maximè cum de terra cibus
legitur, aut potus hauritur. Documento itaq; nobis sunt, quòd nihil superfluum sit crea
tum, & tamen hæc tantæ molis bestia subiecta nobis, imperijs seruit humanis.

De prælibatione cõmendationis humanæ creaturæ, cum exhortatione ut ho-
mo seipsum noscat, & sibi attendat. Cap. VI

Tenim quoniã de hominis creatura dicturi sumus, cõmendationem ei præ-
B struere & prælibare debemus. Videbatur nihil elephantis creatura habere
robustius, nihil tam terribile uel procerum, nihil tam ferum quàm leones uel
tigrides sunt: & hæc seruiunt homini, & naturam suam humana institutione deponunt:
obliuiscunt quòd nata sunt, induunt quod iubentur. Quid multa? Docẽtur ut paruuli,
seruiunt ut infirmi, uerberant ut timidi, corrigunt ut subditi, in mores transeũt nostros;
quoniam motus proprios perdiderũt. Mirabilis igitur natura in maximis, mirabilis enim
in excelsis dominus, mirabilis etiam in minimis. Sicut enim non minus plana camporũ
quàm montium alta miramur, nec plus altitudinem cedri stupemus, quàm uitis aut oleæ
breuis fœcunditatem: ita non amplius miror elephantum quia procerus est, q̃ murem
qui terribilis elephanto est. Naturæ igitur hæc potentia est: ut terribilia alijs, alijs meti-
culosa sint. Est enim donata prærogatiua quædam singulis creaturis, ut quibusdã priui-
legijs proprijs fulciantur. Formidabilis tauris elephantus, murem timet. Leo quidẽ rex
ferarum, exiguo scorpionis aculeo exagitatur, & ueneno serpentis occidit. Eximia leo-
nis pulchritudo comantes ceruice thoros excutit, cum sublato serpens pectore attollit
ora. Sed quis non miretur tam breui scorpionis aculeo ut incorporeum putes, ingentiũ
corporũ excire mortem? Nec hoc quisquam reprehendat, quòd creator serpentes crea
turis suis aliaq; uel animantiũ uel herbarum genera uenenata miscuerit. Nata sunt enim
hæc ad correptionẽ nostram, nõ ad deformationem. Nam quæ ignauis, aut infirmis, aut
impijs plerunq; offensioni atq; terrori, sunt alijs usui. Ita sunt hæc ut pædagogi paruulis.
Amari uidentur, acerbi & molesti, formidabiles uerbere, libertatem lasciuiendi negãt;
necessitatẽ disciplinæ exigunt, puerîles animos, ne luxu diffluant, terrore constringũt,
ideoq; horũ austeritate frugi euadunt, sobrij, continentes, laudi magis quàm ludo dedi-
ti. Vides quid terribilia illa flagella proficiant? Sic & serpentes flagella sunt eorum qui-
bus infirma animi ætas, & quædam puerilis mentis est uirtus: cæterum fortioribus noce
re non possunt. Deniq; confidenti in domino dictũ est: Super aspidem & basiliscum am *Psalm. 90*
bulabis, & conculcabis leonẽ & draconem. Paulũ momordit uipera, & putabant eum *Act. 28*
quasi peccatorẽ uix de naufragio seruatum, ueneno esse moriturum: sed posteaq̃ inuio
labilis permansit, excussa in ignem uipera, plus apud intuẽtes uenerationis inuenit. Sed
& ipse dominus ad omnes ait: Qui crediderit & baptizatus fuerit, hic saluus erit: qui ue- *Matth. 16*
rò nõ crediderit, condemnabit. Signa aũt credentium hæc dixit fore, ut serpentes manu
mulceant, uenena his atq; omne mortiferũ, etiamsi biberint, nocere nõ possint. Tua igit
tibi magis incredulitas ô homo, q̃ uenena metuenda serpentium sunt. Time igitur illa,

ut saltem dum formidantur illa, ad fidem prouocare te possint. Quòd si deū non times, uel ultricia perfidiæ uenena formides. Nunc quoniā & elephantos uides tibi subditos, & leones esse subiectos, nosce teipsum ô homo: quod non (ut ferunt) Apollinis Pythij, sed Salomonis sancti est, qui ait: Nisi scias te formosa in mulieribus. quanquam multo antea Moyses in Deuteronomio scripserit: Attende tibi ô homo. Attende tibi, ait lex. Et propheta ait: Nisi scias te. Cui hoc dicit? Formosa, inquit, in mulieribus. Quæ est pulchra in mulieribus, nisi anima, quæ in utroque sexu præstantiam possidet pulchritudinis? Et meritò decora est, quæ non terrena sed cœlestia: non corruptibilia sed incorrupta desiderat, in quibus decus perire non soleat. Corporalia enim omnia processu ætatis, aut ægritudinis inæqualitate marcescunt. Huic attende, dicit Moyses, in qua tu totus es, in qua

Matth. 7 melior tui portio est. Denique interpretatus est dominus quis sis tu, dicens: Attendite uobis à falsis prophetis. Isti enim animam debilitant, mentē subruunt. Non igit̄ caro tu es. Quid enim est caro sine animæ gubernaculo, mentis uigore? Caro hodie sumitur, cras deponitur. Caro tēporalis, anima diuturna. Caro amictus est animæ, quæ se induit quodam corporis uestimento. Non igitur tu uestimentū es, sed qui uestimento uteris. Ideo

Coloss. 3 tibi dicitur, ut expolians ueterem hominem cum actibus eius, nouum induas, qui nō in corporis qualitate, sed in spiritu mentis, & agnitione renouatur. Nō, inquam, caro es tu.

1. Cor. 3 Neque enim carni dicitur: Templum enim dei sanctum est, quod estis uos. Et alibi: Tem-

ibidem. plum dei uos estis, & spiritus sanctus habitat in uobis. Sed renouatis dicit̄, & fidelibus, in quibus permanet spiritus dei. In carnalibus autem non permanet, quia scriptum est:

Genes. 3 Non permanebit spiritus meus in istis, quoniam carnes sunt.

De nostræ creationis serie. Et quid sit imago dei, cum iterata adhortatione, ut homo sibi attendat, & seipsum sciat. Cap. VII

Genes. 1 Sed prius ipsius creationis nostræ seriem consideremus. Faciamus, inquit, hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Quis hoc dicit? Non'ne deus qui te fecit? Quid est deus? Caro, an spiritus? Nō caro utique, sed spiritus. Cuius similis caro esse non potest, quia ipse incorporeus & inuisibilis est, caro autē comprehenditur & uidetur. Cui dicit? Non sibi utique, quia non dicit faciā, sed faciamus. Non angelis, quia ministri sunt: serui aūt cum domino, & opera cum authore non possunt operationis habere consortium: sed dicit filio, etiamsi Iudæi nolint, etiam si Arriani repugnent. Sed & Iudæi conticescant, & Arriani cum suis paribus obmutescant, qui dum unum à consortio diuinæ operationis excludunt, plures inserūt: & prærogatiuam quam filio negant, seruulis donant. Sed esto, ut adminiculo seruulorum ad operandū deus uobis indiguisse uideatur. Si operatio cōmunis est cum angelis deo, nunquid deo & angelis imago cōmunis est? Nunquid angelis diceret: Faciamus hominem ad nostram ima-

Coloss. 1 ginem & similitudinem? Sed quis sit imago Dei, audi dicentē: Qui eripuit nos, inquit, de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij charitatis suæ, in quo habemus redemptionem, remissionem peccatorū, qui est imago dei inuisibilis, & primogenitus uniuersæ creaturæ. Ipse est imago dei patris, qui semper est, & erat in principio. Denique

Ioan. 4 imago est qui dicit: Philippe, qui uidet me, uidet & patrem. Et quomodo tu cum imaginem uiuam patris uiuentis uideas, dicis: Ostende nobis patrē? Non credis quia ego in patre, & pater in me est? Imago dei, uirtus est, non infirmitas: imago dei sapientia est, & imago dei iustitia est. Sed sapientia diuina est sempiterna iustitia. Imago dei est solus ille

Ibidem 10 qui dixit: Ego & pater unum sumus: ita habens similitudinē patris, ut diuinitatis & plenitudinis habeat unitatē. Vbi dicit, Faciamus: quo modo inæqualitas? Cum iterū dicat, Ad similitudinē nostram: ubi est dissimilitudo? Sic & in Euangelio ubi dicit: Ego & pater, utique nō una persona est: ubi aūt ait, Vnū sumus, nulla est discrepantia diuinitatis aut operis: nō igit̄ in utroque una persona, sed una substātia est. Et bene addidit, Sumus: quia semper esse diuinū est, ut coæternū credas, quem putabas dissimilem esse. Aeternus est

Exod. 3 enim, de quo dicit Moyses: Qui est, misit me. Pulchrē etiam illud præmisit: Ego & pater. Nam si patrē præmisisset, tu minorem filiū iudicares: sed præmisit filium, quem nō conuenit credi patre superiorē. Adiunxit patrē, ut aduertas deum patrē & filiū eius ordinis præiudicio non teneri. Attende, inquit, tibi soli. Aliud enim sumus nos, alia sunt nostra, alia quæ circa nos sunt. Nos sumus, hoc est, anima & mens: nostra sunt corporis mēbra, & sensus

& sensus eius: circa nos pecunia est, serui sunt, & uitæ istius apparatus. Tibi ergo attende, & teipsum scito, hoc est non quales lacertos habeas, non quantam corporis fortitudinem, non quantas possessiones, quantam potentiam, sed qualem animam ac mentē, unde omnia consilia proficiscunt, ad quam operum tuorum fructus refertur. Illa est eñ plena sapiētiæ, plena pietatis atq; iustitiæ, quoniã omnis uirtus à deo est. Cui dicit deus: Ecce ego Hierusalem pinxi muros tuos. Illa anima à deo pingitur, quę habet in se uirtutum gratiam renitentem, splendoremq; pietatis. Illa anima bene picta est, in qua elucet diuinæ operationis effigies. Illa anima bene picta est, in qua est splēdor gloriæ, & paternæ imago substantiæ. Secundum hanc imaginem quæ refulget, pictura preciosa est. Secundum hanc imaginem Adam ante peccatum: sed ubi lapsus est, deposuit imaginem cœlestis, sumpsit terrestris effigiem. Sed fugiamus hanc imaginem quæ intrare ciuitatē dei non potest, quia scriptum est: Domine in ciuitate tua imaginē eorum ad nihilum re- *Psalm. 73*
diges. Et non intrat indigna imago, & quæ intrauerit excluditur, quia non intrabit, inquit, in eam omne cōmune, & qui facit execrationem & mendacium, sed ille intrabit in eam cuius in fronte agni nomen scriptum est. Anima igitur nostra ad imaginem dei est. In hac totus es homo, quia sine hac nihil es, sed es terra, & in terram resolueris. Denique ut scias quia sine anima caro nihil est: Nolite, inquit, timere eos qui possunt corpus occi *Matth. 10*
dere, animam autem non possunt. Quid igitur in carne præsumis, qui nihil amittis, si carnem amiseris? Sed illud time, ne animæ tuæ defrauderis auxilio. Quam enim dabit *Matth. 16*
homo cōmutationem pro anima sua, in qua non exigua sui portio, sed totius humanæ uniuersitatis substantia est? Hæc est per quam cæteris ferarum auiumq; dominaris animantibus: hæc est ad imaginem dei, corpus autem ad speciem bestiarum. In hac pium diuinæ imitationis insigne, in illo cum feris ac beluis uile consortium.

De elimatiori tractatu quid sit ad imaginem Dei. Et de anima quomodo sit ad imaginem dei. Et utrum de ea dici potuerit: Faciamus hominē ad imaginē nostram: utrum pręterea secundum corpus, an secundū animam iustificatio conferri uideatur, cum uehementiori incitatione ut homo seipsum agnoscat, & sibi attendat. Cap. VIII

SEd tractemus elimatius quid sit ad imaginem dei. Caro nunquid ad imaginem dei est? Ergo in deo terra est, quia caro terra est? Ergo corporeus deus? Ergo infirmus ut caro, passionibusq; subiectus? Et forte caput tibi uideatur ad similitudinem dei, quia eminet: aut oculi, quia intuentur: uel aures, quia audiunt. Si altitudinem spectes, num proceri uidemur, quia paululum uertice eminemus à terris? Sed id non pudet, eò nos similes dei dici, quia serpentib. cæterisq; reptantibus, aut quia damulis atq; ouibus aut lupis celsiores sumus? Et quanto in hac parte cameli nobis atq; elephanti proceriores sunt? Obtutus est quidem præstans, spectare elemēta mundi, cognoscere quæ nullus annunciet, sed tuus deprehendat aspectus: uerùm hoc ipsum quantum est quod uidemus, ut eo ad similitudinē dei nos esse dicamus, qui omnia uidet, spectat omnia, latentes deprehendit affectus, scrutatur cordis occulta? Non pudet hoc dicere, cum ipse me totum uidere non possim? Quod ante pedes est, uideo: quod à tergo est, uidere non possum. Ceruicem meam nescio, non noui occipitium, renes meos uidere non possum. Similiter quántum est quod audimus, cum id quod paululum distet, uidere & audire non possim? Si interiecti parietes sint, impeditur aspectus, impeditur auditus. Deinde corpus nostrū uno in loco hæret, angusto includitur spacio. Omnes feræ latiores sunt homine, omnes etiam uelociores. Non ergo caro potest esse ad imaginem dei, sed anima nostra, quæ libera est, & diffusis cogitationib. atq; cōsilijs huc atq; illuc uagatur, quæ cōsiderando spectat omnia. Ecce nunc sumus in Italia, & cogitamus quæ ad Orientales aut Occidētales partes spectare uident: & cū illis uersari uidemur, qui in Perside sunt cōstituti, & illos uidemus qui degūt in Africa. si quos cognitos nobis ea terra susceperit, sequimur proficiscētes, inhęremus peregrinantibus, copulamur absentibus, alloquimur separatos, defunctos quoq; ad colloquiū resuscitamus, eosq; ut uiuentes cōplectimur, & tenemus, & uitę officia his usumq; deferimus. Ea igitur est ad imaginē dei, quæ non corporeo æstimatur, sed mentis uigore: quæ absentes uidet, transmarina uisu obit, percurrit aspectu, scrutatur abdita, huc atque illuc uno momento sensus suos per

totius

totius orbis fines & mundi secreta circumfert, quæ deo iungitur, Christo adhæret, descen
dit in infernum, atque ascendit, libera uersatur in cœlo. Denique audi dicentem: Nostra au-
tem conuersatio in cœlis est. Non est ergo ad imaginem dei, in qua deus semper est?
Philip. 3 Sed audi quia ad imaginem dei. Dicit enim Apostolus: Nos itaque omnes reuelata fa-
2. Corinth. 3 cie gloriam dei speculantes, ad eandem imaginē reformamur, à gloria in gloriam, sicut
à domini spiritu. Quia igitur cognouimus animam esse ad imaginem dei, nunc conside
Genes. 1 remus utrum de anima potuerit dici, Faciamus hominem ad imaginē. Sed audi & istud,
Exod. 1 quia anima nomine hominis nuncupatur. Scriptum est enim in Genesi: Filij aūt Ioseph
qui facti sunt illi in Aegypto: animæ nouem. Omnes ergo animæ quæ intrauerunt cum
Iacob in Aegyptū, septuagintaquinque. Et multo aptius anima uel homo Latinè, uel Græ
cè ἄνθρωπος dicitur: alterum ab humanitate, alterū ab intuendi habens uiuacitate: quæ ma
gis animæ quam corpori conuenire non dubium est. Cui rei etiam illud iure concurrit di-
Thren. 3 ctum in Threnis Hieremiæ: Bonus est dominus sustinentibus eum, animæ quæ quærit
eum. De hominibus dixit, & animā adijciendam putauit. Melius enim quærit ista si sola
sit, abducens se à corporis cœno, & à cupiditate carnali. Ipsa est ad imaginem dei, cōfor
mis domini Iesu. Qui aūt conformes filij dei, sancti sunt. Sic enim legimus, dicente Pau-
Rom. 8 lo: Scimus aūt quoniam diligentibus deum omnia concurrunt in bonum, ijs qui secun
dum propositū uocati sunt sancti: quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri ima-
ginis filij sui, ut sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos aūt prædestinauit, hos &
uocauit: & quos uocauit, hos & iustificauit: quos autem iustificauit, hos & clarificauit.
Vtrum igitur secundum corpus, an secundū animam iustificatio tibi conferri uideatur,
quæso respondeas. Sed dubitare non potes: cum iustitia, unde iustificatio deriuata est,
mentis tuæ utique nō corporis sit. Pictus es ergo ô homo, & pictus à domino deo tuo. Bo
num habes artificem atque pictorem. Noli bonam delere picturam: nō fuco, sed ueritate
fulgentem: non cera expressam, sed gratia. Deles picturam mulier, si uultū tuum mate-
riali candore oblinas, si acquisiticio rubore perfundas. Illa pictura uitij, non decoris est:
Illa pictura fraudis, non simplicitatis est: Illa pictura tēporalis est, aut pluuia aut sudore
tergitur: Illa pictura fallit & decipit, ut neque illi placeas cui placere desideras, qui intelli
git non tuum sed alienū esse quod placeas: & tuo displiceas authori, qui uidet opus suū
esse deletū. Dic mihi, si supra artificem aliquem inducas alterū, qui opus illius superioris
nouis operibus obducat, nónne indignatur ille qui opus suum adulteratū esse cognoue
rit? Noli tollere picturam dei, & picturam meretricis assumere, quia scriptum est: Tol-
1. Cor. 6 lam ergo membra Christi, & faciam membra meretricis? Absit. Quod si quis adulterat
opus dei, graue crimen admittit. Graue est enim crimen, ut putes quod melius te homo
quam deus pingat. Graue est ut dicat de te deus, Non agnosco colores meos, non agnosco
imaginem meam, nō agnosco uultū quem ipse formaui, reijcio ego quod meū non est.
Illum quære qui te pinxit, cum illo habeto consortium: ab illo sume gratiam, cui merce
dem dedisti. Quid respondebis? Quod si graue est adulterare opus dei, quid de illis di-
cemus qui interficiūt opus dei, qui humanū sanguinem fundunt, qui uitam quam deus
donauit extorquent, qui dicunt: Tollamus iustū, quia inutilis est nobis? Vnde bene le-
Matth. 8 ctum est hodie: Vulpes foueas habent, & uolucres cœli nidos, ubi requiescant: filius au
tem hominis nō habet ubi caput suum reclinet. Vulpes ergo se abscondit in fouea, auis
se tuetur in nido: homo non absconditur in fouea, sed decipitur. Fouea uerò os hominis
est, fouea alta pectus est hominis, ubi sunt noxia & fraudulenta consilia, malæ cogitati-
ones. Tu ambulas, & alius tibi foueam parat. In medio laqueorū ambulas, quos abscon-
derunt tibi in uia inimici tui. Omnia ergo circumspice, ut effugias sicut damula de reti-
bus, & sicut auis de laqueo. Damula retia aspectus uiuacitate declinat: auis deuitat la-
queos, si ad superiora se cōferat, & terrena superuolet. In superiorib. enim nemo tendit re-
tia, laqueū nullus abscōdit. Ideo cuius cōuersatio in supernis est, huius nō solet in prædā
uenire captura. Sed quid miraris si homo decipitur ab homine, quando filius hominis ubi
requiesceret non habebat? Et ille quidē talem hominē fecit, in quo caput suum reclina-
ret. Sed posteaquā in pectore nostro non requies proximi cœpit esse sed fouea, postea-
quam alter alteri nectere cæpit insidias, quem iuuare deberet, caput suum Christus auer
tit à nobis. Sed postea tamen maluit illud morti offerre pro nobis. Noli igitur esse frau-

dulentus,crudelis,immitis,ut in te Christus caput reclinet. Deniq; cum fecisset piscium
beluas,cum fecisset ferarum genera & bestiarũ,non requieuit. Requieuit autem postea
quàm hominem ad imaginem suam fecit.In quo requiescat, audi dicẽtem: Supra quem
requiescam,nisi super humilẽ & quietum, & trementẽ uerba mea? Esto ergo humilis & Esa.66
quietus,ut in tuo deus requiescat affectu.Qui non requieuit in bestijs,multo magis non
requiescit in pectore bestiali. Sunt enim animi bestiales,sunt feræ forma hominum indu
tæ,de quibus dicit dominus:Attendite uobis à falsis prophetis,qui ueniunt ad uos in ue Matth.7
stitu ouium,intus autẽ sunt lupi rapaces.In his ergo non requieuit deus: sed requieuit in
moribus humanis,quos fecit deus ad imaginem suam & similitudinem: quando fecit ui 1.Corin.11
rum,qui non debet uelare caput suum,quoniã imago & gloria est dei.Huius uiri animæ
dicit:Ecce ego Hierusalem pinxi muros tuos.Nõ dixit: pinxi uentrem tuum,non dixit:
pinxi inferiora tua,sed dixit:Pinxi muros tuos,ualida se asserẽs homini murorum dedis-
se præsidia,ut si peruigil speculator in portis sit,obsidionis possit periculum propulsare.
Dicit itaq;:Non tibi uoluptates dedi,non illecebras cupiditatũ, non incentiua luxuriæ,
non alieni decoris concupiscentiam:sed dedi tibi fundamẽta muralia, dedi tibi turrium
excelsa fastigia, in quibus cõstitutus expugnari ab hoste non metuas, nec ingruentium
legionum terribilia licet tentamẽta formides. Deniq; habes in Esaia,quia iusti anima di Esa.27
cit uel ecclesia:Ego ciuitas munita, ego ciuitas obsessa. Munita per Christũ,obsessa per
diabolum.Sed non debet obsidionẽ uereri,cui Christus adiutor est.Munitur enim gra-
tia spiritali, & secularibus periculis obsidetur. Vnde & in Canticis habes dictũ:Ego mu Cantic.8
rus,& ubera mea turres.Murus est ecclesia, turres eius sunt sacerdotes,quibus abundat
& de naturalibus uerbum,& de moralibus disciplina. Cognosce ergo te decora anima,
quia imago dei es:cognosce te homo,qui gloria es dei.Audi quomodo gloria. Prophe- Psal.138
ta dicit:Mirabilis facta est cognitio tua ex me.hoc est, in meo opere tua mirabilis est fa-
cta maiestas:in consilio hominis tua sapientia prædicatur.Dum me intueor, quem tu in
ipsis cogitationibus occultis & internis affectibus deprehẽdis,scientiæ tuæ agnosco my
steria.Cognosce ergo te ô homo quantus sis,& attende tibi,ne quando laqueis implica
tus diaboli,fias præda uenantis:ne forte in fauces tetri illius leonis incurras,qui rugit & 1.Petr.5
circuit quærens quẽ deuoret.Attẽde tibi,ut cõsideres quid in te intret,quid ex te exeat.
Non de cibo dico,qui absorbetur & egeritur:sed de cogitatiõe dico, de sermone assero.
Non in te intret alieni thori concupiscentia,non irrepat in tuã mentem:non rapiat ocu-
lus tuus trãseuntis fœminæ pulchritudinẽ,animus nõ includat:nõ sermo tuus tentamen
torum machinas nectat,nõ in dolo prodat, nõ maledico proximũ aspergat opprobrio.
Venatorem te fecit deus,non expugnatorem,qui dixit: Ecce ego mitto uenatores mul Hierem.16
tos:uenatores non criminis,sed absolutionis:uenatores non culpæ utiq; sed gratiæ.Pisca Luc.5
tor Christi es,cui dicit:Amodo eris homines uiuificans.Sic mitte retia tua, sic mitte ocu
los tuos,sic mitte sermones tuos,ut nullum opprimas,sed alleues fluctuantem.Attende
inquit,tibi.Sic sta,ne cadas:sic curre,ut ad brauium peruenias:sic certato,ut sæpe decer-
nas,quia legitimo debetur corona certamini.Miles es, hostẽ diligenter explora,ne tibi
nocturnus irrepat:athleta es,manibus aduersario propior esto quàm uultu. Ne oculum
feriat tuum,liber obtutus sit,argutus incessus,ut irruẽtem effundas, cedentem occupes,
uulnus uigilanti aspectu exeas,forti congressu repellas.Quòd si fueris uulneratus,atten
de tibi,curre ad medicum,quære remedium pœnitentiæ. Attende tibi,quia carnem ha-
bes quæ cito labitur.ueniat tibi bonus animarum medicus, sermo diuinus, aspergat tibi
oracula domini tanquam medicamenta salubria.Attende tibi,ne fiat uerbum abscondi
tum in corde tuo iniquum.Serpit enim sicut uenenum,& letalia infert contagia.Atten-
de tibi,ne obliuiscaris deum qui fecit te,ne nomen eius in uanum accipias.Attende tibi,
lex dicit,ne cum manducaueris,& satiatus fueris,& domos ædificaueris,& habitare cœ Deut.8
peris,& pecoribus tuis repletus fueris,& auro & argento abũdaueris,& omnibus quæ-
cunq; tibi fuerint,in multitudine exaltes te corde,et obliuiscaris dominum deum tuum.
Quid enim habes homo quod nõ accepisti? Nónne hæc omnia sicut umbra prætereũt? 1.Cor.4
Nonne domus tua hæc puluis est & ruina? Nónne hæc omnia,fabula? Nónne seculi the-
saurus,uanitas est? Nónne tu ipse es cinis? Respice in sepulchra hominũ,et uide quid ex
te nisi cinis & ossa remanebũt,hoc est ex corpore tuo:respice, inquã,& dic mihi quis ibi
diues,

diues,quis pauper sit.Discerne inopes ac potentes. Nudi omnes nascimur, nudi mori-
mur.Nulla discretio inter cadauera mortuorũ, nisi forte quòd grauius fœtẽt diuitũ cor-
pora distenta luxurie. Quem audisti pauperem cruditate defunctũ? Prodest illi inopia
Psalm.36 sua:exercet corpus,non opprimit. Nec tamen audiuimus iustum derelictum, & semen
eius quærens panem: quoniam qui bene operatur in terra sua,abũdat alimẽtis. Attende
ergo tibi diues,quia & tu carnẽ portas sicut pauper. Attẽde tibi pauper, quia anima tua
preciosa est:& si caro mortalis,diuturna anima:& si tibi deest pecunia,non deest gratia:
& si non est domus ampla,non diffusa possessio,cœlum patet,terra libera est. Omnibus
in cõmune elementa donata sunt, patẽt æque diuitibus atq; pauperibus ornamẽta mun
di.Nũquid pulchriora preciosissimarũ domorũ aurata laquearia,quàm cœli facies,stel-
lis insignita fulgẽtibus? Nunquid latiora diuitũ rura,quàm spatia terrarũ? Vnde ad eos
Esaie 5 qui domum ad domũ,& uillam ad uillã iungunt,dictum est:Nunquid soli habitabitis su
Baruch.3 per terram? Maiorem domum tu habes pauper,in qua clamas, & exaudiris.O Israel,in-
quit propheta,quàm magna est domus dei, & ingẽs locus possessionis eius:magnus,&
Matth.19 non habet finem,altus & immensus.Domus dei diuiti est communis & pauperi.Diffici
le est tamen diuitem intrare in regnum dei.Sed forte doles quòd nullum tibi auratorum
lychnorum lumen refulgeat.Sed multo illustrior tibi lumine circumfuso luna resplẽdet.
De hyeme forsitan quereris,quia nulla tibi hypocausta anhelantibus ignibus uaporen-
tur:sed habes solis calorem,qui tibi orbem terrarum temperet,& hyberno te defendat à
frigore.An illos beatos putas,qui seruitiorum sequentiũ stipantur cateruis? Sed qui alie
nos pedes requirunt,suis uti nesciunt.Deniq; à paucis præceduntur, à plurimis portan-
tur.Nisi forte illud miraris,quòd abundant auro, argento, pecunia. Quantis abundant
uides,quantis egeant nõ uides.Sed eburneis lectis accumbere preciosum putas, & non
consideras preciosiorem esse terram, quæ pauperi thoros graminum sternit,in quibus
dulcis requies,suauis est somnus,quem ille aurea compositus sponda, tota peruigil no-
cte quærit,& non capit. O quanto te ille beatiorem iudicat uigilans quiescentem. Illud
prætereo,quod multo est præstantius, quoniam iustus uir qui hic eguerit, illic abunda-
bit:& qui hic laborem tolerauerit, illic consolationem habebit. Qui autem hic recepe-
rit bona,illic mercedem eorum sperare non poterit.Paupertas enim mercedem suam re
seruat,census absumit.Attende ergo tibi pauper,attende diues:quia in paupertate & di
Prouer.30 uitijs tentamenta sunt.Ideo quidam sapiens dicit: Diuitias & paupertatẽ ne dederis mi-
hi.Et qua ratiõe petierit hoc,dicit:Satis est enim homini habere quod sibi sufficit. Quia
diuitiæ ut epulis uentrem, ita animum curis, solicitudinibusq; distendunt. Ideoq; petit
constitui sibi quæ opus sunt & sufficientia.Ne repletus, inquit, mendax fiam,& dicam:
Quis me uidet? aut factus pauper,furtum faciam,et iurem in nomine domini.Fugienda
igitur & cauenda sunt tentamenta mundi,ne pauper desperet,ne opulẽs insolescat.Scri
ptum est enim:Cum expuleris gẽtes,& cœperis uti terris eorũ, ne dicas: Virtus mea &
manus mea hanc mihi possessionem parauit. Sic est qui opes suas merito adscribit suo.
Et ideo quasi probatus proprium non agnoscit errorẽ, sed longo trahit fune peccatum.
Nam si credat quod accessio pecuniæ,aut fortuiti euentus,aut turpis astutiæ sit,non ha-
bet locum insolentia,in quibus aut nulla laus,& inanis labor, aut cupiditas inuerecun-
da sit,modum nesciens ponere uoluptati.

De prĕstantia,decore,& gratia humani corporis,ac membrorum ipsius. Cap.IX

Ed etiam de ipso aliqua dicenda sunt corpore hominis,quod præstantius cę
s teris decore & gratia esse quis abnuat? Nam & si una atq; eadem omniũ ter-
renorum corporum uideatur esse substantia,firmitudo & proceritas,quibus
dam maior in bestijs:forma tamen humani corporis est uenustior, status erectus & cel-
sus:ut neq; enormis proceritas sit,neq; uilis & abiecta pusillitas,tum ipsa habitudo cor-
poris suauis & grata,ut neq; beluina uastitas horrori sit,nec gracilitas tenuis infirmitati.
De præstantia capitis. Ac primum omnium cognoscamus humani corporis fabricam instar esse mundi. Siqui
dem ut cœlum imminet aeri,terris maria,quæ uelut quædam membra sunt mundi:ita e-
tiam caput supra reliquos artus nostri corporis cernimus eminere, præstantissimumq;
esse omnium tanquam inter elementa cœlum,tanquam arcem inter reliqua urbis mœ-
nia.In arce autem hac regalem quandam habitare sapientiam secundum Propheticum
dictum,

dictum: Quia oculi sapientis in capite eius: hanc esse cæteris tutiorem, & ex illa omnibus membris uigorem prudentiamq; deferri. Quid enim robur & ualiditas lacertorum proficiat, quid uelocitas pedum, nisi capitis uelut principis sui imperialis quædã adminiculetur potestas? Ex hoc enim aut destituuntur uniuersa, aut omnia fulciuntur. Quid agat fortitudo, nisi oculo duce utatur in prælium? Quid fuga, si desit obtutus? Carcer est totũ corpus, tenebroso inhorrens situ, nisi oculorũ illuminetur aspectu. Quod ergo sol & luna in cœlo, hoc sunt oculi in homine. Sol & luna duo mundi lumina: oculi autem quædam in carne sidera fulgent desuper, & inferiora claro illustrant lumine, nec patiuntur noctis quibusdam nos tenebris implicari: speculatores quidam nostri die ac nocte excubant. Nam & ex sopore membris cæteris citius excitantur, & uigilantes circũspectant omnia. uiciniores enim sunt cerebro, unde omnis manat usus uigendi. Neq; uerò præpropere quisquã huc descendisse me credat, quòd relicto uertice oculos prædicem, cum alienum non sit, summam rem in parte laudare. Oculos enim certum est esse capitis portionẽ. Caput itaq; oculis explorat omnia, auribus occulta rimatur, cognoscit abscondita, audit quid alijs agatur in terris. Ipse autem uertex capitis quàm suauis & gratus? Quàm speciosa cæsaries, quàm reuerenda in senibus, quàm ueneranda in sacerdotibus, quàm terribilis in bellatoribus, quàm decora in adolescentibus, quàm cõpta in mulieribus, quàm dulcis in pueris? Alium sexum crinita nõ decet, alium tonsa nõ decet. Ex arboribus licet quæ humani sit gratia capitis æstimare. In capite arboris omnis est fructus, ibi omnis est pulchritudo: illius coma nos aut à pluuijs tegit, aut defendit à sole. Tolle arbori comã, tota arbor ingrata est. Quanto igitur maior humani capitis ornatus est, qui cerebrum nostrũ, hoc est sedem originemq; nostrorum sensuum capillis capitis munit & uestit, ne aut frigore uexetur aut æstu? Illic enim fons uniuersorum est: & ideo ubi iniuria nocet, ibi gratia præminet. Quid sine capite est homo, cùm totus in capite sit? Cum caput uideris, hominem agnoscis. Si caput desit, nulla agnitio esse potest: iacet truncus ignobilis, sine honore, sine nomine. Sola ære fusa principũ capita, & ducti uultus de ære uel de marmore, ab hominibus adorantur. Non immerito igitur huic quasi consultori suo cætera membra famulantur, & circũferunt illud seruili gestamine sicut numen, atq; in sublime locatũ uehunt. Vnde censoria potestate quo uult dirigit quorundam obsequia seruulorũ, & præcepta singulis obeũda decernit. Videas imperatori suo singula gratuito stipendio militare. Alia portant, alia pascunt, alia defendũt, & ministerium suum exhibent: parent ut principi, ancillantur ut domino. Inde uelut quædã procedit tessera, quam debeant pedes obire regionem, quæ militiæ munia manus cõsummandis operibus exequantur, quam uenter abstinendi uel edendi formam impositæ teneat disciplinæ. Huic frons libera, nudis aperta temporibus, quæ mentis habitum specie sui prodat: nunc læta, nunc tristior: nunc directa ad seueritatem, nunc ad lenitatem remissior, quæ signis forensibus internam exprimat uoluntatem. Imago quædã animi loquitur in uultu, fidei basis, in qua quotidie domini nomen inscribitur & tenetur. Eam geminæ rupes superciliorũ sequuntur, quæ oculis munimenta prætendunt, prætexunt gratiam: ut & uenustas decoris arrideat, & diligentia protectionis assistat. Si quid enim de capite sordiũ decidat, aut arenæ puluis, aut ros nebulæ, aut humescentis uerticis sudor, excipitur supercilio, ne teneras offensa acie uisiones molliũ perturbet oculorũ. Adhærent uelut quibusdã montium superciljs oculi, ut & protegente mõtis cacumine tutiores sint, & tanquam in summo locati, de quadam scena superiore uniuersa prospectent. Neq; enim oportebat eos humiles esse, sicut aures, uel os, ipsosq; nariũ interiores sinus. Specula enim semper in alto est, ut aduenientiũ cateruarum hostilium explorari possit aduentus, ne improuiso occupent ciuitatem uel urbis populum, uel imperatoris exercitum. Sic latronũ quoq; cauẽtur incursus, si exploratores in muris aut turribus, aut montis excelsi supercilio sint locati, ut desuper spectent plana regionum, in quibus insidię latronum latere nõ possint. In mari quoq; positus si quis terræ appropinquare se conijcit, in ipsa mali fastigia, & celsa antennarum cornua uoti explorator ascendit, & adhuc inuisibilem reliquis nauigãtibus eminus terram salutat. At forte dicas: Si specula editior necessaria fuit, cur non supra summũ uerticem capitis oculi constituti sunt, sicut cãcris uel scarabæis in summo sunt, quibus licet nullum caput appareat, colla ac dorsa tamen cæ-

Eccl. 2

De uertice & cæsarie.

De gratia capitis.

De fronte.

De situ oculorum.

tero corpore celsiora sunt? Sed illis testa ualida, nec tam tenuis membrana sicut nobis quæ facile possit offendi, ruboq; & cæteris interscindi sentibus. Alijs quoq; animãtibus huiusmodi species, ut possint oculos aut ad ceruicem cõferre, ut equi ac boues, ac propemodum omnes feræ: aut ad alas suas, ut aues, quo tuta quiete potiãtur. Nobis autem & in summa propemodũ corporis parte constitui, oculos oportuit, tanquam in arce, & ab omni uel minima offensione defendi: quæ duo sibi cõpugnantia uidebantur. Nam si in humili essent propter tutamen, munus impediretur: si in uertice, paterẽt ad iniuriam. Itaq; ne uel usui muneris aliquid detraheretur, uel aliquid ad propulsandã iniuriam non prospiceretur, eo loci oculos cõstituit, cui supercilia desuper non minimũ protectionis impertiant, subter malæ aliquantulũ eleuatæ haud exiguum munitionis adiungant, interiorem partem sepiant nares, exteriorem quoq; frontis malarumq; gibbi extuberent: & licet ossium cõpage connexa, & æquata confinia circumuallare uideantur, inter hæc

De orbibus oculorum.

medij sunt oculorum orbes, & tuti ad cauendum, & ad intuendum liberi, & decori ad gratiam, utpote in crystalli speciem refulgentes. In quorum medio pupillę sunt, quæ ui-

De pupillis oculorum.

dendi munus operantur. Hæ ne qua incidentis iniuriæ offensione lædãtur, pilis hincinde cõsertis uelut quodã uallo per circuitum muniuntur. Vnde tutum auxilium postu-

De pilis pupillarum.

Psalm. 16

lans Propheta ait: Custodi me domine ut pupillã oculi. ut protectionis diuinæ fieret et tam solicita & tuta custodia, quàm pupillam oculi tutissimo quodam naturæ uallo munire dignatus est: Simul quia innocentia & intégritas leui sorde aspersa uiolatur, & gratiæ suæ munus amittit. Et ideo prospiciendũ ne quis eam puluis erroris oblimet, aut ul-

Matth. 7

la uexet festuca peccati, quia scriptum est: Eijce primum trabem de oculo tuo, & tũc ui-

De cerebro.

debis eijcere festucam de oculo fratris tui. Itaq; propter oculos ferunt medendi periti cerebrum hominis in capite locatũ, alios autem nostri corporis sensus propter cerebrũ finitimo quodam esse domicilio cõstitutos. Initium enim neruorum & omniũ sensuum uoluntariæ cõmotionis cerebrum est, atq; inde omnis eorum quæ diximus causa ma-

De arterijs et corde.

nat. Initium autem arteriarum insiti caloris, quo animantur, & tepefiunt uitalia, cor esse

De neruis.

pleriq; arbitrãtur. Sensuum autem singulorum uelut organũ nerui sunt, qui uelut chordæ & fides quædam de cerebro oriuntur, & per partes corporis in singula quæq; officia deriuantur. Ideoq; mollius est cæteris cerebrum, quia omnes suscipit sensus, unde omnes nerui quærunt uniuersa quæ uel oculus uiderit, uel auris audierit, uel odor inhalauerit, uel lingua increpuerit, uel os saporis acceperit. Quod enim molle, ad cõpassionem aptius: quod autem durum ex aliquo rigore neruorum, ad agendũ efficacius. Præ-

De auditu & auribus.

stantissimum quoq; audiendi munus est, & uisui suppar gratia. Ideo aures extantiores, ut & ornatus decorem præferant, & excipiant omne illud quicquid de uertice sordium humori sue defluxerit: simul ut in earũ finibus uox repercussa sine offensione interiores ingrediatur anfractus. Nam nisi ita esset, quis non ad omnem fortioris sonum uocis attonitus redderetur, cum inter ipsa subsidia frequenter improuiso ictus clamore nos obsurdescere sentiamus? Tum uelut quædam propugnacula uideas prætendere aduersus frigoris asperitatem, calorisq; flagrantiam: ut neq; frigus penetret ductus patentes, neq; nimius adurat æstus. Sinuatio autem interiorum aurium, modulandi quendã numerum præstat & disciplinam. Siquidem per anfractus aurium quidam rythmus efficitur, & modulis quibusdam ingressæ sonus uocis exprimitur. Tenaces præterea sermonis accepti ipsos esse anfractus aurium, usus ipse nos docet. Siquidem uelut in concauis montium, uel in recessu rupium, uel in anfractu fluminũ uox auditur dulcior, & responsa suauia referens Echo resultat. Ipsæ quoq; sordes aurium non inutiles, quæ ligant uo-

De naribus & odoratu.

cem: ut tenacior eius in nobis & memoria sit, & gratia. De naribus autem quid loquar, quæ biuio & procero foramine antrum quoddã recipiendis odoribus præstant, ut non perfunctorie odor transeat, sed diutius inhæreat naribus, & earum ductu cerebrum sensusq; depascat? Ideo diutius odor fragrat acceptus, quàm sermo resonat, aut uisus apparet. Plerunq; quod momento breui fueris odoratus, toto die tibi spirat in naribus. per eas quoq; purgamenta capitis defluunt, & sine fraude atq; offensione aliqua corporis

De tactu.

deriuantur. Est etiam non mediocris sensus in tactu, atq; in eo uoluptas gratissima, syncerumq; iudicium. Plerunq; enim tactu probamus, quæ oculis probare non possumus. Postremùm quoq; officium est oris aut linguæ, quòd tamen omnibus uires ministrat.

Nam neq;

Nam neq; oculi uigorem uidendi haberent, nisi uirtutem substantiæ corporalis accipe- *De officio oris, & cibo & potu.*
rent, quæ cibo defertur & potu: neq; aures audiendi, aut nares odorandi, aut manus tan
gendi, nisi corpus omne confortetur alimentis. Deficimus enim uiribus, nisi eas cibi
competentis assiduitate reparemus. Denique confecti fame, nullis oblectantur sensuum
uoluptatibus, sed quasi exortes eorum delinimenta non sentiunt. Quid ego describam
dentium uallum, quo cibus conficitur, & plenæ fit uocis expressio? Quæ sine dentibus *De dentibus.*
alimonia delectaret? Denique æui maturos plerunque cernimus hoc ipso citius senescere,
quod amissis dentibus nullam possint cibi uirtutem ualidioris assumere. Ideo muta in-
fantia, quia non habet adhuc organum uocis. Linguæ quoque non solum in loquendo, sed *De munere*
etiam in edendo munus preciosissimum est. Ea enim uelut plectrum loquentis, & quę- *linguæ.*
dam edentis est manus, quæ defluentem cibum dentibus suggerit & ministrat. Vox quoque
aeris quodam remigio uehitur, & per inane portatur, eademque uis quę aerem uerberat,
nunc cõmouet, nunc demulcet audientis affectum, iratum mitigat, fractum erigit, sola-
tur dolentem. Sit igitur nobis canorum cõmune cum auibus. Sed apud quem, quo so-
no uocis utatur, quod est rationabile, non potest cum omnibus animantibus irrationa-
bilibus scilicet esse cõmune. Nam & ipsi sensus cõmunes nobis sunt cum animantibus
cæteris: sed tamen non eadem his cæteris animantes industria utuntur. Erigit bucula ad
cœlum oculos, sed quid spectet, ignorat. Erigunt feræ, erigunt aues: omnibus est liber
aspectus, sed soli inest homini eorum quæ aspicit affectus interpres. Spectat oculis or-
tus obitusque signorum, uidet ornamentum cœli, miratur stellarũ orbes, fulgores quoque
diuersos intelligit signorum, quando Hesperus surgat, quando Lucifer: cur ille uesper-
tinus, hic matutinus irradiet: quos motus Orion habeat, quos Luna defectus: quemad-
modum Sol suos norit occasus, circuitus quoque cursus sui solennitate custodiat. Audiũt
quoque animantes cæteræ, sed quis præter hominem audiendo cognoscit? Secreta sa-
pientiæ solus homo ex omnibus generibus quæ in terris sunt, auditu & meditatione &
prudentia colligit, qui potest dicere: Audiam quid loquatur in me dominus Deus. Hoc *Psalm. 84*
est preciosissimum, quod homo diuinæ uocis sit organum, & corporalibus labijs expri
mit cœleste oraculum, sicut illud est: Clama. Quid clamabo? Omnis caro fœnum. Acce *Esaie 40*
pit quod diceret, & clamauit. Sibi habeant prudentiam suam qui radio cœli spatia ter-
rarumque describunt: Sibi habeant intellectum suum, de quo dicit dominus: Et intelle- *1. Corint. 1*
ctum prudentium reprobabo. Neque numeros orationis ac modos, & modulos musicæ
sapientiæ hoc constituam loco, sed eam sapientiam definio, de qua dicit Propheta: In- *Psalm. 50*
certa & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Quid autẽ loquar de osculo oris, quod
pietatis & charitatis est pignus? Osculantur se & columbæ. sed quid ad humani osculi *De osculo oris.*
uenustatem, quo amicitiæ insigne humanitatisque præfulget, in quo plenæ charitatis fi-
delis exprimitur affectus? Vnde & dominus uelut prodigij genus in proditore cõdem
nans ait: Iuda, osculo filium hominis tradis? Hoc est, Charitatis insigne cõuertis ad sig- *Luc. 22*
num proditionis, & infidelitatis indicium? pacis hoc pignore uteris ad officium crude-
litatis. Bestiali igitur oris obsequio inferentem potius necem, quàm charitatis fœdera
deferentem, diuinæ arguit uocis oraculo. Illud quoque præcipuũ, quòd soli homines ore *De sermone*
exprimimus, quæ corde sentimus. Itaque cogitationes tacitæ mentis, oris sermone signan *oris.*
tur. Quid est igitur os hominis, nisi quoddam sermonis adytum, fons disputationis, au-
la uerborum, promptuarium uoluntatis? Absoluimus uelut quandam humani corpo-
ris regiam, in qua sit licet quædam quantitas portionis, forma tamen uniuersitatis est.
Sequitur guttur, per quod totius corporis uitale cõmercium, & spiritus huius cõmea- *De gutture.*
tus infunditur. Succedunt brachia, & ualidi lacertorum thori, ualidæ ad operandũ ma- *De brachijs*
nus, & procerioribus digitis habiles ad tenendum. Hinc aptior usus operandi, hinc scri *manibus, ac*
bendi elegantia, & ille calamus scribæ uelociter scribentis, quo diuinæ uocis exprimun *digitis.* *Psalm. 44*
tur oracula. Manus est quæ cibum ori ministrat, manus est quæ præclaris enitet factis, *De singulari*
quæ conciliatrix diuinæ gratię sacris infertur altaribus, per quam offerimus & sumimus *præconio*
sacramenta cœlestia: manus est quæ operatur pariter atque dispensat diuina mysteria, cu- *manuum.*
ius uocabulo non dedignatus est se Dei filius declarari, dicente Dauid: Dextera domi- *Psalm. 117*
ni fecit uirtutem, dextera domini exaltauit me. Manus est quæ fecit omnia, sicut dixit
Deus omnipotẽs: Nõnne manus mea fecit hæc? Manus est totius corporis propugna-

culum, capitis defensatrix. Quę cum sit loco inferior, totum uerticem comit, & honesto uenustat ornatu. Quis digne explicet pectoris cratem, uentrisque mollitiem? Aliter enim uiscera molliora non possent foueri, & intestinorum sinus duris hauddubie ossibus læderentur. Quid tam salutare, quàm ut pulmo cordi finitimo limite iungeretur, ut cum exarserit cor ira & indignatione, pulmonis sanguine atque humore citius temperetur? Ideoque mollior pulmo est, quia madet semper, simul ut rigorem indignationis emolliat. Hæc ideo strictim percurrimus, ut tanquam indocti obuia perstringere, non tanquam medici plenius scrutari uideamur, & persequi, quę naturæ latibulis abscondita sunt. Lien quoque cum iecore habet uiciniã fructuosam: qui dum assumit quo ipse pascatur, abstergit quicquid sordium deprehenderit, ut per fibras iecoris minutiores, ciborum possint tenues atque subtiles reliquiæ transire, quæ uertantur in sanguinem, uiribusque proficiant, & non cum fimo & sordibus egerantur. Intestinorum uero circũplexi orbes, & sine aliquo licet nodo, sibi tamen inuicem nexi, quid aliud nisi diuinã prospicientiam creatoris ostendunt, ut nõ cito esca pertranseat, & statim à stomacho decurrat? Quòd si fieret: iugis fames, & continua uorandi libido hominibus gigneretur. Exinanitis enim uisceribus & exhaustis, dum momentaria effusione uacuarentur, necesse erat inexplebilem atque insatiabilem cibi & potus generari cupiditatem, quam sine dubio matura mors sequeretur. Ideoque prouide cõficitur primum esca in utero superiore, deinde in iecore coquitur, quousque uapore digestus transfunditur succus eius in reliquas corporis partes, eaque substantia artus alũtur humani, quam iuuenes accipiunt ad incrementum, senes ad perseuerandum: reliquum autem uelut superfluum per intestina deducitur, & per illud ex transuerso ostium deriuatur. Deniq; etiam in Genesi arca Noe ad fabricam humani corporis accipitur, de qua dixit Deus: Fac tibi arcam ex lignis quadratis, nidos facies in arca, & bituminabis eam intus & foris bitumine, & sic facies arcã. Et infra: Ostium uerò facies ex transuerso, inferiora autem arcę bicamerata & tricamerata facies. Hoc ergo significat dominus, quòd ostium ex posteriori sit parte, per quod egerantur ciborum superflua. Decore enim creator noster ductus reliquiarũ à uultu hominis auertit, nedum aluum purgamus, inquinaremus aspectum. Simul illud considera, quòd ea quę pudoris plena sunt, eo loci constituta sunt, ubi operta uestibus elucere non possint. Venarũ pulsus, uel infirmitatis internuncius, uel salutis est. Eædem tamen cum toto diffusę sint corpore, neque nudæ atque intectæ sunt, & ita lenibus operiuntur uisceribus, ut explorandi copia sit, & celeritas sentiendi, quando nulla est uiscerũ crassitudo quæ pulsum possit obducere. Ossa quoque omnia tenui operta sunt uiscere, & reuincta neruis, præcipue tamen capitis leui tecta sunt corio. Vnde quo possint aliquod aduersum imbres & frigora habere munimen, capillis dẽsioribus uestiuntur. Quid de genitalibus loquar, quæ uenis è regione ceruicis per renes lumbosque deductis, suscipiũt genitale semen ad munus & ad gratiam procreandi? Quid de officio pedum, qui totum corpus sine ulla sustinent oneris iniuria? Flexibile genu, quo præ cæteris domini mitigatur offensa, ira mulcetur, gratia prouocatur. Hoc enim patris summi erga filium donum est, ut in nomine Iesu omne genu curuetur, cœlestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua cõfiteatur quoniam dominus Iesus in gloria est Dei patris. Duo enim sunt, quæ præ cæteris Deũ mulcent, humilitas, & fides. Spes itaque exprimit humilitatis affectũ, & sedulæ seruitutis obsequium: Fides æquat filium patri, atque utriusque eandem gloriam cõfitetur. Rectè autem non plures sed duo sunt homini pedes. quaterni enim pedes feris ac beluis sunt, bini auibus. Et ideo unus quasi de uolatilibus est homo qui alta uisu petat, & quodam remigio uolitet sublimium cogitationũ. Et ideo de eo dictum est: Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. eo quod propior sit cœlestibus, & sublimior aquilis, qui possit dicere: Nostra conuersatio in cœlis est.

De pectore & uentre. De pulmone. De liene & iecore. De intestinis. De stomacho. De ano. Genes. 6. De pudendis. De uenis. De ossibus. De capillis. De genitalibus. De officio pedum. De genu. Philip. 2. Cur duo tantum pedes homini. Psalm. 102. Philip. 3.

De fine sermonis, & complexione sexti diei, cum humili gratiarũ actione. Cap. X.

S Ed iam finis sermoni nostro sit, quoniam cõpletus est dies sextus, & mundani operis summa conclusa est, perfecto uidelicet homine, in quo principatus est animantium uniuersorum, & summa quędã uniuersitatis, & omnis mundanæ gratia creaturæ. Certe deferamus silentium, quoniam requieuit Deus ab omnibus mundi operibus: requieuit autem in recessu hominis, requieuit in eius mente atque

atque proposito. Fecerat enim hominem rationis capacem, imitatorem sui, uirtutũ æmulatorem, cupidum cœlestium gratiarum. In his requiescit Deus, qui ait: Super quem requiescam, nisi supra humilem & quietũ, & tremẽtem uerba mea? Gratias ergo domino Deo nostro, qui huiusmodi opus fecit in quo requiesceret. Fecit cœlum, nõ lego quòd requieuerit: fecit terram, nõ lego quòd requieuerit: fecit solem, lunã, & stellas, nec ibi lego quod requieuerit: sed lego quòd fecerit hominem, & tunc requieuit, habẽs cui peccata dimitteret. Aut forte tunc iam futurę dominicę passionis pręcessit mysterium, quo reuelatũ est, quia requiesceret Christus in homine, qui requiẽ sibi prędestinabat in corpore pro hominis redemptione: secũdum quod ipse dixit: Ego dormiui, & requieui, & exurrexi, quoniã dominus suscepit me. Ipse enim requieuit qui fecit. Cui est honor, gloria, perpetuitas à seculis, & nunc & semper, & in omnia secula seculorum. Amen. *Esaia 66* *Psalm. 3*

FINIS.

LIBER DE DIGNITATE HVMANAE CONDITIONIS, NOTATA IN EO QVOD SCRIPTVM EST: FACIAMUS hominem ad imaginem & similitudinem nostram, qui sancto Ambrosio authori à quibusdam adscribitur, fœliciter incipit.

Qua ratione homini tanta dignitas sit collata. Caput I

FACIAMVS hominem ad imaginem & similitudinem nostrã. Tanta itaque dignitas humanæ conditionis esse cognoscit̃, ut nõ solo iubentis sermone, sicut alia sex dierũ opera, sed consilio sanctę trinitatis, & opere maiestatis diuinæ creatus sit homo: ut ex primæ conditionis honore intelligeret, quantũ deberet suo conditori, dum tantũ in cõditione mox dignitatis priuilegium præstitit ei cõditor, ut tãto ardentius amaret conditorem, quãto mirabilius se ab eo esse conditum intelligeret. Nec ob hoc solũ quòd consilio sanctæ trinitatis sic excellenter à conditore conditus est, sed etiam quòd ad imaginem & similitudinem suam ipse creator omnium eum creauit, quod nulli alij ex creaturis donauit. *Genes. 1*

De dignitate hominis sumpta ex ratione imaginis. Caput II

QVæ imago diligentius ex interioris hominis nobilitate est consideranda. Primo quidem quòd sicuti Deus unus semper ubique totus est, omnia uiuificans, mouens, & gubernans, sicut Apostolus confirmat, quòd in eo uiuimus, mouemur, & sumus: sic anima in suo corpore ubique tota uiget, uiuificans illud, mouens, & gubernans. Nec enim in maioribus corporis sui mẽbris, maior, & in minoribus minor, sed in minimis tota, & in maximis tota. Et hæc est imago unitatis omnipotentis Dei quã anima habet in se. Quę quoque quandã sanctę trinitatis habet imaginem. Primo in eo, quia sicut Deus est, uiuit, & sapit: ita anima secũdũ suũ modũ est, uiuit, & sapit. Est quoque & alia trinitas in ea, qua ad imaginẽ sui conditoris perfectę quidẽ & summæ trinitatis, quę ex patre & filio & spiritu sancto, condita est. Et licet unius illa naturæ, tres tamen in se dignitates habet, id est, intellectũ, uoluntatẽ, & memoriã. Quod idẽ, licet alijs uerbis in Euãgelio designat̃ cum dicitur: Diliges dominũ deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. id est, ex toto intellectu, & ex tota uoluntate, & ex tota memoria. Nã sicut ex patre generat̃ filius, & ex patre filioque procedit spiritus sanctus: ita ex intellectu generat̃ uoluntas, & ex his item ambobus procedit memoria, sicut facile à sapiente quolibet intelligi potest. Nec enim anima perfecta potest esse sine his tribus, nec horum triũ unum aliquod quantũ ad suã pertinet beatitudinem, sine alijs duobus integrum constat. Et sicut Deus pater, Deus filius, Deus spiritus sanctus est, nõ tamen tres dij sunt, sed unus Deus tres habens personas: ita & anima intellectus, anima uoluntas, anima memoria: non tamen tres animæ in uno corpore, sed una anima tres habens dignitates: atque in his tribus eius imaginem mirabiliter gerit in sua natura noster interior homo, ex quibus quasi excellentioribus animæ dignitatibus iubemur diligere conditorem, ut in quãtum intelligitur diligatur: & quantum diligitur, semper in memoria habeatur. Nec solus sufficit de eo intellectus, nisi fiat in amore eius uolũtas: imò nec *Act. 17* *Matth. 22*

hæc duo sufficiunt nisi memoria addatur, qua semper in mente intelligentis & diligentis maneat Deus, ut sicut non potest esse momentum quo homo non utatur uel fruatur Dei bonitate & misericordia, ita nullum debeat esse momentum quo præsentem eum non habeat memoria. Et ideo dilectissime fili, iuste mihi uidetur dictum, interiorem hominem imaginem esse Dei. Anima enim nominatur totus interior homo, qua uiuificatur, regitur, continetur lutea illa massa humectata succis, ne arefacta dissoluatur. Deus
Psalm. 146 dicitur uis illa ineffabiliter magna, & innumerabiliter sapiens, ut scriptum est: Magnus dominus noster, & magna uirtus eius, & sapientię eius non est numerus. & incompara-
Psalm. 144 biliter suauis, ut alibi dicit: Suauis dominus uniuersis, & miserationes eius super omnia opera eius. Ex qua, & per quam, & in qua sunt omnia quę sunt, regũtur omnia quę sunt, cõtinentur omnia quæ sunt. Omnia dico, ipsam uniuersitatem, quæ est totũ, quod aliud est quàm ipse qui fecit, & non est factus, sed ipse est ex quo, & qui ex eo, & quo. Quod ipse Deus ex quo est, pater dicitũ à nobis pauperibus sensu, pauperioribus uerbis: quod qui ex eo, filius dicitur: quod quo, spiritus sanctus. Ideo autem dicitur Deus pater, quia ipse est ex quo, & sapientia est qua ordinantur omnia, & dilectio qua se uolũt omnia ita manere ut ordinata sunt. Ex quo ergo, & qui ex eo, & quo se diligũt, ipsa duo, tria sunt, & illa tria ideo unum, quia sic sunt ex uno illa duo, ut tamen ab ipso nõ sint separata, sed ex ipso sunt, quia non à se. & in ipso, quia non separata, & ipsum ipsa quod ipse, & ipsum ipse quod ipsa, & non ipsum ipsa qui ipse, & non ipsa ipse quæ ipsa. Vis ista Deus est, & ipse Deus tria est, & unumquodq; horum trium Deus est, & omnia tria illa non dij, sed Deus est. Ad imaginem ergo suã conditor, ut dictum est, fecit animam hominis, quæ tota dicitur anima. Non autem aliud significo hominis quàm animam cum mentem dico, sed propter aliud animam, & propter aliud mentem. Nam totũ quod uiuit, hominis anima est. Cum autem anima in se agit se, & ex se, & per se sola mens dici solet, sensus uerò ad sua ministeria implens consuetius anima dicitur. Mens ergo scire gignit, & amat scire quod scit. Non illud scire dico, quod repente scitur res aliqua, quæ ante nesciri putabatur, sed illud unde & aliquid & omne quicquid scitur uel nescitur, sciri potest. Illud ergo scire mens gignit, & cum genitum est, scientia potest dici. Sunt ergo iam duo, mens, & quod ipsa mens scit: restat tertium utriusq; cõmune. Omnis mens quicquid scit, amat scire. Amor non minus quàm inter duos est, amãtem & quod amatur. Vnus est ergo amborum amor, qui & tertius est. Non autem potest negari hoc totum unam esse animam, & unam animam hæc tria esse. Sicut enim hęc tria uere una anima sunt, sic nõ minus uere una anima est hoc unum, & hoc alterum, & hoc tertium. Comparet igitur se hęc creatura tàm eminens creatori suo supereminenti sibi, excepto hoc, & multũ supra se amoto, quòd omnis bonitas, & omne bonum, & omnis bonitatis & boni dulcedo creatoris à seipso est. Creatura uerò non solum quod est, sed etiam quod talis est, ab alio est, non à se: & ipsa quod est, semper est, licet & ipsa anima quodam modo suo incõmutabilis est. Nam semper anima est postquam esse cœperit, & scit, & scire uult. Cõparet ergo, ut dixi, se anima eo modo quo potest creatori suo, ut dicatur mens pater, quia gignit scire: dicatur scire filius, quia ex alio est, & non est aliud quàm ipsum, quod ipse est ex quo est: dicatur amor spiritus sanctus, quia amborum est eorum qui se amant. Vnde in nostris scripturis sæpius amor, id est charitas, quæ in Deo est erga nos, & quæ à nobis in Deum spiritus ipse appellatur. Et hæc de imagine ô dilectissime fili habeto.

De dignitate hominis sumpta ex ratione similitudinis. Caput III

NVnc uero de similitudine aliqua intellige, quæ minoribus cernenda est, ut sicut Deus creator qui hominem ad similitudinem suam creauit, est charitas, est bonus & iustus, patiens atq; mitis, mundus & misericors, & cætera uirtutum sanctarum insignia, quæ de eo legũtur: ita homo creatus est, ut charitatem haberet, ut bonus esset & iustus, ut patiens atq; mitis, mũdus & misericors foret. Quas uirtutes quanto plus quisq; in seipso habet, tanto propius est Deo, & maiorem sui cõditoris gerit similitudinem. Si uerò (quod absit) aliquis per deuia uitiorum, & diuortia criminum ab hac nobilissima sui conditoris similitudine degener oberrat, tunc fiet de eo
Psalm. 48 quod scriptum est: Et homo cum in honore esset, non intellexit, cõparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Qui maior honor potuit homini esse, quàm ut ad

similitudinem sui factoris cōderetur, & eisdem uirtutum uestimentis ornaretur, quibus & conditor: De quo legitur, Dominus regnauit, decorem indutus est, id est omniū uirtutum splendore, & totius bonitatis decore ornatus. Vel quod maius homini potest esse dedecus, aut infœlicior miseria, quàm ut hac similitudinis gloria sui cōditoris amissa, ad informem & irrationabilem brutorū, iumentorum delabatur similitudinem? Quapropter ô dilectissime, quisq; diligentius attendat primæ cōditionis suæ excellentiā, & uenerandam in seipso sanctæ trinitatis imaginem agnoscat, honoremq; similitudinis diuinæ ad quem creatus est, nobilitate morum, exercitio uirtutū, dignitate meritorum habere cōtendat, ut quando appareat qualis sit, tunc similis ei appareat, qui se mirabiliter ad similitudinem suam in primo Adam condidit, mirabiliusq; in secūdo reformauit. Psalm. 92

FINIS.

CAPITA LIBRI DE PARADISO.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE PARADISO LIBER VNVS.

De difficultate inueſtigandi, & explanandi quid, ubi, ac qualis ſit paradiſus. Quod tamẽ authorem paradiſi de quo in Geneſi legitur, inuenire poſſimus, ac de plantatione eiuſdem ſecundum myſticã interpretationem. Qua etiã ratione uideatur paradiſus eſſe anima, in qua uirtus unaquæq; plantatur. Caput I

DE paradiſo adoriundus ſermo, nõ medioerem ęſtum nobis uidetur
incutere, quidnam ſit paradiſus, & ubi ſit, quali' ſue ſit, inueſtigare,
2. Corint. 12 & explanare cupiẽtibus: maxime cum Apoſtolus ſiue in corpore,
ſiue extra corpus neſciat, raptũ ſe tamẽ dicat uſq; ad tertiũ cœlũ. Et
rurſus: Scio, inquit, huiuſmodi hominẽ, ſiue in corpore, ſiue extra
corpus, neſcio, Deus ſcit, quoniã raptus eſt in paradiſum, & audiuit
arcana uerba, quę nõ licet homini loqui. Pro huiuſmodi gloriabor,
pro me aũt nõ gloriabor, niſi in infirmitatibus meis. Si enim uoluero gloriari, non ero ſtultus, nã ueritatẽ dico. Ergo ſi huiuſmodi paradiſus eſt, ut eũ ſolus Paulus, aut uix aliquis Pauli ſimilis, cũ in hac uita degeret, uidere potuerit: idẽ tamẽ ſiue in corpore, ſiue extra corpus uiderit, meminiſſe nõ poſſit: audierit tamen uerba quibus prohibitus ſit uulgare quod uiderat: quo tandẽ modo nos paradiſi ſitũ poterimus abſoluere, quẽ nec uidere potuimus, & ſi potuiſſemus uidere, tamen prohiberemur alijs intimare? Simul cũ Paulus extollere ſe reuelationũ ſublimitate ſit ueritus, quãto magis nobis timendũ eſt id ſolicitius indagare, cuius etiã reuelatio obnoxia ſit periculo? Nõ hylen igiť hũc paradiſum ęſtimare debemus, & ideo relinquamus Pauli eſſe ſecretum. Ta-
Geneſ. 2 men quoniã legimus in Geneſi à Deo paradiſum eſſe plantatũ ſecundũ orientem, & ibi
eſſe poſitũ hominẽ quẽ plaſmauit Deus: iſtius paradiſi authorem iam poſſumus inue-
nire. Quis eſt enim qui potuit fingere paradiſum, niſi omnipotẽs Deus, qui dixit, & fa-
Pſalm. 148 cta ſunt, nunquã indigẽs eorũ quę generari uellet? Ipſe ergo plãtauit paradiſum, de quo
Matth. 15 dicit ſapiẽtia: Omnis plãtatio quã nõ plãtauit pater meus, eradicabiť. Bona angelorum
plãtatio, bona ſanctorũ. Sancti enim ſub ficu & uite ducunť in illo pacis futuri tẽpore,
in quibus typus eſt angelorũ. Ergo paradiſus eſt plurima ligna habens, ſed ligna fructi-
Pſalm. 95 fera: ligna plena ſucci, atq; uirtutis, de quibus dictũ eſt: Exultabunt omnia ligna ſyluarũ:
Pſalm. 1 ligna ſemper florentia uiriditate meritorũ, ſicut illud lignũ quod plãtatum eſt ſecus de-
curſus aquarum, cuius foliũ non defluet, quia totus in eo fructus exuberat. Hic ergo pa-
radiſus eſt. Locus autẽ eius in quo eſt plantatus, uoluptas diciť. Vnde & ſanctus Dauid
Pſalm. 35 ait: Ex torrẽte uoluptatis tuæ potabis eos. legiſti enim: Quia fons procedit ex Eden qui
Geneſ. 2 rigat paradiſum. Hæc igitur ligna quæ plãtata ſunt in paradiſo, quaſi profluuio quodã
Pſalm. 35 torrentis ſpiritus irrigantur. De quo alibi ait: Fluminis impetus lætificant ciuitatem
Dei. Eſt autem ciuitas illa quæ ſurſum eſt, Hieruſalem libera, in qua diuerſa ſanctorum
Geneſ. 2 merita pullularunt. In hoc ergo paradiſo hominem Deus poſuit quem plaſmauit. Intel-

lige etiam

ſige etiam quod non eum hominem qui ſecundum imaginem Dei eſt poſuit,ſed eũ qui ſecundum corpus.Incorporalis enim in loco non eſt. Poſuit autem eum in paradiſo ſicut ſolem in cœlo,expectãtem regnum cœlorũ,quemadmodum creatura expectat reuelationem filiorũ Dei.Ergo ſi paradiſus eſt in quo erant exorta uirgulta,uidetur paradiſus anima eſſe,quę multiplicat ſemen acceptũ,in qua uirtus unaquęq; plãtatur,in qua erat etiã lignũ uitę,hoc eſt ſapientia,ſicut dixit Salomon:quia ſapiẽtia nõ de terra exorta eſt,ſed de patre.Eſt enim ſplendor lucis æternæ,& manatio omnipotentis gloriæ. *Sapien.7*

Quod lignum ſcientiæ boni & mali fuerit in paradiſo, & qua ratione in ſcripturis diuinis non facile debeamus reprehendere aliquid quod intelligere nõ poſſumus. Cur etiam lignum ſcientiæ boni & mali in paradiſo ſit exortũ, & à Deo permiſſum,ſimiliterq; ſerpens ac diabolus: quanuis pleriq; uelint diabolum in paradiſo non fuiſſe. Quid præterea quidam per ſerpentem, mulierem atq; uirum intelligi exiſtiment. Caput II

Rat autem lignum ſcientiæ boni & mali in paradiſo.Sic enim habes:Quia produxit Deus lignum ſpeciosum ad aſpectum,& bonum ad eſcam, & lignum uitæ in paradiſo,& lignũ ſcientiæ boni & mali.] Poſtea uidebimus utrum & hoc lignum ſpecioſum ad aſpectũ,& bonum ad eſcã fuerit, ſicut cætera. Eo enim loci hoc opportunius diſputabitur, quo hominem ex hoc guſtantẽ ligno inuenimus eſſe deceptũ.Interim nihil habemus quod nunc reprehẽdere debeamus, etſi rationem ſcire nõ poſſimus.Neq; enim in hac creatura mũdi ſiqua nobis difficilia intellectu uidentur,& incõprehenſibilia ingenio noſtro, temerario quodã debemus cõdemnare iudicio,ut creaturã ſerpentium,uenenatiq; alicuius animantis:quippe homines qua ratione ſingula quæq; ſint facta,intelligere adhuc & ſcire nõ poſſumus.Sic ergo & in ſcripturis diuinis non facile reprehendamus aliquid quod intelligere non poſſumus. Sunt enim plurima quæ nõ noſtro ingenio metiẽda ſunt,ſed ex altitudine diuinæ diſpoſitionis & uerbi ſunt æſtimanda.Pone enim, ſine præiudicio tamen aſſertionis futuræ, ideo tibi hoc lignum de ſcientia boni aut mali diſplicere, quia poſteaquam guſtauerũt ex eo homines,intellexerunt ſe nudos,attamen ad cõſummationem diuinæ operationis, dicam tibi & hoc lignum in paradiſo exortum,& ideo à Deo eſſe permiſſum,ut poſſimus ſupereminentiam boni ſcire.Quomodo enim ſi nõ eſſet ſcientia boni & mali, inter bonum & malum diſcretionem aliquã diſceremus? Nam neq; quod malum erat,malũ iudicaremus eſſe,niſi eſſet ſcientia boni.(Scientia autem boni eſſe nõ poſſet,niſi eſſet & mali) neq; rurſus quod bonũ erat,ſciremus bonum eſſe,niſi eſſet ſcientia mali. Cape exemplum de ipſa cõditione humani corporis. Nempe habet & amaritudinem quãdam fellis:quæ ſi in cõmune proſpicias,ad ſalutem hominis utilis inuenitur. Ergo & quod malum putamus,plerunq; non per omnia malum eſt,ſed in cõmune utile. Nam ſicut fel in parte eſt corporis,& tamen ad totius utilitatem corporis prodeſt, ita utilitati omnium profuturã ſciens Deus ſcientiã boni & mali,in parte conſtituit, ut in cõmune prodeſſet. Deniq; ſerpentem in paradiſo inuenis,utiq; nõ ſine Dei uoluntate generatũ. In ſerpentis autem figura diabolus eſt.Fuiſſe enim diabolũ in paradiſo etiam Ezechiel propheta docet:qui dicit ſuper principẽ Tyri:In uoluptate, inquit,paradiſi factus es.Principẽ Tyri autem in figura accipimus diaboli.Nũquid & hinc accuſabimus Deũ, quia theſauros eius altitudinis & ſcientiæ abſconditos in Chriſto & occultos cõprehendere non poſſumus,niſi quos ipſe reuelare dignatus eſt? Reuelauit tamen, ut ſciremus etiã diaboli malitiam ad ſalutem prodeſſe hominibus.Non quòd diabolus prodeſſe uelit, ſed quòd malitiam eius etiã repugnantis conuertit nobis dominus ad ſalutem. Deniq; huius malitia Iob ſancti uiri fecit eſſe uirtutem & patientiã clariorem.Huius malitia iuſtitiã eius exercuit,ut certaret & uinceret,& uictoriã corona ſequeretur:Nemo enim niſi qui legitime certauerit,coronatur.Ioſeph quoq; caſtimonia nunquã ad noſtri memoriam perueniſſet,niſi mulier domini eius cõtubernalis,ignitis diaboli ſpiculis incitata, tẽtaſſet eius affectum,niſi poſtremo affectaſſet eius interitũ,quo clarior eſſet caſtimonia uiri, qui mortem pro caſtitate cõtempſerit. Vis ſcire conſiliũ Dei? Nempe diabolo authore neces uidentur iuſtis hominibus præparari, exerceri quoq; parricidia filiorum, attamen dominus etiam Abraham hac arte tentauit,ut immolari ſibi filiũ ab eodem poſtularet. Qua tentatione

Geneſ.2 *Ezech.28* *2.Tim.2* *Geneſ.22*

tentatione Abraham fidelis eſt domino cõprobatus, quòd à deuotionis obſequio nec
dilecti filij miſeratione reuocatus ſit. Ita ergo & lignum ſcientiæ boni & mali in paradi-
ſo, quod erat ſpecioſum ad uiſum, & bonũ ad eſcam ſpecie uidebatur. Non enim uſu bo
num ad eſcam erat, quoniam eſca eius uidetur hominibus obfuiſſe. Ergo eſt quod ſingu
lis noceat, in cõmune proſit, ut Iudæ nocuit diabolus, ſed præter illũ omnes Apoſtolos
coronauit, qui malitiæ eius tentamenta uicerũt. Itaq; neq; dubitandũ, neq; reprehenden
dum quod in paradiſo diabolus erat, quandoquidem occludere ſanctis non potuit iter
ne quis aſcenderet. Neq; enim iuſtis habitationem incolatus tanquã poſſeſſor eripuit.
Eſto enim ut aliquos deſides atq; uitioſos ab incolatu ſupernæ poſſeſſionis auerterit, il-
lud multo auguſtius, multoq; pulchrius, quod ſanctorũ orationibus excluditur, cũ com
Luc.10 pletum fuerit illud: Videbam ſathanã ſicut fulgur de cœlo cadentem. Ergo non metua-
mus eum, qui eouſq; infirmus eſt, ut & ipſe caſurus ſit in terram. Accepit quidem tentan
di licentiã, ſed nõ accepit copiã ſubruendi: niſi ſua ſponte labatur infirmus affectus, qui
ſibi auxilium nõ norit accerſire. Et ideo qua fraude tentauerit primũ hominem, quidue
in homine putauerit eſſe tentandũ, quo ordine, qua arte, cognoſcere opus eſt, ut cauere
poſſimus. Pleriq; tamen qui uolunt in paradiſo diabolũ non fuiſſe, licet in cœlo aſtãtem
cum angelis legerimus, ne in noſtro ſermone uideantur offendi, ſecundũ ſuam accipiãt
uoluntatem interpretationem iſtius lectionis. Nanq; ante nos fuit, qui per uoluptatẽ &
ſenſum præuaricationem ab homine memorauerit eſſe cõmiſſam, in ſpecie ſerpentis fi-
guram accipiens delectationis, in figuram mulieris ſenſum animi mentiſq; conſtituens,
quam αἴσθησιν uocant Græci: deceptã autem per ſenſum pręuaricatricem ſecundum hi-
ſtoriam mentem aſſeruit, quam Græci νοῦν uocãt. Recte igitur in Græco νοῦς uiri figuram
accipit, αἴσθησις mulieris. Vnde & quidã Adam νοῦν terrenũ interpretati ſunt. Dominus
autem uirgines illas in Euangelio accenſis facibus uel extinctis expectantes ſponſi ad-
uentum, pro ſenſibus uel integris ſapientiũ, uel corruptis inſipiẽtium poſuit. Nã ſi Eua,
hoc eſt ſenſus primæ mulieris, accenſas habuiſſet faces, nunquã præuaricationis ſuę nos
criniculis implicuiſſet, neq; ex illa uirtutis immortalitate cecidiſſet.

Quæ ſubſidia in tolerandis periculis habeat anima per paradiſum figurata ex
fonte diuiſo in quatuor initia ſiue flumina, in quibus quatuor uirtutes principa
les exprimuntur, quæ etiam uelut mundi iſtius incluſerunt tempora. Caput III

St ergo paradiſus terra quædam fertilis, hoc eſt anima fœcunda, in Eden
B plantata, hoc eſt in uoluptate quadã, uel exercitata terra, in qua animæ ſit
delectatio. Eſt etiam νοῦς tanquã Adam: eſt & ſenſus, tanquã Eua. Ac ne ha-
beres quod ad infirmũ retorqueres naturæ, uelut obnoxiam in tolerandis periculis con
ditionem, cõſidera quæ habeat anima iſta ſubſidia. Erat fons qui irrigaret paradiſum.
Geneſ.2 Qui fons, niſi dominus Ieſus Chriſtus, fons uitæ æternæ, ſicut & pater? quia ſcriptũ eſt:
Pſalm.35 Quoniam apud te fons uitę. Deniq; flumina de uentre eius fluent aquę uiuę. Et fons le-
Ioann.7 gitur, & fluuius legitur, qui irrigat paradiſi lignũ fructuoſum, quod ferat fructum in ui-
tam æternam. Hic ergo fons, ſicut legiſti: Fons enim procedit, inquit, ex Eden, id eſt in
Prouerb.5 anima tua fons eſt. Vnde & Salomon ait: Bibe aquã de tuis uaſis, & de puteorũ tuorum
fontibus. Hic eſt fons qui procedit ex illa exercitata & plena uoluptatis anima: hic fons
qui irrigat paradiſum, hoc eſt uirtutes animæ eminentiſſimo merito pullulãtis. Et diui-
Geneſ.2 ditur, inquit, hic fons in quatuor initia. Nomen eſt uni Phiſon, hic eſt qui circuit omnem
terrã Euilath, ubi eſt aurũ. Terræ autem illius aurũ bonum eſt, ubi eſt carbũculus, & la-
pis praſius: Et nomen ſecundi Geon, hic eſt qui circuit omnem Aethiopiam: Et flumen
tertiũ Tigris, hic eſt qui uadit cõtra Aſſyrios: Et flumen quartũ eſt Euphrates. Hæc igi-
tur quatuor ſunt flumina. Hic Phiſon ſecũdum Hebræos Pheoiſon dicitur, Ganges au-
tem ſecundũ Græcos: qui fluit contra Indiam. Geon autem Nilus, qui circuit terrã Ae-
gypti uel Aethiopiam. Meſopotamia autem dicitur, quòd Tigris & Euphrates inclu-
ſerint eam, eo quòd inter duo hæc flumina conſtituta ſit, quod etiam longe poſitis no-
men ipſum & opinio cõmunis expreſſit. Sed quemadmodũ fons dicitur ſapientia Dei?
Ioann.7 Fons enim eſt ſecundũ Euangelium dicens: Si quis ſitit, ueniat ad me, & bibat. Fons eſt
Prouerb.9 & ſecundũ prophetã qui ait: Venite & edite de meis panibus, & bibite uinũ quod mi-
ſcui uobis. Sicut ergo fons uitæ eſt ſapientia, fons gratiæ ſpiritalis: ita fons uirtutum eſt

cæterarum

cæterarum quæ nos ad æternæ cursum dirigunt uitæ. Ex hac igitur anima quæ culta est,
nō ex ea quæ inculta, fons iste procedit ut irriget paradisum, hoc est quædā diuersarum
frutecta uirtutū, quarū sunt quatuor initia in quę sapientia ista diuiditur. Quæ sunt qua-
tuor initia uirtutum, nisi unum prudentiæ, aliud temperantiæ, tertium fortitudinis, quar
tum iustitiæ? quæ etiā sapientes istius mundi ex nostris assumpta, in suorū scripta libro-
rum transtulerunt. Itaq; sicut fons sapientiæ, ita etiam flumina ista quatuor quædam ex
illo fonte manantia sunt fluenta uirtutum. Phison igitur prudentia est, & ideo habet au
rum optimum, splendidum carbunculū, & prasium lapidem. Aurum enim pro inuentis
prudentibus frequenter accipimus. Vnde & dominus per prophetam ait: Dedi illis au- Osee 2
rum & argentum. Et Dauid de prudentibus dicit: Si dormiatis inter medios cleros pen Psalm. 67
næ columbæ deargētatæ, & posteriora dorsi eius in specie auri: eo quòd ueteri & nouo
qui inhæserit Testamēto, in ipsa secreta sapiētiæ Dei disputationis possit ubertate pro-
cedere. Hoc ergo bonū aurum dicit, non monetale, quod corruptibile ac terrenum est.
Habet etiā splendidum, inquit, carbunculum, in quo quidem animæ nostræ uiuit igni-
culus. Habet & prasiū lapidem, qui uiride quiddā atq; uitale coloris sui specie ostentare
uideatur. Virent enim arbusta quæ uiuunt, arescunt contrà quæcunq; moriuntur: uiret
terra dum floret, uirent & semina dum prorūpunt. Et bene primo loco hic fluuius posi- Genes. 2
tus est Phison, qui secundū Hebræos Feoison dicitur, hoc est oris mutatio, qui nō unam
gentem circūfluit, sed etiam per Lydiam fluit. Non enim angusta quędā, sed diues utili-
tatum prudentia est, quę pluribus prosit. Ideo prima. Vt si quis de paradiso fuerit egres-
sus, uelut quoddā eum prudentiæ flumen excipiat, ne cito possit arescere, sed per hanc
ad paradisum facile reuertatur. Hic fluuius à multis hominibus frequentatur, pulchritu
dinemq; & fertilitatem maximā habere perhibetur. Et ideo prudētia in specie huius ac-
cipitur, quæ plurimos fructus attulit in domini saluatoris aduentu. Atq; in extrema ter-
rarum fluit, quia per sapientiā omnes homines sunt redempti. Vnde & dictū est: In om- Psalm. 18
nem terram exiuit sonus eorū, & in fines terræ uerba eorū. Secundus est fluuius Geon,
iuxta quem lex data est Israelitis, cū essent in Aegypto cōstituti, ut ex Aegypto recede-
rent, & succincti lūbos ederent agnū, quod insigne est temperantiæ. Castos enim & san
ctificatos oportet domini pascha celebrare. Et ideo iuxta istum fluuiū legitima primo
obseruantia cōstituta est, quia significat nomen hoc quēdam terræ hiatum. Sicut igitur
terra quæcunq; uel purgamenta uel sordes in ea sunt, hiatu absorbet, ita castitas omnes
corporis passiones abolere cōsueuit. Meritoq; ibi primum obseruantiæ cōstitutio, quia
per legem absorbetur carnale peccatū. Bene ergo Geon, in quo figura est castitatis, cir-
cumire terrā Aethiopiam dicitur, ut abluat corpus abiectū, & carnis uilissimæ restin-
guat incendiū. Aethiopia enim abiecta & uilis Latina interpretatione signat. Quid au-
tem abiectius nostro corpore? Quid tam Aethiopiæ simile, quod etiā nigrū est quibus-
dam tenebris peccatorū? Tertius est fluuius Tigris, qui uadit cōtra Assyrios, ad quem
præuaricator Israel captiuus est ductus. Hic fluuius dicitur uelocior esse omnibus. Quē
incolūt Assyrij, hoc est dirigentes: hoc enim significat interpretatio. Ergo quicunq; for-
titudine animi præuaricantia corporis uitia captiuauerit, dirigens ad superna, iste huius
fluminis similis ęstimatur. Et ideo etiā fortitudo de illo qui est in paradiso dei fonte ema
nat. Fortitudo autem quodā cursu rapido resistentia quæq; transuerberat, nec aliquibus
cursus eius impedimentorū hęret obstaculis. Quartus est fluuius Euphrates, qui Latine
fœcunditas atq; abundantia fructuum nuncupatur, præferens quoddam insigne iusti-
tiæ, quæ omnem pascit animam. Nulla enim abundantiores uidetur habere fructus uir-
tus, quàm æquitas atq; iustitia, quæ magis alijs quàm sibi prodest, utilitates suas negli-
git, cōmunia emolumęnta præponens. Pleriq; Euphratem ἀπὸ τοῦ εὐφραίνεσθαι dictum pu-
tant, hoc est à lætando, eò quòd hominum genus nullo magis quàm iustitia & æquita-
te lætetur. Causam autem cur cæteri qua cōmeant fluuij, describuntur regiones locorū,
qua Euphrates cōmeat, non describatur, illam accipimus, quia aqua eius uitalis asseri-
tur, & quæ foueat atq; augeat. Vnde Auxen eum Hæbræorum & Assyriorum pruden-
tes dixerunt: contra autem fertur esse aqua aliorum fluminum. Deinde quia ubi pru-
dentia, ibi & malitia: ubi fortitudo, ibi iracundia: ubi temperantia, ibi intemperātia ple-
runq; est, aut alia uitia sunt: ubi autem iustitia, ibi concordia uirtutum est cæterarum;

ideo non

ideo non ex locis qua fluit, hoc est, nõ ex parte cognoscitur. Non enim pars est iustitia,
sed quasi mater est omniũ. In his ergo fluminibus quatuor, uirtutes principales quatuor
exprimuntur, quæ ueluti mundi istius excluserunt tempora. Primum igitur tempus ex
mundi principio usq; ad diluuiũ prudentiæ fuit, quo in tempore iusti numerantur, Abel
à Deo iustus dictus: & Enos, hoc est homo ad imaginem Dei factus, qui sperauit inuo-
care nomẽ domini Dei: & Enoch, qui dicitur Latine Dei gratia, raptus ad cœlũ: & Noe,
qui & ipse iustus, & quædã requietis directio. Secundum tempus est Abrahã & Isaac &
Iacob, reliquorumq; numerus patriarcharũ, in quibus casta & pura quædam temperan
tia religionis effulsit. Immaculatus enim Isaac per repromissionem Abrahæ datus est fi-
lius, nõ tam corporalis partus, quàm diuinæ munus præferens indulgentiæ, in quo uera
Galat.3 immaculati figura præcessit, ut Apostolus docet dicens: Quia Abrahę dictę sunt repro-
missiones, & semini eius. Non dicit seminibus, tanquã multis, sed sicut in uno, & semini
tuo, qui est Christus. Tertium tempus est in Moysi lege, & cæteris prophetis. Deficiet
enim me tempus enarrãdi de Gedeon, Barac, Sampson, Salomone, Dauid, & Samuel,
& cæteris prophetis: Anania, Azaria, Misael, Daniel, Helia, Helisæo, qui per fidem de-
Hebr.11 uicerunt regna, operati sunt iustitiã, perceperunt repromissiones, obstruxerũt ora leo-
num, extinxerunt uirtutem ignis, effugerunt acies gladij, eualuerunt de infirmitate, for
tes fuerunt in bello, castra ceperunt exterorum. Non immerito igitur in his species for-
titudinis est. Secti enim sunt, sicut infra habes, tentati, in mactatione gladij mortui. Cir-
cumierunt in caprinis pellibus, egentes, angustiati, & doloribus afflicti, quorũ meritis
non erat dignus orbis. In solitudinibus errantes, in montibus, in speluncis, & in foueis
terræ. Recte igitur in his speciem fortitudinis collocamus. Secũdum autem euãgelium
digna est figura iustitiæ, quia uirtus est in salutem omni credenti. Deniq; ipse dominus
Matth.3 ait: Sine modo. sic enim decet nos implere omnem iustitiam: quæ quidem parens cæte-
rarum est fœcunda uirtutum. In quo enim aliqua harum (quas diximus principalis) est
uirtus, in eo etiam cæteræ præsto sunt: quia ipsæ sibi sunt connexæ concretæq; uirtutes.
Nam utiq; Abel iustus & fortissimus, ac patientissimus Abraham, & prudẽtissimi pro-
Hebr.11 phetæ, & Moyses eruditus in omni sapientia Aegyptiorum, maiorem honestatem æsti
mauit Aegypti thesauris opprobriũ Christi. Et quis sapientior quàm Daniel? Salomon
quoq; sapientiã poposcit, & meruit. Dictum est ergo de quatuor uirtutum fluminibus,
quorum potus est utilis. Et quia Phison aurum bonum terræ, & carbunculũ, & lapidem
prasium habere dictus est, hoc quoq; quale sit consideremus. Videtur enim nobis tan-
quam aurum bonum Enos, qui prudenter Dei nomen scire desiderauit. Enoch autem
qui translatus est, & mortem non uidit, carbunculus quidã est lapis boni odoris, quem
operibus suis sanctus Enoch Deo detulit, gratiam quandam factis & moribus spirans.
Noe uerò tanquã prasius lapis uitalem colorem prætulit. Siquidem diluuij tempore so-
lus ac ueluti futuræ constitutionis uitale semen in illa arca est reseruatus. Ergo bene pa-
radisus, qui pluribus fluminibus irrigatur, secundũ orientem, non contra orientem: hoc
est secundum illum orientem cui nomen est oriens, id est, secũdum Christum, qui iubar
quoddam æternæ lucis effudit, & est in Eden, hoc est in uoluptate.

De apprehensione hominis, & positione eius in paradiso ut operaretur & cu-
stodiret. Et qua ratione extra paradisum uir factus sit, mulier uerò intra paradi-
sum. Quid præterea intersit inter operari & custodire, & cur primus homo in
paradiso legitimi laboris speciem susceperit. Caput IIII

Genes.2 T apprehẽdit Deus hominem quem fecit, & posuit eum in paradiso ope-
E rari & custodire.] Vides quoniam, qui erat, apprehenditur? Erat autem in
terra plasmationis suæ. Apprehendit ergo eum uirtus Dei, inspirans pro-
cessus & incrementa uirtutis. Deniq; in paradiso eum collocauit, ut scias apprehensum
quasi afflatũ diuina esse uirtute. Quo loci illud aduerte, quia extra paradisum uir factus
est, & mulier intra paradisum: ut aduertas, quod non loci, nõ generis nobilitate, sed uir-
tute unusquisq; gratiam sibi cõparat. Deniq; extra paradisum factus, hoc est in inferiore
loco, uir melior inuenitur: & illa quæ in meliore loco, hoc est in paradiso facta est, infe-
1.Pet.3 rior reperitur. Mulier enim prior decepta est, & uirũ ipsa decepit. Vnde Apostolus Pe-
trus subiectas fortiori uasi mulieres sanctas uiris suis uelut dominis obedire memora-

uit. Et Paulus ait: Quia Adam non est seductus, mulier autem seducta in præuaricatio- 1.Tim. 2
ne fuit. Deinde contuendum, quia nemo debet sibi facile præsumere. Nam ecce illa quæ Ephes. 5
in adiumentum facta est uiro, præsidio uirili indiget, quia uir caput est mulieris: ille au-
tem quia adiumentũ uxoris habiturum se esse credebat, lapsus est per uxorem. Vnde ne
mo debet facile alteri se credere, nisi cuius uirtutẽ probarit: nec arrogare sibi qui se pro
auxilio putarit ascitum, sed magis si inuenerit fortiorem, cui se putabat esse præsidio, ab
ipso gratiam mutuetur, sicut & uiros mulieribus honorem impertire Apostolus præci-
pit Petrus dicens: Viri similiter cohabitantes secundũ scientiam tanquã infirmiori uasi 1.Petr. 9
mulieri impartientes honorem, tanquã cohæredi gratiæ uitæ, ut ne impediantur oratio
nes uestræ. Ergo positus est in paradiso uir, facta est in paradiso mulier. Sed etiam tunc
priusquã à serpente mulier deciperetur, habuit uiri gratiam, quoniã de uiro sumpta est:
licet hoc sacramentum magnum sit, sicut Apostolus dixit. Et ideo causam uitæ ex eo tra Ephes. 5
xit. Ideoq; de uiro tantum scriptura dixit: Quia posuit eũ in paradiso operari & custodi-
re. Non idem est operari & custodire. In opere enim quidam uirtutis processus est, in cu
stodia quædam consummatio operis deprehenditur, eo quòd quasi consummata custo
diat. Hæc duo ab homine requiruntur, ut & operibus noua quærat, & parta custodiat,
quod est generale. Philon autẽ quoniã spiritalia Iudaico nõ capiebat affectu, intra mora
lia se tenuit ut diceret, hæc duo quęri, opera in agro, custodiã in domo. Et quãuis paradi
sus operibus, inquit, ruralibus nõ egeret, tamen quia primus homo lex posteritatis futu
rus erat, ideo legitimi etiã in paradiso speciẽ suscepit laboris, ut nos ad operationẽ, & cu
stodiã debiti officij, & hęreditarię successionis munus adstringeret. Hæc duo ergo à te
exiguntur, siue moraliter, siue spiritualiter. Quod etiam Psalmus te propheticus docet,
quia scriptum est: Nisi dominus ædificauerit domum, in uanum laborauerunt, qui ædifi
cant eam: Nisi dominus custodierit ciuitatem, in uanum laborauerunt qui custodiunt
eam. Vides illos laborare qui in operis sunt ędificationisq; processu, istos uerò uigilare
qui iam custodiam perfecti operis receperunt. Vnde & dominus Apostolis quasi iam
perfectioribus: Vigilate, inquit, & orate ne intretis in tentationem. Docens perfectę na Matth. 6
turę munus & plenę uirtutis gratiam esse seruandam, nec quenquam etiam perfectiorẽ,
nisi uigilauerit, sui debere esse securum.

De pręceptis Adę in paradiso datis, & de huius quęstionis: Cur deus ubi pręce-
pit ex omni ligno edendum, singulariter dixerit, Edes: ubi autem de ligno scien
tiæ boni & mali, pluraliter Edetis dixerit, absolutione. Quodq; ei interpretatio
Symmachi non pręiudicet. De responsione quoq; ad tres quęstiones quas ple-
riq;, quorum author Apelles est, proponunt. Cap. V

T pręcepit dominus deus Adę dicens: Ex omni ligno quod est in paradiso Genes. 2
E ad escam, edes: de ligno autem quod est scientię boni & mali, nõ edetis. Qua
die autem manducaueritis ex eo, morte moriemini.] Qua ratione ubi pręce
pit ex omni ligno edendum, singulariter dixerit, Edes: ubi autem de ligno scientiæ boni
& mali, pluraliter, Edetis dixerit, nõ ociosa quæstio. Verùm si diligenter intendas, scri-
pturarum authoritate absolui potest. Quod enim bonũ, hoc est faciendũ: quod autẽ bo-
num & faciendum, consonans & adhęrens: quod uerò turpe, hoc dissonans, incomposi
tum atq; discretum est. Et ideo dominus unitatem semper intendens, secundum unitatẽ
pręcepit. Deniq; unitatẽ operatur, qui fecit utraq; unũ. Nec solum utraq;, sed etiam om- Ephes. 2
nes unũ fecit. Omnes enim unum corpus & unum spiritum esse nos iussit. Per omnia au
tem primogenitus, cum sit in unitate cum patre, coniunctissimus patri semper est, quia Ioan. 1
uerbum erat apud deum. Deniq; ait: Ego & pater unum sumus, ut unitatem sibi maiesta Ioann. 10
tis & diuinitatis cum patre esse monstraret. Sed & nos unũ esse pręcepit, & suę naturę u- Ibidem. 17
nitatisq; similitudinẽ in nos gratię adoptione transfudit, dicens: Pater, sicut ego & tu u-
num sumus, ita & isti in nobis unum sint. Ergo ubi bonũ pręcipit, tanquam ad unũ præ-
cipit, dicens: Non edes. Vnitas enim preuaricari non potest. Vbi uerò de ligno scientiæ
boni & mali dicit non esse gustandũ, quasi ad plures dicit: Nõ edetis. Quod enim prohi-
bitorium est, tanquã pluribus imperatur. Ego tamen aliud puto, & quid futurũ sit, in ip-
so iam dei sermone reperio. De omni ligno gustandũ Adę soli præcepit, quem seruatu-
rum sciebat: de ligno autẽ scientię boni & mali non esse gustandũ, iam non singulariter

ſed pluraliter dicit:ſciebat enim præuaricaturam mulierē, & ideo per pluralitatē oſten-
dit non ſeruaturos,quia plurium diſcreta ſententia eſt.Et quantum ad ſeptuaginta uiro-
rum ſententiam ſpectat,ſolutum eſt quod mouebat. Sed quia Symmachus utrunq; ſin-
gulariter dixit,intelligimus id ſecutum,quia in lege quoq; cū populum alloquitur deus,
Deut. 6 ſingulariter loquitur, ſicut habes:Audi Iſrael, dominus deus tuus dominus unus eſt,&,
diliges dominum deum tuum.Nec mihi præiudicat Symmachi interpretatio,qui unita-
tem patris & filij uidere non potuit,etſi aliquoties in ſermone & Aquila & ipſe confeſſi
Rom. 7 ſint.Nec quiſquam de eo quod præuaricaturum populum diuina mandata ſingulariter
alloquitur,putet ſuperiori noſtro obuium eſſe ſermoni, quia populus Iudæorum etiam
ſingulariter data præſcripta uiolauit. Lex enim ſpiritualis eſt:& ideo alterum in ſermo-
ne,alterum in prædeſtinatione diuino populum deus alloquebatur oraculo.Deniq; ait:
Exod. 23 Non coques ouē in lacte matris ſuæ.Facilis abhinc præceptorum cœleſtium ſeries uide
retur,niſi quæſtionem plurimi cōmouerent.Quibus reſponderi oportet à nobis,ne ſim
plices mentes malitioſa interpretatione traducant. Plerique enim quorum author Apel-
les,ſicut habes in triceſimo & octauo tomo eius,has quæſtiones proponunt: Quomo-
do lignum uitæ plus operari uidetur ad uitam, quàm inſufflatio dei? Deinde ſi hominē
non perfectum fecit deus: unuſquiſq; autem per induſtriam propriam perfectionem ſi-
bi uirtutis aſciſcit:nónne uidetur plus ſibi homo acquirere, quàm ei deus contulit? Ter-
tium obijciunt. Et ſi homo non guſtauerat mortē,utiq; quam nō guſtauerat,ſcire nō po
terat.Ergo ſi nō guſtauerat,neſciebat:ſi neſciebat,timere nō poterat.Fruſtra igitur deus
mortem pro terrore obiecit,quā homines nō timebant.Diſcamus igitur quod ibi lignū
uitæ,ubi etiam lignum ſcientiæ boni & mali produxerit deus. Habes enim quia produ
xit lignum uitæ ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, hoc eſt in medio paradiſi. Apud nos enim intelligi-
tur quod in medio produxerit. Ergo in medio paradiſo & uita erat,& cauſa mortis.In-
tellige quia non homo fecit uitam, ſed uel operando,uel cuſtodiendo mandata dei po-
Coloſ. 3 tuit inuenire.Erat autem uita,ſicut Apoſtolus dixit,abſcondita cum Chriſto in deo. Ho
mo ergo ſiue in umbra uitę erat propter figuram futuram,quia umbra eſt hæc quæ nunc
noſtra uita in terra, ſiue in quodam pignore uitæ erat, quia habebat inſufflationem dei.
Habebat ergo pignus immortalitatis, ſed in umbra uitæ poſitus.abſconditam uitā cum
Chriſto in deo uulgari quodam tactu & aſpectu uidere & capere non poterat.Etſi non-
dum peccator,non tamen incorruptæ inuiolabiliſq; naturæ, utpote qui poſtea peccato
lapſus eſt,nequaquam autem adhuc peccator.Denique in umbra uitæ erat. Qui autem
Eſa. 9 peccatores ſunt,in umbra mortis ſunt.Peccatorum autem populus,ſicut Eſaias docet,ſe
debat in umbra mortis,cui lux orta per dei gratiam, non per ſuæ uirtutis eſt meritum.Er
go inter inſufflationem dei,& eſcam ligni uitæ, nulla diſcretio. Nec hominem quis po-
teſt dicere plus ſibi poſſe acquirere,quàm diuina ei largitate collatum eſt. Vtinam acce
ptum tenere poſſemus.Labor etenim noſter eò proficit,ut quę tributa ſunt reſumamus.
Tertium illud quod propoſitum eſt, quia qui mortem non guſtauerat, mortem timere
non poterat,facile ex communis naturæ uſu abſolutionem habet. Eſt enim natura inſi-
tum omnibus,ut etiam quę nondum ſibi nocere experta ſunt, quaſi noxia reformident
Vnde enim columbæ in ipſo ortus ſui uiſu,terror accipitris? Vnde lupi ouibus formida
biles? pullis milui? Quod ſi in ijs quæ irrationabilia ſunt animantia, quidam de aduerſo
genere animantium naturalis eſt terror,ut etiam irrationabilia ſenſum fugiendæ mortis
accipiant,quanto magis in primo homine rationis utiq; pleniſſimo, naturalis quædam
opinio mortis debuit eſſe uitandæ?

De ſolutione aliarum quarundam quæſtionum quas circa obeditionem & cognitionem præcepti faciunt. Cap. VI

R Vrſus faciunt alias quæſtiones hoc modo:Non ſemper malum eſt non obe-
dire præcepto.Si enim bonum eſt præceptum,honeſta eſt obeditio: quòd ſi
improbum pręceptū, non obedire utile:ergo nō ſemper malum eſt non obe
dire præcepto,ſed bono præcepto non obedire improbum eſt. Bonum autem eſt ope-
ratorium cognitionis boni & mali lignū, quandoquidem & deus & bonum & malum
Geneſ. 3 nouit.Denique ait:Ecce Adam factus eſt tanquam unus noſtrum. Si igitur bonum eſt
cientiam habere boni & mali, bona autem eſt quam etiam deus habet: uidetur qui

interdicit

interdicit eam hominibus, non recte interdicere, idque proponere. Sed si intelligant quid sit cognoscere, quam uim habeat hoc uerbum, si sic intelligant quemadmodum oportet: cognouit enim dominus qui sunt ipsius: cognouit utique eos qui unum ex pluribus facti sunt, in quibus inhabitat, & in quibus perambulat: Cognoscere utique non in sola & perfunctoria scientia est, sed in eorum operatione quæ oporteat fieri. Oportuit autem hominem obedire mandato, non obediendo autem præuaricatus est. Igitur qui non obediuit, errauit, quia præuaricatio peccatum est. Verumetiam si extenuare uelint uim cognitionis, ut perfunctoriam scientiam boni & mali interdictam putent, in eo quoque præuaricationis culpa est, non obeditū esse mandato, quia etiam tumultuariā scientiam boni & mali dominus deus putauit inhibendā. Alia quæstio: Qui non cognoscit bonū & malum, nihil à paruulo distat. Paruuli autem apud iustū iudicē nulla est culpa. Iustus autē operator mundi nunquā paruulum uocasset in culpā, propter quod non cognouerat bonū & malum, quia paruulus sine ullo est crimine præuaricationis & culpæ. Verū cum in superioribus dixerimus duplicē esse intellectum scientiæ boni & mali: si perfunctoriam scientiam accipimus, utique falsum est quòd nihil distat à paruulo, qui nō cognouit bonum & malū. Si autem falsum est quòd nihil distet à paruulo, ergo non paruulus Adam: Si nō paruulus, adscribitur utique ei quasi non paruulo peccatū. Si peccatū adscribitur, sequitur pœna peccatum: quia dignus inuenitur pœna qui peccatum uitare non potuit. Potest etiam fieri ut etiā qui scientiam non habet boni & mali, paruulus non sit: quoniam priusquam sciuit puer bonum & malum, non credidit maliciæ. Et iterum habes: Quia priusquā sciet puer uocare patrē & matrem, accipiet uirtutē Damasci, & spolia Samariæ. Perfectus ergo qui operatur bonum, etiā si boni & mali scientiā non adeptus sit: ut multi priusquā sciant legem, ipsi sibi lex sunt. Quod Apostolus priusquā disceret, Non concupisces: malum esse concupiscentiam nesciebat. Denique ipse ait: Peccatum non cognoui nisi per legem. Nam concupiscentiā nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Ad quam partem etiam puer potest esse perfectus iure naturæ, priusquam sciat concupiscentiam crimen esse, uel concupiscentiæ crimen admittat. Ergo secundum perfunctoriam sciētiam noluit deus hominem scire quod malum est, ne quasi imperfectus uitare non posset. Non obediendo autem mandato incurrimus in culpam: ergo culpam fatemur. Rursus autem si altam & profundam scientiam dicimus boni & mali, quę quidem profunda scientia perfectum facit, non statim autem paruulus qui ad altam & profundā scientiam peruenire non potuit: rectè ergo sicut nō paruulus condemnatur. Iterū quæstiones serunt. Qui nescit, inquiunt, bonū & malum, ne ipsum quidem nouit esse malum non seruare mandatum, nec ipsum bonum nouit quod est obedire mādato. Et ideo quia non nouerat, uenia, inquiunt, dignus fuit, qui non obediuit, non condemnatione. Quæ quidem quæstio de his absolutionem habet, quæ ante memorauimus. Cōsiderare enim potuit homo ex iis quæ deus ante ei contulerat, quòd insufflationem dei accepit, quod erat in paradiso uoluptatis locatus, summam authori obedientiam deferendā. Et ideo si uim nesciebat boni & mali, tamen quia tantorū author dixerat de ligno scientiæ boni & mali non esse gustandum, fidem præceptori seruare debuerat. Non enim ab eo peritia, sed fides exigebatur. Intelligebat utique deū omnibus præminere, ideoque personā iubentis spectare debuerat. etsi non intelligebat uim qualitatemque iussorū, sciebat tamē præceptori deferendam esse reuerentiam. habebat in natura hanc opinionem, etsi non habebat iudicium boni & mali. Denique & mulier serpenti dicit: Ex omni ligno paradisi manducabimus, de fructu autem ligni quod est in medio paradisi, dixit deus: Non manducabitis ex eo. Ita ergo sciebat obediendum esse mandato, ut diceret: Ex omni fructu manducabimus, quod dominus imperauerat: de ligno autem quod est in medio paradiso, imperatum à deo dicit, non esse gustandū, ne morte morerentur. Ergo qui sciuit desererendum esse mandato, sciuit utique malum esse præuaricari, & ideo iustè præuaricata damnatur. Accipe aliud. Si assumptio de ligno scientiæ boni & mali ita operatoria erat, ut bonum & malū agnosceretur, quod uidetur scriptura ostendere dum dicit: Quia ubi manducauerunt ambo, aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt quod nudi essent, hoc est, aperti sunt oculi cordis, & cognouerūt turpe esse nudos se degere: sine dubio ubi gustauit mulier de ligno scientiæ boni & mali, peccauit, & se peccasse cognouit. Quæ igitur

2.Tim.2

Esa.8

Rom.7

Gene.3

ſe peccaſſe cognouerat, uel uirum ad peccati communionem inuitare non debuit. Illiciendo autem uirum, & dando ei quod ipſa guſtauerat, non uitauit, ſed iterauit peccatũ. Nam utiq; ſi uere rationẽ ſpectes, eum quem diligebat, non trahere ad conſortium pœnæ, ſed magis ab eo quod cognouerat ipſa eſſe peccatũ, uel inſcientem reuocare debuerat: quanuis uideatur hæc mulier ſciens quòd poſt culpam in paradiſo eſſe non poſſet, metuiſſe ne ſola de paradiſo eijceretur. Deniq; abſconderunt ſe ambo poſt culpam. Excludendam igitur ſe eſſe cognoſcens, conſortio uiri quem diligebat, noluit defraudari. Iterum accipe: Non cognitio mali malũ eſt, ſed cum actus implet malitiam. Non enim ſtatim qui nouit malum, quod malum eſt facit: ſed qui quod malum eſſe nouit, operatur. Incentiuum autem ad operandum quod malum eſt, aut iracundia aut cupiditas eſſe conſueuit. Nec ſtatim neceſſe eſt ut habens ſcientiam mali, faciat quod improbum nouit, niſi aut iracundia aut cupiditate uincatur. Vnde quod diximus incentiuum peccandi, uel ira, uel cupiditas eſt, uel plerunq; formido, licet ex formidine oriatur cupiditas, dum unuſquiſq; uult uitare quod metuit. Et ideo recte iracundiam & cupiditatem duorum reliquorum poſuimus incentiua uitiorum. Conſideremus igitur utrum Eua his ad uitium ſtimulis incitata ſit. Sed neq; iraſcebatur marito, neq; cupiditate uicta eſt: in ſecũdo duntaxat errat, ut edendum uiro daret quod iam ipſa guſtauerat. Primo fuerit cupiditas author erroris ut ipſa ederet, ſequentiſq; fuit cauſa peccati. Quod enim iam guſtauerat, deſiderare non poterat: & guſtando, mali fuerát ſcientiam conſecuta. Malum igitur quod aduerterat, in uirum deriuare non debuit, neq; coniugem proprium præuaricatorem diuini facere mandati. Sciens igitur prudenſq; peccauit, ſciens uirum in ſuum traxit errorem. Alioquin inuenietur falſus eſſe de ligno ſcientiæ boni & mali ſermo, ſi etiã poſteaquam de ea arbore manducauit, ſcientiam mali habere non potuit. Quod ſi uerus eſt ſermo, cupiditatis utiq; cauſam habere non potuit: licet pleriq; ſic excuſandam putent, quod diligens uirum ab eo timuerit ſeparari, & hanc cauſam cupiditatis prætendant, quòd eſſe uoluerit cum marito.

De pertractatione quæſtionis unde mors acciderit Adæ, utrum uidelicet à natura ligni, an à deo. Cap. VII

ITerum alia quæſtio ſubrepit, unde mors acciderit Adæ, utrum à natura ligni eiuſmodi, an uero à deo. Si naturæ hoc ligni adſcribimus, uidetur ligni huius fructus uiuificanti inſufflationi dei præſtare, ſiquidem quem uiuificauerat inſufflatio, fructus huius ligni traxit ad mortem. Aut ſi deum operatorem mortis eſſe memoramus, dicunt quod gemina eum opinione accuſemus: quòd aut ita immitis ut noluerit ignoſcere, cum poſſet ignoſcere: aut ſi ignoſcere non potuit, uideatur infirmus. Videamus igitur quomodo diluendũ ſit. Niſi fallor, mortis cauſa inobediẽtia fuit: & ideo homo ipſe ſibi mortis eſt cauſa, non habens deum ſuæ mortis authorem. Neq; enim ſi medicus præſcripſerit ægrotãti à quibus uideatur cauendũ, atq; ille ab interdictis non putauerit abſtinendũ: cauſa ei mortis eſt medicus: ſed utiq; ipſe ſibi reus mortis eſt propriæ. Itaq; deus quaſi bonus medicus prohibuit ne Adam nocitura guſtaret. Iterum accipe: Scire bonum melius eſt, quàm neſcire: & ei qui bonum ſciat. pulchrum eſt ſcire etiam quod malum eſt, ut ſciat cauere quod malum eſt, ut prudens ſubeat cuſtodiæ cautionem. Rurſus autem non ſatis eſt hoc ſolum ſcire quod malum eſt, ne quomodo malũ ſcias, ſcientia boni incipias defraudari. Pulchrius eſt igitur ut utrũq; norimus, ut & quia ſcimus bonum, fugiamus quod malum eſt: & ex eo quod cognoſcimus malũ, boni gratiam præferamus. Sed ita debes utrunq; ſcire, ut profunde noueris, & quod noueris exequaris, actuſq; ſcientiæ congruat. Alioquin tolerabiliorẽ ſcriptura indicat eum qui utrunq; neſciat, quàm qui perfunctorie utrunq; cognouit. Grauat enim ſcire, quod uel exequi uel uitare non poſſis. Grauat ſcire, ſine uſu atq; opere cognitionis profundæ. Deniq; obeſt ad exiſtimationem medico ſcire quid proſit, & quid noceat ægro, niſi cognitione ea quemadmodum oportet utatur: & ideo non eſt cognitio bona niſi ea utaris ut oportet. Item accipe: Non fruſtra lignum ſcientiæ boni & mali productum eſt in medio paradiſo: & ſi cuicunq; homini productum eſſet, ſuperflua interdictio. Sed neq; fruſtra factum eſt, neq; alij niſi homini factum eſt, qui mandatum accepit, ut non ſolo eo, ſed eo cum cęteris uteretur. Nam ſi multa diſcutias, complura reperies, & plane innumera, quę

ei qui uti nesciat, possint nocere. Nec ipsas diuitias inuenies fructuosas, si habens diues subsidia largitatis, neget alimenta pauperibus, excludat inopem subsidio destitutum, aliena extorqueat, quia præualet potestate. Pulchritudo ipsa, & gratior coporis forma frequenter in uitium quàm deformitas trahit. Nunquid igitur quisquā deformiores quàm pulchriores filios habere desiderat, & inopes potius liberos suos cupit esse quàm diuites? Plura sunt huiusmodi quę non ad impudentiam largientis referenda sunt, sed ad male utentis errorem. Et ideo utenrem accusandum potius quàm donanrem.

De absolutione quæstionum quas quidam circa præscientiam dei de præuaricatione Adæ, & impressionem opinionis boni & mali faciunt. Cap. VIII

Terum quęstio. Sciebat præuaricaturum deus Adam mandata sua, an nescie
1 bat? Si nesciebat, non est ista diuinæ potestatis assertio: si aurem sciebat, & ni
hilominus sciens negligenda mandauit, non est dei aliquid superfluum præcipere. Superfluo autem præcepit protoplasto illi Adæ, quod eum nouerat minime seruaturum: nihil autem deus superfluo facit, ergo non est scriptura ex deo. Hoc enim obijciunt, qui Vetus nō recipiunt testamentum, & has interserūt quæstiones. Verum hi sua sententia & opinione uincendi sunt. Cum enim Noui testamenti nō refutant fidem, exemplo sunt arguendi ut uetus credant: quoniam cum sibi diuina præcepta & facta conueniant, unius authoris testamentū utrumq; liquet esse credendum. Discant igitur non superfluum, non iniustum etiā præuaricaturo præscriptum esse mandatum. Nam & ipse dominus Iesus elegit Iudam, quem proditorem sciebat. Quē si per imprudentiam electū putant, diuinæ derogāt potestati. Sed hoc æstimare nō possunt, cū scriptura dicat: Quia
sciebat Iesus quis eum proditurus esset. Conticescant igitur repugnatores isti Veteris te Ioan. 13
stamenti. Sed quoniam etiā gentilibus, si fortè istud obiecerint, respondendum uidetur, qui exemplum non recipiunt, rationē exigunt: accipiant etiā ipsi qua ratione dei filius
uel præuaricaturo mādauerit, uel elegerit proditurū. Venerat dominus Iesus omnes sal 1. Tim. 1
uos facere peccatores: etiam circa impios ostendere suā debuit uoluntatem. Et ideo nec proditurum debuit præterire, ut aduerterent omnes quòd in electione etiā proditoris sui, seruandorum omnium insigne pretendit, nec in eo læsus est uel Adam quia mandatum accepit, uel Iudas quia electus est. Non enim necessitatē deus uel illi præuaricationis, uel huic proditionis imposuit, quia uterq; si quod acceperat custodisset, à peccato
potuit abstinere. Deniq; nec Iudæos omnes credituros sciebat, & tamē air: Non ueni ni- Matth. 15
si ad oues perditas domus Israel. Ergo non in mandante culpa est, sed in præuaricāte peccatum est. Et quod in deo fuit, ostendit omnibus quòd omnes uoluit liberare. Nec tamē dico quia pręuaricarionem nesciebat futuram, imò quia sciebat assero, sed non ideo pereuntis proditoris inuidiam in se debuit deriuare, ut adscriberetur deo quod uterq; sit lapsus. Nunc autē uterq; redarguitur, atq; recōuincitur: quia & ille mandatū ne laberetur accepit, & hic etiam in Apostolatus munus ascitus est, ut uel beneficio dei reuocaretur à prodirionis affectu: simul ut dum alij reuincuntur, prodesset omnibus. Non enim consisteret peccatum, si interdictio non fuisset. Non cōsistente autem peccato, non solū malitia sed etiam uirtus fortasse non esset: quæ nisi aliqua malitiæ fuissent semina, uel subsistere uel eminere nō posset. Quid est enim peccatū, nisi præuaricatio legis diuinæ, & cœlestium inobedientia pręceptorum? Non enim auribus corporis de mandatis cœlestibus iudicamus, sed cum esser dei uerbum, opiniones quædam nobis boni & mali pullulauerunt, dum id quod malū est, naturaliter intelligimus esse uitandum: & id quod bonum est, naturaliter nobis intelligimus esse petendum. In eo igitur uocem domini uidemur audire, quod alia interdicat, alia præcipiat. Et ideo si quis non obedierit illis quæ semel à deo præcepta credimus, pœnę obnoxius æstimatur: dei autē præceptū non quasi
in tabulis lapideis atramento legimus inscriptum, sed cordibus nostris tenemus impres 1. Cor. 3
sum, spiritu dei uiui. Ergo opinio nostra ipsa sibi legem facit. Si enim gentes quæ legem Rom. 2
non habent, naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, eiusmodi legem non habenres ipsi sibi sunt lex, qui ostendūt opus legis scriptū in cordibus suis. Opinio igitur humana sibi tanquam dei lex est. Iterū hinc aliam faciunt quæstionē, ut ad uicē mandati eius quod diximus in hominis opinione cōsistere, hāc ipsam opinionē impressam à deo nobis tanquā

præscriptum diuinę legis accusent. Nouerat, inquit, hominem peccaturum qui creauit eum, & has opiniones boni & mali impressit, an non nouerat? Vt si dixeris quia non nouerat, alienum à maiestate dei sentias. Si autē dixeris quia sciens deus peccaturū hominem, cōmunes tamen opiniones ei boni & mali impressit, ut propter admixtionem malorum uitę perpetuitatē seruare non posset: sicut in illo non præsagū futuri, ita in hoc nō bonum deum significare uidearis. Atq; hinc argumentantur quia nō est creatura hominis à deo facta. Nam sicut supra ostendimus eos dicere quòd non est mandatū dei, sic & hic dicunt. Non ergo creatura hominis à deo, quia deus malum non fecit. Homo autem opinionem accepit mali, dum à malis præcipitur abstinere. Hoc autem genere alium bonum deum, alium operatorē hominis conantur asserere. Quibus respondendum est illicò secundum opinionem suam. Si enim hominem nolunt à deo factum, quia peccator est homo, & hoc refugiunt, ne bonus deus peccatorem fecisse uideatur, quia non putant bonum qui fecerit peccatorem: dicant utrum operatorem hominis à deo factum putent. Si enim à deo factus ille (ut dicunt) operator est hominis, quomodo bonus deus operatorem mali fecit? Vtique non bonus. Nam qui peccatorem facit non bonus, cauendum ne grauius sit operatorem peccatoris fecisse. Debuit enim bonus deus prohibere natiuitatem eius, qui peccati substantiam habebat inducere. Quòd si dicunt non esse genitum operatorē mali, requirendum utrum bonus deus potuerit inhibere quoquo modo incipientem malitiam, an non potuerit. Si enim non potuit, infirmus: si potuit & non fecit, non bonus. Ergo si sibi ista non congruunt, nec suæ sibi hæreticorum conueniunt opiniones, requiramus ne forte rationis fuerit, qua caussa deus siue geniti siue non geniti illius operatoris siuerit malitiam introire in hunc mundum, cum possit inhibere. Itaque seruantes unum & eundem deum bonum atque operatorem, id si possimus astruamus, quod gratiæ utrique conueniat, nec accusationis eorum declinemus inuidiam, qui ita dicunt: Quomodo bonus deus qui non solum passus est introire in hunc mundum malitiam, sed etiam in tantam confusionem uenire permisit? Verum hæc accusatio tunc locum haberet, si ita animæ uim & intimæ secreta mentis inficeret, ut nullo pacto posset aboleri, & immedicabilium uulnerum menti atque animæ nostræ uirus insideret, esset enim aptior huius querelæ locus, quod cum omnia possit deus, hominem tamen perire sit passus. Verum cum deus nostri misericors respuendi erroris remedia reseruauerit, abolendiq; omnis contagiĳ non aboleuerit facultatem: quomodo irrationabile uel iniustum est si permisit nostrum materiale tentari quadam trepidatione fragilitatis humanæ, ut fœnerator postea gratia per pœnitentiam delictorum in hominis rediret affectum, & fragilitatis suæ conscius, quòd tam facilè à diuinorum mandatorum serie deuiando trepidauerit, tanquam clauum animæ fluctuantis mandata cœlestia timeret amittere, diuinæ misericordiæ plus tribuens quod recepit amissum, & sibi aliquid usurpans gratiæ quod reuertatur.

Cur deus cum mandatum daret homini, de manducando & non manducando putauerit esse mandandum. Qua etiam ratione dominus deus Adę dixerit, Morte moriemini: & quid intersit utrum aliquis dicat moriemini, an addat, morte moriemini. Cap. IX

NVnc quæ sit illa ratio consideremus, quid sit istud quòd cum mandatum daret homini de illa admirabili beataq; uita præscribens, ne contra faciens morte moreretur, de manducando & non manducando putauerit esse mandandum. Sunt enim qui putant nequaquam mandatum istud conuenire cœli & terrę atque omnium creatori: nequaquam dignum incolis paradisi, eò quòd illa uita similis angelorum sit. Et ideo non terrenum & corruptibilem hunc cibum esui fuisse possumus æstimare, quia qui non bibunt neque manducant, erunt sicut angeli in cœlo. Cum igitur in cibo neque præmium sit, quia esca nos non commendat deo: neque magnum periculum sit, quia non quod intrat in os, coinquinat hominem, sed quod exit de ore: uidetur indignum tanto authore præceptum, nisi hunc cibum ad illud propheticum referas, quod pro magno præmio dominus de sanctis pollicetur suis: Ecce qui seruiunt mihi, manducabunt, uos autem esurietis. Hic est enim cibus in quo uita definitur æterna, quo quis-

Matth. 22
1. Cor. 8
Matth. 15
Esa. 65

quis fuerit defraudatus, morte morietur. Quandoquidem panis uiuus atque cœlestis ipse dominus est, qui uitam dat huic mundo. Vnde & ipse ait: Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, non habebitis uitam æternam. Erat ergo panis aliquis de quo præscripserat edendum paradisi incolis. Quis ille? Accipe quem dicat: Panem, inquit, angelorum manducauit homo. Est enim bonus panis, si facias uoluntatem dei. Vis scire quis bonus panis? ipse filius manducat hunc panem, de quo ait: Meus cibus est ut faciam uoluntatem patris mei, qui in cœlis est. Iterum uideamus qua ratione dominus deus Adæ dixerit: Morte moriemini: quid intersit, utrum aliquis dicat, Moriemini: an addat, Morte moriemini. Ostendere enim debemus nihil superfluū in dei esse mandato. Itaq; hoc arbitror, quum duo sibi sint contraria, mors & uita: secundum simplicem sermonem à uita uiuere dicimus, à morte mori. Si autem geminare uelis utrumque, quia uita uitam facit, dicitur, Vita uiuit: sicut habes in lege. Et quia mors mortem facit, dicitur, Morte morietur. Non est autem superflua ista geminatio. est enim uita ad mortem, & est mors ad uitam: quia quis & dum uiuit moritur, & dum moritur uiuit. Fiunt ergo quatuor distinctiones, uita uiuere, morte mori, morti uiuere, uitæ mori. Quum igitur hæc ita se habeant, usus & consuetudinis præiudicium debemus excludere, quia usus hoc habet, ut communiter dicatur uiuere & qui uitæ uiuit, & qui morti uiuit: & communiter dicatur mori uel ille qui morti moritur, uel ille qui uitæ uiuit. Itaq; ex quatuor illis duo significat, ut dicat uiuentē uiuere, nec melius deteriusq; distinguat, & dicat morientem mori, nec inter malam & bonam mortem uideatur esse discretio. Nam indiscreta quędam uita significatur, qualis irrationabilium aut etiam paruulorum & indiscreta mors æquè sequestratio. Igitur usu communi quid sit uita uiuere, & quid sit morte mori, & quid sit uiuere morti, & mori uitæ, consideremus. Puto enim secundum scripturas, quia uita uiuere admirabilem quandam illam uitam, beatamq; significet, & hunc uiuendi usum spirandi'que munus cum beatæ uitæ gratia ueluti coniunctum, & quadam participatione permixtum demonstrare uideatur. Hoc est enim uita uiuere, uirtute uiuere, beatę uitæ actus habere in istius corporis uita. Contrà autem morte mori, quid est aliud, nisi cum morte corporis deformitatem significare morientis, cuius & caro communi uiuendi munere defraudetur, & anima uitæ æternæ usum habere non possit? Est etiam qui uita moritur, ut qui uiuit corpore, sed actu moritur suo: quales illi sunt, qui, ut ait propheta: Descendunt in infernum uiuentes. Et illa de qua Apostolus dicit: Quoniam uiuens mortua est. Quartum superest, quòd sunt qui etiam morte uiuunt, ut martyres sancti, qui utique moriuntur ut uiuant. Moritur caro, sed uiuit gratia mortuorum. Ergo absit à nobis ut participes mortis uiuamus, sed contrà participes uitæ moriamur. Sanctus enim nec uitæ istius se uult esse participem, qui ait: Cupio dissolui, & cum Christo esse, multo enim melius. Et alius: Heu me quòd incolatus meus prolongatus est. Dolens utique cum consortia uitæ speret æternæ, istius uitæ fragilitate se contineri. Et ideo possum ecōtrario dicere, quia etsi uita uiuere bonum est, uitæ tamen uiuere ambiguum sit. Potest enim dici quis uitæ uiuere, hoc est, uitæ æternæ istius uita corporis militare. Potest etiam dici uitæ uiuere, hoc est, uel quemcunque uel sanctum istius uitæ habere desiderium corporalis. Vt uerbi gratia, si quis ideo honestè putet esse uiuendum, ut is longæuitatem uitæ bonis actibus consequatur, quales plerique infirmiores sunt quos hæc uita delectat. Sicut ergo uitæ uiuere quid sit accepimus, quid sit morti mori accipiamus, uel morti uiuere. Possunt enim esse qui moriantur morti, & qui uiuāt uitæ. Nam qui non ita uiuit, ut secundum mortem animæ suæ uiuat, is morti moritur, quia non est obnoxius morti, id est, nexus eum ærumnosæ mortis amisit, non constringitur uinculis mortis æternæ. Mortuus est morti, hoc est, mortuus est peccato, mortuus est pœnæ. Cui contrarium est pœnæ uiuere, hoc est, quando quis uiuit ad pœnam, uiuit ad mortem. Qui autem moritur ad pœnam, morit̄ ad mortē. Est etiam qui in hac uita positus moriat̄ ad uitam, sicut ille qui ait: Viuo aūt iam nō ego, uiuit aūt in me Christus. Peccato enim mortuus est, deo uiuit, hoc est mors in eo mortua est, sed uita uiuit, qui est dominus Iesus. Ergo bona uita eorum qui deo uiuunt, mala uita eorum qui peccato uiuunt. Est etiam media uita, ut animantium cæterorum; sicut

Ioan. 6
Psalm. 77
Ioan. 4
Genes. 2
Psalm. 54
1. Tim. 5
Philip. 1
Psal. 119
Gal. 2
Genes. 1

habes scriptum: Producat terra animam uiuentem secundum genus. Est uita etiam mortuorum, ut deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob, quia deus mortuorum non est, sed uiuorum. Sunt etiam quibus communitas est quædam mortis & uitæ, de quibus ait
Rom. 6 Apostolus, dicens: Si commortui estis, & conuiuetis. Si enim complantati, inquit, sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus: scientes quia uetus homo noster simul confixus est cruci, ut destruatur corpus peccati, ut ultra non seruiamus peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à peccato. Sicut autem figuras multas uitæ diximus, ita etiam mortis inuenimus. Dicitur enim mors mala, secundum il-
Ezech. 18 lud: Anima quæ peccat, ipsa morietur. Dicitur & mors communiter, sicut habes uerbi gratia quia Adam uixit tot annos, & mortuus est, & appositus est ad patres suos.
Rom. 6 Dicitur etiam mors per baptismatis sacramentum, sicut habes: Consepulti sumus cum
Ibidem. illo per baptismum in mortem. Et alibi: Si autem mortui sumus cum Christo, credimus etiam quòd simul uiuemus cum illo. Vides quia mors quidem appellatione dicatur, sed hæc uita, uita sit nostra.

De absolutione quæstionum incidentium circa factionem mulieris Adæ. Cap. X

Gene. 2 Tem alia quæstio (quia dixit dominus: Non est bonum solum esse hominē.)
1 Primo omniū cognosce quia in superioribus ubi hominem finxit deus de limo terræ, non addidit: Vidit deus quia bonum est, quemadmodū in singulis operibus suis. Nam si dixisset illic bonū esse quia homo factus est, inueniretur hoc esse contrarium, ut hic bonum nō esse diceret, cum in superioribus bonum esse dixisset. Sed hoc ibi cognosce, ubi solum Adam fecit. Cæterùm ubi cōmuniter comprehendit uirum & mulierem factos, licet ne ibi quidem dixerit, specialiter tamen quia postea habes, Vidit deus omnia quæ fecit, & erant bona ualde: euidenter est declaratum bonū esse quòd & uir sit factus, & mulier. Sed ex hac quæstione alia quæstio rursus emersit: Quomodo enim quando solus factus est Adam, non dictum est bonum esse factum Adam: quando autem & mulier ex eo facta est, tunc esse bona omnia comprehensum est? Licet illic omnem laudauerit creaturam, & uniuersitatis creatio sit probata, quoniam in homine naturæ prædicata cōmunitas est: tamen non uidetur ociosum, qua ratione ubi solus factus est Adam, nō solum nequaquam prædicatio boni complacito operi adiecta sit, sed etiam dictum sit non bonum esse solum hominem, cum sciamus quòd antequam fieret mulier, non errauerit Adam: postea uero ꝙ mulier est facta, prior diuinum præuaricata mandatum, etiam uirum suum traxerit in errorem, & incentiuum eius extiterit. Si igitur uiro culpæ author est mulier, quemadmodum pro bono uidetur adiecta? Verùm si consideres quia deo uniuersitatis est cura, inuenies plus placere domino debuisse id in quo esset causa uniuersitatis, quàm condemnandum fuisse illud, in quo esset causa peccati. Et ideo quia ex uiro solo non poterat humani esse generis propagatio, pronūciauit dominus non esse bonū, solum hominem. Maluit enim deus plures esse quos saluos facere posset, & quibus donaret peccatum, quàm unum solum Adam qui liber esset à culpa.
1. Timot. 1 Denique quia idem utriusque author est operis, uenit in hunc mundū ut saluos faceret peccatores. Postremo nec Cain parricidij reum priusquā generaret filios, passus est interire. Ergo propter generationem successionis humanæ debuit mulier adijci uiro. Denique hoc ipsa uerba declarant dicentis dei, non bonum solum esse hominem. Nam etsi mulier prior peccatura erat, tamen redemptionem sibi paritura, non debuit ab usu diuinæ
1. Timot. 2 operationis excludi. Quamuis enim Adam non est seductus, mulier autem seducta & in præuaricatione fuerit: salua tamen, inquit, erit per filiorum generationem: inter quos generauit & Christum. Nec illud ociosum, quòd non de eadem terra de qua plasmatus est Adam, sed de ipsius Adæ costa facta sit mulier, ut sciremus unam in uiro & muliere corporis esse naturam, unum fontem generis humani, ideo nō duo à principio facti uir & mulier, neque duo uiri neque duæ mulieres, sed primū uir, deinde ex eo mulier. Vnam enim naturam uolens hominum constituere deus, ab uno principio creaturæ huius inci-
Gene. 2 piens, multarum & disparium naturarū eripuit facultatē. Faciamus, inquit, ei adiutoriū simile sibi. Adiutorium ad generationem constitutionis humanæ intelligimus. Et uere bonum

bonum adiutorium. Nam si pro meliore accipis adiutorium, maior quædam in causa generationis operatio mulieris reperitur: sicut istius terræ, quæ semina primo accepta cohibendo paulatim fotu suo adolescere facit, & producit in segetem. In eo igitur adiutorium bonũ mulieris: quanq; etiam inferior dicatur adiutor, ut & in usu reperimus humano, quia dignitate potiores plerunq; adiutorem meriti inferioris asciscunt.

De solutione quæstionũ occurrentium circa adductionem bestiarum & uolatilium ad Adam, soporem quoq; ipsius Adæ, atq; existentiam bestiarum & pecorum in paradiso. Cap. xi

Pecta nunc cur deus adhuc finxerit de terra omnes bestias agri, & omnia uo
8 latilia cœli, & adduxerit ea ad Adam ut uideret quid uocaret ea. Qua ratiõe
hoc factum est, cum tantummodo bestias agri, & uolatilia cœli ad Adam adduxerit deus? Erant enim pecora secundum genus suum. Deniq; habes infrà: Quia imposuit Adam nomina omnibus pecoribus, & omnibus bestijs agri. Adæ aũt non est inuentus adiutor similis illi.] Quæ igitur absolutio est, nisi quia indomitæ bestiæ, & uolatilia cœli diuina potestate ad hominẽ deducantur? De pecoribus aũt domitis cõgregandis & homo habuit potestatem. Itaq; illud diuinæ operationis fuerit, hoc humanæ diligentiæ. Simul accipe qua causa omnia deducta sint ad Adam: ut in omnibus uideret ex utroq; sexu substantiam constare naturæ, id est, ex masculo & fœmina, & ipse usu exemploq; cognosceret necessariũ sibi consortiũ mulieris adiectũ. Et immisit, inquit, deus soporem in Adam, & obdormiuit. Quis est iste sopor, nisi quia paulisper ad coniugiũ copulandum cum intendimus animũ, ueluti intentos oculos ad dei regnũ, inclinare atque inflectere uidemur ad quendam somnum istius mundi, & paulisper obdormire diuinis, dum in secularib. mundanisq; requiescimus? Deniq; posteaq; soporem immisit in Adã & dormiuit, tunc ædificauit dominus deus costam quam sumpsit de Adam, in mulierẽ. Bene ædificauit dixit, ubi de mulieris creatiõe loquebat̃, quia in uiro & muliere domus uidetur quædã plena esse perfectio. Qui sine uxore est, quasi sine domo sit, sic habetur. Sicut enim uir publicis officijs, ita mulier domesticis ministerijs habilior æstimat̃. Considera quia ex corpore costam sumpsit, non ex anima portionem: hoc est, non animam ex anima, sed os de ossibus, & carnem de carne. Hæc uocabitur mulier. Ergo causam humanæ generationis agnouimus. Sed quia plerosq; mouet qui diligentius intuent̃, quòmodo si uel primo magnum munus dei fuit circa homines, ut in paradiso homines collocarentur, uel postea magnorum remuneratio uideretur esse meritorum, ut ad paradisum iustus unusquisq; rapiatur, dicuntur etiam bestiæ, & pecora agri, & uolatilia cœli in paradiso fuisse. Vnde pleriq; paradisum animam hominis esse uoluerunt, in qua uirtutũ quædam germina pullulauerint. Hominem autem & ad operandum, & ad custodiendum paradisum esse positum, hoc est, mentẽ hominis, cuius uirtus animam uidetur excolere, nec solum excolere, sed etiam cum excoluerit custodire. Bestiæ aũt agri, & uolatilia cœli quæ adducunt̃ ad Adam, nostri irrationabiles motus sunt, eò quòd bestiæ uel pecora, quædam diuersæ sint corporis passiones, uel turbulẽtiores, uel etiam languidiores. Volatilia aũt cœli quid aliud æstimamus, nisi inanes cogitationes, quæ uelut uolatilium more nostram circumuolant animam, & huc atq; illuc uario motu sæpe traducũt? Propterea nullus inuẽtus est menti nostræ similis adiutor, nisi sensus, hoc est, αἴσθησις. Similem sibi solam νοῦς noster potuit inuenire. Sed forte arguas, quia hęc quoq; deus in tali paradiso locauit, hoc est, passiones corporis, & uanitatem quandam fluctuantium uel inanium cogitationum, quasi ipse nostri fuerit author erroris. Considera quid dicat. Habete, inquit, potestatem piscium maris, & uolatilium cœli, & omnium repentium, quæ repunt super terram. Vides quòd ille tibi tribuerit potestatem, ut de omnibus iudicare tu debeas, singulorũ genera iudicij tui sobria definitione discernere. Vocauit ad te omnia deus, ut supra omnia mentem tuam esse cognosceres. Cur quæ tibi similia minimè reperisti, asciscere tibi et copulare uoluisti? Dedit tibi certè sensum quo uniuersa cognosceres, & de cognitis iudicares: meritoq; de illo fœcundo paradisi agro eiectus es, quia non potuisti seruare mandatũ. Sciebat enim deus esse te fragilem, sciebat iudicare non posse, ideo dixit quasi fragilioribus: Nolite iudicare ut non iudicemini. Ergo quia sciuit infirmũ te esse ad iudicandum, uoluit obedientem esse mandato, ideo præceptũ posuit.

Genes. 2

Genes. 2

Matth. 7

Quòd

Quòd si non præuaricatus esses, periculum incerti iudicij incidere nequiuisses. Itaque
Genes.3 quoniam iudicare uoluisti, ideo addidit: Ecce Adam factus est tanq; unus ex nobis, ut sciat bonum & malum. Voluisti tibi arrogare iudiciũ, ideo pœnam praui iudicij refutare non debes. Posuit tamen te contra paradisum, ne memoriam eius possis abolere. Denique iusti in paradisum sæpe rapiunt, sicut & Paulus raptus est in paradisum, et audiuit
2.Corinth.12 uerba ineffabilia. Et tu si à primo cœlo ad secundũ, à secundo cœlo ad tertiũ mentis tuæ uigore rapiaris, hoc est, quod primũ unusquisq; homo est corporalis, secundo animalis, tertio spiritualis: si ita rapiaris ad tertiũ cœlum, ut uideas fulgorem gratiæ spiritalis. Animalis enim homo quę sunt spiritus dei nescit: & ideo tertij cœli ascensio tibi est necessaria, ut rapiaris in paradisum: rapieris iam sine periculo, ut possis dijudicare omnia, quia
1.Cor.2
Ibidem. spiritalis dijudicat omnia, ipse autem à nemine dijudicatur. Et fortasse quasi adhuc fragilis audies uerba ineffabilia quæ non licet homini loqui: & tunc quod acceperis reseruato, & quod audieris custodito. Paulus apostolus custodiebat ne laberetur, uel alios certe faceret errare. Aut fortasse ideo dixit Paulus quia nõ licet homini loqui, quia erat ad-
2.Cor.12
Rom.7 huc in corpore cõstitutus, hoc est, uidebat istius corporis passiones, uidebat legem carnis suæ repugnantem legi mentis suæ. Hoc enim malo intelligi, ne uideamur quendam adhuc futuri periculi iactare errorem. Si enim uel propter hanc uitam securitas, ut nullos præuaricationis post hanc futuræ laqueos formidemus: ergo quicunq; fuerit in paradiso ascensione uirtutis, audiet mysteria dei arcana illa atq; secreta, audiet dicentẽ dominum tanquam latroni illi à scelere ad confessionem, & ad fidẽ à latrocinio reuertẽti:
Luc.23 Hodie mecum eris in paradiso.

De sapientia serpentis, & causa inuidiæ, argumentisq; quib. confidebat se posse hominem uincere. Quomodo etiam aggressus fuerit mulierẽ. Quod præterea neq; detrahere aliquid debeamus diuinis mandatis, neq; addere. Vtrum deniq; præter adiectionẽ quæ mandato per mulierẽ fuit applicata, quod additum est, obfuisse uideatur, & ex quo ligno deus dixerit esse gustandum. Cap. XII

Genes.3 Serpens aũt erat sapientior omnium bestiarũ quæ erant super terram, quas fecit dominus deus. Et dixit serpens mulieri: Quid utiq; dixit deus, ne edatis ab omni ligno quod est in paradiso? Cum dicit sapientiorẽ serpentẽ, intelligis quem loquatur, id est, illum aduersarium nostrum, qui tamen habet huius sapientiã mundi. Sed & uoluptas atq; delectatio bene sapiens dicitur, quod & carnis appellat sapientia, sicut habes: Quia sapientia carnis inimica est deo. Et ad exquirenda delectationum genera astuti sunt, qui appetẽtes sunt uoluptatum. Siue ergo delectationem intelligas, quædam est diuino aduersa mandato, & inimica sensibus nostris. Vnde Apostolus ait: Video aliam legem in membris meis repugnantẽ legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. Si autem ad diabolum referas, uerus inimicus est generis humani. Quæ autẽ causa inimicitiarum nisi inuidia? Sicut Salomon ait: Quia inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Inuidiæ autem causa, beatitudo hominis in paradiso positi. Et ideo quoniam ipse diabolus acceptam gratiam tenere non potuit, inuidit homini, eò quòd figuratus è limo, ut incola paradisi esset, electus est. Cõsiderabat enim diabolus quòd ipse qui fuisset superioris naturæ, in hæc secularia & mundana ceciderat, homo aũt inferioris creaturæ sperabat æterna. Hoc est ergo quod inuidet dicens: Iste inferior adipiscetur quod ego seruare non potui? Iste de terris migrabit ad cœlum, cum ego de cœlo lapsus in terram sim? Multas uias habeo quibus hominem decipere possim. De limo factus est, terra ei mater est, corruptibilib. inuolutus est. Etsi anima superioris naturæ, tamen & ipsa lapsui potest esse obnoxia, in corporis carcere constituta, quando ego lapsum uitare non potui. Est igitur uia prima, ut decipiatur, dum conditione sua maiora desiderat. Hic enim quidam conatus est industriæ. Deinde carnis est, quod non habeat, desiderare. Postremo in quo uideor ego omnibus esse sapientior, nisi circumscribã hominẽ, & uersutia & fraude contendam? Itaq; machinatus est ut non primo Adã adoriretur, sed Adam per mulierem circunscribere conaretur. Non adorsus est eum qui coram acceperat cœleste mandatũ, sed eam adorsus est quæ à uiro didicerat, nõ à deo quid obseruaret, acceperat. Neq; enim habes quia mulieri dixit deus, sed quia Adæ dixit: & ideo per Adam cognouisse mulier æstimanda est. Cognoscens igiť hoc loco tentamẽtĩ genus
Rom.8
Rom.7
Sap.2

genus, plurima etiam alijs locis tentamẽti genera reperies. Alia sunt per principẽ istius mundi, qui quædam uenena sapientiæ in hunc mundum euomuit, ut uera putarent homines esse quæ falsa sunt, & specie quadam hominũ caperent affectus. Non enim semper quasi apertus hostis ingreditur, sed sunt quædã potestates quę amorẽ simulent, gratiamq; prætendant, ut paulatim cogitationib. nostris uenenũ suæ iniquitatis infundãt: à quibus oriuntur illa peccata quæ uel ex delectatione, uel ex quadam mentis facilitate nascuntur. Sunt etiam aliæ potestates quæ ueluti colluctantur nobiscum. Vnde Apostolus ait: Quia non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinẽ, sed aduersus principes, & potestates, & rectores huius mundi tenebrarũ harum: aduersus nequitiã spiritaliũ, quæ sunt in cœlestibus. Volunt enim hac quadam contentione nos frangere, & ueluti quoddam animæ nostræ corpus elidere. Vnde & Paulus quasi bonus athleta non solum ictus aduersantiũ potestatũ uitare cognouerat, uerumetiã aduersantes ferire. Vnde & ait: Percutio pugnis, nõ ut aera cædens. Et ideo quasi bonus athleta ad coronã meruit peruenire. Ergo multiplicia tentamenta sunt diaboli. Et ideo bilinguis serpẽs habetur, atq; letalis, eò quòd diaboli minister aliud lingua loquatur, aliud corde meditetur. Sunt & alij ministri, qui & cordis & uocis suæ infectas ueneno ueluti uerborũ suorũ iactant sagittas, quibus dominus ait: Generatio uiperarũ, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? Et dixit serpens mulieri: Quid utiq; dixit deus ne edatis ex omni ligno quod est in medio paradiso? Et dixit mulier serpenti: Ex omni ligno paradisi manducabimus, de fructu autem ligni quod est in medio paradisi, dixit deus: Non manducabitis ex eo, neq; tangetis ex eo, ne moriamini.] Cum audieris sapientiorem bestijs omnibus esse serpentem, hic eius iam quære uersutiam. Simulat se uerba dei dicere, & proprios intexit dolos. Cum enim dixisset deus: Ex omni ligno quod est in paradiso, edetis ad escam: de ligno autem quod est scientia boni & mali non edetis: qua die aũt manducabitis ex eo, morte moriemini: serpens quasi interrogans mulierem, cum dixisset deus, Ex omni ligno quod est in paradiso edetis: de ligno autem uno nõ edetis: inseruit mendaciũ, ut diceret, Ab omni ligno non edetis: cum de uno tantum ligno scientiæ boni & mali præceperit deus nõ esse gustandum. Qua ratione aũt fefellerit, nihil mirum, quia ijs qui aliquem circumscribere conantur, consuetudo est fallere. Non est igitur interrogatio ociosa serpentis. Sed ut scias in mandato nullum uitiũ esse potuisse, respondit mulier, & ait: Ex omni ligno paradisi manducabimus, de fructu aũt ligni quod est in medio paradisi, dixit deus: Non manducabitis ex eo, neq; tangetis ex eo, ne morte moriamini. In mandato quidem nullũ uitiũ est, sed in relatione mandati. Etenim quantum præsens lectio docet, discimus nihil uel cautionis gratia iungere nos debere mandato. Si quid enim uel addas uel detrahas, prę-uaricatio quædam uidetur esse mandati. Pura enim & simplex mandati forma seruanda, uel testimonij series intimanda est. Plerunq; testis dum aliquid ad seriem gestorũ ex suo adijcit, totam testimonij fidem partis mendacio decolorat. Nihil igitur uel quod bonũ uidetur, addendum est. Namq; hic quid offensiõis habet prima specie, quod addidit mulier: Neq; tangetis ex eo quidquã. Tangetis enim deus non dixerat, sed, Non edetis. Sed tamen lapsus incipit esse principium. Nam quæ addidit, uel superfluum addidit: uel addendo de proprio, semiplenum intellexit dei esse mandatum. Docet igitur nos præsentis series lectionis, neq; detrahere aliquid diuinis debere mandatis, neq; addere. nam si Ioannes hoc iudicauit de suis scriptis: Si quis apposuerit, inquit, ad hæc, adijciet in illum deus plagas quæ scriptæ sunt in libro isto: & qui dempserit de uerbis his prophetiæ huius, delebit deus partem illius de libro uitæ: quanto nihil diuinis mandatis est detrahendum? Hinc ergo cœpit præuaricatio prima esse mandati. Et plerìq; putant hoc uitium non esse mulieris, sed Adæ fuisse: ita Adam dixisse mulieri, dum eam uellet facere cautionem, ut adderet mandasse deum, Neq; tangetis ex eo quicquã. Habemus enim quia Adã nõ Eua mandatum acceperit à deo. Nondum enim mulier formata fuerat. Ipsa quidem uerba Adæ quibus mulieri dicit, formam seriemq; mandati non prodit lectio: sed intelligimus per uirũ ad mulierẽ præuaricatricẽ seriem transisse mandati. Viderint tamẽ alij quid sentiant, mihi tamẽ uidetur à muliere cœpisse uitium, inchoasse mendaciũ. Nam etsi de duobus uideatur incertũ, tamen sexus prodit qui prius potuerit errare. Adde quia prę-iudicio illa constringitur, cuius & postea prior error inuentus est. Viro enĩ mulier, nõ mulieri

Ephes. 6
1. Cor. 9
Matth. 12
Genes. 3
Apoc. 22

1.Tim.2 lieri uir author erroris est. Vnde & Paulus ait: Adam, inquit, non est deceptus, mulier au tem seducta in præuaricatione fuit. Nunc uideamus utrum præter adiectionē quæ man dato est applicata, quod additū est, obfuisse uideatur. Nam reuera si bonum est, neque tan getis ex eo, & ad cautionem proficiebat: cur deus hoc minimè interdixerit; non interdi cendo permisisse uideatur? Itaque utrumque quærendum, qua ratione nec permiserit, nec interdixerit. Sunt enim qui dicant, qua ratione quod fecit uideri, non iussit & tangi? Ve rùm cum in eo ligno audieris naturam fuisse scientiæ boni & mali, potest æstimari quia
Luc. 10 noluit te malum tangere. Satis est enim nobis uidere sathanam sicut fulgur de cœlo ca dentem, secundum uocem domini, & dantem escam non luminis sed noctis et tenebra-
Psalm. 73 rum filijs, quia scriptum est: Dedit eum in escam populis Aethiopum. Hoc igitur de eo dictum est, quod nō mandauerit tangi. Quod autem non prohibuerit, quid intelligam, accipe. Sunt multa quæ noceant si ante uoluerimus haurire, quàm quæ sint illa cognoscere. Nam & de cibis & potu plerunque usu uenit. Quippe si id quod amarum est, ante cogno-scas, indues patientiam: & si intelligas illa quæ sunt amara, prodesse, & indues toleran-tiam, ne offendat amaritudo te repetina, & incipias reijcere profutura. Prodest ergo an-te cognoscere, ut ex eo quod cognoueris profuturū, nec amara fastidias. Sed hæc minus nocere possunt: illud quod magis, nisi prouideatur, nocere possit, aduerte. Gentilis qui-dam est, ad fidem tendit: Catechumenus est, maiorē uult accipere doctrinæ & fidei ple-nitudinem. caueat ne dum uult discere, male discat, & discat à Fotino, discat ab Arrio, di scat à Sabellio: tradat se huiusmodi magistris quorū quadam eum teneat authoritas: & inductus quadam magistrorū præsumptione, teneris sensibus impressa dijudicare non nouerit. Prius igitur oculis mentis perspiciat quid sequať, uideat ubi uita sit. Tangat de-nique diuinarū uitalia lectionum, ut nullo prauo offendatur interprete. Legit illi Sabel-
Ioan. 14 lius: Ego in patre, & pater in me: & dicit unam esse personam. Legit Fotinus: Quia me-
1.Tim.2 diator dei & hominū homo Christus Iesus. Et alibi, Quid me uultis occidere hominem?
Ioan. 7 Legit etiam Arrius quia dixit, Quoniam pater maior me est. Legitur quidem manife-
Ioan. 14 stum, sed qua ratione dictum sit, debet ante pertractare secum, ut rationem dictorū pos-sit aduertere. Ducitur quadam magistrorū authoritate, sed profuisset ei non quæsisse, quàm
Leuit. 24 talem inuenisse doctorem. Sed etiam gentilis si quis scripturas accipiat, legit: Oculum
Matth. 5 pro oculo, dentem pro dente. Legit etiam: Si scandalizat te dextera tua, abscinde il lam. non intelligit sensum, nō aduertit diuini arcana sermonis. peius labitur, quàm si nō legisset. Et ideo docuit quemadmodum dei uerbum inuestigare deberent: non persun-
1.Ioan. 1 ctoriè, non improuidè, sed diligenter atque solicitè. Quod erat, inquit, ab initio, quod au-diuimus, & quod uidimus, oculis nostris perspeximus, & manus nostrę perscrutatę sunt de uerbo uitæ: & uidimus, & testamur, & annunciamus uobis. Vides quod ante uelut manibus quibusdam perscrutatus sit dei uerbum, & postea annunciauerit: & ideo nihil Adæ & Euę fortasse nocuisset uerbum, si pertractantibus diligenter mentis quibusdam manibus ante tetigissent. Infirmi enim pertractando, & diligentius requirēdo, uniuscu-iusque quam non intelligunt possunt inuestigare sententiam. Certe illi infirmi id lignū in quo scientiam mali esse cognouerant, ante, quemadmodū tangerent, debuerant per-scrutari. Nam & mali sępe nobis potest prodesse cognitio. Et ideo diaboli fraudes uel in hac legimus lectiōe, uel in prophetia, ut discamus quemadmodū artes eius cauere pos-simus. Cognoscenda sunt enim tentamēta eius, nō ut sequamur, sed ut docti instructique caueamus. Sūt hoc loco qui dubitationē habeāt utrū ex omni ligno ita dixerit deus esse gustandum, aut cum de omni ligno, ita de scientiæ boni & mali ligno gustareť: an uerò de omni ligno gustandū, de solo ligno scientiæ boni & mali dixerit non esse gustandū. Qui ne id quidem putant inutilis esse rationis, quod quamuis noxia esca huius ligni fue rit, tamen si cum cæteris ederetur, noxia esse non posset: quandoquidem etiam antidotū theriacū de corpore serpentis confici solere dicať, quod utique uirus corpusque serpentis cum solum sumitur, nocet: cum admiscetur alijs, sanitati est & saluti. Scientia quoque bo-ni & mali, si quis sapientiam habeat, si quis uitæ semper intendat, si quis cętera uirtutū genera consequatur, nequaquam inutilis æstimatur. Hac igitur ratione plerique puta-uerunt posse etiā illud intelligi, ut uideať deus id inhibuisse, ne absque cæteris solū lignū scientiæ boni & mali gustaret, nō prohibuisse cum cęteris. Et hoc ideo putant dictum,
quia

quia ait deus ad Adam: Quis tibi indicauit quoniam nudus es, nisi quia de ligno à quo præceperã tibi, ab hoc solo ne manducares, manducasti? Quod uideretur dare aliquẽ interpretandi locum, nisi mulier in superioribus dicente serpente, Quid utiq; dixit deus, Ne edatis ab omni ligno quod est in paradiso? respõdisset: Ex omni ligno paradisi manducabimus, de fructu autem ligni quod est in medio paradisi, dixit deus, Non manducabitis ex eo. In quo quamuis mulieris præuaricaturæ fides uideatur infirmior, tamen non omnibus Adam spoliabo uirtutibus, ut uideatur in paradiso nullam assecutus fuisse uirtutem, nihil de cæteris gustauisse lignis priusquã culpam incidisset, quàm fructus esse aliquos consecutum. Non spoliabo ergo Adam, ne genus humanum omne dispoliẽ: quod innocens est antequã sensum accipiat scientiæ boni & mali. Neq; enim ociose dictũ est: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut puer iste, non intrabitis in regnũ cœlorũ. Puer enim cum maledicitur, non remaledicit: cum percutitur, non repercutit: ambitionum & rapinarum tentamenta nõ nouit. Ergo uerius puto, quod ne cũ alijs quidẽ fructibus lignum edendũ hoc esse præcepit. Nam etsi bona scientia perfecto, imperfecto tamen inutilis est. Imperfectum ausim omnem hominem dicere, quando ipse Paulus quasi imperfectus dicat: Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sim, sequor autẽ si comprehendam. Et ideo imperfectis dicit dominus: Nolite iudicare, ut nõ iudicemini. Ergo imperfecto inutilis scientia. Deniq; peccatum nesciebam, nisi lex diceret: Non concupisces. Et infra: Sine lege enim peccatum mortuũ est. Quid enim mihi proderat scire, quod uitare non poteram? Quid mihi proderat scire, quod lex carnis meæ impugnaret? Impugnatur Paulus, & uidet legem carnis suæ repugnantem legi mentis suæ, & captiuari se in lege peccati. Nec de conscientia sua præsumpsit, sed per Christi gratiam cõfidit se à mortis corpore liberandum: & tu quemquam opinaris scientem non posse peccare? Paulus dicit: Non enim quod uolo facio bonum, sed quod nolo malum, hoc ago: & tu arbitraris homini prodesse scientiam, quæ delicti augeat inuidiam? Esto tamen ut perfectus peccare non possit. In Adam deus omnes homines præuidebat, & ideo promiscue generi non conueniebat humano habere scientiam boni & mali, quam per carnis uitia, ut oportebat, exercere non poterat.

Gene. 3 · Matth. 18 · Philip. 3 · Matth. 7 · Rom. 7

Quomodo tentamenta diaboli plena sint mendacij. Et de deceptione mulieris, & lapsu Adæ. Quemadmodum etiam cognouerint se esse nudos, & succinctoria sibi fecerint, & quid significent. Cap. XIII

D Iscamus igitur tentamenta diaboli plena esse mendacij. Vix enim unum uerum uidetur ex ijs quę pollicitus est, reliqua falsa composuit. Sic enim habes: Et dixit serpens mulieri: Non morte moriemini. Ecce unũ falsum: nam morte mortuus est homo, qui secutus est promissa serpẽtis. Deinde addidit: Scit, inquit, deus quia quacunq; die comederitis ex eo, adperientur oculi uestri. Hoc solum uerum, quia infra habes, Quia manducauerunt ambo, & aperti sunt oculi eorum. Sed & hoc uerum quod noceret. Deniq; non omnibus aperire oculos utile, quia scriptum est: Videbũt, & non uidebunt. Sed statim agglutinatum mendacium est, quia adiunxit: Et eritis sicut dij, scientes bonum & malum. In quo licet aduertere idololatriæ authorem esse serpentem, eò quòd plures deos induxisse in hominum uideatur errorem, quadam serpẽtis astutia. Et hoc fefellit, quia eritis sicut dij. nõ solum enim sicut dij esse homines desierunt, sed etiam qui quasi dij erant, quibus dictum est: Ego dixi, dij estis: sui gratiã perdiderũt. Et uidit mulier quia bonum est lignum ad manducandum, & quia gratum oculis ad uidendũ & speciosum est ad intuendũ. Infirma author iudicij, quæ de eo quod non gustauerat, iudicabat. Et ideo nõ facile, nisi si quod diligentius pertractauerimus, quod interiore probauerimus affectu, uidetur ad opus aliquod esse sumendum. Accipiens, inquit, de fructu eius manducauit, & dedit uiro suo simul, & manducauerunt ambo. Bene prætermissum est ubi decipitur Adam, quia nõ sua culpa, sed uitio lapsus uxorio est. Et aperti sunt, inquit, oculi eorum, & cognouerunt quod nudi essent. Et antè quidem nudi erant, sed non sine uirtutum integumentis. Nudi erant propter morum simplicitatem, & quod amictũ fraudis natura nesciret. Nunc autem multis simulationũ inuolucris mens humana uelatur. Ergo posteaquam spoliatos se illa synceritate, & simplicitate uiderunt integræ incorruptæq; naturæ, quærere mundana & manufacta cœperunt, quibus nuda fuerant

Gene. 3 · Psalm. 81

mentis operiret:delectationes delectationibus, & mundi huius umbratiles uoluptates
uelut folia folijs assuentes,quibus obumbrarent genitale secretū. Nam quomodo clau-
sos oculos corporis habuit Adā, qui omnia animantia ita uidit,ut his & nomē impone-
ret?Quomodo cognouerunt?Id est,interiore & altiore scientia,non tunicā sibi, sed uir-
tutum deesse uelamina.Et assuerunt folia ficus,& fecerunt sibi succinctoria.Ficū hoc lo-
co pro qua specie debeamus accipere,diuinarū nos docet series lectionū:quandoquidē
sanctos esse qui sub uite & ficu requiescūt, scriptura memorauerit, & Salomon dixerit:
Quis plantat ficū,& de fructu eius nō manducat?Et dominus ad ficum uenerit,sed ideo
Marc. 11 sit offensus,quòd non inuenerit fructū, sed folia tantū. Docet ergo me Adam quid sint
folia,qui posteaquam peccauit, de folijs ficus fecerit sibi succinctoriū, qui de fructibus
Galat. 5 magis eius gustare debuerit.Iustus fructum eligit,folia peccator. Quis est fructus?Fru-
ctus,inquit,spiritus est charitas,gaudium,pax,patientia,benignitas,modestia,continen-
tia,dilectio.Non habebat fructum,qui gaudiū non habebat: Non habebat fidē,qui præ
uaricatus erat mandatum:Non habebat continentiā,qui de interdicto sibi gustauerat li
gno.Ergo quicunq; præuaricatur mandatū dei,spoliatur atq; nudatur:& fit ipse sibi tur-
pis.uult se operire quibusdam ficus folijs,fortasse quibusdam inanibus uel umbratilibus
sermonibus,quos cōpositis mendacijs assuens, & uerbum de uerbo struens,ad operien
dam conscientiam suæ mentis,factiq; uelamen peccator intexit, ut pudenda sua conte-
gat.Iacit enim supra se folia,qui culpam uelare desiderans, aut diabolum delicti memo-
rat authorem,aut carnis prætendit illecebras, aut alium quempiam persuasorem prodit
erroris.Et de scripturis diuinis freqūeter promit exempla quibus iustos in culpā perhi-
bet incidisse,dicens,si forte in stupris fuerit deprehensus:Et Abrahā cum ancilla concu-
buit,& Dauid alienam adamauit,& sibi asciuit uxorē.Assuit enim sibi quędā folia,quæ-
dam exempla de propheticarū serie scripturarū, fructum earū non putat requirendum.
Nónne tibi uidentur etiā Iudæi folia assuere, dum legis spiritalis uerba corporaliter in-
terpretātur?Quorū interpretatio fructum omnē uiriditatis amittit,damnata maledicto
ariditatis æternæ.Bona igitur interpretatio,hoc est,spiritalis ficus est fructuosa, sub qua
iusti sanctiq; requiescunt.Quam qui plantauerit in animis singulorum, sicut Paulus ait:
1. Cor. 3 Ego plantaui,Apollo rigauit &c.manducabit ex ea fructum.Mala autem interpretatio
fructum ferre,uiriditatē seruare nō poterit. Quod igitur grauius est,hac se Adam,inter-
pretatione succinxit eo loco,ubi fructū magis castitatis se succingere debuisset.In lum-
bis enim quibus præcingimur, quædā semina generationis esse dicuntur. Et ideo male
ibi succinctus est Adam folijs inutilibus, ubi futuræ generationis non fructū futurū,sed
quædā peccata signaret,quæ manserunt usq; in aduentū domini saluatoris.Cæterum po
Luc. 13 steaquam dominus aduenit,ficū inuenit incultam:rogatus ne eam iuberet excidi,ut co-
Ibid. 12 leretur permisit.Et ideo iam non folijs,sed diuino succingimur sermone,quia ipse domi
Matth. 10 nus ait:Sint lumbi uestri præcincti,& lucernę ardentes &c. Vnde etiam pecuniā in zo-
nis nostris portare prohibet.Non enim secularia, sed æterna debet zona nostra seruare.

De uoce domini deambulātis ad uesperam,& interrogatione uel potius increpa
tione Adam: Vbi es? Cur præterea ante increpetur Adam, cū mulier ante gusta
uerit:& quid mulier pro sua excusatione respōderit,ac de mysterijs istorū.Ca. XIIII

Genes. 3 T audierunt, inquit, uocem domini deambulantis ad uesperā.] Quæ est am-
E bulatio dei,qui ubiq; semper est? Sed puto deambulationem quandam esse
dei per diuinarum seriem scripturarum:in quibus dei quædam uersatur præ-
Psalm. 33 sentia,cum audimus quia ipse aspicit omnia, & oculi domini super iustos:cum legimus,
Matth. 9 quia Iesus sciebat cogitationes eorum:cū legimus: Quid cogitatis mala in cordibus ue-
stris?Ergo dum hæc recensemus,quasi deambulantem cognoscimus deum.Fugerat er-
go peccator,non quo dei posset latere conspectum, sed intra conscientiam suam latere
cupiebat,opera sua lucere nolebat.Iusti est enim facie ad faciem uidere, quia iusti mens
Esa. 1 non solum deo pręsens est,sed etiam cum deo disputat,sicut scriptum est:Iudicate pupil
lo,& iustificate uiduam,& uenite disputemus, dicit dominus. Ergo cum legit peccator
has scripturas diuinas, audit uocem dei quasi ambulantis ad uesperam. Quid est ad ue-
speram,nisi quia culpam suam sero cognoscit,& sero uenit quædam erroris præteriti ue
recundia,quæ errorē præuenire debuerat?Nā dū culpa feruet in corpore,& anima exa-

gitatur

gitatur corporis passionibus,non cogitat deum sensus errantis,hoc est,non audit deum
ambulantem in scripturis diuinis,ambulantē in mētibus singulorum. Dicit enim deus:
Quoniam inhabitabo in illis; & inter eos ambulabo; & ero illorum deus. Ergo cum in Leuit. 26
animæ sensum redierit formido diuinæ,tunc erubescimus; tunc nos gestimus absconde
re: tunc in peccatorum nostrorum positi cogitationibus,in medio ligni paradisi ubi pec
cauimus,deprehendimur,latere cupientes,& arbitrantes quod deus nō requirat occul-
ta.Sed scrutator animorū & cogitationum usq; ad diuisionem animę penetrans dicit:A-
dam ubi es? Quomodo loquitur deus? numquid uoce corporea? Non utiq;,sed uirtute
quadam præstantiore,quā uox corporis potest esse,fundit oracula.Hanc uocē eius pro-
phetæ audierunt,hanc uocem fideles audiunt,impij non intelligunt. Deniq; in Euange
lio habes quod audiuit Euangelista dicentem patrem:Et clarificaui, & iterum clarifica- Ioan. 12
bo:sed Iudæi non audierunt.Deniq; dicebant:Tonitruum factū est.Illis ergo sicut supra
habes quia sentiebatur deambulans deus, qui nō deambulabat:sic audiebatur loquens
deus,qui non loquebatur.Sed quid loquatur,cōsideremus: Adam ubi es? Adhuc in his
remedium sanitatis est,quia audiunt dei uerbum. Deniq; Iudęi,qui sibi clauserunt aures
ne audirent:hodieq; non merentur audire.Deinde habent remedium, qui se absconde-
runt.Nam qui absconditur,erubescit:qui erubescit,conuertitur: sicut scriptum est:Con-
fundantur & conuertantur omnes ualde uelociter.Deinde hoc ipsum quod uocat, indi Psalm. 6
cium sanaturi est,quia dominus quos miseratur,& uocat.Dicendo autem: Vbi es? nō lo
cum quærit qui nouit arcanum.neq; enim deus clausos oculos habebat, ut non uideret
latentem.Deniq; ideo dixit,Factus est Adam tanquam unus ex nobis, quia aperuit ocu
los.Et hic quidem aperuit oculos,ut culpam suam uideret,quam uitare non potuit.Ma-
gis enim postquam peccauimus, nescio quomodo,nostra delicta cognoscimus: & tunc
peccatū esse intelligimus,quod antequā peccaremus,nō putabamus esse peccatū.Certe
non quasi peccatū putabamus esse damnādum. nam si damnaremus, nō admitteremus.
Deus autem omnium uidet culpas,& omnium delicta cognoscit: super omnē animam,
super omniū occulta oculos habet.Quid est ergo:Adam ubi es? Id est,non in quo,sed in
quibus es? Non ergo interrogatio est, sed increpatio. De quibus,inquit, bonis,de qua
beatitudine,de qua gratia in quā miseriā recidisti? Dereliquisti uitam æternā, & attumu
latus es morti,cōsepultus errori. Vbi est illa tua bene sibi conscia cōfidentia? Timor iste
culpam fatetur,latebra præuaricationē. Vbi ergo es,hoc est, non in quo loco quęro,sed
in quo statu. Quò te perduxerunt peccata tua, ut fugias deum tuū quē ante quærebas?
Fortasse moueat cur ante increpatur Adā,cum mulier ante gustauerit. Sed à præuarica-
tione sexus infirmior cœperit, à uerecundia & excusatione fortior: ut fœmina erroris
caussa fuerit,uir pudoris.Et dixit mulier:Serpens decepit me,& manducaui. Veniabilis Genes. 3
culpa,quā sequitur professio delictorū.Ideo nō desperata mulier, quæ non reticuit deò,
sed magis confessa peccatum est,quā medicabilis secuta sententia est. Bonū est condem
nari in peccato,& flagellari in delicto, ut cū hominibus flagellemur. Deniq; Cain quiá Genes. 4
uoluit crimen negare,indignus iudicatus est qui puniretur in peccato,sed remissus est si
ne præscripto pœnæ, fortasse nō tam maiori crimine parricidij,illud enim cōmisit in fra
trem,quàm sacrilegij:quod deo credidit mentiendū,dicens: Nescio,nūquid ego custos
fratris mei sum? Et ideo accusatori diabolo eius accusatio reseruata est,ut cū eius ange-
lis flagelletur,qui cū hominibus noluit flagellari.Deniq; de talibus dictū est:Non est de Psalm. 72
clinatio mortis eorū,& cū hominibus non flagellabuntur.Alia ergo ratio mulieris, quæ
licet culpam præuaricationis inciderat,tamen de paradisi lignis habebat adhuc uirtutis
escam:& ideo dixit peccatum suum, & reputatum est ei ad ueniā. Iustus enim accusator Prouer. 18
est sui in principio sermonis.Neq; enim potest quisquam iustificari à peccato,nisi fuerit
peccatum ante confessus. Vnde dominus ait: Dic iniquitates tuas,ut iustificeris. Ergo Esa. 43
quia Eua ipsa confessa delictum est,mitior sequitur & profutura sententia,quæ cōdem-
naret errorem, & ueniam non negaret,ut ad uirum suum conuersa seruiret. Primum,ne
eam facile delectaret errare: deinde ut sub fortiore uase locata non traduceret uirum,sed
magis uiri consilio & ipsa regeretur. In quo quidem mysterium Christi & ecclesiæ eui-
denter agnosco.Designatur enim ecclesiæ ad Christū futura conuersio, & religiosa ser-
uitus subdita dei uerbo,quæ multo sit melior,quàm seculi huius libertas. Deniq; scriptū

Matth.4 est: Dominum deum tuū adorabis, & ipsi soli seruies. Hæc igitur seruitus dei donum est.
Deniq; inter benedictiones numeratur huius seruitutis obsequium. nam & Isaac in lo-
co benedictionis eam dedit Esau filio suo, ut seruiret fratri suo. Deniq; benedictionē ille
poscebat, etsi unam sibi cognouisset esse præreptam, tamen aliā postulabat dicens: Nun
quid una benedictio tibi est pater? Per hanc igitur seruitutem ille qui per gulam primi-
tias suas ante uendiderat, & studio uenationis agrestis gratiam benedictionis amiserat,
credidit seipsum futurū esse meliorem, si typum Christi uenerarετur in fratre. Hac enim
seruitute pollet populus Christianus, sicut & dominus ad discipulos suos ait: Qui uult
Matth.20 inter uos primus esse, sit omniū seruus. Deniq; hāc seruitutem operatur charitas, quę &
Galat.5 spe maior & fide est. Vnde scriptum est: Per charitatem seruite inuicem uobis. Hoc est
Ephes.5 ergo mysterium quod ait Apostolus esse in Christo & in ecclesia. Hæc enim uere in præ
1.Tim.2 uaricatione ante fuit, sed salua erit per filiorum generationem in fide, & charitate, & san
ctificatione, cum castitate. Pręuaricata utiq; in patribus generatio hominum, saluatur
per filios: ut quod in Iudæis offenderat, in Christiana posteritate corrigeret.

Qua ratione ueniabilis fuerit deceptio mulieris. Et quemadmodum serpens
typus sit delectationis, & de sententia damnationis in serpentem, ac etiā con
demnatione Adæ: & de discretione inter istas sententias. Cap. XV

Genes.3 SErpens, inquit, me suasit.] Et hoc ueniabile deo uisum est, eò quòd nosset
multas ad decipiendum uias esse serpentis: quia transfiguratur in angelū lu-
2.Cor.11 cis, & ministri eius sicut ministri iustitiæ sunt, falsa imponentes rebus singu-
lis nomina, ut temeritatem dicant esse uirtutem, & auaritiæ nomen imponāt industriæ.
Serpens enim mulierem decepit, uirum mulier ad præuaricationem de ueritate dedu-
xit. Serpentis typum accepit delectatio corporalis: mulier symbolū sensus est nostri, uir
mentis delectatio. Itaq; sensum mouet, sensus menti transfundit quam acceperit passio-
nem. Delectatio igitur prima est origo peccati. Ideoq; nō mireris cur ante serpēs damne
tur iudicio dei, secundo mulier, tertio uir. Secundum erroris ordinē, damnationis quoq;
ordo seruatus est. Delectatio enim sensum, sensus autem mentem captiuam facere con-
sueuit. Vt scias autem quia serpens typus est delectationis, damnationem eius aduerte.
Supra pectus, inquit, tuum, & in utero tuo ambulabis. Qui sunt qui utero suo ambulant
Philip.3 nisi qui uentri & gulę uiuunt? quorum deus uenter est, & gloria in pudendis eorum, qui
terrena sapiunt, & cibo onerati ad terrena curuantur? Bene ergo delectationi ait, quæ ci
bis intenta, terrā uidetur manducare, Supra pectus tuum & in utero tuo ambulabis, &
terram manducabis omnibus diebus uitæ tuę. Tollenda est omnis excusatio diaboli, ne
forte malitiæ suæ aliquid possit obtendere, ut dicat iniquitatem suam ex condemnatio-
ne uenisse, & ideo ad nocendum hominibus pertinaciter obniti, quia ideo damnatus est
ut noceret. Quod uidetur esse proximum opinioni, si tanquā damnationis accipimus i-
stam sententiam. Non enim deus ad hoc serpentē damnauerat ut noceat, sed quid futu-
rus esset, ostēdit. Et quidē tentatio illa quod amplius hominibus prosit, superius demon
1.Reg.2 strauimus: sed tamen cū legerimus quod scriptum est, dicente deo: Honorificantes me,
honorificabo, & cōtemptor mei honore priuabitur: licet nobis ex his uerbis aliquid æ-
stimare. Deus enim operatur quod bonū est, non quod malū. Ergo doceant te uerba di-
uina, quia operatur gloriam, pœnam relinquit, Honorificātes me, inquit, honorificabo:
honorem bonorū operationis suæ esse declarans. Et contemptores, inquit, mei: non di-
xit, honore priuabo, sed honore priuabuntur. Non suæ operationi deputās eorum iniu-
riam, sed quid futurū esset ostendens. Ergo hic non dixit, Facio te supra pectus tuū, & u-
tero tuo ambulare, & terrā māducare omnes dies uitæ tuę: sed ambulabis, inquit, & man
ducabis: ut prædixisse magis de serpente quæ futura sunt, uideretur, quàm præscripsisse
quid faceret. Terra, inquit, tibi cibus erit, non anima. nam & hoc peccatoribus prodest.
1.Cor.5 Vnde & Apostolus tradidit huiusmodi in interitū carnis, ut spiritus saluus sit in die do-
mini nostri Iesu Christi. Pectore autē & uentre ait reptare serpentē, nō tam propter cor-
poris figurā, quàm quòd propter terrenas cogitationes de illa cœlesti beatitudine sit la-
psus. Pectus enim frequenter recessus quidā accipitur sapiētię. Et ideo Apostolus supra
pectus Christi reclinat caput, nō in terrā deijcit. Ergo si sapientia diaboli feris immanissi
mis comparatur, quibus intra pedes pectus sit: & etiā homines qui terrena sapiunt, nec

interiore

interiore affectu eriguntur ad coelum, utero uidentur reptare per terram: utiq; uentrem animæ nostræ non corruptibilibus seculi huius implere, sed magis dei uerbo satiare debemus. Bene igitur Dauid personam suscipiens Adæ dicit: Humiliata est in puluere anima mea, adhæsit in terra uenter meus. Adhæsit enim, dum configuratur serpenti, qui pascitur iniquitate terrena. Ideoq; nos Apostolus cõfigurari dicit oportere Christo, ut uirtus Christi prætendat in nobis. Quæ sententia nõ putatur in serpentẽ grauis, cum etiam Adam, qui leuius peccauit, tali condemnatur sententia. Scriptũ est enim: Maledicta terra in operibus tuis. In tristitia manducabis eam omnes dies uitæ tuæ. Videtur certe similitudo quædã esse sententiæ, sed tamẽ in ipsa similitudine magna discretio. Interest enim utrum manducet aliquis terram, sicut serpenti dictũ est quia terrã manducabit: an uero sicut homini dictum est: In tristitia manducabis. Adiectio enim ista, in tristitia, discretionem facit. Discretio quam uim habeat, cõsidera. Bonum est mihi in tristitia magis terrã manducare, quàm in delectatione, hoc est ut in actu quodam & sensu corporis contristari uidear, quàm delectari in peccato. Multi enim propter nimias iniquitates nõ suscipiũt peccati conscientiã. At uero ille qui ait: Castigo corpus meum, & seruituti redigo: contristatur in nostrorum pœnitentia peccatorum, quia sua tanta delicta non habuit, ut in his contristari deberet. Deniq; & nobis suadet utilem istam esse tristitiam, quæ secundũ deum, non secundum seculum est. Oportet, inquit, uos contristari in pœnitentia secundum deum. nam secundum deũ tristitia salutem operatur, seculi autem tristitia mortem operatur. Sed & de Veteri testamento accipe illos ad gratiã peruenisse, qui cõtristabantur in operibus corporalibus: illos uero in supplicio remansisse, qui delectabãtur huius mundi operibus. Deniq; Hebræi qui ingemiscebãt in laboribus Aegypti, iustorum gratiam consecuti sunt. Et quia panem in tristitia manducarũt, esca donati sunt spiritali. Aegyptij uero, qui talia opera cum exultatione celebrabant, regi detestabili seruientes, nullam ueniam sunt adepti. Sed & illa distinctio, quod serpenti dicitur: Quia terrã manducabit: Adæ autem, In tristitia, inquit, manducabis, & cum sudore manducabis, & manducabis fœnũ agri: ut quendam intelligamus in his esse processum, & quando terram manducamus, in quadam malitia esse uideamur: quando fœnum, in quodam processu: quando uero panem in Christo cum cõsummata fuerit fortitudo. Ergo & nos habeamus processum uitę huius, sicut habuit & Paulus qui dicit: Viuo autem iam non ego, hoc est, nõ ego qui terram ante manducabam: non ego qui fœnum, quia omnis caro fœnum: sed uiuit in me Christus, hoc est, uiuit panis ille uiuus, qui uenit e coelo, uiuit sapientia, uiuit gratia, uiuit iustitia, uiuit resurrectio. Deinde considera quia non est maledictus homo, sed maledictus est serpẽs: nec terra in se maledicta est, sed maledicta, inquit, in operibus tuis ad Adam dictum est. Tunc terra maledicta est, si habeas opera terrena, id est, opera secularia. Et maledicta non in uniuersum, sed ut spinas & tribulos generet, nisi fuerit humanæ studio operationis exercita. Quod si eam exercuerimus: in labore quidem & sudore, sed tamen panem manducabimus. Repugnat enim lex carnis legi mentis. Et laborandum nobis est ac desudandum ut castigemus corpus, & seruituti redigamus, & quæ sunt spiritalia seminemus. Si enim carnalia seminauerimus, quæ carnalia sunt metemus: si uero spiritalia seminauerimus, metemus ea quæ sunt spiritalia.

Psalm. 43 · Genes. 3 · 1. Cor. 9 · 2. Cor. 7 · Galat. 2 · Esa. 40 · Rom. 7 · 1. Cor. 9 · Galat. 6

CAPITA LIBRI PRIMI DE CAIN ET ABEL.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE CAIN ET ABEL, LIBER PRIMVS.

Quid Author in hoc opere prosequi intēdat ex continuatione huius libri ad superiorē. Et de generatione Cain, & Abel. Quid etiā per istos duos fratres, similiterq; per Esau & Iacob iuxta unū intellectū mysticè atq; moraliter significetur. Ca. I

De paradiso in superioribus pro captu nostro, ut potuimus, quod dominus infudit, sensus inuenit, digessimus, in quibus Adæ atq; Euæ lapsus est comprehensus. Nunc quoniam illa penes authores non stetit culpa, sed quod peius est, deteriorem inuenit hæredem, sequētem adoriamur historiam: & ea quæ secundum scripturas annexa sunt diuinas, nostro opere prosequamur. Adam autem cognouit Euam mulierē suam, quæ

Gene. 4 concepit & peperit Cain, & dixit: Acquisiui hominem per deum. Quæ acquirimus, ex quo, &

quo,& à quo,& per quid acquiramus,considerari solet. Ex quo,tanquam ex materia: à quo,quis author: per quid,tanquam per aliquod instrumentum. Nunquid hic sic dicit: Acquisiui hominem per deum, ut deum intelligas instrumentum? Non utique, sed ut intelligas authorē & operatorē deum. Vnde magis deo detulit,cum dixit:Acquisiui hominem per deum, ut & nos cum aliquid acquirimus, uel omnes euentus secundos deo magis deferre, quàm nobis arrogare debeamus. Et adiecit parere Abel. Cum adijcitur aliquid,quod prius erat,tollitur. Idq; colligitur ex Arithmeticæ proportionibus, aut animæ cogitationibus.addito enim numero,fit alius numerus, aboletur superior: & cogitatio accedens noua excludit superiorem. Ergo cum adijcitur Abel: aufertur Cain. Quod nominum interpretatione plenius deprehenditur. Cain etenim dictus est acquisitio, quòd omnia sibi acquireret: Abel, qui omnia referret ad deum pia deuotus mentis attentione,nihil sibi arrogans, ut superior frater, sed totum tribuens conditori quod accepisset ab eo. Duæ itaque sectæ sunt sub duorum fratrum nomine compugnantes inuicem, & contrariæ sibi. Vna quæ totum menti suæ deputat tanquam principali, & quasi cuidam cogitationis & sensus & motus omnis authori,hoc est, quæ omnes inuentiones humano adscribit ingenio. Altera, quæ tanquam operatori & creatori omnium deo defert,& eius tanquam parētis atque rectoris subdit omnia gubernaculo.Illa prior Cain significatur, hæc posterior Abel dicitur. Has duas sectas anima una parturit: & ideo germanæ habentur, quòd uno fundantur utero. Sed contrariæ sunt, quia oportet eas,cum quodam animæ partu editæ fuerint,diuidi ac separari.Compugnantibus enim hospitium unum perpetuò esse non potest. Denique Rebecca quum duas naturas humani ingenij parturiret,unam mali,alteram boni,easq; exilire intra uterum sentiret suū, (Esau enim typus erat malitiæ,Iacob figuram bonitatis gerebat) mirata quid illud esset quòd discordiam quandam concepti cerneret fœtus, cōsuluit deum ut passionem proderet, medelam daret. Itaque precanti est responsum editum:Duæ gentes in utero tuo sunt,& duo populi de uentre tuo exibunt. Quod si ad animam referas, eandem genetricem boni & mali intelliges: quia ex eodem fonte animæ utrumque demanat. Sed hoc sobrij solet esse ueri' que iudicij,ut repudiato malo enutriat quod bonum est, atque confirmet. Prius ergo quàm pariat, bonum est exhibere reuerentiam deo debitam, ut ipsi totum deferat, sua non præferat. Cum uerò genuerit confessionem qua defertur deo, deponit cordis sui tumorem. Adijciens ergo deus bonum animæ dogma Abel, abstulit improbum dogma Cain.

Genes. 25

Ibidem.

De mysterio in præmemoratis fratribus secundum scripturam, & authoris intelligentiam figurato. Et quid per hoc intelligi detur, quod in libris Regum legitur: Et appositus est ad patres suos. De cōparatione præterea Isaac & Moysi quantum ad typum & figuram quæ in eis præcessit. Et qua ratione de Moyse non legatur sicut de cæteris quia deficiens mortuus est: ac de ignorantia sepulturæ ipsius. Cap. II

EGo tamen hoc loco secundum scripturam mysteriū magis duorum populorum intelligo, quod deus adijciendo ecclesiæ suæ fidem piæ plebis, abstulit perfidiam populi præuaricantis, quandoquidem uerba ipsa hoc significare uideantur,dicente deo: Duæ gentes in utero tuo sunt,& duo populi de uentre tuo exibunt. Hæc figura synagogæ & ecclesiæ in his duobus fratribus ante præcessit, Cain, & Abel. Per Cain parricidalis populus intelligitur Iudæorū,qui domini authoris sui,& secundum Mariæ uirginis partū fratris,ut ita dicam,sanguinē persecutus est. Per Abel aūt intelligitur populus Christianus adhærens deo, sicut & Dauid ait: Mihi autē adhærere deo bonum est:ut & cœlestib. se attexeret,& à terris separaret. Et alibi: Defecit,inquit, anima mea in uerbū tuum: eò q ordinem uiuendi atq; usum non in terrenis uoluptatibus,sed in uerbi agnitione posuisset. Ex quo cognoscitur,nec illud ociose scriptum esse, sed perpense atq; examinatè,quod legimus in Regnorum libris:Et appositus est ad patres suos.Intelligi enim datur quòd patrum similis fuerit fide. Vnde claret non ad sepulturam corporis,sed ad consortium uitæ relatum. Deniq; de Isaac non perfunctoriè scriptum putatur,quod requirens corporis istius speciem,quæ animæ suæ attexebat,appositus sit ad genus suum, eò quòd patris sui moribus adhæserit. Pulchrè aūt ad genus ait: non ad

Psalm. 72
Ibid. 118

nō ad populum, ſicut alibi. Nam legimus alijs locis appoſitos fuiſſe ad populum ſuum. Sed iſti non tam præſtantes: præſtantior autem, qui paucorum ſimilis fuerit, & non plurimorum. Plures in populo ſuo quàm genere: & præſtantius dicitur paucorum ſimilem eſſe, quàm plurimorum. Qui ergo dei erat generatus promiſſione, qui ad ſacrificiū probandæ pietatis electus, qui unius uxoris, hoc eſt, ſolius ſapientiæ ſocietate contentus, ſuperni illius generis, quod eſt unum, ſibi que ſemper conueniens, non plebeiæ uilitatis imitator, aſtruendus fuit ſcripturæ diuinæ teſtimonio. Etenim ubi labor, doctrinæ meditatio, illic cum pluribus commune collegium, & quoddam populare conſortium eſt. Audiendo enim pleriq; proficiunt, quos nominauit populum. Vbi autem non humana traditione, ſed ingenioſa collectione ſine uſu laboris diſciplina percipitur, illic ſublimis generis incorrupta ſinceritas eſt. Et ideo Iſaac tanquam dei munus ad genus ſuum magis quàm ad populum appoſitus legitur, ut diuinorum potius quàm humanorum imitatorem eſſe ſedulū recognoſcas. Beata & illa mens, quæ ſpecies & ipſum genus ſupergre-
Exod. 34 diens, meretur audire quod dictum eſt ad Moyſen cum ſepararet̄ à populo: Tu autē ſta mecum. Nam ſicut in Iſaac dominicæ incarnationis typus humanę generationis ſupergreſſus conſuetudinem, uicit priores, ita ut in eo non uulgaris popularis' que gratia, ſed
Gal. 3 ſpecialis prærogatiua præcelleret, ſicut lectio docet: Abrahæ enim dictę ſunt repromiſſiones, & ſemini eius: non dicit & ſeminibus, tanquam in multis, ſed ſicut uni, hoc eſt ſemini tuo, quod eſt Chriſtus: ita etiam in Moyſe uenturi doctoris figura, qui legem doceret, Euangelium prædicaret, impleret teſtamentum uetus, nouum conderet, cœleſte populis alimentum daret, humanæ dignitatem conditionis exceſſit euſque, ut dei do-
Exod. 7 naretur nomine: ſicut habemus ſcriptum dicente domino: Poſui te deum Pharaoni. Etenim uictor paſſionum omnium, nec ullis captus ſeculi illecebris, qui omnem iſtam ſecundum corpus habitationem cœleſtis puritate conuerſationis obduxerat, mentem regens, carnem ſubijciens, & regia quadam authoritate caſtigans, nomine dei uocatus eſt: ad cuius ſimilitudinē ſe perfectæ uirtutis ubertate formauerat. Et ideo non legimus de eo, ſicut de cæteris, quia deficiens mortuus eſt, ſed per uerbum dei mortuus eſt. Deus enim neque defectionem aut deminutionem patitur, neque adiectionem capit. Vnde & addidit ſcriptura: Quia nemo ſcit ſepulturam eius uſque in hodiernum diem, quod ad translationem magis quàm ad interitum intelligas. Mors enim ſeceſſio quædam eſt animæ & corporis. Mortuus igitur eſt per uerbum dei, ut ait ſcriptura, non ſecundū uerbum: ut aduertas non nuncium mortis, ſed gratiæ munus expreſſum, qui translatus magis quàm derelictus eſt, cuius nemo nouit ſepulturam. Quis enim in terrenis reliquias eius potuit deprehendere, quem ſecum eſſe dei filius in Euangelio demonſtrauit? De-
4. Reg. 2 nique & Helias ſimul eſt à quibuſdam uiſus, qui translatus curru eſt, non ſepultus nec mortuus legitur. uiuit enim, qui cum dei filio eſt. Moyſes autem mortuus quidem legi-
Pſalm. 32 tur, ſed per uerbum dei mortuus, per quod facta ſunt omnia. Verbo autem dei cœli firmati ſunt. Per uerbum igitur dei non lapſus operis, ſed firmamentum eſt. Non ergo tanquam relapſus in terram deprehenditur corporis ſolutione, ſed tanquam uerbi cœleſtis operatione donatus & munere, ut quietem magis caro eius, quàm buſtum acceperit. Bene autem inter dominum & ſeruum ſeruatur diſtantia, ut prærogatiuam domini intelligas, ſerui gratiam. De Moyſe legitur quia ſepulturam eius nemo ſcit: de Chriſto autem, ſepultura eius de terra ſublata eſt: quia ille ſecundum myſterium legis expectabat redemptionem, ut reſurgeret: hic ſecundum Euangelij donum redemptionem nō expectabat, ſed donabat. Et ideo ſepultura eius ignorata non eſt, ſed eleuata: quam diutius creatura tenere non potuit, quia per ipſum omnis creatura properauit à corruptionis ſeruitijs eleuari. Nemo ergo ſcit ſepulturam Moyſi, quia uitam eius omnes nouerūt. Chriſti autem ſepulturam uidimus, ſed nunc iam non nouimus, qui reſurectionem eius agnouimus. Debuit enim cognoſci tumulus eius, ut reſurrectio manifeſtaret̄. Et ideo in Euangelio tumulus ſumma expreſſione deſcribitur. In lege non quæritur, quia licet reſurrectionē eius lex annunciauerit, nobis tamē Euangelij ſeries pleniſſimè comprobauit.

Quid iuxta moralem interpretationem author significari uelit per hoc quod superius cõmemoratũ est: Et adiecit parere Abel. Et de statibus ac officijs Abel, & Cain. Qua ratione etiam, cum ante generatus sit Cain, in descriptione uitæ status & operis usus Abel prius cõmemoretur. Cap. III

E Rgo ut quod proposuimus, compleamus: Adiecit, inquit, parere Abel, hoc est, meliorem Eua, quæ grauiter ante peccauerat, ex se generauit sententiam; ut superioris sententiæ aboleret errorem. Mentior, nisi hoc in uniuersis comprobatur. Ita enim nascimur, ut ante infirmus infantię sensus in nobis sit, postea pueritię corporis tantummodo curam sciens, nullum cultum, nullam habens obseruantiam diuinorũ. Vnde & euidenti naturæ nouitate ortum Iesum Christũ ex Virgine ut probaret propheta, ait: Ecce uirgo in utero accipiet, & pariet filiũ, & uocabit nomẽ eius Emmanuel: butyrũ & mel manducabit priusquã sciat malum aut bonum: non eredet maliciæ, ut eligat quod bonum est. Et infra: Priusquam sciat puer uocare patrem ac matrem, accipiat uirtutem Damasci, & spolia Samariæ cõtra regem Assyriorum. Solus enim fuit qui non est captus seculi huius uanitate, & carnali tumore: utpote qui se humiliauit factus obediens usq; ad mortem. Longè unicuiq; nostrũ dissimilis, quia nos frustra extollimur mente carnis inflati. Vnde & nemo sine peccato, nec unius diei infans. Ille autem peccatum non fecit. Et ideo in nobis ante nascitur Cain seipsum præferens: postea Abel generatur, in quo sit reuerentia diuinitatis. Prius ergo irrepit quod malum est, postea agnoscitur quod bonum est. Vbi autem bonum, ibi iustum: ubi iustitia, ibi sanctitas: hoc est; Abel qui adhæret deo. Et factus est, inquit, Abel pastor ouium, Cain autem operabatur terram. Non est ociosum quòd cum ante generatus sit Cain, ut lectio docet, prælatus sit hoc loco Abel: nec idem sit ordo nominum, qui est ordo naturę. Quid sibi uult mutatio ordinis, ut prius iunioris meminerit, ubi scribitur uitæ status, operisq; usus? Officiorum interrogemus distantiam, ut colligamus causam prælationis. Operari terram usu prius est, gratia inferius quàm oues pascere. Hoc enim instar est cuiusdam doctoris & principis. Meritoq; prior se à uetustioribus inchoauit, iunior recentiora prætulit, quæ nullas spinas, nullos tribulos germinarent, nulli sententiæ essent obnoxia. Deniq; peccati reus Adam de paradiso dimissus est uoluptaris, ut operaretur terram. Rectè ergo ubi nascuntur hi fratres, seruatur etiam in prædicando ordo naturæ: ubi uerò exprimitur disciplina uiuendi, seniori iunior antefertur: quia etsi tempore iunior, uirtute præstantior est. Innocentia enim tempore posterior est quàm malitia, & quadam supra ætate: sed meritorũ nobilitate antiquior. Senectus enim uenerabilis est, non annis incana, sed moribus. Et ætas, inquit, senectutis uita immaculata. Vbi ergo generatio exprimit̃, præueniat Cain: ubi disciplinarum fit prædicatio, præcurrat Abel. Adolescentiã igitur, & ipsam in exordijs iuuentutem uariarum illecebris passionum feruere quis abnuat? Sed ubi maturior ętas successerit, tanquam pubescentis lasciuię tempestate discussa tranquillitatem refundi, & in quosdam portus quietos lassæ animæ nauigium subducere. Itaq; graues motus nostræ adolescentiæ fida senectutis statione placidantur.

Gene. 4 · *Esaie 7* · *ibid. 8* · *Philip. 2* · *Iob 15* · *1. Pet. 2* · *Gene. 4* · *ibid. 3* · *Sap. 4*

Quòd non solũ naturæ exemplis, sed & fidelib. diuinæ scripturæ testibus comprobetur malitiam tempore præcedere uirtutem. Et quemadmodũ secundum mysteriũ latens in literis, duæ mulieres unicuiq; nostrũ cohabitẽt, inimicitijs & discordijs dissidentes, quarũ una uoluptas, altera uerò uirtus nominat̃. De uoluptatis quoq; descriptione, & retibus ipsius, fallacibusq; suasionibus, quibus mentem hominis capere nititur. Cap. IIII

N E ergo dubites talibus naturæ admonitus exemplis, quòd malitia præcedat tempore, sed iuuenescat infirmitate. Habet illa ętatis stipendium, uirtus aũt prerogatiuam glorię, qua plerunq; iusto iniquus iudici cedit. Cuius rei testis est fidelis diuina scriptura, quæ docet Esau cognomine stultitię uirum cessisse patienter primatus suos fratri suo Iacob, ita ut diceret: Vt quid mihi primatus? Sed quos iste posthabuit, hos uir cognomento exercitationis pręditus quęsiuit mereri. Nonne tibi uideẽ Esau tanquam in agone uictus, & proprię mentis infirmitate imparem se existimans, cessisse uictori coronã, quem uidebat nullis passionũ illecebris inflecti, quarũ ipse puluerẽ sustinere nõ poterat? Vt quid mihi, inquit, primatus? Apud ignauos eñ nulla sunt

Gene. 25

insignia

insignia uirtutis, apud sapientes prima habentur, studia enim uirtutis quædã instrumenta sunt. Itaq; sicut bellator sine armis esse non potest, ita nec sine exercitatione uirtus.
Matth. 11 Vnde & dominus in Euangelio ait: A diebus Ioannis Baptistæ regnum cœlorum cogitur, & cogentes diripiunt illud. Et alibi: Quærite regnum dei, & ecce omnia præsto sunt
Ibidem 6 uobis. Non dormientibus, neq; ocitantibus, sed uigilantibus & laborantibus pollicentur præmia, & labori merces parata est. Qui licet non suauis ad gratiam, tamẽ fructuosus ad
Deut. 21 premium est. Docet hoc sermo legis, sicut scriptum inuenimus: Si fuerint, inquit, uni homini duæ uxores, una earum dilecta, altera odibilis: & pepererint ei ambæ filios, dilecta & odibilis, & fuerit primitiuus filius mulieris odibilis: qua die hæredes reliquerit filios in substantia sua, non poterit primatum dare filio mulieris dilectæ, omittens filium odibilis: sed primitiuum filium odibilis cognoscens, det illi dotem ex omnibus quæ inueniuntur ei: quia ipse initium filiorum eius est, & ipsi debentur primitiæ. Quàm profunda latent mysteriorũ secreta in literis? Recognosce anima partus tuos, & odibilis istius mulieris quære mysterium. Intra te ea inuenies, si requiras. Repete cogitationes, relege sensus tuos, & cui primitiæ debeantur, agnosces. Duæ enim mulieres unicuiq; nostrũ cohabitant, inimicitijs ac discordijs dissidentes, uelut quibusdam zelotypiæ contentionibus nostræ replentes animæ domum. Vna earũ nobis suauitati & amori est, blandeq; conciliatrix gratiæ, quæ uocatur uoluptas. Hanc nobis opinamur sociam ac domesticam, illam alteram immitem, asperam, feram credimus, cui nomen uirtus est. Illa igitur meretricio procax motu, infracto per delicias incessũ, nutantibus oculis, & ludentibus iaculans palpebris retia, quibus preciosas iuuenũ animas capit (oculus enim meretricis, laqueus est peccatoris) quemcũq; uiderit sensu dubio prætereuntem in angulo transitus domus suæ, sermonibus adoritur gratiosis, faciens iuuenum uolare corda, domi inquieta, in plateis uaga, osculis prodiga, pudore uilis, amictu diues, genas picta. Etenim quia uerũ decorem naturæ habere non potest, adulterinis fucis affectatæ pulchritudinis lenocinatur speciem, non ueritatem. Vitiorum succincta comitatu, nequitiarum choro circumfusa, dux criminum, talibus uerborum machinis murum mentis aggreditur humanæ: Sacri-
Prouer. 7 ficium pacis est mihi: hodie reddo uota mea: hac ex causa progressa sum obuiam tibi, desiderans faciem tuam inuenire. Institis texui lectum meum, & tapetis ab Aegypto straui. Aspersi lectum meum croco, domum autem meam cinnamomo: ueni, fruamur amicitia usq; in diluculum: ueni, colluctemur cupidine. Hanc enim per os Salomonis speciem fornicariæ uidemus expressam. Nam quid tam meretricium, quàm secularis uoluptas? quæ à fenestra domus suæ intrat, oculis prima tentamenta præludens: & penetrat cito, si tu in plateam prospiciens, id est, in publicas transeuntium uias, nõ in legis interna mysteria obtutum mentis intendas. Ea profecto est quæ ualidioribus uinculis uelut cubile quoddam cõsociatæ nobis cõmunitatis intexit, ut qui reclinauerit se, ligetur. & opprobriosæ fraudis uelamine operit corporis sui stratum, ad solicitandos iuuenum animos, absentiam uiri, hoc est, incuriam legis obtexens. Lex enim absens peccantibus est. Nam si adesset, non delinqueretur. Et ideo ait: Non enim adest uir meus in domo, abijt autem uiam longissimam inuolucro pecuniæ accepto in manu. Quid hoc esse dicam, nisi forte quia diuites putant nihil esse quod non cedat suæ pecuniæ, & in gratiam sui legem uelint esse uenalem? Spargit odores suos uoluptas, quia Christi odorem non habet. Thesauros demonstrat, regna promittit, amores spondet continuos, inexploratos cõcubitus pollicetur, sine pædagogo disciplinas, sine monitore sermones, uitam sine sollicitudine, mollem somnũ, inexplebilem cupiditatem. Seducens eum, inquit, multo blandimento sermonum, & laqueis labiorũ suorum alligans, domum adusq; attraxit. At ille secutus eam circumuenitur. Nitebat aula regio luxu splẽdida, cælatis parietibus, & solo humido natabant pauimenta uino. Fragrabat unguento humus, spinis cooperta piscium, & marcentibus iam floribus lubrica. Illic comessantiũ tumultus, concertantium clamor, litigantiũ cædes, concentus cœnantiũ, saltantiũ strepitus, ridentiũ cachinnus, lasciuientium plausus, confusa omnia, nihil naturæ ordine. Saltatrices tonsæ, & crispantes pueri coma, epulantium cruditas, edentium ructus, ebriorũ sitis, hesterna crapula, hodierna temulentia, repleta uomitu bibentiũ pocula, maiore odore ebrietatis, quàm si recentia tantum uina fragrarent. Ipsa in medio stans: Bibite, inquit, & inebriamini, ut

cadat unusquisq;,& non resurgat,ille apud me primus, qui omnium perditissimus. Ille meus est, qui suus non est.Ille mihi gratior,qui sibi nequior. Calix aureus Babylonis in manu mea inebrians omnem terram,à uino meo biberunt omnes gentes. Qui est ergo insipientior,diuertat ad me,& indigentibus sapientia præcipio dicens:Panibus abscon ditis suauiter utimini,& aquam furtim dulciorē bibite. Manducemus & bibamus, cras enim moriemur.Transiet uita nostra tanquam uestigia nubis, & tanquam nebula dissi- pabitur. Venite ergo fruamur bonis quæ sunt, & utamur creatura tanquam in iuuētute celeriter. Vino precioso & unguentis nos impleamus,& non prætereat nos flos tempo ris.Coronemus nos rosis anteq̃ marcescant. Nullum pratū sit quod non pertranseat lu- xuria nostra,ubiq; relinquamus signa lætitiæ. Hæc omnia relinquunt, nihil secum quis feret, nisi quòd corporis uoluptate quis pepercerit. Deniq; ipsam ego institui philoso- phiam,nec est alia uerior nisi ea quæ bonum asserit quod suaue atq; iucundum sit.Ergo uel philosophiæ uel sapientiæ Salomonis credite. Hierem. 51 Esa. 22 Sap. 2

De occursu uirtutis saucium & cito casurū miserantis.Ac ne inter moras illece- bris demulcentibus mens capiatur,pulcherrimis illam rationibus à fallaci uolu ptate auertentis, & ad se trahentis, cum detestatione cōmemoratæ meretricis, & falsitatis ipsius detectione.Quòd etiam dominus Iesus docuerit quemadmo dum aduersus huius mundi tentationes resistatur, & de tribus laqueis quos illi diabolus tetenderat.De uituperatione quoq; gulæ atq; auaritiæ,& contrarium uirtutum commendatione. Cap. V

His auditis,uelut ceruus sagittatus in iecore hæret saucius. Quem miserās uirtus,& casurum cito uidens,improuisa occurrit ueritate,ne inter moras illecebris demulcentibus mens capiatur humana. Palàm,inquit,apparui tibi non quærenti me. Ne fallat imprudentem, & circumueniat te mulier effrenata & luxuriosa, quæ nō nouit pudorem:sedet in foribus domus, in sella palàm,in plateis aduocans prætereuntes.Nunc igitur fili audi me,& intende uerbis oris mei: Non declinet in uias eius cor tuum. Multos enim uulnerando deiecit,& sunt innumerabiles quos trucidauit. Viæ inferorum domus eius,deducentes in secessum mortis. Aufer igitur prauum os,& iniusta labia longè à te propelle.Oculi tui recta uideant,noli intēdere fallaci mulieri. Mella enim distillabūt à labijs mulieris fornicariæ,quę ad tēpus impinguat fauces tuas,postea uerò amariorem felle inuenies. Dies me citius defecerit quàm uitia eius exponam,quæ tamen in Prouerbijs ore sapiētiæ descripta atq; expressa sunt. Non te uincat formæ con cupiscentia. Adulterina est,fucis illita,nequaquam uero ac sincero fulgēs decore. Neq; capiaris oculis.circumfusa enim retia sunt. Esto magis similis illius, & sequere eum qui salit super mōtes,& transilit super colles, prospiciens per fenestras,eminens super retia. Mala sunt uoluptatis uincula. Oculos delectat, demulcet aures, sed mentem inquinat, multa mentitur,falsa adiungit,uera subducit,spōdet pecuniam, aurum offert, sed aufert disciplinam.Tu autē accipe potius disciplinam quàm pecuniam, & scientiam super aurum probatum.Melior est enim lapidibus preciosis. Non te celabo quæ summa eius feruntur,ne uidear operire quæ displicent in uoluptate,& obumbrare quæ placeant.Eleuat enim & extollit mentem suasorijs uerbis, ostendit omnia regna terræ, dicens: Hæc omnia tibi dabo si procidens adoraueris me.Ibi tu caue ne rapiaris præterlabentibus et non manentibus, in quibus magna tentatio est. Docuit te certè dominus Iesus quemadmodum aduersus huiusmodi tentationes resistas. Tetenderat diabolus primum laqueum gulæ dicens:Si filius dei es,dic huic lapidi ut panis fiat.Respondit dominus:Nō in pane solo uiuit homo, sed in omni uerbo dei. Laqueum soluit hoc dicto. Posuit iterum diabolus secundum iactantiæ laqueum,qui etiam bonam mentē prosperis currentem semitis solet strangulare.Et duxit illum,inquit, in Hierusalem, & statuit eum supra pinnaculum templi,& dixit illi:Si filius dei es,mitte te hinc. Scriptum est enim quòd angelis suis mandauit de te ut conseruent te, quia in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Itaq; cum posset sine ullo periculo mittere se dominus Iesus, cui suppeterent spiritales uolatus: tamen ne iactantiæ genus esset, respondit diabolo: Non tentabis dominum deum tuum. Simul docuit nos cauere ne faciamus uoluntatem diaboli. Si ergo uerè iactantia declinanda est, quanto magis nemo debet falsa iactare Prouer. 7 Ibid. 5 Cantic. 2 Luc. 4

iactare pro ueris? Tertius superest laqueus auaritiæ atq; ambitionis. Ostendit in monte
posito omnia regna terræ in momento temporis. Bene in momento, quia diuturna esse
nequeunt. Paululum expecta, & cito transeunt. Itaque qui sequuntur ea, in monte sibi
Psal. 36 esse uidentur, sed nō sunt perpetui, sicut habes scriptum: Vidi impium superexaltatum
& eleuatum super cedros Libani, & transiui, & ecce non erat. Sed qui maximè ea facit,
Philip. 3 adorare uidetur diabolum, cui deus uenter est, & in pudendis gloria. Tu autem in deo
Luc. 4 gloriam quære, qui tibi ait: Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruies, à quo æ-
terna accipias non temporalia. Tamen si quem etiam ista delectēt, ab eo moderatius pe
tuntur, qui uerus omniū fons est. Nam & ipsa peculiaria quæ possidere sibi uidetur dia-
bolus, aliena sunt, sicut ipse dixit: Tibi dabo potestatem hanc uniuersam & gloriam eo-
rum, quia mihi tradita sunt. Ab eo ergo spera. licet breuis uitæ non sit longum uiaticum
requirendum, tamen ab eo spera qui uniuersam creaturam condidit, qui diabolo ea ad
tempus tradidit: non ut possideat, sed ut tentet. Non enim poterat corona esse sine cer-
tamine. Probandi erant dubij, ut iusti coronarentur. Dedit itaq; diabolo ea, quia in his
ipsis pœna accipientis est, si uti nesciat. Quid est enim thesaurus luxurioso, nisi sumptus
Eccl. 31 luxuriæ? Sed non luxuriosus, sed frugi probatur. Et ideo utere quasi frugi ijs quæ tibi ap
ponuntur, ut non cum manducas multum, odibilis fias. Vigiliæ enim & tormenta uiro
edaci. Et infrà: Si coactus fueris in edendo, surge & uome, & refrigerabit te, & non addu
ces corpori tuo infirmitatem. Plurimos itaq; gula sua occidit, nullum frugalitas: Innu-
meris uina nocuerunt, nulli parsimonia. Plerique inter epulas fudere animas, & mensas
proprio repleuere sanguine. Alijs cruditas uocem simul rapuit & sensum: & si aliquib.
cruditas noxia non fuit, his ruinam fecit ebrietas: alios in crimen egit ebrietas: & si ipsa
crimen non sit, alios ad egestatem redegit. Postremo audi quos Christus excludat. Cum
Luc. 13 intrauerit, inquit, paterfamiliâs, & clauserit ostium, incipietis foris stare, & pulsare ostiū
dicentes: Aperi nobis. & respondens dicet: Nescio uos unde estis, recedite à me opera-
rij iniquitatis. Tūc incipietis dicere: Manducauimus coram te, & bibimus, & in plateis
nostris docuisti. Et dicet uobis: Nescio unde estis. Audistis quid de manducantibus di-
Luc. 6 xerit. Audi nunc quid de ieiunantibus dicat: Beati qui nunc esuriunt & sitiunt, quia sa-
turabuntur. Et infrà: Væ uobis qui saturati estis, quoniam esurietis. Sed uis manducare,
uis bibere? Veni ad conuiuium sapientiæ, quæ inuitat omnes cum magna prædicatiōe
Prouerb. 9 dicens: Venite & edite panes meos, & bibite uinum quod miscui uobis. Delectant can-
tica quæ epulantem demulceant? Audi hortantem, audi cantantem ecclesiam, non solū
Cantic. 5 in canticis, sed etiam in Canticis canticorum: Manducate proximi mei, & bibite, & in-
ebriamini patres mei. Sed hæc ebrietas sobrios facit, hæc ebrietas gratiæ, non temulen-
tiæ est. Lętitiam generat, non titubantiam. Nec uerearis ne in conuiuio ecclesiæ aut gra
ti odores tibi, aut dulces cibi, aut diuersi potus, aut conuiuæ nobiles desint, aut decentes
ministri. Quid Christo nobilius, qui in conuiuio ecclesiæ & ministrat, & ministratur ei?
Istius conuiuæ recumbentis annecte te lateri, ac te deo coniunge. Nec fastidias mensam
Ibidem. quam Christus elegit, dicens: Introiui in hortum meum soror mea sponsa, uindemiaui
myrrham cum aromatibus meis, manducaui panem meum cum melle meo, & bibi ui-
num cum lacte meo. In horto, hoc est in paradiso est conuiuium ecclesiæ ubi erat prius
Adam quàm peccatum committeret. Ibi recumbebat Eua priusquam culpam crearet et
pareret. Ibi uindemiabis myrrham, hoc est Christi sepulturā, ut consepultus cum illo per
baptismū in mortem, quemadmodum ille surrexit ex mortuis, & tu resurgas. Ibi mandu
Psal. 103 cabis panem qui confirmat cor hominis. Mel gustabis, quo tuarū dulcescat meatus fau-
cium. Vinū bibes cum lacte, hoc est cum decore & sinceritate, siue quòd meri pura sim-
plicitas sit, siue quòd immaculata gratia, quæ in remissionem sumitur peccatorum, siue
quòd paruulos consolationis suæ lactet uberibus, ut ablactati in delicijs, in plenitudinē
perfectæ ætatis adolescant. Succede ergo in hoc conuiuiū. An metuis ne angustior do-
Baruch. 3 mus & breuis conuiuij locus te comprimat? O Israel quàm magna est domus dei, & in-
gens locus possessionis eius? magnus, & non habet finem, altus & immensus. Ibi fuerūt
gigantes illi qui ab initio fuerunt, statura magna, scientes prælium. Non hos elegit de-
us. Et meritò non elegit, quia prælium, non pacem sciebant. Et ideo tu pacem disce,
ut eligaris à deo. Sed ne fortè incomptam domus magnitudinem putes, & diuersoria te

columnata

columnata delectent: Sapientia ædificauit sibi domũ, & sculpsit columnas septem. Ipse etiam dominus Iesus multas mansiones apud patrem suum esse cõmemorat. In hac ergo domo epulaberis animæ cibo, potuq; mentis, ut postea non esurias neq; sitias unquam. Qui enim manducat, manducat usq; ad satietatẽ: & qui bibit, usq; ad ebrietatẽ bibit. Sed hæc ebrietas pudicitiæ custos est. Illa uini ebrietas fomes libidinis, quo per carnes uapo rantur interna uiscera, animus ignescit, anima exuritur. Sęuus criminum stimulus libido est, quæ nunquam manere quietũ patitur affectum. Nocte feruet, die anhelat, de somno excitat, à negocio abducit, à ratione reuocat, aufert consilium, amantes inquietat, lapsos inclinat, castis insidiatur, potiendo inflammat, usuq; accenditur. Nullus peccãdi modus, & inexplebilis scelerũ sitis, nisi morte amantis extingui non potest. Et ideo ait Apostolus: Fugite fornicationẽ, ut ueloci fuga tanq; furiosæ dominę declinare sæuitiam & tetro seruitio exire possimus. Nam quid de auaritia dicam, insatiabili pecuniæ cupiditate, & quadam æris libidine, quæ quo plura abstulerit, eo magis inopem esse se credit? Omnibus inuida, sibi uilis, in summis diuitijs inops, affectu extenuat quod censu abũdat. Nullus rapiendi modus, ubi nulla mensura cupiendi. Sic inflammat animũ, sic igne suo pascit animũ, ut hoc solo distet, quod illa formarũ adultera sit, ista terrarum. Elementa concutit, mare sulcat, terram effodit, cœlum uotis fatigat, nec sereno grata nec nubilo, condemnat prouentus annuos, fœtusq; terrarum arguit. Sed hæc ægritudo est animæ, non sanitas. Deniq; Ecclesiastes dicit: Est languor malus quẽ uidi sub sole, diuitias custodiri in malum possidentis eas. Et suprà: Qui diligit argentũ, non satiabitur argento, nec est finis acquisitionis eorum. Si quæris thesauros, accipe inuisibiles & occultos, quos in cœli altissimis, non quos in terrarũ uenis requiras. Esto pauper spiritu, & eris diues qua licunq; censu, quia non in abundantia diuitiarum uita est hominis, sed in uirtute ac fide. Istæ te diuitiæ uerum diuitem facient, si sis in deum diues.

Sapien. 9
Ioan. 14
1. Cor. 6
Eccli 5

De rememoratiua superiorum recapitulatione, & tribus nõ prætereundis, quibus dominus Iesus officia humanæ deuotionis definiuit, & quemadmodũ mẽs hæc audiens se à uoluptate auertat, & uirtuti adiungat, studiaq; illius eligat, quibus & sanctus Iacob uir plenus exercitationis mentẽ intendit. Quodq; ideo pastor ouium inducatur, quia imperitare corpori & sensibus eius ac uoluptatibus, uotiq; modum tenere, præstantius æstimetur, quàm regere populos, uel urbibus præesse. Caput VI

Audisti uoluptatis mysteria, audisti etiam copiarum nostrarũ munera, quas ego non supellectili operiendas, sed scripturæ nudis sermonibus demonstrandas putaui, ut sua luce refulgerent, ut ex se ipsæ uocem emitterent sibi inuicem. Neq; enim sol & luna interprete indigent. Habent interpretem fulgorẽ sui luminis, quo totus repletus orbis est. Illis illuminatio est fides sine indice, quędam, ut ita dicam, intestata testis, quæ alieno non indiget testimonio, & subito se uniuersorum oculis effundit. Non ergo nunciantur opera nostra sed clamant, & se ipsa nunciant. Sane ut & hoc quod laboriosum in nostris ducitur, non prætereeam, fides exigitur, studium desideratur, facta quæruntur. His enim tribus dominus Iesus deuotionis humanæ officia diffinit dicens: Petite, & dabitur uobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur uobis. Et infrà: Omnis ergo qui audit uerba mea hæc, & facit ea, similis est uiro sapienti. Hęc qui studiose fuerit prosecutus, primatus benedictionis accipiet, sicut patriarcha Iacob, qui continentia & fide humanarũ supplantauit uestigia passionum. Iste ait: Misericordiam mei habuit deus, & sunt mihi omnia. Hanc itaque misericordiam nos fide, studio operibusq; mereamur, quibus disciplinis inuenit Israel gratiam dei, & per ipsam omnia. Non enim mundi huius copias, sed uirtutũ disciplinas sibi suppetere gaudebat. Has nobis substituamus hæredes, quas sanctus Abraham in Isaac filio suo substituit sibi, omnẽ operum suorum deputans hæreditatẽ sapienti & iusto uiro, nec ullum ius hæreditarium ancillis uel ancillarum filijs derelinquens, sed tantummodo donationis munera. Perfectæ enim uirtutes totum accipiunt glorię patrimonium, usitatis & mediocribus uile aliquid aspergitur. Et ideo Agar, quæ aduena Latinè dicitur atq; accola, & Cethura quæ odorifera significatur, hæredes nõ sunt: Qui enim medijs utitur disciplinis, accola nõ inhabitator est sapientiæ. Odore aspersus, nõ fructu expletur. Sanitatem autem cibus, nõ odor

Matth. 15
Gen. 25

inuehit, quia odor fructuũ nuncius est. Principales itaq; disciplinas sequentibus, & indigenas accolis agnoscimus præferendas. Hoc secundum ingenium. At uero secundum mysteriũ, Abraham pater gentium, semini suo legitimo, quod est Christus, hæreditatem omnẽ fidei suæ detulit, quia in hac terra uelut aduena fuit, ut uitæ huius odorem magis quàm fructum referret. Hæc cum audit mens, auertit se à uoluptate, uirtutiq; adiungit, ueri decoris admirans gratiam, purum affectum, simplicem sententiam, mediocrem uestem, hoc est, non in persuasione sermonis, sed in ostentatione spiritus, qualis est Apo-
1.Cor.3 stolicæ forma sententiæ, amictum sapientiæ atq; pietatis omni preciosiorem auro refulgens: tamen chorum prudentiæ, temperãtiæ, fortitudinis, iustitiæ suscipiens, quæ fragrabant odorem disciplinarũ, incutientes reuerentiam, infundentes gratiam. Itaq; talibus mota, elegit studia uirtutis, quibus Iacob uir plenus exercitationis mentem intendit suam. Et ideo ouium pastor inducitur, eo quòd imperitare corpori & sensibus eius ac uoluptatibus, uotiq; modum tenere, ne uelut ouis uagetur incerta, præstantius æstimatur quàm regere populos, uel præesse urbibus. Difficilius enim quispiam se quàm alterum regit. Animum uincere, iracundiam cohibere, compugnãtesq; leges carnis & mentis in unum cogere, immortalis cuiusdam est uiri, quem inferni porta non susceperit. Deniq; ipse si-
Exod.3 bi legislator uindicauit hoc munus, ut oues pasceret Iethro, qui dicitur superfluus, & ageret in desertum: eò quòd irrationabilem & superflui uulgarisq; sermonis loquacitatẽ in secreta quædam sobriæ doctrinæ coegit mysteria. Ideoq; Aegyptijs abominationi erant pastores ouiũ. Omnes enim qui corporis dediti passionibus huiusmodi, & uoluptatibus indulgẽt suis, disceptatorẽ uerbi doctorẽq; uirtutis quadã execratione declinant. Et ideo per ænigmata hæc docuit Moyses apta deo esse sacrificia, quę refugit omnis insipiẽs, hoc est opera & præcepta uirtutis. Ideoq; pastor Abel, Cain aũt operator terræ legit, qui in fratre suo uir insipiens formã speciemq; uirtutis expressam ferre non potuit.

De oblatione Cain ex fructibus terræ, & criminatione illius, ac de informatione & instructione per legem diuinam quomodo uota solui debeant. Cap. VII

ET factum est post dies, obtulit Cain ex fructibus terræ munus domino.]
Duplex culpa: una quod post dies obtulit, altera quod ex fructibus, nõ ex primis fructibus. Sacrificium autem & celeritate commendatur & gratia.
Eccl. 5 Vnde præceptum est: Si uoueris uotum, non facias moram reddere illud. Melius est enim non uouere uotum, quàm uouere & non reddere. Cùm enim moram facis, non reddis uotum. Est autem postulatio bonorum à deo cum soluendi muneris promissione. Et ideo cum impetraueris quod petisti, ingrati est tardare promissum. Sed interdũ aut negligentibus irrepit obliuio impetratorũ, aut tumidis & elatis: arrogare euentus sibi, hebetis cordis est, & bonũ quod agit, uel quod à deo consequitur, proprijs uirtutibus uindicare nec authoris deputare gratiæ, sed ipse se suorum bonorũ authorem ducere. Tertium genus est peccati quidem minoris, sed supparis arrogantiæ, eorum scilicet qui datorem bonorũ deum non negant, sed quæ acciderint, ea sibi propter prudentiam suam cæterarumq; merita uirtutũ iure delata arbitrantur. Propterea etiam diuina dignos habitos gratia, quod nequaquã uiderentur indigni quibus talia diuinis beneficijs prouenirent. Ne quid ergo huiusmodi accidat, unde uotum tuum tibi in peccatũ fiat, lex te in-
Deut. 8 formauit atq; instruxit, dicẽte domino qui legem dedit: Attende tibi ne obliuiscaris beneficia domini dei tui, & nõ custodias mandata & iudicia & iustitias illius quæ ego præcipio tibi hodie, ut cum manducaueris, & repletus fueris, & cum domos bonas ædificaueris, & habitare cœperis in eis, & oues tuę & boues tui cum repleti fuerint, & cum ære, argẽto & auro cõpletus fueris, & omnia possidere cœperis, & plena fuerint horrea tua, exaltes cor tuũ, & obliuiscaris dominũ deum tuũ. Tunc ergo obliuisceris dominũ, cum oblitus fueris tui. Si aũt cognoscas infirmũ te esse, cognosces deum esse super omnia, & immemor esse nõ poteris ut ei reuerentiam debitam soluas. Disce nunc quemadmodũ unusquisq; moneatur, ne se ipse authorẽ suorum putet bonorũ. Ne dicas, inquit, in corde tuo, uirtus mea & potentia mea fecit mihi uirtutẽ hanc magnam: sed in mente tua ha-
1.Cor.4 bebis dominũ deum tuũ, quoniam ipse dat uires ut facias uirtutes. Vnde bene Apostolus quasi legis interpres non gloriabatur in uirtute sua, sed minimũ Apostolorum se esse dicebat, & quicquid esset, gratiæ diuinæ esse, nõ meriti sui, nihilq; nos habere quod non

acceperimus. Quid enim, inquit, habes, quod nō accepisti? Si aūt accepisti, quid gloriaris quasi nō acceperis? Didicisti ergo humilitatem magis sequi q̄ arrogantiam, sedulitatem affectare q̄ potestatē. Accepisti salutaria præcepta, noli negligere utilia instrumenta medicinæ, quibus fibra omnis letalis uulneris exsecatur. Ille quoq; qui se iustificat, ne infletur cordis sui tumore, & ipse accepit salubre mandatū, in huiusmodi sententiam resultante oraculo: Ne dicas in corde tuo cum cōsumere cœperit dominus deus tuus gentes illas à conspectu tuo, dicens: Propter iustitiam meam induxit me dominus possidere terram istam. Sed propter iniquitates gentium istarū extirpauit illos dominus à facie tua. Non propter iustitiam tuā, non propter bonitatē tuam, nec propter æquitatē cordis tui intrasti possidere terrā istam, sed propter iniquitatē gentiū disperdidit eos dominus à conspectu tuo, & restituit testamentū quod iurauit patribus uestris. Testamentū perfecta dei gratia est. Nihil enim imperfectū dat deus, perfecta autē uirtus est, & opera uirtutis. Testamentū autem dicitur quo defertur bonorū hæreditas. Merito & testamentum dicitur, & diuinū, cum ea quæ uere bona sunt, attestatione mandatorū cœlestium conferuntur. Et testamētum dicitur, quoniam sanguine dedicatū est: uetus in typo, nouum in ueritate. Quo testamēto diuinæ gratiæ pignus tenemus, quia sic dilexit deus hunc mundum, ut unigenitum filium suum pro nobis omnibus daret. Vnde perfectionem gratiæ prædicans Apostolus ait: Quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit?

Deut. 9 · Ioan. 3 · Rom. 8

Quod prima uoti gratia sit celeritas solutionis, ut ex studio immolationis Abrahæ, & scriptura diuina, & uocatione Zachæi cōprobatur. De incitatione quoque ac admonitione ut cito uota nostra soluamus. Caput VIII

PRima igitur uoti gratia, est celeritas solutionis. Denicq; Abraham filiū suum ad holocaustū iussus offerre, non post dies ut Cain obtulit, sed exurgens mane strauit asinam suam, & adhibuit secum duos pueros, & Isaac filium suū, & cōcidens ligna ad holocaustum, surgens abijt, & uenit ad locum quem dixerat ei deus, die tertia. Primo aduerte immolantis studium maturū atq; festinum, ut mora expectationis nō esset, nisi donec audiretur oraculum. Deinde ut sterneret asinam suam, obsequiū omne ipse susciperet, & sacrificio necessaria prepararet, duabus quoq; fide & spe uirtutibus comitantibus hostiam suā duceret: de potestate dei certus, & de bonitate securus. Quod autem ait: Die tertia: uel quod continua esse debeat & perpetua deuotio. Tripertitum est enim tempus: præteritum, præsens, & futurū. Quo admonemur quòd nec præteritorū beneficiorum dei uel præsentium uel futurorū irrepere debet ulla obliuio, sed tenax gratiæ memoria perseuerare, & obedientia non deesse: uel quia is qui sacrificat, in unum splendorem, in unam lucem debeat credere trinitatis. Ei enim qui fideliter sacrificat, dies lucet, nox nulla est. Sic & in Exodo Moyses ait: Viam trium dierum ibimus, & immolabimus domino deo nostro. Sed etiam alibi cum uisus esset deus Abrahæ ad ilicem Mambre: Respiciens, inquit, Abraham oculis suis uidit, & ecce tres uiri stabant super eum. Et uidens, occurrit obuiam illis ad ostium tabernaculi sui, & adorauit super terram, & dixit: Domine si inueni gratiam ante te. Tres uidit, unum adorauit. Tres mensuras offert similaginis. Nam etsi immensus deus, tamen mensuram omnium tenet, sicut scriptum est: Quis mensus est manu aquam, & cœlum palmo, & uniuersam terram clausa manu? Perfectæ igitur in personis singulis trinitati, interiore mentis arcano, hoc est, similaginis spiritalis sanctus patriarcha sacrificium deferebat. Hæc est similago quā in Euangelio molit mulier illa quæ assumetur. Vna enim, inquit, assumetur, altera relinquetur. Assumetur ecclesia, relinquetur synagoga. Vel mens bona assumitur, improba derelinquitur. Vt scias autem quia & Abraham in Christum credidit: Abraham, inquit, diem meum uidit, & gauisus est. Et qui credit in Christum, credit & in patrē. Et qui perfecte credit in patrem, credit in filium & spiritum sanctum. Tres ergo mensuræ, una similago, hoc est, unum erat sacrificium quod uenerabili trinitati pari quadam mensura deuotionis & congrua plenitudine pietatis oblatum est. Adhuc cognosce celeris studia deuotionis. Cucurrit, inquit, & accepit uitulum unum tenerum & bonū, & dedit puero, & festinauit facere eum. Vbiq; impigra deuotio, & ideo deo fuit munus eius acceptum. Habes & alibi ut solis ortum oratione præuenias, Occurre, inquit, ad solis ortū. Habes in Euangelio dicentem dominum Iesum: Zachæe festinans descende. Et ille

Gen. 22 · Exod. 3 · Gen. 18 · Esa. 40 · Matth. 24 · Ioan. 8 · Luce 19

quia impetrauerat quod uolebat, ut Christum uideret, & amplius impetrauerat ut uide-
retur & uocaretur à Christo, festinans descendit, & accepit illum gaudens. Et ideo pro-
bauit dominus eius affectum, & cum celeri remuneratione donauit, dicens: Quia ho-
die salus domui huic facta est. festinauit enim & dominus ad beneficium, & ideo non
expectauit ut promitteret & impleret omnia, sed ante fecit, postea declarauit. Dixit e-
nim: Facta est salus: quòd utiq; præuenienti seruit, non promittenti. Iustus ergo uotum
suum celeritate commendat. Et ideo patres nostri festinantes manducabant pascha suc
cincti lumbos, & pedes suos calceamentorum exuentes uinculis, & tanquam onus cor
poreum deponentes, ut essent parati ad transitum. Pascha enim domini transitus est, à
passionibus ad exercitia uirtutis. Et ideo pascha domini dicitur, quoniam & tunc in ty-
po illo agni, ueritas dominicæ passionis annunciabatur, & nunc eius celebratur gratia.
Gen, 27 Cito ergo hoc quære anima, ut cito etiam audias, sicut audiuit & Iacob: Quid est hoc
quod tam cito inuenisti fili? Et ille secundum dogma respondit, Quod tradidit domi-
Psal. 148 nus deus tuus in manus meas. Cito dat deus: quia dixit, & facta sunt: mandauit, & crea
ta sunt. Verbum enim dei (non sicut quidam ait) opus est, sed operans: sicut habes scri
Ioan. 5 ptum: Pater meus usque modo operatur, & ego operor. Præuenit omnia. Est enim ante
Hebr. 3 omnia sicut pater, & in omnibus sicut idem pater, penetrans omnia. Validũ enim & acu-
tum, & omni gladio acutius est, penetrans usq; ad diuisionem animæ & spiritus, artuũq;
& medullarum. Præueniens omnium cogitationes: de quo ait pater deus: Iam uidebis
si comprehendit te uerbum meum, aut non. Vbi enim deus, & uerbum est: sicut dixit:
Ioan. 14 Veniemus, & mansionẽ apud eum faciemus. Et sicut habes in alijs de deo lectum: Ego
Ibidem 1 steti hic priusquàm tu: ita & uerbum dicit: Priusquàm stares sub arbore fici, uidi te. Et
Ibidem de ipso dictum est uerbo, hoc est filio dei: Medius autem uestrum stat, quem uos nesci-
tis. Vbicunq; enim sancti, ibi in eorum medio dei uerbum, in singulorũ præcordijs com
plens maria & terras. Et cum hic est, etiam alibi est, non mutato loco, sed repleto ubiq;
sui præsentia. Vbiq; enim est qui est per omnia, & in omnibus, nullum locum immunẽ
sui relinquens. Et ubi adest, erat: & ubi erat, adest. Et ideo qui nouit uelox esse uerbum
dei, cito petit, & cito impetrat.

De reprehensione Pharaonis, qui ut pro eo rogaretur in crastinũ distulit, & ex-
altatus mente deum obliuiscebatur. Quantumq; humilitas orationem cõmen-
det. Et quòd melior uotorum sit solutio, laudare deum. Quòd præterea illa com
mendanda sit orationis & uoti disciplina, ut non diuulgemus orationem, sed
absconditam teneamus mysteria, sicut Abraham & patres tenuerunt, & quem-
admodum dominus in Euangelio docuit: & quæ in oratione cauere debea-
mus. Caput IX

A Tueto Pharao qui opinionibus uanis & inanibus studium impendebat
suum: ranis repleta Aegypto, sonum inanem rerum & strepitum uariũ red
Exod. 8 dentibus, dicenti Moysi, Constitue mihi quando pro te orem, & pro famu
lis tuis, & pro populo tuo, ut exterminet dominus ranas: cum debuerit in tanta positus
necessitate rogare ut iam oraret, nec differret, respondit, Crastina die, ociosus & negli-
gens, moræ pœnam, Aegypti soluturus excidio. Itaq; iste ubi impetrabat, immemor fie-
bat gratię, & exaltatus mente carnis suæ obliuiscebatur deum. Humilitas autem cõmen
Lucæ 18 dat orationẽ. Siquidem & Pharisæus ille reprehensus est, qui ieiunia sua uelut beneficia
enumerabat, & tanq; obiectabat deo, & se criminũ memorabat exortem. Publicanus au
tem prædicatus est, qui à longe stans nolebat oculos ad cœlũ leuare, sed percutiebat pe
ctus suum dicens: Domine deus, propitiare mihi peccatori. Et ideo diuina eum senten-
tia prætulit dicens: Quia descendit hic Publicanus iustificatus magis q; Pharisæus. Ille
Esa. 43 enim iustificatur qui peccatũ proprium confitetur, sicut locutus est ipse dominus: Dic
Psal. 50 iniquitates tuas ut iustificeris. Et Dauid ait: Sacrificium deo, spiritus contribulatus. Et
Baruch 3 iterum: Cor contritũ & humiliatum deus non spernit. Hieremias quoq; ait: Anima in
angustijs, & spiritus anxius clamat ad te. Ergo & Pharao, & rex Assyrius qui dicebat:
Quis deorũ gentium istarum liberauit terram suam de manu mea? quomodo liberabit
dominus deus tuus Hierusalem de manu mea? exaltatione sua deiecti sunt. Iustus autẽ,
sicut Iacob, ad authorẽ deũ refert quæcunq; fuerit bona consecutus, dicens de omnibus

quæ

quæ sibi prosperari cognouerit: Quoniã tradidit ea dominus deus in manus meas: Hæc
igitur melior uotorũ solutio est, sicut & Dauid ait: Immola deo sacrificium laudis, & red *Psal. 49*
de altissimo uota tua. Laudare deum, cõmendare est uotum, & soluere. Vnde & Samaritanus ille alijs antefertur, qui cum leprosis alijs nouem secundum præceptum domini mundatus à lepra, solus regressus ad Christum amplificabat deum, & agebat gratias.
De quo Iesus ait: Non fuit ex illis qui rediret, & gratias ageret deo, nisi hic alienigena. *Luce 17*
Et ait illi: Surge, & uade: quia fides tua te saluũ fecit. Est etiam illa cõmendandæ orationis & uoti disciplina, ut nõ diuulgemus orationẽ, sed abscondita teneamus mysteria, sicut tenuit Abrahã, qui subcinericias fecit. Tenuerunt & patres qui coxere conspersum quod extulerãt de Aegypto, subcinericia facientes azyma, quæ Græcè ἐγκρύφια dicũt,
eò quòd abscondantur in cinere, significantes fermentũ illud quod abscondit mulier il- *Ibid. 13*
la Euangelica mensuris tribus donec fermentaretur totũ: mysteriorũ quoque innuentes
premendam esse doctrinam. Quod apertius dominus in Euãgelio docuit, sic dicẽs: Tu *Matth. 6*
autẽ cum orabis, intra in cubiculum tuũ, & clauso ostio patrem tuum ora in abscondito, & pater tuus qui uidet in abscondito, reddet tibi. Orantes autẽ nolite multum loqui. Et infrà: Scit enim pater uester quid uobis opus sit antequã petatis ab eo. Cubiculum tuũ, mẽtis arcanũ, animique secretum est. In hoc cubiculum tuũ intra, hoc est, intra in alta præcordia, totus egredere de corporis tui exteriori uestibulo, & claude ostium tuum. Quid
sit ostium tuum, disce: Pone domine custodiam ori meo, & ostium circuitus labijs meis. *Psal. 140*
Et Paulus petit orari pro se, Vt aperiatur mihi, inquit, ostium uerbi, ad loquendum my- *Coloss. 4*
sterium Christi. Sed ille, utpote electus ad Euangelij prædicationẽ, rectè sibi ostium uerbi optabat aperiri, quia de ore eius exibat salus gentium, de ore eius prodibat uita populorum. Nos autẽ claudamus ostium ne culpa intret, ne lapsus aliquis sermonis exeat. In-
trat culpa, si lapsus exierit. Audi quomodo intret culpa. Ex multiloquio, inquit, non ef- *Prouerb. 10*
fugies peccatũ. Exiuit multiloquium, peccatũ intrauit, quia in multiloquio si nequaquã qui exit sermo truncatur, imprudenter labitur: licet ipsum ultra mensuram aliquid loqui grande peccatum sit. Et ideo caue ne imprudenter loquaris. Labia enim imprudentis inducunt eum ad mala. Caue ne in oratione te extollas. Oratio enim humiliantis se nubes penetrabit. Caue ne incautè symboli uel dominicæ orationis diuulges mysteria.
An nescis quàm graue sit in oratione contrahere peccatum, ubi speras remedium? Cer- *Eccli 35*
tè dominus per prophetam docuit hoc graue esse maledictũ, dicens: Et oratio eius fiat *Psal. 108*
in peccatum. Nisi forte mediocre id tibi putas esse. Diffidere est enim de potentia dei, æstimare quod non audiaris, nisi clamaueris. Clament opera tua, clamet fides, clamet affectus, clament passiones tuæ, clamet sanguis tuus, sicut sancti Abel, de quo dixit deus
ad Cain: Vox sanguinis fratris tui ad me clamat. Audit enim in occultis, qui mundat in *Gen. 4*
occultis. Nos nisi loquentem aliquem audire non possumus: apud deum loquuntur nõ
uerba, sed cogitationes. Et ut hoc uerum scias, dicebat dominus Iesus ad Iudæos: Quid *Matth. 9*
cogitatis mala in cordibus uestris? Non interrogantis uox ista est, sed scientis. Quod tibi manifestat Euangelista dicens: Iesus autẽ sciebat cogitationes eorũ. Sicut ergo filius nouit, nouit & pater. Filium nosse cognouisti, patrem nosse, audi consiliarium & testem
patris dicentem: Scit enim pater uester quid uobis opus sit, antequam petatis ab eo. Co- *Ibid. 6*
que ergo subcineritiam tuam uapore spiritus sancti: Coque etiam animi passiones uerbi calore. Et si crudiores sunt passiones tuæ, nuper fortasse de Aegypto egredientes, operito eas, & lento calore excoque, ne fortiorem ignẽ dum ferre non possint, semiustulentur potius quàm coquantur. Sunt enim plurima quę præmaturo sermone infidis auribus uel infirmis quasi incocta cõmittas, ad quæ auertatur auditor, & cum horrore fastidiat: si coctiora gustaret, spiritalis cibi perciperet suauitatẽ. Diuinè autem dominus Iesus & bonitatẽ te docuit patris, qui bona nouerit dare, ut quæ bona sunt, à bono poscas: & impense & frequenter monuit orandum, nõ ut fastidiosa continuetur oratio, sed ut assidua frequenter effundatur. Plerunque inanis gloria longæ precationi, intermissæ autẽ prorsus obrepit incuria. Deinde monet ut cum ipse ueniam tibi poscis, tum maximè largiẽdam alijs noueris, quo precem tuam operis tui uoce cõmendes. Apostolus quoque docet orandum sine ira & disceptatione, ut nõ turbetur, non interpoletur oratio tua. Docet etiã orandum in omni loco, cum saluator dicat: Intra in cubiculum tuũ. Sed intellige cubicu

lum non inclusum parietibus, quo tua membra claudantur, sed cubiculū quod in te est, in quo includuntur cogitationes tuæ, in quo uersantur sensus tui. Hoc orationis tuæ cubiculum ubiq; tecum est, & ubiq; secretū est, cuius arbiter nullus est nisi solus deus. Orandum autem præcipue & pro populo doceris, hoc est pro toto corpore, pro membris omnibus matris tuæ, in quo mutuæ charitatis est insigne. Si enim pro te roges, tantummodo pro te rogabis. Et si pro se tantum singuli orent, minor peccatoris quàm intercedentis est gratia. Nunc autem quia singuli orant pro omnibus, etiam omnes orant pro singulis. Ergo ut cōcludamus, si pro te roges: tantum, ut diximus, pro te rogabis. Si autē pro omnibus roges, omnes pro te rogabunt. Siquidem & tu in omnibus es. Ita magna remuneratio est ut orationibus singulorum acquirantur singulis totius plebis suffragia. In quo arrogantia nulla, sed humilitas maior est, & fructus uberior.

De transitu ad aliud uitium oblationis ipsius Cain qui obtulit non de primis fructibus primitias deo, & quid per primitias intelligatur. Quodq; Abel obtulerit hæc munera, & etiam talia qualia lex probauerit, cum pulchra mysteriorum legis explanatione: & quemadmodum interiora mūdare debeamus, & ibidem quærere quæ domino sanctificemus. De similitudine quoq; conceptionis ac parturitionis fœminarum & animæ partuumq;, eiusdem distinctione. Caput X

Ed iam tempus est aliò transire, quoniam de eo quod post dies obtulit Cain,
6 plene diximus. Factus est indicium resupini, cum ipsa postulatio uoti maturα esse debeat, ne uideamur de humanis artibus, hoc est, medendi peritia, herbarumq; succis, sperasse magis remedium, quàm de deo subsidiū poposcisse. Ad ipsum enim prius est confugiendum, qui nostræ curare possit animæ passiones. Verùm homines quidam præpostero ordine ante sibi ab hominibus opem arcessunt: ubi autem humana subsidia defecerint, tunc opinantur diuini postulandam fauoris gratiam. Concluso ergo illo & conuicto Cain crimine, aliud oblationis uitium discutiamus. Obtulit, inquit, à fructibus terræ, non à primis fructibus, primitias deo. Hoc est primitias sibi prius uindicare, deo autem sequentia deferre. Itaq; cum uere anima corpori tanquā seruo domina sit præferenda: utiq; primitias eius, hoc est animæ prius quàm corporis offerre debemus. Primitiæ animæ, primatus sunt bonarum disciplinarum. Quæ licet tempore posteriores sint, quàm corporis primitiæ, quæ sunt esca, incrementum, uisus, auditus, & tactus, odor, uox: mens autem & sensus pars animæ, pars corporis est: tamen priores sunt disciplinis. Quarum primitiua est, puro corde & simplici sermone oblata deo gratiarum actio. Hæc munera obtulit Abel, & ideo respexit deus in munera eius, quoniam à primitiuis obtulit. Accedit ergo quia de primitiuis ouium, & de adipibus earum: considera quia non de insensibilibus, sed de animantibus obtulit. Plus est enim animalis quàm ter-
1.Cor.15 renus. siquidem animalis proximus spiritali est. Non enim prius quod spiritale est, sed quod animale, deinde quod spiritale. Quod animale, spirat, habet uitalem spiritum, non ita quod de terrarum fructibus. Deinde obtulit non secunda, sed prima: non exigua, sed
Exod.13 pinguia, qualia lex probauit, & iussit offerri, sicut scriptum est: Et erit, inquit, cum induxerit te deus in terram Chananæorū, sicut iurauit patribus tuis, & dabit tibi, tolles omne quod aperit uuluam masculinū domino. Omne quod aperit uuluam de armentis & pecoribus tuis, quæcunq; nata fuerint tibi masculina, sanctifica domino. Omne quod aperit uuluam asinæ, mutabis illud oue: si autem non mutabis, redimes illud. Quid tam profundi mysterij, tam altæ secretæq; sapientiæ, quàm in quibusdam inuenis uerborum simplicium? Deprehendas licet atq; haurias ubertatem gratiæ spiritalis. Chananæi etenim mobiles & inquieti sunt. Cum igitur in eorū terram fueris ingressus, quos aduertis propter leuitatem, inquietudinem, & instabilitatem morum, possessione deiectos, tu teneto constantiam. Non te uilis ratio, nō leuis sermo perturbet. Hoc est enim Chananæus, mobilis sermo, affectus instabilis, & inquieta contentio. Sed magis tranquillitatem cordis, & animi serenitatem placidus seruato, ut tanquam in salo maris tutam nauibus stationem portu quodam tuæ mentis exhibeas. Hanc possessionem tibi dominus pollicetur, & quodam sacramenti promittit uinculo, ut constantiam tuam firmet. Neque enim ideo deus iurat, quòd fide credentis indigeat, aut testimoniorū astipulationibus destitu-

tus,suffragium sacramenti requirat,sicut homines qui fidem nobis asciscimus sacramento,& ideo iuramus ut credamur uera dixisse.Deus autem & cum loquitur fidelis est, cuius sermo sacramentum est.Non enim propter sacramentũ fidelis omnipotẽs deus, sed propter deum etiam fidele sacramentum est.Qua ratione igitur Moyses iurãtem deum inducit? Quia nos usu quodam mortalium claudimur, & uelut echini cortice quodam nos uulgaris opinionis inuoluimus, aut uelut cochleæ quæ nisi intra testæ operimentũ sint,spirare non possunt,nec aerem liberum carpere aut sustinere: sic nos non nisi intra quædam humanæ consuetudinis latibula terrena uersamur. Vnde quia illud uerius solemus credere,quod iureiurãdo firmaẽ: ne nostra claudicet fides, iurare describitur deus. Qui ipse non iurat, sed iurantium iudex, & ultor est periurantium. Denicp scriptum est: Iurauit dominus,& non pœnitebit eum,tu es sacerdos in æternum.Seruauit uticp quod iurauit,dedit nobis æternum principem sacerdotum:ut & tu quod iuraueris,ita noueris esse seruandum,ut quia per eum iuras qui non mentitur,scias eum futurum si mentiaris ultorem.Expulsis igitur inquietis & mobilibus cogitationibus, dabit tibi deus uacuam possessionem cordis & mentis,ut eam cultu quodam tranquillitatis exerceas, & fructũ ex ea capias,nec sustineas in ea Chananæos,hoc est turbidos sensus recurrere, eradices gentilium uitiorum omne conseptum,lucos eorum dirutas quibus obumbratur ueritas, & quidam liber cœlestis uisus cogitationis,horrore tenebrosæ disceptationis abscondi tur.Sed hoc nisi diuino donatus munere efficere nõ potes.ideo ait:Dabit tibi deus,hoc est,cogitationes optimas, placida consilia, tranquillas inuentiones. Cum dederit hæc, tolles omne quod aperit uuluam masculinum, & sanctificabis domino. Non totũ exigit à te deus,qui totũ donauit.Multa enim ad usum substantiæ largitur humanæ, & hoc non potest esse diuinũ sacrificium ubi est usus naturæ. Edere,bibere,dormire, aliacp etiã ministeria corporis dono sunt tibi collata,non à te relata deo munera. Quicquid autem sanctũ cogitaueris,hoc dei munus est,dei inspiratio,dei gratia: sicut econtrario illa quæ cum in usu naturæ humanæ sint,non coinquinant hominem,sed quod exit de ore,furta, falsa testimonia, sacrilegia, hæc sunt quæ coinquinant hominem. Interiora ergo nostra mundemus,ut possit oblatio non displicere.Ibi quæramus omne quod aperit uuluã masculinum,hoc est iustum &principale,quod sanctificare domino debeamus.Necp enim hi nos corporei fœtus atcp conceptus partuscp sanctificant, quibus uulua fœminea deflorato pudore uirginitatis aperitur.Nam etsi mulier sanctificat uirum & uir mulierem, tamen plerumcp contingit,uirginis uuluam etiam sine coniugij sanctitate reserari.Necp rursus sola uirilis est gratia,mulier autẽ sanctificationis aliena est,aut utriuscp sexus confusa natura est,ut utercp corporeos fundatur in partus. Habent sua munia uiri,habẽt mulieres sexus sui officia discreta.Generatio ista successionis humanæ mulierem decet, impossibilis eadem uiro.Ergo si carnis usui non quadrat hic sensus,officia animæ discurramus.istam sanè inuenio quæ nullo discreta sit sexu: & cum concipit,parit.Et sicut fœminis dedit uuluam natura,in qua uniuscuiuscp animantis generatio per menstruas formatur ætates,ita est quædam uirtus animæ,quæ uelut quodam uuluæ genitalis secreto cogitationũ nostrarum suscipere semina, conceptus fouere,partus solet edere. Necp enim aliter diceret Esaias: In utero accepimus & parturiuimus spiritum salutis: nisi uuluam animæ nouisset. Harum generationum quædam fœmineæ sunt,malitia,petulantia,luxuries,intemperantia,impudicitia, aliacp huiusmodi uitia, quibus animi nostri quædam eneruatur uirilitas.Masculinæ sunt castitas, patientia, prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia,quibus mens nostra &caro ipsa firmaẽ,& ad obeunda impigrè munia uirtutis erigiẽ.Hos partus aluus ille propheticus parturiuit.Et ideo ait:In utero accepimus & parturiuimus spiritũ salutis. Masculũ igiẽ & parturiuit & peperit, qui spiritũ salutis effudit.

Psal. 109 *Matth. 15* *Esa. 26*

CAPITA LIBRI SECVNDI DE CAIN ET ABEL.

Qua ratione anima nostra partus in clausione superioris libri commemoratos parturire ac parere debeat, & de maturiori & latiori istorum partuum profecutione, cum pulchra legis superius inductæ declaratione, latentiumcp mysteriorum apertione. Caput I

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS DE CAIN ET ABEL, LIBER SECVNDVS.

Qua ratione anima nostra partus in clausione supetioris libri commemoratos parturire ac parere debeat, & de maturiori & latiori istorum partuũ prosecutione, cum pulchra legis superius inductæ declaratione, latentiumq; mysteriorum apertione. Caput I

HOS partus anima nostra parturiat, nec solum parturiat, secundũ quod legitur, sed etiam pariat, & diebus pariat impletis, ne immaturos partus dies iudicij deprehendat. De his enim partubus dixit dominus Iesus: Væ prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. (Luce 21) Maturius igitur absoluatur hic partus, & cogitationes nostræ bonorum operum processibus explicentur, ut nihil imperfectum finis noster inueniat, nihil inexplicatum terminus uitæ nostræ offendat, nihil tanquam in incude positum usus nostri operis relinquat. Festina igitur anima formare partus tuos, properantius absoluere, celerius quos genueris enutrire. Quæ tanti forma sit partus, demonstrat Apostolus dicens: (Gal. 4) Filioli mei quos iterũ parturio donec formetur Christus in uobis. In hanc formam tota mentis nostræ coalescant uiscera, & in illo genitali aluo animæ nostræ Christus refulgeat: Partus noster fides sit, nutrimenta nostra præcepta doctrinæ sint. His quædam

cordis

cordis noſtri imbuatur infantia, inſtituatur pueritia, iuuenculeſcat adoleſcentia, ſenecta
caneſcat. Aetas enim ſenectutis uita eſt immaculata. Itaq; ea demum bona eſt animæ ſe- *Sapien. 4*
nectus, quam nulla perfidiæ inquinamenta maculauerunt. Et ideo partus ſuos ab hac
macula Paulus defendit: Ego uos, inquit, genui in Euangelio. ne cuius ſæua inſuſur- *1. Cor. 4*
ratio rudis fidei tentaret infantiam. Maſculina igitur generabat, qui in uirum perfectũ
populos quos docebat, fidei geſtiebat unitate concurrere, & in agnitione filij dei per-
fectam plenitudinis Chriſti tenere menſuram. Hoc enim ſacrificium acceptabile deo
nouerat, de quo ſcriptum eſt: Omne quod aperit uuluam maſculinum, domino. Et quia *Exod. 13*
addidit: Omne quod aperit uuluam de armentis & de pecoribus quæ ſunt tibi, maſcu-
linum ſanctifica domino: ne quid obſcuritatis habeat, conſideremus. Dixerat de prin-
cipalibus generationibus, hoc eſt plenis capacibusq; rationis: addidit & de gregalibus,
hoc eſt reliquis uelut plebeijs ſenſibus, qui irrationabilibus cõparantur iumentis. Quæ
tamen cum à rectore aliquo gubernantur, facilè manſueſcunt & imperata exequi, & iu
gum ſubire, & ad uocem magiſtri accelerare gradum aut ſiſtere, aut deflectere, aut ali-
qua munia ſui operis quæ iubentur, humano quodam famulatu obedire conſuerunt.
Tantum ualet inſtitutio, ut uincat naturam. Itaq; illa quæ conſortium noſtræ ſubſtantiæ
non habent, agnoſcunt tamen noſtræ uocis imperium: & cum ſuæ naturæ nullam ratio
nem habeant, noſtræ naturæ rationem capeſſunt, & quodam modo transfuſam acqui-
runt. Equos uidemus popularibus incitari ſtudijs, gaudere plauſibus, blanditijs delecta
ri magiſtri. Toruos leones cernimus naturalem feritatem imperata mutare manſuetudi
ne, ſuam rabiem deponere, noſtros mores ſumere. Et cum ſint ipſi terribiles, diſcunt ti-
mere. Cæditur canis ut paueſcat leo: & qui ſua iniuria exaſperatur, coercetur aliena, al-
teriusq; exemplo frangitur. Quoties parata præda & cibo obuio famem perpeti malunt
dum offenſam magiſtri uerentur? Quoties repentino impulſi motu, aperta ad morſus
ora iuſſi reſoluunt? Ita dum noſtræ uoluntati obſequuntur, ſuæ obliuiſcuntur. Non ita
illæ feræ uel illa armenta equorum, uel genus omne pecudum quæ ſine rectore uagan-
tur ullo, & omni domitoris gubernaculo deſtituta exaſperantur. Et ideo appoſiti ſunt
armentarij, opiliones, cæteriq; paſtores, quidam magiſtri gregum, officia ſua ſingulis a-
nimantium cõmiſſorum ſibi conditione formantes. Videtur ergo & ſenſuum noſtrorũ
quoddam genus aliud domitum & manſuetũ, aliud indomitum, quod armentario quo-
dam motu mentis uelut deſide atq; reſoluto proruat ad irrationabiles delectationes cor
poris: manſuetum aũt quod uelut duci cuidam moderationi mentis ſe ſubijciat & ſub-
dat. Quæcunq; ergo eius naturæ reguntur, ea ſunt maſculina atq; perfecta: quæcunque
autem ſine duce ullo plebeia præſumptione quadam dominantur, uelut ciuitatis alicu-
ius, quæ regis optimatumq; conſilio priuata ſit, ita corporis ſui omnẽ ſtatum & uirilem
uigorẽ muliebri quadam diſſolutione effœminãt. Ex his illa lex carnis eſt, quæ legẽ A- *Rom. 7*
poſtolicæ mentis impugnans, captiuam trahebat eam quadam lege peccati. Et ideo ut
de illo mortis corpore liberaretur, ſpem ſuã Paulus omnẽ non in ſua uirtute, ſed in Chri
ſti gratia reponebat. Vnde liquet, quod hæ commotiones quæ ſecundum legem men-
tis ſunt, diuino fauore pręcedunt, alij autem ſenſus ex uoluntate corporea. Illa igitur quę
ſancta ſunt, primitiua ſunt noſtrorũ ſenſuum: iſta uelut de quodam grege ſunt, & uilitate
plebeia: quod uarie uidetur Moyſes nominibus ſignificaſſe diuerſis. Hoc enim declarat
etiam illa area legis myſtica de qua ait: Initia areæ tuæ & lacus tui non nouiſſima facies.
Primitiua filiorum tuorum dabis mihi. Sanctæ cõmotiones ſenſuum noſtrorũ, quæ ſe-
cundum uirtutes ſunt, ipſæ ſunt primitiæ areæ ſpiritalis: propterea etiam rurali areę com
parantur, in qua uentilantur frumenta. Sicut enim in hac rurali area excutitur triticum
atq; hordeum, & dum ſæpius uentilatur, ſeparatur à paleis, quia paleæ cæteraq; purga-
menta meſſis in diuerſum leuis auræ ſpiramine diſſipantur, illa uero quæ ſolidiora ſunt,
in locum eundem excuſſo puluere relabuntur: ita cogitationum noſtrarum fruges quę
ſunt ſolidæ atque optimæ, puram atque ſynceram exhibent uirtutis alimoniam, ſicut
ſcriptum eſt: Quia non in ſolo pane uiuit homo, ſed in omni uerbo dei: quæ autem in- *Deut. 8*
utiles ſunt & uacuæ, diſperguntur ut fumus ac nebulæ: quia ſicut fumus oculis, ſic ini- *Prouerb. 10*
quitas utentibus ea. Et rectè fumo iniquitas comparatur, quæ uelut quadam ſeculari ca
ligine aciem mentis obducit. Et ideo dominus dicit: Cum intraueritis in terram in

quam

quam induco uos, & cum manducare cœperitis de panibus terræ illius, offeretis oblationem separatam domino, primitias conspersionis uestræ, panem sicut oblationem de area, & sic auferetis primitias confusionũ uestrarũ, & dabitis domino. Confusio nos sumus, diuersorum elementorũ quadam cõmixtione compositi. Siquidem frigidum calido, & humidum sicco miscetur in nobis. Hæc cõspersio multas habet carnis illecebras, & plurimas delectationes, sed nõ sunt hi primitiui huius corporis sensus, quia ex anima & corpore constamus & spiritu. Hæc est conspersio principalis, in qua sanctificari nos
1. Thess. 5 Apostolus cupit, sicut ait: Ipse autem deus pater sanctificet uos per omnia, ut integer spiritus uester & anima & corpus sine querela in die domini nostri Iesu Christi seruetur. Cuius conspersionis primitiæ spiritales sunt, hoc est inuentiones & generationes sensuum qui ex uigore animæ procedunt. Sed non omnes primitiui sensus, nisi qui malitiæ & improbitatis atq; omnis erroris exortes sunt. Sunt etiam necessariæ corporis delectationes, ut dormiendi, edendi, bibendi, deambulandi, & cæteri sensus huiusmodi, sed nõ in his primitiæ. Et ideo non in his, sed in illis domini sacramentũ, ubi castitas, pietas, ubi fides atq; deuotio. Cuius rei manifestum & euidens exemplum est oblatio patriarchæ Isaac, quem sacrificij modo obtulit pater nullius motu passionis inflexus humanæ, mundam offerens deo hostiam, uacuamq; formidinis, & corporeæ cupiditatis immunẽ, cum ipsa pietas patris deuotioni cederet immolantis.

Quæ uis sit primitiarum, & utrum tempore æstimentur primitiæ, an sanctitate. Et quòd ante omnia fides nos debeat commendare deo. Quodq; ipsa cum operibus perfectis plenũ & perfectum sit sacrificium, sicut & ipse dominus docet, & uerba legis significant. Caput II

Nunc consideremus quæ sit uis primitiarum, & utrum tempore æstimentur primitię, an sanctitate, hoc est, utrum omnia primogenita sanctificationem habeant primitiarum. Primitiæ etenim fructuum sanctæ secundum legem, quia in his optimum festinæ fidei sacrificium est, sed fiunt sanctæ deuotione, non tẽpore: quas non prouentus sanctificat, sed deuotio. Denique ubi celer prouentus est, si deuotio moretur, offensa contrahitur. Non ergo omnia primogenita sancta, sed omnia quæ sancta sunt, sunt etiam primogenita. Denique Cain primogenitus, sed non sanctus. Sanctus quoq; Israel dei populus, sed non primus ætate, & tamen primogenitus appellatur,
Exod. 3 sicut scriptũ est in prophetis: Primogenitus meus Israel. Leui sanctus, sed non primogenitus. Nam tertius Lyæ filius legitur, & tamẽ Leuitæ primogeniti nuncupati, quibus ab
Num. 3 eo nomen est deriuatũ. Scriptũ est enim in Numeris: Ecce tuli Leuitas de medio filiorũ Israel pro omni primogenito qui aperit uuluam à filijs Israel, & erunt mei Leuitæ. Mihi enim omne primogenitum, in qua die percussi omne primogenitũ Aegypti, sanctificaui omne primogenitum Israel. Ergo Leuitæ primogeniti nuncupati, qui sanctificatione
Heb. 12 uniq; cæteris filijs Israel antelati sunt. Qua ratione primogeniti sunt, audi Apostolum dicentem: Sed appropinquastis Sion monti, & ciuitate dei uiui Hierusalem quæ in cœlo est, & decem millibus lætantium angelorũ & ecclesiarum primitiuarũ, quæ scripta sunt in cœlo. Quatuor ordines fecit: montis Sion, ciuitatis Hierusalem, celebritatis angelorum, & ecclesiarum primitiuarũ. Tulit ergo dominus deus de medio populi Israel Leuitas, quia nõ humanarũ eos consortes uoluit esse curarũ, sed diuinæ religionis ministros. Et primogenitos sibi fecit qui uuluam aperiunt spiritalem: & ideo non errant ab utero naturæ, sicut diuersorum criminũ peccatores, sed destructis cultoribus eligũtur. Vnde non habent cum plebeia possessione consortium, nec in medio populi computantur,
Matth. 18 quia uerbum dei in medio sui possident, sicut scriptũ est in Euangelio: Vbi sunt duo uel
Ioan. 1 tres congregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorũ. Et alibi: Medius uestrũ stat, quem uos nescitis. Hinc ergo cognoscimus quòd ante omnia fides nos commendare deo debeat. Cum fidem habuerimus, elaboremus ut opera nostra perfecta sint. Siquidẽ hoc plenũ est & perfectum sacrificium, sicut ipse dominus docet dicens de donis & datis tuis: Obseruabitis offerre mihi in diebus festis meis, nihil detrahẽtes, neq; despicientes, sed plena & integra & perfecta offerentes. Festus autem dies domini est, ubi perfectarum uirtutum gratia est. Quæ tunc perfectæ sunt, si solicitudinũ secularium, & corporalis illecebræ uictor animus delinimenta uoluptatis excludat, liber à seculo, deo deditus,

ditus, nihilq́ de tramite rectæ intentionis imminuens, nec affectus sui quoq; tempora nunc luxuriæ diuidens, nunc labori. Solus itaq; sapiens hanc celebrat solennitatem, nullus alius. Immunem enim mihi huiusmodi passionum animam reperire difficile est. Diuide ergo secundum rationem animæ principalia & obedientia, & tunc quid masculinum, quid'ue fœmineũ sit deprehendes. Nulla enim sine labore uirtus, quia labor processus uirtutis est. Quod etiam legis ipsius uerba significant, quæ dicit: Omne quod aperit uuluam asinæ, mutabis oue. Immunda enim animalia lex à sacrificio separauit, & pro his ad uicem munda iussit offerri. Asinæ ergo partũ, hoc est immundum, iubet mutari oue, quæ munda & apta sacrificio est. Hoc est secundum literam. Cæterùm si quis sensum spiritalis intelligentiæ altius persequatur, considerabit quòd asina laboriosum sit animal, ouis fructuosum. Fructu ergo dicit mutandum laborẽ, ut finis operis sui fructus sit. Vel certe hoc modo, omnem laborem tuum, omnem industriam puro & simplici commendabis affectu. Si autem non mutabis, inquit, redimes. Iubetur ergo secundum literam ut animal aliud pro immundo animali offeratur, aut precium, ne inter decimas fructuum, uel minus aliquid uel immundum uideatur offerri. Intellectus autem profundior liberandam animam tuam docet, ut desistat ab ijs quæ fructum non habẽt. Qui enim redimit se, liberat & quodam exuit debito. Relinquenda sunt opera quæ uerum fructum bonosq́ processus habere non possunt, qualia sunt ista mundana, quorum usus non potest esse diuturnus. In quibus ipse nudus & ueri uacuus effectus est: & quamuis summo quæsitus fuerit labore, animam nihil iuuat. Ea enim quæ seruitutem animæ inferunt, inutilia sunt omnia, etsi non desit effectus. Magna uidetur præliantium uictoria, triumphantium gloria, sed frequenter ipsos uidemus qui uicerint, rursus bellorum subiacere incertis, & transferri ad hostem euentu prælij, & eo ipso quo uictores ante fuerint, fieri miseriores. Opus est ergo ut opera tua ad deum dirigas, & eius tibi aspiret fauor. Athleta ipse qui suis non alienis decertat uiribus, quoties cõgreditur, dubios casus subire se credit. Et cum ad coronam peruenerit, intelliget citius hanc mundi gloriam tanquam coronæ ipsius folia marcescere. Gubernator cum in portus nauim duxerit, uix finem impositum labori putat, & statim quærit laboris exordium. Soluitur corpore anima, & post finem uitæ huius, adhuc tamen futuri iudicij ambiguo suspenditur. Ita finis nullus, ubi finis putatur. Vnde uotis & pura conscientia & spiritu charitatis adhæreamus deo nostro, & diuinum nobis conciliemus fauorem, precantes, ut secularibus curis tanquam ab immitibus & agrestibus dominis possimus absolui atq; exui, mundanoq́; exire seruitio, in libertatem supernæ cognitionis, quæ uera & sola est libertas, uocati.

Exod. 13

De astructione legis præmemoratæ per exemplum de populo Hebræorũ. Ac de mysterijs in lege recognoscendis ex uerbis domini in Euangelio laborantes ad se uocantis. Quomodo etiam inquinamenta delictorũ nostrorum lauare. & quo precio crimina nostra redimere debeamus. De redemptoris quoq; nostri per Leuitem significati in nos misericordia, cum moralis & ædificatiua affectus instructione. Caput III

B

Ut præceptum legis exemplo astruamus, cum deprimerẽt Aegyptij Iudæorum populum in operibus uarijs, & luto ac lapide, ingemuerunt filij Israel; & domini prouocauerunt in se misericordiam, & dixit ad Moysen: Ego exaudiui gemitum filiorum Israel, quomodo Aegyptij in seruitutem deprimunt eos, & memor factus sum testamenti mei. Vade, & dic filijs Israel: Ego dominus, & educam uos de potentia Aegyptiorum, & eruam uos de seruitute eorum, & liberabo uos in brachio excelso, & iudicio magno: & sumam uos mihi in plebem, & ero uester deus, & scietis quoniã ego sum dominus deus uester, qui educam uos de potentia Aegyptiorum, & inducam uos in terram in quam extendi manum meam. Ecce quomodo populus Hebræorũ fructu mutauit laborem, ut qui luto operabatur, spe regni operaretur æterni. Et ideo dominus in Euangelio inanem populorũ gentilium miseratus laborem, qui lateres construerent lutulentæ superstitioni, & uoluptati corporis dediti, solidũ fidei murũ ædificare nõ possent, uelut ad quosdã asinæ fœtus locutus ait: Venite ad me omnes qui laboratis, & ego uos reficiam. Tollite iugũ meũ super uos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde,

Exod. 3

Matth. 11

corde, & inuenietis requiem animabus uestris. Qua uocatione plenius mihi uideor uerba legis & mysteria recognoscere, quia asinam aut commutandam oue docuit, aut redimendam pecunia: ut nō solum asinæ partum oue, hoc est mundis immunda mutemus, sed etiam redimamus. Quod uidetur exprimi, si prius sacrificio purificationis, & mysterio baptismatis delictorum nostrorum inquinamēta lauemus, crimina quoq; nostra bonis operibus, fideiq; precio, & miseratione redimamus. Precium nostrum sanguis est
1.Pet.1 Christi. Vnde & apostolus Petrus ait: Non auro uel argento redempti estis, sed precio-
1.Cor.7 so sanguine. Et Paulus dicit: Precio empti estis, nolite effici serui hominum. Vnde non
Marci 11 ociose in sancto miramur Euangelio quod pullum asinæ sederit dominus Iesus, quia populus gentilis cœpit esse Christi hostia, qui secundum legem habebatur immundus. Vnde & de Leuitis scriptum est, quòd sint redemptiones eorum, eo quòd & sanctitate uitæ suæ & oratione peccata plebis leuarent. In quibus figuralis agni præcessit mysterium: uerum uenturum Leuiten, qui proprij corporis passione tolleret peccatum mundi. Leuites significatur susceptus pro me, uel ipse mihi leuis. Ipse enim perfectæ uirtutis habet impertiendæ populo sanitatis indicium. Ipse ergo qui pro salute uniuersorum expectatus aduenit, pro me est utero editus uirginali, pro me oblatus, pro me gustauit mortem, pro me resurrexit. In quo omnium hominum suscepta est redemptio, assumpta est resurrectio. Ipse est uerus Leuites, ut nos Leuitas faceret adhærere deo, ipsi continuas preces fundere, de ipso salutem sperare, fugere terrena negocia, in dei possessione numerari, sicut scriptum est: Domine posside nos. Ea est enim sola possessio, quæ nullis obnoxia tempestatibus, perpetuæ gratiæ ferat fructus. Redemptor Leuites est, quia uir sapiens redemptio insipientis est. Qui tanquam medicus ægrum insipientis animum fouet, & quædam aspergit solidiora menti prudentiæ medicamina, imitatus illum medicum qui de cœlo uenit ut demonstraret hominibus prudentiæ uias, & sapientiæ semitas paruulis reuelaret. Videbat enim laborantes non posse sine remedio saluari, & ideo medicinam tribuebat ægris. Ideo omnibus opem sanitatis detulit, ut quicunq; perierit, mortis suæ causas sibi adscribat, qui curari noluit, cum remedium haberet, quo posset euadere. Christi autem manifesta in omnes prædicetur misericordia, eo quòd ij qui pereunt, sua pereant negligentia: qui autem saluantur, secundum Christi sententiam liberentur, qui
1.Tim.2 omnes homines uult saluos fieri, & in agnitionem ueritatis uenire. Deniq; & Sodoma
Gen.18 si habuisset quinquaginta iustos, non esset euersa: & si decem habuisset, esset redempta, eo quòd sermo remissionis peccatorum animam seruitute exuat, & disciplinæ plenitudo perfectæ mentem non sinat edaci libidinum uapore consumi. Plurimum tamen refert, & moralem ædificat affectum, si etiam numerum iustorum simpliciter accipiamus prodesse populorum saluti. Comprimit & resecat inuidiam, confundit improbitatem, uirtutem incitat, auget gratiam. Nemo enim inuidere debet alteri laudem quæ sibi prosit: atq; improbus quisque redemptorem suum dum suscipit, frequenter imitatur. Certe ueneratur, plerunq; etiam diligit. Ipse etiam si se alijs profuturum sciat, studijs augetur, eaq; gratia connectit populos, accumulat charitatem ciuium, urbium gloriam. Quàm beata ciuitas quæ plurimos iustos habet, quàm celebrabilis ore omnium, quomodo benedicitur tota de parte, & beatus atq; perpetuus eius status existimatur. Quàm gaudeo cum aliquos mites ac sapientes diu uiuere uideo, cum uirgines castas, uiduas graues aspicio longæuas, uelut quandam incanam ecclesiæ curiam prætendant ipso quodam uultu & specie grauitatis, quod reuereantur, quod imitentur, quo ad omnem morum gratiam colorentur. Non enim ipsis gaudeo, cum uiuendo multa subeant tædia seculi huius, sed quia prosunt pluribus. Similiter cum aliquis huiusmodi decidit, quamuis longa senectute depositus, afficior, quia destituitur grex iuuenum muro senili. Deniq; perituræ urbis aut malorum imminentium uel futuræ labis hoc primum indicium est, si decidant uiri consultores, uel etiam grauiores fœminæ. Hinc primum ingruentium porta aperitur malorum. Sicut ergo urbs tota solidatur atq; augetur cœtu sapientium, uel obitu labefactatur: ita sermo grauis, & quidem senilis, plenus prudentiæ stabilire uniuscuiusq; animam, & confirmare mentem solet. Iam si accedat multarum lectionum usus, plurimorum præceptorum & consiliorum quidam senatus, uelut perpetuum urbis eius, quæ in singulorum est præcordijs, statum efficit.

Qua

Qua ratione Moyses primogenitos & redemptores cæterorum Leuitas appellauerit, ciuitatesq; Leuitarum redemptrices significauerit. Cur etiam non sit absurdum quòd facinorosi cohabitent pijs, & maculosi sacratis. Quodq; non abhorreat à uero, quòd Leuites in se manus injiciat, ut interficiat uoluptates sui corporis. De duobus præterea principalibus in deo generibus uirtutum, uno quo remittit, alio quo uindicat: & quomodo cum impius occiditur, Christus infundatur. Quodq; semper egressus malitiæ, uirtutis operetur ingressum, sicut & ingressus malitiæ uirtutem excludit, ut Euangelicæ ueritatis exempla comprobant.

Caput IIII

Deo ergò primogenitos & redemptores cæterorum Leuitas Moyses appel
1 lauit, quòd maturioris & utilis sententiæ uiri, altero senectutē quandam animæ præferant, altero redemptionē conferant, Vnde & ciuitates Leuitarū redemptrices significauit Moyses: quia is qui confugit ad eam animā, in qua habitat Dei *Num. 35*
uerbū, quę urbis modo munita atq; uallata sit, perpetuam libertatē acquirit sibi. Sicut enim in ciuitatibus Leuitarum erat pœnarū remissio, ut si quis ad eas confugeret, qui nō uoluntariam necē hominis admiserat, nulli eum occidere liceret, intra urbes dumtaxat positū Leuitarum: ita quem peccati proprij pœnitet, quod aut imprudenter aut inuitus admisit, si Leuitarū adhæreat incolatui, & ab his præceptoribus qui dei mandata dispensant, recedendū non putet, lex ipsa ab omni eum cōmissi flagitij pœna supplicioq; liberat. Nec absurdum putes quòd facinorosi cohabitant pijs, maculosi sacratis. Opus enim habent purificari qui aliquo polluti sunt delictorum contagio. Et quodammodo diuerso genere causa concurrit. Sicut enim Leuites mundanis uoluptatibus abdicatus, exul est culpæ: ita sanguinis reus, fugitiuus est patriæ. Sed hoc interest, quòd iste necessitate suos deserit propter metū legis, minister autē dei humanarū consortijs renunciat passionum, & quadam carnalis illecebræ se abdicat necessitudine propter studia uirtutis. Etiā illud nō abhorret à uero, quòd etiam iste uelut quasdam in se manus injicit, ut interficiat uoluptates sui corporis, & quendā suæ carnis operetur interitū. Interfecit nempe Moy- *Exod. 2*
ses Aegyptium, & fugax factus est de terra Aegypti, ut declinaret eius terræ tyrannum. Sed non ante illum interfecisset Aegyptium hominē, nisi in se prius Aegyptium nequitiæ spiritalis interemisset, & abdicasset regalium luxum honorū, maius patrimonium æstumans thesauris Aegypti opprobriū Christi. Quod stultis quidem uidetur opprobriū, *Hebr. 11*
nobis autem illud opprobrium dominicæ crucis uirtus dei est atq; sapiētia. Accedit eo, *1. Cor. 1*
quòd duo quędam in deo principalia sunt genera uirtutū: unum quo remittit, aliud quo uindicat. Remittuntur peccata per dei uerbum, cuius Leuites interpres & quidam executor est: remittuntur etiam per officiū sacerdotis, sacrumq; ministeriū, puniuntur quoque per homines, sicut per iudices, qui potestate ad tempus utūtur, sicut Apostolus do- *Rom. 13*
cet, dicens: Vis autem non timere potestatem? Bonum fac, & habebis laudem ex illa. Dei enim ministra est tibi in bonum. Si autem malum feceris, time. Non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est uindex in ira ei qui malum agit. Puniuntur peccata etiam per populos, sicut legimus, quia sæpe alienigenis dei iussu excitatis, propter diuinæ maiestatis offensam subiectus est populus Iudæorum. Nec is quidem qui inuitus aliquod fecerit homicidium, extra ministerium est. Siquidem lex ait de eo: Quia deus dedit eum in manus eius. Manus ergo eius instrumenti modo diuinæ ultioni ministeriū præbuerunt. Leuites igitur minister remissionis est. Percussor autem, qui tamen non ex dispositione, sed præter uoluntatem fecerit homicidium, diuinæ minister est ultionis. Illud quoq; specta, quia cum interficitur impius, Christus infunditur. Et ubi abominatio aboletur, sanctificatio congregatur, quia dominus dixit: In ea die qua interfecero omne *Num. 3*
primogenitum Aegypti, sanctificabo mihi omne primogenitum Israel. Quod nō ad unum diem afflictionis Aegypti referes, sed ad omne tempus. Cum enim renūciatur improbitati, statim asciscitur uirtus. Egressus enim malitiæ, uirtutis operatur ingressum: eodemq; studio quo crimen excluditur, innocentia copulatur. Habes hoc in Euange- *Ioan. 13*
lio, quia ubi Sathanas immisit se in cor Iudæ, Christus recessit ab eo: momentoq; eo quo illum recepit, hunc amisit. Deniq; sic scriptū est: Et post buccellam introiuit in eum Sathanas. Dixit ergo illi Iesus: Quod facis, fac celerius. Quid illud? Vt quia introierat in

illum Sathanas, ipse abiret à Christo. Eijcitur itaq; & excluditur, eo quòd iam cum domino Iesu esse nõ possit, quia cœperat esse cum diabolo. Nulla enim cõmunicatio Christi ad Belial. [Ioan. 13] Vnde statim imperio expulsus abscessit, sicut legimus dicẽte Euangelista: Qui cùm accepisset buccellam, exiuit continuo: Erat enim nox. Non solum exiuit, sed continuo, & nocte exijt. Nec mirũ si noctis tenebras habebat, qui Christum deserebat. Verùm sicut ipse receptus à diabolo, exclusus à Christo est: ita Zachæus renuncians auaritię, Christum recepit. Meritoq; uidens studium eius quòd in arborem ascendisset, ut [Luc. 19] transeuntẽ Iesum uideret, dicit dominus: Zachæe festinans descende, quia hodie in domo tua manere me oportet. Et descendit festinans, & excepit illum gaudens. Sed excipiendo Christum exclusit auaritiam, relegauit perfidiam, renunciauit fraudibus. Aliter [Ioan. 2] enim non ingreditur Christus nisi ut uitia excludat, quia non cohabitat erroribus. Deinde de templo eijciebat nummularios, quia ipse uolebat habitare. Vnde Zachęus hoc intelligens, quia Christum uetere suo sucipere affectu non poterat, superiora uitia exire suo iussit hospitio, ut Christus intraret. Merito igitur Pharisæis obmurmurãtibus quòd dominus Iesus ad hominem peccatorẽ diuertisset manere, dixit ad dominũ: Ecce dimidium bonorum meorum omnium do pauperibus: & si cui aliquid fraude abstuli, reddo quadruplum. In quo illis respondit qui dicebant peccatorem Christo hospitium nõ debuisse præbere. Hoc est, iam non sum publicanus, non sum ille Zachæus, non prædo, non fraudator. Reddo quæ sustuli, reddo quæ auferre consueueram. Iam dono pauperibus quos ante nudabã, iam mea confero qui aliena rapiebam. Fugerunt crimina postquam Christus intrauit. Discussa est omnis carnalium cæcitas passionum, ubi æternę uitæ lumen infusum est.

De adipibus & pinguedine sacrificiorum & hostiarum. Caput V

[Psal. 62] DIximus de primogenitis, dicamus etiam de adipibus, de quibus satis docet [ibid. 19] Dauid dicens: Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea. Et suprà ait: Et holocaustum tuum pingue fiat. hoc docens acceptabile esse sacrificium, quod pingue, quod nitidum, & quodam pabulo fidei ac deuotionis, uerbiq; cœlestis uberiore alimonia saginatum est. Frequẽter pingue opus dicimus quod spissum & operosum intelligi uelimus: & opima hostia prædicatur, quę non sit tenuis, non sit exilis. Vnde & sacrificium pingue rectè nuncupamus, quod opimum cupimus declarare. [Gen. 41] Sed etiam illud documento est quod pingues uaccæ prophetica interpretatione annis fertilibus comparatæ sunt.

Quid sibi uelit quod dominus ait: Si rectè offeras, non rectè autẽ diuidas, peccasti: quiesce. Et de quatuor generibus quibus sacrificia cõmendabantur, quorum si aliquid desit, sacrificium non probatur, cum pulcherrima istorum morali interpretatione. Caput VI

[ibid. 4] NVnc consideremus quid sit quod ait dominus: Si rectè offeras, non autem rectè diuidas, peccasti, quiesce.] Quod indicium est, deum non muneribus oblatis placari, sed offerentis affectũ. Deniq; condemnati oblator muneris Cain, quia pro conscientia insynceræ oblationis intellexit deo sacrificium suum nõ probatũ, tristis est factus. Quando enim mens sibi recti est conscia, gratulatur, uel infusione quadam spiritali repletur animus gaudio, cũ alicuius uel studia uel opera à deo probantur. Tristitia igitur Cain, conscientiæ testimoniũ, repulsæ indicium est. Et quamuis obtu lit munus, tamẽ quia nõ rectè & iure diuisit, culpam incidit. Quatuor enim genera sunt quibus sacrificia cõmendabantur. Si aut noua nouorũ essent, aut frixa, aut diuisa, aut cõtinua. Noua nouorũ primo tempore anni, quæ specie in primogenitis fructibus æstimabantur: nunc autẽ reuelatum est eos significari, qui per baptismatis sacramẽta renouantur. Hoc est enim uere sacrificium primitiuũ, quando unusquisq; se offert hostiam, & à se incipit, ut postea munus suum possit offerre. Noua igitur fides renouatorũ, ualida, pubescens, incrementũ uirtutis acquirens, non remissa, non fessa, non senio quodam marcida, & uigore ignaua, apta sacrificio est, quæ pullulet quodam uirenti germine sapientiæ, & iuuenili diuinæ cognitionis feruore pubescat. Habeat tamẽ succum doctrinæ ueteris. Sicut enim noui, ita & ueteris testamenti debet doctrina cõcurrere, quia scriptũ est: [Leuit. 25] Manducate uetera ueterum, & uetera à facie nouorũ auferte. Cibus nobis sit cognitio

patriar-

patriarcharum. epuletur animus in prophetarū oraculis: talis sagina mens pascatur interior. Sed illa non species agni sit, sed ueritas corporis Christi. Non umbra legis præstringat oculos, sed aperte dominicæ gratia passionis & splendor resurrectionis aciem mentis illuminet. Si autem offeres sacrificium de primitiuis ouibus, frixum in igne, frixū pingue, offeres sacrificium primitiuorū, sicut scriptum est, quod significat fidem tuam uelut igni probatā esse debere, & sancto feruere spiritu. Deniq; coxit lentē Iacob, & fratri primatus benedictionis eripuit, quos utiq; solida consequeretur fides. Hic ergo robustus & uiuidus augebatur, ille autē qui cibū suum coquere nesciebat, fatigatus atq; deficiens defluebat. Vtatur igitur uerbo domini sicut igne uirtus animæ tuę. Vide ustum Ioseph, sicut scriptū est: Eloquium domini ussit eum. Torreatur fides tua sicut spicæ messium. Tunc enim maturitatē fructuum præferunt, cum eas primo solis processu tēpora æstiua torruerint. Sermo igitur plurimus scripturarū animam confirmat, & quodam spiritalis gratiæ colorat uapore. Rationabilia quoq; inuenta corroborat, dissolutiq; omnē uim irrationabilium passionū. Ideoq; Esau laxatis uirtutis suæ nexibus dissolutus est. Illi autē qui succincti lumbos nō crudum neq; coctū aqua, sed assum igni caput agni edere iubebātur, sicut habes in Exodō, forti ac fideli animo pedestri itinere maria transfretauerūt. In Euangelio quoq; assos pisces dominus Iesus manducabat, sicut scriptū est: in quo plenitudō sancti spiritus redundabat. Et fortasse ideo deficiebat Esau, quia coctum in aqua desiderabat cibū, quem Iacob quasi inhabilem sibi donauit infirmo. Oblationē autem atq; orationē oportet non confusam esse, sed cōpetenti diuisione distinctam. In omni enim confusione melior est distinctio, multo magis in oratione atq; oblatione: quæ nisi certas diuisiones habeat, fit obscurior. Ideo hostiæ plerunq; membra lex diuidi iubet, & holocausta offerri, ut sine admixtione & operimento aquæ nudum sacrificium sit, eō q; nuda atq; omnibus exuta inuolucris debet fides nostra feruere, ne uanis & fallacibus opinionibus induatur, sed pura atq; syncera simplicitas mentis appareat: deinde in partes diuidatur congruas. Virtus enim genus est, quæ diuiditur in plurimas species. Sed principales quatuor sunt: Prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia. Redoleat igitur oratio tua prudentiam erga cognitionē dei, & ueritatē fidei, redoleat temperātiam, quā etiam à coniugibus exigendam putauit Apostolus dicēs: Nolite fraudare inuicē, nisi forte ex consensu ad tempus, ut uacetis orationi. Et lex castigatos ante hesternū & nudiustertiū diem ad sacrificiū accedere iubet. Fortitudinē teneat oratio, ut nullo interpoletur metu, nulla lassitudine deficiat. Tunc enim debet esse intentio ad precandum robustior, cum urgemur aduersis. Iustitiam custodiat precatio, quam si tenuisset Iudas, nō in peccatum facta esset eius oratio. Quando enim magis ab iniustis operibus ac prauis studijs abstinere debemus, q; tunc quando dei iustitiam deprecamur? Et ideo dominus, ut cordi nobis esset iustitia: Beati, inquit, qui persecutionē patiuntur propter iustitiam: ipsorum est enim regnum cœlorū. Hæc enim defuit Iudæ. Nam si adfuisset, non tradidisset dominū, non prodidisset magistrū. Defuit sacrificio etiam Cain istius, qui si tenuisset iustitiam, domino debuit primitiua munera non posteriora deferre. Defuit itaq; ei diuisiō, ideoq; responsum ait: Si rectè offeras, non rectè autē diuidas, peccasti: quiesce. Vides quantū sit uitij. Vbi deest diuisio, ibi totū sacrificium refutatur. Superest ut de cōtinua & iugi oratione dicamus, quod immorari nos & uacare orationi oportet. Pernoctabat dominus in oratione, nō ut sibimet prodesset, sed ut nos doceret. Frequens enim oratio quandā operaē disciplinā orandi, quia ipse usus docibiles dei facit, indocibiles negligētia. Bona igitur exercitatio. Deniq; corporis uirtus exercitatione augetur frequenti, at inexercitata minuitur & labit. Plurimi enim exercitij dissuetudine etiam naturalem dissoluere uirtutē. Similiter animæ fortitudo exercitationis assiduitate solidatur, ut labor ipse disciplina fit: nō oneri futurus, sed usui. Hunc cibū menti nostræ deferamus, qui multa attritus meditatione ac politus, cor hominis sicut illud cœleste manna cōfirmet. Quod nō ociose tritū ac politum accipimus, eo q; cœlestium scripturarū alloquia diu terere ac polire debemus, toto animo & corde uersantes, ut succus ille spiritalis cibi in omnes se uenas animæ diffundat. Ergo si tanq; pubescens adolescat fides, quæ defectū senescentis deuotionis ableget, & spiritu ferueat, & congrua distinctione teneatur mensura legitimæ diuisionis, & assiduitas cōmendet gratiam: tunc fit illud pingue, & tanquam adipale precationis

Gen. 25
Psal. 104
Exod. 12
Luce 24
1. Cor. 7
Matth. 5
Luce 6

Psal. 22 cationis genus, de quo dicit scriptura: Impinguasti in oleo caput meũ. Sicut enim agni multo lacte pinguescunt, & sicut oues bene pastæ adipe nitent, ita Apostolico succo pasta fideliũ pinguescit oratio. Horũ si desit aliquid quæ suprà diximus, sacrificiũ non pro-
Gen. 4 batur. Ideoq; dictũ est ad Cain: Si recte offeras, non recte autẽ diuidas: peccasti. Namq; mundus ipse distincte legitur factus, cum esset ante incomposita pars eius, quia terra erat inuisibilis & incõposita. Nempe lux primũ facta est, & uocauit deus lucẽ, & separauit deus inter lucem & tenebras, & uocatæ sunt tenebræ nox. Et per ordinem singula quæ facta sint legimus, cœlum, terra, ligna fructifera, animalia diuersa. Distributa aũt sunt leuiora superioribus, ut aer & ignis: & grauiora inferioribus, hoc est terra & aqua. Vtiq; simul omnia fieri iubere potuit deus, sed distinctionẽ seruare maluit, quam nos in omnibus imitaremur negocijs, & maxime in uicissitudinibus gratiarũ. In quibus non satis est reddere quod acceperis, sed cõmendare quod reddas. Nam si quis debitũ soluat, & in referendo iniuriam faciat creditori, intolerabilius est utiq; quàm nõ reddidisse quod debebat. Non ergo quantitas solutionis, sed animus reddentis, & qualitas consideratur, & affectus. Recte igitur Cain obtulit, quia oblatio insigne deuotionis, & indicium gratiarũ est: sed non recte diuisit, quia ante omnia deo debuit deferre primitias, ut à gratia inchoaret authoris. Etenim diuisionis hic ordo est, ut prima secundis, non primis secunda præcurrant: & cœlestia terrenis, non terrena cœlestibus præferantur.

Quod quia Cain ordinẽ diuisionis non seruauit, dictum sit ei: Peccasti, quiesce. Et quẽadmodũ deus omnia docuerit: & quid moraliter illud significet. Cap. VII

SEd quia Cain confundit hunc ordinẽ, dicitur ei: Peccasti, quiesce. Omnia docet deus. Primum ne pecces, ut in Adam monuit: secundo si peccaueris, quiescas, ut in Cain doceris. Erubescere enim debemus, & condemnare peccatum, nõ defendere: quoniam pudore culpa minuitur, defensione cumulatur. Et silendo corrigimur, contentione prolabimur. Sit saltem uerecundia, ubi nõ est absolutio. In-
Proverb. 28 de illud: Iustus in exordio sermonis accusator est sui. Et iterũ ab ipso domino alibi dictũ
Esa. 43 legimus: Dic iniquitates tuas, ut iustificeris. Quanta pudoris gratia, ut iustitiam teneat uerecundia, quam culpa reatus abstulerit. Ideo autem ait: Quiesce, quoniam non habes quod excuses. Culpæ ipsius ad te conuersio est. Nõ enim frater ei adijcitur, sed error adscribitur, cuius ipse sibi author est. In te, inquit, reuertitur crimen quod à te cœpit. Non habes in quo necessitatem magis quàm mentem tuam arguas. In te retorquetur improbitas tua, tu princeps es illius. Bene ait: Tu princeps es illius. Etenim impietas mater quædam est delictorum: & qui grauiora peccauerit, in cętera facile prolabitur. Quomodo enim potest ab humanis tẽperare qui diuina uiolauit, & hominibus bonus esse qui deum læsit? Atrociorem igitur scelerum reatum uitia reliqua sequuntur, quoniam quò flagitiosa propenderint, eò inclinant cætera. Tu ergo princeps operis tui, tu dux criminis. Non te inuitum, non imprudentem error attraxit, sed uoluntarius reus iudicio non lapsu fecisti dolum, quo te diuinæ iniuriæ reum ipse conuincis.

Quomodo Cain admonitus ut quiesceret, auxerit insolentiam, & flagitium acerbauerit. Et quid sibi uelit quod ait: Eamus in campum. Caput VIII

ADmonitus igitur ut quiesceret, auget insolẽtiam, acerbat flagitium. Quid
Gen. 4 igitur sibi uult quod ait, Eamus in campũ: nisi quia locus nudus gignentiũ eligitur parricidio? Vbi enim frater habebat occidi, nisi ubi fructus deesset? Tanquam præsagiens natura tanti sceleris loco germina denegauerat: quia nõ conueniebat, ut idem solum & contagia parricidalis sanguinis reciperet præter naturam, & fructus secundum naturam germinaret. Merito ipse dicit: Eamus in campum. Non dicit, eamus in paradisum, ubi poma florent, non in aliquẽ cultum & fructiferũ locum. Ipsi parricidę indicant fructum se sceleris habere nõ posse, nec penes eos fructũ manere qui tantæ impietati præbuerint officium. Nam ipsam refugiunt elementorũ benignitatem, ut iste Cain, qui uidetur ueritus, ne largior boni terra prouẽtus triste facinus impediret, & liberalitatis assuetudine genitalis qua facit sibi fœtus & fructus uarios germinascere, in hoc quoq; criminis apparatu uel muta specie sui fraternũ reuocaret affectum. Latro diem refugit quasi criminis testem, lucẽ adulter erubescit, quasi adulterij consciam, parricida terrarum fœcunditatem fugit. Quomodo enim poterat communis partus uidere consor-

consortia, qui consortem sui sanguinis trucidabat? Ioseph in lacum mittitur siccū, Ammon intra domum occiditur. Iustum igitur natura est impertita iudicium, ea loca in quibus erat futurū parricidium, muneris sui dote priuando: ut ex innocentis soli quadam damnatione ostēderet futura supplicia noxiora. Propter scelus igitur hominum & ipsa elementa damnantur. Deniq; Dauid montibus, in quibus Ionatas cum patre interemptus est, perpetuæ pœnam sterilitatis optauit dicens: Montes qui estis in Gelboe, neq; ros neq; pluuia cadat super uos, montes mortis. Gen. 37 4. Reg. 1 Ibidem

Qua ratione interrogauerit deus Cain ubi esset frater suus, & de ipsius redargutione atq; condēnatione, cum moralis intellectus explanatione. Cap. IX

NVnc consideremus qua ratione interrogauit deus Cain ubi esset frater suus, quasi nesciret occisum. Sed quod ad scientiam dei spectat, negātem arguit, & inficiāti quasi sciēs respōdit: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me, quod autem ad rationē profundam attinet, peccantes admonet ad pœnitentiā. Confessio enim, pœnarū compendium est. Inde in iudicijs secularibus impositi equuleo torquentur negantes, & quædam tangit iudicē miseratio confitentis. Est quædam in peccatis uerecundia, & pœnitentiæ portio, crimen fateri, nec deriuare culpam, sed recognoscere. Mitigat iudicē pudor reorū, excitat autem pertinacia denegantium. Vult te prouocare ad pœnitentiā deus, uult de se sperari indulgentiā, uult demonstrare tua confessione quod nō sit author malitiæ. Nam qui peccatū suum ad quandam referunt, ut gentiles asserūt, decreti aut operis sui necessitatē, diuina arguere uidentur, quasi ipsorū uis causa peccatisit. Qui enim necessitate aliqua coactus occiderit, quasi inuitus occidit. Ea uerò quæ à nobis sunt, excusationē non habent: quæ autem præter nos sunt, excusabilia sunt. Sed quanto grauius peccato ipso, ad deū referre quod feceris, & reatus tui inuidiā transfundere in authorē non criminis, sed innocentiæ? Perpende autē parricidæ responsionem. Nescio inquit: Numquid custos fratris mei ego sum? Etsi cōtumaciam prodat hic sermo, sonat tamen quia si bonū fratrem considerasset, custos debuit esse pietatis. Quem enim magis quàm fratrē seruare debuerat? Sed quomodo germanitatis seruaret officiū, qui necessitudinis nō agnouisset affectum? Aut quomodo fieri posset, ut naturę obedientiā deferret, qui deo reuerentiam nō exhiberet? Negat primū quasi apud ignorantē, recusat fraternæ munus custodiæ, quasi exors naturæ, declinat iudicem quasi liber arbitrij. Quid miraris si pietatē non agnouit, qui nō agnouit authorē? Et ideo doceris hac serie scripturarū, fidem esse radicē uirtutū omnium. Vnde & Apostolus ait: Quia fundamentum nostrū Iesus Christus est: & quicquid supra hoc fundamentū ædificaueris, hoc solū ad operis tui fructum, & ad uirtutis proficere mercedem. Congrue igitur respondit dominus tam impudenter negāti dicens: Vox sanguinis fratris tui ad me clamat. Hoc est, cur nescis ubi est frater tuus? Soli eratis cum duobus parentibus, inter paucos frater te latere nō debuit. An quia parentes tui accusatores esse nō possunt? Nolo enim ut ea necessitudo quæ est author salutis, fiat author periculi. In te solo leges suas natura amiserit. Ideo ergo putas crimen latere, quia parentes accusare nō debent? Sed eo maior est condemnatio tua. Nā si chara necessitudinis nomina accusare nō debent, multo magis non debent occidere. Sed si me testem abnuis, & refugis arbitrū, uox sanguinis fratris tui testis est, quæ ad me clamat. Illa te maiore authoritate arguit, ꝙ si frater uiueret. Soli eratis: Quis eum potuit alter occidere? Si accusas parentes, parricidam probas. Potuit fratrem occidere, qui nō parcit parentibus. Potuit parricida esse, qui de parricidis se ortum probare desiderat. Et bene ait: Vox sanguinis fratris tui clamat, nō frater clamat. Hoc innocentia & gratia germanitatis etiam in ipsa morte seruat. Non accusat frater, ne uideatur parricida. Non accusat uox ipsius, nō anima eius, sed uox sanguinis accusat, quē ipse fudisti. Tuum te ergo facinus, nō frater accusat. Simul querela criminosa adimit. Non potest de alieno testimonio queri, qui crimē proprio facinore confitet. Minor est sermo ꝙ factum. est tamen etiam terra testis, quæ cepit sanguinē. Et bene ait: Vox sanguinis fratris tui clamat de terra. nō dixit, de fratris clamat corpore, sed de terra clamat. Et si frater parcit, terra nō parcit. Si frater tacet, terra cōdemnat. Ipsa est in te & testis & iudex. Testis acrior, quæ adhuc parricidij tui sanguine madet: Iudex asperior, quæ tanto scelere coinquinata est, ut aperiret os suū, & exciperet sanguinē fratris tui de manu tua. Et illa quidē Gen. 4 Ibidem 1. Cor. 3

aperuit os suum, quasi exceptura de fratribus uerba pietatis, nihil timens cum fratres ui deret, quæ sciret ius germanitatis amoris incentiuum esse, non odij. Nam quomodo po terat parricidium suspectare, quę adhuc nõ uiderat homicidium? Sed tu effudisti sangui nem, cuius dolens ipsa contagiũ, Non augebit, inquit, uirtutẽ suam dare tibi. Quàm in nocens ultio, ut quæ tam grauiter uiolata fuerit, satis habens nõ prodesse, nõ quærat no cere. Nõ mediocre etiam dogma quod ait: Vox sanguinis fratris tui ad me clamat: quia deus iustos suos audit etiam mortuos, quoniam deo uiuunt. Et merito pro uiuentibus habentur, quia etiam si corporis gestauerint mortẽ, uitam tamen incorpoream capiunt, & illuminantur suorũ splendore meritorũ, luce quoq; fruuntur æterna. Iustorũ ergo au dit & sanguinẽ, auertit se autem à precibus impiorũ, quoniam etiam si uideantur uiuere, miseriores tamen sunt omnibus mortuis, carnẽ suam sicut tumulum circunferentes, cui infœlicẽ infoderunt animã suam. Quid enim aliud est q̃ sepulta quæ intra humũ uolui tur, & terrenæ auaritiæ cupiditatibus cæterisq; uitijs includitur, ut gratię cœlestis auram spirare nõ possit? Huiusmodi peccator à terra maledictus est, quæ est infima & postre ma pars mundi. Superius utiq; cœlũ, & quæ in cœlo sunt, Sol, Luna, & stellæ, throni, do minationes, principatus, & potestates, Cherubim & Seraphim. Non est ergo dubium quod eum & superiora damnauerint quẽ inferiora damnauerũt. Nam quomodo absol uitur puræ illi cœlestiq; sententiæ, quẽ nec terræ potuerũt absoluere? Et ideo gemens & tremens iubetur esse super terram. Euidens generalisq; ratio, quia omni improbo mala assunt, & affutura sunt. Quæ assunt, tristitiam operantur: quæ futura, formidinẽ. Sed im probum plus præsentia, q̃ futura solicitant. Vnde & Cain dixit ad deũ: Maior causa mea est. Si derelinques me, hodie à facie tua abscondam me. Nihil enim grauius quam erran tem à deo deseri, ut se reuocare nõ possit. Mors peccatoris finẽ peccandi affert, uita aũt diuino gubernaculo destituta præcipitatur, & in grauiora prolabitur, ut si gregẽ pastor relinquens, incursent bestiæ: ita cum deus deserit hominẽ, ingruit diabolus. Graue est, præsertim insipientibus, non habere rectorem. Serpit malitia, uulnus augetur, ubi medi cina defuerit. Abscondit se autem qui uelare uult culpam, & tegere peccatũ. Qui enim male agit, odit lucem: & amat tenebras suorum, & latibula delictorum. Iustus autem nõ abscondere à domino deo suo, sed ipse magis se offerre consueuit, dicẽs: Ecce sum ego, qui non habet criminosam conscientiam quam timeat deprehendi. Merito ergo se ab scondit male conscius, & ait: Omnis qui inuenerit me, occidet. Angustæ mentis homo præsentem mortem ueretur, perpetuam negligit, & diuinum iudicium non reformidat: interitum solum corporis deprecatur. Sed à quo timebat occidi, qui solos parentes ha bebat in terris? Potuit quidem & incursus bestiarum timere, qui legis diuinæ iura uiola uerat, nec præsumere de subiectis animalibus cæteris qui hominẽ docuerat occidi. Po tuit & parentes parricidas timere, qui docuerat parricidium posse cõmitti. Potuerunt enim & parentes de filio discere, quod didicerunt posteri de parente.

Gen. 4 · Ioan. 3 · Gen. 4

Qua de causa dixerit deus: Omnis qui occiderit Cain, septies uindictam exol uet. Et qua ratione signum super eum positum fuerit ne occideretur, cum pul chra morali interpretatione atq; instructione. Caput X

Ibidem

NVnc cõsideremus qua causa dixerit deus: Omnis qui occiderit Cain, septies uindictã exoluet. Et qua ratione signũ super eum ponitur ne occidatur par ricida, cum prospectũ non fuerit, ne innocens occideret. Octauus est homo, habet rationabile quo præstet cæteris, habet & quinq; corporis sensus, habet etiam uo cem, habet & generandi gratiam. Hæc septem nisi illo rationabili tegant, subiecta mor ti sunt, & ideo stultus in his habet omne periculũ sui. Qui ergo rationabile illud amise rit, frustra de istorũ sibi usu septem carnalium munerũ blandietur. Dissoluuntur hæc om nia, nisi habenis quibusdam rationis adstricta sint. Mors itaq; rationis, mortẽ operatur irrationabilium passionũ. Sed illud melius, quod septimus numerus quietis & remissio nis est. Ergo qui alij nõ pepercerit peccatori, & munus ei remissionis peccatorũ inuide rit, ipse sibi spem remissionis eripiet, & erit in eo pari mensura uindicta de gratia. Quod autẽ signum posuit super Cain ne quis eum occideret, reflectere uoluit erranteẽ, & bene ficio suo inuitare ad correctionẽ. Ipsis enim nos facilius cõmittere solemus, quorum ha bemus gratiam. Nec tamen magna cõcedit, sed in eo ipso imprudentiam insipientis ul ciscitur.

ciscitur. Qui cum esset perpetuis supplicijs obnoxius, non remitti sibi pœnā poposcit, sed uitam corporis huius obseruandam putauit, in qua plus ærumnæ est ꝙ uoluptatis. Mors enim una est in secessione animæ & corporis, & in fine istius uitæ: quę simul ut uenit, omnes corporis dolores auferre nō augere consueuit. Metus uerò qui hanc uitā uiuentibus frequenter ingruunt, mœstitiæ, dolores, gemitus, diuersiq́ cruciatus grauitatum, & ægritudinū uulnera plurimas etiam mortes generi humano inferūt, ut ista mors remedium esse uideatur, nō pœna. Non enim peremptoria est, per quā non adimitur uita, sed ad meliora transfertur. Nam si nocentes moriunt̄, qui gradum à peccatis reuocare noluerint, uel inuiti: tamē finē non naturæ, sed culpæ adipiscunt̄, ne plura delinquāt, quibus uita fœnus est delictorū. Si autē bonæ spei compotes sunt, migrare magis ꝙ deficere eredendi sunt. Inseritur hoc loco dogma de incorruptione animæ, quod ipsa uera & beata uita sit, quā unusquisq́ bene conscius uiuit multo purius ac beatius cum huius carnis anima nostra deposuerit inuolucrū, & quodam carcere isto fuerit absoluta corporeo, in illum superiorē reuolans locum, unde nostris insusa uisceribus compassione corporis ingemuit, donec cōmissi gubernaculi munus impleret, ut carnis huius irrationabiles motus, rationabili ductu regeret & coerceret. Inde est quod postea prophetæ in captiuitatē cum populo Iudæorū transierunt, ne reliqua plebs suorū destituta præsidio, consilioq́ uiduata, grauiorē subiret ærumnam, sed magis frequentibus cōmonita oraculis prophetarum, ad dominū deum suum pio rediret affectu, ne aduersis captiuitatis attrita, prorueret in perfidiæ peccatū, salutisq́ perpetuæ remediū desperaret. Redarguuntur itaq; hoc in loco qui unicā hanc uitam putant esse quæ sit in hoc seculo (Omnia plena lapsus, plena mœroris sunt) & redarguuntur simplici serie gestorū. Ecce enim iustus, innocens, pius, propter gratiam deuotionis odia fratris incurrēs, immaturus adhuc æui sublatus est parricidio: & iniquus, sceleratus, impius, etiam fraterna cæde pollutus longæuam duxit ætatē, duxit uxorē, posteritatē reliquit, urbes condidit, & hoc meruit permissione diuina. Non'ne in his aperte uox dei clamat: Erratis, qui putatis hic esse omnē uiuendi gratiam? Non intelligitis, nō aduertitis senectutem hanc miseriarū esse ueteranam, processionemq́ ætatis, ærumnarū stipendia, & Scyllæo quodam usu circunsonari nos quotidianis naufragijs, tūdi fluctibus, in scopulosis habitaculis degere, & in his delectari, sicut illud nō tam æternū animal quàm immortale malum? Ergo & isti Cain longæuitas indulta uindicta est, eo quòd uixit in metu, & prolixum spatium multo cucurrit & infructuoso labore, qua pœna nihil grauius quàm ut quis ipse sibi maiorū causa pœnarum sit. Vide igitur quàm perpetua uita iustorum, & nulla sit improborum. Iusti sanguis clamat, & mortui, uita autē peccatoris absconditur. Tertium est, quoniā cum parricidium esset admissum, hoc est scelerum principatus: ubi peccatum obrepsit, statim & lex diuinæ mansuetudinis prorogari debuit: ne si continuo uindicatū esset in reum, homines quoq; in iudicando nullam patiētiam moderationemq́ seruarent, sed statim reos supplicio darent. Diuinæ autem sententiæ prouidentia huiusmodi est, ut magnanimitatem & patientiā doceret iudices, ne quis præpropere raperetur studio uindictæ, & ipsa deliberationis immaturitate puniret innoxium, aut pœnam acerbaret irati, nec tamē penitus inultum esse pateretur in eo qui nullam pœnitentiam sceleris induisset. Repulit enim eum à facie sua, & à parentibus abdicatum, separatæ habitationis quodam relegauit exilio, eò quod ab humana mansuetudine transisset ad sæuitiam bestiarum. Verunta men homicidio noluit homicidam uindicari, qui mauult peccatoris correctionē quàm mortem. Vnde in Lamech septuagiessepties uindicatur, quia grauior culpa eius est, qui nec post damnationem se correxit alterius. Cain impetu quodam improuido ante peccauerat: Lamech utique quod in altero reprehensum aduerterat, cauere debuerat. suo. quippe iudicii sententia debebatur, ne quis passim reum esse feriendum putaret. Et ut ad mysterium uenias, non debuit interimere eum qui usq; ad naturalem terminis suę, agendæ habebat spatium pœnitentiæ. Excusare posset quod se redemisset uel

sera actione pœnitentiæ, nisi eum præmatura

pœna rapuisset.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE NOE ET ARCA.

menſis. Et quid ſit oſtium arcæ quod iuſtus aperuit ut emitteret coruum non reuerſurum. Caput XVII

Quid ſibi portendat, quòd poſt coruum nõ reuerſum columba dimiſſa dicitur, quodq; Noe extendens manũ ſuſceperit eam, & ad ſe introduxerit. Quodq; ſeptem alijs dicbus tenuerit columbam, & iterum eam emiſerit. Caput XVIII

Cur columba dicatur ad ueſperum eſſe regreſſa cum ramo oliuæ in ore: Et unde cognouerit Noe aquas defeciſſe. Et de columba tertiò poſt dies ſeptem emiſſa, quæ tamen non regrediebatur. Caput XIX

Quid ſibi uelit illa adiectio, quod ſcriptura alia die aquam minutam, alia ſiccatã terram commemorat. Quomodo etiam Noe tectum arcæ denudauerit. Et quod ait primum menſem uel ſecundum. Caput XX

Quare Noe non ſua ſponte exiuerit arcam, ſed expectauerit oraculum diuinum, quo ſibi dicebatur: Exi de arca, tu, & uxor tua, & filij tui. Et quare in ingreſſu, ordinis delectus fuerit habitus, ut primo ipſe & filij, deinde uxores ingrederentur, in egreſſu autem id commutatum, ut fœminæ cum uiris exierint. Caput XXI

Qua ratione Noe circa arcam nihil fecerit, niſi iuſſus à domino, & tamen poſt egreſſum ab arca non monitus arã deo ædificauerit. Et quare dicatur deo, & non domino. Cur etiam ſumpſerit à beſtijs & uolatilibus mũdis ut offerret holocauſta. Quidq; ſit quod ait dominus: Recogitans non adijciam maledicere terræ. Caput XXII

De explanatione literali & morali eius quod dominus dixit: Semen, & meſſis, hyems & æſtas, die & nocte non requieſcent. Caput XXIII

De prerogatiua poteſtatis hominibus in cetera animalia attributa per id quod dominus benedixit Noe & filijs eius dicens: Creſcite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius. Et quomodo intelligatur quod ſubditur: Omnia reptilia quæ ſunt uiua, ſint uobis in eſcam: cum tamen quædam reptilia ſint uenenata. Cap. XXIIII

An ſub his uerbis quibus ait dominus: Sicut olera pabuli dedi uobis omnia, oleribus magis quàm carnalibus epulis uti debeamus. Et quemadmodũ abſtinere debeamus à ſanguine, in quo eſt anima: Ac de diuerſis philoſophorũ opinionibus circa naturam animæ. Caput XXV

Quod per hoc quod ait: Etenim ueſtrum ſanguinem & animarum ueſtrarum exquiram de omnibus beſtijs, & de manu hominis fratris, detur intelligi hominem grauius peccare qui fratri inſidiatur. Et quis dicatur frater. Quare etiam dixerit: Ad imaginẽ dei fecit hominem, & nõ ad imaginem meam, cum reprobatione opinionis philoſophorum, qui negant deum habere curam ſuper homines. Caput XXVI

Quomodo intelligendum ſit quod inquit dominus: Non erit diluuium ut corrumpat omnem hominem. Et quod ſubdit: Arcum meum ponam in nube. Et qualis fuerit arcus ille. Caput XXVII

Qua ratione cum tres filios Noe, Sem, Cham, Iaphet, ſupra computauerit, hoc loco medij filij, id eſt Cham generationem prius comprehenderit. Et quomodo ille Chanaæorum author fuerit. Caput XXVIII

Quomodo Noe egreſſus ab arca, factus ſit agricola. Et de differentia inter operatorem terræ, & agricolam. Quid etiam ſit quòd iuſtus primum uineam plantauerit, & non triticum aut hordeum. Et quid uelit quod ſubdit: Bibit de uino, & inebriatus eſt. Et de duplici ſpecie ebrietatis, & gemina nudatione ſapientis. Ac de operimentis animæ. Caput XXIX

Quare non ſimpliciter dixerit: Vidit Cham nudationẽ patris, ſed uidit Cham pater Chanaan. Et cur Cham nudatum patrem riſerit. Caput XXX

De euidenti pietatis affectu in bonis filijs Sem & Iaphet, qui nudatum amictu patrẽ uidere cauerunt. Et quomodo mens ſapiens retrorſum ambulet. Quid etiam ſignificet quòd ſomno recedente Noe ſobrius factus ſit à uino. Et quare ſcriptura Cham, quem primo medium inter filios poſuit, poſtea minorẽ appellauerit, dicens: Cognouit Noe omnia quæ fecit ei filius iunior. Caput XXXI

De benedictione Sem filij, & quare Noe dominum & deum dixerit, & ſpecialiter deũ filij ſui Sem. Et qua ratione cum Cham peccauerit, non ipſum, ſed filium illius ſerui-

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI, LIBER DE NOE ET ARCA.

Quod dignum sit ut iustus Noe qui ad renouandum semen hominum reseruatus fuit, ad imitationem omnium describatur, ut & nos requiescamus ab omni istius mundi solicitudine, operibusq; iniquitatis, ac terrenæ conuersationis cura. Caput I

NOE sancti adorimur uitam, mores, gesta, altitudinem quoq; mentis explanare, si possumus. Nam dum ipsa prophetia dixerit nihil difficilius quàm hominis interiora comprehendere, quanto magis uiri iusti mentem cognoscere? Etenim quem dominus deus ad renouandum semen hominum reseruauit, ut esset iustitię seminarium, dignum est ut nos quoq; describamus eum ad imitationem omnium & requiescamus in eo ab omni istius mundi solicitudine, quā quotidie diuersis exagitationibus sustinemus. Pudet filijs superuiuere, tædet cum tot aduersa audiamus charissimorum, lucem hanc carpere, ipsarum ecclesiarum diuersos fluctus tempestatesq; uel præsentes subire uel animo recipere. Quis tam fortis ut patienter ferat? Et ideo nobis quoq; affectanda hæc requies fuit, ut dum Noe sanctum maiore intentione consideramus, reficiamus & nos, sicut omne genus in illo requieuit ab operibus suis, atq; tristitia. Vnde & Noe dicit, quod Latinè dicitur iustus,
Gen. 5 uel requies. Deniq; & parentes eius dixerunt: Quia hic faciet nos requiescere ab operibus, & à tristitia, & à terra cui maledixit dominus deus. Quod utiq; si ad ea quæ facta sunt, referendum putes: cum diluuium sub eo factū sit, nō requies hominibus, sed interitus uideatur illatus: nec remissio malorum, sed cumulus miseriarū. Verùm si iusti uiri mentem consideres, aduertes iustitiam solam esse quæ alijs potius nata est, quàm sibi: non quod utile sibi est quærat, sed quod omnibus. Hæc nos requiescere facit ab operibus iniquitatis: hæc reuocat à tristitia: quia dum ea quæ iusta sunt, gerimus: nihil timemus puræ conscientiæ securitate, non dolemus graui dolore. Nihil est enim quod maioris doloris sit, q̄ culpæ reatus. Requiescamus etiam ab omni cura terrenæ conuersationis, quæ corpus nostrum atq; animum frequentibus uexat doloribus, uitamq; atterit.

De significationibus nominum trium filiorum Noe, & de instructione aciei ac munitionibus bonitatis naturæ, quæ nos ad huius mundi prælia generauit. Cap. II

Gen. 5. & 6. HVic uerò tres filij nati, Sem, Cham, Iaphet. Quæ nomina significant bonum, & malum & indifferens: ut & naturæ gratia bonitatē habuisse, & malorum tentamenta ei nequaquam defuisse, & indifferentibus, hoc est uelut supellectili uirtutum abundasse uideatur. Qua ratione autē malum in medio posuerit, ratio euidens est, quia naturæ bonum omnibus inest: nec quasi naufragos in lucē proijcit: sed & suffulsit uiribus, ut nō opprimantur tentamentis malitiæ, nec tanquam inualidi succumbant, sed munit & uestit uelut quibusdam tegumentis indifferentibus, quę sunt salus, ualitudo bona, pulchritudo, impigritia, diuitię, generis claritudo, ut ea dote muniti ualeant

bonita-

bonitatem naturæ, & malum illud includant ne possit nocere, & quasi clausum strãgulent. Non' ne cernimus uelut aciem quandam uirtutum ordinatam in prælium, ut inferiores in medio sint, dextra læuaq; uelut in cornibus ualidiores, per quos tota acies robur accipiat? Vnde & quidam poeta Græcus ait: κακοὺς δ' ἐς μέσσον ἔλασσεν, hoc est, malos autem in medium inseruit. Ita ergo & natura quasi bonus dux imperante deo, quæ nos ad huius mundi prælia generare nouerit, quæ bona habet, primo ordine constituit, quæ officiant secundo, quæ adiuuant tertio, ut tanquam in medio inclusus hostis, geminatis, quocunq; se contulerit, opprimatur uiribus, ne singulæ eorum uelut æquatis fatigentur prælijs, & euadendi de angustijs naturalibus, ac serpendi latius facultatem haberet. Sed quia ubi generantur, hic ordo est, ubi autem generant, Iaphet primo loco scribitur, tertio Cham: ideo ne cõtraria nos posterioribus dixisse quis arbitretur, etiam illius loci explananda ratio est. Bonum quidem, quod uelut in quadam naturæ nobilitate est, præcedit, malum autem sequitur. Sunt enim cogitationes mentis contrariæ, quæ utiq; oriuntur postea. Hæc quandiu uelut intus clausa sunt, nec tanquam in herbis germinant, quodam sinu bonæ mentis fouentur ne prodeant. Nam quandiu in uoluntate est malum, non in entelechia, hoc est in opere atq; effectu bonitas mentis gubernatoris uelut aurigæ modo cohibet uel refrenat malitiam tentantem prorumpere. Cùm uerò efferbuerit, atq; in ulcus eruperit, ne possit latius serpere, & finitima contaminare: tunc iusta succedit prouidentia, ne illud indifferens, quod secundum bonum dicunt, uelut loco cedat, cum iam feruenti malo non possit resistere. Itaq; ne latius fundat uirus noxium, & plurimas inficiat generando coruptiones: illud primũ bonum, quod natura bonum est, dum locum mutat, ordinem mutat, ut quasi laboranti cornui opem ferat, & eam partem aciei suscipiat quæ plus laborat. Virtus enim bellatoris difficilioribus locis est necessaria: sicut etiam boni custodis præsentia ibi frequentiôr, ubi muri fragiliores. At ne qua pars sine defensore sit: dum illud bonum inclinatiora sustentat, tunc illud indifferens locũ superiorem suscipit, uelut deputante sibi eam partem perfectiori bono. Nihil enim uirtute perfectius. Indifferentia autem non habent robur ualidæ uirtutis, sed eius augent & diffundunt gratiam. Vnde Iaphet dictus est, quod latitudo significatur Latine.

Quid significet quod secuturo diluuio nõ solùm Noe, sed & uniuersa generatio quàm maxime abundauerit filiorum procreatione. Et quomodo beneficij gratiam sequi debet sobriæ disciplinæ censura. Qua etiam ratione spiritus sanctus hominibus detur, non autem permaneat. Caput III

Non solùm sanctus Noe abundauit filiorum generatione, sed etiam uniuersa se effudit quàm maxime eo tempore generatio. Quod non ociosum uidetur. Secututo enim diluuio non debuit æstimari defuisse gratiam fœcunditatis illi generationi, quam diluuia absorbuerunt: ut quod fuit humani generis abundantia, diuinæ deputetur gratię: quod diluuium secutum est, nostris adscribatur iniquitatibus, qui peccatis nostris auertimus dei misericordiam. Sic & in posterioribus inuenies quod secuturam Aegypti sterilitatẽ præcessit totidem annorũ fœcunditas. Principale est enim uirtutis inchoare à beneficijs, & præseminare gratiam. Vnde & Dauid ait: Misericordiam & iudiciũ cantabo tibi domine. Præcedit beneficij gratia, sequitur censura sobriæ disciplinæ. Diuinum est igitur, quòd bona præmittuntur, nostrum quòd mutantur. Ipse hoc declarat deus, dicens: Non permanebit spiritus meus in hominibus, quia caro sunt. Spiritus sanctus, spiritus sapientiæ est, spiritus cognitionis. Habet ergo sapientiam, habet & disciplinam: sicut & de Beseleel, qui sacrum tabernaculum diuino oraculo iussus est facere, ait scriptura: Quia repletus est spiritu prudentiæ & disciplinæ. Hic ergo spiritus datur hominibus, sed non permanet. Qua autem ratione non permanet, causa proditur, quia caro sunt. Carnis enim natura disciplinæ repugnat, quia uoluptati obtemperat. Deniq; de solo domino Iesu scriptum est: Super quem uideris spiritum descendentem de cœlo, & manẽtem super eum, hic est qui baptizat spiritu sancto. In eo mañebat, quem nulla corruptelæ carnalis impedimenta reuocabant, quo minus incorruptæ & impermixtæ ordinem disciplinæ teneret, cuius caro non uidit corruptionem.

Gen. 41 Psal. 100 Gen. 6 Exod. 31 Ioan. 1 Act. 2

Quod gigantibus, qui fuerunt in terra ætate Noe, similes sint homines cultui carnis suæ studentes. Et qui dicantur filij dei: & quo pacto deus dicatur irasci aut moueri. Quemadmodum etiam irrationabilibus propter hominis peccatum deletis, Noe tamen gratiam apud deum inuenerit. Caput IIII

Gen. 6 GIgantes autem erant in terra in diebus illis.] Non poetarum more gigantes illos terræ filios uult uideri diuinæ scripturæ conditor, sed ex angelis & mulieribus generatos asserit, quos hoc appellat uocabulo, uolens eorum exprimere corporis magnitudinē. Et consideremus, ne forte gigantū sint similes homines cultui studentes carnis suæ, animæ autem nullam curam habentes: sicut illi qui de terra secundū poeticam fabulam orti, mole corporis sui freti feruntur habuisse contemptum superorū. An dispares æstimandi sunt, qui cum ex anima constēt & corpore, mentis uigori (quo nihil habet anima preciosius) auersantur, & se carnis huius imitatores uelut maternæ exhibent stoliditatis hæredes? Itaq; inuanū laborant, cœlum uotis usurpantes superbis, & terrenis operibus incubantes, qui electione inferioris, & cōtemptu superioris consortij, tanquā uoluntarij obnoxij peccatis grauiori condemnantur securitate. Plerunq; angelos filios dei uocat scriptura, quia ex nullo homine generantur animæ. Itaq; uiros fideles filios suos dici non est aspernatus deus. Sicut ergo uiri probabilis uitæ filij dei uocantur: ita quorum carnalia sunt opera, hos filios dicimus carnis, scripturarum authoritate. Dicit enim Ioannes euangelista: Quia quotquot dominū Iesum receperunt, dedit eis potestatem filios dei fieri, qui credunt in nomine eius: qui non ex sanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex deo nati sunt. Ideo postea habes, quia iratus dominus est, quoniam quamuis cogitaret, hoc est sciret, quia homo positus in terræ regione, carnem portans, sine peccato esse nō posset (terra enim uelut quidam tentationū locus est, caroq; corruptelæ illecebra) tamē cùm haberent mentem rationis capacem, uirtutemq; animæ infusam corpori, sine consideratione aliqua in lapsum fuerunt, ex quo reuocare se nollent. Neq; enim deus cogitat sicut homines, ut aliqua ei noua succedat sententia, neq; irascitur quasi mutabilis: sed ideo hæc leguntur, ut exprimatur peccatorū nostrorū acerbitas, quæ diuinam meruerit offensam: tanq; eousq; increuerit culpa, ut etiam deus, qui naturaliter nō mouetur, aut ira, aut odio, aut passione ulla prouocatus uideatur ad iracundiam. Minitatus est præterea quod deleret Gen. 6 hominē. Ab homine, inquit, usq; ad pecus, & à reptilibus usq; ad uolatilia delebo. Quid læserant irrationabilia? Sed quia propter hominem illa facta erant, eo utiq; deleto propter quem facta sunt, consequens erat, ut etiam illa delerentur: quia nō erat qui his uteretur. Sensu autem altiore illud manifestatur, quia homo mens est, quæ est rationis capax. Homo enim definitur animal uiuū, mortale, rationabile. principali igitur extincto, etiam sensus omnis extinguitur, eo quòd nihil reliqui ad salutē superfit, cùm salutis fundamentū uirtus defecerit. Ad condemnationē autem cæterorum, & ad expressionem pietatis diuinę, dicitur Noe apud deum gratiam inuenisse. Simul ostenditur quòd hominem iustum nō obumbret aliorū offensio, quando ipse ad totius generis reseruatur seminariū, qui non generationis nobilitate, sed iustitiæ & perfectionis merito laudatur. Probati enim uiri genus, uirtutis prosapia est: quia sicut hominū genus homines, ita animarum genus uirtutes sunt. Etenim familię hominum splendore generis nobilitantur, animarum autem clarificatur gratia splendore uirtutis.

Quomodo omnis terra dicatur fuisse corrupta, & tempus omnis hominis uenisse ante deum. Caput V

COrrupta est autem terra coram deo, & impleta est, inquit, iniustitia.] Causa terrenæ corruptelæ manifestata est, eò quòd iniustitia hominum terram Ibidem corruperit. Vnde & dominus deus ait: Tempus omnis hominis uenit ante me, quia impleta est terra iniquitatibus suis. Tempus quidem omniū hominū in conspectu dei, & in eius uoluntate est. Non enim (ut uulgo aiunt) fatale decretū alligatur. Sed tamen spiritualiter hic dictū puto, quia in Euangelio dominus redempturus hominū genus passione sui corporis, & emundaturus sanguine suo, sacramentoq; baptisma-Ioan. 17 tis, ait: Pater uenit hora, clarifica filiū tuū, ut & filius tuus clarificet te. Ergo quia in diluuio per arcā Noe seruatæ sunt reliquiæ generis humani ad seminariū reparatiōis & renouationis

uationis futuræ, ideo præmisit hic: Tempus omnis hominis uenit, quia repleta est terra
iniquitatibus suis. Hoc in figura. In ueritate autem ait: Reliquiæ per dilectionem gratiæ *Rom. 11 & 5*
saluæ factæ sunt. Ideoq; exclamat Apostolus dicens: Superabundauit peccatum, ut su-
perabundaret gratia. Corrupit, inquit, omnis caro uiam suā. Carnem hic posuit pro ho- *Genes. 6*
mine terreno, in quo carnis illecebra uiam eius corruperit. Qui si intellexisset quod mu
nus accepisset à Deo, non utiq; passus esset, ut caro obstaret animę uirtutibus. Itaq; caro
causa fuit corrumpendæ etiam animæ, quæ uelut origo & locus est quidam uoluptatis:
ex qua uelut à fonte prorumpunt concupiscentiarum malarumq; passionum flumina,
lateq; exundāt. Quibus demergitur animæ quoddam excusso gubernatore remigium,
cum ipsa mens uelut quibusdā tempestatibus & procellis uicta, loco suo cedit. Pulchre
autem ait: Quia homo uiā naturæ suæ corrupit. Nam uia sua in paradiso erat, in illo bea-
titudinum tramite, in illo uirtutum flore, in illa incorruptibili gratia, quā uiā terrenis in-
quinauit uestigijs. Alij habēt: Viā ipsius, hoc est Dei. Hoc solet uerbo domini declarari.

De ædificatione arcæ, & quemadmodum in ea descripta fuerit humani corpo-
ris figura. Quodq; nidi eiusdem, quibus singula corporis nostri membra signi-
ficantur, bitumine intus & foris linienda sint, ne facile corrumpantur. Caput VI

Ed iam de ipsa Noe arca dicendum: quam si quis uelit impensius conside-
8 rare, inueniet in eius ædificatione descriptam humani figuram corporis.
Quid est enim quod ait Deus: Fac tibi arcā de lignis quadratis? Quadra- *Genes. 6*
tum certe hoc appellamus, quod omnibus bene cōsistat partibus, & cōueniat sibi. Itaq;
& Deus author nostri corporis, naturæq; fabricator adstruitur, & opus ipsum perfectū
esse ijs sermonibus significatur. Quadrata autem hominis membra esse euidens ratio, si
cōsideres pectus hominis, cōsideres uentrem pari mensura longitudinis & latitudinis,
nisi cum uoluptatibus & epulis uentre distento, mēsura naturalis exceditur. Iam pedes
& manus, brachia, fœmora, & crura quadripertita quis non ipso usu aduertat? Sunt au-
tem pleraq; eorum, etsi non eiusdem lōgitudinis aut latitudinis, tamen quæ analogiam
ita seruent, ut in ijs quoq; cōgrua mensura ratioq; concurrat: longitudo prolixior quàm
latitudo sit, latitudo quàm altitudo. Et sicut ligni arcæ trina distantia est, siquidē trecen-
torum cubitorum longitudinem, & quinquaginta latitudinem, & triginta cubitorū al-
titudinem seruandā esse præscripsit: ita & in nostro corpore summa est, & media, & mi-
nima distantia. Summa secundum longitudinem, media secūdum latitudinem, minima
secūdum altitudinem: totum tamen corpus attextum ex singulis membris, quadratum
uidetur. Nam & in usu ita est, ut eos quadratos dicamus, quos nec enormes proceritate,
& ualidos robusti qualitate corporis æstimamus. Quid etiam sibi uult quod ait: Nidos
facies in arca, nequaquam silendum uidetur. Naturaliter enim dictū arbitror, eo quòd
omne corpus nostrum attextū est sicut nidus, ut spiritus uitalis omnes partes uiscerum
penetret, atq; de principali nostro fundat se per artus singulos. Nidi quidā sunt oculi no
stri, quibus se uisus inseruit. Nidi sunt nostrarum sinus aurium, per quos auditus se infun
dit, & uelut in foueam altam deijcit. Nidus est narium, qui ad se odorem attrahit. Nidus
est quartus maior cæteris, hiatus oris, in quo nutrit donec adolescat sapor: & unde uox
euolat, in quo latet lingua, quæ uelut organum uocis sonos eius artifici suauitate modu
latur. Et cū sit ipsa irrationabilis, rationabilem uocem exprimit. Nidus est hemicraneū.
Nidus est membrana illa quæ cerebrū fouet, & intra cohibet. Nidi sunt uiscera pulmo-
nis & cordis. Spiritus quidem nostri, hoc est eius quem carpimus, & quo alimur in hac
uita, nidus est pulmo: sanguinis autem & spiritus nidus est cor. Duo sunt enim eius ute-
ri. Vnus quo sanguinem uelut quodam sinu suscipit, & transfundit in uenas: alter quo ri
gatus ex illo superiori deducit in arterias iugi meatu. Ossa quoq; ualidiora nidos habēt.
Sunt enim intus cauata, in quibusdam foraminibus est medulla. In uisceribus ipsis mol-
lioribus nidi cupiditatis aut doloris sunt. Et alia si quis cōsideret, etiam plures nidos in-
ueniet in hac fabrica humani corporis. Vnde puto & illum in Psalmo non solum mysti-
cè, sed etiam naturaliter dixisse: Etenim passer inuenit sibi domum, & turtur nidum ubi *Psalm. 83*
reponat pullos suos. Est enim iam in hoc corpore nidus pudicitiæ, in quo erat nidus ir-
rationabilis cōcupiscentiæ. Sed ubi ante partus deformes nutriebat libido, ibi nunc de-
coræ castitatis adolescit hęreditas. Illinies, inquit, eam bitumine. Ex multis ossibus, ner- *Genes. 6*

uiscꝫ, & cæteris alijs constat humanum corpus. Et foris igitur & intus apta cōpage connexum sibi adhæret, & habitudine propria, quàm ἁφὼ Græci dicunt, tenetur, ut intus clausus spiritus qui infunditur, uel spiritalis substantia quæ intus operatur, ueluti geminis constricta uinculis non euagetur: sed ad unitatem aptam & cōtinentem connexionemꝗ ualidam cohibetur. Ideo bitumine constringi arca iubetur: est enim bitumen uehementis ad constringendum naturæ. Vnde Græcè dicitur νάφθα, παρὰ τοῦ συνάπτειν, quod disiuncta connectat, nexuꝗ constringat indissolubili, ita ut naturali unitate sibi credas conuenire. Ob hanc causam intus & foris bitumine arca constringitur, ne connexio illa facile rumpatur.

De comparatione arcæ Noe ad arcam fœderis, quo ad materiam ligni, glutini, & cōmotionis. Quomodo etiam longitudo & altitudo arcæ singulos humani corporis sensus denotent ad usum aliquem esse compositos. Caput VII

Libi autem, hoc est in Exodo, etiam deauratur foris & intus arca illa, quæ
A in sanctis est mūdi intelligibilis imitatrix imago. Sicut enim preciosius au-
Exod. 25 rum bitumine, ita illa quæ in sanctis est arca, quàm ista pręstantior. Deniꝗ hic simpliciter ligna posuit, ibi autem ligna quidem, sed imputribilia cōprehendit, declarans merita sanctorum. Addidit etiam illic supportatoria immobilia esse, quod sanctorum statio stabilis & firma sit: quia uitę probabilis tramitē uirtutis ductu secuti sunt, corruptelæ declinantes cōsortia. Hæc autem arca, utpote in diluuio huc atꝗ illuc motu impellebatur incerto, eo quòd peccatorū status mobilis sit, & uitæ eorū quodā redundantium passionū diluuio corruptioni obnoxię errore inconstanti uagentur. Nec illud
Genes. 6 prætereundū, quòd cum dixisset: Et facies arcam trecentorum cubitorū longitudine, & quinquaginta cubitorū latitudine: & triginta cubitorum altitudine: addidit colligens: Facies arcam, & in cubito cōsummabis eam à summo: ut reliquo corpori mensuræ sibi cōuenientis ad gratiam decorè quadret caput hominis, tanquā regale arcæ adiungeret: ex quo cū sensus omnes ad cęteras partes corporis trāsfunderentur, tum maxime oculi, uelut spectatores & custodes, naturæ appositi prouidentia, prope totū orbis nostri statum desuper contuerentur. Ipsaꝗ mens illic locata secundum plurimorum sententiā, &
Eccl. 2 maximè Salomonis, qui ait: Oculi sapientis in capite eius: quasi in aula imperiali uirtutum consiliū sibi contrahat, quo stipata comitatu & ipsa munitior sit, & tanquā ex edito quodā tuendi totius corporis regnum impertiat, respōsa proferre, per quem possimus nosipsos non solum retro respicere, nec solū quod ante pedes est uidere, sed etiam cœli ipsius secreta profundo obtutu sapientiæ spectare. Ibi igitur summa nostræ salutis, ubi gratia. Inde custodia, inde etiam pulchritudo corpori toto acquiritur, quæ primum in uultu uernat. Decet enim præstantiorem esse aulæ regalis nitorem, in qua sicut usus maior, ita splendor est. Nanꝗ si spectes, singula quę in hominis forma ad usum aliquē composita uidentur, ut uisus ad uidendum, aures ad audiendum, nares ad odorandum, os ad loquendum: ita usus ministrant, ut præstant decorem. Quàm deformes sunt uultus cæcorum? Et quid mirum si uultus hominis absꝗ oculis deformis est, quando ipsum cœlū sine sole non habet suum decorem? Tristes sine sole dies ducimus, noctes sine luna non placent. ipsi enim sunt quidā mundi oculi. Detrahe stellarum lumina, & quædam est in cœlo ipso cæcitatis deformitas. Pili ipsi qui orbem oculorū prętexunt, & uelut quādam aciem prętendunt, ne sorde aliqua uel pulueris caligine pupilla lędatur: & ipsi excipiūt si quid fuerit illatum quod oculū possit lædere: si lippitudine intercidant, dedecet: si palpebra cōtractior fuerit: si radantur supercilia, quæ præciosorum monilium specie uelut intexta gemmis refulgent. Aurium quoꝗ ut necessarius usus, ita decora species: quas si quis truncauerit, toto uultui infert deformitatem. In quibus ita laborauit os suum natura, ut ipsi anfractus cauernarum mira prudentia sinuati, plurimum utilitatis afferant, ne repente feriat secreta capitis sonus. Deniꝗ sæpe multos improuiso clangore cōsternari uidemus, & attonitos, aut uocis alicuius, aut tumultus sono expauescere. Sordes ipsæ quæ inter eosdem gignuntur anfractus, uelut quodam glutino auditum ligant. Simul si uehementior pulsus fuerit alicuius sonus, infringitur ac retardatur, ut pręnunciatus potius mulceat, quàm improuisus interna concutiat. Vermiculi quoꝗ (si autem penetrare tentauerint) quodam sordium uisco tenentur. Nares simæ contra naturam uidentur:

iam si

iam si incisæ fuerint, quomodo potest uita subsistere sublato spirandi meatu? Quemadmodum pecudis magis facies, quàm uultus hominis æstimatur. Capilli capitis quàm grato amictu caput uestiunt, uelut quidā aulæ regiæ stipatores, ne cerebrum aura lædat, aut imber feriat, aut sol adurat. Quos ita tamen dedit natura, ut pro sexu aut prolixiores placeant, aut recisi, & pro ætate, aut plerunq; pro tēporis & anni qualitate. In senibus grata canicies, in pueris prodigiosa: æstate delectat pressius, hyeme indulgentius: mulieribus ornamento est coma, dedecori est uiris. Deniq; Apostolus euidentius expressit hoc dicens: Nā ipsa natura docet uos quod uir quidē si comā nutriat, ignominia est illi: mulier uero si capillos habeat, gloria est illi. Quid de ipsa tegia loquar, per quā aulici sermones prodeunt, quidā mentis nostræ indices, animiq; internuncij? Quid de ipso dentiū ordine, qui cū suo opere toti quidē corpori uires ministrēt, tum etiā modulatores sunt uocis ipsius? De quibus si quid sic ceciderit, uox claudicat. Hæc de capite prolixius diximus, quia oportuit sensus omnes in summo locari, unde omnia per reliquas partes officia di uiderentur. Capiti autē nostro à tergo ceruix proxima, dextera læuaq; brachia sunt, quæ arcem imperialem tanquā fida tuētur custodia. Deniq; hæc in nobis ualidiora, quæ propiora capiti, hæc præstantiora. Pectus quoq; uelut quoddam sacrarium sapientiæ, & stomachus uelut quidam testis (ut medici aiunt) & conscius secretorū capitis, cōpassionisq; consors, cui sua omnia uel salubria uel aduersa transfundat. Latera, naticæ, fœmora, & crura, mensuræ latitudinem ipsa specie significant, pedumq; gressus. Qui etsi exiliores uidentur, fiunt tamen latiores cum incedimus. 1. Corint. 11.

Quid significet ostium ex aduerso in arca factum. Et quemadmodum qui retro erant, priores facti sint. Caput VIII

Pulchre autem addidit: Ostium ex aduerso facies.] Eam partem declarans corporis, per quam cibos egerere consueuimus: ut quæ putamus ignobiliora esse corporis, his honorem abundantiorē circundaret. Quod multo gratius scriptura expressit, quàm Socrates in libro Platonis dixisse legitur. Nam istud in Moysi scriptis siue ipse Socrates, siue Plato, qui in Aegypto fuit, potuerit uel legere, uel ab alijs percipere qui legerant: decoro motus inuento, ostium sibi apertum putauit, ut operatoris nostri consilium prædicaret, laudans, eo quòd id potissimum decori cōuenerit, ut ductus quosdam uel exitus cuniculorum nostrorū à tergo auerteret, ne in purgationibus uentris conspectus noster offenderetur. At uero Apostolus: Quæ uidentur, inquit, membra corporis infirmiora, necessaria sunt: uno ac simplici uerbo descriptiones philosophiæ supergressus: & quæ putamus ignobiliora esse membra corporis, his honorem abundantiorem circūdamus: & quæ inhonesta sunt nostra, honestatem abūdantiorem habent. Sobrietatis enim nostræ & temperantiæ indicium præcipue illic cognoscitur. Helluones enim aut distenduntur cruditate usq; ad periculū, aut plerunq; soluuntur uisceribus exinanitis. Quod pulchre etiam ad ecclesiæ membra Apostolus retulit. Quæ enim inhonesta sunt nostra ac superflua, nisi luxuria, nisi lasciuia? Quibus si quis iuuentæ irretitus tempore, cum ad maturiorem ætatem processerit, ueniat ad baptismū, renunciet superioribus, moresq; priores exuat, peccata deponat, consepeliatur cū domino Iesu Christo, crucifigatur ei mundus, & ipse mundo: nónne is peccatorum remissione donatus, abundantiorem honestatem, quàm ille catechumenus, cuius uita innocentior, habere æstimatur? Et ut Apostoli ipsius exemplo utamur, Iudæus erat, persecutor erat: uocatus ad gratiam Christi, cœpit esse Apostolus. Et quia plus ei dimissum est, plus cœpit diligere, abundantius cæteris Apostolis laborare: uas electionis factus, doctor Gentium missus. Nonne etiam Apostolorum ipsorum plurimis uberiorem & honestiorem consecutus est gloriā, qui ante & inhonestus & ingloriosus fuit, cū persequeretur ecclesiam Dei? Pauper iste debilis, in ecclesia te redemit suis uotis. Et (ut maiora aperiamus mysteria) quid tam ignobile quàm gētilis populus? Pauper, utpote qui nulla haberet eloquia Dei, debilis & utroq; pede claudus, qui nec in legem, nec in Euangelium credidisset: uocatus tamen credidit ei, baptizatus accepit gratiā. Itaq; quia plus ei dimissum est, plus diligit. Remansit Iudæorū populus, licet uno pede claudus: quanquā & in ipsa lege claudicet. Itaq; ille qui gloriosissimus habebatur, amisit omnia, mirabilem cōsiliarium, & prudentem architectū, & sapientem auditorem. Iste qui immobilis erat, Gen. 6 1. Corint. 12 Luc. 7

exire in uulgus libidinem: & per rationabilem mentem poteris etiã irrationabilia tua, & immunda peccata ab omni periculo diluuij liberare.

De tribus causis ob quas muta animantia, quę peccandi sensum non habent, per diluuium subiecta sint pœnæ, cum altiori mystica quadam interpretatione. Cap. X

O Mnia, inquit, quæ sunt in terra, morientur. Quid itaq; muta deliquerant animãtia, quia subiecta sunt pœnæ, quę peccandi sensum nõ habent? Sed quemadmodum in bello cum Imperator ab hoste occiditur, cõmoritur eius exercitus, atq; omnis cõminuitur uirtus militaris: sic non discrepare à iustitia uisum est, cum interiret homo, cui regalem quandam dominus Deus in omne animantiũ genus potestatem dedit, ut omnibus uolatilibus, feris, bestijs imperiali pręesset authoritate, quòd etiã pecudes, & quęcunq; erant irrationabilia, cõmorerentur animalia. Deniq; si quando est pestilentia, corrupto cœli tractu, prius ea quæ sunt irrationabilia, lues dira contaminat, & maxime canes, equos, boues: atq; ea inficit, quæ cum hominibus conuersari uidentur. Sic morbi uis genus humanum implicat. Hæc igitur prima causa, ut arbitror, iustæ assertionis. Secunda illa, quia nemo accusat naturam cur reliqua corporis nostri membra moriantur solo capite sublato, cum multos uideamus amputatis manibus & pedibus superuiuere. Sed non eadem cæterorum membrorum est prærogatiua, quæ capitis. Ideoq; absciſſo eo, unde sensus nostri in reliquum corpus prodeunt, moriuntur etiam omnia membra: nec in eo, aut operatoris prouidentia deseritur, aut substantia humana redarguitur. Similiter ergo nemo nũc arguat, quia caput & principale quoddam cæterorum animalium homo est: quo moriente non debet mirum uideri, si cætera moriantur animalia. Tertium illud est, quia rationis expertia nõ propter se, sed propter hominem generata sunt animalia: hominis enim causa, esse præcepta sunt, ut eorum subiectione, humana præstaret conditio. Deniq; gratiæ hominis attribuit Propheta dicens: Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues uniuersas, insuper & pecora cãpi, uolucres cœli, & pisces maris: quia propter ipsum illa omnia: alia propter utilitatem: alia delectationis gratia, alia uoluptatis. Consequens ergo erat, ut cùm deleretur homo à facie terræ, propter quem facta sunt, etiam ipsa pari delerentur occasu. Hęc secũdum simplicem lectionis expositionem. Altior autem & profundior interpretatio illud attexit, quod ubi anima mole passionum curuatur graui, & quasi diuersarum cupiditatum mergitur æstu, terrenæ omnes cogitationes & concupiscentiæ in præceps ruunt: quia peccator unusquisq; quo grauiora flagitia cõmiserit, eo fit insolentior. Nanq; usu atq; exercitatione improbitas augetur, & impunitate nutritur audacia. Recedit itaq; ab omni respectu honestatis, & in eo terrena omnia moriũtur letalis peccati acerbitate, quę uera perpetua morte peccatorem deleat. Nemo enim grauius moritur, quàm qui peccato uiuit. Moriuntur in eo actiones singulæ, moritur uisus, qui peccatũ annunciat: qui mulieri fallaci intẽdit: qui capitͬ alieni uultus decore: quem oculi meretricis ligauerint: quem aspectus illaqueauerit fornicariæ. An non uidetur mori, qui sibi libidinis telum impresserit, qui spontaneus in foueã mortis irruerit? Moritur & auditus, cum infert crimina: cũ solicitantis adulteri sermonem annũciat: cum inserit animis uerba meretricis, quę seducit iuuenem multo blandimento sermonis; laqueis autem labiorum suorum illigat eũ. Moritur ex silentio, si nõ confiteatur Deo. Moritur multiloquio, quia scriptum est: Ex multiloquio non effugies peccatũ. moritur per iracundiam, cum prætergreditur mensuram ultionis. Omnis nanq; postremo sensus moritur, si minister sit iniquitatis.

Genes. 7

Psalm. 8

Prouerb. 10

Quod absumptis omnibus terrenis diluuio, solus iustus se & domum suam seruet. Et quàm pulchre iuxta mysticam interpretationem dominus ad Noe dixerit: Quia uidi te iustum in generatione ista. Caput XI

E T ideo quia terrena omnia moriuntur diluuio, solus autem iustus in æternum manet, ad ipsum dicitur: Statuã testamẽtum meum ad te: quia ipse diuinæ est hæres gratiæ, ipse cœlestis possessor hęreditatis, beatissimorũ consors bonorũ. Et homines quidem cum moriuntur, patrimonium suum testamento trãscribere solent: nec cedit hæreditas donec uiuit testator. Deus autem cũ sit sempiternus, transfundit iustis diuinę hęreditatem substantię: & ipse nõ indigens, donat sua sine ullo donationis dispendio, quem nõ grauant suorũ consortes bonorum, magisq; fruitur eo,

Genes. 6

Hebr. 8

1. Corint. 8 quo nos utimur. Denique dominus Iesus pauper factus est, cũ diues esset, ut illius inopia ditaremur. Qui testamentum utrunque suo cõsummauit sanguine, ut nos uitæ suæ cohæredes, & mortis faceret hæredes: quo & uitę haberemus cõsortium, & mortis beneficiũ. Multum autem tribuit iusto dicendo: Statuã testamentum meum ad te, eo quòd rationabilis ipse uir, sit testamentũ Dei. Ipse est enim hæreditas, ipse possessio, in quo uirtus diuini testamenti est, in quo fructus iudicij, in quo hæreditas promissionis, de quo Da-
Psalm. 126 uid dicit: Ecce hæreditas domini, filij merces, fructus uentris. Sed iam salua expositione
Genes. 7 profundioris mysterij, ad reliqua pergamus. Intra, inquit, tu, & omnis domus tua in arcam, quia te uidi iustũ in generatione ista. Manifeste fides propheticæ sententiæ etiã hoc adstruitur loco: quia stultus sibi soli stultus est, sapiens autem sibi & plurimis sapit. Itaque Noe iusti merito etiã domus eius in diluuio seruatur: sic in mari nauigantes, & in bello exercitus, si illis nõ desit gubernatoris peritia, istis imperatoris prudentia, à periculo tuti sunt aliena ope. Sed quia boni imperatoris bonus exercitus, ideo etiã laudem iusti in eo intelligimus nõ prę teriri, qui talem instituit domum suã, ut uirtutis fulgeret consortio. Meritoque inuenit salutẽ cognatio: nec repugnat, quia postea aut filius aut uxor offendit. Dormiebat iustus, cũ erraret filius. Fœmina quoque, utpote sexus fragilioris, mole periculi turbata, quę totũ orbẽ diuino incendio perire crederet, quid miraris si uirũ nõ potuit sequi, cũ ipse iustus ab angelis monitus uix euaserit? Quid autem mirũ si homini obrepit error, aut se relaxat intẽtio? Argue ergo quia & iustus inebriatus est. Sed hæc loco suo reseruanda arbitror: nunc quod superest, cõsideremus. Pulchre enim dixit: Quia uidi te iustũ in generatione ista. Multi hominibus iusti uidenẽ, pauci Deo: aliter hominibus, aliter Deo. Hominibus secundũ uitę speciem, Deo secundũ puritatẽ animi, uirtu-
1. Reg. 16 tis ueritatẽ. Homines quæ foris sunt probãt: Deus quę intus, examinat. Perpense autem addidit, In generatione ista, ut neque superiores condemnaret, neque posteriores excluderet, recteque diluuiũ factũ adstrueret in interitu generationis eius, quæ nõ haberet cõsortiũ ęquitatis. Hæc secundũ literã. Altior aũt sensus prouocat nos ut hoc putemus uigorem mentis in anima esse, & animã in corpore, quod paterfamiliàs in domo sua. Quod enim in anima mens, hoc anima in corpore. Si mens tuta est, tuta est domus, tuta est anima: si anima incolumis, incolumis caro. Mẽs enim sobria passiones omnes cohibet, sensus gubernat, sermonem regit. Ideoque bene dicit dominus iusto: Intra tu, hoc est, intra teipsum, intra tuã mentem, in tuæ animę principale, ibi salus est, ibi gubernaculũ, foris diluuium, foris periculũ. Si autem intus fueris, & foris tutus es: quia ubi mens sui arbitra est, bonæ sunt cogitationes, bonæ sunt executiones. Si enim nihil uitij mentẽ obũbret, syncerę cogitationes sunt. Si studio sit castitas, cordi sit temperantia, nulla inardescit flãma libidinis, nulla ulcera proserpunt ægritudinis. Sobrietas enim mentis, medicina est corporis.

Qua ratione de iumentis mũdis septem & septem, masculus & fœmina iubeantur in arcam induci: de immundis autem duo & duo, secundum naturalem atque moralem expositionem. Caput XII

Genes. 7 NVnc consideremus qua ratione induci in arcam iubet à iumentis mundis septem & septem, masculum & fœminã: ab immundis autem duo & duo, ut nutriatur semen in omnem terrã. Et, ut ego arbitror, inire mundam asserit hebdomadam, quia mundus & sacer septimus numerus. Nulli enim miscetur, nec ab alio generatur. Ideoque uirgo dicitur, quia nihil ex se generat. Meritoque tanquã materni exors, immunisque partus muliebris copulæ, etsi hebdomas fœmineo nuncupetur no-
Exod. 34 mine, uirilis habet sanctificationis gratiã. Omnis enim masculus adaperiens uuluã, san-
Esaie 66 ctus domino uocabitur. Et in propheta habes: Effudit, & peperit masculum, id est sanctum. Secundus autem numerus non est plenus, quia diuisus. Quod autem non est plenum, uacuum habetur. Septimus autem numerus plenus, quia hebdomas ut decas: & similis illius primi, quia facta est ad similitudinem illius, qui est semper, à quo profluũt, & mouentur quæ sunt in omni genere uirtutes. Hæc naturalia. De moralibus autem ut dicamus, non est dubium quin rationabile animæ nostræ in quinque sensus diuidatur, & uocem & generatoriũ, quę natura uidentur esse fœminea, quia sensus nostri in materialia & secularia cito repunt. Vnde claret eos molliores naturæ habere substantiã. Sed eru dito & industrio uiro munda omnia, quia sapientia exercitati uiri & uirtus, firmamentum his

tum his uirili transfundit iudicio. Ergo prudentis & propositum gubernantis est, infirmioris sexus qualitatem in fortiorem substantiam transferre. Valida enim sapientis & fixa sententia est: non mutabilis, ut stulti & insipientis, qui consilio nutat incerto: ut improbi, qui non quod uerũ & iustum sit eligit, sed quod sibi cõmodum uelit, scindit à uero, secernit à iusto. Iustitia enim singulare est bonum, per seipsam suo tãti spectatur precio. Iniquitas uerò uelut diuidua parit, nunc odio inflexa, nunc quęstu ea quæ sunt diuidenda confundit. Stultus enim ut luna mutatur: & uersicolor, aut humorum uarietate difformis, animam suam in leprosi corporis speciem turpi contagione cõmaculat, salubres cogitationes noxijs sępe permiscens. Sed fortasse quia munda & immunda induci in arcam præcepit carnis animantia, iure mouere possit, quia dixi honestis disceptationibus indecoras non esse miscendas. Nec ego abnuo irrationabilium quidem, mundorum tamen motuum aliqua esse semina & quasi principia in anima nostra, & eorum qui mundi non sint. Natura enim hominis contrariorum capax est, ut & malitię in ea sit uis, & uirtutis ingressus, meritoq; in principio libri huius, qui est Genesis, per arboris speciem in paradisi medio, legisti boni & mali scientiam. De quo ligno scientię boni & mali pręceptum est non esse gustandum, eo quòd mens nostra, in qua est cognitio & disciplina, boni & mali recipit notionem. Itaq; naturæ opifex, sicut ad propagãdum, uel etiã reparandum genus animantia reseruauit, ut uniuersæ terræ animantium semine replerentur: ita etiam corporis nostri terrenam substantiam uacuam non putauit passionum huiusmodi tanquam immundorum animalium relinquendam, quæ cum delicijs & luxurie tanquam uice diluuij ingurgitatur, memoratis fluctuat passionibus. Vbi autem sobrietate & continentia unusquisq; inundantium uacuauerit diluuium passionum, & quandam animæ retexit siccitatem, uiuificare incipit suum corpus, & animę puritatem, cui regnum sapientia est. Eccl. 27

Qua de causa postquam ingressus est Noe in arcam, post septem dies diluuium factum fuerit. Quare etiam cum satis fuisset dixisse diluuiũ fuisse quadraginta diebus, adiecerit, & quadraginta noctibus: & qua ratione quadraginta diebus durauerit. Quid prętereа sibi uelit quod inquit dominus: Et delebo omnem resurrectionem carnis à facie terræ. Quid postremo quod dicitur: Et fecit omnia Noe quæ mandauit ei dominus Deus. Caput XIII

Llud quoq; studio est quærere, quæ causa est cur postquam ingressus est Genes. 7
1 Noe in arcam, & induxit animantia, post septem dies diluuium factum sit. Non enim ociosum uidetur quod haud plures aut pauciores interpositi sint dies, sed tot quot in constitutione mundi fuerunt. Sex enim diebus factus est mundus, septimo die requieuit Deus ab operibus suis. Quo declarauit indicio, ipsum se esse authorem mundi, atq; diluuij. Mundum propter bonitatem suam condidit, diluuium fecit nostrorum merito delictorũ. Admoniti sunt igitur homines uel ex numero dierum quibus mundus est conditus, quod conditorem suum nõ lachrymis solum & prætatione, sed correctione morum recõciliare debuerant. Ergo spatium dedit ad pœnitentiam dominus, magis uolens ignoscere, quàm punire, ut imminentis diluuij terrore suspensos, ad ueniam cogeret postulandam: quo dum periculum futuræ mortis horrescũt, impietati atq; iniustitię renunciarent. Secundũ est, ut hinc quoq; domini supra modum clementiam misericordis colligamus: quia multorum annorum offensionem à cõstitutione mundi, in finem usq; cõtractam, paucis diebus, si pœnituisset eos, uoluit relaxare. Est enim Deus peccati immemor, uirtutis remunerator, sicut ipse ait in propheta: Ego sum, Esaie 43
ego sum qui deleo iniquitates, & memor non ero: tu autem memor esto, & iudicemur: dic iniquitates tuas, ut iustificeris. Cum enim aduerterit uerã animæ refusam esse uirtutem, tantum ei honoris attribuit, ut non solũ ueniam superiorum indulgeat peccatorũ, uerumetiã gratiã & iustificationes impertiat. Expectauit ergo & septimo die ipso quo ab operatione requieuit, ut si uenia posceretur, sequereť correctio, & ab indignatione requiesceret. Illud quoq; curæ fuit nõ prętermittere, eo quòd diluuiũ factũ dixerit quadraginta diebus, & addiderit, quadraginta noctibus. Scimus enim diẽ dici, quẽ sol terras illuminãs signat: noctem, quam circũfusæ tenebræ à diei claritate disterminãt: & plerunq; à nobis ita diem significari, ut noctem nõ cõprehendamus, plerunq; ut cõplecta-

mur. Significantes enim mensem triginta dierum, significamus & noctes. Vnde cum satis fuisset Moysi dixisse diluuium fuisse quadraginta diebus, cur addiderit quadraginta noctibus, quæritur. Et aliqui ita acceperūt qui ante nos fuerūt, ut & uirorum & mulierum factus interitus demonstraretur: diem ad uirum referentes, qui sit purior, similis lucis: noctem ad mulierem, quæ uiro dormiente creata describitur, simul quia uir prior quasi author, qui uirtutem moueat mulieris, atq; in partus excitet: actu ille clarior publico, ista obscurior, tanquā domesticis clausa parietibus, & nocti proxima, secundo orta loco, & creationis suæ formata iam costæ uiri debens gratiam: superiori quoq; potioris obnoxia priuilegio, & pariendi usu materialibus cōparanda. Consonans in utroq; numerus periculi, quia peccata etiam consonantia: meritoq; nō distant spatia temporum, quia non distant merita delictorū. Non mediocriter etiam scrutantur pleriq; qua ratione quadraginta dies diluuium fuerit. Et possumus dicere materialem numerum tristioribus, hoc est delendæ creaturæ deputatū: hebdomadā autem constitutioni totius mundi, hoc est lætioribus: Sed fortasse referatur, quid quod etiam lex quadraginta diebus lata est, tot dies obseruauit Moyses in monte Sina, & demoratus est, cum præscripta legis acciperet. Recte ergo eodem numero declinandorum peccatorū pręcepta tribuuntur, quo pœnæ culpa est persoluta, ut cognoscamus quod de eodem uitæ tēpore debeat ex correctione laus cōparari, quo potest punienda culpa cōmitti. Vnde nunc iam nō pœnæ præscripti sunt dies quadraginta, sed uitæ, ut hoc numero ieiunijs & orationibus crebrioribus nostrorum leuemus supplicia peccatorū, atq; ad decreta legis intenti, deuotione ac fide nostrum corrigamus errorem. Itaq; per domini resurrectionem quadragesimus dies iam non habetur nouissimus, sed primus: atq; inde uita numeratur, ubi ante mortis numerus ad cōsummationem mundi & humani generis excidium computabatur. Et delebo, inquit dominus, omnem resurrectionem carnis à facie terræ. O cœlestiū pulchritudo uerborū, si quis se decoro intellectu piæ mētis examinet. Indignatur Deus peccatis nostris, sed nō obliuiscitur pietatis. Minatur supplicium, sed non permittit excidium. Moderatur uindictā, reuocat seueritatem. Deleturum se dicit omnem carnem, nō à terra, sed à facie terrę. Florem decutit, radicem seruat: finit ut in profundo substātiæ uirtus maneat humanæ, quę in superficie laboret, intus passibilis perseueret, immunisq; noxæ ad eorum substitutionem qui non sunt reatu obnoxij, reseruetur. Pulchre autem posuit: Delebo, tanquam literarum apices, qui delentur sine fraude librorū, & sine imminutione tabularum. Atramentum deletur: sed lignum manet. Delentur elementa, ut scribantur plerunq; meliora. Atramentū tollitur, substantia non exterminatur. Delebo, inquit, corruptelā carnis ut scribam incorruptionem. Delebo resurrectionem carnis à facie terræ, ut scribam in cœlestibus resurgentes. Delebo de libro terræ, ut scribam in libro uitæ. Deleantur domine meus, domine deleantur cito elementa ferri, ut scribantur clementa Christi. Aboleatur resurrectio terrena, ut cœlestis gratia redūdet. Veni Moyses, præpara gremium, legem accipe, suscipe apices, quos iam misericordia diuina non deleat. Suscipe tabulas quas dominus statuat in æternum. Vtinam ipse non frangas. Et ipsas mihi mea culpa sustulerat, nisi dominus reddidisset. Iure quidem Moyses indignatus est, ne haberent diuina priuilegia, qui nō deferrent obsequia. Sed puto quòd nō mihi eas, sed Iudæis fregeris. Fregisti Iudęis, recepisti mihi. Fractę sunt priores, ut posteriores manerent. Fregisti eas in pectoribus Iudæorū. Quid enim proderat ut tabulas tenerent, quarum scripta tenere non possent? Ecce secundas tabulas dicunt se tenere, sed nō tenent. Dicunt se legere diuina elementa, sed non legunt. Digito Dei scriptas esse tabulas Moyses dicit: illi digitum Dei non legunt, ferrū legunt. Atramentum uident, spiritū Dei non uident. Sed ecclesia nescit atramentum, spiritū nouit. Ideoq; Paulus nouit scribere, nō atramento, sed spiritu Dei uiui. O sacrilegum ineptum populum Iudęorū. Homo spiritu Dei scribit, & homo sub lege nutritus, & illi uolunt Deum atramento scripsisse, non spiritu. Ergo, ut ad superiora redeamus, delet Deus resurrectionē carnis, tanquam apicū scriptionem: quo declaratur quod superfluam hominum natiuitatem propter impietatem eius deleuit specie literarū: substantiā autem & cōuersationem generis seruare humani uoluit perpetuitate tabularū, ut ex ea semen reliquū pullularet. Cui sententiæ conuenire etiam illud uidetur quod ait: Delebo, inquit, omnem resurrectionem

Marginalia: Genes. 7 (beside "tur. Et delebo, inquit dominus"); Deuter. 9 (beside "las Moyses dicit")

carnis. Resurrectioni autem cōmuni usu naturæ contraria uidetur esse purgatio, quia purgatione rescinditur & reprimitur resurrectionis luxuria. Omne tamen quod purgatur, speciem amittit: substantiam suā seruat, atq; meliorat. Repressit igitur dominus purgatione diluuij corporeum usum, conuersationemq; generationis eius quæ degenerauerat à decore naturæ, & accepti muneris ueriustate. Hæc secundum literam. Quod autem ad altiorem pertinet sensum, diluuij species typus est purgationis animæ nostræ. Itaq; cum mens nostra se à corporalibus mundi huius illecebris, quibus ante delectabatur abluerit: bonis quoq; cogitationibus ueteris colluuiem cupiditatis absterget, tanquam purioribus absorbens aquis turbidorum prius amaritudinem fluentorum. Et fecit, inquit, omnia Noe quæ mandauit ei dominus Deus. Iustus mandata accipit, seruus imperia. Hic amici censetur loco, qui fecerit quęcunq; exequenda susceperit: ille qui nutat obsequijs, oneri seruitutis addicitur. Deniq; & dominus Iesus dicit in Euāgelio: Vos amici mei estis, si feceritis quæ præcipio uobis. Iam non dicam uos seruos. Mandatur ergo ut amico, mandatur ut ei qui ualida charitate, sobrio consilio ea quæ mandata sunt exequatur. Nec fefellit dominū iudicium suum, impleuit iustus uniuersa, nō partem, sed uniuersa quæ mādata sunt ei: & ideo scripturæ diuinæ accepit testimonium. Nec superfluum putes, quia simul posuit Dominum & Deum. Nam & Deus in domino, & dominus in Deo, sed ut patris & filij intelligas cōmune præceptum. Aliqui tamen ante nos sic interpretati sunt, eo quòd Dominum & Deum dicendo hoc loco, & uindicaturi & ignoscituri geminam expresserit potestatem. Et quia hic uindicat prius in peccatores, ideo ante Dominum dixerit: quoniam uerò postea, ut iusti seminariū propagaretur, indulget, ideo Deum postea nominauerit. Deniq; facturus mundū, Deus dicitur. In principio fecit Deus cœlum & terram. Et dixit Deus: Fiat lux.

Gene. 7 *Ioann. 15* *Gene. 1*

Qualiter sit considerandū quòd sexcentesimo anno Noe, uicesima & septima mensis factum sit diluuiū. Et quemadmodū omnes fontes rupti dicant, ac cataractæ cœli apertę tam secundū literalem, quàm etiā altiorē intellectū. Caput XIIII

Gene. 7

Sit etiam illa non perfunctoria cōsideratio, quod sexcentesimo anno Noe, uicesima & septima mensis sit diluuiū. Secundum mensem uerni esse temporis non ambigitur, quando augentur nascentia, ager parturit, terrarum pariter atq; animātium fœtura se fundit. Tunc ergo fecit diluuium, quādo dolor eorum maior foret qui in sua abundantia puniebantur, tunc ultio terribilior, tanquam dicentis Dei: Ecce omnia secundū liberalitatis diuinæ prouidentiæ gratiam diues natura generauit, omnia in usum hominū germinauit terra fœcundior, segetes spectantur, tritico & hordeo campi replentur, comæ arborū uenturi fructus floribus uestiuntur: nō deest terra obsequijs suis, nō bestiæ desunt muneribus suis, quæ solennes soluuntur in partus, ut homini nihil desit: homo solus partubus suis deest, nescit authorem suū, à quo ei omnia ministrantur, negligit cōditorem. Despicit homo remuneratorem suum, cū Deus opus suum nō despexerit. Pereāt cum homine omnia, propter quem nata sunt omnia. In suis diuitijs consumatur homo, cum sua dote moriatur. Nihil ante hominem terra deliquerat, nullis errauit in fructibus: in homine solo se degenerasse cognoscit, spinas & tribulos pro fructibus ferens. Quod solum munus admirabile est, principale mentis interijt. Cur igitur omnia illa seruantur? Ideo non post collectos fructus infunditur aqua, ne beneficium magis, quàm diluuium terra sentiret. Deniq; uerno apud Aegyptios tempore, sed mense diuerso, Nilus exundat, ut iaciendis seminibus terra mollescat, & blādiore sinu, clementiore gremio semina missa suscipiātur. Quod autem sexcentesimo Noe anno sit diluuium illud, uidetur ostendere quia sexto die Adam creatus est. Idem numerus est par, & in authore & in reparatore seruatur, quia fons sexagesimi & sexcentesimi, sextus est numerus. Idem autem & primus & septimus mensis dicitur. Sed magis primum obseruare debemus, quòd post diluuium uerno tempore colendorum cura reparetur agrorum, & placidi atq; uberis soli incipiat fœtura procedere. Quo significatur nunquam Deum eo numero uel tempore interitum hominum fuisse facturum, quo fecit exordium, nisi immanibus delictis esset offensus. Simul ueniam temporis & numeri ratio promittit, quod etiam iratus admoneatur tam præcedentibus causis beneficiorum suorum, ut non penitus deleat eorum substantiam, quos ipse donauit. Et rupti sunt *Ibidem*

omnes

omnes fontes abyſſi,& cataractę cœli apertę ſunt. Vim diluuij conuenienter ſcriptura expreſſit,dicens cœlum & terram pariter eſſe cōmota:e quibus elementis conſtat iſtius mundi omne principiũ. Vndiq; ergo influentibus aquarum molibus concluſum genus hominũ purgetur. Hæc ſecundum literam. Quod autem ad altiorem pertinet ſenſum, cœli ſymbolo mens humana ſignificatur:terræ autẽ appellatione corpus & ſenſus. Magna igitur naufragia, quãdo mentis pariter & corporis ſenſuumq; omniũ turbo & procella miſcentur. Diligenter dicta penſemus. Plerunq; fraus mentis & dolus ſuum exercent uenenum:ſed tamen ſobrietas corporis & cōtinentia obumbrãt mentis improbitatem. Frequenter incerto fidei atq; opinionis ſuę mens lubrica eſt,ſed tamen caro delicijs & luxuriæ uacat,ut fragilitas errorem mentis excuſet:ſicut multi ſunt hæreticorum qui prætendere uolunt corporis continentiã,ut aſſertionis ſuæ fidem teſtimonio ſobrię carnis acquirãt:etſi ſenſu lubrici,tamen quo minus turpes,aliquanto excuſabiliores habentur. Cum autem uenena mentis,& cõtagia corporeę obſcœnitatis, ſenſum omnem uiroremq; confundunt, atq; animus incerto lubricus motu, malitiæ fœdus atramento, crudelitatis furore ſuccenſus,etiam corporalibus flagitijs incitatur, auarus quoq; affectus impatiens mediocrium facultatum,luxuriæ cupiditate, effundendiq; libidine præcipitatur in facinus appetendæ ſalutis alienæ:tunc magnum eſt diluuium,omnibus pariter ingruentibus paſſionibus:tunc ſe inſipientia,iniuſtitia,temeritas,improbitas, perfidia,de ſuperiori parte tanquam cataractæ mentis uidentur effundere. Inde erumpunt de corporis fonte terreni libido,temulentia,luxuria, poſtremo diuerſorũ criminũ prolapſiones,quæ penitus & corporis robur & uigorem mentis effœminant.

Cur dominus à foris arcam clauſiſſe dicatur: Et quomodo exundãte aqua arca ferebatur ſuper flumina aquarum,quæ quindecim cubitis ſuper montes excelſos eminebant,iuxta literalem & allegoricam interpretationem. Caput XV

ET clauſit dominus à foris arcam.] Sermo manifeſtus eſt ſecundũ literam. Claudenda fuit arca,& tuto ſepienda munimine,ne eã uaga diluuij fluenta penetrarent. Altioris quoq; ſenſus non incongrua interpretatio, ſi corpus humanum (cui arca hæc quæ deſcribitur,figuratur) ſeptum corio, indicemus à frigore æſtuq; defendi,quod artifex Deus ad omnium membrorũ protectionem naturalibus ueſtiuit exuuijs,& quodam circunfuſo induit operimento, ut neq; frigore congelaſcat,nec æſtiuo calore ſoluatur. Exundauit igitur aqua,& leuauit arcam, & ferebatur ſuper ſummũ aquarum. Non immerito exundauit aqua,quando cœli cataractæ apertæ ſunt,& de terra rupti ſunt fontes aquarũ & flumina. Quod magna emphaſi dictum eſt. Vbi enim eruptio,ibi irreuocabilis effuſio ſit neceſſe eſt. Nec retineri facilis ingentium prolapſio fluentorũ. Manifeſtum eſt igitur quod ſcriptũ eſt. Verum ſi altius ſpectãdum putes,caro noſtra diuerſis agitatur fluctibus,& freti modo fluctuat paſſionibus, quibus huc atq; illuc tanquã ſuper undas moleſtiarum ſuarum nunc fame,nunc ſiti, nunc cupiditate,nunc gaudio,nunc dolore iactatur. Illud quoq; non prætermittendum arbitror,

Geneſ. 7 quia ſcriptura non præterijt,quãtis numero cubitis aqua ſuper terrã fuerit. Quindecim enim cubitis ſuper excelſos montes aquam fuiſſe dixit. Simplex itaq; intellectus patet. Allegoria autẽ quinq; ſenſus cōplectitur,qui ſunt in corpore noſtro uelut excelſi montes,qui hanc carnem paſſionũ obumbrant,& plerunq; incurſantur beſtijs, & exagitantur cõdenſa & opaca eorum. Vnde dominus per nationum credentium fidem ueniens

Cantic. 4 ad eccleſiã ſuam,uenit à Libano,ſicut habent Cãtica canticorũ. Ita enim legimus: Ades huc à Libano ſponſa,ades huc à Libano. Tranſibis & pertrãſibis à principio fidei, à cubilibus leonum,& montibus pardorũ. quod gentiles populi,qui uelut beſtialium paſſionum graues patiebanť incurſus,nũc altitudine fidei,& ſublimitate deuotionis meãt. Per hos igitur montes Chriſtus aduenit,cõprimens Euãgelicis diſputationibus feroces corporis motus,atq; illã altitudinem cordis,& ſe extollentem ſuperbiam obedientia & humilitate ſui deſtruens:meritoq; fructus mãſuetudinis ferre cœperunt, quos ante grauium diluuia paſſionũ ſubruebãt. De numero autem cubitorum ſic quidã ante nos æſtimauerunt,quòd quinq; ſenſus triplicem collectionem habeant, eo quòd uiſus uiſibile uidet,& auditus audibile audit,& odoratus odorabile odoratur, & guſtus guſtabile guſtat,& tactus quod tãgendi ſubſtantię ſubiacet,tãgit. Ideo quinq; ſenſus tripliciter æſtimati

mati sunt, uel secūdum illud: Scribe tibi tripliciter. Ego tamem cōmodius puto illud, ut Prouerb. 22
sensus terreni hominis atq; animalis & spiritalis accipiam, quos illa diluuij fluenta trāscenderint. Merito mortua est omnis caro quę mouebatur. Quod & secundum literā liquet, & proprie ac naturaliter carnis corruptelā indicio procellosę cōmotionis expressit. Cōmotio enim uitiosa non est nisi per affectus corruptionem. Mouet enim uoluptates caro, & ipsa uoluptatibus cōmouetur. Talis autem cōmotio corruptelā creat. Causa autem corruptelæ, cōmotio istius mundi est, per quam anima uniuscuiusq; degenerat. Cùm enim uitiosæ passiones mentem mouent, corruptela generatur: cū excitant studia uirtutū, disciplinæ profectus est. Omnis igitur qui erat in arida, mortuus est. Nec enim poterant nō mori quos tanti diluuij unda dimerserat. Hoc secūdum scriptum seriemq; uerborum. Cæterū si allegoriam quæras, nō dubium est quia exemplum ligni aridioris, quod simul ut lambere cœperit ignis exurit: ita anima nisi diuersarum humescat rore uirtutum, poculo quodā irrigata sapientiæ, & fonte iustitię atq; irriguo castitatis, tanquam arefacta radice uitali, cupiditatum deflagrata incendio, uel profluuio carnis illisa procumbit. Vnde semper epulari debet anima bonorū operum cogitationes, ut prudentię succo inebriata pinguescat, quo nō facile diluuij corporalis cedat iniuriæ, atq; arida incuriæ, siti euirata moriatur. Ideoq; nos admonet dominus à fonte sapientię non recedere, pocula uirtutis haurire, ne quis sole iniquitatis arescat, & procellā persecutionis sustinere non possit. Scriptum est enim: Quod si in humido hoc faciunt, in arido quid fiet? Luc. 23

De euidēti explanatione & allegoria eius quod scribitur: Deleuit Deus omne quod erat super faciem terræ. Quare etiam scriptura dicat: Memor fuit dominus Noe, & bestiarum, & iumentorū: & non fecerit mentionem de mitioribus quæ post hominem sunt, sed ferocioribus. Qualisq; fuerit spiritus quem induxit dominus super terram ut cessarent aquæ. Caput XVI

D Eleuit, inquit, Deus omne quod erat super faciem terræ.] Scripti euidens explanatio. Allegoria autem expositam nobis declarat superbiam, quæ se extollit in hac terrena fragilíq; substantia, & immemor diuinorū, humana despiciens, ipsum arrogantis uiri habitum incessumq; deformat: quales describit Esaias Iudææ filias oculorum micantes nutibus, & alta se ceruice iactantes. Sunt enim huiusmodi erigentes supercilia, inflato corde, elato pectore, ceruice resupina: qui solum quidem uestigijs pedum perstringant, toto autem se librent corpore, & inani suspendant examine: in priora gressu procedāt, ad posteriora uerticem reclinantes: cœlū spectent, terram autem fastidiant, tanquam ceruicis dolore suffixi, ut eam inclinare non possint. Hos igitur deleuit de libro uitæ Deus dicēs: Omnis qui se exaltat, humiliabitur: nec inter merita sanctorum cōmentis adhærere facit cœlestibus. Omnibus igitur qui extra arcam fuerunt interemptis, derelictus est Noe solus in arca cum ijs qui cū ipso erant. Non indiget interpretatione sermo simplicior. Concurrit intellectus cum litera. Altior autem & interior significatio demonstrat iustum uirum amatoremq; sapientiæ, tanquā arborem fructuosam, internecatis quę escam eius solebant arrodere, comam obumbrare, coartare processus ramorum, uelut exortem irrationabilium passionum solum remansisse cum suis. Sui autem sunt, puræ animi disceptationes quæ uirtuti adhęreant. Et bene addidit in arca remansisse, quasi uix credibile amputatis corporalibus passionibus uideretur eum adhuc uersari in corpore: quod licet iam terrenis careret cōtagijs, incorruptam licet, corporis tamen adhuc substantiam reseruabat, & uelut incorporeus corpore superferebatur diluuio, non absorbebatur: corpus quidem gerens quasi in arce positus interno, sed qui corpus ipsum insuperabilis passionibus quasi incorporeus in medio tantorum motuum gubernaret. Memor fuit dominus Noe, & bestiarum, & iumentorum, ut inquit scriptura diuina. Mouentur plerīq;, qua causa nō dixerit scriptor quod etiam uxoris & filiorū Noe memor fuit dominus, cum bestiarum & iumentorum fuerit memor. Sed cum dixerit quod Noe memor fuerit, in authore & præsule domus, necessitates eius reliquas cōprehendit. Simul exprimi uidetur quidam reliquarum consensus necessitudinum. Etenim cum omnes inuicem sibi chari sunt, una est domus: cùm autem discrepant, separantur & scinduntur in plures domos. Vbi ergo charitas, ibi senioris nomine de quo pendent cæteri, domus omnis significaē: ut si quis arborē dicat, utiq; comprehendit

Margin notes: Genes. 7 (beside "sensus terreni..."); Genes. 7 (beside "Deleuit, inquit"); Esaie 3 (beside "despiciens"); Luc. 14 (beside "Hos igitur"); Genes. 7 (beside "cam fuerunt"); Genes. 8 (beside "Memor fuit dominus Noe").

comprehendit & ramos: si quis ramos nominet, etiã fructus qui in ea sunt, pariter uno
atq; eodem sermone complectitur. Nec illud ociosum quod primo dixit, quia memor
fuit Deus Noe, deinde bestiarum, postea iumentorum, hoc est, cur non animantia quæ
mitiora sunt, post hominem nominauit, sed ferociora. In quo uidetur illa esse ratio, ut ea
quæ ferociora erant, utriusq; partis uicinitate mãsuescerent. Quod uidetur etiam in illo
Iliad. Δ uersu poetico declarari, Κακοὺς δ᾽ ἐς μέσσον ἔλασσεν. Hinc enim etiam poeta usurpauit, ut
dispositionem dimicaturi ita ordinaret exercitus, quo inferiores collocaret in medio,
quo magis hincinde à fortioribus iuuarentur, & dimicationem utriusq; partis assume-
rent. In his scripti series manifestatur. Altiore autem sensu certum est quod iustus in me-
dio habet, non in parte cogitationes cordis sui: & quoad carpit hanc uitam, habeat ne-
cesse est in corpore tãquam in illa arca bestias graues. Nulla enim mens est, nulla anima
quæ non recipiat etiam malarum motus agrestes cogitationum. Itaq; insipientis anima
ferinos acuit motus, atq; adolet uenena serpentũ, sapientis autem uigor mitigat & coer
Genes. 8 cet. Et induxit dominus spiritum super terrã, & cessauit aqua.] Non puto hoc ita dictũ,
ut spiritus nomine uentum accipiamus. Neq; enim uẽtus poterat siccare diluuiũ. Alio-
quin cum mare uentis exagitetur quotidie, exinaniretur profecto. Nam quomodo nõ
euacuaretur mare uentorum ui, cui cessisset toto diffusum orbe diluuiũ, usq; ad Hercu-
lis, ut aiunt, columnas, & mare magnum tectis montiũ excelsorũ uerticibus exęstuans?
Spiritus igitur uirtute inuisibili diluuium illud repressum esse non dubium est, cœlesti
Psalm. 103 operatione, non flatu. Vnde scriptum est: Omnia à te expectant, ut des illis cibũ in tem
pore: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Auferes spiritũ eorum,
& deficient, & in puluerem suum conuertentur. Emittes spiritum tuũ, & creabuntur, &
renouabis faciem terrę. Est ergo spiritus cuius operationi cedere uniuersa uideantur, in
Psalm. 32 quo cœli ipsius uirtus sit, sicut scriptum est: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu
oris eius omnis uirtus eorum: qui spiritus est creator uniuersorum, sicut etiam Iob di-
Iob 17 cit: Spiritus diuinus qui fecit me.

Quid sit quod ait scriptura: Clausi sunt fontes aquarum, & cataractę cœli. Et de comprehensione loci illius ubi dicitur: Et sedit arca septimo mense septima & uicesima mensis. Et quid sit ostium arcæ quod iustus aperuit ut emitteret coruum non reuersurum.

Caput XVII

Genes. 8 NVnc consideremus quid sit quod ait scriptura diuina: Clausi sunt fontes a-
quarum, & cataractæ cœli.] Nec obscurum arbitror. His enim causis mi-
nuitur diluuiũ, quibus creuit. Erupti erant fontes aquarum, apertæ fuerãt
cataractę cœli, ut undiq; influentibus aquis terra inundaretur. Debuerãt claudi ea ex qui-
bus diluuij origo manauit, ut eius inciperet esse defectus. Hoc litera sonat. Subtilior au-
tem interpretatio exprimit, eo quòd diluuium animæ uitio mentis & luxuriæ corpora-
lis influxerat, ut malitia passioni, passio malitię misceretur: ingrediente medico Dei uer
bo ad uisitationem animæ quæ diutina ægritudine laborabat, disceptationum impro-
bitate, & passionum acerbitate, prius debuerunt causæ ægritudinis amputari. Principiũ
enim medicinæ est causas languoris incidere, ne diutius ea quę nocent, ad incremẽtum
ægritudinis ministrentur. Quod nos etiam lex docet. Cũ enim steterit lepra, ut iam non
diffundatur, tunc ait mundam esse lepræ stationem quandam & mansionem. Quicquid
enim præter naturam mouetur, immundum est. Hæc igitur est animæ sanitas, hæc salu-
britas mentis, ut affluentia cesset erroris, sistatur culpa ne serpat. Cessante incentiuo cul
pæ atq; delicti, salus tuta est, atq; inoffensus uigor animæ se refundit. Et sedit, inquit, arca
septimo mense, septima & uicesima mensis. Nisi diligenter intendas, etiam secundũ lite
ram difficilis loci istius cõprehensio. Et primum omnium cauendum, ne quem septimi
mensis repetitio crebra perturbet. Sic enim scriptum est, sexcentesimo anno, secundum
Genes. 8 Hebraicam ueritatem, mense uerò septimo, septima & uicesima mẽsis cœpisse diluuiũ,
centum quinquaginta diebus fuisse infusionem aquarum, sedisse arcam in monte septi-
mo mense, septima & uicesima mensis: postea minui cœpisse aquas misericordia Dei,
centũ quinquaginta diebus deminutionem aquarum factam, postea apparuisse capita
Ibidem montium: deinde post quadraginta dies aperuisse ostium arcæ sanctum Noe, dimissum
coruum nõ reuertisse, dimissam columbam reuertisse uacuã, iterum dimissam reuertisse
cum ramo

cum ramo oliuæ, tertio poſt ſeptem dies dimiſſam non reuertiſſe, tunc aduertiſſe Noe
quòd aqua omnis receſſiſſet: ac ſic annus concluſus oſtenditur ſeptimo menſe, ſeptima
& uiceſima menſis. Ac ſic annus cõcluſus oſtenditur ſexcenteſimoprimo anno Noe, in
ſecundo anno, ſeptima & uiceſima menſis. Quòd igitur ad explanationem apertam per
tinet, eodem menſe atq; eodem die reſtituitur æqualitas terræ póſt diluuium, quo cor-
rupta eſt, incipiente infuſione diluuij. Veris enim tempore omnis ager uiret, & terra par
turit fructus. Tunc incipiunt gemmare arbores, germinare fructus. Diuitem ergo refor-
mauit dominus & reſtituit qualitatem. Menſe igitur ſecundo, hoc eſt Aprili; (primus
enim menſis Martius eſt, quo habet iuſtus natalem, quando noctium dierumq; æquali-
tas æſtimatur) hoc eſt, octauo, ut Romani putant, uel ut alij quinto kal. April. menſe in-
quam ſecundo, hoc eſt Aprili, ſeptima & uiceſima menſis cœpit diluuium. Ver igitur ini
tium anni æſtimatur, non ſecundum uſum temporis, ſed ſecundum naturę prærogatiuã,
ut quia tunc ſpes anni inchoat, & incipit ſe fructus oſtendere, tũc uideatur anni eſſe prin
cipium. Septimus autem menſis ſecundum numerum is qui September dicitur compu-
tatur: quia etſi à Septembri menſe annus uideatur incipere, ſicut indictionum præſen-
tium uſus oſtendit, tunc enim ſeminum iactus: uere tamen ex quo plenior gratia ſe inci-
pit demonſtrare, ex eo anni origo ſubducitur: & ideo qui alia ratione primus putatur, di
uerſa æſtimatione ſeptimus habetur. Tunc ergo ſedit arca, hoc eſt in mẽſe ſeptimo ſepti
ma & uiceſima menſis ſuper montẽ quadrati. Ex illo minui diluuiũ cœpit. Similiter cõſi
dera quia eiſdem numeris quibus aliqua incipiunt, reſoluuntur: ut diluuiũ cœpit ſecun-
do menſe anni, ſeptima & uiceſima menſis: centum quinquaginta diebus influxit dilu-
uium, centum quinquaginta diebus alijs ceſſit diluuium: quadraginta diebus nimia uis
cœleſti imbre & fontium eruptione exæſtuauit, quadraginta diebus alijs exactis uiſa
ſunt capita montium: undecimo menſe, primo die menſis dimiſit coruum ſanctus Noe.
ita conſtat eodem numero quo cumulatum eſt, diluuium eſſe imminutum. Vnde docet
nos ſcriptura ordinem eſſe ſeruandum. Quod autẽ oſtium ſit arcæ quod aperuit iuſtus,
ſecundum corporis rationem ſupra dictum eſt. Secundum altiorem autẽ interpretatio-
nem illud dicẽdum uidetur, quod corporis ſenſus uelut oſtiorum ſimiles habentur. Per
hos enim tanquam per oſtia ingreditur in noſtram mentem uelut quædam ſenſibilium
comprehenſio. Ergo mens noſtra per hos ſenſus reſpicere uidetur, & maxime per uiſio-
nem quæ omnibus ſenſibus præſtabilior ęſtimatur, quia domeſtica eſt luminis: & per eã
aſpicientes cœlum, terrã, maria, ſolem quoq; lunam, & ſtellas, quibus axis ornatur, intel
ligimus deum eſſe operatorem mundi atq; rectorem, nec ſine authore deo tantorumq;
operum cõditore hæc potuiſſe fieri credimus, aut poſſe cõſiſtere. Per hãc igitur feneſtrã
coruum primum iuſtus emiſit. Quærenda cauſa, nec tamen latet quantũ ad literã perti-
net: quia pleriq; quaſi annuncium futurorũ coruũ æſtimant, & uoces eius obſeruant, uo
latusq; rimantur. Senſus autẽ altior ſignificat, quod omnis iuſtus quando mundare ſe in
cipit: quæ tenebroſa ſunt & immũda & temeraria, primo à ſe repellit. Siquidẽ omnis im-
pudentia atq; culpa tenebroſa eſt, & mortuis paſcitur ſicut coruus. Lumini autẽ uicina
uirtus, quæ mentis puritate & ſimplicitate reſplendet. Et ideo tanquam emittitur & fu-
gatur culpa, & ſeparatur ab innocentia, ut nihil remaneat in uiri iuſti mẽte tenebroſum.
Deniq; egreſſus coruus nõ reuertitur ad iuſtũ, quia fugitans culpa omnis æquitatis, nec
probitati uidetur & iuſtitiæ cõuenire. Deniq; euaſiſſe ſe credit iniuſtus tanquã de uincu
lis, cũ iuſtus ab eius ſe conſortio ſeparauerit, diluuij cuiuſdã & corruptelæ familiaris, ut
coruus, qui cum ſiccitatẽ terræ nuſquã inuenerit, nõ reuerſus eſt, ſed remanſit. Conſide-
randũ etiã quare nõ regreſſum dixerit coruũ donec ſiccaret aqua à terra, quaſi uerò po- Geneſ. 8
ſtea ſit regreſſus. Sed hæc locutio familiaris eſt ſcripturæ diuinæ. Siquidẽ & in Euange-
lio habes ſcriptũ de ſancta Maria quod non cognouerit eam Ioſeph donec peperit filiũ, Matth. 1
cum utiq; nec poſtea cognouerit. Deinde quæ eſt locutio iſta ut diceret, donec ſiccaret
aqua à terra, nõ terra ab aqua? Et quidem uſus loquendi etiã hoc habere conſueuit. Ta-
men nonnulli ante nos æſtimauerunt, eo quòd immoderata quædam uideatur uis expri
mi paſſionum hac locutione uerborum, quia turbidis paſſionibus ac procelloſis conſu-
matur anima: deficientibus autẽ & uelut areſcentibus uirtutẽ reſumat. Nõ redit igit̃ cul-
pæ ſpecies in animã iuſti, quaſi ſicca & mortuã derelinquẽs, & cui iam nocere nõ poſſit.

Quid sibi portendat quòd post coruum non reuersum columba demissa dicitur, quodq; Noe extendēs manū suscepérit eam, & ad se introduxerit. Quódque septem alijs diebus tenuerit columbam, & iterum eam emiserit. Cap. XVIII

Genes. 8 Et illud uacuum, quòd postea columba dimittitur. Malitiam etenim simplicitas, & culpam uirtus resoluit. Malitia igitur amat diluuium, consortium iustæ mentis refugit, & quasi desolata, & sine aliqua statione remanet, nullam habens cum uirtute communionem. Virtus autem redit, amans iustorum consortia, & largiendæ familiarior utilitati, quæ conferat salutaria, & cauenda ea quæ sunt nocitura cōmoneat: sicut columba dimissa cum uideret cessasse aquam, reuersa est tanquam plena iustitiæ, ut ei à quo missa fuerat, nunciaret quid adhuc cauere deberet, atq; expectando, fructu meliore postea potiretur. Quod autē columba non inueniens requiem suam regreditur ad eum, manifestū indicium dedit per huiusmodi aues, quantum intersit inter malitiam & uirtutem exprimi. Siquidem coruus ante dimissus, cum aliquanto uideretur amplius exundare diluuium, uisus est locum inuenisse residendi. Et certe non est huiusmodi coruus ut aliæ aues quæ in aquis conuersationē habere cōsueuerunt. Cum ergo coruus ubi remaneret inuenisse uideatur: columba autē non inuenerit, euidēs ratio est altiore interpretatione signari, quia malitia inquietis passionibus & cupiditatibus, quibus corrumpitur anima, se miscere consueuit, & quasi cognatis & domesticis delectatur, ibiq; cōmorationem suā locat: uirtus autem prima statim specie uisionis offensa, regredi festinauit ad mentē animamq; iusti, quòd illic diuersorium sibi tutissimū sit locatum: eò quòd alibi tanquam columba, ita huiusmodi uirtus stationē tutissimā inuenire non possit. Tarde enim inter astutias istius mundi & secularium fluctus cupiditatū portum solet inuenire simplicitas. Itaque sicut iustitia uelut uisendi gratia progressa paulisper, ad mentē optimā redire festinat, nec longius discedit à iusto: ita etiā iustus & studiosus uirtutis ubi uirtutē appropinquare nouerit, gremiū suæ mētis expādit. Quid enim sibi uult

Genes. 8 quod uir studiosus uirtutis Noe extendēs manū suscepit eam, & introduxit ad se? Quod & si secundū literā planum uidetur: nō tamen facile colligas, nisi uiri sapientis tibi nota sit cōsuetudo, qui uelut speculatrice uirtute utitur, & ei explorandorū negociorū gerendorumq; prærogatiuā quandā uidetur cōmittere. Ea ergo uirtus expendit naturas, ut si qua earū sibi uidetur cōmittere profectū, ei possit adiungere. Cōmunis enim quædā est bonitas sapientię, & liberalis & largę utilitatis: ita ut quas morigeras sibi cernit, associet: ubi autē proposito suo uiderit aliquorū recalcitrare naturā, uelut ad hospitiū familiare sibi reuolat & recurrit: quam sapiens & industrius tanquā manu quadā mētis festinat excipere, omne cor aperiens suū, quo etiā eam absentē tenebat. Nunquā enim potest sapiēs exors esse propriæ uirtutis. Quid præterea sibi uelit quòd tenuit septem diebus alijs co-

ibidem. lumbā, & iterū emisit eam, nisi ut aduertas quòd bonū sapiētis optimumq; propositum semper sibi etiā alios adiungere studet, errantes emendare, corrigere uagantes? Si quem in principio resilire cōspexerit, tamē cōmutandi eius & corrigendi non desperet profectum. Sicut enim bonus medicus etsi tēpus medicinæ nō sit, tamen uisitationis speculā ante præmittit, deinde nō negligit iustæ expectationis excubias, & paulisper passionibus cedens operitur facultatē medendi, quæ cum fuerit oblata, suū non intermittit officium: ita ergo & sapiens uerbis ac disputationibus, tanquā medicus medicamētis cōtrarias curare desiderat passiones. Et quia in omnibus remedio diuini fauoris utendū est, ideo septē expectauit dies, quibus mundus omnis describitur absolutus, & operatori requies ministrata, ut ex illo authore omnium sumeretur disciplina operationis humanæ.

Cur columba dicatur ad uesperum esse regressa cum ramo oliuæ in ore. Et unde cognouerit Noe aquas defecisse. Et de columba tertiò post dies septem emissa, quæ tamen non regrediebatur. Cap. XIX

Egressa est igitur columba ad uesperum habens folium oleæ & ramum in ore suo. Non ociose posuit & uesperum, & regressam, & habentem foliū oleæ & ramum in ore suo, ut non fugitantem uirtutem arbitreris profectus futuri, si quos possit acquirere, neq; rursus tanquam sine lumine eam fuisse cognoscas, & quibusdam tenebris occultam, sed diurno candore fulgentem expectasse usq; ad occasum diei, & sic ad eum regressam, apud quem etiam uesperi tenebras habere non posset. Folium

lium quoque quod secum detulit, etsi breue illud foliū detulisse uideatur, spem eorū quos sui pœniteret erroris, etsi non magnam, aliquam tamen significauit. Foliū enim sine uirgulto esse non poterat. Ergo quasi germinantis corruptionis, licet non magnū aliquod tamen uexit insigne & folium oleæ, in qua arbore oliua generatur, ex qua oleum conficitur, quo materiale hoc lumen fouetur, & tenebrarum fugatur obscuritas. Quid autem magis quàm lumen familiare uirtuti est? Folium ergo & ramulus insigne est correptionis, correptio autem quasi radicem sui pœnitentiam habet, quæ pœnitentia non potest in turbidis, sed in ijs qui spiritalem iam sermonem acceperint, germinare. In ore quoque non frustra ramulus oleæ uidetur esse delatus, eo quòd uirtus & sapientia in sermone sui habeat claritatem, & ipsa statim specie lumen eius effulgeat, maxime cum pacifica loquitur, quoniam hunc quoque ramulum petentes præferre consueuerunt. Tulit ramulū, eo quòd simplicitas puritate ac synceritate semina quædam auribus nostris utilitatis infundit, & bonæ doctrinam uirtutis & ad iustitiam prouocat, & inuitat ad præmium bonæ sibi commissum disciplinæ, aut gerendæ pœnitentiæ, & sequendæ conuersationis cupiditatem inijcit peccatori. Vnde & præterea cognouerit sanctus Noe quia defecerit aqua à terra, sicut scriptū est, cōsiderandū uidetur. Primo omniū secundum literā, quia potuit intelligere utrū siccum an humidum folium esset allatū. Deinde quia non est huiusmodi columba, ut possit fructus latentes sub aqua eruere. Sed utrum illud folium ante diluuiū fuerit exortum, an tempore diluuij, contuendum est tibi. Si ante diluuium, uir iustus gauisus est fructū de ueteri semine aliquem reseruatum, & inde collegit misericordiæ insigne diuinæ, quod iam diluuium remouisset, quæ fructū demonstraret, cui nō potuissent nocere diluuia. Si diluuij tempore natū est folium, aduertit utique iustus noua semina misericordiæ fructificasse cœlestis, ut radices arborum uiuerent, & quasi resumpta anima fœtus germinarent uetustos, atque in assuetos partus redirent, quorum indicium præmissa folia demōstrarēt. Sed hoc alta potius interpretatione collegit, quia dominus deus noster quamuis acerbis iniquitatis nostræ offensus sit erroribus, tamē antiquæ nobis prosapię, patriæque uirtutis semen aliquod uel exiguum reseruaret, ne penitus operis & creaturæ suę omne circa humanum genus amputaretur insigne. Vnde & Esaias ait: Nisi dominus Sabaoth reliquisset nobis semem, sicut Sodoma facti essemus, & sicut Gomorra similes essemus. in alterius nomine ciuitatis exprimens cæcitatis indicium, in alterius sterilitatem. Ita enim lingua patria Chaldæi nuncuparunt Sodomam & Gomorram, cæcitatem & sterilitatem significantes. Meritoque dominus in huiusmodi specie ciuitatum amputauit magis humana uitia, quàm puniendos homines indicauit. Tertio dimittitur columba post septem dies, atque eadem non regreditur. Vnde cōsideremus ne id quod supra diximus inueniatur esse contrariū. Si uerbo quidem columba, opere autē uirtus non reuertitur ad iustum, ergo destitutus est iustus & defraudatus munere suo? Nequaquā. Nunquam enim uir huiusmodi à uirtute disiungitur, nec cum ex ore emittit iustitiam, disputationemque alterius uirtutis inducit, uirtute se exuit, & imitāda alijs æquitate dispoliat, sed uice solis alios illuminat, cū radios suæ lucis emittit. Ignis nēpe calefacit appropinquantes, ita ut calore naturæ suæ ipse possideat. Nunquid deficit lux diei cum totum mundū illuminat claritate? Habet inoffensum cursum suum, illibatamque naturā. Sic & ista in columbæ specie uirtus, cum adhuc ferueret diluuium, secundum auem tamen in terris, secundū uirtutem in hominū passionibus: reuertitur ad iustum, quia in iniquorū pectoribus uirtus ut posset hærere, non potuerat inuenire. Et ideo in illo secundo diuersorio sui regrediens, hæret atque requiescit. At uero ubi deferbuerint diluuia passionum, & auditi uerbi, compertæque doctrinæ, plurimi studuerint esse consortes, iam non unius patrimonium, sed cōmune bonum esse incipit disciplina uirtutis, & tanquam sapientiæ poculū hauritur à plurimis, qui ante sitientes bibere noluerunt: sicut nunc feruēt diluuia in pectoribus Iudæorum: & cum aqua cœlestis doctrinæ exundet, potusque exuberet, non putant esse potandum. Euangeliū legitur, uirtus exit de sermone cœlesti, tractat sacerdos in ecclesia. Sed ne forte intra arcam solus positus non possit audiri, interdum & egressus ecclesiam, ubi Iudæus occurrerit, monet, exemplum affert cœlestium scripturarū. Claudunt aures, ne uel inuitos fons abluat, & uerbi dominici humor aspergat. Si qui uero crediderint, currunt ad fontē, doctrinā expetunt, insinuari sibi Euangelium concupiscunt,

Esa. 1

Genes. 8

nec satiantur assiduitate potandi. Ita fonte sapientiæ certatim repleri desiderant, quem ante fugere gestiebant. Quem fontem? Audi dicentē: Si quis sitit, ueniat ad me, & bibat. Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ.

Quid sibi uelit illa adiectio quod scriptura alia die aquam minutam, alia sicca tam terram commemorat. Quomodo etiā Noe tectum arcæ denudauerit. Et quod ait primum mensem uel secundum. Cap. XX

IN primo & sexcentesimo anno Noe primo die mensis imminutam aquam dicit à facie terræ, in secundo autē mense, septima & uicesima die mensis siccatam terram esse commemorat. Quid sibi uult illa adiectio de aquæ imminutione, cum supputata ratio superior annum conclusisse uideatur, qui annus à secundo mense incipit, & in secundum mensem anni alterius usq; progreditur? Nisi forte hic iusti formam declaratam uelimus accipere, ut primus annus is fuerit quo cœpit diluuiū, post sexcentesimum scilicet annus primus, primus iterum annus & primus mensis post sexcentesimum annum, quando imminuta est aqua à facie terræ: eo quòd iustus in peccatorum generatione, quæ propter delicta deleta est, uirtute primus erat, & in secunda generatione, quæ cœpit post diluuiū, eo ordine, quia primus secūdæ generationis fuit, & merito primus euaserat. Rectè enim ei honor defertur, qui & primæ generationis primus fuit, & posterioris principiū, qui meruerit & de illa euadere, & isti ad seminariū propagari. Cum enim alij deperissent, solus uitę egregię merito, & prerogatiua uirtutis apud deū diues, non est expertus malitiæ corruptelam, per quem factum est ne totum corpus generis humani uel abolitum uideretur in terris, uel à dei abscissum gratia relinqueretur.

Genes. 8 Et denudauit, inquit, Noe tectū arcæ. Cum arcam, sicut supra interpretati sumus, pro specie corporis acceperimus, quid sit denudari corpus intelligamus, secundum altiorē scilicet sensum. Cæterùm liquet quemadmodū arca potuerit aperiri secundū literā. Quod igitur tectum humani corporis sit quod clausum in diluuio fuit, nisi forte delectationem accipiamus, quæ operiebat corpus nostrum, & quasi tegebat per illū Adæ errorem? Et eo maximè tectis similis æstimatur, quia sensus omnis in capite, inde delectatio, quę corpus omne subiectum habebat. Sed ubi mens iusti uiri sobria atq; integra à corruptione diluuij, diuinę cognitionis inflammata desiderio exilire atq; euolare uoluit in superiora detexit omnia quæ erant impedimenta, & speciem uoluptatis, quæ quodam operimento cæteras tegebat partes corporis, redoperuit ac retexit, ut non solum corpus à seruitio dominatricis ignobilis liberaret, uerumetiam ea quæ erant incorporalia comprehenderet.

2. Cor. 4 Quæ enim non uidentur, æterna sunt. Et ideo iustus quem non uidebat dominū requirebat, corruptelæ exors, cupidus æternitatis. Quod autem ait primum mensem uel secundum, eumq; esse uerni temporis diem, habes & alibi dictum: Hic mensis primus e-

Exod. 12 rit uobis in diebus anni. Qui enim in gratia primus post periculum, hic rectè prærogatiuam primi mensis accepit. Ne te autem moueat quod diximus supra folium in ramo repertum post diluuium potuisse generari: etsi sub aqua plerumq; herbæ soleant germinare, tamen ut scrupulus omnis tollatur, quid magnū si deo iubente uno die, quo imminuta fuerit aqua, statim germinauit & terra, cū idem sit fructuū reparator & conditor, atq;

Genes. 1 operis sui usum non fuerit oblitus? Denique habes & in Genesi, statim quod iusserit, ut terra herbam pabuli germinaret, & lignum fructiferum cum fructu suo, & statim eiecit terra herbam pabuli, habentem semen secundū genus suum, & lignū fructiferū: & ille dies unus fuerit, quo hæc deus iussit aut fecit. Ergo beneficij sui deus non immemor, memor autem nostræ iniquitatis, opus suum eiusdem qua cœpit temporis quantitate reparauit.

Quare Noe non sua sponte exiuerit arcam, sed expectauerit oraculum diuinū quo sibi dicebatur: Exi de arca tu & uxor tua: & filij tui. Et quare in ingressu ordinis delectus fuerit habitus, ut primo ipse & filij, & deinde uxores ingrederentur: in egressu autem id commutatum sit, ut fœminę cum uiris exierint. Cap. XXI

Genes. 8 ET dixit dominus deus ad Noe: Exi de arca tu & uxor tua & filij tui.] Itaq; recedente aqua & siccata terra exire potuit Noe de arca. Sed iustus nihil sibi arrogat, sed totum se diuino committit imperio. Et maximè qui cœlesti fuerat ingressus oraculo, cœleste debuit ut egrederetur expectare responsum. Verecunda enim iustitia est, quia inuerecunda iniquitas, quę usurpat indebita, nec ueretur authorē.

Nunc

Nunc quæramus qua ratione quamdiu ingrediebantur in arcã, hic ordo fuit ingredientium, ut primo ipse ingrederetur & filij eius, inde eius uxor, & uxores filiorũ eius: quando autem exierunt, cõmutatum sit. Nam scriptum est: Exiuit ipse & uxor eius, & filij & uxores filiorum eius. Et litera quidem significat in ingressu abstinentiam generationis, in egressu generationis usum. Tunc enim pater cum filijs prius introiuit, & filij cũ parente, & postea uxor eius, & filiorum eius uxores, id est, non commiscetur sexus in introitu, commiscetur in egressu. Aperte igitur uelut ordine ipso ingressionis uocem quandam iustus emittit, tempus illud non esse concubitus neq; deliciarum, quo omnibus immineret interitus. Vnde in Euangelio dominus ait reprehendẽs quod temporibus Noe manducarent & biberent, uxores ducerẽt, & filias nuptum traderent: & ideo propter intemperantiam eorum superuenisse diluuium. Mœroris igitur tempus illud, non lætitiæ erat. Et inde iustus consortio non delectabatur uxoris, uel filij iusti petebant copulã coniugalem. Quàm enim indecorũ, ut quo tempore uiuentes morerentur, tunc perituri generarentur? Postea autem rectè ad seminarium cæterorum usus & cura coniugij, cum diluuium recessit. Itaq; non uiri cum uiris, sed fœminæ cum uiris exeunt, ut uirilis in se interdicta permixtio, permissa autem uirilis & fœmineæ legitima forte coniugij copula uideretur. Sensus autem altior hoc habet: ubi periculum est, uiriles quędam & fortiores disceptationes menti adhæreant, & eo se mens quasi quandam tueatur sobolem filiorum, quo tempestatibus & grauioribus passionibus acies quædam uirilis occurrit. Decurso autem periculo, nihil obest si molliores cogitationes ualidioribus copulentur, non ut effœminẽtur à mollioribus fortiores, sed ut molliores sensus uelut quibusdam uirilibus roborentur, cum omnia consilia nostra ad uirtutem, iustitiam, integritatem, fortitudinẽ dirigantur, & quodam usu seminarioq; uirtutum creari atq; adolescere possint ualidiora consilia. Non est igitur utile cum uitiorum aliqua confusio est, quæ mentem occupet, serere aliquas cogitationes atq; generare & parturire mentem. Cum autẽ compressæ fuerint cupiditates, & mens requieuerit, tunc seminario quodam disceptationis accepto, uirtutes possunt & bona opera germinari. Luc. 17

Qua ratione Noe circa arcam nihil fecerit nisi iussus à domino, & tamẽ post egressum ab arca non monitus aram deo ædificauerit. Et quare dicatur deo, & non domino. Cur etiam sumpserit à bestijs & uolantibus mundis ut offerret holocausta. Quidq; sit quod ait dominus: Recogitans non adijciam maledicere terræ. Cap. XXII

E T ædificauit, inquit, Noe aram deo.] Qua ratione supra dominus admonuit quæ faceret, & fecit Noe omnia: hoc autem quod non admonitus est fecerit, fortasse requiratur. Sed utiq; dominus non debuit quasi auarus mercedẽ gratiæ postulare, & iustus eam intellexit ueram actionem gratiarum esse, quæ non iuberetur, sed deferretur: itaq; nec dilationem passus est. Etenim grata animi uirtus passionem dubitationis excludit. qui autem debitum gratiæ ut à se exigatur expectat, ingratus est. Quod autem ædificauit, inquit, deo & non dixit domino, sed deo: secundum nominis interpretationem, non coacta uidetur hæc actio esse gratiarum quasi domino, sed uirtus iusti morigera & grata quasi deo. Quod imperiale est, sequestrauit: quod beneficij, nominauit. Et sumpsit à bestijs & à uolantibus mundis, & obtulit, inquit, holocausta. Litera euidens est, quod ea quæ incontaminata sunt, debemus offerre, in quibus affectus reluceat offerentis. Altior autem interpretatio hoc habet, quod bestiæ mundæ uidentur sensu esse sapientis, uolatilia autem intellectus, qui sunt longe subtiliores atq; leuiores. Nunc uero consideremus diligentius quid sit quod ait: Et dixit dominus deus, Recogitans non adijciam maledicere terram propter opera hominum, quia permanet cor hominis diligenter super mala à iuuentute. Non ergo adhuc percuteret omnem terram, sicut fecit omnibus diebus terræ. Etsi uindicauerat in hominum genus, tamen cognouerat quia uindicta legis ad timorem proficit, & cognitionem doctrinæ, magis quàm ad naturæ commutationem, quæ corrigi in aliquibus potest, in omnibus mutari non potest. Vindicauit ergo dominus, quod timeremus: pepercit, ut reseruaremur. Et uindicauit semel ad exemplum timoris, pepercit in reliquum ne dominaretur semper amaritudo peccati: simulq; si quis peccata cupiat sæpius uindicare, asper magis quàm censorius habetur. Gene. 8 Ibidem. Ibidem.

habetur.Ideoq; dicit dominus: Nõ adijciam maledicere terrę propter opera hominum,
id est,quia pietatem suam circa uniuersitatem hominum uoluit declarare, & tamen secu
ritatem & negligentiam quandam mentibus humanis afferre non debuit:in paucos uin
dicat,plures reseruat. Deinde cum dicit, Non adijciam, ostendit quod alleuet magis æ-
rumnas hominum quàm ingrauet, sciens quod penitus peccata hominum auferri non
queant.Tanquam in Prouerbio: Si quis reti subtili haurire cupiat aquam, sic qui mali-
tiam ex pectoribus hominum conatur auferre. Non adijciam, inquit, maledicere terræ
propter peccata hominum,quia permanet sensus hominis diligenter super mala à iuuen
tute. Vide quomodo studiose nos delinquere deus significet dicendo permanere super
mala sensum hominis diligenter: quo dicto significare uidetur diligenter cor hominis
ad peccata propendere,& inesse principali nostro lubricum delinquẽdi,& quod peius
est,studium non deesse.Ideo enim ait diligenter,quasi soliciti simus ne immunitas culpę
nobis possit obrepere.Deinde non in unum malum dixit,sed in multa mala.Et à iuuen-
tute addidit.Ex illa enim ętate crescit malitia,licet alibi legerimus,quod non sit sine pec
Iob.15 cato nec unius diei infans.Sed & infantia sine peccato non sit,propter corporis infirmi-
tatem.Diligentia enim & studium peccandi incipit à iuuentute, ut puer quasi infirmus
peccet,iuuenis tanquam improbus,qui studiose cupiat peccata committere,& in crimi
nibus glorietur. Apud plerosq; enim innocentia pro ignauia, & culpa pro laude habe-
tur.Ita se luxuria & delicijs,& adulteriorum affectibus iuuenes iactare consuerunt.Cre-
Genes.8 scit ergo cum ætatibus culpa.Omne igitur genus hominum iam non consumendum de
clarat cum dicit,Non adijciam percutere omnem carnẽ:sed in parte uindicta seruatur.

De explanatione literali & morali eius quod dominus dixit,Semen & messis, hyems & æstas,die & nocte non requiescent. Cap. XXIII

Genes.8 QVid sit etiam quod ait:Semen &messis, hyems & æstas,die & nocte non re-
quiescent?Secundum literam significat permansura manentibus secundum
institutionem domini & statum suum incorrupta temporibus animalia,uel
nemorosa futura omnia.Nam cũ corrumpuntur tempora,corrumpuntur etiam illa quæ
temporibus suis quæq; gignuntur.Si autem confusio sit temporum, quomodo possunt
confusione facta etiam ea quæ sunt gignentia permanere? Ergo tempora sunt quæ aut
corrumpunt,aut reseruant,prout ipsa sui habuerint qualitatem.Ideoq; annus ex contra-
rijs ducitur,uere,autumno,æstate,hyeme,sicut harmonia cantilenæ permixtis grauibus
& acutis uidetur consistere.Sic ergo & mundus iste ex contrarijs continetur,aere & ter
ra,igni & aqua. Nostra quoq; corpora frigore & calore, humore & siccitate, quendam
naturæ ordinem seruant. Nam si naturalis ordo ac mensura confunditur, tunc necesse
est sequatur interitus. Ergo certum ordinem temporum dominus remota confusione
diluuij ad perseuerantiã mundi promittit futurũ.Altior autem sensus hoc habet,ut per se
men intelligamus principiũ,per messem intelligamus finem. In utroq; salutis est caussa.
Alterum sine altero imperfectũ est:quia ubi principiũ est,finis quæritur: nec potest esse
sublato fine principium,& finis in principiũ currit. Ergo semper in eadem recursurum,
dum in hoc mundo est,genus memorat humanum,ut cum incipit annus finiatur, cum fi
nitur incipiat,non medio mundus tempore resoluatur.Ita & mens quando aliquid uide
tur incipere,ad finem usq; contendat,& operis sui terminum quærat. Quando finit ali-
quod opus,nõ quasi consummato opere finiatur,sed in alia recurrat opera, & semper in
crementa uirtutis exerceat:quandoquidẽ uidet quod in fructus suos semper terra reno-
uetur,qui diuersi aut uere,aut æstate,ut in partibus oriẽtis,aut æstate autumnoq; nascan
tur,ut in partibus occidentis.Alio tempore terrarum seminaria partus suos educũt, alio
autem tempore fructus arborum carpimus.Diuidui ergo fructus sunt necessarij, & uo-
luptarij.Necessarij ex seminibus terrarum, at uero ex arborũ fructibus uoluptarij. Itaq;
corpus nostrum tanquam uere hoc est aere,cibo pascitur naturali. Aer autẽ Græco no-
mine,uer Latino dicitᷓ.Ideo scriptura de partibus orientis, & maximè Aegypti per quã
transiuit Hebræus,uel ex partibus Phœniciæ sumpsit exemplum.Anima autẽ uolupta-
rijs,hoc est sapientiæ fructibus alitur:cui iterum,ut corpori nostro contrarium frigus &
æstus,ita timor & iracundia uidentur aduersa.Sed quia in corpore est, & iracundiam ha
bet & timorem,nec potest sine hac esse in corpore necessitate naturæ. Et ideo mens sa-
pientis

pientis

pientis moderamina iusta dispensat,ne iram & timorē permisceat, & fiat confusio quædam animo illius atq; diluuiū. Die quoq; & nocte quod ait: per diem intelligis illuminantem uirtutem,per noctem recognoscis tenebrosam insipientiam.Itaque & in timore tanquam in frigore potest esse illuminans uirtus.Similiter & iracundiam potest reprimere temperantia,ut in timore aliqui nō penitus resoluantur, & magis timorē dirigant ad opera uirtutis.Verbi gratia,si persecutor insistat:ut plus deū timeas,& perpetua magis supplicia q̃ præsentia putes esse uitanda,quę dum times,accendaris ad gloriā,perfidiæ iratus sceleri.Rursus iracundia succensus,diuino cōmotionem timore moderceris.

De prærogatiua potestatis hominib. in cætera animalia attributa per id quod dominus benedixit Noe & filijs eius dicens: Crescite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius. Et quomodo intelligatur quod subditur: Omnia reptilia quæ sunt uiua, sint uobis in escam: cum tamen quædam reptilia sint uenenata. Cap. XXIIII

ET benedixit dominus Noe & filijs eius, dicens: Crescite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius, & timor uestri & tremor erit omnibus quæ mouentur super terram,& in omnibus piscibus maris.] Hæc prærogatiua potestatis in cęteris animalibus uidetur hominibus attributa & in superioribus partibus. Sed eo loco ubi dixit quod deus hominem fecit,dicitur, Masculum & fœminam fecit eos,& benedixit eis, dicens: Crescite & multiplicamini, & replete terram, & dominamini eius,& potestatem habete super pisces maris, & uolatilia, & bestias terræ, & reptilia. Quod ego admonui,ut intelligas geminam hominis generationem expressam: unam secundum imaginem dei,alteram secundum figmentum de luto terræ. Denique illa creatio hominis de luto terræ,uidetur esse facta post mundum, postquam requieuit deus ab operibus suis. Serò quodam modo terrenæ statuæ figmentum gignitur.Non erat pluuia super terram,nec homo terram operabatur.Tunc de limo terræ finxit deus hominem, & insufflauit in faciem eius spiritum uitæ, & factus est homo in animam uiuentem. Ille autem sexto die, quasi perfecto numero quo omnia conclusa sunt opera dei, quasi perfecta operatione constitutus homo secundum imaginem Dei est, & cui etiam iste comparatur qui in diluuio iustus inuentus est. Et ideo supra terrena omnia eum constituit deus,sicut & illum ad imaginem dei factum, quia utrumque à uitijs terrenis temperabat. Ille qui ita generatus est,ut nihil terreno deberet contagio: iste qui in periculis fuerat approbatus,& examinatus in passionibus, & repertus q; in confusione non fuisset obnoxius passioni. Altior autem sensus habet quod iustus magnitudine & multitudine uirtutis augetur, atque doctrina, & replet terram, quasi cor quoddam,in quo sit receptaculū intelligibilium. Ita nihil uacuum sapientia esse patitur, quod insipientia possit inuadere. Domitis igitur non solum terrenis omnibus passionibus, sed etiam sensibus corporalibus, bestias quoque sibi quodam terrore subijcit & timore, in quibus species uidetur esse maliciæ atque feritatis. Immitis enim & agrestis est omnis malicia,inflatur aerio quodam tumore. Nec illud obscurum, quod reptilia quædam letalium quandam habent speciem passionum, à quibus uenenum quoddam menti uidetur infundi. Omnibus ergo his imperat iustus, quibus nō commiscetur,sed coercet ea, si mens eius non delectatione, non cupiditate ducatur, non tristitia & timore frangatur,nō etiam luxuria atque delicijs tanquam lubricum & caducum uitæ huius agat cursum,& continentia & temperantia abigat à se uir sapiēs huiusmodi passiones. Sed quia subdidit statim, Omnia reptilia quæ sunt uiua, erunt uobis in escam: ne fortè te moueat quia antè de reptilib. diximus uenenatis,cognosce alia esse reptilia uenenata, alia mansueta. De mansuetis igitur reptilibus accipe, quæ etsi non omnia uentre & pectore repunt sicut colubri, exiguos tamen pedes habent, ut repere magis quàm ambulare uideantur. Ergo uenenatorum reptilium similes immundas in corpore accipe passiones, mansuetorum autem decoras. Omnis enim affectus qui est præter deformis delectationis illecebram, passio quidem est, sed bona passio. Cupiditas mollior est, & ira & timor, hæ noxiæ animæ passiones sunt. Affectus autem innoxij passiones sunt. Et his uiuendi quidam nobis usus ministratur, & causa, harum cibo utimur ad uitæ gratiam, harum epulis delectamur.

An sub

An sub his uerbis quibus ait dominus: Sicut olera pabuli dedi uobis omnia, oleribus magis quàm carnalibus epulis uti debeamus. Et quemadmodũ abstinere debeamus à sanguine, in quo est anima. Ac de diuersis philosophorum opinionibus circa naturam animæ. Cap. XXV

Genes. 9 QVid est etiam quod ait: Sicut olera pabuli dedi uobis omnia? In quo & ij qui simpliciter intelligunt, ut non expendant sermonis examen, non nobis uidentur esse contrarij. Sunt enim qui putant, ut olera ad escam nobis dei nutu attributa uideantur, quo his magis quàm carnalibus epulis uti debeamus. Ego autem libenter his acquiescerem, ut generi hominũ ad parsimoniam & temperantiam olerum usus inolesceret, nisi uiderē ab ijs qui non libenter accipiunt, posse referre mihi, quia nõ omnia olera esse homini inueniantur accõmoda. Deinde quia non omne hominum genus sapientiæ & continentiæ amore ducitur, ut cõtinentiam sequi possit. Et ideo quod generale præceptum est, ad portiunculam paucorum hominum deriuare nõ possumus. Omnibus enim hominibus hoc præceptũ datur. Ideoq; consideremus quid dixerit: Sicut olera, inquit, pabuli dedi uobis omnia, non olera omnia dedi uobis ad escam. Vtantur igitur qui utunt carne tanquam oleribus, non ad distentionem, nec ad ruinam corporis, quàm epulæ carnis facere consuerunt. Sed quemadmodum & olera nõ omnia ad escæ usum habilia sunt: ita etiam non omne uiuum reptile accõmodũ ad usum epulandi. Siquidem ab omnibus uenenatis debemus abstinere: licet huc quoq; processerit luxuria, ut magis delectationi consulat quàm periculo, & in plerisq; resecto quod dicitur uenenatũ naturaliter inesse, reliquam partem ad cibum uindicet, quæ etsi non plena periculi, tamen uicina periculo est, & corruptela aliqua necesse est in totius succum se carnis infuderit. Plerìq; etiam sagittis uenenatis transfigunt ceruos, & huiusmodi uelocia animalia, & postea resecta quadam parte membrorũ, reliquo corpore ad cibum utunt. Quod aũt ad altiorem sensum pertinet, hoc est, unde magis dictum est quòd irrationabiles passiones ita debeant menti sapiẽtis, ut olera rustico esse subiecta, atq; his utamur reptilibus cogitationibus, ut agricola oleribus, quæ licet obesse non possunt, cibi tamē non habent gratiam fortioris. Generale enim omnibus, & cõmune præceptum, non altiora indicit genera uirtutũ, quæ utiq; paucorum sunt. Sed & si quis uirtutum epulas fortiores sibi exhibere non possit, huiusmodi tamen habeat passiones, quæ non noceant, sed delectẽt. Ideo in principio sanctus Moyses informauit nos atq; instruxit de insufflatione animę, ut non laberemur opinionibus diuersis philosophorũ, qui sibi constare nõ possunt. Pleriq; enim uaria senserunt, uti Tricias, & eius discipuli, sanguinē esse animam dicentes: istam utiq; animam qua uiuimus, quæ est sensibilis: non illam animam quæ rationabilis & intelligibilis interioris hominis æstimatur. Hippocrates aũt etsi non Triciæ improbauit ingenium, nec disputationem eius redarguit, tamen sententiæ non acquieuit. Aristoteles entelechian dixit. Ignem alij esse uoluerunt. Nos igitur huiusmodi diuisionem teneamus, ut separemus quod est rationabile animæ, cuius substantia diui-

Ibid. 2 nus est spiritus, sicut ait scriptura, quia insufflauit in faciem eius spiritum uitæ. Esse autē in ea nutrimentũ quoddam uitale, quo hoc corpus animat, esse etiam delectabile. Illarũ igitur et uitalis & delectabilis animę partium substantia, sanguis appellatur à quibusdã,

Leuit. 17 licet etiam scriptura dixerit: Anima totius carnis, sanguis est. Propriè igitur animam carnis sanguinem appellauit. In carne enim delectatio & passio est, non mens & ratiocinatio. Tamen si diligenter intendas, hic locus illum explanat. Cum enim hoc loco animã sanguinē dixerit, utiq; significauit aliud esse animã, aliud sanguinē, ut sit animæ substantia spiritus uitalis: sed ipsum spiritũ uitalem non per se tantũ & sine sanguine usum afferre uiuendi, sed cõmisceri sanguini: quia sunt quæ uocantur arterię uelut receptacula spiritus, quæ non solum aerem purum amplectunt, sed etiam sanguinem, sed minorē longè sanguinis portionem. Gemina enim cum uasa sint, aliud est uenæ, quæ φλὲψ Græcè appellatur, aliud arteriæ. Vena plus habet sanguinis quàm spiritus, hoc est φλὲψ: arteria minus habet sanguinis, multo amplius spiritus. Iam temperatio pro diuersitate naturæ est hominũ singulorũ. Altior aũt sensus delẽctare te debet, qui significat sanguinem animam ideo dictũ, quia sanguis calidus & ignitus est, sicut est uirtus. Quicunq; igit̃ studio uirtutis fuerit accensus, & uaporem laudis assumpserit, omnes delicias uentris excludit.

Ea igitur cogitationum quæ ſunt carnalia atque terrena, in uirtutis, inquit, ardore poſiti
rejicietis, quaſi inhabilia ſpiritali cibo. Non enim carnem manducabat, hoc eſt, terrenũ
aliquod cogitabat, qui dixit, Meus cibus eſt ut faciam uoluntatem patris mei, qui in cœ *Ioan. 4*
lis eſt: ſtudium hominibus uirtutis inſpirans, & cupiditatem diuinæ cogitationis infun-
dens. Ergo terrenæ cogitationes & infirmæ, quaſi euiratæ & ſine uſu ſanguinis habent.
Et ille euiratus dicitur, qui ſanguinis plurimum amiſerit. etenim ſanguinis amiſſione fri
geſcit. Quiſquis igitur diligens uirtutũ eſt, cibos ablegat & rejcit corporales, niſi quan-
tum ſcit ſatis eſſe naturæ. Quiſquis autem negligentior tanquam lubricum & aquoſum
uitæ iſtius fuerit curſum ſequutus, quaſi amiſſis ueſtigijs in uterum decidit, & uen-
trem. Itaq; quæ ſunt terrena deſiderat, cibi cœleſtis alienus, & qui non poſſit dicere: No
ſtra cõuerſatio in cœlis eſt. Ideoq; ut ad ſecretos prouocaret, ait idem: Ne tetigeritis, ne *Philip. 3*
attaminaueritis, ne guſtaueritis quæ ſunt ad corruptelam ipſo uſu, ſecundum præcepta *Coloſſ. 2*
& doctrinas hominum, quæ ſunt rationem quidem habentia ſapientię, in obſeruatione
religionis, & humilitate cordis, non in indulgentia corporis, nõ in honore aliquo ad ſa-
turitatem & diligentiam carnis.

Quod per hoc quod ait, Etenim ueſtrũ ſanguinem & animarũ ueſtrarũ exqui-
ram, de omnib. beſtijs, & de manu hominis fratris, detur intelligi hominẽ gra-
uius peccare qui fratri inſidiat. Et quis dicat frater. Quare etiã dixerit: Ad ima-
ginem dei fecit hominẽ: & non, Ad imaginẽ meam: cum reprobatione opinio-
nis philoſophorũ qui negant deum habere curam ſuper homines. Cap. XXVI

Enique hunc ſenſum eſſe, poſteriora approbant. Sic enim ait: Etenim ueſtrũ *Geneſ. 9*
D ſanguinem & animarũ ueſtrarum exquiram de omnibus beſtijs, & de manu
hominis.] Beſtiali maliciæ cõparauit, imò etiam acerbauit iniquitatem ho-
minis ultra beſtiarum feritatem, dicendo, De manu hominis fratris. Etenim beſtiæ nihil
nobiſcum habent cõmune naturæ, nullo uelut fraterno iure deuinctæ ſunt. Si nocẽt ho-
minibus, quaſi extraneis nocent. Naturę iura non uiolant, germanitatis non obliuiſcun
tur affectum. Ideo grauius homo peccat qui fratri inſidiatur, & dominus ſeuerius uindi-
caturum ſe eſſe promiſit, dicens: Sanguinem hominis de manu fratris eius exquiram. *Ibidem.*
An non frater eſt quem rationabilis naturæ quidam uterus effudit, & eiuſdẽ matris no-
bis generatio copulauit? Eadem enim natura omnium mater eſt hominum, & ideo fra
tres ſumus omnes, una atq; eadem matre generati, cognationiſq; eodem iure deuincti.
Ideoq; & dominus fratrem appellauit & eum à quo ſanguis fratris exquiritur, ſignificãs
magis ab his periculum pertimeſcendum qui fraterno ſibi iure ſociant. Hinc etenim in-
ſidiæ, hinc pericula frequentiora hominibus comparantur. Et ut ſpecialia comprehen-
damus, fratribus ſpecialius in hæreditatis diuiſione frequenter odia ſuccreſcũt. Deinde
ſi fratri amplius collatum fuerit à parentibus, fratres alij indignantur magis, & gratiam
à parentibus collatam parricidio auferre conantur. Iſta magis bella ſuſpecta, bella nõ ci
bi tantum, ſed ſingularũ domorum. Illos ergo dominus ad ultionis iudiciũ comprehen-
dit, quos magis inſidiaturos ſibi eſſe cognouit. Tertium eſt quod in eo fratrem dixit, nõ
quo dignus pietatis nomine parricida ſit, ſed quo magis pietatis grauetur uocabulo, at-
que inde fiat ſceleris incrementum, quo iuſtior ſit uindicta ſceleſti. Ergo dominus deus
noſter ultionẽ promittit, ut uel ſic frangatur metu, qui pietatis eſt oblitus, ut ſciat quòd
etiamſi homines effugiat homicida, dei tamen iudicium non poſſit euadere, ſed maiori
& æterno ſupplicio reſeruetur. Altiore autẽ ſenſu hoc intelligimus, nõ ſolum ab extra-
neorum, uerumetiam à noſtris, hoc eſt domeſticis nobis cogitationibus cauendũ. De-
inde obſeruandum nobis nõ ſolum à malicia mentis, uerumetiam ab ipſis ſermonib. no
ſtris. Ideoq; ait: De multiloquio nõ effugies peccatũ. Ergo hoc ſignificari uidetur, nõ ſo *Prouer. 10*
lum operis noſtri, ſed etiam ſermonis qui eſt magis domeſticus, rationem domino eſſe
reddendam. Et ideo diligentius conſiderandum, ne uel ſermone uel opere cõtrahamus
offenſam, quia ſicut ore confeſſio fit ad ſalutem, ſic ore fit lapſus ad mortem. Qui effude *Rom. 10*
rit, inquit, ſanguinem hominis, pro ſanguine hominis eius effundetur. Non errauit locu *Geneſ. 9*
tio, ſed emphaſis, id eſt, exaggeratio facta uerborũ eſt, eò quòd is qui effuderit ſanguinẽ
hominis, ipſe quaſi ſanguis effundetur, quòd ſpem ei poſteritatis eripiat: quia ſicut ſan-
guis effuſus in terrã hac atq; illac ſpargit, ita impiorũ anima à corpore fragilitatis more

soluatur: quia & de anima dictum est morte eius esse corruptionem, eò quòd gratię coelestis munere defraudetur, & uelut collisa malitiæ scopulis salubritatis suæ corpus imminuat. Mouet etiam plerosq; quod dixerit, Ad imaginem dei fecit hominem: & nō dixit, Ad imaginē meam, cum ipse sit deus. Sed intellige & patrem esse & filium esse. Et licet per filium omnia facta sunt, tamen legimus quia pater fecerit omnia, & fecerit per filiū, sicut scriptum est: Omnia in sapientia fecisti. Siue ergo pater dicit, ad imaginem uerbi fecit: siue filius dicit, ad imaginem dei patris fecit. Et ideo familiarem quandam & domesticam deo demonstrat hominis esse naturam, id est rationabilis hominis secundū quod ad imaginem dei creati sumus: eacq; causa inultum non esse apud deum quod in domesticum animal sibi uideat crudeliter & impiè esse cōmissum. Causa ergo uindictæ additæ facit, ut primum excludamus philosophorum quorundam opiniones, qui negāt deum habere curam super homines: Deinde scientes prærogatiuam nostræ ultionis apud deū manere, neq; in alios cōmittamus quod diuino iudicio uindicandum sit, neq; mortem ipsi uehementius pertimescamus, cum sciamus necati hominis innocentis apud deum nullum esse contemptum.

Gene. 9 · Ioan. 1 · Psalm. 103

Quomodo intelligendum sit quod inquit dominus: Non erit diluuium ut corrumpat omnem hominem. Et quod subdit: Arcum meum ponam in nube. Et qualis fuerit arcus ille. Cap. XXVII

Genes. 9 NOn erit, inquit, diluuium ut corrumpat omnem hominem.] Dubium uidet: Vtrum enim diluuium non erit, intelligendum sit, quòd diluuium corrumpat terram (hoc enim diluuia facere consueuerunt) an uero non erit tale diluuium quo terra omnis corrumpatur, quod posteriora aperiunt cum dicit omnem terram non corrumpendam. Ostendit enim diluuia quidem esse futura, sed non talia quibus possit omnis terra corrumpi. Sensus autem hoc altior habet, quod iam prouidentia futura sit domini, ne tantum sit diluuium corporalium passionum, ut anima omnis intereat. Et quidem non audeo dicere quia uidetur dominus statuere quod nullius anima possit penitus interire. Quid em̄ de parricida dicimus? Quid etiam de homicida? Quid de adultero? quid de præuaricatore? Quas ei partes animæ ad ueniam reseruamus? Vnde magis illud arbitror, quod prouocet dominus deus, ne si quis leuiores alias habeat passiones, penitus diuinam desperet gratiam, nec omnimodis uicturum se esse diffidat. Sed etiamsi est luxuriosus, nec potest studium uitare luxuriæ, ab adulterio studeat tamen temperare: sit epulandi delectatio, non stuprandi sit. Etiamsi nescio quis auarus qui aliena diripuit, eiecit pupillos, eliminauit uiduas, postea tamen in pœnitentiam regressus restituat quod abstulit. Deniq; Zachęus ideo ueniam meruit, quia non solum restituturū se, sed quadruplum promisit, quibus aliqua sustulisset, pauperibus quoq; medietatē sui patrimonij donaturum. Consideremus etiam diligentius quid sit quod ait: Arcum meum ponam in nube, et erit signum testamenti æterni inter me & inter terram, & erit cum innubila uenerit nubes super terram, parebit arcus meus in nube, & memor ero testamēti mei. Non enim (sicut plerićq; arbitrantur) arcū istum dicit quem aiunt homines esse quo pluuiarum signa aliqua declarētur, in quo colores diuersi tanquam radiorum solis nūc rutilantiū, nunc lumine lucentiū clariore figurant, unde & pluuia futura significatur, eò quòd inconstantia quædam serenitatis uersicolora specie demonstretur. Arcum hunc Irim quidam appellant. Sed absit ut hunc arcum dei dicamus. Hic enim arcus qui Iris dicitur, per diem uideri solet, per noctem non apparet. Etiam per ipsum diem, si obductus aer tetris nubibus fuerit, ne sic quidē uidetur, ni fortè cum grauiores nubes se cœperint relaxare. Ergo uideamus ne quia arcus quo sagittæ iaciuntur, nunc tenditur, nunc resoluitur, quandam extensionē & remissionē uideatur scriptura significare, per quam neq; penitus per nimiam extensionem uniuersa rumpantur, sed sit quædā mensura, & quoddam diuinæ uirtutis examē. Est ergo uirtus inuisibilis dei, quæ & specie istius arcus extendendi & remittendi moderat̄ pro diuina uoluntate, misericordia, potestate, quæ neque omnia confundi nimia solutione, neq; dirumpi nimia irruptione patiat̄. Quā ideo in nubibus dicit poni, quia tunc maximè opus est diuinæ auxilio prouidentiæ, quando agmina nubiū in procellas tempestatesq; cogunt̄. Ideoq; dicit: Arcū meum ponam in nube, non sagittam ponam. Arcus enim instrumentū iaculandæ sagittæ est. Itaque non ipse

Luc. 19 · Genes. 9

ipse arcus uulnerat, sed sagitta. Et ideo dominus in nubibus arcum magis quàm sagittã ponit, id est, non illud quod uulneret, sed quod habeat terroris indicium, uulneris effectum habere non soleat.

Qua ratione cum tres filios Noe, Sem, Cham, Iaphet, supra computauerit, hoc loco medij filij, id est, Cham generationem prius comprehenderit. Et quomodo ille Chananæorum author fuerit. Cap. XXVIII

Qua ratione autem cum supra tres filios Noe computauerit, Sem, Cham, Iaphet hoc loco comprehenderit medij filij generationem? Hoc est quod ait: Cham autem pater erat Chanaan. Isti tres erant filij Noe, & maxime cum illi duo iusti, iste iniustus medius. Iniusti ergo prius generatio quàm iustorum comprehenditur. Neq; enim possumus negare quod scriptum est: sed ad coaceruandum delictum ipsius addita eius est generatio, qui cum haberet filium, & pater esset, solus ipse patrem non cognouit, qui magis cognoscere debuisset. Et ideo improbum habere meruit filiũ, quia improbus fuerat patri. Simul significat ex illo Chanaan Chananeos fuisse, qui post multas generationes à populo iusto oppressi, cesserunt in eius possessionem. Authorẽ ergo Chananæorum Chanaan fuisse manifestum est, qui fuit filius huius Cham, qui impius in patrem extitit. Altior autem sensus nominum interpretatione signatur. Cham enim calor est, Chanaan turbatio eorum. Qui enim calet, continuò mouetur & perturbatur: ideoq; euidentissimè declaratur non tam hominem patrem hominum fuisse, sed passionem malam improbæ passionis generatricem, quæ esset à patris moribus, hoc est ab usu uirtutis aliena. Genes. 9

Quomodo Noe egressus ab arca, factus sit agricola. Et de differentia inter operatorem terræ, & agricolam. Quid etiam sit quod iustus primũ uineam plantauerit, & non triticum aut hordeum. Et quid sibi uelit quod subdit, Bibit de uino & inebriatus est. Et de duplici specie ebrietatis, & gemina nudatione sapientis. ac de operimentis animæ. Cap. XXIX

Et cœpit Noe homo agricola esse terræ.] Videtur quidẽ prima specie Adæ illi qui de terra factus est, comparari Noe uir iustus, quia & de illo scriptũ est quòd de paradiso eiectus cœperit operari terram: de isto quoq;, quoniam egressus ex arca factus sit agricola. Et propemodũ in utroq; præcesserat quædam forma diluuij, quia & Noe post diluuium, & Adam post mundi constitutionem secundum figmentum corporis. Nam ut mundus fieret, congregata est aqua in unam congregationem, ut uideretur terra, quæ antè non poterat per aquarum confusionem uideri. Ergo sicut ille primigenes magister terram uidetur operatus, ita etiam egressus ex arca Noe seminationis & culturæ author est factus. Hæc putantur similia. Sed si uerba consideres, quæ iam uim sensus altioris exprimunt, aliud est operatorem terræ esse, aliud agricolam. Alius enim tanquam mercenarij, alius tanquam patrisfamiliâs loco fungitur. Denique Cain qui fratrem occidit, erat operarius terræ. Et ut scias quia operari terram magis seruile quàm liberum sit, maledicto parricidalis eius operatio comprehenditur. Denique scriptum est: Quoniam operaberis terram, & non augebit uirtutem suam dare tibi, gemens et tremens eris super terram. Terra aute m caro nostra est, quam improbus operatur, bonus autem excolit. Ille quasi mercedem quærit è terra, iste quasi boni fructus capit gratiam disciplinæ, ut magis fructiferum faciat agrum suum, & qui domini possit respondere culturis, & indulgẽtiam cultoris ostendat. Operator aũt quid aliud nisi escam tantummodo corporis sui quærit, uentris magis usui studens, atq; id solũ explicare contentus, quod sibi prodesse possit ad uictum? Ille uero alius fructuũ utilitate pascit. Quos fructus habeat iustus, agnoscis. Fructus aũt spiritus, charitas, gaudium, pax, patiẽtia, bonitas. Bonus ergo agricola habet continentiam, castitatem, ut si quæ arbores cito curuantur in terram, & effusius germinant, eas uelut quadam temperantiæ suæ falce succidat, ut abijciant quod infirmũ est, germinent quod decorũ. Quid est quod iustus primũ uineam plantat, & non aut triticum aut hordeum? Vnde aũt uinea post diluuium corruptionemq; terræ? Sed de hoc suprà diximus, quia ueris tempore etiam corruptarũ radices uitiũ pullulare potuerunt. Vnde et illud maiore solicitudine soluendũ arbitror, quia iustus prius quę uoluptaria, q̃ quę necessaria sunt requirit. Necessarij enĩ fructus sunt tritici ibid. 3 ibid. 4 ibid. 3 Gal. 5 Genes. 9

tici & hordei, sine quibus non possumus uiuere, uinum autem uoluptarium, & causa delectatiõis datum. Quod, quia iustus est, ideo sibi magis hoc quod secundum erat, quàm quod primũ est uindicauit. Necessaria enim alimenta uiuendi deo detulit quod erat. Superfluum autem uinum hominibus, & non necessarium. Sed forte dicas ita sine potu nõ posse homines uiuere, quemadmodum etiam sine cibo. Necessarius est ergo potus sicut cibus. Non abnuo. Siti utiq; necessarius à domino constitutus, non repugno. Et ideo ad potum necessarium fontes & flumina conuenit deriuare, quæ non utiq; manu hominis effecta, sed domini dei nostri iussu & operatione fluxerunt. At ne quia diximus opera-
Genes. 4 tionem domini, ad illud retorqueas, quod operatio Cain uidet maledictiones habuisse: considera non operationem maledicti nomen accipere, sed quia scriptũ est, operari ter-
Ioan. 5 ram. Qui enim operatur terram, mercenarius est. Ille autem non mercenarius, sed domi-
Ibid. 4 nus, qui ait: Pater meus usq; modo operatur, & ego operor. Quid operatur huiusmodi
Genes. 9 operator? Audi: Meus cibus est ut faciam uoluntatem patris mei qui in cœlis est. Et bibit, inquit, de uino, & inebriatus est. Non dixit, Vinum bibit. neq; iustus uinũ ebibit, sed de uino, hoc est, de eius portione libauit. Ebriosi est omne absorbere uinum, et intemperantis euacuare quod sumpserit. Continentia aũt utendi mensura legitima est. Ebrietatis itaq; species gemina est. Vna quæ titubationem corpori afferat, atq; eius supplantet uestigia, sensumq; perturbet: altera quæ mentem uirtutis uapore gratia, & omnem in-
1. Timot. 5 firmitatẽ uideatur auertere. Vnde Apostolus ait: Vino modico utere propter frequentes tuas infirmitates. Sicut enim isto bibendi moderamine uinum nõ infirmitati est, sed saluti, atq; omnem infirmitatem alleuat corporis, ita etiam ebrietas illa præclara omnem
Psal. 22 infirmitatem carnis excludit, de qua scriptum est: Et poculum inebrians quàm præclarũ
Ephes. 5 est. Quæ est ista ebrietas? Inebriamini, inquit, non uino in quo est luxuria, sed implemini spiritu sancto, Apostolus dixit. Et secundum literam igitur cautio est, & secundum sapientis altiorem sententiam, laudatio est. Cautus est qui etsi nudatur, in domo tamen nudatur sua, ubi operimenta non desint, & quædam tegmina ebrietatis, ut uitia sua norit abscondere. Corporalia igitur nudum corpus tegunt, ut parietes & tecta: animæ aũt quæ sint operimenta, uideamus. Sed tunc operimenta reperimus, si enudationem eius discutimus. Gemina autem nudatio sapientis. Gemino igitur amictu mens nostra uestitur: si aut peccatum imprudens admiserit (hæc est enim enudatio uelut ebriæ mentis, ut nesciat quod delinquat, quasi quæ temulentia quadam ignorantiæ in uitium deducta labatur) aut rursus negligentiæ & ignorantiæ somno sepulta errorem suum nesciat. Quæ cum inciderimus, imò cum peccata plura inciderimus etiam per scientiam (est enim naturalis quædã etiam nostræ infirmitatis ebrietas, ut impetu delectationis feramur in uinum, sicut pleriq; iuuenili accensi calore, aut luxuria & delectatione flammati, aut auaritiæ rapti cupiditate) certè omnibus his medicina quæratur, ut aliquis tegat huiusmodi infirmitatem suam, primum pudore quodam & uerecundia, ut etiam si in lubrico sit adhuc positus delinquendi, det tamen emẽdationis insigne. Etenim plurimũ interest utrũ peccata sua iactare desideret. In altero enim turpis impudentia, in altero tolerabilis uerecundia spem futuræ correctionis ostẽdit. Alia est autem denudatio animæ, quæ uelut quandam sarcinam corporis abijcit atq; exuit, sicut sepulchrum quoddam carnis effugiens. Sepulchrum enim patẽs est guttur huiusmodi hominum, in quo sepulchro uelut attumulatur anima delectationibus, & cupiditatũ passionibus onerata diuersis. Exuit igitur se à congestione terrena, & quasi rena quædã circumfusa euadit atq; effugit, quæcunque se ab omni nudauerit passionum laqueo, et omnem illam deformem speciẽ terrenæ labis auerterit, ut lucem uideat decoris æterni.

Quare nõ simpliciter dixerit: Vidit Cham nudationem patris, sed, Vidit Cham pater Chanaan. Et cur Cham nudatum patrem riserit. Cap. XXX

QVero nunc cur non simpliciter dixerit, Vidit Cham nudationem patris: sed, Vidit Cham pater Chanaan. utiq; Chanaan natus non erat: cur ergo nomen addidit filij, nisi ut & uitio authoris deformaretur hæreditas, & autor filij nequitia grauaretur? Et pater igitur in filio, & in patre filius redarguuntur, habentes stultitiæ, nequitiæ, impietatis quoq; cõmune consortium. Nec poterat fieri, ut bonũ generaret filium, qui bono patri nequam filius, & naturæ & eruditionis degener extitisset.

Hæc

Hæc secundum literam. Quod autem ad altiorem sensum pertinet, omnes mores pessi-
mi erroribus delectantur alienis. Non solum erroribus, sed etiam ijs quæ ipsis uideantur
mala esse, etiam si non sint. Nudum enim Noe se non sentiebat, qui amictu erat indutus
sapientiæ. Deniq; nec Adam in paradiso positus nudũ se putabat, nisi postea quàm com
misit præuaricationis errorem. Et reus, amictu sapientiæ ac iustitiæ, mandatorum cœle-
stium præuaricatione nudatus, nudũ se uidit, & folijs operiendum putauit. Ridet igitur Genes. 9
Cham nudatum patrem uidens. Omnis nanq; improbus quoniam ipse deuius discipli-
næ est, aliorum lapsus non solum pro sui erroris solatio accipit, quod consortes inuene-
rit culpæ, uerumetiam improbo lætatur affectu, tanquam sua ipse dicta correxerit. Mala
mens ergo lætatur præter propositum quid alicui accidisse sapienti: cum utiq; corporis
lapsus in uitio esse non debeat, etiam si lapsus putetur, nisi animus quoq; inclinetur ad
culpam. Postremo uenialia iudicentur huiusmodi errata, non odio prosequenda, nõ ha-
benda ludibrio. Sed mens, ut dixi, improba cum putat errasse sapientem, insultandum
arbitratur ei, cuius sibi putat mores esse contrarios, quod peccatum suum uelut tacito
quodam sapientis testimonio redarguatur: eoq; lætandum sibi, quòd iusto uiro nec eru-
ditio ipsius profuerit, nec iustitia suffragata sit, nec ea quæ secundum corpus sunt, babue
rint prosperos cursus. Hæc enim pro summis bonis apud improbos æstimantur, in diui-
tijs aut honore posita, quæ tamen nullum fructum ad laudem uirtutis conferunt. Propte
rea insipientiæ defensores uidentur, qui uirtutis amatorẽ prosperorum munere esse frau
datum, qui omne bonum temporalibus magis quàm perpetuis æstimandum putant.

De euidenti pietatis affectu in bonis filijs Sem & Iaphet, qui nudatum amictu
patrem uidere cauerunt. Et quomodo mens sapiens retrorsum ambulet. Quid
etiam significet quòd somno recedente Noe sobrius factus sit à uino. Et qua-
re scriptura Cham quem primo mediũ inter filios posuit, postea minorẽ apella
uerit dicens: Cognouit Noe omnia quæ fecit ei filius iunior. Cap. XXXI

Vid est quòd Sem & Iaphet imposuerunt uestimentum super humeros suos Genes. 9
Q & perrexerunt retrorsum, & operuerunt nudum patrem, & non uiderũt nu-
dationem eius? Litera euidentem pietatis expressit affectum, quod nudatũ
amictu patrem boni filij uidere cauerunt, ne paterna reuerentia uel ipso minueretur a-
spectu. Siquidem etiam tacito uultu pietas frequenter offenditur. Vnde etiam Romæ
uetus fuisse usus dicitur, ne filij cum parentibus & maximè puberes intrarent lauacrum.
Sensus autem altior hoc habet, quia insipiens præsentia tantummodo uidet quæ in ocu
lis sunt futura non respicit, præterita non cogitat: Sapiens autem & præterita recorda-
tur, & futura considerat. Omnis ergo mens sapiens retrorsum ambulat, hoc est præterita
spectat, nec naturæ quodam usu impeditur, nihil uacuum, nihil nudum suorum patitur
esse gestorum. Operit quæ aliter gesta sunt, amictu quodam & gratia uel præsentis ope
ris, uel futuri, ut nihil indecorum prætereat, nihil inornatum relinquat. Vnde & Aposto Philip. 3
lus superiora obliuiscebatur, priora appetebat: sed obliuiscebatur, ut absconderet perse-
cutionis errores, ut tegeret superiora delicta, bonisq; operibus abundaret. Beati enim Psal. 31
& illi quorum tecta sunt peccata, id est, si tegantur bonis operibus, & operiantur uirtu-
tum sequentibus disciplinis. Et sobrius, inquit, factus Noe à uino. Manifestum est, ex e- Genes. 9
brietate intercedente somno sobrios fieri homines. Mens autẽ sobria est quando & præ
terita & futura cognoscit. Sobria ergo erat mẽs iusti & quãdo ebria putabatur. Est enim Psalm. 22
præclarum poculum inebrians iustos. Ille antem uere inebriatus erat qui ridebat patrẽ.
Qui enim neq; præteritam generationis gratiam, neq; præsentem reuerentiam patris,
neq; futuram pœnam paternæ iniuriæ considerabat, uere ebrius erat, & quod putabat
uidere se, non uidebat. Erat in illo profunda cæcitas, qui patrem uidere non poterat. Nã
si uidisset patrem, non utiq; risisset. Neq; enim ridendus, sed uerendus est pater. Multo
autem amplius mentem iusti insipiens uidere nõ poterat. Quomodo enim uidebat, qui
in eo putabat dubietatis errorem, ubi erat perfectus sapientiæ cæterarumq; uirtutum
uapor? sicut scriptum est: Vapor est enim uirtutis dei. Quando enim mens magis sobria Sapien. 7
est, quàm tunc quando naturam omnium rerum, temporumq; præsentium & futurorũ
ita spectat negocia, ut nulla in eo temporalis titubatio ebrietatis appareat? Quæro etiã
qua ratione cum ante medium dixerit inter filios Cham, nunc iuniorem constituat? Sic

enim scriptum est: Cognouit Noe omnia quæ fecit ei filius iunior. Nunquid ante scriptura in ordine generationis errauit? Non utique. Quid ergo? Contraria nunc scripta sunt? Non arbitror. Quomodo igitur soluitur, nisi iuniorem non ætate, non tempore accipias, sed rudem sensu, & in quadam intellectus infantia constitutum, qui prouectioris doctrinam ætatis non hauserit, nec perceperit senile consilium? Cani enim quidem sunt sensus hominum. Et ideo, inquit: Cum ueneris ad seniorum consilium, claude os tuum. ut alibi habet sententia: Discendum enim prius est quàm loquendum. Aures ergo paratas habe, ut aliquid de sapientium consilijs consequaris. Lingua reprimenda est, auditio præparanda.

De benedictione Sem filij, & quare Noe dominũ & deũ dixerit, & specialiter deũ filij sui Sem. Et qua ratione cũ Cham peccauerit, non ipsum sed filiũ illius seruituti addixerit. Et benedictione filij Iaphet, & multiplici dilatatione bonorũ. Ca. XXXII

Genes. 9 Benedicens filium Sem ait Noe: Benedictus dominus deus Sem, & erit Chanaan seruus eius.] Et dominum & deum dixit, & specialiter deum filij sui cui nomen Sem est, eo quod deus iustorũ est, hoc est deus montium, non ualliũ, qui gratiam habeant uirtutis excelsæ. Deniq; qua ratione cum filius eius Cham peccauerit, non ipsum sed filium eius seruituti addixit? Et fortasse ideo, quòd plus afficitur iniurijs filij sui, maximè quatum reus & author existat, & uehementius contristatur sui peccati damnationẽ à filio persolutam, qui non tam suo quã patris merito puniretur, deniq; qui doctrinæ paternæ discipulus esset filius, & pessimarũ æmulus cogitationũ, uno corpore uterq; uteretur & mente, eademq; malitia. Indifferenter igitur uel paternæ uel suæ malitiæ filius precium luit, quoniam improbitatis commune consortium est. Quod igitur pro patris soluit improbitate, sine dubio & pro sua soluit, culpæ eius reus: uel certe diutius pœna producitur cũ etiam ad filium usq; pertendit, & successoris afflictio in tempora multa profertur. Hoc secundũ literam. Cæterùm non tam hic homines quàm mores comprehenduntur, quorum in utroq; una natura. Nam Cham calor, Chanaan commotio & inquietudo. Qui enim calidus est, utiq; inquietus atq; commotior est. In duobus igitur erat una passio, & unus affectus. Itaq; cum alter addicitur, uterque damnatur.

Genes. 9 Cum sanctus igitur Noe benedicens filium suum Iaphet, ait: Dilatet dominus Iaphet, habitet in domibus Sem, & fiat Chanaan seruus eius: diximus supra Iaphet quasi indifferens bonum significari. Indifferentia autem latitudinem habet, quæ est in salute, uigore, decore, fortitudine, diuitijs, gratia, nobilitate, amicis, potestatibus, & cæteris. Sed hæc licet indifferentia bona sint, tamen plerisq; nocuerunt, qui ea non cum sapientia & iustitia possederunt. Multos enim ebrios fecere diuitiæ, nobilitas & potestas superbos, pulchritudo luxuriosos, cuius suffragatio alienæ menti corrupit castitatem. Ergo pro utentis affectu horum quæ diximus indifferentię sunt, quorũ usus aut uirtutibus regitur, aut certe sine gubernatione uirtutum fraudi esse incipiunt, quæ possunt esse utilitati.

Quid significet quod post diluuium Noe dicitur uixisse trecentis & quinquaginta annis. Et quod de generatione Iaphet Rhodus & aliæ insulæ sint nationum. Cap. XXXIII.

Genes. 9 Nunc quoniam post diluuium Noe dicitur uixisse trecentis & quinquaginta annis, nequaquam prætereundum putamus. Nam in trecentis crucem Christi significari certum est, cuius typo iustus à diluuio liberatus est. In quinquaginta Iubilæus est numerus remissionis, quo spiritus sanctus missus à cœlo est, gratiam humanis pectoribus infundens. Perfecto igitur numero remissionis & gratie, iustus curriculum uitæ huius impleuit. De generatione, inquit, Iaphet, Rhodus & aliæ insulæ sunt nationum. Non immerito latitudo dicitur, quando etiam in alteram partem naturę, hoc est maritimam, generatio eius processit. Vere enim tanquã latitudo non fuit eo contenta quod in usum hominibus natura præscripserat, hoc est terrę possessione, uerumetiam introgressa est mare, ad insulas usq; processit. Hoc secundum literam. Secundum altiorẽ autem sensum, ea quæ extra sunt, quæ dicuntur bona, diuitiæ, potestates, honores quasi diffunduntur latius, nec tamen his contenti sunt diuites quæ in manibus & in cõspectu sunt, sed longe lateq; diffundunt suas cupiditates, dum aut pecuniarum compendiũ de ulterioribus quæritur, aut honor à pluribus, aut potestas diffusior, aut cupiditas.

Qua ratione Cham illius improbi filium seniorẽ scriptura fuisse memorauerit. Et quòd Chus Nemroth gigantem genuerit, qui erat uenator ante deũ. Et de interpretatione nominis Nemroth. Quodq; idem principium fuerit regni Babylonis. Cap. XXXIIII

N Vnc quæro, qua ratione Cham illius improbi filiũ seniorem scriptura fuisse memorauerit. Duo genera terræ. Vnum uelut arenosum & puluerulentum, imò ut expressius dicam, puluis. Aliud genus terræ fructiferum atq; fœcundum, hoc est terra solidior & profunda. Quid igitur improbus nisi puluerem generat, ex quo generatio esse non possit? Ideoq; propheta puluerem impijs comparauit dicens: Non sic impij non sic, sed tanquam puluis quem proijcit uentus à facie terræ. Eò quòd *Psalm. 1* etiam secundum altiorem sensum infœcunda sit impiorum anima, quæ fructus utiles generare non possit. Qua ratione etiam Chus Nemroth gigantem genuerit, qui erat uenator ante deum? Quid aliud qui puluis & arena generaret, nisi terrenum hominem, eò *Genes. 16* quòd impius cœlestibus terrena præponat? Gigantes enim uoluisse pugnare aduersum superna fabulæ inducunt, & terreno ascensu ascendendum ad cœlestia putauerunt. Altiore autẽ sensu illud significatur, quod qui terrenas diligit uoluptates, eas sequitur, & putat his se posse ad dei gratiam peruenire, & regnum cœleste huiusmodi erroribus deferendũ: is aduersum cœlestia cõtumaci præliatur affectu. Propterea & in prouerbio est de eo qui dereliquerit, sicut Nemroth gigas uenator ante deum. Nemroth autem per interpretationem dicitur Aethiops. Color Aethiopis tenebras animę squaloremq; significat, qui aduersus lumen est, claritatis exors, tenebris inuolutus, nocti similior quàm diei. *Ibidem.* Venatoris quoq; usus in syluis, inter feras ac bestias cõuersatio eius. Irrationabilis ergo miscetur irrationabilibus passionibus, & ea quæ sunt malitiæ agrestis atq; prædura, uenator huiusmodi explorare consueuit atq; his potiri atq; delectari. Deniq; Nemroth huius principium regni Babylon, hoc est confusio, eò quòd malitia & potestas non in simplicitate & puritate, non in distinctione uirtutis, sed in confusione uitiorum est. *Ibidem.*

FINIS.

CAPITA PRIMI LIBRI DE ABRAHAM.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE ABRAHAM LIBER PRIMVS.

De huius libri titulo, authoris intentione, tractandi ordine, rationisq́ propositi negotij expositione. Cap. I

ABraham libri huius titulus est, quoniam per ordinem huius quoque patriarchæ gesta considerare animum subijt. De quo nobis moralis primo erit tractatus & simplex. Nam etsi altiori disputatione processus quidam & forma uirtutis, & species quædam exprimatur, tamen forensia quoq; actuū eius uestigia spectare, uirtutis profectus est. Etenim si ea quæ natura ad uictum generauit hominum, non unius, sed geminæ aut etiā uberioris gratiæ sunt: quanto magis ea quibus epulantur animi, non angusti sed abundantioris usus & multiplicis cibi esse æstimari conuenit? Nō mediocre autem aut ociosum negotium. Etenim cum dominus deus noster hunc locupleti benedictionis suæ dote donauerit, ut eius gratia prouocaret cæteros, iustitutione corrigeret: Moyses quoq; imitandum nobis descripserit, ut corda hominum in uitium labentia, huius uiri contuitu uelut quodam terreno busto resuscitaret: non perfunctorium debet uideri si nos quoq; scrupulosius eiusdem uiri uersemus uestigia. Nam si sapientes huius mundi, & Plato ipse princeps philosophorum, non ueram aliquā sed fictam & adumbratam sibi eam quam legimus πόλιν proposuit ædificandam, ut doceret qualem rempublicam esse oporteret: atq; ita quam nec audierat nec uiderat in aliqua urbe describendā putauit, ut ij quibus hoc munus est, quemadmodum rempublicam regerent, institui possent, & si condiscipulus Platonis Xenophon ille Socraticus fictis & ipse rebus personam uoluit informare sapientis in eo libro quem κύρου παιδείαν inscribit, ut ex intimo philosophiæ sinu regis iusti & sapientis disciplina procederet: quanto magis nos non compositam figuram sapientis uiri, sed expressam uirtutem & diuino institutam magisterio recensere intentius, & uias eius debemus persequi, quem Moyses ita descripserit, ut retro quodammodo se ipse respiceret.

De fidei Abrahæ singulari deuotione, quā obedientia admirabili cōprobauit. Ca. II

MAgnus plane uir, & multarum uirtutum clarus insignibus, quem uotis suis philosophia non potuerit æquare. Denique minus est quod illa finxit, quàm quod iste gessit, maiorq́; ambitioso eloquentiæ mendacio simplex ueritatis fides. Itaq; cuiusmodi fuerit in eo uiro deuotio, consideremus. Ea enim uirtus ordine prima est, quæ est fundamentum cæterarum: meritoq́; hanc ab eo primam exegit deus di-
Genes. 12 cens: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui.] Satis fuerat dixisse,
de terra tua. Ibi enim erat exire de cognatione, exire de paterna domo. Sed ideo addidit
singula, ut eius affectum probaret, ne forte aut imprudenter cœpisse uideretur, aut fraus
aliqua mandatis cœlestibus pararetur. Sed sicut coaceruanda fuerunt præcepta, ne quid
Genes. 12 lateret: ita etiam proponenda merita, ne forte desperaret. Tentatur ut fortis, incitatur ut
fidelis, prouocatur ut iustus meritoq́; exiuit, quemadmodū locutus est illi dominus. Et
exiuit cum eo Loth. Hoc est quod pro magno inter septem sapientum dicta celebratur,
ἕπου θεῷ, id est, sequere deum. Facto præuenit Abraham dicta sapientum, & secutus deū,
exiuit de terra sua. Sed quia ante terra ei fuerat alia, hoc est regio Chaldæorū, de qua exiuit Thara pater Abrahæ, & in Charran demigrauit, & quia secum eduxit nepotem suū,
cui dictum fuerat, Exi de cognatione tua: cōsideremus ne forte hoc sit exire de terra sua
de huius terræ, hoc est de corporis nostri quadam commoratione egredi, de qua exiuit
Philip. 3 Paulus, qui dixit: Nostra autem conuersatio in cœlis est. & de illecebris & delectationibus corporalibus quas uelut cognatas animæ nostræ dixit, quam cōpati necesse est corpori donec eius colligata uinculo adhæret. Ergo exire de conuersatione terrena, & à secularibus oblectamentis & superioris uitæ moribus atq; actibus debemus, ut nō solum loca sed etiam nosmetipsos mutemus. Si cupimus adhærere Christo, deseramus corruptibilia.

ptibilia. Sunt autē corruptibilia in nobis, caro, delectatio, uox obnoxia passionibus corruptibilibus. Per uocē autem passiones intelligimus. Vnde quoniā anima διμερὴς est, hoc est bipertita, & rationabile habens & irrationabile, quod diuiditur per carnē, & delectationis corporalis illecebras, cæterasq; passiōnes corporis: qui iustus est uir, rationabile animæ suæ ab irrationabili sciungere debet ac segregare. Hoc est enim exire de Charra, tanquam de cauernis quibusdam & cuniculis latibulisq; egredi. Latere enim criminosæ conscientiæ est. Et nos igitur sequentes Abrahā exeamus de latibulis. Si enim filij Abrahæ sumus, opera Abrahæ faciamus, ut luceāt opera nostra bona coram deo, & corā hominibus. Iustus dicit opera sua regi, peccator seipsum occultat, sicut Adam se occultare cupiebat, sed latere non poterat. Paruit itaq; mandato Abrahā, nec ulla legitur mora interuenisse. Egressus perambulauit usq; ad Sichem. Quod interpretatione Latina dicitur humerus uel ceruix: per quæ executionem præscripti operis intelligimus. Siquidē & infrà habemus scriptum: Supposuit humerum suum ad laborandum. Vnde per figuram locorum id expressum aduertimus, quod ad deuotionem suam sanctus Abraham non solum studio sed etiam efficacia probauerit fructuosa, qua ad quercū usq; peruenerit. Quo loco apparuit illi dominus, & dixit: Semini tuo dabo terram hanc. Vide quomodo promisso frequenti tanquam inualidum adhuc informet atq; instituat: & ipse memor sui, totum deo deputet, nihil sibi uindicet. Ideo & aram ædificauit deo, qui apparuit ei, & recessit inde in montem contra orientem Bethel, surgentem adhuc solē iustitiæ cupiens uidere. Ideoq; non in uallibus sed in monte tabernaculum sibi locauit, quia deus montiū est, & non uallium. Et inuocauit nomē domini. Vbi Bethel, id est, domus dei: ibi & ara. Vbi ara, ibi & inuocatio dei nostri. Meritoq; processus tantos habuit, quia deum sperabat sibi auxilio fore. Exercetur athleta dei, & duratur aduersis: in desertum abijt, famem incidit, in Aegyptum descendit. Compererat in Aegypto lasciuam esse iuuenum luxuriam, petulantem cupiditatem, uoluptatum intemperantiā. Aduertebat inter huiusmodi uiros intutam uxoris pudicitiam fore, sibiq; coniugis pulchritudinem periculo futuram: monuit uxorem, ut sororem se diceret. Quo docetur non magnopere decorem quærendum coniugis, qui uiro necem plerumq; gignere soleat. Non enim tam pulchritudo mulieris quàm uirtus eius & grauitas delectat uirū. Qui suauitatē quærit coniugij, nō tam superiorem censu ambiat, quā necessitates non terreant maritales: nō monilibus ornatam, sed moribus. Offendit plerumq; uirum si se uxor nobiliorē nouerit. Hæc proxima superbiæ sunt. Sara non facultatibus ditior, non genere splendidior erat: ideo uirum imparem non putabat, ideo quasi parem gratia diligebat, ideo nō censū est retenta, nō parentibus, non propinquis, sed uirū propriū quocunq; pergeret sequebatur: externa adijt sororem se eius asseruit, contenta si ita esset necesse, se periclitari pudore quàm uirum salute. Vt tueretur maritum, mentita est germanitatem, ne insidiatores pudoris eius tanquam æmulum & uindicem uxoris necarent. Deniq; simul ut uiderunt illam Aegyptij, admirati quòd speciosa esset ualde, induxerunt illam ad regem suum, & cum Abraham bene egerunt, tanquam fratrem eius quæ placuisset regi honorantes. Afflixit autem dominus Pharaonem afflictionibus magnis & sæuissimis, & domum eius propter Sarām uxorem Abrahę. Magnū testimonium documentumq; castitatis. Intuēdus locus ita hortatorius, ut unusquisq; se castum præbeat, alienum non affectet thorum, nec latendi spē, aut faciendi impunitate alienam uxorem incestet, non incuria aut stultitia prouocetur mariti, aut longiore absentia. Adest præsul coniugij deus, quē nihil lateat, nullus euadat, nemo irrideat, uicē absentis mariti tuetur, seruat excubias, imò sine excubijs deprehēdit reum ante quàm faciat quod parauerit: in animis singulorum, in mentibus uniuersorum crimen agnoscit. Et si maritum adulter fefelleris, non falles deum: & si maritum euaseris, & si iudicem fori luseris, non euades iudicem totius mundi. Ille grauius ulciscitur iniuriā inopis, contumeliam imprudentis mariti. Maior est enim iniuria authorē quā custodem thalami spretum & non cōsideratum. Ipse quoq; Pharao, licet rex Aegyptiorum, quem & insolentia regalis potentiæ supinaret, & Aegypti lasciuia atq; luxuries à studio castitatis abduceret: uocauit Abraham, & arguit eum dicēs: Quid hoc fecisti mihi? Quare nō dixisti mihi quia uxor tua est, sed dixisti mihi quia soror tua est, & sumpseram eam mihi uxorem? & nunc ecce mulier tua ante te. Et si natura ferus ac barbarus, tamen significat

[Marginal notes: Ioan. 8; Matth. 5; Psalm. 44; Genes. 3; Genes. 12; Genes. 12; Ibidem.; 3. Reg. 20; Genes. 12]

etiam exteris ac barbaris moribus esse curam pudoris, & adulterij etiam sibi crimen cauendum. Qui prætendit ignoratiam, condemnat intemperantiam. Nec mirum si barbarus ius nouit naturæ. muta animalia licet nullis constringantur legibus, sunt tamen aliqua quæ non solum paribus suis copulæ seruent fidem, uerumetiam coitus unius castitatem custodiant. Ita maior lex naturæ, quàm legum præscriptio est. Non mirum ergo si & iste Aegyptius rex deum timuit qui hominem non timebat, & pœnam soluit adulterij, qui nullis tenebatur reus legibus: statimq; ubi alienam esse cognouit uxorem, non solũ marito reddidit uerumetiam prosecutores dedit qui deducerent eum, ne quis de populo barbaro irrogaret uiolentiam uel peculio uiri, uel uxoris pudori. Pulcherrimus & hic locus ad incitandæ studium deuotionis, quòd is qui deum sequitur, tutus semper est. Et ideo deum præferre debemus omnibus, nec patriæ contuitu, nec parentum filiorumq; gratia, nec uxoris contemplatione reuocari debemus ab executione præceptorum cœlestium, quia deus nobis omnia illa largitur, & potens est seruare quæ donat. Itaq; magnum exemplum deuotionis Abrahæ, quòd cum uxore speciosa descendit in Aegyptum. Erat quidem iusto uiro cura coniugalis pudicitiæ, sed maius erat studium maturandæ deuotionis, ne prætulisse custodiam thori mandatis uideretur cœlestibus. Itaque quoniam propter deum contempsit omnia, recepit à deo multiplicata omnia, sed primã deus pudicitiæ tribuit remunerationem, quam gratam sciebat coniugi. Nam quia studio obeundi cœlestis oraculi uxorem quoq; in periculum deduxit pudoris, etiam castimoniam coniugij defendit.

De cæteris Abrahæ uirtutibus, uidelicet prudentia, iustitia, charitate, atq; parsimonia. Et quemadmodum rixas inter seruulos suos ac nepotis eius exortas fibram discordiæ amputando sedauerit. Cap. III

Rimas igitur partes sibi iusto ordine uindicauit deuotio. Videamus & cæterarum uirtutum gratiam. Mulcebatur sanctus Abraham nepotis præsentia, cui patrium affectum exhibebat. Incidit rixa inter seruulos nepotis & patrui.

Genes.13 Aduertit prudentior, seruulorum dissensionibus dominorũ concordiã solui solere, amputauit fibram discordiæ, ne contagiũ serperet. Tolerabilius enim putauit ut copula sequestraretur, quã gratia dirimeretur. Quod te facere oportet, si forte huiusmodi aliquid incideris, ut seminatium dissensionis auferas. Neq; enim tu fortior quàm Abraham. Ille declinanda censuit non despicienda seruulorũ iurgia. Et si tu fortior, caue ne alter infirmior, qui aurem prębeat seruulorum susurris. Frequenter indiuisa seruitia inter parentes discordiam serunt. Diuide potius, ut maneat amicitia. Indiuisa domus duos non sustinet. Nõnne melius est emigrare cum gratia, quàm cohibitare cum discordia? Ipsa quoq; cuiusmodi esse debeat diuisio, patriarcha edocet. Firmior diuidat, infirmior eligat, ne habeat quod conqueratur. Electionis enim suæ partem non poterit calumniari. Non restdet occasio resiliendi, cui datur optio eligendi, nec diuisor grauatur. Nam quo prudentior, eo cautior, ut nec in diuisione circũscribatur, nec in electione fraudetur. Diuisit Abraham: quia non capiebat, inquit, illos terra habitare simul, quia nimium diuites erãt.] Seculare uitium ut diuites terra non capiat. Nihil enim satis est diuitũ cupiditati. Quanto ditior quis fuerit, tanto auidior ad possidendum est. Extendere agri terminos cupit, & uicinũ excludere. Nunquid huiusmodi Abraham? Minimè, quamuis in principio & ipse imperfectior. Vnde enim perfectio ante aduentum Christi? Nondum uenerat qui

Matth.19 diceret: Si uis perfectus esse, uade uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & ueni sequere me. Tamen ut minimè auarus electionem offert, ut iustus dissensionem amputat.

Genes.13 Non sit, inquit, rixa inter me & te, & inter pastores meos & pastores tuos, quia omnes nos fratres sumus. Nõnne ecce tota terra ante te est? Discede à me. si tu in dexteram, ego in sinistrã: uel si tu in sinistrã, ego in dextram. Et leuauit oculos Loth, & elegit irrigua, regionẽ, inquit, Iordanis, quia tota irrigabatur, & erat sicut paradisus dei.] Plerumq; possessiones obueniunt hæreditariæ: aliæ utiliores, aliæ amœniores. Non utiq; in portione secundæ sunt. Nã incipit minui singularũ meritũ. Sed si nõ queunt partes de utilioribus cõuenire, conferant amœnæ utilioribus. Diuersa hominũ ingenia sunt, alios utilia, alios amœna delectant. Infirmior amœniora eligit, utiliora fastidit. Villicus nonnunquam utilis est, uel actor agri confertur urbano. Si insipiens fit elector, aut cocum eligit, aut uocalem,

calem, quem uenustioris gratiæ putat, refutat utiliorem. Plerunque etiam ubi fructus impares sunt, prudentior amœniora declinat. Cito inuidiã mouent, cito in se excitant mentem auari. Hic tamen nihil dixit scriptura de eo quòd alia pars utilior, alia amœnior fuerit, ne studio Abraham cepisse oculos adolescentis uideretur. Amœnam partem unam descripsit, non addidit alteram utiliorem. Necesse erat ut de tota regione duas partes faceret: deinde præsentia non absentia diuidebat. Vna regio capere utrumque nõ poterat. Quod potuit summæ esse iustitiæ, electionem obtulit. Loth amœnam elegit, quæ cito prędonum oculos incurrit. Hinc bellum inter reges, aduersariorum uictoria, incolarum captiuitas. Itaque etiam Loth infirmioris consilij precium luit, non terrarum infœcun- Genes. 14
ditate, sed amœnitatis inuidia deceptus, ut etiam ipse captiuus abduceretur, quoniã uitio seruilis nequitiæ à potiore deflexerat, & partem flagitiosorum elegerat. Sodoma enim luxuria atque lasciuia est. Ideoque declinatio Latina interpretatiõe dicitur Loth, quòd is uitia eligit qui à uirtute declinat, & ad iniquitatem deflectit. Quo comperto Abrahã numerauit seruulos suos uernaculos, & cum trecentis decem & octo uiris adeptus uictoriam, liberauit nepotem.] Probatur diuisionis affectus, quando sic amabat nepotẽ, ut pro eo nec belli declinaret periculum. Quid est numerauit? Hoc est elegit. Vnde illud non solum ad scientiam dei refertur, sed etiam ad gratiam iustorum, quod in Euangelio dixit dominus Iesus, Et capilli uestri numerati sunt. Cognouit autem dominus qui Luc. 12
sunt ipsius: eos autem qui non sunt ipsius, non dignatur cognoscere. Numerauit autem 2. Tim. 2
trecentos decem & octo, ut scias non quantitatem numeri, sed meritum electionis expressum. Eos enim asciscit, quos dignos numero fidelium iudicauit, qui in domini nostri Iesu Christi passionem crederent. Trecentos enim τ Græca litera significat, decem & octo autem summam ιη, exprimit nomen fidei. Ergo merito Abraham uicit, non populoso exercitu. Denique eos quibus quinque regum arma cesserũt, cum paucis egressus uernaculis triumphauit. Sed qui uincit, non debet arrogare sibi uictoriam, sed deferre deo. Hoc Abraham docet, qui triumpho humilior factus est, non superbior. Sacrifi- Genes. 14
cium denique obtulit, decimas dedit: ideoque eum Melchisedech (qui interpretatione Latina dicitur rex iustitiæ, rex pacis) benedixit. Erat enim sacerdos summi dei. Quis est rex iustitiæ sacerdos dei, nisi cui dicitur: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Psalm. 109
Melchisedech, hoc est, dei filius, sacerdos patris, qui sui corporis sacrificio patrem nostris repropitiauit delictis? Quantum aũt illud quod de pręda uictorię nihil uoluit contingere, nec oblatum sumere? Minuit enim fructum triumphi, mercedis susceptio & beneficij arrodit gratiam, Plurimum enim refert, utrum pecuniæ an gloriæ dimicaueris. Alter mercenarij loco ducitur, alter dignus habetur cõseruatoris gloria. Iure sanctus de præda usurpare aliquid uel oblatum recusat, ne dicat qui dedit, Quia ego diuitem feci eum. hoc solum sibi satis esse testificatur, quòd pastui præliantium iuuenum profecisset. Dicet aliquis: Cum ipse uicerit, quomodo dicit ad regem Sodomorum. Nihil sumã abs te: cum præda utique in potestate uictoris fuerit? Docet militarem disciplinam, ut regi seruentur omnia. Sanè ijs qui secum fuissent in adiumentum fortasse sociati, partem emolumenti tribuendam asserit, tanquam mercedem laboris. Ideoque quoniam sibi mercedem ab homine non quæsiuit, à deo accepit, sicut legimus scriptum: Quia post hæc fa- Genes. 15
ctum est uerbum domini ad Abraham in uisu, dicens: Noli timere Abraham, ego protegam te, merces tua multa erit ualde.] Non est serus ad remunerandum dominus: & cito promittit, & multa largitur: ne infirmos animos per dilationem aliquam subeat pœnitentia, contempsisse præsentia: & uelut quadam usuraria largitate compensat, ut uberiora restituat ei qui captus non fuerit oblatione præsentium. Ab ipso quoque domino mercedem quam postulet, consideremus. Non diuitias ut auarus exposcit, non longæuitatem uitæ istius ut meticulosus mortis, non potentiam, sed dignum quærit sui hæredem laboris. Quid mihi, inquit, dabis? Ego autem dimittor sine filijs. Et infrà: Quia mi- Ibidem
hi semen ait non dedisti, uernaculus meus mihi hæres erit. Discant ergo homines coniugia non spernere, nec sibi sociare impares, ne huiusmodi suscipiant liberos quos hęredes habere non possint, ut uel transfundendę hęreditatis contemplatione, si nullo contuitu pudoris mouentur, digno studeant matrimonio. Sed si Abrahę sententia ad corrigendũ minus proficit, accipe oraculũ dei huiusmodi condemnantis hęreditatẽ. Nõ erit,

Genes.16 inquit, hæres tuus hic, sed alter qui exierit de te, ille hęres tuus.] Quem dicit alterum? Pe
perit enim & Agar filium Ismahel: sed non ipsum dicit, sed dicit sanctum Isaac. Et ideo
addidit, Qui exierit de te. Ille enim uere exiuit ex Abraham, qui legitimo coniugio pro-
creatus est. Sed per Isaac legitimum filium, illum uerum legitimū possumus intelligere
dominum Iesum Christum, quem in principio Euangelij secundum Matthæū Abrahæ
filium legimus, qui uerum se Abrahæ gessit hæredem, authoris illuminans successionē,
per quem Abraham respexit in cœlum, & splendotem posteritatis suę agnouit non mi-
1. Cor.15 nus illustrem, q̃ stellarum cœlestiū fulget claritas. Sicut enim stella differt à stella in cla-
ritate, ita & resurrectio mortuorum, Apostolus dicit, eò quòd resurrectiōis suæ donans
consortia, homines quos mors solebat terris abscondere, regni cœlestis fecit esse partici
pes. Quomodo aūt Abrahæ propago diffusa est, nisi per hæreditatē fidei, per quam cœ-
lo comparamur, conserimur angelis, æquamur stellis? Ideo ait: Sic erit semen tuum. Et
Genes.15 credidit, inquit, Abraham deo. Quid credidit? Christum sibi per susceptionem corpo-
Ioan. 8 ris hæredem futurum. Vt scias quia hoc credidit, dominus ait: Abraham diem meum ui
dit, & gauisus est. Ideo reputatum est illi ad iustitiam, quia rationem non quæsiuit, sed
promptissima fide credidit. Bonū est ut rationē præueniat fides, ne tanq̃ ab homine, ita
à domino deo rationem uideamur exigere. Etenim q̃ indignū, ut humanis testimonijs
de alio credamus, dei oraculis de se non credamus? Imitemur ergo Abrahā, ut hæredes
simus terræ per iustitiam fidei, per quam ille mundi hæres factus est.

De defensione immunitatis adulterij Abrahæ, qui ex ancilla filium suscepit. Et cur circuncisio mandata fuerit, & tamen hodie non obseruetur. Cap. IIII

Genes.16 Ed fortasse dicat aliquis: Quomodo Abraham nobis imitandum proponis,
s cum de ancilla susceperit filiū? Aut quid sibi uult hoc esse, ut tantus uir huic
errori fuerit obnoxius, cuius tanta opera miramur? Et ideo ne quodam mo-
re nauigantium, locum hunc, quem pleriq; uadosum putant, declinasse uideamur, ratio
nem eius explanare cordi est. Non abnuo quòd Abraham de ancilla susceperit filiū, ut
cognoscas quoniam non superioris cuiusdam naturæ ac substantiæ fuit Abraham, sed
unus è numero & fragilitate uniuersorum hominū. Deniq; & de regione Chaldæorum
uocatus est, quos superstitioni uanæ intentos esse magis q̃ cæteros accepimus: & ideo
maiorem inuenit gratiam apud deum, quia posterioribus renunciauit, ad priora se ex-
tendit, ut sequeretur deum. Propositus est enim ad imitandum tibi, ut & tu aduertas q̃ si
peccatis renuncies, possis emereri domini misericordiam. Mouere tamen aliquos po-
test quod iam cum deo loquebatur, & ad ancillam introiuit, sicut scriptum est: Quia di-
xit Sara ad Abraham: Ecce conclusit me dominus ut non pariam, intra ergo ad ancillā
meam, ut filiū facias ex illa. Et ita factum est. Sed consideremus primum, quia Abraham
ante legem Moysi, & ante Euangelium fuit, nondum interdictū adulteriū uidebat̃. Pœ
na criminis ex tempore legis est, quæ crimen inhibuit: nec ante legem ulla rei damnatio
est, sed ex lege. Non ergo in legem cōmisit Abraham, sed legem pręuenit. Deus in para-
Ezech.18 diso licet coniugium laudauerit, non adulteriū damnauerat. Non uult enim mortē pec-
catoris: & ideo quod præmij est, pollicetur: quod pœnæ, non exigit. Mauult enim miti
Exod. 20 bus prouocare, q̃ seuerioribus terrere. Et tu peccasti cum gentilis esses, habes excusatio
nem: uenisti ad ecclesiam, audisti legem, Non adulterabis: iam excusationem delicti nō
habes. Tamen quoniam cum his mihi sermo est, qui ad gratiam baptismatis nomē dede
runt: si quis tantum crimen fecit, sciat sibi tribuendam ueniam, sed quasi ei qui crimen
cōmiserit: in reliquum tamen abstinendū nouerit. Deniq; illi adulteræ quam in Euange
lio obtulerunt Scribæ & Pharisæi, ignouit quidem dominus superiora, sed ait: Vade, &
Ioan. 8 amodo uide ne pecces. Quod cum illi dicit, tibi dicit. Fecisti gentilis adulterium, fecisti
catechumenus: ignoscitur tibi, remittitur tibi per baptismum: Vade, & post hęc uide ne
pecces. Habes unam Abrahæ defensionem. Secunda illa est quod nō ardore aliquo ua-
gæ succensus libidinis, non petulantis formæ captus decore, ancillæ contubernio cōiu-
galem posthabuit thorū, sed studio quærendæ posteritatis, & propagandę sobolis. Ad-
huc post diluuiū raritas erat generis humani: erat etiam religionis, ne quis nō reddidisse
debitū uideretur naturæ. Deniq; & Loth sancti filiæ hanc causam quærendæ posterita-
tis habuerunt, ne genus deficeret humanum: & ideo publici muneris gratia priuatam

culpam

culpam prætexuit. Nec ociosum est quod uxor author facti inducitur, ut excusetur ma-
ritus, ne uago raptus errore credatur: Simul ut discāt mulieres diligere uiros, nec agitari
uana suspicione pellicatus, aut inuidere priuignis, si ipsę liberos non susceperint. Vxori
bonæ cordi erat excusare apud uirum sterilitatem suam: & ne causa esset uiro quod libe
ros non haberet, suasit ut intraret ad ancillam. Hoc fecit Lya, hoc Rachel postea. Disce
mulier zelum deponere, qui sæpe mulieres in furorē incitat. Sed & uos moneo uiri, ma-
ximè qui ad gratiā domini tenditis, non cōmisceri adulterino corpori: Qui enim se iun- 1.Cor.6
git meretrici, unum corpus est: nec dare hanc occasionē diuortij mulieribus. Nemo sibi
blandiatur de legibus hominum. Omne stuprū, adulterium est: nec uiro licet, quod mu-
lieri non licet. Eadem à uiro quæ ab uxore debetur castimonia. Quicquid in eam quæ
non sit legitima uxor, commissum fuerit, adulterij damnatur crimine. Ergo aduertistis
quid debeatis cauere, ne quis sacramentis se indignum præbeat. Accipite etiam aliud,
quia huiusmodi intemperantia soluit charitatem cōiugij, superbas ancillas facit, iracun
das matronas, discordes coniuges, concubinas procaces, inuerecundos maritos. Simul
ut ex domino conceperit ancilla, spernit dominam suam, tanquam ditior partu. Domi-
na se despici dolet, maritum authorem iniuriarū suarum arguit. Deniq; Sara ipsa marito
ancillæ suæ potestatem dederat, & postea dicit ad eum: Iniuriam accipio ego ex te. De- Genes.16
di ancillam in eam in sinum tuum: ubi autem uidet cōceptum esse, spreta sum, inquit, co-
ràm ab ea: iudicet deus inter me & te. Quantus dolor, quàm grauis querela sit fœmina-
rum, lectione exponitur. Da improuidum & leuem maritum qui morigerari nesciat, &
diuortij causas exhibet. Sed Abraham uir moderatus & prudēs: Ecce, inquit, ancilla tua Ibidem.
in manibus tuis, utere ea quomodo tibi placuerit.] Maluit enim uxorem tenere, quàm
famulam. Nec hoc tamen plenum remedium. Accepit potestatem irata uxor, & immo-
deratius ultione permissa utitur. Quod si Sara moderationem non tenuit, quæ tenebit?
Ideoq; scriptum est: Et afflixit eam Sara, & fugit à facie eius. Duo sunt quæ comprehen- Ibidem.
dit scriptura, ut & dominę grauem indignationem exprimeret, & ancillæ tumorē ac su-
perbiam. Quod afflixit eam Sara, ad iracundiam affligentis refertur: quòd Agar fugit,
contumeliam seruili patientia non ferebatur, quæ sibi herilis contubernij uindicabat fa
stigium: indignata est iniuriam, quæ induerat insolentiam. Deniq; interroganti angelo
quò iret, respondit: A facie Saræ dominæ meæ ego fugio. Et hoc tumoris immodici, ut Ibidem.
prius nomen diceret, postea dominam significaret. Illud ad iniuriam pręmissum, hoc ad
expressionem personæ additum. Non placuit angelo ancillæ insolentia. Et ideo dixit il
li: Reuertere ad dominā tuam. Vtiq; nō latuisset angelum si ui suppliciorum uicta fugis-
set, & magis reprehendisset uerberantis sæuitiam, quàm fugientis discessionem. Sed ut
ostenderet quia tanquam superba fugiebat, ne subiecta esset dominæ, addidit: Et humi
liare sub manibus eius. Opto igitur ut hoc uitium nullus incidat: sed si quis inciderit, di-
scat ancillam suam humiliare uxori suæ, nedum uult ancillam uindicare, excludat uxo-
rem. Ergo Abrahā & unus de populo erat gentili, & causa posteritatis introierat ad an-
cillam, quia uxor eius sterilitatem suam obumbrare cupiens, author eius facti fuerat ui-
ro: & tamen non ociosum est quod post hoc deus statim, quia alia eius opera probaret,
pro huius facti pœnitentia dixit illi: Ego sum deus tuus, emerere in conspectu meo, & ibid. 17
esto sine querela. Quasi adhuc plenè non emeruisset, qui desperaret sterilis partum uxo
ris, & de ancilla posteritatem quæreret. Esto, inquit, sine querela, hoc est irreprehensibi
lis, ut de te uxor non queratur, nec quisquam tua facta reprehendit. Mutat ei nomen li-
tera addita, ut Abram uocaretur Abraham, hoc est de patre uano, sicut habet Latina in-
terpretatio, uocaretur pater sublimis, pater electus: uel de patre fieret & pater filij. Va-
nus erat cum deum nesciret: electus factus est postquam cognouit deum. Pater erat cū
de ancilla prolem haberet: sed pater filij non erat, quia non erat ei filius, qui non erat le
gitimo susceptus coniugio. Peperit Sara, & factus est pater filij. Circuncidi iubetur, acce
pturus ueri seminis hæreditatem. Nónne euidenter circuncisio carnis, præceptum est
castimoniæ, ut aliquis resecet libidinem carnis, & indomitas luxu ac lasciuia refręnet cu
piditates? Etenim circuncisionis uocabulo id præscribitur, ut omnis impuritatis fœtor
abstergatur, & incentiuum libidinis auferatur. Duabus usi sumus defensionibus. Tertia
quoq; est, quam nobis apostoli Pauli tribuit authoritas, qui ait: Illa quę gessit Abraham Gal. 4
ut de

ut de ancilla susciperet sobolem, in figuram facta sunt, & secundum allegoriam dicta. Allegoria est cum aliud geritur, & aliud figuratur, sicut etiam ipse Apostolus docet, di-
Gal. 4 cens: Sub lege uolentes esse, legem non legistis? Scriptum est enim: Quoniam Abrahã duos filios habuerit, unum de ancilla, & unũ de libera: sed is quidẽ qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui aũt de libera, per repromissionem. Quæ sunt per allegoriã dicta. Nam hæc sunt duo testamenta, unũ quidẽ à mõte Sina in seruitutẽ generans, quę est Agar. Duos populos ostendens de Abrahæ generatione manare, unum Iudęorum: qui legis syllabis seruiat, eò quòd de ancilla in seruitutem uideatur esse generatus: alterum Christianũ, qui ad remissionem peccatorũ cœlestis gratiæ libertatem acceperit. Quod ergo putas peccatum, aduertis esse mysterium, quo ea quę in posterioribus erant futura
Ibidem. temporibus, reuelabantur. Denique addidit: Vos autem fratres secundum Isaac promis-
Rom. 3 sionis filij estis. Ideo, inquit, nolite quærere opera legis, quoniam non iustificatur homo ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi. Et ut scias quia Christianis dixit: Et nos, inquit, in Christum Iesum credidimus, ut iustificaremur ex fide Christi, & nõ ex operibus legis. Agnoscamus ergo quoniam hæc quæ in figuram contingebant, illis crimini non erant: nobis autem erunt, si ad correptionem nostram scripta cauere nolimus, sed magis id agamus, ut cum simus liberæ filij, quæ est Sara, legis laqueis seruiamus: cum Abrahã liberam tenuerit, ancillam eiecerit. Quo loci plerosque moueri scio. Si enim bona est circũcisio, hodieque teneri debuit: si inutilis, mandari non debuit, præsertim diuino oraculo.
Ibid. 4 Sed cum Apostolus dixerit Paulus: Quia Abraham signum accepit circumcisionis: utique signum non ipsa res, sed alterius rei est: hoc est, non ueritas, sed indicium ueritatis. Denique ipse exposuit & expressit, dicens: Signum accepit circumcisionis, signaculum iustitiæ & fidei. Vnde non incongrue intelligimus quia circuncisio corporalis, signum circuncisionis est spiritalis. Ergo signum mansit donec ueniret ueritas. Aduenit domi-
Ioan. 14 nus Iesus, qui ait: Ego sum uia, ueritas, & uita. Qui non partem exiguam corporis in signo, sed totum circuncidit hominem in ueritate: signum destruxit: ueritatem induxit:
1. Cor. 13 quia posteaquam uenit quod perfectum est, quod ex parte erat, euacuatum est: & ideo cessauit circuncisio partis, ubi refulsit circuncisio uniuersitatis. Iam enim non ex parte,
Luc. 9 sed totus homo saluatur, in corpore scilicet & anima. Scriptum est enim: Qui uult post me uenire, abneget seipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Hęc est perfectio circuncisionis, quia per corporis oblationem redimitur anima, de qua ipse dominus ait:
Ibidem Quoniam qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam. Superest illa nunc quæstionis portio, utrum debuerit pars præmitti, quum esset uentura perfectio. Qui locus est facilis ad diluendum uel ad discernendum, si consideremus quibus pars mandata sit, quibus seruata perfectio. Pars enim mandata est secundum legem populo Iudęorum, illi dura ceruice, illi infirmo, illi qui deum suum non cognouit. Quum ergo partem non potuerit sustinere, quomodo perfectionem seruare potuisset? Vt si puerulum literis imbuas, à singulis literarum elementis inchoandum est tibi, ut à singulis apicibus ad syllabas, à syllabis eum per ordinem ad nomina orationem'que deducas. Nec potest mare quisquam nauigare intrepidus, nisi qui antè in fluminibus nauigauerit. Denique si quid aut conficiendi itineris, aut leuandi oneris puero uelis prouectiorique mandare, nunquid æquanda onera sunt, aut æquandus labor? ita igitur noueris his perfectionem circuncisionis esse seruatam, qui à Christo instituti ualidioribus idonei uiderentur, ut & fideles probarentur: quorum multitudo innumera crucem suam tolleret, suam'que pro Christo animam deuoueret: & increduli non possent resistere, qui in totius corporis immolatione quæri salutem putarent, qui exiguum circumcisionis suæ sanguinem salutem arbitrarentur. Considerandum autem quod in præputio positum uocauit deus, in præputio adhuc manenti legitimi filij promissa est hæreditas, ut non Iudæorum tantummodo patrem, ut ipsi asserunt, sed omnium credentium authorem per fidem credas. Sara quoque ante circumcisionem uiri in unius literæ adiectione non mediocri remuneratione benedicitur, ut principatum uirtutis & gratiæ haberet, de qua nationes & reges Gentium spondet futuros, ut in ipsa typus non synagogæ, sed ecclesiæ constitueretur. Quod autem promisso ex ea filio risit Abraham, non incredulitatis, sed exultationis in-
Genes. 17 dicium fuit. Denique procidit in faciem: qui adorauit & credidit: & adiecit, Si mihi

centum

centum annorum nascetur filius, & si Sara nonaginta annorum pariet? Et dixit: Ismahel hic uiuat in cõspectu tuo.] Nõ est incredulus in promissis, nec auarus in uotis. Hoc est: Non dubito quod facias ut & centũ annorum seni dones filium, & naturę author, naturæ metas relaxes. Beatus cui ista donantur, sed tamen etiam hic Ismahel, quem habeo de uernacula, si uiuat in conspectu tuo, abundat mihi gratia. Denique dominus & probauit eius affectum, & petitionem non abnuit, & sua promissa firmauit.

De hospitalitate Abrahæ, hospitum explorantis aduentũ, & angelos hospitio suscipientis, cum diligenti exhortatione ad hospitalitatis illius imitationem. Cap. V

Diximus de Abrahæ deuotione ac fide, prudentia, iustitia, charitate, parsimonia: nunc etiam de hospitalitate dicamus. Est enim non mediocris ea uirtus. Vnde & Apostolus principaliter eam in episcopo esse oportere geminę scriptionis docuit autoritate, ut præsto sit aduenientibus, & occurrat obuiam & itinera exploret, & assit nõ quærentibus, & rapiat prætergredientes. Ante ostiũ sedebat Abraham, sedebat meridie. Quando alij requiescebant, iste hospitum explorabat aduentus. Meritò illi deus apparuit ad quercum Mambræ, quia fructũ hospitalitatis studiosissimè requirebat. Et respiciens, inquit, oculis uidit, & ecce tres uiri stabant supra illũ. Et cum uidisset illos, cucurrit obuiam illis. Vide primò fidei mysteriũ. Deus illi apparuit, & tres aspexit: Cui deus refulget, trinitatẽ uidet, nec sine filio patrem suscipit, nec sine spiritu sancto filium confitet. Hęc alibi plenius. Nunc moralis persequendi propositũ est loci. Nõ ociosus sedet, qui longè aspicit: nec aspexisse contentus, cucurrit obuiam. Festinauit occurrere, quia non satis est rectè facere, nisi etiam matures quod facias. Festinanter enim manducare pascha lex iubet. Vberiores enim fructus habet celerata deuotio. Disce ergo q́ impiger esse debeas, ut possis præuenire hospitẽ, ne quis præueniat, & te boni muneris defraudet copia. Bona est hospitalitas, habet mercedem suam, primũ humanæ gratiæ, deinde (quod maius est) remunerationis diuinæ. Omnes in hoc incolatu hospites sumus. Ad tempus enim habitandi habemus hospitiũ. Emigremus propere, caueamus ne si nos duri aut negligentes fuerimus in recipiendis hospitibus, etiã nobis post uitę istius cursum sanctorũ hospitia denegent. Vnde in Euãgelio Saluator dicit: Facite uobis amicos de iniquo mammona, qui uos recipiant in æterna tabernacula sua. Deinde etiam in hoc corpore, ut scitis plerũque oborit peregrinandi necessitas. Quod ergo alij negaueris, id in te ipse decernis: & quod alijs detuleris, eo te facis dignũ uideri. Si omnes eam sententiam nõ suscipiendi hospites sequant, ubi erit requies peregrinantibus? Relictis igitur humanis habitaculis, captabimus secessus ferarũ, cubilia bestiarũ. Sed pauperię prætendis. Non opes à te hospes requirit, sed gratiam: non ornatũ conuiuiũ, sed cibũ obuiũ. Melior est, inquit, hospitalitas cum oleribus ad amicitiam & gratiam, q́ si uitulos occidas ad præsepia cum inimicitijs. Hęc est grata omnibus, & accepta deo. Vnde dominus Iesus in Euangelio eum quicunque dederit hospiti potũ aquæ frigidæ, cœlestium asserit præmiorum non exortem futurum. Denique Iacob oues adaquauit Rachel, & gratiã reperit, & uxorem acquisiuit. Deinde qui scis an deum suscipias, cum hospitem putas? Abraham dum peregrinantibus defert hospitium, deum atque angelos eius hospitio suscepit: quamuis & cum hospitem suscipis, suscipias deum. Sic enim scriptũ in Euangelio legis, dicente domino Iesu: Hospes eram, & collegistis me. quod enim uni horũ minimorum fecistis, mihi fecistis. Vnius horę hospitio uidua illa quę suscepit Heliam, & exiguo cibo, perpetuum toto tẽpore famis inuenit alimentum, & mercedem accepit mirabilẽ, ut nunquam de hydria farina deficeret. Helisæus quoque defuncti pignoris resuscitatione donata resoluit hospitij pensionem. Non sola tamen facilitas susceptionis, sed etiam sedulitas suscipientis & affectus quæritur. Vtrumque te Abraham docet. Cucurrit obuiam, rogauit prior, dicens: Domine, si inueni gratiam ante te, ne prætereris seruum tuum. Sumatur aqua, & lauentur pedes uestri, & refrigerate sub arbore, & sumam panem, & manducate, & postea transietis. Propter quod declinastis ad seruum uestrum. Tres uidet, & unum deum appellat, ipsius solius se seruum fatetur. Deinde conuersus ad duos, quos ministros arbitrabatur, etiam ipsis deferre gestit obsequium: iam non iure debito seruitutis astrictus, sed blando sedulitatis nomine usu que famulatus. Et se-

1.Tim. 3 ad Tit. 1 Genes. 18 Exod. 12 Luc. 19 Prouer. 15 Matth. 10 Genes. 29 Matt. 25 3.Reg. 17 4.Reg. 4 Genes. 18

Geneſ.18 Et feſtinauit Abraham in tabernaculum ad Saram, & dixit ei: Feſtina, & conſperge tres
menſuras ſimilaginis, & fac ſubcinericia. Bonus maritus exortem religioſi muneris eſſe
non patitur uxorem, nec auare ſibi totum munus uſurpat. Rectè igitur & pietatis & ue-
recundiæ cauſa ſeruatur. Quod pietatis eſt, uult eſſe commune: quod pudoris eſt, inte-
grum manet Saræ. Ante tabernaculum uir hoſpitum explorat aduentus: intra taberna
culum Sara tuetur fœminæ uerecundiam, & opera muliebria tuto exercet pudore. Fo-
ris maritus inuitat, intus Sara conuiuium adornat. Nec ſolum ipſe feſtinat Abraham, ſed
etiam feſtinandum dicit uxori, ſociam deuotionis oſtendens, nec fide diſparem. Cõſper
ge, inquit, tres menſuras ſimilaginis, & fac ſubcinericia. Grecè ἐγκρύφια dicuntur, hoc eſt
abſcondita, eò quòd latere debet omne myſterium, & quaſi operiri fidei ſilentio, ne pro
phanis temere diuulgetur auribus. Hoc paſcitur diuina maieſtas, hunc epulatur affectũ
qui parcus loquendi ſit, nec ſacra in medium ferat. Breuiter autem myſterium docet Sa
Gal.4 ra unius ſimilaginis tres menſuras faciens, quæ typum Eccleſiæ habet, cui dicitur: Lęta-
re ſterilis, quæ non paris: erumpe & clama, quæ non parturis. Hæc enim quæ intimo fi-
dem ſpiritu fouet, eiuſdem diuinitatis aſſerens trinitatem, pari quadam menſura atque
reuerentia patrem, filium' que, & ſanctum adorans ſpiritum, & maieſtatis unitate conce
lebrans, perſonarum' que proprietate diſtinguens, hac deuotionem tuam fidei aſſertio-
ne conſpergit. Mulier ſimilaginem offert, hoc eſt, interiora ſpiritalis frumenti uel grani
illius de quo dictum eſt: quod niſi in terram ceciderit, nullum fructum affert. Vnde &
prima uidit dominicæ reſurrectionis myſterium, & feſtinauit non paſſim omnibus, ſed
Ioan.12 ſolis Petro & Ioanni intimare ſacræ ſalutis nuncium. Vir currat ad boues, ſumat uitulũ,
Gen.18 & ſacramentum dominicæ paſſionis feſtinato impiger ſtudio, non lento ocio remiſſus
accipiat, tradat illud puero, qui innocentiam teneræ ſeruet ætatis, dolum neſciat, referi-
re non nouerit, incorrupti corporis caſtimoniam cuſtodiat. De quo puero ait dominus
Matth.18 Ieſus: Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut puer iſte, nõ intrabitis in regnum cœlo-
rum. Huic puero & ſimilibus eius etiam ſanctus Dauid diuinæ laudationis diſpenſat
Pſalm.112 officium, dicens: Laudate pueri dominum. Nec illud ocioſum, quod cucurrit ad bo-
ues, tenerum uitulum & bonum ſumpſit, & cum lacte appoſuit. Denique & in Exodo
Exod.12 cum paſcha domini declararet, ait Moſes: Agnus ſine macula mundus, conſummatus
anniculus, maſculus erit uobis ab ouibus & hœdis. Sumetis & occidetis, inquit, illum
tota multitudo ſynagogæ ad ueſperum. Vnde & hic meridies eſſe deſcribitur, quando
Abraham domino offert hoſpitium. Sed ad cœnam uitulus immolatur, & cum lacte
manducatur, hoc eſt, non in ſanguine, ſed cum fidei puritate. Bonus uitulus, utpote qui
peccata dilueret. Tener, quia non dura ceruice, ſed molli iugum legis agnouit, crucis pa
tibulum non recuſauit. Et meritò tener, de cuius capite & pedibus & inteſtinis nihil re-
lictum eſt, & os non eſt contritum ab eo, ſed totus epulantium cibo ceſſit. Talem nobis
Gen.18 legis figurauit umbra, talem ueritas Euangelij demonſtrauit. Manducauerunt, inquit,
illi: Abraham autem ſtabat ſub arbore.] Aduertimus humilitatis officium commenda-
re humilitatem. Abraham ſtabat, tu primam accubitionis partem occupas? Denique
Ibidem. ea humilitas inuenit gratiam, ut promitteretur ei filius. Dixit autem ad illum: Vbi eſt
Sara uxor tua? Qui reſpondit & dixit: Ecce in tabernaculo.] Nunquid ignorabat do-
minus, qui in poſterioribus Sodomorum futura excidia denunciat, ubi Sara eſſet? Sed
docere nos uoluit, quantus pudor eſſe debeat fœminarum, nec procaci occurſu hoſpi-
tum in ſe oculos inflectant, ſalua uerecundia miniſterium ſuum exerceant. Abraham
quoque auribus tuis ingerit in tabernaculo Saram degere, ut diſcas quid ab uxore exi-
gas. Prouectior ætate iam Sara iuuenilem cuſtodit uerecundiam, ideo dominus ſpo-
Ibidem. pondit ei filium. Defecerant, inquit, Saræ fieri muliebria. Non ocioſe additum, ne pu-
tares fœmineæ adhuc poſſibilitatis fuiſſe ut pareret. Riſit autem Sara.] Quod indicium
futuri magis, quàm incredulitatis arbitror. Riſit enim, licet adhuc neſciẽs quid ri-
deret, ꝙ publicam eſſet in Iſaac paritura lætitiã. Ideo negauit ſe riſiſſe,
quia ignorauit: ideo riſit, quia prophetauit.

De exitio

De exitio Sodomorum à domino Abrahæ reuelato, & de hospitalitate Loth
aduenientibus angelis exhibita, criminisq; Sodomorum ob hospitalitatis uio-
lationem aggrauatione. Caput VI

Xurgentes autem uiri, conspexerunt in faciem Sodomæ & Gomorræ.] Genes. 18
2 Sicut uisitatio domini timentibus exhibetur, ita etiam impijs pœna pecca
ti reponitur. Abraham deducebat hospites, ad humanitatis gratiam adde-
bat obsequia. Sodomitæ pro pietatis officijs impuritatis augebant flagitia. Non cœlo, Ibidem
inquit, Abrahæ puero meo quæ ego facio. Senilis utiq; ætatis Abrahã superius scriptu-
ra significauit, quia nonaginta & nouem processisset annos: quomodo nũc puerum di-
cit? Sed cum immemorem senectutis, exploratorem indefessum, cursu impigrum, stãdi
patientissimum, deducendi studiosissimum expresserit, nónne conuenire nomen pueri
uidetur? Officijs meritò puer dicitur, qui senile nesciebat fastidium, pueritiæ innocen-
tiam & obsequium deferebat. Datur itaq; iusto benedictionis gratia, & posteritatis hæ-
reditas. Offensa autem peccatorum exponitur. Clamor, inquit, Sodomorum & Gomor Ibidem
ræ impletus. Magna domini patientia, ut non statim peccatorem puniat, sed diu diffe-
rat, expectãs correctionem: nec cõmoueatur ad ulciscendum, nisi peccator mensuram
excedat. Vnde & dominus Iesus in Euangelio ad Iudæos ait: Implete mensurã patrum Matth. 23
uestrorum. Descendam itaq;, ut uideam secũdum clamorem illorum uenientem ad me, Genes. 18
si cõsummabuntur: sin autem, ut sciam. Non ignorabat Deus peccata Sodomorum, sed
propter te instruẽdum uerba huiusmodi loquebatur, ut tu propius scruteris eorũ com-
missa in quos uindicandum arbitraris. Descendam, inquit, ut uideam: hoc est, etiam tu
descende cura, descende indaginis studio, ne quid sit quod fallat aut lateat absentem, ut
oculis facinus deprehendas. Eminus positi multa nescire possunt. Quem clamorem au-
tem ait, nisi forte quia ei quem nihil latet, clamant omnia, clamare uidentur singulorum
crimina? Deniq; ad Cain dicitur: Sanguis fratris tui ad me clamat, hoc est non latet, sed Genes. 4
clamat parricidium tuum. Itaq; uelut excitatur Deus flagitiorum nostrorũ clamoribus,
ut aliquando uindicet, qui libenter ignoscit. Deniq; Abrahæ petenti ne simul perderet
iustos tanquam iniquos, & interrogãti: Si fuerint quinquaginta iusti in ciuitate, perdes
illos? respõdit: Non perdã, inquit ciuitatem, si fuerint in ea quinquaginta iusti, & totum Genes. 18
locum seruabo. Et sic per ordinem interrogationum, & responsionum uicem, etiam si
decem iustos inuenerit in ciuitate, tamen propter paucorum iustitiam, impunitatem to
to populo promittit. Vnde discimus quantus murus sit patriæ uir iustus, quemadmodũ
non debeamus inuidere sanctis, nec temere derogare. Illorum etenim nos fides seruat,
illorum iustitia ab excidio defendit. Sodoma quoq; si habuisset uiros decem iustos, po-
tuit non perire. Quid sibi autem uult quòd ipsi qui ad Abraham simul cum domino ue-
nerant, Sodomam petierunt uiri, nisi ut aceruaretur crimen eorum, si quos iustus hono- Genes. 19
rauerat, his maiore sacrilegio impij uim conarentur inferre? Nam quod uiros dixit, eui-
dens est ratio, quia speciem præferebant uirorum. Sodomam uenerunt uesperi, meridie
ad Abraham: quia iusto refulget angelorũ præsentia, impijs tenebras affert. Tamen po-
test referri etiam ad tempus dominicæ passionis, quod uesperi uenerunt ad eũ qui à So-
domitanis contagionibus & totius urbis excidio erat liberãdus. Vesper erat antequam
Christus ueniret: quia totus erat mundus in tenebris. Vesper erat omnibus, quos imma
nium delictorum squalor tenebrosus urgebat. Venit dominus Iesus, redemit sanguine
suo mundum, lucem attulit. Venerunt autem angeli duo Sodomis ad uesperã. Vbi gra-
tia largienda est, Christus adest: ubi exercenda seueritas, soli assunt ministri, deest Iesus.
Sedebat Loth ad portam. Emendauerant Loth sanctum aduersa captiuitatis, & solici- Ibidem
tiorem fecerant. Itaq; processu ætatis didicerat imitari parentem. Ad portam itaq; sede-
bat, ut exciperet aduenientes. Deniq; exurrexit obuiam illis. Perfectior cucurrit obuiã,
iste exurrexit, & adorauit in faciem super terram, & dixit: Ecce domini, declinate in do-
mum pueri uestri. Et coegit illos diuertere. Qui dicebãt: In platea manebimus. Cõmen-
datur hic iusti sanctitas, & angelorũ gratia. Illi nolebant aduentum suũ hospiti grauio-
rem uideri: ille quidem inter quos habitaret, sciebat, tamen domum suam offerebat pe-
riculis, quibus auferret hospites. Certè quo tardius acquiescebant, diutius tentando ple
nius cõprobabant. Viri autem ciuitatis Sodomorum circundederunt domũ ab infante Ibidem

usq; ad senem, totus populus pariter.] Præstruitur iudicij diuini æquitas, ne forte quis diceret: Quid peccauerunt pueri, ut omnes excidio inuoluerentur? Ita nullus illic iustus, nullus innocens fuit. Audi scripturam testificantem: Quia circundederunt domum ab infante usq; ad senem, totus populus pariter. Nulla ætas erat culpæ immunis, ideo nullus immunis exitij fuit. Et qui possibilitatem perpetrandi criminis nō habuit, habuit affectum. Effœtæ uires senum, sed mens plena libidinis. Offerebat sanctus Loth filiarum pudorem. Nam etsi illa quoq; flagitiosa impuritas erat, tamen minus erat, secundum naturam coire, quàm aduersum naturam delinquere. Præferebat domus suæ uerecundiæ hospitalem gratiam, etiam apud barbaras gentes inuiolabilem: Deniq; illic quoq; inoffensa hospitalitas est, ubi nec germanitas satis tuta est. Percusserunt autem illos angeli cæcitate, ut ostium domus quod aperire cupiebant, non reperirent. Hic quidem mirabilis angelorum declaratur potestas, ut obfusa impuris cæcitate, non reperirentur domus ostia. Sed etiam illud ostenditur, quia cæca est omnis libido, & ante se non uidet. Simul quod hospitum manibus reuocatus est sanctus Loth in domum, demonstratur immemor periculi, memor fidei, non eripuisse se periculo, sed obtulisse. Munitur pietatis locus, quod manifestata sibi per angelos totius regionis euersione, & generos habere Loth sanctus inducitur, & monere eos ut fugerent: simul ne deserendo eos, nec admonendo, minus pius uideretur circa filiarum maritos, uel erroris earū causa ipsi assignaretur, quæ destitutæ uirili consortio, concubitum inebriati experissent patris. Non ergo indefensum finit scriptura uirum sanctum relinqui, cum in ea & tradidisse maritis filias, & monuisse generos inducitur. Sed uisum est illis quod derideret eos, & tamen adhuc morabatur Loth ut persuaderet generis suis: & pene non est profectus ut euaderet, nisi urgentibus angelis, & tenentibus manus eius, egredi coactus esset. Nō ergo profectus, sed eductus est, & mandatum accepit ne respiceret retro, nec resisteret in tota regione illa, sed in montem ascenderet. Hoc cū illi dicitur, omnibus dicitur. Si uis ergo & tu euadere, ne respicias retro, sed ante. Aspice ubi Christus est, qui dicat tibi: Vade retro, sicut Petro dicit: Vade retro me. ut Christum sequeretur, Christum uideret. Retro Sodoma est plena flagitij, retro Gomorra uitijs scatens, criminū regio. Ne tetigeritis, inquit Apostolus, ne attaminaueritis, ne gustaueritis, quæ sunt omnia ad corruptelā. Fuge ergo Sodomam, relinque ocyus, desere elementa huius mundi, ne te imminentia inuoluant pericula, non resistas fugiens, nec in tota uitiorū regione remoreris. Qui non respexit euasit: quæ respexit, non potuit euadere. Excusantur autem filiæ sancti Loth, quia putauerunt nō uicinæ regionis, sed totius orbis fuisse illud excidium, se solas cū patre superstites omnibus populis remansisse. Et ideo, ne genus deficeret humanū, paternum petisse concubitū, ut semen generationis humanę de patre suo resuscitarent. Nō ergo libidinis uitiū fuit, sed generationis remedium, quod nō puto criminis duci loco. Nam & Eua à uiro sumpta, supra cuius costam ędificata est mulier, os de ossibus eius, & caro de carne eius, tamen propter seriem successionis humanæ uiro mixta est. Subducitur tamen huic admisso conscientia uiri iusti. Inebriatus enim uino, quid generet, nesciebat. Vnde non mirum si puellas decepit opinio, quæ putarent totius populos orbis perisse. Nō eadem esset Loth sancti excusatio, qui audierat ab angelis locum illum, non totum mundū esse periturū. Sane discimus uitandam ebrietatem, per quā crimina cauere nō possumus. Nam quæ sobrij cauemus, per ebrietatem ignorātes cōmittimus. Parum est quòd ea inflammat libidinem, accendit cupiditates corporis: ipsam quoq; mentem subruit, & animum capit, sensum extorquet. Nesciunt quid loquantur qui nimio uino indulgent, iacent sepulti. Ideoq; si qua per uinum deliquerit, apud sapientes iudices uenia quidem facta donantur, sed leuitatis notātur authores. Quanta ipsa deformitas, ut soluātur uires, incessus uacillet? Multi se fortes putant: num fortiores quā Loth? nū cōtinentiores quā Noe? Non utiq; uitia patriarcharū scriptura exposuit, quos uictos uino legimus: sed ut tu disceres quid caueres. Ille nudus iacuit, iste filiarum errori patuit. Et Noe iustus deceptus est, quia uini uis adhuc ignorabatur: sed in illo instructus es, ne tu ignorares. Loth filiabus se credidit, & per senectutem madidā uino solutus, cōmisit incestum ignorans. tu sic bibe, ne capiaris. Instruant Patriarchæ non solum docentes, sed etiam errātes. Ideo iteratum est exemplum ebrietatis, ut confirmetur magisterium cautionis.

Margin notes: Genes. 19 (beside "fectum. Effœtæ"); Ibidem (beside "mor periculi"); Matth. 16 (beside "Petro dicit"); Coloss. 2 (beside "est plena flagitij"); Genes. 2 (beside "uitiū fuit").

De pudicitia Saræ uxoris Abrahæ sæpius tentata, & tandem à Deo pulchra donata prole. Caput VII

Enique ideo tentatur Saræ pudicitia, ut exigatur omnium. Nam & Abimelech in uxorem sibi eam sumpserat, & dixit ei in nocte Deus: Ecce tu morieris propter mulierem. Aduertimus adulteriũ diuino iudicio morte puniri. Ideoque addidit: Hęc autem cõ moratur cum uiro. Habent quidem omnes uiri mulierisque concubitus nulla legitimi matrimonij sorte celebrati suam culpam. Discite etiam qui ad gratiam baptismatis renditis, uelut quidam fidei candidati, continentiæ disciplinam sobriam. Nulli licet scire mulierem præter uxorem. Ideo coniugij tibi datũ est ius, ne in laqueum incidas, & cum aliena muliere delinquas. Vinctus es uxori, noli quęrere solutionem, quia non licet tibi uxore uiuente uxorem ducere: nam & aliã quęrere, cum habeas tuam, crimen est adulterij: hoc grauius, quod putas peccato tuo authoritatẽ legę quærendã. Tolerabilior est si lateat culpa, quàm si culpæ usurpet authoritas. Nec hoc solum est adulterium, cum aliena peccare cõiuge, sed omne quod nõ habet potestatem coniugij. tamen locus iste docet grauius crimen esse, ubi celebrati cõiugij iura temerantur, & uxorius pudor soluitur. Ideoque cum prætenderet Abimelech quod uxorem alienam esse ignorauerit, quã sororem esse uir ipse suam dixerit, respondit ei dominus: Ecce ego cognoui quoniã puro corde fecisti hoc, & peperci tibi, ut non peccares in me: propter hoc non sum passus te tangere eam. Cognoscimus uelut præsulem custodemque cõiugij esse Deum, qui non patiatur alienum thorũ pollui. Et si qui fecerit peccare eum in Deum, cuius legem uiolet, gratiam soluat. Et quia in Deum peccat, sacramenti cœlestis amittit consortiũ. Fortasse te moueat quaratione Pharao quæstionibus ab omnipotente Deo grauiter afflictus sit, ut supra legimus, cũ & ipse ignorauerit uxorem esse Abrahæ Saram, quam sororem audierat: Abimelech autem nullam pœnã exceperit. uerum cum Aegypti regem noueris ducem fuisse uitiorum, qui quo plus habuerit licentiæ, eo plus flagitij cõmiserit: Abimelech autem & fidelis æstimatus sit Deo, ut meruerit audire: Et ego cognoui quia puro corde fecisti hoc: rex nõ afflictionis, ut Aegyptius, sed munitionis, quod Gerarũ quibus præerat, docet interpretatio: nõ est dubium cæteris operibus eius indignationem domini esse reuocatam, qui uere interioris arbiter est cõscientiæ, & animi ac mentis interpres. Denique non ut Pharao ille conuentus à Moyse recusauit & spreuit mandatum Dei: nec obsequium distulit, sed statim uocauit Abrahã, uxorem suam ei reddidit, precio se ipse multauit quòd uidisset alienam, dotem pudoris exoluit. Hinc quoque colligi potest Abimelech regem clemẽtiora meruisse, quòd Abraham pro eo rogauit & impetrauit. Peperit enim & uxor eius, & ancilla eius, quas ante cõcluserat Deus propter Saram uxorem Abrahæ. quod æque ad œconomiã pertinet, ut Saræ partus Dei donatus promissione, etiam hoc fulciretur testimonio, cum aduertas Dei offensione & fœcundas sterilescere, & rursum domini uoluntate steriles fœcundari, iuxta quod scriptum est: Nonne sterilem & parientem ego feci? dicit dominus. Quamuis ad Synagogæ illud & Ecclesiæ mysterium dictum accipiatur, quia & Synagoga partus habere desiuit, quæ successionis fraudata est posteritate: & congregatio nationum, quę sterilis erat cum Deum ignoraret, partus cœpit habere æternos. Vnde lectum est: Lætare sterilis, quæ non paris: erumpe & clama quæ non parturis, quoniam plures filij desertæ magis quàm eius quæ habet uirum. Genitus est autem Abrahæ filius Isaac, cũ esset annorum centum.] Et tu si perfectus fueris, habebis posteritatem lætitiæ, exultationis hæreditatem. Dixit & Sara: Risum mihi fecit dominus. Quicunque enim audierit, congratulabitur mihi.] Non utique hoc de generatione hac intelligitur, quæ casibus plerisque obnoxia est, ut interdum melius nõ fuerit generasse, sed de generatione qua unusquisque peccatot agens pœnitentiam, cum redimitur à morte, angelis solet exhibere lætitiam. Et dixit Sara: Quis annunciabit Abrahæ quoniam lactet infantem Sara?] Moralis locus. Prouocantur fœminæ meminisse dignitatis suæ, & lactare filios suos. Hæc enim matrum gratia, hic honos, quo se proprijs cõmendent uiris. Denique eos plus amare filios solent, quos ipsæ matres lactauerint uberibus suis. Fecit autem Abraham cœnam magnam quando ablactatus est Isaac filius eius. Non mediocre istud, nec usitatum. Non enim quia à nutricis lacte subductus est puer, magnum conuiuium exhibuit Abraham,

Gene. 20 | 1. Corint. 7 | Marc. 6 | Gene. 20 | Esaie 66 | Galat. 4 | Gene. 21 | Ibidem | Ibidem

sed quia idoneus habitus est Isaac fortioris gratiæ cibo, & uirtutis alimento, non adhuc,
1.Corint. 3 ut Corinthij, lacte potandus, sed epulis solidioribus mãdatorum cœlestium mentis suæ
lacertos firmans. Prosperitatem cito sequitur inuidia. Pepererat Sara, ablactauerat filiũ,
Genes. 21 uidit ancillæ filium ludentem cum filio suo Isaac, & dixit ad Abraham: Eijce ancillam,
Gala. 4 & filium eius: Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac.] Durum erat hoc
uisum Abrahæ, ut eijceret filium suum, licet eum quem susceperat ex uernacula. Et tu
noli te miscere ancillæ, ne suscipias ex illa filium, & uxor tua non patiatur cohæredem il
lum filio suo fieri. Vides enim hinc solui gratiam matrimonij. Certe si incidisti, & habes
filium, eijce ancillam, & filium eius. Melius est enim ut ancilla quàm uxor recedat, & fi-
lius ancillæ quàm legitimus eijciatur. Quod si dubitaueris, si contempseris uxoris tuæ
sententiam, & durum tibi uisum fuerit, dicit tibi Deus quod dixit Abrahæ. Quod illi e-
nim dixit, tibi dicit, & omnibus dicit: Nõ sit durum ante te de puero, & de ancilla. Om-
nia quæcunq; dixerit tibi Sara, audi uocem eius, quoniã in Isaac uocabitur tibi semen.]
Genes. 21 Nusquam alibi dixit: Audi uocem uxoris tuæ, nisi hic: id est, fecisti iniuriam uxori tuæ,
& non mitigasti affectum eius: suscepisti ex ancilla filium, & non honorasti uxoris filiũ.
Nũquid potest in ancillæ filio semen tuum uocari? Non utiq;. in legitimo enim filio ue-
ra successio est. Sed uereris, quia filius tuus est, ne forte eiectus intereat atq; occidat. Nõ
ei deerit mea gratia. Omnes alit Deus noster, suffulcit uniuersos, & iustos & iniustos.
Matth. 5 Deniq; & pluit super iustos & iniustos. Sicut fecit Abrahã, facito & tu. Eijce ancillam,
ut secura uxor & inoffensa maneat domi. Eijce & ancillæ filium, ut non habeat hæredi-
tatis consortium, qui non habet originis priuilegium.

De tentatione Abrahæ, & multiplici eius probatione. Caput VIII

Genes. 22 ET factum est post hæc uerba, Deus tentauit Abraham.] Aliter Deus ten-
tat, aliter diabolus. Diabolus tentat ut subruat, Deus tẽtat ut coronet. De-
Psalm. 138 niq; probatos sibi tentat. Vnde & Dauid dicit: Proba me Deus, & tenta
me. Et sanctum Abraham probauit ante, & sic tentauit, ne si ante tẽtaret quàm probas-
set, grauaret. Probauit eum cum exire de Charra iussit, & obedientem reperit. Probauit
cum fidei titulo fretus liberauit nepotem, cum de præda nihil attigit, cum promisit seni
filium, & cum esset centum annorum, quamuis Saræ genitalia consideraret emortua, ta
men credidit, nec fide hæsitauit, qui posset hæsitare ratione sterilitatis aut senectutis:
probauit eum hospitij sedulitate. Probatum igitur, quasi fortiorem tentandum putauit
maioribus, & quibusdam imperijs durioribus. Et hic quidem exemplo docemur, quia
ueris probatur quis, tentatur autem cõpositis & fictis. Non enim uolebat Deus immo-
lari à patre filium, nec impleri hoc munus uolebat, qui ouem pro filio immolãdam ob-
tulit: sed tentabat affectum patris, si Dei præcepta præferret filio, nec paternæ pietatis
contemplatione uim deuotionis inflecteret. Et dixit ad eum: Abraham, Abraham. Re-
petitione nominis mentem excitat, ut esset paratior. Deniq; respondit illi: Ecce ego. Et
Genes. 22 dixit: Accipe filium tuum dilectissimum, quem dilexisti Isaac, & uade in terram excel-
sam, & offeres mihi illum holocaustum in uno montium, quem tibi dixero.] Non finit
ociosum esse affectum patris. A principio eum stimulat: & pungit pietatis aculeis: & fi-
lij nomen addit ad nomen necessitudinis, & uim amoris. Non satis putauit dixisse filiũ,
adiungit amantissimum, quem dilexisti Isaac. Quid est quod ait: Quem dilexisti, & non
dixit, quem diligis? Possumus quidem uti ad defensionem scripturæ consuetudine diui
Matth. 3 næ, quia præterita plerunq; ponit pro futuris uel præsentibus, ut in Euãgelio habes: Hic
est filius meus dilectissimus, in quo complacui. cum utiq; semper in filio placeat pater.
Psalm. 109 Et in Psalmo habes: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis. cũ semper sedeat.
Possumus tamen & amantissimum ad præsens accipere, & quem dilexisti ad id, ut non
recenti quodam impulsu amoris, sed inolito diu & probato amore significaret dilectũ.
Quod enim ad tempus augetur, ad tempus resoluitur: quod autem diu aut semper pla-
cuit, cito aboleri non potest. Potest & illud non absurdum uideri, quia morituros plus
diligimus. Hoc est, quem ante dilexisti: quasi iam non diligat immolandum. Nec ocio-
se addit nomen sancti Isaac, hoc est, eum quem suscepisti de uxore unicum, suscepisti in
senectute, suscepisti tanquam fidei tuæ præmium, remunerationem operum tuorum,
suscepisti ex promissione Dei, non coniugis fœcunditate, ex qua alium sperare nõ pos-
sis. Offeres

lis. Offeres mihi holocaustum: sed prius uade in terram excelsam. Interponitur spatium,
ne præcipitari subito uideatur affectus, ut illa dilatione obrepat pietatis gratia, deside-
rium patris. Adiecit: In uno montium, quem tibi dixero. Et hic similiter, ut dum ascen- *Genes. 22*
deret senex, infringeretur impetus, lassaretur dextera, deficeret intentio: dum quæreret
montem discere, dedisceret apparatum. Exurgens autem non solum sequenti die, sed
etiam diluculo, ut attulisse nox moras studio festinantis, patris uideretur, strauit asinam
suam, & sumpsit secum duos pueros, & Isaac filium suum, & concidit ligna ad holocau-
stum. Docemur parata omnia ad sacrificium Dei ferre: discimus etiam apparatum sacri-
ficij, & ministerij munus ipsi nobis uindicare, non delegare alijs. Senex Abraham, & di-
ues pecoribus, atq; abundans seruitiorũ, non quæsiuit comitatus sui agmina: ipse quoq;
ligna concidit, & obsequia maiora uiribus suis non intermisit. Venit autem ad locum
quem dixit illi Deus, die tertia, & cum duobus ipse tertius proficiscitur, hostiam suam
secum ducens, & die tertio ad locum sacrificij uenit. Salutaris hic numerus, & conue-
niens sacrificaturis. Deniq; & in posterioribus Moyses dicit ad Pharaonem regem Ae- *Exod. 3*
gypti: Viam trium dierum ibimus, & immolabimus Deo nostro, sicut dixit nobis. Et
rectè tertio die celebratur trinitatis sacrificium. Et respiciens Abraham oculis, uidit lo- *Genes. 22*
cum à longe. Solicite explorat, qui properat implere. Quamuis senilem studio celera-
ret gradum, tamen hoc serum putans præcedebat oculis: uigebant singulorum officia
membrorum, licet senilia membra non possent uigere. Solet hebescere uisus senum, ut
etiam propinqua non facile conspiciant. Hic non solum uidit locum, sed etiam longe
positus aspexit. Nec dubitauit uidisse, sed ait pueris suis: Sedete hic cum asina, ego au-
tem & infans pertransibimus usq; illuc: & cum adorauerimus, reuertemur ad uos. Me-
rito typus in asina, quia & ueritas in pullo asinæ. In hoc enim animante figuratur popu-
lus Gentilium, ante oneri subiectus, nunc Christo subditus. Isaac ergo, Christi passuri
est typus. Venit in asina, ut crediturum populum nationum significaret. Ideoq; & do-
minus cum ad subeundam pro nobis passionem ueniret, pullum asinę soluit, quem ipse
conscientia mitem atq; mansuetum iam Christo sua terga credentem ascenderat. Quod
autem ait, Ego & puer pertransibimus uiam, demonstrat quod non deficeret in tanto
apparatu pater, non cederet filius: aut quia pertransirent pietatis remedio tanti facino-
ris austeritatem. Addidit: Ad uos reuertemur. Prophetauit quod ignorabat, ipse solus *Genes. 22*
disponebat redire immolato filio, sed dominus per os eius locutus est quod parabat. Ca
ptiose autem loquebatur cum seruulis, ne cognito negocio aut impediret aliquis, aut
gemitu obstreperet, aut fletu. Accepit autem ligna holocausti, & imposuit Isaac filio
suo: accepit & ignem ipse in manu, & machæram. Consecratur sacris hostia ministerijs,
& cõmendatur futura. Quæ pietatis hostia, pij antè ministerij uectura est. Ligna Isaac
sibi uexit, Christus sibi patibulum crucis portauit. Abraham comitabatur filium, pater
Christum. Nec Isaac solus, nec Iesus solus. Deniq; ait: Solum me relinquetis, & non sum *Ioan. 16*
solus, quia pater mecum est. Dixit autem Isaac ad Abraham patrem suum: Pater. Qui di
xit: Quid est fili? Pulsatur pietatis uocabulis patris affectus, & fluctibus quibusdã hinc
atq; inde tunditur. Filius uocat patrem, pater dicit fili, ut ipso uerborum sono se reco-
gnoscat pater. quàm impossibile est ut ferire possit, cuius se uulneri subijcere optaret.
Hæc nomina uitæ solent operari gratiam, non ministerium necis. hæc uocabula inci-
tare ad pietatem, non ad mortem solent. Addidit Isaac dicens: Ecce ligna, ubi est ouis
ad holocaustum? Et hic prophetat sermone, non scientia. Ouis enim à domino ad sacri-
ficium parabatur. Respondit deniq; similiter & Abraham: Deus prouidebit sibi ouem
ad holocaustum fili. Inflexibilis à studio deuotionis minister uocare filium frequenter
non timet: ita erat intentionis soliditate fundatus: & hoc se meliorem patrem putabat,
hoc sibi in perenne mansurum iudicabat filium, si eum immolaret Deo. Non solum au
tem hoc prophetauit quod statim accidit, quia Deus prouidit sibi pro Isaac hostiam, &
reddidit patri filium: uerum illud magis, quod non hæc hostia diuinę esset dispositionis,
sed alia esset hostia quam Deus sibi pararet, ut mundaret orbem terrarum: illa esset om-
nibus acceptior, per quam multi patres offerrent filios suos, & separari ab hoc seculo à
filijs non timerent. Quotidie offerunt patres filios suos, ut moriãtur in Christo, & con-
sepeliantur in domino. Quanti patres occisis martyrio filijs lætiores ab eorum tumu-

lo reuerterunt? Venit Abraham ad locum sacrificio prædestinatum, & ædificauit ibi aram,& imposuit ligna. Quanta molimina immolaturi, ne raptus subito ad immolandum æstimaretur? Et colligatis manibus ac pedibus Isaac filij sui, imposuit eum in aram supra ligna. Nectit filio manibus suis uincula pater, ne refugiendo filius, & ui ignis exu-
Genes. 22 stus peccatum incurreret. Et dixit Angelus: Abraham Abraham. Tenuit quodãmodo manum eius diuina uox,& ictum uibrantis occupauit dexteræ. Non semel uocauit, ne aut nõ plene audiret, aut fortuitam uocem putaret. Sic reuocauit, quemadmodum imperauit. Repetiuit uocem, tanquam ueritus ne præueniretur studio deuotionis, & una uox impetum ferientis reuocare non posset. Non injcias, inquit, manum in puerum, neq; facias ei quicquam. Nunc enim cognoui quia timeas Deum tuum, & non pepercisti filio tuo dilectissimo propter me. Hoc est dicere: Affectum tuum inquisiui, non factum exegi. Tentaui mentem tuam, si etiam filio dilectissimo nõ parceres propter me. Non aufero quod donaui ipse, nec hæredem inuideo, quem largitus sum non habenti. Nec ociose hic quoq; ei dilectissimum filium dixit, ut illud quod supra dixit, quem dilexisti, ita dictum ostenderet, ne æstimares quod iam diligere desisset. Et respiciens Abraham, uidit, & ecce aries unus hærens in uirgulto.] Qua ratione arietem? Quasi præstantem utiq; cætero gregi. Qua ratione suspensum? Vt aduerteres hostiam illam non esse terrenam. Qua caussa cornibus suspensum, nisi quod carnem suam uirtute superio-
Esaiæ 9 re à terris leuaret? iuxta quod scriptum est: Cuius principatus super humeros eius. Quis
Psalm. 148 utiq; significatur, nisi ille de quo scriptum est: Exaltauit cornu populi sui? Cornu no-
Psalm. 44 strum Christus est, qui præstitit omnibus, sicut legimus: Speciosus forma præ filijs hominum. Solus eleuatus & exaltatus à terris, quemadmodum ipse nos docet, cum loqui-
Ioann. 8 tur: Ego non sum de hoc mundo, ego de supernis sum. Hunc uidit Abraham in isto sacrificio, huius passionem aspexit. Et ideo ipse dominus ait de eo: Abraham diem meum
Genes. 22 uidit, & gauisus est. Vnde ait scriptura: Vocauit Abraham nomen loci illius, Dominus uidet: ut dicant hodie: Dominus in monte apparuit, hoc est quod apparuerit Abrahæ reuelans futuram sui passionem corporis, qua mundum redemit: demonstrans etiam genus passionis, cum suspensum ostendit arietem, uirgultum illud patibulum crucis. Et in hoc ligno præstantissimus ductor gregis exaltatus omnia traxit ad se, ut ab om-
Ioann. 8 nibus cognosceretur: Vnde & ipse ait: Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum. Hinc quoq; promeruit Deum Abraham. Deniq; hæc est tertia benedictio. Tres enim plenarias accepit benedictiones: Vnam post uictoriam, qua libe-
Genes. 14 rauit nepotem, quando occurrit illi Melchisedech, quando dixit ei dominus: Respice
& 15 in cœlum, & enumera stellas si poteris sic erit semen tuum. Et credidit Abraham Deo,
Galat. 3 & reputatum est illi ad iustitiam. Aliam quando iussus est nominari, & signaculum ac-
Genes. 17 cepit circuncisionis: Tertiam, quando dilectissimum filium suum holocaustum Deo
& 22 non dubitauit offerre. Hæc iterum benedictio præstitit superioribus. In illis enim propagationem seminis Abrahæ promisit futuram. In hac autem ait: Et benedicentur in semine tuo omnes reges terræ, quoniam audisti uocem meam. Et nos ergo audiamus uocem Dei nostri, & obediamus præceptis eius, si uolumus apud eum inuenire gratiam.

De morte uxoris Abrahæ, fletuq; eius, & sepulturæ officio. De solicitudine quoq; ipsius ad prouidendum filio suo Isaac de uxore. Caput IX

Genes. 23 Locus qui sequitur, habet mortem uxoris, fletum mariti, sepulturæ officium, quibus maritalis affectus probatur. Et surrexit, inquit, Abraham à mortuo. Docemur ut non diutius inhæreamus mortuis, sed quantum satis est officij, deferamus. Festinauit autem pro loco sepulchri precium soluere, cum gratis daretur, ut non in alienis locis, sed nostris potius ædificemus tumulos parentum uel proximorum. Sæpe enim cum alienationibus possessionum uenales fiunt quæ in ijsdem locis sepulturæ sunt. Hoc autem ideo Abraham fecit, quia nondum erant hu-
Genes. 24 iusmodi Dei templa, in quibus fidelium in domino reliquiæ conderentur. Senuerat itaque Abraham, quod boni est patris, debuit uxorem prouidere filio: sed propter oraculum Dei non poterat redire eò, unde iussus erat exire. Habitabat autem in terris Chananæorum, ex quorum genere legitimam successionem sibi quærere fugiebat. Et uocauit

uocauit puerum seniorem domus suæ, & dixit ei ut iret in Charram, & de proximis suis uxorem peteret iuniori domino suo.] Disce hinc quòd etiã senioris ætatis seruuli pueri dicantur à dominis, uel à quibusq; potioribus. Vnde & quidam poeta hoc sequendum putauit, siue in eorum usum qui sibi docti & sapientes uidentur, ipse hoc reperit, siue de nostris ipse trãstulit, siue translatum inuenit. Pascite ut ante oues pueri, submittite tauros. Vnde & pueros dicimus, quando seruulos significamus, non ætatem exprimentes, sed conditionem. Aduerte nunc uirtutem boni patrisfamiliâs, & considera primum, quod munus, & cui mandet, ut & tu ita instituas seruulos, ut liberis tuis paternum affectum deferant, officia exequantur. Inuentus est de seruulis senior, tamen qui ad uxorem prouidendam domino iuniori eligeretur, & constrictus ut iuraret, & mitteret manum sub femur domini sui. Per femur generationem intelligimus: generatio autem Abrahæ, Christus est. Vnde Apostolus ait: Abrahæ, inquit, dictæ sunt promissiones, & semini eius. Non dicit, & seminibus, quasi in multis, sed sicut in uno, & semini tuo, quod est Christus: ostendens per ipsum nobis sanctum sacramentum, per ipsum tutum auxilium fore. Constrinxit autem eum ut non de semine Chananæorum uxorem accersiret domino suo, quorum generis author patrem non honorauerat, & ideo maledictionis hæreditatem transmisit in suos: ut cognoscamus fidem, & quandam hæreditatem de authoris prosapia in ijs requirendam, quos nobis uolumus adiungere. Cum sancto enim sanctus eris, & cum peruerso peruerteris. Si hoc in alijs, quanto magis in coniugio, ubi una caro, & unus spiritus est? Quomodo autem potest congruere charitas, si discrepet fides? Et ideo caue Christiane Gentili aut Iudæo filiam tuam tradere. Caue, inquam, Gentilem aut Iudæam atq; alienigenam, hoc est hæreticam, & omnem alienam à fide tua uxorem accersias tibi. Prima coniugij fides, castitatis gratia est: Si idola colat, quorum prædicantur adulteria, si Christum neget, qui præceptor & remunerator est pudicitiæ: quomodo potest diligere pudicitiam? Si Christiana sit, non est satis, nisi ambo initiati sitis sacramento baptismatis. Simul ad orationem nocte uobis surgendum est, & coniunctis precibus obsecrandus Deus. Accedit aliud insigne castimoniæ, si credas à tuo Deo tibi quod sortitus es coniugium datum. Vnde & Salomon ait: A Deo, inquit, præparabitur uiro uxor. Non possunt hoc dispares fide credere, ut ab eo quem non colunt, putent sibi connubij impartitam gratiam. Ratio docet, sed amplius exempla cõmouent. Species illecebra mulieris decepit etiam fortiores maritos, & à religione fecit discedere. Et ideo tu uel amori consule, uel errorem caue. Primum ergo in coniugio religio quæritur. Ideo Abraham proximam quæsiuit dare uxorem filio suo. Et tu proximam quære. Quis est proximus? Qui fecit, inquit, misericordiam. In Euangelio hoc dixit dominus Iesus. Et tu proximam seminis Abrahæ require, & propinquam proximi tui. Semen Abrahæ Christus, ipse est proximus omnium, qui super omnes fecit misericordiam, tollens peccatum mundi. Disce deinde quid in uxore quæratur: non aurum, non argentum quæsiuit Abraham, non possessiones, sed gratiam bonæ indolis. Deinde interrogatus, si nollet uenire mulier, utrũmnam eò filium domini sui duceret, ait: Attende tibi, ne reuoces filium meum illò. Dominus Deus cœli, & Deus terræ qui accepit me de domo patris mei, & de terra in qua natus sum, qui locutus est mihi, & iurauit dicens: Tibi dabo terram hanc, & semini tuo, ipse mittet Angelum suum ante te, & accipies filio meo uxorem inde. Quod si noluerit tecum uenire mulier in terram hanc, purus eris à iuramento hoc. Quò proficiat hoc, considera diligentius. Non licet tibi accipere alienigenam. Sane si Christianam se faciat, & laudem habebis ex ea. Ne te quoq;, si recusauerit Christiana fieri, studium nuptiarum à fide deflectat, instruit lectio. Abraham enim sequentem deduci admonuit, residentem non expeti, nec eò filium pergere. Sane domini sui, qui se ab incolatu terræ in qua habitabat, adduxerat, non defuturam misericordiam, ut præiret studio petitoris, & puellæ inclinaret animum. Quasi propheta hoc dixit in caussa filij, & quasi moralis doctor docuit te sperare de domino, quod iuuare dignetur incrementum fidei quærentem. Et surgens puer profectus est in Mesopotamiam, & iuxta uoti seriem quod proficiscens seruulus uouerat, occurrit ei Rebecca habens hydriam super humerũ, uirgo speciosa ualde, quam uir non cognouerat. Descendit autem ad fontem, & impleuit hydriam, dedit

Virgil. in Bucol. eglog. 1
Galat. 3
Psalm. 17
Prouerb. 19
Luce 10
Genes. 24

puero bibere, adaquauit omnes camelos eius. Vnde puer Abrahæ accepit inaures aureas singularum drachmarum, & duas uirias dedit in manus eius, decem aureorum pondus earum, & quæsiuit ab ea si locus esset hospitio, & cuius esset filia. Simplicitas quidem moralis exprimitur, quod nullus fuerit uel in coniugij petitione ambitioni locus, sed dominus præsul coniugij petitionem impleuerit. Tamen spectare licet Ecclesiæ mysteria. Vbi inuenitur Ecclesia, nisi in Mesopotamia? Inde quæritur, ibi accersit, ibi duobus stipatur fluminibus, lauacro gratiæ, & fletu pœnitentiæ. Etenim nisi peccata propria defleueris, nisi gratiam baptismatis acceperis, non tibi acquiritur Ecclesiæ fides, & quædam coniugalis copula. muniunt eam Tygris, hoc est prudentia, & Euphrates, hoc est iustitia, & illuminatio fructuosa, à barbaris separans gentibus. Virgo autem speciosa

Psalm. 44 ualde, cuius decorem nulla corrupit ætas. Speciosa ualde, quia speciosus & ille præ filijs hominum qui eam acquisiuit sibi: quam uir non cognouerat. nulli enim uiro erat copulæ ius, sed soli Christo debita. Hydriam habens super humerum, qua lauat actus hominum. Et quia ex congregatione gentilium cōstat, qua suos lauit: ideo legis quia descen-

Ioann. 4 dit ad fontem, & impleuit hydriam, & ascendit. Samaritana illa uenit ad fontem, sicut in Euangelio scriptum est, sed non descendit: puteus ei uidebatur, nec impleuit hydriam. Denique ait: Hydriam non habeo. Non habebat unde actus suos lauaret. Hęc sola descendit, hæc sola cognouit fontem uerum: hoc est, non aquæ fontem, sed uitæ æternæ, sicut

Psalm. 35 dixit Dauid: Quoniam apud te est fons uitæ, & in lumine tuo uidebimus lumen. Ideoque habuit quod daret sitientibus, quia credidit. Nam quæ non credebat, ait fonti huic uolenti sibi potum dare: Vnde mihi habes dare aquam uiuā? Hæc autem habuit unde non solum puerum, sed etiam camelos adaquaret, quæ non solum iustos rigare consueuit, sed etiam iniustos replere. Ideo accepit inaures aureas, & uirias quas misit Abraham, tanquam meritorum suorum præmia. Fortasse audientes hæc filiæ quæ ad gratiam domini tenditis, & uos prouocemini ut habeatis inaures & uirias, & dicatis: Quomodo prohibes hoc episcope ut habeamus quod Rebecca accepit pro munere, & hortaris ut similes simus Rebeccæ? Sed non has inaures Rebeca habebat & uirias, quæ lites in Ecclesia serere solent, quę labuntur frequenter: alias inaures habebat, quas utinam uos habeatis, alias uirias. Inaures Rebeccæ pij auditus insignia, & uiriæ Rebeccæ ornamenta factorum sunt. Has inaures habebat, quæ non grauarent aurem, sed demulcerent: has

Genes. 2 uirias, quæ manum non materiali auro onerarent, sed spiritali actu leuarent. Ideo & fratri & parentibus in hoc placuit ornatu. Et tu sume inaures quas tibi Abraham reliquit: sume quas transmisit uirias. Audi uerba domini Dei tui, sicut ipse audiebat: exequere iussa, sicut ipse properauit implere. Pulcherrimus autem locus ad instruendos eos quibus aliquid iniungitur, quod non prius manducauit puer Abrahæ appositum sibi panem, quàm mandatum domini exequeretur. Quo impetrato, uasa aurea & argentea & uestem dedit Rebeccę. Vbi sponsata est Ecclesia, accepit uasa aurea & argentea, in quibus esset thesaurus fidei: sunt etenim uasa in honorem, sunt & in contumeliam. Quę sint

2. Corint. 4 ea uasa, audi: Habemus thesaurū in uasis fictilibus. Vasa fictilia, corpora nostra sunt: fides nostra, thesaurus est. Et fortasse iam etiam ipsa corpora nostra, quæ thesaurum habent, aurea sunt, quia sunt plena prudentię: & argentea uasa sunt, quæ uidentur mandati cœlestis alloquijs refulgere. Honorantur autem & parentes muneribus. Consulitur puella nō de sponsalibus (illa enim iudicium spectat parentum. Nō est enim uirginalis pudoris eligere maritū) sed iam desponsata uiro de profectionis cōsulitur die. Nec immerito dilationem nō attulit: iure etenim properare debuit ad maritum. Vnde illud Euripideon, quod mirantur plerique, unde translatum sit, manifestum est. Ait enim in persona mulieris, quæ tamen maritum uolebat relinquere, & ad alias petebatur nuptias:

Hermione in Andromacha Euripidis sic loquitur. Νυμφευμάτων μὲν τῶν ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς Μέριμναν ἕξει, κ' οὐκ ἐμὸν κρίνειν τάδε. Hoc est: Sponsalium quidem meorū pater meus curā subibit: Hoc enim non est meū. Ergo quod & ipsi philosophi mirati sunt, seruate uirgines. Mulier etiamsi qua amisso cito marito adolescentula laqueum infirmitatis suæ timet incidere, si uult, nubat tantum in domino, ut electionem mariti parētibus deferat, ne appetentiæ procacioris æstimetur author, si ipsa de nuptijs suis electionem sibi uindicet. Expetita enim magis debet uideri à uiro, quàm ipsa uirum expetisse. Verecundiam pręmittat antequam nubat, quo ipsum coniugiū plus commendet uerecundia.

det uerecundia. Sed illi uerba imitantur, opera imitari nequeūt. Inesse quoq; in eo praeclarum ecclesiæ mysterium liquet, eo quòd nemo ausus sit eam ante Christum uocare. Soli enim Christo hæc erat uocandarum nationū reposita prærogatiua. Vocata autem non fecit moram, & ideo acceptior domino, quia populus Iudæorū, qui erat ad cœnam uocatus, dignus non fuit uenire: cōgregatio autem Gentium simul ut accersiri se uidit, occurrit. Deniq; ut scias non sine mysterio esse: cum ueheretur camelo, uenit ad sponsum, eo quòd populus nationum beluina quadam horridus meritorū deformitate, qui formæ suæ nullum haberet decorem, fidem esset atq; consensum ecclesiæ recepturus. Nec illud ociosum, quòd cum ueniret Rebecca, uidit Isaac deambulantem: & cum interrogasset, quis esset, cognito quod ipse esset cui duceretur uxor, descendit, & caput suum obnubere cœpit, docens uerecundiā nuptijs præire debere. inde enim & nuptiæ dictæ, quod pudoris gratia puellæ se obnuberent. Discite ergo uirgines quemadmodū seruetis uerecundiam, ne intecto capite prodeatis ante extraneos, cū Rebecca iam desponsata designatum maritum aperto capite non putauerit uidendum. Quis ille est seruulus qui prouidit has nuptias? Vnus utiq; de Apostolis, & ille maxime qui ait: Viri fratres, uos scitis quia à diebus antiquis in nobis Deus elegit ex ore meo audire nationes uerbū Euangelij. Vel ille qui doctor appellatus est Gentium. Ipsi enim cum leguntur, ait Ioannes Euangelista, acquirunt Christo animam, ut credat quæ ante non credidit: & cupientibus Christum uidere, sermonibus demonstrant suis. Itaq; Abraham celebratis filij nuptijs, longæua ætate, & bona senectute compleuit diem.

CAPITA LIBRI SECVNDI DE ABRAHAM.

perantiæ

perātiæ declinare poſſit. Cur præterea poſt euentum belli, mercedem dominus ſpoponderit. Quid deniq; ſignificet quòd Abrahæ cura poſteritatis fuit. Ac de myſtica interpretatione totius ſacrificij Abrahæ. Caput VIII

Quid ſibi uelit quòd poſt ſolis occaſum exceſſus cecidit ſuper Abraham. Et quomodo ei non tam quæ futura erant declarabantur, quàm præſcribebantur quæ facienda forent. Quid prꝑterea ſingulariter per ſuperiora author ſignificari arbitretur. Cap. IX

Quid ſignificet oraculo domini ad Abrahā dicētis: Semini tuo, dabo terrā hāc, &c. Ad quid etiā pertineat Sara uxor Abrahæ, quæ ſterilis fuerat. Et quid ancilla eius Agar ſignificet. Qua ratione prꝑterea Sara concluſa fuerit, & Agar filios pepererit. Cap. X

Quid nos doceat oraculum quo dictum eſt Abrahæ: Circuncidatis omne maſculinum ueſtrum, &c. Quomodo etiam pleriq; moueātur ex hoc quod dominus dixit: Quoniam qui non fuerit circunciſus maſculus, &c. Qua ratione præterea Saræ una litera fuerit addita, ac de futuri filij promiſſione &c. Quid deniq; ſignificet quod Abraham in faciem ceciderit. Et de promiſſi confirmatione, & reſponſione domini ad Abrahæ petitionem. Caput XI

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS DE ABRAHAM, LIBER II.

De continuatione huius libri ad præcedentem, cum pulchra profundioris intellectus apertione, & qua ratione menti dicatur, ſicuti & Abrahæ dictum eſt, ut exeat de terra, cognatione, & domo ſua. Quomodo etiam uolens perfectam purgationem conſequi, à tribus ſe debeat diſiungere. Caput I

MORALEM quidem locū perſecuti ſumus, qua potuimus intellectus ſimplicitate, ut qui legunt, morum poſſint ſibi haurire magiſteria. Sed quia ex utraq; parte acuta eſt acies gladij, ex utraq; parte præliaris: ſimi- *Hebr. 4* literuerbum Dei, quod eſt acutius omni gladio acutiſſimo, penetrans uſq; ad diuiſionem animæ, quocunq; conuerteris, paratum inuenies & opportunum ut animam legentis pertranſcat ad reuelanda propheticarum ſcripturarum ænigmata. Vnde non abſurdum reor referre ad altiora ſenſum, & per hiſtoriam diuerſarum perſonarum, uirtutis formæ quendam proceſſum explicare: maxime cū iam in Adam intellectus profundioris exordia deguſtauerimus. Adam etenim mentem diximus, Euam eſſe ſenſum ſignificauimus, ſerpentis ſpecie delectationem expreſſimus: ſed ibi de ſumma beatitudine, & quadam naturali uirtutum amœnitate per circūſcriptionem ſenſus & delectationis illecebram deflexus ad culpam eſt, hic autem profectū mentis ſpeculari datur. Hoc enim legiſlator prouide egit, ut quemadmodum lapſum mentis demonſtrauit, ut illas erroris caueremus ſemitas, ita etiam proceſſum mentis & quendam ſuperiorem reditum ſignificaret, ut quemadmodum infracta mens reformare ſe poſſit, cognoſceremus. Purgauerat enim terram dominus in diluuij infuſione, lauerat humanæ colluuionem fragilitatis: ſed non ſatis erat ad uirtutum profectum, niſi ut inſtrueretur homo, quemadmodum ſe regeret & gubernaret. Abraham mentis loco inducitur. Deniq; Abraham tranſitus dicitur. Ergo ut mens quæ in Adam totam ſe delectationi & illecebris corporalibus dederat, in formam uirtutis ſpeciemq; tranſiret, uir ſapiens nobis ad imitandum propoſitus eſt. Deniq; Abraham ſecundum Hebræos & ſecundum Latinos pater dictus eſt, eo quòd mens paterna quadam authoritate, cenſione & ſolicitudine totum gubernet hominem. Hæc ergo mens *Geneſ. 12* erat in Charra, id eſt, in cauernis, obnoxia uarijs paſſionibus. Ideoq; dicitur ei: Exi de terra tua, hoc eſt de corpore tuo. Exiuit de hac terra ille cuius conuerſatio in cœlis. Et de cognatione, inquit, tua. Cognati ſunt animæ noſtræ corporis ſenſus. Diuiditur in duo anima noſtra: in id quod rationabile, & in id quod eſt irrationabile. In eo autem quod eſt irrationabile, ſenſus ſunt: ergo cognati ſunt partis rationalis, hoc eſt mentis. Et de domo tua, inquit, exi. Domus mentis, prolatum eſt uerbū. Sicut enim paterfamiliâs habitat in domo ſua, & in poteſtate habet quemadmodum regat domū ſuam, ita etiam

etiam mens in sermonibus nostris habitat, & gubernat uerba nostra, & uis eius ac disciplina in sermone elucet. Et bonus paterfamilias à primo uestibulo domus ęstimatur: ita etiam de sermonibus nostris mens nostra perpenditur. Denique etiam modulum uocis pulsat & reuocat. Ergo qui uult perfectam purgationem consequi, distinguat se ab his tribus, à corpore, à sensibus corporalibus, à uoce. In quibus sunt omnes corporis passiones, & circunscriptiones sensuum quibus decipimur & illudimur. In nullo enim horum trium bonũ. Nec in carne, quamuis Epicuri schola, plerique etiã uoluptarij dirumpantur, laudes corporis delectatione. Neque in sensibus, qui sæpe ludunt, neque in sono uocis, quę falsis plerunque animam demulcet cantibus, est perfectum bonũ hoc incorruptibile. Manifesta autem fides. Mortuo etenim homine caro corrũpitur, sensus pereunt, uox amittitur, remanet mens immortalis, incorpoream uitam recipiens. Vnde in alteram terram uocatur plenam beatitudine, ubi non falsa pro ueris, sicut in hac uita, sed uiuam rerũ cernat substantiam, eo quòd excussa corporis & sensuum & uocis nebulosa quadam imagine, corruptibilem caliginem deponat, & reuelata facie beatę uitæ gratiã lustret obtutu. Benedicã, inquit, te, & faciam te in gentem magnã. Immortalitatem spondet, cũ genus promittit. Genus enim immortale uidetur esse, Personæ mortales sunt singulorũ, ut hominum, ut equorũ, ut apum. De quibus ait quidam: At genus immortale manet. Tamen multo illud melius quod gentem magnã dixit, ecclesiæ perpetuã posteritatẽ, & generationem illã supernã, quę uere magna est. Itaque peccato moriamur, deo renascamur. *Genes. 12*

De exitu Abrahæ quemadmodum locutus est ei dominus. Et quod processus illius uiri propositus sit nobis ad imitandũ, & scriptus ad experimentum, ac qualiter reformet se mens in Abraham, & per gradus & incrementa se colligat. Caput II

Exijt Abraham quemadmodum locutus est ei dominus. Hinc ferunt Gentiles septem sapientum sententiam: Sequere Deum, quasi inuentũ suum: cum longe anterior non dico Abraham, sed Moyses fuerit, per quem Lex data est dicens: Post dominum Deum tuum ambulabis. Exiuit ergo Abraham, in quo non tam profectio eius, quàm animæ eius deuotio, & mentis libertas. Exiuit de corporis uinculis, de illecebris delectationis. Denique sic habes: Exiuit Abraham quemadmodum locutus est illi Deus. Supra habes, exi, dixisse Deum, in quo apertum imperium iubentis expressum: hic habes quemadmodum locutus est illi Deus. Quasi quidã confabulationis affectus cõprehenditur: omnia enim fecit quæ statuta sunt. Ante factum igitur Deus dicit quasi obnoxio, post factum loquitur quasi amico. Amicus est enim Deo, qui facit quæ imperata sunt. Vnde & in Euangelio suo dicit dominus Iesus: Vos amici mei estis, si feceritis quę ego pręcipio uobis. Iam non dicã uos seruos. Sed (ut dixi) processus uiri sapientis propositus est nobis ad imitandũ, scriptus ad exprimendũ: nec perfectio. Adhuc enim reformat se mẽs in Abrahã, quæ in homine primo lapsa est. Et ideo per gradus & incrementa se colligit. Vnde & addidit: Et abijt cum eo Loth, hoc est declinatio. Id enim nominis significat interpretatio: eo quòd ut uiantes incognitam carpentes uiam: semitis aliquibus sępe falluntur, ut à directo deflectant tramite: & tamen si prudentes sunt, non deuiant, sed cunctabundi licet regionis ipsius contuitu uiam colligunt: ita & Abraham nutabundus quidem, tamen tramitem ueri sequebatur. Ducebatur plerunque falsa specie bonorum, sed non penitus inclinabatur. Perfecti est enim non deflectere, prudentis non penitus declinare. Solus autem ille nũquam deflexit, de quo scriptum est: Ecce uirgo in utero accipiet, & pariet filium, & uocabis nomen eius Emmanuel: butyrum & mel manducabit: priusquam sciat aut proferat mala, eliget bonum: quoniam priusquam sciat puer bonum aut malũ, non credet malitię, ut eligat quod bonum est. Hoc Abraham facere non poterat, ut prius bona eligeret quàm mala sciret: sed præceptis inhærebat cœlestibus, ne declinaret à uero. Ideo etiã & septuaginta & quinque annorũ describitur exisse de Charra, quod septuagesimo perfecto remissionis numero sensus is sit qui possit inflecti. Delectationes enim horum sensuum faciunt, ut non semper erecta sit mens nostra, sed aliquando se inflectat, ut non intra cauernas corporis se, intra latibula uoluptatis abscõdat. Tamen etiam in his cuniculis positus ita euasit, ut sumeret uxorem suam, & nepotem, & omnem animã quascũque possederat in Charran. *Ibidem* *Ioann. 15* *Lucæ 1* *Esaiæ 7*

Prudentes

Prudentes enim & conninentes uirtutis atq; animæ possessores sunt, decorem morum
mansuetorum eligentes. Qui autem amatores corporis sunt, delectationibus eius irre-
tiuntur: quia irrationabilium in corporis habitudine omnis uirtus est, rationabilium au
tem in uirtutibus animæ ac disciplinis. Propterea scriptum est, quia possidebat animam
suam, tanquam liberam regens, & nulli seruituti obnoxiã. Hoc ergo habet intentio do-
ctoris, eo quòd etiam in illis diuerticulis & anfractibus constitutus, uel adhuc ęui recen
tioris uel nondum perfectioris disciplinæ, locum patentem ad uitia, non est ita infle-
xus ad culpam ut demigrate non posset. Deniq; mentem suam ab illa lubrica possessio-
ne defendit & transtulit.

De perambulatione Abrahæ usq; ad locum ubi dominum sibi apparentem ui-
dit: quem, quandiu Chaldæus fuit, uidere nõ poterat. Quod etiam mens quan-
diu Chaldaicis erroribus inflectitur, Deum non uidet. De ædificatione quoq;
aræ per Abraham, & inuocatione nominis domini. Caput III

Gen. 12 ET perambulabat, inquit, Abraham usq; ad locum Sichem, ad quercum al-
tam.] Nónne uidentur superflua esse, nisi rationem requiras, cum & altitu
dinem quercus non pretermiserit? Sed ubi ratio est, nihil superfluum. Si-
chem enim uel humerus uel ceruix significatur, quod est laboris uel exercitationis indi
Genes. 48 cium. Vnde & Iacob uir exercitatus filio suo Ioseph eam præcipuam dedit. Ergo quia
neq; sine dote naturæ, exercitatio ipsa per se perfectionem cõferre potest: & naturę gra
tia destituitur, si desit exercitatio: (est enim ingeniosi adminiculum diligentia) induci-
tur is uir, ad cuius imitationem formaris, ad naturæ gratiam adiuncta exercitatione, ita
fundatior & excelsior factus, ut usq; ad quercum altam transiret. Quæ arbor ut alta, ita
etiam robusta, indicio est, nõ facile animam Abrahæ seculi huius procellis esse curuatã,
sed mansisse sublimem, ut se æternis inquisitionibus ad altitudinem diuinæ cognitionis
Ibidem 12 eleuaret. Deniq; continuo apparuit illi Deus. Nusquam superius habes quod uisus esset
illi Deus. Vnde liquet eo referendum, quia quandiu Chaldæus fuit, hoc est, non solũ in
regione, sed etiam in opinione Chaldæorũ, nõ poterat Deum uidere, quem intra mun-
dum quęrebat. Chaldæi enim mundum superiorem Deum dicunt, & etiam sticarũ do-
mo, & stellarum cursu ferri asserunt ea quæ terrena sunt, & quodam coerceri uinculo.
Vnde & deos stellas appellauerunt, eo quòd eas dominatum quendam habere super-
num credant, quia quædam stellis ad terrena compassio est. Oportuit autem eos æsti-
mare quia quod cõpatitur, nõ imperatorium ius, nec dominatum quasi Deus possit ha-
bere in eis quorum ægrescit cõpassione, cum sit & ipse mortalis & corruptibilis. Mun-
dus quoq; cùm sit factus, utiq; ipse Deus nõ est, sed operator & cõditor eius. Ergo mens
quandiu Chaldaicis erroribus inflectitur, non uidet Deum, quem in his quæ uidentur,
2. Corint. 4 non in his quæ non uidentur, esse putant. Quæ autem uidentur, temporalia sunt: nã quę
non uidentur æterna. Sed non temporalis Deus. Non igitur uidetur. Non ergo mens ea
uidet Deum, quæ disciplinam Chaldæorum sequitur. Vnde nec Abraham primum ui-
dit. Quomodo autem poterat uidere eum, supra quem alterum esse arbitrabatur? Vbi
uerò ad aliam demigrauit, non regionem, sed ueram religionem, paratã humilitati (hoc
Genes. 12 enim significat Chanaan) tunc Deum uidere cœpit, & eum cognoscere esse Deum, cu-
ius inuisibili uirtute aduertit ea regi & gubernari. Hoc ergo scriptura docet, quia Abra
Ibidem ham à stellarum obseruatione migrans, Deum uidit. Confirmatio testimonij adiungi-
tur, quia in loco aram domino ædificauit, ei qui sibi apparuit. Impressus est enim typus
iste ualidus in anima eius, & manifestata fides ueritans. Suppetit enim grato uito me-
moria, ingrato irrepit obliuio. Illi hærent à quibus adiuuatur, isti labuntur omnia quæ
conferuntur. Statuit autem arã, sed non sacrificauit. Posset mouere, nisi meminisset pro-
cessus mentis huius scripturæ serie seruari. Et ideo spectabat à Deo genus discere sacri-
ficandi. Aduertebat enim irrationabilis animantis & mutę pecudis sacrificium, dignam
Ibidem 22. diuino cultu hostiam nõ uideri. Nondum in Isaac typum cognouerat passionis futuræ,
14 & 12 nõdum Melchisedech dederat ei benedictionis gratiam, ut ista cognosceret. Recessit,
inquit, inde in montem contra Orientem Bethel. Incrementum deuotionis, montis si-
gnificat eminentia: cuius ascensio, indicium est uberioris processus. Contra Orientem
ideo, quia prophetabat uenturum iustitiæ solem, quod illic sapientia pararet sibi domũ,

& inde per uirginem suum prædestinaret exortum. Volebat ergo cognoscendorũ iam mysteriorum lumẽ accipere. Sicut enim sole mundus, ita splendore sapientiæ tota mens illuminabitur. Meritoq; posuit contra Orientem Bethel. Domus enim dei dicitur Bethleem, in qua natus est Christus. Vnde ait per prophetam deus: Et tu Bethleem non es minima inter principes Iuda, ex te enim exiet princeps, qui regat populum meum. Non dixit contra Bethleem, sed tabernaculum ipsum Bethleem appellauit. Ecclesiã enim iustorum est tabernaculum. Iam illa quis non miretur mysteria, quod Bethleem iuxta mare Galilææ est ab Oriente? Etenim anima quæ meretur templũ dei appellari, uel Ecclesia, tunditur secularium curarum fluctibus, sed non subruitur: cæditur, sed non labefacta tur, commotiones fluctuum & insurrectiones passionum corporalium facilis premere ac mitigare. Spectat aliorum naufragia ipsa immunis & exors periculi, parata semper ut illucescat sibi Christus, atq; illuminatione iucunditatem acquirat sibi. Sicut enim oculi pascuntur primo diei lumine, ita etiam mens nostra alitur inuentis sapientiæ, & quibusdam eius radijs uidetur splendescere. Visibilis enim solis radijs terræ uaporantur, inuisibiles autem radij cordis nostri penetrant interiores recessus. Iterum ædificauit aram, & inuocauit in nomine domini. Processus fidei, in domini inuocatione significauit. Hoc adiecit superioribus. Mich.5 Genes.12

De abitu Abrahę, & de moratione in deserto, descensuq; in Aegyptũ, quod etiam mens tunc probetur ac tentetur quando est in deserto. Quid præterea significet quod Abraham descendens in Aegyptum, dixit Saræ ne se uxorẽ, sed sororem eius appellaret. Quid etiam intercaptio Abrahæ per regem Aegypti, uxorisq; restitutio, & abeundi licentia. Cap. IIII

T abijt Abraham, & demoratus est in deserto.] Tunc probatur mens, quando in quodam deserto est, ubi nulla cupiditatũ lasciuia, nulla abundantia pecuniæ, nullus sumptus luxuriæ. Vtinam in hoc deserto esse possim, destitutus ab omni incentiuo cupiditatum, derelictus ab omni delinquendi studio, expoliatus iactantia & tumore. Sed quia uel deus nos tentari patitur, uel tentator incursat cum sibi uidetur in deserto mens esse quieta ab omni terrenarum uoluptatum appetentia: in Aegyptum impellitur, ubi compungi possit. Stimulus enim mentis, caro nostra est, & passiones eius compunctiones sunt nostræ. Ipsa est Aegyptus nostra, hoc est caro nostra, ipsa est afflictio. In hanc descendit mens nostra quando cogitat quę carnalia sunt. Tunc autem ascendit, quando inuisibilia desiderat. Ideo & Abraham dicitur descendisse in Aegyptum, ut affligeretur. Patitur hoc mens nostra, interdum separat se à corpore, secernit ut singulariter agat, incorporalibus intendere atq; adhærere cupiens. Interdum propter colligationem animæ & corporis inclinatur ad carnales uoluptates, quibus infirma subijcitur, fortior non tenetur. Afflictiones igitur forti uiro coronæ sunt, inualido infirmitates sunt. Vnde & ille nõ timebat afflictiones, quibus probaretur merito, qui dicit: Nam & cum uenissemus in Macedoniã, nullam requiem habuit caro nostra, sed in omnibus sumus afflicti: foris pugnæ, intus timores. Sed ut descenderet in Aegyptum, fames coegit. Exoritur sæua mentis fames, quando appetentia carnis huius exundat, & expectatæ aquæ saluti aduersæ sunt. Redigunt nos in angustias corporis, cum habendi cupiditas irrepit luxuriæ suauitate, & cordis iactantia tentantur omnes. Inflectitur etiam sobrius animus, descendit in Aegyptum, hoc est in afflictionem corporis. Sic tamẽ descendit, ut quasi aduena ad tempus incolere, non quasi ciuis possidere uideatur. Iustus enim dixit: Aduena sum in terra hac. Et alibi: Heu me quod incolatus meus prolongatus est. Descendens autem Abraham in Aegyptum, hoc est ad feros & barbaros mores, qui uirtuti deferre nescirent: ne nocerent per inuidiam, dixit Saræ ne se uxorem eius diceret, sed sororem eius appellaret.] Et hinc grande uirtutis mysterium, cui cito inuidetur. Et ideo ut inuidiam reprimat, humiliorem se pręstare debet. Non sibi principatum super omnes uindicet: non sibi soli sapientiam præcipuam arroget. Hæc est quam sibi Salomon uxorem acquisiuit. Vxor enim præcipue est uiro debita. Itaq; omnes cupiunt tali se copula dignos uideri, ut doleat aliquem sibi præferri. Quis tanta solus potiatur pulchritudine? Soror autem quodam uel iure germanitatis, uel nomine plerisq; sociatur. Et ideo uerum amatorẽ suũ integrũ ab iniuria reseruat. Vnde uidentes eam Aegyptij, qui non possent discernere Ibidem. 2.Cor.7 Genes.12 Psalm.118 Psalm.119 Genes.12 Genes.12

discernere, nec uirtutis formam cognoscere, uulgari æstimantes iudicio, induxerunt ad tyrannum, hoc est ad mentem superbam, quæ pondus sapientiæ non sustinuit, & ideo afflicta est. Etenim cum animam improbã uirtutis intrauerit sermo, redarguit eam culpę errorisq; pudore afficit, & prolapsionis torquet dolore. Namq; dum in quadam sumus delinquendi libidine, nebulis quibusdam insipientię mens obducitur, & fumo quodam iniquitatis oculi eius caligantur, ne uideat eorum quæ cõcupiscit deformitatem. Sed cũ omnis nebula transierit, & sapientiæ fulgor fulserit, grauia tormenta exercentur in quodam male conscij secretario. Itaq; grauior nostra mens iudex est conscientiæ reatu, & iudicio pœnitentiæ. Quod si uel ægra per culpam, uel inualida per infirmitatem non potuerit ferre ac perpeti uirtutis præsentiã, dimittit eam, acq; se relegat, ne patiatur eam uolui in se, & adhęrere cogitationibus suis. Et ut infirmiores oculi lucem refugiunt: ita mẽs

Matth. 8 inualida sapientiæ fulgorem non sustinet. Tales erant Geraseni, qui rogabant ut transiret de finibus eorum dominus Iesus. Deniq; & iste rex Aegypti ait ad Abraham: Quid

Genes. 12 hoc fecisti mihi? Quare nõ dixisti mihi quia uxor tua est, sed dixisti quia soror tua est, & sumpseram mihi uxorẽ? Et nunc ecce mulier tua ante te, accipe, & recurre hinc. Intueamur animo intemperantem aliquem, qui intuitus castitatis gratiam, quodã captus eius decore sequendã putet. Deinde pedissequas eius nesciẽs quibus colligata incedit, & stipata aduenit, sobrietatem scilicet, modestiam, ac uerecundiam, parsimoniam cibi, fugã lasciuiæ, procacitatis, petulantiæ cautiorem feriam, solicitam custodiã, subito aut ebrietatis succensus calore, aut ipsius carnis æstu, ad occursum formæ decentioris nequaquã se teneat, nec legi carnis repugnet: nõnne dicit: Putaui rem faciliorem, castimoniam sequi: supra humeros meos, supra uires meas est. Rarus cui ista iungatur. Vale castitas, recede recede de finibus sensuum meorum. Recurre cito eò, unde huc uenisti, non sustineo præsentiam tuã. Affligor grauibus quæstionibus, dum tenendam te arbitror, quam tenere non possum. Conuersus deinde ad aliquem monitorem sui, qui studuerit in eius mentem inducere assuetudinem castimoniæ, allegans non arduam fore, nec impossibilem, sed pluribus sociam, finitimam studiosis, conuenientem uoluntarijs. Quid hoc, in-

Ibidem. quit, fecisti mihi? Quare non dixisti mihi quia uxor tua est? Hoc est, quæ non perfunctorie, sed legitimo teneatur coniugio, secum maximam uehat dotem, quæ inuehat grauia onera matrimonij, & duræ fœnus coniunctionis. Sed dixisti sororem, nullis adstrictam legibus, & naturæ sociam, non iure aliquo doralis census superbam ac potenrem. Itaq; imprudens onerum eius copulandam eam mihi & tenendã putauerã: sed intellexi quòd pondus sit in ea & sarcina. Ecce mulierem tuam, id est ecce persuasio tua ante te, accipe, & recurre. Nolo ante me sit, nolo in meis cogitationibus. Tolle te hinc cũ tuis consilijs, cum tua admonitione, cito tolle, cito recurre, moras tuas non fero, afflictiones fur mihi. Satis est, quòd ante deceptus sum. Et misit alumnos suos quibus uagatur plerunque mens intemperãtior, uoluẽs animo cogitationes luxuriæ, ambitionis, auaritię, & diuersas illecebras offerens, ut eliminarẽt, ac longe propellerent castimoniã, ne recursum faceret in eos fines quibus fuerat expulsa, quo secura iam & arbitrij serioris libera, in peccatis suis redargui non formidaret.

Discessus Abrahæ de Aegypto cum uxore sua Sara quid significet. Quid etiam quòd eò inducitur redijsse unde in Aegyptum descenderat. Cur præterea diuitias eius scriptura expresserit. Et utrum Loth quoq; nepos eius diues fuerit. Cap. V

Genes. 13 D Iscessit itaq; Abraham inde, habens secum uxorem suam Saram, hoc est principalem, non seruientem. Ideo & dicitur illi: Audi Saram uxorem tuam. Quę enim seruitio delictorum se exuit, principatum habet, non seruitium. Mens ergo ualidior principalem uirtutem secum habet, hoc est, imperitantem corporis sensibus, non obedientem. Quæ de Aegypto secum omnia retulit, nihil ibi disciplinarum suarum amisit. Non colorata est intemperantia, insolentia flagitiorum, immodestia, nõ expoliata est amictu sedulæ sobrietatis, non exuta uestimento pudoris. Erat diues ualde, utpòte cui nihil bonorum deerat, qui non alieni erat appetens, qui nullius indigebat quod suum dici uellet. Hoc est enim esse diuitem, quod satis uoluntati sit. Mensurã enim frugalitas habet, census non habet, cuius modus in arbitrio quærentis est. Erat enim di-

Ibidem. ues pecoribus, argento, & auro. Quid sibi hoc uult? Non mihi uidentur in homine iusto seculares

ſeculares diuitiæ laudari. Vnde in pecoribus corporales ſenſus intelligo, quia & ipſi irra
tionabiles ſunt, in argento ſermonem, in auro mentem. Merito diues erat Abrahã, quia
regebat ſenſus irrationabiles. Deniq; & domuit, & manſuetos fecit, ut fierent rationabi-
les. Habebat ſermonem fidei calore ſplendidum, purgatum ſpiritalis gratia diſciplinæ
habebat mentem plenam prudentiæ. Et ideo auro comparatur mens bona, quia ſicut cę
teris præſtat metallis: ita mens bona in homine cæteris potior eſt humanæ ſubſtanniæ
portionibus. In tribus igitur cenſus ſapientis: in ſenſu, in ſermone, mẽte: gradus quidam
per ordinem factus: ſicut etiã in Apoſtolo legimus: Manet autẽ ſpes, fides, charitas, tria 1.Cor.13
hęc, maior autẽ his eſt charitas. Et mens igitur maior eſt, quia ipſa eſt quæ molit ſpiritale
frumentum, ut purgationem ſenſuum ſermonumq; proferat. Seruatur ubiq; perſona ſa-
pientis uiri. Deniq; eò inducit̃ rediſſe Abrahã, hoc eſt, in Bethel, unde in Aegyptũ de- Geneſ.13
ſcenderat, ut agnoſcamus quòd etiam iuſti in domo dei poſiti, & uerbo dei intenti ten-
tantur quidem ſecularibus afflictionibus, ſed non alienantur à domo dei, & à cuſtodia
præceptorum cœleſtium. Si uis contentus eſſe finibus, non extolli diuitiarum copijs, &
rebus ſecundum gratiam uoluptatum fluentibus, hoc ſcias eſſe mentis optimæ, medita-
ri ſemper principium & finem, eò procedere, & inde egredi, hoc eſt, bonum. Bonum au
tem ſapientia eſt. Nemo em̃ bonus niſi unus deus. Ab eo procedimus, creati per ipſum: Marc.10
ad eum reuertimur, quia cum Chriſto eſſe multo melius. Et ut ſcias quia bonum eſt con-
gruere principium & finem, ipſe ait bonus Ieſus: Ego ſum α & ω: principiũ & finis. Mens Apoca.1
igitur noſtra cũ ipſo ſemper ſit: ab eius templo, ab eius uerbo nunquã recedat. Semper in
lectione ſcripturarum ſit, meditationibus, orationibus, ut ſermo eius qui eſt, ſemper ope
retur in nobis, & ut quotidie procedentes in eccleſiã, uel domeſticis incubantes oratio-
nibus, ab ipſo incipiamus, & in ipſo finiamus. Ita totus hic uitæ noſtre dies, & curſus diei
ab ſe ſumat principiũ, & in ſe deſinat. Sicut enim à principio uitę credere, & imitari, ſalus
eſt: ita perſeuerãtia uſq; in finẽ neceſſaria eſt. Eſt autẽ mentis optimæ diligentia, ut uerbo
dei intenta nihil faciat irrationabile unde triſtitiam ſubeat, ut iugiter actuum ſuorũ be-
ne conſcia, lætitiam bonæ ſeruet conſcientiæ. Quod enim bonum, hoc ſine timore & ſi-
ne triſtitia eſt, id eſt, ſecuritatis & gratiæ plenum. Poſſeſſio enim iuſti grata eſt deo, inſi-
pientium nullus gradus. Ideo Eſaias appropinquante bono ait: Fugiet dolor & triſtitia, Eſa.35
& gemitus. Ioannes quoq; in Apocalypſi: Et ille, inquit, deus cũ illis erit, & delebit om- Apoca.21
nem lachrymam de oculis eorum, & mors non erit amplius, neq; luctus, neq; clamor, ne
que dolor ulterius. In reſurrectione enim iuſtorũ lænitia iugis erit & gratia, cum illud bo
num cœperit eſſe cum ſuis, quando requieſcent in ſinu Abrahę, poſiti in eius tabernacu
lo, quod inter domum uel ſermonem dei & gratiam fixum eſt: ſignificans innocentiam
fidelium agere gratias authori ſuo, qui non habent unde eos pœniteat in hoc mũdo fuiſ
ſe. Factis itaq; ſimplicibus Abrahæ, magnarum inſtitutionũ documẽta explicantur. Me
rito diues, qui etiam diſputationes philoſophorum diuites facit, qui de eius actu præce-
pta formarent ſua. Eius ergo diuitias ſcriptura expreſſerat, ſupererat cognoſcere utrúm
nam Loth quoq; nepos eius, & ipſe, utpote eiuſdẽ ſucceſſionis, diues fuerit. Sed ſcriptu-
ra eum pecoris tantum abundantem aſſerit. Deniq; ſic habet: Et Loth qui ambulabat cũ Geneſ.13
Abraham, erant oues & boues, & tabernacula.] Non habebat argentum, quia nondum
iuſtus. Etenim argentum ignitum, lingua iuſti. Non habebat aurum, quod habebat ille
qui uidit Chriſti poſteriora, de quo ſcriptum eſt: Et poſteriora eius in ſpecie auri. Vidit il Pſalm.62
lum Abraham, ſicut teſtatus eſt dominus dicens: Abraham diem meum uidit, & gauiſus Ioann.8
eſt. Et ideo auri ſpeciem habere meruit & poſſidere.

Qua ratione ſcriptũ ſit: Et Loth qui ambulabat cũ Abrahã. Cur etiã dictũ ſit quod
non capiebat eos terra. Qui præterea ſint paſtores, & quorũ animantiũ. Quæ rixa
inter paſtores Abrahæ, & inter paſtores Loth, & quomodo illã ſedare curauerit
Abrahã. Quãta quoq; præmiſerit ne Loth diſcedere cogeretur. De inſolentia de-
niq; ipſius Loth, & electionis neſcientia. Et quid nos eligere debeamus. Cap. VI

NVnc illud quoq; nequaquam prætereundum arbitror, quod uidetur etiam
doctiores mouiſſe. qua ratione ſit ſcriptum: Et Loth qui ambulabat cum A-
bram, quaſi alter Loth qui non ambulabat cum eo, ſecundum quod accepi-
mus. Et putant pleriq; non ſolui quæſtionem. Ergo ut illis ſatisfaciamus, & à regula ſcri-

pturæ non recedamus, unam personam dicimus, duo negocia, quòd in uno eodemque uiro duæ res significantur: numero unus, nomine duplex. Declinatio enim dicitur Loth, sicut habet Latina interpretatio. Declinat autem quisque ad bonum aut ad malum. Cum ergo Loth declinaret malum; hoc est, errorem, flagitium, crimen, iungebatur patruo: cum declinaret bonum, hoc est, iustum, innocētem, sanctum, religiosum, sociabatur flagitio. Bene ergo dixit: Et Loth qui ambulabat cum Abraham, quia adhuc non elegerat Sodomam, non habitabat cum flagitiorum authoribus. Postea enim cœpit habitare cum Sodomis. Ideoque quasi à seipso mutatus uelut alter accipitur, non solum à iusto uiro, sed à se ipso desciscens. Denique quia studio iam deflecti cœperat à patruo, non capiebat eos terra. Nulla enim spatia possunt satis esse discordibus. Quietis & pacificis etiā angusta abundant, dissonis moribus etiā spatiosa artantur. Et quia à principio dixi mentem hic formari hominis, quæ à principio perfecta fuerat, sed per incrementa & gradus quosdā pro-
Ibidem. ficit, ideo ait: Non capit eos terra, hoc est, una anima motus diuersos non recipiebat naturaliter sibi repugnantes. Potest tamen fieri ut interdum nō omnia in uno eodemque perfecta sint: possit tamē aliqua uitia sua operire, uel motus suos temperare, aut si plura bona sint quibus pauciora uitia operiat aut repentinam commotionem consilio maturiore flectat. Verum si ex utraque plura concurrant dissona ac repugnantia, habitatio discrepantium uirtutum ac passionum in una anima soluatur necesse est. Figuratè ergo animā secundum philosophos terram appellauit. Nam & Salomon ait: Tanquam agricultura homo imprudens, quæ si fœcunda sit opimis segetum fructibus, abscondere potest spinas: sin uero spinæ concurrant aristis, secandi nulla est copia. Qui igitur pastores sint, & quorum animantium, & quę rixa inter pastores Abrahæ & inter pastores Loth, consideremus. Pastores sunt magistri gregum, uel diligentes & sobrij, non sinentes agrorum culta obteri pedis uestigio, atque aduri sentibus, uel negligentes & remissi, & qui non reuocent pecus suum, quo herbosa & non fructuosa pascatur, sed libere uagari per uarios agri fructus sinant. Istorū ergo pastorum solers custodia necessaria est, ne forte adscribatur diligentibus, quod euertit negligentiū incuria. Sed quia non sermo de uisibilibus, ideo cuius pecoris pastores sint, cōsideremus. Pastores hos definire possumus. Pastores, inquit, iumentorum. Iumenta autē sensus corporis irrationabiles significari accepimus. Qui sunt ergo pastores sensuum nisi præceptores, & quasi quidam rectores gregū, duces eorum, uel monitores alicuius sermonis, uel mentis nostræ cogitationes? Qui si pastoralis disciplinæ gnari & tenaces sunt, non permittūt longius sensuum gregem uagari, & inutilibus ac noxijs inhærere pabulis, sed prouido doctore reuocant, & frænos rationis admouent, atque obsistunt renitentibus. Mali autem præceptores, uel inutilis disceptationis permittunt eos impetu suo ferri, & in præruptum ac periculum ruere, & culta obterere, fructuosa depasci, ut si qui sunt in eadem anima uirtutum huiuscemodi fru-
Galat. 5 ctus, eos quoque dissipent. Hinc ergo cogitationum nostrarum discordia: cum caro repugnat aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, non mediocris pugna est: quando
Rom. 7 ipse Apostolus uas electionis dominicæ dicit: Video legem carnis meæ repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quod est in membris meis. Sedare
Ibidem. hanc pugnam ipse nequiuerat, & ideo ad Christum refugit, dicens: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Hoc est, ne delectationi carnis adhæram. Quis igitur est, qui his me soluat uinculis, & liberum faciat, sensusque ad sobrietatem animæ magis detorqueat, quàm ad corporis temulentiam? Sed quia inter homines tantum
Ibidem. non potuit rectorem inuenire, conuersus ad deum, Gratia, inquit, dei per Iesum Christū dominum. Si fortior non commisit uiribus, quo corpus mortis euaderet, sed auxilium quæsiuit à Christo: quid nos facere oportet infirmiores? Hanc pugnam grauem esse cognouit Abraham, & ideo in principio cauendam putauit. Sapienti enim pacis est stu-
Genes. 13 dium, imprudenti amica iurgia. Non sit, inquit, rixa inter me & inter te, & inter pastores meos, & pastores tuos, quia homines nos fratres sumus. Patruum legimus Abraham, & Loth eius nepotem: quomodo eum fratrem appellabat? Sed aduerte quia causas cōcordiæ sapiens adhibet. Vnde præmisit, homines sumus. Omnes autem homines unius naturæ partus sunt, iuxta eius concepti uiscera, & uno foti atque effusi utero. Vnde nobis iure quodam germanitatis uelut fratres connectimur, ab uno patre conditi, & una matre

tanquam

tanquam fratres uterini editi. Et ideo cum simus rationalibilis naturæ soboles, tanquam uterini nos diligere debemus amore mutuo, non impugnare ac persequi. Multo autem uerius ad unam animam refertur, cuius rationabile cognatos habet, ut supra diximus, sensus irrationabiles: quod autem rationabile, uirtutum habet copulam. Vnde fraterna quadam sibi copulantur necessitudine uitia uirtutesq; hominis: quia illa carnalis, istæ rationabilis animæ sunt. Caro autem atq; anima uelut quadam lege sociantur coniugij, ex quibus homo constat. Homo igitur uelut portiones suas fœderare debet, atq; ad pacem cogere. Sed quia nemo erat tantus qui carnem uinceret, ideo uenit pax nostra, quæ fecit utraq; unum, & medium parietem maceriæ soluens, inimicitias in carne sua legem mandatorum edictis euacuans, ut duos conderet in semetipso, in uno nouo homine faciens pacem, ut reconciliaret utrosq; in uno corpore deo, per crucem interficiens inimicitias in semetipso. Recte igitur se ut hominem infelicem dixit Apostolus, qui tantum bellum intra se pateretur, quod non possit restinguere. Deniq; cum de una portiuncula passionum, hoc est iracundia diceret Salomon: Melior est, inquit, sapiens forti. Qui autem ira eundiam continet, melior est quàm qui urbem capit. Beatus igitur qui hoc bellũ euaserit, iam enim non aduena nec peregrinus, sed ciuis sanctorum & domesticus dei, quẽ in terra positum terrena nõ quatiant. Hunc affectũ seruare cupiebat Abraham. Itaq; ut uir pacificus ait, primo: Non sit rixa inter me & te. Inde ait: Et inter pastores meos, & pastores tuos. Tertiũ posuit: Ecce, inquit, tota terra ante te, hoc est, si non potest conuenire, cede omnibus, totũ cape si de loco aut possessione dissensio est. Quod si moribus non conuenit, discede à me. Quanta autem præmisit ne cogeretur discedere? Sed etiam hoc uirtutis ac disciplinæ est. Dixit enim ante nos uir ex philosophiæ perfectus disciplina, quatuor hæc bono uiro inesse: ut elaboret primum, ut omnes amicos faciat: Secundum, ut si non potest amicos facere, certe nec inimicos: Tertium, ut si nec istud suppetit, ex sententia discedat: Quartum, si quis cedentem persequitur, uindicet se ut potest. Sed illa tria superiora in Abrahæ non sermonibus nudis, sed ueris operibus agnoscimus. Quartum autem nõ ita est, quando etiam circa cedentem seruauit affectum parentis, ut eum non solum non persequeretur, sed etiam captum erueret ac liberaret. Deniq; Apostolus cùm tria illa doceat, quartũ præceptis suis soluit quod addiderat philosophia. Ait enim cũ pacificum populum dei informare uellet: Si fieri potest, quod ex uobis est, cũ omnibus hominibus pacẽ habẽtes. Deinde si hoc nõ potest, certe nec discordias nec inimicitias moueat. Ideo addidit: Non uos uindicantes charissimi. In quo & tertiũ illud excludit, ut uindicare nos nequaquã uelimus. Sed date locum iræ. Habes & quartũ, ut discedas magis, & uindictã deo cõmittas, quàm tibi exigas, tanquã & hoc secundum legem magis dictũ uoluit uideri. Nam secundũ Euangeliũ supra habes: Benedicite eos qui uos persequuntur. Habemus hæc præcepta ad Timotheũ in secunda epistola. Propter quam causam, inquit, admoneo te ut resuscites gratiã dei, quæ est in te per impositionẽ manuum mearũ. Non enim dedit nobis deus spiritũ timoris, sed uirtutis, & dilectionis, & sobrietatis. Et iterum: Tu autem fili charissime fortitudinem cape in gratia. Habes ergo primæ præceptum sententiæ, ut erga omnes gratiã locet: deinde si nõ potest præceptis suis omnes acquirere, caueat ne uerbis aliquos exasperet, hoc est, ne inimicos faciat. Vnde ait infra: Hoc commoneo testificans coram deo: Noli uerbis cõtendere, nihil utile nisi ad subuersionem audientium. Seruum autem domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes. Pulchre post pauca subiecit, & causam præstitit, quã Philosophia non uidit. Cũ modestia, inquit, docentem qui resistunt, nequando deus det illis pœnitentiã ad cognoscendam ueritatem. Ad tertium quoq; illud, ut discedamus ab eis cũ quibus nobis conuenire non potest, habes additum, cũ præcepit ut loquatur quæ decent sanam doctrinã; deinde pugnas legis declinet: hoc est, primum gratiam seminet, deinde nullum litigando auertat: tertium est ut hæreticum hominem post unam correptionẽ deuitet, quia subuersus est qui huiusmodi est, & delinquit, cũ sit a semetipso damnatus. Quàm argute suo iudicio damnatum, nostrę ultioni subtrahit, quasi indignum in quem uindicetur. Dauid autem euidenter studium uindictæ amouet dicens: Si reddidi retribuentibus mihi mala. Ergo mens uiri sapientis, eiusdem animæ uel lapsus uel irrationabiles motus studet corrigere, sibiq; coniungere. Potest enim fieri ut quę interdum displicent, emendentur cum gratia.

Ephes. 2 — *Prouerb. 16* — *Ephes. 2* — *Genes. 13* — *Rom. 12* — *Matth. 5* — *Rom. 12* — *2. Tim. 1* — *2. Tim. 2* — *ad Titum. 3* — *Psalm. 7*

gratia. Effusio patrimonij sui recidatur, habet liberalitatem sine dispendio. Verecundia
interdum remissior est: si confirmetur, habet & pudoris gratiam, & propositi cõstantiã.
Commotio si temperetur, indignationis horrorẽ deponit, assumit laudẽ uigoris. Quod
si emendare non potest, non exasperet. Intemperantia reprehendit ardorem libidinis,
quam coniugio coerceat: ne dum quæritur continentia, obrepat impudicitia. Ideoq; bo
1. Cor. 7 norum magister: Dico, inquit, non nuptis & uiduis, bonum est illis si sic maneãt, sicut &
ego. Quod si se non continent, nubant. Melius est enim nubere quã uri. Sunt aliquæ mu
1. Tim. 5 lieres immaturo destitutæ maritorum obitu, & se continere nequeunt. Volo, inquit, iu-
niores nubere, filios procreare, matresfamiliâs esse, nullam occasionẽ dare aduersario.
Quòd si aliquas deliciæ delectent, & luxuriari in Christo uolunt, uiduitatis affectantes
gloriã, germanitatem autem non custodientes, eas deuitandas iudicat: ut habes scriptũ:
Ibidem. Adolescentiores uiduas deuita. Recte igitur Abraham cum bona uenia uoluit nepotẽ
dimittere, quem deflectentem à se tenere non poterat. Sic & mẽs bona à præcipiti & di-
Genes. 13 uerso rationabilium lapsu secernat se ac separet. Si tu, inquit, in sinistram, ego in dexterã:
uel si tu in dexteram, ego in sinistrã, hoc est, quæ tibi in dextera sunt, mihi in sinistra sunt:
& quæ tibi in sinistra, mihi in dextera sunt. Viro enim imprudenti in dextera sunt quæ
sunt corporis, ea præfert, ea constituit in meliorem partẽ, diuitias quoq; & honores præ
ponit: at uerò immortalitatis adipiscendæ gratiam in sinistrã habet, quæ sapienti ad dex-
Prouer. 3 teram est. Longitudo enim uitæ in dextera eius. Omnesq; animæ uirtutes insipiens uir
in sinistram eijcit, prudens autem uir has sibi ad dexteram locat: quæ autem corporis, in
Genes. 13 sinistram. Et leuauit, inquit, Loth oculos, & aspexit omnem regionem Iordanis. Defle-
ctentibus à uero, amica iactantia est. Deniq; ut Abraham humilius, qui electionem ob-
tulit: ita Loth insolentius, qui electionem usurpauit. Virtus se humiliat, extollit autem se
iniquitas: qui se debuit committere maturiori, ut esset tutior. Deniq; eligere nesciuit. Nã
primo leuauit oculos, & respexit regionem, hoc est illam rem quæ non esset prima ordi-
ne, sed tertia, hoc est nouissima. Prima sunt enim quæ sunt animæ bona: Secunda, quæ
corporis, id est salus, uirtus, pulchritudo, formę gratia: Tertia sunt, quę accidunt, hoc est,
diuitiæ, potestates, patria, amici, gloria. Regio igitur tertio loco ponitur. Est enim res ha-
Ibidem. bitationis: Vidit igitur regionem quæ irrigabatur priusquam euerteret deus Sodomam
& Gomorram, sicut paradisus dei, & terra Aegypti, usq; dum uenias Zothopa. In quo
nisi diligenter intendis, nunquid in eo errasse eum dicere potes, quòd elegit fluenta Ior-
danis, & ea quæ irrigabantur sicut paradisus dei? Non utiq; secundum literam. Sed cum
Iordanis descensio dicitur, descendit qui deseruit uirtutis consortium: & speciem elegit,
non ueritatem. Paradisus enim perfectæ beatitudinis amœnitas, uel animæ fructuosa
fundamenta, in qua sapientiæ sint, iustitiæ, cęterarumq; uirtutum plantaria. Terra autem
Aegypti corporalem substantiam significat, cuius plantaria sunt sensus & passiones cor
poris. Sicut enim uireta uirtutum fontem habent Christum, & spiritalis ubertatem gra-
tiæ, quo exuberent: ita intemperantia fons quidam est passionum corporalium, quo a-
Genes. 13 luntur superflua. Pulchre autẽ ait scriptura: Elegit sibi Loth, hoc est, declinatio, quia po-
suit deus ante nos bonum & malum, ut unusquisq; eligat quod uelit. Non eligamus er-
go quod specie uidetur iucundius, sed quod ueritate præstet, ne cum sit nobis tributa o-
ptio ut sequamur potiora, leuemus oculos inflexi falso amœnitatis decore, ueritatem au
tem naturæ uelut deflexis obtutibus obumbremus. Quòd autem homines in Sodomis
sæui erant, & peccatores in conspectu domini ualde, non mediocris est hic œconomia,
ut aduertas mitem deum graui peccatorum moueri acerbitate ad ulciscendum, nec me-
rito potuisse exorare Abraham Sodomitanis ueniam, quia supra modum flagitiosi e-
rant. Pleriq; sunt quo nequiores, eo tectiores, qui hominum subterfugiunt indaginem,
ubi res sine arbitrio geruntur, ut falso testimonio iustus circumueniatur. Manet autem
ante deum iustus etiam si condemnetur ab hominibus, quia deus non iudiciorum exi-
tus, nec cum intextis nequitiæ commentis negocia, sed nudam spectat negociorum na-
turam. In examine autem hominum falsæ opinionis error plerumq; obducit uim uerita-
Daniel. 13 tis. Manebat autem apud deum Susanna pudica ualde, etiam cum damnaretur adulte-
rij, quia deus nõ assertionibus falsorum facti examinabit fidem, sed intimæ cõscientiam
mentis interrogabit.

Quomodo

Quomodo ex locutione domini ad Abraham, & ostensæ sibi terræ promissio-
ne doceamur quantũ mens superfluis portionib. & irrationabilibus exhaustis
proficiat. Quemadmodũ etiam instruamur ex triumpho quatuor regum cõtra
quinq;, quantum uiuia uitijs adiuncta noceant. Cap. VII

Equitur locus, quo euidẽter docemur quantũ mens superfluis portionib. &
irrationabilibus exhaustis proficiat, & quantũ uitia uitijs adiuncta mali affe Deu. 13
rant. Non ẽm ociose scriptura posuit: Et dixit deus ad Abrahã postq; recessit
Loth ab illo: Respice oculis, & uide à loco in quo nunc tu es, ad Aphricũ, & Aquilonẽ,
& Orientẽ, & mare: quia omnẽ terram quam tu uides, tibi dabo eam, & semini tuo in æ-
ternũ.] Hic tanq; à fonte hauserũt Stoici philosophi dogmatis sententiã, omnia sapien-
tis esse. Oriens enim & Occidens, Septentrio & Meridies, portiones sunt uniuersitatis.
His ẽm totus mũdus includit̃. Hæc cum promisit deus daturũ se Abrahæ, quid aliud de-
clarat nisi sapienti & fideli præsto omnia, deesse nihil? Vnde & Salomon in Prouer. ait:
Eius qui fidelis sit, totus mundus diuitiarũ. Quanto prior Salomon q; Zenon Stoicorũ
magister, atq; autor sectæ ipsius? Quanto prior q; ipse pater philosophiæ Plato, uel eius
inuentor nominis Pythagoras? Quis aũt fidelis nisi sapiẽs? Stultus ẽm sicut luna immu- Eccl. 27
tatur: sapiens autẽ immobilis fide permanet. Sed forte dicas: Quomodo sapientis totus
mundus? Quoniã ipsa natura dat illi sortẽ omniũ, etiã si ipse nihil possideat. Domina est
& possessor sapiẽtia, quæ sua putat naturæ munera, quoniam in usum hominũ data sunt,
nec ullis indiget, etiã si desint ei ad uictũ necessaria. Namq; si musicus organa, aut medi-
cus medicamẽta, aut nauclerus quæ ad nauis instrumentũ necessaria sunt, etiã si quando
nõ habeat, habet tamẽ eo ipso quo possit his uti, etiãsi ad tempus usus eorũ nõ suppetat:
quanto magis sapiens suũ iudicat quicquid naturæ est, qui uiuit secundũ naturã. Nõ ẽm
amittit ius suũ, qui meminit se ad imaginẽ dei factũ, & ad homines à deo dictũ, Crescite Genes. 1
& multiplicamini, & replete terrã, & dominamini in eam, & imperate piscibus maris, et
uolatilibus cœli, & omnib. pecoribus, & omni terræ, & omnib. quæ repunt super terrã.
Et nouit quia sapientia omniũ mater est, & ipsa orbem terrarũ possidet. Deniq; Salomõ
qui sapientiã poposcit & accepit à domino deo nostro: Ipse mihi, inquit, dedit horũ quę Sap. 7
sunt scientiã ueram, ut sciam dispositionẽ orbis terrarũ, & uirtutẽ elementorũ, initiũ &
consummationẽ & medietatẽ omniũ rerũ, & diuisiones temporũ, & anni cursus, & stel
larum dispositiones, naturas animaliũ, & iras bestiarũ, uim uentorũ, & cogitationes ho-
minum, differentias herbarũ, & uirtutes radicũ, & quæcunq; sunt abscondita & impro-
uisa. Sed hæc nulli nisi perfecto suppetunt. Deniq; Abraham q; diu adhærebat ei Loth,
hoc est deflexio morũ, sortem horũ non acceperat. Vbi uerò deflexionis ambiguo atq;
anfractu absoluto rectas uirtutũ semitas continuis animæ suæ gressibus cœpit carpere,
in omnem terrã possessor mittit̃, atq; dicit̃ ei: Surge & perambula terram in lõgitudine, Genes. 13
quia tibi dabo eam, & semini tuo in æternũ. Ergo qui sapientiã meruerit, & nõ fuerit an
cillæ filius, non peccati seruus, nõ successioni carnis obnoxius, sed liberæ, id est, Saræ il-
lius non seruientis, sed principantis, bonæ stirpis, bonæ indolis, perfectæ titulo uirtutis,
hæreditatẽ acquiret uniuersitatis. Dicit̃ ergo Abrahę, Surge. Non corporalem assertio-
nem significat, sed spiritalẽ: hoc est, Surge qui dormis, surge à terrenis, surge à corporali- Ephes. 5
bus, relinque terrena, cœlum aspice: & exurge à mortuis, hoc est ab operib. uanis, & di-
sputationib. Chaldæorũ. Intuere mundũ, intuere etiam illũ qui potest totũ donare mun
dum. In possessionẽ, inquit, tibi dabo mundũ, quem deũ ante credebas. Perambula terrã
in longitudinẽ & latitudinẽ eius. Vtiq; intra momentũ terrã istam Persarũ inclusam im-
perijs, ab Indiæ quoq; littoribus, ad Herculis, ut aiunt, columnas, uel Britannię extrema
confinia non potuit perambulare. Et potuit quasi indeuotus uideri, qui cœlesti oraculo
non obedisset, si obeundæ huius terræ mandatum accepisset. Sed cum sit eius deuotio
probata, quia ad quercum tantummodo Mambre transtulerat tabernaculum, utiq; ter-
ram, hoc est, uirtutẽ possumus perfectam intelligere, quę bonos fructus daret, & fœcun
das inuentiones, cogitationumq; primitias, meritorum uindemiam, frumento, uino &
oleo repleret interiorem domum, terrã resurrectionis quam promisit patribus nostris
fluentẽ lac & mel, suauitatẽ uitæ, iucunditatis gratiam, splendorem gloriæ, cuius hæres
primus factus est primogenitus à mortuis dei filius Iesus Christus. Et ideo nõ seminibus

dixit,sed semini, ut declararet illum qui hanc hæreditatē humano generi primus acquireret.Cognouimus bonæ mentis profectum, qui à uitio lubricæ deflexionis exurgens, quæsiuit statum primū sapientiæ,hæreditatē iustitię.Quantū autē noceant leuitati uitia adiuncta,docet sequentiū series lectionū.Nam illi quatuor reges de quinq; regib.triumphauerant,& adduxerunt equitatum Sodomorū totum:ceperūt etiam Loth filium fra-

Genes.14 tris Abrahæ,& discesserunt.Quinq; reges,quinq; sensus corporis nostri sunt,uisus, odoratus,gustus,tactus,auditus. Quatuor reges,illecebræ corporales atq; mundanæ sunt, quoniam & caro hominis ut mundus quatuor constat elementis. Merito reges dicunt, quia habet suum culpa dominatū,habet regnū grande.Vnde Apostolus ait: Nō regnet

Rom. 6 peccatū in uestro mortali corpore.Sensus igitur nostri facile delectationib.secularibus se dedunt:& quadam eorū potestate capiunt. Corporales enim delectationes & illecebras huius seculi non uincit nisi mens quæ fuerit spiritalis, adhærens deo, & se totā à terrenis separans.Deflexio omnis his capit.Vnde Ioannes ait: Væ habitantibus in terra.

Apoc.8 Non utiq; omnes homines cōprehendit, qui tunc uitæ huius cursum conficerent (sunt enim & in terris positi quorū conuersatio in cœlis est) sed eos quos terrenæ conuersati-

Philip.3 onis affectus ac huius seculi uicerit gratia.Ergo nō habitatores, sed accolæ sumus terræ huius.Accola enim temporalis diuersorij spem gerit. Habitator autē spem omnem atq; usum suæ illic substantiæ locare uidet ubi habitandū putauerit.Itaq; qui est terrę accola, habitator cœli est:qui aūt habitator terræ,possessor est mortis.Numerauit Abraham tre

Genes.14 centos decem & octo uernaculos suos usq; Coba,quæ est ad dextrā Damasci.] Et numerus uitalis est.In ipsa enim uita,si credamus,in passione,in nomine domini Iesu: nam hæc est nominis interpretatio huius quod diximus Coba,id est uita.Ipsa ad dexterā Damasci pulchre esse dicit.Agni enim ad dexteram,hœdi ad sinistram. Scit exercitata mēs

Matth.25 quos ad prælīū consummandū sibi adhiberet,quibus armis instrueret,quibus ducat uexilis.Non aquilarū præfert imagines,nec dracones,sed in cruce Christi & in Iesu nomine ꝓgredit ad prælīū: hoc signo fortis,hoc uexillo fidelis.Merito ergo mens exercitata, quæ recepit ueram sapientiā iusti uiri.Iustitia aūt solers correptionis est,ac arguendo reuocat peccatores,& stringit passionū impetus.Ideo dicit scriptura quia reuocauit omnem equitatū Sodomorū,hoc est,habenas tenuit,fręna rationis imposuit,reuocauit culpam,strauit errorē.Equus enim stare nescit,uelox ad impetū,ceruicē exaltans suam,hinniens ad libidinē. Quid tam simile peccati? Feruet enim primo culpa impetu,& omnē recti cogitationē præuenit,motuq; immaturo exilit,ut eam difficile ratio reuocare possit.Fertur in præceps, & ascensorē eius proijcit in mare istud huius seculi, ceruice tumida recusans iugum correctionis. Et specialis quædam forma libidinis, quę uocē mutet hominis,uerba amantis corrumpat, suisq; se prodat sermonibus. Deniq; ad Iudam per

Hier.13 Hieremiam dicit dominus deus: Nunc uidebitur ignominia tua, & adulterium tuum, & hinnitus,& alienatio fornicatiōis tuæ supra colles.Hunc iustus reduxit equitatū, mores quoq; declinantis conuertit,& ad se uocauit, ut imitatores sui fierent qui deflexerāt, quia sensus nostri ad disciplinam mentis recurrunt.Substantiā quoq; recipit. Non patrimonium utiq; significat,sed uitalem animæ substantiam, in qua sit preciosus census, nō stipula,non fœnū,in quo fidelis sit alloquij splendor,in qua nostræ census subsistat spei. Hęc est enim uera nostra substantia,quę est sapiētię diues copijs,hic immortalis substantia,corporis aūt uel accedentiū diurnus magis q̄ diuturnus usus.Vnde quidā rectè non putant patrimonium dici substantiam. Non enim subsistimus in eo, cum & illis quibus desit pecunia,integę tamen non desit substantia.

Quemadmodū ex oblatione Melchisedech admoneat mens plena prudētię ac iustitiæ,ut deuotior sit erga dei cultū.Quodq; expeditiōe regis Sodomorū, ubi se uicisse putat,tentari se discat,& qualiter ex Abrahę responsione contagiū intēperantiæ declinare possit. Cur præterea post euentū belli mercedē dominus spoponderit.Quid deniq; significet quod Abrahæ cura posteritatis fuit. Ac de mystica interpretatione totius sacrificij Abrahę. Cap. VIII

E Melchisedech in tractatu morali plene diximus,in quo & mysteriū nequaquam pręteritum ac prętermissum est. Hoc loco autem satis est illud admo-

D nere solū, quod mēs plena prudentię iustitięq; deuotior sit erga dei cultum, & deci-

& decimas terræ gignentia in fructibus, iuxta altiorem prudentiam in eo soluat, ut perfectionem omnium sensuum atque operum suorum deo deferat, nihil sibi arroget, quæ se regere non potest, diuino nisi fauore fulta sit. Denique ubi se uicisse putat, tentatur atque incessitur. Hoc exprimit & docet lectio, quia semper aduersum passiones corporis mens nostra tanquam in excubijs debet prætendere. Quid enim est quod ait? Rex, inquit, So-domorum exiuit obuiam Abrahæ, & dixit: Da mihi homines, equos autē sume tibi: nisi quod post has mihi luxuriæ uictorias, uis quædam libidinis potest rationabili mēti subrepere, ut infundat ei irrationabiles passiones? Sed perfectæ mēnis est, nihil de terrenis, nihil de corporalibus illecebris assumere, abstinere à terrenis. Ideo Abrahā dicit: Nihil sumam ab omnibus tuis. Quasi contagium declinat intemperantię, quasi labem refugit corporalium sensuum, delectationes mundi reijcit, quærens quæ supra mundum sunt, hoc est, extēdere manus ad dominū. Manus, operaria uirtus est animę. Hanc nō ad terrenæ arboris pomū, sed ad dominum extendit: Qui fecit, inquit, cœlum & terram, hoc est, intelligibilem & uisibilem substantiam. intelligibilis enim usia cœlum est: Visibilis uel sensibilis substantia terra est. Ergo significat quod uirtutē animę suæ ad superiora extendat, ut ex illa intelligibili substantia theoricæ uitæ induat altitudinem, spectans nō illa quæ uidentur, sed quæ non uidenť, hoc est non terrena, non corporalia, non præsentia, sed incorporalia, æterna, cœlestia. De ista aūt uisibili substantia operatoriæ atque ciuilis disciplinæ caperet gratiam. Subtexuit his oraculum domini dicentis: Noli timere Abraham, ego protegam te, merces tua erit ualde. Quæro cur post euentū belli, spondendæ mercedis locus nunc erat. Minus enī mirabile faceret, si secutus promissum dei esset hostem adorsus. Victoriæ securus processerat ad triumphū, magis inuitatus quàm promptus ad gloriā, uel ad ulciscendum pietatis dolorē paratus. Propositū piæ mentis mercedem non expetit, sed pro mercede habet boni facti conscientiam, & iusti operis effectū. Angustæ mētes inuitenť promissis, erigantur speratis mercedibus, bona mens quæ sine responsi cœlestis syngrapha certamē arripuit, geminæ laudis fructū acquirit sibi: ut & confidentissimæ fortitudinis, & plenissimæ deuotionis gratiā locet. Quod de sancto Abraham æstimari conuenit, quia & diuinum fauorem non despici se iustis duxit erroribus, & hostē perculit despectu periculi, quod gloriose sibi pro ultione pietatis subeundū putauit. Dei quoque in eo prædicatur iustitia, qui remunerationem pijs mentibus nō ex necessitate promissi, sed ex æquitatis suæ contemplatione largitur: iudicans dignum forē quòd hi qui militant sine aliqua mercedis humanæ remuneratione, repositum habeant premium in eius bonitate, cui deuouendas animas suas æstimauerint. Simulque adoreis bellicis ex usu ipsius uictoriæ, aut hominū gratia paratum est prēmium: pietatis autē & parsimonię, puritatis, cęterarumque uelut priuatarū uirtutum à deo soluitur. Quę manifesta sunt hominibus, ipsi remunerantur. Non omnia aūt manifesta, sed alia manifesta, alia incerta, & maxime occulta cordis. Vnde et ille ait: Incerta & occulta cordis manifestasti mihi. quorum spectator & scrutator deus est. Nō ergo magnam mercedem promisisset Abrahę, nisi puram animam ab omni contagione delictorū iudicasset. Sanctę tamen & propheticæ menti cura maior posteritatis perpetuæ est. Partus enim sapientiæ & fidei hęreditatem desiderat. Ideo ait: Quid mihi dabis? Ego autem dimittor sine filijs. Ecclesię sobolē desiderabat, eam successionē petebat quę non esset seruilis, sed libera: non secundum carnem, sed secundū gratiam. Ideoque huiusmodi responsum diuinum resultauit, quo electus audiuit: Respice in cœlum, & numera stellas, si potes numerare. Et dixit: Sic erit semen tuum. Et credidit Abraham deo, & reputatum est ei ad iustitiā.] Quid credidit? Hoc est, non solum multitudinem populorum in Christum credentium, sed etiam cœlestis gratiæ splendorem, & resurrectionem uitę immortalis soboli ecclesię deferendam. Quid est aūt quod ait, Eduxit eum foras? Tanquam foras educitur propheta, ut exeat fores corporis, & angustias carnis operientis, ac spiritus sancti infusionē, ut uelut quandam descensionē uideat. Oportet nos quoque exire ex his diuersorij nostri angustijs, mūdare animæ nostrę locum ab omni inquinamēto, proijcere sordes maleuolētię, si uolumus spiritum recipere sapiētię, quia in maleuolam animam non introibit sapientia. Credidit autem Abraham, non auri, non argenti illectus testimonio, sed quia corde credidit ad iustitiam. In quo probatum est eius meritum, in eo persolutum est prēmium.

Marginal notes: Genes. 14 (at "So-domorum"); Ibid. 2 (at "Qui fecit"); Ibid. 15 (at "Noli timere"); Psal. 50 (at "Incerta & occulta"); Genes. 15 (at "Et dixit: Sic erit"); Ibidem. (at "Tanquam foras"); Sap. 1 (at "quia in maleuolam"); Rom. 10 (at "corde credidit")

Deniq;

[Genes. 15] Deniqꝫ ſtatim fidei eius teſtimoniũ dominus dedit, dicẽs: Ego ſum dominus deus tuus, qui eduxi te de terra Chaldęorum, ut darem tibi terram hanc, ut hęres eſſes eius. Et quia depoſuerat ſtudium Chaldęorum, quęrit Abraham: Quomodo, inquit, intelligam quia hæres eius ſum? Hoc eſt, iam diuinationes magorum repudiaui, doce quomodo ſciam me futurum terræ eius hæredem. Qui quærit quomodo ſciat, non dubitat manifeſtante deo cognoſcere ſe poſſe, ſed formam uult acquirendæ cognitionis aduertere. Nam et in Euangelio Maria cum audiſſet ab angelo quòd uirgo paritura eſſet filium, reſpõdit:
[Luc. 1] Quomodo fiet iſtud, quoniam uirũ nõ cognoui? Et iure reſpondit. Hoc eſt, cũ id quod naturæ eſt, non ſuppetat, quia non ſolet parere uirgo, quæ uiro nõ fuerit copulata: quæro quomodo præter inſtituta naturæ poſſim generare? Dixit aũt illi dominus deus: Su-
[Genes. 15] me mihi uitulum trimum, & capram trimam, & arietem trimum, & turturem, & columbam.] Præterirem huiuſmodi interpretationem ſacrificij, niſi quibuſdam hinc ſcrupulũ naſci aduerterem, eò quòd aruſpicinæ quædam ſcribi uideatur ſolennitas, quòd poſt immolationem diuiſa ſunt animalia, & contra faciem alterutrũ poſita, & cõſedit illis Abraham. Sed ſi uim interrogationis præmiſſæ & futuræ reſponſionis conſideremus, aduertere poterimus ſpei noſtræ & fidei conuenire huius ſacrificij diſciplinam. Vitulus enim aratorium animal eſt, deditum terræ & labori. Capra ad aquarũ ſimilitudinem per ænigmata figurañ, eò quòd αἶξ Græcè παρὰ τὸ ἀΐσσειν nomen acceperit, ab eo quod eſt impetu ferri. Sic enim currit ſicut & aqua. Poſſumus uel fluuiorum ſono, curſu, uel maris uiolentis æſtimare fluctibus. Aeri comparañ aries, quia omnibus animantib. utilius hoc animal generi eſſe humano reperitur, quandoquidẽ & ueſtis nobis uſum exhibet, ſicut aer huius ſpiritus uitalem nobis miniſtrat ſubſtantiam. Vnde & hunc ordinem factum puto, ut prius diceret: Sume mihi uitulum & capram: & tertio loco diceret arietẽ: eò quòd prima illa, hoc eſt uitula & capra, terris & mari, materialibus comparentur elementis, & quia fœminea dicantur: at uero aries maſculinũ quoddam animal eſt, uehemẽs natura, & uiolentum cornibus. Similiter aũt aeris huius ſpiritus uitalis eſt, ut maſculus, autor & cauſa gignẽtium, mouens terrarũ genitalia, & uelut quadam ſe miſcẽs copula. Aliud ad terram, aliud ad mare, aliud ad aerem uitalem, myſticè figuratur horum trium animantium genus. Hæc traditio naturalis eſt, ſed etiam moralis concurrit & ſuppetit. In omnibus enim hominibus caro, ſenſus, & uerbum eſt. Caro noſtra uitula eſt: laborat, ut ferat: laborat, ut colligat: laborat, ut pariat: innumeris fatigatur laboribus. Vnde & Gręci δάμαλιν ἀπὸ τοῦ δαμάζεσθαι λίαν, eò quòd dometur nimis. Maſculorũ boum labore, aratro & iugo fungitur, fœmineos partus repræſentat cum multo ubere. Caro quoque noſtra uitæ iſtius ſubiugatur neceſſitatibus, crebris quatitur doloribus, & multarũ ærumnarũ quodam curuata partu ſeneſcit. Iam illud quis ignorat, quòd uehementior ſit uirtus animæ, cui uelut nupta adhęret in iſtius uitę curſu corporalis ſubſtãtia? Senſus aũt noſtri caprarum modo uelut ſaltu quodam alis exiliunt, & paſcunñ præruptionibus, impetu ſuo ipſi cõmotiones excitantes animæ, & concutiẽtes eam. Ad omnem occaſionẽ præſto ſunt, uel occurſu fœmineæ pulchritudinis, uel odore ſuauitatis alicuius. Auditu pariter & tactu mouentur uelociter, quibus etiam animæ inflectunt conſtantiã, & uelut à natura ſui alienant eam. Vnde pleriqꝫ ὁρμητικὴν dictam putãt, quia ὁρμὴ impetus dicitur, eò quòd ex quodam impetu ſenſuum inflexionis atqꝫ alienationis noſtræ cauſa naſcañ: fœminei aũt ſexus ſpeciẽ habet. Et etiã ſenſus noſtri αἰσθήσεις Græcè dicunñ fœmineo uocabulo. Effœtarum modo animarum cito uacuanñ, ubi partus ſuę generationis delectationiſqꝫ effuderint, & iterum excitatis cupiditatibus nouos referunt impetus. In ariete uero uerbi ac ſermonis noſtri habetur ſimilitudo, quod ſit uehemens, ſicut & ſermo noſter efficax operationis, & quadam ornatus noſtri & tegminis cauſa ſit. Aries per uſum ueſtium ordine quodam gregem ducens, ſicut ordo quidam uitę uſuſqꝫ noſtri uerbo explicatur. Arbitror aũt quòd illud uerbum magis intelligere debeamus quod eſt uerbum dei, cũ quo aries iſte habere uideatur non mediocrem cognationem. Quod uerbũ nos uerè tegmi-
[Esa. 53] ne uelleris ſui ueſtiuit, & in domum introducit ęternę ſalutis. Qui ſe pro nobis immolandum obtulit, qui tanquam ouis ad uictimam ductus eſt, & ſicut aries coram tondente ſe ſine uoce, ſic non aperuit os ſuum. Ex quo ordinem quendam ſubſtantię habemus & ſacrę redemptionis, quòd per ipſum cõditi ac redempti ſumus. Duplex igiñ cauſa per

uerbum:

uerbum: naturalis & moralis. Naturalis qua condidit, moralis qua redemit. Philosophia
quoque geminam speciem sui constituit in uerbo, naturalem, & moralem. Rationalis enim
utriusque portio est. Naturalem secundum mundi creationem, quam uerbo assignat: mo-
ralem secundum iustitiã, & æqualitatem uiuendi, cuius uita & ratio de uerbo. Qua cau-
sa cum dies quadraginta complerentur ex Mariæ uirginis partu, tulerunt dominum no- Luc. 2
strum in Hierusalem, ut offerrent domino secundum legem, & ut darẽt hostiam par tur
turum, aut duos pullos columbarum, eò quòd in columba spiritalis gratia sit, in turture
incorruptę generationis natura, uel immaculati corporis castimonia. Merito ergo ad sa
crificium iubentur post arietem turtur & columba sumi, ut uerbo adhærere intelligas
incorruptam castimoniam, & spiritalem gratiam. Et hoc ipso quidem quòd aues po-
suit, intelligere possumus cœlestium meritorum uolatus. Sunt enim uolucres cœli quæ
ueniunt & habitant in ramis eius arboris quæ de grano sinapis surrexit, cui cœlorum re Matt. 13
gnum comparatur. Et Ezechiel apertos sibi cœlos dicit, & uidisse inter alia etiam rotam Ezech. 1
unam super terram coniunctam animalibus quatuor. Et infrà: Audiebam, inquit, uocẽ
alarum eorũ sicut uocem aquarũ multarũ, & uocem sublimis dei: & cum irẽt ut uox uer-
bi, sicut uocem castrorum. Vnde quidam ad libros philosophiæ deriuarunt; eò quòd ip
sum cœlum simile sit. Deniq; Plato currum uolucrem dixit esse cœlum, ex eo quòd pro-
pheta dixerat, Cum irent animalia, ibant & rotæ coniunctæ illis: & cum eleuarẽt se ani-
malia à terra, eleuabantur rotæ. Sed propheta nõ cœlum ipsum dixit, sed aues esse in cœ
lo. Deniq; & Dauid ait: Cœli enarrant gloriam dei, hoc est potestates cœlestes, uelut cũ Psalm. 18
spectatur pulchrum elementum, prædicatur operator. Animam autẽ describit prophe-
ta, cuius motus sunt quatuor, uelut equi, λογιστικὸν, θυμικὸν, ἐπιθυμητικὸν, διορατικὸν. Hæc ani-
malia quatuor, id est, homo λογιστικὸν, leo θυμικὸν, uitulus ἐπιθυμητικὸν, aquila διορατικὸν.
Ideo ratio præmissa est, ut reliqua rationẽ sequantur. Ideo cum homine à dextris est leo,
id est, cum ratione cõmotio à dextris est. Ista animalia quando eleuantur, eleuanẽ etiã ro
tæ. Rota aũt, uita est super terrã, qua uiuimus. Si animæ nostrę motus quatuor eleuanẽ,
eleuatur & uita uostra. Ideóq; addidit: Quoniam spiritus uitæ, inquit, erat in rotis. Ani-
ma ergo magis currus est, quæ ait in Canticis canticorũ: Posuisti me currus Aminadab, Cantic. 6
id est domini nostri. Non ergo philosophię traditioni descriptio currit prophetica. De-
nique uocem alarum audisse se dicit propheta. Istæ alæ, uirtutes sunt quæ de re poscun-
tur. Qui tales offert hostias, fidem & castimoniam mentis, simplicitatis gratiam, charita
tis & pacis effectum, ipse beatæ illius terræ agnoscit hæredẽ: sicut etiam dominus aper-
tius in Euangelio declarauit, dicens: Beati pacifici, quoniam ipsi deum uidebunt: Vel, Matth. 5
quoniam ipsi possidebunt terram. Accipe aliam diuisionem. Caro quoque nostra ipsa
dei ordinatione diuisa habet membra. Duo oculi sunt, binæ aures, duæ genæ, nares diui
sæ, dentium geminatus ordo, ubera, scapulæ, manus, femora, genua, crura, pedes, nón-
ne bina omnia, ut subnixa geminatis subsidijs omnia nostra uideantur officia? Anima
etiam diuisionem suarum patitur portionũ. Nam διορατικὸν, hoc est superiora, quasi oculi
quidam contrarij, rationabile est & irrationabile. Rationabile ipsum diuidit circa men
tem & sermonem. Sensibile eius in auditum & uisum, quibus uitæ huius cumulatur gra
tia. Nam odor & gustus uitalis usus uidentur necessarium præbere ministerium. Nares
iugi flatu aspirationem recipiendo uitalem, continuato quodam substantiam hominis
cibo pascunt. Gustus autem potu epulis'que generatur. Quintus uero sensus, hoc est ta
ctus, uelut admixtus est illis quatuor. Odor & gustus quędam magis alimenta sunt
corporis, quibus huius carnis malicia subsistit. Visus uero & auditus mentem adiu-
uant. Hæ sunt diuisiões quæ secundum carnem nostram animamq; à summo operatore
diuisę sunt. Vnde oportet nos colligere quia citam iste mundus uelut per membra quę-
dam gemina, & tanq; antiprosopa sit distributus. Est enim terra in mõtes & in campos,
ut sunt partes nostri corporis elatiores aliæ, alię planiores. Eminent scapulæ, & pedũ su
periora uel manuũ: latera uerò & inferiora ceruicis uelut ualles terrę & cõcaua. Quod
& de uola manus intelligere licet. Nam in ipso calcaneo pedis eminere alia, media autẽ
sinuata quis nesciat? Aqua in mari salsa, in flumine dulcis uel in fontib. Est aer in hyber
no frigidus tẽpore, ueris mẽsib. tẽperatus, calidus æstate. Ergo ista diuisit operator. Men
tẽ aũt nostrã, quę modo auiũ, uirtutũ diuersarũ & uigoris sui uecta remigijs supra cœlũ
euolat

euolat,non diuisit,quia trinitati adhæret diuidenti omnia, soli indiuisæ. Vnde philosophi superiorẽ mundi huius substantiam,quem æthera uocant,non ex cæterorum admixtione elementorum constare uolunt:sed splendidam,& multo refulgentẽ lumine,quę non terræ sordidum,nec aquarũ humidum, nec aeris nebulosum, nec ignis ipsius rutilũ quicquam recipiat,ex quinta quadam usia esse asserunt: & uelut uolucrem mũdi huius mentem ueIociorẽ puriorem\u0026que esse cæteris partibus: nam aliæ mixtæ sibi & concretæ sunt. Nos aũt nihil materialis compositionis immune atq; alienũ putamus, præter illam solã uenerandæ trinitatis substantiam, quæ uerè pura & simplex sinceræ impermixtæq; naturæ est:quãuis aliqui putent de illa quinta usia lucem esse clariorem, de qua dixerit Da

Psalm. 103 uid,quod deus circundatus sit lucẽ sicut uestimentũ. Et Apostolus scripserit de ipso om

1. Tim. 6 nipotente,quòd solus habeat immortalitatem,et lucem habitet inaccessibilem. Qua au

Genes. 15 tem ratione dixerit,quòd aues descenderint supra diuisa corpora uitulæ,capræ atq; arietis,non facile dicam,nisi q omnia terrena, maritima, atq; ipsa aerea plena sunt insidiarũ ac perturbationũ. Videntur enim aues isti cibi causa descendisse supra corpora. Naturaliter aũt uiolentiores potiores\u0026que uiribus super infirmiores irruunt,& quasi mortuis corporibus incũbunt,ex improuiso frequẽtius irruentes:uel(quod uerius puto) quia princeps mundi huius,& uolucres cœli spiritaliũ nequitiæ, quæ sunt in eos qui mundana solicitudine curaq; diuisi sunt,graui motu incessant,& uelut cadauera mortuorũ dilacerãt

Matth. 8 dente aspero. De his enim dictũ est:Relinque mortuos sepelire mortuos suos:quia sunt

Luc. 17 de regno diaboli,qui in seipsum diuisus est. Qui aũt sunt dei, quibus dicit Iesus: Regnũ

1. Cor. 6 dei intra uos est:hi non sunt diuisi,quia adhærent deo, quoniam qui adhæret meretrici, unum cŏrpus est. Erunt enim,inquit, duo in carne una:qui autẽ adhæret domino, unus spiritus est. Isti ergo non sunt mortua corpora, ut uolucres cœli comedant eos, sed sunt

Psalm. 103 spiritus. Facit enim deus angelos suos spiritus. Deniq; supra columbam & turturem nõ descenderunt,quia diuisæ istæ aues non erant. Non sunt enim diuisi iusti, quibus dicitur

Matth. 10 ut sint simplices sicut columbæ. Ideoq; dicit Dauid,quia & passer inuenit sibi domũ, &

Psalm. 83 turtur nidum sibi,ubi reponat pullos suos. Hæc spectabat Abraham, hæc profundo & spiritali considerabat intuitu. Ideoq; scriptum est, Consedit. Non quasi aruspicinæ,sed quasi cœlestis reuelationis interpres,signa diuinæ operationis explorans. Mens enim directa ad Christi gratiam uidebat hunc mundum plenum esse iniquitatis, quæ uelut à summo cœli uolaret,& opprimeret infimos terræ: pudicitiam aũt, fidem, sinceritatem, nullis esse obnoxias passionibus:auaritiam uero & solicitudines seculi quibus suffocantur qui habẽt uoluptates diuitiarũ,dilacerari ac diuidi. Vnde & diuisæ dictæ sunt,quòd mentẽ diuidant,atq; in diuersum scindant, & in partes trahant, nec sinant incorruptam esse & integram. Vir ergo pacificæ mẽtis cõsidebat & cõsiderabat,quatenus prohibere cominus posset ea mala quæ hominibus inferunt. Mens enim sapientis uiri ac iusti mederi studet humanis casibus,& prohibere ac resecare animarũ nostrarum labores.

Quid sibi uelit quòd post solis occasum excessus cecidit super Abrahã: & quomodo ei non tam quæ futura erant declarabant, q præscribebant quæ facięda forent. Quid præterea sigulariter per superiora autor significari arbitret. Cap. IX

Eniq; quàm hoc Abraham spiritali & prophetico affectu fecerit, sequẽtia do

Genes. 15 D cent. Nam solis occasu excessus cecidit super eum: & ecce timor magnus & tenebrosus incubuit super eum.] Excessus prophetis fieri solet, sicut habes

Psalm. 115 Prophetam dixisse: Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax. Excedit enim mẽs Prophetæ uelut fines quosdam humanæ prudentiæ, quando repletur deo. Et ante euacuat se cogitationibus & disceptationibus seculi huius,ut aduenienti gratiæ spiritali puram se et exinanitam prębeat,superueniat in eam spiritus sanctus magna se ui infundẽs, ita ut mens hominis subitò turbetur. Deniq; angelus uenit ad Mariam,& cum sedulita-

Luc. 1 tẽ & gratia uenit,et tamen Maria mota est in introitu eius. Vnde angelus ait ad eam: Ne timeas Maria, inuenisti enim gratiam apud deum: & ecce concipies in utero, & paries filiũ. Cognoscimus ergo quia quãdo uenit gratia dei super propheticam mentẽ, subitò irruit,& inde incubuisse & cecidisse super prophetas spiritũ sanctũ legimus,quia excessum patitur,& turbatur,& timet,& quibusdam ignorantiæ & imprudentię tenebris of-

Act. 9 funditur:sicut & in Actib. apostolorũ legimus,quia circũfulsit lux super Saulũ de cœlo,

& cecidit

& cecidit,& horrore animi turbatus est,& audiuit uocem de cœlo dicentẽ: Saule, Saule, quid me persequeris? Desinit enim uidere secularia, qui incipit audire diuina. Vnde & timorẽ Abrahæ & tenebras mirari nõ debes, quasi præter uirtutẽ aut meritũ eius acciderint, cum prophetarũ consuetudini congruere aduertas, quando cognoscunt futura. Continuo autem dictũ habes ad eum: Sciendo scies quòd peregrinũ erit semen tuum in terra non sua,& seruitio opprimentur,& nocebunt eis,& humiliabunt eos annis quadringẽtis. Merito tenebrosus horror magnus factus est, quia magna oracula deferebantur, cum de populo seculorum dabatur præceptum. Quomodo tam facile capere istud mens humana poterat, maxime quæ admonebatur ut in hac peregrinaretur terra? Non enim tam quæ futura erant declarabantur, quàm præscribebantur quæ facienda forent. Peregrinũ, inquit, erit semen tuũ: siue quia omnes homines peregrini esse debeamus in hac uita: (omniũ etenim pater est Abraham) siue quia uerũ semen Abrahæ peregrinatur in hoc mundo. Illud enim uerũ semen est, de quo dictum est: In Isaac erit semen tuũ. Deniq; qui se Abrahæ hæredem agnosceret, ait: Aduena ego sum in hac terra & peregrinus, sicut omnes patres mei. Qui enim peregrinus hic fuerit, ciuis in cœlo est. Qui autẽ in hac terra omnẽ animæ suæ substantiam constituendam putauerit, hæreditatemq; huius terræ acquirendam sibi exultauerit, à dei regno excludet. Vnde Apostolus ad fideles uiros,& ciues Hierusalem illius quæ in cœlo est,& ecclesiæ filios dicit: Ergo iam nõ estis peregrini, sed estis ciues sanctorum,& domestici dei. Non ergo hęc terra nostra est, de qua potest princeps mundi huius dicere, ostendẽs omnia regna orbis: Tibi dabo potestatẽ hanc si procidens adoraueris me. erũt omnia tua quæ sibi alieni uindicant,& seruitio opprimũt populũ dei, ut seruis eius nocere,& humiliare conentur sanctos dei. Deniq; ipse filius dei nihil sibi ex hoc mundo uindicandũ putauit: unde ait: Venit mũdi huius princeps,& in me inueniet nihil. Diuersi ergo domini in seruitute nos uolunt tenere, incessit diabolus, infestant angeli eius, passiones motusq; corporis uelut domestici atq; intestini hostes inquietant. Foris pugnæ, intus timores: foris pugnæ, intus cupiditates. Aliena est enim interni corporis substantia puritati cordis,& ideo impugnat uel repugnat. Bellum ergo quotidianũ est,& inter eadẽ graue præliũ, donec deus misericors diabolũ atq; ministros eius iudicet, passiones restinguat, ac subijciat mẽti sedulæ: Exquirat animas nostras de omnibus offensis,& periculi nostri authoribus, qui ait: Sanguinẽ animarũ uestrarum exquiram de manibus omnium bestiarũ. Et ut Ioannes dixit: Quia mors & infernus missi sunt in stagnũ ignis. Itaq; exibunt iusti, ut nihil de suo dimittãt in hac terra, ne spolia eorũ resideant apud incolas & possessores istius terræ. Quæ etiam si abibunt de terra Aegypti ista, uasa quæ sumpserunt ab Aegyptijs mutuo uel aurea, inquit, uel argẽtea, quibus ad tempus utentur, secũ auferant,& deprædentur Aegyptios. Hæc uasa acceperũt uoluntate domini,& secũ ea auferunt, quia resurrectionis filij sunt, quibus dicitur: Non peribit capillus de capite uestro. Vasa hæc Aegyptij dederunt, quę de terra afflictionis sunt assumpta. Et sunt alia aurea, alia argentea, quia omnis creatura dei bona,& maxime hominis in terris præstantissima, quẽ honorauit deus ut inspiraret in faciem eius spiritũ uitæ,& omnibus præficeret animantibus. Hæc illa sunt uasa de quibus dicit Apostolus: Habemus thesaurũ in uasis fictilibus. Hæc est uestis Aegyptiorum qua uestitur anima nostra, ut locupletior hinc recedat,& quo hic uehementer laborat, liberet. Non solum enim omnis creatura ingemiscit & patit, sed etiam nos, donec ueniat redẽptio corporis nostri. Habet dominus curã operis sui, habet naturæ promptæ in plerisq; adorationẽ ac beneuolentiam. Neq; excidi & perire patimur arbores, quarũ circa primos fructus nobis futura prorumpunt, si posteriore ætate aut uentus decutiat, aut sol adurat, aut suffulcienda & subministranda uirtute, siccitatibus deficiat substãtia, sed melioribus auris differimus examinandas. Et ideo dominus deus noster bonæ uoluntatis remunerator, etiam primæ futuræ indolis contemplationẽ habẽs, omne colligi patitur animæ nostræ patrimoniũ,& reseruari, futuri aduentus illud probaturus tẽpori. Memor itaq; sui muneris quod immortale uoluit esse æquis, sed si culpa non obrepsisset & grauis, quæ fecit ut non expediret diu uiuere. Patitur nos discedere ex hoc seculo, ut secessione animæ hoc corpus resoluatur in terram suam,& finis sit peccati, deinde per resurrectionem reformetur diuinæ liberalitatis gratia. Ideo dicit ad Abraham: Tu ibis ad pa-

Marginalia: Gen. 15; Ibid. 21; Rom. 9; Hebr. 11; Psal. 38; Ephes. 2; Matth. 4; Ioan. 14; 1. Cor. 7; Apoc. 20; Exod. 3. 11 & 12; Luce 21; 2. Tim. 2; 2. Cor. 4

tres tuos. Nonnulli putauerunt patres esse elemẽta, ex quibus constat caro nostra dum uiuimus, & in quam resoluimur. Sed nos qui meminimus matrẽ nobis esse Hierusalem
Gal. 4 quæ sursum est, quæ libera est, quæ est mater omnium nostrorum, sicut dicit Apostolus: illos asserimus patres, qui uitæ merito & ordine præcesserunt. Erat illic Abel pia uictima, erat pius & sanctus Enoch, erat Noe, ad eos promittitur Abraham transitus. Transit enim qui de hac uita recedens, ad uitam demigrat alteram, quia uiuit mens sapientis & iusti uiri qui nutritus est in pace. Nam insipiens in bello nutritur, & in discordijs, iustus in senectute bona uiuit. Non dixit longa sed bona, quia iustus bene senescit. Iniustorum autem nemo, quamuis cornicibus uiuacibus diuturniore uita uixerit. Nam diu uiuere cõmune sapientibus atq; insipientibus est: bene autem uiuere speciale sapiẽtis est,
Sapien. 4 cuius senectus uenerabilis, & ætas senectutis uita immaculata: nõ diuturna, inquit, neq; numero annorũ computata, nec capillis canis in capite, sed sensibus. Ille ergo bene sene
Gen. 15 scit, qui bene senserit. Quarta autem generatione reuertentur. Historia quidem Iudæis uidetur conuenire, qui in Aegyptum transierunt, & de Aegypto transierunt. Quadringenti enim anni & triginta exacti illic eorum anni sunt, sed nõ omnes centenos, & quot excurrunt, annos uixerunt, sicut Moyses, aut Iesus Naue, ut quartæ generationis tempus conueniat. Vnde mysticum aliquid magis requiramus, eo quòd tetras omnibus numeris apta sit, & radix quædam decimæ ac fundamentum, hebdomadis quoque media. Deniq; nonagesimustertius psalmus scribitur, quarta sabbati, eo quòd hic numerus medius sit priorum & sequentium. tres enim præcedunt eum, primus, secundus, tertius: & tres sequuntur, quintus, sextus, septimus. Qui hunc Psalmum canit, uelut aptis numeris uitam istius mundi transigit, quasi tetragonus, & stabilis atq; perfectus. In quatuor enim libris plenum Euangelium atq; perfectũ est. Quatuor animalia mystica sunt. Mundi quoq; istius partes quatuor sunt, ex quibus congregati filij ecclesiæ regnum Christi sacratissimum propagarunt, uenientes ab Oriente atq; Occidente, Septentrione & Meridie. Quadripartito igitur latere sancta surrexit ecclesia. Decas quoq; ex isto numero assurgit. Si enim connectas ab uno usq; ad quatuor, hoc modo decimam facies. Computa unum, adde illi duo, fiunt tres: adde tribus tres, fiunt sex: & ad sex adde quatuor, fiunt decem. Tetras igitur decem implet, decas numerũ omnẽ complectitur. Quatuor quoq; ætates sunt hominis, pueritia, adolescentia, iuuentus, maturitas. Paulatim assurgit & fundatur. Sapientia itaq; summa prudentię quarto ætatum ordine uenit. Meritoq; & si quis ante sub rege Aegypti fuit, maturioris tamen consilij exit de potestate eius: & legẽ igitur agnoscit sequendam. Tunc fit ei istius uitæ mare peruium. Similis ratio his quæ gignũtur solo. Vbi semen sparsum fuerit, soluitur humo. Et primo prorumpit in radicem, deinde germinat, formatur fructus, & postea maturescit. Arbores quoq; ipsæ primũ fructum ferunt, deinde adolescit fructus, accessu temporis mutat colorem, quarto ordine consummatur, hoc est nouissimo. Ita ergo & nos in terra hac afflictionis fugiamus lateres formare, sed lachrymis & gemitu uocemus domini misericordiam, ut mittat nobis Moysen & Aaron, hoc est legem & sacerdotem: illum uerum sacerdotem, & sacerdotũ principem, qui licet inter homines uersaretur, dicebatur: Ecce spiritus ante faciem nostram Christus dominus: & liberet nos de terra Aegypti, ut pascha domini celebremus. Feramus etiam fructum fidei ab ipsa pueritia, augeamus in adolescentia, coloremus in
Matth. 3 iuuentute, compleamus in senectute. Iam enim securis ad radicem arboris posita est, ut qui facit fructũ, ferat. Adultam etiam maturamq; segetem nostram messor inueniat, ut maturos fructus in apothecis recondat, ne immaturos hyems deprehendat, uentus decutiat, pluuia corrumpat. Ego tamen arbitror significari magis, inter aduentum domini priorem, & secundum qui futurus est iudicij dies, tempus medium. Ideo enim & ad solis occasum uiro huiusmodi factus est pauor magnus, quia occidente iam mundo futurum sacrificium declarabatur quo mundus redimeretur, fides esset hostia, quæ non diuideretur a filijs Abrahæ. Nam qui eam diuidunt, nõ sunt Abrahæ filij. Fides cõparatur regno
Ibid. 13 cœlorũ. Simile est enim regnum cœlorũ grano sinapis. Et simile est regnũ cœlorum negociatori qui emit agrũ, & inuenit in eo margaritam preciosam. Regnũ cœlorum indiuisum est, quia regnũ trinitatis unum est. Ideo perpetuum atq; ęternum, quia indiuisum.
Luca 11 Omne enim regnũ diuisum facile destruet. Hostia etiam foret pudicitia trinitati dicata,

post illud sacrificiũ,uitulæ quoq; pro laboribus,quia sacerdotalis est uictima: Capræ autem,quia pro peccatis hostia:arietis,quia pro omni mũdo,& pro ipsis arietibus uel cœlestibus,non solùm pro hominibus:nec solum pro agnis,sed etiam pro hœdis quos peccatricis generationis fœtore exuit. Testificatur oraculũ futuros adhuc in terra afflictionis Abrahę filios,ut in agone multorũ & grauium certaminũ se probent,& ita cum multa supellectili aureorũ & argenteorũ uasorum spolijs opimis exeant & reuertantur animæ,atq; exeant preciosa possidentes corpora,diuersarum uirtutũ,& præcipue castimoniæ possessionum thesauro repleta, sumpturæ etiam Christi iudicio de diabolo & eius ministris,cæterisq; qui uoluerunt nocere uindictam. Tunc erit pauor magnus etiam iustorum.Nemo enim sine peccato.Omnes habebunt quod timeant, quia impleta peccata erunt.Et cùm superabundauerit peccatum, superabundauit gratia. Iterũ cum iam sol Rom.5
esset ad occasum,flamma facta est.Et ecce fornax fumigabunda,& lampades ignis,quæ Gen.15
pertransierunt per media diuisa illa.Etiam si dubitaretur de superioribus, confirmarent sequentia, quando flammam factam ad occasum legimus, quæ illuminaret uespertina mundi tẽpora,& fulgeret in tenebris,ac reuelaret latentia.Deniq; continuo uisa est fornax fumigabunda.Cuius similitudine exprimi uidetur uita humana, quæ implicata iniquitatibus seculi istius atq; inuoluta,non habens ueri fulgoris claritudinem,& splendorem synceri luminis,intus quasi fornax æstuat diuersis cupiditatibus, & quibusdam desideriorum anhelat ignibus:foris uelut quodam fumo obtexitur,ne uideat ueritatis faciẽ. Obumbratur itaq; & obducitur quadam caligine oculus animæ, ut confundatur globo quodam fumigantis nebulæ mentis aspectus,ne pura sit aspectari negocia,donec cœlestes lampades dirigat dominus Iesus, hoc est fulgorem gloriæ suæ.Quando,inquit,non Apoc.22
indigebunt luce lucernæ,& lumine solis, quoniam ipse dominus erit lux omnibus,& ipse illuminabit omnia mundi istius: quorum supra cognita est diuisio, nunc manifestata in lumine,nunc per speculum in ænigmate,tunc nec in parte,sed facie ad faciem ueritatis soliditas,atq; illud quod perfectum est,possit uideri. 1.Cor.13

Quid significetur oraculo domini ad Abrahã dicentis: Semini tuo dabo terram hanc &c. Ad quid etiã pertineat Sara uxor Abrahæ, quæ sterilis fuerat: & quid ancilla eius Agar significet. Qua ratione præterea Sara conclusa fuerit,& Agar filios pepererit. Caput X

Ost hæc secutum est oraculum dei dicentis: Semini tuo dabo terram hãc, Gen.15
P à flumine Aegypti usq; ad flumen magnũ Euphraten.] Qui futuram gloriam demonstrauerat,debuit etiam conferenda uirtutum merita polliceri. Ipse enim & adiutor laborantium,& remunerator innocentiũ est. Aegyptus hic nomẽ non regionis sed fluminis est. Sic enim ueteres Nilum uocabant, siue quòd ipse regioni nomen dedisset,siue quòd regionis accepisset uocabulum. Deniq; & poeta Græcus testificatur ita esse dicens: ςῆσα δ' ἐν αἰγύπτῳ ποταμῷ νῆας ἀμφιελίσσας. Angustum autem & Odyss.ξ
uile est,ut putemus quod cœlestibus signis terrena spoponderit.Itaq; consideremus ne forte perfectam beatitudinem & consummationẽ bonorum operum promiserit.Perfecta enim beatitudo ex tribus istis uidetur subsistere, corporis, atq; animæ, & accidentibus bonis,quæ Græci εὐόντα dixerunt: ut sit corporis castimonia,patientia,uel temperantia: sit animæ prudentia atq; iustitia.Aegypti igitur flumen corporalia uidetur significare. Vnde & Geon dictus est ipse fluuius, quia de terra figuratus est homo.Euphrates autem quæ sunt animæ,eo quòd fons sit iustitia cæterarũ uirtutum,quę uirtutes alias illuminet. Prudentia enim sine iustitia nocet. Fortitudo quoq; nisi eam iustitia temperet,intolerabilis insolentia est,furori quàm rationi propior, dominationi quàm libertati. Sobrietas & temperantia,priuata bona sunt,nec ullius uis, nisi iusta erga deum reuerentia, & fideli mente pietatem colas. Iustitia sola est quæ uirtutes omnes complectitur, & commendat omnes.Accidentia quoq; sunt,negociationes,mercaturæ, & agriculturæ, competentia quæstus,laborum operumq; ruralium.Sunt etiam corporis accidentia,salubritas, & cõmoditas ualetudinis,decus, fortitudo, quæ ex tempore accidunt, & cum ætate mutantur.Non medioerem hanc triplicem gratiam putes.Habes enim perfectionem perfectã in Euangelio.Nam cum dicit dominus Iesus legisperito illi: Diliges domi- Matth.22
num deum tuũ, animę iustitiam mandat tenendam.Etenim si honorari parentes iustum

Matth. 16 est, quanto magis parenti omnium fieri debet honorificentia? Rursus cùm dicit: nõ occides, non adulterium, nõ furtum facies, non falsum testimoniũ dices: uirtutes corporis
Marci 10 seruandas admonet. In posterioribus uerò dicens: Nemo est qui relinquat domũ aut parentes, aut uxorẽ, aut filios propter regnũ dei, & nõ recipiat septies tantũ in hoc tempore: in seculo autem uenturo uitam æternam possidebit: non'ne incrementa bonorũ accidentiũ cum animæ corporisq; remuneratione promittit? Hæc quæ simplicibus uerbis sacra scriptura exprimit, magno quodam cothurno Aristoteles & Peripatetici personãt: atq; extollunt. Pythagoricũ quoq; dogma esse testificantur sui. Sed quis illorũ æquauit Abraham tempore? Quis authoritate & sapientia domini, cuius oraculo triplicis huius gratiæ munus agnoscit? Dantur autẽ ei tanquam in disciplinam alienigenæ nationes, ut mens æqui obseruantissima, recidat uitia, emẽdet errata. Magis tamen euidens ecclesiæ declaratur mysterium, quia per Apostolos qui sunt Israelitæ, quorũ patres, & ex qui-
Rom. 9 bus patribus Christus secundum carnem sub lege factus est, cõgreganda ecclesia foret, crediturus populus nationum. Quos non ociose decẽ numero significauit, sed ut ostenderet quia illi antè perfidi, ubi mensurã pietatis impleßent, profectò eßent fidei adeptu-
Gen. 16 ri coronã. Deniq; sequitur: quia Sara uxor Abrahæ sterilis fuerat, quod ad ecclesiã pertinere, in ea expositione quã de moralibus scripsimus, apostolicis docuimus exẽplis. Ecclesia enim sterilis uidetur in hoc seculo, quia non secularia parturit, nec præsentia, sed futura, hoc est non ea quæ uidentur, sed quæ non uidentur. Huius ancilla est Synagoga, uel omnes hæreses, quæ seruos nõ liberos creat. Ideoq; Agar dicitur habitatio. Etenim temporalis spem fouet, nõ perpetuę poßeßionis gratiam tenet. Itaq; ut nõ insolens par-
Ibid. 21 tu corporeo fiat ancilla eius, & ius ecclesiæ sibi uindicet, dicitur ibi: Ejice ancillam & fi-
Gal. 4 lium eius. non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac. sed etiam in singulis Sara est, & in singulis Agar. Sara uirtus uera est, uera sapientia: Agar autẽ est uersutia, tanquam ancilla perfectioris uirtutis. alia enim sapientia spiritalis, alia sapientia huius mundi. Ideo etiã Aegyptia scribitur, quia philosophica eruditio abundauit in Aegypto. Deniq; & Moyses eruditus erat in omni sapientia Aegyptiorũ, sed abiecit eam, præferens
Hebr. 11 Aegypti thesauris opprobrium pro Christi nomine. Nam si illam iudicasset alicuius mo
Exod. 4 menti esse sapientiam, nõ utiq; dixisset: Precor domine, nõ sum dignus ante hesternam & nudiustertianã diem, neq; ex quo cœpisti loqui seruo tuo: gracili enim collocutione, & tardiore lingua ego sum. Deniq; quasi ineruditio respondetur ei quod erudiretur à domino: Ego aperiam os tuum, & instruam te quod debeas loqui. Præclarum autem mysterium, quod lex nõ satis plena erat ut persuaderet populis, & gentes uocaret, uel quia clausa foret usq; ad Christi aduentũ. Qui exponens nobis prophetica oracula, & profetens lectionis ueteris testimonia, ueluti quoddam os legis aperuit, ut fidei clamor in to
Gen. 16 tum perueniret orbem, Vnde & mystice ait Sara: Conclusit me dominus ut non pariã. intra ergo ad ancillam meã, & filium facies ex illa. ut agnoscas in prædestinatione fuisse semper ecclesiam dei, & paratam fidei fœcunditatẽ, quando iuberet dominus prorum-
2. Cor. 6 pere, sed uoluntate domini certo reseruatam tẽpori. Deniq; scriptũ est: Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Aduertimus itaq; quod festinabat fides ecclesiæ, sed cõclusa erat eius fœcunditas. Quo uerbo demonstrat, quoniam expectabat partus sui tẽpora, quia quod cõclusum est, aperiri solet. Qua ratione cõclusa fuerit, docet te
Rom. 11 Apostolus dicẽs: Conclusit enim deus omnia in incredulitate, ut omnibus misereatur: ut nõ uolentis neq; currentis, sed miserentis dei esset gratia, ne te ipsum iustificares, sed omnia tribueres deo qui te uocauit. Nemo enim pigrescat, & excusationem prætendat, quo serius credat, quia scriptũ est, nõ uolentis neq; currentis esse. Consideret enim quid additũ sit: Sed miserentis, inquit, dei. Talem te ergo præbe bonis studijs & prompta fi-
Esa. 65 de, ut deus tui misereat, & uocet te sicut ecclesiã uocauit, dicẽs: Palàm factus sum quæ-
Rom. 10 rentibus me, apparui ijs qui me nõ interrogabant. Et rectè præmissa sunt deteriora, ut meliora sequerent. Peperit ancilla seruos, ut eos ecclesia liberos faceret, & de seruitute populos ad libertatẽ uocaret, de culpa ad innocentiã, de offensa ad gratiam. Singulorũ quoq; hominũ si spectes ordinem, nõ omnes à perfectis inchoauerũt, nec apud omnes tempore prima est, sed merito antiquior perfecta uirtus. Prudentis igitur mentis est considerare quamdiu imperfecta est anima, quæ sunt secum deliberet, ut uel in posterioribus

ribus se exerceat uirtutum disciplinis, donec exercitij usu ualescat. Dum uero se erroris inuolucris exuerit, & ab omni enodauerit offensione, consummatam sui purgationem exhibens, tunc suo nitatur ordine magnos partus edere. Præterea dicitur Abrahæ: Esto sine reprehensione. cui dabatur spiritus sapientiæ sanctus, bene mobilis, immaculatus. Gen.17
Oportet igitur uiri sapientis animam die noctuq; in exercitio iugi specula prætendere, nunquam somno indulgentem, perpetuis uigilijs intentam deo, ad comprehensionem rerum earum quæ sunt, & singularum causarum cognitionem. Sed etiam futurorum interpres sapientia est, scit præterita, & de futuris æstimat. Scit uersutias sermonũ, & solutiones argumentorũ. Signa & monstra scit antequam fiant, & euentus temporũ & seculorum. Non potest igitur bonus atq; perfectus nõ esse qui hanc acquisierit, quia & omnem habet uirtutẽ, & imago bonitatis est. Vnde & seculi istius sophistæ traxerunt definitionem huiusmodi, quod sapiens uir bonus dicendi peritus sit. Redeamus nũc ad donum dei, quo nihil plenius. Quid enim melius sapiẽtia? Quid peius uanitate? Quid deterius superstitione? Ideoq; tanquam ei cui promiserat plenitudinem perfectionis, ait: Augebo te ualde, & ponã te in gentes, & reges de te erunt: quia qui eius est, totus mundus diuitiarum est, & augetur, nõ minuitur ut stultus. Ponitur in gentes Abraham, hoc est, fides eius ad gentes transfertur, & reges seculi qui crediderũt: & se subijciunt domino Iesu, cui dicitur: Tibi offerẽt reges munera. Nec illud absurdum, quia ex genere Abrahæ non solum reges erunt dignitate, uerumetiam illi reges qui peccato nõ seruiant, nec uincat eos malitia, supra quos regnũ mors non habeat. Mentis quoq; bonæ cognouimus reges esse & principes inuentiones, quæ sicut Abraham mediocris quidem generationis prouentus non habet, sed abundat regalibus. Cui data est terra in possessionem, ut dominetur corpori, nec sit captiua carnalium uoluptatũ, sed quasi famulatu debito obnoxia caro menti seruiat. Secundum personam autem Abrahæ euidens mysterium ecclesiæ, quæ totum orbem fidei hæreditate possedit: Bene pater electionis dicitur, pater fidei, pater piæ confessionis. Ibidem Psal.67

Quid nos doceat oraculum quo dictum est Abrahæ: Circumcidatis omne masculinum uestrum &c. Quomodo etiam pleriq; moueantur ex hoc quod dominus dixit: Quoniam qui non fuerit circuncisus masculus &c, Qua ratione præterea Saræ una litera fuerit addita, ac de futuri filij promissione &c. Quid deniq; significet quòd Abraham in faciem ceciderit. Et de promissi confirmatione, & responsione domini ad Abrahæ petitionem. Caput XI

ET quia ad perfectum uocatur, oraculum perfectionis accipit: Circuncidatis, inquit, omne masculinum uestrum, & circuncidatis carnem uestram: perfecta autem circuncisio spiritalis est. Deniq; & lectio hoc docet, cùm dicit: Circuncidite duritiã cordis uestri. Et hic pleriq; ita accipiunt, ut sit: Circuncidite omne masculinum uestrũ, hoc est mentẽ uestram. nihil est enim mente ualidius. Deinde quia masculinum sanctum dicitur, Omnis masculus adaperiens uuluam, sanctus domino uocabitur. Quid autẽ mente sanctius, quæ dat bonarum semina cogitationũ, quibus aperit uuluã animæ conclusam pariendi sterilitate, ut possit illas inuisibiles generationes edere, utero illo uidelicet spiritali de quo dicit Esaias: In utero accepimus & parturiuimus spiritũ salutis? Circuncisio ergo cordis intelligibilis, circuncisio etiam carnis mandatur sensibilis. Illa in ueritate, ista in signaculo. Gemina itaq; circuncisio, quia & animi & corporis quæritur abstinentia. Deniq; Aegyptij quartodecimo anno circuncidunt mares, & fœminæ apud eos eodem anno circuncidi feruntur, quod ab eo uidelicet anno incipiat flagrare passio uirilis, & fœminarũ menstrua sumant exordia. Legis autẽ lator æternæ signaculũ circuncisionis carnalis in solis maribus exigit, eo quòd al mixtionis usum uir muliere uehementior sit, & ideo ipsius impetum infringere uoluit circuncisionis signaculo. Vel quia uiri licito se errare credunt, si solo se abstineãt adulterio: meretricios autem usus tanquam legi naturæ suppetere putant, cum præter coniugium nec uiro liceat nec fœminæ misceri alteri. Altiore autẽ interpretatione illud panditur, quod si mẽs purgata & circuncisa sit, exuta superfluis uoluptatibus & cogitationibus restringit animam ad sui castimoniam, purisq; sensibus infusam bonorum facit partuũ genitricẽ. Octauo autem die circuncidi puerũ lex iubet, mystico idq; præcepto, quia ipse est resurre- Gen.17 Exod.13 Luce 2 Esa.26

ctionis dies. dominica enim die reſurrexit dominus Ieſus. Ergo ſi dies reſurrectionis cir-
cunciſos nos & exutos inueniat delictorũ ſuperfluis, ab omni ablutos ſorde, mundos à
uitijs corporalibus, ſi hinc mundus exieris, mundus reſurges. Circũcide igitur te nõ car
ne, ſed uitio carnali. Et circuncide tuum nõ ſolum uernaculum, ſed etiam precio emptũ.
Si ad ſingula referas, uernaculi ſunt motus naturales: precio empti, ratione & doctrina
acquiſiti. Egent autem & illi & hi tanquam uirgulta purgatione & inciſione luxurię, ne
uagentur ut ſterilia ſarmenta, & obumbrent inutilia fructuoſis, uelut quædam omni ui-
tio diſtẽta: multis incaſſum laborat. Myſterij autẽ ratio dilucida. Vernaculi enim Iudęi,
precio empti ſunt gentes qui crediderũt, quia precio ſanguinis Chriſti redempta eſt ec-
cleſia. Ergo & Iudæus & Græcus, & quicunq; crediderit, debet ſcire ſe circuncidere à
peccatis, ut poſſit ſaluus fieri. Et domeſticus, & alienigena, & iuſtus, & peccator, circun
cidatur remiſſione peccatorũ, ut peccatum nõ operetur amplius: quia nemo aſcendit in
regnum cœlorũ, niſi per ſacramentũ baptiſmatis. Nec proderit ſuperioris iuſtitia tempo
1. Cor. 7 ris, ſi in fine uitæ iuſtitiã dereliquerit. Ideo Paulus ait: Precio empti eſtis, nolite fieri ſer-
ui hominũ. Sunt enim contraria, quia ſeruitus peccato contrahiť, & precio peccatũ re-
mittitur. Hæc igitur ſimplici expoſitione abundare ad intellectũ opinamur. Ideoq; nec
cubos geometriæ, nec tetragonum numerũ philoſophiæ, quaternionẽ (ut aiunt) Pytha
goricũ, nec ſemper uirgines (ut appellant) hebdomadis numeros cura diſcutimus ina-
ni, nec ſolis radios formamus, nec cœlum in puluere quærimus, nec intra anguſtos aba-
cos orbem concludimus, ſed uera aperimus myſteria, unam ſalutem eſſe Chriſti reſurre
Rom. 6 ctionẽ. Complantemur ergo ſimilitudini mortis eius, ut mereamur reſurrectionis con-
ſortium. Et uetus homo noſter ſit crucifixus cruci, ut corpus deſtruatur peccati. Egregie
autem infantiæ in primis uagitibus circuncidi mares lex iubet, etiam uernaculos: quia
ſicut ab infantia circunciſio, ita & morbus. Nullum tempus uacuum debet eſſe tutelæ,
quia nullum eſt culpæ uacuum. Et infans reuocandus à peccato eſt, ne idololatriæ pol-
luatur contagio, & ne adorare aſſueſcat idolum, & exoſculari ſimulacrũ, parentis uiola-
re nidum, pietatem lædere. Simul ne quiſquam infletur, quod ſibi iuſtus uideatur, ætatis
maturioris proceſſu Abraham circũcidi iubetur. Nec ſenex ergo proſelytus, nec infans
uernaculus excipitur, quia omnis ætas peccato obnoxia, & ideo omnis ætas ſacramen-
Gen. 17 to idonea. Et erit, inquit, teſtamentũ meum in carne ueſtra. Forſitan referatur hoc loco,
quomodo ſpiritalem dicis circunciſionem, cum oraculum dicat: Erit teſtamentum cir-
cunciſionis in carne ueſtra? Quaſi uerò animæ ſolius & non paſſionum corporis exiga
tur temperantia. Nam & uiſus, & auditus, & odoris, & guſtus, & tactus, & uocis ipſius
quæritur quædam caſtimonia: quia & uiſus procacior habet crimen: & ideo ſcriptũ eſt:
Prouerb. 5 Noli intendere fallaci mulieri, neq; capiaris oculis, neq; abripiaris palpebris. Et in ipſo
auditu crimen eſt, ſi ſeducat meretrix, & multo blandimento ſermonis & laqueis labio-
Ibidem rum ſuorum te alliget. Et in ipſo tactu crimen eſt, ideo tibi dicitur: Ne multus fueris ad
alienam, neq; continueris amplexibus nõ tuam. Et in uoce culpa eſt. Laqueus enim for
Ibidem 25 tiſſimus eſt homini ſua labia, & abducitur à labijs ſui oris. Et mel ipſum noli multum e-
dere ne euomas. Oportet ergo ut omnium ſenſuum acuta ſit moderatio: ne aut impetus
in uitium trahat, aut nimietas lædat, aut mora offenſioni ſit. Non ocioſe autẽ nec ſuper-
Gen. 17 flue pleriq; hoc qui ſequitur loco moueri uidentur. Ecquid ita dixerit dominus, quoniã
qui non fuerit circunciſus maſculus, & non circunciderit carnem præputij ſui octauo
die, peribit anima illa de genere ſuo, & teſtamentum meum interrupit. Graue enim pu-
tatur quod infanti octo dierum negligentia parentum fraudi eſſet futura, ita ut interiret
anima eius, cum ipſa lex etiam homicidæ qui tamen non uoluntarium facinus necandi
hominis impleuerit, ciuitates præſcripſerit ad quas confugiendo mereatur ſanguinis im
punitatem. Quomodo ergo aut illic ratio habetur fortuitæ necis, aut hic ratio infantiæ
non habetur, in qua crimen non potuit eſſe aut diſſimulationis, aut uoluntatis, niſi for-
te putent aliqui quoniam morte filij grauius puniuntur parentes? Sed iniuſtum puta-
tur ut culpa nocentum inſeratur pœna innocenti, uel propter pœnam nocentis inno-
cens puniatur, aut fiat conſors ſupplicij qui diſpar eſt merito. Vnde putant quod de pa
rente dicat exterminando, quod eius intereat anima, non paruuli. Sed ualde ambiguũ
eſt, licet ſuffragetur huic aſſertioni quod ait, quia teſtamentum meum interrupit. Itaque

hoc ad intelligentē magis quàm ad infantem referendum uidetur. Alij grauiora paren-
tibus uel silentio minitantem putant dominum deum, quo plus timeant maiores, quan
do nec infanti parcitur. Mihi autem satis liquido patet dictum de uniuscuiusq; mente.
Diximus enim masculi nomine mentem significari, quòd sit ualidus mentis uigor, & a-
nimam in sui copulam trahat, sitq; uehementior tanquam sexu potior, & uirili ualidita-
te. Ergo hæc ratio est, quòd omnis mens quę non fuerit circuncisa à superfluis corpora-
libus, & purgata solenni munere ut exuat se passionibus & uitijs, interibit. Non caro, in-
quit, interibit, non homo, sed anima illa interibit, quia potuit salua fieri si habuisset pur-
gationem. Nuda autem præsidij, & incircuncisi cordis colluuione infirmior, salutem ge
neris sui non potuit seruare: omne autem genus uidetur immortale, ut homo genus est,
ut ullus species est. Homo semper dicitur, ullus non semper, imò non deficit ullus. Defi
cit qui fidem non habet, persona deficit unius, condirio uel nomen hominum non defi-
cit. Ex diuturno igitur & innoxio in id quod temporale est & noxiū peccator deducit,
qui mentis suæ adscribere debet infantiæ quod incautus fuit & intemperans, uel remis-
sionem peccatorū nō acquisiuit. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, *Ioan. 3*
non potest introire in regnum dei. Vtiq; nullum excipit, nō infantem, non aliqua præ-
uentum necessitate. Habeant tamen illam opertam pœnarū immunitatem, nescio an ha
beāt regni honorem. Saræ quoq; una additur litera, scilicet r, ut uocaretur Sarra. Quod *Gen. 17*
utiq; par est, ut in superioribus, non unius adiectione pensari literæ. Non enim munus
deo est una litera, sed uirtus literæ, quæ exprimit muneris diuini gratiam. Sara enim dici
tur ἀρχὴ ἐμὴ, hoc est potestas mea, uel principatus mei initium, uel regis. Sara Græcè dici *Hic uidetur*
tur ἄρχουσα, Latine quæ regat. Illa mortalis, ista immortalis: illa specialis, ista generalis. *aliquis assu-*
Est nanq; in me prudentia, in me castimonia, in me uirtus, in me iustitia, me solum regūt, *isse suas nu-*
& mihi dominantur, & sunt mortales. Moriente enim me soluuntur & moriuntur etiam *gas*
illa: quæ autem prudentia generaliter dicitur, quæ castimonia, quæ fortitudo, cæteræq;
uirtutes principales, generaliter principales, & reginæ quædam immortales, in his po-
testas est immortale illud principale, sicut est regina ecclesia, quæ non me unum, sed uni
uersos regit. Ergo speciem in genus, partē in uniuersitatem, corruptibilitatē in incorru-
ptibilitatem conuersam uidemus: quæ omnia ecclesiæ cōuenire certum est. Non enim
specialis hæc, sed generalis ratio est, nec partis sed uniuersitatis salus. Ideoq; his præce-
dentibus cum unumquemq; prudentia sua ad hanc principalem & diffusam per omnes
salutem deduxerit, in qua fons sapientiæ iustitiæq; est, requiritur generatio, & ille perfe-
ctus partus iucunditatis, cuius nomen est Isaac. nulla enim melior est uoluptas quàm e-
mendatæ gratia conscientiæ. Hinc Epicuri traxerunt summū bonum uoluptatem esse,
sed eam corporis magis inquinaméto quàm sobrietate mentis æstimauerunt. Quid est
autem quod ait: Cecidit in faciem Abraham, & risit? Et hic reuerētia significatur, quod *Gen. 17*
timuit deum uelut libero risu lædere, quamuis risus lætitiam declararet uiri iusti, qui tan-
tis gratulabatur promissis. Non enim dubitantis hic risus, sed credentis fuit. Simulq; ca-
dunt ante deum omnia, & mutantur & transeunt, sola illa immutabilis stat semper sub-
stantia. aut fortasse & in hoc mysterio prophetauit Abraham dominū Iesum, quòd per
susceptionē dominici corporis & resurrectionem tanti complenda oraculi gratia foret.
Adorat igitur nō elementū terræ, de quo dictum est: Et adorate scabellum eius, quoniā *Psal. 98*
sanctū est. Vbi enim corpus, ibi & aquilæ, quæ adorauerunt uersantē in corpore. Et di- *Matth. 24*
xit, inquit, in corde suo: Si centū annorū nascetur filius, & si Sara nonaginta annorū pa- *Gen. 17*
riet? Græcus ἐν τῇ διανοίᾳ posuit, ut possimus æstimare quia cordi suo quasi dixerit alter- *uel ἐν καρδίᾳ*
canti secū, si centenario nascet, & nonagenaria pariet? hoc est, ætas generandi pręterijt.
Deo omnia sunt possibilia. Et ideo facile istud, ut senibus reuocet iuuētutis annos, uires
refundat, sterilibus det fœcunditatē. Nec illud prętereundū quod promissa sibi genera-
tione legitima respōdit Abrahā deo: Hismael uiuat hic in cōspectu tuo. Iusti est etiā pro *Gen. 17*
peccatoribus interuenire. Et ideo uel hoc credāt Iudæi, quia & pro ipsis interuenit. si ta-
men credant. hoc est enim uiuere in cōspectu dei, digna dei uerbo negocia gerere. Ocu *Psal. 33*
li domini super iustos. Vnde & dominus ait, Etiam: Ecce Sara uxor tua pariet tibi filium. *Gen. 17*
De Hismael autem exaudiui te. Etiam cum dicit, confirmat promissa. cōfirmatiuum ete-
nim uerbum est. Et ideo prius generationē ecclesiæ confirmat futuram, ut uerum reco-

gnosceret propheta quod de Hismael se audisse dixisset deus, prævidēs quia cæcitas ex
Rom. 11 parte Israel haberet cōtingere, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel sal uus fieret. Itaq; sicut testamenta hominū prius hæredem ferunt, postea legatū exprimūt, melioribus hæreditatē, inferioribus legata: ita in deum in testamento unum, & nos hūc motē accepimus. Hæres scribitur natura bonus, nobilis, legitimo creatus coniugio, legato donatur inferior. Promittitur autē generatio sequenti anno, ut aduertas quam generationē polliceatur dominus, hoc est, non illam uteri corporalis Saræ, sed iustum par-
Gen. 18 tum ecclesiæ, qui esset futurus. Deniq; & infrà ait: Reuertar ad te in futurū, & erit Saræ filius. In quo utrunq; possumus accipere, & hunc conuentū ecclesiæ, & fidelium resur-
Ibidem 17 rectionem. Tertiodecimo quoq; anno quòd circunciditur Hismael, ratio euidens: quia is qui incipere habet uti cognitione fœminæ, ante debet recidere in se ardorē libidinis, ut superfluis abstineat cōmixtionibus, cōiunctioni tantum legitimæ reseruet. Mentem quoq; sapientis hospitalem esse decet, ut etiam alijs impertiat sui gratiam, & prudentiæ suæ fructū alijs quoq; diuidat, atq; epulentur bonis doctrinæ cibis, epulumq; eius exhibeat desiderantibus. Tunc præterea nesciat nisi secundum naturā uiuere, in cuius instituto & ordine dei lex est. Nulli se transuersali cupiditati miscere nouerit, solius sapiētiæ præoptet copulam. Mandatis dei, seculi istius gloriam, & quandam præsentis laudis hæreditatem præferre nesciat. Atq; ut altaribus domini suas immolet utilitates, ita iudicij ignem non excipiat, neq; reformidet, sed magis etiam ut alios eripiat, elaboret.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE ISAAC ET ANIMA.

De commendatione sancti Isaac tam ex paterna origine, & gratia, quàm ex dominicæ generationis & passionis præfiguratione, quæ & nomine suo significatur: ac de apertione mysterij inter Christum per Isaac designatū, & animam repræsentatam per Rebeccam. Caput I

De admonitione hominis ut intueatur qui sit, quo salutē suam uitamq; tueatur, & quid sit homo. Quid ue ac qualis sit anima tam secundum sui naturam, quàm per irrationabilem sui partem, qua obnoxia sit corruptioni. Caput II

De perfectæ animæ primiq; processus eius descriptione, quomodo charitatis impatiēs, & uerbi moras non ferens, rogabat ut oscula mereretur, & meruit desideratum uidere. Caput III

De secundo perfectæ animæ processu, quo introducta in cubiculum regis, cum mutua misceret alloquia, in umbra eius requieuit, & subito eiua uerbo de medio sermone discessit: quęrenti tamen nō diu abfuit, sed saliens supra montes, & transiliens super colles aduenit. Nec multo post quasi capreolus aut ceruorum hinnulus dum affatur dilectam, exiliuit & reliquit. Caput IIII

De tertio ipsius animæ processu, quo cum in cubili & noctibus, in ciuitate, in foro, & in plateis quæsitum non reperisset, aliquando rationibus suis gratia quærentem reuocauit, adeò ut ab eius sponso propius uocaretur. Caput V

De summaria dictorū perstrictione, cum inductione, & prosecutione quarti processus perfectæ animæ quo ipsa iam dormiens, quamuis corde uigilaret, à sponso excitatur, ut continuo uocem pulsantis audiret. Sed moram passa dum surgit: quia uelocitatem uerbi non potuit comprehendere, dum aperit ostium, transiuit uerbum, & ipsa exiuit, & per uulnera charitatis requisitum uix tandem inuenit, & tenuit, ut postea non amitteret. Caput VI

De laudatione animæ à sponso, quod tam bene & constanter requisierit eum, & quod tam fidelis, & uerbo potens, & fructibus fœcunda diuersis, quodq; una sicut columba habens spiritus unitatem, in qua sit pax, quæ fecit utraq; unum. Caput VII

Anima dum laudatur à sponso, uerecunde refugiens coram laudari, & reuocata à sponso, quid dicat. De præconijs quoque bonæ animæ, singulariq; laude charitatis. Caput VIII

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI, DE SANCTO ISAAC ET ANIMA LIBER VNVS.

De commendatione sancti Isaac tam ex paterna origine & gratia, quàm ex dominicæ generationis & passionis præfiguratione, quæ & nomine suo significatur. Ac de apertione mysterij inter Christum per Isaac designatum, & animam repræsentatam per Rebeccam. Caput I

IN patre nobis sancti Isaac uel origo satis est expressa, uel gratia: cum
ad omnē redundat gloriam, quòd tanto & tam imitabili uiro natus
Abrahæ patri præmium fuit. Neq; uerò istud mirabile, cum in eo do
minicæ generationis & passionis figura præcesserit. Siquidem & ste Gen. 21
rilis anus ex promissione dei peperit eum, ut crederemus quòd po
tens est deus facere, ut possit & uirgo generare. & oblatus unicus Ibidem 22
ad immolandum, qui & patri non periret, & impleret sacrificium.
Itaq; ipso nomine figuram & gratiam significat. Isaac etenim risus
Latinè significatur. Risus autem insigne lætitiæ est. Quis autem ignorat quòd is uniuer
sorum lætitia sit, qui mortis formidolosæ uel pauore compresso, uel mœrore sublato, fa
ctus omnibus est remissio peccatorum? Itaque ille nominabatur, & iste designabatur,
exprimebatur, & annunciabatur. Ipse est quem iam tunc persequebatur ancilla, ipse est
propter quem iam tunc dicebatur: Expelle ancillam & filium eius, non enim hæres e- Ibidem 21
rit filius ancillæ cum filio meo Isaac. Ipse est cui pater alienigenam acquisiuit sponsam. Ibidem 24
Ipse est mitis, humilis, atq; mansuetus, qui ueniente Rebecca, hoc est patientia, exiuit in
in campum abalienari. Sapientis enim est segregare se à uoluptatibus carnis, eleuare a-
nimam, atq; à corpore abducere: hoc est enim se hominem cognoscere. Qui Chaldæo
rum sermone Enos dicitur, Latinè homo. Enos autem, qui assumpsit & sperauit inuo-
care deum, & ideo creditur esse translatus. Non uidetur itaque homo esse, nisi is qui in
deum sperat. qui autem sperat in deum, non degere in terris, sed quasi translatus adhæ-
rere deo, manifesta uiri interpretatione signatur. Bonus igitur Isaac, uerus, utpote ple-
nus gratiæ, & fons lætitiæ. Ad quem fontem ueniebat Rebecca ut impleret hydriam.
Dicit enim scriptura: Quia descendens ad fontem, impleuit hydriam, & ascendit. De- Ibidem
scendit itaq; ad sapientiæ fontem uel ecclesia, uel anima, ut totum uas impleret suum, &
hauriret puræ sapientiæ disciplinas, quas haurire Iudæi de fonte profluo noluerūt. Quis
iste fons sit, audi dicentem: Me dereliquerunt fontem aquæ uiuæ. Ad hunc fontem cur Hiere. 2
rebat sitiens anima prophetarum, sicut & Dauid dicit: Sitiuit anima mea ad deum ui- Psal. 41
uum. ut sitim suam ubertate diuinæ cognitionis expleret, & insipientiæ sanguinem spi-
ritalium rigatu dilueret fluentorum. Hic est enim fluxus sanguinis, sicut significat lex,
qui deoperitur, quando uir sedenti in diebus sanguinis sui mulieri miscetur. Mulier est
delectatio corporalis illecebræ. Itaq; caue ne uigor mentis tuæ coitu quodam corpo-
reæ uoluptatis inflexus emolliatur, atque in eius amplexus omnis resoluatur, & fon-
tem eius aperiat, qui debet esse clausus & septus intentionis studio, & consideratione
rationis. Hortus enim clausus, fons signatus. Nanq; mentis uigore resoluto, sensim se Cantic. 4
corporales delectationes effundunt, perniciosæ nimis, & in appetentiam plenam gra-
uis periculi proruētes: quas si mentis uiuidæ cōsiderata mansisset custodia, refrænasset.

De admonitione hominis ut intueatur qui sit, quo salutē suam uitamq; tueatur, & quid sit homo. Quid'ue ac qualis sit anima tam secundum sui naturam, quàm per irrationabilem sui partem, qua obnoxia fit corruptioni. Caput II

INtuere ergo ô homo qui sis, quo salutem tuam uitamq; tuearis. Quid est ita-
1 que homo? Vtrum anima, an caro, an utriusq; copula? Aliud enim nos su-
mus, aliud nostrū: alius qui induitur, & aliud uestimentum. Legimus in Ve-

Gen.46 teri testamento: Omnes animæ quæ descenderunt in Aegyptum, de hominibus di-
Ibidem 6 ctum. Et alibi dictum est: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniã carnes sunt. De alterutro igitur legitur, quia homo dicitur & de anima, & de carne. Sed illa discretio est, quod ubi anima pro homine ponitur, Hebræus significatur, deo adhærens, non corpori, ut est illud: Anima benedicta omnis simplex. Vbi autem caro pro ho
Rom.7 mine nuncupatur, peccator exprimitur, ut est illud: Ego autem carnalis sum, uenundatus sub peccato. quod enim operor, nõ cognosco. Non enim quod uolo ago, sed quod odi illud facio. Hoc iam posterius de utroq;. Alius est enim qui uult, alius qui odit, alius qui facit. Deniq; addidit: Si ergo quod odi, hoc facio, consentio legi, quoniam bona est: nunc autẽ iam nõ ego illud operor, sed quod habitat in me peccatũ. Illud quoq; expressius: Video legem carnis meæ repugnantẽ legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. Et tamen cum utrunq; in se concertantẽ hominem declarasset, hoc est interiorem & exteriorem: in animæ magis quàm in corporis parte se maluit constituere, quod anima sua traheretur captiua ad peccatum, in qua esse se mallet, & esse confirmat, dicẽs: Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Tanquam ab extraneo hoste ita se desiderat liberari à corpore. Nõ ergo sanguis anima, quia carnis est sanguis: neque harmonia anima, quia & huiusmodi harmonia carnis est: neq; aer anima, quia aliud est flatilis spiritus, aliud anima: neq; ignis est anima, neq; entelechia anima: sed ani-
Gen.2 ma est uiuens, qua factus est Adam in animam uiuentem, eo quòd insensibile atq; exa-
1.Cor.2 nime corpus anima uiuificet & gubernet. Est & præstantior homo, de quo dicitur: Spiritalis autem diiudicat omnia, ipse autem à nemine iudicatur. Hic est præstantior cæte-
Psal.143 ris. Vnde & Dauid dicit: Quid est homo quod memor es eius, aut filius hominis, nisi quod uisitas eum? Homo uanitati similis factus est. Non ille secundum imaginem dei homo uanitatis est: sed qui illud amisit, & in peccatum decidit, & in materialia ista dilapsus est, iste homo est uanitatis. Anima igitur secundum sui naturam optima est, sed plerumque per irrationabilem sui partem obnoxia fit corruptioni, ut inclinetur ad uoluptates corporis & appetentiam, dum mensuram rerum non tenet, aut fallitur opinione, atque inclinata ad materiam, agglutinatur corpori. Sic uisibile eius impeditur, & malitia repletur: quia dum intendit malitiæ, eius se uitijs replet, & fit defectu bonitatis intemperantior.

De perfectæ animæ primiq; processus eius descriptione, quomodo charitatis impatiens, & uerbi moras non ferens, rogabat ut oscula mereretur, & meruit desideratum uidere. Caput III.

Perfecta autem anima auersatur materiam, omne immoderatum, mobile, malignum refugit ac respuit: nec uidet, nec appropinquat ad illius terrenæ labis corruptionem, diuinis intendit, terrenam autem materiem fugit. Fuga autem est, non terram relinquere, sed esse in terris, iustitiam & sobrietatem tenere: renun-
1.Reg.21 ciare uitijs, non usibus elementorum. Fugiebat Dauid sanctus à facie Saul, non utiq; ut terras relinqueret, sed ut immitis & inobseruantis & perfidi declinaret contagium. Fu-
Psal.62 giebat autem adhærens deo, sicut & ipse ait: Adhæsit anima mea post te. Abducebat se, & ableuabat uitijs seculi huius, eleuabat animam suam sicut Isaac in campo, uel abalienabat, uel (ut alij habent) deambulabat. Nam hoc quoq; ostendit cum uirtutibus familiare habere consortium, ut deambulet unusquisq; in innocẽtia cordis sui, nullo usu terrenis uitijs misceatur, atq; irreprehensibilem uiam inoffenso mentis carpat uestigio, nec
Gen.24 ullum locum in se aperiat corruptioni. Talis enim erat Isaac cum Rebeccam aduenientem expectaret, præparãs se copulæ spiritali. Veniebat enim iam cœlestibus dotata mysterijs, ueniebat magna secum ornamenta aurium & manuum ferens, eo quòd auditu
Ibidem & operibus emineat ecclesiæ pulchritudo, cui rectè dictũ aduertimus: Esto in milia milium, & semen tuum possideat aduersariorum ciuitates. Decora igitur ecclesia, quæ ex inimicis gentibus filios acquisiuit. Sed potest hoc etiam ad animam deputari, quæ passiones corporis subigit, & ad uirtutum officia cõuertit, repugnantesq; corporis motus sibi obediẽtes efficit. Ergo uel anima patriarchæ uidens mysteriũ Christi, uidens Rebeccam uenientẽ cum uasis aureis & argẽteis, tanquam ecclesiam cum populo nationũ, mi
Cantic.1 rata pulchritudinẽ uerbi, & sacramentorum eius, dicit: Osculetur me ab osculis oris sui.

Vel

Vel Rebecca audiens uerum Isaac, uerum illud gaudium, ueram lætitiam, desiderat osculari. Quid igitur? Osculetur me ab osculis oris sui. Considera uel ecclesiã iam diu promisso sibi per prophetas dominico aduentu per tempora multa suspensam, uel animam quę eleuans se à corpore, abdicatis luxuriæ atq; delicijs, uoluptatibusq; carnalibus, exuta quoq; solicitudine secularium uanitatũ, iam dudum infusionẽ sibi diuinæ præsentiæ, & gratiam uerbi salutaris exoptet, cõmacerari quod sero ueniat, & affligi. Ideoq; quasi uulneratam charitate, cum moras eius ferre non possit, conuersam ad patrem rogare, ut mittat sibi deum uerbum: & causam qua sit ita impatiens, declarare, dicentem: Osculetur me ab obsculis oris sui. Non unum osculum quærit, sed plura oscula, ut desiderium suum possit explere. Quæ enim diligit, non est unius osculi parcitate contenta, sed plura exigit, plura uindicat, & ita se amplius dilecto commendare consueuit. Denique illa in Euangelio sic probata est, quia non cessauit, inquit, osculari pedes meos: & ideo remissa sunt ei peccata multa, quia dilexit multum. Lucæ 7 Ergo & hęc anima oscula uerbi multa desiderat, ut illuminetur diuinæ cognitionis lumine. Hoc est enim osculum uerbi, lumen scilicet cognitionis sacræ. Osculatur enim nos deus uerbum, quando cor nostrum, & ipsum principale hominis spiritu diuinæ cognitionis illuminat, quo anima donata charitatis pignore nuptiali, læta atq; ouans dicit: Os meum aperui, & duxi spiritum. Psal. 118 Osculum est enim quo inuicẽ amantes sibi adhærent, & uelut gratiæ interioris suauitate potiuntur. Per hoc osculum adhæret anima deo uerbo, per quod sibi transfunditur spiritus osculantis: sicut etiam ij qui se osculantur, non sunt labiorum prælibatione contenti, sed spiritum suum sibi inuicem uidentur infundere. Ostendens itaq; non solam speciem uerbi, & uultum quendam, sed omnia eius interiora diligere, adiungit ad osculorum gratiam: Quia bona, inquit, ubera tua super uinum, & odor unguentorũ tuorum super omnia aromata. Cantic. 4 Illa osculum poposcit, deus uerbum se ei totus infudit, & nudauit ei ubera sua: hoc est, dogmata sua, & interioris sapientiæ disciplinas, & unguentorum suorum dulci odore fragrauit. Quibus capta, iam dicit uberiorem esse iucunditatem diuinæ cognitionis, quam lætitiam omnis corporeæ uoluptatis. Aspirat enim in uerbo odor gratiæ, & remissio peccatorum, quæ in totum diffusa mundum, omnia tanquam exinanito repleuit unguento: quia per uniuersos grauis uitiorum colluuies deterfa est. Propterea, inquit, adolescentulæ dilexerunt te. Attrahe nos, post odorem unguentorum tuorum curramus. Bona quidem prudentia, sed dulcis misericordia. Illam enim pauci assequuntur, hæc ad omnes peruenit. Propter hanc, inquit, indulgentiam tuam diligunt te animæ renouatæ spiritu. Vnde & ad animam dicitur: Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. Psal. 102 Ad animam enim loquebatur dicens: Benedic anima mea dominum. Et ideo festinat ad uerbum, & rogat ut attrahatur, ne forte derelinquatur: quia currit dei uerbum, & nõ est alligatum. 2. Tim. 2 Denique exultat tanquã gigas ad currendam uiã. Psal. 18 Et quia egressus eius à summo cœlo, & occursus eius usq; ad summum eius: uidens se imparem tantæ uelocitati, dicit: Attrahe nos. Cantic. 1 Bona anima, quæ non pro se sola, sed pro omnibus rogat. Attrahe, inquit, nos. Habemus enim cupiditatem sequendi, quam unguentorum tuorum inspirat gratia. Sed quia cursus tuos æquare non possumus: attrahe nos, ut auxilio tuo fultæ, uestigijs tuis possimus insistere. Si enim tu attraxeris, curremus & nos, & spiritalia uelocitatis flabra capiemus. Deponitur enim sarcina quibus manus tua fulcro est: & oleum tuum infunditur, quo curatus est ille qui à latronibus uulneratus est. Lucæ 10 Ac ne impudens tibi uideatur quod ait: Attrahe nos: audi dicentem: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego uos reficiam. Matth. 11 Vides quod libenter nos attrahit, ne remaneamus sequentes. Sed qui uult attrahi, currat ut comprehendat: & currat, superiora obliuiscens, & ea quæ sunt priora appetens. sic enim poterit Christum cõprehendere. Vnde & Apostolus ait: Sic currite ut cõprehendatis. Philip. 3 Vult & ista ad brauium peruenire, quæ desiderat cõprehendere. Prudenter ergo rogat ut attrahaf, quia non omnes sequi possunt. Denique Petro dicẽti: Quo uadis? Respondit uerbũ dei: Non potes me sequi modo, sequêris aũt postea. Ioan. 13 Claues ei cõmiserat regni cœlorũ, & sequendo se imparem iudicauit. Hanc tamẽ animã non distulit: quia nõ præsumebat, sed rogabat. Denique ait: Introduxit me rex in cubiculũ suũ. Cantic. 1 Beata anima, quæ uerbi ingreditur penetralia. Insurgens nanq; de corpore, ab omnibus fit remotior, atq; intra semetipsam diuinũ illud

si quo

si quo modo assequi possit, scrutatur & quærit. Quod cum potuerit comprehendere, ea
2.Cor.12 quæ sunt intelligibilia supergressa, in illo cõfirmatur, atq; eo pascitur. Talis erat Paulus, qui sciebat se raptum in paradisum: sed siue extra corpus raptum, siue in corpore, nesciebat. Assurrexcrat enim anima eius de corpore, & se à uisceribus & uinculis carnis abduxerat atq; eleuauerat, factusq; à semetipso alienus, intra semetipsum tenuit uerba ineffabilia quæ audiuit, & uulgare non potuit: quia aduertit ea loqui homini non licere. Anima ergo bona cõtemnit uisibilia & sensibilia, nec consistit in eis, nec in suspiciendis his immoratur & residet, sed ascēdit, ad illa æterna, & inuisibilia, & plena miraculi, puro sensu se piæ mentis attollens. Etenim perfectioni studens, solum illud bonū diuinitatis intendit, nec aliud quicquam requirendum putat: quia tenet quod summum est. Itaq; uir huiusmodi, in quo est animæ pulchritudo, solus sibi abundat: quia ipse sibi est satis. Nec solus aliquando est, cui præsul dominus adest.

De secundo perfectæ animæ processu, quo introducta in cubiculum regis, cum mutua misceret alloquia, in umbra eius requieuit, & subito eius uerbo de medio sermone discessit: quærenti tamen non diu abfuit, sed saliens super montes, & transiliens super colles, aduenit. Nec multo pôst quasi capreolus, aut ceruorū hinnulus, dum affatur dilectam, exiliuit, & reliquit. Caput IIII

Cantic.1 Deniq; in illud diuini illius introducta secretū, Exultemus, inquit, & lætemur in te: diligamus ubera tua super uinum. Non enim in diuitijs auri, argentiq; thesauris, non in possessionum fructibus, non in potestatibus, non in conuiuijs, sed in solo deo exultat. eadem tamē anima cognoscens se corporis societate fuscatam, dicit ad alias animas, uel ad alias cœlestes & appositas sacro ministerio potestates: Nolite aspicere me quoniam obfuscata sum, quoniam nō est intuitus me sol. Filij matris meæ pugnauerūt aduersum me: hoc est, impugnauerunt me corporis passiones, carnis illecebræ decolorauerunt me: ideo mihi sol iustitiæ non refulsit. Quo uiduata præsidio, deuotionē meam, & obseruātiam plenam seruare nō potui. Hoc est enim, Vineā meam non custodiui, quia spinas & non uuam attulit: id est, faciens peccata pro fructibus. Et cum de uerbo loquitur, irradiante sibi uerbi splendore conuersa ad ipsum dicit: Vbi pascis? ubi manes in meridiano? Rectè dicit, Vbi pascis? quia regulare est dei uerbū. Vbi
Gen.34 manes? quia morale. In meridiano, quia mysticum. Siquidem quia meridie Ioseph cum fratribus suis in cõuiuio constitutus, futurorum temporū mysteria reuelabat. Sed etiam
Psal.36 Dauid ait: Reuela ad dominum uiam tuam, & spera in eum, & ipse faciet: & educet sicut
Acto.9 lumen iustitiam tuam, & iudicium tuum tanquam meridiem. Et ipse Paulus circumfulsisse sibi lumen meridie asseruit, quando à persecutione est conuersus ad gratiam. Queritur ergo quòd derelicta sit, quòd destituta sit pauper ex diuite. Abundabat enim munere gratiarū, sed egere cœpit ubi diuinæ præsentiæ sibi copia denegata est: & ideo uel quasi mercenaria haberi postulat, quæ antè sibi pretiosioris copulæ gratiā uindicabat. Cui respondit uerbū dei: Nisi cognoscas te decora inter mulieres, quæ quereris quòd relicta sis: nisi te cognoscas, nisi te pœniteat lapsus tui, nisi intentionē deuotionis approbes, nisi fides tua & synceritas augeatur: querela nihil proderit. Ac sic: Nisi cognoscas te quia decora es, nisi pulchritudinē naturæ tuæ serues, & corporis te illecebræ nō dementgant, nec impedimenta detineant: nihil tibi naturæ melioris nobilitas suffragabitur. Cognosce igitur te, & naturæ tuæ decorē, & exi quasi exuta uinculis pedem, & nudo exerta uestigio, ut carnalia integimenta nō sentias, uestigium mentis tuæ corporalia uincula nō implicent, ut pes tuus speciosus appareat. Tales enim sunt qui ad regnū cœlorum
Esa.52 annunciandum eliguntur à domino, de quibus dictum est: Quàm speciosi pedes euan-
Exod.3 gelizantium pacē. Talis Moyses, cui dicitur: Solue calciamentum pedum tuorū. ut uocaturus populū ad dei regnū, prius carnis exuuias deponeret, & nudo spiritu uestigioq;
Cantic.1 mentis incederet. Hoc est ergo quod ait: Exi tu in calcaneis gregū, & pasce hœdos tuos in tabernaculis pastorum: quia per greges regnum intelligimus, eo quòd potestatis sit gregibus præsidere. Præsidet autem unusquisq; sibi quadam potestate regali, si coerceat
Luce 17 in se corporis luxus, & seruituti redigat carnem suam. Ideoq; dictum est: Regnum dei intra uos est. Vnde pulchre ait ad animam: Exi, id est exi à seruitio, exi à carnis imperio atq; dominatu: & exi non in carne, sed in spiritu, exi ad regimen potestatis. Ideoq; addidit:

dit: Pasce hœdos tuos, hoc est, rege ea quæ in sinistra tua sunt. nam si nō regantur, facile labuntur. Coerce petulantiam, lasciuiam tui corporis, & luxuriam irrationabilem, edoma leues motus, pasce eos nō in corporeis tabernaculis: sed in tabernaculis pastorū, qui regere gregem norunt. Sunt enim amabilia tabernacula Israel, sicut nemora obumbrantia super flumen: in quibus anima tanquam in procinctu bellico sita bonam exercet militiam, incursus explorat hostiles. Virtutis labor quærit uictoriā, ut possit equæ illi quæ Salomonis est cōparari, uelox ad currendum, habilis ad partum: quoniam fœcunditas animæ desideratur & quærit. Hæc ergo equa preciosa, & currus Pharao ueloces: quod aliqui ad ecclesiam referunt & ad populum. Sed de hoc mysterio alibi sæpius diximus, & maxime in Psalmo centesimo octauodecimo. Hoc autem loco de anima dicendū suscepimus. Huius equæ similis æstimatur hæc anima: hoc est, propheticæ uel Apostolicę uirtutis: eo quòd in eorū annumeretur gregem, qui fœcunditate prædicationis suæ totius orbis terrarū spatia resperserunt, & quamuis in corpore constituti, nulla tamen cursus spiritalis sensere dispendia. Ideoq; laudatur, quod cœlesti sibi illuminante præcepto, iam speciosa, iam pulchra sit, quę uultu pręferat castitatis decorem, & redimicula ceruicis attollat, in qua sunt patientiæ & humilitatis insignia. Talis animæ diligebat Isaac uerus decorem, humilitatē, patientiam: & ideo partus eius auide requirebat. Concepit autem Rebecca, & patientia suā nodum sterilitatis absoluit. Quid autē pariat prophetica atq; Apostolica anima, consideremus, & quomodo pariat. Abijt, inquit, interrogare dominū, quia exultabant infantes in utero eius. Et responsum accepit: Duæ gentes in utero tuo sunt. eo quòd nihil sponte præsumat: sed in omnibus summū deum præsulem poscat suorū consiliorum, simul plena pacis atq; pietatis, duos populos sua fide & prædicatione connectat, & tanquā utero suo claudat. Quæ non immerito soror magis q̄ uxor appellatur, eò quòd mitis atq; pacifica anima cōmunis magis pietatis quàm specialis copulæ nomen accipiat: & quia uniuersis magis quàm uni se existimet obligatā. Fodit autem puteos Isaac, & plurimos quidem, quos foderat pater eius, & repleuerant illos post mortē Abrahæ patris illius alienigenæ. Præ cæteris tamen fodit hos puteos: unū in conualle Gerarim, & inuenit ibi puteū aquæ uiuæ, & litem fecerunt pastores Gerarim cum pastoribus Isaac, eò quòd aquā sibi eius putei quasi propriam uindicabāt: & uocauit nomen eius Iniustitiam. Et fodit alium, in quo orta est disceptatio, & imposuit illi nomen, Inimicitias. Et fodit tertium, in quo lis nulla inter pastores commissa est, & uocauit eum, Latitudinē. Fodit & puteum iuramēti, & nō inuenit in eo aquam, & uocauit eum Puteū iuramenti. Quis hæc legens, terrena magis quàm spiritalia opera esse arbitretur, q̄ uel Abraham fodit puteos, uel Isaac, tanti uidelicet patriarchæ, uel etiam Iacob, sicut & in Euāgelio reperimus, uelut fontes quidam generis humani, & specialiter deuotionis ac fidei? Quid est enim puteus aquæ uiuę, nisi profundæ altitudo doctrinę? Vnde & Agar ad puteū angelum uidit, & Iacob ad puteum Rachel sibi inuenit uxorē. Moyses quoq; secus puteum futuri locauit merita prima coniugij. A puteo igitur uisionis aperire Isaac adorsus est puteos, & bono ordine, ut eius putei aqua primum rationabile animæ, oculumq; eius dilueret & foueret, quo uisum eius faceret clariorē. Fodit etiam alios puteos plures. Vnde & scriptū est: Bibe aquam de tuis uasis, & de puteorū tuorum fontibus. Quanto plures fuerint, tanto est uberior redundantia gratiarum. Fodit tamen puteum, quem foderat pater Abraham, de quo litem fecerūt pastores Gerarim, hoc est maceriæ. Vbi enim maceria, ibi diuisio inter repugnantes, ibi iniustitia: & ideo uocauit Iniustitiā. Alium quoq; fodit, & orta dissensione uocauit eum Inimicitias. In quibus uidetur elucere doctrina moralis, eò quòd sublato pariete maceriæ, solutæ sint in carne hominis inimicitiæ, & facta sint utraq; unū in figura per Isaac, in ueritate per Christum: meritoq; postea pura aqua in eo puteo sit reperta, tanq; doctrina moralis, utilis ad hauriendum. Puteus quoq; Latitudinis quid aliud significat, nisi de naturalibus disciplinā? Qua causa & latitudo dicitur, quia sine cōtentione, sine lite iam quietus atq; securus est qui mundana hæc & sensibilia fuerit supergressus. Vnde superatis iam aduersantibus & alienigenis cogitationibus (quid enim tam alienum quàm omnia secularia, quæ perpetua esse non possunt?) potest sapiens dicere: Dilatauit dominus nobis, & auxit nos super terrā, quia terrena transcendit. Vltimus est puteus iuramenti, in quo ei uisus est deus, & ait:

Gen. 25

ibidem 26

ibidem

Prouerb. 5

Gen. 26 Noli timere, tecum enim sum. Et benedixit eum. Hæc doctrina iam mystica est. Habes
hæc in Salomone: quia Prouerbia eius moralia, Ecclesiastes naturalis, in quo quasi ua-
nitates istius despicit mundi: mystica eius sunt Cantica canticorũ. Habes & in prophe-
Osee 10 ta: Seminate uobis ad iustitiam, uindemiate ad fructũ uitæ, illuminate uobis lumen co-
gnitionis. Hoc est enim lumen cognitionis, habere charitatis perfectionẽ. Ideoq; dictũ
1. Ioan. 4 est: Noli timere. Charitas enim timorẽ excludit foras. Vt cognoscamus autẽ quia Salo-
mon ita hos interpretatus est puteos, ut ad moralem doctrinam & naturalem referret,
& mysticam: in singulis libris suis, quos de moralibus, uel naturalibus, uel mysticis scri-
psit, posuit hos puteos. Nam & in Prouerbijs cum declinandam speciem diceret secula-
Prouerb. 5 ris illecebræ, ait: Bibe aquam de tuis uasis, & de puteorũ tuorũ fontibus, & superfluant
tibi aquæ de tuo fonte. Et infrà: Fons aquæ tuæ sit tibi proprius, & iucundare cum uxo-
re. eò quòd aduersus tentamenta mundi remediũ nobis uera sapientia sit, moralis quo-
que doctrina, quæ imaginem mundanę uoluptatis meretricijs quibusdam illitã fucis ir-
riguo suo diluat, & fluento sui fontis abstergat. De naturalibus quoq; habes in Ecclesia
Ecclẽs 2 ste dictum: Feci mihi piscinas aquarũ ad irrigandum ex his saltum germinantẽ. Neq; te
moueat quod pro puteo piscinas posuit: quia & Moyses Puteum latitudinis dixit, eò
quòd à solicitudine omni & angustijs soluitur qui mundum hũc pia mente transcende-
rit. Non immerito ergo piscinas habet Ecclesiastes, qui uidit nullam abundantiam esse
sub Sole: sed si quis abundare uelit, in Christo abundet. Et de mysticis puteus superest
Cantic. 4 nobis, quem etiam ipsum reperimus in Canticis canticorũ, dicente scriptura: Fons hor-
torum puteus aquæ uiuæ, & impetu descendens à Libano. Etenim si mysteriorũ altitu-
dinẽ persequeris, puteus tibi uidetur, tanq; in profundo sita mystica esse sapientia: si ue-
ro haurire uelis affluentiam charitatis, quæ maior & uberior est q; fides & spes, tunc tibi
fons est. Exuberat enim charitas, ut & haurire eam cominus, & rigare eius affluẽtia hor-
tum tuum possis, spiritalibus fructibus redundantẽ. Et quia ipse puteus latitudinis est,
qui charitatẽ habet: ideo dixit, quia ubi charitas est, ibi impetus magnus descendit à Li-
bano. Ne quid autẽ moueat quod & puteum & fontẽ eundem dixit: etiam Euangelium
Ioan. 4 te instruat, in quo scriptum est: Quia uenit Iesus in ciuitatẽ Samariæ, quæ dicitur Sichar,
iuxta prædium quod dedit Iacob Ioseph filio suo. Erat autẽ ibi fons Iacob. Et fatigatus,
inquit, sedebat sic super puteũ. Vnde ad mysticam doctrinam hunc referri puteũ etiam
ibi cognoscimus: quia ibi Samaritana illa, id est, custos, custos autem cœlestium præce-
ptorũ, hausit de puteo illo diuina mysteria, cognoscens quia deus spiritus est, & nõ in lo
co adoratur, sed in spiritu: & quia Messias uenit, qui Christus est. Et ideo qui adhuc expe
ctatur à Iudæis, iam uenit. Quibus auditis, mulier illa quæ speciem ecclesiæ gerit, legis
sacramenta cognouit, & credidit. In ipso quoq; Canticorũ libro Salomon hanc triplicẽ
sapientiam euidenter expressit: sicut in Prouerbijs dixerat: ut tripliciter sibi scriberet,
qui sapientiam eius uellet audire. Ait ergo in Canticis sponsa de sponso: Ecce sponsus
est consobrinus meus. Et ideo pulchra acclinatio nostra opaca, trabes domorũ nostra-
rum cedri, lacunaria nostra cupressi. Possumus hoc de moralibus accipere. Vbi enim
requiescit Christus & ecclesia, nisi in operibus suæ plebis? Deniq; ubi impudicitia, ubi
Matth. 8 superbia, ubi iniquitas erat, ibi ait dominus Iesus: Filius autẽ hominis non habet ubi ca-
Cantic. 2 put suum reclinet. De naturalibus autem quid accipiamus? In umbra, inquit, eius concu
piui & sedi, & fructus eius dulcis in faucibus meis. Qui enim terrena supergreditur, &
cui mundana moriũtur: quoniã crucifigitur ei mundus, & ipse mundo: omnia quæ sunt
Ibidem sub Sole, refugit & cõtemnit. De mysticis quoq; ait: Introduc me in domũ uini, consti-
tuite in me charitatem. Etenim sicut uineam suam uitis, ita dominus Iesus populũ suum
quasi uitis æterna quibusdam brachijs charitatis amplectitur. Considera singula. In mo
ralibus flos est, inter spinas lilium, sicut ipse ait: Ego flos campi, & lilium conuallium. In
moralibus flos est, sicut in naturalibus Sol iustitiæ, qui oriens & resurgens illuminat, oc-
Ephes. 4 cidens obumbrat. Caue ne tibi occidat, quia scriptũ est: Sol non occidat super iracun-
Rom. 10 diã uestrã. In mysticis charitas est, quia plenitudo legis est Christus. Et ideo ecclesia quæ
diligit Christum, uulnerata est charitate. Hanc ergo charitatem suscitat & resuscitat, do
nec uocẽ eius accipiat, & præsentiam eius accersiat: quia quæsitus non solum uenit, sed
etiã saliens uenit. Saliens super montes, & transiliens super colles. Super maioris gratiæ
animas

animas salit,inferioris transilit. Vel sic, saliens quomodo uenit? Saltu quodam uenit in
hũc mundum. Apud patrẽ erat, in Virginẽ uenit,& ex uirgine in præsepe transiliuit. In
præsepi erat,& fulgebat è cœlo.descendit in Iordanem,ascendit in crucem.descendit in
tumulum, surrexit è tumulo, & sedet ad patris dexteram. Inde quasi hinnulus ceruorũ;
qui desiderat ad fontes aquarũ,descendit ad Paulum,& circũfulsit eum, & exiliuit super Act. 9
ecclesiam suam,quæ est Bethel,quod dicitur domus dei.Pauli enim uocatio,ecclesię fir
mitudo est. Venit ergo,& primo post pariete est,ut inimicitias animę &corporis soluat,
sublato pariete qui impedimentũ concordiæ uidebatur afferre.Deinde prospicit per fe-
nestras.Quæ sint fenestræ,audi prophetã dicentem : Fenestræ apertæ sunt è cœlo. Pro-
phetas itaq; significat, per quos dominus ad genus humanum,priusquam in terras ipse
descenderet, locutus est.Et hodie siqua eum anima multum reqoirat, multũ merebitur
misericordiæ : quoniam qui multũ requirit, plurimũ debetur ei. Si qua ergo anima eum
studiosius quærat,longe audit uocem eius: & quamuis ab alijs requirat, præ ipsis à qui-
bus quęrit,audit uocem eius. Videt eum salientem ad se uenire,id est,properantem atq;
currentẽ,& transilientem eos qui infirmo corde uirtutẽ eius capere non possunt. Dein-
de prospicientẽ per ænigmata prophetarũ legendo eos, & tenendo eorũ sermones, ui-
det eum prospicientẽ,sed quasi per fenestram,non adhuc quasi præsenrem. Videt emi-
nentem super retia.Quid est hoc,nisi forte quia illa retia nobis sunt,non illi? Retia,eò q;
adhuc illa anima intra sensibilia & mundana sit,quæ mentẽ hominis capere,& quodam
sinu proprio consueuerunt inuoluere. Posito ergo adhuc in secularibus, sed tamẽ quæ-
renti eum per retia ostendit.Deniq; dicit ad animã eiusmodi: Surge,ueni proxima mea:
id est,surge à delectationibus mundi,surge à terrenis,& ueni ad me,quæ adhuc laboras,
& onerata es: quia solicita es quæ sunt mundi. Veni supra mundum,ueni ad me: quia e- 1.Cor.7
go uici mundũ. Veni propter me, iam pulchra æternæ uitæ decore, iam columba,id est, Ioan.16
mitis atq; mansueta,iam tota plena gratiæ spiritalis.Iure ergo iam retia timere nõ debet,
cum is uocet ad se animã,qui tentamentis & retibus mundi non potuit capi. Nam cum
nos homines ambulemus in medio laqueorũ,per appetentiam escæ,retibus simul & la-
queis obnoxij sumus.Ille in corpore positus retia nõ timebat, sed eminebat super retia,
id est,super tentamẽta mũdi,& corporis passiones,imò &alios eminere faciebat.Ideoq;
& hanc animã fundare uolens, dicebat:Surge,ueni proxima mea, noli timere retia, iam
præterijt hyems:id est,uenit pascha,uenit indulgẽtia,uenit remissio peccatorũ, cessauit
tentatio,imber abijt,procella abijt & quassatio.Ante aduentũ Christi,hyẽs est: post ad-
uentũ eius, flores sunt. Vnde ait: Flores uisi sunt in terra. Vbi ante spinæ, ibi nũc flores.
Tempus,inquit,secandi aduenit. Vbi ante desertũ,ibi messis est. Vox turturis audita est Cant.2
in terra nostra.Bene addidit propheta,Nostra,quasi admirans quod ubi ante impudici-
tia,ibi castitas.Ficus protulit grossos suos. Quæ ante infructuosa iubebatur excidi, hæc
fructus ferre iam cœpit. Sed quid dubitas quia grossos dixit? Priores discutit, ut poste-
riores meliores afferat:sicut Synagogę fructus abijcitur:Ecclesiæ autẽ renouatur.Et quã-
uis plena tranquillitas sit,& adoleuerint mysteria,iterũ tamen dicit : Surge secura in te-
gimento petræ,id est,tuta præsidio passionis meæ,& fidei munimento. Suxerunt enim
mel de petra, & oleũ de firmissima petra.Hoc integimento animæ piorũ indutæ,iam nu
dæ nõ sunt,& hæc illis est præmunitio.Ideoq; & huic animę ait:Et ueni tu columba mea
in tegimento petræ iuxta pręmunitionẽ,ostende mihi faciem tuam,& insinua uocẽ tuã.
Hortatur ad cõfidentiam,ut nõ erubescat crucẽ Christi,nec eius signaculum. Hortatur
ad cõfessionẽ,uult omnes insidias dimoueri, ut bonus odor fidei spiret, ut dies fulgeat,
ut aduersæ noctis umbra nõ noceat : quoniam qui iuxta Christũ est,dicit : Nox præces- Rom.13
sit,dies appropinquauit.Est & umbra secularium,quæ præterit : & dies cœlestium Chri
stus,qui sanctis suis lucet.Accipit hæc anima bona pignora charitatis.

De tertio ipsius animæ processu,quo cum in cubili & noctibus,in ciuitate, in fo
ro,& in plateis quæsitum non reperisset,aliquando rationibus suis gratia quæ-
rentem reuocauit, adeò ut ab eius sponso propius uocaretur. Caput V

Ed quia semper soliciti esse debemus,semper intenti, & quia uerbũ dei sicut
capreola exilit,aut sicut hinnulus ceruorũ,semper uigilet anima, & præten-
dat quæ requirit eum,& quæ tenere desiderat. Ideo quasi sublapsum sibi, In

Cant. 3 cubili, inquit, meo in noctibus quæſiui quē dilexit anima mea. Qui bene quærit, in cubi
li quærat, in noctibus quærat: nec dies feriatus, neq; noctes ſit. Nullum tempus uacer ā
pietatis officio: & ſi nō inuenerit primo, perſeueret in requirendo. Ideoq; dicit: Exurgā
itaq;, & quæram in ciuitate, in foro, in plateis. Et fortaſſe ideo nō inuenit adhuc, quia in
foro quæſiuit, ubi lites ſunt: in plateis, ubi nundinæ rerū uenalium. Non enim ulla Chri-
ſtus pecunia comparatur. Poſſumus & ſic intelligere: In cubili quærit Chriſtum, quæ
requirit eum cum tranquillitate, cum pace. In noctibus quærit, quoniam per parabolas
Pſal. 17 loquebatur. Poſuit enim tenebras latibulum ſuum, & nox nocti indicat ſcientiam. De-
Ibidem 18 inde quoniam quæ dicimus in corde noſtro, ea nos compungere in cubilibus debent.
Sed tamen nec ſic inuenit, & ideo dicit: Exurgam, id eſt, erigam & attollam intentionē
meam, ut quæram impigre, quæram ſolicite: introibo ciuitatem. Eſt & anima quæ dicit:
Ego ciuitas munita, ego ciuitas obſeſſa. Eſt ciuitas munita per Chriſtum, eſt ciuitas illa
Hieruſalem in cœlo, in qua abundant diuinæ legis interpretes, & diſciplinarum periti,
per quos uerbum dei quæritur. Quæram, inquit, in foro illius ciuitatis, in illo foro ubi
tractant iura conſulti, ubi oleum uenditur, quod Euangelicæ uirgines emunt, ut ſemper
faces ſuæ luceant, nec eas fumus iniquitatis extinguat. Quęram, inquit, in plateis, in qui
bus ſuperfluunt aquæ, de illis fontibus prorumpentes de quibus Salomon dicit eſſe po
tandum. Dum quærit igitur Chriſtum, inuenit cuſtodes qui in miniſterio ſunt: ab his re-
quirit. Sed anima quæ deum quærit, etiam cuſtodes tranſit. Sunt enim myſteria quæ e-
1. Pet. 1 tiam angeli concupiſcunt uidere. unde Petrus ait: Nunciata ſunt, inquit, uobis per eos
quibus euangelizauerūt ſpiritu ſancto miſſo de cœlo, in quem cōcupiſcunt angeli pro-
ſpicere. Ergo cum tranſierit cuſtodes, uerbum inuenit. Tranſiuit Ioannes, qui uerbū a-
pud patrem inuenit. Multi quoq; ſunt qui in ocio quærunt Chriſtum, & nō inueniunt:
& quærunt eum in perſecutionibus, & cito inueniunt. Et ideo quaſi poſt tentationes,
Cant. 3 quia in periculis fidelium ſuorū adeſt, Quàm modicum, inquit, cum tranſiui ab eis, inue-
Matth. 7 ni eum? tenui eum, & nō dimiſi eum. Omnis enim qui quærit, inuenit: & qui inuenerit,
adhærere debet, ne poſſit amittere. Et quoniam per Euangelium in terris uidemus cœ-
leſtia myſteria figurata, ueniamus ad illam Mariam, ueniamus ad Magdalenam. Conſi-
deremus quemadmodū Chriſtum in cubili corporis ſui, in quo defunctus iacebat, in no
ctibus quæſiuerint, quando dixit illis angelus: Ieſum qui crucifixus eſt quæritis: non eſt
Ibidem 28 hic, ſurrexit enim. Quid igitur quæritis? uiuentē cum mortuis? Quid quæritis in ſepul-
chro eum qui iam in cœlo ſit? Quid quæritis in uinculis ſepulturæ, uniuerſorum uincu-
la ſoluentem? Non ſepulchrum huic ſedes, ſed cœlum eſt. Ideo dixit una ex his: Quæſi-
Lucæ 24 ui eum, & nō inueni eum. Tamen dum uadunt Apoſtolis nunciare, miſeratus quærētes,
Matth. 28 occurrit eis Ieſus, dicens: Auete. Illę autem acceſſerunt, & tenuerunt pedes eius, & ado-
rauerunt eum. Tenetur ergo Ieſus, ſed delectatur ſic teneri, quia fide tenetur. Deniq; de-
lectauit eum & illa mulier quæ tetigit eū, & curata eſt ſanguinis fluxu, de qua dixit: Te-
Lucæ 8 tigit me aliquis. nam ſentio uirtutē de me exiſſe. Tange ergo, & fide tene, & conſtringe
fideliter pedes eius, ut uirtus de eo exeat, ut ſanet animam tuam. Et ſi dicat, Noli me tan
gere: tu tene. Semel dixit, Noli me tangere, quando ſurrexit: & forte illi dixit quæ puta
bat furto eſſe ſublatum, & nō uirtute propria reſuſcitatū. Deniq; in alio libro habes quia
tenentibus & adorantibus dixit: Nolite timere. Tene ergo & tu anima, ſicut tenebat &
Maria, & dic: Tenui eum, & nō dimittam, cum dicebant ambæ: Teneamus te. Vade ad
patrem, ſed nō relinquas Euam, ne iterū labatur. Tecum eam ducito, iam nō errantem,
ſed arborē uitæ tenentem, tecū rape tuis pedibus inhærentē. Tecum aſcendam. noli me
dimittere, ne iterū ſerpens uenena ſua fundat, ne iterum quærat fœmineū mordere ueſti
gium, ut ſupplantet Adam. Dicat ergo anima tua: Teneo te, & inducam te in domū ma
tris meæ, & in ſecretū eius quæ concepit me, ut cognoſcam myſteria tua, ut hauriam ſa-
cramenta tua. Suſcipe igitur Euam iam non ficulneæ folijs adopertam, ſed ſancto ami-
ctam ſpiritu, & noua gratia glorioſam: quia iam non tanq; nudata abſconditur, ſed tan-
quam circundata ueſtimēti ſplendore fulgentis occurrit, quia ueſtit eam gratia. Sed nec
Adam primo nudus erat, quando eū innocentia ueſtiebat. Videntes itaq; eam filię Hie
ruſalem Chriſto inhærentē, & adhuc aſcendentē cum eo (dignatur enim quærentibus
Cant. 3 frequenter occurrere, & condeſcendere ut eos eleuet) dicūt: Quæ hæc eſt quę aſcendit
à deſerto?

à deserto? Desertus hic terræ locus & incultus uidetur, sentibus & spinis nostrorũ obsitus delictorũ: mirantes uidelicet quomodo anima quæ antè in inferno derelinquebatur, inhæreat dei uerbo, & ascendat sicut uitis propago, in superiora se subrigẽs, uelut fumus natus ex igne, atq; alta petens, tum præterea bonis operibus fragret. Odor autẽ ille orationis piæ redolet suauitatẽ, quæ dirigitur sicut incẽsum in conspectu dei. Et in Apocalypsi legimus quod ascendit fumus incensorũ ex orationibus sanctorum: quæ incensa referuntur per angelum, sanctorũ orationes scilicet, super altare illud aureũ quod est ante sedem, & tanq̃ suaue piæ precarionis fragrat unguentũ, quia de æternorũ & inuisibilium, non de corporalium petitione cõpositum est: præcipue tamen myrrham redolet & thus, eò quòd peccatis mortua sit, & deò uiuat. Hanc igitur ascendentem & non resistentem uidentes, & meritorũ eius odoribus delectatæ, agnoscentes quoq; Salomonis illius pacifici esse sponsam, etiam comitatu sedulo prosequũtur usq; ad lectum Salomonis, eò quòd ei uera requies in Christo debeatur. Lectus enim sanctorum Christus est, in quo uniuersorum fessa secularibus prælijs corda requiescunt. In hoc lecto requieuit Isaac, & benedixit filium iuniorem, dicens: Maior seruiet minori. In hoc lecto recubans Iacob benedixit duodecim patriarchas. In hoc lecto recubans Archisynagogi filia surrexit à morte. In hoc lecto iacens uiduæ defunctus, mortis uincula Christi uocatus uoce dissoluit. Perducta igitur sponsa usq; ad sponsi requiem nuptiale canunt carmẽ, dicẽtes filiabus Hierusalem: Egredimini, & uidete regem Salomonem in corona qua coronauit eum mater eius in die sponsalium eius. Canunt epithalamium, & uocant cæteras potestates cœlorũ, uel animas, ut uideant charitatem, quam circa filias Hierusalem habet Christus. Vnde & meruit coronari à matre quasi filius charitatis, sicut Paulus ostendit dicens: Quia deus eripuit nos de potestate tenebrarũ, & transtulit in regnum filij charitatis suæ. Charitatis itaq; filius & ipse charitas est, non ex accidentibus habens charitatem, sed habens semper substantia sua, sicut regnum, de quo dicit: Ego in hoc natus sum. Ideoq; dicunt: Egredimini, id est exite de solicitudinibus & cogitationibus seculi, exite de angustijs corporalibus, exite de uanitatibus mundi, & uidete quam rex pacificus in die sponsalium suorũ habeat charitatẽ, quàm gloriosus sit, quia corporibus resurrectionem dedit, & animas sibi iunxit. Hæc magni est corona certaminis, hoc præclarum munus sponsalium Christi, sanguis eius & passio. Quid enim plus potuit dare, qui sibi etiã nõ pepercit, & pro nobis mortẽ suam obtulit? Ipse quoq; dominus Iesus delectatus fide animę huius, confessionis gratia, & collaudatis eius meritis, propius eam aduocat dicẽs: Ades huc à Libano sponsa, ades huc à Libano transibis & pertransibis à principio fidei, à capite Sanyr & Hermonijm, à speluncis leonum, à montibus pardorum: hoc est, Egredere de corpore, & totam te exue. Non potes enim mihi adesse, nisi antè peregrineris à corpore: quoniam qui in carne sunt, peregrinantur à dei regno. Ades, inquit, ades. Bene repetiuit: quia siue pręsens, siue absens, adesse & placere domino deo tuo debes. Adesto præsens, adesto absens, etsi adhuc in corpore es. Mihi enim omnes præsentes sunt, quorũ fides mecũ est. Adest mihi, qui exit de seculo: adest mihi, qui me cogitat, me intuetur, de me sperat, cui ego portio sum. Adest mihi, qui abfuerit sibi: adest mihi, qui se negauerit sibi. Ille mecũ est, qui intra se nõ est: quoniam qui in carne est, nõ est in spiritu. Ille mecũ est, qui ex seipso egredit: Ille iuxta me, qui extra se fuerit: ille mihi integer, qui propter me perdiderit animã suam. Et ideo ades desponsata, transibis & pertransibis à principio fidei. Transit & pertransit cæteros, quæ ad Christũ peruenit. Transit fidei merito, & operũ claritate, quæ lucet sicut Sanyr & Hermonijm: hoc est, uia lucernæ transiẽ deuictis tentationibus seculi, & superatis nequitijs spiritalibus, legitimi petens coronã certaminis, & ideo meruit Christo iudicante laudari. Hortus clausus soror mea sponsa. hortus clausus, fons signatus, emissiones tuæ paradisus malorum granatorũ cum fructu pomorũ. Laudatur sponsa, eò quòd hortus sit, habens in se odorem agri illius pleni, de quo dicit Isaac: Odor filij mei tanquam odor agri pleni. Bona ergo anima fragrat odores iustitiæ. Et fortasse ager est patriarcha, hortus est anima inferioris alicuius, quasi agri portio, & hortus clausus ne incursetur à bestijs: & fons signatus, quæ integritate signaculi perseuerante, quę fide propria peccata diluerit. Nam quæ de ecclesia accepit, habet quod ad uirginitatis gratiã referat, eò quòd in paradiso delectationis posita, sine labore

Apoc. 8

Gen. 25

Ibidem 49

Marci 5

Luce 7

Cant. 3

Coloss. 1

Ioan. 18

Cant. 4

Genes. 27

fructus capiat spiritales, ut ei patriarchatum animæ rurali quodam labore fructus suos conferant, quo ista capere possit perpetuam suauitatem. Quæ merito fons signatus dicitur, eò quòd imago dei inuisibilis in illa exprimatur. Laudant etiam munera animæ quę missa sunt à sponso, quibus dotata ueniebat. Dos autem piæ animæ boni odores sunt, myrrha & aloe, quibus spirat hortorum gratia, & peccatorum fœtor aboletur. Itaq; tanto secura præconio conquiescere Aquilonem grauem uentum petit, ne flores decutiat: spirare Austrum, id est, uult hyemem præterire, & mollioris flatus uernare temperiem. Inuitat sponsum in hortum suum. Descendit sponsus, & fructuum eius diuersitate delectatus, lætatur quod inuenerit fortiorem cibum, inuenerit etiam dulciorem. Est enim uelut panis quidam uerbi & mel, alius uehementior, alius suasorius sermo. Est & fides alia feruentior, ut uinum: alia lucidior, ut succus est lactis. Hunc cibum Christus epulatur in nobis, hoc poculum bibit, & eius potus ebrietate nos prouocat, ut ad meliora & optima ab inferioribus faciamus excessum.

De summaria dictorum perstrictione, cum inductione, & prosecutione quarti processus perfectæ animæ quo ipsa iam dormiens, quis corde uigilaret, à sponso excitatur, ut cõtinuo uocem pulsantis audiret. Sed moram passa dum surgit: quia uelocitatem uerbi non potuit cõprehendere, dum aperit ostium, transiuit uerbum, & ipsa exiuit, & per uulnera charitatis requisitum uix tandem inuenit, & tenuit, ut postea non amitteret. Caput VI

Cantic. 5 A Vdiens hoc anima, hausit mysteriorũ ebrietatẽ cœlestium, & uelut soporata à uino, & quasi in excessu uel stupore posita dicit: Ego dormio, & cor meum uigilat. Cum uerbi pręsentis lumine percussa, oculis requieuisset inflexis, excitatur à uerbo. Quartus autẽ hic processus est animæ. Primum etenim charitatis impatiens, & uerbi moras nõ ferens, rogabat ut oscula mereretur, & meruit desideratum uidere. Introducta quoq; in cubiculum regis secundo, cũ mutua misceret alloquia, in umbra eius requieuit, & sublato ei uerbo de medio sermone discessit: quærenti tamen non diu abfuit, sed saliens supra montes, & transiliens super colles, aduenit. Nec multo pòst quasi capreolus aut ceruorũ hinnulus, dum affatur dilectam, exiliuit & reliquit. Tertio, cum in cubili, & noctibus, in ciuitate, in foro, & in plateis quæsitum non reperisset, aliquando orationibus suis gratiaq; reuocauit, adeò ut etiam propius uocaretur à sponso. Quarto, ipsa iam ab eo dormiens excitatur, quamuis corde uigilaret, ut continuo uocẽ pulsantis audiret. Sed moram passa, dum surgit, quia uelocitatem uerbi nõ potuit cõprehendere, dum aperit ostium, transiuit uerbum, & ipsa exiuit in uerbo eius, & per uulnera requisitum, sed uulnera charitatis, uix tandem inuenit, & tenuit ut postea nõ amitteret. Ad summam hæc cõpendioso sermone perstrinxi. Nunc discutiamus singula. Etsi dormias, si modo deuotionem animæ tuæ nouerit Christus, uenit & pulsat eius ianuam, & dicit: Aperi mihi soror mea. Bene soror, quia nuptię spiritales sunt uerbi atq; animę. Neque enim animę norunt coniugiorũ fœdera, & usus copulæ corporalis, sed sunt sicut an-

Matth. 22 geli in cœlo. Aperi, inquit, mihi, sed extraneis claude, seculo claude, neq; ipsa foras ad illa materialia prodeas: neq; tuum relinquens lumen, alienum requiras: quia materiale lumen tenebrosam infundit caliginem, ut non uideatur lumen ueræ gloriæ. Aperi ergo mihi, noli aperire aduersario, neq; locum des diabolo. Aperi ipsam te mihi, noli coartari, sed dilatare, & adimplebo te. Et quia decurso orbe terrarum plus molestiarũ & offen-

Lucæ 9 sionis reperi, nec facile habui ubi requiescerem: ideo tu aperi, ut in te filius hominis re-

Esa. 66 clinet caput, cui non est requies nisi supra humilem & mansuetũ. Audiens anima, aperi mihi, & caput roris plenũ, hoc est tentationibus secularibus, subito turbata, & quasi surrectura quæ surgere iubebatur, ait cum aloen redolet & myrrham, insignia sepulturæ: Exui tunicam meam, quomodo induam eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Veretur enim nę iterum in tentationes resurgat, ne iterũ in culpam redeat atq; peccatum, & egressus suos uirtutumq; processus terrenis incipiat uestigijs inquinare. Certe etiam hoc modo perfectionem uirtutis suæ indicat, quæ tantam Christi meruerit charitatem, ut ad eam ueniat, & pulset ianuam eius, & ueniat cum patre, & cœnet cum eadem anima, & ipsa cum eo: sicut in Apocalypsi dixit Ioannes. Etenim cum in superioribus au-

Apoc. 3 disset, Ades huc à Libano: & cum aduerteret in carne se Christo adesse nõ posse, sed tūc adesse

adesse si adesset in spiritu, conformās se ad eius uoluntatē, ut esset & ipsa conformis imaginis Christi: iam nō sentit carnis exuuias, iam quasi spiritus exuens se corporis coniunctione, iam quasi oblita, & quæ, si uelit, copulæ illius meminisse nō possit, ait: Exui tunicam meā, quomodo induam eam? Exuit enim tunicā illam pelliceā, quam acceperunt Adam & Eua post culpā, tunicā corruptelæ, tunicam passionū. Quomodo induā eam? Non requirit ut induat, sed ita significat abiectam, ut iam indumento sibi esse nō posset. Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Hoc est, Vestigia mea laui dū egrederer, ac me eleuarē de corporis contubernio, de illa connexione & familiaritate carnalis amplexus: quomodo inquinabo eos, ut in corporis claustrū, & illum tenebrosum passionū eius carcerē reuertantur? Dum hæc illa dicit, misit operationē suam uerbum tanquam per cauernam, nō adhuc facie ad faciem misit, tanquam manum. Et uenter, inquit, meus conturbatus est super eum. Et surrexi ego aperire fratri meo. Manus meæ distillauerūt myrrhā, digiti mei myrrha pleni sunt super manus clausuræ. Quid hoc significet, consideremus. Primum operibus suis uidetur, ut dixi, deus uerbum tanquam per cauernam, nō plene atque perfecte: deinde augetur amor, & conceptus adolescit, atque ex seminibus eius quæ quodam utero intelligibilis susceperit anima, totam plenitudinē diuinitatis eius habitātem in eo corporaliter, ut legimus, uidere desiderat. Surrexit, ut propius illud dei uerbū uideret. Et in hoc ipso processus eius significatur, quod surrexit per uigorem atque uirtutē. Præsentia enim uerbi hausit anima uirtutē, sicut præsentia Mariæ, cum utero grauis esset, erudiuit Ioannem in utero constitutum, adeò ut exiliret in utero, & exultaret et domini præsentiam recognoscens. Surrexit aperire, & opera eius & facta mortificata sunt mundo. Talis enim debet esse anima quæ uerbū est receptura, ut moriatur mundo, & consepeliatur in Christo. sic enim Christus inuenitur, & tale sibi quærit hospitium. Deinde ipsa ministeria operationū, id est, manus & digiti, quibus comprehenditur Christus, mortificantur: quos digitos uelut eminentia factorum nostrorū opera possumus æstimare. Itaque uelut è complexu suo, cum iam extenderet intelligibiles manus suas & digitos, ut comprehenderet uerbum, transisse sibi illud, nō tamen adhuc pertransisse anima pia dicit. Et hoc processum habet, quando transeat & pertranseat animam uerbum dei, quia scriptum est: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, ut reuelentur multorum cordium cogitationes. Hic adhuc transitur, non pertransitur: ut Maria in posterioribus fortè pertransitur, ubi tanquam signaculum ponitur in medio eius dominus Iesus. Denique statim alius profectus uerbi transeūtis, quia exiuit anima in uerbo eius: hoc est, uerbū eius secuta, exiuit de corpore, eleuās se de eius habitaculo, & peregrinam se faciens ei, ut adesset deo, & esset ciuis sanctorū. Simul enim & carnis domestici, & dei esse non possumus. Ergo in hoc loco exire significatur, ut dixi, anima, quando abducit se à corporis uoluptatibus. Denique scriptum est: Exi de Babylone, fugiens à Chaldæis. Non utique ut regionem Babylonis Hebræus fugiat, sed ut mores, prophetico admonetur alloquio: siquidē sint qui in Babylone sunt, Hebræi, & de Babylone exisse moribus doceant. Nam & illi, de quibus dicit propheta quod sedebant super flumina Babylonis, sedebant quidem in regione Babylonis, sed in eius nō erant uitijs & confusione. Nam quomodo erant in illa confusione uitiorū, qui flebant gerentes pœnitentiam quod de arca deuotionis ac fidei, & uirtutis paternæ meritis excidissent? Quæ autē in uerbo exit anima, uerbum requirit. Vnde & ista cum quærit, incidit in custodes, qui circumeunt ciuitatē. Percusserunt, inquit me, & uulnerauerunt me, tulerunt pallium meū, custodes murorū. Bene quidem quasi sponsa ueniebat cum pallio, quo obnuberet caput suū sponsus occurreret: sicut Rebecca, quæ cognito quod Isaac sibi ueniret obuius, descendit de camelo, & pallio se operuit: ita & hæc anima nuptialis uestis præmittebat insignia, ne forte reijceretur quasi uestem nō habens nuptialem, uel ut caput uelaret propter angelos. Sed illi percusserunt eam, ut amplius probaretur. Exercentur enim animæ tentationibus. Tulerunt ei pallium, quærentes si uerū decorem nudæ uirtutis afferret: uel quia sine integimento quis in illam cœlestem ciuitatē debeat introire, nulla deferens secū operimenta fucorū. Sunt etiam qui requirant ne qua anima exuuias secū uehat carnalis illecebræ, & concupiscentiam corporalem. Nudatur pallio, cùm eius conscientia manifestatur. Sed est & quæ bene nudatur, cui licet imitari dicentē: Venit enim princeps huius mundi, & in me

Marginal notes: Lucæ 1 · Ibidem 2 · Esa. 48 · Psal. 136 · Cant. 5 · Matth. 22 · 1. Cor. 11 · Matth. 12 · Ioan. 14

in me inueniet nihil: quia certe in illo solo nihil inuenit, qui peccatum non fecit. Beata & illa est in qua non grauia aut multa inuenit, sed inuenit in ea amictū fidei, & sapientię disciplinam, utiq; sine dispendio sui, quia & si uolet quis, nō potest ueram auferre sapientiam: & si aduersarius obstrepat, ibi tamen uera innoxiæ conuersationis elucet integritas. Sine dispendio ergo transiuit custodes, & filiabus illius cœlestis ciuitatis admixta uerbum requirit, & quærendo eius in se excitat charitatē, & ubi uerbum quærat agnoscit. Quod inter orationes sanctorū moretur, & ipsis inhæreat, nouit: & quod ecclesiam suam uel animas iustorum suorū inter lilia pascat, intelligit. Hoc mysterium tibi in Euan
Matth.28 gelio dominus demonstrauit, cum in sabbato duceret per seminata discipulos. Moyses per desertū duxit populum Iudæorū, Christus per seminata ducit: Christus per lilia du-
Exod.14 cit, quia per passionem eius desertum floret ut lilium. Sequamur ergo, ut in die sabbati, illius magni sabbati in quo requies magna est, fructus colligamus. Ne uerearis ne Pharisæi accusent seminata colligentē. Etsi illi accusant, sed Christus excusat, & similes facit
1.Reg.21 quas uult animas se sequentes, Dauid illius, qui supra legem panes propositionis manducabat, nouæ gratiæ sacramenta prophetica iam tunc mente prospiciens.

De laudatione animæ à sponso, quod tam bene & constanter requisierit eum, & quod tam fidelis, & uerbo potens, & fructibus fœcunda diuersis, quodq; una sicut columba habens spiritus unitatem, in qua sit pax, quę fecit utraq; unum. Caput VII.

Laudatur itaq; à sponso, quod tam bene & cōstanter requisierit eum: ideoq; iam non solum soror dicitur, sed etiam beneplacita nominatur, quasi ei com placita, qui complacuit patri: & speciosa sicut Hierusalem, sicut admiratio ordinata, quod ciuitatis æternæ uniuersa habeat mysteria, & admirationi sit omnibus uidentibus eam: quia plena ut æquitas atq; perfecta est, & fulgorem de uerbi lumine mutuata, dum id semper intendit: fit etiam terribilis ordine quodam ad summum profecta uirtutum. Ideoq; quasi perfectæ dicit: Auerte oculos tuos à me, noli contra me intendere, deuotione nimia ac fide possibilitatem naturæ & conditionis propriæ supergressa, quia lucem inaccessibilem è regione intueri est graue. Auerte, inquit, oculos tuos à me, eò quòd plenitudinem diuinitatis eius, & splendorem ueri luminis sustinere nō possit. Possumus tamen & sic accipere: Auerte oculos tuos à me: Et si tu perfecta es, aliæ mihi adhuc redimendæ sunt animæ, aliæ fulciendæ. Eleuas enim me uidendo: ego autē ideo descendi, ut omnes eleuem. Etsi surrexi, & habeo patris sedem, tamen orphanos nō relinquam uos, paterno præsidio destitutos, sed præsentia mea uos confirmabo. Habes
Matth.28 in Euangelio hoc scriptum: Ecce ego uobiscum sum usq; ad consummationem mundi. Auerte ergo oculos à me, quia me eleuas. Quanto enim quis ad dominū intendit, tan-
Psal.29 to amplius dominū eleuat, & ipse eleuatur. Vnde & ille ait: Exaltabo te domine, quoniam suscepisti me. Sanctus enim exaltat dominum, peccator humiliat. Vult enim auertere illam oculos, ne eam considerans, quod iam ad superiora sequi possit, eleuetur, &
Matth.17 cæteras animas derelinquat. Ideo & in Euangelio nō omnibus discipulis, sed perfectioribus suam gloriam demonstrauit. Constitue nunc aliquem doctorem, qui rem obscuram uelit aperire audientibus: quemadmodum etsi ipse potens in sermone sit & scientia, condescendat tamen ad eorum inscitiam qui non intelligant, & simplici, & planiore atq; usitato sermone utatur, ut possit intelligi. Si quis igitur inter audientes uiuacior sensu sit, qui facile sequi possit, eleuat eum atq; excutit. Hunc uidens doctor reuocat, ut patiatur magis doctorē humilioribus & planioribus immorari, quo & cęteri sequi possint. Quod ait Aquila, sonans ut reuelata: sonantē ad admirationē dignam retulit, quasi magna & sonora habentē opera, reuelata ad operum claritatem: uel quod eius animę opera luceant coram patre qui in cœlis est. Vnde non ociose pallium eius sublatū intelligis, ut aperta meritis & nuda fulgeret. Laudatur præterea quod fidelis, quod uerbo potens,
Ephes.2 quod fructibus fœcunda diuersis, quod una sicut columba habens spiritus unitatem, in qua sit pax, quæ fecit utraq; unum: & quæ nō sit composita ex diuersis elementis discretæ compugnantisq; naturæ. Quid enim tam diuersum quàm ignis & aqua, aer & terra, ex quibus corporis nostri creatura consistit? Anima autem benedicta omnis simplex,
Ioan.17 quæ imitatur dicētem: Vt omnes unum sint, sicut tu pater in me, & ego in te: & ipsi in nobis

nobis unum sint. Hæc est enim consummatio atq; perfectio. Vnde & addidit: Vt sint u-
num, sicut & nos unum sumus: ego in his, & tu in me, ut sint consummati in unum. Hæc
est ergo anima columba atq; perfecta, quę simplex atq; spiritalis neq; huius turbatur cor
poris passionibus, in quo foris pugnæ, intus timores sunt. Denique hoc uerbo unitatis 2.Cor.7
concordiam & pacem significari scriptura nos docet dicens: Multitudo autem creden Act.4.
tium habebat cor unum, & animam unam, & non erat separatio in eis ulla. Nec ociose
fœcunditatis laudatur anima, non solum quòd sit fœcunda uirtutibus, sed etiam quòd
nihil habeat in se mali. Illud enim decorũ atq; speciosum est, in quo nihil sit mali. Deco-
rum enim quod bonum: quod autem indecorum, hoc malum. Speciosa fœcunditas est
bonorum operũ. Contraria enim speciositati sterilitas: quoniam qui priuatur specie uel
decore, in eo est malum: quod autẽ malum, hoc sterile & infœcundum. Cuius rei quod
euidentius indicium quàm natura est? Terra enim quæ bona est, fertilis atq; fœcunda: quæ
autem mala, ea ieiuna atq; sterilis: quæ uerò fertilis, hæc decora. Quid enim pleno agro
pulchrius, cùm seges fluctuat, cum poma irrutilant, uel cum uuarũ serta dependent, aut
baccis onusta olea curuescit, uel uiridanti gramine montium uertices, uallium humilia
uestiuntur? Et ut scripturę utamur testimonio, Iacob decorus erat, & ideo erat odor agri Gen.27
pleni. Esau hispidus erat & indecorus, & ideo agrestis erat, qui fructus illos habere non
posset. De ipso quoq; domino postea quàm ecclesiæ fœcunditatem fecit assurgere, pul-
chrę dictum est: Dominus regnauit, decorẽ induit. Et alibi: Confessionem & speciẽ in- Psal.29
duisti. Liquet igitur decorum id esse, quod fœcundum: indecorũ, quod infœcundum. Ibidem 103
Similis est caussa animæ soli, quia ea decora anima, quæ fœcunda sit meritis, fœcunda
consilijs: ea indecora, quæ sterilis infirmitate. Sed enim animæ sunt sterilitas & materia.
Nanq; eam sterilitas fructu defraudat suo, inopiam infert, timorẽ incutit, adolet cupidi-
tates & uanas opiniones: sic anima cadit. Quid ergo est malitia, nisi boni indigẽtia? Suo
enim defraudatur, atq; alieni indiget, exinanitur atq; repletur sine mẽsura & modo. Ma-
terialia autẽ uitia animæ obumbrant gratiam. Ignorantia & concupiscentia animæ sunt
ægritudines, sed ad speciem magis quam ad materiem referuntur. Materia est caro, spe-
cies est ignorantia & concupiscentia. Cur igitur caro accusatur, cum tantæ sint in specie
labes? Quia nihil species potest sine materia. Deniq; nihil species securis sine materia fa
cit. Quid enim esset cõcupiscentia, nisi eam caro inflammaret? Friget in senibus, in pue-
ris quoq;, quia his corpus infirmum est: ardet in adolescentibus, quia in his uis corporis
feruet. Ex bonis igitur mala orta sunt. Non enim mala sunt, nisi quæ priuãtur bonis. Per
mala tamen factũ est, ut bona eminerent. Ergo indigentia boni, radix malitiæ est. Defi-
nitione boni malitia deprehenditur, quoniam per disciplinã boni malum reperitur. Bo-
num autẽ nullius eget, sibi abundat, mensuram & perfectionẽ, finem quoq; tribuit om-
nibus, in quo uniuersa constant, & de quo omnia pendẽt. Hæc boni natura est, quę men
tem replet. Circa hoc uersatur anima pura, hoc introspicit, & in hoc deum cernit, bonis
omnibus abundat. Vnde & ait: Fauces eius dulcedines, & totus desiderium. Omnium Cant.5
enim bonorũ author est deus: & quæ sunt eius, profecto omnia bona sunt, & nusquam
illic malum: & si in illo mens nostra maneat, malum nescit. Anima igitur quæ in deo nõ Ezech.18
manet, ipsa sibi author malorũ est: itaq; peccat. Anima autem quæ peccat, ipsa morietur.
Aureis enim uinculis soluta uirtutũ, prona fertur præcipitio, & labitur ad inferiora. Ani
ma autem beata est, quã nulla aduersa corporis prælia expugnant. Hæc anima sicut paf-
ser laqueo contrito euolat. Escę enim malorũ sunt uoluptates corporis. His quisquis in-
tendit, laqueo innectit animam suam. Qui autem ab escis eius temperat, & de tenebris
eius exit, eius anima fulget ut diluculum, de qua dicitur: Quænam hæc est prospiciens Cant.6
tanquam diluculum, speciosa sicut luna? Prospicit enim tanquam de domo libera. Nec
dicit: Tenebrę cooperiunt me, & parietes circundant me, & quis scit si uidet altissimus? Eccli 23
Sed ipsa magis lucem expetit tanquam in superioribus domus suæ, id est, corporis sui,
& supra mundum posita diuina intuetur: & ad æterna se eleuat, ut deo adsit, iam lumen
suorum operum sicut luna orbem suum toto orbe circunferens. Quod autẽ Aquila ait,
Sonans sicut sol: uidetur illa axis cœlestis conuersio, solisq; & lunæ & stellarum cursus,
concentus globorum exprimi. A quibusdam etiam nostris uidetur, qui quoniam non
inuenit fidem, saltem propter gratiam suauitatis non uidetur alienus.

Anima

Anima dum laudatur à sponso, uerecunde refugiens coràm laudari, & reuocata à sponso, quid dicat. De præconijs quoq; bonæ animæ, singularíq; laude charitatis. Caput VIII

Cant. 6 DVm laudatur à sponso: uerecunde refugiens coràm laudari, deinde sponsi amore reuocata, ait: In hortū nucis descendi uidere in natiuitate torrentis. Vbi enim est ecclesia, nisi ubi uirga & gratia floret sacerdotalis? Ibi est frequenter, ut in amaritudinibus & tentationibus probet. Per nucē amaritudines intelligi-
Psal. 123 mus, per torrentē tentationes, sed tamē tolerabiles, quia scriptū est: Torrentē pertransiuit anima nostra. Itaq; descendit in locū amaritudinis, ubi floret uitis, & malorū granatorum specie diuersus & multiplex fructus, qui uelut uno tegmine totius corporis fide
Sapien. 9 & charitate munitur. In illa ergo amaritudine nō cognouit se anima. Corruptibile enim corpus aggrauat animā, & terrenū habitaculum cito inclinatur. Cognoscere autē se debet. Sed tentatus est & Petrus, nō se cognouit & Petrus. nam si cognouisset, non negauisset authorē. Sed cognouit eum Christus. Deniq; cognouit, quia etiam respexit. Co-
2. Tim. 2 gnoscit enim dominus qui sunt eius, & tanq; suum misericordiæ suæ frenis ut bonus re-
Cant. 6 ctor reuocauit à lapsu. Rector ergo noster Christus est. Ideoq; ait anima: Posuit me currus Aminadab. Anima ergo currus, qui bonum rectorē sustinet. Si currus est anima, habet equos uel bonos uel malos. Boni equi, uirtutes sunt animæ: mali equi, passiōes sunt corporis. Bonus ergo rector malos equos restringit & reuocat, bonos incitat. Boni equi sunt quatuor: prudentia, temperātia, fortitudo, iustitia. Mali equi, iracundia, cōcupiscentia, timor, iniquitas. Interdū ipsi equi inter se diffident, & aut iracūdia protendit, aut timor, & se inuicē impediunt, & cursum retardant. At uero boni equi uolant, & à terris ad superiora se subrigunt, animamq; eleuant: maxime si iugū habeant suaue, & onus le-
Matth. 11 ue dicentis: Tollite iugū meū super uos. Iugū enim meū suaue est, & onus meū leue. Ipse rector est qui nouit equos proprios gubernare, ut æqualis omniū cursus sit. Si uelocior est prudentia, tardior iustitia, admonet flagello proprio segniorē. Si tēperantia mansuetior, fortitudo durior, nouit copulare discordes, ne forte currū suum dissipent. Itaq; licet intelligibili spectaculo uidere unamquamq; animā cum summo certamine ad cœlū rapi, festinantes equos quo priores perueniant ad brauiū Christi, quorū prius imponatur palma ceruicibus. Isti sunt equi subiecti fidei iugo, astricti uinculo charitatis, iustitiæ frenis, retinaculis sobrietatis. Pulchre ait: Posuit me currus Aminadab, hoc est, pater populi. Ipse aūt qui pater populi, idem pater Naason, id est serpentū. Iam tu recole quis sicut serpens in cruce pependerit pro salute uniuersorū, & intelligis illam animā esse pacificā, cui pater deus præsul sit, Christus agitator: quia scriptū est & hoc nomen in nostris: Pa-
4. Reg. 2 ter pater agitator Israel. Hic ergo agitator dicit: Conuertere Sulamitis, cōuertere. Bene
Cant. 6 & quasi agitator, & quasi ad currū dicit: Conuertere Sulamitis, hoc est, pacifica. Quæ enim pacifica est anima, cito se conuertit & corrigit, etiam si antè peccauit, & magis eam
Abacuc 3 Christus ascendit, & regere dignat, cui dicitur: Ascende in equos tuos, & equitatus tuus sanitas. Et alibi: Misi equos tuos Tharsis. Hi sunt equi Christi. Ascēdit ergo equos suos Christus, ascendit uerbū dei animas pias. Vnde cognosce quia & istam ascendit, & per-
Cant. 7 duxit eam ad locū palmæ, quando & dicit ad eam: Quàm pulchra & suauis facta es charitas in delicijs tuis. Statura tua similis facta est palmæ. Et ipsa ait: Dixi, ascendam in pal-
Rom. 13 mā. Sed etiam ipsa charitas palma est. ipsa est enim plenitudo uictoriæ. Plenitudo enim legis, charitas est. Curramus ergo, ut cōprehendamus: curramus, ut uincamus. Qui uincit, ascendit in palmā, & manducat fructus eius. Qui uicit, iam non currit, sed sedet: sicut
Apoc. 3 scriptū est: Qui uicerit, dabo ei sedere mecū in sede mea, sicut & ego uici, & sedeo cū patre meo in sede ipsius. Hinc philosophi curulia illa animarū in suis libris expressere certamina, nec tamen ad palmā peruenire potuerūt, quoniam summitatē uerbi, & altitudinem illā animæ nescierūt, quā cognouit hæc anima, in qua erat uerbi cōuersio. Sic enim
Cant. 7 ait: Ego fratri meo, & super me conuersio eius. Hunc sensum tertio repetiuit diuerse in
Ibidem 2 Canticis canticorū. In principio ait: Frater meus mihi, & ego ei, qui pascitur in lilijs usq;
Ibidem 6 dum aspiret dies, & amoueantur umbræ. Deinde ait: Ego fratri meo, & frater meus mi-
Ibidem 7 hi qui pascitur inter lilia. In fine ait: Ego fratri meo, & super me cōuersio eius: Primū ad institutionē animæ, ideo & præmisit: Frater meus mihi. illo enim demonstrante se, etiam

adhærendi

adhærendi deo ſumpſit affectum, quod ſequitur ſecundum profectum, tertium ſecun-
dum perfectionẽ.In primo quaſi in inſtitutione adhuc umbras uidet anima,necdum uer
bi appropinquantis reuelatione cõmotas,& ideo adhuc ei dies Euangelij non refulge-
bat.In ſecundo ſine umbrarum confuſione odores pios carpit. In tertio iam perfecta re-
quiem in ſe uerbo miniſtrat,ut cõuertatur ſuper eam,& caput ſuum reclinet,atq; requie
ſcat,meritoq; iam tenens quem antea quæſitũ inuenire non poterat inuitat ad agrũ ſuũ,
dicens: Veni frater meus,exeamus in agrum,requieſcamus in caſtellis. Supra ad hortũ
inuitabat,hic ad agrum habentẽ non ſolum florum gratiam, ſed etiam triticum & hor-
deum: hoc eſt ſolidiorum firmamenta uirtutum,ut fructus eius aſpiciat.Requieſcamus,
inquit,in caſtellis, ad quæ Adam cum de paradiſo eiectus eſſet,fuerat relegatus, in his
requieſcebat,ſed terram operabať.Qua autem ratione exire eum in agrũ uellet,intelle-
ctus maniſeſtus eſt, ut quaſi bonus paſtor paſcat gregẽ ſuum, laſſos alleuet, reuocet er-
rantes.Nam etſi iſta anima noua & uetera ſeruauit,tamen ſunt adhuc uelut agni, qui la-
ctis ſucco nutriendi ſunt.Ergo quaſi perfecta,nõ pro ſe,ſed pro alijs interuenit, ut de ſi-
nu patris exeat,ut procedat foras tanq; ſponſus de thalamo ſuo,egrediens currat uiam, Pſal. 18
ut infirmos lucretur,nõ in illo ſecreto patris ſolio,& in illa luce immoretur,quo inualidi
equi conſcendere nõ queunt,ſed ut aſſumatur & inducatur in domũ ſponſæ atq; ſecre-
tum. Sit foris ſibi, ut nobis intus ſit medius noſtrũ, & ſi non uideatur à nobis. Vnde ait:
Quis dabit te frater fratrem lactentem ubera matris meæ? Inueniens te foris oſculabor Cant. 8
te.Bona anima,quæ foris eſt,ut uerbũ intus ſit: illa extra corpus,ut uerbũ habitet in no-
bis.Aſſumam te,inquit,& inducam te. Rectè aſſumitur & inducitur uerbum dei, quia
pulſat animam ut aperiatur ſibi oſtium.Et niſi apertũ ſibi oſtium inuenerit,non intrat.Si Apoc. 3
quis autem aperuerit ianuam, intrat & cœnat. Sic ſponſa uerbum aſſumit, ut aſſumẽdo
doceatur.unde non immerito aſcendit adhuc ad ſuperiores manſiones, & ſemper pro-
ceſſum accipit. Quod ſignificant uirtutes quæ dicunt, uel animæ: Quæ eſt hæc quæ a- Cant. 8
ſcendit candida,innitens ſuper fratrẽ ſuum? Superius dixerunt: Quæ nam eſt hæc, quæ
proſpiciens tanq; diluculum, ſpecioſa ſicut luna,electa ſicut Sol? Hic plus quod dicere-
tur inuentũ eſt,eò quòd uerbo dei innixa aſcenderat.Perfectiores enim ſupra Chriſtum
recumbunt,ſicut & Ioannes in Chriſti pectore recumbebat. Ita ergo & hæc uel incum-
bebat in Chriſtum,uel ſupra ipſum ſe reclinabat: aut certe quoniã de nuptijs loquimur,
iam quaſi tradita in Chriſti dextera,in thalamum ducebatur ſponſo. Et quia iam copula
charitatis eſt,blanditur ei ſponſus,& dicit: Sub arbore mali eleuaui te, illic parturiuit te
mater tua, illic parturiuit te quæ peperit te: Bona anima, quæ requieſcit ſub arbore fru-
ctuoſa,& maximè boni odoris. Nam ſi Nathanael bonus, in quo dolus nullus erat, ſub
arbore fici uiſus eſt:utiq; bona anima,quæ ſub arbore mali eleuata eſt ſpõſo ſuó. Plus eſt
enim eleuari q; uideri,plus etiam à ſponſo eleuari.Nam etſi Nathanael uidebatur ſub ar Ioan. 1
bore,tamen anima eius ſponſa nõ erat, qui occulte ueniebat ad Chriſtũ, quia uerebatur
Iudæos.Non erat ſpecioſa ſicut Luna, electa ut Sol, quæ erat in umbra, quia ſponſa per
diẽ nubit,publicè confitetur. Ideo iſta ſub arbore mali,illa ſub ficu, quia hæc confeſſio-
nis ſuæ odorẽ diffundebat longius,illa habebat puritatis innocentiæ ſuauitatẽ, flagran-
tiam ſpiritus nõ habebat.Illic,inquit,parturiuit te mater tua,illic parturiuit te quę pepe-
rit te.Ibi enim naſcimur, ibi renaſcimur. Pariuntur aũt in quibus Chriſti imago formať.
Vnde & Paulus ait: Filioli, quos ego parturio donec formetur Chriſtus in uobis. Par- Gal. 4
turit enim qui in utero accipit ſpiritũ ſalutis, & alijs infundit. Vnde quoniã iam forma-
tus in hac erat Chriſtus,ait: Pone me ut ſignaculũ in cor tuũ,ut ſigillum in brachiũ tuũ. Cant. 8
Signaculum Chriſtus in fronte eſt,ſignaculũ in corde.In fronte,ut ſemper confiteamur:
in corde ut ſemper diligamus: ſignaculũ in brachio, ut ſemper operemur. Luceat ergo
imago eius in confeſſione noſtra,luceat in lectione,luceat in operibus & factis:ut ſi fie-
ri poteſt,tota eius ſpecies exprimatur in nobis.Ipſe ſit caput noſtrũ,quia caput uiri Chri Ephes. 5
ſtus.ipſe oculus noſter,ut per illũ uideamus patrẽ. ipſe uox noſtra, per quam loquamur
ad patrẽ.ipſe dextera,per quam deo patri ſacrificium noſtrũ offeramus.ipſe quoq; eſt ſi-
gnaculum noſtrũ, quod eſt perfectionis & charitatis inſigne, qua diligens pater ſigna-
uit filium ſicut legimus: Quem pater ſignauit deus.Charitas itaq; noſtra Chriſtus.Bona Ioan. 6
charitas, quando obtulit morti ſe pro dilectis: bona charitas, quæ peccatum remiſit.

Cant.8 Et ideo anima nostra induat charitatē, & charitatem huiusmodi quæ sit ualida ut mors,
quia sicut mors finis peccatorū est, ita & charitas: quoniam qui diligit dominū, peccare
1.Cor.13 desinit. Charitas enim non cogitat malum, neq; gaudet super iniquitatē, sed omnia susti
net. Nam qui ea quæ sua sunt nō quærit, quomodo aliena quærit? Est & mors illa ualida
per lauacrum, per quod peccatū omne sepelitur & culpa dimittitur. Talis erat charitas
Luce 7 quam deferebat Euangelica illa mulier, de qua dominus ait: Remissa sunt peccata eius
multa, quoniam dilexit multū. Est & illa mors sanctorum martyrū ualida, quæ culpam
abolet superiorē, & ideo ualida, cuius nō impar est charitas, quæ adæquatur martyrum
passioni, ut auferat meritū delictorum. Zelus quoq; ut inferi, quoniam qui zelum dei ha
bet, pro Christo nec suis parcit. Itaq; & mortē habet charitas, & zelum habet charitas,
Exod.3 & alas ignis haber charitas. Deniq; Christus diligēs Moysen, in igne ei apparuit. Et Hie
Hiere.20 remias habens in se donum diuinæ charitatis, dicebat: Et erat ignis inflammans in ossi-
bus meis: & dissolutus sum undiq;, & ferre non possum. Bona igitur charitas habens a-
las ignis ardentes, quæ uolitat per pectora & corda sanctorū, & exurit quicquid mate-
riale atq; terrenū est, quicquid uero syncerū est probat, & quod contigerit suo igne, me-
liorat. Hunc ignem in terras misit dominus Iesus, & refulsit fides, accensa deuotio, illu-
minata est charitas, iustitia resplenduit. Hoc igne inflammauit corda Apostolorū suorū,
Luce 24 sicut testatur Cleophas dicens: Non'ne cor uostrum ardens erat in nobis cum aperiret
scripturas? Alæ igitur ignis in flamma, scripturæ sunt diuinæ. Deniq; aperiebat scriptu-
Psal.11 ras, & ignis exiebat, atq; audientiū corda penetrabat. Et uerè alæ ignis, quia eloquia do
Act.9 mini, eloquia casta, argentum igne examinatū. Cum Paulus quoq; assumeretur à Chri-
sto, uidit circumfulsisse super se lumen, & super eos qui simul erant, cecidit pauor, & pro-
Ibidem 2 batior resurrexit: deniq; Apostolus factus est, qui persecutor aduenerat. Spiritus quoq;
sanctus descendit, & repleuit totam domū in qua erant plurimi sedentes, & uisæ sunt di
spersæ linguæ tanquam ignis. Bonæ alæ charitatis, ueræ alæ quæ uolitabant per ora A-
Gen.5 postolorū, & alæ ignis quæ purgatum sermonē loquebantur. His alis euolauit Enoch ra
4.Reg.2 ptus ad cœlum. His alis euolauit Helias curru igneo, & equis igneis ad superna transla
Exod.13 tus. His alis dominus deus per columnam ignis deducebat patrū plebem. Has alas ha-
Esa.6 buit Seraphim quando sumpsit carbones ignis de altari & tetigit os prophetę, & iniqui
tates eius abstulit, & peccata purgauit. Harum alarū igne purgati sunt filij Leui, & bapti
Matth.3 zabantur populi nationū, sicut testificatur Ioānes, dicēs de domino Iesu: Ipse uos bapti-
zabit in spiritu & igne. Merito uri renes suos uolebat & cor suū Dauid, quia alas igneas
Dan.3 charitatis sciebat nō esse metuendas. Merito Hebræi pueri in fornace ardenti nō sentie
bāt ignis incendia, quia charitatis eos flamma refrigerabat. Et ut plenius cognoscamus
Matth.23 quia alas habeat perfecta charitas, audisti dudum dicentē: Quotiens uolui congregare
filios tuos sicut gallina cōgregat pullos suos sub alas suas. Sumamus igitur has alas, quę
sicut flamma ad superiora dirigunt. Exuat unusquisq; animā suam inuolucris sordidiori
bus, & quasi aurū igne approbet detersam luto. Sic enim purgatur anima, uelut aurum
optimū. Pulchritudo autem animæ syncera uirtus & decor, uerior cognitio superiorū,
ut uideat illud bonū ex quo pendent omnia, ipsum autem ex nullo. Eo igitur uiuit, atq;
intellectum accipit. Vitæ enim fons est summū illud bonum, cuius in nobis accenditur
charitas & desiderium, cui appropinquare & misceri uoluptas est: quod ei qui uiuit, desi
derio est, & ei qui uidit, inest: ideoq; uniuersa alia despicit, hoc uno mulcetur & delecta
tur. Hoc est quod subministrat uniuersam substantiam, ipsum aūt in semetipso manens
Psal.15 dat alijs: nihil autē in se ex alijs suscipit. De quo Propheta ait: Dixi domino, deus meus
es tu, quoniam bonorum meorū non eges. Hoc solum uidere desiderauit, sicut ipse ali-
Ibidem 26 bi ait: Vnam petij à domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo domini omnes dies
uitæ meæ, & uideam delectationē domini, & considerē templum eius. Si quis igitur pu-
rum illud & incorporeū summum illud uidere meruerit, quid habet aliud quod deside-
ret? Deniq; Petrus gloriam resurrectionis Christi uidit, & nolebat descendere, dicens:
Matth.17 Domine bonū est nos hic esse. Et quanto incomparabilior est illa diuinitatis gloria, &
lux inaccessibilis, quā si quis uiderit, quid aliud concupiscat? Non regna, nō facultates,
honores, gloriam, potestates. Illis enim uti nihil beatitudinis est, hoc uti beatū est, ut illa
despiciens ad hoc conuersus maneat. Hanc igitur uidens pulchram imaginem ingre-

diatur intus, foris relinquat uultus corporis. Nam qui intuetur corpora, nõ debet intror sum intueri, ne more mergentis in gurgite rapiatur atq; absorbeatur, & quasi profundo demersus nusquàm appareat. Fugiamus ergo in patriam uerissimam. Illic patria nobis, & illic pater à quo creati sumus, ubi est Hierusalem ciuitas quæ est mater omnium, Sed quæ est fuga? Non utiq; pedum, qui sunt corporis, Isti enim quocunq; currũt, in terra cur runt, & de solo ad solum transeunt. Nec nauibus fugiamus & curribus, aut equis qui obligantur & cadũt, sed fugiamus animo & oculis, aut pedibus interioribus. Assuescamus oculos nostros uidere quæ dilucida & clara sunt, spectare uultum continentiæ & temperantiæ, omnesq; uirtutes, in quibus nihil scabrum, nihil obscurum & tortuosum sit: & seipsum spectet quis, & conscientiam suam, illum oculum mundet, ne quid sordidum habeat. Quod enim uidetur, non debet dissonare ab eo qui uidet, quoniam cõformes nos deus imaginis uoluit esse filij sui. Cognitum igitur nobis est illud bonum, nec longe est ab unoquoq; nostrum. In ipso enim uiuimus, & sumus, & mouemur. Ipsius enim & genus sumus, ut Apostolus gentiles posuit significare Ipsum est bonum quod quærimus, solum bonum, Nemo enim bonus, nisi unus deus. Hic est oculus qui magnum illum & uerum decorem intuetur. Solem nisi sanus & ualens oculus non aspicit, nec bonum potest uidere nisi anima bona. Fiat ergo bonus qui uult uidere dominũ, & quod est bonum Huius boni similes simus, & secũdum id operemur quæ bona sunt. Hoc est bonũ quod supra omnem operationem est, supra omnem mentem atq; intellectum, ipsum est quod semper manet, ad ipsum conuertuntur omnia, in quo habitat plenitudo diuinitatis, & per ipsum reconciliantur omnia in ipsum. Et ut plenius definiamus quid sit bonum, uita est bonum, quia semper manet, dans uiuere: & esse omnibus, quia fons est omnium uitæ Christus, de quo ait propheta: In umbra eius uiuemus. Nunc enim uita nostra abscondita in Christo est: cum autem apparuerit Christus uita nostra, tunc & nos apparebimus in gloria. Ergo non timeamus mortem, quoniam requies est corporis: animæ autem uel libertas, uel absolutio. Nec uereamur eum qui potest corpus interficere, animam autem non potest, quia non timemus eum qui potest uestimentum auferre, non timemus eum qui potest nostra furari, nos autem non potest. Nos igitur animæ sumus si uolumus esse Hebræi, de ijs qui sunt socij Iacob, id est, imitatores eius. Nos animæ sumus, nostra autẽ membra sunt seruanda ne scindantur, ne inueterascant, sed ille magis qui his utitur, seruare se debet & custodire.

Rom. 8
Acto. 17
Marc. 10
Thre. 4
Colos. 3
Matth. 10

FINIS.

CAPITA LIBRI DE BONO MORTIS.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE BONO MORTIS, LIBER VNVS.

Qua ratione mors aut bona aut mala dici debeat. Cap. I

QVoniam de anima superiore libro sermonem aliquem contexuimus, faciliorem uiam putamus de bono mortis conficere aliquid. Quæ si animæ noceat, malum uideri potest. si nihil autem officiat animæ, ne malum quidem. Quod autem malum non est, id etiam bonum: quoniam quod uitiosum, id malum, quod autem uitio caret, id bonum: Ideoq; bona malis contraria sunt, & mala bonis. Deniq; innocentia est, ubi non est nocendi uoluntas: & noxius dicitur, qui nõ sit innoxius: misericors, qui remittat: immisericors, qui ignoscere atq; inflecti nesciat. Sed fortè aliquis asserit: Quid tam contrariũ, quàm uita morti? Si ergo uita putatᷓ bonũ, quomodo mors nõ est malũ? Et ideo quid sit uita, quid etiã mors, cõsideremus. Vita est spirandi munere frui, mors priuari. Hoc autem spirandi munus apud plerosq; in bonis
Eccle. 15 ducitur. Hoc est ergo uita, frui bonis: mors contra, bonis exui. Et scriptura dicit: Ecce dedi ante faciem tuam uitam & mortem, bonum & malum, uitam bonum appellans, mor-
Genes. 3 tem malum: & illa sibi priora, & hæc sibi conferens. Deniq; ut lectionis diuinę exemplo utamur, in paradiso est positus homo, ut ederet de ligno uitæ, & cæteris paradisi lignis, de ligno autem in quo esset cognitio boni & mali, nõ ederet: qua die autẽ ederet morte moreretur. Non seruauit præceptum, & caruit fructu, atq; eiectus de paradiso mortem gustauit, Malum igitur mors, qua precium damnationis infertur.

Tria esse genera mortis. Cap. II

Ed mortis tria sunt genera. Vna mors peccati est, de qua scriptũ est: Anima
Ezech. 18 s quæ peccat, ipsa morietur. Alia mors mystica, quando quis peccato moritur & deo uiuit, de qua ait Apostolus: Consepulti enim sumus cum illo per ba-
Rom. 6 ptismum in mortem. Tertia mors est qua cursum uitæ huius & munus explemus, id est, animæ corporisq; secessio. Aduertimus igitur quod una mors sit mala, si propter peccatum moriamur: alia mors bona sit, qua is fuerit mortuus, iustificatus est à peccato: tertia mors media sit. Nam & bona iustis uidetur, & plerisq; metuenda, Quę cum absoluat omnes, paucos delectat. Sed non hoc mortis est uitium, sed nostræ infirmitatis, qui uoluptate corporis, & delectatione uitæ istius capimur, & cursum hunc consummare trepidamus, in quo plus amaritudinis quã uoluptatis est: At non sancti ac sapientes uiri, qui lon-
Philip. 1 gæuitatem peregrinationis huius ingemiscebant, dissolui & cum Christo esse pulchrius
Iob. 3 æstimantes, deniq; diem generationis suę execrabantur, sicut ille qui ait: Pereat dies illa in qua natus sum. Quid enim est quo hæc uita delectet, plena ærumnarum & solicitudinum, in qua innumeræ calumniæ, & multæ molestię, & multæ lachrymæ eorũ qui affli-
Eccle. 4 ctantur molestijs, & non est, inquit, qui eos cõsoletur? Et ideo laudat Ecclesiastes defunctos magis quàm uiuentes. Et optimus, inquit, supra hos duos, qui nondũ natus est, qui non uidit hoc malum. Et alibi idem Ecclesiastes meliorem longęuo uiro eũ asseruit, quẽ abortu eiecit mater sua, quia non uidit hæc mala quæ fiunt in hoc mundo, nec in has uenit tenebras, nec in uanitate ambulauit seculi, & ideo requiem hic magis habebit qui in hanc uitã non uenit, quàm ille qui uenit. Quid enim boni est homini in hac uita, qui in umbra uiuit, nec expleri potest cupiditatibus suis? Et si expleatur diuitijs, fructũ quietis amittit, quia cogitur custodire quod misera auiditate quęsierit: ut miserius eas possideat cui prodesse nõ poterunt. Quid enim miserius quã ut custodia torqueat, quarum abundantia nihil prosit? Itaq; si plena oneris uita, utiq; finis eius alleuamentum est. Alleua-
Luc. 2 mentum autem bonum mors, mors autẽ finis: mors igitur bonũ est. Neq; enim aliter gauisus est & Simeon, qui responsum acceperat non uisurum se mortem, nisi prius uideret Christum domini: & cum eum parentes in templum ducerent, suscepit manibus suis, & dixit: Nunc dimittis domine seruum tuum in pace, quasi necessitate quadam teneretur in

retur in hac uita,non uoluntate.Ita dimitti petit, quasi à uinculis quibusdam ad libertatem festinaret.Sunt enim uelut uincula quædā corporis huius,& quod est grauius, uincula tentationum,quæ nos alligant, & ad iniuriā captiuitatis adstringunt quadam lege peccati.Denique in exitu ipso uidemus quemadmodum anima decedentis paulatim soluat se uinculis carnis,& ore emissa euolet tanquā carcereo corporis huius exuta gurgustio.Denique festinabat etiam sanctus Dauid de hoc loco peregrinationis exire, dicens: *Psalm.38*
Aduena ego sum apud te in terra & peregrinus,sicut omnes patres mei. Et ideo tanquā peregrinus ad illam sanctorum cōmunem omnium patriam festinabat, petēs pro huius commorationis inquinamēto remitti sibi peccata priusquam discederet uita. Qui enim hic non acceperit remissionē peccatorum, illic non erit. Non erit autem,quia ad uitam æternam non potuerit peruenire,quia uita æterna remissio peccatorum est.Ideoque dicit: Remitte mihi ut refrigerer priusquam eam, & amplius non ero. Quid igitur tantopere *Ibidem.*
uitam istam desideramus,in qua quanto diutius quis fuerit, tanto maiore oneratur sarcina peccatorum?Ipse dominus ait:Sufficit diei malitia sua.Et Iacob dixit:Dies annorum *Matth.6*
uitæ meæ quos habeo, centū triginta,minimi & mali: non quia dies mali,sed quia nobis *Genes.47*
accessu dierum malitiæ incrementa cumulantur. Nullus enim dies sine nostro peccato præterit.Vnde egregie Apostolus ait:Mihi uiuere Christus est,& mori lucrum: aliud ad *Philip.1*
necessitatem uitæ referens, aliud ad mortis utilitatē. Christus enim nobis uiuere est cui seruimus,cui oportet ut à sanctis suis in Euangelij prædicatione deferatur obsequium. Denique & Simeon qui ait:Nunc dimittis seruum tuū,propter Christū expectabat. Christus enim rex noster est,& ideo quod rex iubet, deserere non possumus & contennere Quātos Imperator terræ huius in peregrinis locis aut honoris spe, aut muneris alicuius caussa iubet degere?Nunquid hi inconsulto Imperatore discedunt? Et quanto amplius est diuinis parere quàm humanis?Viuere ergo sancto Christus est,& mori lucrū. Quasi seruus enim non refugit uitæ obsequium,& quasi sapiens lucrū mortis amplectitur. Lucrum est euasisse incrementa peccati,lucrum fugisse deteriora,& ad meliora transisse.Et addidit:Dissolui, & cū Christo esse.multo enim melius:permanere autem in carne,magis necessarium propter uos.Aliud melius,aliud necessarium.Necessarium propter fructum operis,melius propter gratiam & copulam Christi. *Philip.1*

Quid secundum scripturarū sententiam sit mors, quid uita, & quæ sit mors spiritualis. Cap. III

Ergo quoniam docuit Apostolus eum qui euaserit ex hoc corpore,si meruerit tamen,cum Christo futurum:quid sit mors, quid etiā uita, consideremus. Itaque scriptura docente cognouimus quia mors absolutio est animæ & corporis,& quædam hominis separatio.Soluimur enim hoc nexu animæ, & corporis,cum recedimus. Vnde & Dauid ait: Dirupisti uincula mea,tibi sacrificabo hostiā laudis. Vincula autē uitæ huius,id est,coniunctionis nostræ quæ ex anima constat & corpore,significari docet superior uersiculus Psalmi huius:Preciosa in cōspectu domini mors sanctorum eius.Et ideo quasi propheta prauidēs se cum sanctis, & qui pro deuotione animas suas in Christo deposuerunt,futurum,lætatur,quia & ipse obtulit se fideliter pro dei populo ut aduersus Goliam singulari certamine dimicaret, & solus commune periculū & crimen refelleret, uel cum se morti pro domini placanda offensione promptus obijceret,uel cū se pro salute populi laborantis diuinæ ultioni paratus offerret. Sciebat enim gloriosius esse pro Christo mori,quàm regnare in hoc seculo. Quid enim præstantius, quàm fieri Christi hostiam?Itaque cum frequēter ab eo legamus domino oblata esse sacrificia,hoc tamen loco addidit: Tibi sacrificabo hostiam laudis. Non sacrifico, inquit,sed sacrificabo:significans illud perfectum esse sacrificium,quando unusquisque domino corporis huius uinculis absolutus assisteret,& offerret se hostiam laudis, quia ante mortem nulla est perfecta laudatio. Neque quisquam in hac uita potest definito præconio prædicari,cum posteriora eius incerta sint.Mors igitur solutio est animæ & corporis. Denique & in Apostolo docuimus lectum,Dissolui & cum Christo esse, multo melius. Solutio autem ista quid aliud agit,nisi ut corpus resoluatur & quiescat, anima autem conuertatur in requiem suam,& sit libera?quæ si pia est,cum Christo futura sit. Quid igitur in hac uita aliud iusti agunt,nisi ut exuant se huius corporis contagionibus, quæ uelut uincula *Psalm.115* *1.Reg.17* *Philip.1*

nos ligant, & se ab his molestijs separare contendant, renuncient uoluptatibus atq; lu-
xuriæ, fugiant flammas libidinum? Nonne igitur unusquisq; in hac uita positus speciem
mortis imitatur, qui potest ita se agere, ut ei moriantur omnes corporis delectationes,
& cupiditatibus omnibus mundiq; illecebris etiam ipse moriatur, sicuti mortuus erat
Galat. 6 Paulus dicens: Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo? Deniq; ut sciamus quia est
mors in hac uita, & bona mors, hortatur nos ut mortem Iesu in corpore nostro circunfe
ramus. Qui enim habuerit in se mortem Iesu, is & uitam domini Iesu in corpore suo ha-
bebit. Operetur igitur mors in nobis, ut operetur & uita. Bona, uita post mortẽ, hoc est,
bona uita post uictoriam: bona uita absoluto certamine, ut iam lex carnis legi mentis re
pugnare non nouerit, ut iam nobis nulla sit cum corpore mortis contentio: sed sit in cor
pore mortis uictoria. Atq; haud scio ipse an maioris uirtutis mors ista quàm uita sit. Cer-
te Apostoli moueor authoritate dicentis: Ergo mors in nobis operatur, uita autem in
uobis. Vnius mors quantorum populorum uitam ædificabat? Itaq; docet & istam mor-
2. Cor. 4 tem in hac uita positis expetendam, ut mors Christi in corpore nostro eluceat, & illam
2. Cor. 5 beatam qua corrumpitur exterior, ut renouetur interior homo noster, & terrestris do-
mus nostra dissoluatur, ut habitaculum nobis cœleste referetur. Imitatur igitur mortem
qui se à communione carnis huius abducit, atq; illis uinculis soluit, de quibus tibi dicit
Esa. 58 dominus per Esaiam: Solue omnem colligationem iniustitiæ, dissolue obligationes uio
lentarum commutationum: dimitte confractos in remissionem, & omnem circunscri-
ptionem iniquam dirumpe. Imitatur & ille mortem qui se uoluptatibus exuit, & à terre
nis cogitationibus attollit atq; ableuat, & in illo cœlesti habitaculo locat in quo Paulus
Philip. 3 cum adhuc uiueret conuersabatur. Aliter enim non diceret: Nostra autem conuersatio
in cœlis est, quod pariter ad præsumptionem meriti potest meditationemq; conferri. Il-
lic enim erat eius meditatio, illic animæ eius conuersatio, illic eius prudentia, quæ utiq;
intra angustias carnis huius hærere non solet. Sapiens enim cum illud diuinum inquirit,
absoluit animam suã à corpore, & eius abnegat contubernium, cum illam ueri tractat
scientiam, quam uelut nudam sibi & apertã desiderat demonstrari, & ideo retibus qui-
busdam & nebulis huius corporis se quærit exuere. Neq; enim manibus istis aut oculis
2. Cor. 4 atq; auribus comprehendere illam supernam possumus ueritatem: quoniam quæ uiden
tur, temporalia sunt: quæ autem non uidentur, æterna. Deniq; sæpe fallimur uisu, & ali-
ter quàm sunt pleraq; uidemus. Fallimur etiam auditu: & ideo contemplemur non illa
quæ uidentur, si nolimus falli. Quando igitur anima nostra non fallitur? quando solium
ueritatis attingit? nisi quando se ab isto secernit corpore, neq; ab ipso decipitur & illudi
tur? Illuditur enim uisu oculorũ, illuditur auditu aurium: & ideo relinquat illud necesse
Colos. 2 est & deserat. Vnde Apostolus clamat: Ne tetigeritis, ne attaminaueritis, ne gustaueri-
tis, quæ sunt omnia ad corruptelam. In corruptelam enim sunt, quæ sunt in corporis in-
dulgentiam. Et ideo ostendens non per corporis indulgentiam, sed per animæ eleuatio
nem, & cordis humilitatem se inuenisse quod uerum est, addidit: Nostra autẽ conuersa-
tio in cœlis est. Ibi igitur quærat quod uerum est, quod est & manet, seq; in se colligat, &
congreget omnem aciem uirtutis suæ, neq; alijs cõmittat & credat, sed seipsum cogno-
scat & intelligat, & quod sibi uidetur uerum esse, hoc sequendum nouerit: quod delecta
tione carnali eligendũ æstimauerit, hoc sciat falsum, ab eo fugiat & recedat, quia fraudis
est plenũ. Merito ergo depreciauit & honestauit hoc corpus, corpus mortis appellans.
Quis enim oculis potuit uidere uirtutis splẽdorẽ? quis iustitiã manibus cõprehenderet?
quis sapientiam oculorum obtutibus intueri? Denique quando aliquid cogitamus, ne-
minem nobis occurrere, neminem uolumus obstrepere auribus nostris, atque ita inten
dimus animo, ut plerumq; non uideamus præsentia. Quinetiam in noctibus syncerius
Prouerb. 4 cogitamus, & tunc melius quæ mouent, corde meditamur. Vnde & Propheta ait: Quæ
dicitis in cordibus uestris, in cubilibus uestris compungimini. Sæpe etiam aliqui clau-
dunt oculos si quid profundè uolunt nisu cogitationis eruere, oculorum impedimenta
uitantes. Sæpe etiam solitudines captamus, ne cuius sermo nostris auribus insusurret, &
quasi semita quædam inhærentem cogitationi animam abducat à uero, atq; ab intentio
ne deflectat. Multas igitur occupationes nobis corporis huius necessitas gignit, atq; u-
sus inuehit, quibus impeditur animæ uigor, ac reuocatur intentio. Vnde se pulchre

dicit

dicit sanctus Iob: Meme͂to quia lutum me finxisti. Si ergo lutum est corpus, oblinit nos utique, non diluit, & coinquinat animam inquinamento intemperantiæ. Corium & carne͂ me, inquit, induisti, ossibus & neruis intexuisti. Ligatur itaque & distenditur anima nostra istius corporis neruis, & ideo interdum rigescit, sæpe curuatur. Et addidit: Ab iniquitate innocentem me non fecisti. Si enim impius fuero, uæ mihi: si autem sim iustus, non potero me reclinare. Plenus enim confusionis sum. Induxisti super me tentationes. Quid enim est aliud hęc uita, nisi plena laqueoru͂? Inter laqueos ambulamus, inter plurimas uersamur tentationes. Denique idem supra ait: Nunquid non tentatio est uita hominis in terra? Bene addidit in terra, quia est uita hominis & in cœlo. Sicut mercenarij, inquit, merces uita eius, in labore scilicet & tepore, leuior fabulis; & fluitans & natans uerbis: cuius habitatio in luteis domibus, & ipsa uita in luto, nulla firmitudo sententiæ, nulla constantia. In die nox desideratur, in nocte dies quæritur: ante escam gemitus, inter cibos fletus, lachrymæ, dolores, timores, solicitudines, nulla requies à perturbationibus, nulla à laboribus reclinatio, iræ & indignationis motus horridior. Plerique cupiunt mortem, & non impetrant: si autem impetrauerint, gratulantur, quia sola est mors requies uiro. Iob.10 Iob.7

Mortem omnino esse bonam: tum quod sit finis peccati, tum quod ea mundum redemerit. Cap. IIII

SEd dicet aliquis scriptum esse quia deus mortem non fecit. Vita erat in paradiso, ubi lignum uitæ, & uita erat lux hominu͂. Mors igitur mala, quæ accessit & subintrauit. Sed quomodo mors mala, si aut secundu͂ gentiles sensu caret, aut secundum Apostolum lucrum Christus est, cum quo esse multo melius? Quomodo igitur mors nobis malum, si nullus post mortem sensus est? Vbi enim nullus sensus, nullus utique iniuriæ dolor, quia dolor sensus est. Aut quia est post morte͂ sensus, est utique uita post morte͂, & superstes mortis est anima, quæ sensu utitur, & uita fungit͂. Cum aute͂ manet post morte͂ uita atque anima, manet bonu͂, nec morte amittitur, sed augetur, nec ullo impedimento mortis retardatur anima, sed operat͂ magis, quia operatur quę sua sunt, sine ulla societate corporis, quod animę maiori oneri quam usui est. Quid igitur mali est animæ, quæ puritatem sua͂ custodierit, & uirtutu͂ disciplina͂ seruauerit? Aut si non seruauerit, non mors malu͂, sed uita, quia uita non fuit. Quæ est enim uita uitijs peccatisque obsita? Quid igitur accusamus morte͂, quæ aut uitæ preciu͂ luit, aut abolet eius dolore͂ atque cruciatu͂? Itaque mors aut suæ quietis bono utitur, aut malo alieno laborat. Nunc illud specta: Si uita oneri, mors absolutioni: si uita supplicio, mors remedio: aut si iudicium post morte͂, etia͂ uita post morte͂. Mors igitur ea non est bona? Aut si hic uita bona, quomodo mors illic non est bona, cu͂ ibi nullus sit terribilis iudicij metus? Sed ipsa hæc uita bona si est, quibus rebus bona est? Virtute utique, & bonis moribus. Non ergo secundum animæ & corporis copulam bona est, sed quia per uirtute͂ quod malu͂ est suu͂ repellit, quod autem bonum est mortis adipiscitur: ut quod animæ est, magis quàm id quod contubernij & coniunctionis operetur. Quod si uita bona, quæ animæ se à corpore separantis est speculum, & si anima bona quæ se eleuat atque abducit à corporis contubernio: & mors utique est bonum, quæ animam à societate carnis huius absoluit & liberat. Omnifariam igitur mors est bonum: & quia compugnantia diuidit, ne se inuicem impugnent, & quia portus quidam est eorum qui magno uitæ istius iactati salo, fidę quietis statione͂ requirunt, & quia deteriorem statu͂ non efficit, sed qualem in singulis inuenerit, tale͂ iudicio futuro reseruat, & quiete ipsa fouet, & pręsentium inuidię subducit, & futurorum expectatione componit. Accedit eò, quod frustra homines morte͂ timent, quasi finem naturę. Nam si recolamus quod deus morte͂ non fecerit, sed postquam homo lapsus in flagitiu͂ est, pręuaricationis & fraudis sententia͂ comprehenderit ut in terram suam terra remearet, inueniemus morte͂ finem esse peccati: ne quo esset uita diuturnior, eo fieret culpa numerosior. Passus est igitur dominus subintrare morte͂, ut culpa cessaret. Sed ne iterum naturę finis esset in morte, data est resurrectio mortuorum: ut per mortem culpa deficeret, per resurrectionem autem perpetuaretur natura. Itaque mors hęc transitus uniuersorum est. Opus est ut constanter transeas. Transitur aute͂ à corruptione ad incorruptionem, à mortalitate ad immortalitatem, à perturbatione ad tranquillitate͂. Non igitur nomen te mortis offendat, sed boni transitus beneficia delecte͂t. Quid est enim mors nisi sepultura Philip.1

Num. 23 uitiorum, uirtutum suscitatio? Vnde & ille ait: Moriatur anima mea in animis iustorum, id est, cōsepeliatur, ut sua uitia deponat, iustorū assumat gratiā, qui mortificationē Christi in corpore suo atque anima circunferunt. Mortificatio autem Christi, remissio peccato-
2. Cor. 4 rum, abolitio criminum, erroris obliuio, assumptio gratiarū est. Quid autē de bono mortis plenius possumus dicere, quàm quod mors est quæ mundum redemit?

Mortem non esse timendam: & qua ratione usum eius, dum in corpore simus, imitari debeamus. Cap. V

Math. 10 Sed de communi omnium morte dicamus. Quid eam timeamus, quæ animæ nocere non soleat? Scriptum est enim, Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autē non possunt occidere. Per mortem autē istam anima liberatur, dum a corporis cōtubernio secernitur, & inuolucris perturbationis exuitur. Vnde & nos dum in corpore sumus usum mortis imitātes, ablueamus animā nostram ex istius carnis cubili, & tanquam de isto exurgamus sepulchro. Abducamus nos à corporis nexu, relinquamus omnia quæcunque terrena sunt, ut cū uenerit aduersarius, nihil in nobis inueniat suū. Contendamus ad illud æternū, ad illud diuinum euolemus pennis dilectionis, & remigio charitatis. Surgamus hinc, hoc est, de secularibus atque mūdanis. Di-
Ioann. 14 xit enim dominus: Surgite eamus hinc, præcipiens ut unusquisque surgat de terrenis, erigat animam humi iacentem, ad superna attollat, excitet aquilam suam, illam de qua di-
Psalm. 102 ctum est: Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. Ad animam hoc dictum est. Anima ergo nostra sicut aquila alta petat, supra nubes uolet, renouatis splendescat exuuijs, cœlo uolatus suos inferat, ubi laqueos incidere non possit. Auis enim quæ descendit ex alto, uel quæ in altum se extollere nō potest, frequenter aut laqueis capitur, aut uisco fallitur, aut quibuscunque irretitur insidijs. Sic quoque & anima nostra caueat ad hæc mundana descendere. Laqueus in auro, uiscus in argento, nexus in prædio, clauus in amore. Dum aurum petimus, strangulamur: dum argentum quærimus, in uisco eius hæremus: dum prædium inuadimus, alligamur. Quid inane quærimus lucrum, preciosæ animæ detrimen-
Luc. 9 tum? Exiguus tibi est totus mundus pro unius animæ dispendio. Quid enim prodest homini, si hunc mundum lucretur, animæ uero suæ detrimentum patiatur? Aut quā commutationem dabis pro anima tua? Non auro redimitur, non argento, imò auro amittitur. Quin etiam mulieris decus dum tentat, adstringit. Clauus est libido, clauus tristitia, clauus iracundia, claui sunt omnes passiones, quæ uelut ueru quodam animam nostram penetrant, & infigunt corpori, uisceribusque eius annectunt. Fugiamus ergo hęc mala, & exaltemus animam nostrā ad illam imaginem dei & similitudinem. Fuga malorū, similitudo dei est, & uirtutibus imago dei acquiritur. Ideo qui nos pinxit quasi author, pinxit
Esa. 49 uirtutum coloribus. Ecce ego, inquit, ad Hierusalem, pinxi muros tuos. Non detergamus penicillo negligentiæ depicta animæ nostræ firmamenta muralia. Ideo dixit: Muros pinxi, quibus hostem possimus auertere. Habet anima muros suos, de quibus emi-
Esa. 27 net, & de quibus ait: Ego ciuitas munita, ego ciuitas obsessa. His munitur muris, his obsessa defenditur. Et uere murus anima, quę prætendit in castris. Vnde & ipsa ait in Canti-
Cantic. 8 cis: Ego murus, & ubera mea ut turris. Bonus murus quē pinxit dominus, sicut ipse ait: In manibus meis pinxi muros tuos, & in conspectu meo es semper. Bona anima quæ habet speculatorē deum, & in manibus eius est, sicut anima prophetica, quæ in manus do-
Psalm. 33 mini commendatur, ut spiritus, & quæ in conspectu dei est. Oculi enim domini super iustos, sicut & ipse ait: Ego erā in oculis eius tanquā inueniens pacem. Bonas turres habet quæ habet & de intelligibilibus uerbum, & de moralibus disciplinam. Ideoque hęc anima habens gratiā suorum uberum ingreditur in hortos, & inueniens illic sponsum sedentē & disputantem cum amicis, ait: Qui sedes in hortis, uocem tuam insinua mihi. Mihi, inquit, non amicis. Fuge frater meus. Hortatur ut fugiat sponsus quia iam sequi potest etiā
Vide Platonis Symposium. ipsa terrena fugiētem. Dicit autē ut similis sit damulæ, quæ euadit de retibus. Vult enim & ipsa fugere & euolare supra mundum. Hinc hortum illū sibi Plato composuit, quē Iouis hortum alibi, alibi hortū mentis appellauit. Iouem enim & deum & mentem totius mundi dixit. In hunc introisse animā, quam Venerem nuncupat, ut se abundantia & diuitijs horti repleret, in quo repletus potu iaceret Porus, qui nectar effunderet. Hoc igitur ex libro Canticorum cōposuit, eo quod anima deo adhęrens in hortum mentis ingressa

sit, in

sit, in quo esset abundantia diuersarum uirtutum, floresq; sermonum. Quis autem igno
rat quòd ex paradiso illo quem legimus in Genesi habentem lignum uitæ, & lignũ scien Genes. 2
tiæ boni & mali, & ligna cætera, abundantiam uirtutum putauerit transferendam, & in
hortum mentis esse plantandam? Quem in Canticis canticorum Salomon hortum ani
mæ significauit, uel ipsam animam. Sic enim scriptũ est: Hortus clausus soror mea spon- Cantic. 4
sa, hortus clausus, fons signatus, transmissiones tuæ paradisus. Et infrà ait anima: Exur-
ge aquilo, & ueni auster, persla hortum meum, & defluant unguenta mea. Descẽdat fra
ter meus in hortum suum. Quanto hoc pulchrius quod anima ornata uirtutum floribus
hortus sit, uel in se paradisum habeat germinantem? In quem hortum inuitat uerbũ dei
descendere: ut anima illa uerbi imbre cœlestis, & eius copijs irrigata fructificet. Verbũ
autem dei pascitur animæ uirtutibus, quoties obedientem sibi & opimam inuenerit, &
carpit fructus eius, atq; his delectatur. Cum autem descenderit in eam dei uerbum, de-
fluunt ex ea salubrium unguenta uerborum, & diuersarum fragrant longe lateq; redo-
lentia gratiarum spiramina. Vnde ait sponsus (Sponsus autem animæ, deus uerbum est,
cui anima legitimo quodam cõnubij fœdere copulatur:) Ingressus sum in hortum meũ Ibid. 5
soror mea sponsa, uindemiaui myrrham meam cum unguẽtis meis, manducaui panem
meum cum melle meo, bibi uinum meum cum lacte meo. Edite proximi mei, & bibite,
& inebriamini fratres mei. Ego dormio, & cor meum uigilat. Cognoscamus quos fru-
ctus & cibos epuletur deus, quibus'ue delectetur. Delectatur eo si quis mortificet pec-
catum suũ, obliteret culpam suam, sepeliat atq; abolefaciat iniquitates suas. Myrrha eñ
est sepultura mortuorum. Mortua aũt peccata sunt, quæ uitæ suauitatẽ habere non pos-
sunt. Perfundunt autem diuini sermonis unguentis, & fortiore cibo uerbi uelut pane, et
suauiore sermone uelut melle curant quædam uulnera delictorum. Sermones autem ci
bos esse docet & alibi Salomon, dicens: Faui mellis, sermones boni. In illo ergo horto Prouer. 16
sermones boni sunt, alius qui culpam coerceat, alius qui iniquitatem corripiat, alius qui
mori faciat insolentiam, & uelut sepeliat eam, quando correptus aliquis erroribus suis
renunciat. Est etiam sermo fortior qui confirmat cor hominis ualidioribus scriptu-
ræ cœlestis alimentis. Est etiam sermo suasorius, dulcis ut mel, & tamen peccatoris con
scientiam in ipsa suauitate compungens. Est etiam feruentioris spiritus sermo, qui ine-
briat sicut uinum, & cor hominis lætificat. Est etiam lacteus sermo, purus & candidus.
Hos cibos dulcium utiliumq; sermonum epulandos, sponsus proximis suis dicit. Proxi
mi aũt sunt qui eum sequuntur, & nuptijs eius intersunt. Quo cibo & potu repleta ani-
ma (bibit enim unusquisq; aquam de suis uasis, & de puteorũ suorum fontibus) atq; in-
ebriata, seculo dormiebat, uigilabat deo. Et ideo sicut posteriora docẽt, aperiri sibi deus
uerbum eius ianuam postulabat, ut eam suo repleret ingressu. Hinc ergo epulatores illi
Platonici, hinc nectar illud ex uino et melle prophetico, hinc somnus ille translatus est,
hinc uita illa perpetua, quam deus suos dixit epulari, quia Christus uita est. Ideoq; taliũ
sermonũ seminibus animæ eius repletus est uenter, atq; ipsa exiuit in uerbo. Quæ autẽ
exit anima seruitio isto, & eleuat se à corpore, uerbum sequitur.

Omnia hoc in mundo plena esse laqueorum. Cap. VI

Ed sunt principatus aerij, & potestates mũdi, qui nos uelut de muro deijcere
s animæ, uel impedire rectè gradientes, uel ad altiora tendentes quærunt de-
ponere, & ad terrena reuocare. Sed nos multo magis ad sublimia mentẽ eri-
gamus, uerbum sequentes dei. Illi principatus offundunt secularia, quibus tuam mentẽ
incuruent, tu magis ad Christum anima dirige gressus tuos. Inijciunt cupiditatẽ auri, ar-
genti, uicinæ possessionis, ut acquirẽdæ eius gratia excuses à cœna illius qui ad nuptias Matt. 22
uerbi te inuitauit. Tu caue ne excuses, sed uestem te indue nuptialem, & utere conuiuio
diuitis, ne diues qui te inuitauerat, cum excusaueris tu, dum es secularibus occupatus, a-
lios inuitet, & tu excludaris. Inijciunt etiam honoris appetentiam potestates mundi, ut
te extollas sicut Adam: & dum uis adæquari deo similitudine potestatis, diuina præce-
pta despicias, & quæ habebas incipias amittere. Qui enim non habet, & quod habet au Ibid. 13
feretur ab eo. Quotiẽs in oratiõe nobis, qua maximè deo appropinquamus, offundunt
ea quæ plena sunt opprobrij alicuius aut sceleris, quo nos à studio precationis auertant?
Quotiens inimicus cordi nostro conat inserere, quo nos reflectat à sanctitatis ꝓposito,

& pijs uotis? Quotiens corporeos inflammat ardores? Quotiens occursare facit oculos
meretricios, quibus castũ iusti tentet affectũ, ut improuiso amoris spiculo feriat impara-
tum? Quotiẽs inserit animo tuo uerbum iniquum, & cogitationes cordis absconditas?
Deut. 13. iuxta de quo tibi dicit lex: Attende tibi ne fiat uerbum absconditum in corde tuo iniquum, &
70 dicat tibi dominus: Quid cogitas mala in corde tuo? Néue cũ abũdaueris auro & argen-
Deut. 8 to, & opimis agrorum fructibus, uel honoribus, dicas: Virtus mea dedit mihi hęc, & ob-
liuiscatis dominum deum tuũ. His ergo anima quæ cupit euolare, deponitur. Sed tu ob-
luctare quasi bonus miles Christi Iesu, & inferiora obliuiscens, terrena despiciens, ad cœ
lestia & æterna contende. Attolle animam tuã, ne eam illiciat esca laqueorũ. Volupta-
tes seculi, escæ quædam sunt: & quod peius est, escæ malorum, escæ tentationum. Dum
Prouer. 23 uoluptatẽ quæris, laqueos incurris. Oculus enim meretricis laqueus amatoris est. Ocu-
Prouerb. 5 lus ergo meretricis est laqueus. Laqueus est etiã sermo meretricis, qui obdulcat ad tem-
pus fauces tuas, & postea exasperat eas amaritudine cõscientię peccatricis. Laqueus est
aliena possessio plena amœnitatis. Omne iter istius uitæ, plenum laqueorum est. Vnde
Psalm. 141 iustus dicit: In uia hac qua ambulabam, absconderunt laqueos mihi. In uia, inquit, hac ab
Ioann. 14 sconderũt. Ideo tu illam uiam ambula quę dicit: Ego sum uia, & ueritas, & uita, ut dicas:
Psalm. 22 Animam meã conuertit, deduxit me super semitas iustitiæ propter nomen suum. Moria
tur igitur nobis hoc seculum, moriatur nobis carnis istius sapientia, quæ inimica est deo.
Psalm. 61 Subijciamus animam nostram soli Christo, ut dicat unusquisq;: Nónne deo subiecta est
anima mea? Nõ seculo subdita, nõ mundo, inquit, subdita. Non potest hoc pecuniosus,
Luc. 12 non potest auarus dicere, sed dicit iustus & continens. Auarus autẽ dicit: Anima, habes
multa bona in annos multos posita, requiesce, manduca, bibe, epulare. quia auari anima
subdita est luxuriæ corporali, iusti autem anima utitur corpore ut instrumento aut orga
no, quæ uelut præclara artifex quo uult obsequium corporis ducit, & effingit de eo spe-
ciem quam elegerit, & eas quas uoluerit facit in eo resonare uirtutes, pangens nũc mo-
dulos castitatis, nunc modulos temperantiæ, sobrietatis carmen, integritatis dulcedinẽ,
uirginitatis suauitatem, grauitatẽ uiduitatis. Interdum tamen modulator cõpatitur orga
no suo. Et ideo honesta modulare, ut sit honesta compassio. Nam & ille qui uidet, uiden
do plerumq;, & audiens audiẽdo afficitur. Et ideo dicit scriptura: Oculi tui recta uideãt.
Prouer. 4 Et infra: Ne multus fueris ad alienam. Noli intendere in oculos iuuenculæ. Noli inten-
dere in uerba meretricis.

Varias huius uitæ esse molestias. Cap. VII

E T quid de extraneis laqueis loquor? Nostri nobis laquei sunt cauendi. In ip-
so hoc corpore nostro laquei circũfusi nobis sunt, quos debemus uitare. Nõ
credamus nos huic corpori, non misceamus cum eo animam nostram. Cum
amico, inquit, misce animam tuam, nõ cum inimico. Inimicum tibi est corpus tuũ, quod
repugnat menti tuę, cuius opera inimicitię, dissensiones, lites, perturbationesq; sunt. No
li cum eo miscere animam tuam, ne utrumq; confundas. Nam si miscetur, ergo melior fit
caro, quæ inferior est, quã anima quæ superior: quia anima uitam corpori tradit, caro au
tem mortẽ animæ transfundit. Confunditur ergo utriusq; operatio, confunditur prope
ipsa utriusq; substantia. Igitur suscipit in se anima insensibilitatem defuncti corporis, &
corpus omnibus animę uirtutibus fungitur. Ac ne forte quia infunditur anima corpori,
etiam confundi putetur, exemplum nobis sit huius luminis gratia. Siquidem & lumen
terreno loco infunditur, nec tamen confunditur. Non sit ergo confusa operatio, quorũ
dispar substãtia est: sed sit anima in corpore ut uiuificet corpus hoc, gubernet, illuminet.
Negare tamen non possumus quod compatiatur corpori suo, nam & cõtristatur. Siqui-
Matth. 26 dem Iesus ait: Tristis est anima mea usq; ad mortem: affectum hominis in se exprimens.
Psalm. 6 Et alibi: Anima mea turbata est. Siquidem & modulator modulis suis, aut tibiæ, aut ci-
tharæ, aut organi uoce, gestu, affectuq; compatitur. In tristibus sonis tristior, in lætis læ-
tior, in acutioribus excitatior, in ipsis mitioribus mitior atq; mansuetior, ut sonos can-
tuum ipse commendet & quodammodo moduletur affectus. Anima quoq; in hoc cor-
pore tanquam in fidibus musicis, quæ sobria est, cum summis, ut ita dicam, digitis uelut
neruorum sonos ita pulsat carnis passiones, ut consonum reddat morum atq; uirtutum
consentientemq; concentum, ut in omnibus cogitationibus suis, in omnibus operibus
id custo-

id custodiat, ut omnia cõsilia & facta sibi concinant. Anima est ergo quæ utitur, corpus quod usui est: ac per hoc aliud quod in imperio, aliud quod in ministerio: aliud quod sumus, aliud quod nostrum est. Si quis animæ pulchritudinẽ diligit, nos diligit: si quis corporis decorẽ diligit, non ipsum hominem, sed carnis diligit pulchritudinem, quę tamen cito marcescit & defluit. Vnde illi intende, de quo dicit Propheta: Qui nõ accepit in uanum animam suam. In uanum accipit animam suam, ut iam de huius uitæ dicamus molestiis, qui secularia struit, ædificat corporalia. Quotidie ad edendum & bibendum surgimus, & nullus expletur, ut non post momentum esuriat ac sitiat. Quotidie lucrũ quærimus, & nullus cupiditati modus ponitur. Nõ satiabitur, inquit, oculus uisu, nec auris auditu. Qui diligit argentũ, non satiatur argento. Nullus finis laboris, & nullus est fructus abundantiæ. Cupimus quotidie scire noua. & quid est ipsa scientia, nisi quotidiani doloris adiectio? Omnia quæ sunt iam fuerunt, & nihil sub sole est nouũ, sed omnia uanitas. Totam uitam odio habui, dixit Ecclesiastes. Qui uitam odio habuit, utiq; mortem prædicauit. Deniq; mortuos laudauit magis quàm uiuentes: & illum iudicauit beatum, qui in hanc uitam non uenit, nec inanem hunc suscepit laborem. Circuiuit, inquit, cor meũ ut scirem impij lætitiam, & ut considerarem & quærerem sapientiam & numerum, & ut scirem impij lætitiam & molestiam & iactationem, & inueni ego eam amariorẽ quàm mortem: non quia amara sit mors, sed quia impio amara: & tamen amarior uita q̃ mors. Grauius est enim ad peccatum uiuere, quàm in peccato mori: quia impius quàm diu uiuit, peccatũ auget: si moriatur, peccare desinit. Pleriq; criminũ suorũ absolutione lętant. Si emendaturi sunt, rectè: si perseueraturi in eis, stultè: quia lõge illis plus damnatio prosuisset, ne incrementa facerent peccatorum. De quo sublimis est sententia Apostoli dicentis, Quòd non solum ij qui flagitiosa agunt, sed etiam qui ea approbant, digni morte sunt: sed illos qui talia condemnant in alijs qualia ipsi agũt, inexcusabiles haberi, & sua damnatos sententia. Cũ enim alios condemnant, seipsos cõdemnant. Nec sibi eos blandiri oportere, quia pœnarũ ad tempus immunes uideñt, & exortes reatus, cum grauiores pœnas intra se luant, & sibi rei sint, qui alijs non uidentur, atq; in se intorqueant grauiorem conscientiæ sententiam, cum de aliorũ peccatis iudicant. Sed noli, inquit, ô homo diuinæ bonitatis & patientiæ thesauros contemnere. Bonitas enim dei ad pœnitentiam te prouocat, ad correctionem inuitat: duritia aũt tua qua in erroris pertinacia perseueras, futuri iudicij auget seueritatem, ut dignam retributionẽ tuorũ accipias delictorum. Non igiẽ mors malum. Nam neq; apud uiuentes mors est, neq; apud defunctos. Apud alios enim non est, quia adhuc uiuunt, alij transierunt. Itaq; neque apud eos mala est qui eam adhuc nesciunt, hoc ipso quia nesciunt: neq; apud eos qui iam & secundum corpus nihil sentiunt, & secundũ animam liberati sunt.

Psalm. 23

Eccles. 1

Ibid. 4

Ibid. 7

Rom. 2.

Ibid. 2

Mortem ipsam non esse terribilem, sed opinionem de morte. Cap. VIII

Quod si terribilis apud uiuentes æstimatur, nõ mors ipsa terribilis est, sed opinio de morte, quam unusquisq; pro suo interpretatẽ affectu, aut pro sua conscientia perhorrescit. Suæ igitur unusquisq; conscientiæ uulnus accuset, non mortis acerbitatem. Deniq; iustis mors quietis est portus, nocentibus naufragium putatur. Certè ijs quibus grauis est timor mortis, non est graue mori, sed graue est uiuere sub metu mortis. Non ergo mors grauis, sed metus mortis. Metus aũt opinionis est, opinio uero nostræ infirmitatis, contraria ueritati. Nam per ueritatem uirtus, per opinionem infirmitas. Opinio aũt non mortis utiq; sed uitæ est. Ergo illud graue uita magis inuenitur esse. Liquet igitur quia mortis metus non ad mortem referendus est, sed ad uitam. Non ẽm habemus quod in morte metuamus, si nihil quod timendum sit, uita nostra cõmisit. Etenim prudentibus delictorum supplicia terrori sunt, delicta autem non mortuorum actus sunt, sed uiuentium. Vita igitur ad nos refertur, cuius actus in nostra potestate est, mors autem nihil ad nos. Est enim separatio animæ & corporis. Anima absoluitur, corpus resoluitur. Quæ absoluiẽ, gaudet: quod resoluitur in terram suam, nihil sentit: quod nihil sentit, nihil agnoscit. Tamen si mors malum, quomodo iuuenes non timent fieri senes, nec finitimam mortis uerentur ætatem? Patientiusq; deficit qui præsumpta morte deficit, quàm qui inopinata. His quoque qui mortem malum putant, aptum responsum arbitror; quia per uitam ad mortem est transitus, per mortem autem ad uitam reditus.

Neq;

Neq; enim niſi qui mortui fuerint, poſſunt reſurgere. Inſipientes autem mortem quaſi
ſummum malorum reformidant, ſapientes quaſi requiem poſt labores & finem malo-
rum expetunt. Duabus autem ex cauſis mortem inſipientes uerentur. Vna, quòd eam
interitum appellant. interitus autem hominis eſſe non poteſt, cum anima ſuperſtes cor-
pori ſit, ſaluo eo quod ipſum corpus maneat reſurrectio. Altera autem cauſa, quod pœ-
nas reformident, poetarum uidelicet fabulis territi, latratus Cerberi, & Cocyti fluminis
triſtem uoraginem, & Charontem triſtiorem, furiarum agmina, aut prærupta tartara, in
quibus Hydra ſæuior ſedem habeat. Tityi quoq; uiſcera reparandis fœcunda ſupplicijs,
quæ uultur immanis ſine ullo fine depaſcitur. Ixionij quoque orbis perpetuam ſub pœ-
næ atrocitate uertiginem, et ſaxi deſuper imminentis ſuper capita accubantium inter e-
pulas impendentem ruinam. Hæc plena ſunt fabularum: nec tamen negauerim pœnas
eſſe poſt mortem. Sed quid ad mortem id quod poſt mortẽ eſt? Si autem quæ poſt mor-
tem ſunt, referantur ad mortem: eadem etiam quæ poſt uitam ſunt, referantur ad uitam.
Nulla ergo erũt ſupplicia quæ referantur ad mortem. Mors enim, ut ſuprà diximus, ab-
Philip. 1 ſolutio eſt & ſeparatio animæ & corporis. Non eſt autem mala ſolutio, quia diſſolui &
Pſal. 33 eſſe cum Chriſto multo melius. Non igitur mala mors. Denique mors peccatorũ peſſi-
ma. Non utique mors peſſima generaliter, ſed peſſima ſpecialiter peccatorum. Deniq;
precioſa iuſtorum. Vnde liquet acerbitatem non mortis eſſe, ſed culpæ. Pulchrè autem
Græci à fine mortem appellauerunt. τελευτὴν enim mortẽ appellant, eò quòd finis iſtius
Ioan. 11 uitæ ſit. Sed etiam ſomnum ſcriptura nuncupat mortem, ſicut eſt illud: Lazarus amicus
noſter dormit, ſed uado ut ſuſcitem eum. Somnus autẽ bonus, quoniam quies eſt, ſicut
Pſalm. 3 ſcriptum eſt: Ego dormiui, & requieui, & ſurrexi, quoniam dominus ſuſcepit me. Dul-
cis igitur quies mortis. Denique dominus ſuſcitat quieſcentes, quia dominus eſt reſur-
Eccl. 11 rectio. Illud quoque egregium, quod ait ſcriptura: Ante mortem non laudaueris quen-
quam. Vnuſquiſque enim in nouiſſimis ſuis cognoſcitur, & in filijs ſuis æſtimatur, ſi be-
ne filios ſuos inſtituit, & diſciplinis competentibus erudiuit. Siquidem ad negligẽtiam
patris, refertur diſſolutio filiorum. Tum quia unuſquiſque quàm diu uiuit, obnoxius eſt
Geneſ. 25 lapſui, nec ſenectus immunis à crimine: ideo legis quia Abraham mortuus eſt in ſene-
ctute bona, eò quòd in bonitate propoſiti ſui permanſit. Mors igitur uitæ eſt teſtimo-
nium. Nam ſi laudari ante gubernator non poteſt, quàm in portum nauem deduxerit:
quomodo laudabis hominẽ prius quàm in ſtationem mortis ſucceſſerit? Et ipſe ſui eſt
gubernator, & ipſe uitæ huius iactat̃ profundo. Quamdiu in ſalo iſto, tamdiu inter nau-
fragia. Dux ipſe niſi confecto prælio non ſumit lauream, nec miles arma deponit, nec
ſtipendij mercedem adipiſcitur, niſi hoſte ſuperato. Mors igitur ſtipendiorum plenitu-
do, ſumma mercedis, gratia miſſionis eſt. Quantum autem morti dedit ſanctus Iob, qui
Iob 29 dixit: Benedictio morituri in me ueniat. Nam etſi Iſaac benedixerit filios ſuos moriens,
& Iacob benedixerit patriarchas, tamen benedictionis illius gratia poterat ſolis bene-
dicentium meritis deputari, uel pietati paternæ. Hic uerò nulla prærogatiua meritorũ
eſt, nulla pietatis, ſed ſolius mortis priuilegium: cum benedictio huiuſce morituri tan-
tum uirtutis habeat, ut eam ſibi ſanctus propheta optauerit. Ac per hoc cogitemus ſem
per hunc uerſiculum, & corde teneamus. Si quem uiderimus pauperem moriturũ, ſum-
ptu iuuemus, & dicat unuſquiſque noſtrum: Benedictio morituri in me ueniat. Si quem
uiderimus debilem, non deſeramus. ſi quem in extremis poſitum, non relinquamus. oc
currat & nobis dicere: Benedictio morituri in me ueniat. Laudet & te unuſquiſq; mori
turus, unuſquiſque depoſitus æuo, unuſquiſque confectus uulnere graui, unuſquiſque
morbo abſumptus, et iam morti proximus. Hic uerſiculus quantos benedici fecit? quo-
tiens mihi pudorem incuſſit ſi moriturum præterij, ſi non uiſitaui grauiter ægrum, ſi fa
ſtidiui inopem, ſi captiuum non redemi, ſi ſenem ſpreui? Sit ergo in corde id ſemper: ut
Prou. 24 ſtimulet duriores, ut admoneat promptiores. Reſonent te poſtrema uerba morituri, &
Iob 29 benedictionẽ tui egrediens corpore anima ſecum uehat. Eripe etiã eum qui ad
mortem ducitur, qui periturus erat niſi tu ſubueniſſes, ut dicas:
Benedictio morituri ueniat in me.

Animam non interire cum corpore. Cap. IX

Vis igitur dubitet de bono mortis, cum id quod inquietum, id quod erubescendum, id quod inimicum nobis est, id quod uiolentum, id quod procellosum, & ad omnia uitia illecebrosum est, conquiescat & iaceat, & quasi ferrea cauea claudatur sepulchri, relinquatur rabies eius exanimis, & emortua compago uiscerum in terram resoluatur: id aūt quod familiare uirtutibus, amicū disciplinis, studiosum gloriæ, sequax boni, deo subditum est, ad illud sublime euolet, & cum illo puro & perpetuo bono atq; immortali maneat, ipsi adhæreat, & cum ipso sit de quo cognationem dicit, ut quidam ait: Cuius & genus sumus. Non enim mori animam cum corpore manifestum est, quia non est de corpore. Non esse autem eam de corpore, scriptura multis modis edocet. Nam & Adam à domino deo nostro accepit spiritū uitæ, & factus est homo in animam uiuentem. Et Dauid ait: Conuertere anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit tibi. Et in quo benefecerit, audi. Quia liberauit, inquit, pedes meos à lapsu. Vides gratulari eum mortis huius remedio, quia finis factus est erroris, quia culpa non natura defecit. Denique quasi exutus & liber, dicit: Placebo domino in regione uiuorum. Illa est enim uiuorum regio. Denique illam animarum requiem, dicit terram esse uiuentium, quò peccata non penetrant, ubi uirtutum uiuit gloria. Ista autem regio plena est mortuorum, quia plena delictorum: meritoq; dictum est, Relinque mortuos sepelire mortuos suos. Sed & suprà similiter ait: Anima eius in bonis demorabitur, et semen eius hæreditabit terram. hoc est: Anima timentis deum habitabit in bonis, ut semper in eis sit, & secundū ea. Quod potest etiam de eo accipi qui sit in corpore, ut & ipse si timeat deum, in bonis habitet, & in cœlestibus sit, & possideat corpus suum, & dominetur ei quasi in seruitutē redacto, & possideat hæreditatē gloriæ & cœlestiū promissorum. Vnde & nos si uolumus pôst mortē corporis huius in bonis esse, caueamus ne agglutinetur anima nostra huic corpori, ne cōmisceatur, ne inhæreat, ne trahatur à corpore, & tanq; ebria perturbationibus eius uacillet & fluitet, ne se ei credat atq; eius delectationibus, ut cōmittat se eius sensibus. Nam & oculus eius error & fraus est, quia fallitur uisus: & auris eius deceptio est, quia & auditus illuditur: & sapor eius deceptio est. Denique nō ociose dictū est: Oculi tui recta uideant, & lingua tua nō loquatur peruersa. Quod nō esset dictū, nisi frequenter errarēt. Vidisti meretricem, captus es uultu eius, & forma decoram putasti: errauerunt oculi tui, peruersa uiderunt, alia nunciauerunt. Nam si uere uidissent, uidissent deformem meretricis affectū, inhorrentem procaciam, indecentē impudicitiam, marcentes libidines, tetram colluuionem, animæ uulnera, conscientiæ cicatrices. Qui uiderit, inquit, mulierem ad concupiscendum eam. Vides quòd iste falsum quæsiuit, qui non ueritatem sed adulterium requisiuit. Videre enim quæsiuit ut concupisceret, nō ut uerum cognosceret. Errat igitur oculus, ubi errat affectus. Affectus ergo deceptio est: deceptio uisus. Et ideo, tibi dicitur: Ne capiaris oculis tuis, id est, non capiatur anima tua. Mulier enim uirorū preciosas animas capit. Deceptio est auditus: Deniq; blandimento multo sermonis mulier fornicaria sæpe iuuenis cor seduxit, decepit, illusit. Ergo nō laqueis nos credamus & retib. ijs quæ decipiūt & illudunt, quia corda tentant, impediunt cogitatiōes, quę impediunt uisu, impediunt auditu, odore, tactu, sapore. Nō sequamur illecebrosa & seductoria, sed sequamur illud quod bonū est: illi adhæreamus, illud imitemur. illius præsentia, illius cōmunicatio nos meliores faciat, mores nostros coloret, illius quędā nos societas informet. Qui enim bono adhæret, assumit inde quod bonum est, quia scriptū est: Cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruersus eris, & cum innocente innocens eris. Assiduitate enim atq; imitatione quædam similitudinis imago formatur. Ideoq; addidit: Quoniam tu illuminas lucernam meam domine. Etenim qui appropinquat lumini, citius illuminatur, & plus in eo splendor æterni luminis refulget è proximo. Ergo anima illa quæ adhæret inuisibili bono deo atq; immortali, & ipsa corporea hæc fugit, & terrena & mortalia derelinquit, fitq; illius similis quod desiderat, in quo uiuit & pascitur: & quia immortali intendit, non est ipsa mortalis. Quæ enim peccat moritur, non utiq; aliqua sui dissolutione, sed merito moritur deo, quia uiuit peccato. Ergo quæ non peccat, non moritur, quia manet in substantia sui, manet in uirtute & gloria. Nam quomodo substantia eius interire potest, quum utique anima sit quæ

Marginal notes: Act. 17; Psal. 114; Matth. 8; Psal. 24; Prou. 4; Matth. 5; Prouer. 6; Psalm. 17

sit quæ uitam infudit? Et cui anima infunditur, uita infunditur: à quo anima discedit, uita discedit. Anima ergo uita est. Quomodo enim potest mortē recipere, cum sit contraria? Sicut enim nix calorē non recipit, nam statim soluitur, & lux non recipit tenebras, nam statim discutit: infuso enim lumine, tenebrarū horror aufertur, sicut admoto igne niuiū rigor desinit: ita & anima quę uitam creat, mortem non recipit, nec moritur.

Animam non mori cum corpore, scripturæ testimonijs comprobatur. Cap. X

Ioan. 10 Habemus ergo rationē: sed hæc humana, illud diuinū, quod ait dominus: Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterū sumendi eam. Vides igitur quia non moritur cum corpore, quæ & ponitur & resumitur, & in manus dei patris cōmendatur? Sed ne forte dicas speciale esse quod Christi est, & quamuis ille quæ sunt hominis susceperit, tamen quia alterius est causa & istud astruere, ne tempus crastinetur, audi dicentem: Quid scis an nocte hac à te tua anima reposcatur? Nunquid dixit, moriatur in te anima tua? Non. Sed reposcatur à te. Quæ data est, reposcitur, uel repetunt à te. Repetitur enim anima, non interimitur. Quod repetitur, manet: quod interimitur, nō manet. Quomodo enim interimitur, de qua dixit sapientia dei, nō timendū quanquam qui potest corpus occidere, animam aūt non potest? De qua dicit Propheta: Anima mea in manib. tuis semper. Semper, inquit, non in tempore. Et tu cōmenda animam tuam in manus domini, non solum cum recedit è corpore, sed etiam cum est in corpore, est in manibus domini, quia non uides eam unde ueniat, aut quò uadat. Est & in te, & est cum deo. Denique cor regis in manu domini, & ab eo regitur & gubernatur. Cor repletur mente, & mens animæ principale est, & uirtus animæ est. Nō eam uirtutē dico quæ in lacertis, sed quæ in consilijs, tēperantia, pietate, atque iustitia est. Si cor hominis in manu domini, multo magis anima. Si anima in manu dei est, nō utique anima nostra sepulchro simul cum corpore includitur: nec busto tenetur, sed quiete pia fungitur. Et ideo homines frustra preciosa struunt sepulchra, quasi ea animæ, & nō solius corporis receptacula sint. Animarū aūt superiora esse habitacula, scripturę testimonijs ualde probatur. Siquidem & in Esdrę libris legimus: Quia cum uenerit iudicij dies, reddet terra defunctorum corpora, & puluis reddet eas quæ in tumulis requiescunt reliquias mortuorū. Et habitacula, inquit, reddent animas quæ his cōmendatæ sunt, & reuelabitur altissimus super sedē iudicij. Hæ sunt habitationes de quibus dicit dominus, multas mansiones esse apud patrē suum, quas suis pergens ad patrem discipulis præpararet. Sed Esdræ usus sum scriptis, ut cognoscant Gentiles ea quæ in Philosophię libris mirantur, translata de nostris. Atque utinam non superflua his & inutilia miscuissent, ut dicerēt animas hominū pariter ac bestiarum esse cōmunes, earumque summum præmium, si magnorum philosophorū animæ in apes aut luscinias demigrarent: ut qui ante hominū genus sermone pauissent, postea mellis dulcedine, aut cantus suauitate mulcerēt. Satis fuerat dixisse illis quod liberatæ animæ de corporibus ἀΐδην peterent, id est locum qui non uidetur, quem locū Latine infernū dicimus. Denique & scriptura habitacula illa animarū promptuaria nuncupauit: quę occurrens querelę humanæ, eò quòd iusti qui pręcesserunt uideantur usque ad iudicij diem, per plurimum scilicet temporis debita sibi remuneratione fraudari, mirabiliter ait coronæ esse similem illum iudicij diem, in quo sicut non nouissimorū tarditas, sic nec priorū uelocitas. Coronæ enim dies expectatur ab omnibus, ut intra eum diem & uicti erubescant, & uictores palmam adipiscantur uictoriæ. Illud quoque nō reliquit occultū, quòd superiores uideantur qui antè generati sunt, infirmiores qui postea. Comparauit enim utero mulieris partus huius seculi: quoniam fortiores sunt qui in uirtute iuuentutis nati sunt, infirmiores qui tēpore senectutis. Deficit enim multitudine generationis hoc seculum tanquam uulua generantis, & tanquam senescens creatura robur iuuētutis suæ, uelut marcenti iam uirium suarum uigore deponit. Ergo dum expectatur plenitudo temporis, expectant animæ remunerationem debitam. Alias manet pœna, alias gloria: & tamen nec illæ interim sine iniuria, nec istę sine fructu sunt. Nam & illę uidentes seruantibus legem dei repositam esse mercedem glorię, conseruari earum ab angelis habitacula, sibi autem dissimulationis & contumaciæ supplicia futura, & pudorē & confusionē, ut intuentes gloriam altissimi, erubescant in eius conspectum uenire, cuius mandatū temerauerūt. Sicut enim præuaricatio Adæ, ita & cōfusio: quoniam

Marginal references: Luc. 12; Matt. 10; Psalm. 118; Prouer. 20; 4. Esdre 7; Ioan. 14; 4. Esdr. 5

quoniam ſicut ille per incuriam mandatorum cœleſtium lapſus eſt, & pudore ſe prolapſionis abſcōdit, fulgorem diuinæ præſentiæ uerecundia peccatricis conſcientiæ ſubire non auſus: ita & animæ peccatorum uibrantis luminis eius ſplendorem non ſuſtinebūt, quo teſte ſe reminiſcentur erraſſe.

Quæ ſit animarum poſt hanc uitam futura lætitia. Caput 11

Iuſtarum autem animarum per ordines quoſdam digeſta lætitia. Primum
1 quod uicerit carnem, nec illecebris eius inflexæ ſint. Deinde, quod precio ſedulitatis & innocentiæ ſuæ ſecuritate potiantur, nec quibuſdā ſicut impiorum animæ erroribus & perturbationibus implicentur, atq; ultiorum ſuorū memoria torqueantur, & exagitentur quibuſdam curarū æſtibus. Tertio, quod ſeruatæ à ſe legis diuino teſtimonio fulciantur, ut factorum ſuorum incertū ſupremo iudicio non uereantur euentum. Quarto, quia incipiunt intelligere requiem ſuam, & futuram ſui gloriam præuidere, eaq; ſe conſolatione mulcentes, in habitaculis ſuis, cū magna tranquillitate requieſcent, ſtipatæ præſidijs angelorum. Quintus autem ordo, exultationis uberrimæ habet ſuauitatem, quod ex hoc corruptibilis corporis carcere in lucem libertatemq; peruenerint, & repromiſſam ſibi poſſideant hæreditatem. Eſt enim ordo quietis, quia eſt & reſurrectionis. Sicut enim in Adā omnes moriuntur, ita & in Chriſto, inquit, omnes uiuificabuntur. Vnuſquiſq; autem in ordine ſuo, primitiæ Chriſtus: deinde qui ſunt Chriſti, qui in aduentū eius crediderunt, deinde finis. Erit igitur ordo diuerſus claritatis & gloriæ, ſicut erit ordo meritorum. Proceſſus quoq; ordinum, proceſſum exprimit claritatis. Deniq; ſexto ordine demonſtrabitur ijs quod uultus earum ſicut ſol incipiat refulgere, & ſtellarum luminibus cōparari: qui tamen fulgor earum corruptelā iam ſentire non poſſit. Septimus uero ordo his erit, ut exultent cum fiducia, & ſine ulla cunctatione confidant, & ſine trepidatione lætentur, feſtinantes uultum eius uidere, cui ſedulæ ſeruitutis obſequia detulerunt: de quo innoxiæ conſcientiæ recordatione præſumant glorioſam mercedem laboris exigui, quam incipientes recipere, cognoſcent indignas eſſe huius temporis paſſiones, quibus remunerationis æternæ gloria tanta refertur. Hic ordo, inquit, animarum, quæ ſunt iuſtorum, quos etiam immortales non dubitauit dicere in quinto ordine, eo quod ſpatium, inquit, incipiūt recipere fruentes & immortales. Hæc eſt, inquit, requies earū per ſeptem ordines, & futuræ gloriæ prima perfunctio, priuſquam in ſuis habitationibus quietæ congregationis munere perfruantur. Vnde ait propheta ad angelum: Ergo dabitur tempus animabus poſtquā ſeparatæ fuerint de corpore, ut uideāt de quo modo dixiſti? Et dixit angelus: Septem dies erit libertas earum, ut uideant in ſeptem diebus qui prędicti ſunt ſermones, & poſtea congregabuntur in habitaculis ſuis. Hæc ideo plenius de iuſtorum ordine expreſſa ſunt, quàm de paſſionibus impiorum: quia melius eſt cognoſcere quomodo innocentes ſaluentur, quàm quomodo crucientur flagitioſi. Ergo quia iuſti hāc remunerationem habent, ut uideāt faciem Dei, & lumen illud quod illuminat omnem hominem, abhinc induamus huiuſmodi ſtudium, ut appropinquet anima noſtra Deo, appropinquet oratio, adhæreat illi noſtrum deſiderium, non ſeparemur ab eo. Et hic quidem poſiti, meditando, legendo, quærendo copulemur Deo, cognoſcamus eum ut poſſumus. Ex parte enim hic cognoſcimus, quia hic imperfecta, illic perfecta omnia: hic paruuli, illic robuſti. Videmus, inquit, nunc per ſpeculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Tunc reuelata facie gloriam Dei ſpeculari licebit, quam nunc animæ corporis huius concretis uiſceribus inuolutæ, & quibuſdam carnis huius maculis & colluuionibus obumbratæ ſyncerè uidere non poſſunt. Quis enim, inquit, uidebit uultum meum & uiuet? Et rectè. Nam ſi ſolis radios oculi noſtri ferre non poſſunt, & ſi quis diutius è regione in ſolem intenderit, cæcari ſolere perhibetur. ſi creatura creaturam ſine fraude atq; offenſione ſui non poteſt intueri: quomodo poteſt ſine periculo ſui uibrantem cernere uultum creatoris æterni, corporis huius opertus exuuijs? Quis enim iuſtificatur in conſpectu Dei, cum unius quoq; diei infans mundus à peccato eſſe nō poſſit, & nemo poſſit de ſui cordis integritate & caſtimonia gloriari? Non timeamus igitur recipi ab hominibus, nō uereamur illum debitum omnibus finem, in quo Eſdras remunerationem ſuæ deuotionis inuenit, dicente ei domino: Tu enim recipieris ab hominibus, & conuerſaberis reſiduum cū filio

1.Corint.15

4.Eſdræ

1.Corint.13

Exod.33

Iob 15

lio meo, & cum similibus tuis. Quod si illi gloriosum & iucundum erat cum similibus conuersari, quanto nobis gloriosius erit & iucundius ad meliores pergere, & conuersari cum ijs quorũ facta miramur? Quis itaq; prior, Esdras, an Plato? Nam Paulus Esdræ, non Platonis secutus est dicta. Esdras reuelauit secundum collatam in se reuelationem, iustos cum Christo futuros, futuros & cum sanctis. Hinc & Socrates ille festinare se dicit ad illos suos deos, ad illos optimos uiros. Nostra sunt utiq; quę in philosophorum literis præstant. & ille posuit ea quorum proprium testimonium non habebat: nos diuini
Matth. 17 præcepti habemus authoritatem. Moyses & Helias cũ Christo apparuerunt, Abraham
Genes. 18 duos alios cum Deo suscepit hospitio, Iacob Dei castra cõspexit, Daniel iustos sicut so-
& 32 lem & stellas fulgere in cœlo, reuelante sibi spiritu sancto, declarauit.
Danie. 12

De felicitate regni æterni, & quibus modis eò contendere debeamus. Caput XII

His igitur freti, intrepide pergamus ad redemptorem nostrũ Iesum, intrepide ad patriarcharum conciliũ, intrepide ad patrem nostrũ Abraham, cum dies aduenerit, proficiscamur: intrepide pergamus ad illũ sanctorũ cœtũ, iustorumq; conuentum. Ibimus enim ad patres nostros, ibimus ad illos nostrę fidei preceptores, ut etiam si opera desint, fides opituletur, defendat hæreditas. Ibimus & ubi si-
Luc. 16 num suum Abraham sanctus expãdit, ut suscipiat pauperes, sicut suscepit & Lazarum: in quo sinu requiescunt, qui in hoc seculo grauia atq; aspera pertulerunt. Sed nũc pater etiam atq; etiam extende ad suscipiendum hinc pauperem manus tuas, aperi gremium tuum, expande sinus tuos ut plures suscipias, quia plurimi in Deum crediderunt. Sed ta-
Matth. 24 men quamuis fides creuerit: abũdat iniquitas, refrigescit charitas. Ibimus ad eos qui re-
8 & 22 cumbunt in regno Dei cum Abraham, Isaac & Iacob: qui rogati ad cœnam non excusa-
Luc. 10 uerunt. Ibimus eò ubi paradisus est iucũditatis, ubi Adam qui incidit in latrones, nescit iam uulnera sua flere, ubi & latro ipse regni cœlestis consortio gratulatur, ubi nullæ nubes, nulla tonitrua, nullæ coruscationes, nulla uentorum procella, neq; tenebræ, neque uesper, neq; ęstas, neq; hyems uices uariabunt temporum. Non frigus, non grando, non pluuiæ, non solis istius erit usus, aut lunæ, neq; stellarum globi, sed sola Dei fulgebit cla-
Ioann. 1 ritas. Dominus enim erit lux omniũ, & illud lumen uerum quod illuminat omnem hominem, fulgebit omnibus. Ibimus eò ubi seruulis suis dominus Iesus mãsiones parauit: ut ubi ille est, & nos simus. Sic enim uoluit. Quæ sint illæ mansiones, audi dicentem: In
Ioann. 14 domo patris mei mansiones multæ sunt. Quæ sit uoluntas, iterum, inquit: Venio & accerso uos ad meipsum, ut ubi ego sum & uos sitis. Sed dices quia solis discipulis loquebatur, quod ipsis solis spoponderit. multas mansiones igitur undecim tantum discipulis præparabat? Et ubi est illud, quod ex omnibus mũdi partibus uenient & recumbent in Dei regno? Vnde uolũtatis diuinæ, dubitamus effectus? Sed Christi uelle, fecisse est. Deniq; demonstrauit & uiam, demonstrauit & locum, dicens: Et quo uado, uos scitis, & uiam scitis. Locus apud patrem est, uia Christus est, sicut ipse ait: Ego sum uia, & ueritas, & uita. Nemo uenit ad patrem nisi per me. Ingrediamur hanc uiam, teneamus ueritatem, uitam sequamur. Via est quæ perducit, ueritas quæ confirmat, uita quæ per se red-
Ioann. 17 ditur. Et ut sciamus ueram uoluntatem, addidit in posterioribus: Pater, quos dedisti mihi, uolo ut ubi ego sum, & illi sint mecum, ut uideant claritatem meã. Repetitio ista con
Esaie 43 firmatio est, sicut illud Abraham, Abraham. Et alibi: Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas. Pulchre autem quod supra promisit, hic poposcit. Et quia ante promisit, & sic poposcit, non ante poposcit, & sic promisit: promisit quasi arbiter muneris, conscius potestatis, poposcit à patre quasi pietatis interpres. Et ante promisit, ut potestatem cognoscas: poposcit postea, ut pietatem intelligas. Non poposcit ante & sic promisit, ne uideretur promisisse potius quod impetrauerat, quàm quod promiserat præstitisse. Nec superfluum putes quod poposcit, cum tibi exprimat paternæ uoluntatis consortium, in quo unitatis indicium, nõ incrementum est potestatis. Sequimur te domine Iesu, sed ut
Ioann. 14 sequamur accersi, quia sine te nullus ascendit. Tu enim uia es, ueritas, uita, possibilitas, fides, præmium. Suscipe nos quasi uia, confirma quasi ueritas, uiuifica quasi uita. Pande illud tuum bonum, quod uidere desiderabat Dauid, inhabitãs in domo domini, ideoq;
Psalm. 4 dicebat: Quis ostendit nobis bona? Et alibi: Credo uidere bona domini: in terra uiuen-
Psalm. 26 tium. Ibi enim sunt bona, ubi uita perpetua est, uita sine crimine. Alibi quoq; ait: Reple-

bimur

bimur in bonis domus tuæ. Quod ideo frequentauit, ut scires hinc bonum illud philosophos transtulisse, quod summum asserunt. Pande ergo illud uere bonum tuum illud diuinum, in quo & uiuimus, & sumus, & mouemur. Mouemur quasi in uia, sumus quasi in ueritate, uiuimus quasi in uita æterna. Demonstra nobis illud bonum quod est simile sui, semper indissolubile atq; immutabile, in quo simus æterni, in agnitione omnis boni, sicut uas electionis tuæ Paulus testificatus est dicens: Forsitan enim ideo discessit ad horam, ut æternum illum reciperes. Aeternum ergo ministrum Dei dixit, scribens ad Philemonem, cuius fidem in agnitionem omnis boni quod in sanctis est, in Christũ Iesum euidentiorem fieri postulabat. In quo bono est requies pura, lux immortalis, gratia perpetua, hæreditas animarum pia, & secura tranquillitas, nõ morti subiecta, sed erepta de morte, ubi nullæ lachrymę, nullus est fletus. Vnde enim illic fletus, ubi nullus est lapsus? ubi sunt sancti tui erroribus & solicitudinibus, insipientia atq; ignorãtia, timore ac metu, cupiditatibus atq; corporeis colluuionibus & passionibus absoluti, ubi regio uiuentium? Et ut assertioni huic adiũgamus authoritatem, de quo bono propheta dicit: Conuertere anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit tibi: quoniam eripuit animam meam de morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu: Placebo domino in regione uiuorum. Placebo dixit, non placeo, hoc est, de tempore sibi blanditur futuro. Contraria sunt autem præsentibus futura, & temporalibus æterna. Et ideo quoniam ibi uiuorum regio, hic utiq; mortuorum. An nõ mortuorum hęc regio, ubi umbra mortis, ubi porta mortis, ubi corpus est mortis? Deniq; donatur Petro, ne forte portæ inferi præualeant ei. Portæ inferi istæ sunt terrenæ. Vnde & ille ait: Qui exaltas me de portis mortis. Sicut enim sunt portæ iustitiæ, in quibus sancti domino confitentur, ita sunt criminum portæ, in quibus impij dominum negant. Audi quoniam regio ista sit mortuorum. Si quis igitur mortuum tetigerit, immundus erit. Immũdus autem in cõspectu domini omnis iniquus. Si quis igitur tetigerit iniquitatem, immundus: & si quis in delicijs mortuus, quoniam quæ in delicijs est, uiuens mortua est. Et qui infideles sunt, descendunt in infernum uiuentes: etsi nobiscũ uidentur uiuere, sed in inferno sunt. Si quis usuram accipit, rapinam facit, uita non uiuit, ut habes in Ezechiel. Si quis autem iustus iustificationes domini custodit ut faciat eas, uita, inquit, uiuet, & uiuet in eis. Ipse est ergo in regione uiuorum, in illa regione ubi uita non est abscondita, sed libera: ubi non umbra, sed gloria. Hic enim nec ipse Paulus uiuebat in gloria. Deniq; in corpore mortis ingemiscebat. Audi dicentem: Nunc enim uita nostra abscõdita est cum Christo in Deo: cum autem Christus apparuerit uita nostra, tũc & nos cum illo apparebimus in gloria. Festinemus ergo ad uitam. Si quis uitam tangit, uiuet. Deniq; tetigit illa mulier quæ tetigit fimbriam eius, & à morte dimissa est, cui dicitur: Fides tua te saluã fecit, uade in pace. Si enim qui mortuum tangit, immundus est: sine dubio qui uiuentem tangit, saluus est. Quæramus ergo uiuentem. Sed iterum uideamus ne eum quæramus inter mortuos, & dicatur nobis sicut & mulieribus illis: Quid quæritis uiuentem cum mortuis? Nõ est hic, sed surrexit. Ipse quoq; dominus ubi se quæri uellet ostendit, dicẽs: Vade ad fratres meos, & dic eis: Ascendo ad patrem meũ, & ad patrem uestrum, Deũ meum, & Deum uestrum. Ibi ergo quæramus eum, ubi quæsiuit Ioannes, & inuenit. Ille eum in principio quæsiuit, & inuenit uiuentem apud uiuentem, filium apud patrem. Nos eum in temporum fine quæramus, & complectamur pedes eius, & adoremus eum, ut dicat & nobis: Nolite timere, id est, nolite timere à peccatis seculi, nolite timere ab iniquitatibus mundi, nolite timere à fluctibus corporaliũ passionum, ego sum peccatorum remissio: nolite timere à tenebris, ego sum lux: nolite timere à morte, ego sum uita. Quicunq; ad me uenit, mortem non uidebit in æternum: quoniam ipse est plenitudo diuinitatis, & ipsi est gloria, decus, perpetuitas à seculis, & nunc & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

Act. 17 · *Ad Philem.* · *Psalm. 114* · *Matth. 16* · *Psalm. 9* · *Num. 19* · *1. Tim. 5* · *Psalm. 54* · *Ezech. 33* · *Coloss. 3* · *Luc. 8* · *Luce 24* · *Ioann. 20* · *Marc. 6*

FINIS.

CAPITA LIBRI DE SANCTO IOSEPH.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI, DE SANCTO IOSEPH, LIBER VNVS.

Cur post tractatum de Abraham, Isaac, & Iacob, historiam de sancto Ioseph author prosequi curauerit. Et qua ratione idem sanctus nobis tāquam speculum castitatis propositus esse debeat: unde etiam à parentibus plus quàm cæteri filij fuerit dilectus. Quodq́ ea res inuidiæ causa fuerit. Cur etiam inuidiam sanctorum discere debeamus. Caput I

SANCTORVM uita, cæteris norma uiuendi est. Ideoq́ digestam plenius accepimus seriem scripturarum, ut dum Abraham, Isaac, & Iacob, cæterosq́ iustos legendo cognoscimus, uelut quendam nobis innocentiæ tramitem uirtute eorum reseratum imitantibus uestigijs persequamur. De quibus mihi cum frequens tractatus fuerit, hodie sancti Ioseph historia occurrit. In quo cū plurima fuerint genera uirtutū, præcipue tamē insigne effulsit castimoniæ. Iustum est igitur ut cum in Abraham didiceritis impigram fidei deuotionem: in Isaac synceræ mentis puritatem, in Iacob singularem animi laborumq́ patientiam: ex illa generalitate uirtutū in ipsas species disciplinarū intendatis animum. Nam licet illa sint diffusiora, tamen ista expressiora sunt: & quæ eo facilius mētem penetrent, quo magis circūscripta ac determinata sunt. Sit igitur nobis propositus sanctus Ioseph tanquam speculū castitatis. In eius enim moribus, in eius actibus lucet pudicitia, & quidam splendet castimoniæ comes, nitor gratiæ. Vnde etiam à parentibus plus quàm cæteri filij diligebatur. Sed ea res inuidiæ fuit: quod silentio prætereundum non fuit. Hinc enim argumentum totius historię processit: simul ut cognoscamus perfectum uirū non moueri ulciscendi doloris inuidia, nec malorum rependere uicem. Vnde & Dauid ait: Si reddidi retribuentibus mihi mala. Quid autem esset quod præferri Ioseph mereretur *Psalm. 7*
cæteris, si aut lædentes læsisset, aut diligentes dilexisset? Hoc enim pleriq́ faciunt. Sed illud mirabile, si diligas inimicum tuum: quod Saluator docet. hic ergo mirandus, qui hoc fecit ante Euangelium, ut læsus parceret, appetitus ignosceret, uenditus non referret iniuriam, sed gratiam pro contumelia solueret: quod post Euangelium omnes didicimus, & seruare non possumus. Discamus ergo & sanctorum inuidiā, ut imitemur patientiam, & cognoscamus illos non naturæ præstantioris fuisse, sed obseruationis: nec uitia nescisse, sed emendasse. Quod si inuidia etiam sanctos adussit, quanto magis cauendum est ne inflammet peccatores?

Qualis esse debeat affectus parentum, filiorumq́ gratia. Et qua ratione Iacob reprehendendus non fuerit, quia cæteris hunc puerum præferebat: in quo & gratia diuina per uisum somniorum refulsit. Quid pręterea somnia ista, patrisq́ obiurgatio, in quo pietas paterna non errabat, significent. Caput II

Nstruimur igitur qualis esse debeat affectus parentum, filiorumq́ gratia.
1 Amare liberos dulce, & impensius amare prædulce. sed frequenter amor ipse patrius, nisi moderationem teneat, nocet liberis: si aut nimia indulgentia dilectum resoluat, aut prælatio unius cæteros ab affectu germanitatis auertat. Plus acquiritur filio, cui fratrum amor acquiritur. Hæc præclarior munificentia patrum, hæc ditior hæreditas filiorum. Iungat liberos æqualis gratia, quos iunxit ęqualis natura. Lucrum pietas nescit pecunię, in quo pietatis dispendium est. Quid miraris si propter fundum aut domum oriuntur inter fratres iurgia, quando propter tunicā inter Iacob sancti filios exarsit inuidia? Quid ergo? Reprehendendus Iacob quia præferebat unum cæteris? Sed nec libertatem possumus auferre parentibus, ne eos plus diligant, quos plus credunt mereri; nec filijs resecare debemus studium plus placendi. Deniq́ & Iacob illum *Genes. 37*
plus amabat, in quo maiora uirtutum insignia præuidebat: ut non tam filium pater pre-

tulisse uideatur, quàm propheta mysterium: meritoq; uariam tunicam fecit ei, quo significaret eum diuersarũ uirtutum amictu fratribus præferendum. Deniq; in puero adhuc
Genes. 37 refulsit diuina gratia. Siquidem somniauit, quod cum alligasset, ut sibi uidebatur per ipsum, manipulos cum fratribus suis, surrexerit manipulus eius, & steterit erectus: cõuersi autem fratrũ manipuli, adorauerint manipulũ suum. In quo utiq; domini Iesu futura resurrectio reuelata est, quem & Hierosolymis cum uidissent undecim adorauere discipuli, & omnes sancti cum resurrexerint adorabũt, fructus bonorum operum proferentes,
Psalm. 125 sicut scriptum est: Venientes autem uenient cũ exultatione, portantes manipulos suos. Vnde fratres, licet somnio fidem per inuidiam derogarent, interpretationem tamẽ eius proprijs sermonibus exprimentes responderunt ei. Nunquid regnando regnaturus es nobis, aut dominando dominaturus es nobis? Regem enim uenturũ uisio illa signabat,
Genes. 37 quem omnis caro generis humani inflexo adoraret genu. Vidit autem aliud somniũ, & narrauit illud patri suo, & fratribus suis, eo quòd Sol & Luna & undecim stellæ adorarent eum. Vnde obiurgauit illũ pater eius, dicens: Quid ergo erit hoc uisum quod somniasti? Nunquid uenientes ego & mater tua & fratres tui adorabimus te super terram? Quis est ille quem parentes & fratres adorauerunt super terrã, nisi Christus Iesus, quando eum Maria & Ioseph cum discipulis adorauerunt, Deum uerum esse in illo corpore
Psalm. 184 confitentes, de quo solo dictũ est: Laudate eũ Sol & Luna, laudate eum omnes stellæ & lumen? Obiurgatio autẽ patris quid significat, nisi duritiã populi Israel? Ex quibus Christus secundum carnem, quem hodieq; Deum esse non credunt, nec uolũt adorare quasi dominum, quia ex se natum esse cognoscunt. Audiunt itaq; responsa eius, sed non intelligunt: legunt ipsi quod eum Sol & Luna laudent, sed nolunt credere de Christo Iesu dictum esse. Itaq; Iacob typo fallitur alieno, sed suo amore non fallitur. Pietas in eo paterna non errat, sed erraturæ plebis affectus exprimitur.

Quòd tanto somnio non incredulus fuerit Iacob patriarcha, qui futuræ incarnationis mysteria uidens, filium mittebat ad fratres. Et de præuisione ipsius Ioseph à fratribus antequã ad illos appropinquaret, eorundemq; ad occidendum ipsum cõsilio: eiusdem quoq; liberatione ac uenditione. Et de istorũ aliorumq; circa hæc concurrentium mysterio. Caput III

NOn ergo tanto somnio patriarcha non credidit, qui utrumq; pariter gemino prophetabat oraculo: ut & personã iusti repræsentaret, & populi, quod Deus uenturus esset in terras, qui & diligeretur à iustis & negaretur à perfidis. Videbat igitur futuræ incarnationis mysteria, qui filium mittebat ad fratres ut uideret si rectæ sunt oues. Quas oues iam tunc in illo patriarchę studio requirebat, nisi eas
Matth. 15 de quibus ipse dominus in Euangelio dixit: Nõ ueni nisi ad oues perditas domus Israel? Et misit, inquit in Sychem, quod interpretatione dicitur humerus siue dorsum, hoc est ad eos qui non conuerterentur ad dominum, sed fugientes, se à facie eius auerterent,
Psalm. 20 quod est propriũ peccatoris. Exijt enim Cain à facie Dei. Et Propheta dicit: Pones eos
& 24 dorsum. Iustus autem non se auertit à domino, sed occurrit dicens: Oculi mei semper ad
Esaie 6 dominum. Et Esaias dicente domino: Quem mittam? spõte se obtulit dicens. Ecce ego. Et Symeon expectauit ut uideret Christum dominum, & posteaquam uidit, quoniam remissionem peccatorũ, & totius mundi uidebat redemptorem, quasi leuiatus à pecca-
Luce 2 to, poposcit usu carnis huius absolui, dicens: Nunc dimittis domine seruum tuum in pa-
Ibidem 19 ce, quoniam uiderunt oculi mei salutare tuum. Et Zachæus hinc primũ suæ prærogatiuam cõmendationis inuenit, quòd in arborem ut Christum uideret, ascendit. Ergo Io-
Ibidem seph à patre missus est ad fratres, ab illo magis patre, qui proprio filio non pepercit, sed
Ioann. 4 pro nobis omnibus tradidit illum: ab illo patre de quo scriptum est: Deus filium suum
2. Tim. 2 mittens in similitudinem carnis peccati. Et errabat, inquit, Ioseph, quia fratres suos inuenire non poterat. Non immerito errabat, qui quærebat errantes. Eos enim agnoscit dominus, qui sunt ipsius. Deniq; & Iesus fatigatus ex itinere, sedebat supra puteum. Fatigabatur, quia non inueniebat Dei populum, quem quærebat, exierat enim à facie domini. Qui enim culpã sequitur, exit à Christo. Peccator exit, iustus intrat. Deniq; Adam
Psalm. 87 se peccator abscondit, iustus autem dicit: Intret oratio mea in conspectu tuo. Inuenit
Genes. 37 autem Ioseph fratres suos in Dothaim, quod significat defectionem. Vbi est enim nisi in defe-

in defectione qui Deum deserit? Nec mirum si deficiebant, qui non audiebāt dicentem:
Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego uos reficiam. Venit igitur Io- *Matth. 11*
seph in Dothaim, & præuiderunt eum de longe uenientem, antequam appropiaret ad
illos, & insæuiebant ut occiderent eum. Merito longe erant, qui erant in defectione: &
ideo insæuiebant, quia non appropiauerat his Christus. Nam si appropiasset his typus
Christi, fratrem utiq; dilexissent. Sed prope esse non poterant, qui parricidium cogita-
bant. Ecce, inquiunt, somniator ille uenit: nunc ergo uenite, & occidamus eum. Nonne
hæc uerba dicebant qui de parricidali sacrilegio cogitabāt? Sicut de ipsis Salomon ait:
Tollamus iustum, quia inutilis est nobis. Et addiderunt in Genesi: Et uideamus quid *Sapien. 2*
proderunt somnia illius. Hoc scriptum est de Ioseph, completum est de Christo, quan-
do Iudæi in eius passione dicebant: Si rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credi- *Matt. 27*
mus ei. Confidit in Deum, liberet nunc eum si uult. Nunquid & ipsi fratres tam impij, ut
fratrem occiderent? Et unde tantorum merita patriarcharum, ut grex totius plebis eo-
rum uocabulis designaretur? Quomodo conueniunt pietatis nomina, & sceleris insi-
gnia? Sed etiam isti typo populi, non animi sui uitio laborabant. Ideo omnis inuidia,
ideo parricidij meditatio: inuidia per figuram, pietas per affectum. Deniq; Ruben & *Genes. 37*
Iudas germanitatis pia iura seruantes, de manibus cæterorum eum liberare cupiebant:
meritoq; Iudas paterna benedictione præfertur, cum ei dicitur: Adorabunt te filij pa-
tris tui. Catulus leonis Iuda, & ipse erit expectatio gentium. Quod utiq; soli conuenit *Genes. 49*
Christo, cui repositum fuit, ut adoraretur à fratribus; & expectaretur à gentibus, la-
uaret in uino stolam suam proprij corporis passione, quia carnem suam nulla peccati
labe maculauit. Aser quoq; non utiq; sibi conuenire credebat. Aser pinguis panis eius,
& ipse Aser cum principibus. Quid uerò ipse Ioseph, cui dictum est: Filius meus am-
pliandus Ioseph, filius ampliandus meus: zelatus filius meus, filius meus adolescentior,
ad me reuertere? In quem consilium conferentes maledicebant, in quo benedictio præ-
ualuit, super benedictiones montium manentium, & desideria collium æternorum.
Quem significari intelligebat in se, nisi illum qui omnium merita supereminens, supra
omnium desideria sanctorum immensæ teneret apicem potestatis, quem uoto nullus
æquaret? Compensatur ergo in patriarchis inuidia per gratiam, qui & excusantur à cul
pa, & reuelationis munere consecrantur. Non enim tam culpabile est dixisse quæ ple-
bis sunt, quàm beatum uidisse, quæ Christi sunt. Subierunt personam peccatoris popu-
li, ut acciperent gratiam Domini redemptoris. Certe culpam aboleuit gratia, gratiam
culpa non minuit. Et ut cognoscamus omne hoc de populo & domino Iesu mysterium
esse: Venite, inquit, uendamus Ioseph Ismaelitis. Quid interpretationis habet nomen *Genes. 37*
Ioseph, nisi quòd diuinam gratiam significet, & expressionem Dei summi? Quis igitur *Philip. 2*
uenditur, nisi ille qui cū in forma Dei esset, nō rapinā arbitratus est esse se æqualē Deo,
sed semetipsum exinaniuit formā serui accipiens? Neq; enim nos eum emissemus, nisi
uendidissent sui. Male uendiderunt, peius emerunt. Vendiderunt negociatoribus bo-
ni odoris, emerunt à proditoribus. Vendidit eū Iudas, emerunt Ismaelitæ, qui significan
tur Latina interpretatione odio habentes Deum suū. Ideo alibi uiginti, alibi uiginti &
quinq; aureis, alibi triginta inuenimus emptū Ioseph: quia nō omnib. unius æstimatio-
ne precij ualet Christus. Alijs minus, alijs amplius. Fides emētis incrementū est mercis.
Religiosiori preciosior est Deus: peccatori preciosior est redemptor. Pluris & illi ualet
qui plus habet gratiæ. sed etiā cui multa donata sunt, pluris ualet: quia cui plus remissum
est, plus diligit, sicut ipse dñs in Euangelio pronunciauit de illa muliere quæ super eius *Luc. 7.*
pedes effudit unguētū, & lachrymis lauit, & capillis suis tersit, & osculis siccauit, de qua
ait ad Simeonē: Propter quod dico tibi: Remissa sunt ei peccata multa, quoniā dilexit
multū. Cui aūt minus dimittitur, minus diligit. Interdū diuersitates precij, nō solū quan-
titatis habēt, sed etiā numeri expressionē, sicut habes de unguēto quod ad sepeliēdū se
dominus effusum esse memorauit, dicēte Iuda: Potuit hoc uenire denarijs trecētis. Quo *Marc. 14*
numero nō quātitas, sed significatio crucis uidet expressa. Ita hic quoq; diuersitas uel ui
ginti uel triginta aureorū uel argenteorū habet uel geminatæ uel triplicatæ perfectionis
indiciū. Nā uigintiquinq; aurei, Iubilei, qui est remissionis numerus, significāt preciosis-
simā portionē. Hic quoq; (ut dominicæ passionis figurā aduertas) ait Iudas patriarchas

Tradamus Ioſeph Iſmaelitis,manus autem noſtræ non ſint iniectę ſuper eũ. Et bene ſu-
perius dixerat: Manus autem nolite inferre illi. Quod Iudæi in Domini paſſione dixe-
Ioan. 18 runt: Nobis non licet interficere quenquam:ut ſermo Ieſu impleretur, ſignificans qua
morte moriturus eſſet.Iam tunc ergo futuræ crucis figurabatur inſigne, ſimul & quod
exutus eſt tunicã:id eſt,carnem quam aſſumpſit,decoram diuerſitate uirtutũ. Ergo tuni
ca eius,id eſt caro,nõ diuinitas cruentata eſt,& indumentum ei carnis non immortalita
tem uitæ auferre potuerunt.Hanc tunicã Iudaicæ beſtiæ cruentauerunt, illæ de quibus
Luc. 10 dicit:Ecce ego mitto uos ſicut agnos inter lupos.Quod autẽ lacus ſiccus erat, quid mi-
Hierem. 2 rum ſi Iudæorum lacus aquam non habet,qui dereliquerunt fontem aquæ uiuæ,fecerũt
ſibi lacus contritos?Et ut ſcias uerum hoc eſſe myſterium,ipſe de ſe dominus ait:Poſue-
Pſalm. 87 runt me in lacu inferiori,in tenebris,& in umbra mortis.Illi igitur emunt Chriſtum, qui
boni odoris deferunt thymiama,quo adolent altaria piæ mentis. Vnde & Dauid Græ-
Pſalm. 140 cè hoc modo ait: Κατευθυνθήτω ἡ προσευχή μου ὡς θυμίαμα ἐνώπιόν σου. Reſinam quoq;, qua mar-
mora confracta ſociantur.Eſt reſina ſpiritalis, quæ fracturas animæ tuæ ſolidet,& diuul
ſa connectat,& ſoluta conſtringat. Hæc enim ſpiritalis reſina corroborat, & quædam
cõminuta animæ membra cõponit,ut ſine offenſione ſocientur.Deniq; Hieremias hãc
Hierem. 51 quærit reſinam,ut Babyloniam curet ſanare ſi poſſit,dicens:Accipite reſinã corruptio-
ni eius,ſi quo modo ſanabitur.Curauimus Babyloniam,& ſanata nõ eſt. Non eſt ſanata
Synagoga,quia reſina iſta migrauit ad Eccleſiam. Ideo ex Galaad ueniebãt negociato-
res,hoc eſt de poſſeſſione uel incolatu teſtimonij,merces ſuas ad Eccleſiam transferen-
Eſaie 35 tes,ut gentium peccata reſina iſta curaret. De quibus dicitur: Conualeſcite manus diſ-
Act. 3 & 9 cuſſæ,& genua diſſoluta.Fides ſyncera reſina eſt. Hanc habebat Petrus cũ diceret:clau-
do:In nomine Ieſu Nazareni ſurge & ambula.Merito q; ſurrexit,& ambulauit.Hanc ha
bebat cum diceret paralytico:Aenea,ſanet te dominus Ieſus,ſurge & ſterne tibi. Et ſur-
rexit,& ſtrauit ſibi.Hanc habebat cum diceret mortuæ: Surge in nomine domini Ieſu.
Matth. 3 Et defuncta ſurrexit. Huius reſinæ temperamento lapides illi de quibus potens eſt do-
minus reſuſcitare filios Abrahæ,compaginantur. Huius reſinæ medicamento claudus
erigitur,paralyticus reformatur,mortua reſuſcitatur. Illud quoq; quod hœdi ſanguine
reſperſerunt tunicã eius,uidetur ſignificare, quoniam falſis teſtimonijs appetentes,in-
uidiam deduxere peccati in omnium peccata donantem. Nobis agnus eſt, illis hœdus.
Nobis agnus Dei occiſus eſt,quibus abſtulit peccatum mundi:illis hœdus,quorũ aceer-
Ibidem 25 bauit errores,delicta cumulauit.Ideoq; ait: Implete menſuram patrum ueſtrorum.Me-
ritoq; Iacob poſteritatis deplorans diſpendia, quaſi pater filium flebat amiſſum, quaſi
propheta flebat interitum Iudæorum. Deniq; ſcidit etiam ueſtimentum ſuum, quod in
paſſione domini factum legimus à principe ſacerdotum, in quo eſſet non priuata per-
ſona,ſed publici munus officij. Et uelum templi ſciſſum eſt, & prophanata myſteria, ut
Luc. 11 eſſe nudatum populum ſalutaribus indumentis, diuiſum regnum talibus manifeſtare-
tur inſignibus deſtruendum: quia omne regnum diuiſum,facile deſtruetur. Et uere di-
uiſum,quando hoc quod erat Chriſti, cœpit eſſe etiam diaboli. Neq; enim poterant in-
diuiſi manere, qui à patre filium ſeparabant.

De uenditi Ioſeph ductione in Aegyptum, atq; eius emptione à præpoſito co-
corum, quidq; hoc ſignificet. De ſeruitutis præterea ipſius myſtica atq; mo-
rali interpretatione. Caput IIII

Geneſ. 37 V Enditus eſt ergo Ioſeph,& ductus in Aegyptum, emptus à præpoſito co-
corum.] Non ocioſa perſona,quæ cruda ciborum coqueret, ut epularen-
tur animi fidei ſuauitate.nullus enim cibus ſcientia & doctrina dulcior. E-
rat antè in Aegypto cruda perfidia,quã nullus diuinę cognitionis ardor, & ueræ ſciẽtię
cupiditas ulla mollijuerat, nõ eloquia domini ignita decoxerãt. Venditus eſt Ioſeph in
Aegypto,quia Chriſtus uenturus erat ad eos quibus dictũ eſt: Peccatis ueſtris uenditi
Eſaie 50 eſtis.Et ideo ſuo ſanguine redemit,quos propria peccata uendiderãt.Sed uẽditus Chri-
ſtus conditionis ſuſceptione, non culpæ, peccatiq; precio non tenetur, quia peccatum
ipſe non fecit.Precio igitur noſtro debitum, non ſuo ære contraxit: chirographum ſu-
ſtulit,fœneratorem remouit,exuit debitorem:unus exoluit quod ab omnibus debeba-
tur.Non licebat nobis exire ſeruitio. Suſcepit hoc ille pro nobis, ut ſeruitutem mundi
repelleret,

repelleret, libertatem paradisi restitueret, gratiam nouam, cõsortij sui honore donaret. Hoc de mysterio. Cæterùm quod ad moralem pertinet locum, quia omnes uult saluos fieri dominus Deus noster, dedit per Ioseph etiam ijs qui sunt in seruitute, solatium, attribuit magisterium, ut discerent etiã in ultima conditione posse mores esse superiores: nec ullum statum immunem esse uirtutis, si animus uniuscuiusq; cognoscat carnem seruituti subditã esse, non mentem: multosq; seruulos esse dominis liberiores, si in seruitute positi à seruilibus putent operibus abstinendũ. Seruile est omne peccatũ, libera est innocentia. Vnde & dominus ait: Omnis qui facit peccatũ, seruus est peccati. Quomodo enim non seruus omnis auarus, qui pro exiguo pecuniæ lucello seipsum auctionatur? Timet enim ne congesta amittat, qui non utenda cõgessit: maiore periculo seruaturus, quo maiora quæsiuit? Quomodo nõ mendicus, cui sunt parua quæ possidet? Nam & si mihi diues uideatur, sibi eget: nec testimonijs sua uota solatur, qui quod optat, nescit credere. Quomodo autem nõ & ille seruus, qui subditus est libidini? Primum suis ardet incendijs, & peccati sui facibus exuritur. Quibus rectè dicit propheta: Ambulate in lumine ignis uestri, & in flamma quam accendistis. Suscipit omnes metus, insidiatur somnis singulorũ: ut unius cupiditate potiatur, fit seruus omniũ. Seruit igitur, ac miseram quidem seruitutẽ, qui ipse sibi dominos facit, ipse uult habere quos timeat. Nihil enim tam speciale seruitutis est, quàm semper timere. Ille uerò in quauis cõditione seruitij semper liber, qui amore non capitur, auaritiæ uinculis non tenetur: metu criminis nõ alligatur: qui securus spectat præsentia, quem futura non terrent. Nónne uidetur tibi iste in seruitute dominari, ille autem in libertate seruire? Seruiebat Ioseph, regnabat Pharao: beatior huius seruitus, quàm regnum illius. Deniq; tota Aegyptus collapsa esset fame, nisi regnum suum consilio seruuli subdidisset. Habent igitur unde glorientur originales seruuli: Seruiuit & Ioseph. Habent unde se consolentur qui ex libertate in seruitutem aliqua necessitate uenerint. Habent quod imitentur, ut discant conditionem se mutare posse, non mores: esse & in uernulis libertatem, & in seruitute constantiam. Habent quod etiam domini per seruulos bonos sperent. Abraham filio per uernaculum inuenit uxorem. Benedixit Dominus domum Aegyptij propter Ioseph, & facta est benedictio Domini in toto censu eius, & in domo, & in agris. Et conuertit, inquit, omnia, quæcunq; illi erant, in manus Ioseph. Aduertimus quod ea quæ domini gubernare non poterant, seruuli gubernarunt.

1. Tim. 2
Ioann. 8
Esaie 50
Genes. 24

De singulari cõmendatione speciositatis & decoris, castitatis ac pudoris sancti Ioseph, eiusq; impetitione à domina sua ad cõcubitum, & eiusdem adulteræ telis. Ipsius quoq; Ioseph recusatione, fuga, uestis relictione, accusatione, incarceratione, atq; uisitatione diuina. Caput V.

SEd quid de priuata domo dispositionis eius seruuli astruam, qui rexit imperium? Plus tamen est quod ipse ante se rexit. Et cum esset decorus aspectu, & speciosa facie ualde, uenustatem sui uultus nõ ad alienam deriuauit iniuriam, sed ad suam seruauit gratiã: hoc se pulchriorem ratus, si non dispendio castitatis, sed cultu pudoris speciosior probaretur. Illum esse uerum decorem, qui non alienos oculos caperet, nec fragiles mentes uulneraret, sed iudicia acquireret uniuersorũ: fraudi nulli futurus, laudi sibi. Iam si qua petulantibus aspexit oculis, illius crimen solius est, quæ male uidit, non huius qui male se nollet uideri: nec in eo quod uisus est, culpa est. Non erat in potestate seruuli ut nõ uideretur, maritus debuit cauere oculos uxoris. Sed quod ille nihil timebat de coniuge, arbitrabatur iste testimonium esse castimoniæ, non remissionem incuriæ. Discant tamen uiri cauere etiam oculos fœminarum. Adamantur enim & qui nolũt adamari. Deniq; adamatus est Ioseph, qui amantem contempserat. Et bene excusauit eũ scriptura, dicens: Immisit oculos uxor domini eius in Ioseph: hoc est, non ipse se ostentauit, nec cepit incautã, sed illa retia sua misit, & indagine sui capta est. Laqueos suos sparsit, & suis hæsit uinculis. Dixit autem illi: Dormi mecum. Prima adulteræ oculorum tela sunt, secunda uerborum. Sed qui non capitur oculis, potest uerbis resistere. Suppetit defensio ubi adhuc liber affectus est. Ideo scriptũ est quia ille noluit. Primum igitur cõgressione mentis superauit, tanquã scuto animi irruentem repellens: deinde sermonem tanquam hastam uibrauit, ut se illa reuocaret. Et dixit uxori domini

Genes. 39

sui. Recte uxor domini, non ipsa domina dicitur, quæ non potuit extorquere quod uoluit imperare. Nam quomodo domina, quæ dominandi nõ habebat effectum, quę disciplinam dominæ nõ tenebat, quę seruulis libidinis incẽtiua præstabat? Ille dominus, qui amantis non excepit faces: qui lenocinantis uincula non sensit: quem nulla mortis formido perterruit: qui maluit liber criminis mori, quàm potentiæ criminosæ eligere consortium. Ille liber, qui turpe credidit uicem gratiæ non referre. Denique non ut meticulosus excusat, nec tanquam periculi timidus cauet, sed tanquam beneficij herilis & innocentiæ suæ debitor fugit crimen ingrati, peccatique labem, & culpæ contagium quasi iustus horrescit. Tertium spiculum adultera interpellandi assiduitate uibrabat, sed Ioseph non audiebat eam. Habes post prima uerba quid caueas. Non solum lubrica, sed etiam procax, importuna, petulans est libido, nec habet quod uereatur adultera. Quę dispendia pudoris prima nõ doluit, insidiatur ut capiat. Denique officij sui & cõmilli muneris
Genes. 39 ingressum gratia, remotis arbitris ac domesticis apprehendit dicens: Dormi mecũ. Excusatur Ioseph scripturæ testimonio, quia cõmissum à domino nequibat deserere obsequium. Non enim satis est quod securus sui domus interiora, quasi qui capi non posset, ingressus est: iustus debuit præuidere ne furenti copiam daret, & eius illa peccato periret. Sed qui aduersari sibi domini sui uidebat uxorem, neglecti officij etiã à domino cauere debebat offensam. simul adhuc sermonis, nõ cõprehensionis putabat audaciã. Excusatur quòd ingressus est, prædicatur quod elapsus est. Nec pluris fecit uestimẽta corporis, quàm animi castimoniã. Reliquit tanquam nõ sua, quæ adultera suis manibus detinebat: & aliena iudicauit, quæ tactu impudicæ potuerant cõprehendi. Magnus quippe uir, qui uenditus, seruile tamen nesciuit ingenium: adamatus nõ redamauit, rogatus non acquieuit, cõprehensus aufugit. Qui cum ab uxore domini cõueniretur, teneri ueste potuit, animo capi nõ potuit: ac ne ipsa quidem uerba diu passus est. Contagiũ enim iudicauit si diutius moraretur, ne per manus adulteræ libidinis incentiua trãsirent. Itaque uestem exuit, crimen excussit, & relictis quibus tenebatur exuuijs, spoliatus quidẽ, sed non nudus aufugit, qui erat tectior indumento pudoris. Non est enim nudus, nisi quem culpa nudauerit. Denique in superioribus habemus quod Adam posteaquam Dei mandatum præuaricatione deseruit, & peccati grauis æra cõtraxit, nudus erat. Vnde & ipse
Genes. 3 ait: Vocem tuam audiui in paradiso, & timui, quia nudus sum, & abscondi me. Intellexit enim se esse nudum, qui infulas diuinæ protectionis amiserat. Et ideo latebat, quia uestem fidei non habebat, quam utique præuaricando deposuit. Magnam rem uides. Ille nudus erat: qui tunicam non amisit: iste nudus non erat, qui uestimentis se exuit, quę in manibus adulteræ dereliquit. Eadem scriptura illum nudum asseruit, hunc abnuit. Et ideo iste expoliauit se potius quàm nudauit, qui incorrupta uirtutum uestimenta seruabat,
Coloss. 3 expolians se ueterem hominem cum actibus suis, ut indueret nouum, qui secundũ imaginem creatoris in agnitione renouatur. Ille autem nudus remansit, qui se iterum uestire non potuit, singulari spolio uirtutis exutus. Vnde pelliceam accepit tunicã, quia peccator habere non poterat spiritalem. Reliquit igitur uestimenta Ioseph, & nudauit adulteræ inuerecundiam, quæ postea latere non potuit. Denique exiuit foras, & ipsa adulterij sui tentamenta uulgauit, exaltans uocem suam, eo quòd relictis uestibus Hebræus aufugerat. Ipsa igitur quod cælare debuerat, prodebat, ut composito crimine læderet innocentem. Iustus autem accusare non nouit, ideo impune hoc impudica faciebat. Illam igitur uerè exutam dixerim, etiam aliena uestimenta seruantem, quæ omnia amiserat uelamina castitatis: illum satis ornatum, satis defensum, cuius uox non audiebatur, & inno-
Daniel 13 centia loquebatur. Sic Susanna postea dum tacet in iudicio, melius locuta est oraculo: & ideo prophetę meruit defensionem, quæ propriæ uocis nõ quęsiuit auxilium. Illũ ergo beatiorem dixerim cum in carcerem mitteretur, quia subibat pro castitate martyriũ. Bonum enim munus pudicitia, sed minoris meriti cum periculum abest: ubi uero etiam salutis periculo defenditur, ibi plenius coronatur. Inaudita causa, inexplorata fide ueri, tanquam reus criminis in carcerem Ioseph mittitur: sed eum dominus nec in carcere deserebat. Non turbentur innocentes cùm falsis criminibus appetuntur, cum oppressa iustitia traduntur in carcerem. Visitat Deus & in carcere suos, & ideo ibi est plus auxilij, ubi est plus periculi. Sed quid mirum si uisitat Deus in carcere positos, qui

seipsum

ſeipſum in ſuis in carcere incluſum eſſe memorauit, ſicut habes ſcriptũ: In carcere eram, & non ueniſtis ad me. Quò nõ penetrat diuina miſericordia? Inuenit Ioſeph huiuſmodi gratiã, ut qui fuerat clauſus in carcere, ipſe potius carceris clauſtra ſeruaret, cederet munere clauicularius, incluſos omnes in poteſtatem eius cõmitteret. Itaq; Ioſeph nõ ſolum carcerem non ſentiebat, ſed etiam alios quoq; carceris leuabat ærumna. Matth. 25

De inuectione in mulierem. Et de ſpadonibus etiam illatæ iniuriæ authoribus, quàm fragilis & tenuis ſit eorum ſtatus: ipſorumq; offenſione, incarceratione, ſomniorum uiſione, & eorundem per ſanctũ Ioſeph interpretatione. Et quemadmodum omnis potentia, magnificentia, & gloria huius ſeculi nihil aliud ſit quàm ſomnium. De myſterio præterea Hebræi ſomnium interpretantis, ac reprehẽſione ſpadonis immemoris & obliti interpretis ſui. De faſtu deniq; & fragilitate miniſtrorum regalium. Caput VI

HVius igitur iniuriæ author mulier & ſpadones ſunt. Sed mulier Aegyptiorum, quæ procaces cum uiris ſolita miſcere ſermones, laceſſere uerecundos, refugientes inſequi, pudentes perurgere, cum uitia ſua non poſſet defendere, innoxios criminabatur, perfidiam miſcens perfidiæ, aliena tenens, & alios ipſa cõdemnans, modum nullum ponens furori. Quæ enim cauſa crudelitatis, niſi quòd cupiditatibus ſuis obſiſti uidebat, & deſideria ſua uetita aſſenſione fraudari? En propter quod aperiatur carcer: ut ſuſcipiat innocentes: ſoluantur catenæ reis, ut imponantur fidelibus: dimittantur ueritatis adulteri, ut includatur qui fidei adulterium recuſauit. De iſtis uerò ſpadonibus quid dicã? qui exemplum debent eſſe ſpadonibus cæteris; quòd ſtatus eorũ fragilis ac tenuis, & in uoluntate regia ſpes omnis, quibus leuis offenſa ſummum periculum ſit, ſecundæ autem res uile miniſteriũ. Gloriabatur alter quod eſſet uini præpoſitus, alter quod eſſet piſtorũ. Vterq; offendit, miſſiq; in carcerẽ, & cõmendati ſancto Ioſeph ab ipſo carceris clauiculario, cum eſſent illic dies complures, uiderunt ſomniũ: & cum reuiſeret eos Ioſeph, triſtes turbatoſq; animi offendit: quia turbabantur ſomnio, cuius interpretem nõ inuenirent. Nónne per Deum, inquit, interpretatio ſomnij eſt? Narrate ergo mihi. Et narrauit præpoſitus uini ſomniũ ſuum: Erat uitis in cõſpectu meo, in uite autem tres radices, & ipſa flores ferens, germina matura, & botriones uuarũ: & calix Pharaonis in manu mea. Et ſumpſi eam, & expreſſi in calice, & dedi calicem in manu Pharaonis. Et dixit illi Ioſeph: Tres radices, tres dies ſunt. Adhuc triduũ, & memorabitur Pharao principatum tuũ, & reſtituet te ſuper officium tuũ priſtinum, & dabis calicem in manu Pharaonis. Sed memor eſto per temetipſum cũ bene tibi fuerit, & facies in me miſericordiam, & memor eris mei ad Pharaonem, & educes me de carcere iſto, quia furtiuè captus ſum de terra Hebræorum, & hic nihil mali feci, & miſerunt me in lacum carceris huius.] Alterius ſomnium non libet dicere. Meminiſtis certe uerborum meorum, quod etiam tunc refugerim eius interpretationem, in eo cuius exitum refugio, mortẽ perhorreſco. De iſto prius dicamus, qui ſibi beatus uidebatur, cum eſſet uini præpoſitus: & hunc ſummum credebat apicem omnis potentiæ, quod regi calicem dabat. Hæc gloria illius, hæc magnificentia in hoc ſeculo: hac defraudatus dolebat, huic redditus gratulabatur. Sed hoc ſomnium eſt, & omnis potentia ſeculi, ſomniũ, non ueritas eſt. Deniq; per ſomnium uidet reddi ſibi principatum ſuum. Eſaias ita eſſe huiuſmodi homines, qui in hoc ſeculo delectantur ſecundis rebus: Sicut qui in ſomnijs manducat & bibit, uidetur ſibi cibo & potu, dum dormit, repleri, ſed cum euigilauerit, incipit eſurire amplius, & tunc intelligit quàm inanis ille cibus & potus fuerit ſomniantis: ſic qui dormit in hoc ſeculo, nec oculos aperit ad myſteria diuina, quãdiu ſomno grauatur corporis, putat alicuius momenti eſſe hanc ſecularem potentiam: quaſi in ſomnis eã uidet: ubi euigilauerit, deprehendit quàm inanis huius ſeculi uoluptas ſit. Conſidera nunc illum uerum Hebræum, illum non ſomnij, ſed ueritatis & præclaræ uiſionis interpretem, qui de diuinitatis illa plenitudine ac libertate cœleſtis gratiæ in hunc corporeum carcerem uenerat, quem non potuit ſeculi huius illecebra mutare, non ulla corruptela mundanæ uoluptatis euertere: qui tentatus non decidit, appetitus non appetiuit; poſtremo adulterina quadam ſynagogæ manu ueſte corporis apprehenſus, carnem exuit, liber mortis aſcendit. Calumniata eſt meretrix ubi eũ tenere nõ potuit, quẽ carcer

Geneſ. 40

Eſaie 29

non

non terruit, non inferna tenuerunt: quin etiam quò ueluti puniendus descenderat, inde alios liberauit: ubi ipsi stringebantur mortis uinculis, ibi laxauit ipse uincula mortuorum. Considera ergo istum Hebræum dicentem illi præposito spadonum, qui contraxe-
Genes. 40 rat offensam regiam, quem restituerat muneri suo: Memor esto per temetipsum cum tibi bene fuerit, & facies in me misericordiam, & memor eris mei.] Ideo secundo repetiuit, quia sciebat non recordaturum quod euasisset iniuriam, cum potentiam recepisset. Ideo secundo admonuit, quia secundo liberauit, ut si prioris beneficij eum memoria nõ teneret, uel posterioris subiret, non despiceret authorem salutis suæ, non perfida præuaricatione uiolaret. Sed quod peius est, cito beneficij irrepit obliuio secundis rebus. Red ditus officio suo non est memor factus interpretis, sed oblitus est eum. Sed & si ille obliuiscebatur, Christus nõ obliuiscebatur, sed loquebatur ei, & per seruulum loquebatur, dicens ad eum: Memor esto per temetipsum, hoc est uel officij tui cõtemplatione quid audieris, recordare. Sed etsi nũc oblitus es, memor eris mei, ut euadas periculũ, qui oblitus est beneficium. Tamen elatus potentia non recordabatur. Et quanta hæc potentia, ubi uini ministerium? En unde omnis iactantia. Quia erat spadonum præpositus, qui uinum poculis regijs ministrabant. Et factum est, inquit, post biennium. Mentior, de hoc nostri spadonis tempore, nisi & dies conueniat: quia post biennium recepit officiũ, nec recordatus est, sed admonitus. Cognouit enim quòd etiam regum ipsum in hoc seculo esset somnium, qui suo somnio nõ credidit: didicit etiam regnum esse somnia, nec ipsorum potestates esse perpetuas. Sed cito hunc locum prætereat dolor, ne ipsa cõmemoratione crudescat. ne ipsius quidem sermonis mei meminisse delectat, quem tũc tempo ris uel effuderit dolor, uel extorserit ecclesiæ contumelia. Admonitus ergo sui per somnium regis, ait: Peccatum meum recordor. Sera quidem ista est, sed utinã uera confessio. Post peccatum fateris, quod ante peccatum cauere debueras. Quã cito oblitus fueras: Memor esto mei. Scis nempe tũc temporis hunc fuisse sermonem, sed obtusas aures habebas fastu potentiæ, & uini ebrius nõ audiebas uerba sobrietatis. Vel nunc memento mei, qui peccatũ sero fateris. Qui rogas seruulum cur dominũ negas? Inebriare iam non uino, sed spiritu sancto. Recordare quid passus sit, cum quo dormisti somnum tuum, & somniasti somnium. Et ipse præpositus erat, & præpositus epularum regis, quæ ad opus pistorium pertinebant. Sublimem se esse credebat, quia in potestate habebat panem regium, nesciebat multos anfractus esse huius potentiæ. Minabatur alijs, ipse mox supplicio dedendus extremo, nec audiuit eũ qui licet seruulus domini, tamẽ loquebatur oraculum, quod ipsius iussu regis, de quo sibi plurimũ blandiebatur, caput amissurus esset, esca auibus derelinquendus. Vel hoc te exemplum reuocare debebat ut perfidiæ non crederes. Sunt & alia exempla de fastu & fragilitate ministrorum regalium, quæ poste-
1. Reg. 21 rioris temporis historia habet. Et Doech præpositus erat, & præpositus regis animaliũ,
& 22 adde, si placet, mulorum, hoc est, spadonum animalium. Hic quoq; sacerdotem domini detulit, & fraude regem cõmouit in Sacerdotis periculum, & hic Syrus erat. Num mentior, quando & patria & facta cõueniunt? Aman quoq; à cubiculo regis, & ipse præpositus, dum inuadere Ecclesias domini improba temeritate cõtendit, populumq; fidelem spoliare ac persequi, grauibus sacrilegia supplicijs expendit.

De liberatione sancti Ioseph, & honoris delatione ob interpretationem somniorum regis: & de eorũdem somniorum mysterio. Qua ratione etiam sanctus Ioseph magis mystica meruerit præmia. Ac de mystica significatione ornamentorum quibus honoratus fuit, necnon & uxoris ac filiorũ, famis quoq; & apertionis horreorum, atq; uenditionis alimentorum. Caput VII

Sed reuertamur ad istum uini præpositum, qui quasi multo ebrius mero beneficij authorem oblitus est diu: aliquando tamen, ut regi prouideret interpretem, non quasi gratus, sed quasi callidus intimauit seriem rei gestæ. Quo cognito, rex quoq; eum iussit accersiri eductumq; de carcere interrogauit si posset interpretari sibi somnium. Cuius explanatione delectatus, remouit iniuriam, honorem detulit. Itaq; uidete si non præsentibus & ista conueniunt. Iniuria illata est prius quàm cognosceretur à rege, gratia relata, ubi regi est cognitus. Itaq; rex uacat culpa, quia & id quod excepit uir sanctus iniuriæ, alienum fuit: & id quod recepit gratiæ, regis est proprium.

prium.Somnium autem eius & interpretatio huiusmodi est. Quæcunque,inquit,faciet
deus,ostendit Pharaoni.Septem uaccæ bonæ,septem anni sunt:& septem spicę bonę,se
ptem anni sunt.Somnium Pharaonis unū est.Et septem uaccæ macræ quæ ascendebant
post illas,septem anni sunt:& septem spicæ macræ,& à uento corruptæ, septē anni sunt.
Erit septem annis fames. Verbum autē quod dixit, Quæcunq; faciet deus,ostendit Pha
raoni:Ecce septem anni ueniunt ubertatis magnæ in totā terram Aegypti. Veniunt au-
tem septem anni famis post hæc,& obliuiscentur ubertatem in tota Aegypto,& consu-
met fames totā terram,& non cognoscetur ubertas terræ à fame futura post hæc.Valida
enim nimium.Quod autem iterauit somnium Pharao bis, quia uerum erit uerbū à deo,
& festinauit deus ut faceret illud.Vetus somnium,res recētes.Posterioribus priora con
sumpta sunt:& ubi erat ante ubertatis copia,ibi terū omnium facta est indigētia. Quod
si quis huiusmodi regi cōsilium dedisset,ut aliquid de superiori ubertate posteriori prin
cipatus sui seruaret ætati, reliquo quoq; tempori larga donandi affluentia redundasset.
Sed immodica æui superioris effusio etiam posteriora destituit, & homines diripientes
uniuersa, aliquem Ioseph ei adhibere nolebant. Etsi nō ego Ioseph, (quis enim istud?)
clamabam tamen,uaccas illas pingues, nō solum lasciuiā,sed etiam incuriam diuinæ si-
gnificare reuerentiæ,de perfidis enim dictum est: Tauri pingues obsederunt me. Et de *Psalm.21*
Iudæorum populo scriptū est: Impinguatus & incrassatus & dilatatus est, & dereliquit *Deut.32*
deum factorem suum.Et ideo somniū illud redundantię secularis perpetuū esse non pos
se,sed fore tempus quo his fames dura succederet.Nec tamē hoc somniū uni aut duobus
demonstratū arbitror, sed omnibus propositū, eo quòd septē anni istius mundi qui pin-
gues sunt,& seculari ubertate opimi,absorbeantur ab illis seculis quæ futura sunt,in qui
bus perpetua quies & legis obseruantia spiritalis, quā Effrem illa tribus patrum deo fru
ctuosa custodit. Bona uacca,non illa corporeo distenta ubere,sed abundans spiritalis la
ctis & gratiæ,super cuius decorē ceruicis deus sedere se dicit,ut scriptū est:Effrem uacca *Osee.10*
docta diligere uictoriam.Ego enim transiui super decorem ceruicis eius. Non ergo im- *Psalm.22*
pinguet caput nostrū oleum peccatoris,nec falsi fructus delectare nos debēt,ne dicatur
& de nobis:Seminastis impietatē,& iniquitates eius uindemiastis.Manducasti fructum
falsum,quia sperasti in curribus tuis.Nec me mouet quod habet spicas macras & uento
corruptas,quia & Dauid tunc melior erat,quādo sicut aranea tabescebat:& spiritus con *Psalm.38*
tribulatus sacrificium deo est:& illi præstantiores euadunt,quos in hoc seculo grauibus *Psalm.50*
iniurijs spiritus malignus exercuit. Vnde magis mystica meruisse præmia Ioseph arbi-
tror,quia de mysticis est locutus.Quid enim sibi uult annulus digito eius insertus,nisi ut *Genes.41*
intelligamus pontificatum ei fidei esse delatū,ut alios ipse signaret? Quid stola,quę ami
ctus est sapientię, nisi tributū ei ab illo rege cœlesti prudentię principatū? Torques au-
reus intellectum bonū uidetur exprimere. Currus quoq; significat fastigiū sublime meri
torum.Quis autem est qui ex gentibus accepit uxorē, nisi qui ecclesiam ex nationibus
sibi congregauit,& suscepit ex ea filium Manassem, per quem oblitus est omnes dolo-
res suos,quos habuit de sacrilegijs Iudęorum? Suscepit alium quoq; filium Effrem,per
cuius profectum claruit quod suscepta in carne humilitas & diuinitatem nō humiliauit,
& gloriam cumulauit.Deniq; quicunq; famem patiebantur,ad Ioseph mittebātur. Qui
sunt isti,nisi de quibus dictum est:Conuertentur ad uesperam,& famem patientur ut ca *Psalm.58*
nes? Erat autem fames non unius loci, sed totius terræ, quia non erat qui faceret bo-
nitatem.Ideo dominus Iesus ieiunia mundana miseratus aperuit horrea sua, & mysterio
rum cœlestium thesauros scientię sapientiæq; patefecit absconditos, ut nulli alimenta
deessent.Dixit enim Sapiētia: Venite edite panes meos.Et ideo ab illo solo dicitur: Do- *Prouerb.9*
minus pascit me,& nihil mihi deerit,qui saturat̃ à Christo.Aperuit ergo horrea sua Chri *Psalm.22*
stus & uendebat,non æra pecuniæ,sed fidei precium, & deuotionis stipendiū quærens.
Vendebat autē non paucis in Iudæa, sed uendebat omnibus,ut ab uniuersis nationibus
crederetur.Et omnes regiones uenerunt in Aegyptum ad Ioseph emere. Obtinuerat e-
nim eos fames.Omnes enim esurient,quos non pauerit Christus.Emamus ergo alimen
ta,quibus famē possimus repellere.Nemo paupertatis suæ contemplatione reuocetur,
nemo uereatur qui argentum non habet. Non quæritur Christus argento, sed fide,quæ
argento preciosior est.Deniq; emit eam Petrus,qui non habebat argentum.Argentum, *Actor.3*

inquit, & aurum non habeo, sed quod habeo do tibi. In nomine Iesu Christi surge & ambula. Et propheta Esaias dicit: Qui sititis, ite ad aquam: & quicunque non habetis argentum, ite, emite, & bibite, & manducate sine argento & precio uini. Neque enim precium quæsiuit à nobis, qui pro nobis sanguinis sui preciū soluit: quia non auro & argento, sed precioso nos redemit sanguine. Ergo id precium debes quo redemptus es: etsi ille non semper exigat, tu tamen debes. Eme igitur tibi Christum, nō eo quod pauci habent, sed eo quod omnes habent. Omnes habent per naturam, pauci offerunt per timorē. Suum est quod à te Christus reposcit. Ipse uitam omnibus dedit, ipse pro omnibus mortem suam obtulit. Solue pro authore quod soluturus es lege. Non mediocris iste contractus est. Non omnes eum facile uident. Denique illæ uirgines in Euāgelio quas ueniens sponsus exclusit, ideo foris relictæ sunt, quia uenale oleum nō emerunt. Vnde dicitur eis: Ite potius ad uendentes, & emite uobis. Et negociator non immerito prædicatur, quia uendidit omnia sua, & emit margaritam.

Esa. 55 · 1. Petr. 1 · Matth. 25 · Ibidem. 13

De exhortatione Iacob ad filios ut descendāt in Aegyptū, & emāt escas. Et de perfectione decem fratrum iuniore domi retento. Ac de mysterijs prædictorū. Ca. VIII

Gene. 42

ET Iacob dixit filijs suis: Quare pigri estis? Ecce audiui quia frumentum est in Aegypto, descendite illò, & emite nobis escas.] Non semel hoc Iacob dixit, quotidie omnibus filijs suis dicit, qui serius ueniunt ad gratiam Christi, Quare pigri estis? Ecce audiui quia est frumentum in Aegypto. Ex hoc frumento granū est quod resurgit. Qui igitur famē sustinet, suæ segnitiei debet adscribere. Ecce audiui, inquit, quia frumentū est in Aegypto. Citius utique iuniores quàm seniores consuerunt audire, dum foris positi multa circumeunt. Sed hanc negociationē prius senex audit, sed ille senex in quo est fidei longæua canicies. Prior senex intelligit, sed ille senex in quo est uenerabilis senectus, & ætas senectutis uita immaculata. Nec omnes hanc negociationem suscipiunt, nisi filij Iacob, & ipsi prouectioris ætatis. Ideo decem pergunt, non pergit iunior. Non misit eum pater, ne contingat, inquit, eū infirmitas.] Adhuc obnoxius erat infirmitati Beniamin iunior. Patriarcha quidem legitur Beniamin, sed ex tribu Beniamin ille Paulus præfigurabatur. Merito Iacob de eius infirmitate dubitabat. Denique infirmatus est ut sanaretur, cæcitatē passus est, sed hæc infirmitas ad salutem. Denique illa cæcitas lucem attulit. Accepimus historiam, cognoscamus mysteria. Sine Beniamin patriarchæ primò perrexerunt: sine Paulo apostoli. Vterque non primus aduenit, sed accersitus à primis uberiorem mercem priorum suo fecit aduentu. Est, inquit, frumentum in Aegypto, hoc est, ubi maior fames, ibi maior ubertas est. Magnū frumentum in Aegypto. Denique & deus pater dicit: Ex Aegypto uocaui filium meū. Ex isto grano illa fœcunditas. Neque enim messis esse potuisset, nisi Aegyptij granū ante seuissent. Est ergo frumentum quod nemo ante esse credebat. In hoc frumento negociantur patriarchæ. Et illi quidē argentū detulerunt, sed bonus Ioseph frumentum dedit, argentum reddidit. Non enim pecunia emitur Christus, sed gratia. Precium tuum fides est. Hac emuntur diuina mysteria. Portat autem frumentum hoc asinus ille antè immundus in lege, sed iam mūdus per gratiā.

Ibidem. · Sapien. 4 · Osee. 11

De reuersione filiorum Iacob in Aegyptum postquam fames inualescebat, cū deductione Beniamin, & sumptione munerum Ioseph deferendorū, eorumque ad ipsum peruentione. Et de mystica ratione gestorū & incidentiū circa hæc. Ca. IX

Genes. 42 · Ibidem. & 43

TEnebatur tamen Beniamin iunior, & patrio adhuc adhærebat affectui. Tenebant eum legis uincula, mos paternus. Fames inualescebat, quia sero ueniebat. Intercedunt pro eo duo, Ruben & Iudas, hoc est, humilitas atque confessio. His uadibus apud patrem utitur, his committitur, quorum unus primitiuus, alius resuscitatus. Lex primitiua, Euangelium resuscitatum. His deducitur Beniamin iunior, & bonis odoribus comitatus aduenit, portans secū resinam, qua lapides marmorū connectuntur: eo quòd prædicatione propria tanquam spirituali resina uiuos lapides etiam ipse connecteret: portans etiam mel, quo noxia uulneris interius exeduntur sine aliqua acerbitate sectionis. Talis enim Pauli prædicatio, ut putrē aboleret affectū, corruptūque euacuaret humorem, disputationis suæ aculeo, urere magis ęgra mentis uiscera cupiens quàm secare. Incensum orationis, & casiam & guttam, sepulturę insignia esse Dauid propheta nos docuit, dicens: Myrrha & gutta & casia à uestimentis. Venit enim Paulus crucem do-

Psalm. 44

cem domini prædicare, ilicem semper uirentem, & nuces quarũ testa durior, & fructus tenerior: meritoq; uirga sacerdotalis Aaron nucina, & Hieremiæ baculus huiusmodi. Argentum quoq; duplex, non ociosa munera esse quis dubitet? cum & patriarchæ uita, & Apostoli sermo semper uirescat in pectoribus singulorũ, & eloquium sanctorum sicut argentum igne examinatũ, præcepti salubris fulgore resplendeat. Nec immerito duplex argentũ referunt, in quibus Pauli præfigurabatur aduentus, qui laborantes presbyteros in uerbo atq; doctrina duplici honore donabat. Vidit autem illos Ioseph, & Beniamin fratrem suum ex eadem matre. Iam uidentur Hebræi, & uidentur à Christo, qui uerus Ioseph est, quando cum Pauli ueniunt typo: & loquitur illis mitia atq; mansueta, ut pariter cibum sumant. Supra autem quia sine Beniamin uenerunt, agnoscebat quidem eos, sed ab his se auertebat, ut scriptum est: & loquebatur his dura, quia ipsi non agnoscebant eum, à quo agnoscebantur. Pauli igitur merito profecerunt, quem dominus Iesus tanquam iuniorẽ fratrem ex eadem matre generatum amplius cæteris fratribus diligebat. Aduertant Iudæi quem dominũ negauerunt, qui etiam crucifixus, ex synagoga tamen tanquã ex eadem ortos parente plus diligit, si uel sero cognoscant suę salutis authorem. Sed priorum conscij delictorum non credunt tantã Christi esse misericordiã, ut donet peccatũ, remittat iniuriã. Ideoq; præfigurabantur in patriarchis quales essent futuri. Inuitabantur ad gratiam, ad salutaris mensę uocabantur conuiuiũ, & calumniam sibi parari, insidias fieri suspicabantur, & cœperunt ad hominẽ qui erat supra domum, in ianua domus causam suam agere uelle. Adhuc dubitant introire, & ex operibus suis malũt iustificari, qui causam suã uolunt adstruere, quàm gratiã accipere: & ideo in portis redarguuntur. Qui autem fructũ uteri uirginalis expectat, & hæreditatẽ domini filij mercem negociatur, non erubescit in porta, sed in exitu uitæ huius repellit inimicũ, ne ad altiora properanti cõscius culpę grauioris obsistat. Vnde mysticè illis respondit maior domus. Et is qui sit, intellige, cũ legeris Moysen fidelẽ in tota domo eius. Maiores enim domus Moyses, Petrus & Paulus, & cæteri eius sancti sunt, Christus autem solus est dominus, sicut scriptũ est: Quia Moyses fidelis in tota domo eius tanquam famulus: in testimoniũ eorum quę dicenda essent: Christus autẽ tanquam filius in domo sua, quæ domus nos sumus, si libertatẽ & gloriam spei tenuerimus. Hic ergo maior domus respondit illis: Propitius sit uobis deus: nolite timere. Deus enim uester & deus patrũ uestrorum dedit uobis thesauros in sacculis uestris. Argentum uestrum probum acceptum habeo. Illi enim dixerunt: Argentum uniuscuiusq; in sacculis nostris inuenimus, ad pondus argentũ nostrum retulimus.] O magna mysteria, & euidenter expressa. Hoc est dicere. Cur inflamini? cur argentũ uos habere uestrũ in sacculis sæpius usurpatis? Quid enim habetis quod non accepistis? Si autẽ accepistis, quid gloriamini quasi non acceperitis? Iam saturati estis, diuites facti estis, quia argentum habere uos creditis, sed argentũ uobis deus patrũ uestrorum dedit. Ille deus uester, ille patrum uestrorũ deus est, quem negastis. Sed ignoscit, sed indulget, sed recipit si reuertamini. Ipse est qui uestrum non quærit argentum, suum donat. Ipse uobis dedit argentum in sacculis uestris. Iam sacculi uestri argentum habent, qui lutum habebant: & ideo uester est qui dicit: Conscidisti saccum meum, & induisti me lætitia. Lætitię munus est Christus, ipse est argentũ uestrum, ipse precium uestrum. Non exigit à uobis dominus Iesus frumenti sui precium, non quærit uestri pondus argenti. Argentum uestrum reprobum est, argentum seculi non est bonum. Argentum uestrum probum acceptum habeo, hoc est non illud materiale argentum, sed spiritale. Argentum uestrum habeo, hoc est probum, quod fida deuotione quasi Iacob filij detulistis, quod sine damno datur, & sine dispendio numeratur: quandoquidem tali precio detrimentum mortis excluditur, lucrum uitæ acquiritur.

Hebr. 3

1. Cor. 4

Psalm. 29

De munerum paratione, & eorum illatione, instaurationeq; conuiuij, cum morali atq; mystica singulorum expositione. Cap. X

P Arauerunt autem munera, donec introiret Ioseph meridie.] Accelerauit meridiem fides Pauli. Ante cæcus erat, postea cœpit uidere lumen iustitiæ: quoniam qui reuelat ad dominum uiam suam & sperat in eum, dominus quoq; educit tanquam lumen iustitiam eius, & iudicium eius sicut meridiem. Et Abrahę quando deus apparuit ad ilicem Mambræ, meridies erat, cui de præsentia domini lux æterna fulgebat. Genes. 43 Psalm. 36 Genes. 18

fulgebat. Meridies est quando Ioseph uerus in domum suam intrat ut prandeat. Tunc enim plus dies lucet, quando sacramenta celebramus. Et intulerunt, inquit, ei munera. Nos munera inferimus, ille instaurat conuiuiũ. Ille dicit: Apponite panes, quos soli Hebræi sumunt, Aegyptij manducare non possunt.] Sed ante conuiuium quanta dignatio, qui usus istius & sedulitatis & gratiæ? Morale mysterium. Adhuc de calumnia quam sibi a Ioseph fieri putabant, fratres suspecti erant, ille inuitabat ad prandium: horum nutabat affectus, illius perseuerat gratia. Primus appellat, primus interrogat, Quomodo habetis? Et iterũ ait: Recte est pater uester senior? Superioris est inferiorẽ ad colloquiũ prouocare, dare sermonis fiduciam, quærere non solum de ipsis, sed etiam de parentibus. Responderũt illi: Recte est pater noster, puer tuus.] Ille seniorem dixit ut honoraret, illi puerũ nominauerunt ut deferrent humilitatis obsequiũ: quod senectus honorata sit dignitatis: pueritia autem subiecta uideatur, & propior uerecundiæ quàm superbiæ. Respiciens autẽ oculis uidit Beniamin fratrẽ suum ex eadẽ matre.] Morale est, ut quos diligimus, eos uideamus præ cæteris: & quos animi intentio habet priores, eos obtutus offendat oculorũ. Siquidẽ plerunq; circa alia mentis occupatione districti, quos habemus ante oculos, non uidemus: ita duce animo dirigitur noster aspectus. Vidit igitur Beniamin fratrẽ suum sanctus Ioseph, quem tenebat animo, quẽ oculis requirebat: quo absente fratres pene nõ uiderat: nec solum uidisse contentus, quasi nesciret interrogauit: Hic frater uester est adolescentior?] Consuetudo & gratia charitatis est ut dilectos nobis nõ solum oculis, sed etiam sermone teneamus. Agnouerat Ioseph dilectum suum, sed ideo interrogabat ut quem tenebat animo, uox sonaret. Deniq; non expectauit ut responderetur, sed cõtinuo benedixit eum, & turbatus est desiderij sui fructu. Torquebantur autem uiscera eius, quia cõplectendi eius quem desiderabat libertas differebatur. Deniq; ingressus in promptuarium plorauit, & lauit faciem suam, & cõtinuit se.] Grandis amoris aculei cito corda cõpungunt, nisi desiderij fræna laxẽtur. Vincebatur affectu Ioseph, differebatur cõsilio, ratio cum amore certabat. Fleuit, ut amoris pij æstus lachrymis tem-
Psalm. 33 peraret. Hæc moraliter. Mysticè autẽ, Vidit dominus Iesus Paulũ, oculi enim domini super iustos, & dixit: Hic frater uester est adolescentior? Adhuc adolescentior dicitur, qui
Ephes. 4 nondum maturã canæ fidei gerebat ætatẽ, nondũ in uirum perfectũ excreuerat, in illam
Actor. 7 (sicut ipse ait) mensurã ætatis plenitudinis Christi. Deniq; adolescens legitur tantum ibi
ad Philem. ubi lapidantium Stephanũ uestimenta seruabat. Et ideo Philemonem non adolescentiæ suæ, sed senectutis similem esse cupit, ut scripsit: Magis obsecro, cùm sis talis ut Paulus se-
1. Tim. 5 nex. Ideo adolescentiores uiduas prędicat declinandas, nõ propter ætatem, sed propter quandam pubescentium delictorum lasciuiam, immaturitatemq; uirtutis. Cęterũ maior in iuuene quàm in sene laus castitatis est. Puto enim quod à uero non sit alienum illud si intelligamus, quia cum hic Paulus hæreret, & horrore correptus, quod cæcitas accidis-
Actu. 9 set ei, inciperet tamen appropinquare dicendo: Domine quid me uis facere? Ideo adolescentior dicebatur à Christo, ut qui uocabatur ad gratiam, excusaretur à culpa, quòd ea lubricæ fuisset ætatis. Deniq; uidit eum Christus, ubi lux circunfulsit eum. Et quia adolescentes magis metu quàm ratione reuocantur à uitio, adhibuit stimulum, & miseratus
Ioann. 11 admonuit ne aduersus stimulum calcitraret. Turbatus est autem, sicut uides & in Euangelio quia turbauit se spiritu cum Lazarum resuscitaret, & ibi fleuit, ut prius lachrymis suis mortui delicta lauaret. Sed intrò fleuit, & lauit faciem suã. Cæcitas Pauli, fletus est Christi. Lauit faciem suam, ubi lumen ei reparatur amissum. Lauit faciem suam Christus ubi baptizatus est Paulus, per quem à pluribus uideretur. Ideo in conuiuio pars eius quintupliciter maior effecta est, quod haberet superioribus anteferri non solum mentis prudentia, sed etiam militia corporis, & gratia castitatis.

De inebriatione fratrum conuiuantium, & insertione scyphi argentei in saccũ Beniamin, singulorumq; sacculorum requisitione, ac inuentione scyphi in sacco Beniamin. Et de mysterijs istorum. Cap. XI

Genes. 43 Iberunt autem & inebriati sunt pariter cũ eo.] A principio fidei maior Pau-
Actor. 9 B lo prærogatiua defertur, de quo dictum est ad Ananiam: Vade, quoniam
Psalm. 22 uas electionis est mihi, ad sufferendum nomen meum coram gentibus. A principio ebriatur ebrietate, sed sobria, & ipse cum sanctis diceret: Et poculum tuum inebrians

inebrians, quàm præclarus est. Et scyphus argenteus solius sacco eius inseritur. Nesciebat hoc Beniamin. Non fallebatur Paulus, sed uocabatur. Mittitur post eum mane. Nox enim præcesserat cæcitatis, dies fidei appropinquabat. Per ordinem singulorũ prius inspiciuntur sacculi. Docet te moralitatẽ scriptura diuina. Per ordinem autẽ discubuerunt in conuiuio, cõtra eum primitiuus secundũ ætatem. Vides quod seniori locus ille sit deferendus. Per ordinem iterum requiruntur sacculi singulorum, ut scias electũ esse Paulũ cœlesti iudicio. Discussit cæteros, hunc prætulit. In nullius alterius sacco scyphus argenteus inuentus est, nisi istius. Quid sibi uult quod insertus est sacculo? Ioseph quidem inebriauit ut falleret: scyphum misit, ut fratrem quẽ diligebat, pia fraude reuocaret. Sed refulgent mysteria diuina. Hoc inuenit in nobis Christus argentum, quod ipse donauerat: Habemus naturæ argentum, habemus & gratiæ. Natura opus est creatoris, gratia munus est redemptoris. Et si non possumus uidere dona Christi, ille tamen donat & operatur occultè, & donat omnibus: sed seruare paucorum est, & nõ amittere. Non omnibus tamen donat omnia. Triticum multis datur, scyphus uni, qui prophetico & sacerdotali donatur munere. Non enim omnes, sed Propheta dicit: Calicẽ salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo. In corpore igitur Pauli iam doctrinæ cœlestis eloquium refulgebat, cum esset eruditus in legẽ. Sed quia adhuc iustitiæ dei subiectus non erat, intra saccũ erat scyphus, doctrina intra legẽ, lucerna intra modium. Missus tamen Ananias qui benedictionem daret, manum imponeret, saccum solueret, sacco soluto reluxit argentum, & decidentibus squamis uelut quibusdam sacci uinculis statim uidit. Vinculum eius perfidia erat, absolutio eius fides facta est. Et ideo tanquam soluto sacco, hoc est deposito legis uelamine, quod positũ est supra cor Iudæorum, conuersus ad dominũ, liber à nexu, adeptus gratiam libertatis, ait: Nos itaq; reuelata facie gloriã dei speculãtes, ad eandem imaginem reformamur. Soluto enim calceamento legis, nudo uestigio liberi sermonis Euangelium prædicabat. Tenebant enim eum Iudæi, & impedire cupiebant: sed ubi in eius sacco argentum resplenduit, sciderunt uestimẽta sua, & reuersi sunt retro. Libera ergo pro Christo paupere prædicatio nudauit populum Iudæorum, & omnẽ eorum rescidit gratiam. Ideoq; retro regressi sunt, qui ante se uidere non poterant. Retro redeunt, qui Christum amittunt. Deniq; & in Euangelio cum corriperent ad mortẽ dominum Iesum, redeuntes retro ceciderunt in terram. Merito retro reuertebantur, qui in terrenam labem ab illa cœlesti gratia recidebant. Nolebant igitur moraliter redire sine fratre, mysticè sine Paulo reuerti: quo amisso asserebant in mœrorem deducendã parentis populi senectutem. Et ideo Iudas apud Ioseph remanere cupiebat, ne uideret mala quæ inuenirent patrem suum, hoc est, iam preuidebat & cauere cupiebat mala quę uentura erant populo Iudæorum. Sed cum adhuc hæc ipsa non esset in typo illo principum populi Iudæorum libera prędicatio, fleuit Ioseph, hoc est, in illo plorauit Iesus.

Psalm. 115

2. Cor. 3.

Ioann. 18

Quemadmodum sanctus Ioseph se manifestauerit, ut à fratribus cognosceretur & de aduocatione eorum ad se, accessuq; ipsorum ad illum. Quomodo etiã eos consolatus fuerit, cum mystica dictorum interpretatione. Cap. XII

ET iussit omnes recedere, ut cognosceretur à fratribus.] Non uenerat enim, sicut ipse ait, nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. Et emittens uocem cum fletu, Ego sum, inquit, Ioseph. Adhuc pater meus uiuit?] Hoc est, expandit manus suas ad populum non credentem & contradicentem, non legatum neq; nunciũ quærens, sed ipse dominus saluum facere uolens populum suum. Ego qui loquebar, ecce assum, inquit, & palam factus non quærentibus me, appareo ijs qui me non interrogabant. Quid igitur aliud tunc clamauit, nisi, Ego sum Iesus, cum principibus Iudæorũ interrogantibus, Tu es filius dei? respondere: Vos dicitis quod ego sum. Cùm Pilato diceret: Tu dicis, quia rex sum ego, in hoc natus sum. Cum principi sacerdotũ dicenti, Adiuro te per deum uiuum ut dicas nobis si tu es Christus filius dei, referret: Tu dixisti. Amen dico uobis, amodo uidebitis filium hominis sedentem ad dexteram uirtutis, & uenientem cum nubibus cœli. Hoc est ergo quod ait: Ego sum Ioseph, ego sum diuinæ potentiæ. Adhuc pater meus uiuit? Hoc est, ego patrem non nego, ego fratres agnosco, si aut uos fratrem, aut pater filium recognoscat. Adhuc ergo populus meus uiuit, de cuius populi familia fratrem mihi elegi? Accedite ad me, quia ego ad uos appropinquaui, &

Genes. 45
Matth. 15
Esa. 65. & *Rom.* 10
Esa. 52
Ioann. 18
Matth. 26

eousq; appropinquaui, ut per carnis susceptionem facerē me uestræ consortem naturæ. Nolite uel participem fugere uestræ societatis, si non agnoscitis authorem salutis. Et accesserunt, inquit, ad illum. Et dixit: Ego sum Ioseph frater uester, quem uos tradidistis in Aegyptum. Nunc ergo nolite mœsti esse, neq; uobis durum uideatur quoniam huc me uendidistis. Ad uitā em̄ uestrā misit me deus ante uos.] Quàm pia fraternitas, quā dulcis germanitas, ut etiam parricidale excusetur admissum, dicens diuinæ illud prouidentiæ fuisse, non impietatis humanæ: quandoquidem non ab hominibus oblatus ad mortem, sed à domino missus sit ad uitam. Quid aliud habet illa domini nostri Iesu Christi, qui fratres omnes pietate superauit, in cruce positi intercessio illa pro plebe, dicentis: Pater, i-
Luc. 23 gnosce illis, non enim sciunt quid faciunt? Quid aliud illa appellatio sanctitatis in me-
Ibidem. 4 dio discipulorum, dicentis: Pax uobis, ego sum, nolite timere? Et cum conturbati & conterriti existimarent se spiritum uidere, iterum dixit ad illos: Quid turbati estis? & quare cogitationes ascendunt in corda uestra? Videte, ecce manus meas, & pedes meos, quia ego sum ipse. Palpate, & uidete, quia spiritus carnem & ossa non habet, sicut me uidetis
Matth. 28 habere. Hæc ergo iam tunc futura posterioribus temporibus mysteria reuelata sunt. Denicq; ipsis exprimitur sermonibus, ut ipsum esse intelligamus & qui antè in Ioseph, & postea in suo locutus est corpore, quandoquidē nec uerba mutauit. Ait enim tunc. Nolite mœsti esse. Et infra: Ascendite ad patrem meū, & dicite illi: Hæc dicit filius tuus Ioseph: Fecit me deus dominū totius terræ Aegypti. Et in Euangelio ait: Nolite timere. Ite nunciate fratribus meis, ut eant in Galilæā, & ibi me uidebunt. Et infra ait: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra, hoc est dicere. Diuinæ hoc fuit dispensationis ut acciperem potestatem, non acerbitatis humanæ. Non obijcit scelus, qui enumerat premium.
Genes. 45 Quod autem habetur in Genesi, Ad uitam enim uestram misit me deus ante uos, reddit in Euangelio, dicens: Docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Hæc enim merces & uita sanctorum, quod etiam alios redemerunt. Illud quoq; aduerte non ociose scriptum in Genesi: Et eris prope me tu, & filij tui, & filij filio-
Matth. 28 rum tuorum. Hoc est enim quod dixit in Euangelio: Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus usq; ad consummationem seculi. Quàm euidens quoq; illud mysteriū, quòd uelu ti completo omni mandato fratrem suum complectitur Beniamin, & cecidit super collum eius, sicut completo Euangeli Christus Paulum amplectitur quibusdam misericor-
Philip. 3 diæ suæ brachijs, & interna opinione curuatum, uelut à collo in cœlum erigit. Vnde & ille erectus à Christo, ait: Nostra autem conuersatio in cœlis est.

De gaudio Pharaonis quòd Ioseph agnouisset fratres suos, & de exhortatione eius ut Ioseph inuitet fratres ut ueniant cum patre illorumq; executione, & percuntione ad Iacob, narrationeq; singulorum. & quòd Ioseph adhuc uiueret. Et de mysterijs circa hæc. Cap. XIII

Genes. 45 E T gauisus est Pharao quod Ioseph agnouisset fratres suos. Vnde & diuulgata est uox in domo Pharaonis. Et hortatus est sanctum Ioseph ut fratres suos inuitet, ut ueniant cum patre, & mandat impleri eorum sarcinas tritico, & uehicula dari.] Vnde hæc humanitas barbaro, nisi ut illud ostenderetur magnū mysteriū, quoniam nō inuidet Ecclesia cùm redimuntur Iudęi, & populus Christianus hac adiunctione lætatur, & quibus potest subsidijs iuuat, & mittit Euangelizātes regnū dei, quo maturius euocentur? Quibus dantur binę stolę. Et alligat Paulū, cū eius dicta depromit cui trecenti aurei & quinq; stolæ diuersi coloris cōferuntur à Christo. Trecentos aureos
1. Cor. 2 habet, qui crucem prædicat Christi. Ideoq; ait: Neq; enim iudicaui me scire aliquid inter uos, nisi Christū Iesum, & hunc crucifixū. Et bene aureos accepit, quia nō in suasorijs humanæ sapiētiæ uerbis, sed in ostensione spiritus prædicabat. Quinq; autē stolas accepit, uel sapientiæ multiplices disciplinas, uel quod nullis sensuum corporaliū captus illecebris, ubi alij periculū, ille teneret uictoriā, qui omnes uoluptates carnis singulari conti-
1. Cor. 12 nentia & uirtute superaret, cuius ingeniū studiūq; nulla corporis hebetaret infirmitas, qui cū esset in corpore, corpus se habere nesciret. Deniq; raptus in paradisum, siue in corpore siue extra corpus nesciens, audiuit uerba ineffabilia quæ loqui homini non liceret
2. Cor. 2 qui postremum nihil terrenum oleret in terris, sicut ipse docet, dicens: Quia Christi bonus odor sumus deo in ijs qui salui fiunt. Præcellit igitur Paulus, & eius exuberat portio, sed

tio,sed tamen habent & alij prædicatores gratiam suam,binas stolas accipiunt.Quas u-
tique illas? Dubitare non debes,quia legisti de sapientia dictum: Binas uestes fecit ui- Prouer. 31
ro suo. Vna est mystica, moralis altera. Sed non omnes apostoli, non omnes prophe-
tæ,non omnes pastores, non omnes uirtutes, non omnes habent gratiam curationum,
non omnes linguis loquuntur. Vbi diuersa merita,diuersa & præmia. Mittuntur & pa-
tri munera. Filius honorat patrem. Christus populũ suum inuitat promissis, inuitat mu-
neribus. Portant hæc munera asini illi inutiles & laboriosi antè, nunc utiles: portant in
typo Christi munera,portaturi in Euangelio munerum largitorem. Dimisit autem fra-
tres suos,& abierunt. Et dixit illis Ioseph: Nolite irasci in uia. Quàm bene docet ab ira-
cundia precauendum,quòd ea posset etiam amantes sui separare germanos: & maximè
in uia fugiendam esse discordiã,ubi ipse uiandi comitatus debet esse inuiolabilis, & gra
tiæ habere consortium. Quid autem aliud ait dominus Iesus ex hoc corpore recessurus,
cum discipulos dimitteret suos,nisi ne irascerentur in uia,dicẽs: Pacem relinquo uobis, Ioan. 14
pacem meam do uobis? Vbi enim pax est,iracundia locum nõ habet,ablegatur discor-
dia,fugatur dissensio. Hoc est ergo quod ait: Pacem meam do uobis: id est, Nolite irasci
in uia. Et uide ne in hac uia dicat,hoc est,in hoc cursu totius uitę indignationem cauen-
dam,quod ira sæpe etiam innocentes in crimen abducat,quia dum iusto amplius irasci-
mur,& uolumus alienum coercere peccatum,grauiora peccata cõmittimus. Ideo Apo-
stolus ait: Non uosipsos uindicantes charissimi,sed date locum iræ. hoc est, declinemus Rom. 12
eam ne nos illa corripiat. Vnde dominus Iesus dimittens ad euangelizandũ discipulos,
misit eos sine auro,sine argento,sine pecunia,sine uirga,id est,ut & incentiua litis,& in-
strumenta eriperet ultionis. Et ascenderunt,inquit,de Aegypto,& uenerũt in terrã Cha
naan ad Iacob patrem suum,& nunciauerunt illi dicentes: Quia Ioseph filius tuus uiuit,
& ipse est princeps totius terræ Aegypti. Quid est terra Chanaan? Quæ nutabat. Quid
igitur tam euidens q̃ Apostolorum tempora designari? Qui ingressi Iudæorum synago
gas nutantes,domini Iesu potentiam prædicabant, sicut habemus in Actis apostolorũ, Act. 2
dicente Petro: Hunc ergo Iesum resuscitauit deus, cuius nos testes sumus. Dextera igit̃
dei exaltatus,repromissiõe spiritus sancti accepta à patre, effudit hoc donum quod uos
uidetis. Aduertimus certe quomodo & uiuere eum,& terræ totius principem dicat,qui
aperiens horrea sua spiritalis gratiæ donat omnibus ubertatem. Hæc dicebant Aposto-
li,sed Iudęi non credebant,sed inijciebant manus in eos, sed tradebant in custodiã præ-
dicatores salutis. Vnde & de Iacob scriptum est: Expauit mente. non enim credebat eis. Gen. 45
Expauit affectu plebis incredulæ, sed posteaquam Christi gesta cognouit,tantis benefi
cijs & operibus delinitus resumpsit spiritum, dicens: Magnum mihi est, si adhuc filius
meus Ioseph uiuit: ibo & uidebo eum priusquam moriar. Primum & maximũ fidei fun-
damentum,in resurrectionem Christi credere. Quicunq; enim crediderit resuscitatum,
festinus requirit,deuotus accipit,& intima deum mente ueneratur. Credit enim quòd
ipse non moriatur,si credat in resurrectionis authorem.

De Israel patris eleuatiõe ac profectione, & hostiarum circa Puteum iuramẽti immolatione,eiusq; per dominum consolatione, ac descensu in Aegyptũ cum animabus septuaginta: & de mysterijs prædictorum. De ipsius deniq; Iacob ad filios adhortatione ut congregentur ad audiendum ea quę occursura sint eis in nouissimis diebus. Cap. XIIII

T eleuans se Israel,uenit ad Puteum iuramenti,immolauitq; hostiam deo pa ibid. 46
B tris sui Isaac.] Merito eleuatur qui festinat ad Christum. Fides pręcedit deuõ
tionem. Prius se eleuauit,postea immolauit. Ille enim bene immolat, qui cõ-
gnitionem diuinitatis inuestigauerit. Dixit autem deus ad Israel in uisu nocte,dicens: Ia
cob,Iacob. Qui dixit: Quid est? Et dominus ait: Ego sum deus patrum tuorum. Noli ti-
mere,descende in Aegyptum: in gentem enim magnam faciam te ibi. Ego descendam
tecum in Aegyptum,& ego deducam te in perpetuum.] Quemadmodũ quæ ipsi legũt
non intelligunt: & Moysen quem laudant,abnegant,cum eius scripturis credere nolũt.
Quid euidentius q̃ quod hoc loco inuitant ut ad Ecclesiã dei transeant, & qui antè intra
Iudææ terminos coarctabantur angustos,ad populum dei migrent,qui ex toto orbe ex
omnibus nationibus congregatus in magnam factus est gentem? Denique in omnem Psal. 18

 terram

terram exiuit sonus eorum. Vocaẽ ergo à filijs suis Iacob, id est à Petro, Paulo, Ioanne, populus Iudæorum, inuitatur ad gratiam. Ipse quoq; deus noster proprio eum hortatur oraculo, spondet ei profectũ fidei, muneris sui fructum, dicens ei: Ioseph mittet manus super oculos tuos. Non utiq; sanctus patriarcha solicitus erat à quo ei oculi clauderenẽ, licet etiam intellectu simplici moralis exprimatur affectus. Nam si eos quos diligimus cupimus frequenter amplecti, quanto magis recessuri ex hoc corpore, ipso charorũ pignorum tactu delectamur extremo, & hoc mulcemur uiatico? Tamen mysticè licet nobis intelligere quod postea cogniturus deum sit populus Iudæorum. Hoc est enim mysterium, quod uerus Ioseph immittet manus super oculos eius, ut qui non uidebat antè, iam uideat. Veni ad Euangelium, lege quemadmodũ cæcus ille sanatus sit, cui Iesus manum imposuit, & eius abstulit cæcitatem. Non enim morituris Christus manum imponit, sed uicturis: aut si morituris, rectè, quia prius morimur, ut reuiuiscamus. Non enim possumus deo uiuere, nisi peccato ante moriamur. Descendunt igitur in Aegyptum septuaginta animæ, sicut scriptum est. Et hoc mysticæ numero remissionis, quia post tantam duritiam, post tanta peccata haberentur indigni, nisi donaretur his remissio peccatorum. Occurrit illi Iudas, hoc est confessio erroris. Hunc sui uenturus Iudæorum populus prænuncium mittit. Ideo & Ioseph uerus, id est, arbiter & interpres diuinitatis occurrit, quia præcedit iam confessio, quos antea perfidia possidebat. Interpres enim diuinitatis est Christus, quia deum nemo uidit unquam, nisi unigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Hic senilis iam ætatis, & fessum suscipiet ultimis temporibus populũ Iudæorum, non secundum illius merita, sed secundum electionem suę gratiæ, & imponet manum super oculos eius, ut cæcitatem auferat. Cuius ideo distulit sanitatem, ut postremus crederet, qui antè non putauit esse credendum, & prærogatiuam superioris electionis amitteret. Vnde & Apostolus ait: Quia cęcitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Gesta igitur patriarcharum, futurorũ mysteria sunt. Deniq; ipse Iacob ait ad filios suos: Cõgregamini ut annunciem uobis quæ occursura sunt uobis in nouissimis diebus. Congregamini, & audite Israel patrem uestrum.

Ioan. 9 — Gen. 46 — Ioan. 1 — Rom. 11

CAPITA LIBRI DE BENEDICTIONIBVS PATRIARCHARVM.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI LIBER

DE BENEDICTIONIB. PATRIARCHARVM.

Quòd filij discere debeāt reuerentiā & honorē deferre patribus, ut benedictionibus eorū digni habeanť, & de cōmendatione paternæ benedictionis. Quodq; sanctus Ioseph benedictionē sumere festinauerit, & filios suos Manassen & Effrem obtulerit, quos & Iacob benedixit. Et de mystica huius benedictionis ratione. Cap. I

PRIMVM omniū quantā discimus parētibus deferre reuerentiā, cū legimus: Quoniā qui benedicebať à patre, benedictus erat: & qui maledicebať maledictus erat? Ideo hanc parentib. gratiā donauit deus, ut filiorū pietas prouoceť. Prærogatiua igiť parentū, disciplina est filiorū. Honora ergo patrē, ut benedicat te. Honoret pius patrē propter gratiam, ingratus ꝓpter timorē. Etsi pauper est, & nō habet diuitiarū copias quas Exo. 20
relinquat filijs, habet tamen ultimę benedictionis hæreditatē, qua sanctificationis opes successoribus largiať. Et multo plus est beatū ꝙ diuitē fieri. Festinabat Ioseph sumere benedictionē. Deniq; & filios suos obtulit Manassen & Effrem, quos benedixit Iacob, ut Genes. 48
quia duodecim habebat filios, & tertiusdecimus erat futurus apostolus Paulus, quasi posterior electus, tertiadecima tribus de Manasse & Effrem nepotibus sanctificareť in utrumq; diuisa, quo Paulus nō extra paternarū numerū tribuū inueniretť, qui ueteris Testamēti & noui egregius prædicator paternę benedictionis hæreditatē sibi quoq; facile profecisse comprobaret. Quàm præclara & in hoc mysteria, ꝙ sumēs Ioseph filios suos quos susceperat in Aegypto, Effrem ad dexterā suam, ad sinistrā aūt Israel patris sui, Manassen aūt ad sinistrā suā, ad dextrā aūt Israel applicuit eos ante patrē. Extēdēs aūt Israel manū dexterā, imposuit super caput Effrem qui erat iunior, & stabat à sinistra aui: & sinistram suā posuit super caput Manassen qui erat ad dexterā, & ita immutatis manib. benedixit eos. In quo & Ioseph naturæ ordinē seruauit, ut seniori filio plus deferret, sicut Isaac quoq; in Esau priorē filiū benedictionē præferre cupiebat. Sed minorē filium in typo iunioris populi credidit præferendū, sicut erat ipse à matre prælatus. Deniq; Manasses ex obliuione Latina interpretatione signatur, eò quòd populus Iudæorū oblitus est deum suum qui fecit eum. Et quicunq; ex ea plebe crediderit, tanq; ex obliuione reuocať. Effrem aūt fœcunditatē fidei interpretatione nominis pollicetur, qui auxit patrē, sicut ait ipse Ioseph dicēs: Quia auxit me deus in terra humilitatis meæ. Quod propriū est popu- Ibid. 41
li iunioris, qui corpus est Christi, augēs patrē, & deū propriū nō relinquēs. Deniq; spiritaliter de populis hoc esse mysteriū senior declarauit. Nam cū filius putaret eū errasse uitio hebetioris aspectus, cōuertere uoluit manus eius, dicēs: Nō sic pater, hic em̄ primiti- Ibid. 48
uus est. Impone dexterā super caput eius. Sed noluit, & dixit: Scio fili, scio. Et hic erit in populū, et hic exaltabiť, sed frater eius iunior maior illo erit, et semē illius erit multitudo gentiū. Deniq; pręferendū Effrem seniori germano, etiā benedictiōis serie, ꝓphetauit dicēs: In uobis benediceť Israel, dicētib. Faciat uobis deus sicut Effrem & Manasse. Et ideo cū essēt nepotes, in locū filiorū sunt adoptati, ut nō essent auidę benedictiōis expertes.

De prophetica benedictione Ruben primogeniti, quæ magis prophetia ꝙ benedictio est. Et de errore Iudæorum, atq; mysterijs circa eam. Cap. II.

HAc benedictione celebrata, uocauit etiam filios suos. Et qui antè iuniorem seniori pętulerat, cœpit à primo, ut in illo mysterij pręferret gratiam, in hoc ordinem seruaret ætatis: simul quia antè in duobus benedixerat uniuersos cum omni posteritate & progenie futurorum, ne aut superflua uideretur plebis iterata benedictio, aut prior æstimaretur infirma. Merito'que repetitam magis annunciationem eorum quæ posterioribus essent uentura temporibus, quàm benedictionē conferre se dicit. Deniq; sic cœpit: Ruben primogenitus meus, tu uirtus mea, & initiū filio- Ibid. 49
rum meorū, durus portari, durus & temerarius, affecisti me contumelia: sicut aqua non efferueas. Ascendisti enim in cubile patris, tunc polluisti thorum quo ascendisti.]

Nónne

Nónne redargui magis q̃ benedici uidetur? Et ideo prophetia magis q̃ benedictio est. Prophetia enim annunciatio futurorũ est, benedictio aũt sanctificationis et gratiarũ uotiua collatio. Et Iudæi putant quia hæc senex ad Ruben filium dicat, quia cum Bala concubina patris concubuit, & thorum patrium polluit. sed facile refellunt. Hoc enim erat antè gestum. Iacob aũt quæ uentura essent in nouissimis diebus, non ea quę gesta erant, spondet se esse dicturum. Ergo patriarchæ sibi congruit & constat sententia, qui uidens persequentibus Iudæis futuram domini passionem, execratur immanem primogenitæ plebis audaciam, quæ incredula, nec dei legi subdita, & iugum Christi dura nesciẽs portare ceruice, authorẽ uitæ non solum scelere necis, sed etiam sacrilegæ insultationis afficit iniuria. Non efferueas, inquit, sicut aqua. ne in maiorem prorumpat amentiam, & feruor furoris atq; insaniæ non sinat resipiscere peccatores, sed agat pœnitentiam peccatorum, quoniam durus ascendit populus cubile patris, & thorũ polluit sanctũ, hoc est, carnem domini Iesu conditoris nostri patibulo affigens crucis, in qua uelut in quodam cubili & patrio thoro sancti eius salutari refectione requiescunt. Quis igit abnuat de populo dictum, cum populo hæc uniuersa conueniant? Ipse enim dictus est primogenitus

Exo. 32 et 33 Israel, ipse duræ esse ceruicis. De ipso dixit Moyses: Vos aũt populus durę ceruicis estis. Et reuera quis tam durus, & temerarius, & contumeliosus, q̃ populus Iudæorũ, qui dominum Iesum, per quem uiderant mortuos suscitatos, cęcos illuminatos, flagellis uerberauerunt, clauis confixerunt, cum diuina eius opera negare non possent? Quod scribis & pontificibus authoribus, & principe sacerdotum Caipha pariter sæuiente cõmissum, Euãgelij series declarauit. Et ideo sanctus propheta refugit tanti sceleris participatum, ne per successionem generis auderent tanti patriarchæ sibi arrogare consortium.

De prophetia eorum quæ euentura erant filijs Symeon & Leui, quorũ nominibus tribus designant. Et de confutatione opinionis Iudæorũ circa mysticam & pulcherrimam istius benedictionis interpretationem. Cap. III

Contestatur iustus et abdicat posteritatem quę patriũ non seruaret affectum: & quia præuidit flagitium, perhorrescit consilij contagium. In consilium, inquit, eorum non ueniat anima mea, & in congregatione eorum non contendant uiscera mea, quoniam in ira sua occiderunt homines, & in cupiditate sua subneruauerunt taurũ. Quod dicit, de filijs quidem dicit Simeon & Leui, sed eorũ nomine tribus signatur, quæ appellatione simili uocabat. Quam interpretationẽ pulcherrimam deriuant Iudæi, ut arbitrant, quia propterea arguat filios Iacob, quia propter stuprũ sororis, Sichimitas isti duo præ cæteris fratribus ultum ire cupientes, simulauerunt cum ipsis inire uelle se gratiam, & ideo oportere circuncidi eos suaserunt illis, ut religione concordi pax inter eos, & recipiendæ affinitatis societas firmaretur: sed circuncisos adorsi, recentibus adhuc uulneribus, & inualidis uirib. quas dolor soluerat fractos, die superuenientes tertio necauerunt. Ideo & fortasse isti duo ultores præ cæteris, quia scribarũ & sacerdotum autores sunt. Nulli enim magis q̃ sapientes & sacerdotes debent castimoniam uindicare. Sed in hoc quoq; errant Iudæi. Isti enim causas doloris sui præstiterant patri, asserentes se in illa licet ætate iuuenili uindices læsæ fuisse pietatis, & uiolatæ castitatis ultores. Quod utiq; sanctus condemnare non poterat, quia non passi sunt inultam soro

Gen. 34 rem suam loco esse meretricis, quæ & uirginitatem amiserat, & uindictæ solatium non habebat: maxime cum ipse sic factũ probauerit, ut Sichimam possideret in mortem, do

Ibid. 48 naretq; eam filio suo dilectissimo Ioseph, dicens ad eum: Do tibi Sichimam præcipuam super omnes fratres tuos, quam accepi de manibus Amorreorum in machæra mea & arcu. Quod factum negari non potest. Interpretari tamen possumus per Sichimam humeros significari, per humeros opera. Hæredem ergo bonorũ benedictionibus operũ sanctum Ioseph præ cæteris elegit, cuius opera fratres æquare non poterant. Quis enim facta Christi poterat adæquare? Tum præterea immaculatus & castus de hoc terreno diuersorio, & impuritatis autoribus manubias reportauit, locum stupris & flagitijs uacantem ad incolatũ sanctorũ uerbis cœlestib. & gladio capiẽs spiritali: ut ubi inhabitatores antè lasciuiæ & principes luxuriæ uersabant, ubi fuerant incentiua libidinis, & fomenta nequitiæ, ubi nũc sancti sacerdotes magisteria doceãt castitatis, & plurima uirginalis integritatis exẽpla, uelut quodã supernæ lucis fulgore resplendeãt. Tribus igit sunt quę

designantur nominibus patriarcharum, quia de tribu Symeon scribæ sunt, de tribu Leui principes sacerdotum, qui perfecerunt nequitiam suam in domini passione, mensurã omnem paternæ impietatis implentes. Ipsi consilium cogitauerunt aduersus dominum Iesum, ut occiderent eum, sicut Esaias dicit: Væ animæ ipsorum, quia cogitauerunt con *Esa. 3* silium malum aduersum se dicentes: Alligemus iustum, quia inutilis est nobis. Ipsi occiderunt prophetas & apostolos, annunciantes domini saluatoris aduentum, passionis eius & resurrectionis gloriam prædicantes. Ipsi postea in sua cupiditate qua terrena flagitia desiderabant, diuina consortia refugientes, corporis castimoniam, sobrietatem mentis, contemptum pecuniæ, lucrum gratiæ, subneruauerunt taurum, illum uidelicet cornua producentem & ungulas, quem uident pauperes & lætantur, quoniam uerbũ Dei exaltauit cornu populi sui, quo & inimicos repulit, & præmium coronæ cœlestis emeruit. Hic est taurus quo ecclesia figuratur in luna, tunc plenior cum uelut cornibus nixa taurinis, spacium totius orbis includit. Tamen prophetiæ huic uidetur etiam gratiã benedictionis adiungere. Nam & ad primogenitum Ruben dicendo, Non efferueas ut aqua, peccatum statuit, quia aqua mundare magis delicta, mentesq́ nostras ab omni solet uitiorum feruore reuocare. Et iterum dicendo ad Symeon & Leui: Diuidam uos in Iacob, & dispergam in Israel, ostendit gentium congregatione redimendos. Percusso enim pastore grex ille dispersus est, qui fuerat antè collectus, ut qui non erat, introiret, & sic omnis Israel saluus fieret. Et maximè propter tribũ Leui debemus hoc credere, quia ex ea tribu dominus Iesus uidetur secundum corporis susceptionem genus ducere. Ex qua tribu sunt sacerdotes Leui & Nathan, quos sanctus Lucas in Euangelij libro quem ipse scripsit, inter maiores domini cõputauit. Sacerdos enim patris, & princeps omniũ sacerdotum, sicut scriptum est: Tu es sacerdos in æternum, sacerdotalis originis succes- *Psalm. 109* sionem debuit uindicare. Vnde & Moyses benedixit hanc tribũ, dicens: Date Leui for- *Deut. 33* tem suffragij eius, & ueritatem eius uiro sancto. Benedixit etiam Moyses tribũ Ruben, sicut habes scriptum: Viuat Ruben, & non moriatur, & sit multus in numero. Neq; enĩ *ibidem* benedixisset, si secundum patriarchæ sententiam benedictione scisset indignos. Certe quod strictim ille præterijt, iste compleuit.

De benedictione Iudæ, & mystica eiusdem significatione. Cap. IIII

ET quia per admixtionem generis Iuda & Leui tribus iunctæ sunt, ideo Matthæus ex tribu Iuda descripsit eius familiam. Et Apostolus ait: Quoniam de *Hebr. 7* Iuda ortus est dominus noster. Vt ex tribu Leui sacerdotalis & plena sanctitatis annumeraretur hæreditas: ex tribu aũt Iuda, ex qua Dauid & Salomon & reliqui reges fuerunt, regalis successionis splendor refulgeat, ut idem rex & sacerdos scripturarũ testimonio demonstretur. Meritoq; se circa gratiam Iudæ Iacob sanctus effudit, dicens: Iuda, te laudabunt fratres tui. manus tuæ super dorsum inimicorum tuorum. adorabunt *Genes. 49* te filij patris tui. Catulus leonis Iuda, ex germine fili mi ascẽdisti, recumbens dormisti ut leo, & tanq̃ catulus leonis, quis suscitabit eum? Nõ deerit iudex ex Iuda, & princeps de femoribus eius, donec ueniat cui repositum est, et ipse erit expectatio gentium, alligans ad uitem asinam suam, & helici pullum asinæ suæ. Lauabit in uino stolam suam, & in sanguine uuæ anaboladium suum. Hilares oculi eius uino, & dentes candidiores q̃ lac. Ad Iudam quidem patriarcham dirigi uidetur alloquium, sed Iuda ille posterior uerus confessor exprimitur, qui ex ea tribu natus est, qui solus laudatur à fratribus, de quib. dicit: Narrabo nomen tuũ fratribus meis. Dñs per naturam, frater per gratiam, cuius manus *Psalm. 21* quas expandit ad populũ nõ credentẽ, super dorsum inimicorũ [tuorũ]. Hisdem enim manibus atq; eadẽ passione suos texit, & subiugauit aduersarias potestates, omnesq; fidei & pietatis exortes subditos sibi fecit. De quib. ait pater ad filiũ, Et dominaberis inimicorũ tuorũ, quos inimicos sui malicia fecit, nõ Christi uoluntas. In quo magna gratia domini. Etenim spiritales nequitiæ, quæ ante ceruicẽ nostram iugo solebãt captiuitatis inflectere, ita ut Dauid ipse manus quodammodo triumphantiũ sentire se scriberet, dicens: Super dorsum meũ fabricauerunt peccatores: ipsæ nunc subditæ triumpho Chri- *ibid. 128* sti, & quibusdã manib. eius, id est factis operibusq; subiectæ, perpetuæ subeũt captiuitatis ærumnã. Ipse utiq; qui adorat à filijs patris sui, qñ adorat a nobis, quib. ipse permisit ut patrẽ uocemus, cuius seruũ esse uirtutis est. Catulus leõis Iuda. Nõne euidẽter et patrẽ expressit,

expreſſit,& filium declarauit? Quid tam euidens quo unius naturæ filius dei cum patre
eſſe doceatur? Leo ille,hic catulus leonis. Vili comparatione,eiuſdem naturæ ac poten
tię unitas intelligitur. Rex ex rege proceſſit,fortis ex forte.quia futuros pręuidebat qui
filium aſſererent iunioris ætatis,occurrit his ſubijciens, Ex germine mihi aſcendiſti, re-
Apoc. 5 cumbens dormiſti ut leo,& tanquam catulus. Et alibi habes: Quia ipſe eſt leo de tribu
Iuda. Ergo quia catulũ dixerat,bene ſtatim leonem poſuit, hoc eſt dicere: Non capiant
aures ueſtræ quia catulum audierunt,filium expreſſi, non dixi minorem. Et ipſe eſt leo
ſicut pater. Audiant quia & leonẽ & catulũ appellauit: leonem, quaſi perfectæ plenæq;
uirtutis: catulũ,quaſi filium,ne quis cum audiret,æqualem patri non putaret filium. Nõ
ſic laudat̃ filius,ut ſeparetur à patre. Ille probat æqualem,qui filium confitetur. Mirificè
autem & incarnationem eius expreſſit,dicens: Ex germine fili mi aſcẽdiſti.eò quòd tan
quam frutex terrę in aluo Virginis germinauit,& ut flos boni odoris ad redemptionem
mundi totus maternis uiſceribus in ſplendore nouæ lucis emiſſus aſcẽderit, ſicut Eſaias
Eſa. 11 dicit: Exiet uirga de radice Ieſſe,& flos ex radice eius aſcendet. Radix familia Iudæorũ,
uirga Maria, flos Mariæ Chriſtus eſt, qui fœtorem mundanæ colluuionis aboleuit, odo
Geneſ. 49 rem uitæ æternæ infudit. Habes ergo incarnationem, accipe paſſionem. Recumbẽs,in-
quit,dormiſti ut leo, quando iacuit in ſepulchro, uelut quodã corporis ſui ſomno quie-
Pſalm. 3 tus,ſicut ipſe ait: Ego dormiui,& requieui,& ſurrexi,quoniã dominus ſuſcepit me. Vn-
Gen. 49 de & Iacob ait: Qui ſuſcitabit eum: hoc eſt quem dominus ſuſcipiet. Quis eſt alius qui re
ſuſcitet,niſi ipſe ſe ſua patriſq; reſuſcitet poteſtate? Video natum autoritate propria,ui-
deo mortuũ propria uolũtate,uideo dormientem poteſtate propria. Qui omnia ſuo fe-
cit arbitrio,cuius alterius ut reſurgat egebit auxilijs? Ipſe igitur reſurrectionis ſuę autor
eſt,qui mortis eſt arbiter,qui expectatur à gentibus. Et ideo donec ille ueniat,non defi-
ciet dux ex Iuda,ut uſq; ad eius ortum regalis ſucceſſiõis fides incorrupta ſeruet̃. Poſtea
enim, ut docuimus tractatu habito in Euangelium, per Herodem adulterata ſucceſſio
prærogatiuam dignitatis amiſit. Etenim quia uerum regem negauerunt, falſos habere
cœperunt. Ergo hoc dicit patriarcha: Seruabitur in iudicibus uel regibus Iudæorũ inte
meratæ ſucceſſionis hæreditas ducta per reges,donec ueniat cui repoſitum eſt, ut eccle
ſiam dei congreget ex conuentu nationum omnium, & gentiliũ deuotione populorũ,
hoc eſt,ipſum manet,ipſi debitum ſeruatur,ipſi tantæ gratiæ prerogatiua defertur. Et ip
Ibidem. ſe eſt expectatio gentium. Plus dixit quàm ſi dixiſſet, Ipſum expectant gentes, eò quòd
Exod. 3 omnis ſpes eccleſiæ in ipſo recumbat. Ideo dicit̃ Moyſi, Solue calceamentũ pedum tuo
rum,ne ipſe ſponſus eccleſiæ crederet̃,qui dux plebis eligebatur. Ideo ſoluit calceamen
tum ſuum Ieſus Naue,ut uenturo tanti muneris gratiam,& ipſe ſeruaret. Ideo dicit Ioan
Luc. 3 nes, Poſt me uenit uir,cuius non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamentorum eius.
Ioan. 3 Ideo dicit: Qui habet ſponſam,ſponſus eſt: amicus autem ſponſi, qui ſtat, & audit eum,
& gaudio gaudet.hoc eſt,ipſe ſolus uir eſt eccleſiæ,hic eſt expectatio gentium, huic de-
ferentes copulę gratiam nuptialis,calceamentũ ſuum ſoluerunt prophetæ. Hic ſponſus
eſt,ego amicus ſponſi. gaudeo quia uenit,quia uocem audio nuptialẽ,quia iam nõ dura
peccatorũ ſupplicia,dura legis tormenta,ſed remiſſionem criminum,uocem lætitiæ, ſo
Gen. 49 num iucunditatis,exultationem feſti nuptialis audimus. Hic eſt ille alligans ad uitem a-
ſinum ſuum,& helici pullum aſinæ ſuæ, ut feruorem ſpiritus ſancti habeat congregatio
nationũ ante remiſſa & negligens,ſed iam deuota per Chriſtũ,& uiti illi perpetuæ, hoc
Ioan. 15 eſt domino Ieſu,qui ait: Ego ſum uitis,pater meus agricola: uelut fructuoſi palmites qui
buſdam inexolubilibus uinculis fidei alligemur. Hoc eſt illud myſterium,quod pullum
Matth. 21 aſinæ ſolui iuſſit in Euangelio,& ipſe dominus Ieſus ſedit ſuper eum,ut alligatus ad uitẽ
Gen. 49 perpetua ſanctorũ ſuauitate requieſceret. Lauit,inquit,in uino ſtolam ſuam. Bona ſtola
eſt caro Chriſti, quæ omniũ peccata operuit,omniũ delicta ſuſcepit,omnium errores te
xit. Bona ſtola,quę uniuerſos induit ueſte iucunditatis: Lauit hanc ſtolam in uino,quan
Mar. 1 do cum baptizaretur in Iordane,deſcendit ſpiritus ſanctus ſicut columba, & manſit ſu-
per eum. Quo ſignificatur quod plenitudo ſpiritus ſancti indiuidua in eo fuerit, nec re-
Luc. 4 ceſſerit. Vnde & Euãgeliſta ait: Quia plenus ſpiritu ſancto dominus Ieſus,regreſſus eſt
ab Iordane. Lauit ergo Ieſus ſtolam ſuam,non ut ſuam,quæ nõ erat, ſed ut noſtram quæ
Gen. 49 erat,ſordẽ ablueret. Deniq; ait: Et in ſanguine uuę anaboladiũ ſuum,hoc eſt in paſſione
corporis

coporis ſui diluit gentes ſuo ſanguine. Etenim uerbi anaboladium gentes ſunt, ſicut ſcri
ptum eſt: Viuo ego dicit dominus, niſi omnes eos induam ſicut ueſtimentum. Et alibi: *Pſalm.101*
Sicut amictum mutabis eos, & mutabuntur. Non ergò ſanguine proprio ſua peccata
quæ non erant, ſed noſtra quæ fecimus delicta mundauit. Et bene uuam dixit, quia ſicut
uua pependit in ligno. Ipſe eſt uitis, ipſe uua. Vitis, ligno adhærens: Vua, quia lancea mi
litis apertum latus emiſit aquam & ſanguinem. Sic enim dixit Ioannes: Quia exiuit de *Ioann.19*
eo aqua & ſanguis. Aqua ad lauacrum, ſanguis ad precium. Aqua nos abluit, ſanguis re-
demit. Et ideo ait propheta: Hilares oculi eius uino, & dentes candidiores quàm lac: ſi- *Geneſ.49*
gnificans prophetas & Apoſtolos. Alij enim ſicut oculi Chriſti præuiderũt & annuncia
uerunt eius aduentum, de quibus ipſe dicit: Abraham diem meum uidit, & gauiſus eſt. *Ioann.8*
Et unus de prophetis dicit: Vidi dominum ſabaoth. quem uidentes ſpiritali lætitia com
plebantur. Alij uerò, hoc eſt Apoſtoli, quos dominus à peccatorum labe mundauit, ſu-
per lac cãdidiores facti ſunt, quos macula nulla poſtea fuſcauit. Etenim lac tẽporale eſt,
gratia autem Apoſtolorum perpetua manet, qui nobis ſpiritalia illa atq; cœleſtia confi-
cientes alimenta, mentis internæ uiſcera ſaginarunt. Sunt etiam qui mandata domini lu
cida, quæ diuino ore deprompta ſunt, ſicut lac nobis facta arbitrentur, quibus nutriti ad
panis cœleſtis peruenimus alimoniã. Vnde & Paulus ait: Lac uobis potum dedi, non e- *1.Cor.3*
ſcam: nondũ enim poteratis. Corinthios in principio fidei potu lactis imbuit. Sancti illi
quorum fides annunciatur in uniuerſo mundo, tanquã ablactati eſca ſolidiore firmantur.

De benedictione Zabulon, & myſterijs illius. Cap. V

Z Abulon iuxta mare habitabit, & ipſe ſecus acceſſus nauiũ, & pertendit uſq; *Geneſ.49*
ad Sidonem.] Ipſa nominis interpretatio meliora promittit, eo quòd Latina
expreſſio liberationem ſignificet à nocturnis, quod eſt utiq; bonum, & eius
qui ſperat in pennis domini, quem circundat ueritas eius, ne timeat à timore nocturno,
& à negocio perambulãte in tenebris. Hic ergo Zabulon iuxta mare, inquit, habitabit, *Pſalm.99*
ut uideat aliorũ naufragia, ipſe immunis periculi, & ſpectet alios fluctuantes in freto i-
ſtius mundi, qui circunferantur omni uento doctrinæ, ipſe fidei radice immobilis perſe
uerans, ſicut eſt ſacroſancta Eccleſia radicata atq; fundata in fide, ſpectans hæreticorum
procellas, & naufragia Iudæorũ, quoniã gubernatorẽ quẽ habuerant abnegarunt. Circa
fluctus itaq; habitat, non fluctibus cõmouetur, magisq; ad ſubueniendum parat aquam
periculo obnoxiam, ut ſi qui tempeſtatibus acti grauibus confugere ad portum uelint,
præſto ſit eccleſia tanquam portus ſalutis, quæ expanſis brachijs in gremium tranquilli
tatis ſuæ uocet periclitantes, locum fidæ ſtationis oſtendens. Eccleſiæ igitur in hoc ſecu
lo tanquam portus maritimi per littora diffuſi occurrunt laborantibus, dicentes eſſe cre
dentibus refugium præparatum, quò uentis quaſſata nauigia poſſint ſubducere. In his
eccleſiis ſunt principes Zabulon, & principes Neptalim, ſicut docet quinquageſimus
ſeptimuſdecimus Pſalmus, quorum alij liberatores ſunt à tempeſtate nocturna, claman
tes: Abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Alij ſunt latitudinis *Rom.13*
Apoſtolicæ, qui poſſunt dicere: Os noſtrum patet ad uos ô Corinthij, cor noſtrum dila- *2.Cor.6*
tatum eſt. Ipſi ſunt iſti qui cum eſſent in tenebris, lucem uiderunt magnam, ſicut prophe *Eſa.9*
ta teſtatur, dicens: Regio Zabulon, & regio Neptalim, uia maris trans Iordanem, popu
lus qui ſedebat in tenebris, uiderunt lucem magnam: qui ſedebant in regione umbræ
mortis, lux orta eſt eis. Exploratores igitur ſecus acceſſus nauium poſuit dominus deus
noſter patriarchæ huius hæredes, cuius cura peruigil & ſpiritalis ſucceſſio pertẽdit uſq;
ad Sidonem, hoc eſt uſq; ad gentes peruenit, ut domini miſericordia peccata abluat na-
tionum. Sidon enim primitiuus eſt filius Cham, illius utiq; qui propter irreuerentiam pa
ternæ pietatis, maledictione damnatus eſt patris. Ergo liberatio nocturna, tanquam in
excubijs poſita propugnaculi ſpiritalis, ne quis ſcopuloſa uitæ huius itinera poſſit inci-
dere, pertendit uſq; ad grauiſſimorum criminum peccatores, & Sidonios ipſos, qui an-
te ſuperſtitione uehementi uenatores ſcelerum nuncupabantur, (ut interpretatio
docet) ſoluta hæreditate maledicti, donataq; hæreditate benedictionis
abſoluit, ut ubi maior reatus erat, ibi nunc ube-
rior ſit gratia.

De benedictione Isachar, & mystica eius expositione. Cap. VI

Genes. 49 Sachar bonum concupiuit, requiescens inter medias sortes, & uidens requiē
I quia bona est, & terram quia pinguis, supposuit humerum suum ad laborandum, & factus est uir agricola.] Isachar merces dicitur, & ideo refertur ad Christum: qui est merces nostra, quod eum nobis ad spem salutis æternæ non auro, non
Psalm. 126 argento, sed fide & deuotione mercemur. Vnde & Dauid de ipso dicit: Ecce hæreditas domini filij merces fructus uentris. Et ideo dicit Moyses: Merces circa mare in habitantium. Hic est qui bonum cōcupiuit ab initio, & quod malum est desiderare nesciuit. De
Esa. 8 quo Esaias ait: Priusquā sciat puer uocare patrē, aut matrē, non credidit malitiæ, eligens quod bonū est. Requieuit inter sortes Veteris uel Noui testamēti, uel in medio prophetarum. Ideoq; inter Moysen & Heliam medius apparuit, ut ostenderet nobis quod in eorum sermonibus requiem habeat, per quos pleriq; peccatis renunciantes credūt in deū uiuum: uel quod ipsi sint testes resurrectionis eius, & beatæ quietis. Itaq; ut ad resurrectionis suæ gratiam uocaret gentes (ipsa est enim pinguis & fertilis terra, quæ fructus generat æternos, fructus centesimos & sexagesimos) subiecit humerum suum ad laborandum,
Ibidem. 8 randum, subijciens se cruci, ut nostra peccata portaret. Ideoq; dicit propheta: Cuius principatus super humerum eius, hoc est super corporis passionem diuinitatis potestas, uel crux supereminens corpori. Supposuit ergo humerum incumbēs aratro, omnibus subeundis cōtumelijs patiens, ita subiectus labori, ut uulneraretur propter iniquitates no-
Ibidem. 53 stras, ut infirmaretur propter peccata nostra. Et factus est agricola, sciens terram suā bono seminare frumento, & fructiferas arbores alta radice plantare.

De prophetica benedictione Dan, ac mystico eiusdem intellectu. Cap. VII

Genes. 49 An iudicabit populum suum tanquam una tribus Israel. Et factus est Dan ip
D se serpens in uia sedens, & in semita mordēs calcaneum equi, & cadet eques retrorsum, salutem exspectans à domino.] Simplex quidem intellectus hoc habet, quod etiam Dan tribus iudicem dederit in Israel. Etenim post Iesum Naue iudices fuerunt plebis de diuersis tribubus. Fuit autem & Samson de tribu Dan, & iudicauit Israel uiginti annis. Sed non hunc prophetia significat, sed Antichristum qui futurus est ex tribu Dan: sæuus iudex, & tyrannus immanis, iudicabit populum suum. Tanquā serpens in uia sedens deijcere tentabit eos qui uiam ambulant ueritatis, supplantare cupiēs ueritatem. Hoc est enim mordere equi calcaneum, ut ueneni suffusione equus saucius, & uulneratus dente serpentis leuet calcaneum suum: sicut Iudas proditor tentatus à diabolo super dominum Iesum leuauit calcaneum suum, ut deijceret equitem, qui se deiecit ut omnes leuaret. Cecidit igitur non prostratus in faciem, quasi dormitans, sed retrorsum, ut à superioribus ad priora se extendens, à domino expectaret salutē. Sciebat enim se resuscitandū, & ideo iacentem Adam expectabat erigere. Vnde nos cum bene in uia currimus, caueamus necubi serpens lateat in semita, & subruat uestigium equi, hoc est, corporis nostri, & deijciat subito equitem dormientem. Nam si uigilamus, cauere debemus aliquatenus & morsus declinare serpentis. Non ergo nos opprimat somnus negli-
Psalm. 75 gentiæ, somnus seculi, non opprimat diuitiarū somnus, ne & de nobis dicatur: Obdormierunt somnū suum, & nihil inuenerunt omnes uiri diuitiarū. Sed sunt & equites dor-
Ibidem. mientes, de quibus scriptum est: Dormierunt qui ascenderunt equos. Si auaritia pectus tuum uulneret, si libido inflammet, dormis eques, & ideo corpus tuum, hoc est, equum tuum non potes refrænare. Vigila ergo, ut etiam si deiectus fueris, hoc est mortuus fueris, non obdormias. Qui enim obdormiunt somnū suum, nihil inueniunt. Tu autem expecta salutem à domino uenturam, respice ut gratiam resurrectionis inuenias. Dormiebat Iudas, deniq; uerba Christi non audiebat. Dormiebat Iudas, & quidē somnum diuitiarum, qui mercedem de proditione quærebat. Vidit eum dormientem diabolus, & oppressum auaritiæ somno graui: misit se in cor eius, uulnerauit equū, deiecit equitem, quē
Deut. 33 separauit à Christo. Hanc tribum benedixit Moyses, dicens: Dan catulus leonis, & effugiet ex Basan, hoc est ex confusione. Vnde secundum Græcum magis intelligere debemus, ex quo Latinus transtulit, quod Dan ipse factus sit serpens in uia sedens. Dan iudicium interpretatur. Et ideo graue iudicij periculum tribus ista subijt, cui serpēs illapsus Antichristus est, qui currentem suis sauciaret uenenis. Sed tamen ipsa tribus liberabitur à

bitur à confuſione, cum fuerit confeſſa equitem reſurgentem, qui ait: Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui eſt in cœlis: qui Luc.12 autem me confuſus fuerit coram hominibus, confundam & ego eum coram patre meo qui in cœlis eſt.

De benedictione Gad, & myſtica eius interpretatione. Cap. VIII

Ad tentatio. Tentabit eum, & ipſe tentabit eum ſecus pedes.] Tentatio eſt Geneſ.49
G congregatio & aſtutia Scribarum & ſacerdotum, qui dominum de tributo Matth.22
Cæſaris, & de Ioannis baptiſmate (ut docuit ſcriptura) tentabant, quibus dominus Ieſus in ſua iuſtitia tentamentum retorſit. Secus pedes, hoc eſt continuo ſine ulla deliberatione referens, quo tentantes magis ipſe concluderet. Dicentibus enim, In qua poteſtate hæc facis? non ad quæſita reſpondit, ſed etiam ipſe propoſuit, dicens: Interro- Ibidem.21 gabo & ego uos unum uerbum: quod ſi dixeritis mihi, & ego uobis dicam in qua poteſtate hæc facio. Iterum dicentibus, Licet tributum dare Cæſari, an non? ait: Quid me tentatis hypocritæ? Oſtendite mihi numiſma cenſus. Et offerētes iterū, interrogauit: Cuius Ibidem.22 eſt imago & ſuperſcriptio? Dicunt ei: Cæſaris. Vbi igitur eos ligauit ipſorum ſermonibus, ipſorum obligatione conſtrinxit, tunc ait illis: Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt dei, deo: ut cōtra uerba ſua uenire non poſſent. Deniq; mirati abierunt ab eo. Sed non eſt mirum ſi ſecus pedes reſpondebat, qui ante pedes uidebat. Expoſuit Moyſes euidenter hāc prophetiam Iacob ſancti eſſe de Chriſto. Sic enim ait: Benedictus qui Deut.33 ampliauit Gad. Sicut leo requieuit confringens brachiū & principes, & uidit ab initio ſuo, quia ibi diuiſa eſt terra principum collectorū ſimul cum principibus populorum: Iuſtitiam fecit dominus & iudiciū in Iſrael. Agnoſcimus itaq; quis requieuit ſicut leo, confregerit brachia potentium, quis ab initio diuiſiones tentationum uidit. Ibi igitur hiatus eſt terræ qui abſorbeat calumniantes, ubi tentatio perfidorum eſt.

De benedictione Aſer, & de myſterio eiuſdem. Cap. IX

Ser, pinguis eius panis, & ipſe dabit eſcam principibus.] Aſer interpretatio- Geneſ.49
A ne Latina ſignificat diuitias. Quis igitur diues, niſi ubi altitudo diuitiarū eſt Rom.11
ſapientiæ & ſcientiæ dei? Quis diues niſi dominus Ieſus, qui abūdat ſemper, & nunquā deficit? Pauper uenit in hunc mundum, & omnibus abundauit, uniuerſos repleuit. Quantus eſt in diuitijs, qui paupertate ſua omnes diuites fecit? Sed pauper propter nos, diues cū patre. Pauper ille, ut nos ab inopia uindicaret, ſicut Apoſtolus docet dicens: Quia propter uos pauper factus eſt cum diues eſſet, ut illius inopia uos ditaremini. 2.Cor.8 Cuius inopia ditat, ſanat fimbria, fames ſatiat, mors uiuificat, ſepultura reſuſcitat. Hic ergo diues eſt theſaurus, huius pinguis panis. Et bene pinguis panis, quē qui manducauerit, eſurire non poterit. Hunc panē dedit Apoſtolis, ut diuiderent populo credentiū, hodieq; dat nobis eū, quem ipſe quotidie ſacerdos conſecrat ſuis uerbis. Hic ergo panis factis eſt eſca ſanctorū. Poſſumus & ipſum dominū accipere, qui ſuā carnem nobis dedit, ſicut ipſe ait: Ego ſum panis uitæ. Patres ueſtri manducauerunt manna in deſerto, & Ioann.6 mortui ſunt, hic eſt autē panis qui de cœlo deſcendit, ut ſi quis ex eo manducauerit, non moriatur. Et ne quis putaret quia de hac morte dicit quæ per animę & corporis ſeceſſionem uenit, & iure dubitet, cū ſciat ſanctos Apoſtolos hac morte eſſe defunctos, addidit, Ego ſum panis uiuus, qui de cœlo deſcendi. Si quis manducauerit ex hoc, uiuet in æternum, hoc eſt, nō de tēporali uita dixi ſuprà, nec de morte iſtius uitæ, qua etiā ſi quis mortuus fuerit, tamen ſi panē meū acceperit, uiuet in æternum. Ille enim accipit, qui ſeipſum probat: qui autē accipit, non moritur peccatoris morte, quia panis hic remiſſio peccatorum eſt. Moyſes quoq; pulcherrime prophetauit in benedictionibus ſuis, dicens: Bene- Deut.33 dictus à filijs Aſer, & erit acceptus à fratribus ſuis, & intinget in oleo pedem ſuum, ferrū & æs calceamentum eius. Et ſicut dies tui ſunt, ſic erunt uirtutes tuæ. Non eſt quiſquam ſicut eſt deus tuus in cœlo, adiutor tuus, & magnus dominus firmamenti, & protegens deus initij, & per uires brachiorum potentium eiecit à facie tua inimicum, dicens, pereat. Et inhabitabit Iſrael fidens ſolus ſuper terram Iacob in frumento & uino, & cœlum tibi cum nebula roris erit.

De benedictione Neptalim, & mystica illius declaratione. Cap. X

Genes. 49 NEptalim uitis remissa, porrigens in germine decorem.] Sarmentũ uitis aliud amputatur, quod uidetur inutile, ne cassa uitis sarmentorum exultatione luxuriet, & aliud paulisper reciditur ac remittitur, ut fructum afferat, cuius decus in generatione porrigitur: quia dum ad superna se subrigit, uitem amplectitur, & ad uerticem ascendens iugi, quædam colla uitium pretiosi palmitis uestit monili. Est & ille decorus in generatione, quia plenis palmitibus multos fructus exundat. Decorum hoc, sed multo illud pulchrius, quod hærentem palmitẽ uiti significat spiritali, cuius nos sarmentum sumus, & fructum afferre possumus, si maneamus in uite: sin autẽ, præcidimur.

Deut. 33 Sanctus patriarcha Neptalim erat palmes abundans. Vnde & Moyses dicit: Neptalim satietas accipientium, replebitur benedictione, à domino, mare, & Aphricũ possidebit: exponens hoc quod Iacob dixerat, quid sit uitis remissa, hoc est per fidei gratiã uinculis mortis exutus, in quo significatur populus dei ad libertatem fidei, & ubertatem uocatus gratiæ, toto orbe diffusus, qui iugum Christi bono fructu uestiat, & ligna ueræ illius uitis, hoc est mysteria dominicæ crucis ambiat, nec timeat confessionis eius periculum, sed magis etiam in persecutionibus positus Christi nomine glorietur. Hic est uere remis-

Mal. 4 sus à uinculis, qui nullo nexu formidinis alligetur. Vnde propheta dicit: Exibunt, & tripudiabunt sicut uituli resoluti uinculis. Ideoq; in germine suo decorem porrigit, quia in loco pascuæ collocatus, & super aquam refectionis educatus, per sacramenta regenerationis suæ germinat bonum uerbi decorem, & assumitur in illam pulcherrimam Christi gratiam qui potest uenustatem tui decoris augere. Deniq; super omnes decorus quod

Psalm. 92 habet, donat: quia nemo potest donare quod non habet. Ideoq; dictum est: Dominus regnauit, decorem induit. Induit enim decorem Ecclesiæ gratiam, quæ in illo lauacro deponens fœditatem omnium delictorum, splendore gratiæ cœlestis enituit. Ideoq; sponsus de ea dicit, Quæ nam est hæc prospiciens tanquam diluculum, electa sicut sol, speciosa sicut luna, mirabilis sicut ornatus?

De benedictione Ioseph, & qua ratione super omnes filios eum pater uberius prosecutus sit, ac de mystica illius benedictionis expositione. Cap. XI

NVnc ut tanquam epilogo quodam concludamus historiam, sicut & scriptura diuina conclusit, prophetiam sancti Iacob de sancti Ioseph nomine dige-

Genes. 46 ramus. Filius meus ampliandus Ioseph, filius ampliãdus meus zelatus, filius meus adolescentior, ad me reuertere. In quem consilia conferentes maledicebant, & intendebant in eum domini arcuum, & contriti sunt cum potentia arcus eorum, & dissoluti sunt nerui brachiorum manus eorum per manus potentis Iacob. Ille qui præualuitã deo Israel patri tuo, & adiuuit te deus meus, & benedixit te benedictione cœli à summo & benedictione terræ habentis omnia, propter benedictionem uberũ & uuluæ, benedictiones patris tui & matris præualuit. Benedictiones montiũ manentium, & desideria collium æternorũ erunt super caput Ioseph, & super caput eorũ quibus præfuit fratrũ.] Quæ caussa est quòd super omnes filios Ioseph uberius prosecutus est pater, nisi quia præfigurata in eo iam Christi uidebat mysteria? Vnde benedicẽs illum magis qui expectabatur, quàm illũ qui uidebatur, ait: Filius ampliandus meus Ioseph. Quis est amplian dus, nisi Christus, cuius gratia semper augetur, & finẽ processus sui nõ habet gloria? De

Ioann. 3 quo & Ioannes dicit: Illum oportet crescere, me autem minorari, quia per illius illud salutare perfectumq; nomen cumulata est in hoc mundo & abundauit gratia. Filius meus ampliandus. Et ideo quia uidebant eum crescere fratres, & inuidere cœperunt. Intelligi

Matth. 15 bilis autem Ioseph & zelum incidit ab ijs quos magis fouebat. Deniq; dicebat: Non ue-

Ioann. 9 ni nisi ad oues perditas domus Israel. Et illi dicebant: Nescimus unde sit. Ille curabat eos & illi negabant eum. Filius, inquit, meus adolescentior. Reuera adolescentior, qui erat pene ultimus natorum. Deniq; & scriptura dicit: Amabat eum Iacob, quia filius erat senectutis illius. Quod etiã ad Christũ refertur. Senescenti enim mundo & iam occidenti illucescens dei filius per Mariæ uirginis partum, serus aduenit, quasi filius senectutis secundum sacramentum suscepti corporis, qui erat ante secula semper apud patrem. Vnde dicit ad eum pater: Ad me reuertere, uocans eum ad cœlum de terris, quẽ propter nostram salutẽ miserat. Itaq; resuscitans filium suum unigenitum, euacuauit consilium maledicentium

ledicentium. Vnde & Esaias dicit: Vanum cõsilium spiritus uestri. Et conuitia quę quasi iaculantes sagittas dirigebant, soluit omnia, contriuit eorum potentiam qui in suis uirtutibus, & non in deo confidentes erant. Ille, inquit, qui præualuit à deo Israel patri tuo, & adiuuit te deus meus. Quis est qui confortauit Israel, & adiuuit filium, nisi solus deus pater? qui dixit: Iacob puer meus, suscipiam eum: Israel electus meus, suscipiat eum anima mea. Et benedixit eum benedictione cœli desuper, & benedictione terræ habentis omnia.] Omnia enim subiecit ei, cœlestia sicut benedictionem cœli, & terrena sicut benedictionem terræ, ut & hominibus & angelis dominaretur. Itaq; in illo uelut contemptibili corpore præualuisti, inquit, propter benedictionẽ uberũ. Et uuluæ benedictiones patris tui, & matris Vbera, uel duo testamẽta dixit, quorum altero annunciatus est, altero demonstratus. Et bene ubera, quoniam uelut quodam nos spiritali lacte nutritos educauit, & obtulit deo filios. Vel Mariæ dicit ubera, quæ uere benedicta erant, quibus sancta uirgo poculo domini potũ lactis immulsit. Vnde & illa mulier in Euangelio ait, Luc. 11
Beatus uenter qui te portauit, & ubera quæ suxisti. Quod autem ait: Vuluæ benedictionem patris tui & matris. Si uuluam solam Mariæ uelimus intelligere, cur utrumq; benedictione cõiunxerit, latebit caussa. Potuit eñ dicere de sola uulua matris. Sed pulchrius arbitror, ut secundum spiritale mysterium intelligamus utramq; generationẽ domini Iesu, & secundum diuinitatem, & secundum carnẽ, qui ante secula est generatus ex patre. Vnde & pater ait: Eructauit cor meũ uerbum: eò quòd ex illa intima, & incomprehensibili patris processit substantia, & in ipso est semper. unde & Euangelista ait: Deum nemo uidit unquam, nisi unigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Sicut ergo sinus patris spiritalis intelligitur intimum quoddam paternæ charitatis, naturæq; secretũ in quo semper est filius, ita etiã patris spiritalis est uulua, interioris arcanũ, de quo tanquã ex genitali aluo processit filius. Deniq; diuerse legimus, nunc uuluam patris, nunc cor eius quo uerbum eructauit, nũc os eius ex quo iustitia processit, ex quo prodiuit sapientia, sicut ipse ait: Ex ore altissimi prodiui. Ita cum unum non definitur, & unum omnia sonant, spiritale magis mysterium generationis paternæ quã membrum aliquod corporale significat. Sed sicut illam ex patre generationem intelligimus, ita etiam ad consummationem fidei generationem Mariæ intelligamus, quando benedicitur uulua matris, illa utiq; Marię uirginalis, quę nobis edidit dominũ Iesum. De quo partu dicit dominus per Hieremiam prophetam: Priusquam te formarem in utero, noui te: & priusquam exires de uulua matris, sanctificaui te. Geminam igitur propheta in Christo substantiam declarauit, diuinitatis, & carnis: alteram ex patre, alteram ex uirgine, ita tamen ut non exors suæ esset diuinitatis cum ex uirgine nasceretur, & esset in corpore. Vnde & conualuit super omnes montes, & desideria collium æternorum. Super omnes enim illos sublimis meriti uiros, patriarchas, & prophetas, & Apostolos, sed etiam ultra solem, lunã, archangelos tanquã cœli lumen emicuit, sicut ipse ait: Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominum. Quis enim illorũ fuit cui subiecta essent omnia, quibus ipse donauit quod erant? In quo benedicuntur omnes sancti eius, quia ipse est super capita omnium caput. Caput enim mulieris, uir: caput uiri, Christus. Et super uertices montiũ, quia ipse est supereminens uertex uniuersorum. Sed iustorũ est uertex altissimus, quos fratres uocauit, acquisitos per gratiam, & quoddam regenerationis consortiũ. Vnde ex fratribus Ioseph illos magis fratres intelligimus, de quibus dicit in Psalmo: Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te. Deniq; & Moyses completurus uitę istius cursum cum benediceret tribum Ioseph, non illum utiq; defunctũ Ioseph, sed Christum benedicebat, sicut habes scriptum de Ioseph: A benedictione domini terra eius, à finibus cœli, & à rore, & abyssis fontium deorsum, & secundum horam factam solis cursus, & à conuenientibus mensibus, & à uertice montium ab initio, & à uertice collium æternorũ, & ad horã terrę plenitudinis, & ab eo qui uisus est in rubo, ueniat super caput Ioseph benedictio, & super uerticẽ ipsius, honorificus sit inter fratres. Primogenitus tauri decus eius, cornua unicornui. In ipsis gentes uentilabit, simulq; ad extremum terræ, ipsæ myriades Ephraim & ipsæ Chiliades Manasses. Benedictio eadem est, quæ omnem habet & cœlestium & terrestrium plenitudinem, & specialẽ Christi gratiam. Qui uisus in rubo dixit ad ipsum Moysen: Solue calceamentũ pedum tuorũ. Qui est super omnes Exod. 3

Marginal references: Psalm. 44 (Eructauit), Ioann. 1 (Deum nemo), Eccle. 24 (Ex ore altissimi), Hiere. 1 (Priusquam te formarem), Luc. 6 (Non est discipulus), 1. Cor. 11 (Caput enim mulieris), Psalm. 21 (Narrabo nomen), Deut. 33 (A benedictione domini).

deos, quia ipse est caput corporis Ecclesiæ. Qui est principium primogenitus ex mor-
Colos. 1 tuis, ut sit in omnibus ipse primatum tenens, quoniam in ipso complacuit omnem pleni
tudinem inhabitare. Et ideo soli benedictionis huius prærogatiua defertur, à summitate
cœli usq; ad extremũ terræ. Ipse est enim ante omnes, in quo constant, omnia, qui etiam
per sanguinem crucis suæ pacificauit omnia, siue quæ in cœlo, siue quæ in terris sunt. Cu
ius typum præferens pulchre benedicitur sanctus Ioseph, ut honorificetur inter fratres.
Primogenitus tauri decus eius, habens cornua unicornui, in quibus gentes uentilabit.
Et bene taurus, quasi hostia pro delictis, & totius mundi uictima, ut pacificaret omnia.
Cuius decus sanctum. Omne enim sanctum primogenitũ, sicut alibi demonstrauimus.
Vnde & Leui non ætatis ordine, sed sacræ successionis prærogatiua primogenitus me-
Psalm. 44 ruit nuncupari, Et uere sanctum decus eius, de quo scriptũ est resurgente: Speciosus for-
ma præ filijs hominũ: quia ipse est primogenitus ex mortuis, habens cornua unicornui.
Sed cum dixerit cornua, quomodo posuit unicornui, requirendum, cũ ipse unicornuus
inter generationes ferarum, ut perhi aiunt, nõ inueniatur? Et ideo uerbum unicum ma-
1. Reg. 2 gis æstimare debemus, quia substantiuum uerbũ dei unũ est, non multa uerba. Vnde &
Anna ait: Dominus iudicat fines terræ, & dabit uirtutem regi, & exaltabit cornu Christi.
Esa. 5 Et Esaias ait: Vinea facta est dilecto in cornu in loco uberi, quoniam in dei filio unigeni
to floret Ecclesia, tenens unicũ dei uerbum, in quo est uirtutis atq; sapientiæ plenitudo,
Deut. 33 cuius ubertate seges fidei pullulauit. Quod uerbum sequuntur sancti. Decem milia, in-
quit, Ephraim, & milia Manasse, id est, & Iudæorum & Gentiũ dominetur, & ex utroq;
Cantic. 5 populo acquirat sibi Ecclesiæ plenitudinem. Ideoq; dexterã suam super Effrem posuit
sanctus Iacob, eò quòd legis dicente Ecclesia in Canticis canticorum: Frater meus can-
1. Reg. 18 didus & rubeus, electus ex decem milibus. Deniq; etiã Dauid iuuenculę Mariæ autho-
rem, ex cuius successione Christus est natus per Virginis partũ, in decem milibus prædi
cabant, Saul autẽ in milibus, cum reuerentiæ gratiam circa regẽ magis præponere de-
buissent. Qui ergo cornu Christi exaltauerit confessus eius gloriam, ipse quoq; accipiet
Psalm. 28 cornua. Vnde etiam sancti unicornui dicti sunt in Psalmi uersiculo: Et dilectus quemad
modum filius unicornuorum. Etenim sicut animal huiusmodi cum ei oriuntur cornua,
processum significat plenioris ætatis: ita cum è capite quædam nostrę animę cornua pul
lulare cœperint, processum uidentur perfectioris significare uirtutis, & tam diu crescũt
Deut. 33 quàm diu cõpleantur. Hoc cornu dominus Iesus comminuit gentes, ut superstitionem
Psalm. 43 obtereret, salutem redderet, sicut ipse ait: Percutiam, & sanabo. Ideoq; tanquã imitator
tauri huius propheta dicit: In te inimicos nostros uentilabimus, id est, altitudinẽ omnẽ
eleuantem se aduersus dei scientiã destruentes. Et ideo iuxta legem munda animalia cor
nua habent. Lex enim spiritalis est. Qui enim possunt seculi huius illecebras uerbo dei
& uirtutis obseruantia propulsare, cornibus uelut quibusdam capitis sui armis uidentur
esse muniti. Meritoq; & tuba cornea dicitur uirtus sermonis mirabilis, quæ bonos Chri
sti milites accendit ad prælium, ut de hoste diabolo manubias reportemus. In acie igitur
sumus, & plurimos ex nobis uidemus in aduersarij castris esse captiuos: hi nobis iugo
grauissimo exuendi sunt.

De benedictione Beniamin, & mystica repræsentatione eiusdem. Cap. XII

PLurimos lupos habet diabolus, quos ad Christi oues dirigit, & ideo intelligi
bilis Ioseph ut oues seruaret suas, ipsum inimicum uenientem ad diripiendas
oues rapuit lupum Paulum, faciens ex persecutore doctorem. De quo dicit
Genes. 49 Iacob, sicut scriptum est: Beniamin lupus rapax mane edet adhuc, & ad uesperum diui-
det escam principibus. Lupus erat cũ dispergeret & deuoraret oues Ecclesiæ. Sed qui lu
Actor. 9 pus uenerat, pastor est factus. Lupus erat cum Saulus erat, quando intrabat in domos, &
uiros ac mulieres trahebat in carcerem. Lupus erat quando spirans minas & homicidia
in discipulos domini, petebat epistolas à principe sacerdotum, ut inuaderet seruos Chri
sti. Quem tanquam lupum nocturnis tenebris oberrantem offusa Iesus luce cæcauit. I-
deo Rachel cum pareret Beniamin, uocauit nomen eius, filius doloris mei: futurũ pro-
phetans ex ea tribu Paulum, qui affligeret filios Ecclesię persecutionis suæ tempore, &
graui matrem dolore uexaret. Sed tamen idem postea principibus escam posteriore di-
uisit tempore, Euangelizans gentibus dei uerbum, & plurimos ad fidem prouocãs, quo
disputante,

disputante, sicut legimus, Paulus proconsul, & Publius princeps, domini gratiam receperunt. Pulchrè etiam Moyses cum benediceret Beniamin tribum, dixit: Dilectus à domino, habitabit fidens, & deus obumbrabit super eum omnibus diebus, & inter humeros requiescet dilectus à domino. Qui etiā uas electionis est factus. Neq; enim aliter nisi domini est miseratione & amore conuersus. Vnde & ipse nihil merito tribuens suo, sed totum deferens Christo, ait: Ego enim sum minimus Apostolorum, qui nō sum dignus uocari apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam dei. Gratia autē dei sum id quod sum, & gratia eius egena in me non fuit. Habitabit fidens in domo quam antè uastabat, habitabit in tabernaculis Christi, qui antè sicut lupus errabat in syluis. Et deus obumbrabit super eum, quando uisus est ei Christus. Qui licet apertis oculis uideret nihil, tamen Christum uidebat. Et meritò uidebat præsentem, quem etiam audiebat loquentem. Nō cæcitatis est obumbratio ista, sed gratiæ. Deniq; Mariæ dicitur: Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Et inter humeros requiescet, hoc est, inter bonos actus, & opera preciosa. Nam & suprà habes quòd Isachar supposuit humerum suum ad laborandum, & factus est uir agricola. Quem Paulus imitatus, posuit fidei nouella plantaria, ideoq; quasi bonus agricola dixit: Ego plantaui, Apollo rigauit.

Deut. 33

1. Cor. 15

Luc. 1

1. Cor. 3

FINIS.

CAPITA LIBRI DE NABVTHE IEZRAELITA.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE NABVTHE IEZRAELITA LIBER VNVS.

Quomodo exemplo Nabuthe & Achab regis Israel pauperes quotidie à diuitibus opprimantur, cum tamen natura omnes æquales produxerit. Cap. I

NABVTHE historia tempore uetus est, usu quotidiana. Quis enim diuitum non quotidie concupiscit aliena? Quis opulentissimorum non exturbare cõtendit agellulo suo pauperem, atque inopem auiti ruris eliminare finibus? Quis contentus est suo? Cuius non inflammat diuitis animum uicina possessio? Non igitur unus Achab natus est, sed quod peius est, quotidie Achab nascitur, & nunquã huic seculo moritur. Si unus occidat, assurgunt plurimi: plures qui rapiant, quàm qui amittant. Nõ unus Nabuthe pauper occisus est: quotidie Nabuthe sternitur, quotidie pauper occiditur. Hoc metu percitum humanum genus cedit iam suis terris, migrat cum paruulis pauper onustus pignore suo, sequitur uxor illachrymans, tanquam ad bustum prosequatur maritum. Minus tamen deplorat illa, quæ deflet suorum funera: quia etsi amisit coniugis præsidium, sepulchrum patet: etsi filios non tenet, tamen exules non dolet, non ingemit grauiora funeribus teneræ prolis ieiunia. Quousque extenditis diuites insanas cupiditates? Nunquid soli habitabitis super terram? Cur eijcitis cõsortem naturæ, & uindicatis possessionem naturæ? In commune omnibus diuitibus atque pauperibus terra fundata est, cur uobis ius proprium soli diuites arrogatis? Nescit natura diuites, quæ omnes pauperes generat. Neque enim cum uestimentis nascimur, nec cum auro argentoque generamur. Nudos fudit in lucem, egentes cibo, amictu, poculo. nudos recipit terra quos edidit, nescit fines possessionum sepulchro includere. Cespes angustus æquè & pauperi abundat & diuiti: & terra quę uiuentis non cepit affectũ, totum iam diuitem capit. Nescit ergo natura discernere quando nascimur, nescit quando deficimus. Omnes similes creat, omnes simili gremio claudit sepulchri. Quis discernat species mortuorum? Redoperi terram, & si potes diuitem deprehende. Eruderato paulò pòst tumulum, & si cognoscis, egentem argue: nisi fortè hoc solum, quod cum diuite plura pereunt. Sericæ uestes, & auro intexta uelamina, quibus diuitis corpus ambitur, damna uiuentium, non subsidia defunctorũ sunt. Vnguentum accipis diues postquam mortuus es, & foetidus es. perdis alienam gratiam, nec acquiris tuam. Hæredes relinquis qui litigent cum hæredibus, relinquis depositum magis hæreditarium quàm commodum uoluntarium, qui quod relictum est minuere ac uiolare formident. Si frugi hęredes sunt, custodiunt: si luxuriosi, exhauriunt. Itaque aut bonos hæredes perpetua condemnas solicitudine, aut malos dimittis, quo tua facta condemnent.

Quòd

Quòd homines quanto ditiores censu, tanto pauperiores affectu. Et quos insatiabilis auaritia gradus habeat. Et quid hæc uox, Da mihi, præ se ferat. Cap. II

Ed quid arbitraris, quòd dum uiuis abundas omnibus? O diues, nescis quàm pauper sis, quàm inops tibi ipsi uidearis, qui te diuitẽ dicis? Quanto plus habueris, plus requiris: & quicquid acquisieris, tamẽ tibi adhuc indiges. Inflammatur lucro auaritia, non restinguitur. Quasi gradus quosdam cupiditas habet: quo plures ascenderit, eo ad altiora festinat, unde sit grauis ruina lapsuro. Tolerabilius tamẽ iste cũ minus haberet, census cõtemplatione mediocria requirebat: accessione patrimonij accessit cupiditatis augmentum. Non uult esse degener uotis, pauper in desiderijs. Ita duo intolerabilia simul iungit, ut ambitiosam spem diuitis augeat, & non deponat mendicitatis affectum. Deniq; docet nos scriptura diuina quàm misere egeat, mẽdicet abiectẽ. Rex Achab in Israel erat, & pauper Nabuthe. Ille regni opibus affluebat, iste angusti soli cespitem possidebat. Nihil pauper de possessionibus diuitis cõcupiuit, rex sibi egere uisus est, quia uineam habebat pauper uicinus. Quis igitur tibi pauper uidetur? qui cõtentus est suo, an qui concupiscit alienum? Alter certe pauper censu uidet, alter est pauper affectu. Affectus diues egere nõ nouit, census abundãs nequit auari pectus explere. Ideoq; diues cupidus in inuidia possessionis, & paupertatis querela est. Sed iam scripturæ uerba consideremus. Et factum est, inquit, post hæc uerba: Erat uinea Nabuthe Iezraelitæ in Israel iuxta domũ Achab regis Samariæ. Et locutus est Achab ad Nabuthe, dicẽs: Da mihi uineam tuam, & erit mihi in hortum olerum, quoniam propinquat domui meæ, & dabo tibi pro ea aliam uineam. Si uerò placuerit tibi, dabo tibi pecuniã pro uinea ista, & erit mihi in hortũ olerum. Et dixit Nabuthe ad Achab: Nõ fiat hoc à deo, ut dem tibi hæreditatem patrũ meorum. Et turbatus est spiritus eius, & dormiuit in lecto suo, & uelauit faciem suam, & nõ manducauit panem.] Exposuerat suprà scriptura diuina quia Helisæus cum esset pauper, reliquit boues suos, & cucurrit ad Heliam, & occidit eos, & erogauit populo, & adhæsit prophetæ. Ad condemnationẽ igitur præmissa sunt diuitis qui in isto rege describitur, eo quòd habens beneficia dei, sicut iste Achab, cui dominus & regnũ donauit, & pluuiam Heliæ uatis oratione concessit, diuina mandata uiolauerit. Audiamus ergo quid dicat: Da mihi, inquit. Quæ alia uox egentis est? Quæ uox alia stipem publicã postulantis, nisi, Da mihi? Hoc est: Da mihi, quia egeo. Da mihi, quia aliud uiuendi subsidium habere non possum. Da mihi, quia non est mihi panis ad uictũ, nummus ad potum, sumptus ad alimentũ, ad indumentum substantia. Da mihi, quia tibi dominus dedit unde largiri debeas, mihi non dedit. Da mihi: nisi tu dederis, habere nõ potero. Da mihi, quia scriptum est: Date eleemosynam. Hæc quàm abiecta, quàm uilia? Nõ habent enim humilitatis affectum, sed cupiditatis incendium. In ipsa aũt deiectione quanta impudentia? Da mihi, inquit, uineam tuam. Confitetur alienam, ut poscat indebitam. Et dabo, inquit, tibi pro ea aliam uineam. Diues quod suum est quasi uile fastidit: quod alienum est quasi preciosissimũ concupiscit. Si uero placuerit tibi, dabo tibi pecuniam. Cito reprehendit errorem suum, pecuniam offerendo pro uinea. Nihil enim uult alienũ possidere, qui totum desiderat suis possessionibus occupare.

3. Reg. 21

Ibidem.

Ibid. 19

Ibid. 21

Luc. 11

Quòd omnia animantia socialia sint, & cõmercium uiuendi quærant: solus aũt homo consortem excludat, solusq; omnia possidere contendat. Et quàm turpe sit agrum paternum pro uili usu alienare. Cap. III

Et erit mihi, inquit, in hortum olerum.] Hæc erat igitur omnis insania, hic omnis furor, ut spaciũ uilibus holeribus quæreretur. Non tam ergo ipsi cupitis quasi utile possidere, sed alios uultis excludere. Maior uobis cura de pauperum spolijs, quàm de uestris emolumentis est. Iniuriam uestrã putatis, si quid pauper habeat, quod dignum possessione diuitis æstimetur. Damnum uestrum creditis, quicquid alienum est. Quid uos delectant naturę dispẽdia? Vniuersis creatus est mundus, quem pauci diuites uobis defendere conamini. Non enim terrena tantũ possessio, sed cœlum ipsum, aer, mare, in usum paucorũ diuitũ uindicat. Hic ager quem tu diffusis includis possessionibus, quantos alere populos potest? Nunquid angeli diuisa cœli spacia habẽt, ut tu terrã positis distinguas terminis? Clamat propheta: Væ ijs qui iungunt domũ ad domum, & uillã ad uillã. Arguit eos inefficacis auaritię. Fugiũt enim cohabitare hominibus, & ideo

3. Reg. 21

Esa. 5

& ideo excludunt uicinos. Sed fugere non possunt: quia cum hos excluserint, alios rursum inueniunt: & cum illos propulsauerint, ad aliorũ necesse est eos uiciniam peruenire. Soli enim super terram habitare non possunt. Auis auibus se associat: deniq; ingẽtis plerunq; agminis uolatu cœlũ obtexitur: pecus pecori adiungit̃, piscis piscibus: nec damnum ducunt, sed cõmercium uiuendi, cum plurimũ comitatũ capessunt, & quoddam munimentũ solatio frequentioris societatis affectant. Solus tu homo consortem excludis, includis feras, struis habitacula bestiarũ, destruis hominum. Inducis mare intra prædia tua, ne desint beluę. producis fines terræ, ne possis habere finitimum. Audiuimus uo
3.Reg. 21 cem diuitis aliena quærentis. Audiamus uocem pauperis propria uindicantis. Nõ fiat, inquit, hoc à deo, ut dem tibi hæreditatem patrũ meorum. Quasi quandam contagionẽ
Act. 8 sui, pecuniam esse diuitis arbitretur. quasi dicat: Pecunia tua tecũ sit in perditionẽ, ego aũt hæreditatem patrum meorũ non possum uendere. Habes quod sequaris diues si sapias, ut non uendas agrum tuum pro nocte meretricis, nõ transfundas ius tuũ pro sumptu comessationis, deliciarumq; impensis, non adiudices domum tuam ad ludum aleæ,
3.Reg. 21 ne ius hæreditariæ pietatis amittas. His auditis turbatus est spiritus auari regis: & dormiuit in lecto suo, & uelauit faciem suam, & non manducauit panem suum. Lugẽt diuites, si non potuerint aliena diripere: si suis pauper non cesserit facultatibus, uim mœroris tegere non possunt. Dormire desiderant, uelant faciem suam, ne quicquã in orbe terrarũ alienum uideant, ne quicquã in hoc mundo non esse suum nouerint, ne audiant uicinũ iuxta se aliquid possidere, ne audiant pauperem sibi contradicentem. Horum sunt ani-
Esa. 32 mæ, quibus dicit propheta: Mulieres diuites exurgite.

De reprehensione diuitum, qui magis alienum q̃ suum panem manducant, & quod ideo miseræ luant paupertatis ærumnas. Cap. IIII

3.Reg. 21 ET non manducauit, inquit, panem suum.] quoniam quærebat alienum. Etenim diuites magis alienũ panem q̃ suum manducant, qui raptu uiuunt, & rapinis sumptum exercent suum. Aut certè non manducauit panem suum, uolens se morte mulctare, quod ei aliquid negaretur. Compara nunc affectum pauperis. Nihil habet, et ieiunare uoluntarius nisi deo nescit, ieiunare nisi ex necessitate nõ nouit. Diuites eripitis quidem pauperibus uniuersa, aufertis omnia, nihil relinquitis: pœnã tamen pauperũ uos potius diuites sustinetis. Illi ieiunant, cum non habeant, uos cum habetis. A uobis igitur prius pœnam exigitis, quàm pauperibus erogetis. Vos igit̃ uestro affectu luitis miseræ paupertatis ærumnas, & pauperes quidem non habent quo utant̃: uos aũt nec ipsi utimini, nec alios uti sinitis. Eruitis aurũ de metalli uenis, sed rursum abscon ditis. Quantorum uitas in illo infoditis auro? Cur illa seruantur, cum legeritis de a-
Psal. 38 uaro diuite, Thesaurus condit, & ignorat cui congregat eos? Hæres ociosus expectat, hæres fastidiosus increpat, quòd serò moriamini. Odit incrementa hæreditatis suæ, ad damna festinat. Quid igit̃ miserius, quando nec apud illũ cui laboratis, gratias dereliquitis? Propter illum totis mœstam diebus toleratis famem, cotidiana mensæ uestræ damna metuentes, Propter illum diurna adamatis ieiunia. Noui ego diuitem in agrũ proficiscentem, panes breuiores urbe delatos numerare solere, ut pro numero panis æstimaretur quot dies in agro futurus esset. Nolebat obsignatum aperire horreum, ne quid de condito minueretur. Panis unus singulis diebus deputabatur, qui tenacem uix satiare posset. Comperi etiam uiri fidem, si quando ei ouum esset appositum, queri, quòd pullus esset occisus. Hoc ideo scribo, ut cognoscatis uindicem esse dei iustitiam, quæ lachrymas pauperum uestro ulciscatur ieiunio.

Quòd mensa diuitũ, multorum pauperum instruitur sanguine. Et de patre qui cogebatur à diuite cuius mensæ uinum defuit, ut filium uenderet. Et quomodo sæpe mulieres incitamenta sint extorsionis à pauperibus. Cap. V

QVàm religiosum esset ieiunium, si sumptum cõuiuij tui deputares pauperibus. Tolerabilior iam diues ille cuius de mensa ea quę cadebant, pauper La-
Luc. 16 zarus colligebat, saturari cupiens: sed etiam ipsius mensa multorum pauperum constabat sanguine, & ipsius pocula multorum quos ad laqueũ coegerat, rorabant cruore. Quanti necantur ut uobis quod delectat paretur? Funesta fames uestra, funesta luxuries. Ille de summis culminib. ruit, ut frumẽtis ampla uestris receptacula prępararet.

Ille de sublimi arboris cacumine decidit, dum genera uuarum explorat quæ deferat, qui
bus digna conuiuio tuo uina fundantur. Ille mari mersus, dum ueretur ne piscis mensæ
tuæ desit aut ostrea. Ille brumali frigore dum lepores inuestigare, aut laqueis studet a-
ues captare, diriguit. Ille ante oculos tuos, si quid forte displicuit, uerberatur ad mortē,
atq; ipsas epulas fuso respergit cruore. Deniq; diues erat qui sibi ad mensam caput pro- Marc. 6
phetæ pauperis iussit afferri, & aliud unde saltatrici præmiū solueret non inuenerat, nisi
ut pauperem iuberet occidi. Vidi ego pauperem duci dum cogeretur soluere quod nō
habebat, trahi ad carcerē quia uinum deesset ad mensam potētis, deducere in auctionē
filios suos, ut ad tempus pœnam differre posset, inuentū forte aliquem qui in illa necessi
tate subueniret. Redit ad hospitiū cum suis pauper direpta spectans omnia, nihil sibi ad
cibum relictū, ingemiscens filiorū famem, dolens quòd eos non potius ei qui possit pa-
scere uendidisset. Redit ad consilium, uendendi sumit arbitrium. Compugnabant tamē
inopiæ iniuria, & paternæ pietatis gratia. fames urgebat ad precium, natura ad officiū.
cōmori filijs paratus, quàm à filijs separari. sæpe gradum protulit, sæpe reuocauit. Vicit
tamē in eo necessitas, nō uoluntas, & ipsa cōcessit pietas necessitati. Consideremus nūc
patriæ mentis procellas exæstuantis quem de liberis prius traderet. Quē, inquit, uendā
priorē? Scio eñ quòd non satis est unius preciū ad pastum reliquorum. Hoc solo diues
fœcunditas ad ærumnam. Quem offeram? Quem frumenti auctionator libenter aspi-
ciat? Primogenitū offeram? Sed primus me patrē uocauit. Hic est maior ex filijs, quem
congrue honoro seniorē. Sed iuniorem dabo? At istum teneriore amore complector.
Illum erubesco, huius misereor. Illius gradū suspiro, huius ætatē. Ille iam sentit ærumnā,
iste ignorat. Flectit me illius dolor, huius inscitia. Ad alia me conferā. Ille mihi plus blan
ditur, iste plus uerecundaẗ. Ille parenti similior, hic utilior. In illo imaginē meam uēdo;
in isto spem meam prodo. Me miserū, non inuenio quid faciam, non habeo quid eligā.
Circumuallant me facies calamitatū, ærumnarum chorus. Ferina hæc rabies est, eligere
quem tradas. Feræ ipsæ cum pericula imminere proli ac sibi sentiunt, solēt eligere quos
liberent, non quos offerant. Quomodo igitur discernam affectum naturæ? Quomodo
obliuiscar, quomodo exuam patris mentem? Quomodo filij auctionem constituam?
Quo sermone paciscar precium? Quibus tradam manibus in seruiturē filium? Quibus
oculis aspiciam seruientem? Quibus labijs discedenti uale dicam? Quibus factum excu
sem sermonibus? Fili, ego te pro meo cibo uendidi. Funestior ergo iam pauperis mensa
quàm diuitis. Ille addicit alienos, ego meum uendo. Ille necessitatē imponit, ego affero
uoluntatē. Vt sit excusabilior causa, adijciam: Fili, pro fratribus tuis seruies, ut illis quæ-
rantur alimēta. Et Ioseph à fratribus suis in seruiturē uenūdatus est, postea & ipsos & pa
trem pauit. Respondebit & ille: Sed nō eū uendidit pater, sed fleuit amissum. Sed postea
etiā ipsi in potestatem diuitis uenerunt, & uix potuerunt liberari. Postea genus eius di-
uitijs Aegypti multa ætate seruiuit. Vende me postremo pater ea cōditione, ne diuites
emant. Hæsi fateor: uerū quid faciam? Nullū uendam. Sed dum unū cōsidero, omnes ui
debo fame pereuntes. Si unū tradam, quibus oculis uidebo cęteros de mea impietate su
spectos, ne alios quoq; uendam? Quo pudore regrediar domum? Quomodo intrabo?
Quo habitabo affectu, qui mihi ablegaui filiū quē nō morbus absumpsit, nō mors abstu
lit? Qua conscientia cōsiderabo mensam meam, quam sicut nouellæ oliuarū in circuitu
tot filij uestiebant? Hęc pauper te præsente deplorat, & tibi auaritia aurem obstruit, nec
mens tua facti miserabilis horrore mollit. Totus populus ingemiscit, & solus diues non
flecteris, nec audis scripturā dicentem: Perde pecuniā propter fratrē & amicū, & nō ab- Eccl. 29
scondas eam sub lapide in mortē. Et quia non audis, ideo exclamat Ecclesiastes, dicens:
Est languor malus quem uidi sub sole, diuitias custodiri in malū possidentis eas, Sed for Ibid. 5
tasse redeas domū, cum uxore conferas: illa te hortetur ut redimas uenundatū? Imò ma
gis hortabiẗ ut mundum muliebrem conferas, unde potes uel paruo tempore pauperē
liberare. Illa tibi imponit sumptuū necessitatē, ut gemma bibat, in ostro dormiat, in ar-
gentea sponda recumbat, auro oneret manus, ceruicē monilibus. Delectanẗ & cōpedi-
bus mulieres, dummodo auro ligenẗ. Non putant onera esse, si preciosa sint: nō putant
uincula esse, si in his thesauri coruscent. Delectant & uulnera, ut aurū auribus inseraẗ, &
margaritæ dependeant. Habent & gemmæ pondera sua, habēt & uestimēta frigora sua.

Suda-

Sudatur in gemmis, algetur in sericis: tamen precia iuuant: & quę natura auersatur, com
mendat auaritia. Smaragdos, & hyacinthos, beryllum, achaten, topazion, amethystum,
iaspin, sardion, summo quærunt furore: uel si dimidiũ patrimonij petatur, non parcunt
dispendio, dum indulgent cupiditati. Non abnuo gratiam quandam lapidum istorum
esse fulgorem, sed tamen lapidum. Et ipsi admonent, contra naturam expoliti, ut saxorũ
deponerent asperitatem, rigorem magis mentis esse expoliendum quàm lapidum.

Quòd nullæ diuitiæ aliquid conferre possint contra imminentem fati necessitatem, & unde diuites appellentur. Quodq; diues dormire non possit, nec ipse se quietum esse patiatur. Cap. VI

Q Vis artifex unũ diem uitæ hominis potuit adiũgere? Quę diuitiæ eius ab in-
feris redemerũt? Cuius ægritudinẽ pecunia mitigauit? Nõ in abundantia di
Prouer. 10 uitiarum, inquit, uita eius. Et alibi: Nihil prosunt thesauri iniusti, iustitia autẽ
Psal. 61 liberat à morte. Meritò clamat Propheta: Diuitiæ si affluãt, nolite cor apponere. Quid
enim mihi prosunt, si me à morte liberare non possunt? Quid mihi prosunt, si mecũ post
mortem esse non possunt? Hic acquiruntur, hic relinquuntur. Somnium igitur loqui-
ibid. 75 quimur, non patrimonium. Vnde bene ait idem propheta de diuitibus: Dormierunt so
mnum suum, & nihil inuenerunt omnes uiri diuitiarum in manibus suis. Hoc est dicere:
Nihil inuenerunt in operib. suis diuites, qui nihil pauperibus contulerunt. Nullius iuue
runt inopiam, nihil ad utilitatem suam proficientes reperire potuerunt. Ipsum nomen
considera. Ditem dicunt gentiles inferorum præsulem, arbitrum mortis. Ditem appel-
lant & diuitem, quod nisi mortem diues inferre nouerit, cui regnum de mortuis, cui se-
des inferi sint. Quid est enim diues, nisi quidam inexplebilis gurges diuitiarũ, inexple-
Eccl. 5 bilis auri fames? Quo plus hauserit, plus inardescit. Sic Propheta admonet: Qui diligit
argentum, non satiabitur argento. Et infrà idem: Et quidem hic pessimus languor. Sicut
enim fuit, ita & abijt, & abundantia eius laborat in uentũ. Et quidem omnes dies eius in
tenebris & luctu, & iracundia multa, & languore & ira. Tolerabilior conditio seruulo-
Rom. 6 rum. illi enim hominibus seruiũt, iste peccato. Sic, inquit Apostolus: Qui enim facit pec
Ioan. 8 catum, seruus est peccati. Semper in laqueis, semper in uinculis est: nunquam liber à cõ-
pedibus, quia semper in criminibus. Quàm misera seruitus, seruire peccatis. Naturæ ip-
sius nescit munia, nec somni ipsius nouit uices, aut cibi fungitur suauitate, cuius nullum
Eccl. 5 est immune seruitium. Dulcis enim somnus serui, & si modicum uel multum edat. At sa
tiato diuiti, non est qui eum sinat dormire. Excitat eum cupiditas, exagitat cura peruigil
aliena rapiendi, torquet inuidia, mora uexat, sterilitas prouentuum infœcunda pertur-
bat, solicitat abundantia. Deniq; Euangelico utamur exemplo, ut probemus diuitẽ dor
mire nõ posse. Vnde illi diuiti, cuius possessio uberes fructus attulit, qui cogitauit intra
Luc. 12 se, dicens: Quid faciam quòd non habeo quò congregem fructus meos: & dixit: Hoc fa
ciam, destruam horrea mea, & maiora faciam, illò congregabo omnia quæ nata sunt mi
hi, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona in annos multos posita. requiesce,
manduca, bibe, epulare: respondit deus: Stulte, hac nocte animam tuam repetunt à te:
quæ autem parasti, cuius erunt? Ne ipse quidem deus eum dormire permittit. Interpel-
lat cogitantem, excitat dormientem. Sed nec ipse se quietum esse patitur, qui de abũdan
tia diuitiarũ suarum solicitatur, & ubertate fructus uocem egentis emittit. Quid faciã?
inquit. Nónne hæc pauperis uox est, non habentis subsidia uiuendi? Egens omniũ huc
atq; illuc respicit, scrutatur hospitium, nihil inuenit ad usum alimenti, cõsiderat nihil mi
serius quàm fame confici, & cibi indigentia mori. Quærit mortis compendia, & tolera-
biliora abeunda supplicia rimatur. Arripit gladium, suspendit laqueum, ignem adolet,
explorat uenenum: & inter hæc quid eligat, dubius dicit, Quid faciam? Deinde uitæ hu
ius suauitate reuocatus, cupit reuocare sententiam, si possit uiuendi substantiam reperi
re. Aspicit nuda omnia, uacua omnia, & ait: Quid faciam? Vnde mihi alimẽta? unde ue-
stitus? Volo uiuere, si habeam quo modo possim uitam hanc sustinere. Sed quibus ci-
bis? quibus subsidijs? Quid faciam, inquit, quod non habeo? Clamat se diues non habe-
re. Paupertatis hic sermo est, de inopia queritur abundans fructibus. Nõ habeo, inquit,
quo congregem fructus meos. Putares illum dicere: Non habeo fructus, unde uiuendũ
est mihi? Beatus qui abundantia sua periclitatur: imò miserior iste fœcunditatibus suis,
quàm

quàm pauper, cui periculum de egestate est. Habet ille unde excuset ærumnam, habet certe iniuriam, non habet culpam: iste non habet quem præter se arguat. Et dixit: Hoc faciam, horrea mea destruam. Putes adhuc dicere illum: Aperiam horrea mea, ingrediātur qui tolerare famem non queūt, ueniant inopes, intrent pauperes, repleant sinus suos. Destruant parietes, qui excludunt esurientes. Vt quid ego abscondam, cui deus facit abundare quod largiar? Vt quid repagulis portarum claudam frumenta, quibus deus totum repleuit camporum ambitum, quæ sine custode nascuntur & abundant?

Quòd diuites qui humanitatis prædicatione imitari deberent sanctum Ioseph, potius de bonis faciant mala, quàm de malis bona acquirant, & in quæ horrea diuites frumenta condere debeant. Cap. VII.

Ista est spes auari, si respicit pauperem. Rumpūtur uetusta horrea messibus nouis. Minus habui, & frustra seruaui: plus natum est, cui congregabo? Dū incrementa preciorum aucupor, amisi usum beneficiorum. Quantas anni superioris frumento animas pauperum reseruare possem? Hæc me magis delectarent pretia, quæ non nummo æstimantur, sed gratia. Imitabor sanctum Ioseph humanitatis prædicatione, clamabo uoce magna: Venite pauperes, edite panes meos, expandite gremium, suscipite frumentum. Fœcunditas diuitis, totius orbis abundantia, omnium debet esse fertilitas. Tu uero non hoc dicis, sed ais: Destruam horrea mea. Rectè destrues ea, quibus nullus pauper onustus reuertitur. Horrea iniquitatis sunt receptacula, nō pietatis subsidia. Rectè destruet, qui sapienter ædificare non nouit. Destruet sua diues, qui nescit æterna. Destruet horrea, qui non nouit sua frumēta diuidere, sed claudere. Et maiora, inquit, faciam. Infelix, uel id dispensato pauperibus, quod pro sumptu ædificatiōis impendis. Dum liberalitatis gratiam refugis, damna ædificationis resoluis. Et addidit: Illò congregabo omnia quæ nata sunt mihi, & dicā animæ meæ: Anima, habes multa bona. Confitetur auarus semper ubertatem prouentuum, dum utilitatem alimoniæ calumniatur. Fœcūditas enim uniuersorum est, sterilitas soli auaro est quæstuosa. Delectatur magis enormitate preciorū, quàm abundantia copiarum: & mauult habere quod solus, quam quod cū omnibus uendat. uide timentē ne superfluat cumulus frumentorū, ne super horrea redundans transfundatur in pauperes, & boni alicuius occasio indigētibus acquiratur. Soli sibi partus terrarum uindicat diues, non quod ut ipse uelit, sed alijs denegare. Habes, inquit, multa bona. Nescit auarus bona, nisi ea quæ quæstuosa sunt, nominare. Sed acquiesco ei, ut bona dicantur quæ sunt pecuniaria. Cur ergo de bonis facitis mala, cum de malis bona facere debeatis? Scriptum est enim: Facite uobis amicos de māmona iniquitatis. Ei ergo qui uti sciat, multā bona sunt: ei qui uti nescit, rectè mala. Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternū. Quid hoc melius bono, si pauperibus largiaris, in quo tibi debitorem deum quadam pietatis fœneratione cōstituas? Bona sunt si aperias horrea iustitiæ tuæ, ut sis panis pauperum, uita egentium, oculus cæcorum, orbatorum infantium pater. Habes unde facias, quid uereris? Tua te uoce conuenio. Habes multa bona in annos multos posita, potes & tibi & alijs abundare. Habes fœcunditatem publicam, quid destruis horrea tua? Ostendo tibi ubi melius tua frumenta custodias, ubi bene sepias, ubi fures ea tibi auferre non possint. Include ea in corde pauperum, ubi nulla tinea, nullus gurgulio ea consumat, nulla corrumpat uetustas. Habes apothecas, inopum sinus, habes apothecas uiduarum domos, habes apothecas ora infantium orphanorum, ut dicatur tibi: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Istæ sunt tibi apothecæ, quæ maneant in æternum: ista sint tua horrea, quæ fœcunditas futura non destruat. Nam quid iterum facias, si tibi plus natum fuerit anno sequenti? Iterum ergo & illa destrues, quę nunc facere paras, & maiora facies. Dat enim tibi fœcunditatem deus, ut aut uincat aut condemnet auaritiam tuam, quo excusationem habere non possis. Tu uero quod per te multis nasci uoluit, tibi soli reseruas, imò & tibi ipsi adimis. Magis enim seruares tibi, si dispertires alijs. Bonorum enim fructus munerū in eosipsos qui contulerint, reuertuntur, & gratia liberalitatis in authorem boni operis redit. Denicꝫ scriptū est: Seminate uobis ad iustitiam. Esto spiritalis agricola, sere quod tibi prosit. Bona satio in corde uiduarum. Si terra tibi reddit fructus uberiores quàm acceperit, quanto magis misericordiæ remuneratio reddit multipliciora quę dederis?

Luc. 12 | Luc. 6 | Psal. 111 | Luc. 12 | Psal. 8 | Osee 10

De admonitione diuitis ut timeat,& ſpe uana nõ fallat̃,ac reprehenſione eorũ qui dicũt nihil dandum pauperibus quia deus eos maledixerit ut egerent. Caput VIII

Einde homo neſcis quia terræ partũ præuenit dies mortis,miſericordia autẽ
D incurſum mortis excludit? Aſſiſtũt iam qui repoſcant animã tuã,& tu adhuc
differs operũ fructus tuorũ? Adhuc tu tibi tẽpora uiuendi longa promittis?
Luce 12 Stulte hac nocte repetũt animã tuã à te.Bene ait nocte: nocte eñ anima auari repoſcit̃,
quæ à tenebris incipit,& in tenebris perſeuerat.Auaro ſemper nox eſt,dies iuſto,cui di-
Ibid. 23 cit̃:Amẽ amẽ dico tibi,hodie mecũ eris in paradiſo.Stultus ſicut Luna mutat̃: iuſti autẽ
Eccli 27 fulgebũt ſicut Sol in regno patris eorũ.Rectè arguit̃ ſtultitiæ, qui in manducando & bi
Matth. 13 bendo locarit ſpem ſuã.Et ideo ei tẽpus mortis urgetur, ſecundũ quod dictũ eſt ab ipſis
Eſa. 22 qui gulæ ſeruiũt:Mãducemus & bibamus,cras enim moriemur.Stultus,quia animę ſuę
Luce 12 corporalia subminiſtrat: quia recõdit,quæ cui ſeruet ignorat.Et ideo ei dicit̃: Quæ autẽ
paraſti,cuius erũt? Quid quotidie metiris,& numeras,& obſignas? Quid aurũ trutinas,
argentũ ponderas? Quanto melius eſt liberalem eſſe diſpenſatorẽ, ꝙ ſolicitũ cuſtodem?
Quantũ tibi prodeſſet ad gratiam, multorũ pupillorũ patrẽ nominari, ꝙ innumeras ſta-
teras in ſacculo obſignatas habere? Pecunia enim hic relinquit̃:gratia autẽ operũ bono
rum nobiſcũ ad iudicẽ meriti defert̃.Sed fortaſſe dicas,quod uulgo ſoletis dicere: Non
debemus ei donare, cui deus ita maledixit, ut eũ egere uellet. Sed nõ pauperes maledi-
Matth. 5 cti,cum dictũ ſit à deo: Beati pauperes ſpiritu,quoniam ipſorũ eſt regnũ cœlorum.Non
Prouerb. 11 de paupere,ſed de diuite ſcriptura dicit: Captans precia frumẽti,maledictus erit.Dein-
de nõ requiras quid unuſquiſꝗ mereat̃. Miſericordia nõ de meritis iudicare conſueuit,
ſed neceſſitatibus ſubuenire: iuuare pauperẽ, nõ examinare iuſtitiam. Scriptũ eſt enim:
Pſal. 40 Beatus qui intelligit ſuper egenũ & pauperẽ. Quis eſt qui intelligit? Qui cõpatitur ei,
qui aduertit conſortẽ eſſe naturæ, qui cognoſcit quod & diuitẽ & pauperẽ fecit domi-
nus, qui ſcit quod ſanctificet fructus ſuos ſi de his delibet aliquã pauperibus portionẽ.
Prouerb. 3 Ergo cum habeas unde largiaris,uide ne differas,dicẽs: Cras dabo, ne largiẽdi amittas
copiã.Periculoſa eſt de alterius ſalute dilatio. Poteſt fieri ut dũ tu differs illũ, ille moriat̃.
Magis ante mortẽ præcurre, ne forte auaritia te & cras impediat, & promiſſa fraudent̃.

Quomodo Iezabel quæ eſt auaritia, promittat diuitibus contra iuſtitiam poſſeſſionem quam deſiderant. Caput IX

Ed quid dico ne differas liberalitatem? Vtinam nõ approperes rapinam,uti-
S nam quod cupieris,non extorqueas,utinam alienum non petas,negatũ prę-
termittas,excuſatũ patienter feras, nõ audias illam Iezabel,quæ eſt auaritia,
3. Reg. 21 quoddam profluuium uanitatis,dicentem: Ego tibi dabo poſſeſſionẽ quam deſideras.
Tu triſtis es,quia uis menſuram conſiderare iuſtitiæ,ut alienum non eripias,ego habeo
mea iura,meas leges,calumniabor ut ſpoliem:& ut poſſeſſio pauperi eripiatur, uita pul
ſabitur.Quid enim aliud in illa hiſtoria,niſi diuitũ auaritia deſcribitur, quę eſt uanũ pro-
fluuium,quod omnia fluuij more rapit,& nulli uſui profutura traducit? Hæc eſt Iezabel
illa,non una,ſed multiplex: non unius temporis,ſed temporũ plurimorũ: hæc omnibus
Ibidem 12 dicit,ſicut illa dixit uiro ſuo Achab: Surge,& manduca panẽ,& redi ad te,ego dabo ti-
bi uineam Nabuthe Iezraelitæ.Et ſcripſit librũ nomine Achab,& ſignauit anulo illius,
& miſit illum ad Seniores,& ad liberos eos qui morabantur cum Nabuthe. Et erat ſcri-
ptum in libro: Ieiunate ieiunium,& conſtituite Nabuthe in principẽ populi, & conſti-
tuite duos uiros filios iniquitatis ex aduerſo eius,ut falſum teſtimonium perhibeant ad-
uerſus eum,dicentes: Benedixit deum & regem: & producite illum,& lapidate.

De conſuetudine diuitũ qui contriſtant̃ ſi aliena rapere nõ poſſunt. Et quid facere debeant ut deus uel eorũ preces exaudiat,uel eorum ieiunium reſpiciat. Cap. X

Vàm euidenter expreſſa eſt diuitũ conſuetudo.Contriſtantur ſi aliena nõ ra-
Q piant,renunciant cibo,ieiunant,nõ ut peccatũ minuant, ſed ut crimen admit
tant. Videas illos tunc cõuenientes ad eccleſiã,officioſos,humiles,aſſiduos,
Eſa. 58 ut effectum ſceleris impetrare mereantur.Sed dicit illis deus: Non hoc ieiunium elegi,
nec ſi flectas ut circulum collum tuũ,cinerem etiam & cilicium ſubſternas, nec ſic uoca
bitis ieiunium acceptũ.Non tale ieiunium elegi,dicit dominus:ſed ſolue omnem colli-
gationem iniuſtitiæ,diſſolue obligationes uiolentarum commutationum, dimitte con-

fractos

fractos in remissionẽ, & omnem cõscriptionem iniquam dirumpe, frange panẽ tuũ esu rienti, egenos non habentes tectũ induc in domũ tuam: si uideris nudũ, cooperi, & domesticos seminis tui nõ despicias. tunc orietur tibi matutinũ lumẽ tuũ, & sanitas tua ma tutina orietur, & præcedet ante te iustitia, & maiestas dei circũdabit te. tũc clamabis, & deus exaudiet te: adhuc te loquente dicet: Ecce assum. Audis diues quid dominus deus dicat? & tu ad Ecclesiã uenis, non ut conuiuij aliquid pauperibus largiaris, sed ut auferas: Ieiunas, nõ ut cõuiuij tui sumptus proficiat egenis, sed ut spoliũ de egentibus adipiscaris. Quid tibi uis cũ libro, & charta, & signaculo, & conscriptione, & uinculo iuris? Non audisti: Solue oẽm colligationẽ iniustitiæ, dissolue obligationem uiolentarũ com mutationum, dimitte confractos in remissionem, & omnẽ conscriptionẽ iniquam dirũ pe? Tu mihi tabulas offers, ego tibi recito dei legem. Tu atramento scribis, ego spiritu dei inscripta repeto oracula prophetarũ. Tu testimonia falsa cõponis, ego testimonium conscientiæ tuæ posco, quia iudicem tuum effugere & declinare nõ poteris, cuius testimonium non poteris recusare in die qua reuelabit dominus occulta hominũ. Tu dicis: Destruã horrea mea. Et dominus dicit: Sine magis, quicquid intra horreum est, pauperi bus deputari, sine cellas istas pauperibus prodesse. Tu dicis: Maiora faciam, & illò con- *Esa. 58*
gregabo omnia quæ nata sunt mihi, Dominus dicit: Frange esurienti panem tuũ. Tu dicis: Tollam pauperi domum suam, Dominus autem dicit egenos & nõ habentes tectũ induc in domum tuam. Quomodo uis diues ut deus te exaudiat, cum tu deum non putes audiendum? Si non acquiescatur arbitrio diuitis, scena componitur: Dei æstimatur iniuria, si diuitis petitio refutetur.

Quid est quod duo falsi testes attestati sunt Nabuthe deum benedixisse & regẽ. Et quomodo diuites cum calumniati nocuerint, simulent se dolere. Et quid sibi uelit quod meretrices lauerunt se in sanguine Achab. Cap. XI

D Eum, inquit, benedixit & regẽ.] Aequalis uidelicet persona, ut sit æqualis contumelia. Benedixit, inquit, deum & regem. Ne diuitẽ maledicti nomen *3. Reg. 21*
offendat, & sermonis ipso lædatur sono, benedictio pro maledicto uocatur. Quærũtur duo testes iniquitatis. Duobus enim testibus & Susanna est appetita, duos *Dan. 13*
testes & Synagoga inuenit qui aduersum Christũ falsa iactarent, duobus testibus pau- *Matt. 26*
per occiditur. Produxerũt igitur Nabuthe foras, & lapidauerunt eum. Vtinã uel in suis *3. Reg. 21*
ei liceret mori. Pauperi ipsam diues inuidet sepulturã. Et factum est, inquit, cũ audisset Achab quia mortuus est Nabuthe, conscidit uestimẽta sua, & cooperuit se cilicio. Et factum est post hæc, & surrexit & descendit Achab ad uineã Nabuthe Iezraelitæ posside re eã.] Irascuntur diuites, & calumniantur ut noceant, si nõ obtineant quod desideraue rint. Cum autem calũniati nocuerint, dolere se simulant: tristes tamen, & tanquam mœsti, non corde sed uultu, in possessionis direptæ locum prodeunt, & impressionis suæ iniquitate potiuntur. Hinc diuina mouetur iustitia, & auarum digna seueritate condem *3. Reg. 21*
nat, dicens: Occidisti, & possedisti hæreditatem. Propter hoc, in loco in quo linxerunt canes sanguinem Nabuthe, in eo lingent canes sanguinẽ tuum, & meretrices lauabuntur in sanguine tuo.] Quàm iusta, quã seuera sententia, ut quam intulit alteri mortis acer bitatẽ, eam ipse mortis suæ horrore dissoluere proderetur. Inhumatũ pauperẽ deus aspi cit, & ideo insepultum diuitẽ iacere decernit: ut & mortuus luat suę iniquitatis ærumnã, qui nec mortuo putauit esse parcendum. Itaq; uulneris sui cruore perfusum cadauer, spe cie funeris uitæ suæ prodidit crudelitatem. Hæc cum pertulit pauper, diues arguebatur: cum diues excepit pœnam, pauper uindicabatur. Quid sibi autem uult quòd meretrices lauerunt se in sanguine eius, nisi forte ut meretricia quædam in illa seritate fuisse regis perfidia proderetur, uel cruẽta luxuries, qui sic fuit luxuriosus, ut holus desideraret: sic cruẽtus, ut propter holus hominem occideret? Digna auarum, digna auaritiam pœna consumit. Deniq; & Iezabel ipsam comederunt canes, & uolucres cœli: ut ostenderetur quod spiritalis nequitiæ fiat præda diuitis sepultura. Fuge ergo diues huiusmodi exitum. Sed fugies huiusmodi exitũ, si fugeris huiusmodi flagitium. Noli esse Achab, ut possessionẽ finitimã concupiscas. Non tibi cohabitet Iezabel illa feralis auaritia, quę tibi cruenta persuadeat, quæ cupiditates tuas non reuocet, sed impellat: quæ te faciat tri stiorem etiam cum desiderata possederis: quæ te faciat nudum, cum diues fueris.

Quòd omnis auarus pauperiorē se iudicet, eò quòd sibi deesse arbitretur quicquid ab alijs possidetur. Et quomodo Helias Achab inuenisse dicatur. Quomodo etiam diues puteum suum exundantē usu aliquo exercere, non ocio corrumpi sinere debet. Cap. XII

P Auperiorem enim se iudicat omnis abundās, quia sibi deesse arbitrat, quic-
quid ab alijs possidetur. Toto mundo eget, cuius non capit mundus cupidi
Prou. 17 iux. lxx. tates, eius autem qui fidelis est, totus mundus diuitiarum est. Toto mūdo fu
git, qui considerans conscientiam suam, metuit deprehendi. Et ideo Achab ad Heliā se
3. Reg. 21 cundum historiam ait, secundum ænigmata aūt diues ad pauperem: Inuenisti me inimi
cus meus. Quàm misera conscientia, quæ se proditam doluit. Et dixit Helias ad eum: In
ueni, quoniam fecisti malum in cōspectu domini. Rex erat ille, & rex Samariæ Achab:
3. Reg. 17 Helias pauper, & indigēs pane, cui uictus defecisset substantia, nisi corui alimoniā mini
strassent. Adeo deiecta erat conscientia peccatoris, ut nec regalis potentiæ fastu attolle
retur. Itaq; quasi uilis & degener: Inuenisti me, inquit, inimicus meus, deprehendisti in
me quæ latere putabā. Nulla mentis meæ occulta te fallunt. Inuenisti me, patent tibi uul
nera mea, captiuitas præsto est. Inuenitur peccator, cum iniquitas eius proditur. Iustus
Psal. 16 autem dicit: Igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas. Adam cum lateret,
inuentus est: Moysi autem nequaquam inuenta est sepultura. Inuentus est Achab, non
Prou. 1 est inuentus Helias. Et sapientia dei dixit: Quærent me mali, & non inuenient. Vnde &
in Euangelio dominus noster Iesus quærebatur, & non inueniebat. Culpa igitur autho
rem suum prodit. Vnde & Thesbites ait: Inueni, quoniam fecisti malum in cōspectu do
3. Reg. 21 mini. quia culpæ reos tradit dominus: innocentes autem non tradit in potestatē inimi-
corum suorum. Deniq; Saul quærebat sanctum Dauid, & inuenire non poterat: Dauid
uero sanctus regē Saul, quē non quærebat, inuenit, quoniam tradidit eum dominus in
potestatem ipsius. Captiua est igitur opulentia, paupertas libera. Seruitis diuites, ac mi-
serā quidem seruitutē, qui seruitis errori, seruitis cupiditati, seruitis auaritiæ, quę expleri
non potest, gurges quidā insatiabilis: rapidior est cū illata demergit, & putei modo cū
exundat, cœno inquinatur, terrā rodit, nihil sibi profuturam. Vel hoc exemplo uos ad-
moneri cōuenit. Puteus enim, si nihil haurias, inerti ocio & degeneri situ facilè corrum
pitur: exercitus autē nitescit ad speciem, dulcescit ad potum. Ita & aceruus diuitiarū, cu
mulo arenosus, speciosus est usu, ocio autē inutilis habetur. Deriuato igitur aliquid de
Eccl. 3 hoc puteo. Ignem ardentem restingue, quia eleemosyna resistit peccatis. Aqua autē sta
tiua cito uermes facit. Non stet thesaurus tuus, ne ignis tuus stet. Stabit in te, nisi eum o-
peribus tuæ miserationis auerteris. in quantis uero sis diues incendijs, considera. Tua
Luc. 16 uox est ista dicentis: Pater Abraham, dic Lazaro ut extremū digiti sui intingat in aqua,
& refrigeret linguā meā. Tibi igitur proficit, quicquid inopi contuleris: tibi crescit, quic
Prou. 19 quid in pauperes erogaueris. Scriptum est: Qui miseretur pauperi, fœnerat deo. Ipse ci-
bo in paupere pascitur, & fructus iam in his est misericordiæ. Seminatur in terra, germi
nat in cœlo. Plantatur in pauperes, apud deum pullulat. Ne dixeris, inquit, deus, cras da
bo. Qui non patitur te dicere, Cras dabo: quomodo patitur dicere, Non dabo? Non de
tuo largiris pauperi, sed de suo reddis. Quod enim cōmune est in omniū usum datū, tu
solus usurpas? Omniū est terra, nō diuitū: sed pauciores qui nō utūtur suo, quàm qui utū
Eccl. 4 tur. Debitum igitur reddis, non largiris indebitū. Ideoq; tibi dicit scriptura: Declina pau
peri animam tuā, & redde debitum tuum, & responde pacifica in mansuetudine.

Quàm stulta sit superbia diuitū gloriantiū de nobilitatis prosapia. Et quod meritum hæredum non in auro, sed in uirtute consistat. Cap. XIII

Q Vid enim superbis diues? Quid dicis pauperi: Noli me tangere? Non'ne sic
utero cōceptus, & natus es ex utero, quemadmodum & pauper est natus?
Quid te iactas de nobilitatis prosapia? Soletis & canū uestrorum origines si
cut diuitum recensere, soletis & equorum uestrorum nobilitatem sicut consulum prædi
care. Ille ex illo patre generatus est, & illa matre editus: ille auo illo gaudet, illis se proa-
uis attollit. Sed nihil istud currētē iuuat. Nō dat nobilitati palma, sed cursui. Deformior
est uictus, in quo & nobilitas generis periclitatur. Caue igitur diues ne in te erubescant
tuorū merita maiorum, ne forte & illis dicatur: Cur talem instituistis? cur talem elegistis

hæredem? Nō inauratis laquearibus, nec in Porphyreticis orbibus hæredis est meritū. Laus ista non hominū sed metallorū est, in quibus homines puniuntur. Per egentes aurum quæritur, & egentibus denegatur. Laborant ut quærant, laborāt ut inueniāt quod habere non norunt. Miror tamen cur eo uos diuites iactandos putetis, cum aurum materia magis offensionis quàm commendationis gratia sit. Lignū enim offensionis est aurū, & uæ ijs qui sectantur illud. Deniq; benedicitur diues qui inuentus est sine macula, & qui post aurum non abijt, nec sperauit in pecunia & thesauris. Sed quasi is cognitus esse non possit, eum sibi desiderās demonstrari: Quis est hic, inquit? Et laudabimus eū. Fecit enim quod mirari magis quasi nouum, quàm quod quasi usitatum recognoscere debeamus. Itaq; qui in diuitijs potuerit comprobari, is uere perfectus & dignus est gloria. Qui potuit, inquit, trāsgredi, & nō est transgressus: & facere mala, & non fecit. Aurū ergo uobis, in quo tāta illecebra erroris est, nō tam sua gratia, quàm hominū pœna commendat. An uos ampla extollunt atria? Quæ magis debent cōpungere, quia cum populos capiant, uocē excludunt pauperis: quanquam nihil prosit audiri eam, quæ etiam audita nihil proficit. Deinde nō ipsa uos pudoris aula admonet, quia ædificando uestras uultis superare diuitias, nec tamē uincitis. Parietes uestitis auro, homines ueste nudatis. Clamat ante domū tuā nudus, & negligis, clamat homo nudus & tu solicitus es quibus marmoribus pauimēta uestias. Pecuniā pauper quærit, & nō habet: panem postulat homo, & equus tuus aurū sub dētibus mandit. Sed delectār te ornamēta preciosa, cum alij frumēta non habeāt. Quantū ô diues sumis tibi iudiciū. Populus esurit, & tu horrea tua claudis: populus deplorat, & tu gemmā tuam uersas. Infœlix, cuius in potestate est tātorū animas à morte defendere, & nō est uolūtas. Totius uitā populi poterat annuli tui gēma seruare. Audi plane qualis diuitē deceat prædicatio: Liberaui, inquit, pauperē de manu potentis: & orphanū, cui non erat adiutor, adiuui. Benedictio perituri super me uenit, os autem uiduæ me benedixit. Iustitiam induebar, oculus eram cæcorū, pes aūt claudorum, ego eram pater orphanorū. Et infra: Ante fores meas non habitauit hospes, ostium autem meum omni uenienti patuit. Si autem peccaui impudens, non celaui culpā meam, neq; reueritus sum multitudinē plebis, ut non annunciarem præsentibus eis: si passus sum infirmum exire ostium meum uacuo sinu. Cautionem quoq; si quā habui de bitoris, scissam sine debiti recuperatione reddidi sine mora. Nam quid etiam illud repetam, quod in omni infirmo fleuisse se dixit, & ingemuisse se cum uideret uirū in necessitate, se aūt in bonis? Sed & tunc sibi magis fuisse dies malorū, cum se habere cerneret, alios indigere. Si hoc ille dicit, qui nunquam uiduæ oculum fecit tabescere, qui nūquam panem suū solus māducauit, & nō orphano tradidit, quē à iuuentute sua nutriuit, aluit, instituit parentis affectu: qui nunquam nudū despexit, qui morientē operuit, qui uelleribus ouiū suarum infirmorū calefecit humeros, non oppressit pupillū, nunquam diuitis oblectatus est, nunquam gratulatus est lapsu inimicorū suorum: si qui fecit hæc, de summis cœpit egredi diuitijs: si nihil ex patrimonio tanto, nisi solū fructum misericordiæ reportauit: quid de te futurū est, qui tuo nescis uti patrimonio, qui in summis diuitijs dies sustines mendicitatis, quia nulli largiris, nulli subuenis?

Eccl. 31 | Iob 29 | Ibid. 31

Quomodo diuites custodes sint & serui diuitiarum. Et ideo illas potius pauperibus erogare debeant pro melioribus rebus acquirendis. Et de pauperibus abundantibus, & diuitibus egentibus. Cap. XIIII

Vstos ergo es tuarum, non dominus facultatum, qui aurū terræ infodis: minister utiq; eius, non arbiter. Sed ubi thesaurus tuus, ibi & cor tuū. Ergo in illo auro cor tuum infodisti terræ. Vende potius aurū, & eme salutem: uende lapidem, & eme regnum dei: uende agrum, & eme tibi uitā æternam. Vera allego, quia uerba astruo ueritatis. Si uis perfectus esse, inquit, omnia quæcunq; habes uende, & da pauperibus, & habebis thesaurū in cœlo. Et noli contristari cū hæc audis, ne dicatur & tibi, sicut & illi adolescenti diuiti dictū est: Quàm difficile qui possessiones habēt, in regnū dei intrabūt? Magis cū hæc legis, considera, quia ista tibi potest mors eripere, potestas superioris tollere. Deinde quia poteris parua pro magnis, caduca pro æternis, thesauros pecuniæ pro thesauris gratiæ uendere, illi corrūpuntur, illi permanent. Cōsidera quia hos solus nō possides. possidet tecum tinea, possidet ærugo, quę cōsumit pecuniā.

Matt. 6 | Matt. 19 | Ibid.

Has tibi consortes auaritia dedit. Vide autē quos tibi det gratia debitores. Splendidum in panibus benedicent labia iustorū, & testimoniū bonitatis illius fiet. Facit tibi patrem debitorem deum, qui pro munere, quo pauper adiutus est, fœnus exoluet, quasi boni
Matt. 25 debitor creditoris. Facit tibi debitorē filium dei, qui ait: Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes erā, & collegistis me: nudus, & operuistis me. Quod enim unicuiq; minimorū collatū fuerit, sibi dicit esse collatū. Nescis ô homo struere diuitias. Si uis diues esse, esto pauper seculo, ut sis diues deo. Diues fidei, diues est deo. Qui diues est in misericordia, hic est diues in deo. Diues in simplicitate, diues deo est. Diues sapiētiæ & scientiæ, diues est deo. Sunt qui in paupertate abūdent, & qui in diuitijs egeāt. Abundant pauperes, quorū profunda paupertas abūdauit in diuitijs simpli
Prou. 22 citatis suæ, diuites aūt eguerūt & esurierūt. Neq; enim ociose scriptū est: Diuitū paupe-
sec. 70 res præpositi erunt, & proprij serui dominis fœnerabūt, quia diuites & domini superuacua & uana semināt, ex quibus nō fructū colligāt, sed spinas metant. Ideo pauperibus diuites erūt subditi, & serui dominis spiritalia fœnerabūt, quēadmodū diues rogabat ut
Luc. 16 bi stillā aquæ pauper Lazarus fœneraret. Potes & tu diues istā implere sententiā, si largiaris pauperi, & domino fœneraueris. Qui enim largitur pauperi, domino fœnerat. Pul-
Prou. 19 chre aūt sanctus Dauid in Psalmo septuagesimoquinto hymnū deo cōcinēs ad Assyriū scriptū, hoc est aduersus nequitias spiritales, Assyriū inanē ac uacuū principē istius mū-
Psal. 75 di, ita cœpit: Notus in Iudæa deus, in Israel magnū nomen eius: hoc est, nō in diuitibus, non in nobilibus, uel in potētibus, sed in anima cōfitente deo: nō in principibus & cōiux
tibus, sed in eo qui deū uidet. Ipse est enim Israel, in quo profunda fides ad cognitionem dei potuit peruenire. Et factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion, ubi quietus affectus nullis diuersarū cupiditatū exagitatur fluctibus, nullis auaritiæ turbaē procellis, nullis quærendarū diuitiarū ignescit incēdijs. Ipse est qui speculatur æterna, & habitat in Siō, cōfringens omnia spiritualiū instrumenta bellorum, cōterens arcus quibus diabolus ignita dirigens iacula, graues pectoribus hominū solet inurere passiones. Sed illa iacula iusto nocere nō possunt, cui deus lux est, tantūq; abest à caligantium horrore tenebrarum, ut aduersarius in eo locū habere non possit, qui etiam principibus se consueuit infundere, sicut infudit Iudæ proditori, concidēs tanquam in sylua lignorū fidei ianuas, ut in cor eius haberet ingressum, & æterni nominis tabernaculū possideret. Ergo princeps huius mūdi quasi improbus usurpator concidit ianuas, ut uiolentus introeat: dominus aūt quasi pius illustrat seruulos, & eorū fulgētibus meritis, & claritate uirtutū tenebras mūdi huius illuminat. Hæc pacifici atq; mãsueti habēt apud deū gratiam, sobria mentis suæ tranquillitate fundati: insipientes aūt corde turbantur, & ipsi sibi sunt propriæ exagitationis authores: quia desideriorū suorū æstu uoluuntur, & quodā salo
Psal. 75 fluctuant. Qui autem sint isti, Propheta significauit dicēdo: Omnes uiri diuitiarū. Omnes dixit, nullum excepit. Et bene uiros diuitiarum appellauit, non diuitias uirorum, ut ostenderet eos non possessores diuitiarum esse, sed à suis diuitijs possideri. Possessio enim possessoris debet esse, non possessor possessionis.

Quòd omnes uiri diuitiarum insipientes dicantur, & corde turbati, & quomodo dormiant somnum suum. Quomodo etiam dormitarint qui ascenderunt equos. Cap. XV

QVicunq; igitur patrimonio suo tanquam possessione non utitur, qui largiri pauperi & dispensare non nouit, is suarum seruulus est, non dominus facultatum: quia aliena custodit ut famulus, non tanquam dominus suis utitur. In huiusmodi ergo affectu dicimus quod uir diuitiarū sit, non diuitiæ uiri. Intellectus enim bonus utentibus eo. qui autem non intelligit, is unq; intellectus sibi gratiam nō potest uindicare: & ideo somno temulentiæ consopitus obdormit. Huiusmodi igitur uiri somnum suum dormiunt, non Christi dormiunt somnum. Et qui somnum Christi non dor-
Psal. 3 miunt, non habent Christi quietem, non surgūt Christi resurrectione, quia ipse ait: Ego dormiui, & quieui, & surrexi, quoniā dominus suscepit me. In hoc quoq; seculo dormitant, digni habiti increpatione cœlesti, quia ascenderunt equos, quos refrēnare non po
Cat. 6 terāt. Legimus alibi dicentē ecclesiam siue animā: Posuit me currus Aminadab. Si ergo anima currus est, uide ne equus caro sit. Agitator autem uigor mētis, qui regit carnem,

&

& motus eius uelut quosdā equos prudentiæ habenis coercet. Dominitauerūt ergo qui ascenderunt equos, corporis uoluptates, nullo eas moderamine gubernātes. Vnde & ascēsores eos quàm equites uel agitatores maluit nūcupare. Agitator enim cū disciplina & arte pro arbitrio suo equos agitat, uel currētes incitat, uel reflectit indomitos, uel reuocat fatigatos, uel māsuetos pro sua uolūtate cōuertit. Vnde cū reciperetur Helias, & curru quasi ad cœlū ferretur, clamauit ad eū Helisæus, Pater pater agitator Israel, & equeseius. hoc est, qui populū domini bono ductu regebas, constantiæ merito hos accepisti currus, hos equos ad diuina currentes. quia moderatorē te humanarum mentiū dominus cōprobauit: ideo tanquā boni auriga certaminis uictor æterno præmio cotonaris. In Abacuc quoq; propheta lectū est, ad ipsum dominū dictū: Ascēde super equos tuos, & equitatus tuus salus. Agitauit enim Apostolos suos, quos per diuersa mundi direxit, ut toti orbi Euangeliū prædicarent. Ascende ait, quasi rectori equorū, nō quasi ascēsori. Ascēdit enim etiā eques nō tantummodo ut sedeat, sed ut regat: eò quòd desidiosus piget & somnolentus proferre non possit mentis incessum. De equite aūt lectū est: Et eques ascendit retrorsum, expectās salutē domini. Etenim quia nemo sine lapsu est: etiam si quis ceciderit, & terrenis aliquibus uitijs fuerit implexus, si tamen non abijciat spem resurgendi, fretus miseratione diuina perueniet ad salutem. De ascensore uero manifestū est indiciū, quòd reprehēsibilis habeatur, quādo Moyses ipse ait in Cātico Exodi: Equū & ascensorē proiecit in mare. Et in Zacharia locutus est dominus dicens: Percutiam omnem equū in amētia, & ascensorē eius in insipientia. Nō dixit solum equum, sed & ascensorē, quomodo & in Exodo habes, Equū & ascēsorē. Vbi est enim ascēsor, qui non potest equū propriū gubernare, equus fertur in præceps, & indomito furore in prærupta & periculosa raptatur. Quid igit uobis in equis cōfiditis diuites? Mendax est equus ad salutē. Quid in curribus uobis plauditis? Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine dei magnificabimur. Ipsi obligati sunt, & ceciderūt: nos autē surreximus & erecti sumus. Nolite amare adhinnientes, nolite fremitu libidinis excitari. Terribilis est dominus, & cui nemo possit potens & diues resistere, iudicium cœleste iaculatur.

4. Reg. 2

Abac. 3

Gen. 49

Exodi 15

Zach. 12

Psal. 32

Ibid. 19

Quomodo diuites quiescere & feriari debeant à flagitijs, & confiteri domino in fide, humilitate, & deuota oratione. Et quod multi diuites propter perfidiam perierint. Cap. XVI

Bonum est ut iam quiescatis, & à flagitijs feriantes uereamini domini potestatem. Ideo dictū est parricidæ Cain: peccasti, quiesce. ut modum peccato suo poneret. Cogitationes uestræ cōfiteātur domino. Nō dicatis, Nō peccauimus. Dixit sanctus Paulus: Et si nihil mihi cōscius sum, addidit tamē: Sed nō in hoc iustificatus sum. Et uos etiā si nihil estis cōscij, cōfiteamini tamē domino, ne quid sit quod uos prætereat. Qui enim cōfitetur domino, etsi reliquias cogitationis adhibuerit ad cōfessionē, diē festū mentis celebrabit arcano, & epulabitur nō in fermēto malitiæ & nequitiæ, sed in azymis synceritatis & ueritatis. Itaq; in cōclusiōe cōuersus ad uōs propheta dicit: Orate, & reddite domino deo uestro, id est, Nolite dissimulare diuites, dies instat, orate pro peccatis uestris, reddite pro beneficijs quæ habetis munera. Ab ipso accepistis, quod offeratis: ipsius est, quod ei soluitis. Dona, inquit, mea & data mea: hoc est, quæ offertis mihi dona, data sunt mea. Ego ea dedi uobis atq; donaui. Deniq; propheta ait: Quoniā bonorū meorum non eges. tua tibi offero, quoniā non habeo quod nō dedisti. Fides est quæ dona cōciliat, humilitas est quæ oblata cōmēdat. Fide Abel plurimā hostiā obtulit deo. Ideo super Cain fratris munera placuit munus Abel, quia fide uicit. Nā unde paupēris hostia magis quàm diuitis placet? quia pauper fide ditior est, sobrietate locupletior. & cū sit pauper, ex illis est de quibus dicitur: Tibi offerent reges munera. Nō enim purpuratis offerentibus, sed motus proprios regētibus dominus Iesus delectatur, qui corporali lasciuiæ mentis dominētur imperio. Orate ergo diuites, non enim habetis in operibus quod placeat. Orate pro peccatis uestris atq; flagitijs, & reddite domino deo uestro munera. Reddite in paupere, in egeno soluite, in illo inope fœnerate, quem placate propter flagitia uestra aliter non potestis. Quem ultorem timetis, facite debitorem. Non accipiam, inquit, de domo tua titulos, neque de gregibus tuis hircos, quoniam meæ sunt omnes feræ syluarum. Quidquid obtuleritis, meum est,

Gen. 4

1. Cor. 4

1. Cor. 5

Psal. 75

Ibid. 15

Hebr. 11

Psalm. 67

Ibid. 59

quia totus orbis meus est. Non exigo quod meũ est, est quod de uestro mihi possitis of-
Psal. 49 ferre. Studio deuotionis & fidei, non sacrificiorum ambitione delector. Tantummodo
ô homo immola deo sacrificiũ laudis, & redde altissimo uota tua. Aut certe, si placet, sic
accipiamus. Quoniã dixit obdormisse somnũ suum diuites, increpationes præmisit do-
mini in eos, terrorem subtexuit, potentiam prædicauit, cui nec diuites resistent: & con-
Psal. 75 uersus ad uniuersos, ait: Diuites dormitent, diuites increpẽtur. Vos orate, & reddite do
mino deo uestro oẽs qui in circuitu eius offertis munera. Id est, gratias agite pauperes,
Act. 10 quia non est personarũ acceptor deus. Illi diuitias instruant, condant pecuniã auri, agge
rent argenti thesauros: uos orate, qui aliud nõ habetis: uos orate, qui hoc solũ habetis,
quod est auro preciosius, & argento. Vos reddite munera, qui à domino non receditis,
Eph. 2 qui estis in circuitu: quoniã qui eratis longe, facti estis prope. Qui aũt prope sibi uidẽtur
Psal. 75 esse per diuitias ac potentiã, lõge facti sunt propter auaritiam. Nemo enim fortis est nisi
quem culpa excluserit, sicut eiecit Adam de paradiso, & Euam exclusit. Nemo lõge, ni
si quẽ flagitia propria relegauerint. Ergo uos prope positi orate & reddite munera ter-
ribili deo, & ei qui aufert principum spiritum, terribili apud reges terræ, eò quòd nullo
redimatur diuitiis precio, nullo inflectatur potentium supercilio, qui culpæ precia di-
scriminat, qui quo plus alicui contulerit, eo plus exigit ab eo. Saul priuato contulit reg-
nũ: sed quia mandatum non custodiuit, & regnũ amisit & spiritũ. Multos reges gẽtium
propter perfidiã fecit populo patrũ esse captiuos. Et ut iam de proposita loquamur hi-
storia, Achab regẽ cœlestibus ingratũ beneficijs ita iussit occidi, ut canes eius uulnera
lamberent. Etenim quia pauperis uineam concupierat, nequaquã tantis opibus exple-
tus imperij, infra omnem inopiam redactus à domino, non qui uulnera eius lauaret, in-
uentus est, non qui corpus operiret. Defecit circa eum hominum humanitas, canũ suc-
cessit asperitas. Dignos planè sui ministros funeris auarus inuenit.

Quemadmodum Achab dicatur commotus ante faciem dei, ut in diebus eius non inducerentur super eum mala. Et quòd dominus etiam circa indig nos promissa sua seruet. Cap. XVII.

Oc loco oritur illud quæstionis, quomodo legimus dixisse dominum ad He
1. Reg. 21 H liam: Vidisti queadmodum commotus est Achab à facie mea? Non inducã
in diebus eius mala, sed in diebus filij eius inducã mala. Aut quomodo dici-
mus quia ualet apud dominum pœnitentia? Ecce rex motus est à facie dei, & ibat plo-
rans, & conscidit uestimẽta sua, & operuit se cilicio, & erat indutus sacco ex illo die quo
interfecit Nabuthe Iezraelitam, ita ut deum misericordia commoueret, & mutaret sen-
tentiam. Ergo aut pœnitentia non ualuit, nec inflexit dominum misericordem, aut ora-
culum falsum est. Nam Achab & uictus est & occisus. Sed cõsidera quia Iezabel habuit
uxorem, cuius inflammabatur arbitrio, quæ conuertit cor eius, & nimijs sacrilegijs exe-
crabilem fecit. Et hunc ergo pœnitentiæ eius reuocauit affectum. Dominus autem nõ
potest mutabilis æstimari, si confessionis immemori nõ putabat esse seruãdũ, quod pro
miserat cõfitenti. Accipe aliud uerius: Et indigno seruauit dominus tenorem sententiæ
suę, sed beneficia circa se diuina ipse non tenuit. Intulerat ei bellũ rex Syriæ, uictus est &
seruatus ad ueniam, captiuus quoq; libertati donatus, & remissus ad regnum est. Quod
fuit diuinæ sentẽtiæ, non solũ euasit Achab, sed etiã triũphauit: quod ipsius ignauiæ, ho
stem sibi, à quo uinceretur, armauit: & certè fuerat monitus à Propheta, dicẽte: Cogno-
sce & uide quid facias. Monitus inquam erat, eò quòd Syriæ regis pueris deberetur
3. Reg. 20 gratiæ cœlestis auxilium, quoniam dixissent: Deus montium, deus Israel, & non deus
Baal: propter hoc, inquit, obtinuerũt pro nobis. Et ideo, inquit, si non plenè obtinuerĩ
mus eos, in locum Syriæ regis Satrapas constituite, ut uirtutem illis & potentiã regis au
ferret. Deniq; primo congressu uicit, ut fugaret hostẽ: secundo uicit, quando captũ im-
perio suo reddidit. Qua caussa uincendi eius euidenter resultauit oraculũ, dicente uno
ex filijs prophetarum ad proximum suum: Occide me. Et noluit homo occidere eum.
Et dixit: Eo quòd non obedisti uerbo domini, ecce tu recedes à me, & interficiet te leo.
Et recessit ab eo, & inuenit eum leo, & interfecit eum. Et post hoc alius propheta astitit
ante regem Israel, & dixit ad eum: Hæc dicit dominus, quoniam dimisisti tu uirum ex-
terminatiõis de manu tua: ecce anima tua pro anima illius, & populus tuus pro populo
illius.

filius. Liquet igitur his oraculis quòd dominus etiam circa indignos promissa sua seruet: sed ipsos aut stultitia sua opprimi, aut alia præuaricatione damnari, etiam si primæ præuaricationis laqueos euaserint.

CAPITA LIBRI PRIMI DE SANCTO IACOB.

DIVI

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI, DE SANCTO IACOB ET VITA BEATA,

Liber primus.

Quòd ad uirtutum disciplinam passionesq́ coercẽdas necessarius sit sermo prudens ac bonus, & mens rationi intenta. Quodq́ docibilis sit uirtus, Et quòd licet ratio cõcupiscentiam eradicare, & corporales motus auferre nõ possit, mens tamen sobria refrænare atq́ reprimere ualeat quamuis grauem passionem. Cap. I.

NECESSARIVS ad disciplinam boni sermo omnis plenus prudentiæ, & mens rationi intẽta præcurrit uirtutibus, passiones coercet. Docibilis enim uirtus. Deniq́ studio & discẽdo quæritur, dissimulãdo amittitur. Alioquin nisi sermo bonus necessarius esset ad cor-
Exod. 20 rectionem, nunquam lex diceret: Non adulterabis. Sed quia nudus sermo ad monendum utilis, ad persuadendũ infirmus est, ideo adhibenda est rationis recta cõsideratio, ut quod sermo bonus præscrip serit, ratio plenius tractata persuadeat. Non enim seruili ad obediendum constringimur necessitate sed uoluntate arbitra, siue ad uirtutem propendimus, siue ad culpam inclinamur. Et ideo nos aut liber affectus ad errorem trahit, aut uoluntas reuocat, rationem secuta. Passio autem grauissima culpæ concupiscentia, quã ratio mollit & comprimit. Emollire enim potest, eradicare nõ potest: quoniam animus qui est rationis capax, non est suarum passionum dominus, sed repressor. Neq́ enim fieri potest ut facilis ad iracundiam non irascatur, sed ut ratione se temperet, indignationẽ
Psal. 4 cohibeat, ac puniendo se reuocet, sicut & propheta nos docet dicens: Irascimini, & nolite peccare. Concessit, quod naturæ est: negauit, quod culpæ est. Omnis itaq́ temperãtia ex alijs non ex se originem sumit, ideoq́ secunda est. Nam aut de naturalibus suscipitur, aut de utilibus. Itaq́ aut naturalia temperat, aut utilitatis assertor est. Denique non ibi excidit concupiscentiam, sed facit ne concupiscentiæ seruiamus. Quis enim tantus, ut corporales motus possit auferre, nisi solus ille qui potuit de infructuosa ficulnea dice-
Luc. 13 re, hoc est malitia Iudæorum: Ecce anni tres sunt ex quo ueni quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio: succide ergo illam? Cui respondit seruus: Remitte illam & hoc anno, usq́ dum fodiam circa illam, & mittam cophinum stercoris: & siquidem fructum fecerit: sin autem, in futurum succides illam. Merito ad dominum retulit, quia excidendæ temporalis prolapsionis potestatem sibi ipse uindicare non poterat, sed domino reseruabat. Deniq́ quem de hominibus meliorem & fortiorem assumemus quàm sanctũ Dauid, qui cupiditatem qua concupierat aquam de lacu Bethleem hostili interclusam exercitu, sibi auferre non potuit, potuit mitigare? Nam cum alijs utiq́ defuisse non inueniamus, id est, tanto exercitus numero, cum utiq́ multo minus regi deesse potuerit ex cæteris fontibus aqua: irrationabilem quandam cõcupiscentiam passus, desiderauit eã quæ hostium erat circumfusione uallata, unde sine maximo periculo non facile potuisset deferri. Itaq́ ait: Quis mihi dabit potum de lacu qui est in Bethleem ad portam? Et
2. Reg. 23 cum essent reperti tres uiri qui hostium castra præciderent, & deferrent aquam quam summo desiderio desiderasset: cognoscens quod periculo alieno aqua sibi eadem constitisset, profudit illam domino, ne sanguinem illorum qui eam detulerant, bibere uideretur. Quæ res indicio est quod concupiscentia quidem rationem præueniat, sed ratio cupiditati resistat. Humanum itaque quid passus est Dauid, ut irrationabiliter concupisceret: sed illud laudabile, quod irrationabilem concupiscentiam rationabiliter parato fraudauit remedio. Laudo uiros qui erubuerunt desiderium sui regis, & maluerunt finem eius uerecundiæ uel periculo propriæ salutis afferre: sed plus laudo eum qui erubuit in suo desiderio alienum periculum, & aquam dubiæ sortis precio quæsitam sanguini comparauit: simul quasi repressa uictor cupiditate profudit aquam domino,

mino, ut ostenderet quod concupiscentiam suam uerbi consolatione restingueret. Potest igitur mens sobria impressiones refrænare ac reprimere quamuis grauium passionum,& feruorem omnem cupiditatis flagrantissimę refrigerare, deriuare aliò motus, & rectæ rationis tractatione despuere passiones. Etenim cum deus hominem cōstitueret, & in eo mores sensusq; plantaret, tunc motibus eius imposuit regalementis imperium, ut omnes sensus motusq; hominis eius uigore ac potestate regerentur. Adiunxit ad gratiam creaturæ, ut mentem ipsam diuinis informaret præceptis,& sapientiæ instrueret disciplinis, quibus & cauēda nosceret, & legenda cognosceret. Mens igitur recta ratione tenens disciplinam sapientiæ, ut diuina ac humana cognoscat, eruditus in lege, per quā discit quas sibi subijcere debeat passiones.

De ordine ac differentia passionum. Et qua ratione temperantia quàm maximè istarum passionum restinguat ardorem, corporalisq; ferocitatis habenas. Ac de magnis eiusdem temperantiæ laudibus, quam & primis hominibus tenendam deus mandauit, & lex docet, uniuersorumq; infundit affectibus. Caput II

PAssionum autem uelut duces sunt naturalis delectatio & dolor, quas sequūtur cæteræ: Illæ enim complectuntur uniuersas, quarum utræq; non solū corporis, sed etiam secundum animam passiones sunt. Et quia diximus subesse his alias passiones: ante delectationem concupiscentia, post delectationem gratulatiō est. Ante dolorem autem est timor, post dolorem tristitia. Commotio autem animi, communis passio & delectationis & doloris est. Transcurram alias, id est, superbiam, auaritiam, ambitionē, contētionem, inuidiam, quæ sunt secundum animam passiones: transcurram etiam inexplebilem uorandi libidinem, effusionemq; luxuriæ atq; lasciuiæ, quæ uitia nexa sunt corpori, & secundum illud operantur. Meritoq; temperantia quàm maxime istarum passionum restinguit ardorem, quæ primum sobrietate atq; moderamine animum temperat, mentem informat: deinde etiam delitiarum abstinentia restinguit habenas corporalis ferocitatis. Ideo lex recidit ciborum licentiam, epulatum copias, non solum ut resecaret luxuriam, uerumetiam ut inhibentis contemplatione præcepti uiam tractationi rationis aperiret, quæ irritamenta gulę cæterasq; recideret cupiditates, corporeas passiones motusq; cohiberet. Temperantia est igitur correctionis præuia, disciplinæ magistra. Ab hac profectus Iacob sanctus, primatus à fratre quos non habebat accepit: eiusq; prælatus assensu, docuit in reliquum intemperantes proprio sibi uiles esse iudicio. Ab hac profectus Ioseph & calorem iuuentutis edomuit, & tentatum adulterinis animum illecebris, rectæ rationis inductione firmauit. Deniq; quamuis fortis esset & ualidus, tamen tractatu rationis fulcire se maluit, dicens uxori domini sui: Si dominus meus nescit præter me aliquid in domo sua, & omnia quæcunq; habet, dedit in manus meas, neq; subtractum est à me quicquam præter te, quæ uxor illius es: quomodo faciam uerbum hoc malum, & peccabo coram deo? Hæc est igitur rectæ rationis tractatio, quam Græci λογισμὸν nuncupant, qua mens sapientiæ intenta solidatur. Pulchra enim ratio, quod nec beneficijs domini esse deberet ingratus, nec occultum posset esse peccatum, quod deo teste committeret, quem latere non posset. Bona igitur ratio, quæ & hostilem plerunq; affectum exuit, & dolorem iniuriæ sequestrat. Deniq; & in acie plerunq; uictorem uicto mitigat, & feriturum mucronem retardat, & rogantem morti eripit: eò quòd subiectis parcere iusta ratio persuadet. Nam de excludendo uel mitigādo iniuriæ dolore quis melior magister quàm patriarcha Iacob, qui proprios coarguens filios Simeon & Leui, ait: Odiosum me fecistis, ita ut sæuus uideat. Et utiq; ulti fuerant sororis iniuriam, quæ contra instituta patria uiolato fuerat pudore temerata. nec potuit Iacob præceptor disciplinæ, custos pudoris, stuprum probare cōmissum, sed maluit insolentes ratione cohiberi, sciens quòd indignationem ratio temperare posset. Temperantia est igitur quæ resecat cupiditates. Hanc primis hominibus tenendam mandauit deus, dicens: De fructu autem ligni quod est in paradiso, non edetis, neq; tangetis illud, ne moriamini. Et quia non est retenta, ideo transgressores uirtutis egregiæ, paradisi exules facti sunt, & immortalitatis exortes. Hanc lex docet & uniuersorum infundit affectibus.

Genes. 25

Ibidem 39

Ibidem 34

Ibidem 2

Quòd

Christi. Reuera enim omnes Christi liberti sumus, nemo liber. Omnes enim in seruitu-
te generati. Quid seruili conditioni arrogantiam libertatis assumis? Quid titulos nobi-
litatis usurpas seruilis hæreditas? Nescis quòd te Adæ atque Euæ culpa mancipauerit ser-
uituti? Nescis quòd redemerit te Christus, non emerit? Non auro, non argento redem-
pti estis de uana uestra conditione, sed precioso sanguine agni, clamat Apostolus Pe-
trus. Ergo redemptus à domino es, seruus es qui creatus es, seruus es qui redemptus es, 1. Pet. 1
& quasi domino seruitutem debes, & quasi redemptori. Nec inferiorem putes liberti-
nitatem sub Christo, quàm libertatem esse. Ad dignitatem æqualis, ad tuitionē præstan-
tior est, ad gratiam par, aduersus lapsum cautior, aduersus superbiam tectior. Ita liberta-
tem accepisti, ut meminisse manumissoris tui debeas, ut patrono tuo noueris legitimū
obsequium deferendum, ne ab ingrato reuocetur libertas. Quid te beatius, qui sub do-
mino regnas, & sub patrono militas?

Quantum dominus homini cōtulerit per dationem legis, & gratiæ adiunctio-
nem. Et quid lex operata sit in homine iuxta sententiam Apostolicā. Ac de ab-
solutione duarum quæstionum circa uerba Apostoli incidentium. Caput IIII

Quid autem est quod tibi non contulit dominus? Legem dedit, peccatum
prodidit, adiunxit gratiam. Lex peccatum denunciauit, sed in conditione
lubrica penitus cohibere non potuit. Cognoui enim peccatum quod ne- Roman. 7
sciebam. Cognoui concupiscentiam esse peccatum: & hac occasione cognitionis, pec-
cati æra cumulata sunt: quia peccatum quod ante per ignorantiam in me mortuum ui-
debatur, reuixit. ego autē mortuus sum peccati uulnere. Cognitio culpę quę mihi pro-
futura uidebatur, hæc nocuit, ut scirem quod uitare non poteram. Peccatū enim prodi-
dit, & per bonum denunciationis suæ peccati ipsius acerbauit inuidiam. Itaque supra mo-
dum factum est peccatum mihi, quia cumulatum est denunciatione mandati. Crescit e-
nim culpa, cum proditur, nec cauetur. Quomodo ergo bonum mandatum, quod mihi
mors est? Aut quomodo non est mihi mors, quod per bonū significationis suæ demon-
strando peccatum, operatum est in me mortem? Nam certū est quod mors mihi acces-
sit, dum quod facio agnosco peccatum, sicut ipse dominus ait: Si non uenissem, & locu- Idem. 15
tus fuissem his, peccatum non haberent. Quid miraris igitur si lex quibusdam morti sit,
cum morti sit & Domini salutaris aduentus, per quem redempti sumus? Infidelis enim
mortem sibi quærit ex gratia, manet autem mandati gratia. Etenim sicut cognitio uene-
natorum poculorum consummatur ad disciplinam medicinæ, sic diuinum mandatū ad
uitam æternam. Sicut autem ei qui male utitur noxijs potionibus, cognitio earū in ma-
lum uertitur & periculum: & quò magis uenena cognouerit, hoc se intelligit amplius
periclitari: sic forma mandati ijs qui legem interpretantur, uel demonstrata atque interdi-
cta peccata uitare nō possunt, mortis author est. Sicut ergo bonum antidotum, etiamsi
imprudenti aut intemperanti non bonum: sic bonum mandatum, etiamsi intemperanti
non bonum est. Ergo bonum mandatum, quod alicui mors est. Responsum igitur habe
primæ propositioni. quia potest esse bonum mandatum, quod mihi mors est: bonū per
naturam salutaris præcepti, mors per intemperantiam carnis. Et quia didicimus esse bo-
num mandatum, quod mihi mors est: nunc discutiamus quomodo non sit mihi mors,
quod licet per bonum, mihi tamen operatum est mortem. Sic enim proposuit Aposto-
lus: Quod ergo bonum est, mihi mors est? Absit. Sed peccatum, ut appareat peccatum, Roman. 7
per bonum mihi operatum est mortem. Itaque spectemus singula. Mandatum utique legis
est, lex autem spiritalis est, cuius gratiam uideo, pulchritudinem laudo; formam prædi-
co, præceptum admiror: sed quia carnalis sum ego, uenundatus sub peccato, trahor in-
uitus ad culpam. Etenim quasi seruo culpa dominatur. Itaque odi crimen, & facio. Mens
odit, caro concupiscit, ego tamen in utraque, qui legi mente consentio, & carne quod no-
lo hoc ago. Bonum ergo mandatum, cui consentio: & mens bona, quæ quod bonū est,
elegit. Bona ad iudicādum, sed infirma plerunque ad resistendum: quia repugnat ei cor-
poris appetentia, & captiuam eam trahit ad erroris illecebras. In quo periculo unum est
remedium, ut quem lex non potuit, liberaret Dei gratia. Sic enim scriptum est: Infelix Ibidem
ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum
dominum nostrum. Itaque fit ut licet peccatum quod latebat, id est, concupiscentia mea

quam nō putabam esse peccatum, mortem mihi operata sit, dum proditur, & supra modum factum sit ipsum peccatum (erat enim peccatum etsi nesciebatur, sed cognitione coaceruatum est, & quasi incrementum erroris assumpsit, atq; in naturam delicti cessit forma mandati) mihi tamen mors non sit, cui promptum est ad Christū confugere, per quem soluimur omni mortis periculo. Absoluta igitur etiā secunda est propositio, quia mandatum legis mihi mors non est, & si mortem operetur. Quod enim conturbamur, fragilitatis est: quod euadimus Christi.

Qua ratione lex non sufficerit, sed ultra eam necessaria fuerit gratia per mortem Christi donata. Quod que nos etiam cum illo mori, resurgere & uersari debeamus. Caput V

Ergo ut ad exordia sermonis huius reuertamur, mens bona est quæ habet tractationem rationis, & intendit sapientiæ disciplinis: sed grauis lucta est ei cum mortis corpore, & plerūq; rationem mentis uincit carnis illecebra. Et ideo dominus primo legem dedit, cui mens hominis sese ad obtemperandum dedit, & ei seruire cœpit ut esset subdita: sed caro subiecta nō erat, quia sapientia carnis nō est legi subdita, & præceptis eius repugnabat. Non enim poterat uirtuti obedire, cupiditatibus dedita, & lenocinijs carnalibus implicata. Ideo laborādū est ut teneamus Dei gratiā. Mens itaq; bona, si rationi intendat: sed parū perfecta, nisi habeat gubernacula Christi. Venit enim dominus Iesus, qui nostras passiones cruci suæ affigeret, peccata donaret: in cuius morte iustificati sumus, ut totus mūdus eius mundaretur sanguine. Deniq; in
Roman. 6 morte ipsius baptizamur. Si igitur in ipsius morte dimittunē nobis peccata, etiā peccatorum nobis passiones in illius morte moriātur, illius crucis clauis affixæ teneātur. Si in illius morte mortui sumus, quid iterū tanquā uiuentes ad ea quę sunt mūdi reuocamur? Quid nobis cū elementis huius mūdi? Quid cū cupiditatibus? Quid cū luxuria atq; lasciuia, quibus in Christo mortui sumus? Quod si sumus in Christo mortui, in Christo resurreximus, cū Christo igitur uersemur, cū Christo superiora quę sunt, nō quę corruptibilia & terrena quęramus. Christus resurgens à mortuis, ueterem hominem affixum reliquit, nouū resuscitauit. Christus mortuus est, ut & nos peccato moreremur, Deo resurgeremus. Mortua est caro nostra, quid iterū peccato reuiuiscit? Quid iterū peccato obedit? quid iterū peccatū regnat in mortuis, cū mors finis peccati sit? Mortui sumus carne,
Galat. 6 renouati sumus spiritu. Spiritu ambulemus, qui spiritū Christi accepimus. Si aūt spiritus Christi in nobis, ergo sit nobis caro mortua propter peccatum, spiritus uero uiuat propter iustificationem. Sic quod erat impossibile legi, solutū est, si in spiritu ambulemus.
Coloss. 2 Sic passiones sepelimus, si crucem huius corporis non resoluamus. Sic chirographum peccati quod deletum est in cruce Christi, non rescribemus, si ueteris hominis amictum
Cantic. 5 quem exuimus, non induamus. Scriptum est enim in Canticis: Exui tunicā meam, quomodo induā eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Mortificata igitur nobis sunt corporis membra, cur eius pullulant uitia? Ideo lex non præualuit, quia carnem non mortificauit. Ideo quasi umbra præterijt, nō colorauit: ideo etiam obumbrauit nos à sole iustitiæ, quia exaceruauit crimina. ergo & obfuit.

Quid profuerit legis promulgatio. Quantum etiam utilitatis atq; consolationis homini attulerit gratia, & pignus charitatis Christi, cum incitatione ad repensionem obsequij pro tantis beneficijs debiti, eorumdemq; beneficiorum consolatiua inductione. Caput VI

Roman. 2 Quid igitur opus erat ut lex promulgaretur, si profutura nō erat? Habebamus iam legem naturę, erat unusquisq; sibi lex, qui opus legis scriptum habebat in corde suo. Illā nō tenuimus: cur addebatur ei altera, in cuius operibus caro nō posset iustificari? Accessit uinculū, nō solutio: addita est peccatorū agnitio, nō remissio. Peccauimus omnes qui poteramus excusationem prętendere per ignorantiam: os obstructū est omnibus. Profuit tamen mihi, cœpi cōfiteri quod negabā, cœ-
Psalm. 31 pi delictū meum cognoscere, & iniustitiā non operire, cœpi pronunciare aduersus me iniustitiā meam domino, & tu remisisti impietates cordis mei. Sed & illud mihi prodest, quod non iustificamur ex operibus legis. Non habeo igitur unde gloriari in operibus meis possim, non habeo unde me iactem, & ideo gloriabor in Christo. Non gloriabor

quia

quia iustus sum, sed gloriabor quia redemptus sum. Gloriabor nō quia uacuus peccati sum, sed quia mihi remissa sunt peccata: Nō gloriabor quia profui, neq; quia profuit mihi quisquā, sed quia pro me aduocatus apud patrem Christus est, sed quia pro me Christi sanguis effusus est. Facta est mihi culpa mea merces redemptionis, per quā mihi Christus aduenit. Propter me Christus mortem gustauit. Fructuosior culpa quàm innocentia. Innocentia arrogantem me fecerat, culpa subiectū reddidit. Habes igitur quibus latio profuit tibi legis. Sed dicis quia per legem superabūdauit peccatum. Sed ubi superabundauit peccatum, superabūdauit & gratia. Mortuus es peccato homo, ergo lex iam nō obest. Resurgis per gratiam, ergo lex profuit, quia acquisiuit gratiā. Accepisti etiam pignus Christi charitatis: quoniā qui pro te mortuus est, aduocatus est tibi, & sanguinis sui mercem te seruat. Et qui peccatorem reconciliauit patri, multo magis cōmendat innocentem, & tuetur subditum, quia scit innoxiū. Tanti igitur beneficij debitor non rependes obsequium? Hæredem te fecit, cohæredem te fecit. Hæredem Dei, cohæredem Christi: spiritum tibi adoptionis infudit. Numera hęc, & adiunge non tam ad debiti nexum, quàm ad muneris accepti cōseruationem. Cohæres Christi es, si cōpatiare, si commoriare, si cōsepeliare cum Christo. Suscipe passiones eius, ut supra passiones cum eodē esse merearis. Vide quomodo tibi peccata superiora donauit, ut nihil faceret obesse quod peccasti. Vide quomodo te hortat̄ ne amittas quod accepisti. Breuis huius laboris est meta, & corona fructus perpetui: tolerabilis passio, merces inæstimabilis. Quid enim te angit? An ignobilitatis abiectio? Sed erit tibi in futurum gloriosa nobilitas deuotionis ac fidei. Num census tenuior, uictus angustior? Sed erunt tibi diuitiæ remunerationis æternæ, in quibus rei ullius egere non possis. Num amissio filiorum? Recipies perpetuos, quos susceperas tēporales, & dicetur de te: Beatus qui habet semen in Sion, & domesticos in Hierusalem. Indigne, passiones sunt huius temporis ad futuram gloriam, scriptura tibi dicit. Adde quia uita beata his aduersis secularium molestiarum aut passionum corporalium non minuitur, sed magis probatur. Adde quod uel patrimonij damna non sentit, uel necessitudinum forti mente abscondit dispendia, absorbet dolorem. Adde quia nescit naufragia, qui semper in portu trāquillitatis est. Quid illud, quod labor tibi cōmunis est cum omni creatura? quia propter te mundus ipse seruitutem tolerat corruptionis? quia cum sanctis tibi laboris huius & expectationis cōmune consortium est? Sol occasum suum recognoscit, luna defectū, errorem stellarum lumina, dum totius corporis nostri expectatur redemptio. Sed uereris dubios uitæ anfractus, & aduersarij insidias, cum habeas auxiliū Dei, habeas tantam eius dignationem, ut filio proprio pro te non pepercerit? Pulchro uerbo usa est scriptura, ut Dei patris erga te pium propositū declararet, qui morti pro te totū obtulit. Quod in patre fuit, nihil sibi ipse reliquit: totum pro te obtulit, quod in plenitudine diuinitatis nō amisit. Considera affectū patriū. Quod pietatis est, quasi morituri filij suscepit periculū, quasi orbitatis hausit dolorem, ne tibi periret fructus redemptionis. Tantum fuit domino studium tuę salutis, ut propemodum de suo periclitaretur, dum te lucraretur. Ille propter te dispendia nostra suscepit ut te diuinis insereret, cœlestibus consecraret. Mire etiam addidit: Pro nobis omnibus tradidit illum: ut ostenderet quòd ita omnes diligat, ut dilectissimum sibi filium pro singulis traderet. Pro quibus igitur quod super omnia est dedit, potest fieri ut non in illo uniuersa donauerit? Nihil enim excepit, qui omnium concessit authorem. Nihil est igitur quod negari posse nobis uereamur, nihil est in quo de munificentiæ diuinæ diffidere perseuerantia debeamus, cuius fuit tam diuturna & iugis ubertas, ut primo prædestinaret, deinde uocaret: & quos uocaret, hos & iustificaret: & quos iustificaret, hos & clarificaret. Poterit deserere quos tantis beneficijs suis usq; ad præmia prosecutus est? Inter tot beneficia Dei num metuendæ sunt aliquæ accusatoris insidiæ? Sed quis audeat accusare quos electos diuino cernit iudicio? Num Deus pater ipse qui cōtulit, potest sua dona rescindere: & quos adoptione suscepit, eos à paterni affectus gratia relegare? Sed metus est, ne iudex seuerior sit. Considera quem iudicem habeas. Nempe Christo dedit pater omne iudicium. Poterit te ergo ille damnare, quem redemit à morte, pro quo se obtulit, cuius uitam suæ mortis mercedem esse cognoscit? Nónne dicet: Quæ utilitas in sanguine meo, si damno quem ipse saluaui? Deinde cōsideras iudicem, non

Roman. 5

Roman. 8

Esaie 31 iuxta 70

Roman. 8

ibidem

ibidem

Ioann. 5

Psalm. 29

cem,non confideras aduocatum? Poteft ifte fæuiorem ferre fententiam, qui interpella-
re non definit ut paternæ reconciliationis in nos conferatur gratia?

Qualis in nobis debeat effe Chrifti charitas, & quod nulla aduerfa corporis ui-
tæ beatæ munus imminuunt. Quodq; in fe habeat remuneratione͂ fuã qui Chri-
ftum fic fequitur,ac beatus fit. Quòd etiã fic beata uita fit in hominibus, in qui-
bus fuerit uita perfecta,& quæ fit uita perfecta. Quid denicq; uir perfectus quę-
rat,ac illi conueniat. Caput VII

Ed & fi qua imminerent grauia, nequaquam nos à Chrifto feparare debe-
s rent. Cur nos pro illo nõ etiã dura & acerba toleremus, qui pro nobis tam
indigna fufcepit? Ideoq; debet in nobis effe charitas, ut nullis periculis re-
Cantic. 8 uocemur à Chrifto. Scriptũ eft enim: Aqua multa nõ poterit excludere charitatẽ, & flu-
mina nõ concludent eã, quia torrentem tranfit anima diligentis. Nulla tempeftas, nullũ
profundũ periculũ, nullus terror mortis aut pœnæ uim charitatis imminuit. In his enim
probamur, in his beata uita eft, etiã fi multis periculis inundetur. Non enim frangitur fa
piens doloribus corporis, nec uexatur incõmodis, fed etiam in ærumnis beatus manet.
Neq; enim aduerfa corporis uitæ beatę munus imminuũt, neq; de eius fuauitate aliquid
delibant, quia non in delectatione corporis uitæ beatitudo eft, fed in cõfcientia pura ab
omni labe peccati, & in eius mente qui cognofcit quia quod bonum eft, hoc delectat,
etiã fi afperum fit: quod autem indecorũ etiã fi fuaue, non mulcet. Ergo cauffa bene ui-
uendi, nõ delectatio corporalis, fed mentis prudentia eft: non caro quę fubiecta eft paf-
fioni, fed mens, quę iudicat: quia nihil melius delectat quàm confiliorũ honeftas, & ope
rum pulchritudo. Ea igiť beatę interpres eft uitę. Melior eft enim prudentia uel ratio ar
bitra paffionis quàm paffio, præftantiufq; quod iudicat, quàm quod iudicio fubiectum
eft. Neq; enim fieri poteft ut ratione fit melius, quod eft irrationabile. Habet ergo in fe
remunerationem fuã qui fequitur Iefum, & in fuo affectu præmiũ, etiã fi dura fuftineat:
beatus tamẽ eft fuis moribus, beatus ipfis periculis, ficut dominus definiuit dicẽs: Beati
Matth. 5 qui perfecutionem patiunť propter iuftitiã. Eft ergo beata uita in hominibus, fed in his
fcilicet in quibus fuerit perfecta uita. Perfecta autem uita, nõ fenfibilis ifta, fed illa ratio-
nabilis fecundũ tractationem rationis, & mentis uiuacitatem, in quo non eft portio ho
minis, fed perfectio: quæ non tam eft in conditione hominis quàm in operatione. Ea e-
nim beatũ facit. Huic igiť uiro quid eft bonũ, nifi ipfe fibi qui habet? Et adeft ei hoc bo-
Prouerb. 5 num, & cauffa ei erit futurorũ bonorũ. De hoc bono dixit Salomon: Bibe aquã de tuis
uafis, & de puteorum tuorũ fontibus. Superfluant tibi aquæ de tuo fonte, in tuas autem
plateas difcurrant. Sint tibi foli cõftitutæ, & nemo alienus particeps fit tibi. Fons aquæ
tuæ fit tibi proprius. Vtere igitur interno bono tuo. Teftimoniũ autem boni huius ma-
ximum, quoniam qui habet, alia nõ requirit. Quid enim requirat, qui inferiora defpicit?
Præftantiffimo autem inhæreat, ficut fcriptũ eft: Ceruus amicitiæ, & pullus gratiarum
confabuletur tibi. Amicitia autem præcedat te, & una fit tecum in omni tempore. Bona
enim uirtutũ amicitia, & fummi boni charitas. Nihil itaq; aliud quærit perfectus ille, nifi
Pfalm. 26 folum & pręclarũ bonũ. Vnde & dicit: Vnã petij à domino, hanc requirã, ut inhabitem
in domo domini omnes dies uitæ meę, & uideã delectationem domini. Neq; uero eum
tanquã anguftum inopemq; faftidias, quia unius hominis uelut folitaria focietate con-
tentus fit. Huius enim amicitia circũdatus plurimus erit. Abundat enim huiufmodi uiro
ad beatitudinem & ad poffeffione͂ boni, & ideo nihil aliud defiderat. Nihil enim quafi
nouũ expetit, qui omnia habet. Nihil eft enim boni quod nõ habeat, nec fuperfluis de-
lectatur, fed neceffarijs, & eo ipfo neceffario quod non fibi, fed carni adhærenti fibi ne-
ceffarium fit: idq; indulget quod ab interioris hominis propofito nõ difcrepet, quod fa-
ciat utraq; unum, & reconciliet exteriorem hominem iuxta atq; interiorem Deo, ut fiat
in utroq; unus fpiritus. Huius igitur propofiti uir nec difpendijs minuitur, nec aduerfis
frangitur, nec repagulis inhibetur, nec fuorum amiffionibus mœftificatur. Ad cuius in-
1. Theff. 4 formationem dicit Apoftolus: Nolumus aũt ignorare uos fratres de dormientibus, ut
non triftes fitis, ficut & cæteri qui fpem nõ habẽt. Solatur enim fe refurrectionis fide, &
futuræ remunerationis gratia: nec recipit ea mente mœftitiã qua adhæret Deo, & diui-
næ pręfentię uoluptate lætatur. Qui autem contriftatur his, nõ fecundũ Deum contri-
ftatur.

ftatur. Quod autem non fecundum Deũ, hoc plenum ftultitiæ. A perfecto igitur abeft huius mundi triftitia, quę non fecundũ Deum, & omnis folicitudo corporalis ærumnę. Huiufmodi enim inductioni mentis atq; fubftantiæ non annumeratur habitudo corporis, & quidã exterioris ufus naturæ, cum fimul aduerfus delicias corporis, fragilitatemq; ipfam naturę orbitatis difpendia, cõtumelias, inuictus animus uniformem debeat feruare conftantiã, ut corpus ipfum fcindat, fenfufq; exuat carnis, qui beatitudinis palmã habere defiderat, cuius fructus non in unius portione fit fed in plurimarũ, & fi fieri poteft in omniũ fit uirtutũ cõfortio. Nefcit igitur perfectus incõmoda huius corporis, aut aduerfa mundi, neq; fentit, qui alienum ab huiufmodi metu, ne occidant, animum gerit. Non enim uita perfectior fi his careat definitur, fed fi ifta cõtemnat. Nam fi ita definiretur, ut ea effet beata uita, quæ ab huiufmodi cafibus expers uacuaq; reperiri poffet: utiq; his accedentibus non poffet beatus aliquis definiri. Ea igitur fequeftrata funt, & hoc folum in æftimatione beatæ uitæ eft requifitũ, ut non in alijs, fed in poffeffione ueri boni eius definitio teneretur: quoniam qui id habet, defpuit cætera, nec requirit.

Quòd quamuis fapiens delectetur fanitate corporis aut liberis, non tamen minus perfectus fi illa amittat, & quod nulla aduerfa intolerabiliter ferat: cum expofitione eorum quæ ad formam iufti uiri requiruntur. Caput VIII

Quæro nunc utrum fapiens delectetur fanitate corporis. Negare non poffumus quòd delectetur fecundũ naturã, & libentius accipiat non dolere aliquid quàm dolere, nifi forte pro Chrifto: pro quo, fi cauffa pofcat, & debilitatem corporis prompte accipiat, & totum corpus fuum morti offerat. Idem tamen etiã præter cauffam fidei atq; iuftitiæ, fi defit fanitas, non afficiatur animo, neq; frangaτ dolore corporis, qui fe poteft uirtutum perfectione folari. Quæro etiã utrum delectetur liberis. Quis iftud abnuat? Neq; enim durus & ferreus, fed perfectus quæritur. Tamen & fi amittat liberos, nõ ideo minus beatus, qui nõ ideò minus perfectus. Quod enim perfectum, beatum. Quin etiã fi aduerfa tolerat, quàm fi fecundis affluat, magis folet huiufmodi uideri perfectus: quãuis neq; fi defint, neq; fi affint externa cõmoda, aut læta corporis, decedere quicquã uirtuti foleat uel accedere. Sed plerifq; tam laudi fuit toleraffe aduerfa fortiter, quàm non incidiffe. Verùm hæc fpecie æftimantur, non pondere. Illud profundum, utrum iuftum nihil uelle nifi illud folũ & præclarum bonum, huic foli intendere, hoc unum in bonis ducere, nõ aliud cum illo: fed folum ipfum femper defiderare, hoc delectari: cui fi aliud adiungatur quod delectet eum, ut eft filiorũ fuauitas: nõ illud amittitur, fed iftud adiungitur. Non enim minuunt accedenti ad beatitudinem, quæ augere nõ poffunt: quia plenum illud & inuiolabile manet, in quod anima fefe inducit, & cui fe inferuit & infudit. Manet femper inter aduerfa & delectabilia perfecta uirtus, neq; aduerfa de perfectione eius quicquã minuunt, neq; delectabilia adiungunt perfectioni. Quid enim eft quod is qui ad fummum afcendit, aut dãni de caducis fentiat, aut cõmoditatis? Neq; uero (quod grauiffimum apud plerofq; habetur) fe miferũ putabit fi in captiuitatem uel ipfe ueniat, uel eius filij. Nõ enim intolerabiliter feret quod habet natura, uel quod uidetur domino. Deniq; iuftus dixit bonũ uerbũ quod locutus eft dominus, & dixit: Fiat pax & fides in diebus meis. Non utiq; iuftus ifte Ezechias in filios deflexiffe ærumnã captiuitatis gratulabatur, fed uoluntati domini obuiare nõ poterat, & ideo mandata eius æquanimiter fufcipiebat ut feruulus. Accedit illud, quod æftimare poterat poffe & in captiuitate meritũ eminere uirtutis. Neq; enim minus beatus Hieremias in captiuitate, minus etiã Daniel, minus Efdras, minus beati Ananias, Azarias, & Mifael, quàm fi in captiuitatem nõ incidiffent: cum ideo in captiuitatem ducti fint, ut populo & præfentia in captiuitate folatia, & fpem euadendę captiuitatis afferrent. Perfecti eft enim uiri, cõmunitatem naturæ fuftentare animi uirtute, & ad meliora adducere, nec fuccũbere ijs quæ plerifq; terribilia & formidolofa uidentur, fed quafi fortem militem grauiffimorum cafuum fuftinere incurfus, conflictus fubire: & quafi prouidũ gubernatorem nauem in tempeftate regere, atq; occurrendo infurgentibus fluctibus magis uitare naufragium, fulcando undas quàm declinando. Non ifte in perfecutione pauidus, non in tormentis mollior, ne torquentem exafperet: fed quafi athleta fortis, qui repercutiat uerberãtem, fi non cædis, certe fermonis flagello, qui metuenda multis tormenta

Psalm. 63 menta despiciat, dicens: Sagittæ infantiũ factæ sunt plagæ eorũ, qui cum grauissimo li-
cet dolore luctetur, nec se miserabilem præbeat, sed ostendat tanquã in laterna lumen,
etiã inter asperas procellas & grauissimos flatus suam lucere nec extingui posse animi
uirtutem. Non iste in suorum iniurijs mollis, nec de sepulchro solicitus sui corporis, cui
sciat cœlũ deberi, non in captiuitate ciuicæ plebis abiectior, sed sicut iudex seuerus, infi
Daniel 14 delium perfidiã erroresq; condemnans, ut Daniel, qui sacerdotum furta prodebat, & su
perstitiones eorũ redarguebat, ostendens nulla ueritate subnixas, sed fraudibus adum-
bratas. Talis uir postremo est perfectus, qui omnes uelit bene agere, nihilq; cuiquã acci
dere mali: & si præter uoluntatem eius acciderit, ipse tamen de propria uoluntate, nil a-
mittit. Sed forte aliquis putet ægritudinem atq; imbecillitatem corporis impedimento
esse ad perfectionis munus implendũ, eò quòd non possint opera manuum ulla factaq;
procedere. Verùm ea sibi iustus impedimento esse non sentiet, imò etiã eum qui illa mi
serabiliter defleat corripiet, & quasi ignauum arguet, quod plus in corporis usu quàm
in animi uirtute cõstituat, quod ea quibus seruiat desideret, cũ habeat quod alijs magis
Prouerb. 17 possit iubere: quod in paupertate ingemiscat, qui possit supra mundi opes esse, (Fideli
iuxta 70 enim totus mundus diuitiarũ est) quod ignobilitatem defleat, qui debeat despicere re-
gias potestates, diuitibus & potentibus imperare. (Hęc enim uita iusti:) qui etiam quas
habeat facultates, cõmunes æstimare debeat, imò etiam in opibus diuidere, dispensare
pauperibus, recidere uoluntates proprias, tenuare sumptũ, adhibere parsimoniã tempe
rantiæ, sobrietatem tenere in prosperis, patientiã in aduersis, in dolore tolerantiam, ma
gnanimitatem in periculis, sanitatis perpetuæ uota nescire, mortis imminentis terrore
non cõcuti, neq; eum præstantiorem putare cui secundum naturã liberi, propinqui, salu
britas, lætitia, affluentia, redundauerint, quàm cui illa defuerint: neq; externis seculi, sed
uirtutis domesticę merito pensare. Illam quoq; formã iusti esse quis abnuat, ut nihil me-
tuat, nihil reformidet nisi uirtutis dispẽdia, aliorumq; uanas formidines cõprimat, quas
habeant de periculorũ solicitudine, mortis timore, corporis infirmitate, ut doceat dissol
Philip. 1 ui corpore, & esse cum Christo multo melius, ut ostendat quia operationes non impe-
diuntur debilitatibus corporis, sed augentur, neq; splendore generis, aut propinquorũ
subsidijs, aut opibus, sed bono cõmendantur affectu? Neq; enim minus beatus Helias
quàm Moyses, cum alter cibi indigus, melotide uili, sine filijs, sine sumptu, sine comite:
alter populi ductor, lætus sobole, succinctus potentia, diuerso genere meritum æquale
fundauerint, sicut in Euangelio declaratum est, quando cũ domino Iesu in resurrectio-
nis gloria refulserunt. Videtur enim parem his quasi paribus gloriæ suę testibus dedisse
mercedem. Nec minus beatus Helisęus quàm Dauid, cũ alter regibus subditus, alter re-
gali potestate præditus, propheticę sanctificationis haud disparem sint adepti gratiam.
Quid enim deest ei qui illud bonũ possidet, & habet sibi semper comitem sociamq; uir-
tutem? In quo statu nõ potentissimus? In qua paupertate nõ diues? In qua generis igno
bilitate non clarus? In quo ocio non laboriosus? In qua debilitate non uegętus? In qua
infirmitate non fortis? In qua somni quiete non feriatus, quem etiã quiescentem uirtus
propria non relinquit? In qua solitudine non stipatus, quem uita beata circũdat, quẽ ue-
stit gratia, quem gloriæ amictus illustrat? Non minus etiã ociosus quàm cum operatur
beatus, nec minus dormiens quàm uigilãs gloriosus: quia non minus dormiens, quàm
cũ uigilat, incolumis & sanus est. Quando aũt feriatus uideri potest, cuius mens semper
Psalm. 64 operatur? Quando aũt solus, qui cũ illo semper bono est, de quo ait propheta: Replebi-
Philip. 3 mur in bonis domus tuæ? Quando abiectus, cuius cõuersatio est in cœlo? Quãdo non
decorus, qui ad illius decori & solius boni se conformat similitudinem: qui etiã si mem-
bris solutus sit, tamen mente se erigat? Et tanquã ille qui cithara canere solitus, si eã dissi
patam resolutis neruis & confractam uiderit, & usum eius interruptum, abijciat eam,
atq; eius numeros non requirat, sed uoce ipse se mulceat: ita & iste citharam corporis ui
tiosam iacere patietur, corde se oblectabit, bonæ conscientiæ recordatione mulcebit,
diuinis oraculis & scriptis propheticis alleuiabit, suaue illud & iucundũ animo tenens,
mente complectens, cui nihil triste possit accidere, cum semper ei diuinę præsentię aspi
ret gratia, & ipse sibi assit summa animi tranquillitate perfusus.

FINIS.

CAPITA SECVNDI LIBRI DE SANCTO IACOB.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS DE SANCTO IACOB ET VITA BEATA LIBER II.

Post continuationem huius libri ad superiorem, quemadmodum Iacob beatus fuerit etiam cum patriā relinqueret, ac de definitione beati, & ex hoc quod sancto Iacob nihil horum quæ ad meritum beatitudinis spectant, defuerit. Caput I

SVPERIORE libro de uirtutum præceptis disputauimus: Sequenti clarorum uirorum utamur exemplis, qui in summis periculis positi, beatitudinem uitæ non amiserunt, sed potius acquisierunt. An nō beatus Iacob etiam cum patriam relinqueret? Imò planè beatus, qui dura exilij suscepit, ut fratris mitigaret iracundiam. Nam si beatus est qui peccatum declinat, utiq; negari beatus esse non potest, qui alterius culpam leuat, crimen auertit. Paratum itaque parricidium declinauit exilio uoluntario, eoq; facto sibi salutem quæsiuit, fratri innocentiam donauit. Merito itaq; eum diuina ubiq; comitata est gratia, ut & cū dormiret beatę uitæ munus acquireret. Videbat enim

Genes. 27. sequentib. s.

 futurorum

futurorum mysteria, & diuina audiebat oracula. Bonus in somno operarius, & in paupertate diues, qui mercenariæ uitæ munere & patrimonium & coniugium eodem parauit officio. Idem fraterni affectus reconciliator egregius, certauit muneribus & obsequijs, ut indignationem omnem excluderet, dolorem offensionis auerteret, ostendens se minorem exilio non fuisse, qui posset largiri quę non acceperat. Sed nimis ad inferiora propero, & utiliora transcurro, cum prius definiendum sit quid sit beatus. Scriptũ est

Psalm. 1 enim: Beatus uir qui non abijt in consilium impiorum, & in uia peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit. Hoc scriptura significante, eum beatum esse, qui se à perfidorum consortio temperauerit, (Ea est enim impietas, authorem uitæ & parentem quendam salutis non recognoscere) uel in peccato non mãserit, uel in luxuria atq; lasciuia non perseuerauerit. Ipsum quoq; in lege domini die ac nocte meditantem, fore tanquam lignum quod dabit fructum in tempore suo. Superiora merita sunt præmiorum, hoc meritorum præmium. Quid horum quæ ad meritum beatitudinis spectãt, defuit sancto Iacob? qui tantum abfuit à perfidorum cõsortijs, ut ex eo fidelis populus no

Genes. 32 men acciperet, Israel dictus, eò quod Deũ mentis internæ oculis intueretur, peccati abstinens, à luxuriæ omnis ebrietate sobrius, ut dura laborum absorbuerit, ocij securã neglexerit? Nonne pulchre & uere de hoc dictum est, quòd & fructum dabit in tempore

Genes. 27 suo, de quo scriptum est: Ecce odor filij mei tanquam odor agri pleni? Erat enim perfectus in omni flore uirtutum, & sacræ benedictionis atq; cœlestis beatitudinis redolebat gratiam. Ipse est enim ager quem benedixit dominus, non iste terrenus aut horridus syluis, aut fragosus torrentibus, aut palustris pigrioribus aquis, aut ieiunus frumentis, aut inutilis uitibus, aut infœcunda glarea saxosus, aut hiulcus & aridus siccitate, aut sanguine madidus, aut sentibus incultus, sed ille ager de quo dicit Ecclesia in Canti-

Cantic. 2 cis: Adiuraui uos filiæ Hierusalem in uirtutibus & fortitudinibus agri. Hic nanque est

Psalm. 49 ager de quo & dominus ait: Et species agri mecum est. In hoc agro uua illa reperitur, quæ expressa sanguinem fudit, & mũdum diluit. In hoc agro est ficus illa sub qua sancti requiescent, spiritalis gratię suauitate recreati. In hoc agro est oliua illa fructifera, dominicæ fluens pacis unguentum. In hoc agro florent malogranata, quæ plurimos fructus uno fidei munimine tegunt, & quodã fouent charitatis amplexu. Hos igitur fructus redolebat Iacob, qui Deum per pericula sequebatur, & tutũ se eius ubiq; deductione credebat. Nam licet dulcis & suauis odor sit agri, quia est odor naturæ, tamen in sancto patriarcha uirtutum spirabat gratia. Quàm continens erat parsimonia, qui cibum sibi paratum non expetiuit, sed petenti fratri sine dilatione concessit, à quo primatus benedi-

Genes. 27 ctionis accepit? Quàm pius erga parentes, ut præferri germano seniori materno affectu mereretur, & paternæ benedictionis munere sacraretur? Quàm religiosus, ut fratrem recusaret lędere? Quàm uerecũdus, ut patrem timeret fallere? Quàm honorificus, ut matri quod iubebat, non posset negare?

De excusatione parentũ sancti Iacob, quòd iuniorem filiũ seniori prætulerint, simulq; de cautela parentũ circa filios obseruanda. Et quali affectu Isaac & Rebecca de filijs certauerint. Qua ratione etiam Iacob uicerit, ac de cõmendabili mysterio eorum quæ circa benedictionem ipsius facta sunt. Caput II

Genes. 27 SEd nec parentes nobis inexcusati relinquendi sunt, quòd iuniorem filium seniori prætulerunt. Simul cauendum, ne quis dum eorum intendit exemplo, iniquum inter filios habeat iudicium: ut alterum diligendum putet, alterum posthabendum. Hinc excitantur enim odia fraterna, & de pecuniæ uilis incremento facinus parricidale cõponitur. Eadem foueat prolem mensura pietatis. Esto tamen, ut aliquid sibi amplius circa blandiorem aut similiorem rapiat affectus, par debet circa omnes esse forma iustitiæ. Plus confertur dilecto, cui fratrum amor quæritur: plus autem adimitur ei qui prælationis iniustæ oneratur inuidia. Minitabatur Esau quòd fratrem suum occideret, nec fraterna eum germanitas, nec parentum reuerentia à parricidali furore reuocabat, & dolebat sibi benedictionem esse præreptam: cuius utiq; dignum se mansuetudine debebat probare, non scelere. Sed & Rebecca non quasi filium filio, sed quasi iustum præferebat iniusto. Etenim apud matrem piam mysteriũ pignori præponderabat. illum nõ tam fratri præferebat, quàm offerebat domino, quem sciebat collatum

collatū sibi munus posse seruare: in quo & alteri consulebat, quem diuinæ subducebat offensę, ne grauiore implicaretur reatu, si acceptę gratiam benedictionis amitteret. Accipe tamen bonū certamen inter parentes. Mater deferat affectū, pater iudiciū. Mater circa iuniorem tenera pietate propendeat, pater circa seniorem naturæ honorificentiā seruet. Hic magis honoret, illa plus diligat, dum singuli singulos foueant, non in unum uterq; conspirent, defraudent alterum. Fiat æquitas inter diuersa certamina, & disparibus studijs par utriq; ac æqualis parentum amor & gratia conferatur: compenset alter, quod alter imminuit. Sic pio affectu Isaac patriarcha & sancta Rebecca certabant, ut neutrum inferiorem facerent, sed utrumq; æqualem. Vicit tamen ille qui præferebatur oraculo, uicit impigritia tarditatem, mansuetudo duritiā. Dum alter uenatu aspero prędam quærit agrestem, hic mitium cibos morum, hic domesticam gratiā, hic tenerę mansuetudinis atq; pietatis pio patri dulces epulas ministrauit. Plus placet in animis quicquid occurrerit, quàm quicquid affectatum putaueris deferendum. Accessit ad oues Iacob, & attulit innocentiæ partus, uel sacræ prophetiæ munera, quia patriarchæ cibum nullum credidit dulciorem esse quàm Christū, qui sicut ouis ad occisionem ductus est, & sicut agnus ad uictimam. Hunc publico parenti, uel populo cuius typum gerebat, cibum utilem iudicabat, quo futura erat remissio peccatorum. Ideo stolam accepit fratris sui, quia senili præstabat sapientia: Ideo iunior frater seniorem fratrem exuit, quia fidei emicuit dignitate. Hanc stolā Ecclesiæ typo Rebecca protulit, & dedit filio iuniori stolam ueteris testamenti, stolam propheticam & sacerdotalem, stolam illam regalem Dauidicam, stolā Salomonis, Ezechiæ & Iosiæ regum, & dedit populo Christiano, qui uti amictu sciret accepto, quoniam populus Iudæorum eam sine usu habebat, & proprios nesciebat ornatus. Iacebat hęc stola in umbra abiecta atq; neglecta. Obscurabatur enim tenebrosa impietatis caligine, nec in angusto corde populi Iudaici latius poterat explicari. Induit eam Christianus populus, & refulsit, illuminauit eam suæ fidei claritate, & piorum luce factorum. Agnouit Isaac notum odorem generis sui, recognouit stolam scripturæ ueteris, sed uocem plebis ueteris nō recognouit, & ideo cognouit esse mutatam. Manet enim hodieq; eadem stola, sed populi deuotioris canora cœpit esse confessio. Merito dixit: Vox quidem uox Iacob, manus autem manus Esau. Et odoratus est odorem uestimentorum. Et fortasse illud est, quia non operibus iustificamur, sed fide, quoniam carnalis infirmitas operibus impedimento est, sed fidei claritas factorū obumbrat errorem, quæ meretur ueniam delictorum.

Esaie 53

Genes. 27

Quid significet quòd celebrata benedictione postea senior frater aduenerit, & ut ipse benediceretur cogendo elicuerit & impetrauerit. Cur præterea ea conditione, ut fratri suo seruiret. Caput III

Celebrata benedictione, postea senior frater aduenit. Quo declarat, prius Ecclesiæ regnum, quàm Synagogę in prędestinatione delatum, sed subintrasse Synagogam ut superabundaret peccatum: & cum superabundasset peccatum, superabundaret & gratia: simul clareret, impigrū militem regni cœlestis candidatum esse debere, ut præripiat benedictionem, & prærogatiuam suæ cōmendationis usurpet. Vnde non est notatus à patre iunior filius, sed laudatus. Quod ait Isaac: Frater tuus ueniens cum dolo accepit benedictionem tuam. Bonus dolus ubi irreprehensibilis est rapina. Irreprehensibilis autem rapina pietatis: quia à diebus Ioannis regnum cœlorum cogitur, & cogentes diripiunt illud. Festinantes autem fratres pascha celebrant, qui festinantes manducabant agnum, non demorantes: & fratrem Beniamin sanctus Ioseph pio cōmento fraudis accersiuit & tenuit. Et ipse tamen Esau ut benediceretur, cogendo elicuit & impetrauit, sed eam benedictionem quę cum superiore cōgrueret & conueniret, ut seruiret fratri suo. Etenim qui imperare non poterat, & alterum regere, seruire debebat, ut à prudentiore regeretur. Neq; enim sancti patriarchæ fuit, ut filium suum degeneri conditione seruitutis addiceret, sed ut bonus pater, cum duos haberet filios, unum intemperantem, prudentem & sobrium alterum, quò utriq; consuleret, intemperanti præfecit sobrium, & insipientem prudenti statuit obedire: quia insipiens non potest uoluntarius uirtutis esse discipulus, nec perseuerare in studio: quia stultus sicut luna mutatur. meritoq; ei libertatem proprij negauit arbitrij, ne uelut nauis in

Genes. 27

Roman. 5

Matth. 11

Exod. 12

Genes. 44

Eccl. 27

uis in fluctibus sine gubernatore fluitaret, sed subdidit eum fratri, secundum quod scri-
Prouerb. 11 ptum est: Seruit enim imprudens prudenti. Rectè ergo eum subdidit, ut regentis impe-
rio suum melioraret affectum. Ideo ait: Super gladium tuum uiues, & seruies fratri tuo.
Domina enim est pietas crudelitatis, & mansuetudo duris moribus præstat. Seruit om-
nis qui authoritatem puræ non habet conscientiæ, seruit quicunq; uel metu frangitur,
uel delectatione irretitur, uel cupiditatibus ducitur, uel indignatione exasperatur, uel
Ioann. 8 mœrore deijcitur. Seruilis enim est omnis passio, quoniam qui facit peccatũ, seruus est
peccati. & quod peius est, multorum seruus est: qui subiectus est uitijs, multis se domi-
nis addixit, ut seruitio ei exire uix liceat. At uero ille qui uoluntatis suę arbiter est, iudex
consilij, interpres arbitrij, qui coercet corporeæ appetentiam passionis, qui ea quæ agit
bene agit, bene autem agens recte agit, & quæ recte agit, inculpate & irreprehensibili-
ter agit, habens suorum actuum potestatem: is profecto liber est. Nam qui omnia pru-
denter agit, & ita uiuit ut uult, is solus est liber. Non conditio fortuita seruum facit, sed
Prouerb. 22 probrosa insipientia. Deniq; famulus prudens regit dominos stultos, & probi serui do-
iuxta 70 minis fœnerabunt. Quid fœnerabunt? Non utiq; pecuniam, sed sapientiam, sicut & lex
Deuter. 15 dicit: Fœnerabis gentibus multis, tu autem mutuum non accipies. Fœnerabit Iudæus
proselyto diuinæ legis oracula. Sed quia ipse legis mysteria uidere non potuit, & quæ
habebat nesciuit oracula: qui literam fœnerabat gentibus, nunc ab his spiritalibus do-
ctrinæ gratiam mutuatur. meritoq; subiectus est seruituti, quoniã qui mutuatur, seruus
est, quasi addictus fœnori creditoris: qui autem piæ doctrinæ fœnus impartit, is est prin
ceps, sicut lex dicit: Princeps eris gentium multarum, tibi autem princeps ex ipsis non
erit. Princeps enim est qui regit, qui & habet sapientię principatum, quem habuit popu
lus Iudæorum. Sed quoniam quod docebat, seruare non potuit: debet discere quod do-
Genes. 72 cere nesciuit. Hoc est igitur quod ait patriarcha Isaac: Seruies fratri tuo. Erit autem cum
deposueris & solueris iugum illius à collo tuo. significans duos futuros populos, unum
ancillæ filium, alterum liberæ. Seruit autem litera, libera est gratia, eumq; populum qui
literæ intendit, tandiu seruum fore, quandiu spiritalis doctrinæ sequatur interpretem.
Roman. 9 Tunc quoq; illud futurum est quod Apostolus ait: Vt reliquiæ saluę fiant secundum ele
ctionem. Seruies ergo fratri tuo, sed tunc senties seruitutis profectum, cum uoluntarius
potius quàm coactus obedire cœperis fratri.

De ortu inuidiæ & minitatione Esau quòd fratrem occideret, & quemadmodum prouidendum sit ne parricidium sequatur, ac de profectione Iacob ad Laban. Caput IIII

Incorta est inuidia, & minitabatur Esau quod post obitum patris fratrem
H occideret. Sed ne id accideret, discamus à Rebecca quemadmodum proui
dendum sit ne inuidia iracundiam excitet, iracundia in parricidiũ prorutat.
Veniat Rebecca, hoc est inducatur patientia, bona custos innocentię, suadeat ut irę lo-
cum demus. Cõcedamus aliquò longius, donec tẽpore indignatio molliatur, offensio-
ni subrepat obliuio. Itaq; patientia nec exiliũ reformidat, sed impigre suscipit: nõ tam ut
periculũ salutis, quàm ut incentiuũ sceleris declinetur. Mater quoq; pia abesse sibi dile-
ctissimum filiũ tolerat, plus ei collatura quem lęsit, utriq; tamen consulens: ut alterũ im-
munem à periculo, alterum integrum præstaret à crimine. Audiuimus quid corporeis
ebria cupiditatibus intemperantia locuta sit, consideremus quid uera uirtus agat. Nihil
requirit nisi Dei gratiã, solum illud & summum bonum sequitur, solo eo contenta est, à
quo accepimus omnia, ipsi autem nihil conferimus, quia nullo indiget, sicut ait Dauid:
Psalm. 15 Dixi domino, deus meus es tu, quoniam bonorũ meorum non indiges. Quo enim in-
diget qui abũdat omnibus, & nobis largitur uniuersa, omnia sine defectu ministrat? Et
profectus est Iacob, & dormiuit (quod est quieti animi indiciũ) & uidit Angelos Dei
Genes. 28 ascendẽtes & descendentes, hoc est, Christum præuidit in terris, ad quem Angelorum
caterua descendit atq; ascendit, obsequium proprio domino pio præbitura seruitio. Et
uenit ad puteum, ut biberet de suis uasis, & de puteorum suorum fontibus, & super-
fluerent ei aquæ de suo fonte. Fons enim uitæ est in manibus iusti. Et uenit ad Laban, &
oues eius pauit. Iniquitas incomitata residet, sapientia regendi officium nõ omittit, ne-
scit uel in alienis uacare, nescit exul esse in peregrinis. Quomodo enim exul, quæ ubiq;
suum

ſuum ſeruat, & in ſe habet quod poſſidet? Quaſi mercenarius ingreditur iuſtus, & re-
ctor eſt, qui ſibi gregem multarũ præſtantiumq; uirtutum ſplendore fulgentem; Euan-
gelicę prędicationis miniſterio colligebat, ut potaturis ouibus uirgã ſtoracinam & nu-
cinam & de platano proponeret inuentis, quo cõcupiſcentes beatiſſimæ trinitatis prę-
figurata myſteria, haudquaquã decolores fœtus pię mentis cõceptione formarent. Bo-
næ oues, quæ bonorum partus operum fidei ſacræ non degeneres ediderunt. Per ſtora-
cem ſignificatur incenſum & ſacrificium ueſpertinum, quod Deo patri defertur in Pſal-
mo: Per nucinam uirgam ſacerdotale Chriſto munus defertur. Hæc enim uirga Aaron Num. 17
quæ repoſita floruit, qua ſacerdotalis gratia ſanctificationis emicuit. Per platanum ſpi-
ritalis fructus ſignificatur ubertas, quia arbori huic uitis annectitur, ut eius læta conſor-
tio, in partus ſeſe uberes fundat. Siquidem dominicæ munera paſſionis, remiſſionemq;
omnium peccatorum adiuncta ſpiritus gratia dare conſueuit.

De ditatione Iacob apud Laban, & ob id in inuidiã uocati, ac de diuina iuſſio-
ne ut in terrã ſuam reuertatur. Qualis præterea uir iuſtus eſſe debeat ſi inuidia
fuerit exorta. Quid deniq; ſignificet inquiſitio Laban, & nihil ſui apud Iacob
inuentio. Et ex hoc de beati Iacob excellenti commendatione. Caput V

Is itaq;, ut ſcriptura dicit, diues factus eſt ualde, bonum gregem nutriens Geneſ. 30
H Chriſto, quem fidei titulo, & uariarum uirtutum nobilitabat inſignibus.
Itaq; nec ſibi uidebatur anguſtus cenſu, fide opimus, & à Laban filijs ut opu
lentiſſimus in inuidiam uocabatur, qui ſuum gregem alieni gregis acceſſione accumu-
laſſet, & dixit ei Deus: Reuertere in terram patris tui, & in gentem tuam, & ego ero te- Geneſ. 31
cum. oſtendens nihil ei deeſſe cui adeſſet omniũ plenitudo uirtutum: hoc ſolum abun-
dare perfecte, in hoc conſtare omnia, & omnia ad ipſum referri. Nihil ei nouum, nihil ſu
perfluum aut neceſſariũ, cui pax fida ſuppeteret, per quã reconciliaret quę primo fuerãt
diſcrepantia. Nec mirum ſi pacem haberet, qui colũnam ſtatuerat & unxerat Deo, quæ
eſt Eccleſia. Columna enim & firmamentum dicta eſt ueritatis. Eam ungit qui in Chri-
ſtum fidei, in pauperes miſericordiæ fundit unguentum. Nunc cõſideremus qualis uir
iuſtus eſſe debeat ſi inuidia fuerit exorta. Primũ ut declinet eam: melius eſt enim ſine li-
te abire, quàm reſidere cum iurgio. Deinde ut talia poſſideat, quæ ſecũ auferre poſſit, ut
in nullo teneri ab aduerſario poſſit obnoxius, ſed dicat: Cognoſce ſi quid tuũ eſt apud
me. Et quæſiuit Laban, & nihil ſuũ inuenit apud Iacob. Magnus uir & uerè beatus, qui
nihil potuit ſuum amittere, nihil alienũ habere: hoc eſt, nihil minus habere, nihil ſuper-
fluum. Itaq; ille perfectus eſt, cui nihil deeſt: iuſtus, cui nihil ſupereſt. Hoc enim eſt iuſti-
tiæ tenere menſuram. Quanta uirtus, cui ſocietas lucrum dabat, non irrogabat diſpen-
dium? Hoc eſt perfectũ eſſe, adhærentibus ſibi cõmodi plurimum dare, nihil afferre in-
commodi. Deniq; is qui nocere cupiebat, inanem eum non potuit dimittere. Sapiens
enim nunquam inanis eſt, ſemper in ſe habens amictum prudentiæ, qui poteſt dicere:
Iuſtitiam induebam, & ueſtiebam iudicium, ſicut dixit Iob. Nanq; hæc mentis ſunt in- Iob 27
terna uelamina, quæ nemo alius poſſit auferre, niſi cũ aliquem ſua culpa deſpoliat. De-
niq; ſic deſpoliatus Adam, nudus inuentus eſt. At uero Ioſeph etiam ueſtimento exte- Gen. 3 & 39
riore relicto, nudus non erat, qui ſalua habebat indumenta uirtutis. Nunquam ergo in-
anis ſapiens. Nam quomodo inanis, qui de plenitudine Chriſti accipit & ſeruat acce-
ptum? Quomodo inanis, cuius repleta eſt anima, quæ acceptæ gratiæ ueſtimẽta cuſto-
dit? Illud metuendum eſt, ne quis innocentiæ uelamen amittat, ne impij ſacrilegæ perſe
cutionis impreſſione, terminos iuſtitiæ prætergreſſi, ueſtimentum animæ ac mentis eri
piant. Quòd non accidit niſi prius aliquem nox ſuæ iniquitatis exuerit. Vnde & Dauid
dicit: Si eſt iniquitas in manibus meis, decidã merito ab inimicis meis inanis, perſequa- Pſalm. 7
tur inimicus animam meam, & comprehendat. Nemo ergo ex inimicis poteſt tuam a-
nimam cõprehendere, niſi prius inanis fuerit effecta. Noli igitur metuere eos qui poſ-
ſunt auri argentiq; compilare theſauros. Iſti tibi nihil auferunt. Hoc enim auferũt quod
non habebas, hoc auferunt quod poſſidere non poteras, hoc auferunt quod non or-
nabat animam tuam, ſed onerabat, hoc auferunt quod non locupletabat cor tuum, ſed
potius deprimebat. Vbi enim fuerit theſaurus tuus, ibi erit cor tuum: ſicut audiſti, legiſti Matth. 6
hodie. Multi ſeris portarum ſuarum includunt aurum ſuum, ad hoc uectibus & clau-

ſtris

cuti, non dolore uexari, sed quasi in littore tutissimo aduersum insurgentes fluctus secularium procellarum mentem immobilem fida statione placidare. Hoc firmamentũ Christianis mentibus Christus inuexit, pacem internam inuehens animis probatorum, ut nõ turbetur cor nostrum, neq; exagitetur animus. Hanc pacem super omnem mentem esse Apostolus doctor asseruit, dicens: Et pax dei quæ exuperat omnem mentem, custodiat corda uestra, & sensus in Christo Iesu. Fructus itaq; pacis est, non perturbari in pectore. Deniq; uita iusti quieta est, iniustus autem inquietudinis & perturbationis plenus est. Itaq; amplius suis suspicionibus affligitur impius, quàm alienis pleriq; uerberibus: maioresq; uibices uulnerum in eius animo sunt, quàm in eorũ corpore qui ab alijs uerberantur. Grande est intra se aliquem tranquillum esse, & sibi conuenire. Foris pax aut imperatoris solicita prouidentia, aut manu militum quæritur, aut bellorum prospero cedit euentu, aut internecione aliqua barbarorum, si in se hostili motu arma conuertant. In ea pace nulla nostra uirtus, sed euentus est. Certe gloria pacis illius ad imperatorem refertur, istius pacis fructus in nobis est, quæ est in mentibus singulorum, quæ tenetur affectibus. Istius pacis maior est fructus, quo spiritalis nequitiæ tentamenta, quàm quo arma hostilia repelluntur. Ista pax sublimior, quæ corporalium passionum excludit illecebras perturbationesq; mitigat, quàm ea quæ barbaricos sedat incursus: Plus est enim clauso intra te hosti resistere, quàm remoto. Philip. 4

De lucta Iacob cum deo, & quid sit luctari cum deo. Qua ratione etiam claudicauerit. De uindicta quoq; filiorũ eius in alienigenas propter sororis defloratio nem, & ipsius Iacob mansuetudine atq; clementia. De responso præterea diuino sibi dato ut exurgeret, & ascenderet in locum Bethel. Cap. VII

I Taq; Iacob qui cor suum ob omni simultate mundauerat, ut pacificum affectum gereret, postquam reiecit omnia sua, solus remansit, & luctatus est cum deo. Quicunq; enim secularia negligit, ad imaginẽ similitudinemq; dei propius accedit. Quid est enim luctari cum deo, nisi uirtutis suscipere certamen, & cum superiore congredi, potioremq; cæteris imitatorem fieri dei? Et quia insuperabilis erat fides eius atq; deuotio, secreta ei mysteria dominus reuelabat, tangens latitudinem femoris eius, eò quòd ex eius erat generatione dominus Iesus oriundus ex Virgine, qui deo nec impar nec inæqualis esset, cuius crucem obstupescentis femoris latitudo signabat, eò quòd diffusa per uniuersum mũdum remissione peccati salutaris foret omnibus, qui stupore sui corporis ac sudore resurrectionem tribueret defunctorũ. Vnde non immerito exortus est sol sancto Iacob, cuius generi crux domini saluatoris illuxit: simul quia sol ei oritur iustitiæ, qui deũ cernit, quia ipse est lumen æternũ. Claudicauit autẽ Iacob à femore suo. Propter hoc non manducant hodieq; filij Israel neruum. Vtinã manducassent & credidissent. Sed quia non erant facturi uoluntatẽ dei, ideo nõ manducauerunt. Sunt & qui ita accipiant, quòd ideo claudicauerit ab uno femore Iacob, quia duobus populis ex eius generatione manantibus, unius stupor iam tunc circa fidei gratiã declarabatur futurus, ipse est ergo populus qui stupore perfidiæ claudicauit. Deniq; non multo post reuelationẽ istiusmodi, cum esset ab alienigenę filio Dina filia Iacob deflorato uirginitatis pudore temerata, fratres eius qui non intellexerunt mysteriũ, alienigenas, qui societatẽ per coniunctionẽ generis offerebant, uindictæ studio peremerunt. Iacob autẽ qui morali mãsuetudine clementiam diligebat, uel mystico spiritu sacramentũ congregandę ex gentibus preuidebat Ecclesiæ, inuitus & dolens scenã illam exactæ ultionis accepit. Vnde prophetanti aduentũ domini Iesu, responsum diuinũ est datũ: Exurgens ascen de in locũ Bethel, hoc est in domũ panis, ubi natus est Christus, sicut Michæas propheta testatus est dicẽs: Et tu Bethleẽ domus Ephrata nõ es minima, ut sis inter principes Iuda: Ex te eñ exiet princeps Israel, & egressus eius ab initio, à die seculi. Vere domus panis, quę domus Christi est, qui nobis panis salutaris aduenit è cœlo, ut iam nullus esuriat cibũ sibi immortalitatis acquirẽs. Ibi iubet habitare patriarcha, ibi aram facere deo qui apparuit ei. Ibi deos accepit alienos, & abscõdit eos sub terebintho: Ibi quoq; sepulta est Rachel in uia Ephrata, hæc est Bethleẽ: Ibi etiã columnã statuit Iacob supra monumentum eius. Quanta mysteria, quia ibi est Ecclesia dei, in qua apparet deus, & loquitur cum seruis suis. Ibi eripiuntur & absconduntur simulacra gentium. Fides enim Ecclesię omnem

Genes. 33 Genes. 34 Genes. 35 Matth. 5 Mich. 5

obseruantiam gentilitatis aboleuit. Sed cur sub lentisco, quæro. Certe genus istud infructuosum est. Ibi ergo sunt dij gentiũ, ubi nullus est fructus, ibi inaures gentiliũ infodiuntur quas dederunt Iacob, ut iam nouã lĩguã audire assuescant, ueterẽ perfidiæ sonũ nesciant, obsurdescant aures eorũ sacrilegio, & mundẽtur ad gratiã. Non immerito ibi san-
Daniel. 13 ctus Daniel falsum aduersus Susannã testimoniũ deprehendit. Ibi enim uolebat adhuc radices suas locare perfidia, sed latere non potuit, quia à prophetico spiritu deprehensa est. Congruus autẽ error presbyterij uerę cõfessionis, ut ibi contaminatã diceret castitatem, ubi gentiũ defossa simulacra sunt. Sed ueritas Ecclesiæ non detexit perfidiã, sed abscondit, & aures gentilitatis obstruxit. Cõuenienter quoq; ibi sepulta est sancta Rachel, quia omnes qui baptizantur in Christo, cõsepeliuntur cũ eo. Sic enim docemur dicente
Rom. 6 Apostolo: Consepulti enim sumus cũ illo per baptismũ in mortẽ, ut quemadmodum ille surrexit à mortuis propria uirtute suscitatus, ita & nos per eius gratiã resurgamus. Tunc igitur uere absconditur omnis error gentiliũ, cũ quis fuerit ablutus à uitijs, quia cõfixus cruci uetus homo noster nesciat iam ueteri seruire peccato. Competenter etiã columna statuitur supra monumentũ Rachel, quia Ecclesia est columna & firmamentũ ueritatis.

De commendabili sancti Iacob senectute, futurarumq; dubiarum rerum, finis quoq; uitæ suæ præuidentia, atq; agendorum dispositione. Cap. VIII

Enuit autem Iacob.] Aetate iam senuerat & moribus, sed certabant in eo impigra uiuacitas iuuentutis, & tranquillitas senectutis. Est enim & senectus ui-
Sapien. 4 rens gratia, & iuuentus cana consilijs, de qua dicit scriptura: Senectus enim uenerabilis, & ætas senectutis uita immaculata. Ex hac uita fugit Iacob, qui bonis operibus præuenit tempus longæuę senectutis: ut & fructũ eius ante tempus carperet, & postrema eius in tempore non timeret. Beatus quidem & iuuenis qui bene uiuit, sed magis beatus est senex qui bene uixit. Quod enim iuuenis sperat, adeptus est senior, quod senex fuit, optat hoc esse qui iuuenis est. Certe hic inquieti maris lõgiore sibi adhuc cursu manente, iactatur fluctibus, senex uerò sicut in portu, ita in statione est senectutis. Erat itaq; huiusmodi Iacob, qui uix speranda iuuenibus bona, incolumi & tuta gratiæ claue iam clausa & obsignata tenebat. Quod autẽ possideas, eo quòd adhuc speres, pręstabilius est. Erat ergo senex Iacob, ad quẽ iuuenes aduersa tẽporis alicuius tẽpestate perculsi, tanquã in portũ sese recipiebant: ipse autem tanquam in specula uitæ huius positus solicito prætẽdebat affectu, & longè ante rebus dubijs prǽuidebat remedia. Deniq; fames erat in tota terra, & senex depositus quæ alacres iuuenes ignorabant, primus audierat, primus admonuit filios suos in Aegypto exuberare frumentũ, & proficiscendũ ut emerent quæ sibi ad usum necessaria forent. Libenter etiam ipse iuuenũ consilio acquiescebat, ut etiam filium iuniorem simul mitteret. Et renunciantibus illis quòd Ioseph filius suus uiueret, infracto licet corpore, sed uiuida animi uirtute, non expectauit ut filius ad se ueniret, sed ipse magis perrexit ad filiũ. Pietati enim mensura ordinis non præponderat. Nulla itaq; sensit impedimenta fessę senectutis cum pergeret. Pietas enim leuabat laborem. Verùm ubi recepti filij fructu potitus est, aliquanto exacto tempore decẽ & septem uidelicet annorũ, (quod secundũ illam patriarchæ longæuitatem exiguæ portio-
Genes. 49 nis tempus est) finẽ uitæ sibi appropinquare cognouit. Vocauit itaq; Ioseph filiũ, & per generationis suæ futurum hæredem, constrinxit eum ne in Aegypto sepeliretur. Acceptaq; fide, cũ paulò pòst infirmaretur, benedixit patriarchas duodecim, & prophetauit.

Qua ratione sanctus Iacob cum in ipsis mortis esset diebus, merito prædicandus fuerit beatus, de multipliciq; eius laude, præsertim in patriarcharum benedictione. Quod præterea neq; Ioseph, neq; Esaias, neque Hieremias, neq; Daniel, neq; mater Machabæorum cum filijs, negandi sunt fuisse beati, licet grauia sustinuerint supplicia. Cap. IX

Icat nunc aliquis, non beatum Iacob cum in ipsis mortis esset diebus, qui pene plura cum deo quàm cum hominibus alloquia miscebat: non beatũ cum oculi eius grauarentur in senectute, & non posset uidere. Videtur enim cæcitas quibusdam esse grauis ærumna calamitatis. Sed tunc quoque beatus Iacob, qui discernebat spiritu quod oculis discernere aspectuq; non poterat. Videbat futura, qui æstimabatur non uidere præsentia. Denique errauit & ipse Ioseph ut quum ad dexteram eius

eius filium suum seniorem, & ad sinistram ipsius, hoc est, Iacob applicuisset filium iunio-
rem, ut ætatis ordo benedictionis ordinem seruaret, cum extenderet dexteram suam su
per nepotem iuniorem, & sinistram super seniorem nepotem & uolenti filio patriam de
xteram super Manassen seniorem conuertere, respónderet: Scio fili scio, & hic erit in po
pulum, & hic exaltabitur, sed frater eius iunior maior illo erit. Et causam prælationis ad-
iunxit dicens: Semen eius erit multitudo gentium. Adeo, licet impedito corporis aspe-
ctu, melius uidebat, ut uidentem doceret errasse. Quis enim melius uidet quàm qui ui-
det Christum? Aut quis potest dicere oculis impeditum eum, qui uidebat in Christo
refulgentem Ecclesiam? Nónne igitur clarum est quòd debilitas beatitudinem impedi
re non possit? Ille oculorum impeditus munere, ille defatigatis corporis uiribus in lecto
tanquam in sepulchro corpus relinquens: assurrexit in se, & longe ab alijs, atque intra se-
metipsum sese colligens, præsentibus se rebus subduxerat, & nouissimis diebus futuræ
miscebatur ætati. Sic enim scriptum est: Annunciabo, inquit, uobis quæ occursura sunt Genes. 49
uobis nouissimis diebus. Quid igitur ei deerat, cui deus aderat, qui ei profecturo dixe-
rat: Descendam tecum in Aegyptũ, & ego deducam te in perpetuum? Nec defuit quan- Ibid. 46
do in eo spiritus sanctus loquebatur. Quis tam potens in suo domicilio, quàm iste in alie
no? Quis tam abundãs in ubertate, quàm iste in fame? Quis tàm fortis in iuuentute, quã
iste in senectute? Quis tam actuosus in negocio, quàm iste in ocio? Quis tam uelox in
curriculo, quàm iste in lectulo? Quis tam lætus in flore adolescentiæ, quàm iste in mor-
tis confinio? Quis tam diues in regno, quàm iste in peregrino loco? Denique reges bene-
dicebat. Nec immerito pauper nõ erat, qui nullo indigebat. Pauper nõ erat, qui se paupe
rem nõ putabat. Et quis pauperẽ dicat, cuius cõuersatione dignus orbis terrarũ nõ fuit?
Et ideo conuersatio eius erat in cœlo. Hic uero prædiues in diuitijs simplicitatis & syn-
ceritatis, decorus magis nitore animæ, quã corporis pulchritudine, quæ marcescere nõ
nouit, ętate impiger, cui liceret cum uellet corporeo isto exire gurgustio, & superna pa-
radisi mentis uigore penetrare, exultans spiritu, cum sepulchri extrema mandaret. Non
enim terreno se tumulo claudendũ, sed superno recipiendũ domicilio præsumebat, & i-
deo tanquã alteri mandabat sepulchrũ, sui autem securus mortẽ illam immortalitatẽ pu
tabat. Videbatur corporis implicatus impedimento, & uigilanti in futura tempora prę-
currebat affectu, dicens de persecutoribus domini, qui de tribu Symeon & Leui autho-
res erant nequitiæ processuri: In consilio eorum non ueniat anima mea, & in occursum Genes. 49
eorum non cõtendant uiscera mea. Quis autẽ tam ualidus in uirtute, quàm fortis iste in
infirmitate? qui dicebat: Maledictus furor eorũ, quia superbus & temerarius: & ira illo- Ibidem.
rum, quia indurata est. Diuidã illos in Iacob, & dispergam illos in Israel. Quis uerò tam
canorus cantibus, quàm iste uocibus, qui toto auditus est mundo, qui per omnes popu-
los, per omnes auditur ætates? Quis tam suauiter septẽ uocum differentias oblocutus,
quàm iste septemplici spiritus sancti gratia resultauit? Qui licet membris resolutus, ta-
men attollens se animo, & erigens spiritu, corporis sui tanquam citharæ harmoniã disso
luta membrorũ compage destructam alta mente dispiciens nõ requirebat, sed ociosam
iacere humi patiebatur. Ipse autẽ cantus emulcebat, interno & prophetico se modula-
mine delectabat dicens: Iuda, te laudabunt fratres tui, manus tuæ super dorsum inimico Ibidem.
rum tuorũ, adorabunt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda, ex germine mihi ascendisti:
recumbens dormisti ut leo, & tanquam catulus leonis. Quis suscitabit illũ? Et infra: La-
uabit in uino stolam suam, & in sanguine uuæ anaboladium suum. Hilares oculi eius à
uino, & dentes candidiores lacte. Qui cantus dulcior, qui sonus suauior, quàm remissio
peccatorũ, & resuscitatio mortuorũ? Hunc cantũ sanctus Dauid ille diuinæ organũ uo-
cis, & dominici sermonis interpres, cithara cecinit spiritali. His modulis gratiæ, sublimẽ
illum animum mentẽque mulcebat. Hoc cantu mundi istius aspera mitigauit, hoc sonitu
seculi dura molliuit, hoc psalterio terrorem mortis infregit, hac suauitate chordarũ infer
na calcauit. Sed audiamus etiam quæ sanctus Iacob patriarcha admirabili illo suæ orga-
no mentis increpuit: Neptalim uitis remissa, porrigens in germine suo decorem. Filius Ibidem.
meus ampliatus, Ioseph, filius meus adampliatus, zelo appetitus filius meus, filius meus
adolescentior ad me reuertere. Et infra: Præualuit super benedictiones montiũ, & desi-
deria æternorum colliũ. Quid dulcius benedictione? Quid gratius ęternitate? Et ipsa

uerba sunt cantus, & in uerbis magna uotorum sunt præmia, meritorum fastigia. Quid suauius sancto Ioseph, qui nos liberauit ab opprobrio crucis dominicæ sacramento? Sicut enim maledictū factus est Christus, ut maledictū solueret legis: & peccatum factus est, ut mundi peccatū tolleret: ita opprobrium factus est, ut gentilitatis opprobrium auferret. Sed illud opprobrium Christi, thesauris Aegypti preciosius æstimatū est. Et ideo Moyses Pharao regis aulam reliquit, & fidei elegit opprobrium, cui se opprobrio maria diuidebant. Ipse ergo Neptalim uitis totum remissa per mundum, ut omnibus populis ubertatem poculi spiritalis infunderet. Ipse est ampliatus, habens nomē super omne nomen: qui quoniam se pro omnibus obtulit morti, ideo audiuit à patre: Ad me reuertere. Loquebatur Iacob, & deus audiebatur. Ille benedicebat, & deus personabat dicēs filio: Ad me reuertere, hoc est, post passionem reuertere. Reuertere ad sedem tuam, reuertere cum trophæo, reuertere ad me, ut te resurgentem defuncti sequantur, & tua potestate pariter atq; exemplo resurgant, ut fias primogenitus ex mortuis, ut ad dexteram sedeas patris. Vnde & filius dixit: Amodo uidebitis filium hominis sedentem, ad dexteram uirtutis dei. Neget quis beatum Iacob in ipso mortis supremo, qui diuina fundebat oracula. Neget beatum Ioseph in carcere, ubi sapientiæ spiritu interpretabatur somniorū quæ audierat ueritatem, & futurorum seriem reuelabat. Neget beatum Esaiam, cum medius secaretur: Hieremiam, cum mergeretur: Daniel sanctum, cum inter leones staret intrepidus, & prandium ei raptus ab angelo propheta deferret. Non utiq; ideo beatus, quia alienum prandebat prandium, sed quia meritis suis impasta leonem ora claudebat. Quis autem non beatam dixerit matrem Machabæorum, quæ septem filiorum funeribus octauam se addidit ad laudem cœlestis triumphi?

2. Cor. 5 · Hebr. 11 · Matth. 26

Quantæ laudis fuerit sacerdotum sacerdos Eleazarus in suppliciorum constanti toleratione, quodq; ideo non minus, sed magis fuerit beatus. Cap. X

Et te Eleazare prætermittam, utpote sacerdotem sacerdos, sed tuis iuuandū oratis, qui genere sacerdos, peritus in lege, maturus æui, cum oblatus esses Antiocho persecutori, nec tentamēnis potuisti capi, nec præmijs inflecti, nec suppliciorum acerbitatibus frangi. Deniq; à blandimentis cœpit, quia iudicabat tormenta sua posse superari. Erubesco, inquit, caniciem tuam, reuereor senectutem, miror prudentiam, cur abstinendum bonis epulis putes, quas natura largitur: Relaxa istiusmodi peruicaciam, expergiscere aliquando, dum adhuc malo tibi persuadere quam extorquere, ne uictus supplicijs facias, quod refutas ratione inuitatus. Ad hæc respōdit senex: Nos Antioche non intentione ducimur, sed reuerentia legis tenemur, quę à suilla carne abstinendum præcipit. Pulcherrimam iudicas creaturam, negare tamē non potes quòd potior sit temperantia, quàm uoluptas: potior legis obediētia, quā præuaricatio. Quòd si hoc leue putas, ut carne uescamur suillā: qui in minimis legem contempserit, quomodo in magnis tenebit? Aut si preciosa est creatura huiusmodi, uindicaris: cum eo quod sit pulcherrimū, defraudamur. Abstinentia autem nostra disciplina est castimoniæ. Discimus enim resecare luxuriā, cupiditates uincere, excludere cōcupiscentias, delectationibus corporis obuiare. Fortitudinis quoq; exercitium est, pœnis pro lege non cedere. Iustitiæ quoq; insigne atq; prudētiæ, ut quod sequendū elegimus timore dei, morte proposita reseruemus. Quis escam imperet liberis? Quis autē se ridendum præbeat? Quis autem in hoc seruiat, & non ridebitur? Non sum ita senex, ut mihi non iuuenescat animi fortitudo. Suspensus itaq; cum hinc atq; inde grauiter uerberaretur, nec iam ferrent senilia membra uerberum pœnas, lassatis carnificibus atq; extensoribus, in terram deflexus, inflexibilem mentem gerebat. Et quidā seu longæuam miseratus ætatē, seu tentamentis circumuenire desiderans, Responde, inquit, tantummodo te manducaturū, nos te escæ eius immunem præstabimus. At ille clamans, Nequaquā, inquit, contingat mihi ut fiam senex incentiuum iuuenilis erroris, qui hucusq; eram forma salutaris instituti. His ego ludibrijs, ut paululum uiuam lucrabor, & totius uitæ labores addicam breuis uiatico senectutis? Senectus portus debet esse, non uitę superioris naufragium. Non te negabo lex patria, non abiurabo uos sancta instituta maiorum, non decolorabo uos infulę sacerdotales, nō te perfidiæ puluere turpabo canicies. Quid multa? Immoriendo tormentis factus est cæteris magisteriū perseuerantiæ, qui electus erat ad infirmitatis exemplū. Beatus igitur,

2. Machab. 6 · ibidem.

tus igitur, in quo nō potuerūt tormēta rationē uincere. An nō beatus, qui potuit uirtute animi uictor esse pœnarū, pietatisq́ remigio seruare integrā in tātis fluctibus passionē?

De admirabili patientia ac fortitudine septē fratrū Machabæorum, quibus mater octaua addita fuit, qui suis supplicijs meritum beatæ uitæ acquisierunt. Cap. XI

Post ipsum statuti sunt pueri septem cum matre. Insultare licet tyranno, qui dum callide à sene incipiendum putat, magistrum eligit quo discipulos faceret fortiores, quorum uelut puerilem ætatem præmijs prouocabat ad culpā, urgebat terroribus ad formidinem. At illi non degeneres tanto duci respondent: Quid nos contemnis uel circumscribis ut pueros? Sed fides cana est, sed ualida disciplina. Experire certe, subijce quibus placet pœnis puerilia uiscera, non inuenies corda puerilia, nec potentiores erunt tormentorum machinæ, quàm legitimæ obseruationis excubiæ. Quem uicit senectus, superabit æmula senectutis pueritia. Sequimur patrem filij, discipuli doctorem. Collige suppliciorum instrumenta proposita: meditationem patientiæ, non terrorem infantiæ afferunt dum uidentur. Iussit maximum natu eligi. At ille ridens, Recte, inquit, naturæ ordinem seruas. Sed cur dei legem temerandam putas? Et pro pietate quidem omnes maximi sumus, sed tamen à me inchoatum gaudeo. Quod quæris tyranne, confiteor, nos summo deo seruire, & doces quid agere debeamus? Si tu tanta pertinacia uis extorquere ueritatem, cur nō omni uirtute nos eam tenendā putemus? Quid plura? Adhibentur uariarum genera pœnarum. Sed uicit pietas immanitatis furorem; exclusa est anima, non religio. Secundus accessit, nec degener fratris munia piæ confessionis impleuit. Et cum detraheretur membrana capitis, respondit: Aufertis quidē membranam, sed habeo galeam spiritalem, quam non potestis auferre. Et uere hanc galeam nemo auferre potest, sicut postea Apostolus docuit in Ecclesia domini, quia caput uiri Christus est, & eius sumus membra. Recte puer istam diuino spiritu doctrinā Apostolicam prǽuidebat. Exuebant immanes bestiæ corium capitis, & pardalicis feritatibus sæuiebant. At ille deficiēs, Quàm dulce est inquit, mori pro religione, quàm suauis omnis acerbitas mortis pro pietate: quia manet horū remuneratio laborum. Tua sunt rex grauiora tormenta, tu tuis uehementius torqueris supplicijs, quia uides uinci in potestate. Et hoc defuncto, tertium statui sibi iussit. Et cum eum partim tentaret insidijs, partim cuperet terrore percellere, respondit ad eum: Non faciam uoluntatem tuam, non succumbam imperio tuo. Perbeatam illā fratrū meorū passionem, & nobilē uitam, non negabo piam germanitatem. Quæ uis adhibeto supplicia, quibus magis urgeas: hoc proficies asperitate pœnarum, ut maiora testimonia nostræ germanitatis accipias. Iussit itaq; ei linguam amputari. At ille exclamans, Victus es, inquit, Antioche, qui organum uocis abscindi iubes. Confessus es te respondere nō posse rationi, maioraq; probas linguę nostrę flagella, quàm tua uerbera. Nos enim tua uerbera non timemus, tu nostrę uocis flagella non potes sustinere. Sed hęc pietatis flagella sunt, tua flagella perfidię. Sed etiā lingua sublata, grauius te suo cadēs murmure flagellabit. Euadere te putas Antioche si uocē eripias? Et tacentes deus audit, & magis audit. Ecce aperui os meum, laxaui linguā meam, abscinde linguam: sed nō abscindes constantiam, non uirtutē auferes, non rationem obliterabis, non eripies testimonium ueritatis, non eripies cordis clamorem. Si lingua amputatur, sanguis clamabit, & dicetur tibi: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me. Audit enim sanguinis uocē, qui audit internas cogitationes. Tenebrę licet operiant, et parietū septa circundent nō dicat impius quia nullus sibi testis assistat, explorat uniuersa, uidet omnia deus: nec est aliquod facinus quod possit latere omniū iudicē deum, qui cognoscit uniuersa ante quā fiāt. Quid uerba damus? Loquaciora sunt uulnera: & si uulnera tegantur, & si abscondatur cicatrix, nō absconditur fides: nec tamē plaudas quòd auferendo linguam, confessionem laudis eripias. Satis iam deū sermone laudaui, nunc passione laudemus. Et hoc perempto iussit quartum uinciri ad rotam, ut eius uertigine membris omnibus solueretur. At ille cū torqueretur immaniter, Dissoluis, inquit, corporis membra, sed adiungis gratiam passioni, nec eripis solatium morti. Est enim uox tonitrui in rota, quia in bono & inoffenso uitæ istius cursu cœleste resultat oraculum, sicut in Ioanne & Iacobo filijs tonitrui resultabat. Itaque illud quod legi, nunc manifestius recognosco, quia rota intra rotā currit, nec impeditur. Teres enim uita sine ulla offensione in quauis

Ibidem. 7

1. Cor. 11

Eccle. 23

passione uersatur, & intra hanc quoque rota currit. Currit lex intra gratiam, & obseruantia legis intra diuinæ curriculũ misericordiæ est. Nam quo magis uoluitur, plus probatur. Potius est hic ab impijs aduersa tolerare, ut ibi à domino consolationẽ inuenire possimus. Et iste consummans cursum suum, abrupit spiritũ, animamque uictor effudit. Quintus cum sisteretur, cæso prius, eidem iussit ignes admoueri, subijci incendia. Manabat è uulneribus cruor, & effossis ulceribus sanguis effusus ipsos flammarũ extinguebat globos. At ille inter ignium crepitus audiebatur dicens: Gratias tibi domine quod dedisti
Psalm. 65 nobis dicere: Transibimus per ignem. Et sicut alibi idem tuus dicit Propheta: Igne nos
Psalm. 16. & 65 examinasti, sicut igne examinatur argentũ. Astabo tibi sicut aurum purgatus incendio: & si quid fuit culpæ, ignis exussit. Itaque & iste translatus à corruptela ad incorruptionẽ, uitam exhalauit. Sexto quoque admota tormenta sunt. At ille: Noli, inquit, frustra errare, & tuæ hoc adscribere potestati, quod ista aduersum nos exerceas. Nostrorum hoc delictorum est precium, ut peccantes puniamur. Et gratias domino, quod hic à nobis duplicia peccata exiguntur, ut ibi nobis cõsolatio deferatur. Gratias autem & tibi, quòd tam durus & immitis es, ut talibus nostris supplicijs dominus in quem peccauimus, genti nostræ propitius fiat. Nos quoque ablevamus ærumnam, dum fidei passionibus delectamur. Et iste duris & asperis dilaceratus supplicijs, appositus est ad fratres suos. Supererat iunior ex fratribus, & iam pudebat Antiochum immaturæ ætati se ita fuisse ludibrio. Itaque dolis eum desiderans circunscribere, pollicebatur honores, diuitias, amicitiam suã, consortium secretorum. At uerò pia mater monebat filium suũ, dicens & huic sicut cæteris: Nescio quemadmodum in uterum meum introistis, neque ego spiritũ donaui nobis, neque membra formaui, sed hæc omnipotentis dei munera sunt. Putauit Antiochus uidẽs matrem solicitam, quòd saluti eius timeret, ipsi quoque suadere cœpit, & filium ab intentione sua reuocaret. At illa uoce patria dicebat filio: Tu solus superes fili, summa uotorum meorum, tu postremus clausisti partus meos, tu postremus conclude gaudia mea. Miserere mei, quæ te in utero tot mensium curriculo portaui, ne uno momento confundas senectutem meam, ne decolores tot fratrum tuorum trophæa, nec sacrum eorum comitatum relinquas, nec consortium deseras. Te adhuc isti expectant triumphi. Aspice in cœlum, unde hausisti spiritum, ad patrem omnium: aspice in terram, quæ tibi ante alimoniã ministrauit: aspice ad fratres, qui collegam requirunt: aspice ad matrem, quæ tibi lac dedit: redde mercedẽ pij sanguinis: noli à fratribus, noli à matre diuelli. Temporales opes sunt quas promittit Antiochus, temporales honores: perpetua corona quæ à deo omnipotente defertur. Vos mihi septem dierum lumina dedit dominus, sextũ iam diem clausi, & omnium opera bona ualde. Debes mihi fili, ut quæ in illis sex laboraui, in te requiescam septimo, tanquam à seculi operibus iam feriata. Itaque proripiẽs se iuuenis ait: Quid sustinetis? Et multa uociferans, quòd nequaquam diuelli posset à fratrũ consortijs, quorum multo beatiora essent funera quàm regis imperia, cum urgeret conuitijs regem, & ipse acerbis excruciatus tormentorum generibus, uitæ huius munus absoluit. Nouissima mater oblata est neci. Quis hanc beatam neget, quæ quasi septem uallata muneribus inter corpora filiorum nullũ sensit mortis incursum? Quis, inquam, dubitet de eius beatitudine, quæ septem turribus circũdata, in paradisi sedem caput extulit: quæ septem filijs cincta, sacratissimum deo chorum, non solum canorum uocibus, sed etiam passionibus, ad cõcinendas domini laudes cœlestibus inuexit altaribus? Quàm bonus fidei partus, quàm tutus portus iste pietatis, quàm splendida lucerna Ecclesiæ, septeno fulgẽs lumine, & octauo utero cunctis luminibus oleum subministrans. De quibus pulchre dici
Eccle. 11 tur: Date partem illis septem, & illis quidem octo, eo quòd in utroque numero consortiũ gratiæ consequantur, in lege nutriti, per gratiam coronati, septem tanquam in sabbato, octo tanquam in Euangelio. Pia mater supplemento passionis adiuncta, quæ in talibus filijs integram pietans formam & parturiuit & peperit.

De singulari beatæ illius matris septem filiorum commendatione. Cap. XII

Recurrunt in memoriam sermones sanctæ fœminæ, dicẽtis ad filios: Ego uos genui, ego uobis succum lactis infudi: nolite nobilitatem uestram perdere. Sic aliæ matres reuocare à martyrio solent filios, non uocare. At ista maternum in hoc ponebat affectũ, si filijs uitam magis perpetuam quàm temporalẽ suaderet,

Spectabat

Spectabat itaq; pia mater filiorũ certamina, & quamuis maternorum uiscerum cõpassione quateretur, tamen pietatis studio premebat dolorem. Et offerente Antiocho, cum posset salutem eligere filiorum, malebat periculum: compressisq; naturę gemitibus, pœnas filijs optabat augeri, ut mors citius appropinquaret. Videmus conuersa uota matris in filios, ne quem superstitem derelinqueret, sed omnes piæ cohæredes mortis acquireret. Sed nec filij minores tali parente, qui se inuicem cohortabant, qui dicebant uno studio, & quadam animorum acie: Mortis aduersæ impetũ petamus. Tunc enim uiuemus, cum fuerimus mortui. Nemo pietatis ordinem derelinquat, nemo se subtrahat prælio triumphali. Non homini, sed deo nostras animas deuouimus: non homini, sed authori omnium militamus. Talis hęc pugna est, ut ille gloriosius uicerit, qui crudelius occisus fuerit. Itaq; nemo timuit, nemo trepidauit, nullus ad mortẽ ex tot fratribus pigrior fuit, sed omnes tanq; ad immortalitatis uiam, ita ad mortem per acerba supplicia cucurrerũt. & mater consona cernens filiorum agmina, tanquam pia anima sui membra corporis in filijs offerebat, & per artus proprios uidebatur sibi subire tormẽta. Cadebant filij tormentis exulcerati, mortui super mortuos aduoluebantur, corpora super corpora uolutabantur, capita super capita exsecabantur. Refertus erat locus cadaueribus filiorum, non fleuit mater, non lamentata est, non oculos cuiusquam pressit aut ora morientis clausit, nõ lauit uulnera, sciens gloriosiores esse si euiscerati & cõcreti pariter puluere & sanguine uiderentur, quales solent de bello redire uictores, qualia solent trophæa ex hostibus reportare. Non superiacienda uelamina, non prosequendas exequias, nisi suę quoq; comitatu mortis arbitrata est. Quæ cithara dulciores ederet cantus, q̃ morientes filij in tam grauibus supplicijs ediderunt? Erumpebat enim naturæ gemitus, & inuitus. Spectares peremptorum cadauera, sicut fila chordarum audires heptachordum psalterium filium phalibus gemitibus resultare. Non sic illecebrosi cantus sirenum attraherent audientẽ. Illi enim ad naufragium trahũt, isti ad sacrificij uictoriam. Nec sic cygnea carmina aures animumq; mulcerent. Cygni enim naturę sorte moriuntur, isti moriebantur amore pietatis. Non sic rauca resonant secreto in nemore columbarũ murmura, ut ultima uerba morientium cum summa suauitate resonabãt. Nec sic luna inter stellas refulget, ut inter filios mater: & cum eos ad martyrium illuminatura deduceret, & cum amplexata uictores in medio filiorũ iaceret. O uera mater adamante fortior, melle dulcior, flore fragrantior: ô indissolubile pietatis uinculum, ô uerè ualida charitas sicut mors dura, sicut inferi zelus deuotionis ac fidei. Nulla tantarũ diluuia passionum tuam potuerunt charitatem excludere, nulla inundare eam flumina tantarum acerbitatum. Sicut arca in illo mundi diluuio totius orbis spacijs innocua ferebatur, ita & tu aduersus fluctus tam grauiũ passionum pietate immobilis restitisti: & cũ posses salutem filiorum eligere, noluisti. Quo affectu uos prosequar sanctæ matris pia pignora? Quo penicillo sermonis mei describam formæ uestræ & animarum similitudinem? Stetistis inter exercitus regios, quibus totus fuit orbis terrarum subactus, quos India quoq; in extremi maris secreta refugiens declinauit, & soli de rege superbo sine bellico conflictu uictoriam reportastis. Vicerũt in uobis sola arma pietatis, dedit pœnas tyrannus, & quia uos nõ potuit uincere, & quia atroci peremptus est morte.

Cantic. 8 iuxta 70

CAPITVLA LIBRI DE ESAV, SIVE DE FVGA SECVLI.

Quid sit fugere seculum, cum exhortatione ut fidei suffragio subnixi accedamus ad sedem gratiæ, hoc seculum & eius contagionem fugientes, neq; fugere erubescentes, cum gloriosum sit ita fugere, quemadmodum ex fuga Iacob & aliorũ sanctorũ patrũ demonstratur. Et q; beata etiam sit fuga quam Iacob suscepit. Cap. IIII

Cur hinc fugere debeamus, & quomodo transire cũ Moyse, ut uideamus deum, calceamenta pedum soluendo. Quomodo etiam relinquere umbram huius uitæ, & cũ sancto Dauid euolare, etsi non ut aquila, saltem ut passer, etiamsi non ad cœlum, saltem ad montes. Cap. V

Qua ratione uolens fugere, uelociter & diligenter fugere debeat: quò etiam fugiendũ sit, & ad quod bonum animas nostras erigere debeamus. Cap. VI

Quòd non mediocris sit causa cur hinc fugere debeamus. Quodq; non impigrè malitia huius seculi fugienda sit, & quid sit hinc fugere. Cur etiam malitia in terris uersetur & sæuiat. Qua præterea ratione dominus Iesus uindictam diaboli autoris malitiæ distulerit, neq; eadem sententia in ipsum, & in hominem dicta sit. Cap. VII

Quomodo hinc animo fugere possimus, etsi corpore retineamur. Quòd etiã hinc, quia tempus breue est, fugiamus, ne cum prætereunte figura mundi opera nostra nos' que ipsi prætereamus: quod si cauere uelimus, mandata dei non prætereamus, neq; disciplinæ alicuius profectum, quemadmodum Ioseph fecit, & in Sara ostenditur, & sicut Iacob executus est. Cap. VIII

De exhortatione quòd hinc fugiamus, sicut fugit de patria sanctus Iacob, & sicut cerui fugiunt ad fontes aquarum, quos & Dauid sitiebat. Quis quoq; sit iste fons, & quid hunc fontem desiderans facere debeat, exemplo Susannæ. Quomodo etiã sicut Paulus & Loth fugerũt, nos fugere debeamus. Quibus præterea modis quis bene fugere possit. Cap. IX

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE

ESAU SIVE DE FVGA SECVLI LIB. VNVS.

Qua ratione homo impediaĩ ut à terrenis se exuere, mentemq; eleuare, & semper ascendere sine diuino auxilio non possit. Et quod ascendere uolens nõ lęta seculi & amœna, sed plena doloris & luctus sequi debeat. Quod etiam saluus esse uolens, à Christo doceatur ut supra mundum ascendat, & hoc seculum fugiat. Caput I

FREQVENS nobis de effugiendo seculo isto sermo: atq; utinã quàm facilis sermo, tam cautus & solicitus effectus. Sed quod peius est, frequentet irrepit terrenarũ illecebra cupiditatum, & uanitatũ offusio mentẽ occupat, ut quod studeas uitare, hoc cogites animoq; uoluas: quod cauere difficile est homini, exuere aũt impossibile. Deniq; uo
Psal. 118 ti eã magis esse rem q; effectus, testaĩ Propheta dicẽdo: Declina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam. Non enim in potestate nostra est cor nostrum, & nostrę cogitationes, quę improuiso offusæ mentem animumq; cõfundunt, atq; aliò trahunt, quàm tu proposueris. Ad secularia reuocant, mundana inserunt, uoluptuaria ingerunt, illecebrosa intexunt, ipso' que in tempore quo eleuare mentem paramus, insertis inanibus cogitationibus ad terrena plerunq; deijcimur. Quis aũt tam beatus, qui in corde suo semper ascẽdat? Sed hoc sine auxilio diuino quomodo fieri potest? Nullo profecto modo. Deniq; suprà eadem scriptu
Ibid. 83 ra dicit: Beatus uir cuius est auxilium abs te domine, ascensus in corde eius. Beatus planè quẽ delectatio nõ reuocat, quẽ non inclinat uoluptas, qui ad inferiora non respicit.
Genes. 19 Quod nec ipsius Loth uxor potuit euadere. Quo admonitus exemplo Apostolus, po
Philip. 3 steriora obliuiscens, & ea quę sunt priora appetens, festinabat ad brauium: & peruenire meruit, qui ante se Christũ uidebat, à quo ad iustitiæ uocabatur coronam. Sed peruenit

ille

ille qui seipsum sibi abnegauit, ut Christũ lucraretur. Denique non ipse uiuebat, sed uiuebat in eo Christus. Nam quis inter tot passiones huius corporis, inter tãtas illecebras huius seculi, tutũ atque intemeratũ seruare potest uestigiũ? Respexit oculus, & sensum mẽtis euertit: audiuit auris, et intentionẽ inflexit: inhalauit odor, & cogitationẽ impediuit: os libauit, & crimẽ retulit: tactus cõtigit, & ignẽ adoleuit. Intrauit mors per fenestram, dixit Propheta. Fenestra tua est oculus tuus. Si uideris mulierẽ ad concupiscendum, intrauit mors. si audias sermones meretricios, intrauit mors. si luxuria sensus tuos capiat, penetrauit mors. Et ideo qui uult ascẽdere, nõ læta seculi, nõ amœna, nõ delectabilia, sed plena doloris & fletus sequatur. Melius est enim ire in domũ luctus, quàm in domũ gaudij. Denique nec Adam de paradiso descẽdisset, nisi delectatione deceptus esset. Pulchrè igitur Dauid, qui periculosos homines etiã ipso aspectu fuerat expertus, beatũ illũ dicit, cui spes omnis in dei nomine est. Sic enim nõ respicit in uanitates, & insanias falsas, si semper Christũ intendat, semper Christũ interioribus oculis aspiciat. Vnde iterũ ad seipsum conuersus ait: Auerte oculos meos ne uideant uanitatẽ. Vanitas circus est, quia nihil prodest: uanitas est equorũ uelocitas, quia mendax ad salutẽ est: uanitas theatrũ est, uanitas ludus omnis. Omnia uanitas, inquit Ecclesiastes, quæ in hoc seculo sunt. Denique qui saluus esse uult, supra mundũ ascendat, quærat uerbũ apud deum, fugiat hunc mundũ, terras relinquat. Non enim potest percipere illud quod est, & est semper, nisi prius hinc fugerit. Vnde & dominus uolens patri deo appropinquare Apostolos, ait: Surgite, eamus hinc. Hier. 9 Matth. 5 Eccl. 7 Psal. 118 Eccl. 1 Ioan. 14

Quòd etiam lex doceat seculũ esse fugiendũ, & deum sequendũ. Et de absolutione quatuor quæstionũ secundũ mysticũ intellectũ per adaptationẽ ad diuersa genera uirtutũ, iuxta quatuor quæ posita sunt in lege circa urbes ad refugia dispositas. Ca. II

D Ocet etiam lex fugiendũ seculum, deum sequendũ. Quid enim aliud docet cum dicit: Disponetis uobis ciuitates ad refugiũ, & erunt uobis refugia, quò refugiat homicida omnis qui percusserit animã inuitus? Et infrà: Sex ciuitates ad refugia erunt uobis, tres ciuitates dabitis trans Iordanẽ, & tres ciuitates dabitis in terra Chanaan? Aptè quidem confugientibus ob crimen homicidij, refugia proposita sunt: sed si consideremus altius, quatuor sunt quæ admonent profundius esse spectanda arcana lectionis istius. Vnũ, qua ratiõe ex ijs ciuitatib. quę Leuitis in portionẽ sorte obuenerunt, sex ciuitates ad refugiũ datæ sint homicidij crimine laborantibus, cur nõ etiã aliarũ tribuum ciuitates ad hoc munus deputatæ. Secundũ, qua ratione sex numero. nõ enim ociose numerus hic præscriptus uidetur neque pluriũ, neque paucioruũ ciuitatũ. Tertiũ, cur tres ultra Iordanẽ ciuitates, & tres in regione Chananæa dispositæ sint, quæ refugio peccantibus forent. Quartũ, cur denumeratio & definitio temporis cõprehensa sit, intra quod habitet homicida in ciuitate refugij, quoad moriatur sacerdos magnus, & post mortẽ sacerdotis magni reuertatur homicida in ciuitatẽ habitationis suæ. De singulis ergo oportet dicere, atque eo ordine quo proposuimus, quæsita absoluere. Cõpetenter itaque Leuitarũ ciuitates datas ad refugium, primo explicandum est. Congruè autem prouisum liquet, quia Leuitæ fugitantes sunt mũdi huius, ut placeant deo: relinquunt patriã, parentes, filios, omnẽ cognationem, ut adhæreant uni deo. Denique & Abrahæ dictũ est: Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui. Sed fortè dicas: Leuita non erat. Sed habebat in lumbis suis Leuin, ut legimus ad Hebræos scriptũ. Et dñs Leuitis dicit cũ discipulis suis, hoc est, apostolis dicit: Si quis uult post me uenire, abneget semetipsum, & tollat crucẽ suã, & sequatur me. quanque ad omnes iam dictũ sit: Vos aũt genus electum, regale sacerdotiũ, gens sancta, populus in adoptionẽ. Venit plenitudo, reliquiæ cessarunt. Christus enim omnes uocauit. Omnibus perfectio patet, ut omnes sequantur, omnibus regnum propositũ, & uita æterna. Ergo cui deus portio est, nihil debet curare nisi deum, ne alterius impediatur necessitatis munere. Quod enim ad alia officia confertur, hoc religionis cultui, atque huic nostro officio decerpitur. Hęc enim uera est sacerdotis fuga, abdicatio domesticorũ, & quædam alienatio charissimorũ, ut suis se abneget, qui seruire deo gestit. Rectè ergo fugaces fugacibus cõmendauit æternæ legis sanctio, ut qui hunc mundũ obliti sunt, eos recipiant qui peccata sua cõdemnantes atque opera, obliuionem uitæ superioris exoptent, & secularia quæ gesserint, abolere desiderẽt. Fugitãs igitur est suorum, sacri altaris eius minister. Vnde dominus quasi princeps sacerdotũ, formam Num. 35 Iosue 20 Genes. 12 Heb. 7 Luc. 9 1. Pet. 2

Matth. 12 Leuitis in Euangelio dans suo, dixit: Quæ est mater mea, aut qui sunt fratres mei? Hoc est, non agnosco matrem, non recognosco fratres, ignoro proximos. Mater mea & fratres mei ij sunt, qui audiunt uerbum dei, & faciunt. Solum ergo uerbum dei nouit minister, cum eos nouit in quib. operatur dei uerbũ. Et ideo exul est mundi, fugitans corporis, fugitãs passionũ, qui abdicat se omnibus, ut solus remaneat, sicut Helias dixit: Et ego
3. Reg. 19 relictus sum solus, sed nõ erat solus, cum quo erat Christus. Et ipse dñs relictus est solus.
Ioan. 16 Sed nõ sum, inquit, solus, qm̃ pater mecũ est. Est etiã illa causa, quia Leuitæ ministri sunt dei. Et ideo ipsorũ ciuitates fugientibus homicidis per legem deputantur: quia ipsis ius est diuina mandata exequi circa eos qui crimen mortale admiserint. Nescit Ecclesia publicas leges, suas nouit. Vt dominico sacerdos obediat imperio, audi Leuitam dicentẽ:
1. Cor. 5 Tradidi huiusmodi satanæ in interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die domini nostri Iesu Christi. Percussus igitur Leuitico gladio, moriatur sensus carnis in nobis, ut uiuat anima nostra. Nisi enim sensus carnis occiderit, nullus potest esse fructus uitę ęternę. Sex aũt ciuitatũ refugia sunt, ita ut prima ciuitas sit cognitio uerbi, & ad imaginem eius forma uiuendi. Quicũq; eam cognitionẽ fuerit ingressus, tutus à pœna est: secundũ quod et
Ioan. 15 dominus ait: Iam uos mundi estis propter sermonem quem locutus sum uobis. Et alibi:
ibid. 17 Hæc est aũt uita æterna, ut cognoscant te solum deum uerũ, & quem misisti Iesum Christum. Hæc est igitur ciuitas uelut Metropolis, cui adiacent aliæ quinq; ciuitates Leuitarũ. Secunda est ciuitas, consideratio diuinæ operationis, qua creatus est mũdus. Tertia ciuitas, contemplatio potestatis regiæ, & maiestatis æternæ. Quarta ciuitas, propitiationis diuinæ contuitus. Quinta ciuitas, legis diuinæ contemplatio, quæ præcipit quid faciendum sit. Sexta quoq; ciuitas, portio legis, quæ præscribit quid non faciendum sit. Quanta abundantia diuinæ misericordiæ, quantæ diuitiæ pietatis eius, ut singulorum studia fragilitatesq; humanæ conditionis considerans, quibus & inuiti ac reluctantes ad culpam ducimur, & non uoluntaria delicta uicti illecebris frequenter cõmittimus, diuersa nobis refugia proponat, sex uidelicet urbium: ut quo numero mundus formatus est, eodem numero aduersus mundana uitia, & seculi huius naufragia remedium prouideret. Primũ igitur remedium, ut si cui boni propositi uiro culpa irrepserit, is sine ulla comperendinatione, si perfectam uelit habere securitatem, ad ipsam rerũ omnium arcem properet, ubi uerbum est dei, in illo sinu patrio, id est arcano ac recessu dei, ubi est fons sapientiæ, unde pro morte, uitæ æternæ hauriat potum immortalem. Secundũ est remediũ, ut qui non potest cognitionem boni illius prælibare, & tardior uel ingenio est, uel fidei comprehensione, quoniam ueloci mentis uigore atq; ingenij acumine ad cognitionis summam contenditur, saltem opera domini consideret, atq; ex his quæ facta sunt, tanti contempletur operis authorem, quoniam ex his bonis quæ sunt in constitutione istius creaturæ (bona enim ualde sunt, sicut dominus dixit) bonum illud summũ atq; ęternum comprehendit. Qui ordo rerum? quæ disciplina, quæ gratia? Nonne his quamuis tardũ ingenium diligere authorem suum prouocatur? Etenim si parentes quia nos genuerunt, amamus: quanto magis diligere debemus creatorem parentum, autorem' que nostrum? Ergo operatoria uirtus dei etsi non uidetur, tamen ex suis operibus æstimatur: operatorem' que opera sua produnt, ut intelligatur qui non comprehenditur. Vnde &
ibid. 10 dominus ait: Si mihi non creditis, uel operibus credite. Bona igitur etiam hæc ciuitas ad refugium, quæ ædificatoris sui testificatur gratiam, & affectum nostrum excitat, ut eius simus cupidiores, qui tantam nobis fabricæ huius uideatur contulisse pulchritudinem. Tertius ordo est, regalis potestatis contemplatio, ut subijciamur regi, si non deferimus tanquam parenti. Metu enim præsidentis plerunq; fit obediens potestati, qui est saluti ingratus: ut necessitatem sobrietatis agnoscat, qui noluit ac nequiuit gratiam pietatis agnoscere. Corrigit ergo necessitas, quem pietas prouocare debuerat. Hæ sunt tres ciuitates trans Iordanem, perfectiori prudentię ad refugium datę: ut primò culpam fugiamus inductione animi conformis ad imaginem dei. Ita enim creati sumus, dicente
Genes. 1 deo: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Hæc ergo primæ illius ciuitatis lex est, Deinde si per fragilitatẽ carnis, & mundi illecebras, ita mentem nostram formare non possumus, reuerentia paternæ generationis, & sedulitate prolis pec
1. Pet. 4 catum leuemus. Charitas enim multitudinẽ peccatorũ operit. Qui ergo ad imaginẽ dei esse

esse non potuerit, sit ad plenitudinē charitatis. Illa ciuitas culpam excludit, hęc soluit. Hæc deniq; lex secundæ ciuitatis: Diliges dominū deum tuū ex toto corde tuo, & ex toto anima tua, & ex tota uirtute tua. Sed si rursus angusti animi & imminuti sunt qui abūdantiam charitatis & gratiā recipere non possunt, habes tertiam ciuitatē, ut diuinę potestatis formido te sobriū faciat, & inflectat metus. Et hæc lex tertia: Dominū deum tuum adorabis, & ipsi soli seruies. Hæ igiť præcipuē uirtutes, & ideo paucorū, non plurium, supra Iordanem positæ: ut exprimas quasi imago archetypū, diligas quasi filius patrē, adores quasi subditus regem. Qui enim Iordanem transierint (Iordanis aūt descēsio eorum dicitur) qui descenderint ergo ex illis superioribus uirtutibus ad hæc inferiora, id est, in quibus integritas, charitas, humilitas uacillauerit, habēt propria homini refugia quæ petant: ut qui obnoxij delictis, & inflexi uitijs sunt non uolūtarijs, sperent dominū sibi reconciliari posse si ueniā petant, sperent posse se corrigi, si præcepta sequanť cœlestium mandatorū: quibus aut informamur ad innocentiā, aut reuocamur à culpa. Hæ igiť intra Iordanem ciuitates sequendæ sunt, ut propitiemus nobis deū, sequamur quæ iubet, uitemus quæ prohibet. Sit ergo propitiandæ diuinitatis ambitio, sequendæ præceptionis obeditio, interdictæ præuaricationis cautio, quibus propitiatoriam dei misericordiā & nomotheticē eius prouidentiā uel institutorū obsequio, uel interdictorū declinatione uereremur. Quartū superest, quod ait: Quia usq; ad illud tēpus erit in ciuitate refugij homicida ille, donec moriať sacerdos magnus. In quo secundū literam hæret interpretatio. Primū ipsa fuga sorte magis q̄ æquitate alicuius examinis definita, deinde in causis paribus impar euentus. Poterat enim fieri ut post homicidæ illius refugium sequēti die obiret magnus sacerdos. Quæ aūt sub incerto sententia? Ergo quia hæret litera, quæramus spiritalia. Quis est iste magnus sacerdos, nisi dei filius uerbū dei, cuius aduocationē ꝓ nobis habemus apud patrē, qui exors est omniū uolūtariorū & accidentiū delictorū, in quo consistunt omnia quæ in terris sunt, & quæ in cœlo. Vinculo enim uerbi constricta sunt omnia, & eius continentur potentia, & in ipso constant, quoniam in ipso creata sunt omnia, & in ipso habitat omnis plenitudo. Et ideo omnia manent, quia dissolui illa non sinit, quę ipse constringit, quoniā in eius uoluntate consistunt. Omnia enim quoad uult suo imperio coercet & regit, & naturali concordia ligat. Viuit igitur uerbum dei, & maximè in animis uiuit piorum, nec unquam moritur plenitudo diuinitatis. Nunquā enim moritur sempiterna diuinitas, & æterna dei uirtus. Sanè moritur nobis, si à nostra anima separatur: non quo morte corrūpatur, sed quo dissoluatur atq; exuatur mens nostra ab eius coniunctione. Mors enim uera est uerbi & animæ separatio. Deniq; statim incipit anima peccatis parere uoluntarijs.

Deut. 6 · *Matt. 4* · *Iosue 20* · *1. Ioan. 3*

Quòd præmemorata uirtutum genera etiam in Apostolo non adumbrata, sed expresse habeanť, ut ex dictis ipsius apertè demonstratur. Cap. III

Habemus hæc genera, non adumbrata, sed expressa uirtutū in Apostolo, dicente eo: Ita quod in me est, promptus sum & uobis qui Romæ estis euangelizare. Non enim erubesco Euangelium. Virtus enim dei est in salutem omni credenti: Iudæo primū, & Græco. Iustitia enim dei in eo reuelatur, id est, in eo qui credidit. Deniq; addidit: Ex fide in fidem, sicut scriptū est: Iustus autem ex fide uiuit. In quo igitur iustitia dei reuelatur, nisi in eo qui conformis est imaginis dei? Habes primū præceptum ad imaginem. Secundum, quia inuisibilia illius per ea quæ facta sunt intelligun tur, id est, sempiterna uirtus eius & diuinitas operibus eius cognoscitur. hęc est operatoria uirtus. Tertium de imperiali potestate, quia uerbum dei regale est, & iudiciale, & plenum iustitiæ sacerdotalis, remunerationem bonorum actuum, & retributionem malorum uenturis in iudicium suum seruans: de quibus ait Apostolus: Scimus autē quoniam iudicium dei est secundum ueritatem in eos qui talia agunt. Itaq; qui ueritatem & iustitiam dei cognouit, non debet ea agere quæ morte digna sint. Sequitur bonitas dei propitiatoria utique de qua dicit: An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis? ignoras quoniā bonitas dei ad pœnitentiā te adducit? id est, debet te adducere, prouocare, ut quia bonus est deus, sperare possis tuorum peccatorū indulgētiam. Non uult enim uindicare, qui est paratus ignoscere. Subtexuit etiam legislationē, id est nomotheticen; ut si quis contemplatione diuinæ bonitatis resoluitur, & magis ad negligentiam

Rom. 1 · *Ibid. 2*

Rom. 2 gligentiam quàm ad pœnitentiam prouocatur, legem sequatur: Quoniam et quicunque, inquit, sine lege peccauerunt, sine lege & peribunt: & quicunque in lege peccauerũt, per legem iudicabunt. Lex aũt gemina est, naturalis, & scripta. Naturalis in corde, scripta in tabulis. Omnes ergo sub lege, sed naturali. Sed nõ est omnium, ut unusquisque sibi sit lex. Ille autem sibi lex est, qui facit sponte quæ legis sunt, & in corde suo scriptum opus legis ostendit. Habes quæ bona legis sunt, quæ tamen non solum scire uel audire perfunctoriè, sed etiam facere debemus. Non enim auditores legis iusti sunt apud deum, sed factores legis iustificabuntur. Cognouisti etiam quæ mala sunt. Primum natura ipsa boni operis magistra est. Scis non furandum, & seruum tuum si furtum tibi fecerit uerberas: & si quis ad uxorem tuam affectauerit, persequendum putas. Quod ergo in alijs reprehendis, ipse committis? Qui prædicas non furandum, furaris? Qui dicis non adulterandũ, adulteras? Secuta est etiam lex quæ data est per Moysen. Per legem autem agnitio peccati. Accepisti etiam quid declinares, & ea agis quæ prohibita cognoscis? Lex aũt quid operatur, nisi ut omnis mundus fieret subditus deo, quia non solum Hebræo lata est, uerum etiam aduenam uocauit, quæ non exclusit proselytum? Sed quia & lex os omnium potuit obstruere, non potuit mentem conuertere, ideo ultimum remedium postremæ illius ciuitatis debebatur, in quo esset refugium salutare, ut mors principis sacerdotũ ab omni nos mortis liberaret formidine, atque exueret metu. Quis ille est, nisi de quo lectum

Ioan. 1 est: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccatũ mundi? quem proposuit deus propitiationẽ

Rom. 3 per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiæ suæ. Accipe autem quia ipse prin-

Psal. 109 ceps est sacerdotum magnus. Pater iurauit de eo, dicens: Tu es sacerdos in æternum. Recte in æternum, quia alij temporales omnes sub peccato: hic autem impræuaricabile habet sacerdotium. Omnes sub morte, hic autem semper uiuẽs: quoniam qui saluare alios

Heb. 7 potest, ipse perire quemadmodum posset? Talis enim, inquit, nobis decebat. Recta elocutio. Siquidem & apud eos qui uerborum & elocutionum delectum habuerunt, huiusmodi inuenitur, dicente alio loco editiore quàm uictoribus decebat. Quod ideo nõ præterij, ut sciamus quia Apostolus naturalibus magis quàm uulgatis aut secundum artem utitur uerbis. Talis ergo, inquit decebat, ut esset princeps sacerdos, iustus, sanctus, innocens, immaculatus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cœlis factus. Hoc est igitur uerbum, quod supra cœlos habitans illuminat omnia. unde & unctus naturaliter le-

Ioan. 1 gitur à deo patre: quia lumẽ est uerum, quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Hoc est uerbum dei, in quo est magnum sacerdotium, cuius Moyses in illo uestimento principis sacerdotum indumenta describit intelligibilia, quod uirtute sua induit mundum, & tanquam eo amictus fulget in omnibus. Induit etiam cognationem generis humani per huius corporis susceptionem, & inenarrabilem charitatem, infun-

Ephes. 3 dens se omnibus spiritu & plenitudine diuinitatis suæ, de cuius plenitudine omnes accepimus: ut sciamus supereminentem scientiæ charitatem Christi, & impleamur in omnem plenitudinem dei. Caput est enim omnium Christus, ex quo totum corpus producitur, & mutua sibi connexione coniungitur, incrementum sui in ædificationem chari-

Exod. 25 tatis accipiens. Hoc est igitur uerbum, quod supereminet, quod Moysi in illius arcæ testimonij ædificatione dicit: Immittes in arcam testimonia quæcunque dabo tibi, & facies impositionem propitiatorij. Et infrà: Impones propitiatorium super arcam desuper, & immittes testimonia quæ dabo, & innotescam tibi inde, & loquar tibi desuper. hoc est, inde ubi super cœlos est, ubi apud patrem est, inde tibi loquar.

Quid sit fugere seculũ, cum exhortatione ut fidei suffragio subnixi accedamus ad sedem gratiæ, hoc seculum & eius contagionem fugientes, neque fugere erubescentes, cum gloriosum sit ita fugere, quemadmodum ex fuga Iacob & aliorum sanctorum patrum demonstratur. Et quàm beata etiam sit fuga quam Iacob suscepit. Cap. IIII

A Ccedamus itaque fidei suffragio subnixi, & eius remigijs subleuati, ad illam sedem gratiæ, fugientes hoc seculum, & eius contagionem. Hoc est autem fugere, abstinere à peccatis, ad similitudinem & imaginem dei formam uirtutum assumere, extendere uires nostras ad imitationem dei secundum mensuram nostræ possibilitatis. Vir enim perfectus, imago & gloria est dei. Vnde et dominus ait: Perfecti estote,

estote, sicut & pater uester qui in cœlis est, perfectus est. Hoc est igitur similem esse dei, habere iustitiam, habere sapientiam, & in uirtute esse perfectum. Deus enim est sine peccato. Et ideo qui peccatum fugit, ad imaginē est dei. Non est igitur dubium quòd is qui à peccato abstinet, fugit. Vnde & Apostolus clamat: Fugite fornicationē. Persequuntur enim nos peccatorum illecebræ, persequitur libido. Sed tu fuge tanquā furiosam dominam. Quæ si comprehenderit, nec die nec nocte requiescere sinit: exagitat, urit, incendit. Fuge auaritiam, ne te interius comprehendat. Fuge inuidiam, quæ non solum alienos, uerùm multo magis eum quem possederit, lacerare consueuit. Fuge perfidiam, ne te suis inuoluat retibus. Vnde & dominus ait: Cùm autem persequentur uos in ciuitate ista, fugite in aliam. Quod si in alia persequentur uos, in aliam fugite. Amen dico uobis, non consummabitis ciuitates Israel, donec ueniat filius hominis. Etenim quamuis propter infirmitatem carnis fugam nobis suadere uideatur, tamen melius fugit, qui fugit illecebram secularem, ut non teneatur diuitiarum suarum solicitudine, non thesauri contemplatione, non uitæ istius cupiditate, sed directa animi intentione festinet ad gloriam regni cœlestis, properet ad coronam, nec terrenorū contuitu à sui corporis passione reuocetur. Fuga ergo mors est uel celebrata, uel adumbrata. Et fortè illas exprimit refugij legitimi ciuitates, ut confugiamus ad uirtutum culmina, quas pro præmijs bono fœneratori alibi dispensat, dicens: Quia in modico fidelis fuisti, eris potestatem habens super decem ciuitates. Lex quinq; nouit ciuitates: sed quia legem impleuit, qui potuit dicere: Non ueni soluere legem, sed implere, perfectiorem numerū remunerationis indulget. Non ergo erubescamus fugere. Gloriosa enim hæc fuga est, fugere à facie peccati. Sic fugit Iacob matre suadente. Dixit enim Rebecca: Exurgens, fuge in Mesopotamiam. Sic fugit Moyses à facie regis Pharaonis, ne eum aula regia coinquinaret, ne irretiret potentia. Deniq; preciosius Aegypti diuitijs æstimauit opprobriū Christi. Sic fugit etiam Dauid à facie regis Saul, à facie Abessalon. Deniq; fugiens augebat incremēta pietatis, qui & insidiatori pepercit, & parricidę salutem rogauit. Sic fugit & populus Hebræorum, ut fides eius & uita inter fluctus sibi aperiret uiam. Fuga illa erat trames innocentiæ, uirtutis uia, pietatis assumptiō. Audeo dicere: Sic fugit Ionas in Tharsis, non corporis fuga, sed mentis ascensionē, qui usq; ad Christi ascendit similitudinem, ut fieret typus Christi. Sicut enim fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit & filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Nam si sic non fugisset, nunquam de uentre ceti esset auditus. Sed si dubitas, doceat te Rebecca, quàm beata sit fuga quā suscepit Iacob. Suasit Rebecca: Fuge, inquit, in Mesopotamiam. & Isaac dicit: Surgens uade in Mesopotamiam in domum Bathuel. In hymnis uel oraculis à plerisq; (ut ante nos scriptum est) Bathuel sapientia dicitur: interpretatione autem Latina, filia dei significatur. In domum ergo sapientiæ mittitur Iacob, & accipere admonetur uxorem à filiabus Laban, qui habitabat in Charris, quod significat cauernas, in quibus species est sensuum, qui sunt tanquam in cauernis corporis, ut uisus in oculis, auditus in auribus, odoratus in naribus, in ore sapor. Qui enim delectatur hoc mundo, & tripudiat in uoluptatibus corporis, obnoxius est sensuum passionibus, atq; in his habitat & diuersatur. Vnde ei dicit Rebecca habitandum paucos dies cum illo, nō multo tempore, ne corporeis coloretur uoluptatibus, & seculi capiatur illecebris. Persuadet autem habitare, ut discat studiosius disciplinæ & uirtutis sensum, & uelut situs quosdam carnis atq; regiones, ut se cognoscat, & nouerit uehementiam carnis, quid & qua causa creatum sit, & quemadmodum unusquisq; sensus operetur. Qui uiderit, inquit, mulierem ad concupiscendum eam. Malè sic uidet oculus. Videat ergo oculus, & fungatur suo munere: non lubricæ mentis imperio dirigatur ad lapsum, ut uitium referat pro officio. Breue ergo tempus ad cognoscendos sensus, uel potius experiendos datur, & fortasse tenerioris adolescentiæ prima exordia: statimq; reuocatur, ne diutius titubet in lubrico, & diuidua quadam inundatione corporis huius seculi mergantur animi interiora uestigia. Cùm autem uel expertus fuerit, uel steterit in instabili & incerto, atq; humido solo, reuocatur à matre patientia uel perseuerantia quæ dicit: Mittam ad te, & accersam te inde, ut & illic in lubrico tutum portum inuenias sapientiæ, quæ te non sinat tanquam in naufragio fluctuare, & reuersus perseuerare circa dei noueris cultum, & sis in conuentu gentium, significās eius

Marginal references: Matth. 5 (line 1); 1. Cor. 6 (line 5); Matth. 10 (line 11); Luce 19 (line 22); Matth. 5 (line 24); Gen. 27 (line 26); Iona 2 (line 34); Matth. 5 (line 52).

eius fide ecclesiam gentium congregandam. His igitur patientiæ & perseuerantiæ instructus disciplinis, profectus Iacob copulam sibi acquisiuit de sapientiæ domo, consortem propositi, opimā dote prudentiæ, cum qua uitæ tempora sine ulla offensione transcurreret. Addito igitur thesauro sapientiæ, uariarum sibi ouium instituit gregem: sedulum, rationabilem, uirtutū plurimarum diuersitate fulgentem. Vnde & iactantiam carnis eius recidit, quod significat femoris stupor; salua sacra interpretatione mysterij. His ergo uirtutibus uelut gradibus quibusdam mens eius ascendit in cœlum, & dei secreta
Gen. 31 cognouit, & confirmatus est & repletus, ut Laban scrutans domum eius, nihil apud eum inane, nihil uacuum reperiret, nulla simulachra, nullam effigiem uanitatis. Non enim apud eum erat imago, sed ueritas: non effigies ignauiæ, sed solida forma iustitiæ, & ueræ uirtutis expressio intelligibilis. Itaque Laban perscrutatus est domum eius spiritalem, & non inuenit effigies. Plena enim erat non figurarum, sed negociorum. potuisset autem inuenire fundamenta uirtutū & culmina, nisi cæcitatem cordis, & perfidæ men-
Ibidem 19 tis caliginem detulisset. Deniq; ea improbitatis cæcitate suffusi mentem Sodomitæ ostium nequaquam sancti Loth inuenire potuerunt. Vnde enim mens impia uidere po-
Ioan. 14 tuit uiri sancti uel exitum uel ingressum? Ipse quoq; dominus in Euangelio ait: Venit enim princeps mundi huius, & in me inuenit nihil. Quomodo nihil inuenire potuit in
Coloss. 3 eo, in quo plenitudo diuinitatis habitabat, & habitabat corporaliter, de quo uirtus exi-
Luce 6 bat, & sanabat omnes? Quomodo nihil inuenire potuit in soliditate uirtutis, ubertate
Ioan. 20 sapientiæ, integritate iustitiæ? Ipse dixisti domine: Plenus sum. ipse dixisti: Mitte manum tuam in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis. Misit manum qui non credebat, & dominum te & deum reperit. Non ergo tu uacuus, sed ille cæcus & inanis princeps istius mundi, qui nescit nisi sua cernere, nescit nisi sua inuenire: ea quæ Christi sunt, nescit agnoscere. Aut si sic, quemadmodum plerique habent: Non inueniet in me nihil, hoc est, non inueniet in me malitiam, quia malitia nihil est. non inueniet mortuum,
1. Cor. 1 quia mortuus non est. Sed quomodo eum mortuum inueniret, qui uiuificat mortuos,
Ioan. 1 & uocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt? Non inueniet, inquit, peccatum in me, qui mundi peccatum abstuli. Quomodo enim nihil habet, qui omnia habet? Et quod
Ibid. 16 plus est, omnia habet quæ pater habet, sicut ipse ait: Omnia quæ pater habet, mea sunt.

Cur hinc fugere debeamus, & quomodo transire cum Moyse ut uideamus deum, calceamēta pedum soluendo. Quomodo etiam relinquere umbram huius uitæ, & cum sancto Dauid euolare, etsi non ut aquila, saltem ut passer: etiam si non ad cœlum, saltem ad montes. Caput V

Gal. 7 Fugiamus ergo hinc, ubi nihil est, ubi inane est omne quod magnificū pu-
Psal. 36 tatur esse: ubi & qui se putat aliquid esse, nihil est, & omnino non est. Vidi, inquit, impium superexaltatum & eleuatum ultra cedros Libani, & transiui, & ecce non erat. Et tu transi sicut Dauid: transi sicut bonus seruus, ut dicatur tibi:
Exod. 3 Transi, recumbe. Transi sicut Moyses, ut uideas deum Abraham, Isaac, & Iacob, & uideas uisum magnum. Sed si uidere uis, solue calceamentum pedum tuorum, solue omne uinculum iniquitatis, solue uincula seculi, relinque calceamentum quod terrenum est. Ideo Iesus sine calceamento, auro, & argento Apostolos destinauit, ne secum terre-
Matth. 10 na portarent. Qui enim bonum quærit, nō in calceamento, sed pedum uelocitate & de-
Esa. 52 core laudatur dicente scriptura: Quàm speciosi pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Solue ergo calceamentum pedum tuorum, ut speciosi sint ad euangelizandum. Solue dixit, nō liga. Solue ut transeas, & illum quem mirabaris in terra impium, nihil illic esse, nihil posse reperias. Transi igitur, hoc est, fuge de terris, ubi malitia
Psal. 33 est, ubi auaritia. Ideo dicit tibi Dauid: Declina à malo & fac bonum. Declinare, fugere est utiq;. Malum autem in terris, bonum in cœlo est. Vnde & addidit: Inquire pacem, &
Ioan. 14 sequere eam. Pax in cœlo est. Deniq; de cœlo ueniens dicit: Pacem meam do uobis, pacem relinquo uobis. Ergo quia fugienda & declinanda sunt mala, mala autem in terris, in terris iniquitates: fugiamus terrena, ne nos comprehendant iniquitates, quæ etiam
Psal. 39 sanctum comprehenderunt Dauid, sicut ipse testatur, dicens: Comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui ut uiderem: eo quòd fumo iniquitatis oculus animæ cæcatur, ne uideat quæ sunt lucida. Sic ergo & Laban bona Iacob uidere non potuit, &

prin-

princeps huius mundi gloriam Christi. Sed fortè dicas: Cur igitur Iacob ad Laban mis- Gen. 31
sus est, si Laban reprehensibilis? Si nomen consideremus, candidus dicitur Latinè. er-
go ad splendidiora iubetur egredi Iacob. Sed quia carnalis erat, melius intelligimus
splendidiora uitæ huius. Quasi nondum perfectus, primo ad eum uadit, apud quem ad Ioan. 5
horam exultaret in luce eius. Filios autem deteriores habebat, id est, tolerabilius nomẽ
quàm opera. Et ideo & matris consilio, & diuino oraculo, & ipsius Iacob amatoris disci
plinæ uoluntate cito deseritur ac relinquitur. Abscondit autem simulachra sancta Ra-
chel, id est, Ecclesia, uel prudentia: quia Ecclesia inanes ideas & uanas nescit simulacro
rum figuras, sed ueram nouit trinitatis substantiam. Deniq; umbram aboleuit, splendo-
rem gloriæ manifestauit. Relinquamus ergo umbram, qui solem quærimus: deseramus
fumum, qui lumen sequimur. Fumus, iniquitas est: quia sicut fumus oculis, sic iniquitas
utentibus ea. Vmbra est uita. Vmbra enim est nostra hæc uita in terra, sicut Iob dixit. Iob 8
Quid autem hic nisi tentationes? Omne tempus in solicitudine, omnis uita in mole- Eccli. 9
stijs. In medio, inquit, laqueorũ ambulabis. Et alius in uia qua ambulabat extentos sibi; Psal. 141
sed absconditos laqueos querebatur, ne deprehensus caderet. Volebat fugere sicut pas-
ser, sed adhuc laqueus contritus nõ erat. Perijt, inquit, fuga à me. Grauatas habebat pen Ibidem
nas, per illam tenebrosam aquam in nubibus aeris, & fortasse euolare non poterat. De-
niq; illas pœnas quærebat accipere ut euolaret, & requiesceret, sicut scriptum est: Quis Ibid. 54
dabit mihi pennas sicut columbæ, & uolabo & requiescam? Vbi enim uolatus, ibi re- Ibid. 67
quies. Deniq; alibi dicit: Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargenta
tæ. Sed fortasse dicas: Quomodo ergo hic dicit fugam à se perisse, qui suprà dixerat: Si Ibidem 138
sumpsero pennas meas ante lucem? Nunquid contrarium est? Absit. Multa enim iusto
rum certamina. Nunquid semel Athleta luctatur? Quotiens post coronas multas uin-
citur in alio certamine? Quotiens qui sæpe uicerat, interdum fluctuat, & in incerto hæ-
ret? & sæpe fit ut fortibus fortis congrediatur, maioraq; oriantur certamina, ubi maiora
uirium documenta. Ergo Dauid ubi fugam quærebat, ut euaderet aduersarium, & non
inueniebat pennas suas, ancipiti fluctuabat certamine. Siquidem ubi in potestate habet
pennas suas, titulus Psalmi in finem est: id est, perfectionem & consummationem uicto
riæ. Deniq; quasi uictor dicit: Domine probasti me, & cognouisti me, tu cognouisti ses- Ibidem
sionem meam, & resurrectionem meam. Merito habebat facultatem uolandi, qui pen-
nas resurrectionis acceperat. Hic autem adhuc in spelunca est: id est, in carne, in antro
quodam sitius corporis, cum rege Saul filio duritiæ, & intelligibilis illius principis pote
state decertans, qui non uidetur, sed intelligitur. Vnde & psalmi titulus, intellectus est,
quem tamen Dauid positus in carne conclusit, sed ut cõcluderet rogando meruit. De-
niq; à uoce precationis cœpit. Adde illud, quod ille ex persona Saluatoris Psalmus dici
tur, iste ex persona Dauid, qui in potestate non habebat uictoriam, sed sperabat à Chri-
sto: & ipse tamen posteaquam expandit ad deum manus suas, tanquam pennas animæ Rom. 10
suæ, & confugit ad dominum, & spiritus sancti deductionem poposcit, quo cognosce-
ret uiam per quam posset ascendere, inclinari uidit cœlos ut Christus descenderet, & ro
gauit ut eum leuaret manu sua. Aut fortè ideo pennas suas iam non quærebat, quia per-
fectior factus manum Christi desiderabat. Qui uult igitur manu Christi leuari, ante ipse
euolet, habeat pennas suas. Qui fugit seculum, pennas habeat, etsi suas nõ habet: ne for
tè ille solus non habeat suas, qui potestatem habet uolandi: si suas, inquam, non habet,
ab eo qui habet accipiat. Qui fugit ergo seculum, uolat. Ecce, inquit, elongaui fugiens, Psal. 54
& mansi in solitudine. Euolauit ergo Dauid, sicut nycticorax in domicilio. Si autem ad Ibid. 101
Christum referas, euolauit in corporis passione, ut sub umbra alarum suarum protege-
ret populos nationum. Euolauit diuinitate, mansit corpore, atq; habitauit in deserto, ut
plures fierent desertæ filij, quàm eius quæ habebat uirum. Illud ergo corpus sequamur, Esa. 54
ut & nos resurgamus. Vbi enim corpus, ibi & aquilæ. Qui non potest ut aquila uolare, Matth. 24
uolitet ut passer. Qui non potest ad cœlum, uolet ad montes, fugiat ante uallestria, quæ
cito corrumpuntur humore, & ad montes transeat. Transiuit ad montem Segor nepos Gen. 19
Abrahæ, & saluus factus est. quæ autem non potuit ascendere affectu fœmineo reclina
ta, salutem amisit. Appropinquantibus montibus æternis, dominus dicit per Micheam Michea 2
prophetã: Surgite hinc, quia nõ est uobis hic refrigeratio. Propter spurcitiam corrupti

Lucæ 21 estis corruptione, persecutionẽ passi estis. Et dominus dicit: Tunc qui in Iudæa sunt, fu
giant ad montes. ubi mons Sion, & ciuitas pacis Hierusalem, non terrenis, sed uiuis con
structa lapidibus, & decem milia angelorũ, primitiuorũ ecclesia, perfectorum spiritus,
Hier. 12 iustorum deus, qui in sanguine suo melius locutus est quàm Abel. Ille enim uindictã cla
mauit, hic indulgentiam. ille peccatũ fratris accusat, hic peccatũ mundi remisit. ille pro-
Psal. 31 didit crimen, hic texit, secundum quod scriptum est: Beati quorum tecta sunt peccata.

Qua ratione uolens fugere, uelociter & diligenter fugere debeat: quo etiam fugiendum sit, & ad quod bonum animas nostras erigere debeamus. Caput VI

SEd qui fugit, uelociter fugiat, ne cõprehendatur. Velociter deprædetur hũc
mundum, ut Hebræus Aegyptũ. Qui parturit, pariat: ne onusto & degraua
to iniquitatibus mentis utero fugere non possit: & fugiat non quasi lacten-
tem ferens, sed quasi expeditũ: non paruulum gestans, sed perfectũ in Christo exhibens:
fugiat non quasi feriatus in sabbato, sed tanq̃ operarius in negocio: nec tanq̃ sterilis in
Matth. 24 frigore, sed tanquam opimus in messe. Ideo enim dictum est: Orate ne fiat fuga uestra
hyeme uel sabbato. Fuga ergo hæc fœcunda uirtutum est, non effœta meritorum. Fuga
hæc nescit frigus timoris, tremorẽ mortis, contractionem solicitudinis, dissolutionis o-
cium, lasciuiæ ferias, torporem lentitudinis, sed uitæ cœlestis requirit impigrum uiato-
rem, regni superioris competitorem strenuum, diuitem agricolam, qui fructus suos co-
Deut. 10 gat, & cogendo diripiat. Quid enim aliud à te ô homo quæritur, nisi ut timeas dominũ,
requiras eum, post ipsum ambules, comprehendas uias eius? In quo, inquit, cõprehen-
dam dominum? Si comprehendam in holocaustis? Non in decem milibus hœdorum,
non in milibus arietum: non in fructibus impietatis reconciliatur dominus, & peccata
redimuntur, sed in bona uita domini gratia comprehenditur. Renunciatum est, inquit,
tibi homo quid sit bonum, aut quid dominus requirat à te. Quid aliud, nisi ut facias iu-
stitiam, & diligas misericordiam, & paratus sis ire cum domino deo tuo? Dicit ergo Eu-
Ioan. 14 angelium: Surgite, eamus hinc. Dicit tibi lex: Post dominum deum tuum ambulabis.
Deut. 13 Didicisti quomodo hinc fugias: quid moraris? Dicit tibi Euangelium iterum: Proge-
Matth. 3 nies uiperarum, quis uobis demonstrauit fugere ab ira uentura? Et dicit hoc illis qui ue
niebant ad baptismum pœnitentiæ. Ergo pœnitentia, fuga est bona. Gratia dei, fuga est
3. Reg. 19 bona, in qua est assumptio fugientis. Desertum, fuga est bona, ad quod fugit Helias, He-
lisæus, Ioannes baptista. Fugit Helias mulierem Iezabel, id est, effusionem uanitatis, &
fugit ad montem Oreb, quod significat exsiccationem: ut siccaretur in eo carnalis pro-
fluuium uanitatis, & cognosceret plenius deum. Erat enim ad torrẽtem Chorrad, quod
est cognitio, ubi abundantiam profluentem diuinę cognitionis hauriret: ita fugiens se-
culum, ut nec cibũ corporis huius exquireret, nisi quem aues detulissent ministrę, quan-
quam esca eius plerunq; terrena non fuerit. Deniq; quadraginta diebus in uirtute escæ
quam acceperat, ambulabat. Vtiq; non mulierem fugiebat propheta tantus, sed seculũ:
nec mortem timebat, qui se obtulerat requirenti, & qui dicebat ad dominũ: Recipe ani
mam meam, tædium uitæ istius sustinens, non cupiditatẽ: sed fugiebat secularem illece
bram, & conuersationis maculosæ contagionẽ, & impiæ ac præuaricatricis nationis sa-
crilegia. Salomon quoq; mulieris illius specie corruptelam seculi huius exponit, & me-
retricias artes declinandas edocet. Hæc est mulier aliena & fornicaria, à qua te ut custo-
Prouerb. 21 dias adhortatur. Ne declines in uias seculi cor tuum, sed colloces illud in manu domini,
in qua est cor regis. Qui enim seipsum regit, quod pluris est q̃ alijs imperare, cor eius in
manu dei est, & quo deus uult conuertit illud. Non mirum si conuertit in bonũ, qui per-
fectæ bonitatis est. In manu ergo dei sumus, ut bonum quæramus: illud bonum incorru
Amos 5 ptibile atq; incõmutabile, de quo dicit Amos propheta: Exquirite bonum & non ma-
lignum, ut uiuatis, & sic erit uobiscum dominus deus omnipotens. Quomodo dixistis:
Odio habuimus mala, & dileximus bona? Vbi ergo bonus deus, ibi bona sunt quæ de-
Psal. 26 siderauit uidere Dauid, & uisurum se credidit, sicut ipse ait: Credo uidere bona domini
in terra uiuentium. Illa enim bona sunt quæ manent semper, quæ non queunt temporis
uel ætatis mutatione corrumpi. In illis bonis est qui deum quæsiuerit & inuenerit. Vbi
Matth. 6 enim cor hominis, ibi & thesaurus eius est. Non enim solet bonum datum deprecanti-
bus dominus denegare. Ergo quia bonus dominus est, & maximè sustinentibus se bo-
nus

nus est, ipsi adhæreamus, cum ipso simus tota anima nostra, toto corde, tota uirtute, ut
simus in lumine eius, & uideamus eius gloriam, & delectationis supernæ fruamur gra-
tia. Ad illud igitur bonum erigamus animas nostras, ut in illo simus, atq; in ipso uiua-
mus: Ipsi adhæreamus, quod est supra omnem mentem, & omnem considerationem,
& pace utitur perpetua ac tranquillitate. Pax autem supra omnem mentem est, & supra
omnem sensum. Hoc est bonum quod penetrat omnia, & omnes in ipso uiuimus, atq;
ex ipso pendemus. Ipsum autem supra se nihil habet, sed est diuinum. Nemo enim bo- *Marci 10*
nus, nisi unus deus. Quod ergo bonum, diuinum: & quod diuinum, bonum. Et ideo
dicitur: Aperiente te manum, implebuntur omnia bonitate. Per bonitatem enim dei, *Psal. 103*
nobis uniuersa tribuuntur: merito bona, quibus nihil admixtum est mali. Hæc bona
promittit scriptura fidelibus, dicens: Quæ bona sunt terræ, manducabitis. Boni ergo *Esa. 1*
illius similes simus, ut quæ bona sunt adipiscamur. Bonum quod est, sine iniquitate est,
sine dolo, sine asperitate, cum gratia, cum pietate, cum synceritate & beneuolentia, cha-
ritate, iustitia. Itaq; omnes uirtutes bonitas tanquam mater fœcunda amplectitur.

Quòd non mediocris sit causa cur hinc fugere debeamus. Quodq; non impigrè
malitia huius seculi fugienda sit. Et quid sit hinc fugere. Cur etiam malitia in ter
ris uersetur & sæuiat. Qua præterea ratione dominus Iesus uindictam diaboli
authoris malitiæ distulerit, neque eadem sententia in ipsum & in hominem di-
cta sit.

Caput VII

SI igitur non mediocris causa cur hinc fugere debeamus, ut perueniamus à
malis ad bona, ab incertis ad fidelia & plena ueritatis, à morte ad uitam. Ipse
quoq; dominus dicendo: Posui ante te bonum & malum, uitam & mortem: *Eccli 15*
demonstrauit quia bonum uita est, sed æterna. Si enim hæc obnoxia seculo, atque eius
malignitati: utique illa est bona, quæ non corrumpitur & mutatur, quæ nullo uitio de-
generat, quæ uirtute acquiritur. Fugiamus ergo malitiam seculi huius, in quo ipsi dies,
inquit, mali sunt, & fugiamus impigrè. Ideoq; Esaias clamat: Conualescite manus remis- *Ephes. 5*
sæ, & genua dissoluta, id est, non corporis sed animę genua conualescite, ut directum ad *Esa. 35*
cœli altissima mentis uestigium possit attolli, ut sit doctrina solidior, uita maturior, gra-
tia plenior, prudentia circumspectior. Hoc est enim fugere, scire quò tendas, ableuare
se à seculo, ableuare se à corpore, ne iterũ frustra se aliquis extollat, & inflata mente car-
nis suæ non teneat caput, & dicatur de his: Fugerunt, & non uiderunt. Sed hoc est fu- *Iob 9*
gere hinc, mori elementis istius mundi, abscondere uitam in deo, declinare corruptio-
nes, non attaminare cupiditates, nescire quæ sunt mundi istius, qui nobis uarios gignit
dolores, exinanit cùm repleuerit, cùm exinaniuerit, replet. Et hæc omnia inania & ua-
cua, in quibus nullus solidus est fructus. Mortuus est diues, & nihil habet, quia non est
in deum diues: & ideo insipiens, quia sapientia cultura est dei: abstinere autem à malis,
disciplina est. Quis ergo non fugiat malitiæ locum, officinam improbitatis quæ interire
nesciat? Deniq; non ociose signum positum est supra Cain, ne quis eum occideret, ut si-
gnificaretur quod non extinguatur & auferatur à terris malitia. Timebat Cain ne occi- *Gen. 4*
deretur, quia fugere nesciebat. Augetur enim & cumulatur ipso usu malitia, & est sine
moderatione, sine fine, dolo & fraude decernens, quæ factis suis proditur, & sanguine
peremptorum, sicut & Cain proditus est. Versatur itaque in terris malitia, & ideo roga-
mus uoluntatem dei fieri in terris sicut & in cœlis, ut & hic sit innocentia. Itaque malitia
quoniam illic iam locum non habet, hic circuit, hic sæuit, seseq; infundit, non munda-
no illo mersa diluuio, non Sodomitano exusta incendio. Deniq; grauius postea in se-
minarijs pullulauit, usque in ipsum parricidales ac sacrilegas inijciens manus uniuerso-
rum authorem salutis. Lex factum damnat, non aufert malitiam. Ipse dominus Iesus pec
catum damnauit, authorem eius distulit, ut esset per quem iusti probarentur. Etenim
quia malum deus non fecit, sed nequitia diaboli inseruit: uindictam deus distulit, ut ab
ipsis quos deceperat, diabolus uinceretur. Exercẽtur ergo decepti, ut & precium luant
facilitatis, & sumant studia uirtutis, industriam cautionis. Vnde ait: Estote astuti sicut *Matth. 10*
serpentes. Quare sicut serpentes? Vt & ille spolietur suo, & qui alios exuere uoluit, a-
mittat quæ sunt ipsius, nõ uenena, sed merita naturæ. Deniq; deijcitur ille, cum tu ascen
deris. Scriptum est enim: Videbam sathanam sicut fulgur cadentem de cœlo. Non ful- *Luca 10*

gur,inquit,sed sicut fulgur,quia suum lumen amisit,quod habebat antequam tibi tuum
Luce 17 lumen uellet auferre. Verùm forte dicas quia & de Saluatore legimus, quia sicut fulgur coruscās de sub cœlo,ita erit & aduentus filij hominis.Bene & hic sicut fulgur,quia hic supra fulgur.Deniq; fulgur de sub cœlo,lumen autem uerum supra cœlum.Ergo sathanas sicut fulgur, quia amisit quod habuit, tu autem recepisti quod amiseras. Non enim ita circa illum sicut circa te soluta est sententia.Nam Christi gratia quæ te resoluit, illum adstrinxit. Manet enim maledictio directa in serpentē propter tuam deceptionem. Sic
Gen. 3 enim dictum est ad eum: Maledictus tu ab omnibus pecoribus terræ. Omnium enim communis inimicus est,qui fuit hostis bonorum,& pro ijs damnatur quos adhuc nō læserat: quoniam qui hominē læsit, cui illa omnia subiecta sunt, læsit omnia. Communem etenim legem soluit,qua & ipse homini cum cæteris subditus est: ideo cōmuni odio omnium atq; execratione maledictio eius oneratur.Genus autem damnationis,nō mors sed pœna diuturna est. Super pectus,inquit,tuum & uentrem ambulabis. Premenda enim fuit noxia conscientia, & proterenda malitia, fraudulentumq; secretum tanquam à dei facie relegandum : simul ostenditur quod terrena malitia sit,quæ in terram recuruetur. Deniq; addidit: Et terram edes omnes dies uitæ tuæ. Describi quidem his natura serpentis uidetur, sed magis omne uas malitiæ describitur, omnis serpens improbitatis, qui in uentrem se eijcit,atq; intra se uenenum suum claudit, & intus in pectore suo uoluit, cogitationibus suis lubricus, & super fraudes suas ambulans,suis dolis se ipse implicans, mouens semper atque exagitans sua uenena cum cogitat,uentrem quoq;,hoc est,
Psal. 57 seminarium cordis sui proterens. Vnde pulchre Dauid ait: Alienati sunt peccatores ab utero,errauerunt à uentre, locuti sunt falsa. Furor illis secundum similitudinem serpentis,sicut aspidis surdæ & obstruentis aures suas, quæ non exaudiet uocem incantantiū, & uenefici,cum incantatur à sapiente. Propter hoc etiam illud pulchre dictum uidetur
Hier. 4 quod in libro prophetico legimus: Ventrem meum doleo, uentrē meum doleo: quia ibi est malitia,ubi debet esse innocentia: & illud plus laborat, quod in nobis debet esse tranquillius: atq; id nequitiæ uestigijs proculcatur,stimulatur unguibus,processu quodam improbitatis incrementoq; concutitur, ubi est genitale seminarium posteritatis æternę. Videtur quidem hoc ad id esse referendum quod dolebat perisse quos creauit filios & suscepit,sed multo magis quod in uentre suo uerbi seminarium nō habebāt.Ideo uentrem suum dicit,quasi preciosissimum.Preciosus enim mentis uterus est,in quo fœcunda seges consiliorum uerbi semine pullulare consueuit,& uitæ totius solent atq; uirtutum ac disciplinarum quædam membra formari. Sed ut reuertamur ad propositum,
Gen. 3 quod malitiam deus reprimendam, interimq; abolendam putauerit, ait ad serpentē: Et inimicitias ponam inter te & inter mulierem,& semen tuum & semen mulieris. Ipsa tibi seruabit caput,& tu illius calcaneum. Vbi inimicitię sunt,ibi discordia est,nocendiq; studium.ubi nocendi studium, ibi malitia ponitur. Ergo discordiæ inter serpentem & mulierem,discordiæ malitia subest.Non est ergo sublata malitia.Deniq; seruatū est serpenti ut calcaneum mulieris & seminis eius obseruet,quo noceat,& uenenum suum infun-
Ephes. 6 dat.Non ergo ambulemus in terrenis, & serpēs nobis nocere nō potest. Sumamus Euangelicum calceamentum quo uenenū serpentis excluditur, morsus eius hebetatur, ut
Exod. 3 simus calceati pedes in Euangeliū. Et fortasse ideo Moyses iubetur soluere calciamentum pedum suorum,ut sumeret calceamentum Euangelij,uel quia non Moysi,id est,nō prophetis,sed Apostolis prædicatio Euangelij debebatur. Ea est quam suprà diximus, dicta in serpentem sententia.in hominem quoq; cuiusmodi dicta sit,consideremus. Maledictus ille,qui author est culpæ,sed non maledictus est iste qui aliena fraude deceptus est: tamen quia non seruauit mandatum dei,operum suorum labore damnatur.Maledicitur sanè terra, sed in operibus peccatoris, & maledicitur donec resoluatur in terram. Ideo ergo deus suscepit carnem,ut maledictum carnis peccatricis aboleret:& factus est pro nobis maledictum,ut benedictio absorberet maledictionem, integritas peccatum, indulgentia sententiam,uita mortem. Suscepit enim & mortē, ut impleretur sententia, satisfieret iudicato per maledictum carnis peccatricis usq; ad mortē. Nihil ergo factum est contra sententiam dei,cum sit diuinæ conditio impleta sententiæ.Maledictum enim usq; ad mortē,post mortem autem gratia.Mortui ergo seculo sumus,quid adhuc seculo

deseruimus? Mortui sumus cũ Christo, quid adhuc uitæ huius actus requirimus? Mortem enim Christi in corpore nostro circunferimus, ut & uita Christi in nobis manifestetur. Non ergo iam nostram illam uitam, sed Christi uitam uiuimus, uitam innocentiȩ, uitam castimoniæ, uitam simplicitatis, omniumq; uirtutum. Cum Christo resurreximus, in ipso uiuamus, in ipso ascendamus, ut serpens calcaneum oostrum quod uulneret, in terrenis reperire non possit.

Quomodo hinc animo fugere possimus, etsi corpore retineamur. Quòd etiam hinc quia tempus breue est fugiamus, ne cum prætereunte figura mundi opera nostra, nosq; ipsi prætereamus: quod si cauere uelimus, mandata dei non prætereamus, neq; disciplinæ alicuius profectum, quemadmodum Ioseph fecit, & in Sara ostenditur, & sic Iacob executus est. Cap. VIII

Vgiamus hinc. Potes animo fugere, etsi retineris corpore. Potes & hic esse,
F & adesse ad dominũ, si illi adhæreat anima tua, si post ipsum cogitationibus
tuis ambules, si fide nõ specie uias eius sequaris, si ad ipsum confugias. Est e-
nim refugium & uirtus, cui dicit Dauid: Ad te confugi, & non sum deceptus. Ergo quia Psal. 7
deus refugium, deus autem in cœlo, & supra cœlos: utiq; hinc illò confugiendum est,
ubi pax, ubi requies ab operibus, ubi epulemur sabbatũ magnum, sicut dixit Moyses: Et
erunt sabbata terræ uobis escæ. Epulatorium enim & plenum iucunditatis & tranquilli
tatis est, requiescere in deo, & eius delectationẽ uidere. Qui ergo cõfugimus ad deum,
ad mundũ reuertemur? Qui peccato mortui sumus, peccata repetemus? Qui renuncia
uimus seculo & usui eius, iterum in luto eius hærebimus? Fugiamus hinc, quia tempus
breue est. Audi quomodo fugias. Et qui habent uxores, ita sint ac si nõ habeant: & qui 1. Cor. 7
flent, tanquam nõ flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanq̃
non possidentes: & qui hoc mundo utuntur, tanquam nõ utantur. Præterit enim figu-
ra huius mundi. Non ergo cum prætereunte figura mundi opera nostra prætereant, ne
etiã ipsi prætereamus, sed maneamus in ueritate. Si maneamus in Christo, manemus in
ueritate, & cum eo manebimus, & non præteribimus, sed dicemus: Benedictio domini Psal. 128
super uos, benediximus uobis in nomine domini. Qui enim prætereunt, nõ possunt di-
cere, quia non dixerũt prȩtereuntes uiã, benedictio domini super uos, quemadmodũ di
xit propheta. Itaq; si uolumus nõ præterire opera nostra, nõ prætereamus mandata dei,
nõ prætereamus requirendi Iesu domini diligentiam, emerendi eius gratiam. Non prȩ-
teriuit cum illa mulier quæ usq; in pharisæi domũ ingressa, in qua Christus recumbebat, Luce 7
in pedes eius superfudit unguentũ. Non prætereamus disciplinæ alicuius profectũ, sic-
ut etiam Ioseph adolescentulus non præteriuit, quia fratres suos requirebat, & ad eum
festinabat locum in quo pascebãt oues, & cum cognouisset quia in Dothaim sunt, per-
rexit eò. Significatur autem illo uerbo Dothaim, defectus idoneus, id est, uanarum o- Gen. 37
pinionum defectus non mediocris, sed perfectus & plenus, in quo profectus est animæ.
Sapiens enim q̃ diu uiuit, tam diu addit. Deficiunt enim seculares opiniones, quæ mu-
lieribus infirmis comparantur. Vnde pulchrè quo ostenderetur Sara ad profectum ue-
nisse ut generaret risum & lætitiam: Defecerunt, inquit, Saræ fieri muliebria. Bona ergo Ibid. 18
defectio cupiditatũ, defectio uanitatis, quia ueritatis adiectio est. Vnde & sanctus Da-
uid ait: Defecit in salutare tuum anima mea. Paritura enim erat quẽ concesserat & pro- Psal. 118
miserat deus, paritura lætitiam, & sobriam illam iucunditatis ebrietatem, paritura ante
expectatum partum, ingenij celeritate fœta. Deniq; & de alijs Hebræis mulieribus ha- Exod. 1
bes, quia Hebrææ prius pariũt, quàm ueniant obstetrices, eò quòd animæ iustorum nõ
expectent artes & disciplinas propter inuentionũ genera, nec requirant adiumenta ge-
nerandi, sed sponte partus suos fundant, expectationemq; præueniant. Nec minus im-
piger ad inueniendum, quàm ad exequendum Iacob: cui cùm mater dixisset ut inferret Gen. 27
patri escas, definioonum genera suppetisse cernimus. Nam & cito inuenit, & inuento-
rum suorum authorẽ testificatus est deum, in quo & diligentiæ palma, & ingenij signifi-
catur ubertas. Prima ergo definitio in inuentione. Quod inuenitur, quæritur: & quod
quæritur, temporis est: quod temporis est, utiq; diligentiæ est. quod autẽ præuenit usum
temporis, deus infundit, deus dat: quod deus dat, naturæ non diligentiæ est. Ingenium
igit diuini est muneris. quod autẽ diuini muneris, hoc naturæ. Ingeniũ ergo naturæ est,

inuentio diligentiæ: illud sine tempore, hoc indiget tẽpore. Ideoq; illud in tempore presto est, hoc in spatio tẽporis inuestigatur. Illud supra nos, hoc uerò ad nos refertur. Quęrenti igitur patri cibum uerbi obtulit. Non enim in solo pane uiuit homo, sed in omni
Matth. 4 uerbo dei. Talem cibum quærebat Isaac, talem cibum esuriuit Petrus, quando uidit credituri gentilis populi mysteria. Esau presto non habuit cibum spiritalis & uelocioris ingenij. Dum ille uenatur & quęrit, & prædurum atq; agrestem sermonẽ suggerere parat, præuenit Iacob celeri inuentione, & miti, & propè domestica responsione suaue uerbũ
Gen. 27 ministrans, quo eũ mulceret ac delectaret. Vnde miratus pater ait: Quid est hoc, quod tam cito inuenire potuisti fili mi? Respondit Iacob: Quod tradidit dominus deus tuus in manus meas. Prima definitio in interrogatione est, secunda in responso. Plena igitur omnia reperiens pater quæ erant uel ingenij, uel diligentiæ, definitionis consummationem conclusit, dicens: Ecce odor filij mei tanquam odor agri pleni, cui benedixit dominus. Ager enim & naturale habet fertilitatis ingenium, & culturæ diligentiam temporalem: meritoq; in eo est plenitudo, cui utrumq; non deest. Simul cum addidit: Quẽ benedixit dominus, uidetur naturæ gratiam prætulisse inuentionis labori. Et confirmauit Esau, dicens: Iustè uocatum est nomen illius Iacob. Supplantauit enim me iam bis, & primogenita mea accepit. Sed fortè dicas: In quo moram fecit, qui ad uenationem à patre missus est? Sed considera quia & pater pronunciauit quia paratum habere non posset quod spiritaliter petebatur, & ideo quia deficiebat ingenio, uel diligentiæ subsidium
Ibidem ut adiungeret exigebat. Celeritatis quoq; admonet, qui ait: Cape arcum & sagittam. Accepit tamen & diligentiæ fructum, qui agnoscit superius. & sui ingenij munus. Nec immerito domesticos cibos detulit, qui de domesticis seminis sui sapientiæ sibi acquisiuit copulam. Bona autem diligentia cum sapientia, & inuentio cum ingenio naturali. Deniq; habens inpromptu sapientiæ copulam sanctus Isaac, deambulabat in campo, imò abalienabatur. Et nos primò sapientiæ copulemur, & sic exeamus in campũ quærere & inuenire cupientes. Multi enim sine sapientia male quærunt. Et ideo Cain quia nõ acceperat à deo prudentiam, male quæsiuit, male exiuit in campum. Abel benè, qui perfectum sacrificij munus impleuit. Bonum enim sapientię sacrificium, bona est hostia fides, & omnis uirtus. Deniq; sapientia interfecit suas hostias, & miscuit in cratere uinũ suum. Et ideo ut insipientibus gentilibus potũ fidei daret, ad craterem suum cõuocauit
Prouerb. 9 eos, dicens: Qui est insipiens, diuertat ad me. Et egentibus sensu dixit: Venite & edite de meis panibus, & bibite uinũ quod miscui uobis. De hoc cratere Plato in suos libros transferendum putauit, ad cuius potum euocauit animas, sed eas explere nesciuit, qui potum non fidei, sed perfidiæ ministrabat.

De exhortatione quod hinc fugiamus, sicut fugit de patria sanctus Iacob, & sicut cerui fugiunt ad fontes aquarum, quos & Dauid sitiebat. Quis quoq; sit iste fons, & quid hunc fontẽ desiderans facere debeat, exemplo Susannæ. Quo modo etiam sicut Paulus & Loth fugerũt, nos fugere debeamus. Quibus præterea modis quis bene fugere possit. Cap. IX

Fugiamus ergo hinc, sicut fugit de patria sanctus Iacob. Sciebat enim uerã pa-
Psal. 35 triam esse superiorẽ. Fugiamus sicut cerui ad fontes aquarũ, quos sitiebat Dauid. Sitiat & anima nostra. Quis est ille fons? Audi dicẽtem: Quoniam apud te est fons uitæ. Huic fonti dicat anima: Quando ueniam & parebo ante faciem tuam? Fons enim deus est. Sed qui hunc fontẽ desiderat, effundat super se animã suam, ut nihil possessioni carnis relinquat, sed ubiq; anima superfluat. Pulchrè eam effudit Susanna, ut euaporare in eam possent incendia corporis, mortis formidines, uitæ cupiditates. Effusa super ipsam anima, omne restinxit carnale desideriũ, seculare studium, Quæ etiam prodigiosorum senum & impudentium presbyterorum potuit flammas restinguere, nisi in his libidinis profluuium redundasset. A quibus cùm intenderetur calumnia, si assensus
Daniel. 13 negaretur adulterio, ingemuit Susanna, & dixit: Angustiæ mihi assunt undiq;. Si enim hoc fecero, morte æterna peribo: sin autem, non effugiam manus uestras. Melius tamẽ iudicauit crimen fugere potius quàm periculum. Plorauit itaq; cùm crimẽ obijceretur, plorauit cùm sibi de pudica & casta adulteri iudicium uindicarent: non mortem deplorans, sed castitatis calumniam. Religionis iniuriã plorauit, & effudit super se nõ corpus,
sed

sed animam. Effudisset enim corpus, si carnalibus adquieuisset. Denique cùm morte dam naretur, exclamauit quasi iudex reorum, arbitra calumniantium: & innocentis conscien tiæ authoritate diuinam sibi in iudicium accersiuit cognitionẽ: non timore mortis per-cita, sed arguentis censuræ potestate præcelsa. Susanna ergo fugit seculum, & se deo cre didit, ad illam arcem ciuitatis æternæ fugiens, quæ totum mundum complectitur, quo-niam intra deum sunt omnia. Fugit & Paulus, ut euaderet per fenestram in sporta demis- 2.Cor. 11 sus. Spartum enim triplex corrumpi non posse nouerat. Sed fugit, ut Euangelium domi Ecclés 4 ni toto orbe prædicaret: & ideo in paradisum raptus est. Et nos fugiamus per fenestram, audientes præcepta domini, & uisu sobrio, atque oculorum castitate seruantes. Fugiamus sicut Loth, Sodomitana crimina amplius quam supplicia formidans. Magis enim pius Gen. 19 certa scelerum fugit contagia, qui Sodomitanis domum clausit, nec cohabitans, noue-rat eos, quorum flagitia nesciebat, & opprobria auersabatur: nec fugiens respexit eos, quorum conuersationes non desiderabat. Fugit ergo sicut Loth, qui renũciat uitijs, ab-dicat se incolarum moribus, qui post se non respicit, qui superiorem illam ciuitatem in-greditur introitu cogitationũ suarum, nec recedit ex ea donec moriatur princeps sacer-dotum, qui tulit peccatũ mundi. Mortuus quidem semel est, sed moritur unicuique qui ba Ioan. 1 ptizatur in morte Christi: ut consepeliamur cum eo, & resurgamus cum eo, & in nouita Rom. 6 te uitæ illius ambulemus. Bene fugis, si cor tuum non imitetur peccatorũ consilia, & co-gitationes eorum. Bene fugis, si oculus tuus fugiat calices & phialas, ne fiat libidinosus dum moratur in uino: si oculus tuus aliena declinet, & lingua tua ueritatẽ custodiat. Be-ne fugis, si nõ respondeas imprudenti ad imprudẽtiam illius. Bene fugis, si auferas gres-sum pedum tuorum ex ore insipientium. Cito enim malis ducibus erratur. Sed si uis be-ne fugere, longe fac uias tuas ab eorum sermonibus. Mortuus est tibi princeps sacerdo-tum, tibi crucifixus est, ut clauis eius adhereas. Te enim in illa cruce & tua peccata susce pit: affixa sunt illius patibulo tuorum delictorum chirographa, ut iam mundo nihil de-beas, cui semel renunciasti. Et rectè nihil debes, cui suppetit dicere: Mihi enim mundus Gal. 6 crucifixus est, & ego mundo: ut iam mortem non timeas, si geras Christum, in quo po-tes dicere: Vbi est mors uictoria tua? Vbi est mors aculeus tuus? Etenim cùm uetus il 1.Cor. 15 le homo noster affixus est cruci, destructũ est peccatũ, obtusus aculeus, uacuata culpa, Rom. 6 ut ulterius seruire flagitijs desinamus. Abijt enim uetus homo. Nunc autem iam nõ ue-tus homo in nobis, sed noua est creatura, habens in se similitudinẽ Christi, cuius mortis similitudine consepulti, imaginẽ uitæ eius assumpsimus, alas gratię spiritalis accepimus. Sic igitur uolate, ut dicatur de uobis: Qui sunt isti qui ut nubes uolant, & sicut columbę Esa. 60 cum pullis suis? ut nebulæ uestræ rorent iustitiam, & columbæ pariant simplicitatẽ. Sic nauigate quasi transfretantes mundũ, non pererrantes, quasi naues Tharsis, ut ad intel-ligibiles potius cursum dirigatis, & cõuehatis diuitias maris. Sic festinate ut dicatur de Thren. 4 uobis: Leues facti sunt super aquilas. Ab ira enim uentura fugiendum uidetis, quam de-clinare poterunt qui per pœnitentiam sibi spem locauerint euadendi, & recõciliationis futurę fidem hauserint per dominum nostrum Iesum Christum, cui regnum est à seculis, & nunc, & semper, & in omnia secula seculorum, Amen.

FINIS.

CAPITA LIBRI DE HELIA ET IEIVNIO.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI, DE HELIA ET IEIVNIO LIBER VNVS.

Qua ratione diuinum ad patres resultauerit oraculum, ut egredientes ad bellum tuba canerent: & cur nos etiam tuba canere debeamus. Caput I

DIuinum ad patres resultauit oraculum, ut cum egrederentur ad bellum, tuba canerēt, cuius sonitu dominus reminisceretur populi sui, quo petitum conferret auxilium: plusq; misericordiæ suę incentiua cognoscentes in diebus lætitiæ suæ, in neomenijs suis concinerent tubarū sono. Vnde & Dauid dicit: Canite initio mensis tuba, in die insignis solennitatis uestræ. *Psal. 80* Veniet igitur nobis dies solennitatis, & iam appropinquat: Canamus tuba tanq; in prælium progredientes. Canamus tuba, ut annunciemus solennitatis diē. simul nobis & certamen imminet, & uictoria repromittitur. Victoria nostra, crux Christi est: trophæum nostrū, pascha est domini Iesu. Sed ille ante est præliatus, ut uinceret, nō quod ipse egeret certamine, sed ut nobis formā debellandi præscriberet, & postea daret gratiā triumphandi. Certamen nostrū, ieiuniū est. Deniq; ieiunauit Saluator, & sic Tentator ad eum accessit. *Matth. 4* Et primū gulæ direxit spiculum, dicens: Si filius dei es, dic lapidi huic ut panis fiat. Ille cibum uelut escam laquei pretendit, ut sic illaquearet appetentiam corporalem, dominus ieiunium prætulit, ut laqueos Tentatoris sui & uincula dissolueret. Deniq; sic habes scriptum: Non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo dei. *Deut. 8* Illo laqueo Adam fuerat strangulatus, hac absolutione diabolicæ quæstionis omnis homo est liberatus.

Quàm magna uirtus sit ieiunij, quamq; speciosa ac ualida eius militia: exemplo Christi, atq; sancti Heliæ comprobata. Caput II

MAgna uirtus ieiunij. Deniq; tam speciosa ea militia est, ut ieiunare delectaret & Christum: *Matth. 4* tam ualida, ut ad cœlum homines eleuaret. Et ut humanis magis quàm diuinis utar exemplis, Heliæ ieiuno ore uox emissa cœlum clausit sacrilego populo Iudæorū. *3. Reg. 17* Etenim cum à rege Achab altare esset idolo constitutum, ad uerbum Prophetæ tribus annis & sex mensibus ros pluuiæ non cecidit super terram. Digna pœna, quæ intemperantiam dignè coerceret, ut cœlum impijs clauderetur, qui terrena polluerāt. Dignum etiam, ut ad condemnationē regis sacrilegi Propheta ad uiduā in Sareptam Sidoniæ mitteretur: quæ quoniam deuotionē cibo prætulit, meruit ut ariditatis publicæ sola nō sentiret ærumnam. Itaq; non defecit hydria polentæ, cum torrentis fluenta deficerent. Quid eius reliqua contexam? Ieiunus filium uiduæ ab inferis resuscitauit, ieiunus pluuias ore deposuit, ieiunus ignes de cœlo eduxit, ieiunus curru raptus est ad cœlum, & quadraginta dierū ieiunio diuinā acquisiuit pręsentiam. Tunc deniq; plus meruit, quando plus ieiunauit. Ieiuno ore statuit fluenta Iordanis, & redundantem fluminis alueum repente siccatū, puluerulento transmigrat uestigio. Merito illū dignum cœlo diuina iudicauit sententia, ut cum ipso raperetur corpore, quoniam cœlestē uitam uiuebat in corpore, ac supernæ usum conuersationis exhibebat in terris.

Quid sit ieiuniū. Et de ieiunio sancti Ioānis, &, qualis esca à nobis quærēda sit. Ca. III

QVid est enim ieiuniū, nisi substantia & imago cœlestis? Ieiunium, refectio animæ, cibus mentis est. Ieiunium, uita est angelorum: ieiunium, culpæ mors, excidium delictorū, remedium salutis, radix gratiæ, fundamentū est castitatis. Hoc ad deū gradu citius peruenitur: hoc gradu Helias ascendit, anteq; curru. Hanc hæreditatē sobrietatis & abstinētiæ ad cœlum abiens discipulo dereliquit. In hac uirtute & spiritu Heliæ uenit Ioannes. *Matth. 3* Deniq; in deserto & ille uacauit ieiunijs. Esca aūt eius erat locusta, & mel syluestre. Et ideo quia uitæ humanæ possibilitatem continentia supergressus fuerat: non homo, sed angelus æstimatus est. De ipso legimus: Etiam plus q̄ propheta. *Ibidem 11* Hic est de quo scriptum est: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam,

qui

qui præparabit uiam ante te. Quis humana uirtute equos igneos, currus igneos potuisset ascendere, regere currus aereos, nisi qui naturam humani corporis, incorruptibilis ieiunij uirtute mutasset? Sed de Heliæ gestis plurima iam frequenti diuersorum librorũ sermone digessimus: & cauendum arbitror ne in eadem recurramus, cum præsertim in opere suo ipse laudetur. Imitemur ergo illum, & eam escam quæramus, cuius uirtute diebus ac noctibus progredientes, ad supernorum possimus cognitionem uenire. Non enim omnis esca materialis, nec omnis cibus corporalis. Est cibus mẽtis, ut diximus, quo
Ioan. 4 epulatur anima, de quo ait dominus: Meus cibus est ut faciam uoluntatẽ patris mei qui in cœlis est. Hic cibus angelorũ est, ut diuino famulentur imperio. Nulla illis cura mensarum, nullus conuiuiorum usus, nullæ repositæ epulæ, nullus uini potus aut siceræ, nulla distentio corporis, nulla uentris offensio.

De origine & antiquitate ieiunij, à quo primus usus mũdi cœpit, quòd in paradiso pro prima lege constitutũ fuit. Quodq; ieiunium operiat id quod gula denudauerit. Caput IIII

1 Itaq; ne terrenum quis aut nouellum putet esse ieiunium, primus usus mundi à ieiunio cœpit, quando lux clara resplenduit: secundus dies in ieiunio, quando cœli factum est firmamentũ: Tertio die pabulum terra germinauit, natura obsequiũ præbuit, ieiuniũ tamen cœlestis disciplina seruauit. Quarto die luminaria facta sunt Solis & Lunæ, & adhuc ieiunium. Quinto die produxerunt aquæ reptilia animarũ uiuarũ, & uolatilia uolantia super terram secundum firmamẽtum cœli, & uidit
Gen. 1 deus quia bona sunt, & benedixit eis dicẽs: Crescite & multiplicamini, & replete aquas quæ sunt in mari, & uolatilia multiplicentur super terram, & adhuc ieiunium. Deniq; benedixit ea sicut scriptũ est. Et dixit: Crescite. & non dixit: Edite & manducate. Sexto die bestiæ sunt creatæ, & cum bestijs orta edendi potestas est, & usus escarũ. Vbi cibus cœpit, ibi finis factus est mundi. Vbi cœpit sua incrementa nescire, ibi cœperunt diuina circa eum opera feriari. Quo indicio declaratũ est, quòd per cibos mundus haberet imminui, per quos desiit augeri. Nemo delictum sciebat, nemo pœnam timebat, nemo noue
Ibidem 2 rat mortẽ. Plantauit dominus paradisum ad gratiam beatorũ, posuit ibi hominẽ operari, & custodire eum. Et ut sciamus nõ esse nouũ ieiunium, primam illic legem constituit de ieiunio. Sciebat enim quòd per escã culpa haberet intrare. Prima pœna, de ieiunij præuaricatione, dicente mandato dei: De ligno quod est scientiæ boni & mali, nõ comedetis: qua die autem manducaueritis ex eo, morte moriemini. Eousq; autem nemo præuaricari nouerat, ut adhuc orta non esset quæ prima est præuaricata edictum. Abstinentiæ lex à domino deo, præuaricatio legis à diabolo: culpa per cibum, latebra post cibũ. Cognitio infirmitatis in cibo, uirtus firmitatis in ieiunio. Deniq; quamdiu interdictis abstinuere, nesciebant esse se nudos. posteaquam manducauerunt de interdicta arbore, nu-
Ibidem 3 datos esse se cognouerunt. Merito ergo mulier ubi culpæ agnouit authorẽ, interrogata respondit: Serpens persuasit mihi, & manducaui. Serpens gulæ persuadet, dominus ie-
Matth. 26 iunare decernit. Deniq; ipse ait: Ieiunate & orate, ne intretis in tentationẽ. Itaq; gula de paradiso regnantem expulit, abstinentia ad paradisum reuocauit errantẽ. Et dixit deus:
Gen. 3 Ecce Adam factus est quasi unus ex nobis. Irridens utiq; deus, nõ approbans dicit. hoc est, Putabas te similem fore nostri? quia uoluisti esse quod non eras, desisti esse quod eras. Itaq; dum supra te esse affectas, infra te esse cœpisti. Deniq; uestiuit eum tunica pellicea prius, & sic ait: Ecce Adam, quasi dicat: Ecce amictus tuus, ecce dignũ te indumentum, hic te uestitus decet. Qui diuina affectant, tali digni habentur ornatu. Ecce quò te tua culpa deduxit, ecce nũc in hac tunica pellicea tanq; unus ex nobis aperuisti oculos. Circunspice diligenter, nudum te aspicis, quem uestitum putabas. Gula ergo nudos fa-
Psal. 68 cit, ieiunia operiunt & exutos. Vnde dominus ait: Operui in ieiunio animam meã. Bonum operimentũ, quod animam tegit, ne à tentatore deprehendatur, ne à tentatore nu
Ibidem 31 detur. Bonũ uelamen, quod tegit culpam, tegit abstinentia, tegit gratia. Beati enim quorum remissæ sunt iniquitates, & quorũ tecta sunt peccata. Tegit gratia, dum remittit, & omnẽ abolet errorem: tegit abstinentia, dum obumbrat uitium, & mœsto abscondit affectu, atq; extenuat pœnitendo. Etenim ieiuniũ & eleemosyna à peccato liberãt. Opertus erat Adam uirtutũ uelamine priusquam præuaricaretur, sed tanquã exutus præuaricatio-

ricatione uidit se esse nudum, quia indumẽtum quod habebat amiserat. In diebus enim Esa. 58
ieiuniorũ uestrorum orietur, inquit, tibi magnũ lumen tuum, & sanitas tua matura orietur, & pręcedet ante te iustitia, & circundabit te maiestas domini. Bonum uestimentum
lux. Scriptum est enim: Circundatus luce sicut uestimento. Bonum uestimentũ, quan- Psal. 103
do circundat dominus & operit ieiunantes.

Quòd ebrietas Noe obdormire fecerit, & per ignorantiam nudauerit. Quodq; ebrietas seruitutem & incestum induxerit. Et quomodo Abrabam nõ ministrauerit uinum in suo conuiuio. Neq; Ioannes eo usus fuerit, neq; Moyses amaritudines aquarum uino temperauerit. Cap. V

NVdatus erat Noe quando inebriatus est, texit eum pietas filiorũ. Sed nuda- Gen. 9
tus erat per ignorantiam, nõ per intemperantiam. Adhuc enim uinũ nesciebatur. In principio generis humani ignorabatur ebrietas. Primus ipse plantauit uineam, dedit naturam, sed ignorauit potentiam. Itaq; uinũ nec suo pepercit authori. Quid mirũ si cum dominus ipse creaturas suas laudauerit, & iste miratus est? Itaq; cum eum delectaret reperti muneris gratia, tentauit uehementior creatura insuetos senis ar-
tus, turbauit noua potio. Dormitauerunt, inquit, qui ascenderunt equos. Ascendit cor- Psal. 75
poris uoluptates, & iustus obdormiuit. Sed illius ebrietas nobis suadet sobrietatem. Semel enim inebriatus est Noe. Vbi enim malũ ebrietatis agnouit, inuentũ suum ad reme-
dium temperauit, nõ effudit ad uitium. Vnde & Apostolus ait: Modico uino utere pro- 1. Tim. 5
pter frequentes tuas infirmitates. Manebat anteꝙ uinum inueniretur omnibus inconcussa libertas, nemo sciebat à cõsorte naturæ suæ obsequia seruitutis exigere. Non esset hodie seruitus, si ebrietas nõ fuisset. Obrepserat quidem iam fraternæ prælationis inuidia, manebat tamen adhuc paternę pietatis reuerẽtia. Læsa pietas est, dum ridetur ebrietas. Non illis itaq; solis nocent uina quos tentant, sed & illis amplius, quorum oculis temulenta ebriorũ membra nudantur. Hinc risus irreuerens nascitur, hinc libido flammatur, ut multo maiore temulentia eos uina perturbẽt, quorũ oculos ac mentes inebriauẽ-
rint, ꝙ quorũ membra prostrauerint. Legimus etiam quòd patrem Loth inebriauerint Gen. 19
filiæ in monte, ad quem timentes incendium Sodomitanũ confugerãt, & habitabant in spelunca. Conuenit ebrietati atq; concurrit ætas, sexus, solitudo, locus ferarũ magis lati-
bulis, ꝙ humanis aptior domicilijs. Fuit itaq; ebrietas origo incesti, pessimæ regenera- Ibid. 18
tricis partus deterior. At non Abraham uina in suo conuiuio ministrabat, sed immolabat uitulum, butyrũ & lac etiam angelis hospitibus exhibebat. Cœli dominum, mundi agnoscebat authorem: uinum ergo exhibere non poterat. Sed rectè illic deerat mate-
ria peccati, ubi erat remissio peccatorũ. Deniq; annunciauit eum Ioannes neq; mandu- Luce 7
cans panẽ, neq; bibens uinum. Qui enim Christum annunciat, ab omni uitiorũ incentiuo præstare se debet alienum. Vicit igitur sanctum Noe, uel etiam Loth Abrahæ nepotem ebrietas, quorum alter cum ieiunaret, diluuio superstes fuit, alter incendio. Moysen quoq; cognouimus sitienti populo amaritudines aquarũ temperasse, nõ uina. Cui petra
aquam uomuit, potuit & uini abundantia nõ deesse. Deniq; dixit deus: Percuties petrã, Exod. 17
& exiet aqua ex ea, & bibet populus. Non dixit: Exiet uinũ populo. Periculosum enim erat uinum populo ministrare, quòd fortiores ferre uix possent.

De lege ieiunij à Moyse data, & de ieiunio eiusdem. Et quòd sterilitatem matrũ Sampson & Samuelis, abstinentia uini fœcundauerit, quibusq; cibis Helisæus filios prophetarum aluerit. Cap. VI

DEniq; Moyses de ieiunio legem dedit, de uino non dedit. Ipsum quoq; ieiunantem non uoces magnæ, non fulgura & nubes nymbosa, nõ fumigans Syna perterruit. Neq; uero introisset in nubem, & uocem dei loquentis de me-
dio ignis sine periculo salutis audisset, nisi munitus armis ieiunij fuisset. Quadraginta e- Ibid. 34
nim diebus ieiunauit in monte cum legẽ acciperet à domino deo nostro. Et in superioribus quidem montis lex dabatur Moysi ieiunanti, in inferioribus populo manducanti præuaricatio sacrilega luxu accendebatur epulantium. Quo spectaculo motus fregit tabulas Moyses, indignũ iudicans ut ebrio populo lex daretur. Itaq; tabulas legis, quas accepit abstinentia, conteri fecit ebrietas. Quid uero alia dicam? Non'ne sterilitatẽ ma-
tris Sampson, uini abstinentia fœcundauit, & parientem fecit ex sterili? Quoniam iuxta Iudicũ 13

3.Reg.1 præceptum domini uinum nō bibit. Non'ne Annam non manducantem exaudiuit dominus, & infœcunditatem eius soluere ieiunia? Ex quibus duo generati, unus fortissimus, alius obseruantissimus, dignos se præbuerunt qui ieiuno gremio diu foti, & quodam abstinenti effusi utero uiderentur. Idem itaq; Sampson, qui matris sobrietate gene-
4.Reg.4 ratus est, Allophylorum insultantium sibi ebrietate uindicatus est. Helisæus uates quidem à magistro didicerat parsimoniam, cum filios aleret prophetarū, uiris agrestis grumulis mensas onerabat, & inemptis syluestribus oleribus, hospitalis humanitatis implebat officium. Quorum offensi amaritudine, cum manducare non possent, leuis farinæ aspersione omnē illam amaritudinem temperauit, abstinentiæ propheticæ munere ueneni uires euacuans.

Quòd tres pueri Hebræorum ieiuni in caminum ignis intrantes, non solum nō læsi, sed & illic refrigerati fuerint. Et quòd Danielis ieiunium etiam leones ieiunare docuerit. Cap. VII

Est quædam creaturæ natura, quam Amiantum uocant, nullo facilis igni consumi: quæ imposita focis ignescit, illicò sublata de flamma tanq; aquarum in-
Daniel.3 fusione munda resplendet. Talia erant Hebræorum puerorū corpora, quæ de ieiunio in Amianti transformata naturā, uapore ignis non ad dispendium sui, sed ad gratiam mutabantur. Deniq; cum furerent fornacis incendia, ut ultra quadraginta cubitos flamma per circuitū funderetur, consumens plurimos quos repererat Chaldæorum, qui naphtha, pice & stuppa atq; sarmento alimenta ignibus ministrabant: ubi cum ieiunio ingressi sunt, discusso ardore flammarū in medio fornacis tepore, statim roris spiritu refrigerantis humescere, ita ut eorum nullus capillus capitis exureretur, quia illam quoq;
Ibidem 9 ieiunia comā pauerāt. Daniel uir desideriorū, trium hebdomadarū ieiunio leones quo-
Ibidem 14 que docuit ieiunare, missus in lacum, & in adamantis rigorē abstinentiæ soliditate membra duratus non patuit uulneri. Sic eum constrinxerant ieiunia, ut in eius corpore ferarum morsibus locus esse nō posset. Clausa tenebāt feri leones ora, quæ abstinentiæ propheticæ sanctitas comprimebat, ut ea aperire nō possent, meriti quibusdam uinculis alligata. Ieiunium itaq; uirtutem ignis extinxit, ieiunium ora obstruxit leonum, ieiunium maris fluenta solidauit, ieiunium petram soluit in fontes aquarum, uirtute ieiunij cōtra suam mutata naturam & fluctus obriguit, & petra inundauit.

De utilitatibus ieiunij. Et de escarum laqueis, & inquietudine & periculis conuiuiorum. Cap. VIII

Sed quid uetustis utar exemplis, cum abundet ieiunium etiam præsentiū muneribus gratiarū? Quis deteriorauit domum suam ieiunio? Quis imminuit facultates? Cui non suspecta luxuries? Cui non uenerabilis abstinentia? Cuius thorum appetiuit parsimonia? Cuius pudorem non læsit ebrietas? Ieiuniū continentiæ magisteriū est, pudicitiæ disciplina, humilitas mētis, castigatio carnis, forma sobrietatis, norma uirtutis, purificatio animæ, miserationis expensa, lenitatis institutio, charitatis illecebra, senilis gratia, custodia iuuentutis. Ieiunium est infirmitatis alleuamentum, alimentum salutis. Nemo cruditatem ieiunando incidit, nullus per continentiam ictum sanguinis sensit, imò nullus nō repressit & repulit. Bonum itineris uiaticum, bonum totius uitæ. In mari sedat naufragia, cibum seruat. Qui graue dicunt ieiunium esse, respondeant quis ieiunio defecerit. Multi in prandio, pleriq; dum uomunt epulum, fudēre animam. Quod postremo animal ieiunium sibi caussam fuisse mortis ingemuit? Per escam laqueus non cauetur, in esca hamus latet, & cibus inducit in retia, cibus uiscô etiam aues illigat, cibus uolantes deponit ad mortem. Quæ non propter uentrē pericula? Muta animalia crimen nesciunt, & in hoc solo tanquam pro crimine puniuntur. Ieiunium sobrietas mentis est, hoc uigent sensus, in hoc iudicia tractantur, in conuiuio pocula. Ieiunium custodit disciplinam, luxuriam sequitur inopia. Mater est luxuria famis, secundum propheticum dictum. Ieiunium quietem diligit, luxuria inquietudinem. Ieiunium ocia quærit, luxus sectatur negocia. Obsonator antequam luceat, fores pulsat alienas, & tanquam bellum aliquod immineat, excitat dormientes. Turbatum uides, anhelantem aduertis, interrogas quæ caussa perturbationis sit. Poscit, inquit, dominus meus, ubi uinum melius ueneat, quęrit ubi durior uulua curetur, ubi iecur mollius, ubi phasia-

nus

nus pinguior, ubi piscis recentior. Cursitat per diuersa: & cum inuenerit, summo cursu
properat. Inquietat dominum somnolentum, auctionatur precia. si precium mouerit pi
scis, nusquam meliorem asserit inueniri, imò deesse. Heri, inquit, tempestas, hodie pro
cella, uix istum potui latentem deprehendere. Multi concursant in macellum: si tu red-
dideris, alter plus dabit, & quid exhibebis in prandio? Istius uini ille natalis est, hæc ex
illo lacu lecta ostrea, talis fit de singulis licitatio. Hasta quędam agitatur inter obsonato-
rem & pastorem. Turbatus addicit patrimonium, rogat adhuc per quos suorum bono-
rum iura minuantur. Curritur ad coquinam, fit ingens strepitus, fit tumultus. Tota exagi
tatur familia, maledicunt omnes, quòd nulla his requies detur. Tandem aliquando da
requiem coquo. Instar statuæ pincernæ dextera summo gelu riget. Ille in frigida exercet
manus, illi marmora lauantur. Mundant pauimenta uino madida, & spinis cooperta pi-
scium: & quanti dum ambulant uulnerantur? In ipso conuiuio clamor epulantium, ge-
mitus uapulantiū. Si quis forte displicuit amicis, illi rident, tu indignaris. Sileat aliquan-
do domus à multis perturbationibus huc atq; illuc discurrentium, à sono immolatorum
animalium, uacet fumo, & semiustulatorū nidore. Non coquinam, sed carnificinam pu-
tes: prælium geri, non prandium curari: ita sanguine omnia natant. Male dominicæ ser
uitur gulæ, quę semper expetit, nunquam expletur. Quid enim insatiabilius uentre? Ho
die suscipit, & cras exigit. Cum impletus fuerit, disputatur de continentia: cum digesse-
rit, uale uirtutibus dicitur, quærit luxuriam. Inter pocula philosophia prædicatur, inter
philosophos uina laudantur. Vigiliæ, inquit, & cholera, & tortura uiro insatiabili, man Eccli 31
ducat, & paulò pòst pœnitet. non illum diutius sua intemperantia delectauit. Attende
diuitem qui induebatur purpura & bysso, & epulabatur quotidie splendide, cuius ad Luce 16
ianuas mendicus ille Lazarus iacebat plenus ulceribus, cupiens saturari ex his quæ de
mensa cadebant diuitis. Paulò pòst cum esset mortuus: cœpit rogare positus in infer-
no, ut extremum digiti sui pauper ille in aquam intingeret, & refrigeraret linguā eius,
quæ ardebat incendio. Vbi illæ copiæ? ubi illæ ebrietates? Sitit, qui inebriabatur: ab-
undat, qui mendicabat. In ipso conuiuio dum bibunt, sitiunt: & cum inebriati fuerint,
amplius bibunt. Quasi aperto gurgite uinum iam non bibitur, sed infunditur: poculum
non libatur, sed exinanitur.

Qua ratione potentes prohibeantur uina bibere, & de ieiunio Iudith. Quodq;
Hester pulchrior facta sit ieiunio, Aman autem suæ ebrietatis pœnam exsolue-
rit. Ac de multis excellentibusq; ieiunij præconijs. Cap. IX

Pinæ, inquit, nascūtur in manibus ebriosi, & ipse se uulnerat, & ulcera sibi in Prouerb. 23
pectus adigit. His spinis scidit uestimentum fidei quod accepit, & thesaurum
suū seruare non poterit. Omnis enim ebriosus & fornicator egebit, & induet
se scissa uestimenta insipientiæ. Et ideo potentes uinum prohibentur bibere: ne cum bi-
berint, obliuiscantur sapientiam. Deniq; bibebant uinum in ebrietate potentes qui Ho
loferni principi militiæ regis Assyriorū se tradere gestiebant: sed nō bibebat fœmina Iu Iudith 8
dith, ieiunans omnibus diebus uiduitatis suæ, præter festorū dierum solennitates. His ar
mis munita processit, & omnē Assyriorum circumuenit exercitū. Sobrij uigore consilij
abstulit Holofernis caput, seruauit pudicitiam, uictoriam reportauit. Hæc enim succin-
cta ieiunio, in castris prætendebat alienis: Ille uino sepultus iacebat, ut ictū uulneris sen
tire non posset. Itaq; unius mulieris ieiunium innumeros strauit exercitus ebriorū. He- Hester 14
ster quoq; pulchrior facta est ieiunio. Dominus enim gratiam sobriæ mentis augebat.
Omne genus suum, id est, totum populum Iudæorum à persecutionis acerbitate libera-
uit, ita ut regem sibi faceret esse subiectum, non libidinis ardore flammatum, sed cœlesti
miseratione conuersum, ita ut & pœna retorqueretur in impium, & honor sactis redde-
retur altaribus. Itaq; illa quæ triduo ieiunauit continuo, & corpus suum aqua lauit, plus
placuit, & uindictam retulit. Aman autem dum se regali iactat conuiuio, inter ipsa uina
pœnam suæ ebrietatis exsoluit. Est ergo ieiunium reconciliationis sacrificium, uirtutis
incrementum, quod fecit etiam fœminas fortiores augmento gratię. Ieiunium nescit fœ
neratorem, non sortem fœnoris nouit, non redolet usuras. Mensa ieiunantium nō stran
gulat filium, continentes uiri paternæ centesimæ. Non uexat uiduam oppignorata so-
brij uiri, uiri defuncti non defœnerata excludit hęredem aula ieiunij. Etiam ipsis ieiuniū

 conui-

conuiuijs dat gratiam. Dulciores post famem epulę fiunt, quę assiduitate fastidio sunt, & diurna continuatione uilescunt. Condimentum cibi ieiunium est. Quanto auidior appetentia, tanto esca iucundior. Commendat sitis poculum, nescit uinum quaerere. Ieiunus quicquid hauserit, transmittit ad satietatem, non ad iudicium nari suspendit. Vsu etiam preciosa degenerant: quorum autem difficilis possessio, eorũ grata perfunctio. Ipse Sol post noctem gratior: ipsa lux post tenebras splendidior: & post uigilias sopor dulcior: ipsa salus post aegritudinis tentamenta iucundior. Ab ipso mundi conditore didicimus saepe diuersitatibus cumulari gratiam. Patrocinatur ergo & conuiuio fames, ut gratior fiat mensa ieiunis.

Quemadmodum mystica mensa ieiunio comparetur. Et quae fames faciat acceptabile ieiunium. Quidq; sit quod dicitur: Cum ieiunatis ungite capita uestra. Et de duplici capite, ac de unguẽto sobrietatis, & oleo laetitiae. Cap. X

Psal. 22 MYstica quoq; mensa ieiunio comparatur. Illa mensa, de qua dicit David: Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. Mensa ista famis acquiritur precio: & poculum illud inebrians sobrietate, coelestiũ sacra-
Esa. 55 mentorũ sitis quaeritur. Dixit enim dominus: Qui sititis, ite ad aquam: & quicunq; nõ ha-
Ibidem 65 betis argentũ, ite & emite, & bibite, & manducate. Et alibi ait: Ecce qui seruiunt mihi, manducabunt: uos uero esurietis. Ecce qui seruiunt mihi, bibent, uos autẽ sitietis. Qui uos, nisi qui ante potastis? De quibus suprà dixit: Parastis daemonijs mensam, & implestis Fortunae poculum. Ergo si ad mensam illam uenerabilem, ieiunia sancta nos perducunt, si hac fame illa quae sunt aeterna mercamur, quid de ijs dubitamus quę in usu humano sunt, quòd etiam suauiora haec nobis faciat ieiunium? Non autem omnis fames acceptabile ieiuniũ facit, sed fames quae dei timore suscipitur. Considera. Quadragesima totis praeter sabbatũ & dominicam ieiunatur diebus. Hoc ieiunium domini pascha cõcludit. Venit iam dies resurrectionis, baptizantur electi, ueniunt ad altare, accipiunt sacramenta, sitientes totis hauriunt uenis. Merito dicunt singuli refecti spiritali cibo, & spiri-
Psal. 22 tali potu: Parasti in conspectu meo mensam, & poculum tuum inebrians q; praeclarum
Esa. 58 est. Non sola autẽ fames quaeritur, sed planè disciplina ieiunij. Denique alijs dicitur: In diebus ieiuniorũ uestrorum inuenitis uoluntates uestras, & omnes subditos uestros stimulatis. Ad iudicia & rixas ieiunatis, & pulsatis pugnis. Vt quid mihi tale ieiuniũ, ita ut audiatur in clamore uox uestra? Non hoc ieiunium ego elegi, & diem ad humiliandum animam suam hominẽ: nec sic flectas ut circulum collum tuum, cinerem etiam & ciliciũ substernas, nec sic uocabitis ieiunium acceptũ. Non tale ieiunium ego elegi, dicit dominus. Quod ieiuniũ improbetur, audiuimus: nunc audiamus quod sit probabile. Sed solue omnem colligationẽ iniustitiae tuae, dissolue obligationem uiolentarum cõmutationum, dimitte confractos in remissionem, & omnem conscriptionem iniquam dirumpe. Frange esurienti panem tuum, & egenos non habentes tectum induc in domũ tuam: & si uideris nudum, cooperi eum: & domesticos seminis tui non despicias. Vides quę spe
Psal. 1 cies sit & forma ieiunij, quis mentis habitus? ut orationi uaces, & in lege dei die ac nocte mediteris. Ipsa figura corporis plena iustitię grauitate, nullus rubor ebrietatis circumfusus genas intuentiũ offendat aspectus, sed uultus casto micet pallore reuerendus, sermo grauior, oculus uerecundior, gressus stabilior atq; moderatior. Plerunq; enim in turbatiore incessu proditur motus animorũ. Vultus intentior, & quidam cogitationis suae arbiter, & tacitus cordis interpres, ut neq; tristitiam praetexat, neq; soluatur risu inconcinenti. Non enim superfluũ hoc putes nostrę cõmonitionis, cùm sapientia dicat in Euan
Matth. 6 gelio: Cum autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritae tristes. Ideo dixit hypocritas, eò
Hypocritae quòd simulatione alienam personam induant, sicut in scena qui tragoedias canunt, pro eorum dictis quorum personas gerunt, motus suos excitant, ut aut irascantur, aut moereant, uel exultent. Affectant enim isti, ut ieiunare uideantur hominibus magis quàm deo, cupientes probare quod faciebant Iudaei. Ideo nobis dicitur: Vos autem cum ieiunatis, ungite capita uestra, & faciem uestram lauate, ne pareatis hominibus quia ieiunatis, sed patri uestro qui est in abscondito: & pater uester qui uidet in abscondito, reddet
Sap. 2 uobis. Quid est, Vngite caput uestrũ? Sed & luxuriosi dicunt: Vino & unguentis nos repleamus. Vnguento enim se ungunt, qui corpori odoris gratiam quaerunt. Sed & illa
unguenta

unguenta libidinis illecebras mouere consueuerunt. Aliud est sobrietatis unguentum, de quo dicit ecclesia ad sponsum suum: unguentū exinanitū nomen tuum: aliud oleum quo artus animæ & quædam membra pinguescunt. Vnde & Dauid dicit: Impinguasti in oleo caput meū. Et hoc est oleum lætitiæ, quo unctus est Christus à deo patre, ut præ omnibus suis emineret consortibus. Hoc iubet ungere caput nostrum, ut oleo lætitiæ obducatur omnis simulata tristitia, ne uidearis ieiunium tuum uendere hominibus, ne uidearis contristari in animæ tuæ salute. Nemo enim tristis coronaī, nemo mœstus triūphat. Vnge ergo caput tuum, ubi sensus sapientis sunt. Oculi enim sapientis in capite eius. Ad mysteria uocaris, & nescis: discis cū ueneris. Et reminiscere illud: Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam Aaron: tunc cognosces quid sit, Vngite caput uestrum, quando placueris deo, ut tibi sua patefaciat sacramenta, & det gratiam spiritalem. Est & aliud caput mysticum. Quod est illud? Audi: Caput mulieris uir, caput autem uiri Christus. Mitte in Christum, mitte etiam in caput eius unguentum. Caput eius deus est. Illa mulier ecclesiæ typum gerens, quæ in caput eius misit unguentum, confessa est eius diuinitatem: & quę in pedes eius misit, confessa est eius passionem. Vtraq; laudatur. Et tu fac quo lauderis, quo remissionem accipias peccatorum. Laua faciem tuam, emunda animam tuam peccatricem, laua illam, & omnem conscientiam tuam. Index enim facies plerumq; est conscientiæ, & quidam tacitus sermo mentis: cum aut peccato compungimur, aut integritate lætamur. Noli hanc exterminare faciem, laua illam, & omnem sordem conscientiæ tuæ dilue. Exterminat faciem suam, qui aliud corde gerit, aliud foris prætendit. Non nos uelut quodam peripetasmate operiamus: quod intus est, foris luceat: quod foris est, intus operetur. Nemo in ieiunio culpam includat, præferat innocentiam. Ieiunium etenim culpæ interfectorium est.

Cant. 1 · *Psal. 22* · *Eccles. 2* · *Psal. 132* · *1. Cor. 11*

Quòd amara optabiliora sint dulcioribus. Et quomodo esca ad horam dulcis, in posterum exemplo Esau amarior efficiatur. Et quòd nihil prosit ieiunium ad iactantiam factum. Cap. XI

NEmo amarioribus præoptet dulciora. Dulcis uoluptas uidetur, amarum ieiunium. Hoc amaro illud dulce tollatur. Solent amara etiam ipsis plus prodesse corporibus. Sicut enim cum in infimis puerorum uisceribus uermes ex cibi indigestione nascuntur, extingui non queunt nisi cum amarior potus infunditur, aut medicamentorū uis inolescit asperior, quorum odore moriantur: ita profundum animæ uirtus ingressa ieiunij, culpam latentē interficit. Quid Esau seruum fratri suo fecit? Nōnne esca ad horam dulcis, amara in posterum? Quid Iacob dominū fratri dedit? Non ne contemptus cibi, ad tempus amarior, sed salubris in reliquū? Ipsa corpora dulcibus frequenter inflantur, & melle iecur tenditur, idem tamen escæ amaritudine tēperatur. Ideo non mediocris, sed laudata quęstio: De manducante exiuit esca, & de forti dulcedo. Alij habent: Et de tristi dulce: Græci codices maxime. Sed & forte laboriosum est. Exit enim dulce de tristitia uel labore. Noli ergo te iactare cum ieiunas, noli gloriari, nihil tibi prodest ieiunium. Quæ enim ad ostentationem fiunt, non in futurum fructum extendit suum, sed præsentium mercede consumuntur. Helias in deserto erat, ne quis eum ieiunantem uideret, nisi soli corui, qui eum pascerent. Helisæus in deserto erat, ubi nō inueniretur esca, nisi amara. Ioannes in deserto erat, ubi solas locustas & mel syluestre inueniret. Ieiunantibus epulæ pio angelorū ministerio deferebantur. Prandebat Daniel inter ieiunantes leones. Ille prandebat alienum prandium, feræ non tangebant suum. Ieiunantibus epulæ uolant, prandentibus pedes uacillant. Ieiunantibus manna de cœlo descendit, epulantibus culpa præuaricationis ascendit.

Gen. 25 · *Iudicū 4* · *3. Reg. 19* · *4. Reg. 5* · *Matth. 3* · *Dan. 14*

Quemadmodum ebrietas in omne facinus præcipitet. Et de conuiuijs lubricorum hominum. Cap. XII

SEd quid est hoc? dum de ieiunio disputo, strepitus audio conuiuiorum. Nisi fallor, in sermone meo dum disputo, redoluit prandium. Sonus ergo literarum inuitat, impatientiæ exempla nō terrent. Etenim qui ieiunantem, & ea quæ legis sunt ferentem, expectare non passus est populus, utiq; sedit manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Videmus sacrilegium ebrietati fuisse coniunctū. Nam sicut mater fidei, continentia: ita perfidiæ mater, ebrietas est. In quod facinus non ista præci-

Exod. 32

pitat? Sedentes in foribus tabernarum homines, tunicam nõ habentes, nec sumptũ sequentis diei, de imperatoribus & potestatibus iudicant, imò regnare sibi uidentur, & exercitibus imperare. Fiunt ebrietate diuites, qui sunt in ueritate inopes. Aurũ donant, dispensant pecunias populis, ciuitates ædificant, qui nõ habent unde cauponi potus sui precium soluant. Feruet enim uinum in his, & nesciunt quid loquanť. Diuites sunt dum inebriantur: mox ubi uinum digesserint, cernunt se esse mendicos. Vno die bibunt multorũ dierũ labores. De ebrietate ad arma consurgunt, calicibus tela succedunt. Pro uino sanguis effunditur, & ipsum sanguinẽ uina fuderunt. Quàm fortes sibi homines uidenť in uino, quàm sapientes, quàm diserti, quàm etiam pulchri ac decori, cum stare non possint? Mens titubat, lingua balbutit, pallor & sanguis ora suffundit. Fœtor ebrietatis horrori fit. Barbari in ferrum ruunt, uulgus in rixas. Si quis eorũ pugno fuerit percussus, uideas ora sauciorũ uini lachrymas fundere, miserabiles epilogos decantare. Habet enim hoc temulentia, ut & molliat & resoluat corda temulentorum. Sicut enim ignis probat ferrum durum, ita & uini incendio etiam superborum hominũ cor liquescit. Omnes sibi in uino æquales uidentur, nullus inferior. Non pauper diuiti cedit, utpote quia pauperē se esse nescit. Non infirmus ualido, cui omnis in bibendo est fortitudo. Non mendicus locupletiori, non ignobilis honorato: sed cum bibunt, illum regem habent, qui bibendo superauerit uiros. Meritoq; scriptum est: Aequalis uita hominibus, uinũ in ebrietate. Sed utinam & quod sequitur audires: Bibas illud moderate, ut sis sobrius. Non habes quòd accuses uinum, in iucunditatem creatum est, non in ebrietatẽ ab initio. Exultatio animæ & cordis est, si moderate bibas, immoderatio autem potus in iracundiam concitat, & ruinas multas efficit. Sed forte dicant has esse potationes uulgariũ & leuissimorum hominum. Veniamus ergo ad horum potentium & fortissimorum conuiuia. Non ego hic unguentatos adolescentulos aut coronatos rosis proferam, qualem ferũt illum fuisse qui delibutus unguentis, redimitus floribus, subnixus meretricibus, antelucano potu ebrius, & diurno cereorum comitatus lumine, philosophi auditorium disputantis ingressus sit. Quo audito, coronas, ut aiunt, sensim detraxerit, unguenta deterserit, scortis uale dixerit: philosophus postea tantus euaserit, ut esset sobrietatis exemplum, qui fuerat ante ebrietatis ludibrium. Nõ enim emendatum illis inuideo, doceam genus eorũ luxuriæ à me non esse simulatum. Certe ille si resipuit à uino, fuit tamen semper temulentus sacrilegio.

Eccli 31

De conuiuijs præliatorum & fortissimorum adolescentum, & de potu ad æquales calices. Et de fororis poculo. Cap. XIII

Gitur hinc ad adolescentes lubricos, ad conuiuia præliatorum ueniamus. Inter arma prandendum est. Stipatores hi sunt bellici, qui ministrant, succincti auro, & Babylonicis lumbos suffulti baltheis: aureis torquibus nitẽt colla, infantium aureis bullis zonam tegunt, aureis thecis cultros includunt suos, quibus dimicent cum epulis diuidendis. Assistunt pueri coma nitẽtes, ex gente barbarica ad hos usus electi, per singularum distincti ætatum uices: Cernas poculorum diuersorum ordines, aciem ordinatam putes, uasa exposita aurea & argentea, pompam arbitreris, cornu in medio uini plenum, non epularis, sed præliaris instrumentum buccinæ, quod discumbentes in certamẽ accendat. Primo minoribus poculis uelut uelitari pugna præluditur. Verùm hæc non sobrietatis est species, sed bibendi est disciplina. Etenim ut tragœdiarum actores primo sensim uocem excitant, donec uiuę uocis aperiant iter, ut postea magnis possint clamoribus personare: ita isti quoq; in principio prelusorijs se exercent poculis, ut irritent sitim, ne forte restinguant eam, & satiati postea bibere non possint. Ergo ubi res calere cœperit, poscunt maioribus poculis: feruor inardescit. Aridus cibus siti exæstuat, & ubi imminui uasa cœperint, potu meraciore reparãtur. Certant pocula cum ferculis, & inter moras sæpe geminantur. Deinde procedente potu longius, contentiones diuersę, & magna certamina, quis bibendo pręcellat. Nota grauis, si quis se excuset, si quis temperandum forte uinũ putet. Et hæc donec ad mensas perueniatur secundas. At ubi consummatæ fuerint epulæ, & putes iam esse surgendum: tunc de integro potũ instaurant suũ: & cum consummauerint, tunc inchoare se dicunt, tunc deferuntur phialæ, tunc maximi crateres quasi instrumẽta bellorum. Ac ne immoderatum hoc arbitretis,

ris,mensura proponitur, certatur sub iudice, sub lege decernitur. Agonothetes illic furor est,stipendium debilitas,uictoriæ præmium culpa,pendet anceps diu & dubius belli euentus.Furor enim illic est præliaris.Cedunt pincernarum manus uina fundentium, & coquorum labores calida ministrantium, cedunt qui mensuras ipsas bonas superesfluentes diligenti librant examine ne quid effundant: nõ cedunt bibentes.Sola illa sunt sine excusatione certamina.In bello si quis se inferiorem uiderit,arma conuertit, & meretur ueniam: hic si quis calicem conuertat,urgetur ad poců. In scammate si quis te manu leuat,exors quidem palmæ,sed immunis iniuriæ es:in conuiuijs etsi manum reuocet à uino,ori eius infunditur.Omnes inebriantur,uictores,uicti'q; omnes ebrij iacent,plerig; sopiti. Nec portari eos ad sepulchrum licet, priusquam qui pascit, de omnibus uindictam uiderit,ut ulciscatur dispendium. Qui autem damna non sentit,hanc mensæ suæ gloriam putat,si ex ea uulnerati omnes ac saucij tanquam de arena exeant. Spectaculű triste Christianorum oculis,& miserabilis species. Cernas iuuenes terribiles uisu hostibus de conuiuio portari foras, & inde ad conuiuium reportari: repleri, ut exhauriant: & exhauriri,ut bibant. Si quis uerecundior fuerit,ut erubescat surgere, cum iam immoderatos potus tenere non possit,anhelare uehementius,sudare,gemere,signis prodere quod puder confiteri. Ibi unusquisq; pugnas enarrat suas, ibi fortia facta prædicat, narrat trophæa. Vino madidi & somnolenti nesciunt mente quid lingua proferat. Vnusquisq; stertit & potat, dormit & dimicat: & si quando consurrectum fuerit,uiri præliatores stare non possunt,gressu uacillant. Rident serui dominorum opprobria, manibus suis portant militem bellatorem, imponunt equo. Itaq; huc atq; illuc tanquam nauigia sine gubernatore fluctuant, & tanquam uulnere icti in terram defluunt,nisi excipiantur à seruulis. Alij reseruntur in scutis, fit pompa ludibrij. Quos mane insignes armis spectaueras,uultu minaces,eosdem uesperi cernas etiam à puerulis rideri: sine ferro uulneratos,sine pugna interfectos, sine hoste turbatos,sine senectute tremulos, in ipso iuuentutis flore arentes.

De reprehensione eorum qui conuiuia illicita præparant: & quòd maior sit uis uini,quàm ueneni. Cap.XIIII

Q Vis tale miscuit furoris poculum? Quis tantum infudit mentibus uenenű? Periclitatur homo ultum esse de corpore, & ipse sibi reus est insaniæ uoluntariæ, corruptelæ spontaneæ: & tamen nec uos excusamini qui uocatis ut amicos, & emittitis ut inimicos. Quanto melius in terram tua uina fudisses? Sed & terra inebriat, & asperiores etiam ipsas feras reddit si uini contigerit odor. Deniq; uindemiæ tempore si uineam intrare uoluerint, solent ebrietate succendi. Quid te delectant damna sine gratia? Rogas ad iucunditatem, cogis ad mortem: inuitas ad prandium, efferre uis ad sepulchrum. Cibos promittis, tormenta irrogas: uina prætendis, uenena suffundis. Omne enim quicquid nocet, uenenum est. Tollit sensus, uiscera exurit, somnum infestat,caput uexat.Etiam maior uis uini quàm ueneni est.Deniq; uenenum uino excluditur, non uinum ueneno. Merito deus per Moysen nõ solum ueneno, sed etiam draconum ueneno uinum comparauit,dicens: Furor draconum uinum eorum,& ira aspidum insanabilis.Et pulchre additur,insanabilis. Multi enim reliquorum serpentium ueneno curantur,nemo ebrietate.Certè ueneno caro uulneratur,uino mens. Noxia est ebrietas ad corporis sanitatem,menti etiam crimen adiungit. Aduerte etiam & perfidiæ uenenum,uini declaratum nomine. Ait enim suprà de alienigenis,qui nescirent deum: De uinea enim Sodomorum uinum eorum, & uitis eorum uitis Gomorræ. uua eorum uua fellis,botrus amaritudinis in ipsis. Deut.32 Ibidem

Quid de ebrietate Esaias loquatur. Et quod non solum uinum, sed etiam sicera inebriet.Et quid significet,Calix aureus Babylon in manu domini. Et quomodo uas Apostolorum fictile sit. Cap.XV

P Vtatis me tanquam uino crapulatum, intempetantius ieiunij prædicatione hunc miscuisse sermonem? Et adhuc secundű propheras fortissimos uiros quanta præterij, quanto minora dixi, q̃ dominus locutus est? Audistis quid per Moysen dixerit,audite quid in libro sermonű Esaiæ scriptű sit.Inuenit eñ dominus huiusmodi uerbis usus & ait: Væ ijs qui consurgũt mane,& sectant sicerã,qui ebrij sunt uesper- Ibidem Esa.5.

uespertina,uinum eos comburet.Cum cithara enim & psalterio & tympanis uinum bibunt:opera autem domini non respiciunt,& opera manuum eius non considerant. Cui
Prou.23.iuxta 70 uæ,inquit,cui iudicia,cui tumultus? Diuersa singulis,temulẽtis omnia. Væ enim ijs qui ebrij sunt uesperi. Quid ergo illis qui & ante uesperam, & frequenter in luce madent?
Esa.5 Ergo uæ sibi debitũ.Habent concertationes,conserunt lites,in cædem prosiliunt,& ueniunt ad iudicia,uel uocantur.Habent ergo & iudicia tanq̃ rei. Fit nonnunquã grauior tumultus,quia uino mens peruertitur ebriosi:& non meminit regis,nec magistratus, ut
3.Esd.3 scriptũ est: Et omnia aperta facit loqui,& non meminerunt cum biberent,amicitiæ,nec fraternæ necessitudinis.Sed non post multũ sumũt gladios: & cum à uino mersi fuerint, & surrexerint,non meminerunt ipsi quæ gesserint. Habent ergo etiam dignam mercedem tumultus.Prætereà certe ego citharam,psalteria,tympana, quæ cognouimus conuiuijs huiusmodi frequẽter adhiberi,ut uino & cantu excitentur libidines.Pleriq; etiam Persico more mulieres dignas temulentorum consortio induci iubent,& ab his phialas accipiunt,atq; illis se substernunt sedentibus.Et hunc ritum sacratæ habent obseruationes in ebrietatis ministerium. Habent ergo uinũ & Barbari: libenter his Romanus indulget,ut & ipsi soluantur in potus,& eneruati ebrietate uincantur. Nec solum uinum ebrietatẽ facit,sed sicera. Deniq; Hebræi omnem potũ qui inebriat, siceræ nomine uocant.Non immerito ergo uæ illis,qui mane ebrietatis potũ requirunt,quos cõueniebat
Sap.16 deo laudes referre,præuenire lucem,& uacare orationi, occurrere Soli iustitiæ, qui nõs uisitat,& exurgit nobis, si nos Christo nõ uino & siceræ surgamus. Hymni dicuntur, & tu citharam tenes? Psalmi canuntur,& tu psalterium sonas aut tympanum? Merito uæ, qui salutem relinquis,mortem eligis. Vix diluculum,& iam cursatur per tabernas, uinũ quæritur,excutiuntur tapetes,accubitum festinant sternere, lagenas argenteas, auratos
Hiere.51 calices exponunt. Væ,inquit,ista quærentibus.Calix aureus Babylon in manu domini inebrians omnẽ terram.A uino eius biberunt omnes gentes,ideo cõmotæ sunt.Et subito cecidit Babylon,& cõtrita est.Calix ergo aureus cõtritus est: quia Babylon contrita est,quę est calix aureus.Sed q̃uis auro se iactet & precio,in domini & ipsa est potestate. Deniq; diuina indignatione cõteritur.Qua ratione calix aureus? quoniam qui à ueritate deficit, quærit illecebram,ut specie saltẽ preciosa ad bibendum aliquos possit illicere. Constitue ante oculos tuos pompam huius seculi,uide speciosam illecebram, sed inanẽ
2.Cor.4 gratiam. Non seducant te aurea uasa & argentea. Habemus & nos thesaurũ in uasis fictilibus.Vas Apostolorũ fictile est,sed in eo thesaurus est Christi. Væ siceram mane sectantibus.Aureum est hoc uas,poculum est, & in eo poculo uenenũ mortis,uenenũ libidinis,uenenum ebrietatis.Hoc qui biberit,commouetur & cadit. Commouetur non solum corpore,sed etiam corde turbatur.Commoueri enim peccati est.

De magna ebrietatis detestatione. Cap. XVI

Eniq; Cain exiens à cõspectu dei,habitauit in terra Naid,quod per interpre-
D tationem significat cõmotionem. Ergo qui calice aureo inebriatur, peccato mouetur.Quid te sub maledicto constituis Cain illius parricidæ, ut tremens
Matth.27 atq; profugus mouearis? Sed & persecutores domini transeuntes mouebant capita sua. Exagitabat enim eos spiritus nequam,qui repleta à se corpora mouere consueuit. Et ille cum defuerit,tremor desinit: ebrietas autem perperuũ dat tremorẽ.Sudant uino corpora temulentorum.si leuius ea tetigeris, exprimis uinum. Ebrietas fomẽtum libidinis, ebrietas incentiuum insaniæ,ebrietas uenenum insipientiæ. Hæc sensus hominum mutat & formas,per hanc fiunt ex hominibus equi adhinnientes.Siquidem naturali uapore corporis calidi, & præter naturam uini calore flammati, cohibere se nõ queunt, & in bestiales libidines excitantur,ut nullum tempus præscriptum habeant quod doceat indulgere concubitui. Vocem amittunt,colore uariantur,oculis ignescunt,ore anhelant, fremũt naribus,in furore ardescunt,sensu excidunt.Hinc phrenesis periculosa,hinc calculi grauis pœna,hinc exitialis cruditas,hinc uomitus frequens semesas epulas cum internorum uiscerũ cruore fundentium.Mentior nisi eadem dominus per Hieremiam lo
Hiere.25 cutus est dicens: Bibite & inebriamini, & uomite, & cadetis, & non consurgetis.Hinc etiã uanæ imagines,incerti uisus,instabilis gressus,umbras sæpe transiliunt sicut foueas. Nutat his cũ facie terra,subito erigi & inclinari uidetur,& quasi uertat,timentes in faciẽ

ruunt,

ruunt,& ſolum manibus apprehendunt,aut concurrentibus montibus ſibi uidentur includi.Murmur in auribus tanquam maris fluctuantis fragor,& reſonantia fluctu littora. Canes ſi uiderint,leónes arbitrantur,& fugiunt.Alij riſu ſoluuntur incondito,alij inconſolabili mœrore deplorant, alij cernunt irrationabiles pauores. Vigilantes ſomniant, dormientes litigant. Vita his ſomnium eſt,ſomnus his mors eſt: excitari nullis uocibus poſſunt quantolibet ſtimulando impulſu petas, niſi reſipuerint, euigilare non poſſunt. Vnde bene Hieremias huiuſmodi hominem tanquam ſuperfluam creaturam deflendū putat. Quid eſt homo ebrius,niſi ſuperflua creatura? Itaq; ſic ait: Sicut fletum Iazer defleo te uitis,quia deſerta eſt ciuitas Iazer.Et infra: Vinum erat in torcularibus tuis, mane non calcauerunt,meridie autem non fecerunt.Iazer,Mohi,Ticine, Piccot factura ſuperflua eſt.Moderatio enim naturalis eſt: ſupra menſuram quicquid eſt,ſuperfluum habetur.ita eſt ebrietas,quæ fletu prophetico deploratur. Vnde ait Apoſtolus: Nolite inebriari uino,in quo eſt luxuria,ſed inebriamini ſpiritu.Eſt ergo ebrietas culpę,eſt & gratiæ.Et forte hæc naturæ quæ gratiæ, qui ad imaginem & ſimilitudinem dei facti, ſpiritu ſancto repleri eſſe debemus.

(Hier. 48) (Ephes. 5)

De obteſtationibus & ſacramentis potantium,quæ uiolare nefas arbitrātur. Et quomodo ſæpe uino ſecretiora hominis extorqueantur. Quodq; frequens ingurgitatio interiora hominis abſumat. Cap. XVII

Q Vid autem obteſtationes potantium loquar? Quid memorem ſacramenta, quæ uiolare nephas arbitrantur? Bibamus,inquiunt, pro ſalute imperatorū: & qui non biberit,ſit reus in deuotione. Videtur enim non amare imperatorem,qui pro eius ſalute nō biberit.O pię deuotionis obſequiū.Bibamus pro ſalute exercituum,pro comitū uirtute, pro filiorum ſanitate. Et hæc uota ad deum peruenire iudicant,ſicut illi qui calices ad ſepulchra martyrū deferunt,atq; illic in ueſperam bibunt,& aliter ſe exaudiri poſſe nō credunt.O ſtultitiam hominū,qui ebrietatem, ſacrificium putant:qui æſtimant illos ebrietate placari,qui ieiunio paſſiones ſuſtinere didicerūt.Quot de intemperantia conuiuij nouimus ad tormenta ueniſſe? Dum per ebrietatē de imperio ſuo certant,& ſibi regna promittunt,alijs honores pollicentur,infœlices ad pœnam ducti ſunt,qui quid dicerent,neſciebant. Vnde pleriq; boni iudices ea quæ per ebrietatem dicta ſunt,eſſe tenenda ad crimen non putauerunt. Pleriq; etiam uino utuntur ut equuleo: & quibus tormenta nō eliciunt uocē proditionis,eos tentant bibendo, ut patriæ ſtatū,ſalutem ciuium,defenſionis ſuę prodant conſilia. Virtus enim plerunq; uincit dolorem,fidem autē potus excludit.Cognoui pleroſq; fidiculis exulceratos nomen ſuū negaſſe. Quis inter cyathos texit, quod latere cupiebat? Quid retexam audita? Mihi nō poculi,ſed profluuij genus eſſe uidetur,quòd in ora hominū tanquam per fiſtulas aut canales uina funduntur.Hos homines an utres uerius æſtimauerim? Et tamen ipſi utres,ſi immoderata transfuſio fit, ſæpe rumpuntur. Per cornu etiam fluentia in fauces hominū uina decurrunt,& ſi quis reſpirauerit, commiſſum flagitium,ſoluta acies,loco motus habetur.Aqua decurrens à Libano cautes rumpit & ſoluit, quomodo mollibus putāt nequaquam nocere uiſceribus uinolentorum impetus fluentorum? Elephantos quoq; ferunt promuſcide haurire aquæ plurimum,eoſdem tamen ad ſedandam ſitim moderato potu eſſe contentos.Sed ſi forte ab aliquo caupone fuerint mercede fraudati, indignantes,replere concauum promuſcidis, non ut bibant, ſed effundant, atq; ita momentarijs inundationibus irrigare eius tabernam, de quo ſe putarint uindicandos. Siccantur ad potum ſubito lacus,ac repente funduntur,natant omnia.Cui non mirum, tam immania beluarum corpora ſuperfluum nil tenere?

Quomodo etiam fœminæ uſq; ad ebrietatē bibant, & inde in plateis inuerecundos uiris ſub conſpectu adoleſcentulorum intemperantium ducant choros. Et quid boni ſit ſobrietas,quid mali intemperantia. Cap. XVIII

S Ed quid de uiris loquamur,quando etiam fœminæ,quas oportet ſollicitiorē caſtitatis,ſobrietatisq; adhibere cuſtodiam, uſq; ad ebrietatem bibunt? Deinde ſurgentes,quas etiam inter ſecreta domus uel audiri ab alienis non conuenit uel uideri, prodire audent in publicum non uelato capite, uultu procaci. Apoſtolus mulieres tacere etiam in eccleſia iubet, domi uiros ſuos præcipit interrogare. 1.Cor.4

Illæ

Illæ in plateis inuerecundos uiris sub conspectu adolescentulorum intemperantiũ cho
ros ducunt, iactantes comam, trahentes tunicas, scissæ amictus, nudæ lacertos, plauden
tes manibus, saltantes pedibus, personantes uocibus, irritantes in se iuuenum libidines
motu histrionico, petulanti oculo, dedecoroso ludibrio. Spectat corona adolescentũ, &
fit miserabile theatrũ. Inter saltantium ruinas & spectantiũ lapsus, cœlũ impuro contami
natur aspectu, terra turpi saltatione polluit, quę obscœnis eantibus uerberatur. Quomo
do patienter loquar, pie præteream, conuenienter defleam? Vinũ nobis tantarũ animarũ
damna intulit. Etenim si uinũ & mulieres discedere à deo faciunt, quòd uel ebrietas, uel
libido præuaricationis illecebræ sint, si singula ac separata hæc faciunt, quid faciunt uni-
Eccli 26 ta? Vnde non immerito ait Sapiens ante nos quidam: Mulier ebriosa, ira magna. Quid
autem mirum si uino decipiuntur animæ fœminarũ, cum omnes illę tribus patrum cum
de petra biberent aquam, manna manducarent, gentes ualidissimas uincerent, & nõ e-
rat in his ullus infirmus: ubi uerò carnes desiderare cœperunt, & desiderijs in Aegyptũ
conuertebantur, nequaquam ex tot millibus hominum in terram promissionis præter
duos peruenire potuerunt? Itaq; quid boni sit sobrietas, quid mali intemperantia, hinc
colligi datur, quando qui murmurabant, requirentes Aegypti delicias, à serpentibus
mordebantur: quando per maris rubri transibant semitam, aquam bibebant. Nos er-
go uereamur exemplum, nos fugiamus delicias, ne nos futurorum bonorum adeptio-
ne defraudent.

Quid sibi sperare debeāt bene pasti & luxuriosi, & de uisione Tyri. Quodq; ma
re nulla necessitate, sed sola humana intemperantia inquietatum fuerit. Et quo-
modo luxuriosi nauibus assimilentur. Cap. XIX

Esa. 22 ET quid aliorũ utar exemplis? Ipsi bene pasti ac luxuriosi quid sibi sperant, au
diamus. Inducit enim eos Esaias propheta, dicentes: Manducemus & biba-
Ibid. 33 mus, cras enim moriemur. Meritoq; exclamat: Vlulate naues Carthaginis,
quia perierunt, & nõ amplius erunt. Quod est dictum de uisione Tyri, quã luxuriosam
urbem cognouimus. Ideoq; nona uisio est, nõ septima aut octaua, quòd ea neq; legẽ cu
stodiat, neq; Euangelij gratiam: cum & sabbato legitimo ignes libidinis adolere sit ue-
titum, & Euangelij serie octauus dies resurrectionis illuceat. Idem autẽ dies primus atq;
octauus, quia dominica dies in se recurrit. Luxuria ergo nec finẽ habet, nec obseruantiã
disciplinæ, luxuria seminarium & origo uitiorũ est. Nec arbitremini me aduersus Apo-
1.Tim.6 stolum dixisse, quia ille ait auaritiam radicem esse uitiorum omnium: quoniam luxuria
ipsius est mater auaritiæ. Etenim cum exhauserit quis luxuriando proprias facultates,
quærit postea auara cõpendia. Audistis hodie quid lectum sit: Mercatores, inquit, Phœ
nicum transmeantes mare. In aqua multa semina mercatorũ, sicut messis quæ defertur.
Vicinæ sunt istæ ciuitates, Tyrus, Phœnice, Sidon: uicinæ ut locis, ita & uitijs. Mercatu
ris ac negociationibus periculosa transfretatio maris. Lucella quærens sollicita uita ho-
minũ, inquieta conuersatio, & quodam semper in turbine, uentis ipsis mobilior quibus
uoluitur, huc atq; illuc sæpe iactatur. Et utiq; accusatis crebra naufragia. quis uos naui-
gare compellit? Quasi non inuidia opum & terras faciatis intutas, & ad latrociniũ plu-
rimos excitetis. Mare nõ ad nauigandum fecit deus, sed propter elementi pulchritudi-
nem. Latius pelagi fudit æquora, certe ut freto includeret terras, ne longius tu uagus &
exul errares. Sed tẽpestate iactatur mare. Temere ergo nõ usurpare debetis. Elemẽtum
innocens nihil deliquit, temeritas humana sibi est ipsa discrimini. Deniq; qui non naui-
Gen.1 gat, nescit timere naufragium. Dominus dixit: Dominamini pisciũ maris, non dixit, Na
Ione 1.& 2 uigate in fluctibus. Deniq; & propheta Ionas, qui missus est in Niniuem ut pœnitẽtiam
prædicaret, quia uoluit nauigare ut fugeret à facie dei, tempestate turbatur, & sorte du-
Psal.8 ctus & iactatus in mare & exceptus à ceto est. Propheta quoq; Dauid ait cum dei circa
hominem cõmemoraret gratiam: Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues u-
niuersas, insuper & pecora campi, Volucres cœli, & pisces maris, qui perambulant semi
tas maris. Piscibus dedit nõ hominibus perambulare semitas maris. Ad escam tibi mare
datum est, nõ ad periculum: ad cibum nõ ad mercatũ utere. Cur tibi periculum generas
de uoluptate? Cur separatioris elementi profunda rimaris? Cur inquietas mundi altio-
ra secreta? Cur postremo sæpius sulcare atq; exarare fluctus impatiens nauta cõtendis?

Cur tentas frequenter innoxia æquora, irritas procellas? O inexplebilis auaritia mercatorum. Cedit tibi pelagus, & mare inquietudinẽ tuam ferre non potest totiens recurrentibus mercatoribus exaratũ. Erubesce Sidon, ait mare. Tanquam fatigati elementi uox ista dicẽtis est: Erubesce Sidon, hoc est, meos fluctus negociator arguis, cum sis ipse fluctibus inquietior: & erubesce uel pudore, quoniam periculo non moueris. Verecundiores uenti sunt, quàm uestræ cupiditates. Illi habent ocia sua, nunquam uestra quærendi studia feriantur. Et cum ociosa tempestas est, nunquã uestra ociosa sunt nauigia. Versatur unda sub remige, quæ quandoque quiescit à flamine. Non parturiui, inquit, nec peperi, nec enutriui iuuenes, quid me inquietant quos nescio, quos nõ agnosco? Ite in Carthaginem, ululate qui inhabitatis insulas. Suprà dixit: Vlulate naues Carthaginis. Carthaginem etenim Tyrij condiderunt, & ideo Carthaginenses sequuntur luxuriam conditorum, transfusa in se decolora successione nequitiæ, pessimorum uitiorũ deteriores hæredes. Et bene luxuriosos naues dixit. Sicut enim illæ uento, ita hi cibo iactantur & uino. In insulas repleta potu nauigant corpora, naufragijs circumsonant, tunduntur fluctibus ebrietatis, nec per diem nec per noctem quiescunt. Horum igitur mercatorũ semen in aqua, messis in fluctibus est. In aqua enim labores suos seminant, ut pericula metant. In aqua eis seges pullulat, in aqua messis exuberat. Fructus ipsis in aqua est, nunquam tutus & solidus. Vnde recte ait: Qui seminabat in terra, non introiuit in negociationem. imò qui seminabat in cœlo. Sed est & bona terra, in qua quicunque seminauerit, fructus ei cœlestis oriatur. *Esa. 23*

Quis dicatur cantus meretricis, de quo in Esaia: Eritque post annos septuaginta Tyrus ut canticum meretricis. Et de misericordia medici, & Saluatoris gratia, & quibus modis quærenda sit. Cap. XX

VLulate, inquit, iterũ naues Carthaginis, quoniam perijt munitio uestra, & erit in illa die, relinquetur Tyrus. Et infrà: Eritque post septuaginta annos Tyrus ut canticum meretricis. Videte quibus uerbis utatur propheta, nec refugiat uerborũ istiusmodi utilitatẽ. Nos interdum refugimus, nõ quod nobis quàm illis lingua sit castior, sed authoritas inferior. Maior enim uis rerum in talium expressione sermonum est: ut qui delicta non erubescunt, erubescant uel nomina delictorũ. Eritque Tyrus, inquit, ut canticum meretricis. Videte ne cum aliquis illos choros uiderit pia uerba cantare, dicat: Ecce Tyrus facta est ut canticũ meretricis. oraculum propheticæ annunciationis impletum est. Et subiecit: Accipe citharam, uagare ciuitas meretrix oblita, bene cithariza, multa canta, ut fiat memoria tui. Et post septuaginta annos erit Tyrus canticum meretricis, & uisitationẽ faciet deus Tyri. Vnde possumus & in bonum canticũ Raab illius meretricis accipere, quæ exploratores Iesu fideli mente suscepit. Nam & dominus ait: Cantauimus uobis & non saltastis. Et Dauid ait: Cantate domino canticum nouũ, cantate domino omnis terra. Hoc est canticũ meretricis, quod ante illa meretrix in Adam & Eua terra cantauit, meretrix in populo nationũ. Hæc meretrix bonas plurimas fecit meretrices: de quibus dictum est à domino Iesu ad illum electum & seniorem populum dei: Publicani & meretrices præcedent uos in regnũ dei. Ergo quoniam tam misericordem habemus dominũ, qui etiam graui ignoscat errori, conuertamur nos à uitijs, nõ recedamus à lege, præceptũ domini quasi serui sedulis studijs exequamur. Quid nobis cum impuritatibus & impudicitijs? Quid cum operibus diaboli? Audistis hodie in lectione decursa quid legio dixerit: Quid mihi & tibi est Iesu fili Dauid? Et tu dicito si forte uides pugnare aduersum te diaboli tentamẽta: Quid mihi & tibi est Belial? Ego Christi seruus sum, illius redemptus sanguine, illi me totum mancipaui. Quid mihi & tibi est? Non noui opera tua. Nihil tuũ quæro, nihil tuum possideo: nihil tuum desidero. Quanto magis nos oportet separare à diabolo, si se ille discernit à Christo? Et si fuimus ei aliquando obnoxij, iam nõ simus: confugiamus ad medicũ, qui uulnera superiora curauit. Et si quid superest acerbitatis, medela nõ deerit. Et si quid iniuriæ fecimus, memor nõ erit qui semel donauit. Et si grauia deliquimus, magnũ medicũ inuenimus, magnam medicinam gratiæ eius accepimus. Magna enim medicina tollit peccata magna. Habemus etiã plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus. Pecuniã habes, redime peccatum tuũ. Non uenalis est dominus, sed tu ipse uenalis es. Peccatis tuis uenundatus es,

Esa. 23 *Iosue 2* *Luce 7* *Psal. 95* *Matth. 21* *Luce 8*

redime

redime te operibus tuis, redime te pecunia tua. Vilis pecunia, sed preciosa est misericordia.
Tob. 12 Eleemosyna, inquit, à peccato liberat. Et alibi dicit: Redemptio uiri, diuitiæ eius. Et
Prou. 13 in Euangelio dominus dicit: Facite uobis amicos de mammona iniquitatis. Et ueneno
Luce 16 frequenter antidotū temperatur, hoc est, uenenū ueneno excluditur. Veneno mors repellitur, uita seruatur. Fac & tu quasi bonus dispensator de instrumento auaritiæ subsidium misericordiæ, synceritatis gratiam de corruptionis illecebra.

Quomodo intelligendum sit illud prophetę: Ecce uenit dominus disperdere orbem terrarum. Et quomodo athletæ simus, quibus multis certaminibus in stadio currendum est pro brauio, & ideo sobrietate, & abstinentiæ exercitio nobis opus sit. Cap. XXI

Esa. 13 Vdisti quid lectum sit hodie: Ecce uenit dominus disperdere orbem terra-
A rum. Quasi manu sanctus propheta demonstret, quasi oculis aduenientē uideat iudicij diem, ita dicit: Ecce uenit dominus disperdere terrarum orbem. Imò quia in spiritu prophetis etiam quæ futura sunt, tanquam præsentia reuelātur, ideo quæ uidebant, nobis quoq; demonstrare cupiebant, ut nos ad conuersionem ab errore reuocarent. Nec tamen quisquam frangi debet cum audit, quia disperdet dominus orbē terrarū. Ne forte dicat, Esto, nos grauia peccata cōmisimus: quid orbis deliquit? quid cœlum, quid terra, ut & illam disperdat? cur perit tam pulcher ornatus? Sed angustia est animi, istiusmodi opinio. Ceterùm si altius spectes, inuenies hoc esse pro nobis quod putas esse contra nos: iudicabis hoc esse pro mundo, quod aduersum mundum arbitraris. Non semper stadium plenū repertū est spectatoribus, non semper certaminibus inquietum, non semper concretū puluere: sed quando certamina, tunc populus in spectaculo, luctator in scammate, puluis in stadio. Vbi decursa certamina: cōuentus soluitur, discedit unusquisq;, aut uictor ad gratiam, aut uictus ad opprobrium: euehit corona uictorē, uictum premit uerecūdia, angit iniuria. Si quis ergo postea ingrediatur stadium, uideat uacuū celebritatis, dicat agonothetæ, cur uacat stadium? cur silent certamina? cur solennia feriantur? Respondebit qui agoni præest, oportet feriari athletas, oportet spectatores requiescere. Qui enim laboris est fructus, nisi requies post laborē? Similiter & orbis terrarū aliquando soluendus est, ut sit requies fatigatis. Athletæ sumus, in quodam sta-
1. Cor. 4 dio decertamus spiritali. Deniq; bonus athleta dicebat: Facti sumus spectaculum huius
Ibid. 9 mundi. Et alibi: Sic curro, nō ut in incertū: sic enitor, nō ut aerē cædens, sed castigo cor-
Philip. 3 pus meum. Et alibi: Superiora obliuiscens, & quæ sunt priora appetens, ad destinatū sequor brauiū. Athletæ ergo sumus, legitimè certandum est. Multa certamina sunt: & qui hodie uictus est, cras se reparet. Ante ad brauiū contendit, postea ad coronā. Nunquid athleta ocio uacat, cum semel dederit certamini nomen suum? Exercetur quotidie, ungitur quotidie. Ipse cibus ei agonisticus datur, disciplina exigitur, castimonia custodit. Et tu dedisti nomē tuum ad agonē Christi, subscripsisti ad competitionē coronæ, meditare, exercere, ungere oleo lætitiæ, unguēto exinanito. Cibus tuus, cibus sobrietatis sit, nihil habeat intēperantiæ, nihil luxuriæ. Potus tuus parcior, ne quid ebrietatis obrepat custodi corporis castimoniā, ut possis esse habilis ad coronā, ne existimatio tua offendat spectatoris affectū, ne te fautores tui negligentē uideant & deserant. Spectant te archangeli, & potestates, & dominationes, & illa angelorū decem millia milium. Sub tātis spectatoribus erubescere cōsidera q̄ dedecorosum sit. Ingressus stadium puluere rigorem animæ tuæ excita, lacertos excute. Progressus in scamma, necesse est ut excipias puluerem, subeas æstiui solis flagrantiam. Grauis æstus, sed dulcis uictoria. Molesta caligo pulueris, sed speciosa tolerantia. Nemo stadium puluerulentus ingreditur, sed puluerulentum reddunt certamina. Ibi colligitur puluis, ubi palma proponitur. Nemo iterum nitidus coronatur: puluerulentū decet uictoria. Veni ergo domine Iesu, exeat corona tua, admitte uictores in requiem, uictos ad compunctionē. Etsi disperdideris orbem terrarum, plura sunt inuisibilia opera tua, q̄ quæ uidimus. Qui angustioris est animi, illa non cernit, dolet quod disperdas orbem terrarū. Sed qui nouit spectare quæ inuisibilia sunt,
Matth. 6 gaudet ut uenias, & omnes liberes. Gaudent athletæ qui possunt dicere: Veniat regnū
Rom. 8 tuum, fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra. Gaudebit creatura mundi, ut à uanitate mundi istius liberetur, quæ nunc congemiscit & parturit, quia uanitati etiam illa creatura

tura subiecta est, donec multiplicetur adoptio filiorum, & totius corporis redemptio compleatur. In bono ergo disperdet orbem terrarũ. Erit etenim cœlum nouum, & nox non erit amplius. Denique reuelabit, inquit, faciem eius, ut reuelata facie spectemus gloriam Christi. 1.Cor.3

Qua ratione corpus nostrũ ieiunijs castigandum sit, comessationesq; indecoræ fugiendæ, ne succumbentes in stadio, exortes ueniæ, multis fautoribus mœrorẽ afferamus. Et de ablutione aquæ baptismatis, quodq; festinandũ sit ad gratiã. Cap. XXII

A Divertimus ergo in stadio constituti, quantis aut delectationi aut dolori erimus, qui nunc fautores nobis sunt, ne pro nobis incipiant erubescere. Sicut enim erit gaudiũ in cœlo super uno peccatore pœnitentiã agẽte, ita erit mœstitia super uno peccatore, si exors ueniæ, cursum huius uitæ confecerit. Castigemus ergo corpus nostrũ ieiunijs, fugiamus indecoras comessationes. Caueamus ne nobis dicatur, Vlulate à uino. Ne ueniat Moyses, & Leuitas aduocet: & quicunq; paratus ad domінum armatam dexterã gerat, separet se ab his qui manducando & bibendo grauia contraxere peccata. Et hodie Moyses uenit cũ lex recensetur: Moyses uocat, cum lex præcipit. Apostolus docet ut separemus nos ab omni fratre inquiete agente. Percutiamus et gladio spiritali, qui est uerbũ dei. Non fratris, non propinqui accipiamus personam, sed omnẽ immundũ à Christi secernamus altaribus, ut emundet & corrigat lapsus suos, quo ad sacramenta Christi redire mereat. Si quis aũt non est baptizatus, securior conuertat, & remissionẽ accipiat peccatorũ. siquidẽ baptismus uelut ignis quidã peccata cõsumit, quia Christus in igne & spiritu baptizat. Deniq; hũc typũ Legis in Regnorũ libris inuenies, ubi Helias super altare ligna imposuit, & dixit ut mitterent super de hydrijs aquã, & dixit: Iterate tertiò. & iterauerunt tertiò: & cum manaret aqua, precatus est Helias, & ignis descendit de cœlo. Tu es homo super altare qui ablueris aqua, cuius exurit culpa, ut uita renouet. Lignũ enim & stipulã consumit ignis. Noli timere ignẽ per quẽ illuminaris. Ideo tibi dicitur. Accedite ad deum, et illuminamini. Suscipite iugũ Christi. Nolite timere, quia iugum est: festinate, quia leue est. Non conterit colla, sed honestat. Quid dubitatis? quid procrastinatis? Non alligat ceruicẽ uinculis, sed mentẽ gratia copulat. non necessitate constringit, sed uoluntatẽ boni operis dirigit. Quid negas adhuc esse tempotris? Omne tempus opportunũ ad indulgentiã. Si aurũ tibi offeram, non mihi dicis, Cras uenias: sed iam exigis. Nemo differt, nullus excusat. Redemptio animę promittit, & nemo festinat. Ioannes in pœnitentiã baptizabat: & omnis Iudæa cõueniebat: Christus baptizat in spiritu, Christus gratiã dispẽsat, & cum fastidio conuenit. Typum baptismatis demonstrauit Helias, & cœlũ aperuit quod fuit clausum tribus annis, & sex mensibus. Quanto maiora munera ueritati sunt? Aperuit itaq; cœlum non pluuia descendens, sed ascendens gratia. Nemo enim nisi per aquam & spiritũ ascendit in regnũ cœlorũ. Clauserat cœlum hominibus perfidia, sed aperuit fides. Patebat & antehac cœlũ hominibus. Deniq; Enoch raptus ad cœlũ est. Iterũ clausum est: sed aperuit Helias, qui raptus est curru igneo. Et uos potestis ascendere, si sacramenti gratiã consequamini. Quousq; ad delectationes? Quousq; ad comessationes? Instat iudicij dies. dum differs gratiã, mors appropinquat. Quis dicat, Nunc mihi non uacat, occupatus sum, nõ mihi demonstres lumen, nolo tam cito me redimas, nõ mihi adhuc opus est regno cœlesti? Nõnne hoc dicit qui excusat se à baptismate? Ad quantã gratiã uocaris ô homo? purgaris, & non exureris: sanaris, & non doles: reformaris, sed non dissolueris: ictũ mortis non excipis, & resurgis. Et adhuc dissimulas, adhuc expectas ut uiuas seculo, postea te reseruas deo? An ignoras quòd Cain propterea displicuerit sacrificiũ, quoniã non primitiua obtulit, sed primitiuis ipse perfunctus est, de sequentibus munus deo tentauit offerre: Abel aũt primitiarum suarum oblatione prælatus, meruit insigni pietatis laudari oraculo?

Luc.15 Osee 1 2.Thess.3 Ephes.6 3.Reg.18 Psalm.33 Matth.11 Ibid.3 3.Reg.17 Genes.5 Eccl.44 Hebr.11 4.Reg.2

CAPITA LIBRI DE THOBIA.

Quòd humiliter ac patienter uir iste iustus, misericors, & hospitalis tulerit captiuitatis ærumnam, quam ob uirtutes quibus præditus fuerat subijt, cõmunem magis iniuriã quàm priuatam dolens. Quodq; nullum humanitatis officiũ illo sit prestantius quod defunctis corporibus confertur. Cap. I

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE THOBIA LIBER VNVS.

Quàm humiliter ac patiẽter uir iſte iuſtus, miſericors & hoſpitalis tulerit captiuitatis ærumnam, quam ob uirtutes quibus prædictus fuerat ſubijt, cõmunem magis iniuriam ꝙ priuatam dolens. Quodq; nullum humanitatis officiũ illo ſit pręſtantius quod defunctis corporibus confertur. Cap. I

LECTO Prophetico libro qui inſcribitur Thobias, quamuis plenè uobis uirtutes ſancti Prophetæ ſcriptura inſinuauerit, tamen compendiario mihi ſermone de eius meritis recenſendis & operibus apud uos utendum arbitror, ut ea quæ ſcriptura hiſtorico more digeſſit latius, nos ſtrictius comprehendamus, uirtutũ eius genera uelut quodam breuiario colligentes. Fuit uir iuſtus, miſericors, hoſpitalis, & ob uirtutes quibus prædictus fuerat, ſubijt ærumnã captiuitatis: quã ferebat humiliter atq; patienter, cõmunem magis iniuriam ꝙ priuatam dolens. Nec ſibi uirtutũ ſuffragia nihil profuiſſe deplorans, ſed magis eam ſibi cõtumeliam minorẽ peccatorũ ſuorũ precio illatã arbitratus, meruit edictum, ne quem ex filijs captiuitatis mortuũ ſepultũ daret. At ille interdicto non reuocabat̃ magis ꝙ incitabatur, ne deſerere officiũ pietatis mortis metu uideret̃. Erat enim miſericordiæ preciũ, mortis pœna. Talis flagitij deprehenſus reus, uix tandẽ per amicũ potuit direpto patrimonio egenus & exul reſtitui ſuis. Iterũ in his uerſabat̃ officijs: ſi quid alimenti foret, peregrinũ cum quo cibum ſumeret, quærens. Itaq; cum à ſepultura feſſus reuertiſſet meridie, appoſitis ſibi edendi ſubſidijs, miſſo filio quęrebat conſortẽ conuiuij. Dum cõuiua accerſitur, nunciatis inſepulti corporis reliquijs, deſerebat: nec putabat pium ut ipſe cibum ſumeret, cum in publico corpus iaceret exanime. Hoc illi quotidianũ opus, & magnum quidem. Nam ſi uiuentes operire nudos lex præcipit, quanto magis debemus operire defunctos? Si uiantes ad longiora deducere ſolemus, quanto magis in illam æternam domum profectos, unde iam non reuertentur? Ego, inquit Iob, ſuper omnem infirmum fleui. *Iob 33* Quis infirmior defuncto, de quo dicit ſcriptura alibi: Super mortuũ plora? *Eccl. 22* Eccleſiaſtes aũt ait: Cor ſapientum in domo luctus, cor aũt ſtultorum in domo epularũ. *Ibid. 7* Nihil hoc officio præſtantius, ei conferre qui tibi iam nõ poſſit reddere, uindicare à uolatilibus, uindicare à beſtijs conſortem naturæ. Feræ hanc humanitatem defunctis corporibus detuliſſe produntur, homines denegabunt?

De cõmendatione ſancti uiri, qui dum cæcitatem incidit, non ingemuerit, nec conqueſtus fuerit. Et quod diligẽter cauebat ne quid furtiuum domũ ſuam intraret. Quòd etiã pecuniã quam proximo ſuo cõmodauerat, in tanta indigentia non popoſcerit. Quòd præterea in hoc quod pecuniam cõmodauit & non fœnerauit, iuſti ſeruauerit officium. Et de duplici fœnore, cum deteſtatione exe crabilis ac mali fœnoris, & cõmendatione boni. Cap. II

TAm ſancto feſſus officio propheta dum requieſcit in cubiculo ſuo, cadente de paſſerum nido albugine cęcitatem incidit, nec conqueſtus ingemuit, nec dixit: Hæc merces laborum meorum? Fraudari magis ſe doluit obſequiorũ, ꝙ oculorũ munere: nec cæcitatẽ pœnam, ſed impedimentũ putabat. Et cum uictũ mercede leuaret cõiugis: ne quid furtiuum domum ſuam intraret cauebat. Vxor hœdum pro mercede acceperat. At ille plus honeſtati quàm pietati conſulens, cui ſua deerant, alimoniam cõmodauerat proximo ſuo, quam toto uitæ ſuæ tempore in tanta indigentia non popoſcit. Vix ubi ſe feſſum uidit, & depoſitum ſenectute, inſinuauit filio: non tam cupiens commodatum repoſcere, quàm ſolicitus, ne fraudaret hæredem. Quod igitur commodauit pecuniam, & non fœnerauit, iuſti ſeruauit officium. Malum eſt enim fœnus, quo quæruntur uſuræ: ſed non illud fœnus malum, de quo ſcriptum eſt:

Eccl. 29 Fœnera proximo tuo in tempore necessitatis illius. Nam Dauid ait: Iustus miseretur &
Psal. 36 commodat. Aliud illud fœnus iure execrabile, dare in usuram pecuniam, quod lex pro-
hibet. Sed Thobias hoc refugiebat, qui monebat filium ne præceptũ domini pręteriret,
ut ex substantia sua eleemosynam faceret, non pecuniam fœneraret, nón auerteret faciẽ
suam ab ullo paupere. Hæc qui monet, condemnat usuras fœnoris, ex quo multi quęstũ
fecerunt, & multis cõmodare pecunias negociatio fuit. Et quidem eam prohibuerunt
sancti. Quo grauius malum fœnus est, eo laudabilior qui illud refugit. Da pecuniã si ha
bes, prosit alij quæ tibi ociosa est. Da quasi non recepturus, ut lucro cedat si reddita fue-
rit. Qui non reddit pecuniam, reddet gratiam: si fraudaris pecunia, acquires iustitiam.
Iustus est enim qui miseretur & cõmodat. Si amittitur pecunia, cõparatur misericordia.
Eccli. 29 Scriptum est enim: Qui facit misericordiam, fœnerat proximo.

De detestatione duritiæ & auaritiæ fœneratorum. Cap. III

M Vlti dispendij metu non fœnerant, dum fraudem uerentur. Et hoc est quod
petentibus consueuerunt referre. Horum unicuiq; dicitur: Perde pecuniam
propter fratrem & amicum, & non abscõdas illam sub lapide in perditionẽ.
Ibidem. Pone thesaurũ tuum in præceptis altissimi, & proderit tibi magis ꝙ aurũ. Sed obsurdue
runt aures hominũ ad tam salutaria pręcepta, & maximè diuites ære illo suæ pecunię au
res clausas habent. Dum pecuniã numerant, responsa non audiunt. Simul ut aliquis ne-
cessitate constrictus, aut pro suorũ redemptione solicitus quos captiuos Barbaris uen-
dat, rogare cœperit, statim diues uultũ auertit, naturam nõ recognoscit, humilitatẽ sup-
plicis non miseretur, necessitatẽ non subleuat, fragilitatẽ cõmunem non considerat, stat
inflexibilis, resupinus, non precibus inclinatur, non lachrymis mouetur, non eiulatibus
frangitur, iurans quòd non habeat, imò & ipse fœneratorem requirat ut necessitatibus
subueniat suis. Quid addis duritiæ & auaritiæ tuæ iuramentum? Non absolueris periu-
rio, sed ligaris. At ubi usurarũ mentio facta fuerit aut pignoris, tunc abiecto supercilio
fœnerator arridet, & quem ante sibi cognitũ denegabat, eundem tanquã paternam ami
citiam recordatus osculo excipit, hæreditarię pignus charitatis appellat, flere prohibet.
Quęremus, inquit, domi si quid nobis pecunię est, frangam propter te argentũ paternũ
quod fabrifactũ est, plurimũ damni erit. quæ usuræ cõpensabunt precia emblematum?
Sed pro amico dispendiũ non reformidabo. cum reddideris, reficiam. Itaq; antequã det,
reficere festinat: & qui in summa subuenire se dicit, usuras exigit. Kalẽdis, inquit, usuras
dabis. fœnus interim, si nõ habueris unde restituas, nõ requiro. Ita ut semel det, frequen
ter exigit, & semper sibi debere efficit. Hac arte tractat uirũ. Itaq; prius eũ chirographis
ligat, & astringit uocis suæ nexibus. Numeratur pecunia, addicitur libertas, absoluitur
miser minore debito, maiore ligatur. Talia sunt uestra diuites beneficia. Minus datis, &
plus exigitis. Talis humanitas, ut spolietis etiam, dum subuenitis. Fœcundus uobis etiã
pauper est ad quęstũ. Vsurarius est egenus. cogentibus uobis habet, quod reddat: quod
impendat, nõ habet. Misericordes planè uiri. Quem alij absoluitis, uobis addicitis. Vsu-
ras soluit, qui uictu indiget. An quicquam grauius? Ille medicamentũ quærit, uos of-
fertis uenenum. Panem implorat, gladium porrigitis. Libertatem obsecrat, seruitutem
irrogatis. Absolutionem precatur, informis laquei nodum stringitis.

Qua ratione fœneratores Iudæ & diabolo comparentur. Et quid significet nominibus creditoris, debitoris, fœnoris & sortis. Cap. IIII

Psal. 54 H Anc præcipuè iniustitiam deplorat sanctus Dauid, dicens: Vidi iniquitatẽ
& contradictionem in ciuitate, & non defecit de plateis eius usura & dolus.
Itaq; cum proditionem Iudæ subijceret, hoc præmisit: siue quod ultra sacrile
gij inuidiam, coniuratis dominicæ necis fœnoris crimen acciderit, siue quod tantum sa
crilegium satis abundeq́; usura fœnoris ultum iret. Mali fœneratores, qui dederunt pe-
cuniam ut interficerent authorem salutis: mali & isti, qui dant ut interficiant innocen-
tem. Et iste quoq; qui pecuniam acceperit, ut proditor Iudas laqueo se & ipse suspendit.
Ipsum Iudam hoc maledicto putauit esse damnandũ, ut scrutaretur fœnerator eius sub-
stantiam: quia quod proscriptio tyrannorum, aut latronum manus operari solet, hoc so
la fœneratoris nequitia consueuit inferre. Doctiores autem ipsi fœneratori putant dia-
bolum comparandum, qui uires animæ, & preciosæ mẽtis patrimoniũ fœnerat, quodã

usurariæ

usurariæ iniquitatis sic sumptu capit, sic auro illicit, sic reatu inuoluit, sic caput pro thesauro reposcit. Quid uobis iniquius, qui nec sic capitis solutione estis cōtenti? Quid uobis iniquius, qui pecuniam datis, & uitam obligatis & patrimonium? Accipitis aurū argentumq́ pro pignore, & adhuc illum debitorem dicitis, qui uobis plus credidit, quàm accepit? Vos creditores asseritis, qui amplius debetis. Vos inquā dicitis creditores, qui non homini, sed pignori creditis. Bene fœnus appellatur quod datis: ita uile ac fœnum est. Sortem dicitis quod debetur. Etenim uelut urna ferali misera sors uoluitur, perituri debitoris luenda supplicio. Stant pallentes rei ad sortis euentum. Non sic trepidant de quorum damnatione sors ducitur: non sic deiecti ac suspensi pauitant, de quorum captiuitate expectatur sortis euentus. Illic enim unius captiuitas, hic plurimorum addicitur. Et fortasse ideo sors, quia in euentu sunt patrimonia quæ sub hac arte uoluuntur. Magnum & memorabile beneficium dei hoc specialiter ore prophetico prædicatur quod in patres contulit, quia ex usuris & iniquitate liberauit eos. Et proprie ait, Ex usuris liberauit eos, quia usuræ inferunt seruitutem. Quasi diceret: Ex seruitutis uinculo ereptos reddidit libertati. Graue uocabulum debitorum. Debita, peccata dicuntur. Debitores quoq; criminosi appellant. Sic enim & isti sicut & illi de capite decernunt. Culpæ tamē habent nomen suum, ut factorum diuersitatem. Debita quamuis diuersæ quantitatis, unum habent nomen, unum onus, unū periculū. Nescit ergo quid poscat infœlix, qui pecuniam petit mutuam: quid accipiat, ignorat. Psal. 71

Quomodo pecunia fœneratorū nunq̃ quiescat. Quomodo etiam imprudēter recipientes sub usuris mutuò statim multos acquirant amicos, cum quibus opipare & splendidè conuiuentur, qui tamen exhausta pecunia soli fœneratori dilacerandi relinquuntur. Et de illorum sera pœnitentia. Cap. V

Non nouit pecunia fœneratoris uno diutius loco stare, solita transire per plurimos. Vno teneri sacculo nescit, uersari ac numerari expetit: usum requirit, ut acquirat usuram. Fluctus est quidam maris, non fructus. Pecunia nunquā quiescit. Labitur: uelut scopulo illisa, ita gremium debitoris percutit, & continuò relabitur eò unde processit. Cum murmure uenit, cum gemitu reuertitur. Frequenter tamē placidum statuentis mare, semper fœnoris unda iactatur. Mergit naufragos, expuit nudos, uestitos exuit, insepultos relinquit. Nummum ergo petis, & naufragium suscipis. Hinc Charybdis circunstrepit, hinc Sirenæ quæ uoluptatis specie, & canorę dulcedinis suauitate in uada deductos cæca, repetendæ domus (ut ferunt fabulæ) spe & cupiditate fraudabant. Statim uenditores ungueti & diuersarum specierum irruunt uelut quidam canes sagaci prædæ uagantis odore perstricti, uenatores, aucupes, caupones quoq; miscentes mero aquam, qui nobilitatem uetusti generis & patrię & natalem diem uini circunsonent: circunstantes repentè parasiti, quem antè solebant spernere, salutant, deducunt, ad lætitiam prouocant, ad sumptum incitant, dicentes: Venite, & fruamur bonis quæ sunt, & utamur creatura tanquā in iuuentute celeriter, uino precioso & unguentis nos impleamus, & non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis antequā marcescant, nullum pratū sit quod non pertranseat luxuria nostra, ubiq; relinquamus signa lætitiæ, quoniam hæc est pars & hæc est sors nostra. Et uerè sors omnis illorum facta est, tu autem remanes exors bonorum. Non tales sortes tibi scriptura monstrauit. Nō inter tales sortes Dauid memorat dormiēdum, dicens: Si dormiatis inter medias sortes. Nam si in medio illarum dormisses fortium, id est ueteris & noui Testamenti, non te pecuniæ cupiditas in uoraginem teterrimi fœnoris demersisset, gratia spiritalis fidei tibi dedisset argentum, & in speciem auri diuinæ sapientiæ institutione formasset. Etenim si nos unū testimonium diuinæ scripturæ posuimus, & luxuriosum illud cōuiuium declinauimus, utiq; potuit & iste saluari, si oraculis cœlestibus inhæsisset. Reuertamur tamen ad conuiuium, non ut eius degustemus epulas, sed cauendas alijs demonstremus. Onerat̃ mensa peregrinis & exquisitis cibis, adhibētur nitentes ministri, magno empti precio, sumptu pascendi maiori. bibitur in noctem, dies conuiuio clauditur, ebrietati deficit. Surgit ille uini plenus, uacuus opum, dormit in lucem, uigilans sōmniū putat. Etenim ut in somnis sibi uidet̃ subitò diues ex paupere, sic etiam egenus ex diuite. Dum defluit interim pecunia, usura superfluit, tempus minuit̃, fœnus augetur, thesaurus exinanit̃, sors accumulat̃, Esa. 1. iux. 7 Sap. 2 Psal. 67

paulatim conuiuæ se subtrahunt, sponsores conueniunt, manè fœnerator pulsat ad ianuas, quæritur dies solutionis transisse præscriptos, iurgijs uigilantē adoritur, in somnis dormientem excitat. Non noctes quietæ, non dies suauis est, non sol iucundus. Distrahuntur paulatim deauratæ ac sericæ uestes, & ueneunt dimidio minoris. Ponit cum lachrymis ornamenta coniunx iam tristior, empta carius, uendenda uilius. In auctiōe pueri constituunt̄ mensæ ministri, & malè assueti emptorē auertunt. Offertur pecunia creditori. uix, inquit, hæc soluit usurā. caput debes. Redit exhausto patrimonio capitis reus, & imminuto fœnore accipit inducias, tristiores bellicis, quasi post biduum præliaturus. In bello enim incerta uictoria, hic certa inopia. Illic se clypeo tegit, hic nudus occurrit. Illic lorica pectus includit, hic totus carcere includitur. Illic manus telis onerat, armat sagittis: hic ære uacuas offert uinculis alligandas. Ducitur plerunq; uterq; captiuus. Ille habet quem accuset aduersum belli euentum, hic præter se quem accuset non habet. Nihil est intolerabilius hac miseria, quæ excusari non potest. Acerbat conscientia pondus iniuriæ. Tunc secum reputat, tunc scripturas recordatur, tunc dicit: Nōnne mihi scriptum
Prou. 5 est: Bibe aquam de tuis uasis, & de tuorum puteorum fontibus? Quid mihi cum puteo fœneratoris, ubi & aqua includitur? Suauiora erant olera cum securitate, quàm alienæ epulæ pastæ cum solicitudine. Non oportuit aliena quærere. Si inciderā debita, de meis oportuit fontibus remedium quęrere. Erant domi uasa minutiora. Melius erat ministerium deesse, quàm cibum: melius uestem uenalem proponere, quàm libertatem addicere. Quid profuit quòd publicare paupertatem meam uerecundatus sum? Ecce alius publicauit. Ego nolui nutritores uendere, ecce alius adiudicat. Sera hæc consideratio. Tūc decuit metuisse tuis, quum acciperes aliena: tunc decuit succurrere, quū uulnera prima proserperent. Melius fuerat in principio tenuare sumptum, & necessitatem debiti, rei familiaris angustijs alleuare, q̃ ut ad horam ditatus alienis, postea exueretis & proprijs.

De nequitia fœneratorum qui aliena damna arbitrantur sua lucra, & quomodo sibi fingant tectoriolum suæ iniustitiæ. Cap. VI

A Ccusamus debitorē, quòd imprudentius se gesserit. Sed tamē nihil nequius fœneratoribus, qui lucra sua, aliena damna arbitrantur: & dispendio suo deputant, quicquid ab alijs possidetur. Aucupant̄ hęredes nouos, adolescentulos diuites explorant per suos, adiungunt se, simulantes paternam & auitam amicitiam, uolunt domesticas eorū cognoscere necessitates. Si quam causam inuenerint, accusant uerecundiam, pudorē arguunt, quod non antè de se speratū atq; præsumptum. Sin uerò nullos laqueos alicuius necessitudinis offenderint, intexunt tabulas, aiunt nobile prædium esse uenale, amplam domum, accumulant prouentus fructuū, annuos reditus exaggerant, hortantur ut coemant. Similiter faciunt preciosas uestes, & monilia nobilia prædicantes. Neganti se habere pecuniam, ingerunt suam, dicentes: Vtere ut tua: de fructibus emptæ possessionis preciū multiplicabis, debitū reddes. Prætendunt alienos fundos adolescenti, ut eum suis expolient, tendunt retia. Simul ut indagine cincta septa fuerit ingressus, cogunt eum in retia cautionū, laqueos usurarū, petunt obligari sibi auitum prætorium, paternū sepulchrum: præstituūt dies solutioni, dissimulatur cōuentio, quando potest solutio sustineri. ubi satis securū reddiderint, repentè ingruunt, et instant uehementius, causanti incumbunt dicentes: Tu possides tua prædia, nos nostram pecuniam non habemus. Aurū dedimus, lignum tenemus. Tibi fructuū emolumenta proeedunt, nobis nihil accrescit pecuniæ. Ociosa causatio est, saltem renouetur chirographum.

De increpatione adolescentū qui sub usuris pecuniam mutuò recipiunt, & de uulnere remedium quærunt. Et q̃ tristis his sit facies creditoris occursantis. Et de inducijs per eos postulatis, parū tamen profuturis. Cap. VII

T Taq; dum primum adolescens nihil putat de uestibus suis aut possessionib. esse uendendum, ad hæc facienda poscit dilationem. Vsuræ applicantur ad sortem, accumulantur centesimę. Iam suspirare incipit, iam malum suū agnoscere. Die ac nocte usuram cogitat: quicquid occurrerit, fœneratorem putat: quicquid crepuerit, uocem sibi uidetur fœneratoris audire. Si habes, cur non soluis? si non habes, cur malū malo adiūgis, & de uulnere remediū quæris? Cur quotidie obsidionē pateris
Ibid. 29 fœneratoris? expugnationē times? Vetus sententia est: Fœneratoris & debitoris inuicē sibi

sibi occurrentiũ, prospectum amborũ facit dominus. Alter quasi prædam requirit, alter quasi fera prædonẽ declinat. Ille quasi leo quærit quẽ deuoret, iste quasi bos iuuenculus prædonis impetũ reformidat. Ille quasi accipiter unguibus olorem quærit inuadere, iste quasi anser aut fulica mauult se uel in prærupta deijcere, uel in profunda demergere, quã istũ humani corporis accipitrẽ sustinere. Quid quotidie fugis? Etsi nõ occurrat fœnerator, occurrit tibi inopia tanquã bonus cursor. Ambos ergo uidet dominus, fœneratorẽ & debitorẽ. Occurrentes sibi spectat ambos: testis alterius iniquitatis, alterius iniuriæ. Illius auaritiã condemnat, huius stultitiã. Ille gressus debitoris singulos numerat, aucupatur deflexus: iste cõtinuo post columnas caput obumbrat. Nullã enim habet debitor authoritatẽ. Ambobus in digitis usurarũ repetitur sæpius calculatio. Par cura, sed dispar affectus. Alter lætatur incremento fœnoris, alter cumulo debitionis affligitur. Ille quæstus numerat, hic ærumnas. Quid fugis hominẽ quẽ poteras & nõ timere? Quid fugis? aut quousque fugies? Si quis pulsauerit nocte, fœneratorẽ putas sub lecto. Illico si quem subito intrare senseris, tu foris exilis. Canis latrat, & cor tuũ palpitat. Sudor effunditur, anhelitus quatitur, quæris quid mentiaris, ut fœneratorẽ differas: & cũ dilationẽ impetraueris, gaudes. Fœnore tuo simulat se fœnerator grauari: sed libenter impertit, quasi uenator qui feram cinxerit, securus prædæ. Tu oscularis caput, amplecteris genua, & quasi ceruus sagittæ toxico ictus paululũ procedens tanquã uictus ueneno procumbis: aut quasi piscis qui fuscina fuerit infixus, quocunque fugerit, uulnus uehit. Et uere piscis ille in escã mortẽ deuorat, ille hamũ glutit, dum cibũ quærit. Sed tamẽ hamũ non uidit, quẽ tegit præda: tu hamũ cernis, & glutis. Hamus tuus fœnus est creditoris, hamũ uoras, sed uermis te semper obrodit. Ipse est esca quæ decipit. Itaque & tibi fœnoris nec cibus usui est, & hamus uulneri. An ignoras quia semel illaqueatus nodo, se magis, si fugiat, ipse cõstringit, & intra retia positus fugiendo magis deijciat super se retia? In plateas fugis, cũ intra parietes tutus esse nõ possis. Inueniet te cũ uoluerit fœnerator. Denique ubi tempus impleueris, sicut lupus nocte irruit, dormire nõ sinit, ex lecto ad publicũ trahit, aut tabulis uenditionis cogit subscribere. Vt fureris pudoris dispendiũ, subscribis illico, uenditurus auitum sepulchrum. Paternæ sane ut parcatur aliquid uerecundiæ, emitur ieiunũ solũ, iactatur quod infœcunda uendiderit, dispendijs onerauerit debitorẽ, & superioris temporis adscribuntur dispendijs damna præsentis. Mox & laudata uenduntur, & inferuntur iam non instrumenta, sed uincula. Tamẽ adhuc quærẽdi fideiussores. Tribuuntur induciæ nõ ut prædã libertatis inueniat, sed ut consortẽ seruitutis adiungat, qui se societ ærumnoso. At quid iuuare potest alienæ calamitatis accessio? Iam & amici fugiũt, cõiuuæ nõ recognoscũt. Ipse quoque cõspectus omniũ refugit, & ut pugil ictus uarios concertantiũ, ita iste honestorum uitat occursus, & solicitus ubi in aliquẽ offenderit, uigilanti exit obtutu. Redit paratus ad uincula, redit mortẽ optans, cogitans eã sibi si moreretur, quietẽ inferre. Redit miserẽ se ipse cõdemnans, quod alienã pecuniã nõ refugerit, & fœneratoris se æri deuinxerit. O quãtos miseros aliena fecerũt bona? Quid, inquit, tibi ut bibas aquã Gyõ? Quid inquã tibi ut biberes calicẽ fœneratoris? Multi, inquit, mutuati ad tẽpus, & necessitatib. consuluerũt suis, & pecuniã reddiderũt. Et quãti se propter fœnus strãgulauerũt? Illos considerãs, hos nõ enumeras? Reminisceris euasisse aliquos, nõ reminisceris oppetisse? Nũmos redditos imputas, laqueos appetitos nõ cõputas? Quos deformitate tã dedecorosæ conuentionis plerique uerecundiores ad contumeliam, fragiliores ad iniuriam, expedito interitu prætulerunt, opprobrium uitæ amplius quàm mortis supplicium pertimescentes. Hiere. 2

Quod pro paterno debito nonnunquã liberi in auctionẽ deducantur, & publice sub hasta uendãtur. Et quomodo obligatus fœneratori uẽditus dicatur. Ca. VIII

VIdi ego miserabile spectaculum, liberos pro paterno debito in auctionẽ deduci, & teneri calamitatis hæredes, qui non essent participes successionis: & hoc tam immane flagitium non erubescere creditorem. Instat, urget, addicit: Mea, inquit, nutriti pecunia, pro alimonia seruitutem recognoscant, pro sumptu licitationem subeant. Agitetur hasta de precijs singulorum. Non immerito hasta agitatur, ubi caput quæritur: non immerito ad auctionem peruenitur, ubi sors poscitur. Hæc est fœneratoris humanitas, hæc debitoris stultitia, ut filijs quibus non reliquit pecuniam, libertatem auferat, pro testamento chirographũ dimittat: pro emolumento hæreditatis,

syngrapham obligationis. Quid sibi uult paterni in liberos scriptura maledicti, ubi nulla est impij offensa peccati? An potest durius aliquod esse maledictum, grauiusq; seruitium. Et illa sæpe post mortem habet defunctus cōpendia, quod non spectat miserias filiorum. Vendit plerunq; & pater liberos authoritate generationis, sed nō uoce pietatis: ad auctionem pudibundo uultu miseros trahit dicens: Soluite filij gulæ meæ sumptum, soluite paternæ mensæ precium. Vomite quod non deuorastis, reddite quod nō accepistis. Hoc meliores, quod uestro precio redimitis patrē, uestra seruitute paternā emitis libertatē. Esto ut aliquis qui subueniet possit, accedat. Quis tantam expleat charybdim? quis rationes fœneratoris agnoscat? quis auaritiā satiet? quę nō iste precia exaggeret, cū uiderit redemptores? Non enim suo magis lucro quàm alieno detrimento pascitur. Vera profecto, uera est, utpote dei, diuina sententia, qui cum iratus esset propter impietatē

Esa. 50 populi Iudæorum, quod post deos alienos abirent: Cui, inquit, uendidi uos fœneratori? Venditur enim qui obligatus fœneratori fuerit, & uenditur non uno precio, sed quotidiano: uenditur non cum definitione, sed cum accessione diurna. Noua usurarū auctio per mēses singulos, noua sub quotidiana licitatione uenditio. Qui plus obtulerit, trahit: semper uenalis addicitur, nunquam quasi uenditus æstimatur. Magna igitur uis cœlestis sententiæ. Non satis iudicauit dominus dicere: Cui uendidi uos? sed addidit fœneratori. Offensus quo nihil potuit grauius inuenire, quo iudicaret in perfidos. Derelictus expostulat, cur ita fugerint salutis authorē, quasi fœneratori eos alicui dominus uendidisset, digna pœna. Dominum relinquentes habent serui quod amplius quàm carceris pœnas & uincula reformidēt, habent liberi quod paueant pro libertatis incuria. Simul illud aduerte, quod fœneratio præuaricationis materia iudicata sit: quod is facile recedat à domino, qui fœneratori se potuerit obligare. Fœnus enim radix mendacij, causa perfidiæ

Esa. 50 est. Ego, inquit, uos non uendidi, & peccatis uestris uenditi estis. Ergo qui se fœneratori obligat, ipse se uendit, & quod peius est, uendit se non ære, sed culpa.

Quòd fœnerator peccati nostri diabolus sit. Et de comparatione ipsius ad usurarium. Et quòd idem sit exactor, qui se creditorem appellat. Cap. IX

Quis iste peccati est fœnerator, nisi diabolus? à quo Eua mutuata peccatū obnoxię successionis, usuris defœnerauit omne genus humanū? Deniq; quasi malus fœnerator chirographū tenuit, quod postea dominus suo cruore deleuit. Etenim quod mortis erat scriptum apicibus, debuit morte dissolui. Fœnerator er-

Matth. 4 go diabolus. Deniq; ōstendebat saluatori diuitias suas dicens: Hæc omnia tibi dabo, si procidēs adoraueris me. At uerò dominus æris solutor alieni, nihil ipse debebat, qui po

Ioann. 14 terat dicere: Ecce uenit huius mundi princeps, & in me suum nihil inuenit. Nihil debe-

Psalm. 68 bat, sed soluebat pro omnibus, sicut ipse testatur dicens: Quæ non rapui, tunc exoluebā. Quid distat malitia huius, & principis mundi? Fœnerator pecuniæ caput obligat, manū

Luc. 15 tenet, forte ducit. O nomen triste de dulci. Dominus ouem centesimā liberauit. Illa centesima salutis, hæc mortis est, & terra bona centuplum fructum reddit. Væ ijs qui dicunt

Esa. 5 quod amarū est dulce, & quod dulce amarū. Quid amarius usura? quid dulcius gratia? Nōnne hoc ipso sermone quo centesimā appellāt, reuocare deberēt in memoriā redemptorem, qui uenit centesimam ouem saluare, non perdere? Quis grauior exactor est? Et

Ibidem. 3 hoc triste nomen. Deniq; dominus ait: Populus meus, exactores uestri circunscribunt

Luc. 12 uos. Et in Euangelio habes: Dum uadis cum aduersario tuo ad magistratū, da operam liberari ab illo, ne forte perducat te ad iudicē, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerem. Quis iste sit exactor agnosce, qui etiam nouissimū quadrantē exigit, & idem se creditorē uocat, atq; in hoc etiā nomine fraudem facit, ut qui ueneni pocula mel le illinit, ut sub grato odore mors lateat, atq; illita calicis ora uim fraudis abscondat. Creditor prætexitur, quasi fidelis: & quasi incredulus, ad quem fidelis oppignorat.

Quòd à fœneratoribus defunctorum cadauera aliquando teneantur pro pignore, & eis tumulus denegetur. Et quòd nihil intersit inter funus & fœnus, inter mortem, & sortem. Cap. X

Quotiens uidi à fœneratoribus teneri defunctos pro pignore, & negari tumulum, dum fœnus exposcitur? Quibus ego acquieui libenter, ut suum cōstringerent debitorem, ut electo eo fideiussor euaderet. Hæ sunt fœneratoris le-

ges. Dixi

ges.Dixi itaq;,tenete reum uestrum: & ne uobis possit elabi,domum ducite,claudite in cubili uestro,carnificibus duriores:quoniam quem uos tenetis,carcer non suscipit,exactor absoluit.Peccatorum reos post mortem carcer emittit,uos clauditis. Legum seueritate defunctus absoluitur,uobis tenetur. certe hic sortem suam iam memoratur impleſſe.Non inuideo tamen,pignus uestrum reseruate.Nihil interest inter funus & fœnus,nihil inter mortem distat & sortem.Personat funebrem ululatum fœnoris usura.Nunc uerò capite minutus est quem conuenitis,uehementioribus tamē nexibus alligate,ne uincula uestra non sentiat, durus & rigidus est debitor, & qui non iam nouerit erubescere. Vnum sane est quod non timere possitis,quia poscere non nouit alimenta.Iussi igitur leuari corpus, & ad fœneratoris domum exequiarum ordinem duci,sed etiā inde clausorum mugitu talia personabant. Ibi quoq; funus esse crederes, ibi mortuos plangi putares.Nec fallebat sententia,nisi quod plures cōstabat illic esse morituros: Victus religionis consuetudine fœnerator(Nam alibi suscipi pignora etiam ista dicuntur) rogat ut ad tumuli locum etiam reliquiæ deferantur, tunc tantum uidi humanos fœneratores,grauari me:tamen ego eorum humanitatem memorabar proficere, ne postea se quererentur fraudatos esse,donec feretro colla subiecti ipsi defunctum ad sepulchra deducerent, grauiori mœrore deflentes pecuniæ suæ funus.

De usura ab aleatoribus extorta.Et de inuiolabili lege aleæ,cui subijciuntur etiam ferocissimi homines. Cap. XI

Liud non minoris acerbitatis accipite.Obseruant isti aleatorum conuenticu A la:& perdentis ęrumnam,commoditatem suam iudicant: spondent pro singulis. Varios primo sors ludit euentus,ad diuersos sæpe transfertur uictoria, stipendiaq; eius uicissim atq; ærumna mutantur.Omnes uincuntur & uincunt, fœnerator solus acquirit.Penes alios inane manet nomen quod uicerint,penes fœneratorē solum fructus est,non annuus,sed momentarius.Illi soli faciunt lucrum in omnium detrimento,illis solis est usuræ uictoria. Videas reliquos subito egentes,repente diuites, deinde nudos,singulis iactibus statum mutantes. Versatur enim eorum uita,ut tessera. Voluitur census in tabula,fit ludus de periculo,& de ludo periculum. quot propositiones, tot proscriptiones.Clamor plaudentium,fletus despoliatorum,gemitus deplorantium. Sed & hos creditor ut tyrannus damnat unumquemq; sorte capitali,agitat hastas,feralem instituit de singulorum exuuijs auctionem.Alios proscriptioni addicit, alios seruituti,non tanti occisi sub tyrannis sunt. Vitæ igitur hanc aleam rectius dixerim quàm pecuniæ,sub momento fertur,quod ualeat in æternū. Ebrietas iudicat, & nullus appellat. Habet & alea suas leges,quas fori iura non soluant.Notatur(si credi potest)infamia qui putauerit renitendū,& infamium sententia grauius quàm cēsura iudicialis inurit opprobriū:quoniā qui apud iudicē damnanť,apud illos gloriosi sunt:qui apud illos damnātur, apud iudicē criminosi sunt.Nobile cōstituit Moyses seniorū iudiciū, Hi tamen de leuioribus iudicabāt,uerbū graue hoc est de potioribus negocijs Moysi iudicio reseruare cō sueuerant.Hic dicitur, Aleonū conciliū iudicauit,& plus eorū timetur potentia, quàm dæmonum.Inter has feras uiuis fœnerator atq; uersaris. His bestijs cibum eripis, his tetrior æstimaris,his crudelior plus timeris. Ferunt Hunnorum populos omnibus bellū inferre nationibus,fœneratoribus tamen esse subiectos:& cum sine legibus uiuant,aleę solius legibus obedire,in procinctu ludere,tesseras simul & arma portare, & plures suis quàm hostilibus ictibus interire.In uictoria sua captiuos fieri, & spolia suorum perpeti, quę pati ab hoste non nouerint. Ideo nunquam belli studia deponere, quod uicti aleæ ludo,cum totius prædæ munus amiserint, ludendi subsidia requirunt,bellandi periculo.Frequenter autem tanto ardore rapi ut cum ea (quæ sola magna æstimant)uictus arma tradiderit,ad unum aleæ iactum uitam suā potestati uel uictoris uel fœneratoris addicat.Denique constitit,quòd quidam eorū & imperatori Romano cognitus in fide precium seruitutis quam sibi tali sorte superatus intulerat supplicijs imperatę mortis exoluerit.Premit ergo fœnerator etiam colla Hunnorum,& eos urget in ferrum,premit Barbaros suæ terrore seruitiæ.

De odi-

De odibili fœneratorum exactione. Et de uarijs uocabulis ab eis sub honestatis specie excogitatis. Et quòd fœneratoris pecunia sit Echidna, & imitetur naturam serpentum. Cap. XII

Quid etiam tetrius eo qui hodie fœnerat, & cras exigit? Est odibilis inquã homo huiusmodi. Oblatio quidem blanda, sed immanis exactio. Verùm ipsa oblationis humanitas facit ad exactionis sæuitiam: protulit pecuniam, hypothecas exigit, & in suis apothecis recõdit. Vna pecunia à fœneratoribus datur, & quam multa à debitoribus exiguntur? Quanta sibi fecerũt uocabula? Numus datur, & fœnus appellatur. Sors dicitur, caput uocatur. Aes alienum scribitur, multorum hoc capitũ immane prodigium, numerosam exactionem efficit. Syngrapham nũcupat, chirographũ nominat, hypothecas flagitat, pignus usurpat. Fiducias uocat, obligationem asserit. Vsuras prædicat, centesimas laudat. Echidna quædam est fœneratoris pecunia, quæ tanta mala parturit. Echidna tamen fœcunda pœnis uiscera trahens, partu suo rumpitur, & morte materna docet sobolem non esse degenerem in matrem. Illam morsibus suis scindunt. illic ubi nascitur uenenũ, primum probatur. Pecunia autẽ fœneratoris omnia mala sua concipit, parit, nutrit, atque ipsa magis in sobole sua crescit, tristi prole numerosior. Non minus flexuosa quàm serpens, atq; in orbem se totam colligens, ut caput seruet. Reliquo flagellat corpore, illud solũ producit ad uulnera, spiris ingentibus quos comprehenderit ligat, solo capite interficit: saluo capite etiamsi reliqua pars eius dilapidata fuerit, reuiuiscit. Diuersa quoq; serpentibus sunt conueniendi & parturiendi tempora, pecunia fœnebris à die initæ conuentionis crescentibus serpit usuris, quæ parturire nõ nouit, quia dolores magis ipsa in alios transfundit. Ibi dolores ut parturientis. Vnde etiam *Psalm.74* τόκους Græci appellauerunt usuras, eo quòd dolores partus animę debitoris excitare uideantur. Veniunt kalendæ, parit sors centesimam. Veniunt menses singuli, generantur usuræ. Malorum parentum mala proles. Hæc est generatio uiperarũ. Creuit centesima: petitur nec soluitur, applicatur ad sortem. Fit mal edictum propheticum, dolus in dolo, usura improbi seminis fœtura deterior. Itaq; non iam centesima incipit esse, sed summa, hoc est, non fœnoris centesima, sed fœnus centesimæ.

Vnde dicatur usura. Et quemadmodum simul nascatur & enutriatur, & iam nata parturiat, semperq; inexplebilis atq; insatiabilis sit. Cap. XIII

Vsuram quoq; ab usu arbitror dictam, quod ut uestes, usu, ita usuris patrimonia scindantur. Lugubre ceræ prima litera sonat, parturit uox doloris est. Quid ibi potest esse boni quod à dolore incipit, & ab obligatione? Lepores ferunt generare simul & educare, & continuo parturire. Istis quoq; anaglypharijs usurarum generatur & supergeneratur usura, enutritur ac nascitur, & nata iam parturit. Radices quoq; arborum primo plantantur ut prendant: cum prenderint, tunc uirescere incipiunt, postea pullulare. At uerò pecunia fœnebris uix plãtata iam pullulat. Semina tem*Eccle.3* pore erumpunt, animalia tempore pariunt (Tempus enim pariendi, & tempus moriendi: tempus plantandi, & tempus euellendi quod plantatũ est: tempus occidendi, & tempus sanandi. Et infra: Tempus acquirendi, & tempus reddendi: tempus custodiendi, & tempus expellendi, ut Ecclesiastes ait) pecunia fœnebris hodie seminatur, cras fructificat: semper parit, & nunquam interit: semper plantatur, uix euellitur. Vult semper fœnerator acquirere, nunquam perdere, nunquam custodire, pecuniam suam semper ex*Eccle.1* plere, nunquã sanare, semper occidere. Et quia bonus ad omnia magister Ecclesiastes liber est, Salomoni ipsi paulisper inhæreamus. Non satiabitur oculus, inquit, uidendo, & non satiabitur auris auditu, nec fœnerator expletur accipiendo, nec affectus eius quotidiano numerãdi æris satiabitur auditu. Et iterum: Omne quod fuit, ipsum est quod erit Crescit semper pecunia ocium nescit auaricia, usura ferias. Omnes, inquit, torrentes uadunt in mare, & mare nõ adimpletur. Mare istud fœnerator est. Omniũ patrimonia tanquam fluctus absorbet, & ipse nescit expleri. Mari tamen pleriq; utuntur ad quæstũ, fœneratore nemo utitur nisi ad dispendiũ. Illic multorum commodũ est, hic uniuersorum naufragium. Multa sunt animantia quæ cito generare incipiunt, sed cito etiam generare desistunt. Sors cito generat, & nunquã desinit: imò cũ exordiũ crescendi acceperit, in infinitũ extendit augmentũ. Omne deinde quod crescit, cũ ad naturæ suæ formã atq; men

suram magnitudinemq; peruenerit, uacat incremēto, sed fœneratorum pecunia tempore semper augetur, & ultra formam materne sortis se extendens, modum non continet. Pleraq; etiam animantium cum cœperint ea quę ex his orta sunt generare, tanquam effœtis uiribus usum generationis amittunt, sors autem fœnoris cum fuerit crescentibus exæquata centesimis, & uetustatē sui renouat, & partus solitos adiunctione multiplicat.

De usura diuina lege prohibita. Et quod secundum Catonem fœnerare sit hominem occidere. Quodq; omne quod præter sortē accipitur, sit usura, quocunque uocabulo appelletur. Cap. XIIII

Non nouum nec perfunctorium hoc malum est, quod ueteris atq; diuinæ præscripto legis inhibetur. Populus qui despoliauerat Aegyptum, qui pede transierat mare, monetur à fœnoris pecunia cauere naufragia. Et cum de alijs peccatis semel aut multum iterata admonitione præscripserit, de fœnore sæpius intimauit. Habes in Exodo: Quod si pecuniam fœneraueris pupillo, orphano, pauperi, apud te non suffocabis eum, non impones illi usuram. Ostendit quid sit suffocare, id est usurā imponere. Strāgulat enim, & quod peius est, animam laqueat creditoris. Quo sermone & prædonis uiolentiam, & deformis nodum mortis expresserit. Quod si pignus acceperis uestimentum proximi tui, ante solis occasum restitues. Illud est enim opertoriū eius tantùm, hoc uestimētum turpitudinis eius in quo dormiet. Quod si itaq; proclamauerit ad me, exaudiam eum. Audistis fœneratores quid lex dicat, de qua dixit dominus: Non ueni legem soluere, sed adimplere. Quam dominus non soluit, uos soluitis. Vsurā, inquit, petere, suffocare est. Hoc quoq; foris sero est dictum à quibusdam eorum prudentibus. Quid est, inquit, fœnerare? Hominem, inquit, occidere. Sed utiq; non Cato prior quàm Moyses qui legem accepit. Multo ille posterior. Si pignus acceperis uestimentum propinqui tui, ante solis occasum restitues illud, ne nudati appareat turpitudo. Vos autem exuitis atq; nudatis, & non redditis. Videte ne sol occidat super auaritiam uestrā, ne sol iustitiæ uobis occidat, quia iustitiam non tenetis, aut sol iniquitatis super flagitia uestra condatur. Dies quoq; perit inuito, nox irruit sicut Iudæ: qui, cū diabolus misisset in cor eius, surrexit ad proditionem, & facta est nox. sol enim iustitiæ occiderat ei, & recubuerat super eum. Qui in cor eius intrauit, fecit illi tenebras: ut lucis non uideret authorem. Ibi miser perijt in illo cōuiuio, quo alij saluātur. Redditur uestimentum debitori, in quo dormiat, & quietus sit. Si nolueritis reddere, exaudiā, inquit, eum: quia misericors sum. Si uos non exauditis ego exaudiam, ego miserebor, ego non despiciam inopis precem. In Deuteronomio quoq; scriptū est: Non exiges à fratre tuo usuram pecuniæ, & usuram escarū, & usuram omnium rerum quascunq; fœneraueris fratri tuo. Si alienigenæ crediderís, usuram exiges ab eo, à fratre autem tuo non exiges. Vides quantum pondus in uerbis sit. Noli, inquit, exigere usuram à fratre tuo, hoc est, cū quo habere debes omnia communia, ab eo tu usurā exigis? Frater tuus cōsors naturæ, & cohæres gratiæ. Noli ab eo exigere amplius à quo durū est repetere quod dederis, nisi cū habuerit unde dissoluat. Et quia plerīq; refugientes præcepta legis, cum dederint pecuniā negociatoribus, non in pecunia usuras exigunt, sed de mercibus eorum tanquam usuram emolumenta percipiunt, ideo audiant quid lex dicat: Neq; usuram, inquit, escarum accipies, neq; omnium rerum quas fœneraueris fratri tuo. Fraus enim ista & circumscriptio legis est, non custodia. Et putas te pie facere quia à negociatore uelut mutuū suscipis? Inde ipse fraudem facit in mercium precio, unde tibi soluit usuram. Fraudis illius tu author, tu particeps, tibi proficit quicquid ille fraudauerit. Et esca usura est, & uestis usura est, & quodcunque sorti accedit, usura est. Quod uelis ei nomen imponas, usura est. Si licitum est, cur uocabulum refugis? cur uelamen obtexis? Si illicitum est, cur incrementum requiris? Quod peius est, hoc uitium plurimorum est, & maxime diuitum, quibus hoc nomine instruuntur cellaria. Si quis instaurandum conuiuium putat, ad negociatorem mittit, ut absinthiaci cupellam sibi gratis deferat: ad cauponem dirigit, ut Picenum uinū aut Tyriacum requirat: ad lanium, ut hyllam sibi procuret: ad alium, ut poma sibi adornet. Itaq; humanitates iudicant quę alieno periculo constant. Tu bibis, & alius diffluit lachrymis: Tu epularis, & alios cibo tuo strāgulas: Tu symphonia delectaris, & alius miserabili deplorat ululatu: Tu poma degustas, & alius spinā uorat: Nunquid colligūt de spinis uuas,

Exod. 22
Matth. 5
Ioan. 13
Deut. 23
Matth. 7

uuas, aut de tribulis ficus? Spina usura est, spina centesima est, tribulus est fœnus, male u-
rit: Quomodo potes fructum habere de spinis? Si iste fructus de spinis non nascitur, ille
nascetur æternus? De ærumnis ditaris, de lachrymis lucrum queris, de fame aliena pasce
ris, de exuuijs despoliatorum hominum cudis argentum, & iudicas te diuitem, qui stipẽ
Luc. 6 poscis à paupere? Sed audi quid dicat saluator: Væ uobis diuitibus, qui habetis consola
tionem uestram.

Quomodo intelligatur illud Deuteronomij, Ab alienigena usurã exiges, nõ au
tem à fratre. Et de maledictione usurarij secundum Ezechielem. Cap. XV

Deut. 23 Ed forte dices, quia scriptum est: Alienigenæ fœnerabis, & non consideras
B quid Euangelium dicat, quod est plenius. Sed hoc interim sequestremus, Le
gis ipsius uerba cõsidera. Fratri tuo, inquit, nõ fœnerabis ad usurã, sed ab alie-
nigena exiges. Quis erat tunc alienigena, nisi Amalech, nisi Amorræus, nisi hostes? Ibi
inquit, usuram exige. Cui merito nocere desideras, cui iure inferuntur arma, huic legiti-
me indicantur usuræ. Quem bello non potes facile uincere, de hoc cito potes centesima
uindicare te. Ab hoc usuram exige quem non sit crimẽ occidere. Sine ferro dimicat qui
usuram flagitat, sine gladio & de hoste ulciscitur qui fuerit usurarius & exactor inimici.
Ergo ubi ius belli, ibi etiam ius usuræ. Frater autem tuus omnis, fidei primũ, deinde Ro-
Psalm. 21 mani iuris est populus. Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ lauda-
Leuit. 25 bo te. Deniq; in Leuitico præscripsit etiam lex usuram à fratre nõ esse poscendam. Sic e-
nim habes: Et uiuet frater tuus tecum, pecuniam tuam non dabis illi in usuram, & in am-
plius recipiendum non dabis illi escas tuas. Generaliter hæc sententia dei omne fortis
Psalm. 14 excludit augmentum. Vnde & Dauid & benedictum æstimauit, & dignum habitatio-
ne cœlesti, qui pecuniam non dedit in usuram. Si ergo qui nõ dedit, benedictus: sine du-
bio maledictus qui ad usuram dedit. Cur ego maledictionem potius eligis quàm bene-
dictionem? Potestis enim benedicti esse si uelitis, potestis iusti esse. Homo enim iustus
Ezech. 18 secundum Ezechiel, qui pignus debitori reddiderit, & pecuniam suam in usuram nõ de
derit, & superabundantiam non acceperit, & ab iniustitia auerterit manum suam. Iustus
est, inquit, iste: uita uiuet: dicit dominus. Qui autẽ pignus non reddidit, & in simulachra
apposuit oculos suos, iniquitatem fecit, cum usura dedit, & superabundantiam accepit,
hic uita nõ uiuet. Omnes iniquitatis istas fecit, morte morietur, sanguis eius super ipsum
manet. Vide quomodo fœneratorem cum idololatra copulauit, quasi crimen æquaret.
Elige ergo quod dulcius est. Cur semper tristes? cur semper amarissimi? cur semper soli-
citi? Procedat aliquando à uobis misericordia, procedat ueritas. Obligetur mẽdacium,
fraus odio sit. Docuisti periurium. Fœneratorium sacramentũ dicitur, ubi paratur periu
rium. Periurastis frequenter, cũ reddita fuerit pecunia, quod syngrapha non appareat.
periurastis postea quod non reperitis pecuniam. Nolite ergo semper miseri esse, semper
Iudic. 14 auari, semper mœsti. Leones sunt, & feritatem suam mutãt, De manducante, inquit, exi-
uit esca, & de forti & tristi exiuit dulce. Græcus & tristi habet. Sic inuenimus. Tamen de
forti hoc intelligitur, quia leo fortis est feritate: & qui ferus, tristis. Et de uobis qui pecu-
niam deuorastis & auaritiam, exeat misericordia. Hęc est enim esca egenorum. Et de tri
Esa. 5 sti exeat dulce, ut dimittatis ei qui non habet unde dissoluat. Quid trahitis peccata ut fu
ne longo, & iugi loro uitulæ? Quod fit utiq;, cum fœnus producitis. Tenetis pauperem
debitorem, uelut ibi sit aliqua gratia, ubi nulla spes commodi. Et hoc secundum auari-
tiam uestram loquor.

Quibus dominus in Euangelio doceat fœnerandum. Et quod fœneratores à
deo peccatores appellentur. Et quis possit esse bonus fœnerator, & quęrere
bonas usuras. Cap. XVI

Aeterùm dominus in Euangelio talibus magis existimat fœnerandũ à qui-
Luc. 6 C bus retributio non speretur. Sic enim ait: Et si mutuũ dederitis à quibus spe-
ratis recipere, quæ uobis est gratia? Nam peccatores peccatoribus fœneran
tur, ut recipiant. ueruntamen amate inimicos uestros, & benefacite eis, & mutuum date
nihil sperantes, & erit merces uestra multa in cœlo, & eritis filij altissimi, quia ipse beni-
gnus super ingratos & malos. Estote misericordes, sicut & pater uester misericors est
Aduertitis quod nomen fœnerator à domino acceperit, quod nomẽ etiã qui fœnori

uestro

uestro fuerit obligatus. Peccatores, inquit, peccatoribus fœnerant, ut recipiant. Vterq; peccator, & fœnerator, & debitor: uos autem, inquit, amate inimicos uestros. Nō discutiatis quid mereantur inimici, sed quid uos facere oporteat. Dare mutuum ijs, à quibus non speratis uos quod datum fuerit recepturos. Nullum hic damnum est, sed compendium. Minimum datis, multū recipietis. In terra datis, & id uobis soluetur in cœlo. Fœnus amittitis, mercedem magnam habebitis. Fœneratores esse desinitis, filij eritis altissimi. Eritis misericordes, quo uos patris æterni probetis hæredes. Sed fœneratorum uos delectat & usurarum uocabulum. Id quoq; non inuideo. Docebo quomodo boni fœneratores esse possitis, quomodo bonas quæratis usuras. Dicit Salomon: Fœnerat domino qui miseretur pauperi, secundum datum autem eius retribuet ei. Ecce bonum fœnus de malo factum est. Ecce irreprehensibilis fœnerator, ecce usura laudabilis. Nolite ergo iam inuidentem me uestris cōmodis æstimare. Putatis quod hominem subtraham uobis debitorem? Deum prouideo, Christum surrogo, illum demonstro qui uos fraudare non possit. Fœnerate ergo domino pecuniam uestram in manu pauperis. Ille adstringitur & tenetur, ille scribit quicquid egenus acceperit. Euangeliū, eius cautio est. Ille promittit pro omnibus indigentibus, ille dicit fidem. quid dubitatis dare? Si quis uobis diues huius seculi offeratur, qui fide promittat sua pro aliquo debitore, statim numeratis pecuniam. Pauper est uobis dominus cœli, & conditor mundi huius? & adhuc delibera tis quem diriorem quæratis fideiussorem? Sed allegatis, quare pauper factus est, cum diues esset? Vidistis ergo quia fides eius diues est, fides eius idonea est: pauper factus est, cum pro nobis soluerit, & adhuc paupertas ipsius non decipit. Nos enim diuites fecit, quos pauperes putatis. Dicit enim Apostolus: Pauper factus est cū diues esset, ut illius inopia uos ditaremini. Bona inopia, quæ largitur diuitias. Nolite ergo paupertatem timere, ut sitis diuites. Date ociosam pecuniam, & recipietis fructuosam gratiam, & pauperum subuenietis necessitatibus, & uobis custodiæ solicitudo minuetur. Non peribit quod pauper acceperit, & uobis quod dederitis inopi, sine custode seruabitur. Quod si incrementum usurarum quæritis, in lege benedictio, in Euangelio cœlestis est merces. Quid suauius benedictione? quid maius est cœlo? Si escarū desiderantur usuræ, à quo q; præsto est, sicut legimus. Is enim qui miseretur pauperis, ipse pascetur.

Prouerb. 19

2. Corint. 8

An liceat mutuum danti recipere pignora. Caput XVII

R Eddite ergo pignora quæ tenetis, quoniam fideiussorem idoneum reperistis. Sed obmurmurant adhuc, dicentes, quia licet tenere pignora, & se lege defendunt. Aiunt enim. Scriptū est in Deuteronomio: Si fuerit tibi debitum à proximo tuo quodcunq;, non introibis in domum ipsius pignerare pignus, sed foris stabis, & homo apud quem est debitum tuum proferet tibi pignus foras. Si autem homo ille pauper fuerit, non dormies in pignore ipsius, sed redditione reddes ei pignus ipsius ad occasum solis, & dormiet in uestimento suo, & benedicet tibi, & erit in te misericordia coram domino Deo tuo. Et alibi, inquiunt, scriptum est: Non pignerabis molam neq; lapidem superiorem molæ: quoniam hic pignerat. Et alibi: Non accipies pignus uestimenti uiduæ. Vnde argumentantur quod specialia pignora sunt interdicta, non omnia: id est pauperis & uiduæ. Molam quoq; & lapidem superiorem molæ prohibitum pignerari. Sed cum per Ezechielem prophetā dicat dominus iustum esse qui pignus reddidit, iniustum qui tenuit: utiq; non speciale aliquod, sed generaliter omne pignus suadet reddendum esse, cum dicat Iob: Conscriptionem quam habui aduersus aliquem iuramento conceptam, imponens coronam legebam: &, Si non scindens eā reddidi, nihil accipiens à debitore. Cum dominus nihil ab ijs quibus mutuum dederimus, sperandum esse præcipiat, quod recipere debeamus: quomodo pignus secundum legem putant retinendum esse?

Deuter. 24

Ibidem

Ezech. 18

Iob 31

Quid fœnerandum, & quibus, secundum legis statuta, & quod etiam iustus & pauper hoc facere ualeant. Caput XVIII

A T ne pari recrudescant modo, & dicant etiam se ad fœnerandum incitari legis oraculo, quia scriptum est: Fœnerabis gentibus multis, tu autem nō mutabis: tempus est, plenius & expressius disputare & docere quid fœnerandum, & quibus legis statuta præscribunt. Præcedit enim fœnoris causa pignoris causam.

Deuter. 15

Psalm.36 fam. Mutuabitur, inquit, peccator, & non soluet, iustus autem miseretur, & tribuet. Audis debitor quid debeas declinare, audis creditor quid debeas imitari. Et infra: Iuuenis fui, & senui, & non uidi iustum derelictum, nec semen eius quęrens panem. Tota die miseret & fœnerat. Vnde huic iusto quod tota die fœnerat? Ergo diues iustus est: & quanto ditior unusquisq; fuerit, tanto iustior. Qui plus habet unde fœneret, ipse erit iustior.

Matth.19 Sed difficile diues intrat in regnum cœlorũ. Quid ergo fœnerator? dic mihi sancte Da-

Act.3 uid. Contra me protuli testimonium, nisi mihi subuenis. Petrus dicebat: Argentum non

Psal.111 habeo: nunquid non erat iustus? Tu mihi ergo expone quid fœneret. Dixisti enim: Beatus qui miseretur & cõmodet, disponet sermones suos in iudicio. Iuuenis quid fœneret

Act.3 iustus. Petrus quoq; doceat me & ipse quid fœneret, qui dixit inopi attendenti ad se, & ad Ioannem: Argentum & aurum non habeo. Nihil ergo dabis pauperi Apostole? Das tamen, & plus das quàm alij. Das inopi, quod alij dare nõ possunt. Das inopi, quod egere non possit. Das inopi, quod etiã diuites accipere cõcupiscunt. Das inopi, quod ij qui istud argentum & aurum habent, conferre nõ nouerunt, quia auaritia eos impedit. Das inopi, quod eum diuitibus faciat ditiorem. Incitasti animum meum, cõcupisco hoc donum tuum. Dic cito, rogo, quid des. Noli me diu suspensum reddere, cupio petere si cito solues: sed soluisti cito, non distulisti inopem, non despexisti precem pauperis, non diutius eum desperare fecisti, non uacuus ad templum ascendisti dicens: Argentum & aurum non habeo. Non illi soli plenis manibus ascendunt qui argentum & aurum habent: Ascendit & pauper non uacuus, ascendit & ille non uacuus qui aurum & argentũ non habet. Audiamus quid det iste pauper. Sed quod habeo, inquit, dabo tibi: In nomine Iesu Nazareni surge & ambula. O optanda paupertas, ô ditior inopia. Claudicabat, cui diuites dabant. Vnus pauper dabat, & statim qui claudus erat, sanus est factus. Habet ergo iustus quod fœneret, habet & argentũ quod fœnerat, sermones suos fœnerat.

Psalm.11 Hoc est iusti argentum. Eloquia enim domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum. Hoc fœnerat qui legem accepit, qui legem meditatur, qui legem exercet. Hoc fœnerauit Petrus, hoc fœnerauit Paulus, quibus di-

Act.10 citur ut ad uiros nationum pergerent. Petrus ad Cornelium Centurionem, cui dicitur: Surge uade nihil dubitãs, quoniam ego misi illos: & surrexit & iuit. Et infra dixit: Nunquid aquã uetare possumusne baptizentur ij qui spiritum sanctum acceperũt? Iussitq; eos baptizari. Hoc est, fœnerabis gẽtibus, ut peccata dimittas, debita auferas: tu autem

Psalm.36 non mutuaberis. Mutuatur enim peccator, & non soluet peccata sua, quia peccator est. Paulo dicitur: Fœnerabis gentibus: qui missus est ad gentes. Ioanni dicitur: Fœnerabis

Matth.28 gentibus. Iacobo, & cæteris dicit: Fœnerabitis gentibus: quibus dictũ est: Ite baptizate gentes. Dicitur Paulo: Si patrũ custodieris mandata, benedictus eris, & fœnerabis gentibus uerbum. Deniq; non de pecunia dici significant sequentia: Princeps eris gentibus

Deuter.28 multis, tibi autem nemo dominabitur. Constituet te dominus Deus tuus in caput, & non in caudam: & eris tunc supra, & non subter, si audieris uocem domini Dei uestri. Et sequitur: Si autem non audieris, maledictus tu in ciuitate, & maledictus in agro. Et infra: Maledicta progenies uentris tui. Non pecunia utiq; benedictum facit, sed cognitio Dei, prædicatio uerbi, si gratiam domini fœneremus, si indigentibus eloquia domini conferamus, si obseruemus mandata cœlestia. Et contra, maledictum non facit si desit pecunia quæ fœneretur: sed si desit studium, si desit obseruatio cœlestium statutorum, maledictus eris.

Quomodo patres nostri gentibus fœnerarint. Et quomodo hodie sacerdotes fœnerare debeant. Caput XIX

Ibidem 15 D Eniq; mysterium Ecclesię euidenter exprimitur. Primũ enim quia in Deuteronomio legis: Si audieris legem, & custodieris, fœnerabis gentibus, quod factum est à patribus nostris. Fœnerauit Moyses gentibus, qui proselytos acquisiuit, fœnerauit Iesus Naue, fœnerauit Gedeon, fœnerauit Samuel, Dauid,

3.Reg.10 Salomon, Helias, Heliseus, & si quis uolebat uerbum cognoscere, pergebat ad eos. Regina Austri ueniebat audire sapientiam Salomonis. Vbi cœpit populus Iudæorum nõ custodire legem, cœperunt aduenæ, hoc est, ex populo nationum qui in dominum Iesum crediderunt, interpretationem scripturarum fœnerare illi uetusto populo. Fœnerauit

rauit Timotheus patre Græco ortus uerbũ Iudęis, cum sacerdotium recepisset. Fœnera mus hodieq; sacerdotes in Ecclesia uerbũ Iudæis, qui de Synagoga ad Ecclesiam trãsierunt. Fœneramus & nouam & uetustã pecuniam. Etenim quam habuerunt, iam nõ habent. Oculos habent, & non uident: aures habent, & non audiunt. Pecuniam habent, & non habent, quia usum eius ignorant, precium eius nesciunt, figurã eius & formam non cognouerunt. Nam si cognouissent, nunquã authorem pecuniæ denegassent, dicentes: Nolumus hunc regnare super nos. Qui quidem rediens accepto regno iussit uocari seruos suos, quibus dedit pecuniã, & eos qui fœnerassent pecuniam, prædītauit: ei autem qui pecuniã tenuit ociosam domini sui, respõdit: Sciebas quòd ego homo austerus sum tollo quod non posui, meto quod non seminaui: & quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego ueniens utiq; cũ usuris exegissem illam? Audistis quæ pecunia boni fœneratoris sit, quæ pecunia bonas acquirat usuras, quæ pecunia non infamet fœneratorem, non opprimat debitorem. Quam pecuniã non ærugo possit obducere, nõ tinea demoliri: quæ pecunia nõ de terreno sit, sed de æterno: quę pecunia diuitem faciat accipientem, nec aliquid imminuat fœneranti. Hæc pecunia usurã habet: non ut centesimã eius quod dederis portionem, sed centuplũ ferat fructum. Expande igitur sinum mentis, ut huius pecunię numeratã tibi suscipias quantitatem. Intende cordis obtutu, ut agnoscas pecunię huius imaginem & inscriptionem. Certe hanc pecuniã excute, tabulam supra mensam animæ tuæ, quæ stabilis uirtutibus sit, quadratã constitue, conde in thesauro pectoris tui, de quo doctus scriba depromit noua & uetera. Vides qualis hæc pecunia sit, quemadmodum creditorem, debitoremq; inuisa in se coniungit nomina. Qui inuehebar in fœneratores, iam prouoco debitorem. Huius ergo fœneratores pecuniæ uos esse desidero, ut ad uos qui mutuũ sumant, sponte festinent: per quam non nummũ, sed regnum possitis acquirere: per quam nõ maledicta quæratis, sed benedictionis gratiam. Hanc pecuniam fœnerat populus nationum, qui scit accipere fœneratum, qui scit cernere, qui scit excutere. Recusasti indicta fœnoris spiritalis, egere cœpisti. De te ergo Dei filio dictum est: Mutuabitur peccator, & nõ soluet. Tibi dicitur: Aduena qui est in te, ascendet super te, tu autem descendes in imum. Nescit summũ qui Christũ ignorat. In inferno semper est, qui non ascendit ad Christũ. In summo autem populus qui uerbum recipit, hic habet fidei patrimoniũ omne. De hoc dicit lex: Hic tibi fœnerabit, tu autem non fœnerabis ei. Hic tibi erit caput, tu autem eris cauda. hoc est, ille erit primus, tu ultimus & abiectus. Auferam à Iudæa caput & caudam, initium & finem. Initiũ Christum, qui interrogatus quis esset, respondit: Initium, quod & loquor uobis. Finem quoq; Christum dicit: Ipse est enim finis legis ad iustitiam omni credenti. Ergo qui nõ credit ad iustitiam, nec initium, nec finem habet, sed ipse finis sui est.

Psalm. 113 · Luc. 19 · Matth. 13 · Psalm. 36 · Deuter. 28 · Ioann. 8 · Roman. 10

Quod sit illud pignus quod lex reddi iubet ante solis occasum. Et de triplici pignore. Caput XX

C Ognouimus fœnus legitimũ, cognoscamus & pignus quod lex reddi iubet ante solis occasum. Quod sit istud, audi dicentem Apostolum. Dedit Deus pignus spiritus in cordibus nostris. Tripliciter & pignus & cõmendatum, & depositum dicitur. Pignus dicunt quod pro mutuo ære susceptũ est: Cõmendatum autem & depositum quod custodiatur causa alicuius cõmissi. Vnde ait Apostolus: Scio cui credidi, & certus sum, quia potens est cõmendatum meum seruare in illum diem. Depositum quoq; idem docuit quod esset, dicens: Bonum depositũ custodi per spiritum sanctũ qui habitat in nobis. Nunquid spiritus cõmendati auri argentiq; custos est, aut per spiritũ sanctum pecunia custoditur? Spirituale igitur pignus custodit ab spiritu, ne aues cœli ueniant, & auferant illud de cordibus nostris. Petamus ergo, ut custodiat in nobis Christus hoc pignus quod ipse donauit, & depositum suũ cõmendatumq; conseruet. Nihil enim accipiet à nobis, sed ipse nobis credidit, quod nostrũ non erat. Et ideo detrimento honestatis afficitur, qui depositũ uiolarit alienum. Si cõmendatum hominis nulla debemus fraude uiolare, quanto magis diuinum & spiritale depositũ bona fide seruare nos cõgruit, ne existimationis grauia damna subeamus? Hoc igitur pignus est quod lex prohibet pignerari, & uiolenter auferre. Sic enim habet scriptura: Si debitum tibi fuerit à proximo quodcunq;, nõ introibis in domũ ipsius pignerare pignus: &

2. Corint. 1 · 2. Timot. 1 · Deuter. 24

homo apud quem est debitũ tuum, proferat tibi foras pignus. Si autem homo ille pauper fuerit, non dormies in pignore ipsius, sed redditione reddes ei pignus ipsius ad occasum solis, & dormiet in uestimento suo, & benedicet te, & erit in te misericordia. Dices itaq; mihi: Ecce lex auferri pignus prohibuit, nõ suscipi, pauperi autem iussit reddi, non omnibus. Ac de corporalibus quidem pignoribus sanctus etiã Esdras docuit nos, quod
Neemi. 5 iam fœneratores aduersus patrum uestrorũ nõ possitis uenire professionem. Nam cum iuberentur qui fœnerauerant & acceperant aliena pignora, ut restituerent ea, dixerunt: Reddemus, & ab ipsis nihil quæremus. Boni patres, qui statuerunt pignora debitorum esse reddenda, boni etiã fœneratores qui responderunt quod & pignora redderent, & pecuniã non requirerent quam dedissent. Et sententia nos paternæ censionis his adstringit, & professio creditorem. Est autem & aliud pignus quod lex spiritalis prohibet auferri: & si datũ fuerit, reddi iubet ante solis occasum: quod homo debitum reddit, & ipse protulit. Debitor est autem omnis qui audit uerbũ regni & non intelligit, uenit malus, & rapit quod seminatũ est in corde ipsius. Noli ergo introire in domum eius ut illud pi-
Matth. 18 gnus accipias. Væ enim qui scandalizauerit unum de pusillis istis. Si sua stultitia amiserit pignus suum, tu non habebis delictũ. Si autem pauper fuerit, redde pignus ante solis occasum. Pignus autem uestimentũ est. Sibi diues uidetur, ipse se decipit si pignus tradiderit suũ. Si autem pauper, qui non habeat diuitias spiritus, redde illi uestimentũ suum ante solis occasum. Si de corporali ageretur pignore, utiq; magis per diem reddendum fuit, ne turpitudo nudi corporis diurno lumine proderetur, tenebræ enim nudũ nõ produnt. At si hoc moueret quod non haberet pauper quo dormiens tegi posset, utiq; aut stragulum aut amictum diceret esse reddendũ. Nunc autem dicendo uestimentum, tunicam magis significat qua induimur atq; uestimur. Redde ergo pauperi tunicã suam, ut dormiat in ea noctu. Nonne tibi uidetur illum pauperem significare, qui cum tunica una iubetur pergere, alteram non requirere, emissus ã Christo ad Euangeliũ prædicandum? Ipse est enim pauper spiritu, qui dormire possit. Nam satiato diuitijs, non est qui sinat eum dormire. Dormit enim pauper somnum resurrectionis, quem diues dormire non potest, quia à diuitijs & uoluptatibus suffocatur. Dormit Christi quietem dicen-
Psalm. 3 tis: Ego dormiui & quieui, & surrexi. Hæc est tunica illa desuper texta, qua erat indutus Christus, quam scindere non potuerunt illi milites quos agnoscis. Nullus enim eorum uestimentũ Christi scindit, sed diuidit, sicut scriptũ est: Diuiserunt uestimenta mea sibi,
Psalm. 21 & super uestem meam miserunt sortem. Diuiserunt sibi Euangelistæ uestimenta eius, & super uestem eius, hoc est super prædicationem Euangelij, qua uestitur hodie dominus Iesus, miserunt sortem. Illam utiq; sortem, quæ cecidit super Mathiam, ut Apostolorum duodecimus numero excluso nomine proditoris adiungeretur. Bene autem de Euãgelistis dictum est quia miserunt sortem. Sors enim ueluti diuino pendet examine. Et ideo quia nõ in potestate propria sunt locuti, neq; omnes eadem omnia, sed pleraq; dixerũt diuersa, quę alius non dixerat, sancti spiritus gratiã uelut sortito illis ea tribuisse cognoscimus, quę loquerentur singuli de operibus domini Iesu, ut eius describenda pro eius
Roman. 13 nutu gesta diuiderent. Est & alia tunica quã demonstrat Apostolus dicens: Induite dominum Iesum. Hæc est tunica quæ inhonesta operit nostra, & in ijs abundantiorem ho-
1. Corint. 1 nestatem circundat in Christo. Induimus uiscera misericordię in Christo, induimus cru-
Galat. 6 cis gloriã, quę Iudæis scandalum, Græcis stultitia uidebatur. Illi erubescant, qui eam erubescendam putant, nobis autem absit gloriari, nisi in cruce domini Iesu. Hæc ignobilia nostra, honorem abundantiorem habent, quia per passionem domini regnũ nobis paratur æternũ. Quo enim quis plus peccauerit, eo plus diligit. Consepeliamur igitur do-
Coloss. 6 mino Iesu, ut participes resurrectionis eius esse mereamur. Expoliemus ueterem hominem cum actibus suis, induamus nouũ, in quo remissio peccatorũ est. Bonus ergo amictus atq; uestitus, uerbum Dei. Hoc uestitu filij Noe pudenda patris operuerunt, accipientes super humeros uestimentum, & retrorsum pergentes, ne uiderent uirilia patris, hoc est, corporea quæ habent pudorem quendã generationis humanæ. Et ideo qui ui-
Ioann. 8 dere uoluit, angustioris animi dignam mercedem recepit, ut seruus fieret. Omnis enim qui facit peccatũ, seruus est peccati. Vnde ille terrenus remansit. Hoc pauperi nemo tollat uestimentũ, aut si tulerit, sol nõ occidat super despoliatũ eum, antequam restituat, ne

peccatum

peccatum pauperis fœneratori possit adscribi, & non solum suo, sed etiā alieno incipiat laborare peccato. Hoc pignus in hac seculi nocte reddatur, hoc uestimento in his mūdi tenebris induatur. Hoc pignus illius dominicæ sortis est, non illius contrariæ. Legimus enim duas sortes in Leuitico, de quibus dictum est: Vnam domino facies, alterā transmissori. Transmissor sortem suam ad fœneratores transmisit. Serui domini in sorte sunt Christi. In hac sorte constitutus Aaron, contrariæ sortis exclusit ęrumnā, cum inter duas partes populi constitutus, mortem à defunctis serpere in sortem uiuorum sui corporis non permisit obiectum. Huius sortis bonum pignus est, uerbi amictus. Hāc uobis tunicam nemo auferat debitores, hanc tunicā nulli oppigneretis si uultis nunquā turpitudinem sustinere, ut dormiatis inter medios cleros, sicut Aaron, dormiatis inter duo testamenta, ut dormiatis somnū resurrectionis, & uos reparare possitis. Hoc est uestimentū quod etiam si oppigneraueritis, recipiendū, in Prouerbijs sanctus Salomon præcipit dicens: Aufer uestimentum tuū: præterijt enim iniuriosus. Sapientiæ uestimentū est ex illis uestimentis quæ ex bysso & purpura sapientia sibi fecit: hoc est, indumentū fidei constat ex prædicatione cœlestiū, & dominicæ sanguine passionis. Bysso æthereа figurantur, purpuræ specie mysterium sacri sanguinis declaratur, quo regnum cœleste confertur. Deniq; uestimentum sapientiæ significari superiora indicāt. Præmisit enim dicens: Sapiens esto fili, ut letetur cor tuum. Et intra duos uersus ait: Imprudentes autem superuenientes damnum patientur. Aufer uestimentum tuum. Aufer igitur, ne damnum excipias imprudentiæ, & ne exutum te proprio uestimento nequissimus ille communis fœnerator agnoscens, confusionem tui detegere conetur opprobrij, & persuadeat tibi ut te folijs tegas, & nudum te esse conspiciens, in Dei uerearis uenire conspectū. Redde, inquit, proximo in tempore, coangusta uerbum, & fideliter age cum illo, & in tempore inuenies quod tibi necessarium sit. Non amat multis innocentia se defendere. Susanna uocis assertione nō eguit. Verbum coangustauit ad dominum, & statim adipisci meruit castitatis propriæ testimoniū. Plurima presbyteri loquebantur, qui laborabant uerborum fuco obducere ueritatem: sed nunc filia Iuda tacuit apud homines, locuta est Deo. Erubescenda erat in plebe ipsa defensio muliebris. Et dum pudor defenditur, impudentia prętendebatur. Coangustauit uerbum, dicens ad dominū: Tu scis quia falsa dixerunt de me. Et dominus spiritum Danielis pueri castitatis excitauit ultorem. Coangusta uerbum ergo, ut redhibitio creditori, nō lingua respōdeat. Siue mystice: Coangusta uerbum, hoc est, consumma. Verbum enim cōsummans & breuians faciet dominus super terram. Hoc est, ex multis ratiocinijs abbreuiata tibi summa conueniat. Deducito quod expensis diuersis est erogatum, ut saluum habeas quod superfit: quomodo dominus de multis dispensationibus Iudæorum ex multo illo ratiocinio peccatorum cōsummauit tandem atq; breuiauit, ut reliquiæ salutæ fierent per electionem gratiæ, & seruarentur ad semen, per quos intermortuam spem synagogæ resuscitaret.

Prouerb. 27 · *Daniel 13* · *Roman. 9* · *Esaie 10* · *Ibidem*

De reprehensione debitorum mutuum recipientium, & postmodum cōmodantibus ingratorum in redditione facienda. Et de obligatione molę & lapidis supermolaris prohibita. Caput XXI

Quàm deforme est ut pro beneficio ei qui te adiuuit rependas molestiam, cum istum fraudaueris cui debes, postea in tempore necessitatis tuæ non inuenies creditorem? Quàm indignū ut cum uictum tuum sustentare non queas, cum adhuc nihil debeas, putes quod & uictū tuum possis & debitum sustinere? Ante cogita unde dissoluas, & sic mutuū sume. Fructus, inquit, agrorum capio. Sed qui nō abundant usui, quomodo abundabunt contracti fœnoris incremento? Sed possessionem meā uēdo. Et unde fructus quibus utaris ad sumptū? Fœnus nō pecunia sua soluitur, sed augetur: numerando coaceruatur & crescit. Deinde non cogitas humilitatem & uerecundiā postulatis? Donec accipias, osculаris manus fœneratoris: superbè humilias uocem tuā, ne clarior sonitus uocis tuæ aures eius offendat, ne plures te audiant deprecantem. Paupertas non habet crimen, nulla indigentię infamia est: sed debere, uerecundum est: non reddere, uerecundius. Postulabis dilationem cum cœperis cōueniri in tempore præscriptæ solutionis: pro pecunia afferes tædia, causaberis de tempore, excusationes strues. Et cū totū promiseris: ne in uniuersum fraudare uideaтis, uix dimidium

restitues. De amico inimicum facies, pro honore referes contumeliã, pro benedictione maledictum. Quàm hæc opinionem lædant cõsidera, quàm à uiro bono discrepent recognosce. Ergo dum liber es à uinculis, ipse te reuoca à iugo & onere seruitutis. Diues es? non sumas mutuũ. Pauper? nõ sumas mutuum. Diues es? nullam pateris petendi necessitatem. Pauper es? considera soluendi difficultatem. Opulentia usuris minuitur, paupertas usuris non leuatur. Nunquam enim malum malo corrigitur, nec uulnus curatur uulnere, sed exasperatur ulcere. Hoc uide, ne dum pecuniã petis, molam tuam obliges, aut lapidem supermolarem. Mola est enim qua similago conficitur, qua molit similagi-
Matth. 24 nem una mulier quæ assumitur, & altera relinquitur. Fortasse illa assumitur quæ semper
1. Corint. 5 molit uerbum Dei, ut habeat similaginem, & spiritalem facit farinam. Expurgate uetus fermentum, ut sitis noua conspersio. Custodit molam suam, interpretatur scripturas, seruat sibi lapidem supermolarem. Illa autem relinquitur quæ oppignerat molã suã. Cum autem aliquid emoluerit perfunctorie, oppignerat lapidem qui est super molam. Quis
Psalm. 117 iste sit lapis, quæro. Legisti: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Quare super molam? Quia ipse est qui molentes iuuat. Ipse est qui dicit:
Ioann. 5 Scrutamini scripturas in quibus putatis uos uitam æternã habere. Noli fœnerator hunc
Luc. 20 lapidem supermolarem oppignerare, ne cadas super illum. Omnis enim qui ceciderit super hunc lapidem, quassabitur: super quem autem ceciderit, cõminuet illum. Nec uiduæ pignus suscipias. graue & secundum literam utrumque, si instrumentũ uiuendi egeno auferas, aut uiduæ pignus detrahas: sed grauius, si animæ quæ uerbi uidua est, uerbũ teneas, ut ei sterilitatem uiduitatis inducas.

Quem fœneratorem imitari debeamus. Caput XXII

Ibidem 7 Tum ut sciatis quod hęc amãti affectu suadeam, ut sciatis quod liceat bene

A fœnerare, ostẽdam uobis quem fœneratorem debeatis imitari. Duo, inquit, debitores erant imi fœneratori, unus debebat denarios quingentos, alius quinquaginta. Non habentibus illis unde redderent, donauit utrisque. Quis ergo eũ plus diligit? Respondens Simon Pharisæus dixit: Aestimo quia is cui plus donauit. Et laudata est sententia eius, dicente domino: Recte iudicasti. Recte iudicauit Pharisæus, qui male cogitauit: putans quòd ignoraret magis dominus peccata mulieris, quàm donaret. Sed laudatur eius sententia, ut excusatio ei omnis adimatur. Plus remissum est Ecclesiæ, quę congregata est ex populo nationum, quoniam plus debebat: sed & ipsa plus soluit, non exigenti, sed donanti. Dedit aquam pedibus Christi, qua sua peccata mũdauit. Osculata est pedes, ferens pacis insignia. Misit oleum in pedes eius, misericordiã & ipsa in pauperes conferendo. Isti sunt pedes Christi, in his innocens ambulat Christus. Et capillis capitis sui tersit. Christo enim humiliatur, quicunque habet humilitatis affectũ. Et ideo inquit, dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Aduerte quod dominus & misericordiam impertit ut liberalis, & iudicium cum miseratione dispensat. Ante donauit per gratiam, sed quibus donaret sciebat. Nõ habet quod excuset Iudæus. Mihi quasi peccatori plura donauit, illi quasi ingrato minora concessit. Sciuit tamen quod & ille quasi ingratus non possit soluere quod accepisset, & Ecclesia memor gratiæ eo plura soluerit, quo plura meruisset.

An fœneratores excuset, quod etiã superiores nostri id fecerint, & quod antiquũ sit usurarum exercitiũ. Et quomodo Thobias neque pignus, neque fideiussorem recepérit. Quo pacto etiam quis pro alieno debito fideiubere debeat. Caput XXIII

Abetis ergo quem sequamini fœneratorem, si uultis laude donari, si uultis

H non esse quod reprehendatur à nobis. Nos enim non personæ obtrectamus, sed auaritiæ. Nec fallit, dixisse aliquos, cum ante biduũ tractatus noster eorum cõpunxisset affectum. Quid sibi uoluit episcopus aduersus fœneratores tractare, quasi nouum aliquid admissum sit, quasi id non etiã superiores fecerint, quasi non uetus sit, fœnerare? Verum est, non ego abnuo. sed & culpa uetus est. Denique peccatum ab Adam: ex illo culpa ex quo & Eua: ex illo præuaricatio, ex quo & humana conditio. Sed ideo Christus uenit, ut inueterata aboleret, noua cõderet: & quę inueterauerat culpa, renouaret gratia. Ideo se passioni obtulit, ut renouaretur spiritu, & absolueret uniuersos. Diabolus Euam decepit, ut supplantaret uirum, obligaret hæreditatem. Quid

fœneratores faciunt? Decipiunt defœneratos, obligant fideiussores. Sed non Thobias pignus quæsiuit, aut fideiussorem poposcit. Currendum est igitur ut fideiussorem requiras, ut eum tuis nominibus adstringas. Ecce paratur alter inimicus. Nam cum nō habueris unde debitum soluas, ille pro te tenebitur. Inueniris in eo circumuentor & fallax, qui amicum deceperis. Ille nudabitur, ille pro te in uincula ducetur. Illū grauiorem exactorem creditorē patieris, qui alligauit. Stimula ciuem tuū quem spopondisti. Ita fiet ut ipse quoq; esse incipias ingratus, & prætereas illud quod scriptum est: Gratiam repromissoris ne obliuiscaris: dedit enim pro te animam bonā. Necesse est dicas: Quis enim te querebat fidem dicere? Nam nisi tu fidem dixisses, ego non accepissem pecuniam. Adulterinam accepi pecuniam, æs auro admixto mihi dedit, utinam te non obtulisses. Fortasse creditor te subornauit, uel tu illum. Ergo caue ne alieno te obliges debito, ne hoc quoq; uendidisse dicaris: ne si quod tibi (ut habet usus amicitiæ) debetur, aut debitor dederit gratiæ, ut à te uideaē emisse. Aut si uis interuenire, moueris amici obsecratus oratis, erubesces negare: ita interueni, ut si debitum soluendo non fuerit, de tuo noueris esse soluendum. In hęc paratus accede. Legisti enim: Non spondeas super uirtutem tuā: si enim spoponderis quasi restituens cogita. Et infra: Recipe proximum tuum secundum uirtutem tuam, & attende tibi ne cadas: id est, ne maiore te obliges numismatis quantitate, quàm ferre possunt & exoluere tuarum copiæ facultatum. Si enim quod habes tradas, amisisti opes, non amisisti fidem. Famæ tuæ damna nō sentis, redemisti amicum sine tui fraude. Alibi quoq; id te monent Prouerbia Salomonis dicentis: Spondens spondeamico tuo, quemadmodum qui obligat se sponsorem amicorum suorum. Si autem non habes, audi quid Salomon dicat: Noli te dare in spōsionem, erubescens personam: si enim non habueris unde soluas, auferet stramentum de sub lateribus tuis. Bonus ergo fœnerator acquiret gratiam, improbus execrationem.

Eccl. 29

Ibidem 8

Prouerb. 22

iuxta 70

De alijs uirtutibus Thobię. Et quomodo mercenario merces sit soluēda, Cap. XXIIII

SED non his tantum uirtutum finibus contentus fuit sanctus Thobias. mercenario quoq; sciuit soluendam esse mercedem, dimidium usq; obtulit, meritoq; pro mercenario Angelum inuenit. Et tu unde scis ne forte iustum aliquem mercedem defraudes, punisue infirmum? Væ enim illi qui scandalizauerit unum de pusillis istis. Quî scis an in eo Angelus sit? Neq; enim dubitare debes quod in mercenario possit esse Angelus, cum ipse Christus possit, qui in minimo quoq; esse consueuit. Redde ergo mercenario mercedem suam, nec eum laboris sui mercede defraudes, quia & tu mercenarius Christi es, & te conduxit ad uineam suam, & tibi merces reposita est cœlestis. Non ergo lædas seruum operantem in ueritate, neq; mercenarium dantem animam suam. Non despicias inopem qui uitam suam suo exercet labore, & mercede sustentat. Hoc est enim interficere hominem, uitæ suæ ei debita negare subsidia. Et tu mercenarius es in hac terra. Da mercedem mercenario, ut & tu possis dicere domino cum precaris. Da mercedem domine sustinentibus te. Thobias tibi dicit: Luxuria mater est famis. in quo continentiam docet. Dicit etiam: Mercedem omni homini qui penes te operatus fuerit, redde eadem die, & non maneat apud te merces hominis, & merces tua non minorabitur. Dicit tibi: Noli uinum bibere in ebrietate. Dicit tibi: De pane tuo cōmunica esurientibus. Vide quid te fœnerare cupiat. Et de uestimentis tuis nudos tege. Ex omnibus quæ abundauerint tibi, fac eleemosynā. Omni tempore benedic dominum. In his itaq; fœnus æternum est, & usura perpetua.

Matth. 18

Thob. 4

FINIS.

CAPITA LIBRI PRIMI DE INTERPELLATIONE.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI, DE INTERPELLATIONE SANCTI IOB, LIB. I

De approbatione per scripturam & exempla sanctorum quod consolationes, præcipue quę ex spe futurorum habentur, omnibus præsentibus incõmodis & perturbationibus quæ in hac uita sunt, incomparabiliter præponderent. Caput I

MVLTAS nobis perturbationes in hac uita esse subeundas, scriptura diuina frequentibus demonstrat locis. multasq; suppetere consolationes, quibus animus capax uigoris, & recti conscius absorbere debeat, quæ præsentium incõmodorum sunt, spectare quæ habeat perperem iucunditatem. Præponderant enim consolationes perturbationibus: quia & præsentium sedationem afferunt, & spem futurorum. Vnde & Apostolus Paulus: Indignæ sunt, inquit, passiones huius temporis ad superuenturam gloriã. Indignæ utiq; ad con solationis comparationem, non ad fructum redemptionis. Quæ est tam pręclara cuiusquam uita in terra, ut adæquare cœlestem gloriã possit? Quid sublimius Paulo, qui tantum periculorum subijt, tantum dolorum atq; infirmitatum absorbuit? In ijs quas Christi nomine subijt passionibus, quotidie, ut ipse dicit, moriebatur, & nihil indignum perpeti se in hoc tempore prò tante gloriæ spe atq; expectatione censebat. Helias famem, insidias, mortisq; terrores, laborum acerba tolerabat, & tamen solus ille igneis curribus, equis igneis de cœlò deductis ad terras, & de terris reuectis ad cœlum, omne meritum huius militiæ abscondit, atq; ultra humana omnia gratiam pij ascensoris euexit. Nam de Petro quid loquar, qui crucem suam futura remuneratione indignam arbitratus, inuerso suspendi poposcit uestigio, ut aliquid passioni suæ adderet, cuius acerba re ipse sibi supplicia non timeret? Vnde nõ immerito sanctus Dauid ad illam gloriam, cum in cætero opere, tum maxime in quadragesimoprimo Psalmo se festinare testatur dicens: Quando ueniam & apparebo ante faciem Dei? In quo Psalmo & perturbationes humanæ fragilitatis, & consolationes à domino euidenter expressit. In quo etiam interpellat pro nobis Deum, quod oblitus operis sui, oblitus collatæ in hominem liberalitatis & gratiæ, quem tuendum atq; ornandum acceperat, dereliquerit, & infirmum ac naufragum diuersis infirmitatibus reiecerit atterendũ. Quod idem ante ipsum fecerat sanctus Iob. Sed iste moralius, ille uehementius. Vtriusq; igitur interpellationes considerare

Roman. 8 | 3. Reg. 18 | 4. Reg. 2

considerare cordi est: quod in his uitæ humanæ forma exprimitur, causa agitur, prærogatiua formatur. Suo igitur ordine spectandæ nobis sunt.

Quomodo beatus Iob amissis omnibus præter uxorem, tanquam bonus athleta perturbationibus non cesserit, nec certare recusauerit. Caput II

Missis itaq; liberis Iob atq; omnibus suis præter uxorem, quę ei sola ad tentationem fuerat reseruata, perfossus etiam ulcere graui, cum uideret amicos suos non ad consolandũ uenisse, sed ad exaggerandum & ad acerbandum dolorem, aduertit à domino datã in se aduersario tentãdi sui potestatem. Et quanuis sagittas domini in corpore suo sentiret esse, à quibus compungi se diceret, tamen quasi bonus athleta, qui dolori non cederet, nec dura certaminis recusaret, addidit: Incipiens dominus uulneret, in fine autem non perimat. Quę enim mea uirtus qui sustineo, aut quod meum tempus, ut sufferat anima mea? Nunquid fortitudo lapidum, fortitudo mea, aut carnes meæ sunt æreæ, aut non in ipso confidebam, adiutorium autem à me recessit? Visitatio autem eius despexit me. Nonne tentamentũ est uita hominis super terram, & sicut mercenarij quotidiani uita eius, aut sicut famulus timens dominum suum, qui se sub umbra obtegat, aut sicut mercenarius expectãs mercedem suã, sic & ego menses expectaui uacuos, noctes autem dolorũ datæ sunt mihi? Si quiescam dico, quando dies? Si surgam, iterum quando uesper? Plenus sum doloribus. A uespere usq; mane fermentatur mihi corpus in putredine uermiũ. Liquefacio autem glebas terræ, saniem radens ulcerum. Vita autem mea leuior est fabula, in spe uacua perit. Dicam, cõsolabitur me lectulus meus, terres me in somnijs, & in uisionibus me percellis. *Iob 6* *Ibidem 7*

Quòd misera conditio hominis & quasi mercenaria sit, & se nisi ex aliena misericordia sustentare non possit. Quodq; uana somni delectatio, pœna potius quàm requies sit dicenda. Caput III

Qvàm misera hominis conditio, quæ quasi mercenaria alijs laborat, sibi indiget, & nisi aliena misericordia sustentare se nequit. Quotidie sub formidine, sub timore grauem tolerãs seruitutem, & ne deprehendatur à domino erratica atq; fugitiua, sub umbra quadam seculi huius putat se posse delitescere. Considera illum de quo ait in Ecclesiastico Syrach: Omnis homo trãsgrediens in lecto suo, contemnens & dicens in anima sua: Quis me uidet? Tenebræ circundant me, & parietes, quem uereor? Nonne tibi uidetur iste uere esse mercenarius qui prodegerit, ut ille adolescens in Euangelio, qui legitur accepisse à patre substantiæ portionem, & egens atq; inops, quo famem leuaret, pascere greges cœpit alienos, ut mercede sumptũ exerceret suum? Sed ille tamen aliquando conuersus est, quia reuertitur ad patrem, & peccata sua nõ repressit, sed prodidit. Hic autem qui se existimat ab eo qui omnia uidet non uideri, & tenebris putat cõmissa sua posse cælari, umbram prętendit, sed frustra latere se credit, cum oculus domini lucidior sole occulta omnia deprehendat, tenebrosa illuminet, & intimi cordis penetret conscientiam, atq; in alta & profunda descendat. Vanus ergo qui putat tenebris esse se tutum, cum lucem uitare nõ possit, quæ lucet in tenebris, & tenebrę eam non comprehenderunt. Quasi fugitiuus itaq; & malus mercenarius deprehenditur, & antequam se occultet agnoscitur, quia domino omnia antequam quærat, cognita sunt. Non solum quæ facta, sed etiam quę futura sunt reperit. Igitur in uacua spe qui putat quod suum crimen abscondat: fabula est istud, non ueritas. Deniq; fabula peccantiũ ociosa, non habens fructum, sed gemitum. Narratio enim fatui sarcina in uia. Quid enim aliud est peccatum, nisi sarcina? quę huius seculi onerat uiatorem graui depressum fasce delicti, qui si nollet oneri subiacere, debuit audire dicẽtem: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego uos reficiam. Quid autem ærumnosius cum ipse lectus ad cõmunem quietem datus, grauiter uulnus infligat? Tunc enim solemus quę fecimus recordari, & factum suorum stimulis compungitur interior conscientia. Vnde scriptura ait his: Quæ dicitis in cordibus uestris, & in cubilibus uestris cõpũgimini. Remedium quidem debiti, & tamẽ conscientiã uulnerauit. Sed esto ut aliquãdo fesso somnus obrepat, terremur insomnijs, exagitamur uisionibus, ut non iam requies sed pœna sit. Ita enim abeũt diuitię seculi, ueluti somniũ exurgẽtis. Surrexit aliquis ex istius corporis somno, & nihil possidet, idq; ipsum quod se credebat habere amisit. Constituite mihi *Eccl. 23* *Luc. 15* *Ioann. 1* *Eccl. 21* *Matth. 11* *Psalm. 4*

nunc

nunc diuitem illum, qui quotidiana lucra, & quæstus uarios congerebat, & exagitabatur cupiditatibus suis, subito resipiscentem, cōsiderantemq; secum, quia cum morietur, non accipiet omnia, neq; descendet cum eo gloria domus eius: & cum ea quæ possidet
Psalm. 48 in hac uita, habeant aliquid uoluptatis: non etiā in futurum aperientem oculos ad cœlestia. Nōnne tibi uidetur sicut qui in somnis bibebat, bibisse, & qui in somnis epulabatur epulatus, aperuisse oculos, & cognouisse quòd anima eius inane sperauit, & adhuc esuriat, adhuc sitiat, quia modum non habet auaritia, nec rapiendo expletur, sed incitatur, hoc egentior, quo plura quæsierit? Et hic ergo surrexit, & uanum est somnium.

Quomodo amici Iob ad consolandum eum uenerint, & quod optimum solamen in aduersitatibus sit à culpa uacare. Caput IIII

Iob 8 & 9 SEd iterum ipsum audiamus dicentem. Incumbebant illi amici qui ad consolandum uenerant, & quasi inimici amaris eum perurgebāt sermonibus. Vnum enim solatij genus est in ærumna & in amaritudine cōstitutis, culpa uacare: ut ea quæ perpetiuntur aduersa, nō pro delicti precio sustinere uideanť. Hoc quoq; sancto uiro adimere gestiebant, ut uideretur ipse suæ author ærumnæ, qui peccatis grauibus domini contraxisset offensam, & pro impietatibus suis illa toleraret, descri bentes impiorum supplicia, qui uitia fererent, & meterent sibi dolores, quod mandato perirent Dei, & spiritu uitæ ipsius interirent, qui insufflaret domos luteas inhabitantibus, & arescerent, cogitationes destitueret uersutorum, os obstrueret iniuste. Quæ uera quidem de domini potestate, sed non conuenientia tanti uiri meritis asserebant. Is
Ibidem 9 ergo respondit: In ueritate noui quia ita est. Quomodo enim erit iustus mortalis apud dominum? Si enim uoluerit iudicio contendere cum eo, non audiet illum, ut non ad unum uerbum eius mille sermonibus cōtradicat. Sapiens est enim intellectu, & fortis & magnus: quis tam durus, ut in conspectu eius possit subsistere? Qui facit montes inueterascere, & nesciunt, & euertit eos iracūdia. Qui cōmouet orbem terrarum à fundamentis, & columnę eius mouentur. Qui dicit soli, & non oritur, aduersus autem sydera consignat. Qui extendit cœlum solus, & ambulat sicut in pauimento supra mare. Qui facit uergilias, & uesperum, & septentrionem, & austri ministerium, qui facit magna & inuestigabilia, gloriosa, & immensa, quorum non est numerus. Si præterierit me, non uidebo: & si me prætergressus fuerit, nec sic sciam. Quāto uehementiore tuba iste crepuit de domini potestate? Sed in ea iustorum auxilium, non ruina est. Deniq; uidetur exprimi potentia, sed magis redemptionis nostræ mysteria declarantur.

Quomodo intelligatur illud, Qui facit montes inueterascere, &c. Et de cōmotione columnarum. Quomodo etiam sol iussus nō oriebatur, & quomodo dominus supra mare tanquam pauimentum ambulet. Caput V

Ibidem QVi sunt enim montes quos inueterascere facit, nisi Moyses, Aaron, & Helias, Iesus Naue, Gedeon, Prophetæ, omnes libri Veteris testamenti? Venit dominus Iesus, Nouum detulit testamentū, & illud quod erat uetus, factum est nouum. Innouatus est Christianus, inueterauit Iudęus. Renouata est gratia, inueterauit litera. Euertit montes, & conuertit. Euertit enim & subruit intellectum secundum literam, & statuit intelligentiam spiritalem. Intellectus ergo ille legis euanuit car-
Roman. 7 nalis, & factus est spiritalis. Vnde Apostolus ait: Scimus autem quia lex spiritalis est, ego autem carnalis sum. Sed & ipse qui carnalis erat, factus est spiritalis, sicut ipse asse-
1. Corint. 7 ruit dicens: Puto enim & ego me spiritū Dei habere. Hos ergo mōtes inueterauit Iesus,
Ibidem 2 & Iudæi nesciunt. Si enim cognouissent, nunquā dominū maiestatis crucifixissent, nunquam adhuc Iudaica delyramenta sequerentur. Ipsi sunt ergo qui nesciunt. Vnde & in
Luc. 23 Euangelio dicit dominus Iesus: Dimitte illis pater, quia nesciunt quid faciunt. Sed non excusantur quia nesciunt, cum scire nolunt quod debuerint cognoscere. Certe non illis inuidemus, si domini sequantur sententiam. Sententia enim superiora solet absoluere, non futura. Sed nec ille immunis à scelere qui crucifixit suæ authorem salutis, & postea ueniam non poposcit. Esto ut ante ignorauerit, quem persequebatur, in cruce tamen positum debuit recognoscere uniuersorum esse dominum elementorum, sub quo omnia elementa tremuerunt, cœlum obscuratum est, sol refugit, terra dissiluit, defunctorum sepulchra patuerunt, mortui uiuentium receperunt cōsortia. Vnde & Centurio

turio ait: Vere Dei filius erat iste. Centurio agnoscit alienum, Leuita non recognoscit *Matth. 27*
suum: Gentilis ueneratur, Hebræus abiurat. Non immerito ergo columnę orbis terrarũ
motæ sunt, quando non crediderunt principes sacerdotũ. Sed motæ sunt ueteres, ut nouæ confirmarentur, sicut ipse dignatus est dicere: Ego confirmaui columnas eius. Audi *Psalm. 74*
quas colũnas confirmauerit, Petrus & Iacobus & Ioannes, qui uidebãtur columnę esse, *Galat. 2*
dexteras dederunt mihi & Barnabæ cõmunionis. Quomodo ergo excusant se nescisse, quorũ alij uiderunt, alij cognouerunt solem nõ expleto diei curriculo recessisse, & rursus ante peractum spatium noctis egressum, noctem in die fecisse, in die noctem? Vtiq; intelligere debuerunt, quia sol iussus se recepit, & iussus exiuit. Prædixerat enim domi- *Matth. 12*
nus, quia tribus diebus futurus erat in corde terrę, & tribus noctibus. Didicerat hoc sol, seruabat præceptum. Dubitabat ergo dicens: Quid facio? Orior, & dies est: occido, & nox est. Si cursum meum seruauero, demorabor mundi salutem. Festinemus etiã ad redemptionem nostram. Festinare etiam debeo ipse ad nouam uitã. Erit enim beneficio crucis, qua renouantur uniuersa, & sol nouus, & cœlum nouũ. Festino ergo, ut illũ possim uidere solem iustitiæ, illuminantem animas uniuersorũ. Sed quid faciam? Ipse uult post triduum fieri resurrectionem. Inueni quid faciam, ut & moras nõn faciam, & numerum dierum meorum custodiã. Non faciam integrũ diem, & integram noctem. Abbreuiabo horas, ut tribus quidẽ diebus ac noctibus sit inter mortuos dominus Iesus, citius tamen quàm trium dierũ & noctium interualla patiuntur resurgat à mortuis. Abbreuiabo igitur horas ubi ascenderit crucem. A sexta hora statim fiat nox, ne uideam domini passionem, sed fugiam parricidalis persecutionis spectaculum. Occidã, & erit nox horarum trium. egrediar, & innouabo diem, ut sit horarum triũ. Percursus est primus dies, sequetur nox secũdo spatio suo, sequetur similiter dies, incipiet nox tertia, resurget dominus in nocte, & erit dies in lumine resurgentis, ut cõpleatur illud: Et nox sicut dies il- *Psalm. 138*
luminabitur. Hic est dies ille magnus quem uidit Abraham & gauisus est, de quo & Da *Ioann. 8* *Psalm. 117*
uid ait: Hic est dies quem fecit dominus, exultemus & lætemur in eo. Cui nõ ministerio laboris, sed fructu exultationis intereo. Ipse ergo dominus diem ducit, & ante mundi cõsummationem uidebitur lumen, quod illuminat omnem hominem uenientem in hũc *Ioann. 1*
mundum. Ipse est dominus qui signat & numerat multitudinem stellarũ. Ipse est dominus qui cœlum solus extendit, qui ambulat tanquã in pauimento super mare, quãdo Pe- *Matth. 14*
trus uidit eum ambulantem, & dixit: Domine, iube me uenire ad te super aquas. Et iussit dominus: sed ille titubauit: & nisi porrexisset ei dominus dexterã, dimersus fluctibus occidisset. Titubauit caro, saluauit dextera. Et ait illi: Modicæ fidei, quare dubitasti? Fides ergo ambulauit in Apostolo, non caro. Deniq; fides nõ titubauit, & caro sentire cœpit naufragium. Quod non improprie dictum est, quia caro nauis est animæ, sicut scriptum *Psalm. 106*
est: Qui descendunt mare in nauibus. Et alibi: Ibi dolores ut parturientis, in spiritu uehe *& 47*
menti conteres naues Tharsis. Animæ enim nostræ cum uerbum parturiunt, edunt dolores. Quæ autem peperit, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est *Ioann. 16*
illi homo qui mundum redemit. Naues Tharsis, id est intelligibiles quæ Salomoni aurũ ferebant atq; argentũ, id est corpora nostra quæ habent thesaurum in uasis fictilibus, ut *2. Corint. 4*
Apostolus dixit. Vel quod etiam hic partus dubio conteruntur, iuxta quod dictum est: Væ prægnantibus & nutrientibus. Nam cum anima quatitur, caro fluctuat. Vel spiritu *Luc. 21*
uehementi agitabuntur infuso, cum expleto tempore fuerit resurgendum, secundum quod scriptum est: Veni spiritus, & insuffla in mortuos istos, & uiuent. Vnde & ipse Iob *Ezech. 37*
in posterioribus dicit: Noui enim quia æternus & potens est qui soluturus est me in terra: Resuscitare pellem meã quæ portauit. Conteruntur autem, quia resuscitantur ad iu- *Iob 19*
dicium. Est autem bona contritio. Cor enim contritum & humiliatum Deus non sper- *iuxta 70*
nit. Et alibi: Sana contritiones eius. Sed & ad Iosaphat dictum est: Cõtritæ sunt naues in *Psalm. 50*
Tharsis: eo quod se sacrilegio miscuisset. Vtrũq; igitur contritio significat, quia utrunq; *& 59*
est in die iudicij, quãdo omnes qui in monumentis sunt, audient uocẽ filij Dei, & proce *2. Paral. 20*
dent qui bona fecerunt, in resurrectionem uitę: qui male egerũt, in resurrectionem iudi *Ioann. 5*
cij. Quod etiã Dauid propheta significat dicens: Ibi dolores parturientis, sicut audiui- *Psalm. 47*
mus, ita & uidimus in ciuitate domini uirtutũ, in ciuitate Dei nostri. Nanq; & dolorem futurum & lætitiam comprehendit: Dolorem de iudicio, & de absolutione lætitiam.

De multiplici hominis tribulatione, & de ueloci cursu uitæ nostræ, cum deploratione sancti uiri pro cōmuni infirmitate. Caput VI

Iob 9 Ed ad propositę nobis interpellationis seriem reuertamur. Multas, inquit, contritiones fecit mihi, respirare me non finit. Impleuit me amaritudine, & quia uirtute est potens, nemo potest iudicio eius resistere. Si iustus sum corde, lingua mea errat. Magnum & potentem disperdit ira. Improbi in morte graui, iusti autem irridentur. Dati sunt enim in manus impij.] Vide singula. Potentibus ira sua grauis est, improbis nequitia, iustis conditionis infirmitas. Ita nihil periculo uacat. Fortitudo & magnitudo uiri sua potestate decipitur, improbitas affligitur, uirtus ridetur. Ridetur ille, quia plus potest, labitur iste, quia nihil potest. Affligitur, cōditionis est uitium, quia uita nostra leuior est cursore. Transiuit, & nihil uidit. Tanquam nauis uestigium, aut aquilæ uolantis & quærentis escam, ita præterit & uita hominis. Quod loquimur, obliuiscimur, nec ullū transitus nostri insigne deprehenditur, nisi quod sit plenum
Ibidem 10 mœroris & gemitus. Concutior, inquit, omnibus membris. Vtinam sit mediator noster arguens & dijudicans inter utrūq; nostrum. Dicam domino: Quare sic me iudicas? An bonum tibi est si iniustus ego sim, quia repulisti opera manuum tuarum, & consilio impiorum intendisti? Nūquid sicut mortalis uidet, sic uides, aut uita tua sicut hominis, aut anni tui sicut uiri, quia exquisisti iniquitates meas, & peccata mea inuestigasti? Nosti quia impie non gessi: sed quis est qui de manibus tuis eruat? Magna fides, magna authoritas conscientiæ, Deum testem mentis suæ accersire. Quod conditionis est, non negat: quod impietatis est, repellit: quod infirmitatis est, fatetur. Peccasse conditionis est, quia nemo immunis lapsus est. Impiè agere non conditionis est, sed perfidiæ, & nequissimæ mentis uenenum. Non agnoscit hoc iustus, sed absolutio hominis, in Dei miseratione, non in hominis potestate est. Manus, inquit, tuæ plasmauerunt me, postea cōuertisti & percussisti me. Memento quia lutum me fecisti, & in terram me resolues. Nūquid nō ut lac mulsisti me, confecisti me sicut caseum? Corio & carne me induisti, ossibus & neruis me inseruisti. Vitam autem & misericordiam in me posuisti, & uisitatio tua protexit spiritum meum. Quanta deploratio sancti uiri pro cōmuni infirmitate, quanta cōuentionis authoritas, quod Deus hominem manibus suis fecerit? Excusatur culpa infirmitatis obtentu, cōmendatur gratia priuilegio operationis æternę, & protectione dignationis
Psalm. 8 cœlestis. De quo loco etiā Dauid pulcherrime locutus est dicens: Quid est homo quod memor es eius, aut filius hominis quia uisitas eum? Hæc, inquit, habens in te, noui quia omnia potes, impossibile autem tibi nihil. Si enim peccauero, custodies me, ab iniqui-
Iob 10 tate autem immaculatū me non fecisti. Si impius fuero, uæ mihi: si sim iustus, nō possum me erigere. Plenus sum enim cōfusionis, inuestigor sicut leo ad necem. Vide tria. Si peccauero, inquit, custodies me. Et ideo ô homo fatere peccatū, ut ueniam consequaris: dic
Esaie 43 iniquitates, ut iustificeris. Quid erubescis fateri eas in quibus natus es? negantis non fatentis crimen est, negare quod natus sis. Quod accepisti, utinam serues. Cur putas te habere quod non acceperis? Ergo peccator fateatur, impius ingemiscat. Iustus non se erigat & extollat, ne per arrogantiam fructum iustitiæ amittat. Et pulchre ait: Si iustus sum non possum me erigere: plenus enim sum confusionis. Iustus enim aduertit magis fragilitatem suam, quàm iniustus: & lapsus suos sapiens agnoscit, nō agnoscit insipiens. De-
Prouerb. 18 niq; lapsibus suis sapiens compungitur, insipiens delectatur. Iustus accusator est sui, iniustus assertor. Iustus præuenire uult accusatorem confessione peccati, iniustus peccatum suū occultare desiderat. Ille in principio sermonis occurrit ut prodat errorem, iste multiloquio sermonis sui somnum excusationis inuoluit, ne prodat errorem.

Quid significet illud: Quare obscripsisti aduersum me mala, & apposuisti mihi adolescentiæ peccata &c. Similiter & illud: Mortalis filius mulieris, breuis uitæ est &c. Præterea etiam istud: Cùm autem dormierit homo non resurget, usq; dum cœlum assuatur. Caput VII

Iob 13 Terum adijciens dicit: Quare obscripsisti aduersum me mala, & apposuisti mihi adolescentiæ peccata?] Pulchrè id ætatis arripuit ad querelā, quæ magis ad uitium lubrica esse cōsueuit. Habet enim pueritia innocentiam, senectus prudentiam, ipsa uicina adolescentiæ iuuentus bonę existimationis intuitum, & uere-

& uerecundiam delinquendi. Adolescentia sola est inualida uiribus, infirma consilijs, ui tio calens, fastidiosa monitoribus, illecebrosa delicijs. In tanto igitur confragoso & procelloso mundi huius turbine cur tam crebra naufragia improuidæ adscribuntur ætati? Vnde præclare Dauid totius tẽporis eius ueniã sibi à domino postulauit dicẽs: Delictã iuuentutis meæ & ignorantiæ ne memineris domine: quia tunc maxime calor corporis feruet, & æstu sanguinis uaporantis ignescit. Sed iterum ipsum audiamus: Mortalis, inquit, filius mulieris breuis uitæ est, & plenus iracũdiæ, qui sicut flos floruit, & cecidit. Discedit autẽ ut umbra, & nõ resistit. Nonne & ab hoc ratio quęritur? Et hunc fecisti intrare in iudiciũ sub conspectu tuo. Quis autẽ mundus est à sorde? Sed nemo, etiam si unius diei sit uita eius super terrã. Vere miserabilis cõditio, ut peccati sui quod uitare nõ possit rationem præstare cogatur intrare iudiciũ, in conspectum subire domini omnipotentis compellatur, edere causas gestorũ suorũ, quæ tot uitæ suę ætatibus percurrerit, cũ mundus à peccato quiuis esse non possit, ut ab ipsis cunabulis prius obrepat infantiæ culpa, quàm sit ullus sensus erroris. Quamq; illud miserabile, ut breuis sit uita eius, dulcis illecebra, multiplex ærumna, iracundia quotidiana. Itaq; in exigua delectatione amaritudo perpetua est. Est, inquit, arbori spes. Si enim fuerit excisã, uiridescit: & si in terra mortuus ramus eius fuerit, ab odore aquæ florebit, faciet autẽ messem sicut nouella. Vir autẽ defunctus abijt, cadens autẽ mortalis homo nõ ultra est. Tempore autẽ fluctuat mare. Spectauimus prophetici sermonis seriẽ ex duobus inferioribus elementis terra ac mari, quę omni iniuriæ crebrisq; tempestatibus subiacẽt, quàm ualidũ argumentũ nostrę expressit ærumnæ? Terrena, inquit, uirgulta, nemorósaq; arborũ etiam cum fuerint mortua, in usus uitales resurgunt. Mare quoq; ipsum temporũ uicibus solet fluctuare. At uerò caro nostra semper exæstuat, sibiq; ipsa tempestas est, nec unquam à motibus procellarũ miserandisq; naufragijs feriatur. Cum autem dormierit homo, non resurget usq; dum cœlum assuatur. Quod uidetur declarare, donec cœlum mouetur. Erit nouum cœlũ, & terra noua, sicut scriptum est: Quod enim assuitur, uetus est: quod uetus, mutabitur. Deniq; audi Dauid dicentem: Initio terram tu fundasti domine, & opera manuum tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt: tu autem permanes, sicut uestimentum ueterascent, & sicut opertorium mutabis eos & mutabuntur. Possumus etiam illud attexere, quoniam quod uetus est assuitur, quod nouum cogitur. A diebus autem Ioannis baptistę regnum cœlorũ cogitur, & cogentes diripiũt illud. Assuebat ergo illud Synagoga in paucis, Ecclesia cogit in multis. Vel quia nunc cœlum assui uidetur nebulis & caligine, nocturnisq; tenebris, & croceo diei surgentis rubore diuersa & discolori specie sæpe contexitur. Tunc autem nox non erit amplius, & non indigebunt luce lucernæ, & lumine solis, quia dominus illuminabit super eos: sicut dicit Ioãnes. Vel quia Vę ijs qui assuũt ceruicalia ad euertẽdas animas populi. Deploranti prophetæ miseriam nostrę fragilitatis, quę & in hac uita requiem non haberet, & uniuersa subito incursu mortis amitteret, spiritus sanctus infudit tam diu non resurrecturos homines, donec ueniret qui nõ assueret uetera nouis, nec uestimentum nouum committeret in uestimentum uetus, sed omnia faceret noua, sicut ipse dixit: Ecce faciã noua. Ipse est enim resurrectio, primogenitus ex mortuis, in quo omnes quidem prærogatiuam futurę resurrectionis accepimus solus tamen adhuc resurrectione perpetua resurrexit.

Psalm. 24

Iob. 14

Ibidem.

Psalm. 101

Matth. 11

Apoc. 22

Ezech. 13

Apoc. 21

De intelligentia illius: Vtinam in inferno conseruares, absconderes autem me, donec desinat ira tua, & cætera. Cap. VIII

A Vdito igitur quid locutus esset in eo deus, & cognito per spiritum sanctum quod filius dei non solum ueniret in terras, sed etiam descensurus esset ad inferos ut mortuos resuscitaret, (quod tunc quidem factum est ad testimoniũ præcedentium, & exemplum futurorum) conuersus ad dominum ait: Vtinam in inferno conseruares, absconderes autem me donec desinat ira tua, & statuas mihi tempus in quo memoriam mei facias. Si enim mortuus fuerit homo, uiuet, cõsummans dies uitę ipsius. Sustinebo donec iterum fiam, donec uocabis me, ego autem te obaudiam, opera uerò manuum tuarum ne despicias. Numerasti autem meas adinuentiones, nec præteribit te quicquam ex peccatis meis. Signasti autem iniquitates meas in sacculo, & notasti si quid inscius præteriui.] Quàm suauis locus, qui nos de resurrectione cõfirmat, & quàm Iob. 14

uidetur uoci dominicę conuenire, quæ in Euangelio legitur, ubi ait: Tunc incipient di-
Luc. 13 cere montibus, cadite super nos: & collibus, operite nos. Erit enim in consummatione seculi ira domini. Recte ergo sanctus in iudicium mauult resurgere, quàm in tempus diuinæ iracundiæ, quæ terribilis etiam innocentibus est. Simul etiam illud prophetare intelligitur dicendo: Statuas mihi tempus in quo memoriam mei facias, quod in passione domini resuscitādus foret, sicut in fine huius libri testatur: nec tamē deplorare desinit: & quo magis intelligit sibi resurrectionem esse propositam, uitam hāc fugere desiderat, uidens se in manus traditum aduersariorum, proiectum se in potestate impiorum, cui etiā amici in inimicos conuersi sunt, qui cum debuerint consolari, ruinam super ruinam infe
Iob. 16 rant: memor tamen conscientiæ suæ puræ, & mundæ orationis ait: Terra non cooperias in sanguine carnes meas, ut oratio eius sicut incensum dirigatur ad dominum, non in terra diuersetur, sancti enim oratio nubes penetrat: peccatoris orationem, sicut à deo Cain dictum est parricidæ, aperiens os suum terra in sanguine carnis abscondit. Maledictus,
Genes. 4 inquit, à terra, quæ aperuit os suum accipere sanguinē fratris tui de manu tua, quoniam operaberis terram.

De reprehensione eorū qui curiosius inquirunt secreta altitudinis sapientiæ dei. Quamq; beatus sit ille qui sapientiam inuenerit. Et quæ sit uera sapientia. Cap. IX

Flebiliter igitur sanctus deplorat uitæ istius tempora. Pereo, inquit, & spiritu
Iob. 17 circunferor, oro autem sepulturam, & nō impetro, precor laborans. Et quid faciam? Dies mei transierūt in honore, dirupti sunt articuli cordis mei.] Nec
Rom. 11 tamen derogat iudicio dei. Scit enim profundam esse altitudinem sapientiæ & scientiæ dei, & inscrutabilia iudicia eius, atq; inuestigabiles uias eius. Non calcauerunt, inquit, eas filij glorificantiū, nec transiuit per eas leo. Quis enim potuit uias eius comprehendere, quę abditè occulta penetrant? Vnde, inquit, inuenta est sapientia, aut quis locus disciplinæ? Nescit mortalis homo uiam eius, nec inuenta est in hominibus. Abyssus dixit, nō
Ibidem. est in me: & mare dixit, nō est mecū. Non tibi licet scire ô homo alta sapientiæ: ideo tibi scriptum est: Noli altum sapere, sed time. Quid curiosè quęris inuestigare quod tibi non
2. Cor. 12 expedit scire: nec cognoscere datur? Paulus audiuit aliqua secreta sapientię, quæ prohibitus est alijs intimare, & ideo raptus est in paradisum, raptus usq; ad tertium cœlum, ut audiret ea quę in terris audire non poterat. Si quę audiuit homo, nō licuit ei loqui, quem admodum quod non audiuit inquiris? Imperatoris huius in terris non licet tibi scire consilia, & uis scire diuina? Non licet tibi curiosius inuestigare quæ in terris geruntur, & curiosius requiris quid supra cœlum agatur? Cur tu disputas unde nata sit sapientia? Nescit homo uiā eius, nec in hominibus inuenta est perfecta sapientia.] Non in Moyse, nō
Psalm. 50 in Aaron, non in Iesu Naue fuit, non in ipso Dauid qui ait: Incerta & occulta sapientiæ
Psalm. 72 tuæ manifestasti mihi, quia ipse dixit in posterioribus: Velut iumentū factus sum apud
Esa. 7 te. Supra te est scire ô homo altitudinē sapientię, satis est tibi ut credas. Si enim nō credideritis, inquit, nec intelligetis. Abyssum scire non potes, abyssum nō potes cōprehendere, quomodo altitudinē sapientiæ cōprehendes? Abyssus dixit, nō est in me, & tu potes dicere quia in te est sapientia? Abyssus ergo dixit, nō est in me, quia ipse dominus dixit:
Psalm. 15 Non derelinques animam meam in inferno. Et Apostolus dixit: Qui descendit in abys-
Rom. 10 sum hoc est Christū ex mortuis deducere. Ergo si interrogatur abyssus, ubi est sapientia?
Iob. 28 respondet: Non est mecū, quia surrexit. Si interrogatur mare, ubi est sapientia? dicit, mecum nō est, quia calcauit me, nec fluctus mei eam turbare potuerūt. Et tu ergo in hoc seculi istius positus freto noli perfectā illā dei sapientiā in hoc mundo quærere: quia mundus eam nō cognouit. Sed si uis eā inuenire, calca fluctus huius mundi sicut calcauit Petrus, & ambula super aquas huius seculi, & porriget tibi dexterā sapientia, sicut porrexit & Petro: quia nemo fuit quē non seculi huius unda turbauerit. Turbauit & Abrahā, turbauit & Moysen, turbauit & Petrū. Moyses per mare transiuit, & per mare peditū duxit exercitū, sed ante & ipse turbatus est. Petrus super aquas calcauit, sed mersus fuerat corpore, quia infirmioris fidei uestigio claudicauit. Ergo noli sapientiam in mari quærere quia non dixit cum mari se futurum dominus Iesus, sed cum discipulis suis, ut aliqua ex
Matth. 28 parte eum cognoscerent, quibus ait: Ecce ego uobiscum sum usq; ad consummationē seculi. Beati cum quibus est, utinam & nobiscum sit. Sed nobiscum mare est, Petrus cum

Christo, quia & ipse calcauit mare. Nobis aurum cordi atq; argentum est, sapientia autē supra aurum, nō in auro est. Ideo qui sapientiam habere cupiebat, Argentū ait & aurum non habeo, sed quod habeo, do tibi, in nomine Iesu Christi Nazareni surge & ambula. *Actor.3*
Quia aurū non habebat, in nomine Christi habebat piæ operationis gratiam. Ideo & tibi dicitur: Attrahe sapientiam in interiora. Latuit, inquit, omnem hominē, & à uolatilibus cœli abscondita erat. Nec homines sciebant ubi erat, nec angeli, quia ipsi sunt aues cœli, de quibus dictū est. Et uidi angelum uolantem per cœlum. Nemo potuit noscere sapientiam, quia nemo nouit filiū nisi pater, & nemo nouit patrē nisi filius, & cui uoluerit filius reuelare. Ipse ergo reuelauit Ioanni cum quo esset sapientia: & ideo dixit ille, nō quod suum erat, sed quod sapientia infudit ei: In principio erat uerbum, & uerbū erat apud deum. Nescit sapientiam interitus, nescit malitia. Interitus enim tenere eū non potuit, qui dixit: Vbi est mors uictoria tua? ubi mors aculeus tuus? Nescit etiā malitia, quia dixit, Quærent me mali, & nō inuenient. Possumt dicere: Audiuimus gloriam eius. Solus est deus qui nouit eam, quia deus, inquit, bene cōstituit uiā eius. Ipse ēm nouit locū eius, quod sit receptaculū sapientiæ. Audi discipulum eius dicentē: Vnigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Agnouit ēm patrē filius, quia ipse ait: Sicut agnouit me pater, & ego agnosco patrē. Aequa mēsura est cognitionis, ubi unitas potestatis est. Pater ergo qui omnia nouit, uentorum libram, aquarum mensurā, ipse uidit sapientiam, & enarrauit eam per prophetas suos, quia pater enarrauit sapientiam, & inuestigauit eam, sicut & filius patrē enarrauit, quem nihil præterit, & dixit: O homo, quid uis profunda scire sapientiæ quæ supra te sunt? Timere deū sapientia est, abstinere à malo disciplina est. *Iob.28* *Apoc.14* *Matth.11* *Ioann.1* *1.Cor.15* *Ioann.10*

CAPITA LIBRI SECVNDI DE INTERPELLATIONE.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS DE INTERPELLATIONE SANCTI IOB, LIB. II.

Quòd pleriq; etiam prudentes moueantur cum uiderint iniustos affluere rebus secundis, iustos autem frequenter in hoc seculo affligi. Cap.I

SVPERIOR nobis disputatio fuit de interpellatione sanctorū quàm fragilis & imbecilla conditio sit humana, quæ nusquam sui habeat firmitatem, nisi in protectione cœlesti: Nobis hodie sumenda est, qua uulgus hominum, pleriq; etiam prudentium ualde mouentur, cum uident iniustos affluere rebus secundis, Iustos autem frequenter affligi in hoc seculo. Et uere lubricus hic locus, in quo etiam sancti uix potuerunt ueræ opinionis tenere uestigiū. Deniq; turbatus est & ipse Dauid, qui in superioribus dixerat: Occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Veruntamen cōfirmauit se ipse postea, & perfectæ rationis uiam inuestigauit. Iob quoq; sanctus cum tribus illis ueteribus amicis qui *Psalm.50*

ad consolandum uenerant, de ea opinione in sermone luctatus est. Vtriusque igitur disputationes in medium proferamus. Digni enim sunt qui nobis magisterium uiuendi afferant, quandoquidem in aduersis positi, plus deo placere meruerunt. Audiamus igitur utrumque suo ordine. Increpuerant uehementer sanctum Iob, Eliphaz Themaneorum rex & Baldad Santhæorum tyrannus, & Sophar Naamatenorum rex, eo quod propter peccata sua tantum supplicij sustineret. Infirmo etenim ingenio non aduertebāt quod dominus eum tentandū dedisset, ut athleta Dei tentationibus eruditus, ad maioris gloriæ coronam perueniret. Non uidentes itaque tantū sapientiæ sacramentum, angusti cordis timore, ne uiderentur iniustitiæ deum arguere, qui pœnis affici innoxium perpeteretur, in sanctum Iob pœnarum merita retorquebant dicentes, quia omnis uita impij in solicitudine, & diuitiæ iniuste congregatę euomentur: omnia quæ patitur homo grauia in terra, propter peccata sua eum perpeti. Qui etiam si in rebus prosperis sit, perpetuari ei secunda non posse, & tanquam somnium cito euanescere, ut non inueniatur locus eius: læ-

Iob. 20 titiam autem impiorum esse grauiorem ruinam. Ideoque etiam sanctum Iob à prosperis in aduersa mutatum, & delictorum suorum precio ex summis in ultima corruisse: labi eum qui se assereret innocentem, cum portio impij huiusmodi sit, ut superueniens in eum à domino indignatio iungat ei dolores, & interitus domum eius inuoluat.

Quomodo sanctus Iob in aduersis fortior factus sit: & tacendo irridendoque suos conuitiatores redarguerit, ostendens quod à domino deo sua tentatio uenerit. Cap. II

A Vdiebat hæc sanctus Iob, & quasi athleta fortis in stercore sedens, in tantis uibicibus & sæui doloribus uulneris, totum corpus diris perfusus ulceribus, mysteria loquebatur: nec acquirendis propriæ remedijs ægritudinis, sed sacris uacabat sermonibus. Fortiores itaque sermones ægri hominis quàm illorum qui non ægrotabant. Illi enim loquebantur iustitias, sed non secundum scientiam: prædicabant diuina iudicia, pœnas reorum, præmia sanctorū, sed reum à iusto discernere nesciebant. Quem enim dominus iustum pronunciauit, eum condemnabant iniustitiæ, arcessebant iniquitatis. Ignorabant ergo quid unicuique conueniret. At uir sanctus Iob discernebat spiritu quomodo unicuique oporteret loqui: fortior sane quàm ij, qui sani & incolumes uidebantur. Et quid dicam fortiorem inuentum cæteris? Fortior æger quàm cum sanus esset, seipso inuentus est. Fortior enim æger Iob quàm cum sanus fuerat, secundum quod scri-

2. Cor. 12 ptum est: Virtus in infirmitate consummatur. Ergo & Iob cum infirmaretur, tunc ualidior erat. Non enim ægrotabat animo, etsi doleret corpore: quia non erat in carne eius anima, cuius passionibus nō adhærebat: sed in spiritu, cuius uirtute se texerat. Ideo ergo non carnis gemitus & corporis infirmitates, sed uoces spiritus loquebatur, quibus urgeret, nō quibus cederet. Et primo quidē lenius, ut illis pudorem incuteret, quia urgebant iustum iniuste, dicentes quod minora peccatis suis supplicia sustineret: & nō erubesce-

Iob. 19 bant ipsi peccatores falsis accusare innocentem. Esto, inquit, ego errauerim, & apud me deuius ille inhabitet, qui mētibus hominū offundit errores, ut loquar sermones quos nō oportet, sicut uos dicitis, & errēt uerba mea, nec opportune sermo meus promatur, cur uos in me insilitis & cōuitiamini, nō cōsiderātes quia à domino mihi uenit ista tentatio, qui me uallo quodā perturbationū arbitratus est sepiendū? Exerceor aduersis circumuallatus undique laboribus & periculis, & insultatis adhuc uolētes opprimere quē deberetis

Iob. 19 iuuare? Ecce rideo in opprobrijs, & nō loquar nec respōdebo cōuitijs uestris. Nō ēm uos estis qui iudicatis, sed qui iudicat me, dominus est, & ipsius tamē iudicij tēpus nondū ad

1. Cor. 4 uenit. Quid opus clamare ante iudiciū? Bonū est tacere dum expectatur qui iudicat. Bonum est conuitiū cōuitio nō referre, ne & nos inter detrahētes adnumeremur. Imitemur ergo hunc uirū, qui silentio suo redarguebat cōuitiantes. Ostendebat ēm uirtutē animi sui, quē cōtumeliæ nō mouerent: & cōscientiæ innocentiā manifestabat, qui obiecta nō recognosceret, sed quasi aliena rideret. At uero si nobis aliquid obijciatur: dū nos purgare uolumus, acerbamus: dum ulcisci cupimus, cōfitemur: cum dicat scriptura ut auertas dedecoris sermonē, & auferas uestimentum tuū: Præterit enim iniuriosus. Taceamus er-

Eccle. 8 go, ut prætereat, ne uestimentū nostrū prouocatus exurat. Scriptū est enim: Noli incendere carbones peccatoris, ne forte exuraris in igne flammę eius. Propterea ergo sanctus tacet: &

tacet:& si seruus proteruit, & si pauper cõuitiatur, tacet iustus:& si peccator opprobria facit, iustus ridet:& si infirmus maledicit, iustus benedicit. Tacebat Dauid cum Gera filius Semei malediceret, Iob ridebat, Paulus benedicebat, sicut ipse ait: Maledicimur, & benedicimus. Magisterio quippe diuino processus humanæ uirtutis excreuit, quia iam uenerat qui ex infirmis faceret fortiores, & audierat dicentẽ: Benedicite maledicẽtes uobis, & orate pro calumniãtibus uos. Quod uerbo dixit, exemplo probauit. Deniq; & in cruce positus de persecutoribus suis conuitiantibus sibi ait: Pater dimitte illis, quia nesciunt quid faciũt, ut oraret pro calumniantibus, quibus poterat ipse dimittere. Iob ergo ridebat, quia nondũ uenerat Christus, cui soli seruabatur magnarũ prærogatiua uirtutũ, quia ipse est uirtutũ principiũ, sicut dixit: Dominus creauit me principiũ uiarũ suarum. 2.Reg.16 Iob.19 1.Cor.4 Matth.5 Luc.23

Quantum bonum sit taciturnitas, & quòd multi per sermonem decepti sint. Quàm pulchrũ etiam sit ridere cum nobis maledicitur, ex eo quod iniuriarum cumulus bonæ conscientiæ non præiudicet. Cap. III

T ridens tacebat. Qua ratione tacendum sit, docet: Clamabo, & nondum iudicium. Ipse, inquit, uoluit hæc me perpeti. Tanquam muralibus tentationibus clausus nõ possum effugere, donec placeat deo destruere altitudines tentationum mearum. Nunc enim sic clamo, nondum iudiciũ. Adhuc in agone sum, adhuc luctor, adhuc certamẽ superest mihi. Nondum enim exiuit corona. Nemo autẽ nisi qui legitime certauerit coronatur. Debebatur illi certamen tertium, amiserat omnia sua, id est, patrimonium cum filijs. Patiebatur uulnera caro eius, manebat ut tentationes uerborum uinceret. Non mediocre certamẽ. Sermone deceptus est Adam, uerbo uictus Sampson. Nihil enim sic penetrat animã sicut sermo fucatus: nihil iterũ sic mordet, ut durior sermo. Multi cum uicerint adhibita tormenta, sermonũ duritiam non sustinuerũt. Laborabat Iob, sed sustinebat, & uerborũ ictus iuxta uulnerũ onera portabat. Vidit eũ Agonotheta suus, de nube & turbine manũ laboranti dedit, & obluctantes graui lapsu cecidisse pronunciauit, uictorem asseruit, coronam detulit. Quid autẽ pulchrius, quàm ridere cum maledicitur nobis? Gaudere enim debemus si aliena dicantur. Primũ quidẽ, quia uolens inimicus aliquid dicere aduersum nos quo crimen adfingeret, nõ inuenit quod uerum est, sed falsa pro ueris cõposuit. Deinde, quia dixit ipse dominus in Euangelio de huiusmodi criminatione quæ innocentibus falso irrogaretur propter iustitiã: Gaudete & exultate, quoniã merces uestra multa est in cœlo. Tacere ergo debet qui recognoscit obiectum, ne uulnus exasperet, & scindatur cicatrix: Tacere, & qui non recognoscit, audit enim alterius, non suũ crimẽ. Quod si referat, suũ facit: si tacet, retorquet, & cõuitiantem uulnerat. Tacere debet etiã ille qui de memorata mercede præsumit. Non enim patitur præiudiciũ, cui nõ est iudiciũ. Et si fuerit præiudiciũ in seculo, non erit in iudicio dei. Deinde ut cognoscas quia nõ præiudicat cõtumelia bonæ conscientiæ, audi sanctũ Iob dicentem, locupletiorẽ utiq; testem quàm si imperio urbis Romanæ potitus esset: Nunc obmutescam & derelinquam: si nunc mihi præiudicium est, tunc à facie tua nõ abscondar. Hæc ergo parcius in exordio respõdit, ut admoneret illos iudicij dei, atq; ab insolentia & furore reuocatos quasi bonus medicus faceret resipiscere. Sed postea quàm eos ad uertit perseuerare in cõtumelijs, plura fortiora repetiuit, & tanquã pugno eos ualidiore percussit, qui uerborũ suorũ saxis lapidabant innoxiũ. Audite, inquit, audite uerba mea, non sit mihi à uobis consolationem quærere, portate me, quia fortiora loquar, graue erit pondus uerborum meorum. Dicam & ego secundum opinionem uestram, eò quòd multi abundant in hoc seculo rerũ secundarũ successibus, & alij grauantur ære. In ærumna positi sunt, & uidetur hoc seculum peccatorũ merito deferi. Quod & si dicam, nolite ridere quasi uobis acquieuero: & si peccator sum, non sum homini reus, quia sub peccato est & ipse qui iudicat, & sibi in me potestatẽ uindicat. Aut si iudicor quasi homo, commune est istud, increpari nõ debeo. Infirmitas conditionis est, non specialis improbitas. 2.Tim.2 Matth.5 Iob.21

Qua ratione si propter peccata hominibus eueniant mala, impij tanta bonorum copia abundent. Cap. IIII

S Ed dicite mihi: Si propter peccatum meum hoc patior, sicut obijcitis, quare impij uiuunt? Nec solum uiuũt, sed etiam repleti sunt diuitijs, & fructus multiplicant, sed etiam filijs potiuntur, abundant domus eorum? Hæc euidenter

ſpecie bona,ſed altiori myſterio inuenies quoniã quæ putantur bona,non ſunt bona:&, quæ putantur mala nõ ſunt mala,et potiora illis æſtimãtur. Inueterauerunt in diuitijs, πa παλαιώθησαν dixit,ut non tam diuturna diuitiarum poſſeſſio, quàm inueterata copia rã mo
Iob. 21 leſtia ſignificata uideatur, ſicut uidit Eccleſiaſtes diuitias cuſtodiri in malum poſſidenti-
Eccle. 5 eas, quæ pereunt in ſumma diſtrictione ac ſolicitudine. Pereunt enim quę hic relinquun tur & mortuo prodeſſe non poſſunt. Habuit igitur defunctus ex illis ſolicitudinem, requiem inuenire nõ potuit, qui reliquit quod erubeſceret, nec ſecũ abſtulit quod teneret:
Pſalm. 12 longe diſpar ab eo de quo ſcriptum eſt: Beatus homo qui repleuit deſiderium ex his, nõ confundetur cum loquetur inimicis ſuis in porta. Cui hęreditas dominus eſt, & merces ex Mariæ uirginis partu: hic in exitu ſapientiæ laudibus prædicatur, quoniã non habuit, quod erubeſceret, qui nihil eorum quæ ſunt ſeculi cõcupiuit, ſed aduerſariũ depoſitis ue teris hominis exuuijs, telo continentiæ uulnerauit, ut obſtrepere ei in huius uitæ fine nõ poſſet uulnere claudus, & uirtutũ admiratione confuſus. Habes ergo nõ eſſe laudabilẽ qui inueteratus in pecuniæ cupiditatibus ſit, non renouatus in perceptione gratiæ. Videamus aliud. Semen eorũ, inquit, ſecundum animam: id eſt, non inter iuſtos habetur. Iu ſti enim in ſpiritu ſeminant, & de ſpiritu metent uitam ęternam. Illi uero qui ſecundũ ani
1. Cor. 2 mam ſeminant, ſpiritalia metere non poſſunt, quia animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus dei, ſtultitia enim illi eſt: & non poteſt ſcire quæ ſunt ſpiritus: & ideo nõ repletur ſpiritalibus, ſed iudicatur. Filij eorum in oculis, id eſt, quę faciunt, ideo faciunt ut uideãtur ab hominibus, nõ quia boni cõſulant ut hoc eligant quod futuro iudicio comprobetur. Filios ergo ſcriptura pro operibus frequẽter declarat, eò quòd locupletior in
Eſa. 38 bonis factis quàm in filijs ſit noſtra poſteritas. Vnde & Ezechias de graui ęgritudine liberatus, ex hodierno, inquit, filios faciã qui nunciabunt iuſtitiã tuã domine deus ſalutis meæ, & non ceſſabo te benedicens cum pſalterio omnes dies uitę meę. Bona enim poſteritas deuotionis & fidei, quæ captiuitati neſciunt ſuccumbere, quã filij Ezechiæ pertu lerunt. Et addidit dicens: Quia non eſt illis timor, non eſt flagellũ à domino. Iuſtus autẽ dicit, Quoniã flagellatus ſum tota die. & optat flagellari, ut recipiatur à domino: & uult
Eccle. 1 timere dominũ, quia timor domini initium ſapientiæ eſt. Nec beatitudinẽ putat ſi nõ ab ortit bucula ſua, ſicut putant ſtulti. Per bouẽ enim quid ſignificatur niſi ruralis culturę la. bor, qui ſemper redit in orbem, & nunquam deſinit: ſed cum expleri uidetur, reuocatur in exo diũ. Iſti ſunt qui colunt Sodomam & Gomorram. Ergo qui colunt Aegyptũ, glebasq; terrarum aratro quodam mentis ſolidæ inuertunt, laborem ſibi pariunt, & dolorẽ metunt. Ideo bucula eorum non abortit, ſed parit, ut augeatur labor eorum, & quæ conceperunt, omnia generant ſine timore dei. Iuſti autem longe aliter gloriantur. Nõ enim
Eſa. 26 in abundantia diuitiarum, nec in partu pecorũ, ſed in domino gloriantur, dicentes: De ti more tuo in utero accepimus, et parturiuimus ſpiritũ ſalutis. De iuſtis ergo dicit, quia ſpi ritum ſalutis generauerunt, quẽ acceperunt de timore dei, nõ de malitia huius ſeculi, de
Pſalm. 7 qua legimus: Ecce parturiuit iniuſtitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Me
Eccle. 6 lior ergo abortus quàm partus ſecularium. Deniq; de homine qui in hoc ſeculo uenit, & uanitatem mũdi huius & tenebras pertulit longęuitate diuturna, Eccleſiaſtes pronunciauit quia melior illo abortiuus. Huic enim requies magis quàm illi, qui non expertus uarietatem ſeculi, in qua etſi mille annos quis uixerit, quod bonũ eſt uidere non potuit. Fugiſſe ergo hęc magis eſt gratię, quàm ſubijſſe. Et fortaſſe moueat illud quod adiunxit:
Iob. 1 Quia maneant ſicut oues paternæ, pueri autem eorũ ludunt accipientes pſalteriũ & citharam, & delectantur uoce pſalmi: Conſummarunt autem in bonis uitã ſuam, in requie autem inferni dormierũt. Diſtingue hæc, & quia ſpiritalis es, dijudica. Impij autem ſicut æterni ſunt, nõ ęterni, quia nõ poſſunt æternitatẽ accipere ab eo qui non ſit æternus. Nõ
2. Cor. 11 ergo poteſt dare quod nõ habet, nec poteſt illuminare, quia non poſſidet lucẽ, ſed trans
Luc. 10 figurat ſe in angelum lucis, ut decipiat incredulos. Transfigurat autẽ ſe ſimulatione falſę lucis, non ſplendore perpetuæ claritatis. Vnde & ſaluator ait: Videbã ſathanam ſicut ful gur cadentẽ de cœlo. Nec fulgur eſt, ſed ſicut fulgur. Conſidera hæreticũ aliquẽ intentũ abſtinentiæ corporis, & cogitationi cœleſtium ſacramentorum, ſicut æternus putatur, non habet æternæ uitæ ſtipendiũ, quia falſam habet imitationẽ, qui fidei non habet ueritatem. Huius paruuli ludũt: ſicut illa quæ cum luxuriata fuerit, nubere uult. Luxuriata eſt in

est in psalterio & cithara, id est, in sono uocis, nō in sacramentorum profundo, ut labijs resultaret, non in corde conferret.

Quòd orandū potius nobis hic sit subire laborē, quàm rerū tēporaliū abūdantia affluere, ꝓpter diuersum & contrariū utriusq; finē, eò quòd sic uera sapiētia inueniatur. Cap. V

H Uiusmodi itaq; in bonis seculi cōsummauerunt uitā suam, hanc utiq; qua utebant, non illam cuius mercedē sperabant, & ideo in requie inferni dormierunt, non in requie cœlesti. Nos aūt oremus hic potius laborē subire, ut in regno cœlorū consolationē quietis ęternæ mereamur adipisci. Magna enim illecebra delinquendi est rerū affluentia secundarū. In superbiā enim extollit, obliuionē autoris infundit. Considera illū diuitē in Euangelio super ostrum et purpuram recumbentē, cuius de mēsa micas iustus ille pauper Lazarus colligebat. Nónne tibi uidetur diues ille ad deū dicere: Discede à me, uias tuas scire nolo? Et uerè scire noluit huiusmodi uias domini. Si enim uellet, cognosceret. Sed quia plenæ sunt laboris fugiunt, & declinant à perditis. Quasi ebrius itaq; nō recognoscit salutis autorē. Deinde cōuersus ad compotores suos: Manducemus, inquit, & bibamus, quid prodest si seruiamus ei? aut quæ utilitas si obseruemus eum? Hæc itaq; dicit secularis abundantia rerū temulentus, quia nō continuò in seculo scelerū merita rependuntur. Supinabatur enim, quia in manibus ei ad uoluptatē omnia suppetebant, et cōscius impietatis suæ, cuius pœna sequestrabatur, putabat quòd deus impiorū scelera nō uideret. Huic ergo opiniōi eius respōdet sanctus Iob: Noli esse securus ac dissolutus, æstimans quòd ad te in hoc seculo domini flagella nō ueniant. Etiā lucerna impiorū extinguitur, ad tēpus lucet, nō habet lucē æternā. Et ipsi quāuis seculum faueat, quia eius qui principatū habet in hoc seculo, faciunt uoluntatē, solet uenire rerum conuersio, & dolores ab ira & indignatione cœlesti, ut uentilentur sicut paleę à uento. Iniusti sicut paleæ uentilantur, iusti sicut triticū. Deniq; audi dicentē Petro dominū: Ecce satanas expetiuit uos ut uentilet sicut triticū, ego aūt rogaui pro te ut nō deficiat fides tua. Deficiunt illi qui sicut paleæ uentilantur, non deficit qui ad similitudinē illius grani est quod cecidit, & resurrexit plurimorū fructuū accessiōe cumulatū. Ideo dicit propheta: Heu me, quia factus sum sicut qui colligit stipulā in messe. Stipulæ igitur quæ cito exuritur, impietas comparatur & pulueri. Ideo postquàm dixit, Erūt sicut paleæ à uento, subtexuit uersiculus statim dicens: Aut sicut puluis quē abstulit uentus. Deniq; ut cognóscas quia impius sicut puluis cito fatiscit atq; euanescit, habes in primo Psalmo dictū: Non sic impij, nō sic, sed tanquàm puluis quē proijcit uentus à facie terræ. Et facit discretiōes inter iustum & impiū. Hic, inquit, moritur in simplicitatis suę potētia, totus in abundantia & gratia, interiora aūt eius plena sunt adipe. Medulla aūt eorū superfluit, ille aūt conficit in amaritudine animę suæ cursum uitę istius, nihilq; boni epulatus finē accepit. cui pro meritis suis quid potest dignū repræsentari? In sepulchra inducitur, & in tumulo uigilat suo. Ne hæc quidē pœna mediocris, mortis requiē non habere, deferri eū nō ad terram uiuentiū, sed ad tumulos mortuorū. Qui uiuit enim, nō inter mortuos quæritur, sed in Abrahæ sinu uitam carpit æternā. Ideo uiri illi duo in ueste fulgēti dicebant ad mulieres: Quid quæritis uiuentē cum mortuis? Non est hic. Deinde enumerat scelera impiorum, quòd confinia transcenderint, & cum pastore diripuerint gregem: Subiunctoriū pupilli abduxerūt, pignerauerunt bouē uiduæ, agrū demessuerūt nō suum, infirmi aūt in uineis eorū sine mercede & cibo operari sunt. Detractis uestimentis nudos fecerunt dormire. Plerosq; quorū animæ operimentum ademerint, stillicidijs humescebant montiū, et quia tegumentum deerat, petra sese operiebant. Rapiebantur pupilli ab uberibus matrū suarum, lapsi opprimebantur, qui magis erigi debuissent. Esurientes fraudabantur cibo, & anima infantulorū grauiter ingemiscebat. Nunquid hæc ignorare potuit, quem nihil præterit? Nuda inferna in conspectu eius, & non est amictus nequissimis, quia latere non possunt. Extendit Boream pro nihilo, suspēdit terram in nihilo, alligans aquam in nubibus suis, & nō est rupta nubes sub pedibus eius. Columnæ cœli dissiluerūt & timuerūt ab increpatione eius. Virtute compescuit mare, disciplina aūt strauit cetum maris. Claustra cœli formidant eum, præcepto mortificauit dracone præuaricatorem. Virtutē tonitrui eius quis intelligit? In tantis ergo flagitijs quę spes impio est? Nunquid si confidit in dño, saluabitur? Dicā, inquit, uobis, quid sit in manu domini, & definite inanib. inania addere.

Luc. 16

Prouer. 13

Luc. 18

Luc. 24

Iob 24

Ibid. 26

Et describit quàm miserabilis impiorum portio sit. Quod & si plures habeant filios, sine posteritate sunt, quibus deest bonorum meritorum successio. Illa enim uera posteritas, quæ non in terris, sed in cœlo est. Huiusmodi ergo uiris hęreditas inopia est, & mors suc
Iob 27 cessio. Cum diuitias coaceruauerint, mendicabũt: quia cum mortui fuerint, indigebunt, qui requiem inuenire non possunt. Viduas eorum nemo miserabitur, sed manebunt de sertæ, atq; omnis copulæ solatio destitutæ. Et si congregetur pecunia sicut terra, atq; ut lutum præparatum fuerit aurum, inanis erit sicut aranea substantia eorum, & omne patrimonium eorum tanq̃ tineis consummabitur. Dormiens diues nihil adijciet. aperuit oculos suos, & iam non est, permanet in doloribus. Nihil enim sunt omnia quæ in hoc mundo sunt. Aurũ in metallis, argentum in metallis. De metallo eruitur, & in metallum reuertitur. Quid enim aliud nisi metallũ est mens auari? quæ tanq̃ defossum tenet quicquid receperit, & in uenis terræ ac latibulis abscondit, eò quòd uti nesciat. Quotidie aurum de metallis promitur, de auaro proferre quis potuit? Cum igitur nihil prosit: uana fames auri, quia qui congregauerit, labitur. Miserandi profectò qui deseruerũt uiam iustam, & obliti sunt eam, cui preciosi lapides haudquaquã sunt cõparandi: difficilis inuestigatu, imperuia superbis, interclusa iactantibus, humilioríb. plana, aperta sapientibus. Et ideo sapientiam debemus quærere, ut ambulemus in uia iusta, per quam aduersarius ille sicut leo rapiens & rugiens qui percurrit hunc mundum, transire nõ potuit. Sed qui sapientiam uult inuestigare, non in abysso eam quærat sicut philosophi, qui arbitrantur quòd ipsi sua sponte suo ingenio, profunda eius possint cognoscere. Nõ in mari eam requirat. Etenim ubi rẽpestas, ubi procella uenti est, non potest ibi esse sapientia. Sed ibi
Philip. 4 quærat ubi est tranquillitas mentis, & pax quæ super omnem intellectum est.

CAPITA LIBRI TERTII DE INTERPELLATIONE.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS DE INTERPELLATIONE SANCTI DAVID, LIBER TERTIUS.

De transitu authoris ad interpellationem sancti Dauid: qui in pluribus locis Psalmorũ de uanitate seculi non tacuit, & inania esse quę bona in hoc mũdo putantur, frequenter asseruit, & maximè in Psalmis XXXVIII & XCIII. Qui deniq; in septuagesimo secundo protestatur se non mediocriter doluisse, quum uideret peccatores in hoc mundo affluere diuitijs, & abundare rebus secundis: se aũt, qui iustificauerit cor suũ, esse in afflictionibus & ærumnis. Cap. I

DECVRSA est interpellatio sancti Iob, nunc adoriamur eam interpellationem quam reperimus in Psalmis. Ipse quidẽ Dauid pluribus locis de seculi uanitate non tacuit, & inania esse quæ putant̃ bona huius mundi, frequẽter asseruit, in Psalmo maximè XXXVIII, in quo dicit: Veruntamen uniuersa uanitas, omnis homo uiuens, quanq; in imagine dei ambulet homo, tamen uanè conturbat̃, thesaurizat, & ignorat cui cõgregabit ea. Et alibi: Vsquequo peccatores domine, usquequo peccatores gloriabuntur? Quòd hic habeãt umbratilem gloriam: ubi de seculo excesserint, fructũ consolationis inuenire nõ possint. Idem tamẽ inseruit Psalmũ septuagesimumsecundũ, in quo ipse sub Asaph nomine protestat̃ quòd eius fuerit primo prolapsionis, ut non mediocri dolore perstrictus sit, cum uideret peccatores in hoc mundo affluere diuitijs, abundare rebus secundis: se autem, qui iustificauerit cor suũ, esse in afflictionibus & ærumnis. Nec mediocrẽ traxisse offensam in exordio, sed postea per domini flagella correctũ, & illuminatum diuinæ cognitionis gratia, ueræ didicisse seriem traditionis. Nusquam aũt inuenio sanctũ Asaph aliquibus aduersis fuisse uexatũ: At uerò sanctus Dauid plurima grauia & periculorum plena tolerauit. De suis enim laboribus dicit. Vnde & Psalmus nõ quasi sancti Asaph, sed quasi sancto Asaph, ut docet titulus, superscribitur, quod ex Græco Psalterio apertius manifestatur, ut uideatur Dauid etiam huic Asaph, sicut & alijs, canendum quem scripserat ipse Psalmum dedisse. Sed quia scriptũ est in ipso titulo, defecisse Psalmos Dauid, quomodo autem defecerunt, cum decursis his decem Psalmis, postea Psalmus Dauid titulorũ inscriptionem comprehendit usq; in ultimum finem? Psal. 93

De serie psalmi LXXII, & exordio interpellatiõis propheticæ ducta à primo uersiculo, scilicet: Quàm bonus Israel deus rectis corde. Et quòd nemo possit deum bonum fateri, nisi qui ex cœlestiũ mysteriorum profundo, & diuinæ dispositionis altitudine bonitatem eius cognoscit. Quodq; iusto semper bonus sit deus, & cum torquetur doloribus corporis, & cum affligitur acerbitate pœnarum. Cap. II

Deo sequestrata huiusmodi definitione quæ sit Psalmi series consideremus,
1 & à primo uersiculo interpellationis propheticæ ducamus exordiũ. Quàm bonus Israel deus rectis corde. Elucet in principio emendationis profectus. Ibi.
Nemo enim potest deum bonũ fateri, nisi hic qui non ex successibus cõmodorum suorum, sed ex cœlestium mysteriorũ profundo, & diuinę dispositionis altitudine, bonitatẽ eius cognoscit, quæ nõ specie præsentiũ, sed futurorũ utilitate pensanda est. Iusto itaque semper bonus est deus, & cum torquetur doloribus corporis, & cum affligitur acerbitate pœnarũ, semper dicit: Si bona accepimus de manu domini, quæ mala sunt cur non sustineamus? Gratulatur hic se conteri, ut in futurum consolationem inuenire possit, sciens quoniã qui bona receperit in hac uita, habet mercedem suam. futura præmia sperare non poterit, qui nõ luctatus, nõ exercitatus diuersorum certamine præliorum. Qui uerò siue iustè siue iniustè afficitur in hoc seculo, gratulatur uel quòd hic soluat precia delictorum suorum, uel quia nouit eam esse apud deum uberiorẽ gratiam, si iniustè pro Iob 2

cius

eius nomine, aut pro bono aliquo opere acerba aliqua patiatur, secundũ quod scriptum
1.Pet.2 est: Quia nulla est gloria si peccantes punimini & suffertis, sed si benefaciẽtes, & patien-
tes: hæc est gratia apud deum. In hoc enim uocati estis, quia Christus pro nobis mortuus
est, relinquens uobis exemplum ut sequamini uestigia eius, qui peccatũ nõ fecit, nec in-
uentus est dolus in ore eius: qui cum malediceretur, non maledixit: cum pateretur, non
cõminabatur. Ergo iustus etiam si in equuleo sit, semper iustus est, quia iustificat deum,
& minora se peccatis suis dicit sustinere. Semper sapiens est: nõ enim auferẽ equulei tor
mentis uera perfectaq; sapientia. Nõ amittit quod est, quia timorẽ excludit foras studio
& proposito charitatis: nouit ut sapiens dicere, quia indigna sunt quæ in hoc corpore su
stinemus, remuneratione futuræ gloriæ: & omnes huius temporis passiones superuen-
turam mercedem æquare nõ possunt. Bonus igitur huic semper est deus, qui nouit quo
tempore metat. Et ideo quasi bonus agricola hic arat agrũ suũ quodam rigidioris absti
nentię uomere, hic stirpat quadam falce uirtutũ amputatrice uitiorũ, hic stercorat humi
Psal. 112 liando se usq; ad terrã, sciens quia deus de terra suscitat inopem, & de stercore erigit pau
Philip.3 perem. Deniq; apostolus Paulus nisi æstimatus esset ut stercora, nunq; Christũ potuisset
sibi acquirere. Hic custodit fructus suos, ut illic securius recõdat. Semper itaq; ei bonus
deus, quia semper quę bona sunt de deo sperat. Accipe aliud: Quàm bonus, inquit, deus
Israel rectis corde. Non ergo omnibus bonus est deus. Ille quidem omnibus bonus est,
Luc. 19 quia saluator est omniũ, maximè fideliũ. Et ideo uenit dominus Iesus, ut saluum faceret
quod perierat. Venit enim ut peccatũ mundi tolleret, uulnera nostra curaret. Sed quia
nõ omnes medicinã expetunt, sed pleriq; refugiunt, ne medicamẽtis compungaẽ uis ul
ceris, ideo uolentes curat, nõ adstringit inuitos. Accipiunt igitur sanitatẽ qui medicinã
expetunt: illi aũt qui refutant medicũ, nec requirũt, bonitatẽ medici quam nõ experiun
tur, sentire nõ possunt. Qui aũt curatur, etiam sanaẽ. Ideoq; his bonus est medicus quos
sanauit. His igitur bonus est deus quibus peccata donauit. Qui aũt insanabile peccatum
habet mentis suæ ulcere, quomodo potest medicũ bonum æstimare, quem refugit? Pul
chrè aũt Apostolus ut præmisimus, explanauit quia & omnibus bonus est deus, qui uult
1.Tim.2 omnes homines saluos fieri. & maximè fidelibus diuinæ pietatis prærogatiua seruatur,
quibus & uoluntas dei opitulaẽ & gratia. Sed & Psalmista dicendo: Quàm bonus deus
Israel rectis corde, ad ipsorũ sententiam retulit, qui aliter de deo sentire non nòrunt, nisi
quia bonus ad omnia & in omnibus est.

Quòd quasi prolapsus fuerit propheta, cum uideret peccatores in hoc mun
do affluere diuitijs & rebus secundis, bonos autem esse in afflictionibus &
ærumnis. Cap. III

Psal.72 Eniq; & in sequentib. exponit ipse quid senserit, dicendo: Mei aũt penè mo-
D ti sunt pedes, paulò minus effusi sunt gressus mei, quia zelaui in peccatorib.
pacem peccatorum uidens. Nõ utiq; pedes corporis appellat gressus, sed di-
Ibid.35 rectionẽ mentis & gressum, de quo alibi dicit: Non ueniat mihi pes superbiæ, & manus
peccatoris nõ moueat me. Ideo semper petendum est ut dirigat dominus nostrorũ ani-
morum uestigia, ne labantur, & lubrico quodam erroris effusa, stabilitatẽ sui tenere nõ
possint. Prolapsionis aũt ea causa est, quòd pacẽ æmulatus est peccatorũ. Aemulari aũt
debemus quæ bona sunt, non ea quę plena dedecoris, sicut & Paulus apostolus expres-
Gal. 4 sit dicens: Bonum est autem æmulari in bono semper. Nec te moueat quòd pacẽ in ma
lo posuit. Deniq; et in Euangelio habes esse pacem quam respuit Christus, ut ipse ait: Pa
Ioan.14 cem relinquo uobis, pacem meam do uobis. Nõn quomodo mundus dat ego do uobis.
Est enim pax quæ non habet offendiculum, est quæ habet. Quæ ex dilectione est, non
Ezech.13 habet offendiculum: quæ ex simulatione habet. Ideo & Propheta ait: Pax pax, & nõ est
pax. Refugiamus ergo pacẽ peccatorum: cõspirant enim aduersus innocentes, coeunt
ut iustos opprimant, uiduam exterminent, uel expugnent eius pudorem. Et ideo nõ est
reclinatio morti eorum. Non declinatio, ut pleriq; codices Latini scripti sunt, sed recli-
natio. Quando enim laboramus, & incuruamur ad opus aliquod, atq; inclinamur, non
reclinare consueuimus. Peccatores aũt grauium scilicet delictorum, & maximè impij se
Psal. 68 reclinare non possunt, de quibus dictum est: Et dorsum eorum semper incurua. Non e-
nim se erigunt ad cœlestia, qui Christo non adhæserunt. Et ideo non resurgunt cum eo,
quorum

quorum mors pessima, sicut scriptum est: Mors peccatorum pessima. Qui autē Christo *Psal. 33*
cōmoritur, & consepelitur cum illo, non solum reclinatur, sed etiam resuscitať. De quo
pulchrè illud conuenit dictum: Vniuersum stratum uersasti in infirmitate eius, maximè *Ibid. 40*
si martyr sit, cuius infirmitas passione soluiť, mors resurrectione.

Quòd flagella & castigatio in hac uita firmamentū præstent, nō autem post mortem prosint. Cap. IIII

VIdimus illum diuitem qui indutus purpura & bysso in hoc seculo recumbebat, & epulabatur quotidie splendidè, de cuius mensa quæ cadebant pauper Lazarus colligebat, quemadmodū in tormentis positus in inferno se reclinare non poterat, sed uix ad Abraham, non totum se sed oculos erigebat, rogans ut mitteret Lazarum qui extremū digiti sui in aquam intingeret, & linguam eius refrigeraret. *Luc. 16*
Ergo illius morti reclinatio non erat, nec firmamentū in plaga eius. Nihil enim prosunt flagella post mortem. Et ideo Dauid dum esset in istius corporis uita, in flagella se præparabat, ut eum dominus reciperet castigatum. Considera iterū mihi sanctum Iob, qui perfusus erat ulceribus, & concutiebatur omnibus membris, & plenus erat totius corporis sui doloribus, glebas terræ uulnerum suorum sanie & humore dissoluens, quēadmodum cum se in hoc corpore positus reclinare non posset, requiem mortis inuenerit, ideoq́ conscius sui dixit: Mors uiro requies. Is igitur in plaga non motus est, nec nutauit sermonis sui lubrico, qui in illis omnibus nihil peccauit labijs suis, sicut scriptura testať, sed magis plagæ suæ reperit firmamentū, per quem confirmatus in Christo est. Ergo & Iob & Dauid, quia flagellati hic sunt, firmamentū habuerunt in plaga sua, quia flagellat pater filium quem recipit: qui aūt hic non flagellantur, ibi non suscipiūtur ut filij. Ideoq́ in laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur, ut in perpetuo cum diabolo flagellentur. *Iob 3. iuxt. 70* *Heb. 12* *Psal. 72*

De uestimento iniquitatis, & de operimentō ieiunij. Cap. V

TEneo obtinuit, inquit, eos superbia, cooperti sunt iniquitate & impietate sua. Malum uestimentum iniquitas, quod si quis uoluerit in nobis tenere, remittere nos oportet, ne incipiat in iudiciū uenire nobiscum: & si quis tunicā nostram quam accepimus spiritualem auferre conetur, remitte palliū iniquitatis, sume operimentum fidei atq; patientiæ, quo se Dauid operiebat in ieiunio, ne amitteret tegumenta uirtutis. Ipsum ieiunium operimentū est. Deniq; nisi sanctum Ioseph texisset sobrietas ieiuna, adulteræ proteruitas exuisset. Quo ieiunio si se tegere uoluisset Adā, nudus non fuisset effectus. Sed quia de ligno scientiæ boni & mali contra interdictū cœleste gustauit, & imperatum ieiunium præuaricatus est incontinentiæ cibo, nudum se esse cognouit. Quòd si ieiunasset, fidei seruasset exuuias, nec se aspexisset intectum. Non ergo nos induamus iniquitate & impietate, ne de aliquo nostrum dicatur: Et induit se maledictionem. Male se induit & Adam, qui dum quærit integumenta foliorum, maledictionis excepit sententiam. Induerunt se maledictione Iudæi, de quibus scriptū est: Prodijt quasi ex adipe iniquitas eorum: transierunt in dispositionem cordis. Adeps dicitur pingue. Sicut enim anima bonis pasta, & referta uirtutibus, tanquam adipe & pinguedine repletur, ut scriptum est: sic iniquitas quæ quasi ex adipe procedit, non tenuis & exilis significatur, sed plena uitiorum. *Ibidem.* *Ibidem.*

Quid sit ponere in cœlum os. Et de scientia quæ est in deo. Cap. VI

DEniq; non fortuito quodam lapsu in errorē incidere, sed consilio & dispositione in sacrilegium transierunt. Posuerunt in cœlum os suū, & lingua eorū transiuit in terra. Ponere in cœlum os suum quid sit, docet nos ille ex fratrib. adolescentior, qui regressus ad patrem dixit: Pater peccaui in cœlū, & coram te. Ponunt aūt in cœlum os suū, qui sibi criminū authores, natiuitates putant quadā necessitate deferri. Hi nec cœlo nec terris parcere solent, ut cursu quodam stellarū arbitrenť uitā hominis gubernari. Nihil prouidentiæ, nihil bonis moribus derelinquunt. Atq; utinam & isti, sicut ille unus de duobus adolescentibus, reuersi essent: bonus dominus remedium non negasset: & tamen etiam ipsi si nolunt sanari, reseruat dominus regressionis gratiā, ut qui in Israel expulsi sunt per cordis proprij cæcitatem, per plenitudinem Ecclesię reuertantur, & non uacuos dies uitæ istius ducant, sed plenos habeant bonæ operationis & fidei, *Ibidem.* *Luc. 15*

& fidei, quũ repleuerit eos dominus gratia spiritali. Quomodo aũt reuertantur accipe.
Rom. 11 Quia cecitas, inquit, ex parte Israel contigit, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Sed quia mysterium oportebat impleri, ut cõcluderet deus omnia in incredulitate, id est, redargueret atq; conuinceret (cum enim duo contendunt, si unus superior sit, dicitur, conclusit illum alterum) ideo per suam misericordiam, ut subditus fieret deo mundus, regressus quidem est populus in hæredibus, sed is celeri errore traductus est ut deum non crederet occultorũ esse præscium. Sed dominus illis, ut quan
Psal. 72 doque redimantur, salutis futuræ gratiam reseruauit, dicẽs: Ideoq; reuertetur huc populus meus. Quid est huc? Id est ad me, ad æquitatem & iustitiam meam, ad cultum meum. Et impleuit dies uitæ suæ. Quod utrumq; sic accipies, ut populus quidem redimatur qui crediderit in eo. Et si non redimantur qui non crediderunt, tamen redempti populi deo prærogatiua defertur. Isti ergo in errorem positi dixerũt: Quomodo sciuit deus, & si est scientia omnis in altissimo? Putant enim non esse in deo scientiã, quia peccatores abundant prosperis secularibus. & adhuc inducit eos loquẽtes: Ecce ipsi peccatores & abundantes in seculo, obtinuerunt diuitias. Habes hoc in Euangelio planius expressum, ubi Simon ille Pharisæus uidens quòd mulier illa peccatrix uenit in domum eius, & super
Luc. 7 pedes Christi effudit unguentum, dicebat intra se: Hic si esset propheta, sciret utiq; quæ & qualis est mulier quæ tangit eum, quia peccatrix est. Sed patientia dei non præiudicat ueritati, & præscientia eius & prouidentia hoc ipso amplius probatur, quòd in peccato positus successu affluit secularium prosperitatum. Quod fortior uidens ridet, incautus traducitur & mouetur.

Quòd post flagella & castigationem sequatur prauæ opinionis correctio, & quòd bona transitoria non sint præmium uirtutis, nec inopia pœna peccati. Cap. VII

Psal. 72 DEnique Psalmista dicit: Dixi ergo, sine causa iustificaui cor meum, & laui inter innocentes manus meas. Hoc est, uideo illos abundare, uideo illis cõmoda omnia secundari, me aũt cõteri atq; exagitari tentationibus plurimis. Frustra ergo dedi me innocentiæ, atq; ad studia sobriæ conuersationis intendi. Et pulchrè ait: Laui inter innocentes manus meas, ut non arrogare sibi summam innocentiæ, sed se dulum deferre studium uideret. Interea non impune huiusmodi à se sermonem exisse testatur. Nam tota die flagellatum se memorat, quia frustra iustificare se domino cor suum dixerat: post flagella aũt continuò secuta est prauæ opinionis correctio. Statim enim iudex meus, inquit, in matutinis, id est, in aperto & perspicuo. lux enim ueritatis comprehendens eum, non siuit hæc sentire quæ dixit. Reuincebat itaq; & redarguebat me ueritatis lumen offusum animo meo, eò quòd non rectè dixerim, Sine causa iustificaui cor meum. Locutus sum enim illa tanquam in tenebris constitutus, & recordanti illa mihi cor compungebatur. Compuncto autem corde illuminabatur affectus, ut fieret in corde meo ignis flammigerans, qui faciebat in me diei spiritale principium. Illuminata itaq; oriente mihi die, & quasi in multis matutinis positus intelligebam quia extra constitutionem generationis filiorum dei factus sum. Qui cum primò credidissem, eò quòd operator mundi prouidens generationi humanæ, omnia ad utilitatem nostri uel tristia, uel ea quæ parum delectent fecerit, tam bonam sententiam postea prauis opinionibus turbatus amiserim. Conferebam itaq; cum corde meo, et dicebam mihi: Si narrabo sic, quia sine causa iustificaui cor meum, occurrebat mihi dei uox dicens: Ecce generationi filiorum tuorum, cui disposui: id est, Ecce his scripturis inuenis ô tu Adam quia disposui generationi filiorum tuorũ, quia fortuitu diuitiæ ad impios, non aliquo merito deferant, nec præmia uirtutis sunt emolumenta thesauri: nec econtrario inopia pœna peccati est, sed indiscretè ueniunt ista, quæ modo fluminis quodam seculi profluuio uolutantur. Et existimabam & uidebar mihi cognoscere hoc esse uerum, hoc congruere diuinæ prouidentiæ & conuenire, me autem frustra in ijs turbatum esse, in quibus adhærere non debui.

Quid

Quid ſit intrare in ſanctuarium dei, et intelligere nouiſſima. Et quòd ij qui proficiunt honoribus, & cadunt moribus, deijciantur cum alleuantur. Cap. VIII

Taque quia uidebar mihi ueram ſcientiam cõprehendiſſe, & cognitionẽ rei *Pſal. 72*
I ipſius eſſe aſſecutus, dicebam mihi: Hoc labor eſt ante me, donec introeam
in ſanctuarium dei, & intelligam in nouiſſimo: id eſt, ſolus mihi ſupereſt labor ut ingrediar in ſanctuarium dei, ubi eſt Cherubin, id eſt, cognitionis profundum, & non labor eſt in incertis & uanis opinionibus. Narratio enim fatui, ſicut ſarcina in uia.
Ideo ingrediamur aditum cognitionum ſacrarum, atq; interiora penetralia ueritatis, ut *Eccli. 21*
non ſit nobis labor. ſapientia enim nos à ſenſu laboris abducit. Deniq; non eſt labor in Iacob. Cauſa autem laboris ignorantia eſt, quoniã qui neſcit iuſtis repoſita eſſe præmia, non reficitur à laboribus, ſed magis imprudẽtiæ ſuę labore curuatur & frangitur. Ingrediamur igitur ſanctuarium dei, ubi ſunt Cherubin, in quibus eſt recordatio ſacræ cognitionis, & ueri illius atq; æterni luminis. In illo candelabro imago reſplendet, quo poſſumus intelligere in nouiſſimo. Sanctus etenim in ultimo cognoſcit, & perfectam ſapien
tiam proceſſu ætatis adipiſcitur, dicens: Notum fac mihi domine finem meum, & nume *Pſal. 38*
rum dierum quis eſt ut ſciam quid deſit mihi. Quis eſt finis, niſi ille cum traditur regnũ deo patri, quando reuelantur occulta ſapientiæ? Hunc finem noſtri certaminis requirebat propheta, cupiens cognoſcere quid ſuæ deeſſet perfectioni. Finis enim diſciplinę noſtræ & ſtudiorum, perfectio eſt. Hęc ergo prima uera ratio cognitionis, quia fortuitu accidant quæ in ſeculo ſunt ſecunda illa, quia propter eorum tergiuerſationes poſuiſti eis ſucceſſus profluos ſecularium cõmodorum, & abundantiam diuitiarũ: ne cauſarentur propter inopiam, ſeu acerbitatẽ alicuius doloris & luctus, minus fuiſſe deuotos, atq; in culpã latrocinij, & direptionis ſtudium, neceſsitate egeſtatis impulſos. Non enim ad tranquillitatẽ uitæ uſuramq; lætitiæ diuitijs opimati, aut honoribus eleuati ſunt, ſed ut querela excluderetur, coacerbaretur ærumna. Deijciuntur itaq; dum alleuantur huiuſmodi. Nõ enim uiri gratia, ſed ruina eſt, ubi nec diuturni uſus muneris reſeruatur, & adimitur excuſatio delinquendi. Quod enim grauioris pondus querelæ, quàm illud diui-
num quod habes in Micheæ libro prophetę: Popule meus quid feci tibi? aut in quo con *Mich. 6*
triſtaui te? aut quid moleſtus fui tibi? Reſponde mihi. Nónne eduxi te de terra Aegypti, et de domo ſeruitutis liberaui te? Ecce quomodo deijciuntur impij dum alleuantur, querela eorũ excluditur, pœna aceruatur. Cœleſtibus enim beneficijs inuitati, deſerere non debuerunt uitæ ſecuritatis & proſperitatis datorẽ, cui magis debuerant obtemperare. Sed ſicut iuſtitia dei magna, ita etiam ſeuera uindicta. Quando enim impius perſe-
uerare conſueuit? de quo & alibi habes ſcriptum: Vidi impium ſuperexaltatum & ele- *Pſal. 36*
uatum ſicut cedros Libani, & tranſiui, & ecce non erat: & quæſiui eum, & non eſt inuentus locus eius. Incredibilis celeritas extinctionis eius. Vides ſubitò impium in hoc ſeculo potentem: dum tu tranſis, ille iam nõ eſt. Quanta eſt enim umbra in terra? quàm non diuturna? Tranſpone ueſtigiũ, & umbra præterijt. Aut ſi hic aliquid mouent, ad ea quæ futura ſunt, attolle mentis ueſtigium, & inuenies illic impium non futurũ, quem hic eſſe credebas. Non enim eſt, qui nihil eſt.

Quòd propter iniquitatem ſuam perierint qui terrena concupierunt. Et quòd imago ipſorum ad nihilum redigatur, qui uel in ſuperbia euanuerũt, uel in uoluptatibus ſuis radicati ſunt. Cap. IX

Enique dominus eos cognouit qui ſunt eius. qui autem non ſunt, eos non a- *2. Tim. 2*
D gnoſcit, quia ipſi eum qui eſt nõ agnouerunt. De ipſis ergo & hic dicit: De- *Pſal. 72*
fecerunt et perierunt propter iniquitatem ſuam, uelut ſomnium exurgentis: id eſt, ita deficiunt & euaneſcunt impij ſicut ſomnium exurgẽtis à ſomno primum, quia in tenebris ſunt, & in tenebris ambulauerunt, nec reſedit aliquid eorum boni operis ueſtigium, ſed ſimiles eorum qui ſomnium uident. Qui autem ſomniat, in nocte ſomniat, nox autem in tenebris. Filij tenebrarum ſunt priuati ſole iuſtitiæ, & ſplendore uirtutis,
dormientes ſemper, & non uigilantes, de quibus benedicitur: Dormierunt ſomnũ ſuũ, *Ibid. 75*
& nihil inuenerunt. Etenim cum animæ eorum à corpore ſeparatæ, tanquam reſoluti à corporis ſomno nihil inuenerint, nil tenebunt: & quod ſe tenere arbitrabantur, amittẽt: quoniam ſtultus & inſipiens quum diuitijs exundauerit, relinquet alienis diuitias ſuas,

neq; simul ad inferna descendet cum eis gloria eorum. Sequentia quoq; demonstrant quomodo ipsi non inueniantur, sed intereant. Quoniam imago eius in ciuitate domini illa superiore Hierusalem non inuenitur. Dominus enim pinxit nos ad imaginem & similitudinem suam, sicut ipse docet dicens: Ecce ego Hierusalem pinxi muros tuos. Si bene egerimus, manet in nobis ista imago cœlestis: & si malè quis agit, delet in illo hæc imago, illius utiq; qui descendit de cœlo, & est in eo imago terreni. Vnde & Apostolus
1.Cor.15 dicit: Sicut portauimus imaginem illius terreni, portemus imaginem huius cœlestis. Bonorum ergo imagines perseuerant, & in illa dei ciuitate resplendent. Si quis autem ad grauiora peccata deflexerit, nec egerit pœnitentiam, imago eius aboletur uel deijcitur, sicut Adam de paradiso eiectus est & exclusus. Quicunq; autem piè honesteq; se gesserit, intrat in ciuitatem dei, & infert imaginem suam, ut in illa dei fulgeat ciuitate. Domine in ciuitate tua imagines ipsorum ad nihilum rediges. Quia isti in lumine fulgere non possunt, qui tenebrosis se operibus induerunt. Exemplum accersamus de seculo. Vide quemadmodum in ciuitatibus bonorum principum imagines perseuerent, deleantur imagines tyrannorum.

Quòd iustus qui ab exordio fuit turbatus, delectet cũ animo considerat quòd deus humana curet & respiciat. Et quòd homo comparatione cœlestiũ sit quasi mutum iumentum. Cap. X

Psal. 72 HAec ergo considerans, animoq; intendens sanctus propheta delectatus est, qui fuerat antè turbatus. Vnde ait ipse. Quia delectatum est cor meum, & renes mei resoluti sunt, & ego ad nihilum redactus sum, & nesciui, & uelut iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum. Cum cognouissem, inquit, quia deus humana curat & respicit, & requieuerunt renes mei, hoc est, ex maxima fatigatione ueteris imprudentiæ requieui per agnitionem boni cœlestis & gratiæ. Sunt enim quidam renes animæ, qui uexantur in nobis per ignorantiæ laborem, hi resoluuntur ad requiescendum cœlestis agnitione doctrinæ, & quasi pulchro quodam fulcro cœlestiũ præceptorum subnixi fouentur. Tunc, inquit, intellexi quia uanè fatigabar, quoniam id quod uerum est nesciebam, & uelut iumentum factus sum. Pulchrè addidit, Apud te. Comparatione enim cœlestium homo quid est, nisi iumentum irrationabile? Nam stellę cũ sint
Exod. 4 lucidæ, uanescunt solis exortu. Et Moyses ait: Non sum idoneus ab hesterno die ex quo cœpisti loqui cum seruo tuo, & tenui, inquit, uocem, & tardè locutus sum. Ita ergo & homo, non dicam Christi, sed angelorum comparatione mutum uidetur esse iumentum. Sed tamen nemo desperet, quia homines & iumenta saluos facit deus. Et ideo quia non ex me, sed ex te didici, tibi adhærebo semper, ut desinam esse iumẽtum, & dicas mihi, tu autem, hic sta mecum. Circunfusus enim dei gratia, homo incipit esse, qui per imprudentiam prætendebat insensibilitatem, & inscientiam bestialem. Homo enim probatur, si capax sit rationis & gratiæ.

Quòd qui ad dexteram suam deum habet, non cõmoueatur. Cap. XI

ITaque à mutis animalibus separatũ se esse gaudet, & in hominũ ascitum esse consortia, quæ deus uisitat & tuetur. Quid enim est homo nisi quia memor est eius dominus, aut quia à domino uisitatur? Vnde quasi uisitatus ab eo di-
Psal. 72 cit: Tenuisti manum dexteram meam, & in uolũtate tua deduxisti me, & cum gloria assumpsisti me. Sic accepimus, & secundum Græcum sic conuenit. Dixit autem Græcus, ἐκράτησας τῆς χειρὸς τῆς δεξιᾶς μου, id est, tenuisti manum dexteram meam. Bene dirigitur, cu-
Ibid. 15 ius dexteram manu sua tenet. Potest dicere: Dominus à dexteris meis, ne commouear. Adam si à dextris suis dominum habuisset, non esset à serpente deceptus. Sed quia oblitus est mandatum dei, & uoluntatem serpentis impleuit, manum eius diabolus tenuit, & ad lignum scientiæ boni & mali extendi fecit, ut interdicta decerperet. Prejudicatum est in illo omnibus, & cœpit uniuersis aduersarius à dextris stare. Vnde & illa in Iudam
Ibid. 108 maledicti forma processit: Et diabolus stet à dextris eius. Si illud maledictum graue, maxima est ista benedictio qua maledictionis duræ uincula laxantur. Ideo dominus Iesus ad dexteram sibi diabolum statuit, sicut in Zachariæ libro legimus. Hominis enim causam locumq; susceperat. Ibi ergo stetit, ubi Adæ stetit hæreditas. Quasi bonus athleta
Matt. 16 permisit eum ad dexteram sibi stare, ut eum retrorsum repelleret, dicens: Vade retro sathanã.

thana. Itaq; aduersarius loco deiectus recessit: Tibi autẽ ne diabolus à dextris staret, ait: Veni sequere me. Præuidens igitur Dauid aduentum domini, qui nos à potestate aduersarij liberaturus descendit è cœlo, ait: Dominus à dextris est mihi, ne cõmouear. Cũ autem à dextris erat diabolus, mouebatur. Meritò ergo & hic ait: Tenuisti manum dexteram meam. id est, ut iam peccare non possim, ut ille lubrico ante fluctuabũdus uestigio, fidei iam possim statione consistere. Quàm bene hoc Apostolus dixit, quando eum turbatum dominus uidit, & extendens dexteram manum suam turbari non passus est, atq; intrepido firmauit incessu. Liberatus itaq; Petrus quid aliud est locutus nisi hos propheticos uersus: Tenuisti manum dexteram meam, & in uoluntate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me? Matth. 9 Psal. 2 ibid. 72

Quòd nullas seculi illecebras desideret aut concupiscat, quem manus domini dirigit. Et quòd deus neminẽ repellat, nisi qui se ab eius conspectu sequestrare putat. Quemadmodũ etiam qui separatur à deo pereat. Cap. XII

Quæ dextera nisi actuosa animæ uirtus? Quæ si domini uoluntate dirigatur, nihil aliud desiderat, nil quęrit, nullas mundi huius opes, nulla adiumẽta deposcit. Ideo dicit sanctus Dauid: Quid enim mihi restat in cœlo, & à te quid uolui super terram? Id est, Tu portio mea es, abundas mihi ad omnia, nihil quæsiui aliud nisi ut te partem haberem, nulli me cœlesti, ut Gentiles, subdidi creaturæ, nullas seculi huius diuitias, & uoluptatum illecebras cõcupiui. Nullius egeo, qui à te assumptus sum: nec superest in cœlestib. quod amplius quæram. Nihil habens, omnia habeo, quia Christum habeo, cui pater altissimus non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illũ. quomodo ergo non cum illo omnia nobis donauit? sicut Apostolus dixit: Omnia ẽm in Christo, per quem omnia, & in quo cõstant omnia. Omnia ergo in illo habens, aliam non quæro mercedem, quia ipse merces est uniuersorum. Ideoq; perfecto dixit: Tolle crucem tuam, & sequere me. Qui illum sequitur, non præmio ducitur ad perfectionẽ, sed perfectione consummatur ad præmium. Imitatores enim Christi non propter spem boni sunt, sed pro amore uirtutis. Christus enim per naturam bonus, non propter præmij cupiditatem. Ideo passus est, quia bene facere eum delectauit, non quia incrementum glorię ex sua passione quærebat. ideo qui illũ imitari cupit, non quod sibi, sed quod alijs prosit operetur. Vnde non immeritò deficit sibi, alijs autem uirtutis incremento ualescit. Et conuenienter dicit: Defecit cor meum & caro mea deus cordis mei. Neq; ẽm possunt perpetua succedere, nisi terrena defecerint. Deficit ergo caro, quando mortificantur quæ sunt carnalia. Deficiunt & illi qui mortificationem Iesu Christi in sua carne circunferunt. Mors enim Christi in illis operatur ut omnis errorum moriatur illecebra. Vnde colligitur quia & cor hominis deficit quando mortificantur cogitationes malæ quæ à corde procedunt, ut terrena omnia abscondat obliuio, & fiat deus cordis eorum, qui beati mundo corde deum uidere mereantur, ut appropinquent ei, & non se segregent. Deus enim appropians, non repulsor appropiantium est, omnibus enim uult salutis causa esse, non mortis. Deniq; neminem repellit, nisi qui se ab eius conspectu putauerit sequestrandum. Quoniam, ecce, inquit, qui elongant se à te, peribunt. Vnusquisque enim operib. suis pietati tuæ sese aut iungit aut separat. Fugit ẽm deum qui operatur ea quorum cognitione metuat deprehendi, sicut ille qui tectus parietibus & circumfusus tenebris à domino deo sese existimat non uideri. Videtur autem cum dicitur: Perdidisti omnes qui fornicantur abs te. Sicut enim mulier quæ fornicatur, non adhæret uiro, nec una caro cum uiro suo, nec unus spiritus est, sed diuidit sese ac separat fornicando: ita quæcunq; anima non adhæret deo, sed uanis idolorum cultibus inseruiens fornicatur & diuidit se sacrilegij obscœnitate, & longè fit à domino, quę propè esse deberet. Perit autẽ qui separatur à domino. Vnde sanctus qui dei iudicium reformidat, semper adhærere uult Christo, & in eo spem suam ponere, ut laudet deum: cui est honor, gloria, perpetuitas à seculis & nũc & semper, & in omnia secula seculorum. Amen. Rom. 8 Mar. 8 Psal. 72 Matth. 5 Psal. 72 ibidem.

FINIS.

APOLOGIAE DAVID CAPITA.

DIVI

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI, APOLOGIA SANCTI DAVID.

Qua ratione author apologiam prophetæ Dauid arripuerit stylo scribere, cum recitatione historiæ de adulterio & homicidio per eum cōmissis, excusatione quoq; ipsius ex eo quòd iudicari non debeat quem deus iustificauit. Cap. I

APOLOGIAM prophetę Dauid pręsenti arripimus stylo scribere, non quo ille indigeat hoc munere, qui tantis meritis enituit, uirtutibusq; effloruit, sed quia pleriq; gestorū eius lecta serie, non introspicientes uim scripturarum, uel occulta mysteriorum, mirantur quomodo tantus propheta adulterij primò, deinde homicidij contagia non declinauerit. Ideo nobis studio fuit ipsam recensere historiam, quæ patuisse peccato uidetur. Namq; in secundo Regnorum legimus libro, quoniam deambulans Dauid in domo sua regali, prospexerit lauantem mulierem, nomen illi Bethsabee, forma egregia, & uultus decore præstanti admodum, quibus illecebris delinitum, potiendę eius sumpsisse affectum. Erat autem mulier uiro nupta, Vriæ nomine, cui mandatis regijs cōposita est scena necis. Nam etsi nihil ad impedimentum cupiditatis, plurimū tamen ad uerecundiam adulterij obstare uita eius existimabatur. Itaq; ut à planioribus exordiamur, quem deus iustificauit, tu dijudicas? Pro minimo mihi est, inquit Paulus, ut à uobis dijudicer, aut ab humano die: sed neq; meipsum dijudico. Et adhuc erat in corpore situs, adhuc tentationi obnoxius. Sed ideo se non dijudicabat, quia spiritalis à nemine dijudicatur nisi à solo deo. Deniq; subdidit: Qui dijudicat me, dominus est. Itaq; nolite ante tēpus iudicare. Sed Dauid iam tempus impleuit, & gratiam meruit, & iustificatus à Christo est, quandoquidem Dauid se dici filium ipse dominus gratulabatur, & qui eum ita confitebantur, illuminabantur. Cur hominem dei à pręmio in iudicium uocas? Iudicauit iam de eo dominus, de quo dixit ad Salomonem: Si ambulaueris in conspectu meo, sicut ambulauit Dauid pater tuus in sanctitate cordis & iustitia, ad hoc ut faceret secundum omnia quæ mandaui ei. Hic ergo iudicio dei dignus an præmio est, qui fecit secundum omnia mandata cœlestia, ambulans in iustitia & sanctitate cordis? Vbi aliorum uitia & peccata delitescunt, ibi Dauid uirtutis & gloriæ suæ diuinum accepit testimonium. Et de eius peccato disputamus ociosi, pro cuius merito & gratia aliorum peccata releuata sunt? Nam cum often disset Salomon quòd nō custodisset mandata domini, & regnum eius dispofuisset deus scindere in plurimas partes, ait ad eum: Veruntamen in diebus tuis non faciam hoc propter Dauid patrem tuum. De manu filij tui accipiam illud. Veruntamen non totum regnum accipiam, sceptrum unum dabo propter Dauid seruum meum. Iustificante igitur domino, quis est qui tantum dijudicet uirum? Quod deus, inquit mundauit, tu cōmune ne dixeris. Saluo tamen iudicio cœlesti, quo etiam ipse tantum honorificat prophetam, in eius actus moresq; ingredere. Non miraris hominem, & angelis adæquandum iudicas, plurimū uitæ suæ, imò à pueritia, in diuitijs, honoribus, imperijs demorantē, in multis tentationibus positum, semel tantum locum errori dedisse, & ei errori quo etiā angeli cœlorum, ut scriptura cōmemorat, de sua uirtute & gratia deiecti sunt?

2. Reg. 11

1. Cor. 14 [sic]

ibid. 3

3. Reg. 9

Act. 10

De altero errore ipsius Dauid, quod uidelicet numerari fecerit populū, & de execusatione eiusdē. Quemadmodū etiam lapsus in peccatū sæpius prosit. Et qua ratiōe diuina prouidentia curatum sit, ut sancti aliquando laberentur. Cap. II

Anc & alter legitur error ipsius, quòd numerari fecerit populū. Vnusquisq; nostrûm per singulas horas quàm multa delinquit, & tamen unusquisq; de plebe peccatum suum confitendum non putat. Ille rex tantus ac potens ne exiguo quidem momento manere penes se delicti passus est conscientiam, sed præmatura confessione atque immenso dolore reddidit peccatum suum domino. Quem mihi

nunc facile reperias honoratum ac diuitem, qui si arguatur alicuius culpæ reus, non moleste ferat? At ille regio clarus imperio, tot diuinis probatus oraculis, cum à priuato homine corriperetur quòd grauiter deliquisset, non indignatus infremuit, sed cõfessus ingemuit culpæ dolore. Deniq; dominũ dolor intimi mouit affectus, ut Nathan diceret:
2.Reg.12 Quoniam pœnituit te, & dominus transtulit peccatũ tuum. Maturitas itaq; ueniæ, profundam regis fuisse pœnitentiam declarauit, quæ tanti erroris offensam traduxerit. Alij homines cum à sacerdotibus corripiunt, peccatũ suũ ingrauant dum negare cupiũt aut defendere, ibiq; eorũ lapsus est maior, ubi speratur correctio. Sancti aũt domini qui consummare pium certamen gestiunt & currere cursum salutis, sicubi fortè ut homines corruerint naturę magis fragilitate q̃ peccandi libidine, acriores ad currendum resurgunt, pudoris stimulo maiora reparantes certamina, ut non solum nullum attulisse æstimetur lapsus impedimentum, sed etiam uelocitatis incentiua cumulasse. Ergo si currentiũ nõ soluitur cursus, cum fortè aliqui ceciderint, non luctantium contentio, sed inoffensa manent certamina, quin etiam pleriq; post unum aut alterũ lapsum, gratia maiore uicerũt: quanto magis agonem pietatis ingressi, non debent unius prolapsionis offensione censeri, cum beatus sit qui se potuerit reparare post lapsum? quoniam post mortẽ quoq; resurgere, munus beatorũ est. Aliàs quoq; prodesse peccatum possumus comprehẽdere, & prouidentia domini sanctis obrepsisse delicta. Propositi enim ad imitandum nobis sunt, & ideo curatũ est ut & ipsi aliquando laberent. Nam si inoffensum à uitijs inter tot lubrica huius seculi curriculũ peregissent, dedissent nobis occasionem infirmiorib. æstimandi, cuiusdam superioris eos naturæ ac diuinæ fuisse, ut delictum recipere, & culpæ consortium habere non possent. Quæ opinio utiq;, ut exortes nos illius substantiæ, ab impossibili imitatione reuocaret. Præterijt igitur paulisper dei gratia, ut nobis ad imitationem uita eorum fieret disciplina, & sicut innocentiæ, ita & pœnitentiæ magisterium de eorum actibus sumeremus. Ergo dum lapsus eorum lego, consortes etiam illos infirmitatis agnosco: dum credo consortes, imitandos esse præsumo. Admonet etiam apo-
2.Cor.12 stolus Paulus prospexisse dominum deum nostrum, ne uel reuelationũ sublimitate, uel secundo operum cõtinuante processu, humanus etiam in sanctis extolleretur affectus, nec sibi deputarent, uirtutiq; attribuerent suæ, quod diuina sibi operatione foret collatum. Ergo ne in tantum iudicium ruerent, atq; in perfidiæ foueam deciderent, passus est dominus illis subintrare culpã, ut & ipsi aduerterent diuinis se auxilijs indigere, ducẽq; salutis suæ quærendũ esse cognoscerent. Deniq; Paulus infirmitatem sibi profuisse testa-
2.Cor.12 tur, dicente domino roganti sibi, ut à se stimulus carnis suæ discederet: Sufficit tibi gratia mea. nam uirtus in infirmitate consummat. Meritoq; gloriatur in infirmitatibus. sciebat enim uirtutis abundantia plurimos etiam sanctos sine remedio corruisse. Quanto igitur commodius uni aut duabus reprehensionibus locũ dedisse, quàm traxisse in perpetuum diuinitatis offensam?

Qua ratiõe deus suos athletas in uarijs certaminum generibus exercitet & experiatur. Et quomodo talia nobis facta sint in figuram, cum multarum allegoriarum adductione. Cap. III

Quid etiam illa adijciam quæ ex ipso usu mundi conijcere possumus, quia plerosq; cum probauerimus in aliquo officio, eosdem quasi industrios atq; impigros in alio munere uolumus experiri? Quàm multi athletæ cũ in isto certandi genere præualuerunt, ad aliud genus uocantur certaminis? Quid si & te dominus deus tuus cum aliquod specimen uirtutis dederis tuæ, in alio uirtutum genere uult probare? Iob sanctum currentem inoffense, tentari tamen filiorum interitu, & corporis totius ulceribus passus est, ut in hoc quoq; eius uirtutem probaret, si nec iniurijs nec acerbitatibus coactus deuotionẽ sui minueret affectus. Num liquet quòd etiam sanctũ Dauid fide nobilem, prçstantissimũ mansuetudine, manu fortem probare uoluerit, quẽadmodum uitium tegeret, lapsum emendaret, ut nos doceret quemadmodum admissum possimus operire peccatum? Nisi fortè uilis causa alicui uidetur, ut propter nostram correctionem tantus erraret propheta, cum propter omnium redemptionem infirmitates nostras Christus susceperit, qui peccatũ pro nobis factus est, cũ peccatũ nõ cognouerit. Et indignũ æstimatur, nec uerisimile credit quod Dauid propter posteritatis profectũ unius

unius lapsus opprobrium inciderit, cum ipse dominus sit pro nobis factus opprobrium sicut ipse ait: Ego autem sum uermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis. Et alibi: Et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me. Ergo futuræ dispensationis mysterium in suis ante præmisit. Et seruuli quidem conditionis suæ peccata portarunt, ideo non potuerunt etiam & ipsi exortes esse peccati. Dominus autem onus suscepit alienum, ideo solus fuit sine consortio delictorum. Ad summam Apostolo quoque docente, cognouimus in figura gesta esse complura quę temporibus gesta superioribus sunt. Nam cum dixisset in deserto patres à serpentibus uulneratos non aliter potuisse sanari, nisi Moyses serpentem suspendisset ęneum, quo uiso letales illi morsus infusionesque ueneni noxiæ curabantur, subiecit: Hæc autem in figura facta sunt illis ad nostram correctionem. In figura æreus serpens tanquam confixus cruci, quia uerus serpēs crucifigendus generi annunciabatur humano, qui serpentis diaboli uenena uacuaret, in figura maledictus, in ueritate autem qui totius mundi maledicta deleret. Alibi quoque idem ad Galatas ait: Quia duos filios habuit Abraham, unum de ancilla, & unum de libera. Et subdidit: Sed is quidem qui de ancilla, secundum carnem natus est: qui autem de libera, per repromissionem, quæ sunt per allegoriam dicta. Quid sit per allegoriā, sequentibus exposuit euidenter, dicens duas illas generationes, unam de ancilla, alteram de libera, duo esse testamenta. Vnum quidem a monte Sina in seruitutem generans, in quo monte legem Moyses accepit à domino. Alterum autem ab Hierusalem, quæ est libera, quæ in Isaac filios, hoc est, in libertate gratiæ, non in literæ seruitute generauit. Seruis enim pœna decernitur, liberis cōfertur gratia. Nónne in typo geminæ plebis Iacob duas accepit uxores, ex quibus diuersam sobolem procreauit? Cur patriarcha Iudas propriæ nurus post filij sui mortem legitur expetisse concubitum, quo geminorum partus est editus, nisi ut figura domini Iesu utroque præcederet testamento: quorum alterum in typo futuræ mortis eius est conditum, alterum in Euangelij ueritate, duos populos esse generandos, quorum posterior in crucis signo scpem omnem ac munitionē populi superioris incideret? Hic est populus manu prior, ortu posterior. Vel quia ipse dominus Iesus natus ex tribu Iuda opera sua ante prǽmisit quàm nobis ex Virgine nasceretur. Quid de Ioseph loquar, qui à fratribus appetitus, exutus patrio uestimento, in lacum missus, in seruitutem uenditus, euidens dominicæ incarnationis expressit indicium, eò quòd ille dilectus patri cum esset in dei forma, non rapinam arbitraretur esse se æqualem deo, sed ipse se exinaniret, & formam serui accipiens ueniret, & se usque ad mortem crucis humiliaret: cuius precio & emptus & uenditus à suis fratribus, genus redemit humanum? In cuius typo Dauid minor electus ex fratribus, unctus in regnū, solus belli grauis periculo, singulari certamine uniuersum populum liberauit, triumphauit in decē milibus, ita ut puellæ cum tympanis psallerent: Saul triumphauit in milibus, Dauid in decem milibus. Quę figura in illis iuuenculis, nisi animarum quæ triumphalem Psalmum concinūt Christo? Genuit ex se duos filios, unum incestum, alium parricidam, eò quòd incestus & parricidalis populus affixum patibulo crucis carnē proprij iugulaturus esset authoris. Denique in tertio Psalmo Abessalon titulus prænotatur, & passio domini prophetatur. Quid de Salomone sancto loquar, cuius posteriora cum graui errore non careant, uulgus tamen Iudæicum ipsum existimat uenisse pro Christo? Et quàm multos grauis erroris offensa reuocauit? Maior itaque culpa plus profuit, ne supra hominem crederetur qui uitio non caruisset humano. Fuit igitur in eo inuidiosa sapientia, & culpæ suasoria, quæ hominē comprobaret. Quid igitur obstat quo minus Bethsabee sancto Dauid in figura sociata fuisse credatur, ut significaretur congregatio nationum, quæ nō erat Christo legitimo quodam fidei copulata coniugio, quod transfuerarijs quibusdam foret uestibulis in eius gratiam præter legis ingressura præscriptum, in qua nuda mentis synceritas, & aperta simplicitas lauacri iustificante mysterio, ueri Dauid & regis æterni mentem traduceret, lacesseret charitatem? Merito uenit occultus, & qui falleret principem mundi tanquam Vriam illum qui interpretatione dicitur lumen meum, transfigurantem se in angelum lucis. Venit, inquam, in hunc mundum, & uenit occultus, tanquam adulter intrauit, ut ius legitimum uindicaret.

Psalm. 21

Psalm. 68

Num. 21

1. Cor. 10

Galat. 4

Philip. 2

1. Reg. 18

Quale fuerit peccatum Dauid, & qualis pœnitentia. Quemadmodum etiam multi fortissimi uiri in errorem prolapsi sint. Cap. IIII

Istinximus allegorias ualidas, ut arbitramur, & in figura fuisse textum huius
D historiæ comprobauimus, nunc superiora repetamus, & tanquam exutū spi
ritalibus indumentis introspiciamus errorem. Peccauit Dauid, quod solent reges: sed pœnitentiam gessit, fleuit, ingemuit, quod non solent reges. Confessus est culpam, obsecrauit indulgentiam, humi stratus deplorauit ærumnam, ieiunauit, orauit, confessionis suæ testimonium in perpetua secula uulgato dolore transmisit. Quod erubescunt facere priuati, rex non erubuit confiteri. Qui tenentur legibus, audent suum negare peccatum, dedignantur rogare indulgentiam, quam petebat qui nullis legibus tenebatur humanis. Quod peccauit, conditionis est: quod supplicauit, correctionis. Lapsus communis, sed specialis confessio. Culpam itaque incidisse, naturæ est: delesse, uirtutis.
Iob. 15 Quis gloriatur, inquit, castum se habere cor? Nec unius diei infans mundus esse scripturæ testimonio declaratur. Da mihi aliquem sine prolapsione delicti. Validissimus om-
Iudic. 14 nium Sampson legitur, qui leonem etiam suis manibus strangulauit, sed utinam amorē
Iudic. 15 suum suffocare potuisset. Messes incendit Allophylorum, & ipse mulieris unius arsit i-
Iudic. 11 gniculo. Iepte uictor ab hoste remeauit, sed uexilla referens triumphalia, suo uictus est sacramento, ut pietatem occurrentis filiæ parricidio remunerandam putaret. Primū omnium quid opus fuit tam facile iurare, & incerta uouere pro certis, quorū nesciret euentum? Deinde ad quid sacramenta tristia domino deo reddidit, ut cruentis solu at sua uota funeribus? Nec de sacerdotibus silendum arbitror, ne nostra uidear dissimulare delicta. Aaron ipse summus sacerdos, quo duce pariter ac Moyse rubrum pede mare transiuit populus Hebræorum, rogatus à plebe ut deos sibi faceret quos adorarent, aurum poposcit, in ignem misit, & caput uituli figuratum est, cui sunt oblata sacrificia. Quo indicio claruit auri cupiditatem materiam esse perfidiæ, & auaritiæ studio sacrilegia solere generari. Iterum tantus sacerdos locum incidit offensionis cum sorore sua Maria. Nam dum fratri uterq; obtrectat quod alienigenam accepisset uxorem, illicò Maria cōtagio maculosæ carnis effloruit. Quo loci, euidentis fuit figura mysterij, quòd sacerdotalis ille populus patrum fraterno populo posterioribus temporibus derogaret, Aethiopissæ filius nesciens sacramentum. Nam si cognouisset, non reprehendisset, quod cum ueteri mysterio conueniret. Itaq; cum Iudæus eum qui ex gentibus credidit, dicit esse commu nem, & uult à lege secernere, lepram habet, quam non poterit euadere nisi spiritalis ei legis agnitio ad ueniam fuerit suffragata.

Quomodo Dauid lapsus, proprium peccatum deplorans domini misericordiam non desperauerit. Et de requisitione ouis abductæ. Cap. V

2. Reg. 12 Rgo & Dauid qui sciret hominem se esse natum lapsui, ueniam postulauit,
B domini autem non desperauit misericordiam. Nec parabola à mysterio uidetur discrepare. Quis enim diues nisi dominus noster Iesus, qui de se ait, ut hodie lectum: quod homo quidam cum diues esset, abijt in regionem longinquam accipere regnum, & reuerti? Et uere diues erat maiestatis suæ opibus, & diuinitatis propriæ plenitudine, cui angeli & archangeli uirtutes & potestates & principatus, throni & do-
Luc. 15 minationes, Cherubim & Seraphim indefesso obsequio seruiebant. Sed tamen cum diues esset, reliquit nonaginta & nouem in montibus oues, & unam ouē quæ lassa remanserat, requisiuit. Hanc princeps istius mundi, cōtemplatione illius diuitis egenus & pauper, quasi filiam alimentis proprijs nutriebat. Merito itaq; defecerat, cui substantia erat cibus seculi. Errauerat hæc ouis in Adam, insidijs solicitata serpentis. Et non mala ouis, quæ erat uerbi plena, utpote rationabilis hebdomadis filia, & sancti munus auctoris, ta
Psalm. 57 men non preciosis aliquibus, sed uilibus pauperis diu opibus alebatur. Deniq; de pane eius, inquit, manducabat, & de calice eius bibebat, & in sinu eius dormiebat. Non bona esca Aethiopū, noxius calix aureus Babylonis, qui gentes inebriat. Nō utilis somnus est dormientibus, malo uigilare. Deniq; turbati sunt omnes insipiētes corde, obdormierūt somnū suum, & nihil inuenerunt. Hospitij igitur gratia, quia susceperat hospitem, ut ei epulas exhiberet, illam pauperis ouē abstulit. De suis enim uel gregibus uel armentis si quod animal immolaret, nobis pdesse nō poterat, quod, nisi immolasset, nō redemisset.

Infirmita-

Infirmitates igitur nostræ fragilitatis in sua carne hospitali quodam suscepit affectu, cuius leuandæ caussa uel potius reficiendæ carnem suam salutari illi obtulit passioni, ut & cibum nobis uitæ præberet æternæ. Et bene agnā dixit scriptura, qui erat Virginis partus. Bene dignus morte pronūciatur diues iste iudicio prophetico, quia & Caiphas prophetauit dicens: Expedit unum hominem mori pro populo. Solus autē dominus Iesus tali dignus electus est morte, qui tolleret peccatum mūdi. Pulchre quoq; addidit: Agnā restituet, quia carnem propriā resuscitauit, carnem illam uirginalis integritatis reddidit. Nec illud ociosum quod ait: In quadruplum restituet. Quadruplatur enim resurrectio mortuorum, sicut docet Apostolus, dicens: Seminatur in corruptione, surgit in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surgit in gloria: seminatur in infirmitate, surgit in uirtute: seminatur corpus animale, surgit corpus spiritale. Restituet planè in quadruplum agnam etiam illo modo quo potest homo dicere: Si cui aliquid abstuli, reddo quadruplū. Conuenienter etiam illud adiecit: Quia non pepercit. Non enim pepercit sibi Christus, ut omnibus subueniret. Ideoq; dictum est à domino Iesu Christo ad seruum suū Dauid, ut mysterium declararet: Quoniam tu hoc fecisti in occulto, & ego faciam hoc uerbum coram omni Israel in conspectu solis huius. Et primo quidem nesciens sacramentū, commotus est Dauid indignatione, sed non errauit affectu. Postea uero ubi cognouit mysterium magnum (magnum enim sacramentū Christi & Ecclesię) uidens remissionem futuram omnium peccatorum, præuidens fulgorem gratiæ per lauacrum regenerationis, & infusione spiritus sancti, ait securus ueniæ: Peccaui domino, ut & ipse in eorum ueniret consortium, quibus culpæ remissio proueniret.

Ioann. 11

1. Cor. 15

Luc. 19

Quibus operibus Dauid potuerit tegere peccatum. Et quomodo iustos peccata sequantur, malos autem præcedant. Cap. VI

A Duertis quemadmodum peccatum proprium deplorauerit? Quis igitur miretur ei esse dimissum? Nunc consideremus opera eius quibus potuit tegere peccatum. Etenim quia nō potest sine peccato esse humana fragilitas, cauendum ne plura peccata sint quàm opera uirtutum. Quod magna ui sapientiæ suæ sanctus Paulus expressit dicens: Quorundam hominum peccata manifesta sunt pręcedentia ad iudicium, quosdam autem & subsequuntur. Hoc est, non inuenitur quisquam illibatus à culpa, habet quis bona merita, habet & uitia atq; peccata: Omnia itaq; nostra quasi in trutina ponderātur. Si bonis igitur factis peccata præponderant, præcedunt ad iudiciū. Vergunt enim peccata quasi in profundum, uergūt quia & manifesta sunt uel pondere atq; acerbitate, uel multitudine. Quosdā autem, inquit, & subsequuntur, hoc est eos qui se egerint sobrie, sed fragilitate conditionis dederint aliquando etiam errori locum, bona lacta præcedunt, mala sequuntur. Hi honestiores, sed tamē homines lapsi leuioribus uitijs & erratis. Ergo iustos sequuntur peccata, non præeunt: iniustos præcedunt, & præponderant peccata quæ uergunt, sequuntur autem si qua rectè facta sunt, quasi quodam præiudicio peccatorum pręeuntium prægrauata. Similiter & facta bona manifesta sunt lucent enim opere uirtutum, & splendore meritorum: & quæ aliter se habent, abscondi non possunt. Ergo talia non teguntur, non obumbrat ea charitas, quæ operit multitudinem peccatorum, non operit bonorum operū gratia, nō abscondit uirtutum multitudo quia nuda & intecta produntur. Non enim est in ijs qui dicat: Sub umbra alarum tuarū protege me. Crux enim domini omnes abolet atq; abscondit errores. Quis igitur magis operuit & texit quàm sanctus Dauid, qui & alibi ait: Et in umbra alarum tuarū sperauit, donec transeat iniquitas? Et sic dilexit dominum ut nimia charitate peccatum omne tegeret atq; absconderet. Etenim si Apostolus Petrus lapsum suum confessione charitatis aboleuit domino dicente ei tertio, Simon Ioannis amas me? ut quē tertio negauerat, tertio fateretur, atq; ita trino quodā dilectionis uelamine lapsum trinę negationis absconderet: si quia semel Petrus fleuit, ueniā reportauit, quanto magis Dauid, qui lauabat per singulas noctes lectū suū, & lachrymis stratū suū rigabat: cui erant lachrymæ suæ panes die ac nocte: qui cinerem tanquā panem mādu cabat, & potum suū cum fletu miscebat? Etenim si eius qui conuersus ingemuerit, miseretur Iesus: si Petrum aspexit, & ille fleuit: quanto magis qui diu fleuit à conspectu domini non recessit? Negauit Petrus, & nō fleuit: quia nō respexerat Iesus. Negauit secūdo, & nō fleuit: quia nō respexerat dominus.

1. Tim. 5

1. Pet. 4

Psalm. 16

Psalm. 56

Ioann. 21

Psalm. 6

Psalm. 41

Psalm. 101

Matth. 26

Negauit

Psalm. 24 Negauit tertio, respexit Iesus, & statim fleuit, & fleuit amarissime. Ideo Dauid qui sem-
Psalm. 118 per fleuit, dicebat: Oculi mei semper ad dominũ. Quia semper uidebatur à Christo, dice
bat: Per exitus aquarũ descenderũt oculi mei. Sed iam etiã facta eius cõsideremus. Quis
non tantarũ laude uirtutũ unius criminis obũbraret inuidiã? Diuino electus examine,
statim probauit indignũ se tanto nõ esse iudicio. Processit in prælium, & trepidantibus cæ
1. Reg. 17 teris solus Allophylũ Goliã uerborũ iactantia, & immanis corporis mole terribilẽ, con-
currenti simul fide ac uirtute prostrauit. Vnius fortitudo facta est uniuersorum uictoria.
Conferatur, si placet, priuatum crimẽ, & triumphus omniũ: mors unius, & tantorũ quos
liberauit à morte, uita populorũ. Veniamus ad alia. Insidias patiebatur à rege, uitam eius
quærebat extinguere, sed dispositione diuina in eius rex potestatẽ traditus, cũ totus pa-
teret ad uulnus, ferituris socijs Dauid sanctus occurrit, & à corpore perituri uulnus læta
1. Reg. 26 le retorsit, dicens: Nolite tangere Christum domini. Quinetiam inimici illius ultus est
mortem, deplorauit interitum, & debitum sibi imperium diu distulit, quod sciebat deo
authore deberi. Quo solo docuit omnes homines non præripiendum regnum, etiam
si debeatur, sed expectandum, ut suo tempore deferatur. Vtinam hunc uirum imitati es-
sent posteri, non tantas bellorum pertulissemus acerbitates. Arguis quod unum occide
rit, non consideras quot docuerit quemadmodum pax orbi Romano perpetua seruare
tur. Quàm graui adhuc luimus uastitate, quàm publico quodam totius orbis funere ap-
petiti, necem regis exoluimus? Hei dira supplicia. Inde adhuc nobis barbarus hostis in-
sultat, dum parata aduersum se in nos arma uertuntur. Sic uires ceciderunt publicæ, sic
Romana uirtus suis motibus fracta consenuit: dum publico rapitur parricidio, quod pa
ternæ solicitudinis religione suscipitur. Ideoq; eo usq; præcauit, ut cum Adoniam filium
regnum sibi usurpare comperisset, & serere conuentus: non eum qui præripere gestie-
bat, sed eum qui expectaret eligeret. Saltabat ante arcam potentissimus regum, & cum
à propria reprehenderetur uxore quòd denudatus esset ante faciem puellarum, respon-
dit: Coram domino nudabor adhuc, & ero nudus ante oculos tuos, ut honorificetur, in-
quit, dominus qui me pro patre tuo adsciuit in regnum. docens contuitum regalis po-
tentiæ non habendum, ubi religioni exhibetur obsequium. Specta aliud memorabile.
Parricida filius regnum patrium uiolenter inuaserat, cedebat primo pater eius furori,
& locum prælij declinabat, ut uel sic impius à furore resipisceret. Bello quoque interes-
se noluit, rogauit ad prælium profecturos ut parcerent filio. Securus erat uictoriæ qui
rogabat ut parcerent. Nec pietatis alienus, qui perire debere etiam impium filium non
2. Reg. 18 putabat. Fleuit, & magno luctu deplorauit exitum parricidæ, dicens: Filius meus Abes-
salon, quis dabit mihi mortem pro te, filius meus Abessalon? Vindicandum putabat
eum qui pro paternæ uindicta pietatis occiderat. Quàm uero iniuriæ patiẽs & doloris?
cedebat, ut dixi, filij sui Abessalon furori, uallatus dextera læuaq; ualidis bellatoribus.
2. Reg. 16 Maledicebat ei uir cui nomen Semei, cruentum appellans, & uirum sanguinis, dignoq;
iudicio domini deiectum esse de regno. Sed ne talibus quidem mouebatur cõuitijs, mo
uebantur autem comites eius. Denique unus ex socijs, Abysai nomen uiro, minatus est
2. Reg. 21 quod iniuriæ precium caput eius auferret, sed rex conuersus ad Abysai, Quid mihi, ait,
& tibi est fili Saruiæ? Ideo maledicit mihi, quoniã dominus dixit illi ut maledicat. Quàm
moraliter docuit quod iniuriarum uel periculorum nostrorum tempora, tentationum
certamina, & examina probationum sint, & ideo non sine diuino ea irrogari solere iudi
cio. Exercetur bonus athleta cõuitijs, exercetur laboribus & periculis, ut dignus sit cui
deferatur corona iustitiæ, & ideo ferenda patienter sunt quæ putantur aduersa. Deniq;
Iob. 2 & alibi te docet scriptura diuina, dicẽte iusto: Si bona accepimus de manu domini, quæ
2. Reg. 16 mala sunt cur nõ sustineamus? & addidit sanctus propheta dicens: Ecce filius meus qui
exiuit de uentre meo, quærit animam meam. Si autẽ lemineus maledicit mihi, dimitte il
lum ut maledicat, quoniam dixit illi dominus, ut uideat humilitatem meam, & retribuat
mihi dominus pro maledicto hoc. O altitudo prudentiæ: O insigne patientiæ: O deuo-
randæ contumeliæ grande inuentum. Moueris, inquit, Abysai, quod mihi maledicat ex
traneus, quem parricidio petit filius? Dominus dixit ei ut maledicat mihi. Sed nõ est ma
ledicus dominus, nec delectatur cõtumelijs. Vide quã singula diligenter custodiat. Nõ
accusat dominũ quasi authorẽ iniuriæ, sed magis laudat, quòd patiatur nos minora per-
peti, ut

pecti, ut maiorum ueniam peccatorum adipiscamur. Ecce uerborum contumelia parricidij leuauit ærumnam, absoluit procacē, cuius maledicta plus prosint, quæ diuina remuneratione donantur. Quis secum talem non compenset iniuriam, ut quem homo læsit, cum deus meliorum retributione soletur?

De pugna David contra progeniem gigantum, & quemadmodum aquam sitiuerit ex lacu Bethleem, quam tamen non biberit. Cap. VII

Lia quoque eius gesta consideremus. Pugnauit aduersus progeniem gigantū, 1.Reg.17
A quando unus ex illis uersantem in prælio regem penè percusserat, quos ausus tamen aduersarius exceptæ preciomortis exoluit. Hoc quoque percepto gentis uictæ ferocis triumpho, iterum in ualle Titanum bellū immane suscepit, non minus aduersus hostem quā aduersus naturam. Sitiens enim cum uersaretur in bello, quod biberet non habebat. Quis mihi potū, inquit, dabit de lacu qui est in Bethleē ad portas? 2.Reg.23.
Erat autem inter lacū & sanctū David interfusus hostis, & media hostilium septa castrorum. Præciderunt tres uiri multitudinem aduersariorū, & impleuerunt aquā de lacu qui erat in Bethleem, & obtulerunt regi bibendam: sed rex noluit bibere, & profudit illam domino. Dignū etenim tanto munere fuit, ut quæ erat uiuidæ uirtutis insigne, fieret pietatis sacrificium. Dixitque dignam prophetico spiritu sententiā: Non contingat mihi hoc facere, ne sanguinem uirorū qui abierūt, ex animis illorum bibam. Vicit ergo naturam, ut sitiens non biberet, & exemplum de se præbuit, quo omnis exercitus tolerare sitim disceret. Exercuit etiam subditos ad uirtutis officium, ut etiam per pericula regali imperio uoluntarij milites obtemperarent. Quod autem noluit bibere, declarauit probandorū militum se imperasse gratia, nō sitis uictum necessitate, prospexisse etiam ne cui regū bibendi usus alienis periculis quæreretur. Postremo piæ uulnus conscientiæ deprecatum, eò quòd aqua tot uirorum quæsita sanguine, suauitatē bibendi habere non posset, quę propositæ mortis horrore constaret. Quòd si altius uelis spectare, & introspicere mysterium, sitiebat David non aquam de lacu qui est in Bethleem, sed oriundum ex Virgine Christum spiritu præuidebat. Volebat ergo bibere nō aquā fluminis, sed potum gratiæ spiritalis, hoc est non aquarū sitiebat elemētum, sed sanguinem Christi. Denique nō bibit oblatā aquā, sed domino profudit, significans sitire se Christi sacrificiū, nō naturæ fluentum: illud sacrificium in quo esset remissio peccatorum, illū sitire se fontem æternū, non qui periculis quæreretur alienis, sed pericula aliena depelleret. Tot igitur operibus, tam mirandis, unius sanguinem tectū nō credimus? Merito uox sanguinis Abel iusti clamauit ad dominum, quia nullis Cain impius bonis operibus tegebatur, quia parricidalis erat, quia non confitebatur flagitium, sed negabat. David uero occiderat quidē uirū minime reum, sed occiderat nō studio crudelitatis impulsus, sed ut obumbraret pudorem, tegeret uerecundiam conscientiæ. Non audeo dicere quòd ui criminis fuerit oppressus. Gene.4
Neque enim oppressus est, qui sciuit quēadmodū à ruina illa peccati se posset leuare. Dico tamen quod ui tentationis inflexus sit. Dixerat enim supra: Proba me domine, & tenta me, ure renes meos, & cor meum. Et alibi: Ego autē dixi in mea abundantia, non mouebor in æternum. &, Igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas. Voluit enim eum subiacere dominus tentationi, ne supra hominē sibi aliquid arrogaret: Nam uirtus in infirmitate consummatur. Neque enim cruēto fecit affectu, nihil minus sancto prophetæ adscribi potest, qui etiam uita decedens, suprema uoce cōuenit Salomonē filiū, ut innocentem sanguinem à se tolleret, quē fuderat dux eius exercitus Ioab, quando Abner, cum de ineunda societate tractaret, dux licet aduersarij agminis, insidijs appetitus occubuit, quem fleuit, & post luctū eius ambulans, depositis insulis potestatis, exequiarū iusta curauit. Quo facto, docuit etiā aduersarijs fidē promissam esse seruandam, honorandam quoque & in hoste uirtutem. Nonne tam miti suæ hęreditate pietatis, etiam huius nęuum detersit erroris? Quàm præclarum autem, quòd tribus oblatis sibi conditionibus quam uellet eligeret, quando numerato populo cōtraxit offensam, cū propositū esset utrum triennio famē super terram fieri uellet, aut tribus mensibus fugere à facie inimicorum suorū persequentiū se, aut triduo fieri mortē in terra, tertium elegit, quod domini se mallet quā hominū cōmittere potestati; dominus enim cito miseratus ignosceret. Itaque sic ait: Angustiæ sunt mihi ualde in his tribus, sed magis incidā in manus domini (quoniam

Psalm.25 / Psalm.29 / Psalm.16 / 2.Cor.12 / 2.Reg.24

niam misericordia domini magna est ualde) quàm in manus hominũ incidam. Hac humilitate, prudentia, mansuetudine fecit (ut uerbis scripturæ utar) habere dominum propriæ commotionis pœnitentiam. Deniq; sic scriptum est: Quia pœnitentiam habuit dominus super malitiam. Quàm uero illud etiam admirabile, quod angelo ferienti plebē, se obtulit dicens: Grex iste quid fecit? Fiat manus tua in me, & in domũ patris mei. Quo facto statim dignus sacrificio iudicatus est, qui absolutione æstimabatur indignus. Nec mirum si tali sua oblatione pro populo, peccati sui adeptus est ueniam, cum Moyses offerendo se domino pro plebis errore, etiam plebis peccata deleuerit. Texit igitur peccata sua, an non? Sed quis hoc neget, cum hic ipse docuerit propheta, quod remittantur iniquitates, tegantur peccata, non imputentur à domino? Peccatum remissum sibi esse docuit, sicut scriptum est: Delictum meum agnosco, & iniustitiam meam nõ operui. Dixi, pronunciabo aduersum me iniustitiam meam domino, & tu remisisti impietatē cordis mei. Si dixit, Pronunciabo, & ueniam meruit antequam pronũciaret: quanto magis ubi de se pronunciauit dicēs: Iniquitatem meam ego agnosco, remissum est ei omne peccatum? Licet specialiter de hoc & Nathan responderit: Et dominus traduxit peccatũ tuũ. Ergo remissionem meruit iniquitatis, & texit charitate, atq; operuit peccata sua, texit operibus bonis. Nec imputatum est ei peccatum, quia non fuit in eo dolus malitiæ, sed lapsus erroris. Deinde quia non fuit improbitatis æstus, sed umbra mysterij. Et tamen confessus est delictum suum, agnouit iniquitatem, uidit lauacrum, & uidit, & credidit. Dilexit multum, ut nimia charitate tegere quemuis posset errorem.

Niere. 18 · Psalm. 31

De titulo Psalmi quinquagesimi, & de numero quinquagenario. Quemadmodum etiam pœnitentia sit agenda. Et quomodo quis mundetur ab iniquitate & iniustitia. Cap. VIII

S Ed iam se ipse defendat. nam quinquagesimum Psalmum ad eam scripsit historiam. Et cum priorum gestorum suorum historiã subiecit, ut de proditione Doech Syri, cuius est titulus in Psalmo quinquagesimoprimo, & Zypheorum, quę comprehendi titulo uidetur Psalmi quinquagesimiquarti, istam quę posterior est præmisit historiam, cum Doech ante prodiderit uel Ziphei, quã regnum Dauid propheta susciperet. Quandoquidem regem Saul fugiens, adhuc per diuersa secreta exul errabat: Betsabeę autem iam cum regnaret, accepit. Cur ergo secundum gestorum ordinem Psalmorum quoq; ordo non quadrat? Quia non tam ordinē ordini, quàm mysterium gestis uoluit conuenire: ideoq; numerum remissionis aptare huic uoluit historiæ. Quinquagesimus enim numerus, remissionis est numerus, sicut in Euangelio dominus ipse nos docuit, dicens: Duo debitores erant cuidam fœneratori, unus debebat denarios quingentos, alius quinquaginta. Non habentibus illis unde redderent, donauit utrisq;. Quis ergo eum plus diligit? Et in lege habes, quia Iubilæus dicitur numerus quinquaginta annorum recursus, celebrabilis admodum, quo debita uacuantur, confirmantur Hebræorum libertates, possessionum refusiones. Hunc numerum læti celebramus post domini passionem, remisso culpæ totius debito, chirographo quoq; uacuato ab omni nexu liberi, & suscipimus aduenientem in nos gratiam spiritus sancti, die Pentecostes uacante ieiunio, laus dicitur deo, alleluia cantatur. Deniq; & puellæ pater illius quæ per uim concubitus nulli desponsata pertulerit, quinquaginta didrachmata argentea accipiet, ipsa autem in coniugio permanebit. Hoc etiam numero uitia uertuntur in gratiam. Magnus igitur Psalmus, quo docemur quemadmodum agenda pœnitentia sit. Miserere, inquit, mei domine secundum magnam misericordiam tuam. Et secundũ multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. In multum laua me ab iniustitia mea, & à delicto meo munda me. Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, & delictum meum contra me est semper. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci, ut iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cũ iudicaris. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea.] Quis nostrum, etiam si confiteatur delictũ suũ, non perstringendum potius, quàm repetendum putet? quis secundo repetat aut tertio? Vide quot uersibus tantus propheta peccatum suum resonet, quàm nullus uersus sine confessione delicti sit. Congessit omnia simul, iniquitates suas & iniustitiam personando, iungens delicta peccatis: atq; ea sæpe repetendo, merito magnam misericordiã poscit. Nec

Luc. 7 · Psalm. 50

scit. Nec solum magnam misericordiam, sed etiam multitudinem miserationum. Quod ergo peccatum talis non diluat deploratio? Quam culpam precatio huiusmodi non emūdet? Ille pro uno peccato miserationum multitudinem deprecatur, nos pro pluribus peccatis uix semel eius misericordiam credimus obsecrandam. Deinde legimus, quia in uirtute sua magna, & brachio suo excelso populum suum de terra Aegypti liberauit, quando traduxit eum per mare Rubrum, in quo fuit figura baptismatis. Si ergo uirtus magna in figura fuit sacramentorum, quanto magis in ueritate eorum magna misericordia est? Rectè quoq; illic poscitur miserationum multitudo, ubi multitudo peccantium est. In multum laua me ab iniustitia mea, & à delicto meo munda me.] Non tam sæpius Psal. 135
quàm plenius lauari petit, ut conceptam sordem possit eluere. Nouerat secundum legē plura quidem mundandi esse subsidia, sed nullum plenum atq; perfectum. Ad illud ergo perfectum tota intentione festinat, quo iustitia omnis impletur, quod est baptismatis sacramentum, sicut ipse docet dominus Iesus. Nam cum uenisset ad Ioannem, ait Baptista: Ego à te debeo baptizari, & tu uenis ad me? Respondit dominus: Sine modo, sic Matt. 3
enim decet nos implere omnem iustitiam. sed postea quàm baptizatus est Christus, & spiritus sanctus super eum tanquam columba descendit, et pater filium signauit è cœlo, iustitia omnis impleta est. Ideo propheta dicit: In multum laua me ab iniustitia mea. Grādis enim squalor & macula non exiguo sed multo aufertur lauacro. Quod si quis aliter accipere uult, potest ita suum formare intellectum: Mundat sermo diuinus, mundat nostra confessio: ille dum auditur, ista dum promitur. Mundat bona cogitatio, mundat honesta operatio, bonæ quoq; usus conuersationis. His mundatus, unusquisq; facilius haurit, & tanquam in se rapit splendorem gratiæ spiritalis. Deniq; non una infusione uelleris statim preciosus succus irradiat, sed primum succo ignobili uellus inficitur, deindè alijs atq; alijs succis naturalis eius species frequenter eluitur, & diuerso sæpius colore mutatur, ac sic postea uelut plenioris lauacri adhibetur infectio, ut purpuræ uerior atq; perfectior fulgor irrutilet. Sicut igitur muricum plurium in purpuræ infectione, ita in lauacro regenerationis miserationum est multitudo cœlestium, ut iniquitas deleatur. Itaque qui in multum lauatur, ab iniustitia mundatur, & à delicto, & peccandi quandā inolitam studijs ac moribus deponit habitudinem, & obliuiscitur qualitatem. Et bene lauatur ab iniustitia uel iniquitate, quæ maior est: mundatur à delicto, quod minus est. Ideo' que addidit.

Quis dicatur agnoscere suam iniquitatem. Et quod contra sapientem semper sit delictum. Cap. IX.

Q Voniam iniquitatem meam ego agnosco, & delictum meum contra me est semper.] Non mediocre est, ut agnoscat unusquisq; peccatum suum. Ideoq; & supra ait: Lapsus quis intelliget? Id est, quis est tantus ut intelligat? Quomodo illud: Quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis ascendet in montem domini? Psal. 14
Non utiq; nullus, sed rarus. Qui enim potest agnoscere, potest declinare, potest quid sequatur eligere. Pleriq; in suis lapsibus gloriant, & putant ea laudi esse quæ crimini sunt. Si alienum coinquinauit thorum, & pudicæ fœminæ expugnauit affectū, si uiduæ propositum aliqua fraude mutauit: alius necem hominis, latrocinij insidias, & rapto uiuere putat esse uirtutis. Nonnulli circumuenire ac fallere arbitrantur esse sapientiæ. Ex his nullus potest dicere: Quoniam iniquitatem meam ego agnosco. Sed ille qui potest dolere quod fecerit, condemnare quod deliquerit, quem sua uitia compungunt. Vnde & propheta ait: Quę dicitis in cordibus uestris, & in cubilibus uestris compungimini. Plerique equorum cum ceciderint, se iactare consueuerunt: & quos casus non læserit, iactando se debilitant & frangunt. Alij (qualis Græcorum equorum fertur natura) cū uel in certamine curuli elisi fuerint, uel fortuito ceciderint, nequaquam se mouere consuerūt, & quandam tenent quietis & patientiæ disciplinam. His si casus nō nocuit, quies prodest, certe non acerbatur offensio. Non' ne mutis animalibus deteriores æstimandi, qui se in flagitijs suis iactant, & putant insigne esse uirtutis ubi lapsus est criminis? Ideo quasi muto dicitur iumento: Peccasti, quiesce. Vnde pulchre addidit: Et delictum meum contra me est semper. Insipiens enim delectatur erroribus suis, & nouis uetera obumbrando peccatis se existimat adiuuari, ideoq; exultat in crimine. At uerò sapiens aduersum se iu- Ibid. 4 Gen. 4

dicat esse delictum suum,& tanquam hostiles acies,ita lapsus culparum suarum aduersantiũ modo sibi arbitratur obsistere. Quicquid personuerit,quicquid increpuerit,culpa ei propria semper occurrit:quicquid fuerit dictũ aut lectũ,in se dictũ putat: quicquid intẽderit,se nutu,se oculis signari putat. Si epuletur,si cogitet,si oret ac deprecetur, ante oculos eius semper est error proprius,& momentis omnibus culpa pulsat conscientiam,nec quiescere,nec obliuisci sinit,uelut grauis censor exagitat se terrore perpetuo. Omnia igitur aduersa habet, qui ipse sibi displicet, ipse sui accusator, ipse sui testis est, nec inuenit quo fugiat,quipe se perurget & stimulat. Sed hoc bonæ mentis est, uulnus sentire peccati. Nam qui expertes doloris sunt,non sentiũt uulneris acerbitatem, quod est immedicabilis ægritudinis. Qui aũt aliquo dolore pungũtur,sicut doloris sensu non carent,ita etiã non carent sanitatis profectu. Vbi enim doloris sensus, ibi etiã sensus est uitæ:sentire enim,uitalis uigoris ac muneris est. Vnde & ille qui errorem suum non agnoscit,insanit,furit,desipit:qui autem agnoscit,utiq; resipiscit.non respuit remedia sanitatis:se ipse restringit,pœnitet eum culpæ, de ipsa semper eogitat, & cogitando se ipse

Prou. 18 condemnat. Iustus enim in primordio sermonis accusator est sui. Qui se accusat, iustus est,sobrius est,sanus est. Iustus fauere sibi nescit,rigorem iudicij etiam circa se non nouit inflectere,recordationem lapsus proprij perhorrescit, & commissum erubescit errorẽ, omnem eius memoriam pauet,metuit,reformidat,grauem sibi se iudicat, seipsum arbitrum refugit,nec sese sibi audet committere,quòd nullum putat sibi esse grauiorem,qui eum quem latere non possit,fallere non queat,fugere ac uitare non reperiat,nisi ut se sibi abneget,& domini crucem tollat. Magna uis obnoxiæ cõscientiæ. Magna supplicia

Gene. 3 timebant Adã & Eua:& cum domini uocẽ in paradiso ambulantis audirent, cupiebant

Ibid. 4 se abscondere,quos nemo quærebat. Cain quoq; metuebat ne omnis eum quicunq; inueniret,occideret. Ita in se ipse ferebat sententiam,quod dignus esset cui nullus ignosce

1. Reg. 21 ret. Vnde bene ait:Et delictum meũ cõtra me est semper.hoc est,sine interuallo aliquo recordatio & species ipsa mei me erroris impugnãt. Cõsidera quomodo nos cõfundat, cũ aliquid deliquimus,quomodo incurset oculos,quomodo in memoriã semper recurrat. Quem cõmissi pudet,nescit postea aliquid tale cõmittere,unde similiter erubescat. Præcedit autẽ iniquitas,peccatũ sequitur. Radix est iniquitas, fructus autem radicis est culpa. Vnde uidetur iniquitas ad mentis improbitatem referri, peccatum ad prolapsionem corporis. Grauior iniquitas tanquam materia peccatorum,leuius peccatũ. Denique iniquitas per lauacrũ remittitur,peccatũ tegitur bonis factis,& tãquam bonis ope-

Psal. 31 ribus obumbratur. Vnde bene supra hic ipse ait: Beati quorũ remissæ sunt iniquitates, & quorũ tecta sunt peccata. Charitas enim abscondit errorẽ,& operit multitudinẽ peccatorum. Multa quoq; charitas remittit etiam ipsa peccata, sicut scriptum est de ipsa mu

Luc. 7 liere quæ super dominũ fudit unguentum:Remissa sunt peccata eius multa,quoniã dilexit multum. Sunt etiam qui accipiunt priorem uersiculum de lauacro esse,secundum de pœnitentia. Qua gratia etiam Petrus,qui ante fuerat baptizatus,interrogatus, post-

Ioan. 21 quam uisus est dominum negasse:Simon Ioannis diligis me?dicit ei: Vtiq; tu scis domine quia diligo te. Et iterum interrogatus:Simon Ioannis,diligis me?Et iterũ respondit: Tu scis quia amo te. Et tertio interrogatus:Simon Ioannis amas me? Et cõtristatus est, quia dixit ei tertio,Amas me?& dicit ei:Domine omnia tu scis,tu nosti quia amo te. Et dictum est ei trina uice:Pasce oues meas,sequere me,quasi qui peccatum suũ nimia charitate texisset. Nec ociose post confessionem nimiæ charitatis iubetur plebem regere, qui etiam turbatus non amiserat quemadmodum ipse se regeret. Hæc propter gratiam diximus charitatis,eo quòd peccatum tegat. Deniq; nõ nulli ideo trinam interrogationem dilectionis factam esse dixerunt,quia trina fuerat negatio,ut trinę lapsum negationis professio charitatis totiens reperita deleret.

Quòd Dauid,quamuis rex esset,& solutus legibus humanis,uoluerit tamẽ subditus esse deo,cui soli peccauerat. Et quomodo dicatur iustificari dominus. Cap. x.

Ibi soli peccaui.] Rex utiq; erat, nullis ipse legibus tenebatũ:quia liberi sunt reges à uinculis delictorum. Neq; enim ullis ad pœnam uocantur legibus, tuti imperij potestate. Homini ergo non peccauit, cui non tenebatur obnoxius.

noxius. Sed quāuis tutus imperio, deuotione tamē ac fide erat deo subditus: & legi eius subiectum se esse cognoscens, peccatū suum negare non poterat, sed quasi reus cū amaritudine fatebatur, qui sciret maioribus uinculis se teneri, quia maiora deberet: quoniā plus ab eo exigitur, cui plus cōmissum est. Possumus etiā & ita accipere: Quis me diiudicat, cum omnes sub peccato sint? Deniq; dominus de illa adultera: Qui sine peccato, inquit est, prior lapidet eam. Et nemo lapidauit. Hoc igitur ait Propheta: Tibi soli peccaui, qui solus sine peccato es. Qui aūt peccato obnoxius est, quasi peccatorem non potest iudicare. Inexcusabilis est enim omnis homo, qui in alio ea quę agit ipse cōdemnat. In quo enim aliū iudicat, semetipsum adiudicat. Tibi, inquit, peccaui, & malum coram te feci: ut iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cū iudicaris.] Tibi peccaui, qui me ad uirtutis studia prouocasti, qui me erudisti in lege tua. Tibi soli peccaui, quem solum abscondita cogitationum, & mentis occulta non fallunt. Et malum coram te feci, quem solum sanctificatio decet. Hominis testimonium declinamus, & in conspectu tuo ea quæ sunt indigna committimus. Iniuria est homini spectare flagitia. deum arbitrum omniū esse scimus, & eo ipso teste peccamus, & tamen in his iustificatur magis dominus deus noster, quia iniustitia nostra dei iustitiam commendat: & mendacium nostrum concelebrat ueritatem dei. Sit enim deus uerax, omnis autem homo mendax. Vt iustificeris in sermonibus tuis.] Sermones dei pleni ueritatis sunt atq; iustitiæ, ideoq; uera sunt quæcunq; locutus est dominus de fragilitate humana, quia inclinatum est cor eorum ad nequitiam, propendet ad fraudem: & quia definiuit, eò quòd non sit homo qui nō peccet. Omnes enim declinauerunt, & inutiles facti sunt. Ideo uincit dum iudicatur, quoniam prolapsione uniuersorum probauit quæcunq; de nostra iudicauit fallacia. Ergo si dixerimus quia iniquitatem fecimus, iustificamus deum in sermonibus suis. Si autem dixerimus quia non peccauimus, mendacem facimus deum: sed impossibile est mentiri eum. Nos igitur omnes sub peccato esse manifestum est. Quantū igitur crimen, ut homo peccatorem se neget? Quoniam quantum in ipso est, summum deum uidetur arguere mendacij, qui tam moderatus & patiens est, ut uincat cum iudicatur. Veniens enim ad iudicium deus dicit: Populus meus quid feci tibi, aut quid contristaui te, aut quid molestus fui tibi? Quia eduxi te de terra Aegypti, & de domo seruitutis liberaui te, & misi ante faciem tuam Moysen, Aarón, & Mariam. Plebs mea in mente habeto quid cogitauerit de te Balach. Singula in conspectu tuo locat beneficia sua, ut tanquam de his iudices, quæ seruare debueras, quo magis reus fias, qui diuinis non potueris stare beneficijs. Quid feci, inquit, tibi? Tanquam reum se constituit, & te iudicem. Aut quid contristaui te? Offensi uultus non abnuit crimen, si tu deo es contristatus authore. Aut quid molestus tibi fui? Interpellationis iniuriam confitetur, si molestior æstimata est: addit beneficia, quorum gratiam non erubuit, qui existebat ingratus. In hac quoq; caussa considera quomodo dominus se ipsi Dauid iudicandum præbuit, ut uinceret. Dicit enim Nathā: Hæc dicit dominus deus Israel, Ego unxi te in regē super Israel, & ego liberaui te de manu Saul, & dedi tibi omnia quæ erant domini tui: & uxores illius in sinum tuum dedi, & dedi tibi domum ipsius Israel: & si pauca sunt, adijciam tibi. Et quare pro nihilo duxisti dominum, ut faceres nequiter in conspectu eius? Horum commemoratione conuictus cum uideret inferiorem se esse, cum iudicat, ait: Peccaui domino. Ita iustificauit dominum, qui peccatum suū negare ausus non est. Possumus & ita accipere: Iustificat dominum qui peccatum fatetur. Deniq; in Euangelio habes: Quia publicani iustificauerunt deum baptizati baptismo Ioannis. Baptista autem Ioannes Baptismum fecit pœnitentiæ. Qui autem agit pœnitentiam, delicta non abnuit. Ergo quia Dauid semper habebat delictum suum contra se, utiq; non negabat quod & erubescebat, non negabat quod & agnoscebat. Non negando autem utiq; commissi pœnitentiam gerebat erroris, atq; ita confitendo delictum, iustificabat dominum, & ipse iustificabatur à domino. Iustificatur enim dominus, dum eius prædicatur iustitia, & ab eo uenia postulatur.

Simul & ipse iustificat confitentem, & iustificatur in sermonibus suis, sicut scriptum est: Dic iniquitates tuas, ut iustificeris.

Marginal references: Luc. 7; Ioan. 8; Rom. 3; 3. Reg. 8; Psal. 13; 1. Ioan. 1; Mich. 6; 2. Reg. 12; Luc. 7; Esa. 43

An mortalis originis inquinamentum in quo concipimur, parentum sit, an prolis. Et quòd prius incipiat in homine macula quàm uita. Cap. XI

Cce enim in iniquitatib. cõceptus sum, & in delictis peperit me mater mea.]
Psalm. 50 E Quis tanto affectu agit pœnitentiã? Humi stratus iacuit fusus in lachrymas,
cibum non gustauit, lauacro se abdicauit. Quid iam reliqua dicam, quod ab
stinuerit ornatu & comitatu regio? Adiunxit confessionem iniquitatis suæ, & in perpe
tua secula toto canendã orbe transmisit. Ecce, inquit, in iniquitatibus cõceptus sum, &
in delictis peperit me mater mea. Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniqui
tates meas dele. Ne proijcias me à facie tua, & spiritum sanctum tuum ne auferas à me.
Libera me de sanguinibus deus deus salutis meæ.] Antequã nascamur, maculamur cõ-
tagio: & ante usurã lucis, originis ipsius excipimus iniuriã, in iniquitate cõcipimur. Nõ
expressit utrũ parentum, an nostra. Et in delictis generat unumquemq; mater sua. Nec
hic declarauit utrũ in delictis suis mater pariat, an iã sint & aliqua delicta nascentis. Sed
uide ne utrumq; intelligendum sit. Nec conceptus iniquitatis exors est, quoniam & pa
rentes non carent lapsu. Et si nec unius diei infans sine peccato, multo magis nec illi ma
terni cõceptus dies sine peccato sunt. Cõcipimur ergo in peccato parentũ, & in delictis
eorum nascimur. Sed & ipse partus habet contagia sua. Nec unũ tantũmodo habet ipsa
natura contagiũ. Bonum quidem coniugium, sancta copula, sed tamen qui habẽt uxo-
1. Cor. 7 res, ita sint ac si non habẽtes. Ipse est thorus incoinquinatus, & nemo alterũ fraudare de
bet eo, nisi forte ad tẽpus, ut uacent orationi: tamen secundũ Apostolum non uacat ora
tioni qui eo tempore usum corporeæ illius conuentionis exercet: & mulieris mẽstruatę
Esai. 64 coinquinatus est pãnus, nec potest illis diebus purgationis suę offerre sacrificiũ. Et mu-
lieris quæ generauerit, dies partus, & pleriq; alij à sacrificio feriati sunt, donec legitimo
ritu fœda mũdetur. Ideo in quo uoluit dominus nulla huiusmodi originis esse cõtagia,
Hier. 1 dicit illi dominus: Priusquam te formarẽ in utero matris tuæ, noui te: & priusquam exi-
res de uulua, sanctificaui te, & prophetã in gentibus posui te. Quis tantus, cui tam mag-
na delata sunt? Nunquid Hieremias? Sed non ille utiq; in gentibus propheta proposi-
tus, sed in Iudæa tunc temporis: nunc autem etiam in nationibus, quæ in Iesum dominũ
crediderũt. Vide tamen ne illi dicatur, qui antequam nasceretur ex Virgine, iam dudũ
erat, & erat semper, & operabatur in utero Mariæ constitutus, & ita sanctus erat, ut san-
ctificaret prophetas suos, in quo solo & cõceptus uirginalis & partus sine ullo fuit mor
talis originis inquinamento. Dignum etenim fuit ut qui non erat habiturus corporeæ
peccatum prolapsionis, nullum sentiret generationis naturale contagium. Meritò er-
go Dauid flebiliter in se deplorauit ipsa inquinamenta naturæ, quod prius inciperet in
homine macula quàm uita.

Quòd confitenti peccata sua subito splendor ueritatis effulgeat, & ipse ueritatem agnoscat. Et quid sit mundari hyssopo, atq; lauari. Cap. XII

Vm hæc dicit, & peccatorũ specialium atq; cõmunium colluuiẽ confitetur,
D subito ei splendor ueritatis, & candor gratiæ spiritalis effulsit. Supergressus
enim umbram spiritu prophetico ipsa uidit mysteriorũ sacramẽta cœlestiũ,
quorum typum Moyses prçfigurauit in lege. Vulneratus igitur charitatis uulnere, & in
dagandæ captus ueritatis cupiditate, in superiora suæ mentis extendit intuitũ: & in futu
ra prospiciens, thesauros sapientiæ & scientiæ uidit in Christo, præuidit Baptismatis sa-
Psal. 50 cramentum, & miratus gratiã, exclamauit subito dicens: Ecce enim ueritatem dilexisti,
incerta & occulta sapiẽtiæ tuæ manifestasti mihi.] Nõ incerta mysteria, quia certa sunt:
nec incerta secreta & arcana sapientiæ, sed non manifesta. Hoc enim significat, quia nul
Esai. 64 lis essent manifestata. Quod enim oculus nõ uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis
1. Cor. 2 ascẽdit, hoc præparauit deus diligẽtibus se. Vidẽs igitur ea, dicit: Ecce iã non in umbra,
nec in figura, nec in typo, sed in ueritate lux aperta resplendet. Ecce nunc ueritatẽ aspi-
cio, splendorem ueritatis agnosco, nunc te maiori domine deus noster ueneror affectu.
Ecce enim ueritatem dilexisti, non per speculum, non in ænigmate, sed facie ad faciem
te mihi Christe demonstrasti, in tuis te inuenio sacramentis. Hæc sunt tuæ uera sacramẽ
ta sapientiæ, quibus mentis occulta mundantur. Itaque iam lætus atq; securus, quod ul-
Psal. 50 braslet ei sapientiæ plenitudo, dicit ad dominum: Asperges me hyssopo, & mundabor:

lauabis

lauabis me, & super niuem dealbabor. Bene & Veteris testamenti sacramenta non eua
cuat, & Euangelica docet mysteria præferenda, hyssopo mundari secundum legem po
stulat, lauari secundũ Euangelium concupiscit: & supra niuem se existimat, si lotus fue-
rit, dealbandũ. Per hyssopi fasciculum aspergebatur agni sanguine, qui mũdari uolebat
typico baptismate. Lauatur autem, qui diluitur æterni fontis irriguo: & supra niuem de-
albatur, cui culpa dimittitur. Deniq; de ipsa anima dicitur: Quæ est hæc, quæ ascendit de
albata? antequam baptizaretur ipsa est quæ dicebat: Nigra sum & decora filiæ Hierusa-
lem. Erat enim nigra, tenebroso peccatorũ horrore deformis: sed posteaquã abluta per
baptismũ remissionem meruit delictorum, dealbata ascendit ad Christũ. Inde & per E-
saiam dominus locutus est dicens: Si fuerint peccata uestra sicut phœniciũ, ut niuẽ deal *Esai. 1*
babo: id est, si cruenta, si tetra, mundabo. Hæc est nix intelligibilis, de qua ait quod do-
mini Iesu in Euangelio refulserint uestimenta sicut nix: eo quòd peccatum nõ cognoue *Matt. 17*
rit: caro enim qua se induit, ab omni fuerat munda delicto. Quid miraris si uidit baptis-
matis sacramenta? cùm supra dixerit, ubi descripsit passionem domini: Dominus pascit *Psal. 22*
me, & nihil mihi deerit: in loco pascuæ ibi me collocauit, super aquam refectionis edu-
cauit me. Et alibi: Vox domini super aquas, deus maiestatis intonuit. Et de ipso sacramẽ *Ibid. 28*
to plenius dixit: Parasti in conspectu meo mensam, impinguasti in oleo caput meum, & *Ibid. 22*
poculum tuum inebrians, quàm præclarum est.

Quomodo dicantur exultare ossa humiliata propter peccatorũ remissionẽ.
Et quomodo rogandus sit deus ut nõ quidem respiciat, faciem autem suam
à peccatis nostris auertat ea delendo. Cap. XIII.

Erito ergo iste quoq; exultans ait: Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, *Psal. 50*
& exultabunt ossa humiliata. Probasti domine Iesu quia nunquã uerba tua *Matt. 24*
prætereunt. Probasti illud Euangelicũ quod dixisti: Multi prophetæ & iusti *Matt. 13*
uoluerunt uidere quæ uos uidetis, & audire quæ uos auditis. Ecce Dauid solo lætatur
auditu, quia futura esset peccatorũ remissio: & prophetat quia exultabunt ossa humilia
tã. Sicut enim omnia iusti ossa dicẽt, Domine, quis similis tibi? sic exultabunt ossa humi
liata. Humiliantes scilicet animã suam iusti dicũtur, ergo ossa uirtutis dicũtur: ossa enim *Psal. 34*
uelut quidã animi motus: qui motus humiliant peccatis, sed exultãt gratiæ cœlestis mu
nere. Dicuntur & ossa populi Ecclesiarũ. Vnde habes dictũ & in Psalmo: Nõ est abscõ *Ibid. 138*
ditũ os meum, quod fecisti in abscondito. Os suum Ecclesiã dixit, & plebis deuotæ con *Ephe. 5*
uentus sacros, quoniam sumus membra corporis Christi de carne ipsius, & de ossibus
eius. Hoc igitur dicit, quia Ecclesia domini omnia opera diuina cognoscet, & fidem re- *Psal. 50*
surrectionis accipiet. Sequitur: Auerte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquita-
tes meas dele. Vsitata est deprecatio, ut eos quos læsimus, obliuisci offensionis propriæ
postulemus. Moraliter ergo deum rogat Propheta ut auertat faciem suam à peccatis e-
ius, & tanquam obliuia peccatorũ eius assumat. Sed quia omnia spectat, & nihil eũ præ
terit, obliuisci nõ potest: sicut nos, quos breui interuallo tẽporis eorum quæ cognoueri
mus, memoria subterfugit. Ideo bene agit ut faciẽ suã auertat, nõ ab ipso, ne deficiat de-
stitutus: sed à peccatis, ut uires non possint habere peccata ipsius. Quos enim aspicit do
minus, illuminat: & in uultu domini pietas atq; indulgẽtia est. Ideoq; hic ipse ait: De uul
tu tuo iudicium meum prodeat. De uultu enim domini uenia, non pœna procedit. Ro- *Psal. 16*
gandus est ergo ut nos aspiciat, auertat autem faciem suã à peccatis nostris, ut deleat ea.
Quæ enim non aspicit, delet: & quę deleuerit, ea à memoria sepelientur, sicut ipse domi
nus ait: Ego sum ego sum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero: tu autẽ memor *Esa. 43*
esto, & iudicemur. Peccatum autem aut donatur, aut deletur, aut tegitur. Donatur per
gratiã, deletur per sanguinem crucis, tegitur per charitatẽ. Similiter & iniquitas, quæ æ-
stimatur habitudo mẽtis iniustæ: licet Ioannes in Epistola eum qui fecerit peccatum, &
iniquitatem fecisse dixerit, sicut habemus scriptum: Omnis qui facit peccatũ, & iniqui- *1. Ioan. 3*
tatem facit: Peccatũ est iniquitas, quia in peccato ipso iniquitas est. Tamen ut nobis ui-
detur, omne peccatũ est iniquitas: iniquitas autẽ operatrix culpæ aut delicti. Plus est er-
go ut ipsa iniquitas deleatur, excidatur radix & seminariũ peccatorũ: mala tollatr radix,
ne malos fructus ferat: aboleatur erroris omnis affectus, uniuersa iniquitatũ genera tol
lãtur. Itaq; quemadmodum intrans in animam sapientis disciplina, imprudentiã tollit,

& ſcientia ignorantiam: ſic perfecta uirtus iniquitatem, & remiſſio peccatorũ delet om
Coloſſ. 2 ne peccatum. Vnde præclare Apoſtolus ait: Quia donauit nobis peccata dominus Ie-
ſus, delens chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipſum inquit, de me-
dio tulit, affigens illud cruci. Deleuit ſanguine ſuo atramentum Euæ, deleuit obligatio-
nem hæreditatis obnoxiæ. Fides igitur peccatũ minuit. Et ideo dominus dimittens pec
Matth. 9 cata dicebat: Fiat tibi ſecundum fidem tuam.

De poſtulatione Prophetæ ut cor mũdum ſibi creet. Et quomodo in eo in quo cor mundum eſt, innouetur in eius interioribus ſpiritus eius. Quomodo etiam peccator proijciatur à facie dei. Cap. XIIII.

Pſal. 50 COr mundum crea in me deus, & ſpiritũ rectũ innoua in uiſceribus meis. Su-
perius mundari ab occultis ſe petit, hic poſtulat cor mundũ creari ſibi, quod
ei prouenit qui renouatur ſpiritu. In nouo enim homine cor mundum eſt, in
quo ueterũ delictorũ fuerit deleta colluuies, nec inſcripta manſerit aliqua iniquitatis ef-
Prouer. 20 figies. Grande autẽ munus, cordis eſſe mundi. Vnde pulchrè Salomon: Quis gloriabit
Matth. 5 caſtum ſe habere cor? Et dominus in Euangelio: Beati mundo corde, ipſi enim deũ ui-
debunt. Propterea etiã Dauid cor mundũ habere cupiebat, ne à facie domini proijcere-
tur. In quo autẽ cor mundũ eſt, innouatur in eius interioribus ſpiritus. Viſcera enim ue-
lut interiora ſunt animæ. Sicut enim uiſcera ſunt interiora corporis, ita ſunt & intelligi-
bilia uiſcera animæ, ut ſunt uiſcera miſericordiæ, ut ſunt interiora quæ benedicunt domi
Pſal. 102 num, de quibus ait: Benedic anima mea dominũ, & omnia interiora mea nomẽ ſanctũ
eius. Viſcera aũt animę adinuẽtiones ſenſuũ ſunt, bonæ cogitationis ſtudia, uirtutũ per-
ſeuerãtia, poſtremo illæ quæ Græcè ἐντομία dicunt. Rectus autẽ ſpiritus, qui bene diri-
git, qui deducit in uiã rectã, hic eſt ſpiritus ueritatis, uel certè recta hominis conſcientia
nullis inflexa peccatis, uel ſpiritus qui in homine eſt. Non prætermiſimus quid alij ſen-
tiant, tamẽ nobis uidetur, quoniã de myſterijs dicit lectio, & futuræ gratia renouationis
Ibidem 50 exprimit, ſpirituſq; ſancti infuſio poſtulat. Deniq; ſequit: Ne proijcias me à facie tua, &
ſpiritũ ſanctum tuũ ne auferas à me. Si quis nos offenderit ſeruulorũ, auertere ab eo uul
tum ſolemus. Pleriq; autẽ diuitũ amandare conſuerũt mancipia ſua, & per agellos rele-
gare, & hæc pœna grauior æſtimat. Deniq; ſolent magis ſe offerre uerberibus. Si apud
homines hoc graue ducitur, quanto magis apud dominũ deum noſtrũ? Quaſi nõ hinc
dolor parricidalis, reprimendus quidem ſi qua eum pietas tẽperare potuiſſet, eruperit,
Gen. 4 quod faciẽ ſuam deus a Cain muneribus auertit, reſpexit autẽ ſuper munera Abel. Itaq;
tacito uultu alterũ innocentẽ pronunciauit, alterum peccatorẽ. Ergo quaſi ultimus ſer-
uus humiliat ſe: & quaſi in peccato deprehenſus, & offenſæ reus, obſecrat ut flagelletur
potius, quàm proijciatur à facie domini. Quomodo proijciat deus à facie ſua, audi dicẽ-
Matth. 25 tem: Tollite illum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & ſtridor dentiũ. Qui nõ emen-
Pſal. 26 datur à facie eius, in tenebris conſtituit. Ideo iuſtus ne tenebras patiatur, ait: Vultum tuũ
Pſal. 108 domine requirã. Vbi enim domini uultus, ibi lumẽ eſt, ſicut ſcriptũ eſt: Faciem tuam il-
lumina ſuper ſeruũ tuum. Deniq; ubi primũ intuitus Petrum uidit, & illuminauit. Gran-
Gen. 3 de igitur ſupplicium proijci à facie dei. Proiectus eſt Adam de paradiſo, nec immerito.
Ibid. 4 ipſe enim antè ſe abſconderat à facie dei. Exiuit & Cain à facie dei, non ſolum poſt parri-
cidale cõmiſſum, ſed etiam poſtq; deum putauit eſſe fallendum, ut crimen negaret. Pec
cator igitur excluditur à facie dei, iuſtus autẽ dicit: Ecce ego. Deniq; ipſe Dauid cum ui
2. Reg. 24 deret interire populũ, ſemetipſum obtulit, dicens: Ego ſum, ego peccaui, & ego paſtor
male feci. & ſic ira domini mitigata eſt, & uenia donata. Simul oſtendit quia ſancti per-
manent, criminoſi proijciũtur. Ideoq; ſeruanda eſt nobis gratia ſpiritalis, ne propter pec
cata noſtra auferatur à nobis. Nõ enim proijcitur in quo ſpiritus ſanctus eſt, ſed inoffen
ſo muneris ſui fructu ſtudet ſe domino ſemper offerre, ſicut ille qui dicẽti domino, Num
Ioan. 6 quid & uos uultis diſcedere? reſpondit: Ad quẽ ibimus? Verba uitæ æternæ habes, &
nos credimus. Simul illud conſiderandum, quia nõ aufertur ſpiritus niſi domini uolun
tate, ſicut non datur niſi domini uoluntate. Qui utiq; cum datur, nõ quaſi coactus ope-
1. Cor. 12 ratur, ſed pro ſua uoluntate diuiditur, ſicut ſcriptũ eſt dicente Apoſtolo: Hæc autem om
nia operatur unus atq; idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout uult. Cum igitur non aufe-
ratur niſi domini uoluntate, apparet quia una trinitatis uoluntas eſt.

Delæ-

De lætitia salutaris, quæ redditur naturæ rationabili. Et quis dicatur spiritus principalis. Cap. XV

REdde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Cui debetur & redditur? Redditur rationali naturæ lætitia salutaris. Lætitia autem & gaudium fructus est spiritus. Firmamentum quoque nostrum spiritus principalis est. Denique is qui principali confirmatur spiritu, non est obnoxius seruituti, nescit seruire peccato, nescit fluitare, nescit errare, nec studio nutat incertus, sed firmatus in petra solido stabilitur uestigio. Quem putamus dici spiritum principalem? Plerique spiritum rectum ad dominum referunt Iesum, qui peccatum mundi abstulit, & omne hominum genus sui sanguinis effusione renouauit: & ideo dictum est, Spiritum rectū innoua in uisceribus meis. Spiritum autem sanctum, de quo dicit: Et spiritum sanctum tuum ne auferas à me, spiritum intelligunt ueritatis: spiritum uero principalem deum patrem arbitrantur. Quàm moraliter autem ait: Ne proijcias me à facie tua? Fideliter timet auferri sibi quam acceperat gratiam. Ideoque alibi ait: Oculi mei semper ad dominum. Et in posterioribus: Ecce sicut oculi seruorum in manibus dominorū suorum, & sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, ita oculi nostri ad dominum deum nostrum, donec misereatur nobis. Certè hic est spiritus, author & princeps, qui regat mentem, confirmet affectum, quo uelit trahat, in superiorem uitam dirigat. Sunt & qui acceperunt spiritum hominis, qui in ipso est. Ideo ait Apostolus: Quis enim scit hominum quæ hominis sunt, nisi spiritus qui in ipso est? Qui potest scire omnia, quem hominis occulta non fallunt, potest in homine habere principatum.

Gal. 5 | Psal. 24 | Ibid. 122 | 1. Cor. 2

Quòd ille magnus sit fidei zelator, qui correctus à peccatis docet etiā iniquos ut se conuertant. Et quid sit liberari à sanguinibus. Cap. XVI

DOcebo iniquos uias tuas, & impij ad te conuertentur. Ille præcipuus est gubernator, qui scopuloso in littore nauim gubernat. Ille doctor bonus, qui duriora acuit ingenia ad eruditionis profectum. Ille bellator egregius, dux mirabilis, qui timidiores accendit in prælium, & exploratis locorum fulcit ingenijs, ut infirma uirium commoda stationis opportunitate compenset. Ille similiter magnus etiam fidei zelator, qui iniquos docet. Vnde pulchrè ait: Docebo iniquos. Non dixit: Docebo iustos. nouerunt enim iusti uias domini, sed iniquos inquit, docebo. Denique author prudentiæ & magister omnium dicit: Non ueni iustos uocare, sed peccatores. Et medicus ille cœlestis, Non opus est sanis, inquit, medicus, sed infirmis. Siue igitur ex persona illius qui gentes uocauit, siue ex sua, bene posuit: Docebo iniquos uias tuas, quia cōmutare uitiosos affectus potest, propositumque conuertere doctrina cœlestis: & operatio diuina sacrilegis pectoribus studia pietatis infundere, ut hi qui sine lege uiuebant, conuertantur ad dominum. Verùm qui antè auertebantur, regalis quoque exemplo pœnitentiæ, qui iniquitates & acerba exercent flagitia, corrigantur: & fide atque opere conuersi, doctrinæ remedium salutaris accipiant, ingrediātur domini uias, in quibus nullos erroris anfractus, nulla diuerticula præcipitis prolapsionis offendant. Sicut enim bonæ uitæ specimen & uirtutis exemplar in ijs uiris est, qui inoffensa uitæ suæ tempora percurrerint, ita qui anteactis renunciantes flagitijs uel incredulitatis erroribus emendauerint cursum posterioris ætatis, his ad imitandum propositi sunt qui uel opere uel cogitatione labunť. Sequitur: Libera me de sanguinibus deus deus salutis meæ. Et ad Vriæ mortem potest referri, quod mandatæ necis eius conscius, ueniam tanti poscat admissi: & quamuis rex legibus absolutus, suæ tamen reus sit conscientiæ. Quibus uinculis se enodari desiderans, diuinū sibi precatur auxilium, ut ab omni criminis perpetrati labe mundetur. Et reuera cum mitis & corde mansuetus egregia semper dederit sanctus Propheta suæ mansuetudinis & pietatis insignia, ita ut aduersarijs suis frequenter ignouerit, atque ab eorum nece putauerit abstinendum, nō est mirum quod tam grauiter doleat fundendi sanguinis innoxij sibi obrepsisse peccatum. Ideo liberari se à sanguinibus, hoc est à peccatis mortalibus postulauit. Laudauit dominum deum suum, iustitiam domini prædicauit. Ideoque addidit: Exultauit lingua mea iustitiam tuam.

Psal. 50 | Matth. 9

Quòd os peccatoris deus claudat, ne loquatur iustitias eius: Illius aūt labia aperiat, qui accipit uerbum in apertione oris sui. Et quale sacrificium deus eligat. Qui etiam dicantur muri Hierusalem, & quid sit sacrificium iustitiæ. Cap. XVII.

D Omine labia mea aperies, & os meum annūciabit laudem tuam. Qui enim
laudat dominum, ab inimicis suis erit saluus, ut scriptum est. Et certè supra
dixerat in quadragesimonono Psalmo: Peccatori aūt dixit deus, quare tu e-
narras iustitias meas? Cū ergo per os suū dixerit quod peccatorē prohibuerit deus suas
enarrare iustitias, utiq; ipse enarrādo iustitiā dei, declarauit commissum hoc nequaquā
sibi imputatum esse peccatum. Et addidit: Labia mea aperies, & os meum annunciabit
laudem tuam. Os peccatoris deus claudit, ne loquatur iustitias dei: iusti aperit ut loqua-
tur. Cuius ergo labia aperit, hunc peccati absoluit reatu. Illius autem aperit labia domi-
Colos. 4 nus, qui accipit uerbum in apertione oris sui. Vnde & Apostolus petit se adiuuari ora-
tionibus plebis, ut aperiatur sibi ostiū uerbi ad loquendū mysterium Christi. Linguam
uero pro sermone accipimus eius qui exultat in dei laudibus. Vnde & illud sic æstima-
Psal. 44 tur: Lingua mea calamus scribæ uelociter scribentis, sermo infusus Prophetæ. Quod si
ex persona Christi dictū accipimus, uide ne scriba sit uelociter scribens uerbū dei, quod
animæ uiscera percurrat & penetret, & inscribat in ea uel naturæ dona uel gratiæ. Lin-
gua aūt sit sanctum illud ortū corpus ex Virgine, quo uacuata sunt uenena serpentis, &
Euangelij opera toto orbe celebranda decursa sunt. Accedit ad euacuandū peccatum,
quod humilitate suscepit. Contriuit cor suum, quod magis sacrificium dominus elegit
quàm holocausta pro peccatis, quę secundum legem offerri solebant. Deniq; supra ait:
Psal. 39 Holocausta & pro peccato non postulasti, tunc dixi: Ecce uenio, id est, non rapinam ar-
Philip. 2 bitratus esse me æqualem deo uenio formā serui accipiens: uenio in specie susceptionis
humanæ, in ueritate crucis mortis humilitate obedientiā probaturus, ut inobediētia de
Psal. 50 leatur. Merito ergo & hic dicit: Quoniam si uoluisses sacrificium, dedissem utiq; holo-
caustis non delectaberis. Sacrificium deo spiritus contribulatus, cor contritum & humi
liatum deus non spernit. Et sicut supra dixi, certum est mysterio cōuenire quod ipse do-
minus Iesus uidetur hic quoq; ex sua persona loqui, qui superius illud personæ suæ eui-
denti testificatione deprompsit. Ipse enim uerus Dauid manu fortis, uerus, humilis, atq;
mansuetus, primus et nouissimus: æternitate primus, humilitate ultimus: per cuius obe-
dientiam humani generis culpa deleta, refusa iustitia est. Ipse inquam Iesus umbræ finis
& legis, aduenit humilitatis magister, docere superbos sensu, & tumore cordis inflatos,
ad mansuetudinē & simplicitatem esse migrandū. Quomodo igitur in typo eius miste-
rij peccatū imputari potest, cum in ipso mysterio sit remissio peccatorū? nisi forte ideo
Dauid iniquitatem suam, peccatumq; confessus est eius admissi, ut & ipse ad remissionē
peccati, & gratiam mysterij pertineret. Nam quid sibi uult quod uir peccatum suū con-
Ibid. fitens, de Sion & Hierusalem psallit, dicens: Bene fac domine in bona uoluntate tua
Sion, & ædificentur muri Hierusalem? nisi quia accelerare ei placet Ecclesiæ congrega
tionem per uocationem gentium: quę non ancillæ filij, sed liberæ Hierusalem illius quę
in cœlo est, fidei suæ prosapiam toto orbe diffunderet, & spiritaliū septa murorū doctri
næ Apostolicæ fundaret assertione. Muri itaq; Hierusalem fidei propugnacula, disputa
tionum munimenta, uirtutū culmina sunt. Muri Hierusalē Ecclesiarum cōuentus sunt
Cant. 8 toto orbe fundati. Ecclesia enim dicit: Ego murus, & ubera mea turris. Et bene muri
Hierusalem, Ecclesiarum conuenticula sunt, quoniam quisquis bona fide atq; opere in
greditur Ecclesiā, fit supernæ illius ciuis & incola ciuitatis quæ descendit de cœlo. Hos
muros lapidum ædificat structura uiuorum. Videns igitur Hierusalem ueram & Siō di
Psal. 50 xit: Cum direxeris in uoluntate tua Hierusalem & Sion, tunc acceptabis sacrificium iu-
stitiæ: hoc est sacrificium corporis Christi, qui ait cum de propria passione loqueretur:
Psal. 117 Aperite mihi portas iustitiæ & ingressus in eas confitebor domino. Et in Euangelio ait
Matt. 3 ad Ioannem: Sine modo. sic enim oportet nos implere omnem iustitiam. Et infra: Beati
Ibid. 5 qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Iustitia Christus est. Sacrificium ergo
Psal. 4 Christi acceptabile futurum patri asserit. Hoc est ergo de quo & supra ait: Sacrificate sa
crificiū iustitiæ, & sperate in domino. hæc est iustitia spiritalis, oblatio & holocaustū fer-
uentis deuotionis, & infusionis spiritus sancti, quod dicit futurum, cum ad illud spiritale
domini

domini altare cœperint admoueri animæ credentium, quæ renunciantes uoluptatibus atq; delicijs, tanquam aratrum in uisceribus suis ducant, ut fructus possint ferre piæ culturæ. Vel certe ita, cū benedixeris Ecclesiam ex gentibus acquisitam, & spiritale sacrificium iustitiæ cœperit frequentari, tunc & martyres sancti, qui suum pro Christo corpus obtulerint exarandum, tanquam uituli sacris altaribus offerentur, sicut in Apocalypsi Ioannis scriptum inuenimus, quia sub altari erant animæ eorum qui pro domini Iesu nomine corpora sua obtulerunt martyrio, ut Christi sibi gratiam mercarentur: cui est honor & gloria, laus perpetua cum deo patre & spiritu sancto à seculis & nunc & semper & in omnia secula seculorum. Amen. *Apoc. 6*

[illegible]

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS LIBER DE APOLOGIA DAVID.

FORTASSE plerosq; Psalmi titulus offenderit, quem audistis legi: quod uenit ad Dauid Nathan propheta, cum intrauit ad Bethsabee: simul etiam non mediocrem scrupulum mouere potuit imperitis, Euangelij lectio quæ decursa est, in quo aduertistis adulteram Christo oblatam, eandemq; sine damnatione dimissam. Nam profecto si quis ea auribus accipiat ociosis, incentiuum erroris incurrit, cum legerit sancti uiri adulterium, & adulteræ absolutionem:

tionem: humano propemodũ diuinoq; lapsus exemplo, quod & homo putauerit adulterium esse faciendum, & deus censuerit adulterium non esse damnandum. Lubrica igitur ad lapsum uia uel ueniæ, uel concupiscentiæ. Accedit illud, quod ipsas faces iuuenilis lasciuiæ uidetur accendere: quia adulterium suum non erubuerit, non celauerit, sed quadam diuini carminis prædicatione uulgarit. Quid ergo tam impudens, tam improuidus sanctus Dauid fuit, ut ipse suum cãtaret opprobriũ: maxime cum ipse in alio quoque qui hodie decursus est Psalmus, dixerit: Vsquequo peccatores domine, usquequo peccatores gloriabuntur? Alios de peccato gloriari prohibet, & ipse etiã sacrato carmine gloriatur? Quomodo ista distinguimus? Esto tamen, Dauid petulanter errauit, nunquid & Christus errauit, ut putemus eum non rectum habuisse iudiciũ? Bene ergo quasi ad eos Dauid hodie prophetauit dicẽs: Intelligite insipiẽtes, & stulti aliquãdo sapite. Quomodo enim Christus potuit errare? Fas nõ est, ut hoc ueniat in sensus nostros. Qui plantauit aurem, non audit? aut qui finxit oculũ, non considerat? Qui corripit gẽtes, nõ arguet, qui docet hominẽ scientiam? Christus ergo interrogare culpam, & accusationẽ iustam audire nesciuit? Christus petulantiã potuit approbare? Christus qui corripit gentes, arguendam adulterã non putauit? Christus qui nouit uniuscuiusq; cordis interna, et scientiam docet legis: aut falli potuit errato, aut contra legis seriem iudicare? Et quomodo ipse dixit: Non ueni legem soluere, sed adimplere? Christus qui condemnat occulta, potuit dissimulare uulgata? Christus qui fecit tempora, potest nescire tempora? Qui nouit cogitationes hominum uanas, non nouit etiam criminosas? Et ideo satis illis responsum sit, qui cum creatorem negare non possint, negant tamẽ potentiam creatoris: qui cum sapientiam fateantur, insipientiã afferunt, obijciendo ei imprudentiã futurorũ. De quo possemus latius dicere, sed alius propositus nobis uidetur esse tractatus, & licet diuersarum series decursa sit lectionũ, in eandem tamen assertionẽ proficiunt, & maxime Psalmi titulus & Euangelica lectio. Sed quamuis cõueniat una assertio, tamen iuxta ordinẽ lectionũ sit ordo tractatus: & ideo de titulo Psalmi prius tractandũ uidetur. Proposita est historia, quæ adulteriũ habeat & homicidium. Nam ita reperimus in libro scriptum esse Regnorũ: quia Dauid rex, cum deambularet in domo sua, lauantem se Vriæ uidit uxorem, amauitq; illicò, & iussit accersiri. Deinde uirum eius innocentem (ut scriptura inducit) bellatoribus obijci iussit acerrimis, ut ui opprimeretur hostili. Hæc facta sunt, nec negantur. Quomodo igitur defenduntur? Bene admonet Euangelica lectio, etiam cum peccatum appareat, sobrium tamen debere esse iudicis iudicium: ac memorem unumquemq; esse oportere suæ conditionis & meriti. Sæpe enim etiam & in iudicando maius peccatum iudicij est, quàm peccati ipsius de quo fuerit iudicatum. Nam si præscriptum est à quibusdam sapientibus mundi, ut iudicando caueatur, ne maior pœna quàm culpa sit, idq; seruatur: quanto magis id seruandum uidetur, ut unusquisq; de alio iudicaturus, de se ipse prius iudicet, ne minora in alio errata condemnet, cũ ipse grauiora commiserit? Quis es igitur tu, qui Dauid sanctum uirum iudicas? Gentili dico, Iudæo dico, Christiano dico: & ideo tripertito mihi distinguendus esse uidetur tractatus, unus aduersus Gentiles, alius aduersus Iudæos, tertius apud Christianos. Primus ergo aduersus Gentiles mihi sermo est, qui plerunq; obiectare consuerunt: Ecce quomodo Christiani innocentiam sequuntur, fidem præferunt, religionem uenerantur, castitatem docent, quorum principes, & homicidia, & adulteria fecisse prodũtur. Ipse Dauid de cuius genere (ut dicitis) nasci Christus elegit, ipse & homicidia sua & adulteria decãtauit. Et quales possunt esse discipuli, quorum tales magistri sunt? Quid igitur? Negamus factum, an repudiamus magistrum? Nihil horum. Sed qui speciem obijcit, communitatẽ consideret. Species facti est: cõmunitas naturæ. Nihil ergo mirum, si intra generalitatẽ species est. Agnosco enim hominem fuisse Dauid, & nihil mirum: agnosco cõmune ut homo peccet. Nec enim noua infirmitas conditionis humanæ, magisq; mirum uidetur si homo peccato careat, quàm si peccatum incidat. Fecit igitur peccatũ sanctus Dauid, nullo ambiguo uos teneo, fecit adulteriũ, cõmentus est homicidiũ, & cõmentus est & peregit. Peccauit, quod solẽt reges: sed pœnitentiã gessit & fleuit, quod nõ solẽt reges. Rogauit ueniã, nõ arrogans potestatis, sed infirmitatis suæ cõscius: prostratus in terram cilicio se operuit, oblitus imperij, & memor culpæ. Quẽ mihi tu huiuscemodi reperias uirum,

uirum, qui in potestate constitutus non magis peccata sua diligat, culpam prædicet, crimina defendat? qui putet sibi quod non decet non licere, qui se legibus obstringat suis: & quod per iustitiam non licet, nec per potestatem licere cognoscat? Non enim soluit potestas iustitiam, sed iustitia potestatē. Nec legibus rex solutus est: sed si peccat, leges suo soluit exēplo. An fieri potest, ut qui de alijs iudicat, suo ipse sit liber iudicio? & in se suscipiat, in quo & alios adstringat? Bonus ergo Dauid: & multo admirabilior qui potestatē uicit, quàm qui amorē. Castitas enim corpori nonnunquā desertur, frequenter errori: potestas deo subditur: & facilius reperias qui se in amore cohibeat, quàm in potestate moderetur. Non ergo ignoscis quod minus est, in quo maiora miraris? Lubrica in omnibus hominibus, & prona natura peccandi: lubrica etiam in bonis moribus licētia potestatis, & oblatio facultatis. Non enim distat ira regis ab ira leonis: sed qui stimulat illum & admiscetur, peccat in animam suam. Caue ergo ne stimulet aliquis potestatē, ne cassibus anima irretita corporeis, uitio se non possit exuere. Non ergo mirū, si etiam Dauid specie lapsus est potestatis: sed multo amplius admirandum, quod fidei contemplatione reuocatur. Videtis igitur quod potestas hæc secularis frequenter nihil profit, & plerunque obsit. Sæpe enim culpæ exitus, in authoritate est potestatis. Noli igitur tu quicunque es rex, de potentia & facultate præsumere. Cor enim regis in manu domini. Noli tibi de populorum subiectione blandiri, quia non saluabitur rex per multitudinē uirtutis suæ: nec gigas saluus erit in multitudine uirtutis suæ. Non enim in altis tabernaculorum fastigijs preciosoque tectorum culmine, sed super timentibus eum beneplacitum est domino, & in eis qui sperant super misericordia eius. Lubricam igitur uidemus ad uitia potestatem, nec tamen semper inflexam dixerim: quoniā regali potestate sublimem & Dauid legimus cultus auxisse diuinos, & Salomonem templū deo consecrasse. Nūc illud quod perstrinximus afferamus, facultatē imperandi, incentiuum esse peccādi: & secundum historię seriem prosequamur. Non adulterasset Dauid alieni ius thori, & fœderati pacta coniugij, nisi nudam & lauantem mulierē de domus suæ interioribus uidisset: Et ideo bene scriptū est: Non intendas in mulieris speciē: & non concupiscas mulierē. Et alibi: Ad omnes irreuerentes oculos caue: nihil de continentia tua & uirtute præsumas. Etenim fornicatio mulieris in extollentia oculorum, & in palpebris illius agnoscetur: & ideo causam primo peccati fuge. Nemo enim diu fortis est. Neque fragili tantū, sed omni homini dicitur, non te uincat concupiscentia formæ: si non uis uinci, non congrediare peccatis, ne de te uitia coronentur: neque capiaris oculis, neque abripiaris palpebris. Vilis tibi mulier uidetur ad precium, sed fortis ad uitium: quia mulier uirorum preciosas animas capit. Difficile est itaque, ut quisquam libidinis irretitus illecebris, immunis euadat. Nec mea tantum hoc sentētia difficile iudicatur: sed etiam sancti Salomonis pro uerbijs impossibile iudicatum est, qui suo ductus exemplo ait: Ligauit quis ignē in sinu, uestimenta autem non combur et? uel ambulauit quis super carbones ignis, pedes autē non combureret? Caue ergo & tu, ne intra sinum tuæ mentis ignem libidinis & amorem accendas: ne corporeum uestimentum illo animi consumatur incendio, ac perpetuitatem resurrectionis amittas: uel certe uestigium tuæ mentis uratur, si per libidinum faces tibi putaueris esse gradiendum. Nam qui uritur corde, comburitur corpore. Omnibus igitur modis, lasciuæ mulieris uitandus occursus est. Et ideo prudentiam discipulam adquire tibi, inquit, ut te custodiat ab uxore aliena & fornicaria: ne te laqueis labiorum suorum teneat obligatum, & criniculis erroris inuoluat. Itaque unde debeas cauere meretricem, propheta te docuit: ut à fenestra caueas eius ingressus. A fenestra enim domus suæ intrat. Fenestra eius, est oculus: & ideo ad omnes irreuerentes oculos caue, ne per fenestram introeat amor, libido penetret. Etenim mulier fornicaria inlicit uisu amatorem: & nisi petulantem obtutum mentis animique compescas, mors ingreditur per fenestram. Non est desidiosa petulantia meretricis, non ociosa lascivia: quæ facit iuuenum uolare corda, ut propriæ mentis nequeant tenere constantiam: & huc atque illuc feruido amore rapiantur. Caue ergo huiuscemodi mulierem quæ pedibus non quiescit, foris errat, insidiatur per angulos, oculis ligat, uerbis inlicit, institis lectum intexit suum, & tapetis ab Aegypto stratis. Neque enim de cogitatione diuina, sed de seculari illecebra assumit ornatum: quæ merito uirum suum dicit

Eccl. 26

Ibid. 26

Ibid.

dicit absentem, quoniam non potest adultera omnis Christũ habere præsentem. Vides igitur quantis retibus etiam sanctorum corda capiantur? & ideone mireris si etiam sanctus Dauid captus est. Vir quidẽ magnus, & qui allophylum immanẽ corpore, armis quoꝙ bellicis inhorrentẽ, fide uicerit: sed utinam se ipse uicisset, utinā sicut illũ aduersarium strauit, sic interiorẽ aduersarium suum sternere ac superare potuisset. Grauior est pugna eius qui intus, quàm illius qui foris dimicat. Sed quid de solo Dauid loquor? Accersamus etiā alios ad tractatum huiusmodi, ne imbecillitatem Dauid magis, unius scilicet hominis, putemus, quàm corporeæ cōditionis fuisse infirmitatem. Sampson ualidus & fortis leonem suffocauit: sed amorẽ suum suffocare nō potuit. Vincula soluit hostiũ: sed suarũ nō soluit nexus cupiditatum. Messes incẽdit alienas: & unius ipse mulieris accensus igniculo, messem suæ uirtutis amisit. Salomō templum deo condidit: sed utinam corporis sui templũ ipse seruasset. Verũ ad ipsum à quo discessit, reuertatur oratio. Triũphauit Dauid in decẽ milibus, sed errauit in uiginti & amplius milibus: & quia errauit, hominẽ se esse cognouit, cōfessus est culpā, ueniam deprecatus est, dicens ad dominũ: Domine ne in ira tua arguas me, neꝙ in furore tuo corripias me. Miserere mei domine, quoniā infirmus sum. Si Dauid infirmus, tu fortis es? Si Salomon lapsus est, tu immobilis? Si Paulus primus peccatorũ, tu potes primus esse sanctorum? Ergo si errauerunt iusti, errauerunt tanquā homines: sed peccatũ suum tanquam iusti agnouerũt. Si iusti pœnæ atrocioris exceperunt sententiā, tu quemadmodũ tibi spem impunitatis proponis, cũ scriptura dicat: Si iustus uix saluus fit, peccator & impius ubi parebit? Aduertitis ergo filij, quam plerunꝙ etiā bonum propositũ subruat causa peccandi: & ideo causas ipsas primo fugere & uitare debetis. Nō uis amore capi? noli in speciẽ mulieris intẽdere: quia oculi tui cũ uiderint alienā, os tuum loquitur peruersa, & iaces tanquā in corde maris, & sicut gubernator in magno turbine. Magnā enim faciunt tempestatem multitudines cupiditatũ: quæ uelut in quodā freto corporis nauigantẽ hinc atꝙ inde perturbāt, ut gubernator sui animus esse non possit, die ac nocte caliginẽ amoris ignorans. Oculis igitur excitatur libido, sed ebrietate succendit. Omnis enim ebriosus & fornicator, pauper fiet. Nec tibi de potentia blandiaris potandi. Noe ebriatus est, & qui nō inebriatus est diluuio, inebriatus est uino. Sed ille naturā uini ignorabat (nō enim ante potauerat) tu in illo didicisti cauere quid debeas. Loth per somnum deceptus est: & tu si non uis decipi, somnum mentis tuæ discute, ne ebrio illudat filius aut filia dormienti. Non pietas illic, sed ebrietas ridetur: nec pater illic, sed dormiens circunscribitur. Vis non aduri? noli ad ignem accedere. Vis non præcipitari? nutantia fuge, prærupta euita, caue caduca, declina labantia. Vides igitur in illis qui iusti esse meruerunt, non alteram fuisse naturā, sed alteram disciplinam. Post primi namꝙ hominis lapsum, iustamꝙ sententiam, cum in uno carnis damnatus sit appetitus, uitium traxit conditio, infecit culpa naturam, sed naturæ ipsius uitium fides temperauit, & deuotionis intentio mitigauit offensam. Conuertimini igitur ad dominum gentes, scitote quoniā dominus ipse est deus: ipse fecit nos, & non ipsi nos. Scitote quoniā caro sumus & puluis. Relinquamus ergo quæ fecimus: & ipsum nostri ueneremur authorem, qui uitam dedit, peccata donauit, qui solus potest dicere: Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates uestras, & memor nō ero. Magnus plane & misericors deus: qui beneficium confert, nec beneficij munus exprobrat. Miramini quod Dauid regem fecit, uictoremꝙ multarum gentium? Sic seruulos suos consueuit euehere. Non auarus munerum, nec beneficij parcus, nec gratiæ angustus & frugi: sed opulens largitatis, quos redemit à peccato, auget in præmio. Hæc aduersum Gentiles. Sed quoniam tripertitam diuisionem tractatus huius polliciti sumus, unam aduersus Gentiles, aliam aduersus Iudæos, tertiam apud ecclesiam: nunc contra Iudæos uidetur esse tractandum. Quid igitur nobis propositum sit recenseamus. Titulus inquit Psalmi. Dauid intellectus, cũ uenit ad eum Nathā propheta: cũ intrauit ad Bethsabee. Nempe historia hæc & adulterũ Dauid inducit & homicidā, & hũc uos Iudæi dicitis esse dei filium? sed deus uirtutũ est, non criminum. Et de hoc dicit deus pater: Thronus eius sicut dies cœli, qui dolum fecerit, peccata non uicerit. & quomodo scriptum est: Nemo sine peccato, nisi unus deus? Si igitur nō potest non esse deus qui dei filius est, utiꝙ dei filius, arbiter iustitiæ, non est obnoxius culpæ. Qua autem opinione uel Dauid dei filium iudica-

iudicatis, uel Salomonem putatis? An quia scriptum est: Deus iudicium tuum regi da, & iusticiam tuam filio regis? & quia titulus Psalmi in Salomonem Psalmum septuagesimum dicit esse compositum? Sed quem Salomonem dicat aduertite. Salomon enim pacificus est: hoc habet interpretatio. Psalmus in eum dicitur, quem uere scimus esse pacis authorem. Quomodo autem Salomon pacificus? Nō hoc Ioab sanguis ostendit, quem inter altaria templi iussit occidi: non Adoniæ pœna, quem affectatæ affinitatis regiæ reum percussit, nec matris obsecratione ab indignatione reuocatus. Quomodo autem in Salomonem Dauid filium existimatis cōuenire quod scriptum est: quia permanebit cum sole & ante lunam in secula seculorum, cum ille breuis uitæ adeptus usuram, angustis terminis uiuendi spacium transegerit? Quomodo autem de eo dicitur: Dominabitur à mari usq; ad mare, cum ille intra Syriam constitutus, hoc est intra unius regionis prouinciam, circunscriptos fines habuerit imperij? solus autem Christus usq; in orbis totius terminos suum propagauit imperiū? Solus enim iste est, de quo bene Psalmi series prophetauit, quia reges Arabum & Saba dona adducent, & adorabunt eum omnes reges terræ: omnes gentes seruient ei. Hunc enim nouimus gentibus uniuersis & nationibus imperantē: incircumscripto imperio intermina potestate. Nō ergo Salomon Dei filius. Sed qua ratione eum Dei filium putauistis? An quia sapiens fuit? Sed hic sapientiam postulauit, ut quam non habebat, acciperet: Christus ipse sapientia est, naturaliter in uniuersum habēs, quod in rebus humanis Salomon accepit per gratiā. Deniq; quod accipitur ex tempore, in tempore possidetur. Salomon enim sapientiam nec principio sui habuit: nec in fine possedit. Neq; enim habere se credidit quod poposcit: & postea auersus à Dei cultu, nō quasi sapiens, sed quasi insipiens lapsus est, ut offenderet. Offendit in tantum, ut etiam quod meruerat amitteret. Cur igitur hūc Dei filium credidistis? An quia templum Deo condidit? Sed hinc dominum & Deum nō esse credere debuistis, quia scriptum est: Nisi dominus ędificauerit sibi domum, in uanum laborauerūt qui ædificant eam. In uanum laborauit, qui ædificauit id templū, quod subiectus ignis exussit. An quia Dauid patri ipsius dictum est: Non tu ædificabis mihi domum: sed cū tu dormieris, excitabo semen tuum post te? Verùm ibi quoq; templum non corporale nō materiale promittitur (neq; enim Deus in manufactis habitat) sed templum est sancta Ecclesia, quæ utiq; non humana sed cœlesti uirtute fundatur. Nam si pręstantioris licet, sed humanæ tamen uirtutis opera miremur, multos huiuscemodi reperiemus, quos cū Dauid & Salomone cōparare possimus. Et ideo ubi operis æqualitas est, non est excellentia potestatis. Nec plures possumus dicere Dei filios, cum unum Dei filium legerimus: sed non ex beneficijs suis quæ in parentes nostros cōtulit, facienda est iniuria Dei filio. Multi enim præclari uiri, sed per unum Iesum Naue stetit, inquit, sol contra Gabaon. Videtis eum ultra Dauid regis processisse uirtutem. Terrenis enim Dauid, non syderibus imperauit. Videtis etiam solem ministrum esse non dominum, qui etiam uoci seruierit humanæ. Stetit tamen: quia in Iesu & typum futuri agnoscebat, & nomen. Neq; enim in sua uirtute Iesu Naue, sed in Christi mysterio cœlestibus luminibus imperabat. Designabatur enim Dei filium in hoc seculum esse uenturum, qui mundani luminis concidentis & iam uergentis in tenebras, uirtute diuina differret occasum, lucem redderet, inueheret claritatem. Enoch quoq; raptus est ad cœlum, sed tamen ille raptus est, hic regressus. Raptus est ille, ne malitia mutaret cor eius: ipsam malitiam seculi hic aboleuit. Helias curru atq; equis ascendit ad cœlū, Christus autem descendit è cœlo: nec curru & equis ut ille conscendit: quia ille aliter nequiuit, hic autem propria uirtute remeauit. Heliseus in Iordane leprosum lauare præcepit, ut ab omni contagione mundaret: hic in Iordane totum diluit mundum. Moses ipse cui crediti sunt populi Iudæorum, aquam diuisit: & ille quidem diuisit elementa, quia non diuisit potentiā trinitatis. Separauit moles aquarum, quia patrem non separauit à filio. Videtis quanti uiri, & qualium documenta operum dereliquerint. Quemadmodum igitur quos pares Dauid regi uel Salomoni uirtute cognoscitis, conditione impares iudicatis, ut Salomonem Dauid filiū putetis ad Dei sedere dexteram? pręsertim cum ipse Dauid euidenter de quo dictum esset, expresserit. Neq; enim de filio suo diceret: Dixit dominus domino meo, sede ad dexteram meam. Quomodo enim filium suum dominū nominaret? Lex prohibet, repugnat religio, ab-

horret fides:ut ad dexteram Dei omnipotentis mortalem hominem loces. Alius est ille qui sedet ad dexteram, qui corpus suscepit, non qui cœpit à corpore: qui ante luciferū genitus est, id est ante omnium luminum claritatem: quoniam ipse creauit uariorum luminum dignitates. Nam Salomon utiq; post luciferum est, Salomon sacerdos non fuit: & ideo dici ei à Domino omnipotente nō potuit: Ex utero ante luciferum genui te. Dici ei non potuit. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: maxime cum illo tempore quo Salomon fuit, secundum ordinem Aaron, non secundum ordinem Melchisedech fuerint sacerdotes. Adhuc enim sacerdotes sanguinem hircorū atq; taurorum pro peccatis plebis & erroribus offerebant. Postea uero quàm Christus aduenit, qui semetipsum pro salute obtulit mundi (ut quos taurorum sanguis lauare non poterat, Christi sanguis ablueret) semetipsos cœperūt offerre pro hostijs sacerdotes: itaq; una quæstione dominus noster Iesus Christus omnium hæreticorum ora sepsit, sacrilegia conclusit. Non solum enim Iudæos, sed etiam Photinianos & Arrianos, & Sabellianos hac redarguit quæstione: & ideo nobis (quoniam Iudæos defecisse iam cernimus, & illam execrabilem perfidiam imminutam) iam de Arrianis qui nō multum à Iudæis differunt, Photinianisq; & Sabellianis, aliqua in istius quæstionis tractatu perstringenda sunt. Taceat ergo Photinus, qui Christum Dauid filiū, non Dei dicit: & taceat, damnatus uoce cœlesti. Quomodo enim dicit Christum filium Dauid esse, cum ipse Dauid dixerit in libro Psalmorum: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum? Si Dauid, inquit, dominum illum uocat, quomodo filius est? Non ergo Dauid filius, sed Dei filius Christus. Taceat etiam Sabellianus, cum legit dominum domino dixisse. Intelligat non eundem & ipsum esse, cui dicit, & cui dicitur. Nec enim sibi pater dixit: Sede à dextris meis, nec sibi dixit: Ponam inimicos tuos. & aliquando intelligant omnes, filium esse qui à dextris sedet: & hanc distinctionem inter patrem filiumq; custodiāt, ut sit distinctio patris & filij: quod alius pater, alius filius: quia una in sede, una maiestate potiuntur: & sedent, non pro discerniculo dignitatis, nec pro ordine potestatis, sed pro copula charitatis: in quo unam patris & filij intelligant potestatem, in quo & Arrius conticescat, qui cōtraria Sabellio erroris urget uestigia. Audiat dominum domino dicere, audiat ad dexteram patris filium sedere: & desinat de sermone atq; ordine hominum diuinitati facere quæstionem. Nec argumentetur hic, quia pater dicit, sede: legimus enim & alibi, etiam sine patris dicto, sedere filium, sicut scriptum est: Et sedet ad dexteram Dei. Et alibi: Amodo uidebitis filium hominis sedentem ad dexteram Dei. Ipse est enim cui dicitur, sede. Qui filius hominis nominatur, audit quasi homo: sedet, quasi Dei filius. Quid hac potest dici pręcellentius potestate, quæ etiam carnem hominis ad dexteram Dei collocauit? & infirmū illud conditionis humanæ (postquam tamen uerbum caro factum est) diuinitati copulauit æternæ? Sed quid hoc est? Posteaquam Photinus obmutuit, Arrius conticuit, Sabellius uocem perdidit, adhuc hæresin tamen diuersa contra Ecclesiam exerentem ora conspicio: nam ecce Manichæus, & Valentinianus, & omnis deriuatio Manichæorum eo telo nititur, quo alij sunt perempti: & fidei præiudicium, fidei testificatione molitur. Ait enim detestanda hæresis: Ecce negauit Christus filium se esse Dauid: & ideo, inquit, credendum est quod non susceperit carnem. Quibus apertissime, in ipso principio Euangelij,
Matth. 1 scriptura respondet, cum dicit: Liber generationis Iesu Christi filij Dauid. Cur igitur aut alibi Dauid filius dicitur, aut alibi Dauid filius negatur: nisi ut intelligas aliud esse, secundum substantiam diuinam esse filium: aliud secūdum carnis susceptionem? Nam secundum substantiam diuinam, Dei filius est: secundum carnem, filius Dauid. Itaq; ubi generatio secundum carnem descrĭbitur saluatoris, Dauid filius nominatur: ubi uero plenitudo confessionis exigitur (cum designatur generatio saluatoris) nō uult se Dauid filium, sed Dei nominari. Designatio enim maiestatis, eius naturā interpretatur. Sed iam redargutis scenicorum interpretationibus, ad Ecclesiam sermo uertendus est. Verum quod sæpe titulum quinquagesimi Psalmi repetimus, non præsumptionis, sed infirmitatis exemplum est. Vno enim die, uel per angustias ingenij, uel per fragilitatem uocis omnem seriem non possum explere tractatus. Et ideo die superiori aduersus Iudæos noster sermo directus est, quos quidem eo usq; documenta fidei subegerūt, ut Christus in

cœlesti solio locaretur: quod utiq; in hominem non potest conuenire. Neq; enim alium nisi dei filium ad dexteram dei sedere, credendum est. Non alius utiq; nobis sedere ad dexteram patris nisi dei filius (remotis omnibus ambiguis) æstimandus est. Rursus quoniam scriptura habet: Ex fructu uentris tui ponā super sedem tuam, idem utiq; dei filius carnem ex Maria suscepisse credendus est, in qua prophetici fructus est uentris: ut uere successionem originis recognoscas, illumq; dei filium (factum postea filium hominis, per susceptionem scilicet carnis) in patris throno cœlestis sedere non dubites. Neq; enim Christus sedem aliquam regalem hoc habuit in seculo: ut putes aliam sedem Dauid semini esse promissam, cum ipse maxime dixerit dominus: Regnum meum non est de hoc mundo. Conclusi itaq; undiq; eò perfidiæ suæ tentamenta deriuant, ut incredibile esse asserant, quod deus susceperit carnem. Qua ratione autem non potuerit suscipere, explicare non possunt. Quæro enim, utrum impossibilitatis an iniuriæ causa existiment, carnem à deo suscipi nequiuisse. Si impossibilitatis, aliquid ergo impossibile deo. Nihil uerò est quod facere uoluerit & facere nequiuerit. Superest ergo ut aut uoluisse aut noluisse doceatur. Quod autem maius indicium uoluntatis, quàm quod ipse dixit: Palàm apparui non quærentibus me, expandi manus meas ad populum non credentem, sed contradicentem mihi? Si ergo uoluit & potuit, an putamus eum causa iniuriæ noluisse? Et quam diuinitas sui sentit iniuriam? Expers enim est contumeliæ, neq; subiecta nostris est passionibus. Neq; enim caro uel detrimentum diuinitati afferre potuit uel augmentum. Qui tamen hoc obijciunt, quod dei filius carnem suscipere nō potuerit? Si Gentiles, cur deos suos (quoniam homines fuisse negare non possunt) humana specie uisos esse testantur? An rex eorum, quem illi suis dijs omnibus anteponunt, prodigiales formas potuit pro amore suscipere: Christus carnem hominis, quē ad imaginem sui fecit, atq; illud præstantissimum opus suum suscipere pro mundi salute nō potuit? & pulchrius illis uidetur, propter adulterium alieni thori, quàm propter redemptionem omnium speciem carnis assumptam? Quod si Iudæus hoc obijcit, quomodo legit: Ecce Virgo accipiet in utero, & pariet filiū, & uocabitur nomen eius Emmanuel: quod est interpretatum, nobiscum Deus? Quomodo legit: Ecce qui loquebar assum? Quomodo autem lectum asserit: Ecce sicut panthera & sicut ursus aporiatus occurram eis? Dei ergo filius carnem suscipere non potuit pro redemptione omnium, cū ipsi negare non possint, quod pro nostrorum supplicio peccatorum, affectum quendam deus ferinæ crudelitatis induerit: ut qui natura pius est & misericors, nostrorum tamen scelerum atrocitate cōmotus, assumat etiam quandam sæuitiam bestiarum? Sed iam quia & superiore die & hodie Iudæis satis responsum arbitror: apud uos mihi fratres dilectissimi prophetici facti ratio præstanda est. Etenim cum primum legeretur hic Psalmi titulus, quod uenerit Nathan ad Dauid, cum intrauit ad Bethsabee, diximus plurimos serie historiæ huius offendi, & ideo tractatum eius adsumpsimus tripertitum. Diuisionemq; tractatus ita putauimus esse faciendam, ut apud Gentiles lapsus conditionis non negaretur, correctio erroris astrueretur: apud Iudæos autem ideo lapsum esse sanctum Dauid doceremus, ne amplius perfidia claudicarent, eumq; uel Dei filium desinerent credere, quem uiderent cōmuni conditione obnoxium fuisse peccato: Christiani uero, sur gentis Ecclesiæ mysteria possint aduertere. Tripertita ergo diuisio facta est: una secundum naturam, alia secundum fidem, tertia secundum gratiam: nec infirmitas excludit à uenia, & fides excusat à culpa: gratiam quoq; præmissa iam dudum sacramenta conciliant. Peccauit Dauid, ne totus mundus erraret: peccauit sibi, ut nobis omnibus emendaret: postremo peccauit in corpus suum (qui enim fornicatur in corpus suum peccat) peccauit in corpus suum, ut in Christi corpore redimeretur. Ecce, quem uix defendendum putabamus, iam cernimus prædicandum. Quis enim est qui nolit diuina in se magis munera, quàm humana opera prædicari? Arbitramur enim secundum Apostolum iustificari hominem per fidē sine operibus legis. Iustificetur ergo ex fide Dauid, qui per legem peccatum agnouit, sed peccati ueniā ex fide credidit. Iustificetur Dauid, quia in peccato eius surrectura Ecclesiæ mysteria refulserunt. Dicit aliquis, qua ratione & adulterium & parricidium cōmiserit, dominici generis author electus à Deo. At ego aliud dico. Talis author dominici fuit corporis eligendus. Quid est enim corporatio, nisi re-

missio peccatorum. Et ideo exsors peccati esse non potuit, ut diuinam gratiã & exemplo prçferret & nũcio. Denique ea dispositione Bethsabee & Thamar inter authores dominici generis cõputantur: quarum altera adulterium fecit, altera cõmisit incestum. Ea dispositione & Achab & Iechonias (sicut Matthçus Euangelista descripsit) adnumerantur maioribus Christi: ut omnes homines redempturus, beneficium à suis maioribus inchoaret: simul ne qui se subiecit usque ad corporis passionem, nobilitatem captasse immaculatae originis uideretur. Hominum enim ista iactantia est, non alienam gloriã sed suam quaerere: & tamen inter ipsos homines maior uirtutis quàm nobilitatis est gratia. Simul edendum exemplum fuit, ut intelligerent omnes, maiorum probra nõ posse posteris esse dedecori: quodque unusquisque successionis maculã propriç merito posset abolere uirtutis. Vides quantos & quàm grauiter criminosos dominicç generationis series comprehendat: de quorum origine propter te nasci Christus non erubuit. Et hçc si credas, diuinç misericordiç munera sunt: & hoc coelestis insigne est potestatis. Superabundauit enim peccatũ, ut superabũdaret gratia. Non fuit igitur Dauid exceptus à culpa, ut esset electus ad gratiã. Sed iam mysteria ipsius recenseamus historiae, & ex ipsis scripturarum fontibus hauriamus: atque ut omnem seriem mysteriorum introspicere possimus, textum ipsius repetamus historiae. Sic nempe in libro Regnorum meminimus expressum, quod Dauid cum lauantem uidisset Bethsabee Vriae uxorem, adamauerit: deinde domum uenire praeceperit, quum absens esset uir mulieris. Non multo post maritũ eius regressum esse, nunciantem euentum belli, religiosum sane & deuotum uirum, qui belli tempore nõ putauerit sibi ingrediendam domum, quum socios bello uideret intentos, nec domesticis in tabernaculis, sed in praeliaribus tentorijs excubantes. Postea iussu Dauid in bellum reuocatum, sub ea praeceptione, ut obijceretur aduersarijs bellatoribus, quo morte uiri liberam copiam potiendç mulieris rex haberet. Et hic nonnulla est peccati uerecundia, & pudor culpae, quod latebram quaesiuit erroris: & iniustae necis, nec authoritatem sibi iure regiae potestatis assumpsit, sed inuidiam declinauit. Culpã fateor: sed tolerabilior est quae premitur uerecũdia, quàm quae insolentia praedicatur. Mortuus est igitur Vrias, bellatoribus obiectus, sed postea ijdem qui eum peremerant, iussu Dauid (expugnata urbe) sunt interempti. Haec est historiae series, in qua profunda licet spectare mysteria. Et quoniam Dauid nõ defendendum (neque enim meo eget auxilio) sed excusandum recepimus uel potius praedicandum, ne in tanto mysteriorum profundo uacillem, iustum est ut eius ore utar, cuius utor historia. Vtar ergo responsorio prophetico dicens: Cor mũdum crea in me deus, spiritũ rectum innoua in uisceribus meis. Nemo enim sine spiritus sancti infusione, tanta diuini recessus potest spectare mysteria. Etenim si ille tantus Propheta, spiritus sancti petit sibi munus infundi, quid facere infirmus debeo, quum praesertim Apostolus sanctus populi quoque se putet precibus adiuuari, ut aperiatur ei ostium ad loquendum mysterium uerbi? O si mihi ostiũ illud Christus dignetur aperire. Pulsemus tamen. Solet enim exaudire pulsantes, quia ipse dixit: Pulsate, & aperietur uobis. O si mihi seipse reseraret, quia Christus est ianua: ipse intus, ipse extra, ipse uia quae ducit, ipse uita ad quam contendimus peruenire. Veni ergo domine Iesu, & aperi nobis fontes tuos, ut bibamus de aqua, quam qui bibit, non sitiet in aeternum. Vel si de fonte adhuc tuo haurire non possumus, dignare concedere ut de puteo saltem haurire possimus, unde potum Samaritanç illi, dubitanti adhuc mulieri pollicerisa. Et tu quidem de fonte omnibus polliceris, sed dubitantibus, ut illi Samaritanae: fons tuus adhuc altus est puteus. Bibamus & nos aquam coelestium secretorũ. Et quoniam ad fontem tuũ meruimus peruenire, liceat nobis imaginem saltem mysteriorum uidere coelestium. Itaque nisi fallor, per prophetam spiritum sanctũ intelligimus: per adulteram autem, licet synagogae fornicationes uarias aestimare. Et ideo multo ante cernimus reuelatum ex spiritu sancto, ex familia Iudaeorum (quorum patres, & ex quibus Christus secundum carnem) dominum Iesum esse generandum, qui quidem quasi Iudaeus ex adultera familia natus est, sed quasi immaculatus ex Virgine. Erat sub lege, erat quasi sub uiro familia Iudaeorum. Abolenda fuit legis obseruantia, ut ueritas substitueretur & gratia. Habemus unum mysterium, accipite & aliud: ita tamen, ut memineritis ex prima conceptione Bethsabee natum esse paruulum qui mortuus est, postea natum esse

esse Salomonem. Illum paruulum, ex conceptione furtiua: istum uerò Salomonem, iam ex professione cõiugij. Liquet igitur per Dauid intelligi Prophetã, per Prophetam populum propheticum, ex quo & Synagoga. Primus ille qui natus est, quoniam degenerauerat à maioribus suis per flagitia formatus, & per uitia concretus populus Iudæorum, ad resurrectionis æternitatem peruenire non potuit, nec in uirum perfectum crescere, sed in exigua sensuum paruitate, & quadam uirtutis defecit infantia. At uerò ille qui postea ex legitima conceptus est copula, populus Christianus, ille sapiens atq; pacificus (hoc etiam Salomonis interpretatione reseratur) ad incanam longæuæ resurrectionis ætatem, atq; ad regnum illud cœleste peruenit. Per illum autem populum lex soluta, per istum gratia reformata est. Accipite etiam tertium mysterium. Quod Dauid Hebræi dicunt, Latini humiliatum interpretantur. Quis est autem uere humiliatus, nisi ille qui non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed formam serui accipiens humiliauit semetipsum, factus obediens usq; ad mortem? Hic igitur est qui significatur Dauid, excelsus per naturam, sed humiliatus per misericordiam: sublimis in diuinitate, sed mitis in corpore. Itaq; ubi humiliatus, ibi obediens. Ex eo enim nascitur obedientia, ex quo humilitas, & in eo desinit. Quum enim obediens dicitur factus usq; ad mortem (mors autem non diuinitatis, sed corporis fuit) non utiq; obedientia diuinitatis fuit illa, sed corporis: nec humilitas maiestatis illa, sed carnis. Itaq; quantum ad susceptionem corporis spectat, Apostolica lectio, in quo Christi fuerit humilitas declarauit: quod uerò ad naturam spectat diuinitatis, Euangelica lectio reserauit: quam pio prosequuti estis assensu, quum audiretis legi, dicente Dei filio: Ego & pater unum sumus. Vnum enim diuinitate sunt filius & pater: sed non unum sunt, corporis sacramentum, & diuinitatis æternitas. Nec solus tamen Apostolus humiliatum dixit esse dominum, sed ipse quoq; se humilem esse memorauit, dicens: Tollite iugum meum, quia leue est, quoniam mitis sum & humilis corde. Et tamen non sola interpretatione, sed etiam manifesta appellatione signatum est, quia scriptum est: Inueni Dauid seruum meum, in oleo sancto meo unxi eum. Et infra dicit: Pater meus es tu. &, Ego dicam illi, filius meus es tu. Ergo Dauid quem quærebamus inuenimus: seruum quidem specie, sed dominum in ueritate. Hic ergo Dauid, intra domum deambulauit suã. Quæ domus est itaq; Christi, nisi illa de qua dicit: Quia apud patrem mansiones multæ sunt? In illa ergo regia situs, humanam conditionem nudam uidit, & miseratus adamauit. Erat enim adhuc nuda uirtutum, quia per insidias serpentis, genitalibus erat naturæ suæ exuuijs destituta. Neq; enim uerisimile uidetur, ut ante domum regis mulier nudaretur, ante domum regis fœmina se lauaret: quasi locus lauacro opportunior alius esse non posset. Non quadrat, non congruit, non cum fide cõuenit: distat à uero, abhorret à sensu. Talem rex, tam petulantem, tam procacem, horrere potuit, non amare. An illa si non uiros uerecundari, nec regios saltem uereri potuisset aspectus? An illam priusquam rex uideret, nec ministri arcere potuerunt? Ergo si hoc cum fide non potest conuenire, quæramus quę ista sit nuda: uidelicet humana conditio, omnibus uestimentis exuta, naturę carens amictu, immortalitatis & innocentiæ spoliata uelamine. Nudus est enim, qui peccato nudatur & culpæ. Deniq; ille primus nostri generis peccator (atq; utinam solus) antequã peccaret, nudum se esse nõ sensit, postea quàm peccauit, nudum se esse uidit: & ideo tegendum folijs putauit, quia nudum se esse cognouit. Factus est igitur sibi nudus, posteaquàm factus est reus culpæ. In illo nudata est omnis humana cõditio, per successionem naturæ, non solum culpæ, sed etiam ærumnæ obnoxia. Ergo ille se nudum sensit & uidit. Vnde ita est omnis nostra conditio, ut qui se nudum putauerit, nudum & uideat & sentiat. Deniq; qui diuitias concupiscit, nudus est: qui contemnit, opulentus est. Adeò suus cuiq; sensus ærumna est, & sua cuiq; uirtus expers iniuriæ est. Ergo humanã conditionem primo per legem sibi Christus in coniugium uindicauit, quam repudiauit postea. Vnde & ait: Quis liber repudij matris uestræ, quo dimisi eam? Hoc igitur genere Christus familiam suam nudam uidit, & amauit. Amat enim sanctam Christus animam. Denique amabat Iesus Lazarum & Mariam. Amabat Christus Ecclesiam suam, quamuis nudam, quamuis nullo adhuc uirtutum decore uestitam. Deniq; ut sciamus propositæ disputationi scripturarum seriem conuenire, discamus Ecclesiam nudam,

Destruit historiam.

discamus quærentem, festinantem, & lauantem se ante domum Christi, quando baptizabat Ioannes in Iordane, dicens. Ego quidem baptizo uos aqua, in pœnitentiam, qui autem uenit post me, fortior me est, cuius non sum dignus calciamenta portare: ipse uos baptizabit spiritu sancto. Ergo quando baptizabatur plebs in pœnitentiam, Christum utique domui eius iam uicina quærebat, ut perueniret ad gratiam. Quærebat ergo in Ioanne Christum Ecclesia, dicens: Adnuncia mihi quem dilexit anima mea: ipsum causam desiderij, ipsum causam lauacri sibi esse commemorans, sicut habes: Fusca sum & decora, filia Ierusalem, ut tabernaculum Cedar, ut pellis Salomonis. Habes causam qua ratione se lauare gestiat, quæ fuscam se esse commemorat. Nam quasi interroganti Ioanni, qua ratione plebs multa concurrens gestiret lauari, respondit: Fusca sum & decora filia Hierusalem. Quia fusca est, lauari desiderat: quia decora est, uideri nuda non metuit. Nolite, inquit, aspicere me, quia offuscata sum, quia non est intuitus me sol. Ergo fuscamur quando non uidemur à Christo: sed quando uidemur, albescimus. Vidit ergo eam ille cui nuda sunt omnia, & interna pectoris occulta esse non possunt, quia scrutator est renum & cordis. Nihil huic tectum, nihil est inuolutum. Vidit Ecclesiam suam nudam, & ut uidit, adamauit. Vidit nudam dilectam, & quasi filius charitatis adamauit. Videte quemadmodum inuitet, uidete quemadmodum uocet. Non hic adulterij opprobria, sed mysteria castitatis sunt. Tota es, inquit, formosa amica mea, proxima mea, & reprehensio non est in te. Ades huc à Libano sponsa, ades huc à Libano, transibis & pertransibis à Libano fidei. Et bene à principio fidei. Ergo ubi fidem habes, adulterium timere non debes. Fides enim coniugij est, fraus adulterij. Sed ut adesse possit à Libano, antè præmisit dicens: Exurge, ueni proxima mea, formosa mea, columba mea, perfecta mea. Proxima, utique fidei desiderio: formosa, decore uirtutis: columba, gratia spirituali. Pennæ enim columbæ deargentatæ, æternam illam significant potestatem: & columbæ uolatus, sancti spiritus præsentiam declarauit. Vocat igitur ad se eam. Christus ut ueniat, quoniam spiritualibus iam precijs dotata ueniebat. Quia ecce, inquit, hyēs præterijt, imber abijt, discessit sibi, flores uisi sunt in terra. Videte quemadmodum sancta inuitetur Ecclesia. Hyems, inquit, discessit sibi, ne hyemem nuda formidet: hyemem, non temporis sed infirmitatis, quæ agrum animę fœcundum omni flore dispoliat. Est enim hyems non terreni solis, est hyems mentis, quando animo frigus inlabitur, quando uapor animi euanescit, quando soluitur uigor sensus, quando nimius humor exundat & mentem grauat, quando interior caligat aspectus. Et ideo ait dominus: Videte ne fiat fuga uestra hyeme uel sabbato. Bonum enim ut tunc dies iudicij uel mortis adueniat, quum uiget animi blanda temperies, quum cœleste mysterium serena luce resplendet, quum cor nostrum ardet in nobis. Tunc enim Christus est præsens, sicut testantur in Euangelio, Ammon & Cleopas, dicentes: Nónne cor nostrum ardens erat in nobis in uia, quum aperiret nobis scripturas? Viget autem animus, quādo etiam flos uidetur in terris. Quis est iste flos boni odoris, nisi ille qui dixit: Ego flos campi & lilium conuallium? De quo & in Esaia scriptum est: Exiet uirga de radice Iesse, & uirga ex radice eius ascendet, & flos ex uirga exiet. Radix utique familia Iudæorum est, uirga Maria, flos Mariæ, Christus. Qui quando nostra resplendet in terra, & in agro animæ redolet, uel in Ecclesia sua uernat, nec frigus possumus timere, nec pluuiam uereri, sed expectare iudicij diem. Et ideo Ecclesia ut hunc florem uideret, omni studio festinabat, sicut ipsa testatur dicens: In cubili, in noctibus quęsiui quem dilexit anima mea. Quæsiui eum, & non inueni: uocaui eum, & non exaudiuit me. Exurgam itaque & introibo in domum, in forum & plateas, & quæram quem dilexit anima mea. Quæsiui, & non inueni eum. Inuenerunt me custodes qui circumeunt ciuitatem, & me percusserunt, tulerunt pallium meum. Videtis quemadmodum quærat quæ desiderat inuenire, ut non timeat uulnerari. Sed hæc uulnera non metuenda sunt, sed optanda: quia uulnera charitatis sunt, sicut ipse dicit: Vulnerate charitatis ego sum. Bona charitatis uulnera. Denique utiliora uulnera amici, quàm uoluptaria oscula inimici. Merito ergo nuda, quia pallium perdidit: aut fortassis ideo nuda, quia nonnunquam uirtutis est, opertum non habere pectus, cor non habere uelatum. Denique uelatam illam, hoc est Synagogam, quæ habebat uelamen in lectione Veteris testamenti, quod modo reuelatur, quoniam in
Christo

Christo euacuatur: uelatam inquam Synagogam Christus despexit & spreuit: unde hodieq; uelamen super cor Iudæorum est positum. At uerò ea quę tota ad dominum mente conuertitur, nuda est atq; perspicua. Cum enim quis conuersus fuerit ad dominum, uelamen auferetur, ut gloriam Dei speculantes uidere possimus. Deniq; etiam alibi nudam esse, uirtutis indiciũ est, quia scriptum est: Exui tunicam meam, quomodo induam eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Quam igitur tunicam exuerit, & non inuenerit quemadmodum induat eam, de scripturis si possumus, reuelemus. Est enim quædam tunica corporalis, sunt cupiditatum quædam intexta uelamina: & ideo interdum melius est nudũ esse corpore, quàm corde uelatum. Vnde etiam Paulus nos admonet, expoliari multo esse melius quàm superuestiri, dicens alibi: Expoliantes uos ueterem hominem cum actibus suis, induite nouum qui renouatur in agnitione, secundum imaginem eius qui creauit eum. Ergo quæ expoliata est, & pedes lotos habet, nescit quemadmodum inquinari possit. Obliuiscitur enim per gratiam, quod hauserat per naturam. Magnus igitur hic & iustus amor mulieris, ante Dauid regiam se lauantis. Sed non solum lauit, sed etiam uocauit, ut in eodem accepimus libro, dicente sancta Ecclesia: Veni frater meus, exeamus in agrum, requiescamus in castellis, diluculo surgamus in uineas, uideamus si floruit uitis. Non solum igitur lauat, sed etiam Christum ad se uenire prouocat & inuitat dicens: Tibi dabo ubera mea. Nec sua tantum, sed etiam noua ac uetera pollicetur, sicut habes: Noua & uetera frater meus seruaui tibi. Et quasi amoris impatiens, quærit adminiculum alicuius, à quo Christus rogetur ut ueniat. Videte æstuantem, uidete desiderantem. Quis dabit, inquit, te frater mi lactentem ubera matris meæ? Et qua ratione quærat, & qua gratia inuitet, & quemadmodum possit tenere demonstrat, quemadmodũ foris morantem expectet ostendit, & ut domum suam ingrediatur, implorat dicens: Inueniens te foris osculabor te, assumam te, & adducam te in domum matris meę, & in secretum eius quæ concepit me. Vides quemadmodum nuda sit, quæ non potest tectum habere secretum intemeratæ utiq; naturæ, secretum intimæ conscientiæ, non resignatum aliqua temeritate uitiorum. Hortus enim clausus, est Ecclesia sancta & immaculata uirginitas, quæ ideo hanc gratiam meretur à Christo, quia uerbum Dei quęsiuit, desiderauit, inuenit, aduigilans ante ostia sapientiæ, sicut ipsa dicit: Beatus uir qui audit me, & homo qui uias meas custodierit, aduigilans meis ostijs quotidie, custodiens postes mei introitus. Exitus mei, exitus sunt uitæ. Sic Ecclesiæ suæ Christus speciem concupiuit, & parauit sibi eam uxorem adscire. Sed quia erat sub lege (sub lege enim Petrus, Ioannes, cæteriq; Apostolici uiri) prius nos obseruantiæ corporalis uinculis relaxandos putauit. Quamuis enim lex religiosa, lex iusta, sicut Vriæ persona inducitur (qui tam religiosus & castus fuit, ut regressus è bello uxorem non recognosceret nec intraret ad eam) tamen quia Vrias in Dauid, hoc est uiro humili, copulam cognouit Ecclesiæ, à Synagogæ coniunctione discedens, locum futuris nuptijs præparauit. Vnde & Ioannes typum accepit legis, qui quamuis esset ex patribus, parari uias domini nunciauit, & Ecclesiæ copulam prophetabat: & ideo occisus inducitur, ut defectum legitimæ obseruationis ostenderet. Lex enim & Prophetæ usq; ad Ioannem. Ergo iam Vrias occisus est in typo legis, ut Synagoga legis laqueis solueretur: quoniam quæ sub uiro est mulier, uiuente uiro ligata est legi: si autem mortuus fuerit uir, soluta est à lege uiri. Igitur uiuente uiro, uocabitur adultera, si iuncta fuerit alteri uiro. Si autem mortuus fuerit uir eius, liberata est à lege uiri, ita ut non sit adultera, si fuerit cum alio uiro. Ergo non adultera humana conditio, quæ licet sub lege fuerit, tamen abolita quodammodo obseruantia legis, in gratiam uindicata est. Legis autem obseruantiam non Christus aboleuit: unde & Vrias non Dauid occidit, sed occidi à bellatoribus passus est: hoc est profanari ritum obseruantiæ ex lege uenientis, per incursionem Barbarorum & captiuitatem Iudæorum passus est Christus. Denique Vrias, lux mea dicitur. Qui autem Christi lux, nisi Lex & Euangelium? Si enim crederetis Mosi, crederetis & mihi: de me enim ille scripsit. Quia lux Christi in lege præcessit, cuius postea in Euangelij gratia quasi in heptamyxo spiritu uniuersa mundi huius impleuit. Huic ergo legi carnem sustulit, Ecclesiam sibi iunxit, cuius legis lumen populus hostilis imminuit, quando Legis sancta uiolauit. Imminuta ergo lux

Dei est in populo Iudæorum, quia cæcitas ex parte in Israel contigit, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Superest adhuc & quartum mysterium, quod quæso placidis accipiatis auribus, & mentem nostram non uerba pendatis: non enim in uerbo est regnum Dei, sed in uirtute. Adulterium factũ est, & homicidium factum. Hoc est quod dictum est ad Prophetam: Sume tibi baculum nucinum. Et alibi uirgam nucinam legimus, per quam intelligimus ius quoddam & summam prophetię, quæ more nucis foris amara, in cortice dura, in medio tenera, intus est fructuosa. Et si igitur in historia amariora auditis, in typo dura cognoscitis, sperate tamen in mysterio fructuosa. Adulterium, inquam, in typo salutis est factum: nõ enim adulterium omne damnandum est. Denique ad Prophetam dictum est: Vade, accipe tibi uxorem fornicariam. Dominus iubet cum ea quæ fornicaria fuerit esse coniugium: cuius coniugij (ut supra diximus) partus est Christus. Nanque filio qui ex fornicatione est natus, à domino nomẽ impositum est Iezrahel, quod est diuina generatio. Si ergo pia illa copula fornicariæ, etiam ista utique pia societas adulteræ, copula est. Sed illa de Iudæis: de diuinis autem non audeo, licet pium, adulterium nominare, ne quem uel sonus sermonis offendat, licet sensus ueneratior in promptu sit: quod potest tamen cautius dici, & si non expressius, ex disparibus copulis contubernium pium factum est: uerbum scilicet caro factũ est. Non sunt legitima consortia diuinitatis & carnis: nec ut quodam fœdere conueniente naturæ, caro animæ & anima carni, ita etiam diuinitas & caro iusti seruant quodãmodo thori legem. Suscepit carnem Deus, assumpsit animam, per inusitatam nec legitimam incarnationem consortium fecit esse legitimum, ut sit Deus omnia in omnibus. Denique ut scias esse mysterium, interpretare uocabula. Dauid enim accipis in typo Christi, Bethsabee, filia sabbati, aut filia plena, uel puteus dicitur iuramenti. Quid igitur expressius, quàm quod filia sabbati caro Christi est? quia misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege. Eadem plena, quia in passione eius legis est plenitudo, uel quia plena spiritus sancti. Iesus enim plenus spiritu sancto regressus est à Iordane. Eadem etiam puteus iuramenti, hoc est religionis & fidei. Et bene puteus, quia flumina de uẽtre eius fluent aquæ uiuæ. Hanc ergo assumens sibi Deus uerbum, copulã fecit esse legitimam, quod mysterium etiam illæ nuptiæ declararunt, quæ sunt in Canticis canticorum, quibus Christo Ecclesia, & spiritui caro nubit. Et ideo circũcursabat & quærebat ubique Dei uerbum, quia uulnerata, quia nuda, quia adultera in omnibus (& si immaculata in Christo) quærebat caro misera redemptorem. Hanc sibi Christus iunxit, ut immaculatam redderet: hanc sociauit, ut auferret adulterium. Et quia sub lege erat, moriendum fuit ut liberaretur à lege, ut per illam mortem, uelut quoddam legis & carnis matrimonium solueretur. Mortua est igitur in Christo caro, ut nos mortificati legi per corpus Christi (sicut Apostolus dixit) essemus alterius qui ex mortuis resurrexit, & passiones cupiditatesque carnis, & cogitationes peccatorum, quæ per legem erant in membris nostris, in illa morte morerentur: nos autem soluti à lege mortis, quasi noua Christi copula, in nouitate spiritus resurgeremus. Et tamen qui legem in Christi carne soluerunt, eamque putauerunt esse uiolandam, omnes iussu Dauid à bellatoribus interempti sunt. Quo iudicio ostenditur, id quod posteriora docuerunt, esse signatum, quod eorum qui Christum interfecerunt nullus euaserit: idque euidentissime reuelatur, eos quos ante mortem assumpserat Iesus, sicut Iudæos, perisse paruulos & informes: eos uerò quos post mortem adsciuit in numerum filiorum, regno esse seruatos. Vnde iuxta hoc mysteriũ conuenit, quod primus in Iudæis fuerit partus infirmus, ut postea in Christianis fieret fructus æternus. Sed iam ad nuncium transeamus. Nam superioribus diebus tractatus nobis de illo inuidioso adulterio & homicidio Dauid prophetæ fuit: decursisque mysterijs, non solũ nihil quod condemnaretur, sed etiã quod laudaretur, inuenimus. Nunc tractatus incipit esse de nuncio: quem decursi Psalmi titulus iam sæpe repetitus ostendit. Sic enim est, Psalmus Dauid intellectus, cũ uenisset ad eum Nathan propheta: cũ intrasset ad Bethsabee. Itaque & hęc pars historię retexenda est, quę huiusmodi est. Diues, inquit, & pauper intra unã erãt ciuitatem. Diuiti multa armenta, multę oues, pauperi una ouis, quę de pane & uino pauperis alebat, & in sinu eius requiescebat. Venit hospes ad diuitem, diues neque de armẽto suo, nec de gregibus suis aliquid abstulit, sed unã ouem pauperis

peris occidit. Hoc ubi cognouit Dauid: Morieť, inquit, uir ille, & restituet quadruplũ. Respondit Nathan: Tu es. Deinde aperuit ei cœleste mandatũ, dicens mandasse dominum, quod multa illi bona sublato de pastorũ numero contulisset, quodq́; in eum suam misericordiam profudisset, & ideo quoniã peccato exasperasset dominum, abducenda eius omnia, rapienda ab hostibus, depopulandam domum. Tunc ait ille: Peccaui. Et respondit Nathan: Quoniam peccasse te confiteris, remittet tibi dominus peccatum, sed filius tuus qui natus est ex Bethsabee, morietur. Hoc filio ægrotãte, Dauid fleuit, humi iacuit, cilicio se operuit, ieiunauit: ubi mortuum cognouit, surrexit, lauit, cœnauit, alios cõsolatus est. Videte quàm multa. Primo omnium, quod Deus pius & misericors est, & quæ nobis aduersa contingunt, pro precio nostri erroris excipimus. Didicimus igitur captiuitatem, precium esse peccati: hæc enim decernitur pœna pro crimine. Deinde illud aduertimus, quod regum lapsus, pœna populorum sit. Sicut enim eorum uirtute seruamur, ita etiam errore periclitamur. Vnde optandũ est nobis, ut regem gloriosum atq; perfectum habere possimus. Nos ergo qui regem uolumus habere perfectum, Deũ nolumus habere perfectum? An uero illi possunt uelle hominem esse perfectũ, qui Deum nolunt esse perfectum? Illud etiam breuiter textus operatur historiæ, ut aduertamus quàm cito ueniæ spes sequuta sit. Non mediocre autem, quod Nathan denunciauit ei: hoc est inferior Propheta. Grauis enim uerecundia pudorq́; delicti, ab inferiore reprehendi. Videtis quod culpa gratiã minuat? Sciebat Nathan, quod Dauid nesciebat: adeò caligat animus, obumbratus quadam nube uitiorum. Deinde hic est Nathan, qui in superioribus Dauid acceptum domino prophetauit, ut doleret eodem redargutum esse peccatum, quo prophetante meritum fuerat prædicatum. Sed iam mysterium requiramus. Duo, inquit, uiri erant in una ciuitate, unus diues, & alter pauper. Quis est hic diues aut pauper, nisi forte unus populus Iudæorum, & alter populus Christianus? Ille diues in lege, diues eloquijs Dei sibi creditis, diues prophetis, diues oraculis: hic uero pauper. Sed nolite hãc refugere paupertatem, quam sequitur regnum cœlorum. Scriptum est enim: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorũ. Bona paupertas, quæ quod habuerit, non amittit. Bona paupertas, quę si thesaurum non habet pecuniæ, habet tamen thesauros scientiæ atq; sapientię. Nolite filij quasi uilem despicere paupertatem. Iste pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum. Nolite quasi magnis insuidere diuitijs. Diuites eguerunt & esurierunt. Sed si uultis habere bona, dominũ quęrite. Inquirentes enim dominũ, non deficient omni bono. Ergo nolite recusare omnem paupertatem. Pauper erat Petrus, & quem donaret numulũ non habebat: sed preciosiorem omni pecunia donabat salutem. Pauper ille erat Lazarus in Euangelio, sed ille qui antè in ostro diues iacebat & purpura, optabat post exitũ uitę stillante digito pauperis refrigerari. Quãuis ille ostro superbus regio, & purpuratis uestibus, uulnera pauperis diues fastidiosus horruerit, tamen in inferis locatus optabat eo loci fuisse quo Lazarus. Quo loco lectio non uidetur pecuniarũ diuitem pauperemq́; describere, sed eum pauperem, qui pro fide & deuotione uulnera corporis non horruerit, famem ieiuniumq́; tolerauerit. Dum igitur haberet populus Iudæorũ in suis gregibus plurimas copias hostiarũ, tamen unam ouiculam quam populus ille pauper habebat eripuit, gloriosæ illi subijciens passioni. Vis scire quam ouem? Sicut ouis ad uictimã ductus est. Qui pane pauperis alebatur, & potu pauperis utebatur, & in sinu pauperis dormiebat. Nostris enim alebatur alimentis, in nostri pectoris gremio quiescebat. Nam in Iudæorũ sinu quiescere se non posse memorauit, dicens: Filius hominis non habet ubi caput reclinet. Et uenit hospes, inquit, ad uirum illum diuitem. Quis est iste hospes, nisi miserabile peccatum? Etenim culpa in hunc mundum tanquam hospes intrauit, aliena nostræ & peregrina naturæ. Itaq; non de suis gregibus hostiam obtulit, sed accepit ouiculã pauperis, & occidit. Cuius quidem passio licet ad sacrificium salutare profecerit, tamen uidetur ille sui fuisse furoris augmentum, & cibus culpæ, incentiuumq́; peccati. Deniq; Iudas panem accepit à Christo, & tunc magis repletus est diabolo: quia non accepit ex fide, qui tam hospitali domino proditionem parabat. Et iratus est Dauid ad uirum illum. Diximus quod per prophetam Iudæorum populus declaretur, & ideo sub hac figura se ipse cõdemnat. Dignus est morte uir ille qui fecit hoc, & ouiculã restituet in quadruplũ: hoc est, periturũ

populum

populum Iudæorum, sed cumulatioribus bonis fruiturum populum Christianum: quia præstabilior est præsentibus status, qui ex resurrectione debetur. Propositum mihi fuit (ut meminisse dignamini) aduersus eos qui homicidium adulteriumque sancti Dauid arguendum putant, qualicunque meo respondere sermone: & ita fauore uestræ unanimitatis tractatus nostri cursus euasit, ut prædicandus ore omnium uideretur, quem putabamus non posse defendi. Sed quoniã nostro uir sanctus auxilio non indiget, iam ipse uobis pro se loquatur, & factum suũ ipsius oratio defendat. Miserere, inquit, mei domine, secundum magnam misericordiam tuam. Noua, nisi fallor, coniunctio ista sermonis, ut magna misericordia diceretur, & non facile alibi lectum memini, & ideo quæ sit magna misericordia debemus aduertere. Nam & si magnã misericordiã non facile legerimus, legimus tamen magnam Dei uirtutem. Et ideo cõsiderantes quæ magna sit uirtus, conijcere poterimus, quam misericordiam magnam uoluerit designare. Legimus enim in sancto Hieremia. Quis es domine? Tu fecisti cœlum & terram, in magna uirtute tua, & brachio excelso. Virtus ergo magna cœlum fecit. Quę est uirtus magna? Patris, an filij? Magna utique patris uirtus est: ipse enim per filium cœlum fecit & terram, sicut habes: In principio fecit Deus cœlum & terram. Sed tamen & filius magna uirtus est. Nam cum uirtutem patris filium legeris, sicut habes Christum Dei sapientiam atque uirtutem, utique cum uirtus patris filius sit, magna uirtus est filius. Quemadmodum igitur omnipotens denegatur, quem fatemur magnam Dei esse uirtutem? Hæc igitur magna uirtus cœlum fecit, quia cœlum fecit & filius, sicut habes: Omnia per ipsum facta sunt. Ergo si & pater fecit & filius, utique facti unitas, operationis indicat unitatem. Non ergo operatio patris & filij discrepat. Si autem una opera, una utique operationis potestas, & maiestas una factorum est. Hæc de patre & filio. Quid ergo silemus de spiritu, presertim cum scriptura nos diuina non patiatur silere? Dat enim locus opportunissimum testimonium, ad sancti spiritus unitatem cum patre & filio comprobandam, ut eius quoque operationem ab opere patris & filij dissociare nequeamus. Legimus enim magnam uirtutem patris esse, quod cœlum fecit, magnam uirtutem etiam filium esse, quoniam cœlum fecit, nec solum fecit, sed etiam firmauit. Verbo enim domini cœli firmati sunt. Ergo si & fecisse & firmasse cœlum, magnæ uirtutis est, etiam spiritum sanctum à maiestate magnæ uirtutis separare non possumus, quia scriptum est: Et spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Namque cum cœlum fieret & terra, superferebatur spiritus. De quo alibi ait Propheta Dauid: Emittes spiritum tuum & creabuntur. De quo etiam alibi dixit: Quoniam uidebo cœlos tuos opera digitorum tuorum. Non enim corporalibus digitis Deus cœlum fecit, sed spiritus gratia septiformis: illo uidelicet digito, de quo habes in Euangelio: Quod si in digito Dei eijcio dęmonia. Hunc enim digitum alibi spiritum dixit, sicut habes: Quod si spiritu Dei dæmonia eijcio. Si igitur digitus Dei spiritus est, quoniam brachiũ Dei filius est, utique spiritus cooperatus patri & filio, per unitatẽ operationis cœlum fecit & terrã. Ideo enim digitum filius nuncupauit, ut tanquã unius corporis, ita diuinitatis exprimeret unitatem. Itaque si magna uirtus cœlũ cõdidit, utique magna sapientia cœlũ condidit, quia scriptũ est: Omnia in sapientia fecisti. Didicimus igitur quæ magna sit uirtus, colligamus nunc quæ magna sit misericordia. Si magna uirtus cœlos fecit, & magna misericordia debet esse de cœlo, & magna iusticia debet esse de cœlo. Iustitia enim de cœlo prospexit, & misericordia uenit e cœlo. Magna ergo facta misericordia, quia uerbũ caro factũ est, & habitauit in nobis. Ergo magna uirtus cœlos fecit, magna uirtus cœlos inclinauit, sicut legimus: Et inclinauit cœlos & descendit. Quo ostenditur nunquã diuinitatis suę exors fuisse Dei filius, nec cũ inter homines uersaretur: quoniam & si suscepit quod nõ erat, nõ destitit tamen esse quod erat. Itaque cum dicit: Et inclinauit cœlos, & descendit, non tam uidet cœlos inclinasse, quàm ipse de cœlo descendisse. Nã cum pater filiũ alloqueretur in terris situm, angeli ministrarent, non tam mutasse uideretur sedem Dei filius, quàm transtulisse. Ergo didicimus magnam esse misericordiam. Itaque si magna misericordia est descẽdisse de cœlo quę sit multitudo miserationũ distinguere atque intelligere debemus. Sequit enim: Et secũdũ multitudinem miserationũ tuarum dele iniquitatẽ meã. Non enim idẽ significat uterque uersiculus: sed illud ad incarnationem refert, hoc uero quod sequit, ad eas referendũ uidet quas Deus in carne susce-
pit

pit iniurias, quia ieiunauit, quia esuriuit, quia fleuit, quia uapulauit, quia crucifixus est; quia mortuus, quia sepultus est. Hæc enim carnis, nõ diuinitatis insignia sunt. Et necessarium fuit, ut ærumnarũ multitudinem miserationum multitudo depelleret, profuturo nobis dominicæ certamine passionis. Non enim sua peccata delebat, qui peccatum nullum fecerat: sed quia peccatũ factus est, nostra erant delenda peccata, sicut Dauid dixit: Dele iniquitatem meam. Quid est dele? Videamus hoc uerbum: non enim ociosum est. Deniq; & alibi ait: Ego sum qui deleo iniquitates tuas, & memor nõ ero. Sunt profecto alte impressa quædam conscientiæ nostræ ulcera delictorum, & quædam mentium nostrarum animorumq; uibices, quæ errorũ nostrorum obducuntur ulceribus. Habet ergo culpa characteres suos & apices, quibus proditur, quod non ingenio nostro affingimus, sed prophetica authoritate signamus. Scripta est ergo, & ubi scripta sit uide. In pectore, inquit, cordis tui. Hoc est, ibi scripta est culpæ series, ubi etiã forma uirtutis: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Sed quæ bona sunt, non atramento scribuntur, sed spiritu Dei uiui, Quæ autem uiciosa, graphio ferreo & ungue adamantino. Talis propemodũ scriptura, qualis est pœna peccati. Scribit illa graphio ferreo, hoc uirga ferrea coercetur, sicut scriptũ est: Reges eos in uirga ferrea. Alia est illa uirga recta uirga regni tui: hæc supplicio coercet noxios, illa innoxios gubernat imperio. Ergo scripta est culpa, uideamus ubi. Non foris, sed intus in corde tuo, & in pectore tuo. Sicut enim prope est uerbũ in ore tuo & in corde tuo, sic infidelibus in ipso corde exprimitur figura peccati, & erroris effigies. Intus igit est culpa, intus uirtus. Et ideo dominus: Sentio, inquit, de me uirtutem exisse, ut ostenderet quæ bona sunt de interiore procedere, & cõtra, quę mala sunt de interiore prodire. Nõ enim quod intrat, inquit, in os coinquinat hominem, sed quod exit de ore. De corde enim tuo cogitationes procedũt, & ideo caue ne de corde tuo malæ cogitationes prodeant, quæ te posteriore tempore arguant & accusent. Non enim Deus testimonijs ad reuincendum te argumentisq; indiget, tua te ipsum culpa accusat & prodit. Deinde bene in hoc Psalmo Dauid dicit: Et delictum meum contra me est. Væ enim mihi quod latere cupio, & latere non possum. Quomodo enim latebo, qui inscripta in pectore meo gero meorum indicia delictorũ? Nudabitur in illo iudicij die uniuscuiusq; pectus, testimonium reddente omnibus conscientia sua, & inuicem accusantibus cogitationibus aut etiã defendentibus, in die qua iudicabit dominus occulta hominũ. Quis pudor ille cum prodi omnibus cœperit, quod putabamus occultum? cum aperire se cœperit uniuscuiusq; imago delicti, ut unusquisq; sui criminis serie reuincatur? Quis pudor cum illum quem despicabilem in hoc seculo iudicabas, uideris esse prælatum? illum seruum tuum, illum quem iuxta seculi huius astutias ineptũ & inhabilem arbitrabaris, simplicitatis suæ diuitijs cognoueris honoratũ? Ergo dum uiuimus, cõfugiamus ad eum qui potest delere peccatum. Nec uereare, quod graphio ferreo scriptũ est, & ungue adamãtino: hic enim portas ferreas adamãtinasq; confregit. Nec timeas culpã fateri. Confessus est Dauid, agnouit iniquitatem suã, agnouit errorem, & ideo ait: Quoniã iniquitatẽ meã ego agnosco. Dauid agnoscit, & tu nõ agnoscis? Dauid fatetur, & tu negas? Paulus se nocẽtem clamat, & tu te innocentem asseris? Non est igitur maximis erubescendi locus, quando cũ plurimis peccati mixta cõsortia sunt. Sequamur tamen studiũ corrigendi. Neq; rursus paueas, ne culpę confessio teneatur ad pœnam: bonus enim & misericors Deus non solum culpã ignoscere confitentibus, sed etiã præmia corrigentibus impertire consueuit: si tamen unusquisq; sibi donari petat, quod intelligit nõ latere. Dic ergo iniquitates tuas, ut iustificeris. Dei uox ista est, uolentis ignoscere: Dei uox ista est, promittentis quod tuum uelit delere peccatum. Tibi peccaui (Dauid dicit) & malum coram te feci. Hoc est, & si homines non uident, tu uides: & si homines me dijudicare nõ possunt, qui participes delictorum sunt, tu tamen iudex es singulorũ, qui expers es delictorum. Quamlibet in corde intimo cogitationes noxiæ lateant, coram te tamen sunt, qui potes dicere: Quid cogitatis mala in cordibus uestris? Nempe Christus hoc dicit. Qui ergo nouit quid in corde sit scriptum, potest delere quicquid in corde conscriptũ est. Cui se fatetur noster Dauid non solum in seipso, sed etiam in primo homine peccasse, dum pręcepta diuina temerantur. Quo licet aduertere fratres quemadmodũ omnes hęreses, dum se impugnãt, in se recurrãt. Itaq; Arriani,

dum patris & filij ſeparant poteſtatem, in eum furioſe exitũ diſputationis incurrunt, ut cum Manichæis eorũ concurrat aſſertio. Illi enim dicunt, alterũ Deum eſſe Veteris, alterum Noui teſtamenti. Quam prophanam aſſertionem Eccleſia ſancta condemnat, quę unum Deũ legit, quia unus Deus pater, ex quo omnia, & nos in ipſum: & unus dominus Ieſus, per quem omnia, & nos per ipſum. Vtiq; omnipotẽs poteſtas & una patris & filij declaratur, ut nec patrem à Noui teſtamenti gratia ſecernamus, nec rurſus ab inſtauratione mundi filiũ ſeparemus. Deniq; cõſideremus utrum idem Deus utriuſq; ſit conditor teſtamenti. Nempe omnes in primo homine peccauimus, & per naturę ſucceſſionem, culpę quoq; ab uno in omnes transfuſa ſucceſſio eſt. In quem ergo peccaui? In patrem, an in filiũ? Vtiq; in eum qui mihi credidit, quod nõ ſeruando peccaui. Mandatum eſt homini, ut ab omnibus guſtaret quę erant in paradiſo, ſed lignũ ſcientię boni & mali nõ tãgeret. Adam ergo in ſingulis nobis eſt. In illo enim cõditio humana deliquit, quia per unum in omnes pertranſiuit peccatũ. Video ſummã mihi creditam, uideo quę præuaricationis æra cõtraxerim, dum uetita & interdicta deguſto. Hinc debeo cõmiſſæ ſortis uſurã, quia creditum mandatorũ cœleſtium fœnus, intemerata fides ſeruare non potuit. Agnouimus creditũ, agnoſcamus etiã creditorem. Creditoris nempe ius eſt ut exigat & relaxet: & ideo idem relaxat, qui ius habet exigendi. Cũ igitur in Euangelio Chriſtus dixerit mihi: Remiſſa ſunt tibi peccata tua, nónne eundem intelligo dominũ ſortis, quem arbitrũ uenię recognoſco? Aut ſi pater credidit & filius relaxauit, nõ per unitatẽ, ut nos dicimus, ſed ut Arriani aſſerũt, per diſtantiã poteſtatis, alius Deus credidit, alius relaxauit. Vnde incurrunt, ut Manichæorũ perfidiã non euadant. Deinde unum dicendo bonũ Deum, aduertant quos laqueos dementię ſuę incidant. Si bonus eſt qui credidit, quomodo nõ eſt bonus qui relaxauit? Ergo cũ illis partem habeãt Arriani, cũ quorum adſertione cõueniũt. Nec mirũ ſi is qui ſemel deuiare cœpit à uero, nexibus ſe alieni erroris inuoluat. Et ideo una eſt ſententia, quę hęreticorũ omniũ machinas deſtruat, ut unius poteſtatis, maieſtatis atq; uirtutis trinitatem eſſe credamus, & ideo quod filius fecit, non ſeparemus à patre, nec ab eo quod pater mandauit, filiũ ſegregemus. Ita enim fiet, ut nõ alterũ Deum Veteris, alterum Noui teſtamenti inducamus: ſed per unitatem poteſtatis & filius in patre, & pater intelligatur in filio: & filius fœneretur in patre, & pater relaxet in filio. Nam & pater dimittit peccatũ, filiumq; dimiſiſſe iam diximus. Accipite quia dimittit & pater. Dimitte, inquit, nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Vtiq; ex perſona noſtra hoc filius patri dicit. Nec ideo dicit, quaſi dimittere ipſe non poſſit: ſed ideo dicit, ut tu unitatem poteſtatis intelligas. Deniq; ſi authoritatem quæris in filio: Iam uos, inquit, mundi eſtis, propter ſermonem quem locutus ſum uobis. Dimittit ſermone, dimittit imperio: ſed cum ratione dimittit, dicens: Vade, & poſthac uide ne pecces. Habes authoritatem, quia uetera donauit: habes iudicium, quia futura præſcripſit.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE INTERPELLATIONE DAVID.

MVLTI quidem deplorauerunt infirmitatem fragilitatis humanę, excellentius tamen cæteris ſanctus Iob, & ſanctus Dauid. Ille ſuperior, directus, uehemens & acer, & quaſi grauibus exaſperatus doloribus maiore cothurno: hic blandus, placidus atq; manſuetus, mitiore affectu: ut uere, quem imitandum ſibi propoſuit, cerui imitaretur affectum. Nec te moueat, ſi tantum prophetam feræ ſimilitudine uidear prædicare, cum legeris ad Apoſtolos dictũ: Eſtote aſtuti ſicut ſerpentes, ſimplices ſicut columbę. Sed tamen quãuis iſtiuſmodi ſimilitudines pijs aſtruantur exemplis, ſitq; innocens & mitis natura ceruorum, illum ceruum ad imitationem Prophetæ propoſitũ hoc loco arbitror, de quo Salomon

paternæ

paternæ mentis assertor in Prouerbijs dixit, Ceruus amicitię, & pullus gratiarũ confabuletur tibi. Verus enim dei filius in semetipso naturã quam animantibus ipse donauit expressit, qui in hunc mundũ tanquã ceruus aduenit: & cũ his se mira simplicitate iungebat, à quibus ei parabatur insidiæ. Fertur enim huiusmodi ceruorũ esse simplicitas, ut cũ se exagitari uiderint, his sese equitibus adiungant, qui ministerio fraudis appositi, fugæ specie ac simulatione societatis inductos, ad retia usq; deducant. Ita ergo dominus, tanquam ignarus periculi atq; improuidus, Iudæis dolũ sibi struentibus admiscebatur, & societatem Iudæ proditoris sibi asciuit, cuius simulatione funesta, usq; ad crucis laqueos & passionis retia peruenit. Vnde cõuersus ad eũ dixit: Iuda, osculo filiũ hominis tradis? Et hoc quidem modo uenit ad synagogæ retia, uolensq; se induit: sed nõ implicitus est, nec instrictus, qui omnes resoluit. Deniq; eminebat super retia. Et quia eum sui nõ suscepe rãt, uocabat Ecclesiam, & suã ei gratiã cõferebat, sicut ipsa sancta Ecclesia in Canticis protestatur dicens: Adiuraui uos filiæ Hierusalẽ in uirtutibus & fortitudinibus agri, ne suscitaueritis, & ne resuscitaueritis charitatẽ, usquequo uoluerit. Petit ergo in odore agri quẽ olebat sanctus Iacob, id est illa fide illa deuotione excitari sponsam suam à filiabus Hierusalẽ ut festinet ad sponsum, & excitari eius in se charitatẽ, aut etiã ipsum excitari, quia charitas sponsus est. Deus enim charitas est, sicut dixit Ioãnes. Sed ille nõ est passus se ab eis excitari: quia spõte properabat, egressus de thalamo, exultauit ut gigas ad currendam uiã. Vidit eum sponsa, & uocẽ uenientis audiuit: subitoq; conuersa ait: Ecce, hic aduenit saliens super mõtes, transiliẽs colles. Maiores enim salit, minores transilit, ne pię festinationis impedimẽta patiatur. Similis est, inquit, cõsobrinus meus capreolæ hinnuloq; ceruorũ super montes Bethel. Bonus ceruus, cuius mons est domus dei, in quã tãta celeritate currebat, ut sponsæ uota & desideria præueniret. Deniq; quẽ de longinquo uenientem uiderat, repente sibi adesse cognouit, unde & ait: Ecce hic est post parietẽ nostrum, prospiciens per fenestras, eminẽs per retia. Respondit cõsobrinus meus, & dixit mihi: Exurge, ueni proxima mea, formosa mea, colũba mea, quia ecce hyems præterijt, imber abijt, discessit sibi, flores uisi sunt in terra. Hyems, synagoga est: imber, populus Iudæorũ, qui solẽ uidere nõ potuit: flores Apostoli sunt. Et addidit: Messis incisionis aduenit, uox turturis audita est in terra nostra. Messis illa, Ecclesiæ fides est: uox turturis, pudicitia est. Nec his solis contentus, cerui etiam similitudinẽ suscipit Christus, quia ueniens in terras serpentẽ illum diabolũ sine ulla sui offensione protriuit: cui calcaneum suũ obtulit, sed eius uenena non sensit. Vnde dictũ est ei: Super aspidẽ & basiliscum ambulabis. Simus ergo & nos cerui, ut super serpentes ambulare possimus. Erimus cerui, si uocem Christi sequamur, quæ nos & præparat ceruos, & facit morsus serpentiũ nõ timere: ac si qui forte fuerint uulnerati, aufert eorũ dolorẽ, soluendo delictũ. De his ceruis dicit dominus ad Iob: Custodisti partus ceruorũ, numerasti autẽ menses eorũ, plenos partus? Partus autẽ eorum soluisti, & enutristi filios eorũ, ut non timeant. Audi quomodo nõ timeant filij ceruorũ talium. Doceat te Esaias dicens: Et puer paruulus mittet manũ in cauernam aspidũ, & nõ illis nocebunt. Et ut agnoscas quod Ecclesiæ filios significare uidetur, addidit: Partus autẽ eorum emittes, dirumpentur filij eorũ, & multiplicabũtur in generatione, exibunt & non reuertentur retro. Nemo enim mittens manũ ad aratrũ, & aspiciens retro, habilis est regno dei. Merito ergo ceruus factus est dominus, ut tales sibi ceruos dominus præpararet, de quibus ait: In nominẽ meo dęmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si mortiferũ quid biberint, nõ eis nocebit. Tollebãt enim serpentes, cum spiritu oris sui sancti Apostoli de latebris corporũ eruerent nequitias spirituales, nec uenena mortifera sentiebant. Deniq; cum exiliens de sarmentis Paulum uipera momordisset, uidentes Barbari pendentẽ uiperã de manu eius, putabant repente moriturũ. At ille stabat intrepidus, nec uulnere mouebatur, nec ueneno infundebatur. Vnde uidentes eum, non tanquã hominis cõditione genitum, sed tanquã dei gratia editum, supra hominẽ esse arbitrabantur. Vide ceruũ uiperam de latebris eruentem, spiritu diuino, qui erat in naribus eius, sicut dixit dominus ad Iob. Cõuersus, inquit, Paulus in spiritu, & respiciens cum dolore ait ad Phytonem: Præcipio tibi in nomine domini nostri Iesu Christi, cõtinuo exire ab ea. Et exiuit eadem hora. Vide ceruũ uenientem ad baptismũ, qui sacri fontis ablutus irriguo, omnia persecutionis uenena reiecit. Vide

ceruum dominum Iesum, quando uenit ad Ioannem Baptistam, & dicente sibi Ioanne, Ego à te debeo baptisari, & tu uenis ad me, respondit: Sine modo. Et hoc dicto, in aquas (salutē sitiens publicā) tota auiditate descēdit. Sed iam satis nobis in exordio tractatus, si cut in principio anni, more uulgi ceruus allusit. Pergamus ad cętera. Interpellat (ut dixi) Dauid dicens ad dominū: Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te deus. Sitiuit anima mea ad deum uiuum, quando ueniam, & apparebo ante faciem dei. Aestuat sanctus, nec sese capit. Maior animi magnificentia, quā cuiuslibet corporis magnitudo: & securus meriti, de terrenis ad cœlestia euolare desiderat, sicut & alibi dicit ipse: Quis dabit mihi pennas sicut columbę, & uolabo & requiescam? Hic enim sunt laquei, quibus & si non implicatur iustus, tamen impeditur: hic dolores & sollicitudines, illic lætitia, ibi gratia: hic postremo corporis uincula, quæ Paulus soluere gestiebat, ut omnibus exutus impedimentis, domino liber assisteret. Hoc ergo sitiebat anima Dauid, ut iam non per fidem, sed facie ad faciem deum uideret, nec solum peregrinaretur à corpore, sed corpore solueretur. Dissolui enim & cum Christo esse multo melius, quia iusto mori est lucrum: Et grande quidem lucrum carere peccato, delictorum illecebris non moueri. Quis enim mundus à sorde, quando nec unius diei uita hominis in terra caret delictorum contagio? Viuendo ergo damna contrahimus innocentiæ, morte finem erroris adipiscimur. Lucrum ergo morte acquiritur, uitæ autē usu tanquam miseris debitoribus usurarij nominis ad reatū fœnus augetur. Et bene sitit anima, quæ festinat ad fontē, non aquæ istius, sed uitæ æternæ, de quo supra dixit: Quoniā apud te est fons uitæ, & in lumine tuo uidebimus lumen. Merito ergo Dauid properabat peruenire & apparere ante faciē dei, cuius uultus lumen est, quia omnes quos dominus spectat, illuminat. Fuerūt, inquit, lachrymæ meæ panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, ubi est deus tuus. Ibi bene lachrymę panes sunt, ubi esuritur iustitia. Beati enim qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Sunt igitur lachrymæ quę panis sunt, & confirmant cor hominis. Cui disputationi etiam illud Ecclesiasticum cōuenit dictum. Mitte panē tuum ante faciem aquæ, quia ubi panis cœlestis, ibi aqua gratiæ: quoniam recte accipiunt substantiā uerbi & mysticæ rationis alimentum, quibus flumina aquæ uiuæ de uentre labuntur. Similiter quoq; hic panis ibi uiuus, ubi aqua lachrymarū, & fletus est pœnitentiæ. Sic enim scriptū est: In fletu exierunt, & in consolatione reuocabo eos. Beati ergo quorū panis lachrymæ, quia ridere meruerūt, quia beati qui fletis. Horum memor, inquit, effudi super me animam meā. Sanctus sese colligit ab his quæ foris sunt, & supra se effundit animā suā, ut anima supra corpus effusa infirmitatem carnis abscondat, tegat corpus ad pœnitentiā, & uirtus ubiq; animę mentisq; prętendat. Vnde & in posterioribus dicit: Effundā in conspectu eius orationem meam. Vbi effunditur oratio, ibi peccata sunt tecta. Quorū autem memorē se dicit? Eorum utiq; quæ desiderabat ut ueniret, & appareret in conspectu dei, ut eius aulā illam uideret ęternā, in qua spacia batur animo, & præsumpto delectabatur ingressu: Quoniā ingrediar, inquit, in locū tabernaculi admirabilis usq; ad domū dei. In uoce exultationis & confessionis, sonus epulantis. Non immerito flebat, quoniā uersaretur in terris, cui cœlestia tabernacula debebantur, & quem aulæ potentis expectabat introitus. Deniq; illā solā omnibus regni sui opibus præferebat, sicut ipse testificatus est alibi dicens: Vnam petij à domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo domini omnibus diebus uitæ meæ, & ut uideam delectationem domini. Delectatio domini in Ecclesia est: Ecclesia uero est imago cœlestiū. Etenim postquā umbra præterijt, imago successit. Vmbra, synagoga est. In umbra lex, in Euangelio ueritas. Ideo in Euāgelij lumine ueritatis imago refulget. Flebat igitur propheta, quia differebantur plena gratiæ bona & referta lætitiæ. Deniq; & in posterioribus dicit: Heu me, quia incolatus meus prolongatus est. Et ideo interpellabat dominū, quia ad meliora properabat. In ipsis tamen afflictionibus seculi magna erat cōsolatio pręsentiū, spes futurorū. Quis enim non erigeret animā, qui posset sperare, in tabernaculo cœlesti beata illa sibi cōsortia reseruari? Sed quia infirmæ cōditioni plerumq; futura tædio sunt, præsenti uexatione, ideo & sancti prophetæ insurgētibus corporis fluctibus anima turbabatur. Nolo ēm mireris si propheta animā suā dicit esse exagitatā, cū dixerit ipse dominus Iesus: Nūc anima mea turbata est. Qui ēm suscepit infirmitates nostras, nostrū quoq; suscepit

fuscepit affectum,in quo & tristis erat usq; ad mortem, nō propter mortem.Mors enim uoluntaria mœstitiam habere non poterat, in qua futura erat uniuersorum lætitia, uniuersorum refectio.De qua & alibi dixit:Et surrexi,& uidi,& somnus dulcis factus est mihi.Bonus somnus qui fecit non esurire esurientes,non sitire sitientes, quibus sacramentorum dulcedinem præparauit.Quomodo ergo anima eius timore turbata est,qui fecit aliorum animas non timere?Tristis ergo usq; ad mortem, donec cōsummaretur gratia, quod probatur ipsius testimonio,dicentis de morte sua:Baptismate habeo baptizari,& quomodo angor,dum perficiatur?Turbatus igitur Dauid lubricis anfractibus seculi dixit:Quare tristis es anima mea,& quare conturbas me?Spera in deo, quoniā adhuc confitebor illi,salutare uultus mei, & deus meus. Ergo quando anxij sumus & solliciti,spes nos futurorum expectatione confirmet.Vide singula.Spera,quoniā confitebor,inquit. Non confiteor,sed confitebor,hoc est,tunc melius cōfitebor,quando reuelata facie gloriam domini speculatus,in eadem imagine reformabor.Subito cum se cōsolaretur,in se reuersus ait:Ad meipsum anima mea conturbata est. Id est, qui alios confirmare debeo, ipse cōturbor.Et quia ex me nō habeo firmamentū,de authore sumamus.Propterea,inquit,memor ero tui de terra Iordanis & Hermonim. Memor est de terra Iordanis,in quo gratia memoriā deuotionis accumulat.In Iordanē Naaman Syrus ille descendit,& mundus à lepra factus est.In Iordane baptizatus est Christus,quando formā lauacri salutaris instituit.Iordanis nomen descensionis significat,qua descendit dominus Iesus,qui à contagio delictorum uicinos Iordanis fluminis emūdauit. Hic fluuius exit de Aegypto,& diuidit terram repromissionis.Ergo qui turbatur,si boni cōsulit, ex Aegypto exit,& sequitur uiam lucis.Hermonim etiā uiam lucernæ interpretati sunt. Exi ergo prius ex Aegypto,si uis lumen Christi uidere.Exiuit Chananæa à finibus gentiū,& Christū inuenit, cui dicebat:Miserere mei fili Dauid.Exiuit & Moyses ex Aegypto,& ꝓpheta factus est & remissus ad populū ut de terra afflictionis populū liberaret.Lucerna autem in Christi corpore.Hæc tibi lucerna uiam mōstrat.Vnde & sanctus ait:Lucerna pedibus meis uerbum tuum.Lucerna,quod illuminauerit animas uniuersorum, & in tenebris uiam monstrauerit.Euangelium,uia lucernæ est.In umbra lucet,id est in seculo. Vnde & alibi habes,Niue dealbabūtur in Selmō, id est in umbratione. Iordanis quoq; Christus,qui diuidit terram.Quomodo diuidat,audi:Et tuam ipsius animam pertransibit gladius,ad reuelandas multorū cogitationes cordiū:eo quod sit nostrarū diuisor animarū, qui in intima cordis secreta descendat,& cogitationes mentium deprehendat. Hic gladius uerbū est dei uiuum.Deniq; ad Hebræos sic legis: Viuū est dei uerbum & ualidum,& acutius omni gladio acutissimo,penetratq; ad diuisionem animæ & spiritus, artuumq; & medullarum.Hic est fons Siloa,qui dicit̄ missus, quoniā Christus à patre dixit se esse missum.Est & illa diuisio quæ colligitur ex eo quod utramq; ripā Iordanis tribus incoluerint Iudæorum,quoniā filius hominis qui posterioribus tēporibus descendit è cœlo(uerus ille Iordanis,uerus ille terrestriū atq; cœlestium diuisor) possessionē diuiduā patribus dedit:unam quæ possideretur in terris,alterā quę futurę uitæ meritis seruaretur.Quorū utrunq; conuenit soli Christo,uel cœlestia diuidere,uel occulta deprehendere.Interiora enim diuidit,qui occulta deprehēdit,quod est utiq; diuinitatis insigne.Deniq; sic habes scriptū, quia dominus dixit,Lętabor & diuidā Sichimā.Hęc est illa magnifica portio,quā Iacob filio suo Ioseph præstantiorē omnibus deputauit. Vnde ait,Ego do tibi Sichimā,magnificum super fratres tuos,quā accepi de manu Amorręorū,in gladio meo & sagitta.Quę diuisio soli domino debetur,quæ uerbo hoc est spirituali illo ueri Salomonis gladio cōprehenditur.Quid est soli?Patri sine Christo,aut Christo sine patre? Minime.Cum solū dico patrē, filium non separo, quia in sinu & secreto patris filius est. Cum solū filiū dico, & patrē iungo,sicut iunxit & filius dicens:Ecce uenit hora , ut me solum relinquatis,sed non sum solus,quoniā pater mecum est.Sic ergo & pater solus beatus & solus potens dicitur,ut ab eo filius non sequestretur,qui in patre semper est. Deniq; præclare Ioānes,In principio erat uerbum,sed sine patre non erat. Et deus pater erat, sed sine uerbo nō erat, quia uerbū erat apud deū.Hęc Sichima Ecclesia est. Ipsam enim elegit Salomō,cuius latentem sibi elegit affectū.Hæc Sichima Maria est, cuius animā gladius dei transit & diuidit.Hæc Sichima,est ascendēs,sicut interpretatio habet.Quę sit ascendēs,audi dicen-

tem de Ecclesia. Quę est quę ascendit dealbata innitēs super fratrem suum? Hæc est a cū nosa, quæ Græce ἐκτνώδης dicitur, quod fide operibusq; resplendeat: cuius filius dicit, Opera uestra luceant coram patre meo, qui in cœlis est. Memor ergo est dei Dauid de terra Iordanis, & Hermonim à monte modico. Quis est mons modicus? Consideremus ne forte diuinitas Christi, mons magnus. Deniq; cœlum & terram compleo dicit dominus. Si ergo diuinitas Christi mons magnus est, utiq; incarnatio eius mons exiguus est. Vtrūq; ergo Christus, & mons magnus & minor: Magnus uere, quia magnus dominus & magna uirtus eius: minor, quia scriptum est, Minorasti eum paulominus ab angelis. Vnde & Esaias dicit: Vidimus eum, & non habebat speciem neq; decorem. Idem tamē & ex magno minor factus, & ex minore magnus factus. Ex magno minor, quia cū in forma dei esset, semetipsum exinaniuit, & formā serui accepit: ex minore magnus, quia dicit Daniel: Et lapis qui elisit imaginē, factus est mons magnus, & impleuit omnē terrā. Lapis hic qui sit requiris, agnosce. Lapidē quē reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Idem tamen cum & exiguus uideretur, magnus erat. Cui rei astipulatur Esaias dicēs: Puer natus est nobis, filius datus est nobis, cuius initiū super humeros eius, & uocabitur magni consilij angelus. Omnia propter te Christus. Lapis propter te, ut tu ædificeris: mons propter te, ut tu ascendas. Ascende ergo super montē, qui cœlestia petis. Ideo inclinauit cœlū, ut tu esses uicinior: ideo surrexit in uerticē montis, ut eleuaret. Non immerito ergo abyssus abyssum inuocabat, ut iste mōs fieret exiguus, de quo Propheta ait: Abyssus abyssum inuocat, in uoce cataractarum tuarū. Nō præualebat Vetus testamentū ad istius mūdi redēptionē: inuocabat, & quasi ad auxiliū arcessiebat Nouū testamentum. Clamabat Lex, annuncians Euangelium. Erat enim semiplena, & ideo erat necessarium, ut ueniret qui legē impleret. Finis enim legis Christus, ad iustitiā omni credenti, qui uenit legē implere nō soluere. Quomodo abyssus lex, audi Dauid dicentem: Iudicia tua abyssus multa. Simul hinc intellige, utrunq; unius esse sapientiæ testamentū, quod quasi suum uenit implere. Cataractas autē intelligimus profunda uerborū, & uim cœlestis eloquij: quæ fluxere nobis sicut imber è cœlo. Ergo remedium tædiorum omnium Christus, & scriptura diuina: atq; in tentationibus unum refugium. Deniq; ubi aduertit Dauid quod eleuationes fluctuum secularium super se uenirent (quas necesse est plurimas subeamus in istius salo uitæ) memor domini miserationū quas innumeris promisit oraculis, ad preces conuersus interpellat deum: sciens quod misericordia eius in luce mandatur, id est in lege, quia lex pręcepta tua. In tentationibus autem, quasi in noctis tenebris, manifestatur. Vnde tanquam uiator qui repatriare desideret, & peruenire quò tendat, confragoso tamē uitæ huius itinere fatigatus, ducē arcessit, & alleuamentum obsecrat. Apud me, inquit, oratio deo uitæ meæ: dicam deo, susceptor meus es. Bene nota iam sibi quærit auxilia, & promissi authorem conuenit, atq; usitati muneris præbitorē: ut in subueniendo si meritū hominis offendit, diuinū non offendat exemplum. Dicūt aliqui. Quando suscepit eū deus? Vt hoc astruamus, ueni mecū ad scripturæ sacræ exordium: & uide quomodo dominus manibus suis de luto hominē figurauerit. Vnde & hic in posterioribus dicit: Manus tuæ fecerunt me & plasmauerunt me. Quasi figulus quidam fabricam carnis est operatus humanæ. Et ad Hieremiam dicitur: Descende in domum figuli, & audies illic uerba mea. Figulo utiq; sæpe cōtingit, ut dum uas fingitur, cadat de manibus eius: & iterū colligat lutū ut uas reformet. Deniq; & Hieremias dicit: Descendi, & uidi quomodo cecidit uas, quod ipse faciebat manibus suis. Et iterū, inquit, fecit uas aliud, quomodo placuit ei. Recte ergo susceptor dicit, qui manibus suis nos ipse suscepit, ipse plasmauit. Humani figuli uasa sunt illa, alia in honorē, alia in contumeliā. Omnes sumus uasa fictilia: & si rex sit aliquis, tamen fictile uas est. Vnde & Paulus, Habemus, inquit, thesaurum istū in uasis fictilibus. Et propheta de rege dicit: Depretiatus est Iechonias sicut uas, cuius opera non sunt necessaria. Et addidit: Terra audi uerbū domini: Scribe uirum istum abdicatū. Quasi patrio iure, deus noster filios solet abdicare degeneres: ideo & in terra eos scribit, quia filij terræ sunt. Vnde cum Iudæi accusarēt adulteram, dominus Iesus digito scribebat in terra. Iusti autē non in terra scribuntur, quibus dicitur: Gaudete quod nomina uestra scripta sunt in cœlo. Suscepit ergo nos dominus, quando nos finxit: suscepit & quando nos iubet nasci. Vnde & iustus ait: Suscepisti me

ex utero

ex utero matris meæ. Cuius matris? Priusquam te formarem in utero noui te. Quos format, & suscipit exeuntes quoque suscipit. Et priusquam exires de uulua matris, sanctificaui te. Susceptor est qui susceperit manibus, ut generis humani operator dicitur: & qui ui sitatione susceperit, ut protegat. Vnde alibi ipse dicit propheta: Qui habitat in adiutorio altissimi, dicet domino susceptor meus es tu, & refugium meum. Prima susceptio est operationis, secunda defensionis. Denique audi Moysen dicentem: Extendens alas suas assumpsit eos, & suscepit eos super scapulas suas: sicut aquila suscipit, quæ fœtus suos exã minare consueuit, ut teneat atque enutriat, quibus ueræ indolis partus, & incorruptæ gratiam naturæ astipulari aduerterit: aut repellat, quibus in degeneris originis infirmitatẽ in tenera adhuc ætate deprehenderit. Quare mei oblitus es, & quare me repulisti? Deus non obliuiscitur. Impossibile est enim ut obliuiscatur, cui omnia quæ sunt facta & futura præsentia sunt: sed nostra peccata meritum obliuionis ei infundunt, ut obliuiscatur eos quos indignos sua uisitatione cognouerit. Eos enim cognoscit dominus, qui sunt eius. Tamen ubi aliqui iniquitatem operantur, his dicit: Non noui uos. Quis ergo qui possit deo dicere, quare mei oblitus es? Sed tamen cõmune hoc sanctis: nobisque inferioribus est. Sanctus dicit quasi meriti sui conscius: & tamen quo sanctior hoc humilior. Quod si uix sanctus dicit, quid ego dicam peccator, nisi ad illud referam, quare operis tui oblitus es? postremo, quare infirmitatis meæ oblitus es? Quid est enim homo, nisi quia uisitas eum? Non ergo obliuiscaris infirmum. Memento domine quia infirmum me fecisti: memento quia puluerem me finxisti. Quomodo stare potero, nisi solidaturus hoc lutũ semper intendas: ut de uultu tuo soliditas mea prodeat? Cum auerteris faciem, turbabuntur omnia: si intendas, uæ mihi: non habes quod in me aspicias nisi cõtagia delictorum: nec deseri utile, nec uideri est: quia dũ uidemur, offendimus. Possumus tamẽ æstimare, quia non repellet quos uidet: quia emundat quos aspicit. Ignis ante eum ardet, qui crimẽ exurat. Bonum est ergo nobis, ut nõ repellamur. Ideo queritur Dauid, quia repulsum se credidit, qui fuerat ante susceptus. Denique in posterioribus dicit: In te confirmatus sum ex utero. Sed & supra scriptum habemus: In te proiectus sum ex utero: de uentre matris meæ deus meus es tu. Bonũ est & proijci, sed in deum. Denique ex persona Christi, hoc in uigesimoprimo Psalmo dicitur: qui uere in patrẽ de utero proiectus est Virginis. Non enim terrena eum excepere moriẽtem. Vnde in cruce positus, cũ emitteret spiritum, ad patrem ait: In manus tuas domine cõmendo spiritũ meum. Non ergo addãt domine, ut psaltæ faciunt, quod neque in Latino codice inueni meo, neque in Græco, neque in Euangelio, quod est euidẽtius. Denique supra dixerat: Pater dimitte illis hoc peccatũ. Et ideo tanquam patri in manus eius cõmendare se spiritum suũ, in cuius sinu semper est filius: quanquam, etsi addat quod dixerit domine, considerent quod quasi homo in morte positus hoc loquatur. Ergo proiectus est de utero in patrẽ, de uentre matris suæ, hoc est, definiuit quod ille uterus qui proiecit eum, uenter est matris. Pater autem dixit. Ex utero ante luciferum genui te. Non proiecit utique pater filiũ, à quo nunquã digressus est filius, sicut ipse ait: Traditus sum, & non egrediebar. Non proiecit eum, cui eiusdem substantiæ unitate cõnectitur. Potest ergo & sic legi: In te proiectus sum ex utero de uẽtre matris meę: ut sequatur, deus meus es tu, ne discedas à me. Potest & sic: De uentre matris meæ deus meus es tu, quoniam in utero positus à te nunquam recessi: tecum eram, qui tanquam Ionas in utero ceti positus, te pro populo deprecabar. Et uere de matris suæ uentre cũ deo erat, secundum quod scriptum est: Quoniam priusquam sciret puer bonum aut malum, elegit quod bonũ est. Et antequam patrem uocaret aut matrem, uirtutẽ Damasci & spolia Samariæ deprædatus est: ut gentibus euocatis regnum patri piæ deuotionis acquireret. Videamus cætera. Quare me, inquit, repulisti, & quare tristis incedo? Dum affligit me inimicus, confringit ossa mea: exprobrauerunt mihi qui tribulant me inimici mei, dũ dicitur mihi quotidie, ubi est deus tuus. Quare tristis es anima mea? Et reliqua. Prima interpellatio querelam habuit, quod comperendinarentur bona quorum iam fructus desiderabatur: Secunda interpellatio, quod expectatus prudentibus Christi differebatur aduentus quẽ lex adnunciauerat, quẽ prophetæ pollicebantur: & eo impatientius ęstuabant corda iustorum, quoniam ad redemptionẽ cognouerant esse uenturũ uniuersorũ. Quorũ uniuersorum? Quibus Euangelico tramite uiam uirtutis aperiret, bonorumque

operum ſemitas demonſtraret: ſicut ipſe dixit in Prouerbijs: Dominus creauit me principium uiarũ ſuarũ. Ideo ergo dicebatur ei, ubi eſt deus tuus: quia adhuc nõ uenerat Chriſtus, ſed ſperabatᷣ. Sæuiebat ergo diabolus, ut obtereret quos ſciebat in aduentu domini credituros: & diuerſis affligebat exitijs. Interpellat ergo Dauid, ut morantem excitet, & queſtu prophetico feſtinare urgeat, admoneat ſubuenire. Habemus ſimilitudinẽ huius interpellationis etiã in poſterioribus: ubi dicit idẽ propheta: Vt quid repuliſti nos deus in finẽ? Et ibi aperte, quod cõgregationis ſuæ oblitus ſit, & uirgam hæreditatis ſuæ abiecerit, flebiliter deplorauit: & quod in plebẽ dei inſurrexerint eius inimici de quibus ait: Et gloriati ſunt qui oderunt te, in medio feſti tui. Forte hic uerſiculus uideretur Aſſyrios declarare, qui triumphauerunt populũ Iudæorũ: niſi ſequeretur, poſuerunt ſigna ſua ſigna, & nõ cognoui. Signa ſemper in bello ſunt, quæ præliaturos præire cõſueuerunt, & agmen ducere militare. Vnuſquiſq; numerus aut legio, ſigna ſua ſequitur. Et ſi diſperſi fuerint bellorũ tumultu, eo ubi ſigna ſua proſpexerint eſſe, quãlibet longe poſiti reuertuntur. Vnuſquiſq; ductor hæc ſigna cõſtituit, & ſequẽda præſcribit. Sed ſunt etiã alia ſigna, quæ uictor hoſtis imponit, & tanquã captiuis obſeruanda decernit: ſed qui fidelis eſt miles, propria ſigna ſequitur, nõ agnoſcit aliena. Quæ ſint aliena ſigna, intẽſius & impenſius conſideremus. Signũ ſuũ poſuit deus in frontibus ſingulorũ. Ibi quoq; Antichriſtus ſua ſigna ponet, ut ꝓprios recognoſcat: ſed qui in occulto Iudæus eſt, ille uerus confeſſor dicit: Poſuerunt ſigna ſua ſigna, & nõ cognoui. Poſuerũt diabolus & miniſtri eius ſed ego neſciui illa: quia nõ conſenſi artibus eius, nõ acquieui imperijs eius. Poſuit Aſſyrius Nabuchodonoſor ſigna pueris Hebræorũ, & mutauit illis nomina: & præcepit ut adorarent imaginẽ eius, & recederent à ſolẽnibus patrũ ſuorũ, ritusq; Chaldæos poſthabita dei lege ſequerẽtur. Cõſtituit hoc rex: ſed ſtatuit Daniel in corde ſuo, ut regalis menſæ contagia declinaret. Recte ergo ei cõuenit dicere: ſigna nõ cognoui aliena. Iuſſum erat ut Hebræi pueri adorarent imaginẽ regis. Reſponderũt ei: Non adoramus imaginẽ tuam. Aperte dixit unuſquiſq; eorũ, poſuerũt ſigna ſua ſigna, & non cognoui: id eſt non ſum expertus, nõ ullo cõſenſu recepi, nõ aliqua ſocietate in me tranſtuli. Vnde & de dei filio legimus, quod peccatũ non cognouit. Et alibi habes, quoniã qui cuſtodit mandatũ, non cognoſcet uerbũ nequã: cum liquido clareat, quia nõ cognitio improbitatis, ſed ſocietas criminoſa ſit. Ipſe etiã Dauid in poſterioribus dicit: Declinantes autẽ malignos à me, non cognoſcebã. Vbi autẽ uoluerint hæc ſigna aduerſarij deponere: declarat. Sicut in uia, inquit, ſummũ, quaſi in ſylua lignorum, ſecuribus conciderunt ianuas eius in idipſum, in bipenni & aſcia deiecerũt illud. Quid hoc ſibi uult, niſi ut oſtendat quia fides noſtra non quaſi in uia eſſe debeat, ne ueniant uolucres cœli, & auferãt eam: ſicut uerbũ illud, quod legis in Euãgelio nõ debere circa uias & ſemitas ſeminari? Ergo ſancti uolentes fidem huiuſce aduerſarij eradicare, qui non uident ſigna ſua in corde eius, tentauerũt quaſi in uia, id eſt in peruio collocare. Cor autem in ſummo eſt: quia oculus ſapientis in capite eius. Et poſuerũt ſigna quaſi in ſylua lignorũ: quæ cito exuruntᷣ igni, aut ſecuribus cõciduntur. Exit enim ignis de ſyluis, & exurit etiã cedros Libani. Hoc autẽ faciendum putauerunt, ut polluerẽt diuini nominis tabernaculũ, quod eſt in nobis. Sicut enim templum dei ſumus, ita ſumus & tabernaculũ dei, in quo feſta domini celebrantur. Ergo tu ô homo ſummũ tuũ cuſtodi: ut cõquaſſes capita inimicorũ uerticẽ capilli perambulantiũ. In ſuperfluis enim perambulant, nõ in ſanctis. In uertice capilli, non in uertice deuotionis & fidei. Et ſi ſpiritus poteſtatem habens in te aſcendat, ut habes in Eccleſiaſte, locum tuum ne derelinquas. Etenim ſuperiorem te Chriſtus conſtituit, quem ad imaginẽ dei fecit. Tene ergo ſuperiorẽ fidei & pietatis locum, quẽ à deo accepiſti: ut ſuperior factus, aſcendentẽ de inferioribus, hoc eſt, de terrenis & ſecularibus, ſpiritum nequam facile repellas, & ſigna eius non ſuſcipias in pectore tuo, non occupet animæ tuæ ueſtibula, nec introitus mentis tuæ & quaſi in ſylua lignorum ignibus ſuis caduca & fragilia populetᷣ, aut ſecuribus ſuis ianuas tui cordis excindat. Sit igitᷣ in nobis non ſylua ſed uinea, ſit porta noſtri oris & cordis clauſa diligentius, ne hoſtis introeat. Cito deijcit ianuam, ſi patentem eam inuenerit. At uerò Chriſtus pulſat, non deijcit, qui conſortauit ô Hieruſalem ſeras portarum tuarũ. Chriſtus manu pulſat ut aperias, aduerſarius ſecuribus concidit: & ideo ſcriptũ eſt, ne ſecuris & malleus in domũ dei intret. Foris debet eſſe ſuperbia

 & fallacia,

& fallacia, non intus. Foris enim pugnæ, pax intus, quæ supra omnem intellectũ est. Nõ scindatur ferro anima tua, sed ut anima Ioseph, ita ut anima tua per ferrum pertranseat, ne principale tuũ, uelut quoddam tabernaculũ uerbi, in ipso fidei principio & doctrinæ spiritualis diruatur ingressu. Fundatus enim usu atq; exercitatione, immobilis perseuerat, nec locum dat ei qui in summũ (quasi transfigurans se in angelũ lucis) conatur ascendere: qui si in nobis sua signa nõ uiderit, authoritatẽ resistendi habere non poterit. Ergo ne affligat nos inimicus, ne ossa nostra confringat, non deficiamus perseuerare in Christo, ut dicat de nobis: Triduum habent quod perseuerent mecum, & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in uia. Beatus cui ipse cordis dederit firmamentũ, ut deficere non possit in istius uitæ tramite constitutus. Non deficit qui sperat in domino, atq; ei intimo confitetur affectu, quandoquidem eques ille cuius equi calcaneum serpens momordit; & si retrò cecidit, deceptus tñ non est, quia salutem expectauit à domino. Tertia quoq; interpellatio, quod in medio hominum nequitias exercentium constitutus, causam suã ab eorũ contagio cupiat separari. Quod multi ad dominũ Iesum referendum putant, eò quòd ipsius solius est non timere iudicium, qui uincit cum iudicatur. Habet enim à uirò iniquo iudicium in quod uolens Christus ingredit̃, ut habes scriptũ: Popule meus quid feci tibi, aut in quo contristaui te? Cæterũ cum omne iudiciũ illi dederit pater, non quasi infirmo utiq;, sed quasi filio, quod potest ipse subire iudicium? Si iudiciũ patris arbitrant̃ filio esse subeundũ, pater utiq; nõ iudicat quenq;, sed omne iudiciũ dedit filio, ut omnes honorificent filiũ, sicut honorificant patrẽ. Pater honorat filium et tu dijudicas? Hoc eò posuimus, ne quis nos arbitraret̃ quasi metu quæstionis in locũ domini subrogare personam prophetæ, quum sanctus Dauid præuidens spiritu, insurrecturos Iudæos aduersus domini passionẽ, iudicium domini non pertimescit. Discerni quoq; causam suam à persecutorũ gente deposcit, ne malis generis sui & posteritatis hæredibus, prosapia totius Iudaici generis implicet̃. Non immeritò ergo turbatur, qui uidet sibi aduersus carnẽ & sanguinẽ esse luctamen, atq; in seipso sibi graue esse naufragiũ, & in suo corpore tempestatem quam sustinere nõ ualeat, nisi cœleste auxiliũ suffraget̃. Nemo enim grauior homini hostis, q̃ domestici eius. Quid aũt tam domesticum q̃ sibi homo, & suæ carnis infirmitas? Et ideo festinat propheta, & toto precatur affectu, ut Christus adueniat fortitudo uniuersorum, qui suscipiat omnes infirmitates, & faciat utraq; unum, ut compugnantes sibi mentis & carnis inimicitias, sublato soluat pariete, qui internum (quo minus in concordiam conueniret) diuidebat affectum. Ergo quia in seipso sibi erat pugna, erat et à proximis, qui legis & æquitatis immemores, laqueos fraudis & insidias præparabant, speratumq; differebatur remediũ, repulsum se arbitrabat̃, quasi recusaret uenire qui promiserat remedio se futurũ. Et tanq̃ ab spe lucescentis diei in tenebrarũ profunda reuocatus, orabat ut squalorẽ huius seculi repulsura lux irradiaret, æterna adesset ueritas, quæ fallacem imaginẽ mundi huius aboleret. Affuit deus uotis, qui solet & improuisus adsistere, & non rogantibus se manifestare, sicut ipse ait: Palàm factus sum non quærentibus me. Et pijs astipulatus oratibus, uotorũ seriem celeri præuenit effectu: subitoq; in ecclesia & in tabernacula sua sanctum prophetam deduxit in spiritu, atq; ante oculos eius sacrum altare constituit, in quo futura totius mundi esset redemptio, & uniuersorum toto orbe remissio peccatorum. Videns ergo in spiritu illam dulcedinem sacramentorũ cœlestium, illam mensam quæ repellit atterentium insidias, sicut ipse in superioribus dixit: Parasti in conspectu meo mensam, aduersum eos qui conterunt me, ait: Et introibo ad altare dei mei, ad deum qui lætificat iuuentutem meam. Pulchrè dixit quasi Adam, Et introibo. Eiecti eramus de paradiso domini, ex quo Adam peccati sui cõscius uultum domini declinauit. Decore quoq; addidit: Et introibo ad altare dei, quasi in conspectu dei rediret. Auersus enim erat muneribus nostris, quando Cain parricidæ illius munera nõ probauit. Latebat Cain alienus à domini conspectu, furens effera ui animi, quòd in fratris sui dominus respexerat munera, in sua autẽ non respexerat, sub offensione proprios reliquit hæredes. Occiderat aũt Abel, nõ sibi, cuius & sanguis clamabat ad dominũ, sed occiderat omnibus nobis. Nullius propè iam sacrificiũ probabat̃, quia nõ erat qui faceret bonitatẽ, nõ erat usq; ad unũ, quando nec deo fides, nec fratri germanitatis pietas seruata est. Venit dñs Iesus ut resuscitaret Adam. Resuscitatus est & Abel, cuius munera

placuerunt deo. Obtulit semetipsum dominus Iesus, id est, primitias corporis sui, in sanguinis aspersione, melius loquente, q̃ sanguis Abel locutus est in terra. Respexit deus in eius munera, ex quo ipse recõciliationis diuinæ gratiã, bonis reliquit hæredibus. Rectè igitur sanctus Dauid, quasi ex persona recõciliati hominis ait: Et introibo ad altare Dei mei, ad deum qui lætificat iuuentutẽ meam. Adstruamus hunc locum si possumus etiam alterius prophetæ exemplo, quemadmodũ & hominis auersatus sit dominus primum sacrificia, & postea sit eidem reconciliatus. Habemus in Esaiæ libro scriptũ, dicẽte domino, Quo mihi multitudinẽ sacrificiorũ uestrorũ, dicit dominus? Plenus sum, id est, abundo meis, uestra non quæro: holocaustomata arietũ, & adipem agnorũ, & sanguinẽ taurorũ nolo & hircorum, nec sic ueniatis in conspectu meo. Et utiq; à fœtu pecorũ obtulerat Abel sacrificium in quo placuerat deo, sed typum non requirebat, qui expectabat sacrificij ueritatem. Expectabatur enim passio domini salutaris. Quis enim, inquit, ista requisiuit de manibus uestris? Calcare regiam meam non apponetis. Et infrà, Quũ extenderitis manus ad me, auertam faciem à uobis. Sed lauamini, mundi estote, auferte maliciã ab animis uestris. Iudicate pupillo, & iustificate uiduam, & uenite disputemus, dicit dominus. Claret igitur quod & antè auersatus sit dominus sacrificium hominis, & postea recõciliatus, ut respicere in nostra sacrificia dignaretur. Ideo ergo securus intrat, qui ad domini ingredit̃ misericordiã. Deniq; bono seruo dicit̃: Intra in gaudiũ domini tui. De seruo aũt nequam dicitur: Tollite illum in tenebras exteriores. Ideo & Adam eiectus de patria cœlesti & illa sede paradisi, in insulam peccati est relegatus. Rectè ergo dicit scriptura, Renouamini insulæ, quia peccatorũ fluctibus, sicut insulæ in istius mundi freto circumuenimur. Istæ ergo insulæ per aduentũ domini peccatorũ remissione renouatæ sunt, id est, homines in lauacro medij inter aquas quasi insulæ constituti, tundebantur undarum molibus, sicut insulæ consonoris peccatorũ relidentibus fluctibus, sicut insulæ in quib. antè uelut fraudiũ scopulis erant simplicibus crebra naufragia, quia dolus erat in corde, in ore blandiciæ. At uerò posteaquã dominus Iesus, in quo dolus non est, aduenien s in hunc mundũ, cœlestis expositione doctrinæ humanarũ profunda mentiũ serenauit, & tranquillitatẽ refudit affectibus singulorũ, auferens sepem discordiæ, quasi quædam portuum cœpere appropinquantibus esse suffragia, ut unusquisq; nauigiũ suæ quietis in proximi aut fratris constituat affectu, & in secessu quodam piæ mentis hęreat litorali. Non immeritò ergo tanquã renouatus clamat Dauid, Et introibo ad altare dei mei, ad deũ qui lætificat iuuentutẽ meam: ut qui supra se inueterasse inter inimicos suos dixerat (uti in sexto legimus psalmo) hic ait iuuentutẽ sibi ex inueterata prolapsiõis humanæ senectute renouatam. Renouamur enim per lauacri regenerationẽ, renouamur per spiritus sancti infusionem. Renouabimur etiam per resurrectionẽ, sicut in posterioribus dicit: Renouabitur sicut aquilę iuuentus tua. Quomodo renouemur, audi: Asperges me hyssopo, & mundabor, lauabis me, & super niuem dealbabor. Et in Esaia ait, Si fuerint peccata uestra ut phœniceum, ut niuem dealbabo. Rectè renouatur, qui de tenebris peccatorũ in lucẽ uirtutũ mutat̃, & gratiam: ut qui tetra prius colluuione sordebat, supra niuẽ albenti nimis fulgore resplendeat. Cõfitebor tibi in cithara deus deus meus. Habet citharam suam anima nostra. Neq; enim diceret Paulus, Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente: nisi haberet citharam quæ plectro sancti spiritus resultaret. Cithara est caro nostra, quando peccato moritur, ut deo uiuat. Cithara est caro nostra, quando septiformem accipit spiritum in baptismatis sacramento. Testudo enim dum uiuit, luto mergitur: ubi mortua fuerit, tegmen eius aptatur in usum canẽdi, & piæ gratiam disciplinæ, ut septem uocũ discrimina numeris modulantibus obloquatur. Similiter caro nostra, si uiuat illecebris corporalibus, in quodam cœno uiuit, & uoragine uoluptatum. Si luxuriæ moriatur atq; incontinentiæ, tunc ueram uitam resumit, tunc edere incipit bonorum operum dulce modulamen. Dulcis sonus est castimoniæ, dulcis sonus timentium deum. Deniq; in omnem terram exiuit sonus eorum. Dulcis sonus est fidei, quæ annunciatur (ut scriptum est) in uniuerso mundo. Hic sonus à nobis exeat ad deum, sicut exiuit à Thessalonicensibus, ut etiam nõ canentes canamus, & bonorum concentu operum dominum prędicemus: cui est honor, gloria, perpetuitas à seculis & nunc & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

CAPITA LIBRI DE SALOMONE.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI, DE SALOMONE LIBER VNVS.

De inductione admirationis quod sapientissimus omniũ hominũ Salomon propheta proposuerit tria impossibilia esse quæ scire non posset, & quartũ adhuc esse quod nõ ualeret agnoscere, cum tam locuples possessor sapientiæ fuerit, ut omnia cognouisse uisus sit. Et de istius admirationis solutione. Cap. I

MIRVM satis est, dilectissimi fratres, quod in hoc capitulo sapientissimus omnium hominum Salomon propheta proposuit tria impossibilia esse quæ scire non posset, quartum adhuc esse quod non ualeret agnoscere: Vestigia aquilæ uolantis, Vias serpentis super petram, Et semitas nauis nauigantis, Et uias uiri in iuuentute. Hæc se nescire testatur ille propheta Salomon: qui ut primum transactis in fantiæ rudimentis annos iuuentutis ingressus est, in quibus posita adhuc infirma ætas, quem cursum uitæ deligat, nutat incerta: nihil aliud à deo quàm sapientiam postulauit, inter ipsa, ut dixi, uitæ tentamenta iam sapiens, qui in dilectione rerũ, quod omnibus præiret elegit. Sic enim ipse in libro Sapientiæ suæ se dominum omnipotentem deprecatũ fuisse cõmemorat: Da mihi, inquit, sedium tuarum assistricem sapientiam, ut sciam dispositionem orbis terrarũ, uirtutes elementorum, initium & consummationem & medietatem omniũ rerum, diuisiones & mutationes temporum, anni cursus, & dispositiones stellarũ, naturas animalium, & iras bestiarum, uim uentorum, & cogitationes hominum, differentias arborum, & uirtutes radicum. Omnium enim artifex, ait, docuit me sapiẽtia. Et alibi ipse in eodem libro: Inuocaui, inquit, & uenit in me spiritus sapientiæ. Et quidem dilectissimi fratres, quod tam locuples possessor sapientiæ Salomon, cũ omnia cognouisset quę in arcanis abditarũ dispositionum tenebantur abscondita, hæc sibi impossibilia esse prætendit: quippe qui à deo esset sapientiam consecutus, qui nouerat mundanę dispositionis introitũ, qualiter esset hoc cœlum omne quod cernimus, ardua sublimitate suspensum, quemadmodũ fieret acris istius circumiectus & fusus æquo moderamine libratus in medio, quibus modis pigro ad imum dilapsa pondere terra subsisteret, qua ratione intra certas littorũ metas liquidi elementi impatiens fluctus lapsus exæstuet: quod principium rerum, quis finis, & quę essent media colle. Quem iterum diuisiones & mutationes temporum non latebant, qui comprehenderat qualiter sibi annorũ mutua uicissitudo redeunte orbe succederet cursus pręcedendo se nonnunquàm, aut subitò subsequẽdo, unde earũ esset ortus aut obitus, & alia multa, quæ sapientia docente cognouerat. Mirum quòd ista quę sibi impossibilia esse dicit, aut

Prou. 30
Sap. 7 & 9
Ibid. 7

aut ſcire nõ potuit, aut uidere. Sed quia omnia quæ in libris diuinis prophetarũ annun-
ciatione congeſta ſunt, ſuis ſunt temporibus reſeruata, meritò Salomõ ante aduentum
domini noſtri Ieſu Chriſti, quid aquila uolans, quid ſerpens in petra, quid nauis nauigãs
quę iuuenis uia in iuuentute eſſet, ſcire non potuit. Adhuc non erat tempus quo umbra
corpus fieret, aut ueritas de figura. Nobis uerò, quibus dominus noſter Ieſus Chriſtus o-
ſtendit, quòd omnia de ipſo eſſent in lege conſcripta, quibus aut nihil eſt occultũ quod
nõ reueletur, & poſteaq̃ ſignatum illũ ſeptem ſigillis librũ nemo alter potuit reſerare q̃
Chriſtus, permiſſum & indultũ eſt nobis ut omnia et uidere poſſimus & noſſe, ſicut ipſe
Matth. 11 dominus ait: Pater qui abſcondiſti hæc à ſapientibus, & reuelaſti ea paruulis. Et iterum:
Luc. 8 Vobis, inquit, permiſſum eſt ſcire myſteriũ hoc. Quæ ideo retuli, ut non tam Salomonẽ
quòd non potuiſſet ſcire reprehenderim, q̃ non fuiſſet temporis ut ſciret.

De repetitione ſuperius propoſitorum, & apertione myſterij abſconditi in primo quod Salomon teſtatus eſt ſe ſcire nõ poſſe, uidelicet ueſtigia aquilæ uolantis. Ca. II

Ed iam ne propoſita lectio diutius differatᷣ, pauca uobis quæ ita in quæſtio-
Prou. 30 s nem ueniunt, propitio deo noſtro cogitaui exponere. Tria ſunt, inquit, im-
poſſibilia ſcire, & quartũ quod nõ agnoſco: Veſtigia aquilę uolantis, & uias
ſerpentis ſuper petram, & ſemitas nauis nauigantis, & uias uiri in iuuentute. Quis enim
unquam dilectiſſimi fratres potuit iſta cognoſcere? quaſi uerò ſit facile ut ſuſpẽſa aqui-
la in altum celeri elatione pennarũ, plauſus ſui & lapſus ueſtigia manifeſta cõſtituat, aut
uiam ſignet in uacuo, & lineã ſui uolatus ducat, figat in liquido? Quis curſum nauis de-
prehẽdat in fluctibus? Quis indiciũ eius, per quos aggeres & limites feratur, intelligat?
Crebra ſemper & inquieta mutatio, dum undis ſequacibus aut obruitur quod pręceſſit,
aut opprimitᷣ quod ſecutum eſt. Quis in petra ſignum aliquod ſerpentis agnouit, quum
& materia ſit dura ſaxorũ, & lubrica natura ſerpentum? Aut quomodo poſſunt uiæ uiri
in iuuentute cognoſci, qui unde ueniat, & quò eat, nõ poteſt deprehendi? Hęc ſunt quę
ſapientiſſimus Salomon propheta dixit ſe non poſſe cognoſcere. Nunc ergo de ſingu-
lis rebus iſtis quid dicamus, audite. Aquilam in hoc loco Chriſtum dominũ noſtrũ debe
mus accipere, qui poſt uenerandam reſurrectionẽ, qua docuit humanũ genus in uitam
redire poſt mortẽ, uelut aquila reuolauit ad patrẽ, prædam ſecum referens, id eſt, homi-
Ezech. 1 nem quem rapuerat de faucibus inimici. Hæc eſt aquila, quam Ezechiel propheta in il-
lam quadriformem ſedem, & Cherubim uidiſſe ſe retulit inter animalia, quæ myſticum
uehiculum rotis iuncta portabant. Vnum enim animal ſimile uituli, aliud leonis, tertiũ
hominis, quartum aquilæ, ſicut in Apocalypſi Ioannes ſe uidiſſe conſcripſit. Primũ, in-
quit, animal ſimile uituli, ſecundum leonis, tertium hominis, & quartum aquilæ. Sed de
hac animalium æqualitate alter locus ad tractandũ neceſſarius eſt. Nunc interim quod
Pſal. 56 cœpimus, explicemus. Hæc eſt aquila, de qua ſcriptum eſt: Sicut aquila tegit nidũ ſuũ, id
ibidem. eſt, Chriſtus Eccleſiam. Et iterum inquit: In umbra alarum tuarum ſperabo. Et iterũ: Re
ibid. 102 nouabitur ſicut aquilæ iuuentus tua. Nam ut aquila colona, quaſi ita mater nidi ſemper
unius eſt, nec ad procreandam ſobolem aliud aliquando cubile perquirit, & cum primũ
calidis ouis maturo ortu fœtus eruperit interior, pullos educit implumes: hos contra fa
ciem feruidi Solis opponit, ut qui ægram & inualidam coruſco radiorum appulſu aciẽ
ſubmiſerit oculorum, materno damnatus arbitrio, & à fratrum conſortio ſeparetur, &
deijciatur in terram. Et ſicut auis iſta inimica ſerpentũ eſt, quos cum in aere alarum remi
gio ſubuectando ſupportat, hos obunco roſtro, & armatis quaſi quibuſdam telis pedi-
bus ſuis lacerat ac diuellit: quos cum deuorat, calore ſuo interno noxium illud uirus ex-
tinguit: Ita ergo & Chriſtus dominus unam diligit Eccleſiam, ut aquila nidum ſuum,
quam ab æſtu perſecutionis alarum ſuarum defendit umbraculo. Sic quoq; extra Eccle
ſiam proijcit in quibus fidei lumẽ infirmum eſt, qui igneam Euangeliorum lucem uitijs
ſecularibus inquinati ferre non poſſunt. Et ut aquila ſerpentes deuorat, & eorum uene-
na calore coquit interno, ita & Chriſtus dominus noſter percuſſo dracone, id eſt, diabo
lo lacerato, dum humanũ ſibi corpus aſſumit, peccatum illud quod hominem tenebat
Rom. 8 obnoxium, tanquam pernicioſum uirus extinxit, ſicut Apoſtolus ait: Et de peccato da-
2. Cor. 5 mnauit peccatum in carne ſua. Et alibi: Qui cum peccator non eſſet, pro nobis peccatũ
Num. 21 fecit. Ad hoc quoq; Moyſes ſerpentem æreum in eremo ſuſpẽdit in ligno, qui proprius

erat

erat typus corporis Christi, ut quicunq; in eum aspiceret, non periret. Corpus enim hominis per transgressionem uas fuerat serpentis effectum. Sic & alibi ipse Moyses uirgã proijcit in terram, quæ in similitudinem est corporata serpentis, quæ & ipsa imago erat corporis domini: ideo omnium Aegyptiorum potestatem is, quia tantæ uirtutis in se typum gerebat, absorbuit. Hoc est ergo quod ait, Vestigia aquilæ uolantis: quia etsi post passionem & resurrectionẽ suam præsentibus Apostolis dominus noster ascendit in cœlum, tamen cuius hominis tam altus sensus & tantus est, ut explicate possit quomodo ß la tanta maiestas de cœlo aut uenire dignata fuerat, aut redire? cum hoc solũ nobis scire liceat, quòd aut uenit aut redijt. Quis enim cognoscere potest quemadmodũ uerbũ in Virginem uenerit, ut repentè conciperet, ut tam felicem fœtum partus uirginalis effunderet, ut hominem deus indueret, quem totus mundus non potest nec sufferre nec capere? Id est quod ait, Vestigia aquilæ uolantis: id est, Christi domini aduenientis ad terrã, ac redeuntis ad cœlos, uestigia comprehendi enarrariq; non posse. Exod. 4 Prou. 13

De expositione mysterij quod in secundo impossibili ad sciendum occultatur, uias scilicet serpentis super petram. Cap. III

T uias, inquit, serpẽtis super petram.] Dixi iam charitati uestræ, quod in uos is labens membris nitidus & uolubilis coluber tractibus suis uestigium aliquod in petra, quia res est dura, nõ faciat. Indiciũ enim monstri huius nõ nisi molli scriptura signatur in puluere. Nunc ergo uideamus quid sit iste serpẽs, aut quę petra, in qua serpentis uestigium non apparet. Hanc petram dominum nostrum esse ambigere non debemus. Sic enim Apostolus ait: Bibebant autem de spiritali sequenti petra, petrã autẽ erat Christus. Et Psalmographus: In petra, inquit, exaltasti me. Et Moyses in cantico Deuteronomij: Lactauit eos mel ex petra, & oleum de solida petra, id est, quòd dulcem daturus is esset Euangelij suauitatem, aut spiritũ sanctum per chrismatis unctionem. Et alibi ait: Beatus qui tenet & allidit infantes suos ad petrã. quod utiq; in religiosis parricidiũ erat, si petra ista figuram Christi corporis non haberet. Nemo enim beatus in funere est, qui infantes suos allidit ad petram: sed ideo beatus est, quòd illos cõiungit ad petram. Dixi ergo petram dominũ & saluatorẽ nostrum in scripturis omnibus inueniri. Serpens autẽ ex ipso nomine quòd sit diabolus apparet, sicut callidior omnium bestiarum quæ sunt super terram, id est diabolus: qui ideo serpẽs dicitur, quòd occultè serpat, & quòd sensus hominis tenuiter in labendo pertentat: quos si conuicerit, medullis se hominum atq; ossibus implicat & immergit. Qui in corpore hominis quòd omnipotens Christus induerat, nulla malitiæ suæ potuit imprimere uestigia, quanuis illud ausus fuerit sæpe tentare, sicut ipse dominus in Euangelio ait: Ecce uenit princeps mundi, & nihil in me inuenit. Et alibi: Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non nocebit eũ. Hæc est ergo petra, id est caro Christi, nulla inimici iniquitate respersa, in qua serpentis id est peccati alicuius uestigium non apparet, ut scriptum est: Qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius. Ibid. 30 1. Cor. 10 Psal. 60 Deut. 32 Psal. 136 Ioan. 14 Psal. 88 1. Pet. 2

Quid mysticè significetur per tertium impossibile, quod Salomon se scire non posse dixit, id est semitas nauis nauigantis. Cap. IIII

Dhuc quid subiungat, audite. Et semitas, inquit, nauis nauigantis.] Nauem adæquè Ecclesiam debemus accipere in salo mundi istius constitutam, quæ crebris uentorum fluctibus, id est tentationum plagis & uerberibus fatigatur: quam turbidi fluctus, id est, huius seculi potestas conatur ad saxa perducere. Quæ etsi undarum fluctibus aut procellis sæpe uexatur, tamen nunquam potest sustinere naufragium, quia in arbore eius, id est in cruce Christus erigitur, in puppi pater residet gubernator, proram paracletus seruat spiritus. Hanc per angusta huius mundi freta duodeni in portum remiges ducunt, id est duodecim Apostoli, & similis numerus prophetarum. Inde Mõtani antra latratu falsi carminis resonant, qui duabus fœminis prophetissis Priscillæ & Maximillæ tanq; alicuius scyllæ rabidis succinctus est canibus. In ista naue Ecclesiæ ea feliciter prætorimus. Inde in Fotinianam charybdim non incidimus. Inde nullo modo in illud baratrum, quasi Dathan & Abiron, id est in profundum mortis Vrsacij & Valentis non incurrimus. Inde Arriũ archipiratam, qui nos per mare seculi ad instar Pharaonis insequit, non timemus, illã stellã seruantes in cœlo quæ magos perduxit ad Chri- Prou. 30 Matth. 2

A a 3

ad Christum, per quam nos regnum dei, qui malorum omnium futurus est portus, expe
ctat. Inde nunquam nos de hac naui ecclesiæ pręcipitatos, Marcion cetus ille absorbuit.
Inde Sabellius pirata nõ cepit. Inde nobis aquilo nocere nõ poterit, quamuis inde sint
Hier. 1 antichristi uiolenta flabra uentura, sicut scriptum est: Ex aquilone exardescẽt mala. In
de syrtes gentiliũ, & periculosas hæreses, & scopulos euitamus, quos superiacens aquæ
tenuis occultat allapsus, quia hæretici sub prætextu nominis Christiani absconsa perfi-
diæ saxa fallaci cõfessione oris obducũt, in quæ homines, dum illis quod Christiani sint
fides adhibẽt, impingũt. Hęc ergo nauis ecclesia est, quę etsi quotidie seculũ istud tanq̃
aliquod pelagus sortitur infestũ, nunq̃ eliditur ad saxũ, nec mergitur ad profundũ. Na-
uem aũt ecclesiam esse diuinis testimonijs approbamus, sicut ait: Illic transierunt naues
Tharsis. Et alibi: Aduersus omnẽ nauẽ maris, quia sunt ecclesię seculi quæ totã sibi spem
quod sit in hoc tempore, non tam de deo, q̃ de potestatibus huius seculi repromittunt.
Sed quod ait, Vias nauis nauigantis, propriè significat quod in tẽpore miro modo per-
secutionis comprehendi omnino non posset. Quemadmodũ uiuida per interitũ & di-
Psal. 4 ues per damna reddatur, sicut ait ex persona ipsius Psalmographus: In tribulatione dila
tasti me. Quæ ob hoc multis in locis subitò aut soli comparatur, aut lunæ: quæ etsi tundi
tur, non mouetur: & si moueatur, resurgit.

De mysterio quarti, uiarum scilicet uiri in iuuentute, quod Salomon se non
Prouer. 30 ualere cognoscere asseruit. Cap. V

ET uias, ait, uiri in iuuentute.] Vir iste, Christus dñs noster est, sicut in Actib.
Act. 2 Apostolorũ scriptũ est: Viri Israelitæ audite hæc uerba: Iesum Nazarenũ ui-
rum à deo electũ, in uobis uirtutib. & signis & portentis approbatũ. Et Apo
Ephes. 4 stolus: Vt omnes in uirũ perfectũ occurrere possimus in mensurã corporis Christi. Et a-
2. Cor. 11 libi: Destinaui uos uni uiro uirginẽ castã exhibere Christo. Hic est uir cuius uiæ cogno-
sci à iuuentute nõ possunt. Quis em̃ ęstimare animo possit, aut capere quanta ille opere
exercuerit cum secundũ hominẽ moraretur in terris? Quæ itinera uirtutum duxerit, in
quas uias beneficiorũ circa humanũ genus fuerit ingressus, dum claudis pedũ restituit
firmitatẽ, dum cæcis lumina amissa reddit, aut imponit cognita, dum eloquium præstat
mutis, & surdis insinuat auditũ, dum largũ in sanguine fluxũ siccat in Martha, dum dæ-
mones pellit ex Maria, dum corpus rediuiui spiritus calore constringit, & quod mors
sibi uindicauerat ad pœnã, lux denuò recepit ad uitam? Quid ille solidus gressus in flu-
ctibus? quid reliquiæ de paucis panibus? plus superesse saturata multitudine, q̃ fuisse?
Quid inopem in uino Galilæi coniugis apparatũ, sed domini operibus preciosum? Et
Ioan. 12 alia multa, sicut in Euangelio dictũ est: Quę si omnia scripta essent, mũdus ea capere nõ
posset. Aut quid postremo descẽsus ad inferos, aut ascẽsus ad cœlum? Quid illud quod
in passione ipsius integram lucis consuetudinẽ sol habere nõ potuit, ut taceam ruptum
uelum, lapidẽ reuolutum? Hæ ergo uiæ sunt in iuuentute, quas non tam deprehendere
Propheta, q̃ enarrare se nõ posse testatus est. Tales hic etiã dicit uias meretricis, quę po-
steaq̃ abluta est, dicit se nihil mali fecisse. Meretrix ista Ecclesiæ typus est, aliquando in
gẽtibus cõstituta, idolorũ cultibus uitiata, quã uanæ superstitiõis stupra polluerant, quã
falsorũ deorũ adulteram fecerat multitudo: lasciuosq; ac turpes incõpositis motibus sal
tus nemorũ & lucorũ inculta lustrabat, dedita luxuriæ, põpæ gentiliũ mancipata. Hanc
posteaq̃ dominus noster Iesus Christus puro baptismatis fonte perfudit, ablutionem et
criminis accipit & nominis per gratiã fidei. Post meretricẽ fit uirgo, quia uni se destina-
uit sponso. Nam & Raab illa meretrix Hierichũtis, quæ speculatores Iesu Naue excepit
hospitio, & quod signo cocci signata est, qui color figurã Christi sanguinis indicabat, et
quod euersionẽ ciuitatis euasit, Ecclesiæ typũ habuit, quæ per sanguinẽ Christi ruinam
Osee 1 mũdi istius secura nõ metuit. Sic em̃ ait ꝓpheta, Accipe, inquit, tibi uxorẽ fornicariã, &
fac filios fornicationis. Vbiq; em̃ dilectissimi fratres cultura idolorũ, fornicatio nũcupa
Apoc. 2 ta est: ut in Apoc. scriptũ est: Et sinis fornicari seruos meos, & manducare idolis immola
ta. Deniq; Hierusalẽ ciuitas illa quondã nobilis Hebræorũ, quotiescũq; à ueritate defle
xerat, & idolis seruiebat, statim meretricis uocabulo nominabatur, sicut clamat Esaias:
Esa. 1 Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis Sion? Inde est ergo quod ait Salomõ: Talis
autem uia mulieris meretricis, quæ posteaq̃ abluta est, dicit se nihil fecisse.

CAPITA LIBRI DE IIS QVI INITIANTVR MYSTERIIS.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI, DE IIS QVI MYSTERIIS INITIANTVR, Liber unus.

De continuatione huius libri ad superiores, cum exhortatiõe auditorum ut aures aperiant, & bonũ odorem uitæ æternæ inhalatum munere sacramentorũ carpant, quemadmodum ipsis etiam ptius author se id significasse cõmemorat. Cap. I

DE moralibus quotidianum sermonem habuimus, cum uel Patriarcharum gesta uel Prouerbiorum legerentur præcepta, ut his informati atq; instituti assuesceretis maiorum ingredi uias, eorumq; iter carpere, ac diuinis obedire oraculis, quo renouati per baptismũ, eius uitæ usum teneretis quæ ablutos deceret. Nunc de mysterijs dicere tempus admonet, atq; ipsam sacramẽtorum rationem edere: quam ante baptismum si putassemus insinuandam nondum initiatis, prodidisse potius quàm edidisse æstimaremur. Deinde quòd inopinantibus melius se ipsa lux mysteriorũ infuderit, quàm si eam sermo aliquis præcucurrisset. Aperite igitur aures, & bonum odorem uitæ æternæ inhalatũ uobis munere sacramentorum carpite, quod uobis significauimus, cum apertionis celebrantes mysterium diceremus: Effeta, quod est adaperire: ut uenturus unusquisq; ad gratiam quid interrogarẽt

cognosceret, quid responderet meminisse deberet. Hoc mysterium celebrauit Christus
Mar. 7 in Euangelio, sicut legimus, cum mutũ curaret & surdum. Sed illi os tetigit: quia & mutum curabat & uirum. In altero ut os eius infusæ sonum uocis aperiret: in altero, quia tactus iste uirum decebat, fœminam non decebat.

Qua ratione ingressus regenerationis sacrarium, repetere debeat quid interrogatus fuerit cum baptizaretur, & quid uiderit. Cap. II

Post hæc reserata tibi sunt sancta sanctorũ: Ingressus es regenerationis sacrarium. repete quid interrogatus sis, recognosce quid responderis. Renunciasti diabolo & operibus eius, mundo & luxuriæ eius ac uoluptatibus. Tenet uox tua, non in tumulo mortuorum, sed in libro uiuentium. Vidisti illic Leuitam, uidisti Sacerdotem, uidisti summum sacerdotem. Noli considerare corporũ figuras, sed my-
Mal. 2 steriorum gratiam. Præsentibus angelis locutus es, sicut scriptum est: Quia labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt ex ore ipsius, quoniam angelus est domini omnipotentis. Non est fallere, non est negare. Angelus est qui regnum Christi & uitam æternã annunciat. Non specie tibi æstimãdus est, sed munere. Qui tradiderit considera, usum eius expende, & statum eius agnosce. Ingressus igitur ut aduersarium tuum cerneres, cui renunciandum mox putares, ad orientem conuerteris. Qui enim renũciat diabolo, ad Christum conuertitur, illum directo cernit obtutu.

Quòd idcirco inuisibilis gratia diuini spiritus præsens operet̃ in aquis baptismatis, ut omne abluatur peccatum, per multa exempla & figuras comprobatio. Cap. III

Quid uidisti? Aquas utiq;, sed nõ solas, Leuitas illic ministrantes, Summum sacerdotem interrogantem & consecrantem. Primò omniũ docuit te Aposto-
2. Cor. 4 lus nõ ea contemplanda nobis quæ uident̃, sed quæ nõ uidentur: quoniam quæ uident̃, temporalia sunt: quæ aũt non uident̃, æterna. Nam & alibi habes: Quia in-
Rom. 1 uisibilia dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt, comprehendunt̃, sempiterna quoq;
Ioan. 10 uirtus eius ac diuinitas operibus æstimantur. Vnde & dominus ait: Si mihi nõ creditis, uel operibus credite. Crede ergo diuinitatis illic esse pręsentiam. Operationẽ credis, nõ credis præsentiam? Vnde sequeretur operatio, nisi pręcederet ante præsentia? Conside-
Gen. 1 ra aũt ꝙ uetus mysterium sit in ipsius mũdi præfiguratũ origine. In principio ipso, quando fecit deus cœlũ & terram, Spiritus, inquit, ferebat̃ super aquas. Qui superferebat̃ super aquas, non operabat̃ super aquas? Sed quid dicã, operabatur? Quod ad pręsentiam spectat, superferebatur. Non operabatur, qui superferebatur? Cognosce quia operabat̃
Psal. 32 in illa mundi fabrica, quando tibi dicit Propheta: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorũ. utrumq; prophetico subnixũ est testimonio, & quia superferebatur, & quia operabat̃. Quia superferebat̃, Moyses dicit: quia operabat̃, Dauid testificatur. Accipe aliud testimoniũ. Corrupta erat caro omnis ab iniquitatibus suis.
Gen. 6 Non permanebit, inquit deus, spiritus meus in hominibus, quoniã carnes sunt. Quo ostendit deus, quia carnali immundicia grauioris labe peccati gratia spiritalis auertitur.
Ibid. 7 Vnde uolens deus reparare quod deerat, diluuiũ fecit, & iustũ Noe in arcã iussit ascen-
Ibid. 8 dere. Qui iam decedente diluuio coruum dimisit prius, qui nõ reuertitur: dimisit columbam, quæ cum ramo oleæ legit̃ reuertisse. Vides aquam? uides lignũ? columbã aspicis, & dubitas de mysterio? Aqua est ergo qua caro mergit̃, ut omne abluatur peccatũ. Sepelitur illic omne uitiũ. Lignũ est, in quo suffixus est dñs Iesus cũ pateret̃ pro nobis. Columba est, in cuius specie descendit spiritus sanctus, sicut didicisti in nouo Testamento, qui tibi pacẽ animæ, tranquillitatemq; mentis inspirat. Coruus est figura peccati, quod exit, & nõ reuertit̃, si in te quoq; iusti custodia & forma seruetur. Tertiũ quoq; testimo-
1. Cor. 10 nium est, sicut te Apostolus docuit: Quoniã patres nostri omnes sub nube fuerũt, & omnes mare transierũt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari. Deniq; & ipse
Exod. 15 Moyses dicit in Cantico: Misisti spiritũ tuũ, & operuit eos mare. Aduertis ꝙ in illo Hebræorũ transitu iam tũc sacri baptismatis figura præcesserit, in quo Aegyptius periit, & Hebręus euasit. Quid eñ aliud in hoc quotidie sacramẽto docemur, nisi quia culpa mergitur, & error abolet̃? Pietas aũt & innocẽtia tota permãsit. Audis quia sub nube fuerũt patres nostri? Et bona nubes, quę carnalium refrigerauit incẽdia passionũ. Bona nubes
Luc. 1 obũbrat ꝗs reuisit Spiritus s. Deniq; superuenit in Mariã uirginẽ, & uirtus altiss. obumbrauit

brauit ei, quando redemptionē genti genuit humanæ. Et illud miraculū per Moysen in figura factū est. Si ergo in figura affuit spiritus, nō adest in ueritate, cum scriptura tibi dicat, Quia lex per Moysen data est, gratia aūt & ueritas per Iesum Christū facta est? Marath fons amarissimus erat. misit in eum Moyses lignū, & dulcis est factus. Aqua em̄ sine prædicatione dominicæ crucis ad nullos usus futuræ salutis est. Cum uerò salutaris fuerit crucis mysterio consecrata, tunc ad usum spiritalis lauacri, & salutaris poculi temperatur. Sicut ergo in illum fontē Moyses misit lignū, hoc est propheta: ita & in hunc fontem sacerdos prædicationē dominicæ crucis mittit, & aqua fit dulcis ad gratiam. Nō ergo solis corporis tui credas oculis, magis uidet quod non uidetur, quia istud temporale, illud æternū aspicitur. quod oculis nō comprehenditur, animo aūt ac mēte cernitur. Denicp doceat te decursa Regnorū lectio. Naaman Syrus erat, & leprā habebat, nec ab ullo mundari poterat. Tūc ait puella ex captiuis, quòd esset propheta in Israel, qui posset eum à lepræ contagione mundare. Sumpto, inquit, auro & argento, perrexit ad regē Israel. Qui cognita aduentus eius causa, scidit uestimenta sua, dicens quòd tentaret magis, cum de se ea quæ non essent potestatis regiæ, poscerentur. Heliseus aūt regi intimauit ut ad se dirigeret Syrum, quo cognosceret quòd esset deus in Israel. Et cum uenisset, mandauit ei ut septies mergeretur in Iordane fluuio. Tunc ille secū tractare cœpit quòd meliores aquas haberent patriæ suæ, in quibus sæpe mersisset, & nunq̄ à lepra esset mundatus: eoq; reuocatus non obediebat mandatis prophetæ, sed admonitu & persuasionibus seruulorum acquieuit, ac mersit. Mundatusq; illicò intellexit non aquarū esse quod unusquisq; mundatur, sed gratiæ. Recognosce nūc quæ sit illa puella ex captiuis, iunior scilicet ex gentibus congregatio, id est, Ecclesia domini, depressa antè captiuitate peccati, quando libertatem adhuc gratiæ non habebat, cuius cōsilio uanus ille populus nationum uerbum audiuit propheticum, de quo antè diu dubitauit: postea tamen ubi credidit exequendum, ablutus est ab omni contagio uitiorum. Et ille dubitauit anteq̄ sanaretur: tu iam sanatus es, & ideo dubitare non debes. Ioan. 1 / Exod. 15 / 4. Reg. 5

Quòd tres sint qui testificantur in baptismo, & de mysterio & forma baptismatis, ac de angelo qui cōmouit natatoriam piscinam. De baptismo præterea Christi, & columba quæ super eum descendit de cœlo. Quodq; sæpe species pro ueritate accipiatur. Cap. IIII

Dco tibi antè prædictū est, ut non hoc solū crederes quod uidebas, ne fortè
I & tu diceres: Hoc est illud magnum mysterium quod oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit? Aquas uideo, quas uidebam quotidie, istæ me habent mundare? in quas sæpe descendi, & nunquā mundatus sum. Hinc cognosce quòd aqua nō mūdat sine spiritu. Ideoq; legisti quòd tres testes in baptismate unum sint, aqua, sanguis, & spiritus: quia si unum horum detrahas, non stat baptismatis sacramentū. Quid est enim aqua sine cruce Christi? Elementum cōmune, sine ullo sacramenti effectu. Nec iterum sine aqua regenerationis mysteriū est. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, nō potest introire in regnum dei. Credit aūt etiam catechumenus in crucem domini Iesu, qua & ipse signatur. Sed nisi baptizatus fuerit in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, remissionem non potest accipere peccatorum, nec spiritalis gratiæ munus haurire. Ergo ille Syrus septies mersit in lege. Tu autem baptizatus es in nomine trinitatis, confessus es patrē, recordare quid feceris: cōfessus es filium, confessus es spiritum sanctū. Tene ordinem rerum in hac fide, mūdo mortuus es, & deo resurrexisti. Et quasi in illo mundi es consepultus elemento, peccato mortuus, ad uitam es resuscitatus æternam. Crede ergo quia nō sunt uacuæ aquæ. Ideo tibi dictū est: Quia angelus domini descendebat secundum tempus in natatoriā, & mouebat aqua, & qui prior descēdisset in natatoriā post cōmotionem aquæ, sanus fiebat à languore quocūq; tenebatur. Hæc piscina in Hierosolymis erat, in qua unus annuus sanabat. Sed nemo antè sanabatur, q̄ descendisset angelus. Vt esset indicium quia descenderat angelus, mouebatur aqua propter incredulos. Illis signum, tibi fides. Illis angelus descendebat, tibi spiritus sanctus. Illis creatura mouebatur, tibi Christus operatur ipse dominus creaturæ. Tunc curabatur unus, nunc omnes sanantur, aut certè unus solus populus Christianus. Est enim in aliquibus & aqua mendax. non sanat baptismus perfidorum, non mundat, 1. Cor. 2 / 1. Ioan. 5 / Ioan. 3 / Ibid. 5

sed polluit. Iudæus urceos baptizat & calices, quasi insensibilia uel culpã possint accipe re uel gratiam. Tu baptiza hunc calicem tuũ sensibilem in quo bona opera tua luceant, in quo gratiæ tuæ splendor fulgeat. Ergo & illa piscina in figura, ut credas quia in hunc
Ioan. 1 fontẽ uis diuina descendit. Deniq; paralyticus ille expectabat hominẽ. Quem? nisi illũ dominũ Iesum natũ ex Virgine, cuius aduentu iam nõ umbra sanaret singulos, sed ueritas uniuersos? Iste est ergo qui expectabat ut descẽderet, de quo dixit deus pater ad Ioannem Baptistam: Super quem uideris spiritũ descendentẽ de cœlo, & manentẽ super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. De quo testificatus est Ioannes, dicens: Quia uidi spiritũ descendentẽ de cœlo quasi columbã, & manentẽ super eũ. Et hic quare spiritus sicut colũba descẽdit, nisi ut tu uideres, nisi ut tu agnosceres columbã etiã illam quã
Gen. 8 Noe iustus emisit ex arca, istius columbæ speciem fuisse, ut typũ agnosceres sacramenti? Et fortasse dicas: Cum illa uera columba fuerit quæ emissa est, hic quasi columba descenderit: quomodo illic speciem fuisse dicimus, hic ueritatem, cum secundum Græcos in specie columbæ spiritum descendisse sit scriptum? Sed quid tam uerum quàm diuinitas, quæ manet semper? creaturæ autẽ non potest ueritas esse, sed species, quæ facilè soluitur atq; mutatur. Simul quia eorum qui baptizantur, non in specie esse debeat, sed ue-
Matt. 10 ra simplicitas. Vnde & dominus ait: Estote astuti sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Meritò ergo sicut columba descendit, ut admoneret nos simplicitatem columbæ habere debere. Speciem autem pro ueritate accipiendam legimus & de Christo: Et
Philip. 2 specie inuentus ut homo. Et de patre deo: Neq; speciem eius uidistis.

Quòd in ijs quæ à sacerdotibus fiunt, non merita personarum, sed officia consideranda sint. Et quomodo in baptismo æqualiter præcipiatur in patrem, & in filium, & in spiritum sanctum credere debere. Cap. V

Sí ne adhuc quod dubitare debeas, cum euidenter tibi clamet in Euangelio
Matt. 3 pater, qui ait: Hic est filius meus in quo complacui? Clamet filius super quẽ sicut colũba se demonstrauit spiritus sanctus. Clamet & spiritus sanctus, qui
Psal. 28 sicut columba descendit. Clamet Dauid: Vox domini super aquas, deus maiestatis in-
Iudic. 6 tonuit, dominus super aquas multas. Quum tibi scriptura testetur quòd ad Hieroboal
3. Reg. 18 preces ignis descenderit de cœlo, & rursus precante Helia ignis est missus qui sacrificiũ consumpsit: non merita personarum consideres, sed officia sacerdotum. Et si merita spectas, sicut Heliam consideras, Petri quoq; merita spectato, uel Pauli, quia acceptũ à domino Iesu, hoc nobis mysterium tradiderunt. Ignis illis uisibilis mittebatur ut crederẽt, nobis inuisibilis operatur qui credimus. Illis in figuram, nobis ad commonitionem.
Matt. 18 Crede ergo adesse dominum Iesum inuocatum precibus sacerdotum, qui ait: Vbi fuerint duo uel tres, ibi & ego sum. Quanto magis ubi est Ecclesia, ubi mysteria sua sunt, ibi dignatur suam impertire præsentiam? Descendisti igitur, recordare quid responderis, quòd credas in patrem, credas in filium, credas in spiritum sanctum. Non habes illic, Credo in maiorem & minorem & ultimum. Sed eadem uocis tuæ cautione constringeris, ut similiter credas in filium sicut in patrem credis: similiter in spiritum sanctum credas, sicut credis in filium, hoc solo excepto, quòd in crucem solius domini Iesu fateris tibi esse credendum.

Quare fiat unctio in capite, & de lotione pedum discipulorũ. Et quare Petrus qui mundus erat, plantam lauare debebat. Cap. VI

Ost hæc utiq; ascendisti ad sacerdotem: considera quid secutum sit. Nonne
Psal. 132 illud quod ait Dauid: Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbã barbam Aaron? Hoc est unguentum de quo & Salomon ait: Vnguentum exinanitũ est nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te, & attraxerunt te.
Cant. 1 Quantæ hodie renouatæ animæ dilexerunt te domine Iesu, dicentes: Attrahe nos post te, in odorẽ uestimentorum tuorũ currimus, ut odorẽ resurrectionis haurirent. Quare hoc fiat intellige, quia oculi sapientis in capite eius. Ideo in barbam defluit, id est, in gratiam iuuentutis. Ideo in barbam Aaron, ut fias electum genus, sacerdotale, preciosum. Omnes enim in regnum dei & in sacerdotiũ ungimur gratia spiritali. Ascendisti de fonte, memento Euangelicæ lectionis. Etenim dominus noster Iesus lauit pedes discipulis
Ioan. 13 suis, quando uenit ad Simonẽ Petrum, & ait Petrus: Non lauabis mihi pedes in æternũ. Non

Non aduertit mysterium, & ideo ministerium recusauit, quòd grauari humilitatem serui crederet, si sibi obsequium domini patienter admitteret. Cui respondit dominus: Si non lauero te, non habebis partem mecum. Quo audito Petrus: Domine non tantũ pedes, inquit, sed manus & caput. Respondit dominus: Qui lotus est, nõ indiget nisi ut pedes lauet, sed est mundus totus. Mundus erat Petrus: sed plantam lauare debebat. Habebat enim primi hominis de successione peccatum, quando eum supplantauit serpẽs, & persuasit errorem. Ideo planta eius abluitur, ut hæreditaria peccata tollantur. Nostra enim propria per baptismum relaxantur. Simul cognosce mysterium ipsum, humilitatis consistere in ministerio. Ait enim: Si ego laui uobis pedes dominus & magister, quanto magis & uos debetis lauare pedes inuicem uobis? Cum enim ipse author salutis per obedientiã nos redemerit, quanto magis nos seruuli eius humilitatis & obedientiæ exhibere debemus obsequium?

De mysterio uestimentorũ candidorum, quibus induuntur infantes, & quomodo Ecclesia hæc habens uestimenta dicat in Canticis: Nigra sum, & decora, & cætera quæ sequuntur. Cap. VII

Ccepisti post hæc uestimenta candida, ut esset indicium quòd exueris inuo-
A lucrum peccatorũ, indueris innocentiæ casta uelamina, de quibus dixit Pro
pheta: Asperges me hyssopo, & mundabor: lauabis me, & super niuem deal *Psal. 50*
babor. Qui enim baptizatur, & secundum legem, & secundum Euangeliũ uidetur esse
mundatus. Secundum legem, quia hyssopi fasciculo Moyses aspergebat sanguinẽ agni. *Exod. 24*
Secundum Euangelium, quia Christi erant candida uestimenta sicut nix, cum resurre- *Heb. 9*
ctionis suæ gloriam in Euangelio demõstraret. Super niuem dealbatur, cui culpa dimit
titur. Vnde & per Esaiam dominus ait: Si fuerint peccata uestra sicut phœnicium, ut ni- *Esa. 1*
uem dealbabo. Hæc uestimenta habens Ecclesia per lauacrũ regenerationis assumpta,
dicit in Canticis: Nigra sum & decora filiæ Hierusalem. Nigra per fragilitatẽ conditio- *Cant. 1*
nis humanę: decora per gratiam. Nigra, quia ex peccatoribus: decora, fidei sacramento.
Hæc uestimenta cernentes filiæ Hierusalem, stupefactæ dicunt: Quæ est hæc quę ascen
dit dealbata? Hæc erat nigra: unde nunc subitò dealbata? Dubitauerunt enim etiam an
geli cum resurgeret Christus, dubitauerunt potestates cœlorum uidentes quòd caro in
cœlum ascenderet. Deniq; dicebant: Quis est iste rex gloriæ? Et cùm alij dicerent: Tol- *Psal. 23*
lite portas principis uestri, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ: alij du-
bitabant, dicẽtes: Quis est iste rex gloriæ? In Esaia quoq; habes dubitantes uirtutes cœ *Esa. 63*
lorum dixisse: Quis est iste qui ascendit ex Edom, rubor uestimentorum eius ex Bosor,
speciosus in stola candida? Christus aũt uidens Ecclesiam suam in uestimẽtis candidis,
pro qua ipse (ut habes in Zachariæ libro prophetæ) sordida uestimenta susceperat, uel *Zach. 1*
animam regenerationis lauacro mundam atq; ablutam, dicit: Ecce formosa es proxima *Cant. 4*
mea, ecce es formosa, oculi tui sicut columbę. in cuius specie spiritus sanctus descendit
de cœlo. Formosi oculi sicut diximus suprà, quia sicut columba descendit. Et infrà: Den
tes tui sicut grex tonsarum, quę ascenderunt de lauacro, quæ omnes geminos creant, et
infœcunda non est in eis, ut resticula coccinea labia tua. Non mediocris ista laudatio.
Primũ dulci comparatione tonsarum. Capras enim & in altis pasci sine periculo noui-
mus, & in præruptis securas cibum sumere. Deinde cum tondent, deonerari superfluis.
Harum gregi cõparatur Ecclesia, multas in se habens animarũ uirtutes, quę per lauacrũ
superflua peccata deponant, quæ mysticam fidem & moralem gratiã deferant Christo,
quæ crucem domini Iesu loquant. In ijs formosa est Ecclesia. Vnde ad eam uerbũ deus
dicit: Tota formosa es proxima mea, & reprehensio nõ est in te: quia culpa demersa est. *ibidem.*
Ades huc à libano spõsa, ades huc à libano, transibis & pertransibis à principio fidei, eò
quòd renuncians mundo transierit seculum, pertransierit ad Christum. Et iterũ dicit ad
eam deus uerbum: Quàm pulchra & suauis facta est charitas in delicijs tuis? Statura tua *ibid. 7*
similis facta est palmæ, & ubera tua botris. Cui respondet Ecclesia: Quis dabit te frater *ibid. 8*
mihi, lactantem ubera matris meæ? Inueniens te foris, osculabor te. Et quidem nõ sper-
nent me. Assumam te, & inducam te in domum matris meæ, & in secretũ eius quæ con-
cepit me, docebis me. Vides quemadmodũ delectata munere gratiarũ, ad interiora cu-
pit mysteria peruenire, & omnes sensus suos cõsecrare Christo? Adhuc quærit, adhuc

suscitat charitatem,& suscitari sibi eam poscit à filiabus Hierusalem, quarum gratia, hoc est animarum fidelium, sponsum in amorem sui uberiorem desiderat prouocari. Vnde dominus Iesus & ipse inuitatus tanto studio charitatis, pulchritudine decoris & gratiæ, Cant. 8 quòd nulla iam in ablutis delicta sorderent, dicit ad Ecclesiam: Pone me ut signaculum in corde tuo, ut sigillũ in brachio tuo: hoc est, decora es proxima mea, tota formosa es, nihil tibi deest. Pone me ut signaculum in corde tuo, quo fides tua pleno fulgeat sacramento. Opera quoque tua luceant, & imaginem dei præferãt, ad cuius imaginem facta es. Charitas tua nulla persecutione minuatur, quam multa aqua excludere, flumina in- Esa. 11 undare non possint. Vnde repete quia accepisti signaculum spiritale, spiritum sapiẽtiæ & intellectus, spiritum consilij atq; uirtutis, spiritum cognitionis atq; pietatis, spiritum sancti timoris: & serua quod accepisti. Signauit te deus pater, cõfirmauit te Christus do- 2.Cor.5 minus, & dedit pignus spiritus in corde tuo, sicut Apostolica lectione didicimus.

De sacrosancti corporis dominici communione, & conuiuio cœlesti. Quod' que antiquiora sint Ecclesiæ sacramenta quàm Synagogæ, & pręstantiora quàm fuerit manna. Cap. VIII

Psal. 42 His abluta plebs diues insignibus, ad Christi contendit altaria, dicens: Et introibo ad altare dei, ad deum qui lætificat iuuẽtutem meam. Depositis enim inueterati erroris exuuijs, renouata in aquilæ iuuentutem, cœleste illud festinat adire conuiuium. Venit igitur, & uidens sacrosanctum altare compositum, exclamans ait: Parasti in conspectu meo mensam. Hanc loquentem inducit Dauid, dicens: Ibid. 22 Dominus pascit me, & nihil mihi deerit: in loco pascuæ ibi me collocauit: super aquam refectionis educauit me. Et infrà: Nam & si ambulem in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. Impinguasti in oleo caput meum, & poculum meum inebrians quàm præclarum est. Nunc illud consideremus, ne quis fortè uisibilia uidens, quoniam quæ sunt inuisibilia, non uidentur, nec possunt humanis oculis comprehendi, dicat fortè: Iudæis deus manna pluit, pluit coturnices: Ecclesiæ autem illi dilectæ hæc sunt quæ præparauit, de quibus dictũ est quod ocu- 1.Cor.2 lus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit quæ præparauit deus diligentibus eum? Ergo ne quis hoc dicat, summo studio uolumus comprobare quod & antiquiora sunt sacramenta Ecclesiæ quàm Synagogæ, & præstantiora quàm manna est. Antiquiora docet lectio Genesis quæ decursa est. Synagoga enim ex lege Moysi principium sumpsit. Abraham uerò longè anterior, qui uictis hostibus, & nepote proprio recepto, cum potiretur uictoria, tunc illi occurrit Melchisedech, & protulit ea quæ Abraham ueneratus accepit. Non Abraham protulit, sed Melchisedech, qui inducitur sine patre, sine matre, neque initium dierum, neque finem habens, similis autem filio dei: de quo ait Paulus ad Hebræos: Quia manet sacerdos in perpetuum, qui interpretatione latina dicitur rex iustitię, rex pacis. Non agnoscis quis iste sit? Potest homo esse rex iustitię, quum uix iustus sit? Potest esse rex pacis, quum uix possit esse pacificus? Sine matre secundum diuinitatem, quia ex patre deo genitus est, unius substantię cum patre. Sine patre secundum incarnationem, qui natus ex Virgine est. Initium & finem nõ habens, quia ipse est initium & finis omnium, primus & nouissimus. Non igitur humani, sed diuini est muneris sacramentum quod accepisti, ab eo prolatum qui benedixit sancti dei patrem Abraham, illum cuius gratiam & gesta miraris. Probatũ est antiquiora esse Ecclesię sacramẽta, nũc cognosce potiora. Reuera mirabile est quod manna deus plue- Psal. 77 rit patribus, & quotidiano cœli pascebantur alimento. Vnde dictum est: Panem ange- Ioan. 6 lorum manducauit homo. Sed tamen panem illum qui manducauerunt, omnes in deserto mortui sunt. Ista autẽ esca quam accipis, iste panis uiuus qui descendit de cœlo, uitæ æternę substantiam subministrat: & quicunque hunc manducauerit, non morietur in æternum: & est corpus Christi.

De

De uirtute sacramenti corporis & sanguinis Christi, & comparatione per excessum ipsius ad manna, & ad aquas petræ. Et de per plurima exempla probatione quòd corpus Christi quod accipimus, non panis sit, sed caro, quæ ex Virgine nata, quæ crucifixa, quæ sepulta fuit. Cap. IX

CONsidera nunc utrum præstantior sit panis angelorum, an caro Christi, quæ utique corpus est uitæ. Manna illud è cœlo, hoc supra cœlum. Illud cœli, hoc domini cœlorum. Illud corruptioni obnoxium, si in diem alterū seruaretur: hoc alienum ab omni corruptione: Quod quicunque religiose gustauerit, corruptionem sentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit, tibi sanguis è Christo. Illos ad horā satiauit aqua, te sanguis diluit in æternum. Iudæus bibit, & sitit: tu cum biberis, sitire nō poteris. Et illud in umbra, hoc in ueritate. Si illud quod miraris, umbra est, quantum istud est cuius & umbram miraris? Audi quia umbra est quæ apud patres facta est. Bibebāt, inquit, de consequenti eos petra, petra autem erat Christus. Sed non in pluribus eorum cōplacitum est deo. nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem in figura facta sunt nostri. Cognouisti præstantiora. Potior est enim lux quàm umbra, ueritas quàm figura, corpus autoris quàm manna de cœlo. Forte dicas: Aliud uideo, quomodo tu mihi asseris quod Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, ut probemus. Quantis igitur utimur exemplis, ut probemus non hoc esse quod natura formauit, sed quod benedictio consecrauit, maioremque uim esse benedictionis quàm naturæ, quia benedictione etiā natura ipsa mutatur. Virgā tenebat Moyses, proiecit eam, & facta est serpēs. Rursus apprehendit caudam serpentis, & in uirgæ naturā reuertitur. Vides igitur Prophetica gratia bis mutatam esse naturam & serpentis & uirgæ? Currebāt Aegypti flumina puro aquarum meatu, subito de fontium uenis sanguis cœpit erumpere. Non erat potus in fluuijs. Rursus ad prophetæ preces cruor cessauit fluminum, aquarū natura remeauit. Circūclusus undique erat populus Hebræorum, hinc Aegyptijs uallatus, inde mari clausus uirgā leuauit Moyses, separauit se aqua, & in murorū speciem congelauit, atque inter undas uia pedestris apparuit. Iordanis retrorsum cōuersus contra naturā in sui fontis reuertitur exordiū. Nonne claret naturā uel maritimorū fluctuū uel fluuialis cursus esse mutatā? Sitiebat populus patrū, tetigit Moyses petrā, & aqua de petra fluxit. Nūquid nō præter naturam operata est gratia, ut aquā uomeret petra, quā nō habebat natura? Marath fluuius amarissimus erat, ut sitiēs populus bibere nō posset. Misit Moyses lignū in aquā, & amaritudinē suā aquarū natura deposuit, quā infusa subito gratia temperauit. Sub Helisæo propheta uni ex filijs prophetarū excussum est ferrū de securi, & statim mersum est. Rogauit Helisæū qui amiserat ferrū, misit etiā Helisæus lignū in aquā, & ferrū natauit, utique & hoc præter naturam factū esse cognoscimus. Grauior est enim ferri species, quàm aquarum liquor. Aduertimus igitur maioris esse uirtutis gratiam quàm naturā, & adhuc tamen propheticæ benedictionis numeramus gratiā? Quod si tantū ualuit humana benedictio, ut naturā conuerteret: quid dicimus de ipsa cōsecratione diuina, ubi uerba ipsa domini saluatoris operantur? Nā sacramentū istud quod accipis, Christi sermone conficitur. Quod si tantū ualuit sermo Heliæ, ut ignē de cœlo deponeret: nō ualebit Christi sermo, ut species mutet elementorū? De totius mundi operibus legisti: Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergo Christi qui potuit ex nihilo facere quod nō erat: nō potest ea quæ sunt, in id mutare quod nō erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quā mutare naturas. Sed quid argumentis utimur? suis utamur exemplis, incarnationisque exēplo astruamus mysterij ueritatē. Nunquid naturæ usus præcessit cū Iesus dominus ex Maria nasceretur? Si ordinē quærimus, uiro mixta fœmina generare consueuit. Liquet igitur quod præter naturæ ordinē Virgo generauit, & hoc quod cōficimus corpus, ex Virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinē in Christi corpore, cū preter naturā sit ipse dominus Iesus partus ex Virgine? Vera utique caro Christi, quæ crucifixa est, quæ sepulta est, uere ergo carnis illius sacramentum est. Ipse clamat dominus Iesus: Hoc est corpus meum. Ante benedictionem uerborum cœlestium alia species nominatur, post consecrationem corpus significatur. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur. Et tu dicis, amen: hoc est, uerū est. Quod os loquitur, mēs interna fateatur: quod sermo sonat, affectus sentiat. His

1. Cor. 10 Hebr. 3 Exod. 15 4. Reg. 6 Psalm. 148 Matth. 26

tiat. His igitur sacramentis pascit Ecclesiam suam Christus, quibus animæ firmatur sub-
Cantic. 4 stantia. Meritoq; uidens profectum eius gratiæ continentem, dicit ad eam: Quàm deco
ra facta sunt ubera tua soror mea sponsa, quã decora facta sunt à uino: & odor uestimen-
torum tuorum super omnia aromata. Fauũ distillãt labia tua ô sponsa, mel & lac sub lin-
gua tua, & odor uestimentorum tuorum sicut odor Libani, Hortus cõclusus soror mea,
sponsa mea, hortus conclusus, fons signatus. Quo significat signatũ debere apud te ma-
nere mysterium, ne uioletur operibus malæ uitæ, atq; adulterio castitatis, ne diuulgetur
quibus non conuenit, ne garrula loquacitate dispergatur in perfidos. Bona debet ergo
fidei tuæ esse custodia, ut intemerata uitæ ac silentij integritas perseueret. Vnde & Eccle
sia altitudinẽ seruans mysteriorum cœlestium, reijcit à se grauiores uenti procellas, & in
uitat uernantis gratiæ suauitatem: & sciens quòd hortus suus Christo displicere nõ pos-
sit, aduocat ipsum sponsum dicẽs: Exurge Aquilo, & ueni Auster, perfla hortũ meum, &
5. fluant unguenta mea. Descendat frater meus in hortum suũ, & edat fructum pomifera-
rum suarum. Bonas enim arbores & fructiferas habet, quæ radices suas tinxerint in sacri
fonti irriguo, & in bonos fructus nouæ fœcunditatis germine pullulauerint, ut non iam
Prophetica cædantur securi, sed Euangelica ubertate fœcundẽtur. Deniq; fertilitate ea-
rum dominus delectatus respondet: Ingressus sum in hortũ meum soror mea sponsa, uin
demiaui myrrham, cum unguentis meis, manducaui cibum meum cum melle meo, bibi
potum meum cum lacte meo. Quare cibũ & potum dixerim, fideles intelligunt. Illud au
tem non dubium, quod in nobis ipse manducat & bibit, sicut in nobis legisti, quia in car
cere esse se dicit. Vnde & Ecclesia uidens tantam gratiam, hortatur filios suos, hortatur
Cantic. 5 proximos, ut ad sacramenta concurrant, dicens: Edite proximi mei & bibite, & inebria-
mini fratres mei. Quid edamus, quid bibamus, alibi tibi per Prophetã spiritus sanctus ex
Psalm. 33 pressit dicens: Gustate & uidete quoniã suauis est dominus, beatus uir qui sperat in eo.
In illo sacramento Christus est, quia corpus est Christi: nõ ergo corporalis esca, sed spiri-
1. Cor. 10 talis est. Vnde & Apostolus de typo eius ait: Quia patres nostri escam spiritalem mandu
cauerunt, & potum spiritalem biberunt. Corpus enim dei, corpus est spiritale. Corpus
Thren. 4 Christi, corpus est diuini spiritus, quia spiritus est Christus, ut legimus: Spiritus ante fa-
1. Pet. 2 ciẽ nostrã Christus dominus. Et in Petri epistola habemus: Christus pro nobis mortuus
est. Deniq; cor nostrum esca ista cõfirmat, & potus iste lętificat cor hominis, ut Prophe-
Psalm. 103 ta memorauit. Vnde & adepti omnia, sciamus regeneratos nos esse. Nec dicamus, quo-
modo regenerati sumus? nunquid in uentrẽ matris nostrę introiuimus, & renati sumus?
Non agnosco usum naturæ. Sed nullus hic naturę ordo, ubi excellẽtia gratia. Deniq; nõ
semper usus naturæ regenerationem facit. Generatum ex Virgine Christum dominum
confitemur, & naturæ ordinem denegamus. Non enim ex uiro Maria concepit, sed de
Matth. 1 spiritu sancto in utero accepit, ut dicit Matthæus: Quia inuenta est in utero habens de
spiritu sancto. Si ergo superueniens spiritus sanctus in Virginem, conceptionem opera
tus est, & generationis munus impleuit: non utiq; dubitandum est quod superueniens
in fontem uel super eum qui baptismũ consequitur, ueritatem regenerationis operetur.

FINIS.

CAPITA LIBRI PRIMI DE SACRAMENTIS.

Quodq; in baptismate omnis iustitia sit constituta. Et de columba super Christum descendente, & quare Christus prior descēderit in aquā, & postea spiritus sanctus. Ca. V
Quomodo typus baptismatis præfiguratus fuerit per transitum Rubri maris, & de malo murmurationis. Quid etiā significet columna lucis præcedens, & nubis subsequens. Et quòd in diluuio figura baptismi præcesserit. Cap. VI

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI, DE SACRAMENTIS LIBER PRIMVS.

De fide Christiani, & quomodo baptizatus considerare debeat peracta mysteria adapertionis. Qua etiam ratione in exorcismo aures & nares tangantur, ut aperiantur, & quare nares, & non os. Cap. I

De sacramentis quæ accepistis, sermonem adorior, cuius rationē non oportuit antè præmitti. In Christiano enim uiro prima est fides. Ideo Romæ fideles dicūtur qui baptizati sunt: Et pater noster Abraham ex fide iustificatus est, non ex operibus. Ergo accipiētis baptismum credidistis. Nefas est enim me aliud æstimare. Neq; enim uocatus esses ad gratiā, nisi dignum te Christus sua gratia iudicasset. Ergo quid egimus sabbato? Nempe apertionē: quæ mysteria celebrata sunt apertionis, quādo tibi aures tetigit sacerdos & nares. Quod significat in Euāgelio dominus noster Iesus Christus cū ei oblatus esset surdus, & mutus, tetigit aures eius & os eius. Aures, quia surdus erat: os, quia mutus. Et ait: Effeta, quod Hebraicū uerbū est, & Latine dicitur adaperire. Ideo ergo tibi sacerdos aures tetigit, ut aperirētur aures tuæ ad sermonē & ad eloquium sacerdotis. Sed dicis mihi: Quare aures? Quia surdus erat. Os tetigit, ut quia loqui nō poterat sacramenta cœlestia, uocē acciperet à Christo. Et ibi quia uiri, hic quia mulieres baptizantur, & nō eadē puritas serui, quanta & domini. Cum enim ille peccata concedat, huic peccata donentur, quæ potest esse comparatio? Ideo propter gratiam operis & muneris non os tangit episcopus, sed nares: ut bonum odorem accipias pietatis æternæ, ut dicas: Christi bonus odor sumus deo, quemadmodum dixit Apostolus sanctus, & sit in te fidei deuotionisq; plena fragrantia.

Rom. 4 — *Marc. 7* — *2. Cor. 2*

De unctione in baptismo, & abrenunciatione tunc facta. Et qua ratione sacerdos dicatur angelus, & de seruanda fide Christo promissa. Cap. II

Venimus ad fontem, ingressus es: considera quos uideris, quid locutus sis considera, repete diligēter. Occurrit tibi leuita, occurrit presbyter, unctus es quasi athleta Christi, quasi luctamen huius seculi luctaturus, professus es luctaminis tui certamina. Qui luctatur, habet quod speret, ubi certamen, ibi corona. Luctaris in seculo, sed coronaris à Christo, & pro certaminibus seculi coronaris. Nam & si in cœlo præmiū, hic tamē meritū præmij colligitur. Quando te interrogauit: Abrenūcias diabolo & operibus eius? quid respōdisti? Abrenuncio. Abrenuncias seculo, & uoluptatibus eius? quid respōdisti? Abrenūcio. Memor esto sermōis tui, & nunquā tibi excidat tuæ series cautionis. Si chirographū homini dederis, teneris obnoxius, ut pecuniā eius accipias: teneris astrictus, & reluctantē te fœnerator astringit si recusas, uadis ad iudicem, atq; illic tua cautione cōuinceris. Vbi promiseris cōsidera, uel quibus promiseris. Leuitā uidisti, sed minister est Christi. Vidisti illū ante altaria ministrantē. Ergo chirographū tuū tenetur nō in terra, sed in cœlo. Cōsidera ubi capias sacramēta cœlestia. Si hic corpus est Christi, hic & angeli cōstituti sunt. Vbi corpus, ibi & aquilæ, legisti in Euāgelio. Vbi corpus Christi, ibi & aquilæ uolare cōsueūt: ut terrena fugiāt, cœlestia petāt. Quare hoc dico? quia & homines angeli quicūq; annūciant Christū, & in angelorū asciti uidentur locum. Quomodo? Accipe baptistæ rationē. Ioannes natus erat ex uiro & muliere. Attamen audi quia angelus est ipse: Ecce mitto angelū meū ante faciē tuam, & parabit uiam tuam

Matth. 24 — *Matth. 11*

tuam ante te. Accipe aliud, Malachiel ait propheta: Quia labia sacerdotis custodiunt
Mala. 2 scientiam, & legē exquirunt ex ore ipsius: Angelus est enim domini omnipotentis. Hęc ideo dicitur, ut sacerdotij gloriā prædicemus, nō ut aliquid personaliter meritis arrogetur. Ergo abrenunciasti mundo, abrenunciasti seculo, esto solicitus. Qui pecuniā debet, semper cautionē suā considerat. Et tu qui fidē debes Christo, fidē serua, quæ multo preciosior quā pecunia est. Fides enim æternū patrimoniū est, pecunia temporale. Et tu ergo semper recordare quid promiseris. Si teneas promissionē tuā, tenebis & cautionem.

Quòd licet in baptismo sacerdos & minister uideantur, alia tamen maiora sint quæ operantur, & non uidentur. Cap. III

Einde accessisti proprius, uidisti fontē, uidisti & sacerdotē supra fontē. Nec
D hoc possum dubitare quod in animum uestrum nō potuerit cadere quod cecidit in illum Syrum Naaman: quia etsi mundatus est, tamen ante dubitauit. Quare? dicā, accipe. Ingressus es, uidisti aquā, uidisti sacerdotē, uidisti leuitā. Ne forte aliquis dixerit, hoc est totū? imò est totū, uere totū, ubi tota innocētia, tota pietas, tota gratia, tota sanctificatio. Vidisti quæ uidere potuisti oculis tui corporis, & humanis cōspectibus, nō uidisti illa quæ operātur, sed quę uidenī. Illa multo maiora sunt quę nō uiden
2. Cor. 4 tur, quā quæ uidentur: quoniā quæ uidentur, temporalia sunt: quę non uidentur, æterna.

Quòd sacramenta Christianorum diuiniora & priora sint quàm Iudæorum. Et quid pascha significet. Cap. IIII

Rgo dicamus primū, tene cautionē uocis meæ, & exige. Miramur mysteria
E Iudæorū quæ patribus nostris data sunt: primū uetustate sacramentorū, deinde sanctitate præstantiū. Illud promitto, quòd diuiniora & priora sacramēta sunt Christianorū quàm Iudæorū. Quid præcipuū quàm quod per mare transiit Iudæorum populus? ut de baptismo interim loquamur. Attamen qui transierūt Iudæi mortui sunt omnes in deserto. Ceterū qui per hunc fontē transit, trāsit à terrenis ad cœlestia, hoc est enim pascha, id est trāsitus eius, trāsitus à peccato ad uitam, à culpa ad gratiam, ab inquinamento ad sanctificationē. Qui per hunc fontem transit, non moritur, sed resurgit.

Quid significet lotio Naaman Syri leprosi, & quòd nō aqua sed cōsecratio mundet. Quodq; in baptismate omnis iustitia sit cōstituta. Et de columba super Christū descēdēte, et quare Christus prior descēderit in aquā, & postea spiritus sanctus. V

4. Reg. 5 Aaman ergo leprosus erat, puella quædam ait uxori illius: Dominus meus si
N uult mundari, uadat in terram Israel, & ibi inueniet eum qui possit ei lepram tollere. Dixit illa dominæ suæ, uxor marito, Naaman regi Syrię, qui eū quasi acceptissimū sibi misit ad regē Israel. Audiuit rex Israel quod misisset ad eum cuius leprā mundaret, & scidit uestē suam. Tunc Helisæus Propheta mandat ei: Quid est quòd scidisti uestem, quasi non sit deus potēs qui mundet leprosum? Mitte illum ad me. Misit ille. Cui aduenienti ait, ꝓpheta: Vade descende in Iordanē, mergere, & sanaberis. Ille cœpit cogitare secū & dicere. Hoc est totū? Veni de Syria in terrā Iudæam, & dicitur mihi: Vade & descende in Iordanē, mergere, & sanaberis? quasi flumina meliora non sint in patria mea. Dixerunt ergo serui: Domine, quare nō facis uerbū prophetæ? Magis fac, & experire. Tunc ille iuit in Iordanem, mersit, & surrexit sanus. Quid enim significat? Vidisti aquā: sed nō aqua omnis sanat, sed aqua sanat quæ habet gratiā Christi. Aliud est elementum, aliud cōsecratio: aliud opus, aliud operatio. Aqua opus est, operatio spiritus sancti est. Nō sanat aqua nisi spiritus sanctus descēderit, & aquā illam cōsecrauerit: sicut legisti quod cū dominus noster Iesus Christus formā baptismatis daret, uenit ad Ioannē, & ait
Matth. 3 illi Ioannes: Ego à te debeo baptizari, & tu uenis ad me? Respōdit illi Christus: Sine modo. Sic enī decet nos implere omnē iustitiā. Vide quia omnis iustitia in baptismate cōstituta est. Ergo quare Christus descendit, nisi ut caro ista mundaretur, caro quā suscepit de nostra cōditione? Non enim abolitio peccatorū suorū Christo necessaria erat, qui peccatum non fecit: sed nobis erat necessaria, qui peccato manemus obnoxij. Ergo si propter nos baptismi nobis forma est cōstituta, fidei nostrę forma proposita est. Descēdit Christus, Ioānes astabat qui baptizabat, & ecce quasi colūba spiritus sanctus descēdit. Nō colūba descēdit, sed quasi colūba. Memēto quid dixerim, Christus carnē suscepit, non sicut carnē, sed carnis istius ueritatē, uere carnē Christus suscepit. Spiritus autē sanctus in specie colum-

cie columbæ, nõ in ueritate colũbæ, sed in specie columbæ descẽdit de cœlo. Ergo uidit Ioãnes, & credidit. Descẽdit Christus, descẽdit & spiritus sanctus. Quare prior Christus descendit, postea spiritus, cũ forma baptismatis & usus hoc habeat, ut ante fons cõsecretur, & tũc descendat qui baptizãdus est? Nã ubi primũ ingreditur sacerdos, exorcismum facit, secũdo super creaturã aquæ inuocationẽ, postea & precẽ defert ut sanctificetur fons, & assit præsentia trinitatis æternæ. Christus autẽ ante descẽdit, secutus est spiritus. Qua ratione? Vt nõ quasi ipse egere dominus Iesus sanctificationis mysterio uideretur, sed sanctificaret ipse, sanctificaret & spiritus. Ergo descẽdit in aquã Christus, & spiritus sanctus sicut columba descendit. Pater quoq; deus è cœlo locutus est. Habes præsentiã trinitatis.

Quomodo typus baptismatis præfiguratus fuerit per transitum Rubri maris, & de malo murmurationis. Quid etiã significet columna lucis præcedẽs, & nubis subsequens. Et quòd in diluuio figura baptismi præcesserit. Cap. VI

IN mari autẽ Rubro figuram istius baptismatis extitisse ait Apostolus dicẽs: Quia patres nostri omnes baptizati sunt in nube & in mari. Et subdit: Hæc autem omnia in figura facta sunt illis. Illis in figura, sed nobis in ueritate. Tunc Moyses uirgam tenebat, conclusus erat populus Iudæorum, instabat Aegyptius cum armis ex una parte, mari claudebantur Hebræi, neq; maria transire poterant, neq; in hostem recurrere, murmurare cœperunt. Vide, non te prouocet quia exauditi sunt. Etsi exaudiuit dominus, tamen culpa non carent qui murmurauerũt. Tuũ est ubi constringeris credere quòd euadas, nõ murmurare: inuocare, non querelam expromere. Tenebat uirgam Moyses, & ducebat populum Hebræorum in nocte in columna lucis, in die in columna nubis. Lux quid est nisi ueritas, quæ apertum & plenum lumen effundit? Columna lucis quid est, nisi Christus dominus, qui tenebras infidelitatis depulit, lucem ueritatis & gratiæ spiritalis affectibus infudit humanis? At uero columna nubis est spiritus sanctus. In mari erat populus, & præibat columna lucis: deinde sequebatur columna nubis, quasi obumbratio spiritus sancti. Vides quod per spiritum sanctum, & per aquam typũ baptismatis demonstrauerit? In diluuio quoq; fuit iam tunc figura baptismatis, & adhuc utiq; non erant mysteria Iudæorum. Sic ergò huius baptismatis forma præcessit. uides ergo superiora mysteria Christianorum, quam fuerint Iudæorum. Sed interim secundum fragilitatem uocis nostræ, & secundum temporis rationem satis sit hodie tanta de sacro fonte libasse mysteria. Crastina die, si dominus dederit loquendi potestatem uel copiam plenius intimabo. Opus est ut sanctitas uestra aures paratas habeat, prõptiorẽ animum, ut ea quæ nos colligere possumus de serie scripturarum, & uobis intimauerimus, tenere possitis, ut habeatis gratiam patris, & filij, & spiritus sancti. Cui trinitati perpetuum est regnum à seculis, & nunc & semper, & in omnia secula seculorum.

1. Cor. 10

CAPITA LIBRI SECVNDI DE SACRAMENTIS.

Quod diluuium nihil aliud sit nisi baptisma, quo peccata diluuntur, sola autem mens iusti & gratia resuscitentur. Et de multis generibus baptismatum. Cap. I

IN diluuio figuram baptismatis praecessisse hesterno coepimus disputare. Quid est diluuium, nisi in quo iustus ad seminarium iustitiae reseruatur, peccatum moritur? Ideo dominus uidens hominum pullulare delicta, iustum solum cum sua progenie reseruauit: Aquã autem supra mõtes quoque exire praecepit. Et ideo in illo diluuio omnis corruptela carnis interijt, sola iusti prosapia & forma permansit. Nõnne hoc est diluuium quod est baptisma, quo peccata omnia diluuntur, sola iusti mens & gratia resuscitatur? Multa sunt genera baptismatum, sed unum baptisma clamat Apostolus. Quare? Sunt baptismata gentium, sed non sunt baptismata. lauacra sunt, baptismata esse non possunt. Caro lauatur, non culpa diluitur, imò in illo lauacro contrahitur. Erant autem baptismata Iudaeorum alia superflua, alia in figura: Et figura ipsa nobis proficit, quia ueritatis est nuncia.

Quid significet angelus descendẽs in piscinam, & quid sit quod paralyticus responderit Christo, Hominem non habeo. Cap. II

Ioann. 5 QVid lectum est heri? Angelus, inquit, secundum tempus descendebat in piscinam, & quotiensunque descendisset angelus, mouebatur aqua: & qui prior descendisset, sanabatur ab omni languore quocunque tenebatur. Quod significabat figuram uenturam domini nostri Iesu Christi. Angelus quare? Ipse est enim magni consilij angelus. Secundum tempus, quod ad horam nouissimam seruabatur, ut in occasu ipsum diem deprehenderet, & differret occasum. Quotienscunque ergo descendisset angelus, mouebatur aqua. Dicis forte: Quare modo non mouetur? Audi quare. Signa incredulis, fides credentibus. Qui prior descendisset, sanabatur ab omni infirmitate. Quid est prior? Tempore, an honore? Vtrumque intellige. Si tempore, prior qui descendisset sanabatur, hoc est de populo Iudaeorum magis quàm de populo nationum. Si honore, qui prior descendisset, hoc est qui haberet dei metum, studium iustitiae, gratiam charitatis, castitatis affectum, ipse magis sanabatur. Tamen tunc temporis unus sanabatur. Tunc inquam temporis in figura qui prior descendisset, solus curabatur. Quanto maior est gratia Ecclesiae, in qua omnes saluantur quicunque descendunt? Sed uidete mysterium: Venit dominus noster Iesus Christus ad piscinam, multi aegri iacebant. Et facile ibi multi aegri iacebant, ubi unus tantummodo curabatur. Deinde ait ad illum paralyticum: Descende. Ait ille: Hominem non habeo. Vide ubi baptizaris, unde sit baptisma, nisi de cruce Christi, de morte Christi. Ibi est omne mysterium, quia pro te passus est. In ipso redimeris, in ipso saluaberis. Hominem, inquit, non habeo,

1. Cor. 15 hoc est quia per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Non poterat descendere, non poterat saluari qui non credebat quod dominus Iesus carnem suscepisset ex Virgine. Hic autem qui operiebatur mediatorem dei & hominum, hominẽ Iesum Christum expectans eum de quo dictum est: Et mittet dominus hominem qui saluos faciat eos: dicebat: Hominem non habeo, & ideo ad sanitatẽ meruit peruenire, quia credebat in aduenientem. Melior tamen & perfectior fuisset si credidisset iam uenisse, quem sperabat esse uenturum.

De uarijs generibus & figuris baptismi. Cap. III

NVnc uide singula. Diximus figuram praecessisse in Iordane quando Naaman leprosus ille mundatus est. Puella illa ex captiuis quae est, nisi quae speciẽ habebat Ecclesiae, & figuram repraesentabat? Captiuus enim erat populus nationum. Captiuus erat, non dico captiuitatem sub hoste aliquo constitutam, sed eam captiuitatem dico quę maior est, quando diabolus cũ suis saeuo dominatur imperio, & captiua

sibi colla subijcit peccatorum. Ergo habes unum baptisma, aliud in diluuio, habes tertium genus quando in mari rubro baptizati sunt patres, habes quartum genus in piscina, quando mouebatur aqua. Nunc te consulo utrum credere debeas, quia habes præsentiam trinitatis in hoc baptismate quo baptizatur in ecclesia.

Quid significet quòd ad preces Helisæi ferrum securis demersum supernatauerit. Quid etiam quòd Moyses lignum miserit in fontem, quo aqua antea amara dulcescebat. Cap. IIII

I Dem itaq; dominus noster Iesus Christus in Euangelio suo dicit ad Apostolos: Ite baptizate gentes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Sermo hic Matth. 28
Saluatoris est. Dic mihi ô homo: Inuocauit Helias, & descendit ignis de cœ- 1. Reg. 18
lo. Inuocauit Helisæus domini nomen, & de aqua ferrum securis ascendit quod demer- 4. Reg. 6
sum fuerat. Ecce aliud genus baptismatis. Quare? Quia omnis homo ante baptismum quasi ferrum premitur atque dimergitur. Vbi baptizatus fuerit, non tanquam ferrum, sed tanquam iam leuior fructuosi ligni species leuatur. Ergo & hic figura altera. Securis erat qua cædebantur ligna. Cecidit manubrium de securi, hoc est ferrum demersum est. Filius prophetæ nesciuit quid faceret, sed hoc solum sciuit, ut rogaret Helisæũ prophetam, & remedium postularet. Tunc ille lignum misit, & ferrum leuatum est. Vides ergo quod in cruce Christi omnium hominum leuatur infirmitas? Aliud, etsi non ordinem tenemus. Quis enim posset omnia gesta comprehendere Christi? sicut Apostoli dixerunt. Moyses cum uenisset in desertum, & sitisset populus, & uenisset ad Marath fon- Exod. 15
tem, & bibere uellet, aquam ubi primum hausit, & amaritudinem sensit, & cœpit bibere non posse: ideo Moyses misit lignũ in fontem, & cœpit aqua quæ antea erat amara, dulcescere. Quid significat, nisi quia omnis creatura corruptelæ obnoxia, ut maris aqua amara est omnibus? Etsi ad tempus suauis est, ad tempus iucunda, amara tamen est, quæ non potest auferre peccatum. Vbi biberis, sities. ubi potus ceperis suauitatem, iterum amaritudinem senties. Amara ergo aqua, sed ubi crucem Christi, ubi acceperit cœleste sacramentum, incipit esse dulcis & suauis. Et merito dulcis, in qua culpa deuoratur. Ergo si in figura tantum ualuerunt baptismata, quanto amplius ualet baptisma in ueritate?

De efficaci probatione quod ad inuocationem sacerdotis super fontem ueri baptismi potius assit præsentia trinitatis quàm ad supratactas figuras baptismi, & quid significet columba. Quid etiã spiritus magno sono in die Pentecostes descendens & apparens in dispertitis linguis. Cap. V

N Vnc ergo consideremus. Venit sacerdos, precem dicit ad fontẽ, inuocat patris nomen, præsentiam filij & spiritus sancti. Vtitur uerbis cœlestibus. Cœlestia uerba quæ sunt? Quòd baptizemus in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Si ergo ad hominis sermonem, ad inuocationem sancti aderat præsentia trinitatis, quanto magis ibi adest ubi sermo operatur æternus? Vultis scire quia descendit spiritus? Audite, quia quasi columba descendit. Quare quasi columba? Vt increduli uocarentur ad fidem. In principio signum debuit esse, in posterioribus debet esse perfectio.
Accipe aliud. Post mortẽ domini nostri Iesu Christi. Apostoli erant in uno loco, & ora- Act. 2
bant in die Pentecostes, & subito factus est magnus sonus, quasi cum ui magna spiritus ferretur, & uisæ sunt linguæ dispersæ sicut ignis. Quid hoc significat nisi descensum spiritus sancti, qui se uoluit incredulis etiam corporaliter demonstrare? Hoc est, corporaliter per signum, spiritaliter per sacramentũ. Ergo manifestum testimonium eius aduentus: nobis autem iam fidei prærogatiua defertur, quia in principio signa incredulis fiebant, nobis iam in plenitudine ecclesiæ non signa, sed fidei ueritas colligenda est.

Quòd baptismum inuentum sit ad resurrectionem & uiuificationem naturæ humanæ, quæ per peccatum morti obnoxia erat. Cap. VI

N Vnc disputemus quid sit quod dicitur baptisma. Venisti ad fontem, descendisti in eum, attendisti summum sacerdotem, leuitas & presbyterum ad fontem uidisti. Quid est baptismum? In principio deus noster hominem fecit, ut si peccatum non gustaret, morte non moreretur. Peccatũ contraxit, factus est obnoxius morti, eiectus est de paradiso. Sed dominus qui sua uellet beneficia permanere, & insidias omnes abolere serpentis, rescindere quoq; omne quod nocuit: primũ quidem sen-

Gen. 3 tentiam tulit in hominem, Terra es, & in terram ibis. & morti hominem fecit obnoxiū. Erat diuina sententia, solui humana conditione non poterat. Remedium datū est, ut homo moreretur, & resurgeret. Quare? Vt illud quod antè damnationis loco cesserat, loco cederet beneficij. Quid illud est nisi mors? Quęris quomodo? quia mors interueniēs finem facit peccati. Quando enim morimur, utiq; peccare desistimus. Satisfactum ergo sententiæ uidebatur, quando homo qui factus fuerat ut uiueret, si tamen non peccaret, incipiebat mori. Sed ut dei perpetua gratia perseueraret, mortuus est homo, sed Christus inuenit resurrectionē, id est, ut redintegraret cœleste beneficium, quod fraude fuerat serpentis amissum. Vtrunq; ergo pro nobis: quia & mors finis est peccatorum, & resurrectio naturæ est reformatio. Veruntamen ne in hoc seculo diaboli fraus uel insidiæ præualerent, inuentum est baptisma. De quo baptismate audi quid dicat scriptura, imò

Luce 7 filius dei, Quia Pharisæi qui noluerunt baptizari baptismo Ioannis, consilium dei spreuerunt. Ergo baptismum consilium dei est. Quanta est gratia ubi est consilium dei? Audi ergo. Nam ut in hoc seculo nexus diaboli solueretur, inuentum est quomodo homo uiuus moreretur, & uiuus resurgeret. Quid est uiuus? Hoc est, uita corporis uiuens cum ueniret ad fontem, & mergeretur in fontē. Quid est aqua nisi de terra? Satisfit ergo sententiæ cœlesti sine mortis stupore. Quod mergeris, soluitur sententia illa: Terra es, & in terrām ibis. Impleta sententia locus est beneficio remedioq; cœlesti. Ergo aqua de terra, possibilitas autem uitæ nostræ non admittebat ut terra operiremur, & de terra resurgeremus. Deinde non terra lauat, sed aqua lauat: ideo fons quasi sepultura est.

De triplici immersione in baptismum, & triplici interrogatione, & quòd in uno homine baptizari oportet. Et quomodo in morte Iesu baptizemur & ungamur in uitam æternam. Cap. VII

INterrogatus es, Credis in deum patrē omnipotentem? Dixisti, credo. & mersisti, hoc est, sepultus es. Iterum interrogatus es, Credis in dominum nostrū Iesum Christum, & in crucē eius? Dixisti, credo. & mersisti: ideo & Christo es consepultus. Qui enim Christo consepelitur, cum Christo resurgit. Tertio interrogatus es, Credis & in spiritum sanctum? Dixisti, credo. tertio mersisti, ut multiplicē lapsum superioris ætatis absolueret trina confessio. Deniq; ut uobis afferamus exemplum, sanctus apostolus Petrus posteaquam in passione domini lapsus uidetur infirmitate conditionis humanæ: qui antè negauerat, postea ut illum lapsum aboleret & solueret, tertio

Ioan. 21 interrogatus à Christo si Christum amaret, tunc ille dicit: Tu nosti domine quia amo te. Tertio dixit, ut tertio absolueretur. Sicut ergo peccatū dimittit pater, sic dimittit filius, sic dimittit & spiritus sanctus. In uno autem nomine baptizari nos iussit: hoc est, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Noli mirari quia dixi unum nomen, ubi est una sub-

Act. 4 stantia, una diuinitas, una maiestas. Hoc est nomen de quo dictum est, in quo oportet omnes saluos fieri. In hoc nomine omnes saluati estis, redditi estis ad gratiā uitæ. Clamat

Rom. 6 ergo Apostolus, sicut audistis in lectione præsenti: Quoniam quicunq; baptizatur, in morte Iesu baptizatur. Quid est in morte? Vt quomodo Christus mortuus est, sic & tu mortem degustes. Quomodo Christus mortuus est peccato, & deo uiuit: ita & tu superioribus illecebris peccatorum mortuus sis per baptismatis sacramentum, & surrexeris per gratiam Christi. Mors ergo est, sed non in mortis corporalis ueritate, sed in similitudine. Cum enim mergis, mortis suscipis & sepulturæ similitudinem: Crucis illius accipis sacramentum, quod in cruce Christus pependit, & clauis confixū est corpus. Tu ergo cum crucifigeris, Christo adhæres, clauis domini nostri Iesu Christi adhæres, ne te diabolus possit abstrahere. Teneat te clauus Christi, quem reuocat humanæ conditionis infirmitas. Ergo mersisti, uenisti ad sacerdotem, quid tibi dixit? Deus, inquit, pater omnipotens qui te regenerauit ex aqua & spiritu sancto, cōcessitq; tibi peccata tua, ipse te ungat in uitam æternam. Vide ubi unctus es. In uitam inquit, æternam. Noli hanc uitam illi uitæ anteferre. Verbi gratia, si exurgat inimicus aliquis, si uelit tibi fidem tuam auferre, si minatur mortem ut præuaricetur quisquam, uide quid eligas: noli eligere illud in quo non es unctus, sed elige in quo unctus es, ut uitam æternam uitæ præferas temporali.

Capita

CAPITA LIBRI TERTII DE SACRAMENTIS.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS DE SACRAMENTIS Liber tertius.

Quare demersi in baptismum recipiant unguentum in capite, & quid sit regeneratio. Qua ratione etiam hoc seculum mare sit, nos autem piscis imitari naturam oporteat. Et de mysterio lotionis infantium. Cap. I

HEsterno die de fonte disputauimus, cuius species ueluti quędam sepulchri forma est, in quē credentes in patrem, & filium, & spiritum sanctum, recipimur, & demergimur, & resurgimus, hoc est resuscitamur. Accipis autē mysterium, hoc est unguentū supra caput. Quare supra caput? quia sensus sapientis in capite eius, Salomon ait. Friget *Eccli 2* enim sapientia sine gratia: sed ubi sapientia acceperit gratiam, tunc opus eius incipit esse perfectum. Hæc regeneratio dicitur. Quid est regeneratio? Habes in Actibus apostolorum quod ille uersiculus *Act. 13* qui dicitur in Psalmo secundo: Filius meus es tu, ego hodie genui te: ad resurrectionē spectare uideatur. Nanq; sanctus apostolus Petrus in Actibus apostolorum sic interpretatus est, quod tūc quādo resurrexit filius à mortuis, patris uox resultauerit: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Vnde & primogenitus à mortuis dicit̄. Ergo resurrectio quid est, nisi quando de morte ad uitam resurgimus? Sic ergo & in baptismate quoniam similitudo mortis est, sine dubio dum mergis & resurgis, similitudo fit resurrectionis. Rectè itaq; secundum interpretationē apostoli Petri, sicut illa resurrectio generatio fuit: ita & ista resurrectio regeneratio est. Sed quid dicis quia in aquam mergis? Ideo peregrinaris, ideo te dubitatio tenet? Legimus quidem: Producat terra ex se fructum germinantem. *Gen. 1* Similiter & de aquis legisti: Producant aquæ animantia, & nata sunt animantia. Illa quidem in principio creaturæ. Sed tibi reseruatū est ut aqua te regeneret ad gratiam, sicut illa generauit ad uitam. Imitare illum piscē qui minorē quidem adeptus est gratiā, tamen debet tibi esse miraculum. In mari est, & super undas est. In mari est, & super fluctus natat. In mari tempestas furit, stridūt procellæ, sed piscis natat, nō demergitur, quia natare consueuit. Ergo tibi seculū hoc mare est. Habet diuersos fluctus, undas graues, sæuas tempestates. Et tu esto piscis, ut seculi te unda nō mergat. Pulchre autē pater dicit ad filium: Ego hodie genui te. hoc est, quando redemisti populum, quando ad cœli regnum uocasti, quando implesti uoluntatē meam: probasti meū te esse filium. *Psal. 2* Ascendisti de fonte. quid secutū est? Audisti lectionē. Succinctus est sacerdos. Licet eīm & presbyteri fecerint, tamen exordium ministerij à summo est sacerdote. Succinctus inquā summus sacerdos pedes tibi lauit. Quid istud mysterium? Audisti utiq; quia dominus cum lauisset discipulis alijs pedes, uenit ad Petrū, & ait illi Petrus: Tu mihi lauas pedes? Hoc est, tu dominus seruo lauas pedes? Tu immaculatus mihi lauas pedes? Tu author cœlorum mihi lauas pedes? *Ioan. 13* Habes hoc & alibi: Venit ad Ioannē, & ait illi Ioannes: Ego à te *Matth. 3* debeo baptizari, & tu uenis ad me? Ego sum peccator, & tu uenis ad me peccatorē, ut tua quasi peccata deponas, qui peccatū non feceris? Vide omnē iustitiam, uide humilitatem, uide gratiam, uide sanctificationē. Nisi lauero, inquit, te, non habebis mecū partem. *Ioan. 13* Non ignoramus quod ecclesia Romana hanc consuetudinē non habeat, cuius typum in omnibus sequimur & formam. Hanc tamen consuetudinē non habet, ut pedes lauet. Vide ergo ne forte propter multitudinē declinauit. Sunt tamen qui dicant & ex-

cusare conentur, quia hoc non in mysterio faciendum est, non in baptismate, non in regeneratione: sed quasi hospiti pedes lauandi sint. Aliud est humilitatis, aliud sanctificationis. Denique audi quia mysterium est & sanctificatio. Nisi lauero te, non habebis mecũ partem. Hoc ideo dico, non quod alios reprehendam, sed mea officia ipse cõmendem. In omnibus cupio sequi ecclesiam Romanam, sed tamen & nos homines sensum habemus, ideo quod alibi rectius seruatur, & nos rectè custodimus. Ipsum sequimur apostolum Petrum, ipsius inhæremus deuotioni. Ad hoc ecclesia Romana quid respondet?

Ioan. 13 Vtique ipse author est nobis huius assertionis Petrus Apostolus, qui sacerdos fuit ecclesiæ Romanæ. Ipse Petrus ait: Domine, non solum pedes, sed etiam manus & caput. Vide fidem. Quod antè excusauit, humilitatis fuit: quod postea se obtulit, deuotionis & fidei. Respondit illi dominus, quia dixerat manus & caput: Qui lauit, non necesse habet iterum lauare, nisi ut solos pedes lauet. Quare hoc? Quia in baptismate omnis culpa diluitur. Recedit ergo culpa. Sed quia Adam supplantatus à diabolo est, & uenenũ ei effusum est supra pedes, ideo lauas pedes, ut in ea parte in qua insidiatus est serpens, maius subsidium sanctificationis accedat, quo postea te supplantare non possit. Lauas ergo pedes, ut laues uenena serpentis. Ad humilitatẽ quoque proficit, ut in mysterio non erubescamus quod non dedignamur in obsequio.

Quòd per inuocationẽ sacerdotis septiformis spiritus infundatur. Quid etiam significet lutum ex sputo super oculos cæci positum. Et quòd qui baptizatur, sine confessione etiam à peccato abluitur: Et quid sit aqua Siloe. Cap. II

Sequitur spiritale signaculum quod audistis hodie legi, quia post fontem superest, ut perfectio fiat, quando ad inuocationem sacerdotis spiritus sanctus

Esa. 11 infunditur, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij atque uirtutis, spiritus cognitionis atque pietatis, spiritus sancti timoris. Septem quasi uirtutes spiritus. Et omnes quidem uirtutes ad spiritum pertinent: sed istæ quasi cardinales sunt, quasi principales. Quid enim tam principale, quàm pietas? Quid tam principale, quàm cognitio dei? Quid tam principale, quàm uirtus? Quid tam principale, quàm cõsilium dei? Quid tã principale, quàm timor dei? Sicut timor seculi infirmitas, ita timor dei magna est for-

1. Cor. 12 titudo. Istæ sunt septẽ uirtutes quibus consignaris. Nam ut ait Apostolus sanctus: Quia multiformis est, inquit, sapientia dei nostri. Et ut multiformis est sapientia dei, ita multiformis est spiritus sanctus qui habet diuersas uariasque uirtutes. Vnde & deus uirtutum dicitur: quod aptari potest patri & filio & spiritui sancto. Sed hoc alterius disputationis, alterius est temporis. Post hęc quid sequitur? Venire habes ad altare. Quoniam uenisti, uidere habes quæ ante non uidebas, hoc est mysterium quod legisti in Euangelio, si tamen nõ legisti, certe audisti. Cæcus obtulit se Saluatori, ut curaretur. Et ille qui alios uerbo tantum & sermone curabat, & refundebat imperio lumen oculorum, tamen in libro Euangelij qui scribitur secundum Ioannem, qui uere præ cæteris uidit magna mysteria, & designauit & declarauit, mysteriũ hoc in illo uoluit præfigurare. Omnes quidem sancti Euangelistæ, omnes Apostoli pręter proditorem, omnes sancti. Tamen sanctus Ioannes qui ultimus scripsit Euangeliũ, quasi necessarius requisitus & electus à Christo, maiore quadam tuba fudit æterna mysteria. Quicquid locutus est, mysterium est. Alius di-

Ioan. 9 xit cæcum curatum, dixit Matthæus, dixit Lucas, dixit Marcus: solus Ioannes quid ait? Tulit lutum, & liniuit super oculos eius, & dixit ei: Vade, laua in Syloam. Et exurgens iuit, & lauit, & uenit uidens. Considera & tu oculis cordis tui. Videbas quæ corporalia sunt, corporalibus oculis: sed quæ sacramentorum sunt, cordis oculis adhuc uidere nõ poteras. Ergo quando dedisti nomen tuum, tulit lutũ, & liniuit super oculos tuos. Quid significat? Vt peccatum tuum fatereris, ut conscientiam tuam recognosceres, ut pœnitentiam ageres delictorũ, hoc est, sortem humanæ generationis agnosceres. Nam etiam si non confiteatur peccatum qui uenit ad baptismum, tamen hoc ipso implet confessionem omnium peccatorum, quod baptizari petit ut iustificetur, hoc est, ut à culpa ad gratiam transeat. Nolite ociosum putare. Sunt quidam, scio certè aliquem fuisse qui diceret cum illi diceremus: In hac ætate magis baptizari debes. Dicebat ille: Quare baptizer? Peccatum non habeo. Nunquid peccatũ contraxi? Hic lutũ non habuit quod ei Christus non lauerat, hoc est, nõ ei aperuerat oculos. Nullus enim homo sine peccato. Ergo

agno-

agnoscit se hominem, qui confugit ad baptismum Christi. Itaq; & tibi imposuit lutũ, hoc est, uerecundiam, prudentiam, considerationem fragilitatis tuę, & dixit tibi: Vade in Syloam. Quid est Syloas? Quod interpretatur, inquit, missus. hoc est, uade ad illum fontẽ in quo crux domini prædicatur. Vade ad illum fontem in quo omnium Christus redemit errores. Isti, lauisti, uenisti ad altare, uidere cœpisti quæ antè nõ uideras: Hoc est, per fontem domini & prædicationem dominicæ passionis tunc aperti sunt oculi tui, qui ante corde uidebaris esse cæcatus, cœpisti lumen sacramentorum uidere. Ergo fratres dilectissimi, uenimus usq; ad altare, ad tractatum uberiorem. Et ideo quia id temporis est, disputationem integram non possumus incipere, quia prolixior tractatus est. satis sit quod dictum est hodie, & crastino die, si domino placet, de sacramentis ipsis tractabimus.

FINIS.

CAPITA LIBRI QVARTI DE SACRAMENTIS.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS DE SACRAMENTIS, Liber quartus.

Quomodo baptisterium sit secundum tabernaculum. Et de expositione eorũ quæ in tabernaculo custodiebantur. Cap. I

IN Veteri testamento sacerdotes frequenter in primum tabernacu-
lum intrare consueuerant: in secundum tabernaculum semel in an
no summus intrabat sacerdos. Quod euidenter ad Hebræos reco- Heb. 9
lens, seriem Veteris testamenti explanat apostolus Paulus. Erat au
tem in secundo tabernaculo manna, erat etiam uirga Aaron quæ a-
ruit, & postea refloruit, & thymiamaterium. Quo spectat hoc? Vt
intelligatis quid sit secundum tabernaculum in quod uos introdu-
xit sacerdos, in quod semel in anno summus sacerdos intrare con-
sueuit, hoc est ad baptisterium, ubi uirga Aaron floruit. Antè arida erat, postea refloruit.
Et tu aridus eras, & cœpisti in fonte irriguo reflorescere. Arueras peccatis, arueras erro-
ribus atq; delictis: sed fructum iam afferre cœpisti, plantatus secus decursus aquarum.
Sed fortè dicas: Quid hoc ad populum si uirga sacerdotis aruerat, & refloruit? Populus
ipse quid est nisi sacerdos? Quibus dictum est: Vos autem genus electum, regale sacer 1.Pet.2
dotium, gens sancta, ut ait apostolus Petrus. Vnusquisq; ungitur in sacerdotium, ungi-
tur in regnum. Sed spiritale regnum est, & sacerdotium spiritale. In secũdo quoq; taber-
naculo est thymiamaterium. Thymiamaterium est quod bonum odorem fragrare con-
sueuit. Ita & uos iam bonus odor Christi estis, iam nullæ in uobis sordes delictorum, 2.Cor.2
nullus odor grauioris erroris.

De excellentia ablutionis sacramenti, quam etiam angeli admirantur. Et quomodo ibi renouari debeamus ut bona aquila. Cap. II.

S Equitur ut ueniatis ad altare. Cœpistis uenire, spectarūt angeli, uiderunt uos aduenientes, & humanam conditionē illam quæ ante peccatorū tenebroso squalore sordebat, aspexerunt subito refulgere. Ideoq; dixerūt: Quæ est hæc quæ ascendit à deserto dealbata? Mirantur ergo & angeli. Vis scire quia mirantur? Audi ergo apostolū Paulum dicentē ea nobis esse collata quæ cōcupiscunt & angeli uidere. Et iterū: Quod oculus nō uidit, nec auris audiuit quæ præparauit deus diligentibus se. Deinde quid acceperis recognosce. Sanctus Dauid propheta hāc gratiā in figura uidit & cōcupiuit. Vis scire quia cōcupierit? iterū audi dicentē: Asperges me hyssopo, & mūdabor: lauabis me, & super niuē dealbabor. Quare? Quia nix q̄uis sit cādida, cito aliqua sorde nigrescit atq; corrumpit. Ista gratia quā accepisti, si teneas quod accepisti, erit diuturna atq; perpetua. Veniebas ergo desiderās, utpote qui tantā gratiā uideras, ueniebas desiderans ad altare, quo acciperes sacramentū. Dicet anima tua: Introibo ad altare dei mei, ad deū qui lætificat iuuentutē meam. Deposuisti peccatorū senectutē, sumpsisti gratiæ iuuentutē. Hoc præstiterūt tibi sacramēta cœlestia. Deniq; iterū audi dicentē Dauid: Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. Bona aquila esse cœpisti, quę cœlum petis, terrena fastidis. Bonæ aquilæ circa altare. Vbi enim corpus, ibi & aquilæ. Forma corporis altare est, & corpus Christi est in altari. Aquilæ uos estis, renouatæ ablutione delicti.

Cant. 3

1. Cor. 2

Psal. 50

Ibidem 42

Psal. 102

Quòd deus amplius præstiterit fidelibus in sacramento, quàm Iudæis in manna. Et de significatione oblationis Melchisedech. Cap. III

V Enisti ad altare, uidisti sacramenta posita super altare, & ipsam quidem miratus es creaturam. Tamen creatura solennis & nota. Forte aliquis dixerit, Iudæis deus tantā gratiam præstitit, manna illis pluit è cœlo: Quid plus dedit fidelibus suis? Quid plus tribuit ijs quibus plus promisit? Accipe quę dico, anteriora esse mysteria Christianorū quàm Iudæorum, & diuiniora esse sacramenta Christianorum quàm Iudæorum. Quomodo? Accipe. Iudæi quando esse cœperunt? Ex Iuda utiq; pronepote Abrahæ. Aut si uis, & sic intellige, Ex lege quam Iudæi accipere meruerunt. Ergo ex pronepote Abrahæ Iudæi dicti sunt tempore sancti Moysi. Et si tunc deus Iudæis manna murmurantibus pluit è cœlo. Tibi autem sacramentorū horum figura præcessit quando Abraham erat, quando uernaculos trecentos decē & octo collegit, & ibi persecutus est aduersarios, de captiuitate eruens nepotem suum. Tunc uictor uenit, occurrit illi Melchisedech sacerdos, & obtulit ei panem & uinum. Quis habuit panem & uinum? Abraham nō habuit. Sed quis habuit? Melchisedech. Ipse ergo author sacramentorum. Quis est Melchisedech? Qui significatur rex iustitiæ, rex pacis. Quis est istē rex iustitiæ? Nunquid homo quisquam potest rex esse iustitiæ? Quis ergo rex iustitiæ, nisi iustitia dei, qui est dei pax, dei sapientia? Qui potuit dicere: Pacem meam do uobis, pacem meā relinquo uobis. Ergo primo intellige sacramenta hæc quæ accipis, anteriora esse q̄ sint Moysi sacramenta quæcūq; Iudæi habere se dicunt, & prius cœpisse populū Christianū, quàm cœpisse populū Iudæorū. Sed nos in prædestinatione, illi in nomine. Obtulit ergo Melchisedech panem & uinum. Quis est Melchisedech? Sine patre, inquit, sine matre, sine generationis ordine, neq; initium dierū, neq; finē uitæ habens. Hoc habet apud Hebræos epistola. Sine patre, inquit, est, sine matre, similis autem filio dei. Sine matre natus est dei filius generatione cœlesti, quia ex solo deo patre natus est. Et iterū sine patre natus est, quando natus ex Virgine est. Non enim ex uirili semine generatus est, sed natus de spiritu sancto ex uirgine Maria, utero editus uirginali. Similis per omnia filio dei. Sacerdos quoq; erat Melchisedech, quia & Christus sacerdos, cui dicitur: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.

Exod. 16

Gen. 14

Ioan. 14

Hebr. 7

Psal. 109

Quòd Christus sit author sacramentorum, & quemadmodum suo sermone sacramentū conficiat. Quomodo etiam manducans uenerabile corpus suum noua efficiatur creatura. Cap. IIII

E Rgo author sacramentorū quis est, nisi dominus Iesus? De cœlo ista sacramenta uenerunt. Consilium enim omne de cœlo est. Vere autem magnū est & diuinū miraculum quod populo pluit deus manna de cœlo, & non laborabat

rabat populus,& manducabat. Tu forte dicis:Meus panis est usitatus.Sed panis iste panis est ante uerba sacramentorũ: ubi accesserit consecratio,de pane fit caro Christi.Hoc igitur astruamus. Quomodo potest qui panis est, corpus esse Christi? Consecratione. Consecratio igitur quibus uerbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. Nam reliqua omnia quæ dicũtur,laus deo defertur: oratio præmittitur pro populo,pro regibus, pro cæteris: ubi uenitur ut conficiatur uenerabile sacramentũ, iam non suis sermonibus sacerdos,sed utitur sermonibus Christi.Ergo sermo Christi hoc cõficit sacramentũ. Quis sermo Christi? Nempe is quo facta sunt omnia.Iussit dominus,& factũ est cœlum.Iussit dominus, & facta est terra. Iussit dominus, & facta sunt maria. Iussit dominus, & omnis creatura generata est.Vides ergo quàm operatorius sit sermo Christi. Si ergo tanta uis est in sermone domini Iesu, ut inciperent esse quæ nõ erant: quanto magis operatorius est ut sint quæ erant,& in aliud cõmutentur? Cœlum non erat,mare non erat, terra non erat.Sed audi dicentem: Ipse dixit,& facta sunt: ipse mandauit,& creata sunt. Ergo tibi ut respondeam,nõ erat corpus Christi ante consecrationem, sed post consecrationẽ dico tibi,quòd iam corpus est Christi. Ipse dixit, & factum est: ipse mandauit, & creatum est.Tuipse eras,sed eras uetus creatura: postea quàm consecratus es,noua creatura esse cœpisti. Vis scire quàm noua creatura? Omnis, inquit, in Christo noua creatura. Accipe ergo quemadmodum sermo Christi creaturam omnẽ mutare consueuerit, & mutat quando uult instituta naturæ. Quomodo requiris? Accipe,& primo omnium de generatione eius sumamus exemplum. Consuetudo est ut non generetur homo nisi ex uiro & muliere,& cõsuetudine coniugali. Sed quia uoluit dominus,qui hoc elegit sacramentum,& de spiritu sancto & Virgine natus est Christus, hoc est, mediator dei & hominũ homo Christus Iesus. Vides ergo quia contra instituta & ordinem homo est natus ex Virgine? Accipe aliud. Vrgebatur populus Iudæorũ ab Aegyptijs, interclusus erat mari.diuino imperio uirga Moyses tetigit aquas, & se unda diuisit: nõ utiq; secundum suæ naturæ consuetudinem,sed secundum gratiam cœlestis imperij. Accipe aliud. Sitiebat populus, uenit ad fontem,amarus erat fons. misit lignum sanctus Moyses in fontem, & factus est dulcis fons qui amarus erat.hoc est,mutauit consuetudinem naturæ suæ,accepit dulcedinem gratiæ. Accipe & quartum exemplum. Ceciderat ferrũ securis in aquas, quasi ferrum,sua consuetudine demersum est. misit lignum Helisæus, statim ferrum eleuatum est, & aquis supernatauit, utiq; contra consuetudinem ferri. Est enim materies grauior, quàm aquarum est elementum. Ex his igitur omnibus non intelligis quantum operetur sermo cœlestis? Si operatus est in fonte terreno, si operatus est sermo cœlestis in alijs rebus, nõ operatur in cœlestibus sacramentis? Ergo didicisti quòd ex pane corpus fiat Christi,& quod uinum & aqua in calicem mittitur,sed fit sanguis consecratione uerbi cœlestis. Sed forte dicis: Speciem sanguinis non uideo. Sed habet similitudinem. Sicut enim mortis similitudinem sumpsisti, ita etiam similitudinem preciosi sanguinis bibis,ut nullus horror cruoris sit,& precium tamen operetur redemptionis. Didicisti ergo quia quod accipis,corpus est Christi.

Psal. 148

Exod. 14

Ibid. 15

4. Reg. 6

Quibus uerbis consecretur corpus dominicũ & sanguis. Et quomodo manducans non moriatur in æternum. Cap. V

Vis scire quia uerbis cœlestibus consecratur? Accipe quæ sunt uerba. Dicit sacerdos: Fac nobis,inquit,hanc oblationẽ ascriptã, rationabilẽ, acceptabilẽ: quod est figura corporis & sanguinis domini nostri Iesu Christi. Qui pridie quàm pateretur,in sanctis manibus suis accepit panẽ,respexit ad cœlum,ad te sancte pater omnipotens æterne deus,gratias agens: benedixit,fregit, fractumq; Apostolis suis & discipulis suis tradidit dicẽs: Accipite,& edite ex hoc omnes: Hoc est ẽm corpus meũ,quod pro multis cõfringetur. Similiter etiam calicẽ postquam cœnatũ est, pridie quàm pateretur accepit,respexit ad cœlum, ad te sancte pater omnipotẽs æterne deus,gratias agens: benedixit,apostolis & discipulis suis tradidit dicens: Accipite, & bibite ex eo omnes: hic est enim sanguis meus. Vide,omnia illa uerba Euangelistæ sunt usq; ad accipite,siue corpus,siue sanguinẽ. Inde uerba sunt Christi: Accipite,bibite ex eo omnes: hic est ẽm sanguis meus. Vide singula. Qui pridie,inquit, quàm pateretur,in sanctis manibus suis accepit panem. Anteq; consecret,panis est: ubi aũt uerba Christi accesserint,corpus est Christi.

Marci 14

Luce 22

1. Cor. 11

Deniq; audi dicentem: Accipite & edite ex eo omnes, hoc est corpus meum. Et ante uerba Christi, calix est uini & aquæ plenus. Vbi uerba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur qui plebē redemit. Ergo uidete quantis generibus potens est sermo Christi uniuersa conuertere. Deinde ipse dominus Iesus testificatur nobis quòd corpus suū accipiamus & sanguinem. Nunquid debemus de eius fide & testificatione dubitare? Iam redi mecum ad propositionem meam. Magnum quidem & uenerabile, quod manna Iudæis pluit è cœlo. Sed intellige. Quid est amplius, manna de cœlo, an corpus Christi? Corpus Christi utiq;, qui author est cœli. Deinde manna qui manducauit, mortuus est. Qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum, & non morietur in æternum. Ergo nō ociose tu dicis Amen, iam in spiritu confitens quod accipias corpus Christi. Dicit tibi sacerdos, corpus Christi. Et tu dicis Amen. hoc est, uerum. Quod confitetur lingua, teneat affectus.

De magnitudine & excellentia huius sacramenti. Cap. VI

VT scias autē hoc esse sacramentū, huius figura antè præcessit. Deinde quantum sit sacramentum cognosce. uide quid dicat: Quotienscunq; hoc feceritis, toties cōmemorationem mei facietis, donec iterum adueniam. Et sacerdos dicit: Ergo memores gloriosissimæ eius passionis, & ab inferis resurrectionis, & in cœlum ascensionis, offerimus tibi hanc immaculatā hostiam, rationabilem hostiam, incruentam hostiam, hunc panem sanctum, & calicem uitæ æternæ: & petimus & precamur ut hanc oblationem suscipias in sublimi altari tuo per manus angelorum tuorū, sicut suscipere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium patriarchæ nostri Abrahæ, & quod tibi obtulit summus sacerdos Melchisedech. Ergo quotienscunq; ac-
1. Cor. 11 cipis, quid tibi dicit Apostolus? Quotienscunq; accipimus, mortem domini annunciamus: si mortem annunciamus, annunciamus remissionem peccatorū. Si quotienscunq; effunditur sanguis, in remissionem peccatorum funditur: debeo illum semper accipere, ut semper mihi peccata dimittantur. Qui semper pecco, semper debeo habere medicinam. Interim & hodie quantū potuimus explanauimus. Sed crastina die sabbato & dominica de orationis ordine dicemus, quemadmodum possumus. Dominus deus noster conseruet uobis gratiam quam dedit, & oculos quos uobis aperuit, plenius illuminare dignetur per unigenitum filium suum regem ac saluatorem dominum deum nostrum, per quem & cum quo sibi est laus, honor, gloria, magnificentia, potestas cum spiritu sancto à seculis, & nunc, & semper, & in omnia secula seculorum, Amen.

CAPITA LIBRI V. DE SACRAMENTIS.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS DE SACRAMENTIS, Liber quintus.

Qua ratione in calice aqua admisceatur uino, & de mysterio illius. Caput I

HEsternus sermo noster ac tractatus usq; ad sancti altaris sacramenta deductus est. Et cognouimus sacramentorum istorum figuram, Abrahæ temporibus præcessisse, quando obtulit sacrificium sanctus Melchise-
Hebr. 7 dech, neq; initium neq; finem habens dierum. Audi homo quid dicat Paulus apostolus ad Hebræos. Vbi sunt qui filium dei dicunt esse de
Apoc. 1 tempore? De Melchisedech dictum est, quia neq; initium, neq; finem dierū habet. Si Melchisedech nō habet initium dierū, num Christus habere potuit? Sed

non

non est plus figura quam ueritas. Vides ergo quia ipse primus & nouissimus. Primus, quia autor est omniũ: Nouissimus, nõ quod finẽ inueniat, sed quod uniuersa concludat. Diximus ergo quod in altari cõstituatur calix & panis. In calicem, inquit, mittitur uinũ. Et quid aliud? Aqua. Sed tu mihi dicis: Quomodo ergo Melchisedech panẽ & uinũ obtulit? Quid sibi uult admixtio aquæ? Rationẽ accipe. Primo omniũ, figura quæ ante præcessit tẽpore Moysi, quid habet? Quia cũ sitiret populus Iudæorũ, & murmuraret quod aquã inuenire non posset, iussit deus Moysi ut tangeret petrã de uirga. Tetigit petram, & petra undam maximã fudit, sicut Apostolus ait: Bibebant aũt de consequenti petra, petra autẽ erat Christus. Non immobilis petra, quæ populũ sequebatur. Et tu bibe, ut te Christus sequatur. Vide mysteriũ. Moyses, hoc est propheta: Virga, hoc est uerbũ dei. Sacerdos uerbo dei tangit petrã, & fluit aqua, & bibit populus dei. Tangit ergo sacerdos calicẽ, redundat aqua in calice, salit in uitã æternã, & bibit populus dei, qui dei gratiam cõsecutus est. Didicisti ergo hoc. Accipe & aliud. In tempore dominicæ passionis cum sabbatũ magnũ instaret, quia uiuebat dominus noster Iesus Christus, uel latrones, missi sunt qui percuterẽt eum. uenientes inuenerũt defunctum dominũ Iesum Christũ. tunc unus de militibus lancea tetigit latus eius, & de latere eius aqua fluxit & sanguis. Quare aqua? quare sanguis? Aqua ut emũdaret, sanguis ut redimeret. Quare de latere? Quia unde culpa, inde gratia. Culpa per fœminã: gratia per dominũ Iesum Christum. *1. Cor. 10* *Ioan. 19*

De gratiosa Christi inuitatione ad cœleste conuiuiũ per osculũ oris sui. Cap. II

Enisti ad altare, uocat te dominus Iesus uel animã tuam uel ecclesiam, & ait: V Osculetur me ab osculis oris sui. Vis ad Christum aptare? nihil gratius. Vis ad animam tuam? nihil iucundius. Osculetur me. Videt te mundum esse ab omni peccato, quia delicta deterſa sunt: ideo te sacramẽtis cœlestibus dignum iudicat, & ideo inuitat ad cœleste conuiuium. Osculetur me ab osculis oris sui. Tamen propter sequentia anima tua uel humana conditio uel ecclesia uidet se ab omnibus mundatam esse peccatis, & dignã quę ad altare Christi possit accedere. Quid est enim altare, nisi forma corporis Christi? Vidit sacramenta mirabilia, & ait: Osculetur me ab osculis oris sui: hoc est, osculũ mihi Christus infigat. Quare? Quia meliora ubera tua super uinũ: hoc est meliores sensus, meliora sacramenta tua super uinũ. Super illud uinũ quod etsi suauitatẽ habet, lætitiam habet, gratiam habet: tamen in illo lætitia secularis, in te autẽ iucunditas est spiritalis. Iam tunc ergo Salomon inducit nuptias uel Christi & ecclesiæ, uel spiritus & carnis & animæ, & addidit: Vnguentum exinanitũ est nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te. Quæ sunt istæ adolescentulæ, nisi animæ singulorũ quæ deposuerunt istius corporis senectutem, renouatę per spiritũ sanctum? Attrahe nos, post odorem unguentorũ tuorum currimus. Vide quid dicat. Non potes sequi Christum nisi ipse attrahat. Deniq; ut scias, Cum exaltatus, inquit, fuero, omnia traham ad meipsum. Induxit me rex in cubiculum suum, Græcus: In promptuarium suum, & in cellarium suum, habet. Vbi bona libamina, ubi boni odores, ubi mella suauia, ubi fructus diuersi, ubi epulæ uariæ, ut plurimis epulis tuum prandium condiatur. *Cant. 1* *Ioan. 12* *Cant. 4*

Quòd accipienti sacramenta nihil desit. Et quomodo ecclesia gaudeat de assòciata multorum epulatione, & quæ dicatur arbor pomifera. Cap. III

Rgo uenisti ad altare, accepisti corpus Christi. Audi iterum quæ sacramenta E es consecutus. Audi dicentem sanctum Dauid, & ille in spiritu hæc mysteria præuidebat, & lætabatur, & nihil sibi deesse dicebat. Quare? Quia qui acceperit corpus Christi, nõ esuriet in æternũ. Quotiens audisti uigesimumsecundũ Psalmũ, & non intellexisti? Vide quemadmodũ aptus sit cœlestibus sacramentis: Dominus pascit me, & nihil mihi deerit: in loco pascuę ibi me collocauit. Super aquã refectionis educauit me, animã meam cõuertit. Deduxit me super semitas iustitiæ, propter nomen suũ. Nam & si ambulem in medio umbræ mortis: nõ timebo mala, quoniam tu mecũ es. Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Virga imperium, baculus passio est, hoc est æterna diuinitas Christi, sed etiam passio corporalis. Illa creauit, hæc redemit. Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. Impinguasti in oleo caput meum, & poculum tuum inebrians quam præclarũ est. Venisti ergo ad altare, accepisti gratiam Christi, sacramẽta es cœlestia consecutus. Gaudet Ecclesia redemptione multorũ,

&

& astare sibi familiam candidatam spiritali exultatione lætatur. Habes hoc in Canticis canticorum. Læta inuocat Christum, paratum habens conuiuium, quod dignum cœlesti epulatione uideatur. Ideoq; ait: Descendat frater meus in hortũ suum, & capiat fructum pomiferarum suarum: Quæ sunt istæ pomiferæ? Lignum aridum factus eras in Adam: sed nunc per gratiam Christi pomifera arbor pullulasti. Libenter accepit dominus Iesus, & dignatione cœlesti respondit Ecclesiæ suæ: Descendi, inquit in hortum meum: uindemiaui myrrham cum unguentis meis, manducaui panem meum cum melle meo, & bibi uinum meũ cum lacte meo. Edite, inquit, fratres mei, & inebriamini: uindemiaui myrrham cum unguentis meis. Quæ est ista uindemia? Cognoscite uineam, & agnoscetis uindemiam. Vineam, inquit, ex Aegypto transtulisti, hoc est, populum dei. Vos estis uinea, uos estis uindemia, quasi uinea plantati, quasi uindemia fructũ dedistis. Vindemiaui myrrham cum unguentis meis, hoc est in odorem quem accepistis. Manducaui panem meum cum melle meo. Vides quod in hoc pane nulla sit amaritudo, sed omnis suauitas sit? Bibi uinum meum cum lacte meo. Vides huiusmodi esse lætitiam quæ nullius peccati sordibus polluatur? Quotienscunq; enim bibis, remissionẽ accipis peccatorũ, & inebriaris in spiritu. Vnde & Apostolus ait: Nolite inebriari uino, sed implemini spiritu sancto. Vino enim qui inebriatur, uacillat & titubat: Spiritu qui inebriatur, radicatus in Christo est. Et ideo præclara ebrietas, quæ sobrietatem mentis operatur. Hæc sunt quæ de sacramentis breuiter percurrimus.

Cant. 5 — *Psal. 79* — *Ephes. 5*

Quemadmodũ orandũ sit, & de breui expositione orationis dominicæ. Cap. IIII

NVnc quid superest, nisi oratio? Et nolite putare mediocris esse uirtutis, scire quemadmodum oretis. Apostoli sancti dicebãt ad dominũ Iesum: Domine, doce nos orare, quemadmodũ Ioannes docuit discipulos suos. Tunc ait dominus orationẽ: Pater noster qui es in cœlis, Sanctificetur nomen tuũ, Veniat regnum tuum, Fiat uoluntas tua, sicut in cœlo, & in terra, Panem nostrum quotidianũ da nobis hodie, Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, Et ne nos patiaris induci in tentationẽ, sed libera nos à malo. Vides q̃ breuis oratio, & omniũ plena uirtutũ? Primus sermo quantæ sit gratiæ? O homo, faciẽ tuam non audebas ad cœlum attollere, oculos tuos in terram dirigebas, & subito accepisti gratiam Christi, omnia tibi peccata dimissa sunt. Ex malo seruo factus es bonus filius: Ideo præsume, nõ de operatione tua, sed de Christi gratia. Gratia enim saluati estis, Apostolus ait. Non ergo hic arrogantia est, sed fides: prædicare quod acceperis, non est superbia, sed deuotio. Ergo attolle oculos ad patrẽ, qui te per lauacrũ genuit, ad patrẽ qui te per filiũ redemit, & dic: Pater noster. Bona præsumptio, sed moderata. Patrẽ dicis quasi filius, sed noli tibi specialiter aliquid uindicare. Solius Christi specialis est pater, nobis omnibus in commune est pater, quia illũ solum genuit, nos creauit. Dic ergo & tu per gratiam, Pater noster, ut filius esse merearis. Ecclesiæ cõtuitu & consideratione te ipse cõmenda. Pater noster, qui es in cœlis. Quid est in cœlis? Audi scripturã dicentẽ: Excelsus super omnes gentes dominus. Et ubiq; habes quod super cœlos cœlorũ dominus sit, quasi nõ in cœlis & angeli, quasi nõ in cœlis & dominationes. Sed in illis cœlis de quibus dictũ est: Cœli enarrãt gloriã dei. Cœlum est ibi, ubi cessauit culpa. Cœlum est ibi, ubi flagitia feriantẽ. Cœlum est ibi, ubi nullũ mortis est uulnus. Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuũ. Quid est sanctificetur? Quasi optemus ut sanctificetur ille qui ait: Estote sancti, quia ego sanctus sum, quasi aliquid ei ex nostra precatione sanctificationis accedat? Non: Sed sanctificetur in nobis, ut ad nos eius possit sanctificatio peruenire. Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum, ueniat regnũ tuum. Quasi non æternum sit dei regnũ. Ipse Iesus dicit: Ego in hoc natus sum: & tu dicis patri, Veniat regnum tuum, quasi non uenerit? Sed tunc uenit regnum dei, quando eius estis gratiam consecuti. Ipse enim ait: Regnum dei intra uos est. Veniat regnum tuũ. Fiat uoluntas tua sicut in cœlo, & in terra. Panem nostrum quotidianũ da nobis hodie. Sanguine Christi pacificata sunt omnia, uel in cœlo, uel in terra, Sanctificatũ est cœlum, deiectus est diabolus. Ibi uersatur, ubi & homo quem ille decepit. Fiat uoluntas tua, &c. hoc est, sit pax in terra, quemadmodum in cœlo. Panem nostrum quotidianũ da nobis hodie. Memini sermonis mei cum de sacramẽtis tractarem. Dixi uobis quod ante uerba Christi, quod offertur, panis dicatur:

Luce 11 — *Ephes. 2* — *Psal. 112* — *Ibidem 18* — *Leuit. 20* — *Ioan. 18*

tur: ubi Christi uerba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur.
Quare ergo in oratione dominica quæ postea sequitur, ait: Panē nostrum? Panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est, supersubstantialem. Non iste panis est qui uadit in corpus, sed ille panis uitæ æterne, qui animæ nostræ substantiam fulcit. Ideo Græcè ἐπιούσιον dicitur. Latinus autem hunc panem quotidianum dixit, quem Græci dicunt aduenientem. Quia Græci dicunt τὴν ἐπιοῦσαν ἡμέραν aduenientem diem. Ergo quod Latinus dixit & quod Græcus, utrunque utile uidetur. Græcus utrunque uno sermone significauit, Latinus quotidianum dixit. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quēadmodum Græci in Oriente facere consuerunt? Accipe quotidie, quod quotidie tibi
prosit. Sic uiue, ut quotidie merearis accipere. Qui non meretur quotidie accipere, non Iob 1
meretur post annum accipere: quomodo Iob sanctus pro filijs suis offerebat quotidie sacrificium, ne fortè aliquid uel in corde uel in sermone peccassent. Ergo tu audis quod quotiescunque offertur sacrificium, mors domini, resurrectio domini, eleuatio domini significetur, & remissio peccatorum: & panem istum uitæ non quotidianū assumis? Qui uulnus habet, medicinā requirit. Vulnus est, quia sub peccato sumus. Medicina est, cœleste & uenerabile sacramentum. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Quo-
tidie si accipis, quotidie tibi hodie est. Si tibi hodie est Christus, tibi quotidie resurgit. Psal. 2
Quomodo? Filius meus es tu, ego hodie genui te. Hodie ergo est quando Christus re- Hebr. 13
surgit. Heri & hodie ipse est, apostolus Paulus ait. Sed alibi ait: Nox præcessit, dies autē Rom. 13
appropinquauit. Nox hesterna præcessit, dies hodiernus appropinquauit. Sequitur: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Debitū quid est nisi peccatum? Ergo & si non acciperes alieni fœnoris pecuniam, non egeres: & ideo peccatum tibi imputatur. Habuisti pecuniam, cum qua diues nascereris. Diues eras ad imaginem & similitudinem dei factus, perdidisti quod habebas, hoc est humilitatē, dum arrogantiam desideras uindicare, perdidisti pecuniam, sicut Adam nudus es factus, accepisti a diabolo debitum, quod nō erat necessarium. Et ideo qui eras liber in Christo, debitor factus es diaboli. Cautionem tuam tenebat inimicus, sed eam dominus crucifixit, & suo cruore deleuit. Abstulit debitum tuum, reddidit libertatem. Bene ergo ait: Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Vide quid dicas. Quomodo ego dimitto, sic & tu dimitte mihi. Si dimiseris, bene conuenit ut dimittat tibi. Si non dimittis, quomodo eum cōuenis ut dimittatur tibi? Et ne patiaris induci nos in tentationem, sed libera nos à malo. Vide quid dicat: Et ne patiaris induci nos in tentationem, quam ferre non possumus. Non dicit: Non inducas in tentationem, sed quasi athleta talem uult tentationem quam ferre possit humana conditio: ut unusquisque à malo, hoc est ab inimico à peccato liberetur. Potens est autem dominus qui abstulit peccatum uestrum, & delicta uestra donauit, tueri, & custodire uos aduersum diaboli aduersantis insidias, ut non uobis obrepat inimicus qui culpam generare consueuit. Sed qui
deo se cōmittit, diabolum non timet. Si enim deus pro nobis, quis contra nos? Ipsi ergo Ibidem 8
laus, & gloria à seculis, & nunc, & semper, & in omnia secula seculorum, Amen.

FINIS.

CAPITA LIBRI VI. DE SACRAMENTIS.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS DE SACRAMENTIS Liber sextus.

Quomodo panis Christi sit uera caro, & uerus sanguis. Et quare sub aliena specie accipiatur. Cap. I

SIcut uerus est dei filius dominus noster Iesus Christus, non quemadmodum homines per gratiam, sed quasi filius ex substantia patris: ita uera eius caro est, sicut ipse dixit, quam accipimus, & uerus eius sanguis est quem potamus. Sed forte dicas, quod dixerunt tunc temporis etiam discipuli Christi audientes dicentem: Nisi quis manducauerit carnē meā,
Ioan. 6 & biberit sanguinem meum, non manebit in me, nec habebit uitam æternam. Forte dicas: Quomodo uera? Qui similitudinem uideo, non uideo sanguinis ueritatem. Primo omnium dixi tibi de sermone Christi, qui operatur ut possit mutare & conuertere genera instituta naturæ. Deinde ubi non tulerunt sermonem Christi discipuli eius, sed audientes quod carnem suam daret manducare, & sanguinem suum daret bibendum, recedebant: solus tamen Petrus dixit: Verba uitæ æternæ habes, & ego à te
Ibidem quo recedam? Ne igitur plures hoc dicerent, ueluti quidam esset horror cruoris, sed maneret gratia redemptionis: ideo in similitudine quidem accipis sacramentum, sed ueræ naturę gratiā uirtutemq; consequeris. Ego sum, inquit, panis uiuus qui de cœlo descendi. Sed caro nō descendit è cœlo, hoc est, carnem in terris assumpsit ex Virgine. Quomo
Ibidem do ergo descendit panis è cœlo, & panis uiuus? Quia idem dominus noster Iesus Christus consors est & diuinitatis & corporis: & tu qui accipis eius carnem, diuinæ eius substantiæ in illo participaris alimento.

Quod in omnibus sacramentis sit mysterium trinitatis connexum. Cap. II

ERgo accepisti de sacramentis, plenissimè cognouisti omnia, quòd baptizatus es in nomine trinitatis. In omnibus quæ egimus, seruatum est mysterium trinitatis. Vbiq; pater & filius & spiritus sanctus, una operatio, una sanctificatio, etsi quædā ueluti specialia esse uideantur. Quomodo? Deus qui te unxit, & signauit te dominus, & posuit spiritum sanctum in corde tuo. Accepisti ergo spiritum sanctū in corde tuo. Accipe aliud, quia quemadmodum spiritus sanctus in corde, ita etiā Christus in corde. Quomodo? Habes hoc in Canticis canticorū Christum dicentē ad Eccle
Cant. 8 siam: Pone me sicut signaculū in corde tuo, sicut signaculū in brachijs tuis. Ergo unxit te deus, signauit te Christus. Quomodo? Quia crucis ipsius signatus es forma, ad illius passionē, accepisti signaculū ad illius similitudinē, ut ad ipsius formā resurgas, ipsius uiuas figura, qui peccato crucifixus est, & deo uiuit: Et tuus homo uetus in fontē demersus, peccato crucifixus est, sed deo resurrexit. Deinde habes alibi speciale, quod te uocauerit deus, in baptismate aūt quasi specialiter crucifigeris Christo. Deinde quasi specialiter quando accipis spiritale signaculū, uide distinctionē personarū esse, sed connexum
1. Cor. 12 omne mysteriū trinitatis. Deinde quid Apostolus tibi dixit, ut lectum est nudiustertius? Diuisiones aūt gratiarū sunt, idem aūt spiritus. Diuisiones mysteriorū sunt, idem aūt dominus. Diuisiones operationū sunt, idem aūt deus, qui operaẗ omnia in omnibus. Omnia, inquit, operaẗ deus. Sed & de spiritu dei lectū est: Vnus atq; idem spiritus, diuidens singulis prout uult. Audi scripturā dicentē quia diuidit spiritus pro uoluntate sua, nō pro obsequio. Ergo diuidit uobis spiritus gratiā prout uult, nō prout iubeẗ. Et maximè quia spiritus dei, spiritus Christi est. Et illud tenete, ipsum esse spiritum sanctum, ipsum spiritū dei, ipsum spiritū Christi, ipsum spiritum paracletum. Arriani putant se derogare sancto
2. Cor. 1 spiritui si dicant illum spiritum paracletū. Quid est paracletus nisi consolator? Quasi nō & de patre lectum sit, quia ipse est deus consolationis. Vides ergo quia in eo derogandum putant spiritui sancto, in quo patris æterni potestas pio prædicatur affectu.

Vbi orare debeamus, & quid sit orare ostio clauso. Cap. III

NVnc quomodo orare debeamus accipite. Multæ uirtutes orationis sunt. Vbi orare debeamus, non est mediocre, nec mediocris quæstio. Ait Apostolus: Volo autem uiros orare in omni loco, leuantes puras manus sine ira &
1. Tim. 2

disce-

disceptatione. Et dominus dicit in Euangelio: Tu autem cum oras, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuū. Non tibi uidetur esse contrarium, ut dicat Apostolus: In omni loco ora? & dominus dicat: Intra in cubiculum tuum, & ora? Sed non est contrarium. Hoc ergo absoluamus. Deinde quomodo debeas incipere orationem, & quo ordine distinguere, quid subtexere, quid allegare, quemadmodū claudere orationē. Deinde pro quo orare debeas. Hæc omnia dicamus, Primo ubi orare debeas. Aliud Paulus uidet dicere, aliud dominus. Nunquid potuit Paulus contra Christi docere præcepta? Non utiq;. Qua ratione? Quia nō cōtrarius, sed interpres est Christi. Imitatores, inquit, mei estote, sicut & ego Christi. Quid ergo? Potes ubiq; orare, & in cubiculo tuo semper orare. Habes ubiq; cubiculum tuum. Etsi inter gentes, inter Iudæos positus sis, habes tamē tuum ubiq; secretū. Cubiculum tuum mens tua est. In populo licet positus, tamen in interiore homine arcanum tuum secretumq; conseruas. Tu autem cum oras, intra in cubiculum tuum. Bene addit Intra, ne sic ores quomodo Iudæus, cui dicitur: Populus hic labijs me honorat, cor aūt eorum longe est à me. Non ergo de labijs tantummodo tua procedat oratio. Animo totus intēde, intra in recessum pectoris tui, totus ingredere. Non te perfunctoriū uideat ille cui te placere desideras. Videat quia ex corde oras, ut te ex corde orantē dignetur audire. Tu autem cum oras, intra in cubiculum tuū. Habes hoc & alibi: Ambula populę meus, & intra in recessus tuos, abscondere pusillū donec transeat ira domini. Hoc locutus est dominus per prophetam. In Euangelio autē dixit: Tu autē cum oras, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuū. Quid est clauso ostio? Audi quod ostium habeas, quod debeas claudere quando oras. Vtinā mulieres audirent. Audisti iam, sanctus Dauid docuit te dicens: Pone domine custodiā ori meo, & ostium circuitus labijs meis. Est aliud ostium quod ait apostolus Paulus, dicens: Vt aperiatur, inquit, mihi ostium uerbi ad loquendum mysterium Christi, hoc est, quando oras, noli sermone clamare, nec diffundere orationem tuam, nec iactare per populos. In secreto tuo ora securus, ut te in secreto possit audire qui omnia uidet, atq; audit uniuersa. Et ora patrem tuum in abscondito, audit te deprecantem.

Matth. 6 · 1. Cor. 11 · Esa. 29 · Ibid. 26 · Matth. 6 · Psal. 140 · Coloss. 4

Quare secretè potius orandum sit, quàm cum uociferatione, Et quare uiri in omni loco orare debeant, & non mulieres. Et quid sit leuare puras manus. Cap. IIII

QVid prosit aūt interrogemus, qua ratione secreto magis orare debeamus, q̄ cū uociferatione? Audi. De cōsuetudine hominū sumamus exemplū. Si aliquē rogas qui cito audit, nō opus putas esse clamore, sed rogas uoce moderata. Si surdū aliquē rogas, nónne incipis uociferari, ut te ille possit audire? Qui ergo clamat, putat q̄d aliter deus nō possit nisi clamantē audire. Et cū rogat eū, eius derogat potestati. Qui aūt in silētio orat, fidē defert, & confitet̄ q; deus scrutator cordis & renis sit, & orationē tuā ante ille audiat, q̄ tuo ore fundat̄. Ergo uideamus: Volo aūt uiros orare in omni loco. Qua ratione uiros dixit? Vtiq; cōmunis oratio est & mulieribus & uiris. Quod nō inuenio, nisi fortè sanctus Apostolus ideo uiros dixit, ne mulieres usurparent & male intelligerēt in omni loco, & inciperent ubiq; clamare, quas in ecclesia sustinere nō possumus. Volo aūt uiros, hoc est, qui possint seruare præceptū, orare in omni loco, leuātes puras manus. Quid est leuātes puras manus? Nūquid debes in oratione tua crucē dñi gentib. demōstrare? Illud quidē signū uirtutis est, nō pudoris. Est tamē quomodo possis orare, nec figurā demōstres, sed actus tuos leues. Si uis operari orationē tuā, leua puras manus per innocētiā. Leua eas nō q̄ridie, semel leuasti, nō opus est ut iterū leues. Volo aūt in omni loco uiros orare, leuātes puras manus sine ira & disceptatione. Nihil uerius. Ira, inquit, perdit etiam sapientes. Ideo cū omni tēpore, quantū fieri potest, Christianus uir iracundiam debeat temperare, maximè quando ad orationē accedit, ne perturbet animū suum indignatio, ne iræ quidam furor impediat orationē suam. Magis placido accede pectore. Quid enim irasceris? Seruus peccauit. Tu accedis ad orationem, ut tua tibi delicta donentur, & alij indignaris? Hoc est ergo sine ira.

1. Tim. 2 · Prou. 15. iuxta 70

De inordinata disceptatione orantium, & quod mulieres non in ornamentis orare debeant, & de inchoatione orationis, eiusq; medio ac fine, cum iterata dominicæ orationis expositione. Cap. V

NVnc de disceptatione uideamus. Plerumq; negociator uenit ad orationē, aut

auarus de pecunia cogitat, alter de lucro, alter de honore, alter de cupiditate, & putat quod eum deus possit audire. Et ideo quando oras, diuina humanis præferre te conuenit. Similiter & mulieres, inquit, uolo orare nō iactantes se in ornamentis, neq; in margaritis, ait apostolus Paulus. Sed & apostolus Petrus: Mulieris, inquit, gratia plurimū ualet ut uiri eius conuertatur affectus per uxoris suæ bonam conuersationē, & incredulus se cōuertat ad gratiā Christi. Hoc ualet mulieris grauitas, & pudicitia, & eius bona conuersatio, ut uirū suum uocet ad fidem & deuotionē, quod prudentis uiri sermo frequenter operatur. Ergo mulier, inquit, non in ornatu capillorū, nō in tortis crinibus ornamētum suū habeat: sed oratione, & corde puro, ubi est absconditus cordis homo, qui semper est apud deum locuples. Habes ergo in quo sis diues, in quo diuitiæ tuæ pudicitiæ sunt & castitatis insulæ, fides, deuotio, & misericordia. Hi sunt thesauri iustitię, sicut Propheta memorauit. Deinde unde debeas incipere. Dic mihi, si uelis hominem rogare, & sic incipias: Da mihi, ecce illud quod à te peto: non'ne arrogans uidetur oratio? Et ideo inchoari oratio debet à dei laude, ut roges omnipotentē deum, cui possibilia sunt omnia, qui habet uoluntatem pręstandi. Sequitur obsecratio, sicut Apostolus docuit dicēs: Obsecro ergo primum fieri obsecrationes, gratiarum actiones. Prima ergo oratio laudem debet habere dei. Secunda supplicationem. Tertia postulationem. Quarta gratiarum actionē. Non debes quasi famelicus ad cibum de cibo incipere, sed ante à laudibus dei. Vnde & oratores isti sapientes hanc habent disciplinā: ut iudicē fautorem sibi pręstent, incipiunt à laudibus eius, ut beneuolum sibi faciant cognitorē. Deinde paulatim incipit rogare iudicem, ut patienter dignetur audire. Audet & tertio postulationē suam depromere, quid petat exprimere. Quarto quomodo cœpit à laudibus dei, sic debet in dei laude desinere. Habes hoc in oratione dominica: Pater noster qui es in cœlis. Laus dei, quod pater prædicatur, in eo pietatis gloria. Laus dei, quia in cœlis habitat & in terris. Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuū: id est, ut sanctificet seruos suos. Nomen enim illius sanctificatur in nobis, quando prædicantur homines Christiani. Ergo optantis est, Sanctificetur nomen tuum. Veniat regnū tuum, Postulatio ut in nobis sit regnum Christi. Si deus in nobis regnat, locum habere aduersarius non poteſt. Culpa non regnat, peccatum nō regnat, sed regnat uirtus, regnat pudicitia, regnat deuotio. Deinde, Fiat uoluntas tua, sicut in cœlo, & in terra: Panem nostrum quotidianū da nobis hodie. Hæc postulatio maxima est eorum quæ postulantur. Et dimitte, inquit, nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Ideo quotidie accipe, ut quotidie debito tuo indulgentiam petas. Et ne patiaris nos induci in tentationem, sed libera nos à malo. Quid sequitur? Audi quid dicat sacerdos. Per dominum nostrum Iesum Christū, in quo tibi est, cum quo tibi est honor, laus, gloria, magnificentia, potestas cum spiritu sancto à seculis, & nunc & semper, & in omnia secula seculorum. Amen. Aliud, Psalmorum Dauid licet unus libellus sit, habens eas uirtutes orationis quas suprà diximus: tamen plerumq; & in uno Psalmo omnes istæ orationis partes inueniuntur, quomodo in octauo psalmo inuenimus. Deniq; sic cœpit: Domine dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in uniuersa terra. Oratio ergo prima. Deinde obsecratio: Quoniam uidebo cœlos opera digitorum tuorum, hoc est, cœlos uidebo, lunam & stellas, quas tu fundasti. Vtiq; non cœlum dicit uidebo, sed uidebo cœlos, in quibus incipit albescere gratia & splendor cœlestis. Hos sibi cœlos tunc promittebat propheta dari, qui cœlestem gratiam à domino mererentur. Lunam & stellas quas tu fundasti: lunam ecclesiam, stellas cœlestis gratię resurgētes. Deinde uide postulationē eius. Quid est homo quod meministi eius? aut filius hominis quia uisitas eum? Minorasti eum paulominus ab angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuū tuarum. Et alia gratiarum actio: Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues, & boues uniuersas, insuper & pecora campi, &c. Docuimus pro captu nostro forsitan quod à domino didicimus, ut potuimus, expressimus. Sanctitas ergo uestra institutis sacerdotalibus informata, laboret tenere quod accepit à deo: & oblatio sicut hostia pura, & in uobis semper suum signaculum recognoscat, ut & ipsi ad gratiam & ad præmia uirtutū peruenire possitis, Per dominum nostrum Iesum Christum, cui est gloria, honor, laus, perpetuitas à seculis & nunc & semper, & in omnia secula seculorum, Amen.

1.Tim. 2 — 1.Pet. 3 — 1.Tim. 2

Capita

CAPITA LIBRI DE DIGNITATE SACERDOTALI.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI, DE DIGNITATE SACERDOTALI, LIB. UNUS.

De causis authorem mouentibus ut consacerdotes atq; conseruos suos de uita perfecta cõmonere, ac laborem propositi operis suscipere curauerit. Cap. I

SI quis fratres oraculi reminiscatur domini quo frugi famulum de seruata sibi pecunia, quàm ad prærogandum susceperat, increpauit dicens: Tu dedisses pecuniam meam, & ego ueniens cum usuris exegissem eam: non iam ociosus auditor collatam sibi diuini muneris gratiam suis tantum usibus reseruabit, sed cunctis eam cõmunicabilem faciens, copiosius prærogando, securius possidebit: ut sibi per hæc & plurimis ædificationis exhibeat fructum: & uelut decora arbor pomis referta non infructuose probatur occupare terram dum uiuit, cum & per seipsam suis pomis ornatur, & omnis qui ex ea fructum perceperit, saginatur, beato nos etiam Apostolo ad hæc eadem inuitante: Nolite quærere quæ uestra sunt, sed quæ aliorum. Et alibi: Non quæro quod mihi utile est, sed quod multis, ut salui fiant. Idcirco nos quibus in uerbis diuinis credita est dispensatio, & qui gregem Christi alendum nutriendumq; suscepimus, non sine ingentis periculi noxa nos credimus euasuros, si non secundum hunc modum uiuamus, aut etiam si minimè prædicemus. Et licet ad hæc prædicanda nos retardet uitæ huius improbitas, inuitat nos tamẽ præcepti necessitas. Et uæ iam mihi est si minimè prædicauero, & si susceptum thesaurum in terra defossum, id est, in meo corde diu occuluero, & lucernam diuini uerbi compressam sub modio retentauero, & non super candelabrum propositam, cunctorum oculis manifestauero, & claustra humanæ imperitiæ per claues illas regni cœlorum quas in beato Petro apostolo cuncti suscepimus sacerdotes, minimè reserauero, ut audire per hęc merear pro linguæ meæ modulo: Euge serue bone & fidelis quia in pauca fuisti fidelis, su-

Luce 19
Philip. 2
1.Cor. 19
Matth. 25

pra multa te constituam: intra in gaudium domini tui. Vnde uerens ijs increpationi-
bus & supplicijs subdi, timore pœnæ perculsus, amore fraterno inuitatus, non iam ad
subditum loquor uulgus, quos iugiter monere consueui, sed ad ipsos iam prædicatores
uulgi mea uerba conuerto: & meis conseruis uelut obediens seruus, id est, episcopus sa
cerdotibus, antistes pontificibus, audacter prædicare salutis communia non retardabo,
Nec prærogatiuã mihimet scientiæ, si hæc meis consacerdotibus charitatis intuitu præ-
rogem, uendicabo, aut uitæ perfectæ me esse fateor, cum de uita perfecta alios moneó,
sed potius cum hæc ad illos loqui audeo, simul cum illis quæ loquor audiam.

De aggressu desiderati laboris, & cohortatione auditorum, sacerdotalisq́ præ-
rogatiuæ & dignitatis præmonstratione. Cap. II

Ggrediar iam diuina ope suffultus, facultate qua ualeo, & eorum precibus
A adiutus, ad quos noster respicit sermo, desideratũ carpam iter, & in gremio
quasi consacerdotum positus, ipsos alloquor sacerdotes. Audite me beatissi
mi patres, & si dignum ducitis, sanctissimi fratres. Audite me stirps Leuitica, germen sa-
cerdotale, propago sanctificata, duces & rectores gregis Christi. Audite me rogantem
uos pariter & timentem, & commodis & commonitionibus solito consulentem, & ho-
norem episcopatus demonstrare uolentem, ut cum honoris uobis prærogatiua mon-
stremus, merita etiam cõgrua requiramus, nec falli possimus in opere, qui cognoscimus
ueritatem. Dignum est enim ut dignitas sacerdotalis prius noscatur à nobis, & sic dein-
Psal. 48 de seruetur à nobis, ut Psalmographi sententia queat repelli à nobis: Homo cum in ho-
nore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est il-
lis. Honor igitur fratres & sublimitas episcopalis nullis poterit comparationibus adæ-
quari. Si regum fulgori compares, & principum diademati, longè erit inferius quàm si
plumbi metallum ad auri fulgorem compares: quippe cum uideas regum colla & prin-
cipum summitti genibus sacerdotum & exosculatis eorum dexteris, orationibus eorũ
credent se communiri. Quid iam de plebeia dixerim multitudine, cui non solum præfer
ri à domino meruit, sed ut eám quoq; iure tueatur patrio, præceptis imperatũ est Euan-
Ioan. 21 gelicis? Sic certe à domino ad beatum Petrum dicitur: Petre amas me? Et ille: Tu scis
domine quia amo te. Et cum tertio fuisset interrogatus, & trina responsione fuisset sub-
secutus, repetitum est à domino tertio: Pasce oues meas. Quas oues, & quem gregem
non solum tunc beatus suscepit Petrus, sed & nobiscum eas suscepit, & cum illo eas nos
suscepimus omnes. Vnde regendæ sacerdotibus contraduntur, merito rectoribus suis
subdi dicuntur, quia Euangelico coruscante mandato uidemus nihilominus esse præfi-
Luce 6 xum: Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominum suum, sed sufficit
discipulo ut sit sicut magister eius, & seruo sicut dominus eius.

Quòd idcirco commendationem sacerdotalis dignitatis author præmiserit, ut
ostenderet nihil esse in hoc seculo excellentius sacerdotibus, nihil sublimius e-
piscopis reperiri, sic tamen, si nomen congruat actioni, & actio respondeat no-
mini. Quodq́ sicut nihil episcopo excellentius est, ita nihil miserabilius sit si e-
piscopus de sancta uita periclitetur, & si sacerdos in crimine teneatur. Quòd
præterea quanto præ cæteris gradus episcopalis altior est, tanto si per negligen
tiam delabatur, ruina grauior sit. Cap. III

Æc uerò cuncta, fratres, ideo nos præmisisse debetis cognoscere, ut osten-
H deremus nihil esse in hoc seculo excellentius sacerdotibus, nihil sublimius
episcopis reperiri, ut cum dignitatem episcopatus episcoporum oculis de-
monstramus, & digne noscamus quid sumus, & quod sumus professione, actione po-
tius quàm nomine demonstremus, ut nomen congruat actioni, actio respondeat nomi
ni, ne sit nomen inane & crimen immane. Ne sit honor sublimis, & uita deformis. Ne sit
deifica professio, & illicita actio. Ne sit religiosus amictus, & irreligiosus prouectus. Ne
sit gradus excelsus, & deformis excessus. Ne habeatur in ecclesia cathedra sublimior, &
conscientia sacerdotis reperiatur humilior. Ne locutionem simulemus columbinam, &
mentem habeamus caninam. Ne professionem monstremus ouinam, & ferocitatẽ ha-
Esa. 29 beamus lupinam. Ne digne nobis per Prophetam respondeatur à domino: Populus hic
labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me. Ergo fratres sicut senatorem chla-
mys

mys ornat, ſicut agricultura ruſticum, ſicut barbarum arma, ſicut nautam nauigationis peritia, & ſingulos quoſq; opifices operis ſui qualitas ipſos demonſtrat authores, ſic epiſcopum nō aliud niſi epiſcopalis opera deſignat: ut ex bono opere magis quàm profeſſione noſcatur, plus meritis eſſe epiſcopus, quàm quòd nomine uocitetur: quia ſicut nihil eſſe diximus epiſcopo excellentius, ſic nihil eſt miſerabilius ſi de ſancta uita epiſcopus periclitetur, ſi ſacerdos in crimine teneatur. Et ut leuius eſt de plano corruere, ſic grauius eſt qui de ſublimi ceciderit dignitate: quia ruina quæ de alto eſt, grauiori caſu colliditur. Honor quidem epiſcopalis coram hominibus præclarus eſt, ſed ſi ruinam ſuſtineat, dolor magnus eſt. Nam quanto præ cæteris gradus epiſcopalis altior eſt, tanto ſi per negligentiam delabatur, ruina grauior eſt. Magna ſublimitas magnam debet habere cautelam. Honor grandis grandiori debet ſollicitudine circumuallari. Cui plus creditur, ab eo plus exigitur, ſicut ſcriptum eſt: Quia optimis permixta ſunt peſſima. Et alibi: Potentes potentiora tormenta potiuntur. Et ſcienti legem & non facienti eam, peccatum eſt grande. &, Seruus ſciens uoluntatem domini ſui ſi non fecerit eam, uapulabit multùm. Aliud eſt enim quod ab epiſcopo requirit deus, & aliud quod à presbytero, & aliud quod à diacono, & aliud quod à clerico, & aliud quod à laico, uel à ſingulis quibuſq; hominibus. Et licet omnium hominum opera deus in ſuo examinet iudicio, plus tamen ab eo exigitur cui plus cōmittitur. Ampliores enim pœnas luit cui numeroſior regendorum populorum fuerit cura commiſſa. Sap. 6 Luc. 12

De ſpeciali depictione formulæ ab epiſcopis & ſacerdotibus iuxta Apoſtolicam regulam obſeruandæ, cum pulchra ac ſuccincta eiuſdem regulæ expoſitione. Cap. IIII

Ut ſpecialiter ipſius epiſcopatus modum & formulam omnibus ſacerdotibus depingamus, apoſtolica eſt nobis regula reuoluenda, quæ de ijs per ſingula epiſcopales actus depingit. Sic ad cunctos epiſcopos beatus ait Apoſtolus: Fidelis ſermo. Ac ſi diceret: De quo ſum locuturus, ueraciter loquor, ne quis exiſtimet me fuiſſe mentitum. Subiunxit: Si quis epiſcopatum deſiderat, bonum opus deſiderat: hoc eſt, Si epiſcopus eſſe deſideras, magnum eſt quod eſſe cupis, ſed ſi & opus bonum ſimul amplectaris. Nam ſi aliter eſſe cupis, epiſcopus eſſe non potes: quia ſequitur: Oportet enim epiſcopum irreprehenſibilem eſſe. Irreprehenſibilem ait. Nam ſi epiſcopus reprehenditur, deformiter ſubditur culpæ. Et profectò culpa ad reatum trahit, reatus ad pœnam, pœna perducit uſque ad mortem. Ecce ad quid uoluitur dignitas epiſcopalis. Et poſt paululum ait: Unius uxoris uirū. Si ad ſuperficiem tantum literæ reſpiciamus, prohibet digamum epiſcopum ordinari. Si uerò ad altiorē ſenſum conſcendimus, inhibet epiſcopum duas uſurpare eccleſias. Et ſi adhuc introrſus profundiora perſcruteris, monet ne poſt catholicum dogma, ſenſum inueniatur epiſcopus habere hæreticum, ſed Chriſtianam tantum orthodoxam & catholicam ſibi aſſociet fidem, ut unius tantummodo uxoris & catholicæ eccleſiæ uir epiſcopus uocitetur. Sequitur deinde, & ait: Sobrium, hoc eſt, non uino tantum, ſed & uitijs parcum, ut nec uino amplius indulgeat quàm oporteat, & mente ſemper ſobrius inueniatur. Et adiunxit ſequentia dicens: Prudentem. Prudentiam quippe non mundialem, de qua dicitur quod ſtultitia ſit apud deum: ſed prudentiam ſpiritalem, id eſt, quæ & opere circumſpecta ſit, & uerbo perita, ut ſit aſtutus ſicut ſerpens, & ſimplex ſicut columba. Et denuo infert: Ornatum. Quod ſi iuxta ſenſum literæ tantum reſpiciamus, non aliud ſacerdotes quàm amictum quærimus clariorem. Verbi gratia: Caſtorinas quærimus & ſericas ueſtes. Et ille ſe inter epiſcopos credit eſſe altiorem, qui ueſtem induerit clariorem. Sed ſanctus Apoſtolus taliter ſe intelligi non uult, quia non carne epiſcopum, ſed mente docet eſſe ornatum, ut ille ſacerdos placeat deo, qui animam habuerit compoſitam deo. Et poſt hæc addidit: Hoſpitalem. Ut humanitatis intuitu hoſpitio recipiat non habentes hoſpitium, & egenum ſine tecto inducat in domum ſuam, nec ſolus deuoret dona Chriſti quæ largita eſt bonitas Chriſti. Et ut hilarem datorem diligat Chriſtus, ſine murmure cōtribuebat pauperibus Chriſti. Sequitur deinde & ait: Docibilem, id eſt, ſic polleat epiſcopus ſapientia, ut non ſolum creditum ſibi populum ſufficienter doceat, uerum etiam & cunctarum queat hæreſium contradictiones à catholica repellere eccleſia, ne ſua imperitia 1.Tim. 3 ibid. 3 ibidem ibid. 3 1.Cor. 3 2.Cor. 9

imperitos minimè doceat, & huiusmodi casu præuentus eueniat illi quòd scriptum est:
Matth. 15 Cæco cæcus ducatum præbens ambo in foueam cadunt. Qui uero talem se ut diximus
esse ignorat, sacerdotium minimè appetat, nec locum alterius usurpare præsumat: præsertim illius qui fulgore suæ sapientiæ populorũ potest corda lustrare. Subiunxit & ait: Non uinolentum, hoc est, non multo uino deditum, ut sic credatur & uideatur episcopus: utrum biberit an nõ, ignoretur: ne post largam potionem uini, mulierum delectetur illecebra, nec per uinum, sicut ait Apostolus, omnis nutriatur luxuries. Demum subse-
1. Tim. 3 quitur dicens: Non percussorem, sed modestum, id est, manus improbas ad cædem nõ
habeat, & suspicionibus prauis minimè percutiat conscientias aliorũ, ne dum petulans inueniatur ad cædem, athleta magis quàm episcopus iudicetur. Sed magis è diuerso ab alijs illatas patiẽter ferat iniurias, ut mentis modestiam cunctis hominibus tranquillam
Ibidem demonstret, & firmam patientiam cunctis ostendat. Iterum addidit dicens: Non litigio-
sum, id est, nõ linguam ad conuitiũ relaxet episcopus, ne per eandem linguam per quam laudes refert deo, & diuina libat sacrificia, litium uenena proferat, quia nõ decet de ore episcopi benedictionem simul & maledictionẽ egredi, ne per eandem linguam per quã deus laudatur, homo maledicatur: quia non potest de uno fonte dulcem & amarã pro-
Ibidem ducere aquam. Deinceps subsecutus est dicens: Non cupidum, id est, nõ turpis lucri cu-
pidum, ne lucri cupiditate episcopus teneatur obnoxius, & nutriat auaritiam, quæ est ra-
Ibidem 6 dix omnium malorum. Qui stipendijs tantum contentus ecclesiæ suæ, penitus non am-
biat quæ intelligit esse superflua, sed de ipsa potius paupertate ecclesiæ suæ libenter im-
2. Cor. 9 pertiat pauperibus Christi, sicut scriptum est: Hilarem datorem diligit deus. Et conne-
xuit subsequentia dicens: Domui suæ bene præesse, filios habentem subditos, cum omni castitate. Domui suæ bene præesse potest, qui corporis sui seruauerit castitatem. Do-
1. Tim. 3 mui, inquit, hoc est corpori suo imperioso iure dominetur, ne subdatur ipse corpori suo,
& in desiderio luxuriæ deditus, in præcipitium demergatur, sed potius filios suos suo castitatis exemplo ad pudicitiæ regulã doceat. Nam si quis domui suę præesse nesciat, quo-
Ibidem modo ecclesiæ dei diligentiam adhibebit? Hoc est enim de quo superius diximus: Qui
cordis sui domum excolere non ualet, quomodo plurimorũ adhibebit diligentiam? Et qui peccati trabem de suo non potest eruere oculo, quomodo ex alterius oculo poterit amputare festucam? Item sequitur, & ait: Non neophytum, hoc est, qui nuper ad fidem ex gentilitate aduenit, aut certè ex militia seculari ad clericatus est officium sociatus. Hi ergo non tam passim sacerdotalem arripiant gradum, ne elati in superbiam, in iudicium incidant, & in laqueũ diaboli: quia quod longo tempore minimè discunt, in paruo tempore seruare non possunt. Et concludens regulam & episcopalem formam, ad extremũ
Ibidem intulit dicens: Oportet autem & illum testimonium bonum habere ab ijs qui foris sunt,
id est, hæreticis & schismaticis, qui extra sanctam ecclesiam catholicam cõuenticula sibi profana præficiunt, quos tamen testes Apostolus & testimonium dicit debere bonum habere de immaculata uita, & sancta episcopi conuersatione, ne forte accipiant inimici locum episcopo obtrectandi, & infamare incipiant catholicum dogma.

De detestatione episcoporum sacerdotalem honorem diffamaotium, qui Giezi & Simonis sectantes sententiam, gradum sacerdotalem & episcopalem dignitatem pecunijs comparare non uerentur. Cap. V

His ita prælibatis, ut reor, in hoc opere uelut à grandi fœnore nos persensimus liberatos, cum nõ nostra contra episcopos, sed sancti Apostoli opposuimus testimonia, ne uelut uulgaribus fabulis nostrum irriderent opus. Cum uero authoritas nobis per singula sancti arriserit apostoli Pauli, ipsum potius apostolũ si ausint quàm nos reprehendant. Et licet iam coarctet nos libelli huius prolixitas, & tempus nos urgeat ut ad finẽ huius operis ueniamus: solicitudo tamen fraterni nos retardat amoris, illorũ præcipue sacerdotum qui mentis tepore hebetati, sacerdotalem diffamant honorem, & qui nouam prodigaliter regulam ac tempestatem peperisse deflentur, & Giezi sectantes & Simonis sententiam, sancti episcopatus gratiam pecunijs coemerunt, ne-
Act. 8 quaquam timentes, cum honorẽ sacerdotalem pecunijs emerent, à beato Petro aposto-
lo se cum Simone fuisse damnatos, sicut ait: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia donũ sancti spiritus te credidisti pecunijs comparare. Et lepram cum Giezi à sancto Eli-

cepisse

ſcepiſſe ſe credant Heliſæo, qui gradum ſacerdotalem æſtimant pecunijs cõparare. Qui 4.Reg.5
bus cum iſta dixerimus, ſufficere debuit ſuam cõparando lepram poſſidere. Nam ſicut
ualidioribus morbis capite uitiato, reliquum neceſſe eſt corpus inundatione ſuperioris
morbi letaliter irrigari, ita & ij qui caput uidentur eſſe eccleſiæ, morbo peſtifero frater-
num uitiant corpus, ut nihil ex totius corporis cõpage inſauciatũ poſſit euadere, quod
negligentium ſacerdotũ uitioſitatis mortale infecerit uirus, ita ut uideas in eccleſia paſ-
ſim quos nõ merita ſed pecuniæ ad epiſcopatus ordinẽ prouexerunt: nugacẽ populum
& indoctum, qui talem ſibi aſciuerunt ſacerdotẽ: quos ſi percunctari fideliter uelis, quis
eos præfecerit ſacerdotes, reſpondent mox & dicunt: Ab archiepiſcopo ſum nuper e-
piſcopus ordinatus, centumq; ei ſolidos dedi ut epiſcopalem gratiam conſequi meruiſ-
ſem: quos ſi minime dediſſem, hodie epiſcopus non eſſem. Vnde melius eſt mihi aurũ
de ſacello inuehere, q̃ tantum ſacerdotium perdere. Aurum dedi, & epiſcopatũ com-
paraui: quos tamen ſolidos, ſi uiuo, recepturũ me illico non diffido. Ordino presbyte-
ros, conſecro diaconos, & accipio aurũ. Nam & de alijs nihilominus ordinibus pecuniæ
quæſtũ profligare confido. Ecce & aurũ quod dedi, in meo ſacello recepi, & epiſcopa-
tum gratis accepi. Nempe hoc eſt quod doleo, quia archiepiſcopus carnaliter epiſcopũ
fecit. Nam propter pecunias ſpiritaliter leproſum ordinauit. Pecunia, inquit, tua tecũ ſit
in perditionẽ, quia donũ ſancti ſpiritus gratiæ precio cõparaſti, & cõmercium miſerabi-
le in animarũ exitium peregiſti. Et neſcij homines & indocti in ordinationibus eorum
clamant & dicunt: Dignus es, & iuſtus es, & conſcientia miſera. Indignus es, & iniuſtus
es, dicit. Pronunciat enim epiſcopus huiuſmodi ad populum dicens: Pax uobis. Oculis
quidem carnalibus uidetur quaſi epiſcopus magnus, & diuinis obtutibus inſpicitur le-
proſus magnus. Per pecuniam acquiſiuit indebitũ ordinẽ, & deum perdidit in interiore
homine. Caro ſuſcepit dignitatem, & anima perdidit honeſtatẽ. Caro ancilla, domina fa-
cta eſt animæ: & anima quæ erat domina, facta eſt famula carni. Caro dominatur popu
lis, & anima ſeruit dæmoni. Carni ſacerdotium cõparauit, & animæ detrimentũ parauit. Matth. 16
Et quid prodeſt huiuſmodi homini ſi totũ mundum lucretur, & animæ ſuæ detrimentũ
patiatur? Aut quam dabit homo cõmutationem pro anima ſua? Quod dedit cum ordi
naretur epiſcopus, aurum fuit: & quod perdidit, anima fuit. Cum alium ordinaret: quod
accepit, pecunia fuit: & quod dedit, lepra fuit. Hæc ſunt mercimonia iniquorũ, in perni-
ciem eorum. Interrogo tamen fratrem & coepiſcopũ noſtrum, quia & ego epiſcopus
ſum, & cum epiſcopo loquor. Dic ergo mihi pauliſper. Frater epiſcope, cum dares pecu
niam, quid accepiſti? Gratiam epiſcopalem accepi. Ergo interrogo te, Hæc gratia cur
tali uocabulo nuncupatur? Reſpondet: Cur inquis? Vt reor, pro eo quod gratis datur,
ideo gratia uocitatur. Ergo ſi gratia gratis datur, & auro nõ æſtimatur, à te cur gratia pe
cunijs cõparatur? Reſpondet: Non, inquit, mihi daretur, ſi pecunijs non emeretur, nec
epiſcopus fuiſſem ordinatus, ſi pecunias nõ dediſſem. Ergo ut apparet ex reſpõſionibus
tuis, gratiam cum ordinareris nõ ſuſcepiſti, quia gratuito eam nõ meruiſti. Et ideo frater
ſi gratiam nõ accepiſti, quomodo epiſcopus effici potuiſti? Nam & ad diſcipulos ſuos
dominus dicit: Gratis accepiſtis, gratis date. Cur ergo gratuitã æſtimaſti te precio poſſi- ibid. 10
dere gratiam? Nam ut uideo, aurũ dans perdidiſti, & gratiam ſanctam nõ acquiſiſti. Ad-
huc tamen ſemel adijciens fratrẽ perquiro epiſcopũ, ne quid de approbamentis ueridi-
cis nos prætermiſiſſe uideamur. Quis dat frater epiſcopalem gratiam? deus, an homo?
Reſpondes ſine dubio: deus. ſed tamen per hominem dat deus, homo imponit manus,
deus largitur gratiam. Sacerdos imponit ſupplicem dexterã, & deus benedicit potenti
dextera. Epiſcopus initiat ordinẽ, & deus tribuit dignitatẽ. O iuſtitia, ô æquitas. Si homi
ni pecunia datur qui nihil in ordine amplius operat, niſi ſolum ſeruitiũ quod ei credit,
cur deo totum negatur qui ipſum ordinem tibi largitur? Iuſtum'ne tibi uidetur ut ſeruus
honoretur, & dominus iniuriam patiatur, & iniuſte accipiat ſacerdos pecuniam, & deus
patiatur ab homine iniuriam? Sed quia pro cõceſſo ordine deus à te nihil expectat, cur
à te ſacerdos impudenter pecuniam expectat? Deus homini cõcedere uoluit gratis, &
epiſcopus rapax pecuniam ab homine expetit gratis? Deus homini ut certe benignus
gratis donauit, & ſacerdos malignus eum ſine cauſa prædauit? Quid enim habes quod 1. Cor. 4
non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?

De ostensiua repetitione malorum ad quę deificus ordo uoluitur, probrorumq; ad quæ prolapsi sunt sacerdotes: cum acri eorundem reprehensione. Cap. VI

E Cce ad quæ mala uoluitur deificus ordo. Ecce ad quæ probra sunt prolapsi sacerdotes, qui audire meruerunt à iudice mundi: Vos estis lux huius mundi. Ecce quibus subijciuntur gentes, quibus à domino dictum est: Vos e-
Math. 5 stis sal terrę. Ergo si lux est ecclesiæ episcopus à domino ordinatus, ita ut imperitiæ tenebras prædicationis suæ eloquio rutilante, conscientiarum latebras illuminet, cur ipse palpabilibus tenebris tenetur obstrictus? Et non solũ quia ipse dum male agit, digne perit: insuper & alios secum indigne perdit. Si enim meruisti salis possidere saporem, ut insipientium possis arua condire, cur infatuatus tali uitio, immundis te porcorum conculcandum pedibus præbuisti, ita ut nec alios nec teipsum possis cõdire? Oculorum etiam in corpore officium, id est in ecclesia, uoluntarius appetisti, ut reliquũ per te corpus ducatum lucis haberet: & nunc quadam lippitudine & caligine uitiorum obtenebratus,
Ibid. 6 nec teipsum luci idoneum præbes, & alijs adimis lumen. De quibus oculis in Euangelio dicitur: Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit: id est, si episcopus qui lumen promeruerit præesse in corpore, simplicitate est sancta & innocentia decoratus, omnis ecclesia splendore luminis radiatur. Si autem oculus tuus nequam est, totum corpus tuum tenebrosum est: id est, si episcopus qui uidebatur corpori subdito lucem præbere, obnubiletur nequitiæ cæcitate, quid cætera facient membra, quibus lux adempta est oculorum? Id est, quid secularis factura est multitudo, cum uoluptatibus illicitis & actionibus uetitis ad similem facinorum uoraginem episcopus multitudinem populi prouocauerit, ut nulli iamiamq; illicitum esse uideatur quod ab episcopo quasi licitum perpetratur. Sed ipsum magis credunt homines esse laudabile quicquid episcopus habuerit delectabile. Nec quisquam quod agere pontifex nõ dubitat, se indubitanter agere dicat, Episcopus enim à cunctis indubitanter uocaris, præsertim cum ipso nomine censeris, si tamen actio concordet nomini, & nomen se societ actioni. Nam quid aliud interpretatur episcopus, nisi superinspector? maxime cum solio in ecclesia editiore resideat, & ita cunctos respiciat, ut & cunctorum oculi in ipsum respiciant. Ergo quia ita est, cur te uelut tetrum speculum uniuersorum oculis demonstras, ita ut non possint obscuritate tua se comptius exornare?

De clausione huius libelli per breuem epilogum eorum quę in ipso demonstrata sunt, & notationem sacerdotũ quos author nouit sibi infideliter detracturos. Inuocationemq; sancti spiritus, ut adiuuet cunctos sacerdotes ad faciendum ea quæ ipso inspirante in hoc opusculo elocutus est. Cap. VII

S Vfficiat hucusq; nunc nostris consacerdotibus, paulului dilatasse sermonem, in quo eorum excellentiam simul & casum demonstrauimus, ne fidentes in sublimitate honorum, minime requirerent perfectionem morum, & in solo se crederent sacerdotis nomine plus quàm opere gloriari. Et quanquam sciam pro hoc libello plurimos mihi sacerdotes qui hæc quæ loquimur agere nolunt, infideliter esse detracturos, credo tamen plurimos qui hæc agunt, uel agere obnituntur, fideliter pro nobis oraturos. Sed sicut lacerationibus obtrectatorũ minime prægrauamur, sic demum probatorum & sanctorum uirorum orationibus adiuuamur. Age iam nunc sanctificus spiritus, quianos in hoc opere diuinis inspirationibus adiuuisti, cunctos sacerdotes adiuua, & præsta ut faciant quæ in hoc opusculo ipse eloqui inspirasti, ut eis una mecum tribuas seculorum regna, quæ sanctis in regna seculorum dare promisisti, Amen.

FINIS.

DIVI AMBROSII ME-
DIOLANENSIS EPISCOPI, PRE-
CATIO PRIMA PRAEPARANS AD MISSAM.

SVMME sacerdos & uere pontifex Iesu Christe, qui te obtulisti deo patri in ara crucis hostiam puram & immaculatam pro nobis miseris peccatoribus, & qui dedisti nobis carnem tuam ad manducandum, & sanguinem tuum ad bibendum, & posuisti mysterium in uirtute spiritus sancti, dicens: Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis: Rogo per tuum sanguinem preciosum, magnum salutis nostræ precium: Rogo per hanc miram & ineffabilem charitatem qua nos miseros & indignos sic amare dignatus es, ut lauares nos à peccatis nostris in sanguine tuo: Doce me seruum tuum indignum, quem inter cętera dona tua ad officium sacerdotale uocare dignatus es, nullis meis meritis, sed sola dignatione misericordiæ tuæ: Doce me quæso per spiritum tuum tantum mysterium tractare ea reuerentia & honore, eaq; deuotione & timore quibus oportet & decet. Fac me domine Iesu Christe per gratiam tuam semper illud de tanto mysterio credere & intelligere, sentire & firmiter retinere, dicere & cogitare, quod tibi placet, & expedit animæ meæ. Intret spiritus tuus bonus in cor meum, qui sonet ibi sine sono, & sine strepitu uerborum, loquatur omnem ueritatem tantorum mysteriorum. Profunda sunt nimis, & sacro tecta uelamine. Propter magnam clementiam tuam concede mihi hodie & semper missarum solennia puro corde & pura mente celebrare. Libera cor meum ab immundis & nefandis, uanis & obnoxijs cogitationibus. Muni me beatorum angelorum pia & fida tutela, atque fortissima custodia, ut hostes omnium bonorum confusi discedant per uirtutem tanti mysterij, & per manum sancti angeli tui. Repelle à me domine Iesu Christe & à cunctis seruis tuis durissimum spiritum superbiæ, cenodoxiæ, inuidiæ, iracundiæ, fornicationis & immunditiæ, dubietatis & blasphemiæ. Confundantur qui nos persequuntur, pereant illi qui cuncta perdere festinant. Rex uirtutum, castitatis & integritatis amator deus cœlesti rore benedictionis tuæ extingue in corpore meo totum fomitem ardentem libidinis, ut maneat in me tenor totius castitatis animæ & corporis. Mortifica in me carnis stimulos, & omnes libidinis commotiones, & da mihi ueram & perpetuam castitatem cum cæteris donis tuis; quæ tibi placent in ueritate, ut sacrificium laudis casto corpore & mundo corde ualeam tibi offerre. Quanta enim domine Iesu Christe cordis contritione, & lachrymarum fonte, quanta reuerentia & tremore, quanta corporis castitate, & animi puritate istud diuinum & cœleste sacrificium est celebrandum, ubi caro tua in ueritate sumitur, ubi sanguis tuus in ueritate bibitur, ubi summa imis iunguntur, ubi adest præsentia sanctorum angelorum, ubi tu es sacerdos & sacrificium mirabiliter & ineffabiliter constitutus. Quis digne hoc celebrare poterit, nisi tu deus omnipotens offerentem feceris dignum? Scio, & uere scio, & ipsum pietati tuæ confiteor, quia non sum dignus accedere ad mysterium tantum propter nimia peccata mea, & infinitas negligentias meas. Sed scio ueraciter, & credo ex toto corde, & ore confiteor, quia potes me facere dignum, qui solus potes mundum facere de immundo conceptum semine, de peccatoribus facere iustos & sanctos. Per hanc omnipotentiam tuam te rogo, ut concedas mi- Iob 6
hi peccatori hoc cœleste sacrificium celebrare cum timore & tremore, cum cordis puritate, & lachrymarum fonte, cum lætitia spiritali, & cœlesti gaudio. Sentiat mens mea dulcedinem beatissimæ præsentiæ tuæ, & excubias sanctorum angelorum tuorum in circuitu meo. Ego enim domine memor uenerandæ passionis tuæ accedo ad altare tuum, licet peccator, ut offeram tibi sacrificium quod tu instituisti, & offerri pręcepisti in cõmemorationem pro salute nostra. Suscipe ergo istud quæso summe deus, dulcissime Iesu Christe pro ecclesia tua sancta, & pro cuncto populo tuo quem acquisisti sanguine tuo precioso. Et quoniam me peccatorem inter te & eundem populum medium esse

uoluisti, licet in me boni operis testimonium non agnoscas, officium dispensationis cre ditæ non recuses, nec per me indignum famulum tuum eorum salutis pereat precium, pro quibus uictima factus salutaris dignatus es esse redemptio. Profero ergo domine (si dignaris propitius intueri) tribulationes plebium, pericula populorum, captiuorum gemitum, miseriam orphanorum, necessitates peregrinorum, inopiam debilium, desperationes languentium, defectus senum, suspiria iuuenum, uota uirginum, lamen-
Sap. 11 ta uiduarũ. Tu enim misereris omnium domine, & nihil odisti omnium quæ fecisti. Memorare quæ sit nostra substantia, quia tu pater noster es, ne irascaris satis, neq; multitudinem uiscerum tuorum super nos contineas. Non enim in iustificationibus nostris prosternimus preces nostras ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. Aufer à nobis domine iniquitates nostras, & ignẽ sancti spiritus in nobis clementer accende. Aufer cor lapideum de carne nostra, & da nobis cor carneum quod te timeat, diligat & honorificet, te delectetur, te sequatur, & te perfruatur. Oramus domine clementiam tuã, ut sereno uultu familiam tuam sacri tui nominis officia præstolantem aspicere digneris. Et ut nullius sit irritum uotum, nullius uacua postulatio, tu nobis preces suggere, quas ipse audire propitius & exaudire delecteris. Rogamus etiam te sancte pater pro spiritibus fidelium defunctorum, ut sit illis salus æterna, ac perpetua sanitas, gaudium & refrigerium sempiternum, hoc magnum pietatis sacramentum. Domine deus meus sit illis hodie magnum & plenum gaudium de te pane uiuo & uero, qui de cœlo descendisti, & das uitam mundo, de carne sancta & benedicta, agni uidelicet immaculati, qui tollis peccatum mundi. Et potari de fonte pietatis tuæ, qui per lanceam militis de latere emanauit crucifixi domini nostri, ut consolati exultent in laude & gloria tua sancta. Peto domine clementiam tuam, ut descendat super hunc panem & calicem istum plenitudo diuinitatis tuæ. Descendat etiam domine illa sancti spiritus tui inuisibilis forma, & incomprehensibilis maiestas, sicut quondam in patrum hostias descendebat, qui & oblationes nostras corpus & sanguinem tuum efficiat, & me indignum sacerdotem tuum doceat tantum tractare mysterium, ita ut placidè ac benignè sacrificium suscipias de manibus meis ad salutem omnium tam uiuorum quàm defunctorum. Rogo te domine per ipsum sacrosanctum mysterium corporis & sanguinis tui quo quotidie in ecclesia tua pascimur & potamur, abluimur & sanctificamur, atq; unius tuę summęq; diuinitatis participes efficimur, quatenus des mihi uirtutes tuas sanctas, quibus repletus bona conscientia ad altare tuum accedam, ita ut hæc cœlestia sacramẽta efficiantur mihi salus & ui-
Ioan. 6 ta. Tu enim dixisti ore tuo sancto & benedicto: Panis quem ego dedero, caro mea est pro mundi uita. Et qui manducat me, uita uiuet propter me, ipse manet in me, & ego in eo. Ego sum panis uiuus qui de cœlo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum. Panis dulcissime sana palatum cordis mei, ut sentiam suauitatem amoris tui. Sana ab omni languore, ut nullam præter te amem pulchritudinem. Panis candidissime habens in te omne delectamentum, & omnis saporis suauitatem, qui nos semper reficis, comedat te cor meũ, & dulcedine saporis tui repleantur uiscera animæ meæ. Manducat te angelus pleno ore, mãducet te peregrinus homo pro modulo suo, ne deficere possit in uia, tali recreatus uiatico. Panis sancte, panis uiue, panis pulcher, panis munde, qui descendisti de cœlo, & das uitam mundo, ueni in cor meum, & munda me ab omni inquinamento carnis & spiritus. Intra in animam meam, sana & sanctifica me intus & exterius. Esto tutamen & perpetua salus corporis & animæ meæ. Repelle à me insidiantes mihi. Hostes recedant procul à præsentia tua, ut foris & intus per te munitus recto tramite perueniam ad tuum regnum, ubi non mysterijs sicut in hoc tempore
1. Cor. 15 agitur, sed facie ad faciem te uidebimus, cum tradideris regnum deo patri, & erit deus omnia in omnibus. Tunc me de te satiabis satietate menstrua, ut nec esuriam nec sitiam in æternum. Qui cum eodem deo patre & spiritu sancto uiuis & regnas per omnia secula seculorum, Amen.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, PRECATIO SECVNDA praeparans ad missam.

SVmma & incomprehensibilis natura, uirtus uitaq; beata, lux inaccessibilis, uera, singularis, & una sapientia, ueritas incómutabilis, sancta, incomparabilis, & aeterna dilectio, temporalium rerũ sine tempore conditor, uisibilium & inuisibilium inuisibilis aeternusq; patrator, pater & filius & spiritus sanctus, unus & uerus in trinitate deus. Pater non habens à quo sis, habens tamen sapientiam, id est filium, cui maior uel anterior nõ sis. Filius habens patrem à quo sis, non tamen habens cui minor uel posterior sis. Spiritus sanctus habens patrem & filium, à quibus sis, nõ tamen habens quibus uel inaequalis uel impar sis, quia totum in hac tua diuinitate, cui tempus nunquã accidit, aeternum ac coaeternũ, aequale ac coaequale est, in qua alius pater, alius filius, alius spiritus sanctus, sed pater in filio & spiritu sancto, filius in patre & spiritu sancto, spiritus sanctus in patre & filio: quia sicut tua deus noster natura personas recipit, sic partes nequaq; admittit, cui nec supra nec subtus, ante uel retro conuenit, quia corporũ lineamenta nõ recipit. Vnde & tota in locis sine loco habetur, nec tamẽ tota cõprehenditur. Tota nanq; ubiq; habetur, quia perfectior pars in ea nulla reperitur. Tota autẽ non cõprehenditur, quia uidelicet cum in creaturis unicuiq; praesens efficitur, etiã ultra creaturas totus inuenitur. Quamobrem cum coelum & terrã implet, totus est. cum hominẽ unum implet, totus est, nec uariatur per singula quae in singulis tota est: nec de loco ad locũ transit cum unum deserens, alterũ petit, quae semetipsam sine loco & tempore mouet. Hinc merito colendus, hinc adorãdus es, hinc incõmutabilis, hinc incircumscriptus agnosceris, hinc mediator dei & hominũ homo Christus Iesus secundũ diuinitatis essentiam, totus cum hominibus in terris, totus erat cum patre in coelis, cum diceret: Nemo ascendit in coelum, nisi qui de coelo descendit filius hominis, qui in coelo est. Qui uidelicet cum forma dei esset, nõ rapinam arbitratus est esse se aequalem deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiẽs in similitudine hominũ, factus obediens usq; ad mortẽ, mortem aũt crucis. Per hunc te beata trinitas humanitatis habitũ, per huius susceptionis humilitatẽ deprecor, per huius sacratissimam obedientiam, per huius beatissimam mortẽ exoro in primis, ut te deum meum diligam, te sitiam, te toto corde perquiram. deinde ut proximum iuxta uires atq; mensuram in hac ipsa tua dilectione charum semper atq; dilectum attendam. Sed hanc dilectionẽ nulli domine praestabis, nisi cui uitia prius odisse donaueris. Obsecro ergo pia & uera misericordia, solida atq; unica spes mea, ut superbiae regnum auferas ab anima mea. Horrendum domine pauendumq; tam maximum malum, quod angelos de coelo proiecit, quod homines de paradiso minauit, quodq; initiũ omnis peccati est, & ad ipsum pertinet quicquid uitij & iniquitatis est, cuius primae soboles, septem nimirum principalia uitia, ex hac uirulenta radice proserũtur, scilicet inanis gloria, inuidia, ira, tristitia, auaritia, uentris ingluuies, atq; luxuria: sed & numerosa propaginis turba ex singulis generatur. Inanis ergo gloria cum plene mentem ceperit, mox sepuformem in illa nequitiam gignit, inobedientiam, iactantiam, hypocrisim, cõtentionem, pertinaciam, discordiam, ac nouitatis praesumptionẽ. Sed si huic uera humilitas opponatur, omnis eius nequitia uacuatur. Te ergo deprecor humilitatis magister, ut hanc cordi meo inferas, insertamq; custodias, quae dum cunctis inferiorem se attendit, subiectionem protinus gignit, iactantiam extinguit, hypocrisim excludit, contentionem refugit, pertinaciam emollit, discordiam praecauet, nouitatum praesumptionem abhorret. Hoc beatae humilitatis medicamine morbum elationis sanandum praeuideras, cum per hominẽ assumptũ author nostrae salutis, tuis ad te uenientibus diceres: Discite à me quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus uestris. Et rursum: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruulus iste, non intrabitis in regnum coelorũ. De inuidia quoq; odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio autem in prosperis eius propagatur. O mala progenies, quę si animo intromissa dominari coeperit, omnem

[Margin notes: 1. Tim. 2 · Ioan. 3 · Philip. 2 · Matth. 11 · Ibid. 18]

omnem sanctitatis sobolem extinguit. Qui itaq; inuidet uel odit, non alium prius quàm
seipsum occidit. Qui susurrat, & detrahit, prius suas quàm aliorum radices euellit. Qui
exultat in aduersis proximi, & affligitur in prosperis eius, alieno proximum se petit gla
diō. Hoc secundum superbiæ uirgultum tunc primo fuit exortū, cum ille de quo scriptū
Sap. 2 est: Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarū. Cain persuasit ut liuoris odio frater-
Gen. 4 num funderet sanguinem. Sed nimirum idem Cain inuidus prius suam animam quàm
1. Ioan. 3 alterius carnem peremit. Scriptum quippe est: Qui odit fratrem suum, homicida est. Et
scitis quia omnis homicida non habet uitam æternam in se manentem. Hinc domine ap
paret cuius primū homicida est qui alterū odit, in quo uita non est. Quod contrà Moy-
ses omnium mitissimus admonet, dicens: Ne oderis proximum tuum in corde tuo. Et
quia ille qui inuidet & odit, consequenter susurrat & detrahit, hoc malum scriptura san-
Leuit. 19 cta præcauendum denunciat. Non eris, inquit, susurro in populis, & nolite detrahere al
Iacobi 4 teru trū fratres. Qui enim detrahit fratri, detrahit legi. Qui enim susurrat & detrahit, con
sequens est ut in aduersis proximi exultet, in prosperis autē animi tristitiam contrahat.
Rom. 12 Sed occurrit beatus Apostolus, & dicit: Gaudere cum gaudentibus, flere cum flenti-
bus. Et ecce alius pro terrenis rebus, terrenisq; honoribus, alius pro uirtutum successi-
bus cuilibet inuidet, quemlibet odit: contra quemlibet susurrat, de quolibet detrahit,
de cuiuslibet aduersis exultat, de prosperis animū mœstificat. Sed ut in cunctis hoc mul
tiplex malum superetur, occurrat domine quæso illud multiforme bonum quod poten-
ti uirtute resistens non det inuidiæ locum, charitas scilicet, quę fundamentum est omniū
uirtutum & bonorum: quæ non inuidet, sed congaudet: non odit, sed diligit: non su-
surrat, sed obiurgat: non detrahit, sed arguit: non de aduersis proximis gaudet, sed mœ
ret: non de prosperis afflictionem, sed consolationem recipit. Merito autem tale nomē
1. Ioan. 4 accepit, quod illa carius inueniri non potest: quam qui habet, te utiq; habet. Deus, in-
quit, charitas est: & qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo. Cui ut præfatum
inuidiæ superet malū, cordis simul & oris iungenda custodia est: cordis scilicet, ne inui-
deat, ne in aduersis proximi exultet, ne in prosperis mœstitiam contrahat. Oris uerò, ne
Prou. 18 susurret, ne detrahat. scriptum quippe est: Omni custodia serua os tuum. Cor, quia ex
ipso uita procedit. Et rursum scriptum est: Mors & uita in manibus linguæ. Citius malū
Psal. 140 quod intus latet, extinguitur, si à prauo eloquio foris lingua frænetur. Pone domine cu-
stodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labijs meis, ut non declines cor meum in uer-
ba malitiæ. Libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua dolosa. Ira autem inuidiam
sequitur, qua inter cætera uitia nihil asperius, nihil inuenitur amarius: quę dum ultra mo
dum efferbuerit, atrociter mentem exulcerat, sensum hebetat, linguam immutat, oculos
obumbrat, totumq; corpus perturbat. Hinc protinus rixæ, contumelię, clamor, indigna
tio, tumor mentis, & blasphemiæ suscitantur. De qua nimirum scriptura sancta testatur
Ecclēs 7 dicens: Ira in sinu stulti requiescit. &, Ira uiri iustitiam dei non operatur. Sed obijce do-
Iacobi 1 mine contra tam amarissimum iracundiæ malum suauissimum patientię bonum, in quo
Luce 21 specialiter animarū nostrarum salus collocatur, cum nobis per Euangelium dicitur: In
patientia uestra possidebitis animas uestras. Quæ nimirum dum arcem & principatum
in mente susceperit, omnes mox perturbationes compescit. Rixas & cōtumelias in ex-
hortationem conuertit, confusum clamorem sub ordinato silentio premit, indignatio-
nem tumoremq; mentis mansuetudine uincit, blasphemias gratiarum actione repellit.
Quod si forte in immensum ira succensa ad horam patientia succubuerit, nullum ne do
Matth. 5 mine remediū erit? Erit certe. Nam cum huius mali damnationē denunciat dicēs: Qui
irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autē dixerit fratri suo, Racha, reus erit concilio:
qui aūt dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis: protinus recuperationē subiungit, cum di
cit: Si offers munus tuū ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid
aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius recōciliari fratri tuo, &
Marci 11 tunc ueniens offer munus tuū. Et illud: Cum statis ad orandum, remittite si quid habe-
tis aduersus alterū in cordibus uestris. Hanc mihi domine deus secundam tribue uicto-
riam, si furore cæcatus amisero primā, cum nō tuo zelo, sed meo uitio cuiuslibet animū
offendo. Tristitia quoq; irā persequitur: quæ dum cordis arcana penetrat, protinus in
eius cubiculo malitiam, rancorē, pusillanimitatē, desperationē, torporē circa præcepta,
uagatio-

uagationē mentis erga illicita generat. Quæ inter cætera uitia quàm sit detestanda, beatus Paulus indicat, Seculi, inquiens, tristitia mortē operatur. Sed domine deus meus oppone contra seculi tristitiam futuræ beatitudinis lætitiam, quæ ex mœrore contractam malitiam uincat beneuolentia, tædio procuratum rancorem pellat synceritate, pusillanimitatem fortitudine roboret, desperationem spei fiducia erigat, torporem circa præcepta exercitio spiritali repellat, uagationem mentis erga illicita, inconcussa stabilitate refrænet. Quod si ad momentum subtracta lætitia, spiritali malum tristitiæ præualuerit, agam quæso quod monet beatus Iacobus: Tristatur quis in uobis? oret æquo animo, & psallat. Auaritia sequitur tristitiam, quæ in utroq; Testamēto pari notatur execratione. In Veteri nanq; dicitur: Auaro nihil est scelestius. In Nouo autē: Et auaritia quæ est idolorum seruitus. Ex qua profecto septem nequitiæ procreatur, scilicet proditio, fraus, fallacia, periurium, inquietudo, uiolentia, & contra misericordiam obduratio. Et ecce domine deus quilibet amator mundi, & non tui, propter metalla preciosa, ardentes fulgētesq; lapides, seruos & seruas, prædia & fundos ad mortem proximum tradit, fraude incurrit, fallaciam obducit, periurium cōmittit: & alius inquietus & uiolentus est propter uillam, alius propter gallinam, alius obduratur contra misericordiā, ne tribuat aurum, alius ne porrigat potum. Sed peto mihi deus amator castus & uerus, ut cui præter te nulla possessio debetur in terra, nihil quod tu non es, cōcupiscam in terra, semper illius sententiæ meminerim, qua dicitur: Nudus egressus sum de utero matris meæ, nudus reuertar illuc. Atq; illius: Nihil intulimus in hunc mundum, sed nec auferre quid possumus. Quæ nimirum dum pie consideratur, mundi contemptum afferre uidetur, qui auaritiæ contrarius est. Post hæc restat uentris ingluuies, quæ à necessitate quidē incipit, sed modum necessitatis excedens, ad uoluptatem pertransit: dumq; à licitis ad illicita peruenerit, mox ineptam lætitiam, scurrilitatem, immunditiam, multiloquium, sensusq; hebetudinem circa intelligentiam parturit, cuius mortiferum uirus tunc utcunq; uacuatur, cū non qualitas, sed libido in escis præcauetur. Prima enim mulier non exquisitarum dapum, sed sola pomi delectatione mortem mundo induxit: & antiquus hostis regem nostrū non de carne, sed de pane tentauit: & Sodoma idcirco igne & sulphure perijt, quia inter cætera mala panem in saturitate comedit. Quapropter clementiā tuā deus imploro, ut sicut æger ad medicinā, sic ad sumendas dapes accedam, nequaquā in eis uoluptatem appetens, sed necessitati subueniens. Aufer à me propter magnam misericordiam tuam omne ciborū noxium desiderium, cōgruamq; seruo tuo escarum propitius tribue abstinentiam, ut intra necessarium modū proprium temperem appetitū, remotaq; à me omni prorsus crapula & ebrietate, sciam in uirtute tua abundare, sciam & penuriam pati, nouerim quoq; in quibus mihi sufficiens esse possim. Ita domine, ita pater bone noxijs gastrimargiæ succis arefactis inepta lætitia uel scurrilitas nō pullulabit, quæ illos maxime ad insaniā perducit, in quibus crapula & ebrietate dominiū sumit. Sedit enim populus manducare & bibere, & surrexit ludere. Contra quos illa sententia uenit qua dicitur: Væ uobis diuitibus qui habetis consolationem uestrā. Et uæ uobis qui ridetis nūc, quia plorabitis & flebitis. Quod contra ij qui carnem suam crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs eius audiunt: Mundus gaudebit, uos uerò contristabimini, sed tristitia uestra uertetur in gaudium, & gaudium uestrum nemo tollet à uobis. Et rursum: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Immunditia quoq;, quæ iuxta Apostolum quibusdam regni cœlestis aditum claudit, uigilantem nunquam, dormientem uero tardius sua collutione fœdabit. Multiloquiū inedia pressum silebit. Hebetudo sensus circa intelligentiam spiritalis acuminis ingenio cedet, quod sancta parsimonia in mente propagabit. Venter enim contractus humanos in altum eleuat sensus. Luxuria gastrimargiā sequitur, quæ dum licentiæ metas excedit, mox de se cæcitatem mentis, inconsiderationem, inconstantiam, præcipitationem, amorem sui, odium dei, affectum præsentis seculi, horrorem autem uel desperationem gignit futuri. Sed peto domine ut qui ab ipso pubertatis tempore à complexu carnalis copulæ alienum me esse uoluisti, delectationis eius sensu non tangar. Quid enim prodest domine deus uirginem esse corpore, si contingat mente esse corruptum? Qui enim uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Huic profecto necdum castitatem professo iuxta Apostolum:

Marginal references: 2.Cor.7; Iacob.5; Eccl.10; Ephes.5; Iob 1; 1.Timot.6; Gen.3; Matt.4; Genes.19; Exod.32; Luc.6; Ioan.16; Matt.5; Ibidem

1.Cor.7 ſtolum:Melius eſt nubere quàm uri.Sed obſecro domine,ut cui non licet nubere,ne cõ
tingat aduri.Ecce dum pro me ſolicitus talia poſtulo,meminiſſe charitatis debeo, ut &
pro alijs exorem. Te igitur amatorem Eccleſiæ tuæ deprecor deus pro ſacerdotibus e-
ius,ut uerbis ſimul & meritis uitæ populum ſibi creditum ad cœleſtem patriam inuitẽt.
Pro regibus,ducibus,& ijs qui in ſublimitate poſiti ſunt,ut patres orphanorum & iudi-
ces uiduarũ ſemetipſos exhibeant,miſerijs inopum,& gemitibus pauperum doleãt, nil
niſi quod iuſtum eſt,in iudicio quærant,ſicq́; adminiſtrent præſentia, ne amittant bona
futura.Pro uirginibus,continentibus,ac mundo renunciantibus,ut pręſentia deſpiciãt,
futura requirant,ne ſe negocijs ſecularibus implicent,ut tibi militantes placeant, cui ſe
probauerunt.Pro coniugatis,ut ſic ſibi inuicem carnis debitum ſoluant, ne à deſiderio
patriæ cœleſtis exorbitẽt.Sed quid ago domine? quaſi oblitus peccatorum meorũ pro
Luc.18 alijs orare præſumo? O quàm in multis offendi atq; offendo, ſed non ſubrepit deſpera-
Ibidem 23 tio, cum publicanũ in templo iuſtificatum attendo,cum latronẽ in cruce cõfitentem,&
Ibidem 7 de cruce ad paradiſum tranſeuntẽ aſpicio,cum Mariam poſt multas criminũ culpas fon
Ibid.12 te pietatis ablutã, cum Petrũ poſt negationem apoſtolatus gratiã recuperaſſe intueor.
Sed rogo ineffabilis pietas,ut cui de tantis exemplis præſumere donaſti:gemitus publi
cani,confeſſionem latronis,lachrymas meretricis,fletusq́; negantis Apoſtoli cõcedas.
O domine ſi flagello temporali ſcelera mea uindicanda prouideris,lachrymoſus implo
Heb.12 ro ut dum cõtra hæc iratus deſæuis,ſemper in ira miſericordiæ recorderis. Quẽ enim di
ligis,corripis:flagellas autem omnẽ filium quem recipis.quibus nimirum uerbis etſi uir
ga percuſſionis minatur,paternus tamen pietatis affectus monſtratur.Da ergo inter fla
gella tolerantiam,ne murmurationis notas ut malus ſeruus incurrã, ſed magis quaſi bo
nus filius gratiarũ actiones rependã.Illud etiam magnopere peto,ut diem obitus,diem
extremi iudicij,damnationem æterni ſupplicij, beatitudinemq́; regni futuri ſemper me
minerim:quod nemo indeſinenter poteſt,niſi qui ad uitam præordinatus eſt æternam.
Indeſinenter domine recolenda eſt dies illa in qua lux cum tenebris pugnat, miſericor-
dia cũ crudelitate deſudat,in qua aduerſarius noſter mala quę fecimus,locuti ſumus uel
cogitauimus,uiolentiſſimus accuſator retexet, iuſtitiã tuam ad hæc puniẽda depoſcet.
Vbi quid ſum domine,niſi tu qui iuſte iudicas,etiã miſericorditer defendas? Recorda-
re quia aduocatus meus es ipſe qui iudicas. Quod ſi etiam in illo adhuc ſeculo aliquid
in me uindicandũ reſeruas,peto ne me poteſtati dæmonum tradas,dum ſcelus meũ pur
gatoria pœna detergis.Nunquid domine obliuioni tradenda eſt dies illa, de qua dixit
Propheta:Dies,inquit,iræ,dies illa,dies tribulationis & anguſtiæ,dies calamitatis & mi
Matt.13 ſeriæ,dies tenebrarum & caliginis,dies tubarum & clangoris,in qua cœlis & terris ardẽ
tibus exibunt Angeli & ſeparabũt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminũ
ignis,in quem meſſores collecta zizania alligabunt in faſciculos ad comburendum. In
Ibid.25 quo à ſiniſtris poſiti audient impij:Diſcedite à me maledicti in ignem æternũ, qui para-
tus eſt diabolo,& Angelis eius.In quo iã obſeratis uitæ ianuis,extinctis lãpadibus,ſtul-
tæ uirgines à thalamo excluſæ plorabunt,damnationẽq́; ingemẽtes clamabũt:Domine
domine aperi nobis.et tunc dices illis,neſcio uos.In quo etiam qui miraculis coruſcaue
Ibid.7 runt,ſimiliter lamentabuntur repulſi,& dicẽt:Domine domine, non'ne in nomine tuo
prophetauimus? & in nomine tuo dæmonia eiecimus? & in tuo nomine uirtutes mul-
tas fecimus? Et tunc confiteberis etiã iſtis quia nunquã nouiſti eos, ſubijciẽs: Diſcedi-
te à me oẽs qui operamini iniquitatẽ.Quis hic domine deus terribilis in conſilijs,mira-
bilis in maieſtatibus,faciensq́; prodigia:quis inquã hic nõ paueat, & à fundo cordis nõ
tremiſcat,cũ etiã illos damnari audiat quos in hac uita cõtigit miraculis coruſcare? Ad
Eccl.9 quæ nimirũ ualet illa ſententia qua dicitur: Neſcit homo utrum amore an odio dignus
ſit,ſed omnia reſeruantur in futurum incerta:in quo & ſi iuſtus uix ſaluabitur, peccator
& impius ubi parebunt? Etiam domine deus indeſinenter meditandum æternæ dãna-
tionis ſupplicium,in quo quicquid pœnarum excogitari poteſt, quicquid etiam nõ po
teſt, ſemper adeſt:cuius uermis immortalis, ignis inextinguibilis, fœtor intolerabilis
eſt,cuius terra tenebroſa, & mortis caligine cooperta, terra miſeriæ & tenebrarum eſt,
cuius torrentes in picem conuertũtur,& humus in ſulphur, ardebitq́; in ſempiternum,
cuius lacus ſanguine igneq́; permixtus eſt:& quoſcunq; ſuſcipit, demergit ſimul & exu-
rit.

rit. O quàm horrenda, ô quàm stupenda sunt ista, sed maior est domine cruciatus, amissio tuæ claritatis. Sufficit enim ad plenam miseriam, tua non perfrui beatitudine, in qua iusti receptis corporibus, sanctorũq́ꝫ Angelorũ celsitudini coæquati, in æternam lucẽ aspicientes sicut sol refulgebũt. Nec immerito sole & luna non indigebunt, quia te perenne lumen habebũt. Non esurient, neq; sitient, non laborabunt neq; deficient, nõ mœrebunt neq; lugebunt, quia quicquid satietatis, quicquid quietis, quicquid gaudij est, tua uisitatio præstabit, quæ in omnibus omnia erit. Nec tẽpus iam illis accedet, quia totos æternitas possidebit, nec timebunt ultra iam mori, qui meruerunt beata immortalitate uestiri. Quid autem de hac beatitudine miser ego amplius dicere ualeo? quia de illa quicquid dixero, illa sententia reprimor, quam per prophetam & Apostolum dictã intelligo: Quod oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligentibus se. Erunt certe in illa beata uita hæc bona quæ præmisi, ineffabili, & nobis adhuc incomprehensibili modo. Huius desiderio domine deus formator & reformator meus, huius amore peragã quicquid in hac uita præcipis ut agã: nec sit ultra timor in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorẽ. Et ut efficax hæc mea sit deprecatio, beatæ Mariæ uirginis suffragia peto, quam tanti meriti esse fecisti, ut prima inter mulieres nouũ munus offerret, & nulla præter ipsam tam nouum acciperet, nouũ scilicet munus prima offerret, ut puerpera uirgo perseueraret. Nulla præter ipsam tam nouũ acciperet, ut deum uirgo pareret, & post partũ uirgo maneret. Apostolorum intercessionem imploro, qui beatissimam mediatoris paupertatẽ eiusq́ꝫ passiones uestigio insequentes, ad tantum celsitudinis culmen peruenerunt, ut quæcunq; ligarent super terram, essent ligata & in cœlis: & quæ soluerent super terram, essent soluta & in cœlis: atq; in extremis sederent super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israel. Martyrum preces deposco, qui pro ueritate non dubitarunt sanguinem fundere, nec dilexerunt animas suas, usq; ad mortem, ut mortis superarent authorem. Confessorum orationes expostulo, qui bella tentantis inimici dum pie uiuerent in catholica pace, uel etiam hæreticorum conflictationem diuturno certamine pertulerunt, atq; (ut uerum dicam) longioris occultiq́ꝫ martyrij palmas acceperunt. Talium domine deus preces nũquam spernis, si ut pro me exorent, ipse inspirauerïs, qui æternitate perenni uiuis & regnas cuncta per secula, & in omnibus seculis. Amen.

(Marg.: Esa. 64 — 1. Cor. 2 — Matt. 16 et 18 — ibid. 19)

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI, IN PSALMOS ALIQVOT DAVIDICOS COMMENTARII.

In Psalmos Dauidicos præfatio.

SVMMVM incẽtiuum uirtutis proposuit deus futuræ beatitudinis delectationem: uehemens quoq; calcar erroris, delectationem esse diabolus excogitauit. Vtriusq; sententiæ præstat indiciũ primus humani generis Adam à domino deo in paradiso uoluptatis positus, ut æterna delectatione frueretur, ad uirtutẽ futuræ sobolis prouocandam. Neq; enim erat incognitum deo, locum eum errori daturum, & cæteris propositam spem salutis esse debere, qua in præreptam humano sedem generi contenderent reformari. Et idem per speciem serpentis præfigurauit delectationis illecebram, uxoria persuasione deceptus. Occasione igitur accepta aduersarius per delectationẽ mihi operatus est mortem. Itaq; quod diuina gratia tributum erat ad uitam, factũ est mihi in mortẽ: eoq; faciliorẽ inimicus assensum hominis habuit ad lapsum, quo speciẽ prætendit naturæ. Delectarũt enim opera sua dominũ: delectarũt prima naturæ exordia. Quæ uidẽs dominus ait: Bona ualde. Laudant angeli dominũ, psallunt ei potestates cœlorũ, & ante ipsum initium mundi Cherubin & Seraphin cum suauitate canoræ uocis suæ dicũt: Sanctus, sanctus, sanctus. Innumera angelorũ milia assistunt, seniores & turba magna sicut uoces aquarum mul-

(Marg.: Rom. 7 — Gen. 1 — Apoc. 4 et 19)

tarum concinũt. Alleluia. Ipsum axem cœli fert expressior sermo cum quadã perpetuo
cõcentus suauitate uersari: ut sonus eius extremis terrarum partibus audiretur, ubi sunt
quædam secreta naturæ. Nec id ab usu naturæ alienum uidetur: quandoquidẽ uox mis-
sa gratiore plausu in montibus resultet, & suauiore sono reddãt quod acceperint. In sco
pulis quoq; ipsis & lapidibus reperit natura quod delectaret. Aliorum specula, aliorum
uisus delectat aut gratia. Feræ ipsæ atq; aues loci amœnioris aut modulatioris uocis de-
lectatione mulcentur. Lactentibus quoq; paruulis aut seueritas terrori est, aut blanditię
uoluptati. Naturalis igitur delectatio est. Vnde & Dauid sanctus, qui aduerterat unde
homo & qua esset fraude deiectus, (nam si tenuisset infusam sibi à domino æternę illius
cœlestisq; delectationis gratiam, nec secularibus captus amisisset illecebris, nunquam
tam miserabilis ærumnæ subijsset iniurias) reparare eam studens ac reformare, psallen-
di munere cœlestis nobis instar cõuersationis instituit. Etenim licet omnis scriptura di-
uina dei gratiam spiret, præcipue tamen dulcis Psalmorũ liber: quandoquidẽ ipse Moy
ses qui plano gesta maiorum sermone descripsit, ubi tamen per mare Rubrum populũ
patrũ memorabili admiratione transduxit, demersum aspiciens regem Pharaonẽ cum
suis copijs, in maiora ingeniũ attollens suũ, quia maiora uiribus suis fuerat assecutus, cã-
ticum domino cecinit triumphale. Maria quoq; tympanũ sumẽs, cæteras hortabatur di
Exod. 15 cens: Cantemus domino: gloriose enim honorificatus est: equum & ascensorẽ proiecit
in mare. Ipse etiam Moyses cùm legem domini legisset, quò eius memoriã pectoribus
Deut. 32 affigeret audientium, per cãticum locutus est dicens: Audi cœlum, & loquar: Expecte-
tur sicut pluuia eloquium meum, & descẽdant sicut ros uerba mea, sicut imber super gra
men, sicut nix super fœnũ. Delectatur igitur cantico deus nõ solum laudari, sed etiam re
conciliari. Inde & Moyses tunc maxime cantico usus est, quando cœlũ testificabatur et
terrã, ut salutem suam cœlestis sono gratiæ concinentem auidius mundus audiret, & sa
cræ suauitate dulcedinis in æternum legis obseruantiam mentibus inoleret humanis.
Exod. 32 Deniq; legis tabulæ priusquã cantico firmarentur, per indignationẽ Moysi fractæ & cõ
Deut. 32 minutæ sunt. Vbi uerò tali signaculo cõsecratæ sunt, humana locum ira nõ habuit, quia
sanctificatio eam sacræ suauitatis exclusit. Canticum itaq; domini sicut ros mollior de-
scendit è cœlo, & fidem hominum sicut gramẽ imbre quodam gratiæ spiritalis infudit.
Duo igitur cantica in libris Moysi, tanquã duo mundi oculi, cœliq; lumina, totum cor-
pus operis eius illustrant. At uerò Dauid principaliter à domino ad hoc munus electus
est: ut quod in alijs rarum præminere reliquo in opere uidetur, in hoc iuge & cõtinuum
Iudic. 5 refulgeret. Vnum canticum legimus in libro Iudicũ, reliqua historiæ more decursa, qui
Esa. 38 bus expressa sunt gesta maiorũ. Vnum Esaias canticum scripsit, quo legentium corda
mulceret: in reliquis terribili tuba correptionis infremuit. Canticum ei ne ipsi quidẽ ini
mici obijcere potuerunt, qui eum propter alia dicta usq; ad necem sunt persecuti. Vnũ
Dan. 3 Daniel, Vnum Abacuch. Salomon ipse Dauid filius licet innumera cantica cecinisse di
Abac. 3 catur, unum tamẽ quod Ecclesia receperit, Canticorum cãticum dereliquit. Scripsit idẽ
Prouerbia. In alijs igitur singula aduertere licet. Historia instruit, lex docet, prophetia
annunciat, correptio castigat, moralitas suadet. In libro Psalmorũ profectus est omniũ,
& medicina quædã salutis humanæ. Quicunq; legerit, habet quo propriæ uulnera pas-
sionis speciali possit curare remedio. Quicũq; certare uoluerit, tanquam in cõmuni ani
marum gymnasio, & quodam stadio uirtutum diuersa genera certaminũ reperiens præ
parata, id sibi eligat, cui se intelligit aptiorem, quo facilius perueniat ad coronã. Si quis
gesta recensere maiorũ studeat, atq; imitari uelit, intra unũ Psalmum totam paternæ hi-
storiæ seriem accipit comprehensam, ut thesaurum memoriæ compendio lectionis ac-
quirat. Faciliora quoq; uidentur quæ breuius explicantur. Illud etiam quantæ altitudi-
nis, quòd breui interuallo offensionũ aduersa distinxit, & reconciliationis secunda sub-
texuit: ut simul cognosceres, quid incredulitatis obesset offensa, quid fides prõpta con
ferret. Si quis uim legis explorat, quæ tota in uinculo charitatis est (qui enim diligit pro
Rom. 13 ximum, legem impleuit) in Psalmis legat quãto dilectionis affectu pro totius plebis op
probrio repellẽdo periculis se grauibus solus obiecerit: in quo nõ imparẽ charitatis glo
riam triumpho uirtutis agnoscet. Si quis correptionum sæua formidat, audiat dicẽtem:
Psal. 6 Domine ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. & discat quemadmo-
dum

dum debeat irati iudicis temperare censuram. Si quis patientiæ cognoscere gestit exem
plū, legat in Psalmis: Si reddidi retribuētibus mihi mala. & aduertat quia præceptum E- *Psal. 7*
uangelicū spiritu præuidit, uirtute præuenit. Habes itaq; illud prouerbiale, Quia māsue
tus homo, cordis est medicus. Si quis pręterea aduersus nequitię spiritalis incursus uult
esse munitus, quid magis quàm psallendum sibi esse nouerit? Psallebat Dauid adolescē *1. Reg. 16*
tior, & Saulis nequā spiritus fugabatur, qui eū antea stringebat. De uirtute aūt prophe-
tiæ quid loquar? Quod alij annunciauerūt per ænigmata, huic soli palam atq; aperte ui
detur esse promissum, ut dominus Iesus ex eius semine nasceretur, sicut dixit ad eum do
minus: De fructu uentris tui ponam super sedem tuam. In Psalmis itaq; nobis nō solum *Psal. 131*
nascitur Iesus, sed etiam salutarem illam suscipit passionem, quiescit, resurgit, ascendit ad
cœlum, sedet ad dexteram patris. Id quod nemo præsumpserat hominum dicere, hoc so
lus hic propheta annunciauit: postea ipse dominus in Euangelio prædicauit. Oēs pręte
rea scriptores Psalmorum in suis scriptis exempla posuerunt aut aliqua dicta superio-
rum: Psalmi nihil præter quod suū est habēt. Quid igitur Psalmo gratius? Vnde pulchre
ipse Dauid, Laudate, inquit, quoniā bonus est Psalmus: deo nostro sit iucunda decoraq; *Psal. 146*
laudatio. Et uere. Psalmus enim benedictio populi est, dei laus, plebis laudatio, plausus
omniū, sermo uniuersorū, uox Ecclesiæ, fidei canora confessio, authoritatis plena deuo
tio, libertatis lætitia, clamor iucūditatis, lætitiæ resultatio. Iracundiā mitigat, solicitudi-
nem abdit, mœrorem alleuat. Nocturna arma, diurna magisteria. Scutū in timore, festū
in sanctitate. Imago tranquillitatis, pignus pacis atq; concordiæ, citharæ modo ex diuer
sis & disparibus uocibus unam exprimēs cantilenā. Diei ortus Psalmū resultat, Psalmū
resonat occasus. Mulieres Apostolus in Ecclesia tacere iubet: Psalmū etiā bene clamāt. *1. Cor. 14*
Hic omni dulcis ætati, hic utriq; aptus est sexui. Hunc senes rigore senectutis deposito
canunt, hunc ueterani tristes in cordis sui iucunditate respōdent. Hunc iuuenes sine in-
uidia cantant lasciuiæ. hunc adolescentes sine lubricæ ætatis periculo & tentamento cō
cinunt uoluptatis, iuuēculæ ipsæ sine dispendio matronalis psallunt pudoris, puellulæ si
ne prolapsione uerecūdiæ, cum sobrietate grauitatis hymnū deo inflexæ uocis suauita-
te modulantur. Hūc tenera gestit pueritia, hunc meditari gaudet infantia, quæ alia decli
nare discere. Ludus quidā est iste doctrinæ, maioris profectus, quàm cum seria traditur
disciplina. Quantū laboratur in Ecclesia ut fiat silentium cum lectiones leguntur? Si u-
nus loquatur, obstrepit uniuersis. Cū Psalmus legitur, ipse sibi est effector silētij. Omnes
loquuntur, & nullus obstrepit. Psalmū reges sine potestatis supercilio resultant. In hoc
se ministerio Dauid gaudebat uideri. Psalmus cātatur ab Imperatoribus, iubilatur à po- *2. Reg. 6*
pulis. Certant clamare singuli, quòd omnibus proficit. Domi Psalmus canitur, foris re-
censetur. Sine labore percipitur, cum uoluptate seruatur. Psalmus dissidentes copulat,
discordes sociat, offensos reconciliat. Quis enim non remittat ei, cū quo unam ad deū
uocem emiserit? Magnum plane unitatis uinculum, in unum chorum totius numerum
plebis coire. Dispares citharæ nerui sunt, sed una symphonia. In paucissimis chordis sæ-
pe errant digiti artificis, sed in populo spiritus artifex nescit errare. Psalmus nocturni o-
peris cōmercium, diurnæ requiei stipendium. Institutio incipientiū, perfectorum con-
firmatio. Angelorum ministerium, militiæ cœlestis hostia spiritalis. Psalmum & saxa re-
spondent. Psalmus canitur, & ipsa etiam saxosa pectora molliuntur. Videmus flere præ
duros, flecti immisericordes. Certat in Psalmo doctrina cū gratia simul. Cantatur ad de
lectationē, discitur ad eruditionē. Nam uiolentiora præcepta nō permanent: quod au-
tem cum suauitate perceperis, id infusum semel præcordijs non consueuit elabi. Quid
est quod nō tibi occurrat Psalmos legenti? In his lego canticū pro dilecto, & sacræ desi
derio charitatis inflāmor: in his torcularia diuini mysterij recognosco: in his reuelatio-
nū gratiam, resurrectionis recēsco testimonia, repromissionis munera: in his disco uita-
re peccatum, dedisco erubescere pœnitentiam delictorum. Tantus rex, tantus prophe
ta suo me prouocauit exemplo, ut aut cōmissum studeam extenuare peccatū, aut nō cō
missum cauere. Quid igitur Psalmus, nisi uirtutum est organum? Quod sancti spiritus
plectro pangens propheta uenerabilis, cœlestis sonitus fecit in terris dulcedinem resul
tare. Simul cum ille in fidibus & chordis, hoc est in reliquijs mortuis diuersarum uo-
cum modulatus discrimina, diuinæ laudationis ad cœlestia dirigeret cantilenā, docuit

utiq;,prius nobis peccato esse moriendũ,& tunc demum in hoc corpore diuersa operã discriminanda uirtutũ,quibus ad dominum deuotionis nostræ gratia perueniret,ut occupatis intentione cœlestiũ nulla irreperet terrenorũ libido uitiorum,simul animus cœlestis gratiæ suauitate nitesceret. Merito igitur tanti ministrũ muneris dominus laudans ait:Inueni Dauid secundum cor meum. Aiunt etiam,eorum qui cithara canunt, peritiores intus canere:ut ferunt fabulæ de Aspendio citharista:Causas quoq; modulaminum, & quædam claustra rhythmorum in superiore parte esse psalterij. Docuit ergo Dauid
1.Cor.14 intus nos canere oportere, intus psallere:quemadmodum canebat & Paulus dicẽs: Orabo spiritu,orabo & mente:psallam spiritu,psallam & mente,& ad superiorũ intuitum uitam nostrã actusq; formare,ne delectatio dulcedinis excitet corporis passiones, quibus non redimitur nostra anima,sed grauatur:cum ad redemptionem animæ suæ psalle
Psal.70 re se sanctus propheta memorauerit dicẽs:Psallam tibi in cithara sanctus Israel:Gaudebunt labia mea cum cantauero tibi:& anima mea,quam redemisti. Sed iam Psalmi istius qui propositus est nobis,ingrediamur exordia.

PRIMI PSALMI DAVIDICI ENARRATIO.

Eatus,inquit,uir qui non abijt in consilio impiorum.] Quàm aptum, quàm
B opportunum principium. Namq; ut ij qui agonis aliquam solennitatem receperint exhibendam,proponere præmium solent,iactare coronæ nobilitatem,quo certaturi studio maiore cõueniant,nisuq; propensiore decertent:ita dominus noster Iesus regni cœlestis gloriã,perpetuæ quietis gratiã, uitæ æternæ beatitudinẽ, ad uirtutis humanæ incentiua proposuit. Imperator quoq; cum progreditur ad bellum,donatiuũ militi,& promotiones dignitatũ numeris militaribus pollicetur, ut spes cõmodi furetur laborem,& metum abscondat periculi. Velut præco igitur magni Imperatoris sanctus Dauid hortatur milites,athletas uocat,præmium exprimit dicẽs:Beatus uir qui non abijt in consilio impiorum. A præmio cœpit,ut pondus futuri certaminis eleuaret: mercedem præmisit,ut unusquisq; præsentium rerum solicitudines ac labores corde trãsiliens,ad emerendam beatitudinem futurorum auida festinatione contẽderet. Beatus, inquit uir. Quid plus potuit homini donari, quàm quo nihil amplius potuit deo Apo-
1.Timo.6 stolica authoritate deferri? Beatus enim,& solus potens,& rex regũ,& dominus dominantium deus dictus est. Ille solus potens,ille rex regum,ille dominus dominantiũ, beatitudinis tamẽ non supergreditur potestatem. Donauit nobis appellationis eius cõmune consortium,quæ digna æstimata est honore diuino. Consideremus nunc qua ratione,beatus uir,dixerit:& nõ magis,beati homines: cum uterq; sexus uocetur ad gratiã. Nunquid à consortio beatitudinis exclusit mulieres,quia uirum solum beatum nuncupauit? Absit. Quia nec à consortio creaturæ exclusit deus fœminas,quia prius uirum cõ
Gene.1 didit. Dixit enim deus:Faciamus hominem secundum imaginẽ nostram, & secundum similitudinem nostram. Et fecit,inquit,deus hominem:ad imaginem dei fecit illum: masculum & fœminam fecit eos. In homine uterq; signatur, in uiro sexus exprimitur. Sed quẽadmodum cum homo dicitur,uterq; comprehẽditur:ita cum uir nominatur,& mu-
Genes.2 lier cuius uir ille sit intelligitur. Deniq; hæc uocabitur, inquit, mulier, quoniam de uiro suo sumpta est. Accedit illud,quoniam quorum natura eadẽ, eorum operationes utiq; non possunt esse discretæ:& quorum opus æquale,eorum utiq; æqualis & merces. Virum igitur scriptura dicendo,consortem copulæ non prætermisit:quia & hominem dicendo,consortem non tacuit naturæ. Itaq; quemadmodum illic hominem factum legimus,& cum sit una natura,tamen principalem sexum prius creatum negare non possumus:ita & hic cum legimus uirum,de principali portione sexum quoq; supparẽ recognoscimus. Paria igitur studia uirtutis,quia par prærogatiua est creaturæ. Quid autem sexum discutias,ubi non corporis à te,sed animæ certamina postulantur,quæ sexum non habet? Non ergo illic discernas honorẽ,mercedem diuidas, ubi non discernitur sexus. Non incaute tamen, si prior uocetur ad exercitium, qui fuit posterior ad lapsum. Quæ male cœpit,sequi debet,non præcedere:ut uel post experimentũ sit uerecundior. Male Eua naturæ ordinẽ prætermisit:expectare debuit præcedentem. Astute serpens à posteriore cœpit.ideo Propheta ad superiorem reuertitur:eum utiq; qui lapsus non esset, nisi esset posteriorẽ secutus. Deniq; prius nos reuocauit à lapsu,quàm ad palmam uictoriæ prouo-

prouocauit. Beatus, inquit, uir qui non abijt in cõsilio impiorũ. Vide ubi beatus appelle ris ô homo. Non in diuitijs, non in potestatibus & honoribus, non in nobilitate generis, aut decore & pulchritudine, non in corporis salubritate: in quibus nihil naturæ est bonum. Denique non solum facilem cõmutationem habent in contraria, uerumetiã ministerium ad culpam exhibent ei qui uti his nesciat: Quis enim iustus propter pecuniã? Quis humilis in potestatibus? Quis misericors propter nobilitatem? Quis castus propter decorem? Illecebrosa hæc magis sunt ad peccatũ, quàm fructuosa ad uirtutis profectum. Quid sibi deinde uult quod maluit dicere, Non abijt, & non stetit, quasi de præterito, cũ potuerit dicere, Beatus uir qui non abit in cõsilio impiorũ, & in uia peccatorum non stat, & in cathedra pestilentiæ non sedet? Vide dogma. Nõ enim statim beatus, qui nõ est impius aut peccator, propter incerta exitus. Non enim ociose scriptum est: Ante mortẽ ne laudaueris aliquẽ. Ergo dum in hac uita quisquã est, non potest definita prædicatione laudari, qui patere adhuc possit errori. Ille autem qui uitam sine offensione concluserit, iure beati appellatione censetur, quia utitur consortio beatorũ. Sed forte dicas, Qua ratione ergo alibi dixit: Beatus qui intelligit super egenũ & pauperem? Nõ enim dixit beatum qui intellexerit, sed eum qui intelligit: quoniam qui bonum operantur, in ipso opere & quo probentur inueniunt, remunerationem sui in ipso opere cõsequẽtes. Siquidem beatæ fructus est conscientiæ, bonum factum. Qui autem à malo temperant, non si semel aut bis declinauerint culpam, statim beati: sed si potuerint culpæ cõtagium per omne uitæ suæ tempus euadere. Nunc illud occurrit, cur beatũ dicere maluerit, non eum qui pietatis aliquo sit functus officio, sed eum qui ab impiorum consilio temperauerit. Videtur enim magis laudandus qui uirtutis munus impleuerit, quàm qui peccatũ euaserit. Siquidẽ nec bos nec equus nec lapis in peccato esse consueuit, aut sedere in cathedra pestilentiæ. Sed illa beatitudinis nõ habent fructum, quæ uirtutis non habẽt sensum. Nã quomodo perueniũt ad legis præmium, quæ non habẽt sequẽdę legis affectũ? De rationabilibus ergo propositũ est, hoc est de nobis. Nobis autem initiũ bonorũ, abstinentia peccatorũ est: quoniam legimus: Declina à malo, & fac bonum. Hic enim ordo est disciplinæ, ut ab inferioribus ad perfectiora contendas, ne terrearis mole maiorum, qui leuiorum exordio debeas prouocari. Scalarum enim similẽ esse scriptura nos docet pietatis ascensum, per quas uidit angelos domini ascendentes & descendẽtes sanctus Iacob, uir exercitationis, qui nobis propositus est, ut per illum cognosceremus gradum uirtutis paulatim nos proferre debere, & ita posse ab imis ad summa contendere, si per processus gradiamur exiguos ad ea quæ uidentur humanæ altiora naturæ. Has tibi scalas semper habeto propositas. Ne timeas ô homo gradus hos ascẽdere disciplinę. Primus gradus uicinus est terrę, sequẽs similis est priori. Sic per æquales gradus ad summa cõscenditur. Ne fastidias ô homo primũ illum uelut uilissimũ gradũ. Ille primus ascẽsus te à terris separat. Aetem calcas, ubi ab humo eleuaueris uestigiũ. In uirtute positus surgendo liquisti terrã. Terram relinquis, si culpam declinas. Exordium ergo processionis ad uirtutem, est abstinere à peccato. Vt sciamus autẽ hanc disciplinã esse doctrinæ, audi legem dicentem: Non adulterabis, non homicidium facies. Imperfectis enim ista præcepta conuenientia uidebantur. Denique ipse dominus Iesus sciens imperfectũ à quo interrogabatur quibus ad uitam æternam operibus perueniret, respondit ei: Non adulterabis, non homicidiũ facies, non furtũ facies, &c. Deinde dicenti quod fecisset illa omnia, adiecit perfectiora, dicens: Vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurũ in cœlo. Tantumque abesse docuit inter malorum declinationẽ, & imitationem bonorũ, ut hæc abnueret, qui illa sibi facilia iudicabat. Sed quia nec illa ascenderat, ideo ad hęc se aptare nõ potuit. Nã si dilexisset proximũ, potuisset pauperibus subsidia sui patrimonij non negare. Ideoque gradum primum legis ascẽde, ut possis ad Euangelij cœleste fastigium peruenire. Vnde arbitror quòd quasi sub lege positus, morem legis in primo Psalmo secutus, ex sua persona sanctus propheta magis cauenda denunciet, quàm sequenda proponat. In quadragesimo aũt Psalmo, qui ex persona dicitur saluatoris, adhortatio magis uirtutis fiat, quàm erroris depressio. De passiõe enim saluatoris loquitur, & ideo Euãgelij dispensator etiã, sicut possumus existimare, cũ audiamus dicentẽ: Beati misericordes. Et in Psalmo itaque propter passionis & in Euangelio misericordiã coronauit,

Eccl. 11

Psal. 40

Psal. 36

Gene. 28

Exod. 20

Matt. 19

Ibid.

Matt. 5

nauit. Sed adoriamur iam Psalmi explanationem, & uirtutē inspiciamus propheticam.
Beatus, inquit, uir qui non abijt in consilio impiorū, & in uia peccatorū nō stetit, & in
cathedra pestilentiæ non sedit.] Possumus dicere tres esse species peccatorū, quas hic
putamus expressas: cogitationis, operationis, permansionis: beatumq́ eum significari,
qui & non cogitauerit quod malū est. Nam quomodo potest beatus esse, qui suis cogi-
tationibus accusantibus in die iudicij reuincēdus est? Etiam si hominem fefellit, testē re
fugit, accusatorē euasit: se tamen sui accusatorem habebit, & confitentem reum. Beatus
ergo est qui & nō cogitauerit quod malū est, & non operatus fuerit peccatū: quia inter
Prouer. 10 dū & sine cogitatione delinquimus. Ex multiloquio enim nō effugimus peccatum. Et
non perseuerauerit in peccato. Vel sic, Qui & non cogitauerit quod fuit erroris, uel in
ea cogitatione non steterit: uel certe non perseuerauerit in ijs cogitationibus quas ple-
nas erroris aduerterit. Sed hæc utrum recte conueniant, qui legerit, æstimabit. Nam qui
semel male cogitauit: nec stare in eo debuit, nec perseuerare. Sed & si non perseuerauit,
beatus esse non potuit: quia stetit in eo quòd improbe cogitauit. Et si non stetit, tamen
eo ipso quòd cogitauit male, utrum habeat beatitudinis fructum, clementem aliquem
quærere debet interpretem. Postremo quia nemo potest dicere mundū se habere cor:
esto ut ueniabilis cogitatio sit, nunquid ueniabilis operatio peccatorū? Postremo si ue-
niabilis statio, nunquid etiam plena beatitudinis, eo quòd non perseuerat in crimine?
Deinde qui nō cogitauit quæ improba sunt, quomodo in peccato stare potuit, aut per-
seuerate? ut beatus sit, qui tria hæc iure seruauerit. Certe ordo diuersus est, Primum est
enim, ut nō perseuerauerit in peccato: secundū, ut nō steterit in eo: tertiū, ut non cogita-
uerit quod esset erroris. Qui enim nō perseuerauit, potuit tamen stare: qui nōn stetit, po
tuit cogitare: qui autem nec cogitauit, uerè beatus est. Vnde alteram quoq; traditionē
non prætermittēdam putaui, quo tres gradus recto ordine factos asseramus: ut qui bea
tus uult esse, non abeat in consilio impiorum: hoc est, in eorum cogitationibus non am
bulet: Deinde non stet in uia peccatorū: Tertio non sedeat in cathedra pestilentiæ. Ad
Ecclesiam factus es Christianus, uel tu qui ad gratiam tendis, abstine ab impiorum con
silijs, ut possis dicere: Ne perdas cum impijs deus animam meam, et cū uiris sanguinum
Psal. 25 uitam meam. Nec cogites quæ sunt impia. Quæ sunt illa, nisi quæ in dei excogitantur in-
iuriā? Pietas enim prima in deum, secunda in parentes. Et quidem inimicus inserit fre-
quēter diuersa mētibus nostris: & ideo caute propheta cogitatiões magis quàm infusio
nes improuisas putauit ad crimē tenendas. Abstinuisti ergo ab impiorū cōsilijs? Recte:
nō tamen statim beatus. Caue etiā ne in uia peccatorum steteris. Quanto examine scri-
pturæ diuinæ uerba ponuntur? Etenim quia omnes sub peccato sumus, non à te exigit
quod ultra naturā est, ut peccatum nō facias: quia nec unius dei infans sine peccato: sed
ut non maneas in peccato quadam statione diuturna. Non omnes impij: ideo reuocaris
ab omnibus cogitationibus & cōiurationibus impiorum: sed omnes peccatores: ideo
admoneris ut desinas peccare. Fuerit adolescētioris lapsus ætatis, debet eum maturita-
tis emēdare processus. Ergo in grauiora non abeas, in leuioribus nō stes. Habes hoc &
Esa. 48 in Esaia dictū à domino: Exi à Babylone, fugiēs à Chaldæis. Hoc est: Etsi intrasti in cōfu
sionem uitiorum, exi. Non oportuit intrare. Sed ingressus es, carnis lege cogente, & ca
ptiuante te in lege peccati. Exi, egredere uel seruus, exue te seruitio graui. Non potuisti
nō introire in peccatū, per fragilitatem: datur tibi exire peccato per sobrietatem. Exi er-
go de Babylone, fugiens à Chaldæis. Babylon confusio est, quæ uirtutum ordinem nō
tenet. Confusa enim illecebris mente delinquimus. Chaldæi sunt qui syderum cursus ua
næ studio superstitionis explorant, & impiæ serunt gentilitatis errores. Ab his fuge, ne
te capiāt, ne te graui laqueo captiuitatis innectant. Abraham Chaldæus fuit, sed fugit à
Chaldæis, & ante legem. tu sub lege natus es, fuge ab impijs. Ille hæreditatem patrum re
spuit, ut fidei possideret. Tu successionē corporis derelinque, hæreditatē deuotionis ac
quire. Si autem in peccato nō steteris, nec sic beatus: Adhuc habes quo carere debeas.
Multæ sunt illecebræ, multi à uirtute deflexus. Grauia irritamēta sunt uoluptatū: grauis
fomes auaritiæ: cupiditas potestatū: honoris ambitio: quæ uelut ueneno quodā mentes
hominū, & quadam animas pestilenti uitiorū tabe cōtaminant. Hæc est cathedra pesti-
Matt. 25 lentiæ, super quam sederunt Scribæ & Pharisæi, qui imponūt hominibus onera grauia,
ipsi

ipsi autem digito nolunt ea mouere. Has cathedras de tẽplo Saluator eiecit eorum qui Mat. 11
se de honore iactarent, primatus quærerent dignitatũ: eorum qui sacerdotio uel prima-
tu honoris uterẽtur ad quæstum: eorum qui indulgentes gulæ nequaquã debitam con-
tinentiæ præstarent custodiam. Hæc uera est pestilentia. Deniq; Heli filij erant filij pesti
lentiæ. In hac quadã sede uitiorum prohibet nos scriptura ceruicem inflectere, uires q;
totius corporis reclinare. Aduerte igitur proprietates. Beatus qui in uia peccato
rũ non stetit, in cathedra quoq; pestilentiæ nõ sedit.] Viam dici uitæ huius cursum, in
dubium non uenit: cũ ipsa scriptura dicat: In uia hac qua ambulabã, absconderũt laqueũ Psal. 141
mihi. &, Esto consentiens aduersario tuo cito, dũ es cum illo in uia. Etenim quoniã cur- Matt. 5
sum uitæ huius currimus, habemus semitam per quam ambulemus quotidie, donec per
ueniamus ad finem. Etsi non uidemur corporaliter ire, progredimur. Nam sicut in naui-
bus dormientes uentis aguntur in portus, & si nullus quiescentibus sensus est nauigan
di, tamẽ cursus eos urget ad finem, & impellit ignaros: sic uitæ nostræ spatio defluẽte, ad
proprium unusquisq; finẽ cursu latente deducitur. Vnde dicitur: Surge qui dormis. Tu Ephes. 5
enim dormis, & tẽpus tuum ambulat. Et uide ne dum diu dormis, prætereat tẽpus. Ideo
& si dormis, cor tuum uigilet, cor tuum non ferietur. Si cor ociosum nõ sit, nõ sunt ocio
sa tempora tua. In uia es ô homo, ambula ut peruenias, ne te nox in uia occupet, ne con-
sumatur dies uitæ antequam progressum uirtutis acceleres. Viator es uitæ huius: om-
nia transeunt, omnia post te fiunt. Omnia in hac uia cernis, & transis. Vidisti amœnita-
tẽ arborum, herbarũ uiriditatem, puritatẽ fontium, & quodcunq; huiusmodi quo dele-
ctantur oculi. Iuuit spectare, delectauit parumper attendere. Dum attendis, pertransisti.
Iterum dum ambulas, incidisti scopulosum & confragosum iter, cõcaua rupiũ, prærupta
montium, densa syluarum. Tædiasti parum, iterum transisti. Talis hæc uita est, cuius nec
prospera permanent, nec aduersa diuturna sunt. Ergo quasi in uia locatum neq; secũda
extollant, neq; aduersa refrangant: nec plausibilia remorentur, nec mœsta detineãt. Fe-
stina semper ad finem, festina ut peruenias. Elige tamẽ uiam antequam curras. Duæ uiæ
sunt: una iustorum, altera peccatorũ. Vna æquitatis, altera iniquitatis, de qua dixit pro- Psal. 138
pheta: Et uide si uia iniquitatis in me est. Non solum ergo uita nostra uia est, sed etiam in
ipsa uita nostra aut uirtutis uia est, aut iniquitatis. Caue igitur ne in te gressus suos collo
cet auaritia, & sis uia criminis: ne improbitas, ne libido, & sis uia iniquitatis iterantibus
detrita flagitijs. Licet tibi eligere quos sequaris: aut iustos, aut iniustos. Iustorum uia an-
gustior est, iniustorũ latior. Illa sobrietatis angustior, hæc ebrietatis latior, ut possit cape
re fluctuãtes. Hæc habet seculi huius illecebras, illa habet futurorum præmia. In istis fru
ctus præsentior, in illis spes tardior. Quæ enim suauia sunt, nõ differunt diuturnã expe-
ctationẽ, sed præsentem habent perfunctionẽ. Quod autem serum est, labore quæritur, 1. Cor. 2
quod à beata cogitatione uix capitur, quod oculus non uidit, nec auris audiuit, quæ præ
parauit deus diligentibus se. Difficile solemus credere quæ non uidemus: & ideo anima
æstuat, & huc atq; illuc uelut oculos quosdam circunfert cogitationes suas. Tunc illi oc
currunt diuersæ rerũ species, seq; offundunt. Si ad sempiterna intendat, uirtutem eligit:
si ad præsentia, uoluptatem præponit. Graue & iniquum certamen aduersus delectatio
nes præsentiũ. Hic libertas est cupiditatũ, illic seruitutis iniuria, facere quæ nõ uis, & ab
ijs quæ desideraueris, abstinere. Hic conuiuiũ, illic ieiuniũ. Hic intẽperantia gaudiorũ, il
lic perseuerantia lachrymarum. Hic saltatio, illic oratio. Hic cãtus dulces, illic gemitus
graues. Scriptũ est quidem: Cor sapientiũ in domo luctus, & cor stultorũ in domo epula Eccl. 7
rũ. Melius est audire increpationẽ sapientis, magis quàm uirũ audientem canticũ stulto
rum. Sed pauci hæc audiunt, pauciores sequũtur. Allicit homines magis dulce peccati,
quòd ad præsens influit & impinguat audientis affectũ, quàm triste uirtutis, quæ fidei
spẽ uelut quodã cortice amari laboris inuoluit. Beatus ergo atq; mirabilis, qui taliũ uia-
rũ positus in electione, nõ fuerit illecebris uoluptatis inflexus, ut gradũ suũ super uado-
sa & praua constituat. Nõ dicitur ei, Qui dereliquisti semitas directas, abeũdo in uias te
nebrarũ. Cognouimus igitur quæ sit uia peccatorũ, in qua standum non esse Propheta
nos admonet, sed & Ecclesiastes docet, qui ait: Noli stare in sermone malo. Hoc est nõ
persistere in sermonibus malis, similiter & operibus improbandis. Quomodo in bonis
sit standũ, sanctus idẽ Propheta præcipit dicens: Stantes erãt pedes nostri in atrijs tuis Psal. 121
Hieru-

Deut. 5 Hierusalem. In Hierusalem standum est, de Babylone fugiendum. Et Moysi dicitur: Tu
Matt. 20 autem sta mecũ. qui de Aegypto fugit, & cum domino stans perseuerabat. Et in Euãge
Ibid. 25 lio, qui steterunt usq; ad horã undecimã, æqualem mercedẽ operantibus acceperunt. Et
quæ steterunt uirgines usq; ad aduentũ sponsi, ad nuptias simul introire meruerũt. Quę
autem discesserunt, & postea reuerterunt, dominicæ excluduntur authoritate sentẽtiæ.
Didicimus ergo non stare in uia peccatorũ, stare autem in uirtutis officio, quia scriptum
Rom. 11 est: Tu autem in fide sta. Nunc consideremus quid sit, Et in cathedra pestilentiæ
non sedit.] Et quidẽ præmisimus, quod nõ simplex consessus in huiusmodi quod in usu
est solio reprehendatur. Quid enim inuidiæ haberet ad culpam? Sed cum oculi domi-
ni semper super fideles terræ sint, tanquam sub conspectu imperatoris locati, & uelut in
ministerio quodã positi, stare debemus. Miles in procinctu stat, non sedet. Miles in ar-
Psal. 134 mis non se reflectit, sed excitat atq; erigit. Ideoq; militibus Christi dicitur: Ecce nunc be
Zach. 5 nedicite dominũ omnes serui domini, qui statis in domo domini. At contra iniquitas in
talento plũbeo sedet, eo quòd fixa in peccato, se ab eo separare non possit. Etenim inue
terati in errore, & studiose flagitijs inhærentes, sedere dicuntur, qui nolũt assurgere, nec
Psal. 126 audire dicẽtem: Surgite postquam sederitis. Deniq; hic ipse Propheta alibi ait: Sederũt
Psal. 118 principes, & aduersum me detrahebãt. An ignoramus quòd tantam uim habeat inue-
terata consuetudo peccãdi, ut excludat naturam? Quæ cum sit medicabilis ad salutem,
tamen corroborata tẽpore, passionibus immedicabilis inuenitur. Nõ ergo permanea-
mus in uitijs, sed unusquisq; etiam si fuit, exiliat à culpa: sicut scriptum est de muliere me
Prouer. 5 retrice: Ne intendas in eam oculũ tuum, sed exili. Ne moreris: exili antequam te anni iu
uentutis inueniant. Sed (quod grauius est) pleriq; luxuriem corporis nec albẽti erubue
re canitie, & usq; ad senectutis ætatẽ uiam produxere maculosam. Intimis enim conce-
pta uisceribus lues culpæ, processu temporis coaceruatur. Caue igitur ab impiorũ con-
Ibid. 6 silijs, non penetrent huiusmodi consilia mentẽ tuam, ne dicatur de te: Alligabit quis ig-
nem in sinu, uestimenta autem non comburet? Etenim qui semel in sinu mentis flagitij
flammã feruentis adoleuerit, cito corporis sui uestimenta comburet. Et ut in stipulã ig-
nis exiliens, inhæret ac permanet, donec omne quod corripuit absumat: ita uel exigua
scintilla peccati si quo uitiorũ fomite fuerit excitata, incendiũ grande excitat. Noli ergo
stare in peccato. Postremo posuisti uestigium supra uoraginem culpæ, cito aufer pedẽ:
ne supra plantam tibi ascẽdat pollutio, & lapsu faciliore deceptus, supra lutum resideas.
Cauenda ergo prima sunt uitia, ne in plura deinde grauiora proserpant. Etenim sicut ij
qui se in luto uersant, quo magis uolutãtur, eo amplius inquinãtur: ita qui semel se luto
improbitatis asperserit, nisi ab eo uelociter exiliat, grauius sibi dedecoris sui cœnũ per
singulos dies lutulentæ conuersationis obducit. Itaq; graui odore tetræ illius ac flagitio
sæ uoraginis contrahitur quædam animarum pestilentia, corruptoq; salubrium cogita-
tionum spiramine, lues æstuantium passionũ miseranda grassatur. Hinc letale se menti-
bus uirus infundit, hinc subrepit ægritudo corporibus, languor animis. Est enim malus
languor, erroris languor, auaritiæ languor, inexplebilis cupiditatis languor. Iste diuitiæ
Eccl. 25. sunt, ut dicit Ecclesiastes: Est languor malus quem uidi sub sole, diuitias custodiri in ma
lum possidentis eas. Dic mihi ô Ecclesiastes, qua causa malus hic languor sit. Responde
bit, quia multos auara spes deuorat. Insatiabilis edacitas cupiditatis est. Nescit satiari ar-
Ibid. gento qui concupiscit argentum. Distendũt diuitiæ, non explent. Et si quis satiatus fue-
Ibid. rit diuitijs, non est, inquit, qui sinat eum dormire. Et quidẽ omnes dies eius in tenebris,
& luctu, & iracũdia multa, & languore, & ira. Quomodo enim potest dormire, qui soli-
citam auri exercet custodiã, qui damna formidat, qui lucra cogitat, qui usuras cõputat,
qui apothecas numerat? Malus ergo languor, qui bonã aufert mentis quietem. Est lan-
guor malus luxuria, libido, concupiscentia, delectatio, secularis ambitio, quæ cito cor-
rũpit salutẽ sobrietatis. Omnis postremo mundi huius corruptela, pestilentia est. Ne er-
Colos. 2 go tetigeritis, ne attaminaueritis eam. Lues est, contaminat: morbus est, polluit. Ne gu-
staueritis quæ sunt omnia ad corruptelam ipso usu, ut Apostolus dixit: qui & alibi cla-
1. Timo. 6 mat, Radix omniũ malorũ est auaritia. Morbos excitat, dolores inserit. Deniq; qui eam
Ibid. appetierũt, inseruerũt se multis doloribus. Ista est pestilentia, quæ plerunq; neq; calidos,
Apoc. 3 neq; frigidos, sed (quod & calidis est deterius & frigidis) tepidos facit, ut euomant ex

ore domini Iesu, quos propter grauia peccata reiecerit. Ista est quæ non paucorũ, sed o- Esa. 1
mniũ excitat ægritudines. Omne caput in dolore, omne cor in mœstitia. A pedibus usq;
ad caput peccatorũ ulcera. Omne caput in dolore, quando qui sapientes existimantur,
dolore cruciantur auaritiæ. Sensus enim sapientis in capite eius: quod referri potest etiã Eccl. 2
ad Ecclesiæ præminentes. Omne cor in mœstitia, quando sapimus quæ sunt carnalia, &
corporeis uoluptatibus aciem nostri cordis offundimus. Vnde ait dominus ad huius-
modi, quòd dederit illis cor carneũ. A pedibus usq; ad caput serpit lues dira morborũ, Ezech. 11
quãdo laborat cõtagio, quando cõpatiuntur alij si quis effectu libidinis defraudetur, ui
duæ pudorẽ expugnare non potuit, agrũ inuadere: & ægre cuncti inuicem languores
transferunt. Quotiẽs ingemiscũt seniores quòd diu potare nõ possint? quotiens dolẽt
quòd scortari desierint, cũ scortandi habeant uoluntatẽ? quoties inter fabulas ebriorũ
uirtutes probro sunt, peccata laudi, honestas ludibrio, continẽtia risui, misericordia ua-
nitati? Isti sunt morbi qui mala sua in multos transferũt. A paucis corruptela ad omnes
peruenit. Sedent in cõcilijs derogãtes sobrijs, ructantes crapulam: sedẽt in tabernis de
ebrietate certantes. Inter hos meretrix plena uino, huic arridens, illũ adurens, & omnes
ardore inflãmans libidinis. Verecundus si transeat, erubescit, à singulis carpitur: si flagi-
tiosus, omniũ ore laudatur, & tanquam morbus transit in animas singulorũ. Qui enim
in flagitijs celebris, plurimos ad imitationẽ adducit erroris. Itaq; dum peccatũ imitãtur
alienum, suum faciunt malũ. Non sedeas inter eos, quos sanctus Propheta fugiebat. Illũ
imitare, fugientem utiq;, non sedentem, qui ait: Non sedi in concilio malignãtium, & cũ Psal. 25
iniqua gerentibus non introibo. Qua ratione eos fugiebas Dauid, explica nobis. De-
monstra has partes, ut & nos eas fugere possimus, ne inficiamur earũ contagio. Corru-
pti sunt, inquit, & abominabiles facti sunt: Non est qui faciat bonitatẽ, non est usq; ad u- Psal. 13
num. Generaliter ergo ad omnes flagitiosos, deinde potest referri specialiter ad irriso-
res bonorum, quos Aquila χλευαστὰς dixit, quòd isti uere morbi sunt qui irridendo bo-
nos, plurimorum animis operantur errorem, mentesq; corrumpunt. Quanta dixit à qui
bus beatus uir debeat abstinere? Et adhuc adijcit alia. Sed in lege domini fuit uo-
luntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte.] Hoc est, beatus ille qui hæc faciat
consilio, ratione, prudentia. Potest enim & paruulus non per uirtutẽ, sed per impossibi-
litatẽ & inscientiam delinquendi ab ijs quæ dicta sunt abstinere. Potest & irrationabili
pecudi cõuenire; cui nulla uis consilij, nullus sensus erroris est. Hoc est ergo quartum
quod sequitur, in quo definitio beati uiri à pecude discernitur: quia uir sapiens subditus
legi est uolũtate, non necessitate. Plurimũ enim refert: quia in uolũtate, mercedis est fru
ctus: in necessitate, dispensationis obsequiũ. Ita enim docuit nos Apostolus dicẽs: Si uo- 1. Cor. 9
lens hoc ago, mercedem habeo: Si inuitus, dispensatio mihi credita est. Ordo autẽ con-
ueniens, ut primo diligas legem, secundo ut mediteris: Qui diligit, ex uolũtate facit mã
data legis: qui timet, inuitus obseruat. Hanc disciplinam docendi etiam dei iustitiam in
lege accepimus. Sic enim scriptũ est: Audi Israel, Dominus deus tuus, deus unus est. &, Deut. 6
Diliges dominũ deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima, & ex tota uirtute tua. Et
erunt uerba hæc quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & in anima tua: & demõstra
bis ea filijs tuis, & loqueris in eis sedens, & in itinere, & in quiete, & in uigilia. Alligabis
ea in sinu tuo, & in manu tua, & erunt monilia ante oculos tuos: & scribes ea super limi-
na in domicilijs tuis, & in ianuis tuis. Et infra: Et nũc Israel, quid abs te postulat dominus
tuus, quàm ut diligas dominũ deũ tuũ, & ambules in omnibus uijs eius? Sapiẽtia quoq;
dicit: Cõcupiscite ergo sermões meos, diligite illos, & habebitis disciplinã. Clara est, & Sapien. 6
quæ nunquã marcescat sapiẽtia, & facile uidetur ab ijs qui diligunt illã, & inuenitur ab ijs
qui quærunt illã. Legitime ergo docemur à sancto Propheta uoluntatẽ in lege habere;
meditationẽ secundũ legem. Volũtas in lege nõ solũ in studio, sed etiã in facto est. Prior
uoluntas, secũda operatio. Denique & dominus dicẽti sibi, Si uis potes me mũdare: respõ Matt. 8
dit, Volo: mũdare. quo ostenderet operationibus nostris uoluntatẽ præuiã esse debere.
Deniq; lex uoluntarios quærit: quia lex domini irreprehensibilis est, conuertẽs animã. Psal. 18
Nemo autem conuertitur, nisi qui uoluntate conuertitur. Voluntarius autem abscon-
dit, & sensum furatur laboris. Ideo'que die & nocte in lege meditatur, in quo non tam
continua legendi postulatur intentio, quàm seruandæ legis affectus. Ille enim plene
medita-

meditatur, qui ipse sibi lex est, scriptum in corde suo opus legis intendens. Aquila tamē diem tantūmodo posuit, non etiam noctem. Quod non tam à cæteris discrepans, quàm alio referens posuit: quoniam qui legem meditatur, semper in luce est, noctem non habet. Etenim cuius lucent opera, non potest utiq; in tenebris ambulare: quia iustitia eius sicut lumen effulget. Meditetur ergo legem uita nostra, meditetur conuersatio, meditetur
Heb. 10 actus, meditetur intellectus mysteriorum cœlestiū. Lex enim exēplar est & umbra cœlestium, umbra futurorum bonorum, quæ is qui credit in Lege, in Euangelio recognoscit. Meditatur in tenebris & die: id est, & in aduersis positus, & in prosperis. Lex enim præcipit ut diligamus dominū. Qui diligit, in omni statu suo debet seruare diuturnæ charitatis affectum. Pater diligit filium, diligit etiam cùm arguit, diligit etiam cū uer
Prouer. 3 berat baculo. Qui enim parcit baculo suo, odit filium suum. Nos quoq; dominus castigat, & diligit. Itaq; etiam cum digna coercitione committimus, ille tamen diligit, qui etiam recipit offensum. Castigat enim dominus omnem filium quem recipit. Et tu cū ca-
Hebr. 12 stigaris, dilige: quia ideo castigaris, ut recipiaris. Nam quid grande est si tunc diligas dominum deum tuum, cum tibi abundant omnia, cum frueris optatis, cum honoribus, facultatibus, liberis gaudes? Et homini à quo acceperimus beneficiū, gratiam referre consueuimus. Denique cum laudaretur Iob iudicio cœlesti, hoc retulit diabolus, minime mirum si gratus esset deo, cui tanta suppeteret affluentia prosperorum. Sed tunc probandum, si illa amittat uniuersa, & pij cultoris præstet officium. Hæc igitur prima uirtus, ut non frangaris aduersis, non extollaris secundis. Id te lex docet, ut in afflictione non relaxes intentionem, nec desperationem induas. Victor non dicas: Virtus mea & fortitudo mea hæc tribuit mihi: sed omnia noueris diuinæ misericordiæ deputanda. Clamat E-
Esa. 8 saias: Non confundetur qui in angustia est usq; in tempus. Hoc primum bibe. Quid est,
iuxta 70 hoc primum bibe? Sequestremus mystica, persequamur moralia, quæ docet litera. Propter errorum grauia, graues cōtritiones & uexationes populi dicit futuras. Et oportuit
Acto. 14 eas præcedere, ut sequeretur misericordia. Bibe ergo primum tribulationem. Per multas enim tribulationes oportet nos introire in regnum dei. Bibe, ut sensus tribulationis pectoris tui infundatur internis. Bibe cum patientis affectu mœrētis dolorem. Cū enim conuersus ingemueris, tunc dominū tibi reconciliabis offensum. Hoc ergo primum bibe, ut sis in dolore & angustijs. Cito lætitia infundit errorē. Pinguis factus & incrassatus populus surrexit ludere, & recessit à domino. Prodest tibi cor habere contritum. Hoc primum bibe, ut sacrificium tuum accipiatur à domino. Doceat te Apostolus quid sit, Hoc primum bibe: hoc est, tribulationis poculum. Tribulatio enim patientiā operatur.
Rom. 5 Non potest esse patientia, nisi antè fuerit tribulatio. Tribulatio, inquit, patientiam operatur: patientia autem probationem: probatio uerò spem: spes aūt non confundit. Bibe primum tribulationē, ut postea tibi tot uirtutum pocula ministrentur. Et ut scias quia bi
Psal. 59 bitur tribulatio, audisti dicentem hodie Prophetam: Potasti nos uino compūctionis. Et
Psal. 69 in posterioribus ait: Et potum dabis nobis in lachrymis in mensura. In mensura petit po
Ibid. 101 tum, non supra mensuram: ne ferre non possit. Denique quàm bono hoc precaretur affectu, suo probabat exemplo, qui potum suum cum fletu miscebat, ut domini in se inclinaret misericordiam. Bibe ergo hoc primum, ut bibas & secundum. Hic enim tempus est ut inferamus mystica. Bibe primum Vetus testamentum, ut bibas Nouū testamentum. Nisi primum biberis, secundum bibere nō poteris. Bibe primum, ut sitim minges: bibe secundum, ut bibendi satietatem haurias. In Veteri testamento cōpunctio, in Nouo lætitia est. Vide quemadmodum dominus artibus diaboli pro suis seruulis obuiauerit. Ille cibo fraudis decepit unum, ut in uno omnes circumueniret: Iesus autem cibo salutis omnes redemit, ut in omnibus & illum qui deceptus fuerat reformaret. Ille calicem aureum Babylonis excogitauit, ut quicunq; biberent, plus sitirent: & quia potus placere non poterat, auri precio illiceret ad bibendum. Propinauit de uino suo, cui metalli suffragia requisiuit. At uerò dominus Iesus aquā de petra effudit, & omnes biberunt. Qui biberunt in typo, satiati sunt: qui biberunt in ueritate, inebriati sunt. Bona ebrietas, quæ infunderet lætitiam, non afferret confusionem. Bona ebrietas, quæ sobriæ stabiliret mētis incessum. Bona ebrietas, quæ uitæ munus rigaret æternæ. Hoc ergo poculum bibe,
Ibid. 22 de quo dixit Propheta: Et poculum tuū inebrians, quàm præclarum est. Nec te moueat

quòd

quòd Babylônis aureum poculum est: quia & tu bibis poculum sapientiæ, quæ sit auro
argentoq; preciosior. Vtrunq; ergo poculum bibe Veteris & Noui testamenti: quia in
utroq; Christum bibis. Bibe Christum, quia uitis est. Bibe Christum, quia petra est, quæ *Psalm. 45*
uomuit aquam. Bibe Christum, quia fons uitę est. Bibe Christum, quia flumen est: cuius
impetus lætificăt ciuitatem Dei. Bibe Christum, quia pax est. Bibe Christum, quia flumi *Ioann. 7*
na de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Bibe Christum, ut bibas sanguinem quo redemptus
es. Bibe Christum, ut bibas sermones eius. Sermo eius testamentũ est Vetus: sermo eius
testamentum est Nouũ. Bibitur scriptura diuina, & deuoratur scriptura diuina, cum in
uenas mentis ac uires animæ succus uerbi descendit æterni. Deniq; non in solo pane ui- *Matth. 4*
uit homo, sed in omni uerbo Dei. Hoc uerbum bibe, sed ordine suo bibe. Primũ in Ve-
teri testamento: cito fac ut bibas & in Nouo testamento. Et tanquam ipse festinet, dicit:
Galilæa gentium, & partes Iudęę, populus qui ambulabas in tenebris, lucem uidete ma *Esaie 9*
gnam: qui habitatis in regione mortis, lux fulgebit super uos. Bibe ergo cito, ut lux tibi
effulgeat magna. Lux non quotidiana, non diei, non solis, non lunę, sed lux illa quę um
bram mortis excludat. Nam qui in umbra mortis sunt, lucem utiq; solis aut diei uidere
non possunt. Et quasi requirenti tibi unde tantus splendor, tanta gratia sit, respondet:
Quoniam puer natus est nobis: filius datus est nobis. Puer, quia ortus ex Virgine est: Fi- *Ibidem*
lius, quia ex Deo natus tãtæ author est lucis. Puer nobis natus est. Nobis, qui credimus:
non Iudæis, qui non crediderunt: Nobis, non hæreticis: nobis, non Manichæis. Nobis
natus est: quia uerbum caro factum est, & habitauit in nobis. Nobis natus est, quia car- *Ioann. 1*
nem suscepit ex Virgine, quia homo natus est ex Maria. Caro nascitur nobis, uerbũ da-
tur. Quod nostrum est, inter nos natum est: quod supra nos est, nobis donatum est. Satis
excurrimus, ut putamus: sed nõ ociose, ut doceremus quia & in tribulationibus dilige-
re dominum debemus, nec recedere ab eo, quoniam & lætitiæ tribulatio sæpe succedit,
& lætitia tribulationi. Deniq; qui tribulatione non frangitur, & legem sequitur: beatus
est. Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum: quod fru-
ctum suum dabit in tempore suo. Et folium eius non defluet: & omnia quæcunq; faciet,
prosperabuntur.] Quæ ista beatitudo est, quæ ligno arboris comparatur, nisi intelliga-
mus in paradiso, illo beatorum loco, lignum uitæ in medio lignorum aliorum de terra
productum? Inter multa enim ligna quæ erant speciosa ad aspectum, & bona ad escam,
etiam hoc lignum terra produxit: & in medio paradisi erat, ut cætera ligna eius uiridita-
te florerent. Quod esse hoc lignũ dicimus, nisi per quod nobis salus uenit? Et recte hoc
terra produxit, quia eum Virgo generauit, quæ erat terra secundũ auctoris sententiam,
quæ in eum dicta est: Terra es, & in terrã ibis. Pulchre quoq; in medio legitur lignorum *Genes. 3*
aliorum, quia erat in medio Apostolorum discentiũ. Vel quia in medio erat mentis &
cordis, sicut ipse ait: Medius uestrũ stat, quem uos nescitis. Et alibi ait: Ego autem in me- *Ioann. 1*
dio uestrum sum. Deniq; & de ipso Salomon dixit: Lignum uitę est omnibus percipien *Luc. 22*
tibus eum. Qui ergo beatus est, imitator erit domini Iesu, qui est lignum uitę, lignum sa- *Prouerb. 3*
pientiæ, plantatum in utero Virginis uoluntate patris: à quo in perpetuum mansurum
plantatur, ut fructum daret in tempore suo. Non enim potuit arescere ista plãtatio, quæ
habebat ubertatem in se manentem gratiæ spiritalis. Deniq; plenus spiritu sancto Iesus *Luc. 4*
regressus est ab Iordane. Hi sunt decursus aquarum de quibus dicit Euangelium: Flumi *Ioann. 7*
na de uentre eius fluent aquæ uiuę. Hoc autem dicebat de spiritu quem incipiebant ac-
cipere qui crediturі erant in eum. Est & alia traditio: quia sunt aquæ de quibus prohibet
nos bibere Hieremias dicens: Quid tibi & uiæ Aegypti, ut bibas aquam Geon? Est & *Hierem. 2*
Tygris fluuius Assyrios præterfluens. Est & Euphrates in Babyloniam tendens. Est &
Phison, qui Latina interpretatione oris dicitur cõmutatio, circumiens terram Euilath,
ubi est aurum, & aurum terræ illius bonum, & lapis carbũculus, & lapis prasius. Merito
os illic cõmutatur, ut non teneatur promissorum fides, sed sit in ore dolus, ubi est aurum
bonum. Auaritia enim fidem frangit, nec tenet uerborum simplicitatem. Ornamenta
quoq; preciosa mentem animumq; cõmutant: ut aliud in pectore, aliud in sermone sit.
In illis ergo regionibus fluminum fuerunt Iudæi ut captiui abducti in Aegyptum, & ad
Assyrios, & ad Babylonios, ubi super flumina Babylonis sedebant, & flebant suæ cala-
mitatis ærumnam: & ut hic ipse Propheta testatur: Illic suspenderunt organa sua, & om- *Psalm. 136*

nem deposuere lætitiam, ubi grauiora tolerarunt. Deniq; reliquę decem tribus ad Assy-
rios ductæ sunt: duæ autem Iuda & Beniamin tanquam grauioris reæ flagitij in Baby-
loniam transierunt. Atrocius enim sacerdotis filia adultera quàm cęteræ puniuntur: quia
sacerdotalis generis gratiam turpi opprobrio decolorauit. Sicut illi ergo in tentationi-
bus grauissimis fuerunt, ita multis tentationibus se saluator noster obiecit, ut nulla ten-
tationis nostræ certamina præteriret. Plãtatus ergo recte dicitur secus decursus horum
fluminum, non in ipsis decursibus: ut finitimum, non demersum intelligas. Fuit illi con-
Matth. 26 gressio prima carnis & sanguinis. Deniq; ait: Pater, transfer à me calicem istum: sed non
quod ego uolo, sed quod tu uis. Fuit diuitiarum obiecta tentatio, cum omnia regna ter-
Matth. 4 ræ ei inimicus offerret, si procidens dominus adoraret eum. Habes duorum fluminum
decursus Geon & Phison. Fuit illi colluctatio aduersus principes mũdi: fuit in ipsa pas-
sione certamen aduersus tentatores, quos Persas Hebræa appellat interptetatio: qui fal
Marc. 15 sa testimonia deferebant. Aduersus eos qui dicebant: Descendat nunc de cruce, & cre-
dimus ei, quæ diabolus suggerebat. Habes Tigrim & Euphratem flumina. Quadriper-
Ephes. 6 titum autem nobis certamen esse etiam Apostolus comprehendit, dicens: Quia non est
nobis lucta aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates, ad-
uersus mundi huius rectores & tenebrarum, aduersus spiritalia nequitię quę sunt in cœ
lestibus. Hi sunt fluuij qui de paradiso exeunt. Vnde puto quòd is qui in paradisum ge-
stit redire, hos debeat transire decursus aquarum. Quod non ociose expressit iste ipse
sanctus Propheta, demonstrans quòd qui tentationes omnes subegerit, deberi sibi iam
Psalm. 118 paradisi requiem speret. Itaq; sic ait: Decursus aquarum descenderunt oculi mei. Sicut
enim romphęa est in ingressu paradisi ignea, ut qui redit, per ignem reuertatur, urat pec
cata sua, probet aurum suum: ita qui redit, per hos decursus redit. Meritoq; dicunt san-
Psalm. 65 cti: Transiuimus per ignem & aquam. De istis decursibus & Esaias dicit: Si transeas per
Esaiæ 43 aquam: flumina non te concludent. Quæ flumina? Audi dicentem Dauid de ijs qui fe-
Psalm. 123 stinabãt ad paradisum: Forsitan pertrãsisset anima nostra aquam intolerabilem. Quam-
Psalm. 90 uis nonnulli de istis quatuor tentationibus etiam illud accipiunt: Super aspidem & ba-
1. Corinth. 15 siliscum ambulabis, & cõculcabis leonem & draconem. Vt ambulauerit in incarnatio-
ne, conculcauerit in passione, uel in traditione regni conculcet, quod patri tradet cum
omnem euacuerit principatum. Pulchre autem Aquila τὸ μεταπεφυτευμένον dixit, hoc est
transplantatum, eo quòd primo sit plãtatus in Virgine, postea transplantatus in paradi-
Luc. 23 sum: sicut dixit ad latronem: Amen amen dico tibi: Hodie mecum eris in paradiso. Hoc
lignum igitur fructum dabit in tempore suo. Ligna terrena fructum non dare, sed ferre
dicuntur. Sed lignum uitæ ac sapientiæ dat fructum, hoc est largitur & donat. Rursus il-
lud occurrit: Si lignum est sapientiæ, cur in tempore dabit, & non semper? Ne forte gra-
Ibidem 12 ue sit nobis hoc sentire de Christo: sed tu qui legisti quia dispensatorem fidelem & pru-
dentem constituet dominus supra familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensu-
ram, in tempore utiq;, non semper, turbari utiq; non debes. Potest sapientia semper fru-
ctum dare: sed quia sapientia est, debet sapienter dare, dispensare prudenter. Tũc debet
semper dare, quando nos plenam mensuram possumus accipere. Sicut hic extremum
tempus fructum, ita & illic dabit fructum bonis indesinentibus, ut resurrectionis eius
consortium capere, ac seruare possimus. Nunc non possumus, in hoc seculo nõ sustine-
mus. Hic enim corruptibiles sumus, & cauendum fuit ne corrumperemus bonos fru-
ctus, quos lignum uitæ daret: quia nunc corrupti, illic autem incorrupti: quãdo & mor-
1. Corint. 15 tui, inquit, resurgent incorrupti, & nos cõmutabimur. Oportet enim corruptibile hoc
induere incorruptelam, & mortale hoc induere immortalitatem. Quid ergo proderat
morituro accipere, quod ei mors habebat auferre? Nouit ergo sapientia quibus quan-
do dare debeat, quæ nec folium amittit ligni sui. Et ideo qui fructus sit sapientiæ, quod
folium, consideremus. Fructus, interior est: folium, quo fructus uel à sole torrenti, uel à
frigore defenditur. Fructus uidetur esse fides, pax, doctrina, excellentia ueræ cognitio-
nis, intentio mysteriorum, ratio. Hos fructus bona uita custodit: mala etiamsi percepit,
Psalm. 49 amittit. Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas? In mysticis fru-
ctus est, in moralibus folium. Nam uirtutes sine fide, folia sunt: uidentur uirere, sed pro-
desse non possunt. Agitantur uento, quia non habent fundamentum. Quanti Gentiles
habent

habent misericordiam, habent sobrietatem, sed fructum non habent, quia fidem non ha
bent? Labuntur cito folia, ubi uentus flauerit. Et aliqui Iudęi habent castimoniam, sedu
litatem lectionis multam, & diligentiam, sed sine fructu sunt, & uersantur ut folia. Hæc
forte sunt folia quæ saluator in illa ficu reperit, sed fructum non reperit. Mystica saluāt, Matth. 11
& à morte liberant: Moralia autem ornamenta decoris sunt, nō subsidia redemptionis.
Præstare autem mystica moralibus etiam ipse dominus docet in Euangelio suo dicens
de Maria, quæ sedens secus pedes domini audiebat uerbum illius, cum Martha circa mi
nisterium festinaret, & quereretur quòd soror eam propria circa mensæ ministeriū non
iuuaret: Martha, Martha, Maria optimam partem sibi elegit, quæ non auferetur illi. Si Luc. 10
quæ Christo ministrabat ad mensam, non conferebatur ei quæ uerbum cupiebat audi-
re: quem operantem studioso cognitionis ęternę conferre poterimus? Ita tamen, ut nec
illius operationi fides, nec huius cognitioni, sicut Mariæ, desit operatio: ne uel folia sine
fructu sint, uel fructus sine munimentis naturalibus sit intectus, & pateat iniuriæ. Possu-
mus etiam illud intelligere, quia folijs se texerunt Adam atque Eua, corporea uestimenta Genes. 3
quærentes, eò quòd resurrectio dominici corporis prophetaretur: quia nec caro, quæ
antea uice foliorum interire cōsueuerat, peritura esset in Christo: iustorumque omnium,
qui secundum Euangelium ad imitationem ligni sapientię nati ex Virgine, uitam suam
actusque formarent. Nam Græcus ita dixit: ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώσει. quod potest ad beatum
referri, μακάριος καρπὸν δώσει Græce: Latine autem sic dicitur: ut sit, Qui beatus dabit fru-
ctum: in resurrectione scilicet sua, quando potest perpetuum dare. Potest & sic, ὃ τὸν καρ-
πὸν αὐτοῦ, ὑπὲρ ξύλον: ut referatur ad lignum, cuius facta omnia prosperabuntur. In quo eui
dens testificatio est quia de saluatore dictū est. Cuius enim nisi ipsius facta possunt uni-
uersa laudari, & prosperos habere exitus? Aquila autem, dirigentur ait: quod ad quem-
cunque hominem referendum uidetur, quem dirigit dominus fauore cœlesti. A domino Psalm. 36
enim diriguntur gressus uiri, & orationem suam in cōspectum Dei Dauid Propheta di- & 140
rigi postulauit. Sed & ipse dominus dixerit opera sua, ut nullo erroris curuarentur anfra
ctu. Sequitur: Non sic impij, non sic: sed tanquam puluis quem proijcit uentus à facie
terræ.] Hoc est, non sic ut beatus uir: qui ideo beatus, quia non abijt in consilio impio-
rum: quia in peccato non stetit: in consilio pestilentium nō sedit, uolentium uel creden-
tes pie uel uiuentes peruertere. Qui uoluntatem habuit in lege, & meditabitur in ea. Aut
(sicut Aquila posuit) resonabit in lege: ut pręcepta legis resonet uita eius, mores reful-
tent: sicut illorum quorum in omnem terram exiuit sonus. Forte hic sonus doctrinæ ho Psalm. 8
minum exeat, illic autem ubi facie ad faciem dabitur uidere, plenior quędam uerbi fieri
uideatur expressio. Non ergo sicut beatus iste qui hæc fecerit, qui erit tanquam lignum
plantatum, cuius gesta omnia prosperabuntur, ita erit & impius. Ideo repetiuit uel qui
scripsit, uel qui postea addidit, ut quidā putant: quo confirmatior fieret repetita senten-
tia, ita dicendo: Non sic impij, non sic: qui erunt tāquam puluis. Sunt enim terreni: & si-
cut puluis proijcitur à facie uenti, ita & isti proijcientur & dissipabūtur à spiritu sancto,
qui terræ fertili atque fœcundæ animæ salutaris sicut uentus Auster aspirare consueuit.
Huic uento dicitur in Canticis: Veni Auster. ut clementia aeris mollioris cordis nostri Cantic. 4
arua laxentur, quæ brumali gelu stricta recipiendis gremiū seminibus denegabant. Bo
num est nobis ut hic uentus aspiret, qui naues Tharsis ferentes uero Salomoni quæ ad
templū eius necessaria uidentur, tutos deducat in portus. Sed tunc iste uentus aspirat, si
Boreas ille grauis uētus flare desierit. Ideo uel Ecclesia uel anima pia dicit: Exurge Bo-
rea, & ueni Auster. Hoc est: Tu Borea recede, & ueni Auster, aspira hortum meū, ut flo-
res non discutias, sed reserues. Anima igitur plena pietatis hortum habet, uel ipsa hor-
tus est, qui fructus ferat. Anima quę impietati patet, puluerem habet, qui est infœcūdus
ad fructum. Fructiferam quidem illā fecit dominus, sed ipsa sibi collegit impietatis pul-
uerem. Quid te iactas ô plene impietatis? An quia honoribus es potens, & abundas di-
uitijs? Non aduertis quia puluis es? & tu dispergeris & dissipaberis. Vidi, inquit, impiū
superexaltatum & eleuatum super cedros Libani: & transiui, & ecce nō erat. Quid glo- Psalm. 36
riaris quia multa te seruitia ambiūt, multi amici tegūt latera tua, plurimi te equi sequun-
tur? Quorum nobis enarras prosapiam, & tanquam maiorum tuorum genus? Præfers
diuitias, quia conuiuijs pascis sodales. Vtinam egenos pasceres: utinam non iocorū mi-

nistros,sed uotorum adiutores.Iactas quia prodeunti ilicò ceditur, & homines te tan-
quam feram declinant aut bestiam.Num hæc esse aliquid putas? Nõ audis quia ea om-
nia tanquam umbra prætereant? Quid iuuant consulares prætextæ, aut nitentes auro
triumphales palmatæ? Nudus exibis:nemo illic Consulem recognoscet. Quid prosunt
innumeræ possessiones publicæ? Súntne tuæ? Hodie tu tenes, cras alius. Cùm tu exie-
ris,alius intrat. Vix mouisti pedem,alius gressum intulit. Quãti ante te illic fuerũt quan
ti post te dominabuntur? & hoc putas esse priuatum? Quem unquam à morte diuitiæ
redemerunt? Imò quem non ad mortem diuitiæ coegerunt? Quem ab inferis suæ reuo-
carunt opes? Quem potentia excusauit à pœna? Puluis est impietas,sicut puluis est im-
piorum potentia. Caliginem infert, dare salutem non potest. Simul ut uehemens flare
cœperit spiritus,spargit eam atq; dissoluit. Aerem turbat,solum nudat, ut puluis proij-
citur,deficit ut fumus,liquescit ut cera. Hinc pleriq; nõ mediocrem mouerunt quæstio-
nem,utrum perituram naturam uideatur asserere scriptura diuina,maxime quia alibi di
Psalm. 17 cit: Cõminuam eos ut puluerem ante faciem uenti, & ut lutum platearum delebo eos.
Et alibi:Ecce confundentur & reuerebuntur omnes aduersarij:erunt enim tanquã non
sint.Primum ergo interrogo,utrum impietatem secũdum naturam putent esse,an præ-
ter naturam? Si secundum naturam asserant, errare eorum opinionem certum est. De-
niq; dicant utrum naturæ peccatum conueniat,an non.Sed certum est, peccare, deuia-
re esse ab eo,quod est secundum naturam.Quid igitur tam ineptum,quàm ut dicant mi
nus uideri,impium esse,quàm peccare:cum omnium acerbissimum sit,quicquid in Dei
fieri uidetur iniuriam? Quòd si impie agere, non est prçter naturam:uiuere ergo impie,
secundum naturam est,nec peccati loco habendum,nec dignum reprehensione existi-
mandum.Nemo enim reprehenditur,qui operatur secundum naturam. Vnde conclu-
ditur,quia impietas præter naturam est. Quomodo igitur cum perditione consuetudi-
nis, ἀπολλυομένας φύσεις,hoc est,perituras naturas inducit scriptura,cum impietas nõ utiq;
naturalis sit,sed præter naturam? Quod enim non habet, non amittit:nec potest ea sub-
stantia perire,quæ non fuit.Nam & puluis cõmotus, aut in aquæ substantiam transfer-
tur,aut in aerem,aut in ignem: hoc est,in aliam uidetur sæpe transire naturam. Non er-
go in nihilum deficit,sed in aliud transit.Quid obstat igitur quin & ille qui uerbi uirtu-
te & ratione cõminuitur ut puluis,non in nihilum dissipetur, sed cõmutetur in melius,
ut ex terreno fiat spiritalis homo, & ut lutum platearum sic deleatur, ut tollatur quic-
quid asperum ac sordidum uidetur,remaneat quicquid purum ac mũdum est? Et quod
ait de aduersarijs Hierusalem. Erunt sicut qui non sunt: utiq; potuit dicere, non erunt.
Sed cum dixerit,confundentur, & reuerebuntur:utiq; intelligis quia erunt per substan-
tiam,& profectum conuersionis,sed non erunt quasi aduersarij,quod fuerunt. Itaq; per
improbitatis defectum non erunt,erũt fide ac deuotione mutati. Deniq; & alibi ex pec
Mich. 6 catoris persona dicitur:Et iram Dei sustinebo, quia peccaui, donec iustificet iudicium
meum.Conuertere enim Deus cupiens peccatorem,punit eum & urit,ut purget. Vnde
ibidem ait: Et educet me in luce. Nam & ceram urit ignis, & liquescit ut purgetur. Et nos per
ignem probamur. Et fumus consumpto omni materiali expurgatur, neque naturam
transit.Itaq; & anima purgata ab omni labe,in id quod est deficit, non in id quod non
Num. 23 est: ut ait Balaam:Moriatur anima mea in anima iustorum:ut lapsus eius & quidam im-
probitatis usus transiret in consuetudinem,uitamq; iustorum. Omnia enim Deus sal-
Sapient. 1 ua uult esse. Vnde & Salomon ait:Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione ui
uorum. Fecit animam ut sit: creauit hominem in incorruptionem: quem ad imaginem
sui fecit: sed homines à naturæ munere deuiantes, obnoxios fecere se morti, ut quasi
terreni corrumpantur.Sed Deus per tribulationes ad pœnitentiam cogit,ut per pœni-
tentiam uratur & consumatur illud accidens malum improbitatis,& pereat:& locus il-
le animæ qui erat accidentis impietatis possessio,pateat ad receptionem uirtutis & gra
tiæ.Certum est autem animæ naturam esse preciosam, quæ ad similitudinem Dei facta,
receptionem omnis uirtutis admittit:utpote quæ cognitionis supernæ non sit fraudata
consortio.Nunc illud superesse arbitramur,quod in multorum ore uersatur, qua ratio-
ne Deus,cuius sine uoluntate nec passer uilissimus cadit, & apud quem capilli capitis
Esa. 40 numerati sunt, dixerit per Esaiam:Sic omnes Gentes, ut stillicidium de urceo, & sicut
momentum

momentum ſtateræ æſtimatæ ſunt, & ut ſputum æſtimabuntur. Ita ergo peribunt omnes Gentes ut ſtillicidium de urceo, & ut ſputũ perit, & ad nullos uſus proficit? Sed tu qui noſti quia Gentes non eo uſq; pro nihilo habuit Deus noſter, ut & Abrahæ dixerit: Benedicentur in te omnes gentes: & per Dauid locutus ſit ad filium, dicens: Dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, & infra: Omnes Gentes ſeruient ei, qui legiſti: Quia obtulit Deus filium ſuum pro omni Gente, ut ſaluos faceret peccatores: debes hoc loco uim diuinæ ſententię conſiderare. Contemplatione etenim creaturarũ cœleſtium, quæ multæ ſunt, ſicut cœli (quod multipliciter maius quàm terra eſt, ut à pleriſq; punctum comparatione cœli terra ſit exiſtimata) angelorum, archangelorum, principatuum, poteſtatum, thronorum, dominationum, milium, & decem milium, & innumerabiliũ milium, contemplatione ergo horum Gentes ut ſtillicidium de urceo æſtimatæ ſunt, cuius eſt omnis plenitudo. Ex illa igitur plenitudine cœleſti tãquam gutta cadens æſtimatæ ſunt gentes. Quomodo enim poterant maximę uideri, cùm ipſa terra in qua ſunt Gentes, minima mundi portio ſit, & omnium quæ operatus eſt Deus, tanquam ſtateræ exigua inclinatio Gentes ſint? Simul cognoſce per hanc ſtateram omnia Deum cum iuſtitia condidiſſe, & in ipſis Gentibus ineſſe quiddam naturaliter in quo iuſtitię uideretur uel exiguum eſſe momentum, & ſputum ipſum tanquam ex uniuerſitate totius corporis interiorem exiſtere portionem. Magis ergo hic miſericordia prædicatur: quoniam qui uenit quærere quod perierat, nec ſtillicidium illud quaſi uile contempſit, ſed alleuauit momentum ſtateræ, & ſputo illi ſubſtantiam boni corporis donans, dignatus eſt omnes Gentes in unum corpus Eccleſiæ cõgregare. Inter Gentes autem & Iſrael annumerari poteſt nequaquã expers diuinæ iuſtitiæ: quia ipſe Moyſes dixit de Iſrael: Ecce populus ſapiens, & diſciplinæ tenax, Gens magna. Et ut ſcias quia ſupra meritum noſtrum Dei bonitas redundauit, Apoſtolus hunc propheticum locum interpretatus ait: Concluſit Deus omnia in incredulitate, ut omnium miſereatur, & ſubiũxit: O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei: quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inineſtigabiles uiæ eius. Quis enim cognouit ſenſum domini? Aut quis cõſiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Hũc autem locum præmittens Propheta ait: Sic omnes Gentes ut ſtillicidium de urceo æſtimatę ſunt, & reliqua: ut agnoſcas intellectum iſtum cum interpretatione Apoſtolica cõuenire. Sed quid euidẽtius eo, quòd perituras naturas nõ uideatur inducere, cùm ipſe ſubieceriт ſanctus Propheta: Quoniam non reſurgũt impij in iudicio.] Non enim dixit: Non reſurgunt: ſed ait: Reſurgunt quidem, ſed non in iudicio. Qui autem reſurgit, eſt utiq;, & manet: ſed quia non credidit in Chriſtum, iam iudicatus eſt: & ideo non uenit in iudicium, quem peracti iam manet pœna iudicij. Et de reſurrectione quidem plurima diuinarum ſcripturarum ſunt teſtimonia, quæ non prætermiſimus in libris conſolationis & reſurrectionis. De eo autem quod ait: Non reſurgunt impij in iudicio: ſecundum Euangelium abſoluta ſententia eſt, quia non omnes iudicabuntur. Apoſtolus autem ait: Omnes enim oportet nos ſtare ante tribunal Chriſti, ut recipiat unuſquiſq; propria corporis, prout geſſit, ſiue bonum, ſiue malum. Et putant pleriq; eſſe contraria: nec aduertunt quia ſaluator de perfidis dixit atq; impijs, qui non crediderunt in dominum Ieſum. Sic enim ait: Qui credit in me, nõ iudicatur: qui autem non credit, iam iudicatus eſt: quia non credit in nomine unigeniti filij Dei. Hoc autem eſt iudicium, quia uenit lux in hunc mundum, & dilexerunt magis homines tenebras quàm lucem. Erant enim mala ipſorum opera. Liquet igitur de quibus dictum ſit: hoc eſt de ijs qui non crediderunt in dominum Ieſum. Apoſtolus quoq; etſi dixit omnes, de ijs utiq; dixit, qui crediderunt, ſed actuum ſuorum rationem in die iudicij reddituri ſunt. Deniq; ipſe alibi ait: Quia teſtimonium conſcientiæ noſtræ in die iudicij reuelabitur, cum inuicem cogitationes noſtræ aut accuſabunt ſe, ut ſcriptum eſt, aut defendent: & patebunt cordis occulta. Quid autem hoc euidentius quod ait alibi: Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur? Immutabuntur enim iuſti in incorruptionem, manente corporis ueritate. Daniel quoq; dicit: Iudicium ſedit, & libri aperti ſunt. Oſtendit ergo iudicium futurum, maxime cum alibi idem dicat: Multi qui ſedent in tumulo terræ, exurgent iſti in uitam æternam, & iſti in opprobrium & confuſionem ęternam: & intelligentes ſplendebunt ſicut ſplendor cœli, & de iuſtis multi ſicut ſtellę lucebunt.

Genes.26 — Pſal.2. & 71 — Luc.19 — Roman.11 — Ioann.3 — 2.Corint.5 — Ioann.3 — Roman.2 — 1.Corinth.15 — Daniel 7 — Ibidem 12

bunt. Quod istud est iudicium sedentium iudicum, & qui libri aperti, nisi conscientiæ nostræ, uelut libri peccatorum nostrorum seriem continentes? Quanquam hoc ipsum uile sit æstimare quasi humani simile iudicij. Aliud est Christi iudicium, ubi conscientia ipsa se prodit, quæ latere nõ potest occultorum arbitrum: ubi cogitationes lucent apud
Matth. 9 eum quid adhuc cogitantibus dicebat: Quid cogitatis mala in cordibus uestris? Cũ Iudæis diceret, dicebat omnibus: ne quis putaret quòd occulta possent esse quę faceret: ne quis putaret quòd parietibus clausus testem occulti erroris effugeret. Ideoq; & Euange
Luc. 6 lista testatur dicens: Iesus autem sciebat cogitationes eorum. Quomodo ergo ait: Libri aperti sunt? Non utiq; atramento scripti, sed uestigijs delictorum, & flagitiorum inquinamento. Aperietur liber conscientiæ tuæ, aperietur liber cordis tui, culpa nostra recitabitur. Est ibi liber, ubi est tabula. Imo sunt libri inscripti, ubi sunt inscriptæ tabulæ, quas
2. Cor. 3 inscribit spiritu sancto Apostolica doctrina, sicut legimus dicente Paulo: Epistola nostra uos estis, inscripta non atramento, sed spiritu Dei uiui: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus? Sunt ergo tabulæ cordis inscriptæ spiritu sancto: istæ recitabuntur. Si bene egeris, manebit tabula. Vide ne tollas spiritus sancti gratiam: uide ne deleas, & scribas atramento flagitia tua, ne ueniat dies iudicij, & dicat iudex: Recitentur libri, recitentur tabulæ gestorum eius, & dicat tibi: Ego tabulas tuas, cur delesti apices meos? Ego scripsi dona mea, quomodo delesti munera mea, & scripsisti oppro-
Psalm. 44 bria tua? Non legisti quia scribo? Non tibi dixi per os Prophetæ mei: Lingua mea calamus scribæ uelociter scribentis? Iudicium autem uerbi est. Multi ergo dormientium in tumulo terræ surgent: qui bene egerunt, in resurrectionem uitæ: qui male egerunt, in resurrectionem iudicij. Quod Daniel ait, in uitam æternã, hoc Saluator in resurrectionem uitæ dixit. Item quod ait Daniel, In opprobrium & confusionem: Saluator dixit, in resurrectionem iudicij. Non expedit nobis ad iudicium uenire, & non expedit non uenire: ne aut prædamnati uideamur, aut in hac labe uitiorũ subeamus tanti pondus iu-
Psalm. 141 dicij. Propheta rogat ne intret dominus in iudicium cum seruo suo: Quanto magis nos iudicium domini timere debemus? Pone quia misericors dominus ignoscet. Quanta prodentur quę latere credebam? Qui pudor, quę confusio erit, cum is qui alios profitebar docere, ipse in eo deprehendar in quo alios arguebam? Et ideo quoniã & Saluator
Apocal. 20 duo genera resurrectionis posuit, & Ioannes in Apocalypsi, dicens: Beatus qui habet partem in prima resurrectione: (isti enim sine iudicio ueniunt ad gratiam. Qui autem nõ ueniunt ad primam resurrectionem, sed ad secundam reseruantur, isti utentur donec impleant tempora inter primam & secundam resurrectionem: aut si non impleuerint, diutius in supplicio permanebunt) ideo ergo rogemus ut in prima resurrectione partem habere mereamur. Sunt qui resurrexerũt in passione Christi: & isti plane beati, quia acceperunt Christi gratiam, & audierunt uocem eius de qua scriptum est: Venit hora,
Ioann. 5 quando audient mortui uocem filij Dei: & qui audierint, uiuent: & ingressi sunt in sanctam ciuitatem. Puto quòd magis illam significet supernam, quàm istam Hierusalem, quam reliquit, quam incusauit, quòd in istam pedibus, in illam autem supernam meritis intrauerint. Sed & illud caueamus, ut hic positi surgamus de tumulo terræ. Sunt qui uiuentes sepulchro sunt circundati, & repleti mortuis, quorum guttur sepulchrũ est, non loquentium uerba uitæ, sed mortis. Si hic resurrexerimus à mortuis, & illic resurgemus. Si hic nõ fuerimus ossa arida, sed acceperimus rorem uerbi, humorem spiritus sancti: & illic uiuemus. Si hic nos excitauerit Iesus uoce sua magna, ut excitauit Lazarum, & per
Ioann. 11 discipulos suos soluerit à uinculis mortis, & induxerit in Bethaniam, ubi erat Lazarus, hoc est in domum obeditionis, & adhibuerit hic conuiuio suo: & illic cũ eodem recumbemus, & illic cum eo semper epulabimur, & illic nobis redolebit unguentum quod solus proditor dolebat effusum. Ergo impij non resurgũt in iudicio: hoc est in portionem eorum qui iudicium subituri sunt: nec peccatores resurgunt in cõsilio iustorum. Vides quia surgunt impij, & non surgunt in iudicio iustorum: quia peccatores etsi non resurgunt in consilio iustorũ, resurgunt tamen in iudicio. Vnde uidentur qui bene crediderunt, & fidem suã etiam operibus executi sunt, ipsi non iudicari, sed surgere in cõsilio iustorum. Peccatores autem qui non possunt inter iustos surgere, surgent in iudicio. Habes duos ordines. Tertius superest impiorum, qui quoniam non crediderunt, iam iudicati

cati sunt: & ideo non resurgunt in iudiciū, sed ad pœnam. Dilexerunt enim magis tenebras quàm lucem. Et ideo iudicium eorum pœna est, & forte pœna tenebrarum. Et poterat quidem intelligi quòd ij qui mala opera habent, credentes tamen in Christum, uolentes quidē rectè uiuere, sed uicti illecebris peccatorū, dilexerunt plus tenebras quàm lucem: Id est, utrunq; dilexerunt, sed magis tenebras. Sed quia de illis præmisit qui non crediderunt: sic accipiendum puto, quòd dilexerunt tenebras, & non lucem. Lux enim Christus. Qui ergo non crediderunt luci, absurdum est ut lucem uel dilexisse credantur, quam nescierunt. Nescierunt enim, neq; intellexerunt, in tenebris ambulant: sicut scriptum est. Sequitur: Quoniam nouit dominus uiam iustorū, & iter impiorum peribit.] Aduerte sensum. Non resurgunt impij in iudicio: quoniam nouit dominus uiam iustorum. Vias eorum utiq; nouit, quorum dirigit gressus. Sunt enim gressus hominum, qui à domino diriguntur. Diriguntur à domino & uiæ uiri. Has nouit dominus uias, quę sunt rectæ, quæ ad illam uiam tendunt dicentis: Ego sum uia, & ueritas, & uita. Hæc bona est uia. Tortuosa autem est uia seculi. Nō dignatur illam uiam nosse. Illos agnoscit, qui sunt ipsius, qui operantur opera eius. Qui autem operantur iniquitatem, his dicit dominus: Discedite à me omnes operarij iniquitatis: non noui uos. Non per ignorantiam, sed per id quod indigni sint scientia Dei, nesciūtur. Pulchre autem ait: Et iter impiorū peribit.] Separauit Latinus, ut iter diceret, & tanquam discreuit iter à uia. Græcus autē in utroq; uiam dixit. Non ociose tamen Latinus: quia & dominus: Ego sum uia, dixit. Non dixit, Ego sum iter. Perire autem iter impiorum dixit, non impios. Seruat eorum substātiam: qui si conuertantur, solum iter impietatis amittent: quod nec ab initio fuerit, nec erit. Quod accidens igitur est, perit: quod substantiuum, manet. Pereunt autem ita impij, quomodo dicitur: Anima quæ peccat, ipsa morietur: ut peccati aculeo, non omni substantiæ suæ dissolutione moriantur.

Ioan. 3

Psalm. 81

Ioan. 14

2. Tim. 2

Luc. 13

Ezech. 18

In Psalmi trigesimiquinti enarrationem præfatio.

D Icturus Propheta in Psalmo sequenti quæ esset forma iusti, antè formam expressit iniusti. Neq; enim possumus cognoscere quæ sit forma iustitiæ, nisi cognoscamus quæ sit iniquitatis effigies. Sunt enim sibi aduersæ atq; contrariæ. Namq; in altera simplex habitudo naturæ, in altera fallax uersutia nequitiæ. Alia uirtutum imagines præfert, alia uitiorum cōmercia prætendit. Conuenire autem hunc ordinem & ipsa ratio docet: & si de contrarijs sumenda sunt testimonia, ipsi doctores Philosophiæ confessi sunt, dum sequuntur. Quis autem dubitet longe anteriorem Dauid Platonis fuisse temporibus? quem non solum magister eius, sed nec aui quidem atauorum eius uidere potuerunt: cum ille in principio regni fuerit Iudęorū (quod per innumera annorum curricula propagatum est) iste post tempora captiuitatis, quibus regnum Gentis eius iam fuerat dissolutum. Ergo ipse qui tenet in omnes seculares sapientiæ principatum, cum diceret non posse formam iustitiæ comprehendi, nisi ante discutiendam iniustitiæ seriem putauisset, exemplum attulit quòd ij qui uelint aurum quærere, prius se luto oblinant. Aurum itaq; iustitia, iniquitas lutum est. Quod à nostris quoq; prius dictum esse non dubium est, cum scriptum sit: Vt lutum platearum delebō eos. Et uere lutum: quia eos inquinat qui sibi appropinquauerint. Fugiamus ergo iniustitiam, ne luteis sordibus inquinemur, atq; in eius uoraginem non pes noster exterior, sed (quod est grauius) mens nostra mergatur. Et Philosophia quidem aurum se quærere dicit, sed lutum uersat, quæ diuinitatem quærit in statuis: sed uasa figuli uirga cōfringet. Nos aurum quærimus quo corpora nostra mundemus, mortificationem Iesu Christi in corpore nostro circunferentes: ut & uita Iesu Christi in corpore nostro manifestetur. Bonum aurum, sanguis est Christi, diues ad precium, profluus ad lauandum omne peccatum. Ordinem diximus, titulum consideremus. In finem, inquit, seruo domini Psalmus Dauid.] In toto Psalterij corpore solus hic titulus est quo Psalmū seruo domini se scripsisse testatur. Quis iste est seruus domini, uideamus: quid Psalmi series significet: cui dictus hic Psalmus sit: audiamus ad quem loquatur. Domine, inquit, in cœlo misericordia tua, & ueritas tua usq; ad nubes. Iustitia tua sicut mōtes Dei, iudicia tua abyssus multa. Cui hoc, nisi filio Dei dicitur? Hæc enim nō humanę, sed diuinę sunt potestatis. Sed quid sibi uult quòd seruo domini dici Psalmū hunc titulus declarauit, cū orationem

Psalm. 17

Psalm. 35

nem Moysi hominis Dei maluerit quàm serui domini in posteriore titulo nuncupare?
Quod ergo consilium Prophetæ fuerit, non intelligo, uel potius ipsius domini saluato-
ris, qui locutus est in Propheta. Vere iudicia eius sicut abyssus multa, ut seruo honorifi-
centiam reseruaret, sibi conditionem seruitutis adscriberet. Videor mihi intelligere, ui-
deor hausisse aliquid de gratia spiritali. Aduersus iniustitiā (ut diximus) Psalmus hic scri
ptus est: & ideo plus grauatur iniustitia perfidorum, qui Christum Iesum dominum reci
pere noluerunt: cum ille propter ipsos susceperit seruitutem. Quid enim tam iniquum,
quàm ingratos fuisse tātis beneficijs: ut quibus ille salutem daret, hi sanguinem eius ef-
funderent? Deniq; alibi cum de sua passione loqueretur, ad aceruādam Iudaicę impie-
Psalm. 68 tatis inuidiam sic ait: Ne auertas faciem tuā à puero tuo: quoniā tribulor, uelociter exau
di me. Pauper & dolens ego sum. Veni Paule, interpretare nobis qua ratione dominus
cœli atq; terrarum se pauperem dixerit, quæ sit ista paupertas. Tu certe illū diuitem di-
xisti. Quomodo idem diues & pauper est? Audiamus testimonium Pauli. Scitis, inquit,
2. Corinth. 8 gratiam domini nostri Iesu Christi: quia propter uos pauper factus est, cum diues esset:
ut uos eius inopia ditaremini. Veni & tu Esaia, interpretare nobis quomodo se dolen-
tem dixerit Christus, qui dolores uulnerū sanare consueuit. Medicus uenit, ut curaret
Esaie 53 ægrotos. Quid ipse habuit quod doleret? Audiamus etiā Esaię testimonium. Pro nobis,
inquit, dolet: & nos existimauimus eum esse in doloribus. Expressit medici affectū: qui
etiā si ipse nullum uulnus habuit quod doleret, tamen cōpassus est uulneratis. Hoc igi-
tur in Psalmo dominus exprobrat Iudæis: Ego propter uos pauper, ego pro uobis do-
Sapien. 2 lens, & uos mihi manus impias intulistis, dicentes: Tollamus iustum quia inutilis est no
bis. Injiciamus lignum in panem eius. Bene panem dixit pro carne eius. Ille alimentum
detulit, isti pro beneficio retulere supplicium. Non mirum ergo si esuriunt, qui sibi uitæ
Hier. 11 æternæ alimoniam denegarunt. Pulchre etiam duo ista iunxerunt: Injiciamus lignum
in panem eius. Nesciebant quid loquerentur Iudæi, & mysterium loquebantur. Paradi-
sum nobis crux reddidit Christi. Hoc est lignum quod Adæ dominus demonstrauit di-
cens de ligno uitæ quod esset in medio paradisi, edendum: de ligno autem scientię boni
& mali non edendum. Errauit Adam, mandata non tenuit, interdictum gustauit. Per li-
gnum cœpimus esurire, quia suum caro accepit alimentū. Ideo dominus in Christo car-
nem iunxit & lignum, ut fames antiqua cessaret, uitę gratia redderetur. Beatum lignum
domini, quod omnium beata crucifixit: Beata caro domini, quæ uictum omnibus mini
strauit. De paupertate igitur & dolore domini idonea (ut arbitror) sanctorum protuli-
mus testimonia, quorum alter uidit & dixit, alter est electus ut diceret. Ipsorū igitur qui
probati sunt, de seruitute domini testimonia iterum proferamus, imò sua quæ de se ipse
Esa. 49 locutus est in utroq;. Audiamus ergo quid dicat. Sic dicit dominus: Qui finxit me ser-
uum ex utero sibi ad congregandum Iacob & Israel ad eum. Aduertimus ergo quòd
propter congregationem populi formam susceperit seruitutis. Audis Iudæe, & pro
gratia contumeliam refers: & hoc ad perfidiam deriuas, propter quod magis credere
debuisti? Ad te uocandum uenit, & conuitiaris? Ex utero seruum se dixit. Audi Arria-
Ibidem ne. Ex quo utero? Paululum supra recurre. Ex utero, inquit, matris meæ uocauit domi-
Esaie 7 nus nomen meum. Quod nomen eius sit audiamus, quo eum pater uocauit. Ecce Vir-
go in utero accipiet, & pariet filium, & uocabitur nomen eius Emmanuel: quod inter-
pretatur nobiscum Deus. Quod enim aliud nisi filius Dei nomen est Christi? Accipe
Matth. 1 aliud. Dixerat quidem & Gabriel ad Ioseph de Maria: Pariet filiū. Accipe Dei uocem.
Mich. 5 Et tu Bethleem Iudęę nō es minima inter principes Iuda: ex te enim exiet princeps qui
regat populum meum. Aduerte mysterium. Ex utero Virginis idem & seruus exiuit &
dominus. Seruus ad operandum, dominus ad imperandum: ut regnū Deo in hominum
mentibus radicaret. Vtrinq; unus: non alter ex patre, alter ex Virgine, sed idem qui ante
secula ex patre, ipse postea carnem suscepit ex Virgine. Ideo ergo & seruus uocatur, &
dominus. Propter nos seruus, sed in unitate diuinæ substantiæ Deus ex Deo, princeps
ex principe, æqualis ex æquali. Neq; enim degenerem genuit, in quo se ipse complace-
Esaie 49 re memorauit. Magnum, inquit, tibi est uocari puerum meum, ut statuas tribus Iacob.
Psal. 144 Seruat ubique suæ uocabula dignitatis. Magnus Deus, & magnus puer: nec in carne
magnitudinis suę nomen amittit, cuius magnitudinis nullus est finis. Meritoq; securus;
cum

cum in forma Dei esset (ut Apostolus dicit) nõ rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo, humiliauit semetipsum, factus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis. Hic est ergo æqualis quasi Dei filius. Hic serui formã in carne suscepit, hic mortem gustauit. cuius magnitudo non habet finem: quia finis legis est Christus ad iustitiã omni credenti: ut in ipsum omnes credamus, hũc intimo adoremus affectu. Bona seruitus, quæ omnes liberos fecit. Bona seruitus, quæ nomen super omne nomen adquisiuit. Bona humilitas, quæ fecit ut in nomine eius omnes genu figant, cœlestium, terrestrium, & infernorũ: & omnis lingua confiteatur quoniam dominus Iesus in gloria est Dei patris. In hũc ergo finem dirigitur hic Psalmus, ut & nos serui simus ad iustitiam, non superbi ad arrogantiam. Seruitutis enim stipendium, libertas est: stipendium autem mortis, arrogantia est. Sed iam ipsam Psalmi seriem adoriamur. Philip. 2 Roman. 10

Psalmi trigesimiquinti enarratio.

Ixit iniustus ut delinquat sibi.] Quid dixerit, non expressit: & ideo sic intelligendũ arbitror, quia quicquid dicit iniustus, peccatũ est. Omnis enim iniustitia, peccatũ: quoniã ubi organum uitiosum, quomodo potest cãtus non esse uitiosus? Degeneris materiæ decolor partus est. Quicquid ergo loquitur iniustus, iniquitas est, quæ in suũ refertur authorem: sicut uiperæ partus, qui primo suã scindit parentem, ut frequens sermo est. Sibi ergo delinquit. Nihil hac sententia sublimius dictum arbitror. In illis qui sibi sapientiam seculi uindicarunt, nihil tale legi, nihil tale cognoui. Nec mirum: quandoquidem illi humano ingenio locuti sunt, hoc infudit spiritus Dei, spiritus ueritatis, quia iniustus sibi delinquat, sibi generet uulnera, se ip se cõfodiat. Nam sicut spinæ nascuntur in manu ebriosi, ut scriptura asserit: ita & in iniusti sermone nascuntur quę cõpungant loquentem. Loquitur iniustus, & interior eius cõscientia uulneratur: quia in omni sermone quem loquitur, non est fraudis immunis. Cuius enim grauior est pœna, quàm propria, cum pro omni sermone det pœnas? Serpens alijs infundit uenenum, iniustus sibi. In eũ enim refunditur quicquid effuderit. Iniustus igitur & alijs inutilis, & sibi noxius: Iusti autem uita fructuosa alijs, sibi dulcis. Dicit enim Salomon: Fili, si sapiẽs eris, tibi sapiens eris, & proximis: si autem malus euaseris, solus hauries mala. Aduertimus ergo quia iustitia alijs est potius nata, quàm sibi. Commune cõmodum, non suum expectat, & alienum bonũ pro suo ducit emolumento. Beata & præclara iustitia, cuius bonum omnibus proficit. Ex uno plerunq; proficiscitur, atq; ad omnes peruenit. Iustus Dauid, qui parcebat inimico, & malebat innocentiam suam, quàm uitam tueri, ne malo publico uindicaretur, atq; appetendi principis in malis quoq; causis alijs exemplum ederet, cum ipse uindictam de insidiatore sumpsisset. Iustus Abel, qui de oribus suis quas ei dominus dederat, primitias domino putauerit offerẽdas: & ideo plus placuit Deo, quia moram non fecit, deuotionem probauit. Sed hoc impius ferre nõ potuit, iustitię preuaricator, radix iniquitatis: & ideo fratrem occidit, quia hostia eius Deo magis quàm oblatio sua fuerat cõprobata. Sed ille occisus Deo loquebatur in uoce sanguinis sui, hic uiuus à facie domini repellebatur: & cum adhuc à domino pœna cessaret, torquebat eum suorum conscientia peccatorum. Latebat miser tremens & timens: & cum adhuc percussor deesset, ipsa sese iniusti uita cruciabat. Acceperat signum, ne eum aliquis occideret: non ut uitæ suauitate frueretur, sed ne mors auferret ærumnã, ut percussorem suum quotidie timendo pateretur. Meruerat quidem ut percussor inhiberetur: sed sine ulla intermissione ipse sibi suus carnifex erat, ipse percussor. Quę pœna maior, quàm timere quod uitare non possis, nec quod timueris euadere? Vnde præclare Dauid exprimens conuentionem grauissimam conscientiæ peccatricis ait: Quoniam iniquitatem meam ego agnosco, & delictum meum coram me est semper. Offunditur enim nobis ultrix nostri imago peccati: nec quietum reum esse permittit, inferens miseram seruitutem: atq; in sua uincula trahit, ut enodare se non queat, quoniam uolens ipse se uendidit, cui liberum erat delictorum æra non capere, & libertatem innocentiæ reseruare. Itaq; dum oramus, peccatum offunditur: ubi somnus sensum corporis relaxauerit, peccatum recurrit. Semper nobis error noster tãquam malus exactor occurrit, uel tanquam improbus fœnerator conueniens debitorem. Vnde dominus ait: Qui facit peccatum, Prouerb. 26 Ibidem 9 1. Reg. 24 Genes. 4 Psalm. 50 Ioann. 8

catum,ſeruus eſt peccati.Sed iuſtus nouit quemadmodum peccatorum ſuorum uincu-
la diſſoluat,nec expectat accuſatorem,ſed præuenit, ut confitendo ſuum alleuet omne
Prouerb. 18 delictum:ne habeat quod aduerſarius criminetur. Ideoq; ſcriptura tibi dicit: Iuſtus in
principio ſermonis accuſator eſt ſui. Vocem enim eripit aduerſario, & quaſi dentes
quoſdam paratos ad prædam criminationis infeſtæ, peccatorum ſuorum confeſſione
Matth. 26 conſtringit.Dixit Iudas Iſcariotes ut delinquerer ſibi.Quid dixit? Quem oſculatus fue-
ro,ipſe eſt:tenete eum.Hoc dixit,& ſe ipſe proprio ore egit in mortem. Quantos puta-
mus in ipſo fuiſſe tortores,ut ſibi ipſe tam grauis pœnæ exactor incũberet, & ſemetipſe
1.Par. 21 laqueo ſtrangularet? Dixit iniuſtus ut delinquat ſibi. Locutus eſt iuſtus:Ecce ego pec-
cator,& grex iſte quid fecit? Et remiſſum eſt omne peccatum. Dixit ergo iuſtus, & ſibi
Geneſ. 4 profuit.Dixit Cain:Nunquid ego cuſtos ſum fratris mei? Et ſibi ipſe mentitus eſt. Dixit
Act. 5 Ananias omne ſe uenditi ſui ruris precium pertuliſſe,& mentitus eſt ſibi,qui potuit mi-
Pſalm. 26 nus offerre ſine fraude.Ideoq; præclare ait: Et mentita eſt iniquitas ſibi. Sibi enim antè
mentitur,qui in ſuum mentitur exitium:ſibi delinquit, qui ſibi innocentiæ eripit ſuaui-
tatem.Quis enim puritate & ſimplicitate pectoris dulcior fructus? Quis cibus ſuauior,
quàm is quem animus bene ſibi conſcij, & mens innocentis epulatur? At uerò iniqui-
Zach. 5 tas uelut quodam plumbeo talento (ut ſcriptura teſtificatur) conſcientiam grauat.Me-
Pſalm. 37 ritoq; Dauid ait: Sicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me.Et Salomon: Sicut uua acer-
Prouerb. 10 ba dentibus,& fumus oculis:ita iniquitas omnibus utentibus ea.Grauis pœna quæ ci-
bum impedit, aſpectum obducit, & (quod eſt amplius) oculis mentis internæ tene-
broſam offundit caliginem,ut quod uerum eſt, uidere non poſſit iniuſtus:ideoq; delin-
quit ſibi, qui ſibi quæ precioſa ſunt eripit. Dicit ergo iniuſtus, ut delinquat ſibi. Iuſtus
autem loquitur ut & alijs & ſibi proſit. Ille loquitur ad perniciem, hic loquitur ad ſalu-
Roman. 10 tem.De iuſtis enim & fidelibus dictum eſt:Corde creditur ad iuſtitiam,ore confeſſio fit
ad ſalutem.Illius lingua uulnerat,lingua autem prudentum ſanat. Vnde cum expoſtu-
1.Reg. 24 laret Dauid cum rege Saul quòd oblitus beneficij, ſalutis ingratus eum perſequeretur
ad mortem,à quo totiens iam uideret ſe eſſe ſeruatum, & uitam eius appeteret qui ui-
tam ſuam pro regis ſalute periculis obtuliſſet:ait ſibi fructum non perire iuſtitię,qui in-
ſidiatorem ſuum in manus ſuas à domino ſibi traditum non peremiſſet. Ab iniuſtis ini-
quitas prodiuit,uenenum à ſerpentibus effuſum eſt,uenenum & iniquitatis arma perie
Eſaiæ 14 runt.Ideo ſcriptum eſt: Dixit iniuſtus,ut delinquat ſibi.] Quid dixit? Ponam thronum
meum ſuper nubes,& ero ſimilis altiſſimo.Effectum non habent uerba, ſed peccatũ ha
bent.Inanis quidem pompa iactantiæ,ſed ſuperbiæ ſpiritu criminoſus,non timet conui
tio maieſtatem uiolare diuinã.Etenim ſi ullus Dei timor eius ineſſet affectui, nõ in con-
ſpectu Dei plena doli gerenda ſibi auſu temerario crediddiſſet,quaſi Deus non poſſit oc
culta cognoſcere,qui ſcrutator eſt internorum.Spectat omnia Deus: nihil eſt quod eũ
prætereat:nemo qui fallat:cui omnia præſentia quę futura ſunt,& manifeſta quę latent.
Etenim ſi ſol iſte mundanus clauſis plerunq; domiciliorum habitaculis ſuum lumen in-
terſerit:quanto magis Deus ſummus,æternus, etiã ſecreta penetralia mentis humanæ,
atq; omniũ angelorum conſilium ſcientia ſua ſcrutatur & præuenit? Quid ergo aliud a-
Pſalm. 13 git iniuſtus,niſi ut iniquitatem ſibi quęrat & odiũ? Sic enim ſcriptum eſt:Non eſt timor
Dei ante oculos eius:quoniã doloſe egit in cõſpectu eius, ut inueniret iniquitatem ſuã
Matth. 6 & odium.] Quid eſt inueniret? Omnis enim qui quærit,inuenit. Ergo & malum quęri-
tur,ut inueniatur. Sed quemadmodũ laudabilis eſt ille qui bonum quod quæſiuit inue-
nit:ita inueniabilis qui laborauit ut malũ quod quæſierat inueniret. Bonis enim rebus,
non flagitijs atq; criminibus laborem noſtrum nos oportet impendere.Quid igitur niſi
ſummæ ſtultitiæ atq; dementiæ eſt,odium quęrere,iniquitatem malis artibus inuenire,
quã bonus nemo quæſiuit? Quomodo igitur improbi iniquitatem ſuam & odiũ quæ-
rant,cõſideremus.Nempe Herodias erat Tetrarchæ Philippi legitimo nexa coniugio,
regię abũdans opibus poteſtatis:quę Herodem Romã adusq; tendentem quaſi germa-
num mariti,hoſpitij & affinitatis iure ſuſcepit:cum quo depecta ſuam copulã, non mul
to poſt relicto uiro cõſortij ſui iura mutauit. Nónne ea quæſiuit iniquitatem & odium,
quæ coniugium deſeruit,ut inueniret adulteriũ? Et quia ſanctus Baptiſta nuptias illici-
Marc. 6 tas conſtanter increpauit,dicens Herodi: Non licet tibi eam uxorem habere, quæ ma-
ritum

ritum contra legem reliquit, & fratri mariti quasi ex lege cōuenit: cōmota est adultera, ut eum uellet occidere. Sed cognito quòd Herodem ad necem iusti nō facile posset inflectere, excogitauit qua uia istud efficeret. Natalis erat Herodis, quem luxu nimio (ut plerisq; regibus mos est) celebrare cōsueuerat. Adornauit filiam, ut in cōuiuio regis pignus regale saltaret. Et cum placuisset Herodi, quod displicere debuit patruo: obtulit ei, ut quod uellet præmium pro saltationis opprobrio postularet. Matrem illa cōsuluit: cuius impulsu caput Baptistæ poposcit. Victus Herodes, quia sacramento se constrinxerat daturum quicquid neptis propria petisset, iussit occidi Ioannem, & caput eius afferri. Quod allatū puellæ dedit, & illa matri suę pertulit. Verum est ergo quòd iniquitas & odium requirantur: quandoquidem ea mulier quod facili petitione impetrare nō poterat, prauis artibus excogitatę fraudis elicuit. Quid de Iuda proditore loquar, qui quęsiuit auaritiam, & inuenit sacrilegium, dicens: Quid mihi dabitis, & ego eum uobis tradam? Nec expletus pauperū spolijs, ad plenitudinem criminum grauissimorum criminaferendo peruenit, pia miscens charitatis sacramenta flagitijs cū diceret: Quem osculatus fuero, ipse est: tenete eum. ut uere de eo dictum dubitari nō queat: Verba oris eius iniquitas & dolus.] Oscula labijs ferebat, offundebat uenena pectoribus. Meditabatur acerba supplicia, gratiæ pignus afferebat. Bene de eo Propheta addi fecit: Noluit intelligere ut bene ageret.] Non ergo per naturā deliquit, sed per uoluntatem. Deniq; Apostolus erat, audiebat quotidie diuina mandata, discebat cœleste mysterium: Potuit intelligere ut bene ageret, si uoluisset. Videbat sanari paralyticos, cæcis refundi lumen, mortuos resuscitari: nō debuit intelligere quòd Deus esset, qui talia posset operari? Sed intelligere noluit, quia auarus homo & pecuniæ intentus à cognitione diuinitatis uigorem suæ mentis auertit. Vnusquisq; enim quise flagitijs ingurgitauerit, non uult intelligere quæ cœlestiū mādatorum sunt, ne reuocetur à uitijs. Vide illum fugientem intelligere, qui ait: Tenebræ operiunt me, & circundant parietes, quis scit an uideat dominus? Non uult enim quærere & inuenire quòd Deus omnia uideat atq; cognoscat: ne metu retrahatur à crimine. Vide regem Achab petentem à Nabutha uineā eius: cógnosce respondentem illū: Absit ut cedā hæreditatem patrū meorū. Non debuit intelligere quòd iusta referebat? Sed noluit intelligere ut bene ageret, & aliena nō quęreret. Nō debuit intelligere quòd uero Helias Deo seruiebat, cū uideret in uerbo Helię clausum cœlum tribus annis & tribus mēsibus, & ad preces eius pluuias esse demissas, ut arida omnia rigarent? Sed noluit intelligere, ne perfidiam condemnaret, sequeretur fidem. Quinetiā iniquitatem meditatus est in cubili suo.] ubi uerum quærere debuisset. In cubilibus enim compungere nos debent nostra peccata, non ipsis delinquenda cōmitti, dicente Propheta: Quæ dicitis in cordibus uestris, & in cubilibus uestris compungimini. Adstitit, inquit, omni uiæ non bonæ: malitiam autem odio non habuit.] Non immerito iniusta meditatur, qui in uia erroris assistit, & malitiam diligit, quam odisse deberet. Plus dixit, adstitit, quasi iamdudum in uia nequitiæ diuturna statione permaneat. Ille enim beatus, qui in uia peccatorum non stetit, non is qui in ea stare non desinat. Et ideo prima præcepta sunt sancti Prophetę Dauid, impietatem fugere, in peccato nō stare, in lege meditari: ut intelligas quæ bona sunt, & iusta atq; iniusta secernas. In omnibus igitur radix est spectanda gignendis, ne eam inutilis ab exordio succus inficiat: grauiorāq; multo sunt animorum uitia, quàm uirgultorū. Cauendum ergo præ cæteris ne humano ingenio malitię usus inolescat, atq; omnis ætas secutura degeneret. Arbor enim mala fructus malos facit. Nam si plerunq; quod nolumus hoc agimus, & uitare nō possumus: & quod odio habemus, hoc facimus uicti quadā aut delectatione flagitij, aut obreptiōe peccati: quomodo possumus uitare quod amamus? Adstringimur & inuiti, quomodo possumus uoluntarij non teneri? Vix se exsoluit Paulus erroribus quotidiana decertatione luctādo, ut uinculis captiuitatis exutus, per Christi gratiā seruaretur: & tu putas quòd adsistendo delictis possis ad cœlestiū repromissionum merita peruenire? Luctādo corona quęritur, non reluctando: studio non refragio cōparatur. Certantibus quoq; diuinæ misericordiæ suffragia postulāda sunt, ut corona iustitiæ pro laborum meritis deferat. Deniq; quid sequat consideremus. Domine, inquit, in cœlo misericordia tua, & ueritas tua usq; ad nubes. Iustitia tua sicut montes Dei, iudicia tua sicut abyssus multa.] Nónne hūc locū secutus

Matth.26
Ibidem
Eccl.23
3.Reg.21
Psalm.4
Matth.7

Roman. 7 ſecutus eſt Paulus,ut diceret:Infelix ego homo,quis me liberabit de corpore mortis hu
ius?Gratia Dei per Ieſum Chriſtum dominum noſtrum. Vbi enim mens humana turba
tur,& certaminum dura atq; aſpera nos fatigãt,domini auxilium poſtulandũ eſt.Ideoq;
conuerſus ad dominum,ipſum inuocat & implorat,ut laborantibus adiutor aſſiſtat.Mi
ſericordia ergo petenda de cœlo eſt,& ueritas Dei ex Prophetarũ oraculis colligenda,
Pſalm. 17 qui quaſi nubes myſteria diuinæ cognitionis obtexũt. Poſuit enim tenebras Deus lati-
bulum ſuum:ut primo pluuiam myſticæ fertilitatis accipias,& tunc infuſus rore cœleſti
Ioann. 1 fulgorem reſeratę lucis agnoſcas,ut poſſis dicere:Ex plenitudine eius accepimus.Quis
enim poteſt ſecreta Dei facile cõprehendere,cuius iuſtitia ſicut mõtes Dei? Vel (ſicut
Aquila poſuit) ut montes ualidi? eò quòd ualidæ uirtutis plena præcepta ſint. Vnde &
Roman. 11 Apoſtolus uidẽs eſſe ſublimia quę audiuit,dicit: O altitudo diuitiarũ ſapiẽtię & ſciẽtię
Dei:quàm inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles uiæ eius. Quis enim cogno-
uit ſenſum domini? aut quis cõſiliarius eius fuit? Altitudinẽ itaq; diuitiarũ ſapiẽtiæ retu
lit ad altitudinem montiũ.Audi quorum montiũ. Ipſe enim Dei filius mõs magnus eſt:
Eſaiæ 40. & ideo aſcende in hũc montẽ qui euãgelizas Sion,ut ſtes radicatus & plantatus in Chri
ſto. Eſt & mõs quaſi ſapiẽtia Dei, eſt mons quaſi iuſtitia, eſt mõs quaſi ſcientia Dei, eſt
mõs quaſi ſanctificatio, eſt mõs quaſi redẽptio eſt mõs quaſi reſurrectio. Demõſtrauit
1. Corint. 2 nobis hos montes ſcriptura,quæ dixit:In ipſo aũt uos eſtis in Chriſto Ieſu,qui factus eſt
ſapiẽtia nobis à Deo,& iuſtitia,& ſanctificatio,& redẽptio. Vel quia angelis angelus fa
Pſalm. 41 ctus eſt Dei filius,prophetis propheta: cuius iudicia ſicut abyſſus multa. Audi: Abyſſus
abyſſum inuocat in uoce cataractarũ tuarũ.Id eſt, ſcriptura Veteris teſtamẽti,Noui ad-
uocati ſeriem teſtamenti,ad cõſummationem ſanctificationis,& plenitudinẽ gratiæ,ſo
nitu quodã atq; profluuio redũdantiæ ſpiritalis. Homines,inquit,& iumenta ſaluos fa-
cies domine: ſicut multiplicaſti miſericordiã tuam Deus. Filij autem hominũ in prote-
ctione alarum tuarũ ſperabunt.Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ, & torrentem uo
luptatis tuę potabis eos.] Quid eſt,homines & iumenta? Rationabiles utiq;,& irratio-
nabiles. Rationabilibus iudicia,irrationabilibus miſericordia.Alij regũtur,alij nutriun
tur.Ideoq; addidit:Filij autem hominum in protectione alarum tuarum ſperabũt.Id eſt,
non generatio uiperarum,ſed filij hominum,qui ad imaginem & ſimilitudinem Dei ui
uunt,non in paſcuis ſed in conuiuijs collocantur.Alij enim in loco paſcuorũ,alij in pri-
uilegio ſacramentorum.Imperfectis ſuccus lactis,perfectis menſa refectionis,de qua di
Pſalm. 22 xit:Paraſti in conſpectu meo menſam.In qua panis uiuus,id eſt,uerbum Dei: in qua o-
leum ſanctificationis,quo impinguatur caput iuſti, & ſenſus firmaĩ interior, ut abolea-
tur oleum peccatoris:in qua etiam poculum illud inebrians quàm pręclarum,uel quàm
ualidum.κράτιςον enim dixit Græcus,uel potens,uel forte,uel ualidum. Validum enim,
quo abluuntur flagitia uel delentur. Bona ergo ebrietas poculi ſalutaris. Sed eſt alia e-
brietas de redundantia ſcripturarum, eſt & alia ebrietas per infuſionem ſpiritus ſancti.
Act. 2 Deniq; illi qui diuerſis linguis in Apoſtolorum Actibus loquebantur, muſto pleni au-
dientibus uidebantur.Domus ergo,Eccleſia eſt:ubertas domus,redundãtia gratiarum:
torrens uoluptatis,ſpiritus ſanctus.Nec te nomen aut mos torrentis offendat, quòd ali-
quando aridior aut exilior ſit,ut cuius ſoleant fluenta ceſſare.Ceſſauit & hic noſter, ceſ-
ſauit aliquando torrens profluuij ſpiritalis in populo Iudæorum. Quid dicam torrens
Eſa. 50 ceſſauit? cum mare ceſſauerit ſicut lectio hodierna nos docuit, dicente Deo: Ecce ego
increpatione mea deſolabo mare,& areſient piſces eorum,utiq; Iudæorum,ſuæ aridita-
te perfidiæ,ut enatare non poſſint? Ceſſauit ergo torrens propter Synagogę ſacrilegia:
quia erat illa plebs fide arida,ſterilis operibus,captiua peccatis.Quid enim flueret, non
bibentibus, uel contaminantibus ſacros meatus, cum ipſum fontem necarint? Bonus
torrens,qui illis ceſſauit,ut nobis abũdaret,& ſitim humanæ cupiditatis auerteret, ſicut
Cantic. 4 torrens in Auſtro. Vnde & ſcriptura dicit:Surge Aquilo,& ueni Auſter,qui arbuſculas
Paradiſi perflare conſueuit.Diximus ſenſum:etiam elocutionem conſideremus,cur tor
rentem uoluptatis dixerit potabis eos,& non torrente,quaſi de torrente,niſi quia auidi
Pſalm. 35 tatem bibentium uoluit exprimere, quaſi torrentem ipſum uellent ebibere ſi poſſent?
Geneſ. 2 Hic eſt forſitan torrens uoluptatis quem in Geneſi legimus, fontem qui abluit Paradi-
ſum,& diuiditur in quatuor flumina,quæ circumeunt totam terram.Ex hoc enim fonte

uirtutes

uirtutes profluunt ſpiritales:prudentia,temperantia,fortitudo,iuſtitia.Bonus fons,gratiæ & ſplendoris eiuſdem atq; naturæ cuius & illud flumen de quo in poſterioribus dici
tur:Fluminis impetus lætifieant ciuitatem dei.Aptiſſime itaq; ſubſtituit: Quoniã apud Pſalm.45
te eſt fons uitæ:& in lumine tuo uidebimus lumen.Prætende miſerieordiam tuam ſcien
tibus te,& iuſtitiam tuam ijs qui recto ſunt eorde.]Etenim poſt cõmemorationem cœleſtium beneficiorũ,iure gratię referuntur auctori domino noſtro Ieſu Chriſto,qui fons
uitæ irriguus æternæ deſcendit in terras,ut ariditatem noſtri pectoris irrigaret,idẽ ſplen
dor gloriæ dei patris,& imago ſubſtantiæ eius:& ideo in lumine eius uero , quod illumi
nat omnem hominem ueniẽtẽ in hũc mundũ,uidebimus,inquit,patrem:quia deus lux Ioann.1
eſt.Rectè etiam dicitur,In lumine tuo uidebimus lumen:ſecundũ illud: Qui me uidit,ui
dit & patrem.Apud te ergo fons uitæ,præſentẽ uidebimns patrem . Sicut enim tu apud Ioann.14
patrem eras in principio deus uerbũ : ita apud te ſemper eſt pater,qui in te eſt . Eſt enim
apud ipſum,in quo eſt.Prophetatur autem aduentus domini ſaluatoris, qui uenturus in
terram diceret:Ego & pater unum ſumus.Id eſt, unum ſumus lumen , ſicut unũ nomen. Ioann.10
Per luminis & nominis unitatem ambo unum ſumus,imò trinitas unum in unitate ſubſtantiæ ſed diſtinctione uniuſcuiuſq; perſonæ.Trinitas diſtinctionem ſignificat perſona
rum,unitas poteſtatem.Poteſt & ad patrẽ dici:Quoniam apud te eſt fons uitæ , id eſt,ex
quo uita proeeſſit,quod erat uerbum,& ſemper erat,ideo,quia apud te erat.Omnia per
ipſum & in ipſo facta ſunt:& ipſe eſt uita uniuerſorũ:& ipſe te nobis manifeſtauit,ut eor
da hominum ad cognitionem tuæ maieſtatis illuminentur.Prætende ergo miſericordiã
tuam ſcientibus te.Prærogatiua prætenditur , ut mereantur miſerieordiã quibus cogni-
tionis tuæ meritum ſuffragatur . Deniq; in poſterioribus etiã uilioribus perſonis ſtudiũ
ſcientię agnoſcimus ſuffragatũ,dicente domino:Memor ero Rhaab & Babylonis ſcien Pſalm.86
tibus me.Id eſt meretricis illius Rhaab,& confuſionis illius memor ero apud ſciẽtes me,
uel inter ipſos:quia meretrix illa me agnouit,quẽ populus non agnouit. Inter illos ergo
qui me ſcierũt,commemorabitur Rhaab,ut dignũ fidei præmium adipiſcatur . Vnde &
in Euangelio dictum aduertimus:Meretrices & publicani præcedent uos in regno cœ- Matth.21
lorum.Sed quia inualidi ſumus ad exequendum, licet deuoti ad credendũ : tu prætende
miſericordiã tuã in te credentibus,quo deuotioni & fidei facta quoq; noſtra conueniãt:
nec ſtudiũ mentis noſtræ deſtituat corporis huius infirmitas, ſed in ipſis tẽtationibus &
infirmitatibus gloriemur:in quibus gloriabatur Apoſtolus dicens: Libentiſſime itaque 2.Cor.12
magis gloriabor in infirmitaiibus : ut prætendat in me uirtus Chriſti . Pulcherrime itaq;
addidit:Non ueniat mihi pes ſuperbiæ,& manus peccatorum non moueat me.Ibi ceci-
derunt qui operãtur iniquitatẽ:expulſi ſunt,nec potuerũt ſtare.] Superius quidam acci-
piunt,torrentẽ uoluptatis tuæ,in tẽtationibus fortitudinẽ,ſicut eſt martyrum:in quibus
placuit deo exhibere ſibi ſuauis & grati certaminis uoluptatẽ.Etenim ſi hyemes pro ten Matth.24
tationibus accipiũtur,unde & orandũ dominus admonet ne fiat fuga noſtra hyeme aut
ſabbato,hoc eſt,uel in tentatione,uel ocio:hyeme autẽ creſcit torrens,& adimpletur at-
que intumeſcit:torrens utiq; pro grauiore tentatione poteſt accipi , quæ eſt in perſecu-
tionibus.Et ideo bene torrens uoluptatis dicitur:quia ubi ſuperbundauit peccatũ perſe
cutionis,ſuperabundauit & gratia confeſſionis. Vide uirtutẽ propheticæ diſtinctionis.
Primo iniuſtũ expoſuit,qui uel in corde ſuo uel in ſermone dicit ut ſibi delinquat,uel in
ſe delinquat.Habet enim Græcus codex ἐν ἑαυτῷ:Id eſt,in ſeipſo:ſed non omnes.Et fortè
ideo,quia inſipiẽs in corde ſuo dixit:Quia nõ eſt deus.Ne fortè & iniuſtus intra ſe dicat, Pſalm.13
& intra ſe delinquat : licet deũ palam negare dementis ſit:iniuſtitiam autem pleriq; pro
laude profitentur. Rapere enim,nocere etiam ijs qui nõ læſerint, circunuenire,pleriq; ſi
bi exiſtimant glorioſum.Ergo primo iniuſti uitam expoſuit , poſtea ſacramentum diui-
næ cognitionis adiunxit,ut timentes deum,iniquitatem & iniuſtitiam declinemus . Pre
cem addidit,ut ab iniuſtorum conſortio iuſtos ſuos liberare dignetur:ut in ijs quoq; qui
mundo ſunt corde,iniuſtitia diuina prætendat quaſi ſpeculatrix pia,ne nobis peccatorũ
uelut oſtium incurſus obrepat,& capiat dormiẽtes. Ideo uigilandũ eſt,ſemper caſtra do
mini muniẽda ſunt:quia nocte aduenit inimicus & aduerſarius , quãdo ſomno ſenſus te
netur,cibo corpus diſtẽditur. Orandũ ut iuſtitia dei prætendat in nobis , quæ in infirmi-
tate poſitos faciat fortiores,ut poſſit unuſquiſq; noſtrũ dicere:Cum infirmor,tũc potens 2.Cor.12
ſum.

sum.Deinde etiam specialiter pro se orat:ut nos doceat quemadmodũ orare debeamus ad dominum.Non ueniat,inquit,mihi pes superbiæ,]Id est,non in superbiam incidam:
Psalm.130 Deniq; & alibi meminit sui dicens:Si non ambulaui in magnis. Hic orauit,ibi impleuit. Non impleſſet,niſi oraſſet.Cauenda superbia, quæ etiã in prosperis supplantat. Deniq; grauius Adam in Paradiso cecidit,quàm si cecidiſſet in terra.De altiſſimis cadere, præci
Eccle.2 pitiũ est:in planis,lapsus uocatur.Ideo pes errat superbi, quia caput non tenet. Oculi enim sapientis in capite eius.Non mirũ ergo si errat uestigiũ,ubi oculus nõ habetur. Præcedat oculus,ut pes sequatur. Quomodo enim in tenebris uiator incedat? Cito pes offendit in nocte,si quasi quidã mundi oculus uiam Luna nõ monstret. Et tu in nocte es seculi,monstret tibi Ecclesia uiam:ex alto te iustitię sol illuminet,ut lapsum timere nõ poſſis.Et quia pedem dixerat superbiæ,addidit:Et manus peccatorũ non moueat me.] Etenim sicut sancti membra sunt Christi,ita impij membra sunt diaboli. Manus peccatorũ non moueat me.Id est,actus eorum qui peccant, non me de iustitiæ statione dimoueat. Plerumq; enim dum uidemus peccatores prosperis abundare ſucceſſibus,nutamus affectu,& quasi quadam peccatorũ manu de radice uirtutis auellimur. Cauendum ergo ne quos in domo dei manus diuina plantauit,manus aduersa supplantet.Pulchre tamẽ hoc dicit qui à persecutoribus uerberatur.Qui autẽ mouẽtur de radice sua, qua iam Christo inhæserant,cadunt.Vnde addidit:Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatẽ.Quid est ibi? Vtrum ubi est superbia,ubi est manus peccatorum?An ubi stabant, ubi erant ante plantati,ibi ceciderunt?An in uicino,an in conninenti,quasi in ipso tempore,in ipso loco?Et
Psalm.47 uidetur ambiguũ.Sed alibi docemur quid sit Ibi,ubi dicitur:Ibi dolores sicut parturientis.Bonus dolor ei cui partus est fidei, quo Christus in Ecclesia formatur & nascitur. Et
Psalm.86 alibi dicit:Memor ero Rhaab & Babylonis scientibus me.Etenim alienigenæ & Tyrus & populus Aethiopũ hi fuerunt ibi.Id est, ubi scientes me, ubi fundamenta in mõtibus sanctis,ibi & alienigenæ:quia & ipsi in me putauerũt esse credendũ. Ibi ergo ceciderũt,
Luc.2 ubi magis stare debuerunt:quia & in paradiso cecidit Adã, & Christus in ruinã uenit & in resurrectionem:ut ruina sit perfidorũ,iustorũ autẽ & fideliũ resurrectio.Deniq; expul
1.Cor.10 si sunt,quia iniusti uiri in loco sancto stare non poterant. Vnde & Apostolus dixit:Et tu qui stas,uide ne cadas.Et utiq; ei dixit qui non corpore,sed fide stãbat.Poſſumus & in fu
Matth.13 turum intelligere Ibi,ut est,Ibi erit fletus,& stridor dentiũ,&, Nudus ibi pergã. Quã breuis in exitu & quãta cõclusio.Non sim,inquit,superbus, ut peccẽ:nõ peccẽ, ne mouear: nõ mouear,ne cadã:nõ cadam,ne expellar,sicut Adam de Paradiso expulsus est,quia in ipso pes superbiæ stare non potuit.Nescit stare superbia:& si ceciderit,nõ nouit resurge
Psalm.19 re.Et ideo pulchre iste & in superioribus locutus est de superbis : Hi in curribus, & hi in equis:nos autẽ in nomine dei nostri magnificabimur. Hoc enim stabile,illud infidũ.Et subiecit:Ipsi obligati sunt,& ceciderũt:nos uero surreximus, & erecti sumus.Et in libro
Mich.7 Micheæ prophetæ scriptũ est:Noli super me gaudere inimica mea, quia cecidi:sed resurgam.Cecidimus enim in hoc mundo:sed in Christo resurreximus.Cui est honor, gloria, uirtus,perpetuitas & à seculis,& nunc & semper,& in omnia secula seculorum. Amen.

In Psalmi XXXVI. enarrationem præfatio.

Omnis scriptura diuina,uel naturalis,uel mystica,uel moralis est. Naturalis in Genesi,in qua exprimitur quomodo facta sunt cœlum, mare, terra,& quem admodum mundus iste sit constitutus.Mystica in Leuitico, in quo comprehenditur sacerdotale mysterium.Moralis in Deuteronomio, in quo secundũ legis præceptum uita humana formatur. Vnde & Salomonis tres libri ex plurimis uidẽtur electi: Ecclesiastes de naturalibus,Cantica canticorũ de mysticis,Prouerbia de moralibus.Sed quia omnium Psalmorum corpus unũ est, idcirco nihil in his diuisum est atq; distinctũ, sed prout se obtulit ratio,nulla intermiſſa doctrinæ istiusmodi disciplina est.Nanque & naturalem euidentiſſime comprehendit dicendo de angelis atq; uirtutibus, sole & luna
Psalm.32 & stellis,& lumine cœli cœlorum,& aqua quæ super cœlos est: Quia ipse dixit,& facta sunt:ipse mandauit,& creata sunt.Statuit ea in seculum seculi,præceptum posuit,& non præteribit.Et de mysticis locutus est cum de occultis, & sacræ unctionis unguento, &
Hebr.1 de consummatione scripserit tabernaculi.Quorum multiplex gratia: quoniam multifariam & multis modis locutus est dominus in prophetis.Nã & uenturũ profatus est dei filium

lium principem sacerdotum,& passurum esse pro nobis,& sanguine suo mundaturũ no
stra peccata,tituli pro torcularibus declararunt: & resurrecturũ Psalmus resurrectionis
expressit,& alius postea titulus indicauit, in quo terra eius est restituta, commutationẽ
quoq; uniuersorum futurã fidei sacramentis. Et de moralibus plura contexuit,diuersaq;
uirtutum genera demonstrauit:& dedit præcepta uiuendi, quibus ulcera nostrorum sa-
nauit errorum:mores q; renouauit humanos, atq; intimos mutauit affectus: sicut docet
Psalmus tricesimustertius,quem etiam Petrus sanctus in Epistola sua tanquam medica-
mentum nostris pectoribus affixit:atq; iste qui nobis hodierna lectione propositus est.
Nam isti prę cęteris ethici reperiũtur: sed iste diffusior,qui tricesimus sextus inscribitur.
Nam etsi ille prædulcis & lucidus est, iste tamẽ dulcior: quoniã ille me docuit cohibere
linguam à malo:iste desinere ab ira,indignationem relinquere.Ille præcepit sine dolo lo
qui:iste instituit esse mansuetũ,qui præmia mansuetudinis demõstrauit. Quæ maiora so
menta sunt cordis humani,quàm mãsuetudo atq; simplicitas:quibus & dolor omnis ac-
ceptę leuatur iniuriæ,& labes criminis omnis excluditur? Ad hęc igitur manum medica
menta mittamus,ut uulnera nostra curemus:ne si uelimus dicere quòd alios curare possi
mus,dicatur nobis,Medice cura teipsum.Ergo quod etiã non medicis, sed uulgo quoq; Luc. 4
solet esse commune,ut medicinam pauci profiteantur, plurimi tamen remedia eius ali-
qua scire se dicant, uel quod medicorum pueri faciũt,nos quoq; alieno medicamento re
medium indigentibus deferamus. Diues magistrum adhibeat,pauper ministrum. Qui
perfecti altitudinem capit,sumat ex ipso:qui planiora desiderat,in ualle pascatur, ut par
uulus.Qui fluuium metuit,de riuulo bibat:& qui profundum pauet,ad littus enatet.Pul
chre autem sanctus Dauid in superiore Psalmo iniusti uitã describit,hic iusti.Ibi iniustus
exponitur,hic iustus instituitur.Ille sibi delinquit,hic tollit etiam aliena peccata.Et ideo
quod primum medicamentum sit iustitiæ,consideremus.

Psalmi XXXVI. enarratio.

NOli,inquit,malignari inter malignantes: neq; æmulatus fueris facientes ini-
quitatem.] Primum discamus quid sit æmulari: licet minor uis sermonis hu-
ius sit in Latino quàm in Græco. Nam & in bono æmulationem legimus,&
in malo.Deniq; Apostolus dicit:Bonum est ęmulari in bono semper.Et supra ipse dixit: Galat. 4
Aemulantur uos non bene:sed excludere uos uolunt,ut illos æmulemini.Et iterum ipse Ibidem.
ait:Aemulamini meliora charismata.Et ad Romanos habes:Dico ergo,nunquid sic of- 1.Cor. 12
fenderunt ut caderent? Absit:Sed illorum delictum salus est Gentibus: ut illos æmulen- Rom. 11
tur.Et infra: Vobis enim dico Gentibus: Quamdiu ego sum Gentiũ Apostolus, mini-
sterium meũ illustrabo,si quo modo æmuler carnem meã,& saluos faciam aliquos ex ip
sis.Hoc est,afficiam carnẽ meam.Deniq; παραζηλώσω Græcus habet. Nam & hic μὴ παρα-
ζήλου ἐν πονηρευομένοις,habet.μὴ δὲ ζήλου τοὺς ποιοῦντας τὴν ἀνομίαν. Hoc est,noli malignos in ę-
mulationem excitare:quoniam illi non de bono,sed de malo certant. Quid est in æmu-
lationem excitare? Exemplo si possumus aperiamus. Intemperantes mulieres quædam
sunt,quæ aliorum coniugum corda solicitant:quos cum consuetudini suæ probroq; sub
diderint:non contentæ erroris sui habere secretum,student corã iugalibus eorum suum
iactare flagitium,ut eas in zelum sui excitent & inflamment,triumphum quendã de do
lore probarũ mentium & commotione captantes. Quæ ęmulatione fœminea thori pro
prij contumeliã non ferentes,soluũt complaciti uincula coniugij, aut cotidiana rixa de-
certant. Fitq; ex ęmulatione discordia,ex dissensione dissidiũ,quo domus tota turbetur.
Exemplo igitur proteruæ mulieris cognosce qui legis,partes esse nequissimæ detestabi-
lisq; uersutiæ,improba æmulatione alterius animũ commouere: aliudq; esse zelũ, aliud
parazelum.Hæc est enim praua æmulatio,quæ bonorum subintrat affectum:qua etiam
Iudæus errauit,qui à uero bono Euangelicę disciplinæ,deuia legis æmulatione deflexit
sicut de se Apostolus ait,quòd secundũ æmulationẽ legis persequebatur Ecclesiã Chri- Philip. 3
sti.Ergo quamuis deus noster ingratis Iudæorum offenderetur frequenter affectibus &
querelis,tamen assumptum semel & electũ sibi populũ minimè relinquebat:sed synago
ga ut meretrix procax irritare eum cœpit in æmulationis amaritudinem, præuaricatio-
nis se miscendo sacrilegijs.Deniq; dixit ad sacerdotem Aaron:Fac nobis deos quos ado Exod. 32
remus,& uituli caput adorare cœperunt. Vnde per canticum magnũ Moysi dominus Deut. 32

in ore ipsius resultauit dicens: Ipse excitauerunt me in æmulationē in non deo:irritauerunt me in simulacris suis. Ego autē excitabo eos in æmulationē in nō gente:in natione insipiente irritabo eos. Quomodo dominus condemnauit synagogā propter meretricios mores, quo ipsorū in eos uersutiā retorqueret, ut suo afficerentur ingenio, qui dominum deum suū à quo assumpti fuerant, grauibus sacrilegijs refutarunt, deos sibi quos colerent eligentes: assumens contrario sibi Ecclesiā de prophanis: quos prælatos sibi sine lege, sine gratia, Iudæorum populus ingemisceret: atq; eo amplius in æmulationē illorū excitaretur affectus, quo uiliorū facta esset electio. Nam ante quo afficeretur ille populus non habebat, cum solū se à domino consideraret electū. Vbi uero aduertit adscitam ex nationibus conuenam plebē, quæ sibi legē domini, prophetarū oracula, testamentū nouum, deum uindicaret: tunc demum exerucíari nimio cœpit affectu, posteaquàm se repudiatum esse cognouit. Deniq; si uideat Gentiliū cęremonias, nō mouetur: si audiat profectū Ecclesiæ, misera torquetur inuidia. Completur ergo in Iudæa: Ego in æmulationem eos excitabo in non gente. Accedit ad cruciatus grauioris ærumnam, quòd ex Gentibus peccatores sibi uidenť esse prælati, qui ne Gentis quidē alicuius uenerationis nomē attollant. Nam omnis congregatio cuiusq; regionis nomē sibi uindicare consueuit, ut Aegyptij, Aethiopes, Syri, Iudæi, Arabes, prouinciæ suę terrarumq; suarū uocabulum præferunt. Nos de uersis populis congregati, uocabulū nobis unius gentis nō possumus usurpare: & ideo quia nomē nō habebamus in terris, de cœlo accepimus, ut Christi populus diceremur. Sed hoc Gentilis stultitiā putat, Iudæus opprobrium. Verum est ergo quod scriptum est, quia ultus est deus propriam contumeliam, Ecclesiam sibi non ex gente quærendo, & eam ex gente insipiente uetusto illi atq; regali populo præferen-
1.Cor.1 do. Quæ sit gens insipiens quæ prælata sit, audi dicentem: Quoniam stulta mundi elegit
ibidem.3 deus, ut confundat sapientes. Et iterum: Si quis uidetur inter uos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, ut sit sapiens. Reddidit ergo nō intulit dominus æmulationis communionem: ut esset nō in forma imitationis, sed in pœna iniquitatis. Deniq; Latinus interpres
1.Cor.10 uolēs distinctionē facere inter æmulationē uirtutis, & æmulationē offensionis, ait: Nunquid æmulamur dominō? Hoc est, Nunquid domino offensionē ęmulationis inferimus ut de ijs edamus quæ immolata simulacris sunt: sicut Iudæi eum sacrificando simulacris exasperauerunt? Quod si inter homines excitandæ æmulationis offendit intentio, & frequenter si persona exasperati superior inuenitur, incentoria æmulationis fraudi esse cōsueuit: cuius stultitiæ est maiestatē irritare diuinam, & offendiculo æmulationis incessere, ubi nulla ultionis est difficultas? Non debemus igitur malignis ęmulandi aduersum nos aculeos ministrare qui etiam non lacessiti inuidię stimulis excitantur ut noceant sicut Cain fratrē occidit, quia magis illius sacrificium acceptum esset, quàm quod ipse pu-
Genes.4 tauerat offerendum. In quo non ęmulatus Abel, sed inuidus Cain prę̄lationis gratiā scelesto parricidio persecutus est. Non enim ille fratris uoluit obumbrare sacrificiū, sed seruare sacrificij disciplinā: ut primitias nulla desidia moraretur, nec aliqua in usus proprios deriuata usurpatione uiolaret. Saul quoq; triumphatorem Palęstinorum Dauid prophetam, & proprię conseruatorē salutis, iuuenculatū sibi sermone prelatum tētauit insidijs,
1.Reg.18 teli iaculo parauit occidere. Ac penè sanguinē generi fuderat innocentis, nisi uulnus ille sinuati corporis inflexione lusisset. Quę ibi malitia, si iuuenculæ dixerunt, Saul in milibus, Dauid in decē milibus? Quā atrox autem inuidia regis Saul, qui sermonis errorē in innocentis exitiū deriuauit? Neq; ęmulatus, inquit, fueris facientes iniquitatē.] Non repetiuit quod dixerat, sed mutauit. Aliud est enim subęmulari: aliud ęmulari. Subęmulatio astutiā habet, ęmulatio simplicitatē. Sed tamen etiā ipsa cauta debet esse simplicitas
Math.10 & prouida, ut nouerit quid cauendum sit. Neq; enim ociose dictū est: Estote astuti sicut serpentes, & simplices sicut columbę. Spiritalis ergo debet esse astutia, quę seruet salutē, dolum nesciat. Spiritalis debet esse simplicitas. Videtur autem etiā alio loco distinctio-
Esa.11 nem subęmulationis scriptura fecisse, cum dicit: Et auferetur zelus Ephrem, & inimici Iudę peribunt. Non erit ęmulus Ephrem Iudę, & Iuda non uexabit Ephrem. Alibi au-
1.Cor.14 tem habes: Sic & uos quoniam ęmulatores estis spiritaliū ad ędificationē Ecclesię, quęrite ut abundetis. Aemulatores pro bonis & bonę rei imitatoribus posuit, ęmulum pro obliquo & inuido. Primum est ergo, ne malignos ad ęmulationis malignitatē lacessas:

secundum,

secundum, ut non æmuleris iniquitatem facientes. Plerumq; enim uidentes prij fraude aliquos & astutia quæsisse diuitias, & peruenisse ad honores, æmulatione deformi uias eorum sequi gestiunt, ut ad diuitias & honores simili arte perueniant, & in cōtrahendo cōiugio circunscribant adolescentulas. Quid enim prodest, cum ipsæ diuitiæ & omnis gloria secularis tanquam fœnū cito arescat, & tanquam olera herbarū in ipsa specie sui floris intercidant? Omnis caro fœnū, & omnis gloria hominis ut flos fœni. Noli ergo magno pere affectare quod perpetuum esse non possit. Noli esse æmulus & obliquus: Noli esse contentiosus & decertator in zelo. Vnde & Aquila dixit: Noli cōcertare in malignantibus. Symmachus, Noli contendere. Noli etiā esse imitator iniquitatis & fraudis, sed esto apostolicæ doctrinæ, propheticæ gratiæ, sanctorumq; uirtutis imitator, ut fructū feras, & messem bonitatis recondas, sicut Ioseph, qui multitudine frumenti famē diuturnæ sterilitatis exclusit. Vt Abacuch, qui prandium messoribus deferendo, eleuatus ab angelo aerij tramitis iter carpsit, & redditus terris inter sæuos leonū strepitus pio prophetæ dulce conuiuium ministrauit. Rectè ergo dicit propheta: Spera in domino, & fac bonitatē: & inhabita terram, & pasceris in diuitijs eius.] Quæ est terra quā suadet inhabitandā, nisi anima tua, quam bene debes excolere, frequenter spiritalibus inarare uomeribus, ne longo inhorrescat situ? Bonus enim agricola quotidiana operatione & peruigili solicitudine exercet agrū suū, & propria rura custodit, ne deuastet ea aper de sylua, & fructus maturos raptor eripiat. Ara ergo terram tuam, ut cum uenerit qui seminat uerbū, animā tuam inueniat præparatā: ne supra inculta cordis tui decidat semen, & ueniant aues cœli, & diripiant quod fuerit seminatū. Quæ sit ergo terra, audi dicentē: Ecce exijt qui seminat seminare agrum suū: & dum seminat, aliud cecidit secus uiā, aliud supra petrā, aliud supra terram bonam. Quod autē supra terram bonā, ij sunt qui in corde bono audientes uerbum retinent, & fructum afferunt per patientiam. Mundū sit ergo cor tuū, munda sit anima tua, ut fructum bonitatis possis afferre, hoc est, gratiæ spiritalis. Bonitas enim fructus est spiritus sancti, sicut scriptum est: Fructus autem spiritus est charitas, gaudiū, pax patientia, benignitas, bonitas, fides, modestia, continentia. Hi sunt fructus quorū diuitijs pascimur, & ubertate satiamur. In hac terra uitem illam fructiferam iustus Noe plantauit, de fructu eius bibit, atq; intimo corde solutus est, quando eum laudabili pietatis amictu induit uirtutum suarū geminata posteritas. Alio quoq; loco nobis istas propheta sanctus diuitias demonstrauit, quibus erat diues in Christo, & omnibus quæ ad uitā æternam conducerent, abūdabat. Et reuera quis ditior, quàm qui diues in domino est, ut possit dicere, In uia testimoniorū tuorū delectatus sum quasi in omnibus diuitijs? Quid enim poterat deesse uiro qui cœlestibus ditabatur oraculis? Et ideo suadet hoc Psalmo ut thesaurum illum nobis quæramus æternum, & delectationē eius acquisitione capiamus: Ideoq; ait: Delectare in domino, & dabit tibi petitiones cordis tuis.] Quare nō dixit tuas, sed cordis tui? Petitiones exterioris hominis interiorisq; cōmunes sunt: nec omnes probantur à Christo: quia lex carnis legi mentis frequenter repugnat. Quę autē interioris sunt hominis, qui renouatus est spiritu, illas petitiones dominus petito donat effectu. Vnde & alibi ait: Tribuat tibi dominus secundū cor tuum, & omnes petitiones tuas confirmet. Secundum cor ait, non secundū appetentiā carnis: & illas petitiones, inquit, quæ prodeunt ex intimo corde, confirmet, nō quæ ex carnis huius illecebra & uoluptatibus diriguntur. Reuela ad dominū uiam tuā, & spera in eum, & ipse faciet: & educet sicut lumen iustitiam tuā, & iudicium tuū sicut meridiem.] Hoc solo uersiculo qualis esse debeas declarauit. Quis enim reuelat uiam suam, nisi qui deo occultorū suorū arbitro interna sui pectoris confitetur? Bene ait, reuela: hoc est, aperi conscientiā tuam: ne eam seculi istius grauet umbra uel carnis. Prorumpentia semina si fuerint obumbrata, tenuantur: soli obiecta pinguescūt. Quid de seminibus loquor? Ipsas arbusculas, quo minus se in altum subijciant, umbra syluestris internecat, & prohibet brachia ramosa diffundere. Pulchre autem dixit, Reuela ad dominum uiam tuā: quia natura hominū prona peccato, uelut quoddam menti nostræ uelamē obducit, ne nostra domino peccata fateamur, qui potest uulnera nostra sanare: ut erubescat quis ore proprio postulare medicinam, ne coram hominibus sua prodantur opprobria. Premit igitur se intra hominem conscientia, cū latere non possit: & tamdiu differt, quo ad uulnus efferuecat: ut iam nō fidei salubri

Esa. 40
Genes. 41
Daniel. 14
Matth. 13
Galat. 5
Genes. 9
Psalm. 118
Psalm. 19

tate, sed immedicabili atrocitate ulceris detegatur. Reuela, inquit, ad dominũ uiam tuã:
Genes. 4 hoc est, aperi uiam tuam, noli abscondere, sicut abscondebat Cain, qui latere cupiebat.
Ioann. 3 Omnis enim qui male agit, odit lucem. Reuelabat Dauid uitã suam, qui ait: Dico ego o-
Psalm. 44 pera mea regi. Aperi sensum tuũ, ut nihil sit quod timeas reprehendi. Reuelauit & Pau-
1.Cor. 4 lus, qui præsumpsit dicere: Nihil mihi conscius sum. Is actus, ea uita sit, ut uia tua corã pa
tre tuo luceat, qui in cœlis est. Sed quia obnoxia fragilitati omnis humana conditio est,
& non nostræ est potestatis iter nostrũ ex uoluntate dirigere: ideo tibi dicit, Spera in do,
mino, & ipse faciet. Hoc est, ut aperiat uiam tuã, nec talem te esse permittat, ut fugias lu-
Eccle. 23 cem dum times prodi: & diligas tenebras ut possis tua occultare flagitia, dicẽs: Tenebræ
operiunt me: quis scit si uidet altissimus? Quomodo enim potest qui adulteriũ molitur,
non noctẽ suis accommodã quærere tentamentis? Qui falsum cogitat testem suæ fraudi
adhibere, qui corruptelã iudicis captat, ut opprimat innocentẽ, iniquitatis nõ explora-
re secretũ? Latro solitudines obsidet, noctis tenebras operitur, ut sceleri cedat effectus.
Iniquitas ergo tenebræ sunt: Deus lux est. Et si tu uelis tuã occultare iustitiã, deus eam e-
ducit in lucẽ: nec patitur latere iudiciũ quo ea quæ bona sunt elegisti: quæ improba, refu
tasti. Nec solum facit tuum lucere iudicium, sed lucere sicut meridiem, quando se sol iste
Genes. 45 in splendorem totus effundit. Meridies erat quando Ioseph cum fratribus epulabatur,
non ultus iniuriã, sed oblitus. Subditus esto domino, & obsecra eum.] Nõ solũ ut subie-
ctus sis deo moneris, sed etiã ut obsecres dominum, quo possis tuę studiũ subiectionis
implere: sicut & supra non solum reuelare uiam tuã te conuenit, sed etiam sperare in do-
mino. Bona autẽ subiectio, non abiecta, nõ uilis, sed gloriosa atq; sublimis. Ille enim deo
est subditus, qui facit domini uoluntatem. Deniq; quis ignorat quod sapientia mentis
præstantior quàm carnis sapientia sit? Sapientia autẽ mentis subiecta est dei legi: sapien
Rom. 8 tia carnis non est subdita. Et addit Apostolus: Nec enim potest. Esto ergo subditus, hoc
est, proximus Christo: ut legem impleas. Deniq; Christus faciendo uoluntatem patris,
legem impleuit. Et ideo finis est legis, & plenitudo est charitatis: quia diligens patrem,
1.Cor. 15 effectum omnẽ eius adhibuit uoluntati. Vnde pro gloria Apostolus dixit: Cum autem
subiecta illi fuerint omnia, tũc & ipse subiectus erit illi qui sibi subiecit omnia: ut sit deus
Psalm. 61 omnia in omnibus. Et ipse de se ait: Nonne deo subdita erit anima mea? Ab ipso enim sa-
Luc. 2 lutare meum. Deniq; pro pietate erat non pro infirmitate Ioseph & Mariæ parentibus
subditus. Gloria autẽ Christi maxima, ut se uniuersorũ hominũ pectoribus infundat, &
omnes reuocet ab impietate perfidiæ, & gentilitatis affectu, ut sibi faciat esse subiectos.
Cum autem sibi subiecerit omnia, cũ intrauerit plenitudo Gentiũ, cum saluus factus fue
rit omnis Israel, & toto orbe unum fuerit corpus in Christo: tũc erit & ipse subiectus, mu
nus suum deo patri offerens, & quasi princeps omniũ sacerdotum, & cœlestibus cõpos
altaribus, ut sit sacrificium fides omnium. Pietatis ergo est ista subiectio, quòd erit subie-
ctus in corpore dominus Iesus, cuius nos sumus corpus & membra. Esto ergo homo sub
iectus Christo, hoc est, subditus sapientiæ dei, subditus uerbo, subditus iustitiæ, subditus
uirtuti: quia hæc omnia Christus est. Omnis homo deo se subijciat. Non enim unum, sed
omnes docet ut subijciant cor suum, subijciant animam suam, subijciant carnem suam,
quo fit deus omnia, & in omnibus. Subiectus ergo est qui plenus est gratiæ, & susci-
pit iugũ Christi, & mandata domini strenue & incunctanter exequitur. Sine subiectio-
ne autẽ, qui se frustra extollit, sensu propriæ carnis inflatus, insolẽs deuotionis, & pię de
clinans obseruantiã seruitutis, quã ipso iure naturæ auctori debemus æterno, postremo
qui sine peccato est, subiectus est Christo quoniã redemptus à domino est. Qui autẽ in
peccato est, nõ potest dici liber, sed seruus, quẽ grauia tenent uincula peccati. Sequitur:
Ne æmulatus fueris eum qui prospere dirigitur in uia sua, faciens iniquitatẽ.] Euidenter
hic quid superius senserit, intimauit: nõ excitãdos malignos æmulatione ad malignita-
tem, neq; imitandos facientes iniquitatẽ. Non enim iniquitas, sed prosperæ res quæ pro
ueniunt iniqua gerentibus, nos sæpe solicitãt ut eos putemus imitãdos, quo ad eorũ pos
Psalm. 72 simus peruenire successus, dicentes: Ecce ipsi peccatores, & abundantes in seculo, obti-
nuerunt diuitias: & dixi, Ergo sine caussa iustificaui cor meũ, & laui inter innocẽtes ma
nus meas, & fui flagellatus tota die. Si igitur flagellatus est Dauid, cauere debemus ne
& nos flagellemur: & dicatur nobis quia diuitiæ, honores, potentię, generationi huic ui
deantur

deantur esse disposita quasi uaga,& incerta pecuniæ opera,iniquitatisq; cōpendia,non
quasi premia ulla uirtutis,ideoq; uelut somniū ueniant, & cum somno te surgente defi-
ciant. Ipsos athletas,cum uicerint,certū est coronari,nō anteq̄ uincant. Nobis lucta cū
seculo est. Vince ante seculū,ut coronam petas. Nemo antè coronaẽ, nisi certamen im-
pleuerit. Qui stadiū currunt,nunquid antè brauium accipiunt q̄ stadium percurrerint?
Quanti priores in exitu cadunt, & cursus sui celeritate fraudantur? Nunquid tu deo q̄
Paulus acceptior? Ille uas electionis,ille Gentiū doctor nunq̄ sibi in hoc seculo coronā
ausus est postulare. Denicq; audi dicentem: Certamen bonū certaui,cursum consumma- 2.Tim.4
ui,fidem seruaui. Quod reliquū est,reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi
dominus in illo die. Paulus ille raptus in tertiū cœlum, qui audiuit ea quæ non licet ho-
mini loqui:utrū corpore esset raptus,an sine corpore, nescit:sicut ipse testatus est. Pau-
lus ergo dicit in illa die coronam sibi esse reddēdam,tu hic tibi ut reddaẽ insistis? Imple
ergo certaminis tui tēpus. Non semel athleta luctaẽ,nec semel præliatur miles ut stipen
dia sua possit implere:& tibi nō cum una passione luctamen est. Superiores si euaseris
passiones,ira succedit:& ideo tibi dicit scriptura: Desine ab ira, & relinque indignatio- Psal. 36
nem.] Sunt multa uitia quæ obrepunt insipientibus. Ira grauis passio est: plerūq; accen
dit inuitū:& uolentē mitius uindicare,in furorem rapit, ut perimat quem putauerit co-
ercendum. Cōmotus, gladio sæpe transuerberat innocentē. Amicos & fratres per indi-
gnationem plurimi peremerunt. Ideo Sapiens dicit: Ira perdit etiam sapiētes. Salomo- Prou. 15. iux-
nis dictū est,quia nō solum quoscūq; de medio homines, sed etiā ipsos perdat ira sapien tà 70
tes. Et Dauid sapientē monet dicēs: Desine ab ira,ne cum accenderis eam,illa non desi-
nat priusquā te eius flamma cōsumat. Relinque,inquit,indignationē. Hoc est,natura te
rapit,mouet affectus, culpa te alicuius excitat uel offensa ut indigneris: sed non usque-
quaq;,ut modū nescias. Relinque eā,finē impone,ne te in peccatū trahat. Hoc est quod
supra dixit: Irascimini,& nolite peccare. Nō enim hortatur ut irascaris, sed ad tēpus ce- Psal. 4
dit affectui. Dat tamē medicamentum,ne diutius uis ulceris serpat. Irascimini quod ait,
tuæ est passionis. Medicus enim nō statim adhibet medicamēta languori. Si dolor fer-
uet,fomēta adhibet,ut mitescat dolor. Si febris exæstuat, remedij tempus expectat. ip-
sum potum sitientibus negare consueuit. Nō dicit: Nolite febrire,cū uapor feruet ægro-
ti: sed dicit,Expecta,desinat febris,digeraẽ cōmotio. Sic & Propheta nō potuit dicere
homini,cuius caro ut uarijs morborū,ita cōmotionum passionibus excitaẽ, Nō irasce-
re:sed dicit,Desine ab ira,& indignationē relinque,ne pecces. Ira enim grauis est magi-
stra peccati. Alius quoq; medicus dicit: Sol nō occidat super iracundiā uestram.ne dum Ephes.4
diu differs,ueniat ille qui calefactū corporis somno excitare cōsueuit,& stimulet te,in-
serat tibi cogitationes,& in secreta tui pectoris immergat,dicēs: Vindica iniuriam tuā,
uirū te esse cognosce. Fœmineæ infirmitatis est,non capere uindictam. Ergo cōtemne-
re te debuit seruus? frater decipere? amicus illudere? & tu adhuc tuam nō ulcisceris con
tumeliam? Proscribas necesse est: gladio oportet insurgas, & dolorem tuum aduersarij
morte soleris. Vir fuit ille qui suum occidit inimicū,meritò prædicatur: quia ita se uindi
cauit,ut alius irrogare ei nō auderet iniuriam. His stimulis plus accendiẽ,plus mouetur,
ut compleatur quod scriptū est: Ira perdit etiam sapiētes. Ergo tu ne audias eū, ne æmu-
leris ut nequiter facias: quoniam qui nequiter agunt,exterminabūtur.] Exterminantur
qui radices nō habent,sicut olera uel fœnū. Olera infirmus manducet. Tu aūt uitē inse-
re in agro tuo, uineam institue. Et si uenerit Achab qui tibi dicat: Da mihi uineam tuā, 3. Reg.21
ut olera mihi seram: noli ei adquiescere,ne ex cōsensu tuo caduca serat, abscindat æter-
na. Ideo Nabuthe inter sanctos habetur, quia maiorū suorum hæreditatē ne regi quidē
putauit esse cedendam:& lapidari maluit,ut uineam suam nō daret in direptionē. Hære
ditas maiorū,fides uera est. Extiterunt Arriani regali subnixi potētia, qui tēplum domi
ni putarēt sibi esse tradendum,supplicia acerba minitantes. Sed absit ut apud mentē do
mino seruientē præponderarit magis pœnæ formido q̄ forma pietatis. Non præualuit
perfidia,quia fides restitit. Est etiam quædam uinea in pectoribus fidelium, de qua di-
cit Esaias: Vinea facta est dilecto in cornu uberi. Hanc uineam dominus plantauit in Esa.5
cordibus nostris:& ideo legimus dicentē deum: Ego te plantaui uineam fructiferā, to- Hier.2
tam ueram. Nemo ergo de agro animæ nostræ hanc auferat uineam: quia benedicta est

 ea uinea.

Psal. 4 ea uinea. Ideoq; dictum est de sanctis: A fructu frumenti, uini, & olei, multiplicati sunt. Bonum est ergo habere intra te torcularia uino redundantia, ut fluat tibi uinum in uas tuum de uinea Soreth, poculum illud inebrians q; praeclarum. Soreth enim uinea, noui principij noua est aequitas. Vnde & dicitur nobis: Cantate deo uestro canticum nouũ, magnificate nomen eius ab extremo terrae. Haec ergo uinea uuas faciat, non iniquitatẽ. Ideo relicta est uinea Iudaeorum, quia iniquitatem fecit, ut scriptum est, & non iudiciũ. Nos ergo fructum feramus in Christo, ut perpetui esse mereamur. Sustinentes enim dominum, possidebunt terram.] Illam utiq; uiuentium terram. Est quaedam terra coelestis,
Ibid. 26 quae fructum coelestibus ferat, de qua ait: Credo uidere bona domini in terra uiuẽtium. Haec terra multo hominum sudore uentri ministrat alimenta: illa terra bona domini sine ullo labore fructificat, in qua iustorũ diuturna possessio, & piae mentis haereditas est. Et bene ait: Sustinentes autem dominum haereditate possidebunt terram. Hęc est enim
Matt. 24 terra quae non praeterit. Nam coelum & terra praeteribunt, uerba autem domini non praeteribunt. Et ideo nec illa intelligibilis terra poterit praeterire paradisi, in qua sunt qui domini uerba conseruant. In hac terra collocatus est Adam, ut fructum aeternae caperet uitae: sed quia uerba domini seruare non uoluit, ideo in possessione quam accepe
Psal. 39 rat, manere non meruit. Qui aũt uerba domini custodit, dicit: Expectans expectaui dominum, & respexit me. Adam aũt quoniam nõ expectauit dominum (quomodo enim expectauit qui refugit?) & offerre se timuit: ideo nec dominus eum uidere dignatus est.
Ibid. 33 Oculi enim domini super iustos. Hunc aũt eousq; uidere nolebat, ut quaereret, dicens:
Gen. 3 Adam, ubi es? Qui quaeritur, pro absente habetur. Fides est quae nos repraesentat deo: perfidia quae facit impios exulare. Nullus itaq; absens est deo, nisi qui se absentẽ fecerit.
Matt. 9 Et ideo dicit, Fiat tibi secundum fidem tuam. Qui enim ignorat, ignorabitur. Ergo Adã quasi peccator locum suum seruare non potuit. De paradiso eiectus, in castellum est relegatus, ut ageret poenitentiã. Accepit dilationem, ne continuò penitus interiret, ut salua fieret Eua per regenerationem filiorum, fidem sancti Abel, prophetarum gratiã, Ecclesiae posteritatẽ. Sed qui per haec redimi noluerit, & in peccato perseuerandum ducit:
Psal. 36 de eo dicit Propheta: Et adhuc pusillum, & non erit peccator: & quaeres locum eius, & nõ inuenies.] Quomodo enim esse poterit in futurũ, cum peccati locus diuturnus esse nõ possit? Haec est enim terra quae aperuit os suũ, ut sanguinẽ susciperet innocentis. Et ideo in hac terra locus est peccatorũ. Praeterit terra, quomodo peccatoris locus poterit
Gen. 1 inueniri? Ego arbitror quòd ideo firmamentũ inter aquã & aquã deus esse praeceperit, ut à uirtutibus peccata discerneret, & superior aqua quae laudat dominũ, uacua esset erroris, inferior peccato esset obnoxia. Deniq; illa deum uidet, haec non uidet. Quae super
Psal. 76 coelos, uidet: quae in abysso, non uidet. Vnde etiam dictũ est: Viderunt te aquae deus, uiderunt te aquae, & timuerunt: turbatae sunt abyssi, multitudo sonitus aquarũ. Meritò turbantur abyssi, super quas tenebrae sunt deformes, & ideo pacẽ habere non possunt. Vn
Marc. 8 de rogauit legio daemoniorũ ut in abyssum mitteretur: & se cum magno tumultu praecipitauit in fluctus, ut porcorũ gregem quẽ ceperat strangularet. Peccatores itaq; abyssum petunt, ubi caligo tenebrarũ: Mansueti aũt possidebunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Meritò terram possident, in quibus deus ipse requiescit: sicut diui-
Esa. 66 no per Esaiam resultauit oraculo, dicens: Supra quem requiescã, nisi supra humilem & quietũ, & trementẽ uerba mea? Qui sunt mansueti, nisi quos nullus stimulus dissensionis exagitat, non ira perturbat, nõ saeuitia exasperat, nõ rabies crudelitatis inflammat? Et ideo quia non uina, non epulas, non diuitias, sed pacẽ domini dilexerunt in corpore constituti, pro illa delectatione corporaliũ uoluptatũ qua se putarunt esse fraudandos, ut gratiã adipiscerent̃ aeternam, delectabunt̃ in multitudine pacis, quam dominus noster Iesus in diebus suis generi donauit humano: sicut prophetia quę nõ mẽtita est, com
Psal. 71 prehendit asserens: Orietur in diebus eius iustitia, & multitudo pacis, donec extollatur luna. Quae igitur est pax quam cunctae Ecclesię multiplicatus est populus, nisi illa de qua
Ioan. 14 dñs dixit: Pacem relinquo uobis, pacẽ meam do uobis? Dedit pacem, qui animorũ bella sedauit. Sequit̃. Obseruabit peccator iustum, & fremet super eum dentibus suis. Dominus aũt irridebit eum, quoniã prospicit quòd ueniet dies eius.] Indignantis quidẽ & efferuescentis in iracundiã consuetudo est, dentibus fremere. Sed habent etiã maligni

dentes

dentes suos: quibus non resonare, sed lacerare consueuerunt. Insidiæ, commenta, nequitiæ, dētes sunt peccatoris. Insidiatur ergo peccator iusto, quia inuidet. Iusti enim uita redarguit peccatorē, quem tacita maiore authoritate cōdemnat, q̄ si clara uoce loqueretur. Sed iustus timere nō debet fremitum peccatoris: quia improbitas nō potest esse perpetua. Insidiæ tēporales sunt: munimenta autem uirtutis æterna. Mors peccatoris omnem eius potentiā fraudemq; dissoluit. Plus adijcit: Ecce, inquit, gladiū euaginauerunt peccatores, extenderunt arcū suum, ut deijciant pauperē & inopem.] Quis est gladius peccatoris, nisi cōtrarius gladio spiritus sancti? Docuit hunc scriptura me gladium, docuit Apostolus, dicēs: Quia habemus loricam iustitiæ, & scutū fidei, & galeam salutis, & gladius spiritus, quod est uerbū dei. Ergo uerbum dei, gladius spiritus sancti est. Ecōtrario uniq; gladius spiritus nequissimi, uerbū est malū. Hoc Petrus apostolus Ananiā et Sapphiram sermonis sui quodā ense percussit. Hoc gladio Paulus Elymæ aduersanti disputationibus suis, oculorū lumen eripuit, & noctem cæcitatis infudit. Considera nūc mihi iurgantes peccatores, atq; acerba iactantes, & insolentia criminationū opprobria proferentes: nónne si eos audias, dices: Gladiū euaginauerunt peccatores? quando sermo turpis tanq̄ de uagina petulanti ex ore profertur, quem cohiberi par fuit & recondi. Similiter ut gladius uerbum dei dicitur: & idem sermo est peccatoris: ita & arcus quē extendunt peccatores, mens eorum est: & sagitta quam iaciūt, sermo est uenenatus. Sicut enim sagitta est Christus, qui est uerbū dei, cui dicitur: Posui te sicut sagittam electā, quę profertur ex pharetra dei: ita sagittæ sunt perfidorum, quæ arcu quodam iniquitatis emissæ, incautū uulnerant innocentē, nisi ignita eorū iacula scuto fidei repellant. Et ideo solicitus esse debes miles in prælio, quia pugna tibi non solum aduersus carnē & sanguinem est, sed aduersus ipsas quoq; nequitias spiritales quæ non uidentur. Abundent tibi arma fortia deo, ut facile possis quę uolueris tela deptomere: ne pauperem te & inermē hostis possit opprimere. Esto deo fortis, deo diues, ut dicatur de te: Redemptio animæ uiri, diuitiæ eius. Abundato thesauro sapientiæ, esto diues in uerbo & operibus bonis, ut possis esse munitus. Fuge diuitias peccatoris, ne inueniat unde uulnerare te possit. Esto misericors, ut inuulnerabilis maneas: uel curare te possis si fueris uulneratus. Est & pauper quem uolunt aduersarij uulnerare, ex illo numero de quo Saluator dixit: Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorū est regnū cœlorum. Et ideo framea peccatorū intret, inquit, in cor ipsorum, & arcus eorum confringatur.] Vt quemadmodum reuertit pax in dei seruulos ab eis qui non receperint benedicentiū pacem: ita etiam malicia peccatorum, qua iusto nocere conanē, in eorum perniciem reuertatur, quo suis telis & uulneribus trucidentur. Sæpe enim iacula in ipsos qui ea iecerint refunduntur. Quod etiam proximo accidit bello, cū infideles & sacrilegi lacesserent aliquem in dño confidentē, & regnū eius eripere cōtenderent, Ecclesiis dñi persecutionū sæua minitātes, ut subito uentus oriret, qui infidelibus excuteret scuta de manibus, ac tela omniū atq; missilia in peccatoris exercitum retorqueret. Adhuc hostis deerat, & iam illi uentorum prælia ferre non poterant, suis que spiculis sternebantur. Et quod peius est, non erant corporum grauiora uulnera illa, q̄ mentium. Deficiebāt enim corde, cum deum aduersum se pugnare cognoscerēt. Exierāt itaq; prouocantes, & de pharetra cordis sui aduersus populum Christianū uenenata perfidiæ iacula proferebant: sed in caput eorum sua reuertebatur impietas. Deniq; ipsi inter se sua perfidia sunt soluti, paratasq; fidelibus insidias dissipauit dominus: ut non solum pijs nocere nō possent, sed proprijs auxilijs nudarentur, atq; ad hostē arma sua transirent. Quanto melius non protulissent gladium de uagina? hoc est, impia nequaquā uerba prompsissent? Nam si pro ocioso sermone redditurus est unusquisq; rationē, quanto magis uerba sacrilegij grauibus supplicijs expiabit? Igne nos examinasti, dicit Dauid. Ergo omnes igne examinabimur. Et Ezechiel dicit: Ecce uenit dominus omnipotēs: & quis sustinebit diem introitus eius, aut quis sustinebit cum apparuerit nobis? Quoniā ipse introibit sicut ignis cōflatorij, & sicut alueus lauantium: & sedebit conflans & purgans sicut aurum & argentum: & purgabit filios Leui, & effundet eos sicut aurū, & sicut argentum: & erunt domino offerētes sacrificiū in æquitate. Igne ergo purgabuntur filij Leui, igne Ezechiel, igne Daniel. Sed hi etsi per ignē examinabunt, dicēt tamē: Transiuimus per ignē & aquā. Alij in igne remanebūt:

Illis

Marginal notes: Ephes. 6; Act. 5; Ibid. 13; Psal. 26; Esa. 49; Prou. 13; Matth. 5; Ibid. 12; Psal. 65; Mal. 3; Psal. 65

Illis rorabit ignis ut Hebræis pueris qui incendio fornacis ardentis obiecti sunt: mini-
1.Cor.3 stros aūt impietatis ultor ignis exuret. Væ mihi si opus meū arserit, & laboris huius patiar detrimentū. Et si saluos faciet dominus seruos suos, salui erimus per fidem, sic tamē salui quasi per ignem. Etsi non exuremur, tamen uremur. Quomodo tamen alij remaneant in igne, alij pertranseant, alio loco nos doceat scriptura diuina. Nempe in mare Rubrum demersus populus est Aegyptiorum, transiuit aūt populus Hebræorum. Moyses pertransiuit, præcipitatus est Pharao, quoniam grauia eum peccata merserunt. Eo modo præcipitabunt sacrilegi in lacum ignis ardentis, qui superba in deum iactauere conuitia. Sequamur ergo hic positi columnā ignis, quæ nos in hoc corpore positos illuminet, & uiam monstret, ut in futurū nobis nebula refrigeret noctis, quo sæua incendia re-
Gen.9 leuare possimus. Vide aūt scriptura quid dicat: Arcus, inquit, peccatorū, dominus confringat. Arcū aūt suum posuit in nube, quo diluuia cessarent, tranquillitas refunderetur. Vnde credendū quia aduersarius & malignus arcū extēdit suum, ut quietis animis moueat tempestates, excitet flatus. Oremus ergo ut arcum malignitatis dissoluat dñs deus noster: assit pauperi suo & inopi, qui propter dei timorē duxit nō affectandas esse diuitias, non occupanda minorū prædia, non uiduas relictis maiorū hæreditatibus exuen-
Psal.36 das. Melius est parū iusto, super diuitias peccatorū multas.] Non ergo diuitiæ accusan-
Luc.4 tur, sed diuitiæ peccatorū, nisi fortè quia peccator dixit: Omnia hæc mihi tradita sunt, & cui uolo, do illa. Deinde quoniam diuitiæ magis facem cupiditatis inflammant: & unusquisq; dum maiora desiderat, non declinat diuerticula peccatorū. Vnde & Saluator
Ibid.16 dixit: Facite uobis amicos de mammona iniquitatis. Iniquitatis enim census est, qui in
Psal.36 diaboli potestate est, ut cui ille uoluerit conferat. Potest et illud intelligi, quia melius est parum iusto super diuitias peccatorū multas: quia est quidē diues in uerbis, ut sunt philosophi istius mūdi de sacrilegijs disputantes, de motu siderū, de stella Iouis, ac Saturni, de generationibus hominū, de simulacrorū cultu, de geometria, de dialectica. Philosophi ergo in sermone diuites sunt, fidei inopes, ueritatis exortes. Et sunt pleriq; simplices domini sacerdotes, in sermone pauperes, abstinentia & uirtute sublimes. Illi multis loquuntur perfidiam: isti paucis fidem afferunt. Illi suos amittunt quotidie sacerdotes: hic pauper populos acquirit Ecclesiæ, numeroq; credentium. Qui ergo hos audierit, &
Prou.15 uiderit operum qualitatē, dicit: Melius est modicū iusto, super diuitias peccatorū mul-
Ibid.10 tas. Hinc Salomon deriuauit illud, quod quasi suum ipse posuit: Ex multiloquio nō effugies peccatū. Dialectica ergo diuitijs uerborū fluit, pietas timorem dei seruat. Ideo hic parcus in uerbis, diues in spiritu, magis uult timere, q̃ uana ueri uerba iactare. Timor enim disciplina sapientiæ est, loquacitas innocentiæ uirtutisq; naufragiū, atq; incentiuū
Psal.124 prolapsionis & culpæ. Quoniā brachia, inquit, peccatorū conterētur.] ut actus eorum
Rom.16 iusto impedimentū afferre non possint, ne derelinquatur uirga peccatorū super sortem iustorum. Et Paulus ait: Conterat deus sathanam sub pedibus uestris. Si enim brachium eius contritū fuerit, totus ipse conteretur, ut conculcentur eius cōmenta sicut uenena
Psal.37 serpentis. Confirmat aūt iustos dominus.] brachio aduersarij dissoluto. Et ideo iustus
Iob 19 dicit: Et cōfirmasti super me manū tuam. Et Iob ait: Manus domini tetigit me. Misit ergo dominus manū suam in seruū suum: & manū peccatoris quam in eum accepta miserat potestate, brachiumq; cōtriuit. Ita diabolus suo sermone deceptus est, qui dixit: Mit-
Ibid.2 te manum tuam in eum, & uideamus si in faciem te nō benedicat. Non enim ausus est dicere, maledicet, sed hoc intelligendū reliquit. Misit deus manū suam, & confirmatus est Iob. Cœpit benedicere, qui maledicere credebať. Sanat enim iustos, cum tangit manus diuina, nō uulnerat. Misit manū suam, & leprosi macula omnis abscessit. Tetigit cæcorum oculos, & cæcitate depulsa lumen refulsit oculorū. Pete ergo semper ut confirme-
1.Cor.10 ris, quoniā & tu qui stas, uide ne cadas. Nos stare debemus, ut cōfirmemur à dño. Lubricum est seculū, citò labimur. Ideo rogemus ut nos dñs stabilire & confirmare dignetur. Noli putare quia uiam tuā nesciat dominus. Si iustus es, nouit. Crede dicenti prophetę: Nouit dominus uias immaculatorū: & hæreditas eorū in æternū erit. Nō confundētur in tēpore malo.] Qui nouit dominū, scitur à domino. Nouit iustos, nescit iniustos. Ideo
Matth.7 iniustis dicit: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatē: nescio uos, hoc est, quia estis indigni cognitione diuina. Nescio uos, quia me ipsi nescire uoluistis. Opera uestra

me

me nesciunt: facta uestra me nesciunt. Et si dicatis quia me scitis, redarguunt uos peccata uestra. Omne peccatum à malo est: qui autem non peccat, in me manet. Hoc scripsit 1. Ioan. 3
Ioannes. Quid de domino dicam quia dedignatur impium scire? Paulus dedignatur, qui dixit: Si quis in uobis propheta est, aut spiritalis, cognoscet quæ scribo uobis. Qui autē 1. Cor. 14
ignorat, ignorabitur. Et alibi scriptum est: Cognouit dominus qui sunt eius. Simus ergo 1. Tim. 2.
domini, ut cognoscat nos dominus, & discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomē domini. Græcus habet: Nouit dominus dies immaculatorū. Sunt enim dies Heliæ, sunt dies Nabuchodonosor. Ideo Euangelium habet: In diebus Heliæ, quando clausum est Luc. 4
cœlum. Nox erat perfidis, sed Heliæ lumē erat. Clausum erat perfidis cœlum, sed Heliæ parebat. Fames erat perfidis, sed Heliæ ubertas. Neq; enim esurire poterat, cui cibū cœlestia ministrabāt. Nec esuriebat qui alios ipse pascebat. Ergo sibi dies est iustus in tene Ioan. 1
bris: quia & lux in tenebris lucet. Et Ioseph in Aegypto erat, & lucebat ei meridies, sicut Psal. 49
infrà dixit: Peccatori autem dixit deus, Quare tu enarras iustitias meas? Iustitia lumē est, ibid. 138
quia suprà habes: Et educet sicut lumen iustitiā tuā. Habes ergo q̄d in te luceat, si iustitiā sequaris. Splendet tibi dies, lucet tibi nox, quia fideli & nox sicut dies illuminabitur.
Dies igitur iusti nouit dominus, quia ipse illuminat omnem hominē uenienrē in hunc Ioan. 1
mundum, hoc est, illum qui ad imaginem & similitudinem dei uiuit. Illum qui se hominem esse cognoscit, ut refugiat equorū libidinē adhinnientem, ferarū rabiem, lepusculorum formidinē, uulpiū fraudem, rapinam luporum. Illum hominē qui sic agit, quasi in hunc mundū superuenerit. qui non ex sanguine, neq; ex uoluntate carnis, sed ex deo natus sit. Venisti ergo: noli remanere, noli hærere terrenis. Vt scias autem quia dies boni sunt, audi dicentem: Abraham diem meum uidit, & gauisus est. Bonum habet diem, qui ibid. 8
dei filium bonum deum nouit, & dominū confitetur. Et rursus ipse nos admonet cauere Ephes. 5
debere, quia dies mali sunt. Qui mali sunt dies? In quibus utiq; malū cognoscitur, quod 1. Ioan. 5
est à malo. Aut fortè dies seculi mali sunt, quia seculum in maligno positum est. Sed legimus etiam post seculū diem malum. In die mala liberabit eum dominus. Hoc est, in die iudicij, propter multorum supplicia. Necesse est enim torqueantur iniusti, compatiantur Psal. 40
iusti: quia & angeli gaudent cum peccator à morte seruatur unus: compatiuntur igitur cum punitur, etsi alibi legerimus: Lætabitur iustus, cum uiderit uindictam impiorum: Luc. 15
quod suo loco reseruo: etsi frequenter audieris cur lætetur. sed occupationes occupatio Psal. 57
nibus non inseramus. Nouit dominus dies immaculatorū: quia immaculatæ innocētiæ gratia eius & plenitudo miseretur, non miseretur errantibus. Isti non habent diem: quia lucem fugiunt. de quibus pulchrè dictum est: Dies eorū sicut umbra prætereūt. Cognitio ibid. 143
ergo dei, dignationis est, nō uisionis. Oculi eius lux sunt. Quos aspicit, illuminat: & ideo oculi eius, dies iustorum sunt. Vnde & hæreditas eorū in æternū erit: quia æterna bona, non temporalis hæreditatis compendia quæsierunt: & non habebunt de quo erubescāt in tempore malo: id est, iudicij cœlestis. Et in diebus famis saturabuntur.] quia non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo dei. Sed quis homo? Scio hominem in Chri Matt. 4
sto ante annos quatuordecim, siue in corpore, nescio: siue extra corpus, nescio, deus 2. Cor. 12
scit, raptū eiusmodi usq; ad tertiū cœlum. Ille ergo homo qui in Christo est, qui se in carne esse nō nouit, qui non in carne ambulat, sed in spiritu: ille qui rapitur nō solum ad cœlum, sed etiā ad tertium cœlum, rapitur ad paradisum, & audit uerba quæ nō licet homini loqui, qui nō in uirtutib. suis, sed in infirmitatibus gloriatur: ipse nō in solo pane, sed in omni uerbo dei uiuit. Verbū enim dei uita est: quia uerbū caro factū est. Vnde præcla Ioan. 1.
rè dixit Euangelista: Quod factum est in ipso, uita est. Alexandrini quidem & Aegyptij legunt: Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factū est nihil quod factū est. & interpo sita distinctione subijciunt: In ipso uita est. Salua sit fidelibus illa distinctio: ego non uereor legere: Quod factum est in ipso, uita est. & nihil habet quod teneat Arrianus, quia nō illius uenena cōsidero, sed lectionis sacræ consuetudinē recognosco. Non em̄ dixit: Factū est uerbū ante omne principiū. Non dixit: Factū est uerbū. Sed si quod dixerit audire desideras: Verbū, inquit, erat apud deum. Erat apud deū, quod cum ipso operabatur, cum ipso dominabatur. Non dixit, Factū est uerbum: sed dixit, Deus erat uerbum. Deus autem nō factura, sed factor est & creator. Aperi aures, & audi: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Discis esse filium, in quo diuinitatis est plenitudo.

Aperi

Aperi aures adhuc paululum,& audi dicentem:Quod factum eſt in ipſo,uita eſt. In ip-
ſo,inquit,factum eſt:non dei uerbum factum eſt. Aut ſi hoc mouet te ad calumniã,quia
dixit:In ipſo factum eſt.nunquid & deo patri calumniaris,quia dei filius dixit:Qui autẽ
Ioan. 3 facit ueritatem,uenit ad lucem,ut manifeſtentur opera eius,quia in deo ſunt facta? Aut
Pſal. 117 quia Dauid dixit:Confitebor tibi domine,quoniã exaudiſti me, & factus es mihi in ſa-
lutem.hoc eſt,conuerſus es mihi in ſalutem,operatus es ad ſalutem? Poſſem alijs uti,ſed
nolo mihi credas,ne putes argumenta eſſe ingenij,non teſtimonia ueritatis. Ipſe toni-
Mar. 3 trui filius,ipſe qui in Chriſti pectore recumbebat, ipſe cui ſecreta ſua dominus non tace
Ioan. 13 bat,cui Petrus innuit ut dominum interrogaret,& ille interrogauit,& dominus reuela-
uit:ipſe exponat quid ſenſerit de eo quod ait:Quod factum eſt in ipſo,uita eſt. Audi er-
1.Ioan. 1 go interpretantem, quia tuas Arriane calumnias iam cauebat. Quod erat ab initio, &
quod audiuimus,& uidimus oculis noſtris,quod perſpeximus,& manus noſtrę ſcruta-
tæ ſunt de uerbo uitæ,& uita apparuit.Caro ergo eſt quæ in Chriſto apparuit, uel Chri-
ſtus in carne:ipſe noſtra in omnibus uita eſt.Ipſius diuinitas,uita eſt:ipſius æternitas ui-
Thren. 4 ta eſt,ipſius caro uita eſt,ipſius paſſio,uita eſt. Vnde & Hieremias ait: In umbra eius ui-
uemus. Vmbra alarũ,umbra crucis,umbra eſt paſſionis.Ipſius mors,uita eſt: ipſius uul-
nus,uita eſt:ipſius ſanguis,uita eſt: ipſius ſepultura,uita eſt: ipſius reſurrectio,uita eſt u-
Rom. 6 niuerſorum. Vis ſcire quoniam mors ipſius uita eſt? In morte ipſius baptizati ſumus, ut
Ioan. 12 cum ipſo in nouitate uitæ ambulemus.Et ipſe ait:Amen amen dico uobis, niſi granum
frumenti cadens in terram moriatur,ipſum ſolum manet.Si autem mortuum fuerit,mul
tum fructũ affert. Ipſe granũ pro nobis corpore ſolutus & mortuus eſt, ut fructũ multũ
afferret in nobis.Mors itaq; eius fructus eſt uitę.Quod factũ eſt ergo in ipſo,uita eſt.Ca
8 ro facta eſt in ipſo,uita eſt. Infantia facta eſt in ipſo,uita eſt. Iudiciũ factũ eſt in ipſo, uita
eſt.Mors facta eſt in ipſo,uita eſt. Remiſſio peccatorũ facta eſt in ipſo,uita eſt. Vulnus
factũ eſt in ipſo,uita eſt. Illuſio facta eſt in ipſo, uita eſt. Diuiſio facta eſt in ipſo,uita eſt.
Sepultura facta eſt in ipſo,uita eſt. Reſurrectio facta eſt in ipſo,uita eſt. Vide quanta in
ipſo facta ſunt,quib.uitæ noſtræ facta cõuerſio eſt,ut quæ perierat,redderetẽ. Ad poſtre
mũ uẽditio facta eſt in ipſo,uita eſt.Redẽptio facta eſt in ipſo,uita eſt. Ad mortẽ uendi-
tus eſt à Iuda,emptus à Iudæis ad mortẽ,ut precioſo eius ſanguine nos redimeremur ad
uitã.Hæc eſt uita quæ facta eſt,hæc eſt uita quæ apparuit,hęc eſt uita quam audiuimus,
hæc eſt uita quæ erat apud patrem : quia ipſe qui erat in principio , ipſe poſtea eſt natus
ex Virgine,ut eſſet uita morituris.Ipſum hunc propoſitum nobis locum interrogemus.
Quid eſt,hominem in Chriſto? hoc eſt,factum in Chriſto,in quo facta ſunt omnia, ſiue
Col. 1 ſedes,ſiue dominatiões,ſiue principatus,ſiue poteſtates,omnia per ipſum & in ipſo cre
ata ſunt,& ipſe eſt ante omnes,& omnia in ipſo conſtant:hoc eſt, in uirtute eius. Homo
ergo in Chriſto,qui factus eſt ad imaginem eius,& ſimilitudinem. Homo in Chriſto,
qui totus in Chriſto ſit.Sicut enim per unitatem & plenitudinem diuinitatis pater deus
totus in filio eſt,& filius in patre:ita per intentionem & pietatis affectũ (ut exempli ui-
1.Cor. 6 ce,non comparationis utamur)homo totus in Chriſto eſt. Qui enim adhæret domino,
unus ſpiritus eſt. Homo ergo in Chriſto , non ille terrenus, non ille peccati , ſed homo
Chriſti.Quid ergo mouet,Quod factum eſt in ipſo,uita eſt: ſi & homo, præcipuè inte-
rior,in ipſo factus eſt,in ipſo crucifixus, in ipſo renouatus, in ipſo ſepultus, & cum ipſo
conſepultus,in ipſo reſuſcitatus? Quid mouet(ut dixi)quia ſcriptum eſt:Quod factum
Pſal. 107 eſt in ipſo,uita eſt : cum homo dixerit, In deo faciemus uirtutem? Si quæris quæ uita ſit
quod factum ſit in ipſo,accipe.Nempe uita,Eccleſia eſt.In ipſo facta eſt,in eius coſta,in
ipſo reſuſcitata Eua.Eua autem uita,hoc eſt quod factum eſt:quia Eua quæ perierat,ſal
ua facta eſt per Eccleſiam:hoc eſt,per filiorum ſuorum generationem , ſicut ſcriptũ eſt:
1.Tim. 2 Quia delictum ſuperioris ſobria emendauit hæreditas. Vnde & ipſe Paulus raptus eſt
ad uitam,qui antè erat perſecutor ad mortem . Prolixius euagati ſumus,ut de eo homi-
ne qui non in ſolo pane,ſed in omni uerbo dei uiueret,diceremus. Reuertamur ad Pſal
mum.Et ideo immaculati non cõfundentur in die iudicij , & in diebus famis ſaturabun
tur.Deficientes ſicut fumus deficient.] Græcus ἐξέλιπον habet,hoc eſt, defecerunt. Vi-
des ſubitò aliquem ad poteſtatem ueniſſe,& honoris inſignia:ſublimem iudicas. Vides
illi eſſe ſucceſſum:nonne dicis de eo: Vbi honoratus & exaltatus eſt iſte? Defecit? Ideo
plus

plus dixit Græcus: quia ubi honorari & exaltari quis creditur, ibi defectu proprio præuenitur, ut meatus fluminum præterisse citius quàm uenisse comprehendas: & dum uentura operiris fluenta, te adhuc expectante fluxerunt. Contrà humiles atque mansueti dum subijciũtur à diuitibus & opprimunẽ, exaltati sunt à sua humilitate, & subitò refulserũt. Ideo Paulus in infirmitatibus sibi placuit, non in uirtutibus. Sed consideremus ne quis putet eum in reuelationibus gloriatum, & repetamus ea, ut se ipse defendat humilitatis magistrũ. Scio, inquit, hominem in Christo ante annos quatuordecim, siue in corpore, siue extra corpus, nescio, deus scit, raptũ eiusmodi usque ad tertiũ cœlũ. Ante annos quatuordecim reuelatũ sibi dicit, et tamen reuelationẽ tam diu tenuit & repressit: nec dixisset, nisi utile nobis iudicasset ut diceret: ne nos reuelationibus extolleremur. Si enim in tanta gratia nõ est gloriatus Paulus, nec nos gloriari oportet. Iuuenis ipse nõ gloriatus est, senex gloriaretur? Deinde raptum se usque ad tertiũ cœlum negare nõ potuit: & tamẽ utrũ in corpore, an extra corpus raptus esset, se ignorare testatus est. Non ergo de scientia, sed de ignorantia gloriatẽ, & dei circa se gratiam prædicat. Quod scientiæ est, negat: quod charitatis est, confiteẽ. Scientia enim inflat, charitas uerò ædificat. Et iterũ, raptũ eiusmodi hominem dixit: quemadmodũ raptus esset, utrũ in corpore, an extra corpus, incertum sibi esse memorauit. Vide stateram sapientiæ. Constituit unũ in Christo, & se alterum, qui ait: Nescio. Quod alienum est, attollit: quod suum, humiliat. Et audiuit, inquit, uerba ineffabilia. Non dixit, Audiui: sed quòd alter audierit, nõ negauit. Verecundè itaque testem se maluit significare quàm uatem, & refugit uideri cœlestiũ arbiter secretorum. Testimoniũ enim dicere, ueritatis est: meritum elationis non refugere, gloriantis. Ideoque ait: Pro huiusmodi gloriabor, pro me aũt non gloriabor. Quid est autẽ quod ait, audisse hominem illum in Christo, quæ non licet homini loqui? Quomodo hoc conuenit, ut nõ licuerit homini loqui, quæ licuerit homini audire? Si ipsi homini qui audiuit, nõ licet loqui, quomodo ei creditũ est audire quod non permissum est loqui? Quæ ista distantia est? Si alteri homini qui esset exterior, quomodo potuit homo cognoscere quod homini nõ licebat audire? Vnde uidetur nõ gratia loquẽdi illi homini defuisse qui esset in Christo, cui nõ defuit: sed eis qui audirent, locum, tempus, meritum defuisse. Ille enim in cœlo audiuit: & ideo non competere iudicatũ est ut id loqueretur in terris quod audisset in cœlo, cum in ipsa terra sit ista discretio, ut quod in altera regione canitur, in altera non canatur, secundum quod scriptum est: Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? Denique Hebræi non canebant in terra captiuitatis, quod in sua patria canere consueuerant. Hæc terra, captiuitatis est: alia terra, libertatis est. Ista peccati, illa quietis æternæ: uallestris ista, illa cœlestis. Ergo in cœlo illa nunc prędicat Paulus, quæ in terris antè prædicare nõ poterat. Inter perfectos enim secreta sapientiæ sunt loquenda. Attamen quid cõmemoratio istius reuelationis operatur, nisi ut doceat quòd in reuelationibus minimè gloriandũ sit, sed in infirmitatibus? quia infirmitas, & remediũ reuelationis, & uirtutis exercitiũ est. Contrà aũt reuelatio, elationis lubricũ est. Namque ne reuelationis sublimitate extolleretur ipse Paulus qui raptus in tertiũ cœlum est, stimulum carnis accepit. Subuenit ergo infirmitas, ne gratia in periculum uerteretur. Vtilior ergo infirmitas quàm gratia. Eadem quoque infirmitas, officina uirtutis est: sicut testificatus est dominus, quia uirtus in infirmitatibus consummatur. Denique iste ipse post reuelationem rogauit remedium sanitatis, & non impetrauit. In infirmitate autẽ remedium non quæsiuit, sed cursum consummauit, & coronam inuenit. Mutuatur, inquit, peccator, & nõ soluit: Iustus aũt misere, & tribuit.] Hoc quoque personæ conuenit Pauli: quia iustus miseretur & tribuit. Vide illum domini eloquia diuidentem, uide argentum dñi fœnerantem. Vnam minam accepit, duas reddidit. Duas accepit, quatuor reddidit. Quinque accepit, decem reddidit. Non ligauit in sudario quod acceperat, sed numularijs erogauit: & quod erogauerat, cum usuris recepit. Ita & accipientem à peccato maximo liberauit, ne apud eum pecunia domini deperiret: & ipse ut decem ciuitatibus præficeretur emeruit. Quæ sunt decem ciuitates, in Epistolis recognosce quas scripsit: etsi Apostoli præscripto numero nõ teneanẽ, quibus dictũ est: Ite per orbẽ uniuersum, & prædicate Euangeliũ uniuersæ creaturæ. Hic ergo ab Hierusalẽ per Orientẽ & Illyricũ & Italiam domini pecuniã dispensauit. Et ne quis putaret quòd suam fœneraret, domini esse pecu

Marginal notes: 2.Cor.12 (beside "magistrũ. Scio, inquit…"); 1.Cor.8 (beside "quod charitatis est…"); Psal.136 (beside "ra non canatur…"); 2.Cor.12 (beside "est dominus, quia uirtus…"); Marc.16 (beside "præscripto numero…").

1.Cor.7 niam testabatur dicens: His aūt qui matrimonio iuncti sunt, denūcio nō ego, sed dominus, uxorem à uiro non discedere. Et alibi: Quid experimentum quæritis eius qui in me
Ibid. 13 loquitur Christus? Denicꝙ ipse rex ita dixit, in quo figura est domini: Oportuit te pecu-
Matt. 25 niam meam cōmittere nummularijs. Meam, inquit, non tuam. Iustus ergo miseretur, &
1. Cor. 14 tribuit. Quomodo tribuat, audi dicentem: Per omnes ecclesias doceo. Peccator aūt mutuatur, & non soluit. Vide diuitem mutuantē, & non reddentem: pauperem accipientē, & continuò remunerantē, ne diutius in ære alieno sit. Hæc moralia. Videnūc pauperē mysticum, id est simplicem & timentē dei nomen, audientē uerbum de castitate, & soluentem: audientē de misericordia, & soluentem: audientē de placiditate, & non irascentem. Diuitē uerò illum arrogantē & superbum, audientē quidē, sed post se reijcientē sermones dei: audientē de condemnatione luxuriæ, & magis luxuriantem. Denicꝙ, Eccle
Ioan. 17 sia soluit quod accepit, Synagoga non soluit. Cognosce Ecclesiam soluere. Tui, inquit,
Ibid. 16 erant, & mihi eos dedisti, & uerbum tuum seruauerunt. Et alibi: Ipse enim pater diligit uos, quia uos me diligitis. Reddidit ergo Ecclesia quam accepit à domino pecuniā cha
Ibid. 15 ritatis: sed Synagoga non reddidit. Ideocꝙ de Iudæis dicitur: Si non uenissem, & locutus fuissem his, peccatum non haberent. Nunc autē excusationē non habēt de peccato suo: quia audierunt uticꝙ, & non crediderunt. Probatum est ergo quia mutuati sunt peccatores, & non soluerunt. Peccator igitur eget semper: iustus aūt abundat & tribuit, cuius di
Psal. 33 ues est conscientia. Ideocꝙ Iudæi in suis diuitijs eguerunt. Diuites eguerunt & esurierūt. Christiani autem in diuitijs simplicitatis suę non defecerunt. Bonus ergo iustus. Et ideo addidit scriptura: Quoniam benedicētes eum possidebūt terram: maledicētes aūt eum, disperibunt.] Quomodo iustus possidet terram, aut quam terram, cum scriptura dicat:
Esa. 5 Nūquid soli habitabitis super terrā? & alibi: Væ habitantibus super terrā. quod increpa
Apoc. 8 tionis est atcꝙ maledicti. Cuius ergo terræ benedicta possessio est? Non istius, quę tenebris absconditur, & amaritudinibus impletur, sed illius quæ fluit mel & lac, id est, habēs gratiam suauitatis, & fulgorem lucis æternæ. Accipe mellis boni suauitatem, imò supra
Ibid. 21 mel. Fugiet dolor, & gemitus, & tristitia, quia suauitas gratiæ amaritudinē humanæ fra-
Ibid. 2 gilitatis excludit. Et alibi: Et delebit omnem lachrymam de oculis eorum: & mors non
Ibid. 22 erit amplius, necꝙ luctus. Accipe etiam lactis nitorem. Et non indigebunt lucerna, & lumine solis. Ipse enim dominus illuminabit super illos, & regnabunt in secula seculorū, amen. Est etiam mysticus iustus, qui miseretur & tribuit, qui omnia uerba quæ accepit à patre, dedit nobis, & peccatorū nostrorū nobis æra dimisit, & sanguinē suū pro nostris debitis soluit: ut non in fœnore essemus alieno, sed in suo ære bonus creditor nos habe ret. Est & peccator ille qui congregauit quæ nō peperit: & mutuatus est, quod nō tene
Matt. 4 bat: nec uult restituere, quod accepit. Audi quia mutuatus est diabolus: Tibi, inquit, dabo potestatem hanc uniuersam, & gloriam illorum, quia mihi tradita sunt, & cui uolo, do illa, si procidens adoraueris me. Nequissime, accepisti ad tentationem, non ad mortem, hoc est, Accepisti ut probarent̄ dei seruuli, non ut extinguerent̄. Accepisti ut deus adoraretur, non ut negaretur. Accepisti secularia, cur eripis quæ terrena sunt? Accepisti quæ mundi sunt, cur uis auferre quæ Christi sunt? Da illa cui uis: non inuidemus. Cur nobis à te quę nos uolumus inuidentur? Tu adorari uis, qui omnibus nequior, ipsa quoque indignus es seruitute? A domino, inquit, gressus uiri corrigētur.] Grecus διαβήματα
Esa. 43 dixit, hoc est transitus. Et ideo dicitur tibi: Si transeas per aquam, flumina te nō concludent. Transi ergo, noli cessare: sicut bonus uiator cum uenerit ad aliquod uiæ signū, nō stat, sed pertransit. & tu in uia es quàm diu in hoc cursu es constitutus. Paulus si stetisset,
1.Cor. 10 cursum suū non cōsummasset. Vide ne ideo dicat, Et tu qui stas, uide ne cadas. Nō enim qui transiuit, potest timere ne cadat. Vidi, inquit, impium superexaltatum, & eleuatum super cedros Libani: & transiui, & ecce non erat.] Videns ergo impium superexaltatū, qui non stetit, non offendit. Si stetisset, & miratus illum fuisset, & secutus esset, offende-
Exod. 3 rat, & ceciderat sicut impius. Ideo Moyses uidens rubū relucere & non ardere, ait: Transiens uidebo hoc uisum magnum. Qui transit de hoc seculo, magnum uisum uidet. Qui soluit uincula istius nexus, quo ligamur huic corpori, uisum magnum uidet. Moyses in Exodo legitur, multa uidet miracula in Exodo. Nō tanta alius uidet qui non est in Exodo. Idem Moyses transiuit: transiuit & populus patrū: quia de terra captiuitatis exibat.

Dirigeba-

Dirigebantur itaq; à domino gressus eorum, quibus per noctē ignis columna lucebat, per diem nubis: ut nec diei ardor afficeret commeantes, nec impedimentū uiantib. tenebrę noctis afferrent. Et tu merere factis, uotisq; deposce ut gressus tui à domino dirigantur, ne moueātur pedes tui: quia scriptū est: Mei aūt penè moti sunt pedes, paulò minus effusi sunt gressus mei. *Psal.72* Cauendum est quoq; ne rectam semitam derelinquas, & diuerticula te uiarum tortuosarum decipiant. Ideo dicit: Parate uiam domino, rectas facite semitas eius. *Esa.40* Paremus ergo uiam domino deo nostro in mētib. nostris. Rectas faciamus animorū semitas, ne labamur. Non effundanī gressus nostri sicut uxoris Loth, quę post se respexit, & gressus tenere nō potuit, sed effusi sunt, cum in salem esset repente côuersa. *Gen.19* Non effundanī sicut Aegyptiorum, quorum gressum maris fluctus effudit. Ipsis Hebræis qui cum Moyse erant, quia peccauerunt in deserto, ceciderūt uestigia pedum, ne in terram repromissionis intrarēt. Nónne etiā de his pulchrè dicitur quia effusi sunt processus eorum, quorum spes lapsæ, in uanum effusus labor, uota sunt destituta? Cōsidera enim aliquē per aliquot annos habuisse studium probitatis, castitatis custodiam, uitę attentioris affectū, piæ propositum seruitutis, sedulæ obseruationis officium, subitoq; eū esse mutatū, discessisse de monasterio, ualedixisse ieiunijs, cōtinentiæ renunciasse, indulgere delicijs, studere luxuriæ. Dudum de monasterijs exierunt, & nūc luxuriæ sunt magistri, disseminatores incōtinentiæ, incentores petulantiæ, obtrectatores pudoris. Nónne de his pulchrè dixeris: Effusi sunt gressus eorum? quos bene uixisse pœnituit. Egerūt itaq; noui generis pœnitētiam pro uirtutibus, & nō agunt pro delictis. Sed hi ex nobis exierūt, dicit Ioannes: sed nō erant ex nobis. *1.Ioan.2* Si enim ex nobis fuissent, nobiscū perseuerassent. Hi ergo uiam suam cōdemnauerunt, quibus cōuenit dici: O qui dereliquistis semitas rectas, abeundo in uias tenebrarū, & qui lætamini in malis, & gaudetis in euersione mala, quorū semitæ prauæ, & flexuosi cursus eorū, sicut lubricus & flexuosus auctor ipsorum: cur odisse cœpistis uiam rectam, & iustū consilium deseruistis? Non uos direxit dominus. Quem aūt dirigit dominus, uiam eius cupiet, sicut scriptū est: Et ipsius semitis delectabitur. Vtrumq; tamē intelligi potest. Ita est medium, quod & ipse qui à domino dirigitur, uiam domini cupiet: quia duce ipso omnis leuatur labor, omnia impedimenta remouētur, incētiua subministranī, & ipse dominus nō aspernatur, sed libēter accipit uiam uiri quem ad uirtutē ipse direxerit. Pulchrè aūt uiri gressus dirigi dicunī à domino, quia non uolentis neq; currētis, sed miserētis est dei, sine offensione seruare uestigium. *Rom.9* Qui enim plantat & rigat, nihil sunt: sed qui dat incremētum deus. *1.Cor.3* Ipsi soli gloria uirtutum iure defertur. Deniq; etiā iustus cadit interdum: sed si iustus est, cum ceciderit, nō conturbabitur.] Quod conditionis est, cadit: quod iustitiæ, resurgit: quoniam iustū deus nō derelinquit, sed confirmat manum eius.] Qua ratione nō pedē, sed manum dixit? Nisi fortè ea, quoniam qui cadit, non magis pede labitur, sed infirmus lubrico sæpe decipiī, uel offendit in petra. Hic aūt iusti casum intellige, id est fortioris. Deniq; de populo qui luctatur si genu fixerit, uel pede lapsus fuerit, pro uicto habetur. Athleta qui luctandi peritiā habet, & ad coronā luctatur etiam uolēs genu figit, ut uincat. Et si lapsus fuerit, nō excluditur: etsi ab eo qui superior sit, prematur, manibus tamē se sustinēs, iure decertat: nec aufertur brauium, nisi fuerit fusus in uentrē, aut distētus uinculo lacertorū. Inde orianī crebra certamina, quia multa & incognita plerisq; sunt genera ruinarum. Nam casus eos propriè appellant Latini. Græcè enim πτώματα nuncupanī. Ergo quum stringitur & urgetur, sæpe se uoluit, & fit supra qui inferior habebatur, superioremq; dum surgit elidit: quod uidet scriptura significare cum dicit: Vniuersum stratum uersasti in infirmitate eius. *Psal.40* Itaq; de eo dicitur: Cum ceciderit bonus athleta, nō turbabitur. Plerisq; enim uolunt teneri, quo maturius uincant, qui de arte præsumunt. Sed etiā si assignatus ut ipso uerbo utar, & primo & secundo fuerit, nō excluditur: licet ei interdum reparare luctamen: & uincere sæpe cōtingit, & cedere eum qui secunda contētione superauerit. Ita ergo etiā iustus etsi offendiculū incurrerit & ceciderit, nō relinquat tñ studiū deuotiōis & fidei, sobrietatē teneat, pœnitentiā gerat, sępe se reparet. Ideo interrogat Petrus: *Matth.18*
Si peccauerit in me frater meus, quotiēs remittā ei? usq; septies? Et respondit dominus: Non solum septies, sed etiam septuagies septies. Vt scias autē quia athletæ sumus, & impellimur, & alij ruunt, & plerisq; eliduntur, audi dicentē: Suffulcit dominus omnes qui

ruunt,& corrigit omnes elisos. Vnde & ipse de se dicit Dauid, uel ille qui locutus est in
Psal. 117 Propheta:Impulsus subuersus sum ut caderē,& dominus suscepit me.Iesus enim nō ce-
cidit,sed impulsus est. Etenim cū ipse conuertat elisos,quomodo ipse potuit elidi? Iustū
Ibid.40 aūt, cum ceciderit,posse resurgere testatur scriptura,quæ dicit:Nunquid qui cadit,non
adijciet ut resurgat? aut qui auersus fuerit,non reuertetur? Væ ijs qui auertunt auersiōe
impudenti,dicit dominus. Vtinā quidē ineluctabilis & insuperabilis sit Christi athleta,
Rom.6 & in omni ætate,in omni uirtutū genere gloriosus,sicut ille ait:Sed in omnibus supera-
mus propter eum qui nos dilexit.Quid est in omnibus? Sunt athletæ qui uocent pueri,
ephebi,uiri: hoc est,παῖδες,ἔφηβοι,πύκται.Et scriptura has in luctatoribus nouit ætates, di
Psal. 68 cente Dauid:Ne auertas faciem tuam à puero tuo.&:Iuuenis fui,& senui. Vnde & Ioan
1.Ioan.2 nes ait:Scribo uobis pueri,quia cognouistis patrem.Scribo uobis iuuenes,quia uicistis
malum.Scribo uobis patres,quia cognouistis eū qui est ab initio . Maturior itaq; ad pa-
tres scribens,maturos designat fidei deuotionisq; processu . Virtutū ergo istæ,nō infir-
mitatis ætates sunt.Neq; enim sine uirtute puer est, qui cognouit patrē deum uirtutum.
Esa. 8 Ex illo puero isti sunt pueri, qui prius q̄ sciret uocare patrē aut matrē, accepit uirtutem
Ibid.9 Damasci,& spolia Samariæ.Ipse est puer qui natus est nobis,filius datus est nobis:cuius
Luc.18 principatus super humeros eius.Ipse nos docuit pueritiam esse uirtutē,dicēs:Sinite eos
Matth.18 & nolite prohibere pueros ad me uenire.Et alibi: Amen amen dico uobis, nisi conuersi
fueritis,& efficiamini sicut puer iste,nō intrabitis in regnū cœlorū . Ipsa quoq; corporis
fortitudine pueri plerunq; uiros uincunt.Et utiq; si ætatē pueritiæ consideremus,nō po
test puer aut usum omnē scire,aut uim subire luctandi . Nouimus tamē q̄ frequēter pue
ri quos nō poterāt portare,uicerūt.Adeò uigor animi infirmitatē excludit ætatis.Qua-
Act.7 les aūt pueri,tales & ephebi,hoc est spiritales.Nouit scriptura adolescentem Paulū,iam
Ibid.20 proximū conuersioni.Nouit & Eutychū adolescentem, qui cum sermonibus Pauli in-
tētus hęreret,somno uictus de tritecto cecidit,& resurrexit.Nouit & Ioannē adolescen
tem in Christi pectore recumbentē,qui tam fortis fuit,ut persecutionē non timeret, ma
lum uinceret.Hic est puer qui patrē genitalē reliquit, sequutus eum patrē quem cogno
Marc.14 uit æternū.Adolescēs amictus sindone dominū sequebat̄ tempore passiōis, qui sua om
nia dereliquerat.Maturior,deum uerbū in principio ipso semper fuisse atq; esse cogno-
Act.21 uit,& manere in se probauit. Viros quoque scriptura nos docuit spiritales, Agabo pro-
pheta dicēte: Virū hunc cuius est zona hæc,sic alligabunt Iudæi in Hierusalē. Et Festus
ait: Vir quidā est relictus à Felice in custodia . Ante passionē suam Paulus adolescēs di-
citur,in passione uir significatur:qui cursu consummato esset iam proximus ad coronā.
Cognouimus ætates pro fide & deuotione certantiū,cognoscamus etiā certamina sin-
gulorū. Hæc quoq; scripturæ nos doceat tenor . In hoc itaq; seculari agone alij sunt qui
simplici quodā & legitimo genere luctantur,& ligaturis tantū corporis certant,uerbe-
rare nō norunt:qui Palestę uocantur.Alij qui cædem,& pulueris iactū membrorū nexi
bus miscēt,omni sibi uerberandi iure permisso:quos παμμάχους uocant, eò q̄ omnis litis
& pugnæ aduersum se habeant potestatē.Alij qui cestibus aduersum se decernunt,& di
lacer.atis capitibus cruentantur . Hi πύκται ferunt̄ . Hæc omnia certamina subijt Paulus
Ephes.6 apostolus: sicut ipse demōstrat.Itaq; alibi dicit: Quoniā non est nobis pale aduersus car
nem & sanguinē, sed aduersus principes & potestates, & (ut cōpendio utar) aduersus
nequitias spiritales.In Latinis plerisq; colluctatio reperitur, in Græcis omnib. πάλη scri
bitur. πάλη enim Græcorū,lucta est Latinorū.Et uerè pale, quia caro & sanguis , & ne-
quitiæ spiritales patiētia,& cōtinentia corporis,& animi moderatione superantur . Ira,
furor,cædes,arma sunt diaboli. Alibi quoq; plagis supra modū cæsum se esse significat,
1.Cor.11 dicēs:In plagis supra modū,in mortibus frequēter.Hierosolymis aūt pugnis se esse per-
cussum:ubi cū interuenientibus militib.aliquando cessassent Iudæi percutere Paulū, ip
se pontifex Ananias circumstantibus iussit percutere os eius. cui respondit Apostolus:
Act. 23 Percutere te incipiet deus,paries dealbate.Et tu sedens iudicas me secundū legē, & ex-
tra legē iubes me percuti ? Sciuit profectò referire, qui grauiore pugno pontificē reper
cussit. Ipse enim corporaliter cæsus est : illi retulit quòd in animā percuteret̄ à Christo.
1.Cor.9 In prima quoq; Epistola ad Corinthios scribēs ait:Ego igit̄ sic curro,nō ut in incertum:
sic enitor,nō ut aera cædens.Quod Latinè dixit, enitor: Græcè ait, πυκτεύω.Et uerè quasi
bonus

bonus pycta, non aerē, sed aerias potestates & Iudæorū capita uerberabat: quia caput omniū Iesum dominū non habebant. In omni itaq; certamine Apostolus est probatus, qui etiam coronā cursu cōsummato accepit. Vnde & ipse ait: Omnia possum in eo qui me cōfortat. Habet & Christus, qui in pueritia sua æui maturos uicerint: ut Daniel puer spiritu ualido seniores illos redarguit Iudæorū, & de uictoriæ iure deiecit in mortē. Habet & alios, qui priusquā nascerentur, in matris uentre luctati sunt. Deniq; Iacob fratrē supplantauit Esau, & malū uicit, atq; ita de utero matris exiuit, ut uictoriæ insigne monstraret, & pedē senioris degeneris uictor inuerteret. Hieremias in uulua matris sanctificatus est & probatus. Ioannes Baptista principē agonis humani, præmiatorēq; luctantium necdū natus uenisse cognouit, atq; in utero matris exiliens piæ brauiū confessionis emeruit. Rectè iam tunc designatus est ad coronā, qui ante omnes ad Christi agonē fidei testis & præco uirtutis suū nomen obtulerat. Bonus præco, qui ad certamen alios excitabat. Et uerè bonus præco, qui tam magna uoce clamauit, ut ad eius sonum secreta cœlestia resultarēt. Quid multa? Terrā mouit, cœlū impleuit. Ideoq; uocis nomē accepit, quia uerbū dei uox sacrata præcessit: quemadmodū ipse nos docuit, dicēs: Ego uox clamantis in deserto. Dixit hoc Esaias propheta: de se dictum iste firmauit. Audiuimus quid dixit præco: Parate uiam domini, rectas facite semitas eius. Hęc est uox singularis, & sola, tam sonora, ut ab omnibus audiretur: tam dulcis, ut uniuersorū corda mulceret. Istos ergo athletas suos dominus confirmauit, ut uincerent. Nunq; enim suos deserit & relinquit. Et ideo addidit Propheta: Iuuenis fui, & senui.] sic Latini. Aliqui autem iuxta Græcos habent: Iuuenis fui, etenim senui: & nō uidi iustū derelictū, nec semē eius quærens panē.] Simpliciter qui uult intelligere, patet sensus, quòd uitæ suæ tēpore Dauid non uiderit iustum derelictū. Sed hoc & breuis tēporis est, & incredibile. Siquidē multos uidemus in seculo iustos ab hominibus derelinqui, quando eos aliqui potentiū persequunt: & nullus ad eos audet accedere, cū in timore aut in iniuria uiderit cōnstitutos: Vnde Iob dicit: Fratres mei discesserunt, agnouerūt extraneos magis q̃ me. Amici mei immisericordes facti sunt: & qui me nouerant, obliti sunt nomen meū. Dauid quoq; nō solum destitutū, sed etiā impugnatū se ab amicis & proximis clamat. Amici, inquit, mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt. Ergo si in hoc seculo reperiunt iusti derelicti, quomodo sibi contraria dixit Dauid? nisi intelligas quòd iustus etsi in seculo derelinquit, à domino tamē non derelinquitur. Neq; enim Iob cū esset in stercore, à domino derelictus est, quem in angelorū concilio dominus ipse sua uoce laudabat: quem tentari passus est, ut coronaret. Tentationē aūt in corpus dedit, in animam denegauit. Nec derelictus Dauid, cui regnū dedit, ut populo imperaret electo: quemq; parricidalib. prælijs appetitū, regni sui depulsum finibus, uictoriæ iure restituit. Ipsi quoq;, Iacob, Helias, & Helisæus, & Ioannes Baptista, & cæteri qui in caprinis pellibus circumeuntes errabant in solitudinibus & montibus & speluncis & foueis terræ, licet ludibria multa & acerba supplicia tolerasse uideant, tamē non derelicti sunt. siquidē cum fratrē fugeret Iacob, & per deserta incomitatus erraret, obdormiuit, & surgēs uidit ibi multitudinē cœlestis militiæ, & ait: Hic locus, uocat castra angelorū. Non satis fuit castrū uocare, sed castra, quæ tantæ multitudini cōuenirent. Vides ergo quia solū se putabat, & castra eū cœlestis exercitus sequebantur? Sicut & patres nostros Moysi tēpore, ne in deserto sitirēt, petra (ut scriptū est) sequebatur. Nam cū in Exodo legerimus quòd sitiente populo percussit Moyses de uirga petrā, & aqua fluxit, & bibit populus dei: iterū in Leuitico legerimus uel in Numeris quòd rursus Moyses tetigerit petrā uirga, & scaturiuerit aqua patribus ad bibendū: pręclarè Apostolus hoc interpretatus est dicēs: Bibebant aūt de consequenti eos petra: petra aūt erat Christus. Illos igit querulos, illos murmurantes, illos præuaricantes, tamen nō deserebat dominus, sed sequebat. Quid de Helia & Helisæo dicam, quibus per deserta gradientibus equi de cœlo, & igneus currus occurrit? Quomodo derelictus Helias, qui est inuitatus à Christo? quomodo derelictus in terris, qui raptus ad cœlū? quomodo egens & nudus & inanis, qui geminari spiritus hęreditatem discipulo dereliquit, ut una melotide hæres donatus, fluuios sisteret, Iordanē reuocaret in fontem, regū exercitus pasceret in deserto, & potū sitientib. ministraret? Ad eius arbitriū de cœlo profluebant pocula, in terris mortui resurgebant. Quomodo derelictus

Philip. 4 — Dan. 13 — Gen. 25 — Hier. 1 — Luc. 1 — Esa. 40 — Ibidem — Iob 19 — Psal. 34 — Hebr. 11 — Genes. 32 — Exod. 17 — 1. Cor. 10 — 4. Reg. 2

Heliſęus, qui cũ Syrorũ uallatus eſſet exercitu, ut captiuus raperet̃ ad regẽ, dicẽte Giezi
4. Reg. 6 ſeruo: Domine, quid faciemus? ait: Noli timere: quoniã plures nobiſcũ ſunt q̃ cum illis.
Et dixit: Domine aperi oculos eius, ut uideat. Et aperti ſunt oculi illius, & uidit mõtem
& omnia in circuitu equis innumeris & cœleſtib. repleta legionibus. Paulus quoq; qui
dixit periculis in mari, periculis in deſerto ſe eſſe iactatũ, tamẽ ipſe teſtificatus eſt, dicẽs:
Rom. 6 Si deus pro nobis, quis contra nos? Ergo ſic ille derelictus & deſtitutus ab hominibus,
3. Reg. 19 apud deũ abundat & ꝓfluit. Nam & Helias deſtitutus erat, ita ut diceret: Domine acci-
pe animã meam, & tñ uigebat apud deũ, ut ipſis eſſet regibus uirtute terribilis. Quomo
do iuuenis hoc Dauid potuit cõprehendere? Iuuenis enĩ magis tẽporalia q̃ æterna con
ſiderat: quia ætas ea propendet ad uitia. Sed ſunt quidã in iuuẽtute ſenes, & alij iuuenes
in ſenectute. Sunt, inquã, uiri quorũ animi ſenili grauitate cenſent̃, in quibus ætas ſene-
ctutis ſit uita immaculata, in quib. uigeat incana prudẽtia: qualis erat Hieremias, qui cũ
ſe iuuenẽ contuitu memoraret ætatis, & per iuuentutẽ excuſaret ꝙ prædicandi impar
Hier. 1 officio uideret̃, ait illi dñs: Noli dicere, Quia iuuenis ego ſum: quia ad omnes ad quoſ-
cunq; miſero te, abibis. Ita iuuenẽ non putauit, quẽ aptũ propheticæ gratiæ iudicabat.
Pſal. 102 Talis ergo iuuenis fuit Dauid, qui renouatus eſſet, & refloruiſſet (ut ipſe dixit) uelut a-
quilæ iuuẽtus ſua. Sic ergo intelligi oportet: Iuuenis fui, ſed ſanctificatus, ſed propheta
in Gentibus poſitus, qui iam poſſem regni cœleſtis ſacramẽta cognoſcere, & uera præ-
mia cõſiderare iuſtitię: ſed nõ uidi iuſtũ derelictũ. Poſtea quoq; alibi & uſu roboratus et
munere: Adquiſiui incremẽta ſapiẽtiæ. Eadẽ circa iuſtũ uiſa eſt mihi gratia permanere.
Explanauimus (ut potuimus) quomodo dixerit, Iuuenis fui: ſed quomodo addiderit,
Matth. 20 Etenim ſenui, cõſideremus. Bona iuuẽtus, ſed melior ſenectus. Qui enĩ uſq; in finẽ per-
Gen. 25 ſeuerauerit, hic ſaluus erit. Vnde nõ perfunctorie de patriarcha Abrahã dictũ eſt ꝙ nu-
2. Ioan. 1 tritus eſſet in ſenectute bona. Et Ioannes ſenex cœpit ſcribere Euangeliũ, uel Epiſtolas:
qui cum refugeret Apoſtolũ ſe ſcribere, ſeniorẽ ſcripſit. Nec minor eſt æſtimatus, cui cy
gnea quædã ſuppeteret gratia ſenectutis. Ipſe uas electiõis dominicæ ſcribẽs ad Phile-
monẽ ait: Cũ ſis talis, ut Paulus ſenex, nũc aũt & uinctus Chriſti Ieſu: obſecro te ꝓ meo fi
lio quẽ genui in uinculis, Oneſimo. Volẽs itaq; illi plurimũ deferre, ſeniori Paulo eũ nõ
iuueni cõparauit: et ibi ſe ſenẽ eſt gloriatus, ubi iam in uinculis tenebat̃. Et uidete diſtan
Act. 7 riam. Adoleſcẽs ſignificatus eſt in alterius paſſione, ſenex in ſua. Ibi ut adoleſcẽs, quia Iu
Ioan. 2 dæorũ ueſtimẽta ſeruabat: hic ſenex, ubi ſui corporis exuuias exuebat. Deniq; & Petrus
ibi ſenex dicit̃, ubi certamẽ eſt paſſionis. Cũ iunior, inquit, eſſes, cingebas te, & ambula
bas ubi uolebas: cũ aũt ſenueris, extẽdes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu
nõ uis. Hoc aũt dixit ſignificãs qua morte clarificaturus eſſet deũ. Ante certamẽ iunior
dicit̃, in certamine ſenex, qui omne certamẽ impleuerit. Hoc ergo dicit Dauid ille in iu
uẽtute bellator, in ſenectute pacificus: Iuuenis, inquit, fui: ſed nolo me adhuc iuuenẽ pu
tes. Etenim ſenui, & nõ uidi iuſtũ derelictũ, nec ſemẽ eius quęrẽs panẽ.] Quod eſt ſemẽ
Gal. 3 iuſti? Abrahæ dictæ ſunt ꝓmiſſiones, & ſemini eius. nõ dicit, Et ſeminibus, tanq̃ in mul
Ibid. 4 tis, ſed ſicut in uno. Et ſemini tuo, quod eſt Chriſtus. Audi iuſti ſemen: Filioli mei, quos
ego parturio donec formet̃ Chriſtus in uobis. Et nũc ſi quis ex Gentib. ueniẽs, ſermonẽ
audiat noſtrũ, & dñs iuuare dignet̃ ut formet̃ Chriſtus in animo eius, quo partus fidei fe
rat: ſemen ei Chriſtus erit. Illic in utroq;. Abrahã itaq; & generationis pater erit ſecundũ
carnẽ, & is qui uerbũ domini in pectoribus iuſtorũ primus infuderit. Et ideo hoc ſemen
Abrahæ panes iſtos quibus præbeat̃ corporalis alimonia, nõ requirit: quia habet panẽ
Ioan. 8 iuſtitiæ, qui deſcendit de cœlo. Sicut enĩ negant̃ filij Abrahæ qui opera Abrahę nõ fece
rint: ita ſemen Abrahę ſunt, & inter filios recipiunt̃, qui opus eius effecerint. Verũ Abra
3. Reg. 19 hæ ſemen Helias, cui angelus alimẽta prębebat, & in uirtute eſcę illius xl dierũ curricu
lis ambulabat. Nõ requirebat iſtã corporis huius alimoniã, uerũ ſemen Abrahę cui pa-
Ibid. 17 nes deferebant̃ de cœlo: deniq; corui ei quotidianũ conuiuiũ miniſtrabant. Ita indigus
erat omniũ, ut nihil haberet ſuum, & mittebatur ut uictũ alijs largiretur. Verum ſemen
Dan. 14 Daniel, cui inter leones poſito aeria fercula per Abacuc prophetam referta meſſorum
epulis uehebantur. Eſt ergo panis angelorũ, quem manducauit homo. Sic enim ſcriptũ
Pſal. 77 eſt: Panem angelorum manducauit homo. Hic eſt panis de quo dixit Dauid: Dominus
Ibid. 22 paſcit me, et nihil mihi deerit: in loco paſcuæ ibi me collocauit. Super aquam refectiõis
educauit

educauit me. Bonus Dauid docuit me panem angelorum, & ipſe me docuit aquam refe
ctionis. Hæc refectio ſpiritualis eſt, hæc refectio requies eſt mentis internæ. Bona aqua,
quæ peccatum lauat, mundat interna. Quæ ſit aqua hæc, audiamus. Si quis, inquit, ſitit, Ioan. 7
ueniat ad me, & bibat. Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de uentre eius fluẽt
aquæ uiuæ. Hoc autem dicebat de ſpiritu quẽ incipiebant accipere qui credituri erãt in
eum. Ergo nec hoc pane nec aqua refectionis indiget iuſtus, cui ſpiritus ſanctus eſt re-
quies & refectio. Quomodo autẽ poterit indigere, qui tota die miſeretur & fœnerat?]
Quid eſt quod fœnerat iuſtus? Non æs, nõ ferrũ, non plumbũ: ſed argentũ igni examina
tum. Hoc defert ad menſam domini, & diuidit requirẽtibus: cui unã, cui duas, cui quinq;
minas quotidie diuidit, & nunquam deficit. Sed fœnerationem audiuimus in lege repre Deut. 23
henſam, dicente Moyſe: Non fœnerabis. Duplex eſt fœneratio: una pecuniæ, altera gra
tiæ. Diuide utramq;: quia ſcriptũ eſt: Si rectè offeras, non rectè diuidas: peccaſti: quieſce. Geneſ. 3
Et tu rectè diuide, ne pecces. Ipſe Moyſes doceat te diuidere, qui admonuit rectè diuidẽ
dum: ut ſequaris quod Abel egit, qui rectè diuiſit: fugias, quod Cain parricida fecit, qui
rectè diuidere neſciebat. Diuidit ergo ſpiritus ſanctus diuiſiones, qui operatur omnia di 1. Cor. 12
uidens ſingulis prout uult. Ille prout uult, tu prout potes, prout ingenio uales, diuide
quando lex de pecunia dicat, quãdo de gratia. Dixit enim tibi: Fœnerabis Gentibus, cu Deut. 15
ius dominus uſuras exigit: tu autẽ non mutuaberis. Eſt & pecunia fœnoris, eſt & gratia,
cuius dominus uſuras exigit. Pecunia fœnoris, ęs habet: gratia fidẽ confert. Fœnerato er
go fidẽ Gentibus, ut tibi abundet gratia. Tu autẽ noli mutuari quaſi indigus: ſed quaſi di
ues & locuples fœnerato. Fœnerauit Petrus, fœnerauit Paulus, fœnerauit Ioãnes Euan
geliſta, uel uterq;, & nõ indiguit: hoc eſt, fœnerarunt pecuniã Chriſti, non fœnerarũt pe-
cunias ad uſurã. Fœnera ergo, & noli deſiſtere fœnerare. Audis quid dicat ſcriptura: To-
ta die miſeretur, & fœnerat. Iuſtus per diẽ fœnerat, auarus in nocte. Gratia enim lucis eſt
auaritia autẽ uſura tenebrarũ eſt. Et ideo ſemen fœnerantis fidẽ, in benedictione erit, ha
bens utiq; præmium benedictionis. Declina à malo, & fac bonum: & inhabita in ſecula
ſęculorum: Quoniam dominus amat iudicium, & nõ derelinquet ſanctos ſuos: in ęter-
num conſeruabuntur. Iniuſti autem punientur, & ſemen impiorum peribit. Iuſti hæredi
tate poſſidebunt terram, & inhabitabũt in ſeculum ſeculi ſuper eam.] His uerſiculis de-
monſtrat propheta quòd pertineamus ad dominũ, & ipſe arbiter cogitationum opera-
tionumq; noſtrarũ ſit, ſpectans merita ſingulorum, qui nihil ſine iudicio agit, ſed malos
& bonos actus iudicio diſcernit. Declinandum ergo eſt à malo, & faciendum bonũ. Ne
bona malaq; confundas, prius eſt ut crimine careas: poſtea ut innocentiæ fructum defe-
ras, quo poſſis eſſe perpetuus. Noli putare quòd deum tua peccata prætereant. Sic enim
pleriq; labuntur. Ipſe uniuerſa cernit & damnat, & impiorum ſemen exterminat. Semen
utiq; non corporalis generationis, ſed mentis internæ & impietatis ſucceſſionem. Nam
utiq; Iob de ſemine Eſau genitus ſcripturę teſtificatione ſignatur. Quomodo ergo ſemẽ
Eſau perijt in Iob, cum tantus iſte uir fuerit, ut uenturũ in terras dominũ præuideret, qui
cetum iſtius ſeculi diabolũ ſubiugaret? Ergo hoc quæritur, ne malitia transfundatur in
poſteros. Hoc per baptiſmatis ſacramentũ Chriſtus operatur, ut exuat unuſquiſq; quod
natus eſt: induat, quod renatus: fiat non famulæ hæres, ſed gratiæ, ut perpetuũ domiciliũ
habitationis æternæ ſibi poſſit adquirere. Qui autẽ habitare meruerit in ſeculum ſeculi,
& ipſe honorificabit deum in ſecula ſeculorum. Vbi moralibus iuſtũ inſtituit diſciplinis
ut qualis deberet eſſe, te doceret, quæúe eſſet perfectę forma iuſtitiæ, ad ſapientiam &
theoremata mentẽ uult eius aſſurgere: & excitat eius intentionẽ, ut ſpectet intento cor-
de cœleſtia, & diuina intra ſe uoluat oracula, atq; ad ea quæ complaceant deo, ſuum in-
formet affectum: ſit meditatus in lege, nec ulla eum domini mãdata prætereant. Modos
diuini ſacramenti cognoſce. Deniq; ab hinc uide in præceptis ſanctum prophetam aſſur
gere: Os iuſti meditabitur ſapientiã, & lingua eius loquetur iudiciũ: lex dei eius in corde
ipſius, nec damnabit, inquit, eum dominus, cum iudicabitur illi. Expecta dominũ, & cu-
ſtodi uiam eius, & exaltabit te ut hæreditate poſſideas terram, cũ perierint peccatores,
uidebis. Vidi impiũ ſuperexaltatum & eleuatum ultra cedros Libani: & tranſiui, & ecce
non erat: & quæſiui eũ, & non eſt inuentus locus eius.] Superiora moralia, hæc intelligi
bilia. Quod eſt iuſti os quod meditabitur ſapientiã, niſi interior homo? Duo ſunt enim

homines in ſingulis:unus interior,alter exterior. Interior cogitat quæ mentis ſunt,quæ
mentis ſunt loquitur,exterior quæ ſunt corporis. Tamẽ adueniens dominus utrũq; con
iunxit,& duos in uno homine cõdidit,ne diuerſis ſeſe impugnẽt motibus, ſed inuicẽ ſi-
bi uoluntatũ ſuarũ unitate ſociẽtur.Ideo os iuſti meditabiẽ ſapientiã.Iam enim & ipſe ex
terior homo iuſti in interioris hominis tranſuſus eſt diſciplinã:& in eius cõformatus na-
Philip. 3 turã,ipſius exercet officia,ut caro meditetur quod mẽtis internæ eſt. Sed ne hoc incredi
bile tibi uideatur, audi dicentẽ quia dominus Ieſus trãsfigurabit corpus humilitatis no-
ſtræ,ut cõforme fieret corpori gloriæ ſuæ. Quis audeat dicere carnẽ ſine peccato,carnẽ
aſſumptam ex uirgine,carnẽ ſpiritu dei in Mariam ſuperueniente generatã,quæ in nul-
lo diſcrepauit à ſapientiæ diſciplinis,interioris hominis exortẽ fuiſſe uirtutũ,nec in uſus
eius,tranſite potuiſſe,cum ſupra hominẽ fuerit quòd tactu eius ſanabantur ægroti,cæcis
refundebatur aſpectus,mortui reſurgebant. Competenter ergo ſcriptũ eſt:Os iuſti me-
1. Cor. 15 ditabitur ſapientiã: eò quòd totus homo ſit ſpiritualis,nõ utiq; terrenus. Qualis enim ter
renus,tales & terreni:& qualis cœleſtis,tales & cœleſtes. Abijt ergo terrenus, remanſit
cœleſtis. Ideoq; in tempora redemptoris referẽs propheta,meditabitur, dixit:licet unus
è pluribus meditatur,ſcripſerit.Nec abhorret à ſenſu,quia prophetarũ ſpiritui futura pro
Eccle. 27 præſentibus ſunt.Alij putant os pro mente dictũ.Pulchre autẽ iſtud expoſuit nobis Sa-
lomon dicens:Narratio iuſti ſemper ſapientia:ſtultus autẽ ſicut Luna immutatur,id eſt,
quòd ſæpe uarietur,nec in ſua perſeueret ſentẽtia,& tanquã in tenebris lumen uideatur
offundere,nec tenere.Sit ergo nobis ſemper in corde & ore meditatio ſapientię, & lin-
Deut. 6 gua tua loquatur iudiciũ,lex dei tui in corde tuo ſit.Ideo tibi dicit ſcriptura:Loqueris in
illis ſedens in domo,ambulans in uia, dormitans,reſurgẽs. Loquamur ergo dominũ Ie-
ſum,quia ipſe eſt ſapiẽtia,ipſe eſt uerbũ,& uerbũ dei.Nam & hoc ſcriptum eſt: Aperi os
tuũ uerbo dei.Ipſum ſpirat,qui ſermones eius reſonat,& uerba meditatur.Ipſum ſemper
loquamur.Cum de ſapiẽtia loquimur,ipſe eſt.Cum de uirtute loquimur,ipſe eſt. Cũ de
iuſtitia loquimur,ipſe eſt.Cũ de pace loquimur,ipſe eſt.Cum de ueritate & uita & redẽ-
Pſalm. 84 ptione loquimur,ipſe eſt.Aperi os tuũ dei uerbo.Scriptũ eſt:Tu aperi,ille loquetur.Ideo
dixit Dauid:Audiam quid loquatur in me dominus.Et ipſe dei filius dicit:Aperi os tuũ,
& adimplebo illud.Sed non omnes ut Salomon poſſunt percipere ſapientiæ perfectio-
nem:non omnes ut Daniel.Omnibus tamẽ pro poſſibilitate infunditur ſpiritus ſapien-
tiæ,ſed omnibus qui fideles ſunt.Si credas,habes ſpiritum ſapientiæ.Ideo Sapiens dicit:
Pſalm. 115 Credidi:propter quod locutus ſum.Cum credideris,accipies loquendi gratiã.Et qui cre
dit,redimitur:& qui orat,redimitur,ſi pie intendat orationibus, & in oratione aſſiduus
ſit.Diẽ præueniat,noctẽ frequentet,ſoli matutinus occurrat, ut ante ipſe illuminetur à
Chriſto,quã terra ſolis exortu.Et qui pſallit,redimitur:& qui cõpungitur,redimiẽ. Ideo
ſemper meditare,ſemper loquere quæ dei ſunt,ſedẽs in domo. Domũ poſſumus accipe
re Eccleſiã,poſſumus accipere domũ interiorẽ in nobis: ut intra nos loquamur.Sedent
iudices in Hieruſalẽ:ſederũt ſedes in iudicio.Sedit etiã iudicũ cõſiliũ,& libri aperti ſunt,
propheta dicit,& tu cũ conſilio omnia fac.Cũ conſilio de factis tuis iudica:cũ cõſilio ui-
num bibe:cũ conſilio loquere,ut effugias peccatũ,ne incidas per multiloquiũ. Sedẽs lo
quere tecũ,quaſi qui iudices.In uia loquere,ne unquã uaces.In uia loqueris,ſi in Chriſto
loquaris,quia uia Chriſtus eſt. In uia loquere tibi, loquere Chriſto. Audi quomodo illi
1. Tim. 2 loquaris. Volo,inquit,uiros in omni loco orare, leuantes puras manus ſine ira & diſce-
ptatione.Loquere ô homo dormitãs, ne tibi ſomnus mortis obrepat. Audi quomodo
Pſalm. 131 dormitãs loquaris.Si dedero ſomnũ oculis meis,& palpebris meis dormitationẽ,donec
inueniã locũ domino,tabernaculũ deo Iacob. Vince naturã diligẽtia, exclude corporis
Pſalm. 6 ſomnũ.Naturã nobis formare nõ poſſumus,poſſumus diligentiã.Homo erat Dauid:in-
dulgebat aliquid ſomno per noctẽ,ſed excludebat ſomnũ lauans per ſingulas noctes le
ctum ſuum,& lachrymis irrigans ſtratũ ſuũ.Ideo memor erat in ſtratu ſuo ſemper domi-
ni ſui,& in ipſo meditabatur ut diluculum preueniret, & in tenebris ei illuceſceret Chri
Ephes. 5 ſtus dicens:Surge qui dormis. Nam in omnibus hæc gratia eſt:ſed poteſt eſſe & in pluri
bus diligentia.Ne igitur expectes ut excitet te Chriſtus, ſed potius Chriſtũ excita. Exci
tat eum qui de ipſo dormitans cogitat.Si tu illum excitaueris,& ipſe te excitabit à ſom-
no,reſuſcitabit à morte,dicẽs tibi:Exurge à mortuis.Cũ ſurges ergo uel reſurges,ipſum
loquere,

loquere,ut impleas quod iuberis. Audi quomodo te Christus excitet. Anima tua dicit: Cantic. 5
Vox fratris mei pulsat ad ianuã. Et Christus ait: Aperi mihi soror mea sponsa. Audi quo- Cantic. 2
modo tu exsuscites Christũ. Anima dicit: Adiuraui uos filiæ Hierusalem, si suscitaueritis
& resuscitaueritis charitatem. Charitas Christus est. Audi etiam quomodo dormiẽs lo-
quaris. Ego dormio, & cor meum uigilat. Hæc communiter. Attolle nunc paulo altius Ibidem.
mentem tuam. Loquere sedens in domo, in hac terrestri domo huius habitationis, quæ 2. Cor. 5
dissoluitur, in qua peregrinamur à domino. In corpore enim isto positi, dum superuesti-
ri magis quàm expoliari uolumus, exulamus à Christo, & grauiter ingemiscimus. In hac
sedens ergo confitere peccata tua: quia sedisti, & nõ stetisti, & nõ dixisti: Stantes erãt pe
des nostri in atrijs tuis Hierusalẽ. Loquere magis, & noli occultare delicta. Loquere se- Psalm. 121
dens, ut audias dicentẽ: Surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris. Lo- Psalm. 126
quere in uia ambulãs, id est, carpens uitæ istius cursum. Hic loquere, ne illic obmutescas: Luc. 1
sicut ille obmutuit qui Angelo Christi antè non credidit: postea tamen cum credidisset,
uocem recepit. Loquere dormiens & quiescens, consepultus in Christo, ut cũ ipso in no
uitate uitæ resurgas. Loquere etiam sepultus in tumulo: sicut loquebantur animę sancto
rum petentes de mortis authore uindictam: Vsquequo domine sanctus & uerus non Apoc. 6
iudicas & uindicas sanguinem nostrum? Loquere postremo cum surgis, sicut docuit il- Psalm. 3
le qui dixit: Ego dormiui, & quieui, & resurrexit: quoniam dominus suscipiet me. Et illic
ergo os iusti meditabitur sapientiam, donec ad sublimiora tabernaculi secreta cœlestis,
ac sacræ plena iucunditatis atq; lætitiæ ipse perueniat: quemadmodum scriptura nos do
cuit, dicente Dauid: Hęc recordatus sum, & effudi super me animam meam: quoniam in Psalm. 41
grediar in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum dei. In uoce exultationis &
confessionis, sonus epulantis. Ergo & sedentes in hac corporea domo, & egressi hinc,
atq; ambulantes in uia, cum rapiemur, si meremur, obuiã Christo: & dormientes loque-
mur. Accipe tertiam ἀναγωγὴν qua se anima eleuat iusti. Est enim quidam spiritalis som- Prouer. 3
nus intelligendus, de quo Salomon ait: Si enim sedeas, sine timore sedebis, si dormias,
suauiter requiescas, & non timebis pauorem qui superueniet tibi, neq; impetus impio-
rum superuenientes tibi. Cum suauitate requiesces, & pauorem & superueniẽtes impio
rum impetus nõ timebis, si lingua tua loquatur iudiciũ dei, & semper illud ante oculos
habeas, ut peccato locum nullũ relinquas: & noueris quod delicti preciũ supplicij retri-
butione soluetur. Ipse enim hoc in nonagesimo interpretatus est Psalmo, dicens: Non ti
mebis à timore nocturno, & à sagitta uolante per diem: à negocio perambulante in tene
bris: ab occursu & dæmonio meridiano. Cadent à latere tuo mille, & decem milia à de-
xtris tuis: ad te autem non appropinquabit. Veruntamen oculis tuis considerabis, & re-
tributionem peccatorũ uidebis. Iustus enim cum loquitur iudiciũ dei, uel cum loquitur
quæ iusta sunt, & ueri plena iudicij, non cum iracundia loquitur, non ex animi mœren-
tis afflictione, non ex dolore, non ex aliqua passione, sed loquitur ex ueritate, loquitur
ex æquitate: ut non propendeat affectu, sed quæ loquitur, uero pendat examine. Iudicat
enim quæ dicenda sint, uel non promenda. Cui simile est illud, Labia sapientiũ alligata Prouer. 15
sunt sensu, eò quòd omnia quæ loquuntur, uero sensui conuenire uideantur, & sensus sui
prudentia intelligant quæ loqui debeant uel taceri: ut quæ silenda sunt, cohibeant clau-
stro quodam nexuq; labiorũ in ijs autem quæ oporteat dici, labiorum uincula resoluan-
tur. Merito ergo præmisit: Os iusti meditabitur sapientiã. Meditatio enim diuturna ple
num poterit habere iudicium: quod loquetur iustus in tempore cum ea quæ perfecta
sunt, facie ad faciem uiderit. Nunc enim de ijs quę nõ comprehendimus, loqui uera non
possumus. Deniq; nec Paulus præsumpsit dicere, qui raptus in paradisum audiuit secre-
ta cœlestia: sed uolens non in ijs errare quæ dicere ait: Quàm inscrutabilia sunt iudicia
dei, & ininuestigabiles uiæ eius? Nunc autẽ absolutus corpore, forsitan ininuestigabiliũ
uiarum genera, & iudicia eius, quæ sicut abyssus multa sunt, comprehendit. Adhuc iusti
tiæ forma describitur & augetur, dicente scriptura: Lex dei eius in corde ipsius, & non Rom. 11
supplantabũtur gressus eius.] In corde iusti lex dei est. Quę lex? Non scripta, sed natura- 1. Tim. 1
lis. Iusto enim non est lex posita, sed iniusto. In corde eius lex est, non perfunctoriè, sicut Rom. 10
in labijs Iudæorũ. Corde enim creditur ad iustitiã. Qui credit, & loquitur: qui autẽ loqui Esa. 29
tur, non cõtinuo credit. Deniq; nõ credidit populus, de quo dictũ est: Populus hic labijs Rom. 2
me hono-

me honorat:cor autem eorum longe est à me. Si igitur gentes cum ea quæ legis sunt faciunt,ipsi sibi sunt lex,cognoscentes quæ sequi debeant uel cauere: quanto magis fidelis & iustus,qui ad imaginem & similitudinē dei uiuit,decora nouit & honesta decernere,& uti legitimo quodā naturalis sapientiæ gubernaculo, ne eius supplantentur uesti-
Genes.25 gia,sicut Esau,quē propter gulæ auiditatem frater supplantauit ut caderet,atq; in mortē uestigia eius effudit?Quo magis iustus est quisq;,eo magis illi insidiaē inimicus:& ideo ait scriptura:Considerat peccator iustum,& quærit perdere eum.Dominus autē non derelinquet eū in manibus eius,nec damnabit eum cū iudicabitur illi. Videns ergo peccator quia iustus in ore suo loquitur, in corde meditatur sapientiā, quia in lingua sua iudicium loquitur,quia in corde suo legē domini custodit:mortē peccati ei conatur inferre: sed dominus tuetur eum.Et ideo nō timeamus insidias peccatoris: quoniā deus pro no-
Rom.8 bis est.Si ergo deus pro nobis: quis contra nos? Propterea non derelinquet iustū suum deus,nec damnabit eum cū habuerit de ipso iudiciū.Verus enim iudex est:& ideo iustitia non potest periclitari.Vnde & Aquila dixit:Nec damnabit eū in iudicando eo. Symmachus:Nec damnabit cū iudicatur iustus.Sed quia Septuaginta uiri sic posuerūt: Cum iudicabitur illi:putamus quòd ad illud respexerit,quia scriptū est:Quoniā ipse dominus
Psalm.50 ueniet in iudiciū.Sed in quod iudiciū?Audi dicentē:Tibi soli peccaui, & malū corā te feci,ut iustificeris in sermonibus tuis, & uincas cū iudicaris.Ideo ergo præbet se dominus
Mich.6 audiendum, ut de se iudicetur: quo magis uincat.Quomodo se præbeat,audi:Populus meus,quid feci tibi?aut in quo cōtristaui te?aut quid molestus tibi fui? Responde mihi.
Esa.43 Quia ex Aegypto eduxi te?& de domo seruitutis liberaui te?Et alibi:Ego sum,ego sum qui deleo iniquitates tuas,& memor non ero:tu autē memor esto, & iudicemur.Graue hoc iudiciū,cū dominus de se postulat cōtra hominē iudicari. Quid enim respondeas ei qui uniuersa tibi cōtulit,omnibus te præfecit? Subiecit tibi Aegyptios,ad quos hospes adueneras, insectantes postea mari mersit. Ille tuos deleuit hostes, atq; subuertit. Ille te creauit & condidit,ille suo sanguine te redemit:& tu tradis te ut seruias eius inimico?Ille tibi omnia peccata dimisit,& tu grauiora cōmittis?Vocabit te,in iudiciū uenies:quid responsurus es ei,qui nisi iterū tibi donet,periisti?Ideoq; uidens sanctus Dauid hac qua-
Psalm.142 dam moralitate dei amplius se grauari,iudiciū refugit,misericordiā poscit,dicens: Et ne intres in iudiciū cum seruo tuo:quoniā non iustificabitur in conspectu tuo omnis uiuēs. Confitetur se in tenebris sicut mortuum seculi collocatum.Caute sicut mortuū seculi dixit,non mortuum.Non enim mortui seculi,sunt qui moriuntur in Christo . Illi autē sunt mortui seculi,qui omnem uitam suam qua uixerunt in seculo , in interitu & morte con-
Ibidem. stituunt.Et ideo quasi desperatus ad remedium confugit,dicens: Cito exaudi me domine,quia defecit spiritus meus.Talis enim iudicij proposita sibi oblatione defecit, in quo examinanda ueritas foret potius quàm misericordia conferenda.Tamē tam pius est dominus,ut etsi nemo iustificetur in conspectu eius uiuens(quis enim quamuis iustus non obnoxius est peccato?aut cuius talis est uita,ut digna iudicetur dei similitudine?) utiq; ad imaginem & similitudinem dei factus , debet sicut deus sine peccato est, ita & is qui ad imaginem eius est,sine peccato esse. Quia ergo dignus est pœna qui gratiam tantam dominicæ operationis,& similitudinem diuini decoris amisit? Sed quia misericors est: etiam si ipse se iudicio subijciat,iustū tamen non iudicat,sed iniustum. Iusto parcit,quasi conditionis fragilitate peccanti:iniustū punit,quasi qui detestetur ingratū. Deinde etiā si multa habeas opera iustitiæ,noli esse impatiens,atq; arrogans, quo præmia tibi iustitię in hoc seculo existimes flagitanda,aut indigne tibi aduersa accidisse aliqua conqueraris.Quamdiu enim uiuis,certamē tibi debetur,non premium.Expecta ergo uel auxiliatorē dominū uel remuneratorem:Et custodi uias eius.]Hoc est expectare, eius quem expectandū putas,mandata conseruare. Etsi contereris,etsi affligaris,etsi ægritudine deficias,tamen expecta dominū non te confundet spes. Veniet dominus,& exaltabit te,ut hæreditate possideas terrā.]Liquet superiorē esse terrā,non istam in ualle terrenā:sed illam quæ est repromissionis æternæ:in qua quicunq; cōstituitur,exaltatur à domino. Videbis autē cū pereunt peccatores.]Tunc enim iustorū remuneratio erit, cum iudicium fuerit de meritis impiorum.Sed nō uno genere pereunt peccatores . Ante tibi pereunt, si eorū potentiā,diuitias non mireris:si nō te moueat cum eos honoribus,liberis,amicis abundare

abundare cognoueris.Hæc enim ſeculi ſunt,& ſeculum ſeculari ſubiacet malignitati:&
princeps mundi iſs qui ſibi ſeruiunt,fauet, ſecundum illud : Omnia tibi dabo ſi ptocidẽs Matth.4
adoraueris me.Quid quæris ut ea tibi dentur,cum ipſe impius qui dat,in eis diutius eſſe
non poſſit?Tranſit etiam ipſe:quomodo poſſunt non tranſire quæ contulit? Tu modo
conſtantem animum gere,iuſtitiam tene,nemo te moueat,& uidebis nihil eſſe impium.
Deniq; audi dicentem: Vidi impium ſuperexaltatum & eleuatum ſuper cedros Libani:
& tranſiui,& ecce non erat.] Vidi eum in ſeculo hoc,uidi oculis corporis. Vidi etiam e-
leuantem ſe & ſuperexaltantẽ ſermonibus ſuis, æſtimantem ſe aliquid eſſe,qui nihil eſt. Galat.6
Quomodo ſe ſuperexaltat? Ponam, inquit, thronum meum ſuper nubes : & ero ſimilis Eſa.14
altiſſimo.Exaltat ſe,ut uideas eum ſicut cedros Libani ſuperexaltatas, & ipſe altæ ſunt,
& in monte ſunt altiſſimo.Merito ergo ſuperexaltatæ ſunt:&ſuperexaltatus uidetur im Matth.17
pius,qui ſe in illo monte conſtituit, de quo ſcriptum eſt: Si habueritis fidem ſicut granũ
ſinapis,diceris huic mõti: Tollere,& iactare in mare.Huic.Cui? Dæmonio,inquit,à quo
iſte inuaſus fuerat & oppreſſus, quẽ miramini eſſe ſanatum . Ideo charitatem magis ha-
bet in Chriſto,quàm poteſtatem in diabolo. Vides cedrum in monte altiſſimo ſuperex-
altatam:ſed uento frangitur,ſed igni exuritur,ſed uetuſtate diſſoluitur.Ita eſt diues in ſe-
culo.Fulget quidẽ ſplendore quodam gratiæ ſecularis ut Libanus, nixus eſt mundi po-
tentia,opibus & diuitiſs exultat. Videtur tibi aliquid eſſe ante quàm dicas: Tranſiens ui
debo.Sicut enim Moyſes animo & mente tranſiuit materialia, & deum uidit:ita & tu ſi Exod.3
tranſeas hinc,ad dei gratiã ueſtigiũ tuæ mentis attollẽs:uidebis eum nihil eſſe qui in hac
terra ſibi potentiſſimus uidebatur.Ideo animæ tuæ dicit,menti tuæ dicit deus uerbũ:A-
des huc à Libano ſponſa,ades huc à Libano:tranſibis & pertranſibis. Si tranſeas ſecula-
ria,pertranſies ad paradiſum.Audi tranſeuntẽ : Memento mei domine cũ ueneris in re- Luc.23
gnum tuum.Audi iterũ pertranſuentẽ.Amen amẽ dico tibi:Hodie mecum eris in para-
diſo. Quid eſt, Ecce non erat? In principio utiq; uerbum erat.Et qui uerbum uidet, qui
particeps uerbi eſt,utiq; & ipſe eſt:quia uerbum dei ſemper eſt. Et ſermo qui de ipſo eſt,
non eſt,eſt & non,ſed eſt:& manet in eo qui ſequitur deum . Qui autem neſcit uerbum,
non eſt:quia non adhæret ei qui dixit:Ego ſum,qui ſum.Qui autem adhæret ei,unus ſpi Exod.3
ritus eſt.Vbi autem ſpiritus,ibi & uita.Ideo tibi dicit ſcriptura de deo:Qui uiuificat mor 1.Cor.6
tuos,& uocat ea quæ non ſunt,tanquam ea quæ ſunt , hoc eſt,uocat Gentes quæ non e- Rom.4
rant,tanquam populum ſuum qui erat. Erant enim patres noſtri , qui erant electi dei.Et 2.Tim.2
alibi dicitur:Cognouit dominus qui ſunt ipſius:non cognoſcit eos qui non ſunt.Et He-
ſter ait:Non des uirgam regni tui iſs qui nõ ſunt.Rectè ergo iuſtus dicit:Et trãſiui,& ec-
ce non erat, hoc eſt, uidi eũ ſuperexaltatum in ſeculo antequam conſiderarẽ quia nihil
eſt ſeculum. Vbi autem tranſiui mente ſupra mundum,uidi quia iam nõ erat qui antè e-
rat ſuperexaltatus in hoc mundo. Et tu ſi iuſtus es, tranſi à præſentibus ad ea quæ futura
ſunt:& tranſibũt tibi pręſentia.Cœlũ & terra tranſibunt:uerba autem mea non præteri-
bunt.Iuſto ergo omnia tranſeũt.Tranſit impius,ſimilis uanitati,& dies eius ſicut umbra Matth.24
prætereunt.Nec ſolũ prætereũt iuſto præſentia,ſed etiã cum ad ea quæ ſunt futura inten Pſalm.143
derit,iam iſta prætereũt. Vide quomodo iuſto præſentia prætereunt. Vtiq; temporibus
Dauid prophetæ Synagoga erat,Eccleſia ex Gentibus nõ erat:& idẽ futuris quaſi præ- Pſalm.46
ſentibus dicit:Benedicite Gentes deũ noſtrũ.Deinde ſupra ait:Aſcendit deus in iubila-
tione. Tranſiuit perfidię uentura tempora,non ætate,ſed mente: & reſurrectionem do-
mini multo poſt ſeculo futurã pia fidei deuotione celebrauit,dicens,Pſallite deo noſtro
pſallite,pſallite regi noſtro,pſallite.Quaſi intereſſet ipſis Chriſti & Eccleſię nuptialis co
pulę ſacramentis,ita tripudiat & gaudet.Cauſſam quoq; celebritatis expreſſit dicẽs:Re Ibidem.
gnabit dominus ſuper omnem terram.Ergo ſi nos prætereamus,& illa præteriſſe quę fu
tura ſunt,nobis uidentur:ut ſi in nauigando terram prętereas, illam quoq; uideas pręte-
rire,& quaſi à te diſcedere.Sępe nautę maximè in tempeſtate fugiunt terram. Et tamen
cum eam fugiunt nauigantes,ipſa potius fugere uidet à nauigãtibus.Et tu ſi fugias mun
dum hunc,& ipſe te effugiet:ſi prętereas terram hãc,& ipſa te pręterit.Et tu in mari hoc
nauigas,& in hoc ſeculo fluctuas.Fuge terram,ſaxa habet,lapides habet,ſicut ſcriptum
eſt:Lapides de uia proiſcite.Si feſtines per aeriũ hoc profundum ad portum diuinę uo-
luntatis, uidebis tibi hęc omnia pręteriſſe. Quid enim intereſt utrum pręterierint, an

tibi ea

tibi ea iudices præterisse? Est & alius impius qui uidetur exaltatus & eleuatus super ce-
dros Libani: & si transeas, nõ erit, nec locũ eius inuenies. Vide mihi scribam Iudaicũ red
dentem seriem ueterum scripturarum, sed non sequentem. Audis quia labijs reddit, mi-
raris ut doctũ. Interrogas quid sentiat. Respondet secundum literam, percurrit historiã.
Superexaltatus uidetur tibi & eleuatus si literã cogites. Transi ad intelligentiam spirita
Psalm. 36 lem, quia lex spiritalis est, uides illum nihil esse, tum dicis: Vidi impium superexaltatum,
& transiui, & ecce non erat, & quæsiui eum, & non est inuentus locus eius. Quæsiui eũ
ubi esse debuerat: ubi uita est, non illum inueni. Non erat ibi ubi uita erat, quia mortuus
erat, & ideo nec locus eius inuentus est. Qui enim mortui locus, qui non erat, nec fuit un
2. Cor. 3 quam? Non enim fuit, qui in litera erat. Litera enim occidit, spiritus autẽ uiuificat. Quæ-
siui ergo eum, ut inuenirem: ille se non præbuit, ut inueniretur, hoc est, ego eum uolui
conuertere: ille se mihi præbere noluit ut cõuerteretur. Feci quæ erant quærentis: ille re-
fugit ea quæ esse debuerant reuertentis. Deniq; anima quæ cõuerti uult, uerbũ requirit:
Cantic. 3 & cum inuenerit, dicit: Tenui eum, & nõ dimittam eum, hoc est dei filiũ, dei uerbum. In-
iustum autem, qui sanari noluit, quæsiui eum, & non inueni eum, & ideo non illũ imite-
ris. Custodi innocentiam, & uide æquitatem.] Qui custodit innocentiã, æquitatẽ uidet:
quoniam qui mundus est, deum uidet, cuius uirga recta est, directa iustitia, ut auersetur
eos qui declinauerint ad studia prauitatis. Bona innocentia, quę deum uidet. Deniq; alij
posuerũt: Custodi perfectionem. Perfectus est enim qui malitiã nescit, nec dolũ nouit. I-
deo, inquit, custodi perfectionem, quia sunt reliquię homini pacifico.] Reliquiæ dicun
tur hominis de corpore mortui, de eius exuuijs. Ideo reliquiæ, quia post mortẽ hominis
1. Cor. 15 uidenť superesse. Supersunt enim quę seruanť ad resurrectionẽ. Oportet enim hoc cor-
ruptibile induere incorruptionẽ, & hoc mortale induere immortalitatem. Ergo magis
reliquiæ sunt hominis spes resurrectionis, & fides cõuersionis, & gratia dilectionis: quo
Psalm. 1 niam impij non resurgunt in iudicium. Vita autem iustorum nota est deo, & iudicio do-
Rom. 11 mini comprobatur. Huic loco pulchre illud conuenit: Reliquiæ secundum electionem
gratiæ saluæ factæ sunt. Iniusti autem disperibunt: reliquiæ impiorum interibunt.] Iusto
rum reliquiæ uirtutes sunt: impiorum reliquiæ, improbitas, atq; perfidię peccatũ. Ea de-
lebuntur ut non sint. Salus autẽ iustorum à domino.] nõ à seculo, non ab elemento. Cœ
Matth. 24 lum & terra pręteribunt. Non cõmitto salutem meam cœlo, quia & ipsum pręterit, quia
Psalm. 101 de pluribus cœlis dictum est: Ipsi peribunt, tu autem permanes. Deo soli committo, qui
permanet, qui potest peccata donare, ut protector meus sit in tempore tribulationis, &
adiuuet me, & liberet me, & eripiat me à peccatoribus iudicij sui tempore: & saluum
me faciat, quoniam speraui in eum. In ipsum solum speraui. Non uult enim nos & sibi &
alij seruire. Qui ipsi soli seruit, liberatur: quoniam ipsi est laus, gloria perpetuitas à secu-
lis, & nunc & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

In Psalmi XXXVII. enarrationem præfatio.

E pœnitentia duos iamdudum scripsi libellos: & iterũ scribendum arbitror.
D Primum, quia utile est uel quotidie ueniam delictorum precari, deinde quo-
niam in illis duobus libellis, adhortatio pœnitentiæ uel profectus est, si gera
tur: nunc quemadmodum agi pœnitentia debeat, exprimẽdum est. Nihil enim prodest
agere, nisi ita agatur ut oportet. In quo sanctus Dauid sequendum nobis proposuit ma-
gisterium, qui ideo mihi uidetur gustasse peccatum, ut doceret quemadmodum pecca-
tum posset aboleri. Vnde enim medicina nisi de uulnere sumpsit exordium? Dum pri-
ma ætas generis humani docet alios quod sibi profuit, & quemadmodum uulnus suum
sanauerit, alijs ostendit, usus artem fecit, & ęgritudo magisterium. Ipsa est enim prima &
ualida secta medicinæ quam experientia non coniectura formauit. Ideoq; ab experien-
tia, ἐμπειρικοὶ primo medici sunt uocati, & ex ea secta cęterę deriuatę sunt, atq; ab ea usum
quendam suæ sumpsere uirtutis. Quid autẽ est ad cohortationem pœnitentiæ ualidius,
quã quod sanctus propheta Dauid peccatorũ nostrorũ nos docuit pœnitere? Quis enĩ
dedignetur humiliare se deo, cũ rex se humiliauerit? Aut quis dubitet affligere animam
suã, cum Propheta tãtus afflixerit, soluẽs preciũ lachrymarũ pro redẽptione peccati? Et
quanuis toto scriptorum suorũ corpore gerendæ pœnitentiæ præcepta diffuderit (quis
enim eius Psalmus non medicamentum est conscientiæ peccatricis? cum alibi quemad
modum

modum impulsus sit, alibi quemadmodum conturbatus, ostenderit, ut non solũ quemadmodum sint sananda, sed etiam quemadmodũ cauenda uulnera, demõstraret, & suo nos doceret exemplo: quis autem stare se credat, ubi lapsus est etiam fortior? tamen in tricesimo septimo Psalmo maiorem uim doloris interni, & lamentabilis deplorationis expressit. Deniq; in exordio ipse nos titulus admonet huiusmodi præcepta formari. Sic enim legimus: In cõmemorationem, inquit, diei sabbati Psalmus Dauid.] Plena enim est definitio pœnitentiæ, cõmemoratio delictorũ, ut unusquisq; peccata sua uelut quodam quotidiani sermonis castiget flagello, & cõmissa sibi flagitia condemnet. Sic enim docemur dicente domino: Dic iniquitates tuas, ut iustificeris. Et Apostolus ait: Ore cõfessio fit ad salutem. Sed forte moueat quia non dixit peccatorum cõmemorationem, sed diei sabbati, aut (sicut alius habet) sabbatorum. Quid est ergo sabbatũ, nisi requies futurorum, leuamen præsentium, quo lex iubet hominum opera feriari, onera deponi? Quæ sunt grauiora onera, nisi nostra peccata? Hæc deponuntur in sabbatorum diebus: hoc est, in hoc uitæ istius tempore. Septem enim diebus hebdomas omnis concluditur, sex diebus mũdus iste formatus est, septimo die requieuit dominus ab opere suo: qui in nostra mansuetudine requiescit: sicut ipse dixit: Super quem requiescam, nisi supra humilem & mansuetum? Absolue ergo omni sabbato & alleua põdus errorum, ut securus ad illius futuri sabbati requiem peruenire merearis. Nam si hinc peccata grauia portaueris, illic requiem non habebis. Exonera igitur tuam mentem, reijce omnia quibus conscientia grauatur & premitur, ne fiat fuga tua hyeme uel sabbato. Vita hęc in labore est, illa in requie. Leuiorem te seculi huius reperiat consummatio, ne oneratus peccatis fugere non possis. Antè fuge, ut præuenias. Fugit seculum, qui seculi illecebris non tenetur, qui se omni cura eius absoluit. Fuge etiam futuram, hoc est iudicij diem. Fugit eam qui egerit pœnitentiam. Sic enim definiuit Baptista Ioannes, dicens: Generatio uiperarum, quis uobis demonstrauit fugere ab ira uentura? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ. Audistis hodie legi quia Ioannes baptizabat in Aenon iuxta Salim. Aenon dicitur oculus suppliciorum. Salim ipse ascendens. Hoc habet interpretatio. Qui ergo baptizari eligit, supplicia præuidet. Et ideo confugit ad baptismatis sacramentum, ut peccatum omne deponat, ne obnoxius incipiat esse supplicijs. Et forte supplicia præuidet qui baptizatur baptismo pœnitentiæ: at uero ille gratiã spectat, qui baptizatur in Christo. Baptismus ergo Ioannis, oculus suppliciorum est: baptismus Christi, oculus gratiarum. Tametsi in Aenon baptizabat Ioannes, iuxta ascendentem baptizabat. Hoc enim & ista habet interpretatio, ut Salim dicatur ipse ascendẽs. Proximus ergo erat Christo, qui eius nunciabat aduentum. Etenim filius hominis qui descendit de cœlo, ipse est & qui ascendit in cœlum, ut impleret omnia. Sed quia qualis cœlestis, tales & cœlestes: ille ascendit in cœlum, qui terrena deponens consepelitur in Christo, ut cũ Christo resurgat à morte peccati ad nouitatem uitæ, hæreditatisq; consortium, ut fiat sicut scriptũ est: Dei hæres, Christi cohæres. Vera ergo medicina est gerere pœnitentiam: quæ tũc legitime prædicata est, quando medicus uenit è cœlo, qui non exasperaret uulnera, sed sanaret. Bonus medicus, qui docuit quemadmodum in hac terra corporis nostri remedia quæreremus, cum flos nobis herbæ salutaris oriretur, qui de peccato dãnauit peccatum in carne. Antidotum ergo facta est caro, quę erat uenenum antè peccati, quia erat illecebra peccatorum. Audi quemadmodũ antidotum caro. Dei uerbum factũ est caro, misit manum in cauernam aspidum: uenenum euacuauit, peccatum abstulit: id est, de peccato damnauit peccatum in carne. Et ut hoc possit plenius considerari, ipsum Apostoli capitulum recenseamus. Nanq; ita scriptum est: Deus mittens filium suũ in similitudinem carnis peccati, de peccato damnauit peccatum in carne, ut iustificatio legis impleretur in nobis, ut non secundum carnem ambulemus, sed secũdum spiritum. Venit ergo Dei filius in similitudine carnis peccati. Non utiq; in similitudine carnis uenit, qui uerã carnem suscepit: sed in similitudine carnis peccati, id est carnis peccatricis. Facta enim erat fraude & ueneno infusa serpentis caro nostra caro peccati. Postquam est obnoxia facta peccato, facta erat caro mortis: quia erat morti debita. Huius carnis iam reæ, iam præiudicatę similitudinem Christus in sua carne suscepit: quia etsi naturalem substantiam carnis huius susceperat, non tamen cõtagia ulla susceperat, nec in iniquitatibus cõceptus,

[Margin notes: Esa. 43 / Roman. 10 / Esa. 66 / Matth. 24 / Luc. 3 / Ioann. 3 / Ephes. 4 / 1. Corint. 15 / Roman. 8 / Ibidem / Esaie 11 / Roman. 8]

Ioann. 1 & natus est in delictis, qui nõ ex sanguinibus, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uolũtate uiri, sed de spiritu natus ex uirgine est. Quid ergo est: De peccato damnauit peccatum in carne? Vtrũ de similitudine carnis peccati? an quia peccata nostra Christus non usu sed qualitate suscepit: non crimine, sed suę misericordię sacramento, & peccatũ pro no-
2.Corint.5 bis factus est, qui peccatũ ipse non fecit? An uero quia de ista carne peccati, hoc est nostra hac obnoxia & præiudicata dãnauit peccatũ in carne, docendo quemadmodum in carne positi non secundũ carnem ambulemus, sed secundum spiritum? Peccatũ quippe est secundũ carnem ambulare: quia luxui & uoluptatibus & lasciuijs & carnis cupiditatibus uiuit, qui secundũ carnis sapientiam cõuersatur. Sapientia enim carnis inimica est
Roman. 8 Deo. Vnde qui in carne sunt, Deo placere non possunt. Ideoq; peccatũ damnat de peccato, qui se à carnis uitijs abluendo, secundũ spiritum uiuit, totus Deo deditus, & cœlestibus intentus oraculis, propter quod Christus aduenit, ut non suã, id est carnis, sed Dei faceret uoluntatem. Si quis ergo illum sequatur, ut faciat quę placent Deo, & carnis suę cõprimat appetentiã: imitator est Christi. Quid senserimus, expressimus. Qui legis, elige quid sequaris. Nullus error, ubi simplex pietatis affectus, atq; omnis fidelis est sensus. Damnauit peccatũ Christus suscipiendo similitudinem carnis peccati, ut delicta nostrę carnis aboleret. Dãnauit peccatũ, ut peccata nostra in sua carne crucifigeret, factus pro
2.Corint.9 nobis ipse peccatũ, ut nos in ipso essemus iustitia Dei, qui eramus captiuitas mortis, & præda serpentis. Ergo pietatis est, susceptio peccatorũ ista, non criminis. Per hoc peccatum nos Deus æternus absoluit, qui filio suo proprio non pepercit, & peccatũ eum fecit esse pro nobis. Deinde dãnauit peccatum Christus in carne de ipsa carne peccati, quæ iudicabili quodã uigore & auctoritate censoria odit uitia quę amare cõsueuerat, & horret impudicitiam, quam uoluptatem putabat. Segregat se à lasciuijs, abdicat à cupiditatibus, renunciat criminibus atq; flagitijs, propulsat auaritiam, quę uirilitatem quandam carnis effœminat. En tibi illum Christi imitatorem, & ipsum de peccato peccatũ in car-
1.Corin.9 ne damnantem. Sic curro, inquit, non ut in incertũ: sic luctor, non ut aera cædens, sed castigo corpus meum, & seruituti redigo: ne cùm alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Non superfluo (ut arbitror) euagati sumus: quia & hoc ad medicinã hominis pertinebat: cui medicinæ prospiciens Deus: sicut terram istam salubres herbarũ atq; arborum succos ferre præcepit, quibus carnis uulnera curarentur: ita etiã præceptis salutaribus repleuit diuinarũ seriem scripturarũ, quibus infirmitas animæ sanaretur. Itaq; quàm graue est ut muta animalia medicari sibi nouerint, & uulneribus suis herbas salubres requirant, deligere non refutent: & hominum industria non requirat, quibus etiam medicus est missus, qui medicinæ salutaris in ueteribus scripturis semina demonstraret, & noua ipse deferret? Quàm multa itaq; salubria sunt quæ noxia perfunctorie iudicãtur? De ipsa terra sumamus exempla. Serpens alit uenenum, morsus noxios habet, uulnerat carnem: sed in ipso quoq; eius ueneno antidotũ reperies, si requiras. Deniq; caro exuritur, cuius puluere theriaca conficitur: qua ueneni uis consueuit hebetari, ut nocere non possit. Non terra ergo in uitio, quæ serpentem generat: sed ille qui nescit cauere serpen-
Matth.10 tem. Ipse serpens potest tibi prodesse, si intelligas: immo si medici præcepta nõ spernas, imitandum disce quem putas esse fugiendũ. Estote, inquit, astuti sicut serpentes, & simplices sicut colũbæ. Serua caput tuum sicut serpens: & si laceratus toto corpore fueris,
1.Corint.11 reuiuisces. Caput tuũ Christus est, quia caput ipse est uiri. Si seruaueris fidem, & si mortuus fueris sicut serpens, & tu resurges. Imitare serpentem, qui exteriorem suũ exuit, ut renouetur interior. Imitare serpentem, qui uenenum suũ euomit. Beatus & tu si cogitationes tuas malas euomas, & malitiæ tuæ uenena deponas. Celebris sermo est, & scriptorum auctoritate robustus, serpentem aquis appropinquantem sibilo sibi fœminæ anguis sponsare cõcubitus: illam propriæ consulentem saluti, ea spondere lege petitos coitos sui usus, si serpens uenenũ euomat, captumq; obedire iussis, arma deponere, ac proprij more conuentus caput ori eius inserere: atq; ubi calescere cœperit consuetudo, seu naturæ quadam uiolentia, seu libidinis ardore fœminam stringere ora, morsusq; libidinis osculis premere, atq; ita caput serpentis abscindi. Nónne in natura serpẽtis mysterium fidei recognoscis? Serpens ille paradisi prior fœminam ad culpę adulteriũ prouocauit: sed ubi uenenum eius effusum est in hunc mundum, soboles illius fœminę circ-

uentionem

conuentionem parentis,& fraudem ulta ferpentis,armis eum fuis exuit,& caput illius amputauit.Quod fi uenena præualuerint, & peccatum in quo eft aculeus mortis, irrepferit:utere medicorũ exemplo, ut tibi ferpens uel fero moriatur.Conteras eius uenenum,corpufq; cõminuas,& admixtum falutaribus fuccis noueris temperandũ, ut non folum uim fuam & uirus amittat,fed etiam fiat remedium de ueneno. Moritur autem tibi ferpens ille intelligibilis,fi tu moriaris peccato,& tibi tua peccata moriantur.Sic conteritur eius uenenũ,fi de tua facta cõpungant:fic omne uirus eius aboletur, fi bonis operibus tegas,& fideli cõfeffione temperes crimen admiffum. Audi quemadmodũ uirtus draconis ipfius cõteratur.Conterat,inquit,Deus Sathanam fub pedibus ueftris.Cõtere primo cor tuum in quo erat draconis cubile, ut nõ inueniat ubi poffit habitare.Contere draconis carnes.Carnes eius peccata noftra funt.Ideo tibi dicit Deus : Epulãtur in eo gentes.Et infra:Præcurrit mori.Carnes autem corporis eius funt adhærentes ei.Sicut enim fancti,corpus & membra funt Chrifti:ita peccatores qui peccatũ non deferunt, fed peccato inhærent,corpus draconis & membra funt.Ideo nos Chrifti corpus epulamur, illi autem corpus epulantur draconis. Nos epulamur qui Chrifto adhærere contendimus,remiffionem quotidianam & ueniam peccatorũ : Illi autem qui peccatis quotidie peccata connectunt,continuationem flagitiorum epulantur & criminum. Contere igitur has carnes,& fuper eas contritionem tui cordis afperge. Deinde mitte fuper omnia ea Iordanis aquam. Iordanis enim defcenfio & afcenfio eft : quoniam qui in fontem facrum defcenderit,& afcendit,ut quæ fuperiora funt quærat.Defcendit enim in mortem Chrifti,qui baptizatur in Chrifto,& in refurrectionem eius afcẽdit.Si autem iam baptizatus errafti,mitte aquam lachrymarum,nõ mendacem,fed ueram, ut de profundo clames ad dominum deum tuum,ut dicatur de te: Vox audita eft in Rama, fletus & ululatus multus,Rachel plorans filios fuos: & noluit confolari,quia non funt.Rachel Ecclefia eft,in qua benedicitur plebs Dei.Ipfa pro te fleat, ipfa tua peccata deploret & fleat plurimum,ut confolationem facile non admittat,quemadmodum qui plurimũ dolent. Ideo confolari fe noluit,quoniam qui eras, effe defifti.Sed hac perfeuerantia doloris & fletus emereatur ut dicat: Filius meus mortuus erat,& reuixit : perierat, & inuentus eft. Aut forte confolari fe noluit Rachel in filijs Iudæorum,quia nõ funt:quos utiq; ideo genuerat,ut effent:& ideo non admifit cõfolationem occifis paruulis ab Herode,quia nec in aduentum Iefu crediderunt,menfuram fceleris adimplentes,ut & paruulos interficerent,ut inter eos filius Virginis necaretur.Ergo Ecclefia domini in Iudæis cõfolari noluit,qui ia non funt:In Chriftianis autem qui ex nationibus congregati funt, epulatur & gaudet, quoniam cœperunt effe, qui non erant. Mififti ergo aquã Iordanis, aquam gratiæ,hoc primum bibe. Mififti aquam lachrymarum,aquam pœnitentiæ. Hoc fecũdum eft poculum, ut primum repares. Bibe aquam de tuis uafis,bibe aquam de tuis fletibus, ut dicas:Et potum meum fletu temperabam. Fletus ergo tuus potus eft tuus,& lachrymæ tuæ cibus eft tuus: Fuerunt, inquit, mihi lachrymæ meæ panis. Si lachrymę panis, habes ex peccato iniquitatis cibum conuerfionis, fecundum illud quod legis in Euangelio:Quoniam cui plus dimittitur, plus diligit. Vnde fæpe uidemus aliquos qui antè negligentes fuerunt Chriftiani, peccato aliquo cõmiffo fieri diligentiores, & ex illo per pœnitentiam euadere folere perfectos. Sicut igitur ex peccato cõuerfio, ita remedium de ueneno. Audi hoc remedium. Iuftus in principio fermonis accufator eft fui. Venenum,peccatum eft:remedium, accufatio fui criminis. Venenum, iniquitas eft : cõfeffio, remedium prolapfionis. Et ideo uere remedium de ueneno eft, fi dicas iniquitates tuas, ut iuftificeris. Sed iam Pfalmum adoriamur, ut ipfe nos doceat quemadmodum agenda pœnitentia fit. Itaq; fic incipit.

Romani.16 · Matth.2 · Luc.15 · Pfalm.101 · Ibidem 41 · Luc.7 · Prou.18 · Efa.43

Pfalmi XXXVII. enarratio.

D OMINE ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me.] Qui pœnitentiam agit, paratus effe debet ad opprobria perferenda, iniuriafq; fubeundas, nec cõmoueri, fi quis ei peccati fui crimẽ obijciat. Cùm enim ipfe accufare fe debeat, quemadmodũ alium nõ fuftinet arguentem? Quod fi ab homine argui timere non debet, quanto magis à domino deo fuo, cui omnes etiam in ijs quæ funt occulta peccamus? cũ præfertim condemnatio præfentium, abfolutio futurorũ fit. Qui

Psal. 72 Qui autem non condemnantur in seculo, cũ hominibus non flagellabuntur. Væ mihi si
Matth. 6 de me dicatur: Habet mercedem suã. Si bonum factũ hac cõdemnatur sententia: quanto magis crimen grauat? Nam si misericordia facili iactata sermone, fructu fraudat preter no: quanto magis iniquitatis pœna acerbi fœnoris accessione differtur? Ergo qui pœnitentiam agit, offerre se debet ad pœnã, ut hic puniatur à domino, non ad supplicia æterna seruetur: nec expectare tempus, sed occurrere diuinæ indignationi. Vide facta Da-
2. Paral. 21 uid eius precibus conuenire. Offenderat dominũ, quia numerari iusserat populũ. Confessione præuenit Dei nunciũ, peccasse se ualde, & nimis stulte fecisse cõmemorans: nõ quasi admoneret oblitũ, sed quasi urgeret morantem, ne diutius cõmotionem differret offensæ. Peccaui, inquit, ualde, quoniã uerbum hoc feci. Et nunc domine dele iniquita-
Esaie 40 tem serui tui. Quomodo deleantur peccata, audi dicentem: Solutum est peccatũ eius, quia recepit de manu domini duplicia peccata sua. Nõ ergo penitus sibi peccatũ remitti postulat, sed moderata solutione deleri, hoc est, ut in futurum eius memoria deleatur. Denique quasi interpellantis uoce conuentus dominus ne uindicta cõmissi protelare-
1. Paral. 21 tur erroris, misit ad eum Gad prophetam: & ille uenit ad regem, & dixit ei: Quid fieri uelis, elige: triennij famem super terrã, aut tribus mensibus fugere te à facie inimicorum tuorum, & illos persequentes: aut triduo fieri mortem in terra. Et nunc scito & uide quid respondeã illi qui misit me. Vide docentem deum qua moderatione eius indignatio leniatur, si non penitus uerbera recusemus, sed qualitatem leuandi non euitãdi supplicij postulemus. Tria proposuit, ut quod moderatius putaret eligeret. Vide etiã quemadmodum ad pœnitentiam prouocat, ut nos offeramus iniuriæ: eligere pœnam mandans, ut in ipsa pœna electionis quædã prærogatiua seruetur, & reo suo blandiatur hoc uerbo. Et dixit Dauid ad Nathan: Angustiæ mihi sunt in his tribus: sed magis incidã in manus domini, quoniã magna est misericordia illius: quàm in hominum manus. Nunquid donari sibi pœnam poposcit erroris? Quòd si fecisset, impudentiæ notaretur, qui moderationi diuinę fuisset ingratus. Sed plurimũ suffragatur reo uerecunda confessio: & pœnam quam defensione euitare nõ possumus, pudore subleuamus. Elegit, nõ quod à flagello esset immune, sed quod moderatius iudicauit: ut dei lenitati magis, qui nosset ignoscere, quàm hominum se cõmitteret potestati, qui mensuram ultionis frequenter excederẽt. Miseretur itaque, qui nescit errare: nõ miseretur, qui erroris est particeps. Nec fefellit sanctum Dauid fides sua, sed in ipsa quoque offensione gratiam diuinæ miserationis emeruit. Nam qui proposuerat mortem triduo exercere in terra: ne unum quidem diem passus est præterire, sed ad horam prandij libenter indulsit, & (ut uerbo scripturæ utar) habuit pœnitentiam super malitiam. Vide quomodo te scriptura hortatur ut & tu pœnitentiã non refugias, si sequaris deum, quem sequi debes. Bene addidit, super malitiã: quia uidetur omnis dura esse uindicta. Ideo & dies iudicij dies dicitur mala, de qua beatus est qui per deum liberatur: ut scriptum est: In die mala liberabit eum dominus. Et
Psalm. 40 dixit, inquit, angelo dominus ut parceret. Vide autem quia quãdo uult dominus ignoscere, dat gratiam & fiduciam deprecandi. Et uidit Dauid ferientem angelum, & dixit:
1. Paral. 21 Ecce ego sum, ego peccaui, & ego pastor male feci, & isti in hoc grege quid fecerunt? Fiat manus tua in me, & in domum patris mei. Si mandauerat dominus angelo, ut parceret, quomodo feriebat adhuc angelus: Nisi quia dominus etsi uult ignoscere, uult rogari, & ut rogetur hortatur? Nec uidisset homo angelũ ferientem, nisi dominus eius ocu-
4. Reg. 6 lis angelum reuelasset. Vnde & Helisæus dicit: Domine aperi nunc oculos pueri huius, ut uideat: & aperti sunt oculi pueri eius, & uidit montem equis repletum & curribus in circuitu prophetæ. Nec te moueat quod persona uilior seruuli quàm prophetæ uel regis, quia uilior & equorum & curruum species quàm sanctitas angelorũ. Et fortasse aliquibus perfunctorie legentibus durũ uideatur quòd Dauid ille humilis corde atque mansuetus, qui parcebat inimicis, mortem magis populi elegit, quàm suam fugã, aut famem super terrã. Famem populi uitauit, quia grauior morte & omnibus supplicijs habetur, quam sequitur etiam pestilentia quæ cœlum cõtaminat, mortem aceruat. Suam fugam non poposcit, propter illud, quia propheta pro populo deprecari poterat, sicut factum
1. Reg. 2 est, populus pro propheta interuenire non poterat. Scriptum est enim: Si populus errauerit, sacerdos orabit pro eo: si sacerdos errauerit, quis rogabit pro eo? Et tamen ubi uidit occidi

dit occidi populum, ipse se angelo feriendum obtulit, ut ipse potius pro populo feriretur. Plus est quod nec ipsa perterritus specie mortuorũ gladio se obtulit, quàm si sermonem propositæ conditionis optasset. In electione itaq; rationem secutus est, in dolore pietatem. Vidit aũt domini gratiã, quod & ipse à proposita conditione deflexit. Nunquid aliquod miserationis est crimen, quia plus minatur, & minus exigit, qui in remuneratione præmiorum sua promissa custodit, in exactione pœnarum præscriptum remordet? Cum irascitur in reum, differt: cum miseretur, properat ut absoluat: terret, ut corrigat: admonet, ut emẽdet: præuenit, ut ignoscat. Vnde & alibi ait Propheta de domino: Calix in manu domini uini meri plenus est mixto, ueruntamen fæx eius non est exinanita. Ad terrendum plenus est calix, ad feriendum non est exinanitus. Plenus erat calix cum mors per triduum mandaretur: sed occurrit misericordia Dei, tenuit manum angeli, priusquam calicem istum exinaniret. Vt scias autem quia calix pœna uel gladius est, audi dicentem: Accipe calicẽ uini meri huius de manu mea, & potionabis omnes Gentes ad quas ego mittam te, & uoment & insanient à facie gladij. Et ad Hierusalem dicitur: Bibisti calicem iræ de manu domini: calicem enim ruinæ bibisti, & exinanisti, nec erat qui te consolaretur. Hierusalem mensuram bibit, quæ supra mensuram peccauit. Ecclesia Christianorum calicem iræ exinanire non nouit, sed exinanitum unguentũ: propter quã se Christus exinaniuit, ut ubiq; fragraret. De manu domini hoc munus accepit: poculum autem mortis ignorat. Duos calices lego, unũ mortis, alterum uitæ. Mortis calicem suo Christus exinaniuit in sanguine: & nouum calicem ministrauit, ut dicamus: Calicem salutaris accipiam. Noui calix est testamenti, qui in remissionem effunditur peccatorũ. Effunditur hic calix, & fæx eius non inuenitur, quia mundat omne delictum. Diximus quemadmodum in ulciscendo inflectat dominus cõmotionem suam. Dicamus quemadmodũ in remunerando præueniat nostrã precationem, & doceamus exemplo. Audi illum ex duobus latronem dicentem domino: Memento mei domine cum ueneris in regnum tuum. Respondit dominus: Amen amen dico tibi, hodie mecũ eris in paradiso. Ille adhuc rogabat ut meminisset sui cum uenisset in regnũ, & dominus cum nondũ uenisset, ei iam regnum cœleste tribuebat. Quàm uelox misericordia? Tardius uotum precantis, quàm remunerantis est præmium. Ideo ergo Dauid moderationem tenuit, non remissionem orauit, dicens: Domine ne in ira tua arguas me, neq; in furore tuo corripias me. Furor Græcè θυμὸς dicitur, & iræ impetus. Hoc ergo Latinus uoluit exprimere. Neq; in ira, neq; in ipso impetu iræ arguas me, aut corripias. Correptio aũt erudirio est. Ipsa Græcè dicitur παιδεία, de qua dicitur: Beatus homo quem tu erudieris domine. Non enim deus passioni patet, ut irascatur, cum sit impassibilis: sed quia uindicat, uidetur irasci. Nobis hoc uidetur, quia ipsi cum cõmotione uindicare cõsueuimus. Plerunq; tamen & homines inueniuntur cum uindicant nõ moueri, sed summa patientia celebrare uindictam, ex ercere tormenta. Cur ergo mireris in Deo, si hoc interdum in homine recognoscas? Vindictã autem iram esse diximus. Deniq; usus habet ut dicamus de quoquã punito, quia iram incidit legum. Non quia legum iram, sed quia legum seueritatem. Sic & alibi de decem plagis Aegyptiorũ ait: Misit in eos iram per angelos malos, id est uindictam. Lex enim nescit irasci, sed scit legũ minister. Nescit ergo irasci qui auctor est legum: cui terrendi est uoluntas, non puniendi. Imitamini ergo Imperatores exemplũ diuinum, ut sitis in statuendis legibus seueriores, in exigendis supplicijs misericordes. Seueritas legum insolentem restringat audaciã, misericordia principum reos subtrahat pœnę. Recognoscit igitur Propheta culpam suam, uidet uulnera, curari postulat. Qui sanari uult, argui nõ reformidat: sed non uult argui in furore, sed in uerbo Dei. Verbũ Dei, sanitas est. Sic enim legimus: Misit uerbũ suũ, & sanauit eos. Nõ uult erudiri in ira, sed in doctrina: ut si medicũ roges ne secet uulnus tuum, sed medicamentum apponat, urget medicamento, sed nõ secat. Deniq; est dolor, sed nõ supra mensuram doloris. Mordet, sed non cruentat. Et addidit: Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi.] Eadem uidetur dicere, quæ sanctus Iob: sed diuersa sunt. Nam & ille ait: Sagittæ enim domini in corpore meo sunt, quarũ furor bibit sanguinem meum, cum incipio loqui, compungunt me. Ille de uulnere sui corporis queritur: hic deplorat animæ suę uulnera. Et forte hic agit pœnitentiam de peccato, ille causam agit infirmitatis humanæ: &

Psalm.74
Hier.25
Esaie 51
Psalm.115
Matth.26
Luc.23
Psalm.73
Psal.93
Psalm.77
Psalm.106
Iob 6

quantum Christianus debet offerre, ut cum Christo resuscitetur? Sed diabolum dimitta mus quasi hircum emissionis in desertum. Neq; enim fidelis assertor est ueritatis, etsi aliquando transfiguret se in angelum lucis. Abundant nobis diuinarũ testimonia scripturarum, quibus instruimur nihil esse in homine preciosius fide, nullum tãtum esse patrimonium quod salutis nostræ atq; animæ precio conferatur. Fide Abraham patriã suam reliquit & terram, & proximos etiam quos uidebat: & eum quem non uidebat, tãquam aspiciens sequebatur. Moyses quoq; animę suæ precium maius omnibus Aegypti diuitijs æstimauit. Quid de uiris sublimibus loquar? Rhaab meretrix alienigena illa de seculo, tamen animam suam non solum contemptu omnium quę habebat, sed etiam uitę periculo putauit esse redimendam: quæ exploratores Iesu Naue ciuibus suis quærentibus denegauit, & hostes patriæ, legatos tamen fidei, maluit occultare quàm prodere. Non eam minæ ciuium, non bellorum pericula, non incendia patriæ, non suorum discrimina terruerunt. Disce uir, disce Christiane quomodo uerum Iesum sequi debeas, quãdo fœmina contempsit omnia sua, & Iesum in figura propter similitudinem nominis est secuta. Vnde præclare Salomon dixit: Diuitiæ uiri, redemptio animę eius. Redime ergo animam tuam. Vilis est pecunia, sed fit preciosa per fidem. Vilis est cum conditur, preciosa cum dispergitur. Sic enim scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in seculum seculi. Si igitur talis fueris, ut possis contemnere non solum omnia tua, sed etiam ipsam carnem tuam pro iustitia, qua nulla potest locupletior esse possessio: (possessio enim preciosa, homo mundus) etsi flumina te superiora concluserint, transibis. Nam etsi dederit tentandi tui dominus potestatem, mandat tamen diabolo ut animam tuam ipse custodiat: secundũ quod scriptũ est: Vt destruas inimicũ & defensorem. Tentat enim ut aduersarius, defendit ut seruus. Scriptum est enim: Et uolet tibi unicornuus seruire. Seruit enim, qui non ex uoluntate sua quod optat exequitur, sed ex necessitate mandatis imperialibus inuitus obtemperat. Vide altitudinem Christi, quemadmodum retorsit in diabolũ malitiæ suę precium. Ille nos cogit, quod odio habemus, hoc facere. Non enim quod uolo hoc ago, ut Apostolus dixit: sed quod odi, illud facio. Retorsit in illum dominus, ut & ipse plerunq; nõ faciat quod uult: sed quod odit, hoc faciat. Deniq; animam quam uult expugnare, custodit. Nos corruptelam carnis condemnamus, & sequimur: ut illa uidua quæ promissam marito fidem irritam facit, & postea nubere uult quod ante fugiebat. Ille inimicus est sanctis, & defensor adhibetur: quo amplius puniatur: ut nocere non audeat, qui nocere desiderat. Et quanto tolerabilius est amare uirtutes, etsi implere non possis: quàm odisse uirtutes, quibus nocere nõ possis? Non est, inquit, sanitas in carne mea, à uultu iræ tuæ.] Exposuit nobis hũc locum Esaias: Peccauimus, & tu iratus es nobis. Qui est tamẽ iræ domini uultus? Ne forte ille, quia oculi domini super facientes mala. Si enim oculi domini super iustos, quomodo à uultu iræ Dei infirmatur Propheta? Vnde & illud considera, quod ipse Dauid in posterioribus dixit: Quoniã ex omnibus tribulationibus eripuisti me, & super inimicos meos respexit oculus meus. Sicut enim bona iustorum respicit, ita & peccatorũ occulta deprehendit. Nisi forte ad Christũ hoc referas, qui ab omnibus à quibus cõterebatur, ereptus est, quando se exuit à populo Iudæorũ, qui eũ frequentibus sacrilegijs & quotidianis impietatibus conterebant: & inimicos suos uocauit ad gratiã, quos oculus Dei uidit & amauit. Ergo quia pius est Deus, nequaquã est desperandum. Et si irascitur, ignoscit: & si percutit, sanat: & si tradit in interitũ carnem, spiritum saluat. Noli ergo timere carnis infirmitatem: quia sanctus cũ infirmaĩ, potentior est. Quid aũt est quod ait: Non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum?] Quę sunt ista ossa? Vtrũ animæ, an corporis? Sed non tãta esset doloris cura corporei, ubi & anima laborat: cũ sancti sit uelle carnem propter animã flagellari: sicut se flagellabat & Paulus, ne eius reprobareĩ assertio. Sunt quędam interioris ossa hominis, sicut & membra sunt cætera, oculi mentis, & nares: sicut Iob dixit: Spiritus diuinus qui est in naribus meis. Sunt ergo & ossa: quibus charitatis quædã cõpago formatur. Vnde & Adam dixit de cõsorte charitatis, & cohærede gratiæ uitæ: Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea. Quod Apostolus interpretatus ait: Sacramentũ hoc magnũ est: Ego aũt dico in Christo & in Ecclesia. Christi aũt & Ecclesiæ sacramentũ non carnale sed spiritale esse quis dubitet? cũ bonus quisq; in ipso con-

Leuit. 16
2. Cor. 11
Hebr. 11
Ibidem
Iosue 2
Prouerb. 13
Psalm. 111
Psalm. 8
Iob 39
Roman. 7
Esaie 64
Psal. 53
Iob 27
Genes. 2
Ephes. 5

iugio non carnis, ſed uirtutis decore teneatur, & mores diligat in uxore, non uſus. De-
Pſalm. 136 niq; audi quia non ſecundum carnem loquitur, ſed ſecundũ uirtutem interiorem: Non
eſt abſconditum os meum, quod feciſti in abſcondito. Virtus itaq; nõ caro eſt, quæ Dei
patris nouit abſcondita. Ergo non eſt pax animæ uirtutibus, quando ante oculos nobis
noſtra peccata concurrunt, & offundunt ſe mentibus noſtris. Et hoc bene interpretatus
2. Corint. 7 eſt Gentium doctor electus, in Epiſtola ſecũda ad Corinthios dicens: Nam & cum ue-
niſſemus in Macedoniã, nullam requiem habuit caro noſtra: ſed in omnibus ſumus af-
flicti: Foris pugnæ, intus timores. Illum Macedonum peccata uexabant: quanto magis
propria unumquemq; noſtrũ peccata perturbant, ut requies nobis eſſe non poſſit? Gra
uior aduerſarius nobis culpa eſt noſtra, quæ ſolicitat ocioſos, affligit ſanos, contriſtat læ
tos, inquietat placidos, exagitat mites, excitat dormientes. Rei ſumus ſine accuſante, ſi-
ne tortore cruciamur, ſine uinculis adſtringimur, ſine uenditore uẽdimur. Vnde & ſcri-
Eſaiæ 50 ptura dicit: Peccatis ueſtris uenditi eſtis. Hæc igitur peccata ſunt quæ cõtra nos ſemper
ſunt, ut dixit Propheta: Vendiderunt nos, & dominantur nobis. Seruus qui uenditur, ſu
periore ſeruitio exit, ut ad dominũ alterum migret. Nos nec ſuperiorum iugũ deponi-
mus, & ad noua peccata curuamur. Vnde & ingemuit ſanctus dicens: Quoniã iniquita
tes meę ſuperpoſuerunt caput meũ: ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me.] Hoc eſt,
iniquitates meæ ſupertranſierunt caput meũ, & ſupereminent mihi, ut ſenſus meos de-
Eccl. 2 primãt. Oculi enim ſapientis in capite eius. Et ideo Nabal malus erat & durus, quia ſen-
1. Reg. 25 ſus eius malitia & iniquitas obſtruebãt. Vnde & Abigææ uerbum ferre non potuit, ſed
obduruit cor eius, & quaſi infirmus occubuit. Aut uide ne hoc ſit caput de quo ait Apo
Coloſſ. 2 ſtolus: Quia nõ tenet caput, mente carnis inflatus. Hoc aũt caput Chriſtus eſt, quia om-
nis uiri caput Chriſtus. Hoc eſt caput quod per cõpaginationes & colligationes totius
plebis creſcit in incremẽtũ Dei: quia in omnibus nobis per ſingula mẽbra ſua Chriſtus
aſſurgit. Ergo quando nos ingrauant noſtra peccata, & talento quodã iniquitatis plum
Pſalm. 2 beo ad terrena deprimimur, dirumpamus uincula eorũ, & projiciamus à nobis iugum
Matth. 11 ipſorum: ut poſſimus oculos noſtræ mentis attollere, & audire dicentem: Venite ad me
omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego uos reficiã. Deniq; Aegyptũ auaritia one-
Eſaiæ 45 rabat, pecunia uexabat, mercatus Aethiopes, ſicut ſcriptum eſt: Labor Aegypti, & mer
Ibidem 1 catus Aethiopum, & Sabaim uiri excelſi ad te tranſibunt. Laborauit Aegyptus ante-
quam cognoſceret ueritatem: ſed iam non laborat, poſtquã trãſiuit ad Chriſtũ. Sequun-
tur uolentes Sabæi uiri, qui ante fugiebant: quia tenent eos uincula charitatis, quæ ada-
mante fortiora ſunt. Pulchre & illud Eſaiæ huic loco aptatur: Omne caput in dolore, &
omne cor in mœſtitia: à pedibus uſq; ad caput non eſt uulnus, neq; cicatrix, neq; plaga,
cum feruore. Feruet enim iniquitas cum dominatur, ſuper caput noſtrũ ſeſe extollens,
& locum occupans, ne eum Chriſtus magiſter teneat pœnitentiæ. Nõ mediocrem uim
habent iſtę iniquitates, ſi conſideres hominem illum iniquitatis qui uenturus eſt ſecun-
dum opera Satanæ in omni uirtute & ſignis & prodigijs mẽdacibus, & omni ſeductio-
ne iniquitatis: quem cauendum nobis Apoſtolus demonſtrauit, quia operationem er-
roris accipiet, ut probentur fideles, iudicentur infideles. Merito ergo ſub iniquitatibus
poſitus, & (quod peius eſt) ſuis, corruptas eſſe & cõputruiſſe dicit cicatrices ſuas à fa-
cie inſipientiæ ſuæ: quia leuantem opera iniquitatum tardius remediũ ſequebatur. Ta-
Iob 2 men & Iob ſancto qui ſaniem radebat ſuorum ulcerũ, perfuſus ulceribus à pedibus uſq;
Luc. 16 ad caput, ſanitas eſt refuſa: & Lazarus pauper qui iacebat ad ianuam diuitis, lambenti-
bus ulcera eius canibus, de cicatricum ſuarum fœtore ſublatus ab angelis, in Abrahæ ſi-
nu eſt collocatus. Eſt ergo & ſancto Dauid ſpes & remediũ ſanitatis, quia non unguen-
tum redolent, ſed fœtorem ſuorum uulnera peccatorum: & quia affligitur his atq; cur-
uatur, & non delectatur. Specta nunc ephebeorum aliquem laſciuum, & egregie libidi-
noſum, qui in ſtupris uitam ſuam exigat, more illius diuitis in byſſo & oſtro iacentem,
atq; epulantem quotidie ſplendide, cui natent pauimenta uino, tegatur humus flori-
bus & ſpinis cooperta piſcium, incenſis diuerſorum thymiamatum odoribus triclinia
cõplcãtur, quemadmodum ſe beatum putet, & bene ſe olere iudicet: cumq; grauia atq;
diuturna animæ ſuæ uulnera gerat, & corruptum ſanguinem fluat, nullum tamen fœto-
rẽ ſuæ cicatricis accipiat: obſtructas enim cœno nares habet, nec poteſt dicere: Spiritus
diuinus,

diuinus, qui eſt in naribus meis. Ideo diues ille remediū ſalutis inuenire nō potuit, pau-
per inuenit. Deniq; alter apud inferos in ſupplicio, alter in requie. Inuenit ergo perpe-
tuæ ſalutis remedium etiam ſanctus Propheta Dauid, qui ſœtere ſibi animæ ſuæ uulne-
ra ſatebatur, & à facie inſipientiæ ſuæ cōputruiſſe ſibi cicatrices proprias loquebatur:
Sed eſt & inſipientia, quę per ſtultitiam prædicationis credentibus ſalutem afferat. Re-
fugit ergo Propheta Euangelico iam ſpiritu ſapientiam iſtius mundi, qua nō cognoſci-
tur Deus: quę tegit ſua uulnera, non reuelat ad dominum. Melior igitur inſipientia, quę
oculos habet ut uideat ulcera ſua, quàm ſapientia quę non habet. Et ideo inſipientię ſuę
obtutu admonitus ſpiritali tantus rex, afflictum ſe miſerijs proteſtatur, ut remediū poſ-
ſit pœnitentiæ reperire, quod Iudas qui agrū de iniquitatis mercede poſſedit, reperire
nō potuit. Miſerijs, inquit, afflictus & curuatus ſum uſq; in finem, tota die cōtriſtatus in- Matth. 27
grediebar. Vſq; in quem finem? Pœnitentiæ. Vt amplius & myſtice intelligas, uſq; ad Roman. 10
Chriſtum, qui finis eſt legis, qui ſe paſſus eſt lapidari, paſſus eſt corpus ſuum mortuū uul
nerari: Sed nullū fœtorem pœnitentiæ, ſed odorem gratiæ uulnera illa redolebant. De-
niq; non tabes mortis de uulnere eius, ſicut hominum cæterorum, ſed ſons uitæ ſcaturi-
uit æternæ, ut ſcriptura nos edocet, dicens: Et ſaliet aqua cum delectatione de ſontibus Eſa. 12
ſaluatoris. Exiliuit ergo de uulnere aqua, ut nos biberemus ſalutem. Bibent omnes pec
catores terræ, ut peccata deponant. Vide ſingula. Miſerijs afflictus eſt Chriſtus, ut bea-
tos faceret homines qui erant in miſerijs conſtituti. Nemo miſerum eū qui ſit iuſtus ap-
pellet, quia ipſe dixit: Vos nemo faciet miſeros. Curuatus eſt ille, ut nos erigeremur: cō-
triſtatus eſt ille, ut nos lætificaret, ſecundum quod ſcriptū eſt: Si enim ego cōtriſto uos, 2. Corint. 2
& quis eſt qui me lætificet, niſi qui contriſtatur ex me? Qui contriſtatur ergo ex domi-
no Ieſu Chriſto, ipſe lætificat Chriſtum, & ipſe lætificatur à Chriſto. Ideo ergo & nos nō
perfunctòrie ſatiſfaciendum à nobis eſſe cognoſcimus. Curuemur uſq; in finem, id eſt
non ſolum Chriſto fidem, ſed etiā paſſionum noſtrarum perſeuerantiam deferentes, &
gaudeamus in paſſionibus noſtris, ſicut & Chriſtus gaudebat in paſſionibus ſuis: quas
ille ſuſcipiebat pro ſeruulis, nos ſubeamus pro domino. Hic ergo finis. Vt adimpleā, in- Coloſſ. 1
quit, quæ deſunt tribulationum Chriſti in carne mea pro corpore eius, quæ eſt Eccleſia,
cuius ſum factus miniſter. Videmus quid nobis ſuſcipiendū ſit, qui miniſterium ſacer-
dotale ſuſcepimus: ut nō ſolum pro nobis, ſed etiam pro Eccleſia domini ſuſtinere for-
titer paſſiones corporis debeamus. Dauid aūt addidit & animæ paſſiones. Deniq; ipſe
ait: Quoniam anima mea cōpleta eſt illuſionibus: & non eſt ſanitas in carne mea. Incur-
uatus ſum, & humiliatus ſum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei. Et ante te omne de-
ſiderium meum, & gemitus meus nō eſt abſconditus à te. Cor meum conturbatū eſt, &
deſeruit me fortitudo mea, & lumen oculorum meorum non eſt mecum.] Aduertimus
igit̄ laborem animę maiorem eſſe quàm carnis. Deniq; quibus anima illuſionibus com-
pleatur intellige, eò quòd in tentationibus diabolus ei uideat̄ illudere & inſultare quaſi
grauiter laboranti. Symmachus tamen ait lumbos, in quibus ſeminaria ſunt generatio-
nis humanæ. Vnde præcinctos lumbos habere te præcipit ſapientia Dei, ne tua caſti- Luc. 12
monia reſoluatur. Deniq; ut ſcias quia in lumbis ſint libidinis cōmotiones, quæ plerūq;
excitantur à diabolo, quando cōtendit diſſipare membra Chriſti, & facere membra me
retricis: Ecce, inquit, ſortitudo eius in lumbis, & uirtus eius in utero. In lumbis uiri ſemi- Iob 38
na ſunt: in utero autem fœminæ. Illudit ergo diabolus in his ut ſaciat adulterium, ince-
ſtum, fornicationem. Et ideo qui fornicatur, in corpus ſuum peccat, non extra corpus. 1. Cor. 6
Primū, quia infirmatur caro quæ libidinibus diffluit, & non ſeruat moderamina caſtita-
tis: Deinde, quoniam ſeminaria quæ debent ſoboli proficere procreandæ, inquinamen
tum corporis, non fructum poſteritatis operantur. Inde itaq; dicuntur illuſiones fortaſ-
ſe, quòd in his corporis ęſtus ſine coitus celebritate frequēter illudat. Vnde bene LXX.
uiri animæ illuſiones dixerunt, eò quòd diabolus affectus alicuius illudens, in uanum
ſtudeat uires eius effundere, uirtutem uacuare, reſoluere fortitudinem. Ideoq; alibi ait:
Et renes mei reſoluti ſunt. In quo nos etiam beatus confirmat Apoſtolus quòd non il- Pſal. 72
luſiones animæ, non carnis infirmitatem metuere debeamus: quia & animæ & corpo-
ris noſtri Chriſtus eſt uirtus: qui curat ægrotos, quaſi medicus: confirmat ualidos, quaſi
omnium fortitudo. Deniq; etſi foris homo noſter corrumpitur, ſed renouatur interior

de die

2.Cor.4 de die in diem. His itaque animæ illusionibus fatigatus incuruauerat & humiliauerat se nimis sanctus Dauid, nō quo iniquitatibus superponentibus se supra caput eius (ut diximus) locum daret, aut inimico cederet, qui in posterioribus docet ei non esse cedendū, Psalm.72 dicens: Quanta maligne operatus est inimicus in sanctis tuis, & gloriati sunt qui oderāt te, in medio festi tui? Posuerunt signa sua signa, & non cognoui sicut in uia supra summum. Quasi in sylua lignorum securibus cōciderunt ianuas eius. Inimicis meis, inquit, signa iniquitatis suæ supra summum ponentibus. Quid est summum? nisi caput tuū, ubi sensus sunt, ubi Christus est sapientia? Ego non cognoui: id est, acquieui, non his con- Psalm.100 sensi, & meę sententiā cogitationis adiūxi. Vnde & alibi habes: Non cognoui uerbum nequā, &, Declinantes à me malignos non cognoscebā. Denique cū omnia nouerit Christus, peccatū non cognouit. Cognoscit enim quæ sua sunt, id est, quæ uirtutum sunt, non 2.Tim.2 quæ flagitiorū. Ideoque scriptura dicit: Cognouit dominus qui sunt ipsius. Iniquis autem Luc.13 dicit: Discedite à me, quia nō noui uos. Et per Hieremiā locutus est dicens: Sicut agnus Hier.11 ductus sum ad immolandum, & nesciui. Quomodo nesciebat quod futurum ante prædixerat? Sed nesciui, inquit, cogitationes eorum, malitiam eorum. Nolo scire quæ san- Psalm.15 guinis sunt. Denique non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus. Deleo iniquitates, & memor non sum. Nolo scire quæ remissurus adueni. Nō cognoui ligna quæ ardeant, nec quę in aceruo lignorum sunt posita uel stipulam uel fœnum, ut citius ea nutrimentis suis flamma consumat. Illa uolo scire quæ maneant, ut fructum suæ mercedis accipiant. Illa uolo scire quæ supra fundamentum ædificata sunt, ut meliorentur: nō quę in uia ubi ea diripiunt transeuntes. Illa uolo scire quæ uitis sunt, illa certe ligna quæ ferāt fructum: non ea quæ in fasces collecta ad incendium præparantur. Id est, non sum illis arbiter & socius, quæ caduca sunt. Non ergo societas alicuius rei, sed societas criminosa in culpa est. Qua ratione autem non cognouit in infructuosis & fragilibus gloriantes? Quia malis operibus & iniquitatis suæ securibus euertūt animæ fidelis ingressus, & crudelibus factis scindunt piæ mentis uestibula, ne per ea possit Christus intrare. Debet autem unusquisque portas suas & ianuas custodire, ut cum uenerit Christus & pulsauerit, Psal.23 dicant ministræ potestates quæ præeunt & præcurrūt. Tollite portas principes uestras, & eleuamini portæ æternales. Vere principes, qui se bene rexerint, ut in animas eorum Eccl.10 Christus ingressus sit. Simile quoque illud est Salomonis: Si spiritus habentis potestatem ascenderit aduersum te, locum tuum non relinquas: quia cura mitigabit delicta magna. Diligentia enim & fides superiorem locum tenent, inferiorem perfidia. Ideo ascendat ad te bona diligentia, quę insidias excludit inimici, & aufert peccatum, ne malitia potestatem habentis nocere possit. In Canticis hāc uidet Ecclesiastes malitiam sub sole, hoc est in hoc mundo: unde & subsolanum locum hunc scriptura memorauit. Sub sole ergo uidit, non supra solem, ubi pax angelorum est, uel sanctitas cœlestium potestatum. Aut forte sub Sole iniquitatis dixit: Malitiæ enim diabolus præsidet, uirtutibus Christus. Itaque ut uinceret spiritum potestatem habentis quam ad tempus accepit, incuruabat se Eccl.35 oratione Dauid, ceruicem sicut circulum flectens, & humiliabat in precibus. Oratio enim se humiliantis, nubes penetrat, & elementorum alta transcendit, ut Chisto appropinquet. Et rugiebat à gemitu cordis sui. Rugit, qui gemitum solum non uerba exprimit. Hæc est ergo illa præclara oratio, quando interpellat pro nobis spiritus gemitibus inenarrabilibus, ut uas electionis asseruit. Hic est gemitus quem non despicit Deus: qui Roman.8 non despicit seruum iuniorem orbatum patre, nec uiduam si effundat loquelam. Gemitum ergo ante omnia signum spiritus sancti Apostolus ponit, ut legimus. Denique custodiamus animæ nostræ ianuas, ne multiloquijs quasi securibus scindatur nostræ confessionis ingressus. Nihil insolens & superbū nostro ex ore procedat, ne securim leuemus aut malleum, quæ non intrant in Ecclesiam domini. Claude ianuam cum oras, ne se ingerat spiritus nequam: ut ibi peccatum extorqueat, ubi lucrum uolumus pietatis acqui- Matth.26 rere. Qui sic orat, non est à domino gemitus eius absconditus. Denique sic Petri gemitus & cognitus & exauditus est, quando fleuit amarissime. Utique non lachrymæ amaræ, sed amarus qui eas fundebat affectus. In ipso perfido Achab gemitus inuenisset gratiā, nisi manens inuidia cumulasset offensam. Non enim perfunctorius gemitus prędicatur, sed qui habet conuersionem. Scriptum est enim: Si conuersus ingemueris, saluus eris. Con-

stituamus

stituamus etiam ante dominum omne desiderium nostrum. Quid est desideriū? Bonæ enim rei legi desiderium: Desiderio desideraui hoc pascha manducare uobiscum. Et cer- Luc. 22
uus desiderat ad fontes aquarum. Puto autem quòd is qui pœnitentiam gerit, qui se af- Psalm. 41
fligit, non bona sua debeat, sed cōmissa sibi enumerare peccata. Denique uersiculis illis (ut arbitror) hoc docemur, quibus ait: Deus uitam meā nunciabo tibi: posuisti lachry- Psalm. 55
mas meas in conspectu tuo. Non enim quasi innocentem uitam annunciat ubi lachrymæ funduntur, quę solent legationem suscipere pro delictis. Nisi forte sic intelligamus, quod etsi innocens quisque sit, securus esse nō possit, cui sint aduersus grauissimos hostes quotidiana certamina. Et ideo hæc licet læta sit conscientia, tamen pugna lachrymabilis. Iuxta hos ergo uersiculos concupiscentiam possumus accipere magis quàm desiderium. ἐπιθυμίαν enim Græcus posuit. Concupiscentia autem & desiderium ἐπιθυμία dicitur. Sed concupiscentia & de bono & de malo dicitur. Cōcupiuit & defecit anima mea Psalm. 83
in atria domini, pro bono. In lege autem aliter: Nam concupiscentiam nesciebā, nisi lex Roman. 7
diceret: Non concupisces, utique pro malo. Denique subiecta nos doceant: Quia occasione accepta peccatum per mandatum operatur omnem cōcupiscentiam in hominis affectu. Possumus tamen sic accipere: Ante te omne desiderium pono: hoc est, tibi manifesto quæ impetrare desidero: ut ad seriem petitionum; non ad iactantiam referendum uideatur esse uirtutum. Iactantia enim insolens etiam in integro, deprecatio etiā in peccatore laudabilis. Addidit etiam Propheta, quia cor suum conturbatum sit, deseruerit se fortitudo sua. Magnum periculum si cor exagitetur, quo credimus ad iustitiam. Sed ta- Roman. 10
men ut in magnis periculis ægritudinum si dolor sentitur, & sensus eius exprimitur, remedium salutis ostenditur: (dolere enim tolerabilius est, quàm non dolere: aliud enim uiuificationis adhuc manentis insigne, si doleas: aliud supremæ mortis indicium, si nullus sensus doloris sit) ita & cor salutis signa demonstrat, quando causas suæ perturbationis agnoscit. Denique turbatum est cor Dauid aduersus Nabal hominem pestilentem, 1. Reg. 25
& gratiam reperit dum occurrit Abigæa, quæ mitigaret cōmotionem indignationis, & sanctificationem benedictionis acciperet. At uero Nabal duro & rigido corde uerbum uxoris ferre non potuit, & obstupefactus obriguit, & mortem incidit. Quæ autem Prophetam deseruit fortitudo? utrum carnis? an mentis? Si carnis, non utique desperanda sanitas. Nam uirtus in infirmitate perficitur. De quo nō mediocriter disputauit arbiter & 2. Corinth. 12
breuiator: qui luctā mentis & corporis sciens, temperabat utriusque certamen, ut restringeret carnem, si cerneret fortiorem, ne in legem peccati captiuā duceret mentem. Reuocabat itaque carnem, uirtutem autem mentis iungebat: sic ad coronam meruit peruenire. Ergo hoc dicit Propheta: Si carnis fortitudo deseruit, mentis fortitudo præualuit. Quòd si fortitudinem mentis accipimus deseruisse, non mirum si in grauissimis tentationibus corde turbato putat se homo mentis suæ fortitudine deseri. Ipse te doceat dicens: Fortitudo mea & laus mea dominus. Dominum ergo quærebat: & ideo ne deseri Psalm. 117
mereretur, sæpius putabat esse quærendum: & si cubi fluctuabat, putabat se esse desertum. Sic Apostoli excitabant dormientem, ne obdormiret sibi: non quia eū obdormisse Matth. 8
credebant. Sic Helisæus (ut superiorum utamur exemplis.) Vbi est, inquit, Deus He- 4. Reg. 2
liæ? non quòd putaret absentem, sed quia præsentiam eius in beneficijs requirebat. Sic Hieremias sequebatur ut medicū, dicens: Sana me domine, & sanabor, salua me, & sal- Hier. 17
uabor. Non laboraui sequens post te. Sic Ecclesia requirebat eum in Canticis canticorum, & rogabat filias Hierusalem, ut suscitarent dilectionē. Quęrebat ut inueniret, quē sua dilectione retinebat: nec unquā sentiebat absentem. Sic ergo & Dauid non quærebatur à Christo se esse desertum, sed iudicabat illo præsente se non posse turbari. Denique ut scias de Christo magis intelligendum, addidit: Et lumen oculorum meorum non est mecum.] Quod est uerum lumen omniū, nisi Christus Iesus? de quo Ioannes dicit: Erat Ioann. 1
uerum lumen, quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundū: quia ipse est qui illuminat & corporis oculos, & mentis obtutū. Rogemus ergo ut semper nobis suum lumen infundat, & semper nobiscū sit, sicut erat cū Dauid, & ideo audebat dicere: Quoniam apud te est fons uitæ, & in lumine tuo uidebimus lumen. Ille certe quasi Propheta magnū uiderat lumen: Nobis lucerna eius luceat, ne possimus errare. Et lucerna Psalm. 35
uerbū est, sicut uerum lumen est uerbum, quod totū illuminat mundū. Denique lucerna

pedibus

pedibus meis, uerbum tuum domine. Et lucernam illam etiam Propheta quærebat, non laternam. Lucernam autem illam Ioannes inuenit, & demonstrauit. Cum laterna persecutor aduenit. Laterna enim clausum habet, non liberum lumen. Lumen Iudæorum
2. Corinth. 3 quasi lucerna sub modio, uel fax sub uelamine, potest uideri, sed non uidet. Nos autem reuelata facie gloriam domini speculamur æternã, ut ad eius imaginem à gloria in gloriam per spiritum sanctum reformemur. Venit ergo persecutorũ turba cum laternis: & ideo inclusam in eis lucem uidere eorum oculi nequiuerunt. Venit cũ facibus, quæ plus habent in fumo caliginis, quàm splendoris in lumine. Denique facibus mortuorum cadauera ardere consuerunt. Sibi ergo Iudæi iam ferebant incendia, qui persequebantur salutis auctorem. Venere cum armis, significãtes armis se perituros esse Romanis usque ad excidium totius ciuitatis & templi, qui pacem domini recusarunt. Amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerunt & steterunt. Et proximi mei à longe steterunt, & uim faciebant qui quærebant animam meam. Et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt uanitatem, & dolum tota die meditabantur. Ego autem uelut surdus non audiebam, & sicut mutus qui non aperit os suum. Et factus sum sicut homo nõ audiens, & non habens in ore suo increpationes.] Videro qui sint qui argute ista discutiant. Mihi in primo præcipue isto uersiculo domini uidetur tenenda sententia: quia in tentationi-
Matth. 7 bus inimici fiunt hominis etiam domestici eius. Hoc ergo sanctus Dauid pure atque syncere & dolenter fatetur. Verus enim dolor est & interioris cordis confessio, quãdo enumerãtur omnia quibus secreta mentis uiscera amarissimo cõpunguntur affectu, & domestico felle exacerbantur. Deplorat igitur Propheta ab amicis se & proximis impu-
Iob 2 gnatum, à quibus utique non impugnari debuit, sed iuuari. Quod utique cũ sancti Iob querimonia concurrit: quia & ipse arguebat tres illos reges consolatores malorum, qui maiora ei inferebant certamina, cum ad consolandum eum amicitiæ gratia conuenissent: quod utique cauendum est nobis. Consolatio enim mitis esse debet, non aspera, quæ magis dolorem leniat, feruorem mitiget, quàm cõmotionem excitet. Certe ipsius corporis medicina nos doceat, quæ feruentibus uulneribus molliora medicamenta cõsueuit adhibere, quibus dolorem alleuet. Ideoque fouentur primo uulnera, pòst secãtur, ne offendat ipsa durities, & incisio uulnus exasperet. Quanto igitur magis cauere nos conuenit, ut cum uenerimus ad consolandũ, non facile, non perfunctorie loquamur? Septem diebus tacuit Iob, tacuerunt amici, nec locuti essent, nisi Iob dolore prorupisset in uocem. Quærendum est enim unde incipias: ne in ipso sermone offendat consolatio tua. Etiam taciturnitas ipsa medicina est: & uelox in sermonibus magis uulnerat. Quid miraris si al-
Prouerb. 10 terum uulnerat, cum frequenter ipse sese uulneret? quia ex multiloquio peccatum non effugit. Etenim si medicus medendi tempus expectat, ut digestis ægritudinibus medicinæ subsidia deferãtur, ne acerba adhuc & immatura (ut asserunt) ægritudo, curationis remedijs reluctetur, & beneficium sentire non possit: quanto magis explorare nos conuenit ut opportune à nobis medicinalis sermo procedat, qui non accendere luctũ, sed lenire uideatur? Vis urget doloris: premit cor mulieris afflictæ, quæ immaturo obitu maritum amisit, aut filios. Quid properas, cum te illa non audiat nisi deferuescat dolor? Sæpe lites de consolationibus uidimus excitatas. Venisti ut doleas: non ut litiges. Ordo sermonis ipse quęrendus est: ne peccatũ apud Deum incurras, dum desideras hominem consolari. Ne dicenti tibi: Audi hæc, & alia multa, quę nihil prosint, respondeat:
Iob 16 & 70 Audite consolatores malorum. Ne in luctu alterius certamen garrulæ disputationis inducas: ne nõ accedas cum oporteat: ne accedas, & durior sit tuus sermo. Denique quid di-
ibidem 19 catur de talibus, doceat te sanctus Iob. Simul mihi uenerunt, tentationes grauissimæ circundederunt me: Considerantes fratres mei discesserunt à me, cognouerunt extraneos magis quàm me. Amici mei immisericordes facti sunt. Hic ergo naturalis est sensus etiã sancti Prophetæ Dauid, ut quæratur se ab amicis impugnatum, à proximis destitutum. Sed ne mysticus quidem abhorreat pietatis affectus, ut pro angelis dixerit, qui prætendunt timentibus dominum, ut eripiãt eos de tentationibus quas ferre nõ possunt. Quomodò ergo longe stant, qui ad adiumentum sunt attributi? Sed nõ illi se separãt, sed qui urgetur tentationibus, putat eos longe abesse, quos propius sibi adesse desiderat: & arbitratur dissimulare, cum illi iuuãdi tempus nutu sui imperatoris expectent, qui athletam

suum

ſuum quo glorioſius uinceret, diutius certare pręcepit. Et uidetur hoc magis ſequenti-
bus conuenire, quia angelis protectionis excubias relaxantibus, inſidiātur inimici, quæ
rentes in anima eius inuenire quod noceat. Tūc enim poteſtas illis grauioris tētationis
permittitur, cū culpa animę grauior reperitur. Vnde habes illud in libro Regnorū regis
Achab ad Heliam dictū, quando eum propheta uehementer increpauit, & mortē ei de-
nunciauit: Inueniſti quid in me? Et reſpondit Helias, Inueni: quia feciſti malignū in con- 3.Reg.21
ſpectu domini. Vides ergo quia regibus non temere uel à prophetis dei, uel à ſacerdoti-
bus facienda iniuria ſit, ſi nulla ſint grauiora peccata, in quibus debeāt argui. Vbi autem
peccata grauiora ſunt, ibi non uidetur à ſacerdote parcendum, ut iuſtis increpationibus
corrigantur. Tamen Dauid in hoc loco dicit, quod nihil inueniſſe uideantur: & ideo ini
mici eius uanitatem locuti ſunt: quoniam nihil quod pro ueritate loquerentur, inuene-
rint. Aut certe quia etſi peccaui, tamen peccata mea pœnitendi dolore purgabā. In quo
illi cum dolo mecū loquebantur, ut me obiurgatione confunderent, & à conuerſione re
uocarent. Et uide ne hoc magis ſenſerit, quæſiiſſe illos mala eius: ſed cū uellent accuſare,
pręuentos: quoniam uulnera ſua ipſe patefecerat, ſui accuſator exiſtens: & ideo uim ac-
cuſationis eorum eſſe annullatam: locutos autem fuiſſe uana, quæ confeſſo culpam no-
cere iam nō poſſent. Excluſi igitur à criminationis inuidia, dolum adhibebant, ut inſur-
gerent, inquit, mihi & inſultarent, quo me ſtimularent ad aliquam cōmotionem. Quo-
rum ego dolum uidens, uelut ſurdus non audiebam. Conſidera uim ſermonis. Nō dixit,
quia ſimulabam non me audire quæ dicerent, ſed non audiebam, dixit: quòd intentione
mentis uocem loquentis excluderet, nec aperiret os ſuū, ſicut mutus. Beatus qui poteſt
tantā habere uirtutē, ut laceſſitus nō iraſcatur, cōmotus ſe nolit ulciſci, inimici hoc agūt
ut prouocent ad iracundiam. Maledicunt ut maledicamus: criminantur, ut crimen retor
queamus: cōuitiantur ut excitent nos ad uiciſſitudinem cōtumeliæ. Vnde præclare Pe
trus de domino Ieſu in Epiſtola ſua poſuit: Qui cum malediceretur, non remaledicebat: 1.Pet.2
cum pateretur, non comminabatur. Ad eius ergo ſimilitudinem atq; imaginē iuſtus ſuę
uitę cupiens inſtituta formare, accuſatus tacet, læſus remittit, diſſimulat laceſſitus, & nō
aperit os ſuum: ut illum imitetur qui ſicut agnus ad uictimā ductus, ſic nō aperuit os ſuū.
Et cum poſſit habere quod referat, magis uult ſilere, quàm dicere. Ipſe enim dominus Ie
ſus cum accuſaretur, tacebat: & dum percuteretur, non repercutiebat. Deniq; percuſſus Ioan.18
reſpondit: Si male locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo: ſi bene, quid me cædis?
Vide quemadmodum quaſi uir infirmus, & quaſi is qui ſe uindicare nō poſſet, puerili
quodam loquebatur affectu. Ita ergo & tu ſi habeas quo redarguas arguentē, melius ta-
cebis: ne redarguendi uiciſſitudine cōmotionem tuam prodas. Melius eſt enim diſſimu
lare iniuriam, quàm cum redarguis uindicare. Bonus motus, qui loqui male neſcit: cuius
ex ore crimen exire non nouit. Hic eſt motus uere beatus, qui cum tacet, intra ſe loqui-
tur. Dominus dat mihi linguā eruditionis, ut ſciā quando oporteat me dicere ſermonē. Eſa.50
Talia loquebatur intra ſe Zacharias cum obmutuiſſet. Et uere, quia loqui ei non profue Luc.1
rat, ne loqueretur obmutuit: & ut loqueret̄, exauditus à Chriſto eſt. Deniq; ſcripſit quod
Chriſtus exaudiret: & uocē recepit, quā Chriſtus indulſit, & gratiā adiunxit, quam antè
non habuit, ut prophetaret eum, cuius mādatis ante non credidit. Quid de domino om
nium uirtutum loquor? cū mulier Suſanna nec ſexus infirmitate turbata cum ſe ad peri- Daniel.13
culum mortis cognouit addictam, uocem emiſerit? Accuſabatur, & tacebat. Ducebatur
ad mortem, & ſilentio ſe tegebat, ne nudaret pudorem. Intra ſe tamen loquebatur deo:
qui eam magis audiuit tacentem. Quę ſi uoluiſſet loqui, forſitan nō eſſet audita. Et tu er
go qui propoſuiſti ſatisfacere pro delictis domino deo tuo, illi ſoli interiore corde pur-
ga, illum contuere qui poteſt peccata diluere. Adiuuat te, qui putauerit arguendum. De
niq; cum malediceretur Dauid, & eius dux Abeſſa iniuriam regis uellet ulciſci, dixit ad 2.Reg.16
eum Dauid: Dimitte illum, ut maledicat: quoniam dixit illi dominus, ut uideat humilita
tem meā, & retribuat mihi dominus bona pro maledicto hoc. Vides igitur quòd à con-
uitiantibus adiuueris ut dominus audiat te, & peccatum tuum remittat? Nam cum ipſe
accuſator tuus eſſe debeas, & coaceruare flagitia, teq; ipſum offerre ſuplicio: quomodo
negare obiecta deſideras? Pœnitentia patientiam quærit, patientia mitigat delicta ma-
gna. Quomodo iraſceris alijs, tuæ ipſe reus conſcientiæ? Quomodo commoueris, cum

debeas esse miserabilis? Qui arguitur, & (quod est amplius) à semetipso, curare debet
Luc. 4 sua uulnera, non alterum uulnerare. Nemo alium uulnerando se sanat. Medice cura te ip
sum. Si medicus, quanto magis reus prius curare se debet? Confiteris peccatum tuum, et
medicum te profiteris in alienum? si ueritatis est quod retorques, temporis non est. Pec-
Psalm. 49 catori enim dixit deus: Quare tu enarras iustitias meas? Vsurpas tibi ut de lege arguas,
qui contra legem ipse fecisti? Quid lachrymarum tempus amittis? Quid cõcertando ua
nos sermones aut audis, aut loqueris? cum tibi scriptum sit: Non accipias auditũ uanum.
Matt. 12 cum legeris in Euangelio, pro omni sermone ocioso iudicium esse subeundũ? Et si alius
loquitur, tace: & si alius conuitiatur, aurem tuam obstrue. Dauid tacendo uicit aduersa-
rios suos: & quia sicut mutus factus est, uocem recepit: quia conuersus ad dominum lo-
quebatur dicẽs: Quoniã in te domine speraui, tu exaudies me domine deus meus. Quia
dixi, nequando exultent in me inimici mei.] Vide singula. Tacebat Dauid, loquebãtur
inimici, prouocabant, ut aliquid & ipse loqueretur. Dicebant: Audiamus uocẽ tuam. In
tra se ille tacitus loquebatur. Quid opus est ut ista audiant quibus prodesse nõ possunt?
In te domine speraui: tibi soli loquor: tu audi, qui exaudire potes. A te semper poposci
ne aliquando exultent in me inimici mei: quia etsi peccaui, tu peccatũ dimittis. Etsi ego
cecidi, tu resuscitas: ne habeant unde exultare possint qui peccatis lætantur alienis. Plus
enim acquisiuimus qui plus peccauimus: quia beatiores facit tua gratia, quàm nostra in-
Mich. 7 nocentia. Habemus hunc sensum & in libro Micheæ prophetę: Noli gaudere super me
inimica mea quia cecidi, sed resurgam. Non est grauis infirmitatis ruina, si non sit etiã uo
luntatis studium ab ea non surgẽdi. Præsens est qui faciat ut resurgas. Dixit ergo Dauid
in corde suo petens ut exaudiretur à domino, & ut non exultarent in eum eius inimici,
petens etiam ut in conuersionis suę proposito permaneret, ne dum propositi sui gressus
quasi quidam pedes suæ animæ commouentur, in eum aduersarij superba & magnilo-
quentiæ plena loquerentur, ut faciunt qui insultare desiderant. Tametsi moueatur ut ho
mo, paratum ad flagella se dicit, ut uel supplicio soluat errorem. Etsi cessent flagella do-
mini, se tamen dolore proprio memorat flagellari, ut non inueniat culpa quod damnet,
quam pœna præuenerit. Hoc est ergo quod ait: Et dum commouentur pedes mei, in me
magna locuti sunt.] Eò quòd tam prompti sunt ad insultationis ludibria, ut in commo-
tione pedum meorum paratam habuerint magniloquentiam, uel certe sic: Dum cõmo-
uentur pedes mei, putantes quod caderem, superba iam & magniloqua sunt locuti. Sed
quia ipse in posterioribus penè motos pedes suos dixit: ne quid oriatur hinc scrupuli,
considera hic doceri nos affectum pœnitẽtiæ, ibi opinionem eius erroris excludi, quòd
diuitiæ & successus prosperior flagitiosorum nos mouere non debeant. Consuetudo au
Psalm. 125 tem elocutionis in scripturis diuinis huiusmodi reperitur. Sic enim & alibi, Dum cõuer
teret dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati. Quanquam sanctus nõ in
ostensione uerborum, sed in uirtute spiritus probari se uelit. Sensus ergo nobis spectan-
dus est semper: quem etiã ipsum frequens translatio ex Hebræo in Græcum, ex Græco
in Latinum attenuare consueuit. Ad omnia itaq; superiora pulchrum remedium, quòd
1. Para. 21 in flagella paratus est, & offert se domino, ut quæ placuerint deo, flagella sustineat. Ele-
gisse quidem lego sanctũ Dauid flagelli genus, quod æquanimiter sustineret. Sed elegit
quia de tribus ei conditionibus eligendæ unius necessitas mandabatur. Vbi autem non
mandatur, ad omnia paratus est dei seruulus, seu corporalem ægritudinẽ subeat, seu fu-
gam à facie inimici, siue obitum filiorum, quos non timet pręmittere, quia recipere po
test imperterritus. Nam & sciens quòd si hic fuerit punitus supplicio temporali, leuare-
in futurũ perpetuæ possit pœnam erumnæ: rogat ergò recipiatur petitio sua, & castige-
Hebr. 12 tur ipse, ut recipiatur. Castigat enim dominus omnem filium quem recipit. Si seruulum
tuum uideas peccata propria confitentem, ultro offerre se pœnę, inflecteris, ignoscis, &
de domini miseratione diffidis? Iudex ipse cui non licet in plurimis causis à gladio tem-
perare, quia legibus seruit, potest tamẽ lucrũ donare pœnarũ, & tu adhuc trepidas quid
à legum domino & misericordiæ auctore deposcas, cui lex uoluntas est, & donãdi ius?
Si tamen tu petas tibi tua peccata donari, nec consideres honores tuos, aut erubescas a-
micos tuos, ne dignitatẽ tuam deflexisse uidearis. Amicus dei, propheta dei, rex ab ipso
electus deo, & unctus in regnũ, flagellis se spontaneus offerebat, nec erubescebat: & tu
erubescis?

erubescis? Non multũ ista uerecundia tibi opitulabitur cum ad iudicium dei ueneris, sed pudoris te istius pœnitebit cum in conspectu non solũ hominum, sed etiam angelorum & omnium potestatum cœlestiũ constitutus cœperis peccata propria nõ negare. Quomodo excusabis, cum tanta commiseris? Prætendes conditionis infirmitatem, quia nemo sine peccato? Respondebitur tibi: Debuisti ergo agere pœnitentiam, dederã remedium: cur refutasti? Subtexes pudorem, quòd honores tuos erubueris? Dicet, Si tu erubuisti me corã amicis tuis, & ego te erubescam corã patre meo qui est in cœlis. Disce uerum esse quod scriptum est, quia est uerecundia adducens peccatum. Dauid in cõspectu suo dolorem suum ponebat, ne unquam obliuisceretur: Dauid iniquitatẽ suam ipse pronunciabat: Dauid de peccato suo, non de opibus cogitabat: Dauid non erubescebat sua recensere peccata, ne de ijs erubesceret in meo iudicio constitutus: & tu erubescebas? Nõ esset hodie in requie seruulus meus Iob, si erubuisset tres illos reges amicos suos: nec ipse Dauid, si erubuisset delicta propria confiteri. Ergo quia non erubuit mihi sua aperire peccata: nec ego erubescam ei mea secreta reserare. Et quia uterq; eorum nõ erubuit factorum suorum precium in mea ponere potestate, meo se iudicio uoluntatiq; committere: nec ego de talibus seruulis erubescam ut appellẽ amicos, qui meam studuerint facere uoluntatem. Ideoq;, quoniam illi ante in mœrore, nunc in cõsolatione: tu quia in delicijs, nunc in supplicijs. Chaos inter uos magnum est: ut neq; illorum ad te gratia, nec tua ad illos possit pœna transire. Audis ergo quid dicat Dauid? Audi, dum tibi corrigere & emendare permittitur. Si hic emendaueris, illic requiesces. Non te dulcia mundi & seculi huius, sed amara delectent. Graue enim fel mouere consueuerunt. Non ille iucunda quærebat positus in regno, qui eligebat mortem sanctorũ quàm uitã flagitiosorum. Inimici, inquit, mei uiuunt, & confirmati sunt super me, & multiplicati sunt qui oderũt me iniquè. Qui retribuũt mala pro bonis, detrahebãt mihi, quoniã subsecutus sum iustitiã.] Sed quanto ille illustrior, qui quotidie moriebatur, ut populum suum uiuificaret, & corpus suum mortis uulneribus offerebat: sicut ipse ait: In mortibus frequenter. Mors enim honesta, redemptio uitæ est etiam decoloris, aut innoxiæ firmamentum. Exitus autem mortis in manu uitæ. Et ideo malebat Apostolus quotidie mori, ut uitæ suæ meritũ comprobaret. Scriptum est enim: Non laudes hominem in uita sua. Qui enim uiuũt, moriuntur: qui moriuntur, resurgent. Propior ergo saluti est qui moritur, ut resurgat: quàm ille qui uiuit, ut moriatur. Quis est autem qui quotidie moritur, nisi qui mortem domini lesu sua carne circunfert, ut omnia ei peccata moriantur? Confirmati autem & multiplicati sunt inimici Dauid in hoc seculo: sed non idoneum firmamentum, nisi eius qui confirmatur à Christo. Deniq; illi confirmantur in seculo, qui oderunt iustum iniquè. Non ergo iustum odium, sed iniustum, cum odissent iniquè. Sed uide distantiã. In posterioribus ait: Qui oderũt me gratis, hic habet: Qui oderũt me inique. Sed ibi ex persona Christi, hic ex persona sua. Vbi ex persona Christi loquitur, gratis odio habetur: ubi ex sua, iniquè. Homo enim potest uni alicui uulneri non patere, utpote iniustitię, intemperantiæ, impudicitiæ: alijs autem uulneribus patet. In Christo autem nulla causa esse potuit qua peccati alicuius potuerit uulnus accipere, immunis à culpa, & integer à delicto, atq; immaculatus à uitio. Sunt autem qui putant utrumq; Psalmũ ex persona Christi esse decursum, qui pro nostris peccatis satisfaciebat patri. Hic ergo dicebat se appetitum contra iustitiam, illic contra gratiam. Et bene addidit, ut probaret se iniuste appetitũ. Quoniam subsecutus sum iustitiã. Quanta uis uerbi in unius syllabæ adiectione, ut subsecutũ se diceret iustitiam, non secutum? Propior est enim qui subsequitur, quàm ille qui sequitur: & suppar, quàm impar: & successio hæredis magis quàm accessio nuncupatur. Et tamen quanuis subsequatur iustitiam, non suæ uirtutis putat esse, sed gratiæ cœlestis, si nõ deseratur à Christo eoq; orat impensius, dicens: Ne derelinquas me domine deus meus: ne discesseris à me.] Hoc est, homines me dereliquerunt, amici mei impugnauerunt dilectum sibi proximum: non appropinquarunt. Fugiebant me quasi mortuum, & abominati sunt, quia peccata mea tibi aperire desideraui, tibi cõfiteri, quia flagellis tuis me obtuli uulnerandum, quia elegi cicatrices uulnerum super epulas regum, & iactantiam potestatum. Tu solus me nõ derelinquas, tu hæreas seruulo tuo, qui de terra suscitas inopẽ, & de stercore erigis pauperem. Tuo comitatu fretus, frequentiorẽ me ambientibus populis

Luc. 9. Eccle. 4. Luc. 16. 2. Cor. 11. 1. Cor. 15. Eccle. 11. Psalm. 68. Psalm. 112.

æstimabo. Computruerunt quidem cicatrices meę: sed adhuc tuorum uerberum desidero cicatrices, quę sanitatis uulneribus obducuntur, ut postea nullũ ulcus appareat. Bonæ triumphalium uulnerum cicatrices, quibus uictores huius terreni prælij gloriantur. Quanto illustriora uulnera, quę pro fide & nominis tui gloria uidentur excepta: Ista est
Apoca. 11 cicatrix quæ cœlum aperit, regnum acquirit, immortalitatem inuenit. Hęc ergo est cica
Rom. 7 trix beata, quoniam beati qui lauerũt stolas suas in sanguine suo. Sic cœpit stola esse gloriæ, caro mortis: in qua & Paulus antè periclitabať electus dei, nisi petisset se liberari de corpore mortis huius, ut legimus. Et ideo qui sumus in hoc corpore mortis, oremus ne bonus ille dilectus dei medicus nos derelinquat, quem patriarcha Dauid ne à se discederet precabatur. Ipsi nos cõmittamus, parati quo uelit curari medicamento. Nemo dicit medico corporis sui, quemadmodum sit curandus. Nouit medicus, quæ singulis uulneribus medicamenta conueniant, cuius ulceris putredo ferro sit amputanda, ne in totius corporis serpat exitium. Si dixerit medicus medicinæ genus quo curari æger debeat, & ille fastidiat: discedit medicus, & ęgrum relinquit. Vide eum qui curari uelit, omni genere medico acquiescentẽ. Attende ordinẽ. Aperit primo uulnera sua medico, & dicit: Cura me: sed rogo ne in ira tua: quia non sustinent ueram medicinam infirmitates meæ. Medicina Christi, correptio est. Corripit enim deus quem uult conuertere. Ideo & Paulus
2. Tim. 4 ad medicum dicit: Argue, obsecra, increpa. Non ergo recusat curari, qui petit argui, sed leuari uult pœnam, ne in ira arguatur, & impetu iræ corripiatur. Et uide processum. Primo petit argui: postea (quod maius est) corripi. Deinde non solũ confitetur peccata sua sed etiam numerat & accusat. Non uult enim latere sua delicta. Nam ut febres in alto sitę non queunt mitigari: cum foras eruperint, spem afferunt desinendi: ita peccatorũ mor
Prouer. 18 bus dum tegitur, inardescit: si confessionibus prodiť, euaporat. Et ideo iustus accusator est sui in principio sermonis, priusquã contagio ulceris serpat intrinsecus. Grauat enim conscientia memoria delictorum, nisi medicina poscatur. Et si differt medicus, æger offerre se debet, ut citius secetur: sicut offerebat se Dauid in flagella domini, dicens: Redde mihi duplicia peccata, dummodo hic uindices. Noli me deserere, noli auertere faciem tuam à me: noli dedignari atq; horrescere fœtorem uulnerum meorũ. Et Iob seruus tuus percussus erat ulcere à pedibus usq; ad caput, & remedium suæ sanitatis inuenit: licet illud uulnus uirtutis fuerit, istud erroris. Fœtebant uulnera, quæ medici curare non possent. Locutus es domine mysteria sacramentorum tuorum, manifestasti uenena serpentis, & solius sermonis tui medicamento serui tui curata sunt uulnera, quia tu eum non deseruisti: & me non derelinquas domine, ne discesseris à me.] Homines me dereliquerũt quia fordent illis uulnera mea, quæ pietati tuæ putaui esse reseranda. Illi dicunt, Exi à nobis, quia peccator es tu: discede, ne nos polluas. Tu autem domine curas, & non polluerís: adiuuas, & non contaminaris: quia deus salutis es domine, & manus tua non perdere, sed sanare consueuit. Compleuimus Psalmum etiam cum eius interpretatione uersiculi quem Græci nonnulli codices, sed non omnes habent Latini. Nam ante responsorium proximum uersiculus est, Et proiecerunt me sicut mortuum abominatum, hoc est, illi qui reddebant mihi mala pro bonis. Sed tu ne derelinquas me domine, ne discesseris à me. Hoc enim sequitur: id est, tu ne derelinquas, qui mortuum fœtentem curare cõsuesti. Deniq; habemus hoc in Euangelio. Nam cum uenisset ad monumentum Lazari, &
Ioann. 11 dixisset, Tollite lapidem: ait Martha: Iam fœtet, quatriduanus est enim: respondit ei: Nõ dixi tibi, quia si credideris, uidebis gloriam dei: Et clamauit Lazarũ, & sanus exiuit. Credamus ergo & nos, ut de uulneribus nostris acquiramus medicinam salutis, & futuram gloriam. In orationibus igitur & obsecrationibus, cum dolore & lachrymis exigenda pœnitentia est, ut illam gloriam dei uidere mereamur. Neq; te moueat quod luctus, do
Rom. 8 lor, commaceratio corporis, grauissimæ passiones sunt. Etsi grauissimæ uidentur, tamẽ indignæ sunt huiusmodi passiones ad superuenturam gloriam: sicut testis tibi est Apostolus Paulus. Non pigeat ergo nos hic leuiora ferre, ut ibi plena laudis & gloriæ possimus adipisci, pro temporalibus laboribus perpetua præmia reportantes, per dominum Iesum: cui laus, honor, gloria, perpetuitas à seculis, & nunc, & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

Psalmi trigesimioctaui enarratio.

Titulus, In finem pro Idithum canticum ipsi Dauid.

IN superiore Psalmo expressa forma pœnitentiæ est, in hoc sequenti patien-
1 tiæ forma signatur. Quem psalmum Dauid scripsit, & Idithum uiro discipli-
nis leuiticis & sacerdotalibus erudito canendum dedit: qui ante arcam domi
ni Psalmorum seriem pangendi solertissimus præcinebat. Ergo quia non Idithum scri-
psit hunc Psalmum, sed propheta Dauid & Idithũ uiro canendi perito psallendũ dedit:
Ideo sic inscriptus est titulus. Deniq; etiam in secularibus scriptis alij erant qui scribe-
bant, alij qui in scena uel cantica, uel comœdias uel tragœdias canere consueuerant. Et
illi quidem coronã Olympicam postulabant: unde & ἐπινίκιον hymnum eorũ scripta in fi
ne testantur, Dauid autem qui non hæc serta coronarum marcentiũ requirebat, sed illã
incorruptibilem & incontaminatam remunerationũ cœlestium hæreditatem pio desi-
derabat affectu, hymnum non uictoriæ ἐπινίκιον, sed ei scripsit, qui uictoriam in se creden
tibus impertiebat, qui finis est omnium quæ pia mente deposcimus. Siue enim sapien-
tiam quæras, siue uirtuti studeas, siue ueritati, siue uiæ atq; iustitiæ, siue resurrectioni, in
omnibus tibi sequendus est Christus, qui est uirtus dei atq; sapientia, ueritas, uia, iustitia,
resurrectio. Ad quem igitur contendas, nisi ad perfectionem omnium, summamq; uirtu
tum? Et ideo tibi dicit, Veni, sequere me: Hoc est, ut ad consummationem uirtutum per Marc. 10
uenire merearis. Ergo qui sequitur Christum: ipsum pro possibilitate sua deber imitari,
ut præcepta eius secum ipse meditetur, & diuinorum exempla factorum. Et ideo Dauid
secum ipse meditabatur, quòd Christum in se locutũ esse retinebat: ut cum aliqui ei es-
sent molesti, & eum ad contentionem lacessere conarentur, patientiam indueret, certan
di studia declinaret, ex quibus inanis strepitus & iurgia frequenter oriuntur. Ideoq; cum
sancto Dauid pleriq; eius uirtutibus inuidentes, qui eum de proposito mansuetudinis,
& humilitatis affectu crederent diducendum frequenter ingruerent, ipsæ quoq; præci- Ephes. 6
pue nequitiæ spiritales in cœlestibus, aduersus quas graue luctamen est iustis, ad com-
mouendum eum ministros suę improbitatis impellerent: ne inter obstrepentiũ crebra
certamina, & disceptationũ tumultus sermo aliquis sibi offensionis excideret, tacere san
ctus Prophera proposuit. O ualidum scutum, circunspectę munitionis silentiũ. O fidissi
mum stabilitatis fundamentum: in quo si quis potuerit stare, lubricum uerbi timere non
possit. Multi enim etiam stabili corde firmati, incauti tamen, sermonis fluctuantis erro-
re sæpe ceciderunt. Videns igitur huiusmodi insidijs & uano concertantium strepitu se
Propheta tentari, intra se ipse tacitus conferebat, legem sibi taciturnitatis imponens: &
cum taceret, insultantibus sibi, & ut loqueretur aliquid prouocantibus, qualia solent in-
solentium esse certamina atq; sermones: Responde nobis, si de æqualitate præsumis. Vi
des & tu esse te uictũ, & nihil habere quod referas? cum se prope ad uocem conuitijs ui
deret impelli, se ipse reuocabat, ut loqueretur in corde: Dixi custodiam uias meas, ut nõ
delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiã, dũ consistit peccator aduersum me.]
Hoc est, proposui, confirmaui, imperaui mihi, locutus sum cordi meo: Vias meas custo-
diam. Si alijs dixissem, sermo meus stare deberet: quãto magis stabile debet esse quod mi
hi ipse constitui? Si quis alienũ fallat, indecorũ est: si quis proximũ, graue: quãto igit̃ gra-
uius, si quis se ipsum eo quòd sibi promiserit, putet esse fraudandum, ut ipse sibi infidelis
suo iudicio & despicabilis æstimetur? Cur igitur idoneus uideri potest, qui sibi uilis est?
Teneamus igitur animæ constantiam nostræ, ne in offensionem labia loquendi festina
prorumpant. Et Iob plagam suam silentio uicit, & tolerantiam suã taciturnitate supera-
uit. Non bene creditur carni. Vicissemus, si Eua tacuisset. Ergo primũ illud processit ex Genes. 3
uoce peccatũ, & serpens ille nequissimus atq; uersutus per uocẽ nos antè tentauit. Atq;
utinam aut Adam surdus fuisset, aut Eua obmutuisset. Ille, ne uocem suæ uxoris audiret:
ista, ne loqueretur marito, & lubricæ uocis ministerio serpentis in uirum uenena trans-
funderet. Cain quoq; etsi parricidio naturam uiolauit humanã, & obliterauit impius iu-
ra pietatis, tamen per uocẽ sacrilegium sceleri suo addidit, ut negaret deo necati fratris Genes. 4
interitum. Quid de singulis dicam? Populus ipse electus à domino, cui tacitus Moyses
aperuit mare, ingratus cœlestibus beneficijs obmurmurabat: quo diuinam contraxit of
fensam. Deinde ipsum ducem inuij illius atq; inusitati itineris Moysen respuit, & à fratre

eius Aaron deos sibi fieri quos coleret, postulauit. Vnde etiam ipse cõsiderans tanta uocis pericula, dixit: Custodiam uias meas.] Quæ sint igitur istæ uiæ hominis, quæ & magnopere præcauendæ, ne quid grauioris offensionis incurrant, admonet nós tantus Propheta diligentius considerare. Admonet etiam Salomon eius filius paternæ mentis in-
Prouer.30 terpres prespicacius examinare, qui scripsit: Tria mihi sunt impossibilia intelligere: & quartum quod non agnosco. Vestigium aquilæ uolantis, & uiam serpẽtis in petra, & semitas nauis in pelago nauigantis, & uias uiri in iuuentute, & mulieris adulteræ, quę postquam egit, abluta, nihil egisse se dicit iniquum. Tria ergo impossibilia sibi esse dixit ad intelligendũ, & quartum, quod ille habens inter homines sapientiæ signaculum, nõ agnosceret: uiarum uidelicet uiri in iuuentute processum. Quarum igitur est uel inexplicabilis uel difficilis agnitio, potest facilis earũ esse custodia? Vnde non immerito ipse Dauid
Psalm.24 delictorum iuuentutis suæ non defensionẽ obtulit, sed obliuionẽ rogauit. Delicta, inquit, iuuentutis meæ & ignorantiæ meæ ne memineris. Non immerito igitur Salomon dixit se nõ agnoscere quod pater eius (in quo maior dei gratia fuit) se ignorasse testatus est: Et fortasse delicta iuuentutis ad feruorem retulit carnis, ignorantiæ autem ad uerborum prolapsionem: quæ non ex sententia nostra, sed impetu quodam & cursu loquendi
Psalm.115 plerunq; funduntur: quod periculosum esse Propheta cognoscens, ait: Credidi, propter quod locutus sum. Supra fundamentũ ergo uirtutis uox tuta est, sine fundamento lubri-
Rom.10 ca. Ideo quasi quodã tubæ sono scripturæ diuinæ electus interpres increpuit: Corde creditur ad iustitiam, ore confessio fit ad salutem. Fides credentium principalis est, cõfessio executionis. Quomodo igitur proposuerit sanctus Propheta Dauid, aut propter quid custodire uias suas, audiamus. Vt non, inquit, delinquã in lingua mea.] Si hoc cauet Propheta, tu non caues? Si hoc metuit, in quo dei gratia loquebatur: tu non metuis, qui erro-
Matth.12 ris uerba non refugis, & theatralibus sermonibus delectaris? Tu nõ reformidas, cui scriptum est in Euangelio, quia pro omni ocioso uerbo rationẽ es redditurus? Si pro ocioso uerbo periculũ est, quãto magis pro criminoso? Non omne quod ociosum, & crimino-
Ibidem.3 sum: sed omne quod non fructuosum, periculosum, atq; eradicabile. Omnis enim arbor non faciẽs fructũ, excidetur, & in ignẽ mittetur. Cùm mouetur animus & exagitatur stimulantibus aduersarijs, obstrepentibus, illudentibus, criminantibus, excidit uerbũ commotionis. Ideo silentium & tutum est, & decorum, quod seruat cum grauitate cautelam. Quid enim labia nostra, nisi quædam nostra uincula sunt? Deniq; uinculis labiorũ suorum unusquisq; constringitur. Ideo sapiens in tempore tacet, & secũ ipse considerat quo
Prouer.5 tempore loqui debeat. De quo præclare ipse Salomon: labia sapientis alligata sunt intellectu. Quando ergo uides illudentibus proteruis sapientem tacere, dic: Ligauit iste intellectu labia sua: hoc est, prudenter tacet, ne labiorum suorũ uinculis alligetur. Posuit ori suo custodiã: sepsit aures suas spinis: uectem adhibuit foribus oris sui: seruat thesaurum cordis sui, & argentum eloquij sui, ut examinatum & purgatum quando oportet proferat: ne quisquam prius fur in cor eius aut perturbator irrumpat, & ad eos captiuũ trahat, quibus flagitia sua uendat. Meditabatur Iudas Christum uendere: sed reuocabat eũ tanta domini gratia, & quædam paternæ delinimenta pietatis, quibus furor eius mollicbatur: nec erupisset in scelus, nisi se in cor eius, quia Christum fallere se putabat, aduersarius demersisset. Non ergo dubites quando aliqui tibi molesti sunt uolenti seruare iustitiam, ministros esse illius nequissimi peccatoris, qui omniũ auctor est flagitiorũ. Videbat Dauid propheticis oculis, agnoscebat eius figuram. ideo tacebat, ne illius faceret uoluntatem, qui turbare gestit affectum. Premebat uocẽ, claudebat portas suas silentio, prætendebat in eo patientia, & taciturnitatis uigilabat custodia, ne inimicus obreperet, ut de claustris oris uagus aliquis sermo & incautus exiret. Ideo fortior est patiens, qui seipsum continet, quàm qui urbes capit. Iustus ipse sibi castrum est, ipse sibi peruigil custos. Cum sibi ergo ipse prætenderet, loquebatur in suo corde: Posui ori meo custodiam, dum consistit peccator aduersum me.] Adest semper inimicus, qui semper insidiatur. Etsi illum non uides, adest: etsi illũ nõ sentis, incursat. Si non uides, uidenti crede. Consistit, inquit, aduersum me. Qui uidet peccatũ suum, uidet etiã peccatorem sibi in ijs quę gesserit illudentem. Qui autem peccatorem præuiderit, potest uitare peccatũ. Videbat Dauid consistere aduersum se peccatorẽ, quando Semei maledicebat & lapidabat regem suũ, & clama-

& clamabat: Exi uir sanguinum. Neq; enim tam præruptus foret, ut nec tanti regis reue 2. Reg. 16
rentia moueretur, nec armatũ eius timeret exercitum, cum unus de exercitu eius conui
tiantem potuisset occidere: sed amentem diabolus fecerat, qui eum impellebat ad mor
tem. Ideo Dauid aduersus autorẽ magis prçliabatur, q̃ ministrum persequebatur. Quid
enim magnũ, de homine inualido uindicari, quem ad furorẽ alter urgebat, in cuius ne-
ce peccator habuisset uoluntatis effectum? Nõ gladio diabolus, sed uerbo dei uincitur.
Ideo taceat lingua hominis, dei uerbum loquat̃. Deniq; & Christus tacebat ante Pilati Matth. 27
iudiciũ constitutus, ut nobis daret formam tacendi: quia lingua corporis facilis est ad er
rorẽ, procliuis ad lapsum. Sunt aũt & qui tacentes loquant̃, sicut Moyses, qui stabat at-
tonitus, & tacebat: cui dixit tacenti deus: Quid clamas ad me? Vt Susanna, quç tacuit in Exod. 14
periculis suis, & dominus exaudiuit eam. Ergo etiã si in te uerbum dei sit: & tacebis in Dan. 13
dei uerbo, & tacitus clamabis, ut audiaris à Christo. Meditare ergo quç Christi sunt, quç
secũ meditabatur propheta Dauid, in quo ea quæ secũ in hoc Psalmo meditatũ esse se di
cit, antè in eo locutus est Christus. Sic enim scriptũ est: Ego aũt cum in aliquo mihi mo- Psal. 34
lesti essent, induebam me cilicio, & humiliabam in ieiunio animã meam, & oratio mea
in sinu meo conuertetur. Quid est, In aliquo? Quia tũc maximè aut sermo importunus
elabitur, aut affectus mouetur, quando uel in dolore aliquo & tristitia sumus, uel indi-
gnatione animus ægrescit, uel aliquibus solicitudinib. impedit̃, aut disceptationibus oc
cupatur. Qui igitur molesti? Primũ de ipso autore peccati & angelis suis intellige: de-
inde de ijs qui malunt sequaces eius esse q̃ Christi. Impellit̃ uxor, ut sancti Iob: amicus;
quod in illo ipso libro manifestat̃: filius, ut Abessalon: seruus, libertus, domesticus, quia
inimici homines etiã domestici eius, ut exagitent eum singuli. Quod igitur remediũ ad
uersus huiusmodi animorũ çgritudines, nisi patientia, nisi silentiũ? Et, quod est grauius,
ille te magis lacessit qui beneficijs tuis usus sit: & inter ipsos amplius ille exasperat, qui
plus tibi debeat: quo magis ingrati hominis acerbitate, aut uilis alicuius personæ indi-
gnitate mouearis. Ergo iustus, etsi amicus ei est insolens, dolet pro amico; quia idcirco
amicus suus labitur, quia à tentatore impellit̃. Si pro amico debet, multo magis pro uxo
re, pro filio, si eos quoq; sibi insolentes experiatur. Et si frater exagitat, ut Esau sanctum
Iacob: dolet, & quærit sibi fratrẽ reconciliare, uel fugere à facie eius, ut Rebecca suade-
bat, ne iracundia fratris occasionẽ nocendi aliquam reperiret. Et si proximus aut dome
sticus, dolet: & si minister aut libertus aut seruus, fert patienter, & in his omnibus tacet;
ne ei respondeat à quo eum cernit impelli. Conuitiatur ergo ex domesticis aliquis? do-
let & tacet. Conuitiatur libertus? tacet. Cõuitiatur seruus? tacet. Sic uincitur qui laqueũ
eius animæ per escam uocis extendit. Tace ergo & tu cum tibi indignus conuitiat̃. Ta-
ce cum tibi seruus & maximè tuus contumeliam facit, & dic in corde tuo: Ego taceo, tu
aũt ne taceas domine. & adde, Ne discedas à me: ut Dauid propheta dicebat, hoc est, ne Psal. 82
solum me impugnantibus derelinquas. Non est enim solus, cui deus præsens est. Acci-
pe testimonium: Ecce, inquit, uenit hora ut dispergamini unusquisq; in sua, & me solum Ioan. 12
relinquatis: sed non sum solus, quoniam pater mecum est. Iustus ergo aduersus insultan
tes sibi tacet, iustus orat. Audi iustum orantem: Pro eo ut me diligerent, detrahebant mi Psal. 108
hi: ego autem orabam. Iustus maledicentibus sibi benedicit: ut faciebant Apostoli, sicut
Paulus asserit dicens: Maledicimur, & benedicimus. Iustus diligit inimicos suos. Vide 1. Cor. 4
quemadmodum paulatim per gradus singulos ascendere docetur ad incrementa uirtu
tum, dicente domino: Diligite inimicos uestros. Iustus orat pro calumniantibus: quia et Luc. 8
hoc præcipit dominus, adiungens: Benefacite ijs qui oderũt uos: orate pro calumnian-
tibus & persequentibus uos. Ipse est per omnia iustus, qui hçc custodit & seruat. Primũ,
quia tacet, et non respondet inimicis. Deinde, quia orat: hoc est, non est ociosus affectu.
Et qui orat, bona orat, non ea quæ cuiq; possint suo inimico nocere. Plus est ergo ora-
re, quàm tacere. Iustus maledicentibus sibi benedicit. Plus est & hoc, quàm orare pro
se. Securus enim sui benedicit ei quem non timet, aut etiam ei quem antè metuebat. Iu-
stus diligit inimicum. Plus est diligere, quàm benedicere: quia maior est mentis dile-
ctio, quàm sermonis gratia. Iustus benefacit ei cuius odijs appetitus est. Iustus orat
pro calumniantibus. Bona charitas, & pietas bona, utrumq; dei, & utrumque est deus:
quia charitas est deus: ut dixit Ioannes in Epistola. Ideo utrumque coniunctum est: 1. Ioan. 4

Rom. 13 Diligite inimicos uestros,& orate pro calumniantibus & persequentibus uos. Plenitu-
do legis est charitas: sed etiam hæc Euangelij plenitudo, pro calumniantibus & perse-
quentibus nos iubet orare,ut peccatis eorum ueniam postulemus: sicut diuino iudicio
Iob 42 Iob sanctus electus est, cuius oratio regum illorũ calumniantium iusto aboleret offen-
sam. Ergo etsi infirmus es, ora: etsi fortis es, ora. Infirmus pro te oras, fortis pro inimico
tuo oras. Bonum scutum infirmitatis, oratio. Tu oras, & dominus te protegit. Bonũ scu
tum etiam triumphantis,ut inimicum tuũ quem possis ferire defendas, ne ab aliquo tru
Rom. 12 cidetur,&(quod est maius) à Christo, qui dixit: Mihi uindicta, ego retribuam. Hæc est
Hebr. 10 oratio quæ in sinum conuertitur deprecantis, fructum referens eorum quę uoluit impe
trare,ut dona eius ad animam ac mentem recurrant, quæ poposcit à domino: sicut in po
Psal. 62 sterioribus hic idem propheta te docuit dicens: Sic benedicam te in uita mea, & in no-
mine tuo leuabo manus meas. Tanquam adipe & pinguedine repleatur anima mea. Ip
se est sinus animæ, secretum orationis eius, penetralia uoluntatis, & quædam recurren-
Luc. 16 tium uotorũ intima receptacula. Vnde & iusti in Abrahæ sinu requiescere leguntur: ꝙ
in eius gratia, in eius requie, in eius placiditate requiescant, qui conformem ei induerint
fidem, & eandem in bonis operibus fecerint uoluntatem. Sed fortè miretur aliquis, quũ
Psal. 34 dominus dixerit per os Dauid quòd humiliabat in ieiunio animam suam: quomodo ip
Ibid. 130 se Dauid ait in posterioribus: Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam.
Verũ ex his considera aliud esse quod ad sapientiam mentis refertur, aliud quod ad hu-
militatẽ cordis. Sapientia mentis sublimis est, sapientia autem carnis non debet inflari.
Humiliabat ergo dominus in ieiunio animam suam, ut castigandũ nostræ carnis tumo-
rem doceret. Exaltabat animam propheta, per sublimem dei gratiam: quoniam & qui
Luc. 14 se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Nec solum superbus retunditur,
& humilis attollitur digna remuneratione meritorum, sicut primum est intelligendum:
Hebr. 4 sed (quia uerbum dei ex omni parte acutum est, uelut gladius qui ex duabus acutus est
partibus) ego arbitror posse intelligi, quia & qui se exaltat, nouit se humiliare: & qui se
Philip. 4 humiliare nouit, etiam exaltare se nouit. Deniq; Paulus ostendit, dicens: Ego autem di-
dici in quib. sum, sufficiens esse. Scio & humiliare, scio & abundare. Ergo & Dauid non
humiliter sentiendo de Christo, exaltabat animam suam: sensusq; uigore, fideiq; gratia
uirtutẽ humilitatis pio repræsentabat affectu. Ideo ergo dicebat: Obmutui, & humilia-
tus sum, & silui à bonis.] Quia nouerat quando se humiliare deberet, & nouerat quãdo
silere deberet. Obmutuit, ne ipsa litigiosa cum obiurgantibus cõtentione perstreperet:
humiliatus est, ut tumorem deijceret superborũ, uel ut ipsos quomodo humiliare se de-
berent, suo doceret exemplo. Siluit à bonis, quia bona conscientia non eget defensione
uerborũ, quę suo nixa est testimonio, ipsa sui iudex. Ideoq; iustus dicit: Quis cõtradicat,
1. Corinth. 4 aut quis resistat mihi? Et Paulus dicit: Mihi enĩ pro minimo est ut à uobis dijudicer, aut
ab humano die. Aduersum calumniantes & peccatores iustus suo iudicio contẽtus est:
meritorum autem suorum iudicium Christo reseruat. Ideoq; addidit: Qui dijudicat me,
dominus est. Pulcherrimè eum iudicem elegit, qui nulla fraude fallatur, ut eum nec oc-
culta prætereant, nec infirmæ conditionis lapsus offendat: qui fragilitati norit ignosce-
re. Ad omnia igitur utile silentium. Si peccatum agnoscis, tace: ne negando exaggeres.
si non agnoscis, tace, securus de innocentia. Non possunt aliena uerba crimen affigere,
quod propria non recepit conscientia. Sequitur: Et dolor meus renouatus est.] Ad-
huc in inferiore uirtutis gradu positus hæc uerba depromit: quòd dolor sibi peccato-
rum ueterum obiectiõe renouatus sit, quæ deleta iam obduxisse uidebatur obliuio, uel
bonorum operum texerat compensatio. Deniq; in posterioribus quasi fortior dicit: Vi
Psal. 108 derunt me, & mouerunt capita sua: eò quòd minarentur, & nocere non possent. Et ad-
Ibidem didit: Maledicent illi, & tu benedices. Et hoc quasi ualidior loquitur, negligens iniuriæ
uel pudoris: cui benedictio domini pro omnibus abundaret. Ergo in isto psalmo trice-
simooctauo quasi in quadam meditatione, nondum tamen in omni locatus perfectiõe
uirtutis, dicit sibi dolorem esse renouatum. Validissimus enim cicatricis offensionẽ sen
tire non nouit, nec plagam potest timere qui fortior est. In ipso pugilum certamine so-
ler plerunque qui fortior est expectare ut inferioris ictu aliquo lacessatur, quo acrior
offensus insurgat: ita exercitatione nimia atq; patientia roboratus, ut tanquam insen-

sibilis

sibilis ad dolorem, plagam sentire non possit. percussus ridet, lacessitus minatur. At uerò inferior si fortè ictum ferientis supra obductam cicatricem ueteris uulneris exceperit, renouatum sentit dolorem. Sic est cui obijciuntur peccata superiora quæ competenter doluit atq; defleuit, ut satisfactione congrua uulneri peccatorum suorum obduceret cicatricem. Si perfectus est, tacet cōuitiantibus, nullo sibi dolore renouato: quia etsi peccauit, securus est: quia sine pœnitentia sunt dei dona: & ideo quæ semel donauit, resoluere ac renouare nō solet, cum ipse dixerit: Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates, Esa. 43
& memor non ero. Si autem imperfectus, & immemor cœlestium præceptorum, dolor ei tanquam rescissa cicatrice reparatur. Concaluit, inquit, cor meum intra me: & in meditatiōe mea exardescet ignis.] Grauiora uulnera, sicut nouimus, caustico medicamento uel admoto igne curant. Ergo uir sapiens ipse medicus est sibi: et si medicus est, uulnus suum curat. Ideoq; si nō plenè consummatus est ad offensæ habitudinem sanitatis, uaporatur eius cor, habet febrem, ignescit ad obiecta conuitia. Et si tacet, uel intra se teritur. Lapis si ad lapidem teratur, ignem excutit. Ita etiam bona conscientia pudore succenditur, si renouetur et suorū recordatio delictorum. Et in ipsa meditatione ignis exardescit.] Non malus ignis, qui adurat, sed non exurat. Talis ignis, quem Moyses in rubo Exod. 3
uidit, quando rubus urebatur, sed non exurebatur. Est ergo ignis qui peccatum minuit, & suo culpam ardore depascit. Est & ignis qui cœlestium scripturarū meditationib. excitatur, uelut ille de quo dicit Hieremias: Et erat ignis flāmigerans in ossibus meis. Aut Hier. 20
ille de quo Cleophas, & qui simul iter agebat, quando post resurrectionem eis se Christus adiunxit, sermone mutuo conferebant dicentes: Nonne cor nostrū ardēs erat in no Luc. 24
bis cum aperiret nobis scripturas? Ideo & dominus uenit, ut ignem hunc in terrā mitteret, quo illuminaret animas uniuersorū, studium accenderet, crimen exureret. Locutus sum, inquit, in lingua mea: notū fac mihi domine finē meum, & numerū dierum meorū qui est, ut sciam quid desit mihi.] Bonus ignis, qui fecit ut propheta loqueretur. Et uide ne ipse sit ignis qui uisus est, quando in die Pentecostes in unū locū discipulis cōgregatis decidit cum ui magna super eos spiritus sanctus, & linguis uarijs loquebantur. Sic enim scriptū est: Quia uisæ sunt linguæ eorum dispersæ tanq; ignis. Hic est ergo qui dixit Act. 2
ad Hieremiam: Ecce do tibi in os uerba mea in ignē. Hanc ergo & Dauid linguā ignis Hier. 1
accepit, ut diuinæ cognitionis succensus ardore loqueretur: Notum fac mihi domine finem meū. Non de morte sua quærit, neq; enim hic finis resurrecturo: sed de eo fine quærit, de quo Apostolus dixit: Quia ille finis, quando dominus Iesus tradet regnū deo patri, & euacuabit omnes principatus & potestates, & quando mors nouissima omniū destruetur, ut mala deficiant, & bona æterna succedant. Et ideo dictū est: Fugit dolor, tristitia, & gemitus. Hunc finē in hominibus operabatur & Paulus dicēs: Aut quis est qui 1.Cor. 15 2.Cor. 2
lætificat me, nisi qui contristatur ex me? Obiurgando enim, dolorē, tristitiam, gemitus excitabat, ut agerent pœnitentiam, qua irreuocabilem ueniam & salutem, cuius deum non pœniteret, mererentur. Ille igitur qui uerus est finis, non unius erit finis, sed omniū. 4.Reg. 2
Quomodo ergo finem meum dixit? Sed considera quis loquatᷓ. Vtiq; homo, uel unus ex hominibus usus cōmunitate substantiæ, uel qui ad formā uniuersorū describitᷓ, & ad perfectionē consummati hominis eruditᷓ. Vnde & addidit notū sibi fieri numerū dierū qui est, ut sciat quid desit sibi. Ad perfectionē utiq; quid desit, non ad istius corporis uitam, de qua propheta Dauid cupiebat absolui, dicēs: Heu me quia incolatus meus pro- Psal. 119
longatus est, & habitaui cū habitantibus Cedar. Deniq; dierū numerū cognoscere uolebat, non etiam noctium. Hic enim dies & noctes sunt. Ibi ergo dies soli, ibi lumen perpetuum atq; diuturnū. Et ideo addidit: Qui est. Qui est, nō qui transeat. Cœlum enim & Matt. 24
terra præteribunt, fides aūt permanet, & dies Christi: quia heri & hodie ipse est, & in secula. Quem autem numerū quærat, accipe. In domo, inquit, patris mei mansiones multæ sunt. Dat ergo unicuiq; locum dominus Iesus, hoc est, aptam pro uniuscuiusq; meritis mansionem. Vnusquisq; enim in suo ordine. Præcessit ergo, ut pararet in se credentibus locum. Vnde & ait: Si abiero & parauero uobis locum: iterum uenio ad uos, & Hebr. 13 Ioan. 14 Ibidem
accersiam uos ad meipsum: ut ubi ego sum, & uos sitis: & quò uado, scitis: & uiam scitis. Est ergo uia per quam resurgens Christus ascendit. Et ille quidem ascendit super omnes cœlos ad dei sedem: homines aūt à primo cœlo ad secundū, & deinceps à secundo ad ter-

ad tertium, & ab illo per distinctiones ferè ad septimũ cœlum, atq; in ipsam summitatẽ cœlorum qui merentur ascendunt. Si ergo numerus uiarum est, & numerus mansionũ, & utiq; numerus dierũ est per quos ad cœli altitudinem peruenitur. Ecce, inquit, ueteres posuisti dies meos.] Alius habet: Palæstas posuisti dies meos. Si secundũ septuaginta uiros ueteres accipimus dies, hoc est, secundum ueterem hominem, intelligimus ex-
Rom. 6 actos. Sed uetus homo noster affixus est cruci. Ergo & uetus dies præterijt, nouus ue-
Ioan. 8 nit. Alius eñ dies hominis, alius dies Christi, quẽ Abraham uidit, & gauisus est. de quo
Psal. 117 & Dauid ait: Hic est dies quem fecit dominus, exultemus & lætemur in eo. Sanctus ergo in die domini exultat, in die nouo, in quo deus dominus illuxit nobis, & dedit nouã lucem in innoxiam uitã & integrã reformatis. Ideo uir iustus securus nouæ lucis & gra-
Apoc. 22 tiæ dei. Et erit, inquit, cœlum nouum, & terra noua, & nouum lumen. Nõ enim lucerna & lumen solis illic lucebit, aut lunæ: sed dominus illuminabit super populum suum. Illa ergo desideraui, illa exoptaui: & ideo diem hominis nõ requisiui. Quod si palæstas accipimus dies, ex nomine intelligimus plenos certaminis & laboris: quoniã palæstę lucta-
Ephes. 6 tores in agone dicunt, qui luctantur ad coronam. Ergo quia & nobis lucta non solũ aduersus carnem & sanguinẽ est, sed etiam aduersus spiritalia nequitiæ in cœlestibus: dies
Psal. 89 nostri, hoc est uitæ istius, in labore sunt & dolore. Vnde & in posterioribus ait: Anni nostri sicut aranea meditabuntur: dies annorũ nostrorũ, in ipsis septuaginta anni. Si aũt in
1. Cor. 15 potentatibus, octoginta anni: & plurimũ eorũ labor & dolor. Vnde & apostolus Paulus abundantius cæteris Apostolis laborauit, ut legitimè certando ad coronã quam cuperet, perueniret. Sed tamen quia & architectorũ mensuræ palæstæ dici feruntur, quibus ad structuræ numerum uel modum spacij colligendum, ædificia metiuntur, locumq; eũ
Esa. 40 in quo ædificia sunt locanda, & per Esaiã locutus est deus: Quis mensus est manu aquã, & cœlum palmo, & uniuersam terram clausa manu? quis statuit mõtes in statera? uideamus ne fortè hic sensus hoc sermone sit colligendus, quòd cognitos dies omniũ habeat deus: cui nihil immensum sit, qui omnia mẽsura quadam suæ scientiæ comprehendat, ni-
Luc. 12 hilq; ei sit inæstimabile, nihil inexaminatũ atq; innumerabile, qui ait: Sed & capilli capitis uestri omnes numerati sunt. Hoc ergo dicit Propheta: Ecce nouisti dies meos: non te
Psal. 6 prætereũt quotidiani actus mei: peccata mea ante oculos tuos posuisti: & ideo substan-
Ibid. 143 tia mea tanq; nihilũ ante te.] Quid enim est homo, nisi quia memor eius es? Homo uanitati similis factus est. Homo, licet in peccato, si aliquid habeat probitatis atq; uirtutis, rectè cæteris terrenis animantibus antefertur, & in conspectu animaliũ quibus est prępositus, antecellit: in conspectu aũt dei tanq; nihil est eius substantia. Vnde & alibi ait:
Ibid. 142 Quoniam non iustificabitur in cõspectu tuo omnis homo uiuens. Quod Symmachus manifestius expressit, dicẽs: Et uita mea tanquam nihilũ ante te. Sunt aũt qui breues putant dies dictos, quia Symmachus σπιθαμὰς posuit. σπιθαμὴ aũt palmus est, & quia palmo mensus dicitur deus cœlũ: palma aũt uel palmus portio manus est metientis, & aliquid comprehendentis: ideo tanquam breues dies æstimant nuncupatos, cum cognitio dei per mensuram (ut suprà diximus) possit intelligi. Cœlestis aũt ista cognitio, ut ad mensurã facta sint omnia. Nõ ergo breues, sed magni dies Prophetæ possunt intelligi, quos deus mensus est palmo, quo mensus est cœlum. Neq; enim breues suæ uitæ dies diceret,
Ibid. 119 qui postea ait: Heu me quia incolatus meus prolongatus est: nisi fortè quia propter peccata hominũ breuiores uitæ istius dies fecit deus: quę antè & nongentis & septingentis annis extendebatur: ut nunc intra centum annorum curricula claudatur. Sic ergo intelligendum est: Ecce peccato obnoxios dies meos nosti. Dies enim uitæ huius (quæ peccato est obnoxia) breues sunt: dies aũt uitæ æternæ, sine fine. Aut certè sic: (nostrum est enim argumentis quærere ueritatem, tuum est eligere quid sequaris.) Ne peccatum, inquit cresceret, abbreuiasti dies uitæ humanæ qua uiuimus in his terris: & tamen cũ maturior in hoc breui cursu istius uitæ finis sit peccatorũ, mortis celeritate substantia mea tanquam nihil ante te: quia etsi ad imaginem & similitudinẽ dei facti sumus, grauat tamen nos in hoc corpore constitutos quædam terrena contagio, quæ non grauaret, si nos exuere magis ueterem hominem cum induimus gratiam, quàm superuestire malle mus. Minorẽ etiam laborẽ nobis expoliatus homo uetus quàm superuestitus afferret. Nam quod expoliamus, abijcimus: quod superuestimus, induimus. Et ideo ingemiscimus &

mus & laboramus, donec mortale hoc ueteris hominis indumentū, & errori effectum obnoxiū, nouitate suæ uitæ spiritalis absorbeat: ut si supra uenenum plurima mella fundantur, ægre ac nimis serò ueneni uirus abolerur. Aqua etiam multa diu cū ueneni mel le luctatur, si non illud expuat, sed absorbeat. Ideo laboriosa pœnitentia, suauis gratia, quia peccatum expoliatur, ubi gratia est: absorbetur, ubi pœnitentia: ibi remittitur, hic absconditur. Et ideo scriptum est: Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum te cta sunt peccata. Et requieuit paulisper, ingemiscens humanæ cōditionis ærumnā, quia dixerat: Veruntamen uniuersa uanitas, omnis homo uiuens. Et post diapsalma resumpto spiritu ait: Quanq̃ in imagine dei ambulet homo: tamen uane conturbatur. Thesaurizat, & ignorat cui congregat ea.] Vide quomodo ante asperitatē suæ sententiæ temperauit, postea rationē suæ uocis absoluit. Temperauit dicēdo: Quia in imagine dei am bulat homo. Beatus homo, qui ad similitudinem dei per fidem ambulas. Beatus, qui in te fidem habes: beatior si auaritiam non haberes. Aliud bonum mentis est æternū, aliud uanum, carnalis cupiditatis incendiū. Fides enim deo militat, auaritia tentatori. Ista con gerit quod sibi prosit: illa quod proficiat alienis. Quid igitur tam uanū, q̃ nescire cui laboret hæredi? Quis enim scit si sibi filius aut nepos proprius superuiuat? Sæpe conditis tabulis, testamenti scriptis, hæres funereo ambitu testatorem præcedit ad tumulum, aut hæreditatem superstes absorbet, aut luxuriosus dissipat, aut stultissimus non tuetur, aut proscriptus amittit. Si quem ergo uideris studiose diuitias congregantem, dic & tu: Vane conturbatur: thesaurizat, & ignorat cui congregat ea. Neq; enim secum potest aufer re quę possidet: & cum morietur, relinquet alienis diuitias suas. Succedit frequenter ini micus & ingratus, & decessori successor insultat. Quos ille dilexit, iste persequitur: quos ille nutriuit, hic uēdit. Grecus tñ nō habet, In imagine dei: sed tantūmodo, In imagine. In qua ergo imagine ambulat homo? In ea utiq; ambulat, ad cuius similitudinē factus est: id est, ad imaginem dei. Imago autem dei Christus: qui est splendor gloriæ, & imago sub stātiæ eius. Christus ergo imago sancti. Ad imaginem hæc imago uenit ad terras, ut iam non in umbra ambularemus, sed in imagine. In Christo enim ambulat, qui sequit̄ Euangelium. Ideo discipulo suo dicit: Vade retro me, ut me sequaris. Ideo errauit populus Iudæorum, quia in umbra ambulauit. Ideo non errat populus Christianus, quia in imagine ambulat, habens solem sibi iustitiæ refulgentem. Bona imago, non ceris picturæ fucata radiantis, sed plenitudine diuinitatis expressa. In qua imagine & pater simul uidet̄ & filius: quia per utrūq; eorum unitas operationis effulget. Et si iam resurrexerit Christus, tamen in Euangelio nobis adhuc eius imago monstratur. Lego quòd Lazarū susci tauerit, & patris opus & filij credo. Filius uocauit, pater audiuit, Lazarus ambulauit. Lego quia eum dæmones fatebantur: fatebantur & patrem, qui dei filium precabantur. Fatebantur & ipsum, quia per ipsum ejciebantur. Scriptum est: Quòd si in Beelzebub ejcio dæmonia, filij uestri in quo ejciunt? Primum igitur umbra præcessit, secuta est imagō, erit ueritas. Vmbra in lege, imago in Euāgelio, ueritas in cœlestibus. Vmbra Euangelij, & Ecclesiæ congregationis, in lege: imago futuræ ueritatis, in Euangelio: ueritas in iudicio dei. Ergo quæ nunc celebrantur in Ecclesia, eorum umbra erat in sermonibus prophetarum: umbra, in diluuio: umbra in Rubro mari, quando baptizati sunt patres nostri in nube & in mari: umbra in petra quę aquam fluxit, & populum sequebatur. Nónne illud in umbra erat sacrosancti huius mysterij sacramentum? Nónne umbra erat aqua de petra, quasi sanguis ex Christo, quę fugientes se populos sequebatur ut biberent, & non sitirent: redimerentur, & non perirent? Sed iam discessit umbra noctis & caliginis Iudęorum, dies appropinquauit Ecclesię. Videmus nunc per imaginem bona, & tenemus imaginis bona. Vidimus principem sacerdotum ad nos uenientem, uidimus & audiuimus offerentem pro nobis sanguinem suum: sequamur, ut possumus, sacerdotes, ut offeramus pro populo sacrificium: etsi infirmi meritò, tamen honorabiles sacrificio: quia & si nūc Christus nō uidetur offerre, tamē ipse offertur in terris, quando Christi corpus offert̄. Imò ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium quod offertur. Et ipse quidem nobis apud patrem aduocatus adsistit: sed nūc eum non uidemus. tunc uidebimus cum imago transierit, ueritas uenerit. tunc iam non per speculum, sed facie ad faciē ea quæ sunt perfecta uidebuntur. Ascende ergo homo

in cœlum

Marginal notes: Psal. 31 — Gen. 1 — Hebr. 1 — Marc. 8 — Ioan. 12 — Marc. 1 — Matth. 12 — 1. Cor. 10 — ibid. 13

in cœlum. & uidebis illa quorum umbra hic erat uel imago. Videbis non ex parte, nõ in ænigmate, sed in consummatione: non in uelamine, sed in luce. Videbis uerum illum & æternum atq; perpetuum sacerdotem, cuius hic imagines uidebas, Petrum, Paulũ, Ioannem, Iacobum, Matthæum, Thomam. Videbis perfectum hominem iam non in imagi-
1. Corinth. 15 ne, sed in ueritate. Qualis enim cœlestis, tales & cœlestes. Vtiq; & ipsi iam in gloria uel decore, iam in resurrectionis gratia, non in corpore mortis, & corruptionis deformitate. Vide ne eo deferas imaginem terrestris, ubi lux cœlestium est. Hic si quis tyrãni imagines habeat, qui iam uictus interijt, iure dãnetur. Quomodo tu hostis & aduersarij imaginem in ciuitatem ueri Imperatoris inducis, nisi ut ipse te damnes? Et si uolueris imaginem terrestris inferre, contradicet tibi princeps istius mundi, & dicet: Mea est imago hæc: & quę offers, mea sunt. Quid facies deprehensus, cum tibi dixerit: Mea est auaritia, mea est ambitio, meæ diuitiæ, quarum imaginem in te recognosco? Ipse est enim aduersarius & defensor. Quod si fueris qualis Iacob, dices Labe, qui se transfigurat in angelũ
2. Cor. 11 lucis: Recognosce si quid tuorum in me inuenis. Tunc ille requiret, & non inueniens
Genes. 31 confutatus abscedet: quia abscondisti atq; obliterasti omnia simulachra uitiorum. Bea-
Ioann. 14 tus qui potest dicere: Veniet huius mundi princeps, & in me suum inueniet nihil. Quæ
Philip. 2 sua sunt enim, quærit ille: nõ illa quæ Christi. Si ergo quæ sunt Christi sequeris, noli quas non habebas affectare diuitias, augere quas habebas: & diuitem te sibi sentiat pauper.
Esa. 58 Induc in domum tuam inopem, frange panem esurienti, & nudum operi, ut tibi thesau-
2. Cor. 8 rus condatur in cœlo qui tecum transeat. Pauper Christus est factus cum diues esset, ut nos sua inopia diuites faceret. Noli ergo propter diuitias uane conturbari, excitari de somno, cogitare quemadmodum pecuniam tuã serues, opes tuas augeas, de nocte procedere, excubare ad iudicis domum ut aliena diripias, litem moueas pauperi, uerearis exactorem tributi. Vana est ista conturbatio: & ideo iustus dixit: Et nunc quæ est expectatio mea? Nonne dominus? & substantia mea ante est.] Spes & patientia nostra Christus est, ipse factus est redemptio nostra, ipse est nostra expectatio: ut dicamus singuli:
Psalm. 31 Expectans expectaui dominum, & respexit me. Respice ergo nos in iudicio tuo. Respiciat super nos misericordia tua: ut qui de merito diffidimus nostro, per tuam misericordiam liberemur, in cuius potestate est animæ nostræ uitæq; substantia. Et ideo non timeamus corporis mortem, sed eum qui potest animam nostram uel seruare uel perdere, cuius substantiæ uirtus est quam Deus ad similitudinem sui pectoribus infudit humanis. Quisquis igitur habet istam substãtiam animæ suæ, dicit: Ab omnibus iniquitatibus meis eripe me.] Non unius criminis lapsum fatetur, qui ab omnibus se iniquitatibus solui precatur. Scit enim quòd, nisi dominus ignoscat, nemo saluus esse possit quicunq; natus est sub peccato, quem ipsa noxiæ conditionis hæreditas adstrinxit ad culpam. Opprobrium, inquit, insipienti dedisti me.] Quis est insipiens, nisi qui peccatum facit, & eligit mala pro bonis? Ergo qui auctor est peccatorum, ipse insipiens magis quàm eius minister. Cum peccamus igitur, in opprobrium tradimur aduersario, ut ille nos quasi inimicus in die iudicij accuset & prodat. Suscipiamus ergo opprobriũ crucis Christi, quod
Hebr. 11 suscepit Moyses, & Aegypti thesauris regalibus prætulit: & ideo non est insipienti in opprobrium traditus. Alij habent codices. Opprobriũ insipienti ne tradas me. Sed magis Dauid eam consuetudinem habet, ut sua magis opprobria & peccata fateatur, ne de peccatis suis erubescat & opprobrijs, qui scit in cõfessione esse ueniam, & in peccati sui condemnatione iustitiam. Denique ex his quæ sequuntur, manifestatur hic sensus, quia subiecit: Obmutui, & non aperui os meum: quoniam tu fecisti me.] Hoc est, dedisti me in opprobrium insipienti: ideo obmutui, & non aperui os meũ, ne peccata maiora contraherem. Agnoui uolũtatem tuam, ut ad tempus erubescerem, & postea saluus fierem ueniam postulando. Prodest ergo interdum & opprobrium. Siquidem etiam ipse pro-
1. Cor. 5 dest carnis interitus, ut testificatur Apostolus dicens: Tradi eum in interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die domini nostri Iesu Christi. Opprobrium quoq; prodesse Dauid
2. Reg. 16 ipse testatus est dicens ad Abessam. Sine maledicat mihi Iemineus, quoniam dixit illi dominus, ut uideat humilitatem meam: & retribuet mihi dominus bona pro maledicto hoc. Et reuera uidit opprobrium eius dominus, quòd flens ibat & excalciatus, operto capite, & amouit eius opprobrium. Liquet igitur quia cum datus in opprobriũ Dauid

fugerit,

fugerit,& humiliatus sit,& nudis pedibus domino satisfecerit, & lapides iacientem nõ
repercusserit,& in maledicentem non permiserit uindicari,& post hæc regno suo inte-
gro restitutus sit: quia & opprobriũ à domino sit, & prosit magis sustinere opprobriũ,
quàm refellere. Deniq; uictoria pòst secuta est. Ergo opprobrium prodest. Sed quid est
quod addidit: Quoniã tu fecisti me? Nõnne ideo obmutuisse se dicit, & nõ aperuisse os
suũ, quia agnouit domini uoluntatẽ, & propterea patiẽter se pertulisse, ut satisfieret do
mino per opprobriũ pro peccato? Vnde & adiunxit: Amoue à me plagas tuas.] Quò-
modo hoc sibi cõgruit, quòd in superiore psalmo flagellis se obtulit, hic flagella à se po
stulat amoueri? nisi quia soluit iã de manu domini duplicia peccata sua, erubescẽdo, op-
probria sustinendo. Cõpunctiones cordis sunt, sunt & cogitationũ, sunt & increpatio-
num flagella. Videamus tamẽ ne ideo dixerit ante deũ esse substantiã animæ suæ, quia
nõ impugnaret aduersarius eam, nisi potestatẽ accepisset à dño. Quod enim fecit dñs, et
tuetur. Deniq; angelus in circuitu est hominis, qui prætẽdit ne quis noceat ei. Nõ disce-
dit angelus, nisi iussus à domino, ut suus athleta decertet. Ergo quasi substantia domini
præsumit ueniã sibi iniquitatũ suarũ à cõditore suo posse cõcedi. Et ideo rogat, quia no
uit autorẽ suum misericordẽ. Deinde quia datus sit in opprobriũ, nõ resistit, sed patitur
aduersum se assistere peccatorẽ, & silet substãtiæ suæ cõscientia, quæ bona est, & potest
corporis ferociã refrenare, ut uirtus succedat, culpa ponatur. Postremò quia factus à do
mino est, citius sibi posse donari peccatũ confidenter existimat, qui fortitudinẽ manus
domini potuerit sustinere. Et hoc utiq; bonæ substantiæ est, etsi fortitudine manus do-
mini defecisse se dicat. Fortis manus sicut male percutit, sic citò sanat. Quæ fortis ad uul
nus, fortis & ad remedium est. Vnde & ipse ait: Percutiam, & sanabo. ut non meminerit *Deut. 32*
uulneris, qui sanatus euasit. Deniq; hæc manus domini sancto Iob omnia abstulit, & o-
mnia repræsentauit, imò omnia cumulo auxit, ut amissa geminaret. Ne te moueat q̃ de-
fecisse se dicit. Est qui deficit, & fortior surgit. Suffulcit em̃ dñs omnes qui ruunt, & cor- *Iob 42*
rigit omnes elisos. Cum uirtute enim surgit quicunq; corrigitur. Defecit Paulus à forti- *Psal. 144*
tudine manus huius. Cecidit persecutor, & surrexit Euãgelij prædicator. Hoc est quod *Act. 9*
ait: A fortitudine manus tuæ ego defeci.] Et addidit: In increpationib. super iniquitatẽ
erudisti hominẽ, & tabescere fecisti sicut araneam animã eius.] Græcus ὑπὲρ ἀνομίας di-
xit, hoc est, pro iniquitate: & integrum uersum, ἐν ἐλεγμοῖς ὑπὲρ ἀνομίας ἐπαίδευσας ἄνθρωπον
posuit: quod est, In increpationibus pro iniquitate erudisti hominẽ. Ideo Sapiens dixit:
Quis mihi dabit cogitationũ mearũ flagella, & labiorũ meorũ signaculum? Vt cor suũ *Eccli. 22 et 23*
ipse suis cogitationib. flagellaret, & signaret labia sua: quo & uetera peccata minueret,
nec alia loquendo renouaret, quo proprijs increpationibus eruditus, exercitia uirtutis
indueret. Tabescit autem anima, quando peccatum minuitur. uel, cum anima tabescit,
culpa deponitur: incrassatur, cũ peccata cumulant̃. Vnde ait dominus de peccatoribus:
Non permanebit in his spiritus meus in æternum, quoniam carnes sunt. Et alibi scriptu *Gen. 6*
ra dicit: Incrassatum est cor populi huius. Ideo & Hieremias primũ baculũ uidit nuceũ, *Matt. 13*
deinde ollam feruentem, ut tabesceret anima prophetæ incipientis, quo culpa discede- *Hier. 1.*
ret gratia. Sed cur prius baculũ, postea ollam? Quoniã qui baculo nõ corrigit̃, in ollam
mittitur, ut ardeat & tabescat. Et ideo ad prophetam Ezechiel dicitur: Accipe tibi sarta *Ezech. 4*
ginem, & accipies iniquitates domus Israel, & cõsummabis, & tabescent (inquit) in suis
iniquitatibus: Et alibi in eodem libro dicit dominus: Sed ego magnum faciam titionẽ,
& multiplicabo ligna, & succendam ignem, ut liquefiat caro, & minuatur ius. Quibus
testimonijs significatur, quòd animæ perfidorum admoto igne tabescant, ut deponant
crassitudinis quendam carnalis humorem. Mittuntur ergo in sartaginem & animæ pec
catorum, ut defluat quædam peccati caro, quæ obduxerat animæ ac mentis uigorem,
& uelut iure quodam, ita quibusdam infuderat animam illecebris cupiditatũ. Expectãt
igitur nos quædam sartagines, ideo hic conteramus cor nostrum, ut subtile fiat, & depo
nat omnem duritiem & pinguedinem quendam carnalis aruinæ, quod patiẽtur qui lu-
xuriati sunt in hac uita, & magis ludibria dedecorũ quàm opera ulla uirtutum exercen-
da sibi more Iudaico crediderunt. Incrassatus est enim Iacob, & pinguis factus est, & sur
rexit ludere. Quem à fidei ueritate lusus ille in perfidiæ traduxit errorem. Meritò ergo
Paulus castigabat corpus suum, ne nutriret corpus peccati. Luxuriando enim facimus *1. Cor. 9*

membra peccati, sobrietate autem membra iustitiæ. Non natura ergo, sed culpa delinquit. Ne iterum uana & inania sequamur, ne telam araneæ texere iudicemur, eò quod peccata nulla perpetuitatis possunt habere substantiam. Vnde cum uideris aliquos studere facultatibus ampliandis, cumulandis potestatibus, affectando decori, dices illud Esaiæ:
Esa. 59 Telam araneæ texunt. quæ diuturna esse non potest, sed cito scinditur, atque opus eius omne dissoluitur. Non enim supra solidum aliquod firmamentū locatur, sed in uacuo su-
Matt. 11 spenditur. Nihil laxum, nihil molle uerum Christi militem decet. Ecce enim qui mollib. uestiuntur, in domibus regum sunt. Arguti sibi & industrij omnes auari uidentur. Quid argutius, quid solicitius aranea? quæ operi suo diebus ac noctibus semper intendit, nec ullo sumptu ullaque impensa conficit uestimentum, sed uanum est omne quod fecerit. Sic homo omnis est qui opus suum supra Christi non constituit fundamentum. uanè noctibus & diebus & ipse turbatur: cum eum plerunque araneæ modo etiam in ipso suę improbitatis molimine operis sui ruina conuoluat. Et ideo sapiens qui cognoscit huius seculi uanitatem, non diuturnam uitæ huius precatur usuram, sed ad illa æterna festinat, & labore huius corporis & dolore gestit absolui: sicut Propheta desiderasse cognoscitur, dicens: Exaudi domine orationem & deprecationem meam, auribus percipe lachrymas meas. Ne sileas à me, quoniam ego aduena sum apud te in terra, & peregrinus, sicut omnes patres mei.] Alius est incola, alius aduena, alius accola. Incola, qui de loco est, & genitalem locum incolit. Aduena, qui aliunde uenit. Accola, qui ad tempus colit, & mutatur annorum uicibus. Hoc est ergo quod dicit Dauid: Apud te alienus sum, dum in terra sum, non sum paradisi tui incola. Vnde exposuit hoc ipse subijciens: Et peregrinus,
2. Cor. 5 sicut omnes patres mei. Quod aperuit & apostolus Paulus, asserens quoniā cum sumus in hoc corpore, peregrinamur à domino: quia etsi fides in nobis est, per fidem tamē ambulamus, non per speciem, id est, nō facie ad faciem quasi præsentes. Ambulamus enim
Ibid. in ænigmate adhuc, non in ueritate. Denique addidit: Audemus ergo & cōfidimus magis peregrinari à corpore, & adesse ad dominum. Audemus, præsumptionis & fidei, nō temeritatis est uerbum. Et consentimus, id est, uolentes adquiescimus, & optantes, non plenioris scientiæ authoritatem uelut principaliter nostro iudicio defendentes, uolumus uerum esse quod cupimus, ut appropinquemus ad dominū, à quo nos uidetur futurorum & præsentium distantia separare. Audemus ergo adesse: & ideo (inquit) connitimur. Cognoscis uerbum uolentis adhuc peruenire, non eius qui peruenerit. Affectus igitur in hoc sermone, non effectus ostenditur. Denique ipsum testem sui sermonis interroga, immò uide dicentem, uel potius audi dubitantem, quum dicit: Ideo connitimur siue absentes siue præsentes, placere illi. absentes adhuc per fidem, præsentes per speciem. Vnde & hoc potest intelligi, quòd & hic positi, & illic, placere nostro iudici, redemptori quoque nostrarum desideramus animarum. Necesse est enim nos ei assistere per speciem, ut unusquisque operum suorum merita dignæ adipiscatur sortis examine: uel iustus in requie, uel impius in ærumna. Fundit igitur lachrymas, quoniam quum aduena in terram uenerit, demoretur et separetur à patria longo detentus exilio. Considera nunc mihi illum Adam de paradiso eiectum, in castellum relegatum, spectantem unde deiectus sit, flentem ubertim, quia reminiscitur quid admiserit, quò ue deciderit. Et ideo gratias agamus deo, qui nos perpetuo exilio liberauit, aperiens ia-
Ephes. 2 nuam qua reuertamur ad patriam. Vnde Apostolus præsumpsit dicere: Ergo iam non estis aduenæ atque peregrini, sed estis ciues sanctorum, & domestici dei. Hoc uolens recipere Dauid antequā Christus ueniret in terras, dixit: Remitte mihi, ut refrigerer priusquam eam, & amplius iam non ero.] Hoc est: Hic mihi remitte, ubi peccaui. Nisi hic remiseris mihi, ibi remissionis requiem inuenire non potero. Quod enim in terra ligatum manserit, ligatum manebit in cœlo: quod solutum in terra fuerit, solutum erit in cœlo. Propheta enim, & prædicator Ecclesiæ congregandæ, Euangelico spiritu indulgentias domini præuidebat: & præcipienda Apostolis, ei dominus reuelabat. Immò hæc erat uetus sententia, ut qui se ligasset in terris, uinctus migraret à corpore. Ideo Dominus, quod antè erat iudicij sui, dedit Apostolis, peccata remittendi æquitatem: ne cito soluenda, diu ligata manerent. Denique audi dicentem: Tibi
Matt. 16 dabo claues regni cœlorum; & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cœ-

in cœlo: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cœlo. Tibi, inquit, dabo claues regni cœlorũ, ut & soluas & liges. Hoc Nouatianus nõ audiuit, sed Ecclesia dei audiuit. Ideo ille in lapsu, nos in remissione. Ille in pœnitẽtia, nos in gratia. Quod Petro dicitur, Apostolis dicitur. Non potestatem usurpamus, sed seruimus imperio: ne postea cum uenerit dominus, & ligatos inuenerit quos oportuit solui, cõmoueatur aduersus dispensatorẽ qui ligatos seruauerit seruos quos dominus iusserat solui, dicens quoniam qui cognouit uoluntatem domini sui, & nõ fecit secundum uoluntatem eius, uapulabit multum. Qui aũt non cognouit, & fecit digna plagis, uapulabit minus. Meritò ergo Dauid remitti sibi postulat quod sciebat non esse ĳs qui secundum Aaron erant sacerdotibus attributũ, sed Euangelio seruatum. Cui ergo non remittitur, in exilio est, in peregrinationis iniuria perseuerat. Hic ergo petenda est uenia. Hic enim dictum est: Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Hic locus est ueniæ postulandæ. Deploremus igitur in terris, ut mereamur indulgentiam. Nisi remissum peccatum hic fuerit, nõ habebimus requiẽ. Si requies non fuerit, non erit uita æterna: si uita æterna non fuerit, non erimus. Ideo petit remitti sibi antequã eat, ut sit. Si enim remissum non fuerit, non ero (inquit) cum ĳs qui sunt, cum ĳs qui in paradisum merent ascendere. Qui aũt non est, consumetur cum descendentibus in lacum, qui in catenis & carcere fuerit derelictus. Nõ ergò definitiuè dicit, Non ero, qui alibi dicit: Psallam tibi in cithara deus sanctus Israel. Gaudebunt labia mea cum cantauero tibi, & anima mea quam redemisti. De redemptione ergo præsumit. Et alibi audi dicentem: Placebo domino in regione uiuorum. Erit ergo qui placere præsumit. Potest & sic intelligi quia dixit: Aduena ego sum apud te in terra, & peregrinus, sicut omnes patres mei: & ideo remitte mihi ut peregrinus esse desinã. remitte mihi exilium quo religatus sum. Si remiseris antequã discedam hinc, non ero amplius exul atque peregrinus. Cum enim tu remiseris, non ero peregrinus, sed ciuis ero sanctorũ tuorum. Ero cum patribus meis: qui & ipsi fuerũt antè peregrini, nunc uerò iam ciues sunt. Ero domesticus dei, ut pœnã non timeã, gratiã merear: per dominũ nostrũ Iesum Christum, cum quo tibi est laus, honor, gloria, perpetuitas, cũ spiritu sancto à seculis, & nũc, & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

Luc. 12
ibid. 6
Psal. 70
ibid. 114

Psalmi trigesiminoni enarratio.

I N superioribus psalmis pœnitentiam prædicauit: deinde de patientia sua, & perturbatiõe hominis est locutus. In tricesimo autem nono psalmo nouum annunciat testamentum. Qui enim malorum pœnitentiam agit, expectat: sed non est perfecti expectare, sed expectasse. Nemo enim nisi qui perseuerauerit usque in finem, saluus erit. Ideo addidit: Expectãs expectaui dominum.] Vbi ergo rectè hoc dicitur, nisi in Euangelio? in quo iam nobis, à quibus expectabatur, aduenit. in quo iam nobis non legis caligat umbra, sed ueritas fulget: quia Christus illuxit, qui exaudiuit uoces deprecationum suorum, & eduxit nos de laeu miseriæ, & de luto fæcis, ubi iam demersi tenebamur nostrorum uoragine peccatorũ, & totus homo noster inhærebat, nec poterat se animus noster eruere, obrutus multiplicis labe flagitĳ. Gratias igiť domino Iesu, unigenito dei filio, redemptori nostro, qui nobis peccata omnia remissurus descendit è cœlo, ut nos de lacu æ limo istius mundi, & cœnulenta quadam palude terrarum, de corpore quoque mortis huius eriperet, atque in carne sua statueret animi nostri interiora uestigia, ut confirmati in dei uerbo, & per crucem domini corporis passionibus absoluti, ambulemus iam non in opprobrio dedecoris, sed in remissione peccati. Confirmatus igitur & radicatus in Christo, supra petram sibi memorat pedum suorum statuta uestigia. Vnde dicit Apostolus: Bibebant autem de consequenti petra: petra autem erat Christus. Petra, eò quòd sitientes sequatur, confirmet labentes, ne sitiẽtibus aqua desit, labentibus firmamentum. Expectanti ergo mihi domine Iesu aliquando uenisti, direxisti gressus meos in Euangelio, immisisti in os meum canticum nouum, quod est nouum Testamentum. Gaudentes iam canimus hymnum deo nostro: quia nouarum uirtutum præcepta cognouimus, ut nostra omnia relinquamus, Christum sequẽtes, & nostros diligamus inimicos. Nouos etiam hausimus mores, ut pro persequentibus nos precẽ domino deferamus. Maledicentes ecce benedicimus. Nescimus opera nostra iactare, aut celare peccata. Angelorũ etiã more nuptias refutamus. Quid multa? De illo ærumnoso

1
Matt. 10. 24
1. Cor. 10
ibid. 4

peccatore beatus homo factus est, iam non respiciens in istius mundi uarias uanitates.
Eccles. 1. Vanitas enim uanitatum, & omnia uanitas, totus hic mundus est, sicut dixit sapiens Salomon. Quid enim nisi uanum est ea sequi quæ perseuerare non possunt, & omnia tanquam umbra prætereunt? Insaniæ autē falsæ aut certamina ista bellorum, in quibus pro temporali possessione sanguis tantus effunditur, aut contentionum theatralium dissensiones, aut Circensiū plena furoris studia declarant, aut hæreticorū doctrina feralis, aut pseudoprophetarum in modum oraculorum cœlestiū simulati gestus, uerba composita. Sic enim dicit Propheta: Beatus uir cuius est nomen domini spes eius, & nō respexit in uanitates, & insanias falsas.] Sunt ergo & ueræ insaniæ, & forsitan prophetarum, qui in excessu mentis positi prophetabant, repleti dei spiritu, ut quibusdam insani uiderentur,
Esa. 20 cum propriæ salutis immemores, nudi plerūq; & excalceati, sicut Esaias sanctus, per populos currerent: uociferantes non quæ ipsi uellent, sed quæ à domino iuberentur. Ex his igitur intelligitur affulsisse remediū salutis: quoniam qui expectabatur, adest. Expectauit eum Adam de paradiso eiectus, ut longo liberaret exilio. Expectauit eum in Noe iusto, qui ad semen futurorum est reseruatus, ut ex eo iustitiæ semina in hominibus pullularent. Ipsum putabat publicę salutis autorem, qui diluuio superstes esse meruisset. Ipsum sapientiæ principem, qui excoluisset uitem, & ex eius fructu inebriatus foret. Quid est enim uitis nisi sapientia? sicut aperuit nobis Dauid cœlestis interpres oraculi, dicēs:
Psalm. 127 Vxor tua sicut uitis abundans in laterib. domus tuæ. Eò quòd in ipso esset sapientiæ plenitudo, quæ expectabatur in Christo, qui nouo repletus sapientiæ sacramento, quod oculus nō uidit, nec auris audiuit, insitatum nobis deferre mysterium properauit, ut nudus iaceret, & exuberantis sapientiæ pocula inaudita proflueret: ut obliti superiorū, in nouos mores & nouam sobrietatem uitæ resurgeremus æternæ, quo per stultitiam prędicationis deus agnosceretur, quem per sapientiam non cognouit hic mundus. Deniq;
1. Cor. 2
Gen. 9 in figura illa dormientis & nudati patris, qui stultitiam risit, maledictus est: qui uenerati sunt, benedictionis gratiā sunt adepti. Ideoq; qui mortē unigeniti filij dei patris & creatoris omnium ad offendiculum aut opprobrium nostræ fidei obijciendam esse crediderint, peccatorum suorum nexibus ad perpetuæ maledictionis ærumnam tenenē adstricti: qui uerò eam pro totius humani generis absolutione susceperint, uirtutis æternę prę sidio fulciuntur. Crux enim Christi Iudæis offendiculum, Græcis stultitia, ut Apostolus
1. Cor. 1 dixit: nobis autem qui credimus in dominum Iesum, uirtus dei atq; sapientia est. Expectatus est in Moyse, cum scinderet undas maris, & impossibile uiribus humanis, pedestris uiæ aperiret in fluctibus iter: sequeretur petra, & uomeret aquas, ut sitientium pa-
Num. 21 trum in medio deserti uiscera interna satiaret. Expectatus est & in Aaron principe sacerdotum, qui inter uiuos ac mortuos medius stetit, & per serpentem statuit luem mortis, ne à cadaueribus defunctorum ad uiuentium transiret interitū. Quid enim tam propriū Christi, q̄ aduocatum apud deum patrem adstare populorū, mortem suam offerre pro cunctis, repellere necem, uitam reformare perituris? Expectatus est & in Iesu Naue, & certè uenit: qui & potestatem suam & nomen accepit, ut & populum in terram repromissionis induceret, & uerè Iesu nomine uocaretur. Siccauit fluenta, conuertit amnem in suum fontem, solem statuit donec consummaret in uirtute uictoriam. Sed adhuc figura erat illa, non ueritas. Deniq; uerus ei dux militiæ cœlestis effulsit, & adorauit eum Iesus Naue, quamuis nondū in corpore uerus astiterat, sed adhuc uenerat in figura. Quando igitur uerus aduenit? Audi dicentem: Annunciaui, & locutus sum: multiplicati sunt super numerum. Sacrificium & oblationem noluisti, corpus aūt perfecisti mihi: tunc dixi, Ecce uenio. In capite libri scriptum est de me, ut faciam uoluntatem tuam, deus meus uolui.] Quid euidentius, q̄ quòd cum Euangelij sui munere nobis Iesus uerus aduenit? Ipse locutus est, & innumeri credentium populi cōgregati sunt, qui uix singuli antè crebant. Ipse uenit in carne, & cessauit sacrificium Iudæorum. Cessauit oblatio pro peccato, quia peccatorū remissor aduenerat. Non erat remedium necessarium legis, ubi legis autor adstabat. Tunc dixi, Ecce uenio. In capite libri scriptum est de me. Scriptum profectò de Christo est in principio ueteris Testamenti, quòd uēturus esset, ut in redemptione hominum, dei patris faceret uoluntatem, quando scriptum est quia Euam in specie Ecclesię ad hominis adiumenta formauit. Quid enim nobis in hac corporis infirmitate,

& seculi

& seculi istius perturbatione præsidio potest esse, nisi sola Ecclesiæ gratia: qua redimimur:& fides nostra, qua uiuimus? In capite libri scriptum est: Os de ossibus meis, & caro de carne mea. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Quis iste sit qui locutus est, aut de quo istud sit sacramentum, audi dicentem: Sacramentū hoc magnū est: ego aūt dico in Christo & in Ecclesia. Vnde & admonet ut sic diligat homo uxorem suam, quemadmodū Ecclesiam Christus: quoniam membra sumus corporis eius, de carne ipsius, & de ossibus eius. Quę igitur maior salus, q̄ esse cum Christo, & ei unitate quadam corporis adhærerere, in quo nec macula sit ulla, nec formido peccati? Scriptum est in capite libri, q Abel iusti placuit hostia deo, displicuit oblatio parricidæ. Nonne aperte significauit dominus Iesus offerendū se esse pro nobis, ut in sua passione noui sacrificij gratiam consecraret, ritum populi parricidalis aboleret? Quid aūt expressius, quàm quod à sancto patriarcha oblatus est filius, & aries immolatus est? Nonne aperte ostendit hominis carnem, quæ omnibus terrenis est communis animantibus, non diuinitatē unigeniti filij dei obnoxiam futuram sacræ uulneri passionis? Scriptum est in capite libri, uenturum hominem qui potestatibus cœlestibus imperaret. Impletum est quando dominus Iesus uenit in terras, & angeli ministrabant ei: sicut ipse dignatus est dicere: Ex hoc uidebitis cœlos apertos, & angelos dei ascendentes & descendentes ad filium hominis. Scriptum est in capite libri: Agnus sine macula, mūdus, maturus, masculus, anniculus erit uobis, & occidet eum omnis synagoga. Quis iste sit agnus, audistis dicentem: Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccatū mundi. Hic est qui occisus est ab omni populo Iudæorum: quem adhuc hostili odio persequuntur. Et illum quidem oportebat pro omnibus mori, ut in eius cruce fieret remissio peccatorum, & sanguis ipsius mundi inquinamenta lauaret. Sed uę illis qui autorem salutis propriæ negauerunt. Fecistis, inquit, consilium, sed non per me. Quomodo poterat probare parricidium, qui consilium non probabat? Et tamen quanta pietas? Abhorrebat quidem à consilio: sed si conuerterentur, remedium nō negabat. Scriptum est etiam, nō solum in capite, sed in omni legis complexione, uenturum hominem ad conseruandū hominum genus, qui omnia uellet quæ deus uellet. Vnde intelligis quoniam diuinitatis eiusdem est, qui eiusdem est uoluntatis. Vnde etiam ad sacrificium passionis uoluntarius accessit, meritoq; prædixit: Voluntarie sacrificabo tibi. Sed forte dicas, quomodo in Euangelio dixit: Pater, si possibile est, transfer à me calicem hunc: sed nō sicut ego uolo, sed sicut tu uis? Et uidetur quidem esse distantia uolūtatis: uerū intelligimus aliud esse quod secundum unitatem diuinitatis exprimitur, ubi dicit: Ego & pater unum sumus: aliud quod secundum hominis est locutus affectum, quem innuit cautum esse debere, nec præsumere quod facile implere non possit: ne dum præmiū quærit, incidat sacrilegium. Vnde ait: Cum persequētur uos in hac ciuitate, fugite in aliam. Meritò ergo & hic subiturus corporis passionem, cœpit contristari, & mœstus esse: & assumptis Petro & duobus filijs Zebedæi, Tristis est anima mea, ante præmisit: & subiecit postea, Vigilate et orate, ne intretis in tentationem. Spiritus promptus est, caro aūt infirma. Vides ubiq; eum secundum hominem loqui, secundum hominem orare, secundum hominem tristem esse, secundum hominem dixisse: Pater meus, si possibile est. Quod utiq; non impossibile deo: sed hominis est dubitare, dei confirmare. Ideo propitiores assumpsit, quasi electos ultimi iudicij sui testes, qui uerborum eius agnoscerent sacramentum. Denique alij dormiebant: isti soli fida mente uigilabant. Vnde & per Hieremiam nondum suscepto corpore ipse ait: Ego sicut agnus ductus sum, & nesciui. Quid est quod nesciat sapientia dei? quæ in arcano patris semper est, & ideo enarrauit omnia filius dei, quia dei patris ipse sapientia est. Quomodo præsciuit se sicut agnum esse ducendum, & quò duceretur nescisse se dicit? Aut quomodo in superiorib. per os ipsius Dauid ait: Deus deus meus, respice in me: quare me dereliquisti? Quomodo derelinquit à patre filius, qui ait: Et non sum solus, quia pater mecum est? Et alibi: Traditus sum, & non egrediebar. Et alibi: Et surrexi, & adhuc tecum sum? Nisi ut aduertas quòd hominum sensum exprimit, qui putant se à domino, quādo sunt in periculis, derelictos. Deniq; audi quod sequitur: Longe, inquit, à salute mea uerba delictorum meorum. hoc est, alia uerba sunt delictorum, alia sacramēta salutis æternæ. Nō præiudicant uerba uirtuti: suis uiribus substantia

[Margin: Gen. 2; Ephes. 5; Gen. 22; Ioan. 1; Exod. 12; Ioan. 1; Esa. 30; Psal. 53; Matt. 14; Ioan. 10; Matth. 10; Ibid. 26; Hier. 11; Psalm. 21; Ioan. 8; Psal. 87; Ibid. 138; Ibid. 21]

diuina fulcitur. Homo uidetur, homo auditur, deus in operibus agnoscitur. Et tamē de
hoc homine dictum est: Et homo est, & quis cognoscet eum? Quid est quis? Non quo
Psal. 23 nemo, sed quo rarus, quo sapiens, sicut illud: Quis ascendet in montem domini? Quis sa
Ibid. 91 piens, & intelliget ea? Deniq; alibi: Vir insipiens non cognoscit ea, & stultus non intel-
ligit hæc. Et tu ergo cum legis Euangelium, quasi sapiens & nō stultus cognosce quæ le
gis: illuminet te sapientiæ fulgor æternæ. Verba quidem sunt, sed & ipsa mundant, & ip
Ioan. 6 sa illuminant, & ipsa confirmant, & ipsa uiuificant. Vnde ait Petrus: Domine, ad quem
ibimus? uerba uitæ æternæ habes, & nō relinquemus te. Deniq; ut aduerteremus quòd
Matth. 26 secundum hominē locutus esset, paulò pòst dixit: Ecce, appropinquat hora ut filius ho-
Luc. 22 minis tradatur in manus peccatorum. Et Iudæ osculanti ait: Iuda, osculo filium hominis
tradis? hoc est, uenenum infundis osculo, quo gratia charitatis infunditur? osculo, quod
sacræ pacis insigne est? osculo, quo amicitia fida firmatur? osculo, quo fides sancta signa
tur? Hoc ergo osculo tradis periculo, quem propter osculi cōmercium uenerari debe-
res? Et tradis filium hominis homo, qui propter hominum salutem descendit de cœlo?
Ioan. 3 Sic enim scriptum est: Filius hominis qui est in cœlo, ipse est qui descendit è cœlo. Filiū
hominis tradis, qui te ex peccatore apostolum fecit? Filium hominis tradis, qui uenit ut
in sanguine suo omniū peccata dilueret? Ego osculum non nego: ipse uideris, qui uiola
Prou. 27 ueris osculi sanctitatem. An non legisti quòd utiliora sunt uulnera amici, q̄ uoluntaria
oscula inimici? Nec immeritò grauiore telo tantæ dignationis percussus est Iudas, q̄ si
eum fulmine percussisset. Deniq; patientiam domini ferre non potuit, qui maiestatē pro
didit, adeò ut sibijpsi tanti sceleris reatus non posset ablui. Itaq; abijt, pecuniam refudit,
hoc est, cōdemnauit auaritiā suam tantæ impietatis autorem, precium perfidię synago-
gæ reddidit. Non excusatur proditor, qui pœnitentiæ locum inuenire non potuit: sed
aceruatur sacrilegiū Iudęorū, qui etiam proditoris uocibus arguuntur. Ille suum crimen
agnouit, dicens quòd tradiderit sanguinem iustum: isti & preciū sceleris receperunt, &
acrioribus studijs iustitiæ principem persecuti sunt. Ideo ad istorūomniū perpetuā con
demnationē latro crucifixus absoluitur, quia ille Christū in supplicijs agnouit, quem isti
in beneficijs non agnouerunt, & peccatum suū confessus est Christo, qui sciret ignosce-
re: quia in cruce sua regnū domini mente conspexit, quod in conuiuio Christi Iudas ui-
Luc. 23 dere non potuit. Ideo precationem latronis uox secuta est cœlestis huiusmodi: Amē dī-
co tibi, hodie mecum eris in paradiso. Tripudiabas draco, quòd Apostolū subtraxeras
Christo: Plus amisisti q̄ sustulisti, qui latronē uides in paradisum esse translatum. Nemo
est qui possit excludi, quādo receptus est latro. Minister tuus eò peruenit, unde ipse de-
iectus es. Subtexuimus ista propter illum uersiculum, quia dixit: Vt faciam uolūtatem
tuam, deus meus uolui: hoc est, diuinitatis mihi tecum pater una uolūtas est, una substan
tia est: quia inseparabilis maiestas & potentia trinitatis. Sed alia uox carnis, & tamen ad
Marc. 14 uoluntatem dei & ipsa consensit, dicens: Non quod ego uolo, sed quod tu uis. Et alibi:
Si non potest hoc transire, nisi illud bibam, fiat uoluntas tua. Cōmunis affectus est mor-
tem timere, quam suscepit Christus, ut crucifigeret, sicut crucifixit & carnē. Mihi enim
est luctatus, ut mihi uinceret. Si caro Christi fortis, nec peccato obnoxia, tamen peccata
suscepit: infirmitates suscepit, etsi nihil habuit quod doleret. Deniq; audi dicentē, quia
pro nobis dolet, donec eijciat in ueritate iudicium. Non enim alteram carnem, sed hanc
1. Cor. 15 suscepit, ut Apostolus docet, dicens: Oportet enim corruptibile hoc induere incorru-
ptionem, & mortale hoc immortalitatem. Etsi de Virgine natus est & spiritu sancto, ta-
Ioan. 3 men hominis est filius, quia homo uirgo. Et ideo quod natū est ex carne, caro est: & qui
1. Tim. 2 natus est de homine, homo dicitur, mediator dei & hominum homo Christus Iesus. Pro
pterea incorruptibilis suscepit hanc carnem, ut faceret incorruptibilem: & immortalis,
ut faceret immortalem. Si quis ergo eum sequitur, induet immortalitatē. Si quis uolun-
Luc. 23 tatem eius facit, non morietur in ęternum, sed dicit ei Christus: Hodie mecum eris in pa
radiso. Quid est hodie? hoc est de nocte transisti: mecum eris in lumine. Noli tenebras
formidare, quem æterna lux suscepit. Pulchrè etiam subiunxit, Mecum eris in paradiso,
hoc est, noli dubitare de carne: & me in carne uidisti. Noli timere ne & tu cadas de para
diso, sicut cecidit Adam: sed audi quia mecum eris, quo præsente cadere non possis. Ce-
ciderat caro in paradiso antequam susciperetur à Christo. Ibi eris susceptus, ubi & ille

qui

qui suscepit, quia non mentitus est dicens: Volo ut ubi ego sum, & illi sint mecum. Non *Ioann. 17*
recedet pastor à gregibus suis: licet iam lupum in paradiso timere non possis: cui di- *Luc. 10*
ctum est: Videbam Satanam sicut fulgur de cœlo cadentem. Ideo ante consummatio- *Apoc. 20*
nem aduersarius deijcitur in incendium, catenis quoq; perpetuis alligatur: ut tu iam nul
las insidias pertimescas. Et Adam ut caderet, à serpente deceptus est, & flexus est ab u- *Gen. 3*
xore. Ideo iam nullæ in paradiso nuptiæ, sed omnes erunt sine celebritatibus nuptiarũ, si
cut angeli in cœlo. Non dixerat Adę Mecum eris: quia sciebat illum casurum, ut redime *Matth. 22*
retur à Christo. Felix ruina, quæ reparatur in melius, ideo iam pius pastor, bonus nego-
ciator gregem suum & mercem propriã non reliquit. Erit quidem & adhuc in paradiso
cum angelis pugna serpenti, donec deijciatur. Sed qui cum Christo est, timere non pote
rit. Adam cum Christo non fuit quando deceptus est. Nam si cum Christo fuisset, in eius
præceptione mansisset, deceptus non esset. Non mansit in Christo, quia non in eius ser-
mone permansit. Deniq; audi qui manet in Christo. Si manseritis, inquit, in me, & uerba *Ioan. 8*
mea in uobis manserint: quodcunq; uolueritis petetis, & fiet uobis. Et infra: Si præcepta
mea in uobis manserint, manebitis in mea dilectione. Vis scire quia cum Christo Adam
non erat? Dixit ei dominus: Adam ubi es? Qui utiq; quasi absentem requirit, non dice- *Gene. 3*
ret, Vbi es? si eum in se manere cognosceret. Sed quis eum absentem fecerit, audiamus.
Absconderunt se, inquit, ambo à facie domini. Omnes uidet Christus: sed qui se abscon- *1. Cor. 14*
dit, absconditur: quoniã qui ignorat, ignoratur. Cognoscit enim eos dominus qui sunt *2. Tim. 2*
ipsius. Ille omnes suos uult esse, quos condidit & creauit. Vtinam tu homo non fugias;
& te ipse à Christo abscondas. Ille etiam fugientes requirit, & absconditos non uult peri
re, sed clamat dicens: Adam, ubi es? hoc est, homo, ubi es? Ego te in lumine posui, tu tene
bras requisisti. Deniq; in paradiso, ubi semper matutinus erat dies, uesper est factus: quo
niam omnia peccata tenebrosa sunt. Ideoq; audierunt uocem domini dei deambulantis
ad uesperam in paradiso. Simul cognosce mysterium. Mane errasti? ad uesperam libera-
beris. Quomodo enim uespera, ubi Christus est? Nam licet sedes eius supra cœlum cœ-
lorum, tamen in sanctis suis Christus est. Quomodo ergo uespera ubi deus est, cum deus
lux sit? Deniq; Saul in itinere lux refulsit, quando ei Christus occurrit. Vnde etiam lumi *Act. 9*
ne dei refulgente cæcatus est persequutor. Cur ergo cęcatus, nisi quia non agnouerat
Christum? Nam si cognouisset lucis arbitrum, non amisisset lumen oculorum. Deniq; &
ubi agnouit recepit. Indicio est, quòd non agnouerit Christum, qui audita uoce, Saule,
Saule, quid me persequeris? Respondit, Quis es domine? Non quæsisset quis esset, si co-
gnouisset. Vnde & dominus quasi ignoranti dicit: Ego sum Iesus, quem tu persequeris;
Durum tibi est aduersus stimulum calcitrare. Et ille dixit: Domine quid me oportet fa-
cere? Vide congruentia utrinq; magisteria. Medicus minatur, ut corrigat: terret, ut cu-
ret: æger primo medici personam requirit, si sit idoneus à quo sanari se posse præsumat:
Vbi medicinæ audiuit auctorem, remedium poposcit, salutem inuenit. Deniq; accedén
tem non solum expulit cæcitatem, sed etiam lucem quam non habuerat accepit, ut Chri
stum uideret, quem antea non uiderat. Sed uideamus sequentia, repetito tamen uersicu
lo de quo uidetur esse tractatus. Ecce uenio ut faciam uoluntatem tuam, deus meus uo-
lui, & legem tuam in medio cordis mei. Bene nunciaui iustitiam tuã in Ecclesia magna:
ecce labia mea nõ prohibebo, domine tu cognouisti: Iustitiã tuã abscõdi in corde meo.
De superiore itaq; uersiculo intelligimus: Ecce uenio, non solum ut uoluntatem tuam fa
ciam, sed etiam legem tuam in medio cordis mei. Alij habent, In medio uentris mei. Est
enim uenter & mentis qui semina concipit sensum, de quo Esaias dixit: In utero accepi- *Esa. 26*
mus, & parturiuimus spiritum salutis. Hoc utero parturiuit & Paulus, qui ait: Filioli mei *1. Cor. 4*
quos ego parturio donec formetur Christus in uobis. Christus ergo non uentre corpo-
reo, sed in animæ quodam uentre formatur. Hoc uentre Apostolus genuit, sicut scriptũ
est: Ego uos per Euangelium genui. Ideo alij bene habent, In medio cordis, alij, in me- *Ibidem.*
dio uentris: ut interioris hominis uentrem intelligas, qui in medio esse cordis accipitur;
in quo naturalis legis præscripta seruamus: quæ non solum custoditur, sed etiam sit in
cordibus nostris. Vnde & scriptum est, quia non solum auditores legis iusti sunt apud *Rom. 2*
deum, sed etiam factores legis iustificabuntur. Sunt enim qui naturaliter ea quæ legis *Ibidem.*
sunt faciunt, sicut gentes quæ legem non audiunt, & sibi lex sunt, qui cognita sibi legis

præcepta conſeruant. Ergo quaſi gentilis populi congregator, perſonam noſtram ſuſce pit hoc loco Chriſtus, ut diceret facere ſe legem in medio cordis ſui. Si quidem populus nationum legem quam non audiuit impleuit, ut agnoſceret Chriſtum, quem populus Iudæorum qui legem acceperat, non recepit, nec cognoſcendum putauit, quia ſcriptum
Eſa. 1 eſt: Agnouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe domini ſui: Iſrael autem me non cognouit. Hic ergo credentiū uenter eſt, in quo ſpiritus ſanctus operatus eſt, & eū ſemi-
Ioan. 7 ne ſpiritali implere cōſueuit: ſicut teſtificat in Euangelio dominus Ieſus, qui ait: Qui crede dit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Ex illo flumine i-ſta ſunt flumina, de quo legimus: Fluminis impetus lætificant ciuitatem dei. De quibus
Pſalm. 45 ergo fluunt huiuſmodi flumina ſpiritalia, de his bene dicitur: Eleuauerunt flumina do-
Pſalm. 92 mine, eleuauerunt flumina uocem ſuam, à uoce aquarum, ſpiritualiū, quæ ſupra cœlos deum laudant. Qui eleuauerit uocē ſuam, hic poteſt dicere: Bene nunciaui iuſtitiam tuā in Eccleſia magna.] Quid eſt quod addidit magna, niſi quia fuit ante non magna? Quæ eſt magna, niſi de totius orbis terrarum partibus cōgregata? quando ab Oriente & Occidente, Septentrione & Meridie populi gentiū ſunt uocati: ubi tamē legimus alibi ma-
Pſalm. 34 gnam Eccleſiam: Cōfitebor tibi domine in eccleſia magna, in populo graui laudabo te.
Exod. 32 Ibi ergo Eccleſia magna, ubi populus grauis: hoc eſt, nō inquietus, & mobilis, qui ſedit manducare & bibere, & ſurrexit ludere. Grauis populus eſt qui fidem deo ſuo ſeruat, & qui non aliqua leuitate mutetur, neq; nutet & fluctuet, ſed charitate ſit fundatus in Chri
Rom. 8 ſto, ut poſſit dicere: Confido enim quia neq; mors, neq; gladius, neq; tribulatio ſeparare me poſſit à charitate dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Qui autē prædicat in Eccleſia magna, non abſcondit iuſtitiam dei in corde ſuo, ſed exaltat uiribus uocem ſuam, annuncians Chriſtum. Non timet eum coram populo prædicare, non erubeſcit crucem eius, ſed gloriatur in illa domini paſſione. Non ſequitur literam legis, ſed eruit profunda myſteria, quibus reuelet domini Ieſu gloriam, quē lex ſignificauit eſſe uenturum ad Eccleſiā, quæ
Ibidem. 4 magna eſt congreganda. Iuſtitia igitur fides eſt. Deniq; credidit Abraham deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam. Ecce labia mea nō prohibebo domine, tu cognouiſti.] Sic &
Pſalm. 138 alibi: Tu cognouiſti ſeſſionem meam, & reſurrectionē meam. Ad patrē dicit: Iuſtitiam meam non abſcondi in corde meo: ueritatē tuam & ſalutare tuum dilexi.] Totus ex perſona Chriſti Pſalmus iſte eſt: ideo iuſtitiam meā dicit: licet nō arroganter & homo poſſit dicere iuſtitiam ſuam, qui deo credit, & fidem ſuam ſibi reputari ad iuſtitiam confitetur. Veritatem & miſericordiam diligit, qui fidem prædicat ueram, & peccata dimittit. Ideo enim Chriſtus aduenit, ut fidem ſtatueret, remiſſionem tribueret peccatorum. Et quia ex perſona ſaluatoris totum hunc eſſe diximus Pſalmum: ne forte dicant Apollinariſtæ: Ecce corpus, dixit, præparaſti mihi, non etiam animam: audiant in inferioribus Pſalmi huius dicentem: Confundantur, & reuereantur ſimul qui quærunt animam meā, ut auferant eam.] Hęc ſunt quæ in hoc Pſalmo difficiliota arbitrati ſumus: reliqua plana & facilia, nec digna interpretationis exiſtimauimus: cum ſi in tractatū incidant, alio Pſalmo in quo uidenī eſſe repetita, rectius proſequemur, fauēte domino Ieſu, cui eſt laus, honor gloria, perpetuitas à ſeculis, & nunc, & ſemper, & in omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Pſalmi quadrageſimi enarratio.

Matth. 4 BOno ordine qui in ſuperiore Pſalmo dixit: Ecce uenio: in hoc iam uenit, & patitur: & ideo quadrageſimus Pſalmus inſcribitur, quia quadraginta diebus ieiunauit dominus Ieſus, ut eo numero conſummaret hominis qui perierat perfectionē. Sicut enim per appetentiā interdicti fructus amiſerat gratiam, ita per ieiuniū reparari eius uirtutē oportuit: ut qui perierat in Adā, reparatur in Chriſto. Ideo ergo in finē, quia ipſe finis eſt ſpei noſtræ, ad ipſum ſtudia noſtra dirigimus, ad ipſum uota noſtra conferimus, quia ipſe eſt plenitudo, ipſe eſt conſummatio uniuerſorū, ipſe omniū ſumma uirtutum. Ideo ipſi Dauid, quaſi ei qui ſolus ex omnibus in ſua carne noſtra peccata ſuſcepit, qui ſolus dei agnus peccatum totius mundi abſtulit, qui ſolus chitographum decreti ſanguinis ſui effuſione deleuit, & tulit de medio, atq; ſuffixit cruci: quaſi ſapientia, ſciens quomodo uetus peccatū mundi ſolueret: quaſi redemptio, quomodo hominem renouaret à culpa: quaſi ſanctificatio, quomodo eum ſanctificaret ad gratiā. Hic ergo titulus, hoc principium: Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem.]

Aperi

Aperi aures tuas, qni incipis sacramenta dominicæ cognoscere passionis. Ideo tibi dici-
tur: Qui habet aures audiendi, audiat. Ideo surdo illi & muto aures & labia tetigit domi- Luc. 8
nus in Euangelio, ut sciret quid audiret in mysterio, quid etiam loqueretur, & quando Marc. 7
loqueretur. Neq; enim ociose scriptũ est: Dominus mihi dedit linguã eruditionis, ut sci- Esa. 50
rem quando oporteat sermonem dicere. Scire ergo debes quid audias, scire quid loqui
debeas, scire etiam quando loqui debeas. Audi ergo dicentem: Beatus qui intelligit su-
per egenum & pauperem. Beatus quidem qui compatitur pauperi, qui haurit eius ne-
cessitates: scit quid mali inopia afferat indigenti. Sed quid sibi uult istud exordium in do
mini passione? Verũ est quidem quòd propter pauperes passus est: sed tamen ipse cor-
ripuit Iudam dicentem de illo unguento quod effuderat Maria super pedes Christi, Po Matt. 26
tuit hoc uenundari trecentis denarijs, & dari pauperibus. Idẽ & cæteri Apostoli sense-
rant, sed alio affectu. Ille per auaritiam, isti per misericordiam. Iudas enim furto prospi-
ciebat, discipuli pauperum alimoniæ consulebant. Quibus in commune respondit: Sini Ibidem
te illam, ut in die sepulturæ meæ seruet illud. Pauperes enim semper habetis uobiscũ, me
autem non semper. Ergo alius intelligendus est hic beatus qui intelligit super pauperẽ.
Hic de fide dicit, alibi de misericordia. Prior ergo fides, secunda misericordia. Cum fide,
preciosa misericordia: sine fide, nuda: sine fide, instabilis. Fides enim uirtutum omniũ sta
bile fundamentum est. Beatus ergo qui intelligit super Christi inopiam & paupertatẽ: 1. Cor. 8
qui propter nos pauper factus est, cum diues esset. Diues in regno, pauper in carne: quia
suscepit hanc pauperum carnẽ. Pauperes enim facti sumus nimis, qui uirtutum exuuias
preciosas fraude serpentis amisimus, exclusi de paradiso, eiecti de patria, in exilium rele
gati, ipso quoq; nudati corporis integimento: quod antea uirtutum septa munibant, po
stea delicta nudarunt. Si ergo egenus & pauper in carne, utiq; egenus & pauper in car-
nis istius passione. Non ergo in diuitijs suis, sed in nostra passus est paupertate. Ideoq; nõ Colos. 2
plenitudo diuinitatis, quæ in illo corporaliter habitat, ut scriptura testatur, sed caro pas-
sa est. Hoc intellige, hoc persequere, id tene, ne dicatur tibi: Noluit intelligere super men
dicum & pauperem. Nam si hic dubitas, certe in illo Psalmo qui aduersus proditionem
Iudæ ex persona dicitur saluatoris, de illo uersiculo dubitare non poteris in quo ait: Et Psal. 108
persecutus est hominem pauperem & mendicum. Intellige ergo paupertatem Christi,
ut diues sis: Intellige infirmitatem eius, ut accipias sanitatem: Intellige crucem eius, ut
non erubescas: Intellige uulnus eius, ut uulnera tua cures: Intellige mortem eius, ut ad-
quiras uitam æternam: Intellige sepulturam eius, ut inuenias resurrectionẽ. Sed forte di
cas, Quomodo diues in paupertate Christus? Etsi mihi ingenium deficiat, tamen nõ de 2. Cor. 8
ficiunt diuinarum subsidia lectionum, cum dixerit Apostolus: Quoniam dominus Iesus
pauper factus est, cum diues esset, ut uos eius inopia ditaremini. Quæ ergo ista pauper-
tas quæ diuites facit? Consideremus eam, intendamus in ipsum uenerabile sacramentũ.
Quid purius potest eo esse atq; simplicius? Nõ taurino quisquã perfundit sanguine, ut sa
cra dicuntur habere Gentilium: non hircorum atq; arietum cruore peccator lauatur. Ne
que enim quisquam ita purificatur. Caro enim lauatur, non culpa diluitur. Sed exiet, in- Esa. 12
quit, aqua cũ delectatione de fontibus saluatoris: & paratur in conspectu tuo mensa cœ
lestis, & poculum inebrians quàm præclarum. Hæ sunt diuitiæ simplicitatis, in quibus
est Christi preciosa paupertas. Est & in moribus paupertas bona: unde & dominus di-
xit: Beati pauperes spiritu. Et in Psalmis inuenimus quia dominus humiles spiritu salua Matth. 5
bit. Est & in collatione tenui paupertas abundãs, si abundet fides. Vnde Apostolus ait: Psalm. 33
Et profunda paupertas eorum abũdauit in diuitijs simplicitatis eorum. Vt autem & ex 2. Cor. 8
alijs uocibus eius intelligamus quia ipse se pauperem dixerit, habemus alibi scriptum:
Pauper & dolens ego sum: hoc est, quia pro nobis doleret, ut legimus. Neq; enim in se Psal. 68
habuit quod doleret. Si ergo pro nobis dolet, ut Esaias interpretatus est, qui eũ uidit in Esa. 52
spiritu: pro nobis utiq; tristis erat: iuxta quod animam suam tristem appellauit usq; ad Matth. 26
mortem, tamen non propter mortem: & carnem dixit infirmam, quæ mortis subiacuit Ibidem.
infirmitati, ut aculeum mortis infringeret, quo nos in die iudicij liberaret, quã non per-
functorie malam dixit, sic enim subtexuit: In die mala liberabit eum dominus.] Quoniã
amara uidetur, quæ plures adiudicat pœnæ. Via enim uirtutis angusta est, lata delicti. I-
deo rariores in uirtute ambulant, plures in flagitio uersantur. Quo fit ut inferior eorum

sit nume-

sit numerus, qui præmia remunerationis accipient, quàm qui ob precium grauium peccatorum sortem aduersam iudicij reportabunt. Quasi dolens igitur dixit malam iudicij
Luc. 15 diem. Nam si angeli in unius peccatoris absolutione lætantur, quãto magis homines in tantorũ condemnatione hominum macerabuntur? Et bene dolet pro ea oue quã humeris suis ipse reportauit, & ad ouile suũ reuocauit errantẽ. Affectu nostro loquit dei filius: quia nobis dies iudicij acerba est, quã timemus. Omnibus mala uidet, quia plena terroris est, qua deus non solũ forensia hominis, sed etiã occulta dijudicat, qua cogitur unusquisq; aperire quod fecit, aut quod sensit. Ideoq; multi damnantur, pauci coronãtur. Sed etiã ipsi qui coronantur, dolebunt. Iusti enim coronabuntur. Iustus autẽ quasi suã putat fratris ærumnã. Et quis ego sum qui de illa iudicẽ, qua homo angelorum concilijs insere
Ioann. 5 tur? Ipsius domini audiamus sententiã. Veniet, inquit, hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient uoce filij hominis: & procedent qui bona fecerũt, in resurrectionẽ uitæ: qui mala fecerunt in resurrectionẽ iudicij. Iudicabuntur ergo qui mala egerunt & ideo mala dies & aspera ab ipso iudice nuncupatur, ut scias quia ipse nobis cõpatitur in Euangelio, qui cõpassus est in prophetis. Sed & sic possumus accipere, in die mala, hoc
1. Ioann. 5 est, in tẽpore malo. Mundus enim in malo positus est: & ideo mali dies istius mũdi: & ab
Matth. 6 undat diei malitia sua. Non mediocre est ut hic liberemur ab insidijs peccatoris. Qui fuerit hic liber à crimine, ibi erit liber à pœna, & seueritatẽ iudicij subire nõ poterit. Et ideo uotis opus est & precibus quotidianis, & aduocatione principis sacerdotũ, de quo dicit
1. Ioann. 2 Ioannes Euangelista: Aduocatũ habemus apud patrẽ dominũ Iesum, & ipse est deprecatio pro peccatis nostris. Hic ergo aduocatus noster, & deprecatio pro populo totius seculi orat: pro eo qui intelligit & credit in Christũ, & dicit: Dominus conseruet eũ, & uiuificet eum, & beatũ faciat eũ.] Conseruet à periculis, uiuificet tanquã in mortis tenebris constitutũ, beatũ facere bonorũ operũ accessione dignetur. Et emundet, inquit, in terra uitã eius.] Bene addidit, in terra: quia nisi hic mundatus fuerit, ibi mundus esse nõ poterit. Vel certe hoc modo, Emundet in terra. Quomodo enim quis mũdus in luto, cũ terra eum oblinat? Ergo domini manus est necessaria, quæ fecit de terra corpus, ut ipsa mun-
1. Petr. 5 dare dignetur. Et nõ tradat eũ in manus inimici eius.] Quis est inimicus, nisi leo ille qui circuit rugiens, quærẽs quẽ deuoret? Alij habent Græci: Et nõ tradat eũ in animas inimicorũ eius. Animas pro manibus posuit, eò quòd inimicorũ animæ bonis insidientur, et
Genes. 46 cogitationibus suis iustũ conentur euertere. Dicũtur & animæ pro hominibus Omnes
1. Para. 21 animæ septuaginta quæ descenderunt in Aegyptũ. Ideo & Dauid maluit dei se cõmittere potestati, quàm insidijs inimicorũ qui parcere sua uoluntate nescirent. Sequitur: Dominus opẽ ferat illi supra lectũ doloris eius: uniuersum stratũ eius uersasti in infirmitatẽ eius.] Quis est lectus doloris, nisi caro infirmitatis? Et bene lectus doloris: quia corpus
Rom. 7 est mortis, de quo se liberari deprecatur Apostolus, ut tanquã de tumulo quodã possit assurgere, in quo ægra iacet anima, & quasi quodã decumbit in lectulo. Symmachus lectum miseriæ dixit: Aquila grabatũ miseriæ: expressius septuaginta uiri lectũ doloris putauerũt esse dicendũ. His ergo uersiculis utendũ est apud eos qui diutius infirmitate corporis detinentur, ut habeant medicinã dei, quo sani esse mereantur. Lectus ergo animæ, caro infirma est: cuius ægritudini anima nostra cõpatitur: quæ si habeat adiutorẽ domi-
Ioann. 9 num, dicit ei: Surge, tolle lectũ tuũ, & uade in domũ tuã. Quo confortatus dei uerbo qui æger erat, surgit & tollit lectũ suũ in quo iacebat, & redit in statũ pristinũ sanitatis. Hoc est in domũ suã regredi, ut habitet in domicilio robustissimæ ualetudinis. Qui habitat, regit: qui regit, uirtutis habet sibi gratiã suffragantẽ. Sed etiã stratum omniũ uersat dominus in infirmitate languentis, cui adesse dignatur. Quod uersatur, statũ mutat: aut ex sanitate in ægritudinẽ, aut ex ęgritudine ad sanitatem. Hic ergo qui ęgrotauerat, mutat se ad remediũ sanitatis. Sic ergo dominus Iesus & si uulneratus est propter peccata nostra, tamen non in illa infirmitate permansit, sed se ipse uersauit in melius ad uniuersorum salutem. Itaq; passione infirmitas est soluta, mors resurrectione. Sicut ergo se ipse uersauit ad populorũ redemptionẽ, nec sensit aculeum mortis, aut uulneris infirmitatẽ: sic eũ qui in se credit, & si grauiter ægrotantẽ, ut à morte liberet, uersat ad uitã. Omnẽ ergo stratum, hoc est uniuersorum hominũ infirmitatẽ, in sua infirmitate uersauit. Suscepit enim infirmitates omniũ in sua carne, erexit se in crucem, & uersauit omniũ infirmitates in sui corporis

poris infirmitate. Vnde dicit Esaias: Liuore eius nos sanati sumus. Habent hoc luctatores, ut se subijciant ijs quibus congrediuntur atque luctantur, ut opprimi posse uideantur, & subito cū existimantur elidi, quadam arte se uersant, ut effundant superiorē. Cadit qui portabatur: & is qui portabat, superior inuenitur, ut sternat urgentē. Spiritali itaque palæstra dominus Iesus onera nostra suscipiens, in illa se passionis suæ congressione subiecit & in infirmitatis specie, ut eum aduersarius hominē parem cęteris iudicaret, quem facile posset opprimere: diuinitatis arma deposuit, humanitatis tegmen assumpsit. Securus uictoriæ propius tentator accessit. In costa eum telo militis uoluit uulnerare, reputans & hunc sicut Adam per costā posse prosterni. Sed uulneratus latere dominus Iesus uitam produxit e uulnere, euacuauit omne peccatū, deiecit aduersariū, cui mortem latronis eripuit: & in illa morte, in illa sui corporis sepultura cū existimaretur oppressus, elisus sua se uirtute uersauit: cecidit aduersarius, dominus resurrexit. Sequitur: Ego dixi, domine miserere mei, sana animā meā, quia peccaui tibi.] Potest ex persona regis Dauid hoc dici: qui uidens in spiritu tantā uictoriam & gratiā Christi, petit ut in illa remissione peccatorum omnium & sui misereatur: quoniā & ipse etsi legibus, quasi rex, non teneretur humanis, deo tamen obnoxiū se pro peccatis suis esse cognoscit. Confitetur ergo peccatū suum, ut accipiat remissionē, & generalis indulgentiæ munus inueniat. Potest & ex persona Saluatoris hoc exprimi, qui nobis misericordiam dei postulat, & peccasse se dixit, quia pro nobis peccatum factus est. Simul nos docet, cum in aliquo sumus aduersus inimicos dei certamine constituti, ut dei imploremus auxiliū: ipsi peccata nostra fateamur: & tunc maxime cum urgemur & terimur: cùm dolore & amaritudine prosternimur, ne tacuisse uideamur: quo medicina citius nostris uulneribus deferatur, ut sanati aduersario resistamus. Quomodo enim potest cōgredi uulneratus? Vnde discimus quia peccatorum nostrorū aculeis uulneramur. Vulnus medicū quærit, medicus confessionē exigit. Hinc quoque magis ac magis aperire Saluator sacramentū suæ incipit passionis: quod cum Euangelio concordare non dubium est. Nam maledicebant ei Iudæi, mortē eius expetebant: insidiabantur, urgebant, crescentē quotidie gloriam operis eius non ferentes. Hoc ergo prophetia annunciat, quod in Euangelio completū est. Inimici mei dixerunt mala mihi: quando morietur, & peribit nomē eius?] Amentes, qui uitæ auctorem mori posse credebant: sed uota eorū Ecclesia destruebat, credens quòd etiā mortuus secundū corporis conditionē, suum nomen augeret: & ideo psallebat ei dicens: Memor ero nominis tui, in omni generatione & generationē. Repetebat, Vnguentū exinanitū est nomen tuū. Moriuntur illi qui te mori posse præsumunt, non moriar ego quæ te noui uitæ arbitrū, salutis auctorē. Nouimus enim quòd tempore passionis & resurrectionis orabant discipuli cōgregati quando eius Maria Magdalena resurrexisse dominū nunciauit & quando ei clausa ianua dominus se in corpore resurrectionis ostēdit, quādo Thomas uulnera eius uidit, & credidit. Insultabāt ergo Iudæi quasi mortuo: sed dominus uiuentē se Apostolis reuelabat. Cum ergo dicerent Iudæi: Ecce mundus totus post eū abijt: cum dicerent quia mirabilibus operibus seducit populū: quid aliud dicebāt, nisi, Quādo morietur, & peribit nomen eius? Et ideo in eius passione clamabant: Tolle, tolle à terra hūc crucifigatur, crucifigatur. Factū est quod petebant, sublatus à terra est: resurrexit, ad cœlum ascendit, & regnum suum de nobis paradisi sedibus reformauit. De Iuda quoque proditore euidēs prophetia subtexitur in his uersiculis qui sequuntur: Et egrediebatur ut uideret, uana locutus: cor eius congregauit iniquitatem sibi. Egrediebatur foras, & loquebatur.] Sic distinctū Græcis in codicibus inuenimus. Ingrediebatur ergo Iudas, quærēs prodere saluatorē, ut uideret quid ageret, quid'ue loqueretur, ut eum caperet in sermone & Iudæis annūciaret. Sed nihil inueniebat, qui nihil intelligebat. Bene ait scriptura quia intus cū Iesu nō erat, qui de doctrina eius recesserat, & institutiones eius reliquerat. Volebat intrare, sed penetrare non poterat: quia eum sua excludebat perfidia. Omnis enim impudicus, aut auarus, aut immundus (quod est idolorū seruitus) non habet hæreditatē in regno Christi & dei. Nō solum ergo ingredi moliebatur, & non ingrediebatur: sed etiam uolebat uidere, & non uidebat. Denique loquebatur Iesus in parabolis: sed nō audiebat Iudas. Denique diuina nō uidebat mysteria. Non enim omnes audiunt uerbū dei, qui sibi uidentur audire. Nam si omnes audirent, non diceret Iesus: Qui habet aures audiēdi audiat.

Marginal notes: Esa. 53 · 2. Cor. 5 · Psalm. 44 · Ioann. 20 · Ioann. 12 · Ioann. 19 · Ephes. 5 · Luc. 8

audiat. Et ideo quia non audiebat, neq; uidere poterat, loquebatur uana pro ueris, & pu
Matth. 26 tabat quòd Iesum falleret, dicens: Potuit hoc uenundari, & dari pauperibus, cùm furtis
suis, non pauperibus prouideret: appellans rabbi atq; doctorem, à cuius magisterio de-
uiabat: cuius cor (in quod se immerserat diabolus) congregabat sibi & augebat iniquita
tes. Sibi enim erat iniquus, sibi iniustus: sibi delinquebat, qui intra se dolũ meditabatur,
Luc. 22 qui latere non poterat. Non enim circumueniebatur Iesus, qui prodebatur uolens, & te-
stificabatur: Vnus ex uobis me tradet. Deniq; confessus est Iudas, dicens: Nunquid ego
sum Rabbi? Et dominus ait: Tu dixisti. Nec sic intellexit Iudas quòd cognosceretur. Nã
Psalm. 40 si intellexisset, non prodidisset. Sed nihilominus egrediebatur foras, & loquebatur. Aptus
uersiculus aduersum eos qui secretũ alicuius produnt. Pulchre ait: Egrediebatur foras.
Foris enim lupi, foris prædones: intus Moyses in nube cum Iesu. Foris Iudæi, intus Za-
charias sacerdos in tẽplo. Foris multitudo, intus spiritus sanctus in cordibus nostris cla-
mat ad patrem. Foris aduersarius noster sicut leo peruigilat ad rapinã. Foris infideles, in
tus fideles. Et ideo eos qui foris sunt, iudicabit deus: eos autẽ qui intus sunt, Christus ab-
soluit. Egrediebatur igitur Iudás, & loquebatur. Egrediebatur de fide, egrediebatur de
concilio & numero Apostolorum. Egrediebatur de conuiuio Christi ad latrociniũ dia-
boli. Egrediebatur de gratia sanctificationis ad laqueum mortis: qui uana ad perfidos lo
quebatur. Egrediebatur foras, qui uitæ internæ mysteria relinquebat. Egrediebatur, qui
scripturæ interiora nõ nouerat. Si enim scisset, intellexisset dicentem: Nunquid qui dor-
Psalm. 54 mit, non adijciet ut resurgat? Intellexisset etiã illud: Tu uero homo unanimis, dux meus,
& notus meus, qui semper mecũ dulces capiebas cibos: in domo domini ambulauimus
cum consensu. Non intellexit ergo hunc Psalmum, non centesimum atq; octauum, non
alios, non alia testimonia scripturarum. De quo bene Euangelista dicit Ioannes, & cæte
1. Ioann. 2 ris infidelibus: Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis. Si enim ex nobis fuissent, nobi
scum mansissent. Non manebat ergo cum Apostolis proditor, qui foras exibat, & cum
perfidis susurrabat. Quo uerbo usa est scriptura diuina demonstrans sine auctoritate es-
Psalm. 58 se perfidiam, quæ timet quod loquitur deprehendi. Fideli autem dicitur: Exalta uiribus
uocem tuam. En quod deciderat apostolus Iudas, qui missus erat fidem gentibus pleno
auctoritatis præconio prædicare, ut in aurẽ insusurraret insidiatoribus magistri sui quod
timeret audiri. Nónne iudicio suo se ipse damnauit? Sed erubescebat audiri, quod facere
nõ timebat. Erubescebat, quia aduersus uitæ suę sanctificationis & honoris auctorẽ co-
gitabat mala, nec gratiam beneficijs rependebat, sed mala pro nobis bono referebat ma-
gistro, quod etiam seculi homines damnare consuerunt. Erubescebat ingratus depre-
hendi: erubescebat auarus uideri: cum pro pecunia auctoris sui salutem proderet. Erube
scebat uideri perfidus: similiter & Iudæi, qui aduersus fidei magistrum falsos testes perfi-
di subornabant, ut dicerent quòd prædicasset templum dei quod Salomon condidit, de
Ioann. 2 struendum: cum ille de templo sui corporis significasset: Soluite hoc templum, & in tri-
duo suscitabo illud. Vere foris erant, qui à cognitione uerbi cœlestis erant exclusi. Ver-
bum, inquit, iniquum proposuerunt aduersum me.] Id est, illicitum, & contra ius & ne-
fas sermonem proposuerunt, mihi facientes de humano sanguine pactiones, quem sce-
leratissime uendidit Iudas, Iudæi quoq; emendũ nõ minore scelere crediderũt, uanissimi
homines, quasi qui dormit, inquit, non adijciat ut resurgat. Quid sit adiectio, considere-
mus: Naturale est omnibus terrenis animantibus, & uolatilibus cœli, & piscibus maris
nasci & mori. Homini, quem preciosiorem cæteris terræ animantibus deus fecerat, hãc
præcipue contulit gratiam, ut mortuus reuiuiscat. Hæc dicitur ad renouationẽ uitæ su-
perioris adiectio. Deniq; & Ezechię regi cũ pręscripsisset dominus quòd uitæ suæ tem-
pus implesset, & per Esaiam mandasset ut ordinaret domum suam, quia moriturus esset,
atq; ille orasset ad dominum, & fleuisset fletu magno, misertus dominus mandauit ei: Ec
Esa. 38 ce adijcio ad tempus tuum annos quindecim. Et alibi sanctus Dauid ait: Dies super dies
Psalm. 60 regis adijcies annos eius. Inuentum ergo homini quod addatur: deo autẽ addi nihil po-
Eccle. 18 test: quia scriptum est: Non est adijcere, neq; minuere, in quo perfecta & plena sunt om-
nia. Et si Christus resurrexit, utiq; in eo quod assumpserat resurrexit: in quo plenitudini
diuinitatis eius nihil uel decedere potuit uel accedere. Deus enim incorporeus & im-
mortalis est, cuius summa natura & plenitudo uirtutũ, sine ulla carnis accessione signa-
tur. Caro

tur. Caro autem dispensationis in Christo est: quam miserationis titulo, & pietatis iure
suscepit, ut captiuã redimeret, ablueret contaminatã, mortuam resuscitaret. Et pulchre
ait: Nunquid qui dormit, non adijciet, ut resurgat?] Non dixit, non adijcitur: sed, nõ ad-
ijciet ut resurgat, eò quòd ipse se Dei filius resuscitauit, sicut supra diximus dixisse eũ Iu-
dæis: Soluite hoc templum, & in triduo suscitabo illud. Adiectionem accepit caro quasi Ioann. 2
sumpta de homine, suscepta de Virgine. Sed quasi Deus adiectionem ipsam operatus
est, qui uirtute propria resurrexit, ut esset suæ resurrectionis operator. Cum igitur legas
quòd & pater filium, & filius ipse se resuscitauerit: agnosce operationem illam diuinæ
fuisse uirtutis: quia patri & filio una uirtus, cõmunis operatio: quandoquidem una atq;
eadem substantia trinitatis est. Sed quid ego cæteros arguo? dicit dominus Iesus: Quid
mirum si populus me non cognouit, & cruci adiudicauit, cum Apostolus meus merce-
dem proditionis exegerit, cum conuiua meus mortem meã uendiderit? Etenim homo
pacis meę, in quo speraui, qui edebat panes meos: ampliauit super me supplantationẽ.]
Aliqui Iudam excusandũ putant, quia refudit pecuniã quam pro mercede proditionis
acceperat. Sed ecce quia ultra Iudæorum cõdemnatur infidelitatem. Cui enim plus da-
tum est, plus exigitur ab eo. Quid, inquit, de alijs quærar? Homo pacis meæ, cui pacem
meam dederã, pacem meam relinquere uoluerã: persecutoribus deductis me tradidit,
& fefellit me in quem speraui. Nũquid ignorauit proditorem sui futurum, de quo ante
prædixit: Vnus ex uobis me tradet? Hoc autem dicebat de Iuda, sicut scriptum est in E- Luc. 22
uangelio. Non utiq; sed quo amplius condemnaret eum, de fide eius sperasse se dixit.
Aquila, confisus eram, dixit: Symmachus posuit, cõfidebam. Plus enim grauamus cum
in quo plurimũ spei uel fiduciæ habuisse nos dicimus, si postea spem nostram opinio-
nemq; destituit. Simul ostendit quanta uis diuinæ sanctificationis sit, quæ excludat ma-
litiam, & deprauatum emendet ingenium, si forma propositi melioris accedat. Quãtos
scimus esse conuersos? Mutatus est Zacchæus ille publicanus, & ad quęstum auaro in- ibidem 19
tentus affectu, qui postea quadrupla redhibitione soluit errorem, cõdemnauit in se aua
ritiam, temporis superioris abiurauit lucra, compensauit in pauperes, si deesset exactor.
Latro ipse nequitiam suam proposito meliore mutauit, agnouit in cruce Christum, con
fessus est Dei filium, regem uoce propria nuncupauit. Quo tempore iusti pleriq; nuta-
bant: ipsi certe latebant Apostoli: carnifex ipse Centurio non negauit. Quid de tempo- Iosue 2 & 6
re Euangelij loquor? Rhaab meretrix erat, quæ perfidiæ atq; intemperantię se alebat sti
pendijs. Tamen ubi exploratores uidit quos miserat Iesus Naue, fidem induit, & pericu
lo imminente iustitiam reseruauit: nec susceptos prodidit, sed fideli humanitate prote-
xit. Ideo ergo sperasse se dicit, quasi iure præsumpserit ut Apostolus superiora depone-
ret, meliora sequeretur: & qui sanctificandi alios munus acceperat, ipse in se sanctitatis
gratiã custodiret, & synceritatis inhæreret officijs. Bene ait, Speraui: quia homini dedit
eligendi arbitrium quid sequatur. Posui, inquit, ante te bonum & malum. Si malum ele-
geris, non natura delinquit, sed eligentis affectus. Si unusquisq; hominum condemna-
tur qui malum elegerit: quid de Iuda dicimus, qui prodidit eum cui copulabatur suauita
te conuiuij? Qui edebat, inquit, panes meos: ampliauit super me supplãtationem. Quid Psal. 40
est quod addidit, panes meos? Potuit dicere: Qui edebat panes mecum: nisi illam intel-
ligas quæ specialis est Christi, hoc est, uerbi cœlestis alimoniam. Non enim in solo pane Matth. 4
uiuit homo, sed in omni uerbo Dei. Deniq; alibi dicit: Qui semper mecum dulces capie Psal. 54
bas cibos. Quibus uersiculis bene utimur aduersus eos qui necandos esse crediderint
cum quibus uidentur epulati. Gentiles hoc custodire memorantur, hostes plerunq;, la-
trones etiam, ut parcant ijs cum quibus recordentur se inisse conuiuium. feræ ipsę pabu
lorum societate mitescunt. Vnde propter huiusmodi affectum gratiæ conuiualis, si uer
ba consideremus, non ociose dulces cibos dixit. Quomodo enim dulces, qui cito cor-
rumpuntur? Sed uide ne dulces cibos dixerit uerba uitæ. Hos enim cibos nulla amaritu
do corrumpit, nulla mortis corruptela contaminat. Vnde & semper dixit. Non enim
semper edere quis poterat. Semper autem uerbo Dei possumus inhærere, & noctibus
& diebus, si in lege Dei die & nocte meditemur. Quid est etiam ampliauit? Græcus ἐμε-
γάλυνε dixit, hoc est magnificauit. Vtrunq; nobis exposuit dominus quod mouere nos
posset, dicens in Euangelio: Qui mãducat mecum panem, leuauit super me calcaneum. Ioann. 13

ad Titum 3 Vnde assumptus hic sermo sit, consideremus. Fuimus, inquit, increduli errantes, seruientes desiderijs & uoluptatibus. Fateamur errorē, ut diluamus. Et ego uidi aliquem puer athletam, cum elisisset aduersarium, frontem ei percussisse calcaneo: quod signum fuit quod insultauerit uicto. Hoc est quod ait: Magnificauit super me supplātationem. Quo uerbo insultātis iactantiā declarauit. Leuauit ergo & Iudas super Christum calcaneum suum, cum proderet eum: sed nō leuauit impune. Adhuc Adam calcaneum leuat: quod
Ioann. 13 à serpente est uulneratū. Et utiq; ei pedes lauerat Christus. Audierat dicentem: Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lauet, sed est mūdus totus. Sed quod lauit gratia, inquinauerat perfidia. Iudas ergo calcaneum leuauit ad uulnus. Vere nō tenuit caput, qui calcaneum super Christum leuauit. Adam super se leuauit, hic super Christū: & ideo eum serpens grauius quàm cæteros uulnerauit. Leuauit calcaneum suum, qui fraudulētum
Psalm. 40 osculum porrigebat, quo supplantaret auctorem. Ideoq; scriptum est in Propheta: Am
Genes. 27 pliauit super me supplantationem. Esau quoq; ait de fratre suo: Bis me iam supplātauit. Qui supplantat dolum facit quo aduersariū elidit aut uulnerat. Ideo & Iudas supplātasse dicitur, quia osculo suo uulnus infixit, quo inuadendi saluatoris signum persecutoribus demōstrauit. Supplantauit ergo quasi serpens, quia serpens ore uenenum infundit, & uulnerat dente calcaneum. Et hic enim nō diuinitatem Christi, sed corporis extremū calcaneum uulnerauit. Leuauit etiā Iudas calcaneum quasi luctator insolens & superbus, quo caput percuteret saluatoris: sed caput Christi ferire nō potuit, quia caput Christi Deus. Suum sanè caput informis laquei nodo ligauit, ut remediū sibi salutis auferret.
Genes. 49 Vide si pie potes illud aptare quod in Genesi dixit sanctus patriarcha Iacob cum de filijs prophetaret, Dan iudicabit populum suum tanquam unam tribum in Israel. &, Fiat Dan sicut serpens sedens in uia & in semita, mordens calcaneū equi: & cadet eques re-
Iudic. 13 trorsum, salutem expectans à domino. Legimus quidem quòd Sampson de tribu Dan iudex fuerit in Israel. Sed alius hic significatur futurus, qui ex ea tribu progressus populum supplicijs sacrilegæ impietatis affliget, Antichristus ille, qui sedebit in templo tanquam sit Deus, uere iudiciū, quod habet interpretatio. Dan enim iudicium significatur. Et pulchre dixit quia populum suum iudicabit: qui perpetuæ pœnæ fiet obnoxius. Qui
Ioann. 13 enim non credit, iam iudicatus est. Qui autem credit non iudicabitur: quia credit in Dei
1. Cor. 4 filium animæ suæ redemptorem: & ideo tanquam iudicij liber dicit: Qui dijudicat me, dominus est. Iudicaturus est ergo populum impietatis, non plebem. Illi enim iudicātur qui cadunt ruina perfidiæ, non qui resurgunt fidei libertate. Sedebit igitur in uia, & ipsi diabitur in semita sicut serpens, ut uulneret transeuntes, & mordeat equi nostri calcaneum. Animam enim fideliū non poterat uulnerare. In qua autem uia sedebit, & in qua semita, nisi ex quibus Christus dominus (ut legimus) nationū populū uocauit ad cœ-
Luc. 14 nam suam, dicens: Exi in uias, & circa sepes, & compelle ut intrent, ut impleatur domus mea? Et quia similiter Iudas amplificasse super Christum legitur supplātationem, uidetur hoc loco ipse signari quòd mordere haberet calcaneū equi quo Christus dominus
Abacuc 3 uehebatur. Vnde dictū est: Equitatus tuus salus: quòd caro eius, mundi totius erat susceptura peccatum, ut salus pro exitio, & uita ęterna pro morte succederet. Vulneratus est ergo equus non mendax solus ad salutem. Vulneratus est equus qui mundi totius peccata suscepit, & onera nostra portauit: & nō fuit fatigatus. Vulneratus est equus qui ad
Apoc. 6 furorem concubitus adhinnire nesciuit. Et ideo fortassis Ioanni Euangelistæ cœlū apertum, & albus equus est demonstratus, super quem sedebat habens in capite diademata,
Ibidem 19 & in femore suo nomen scriptum: Rex regum, & dominus dominantium. Albus erat, qui erat immaculatus, quia nulla peccati inquinamenta cognouerat. Nā si libido tenebrosa est, rectè sanctimonia relucet & splendet. Hic ergo equus est uulneratus, sed non retardatus. Deniq; cum ipso uulnere de tumulo resurrexit, cucurrit ad cœlū supra omnes angelos & archangelos, uelocior omni equitatu militiæ cœlestis iuuentus: supra e-
4. Reg. 2 quos etiam illos igneos quibus Helias raptus est. Et merito uelocior, qui super omnes cœlos & supra cœlū cœlorum ad sedem Dei omnipotentis ascendit, & sedet, ut scriptu
Marc. 14 ra nos docuit dicens: Videbitis abhinc filium hominis sedentem ad dexteram uirtutis. Hic itaq; equus in figura & antè est demōstratus tempore Macchabęorum: quem sedebat dux ille militiæ cœlestis aureis armis refulgens, qui Heliodorum depeculatorem illum depositi

lum depositi uidualis cæterorumq́; quæ sacræ fuerãt cõmendata custodiæ, & strauit & perculit, & prostratũ Oniæ sacerdotis precibus uitali usui reformauit. Vnde uere in eo arma aurea refulserunt, quia solus equum hunc sedit, & uicit, in quo nullus culpæ immunis erasit. Non Enoch, qui raptus est ne malitia mutaret cor eius. Non Abraham, non Isaac, non Iacob, non Moyses. Omnes enim sub peccato, omnes sub morte. Deniq; regnauit mors ab Adam usq; ad Moysen. Solus iste est qui peccatũ nõ fecit: solus est Christus qui peccatum abstulit mundi: qui dixit morti: Vbi est mors uictoria tua? Vbi est mors aculeus tuus? Quomodo ergo amplificauit super hunc supplantationem suam Iudas, & cecidit eques retrorsum? Quod in Iuda est, dolum fecit: quod in Christo, uolens passus est. Sæpe uidemus fortiorẽ uelle percuti, ut acrior lacessitus insurgat, uehementius excitetur. Momordit ergo serpens calcaneum equi, uirus suæ fraudis euomuit: uolens eques se ipse deiecit. Volens cecidit, ut nos leuaret. Quid est tamẽ, quod ait scriptura: Et cadet eques retrorsum? Cur retrorsum, nisi ut regeret se sequẽtes? Retrorsum erat Petrus, cui dixit: Vade retro post me. Retro erant Apostoli & cæteri discipuli. Ideo retrorsum cecidit, quia super quos cadit, saluat. Omnis enim qui super hunc lapidem, inquit, ceciderit, conquassabitur, supra quem ceciderit autem, emundabit eum. Alij habent. Ventilabit eum. Alij, Cõminuet. Qui enim uentilat frugem, mundat à paleis: qui cõminuit aliquid, in puluerẽ redigit, ut mollitia pulueris uel poculo salubri uel reliquo medicinæ usui sine ulla perturbatione proficiat. Vnde colligimus cauẽdum ne quis semel per baptismũ susceptus à Christo, ex eius decidat corpore, hoc est excutiatur ab Ecclesia. Ipsa est enim mortis ruina perpetuæ. Illum autem qui uenit crediturus in Christũ: ut eum mors eius inueniat, crux eius assumat, clauus infigat, sanguis infundat, sepultura quoq; eius inuoluat, gratia resurrectionis attollat, de somno suscitet, à morte uiuificet: illum inquam à seculo liberat, à peccato mundat, sanat à uulnere, à duritia impietatis inflectit, ad mansuetudinem pietatis emollit, ut circunciso corde suauem illum & incomprehensibilem hauriat spiritum, bibat poculum salutis æternæ. Cecidit ergo eques retrorsum. Accipe & aliud cur retrorsum: quia post ipsum omnes, nemo ante ipsum. Cecidit ergo non sibi, sed omnibus: ut duritiam cordis nostri superbos cadendo molliret. Cecidit super Adam, quem quærebat, ut inueniret. Retro eum quæsiuit, ut supra humeros suos bonus pastor imponeret, secumq́; Paradiso in illius redemptione latronis inueheret. Sed forte dicas: Et persecutores ceciderunt retrorsum. Sic enim scriptum est: Quia principes Sacerdotum quos adduxerat proditor Iudas, & cæteri qui ad cõprehendendum aduenerant dominum Iesum, abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Hoc est quod & ego dico, quia super peccatores uoluit cadere, nõ super iustos. Iustus enim medico non indiget, sed peccatores. Si Apostolorum umbra sanabat, quanto magis caro Christi quos tangit, à morte defendit? Deniq; leprosum tetigit, & sine dilatione mũdauit. Vt scias autem qui legis, quia & persecutores suos uoluit liberare, testem Christi interroga. Nam cum inueheretur Petrus in Iudæos quod principem uitæ interfecissent, remedium demonstrauit, ut agerent pœnitentiam, & remitti sibi peccatum quod admiserant, merentur. Quid autem dubitas quòd ideo cecidit ut resuscitaret, cum ipse dixerit: Percutiam, & sanabo? Verborum tamen uide distantiam. In Genesi habetur: Cadet eques retrorsum, salutem expectans à domino. Hoc est ut oculos nõ auertat, actio mentem propriam non reflectat, resurrectionis suæ prærogatiuam uindicet, & diuina se resuscitet potestate. Hic autem habetur: Abierunt retrorsum, & ceciderunt in terrã. Qui terrenus est, in terram cadit: qui cœlestis, cœlo inhæret. Etsi corpore cadit, uirtute nõ cadit: nec ijs quæ sua sunt, sed operi intendit. Semper enim ad patrem respicit, ut eius circa nos impleat uoluntatem. Vtinam & isti non abissent retrorsum, sed Christum excepissent, sicut excepit Ioseph, & sepeliuit eum in monumento nouo. Qui fidelis est, in terrã non cadit. Qui infidelis, cadit, & descendit in inferiora terrarũ: sicut scriptũ est: Descendant in infernum uiuentes. Ergo persecutor super terrã, & in infernum cadit: Christus super resurrecturos: Christus super petram: Christus super Ecclesiam. Audi quomodo super Ecclesiam cadat. Retro erat Petrus, & sequebatur eum cum à Iudæis ad Caiphæ domum Synagogæ principis duceretur. Ipse est Petrus cui dixit: Tu es Petrus, & super hanc petram ędificabo Ecclesiam meam. Vbi Petrus, ibi Ecclesia: ubi Ecclesia, ibi nulla

Marginal notes: 2. Mach. 3 · Sapien. 4 · Roman. 5 · 1. Cor. 15 · Genes. 49 · Marci 8 · Luc. 20 · Ioann. 18 · Luc. 5 · Act. 5 · Matth. 8 · Act. 2 · Deuter. 32 · Genes. 49 · Ioann. 18 · Matth. 27 · Psalm. 54 · Marc. 14 · Matth. 16

mors,sed uita æterna.Et ideo addidit:Et portæ inferi non præualebunt ei: & tibi dabo claues regni cœlorum.Beatus Petrus,cui non inferorũ porta præualuit, non cœli porta se clausit:sed ecõtrario destruxit inferni uestibula,patefecit cœlestia.In terris itaq; po situs cœlum aperuit,inferos clausit.Potest & illud conuenire huic loco quod Samaritanus descendentem de Hierico hominem uulneratum illum à latronibus nõ præteriuit, sed suscepit eum,& uulnera eius curauit,infundens oleum & uinum, & imposuit supra iumentum suum,& duxit ad stabulum.Quid dubitas de equo bono, cum bonum & iumentum legeris?Cũ legeris in Hierusalem illam & equites multos & plurimos cũ quadrigis & curribus introire?Ne te moueat quod legisti:Hi in curribus, & hi in equis:nos autem in nomine Dei nostri magnificabimur.Ipsi obligati sunt, & ceciderunt.Sed Helias nõ cecidit,qui in curru introiuit.Vbi enim Dei nomen est,ibi nullus obligatur, sed absoluuntur uniuersi.In nomine autem Dei nostri & pauper est tutus & diues, & nobilis & ignobilis,& infirmus & potens. Fidei non præiudicant opes, si tamen uti opibus nouerimus.Et ideo nomẽ Dei in se habens dicit:Tu autem domine miserere mei, & resuscita me,& retribuã illis.] Quod utiq; non quasi de resurrectione dubitans dicit, qui potestatem habebat dicere:Soluite templum hoc, & triduo resuscitabo illud:sed formã dat homini,ut misericordiam à Deo,& resurrectionem de Deo speret.Deinde non resuscitari se petit,sed resuscitari sibi postulat Mathiam in locum Iudæ, ut apostolicus numerus impleatur.Etenim quia necesse habebat perire filius perditionis,ut scriptura impleretur,oportebat in locum ipsius subrogare filium salutis.Tertium accipe:Resuscitari se,hoc est corpus suum,poscit.Corpus autem Christi,Ecclesia est.Et quia Iudas figura erat infidelis populi Iudæorum,qui pecunia uel emit uel uendidit Christum (quod faciunt qui pluris ducunt pecuniam quàm religionem) pro interitu plebis infidelis significat Ecclesiæ sibi gratiam resurrecturam. Vnde & ipsa dicit in Cãticis: Si suscitaueritis & resuscitaueritis charitatem:cum quæreret de iuuenculis Christum, quia Christus charitas est.Quod autem ait:Retribuam illis:hoc intelligimus,quia florentis Ecclesię processibus cruciabuntur,& tunc cognoscent quæ pœna perfidiæ sit, cum aduerterint qui fidei sit splẽdor & gratiæ. Vel quia bonus dominus est,qui poterat dicere: Retribuebãt mihi mala pro bonis:& medium uerbum est retributionis,uel in bono,uel in malo:retributurum in bono esse se dicit:quia etsi cæcitas in Israel ex parte continget,tamen cũ plenitudo Gentium intrauerit,tũc omnis Israel Christi miseratione saluabitur. Et subiecit: In hoc cognoui quoniam uoluisti me:quoniam nõ gaudebit inimicus meus super me.] Superius de passione sua loquutus est quasi homo:hinc iam aperit maiestatẽ suã, quòd solus sine peccato,solus cui peccator insultare non potuit, solus quem pater ut unicum filium dilexerit.Qua ratione ergo inimicus non est lætatus super eũ?Quia etsi mortem suscepit pro nobis,resurrexit tamen:& ipse insultauit inimico, cuius uictoriã destruxit, & aculeum mortis infregit.Et nos licet in seculo mœsti simus,atq; in mœrore nostro & contritione cordis,animiq; nostri lætetur inimicus, tamen resurgentes eius gaudiũ destruimus. Vnde & Micheas dicit:Noli super me gaudere inimica mea,quia cecidi: quia resurgam.Resurrectio est ergo qua inimici omnia uincula soluuntur,triumphus omnis aboletur.Sequitur,Propter innocentiam autem meam suscepisti me, & confirmasti me in conspectu tuo in æternum. Benedictus dominus deus Israel in æternum, à seculo, & in seculum:fiat,fiat.] Innocens nulli nocet,in neminem peccat.Ideo sine peccato, sine dolo Christus,scripturæ diuinę auctoritate signatur. Hoc igitur & hic declaratur,ubi di cit:Propter innocẽtiam autem meam suscepisti me.Quæ autem susceptio significatur? Nã & alibi legimus:Suscepisti me ex utero matris meę.Ergo quia ab omni corruptione generationis humanæ mundus est natus,qui de spiritu est natus & Virgine:ideo eũ pater suscepit,quia ortum illius nulla corporeæ generationis cõertio usitata fuscauit. Suscepit eum resurgentem,quia nulla eum offensio prolapsionis aspersit. Immaculatus ad patrem rediit, à quo immaculatus exiuit quando descendit in terras. Vnde dicit ei pater,Filius meus es tu,ego hodie genui te: hoc est, generationis meæ in te priuilegiũ recognosco,quem nulla macula potuit inquinare peccati.Ita inter peccatores uersatus es peccata omnium suscepisti, peccatum pro omnibus factus es,maledictum pro omnibus factus es:sed nullus usus potuit ad te trãsire peccati.Ita inter peccatores uersatus es, quasi

Marginal references (in order): Luc.10; Psalm.19; Ioann.2; Act.1; Psalm.34; Roman.12; Mich.7; Psalm.138; Ibidem 2

quasi inter angelos uersareris. Fecisti terram esse quod cœlũ est: ut & ibi peccatum tolleres. Hodie te genui, in quo cōplacui. Probasti te filium, qui implesti in omnibus patris uoluntatem. Hodie te genui, in quo lucem immaculatę prolis agnosco. Heri mihi & hodie ipse es, & in seculum. Nox in te nulla est, quia totus es dies. Bene confirmatus in conspectu patris dicitur in æternum, qui apud patrem semper est: & uere in conspectu eius; cuius splendor est gloriæ, & imago substantiæ. Sed quemadmodum complacet in filio *Hebr. 13*
pater: ita & filius benedicit patrem. Pater enim honorificat filium, & filius honorificat patrem. Benedictus, inquit, dominus deus Israel, hoc est populi deum uidentis; qui & dominum suum & Deum credit. A seculo, & in seculum: fiat, fiat. In Hebræo habet: Amen, amen: ut asseruerunt qui librum legerũt in Hebraicis literis scriptum. Græcus hoc loco, γένοιτο γένοιτο dixit: quod est, fiat, fiat. Quod uerbum diuersas significationes habet, ut sit interdum imperantis, interdum precantis, interdum confirmantis aliquid. Imperantis est cum superior inferiori statuit quid faciendum sit uel sequendum. Precantis est sicut illud: Fiat uoluntas tua. Non enim deo quis imperat: sed precem fundit. Confir- *Matth. 6*
mantis est cum benedicit Propheta, uel sacerdos, uel sanctus aliquis, & populus respondet, Fiat, fiat. Hic ergo magis confirmatio mihi uidetur benedictionis, quàm oratio uel deprecatio, maxime quia repetitio ipsius facta sermonis est. Euidetur Hebræus quidem sermo mutatus: sed idem sensus expressus. Sicut enim cum sacerdos benedicit, populus respondet, Amen, confirmans benedictionem sibi, quam plebi sacerdos à domino deprecatur: ita in Psalmo responsum est, Fiat, fiat, quasi, Amen amen. Amen autem confirmationis uerbum euidenter ostenditur in Euangelio, ubi dominus confirmans sermonem suum dicit: Amen dico uobis. Maior autem uis est ubi repetitus est sermo: quod in libro Euangelij secundum Ioannem frequentius inuenimus: quia ipse maximè de cœlestibus & profundis mysterijs est locutus: sicut scriptum est: Amen amen dico tibi: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. *Ioann. 3*
Et alibi: Amen amen dico uobis: Si quid petieritis à patre in nomine meo, dabit uobis. *& 14*
Abundant duo exempla, reliqua uero si quis quæsierit inueniet. Indicium quoq; est libri finiti, fiat fiat. Nam in quinq; libros diuisum uidetur esse Psalteriũ. Primus liber hoc *Primus liber*
Psalmo finitur, hoc est quadragesimo. Et pulchre usq; ad passionem saluatoris quadra- *psalterij.*
gesimus Psalmus est comprehensus, qui finem libro daret: quoniam passio domini finis est quadragesimæ: ut secundus liber à mysterijs renouationis inciperet: qui liber, utpo- *Secundus liber*
te Quadragesimæ, perfectiora sacramenta cōplectitur. Nam & baptismatis prænunciat *psalterij.*
sacramenta cum dicit: Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, & requiem sanctorũ; *Psalm. 43*
qui ad tabernaculum cœleste peruenerint: & spiritus sancti descensionem, quando effusa est gratia spiritalis in quadam uoce cœlestiũ cataractarum: quia uirtute magna spiritus ferebatur: ut legimus in Actibus Apostolorũ: & ingressum renouati hominis ad al- *Act. 2*
tare, & saluatoris ascensum, & sanctificationem propositi uirginalis. Qui liber finitur in Psalmo septuagesimoprimo, quo regnũ Christi pacificum toto orbe diffusum prophetico sermone annunciatur, remissioq; peccatorũ: ubi cum benedictionem domini præmisisset, subtexuit: Et replebitur maiestate eius omnis terra: fiat, fiat. Tertius quoq; liber *Tertius psalterij liber.*
finitur octogesimooctauo Psalmo: & ibi habet: Benedictus dominus in æternum: fiat, fiat. Quartus liber finitur Psalmo centesimoquinto: & ibi habet: Benedictus dominus *Quartus psalterij liber.*
deus Israel à seculo & usq; in seculum: & dicet omnis populus: fiat, fiat. Quintus liber usq; ad finem est, ubi pro hoc uerbo Propheta dicit: Omnis spiritus laudet dominũ. Sed *Quintus psalterij liber.*
iterum forsitan te moueat quomodo quinq; libros asseram, cum unum Psalteriũ sit. Sed etiam Euangelium unum est, & quatuor libros esse negare nō possumus. Vnum autem Euangelium esse, & alibi (ni fallor) intimauimus: & si iterum exigitur, facilè possumus edocere, cum saluator dixerit: Amen dico uobis: Vbicunq; prædicatũ fuerit hoc Euan- *Matt. 26*
gelium. Et Apostolus: Miror quòd sic tam cito transferamini in aliud Euangeliũ: quod *Galat. 1*
non est aliud, nisi si qui sunt qui uos peruertũt. Et alibi: Notum enim facio uobis fratres *1. Cor. 15*
Euangelium. Nec usquam habes aliter de corpore isto quatuor librorum nisi Euangelium significatum. Denique quia unum corpus est etiam Psalmorum, scriptura dixit. Sed *Act. 1*
iterum quia quinq; libri sunt, dixit alibi: In uasis Psalmorum. Pulchre autem quinq; libri *Psalm. 78*
& unum Psalteriũ: quoniã quinq; sensibus homo exterior uiuificatur, & rursus quinq; spiri-

ſpiritalibus ſenſibus ille abſconditus cordis homo noſter conſummatur interior: qui ſo
1.Pet.2 lus ante Deũ locuples Petri Apoſtoli teſtimonio reperitur. Qui habet, inquit, aures au-
Luce 8 diendi: audiat. Habes unum ſenſum. Et ſicut ſunt qui oculos habent, & non uident: ita
Pſalm.113 ſunt qui oculis non uidentibus plus uidere creduntur. Vnde & Prophetæ dicebantur,
Videntes, etiam qui oculis non uiderent. Bonus etiã ille odor, de quo Apoſtolus dixit:
2.Cor.2 Bonus odor Chriſti ſumus Deo. unde & Iob dicebat: Et ſpiritus diuinus, qui eſt in na-
Iob 27 ribus meis. Idem ergo odor Chriſti & ſpiritus ſancti Deo: quia unus odor eſt trinitatis.
Ioan.4 Eſt & interior cibus. Meus cibus eſt ut faciam uolũtatem patris mei: qui in cœlo eſt. Eſt
Luce 8 & interior tactus, quo Chriſtum tetigit illa in Euangelio quæ per duodecim annos ſan-
guinem profluebat, nec à medicis acceperat ſanitatem, ſed accepit à Chriſto. Fidei ta-
ctus eſt quo tangitur Chriſtus. Deniq; eum homines non uidebant, ſed uidit Ieſus, & ſe
Matth.9 uidiſſe teſtatus eſt dicens: Tetigit me aliquis. Nã & ego cognoui uirtutem de me exiſſe.
Cognitio Chriſti, collatio ſanitatis eſt. Ergo quoniam decem ſenſus homini ineſſe ma-
nifeſtum eſt: ideo Dauid, qui & foris & intus canebat, foris corpore, intus corde: dicit in
Pſalm.32 pſalmo: In decachordo pſalterio pſallam tibi. Pſalterium ergo eſt homo cõſummatus in
Chriſto: in quo ſicut arte concinentium fila chordarum, ita conuenientium reſonãt ope
Ibidem 70 ra canora uirtutum, ut poſſit dicere: Pſallam tibi Deus in cithara ſanctus Iſrael: gaude-
bunt labia mea cum cantauero tibi: & anima mea, quam redemiſti. Paulus ait de ſe: Fo-
2.Corint.7 ris pugnæ, intus timores. Hic & intus & foris gaudet: ſed ille adhuc in certamine, iſte in
redemptione: quia redemptionem animę ſuæ ſe meruiſſe cognouerat. Qui pſallit, in lę-
titia eſt: qui luctatur, in ſolicitudine. Verum & Paulus ſciebat pſallere, ſed adhuc ſe pro-
ceſſibus reſeruabat, cũ foret plenius comprobatus, ut pſalleret, & ideo dixit: Orabo ſpi
1.Corint.14 ritu, orabo & mente: pſallam ſpiritu, pſallam & mente. Et quia geminum pſallendi offi-
cium demonſtrauit, geminam quoq; uocem eſſe ſcriptura edocuit, Propheta dicente:
Pſalm.76 Voce mea ad dominum clamaui, & uox mea ad Deũ, & intendit mihi. Quid eſt mea?
Potuit enim dicere: Clamaui ad dominum: Sed quæ noſtra eſt uox, niſi iſta quæ melior
Prouerb.10 eſt, quæ neſcit errare? Nam ex multiloquio peccatum incurrimus, & uitare non poſſu-
Exod.14 mus. Illa uox Prophetæ eſt quæ ad Deum peruenit, quę tacente Moyſe clamauit ad do-
1.Reg.1 minum: qua etiam in orationibus ſuis Anna clamabat cùm oris ſui labia non moueret:
& impetrauit filium, quem antè diu non impetrauerat cũ corporis uoce clamaſſet, De
Matth.6 hac uoce dixit dominus: Tu autem cum oras, intra in cubiculũ tuum: & clauſo oſtio ora
patrem tuum, qui eſt in abſcondito: & pater tuus qui uidet in abſcondito, reddet tibi.
Quid eſt reddet? Hoc eſt, quod deprecatus es, quod oraſti. Sicut enim peccatores de
Act.10 manu domini recipiunt peccata ſua duplicia, ita econtrario iuſti recipiunt cum effectu
Tob.12 propria poſtulata. Audi quomodo recipiant: aſcendit oratio tua ad Deum, & deſcendit
Pſal.34 ad te. Vnde & in Pſalmo legimus: Et oratio mea in ſinum meum cõuertetur, ut fructum
ſcilicet referat poſtulanti. Benedictus dominus deus Iſrael qui tanta nobis aperuit my-
ſteria, à ſeculo & in ſeculum: id eſt ex infinito in infinitum: fiat, fiat.

Pſalmi quadrageſimitertij enarratio.

P Salmi titulus eſt, In finem filijs Chore intellectus.] Vbi paſſionis domini-
cæ, & baptiſmatis, & ingreſſionis ad altare ſacroſanctum, decurſa myſte-
ria ſunt: docet ſanctus Propheta Dauid quemadmodũ athletam ſuum, cu-
ius nomen teneatur in agmine ſanctorum, Chriſtus exerceat. Sicut enim ſine labore no
ſtro, non ex operibus, ſed ex fide per gratiam ſuam nobis peccata donauit, & ad coronę
petitionem indulgentiſſimus nos & benignus admiſit, nec ſuperiora nobis fecit obeſſe
flagitia, quibus tanto certamine iudicaremur indigni: (quæritur enim etiam in ijs qui lu
ſtrale certamen hoc ſubeunt, etiam diſciplina uiuendi) ita rurſus ne tanta peccatorum
donatione reſoluti, in ſuperiora flagitia uel deſidiam reuertamur: Pſalmus iſte nos ad-
monet multa nobis & grauia certamina eſſe propoſita, ut nemo niſi qui legitime certa-
uerit, coronetur. Luctandũ eſt igitur aduerſus carnis huius illecebras, & feruorẽ ſangui
2.Tim.2 nis. Luctãdum eſt aduerſus nequitias ſpiritales. Nemo grauior domeſtico aduerſario,
nemo nocentior hoſte eo qui cœleſtis ſubſtantię potentia ſuffragatur. Cũ dico nemo, di-
Matth.11 uini memento ſermonis, quẽ dixit dominus: Quia maior ex natis mulieris Ioannes Ba-
ptiſta nemo. Nam qui natus eſt ex Virgine, ipſe ſuper omnes eſt: & ideo neminem ue-
reamur,

reamur,qui Christum habemus:quoniã si Christus pro nobis,quis cõtra nos? Certemus Roman.8
ergo usq; ad finem,ut euacuatis omnibus quæ aduersum Iesu domini uoluntatem in no
stro ante corpore militabant,ueræ exercitijs uirtutis intenti, soli Deo nostro & domi-
no seruiamus.Hic enim finis,ut scriptum est:primitiæ Christus:deinde finis, cũ tradide-
rit regnum Deo & patri,cum euacuarit omnem principatũ & potestatem & uirtutem, 1. Corinth.15
ut mors nouissima destruatur,& incipiamus Deo esse subiecti, regnum in nobis cœle-
ste seruantes,ubi erat ante colluuio peccatorum. Merito ergo in finem filijs Chore Psal
mus intellectus inscribitur,ut in eo cognoscendo non uulgaris auditus, sed intellectus
spiritalis operetur.Deniq; Aquila Psalmũ disciplinæ posuit. Et ideo tibi dicit scriptura:
Da in disciplinam cor tuum,aures tuas præpara sermonibus intellectus.Et alibi:Dilige
sapientiam & disciplinam.Sapientia est quæ sensus scaturit:Disciplina,in habitudinem
quandam naturæ coalita forma uirtutum,& mentis confirmata sententia scientiæ disci-
plinis.Intelligere quoq; obscurum sermonem,atq; dictionum prudentiam,& ænigma- Prouerb.1
tà Prouerbiorum scriptura nos docuit,cuius auctoritate colligimus has prudentię prin apud 70
cipales esse uirtutes:eo quòd sapientia semper quasi mater fœcunda parturiat, discipli-
na quasi seuerior magistra distringat,intellectus quasi diligens quęsitor inueniat,& ue-
ram iustitiam iudiciumq; rimetur.Doceamus hæc sacrę testimonijs lectionis.Sapientia
dicit:Ego quasi fons à paradiso dixi:Rigabo meum hortum, & adhuc doctrinam quasi Eccl.24
prophetiam effundam. Nam generationes suas menti hominis, & bonos sensus quasi
pia mater infundit.Accipe etiam testimonia disciplinæ: Fili ne neglexeris disciplinam Prouerb.3
Dei,nec defeceris ab eo correptus.Quem enim diligit Deus corripit.Seuera quidem in Hebr.12
corripiendo,sed dulcis in corrigendo est disciplina: ne fluitemus & uagemur errantes,
sed recipiamur à Christo.Disciplina enim non examinata uagatur, ut scriptum est. Sed Prouerb.10
pro cõseruatione hic posuit disciplinam. Tamen sicut sapientia, ita & disciplina & per- apud 70
fecta & imperfecta eodem nomine nuncupatur. Sed ubi sine adiectione uel disciplina
uel sapientia nuncupantur,definitionem perfectionis accipiunt. Inexaminata ergo flui
tat disciplina,sed examinata non fluitat. De intellectu quoq; eadem scriptura definit,
Quia intellectus bonus est omnibus qui eum faciunt:intellectus autem cum in se & sa- Psalm.110
pientiæ gratiam habeat,& ordinem disciplinæ, utiq; docemur quòd & sapientia & dis-
ciplina bonæ sint eis qui earum instituta suis ministerijs exequuntur. Diximus de titu-
lo:Psalmũ adoriamur. Deus auribus nostris audiuimus.] Sic Symmachus.Theodo-
tion,In auribus nostris,dixit: sicut & septuaginta uiri. Quid est, quod ait,Auribus no-
stris? Quod si non satis esset audiuimus,certe si hoc placuerat:Auribus audiuimus, ple-
num erat.Cur ergo additũ est, nostris? Quid sibi hoc uult? Nisi ut intelligas illa esse no-
stra,quæ mentis sunt,& ea esse meliora,quàm quæ istius corporis? Et ideo quasi de alio
dicit hic ipse Propheta:Non timebo quid faciat mihi caro.Et alibi: Voce mea ad domi- Psalm.55
num clamaui,& uox mea ad Deum,& respexit me.Illa uox mea,quæ auditur à Christo, & 76
non quæ resultat in publico.Nõ uult igitur suum esse, quod corruptibile atq; terrenum
est,qui ad imaginem Dei, & similitudinem meminit se creatum. Deniq; scriptura nos
edocet prius ad imaginem Dei hominem esse formatum,postea de luto factũ. Quasi su
perior ergo (superior enim qui antiquior) & gubernator,& rector huius corporis ani
mæ uigor dicit:Auribus nostris audiuimus. Quis iste est, nisi cui dicitur:Qui habet au- Luc.8
res audiendi,audiat? Sunt enim qui aures habent,& audire mysteria nõ possunt:de qui-
bus dicit Iesus in reuelatione Ioannis: Foris canes & ueneficos & impudicos:quibus fla Apoc.22
gitiorum cupiditas, & ærugo pecuniæ aurem obstruit audiendi. Consideremus igitur
quę audisse se dicant,uel à quibus audisse cõmemorent.Patres,inquit, nostri annuncia-
uerunt nobis.] Qui isti sunt patres? Titulus habet quia Psalmus filijs Chore scriptus sit,
ut ab ipsis canatur,qui psallendi munus receperũt, & in huiusmodi officium fuerãt de-
putati.Chore autem & Dathan & Abiron cum alijs qui aduersum Moysen, & Aaron Num.16
insurrexerant studio contumaci, terræ hiatu in deserto uorati sunt & necati. Quibus
mortuis qui alij patres eorum filijs mirabilia opera domini annunciare potuerunt? In Sapient.1
maleuolam enim animam non ingreditur sapientia. Si sui ergo patres non annuncia-
uerunt filijs,alieni multo minus, qui declinarunt sobolem perfidorum. Qui sunt itaq;
isti patres? Vide ne illi de quibus dictum est:Interroga patrem tuum,ipse tibi dicet.In- Deuter.32

terroga quando legis Paulum: uel si non legis, & mouet te aliquid, in ipso require. Ipse
est enim bonus pater, qui potest docere & formare in nobis dominum Iesum: sicut ipse
Galat. 4 testatus est dicens: Filioli mei, quos ego parturio, donec formetur Christus in uobis. O-
1. Ioann. 2 stendit tibi hos patres Euangelista Ioannes, qui ait: Dico uobis patres, qui cognouistis
quod est ab initio. Isti sunt patres quorum senectus uita immaculata est. Ideo in conuen
tu seniorum appone digitũ ori tuo, ut audias quod tibi prosit, & uitæ æternæ sacramen-
ta cognoscas: ne interstrepas insolens tyro doctoribus: & qui adhuc discere debeas, di-
cere præsumas. Quid igitur isti patres annunciauerint Chore filijs, audiamus. Opus, in-
quit, quod operatus es in diebus antiquis.] Qui sint isti dies in quibus Deus magna &
Act. 2 mirabilia operatus sit, requiramus. Et docet nos scriptura esse aliquos præclaros dies in
quibus refulserint facta diuina, cum lectum sit, quia sol in tenebras conuertetur, & luna
in sanguinem, priusquam ueniat dies domini magnus & illustris. Et erit, quicunque inuo-
cauerit nomen domini, saluus erit. In ipso enim die Christus hominibus resurrexit, &
Psalm. 117 ideo specialiter de ipso dictum est: Hic est dies quem fecit dominus: exultemus & læte-
mur in eo. Cùm igitur omnes dies deus fecerit, huic tamen diei præ cæteris diuini ope-
ris prærogatiua delata est, quo peccatum omne sublatum est. Dies autem alij peccato-
rum sunt. Hic ergo est dies quem illuminauit Sol ille iustitiæ. Nã & ipse ortus suos & oc
Ibidem 71 casus habere consueuit. Vnde & scriptum est: Orietur in diebus eius iustitia. Sunt ergo
dies Christi quibus orta iustitia est, & pacis abundantia: sunt dies Christi quibus orta sa-
1. Cor. 3 pientia est. Audi quomodo exoriatur sapientia. Si quis uidetur sapiens esse inter uos in
Ibid. 1 hoc seculo, stultus fiat, ut sit sapiens. Ideo dicit sapientia quæ stulta huius mundi elegit:
Dominus creauit me principium uiarũ suarum in opera sua. Sicut enim in diebus Oziæ
regis, in diebus Nabuchodonosor exorta perfidia est, dominata captiuitas: sic in diebus
domini Iesu exorta est fides, quæ splẽdorem suæ claritatis & luminis toto orbe diffudit.
Qui enim meliores dies, quam quibus refulsit nobis uisio Dei, sicut dixit Iacob. Sic e-
Genes. 32 nim scriptum est: Vidi Deum facie ad faciem: & salua facta est anima mea. Et continuo
exortus est ei sol. Quis iste sol: nisi qui dies fecit fulgere iustitiæ, quibus in terra natus est
Christus ex Virgine. In specie uidit Iacob, & Deũ uidisse se dixit. In ueritate uiderũt Iu-
dæi, & non crediderunt. Ideo illis breuiati sunt dies, nobis illuminati: quoniam illis defi
ciebat dies, nobis appropinquabat. Vnde Iudaicã sanctus Dauid refugiens cæcitatem
Psalm. 101 ait: Ne deducas me in dimidiũ dierũ meorum. Sic enim dies domini magnus & illustris
est, utique non prolixitate tẽporis, sed iustitiæ uel gratiæ claritate. Ergo sunt dimidij dies,
quibus breuiantur dies impietatis caligine, & squalore perfidiæ: quibus occidit Sol su-
Mich. 3 per Prophetas: sicut scriptum est: Nanque ut iustis oritur Sol iustitiæ, sic occidit infideli-
Matth. 24 bus. Sed occurrit illud quod dicit dominus: Propter electos breuiabuntur dies. Et uide-
tur contrarium, nisi diligenter aduertas, & superiora repetas. Dicit enim dominus: Tũc
Ibidem si quis uobis dixerit: Ecce hic Christus: aut ecce illic, nolite credere. Surgent enim pseu-
dochristi, & pseudoprophetæ, & dabũt signa magna & prodigia, ita ut in errorem indu
cantur, si fieri potest, etiam electi. Et ideo ne decipiantur electi, admonet dominus quid
sequendum sit, ut non falsorum Prophetarum sermone capiamur: neque nos eorum ali-
qua prodigiosa facta decipiant. Sed tunc credamus Christum esse uenturum, cum dies
pleni iustitiæ cœperint refulgere. Christus enim pleno maiestatis suæ lumine reuelabi-
tur: & sicut fulgur exit ab Oriente, & toto lumen suum usque in Occidentem orbe diffun
dit: sic & filius hominis cum suis angelis ueniens illuminabit hunc mundum, ut credat
omnis homo, & salua fiat omnis caro. Non ergo credamus Antichristo, de quo dicent
falsi prophetæ: hic est Christus. Dies enim perfidiæ erunt Antichristi dies. Non creda-
mus ijs qui dicent, Christus in deserto: Christus in penetralibus. Iam enim omnia plena
sunt Christi, ubi appropinquare cœperit Christus. Sed cum uiderimus facta quæ Chri-
stus in Euangelio suo ante prædixit, tunc credamus eius aduentum: ne dum uerum
quærimus lumen, in infidelitatis tenebras incidamus. Cauenda ergo signa perfidiæ,
quibus breuiantur dies atque minuuntur. Sol enim obscurabitur, stellæ cadent. Hoc
est, iusti Dei. Sunt enim qui fulgeant sicut stellæ in cœlo. Cum hæc uideris, crede adhuc
tardare Christum. Vbi enim Christus, ibi fides clarior. Vbi Antichristus, ibi dies dimi-
dij: de quibus utique non quereretur Dauid propheta, si ad temporis breuitatem ui-
deretur

deretur esse referendum: cum ipse alibi dixerit: Heu me quod incolatus meus prolonga Psal. 119
tus est. Quomodo enim aut illum dilatum incolatum cœlestem, aut hunc terrenũ com-
perendinatum doleret, qui ante popoſcerat, ne in dimidium dierum suorum deducere-
tur, cum dierum breuitas celerãdi cursus istius cõpendium uideretur afferre? Vnde col-
ligitur & illud quod ait: Honora patrem & matrem, ut longæuus sis super terram: quo- Matth. 15
modo intelligere debeamus, Multi enim qui honorant, cito sæpe rapiuntur, ut immatu
ra ætate moriantur. Multi etiam qui minus deferunt parentibus suis, longæuæ fruuntur
stipendijs senectutis: Et nisi longæuitatem illam uitæ accipiamus æternæ, inuenitur scri
ptura destitui subsidio ueritatis. Vnde Græcus expressius dixit: Vt sis multorum dierũ:
hoc est, πολυήμερος. Quicunque enim cultus pios sedulo seruat officio, à tenebris noctis a-
lienus, in dierũ luce uersatur. Et ideo qui legit Deuteronomiũ: Leget, inquit, illud om- Deuter. 17
nibus diebus uitæ suæ. Non utique noctibus, sed diebus: quia dies fulget legenti mysteria
ueritatis, & diuinę pietatis oracula. Consideremus sequentia: Manus tua Gentes disper
didit, & plantasti eos: afflixisti populos, & expulisti eos.] Scimus quidem quòd multas
Gentes eradicauerit dominus & euerterit, ut possessionem sibi Iudæorum popùlus in-
ueniret: quarum Gentium terras Abrahæ semini daturum se dominus declarauit. Sed
cum Psalmus iste Euangelium domini, & tempora aduentus eius annunciet, non mihi
uidetur quæ superius à Iudæis gesta sunt recensere, sed futura signare, quemadmodum
crediturus esset populus nationum. Confirmat igitur fidem Ecclesiæ antequam nũciet,
& uictorias pietatis eius enumerat: quæ non in brachio, neque in gladio suo feras expulit
Gentes, & non certamine bellico turmas fugauit hostiles, sed mansuetudine ac fide ter-
ras inimicorũ sine ullo cruore possedit. Fides enim sola pugnauit: & ideo triũphos me-
ruit, quos non reuocaret perfidia, sed augeret: quia persecutionibus suis nõ uincitur Ec
clesia domini, sed probatur. Quæ sunt igitur istę Gentes quas uicerit Ecclesia, cognosca
mus. Vetera dico uocabula: sed mysteria noua. Chananæi sunt, Ethæi, & Amorræi, Phe
rezæi, uel Cerethæi, quorum infra uocabula digeremus. Hæc autem populorũ sunt no-
mina: sed passionum infirmitates, & humanorum incentiua & opprobria peccatorum.
Quod primum est igitur, homo in Christo ipse se domuit, & ipse se uicit, ut sibi uiueret.
Sibi enim uiuit, qui deo uiuit, ut uitam Christi uiuat æternam. Non ergo pugnauit mili-
taribus armis, & ferreis telis populus Ecclesiæ, sicut pugnauit populus Iudæorũ. Ille in
figura pugnauit, nos pugnamus in spiritu. Ille aduersum alienigenas pugnauit: nos ipsi
bellum habemus in nobis: & ideo prius nobis uincendæ sunt proprij corporis passio-
nes. Audi pugnantem Apostolũ Paulum aduersus Gentem Chananæorum. Video, in- Roman. 7
quit, legem carnis meę repugnantẽ legi mentis meæ, & captiuantem me in lege pecca-
ti. Nunc se erigit caro nostra, nũc deijcit. Erigit mẽti, deijcit potestati, & ubi se urgeri ui-
derit, constantiã deserit, & ad subiectionẽ parata ducit̃ in legem peccati, ut fidẽ deserat,
perfidiæ succũbat, & Ethææ, infirmitatis indicio, destituta uero cedat mendacio, seruiat
crimini, adquiescat errori, & tanquã Amorræus loquat̃ amara pro dulcibus. Fides enim
dulcis, amara perfidia est. Vnde præclare Petrus quid fides esset expressit dicẽs: Domi- Ioann. 6
ne, ad quem ibimus? Verba uitæ æternæ habes, & nos credimus. Quomodo igit̃ iubes
ut discedamus à te? Captus enim cœlestiũ suauitate uerborũ, discedere nolebat à Chri-
sto. Qui autem negat Christũ, ipse se separat à Christo. Sed neque uersuta Amorræorum
disputatio, eiusmodi, quę per philosophiã nonnullos à ueritate trãsducit: neque Iebusęo-
rum turpis abiectio, quę se subijcit atque substernit cursum currentibus secularem, qui nõ
potest esse perpetuus, sed in portis deficit mortis, de quibus exaltatum Dauid prophe- Psalm. 9
ta se gaudet: neque Cinæus, qui per suã pecuniam possidetur, sicut insatiabili auarus affe-
ctu: neque Cenezæus, qui putat in diuitijs possessionem esse perpetuam, & uanam spem
constituit in caducis, atque inani opinione se iactat: neque Raphaim: qui profitetur alijs se
ferre medicinã, cũ uulnera sua curare non possit: & ideo si quis ad huiusmodi medicum
cõfugerit, necesse est prius patrimoniũ suum omne consumat, quàm profectũ sanitatis
accipiat: sicut illa mulier in Euangelio quæ per duodecim annos fluentem sanguinem Matth. 9
corporaliũ uoluptatũ sistere non potuit, nisi posteaquã cõfugit ad Christum. Intellexit
enim quod nemo perfectus medicus, nisi qui descendisset è cœlo: de quo cognouerat
dictum: Misit uerbum suum, & sanauit eos. & aduertit de ipso dictum: Ecce dedi uerba Psal. 106
mea

mea in os tuum, & constitui te hodie super Gentes & regna, eradicare, & destruere &
Hebr. 1 perdere, & aedificare, & plantare. Nam licet frequenter Deus locutus sit in prophetis, in
quo tamen expressius quàm in suo locutus est filio? qui uirtutem omnem exprimēs pa-
Ioan. 7 tris ait: Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit. Non ergo Hieremias, qui tempore captiuitatis suscepit exilium, sed dominus Iesus suis uerbis eradicauit ex intimis pectoribus uitia Gentilium, perfidiam nationum, & uersutarum cogitationum praua cōmenta destruxit, atq; omnia uestigia iniquitatis aboleuit. Deinde infudit postea fidem, & continentiae disciplinam, ne tanquam, in uase corrupto confusione uitiorū coa-
Roman. 5 cescerent sacramenta uirtutum. Vnde pulchre Apostolus dicit: Sed regnauit mors ab
Ibidem 10 Adam usq; ad Moysen. Quid est Moyses nisi lex? Quoniam ipse interpres est legis: Finis autem legis Christus Iesus. Regnauit ergo peccatum in hoc mundo: & in peccato mors, saeua atq; intolerabilis quaedam pœna peccati. Docuit quidem nos Moyses leuare ad dominum manus, pij cultus instituens disciplinam. Docuit quemadmodum Amalech uersutia uinceretur, ut si mores nostros & opera leuaremus ad Christum: sic destrui posse perfidiam. Sin uero deijceremus animam, inclinaremus affectum, & à continentiae studio auerteremus ingenium, ut persuasio nos uana superaret: nullum remediū fu-
Exod. 17 turum, nisi Iesus depressa iam brachia Moysi tanquam infirmitatem legis attolleret, & sua misericordia sustineret. Sed infirmum adhuc fuisset legis auxilium, nisi ipse Iesus uenisset in terras, qui in se nostras susciperet infirmitates, quem solum nostra peccata gra-
Philip. 2 uare nō possent, nec inclinare manus eius, qui se inclinauit usq; ad mortem, mortem autem crucis: in qua expandens manus suas, totum orbem qui erat periturus, erexit: leua-
Lucae 23 uit iacentes, atq; ad se omnium Gentium fidem traxit, dicens homini: Hodie mecū eris in paradiso. Hoc est ergo disperdere atq; plantare, ut uitiosa eradicentur, meliora plantentur in pectoribus singulorum. De quo praeclare Moyses in Exodi cantico ait: Indu-
Exod. 15 cens plantato eos in montem haereditatis tuae, in praeparatum habitaculum tuū; petens, ut induceret dominus populum suū in illa praecelsae uirtutis sapientiaeq; plantaria, ibiq; plantaret in opera sua, & institueret praeceptorum cœlestium disciplinis, atq; in eo praepararet sibi suae sanctificationis habitaculum: quod utiq; non haereditario iure, nec nostrorum contemplatione meritorū, sed pro sua gratia dominus cōferre dignatur. Quomodo enim, ubi manere non potuimus, eò redire possemus, nisi priuilegio fulti redemptionis aeternae? Et ideo pulchre dixit Propheta: Quoniam non in gladio suo possederunt terram, & brachium suum non liberauit eos: sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio uultus tui, quoniā cōplacuit tibi in illis.] Quae est igitur terra quae non brachio capiatur, nō gladio possideatur, nisi terra repromissionis, de qua hic ipse dixit Pro-
Psalm. 26 pheta: Credo uidere bona domini in terra uiuentiū? Non immerito igitur eius tam praeclara possessio est, in qua non seculi aduersa dominantur, sed domini bona aeterna fructificant. Ideoq; non gladio acquiritur, sed mansuetudine possidetur, sicut dominus Ie-
Matth. 5 sus testificatus est dicens: Beati mites, ipsi enim possidebunt terram. Nemo ergo impacificus, nemo arrogans aut superbus, sed mansuetus & humilis corde, qui nihil sibi arro-
Psalm. 117 get, sed totum ad gratiam referat, non in sua fortitudine glorietur, sed dextera Dei eredat se esse protectum, dicens: Dextera domini fecit uirtutem, dextera domini exaltauit me. Gladio quoq; Dei memoret se esse seruatum, illuminatum quoq; Dei uultu omnipotētis: in quibus omnibus Christus est protector, ut dextera defensor, ut gladius. Vnde & Symeon dixit ad Mariam: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius. Gladius enim Dei uerbū est, quod acutius omni gladio usq; ad diuisiones animae cogitationesq; pertransit, ut nulla cognitionem eius occulta praetereant. Vultus quoq; paterni splēdor
Ioann. 14 est Christus: & ideo dicit: Qui me uidis, uidit & patrem. Quasi splendor gloriae eius, &
Hebr. 1 imago substantiae. Ad ipsum ergo omnia iure referenda sunt. Ipsi Moyses, ipsi Aaron, ipsi etiam patres sacrabant uniuersa quae gesserant, ut de hostibus triumpharent. Neq;
Iosue 10 enim in sua confidentia dixit Iesus Naue, Stet Sol contra Gabaon: sed quia praesumebat in Christo, quem ducem militiae cœlestis agnouit, & suppliciter adorauit: & ideo Gentes feras eradicare promeruit, & populum patrum in terram repromissionis inducere, quia nihil suis operibus deputabat, credens indigna esse opera hominū tanta gloriae remuneratione cœlestis, quam dominus ex sua magis misericordia, quàm pro nostrorum

contemplatione factorum statuit in se credentibus conferendam. Vnde & Abrahã im- Gen.15
pigre Deo credidit, ut apud eum iustificationis gratiam reperiret, quam mercedem sui
operis collocaret. Vberiora enim dona sunt largientis, quàm merces operantis. Pro-
ptetea & illi qui æqualitatem mercedis inuiderat, respõdit dominus: Si ego bonus: ocu- Matth.20
lus tuus quare nequam? Patres ergo nostri, utpote proximi & hæredes patriarcharum,
plantati in terra repromissionis, nõ suis hoc meritis uindicabant. Ideo nec Moyses eos
induxit, ne legis hoc existimetur esse, sed gratiæ: lex enim merita examinat, gratia fidem
spectat. Vnde præclare Apostolus fidem patrum secutus ait: Sed neq; qui plantat, est 1.Cor.3
quicquã, neq; qui rigat: sed qui incrementũ dat Deus. Non enim Iesus Naue qui indu-
xit, neq; qui plantauit eos, sed Deus qui incrementũ populo dedit, habet gloriæ princi-
patũ. Nec te moueat quia superius dixit: Manus tua Gentes disperdidit, & plãtasti eos. Psal. 43
Hinc enim colligis quia non omnis qui plantat, aut qui rigat, incrementum dat: sed qui
incrementũ potest dare, potest ipse plantare: sicut Gentes plantasse dicit dominus. Ipse
enim qui plantauit, plantationis donauit effectũ. In ijs tamen qui per fidem Christi do-
mino placere, meruerunt: cui soli à patre dicitur Deo: Filius meus tu es, in te complacui. Marc. 1
Qui ergo participes Christi sunt, ab eo placendi gratiam consequuntur. Et pulchte ait:
Cõplacuit tibi in illis: ut distantia uideatur iure seruata. Recte enim Deus in filio com-
placet, quia æqualis est patri: nec in ullo minor inuenitur: quia cõplacet diuinæ iure na-
turæ, & unitate substantiæ. Et recte complacet in filio patet: quia pater honorificatur in
filio, sicut in patre filius. In nobis autẽ Deo cõplacuit: quia nobis ipse donauit ut ei pla-
cere possimus. Pie autem & hoc homini specialiter donatũ, nõ arrogantius usurpatum
scriptura nos docuit. Decet enim ut in ijs cõplaceat Deo, quos ad similitudinem suã fe-
cit, & quos per imaginem suam uoluit prærogatiuam gratiæ habere cœlestis. In imagi-
ne ergo sua Deus cõplacet: in ijs autem qui secundum imaginem ipsius sunt, complacet
Deo: In his autem suum munus, & suum donum: quod tũc reuelabitur, cum perfectum
illud aduenerit: quia cũ apparuerit quid simus, similes ei erimus, ut scriptũ est: Ergo qui 1.Ioann.3
non in brachio suo, hoc est in sua operatione præsumit, sed in Dei gratia, credens quod
non facta sua unumquemq; iustificant, sed fides prompta dicit domino: Tu es ipse rex
meus, & deus meus, qui mãdas salutes Iacob. Non perfunctorius sermo est ut dicas: Tu
es ipse rex meus. Non quicunq; hoc dicit, sed in quo Dei regnum est. In quo autẽ regnat
Deus, utiq; in eo peccata non regnant. Non enim Deo regnum est cõmune cum crimi
ne. Quis autem dicit Deum suũ, nisi qui ipsi exhibet plenum reuerentiæ & pietatis affe- Exod.22
ctum? Iusto enim dicitur: Ego sum Deus tuus. Deniq; & Thomas ubi tetigit manu pro- Ioann.10
pria latus Christi, & euidentia indicia indubitatę resurrectionis inuenit, respondit: Do-
minus meus, & deus meus. Dominus, quia redemit seruulos suos: deus, quia non solum
resurrexit, sed etiam ipse se suscitauit. Mãdauit autem salutes Iacob: quia in singulis ora-
culis salus est. In singulis quoq; salus est mansionibus: salus in ministerijs angelorũ, qui
ad protectionem hominum deputantur. Ex mandato ergo Dei salus homini, nõ ex sua
operatione confert. Deus enim maluit ut salus homini fide potius quàm operibus quę-
reretur, ne quis gloriaretur in suis factis, & peccatũ incurreret. Qui autem gloriatur in
domino, fructum pietatis acquirit, & iactantiæ crimen euadit. Hic igitur est qui potest
dicere: In te inimicos nostros uentilabimus.] Quid est uentilare? Dedit dominus cor-
nua pluribus animantibus, ut possint se à ferarum incursione defendere. Ideoq; & bos
leoni frequenter resistit, ursum proterit. Ceruus quoq; quãuis sit pauidus, tamen & ipse
cornibus se tuetur. Aries quoq; arietat lupum. Ergo ea quæ cornua habent animalia,
uentilare dicuntur. Sed homo cornua non habet. Quomodo ergo uentilat? Vnde? Vi-
de scriptura quid dicat. In te, inquit, inimicos nostros uentilabimus. Cornu nostrum es
tu domine Iesu. Et ideo sicut non in brachio nostro præsumimus, ita nec in cornibus no
stris uentilandi habemus præsidium, sed in Christo. Habet enim fides cornua sua, quæ
mutuatur à Christo. Siquidem non ociose in benedictionibus Moysi legimus: Qui ui- Deuter.33
sus est in rubo, ueniat super caput Ioseph, & super uerticem eius, glorificatus inter fra-
tres suos primogenitus: tauri decus species ipsius, cornua unicornui cornua ipsius: In
ipsis Gentes uentilabit simul usque ad extremum terræ. Hæc decem milia Effrem, &
hæc milia Manasse. Quis est in rubo uisus Moysi, nisi primogenitus Dei filius, qui ait:
Ego

Exod. 3 Ego ſum Deus patrum tuorũ, Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob? Ideo ſe demon-
ſtrauit humanis aſpectibus, quia uenturus erat ut ab omnibus uideretur. Ideo rubus ure-
batur, & non exurebatur: quia terram iſtam quæ nobis ſpinas germinabat & ſentes, diſ-
ponebat urere per continentiæ diſciplinam, quàm conſumere per mortis ærumnã. Vn-
Pſalm. 25 de dicit Propheta: Vre renes meos, & cor meum. Reuelauit ergo futurum quoddã cor-
porei ſplendoris indicium, quo per reſurrectionem caro iſta fulgeret. Quid enim ſignifi-
cabat ignis innoxius, niſi lumina reſurgentium? Vnde præſumpſit Apoſtolus dicere:
1. Corint. 15 Quia ſicut ſtella à ſtella differt in claritate, ita & reſurrectio mortuorũ. Hic ergo inquit,
Veniat ſuper caput tribus Ioſeph, ut exaltet caput populi ſui. Veniat etiam ſuper uerti-
cem, ut uerticem capilli perambulet, amputaturus ſuperflua delictorũ, ſanctificaturus
Pſalm. 21 ornamenta uirtutum. Hic eſt glorificatus inter fratres ſuos, ſicut ipſe dicit: Narrabo no-
men tuum fratribus meis. Quæ maior eſt gloria, quàm peccatoribus nationum cogni-
Geneſ. 37 tionem diuinitatis infundere? Quem in uiſione uidit Ioſeph, quum manipulũ eius ado-
rarent fratrum manipuli, adorarent eum Sol & Luna cum ſtellis. Manipulus ille in figu-
Eſaie 40 ra carnis accipitur. Omnis enim caro fœnum. Fœnum hoc noſtrum ſuſcepit, ut ſuum tri-
ticum germinaret & fructum reſurrectionis afferret. Quæris teſtimonium? Audi de ſe
Ioann. 12 dicentem: Niſi granum tritici cadens in terram moriatur, ipſum ſolum manet. Si autem
mortuum fuerit, multum fructum affert. Denique ut ſcias quia de Dei filio dicit Moyſes,
ait: Glorificatus inter fratres ſuos primogenitus. Vtique nõ Ioſeph erat primogenitus in-
ter filios Iacob, ſed Ruben. Nam Ioſeph poſt plurimos erat. Sed primogenitus dicitur,
qui uenturus erat ut nationum populos congregaret. Vnde pulchre ait ſcriptura: Tauri
decus eius. Sicut enim taurus ducit armentum, ita Chriſtus plebem Gentiũ duxit ad Ec-
cleſiam, inducit ad paſcua, ut poſſet dicere: In loco paſcuæ ibi me collocauit: ſuper aquã
Pſalm. 22 refectionis conſtituit me. Huius tauri decore perpetuo capta noſtræ fragilitatis armen-
ta, ſecuta ſunt præcedentem, ut uitam adipiſcerentur æternam. Mugiuit hic taurus, &
Amos 3 mors refugit. Leo rugit: & quis non timet? Vere maxima taurus uictima, ut ab aduerſa-
rijs aſſumamus teſtimonia. Quæ maior enim uictima, quàm quæ mundi totius peccatã
ſuo cruore mundauit? Audi quia ipſum taurum dicit etiam ſanctus Propheta Iacob cũ
reuelaret domini paſſionem, quẽ Iudæi poſtea perſecuti ſunt. In furore, inquit, ſuo ſub-
Geneſ. 49 neruauerunt taurum. Et ut aperiret quia de Iudæis dicebat, addidit: Diuidam eos in Ia-
Ibidem 32 cob, & diſpergam in Iſrael. Hic eſt homo qui luctatus eſt cum Iacob, & femur eius teti-
git: quo tactu, patriarchæ neruus obſtupuit: ſignificans ex eius ſucceſſione ſecundũ car-
nem ſe eſſe uenturum, qui ſubneruandus eſſet à populo Iudæorum in ſui corporis paſ-
ſione. Quod non intelligentes myſterium ſtatuerũt ne neruum manducarent filij Iſrael.
Et ideo ſacri ſanguinis ſe redemptione fraudarent, ſalutiferæ quoque paſſionis ſe benefi-
Ioann. 6 cijs abdicauerunt, ne uitam mereantur æternam: quia ſcriptum eſt: Niſi manducaueritis
carnem filij hominis, & biberitis eius ſanguinem, non habebitis in uobiſipſis uitã. Qui
autem manducat meam carnem, & bibit meum ſanguinem, habebit uitam æternã. Ac-
cipe aliud. Quid eſt neruus, niſi quo corpus omne conſtringitur? Corpus Chriſti Eccle-
Ibidem 21 ſia eſt, quæ uinculo ſtringitur charitatis. Quid aliud in Chriſto Iudæi niſi charitatis uin-
culum omne ſoluerunt? Merito Petrus ſacerdos eligitur, qui ſpiritu charitatis diuinę tri-
Deuter. 33 plici ſe ligauit. Accipe adhuc quia ipſum ſignificauit Moyſes. Adiecit: Cornua unicor-
& 32 nui, cornua ipſius: in ipſis Gentes uentilabit. Sed noli timere quia uentilat. Dixit enim:
Percutiam, & ſanabo. Bona cornua, quibus incluſit orbem terrarũ. Bona cornua, qui-
bus leonem illum noſtrum aduerſarium uentilauit. Bona cornua, quibus fecit ut cor-
Daniel 7 nua aduerſarij timere nequeamus, quia & Satanas habet cornua ſua, ſicut teſtificat Da-
niel dicens: Videbam & cornu illud quod faciebat pugnam cum ſanctis, & inualeſce-
bat eis, donec uenit antiquus dierũ. Hic eſt antiquus dierum. Quis autem unicornuus,
niſi unigenitus Dei filius, & unicum Dei uerbum, quod erat in principio apud patrem?
Quod uerbum ſuis cornibus Gentium populos mortificauit, & uiuificauit, ut fierent in
decem milia Effrem uſque ad terminos terrę, & uſque in milia Manaſſe: eo quòd crediturus
eſſet in eam populus nationum, qui totum repleret orbem terrarum: crediturus eſſet
poſtea etiam populus Iudæorum, ex obliuione conuerſus ad gratiam. Oblitus eſt enim
1. Reg. 18 ſalutem ſuam, qui tam ſero conuerteretur ad Chriſtum. Ideo Saul in milibus, Dauid in

decem milibus: quia durus in paucis, manſuetus in pluribus. Neq; tamen abnuo ſi quis
quaſi ad Ioſeph dictū putat, Primogenitus tauri decus eius: & ſic diſtinguendum putat,
quia dedit & ſanctis ſuis cornua. Exaltauit enim cornu populi ſui. Et Anna mater pro- *Pſalm. 148*
phetæ Samuel dicit: Exultauit cor meū in domino: & exaltatum eſt cornu meum in deo *1. Reg. 2*
meo. Habuit utiq; & Ioſeph in domino cornua ſpiritalia. Accipiatur itaq; Ioſeph, dum-
modo in ipſo figura ſit Chriſti, cui dicitur: Ioſeph filius meus amplificatus, filius meus iu- *Geneſ. 49*
nior, ad me reuertere. Neq; enim Ioſeph ad Iacob reuertit, ſed Chriſtus à mortuis reſuſci
tatus ad patrem deum reuertit, ut ſcriptum eſt: A ſummo cœlo egreſſio eius, & occurſus *Pſalm. 18*
eius uſq; ad ſummum eius. Eſt tamen ut de Ioſeph accipiatur, reuertere ad me: quia po-
pulus reuertit in terram Chananæorum, in qua antè habitauerant patriarchæ. Vnde di-
cit Iſaac ad Iacob: Non accipies uxorem à filiabus Chananæorum, & miſit eum in Meſo *Geneſ. 24*
potamiam, ut ibi ſibi coniugem reperiret. Nunquid ei inſidiati ſunt domini ſagittarum?
Nunquid ipſe propter benedictionem uteri materni in toto orbe benedictus eſt, & non
dominus Ieſus, quem uirgo generauit? Et ideo non ſolum ſupra homines, ſed etiam ſu-
pra angelos & archangelos & ſupra omnem ſublimitatem cœleſtiū benedictus eſt po-
teſtatum, ſicut ſcriptura teſtatur dicens: Benedictus qui uenit in nomine domini: deus *Pſalm. 117*
dominus, & illuxit nobis. Dominus enim deus ipſe eſt rex regū, & dominus dominan- *Apoc. 19*
tium, dominus eorum quæ habentur in cœlis. Propter hæc cornua domini Ieſu, & Da- *Pſalm. 97*
uid in uoce tubæ corneæ canēs auditus à Chriſto eſt: & Moyſes docuit ſacrificiū ritus tu
bæ ſonitu eſſe celebrandos, ſicut ſcriptū eſt: Canite initio mēſis tuba. Cui hoc niſi nobis
ſcriptum eſt? Menſis enim ab initio Lunę ueteres obſeruare conſueuerant. Luna autem
Eccleſia eſt: quæ ſpiritalibus & Euangelicis prædicationibus in abūdantia pacis (ut pro
pheta dixit) extollitur. In Chriſto ergo uētilabimus inimicos noſtros, & in nomine eius *Pſalm. 71*
ſpernemus inſurgentes in nos.] Quid eſt nomen, niſi quo proprie unuſquiſq; ſignifica-
tur, quod ei non ſit commune cum cæteris? Homo enim cōmune uocabulum eſt. Niſi
addas qui uocetur, non poteſt declarari. Nomen ergo proprietas uniuſcuiuſq; eſt, quo
poſſit intelligi. Vnde arbitror quòd & Moyſes uolens propriū dei & aliquid de deo ſpe
ciale cognoſcere, quod non eſſet commune cum cœleſtibus poteſtatibus, interrogauit,
Quod eſt nomen tuum? Deniq; cognoſcens mentem eius deus, non reſpondit nomen, *Exod. 3*
ſed negocium hoc eſt, rem expreſſit, non appellationē, dicens: Ego ſum, qui ſum: quia ni
hil tam propriū dei, quàm ſemper eſſe. Qui ergo negāt Chriſtū coæternū patri, uideant
quia deum negant, cuius eſt ſemper eſſe, nec aliquando non fuiſſe. Hac ergo cognitio-
ne proprietatis diuinæ Moyſes inſurgētes in ſe uolebat ſpernere: uel, ut Aquila aut Sym
machus dixerunt, calcare reſiſtentes ſibi tanquam ſerpentes & ſcorpiones: quos etiam
dominus dicit in Euangelio eſſe ſpiritalibus ueſtigijs proterendos, ut uiam noſtram im
pedire non poſſint, quæ ducit ad ſecreta paradiſi. Habemus ergo in nobis ſtudium diui-
næ cognitionis. Habemus dei uerbum, quod eſt nomen patris. Hęc uere proprietas dei,
quia pater Chriſti eſt: & ideo in nomine patris uenit, qui uenit ut patris faceret uolunta
tem. Et ideo ait: In nomine patris ueni, & non me ſuſcepiſtis. Si alius uenerit in nomine *Ioan. 5*
ſuo, illum ſuſcipietis, ſignificans Iudæos in Antichriſtum credituros, qui in Chriſtū cre-
dere noluerunt. Ergo qui in Chriſtū credit: non in arcu ſuo, nec in gladio ſuo ſperat, ſed
in nomine eius ſpem uictoriæ locat. Et ideo ait: Non enim in arcu meo ſperabo, & gla-
dius meus non ſaluabit me.] Sed ſi in arcu ſperandum eſt, in dei certe arcu ſperandū eſt, *Geneſ. 9*
quem poſuit in nube, ut à diluuio genus humanum timere deſineret. Iſto enim arcu nos
protegit: quo & iaculatur ſagittas, quibus percutiat inimicos & aduerſarios noſtros. Vn
de & ait: Liberaſti enim nos ex affligentibus nos: & eos qui oderunt nos, confudiſti. In
deo laudabimur tota die: & in nomine tuo cōfitebimur in ſecula.] Audi quomodo nos
liberet: quia ſagittis quæ iaculantur è cœlo, terræ noſtræ interiora penetrātur, ut motus
omnis terrenus intereat & quieſcat: ſicut in poſterioribus ait: De cœlo iaculatus es iudi- *Pſalm. 75*
cium: terra tremuit, & quieuit. Sic igitur liberamur, dum cōfunduntur inimicæ & aduer
ſariæ poteſtates, uel ſapiētia carnis iſtius retuſa cœleſtibus imperatis, in ſuis criminibus
erubeſcit, & flagitiorum ſuorum pudore confunditur: adulter in libidinis ſuæ flammis,
& ueſani amoris incendio: auarus in immodicæ cupiditatis ardore: (qui aliena rapiēdo
quo plura inuaſerit, eo maiora deſiderat) ebrioſus in temulentia: facinoroſus in ſcelere:

qui & hic confunduntur grauissime: sed multo amplius confundentur cum uiderint san
Ioann. 5 ctos domini resurgentes, & Euangelicum illud impleri quod ait dominus: Multi dor-
Daniel. 12 mientium in terræ monumentis resurgent: isti in uitã æternã, & hi in opprobriũ & per-
petuam confusionem. Cum cœperint ergo illi resuscitari in confusionem perpetuã, san-
ctus domini dicit: In deo laudabimur tota die: & in nomine tuo confitebimur in secula.
Opulentus in diuitijs laudatur, luxuriosus in conuiuijs, scortator in nocte, posens in hac
uita quæ habet noctes: sanctus autem non in hac uita, sed in deo laudabitur, qui domino
Psalm. 117 per omnia placere gestiuit, qui potest dicere: Fortitudo & laudatio mea dominus. Lau-
dabitur tota die: quia honeste egit, & opera sua non abscondit & crimina, sed regi pate-
Rom. 13 fecit æterno, in die ambulans, non in tenebris & occultis. Vnde Apostolus: Sicut in die
honeste ambulemus, hoc est, non in ganeis atq; gurgustijs, non in cubilibus & impudi-
citijs, in quibus stultus se putat parietibus esse tectum, ut possit dei scientiam præterire,
cum inuelata apud deum uniuersorum flagitia sint, & occulta diuinæ cognitioni pecca
ta hominum esse non possint. Ergo sanctus laudabitur in futurũ, quia non quæsiuit præ
sentium laudem, sed gratiam futurorum. Vide tamen distantiam. Hic dum est, in domi-
no gloriatur: illic in domino laudabitur, & pro breui tempore mercedẽ æternitatis acci
piet. Aquila tamen posuit, In domino gloriabimur tota. Symmachus ait, Deo hymnum
dicemus per omnem diem. Concordat omnium sensus, ut non desinamus circa dei lau-
des siue hymnum dicendo, siue diuinam per omnia momenta gloriam cõcinendo. Qui
enim hymnũ dicit, puro corde & spiritaliter dicit, & omne genus passionis excludit hu-
manæ, ut nullo mœrore, nullius doloris acerbitate impediatur eius officium, exaspere-
tur eius affectus, sed in hymno dei dicendo immobilis atq; irreuocabilis perseueret: si-
Psalm. 33 cut ipse Dauid, qui ait: Benedicam dominum in omni tempore: semper laus eius in ore
Iob. 1 meo. Sicut Iob, qui amissis filijs, interemptis omnibus suis, direptis facultatibus, ait: Do-
minus dedit, dominus abstulit: sit nomen domini benedictũ. Nunc autẽ repulisti & con
Psalm. 93 fudisti nos, & nõ progredieris deus in uirtutibus nostris.] Cum ipse sanctus Dauid alio
loco dixerit, Quia nõ repellet dominus plebẽ suã, quomodo hoc loco ait: Repulisti nos
præsertim cum hæc de plebe dicat, quæ non medioeria insignia propriæ uirtutis enume
ret? Neq; enim mediocre est dicere quòd tẽpestates & uariæ tentationes super se uene-
rint, & obliti nõ sint dominũ deum suum, & inique non egerint in testamento eius, & cæ
Rom. 11 tera quæ sequũtur. Vnde etiã Apostolus sanctus interpretatur, & dicit quòd eo usq; non
repulerit plebẽ suã dominus, ut posuerit loquentẽ eũ, Tota die expandi manus meas ad
plebẽ nõ credentẽ, & contradicentẽ. Cuius sermonis auctoritate subnixus ait: Dico igi
tur: Nũquid repulit deus hæreditatẽ suã? Absit. Nã & ego Israelita sum, ex semine Abra-
ham, de tribu Beniamin: Nõ repulit deus plebẽ suã, quã præsciuit. Sed potest hoc loco
dici quoniã ideo nõ repulit plebẽ, quia reliquiæ secundũ electionem gratiæ saluæ factæ
sunt. Et uidetur in paucis nõ repulisse quidẽ populũ: tametsi non totũ populũ, sed ex eo
plurimos repulisse. Vnde addidit ponendo respõsum dei, quòd nõ solũ in paucis serua-
3. Reg. 19 uerit plebẽ, sed etiam septẽ milia uirorum sibi reliquerit qui non curuauerũt genua ante
& Rom. 12 Baal. Verũ fuerit hoc dictũ ab Apostolo secundũ Euangeliũ: quoniã dominus trãsierat
ad gentes, responsi autẽ diuini tempus referatur ad zelũ adhuc fidei feruentẽ, quando e-
tiam prophetarũ gratia redundabat populo Iudæorũ. Vnde si Heliæ tempore negauit
dominus à se plebẽ repulsam, multo magis tẽpore Dauid, uel filiorũ Chore, quo adhuc
fides electi populi prænitebat. Tamen ut & ipsum sanctũ Dauid interrogemus, quomo
Hier. 13 do dominus plebẽ suã non repulerit, colligamus. Nam cũ sit deus appropians, nõ elon-
ginquãs, sicut habet scriptura Veteris testamenti: utiq; qui appropiat, nõ repellit. Est e-
nim misericordię diuinę, ut nulli caussa sit mortis, & omnes putet esse redimẽdos. Sed ui
Psalm. 72 de ne ille repellatũ qui se elõgat à domino, sicut dicit Dauid: Quoniã ecce qui se elongãt
à te, peribunt: perdidisti omnes qui fornicãtur abs te. Quid est, abs te fornicantur? Quia
turpitudinis suæ ludibrijs te relinquunt, & à te recedũt, & à præceptis tuis deuij sunt. De
Hebr. 13 niq; alibi habes scriptũ Adulteros autẽ iudicat deus, disperdẽs eos à se, hoc est, alienãdo
abs te perdidisti eos. Ergo qui se à domino separat, ipse à domino separatũ. Et qui nõ co-
gnoscit dominũ, à domino nõ cognoscitur: & qui ignorat, ignoratũ: sicut ipse dominus
Matth. 7 dixit: Discedite à me omnes operarij iniquitatis, nescio uos. Nõ enim scire dignatur in-
iustitiæ

iustitiæ ministros,& iniquitatis auctores.Peccator ergo nõ repellitur,quia ipse se repel-
lit.Hoc igitur genere dicit:Nunc autẽ repulisti & cõfudisti nos.] Quomodo tamẽ repel
lat deus,qui sequit̃ uersiculus exponit:Quia nõ progredieris, iuquit, deus in uirtutibus
nostris.] Deus quando nõ adiuuat, repellere uidetur. Vnusquisq; enim qui adiumenta
non sentit diuinitatis sibi opitulatione conferri,repulsum se putat atq; desertũ. Quid est
autẽ quod ait,Non progredieris deus? Et quid sibi uult quod deus interdũ aut progredi
dicitur,aut egredi,aut exurgere,aut descendere? Nõ enim corporaliter deus mouet̃,aut
de aliquo loco exit,aut ad alterũ transit,qui supra omnia est:aut uere exurgit,quasi in ali
quo iaceat cubili,uel in aliqua sede corporaliter sedeat:sed hæc dicuntur ut tu intelligas
quando & ad quẽ egredi dicatur,& ad quem exurgere.Legimus enim in hoc ipso Psal-
mo:Exurge,quare obdormis domine? Et considerandũ nequando nostris improbabili
bus actibus obdormire uideatur,ut in Euangelio legimus,cum adhuc imperfecti essent Matth.8
Apostoli,quod his Iesus Christus dormiebat. Verũ ubi metu naufragij & timore percul
si sunt,Christum excitauerunt dormientẽ.Perfidis ergo dormit dominus Iesus,fidelibus
uigilat.Deniq; & qui fidelis est,intrat ad deũ, & à negligente deus uidetur exire,atq; di-
scedere.Certè imperfectos & adhuc infirmos attrahit ad se dominus: sicut legisti dicen-
tes iuuenculas:Attrahe nos:post odorem unguentorũ tuorum curramus. At uero Moy Cantic.1
ses qui iam fortior erat, & electus à domino, & ascendere legitur & intrare ad dominũ
deum suũ,sicut scriptum est quia ascendit Moyses in montem, & circundedit lux mon- Exod.24
tem,& descendit maiestas domini in montem Sina,& cooperuit eum nubes sex diebus
& uocauit dominus Moysen die septimo de media nube. Aspectus autẽ maiestatis do-
mini tanquam ignis ardens super uerticẽ montis coram filijs Israel. Et intrauit Moyses Exod.33
in mediam nubẽ. Sicut ergo hic Moyses intrabat in nubẽ ubi primũ ad montẽ uocatus
à domino est:ita in posterioribus perfectior, cũ ipse intraret in tabernaculũ suũ,descen-
debat ad eum columna nubis,& stabat in ostio tabernaculi: & stans totus populus ado-
rauerunt unusquisq; ad ostium tabernaculi sui:in nube autẽ dominus.Posuit enim tene- Psal.17
bras latibulũ suũ. Vt scias autẽ quia de domino dicit, Et locutus est, inquit, dominus ad Exod.33
Moysem.Quod autẽ extra castra tabernaculũ Moysi positũ esse cõmemoratur,ut occur
reret deo,non uidetur esse contrarium.Qui enim deũ quærit,quasi ad deũ intrat, & tota
mente ad cognitionẽ eius ingreditur.Iustus ergo intrat ad dominũ, sicut Moyses intra-
bat in nubem: in nube autẽ deus.Deniq;, Ecce dominus uenit in nube leui.Et in Euan- Esa.19
gelio habes scriptum:Cum autẽ oras,intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrẽ Matth.6
tuũ in abscondito:& pater tuus qui uidet in abscondito,reddet tibi. Ergo intus quasi in
cubiculo tuo deus est. Audi etiã alibi quia intus est deus: Ecce, inquit, dominus proce- Mich.1
det de loco suo,& descendet & ascendet super excelsa terræ, & mouebuntur mõtes sub
eo,& ualles liquescent.Scriptura hoc dicit: & iam tunc significabat quòd desereret po-
pulum Iudæorũ,& transiret ad gentes. Deniq; & in Psalmo hoc inuenimus expressum,
cum dicit Dauid:Et ipse tanquã sponsus procedens de thalamo suo,Exultauit tanquam Psal.18
gigas ad currendã uiã.His igitur generibus reperimus egressum dei, aut eius ingressum:
sicut & dñs dicit Iesus quia ad uirũ timentem ueniat. Ecce, inquit, sto ad ianuam,& pul- Apoca.3
so:& si quis audierit uocem meam,& aperuerit ianuam,intrabo ad eum,& cœnabo cum
illo,& ipse mecum.Hæc igitur diximus propterea quod ait propheta; Repulisti nos,&
non progredieris deus in uirtutibus nostris. Simpliciter autem & illud accipimus,quia
deus progressus est in uirtutibus Iudæorũ,quando Iesus Naue ducẽ militiæ cœlestis ado
rauit:& ideo sine ferro uicit,& sine ulla obsidione destruxit urbem Hiericò, quæ habe- Iosu.6
bat ualidissimos muros.Quãdo enim progressus est in uirtutibus seruorũ suorum deus;
uictoria consecuta est.Nam progressus est angelus ad Ezechię preces,& strauit innume
ras copias Assyriorum.Sed interdum & quos uult in certamine coronari dominus,ue- 2.Para.32
luti derelinquit ad tempus ut fide uincant, nec rebus secundis & prosperis deuotio re-
mittatur.Deniq; sæpe qui prosperorum cursu; & secundorum usurpatione ceciderunt,
corriguntur aduersis.Ideo frequenter inuenimus Iudæos post uictoriam lapsos, post ser
uitium correctos:quia precibus & deplorationibus deum ad se redire fecerunt. Vnde
& illud quod secundum hominem dictum est,& hominis affectu,huic sententiæ non re
pugnat, quia dixit dominus: Deus deus meus respice me, quare me dereliquisti? Non Psalm.21

Ioann. 8 quod derelictus sit dominus, qui ait alibi: Quoniam solus non sum, quia pater mecū est: sed quia secundū carnem hominis & affectum, qui in certamine graui est cōstitutus, de-
Luc. 4 relictus uidetur à domino. Denique nō ociose ait scriptura quia post tentationē primam discessit ab eo diabolus usque ad tempus, hoc est usque ad certamen. Vbi enim magnū certamen sacræ passionis aduenit, iterū aduersarius ad tentamenta successit. Homo autem quando uelut in ambiguo cōstitutus est, putat se à deo suo esse desertū. Sed quemadmodū hoc secūdum carnis affectū accipimus, quia sibi homo uisus est derelictus cuius processum operatus est Christus in corpore suo: ita etiā diuinitate sciebat se nunquā derelin-
Ioann. 14 qui à patre, quia ipse dixit, Ego in patre, & pater in me: & solū se nō esse significauit. Substituit etiā uersiculū istū, Auertisti nos retrorsum præ inimicis nostris.] Non bene qui re-
Luc. 9 trorsum auertit: quia nemo mittens manū in aratrum, respiciens retro, habilis est regno
Genes. 9 dei. Denique uxor Lot quia retro respexit, ad uerticē montis, hoc est, ad superiora peruenire non potuit: sed in salē conuersa est, quæ species cito soluitur, nec potest usum habere diuturnū. Sic sunt qui temporalia sequuntur, & nō sequuntur æterna: & hic infatuantur à stultitia sua, & futurorum gratiam habere non possunt. Sunt tamen qui retro positi
Philip. 3 obliuiscuntur superiorum, & ad priora se extendunt, ut ad brauium ualeant peruenire.
Marc. 8 Et Petro dicitur, Vade retro me Satana: ut in melius prouocetur. Et in numeris prior est qui post Christū est. Ideo ergo præ inimicis, quia illi nos affligunt, & illi insectantur, retrorsum nos esse uoluisti, ut extendamus nos ad superiora, ut semper ante nos attendamus, persequentes inimicos nostros, & eorū locū transire cupiētes. Denique sic Theodotion habet quomodo septuaginta uiri, hoc est, quomodo iste uersus expositus est. Aquila habet, Auertisti nos retro ab affligēte. Symmachus, Ordinasti nos nouissimos ab omni aduersario. Contraria nobis quæ sunt, nisi uoluptaria istius seculi, & plena deliciarum atque lasciuiæ, quæ sunt incētiua luxuriæ? Vxor Lot decepta est, quia post se habebat luxuriā Sodomitanorum, & regionis eius illecebras. Vnde decepta est? quia post se respexit. Et tu ergo ne ad inimicos tuos respicias. Posuit te deus nouissimū in seculo. Vel: Qui humilitate se ultimū facit nō cōuertitur retro, sed semper antē respicit: Vt scias autē qui
Baruch. 3 sint inimici tui, audi dicētē: Audi Israel: Quid est quod in terra es inimicorū, pollutus es in mortuis? Quis tamen tam inimicus & hostis tuus, quàm princeps istius mūdi, & eius
1. Cor. 2 socij, qui persecuti sunt usque ad crucē dominū Iesum, eius potentiā nesciētes? Si enim cognouissent, nunquā dominū maiestatis crucifixissent. Ergo tu si nouissimus es, noli inimicos tuos sequi, sed sequere dominū Iesum, & crucē eius cum lętitia, & insiste uestigijs eius. Qui enim Christū sequitur, post se nō respicit, id est, ad luxurias atque illecebras peccatorum: & ideo potest dicere cum sanctis: Non recessit retro cor nostrum. Vnde intelligitur quod & is qui ante inimicos suos est, corde sit nouissimus atque postremus, si ad illos respiciat, & carnalibus potius quàm spiritalibus affectu mentis intendat. Potest etiā qui nouissimus est, corde prior esse, si ea quæ in cœlo sunt consideret, & non quæ in ter-
1. Cor. 4 ris. Audi qui nouissimus in seculo, inter primos sit apud Christū: Puto quia deus nos Apostolos nouissimos ostendit sicut morti destinatos, ut spectaculū simus huic mundo,
Philip. 3 & angelis & hominibus. Nouissimū se dixit, & idem tamen quod primus esset ostendit cum dicit: Nostra autē conuersatio in cœlis est. Sequitur, Et qui oderant nos, diripiebāt sibi. Dedisti nos tanquā oues escarū, & in nationes dispersisti nos.] Miraris forsitā quod cum in posterioribus (ut diximus) summā habeant fidei constantiā qui loquuntur: hic dicant quod ab ijs qui oderant eos, diripiebanť. Sed nō te ista perterreant. Multi enī hic diripiuntur, & tamen merita eorum à Christo non queunt separari. Rapiebantur Apostoli, cædebantur uirgis, in carcerē trudebantur separabantur à se, & tamen cum Christo manebant: immo hoc ipso quod rapiebantur à perfidis, eorum merita crescebant, & gratia in cœlestibus augebatur. Non enim statim qui ab hominibus diripitur, etiā uincitur. Vide Apostolum Paulum gratulantem in periculis suis, uide gloriantem quòd per fenestram in sporta demissus sit. Vide quemadmodum sanctus Hieremias, sanctus Ezechiel, sanctus Daniel in captiuitatē deducti, & ab Assyrijs direpti: nullā tamen captiuitatem propriæ fidei pertulerunt, nec in testamentum domini deliquère, qui seruauerūt in captiuitate etiam legis præcepta diuinæ, nec de interdictis cibis putauerunt contra institutionem maiorum aliquid usurpandū. Vnde bene Theodotion dixit: Et qui oderāt nos, exul-

nos,exultabant super nos. Insultatio enim inimicorum non affert præiudicium bonis
mentibus,sed nec direptio inimicorũ. Ideoq; sanctus dicit, qui certus est quod direptio
sibi obesse non possit:Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio? an angustia? Rom.8
& cætera.Sed in his omnibus superamus & superuincimus per eũ qui dilexit nos:scien-
tes quod neq; mors, neq; uita, neq; angelus, neq; potestates, neq; præsentia, neq; futura
separare nos possint à charitate dei,quæ est in Christo Iesu domino nostro. Ergo qui ta-
lis est,non separatur à Christo. Vnde etiam si corporaliter diripiatur,spiritaliter tamen
liber est:& non solum direptioni obnoxius non est, sed etiam rapinam sibi laudabilem
quærit:sicut illi de quibus scriptum est:A diebus Ioannis Baptistæ regnum cœlorum co Matth.11
gitur,& cogentes diripiunt illud. Victor est itaq; qui in terrenis positus, captiuus perfi-
diæ esse non nouit:nec solum ei non diripitur quod præclarum est,sed magis ipse diripit
quod æternum est.Sunt etiam qui fiant oues escarum.Bonus dominus noster Iesus Chri
stus,quia factus est ouis epulationis nostræ. Quæris quomodo factus sit? Audi dicen- 1.Cor.5
tem:Pascha nostrum immolatus est Christus.Et considera quemadmodum parentes no
stri in figura diripientes agnum manducabant,significantes domini Iesu passionem,cu-
ius quotidie uescimur sacramento. Per ipsam igitur ouem facti sunt greges escarũ, sicut
Aquila dixit:uel greges in escas,sicut Theodotion locutus est: uel pascua edentiũ, sicut
Symmachus dixit.Sed bona est epulatio,nõ solum nõ metuenda sanctis,sed etiam con-
cupiscenda.Aliter enim ad regnum cœlorũ non potest perueniri:cum ipse dominus di-
xerit:Nisi manducaueritis meã carnem,& biberitis meum sanguinem,non habebitis ui Ioann.6
tam æternam.Probatum est igitur quia dominus noster sit cibus epulationis,uel alimen
tum edentium:sicut ipse ait:Ego sum panis uiuus, qui de cœlo descendi.Et ut scias quia Ibidem.
hæc omnia propter nos facta sunt, ex quo ille descendit, ex illo sanctus ait:Nos omnes
unus panis sumus.Non ergo timeamus quia facti sumus oues escarũ.Sicut enim domini 1.Cor.10
caro & sanguis ipsius nos redemit,ita etiã Petrus pro Ecclesia multa tolerauit.Multa e-
tiam sanctus Apostolus Paulus,& cæteri Apostoli pertulerunt,cum cæderentur uirgis,
cum lapidarentur,cum in carceres truderentur.Illa enim tolerantia iniuriarũ,& usu peri
culorum,domini fundatus est populus & Ecclesia incrementum est consecuta,cum cæ-
teri ad martyrium festinarent uidentes per illas passiones nihil Apostolorum decessisse
uirtutibus,sed etiam propter hanc breuem uitã immortalitatẽ illis esse quęsitã.Quod o-
stendit etiã qui sequitur uersiculus, quia dixerunt: Inter gentes dispersisti nos.Similiter
Theodotion dixit.Aquila autem & Symmachus,In gentibus aut inter gentes uentilasti
nos.Missi sunt enim sancti Apostoli ad gentes,& dispersi sunt inter gẽtes, sicut & prophe
tæ sancti de quibus supra diximus, ut illa dispersione fructus plurimi nascerentur. Vt e-
nim dominus noster Iesus Christus sicut granũ cecidit in terram,& mortuus est, ut mul- Ioan.12
tum fructũ afferret:ita etiã dispersi sunt Apostoli sancti, ut bonũ inter gentes semẽ affer-
rent,quo ad eorũ similitudinẽ fructus gentiũ pullularet. Deniq; scriptura hoc dicit dixis
se dominũ, Quia propterea uos misi, ut uos eatis, & fructũ plurimũ afferatis,& fructus Ioann.15
uester maneat.Factus est ergo dominus sicut semen,secundũ quod dictũ est ad Abrahã,
Et semini tuo,quod est Christus.Semen ergo omnium Christus.Et ideo se cadere passus Galat.3
est & spargi,ut conforme corpori suo transfiguraret corpus humilitatis nostræ.Hoc er- Philip.3
go semen salutare omnibus hominibus pullulauit, & ex illo ad eius imaginem figurati,
quasi semina Apostoli sancti missi sunt per diuersa atq; dispersi,ut agrum Ecclesiæ gen-
tes congregatæ diuersis fructus refulgerent toto orbe terrarũ.Istæ ergo dispersiones di-
cuntur,sicut etiã in posterioribus idem Dauid dicit: Aedificãs Hierusalẽ dominus,& di Psalm. 146
spersiones Israel congregãs.Dispersi sunt enim ut nouos fructus facerent,& postea uelu
ti triticum nouũ Ecclesiæ horreis inueherentur.Hęc autẽ dispersio nõ in inferiorbus fit,
hoc est,non in terra,sed in cœlo.Deniq; legis hoc præcepta confirmãt,per quã dicit do-
minus.Si fuerit dispersio tua à summo cœlo usq; ad summũ cœli, inde cõgregabo te:di-
cit dominus.Quæ est dispersio à summo cœlo usq; ad summũ cœlũ? Quis iste tantus qui
sic potuerit disseminari? Si homo in terra natus est:ab imo, nõ à summo cœpit.Si ista te
mouẽt atq; perturbant,redi ad superiora istius sancti prophetæ, & audi quis ille sit tãtus
qui huiusmodi in terris segetes fœcũdauit,ut fructus earũ ad cœlestia receptacula perue
niret.Est autẽ ille sponsus qui quasi gigas percurrit hanc uiã totã, inuiã alijs,sibi peruiã

& ex illo cœpit peruia iam esse mortalibus: ita tamen, ut isti ascenderẽt: solus tamen ille
ipse ante descenderet, ut postea sancti eius mererentur ascendere. Audi ergo quomodo
Psalm. 18 disseminatio fuerit de cœli summo ad cœli summũ. A summo, inquit, cœlo egressio eius
& occursus eius usq; ad summũ eius. Cui homini hoc possit attribui? Moyses in uerticẽ
Sinæ montis uix ascendit, & hoc quia uocatus à domino est, & hortatus est uoce cœle-
sti. A summo cœlo quis descẽderet nisi Christus? qui & cũ descendit in terras, manebat
in cœlo. Nemo enim ascẽdit in cœlũ, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in
cœlis. Vides ergo quia & cũ descenderet & ascẽderet, ipse erat & manebat in cœlo. Ipse
Hier. 23 enĩ dixit, Cœlũ & terrã ego cõpleo, dicit dominus. Ipse est, qui est in cœlo. Hęc de disper
sione satis dicta sunt. Cęterùm quod ait, Ventilasti nos: etsi uerbo distat, sensu congruit.
Psal. 43 Sicut enim illi qui dispersi sunt, probati: ita etiam qui uentilati sunt, ad probationẽ per-
uenire meruerunt. Sicut enim triticũ si uentilatur, & à paleis separatur, mundũ est: si au-
tem uentilatum non fuerit, mundũ esse non poterit, sed est paleis cõcretum atq; permi-
xtum: ita etiam homo nisi tentationibus fuerit uentilatus, fragilia quæq; ueluti paleas à
Matth. 26 se non potest separare. Vnde etiam ad Petrum dictũ est, Simon, ecce Satanas expostula
Luc. 22 uit ut uentilet uos sicut triticũ: ego autẽ rogaui patrem meũ, ut non deficiat fides tua. Vi
de quid dicit, & intellige. Ventilatur Petrus, ut Christũ negare cogatur. Incidit tentatio
nes, quædam locutus est quasi plena paleatum: sed locutus est uerbo, ut fundatior esset
affectu. Deniq; fleuit, & paleas suas lauit, & illis tẽtationibus meruit ut pro se Christus
interuenirет. Quanto maius est patrociniũ, quàm perturbationis illius tentamentũ? Et
ideo plus quàm passus est acquisiuit. Acquisiuit enim Christũ sibi patrocinantẽ. Cogit
autem & aduersarius sanctos domini ad sua damna tentare. Dum enim tentat, meliores
reddit, ut qui tentatur, possit alios instituere, qui sibi ipse inualidus uidebatur. Denique
Petrus Ecclesiæ præponitur postquam tentatus à diabolo est. Ideoq; ante significat do-
Luc. 22 minus quid sit illud quod postea eum pastorẽ elegit dominici gregis. Nã huic dixit: Tu
autem conuersus confirma fratres tuos. Cõuersus est ergo sanctus Apostolus Petrus ad
bonam frugẽ, & uentilatus est sicut triticũ, ut esset ipse cum sanctis domini unus panis,
qui nobis esset alimentũ. Dum enim Petri actus legimus, Petri præcepta cognoscimus,
fit nobis uitæ æternæ & salutis alimentũ. Vendidisti, inquit, populũ tuũ sine precio.] E-
mendi & uendendi uidetur æqualis quidẽ esse contractus: Sed tamen si ementis & uen-
dentis affectum consideres, unusquisq; sibi uiliorẽ uendit, & cõplacitum emit. Vt enim
præter id genus hominũ loquamur qui negociationem uendendis mancipijs exercẽt:
non facile quisquã uendit nisi eum qui sibi displiceat, & quẽ usui suo inhabilẽ putet: &
iterum, unusquisq; emere desiderat cũ quem utilitati uel ministerio accommodũ iudica
uerit. Sed & ipsi qui uendendis mancipijs sumptum exercẽt suũ, & sectantur lucra, utiq;
ita uiles habent eos quos uendũt, ut eis uiliores sint quàm pecunia: & sępe etiã ipsi quos
negociationi suæ magis habiles existimauerint, malũt tenere quàm uendere. Ita ergo &
deus uiliorem uendidit, potiorẽ emit. Vendidit populũ Iudæorũ, non inclementia dei,
Esa. 50 sed sua culpa: quibus rectè dicitur: Ecce peccatis uestris uenditi estis, & propter iniqui-
tates uestras dimisi matrem uestrã. Hoc itaq; genere uẽditus populus Iudæorũ, emptus
1 Petr. 1 est populus Christianus. Ille peccatis uenditus, hic emptus sanguine. Vnde Petrus ait,
Non corruptibilibus argento uel auro empti estis, sed precioso sanguine. Quis est san-
guis preciosus, nisi agni illius immaculati, hoc est domini nostri Iesu Christi? Ergo sine
precio populus Iudæorum, preciosus autẽ populus Christianus. Ille precium nõ habet,
quia peccatũ habet: Iste in precio est, cui peccatũ remissum est. Vnde rectè Ecclesiæ fi-
1. Cor. 7 lijs dicitur, Precio empti estis: nolite fieri serui hominũ. Si tibi dicit, Ne seruus fias homi
num, & perdas propriam libertatẽ: multo magis dicitur tibi, Ne seruus fias peccati, & i-
terum, Ne seruus fias serpẽtis, inimici, & aduersarij: sed seruias soli domino, qui propria
te redemit charitate, quia ipse est suorũ redemptio seruulorũ. Non uẽdit ergo dominus
nisi seruum malum: non uendit utiq; bonum. Nam etsi Ioseph uenditus est, non dixit ta-
men propheta, A domino uenditus est Ioseph: sed, In seruum uenditus est Ioseph, quem
Psal. 104 fratres proprij uendiderũt, quem dominus tamen in figura propriæ passionis redemit à
seruitute, renouauit ad gratiam. Vendiderunt itaq; eum fratres, & acceperunt pecuniã:
sed dominus eum non solum libertati reddidit, sed etiam dignitate cumulauit. Figuram
autem

autē in eo fuisse domini Iesu ostendit scriptura, quæ dicit: Filius meus zelo appetitus, ad
me reuertere. Et alibi: Primogenitus tauri decus eius. eò quod exaltauerit deus pater cornu Deut. 32
Christi sui. Qui ergo uenditur, uilis & sine precio est, quasi qui magis non sit, quàm qui
sit. Vnde & Aquila dixit: Tradidisti populum tuum, ut non esset. Et Symmachus: Tradi
disti populum tuum sine substantia. Non sunt enim qui repudiantur à Christo. Sunt aūt
qui eliguntur à domino: quoniam dominus uocat quæ non sunt, tanquam quæ sint. Et Rom. 4
electæ sunt Gentium nationes, ut destrueretur perfidia Iudæorum. In nihilum ergo tra-
ditus est ille populus, quia peccato suo uenditus erat. Nullam enim habet culpa substan
tiam. Vnde dictum puto: Et non fuit multitudo in cōmutationibus eorū.] Hoc est, gra-
tis nos dispersit per nationes. Neq; enim tu quicquam per cōmutationem accipis, ut ani
mam tradas hominis. Nihil enim tibi gratius est animæ conuersione. Sed si conuerti de-
trectat, ipsa se tradit in nihilum, ut peccato & flagitio mancipetur. Ideo tu sine precio &
sine cōmutatione degenerem populum uendidisti. Vnde in posterioribus ait: Non ēm Psal. 54
est illis cōmutatio. Quare non est illis commutatio? quia non timuerunt, inquit, deum.
Duplex autem intellectus quare cōmutationem non habuerit populus erroris: quia nō
potest homo argento uel auro uel possessionibus redimere animam suam. Quam enim
dabit commutationem animæ suæ? quum illa temporalia uel caduca sint, anima autem Matt. 16
permaneat uel ad præmium uel ad pœnam. Non fit autem etiam illa commutatio in im
pijs, quæ est in resurrectione, de qua dicit Apostolus: Omnes resurgemus, non omnes 1. Cor. 15
immutabimur. Potest quoq; & sic intelligi, quia etsi pauci redempti immutari merue-
runt, ut Abraham, Isaac, Iacob, Moyses, non tamen ad omnes commutatio ipsa perue-
nit. Est etiam illud, ut non sit multitudo in cōmutationibus grauium peccatorū, secun-
dum quod scriptum est, quia quorundam hominum peccata manifesta sunt præceden- 1. Tim. 5
tia in iudicium: quosdam autem & subsequuntur. Quæ grauia sunt atq; manifesta, præ-
cedunt, & sine ulla dubitatione merguntur: quæ aūt leuiora sunt, bonis operib. sæpe re-
leuantur. Beati enim quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta peccata sunt. Psal. 31
Vbi autem iniquitas propendet, nulla bonorum operum commutatione reuocatur. Er
go & si quis redemptus est de populo Iudæorum, non ideo redemptus, quia multam ha
buit æstimationem sui, nec quia multitudinem habuit in cōmutatione sua: sed redēptus
est gratis, quod te docet Apostolus dicens: Reliquiæ secundum electionem gratiæ sal- Rom. 11
uæ factæ sunt. Vbi autem gratia, nō utiq; merito operum, nec iustificatiōe uirtutum, sed
liberalitate donantis, electione redimentis: quod æquè scriptura te docuit, dicente apo
stolo Paulo: Si autem gratia, iam non ex operibus: alioquin gratia iam non est gratia. Ibid.
Quid ergo? Quod quærebat Israel, hoc non est consecutus. Quare non sit consecutus,
agnosce: quia se iustificare cupiebat, quia operū suorum iactantiam requirebat, quia fi-
dem non detulit, nec gratiam recognouit: & ideo electio consecuta est, quæ uocantem
audiuit, audientē suscepit. Meritò ergo in persona populi illius dicitur: Posuisti nos op-
probrium uicinis nostris, illusionem & derisum ijs qui sunt in circuitu nostro.] Qui sint
isti finitimi, & quemadmodum ad uiciniam Israelitæ populi pertinuisse uideantur, non
est facilè discernere, si spiritalis uicinia requiratur, habens quoddam lumen cognitionis
ad inuestigandum mysteriū Christi, præsertim cum in ipso libro Salomonis qui inscribi
tur Ecclesiastes, didicerimus quia quo magis quæritur sapientia, eò profundior iudice-
tur. Sic enim scriptum est: Dixi, sapientiam requiram, & ipsa longè facta est à me, longè Eccles. 7
magis quàm erat. &, In profundo altitudinem quis inueniet eius? Vnde diffidentia oboritē
mihi scrutari diuinitus spirantis scripturæ mysteria, & eius examinare sermones: quod
ille dignè potuit, qui inter perfectos sapientiā loquebatē. Ego perfectos uideo. nec im-
meritò perfectos dixerim, cum uideam uos sensus exercitatos habere ad discretionem
boni & mali. sed & ipse tamen qui sciebat solidiores capere cibos, adiumenta quærebat,
ut in eo uerbum domini curreret. Nec iste quoq; sine precatione hoc potuit usurpare, ut
laudatio eius iucunda fieret deo. Non enim usurpantis, sed precantis assertio est. Tamē
ne penitus refugisse uideamur, consideremus qui uicini tribubus fuerint Iudæorum.
Nam ut uetera recenseamus, Philistijm tribui Iudæ finitimi habebantur: ex alio latere
ijdem tribui Ruben appropinquabant. Ammonitæ quoque in deserto erant: & qui
erant in finibus Tyri & Sidonis, Galilææ copulabantur, hoc est, tribui Zabulon,

Esa.9 & tribui Neptalim, quæ erant in Galilæa: sicut Esaias dixit: Terra Zabulon, & terra Nepthalim, uia maris trans Iordanem. Vnde potest quis colligere quæ proprietas uniuscuiusque singularum fuerit tribuum, ut certis quibusque finitimis iungerent, quo paulatim etiam Gentibus infunderetur cognitio cœlestiū sacramentorū. quod utique potest intelligi de illa muliere Chananæa quæ exiuit de finibus suis ut domino Iesu occurreret transeunti, & posthabitis simulachris suis adoraret uerum salutis autorem, cui testimonium

Matth.15 dedit dominus noster Iesus Christus quòd magna esset fides eius. Resplēdebat quidem iam gratia Euangelij, & præsentiæ lumen augustæ: sed tamen quia sponte exiuit, & misericordiam postulauit, & dominum pia uoce confessa est, & quasi fastidio habita, in clamore petitionis propriæ perseuerauit: non mediocrem prærogatiuam accepit istiusmodi mulier, quæ prima exiuit de gentiū nationibus, & perseueranti obsecratione tantum domini testimoniū meruit reportare. In quo quidē loco uelut dubitasse quosdā cogno-

ibidem ui quid sit quod ait: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel: quasi nobilitatem generis electi ad saluandas animas dominus quæsisse uideatur, qui uenit ut omnes redimerentur. Sed ostendere dignatus est propositum, quòd eos quos primò elegerat, nequaquā refutare cupiebat, & sæpe deuios & errantes paterno quodam reuocare quærebat affectu. Sed ubi ipsi autorem proprium reliquerunt, sciens se deum montium esse, non uallium, & regnum cœlorū non à fastidientibus, sed à cogentibus diripi, paulatim cōuersus ad gentes est, ut & nationū plus probaretur affectus, & illorū meritò pertinacia condemnaretur. Quid deinde sibi uult quod ait: Non licet accipere panem filio-

ibidem rum, & mittere catulis? Vtique filios dixit Israelitas, hoc est, populum Iudæorum: catulos autem populū nationum. Quid ergo? Diuitum aut nobiliorum est accipere sacramenta cœlestia: et non eorum qui magis ad cognitionem mysterij cœlestis pio mentis feruore contendant? Et si Israelita fuerit aliquis remissus & negligens uel contumax, qui reijciat post se sermones dei: Chananæus autem qui impigrè uelit adquirendis mentem intendere sacramentis: ille potius qui dissimulat, quàm iste qui defert studium, præferendus est? Non utique. Et ideo diligenter oportet intendi quid expresserit, qui quum dixisset: Non licet accipere panem filiorū, & mittere catulis: respondente Chananæa, Quia & catuli canum edūt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum: studium eius humilitatem que laudauit, quæ non sibi profundum sapientiæ à primordio uindicauit, quamuis de finibus Tyri & Sidonis iam esset egressa: sed micas quasdam uerbi salutaris quæ de mensa dominorum suorum caderent, crederet colligendas. Qui enim diligenter & subtiliter scripturæ uerba rimatur, is ad altitudinem mysteriorum peruenire consueuit. Vnde & huic dicitur: Magna est fides tua: fiat tibi sicut uis, hoc est, ut aperiatur tibi ostium uerbi, & refulgeat uitæ æternę salubre mysterium. Ergo qui uicinus est, exeat, & Christum uidere desideret, & in oratione clamet, sicut ista Chananæa exiuit de finib. suis, & Christum uidit, & iugi uoce clamauit, ut eius misericordiam reportaret. Credentibus itaque Chananæis Iudæus in opprobrio sit, quia ipse non credidit: & illudi sibi doleat, & derideri se ab ijs qui in circuitu sunt, ingemiscat. Et uidetur prophetia hęc esse de nationibus credituris: maximè cum sequentia istud ostendant, quia ait: Posuisti nos in similitudinem Gentibus, cōmotionem capitis in populis.] Quia Iudęorum delicto salus in Gentibus: & quæ illis in figura gesta sunt, ad cognitionem nostram processisse Apostolo authore cognouimus. Et uerè in opprobrium positi sunt Gentibus, quia Gentes opprobrium crucis dominicæ omnibus diuitijs secularibus prætulerunt. Qui autē crucem illam putauit opprobrium, & quasi opprobrium refugit, is uerè in diuturno mansit opprobrio. Tamen quia non secundum carnem Israelitæ uidentur, qui potuerunt dicere: Quia iniquè non egimus in testamento domini: nec recessit retrò cor eorum à domino: uide ne ijs se in circuitu positis illusioni & derisui fuisse commemorent, de quib. di-

Psal.21 cit dominus: Circumdederunt me uituli multi. Circumdederūt enim eum persecutores,

ibid.117 quando secundum consilium uoluntatis suæ subijt passionem. Vnde & alibi ait, Circundantes circundederunt me, & in nomine domini ultus sum in eos. Ideo melius est uiam rectam tenere, in qua facinorosi ambulare non possunt. Cito cadunt, qui non in directi-

Ioan.18 one ambulant. Vnde & illi quando uoluerunt Iesum dominum comprehendere, ubi respexit eos, ceciderunt. Propter hos igitur qui in circuitu ambulare consuerūt, angelum

dominus

dominus appoſuit, qui à tergo inſidiantes repellat inimicos. Prætendit igitur angelus domini in circuitu timētium eum, & eos tuetur atq; cuſtodit. In circuitu enim impij ambulant, ſicut ſcriptum eſt. Vide itaq; diſtantiam. Impij in circuitu ambulant: angelus aūt prætendit in circuitu eorum qui non ambulant in circuitu: & ideo prætendit ut eruat iu ſtos ab inſidijs perſequentium. Iuſti ergo ſpiritales Iſraelitæ uidenť eſſe qui hæc loquuntur: eò quòd tentationibus ſeculi ſubiacuerint, & opprobrium fuerint uicinorū: hoc eſt, eorum qui Hieruſalem patriam non incolebant. Illuſioni etiam fuerint ſpiritalib. nequitijs & poteſtatibus, cōtra quas iuſtis lucta eſſe cōſueuit. Deniq; hiſtoria te doceat quòd abducti Iudæi in Babyloniam, etſi propter peccata ſua uidebantur eſſe ſubiecti, tamen multo meliores Gentibus habebanť. Peiores enim erant in circuitu eorum, qui inſultabant eis, cum ipſi peccatorum grauium eſſent mole curuati. Primus ergò intellectus de captiuis patribus uſurpandus eſt, quibus inſultauerunt Aſſyrij, illudentes eis in Babylonia: quibus etiam rex ille nequiſſimus dominabatur Nabuchodonoſor. Secundus intellectus ad altiora referendus, quòd ſæuiſſimus rex diabolus eſt, ipſe eſt Aſſyrius Nabuchodonoſor, qui bonis inſidiari ſolet, ut eos in peccatū trahat per carnis illecebram. Attende igitur hunc regem eo loco ubi dicit Apoſtolus: Video legē carnis meæ repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in lege peccati. Hoc eſt, in illa lege carnalis illecebræ. Aduerſarius eſt, qui urget obnoxios, iuſtos fatigat. Vnde pulchre poſuit Aquila: Spretionem & pompam poſuiſti nos ijs qui in circuitu noſtro ſunt. Ita em̄ deſpicabiles æſtimabantur, qui theatrū facti ſunt huic mundo, & angelis & hominibus: quia etſi in teſtamento non peccent dei, nec carnis illecebris reflectantur à domino, tamen quaſi in pompa quadam circumferri uidētur & deſpici: quandoquidem peccatores humilitati iuſtorum inſultare conſueuerint, ut opprobrium ducant crucem domini ſaluatoris, humilitatemq; iuſtorum. Deniq; quaſi in quadam pompa theatri conſtitutus Apoſtolus dicit: Placeo mihi in iniurijs, in neceſſitatibus, in perſequutionibus, in anguſtijs. In iſtis placet ſibi, qui omnia quæ mundi ſunt, detrimentum putat ut Chriſtum lucrifaciat ſolum, per uitam & mortem requirens: cui uiuere Chriſtus eſt, & mori lucrū: ut inueniatur in Chriſto. Adijciunt adhuc iſti Iſraelitæ dicentes: Poſuiſti nos in parabolam Gentibus, commotionem capitis in populis. Quibus Gentibus poſiti, niſi credituris? Ea enim quæ acciderunt Iudæis, in ſimilitudinem figuræ facta ſunt, ut fieret nobis typus & figura excidium Iudæorum, atq; ex illa ſimilitudine per parabolam ſolutionem præſentibus requiramus, quo exempla eorum cauere poſſimus. Deinde quia Iudaicæ res omnes quaſi parabolę ſunt, hoc eſt, quaſi figuræ, egentes ſolutione. Denique dominus Iudæis in parabola loquebatur, ut imperiti non intelligerent, intelligerent ſapientes: ut intelligebant Apoſtoli: & in quo mouebantur, interrogabant dominum: Iudæi autem nec intelligebant, nec iterum diſcere non intellecta cupiebant. Quid ſit parabola, accipe. Abraham igitur duos filios habuit: unum de ancilla, & unum de libera. Non intelligebat hoc Iudæus niſi ſecundum literam. Neſciebat quis de filijs duobus acciperet hæreditatē patris, quia ad carnalia propendebant. Egebat parabola ſolutione. Venit Gentium doctor, & fides nationum: & intellexit quòd duæ illæ mulieres duo ſint Teſtamenta: unum à monte Sina, quod in ſeruitutē generauit populum Iudæorū, quod eſt Agar. Et ideo Sina, quod per interpretationem menſuram eius ſignificat. Menſura autē, legis eſt: ſuperabundans autem gratia eſt. Sina quoq; merces dicitur, & conuenit populo Iudæorū, qui iuſtificari ſe mercede operū q̃ fidei gratia maluerūt. Ergo quæ ſub lege erat Hieruſalem, cū filijs ſuis ſeruiebat. Quæ autem ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt. Et ideo Sarra, quæ principalis dicitur, libertatem habet, quòd princeps ſui ſit qui iuſtus atq; integer eſt. Ex duobus igitur Teſtamentis duo populi: unus Iudæorum, alius nationum, qui in Chriſto credidit. Ille Iudæorum qui non credidit, ſeruit. Ipſe eſt ſecundum carnem natus: quia ſecundum carnem interpretatus eſt ſcripturam diuinam, & ſecundum literam, non ſecundum ſpiritum. Qui autem de libera natus eſt, per repromiſſionem: hoc eſt, cui repromiſſio ex fide, ipſe eſt Eccleſiæ filius, tenens gratiæ libertatem: propter quem Eccleſia dicit: Expelle ancillam, & filium eius. non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Iſaac. Et Apoſtolus ait: Itaque, fratres, non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ. Hæc eſt ergo ſolutio, quia quod ignorabat Iudæus, fides Gentium ſoluit, infuſa

Marginal notes: Pſalm. 11 — Rom. 7 — 1. Cor. 4 — 2. Cor. 6 — Philip. 1 — Gal. 4 — Ibidem

infusa à Paulo doctore mentibus nationum. Ideo ergo illorum gesta nobis in parabola
Psal. 68 sunt. Sed & dominus dixit: Factus sum illis in parabolam: aduersum me exercebant qui
Luc. 4 sedebant in porta. In parabolam autem factus, quia dicitis inquit: Medice cura teipsum.
In parabolam factus est, quia sedentes in porta increpabat. In exitu enim nō ociosi, sed
Matt. 24 exerciti esse debemus. Ideoq; scriptum est: Videte ne fiat fuga uestra hyeme uel sabbato. Hoc est, non in ocio, sed in negocio. Ergo pigri sedebant Iudæi, quia stare non poterant: qui ueræ Hierusalem atria nesciebant. Si enim scirent illam Hierusalem, requisiuissent. Isti ergo fatigati in porta sedebant. Nec solum dixit sedebant, sed etiam oderant dominum in portis redarguentem. In porta enim erat, qui subiturus erat sui corporis pas-
Ioan. 12 sionem, per quam migraret è terris, rediret ad cœlum. In porta erat cum diceret: Ambu-
Rom. 10 late dum lucem habetis. Quid est ergo: Factus sum illis in parabolam, nisi quia finis legis est Christus, & mors eius soluit ænigmata prophetarum: eaq; quæ ante Iudæis erant incognita cum prophetarentur, postea manifestata sunt dominicæ passionis effectu? Factus est illis in parabolam, quia quasi uilem se præbuit, ingerens se illis, nec refugiens eorum seditiones, & perducens eos ad tempus beneplaciti sibi, ut moreretur pro omnibus hominibus, quo illius sanguine genus hominū mundaretur. Similiter in parabola scri-
Deut. 25 ptum est: Non alligabis os boui trituranti. Soluit hanc parabolā Apostolus dicens: Num
1. Cor. 9 quid de bubus cura est deo? An propter nos utiq; dicit? Nam propter nos scripta sunt. Quis est qui arat, nisi qui in spe arat, ut in iudicio domini metat? Et ideo quasi boni agricolæ, ubi propter spem inarata fuerit terra nostra continentia corporali, nō carnalia, sed spiritalia seminemus: quoniam de carnalibus corruptela colligitur, de spiritalibus uita æterna adquiritur. Typus igitur & figura nobis sint gesta maiorū. Typus lex scripta in cordibus nostris, ut nobis in ea quædam futurorū figura, non ueritas sit. Lex ergo quasi figura sit nobis: Euangelium quasi lumen & signaculum ueritatis. In parabola ergo dominus ostendit se Iudæis, sed non intellexerunt parabolam, quia medicū non receperūt qui curaret animas laborantiū, & omni ægritudine & inęqualitate incōmoditatis absolueret. Factus est etiam in parabolam, quia carnem suscepit, quam crucifixerūt Iudæi, nō intelligentes parabolam spiritalem. Eousq; enim non intellexerunt, ut cum autorē uitæ crucifigerent, & suspensam in cruce cernerent carnem domini salutarem, mouerent caput. Nam si intellexissent, utiq; non insultassent, sed ingemuissent. Et tamen ipsa cōmotio capitis illis in similitudinē cessit, ut nō hoc significaret quod illi sentiebant, sed quod mysteria declarabant. Illi enim secundum uulgi usum insultantes domino mouebāt caput suum, sicut qui iustis insultare desiderant, si fortè eos uiderint in hoc seculo fatigari, mouent caput. Quæ cōmotio capitis geminū intellectū habet. Reprehēsibiles enim ui-
Matt. 27 dentur secundū scripturæ autoritatē qui mouēt caput, cū dicat & Matthæus: Qui trans-
Marc. 15 ibant, blasphemabant dominum Iesum, mouentes capita sua. Et Marcus: Qui prætereibant. Transeuntes aūt quòd reprehensibiles æstimentur, docet hic ipse propheta, qui di-
Psal. 79 cit de uinea Sabaoth: Et uindemiant eam omnes transeuntes uiam. Deniq; & qui sequitur uersus, hoc signat: Deuastauit eam aper de sylua, & singularis ferus depastus est eā.
Ibid. 128 Et in posterioribus ait: Et non dixerūt transeuntes uiam: Benedictio domini super uos. eò quòd qui transit, & non stat in atrijs domini, nō dat benedictionē. Ita ergo Iudæi mouebant caput super dominū Iesum, ut prӕterirent, qui firmum solidumq; fidei uestigium habere nō poterant. Mouebant aūt caput suum, quorum caput Christus esse debuerat, quem non debuit dimouere & deturbare perfidia Iudæorum. Sed quia non passi sunt membra se esse Christi, ideo caput eorū non fuit Christus. Non erat etiam lex caput eorum, quia expoliabantur & lege à populo nationum. Non fuit his caput uerbum dei: quia amiserant prophetas, & apostolos non habebant. Hoc de reprehensibili cōmotione capitis dictū sit. Est tamen & laudabilis capitis cōmotio: reprehensibilis Iudæis, laudabilis
Eccles. 2 populo nationū. Quid est enim caput, nisi in quo sensus sunt? Oculi enim sapiētis in capite eius, quos moueri oportet oculos, id est, mentis tuæ sensus, ne aliquo torpore pigrescant. Moue ergo prudentiam tuam, moue sapientiā, moue cogitationes tuas cœlestiū collatione sermonū, & propheticorū disputatione uerborum, ita ut non pecces in testamento dei, sed fides firma sit. Sunt enim hæretici qui mouēt sensus suos, ut perfidiam tamen, nō fidē excitent. Sed iam expressius de ipsa capitis cōmotione quę in similitudinē

populi

populi est posita, dicendum est. Quis est caput populorum nisi Christus? Caput eñ mu
lieris uir, caput uiri Christus. Sed & lex caput intelligibilis mulieris. Deniq; sub lege tan 1.Cor.11
quam sub uiro est populus Iudæorum, quia lex νόμος dicitur Græcè: & ideo Synagoga
νόμῳ quasi masculo copulata est: sed legi corporali, non spiritali: hoc est, ritui legis Iudai-
co, cuius uinculis alligata est, legitimi nesciens sacramenta coniugij. Si aũt mortua fue-
rit lex, hoc est legis interpretatio corporalis, tunc plebs quasi mortuo cõiuge priore le-
gitimè nubet secundo uiro, qui ex mortuis resurrexit. Est etiam caput mulieris huius E-
uangelium. Vnde quidam mysticè interpretati, mortificato ritu Iudaico, tanq; fratri de
functi Euangelio mulierem eam nubere ex lege uoluerunt, quia lex annũciauerit Euan
gelium. Ideo prior lex uir, postea secundi uiri nuptiæ, hoc est, Euangelij sacramẽta sunt.
Duo enim quasi coniugia, duo sunt Testamenta. Vnum coniugiũ uetus est Testamen-
tum, quod morte uiri prioris solutũ est. Et ideo mulier illa cui lex mortua est, rectè in se-
cundum coniugium conuenit, hoc est, Testamentũ nouum. Sic duobus fratrib. una con
iungitur, cui superiora peccata moriunť, meliora postea sacramenta renouanť. Hoc no
bis Apostolus euidenter exposuit dicens: Quoniã quæ sub uiro est mulier, uiuente uiro Rom. 8
ligata est legi: hoc est, uiri sui legi, ut ei debeat castitatem. Si aũt mortuus fuerit uir, solu-
ta est à lege uiri: id est ut cui uelit nubat. dummodo nubat: quia uiuo uiro, inquit, adulte-
ra uocabitur, si iuncta fuerit alteri uiro. Si autem mortuus fuerit uir eius, liberata est à le-
ge uiri, ita ut non sit adultera si fuerit cum alio uiro. Hoc sacramentum etiam ad Christũ
& Ecclesiam pertinere, etiam alibi demõstrauit, quia magnũ est sacramentũ. Hic quoq;
non prætermisit dicens: Itaq; fratres mei & uos mortificati estis legi per corpus Christi,
ut sitis alterius, qui ex mortuis resurrexit. Quomodo mortificatus es legi, nisi ut tibi le-
gis umbra moriatur cum accedis ad sacramenta cœlestia? Nec enim aliter debes accede
re ad Euangeliũ, nisi solutus interpretationis corporalis impedimentis. Alioquin adul-
terium est, ueris falsa miscere. Pudicitia aũt spiritalis, si anima tua exuta omnibus impe-
dimentis deuię cognitionis, sine ruga accedat ad dei uerbum. Ergo sicut Ecclesię caput
Christus, ita & Synagogæ caput lex: hoc est, ijs qui sub lege sunt: propter quos Aposto
lus fecit se esse sub lege, cum sub lege non esset, ut eos qui sub lege sunt lucrifaceret. Et
iterũ doctor gentiũ factus est quasi esset ipse sine lege, ut eos qui erant sine lege, acquire 1.Cor. 9
ret Christo. Pulchrè aũt ait quod sine lege dei non esset, & in lege Christi maneret. Lex
aũt synagogæ caput non à principio, quia Christus erat caput ueteris synagogæ, quam
Moyses fundauit & condidit. Deniq; audi dicentẽ, Quia uerbo domini fundata est. Fi-
de, inquit, Moyses grandis factus negauit se esse Pharaonis regis nepotẽ. Maluit enim Hebr. 11
afflictis compati, q̃ temporalibus delectari, maioresq; diuitias ęstimauit, & prętulit the
sauris Aegypti, improperiũ Christi. Aspiciebat enim mercedẽ repromissionũ dei, quæ
est resurrectionis gratia. Sed ubi propter perfidiam Iudæorũ mortuũ est infidelibus dei
uerbũ, & excidit pectoribus Iudęorum, legis spiritalis intellectus occubuit, & nupsit sy
nagoga ritui corporali, obseruationiq; perfidiæ. Sed non fuit illa sobrietas spiritaliũ nu-
ptiarum, sed adulteriũ castitatis. Ideo synagoga libera esse non potuit, quæ malè nupse-
rat, & non crediderat resurrectionẽ Christi futurã. Vnde bene ei nupsit Ecclesia, cui se-
cundum sacram dispensationẽ secundum carnem mortuus est Christus, ut illa Iudæa a-
nima quæ antè fuerat ligata peccato, per mortẽ Christi absolueretur uinculo delictorũ.
Non nubit ergo mulier alteri uiro, nisi mortuus fuerit uir suus: hoc est, nisi à uinculo le-
gitimi amoris fuerit absoluta. Si aũt mortuus uir eius fuerit, liberata est. Sanè tenebatur
ex lege ut fratri proprij cõiugis copularetur, si semen nullũ maritus ei reliquisset. Quod
uinculum magis nectebat interpretatio literæ, q̃ gratia spiritalis. Deniq; habebat in uo
luntate frater defuncti, ut si nollet, non acciperet fratris uxorem ad semen defuncti resu
scitandum. Vnde calciamentum suũ soluere iubebatur, ut esset à nexu copulæ eius exu
tus, quam à sui gratia offendisset alienam. Sic enim scriptum est: Quia soluebat uir cal-
ceamentum suum, & dabat proximo suo, dicens: Hoc erit in testimonium in Israel. Et di Deut. 25
cebat propinquus: Accipe, & acquire tibi tu. & soluebat calceamentũ suum. Dicebant
etiam adstantes: Det tibi dñs uxorẽ quæ intret in domũ tuam sicut Rachel & sicut Lia,
quæ ædificauerunt utræq; domũ Israel, & fecerunt uirtutem in Effrata. Sed hoc ex literę
interpretatione Iudæũ ligabat. Cęterũ figura erat q; Christus uenturus esset in terras qui
semen

Psal. 21 semen defuncti populi resuscitaret merito fratris, quia dictũ est: Narrabo nomen tuum
Rom. 9 fratribus meis: & quorũ patres, & ex quibus Christus secundũ carnem. Vel quia Euan-
gelium defunctæ legis reparationem operaretur in posteris, ut semen quod lex non re-
liquerat, Euangelij tenor resuscitaret. Nõ mirum ergo si caput suũ praua interpretatio-
ne mouerunt, ut ipsi à se deturbarent sapientiam, suæ salutis auctorem, aut certe mouen
do caput suũ caussa fieret cõmotionis capitis non paucis, sed populis. Cõmotio hæc ca-
Psal. 18 pitis facta est, quando quidem in omnem terram exiuit sonus eorũ, ut fieret omnis terra
domini, & regnũ domini esset in nationibus. Vnde & in posterioribus dicit: Dominus
Ibidem 98 regnauit, irascantur populi: qui sedes super Cherubin moueatur terra. Quod pulchre
Aquila interpretatus est, ut ἀλλάλαγμα diceret, hoc est transmutationem, quæ de loco ad
locum, de Iudæa ad populos nationũ. Quod ex ea lectione quæ in Euangelio est, liqui-
Matth. 23 do poterit manifestari, quemadmodum lex mota sit, dicente scriptura: Super cathedrã
Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergo quæ dicunt uobis, seruate & facite: se-
cundum opera eorum nolite facere. Quæ enim dicunt, non faciunt. Alligãt autem one-
ra grauia, & imponunt super humeros hominum, ipsi autem digito suo nolunt ea mo-
uere. Omnia autem faciunt, ut uideantur ab hominibus. Quid est, Sederunt Scribæ, nisi
quia litera scribitur: unde & γραμματεῖς Græcè dicunt Scribæ, literæ sequentes interpre
2. Cor. 3 tationem, non spiritus intellectũ: litera autem occidit. Literã ergo occidentem sequen
tes, & ipsa appellatione resonantes Scribę & Pharisæi sunt, hoc est, qui à ueritatis unita-
te diuisi sunt. Phares enim diuisio dicitur. Diuidunt autem Pharisæi hoc genere, ut uer-
ba legis resonent, & in ipsa meditent̃, spiritalis autem mysteria legis & sacramenta non
uideant. Nam si lex spiritalis est, utiq; præcepta legis sunt spiritalia, & opera eius spirita-
lia sunt. Docentes ergo quę Moyses scripsit, onera grauia ligãt corporalibus legis. Gra
uia sunt enim quę contraria iugo Christi sunt: & per doctrinã suã deuiã grauia onera im
ponunt auribus audientium, quæ ipsi ne tantum quidem uolunt mouere ut à corpora-
libus legis ad spiritalia scripturæ uerba cõmoueant. Sic enim intelligendum, quia digi-
to suo nolunt mouere illa, hoc est, nec exiguo puncto atq; momento transferunt se ad
Luc. 11 intelligentiam spiritalem. Hinc est & illud quod scriptum est: Quòd si in digito dei ego
eijcio dæmonia. Quid sit digitus, interpretat̃ ipsa scriptura quæ dicit in alio libro Euan-
Matth. 12 gelij: Quod si in spiritu Dei ego eijcio dæmonia. Digitus ergo dei, spiritus dei est. Deus
enim spiritus est, & nihil habet in sua substantia corporale, sed totus est spiritus. In spiri-
Psal. 8 tu dei eijcit dæmonium, qui in digito dei eijcit. Vnde & sanctus Dauid ait: Quoniam ui
debo cœlos tuos, opera digitorum tuorum. Hoc est, spiritus tui opera sunt cœli: sicut &
Ibidem 32 scriptum est: Verbo domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorũ. Vt
ergo concludamus disputationem, Scribæ & Pharisęi nihil ad interiorem hominem re-
ferunt, qui ut ipse ad imaginem dei & similitudinem factus est: ita in ijs quæ cogitat, &
quæ meditatur, debet magis quæ spiritalia sunt quàm quæ carnalia cogitare. Totum er-
go ad illum exteriorem, ad illum terrenum hominem referre cõtendunt: & ideo omnia
Matth. 6 eorum talia sunt, ut uideantur ab hominibus, non ut placeant patri qui in abscondito ui
det. Timent enim sua opera reuelare. Hæc est ergo cõmotio capitis quæ facta est in po-
pulis: uel, sicut Aquila & Symmachus dixerũt, in Gentibus. Omnes enim Gentes mo-
uerunt caput suum ut legem spiritaliter interpretarentur. Nemo secũdum literam legis
se putet esse saluandum: quia litera legis maledictum habet, spiritus benedictionem af-
fert. Nemo ex operibus legis iustificari potest: quia sub maledicto sunt omnes, qui sub li
tera sunt. Fugiant ergo omnes maledictum legis, & confugiant ad benedictionis gra-
tiam: ut benedictionem habeant in cœlestibus in Christo Iesu, qui mortuus est pro no-
bis ut fides trãsiret ad Gentes: qui etsi uir fuit ante Synagogæ, nec ipsam deseruit, & nos
redemit. Illam enim non deseruit, ut reliquiæ saluę fierent: nos redemit, eligendo popu-
Rom. 11 los nationum. Hæc ergo electio Gentium, salus Iudæis. Reliquiæ enim non per opera
sua, sed per electionem gratiæ saluæ factæ sunt. Gratia est ergo Christi, quæ & nos rede-
mit, & reliquias uiuificauit. Cõmotio autem capitis facta est in Gentibus: sed ex hac cõ-
motione non mediocris mutationis gratiam Iudæi pertulerunt, quorum reliquiæ saluæ
factæ sunt. Sequitur: Tota die uerecundia mea contra me est, & cõfusio uultus mei ope-
ruit me.] Quid est quod interdum ex persona unius, interdum ex persona plurimorum

psalmus hic dicitur? Nam à principio à pluribus cœpit: ut est: Deus auribus nostris audiuimus, & cætera quæ sequuntur. Deinde ait: Tu es ipse rex meus, & deus meus. Iterum, In te inimicos nostros uentilabimus. Et postea: Non enim in arcu meo sperabo. &, In deo laudabimur tota die. &, Tota die uerecundia mea cõtra me est. Quid sibi uult ista mutatio? quæ frequenter in psalmis repetitur, sicut & in centesimooctauo psalmo ait: Deus laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris & os dolosi super me apertum est? Hoc de uno: sequitur de pluribus: Loquuti sunt aduersum me lingua dolosa, & odium pro dilectione mea. Deinde de uno: Cõstitue super eum peccatorem. Quod uidetur in centesimooctauo psalmo aliud ad populum Iudæorum referri, aliud ad Iudam proditorem. Quando pluraliter dicta, ad populum: quando singulariter, ad Iudam. Hic quoque possumus dicere, quando pluraliter dicta, ad sanctos: quando singularirer, àd dominum nostrum Iesum Christum referri: quia æstimari potest & pro pluribus in propheta locutus, & ipse pro se, & ideo dixerit: Verecundia mea contra me est. quæ dicitur ἐντροπή. ἐντροπὴ aũt est quando uerecundiam uult quis incutere alicui ut inflectat propositũ suum, sicut est: Descendat nunc de cruce, & credimus ei. Confidit in deo: liberet nunc cum. *Marc. 15*
Pulchrè autem ait, Tota die: quia incarnatio domini nostri Iesu Christi lucẽ attulit mundo. Dies itaq; incarnationis est. Ambulate dum lucem habetis. &, Abraham diem meũ *Ioan. 12*
uidit. Ergo hæc uerecundia habet in se confusionem. Vnde & Symmachus: Tota die, in *ibid. 8*
quit, confusio mea contra me est. Quę autem confusio Christi, nisi crux, quòd nudus pe pendit in ea? Et bene tota die: quia ex quo affixus est cruci, usq; in horam nonam tene- *Matt. 15*
bræ factæ sunt: & post horam nonam lux refulsit usq; in uesperum. Hic dies ex tribus primus. Potest tamen & chorus sanctorum pluraliter de se & singulariter loqui. Chorus enim quasi singularem personam habet, sed numerus plurimorũ est: sicut illud est: Popu- *Esa. 29*
lus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. Quæ autem est confusio quę operuit dominum Iesum, cum confusionem peccata faciant? Ipsa sunt enim quæ operiunt peccatorem. Hic autem peccatum non fecit. Sed quemadmodum est confusio adducens peccatum, ita est confusio quæ peccatum abolet: ut confusio crucis domini nostri Iesu Christi, per quã peccata mundanẽ. Est etiã omnis confusio bona quam pro Christi nomine subeas, & admodum gloriosa, si uerbi gratia in persecutione lex sit ut uerberetur Christianus, ut dignitatem amittat, ut careat priuilegio, ut in uincula ducatur. Hęc utiq; confusio etsi priuilegium non habet, habet gloriam piæ confessionis. Est autem & Christi confusio, sicut ipse ait: Qui me confusus fuerit coram hominibus, confundam & *Luc. 9*
ego eum coram patre meo qui in cœlis est. Bona ergo confusio. Plerisq; tamẽ huiusmodi confusio Christi amara est, hoc est non credentibus, iucunda credentibus. Siue ergo uelis, confusionem Christi intellige crucem eius, quæ Iudæis uidebatur esse cõfusio, qui insultabant ei quasi erubesceret in eo opere in quo publicam operabatur salutem: siue etiam hanc confusionẽ, quæ ingeri uidebatur à uoce exprobrantis & obloquentis, à facie inimici & persequentis. Erubescebat enim sic lapsum esse electũ populũ suũ, & confundebat eos apud patrẽ, quorum finis aduenerat. Præsens enim erat filio pater, à quo nunquam potest filius separari. Et ideo audiebat dicentẽ Iudæis pater: Ecce relinquetur *Ibid. 13*
uobis domus uestra deserta. Sunt autem qui etiam in cõfusione sua gloriantur, sicut illi de quibus dicit Apostolus, quia gloria eorum in confusione ipsorum: quibus contraria *Rom. 1*
est gloria Christi, qui crucem suscepit, nec cõfusionẽ refugit. Quam nos quoq; minimè timere debemus, nec formidine aut fastidio declinare, ne peccatũ supra nos adducat, quæ potest adducere gratiã uitæ. Est enim & confusionis gloria: ut si in multos gentiles incidas uel philosophos, & illi tibi obijciant crucem Christi, & uerbo respondere nón possis, nec salutaria quisquam audiat uerba referentẽ, est cõfusio, sed à uoce exprobrantis, & obloquentis, à facie inimici & persequentis. Et ideo noli respondere insipienti ad *Prouer. 26*
insipientiam eius. Esto sicut homo mutus & tacens, & quasi non audiens uerba insultantium & obloquentium: non quo respondere nequeas, sed quo respondere non debeas. Omni enim rei tempus. Tempus tacendi, & tempus loquendi. Tacendum est, quandò *Eccles. 3*
paratum non inuenis auditorem: loquendum est, quando dominus linguam eruditionis indulget, ut sermo tuus operetur in affectibus audientiũ. Quomodo autẽ te audiat, qui ideo tibi obloquitur, eò quòd salubrem tuum nolit audire sermonẽ? Aut quomodo

tibi acquiescat, qui persecutor est, & uelit te sibi uindicare? Aut, ut Aquila dixit uel Sym
machus, ut ulciscatur & puniat in te φ Christi hæreditas ad Gentes uideatur esse trans-
fusa? Longè itaq; ista confusio à confusione & opprobrio peccatoris. Istius enim con-
scientia illuminatur, qui oblitus non est dei sui: illorum confunditur, quorum ingenium
caligat atq; perturbat recordatio delictorum. Et ideo bene sibi conscij dicunt: Hæc om
nia uenerunt super nos, & obliti non sumus te, & iniquè non egimus in testamẽto tuo,
& non recessit retro cor nostrum: & declinasti semitas nostras de uia tua.] Videtur uer-
siculus ultimus non concordare superioribus. Nam quomodo declinarunt ij quibus di
uinitatis nulla obrepsit obliuio, nec alicuius iniquitatis cõscientia, nec ulla desidia? Sed
1.Pet.4 si consideres quia iustus uix saluus fit, intelligis profectò & ipsius nonnunquam tituba-
re uestigia, & autorem declinationis eorum deum uideri: quia ipse quoque patitur iu-
stos sæpe tentari, quo magis probentur tentationibus eruditi. Quis est autem tam for-
tis, ut nequaq; in tentatione moueatur, nisi dominus adiutor ei adsistat? Deniq; contur-
Psal. 29 batus est & ipse propheta Dauid, quia dixit in sua abundantia, Non mouebor in æter-
num. Aut quis est ille quem locus afflictationis, & terræ corruptela non moueat, quum
diuina sententia neminem exceperit qui sit ab exercitio & à fatigatione terræ huius im
Gen.3 munis, cui dictum est: Maledicta terra in omnibus operibus tuis: Spinas, inquit, & tri-
bulos germinabit. Deniq; ipse Paulus dominicæ uas electionis, à maledictione ueteris
Rom. 7 sententiæ absolutus domini Iesu passione, tamen captiuum se duci in legem peccati ue-
hementissimè deplorauit, nec quenquam nisi Christum à quo liberaretur inuenit, cum
eũ lex sui corporis & umbra mortis urgeret. Diximus sensum: sed expressius qui locus
sit afflictationis, considerare nos conuenit. Vtrum hic mundus, qui in maligno positus
1.Ioan.5 est, an uerò caro nostra, in qua anima nostra humiliatur, dum in istius carnis descẽdit so-
cietatem: an aduersa quibus exercemur in hoc corpore constituti, in quo ingemiscimus
grauati, quod nolumus spoliari, sed superuestiri. Grauis eñ labor est dum expectamus
ut absorbeaẽ mortale hoc à uita, quo nos expoliare debemus. Minore enim labore ex-
poliatur, quàm absorbeẽ. Et uide ne ea diuersitas sit expoliantis se & expectantis ut ab-
sorbeatur à uita. Expoliat gratia, absorbet pœnitentia. Expoliat sublimitas mẽtis, absor-
bet diligentia. Quomodo autẽ dubites φ afflictationis hic locus sit, quando corpus est
mortis, in quo operit nos etiam umbra mortis? Et ideo ad lucernam illam semper debe-
mus intendere, quæ est uerbum dei, ut sciamus quemadmodũ nostri animi semitas diri-
gamus, & uestigia mentis internæ, ut lux animorũ soluat tenebras corporales. Pulchrè
aũt Aquilę interpretatio quemadmodũ intelligere debeamus locum afflictationis, ex-
pressit, dicendo: Quoniã humiliasti nos in loco Sirenum, ut non caro in uitio sit sui na-
tura, sed ea quæ carnẽ corruptibilem esse fecerunt. Deniq; Sirenas, quarum secundo &
tertio mentionem fecit scriptura diuina, quasdam fuisse puellas Gentilis tradit historia,
quæ uocis suauitate, canendi illecebris, audiendiq; studio illectos nauigantes ad littus
admouere nauigia prouocabant: eosq; (cum gratiam uocis sequerenẽ) scopuloso in lo-
co naufragiũ facere solitos uetustas posteris tradidit. Earũ aũt interpretatio hæc est, uo-
luptas uocis, & quædam adulatio. Ita ergo seculi uoluptas nos quadam carnali adulati-
one delectat, ut decipiat. Vt ergo illic non littus in uitio erat, sed canora dulcedo, quę fa
ciebat asperitatẽ littoris nõ caueri: ita non caro in uitio, sed ea quibus caro ista solicitaẽ
& fluctuat. Deniq; mare, si tempestas desit, quietũ est: si procella sæuit, periculosum. Et
septuaginta uirorũ uideẽ cum his sententia conuenire, cũ dicunt quia scriptũ est: Quo-
niã humiliasti nos. Cuius interpretationis testimonia de scripturis nobis arcessenda di
Deut. 21 uinis. Ait enim Deuteronomium: Si exieris, inquit, in pugnam aduersus inimicos tuos,
& tradiderit tibi eos dñs deus tuus in manus tuas, & deprædatus fueris spolia eorũ, & ui
deris in ea deprædatione mulierẽ bona specie, & cohabitaueris cũ ea. & infrà: Si nolue-
ris eam postea, dimittes eam liberã, quia humiliasti eam. Vides ergo quoniã non natura
sui eam, sed is qui ei integritatẽ pudoris eripuit, humiliasse perhibeẽ. Humilitas ergo o-
peris est, per quod caro ista, peccati corpus effecta est, & locus afflictationis. Iterũ alibi:
ibidem 22 Si desponsata fuerit uirgo uiro, & inueniens eam homo in ciuitate, dormierit cũ ea, edu
cẽtur ambo ad portã ciuitatis suæ, & lapidabunẽ, & morieẽ iuuencula, quia nõ exclama
uit in ciuitate, nec inuocauit hominẽ qui subueniret: & uir, inquit, qui humiliauit mulie

rem

rem proximi sui. Et hic eadem est huius causa sermonis, ut à corruptore humiliata dicatur. Tertium quoq; habes de hac re testimonium, & plura, si quæras. tamen de eodem libro audi: Si quis inuenerit uirginem quæ non fuerit desponsata, & uim faciens ei, dormierit cum ea, & inuentus fuerit, dabit qui dormierit cum ea, patri iuuenculæ quinquaginta denarios, & erit uxor eius, quia humiliauit eam: nec poterit dimittere eam per omne tēpus, propter quod humiliauit eam. Ipse sermo repetitus est, ut intelligas quia nō conditio carnis uideatur nos humiliare, sed culpa. Nec tamen negare possumus quòd multis humilietur & caro, loco ipso, illecebris ipsis, fragilitate quoq; qua patuit errori. Licet enim non à mediocri aduersario serpente decepta sit, habebat tamen sui non mediocrē gratiam, antequam peccatum irreperet: in conspectu erat dei Adam, in paradiso uigebat, cœlesti gratia refulgebat, loquebatur cum deo. Nunquid eum humiliatum ante legisti, nisi posteaq; præuaricatio eum humiliauit sua? Cuius uitij hæreditatem ad nos usque transmisit, ut in hoc corpore constituti nolimus peregrinari de corpore, & adesse deo. Et ideo humiliamus animam nostram quæ se ad deum gestit attollere, sed corruptibile hoc corpus grauat animā, terrenaq; habitacula præponderant, ut mens deuota deo frequenter inclinetur ad seculum, nec se subijcere deo possit: quoniam subiectionē sui sapiētia carnis ignorat, quę nostrū inuoluit affectū. Dicētes hęc de nobis, quid de carne domini nostri Iesu Christi dicemus? Qui utiq; suscepit carnis istius ueritatem: & ideo se metipsum humiliauit usq; ad mortem, mortem autem crucis. Diligenter attende, & considera singula. Vide quia uolens suscepit hanc formam corporis nostri, & turæ obsequia seruitutis, in similitudinem hominum factus, non in similitudinem carnis, sed in similitudinem hominum peccatorum. Omnis enim homo sub peccato. Ideo & specie inuentus ut homo, ut scriptum est de eo: Et homo est, & quis cognoscet eum? Homo secundum carnem, sed ultra hominem secundum operationem. Vt homo, inquit, humiliauit semetipsum: quia ad eos deus uenit qui humiliati fuerant, liberandos. Ipse se ergo humiliauit propter nos. Non ergo corpus illius corpus mortis: siquidem corpus est uitæ. Nec caro illius, umbra mortis: siquidem fulgor est gloriæ. Nec in eo locus afflictationis: siquidem in illo corpore omnibus gratia consolationis. Humiliauit se, ut disceres quid sit humilitas. Denique audi dicentem: Discite à me quia mitis sum, & humilis corde. Ille se humiliauit, ut tu exaltareris. Qui enim se humiliat, exaltabitur. Sed non omnes qui humiliantur, exaltabuntur. Multos enim crimen humiliat ad ruinam. Humiliatus est autem dominus usque ad mortem, ut de portis mortis exaltaremur. Ecce, uide gratiam Christi, uide beneficia eius. Posteaquam Christus aduenit, hæc caro quæ erat umbra mortis, cœpit per gratiam domini refulgere, & habere lumen proprium. unde & dictum est: Lucerna corporis tui est oculus tuus. Sed uide de quo oculo dicat: non de exteriore, sed de interiore. Si oculus, inquit, tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit. Interior utiq; est oculus, qui totum hominis corpus illuminat. Interior est etiam oculus, qui affert toti corpori cæcitatem: quia scriptū est, Si aūt nequam fuerit oculus tuus, totū corpus tuum tenebrosum erit. Videns in uno homine unde tenebræ nascant, unde lumen oriatur. Ipse ergo tibi es caligo, uel lumen. Caligo, iniquitatis est: tenebræ, peccatorum, lumen, innocentiæ. Ipse tibi ergo es uel iniuriæ autor, uel gratiæ. Operatio diuina nihil errat. Lumen in teipso est, quia innocēs infantia tua est. Pura mens hominis ante adolescentiæ lubricū, & iuuentutis errorem. Tu tibi ergo tenebras fecisti esse quod lumen est. Deniq; idem oculus, hoc est, sensus hominis, tenebrosus est in peccatore, splendidus in innocente. Nec illud prætereamus quod Symmachus ait: Afflixisti nos in loco deserto. Ideo affligimur, quia interdum destituimur protectiōe cœlesti: & regio ista sub maledicto est, uel in lubrico seculari. Necdum quoq; benedixerat terrā suam dominus noster Iesus Christus: & ideo laborabant, nec ad lumē pietatis eius oculorum spiritaliū intendebatur obtutus. Deinde quia uoluptas & delectatio mundi frequēter irrepit. Vnde non uinculis hominis illius ligare nos atq; uincire debemus, nec cera aures claudere, sed auertere aurem quotiescunq; aliena à fide, & contraria uel aduersa utilitati nostræ aliquis existimat obloquenda, ne in eo sermone operiat nos umbra mortis. & si quid tale profertur, nos tamen dei uerbum debemus inserere, quod mentis nostræ oculos fulgore disputationis illuminet. Sequitur: Si obliti sumus nomen dei nostri, & si expandimus

Deut. 22
Sap. 9
Philip. 2
Ibidem.
Matt. 11
Luc. 14
Ibid. 11
Ibidem.

manus nostras ad deos alienos: nónne deus requiret ista?] Aquila: Inuestigabit ista, dixit. Symmachus, Inueniet ista. Ipse enim nouit occulta cordis. quia propter te morte afficimur tota die: æstimati sumus ut oues occisiõis.] Quid est q̃d ait, Requiret deus? Quasi si non requirat, ignoret? Et sic requiret deus obliuionẽ tuam quæ irrepsit, ut auferat eius omne uestigium. Vnde & Aquila dixit, Inuestigabit. Nam utiq; qui nouit cordis occulta, quomodo quærit? cui etiam ea quæ sunt interiora, manifesta sunt? Siquidẽ apud deũ conscientia uniuscuiusq; se prodit, & cogitatio hominis apud eum se aut cõdemnat, aut purgat. Deniq; Aquila uisiones cordis dixit, eò quòd uideat cor nostrum, & omnis nostri cogitatio cordis in promptu sit apud deum, atq; ei cogitationum nostrarum imago resplendeat. Bene illud ait Aquila, In te morte afficimur: quoniã in Christo mori, arduũ, & gloriosum. & in ipso moritur, qui pro eius nomine sacra passione est coronatus. Sed quid miraris quòd requirentem deum occulta cordis uersiculus iste declaret, cum alibi
Sap. 1 deum scrutatorem legeris cordis? Quid etiam miraris si uerbis nostris maiestas diuinæ
1. Cor. 4 substantiæ explicari non possit, cum ait Apostolus: Nolite ante tempus quid iudicare, donec ueniat dñs, qui illuminabit occulta tenebrarum, & manifestabit cõsilia cordium: & tunc laus erit unicuiq; à deo? Tenebras cordis sępe loco criminis legimus, imò propè ubiq;. Vide ergo ne ista sint occulta tenebrarum, quæ sunt cordis occulta: ideoq; tenebrarum nomen acceperint, quòd ea ab alijs non deprchendãtur, sed lateant. Et ideo dominus in die iudicij illuminaturus asseritur occulta tenebrarum: quia cor uniuscuiusque manifestabitur, quod antè occultum erat, soli quidem Christo cognitum, qui sciens iudi-
Matth. 10 cij sui gratiam ait: Nihil est occultum quod non manifestabitur. Sunt aũt multa quę propter uerecundiam premimus, & ut impleamus cœleste mandatum, tacito apud nos tenemus affectu, ne uideamur in ijs quæ nostra sunt gloriari, & eorum fructum uulgando incipiamus amittere. Sunt aũt occulta sapientiæ, quæ raptus in paradiso apostolus Pau-
2. Cor. 12 lus audiuit: & quia non licebat ea homini loqui, apud se tegebat: non quia usum eorum aut gratiam alijs inuideret, sed quia non licebat homini loqui, fortè etiam homini audire non proderat: quæ tunc illuminabit dominus, cum illuminandorũ secretorũ tempus aduenerit. Vide ne etiam in Euangelio distantiam aliquam reperias, ubi dixit: Nihil occultum, quod non manifestabitur: neq; opertum, quod non reuelabitur. Illud tamen adstipulatur ad superiorẽ interpretationem, ut utrumq; de bonis esse credamus, quia scri-
2. Tim. 2 ptũ est: Cognoscit dominus quæ sunt ipsius. Suos ergo cognoscit, & eos cognoscit qui cognoscunt deum. Ignorat aũt eos qui ignorant deum. Qui enim ignorat, ignorabitur. Dominus ergo quæ bona sunt recognoscit: ea quę sunt plena cognitiõis diuinæ, ea quę sunt occulta sapientiæ, nouit dominus. Auersatur autẽ ea quę sunt plena iniquitatis atq; peccati. Deniq; si istorũ personam consideres, quos nulla diuini cultus obliuio separauit, ut alieno deo expanderent suas manus, atq; aperire suas animas noluerũt, intelligis quòd in occultis suis nõ flagitia aliqua erant, sed ea quæ essent innocẽtiæ continebant: quandoquidem morte afficiebanť pro dei cultu, totaq; die uersabanť in morte, sicut uer-
1. Cor. 15 sabať & Paulus, qui ait: Quotidie morior per uestrã gloriã. Et uerè quotidie Paulus moriebatur secundum carnem, in ieiunijs, in naufragijs, in diuersis periculis, in miserijs constitutus: sed non totus moriebatur. Moriebatur homo eius exterior, sed renouabať interior: & ideo nõ deficiebat cum tot periculis urgeretur: quia etsi exterior homo eius corrumpebatur, interior renouabať de die in diem: quia diem sibi uniuscuiusq; fides & gra-
2. Cor. 4 tia operationis illuminat. Vnde nec Paulus apostolus noctem sciebat: quia qui renouatur, semper in luce est. An tibi non uidetur in luce, qui Christi in se continet charitatem?
Rom. 8 Et ideo immolationis securus dura non refugit: nec eum persecutio ulla, aut fames, aut gladius potest à Christo domino separare, quem uincula diuinæ charitatis adstringunt. Interim tamen etiam in bonis operibus mens humana turbatur, & tentationibus quatitur. Tamen & hoc iustorum est, ut cum se tentari uiderint, adiumentum deposcant, sicut
Matt. 8 Apostoli in Euangelio cum Christus dormiret in naui, tempestatẽ fluctuũ formidantes excitauerũt dominũ Iesum, ut ab his formidinẽ propulsaret. Nónne tibi uidenť tunc sancti Apostoli istos dixisse uersiculos: Exurge, quare obdormis dñe? exurge & ne repellas usq; in finem. Certè & si litera distare uideatur, concordat sentẽtia. Neq; uerò uel in corpore constitutus ita dormiebat dominus noster Iesus Christus, ut ignoraret tẽpestatem

maris,

maris, & exorta procella uentorum cognitionem eius per altitudinem ſoporis excede-
ret. Dormiebat corpore, ſed uirtute uigilabat. Et diſpoſitio illa fuit ut aſcenderet in nă-
uem dei filius, dei uerbum: aſcenderent etiam ſimul diſcipuli ſui: quos remiſſos & negli-
gentes eſſe nō paſſus, quaſi de domini præſentia & fauore ſecuros, ſomno corporis ſeſe
compoſuit. Ergo illa ſpecie ſomni, dormire ſe mundo huic, apoſtolis uerbū dei demon-
ſtrabat. Vigilabat tamen eius poteſtas & prouidentia, quæ excitauit tempeſtatē in ma-
ri, ut nauis propemodū inſurgentibus fluctibus operiretur: qua diſcipuli tēpeſtate tur-
bati, utrū ſalubris conſilij ſe prouiſione fulcirent, an uerò remedium excederent, cognò
ſceretur. Sed illis quibus Ieſus non dormiebat, uigilabat fides: & ideo ſurgentes excita-
uerunt dominū Ieſum, dicentes: Domine, ſalua nos, perimus. Vide etiam ſi illud diſcre- Matth. 8
pat ab Euangelio quod de Iona legimus, qui dormiebat in uentre nauis, & ſtertebat: in Ionæ 1
quo ſacræ paſſionis figura præceſſit. Sicut enim Ionas dormiebat in naui, & ſtertebat ſe
curus, quaſi non metuens deprehendi: ita dominus noſter Ieſus Chriſtus, qui figuram il
lam ſacramento ſuæ mortis impleuit, tempore Euangelij in naui dormiuit. Et ſicut ille Matt. 12
tribus diebus & tribus noctibus fuit in uentre ceti: ita filius hominis tribus diebus & tri
bus noctibus fuit in corde terræ, in ſui corporis paſſione. Qui ubi ſe excitauit à morte,
& ſomnū ſui corporis relaxauit, ut pro ſalute reſurgeret uniuerſorū, diſcipulos uiſitauit.
Hic eſt ergo uerus Ionas, qui obtulit animam ſuam redemptionē pro nobis. Propterea 1. Tim. 2
ergo ſublatus eſt & miſſus in mare, ut exciperetur & deuoraretur à ceto, quo intra aluū
ceti poſitus eius interiora uacuaret. De quo ceto hoc dictum ſit, audi Iob dicētem: Qui
habet, inquit, magnum cetum captiuum reddere. Quis iſte eſt? Vtiq; cognoſcis cū legis Iob 3
quòd dominus noſter Ieſus Chriſtus captiuam duxerit captiuitatem. Deuicto enim ad- Apoc. 70
uerſario & inimico, nos qui captiui eramus, cœpimus libertatē poſſidere per Chriſtum. Pſal. 67
Deniq; ipſa oratio ſancti Ionæ docet dominicæ paſſionis eſſe myſteria, cum dixit: Cla- Ionæ 2
maui, inquit, ad dominū meum in tribulatione mea, & audiuit me de uentre inferni. Vi-
des quia inferni uentrem dixit, non ceti? Dominus autem non in cetum, ſed in infernū
deſcendit: ut & illi qui in infernis erant, à perpetuis uinculis ſoluerentur. Deniq; pleriq;
etiam reſurrexerunt. Quæ autem flumina circundederunt Ionam, aut de qua abyſſo di-
xit Ionas: Abyſſus circundedit me nouiſſima, merſit caput meum in fiſſuras montium,
deſcendi in terram, cuius ſeræ ſunt continentes æternales? Vtiq; hoc ad perſonam Ionæ
non quadrat & conuenit, Filius autem dei deſcendit in fiſſuras montiū, quando deſcen
dit in tumulum. Ipſum enim Ioſeph (ſicut Euangelium docet) poſuit in monumēto ſuo Matt. 17
nouo, quod excidit in petra, & aduoluit ſaxum magnum ad oſtium monumēti. Deniq; Ioan. 19
& in alio libro: Poſuit, inquit, eum in monumento exciſo, in quo nondum quiſquam po
ſitus fuerat. Quis aūt eſt qui cū uoce laudis & confeſſionis domino ſacrificauit, niſi prin
ceps omnium ſacerdotum, qui & uota pro omnibus uouit, & reddidit? Solus enim affe-
ctus ſui habuit poteſtatem. Sicut enim Ionas miſſus eſt in mare, & quieuit mare à cōmo
tione ſua: ita dominus noſter Ieſus Chriſtus uenit in hunc mundum, ut mundum lucrifa
ceret, & ſanguine ſuo omnia pacificaret, ſiue terrena, ſiue cœleſtia. Aduentu igitur ſuo
redemit uniuerſos homines, & prouocauit ad dei cultū operibus ſuis, cum mortuos re-
ſuſcitaret, ſanaret infirmos, timorem dei humanis infundens affectibus. Ipſe eſt qui ſacri
ficauit domino ſacrificiū ſalutare pro uobis, & dignas conuerſionis noſtræ hoſtias deo
obtulit. Ipſe eſt qui dormiuit, & euigilauit. Cauendum eſt ergo, ne obdormiat peccato-
ribus. Obdormire enim uidetur ijs quibus nō reſurrexerit, & quos in finē repellit. Quis
aūt eſt qui repellitur, niſi qui peregrinatur à domino, quia non peregrinatur à corpore?
Quomodo enim poſſunt deo placere qui in carne ſunt? Et ideo non in carne ſimus, ſed
ſpiritu adhæreamus domino Ieſu, qui ſe in octogeſimo & octauo pſalmo repulſum di-
cit pro nobis. Tu uerò repuliſti pro nihilo, diſtuliſti Chriſtum tuum, euertiſti teſtamen-
tum ſerui tui. Itaque repulſus pro nobis factus eſt in opprobriū uicinis ſuis. Ille enim ſu-
ſcepit opprobrium crucis, ut nos gloriā ſuæ reſurrectionis indueret. Repulſus uidetur
quaſi mortuus, & perfuſus confuſione quaſi crucifixus: ſed benedictus eſt in ęternū, qui
maledictionem ſuſtulit, & benedictionis gratiam comparauit. Sequitur: Quare faciem
tuam auertis?] Auertere à nobis deum faciem ſuam putamus, quādo ſumus in aliquib.
afflictionibus conſtituti, ut tenebræ noſtro offundant affectui, quibus impediti fulgorē

ueritatis oculis nostris haurire nequeamus. Etenim si in nostrum deus intẽdat ingeniũ,
& nostram mentem uisitare dignetur, certi sumus quòd nulla res nobis caliginẽ possit
obducere. Etenim si uultus hominis cæteris membrorũ partibus plus refulget: & quem-
cunque intuemur, uel incognitum agnoscimus, uel cognitum recognoscimus, quem a-
spectus noster latere non patitur: quanto magis dei uultus quem spectat illuminat? De
quo ut cætera eius sunt, ita & hoc præclarũ sancti Apostoli, qui uerè interpres est Chri-
2. Cor. 4 sti, ut aptiore eum sensu & sermone nostris infunderet mẽtibus. Vnde ait: Quoniã deus
qui dixit de tenebris lumen splendescere, illuxit in cordibus nostris ad illuminationem
sciẽtiæ claritatis dñi in facie Christi Iesu. Vbi igit̃ in nobis reluceat Christus, audiuimus.
Est enim fulgor æternus animorum: quem ideo pater misit in terras, ut in eius illumina-
ti uultu, æterna & cœlestia spectare possimus, qui antè terrena caligine tenebamur.
Quid de Christo loquar? cum etiam Petrus apostolus dixerit ad illum claudum ex ute-
Act. 3 ro matris suæ: Respice in nos. qui respexit in Petrũ, & fidei illuminatus est gratia. Neq;
enim accepisset remedium sanitatis, nisi fideliter credidisset. Vnde cũ tanta gloria esset
Luc. 19 in Apostolis, audiens transire dominũ Iesum Zachæus, ascendit in arborem, quia exi-
guus & pusillus in turba eum uidere non poterat. Vidit Christum, & lumen inuenit. Vi
dit eum: & qui antè aliena rapiebat, sua contulit. Meritò ergo dicunt isti: Quare faciem
tuam auertis? Aut fortasse propterea dicitur, quia desiderantib. Christi moram faciebat
aduentus. Ipse enim est uultus patris, qui est imago & gloria dei. Certè si non ad incarna
tionis eius hoc accipimus sacramentũ, rectè etiam illud usurpant sancti, dicẽtes: Quare
Psal. 4 faciem tuam auertis? hoc est: Etsi auertis domine faciem tuam à nobis, tamen signatum
est in nobis lumen uultus tui dñe. Tenemus illud in cordibus nostris, & in intimo splen-
Ibid. 103 det affectu. Neq; enim quisquam potest subsistere, si tu auertas faciem tuam. Omnia eñ
à te expectant, ut tu des illis cibum in tempore. Dante te his, colligent: aperiente te ma-
num tuam, uniuersa implebuntur bonitate: auertente autem te faciem, turbabunt̃. Aufe
res spiritum eorum, & deficient, & in puluerem suum cõuertent̃. Emittes spiritum tuũ,
& creabuntur: & renouabis faciem terræ. Agnoscis quæ sit esca quam deus hominibus
subministrat? Ipse est cibus quem secundum uoluntatẽ patris unigenitus filius eius do-
Ioan. 4 minus noster epulatur, sicut ipse ait: Meus cibus est ut faciam uolũtatem patris mei qui
in cœlis est. Hic cibus nobis est salutaris, & omnia dei sunt salutaria. Audis quædam dei
membra: cognosce uirtutes. Manus quippe eius, plenitudo bonitatis est: facies eius, illu
minatio mentis est. Et ideo semper ab eo speremus, in ipsum uota nostra & omnia stu-
dia dirigamus: nec desperemus, etsi corporaliter eum uidere non possumus. Neq; enim
Exod. 33 desperauit Moyses, cui dictum est: Non potes uidere faciem meam. nõ enim uidebit fa-
ciem meam homo, & uiuet. Et addidit: Ecce locus apud me. stabis in petra: et cum tran-
sierit gloria mea, ponam te in cauernam petræ, et operiam te manu mea donec transeam:
& tollam manum meam, & uidebis posteriora mea: faciem aũt meam uidere non pote-
ris. Non ergo uidetur ab homine facies dei. Est tamen locus in quo fide se monstret ho-
mini deus. Est hic locus apud deũ: & ideo si steterimus in petra, id est, in carnis istius con
scientia, & fidei firmitate, etsi plenitudinem eius uidere non possumus, tamen quantum
possumus, quasi reliquias eius luminis hauriemus. Neq; enim Moyses totam diuinitatis
eius plenitudinẽ uidit, quæ habitat in Christo corporaliter, sed uidit posteriora Christi:
uidit splendorẽ eius ut homo, uidit eius gloriam passionis, per quam regnũ nobis cœle-
ste reserauit. Aquila aũt: Quare faciẽ tuam abscondis? posuit, sed etiam cæteri. quod ui-
detur conuenire cum Moysi dictis, qui ait: Demonstra te mihi. quasi diceret: Noli uultũ
tuũ mihi abscondere, sed magis demonstra uidere cupienti. Et addidit: Obliuisceris, in-
quit, inopiam nostram, et tribulationem nostram.] De qua inopia dicit sanctus ꝓpheta
quòd in obliuionem uenerit dei? Aut quæ est ista inopia, quam excidisse dño cõquerit?
Non ociosa ista est inopia, nisi fortè ea quæ protectorem deum & remuneratorẽ habe-
re consueuerit. Si enim est inopia, cui patet regnum cœlorũ, rectè isti inopiam suam di-
uinis excidisse sensibus arbitrantur, qui animam suam humiliatam in puluere deplora-
bant, & uentrẽ suum in terra hærere dicebant. Qui aũt in terra hærent, uidentur diuina
Matt. 5 protectiõe priuari: Quæ sit ergo ista inopia, audi: Beati enim pauperes spiritu: ipsorum
enim est regnum cœlorum. Si ergo beata paupertas est, cui patet cœlum, terrenas istas

diuitias negligamus, corporalem redundantiam declinemus. Sequamur uestigia Apostolorum, ante quorum pedes unusquisque quod habebat pecuniæ ex suorũ agrorum precio, conferebat, ut pauperibus dispensaretur. Istam igitur inopiã Euangelicã hi sancti uiri multo antè exercere cœperant, & ideo dicebant: Obliuisceris inopiã nostrã. Tale est hoc, quale illud Apostolicũ: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Bona ergo pauperitas, quæ à pietate procedit, & uirtutũ exercitatione suscipitur. Nec solũ inopiam sed etiam tribulationẽ suam in obliuionem deo uenisse deplorant. Bonæ sunt & tribulationes, quæ sunt propriæ iustorũ: qui non pro meritis suis, sed pro pietate eas sustinẽt: in quibus iustus nõ atteritur, sed dilatatur: sicut sanctus Propheta declarat dicens: In tribulatione dilatasti mihi. Et ipse dominus Iesus ait: In tribulatione inuocaui dominũ, & exaudiuit me in latitudinem. Dilatauit sancto Apostolo Paulo, quando ei oculorum lumẽ eripuit. Ita enim confessus est Christum, quẽ negabat antea. Ideo uas electionis esse promeruit. Deniq; ut scias quia dilatauit Paulo dominus Iesus, audi ipsum Apostolum dicentem: Os nostrum patet ad uos ô Corinthij: cor nostrum dilatatum est. Aperi ergo os, confitere Christum: quia plenitudo est, ubi plenitudo, ibi etiam latitudo. Et quasi bonus magister, qui discipulos habere optaret æquales, nos quoq; hortatus est ut dilataremur, dicens: Dilatamini & uos. Cum autem deus alicui in tribulatione dilatat, tunc fiet latitudo cordis sicut arena maris innumerabilis. Quæ sit ista latitudo, audi dicentem sanctũ Salomonem: Optaui, & datus est mihi sensus: & inuocaui, & uenit in me spiritus sapientiæ. Vt enim acciperet sapientiam à deo, non diuitias, non nobilitatem, non potestatem sed sapientiam postulauit: & in illa omnia quæ etiam non postulauit inuenit. Vnde scriptura dicit, quia talis erat latitudo cordis eius sicut arena maris innumerabilis. Vnde hanc percipias latitudinem, ait de se ipse cognoscens: In latitudine cordis tui describe eam. Et ideo qui habet sapientiam, non in occulto teneat eam, nõ ad momentũ, sed canat eam in exitu: ubiq; quod sentit, cum auctoritate prædicet. Symmachus autẽ pro tribulatione afflictationem posuit. Siue tamen afflictatio sit, siue tribulatio, opus est ut nos maneamus in domino, nec ab eodẽ recedamus: quoniã præsule domino & assistente nobis omne certamen fortiter possumus sustinere. Si autem dominum negligamus, & longe nos faciamus à domino, facimus nobis aduersarium fortiorem.

Ibidem. 19 *Psalm. 4* *Psalm. 117* *Act. 10* *2. Cor. 6* *Ibidem.* *Sapien. 7* *3. Reg. 4* *Prouer. 3*

In Psalmi quadragesimiquinti enarrationem præfatio.

Titulus Psalmi huius ita inscribitur: In finem pro filijs Chore pro occultis Psalmus ipsi David.] Quid est pro occultis? Occultorum habuisse se cognitionem per reuelationẽ domini Iesu, in quinquagesimo quoq; Psalmo sanctus propheta commemorat dicens: Incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Quæ autem illa sint occulta, in Euangelio sancto docemur, dicente dei filio, quòd mysteria sapientiæ abscondita sint sapientibus, & paruulis reuelata. Hæc sunt illa, ni fallor, quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit dominus diligentibus eum. Ergo in occultis cordis nostri occulta sapientiæ recondamus, nõ temere aliquibus diuulgemus, nisi sacramentorum consortibus, quos dominus uocauit ad gratiam suam, qui se in abscondito uult rogari, quoniã solus est qui abscondita & occulta cognoscat. Deniq; ipse dominus Iesus ad percipiendam legem solum Moysen, nõ absq; Iesu tamen, in montem uoluit ascendere. In Euangelio quoq; Petro, Ioanni, & Iacobo solis ex omni numero discipulorum resurrectionis suæ gloriam reuelauit. Ita occultũ suũ uoluit esse mysterium: & admonebat frequenter, ne cui facile quæ uiderant annunciarent, ne offendiculum quisquam subiret infirmior, qui uim sacramentorum fluctuanti ingenio haurire non posset. Deniq; ipse Petrus nesciebat quid diceret, qui tria tabernacula domino & seruulis crederet esse facienda. Deinde fulgorem gloriæ domini transfigurantis se sustinere non potuit: sed in terram cecidit, ceciderũt & filij tonitrui Iacobus & Ioannes, & nubes operuit eos: nec potuerunt surgere, nisi postquam Iesus uenit, & tetigit eos, & iussit ut surgerent, & formidinẽ sequestrarent. Introierũt ergo in nubem, ut abdita & occulta cognoscerẽt: atq; ibi audierunt uocem dei dicentis: Hic est filius meus dilectus, in quo cõplacui: ipsum audite. Quid est, Hic est filius meus dilectus? Hoc est, noli errare Simon, ut seruulis filium dei cõferendum putes: Hic est filius meus. Non Moyses filius, non Helias filius: quamuis alter aperuerit mare, alter clauserit cœ-

Matth. 11 *1. Cor. 2* *Matth. 17* *Ibidem.*

lum.In uerbo enim domini uterque naturam uicit elementi: sed illi ministerium præbuerunt,hic est qui solidauit aquas, cœlũ siccitate clausit, & quando uoluit,in imbres resoluit. Vbi testimonium resurrectionis adsciscitur,adstipulantur ministeria seruulorũ. Vbi gloria domini regentis ostenditur,seruulis splendor absconditur. Nanque ipsos stellarum globos sol exortus obducit,& omnia earum lumina mundano sub sole uanescunt. Quomodo ergo sub æterno sole iustitiæ atque illo fulgore diuino uideri poterant stellæ carnales? Vbi ergo sunt illa lumina quæ nostris ante oculis quodam miraculo refulgebant? Tenebræ sunt uniuersa,comparatione lucis æternę. Alij ministerijs suis deo placere sestinent:hic solus est uerum lumen & æternũ, in quo pater complacet,uel in quo beneplacitũ est mihi,ut meum sit quicquid hic fecit:& quicquid ego feci,filij opus esse iu-
Ioan.10 re credatur.Ipsum audite, dicentem:Ego & pater unum sumus.Non dixit,Ego & Moyses unum sumus.Non dixit sibi & Heliæ ullum diuinę glorię esse consortium.Quid tria tabernacula præparatis? Non in terris habet iste tabernaculum,sed in cœlo. Audierunt Apostoli,& ceciderunt pauore turbati. Venit dominus,& leuauit eos,& iussit ne cui dicerent quod uidissenr.Huic ergo tua occulta seruato, cui Dauid sua occulta mandabat,
Psal.18 dicens:Ab occultis meis munda me domine. Munda enim debent esse receptacula,in
Prouer.5 quibus sunt pietatis occulta mysteria. Et ideo tibi dicitur:Bibe aquã de uasis tuis, & de puteorũ tuorũ fontibus:& in plateis superfluant aquæ tuę,ut irriguo fonte munderis.I-
Ibidem.3 deo tibi dicitur: Vino torcularia tua redundẽt.Ideo dicitur:In tribulatione inuocasti me
Psal.17 & liberaui te, & exaudiui te in abscondito tẽpestatis: probaui te in aqua contradictionis.Est enim quædã in tribulationibus interna peccatorũ sæua tempestas,quando sunt foris pugnæ,intus timores.Est aqua contradictionis,quando uelut quodã maritimi salis æstu fluctuant nostræ cogitationes,nec ulla in profundo mentiũ definitionis stabilitate placidantur. Tunc tempestas in abscondito, tunc aqua cõtradictionis,quæ solo potest Christi sermone sedari,quo peccata nobis nostra dimittit,secundũ quod ipse digna-
Ioan.15 tus est dicere:Iam uos mundi estis propter sermonem quẽ locutus sum uobis. Loquere domine Iesu:uerbum tuũ medicina est,uerbum tuum lumen est, uerbum tuũ nostræ colluuionis ablutio est,uerbũ tuũ fons est. Tu loqueris,& culpa lauatur.Et quia de abscondito tempestatis & de aqua contradictionis ductus est sermo, omnia nobis factum est
Prouer.18 dei uerbũ.Caro factum est,ut carnem seruaret.Aqua factũ est,ut aquam contradictionis sua gratia temperaret, & amaritudinem impietatis auferret. Ideoque scriptum est: Aqua alta uerbum in corde uiri. Alibi uerbum,alibi iterum consilium. Ibi enim bonũ consiliũ ubi bonum est dei uerbum. Et ideo tibi lex dicit:Attende tibi ne fiat tibi uerbum malũ
Matth.9 in corde tuo:& dicat Iesus:Quid cogitatis mala in cordibus uestris? Misit enim deus uerbum suum ut sanaret hominem,non ut perderet.Hoc uerbum medicina est, non pœna. Hoc uerbum in corde tuo & in ore sit tuo.Hoc uerbum sit in occultis,ubi diabolus insidiatur: intret uerbum,exeat diabolus.Nam si irrepserit diabolus, Christus recedit:quomodo recessit à Iuda postquam se diabolus in cor eius immersit. Et tu ergo dic: Ab occultis meis munda me domine:ne diabolus insidietur in occultis, sicut leo in cubili suo. Quòd si Christi occulta pie fideliterque seruaueris, insidiandi diabolo locus esse non po-
Psalm.9 terit.Ideoque in Psalmo nono Dauid de occultis scribens domini sacramentis, quod est conuersio peccatorum,uocatio gentium,dei regnum,præparatio cordis, iudicium pauperum,refectio inopum,antè de occultis pectoris tui atque secretis exterminandũ aduer-
Matth.6 sarium dicit:ne sedeat in occultis interficere cupiens innocentẽ.Ideoque tibi dicitur:Intra in cubiculũ tuum,& clauso ostio ora patrem tuum in abscondito.Illò tua descendat oratio,ubi eam audiat qui scrutatur abscondita:ibi tuam patientiã deprehendat,uel tegendæ iniuriæ,uel iactantiæ declinandæ.Occultat enim sapiẽs iniuriam suã.Ibi est latibulũ
Psalm.17 sapientiæ.Posuit enim tenebras latibulum suum.Quærent me mali, & non inuenient.Ideo Abraham puteum fodit,ut aquã qui quæreret, inueniret. Ideo puteum fodit Isaac.
Ioan.4 Ideo dominus Iesus sedebat ad puteum,erat autem ibi fons Iacob. Sedebat ad puteum, ut quæreres.Fons ibi est,ubi Christus est. Fons est, ut aquæ superfluant,requirentibus: quo & uniuersa carnis uel flagitia diluantur,uel restinguantur incendia.Hęc ergo est altitudo sapientiæ & scientiæ dei,ut mali eam non inueniant,boni quęrant, atque in eius adquirendæ studio & meditatione uersentur. Vis scire quàm uerum sit? Audi sapientiæ

ipsius

ipsius uerba: Petite, & dabitur uobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur uobis. Luc. 11
Pulsa ergo ianuã, quia Christus est ianua. Pulsa ostiũ uerbi, ut aperiatur tibi ad eloquendum mysterium Christi, & absconditos in Christo sapientiæ possis inuenire thesauros.
In ipso nobis sapientia, in ipso uita nostra abscondita est: sicut Paulus asseruit, qui usque Colos. 3
ad tertium raptus est cœlum, ut audiret ea quæ homini non licet loqui. Quanta occulto 2. Cor. 12
rum est disciplina? Licet scire homini, & nõ licet loqui. Scire uita est, loqui mors est. Cognoscentes ergo quia finis occultorum, qui Græce κρυπτός dicitur, hic est, atq; ea summa, ut & indigni non apprehendant sapientiæ disciplinam: & qui desiderium habent, uitæ tamen & fidei meritis suffragantibus, cognitionem diuinorum capere sacramentorum laborant, & quotidianis exercitationibus desudant, ut intentionis suæ fructum mereantur adipisci: nonum Psalmum & quadragesimumquintum diligentius legamus, ut absconditam in mysterio sapientiam fideli possimus mente comprehendere. Soli enim isti de occultis titulum prætulerunt. Sed iam Psalmum adoriamur.

Psalmi quadragesimiquinti enarratio.

D Eus noster refugium & uirtus.] Quid est noster? Hoc est eorum qui in te credimus. Sic & alibi: Domine refugium factus es nobis. Nobis, inquit, creden- Psalm. 89
tibus, non incredulis: nobis quærentibus, non refugientibus ueritatem. Ille enim hoc potest dicere qui in solius dei præsidio suæ constituit spem salutis. Nobis ergo refugium factus es, & nostrum refugium & uirtus, qui sumus ex populis nationum. Iudæi te negauerunt, Iudæi non te receperunt: & ideo es conuersus ad Gentes, uocasti nos, & refugiũ factus es nostrũ, & uirtus es nobis. Vis scire quia de nobis qui sumus ex
Gentibus, dictũ sit? Crux domini Iudæis offendiculũ, Græcis stultitia: nobis autẽ uirtus 1. Cor. 1
dei atq; sapientia est. Et infra: Ex ipso autẽ uos estis in Christo Iesu, qui factus est sapien- Ibidem.
tia nobis à deo. Vtiq; Paulus non de Iudæis, nec de Gentibus dixit, sed de ijs qui conuersi ad dominum Iesum, prædicarent suæ salutis authorem. Confugisti ergo ad Christum? Non deseras fundamentũ, confirmatorẽ tuum non derelinquas: ut te qui suscepit, ipse tueatur, & mercem suam pius animarũ nostrarum negotiator agnoscat. Adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis.] Bene nimis ad utrumq; respondit, & ut in tribulationibus quæ nos nimis inuenerunt, & adiutor nimis possit intelligi. Quanto enim maiores tribulationes fuerint, tanto maiora nobis & uehementiora adiumenta sunt necessaria. Et ideo plerumq; fit ut grauioribus & asperioribus certaminibus coronemur: quia lachrymis, & gemitibus, & orationibus frequentioribus æternæ opẽ nobis diuini-
tatis adsciscimus: quo fit ut nõ timeamus cũ terra nostra turbatur, & transferuntur mon Rom. 8
tes: quia si tu pro nobis, quis contra nos? Timere nõ possumus fragilitates istius carnis, quæ timore ac metu frãgitur, inflammatur cupiditatibus, luxuria mollitur, delicijs eneruatur, uaporatur febribus, dolore uexatur, exanimatur angustijs. Vel cũ transferuntur il
li montes in cor maris, de quibus dixit Saluator: Si habueritis fidem sicut granũ sinapis, Luc. 17
non solũ de ficulnea facietis, sed etiã si monti huic dixeritis, Tollere, & iactare in mare: nihil impossibile erit uobis. Misit se hic mons in cor Iudæ, & mentẽ eius graui tempestate turbauit, diuersarum exagitãs fluctibus passionũ. Sicut enim terrarũ fertilitati fœcun-
da bonis operibus & deuotionis ac fidei fructibus anima comparatur, ut odor Iacob, si- Genes. 27
cut odor agri pleni: ita etiã procellosi maris inquietudini figuratur animus eius qui quietus esse nõ nouit, & amaris cogitationibus excitat graues fluctus. Deniq; nec osculo suo dominus Iesus Iudæ proditoris amaritudinẽ temperauit. Suscepit osculũ proditor, infudit uenenum, mortem irrogauit: cuius aculeum quidẽ Christus obtudit, sed solus proditor non euasit. Et ut euidenter montem huiusmodi nobis manifestaret, alibi quoq; cum dæmonium ab homine iussisset exire, Apostolis interrogantibus qua causa illud ipsi ei-
cere nequiuissent, ait: Nõ eijcitur hoc genus nisi in oratione & ieiunio. Et addidit: Si ha- Matth. 17
bueritis fidem sicut granũ sinapis, dicetis huic mõti, Trãsi hinc illò, manu significãs quis ille mons esset quem posset perfecta transferre fides. Perfecta enim fides grano sinapis
comparata est, dicente Apostolo: Si habeam omnem fidem, ita ut montes transferam, 1. Cor. 13
charitatem nõ habeam, nihil mihi prodest. Sunt etiã qui ita distinguunt: Et trãsferentur montes, ut sequatur: in cordibus maris sonuerunt & turbatę sunt aquæ eius: conturbati sunt montes in fortudine eius.] Non bonæ aquæ quæ sonant, atq; turbantur, & potum

præbere

Psalm.103 præbere non possunt. Meliores sunt quæ pertranseunt, sicut scriptum est: Inter medios
montes pertransibunt aquæ, & potabunt omnes bestiæ agri: suscipient onagri in sitim
Luc.8 suã. Deniq; ubi legio dæmoniorum petijt & accepit potestatẽ ut introiret in porcos ma
gno impetu se præcipitauit in mare, & aquæ illæ gregis sui præcipitatione turbatæ sunt.
Psalm.76 Alibi quoq; idem Dauid propheta sic posuit: Viderunt te aquę deus, uiderũt te aquę, &
timuerunt. Hoc est, bonæ uirtutes, quæ uerbi cœlestis cognitione sunt placidæ, non so-
nitu & fragore terribiles. De malis autẽ uirtutibus quid dicit? Et conturbatæ sunt abys-
si, multitudo sonitus aquarũ. Abyssi deum nõ uident, & ideo turbationibus semper ob-
noxiæ sunt. Et exposuit quid essent abyssi. Multitudo, inquit, sonitus aquarum. Nam &
bestia illa Antichristus ex abysso ascendit, ut aduersus Heliam atq; Enoch, qui propter
Apoc.13 testimoniũ domini Iesu terris sunt redditi, præliaretur, ut legimus in Ioãnis Apocalypsi:
cui datũ est os loquẽdi magna, ut aduersus deũ plena furoris cõuitia & sacrilegij persona
ret. Sonuerũt ergo aquæ, id est immundi spiritus cũ turbarentur uidentes opera dei, in
domini salutaris aduentu appropinquare sibi iudicium pertimescentes. Sonuerũt & tur
Psalm.2 batæ sunt aquæ in domini passione. Vnde & dictũ est: Quare fremuerunt gentes, & po-
Psalm.9 puli meditati sunt inania? Et alibi scriptura dicit: Perijt memoria eorũ cum strepitu. Dia
Esa.53 bolus sonum quærit, Christus silentiũ. Deniq; sicut agnus coram tondente, sic non ape-
ruit os suum. Et alibi: Non clamabit, neq; contendet, nec quisquam audiet in platea uo-
cem eius, donec ejciat in uictoria iudicium. Quę est ista nisi de serpente uictoria? In hac
fortitudine filij dei conturbati sunt montes, cũ diabolus & ministri eius uiderent mor-
tuos resurgentes. Isti sunt montes qui turbãtur. Illi montes qui transferuntur in paradi-
Luc.23 sum, quibus dicitur: Hodie mecũ eris in paradiso. Et alius cui dicitur: Si eum uolo ma-
Ioann.21 nere donec ueniam: quid ad te? Tu me sequere. Et Enoch qui raptus est ne malitia secu-
Sapien.4 li mutaretur. Post passionem domini quid aliud sequi debuit: nisi quia de corpore domi
ni flumen exiuit, quando de latere eius aqua fluxit & sanguis, quo lætificauit animas u-
niuersorum, quia illo flumine lauit peccatũ totius mundi. Est & fluuius qui de Eden e-
xit, & circuit uniuersam, terrã uerbũ dei, quo paradisus intelligibilis irrigatᷣ, & omnis a-
Ioann.7 nima uocatur ad gratiã Christi, dicẽte ipso dei uerbo: Si quis sitit, ueniat ad me, & bibat.
Cui ego dedero aquam, flumina de uentre eius fluent aquę uiuę. Ex illo enim unico dei
uerbo quatuor fluuiorum prudentiæ & fortitudinis, temperantiæ quoq; & iustitiæ flu-
1.Cor.12 enta manarunt. Alij enim per spiritum datur sermo sapientię, alij fides in eodem spiritu,
alij gratia curationũ in uno spiritu, alij operatio uirtutum. Hęc enim operatur omnia u-
nus atq; idem spiritus, diuidens singulis prout uult. Hi sunt impetus fluminis, cum se in
gratiam ministeriorum operationis atq; uirtutis spontanea diuisione transfundit. His i-
gitur fluminis superni meatibus ciuitas illa in qua deus inhabitat, irrigatur, & sanctifica
tur altissimi tabernaculũ, omnis anima quę inhabitatur à Christo, uel corpus illud quod
Luc.1 Virgo generauit, de quo Gabriel angelus dixit: Et quod nascetur ex te sanctũ, uocabi-
tur filius dei. Bonum tabernaculũ, quod nulla potuerũt obumbrare peccata. Admirabi
le templum dei, & aula cœlestis, quod solutum corrumpi non potuit, sed intra triduum
resurrexit, resuscitatum ab ipso qui mortuus uidebatur. Nec mirum, quando deus in me
dio ciuitatis eius erat, nec cõmotus est: siue quia nullius peccati prolapsione commotus
est dei filius, nec alicuius erroris offensione titubauit, aut corporalis illecebræ nutauit
impulsu: siue quia non reliquit animã eius dei gratia: sed inseparabilis in ea mansit, quod
Psalm.15 ab omni colluuione delicti immaculata durauerit. Vnde & ad patrem dei filius dixit.
Ioann.14 Nec derelinques animam meam in inferno. Ergo quia suberat ei nec in carne peccare,
Psalm.87 diuine ait: Ego in patre, & pater in me. Et alibi: Traditus sum, & non egrediebar. Ab
Psalm.138 eo utiq; non egrediebatur, cui dixit postea: Exurrexi, & adhuc tecum sum. Vbi autem
Genel.3 aliquis grauius peccat, cõmouetur in eo deus, ut ab eo transeat. Vnde & Adæ peccanti
Act.7 deambulare uisus est, & Stephano stare: quia ille in præuaricatione lapsus est, hic in mar
Zach.9.iuxta.70 tyrio coronatus. Et in Zachariæ libro ita scriptum est: Ambulauit in commotione indi
Matth.23 gnationis iræ suæ dominus. Simile & in Euãgelio dictum est Iudæis: Ecce, derelinque-
tur uobis domus uestra deserta. Dereliquit enim dominus Iudæos, & statim secuta est
ruina synagogã. Quòd si eam Christus non deseruisset, nunquã eam supremum sequu-
tum esset excidium. Aperuimus ergo quod dictũ est, Deus in medio eius, non commo-
uebitur.

trebitur. Sequitur: Adiuuabit eam deus diluculo.] Quo significatur quia resurrectio matutina adiumentorum nobis coelestium subsidia confert, quæ noctem repulit, diem refudit, dicēte scriptura: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illucescet tibi Christus. Ephes. 5
Vide autem mysteriū. Vespere passus est Christus: ideo & secundū legem ad uesperam agnus occiditur. Mane surrexit. Sic enim scriptū est: Vna autē sabbati uenit Maria Magdalene prima luce ad monumentū, cum adhuc esset obscurū, & uidit lapidem amotum ab ostio. Ioan. 20
Ad uesperā mundi occiditur, deficiente iam luce: quia in tenebris erat hic totus mundus: & maioribus fuisset tenebrarum squaloribus inuolutus, nisi Christus nobis è coelo lux æterna uenisset, innocētiæ tempora generi refusurus humano. Passus est ergo dominus Iesus, & sanguine suo nostra peccata donauit, lux refulsit cōscientiæ purioris, & dies resplenduit gratiæ spiritalis. Vnde & Apostolus ait: Nox præcessit, dies appropinquauit. Euigilauimus igitur, iā non dormiamus. Vestē lucis induimus, nō in amictū tenebrosæ conuersationis atq; exuuias reuertamur. Comessationibus atq; delicijs, quæ nocturni sunt tēporis, ualediximus: sobrietatem elegimus, cuius gratia Iacob primatus quos non habebat inuenit. In alijs quoq; codicibus inuenitur: Adiuuabit eā deus uultu. Rom. 13
Quid hoc quoq; significet, ipse propheta nos doceat. Namq; ipse in posterioribus dixit: Ostende faciem tuam, & salui erimus. Aspectus ergo dei, salus nostra est: atq; in eius uultu nostrum est adiumentum. In quo quanta uis sit, diuina scriptura declarat, quæ non ociose adtexuit quòd respexit deus super munera Abel, super Cain autem nō respexit: & ideo cōtristatus est Cain, quòd sacrificium suum deo displicuisse cognouit, placuisse gerrmani. Vnde & illud quod hodie in Psalmi responso decantatum est, plurimū nostræ cōducit assertioni: Expectans expectaui dominum, & respexit me. Quem dominus respicit, saluat. Denique in domini passione cum titubaret Petrus sermone, non mente, (licet ipse Petri sermo titubantis fidelior sit, quàm doctrina multorum) respexit eum Christus & Petrus fleuit: quo proprium lauit errotem. Ita quem uisus est uoce denegare, lachrymis fatebatur. Conturbatæ sunt gentes, inclinata sunt regna: dedit uocem suā altissimus & mota est terra.] Aduentu domini saluatoris aduersariæ potestates cū sua legione turbatæ sunt iussæ ab humanis exire corporibus, & precatæ ut mitterentur in porcos. Turbatis nequissimis potestatibus, necesse fuit turbari cultores simulacrorū, inclinari quoq; regna peccati. Erat enim graue regnum, quod sibi in graue seruitium subiugauerat omnium animos peccatorum. Qui enim facit peccatum, seruus est peccati. Regnum autem peccati, mortis est regnū: quod diu toto orbe præualuit. Vnde & Apostolus ait: Sed regnauit mors ab Adam usq; ad Moysen, etiam in eos qui nō peccauerunt, in similitudinē præuaricationis Adæ, qui est forma futuri. Venit ueritas, figura cessauit. Venit uita, regnum mortis euanuit. Venit remissio peccatorum, & peccati uincula resoluta sunt. Ante etiam leuiora delicta mortis nexibus stringebantur, post aduentum autem domini salutaris etiam grauiora flagitia sunt remissa. Inclinata sunt ergo regna spiritualium nequitiarum quæ sunt in coelestibus, quia cultus simulacrorū & illecebra peccati coepit imminui Euangelicæ prædicatione doctrinæ. Inclinata est perfidia posteaquā coepit fides in nationū regnare pectorib. Inclinanī regna peccati, cū legitur: Nō regnet peccatū in uestro mortali corpore. Inclinauit omnia regna perfidiæ uoce sua dominus, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis: & ego reficiam uos. Hanc uocē dedit altissimus, & omnes eum secuti sunt populi nationū, dura peccati regna fugientes, & perpetuæ mortis atrocitatem, atq; intolerabilē flagitiorum omnium seruitutē, cum pollice retur fessis requiem, captiuis remissionem, seruientibus libertatem, & decurso fugo ferreo Babylonij regis, iugum suum suaue ceruicibus fidelium subrogaret, ne uacua colla gentilium rursus inimicus catenis suæ iniquitatis adstringeret. Christus enim quos alligat, liberat: & quos adstringit, absoluit. Denique qui seruus uocatus à domino est, libertus est domini: & qui liber uocatus, seruus Christi est. Ideoq; in suis uinculis Paulus gloriatur dicens: Paulus uinctus Iesu. Quod sub alijs cōtumelia est, sub Christo gloria est. Dedit uocem suā in passione dominus, & uniuersa elementa tremuerunt, omnis terra commota est, ut ritus ille Gentium solueretur, fieret terra domini, & plenitudo eius, ut scriptum est, cessarent auguria perfidorum: & sacrificium impietatis, cognitio fidei & studium deuotionis aboleret. Dat uocem suam dominus quotidie, & resultat in cordibus singulorum

Psalm. 79 — Genes. 4 — Psalm. 39 — Ioann. 8 — Rom. 5 — Ibidem. 6 — Matth. 11 — 1. Cor. 7 — Ephes. 3 — Psalm. 23

ſingulorum,ut terrenum omne decidat eius qui bene credit affectu, atq; omnes in terio
rum ſenſus animorum ab errore,à corruptione luxurię & diſſolutione ad cognitionem
cœleſtium ſacramentorum, & ſtudium caſtitatis, à nequitia ad uirtutem pia confeſſio-
ne moueantur.Motos ergo eos dicit qui in terra ſunt, uel quia terra erant omnes homi-
nes,in quibus erat terrena corruptio, quia oculos mentium ad ſublime gratiæ cœleſtis
eleuare atq; attollere neſciebant,nec poterãt dicere:Deus uirtutũ nobiſcum, cũ quibus
non erat niſi prolapſionis incẽtor,& auctor erroris.Sed poſteaquã uox domini in Euan
gelio reſultauit,audet Propheta dicere.Deus uirtutũ nobiſcum.Bene dicit,Deus uirtu-
tum nobiſcũ,qui credidit quòd Virgo in utero concepit,& peperit.Audemus & nos di
cere,Deus uirtutũ nobiſcum,poſteaquã Emmanuel,hoc eſt,deus cœpit eſſe nobiſcum.
Vbi ergo Emmanuel,ibi deus uirtutũ nobiſcum.Suſceptor noſter deus Iacob.] Imite-
Ioann.8 mur ergo patriarcham Iacob,odorẽ eius,uirtutem eius,laborẽ eius.Sicut enim Abrahæ
opera facere debemus,ut filij eius appellari iure mereamur:ita etiam exercitia atq; certa
mina ſancti Iacob ſubire debemus,ut deus Iacob deus noſter eſſe credatur. Nam ſi ope-
ra Iacob,uel(quia illũ æquare non poſſumus)ſtudia operis eius ac fidei non agnoſcat in
nobis:quomodo quaſi deus Iacob nos iuuare dignabitur? Cum hęc diceret,ecce per ſpi
ritum ſanctum præſens imago ei infuſa eſt futurorum:& uidens ex graui perturbatione
bellorum pacem toto orbe diffuſam in aduẽtu domini ſalutaris,clamat ad uniuerſos di-
cens:Venite,& uidete opera domini,quæ poſuit prodigia ſuper terrã.] Venite,ad con-
gregationem ſpectat:uidete,ad intentionẽ, & cognoſcendæ ſtudium ueritatis. Videte,
inquit,opera domini plena miraculis,in quibus magnarũ ſunt ſigna uirtutũ.Deniq; τέ-
ρατα Græcè,admiranda dicuntur Latinè. Non ergo quaſi prodigialis horroris accipias
opera domini,ſed quaſi plena admirationis.Præclare poſuit ſuper terram,id eſt in terrã.
Auferens bella uſq; ad fines terræ,arcum conteret,& confringet arma,& ſcuta combu-
ret igni.] Et uere antequam Romanum diffunderetur imperium, non ſolũ ſingularum
urbium reges aduerſum ſe præliabantur,ſed etiam ipſi Romani bellis frequenter ciuili-
bus atterebãtur.Pugnauit Marius aduerſus Cinnam. In utraq; parte Romanus fuſus eſt
ſanguis.Sylla ſurrexit, & Mario uictori rurſus ciuilia bella commouit. Lepidus Serto-
riusq; rebelles ſe Romano imperio præbuerunt.Cæſar Pompeiũ eſt perſecutus,& Gal-
liarum furorem excitauit aduerſus arma Romana. Deuicto ſeniore Pompeio, iuniorẽ
in Hiſpaniarum partibus debellauit. Quid Triumuiros loquar,ex hoſtibus amicos, ex
amicis rurſus in hoſtiles tumultus eſſe progreſſos? maria quoq; Actiaco bello infecta
ſanguine Romanorum? Vnde factum eſt, ut tædio bellorum ciuilium Iulio Auguſto
Romanum deferretur imperium:& ita prælia inteſtina ſedata ſunt.Hoc autem eò profe
Matth.28 cit,ut recte per totum orbem Apoſtoli mitterentur,dicente domino Ieſu:Euntes,doce-
te omnes gentes.Illis quidem etiã interclusa barbaricis motibus regna patuerũt,ut Tho
mæ India,Matthęo Perſia.Sed tamen quo plura obirent ſpatia terrarũ,in exortu Eccle-
ſiæ poteſtatem Romani imperij toto orbe diffudit,& diſſidentium mentes, terrarumq;
diuortia donata pace compoſuit. Didicerunt omnes homines ſub uno terrarum impe-
rio uiuentes,unius dei omnipotentis imperium fideli eloquio confiteri. Abſtulit ergo
bella uſq; ad fines terræ, quod factum eſſe non dubiũ eſt. Sed uide ne bella infirmitatis
2.Cor.7 abſtulerit,quæ ſunt in corde titubantium.Qui enim terrena tranſierit,iam non dicit, Fo
Philip.3 ris pugnę,intus timores:ſed dicit:Noſtra autẽ conuerſatio in cœlis eſt.Tranſi ergo mun
dum,ut incipias eſſe ſupra mundum, περᾶσαι enim tranſire eſt: uel, ut dicam expreſſius,
transfretare.Abſtulit ergo dominus bella quæ mouebat nobis nequitia ſpiritalis:& de-
uicto diabolo pacem ſuam nobis reliquit.Arcum confregit,de quo ignita aduerſarij ia-
cula ſpargebantur:Et ſcuta perfidiæ combuſſit igni, ut ſcutum fidei inuiolabile perma-
neret. Vacate,inquit,& uidete quia ego ſum dominus.] Vox domini poſt bella ſedata.
Vacate,ut nulla animarum ſit occupatio, ne offuſio ſecularium perturbationum,inter-
næ oculũ mentis obducat. Vacate,inquit,ab erroribus,uacate à perturbationibus, uaca
1.Ioan.3 te à peccatis:quia omnis qui peccat,non uidit deũ,nec cognouit eũ:ſicut in Epiſtola ſua
dixit Ioannes Euangeliſta. Vacate ergo ſtudio cognoſcendæ diuinitatis:nolite terrenis
operibus occupari.Ideo rex Aegyptiorũ augeri iubebat numerũ laterũ,& cetera onera
Iudæorum, ne cognoſcerent deum, & cultui ſacro uacarent, offenſus Moyſi & Aaron
uoce

uoce Sanctorum, qui dicebant: Dimitte populum Dei, ut eamus & seruiamus domino Deo nostro. Exaltabor inter Gentes, & exaltabor in terra.] Erat sublimis dominus in excelsis, id est in angelis & archangelis, in patriarchis & prophetis qui de illo sublimia sentiebant, nec eum terrenis imaginibus & simulacris scrupeis cōferebant. Sed nō erat sublimis in populis nationum, qui Deum suum in antris & spelæorū habitaculis requirere uidebantur. Denique reprehenditur Magdalena, quæ Christum quasi mortuum flebat, & quasi sepultum quærebat in tumulo. Vnde dicit ad eam Christus: Maria, quid ploras? Quem quæris? Nunquid eum qui posset auferri? Audiuit uocem, & recognouit eū, & uolebat contingere, & ait dominus: Noli me tangere, quem putas mortuum. Ad patrem uado. Miraris quòd in tumulo non inuenisti, quem cœlestia præstolantur? aut forte reprehenditur, quia Christum nisi fides perfecta non tangit: sicut hæmorrousa plena eū tetigit fide. Vnde ait dominus: Tetigit me aliquis: sentio enim de me uirtutem exisse. Quo dicto agnouit in se illa quòd exeunte fuerat uirtute curata: & statim cōfessa est sibi conscia quòd dominum ipsa tetigisset. Vnde dominus ait: Fides tua te saluam fecit, uade in pace. Exaltatus autem in terra dominus est, secundum quod ipse ait: Cum exaltatus fuero, omnia traham ad meipsum. Vel quòd facta est uoluntas eius sicut in cœlo & in terra. Et repetit, dicens: Dominus uirtutum nobiscū, susceptor noster Deus Iacob.] Repetitio, confirmatio est. Vel quia non solum quando natus ex Virgine est, factus est nobiscum Deus: sed etiam post resurrectionem ipse dixit: Ecce, ego uobiscum sum usque ad consummationem mundi: Cui est honor & gloria, perpetuitas à seculis, & nunc, & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

Exod. 5

Ioann. 20

Matth. 9

Ioann. 12

Matth. 28

Psalmi quadragesimiseptimi enarratio.

Vius titulus hic est: Psalmus cantici filijs Chore secunda sabbati.] Boni filij Chore, & psalmis iam superioribus approbati, eo quòd congruis sensibus, & cogitationibus ad uirtutum studia cōuenientibus in semetipsis pari gerent spiritale psalteriū, & cognitioni diuinitatis peruigili specula mentis intenti, cœlestium mysteriorum digni forent haurire secreta. Et ideo cum Psalmorum ante arcam domini quotidie canendorum munus & officium recepissent, uidentur electi ut Psalmum cantici in secunda sabbati specialiter reciperent cōcinendum. Etenim quibus recte uidebatur esse cōmissum ut ascensionem domini ab inferis resurgētis uoce sua psallerent, his utique deferendum fuit ut ipsum resurrectionis diem munere suo ministerioque celebrarent. Quid est enim secunda sabbati, nisi dominica dies, quę sabbatum sequebatur? Dies autem sabbati erat dierū ordine posterior, sanctificatione legis anterior. Sed ubi finis legis aduenit, qui est Christus Iesus (finis enim legis Christus, ad iustitiā omni credenti) & resurrectione sua octauā sanctificauit, cœpit eadem prima esse, quæ octaua est, & octaua quæ prima, habens ex numeri ordine prærogatiuam, & ex resurrectione domini sanctitatem. Vnde & in Euangelio legimus δευτερόπρωτον, sabbatū, quòd Latinè dicitur secundoprimum. Vbi enim dominica dies cœpit præcellere qua dominus resurrexit, sabbatum quod primum erat, secundum haberi cœpit à primo. Prima enim requies cessauit, secunda successit. Vnde & ad Hebræos scribens Apostolus ait: Postera ergo die restat requies populo Dei. Festinemus igitur intrare in illam requiem. Requies ergo uera iam non in operis cessatione, sed in resurrectionis est tēpore. Ideoque qui sabbati secundum legem solennitatem custodiebant, unam sabbati nuncupabat, quasi unum esset sabbatū, & nō aliud. Nos qui obseruantiam induimus spiritalem, & ad similitudinem & requiem Dei cupimus nostram formare militiā, atque in illa ciuitate cœlesti nostrum exhibere ministerium, ubi est non exemplar, non umbra, sed ueritas: primā dicimus sabbati, sicut est scriptum: Vespere autem sabbati, quæ lucescit in primā sabbati. Nihil pulchrius, nihil expressius. Ante resurrectionem sabbatū dixit, post resurrectionem primam sabbati nuncupauit. Ioannes quoque Euangelista dicit: Prima sabbati uenit mane Maria Magdalene cum adhuc tenebræ essent. Tenebræ pro tempore, mane pro gratia. Sed isti expressius secundum Euāgelium, quasi recusso uelamine: Dauid autem sub lege positus & moderationem tenuit debitæ cantionis, & mysterium non repressit, ut secunda sabbati diem dominicā declararet: quo Iudæis ordinem numeri putaret esse seruatum, & spiritale sacramentum agnosceret reuelatum. Audiamus igitur quid dicat

Roman. 10

Luc. 6

Hebr. 4

Matth. 28

Ioann. 20

qui in secunda sabbati Deo psallit: Magnus, inquit, dominus & laudabilis nimis, in ciui-
tate Dei nostri in loco sancto eius. Non ergo ubiq; Deus magnus & laudabilis est? Ille
quidem ubiq; magnus & potens est, sed angusta mens non capit magnitudinem diuinæ
eius potestatis & gratiæ. Quanto autem magis appropinquat Deo nostra cognitio, tan-
Ioan. 20 to præcellētior eius nobis uidetur esse maiestas. Deniq; Thomas qui antè dicebat: Nisi
uidero in manibus eius fixuras clauorū, & mittam manum meam in latus eius, non cre-
dam: ubi misit digitum suū, & euidentia resurrectionis cognouit indicia, admirās intra
se Dei gratiam: Dominus, inquit, meus, & Deus meus. Tunc ergo plenissime diuinita-
tem eius dominationemq; confessus est, ubi eum resurrexisse non dubitauit ab inferis.
Deniq; in Sion hymnus Deū decet, & uotum ei soluitur in Hierusalem. Quid igitur mi-
rum si in ciuitate cœlesti, & in illo superno & æthereo loco potentia eius uehementius
prædicatur? Addidit: Dilatās exultationem uniuersæ terræ.] Et uere magnus, qui istius
terræ in qua ante intolerabilium peccatorū germina pullulabant, ubi erat mœror, tristi-
tiæ & gemitus, exultationem toto orbe diffudit. Itaq; hominū conscientia quæ ante fla-
gitiorum suorum gurgitibus demersa lugebat, nunc per indulgentiam Christi, & remis-
sionem peccatorum, metu absoluta lætatur. Conuenit igitur & si ita intelligamus ut di-
ximus: sed quia in uetustis exēplaribus aliquibus reperimus εὐρίζον ἀγαλλίασιν πάσης τῆς γῆς,
id est, bona radice exultationem uniuersæ terræ, sensum quidem eundem aduertimus:
quia diuina in nobis Dei patris dona laudantur: qui dedit nobis exultationem bona ra-
dice fundatam, Deum uidelicet Iesum, uerā & fœcundissimam uitem, de qua sacramen-
ta fluxere cœlestia, in quibus est perpetua & diuturna lætitia, quòd his abluatur omne
peccatum, & conscientia interna mundetur. Elocutionemq; conuenire cognoscimus:
quia bene radicata exultatione lætamur, qui exultamus in Christo. Seculi enim lætitia
temporalis est, perpetua autem lætitia eius qui gaudet in domino. Mons Sion latera A-
quilonis, ciuitas regis magni. Deus in gradibus eius dinoscetur cum suscipiet eā.] Quæ
sit exultatio uniuersæ terræ, euidenter expressit, quoniam dominus Iesus Ecclesiam sibi
ex peccatoribus congregauit. Itaq; qui erant ante latera Aquilonis, id est, socij & inhæ-
Cantic. 4 rentes diabolo, cui dicitur: Exurge Aquilo, ut ueniat Auster: facti sunt Christo fideles.
Psalm. 124 Ipsi sunt enim de quibus dicitur: Qui confidunt in domino, sicut mons Sion. Facti sunt
itaq; mons Sion per gratiam Christi, & baptismatis sacramentum. Aquilonis intelligi-
bilis grauis flatus, qui prius tempestates asperrimas & procellas humanis mouebat affe-
ctibus, cœpit suos amittere, qui uexabat alienos. Gentem omnem euerterat Iudæorum,
nationes omnes suo reuinctas tenebat imperio, ipsius erat latera, hoc est, aspirabāt cum
eo. Sicut enim principis latera dicimus stipatores eius & comites, & sicut mulier latus
est uiri, eo quòd morigera ei societate iungatur: ita latera erāt diaboli qui faciebāt ipsius
uoluntatem. Ii ergo nunc sunt mons Sion, qui Deum speculātur æternum, & ipsi nocti-
bus & diebus intendunt. Vide Paulum cū persequeretur Ecclesiam domini, latus Aqui-
lonis fuisse: uide nunc cum legitur in Ecclesia, montem esse speculatoriū, per quē Chri-
sti gloriā cognoscimus, & uidemus. Et quia Græcus montes dixit, hoc est ὄρη, uide quo-
modo seruuli Christi montes sint. Montes in circuitu eius: in quibus est Ecclesia domi-
Venerarium intelligas locū ubi Venus sit culta. ni, quæ est ciuitas regis magni. Simul quia dominus secundum cœli tractum in Venera-
rio passus est, qui erat locus in latere Aquilonis. Ibi autem & mōs Sion, ibi Hierusalem
quæ in terris. Vide ne id quoq; uideatur expressum, quia congregatio plebis Dei, quæ
erat Aquiloni coniuncta per culpā, Ecclesia Christi est facta per gratiam, ut iam non sy-
nagoga, sed Christi Ecclesia nuncupetur. Et quia reliquiæ Iudæorū per electionem gra-
tiæ saluæ factæ sunt, in ipsis Deus cognoscitᷓ, in Petro, Paulo, Ioanne, Iacobo, qui graues
& excelsi uiri uelut fundamēta & culmina sunt Ecclesiæ, quasi fundamēta graues, quos
nulla grauis Aquilonis flabra concusserint, sed immobile fidei seruauerint fundamen-
tum, ne Ecclesia tota nutaret. Præcelsi quasi culmina, qui uerticem eius turribus suæ uir-
tutis erexerint. Etenim sicut in operibus suis cōditor, & in ædificationibus suis ædifica-
tor agnoscitur, ut etiā si nomen non audias, tamen ex operum qualitate artificem depre
hendas: (Et quid mirum de humanis, cū ipsius creatoris æterni, qui non uidetur à nobis,
inuisibilia tamen per ea quæ facta sunt, intelligamus?) ita in excelsis & magnis domi-
bus, (quæ domus nos sumus, si libertatis & gloriæ fundamentū usq; ad finem firmum te-
nuerimus)

nuerimus) Deus habitator agnoscit,ut deus Abrahã,deus Isaac,deus Iacob. Ipse enim enim uerus Deus, qui tales uiros præceptorũ suorum institutione fundauit. Ergo sicut in illis se Deum demonstrauit ęternum,ita,inquit,cum regis magni suscipiet ciuitatem, gradibus eius receptionem suæ cognitionis infundet,ut fiant docibiles Dei,qui manda tum eius & audierint,& putauerint exequendum:ne ab illius domus ædificatæ in petra firmitate degenerent. Hoc,inquit,uidentes reges terræ congregati sunt, & transierũt in unum. Ipsi uidentes tunc admirati sunt.] Boni reges, qui sui corporis possunt se præbere rectores,ab ipsa patriarchæ Abrahę origine & institutione manãtes, qui docuit peccatum posse superari. Ideo uerus rex,qui flagitijs esse nesciuit obnoxius,in quo culpę & erroris illecebra regnare non potuit. Vnde & dictum est ad huiusmodi uirũ à filijs Seth: Rex à Deo tu es nobis. Tales ergo reges terræ,qui carni imperitarent, congregati sunt, ut in uno essent corde,& in uno spiritu:sicut legimus:Quia multitudo credentiũ habebat unam animam,& cor unum, & non erat in his aliqua separatio. Ii sunt qui transierũt in unum,non tam locum,quàm in eundem affectum atq; propositum. Probato enim dicitur:Transi,recumbe. Neq; enim mediocris uirtutis est,ab improbis ad honesta, à terrenis ad æterna transire,& carnalis uitæ consuetudinem cõmutare,omnemq; eius abolere usum,nouos mores assumere, totumq; statum conuersationis ueteris detorquere. Meritoq; dicitur ei:Si transeas per aquam tecũ sum. Cum transeunte est Deus,non cum desistente. Ii ergo qui intra semetipsos erant antè discordes, ubi in unum mente & studio conuenerunt recepta pace quæ fecit utraq; unum, & inimicitias in carne sua medij parietis destructione dissoluit,admirati sunt uel eum qui in gradibus suis dinoscitur,uel homines ita esse conuersos,ut q ui antè diabolo seruiebant, nunc domino Iesu iusti pietate seruitij mãcipati sint. Et quia reges sui corporis in semetipsis uim non mediocris laboris experti (neq; enim facile atq; mediocre est animum uincere,resecare cupiditates, edomare carnis lasciuiã, euacuare luxuriam,quæ repugnabat & Paulo,ut captiuum sibi peccati lege constringeret) sicut gratiam in ijs qui uirtute processerant,mirabantur: ita etiam ne quis relaberetur in uitia de superiore uirtutum deiectus fastigio, cõmouebantur. Procliuis enim & mutabilis in utrunq; est humana conditio,ut quocunq; intenderit,eò propendeat & uergat: uel ad studia uirtutum, uel ad illecebram delictorũ. Et ideo non mediocri quatiebantur affectu, ita ut ex formidine tremor apprehẽderet eos, considerantes illud quod scriptum est:Quia in locis impiorũ ingemiscent iusti. Deniq; uide mihi Petrum amarissime flentem quòd ei error obrepserit, & uirtutem suæ mentis prolapsione corporeæ fragilitatis inflexerit:meritoq; à Christo suppresse reprehensum quòd ausus sit usurpare constantiam,nec obnoxiam consideraret naturam. Et hic quidem per gratiam emendauit errorem,sed Iudas mansit in crimine, perseuerauit in gemitu. Iustus erat cum Apostolorũ numero nec teretur,sed quia supplantatus à diabolo est, in locis nunc deplorat & ingemit impiorum quod de gratia sit relapsus ad pœnam. Ergo cadentibus huiusmodi uiris qualis fuit proditor Iudas, uel Saul à domino Deo suo accitus ad regnum,etiam fortes uiri trepidabant. Conferentes deinde quanto certamine perueniretur ad finem,quantæ contritiones iustorum, quantæ solicitudines, qualis aduersarius,quanta diuturno labore contentio, quantæ amaritudines propositi terroris, quæ uincula continentiæ, quæ conscientiæ uerbera, non mediocriter conturbabantur ne quis tãtis uel laboribus uitæ austerioris cederet,uel doloribus. Sunt enim ibi dolores acerbi & graues:id est,in Ecclesia,in illa ciuitate regis magni sunt dolores sicut parturientis,donec formetur Christus in nobis. Neq; enim sine dolore Paulus erat cum uideret in Galatis insipientibus doctrinæ suæ tardiorem profectum. Ideoq; dicebat: Filioli mei quos iterum parturio donec formetur Christus in uobis. Testificatur & dominus in Euangelio graues esse parturientis dolores: cum dicit: Mulier cum parturit, tristitiam habet,quia uenit dies eius:cum autem peperit, iam non meminit tristitiæ propter gaudium:quia natus est puer in hoc mũdo. Magnus ergo labor ut aliquis sibi Christum adquirat,ne sine gubernatore quasi nauis in seculi istius salo fluctuet. Deniq; Apostoli tristes erant cum se Christus ad patrem rediturum esse memoraret, quòd absente rectore destitui se putarent. Gaudium Christus est. Ipse est & puer quem parturit qui in utero suæ mentis accepit spiritum salutis. Qui pepererit, & enutrierit, exultat: qui parturit,

Genes. 23
Act. 4
Esa. 43
Ephes. 2
Prouerb. 28 apud 70
Galat. 4
Ioann. 16

Exod. 15 quatitur atque compungitur. Bonum est ut & parias, & enutrias eum. Ne coquas agnum
Deuter. 14 in lacte matris suæ, ne dicat tibi: Væ in utero habentibus & nutrientibus. Sic enim Chri
Matth. 24 stus natus est ex Maria, ut agnoscas eum, sicut bos agnouit possessorem suum: & scias quia ipse te creauit, & maiores tuos ipse possedit. Non eum quasi paruulum nutrias, sed quasi uerum atque perfectum deum ex uero & perfecto deo noueris adorandum. Sic eum Magus adorauit, ut non in lacte matris agnum coqueret, sed quasi Deum ueneraretur æternum. Denique ut eum inueniret, cœlum aspiciebat. Non ergo quærebat in terris, quem
Ibidem 2 de cœlo fulgens stella monstrabat. Ideo eum Maria non parturiuit, sed peperit: quia &
Luc. 1 dominum, & salutare sciebat ex se esse generandum, sicut ipsa testatur dicens: Magnificat anima mea dominum: & lætatus est spiritus meus in Deo salutari meo. Ibi ergo dolores sicut parturientis. Dolor est ut parturias: dolor est ut enutrias, quem in principio debes habere perfectum. Ideoque plerique grauiter conteruntur, sicut uersiculus significat qui secutus est. In spiritu uehementi conteres naues Tharsis.] Nam dum ad perfectionem fidei desiderant dei famuli peruenire, cômacerant corpus suum castigando seuerius, & redigendo in ministerium seruitutis, ne reprobentur qui fuerant iam probati. Hoc autem faciunt in spiritu sancto ualido atque uehementi. Est enim spiritus consilii atque uirtutis, ut nimia abstinentia dissoluant corpus suum, quo omnes eius euacuent uolupta-
Hebr. 12 tes, ut dicatur illis: Conualescite manus remissæ, & genua dissoluta. Cum enim solutus quis fuerit ab ista compage terrena, tunc fortior ad uitam resurgit æternam. Mentior, nisi
Philip. 1. adstipulatur scriptura, quæ dicit, dissolui & cum Christo esse, multo melius. Qui dissol-
2. Tim. 4 uitur, incipit esse cum Christo. Et alibi: Tempus meæ resolutionis instat. Qui ergo meditatus fuerit seipsum dissoluere per abstinentiam, diem passionis suæ timere non poterit. Et bene ait spiritum uehementem, naues dicturus. Naues autem de corporibus dixit, quæ uago diuersarum passionum fluctu mouentur, & cito merguntur, nisi habeant
Psal. 106 gubernatorem. Vnde & alibi ait: Qui descendunt in mare in nauibus. Bene autem nauigant, qui in nauibus Christi crucem sicut arborem præferunt, atque inde explorant flabra uentorum, ut corpora sua dirigant ad sancti spiritus gratiam, in ligno domini tuti atque securi: nec permittunt naues suas uago fluctu errare per maria, sed ad portum salutis & ad consummationem gratiæ cursus sui directione contendunt, ut fida statione potiantur, quo dissolutæ cursus suos possint in resurrectione reparare, ubi naufragium timere non possint. Et nos igitur circumspectemus hanc gratiam, speculatores eius simus, exploremus eam, ut fiant corpora nostra naues Tharsis. Tunc enim caro ad seruitutem redigitur, cum ad dei intendimus gratiam: ut id quod amarum ad tempus sit, sicut est ieiunium, non quod dulce & uoluptarium, sequamur. Tharsis ergo est speculatorium gra-
Iona 1 tiæ, intelligibilis ciuitas, ut Sion superior. Ad eam festinabat Ionas. De ea dicit scriptu-
2. Paral. 20 ra quia sociatus est Iosaphat Oziæ regi, & sic placuit ut facerent & irent ad eum naues in Tharsis. Sed quia impio se coniunxit, ideo missus est ad eum Propheta, qui diceret ei: Destruxit dominus opus tuum, & contritæ sunt naues tuæ, & nô potuerunt ire in Tharsis. Quo significatur quòd præuaricantium mandatum Dei corpora ad consummatio-
3. Reg. 10 nem gratiæ peruenire non possint. Ad Salomonem autem, utpote sapientem & pacificum uirum, naues de Tharsis cum auro & argento, & dentibus eburneis sine ulla offensione ueniebant, & eò ipse mittebat. Habebat enim cum rege Hiram sacræ negociationis spiritale cômercium, & mutuæ gratiæ concertantis affectum. Has ergo naues ij qui regali in se authoritate potiuntur ad coercendam ferociam corporalem, uidentes ex corruptibilibus incorruptas, ex maculosis summa gratiæ luce fulgentes, ex dissolutis atque detritis esse renouatas, uiuere ex mortuis, ex sepultis resurgere, celebri sermone cômemorant: Sicut audiuimus, ita & uidimus in ciuitate domini uirtutum, in ciuitate dei nostri. Deus fundauit eam in æternum.] Audiuimus extra ciuitatem, uidimus in ciuitate, cui deus est lumen æternum. Fulget enim dies sine sole mundano, luna non quæritur: fundamentum eius non temporale, sed æternum est. Suscepimus, inquit, deus misericordiam tuam in medio templi tui.] Si ad filium dei dicitur, templum ita intelligimus secundum
Ioann. 2 quod ipse de corpore suo dixit: Soluite templum hoc, & in triduo resuscitabo illud. Vere templum dei corpus est Christi, in quo est nostrorum purificatio peccatorum. Vere templum dei caro illa, in qua nullum peccati potuit esse contagium, sed ipsa pro delicto mundi

mundi totius fuit sacrificium. Vere templum Dei caro illa, in qua Dei imago fulgebat, & corporaliter plenitudo diuinitatis habitabat: quoniã ipse Christus est plenitudo. Ergo ad ipsum dicitur: Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui. Quod quid est, nisi quod ait: Medius uestrum stat, quem uos nescitis? Hoc est, in medio uestri est, & non uidetur. Si aũt ad patrem refertur: quid est, in medio templi tui, nisi quia deus erat in Christo mundum reconcilians sibi? In illo ergo templo suscepimus, inquit, misericordiam tuam: hoc est, uerbum quod caro factũ est, & habitauit in nobis. Sicut enim redẽptio Christus, ita & misericordia. Quæ autem maior misericordia quàm quod pro nostris flagitijs se prębuit immolandum, ut sanguine suo mundum lauaret, cuius peccatum nullo alio modo potuisset aboleri? Etenim si de sanctis uiris Apostolus dixit: Templum Dei uos estis, & spiritus sanctus habitat in uobis: quãto magis carnem domini Iesu templum dei dixerim? qui semper plenus spiritu sancto legitur, & ipse testificatur, dicens: Sentio de me uirtutem exisse, quæ uirtus omniũ uulnera acerba sanabat. Potest & illud intelligi quod dixit suscepisse se cum populo dei misericordiam in medio templi eius: quoniam ipse Ecclesiam suam fundauit, & propagauit in æternũ: quoniam ipse uere cum filio suo unigenito hanc gratiam plebi suæ contulit, quem ædificatorem etiã demonstrauit dicens: Hic ædificabit mihi ciuitatem, quæ diffusa toto orbe terrarũ, fecit ut tota terra plena laudis eius esset & nominis. Sicut enim scriptũ est: Laudis eius plena est terra: ita scriptum est: Datum est ei nomen super omne nomen, ut in nomine Iesu, omne genu curuet, cœlestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur quòd dominus Iesus in gloria est dei patris. Vnde proprie dixit Propheta: Secundum nomen tuum deus, ita & laus tua in fines terræ. Iustitia plena est dextera tua.] Non mirum est si plenus est iustitię dei, qui est dextera Dei. Idem autem est uirtus Dei, & iustitia dei, ut & secundum id quod iustitiæ dei plenus est, eam iustitię plenitudinem in eo esse quem pater habet, noueris: & secundum id quod uirtus & iustitia dei patris & sapientia legitur, nihil in eo diuinę maiestatis intelligas esse diuersum, sed omnia accepisse à patre filium, & omnis gloriæ paternæ filiũ splendorem esse cognoscas, & eius characterem substantiæ: qui ita expressit patrem, ut in eo totus sit pater, sicut in patre totus est filius. Et quia uidit in spiritu Propheta laudes Christi terris in omnibus prædicandas: uelut epilogo quodam faciens suscepti sermonis excessum, ad lętitiam nos & cultũ nominis eius hortatur, dicens: Lætetur mons Sion.] Id est, qui confidunt in domino, sicut ipse postea interpretatus est, dicens: Qui confidunt in domino sicut mons Sion, &c. Ipse dominus Iesus, qui est mons & altitudo Ecclesiæ suæ, quæ Christum suum toto speculatur affectu, lætetur fide eius & deuotione, quæ cõplacuit Deo: quoniam repudiata est infidelis. Potest igitur & hoc pie intelligi, quoniam etiam superior omnibus ipse est mons, in quem is ascendere iubetur qui fidem prædicat, dicente scriptura: In montem excelsum ascende, qui euangelizas Sion. Exultent, inquit, animæ, confitentes tibi. Ipsæ sunt filiæ Iudęę illius in qua notus est deus. Nam ista Iudæa quæ in carne est uel litera, non agnouit dominum. Nam si agnouisset, etiam recepisset. Sed non agnouit quem non recepit, & iudicia eius refugit: quibus eos nõ ex patre Abraham, sed ex diaboli semine manare memorabat: quoniam omne peccatum semen inimici est. Confessionis autem filiæ peccatum non faciunt, sed obumbrant. Et ideo beati quorum tecta sunt peccata. Meritoq; exultabunt filię confessionis propter iudicia domini, cũ cognouerint iudicia eius, & uias eius, quæ in hoc seculo inscrutabilia & inuestigabilia sunt hominibus. Et cũ facie ad faciem spectare cœperint ueritatem: tunc illa quæ nunc uidentur inscrutabilia, cõprehendent, & eorum cognitione gaudebunt. Circundate, inquit, Sion, & cõplectimini eam, narrate in turribus eius.] Qui intelligunt Sion, circundant eam, & complectuntur suis sensibus, ut teneant, & non dimittant eam: ne sibi speculatoriæ disciplina uirtutis possit auferri. Ideo illa in Canticis dicit: Tenui eum, & non dimittam eum quæ dei sapientiã requirebat, & cõplectebatur iustitiam dei brachijs charitatis, & quibusdam fidei & deuotionis lacertis. Ipse est enim pie mentis amplexus. Comprehendamus ergo & nos quantum possumus interna mysteria ueritatis, & scribamus ea atq; affigamus ea sensibus nostris, uirtutemq; cœlestis oraculi: quam ut assequeretur Moyses ille peritus in omni sapientia Aegyptiorum, in montem ascendit, atq; in nubem intrauit, ut operta & occulta cognosceret,

Ioann. 1
2. Corint. 5
Ioann. 1
1. Corint. 6
Luce 8
Abacuc 3
Philip. 2
Psal. 124
Ioann. 8
Psalm. 31
Cantic. 3

Psalm. 50 cognosceret, adhærente sibi socio Iesu, quia nemo sine uero Iesu potest incerta sapientiæ
& occulta cõprehendere. Et ideo in specie Iesu Naue, ueri saluatoris significabatur affu
Ioann. 6 tura præsentia, per quem fierent omnes docibiles Dei, qui legem aperiret, Euangelium
reuelaret. Ergo qui Sion circundederint prudentia sua, & complexi fuerint intellectu
ascendentes super turres eius narrãt desuper ei qui nõ potuerit ascendere in turres eius,
quid agendum, uel quid cauendũ sit. Murata est enim ciuitas Dei: ideoq; alibi dicit do-
minus: Ecce ego Hierusalem pinxi muros tuos. Distincta est turribus, de quibus insidia
tor possit, si appropinquare cœperit, deprehendi. Habet ille exercitus suos quibus ani-
mas Dei obsidere consueuit, admouere machinas, ut possit turres expugnare munitas.
Sed uos, inquit, prædicate de turribus. Est enim in turribus Hierusalem abundãtia. Præ-
Prouerb. 8 dicate iustitiam, monete custodiam. Sapientia enim in exitu canitur, & in murorum al-
apud 70 tissimis prædicatur. Et alibi iterum dicit: In muris tuis constitui custodes, diebus ac no-
Esaie 62 ctibus in finem non tacebunt. Narrate ergo sine intermissione, sine fine. Aduersarius ui
gilat, circuit, & rabie ferina quærit quos inuenerit deuorare. Ideo semper canendus est
dominus, qui dentes leonum conterat, & ora confringat, ut nobis nocere non possint.
Ponite, inquit, corda uestra in uirtute eius.] Id est, ut uirtutem eius intelligatis: & distri-
buite gradus eius, ut enarretis in progenie altera. Quoniam hic est deus noster in æter-
num, & in seculum seculi: ipse reget nos in secula.] βάρεις dicit Græcus hodieq; excelsas
& turritas domos. Vnde Propheta cum de ciuitate dei & inhabitantibus eam loquere-
tur, distribuite, inquit, gradus eius: hoc est, mãsiones eius altas atq; sublimes in cœlesti-
bus. Quo docet ordinem seruandum esse meritorum. Vnusquisq; enim in suo ordine.
Ioann. 14 Vnde & dominus ire & præparare se dicit discipulis mansiones, ut pro suorum ratione
meritorum digna unusquisq; habitacula consequatur, in quibus requiem illam carpat
æternam. Sunt etiam sublimia & alta precepta, in quibus sunt occulta pietatis mysteria,
& theoremata sermonum cœlestium. Hæc, inquit, distribuite, & pro captu uniuscuiusq;
diuidite, quantum possit unusquisq; ingenio proprio comprehendere. Neq; enim om-
nibus Paulus eadem disputabat. Alijs nihil prædicabat nisi Christum Iesum, & hũc cru-
cifixum, non in persuasione sapientiæ uerbi, sed in ostensione spiritus atq; uirtutis. Inter
perfectos autem sapientiam loquebatur: quia non capiebat uniuersus populus perci-
1. Cor. 2 pere sapientiam in mysterio quæ abscondita est. Ideo enim eam Christus abscondit, ut
eam stulti non intelligant, prudentes studiosius quærant, & enarrent in progenie alte-
ra, quæ spiritus foret uirtute perfectior: quoniam generatio superior per infirmitatem
fidei perfectæ sapientiæ cognoscere sacramenta non potuit. Et ideo signum quære-
bat, ueritatem repudiabat: cum utique non ueritas signi, sed signum ueritatis sit. Vn-
Matth. 12 de respondit ei dominus: Generatio nequam & adultera signum quærit: & signum non
dabitur ei nisi Ionæ Prophetæ. Ad arguendã itaq; perfidiã Iudæorum, Ionæ exemplum
accersitur, eo quòd Niniuitę signo crediderunt, & prædicationẽ Ionę qui fuerat in ute-
ro ceti, sequendam putarunt. Iudęi aũt nec post resurrectionem domini Iesu crediderũt,
qui de corde terrę post triduum resurrexit, & uiuit ac regnat per omnia secula. Amen.

Psalmi quadragesimioctaui enarratio.

Huius titulus est, In finem filijs Chore Psalmus Dauid.

Vdite hæc omnes Gentes: auribus percipite omnes qui habitatis orbem
A terræ.] In principio ipso uocem domini salutaris agnoscimus Gentes uo-
cantis ad Ecclesiam, ut errori renuncient, ueritatem sequantur, & pij cul-
tus munus agnoscant. Sed quia serpentis uenenis infecta erant corda successionis hu-
manæ, & peccatis obnoxia conscientia dum desperat ueniam, se reuocare non poterat:
remedium pollicetur, indulgentiam sponte pietatis suæ largitate promittit, ut reus non
timeat, bene conscius gratuletur, quòd bono domino exhibeat ministerium seruitutis,
qui nouerit peccata donare, honorare uirtutes. Deniq; eadem serie uocationis etiam in
Euangelio nos dominus adhortatur dicens: Venite ad me omnes qui laboratis, & one-
Matth. 11 rati estis, & ego uos reficiam. Tollite iugum meum super uos, & discite à me, quia mitis
sum, & humilis corde. Deinde iugum suum suaue, & onus leue esse cõmemorat: quo-
niam qui desperauerit medicinã, sanus esse non poterit. Et ideo omnibus grata est man
suetudo, quæ uulnera interiorum curat animorum. Venturus igitur ad ægrotos, uen-

turus ut medicus, qui grauia ulcera nostra curaret, medicamenta proponit, ut uideant homines, & ad remedium salutis fida sedulitate cōcurrant. Sic illa in Euangelio meruit sanitatem, quæ profluuio sanguinis per duodecim annos laborauerat. Audiuit medicum uenisse, festinauit contingere, dicens: Si tetigero fimbriam eius, salua ero. Intra se hoc dixit, & Christus audiuit, & tetigit fimbriam eius, & uirtus de saluatore processit, quæ curauit ægram, firmauit inualidam, profluuium statuit, pietatem probauit. Similiter ergo & hic omnes Gentes uocat ad sapientiæ fontem atque prudentiæ, redemptionem omnibus pollicetur, ut nemo trepidet, nemo desperet, ubi nullus excipitur, sed omnis anima inuitatur ad gratiam, ut sine precio redimatur à crimine, & fructum uitæ adipiscatur æternæ. Hic sensus est Psalmi: quem suo ordine digeremus, cum explicauerimus superiorum uim qualitatemque uerborum. Præcipiuntur enim audire Gentes, & auribus percipere qui inhabitant orbem terræ. Illum utique orbem terrarum, de quo supra dixit: Domini est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & qui habitant in eo. Ipse super maria fundauit eum, & super flumina præparauit eum. Quam Græci οἰκουμένην dicunt, eo quod inhabitetur à Christo, sicut ipse dixit: Quoniam inhabitabo in illis. Inhabitat enim, ut impleat quæ uacua uidebantur. Quæ est ergo οἰκουμένη, nisi sancta Ecclesia templum Dei, & habitaculum Christi? Nec incongrue Latini dissono quidem sermone, sed pari sensu orbem terræ nuncupauerunt, eo quod uita sanctorum qui inhabitantur ab spiritu, sicut rota in orbem sine ulla cursus sui offensione uoluatur. In tribulationibus igitur fundatur Ecclesia, in tempestatibus & procellis, in sollicitudinibus & mœrore, in rebus aduersis & in fluminibus præparatur. In quibus fluminibus? Audi dicentem: Eleuauerunt flumina uocem suam. Audi & in Euangelio: Qui credit in me, sicut dicit scriptura: Flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Hoc autem dicebat de spiritu quem accipiebant credentes in eum. In his ergo fluminibus præparatur Ecclesia, in quibus profluit Dei gratia. Hi sunt fluuij qui aure percipiunt uerbum Dei, & loquuntur, ut uerbum infundant pectoribus singulorum. Ideoque scriptura discretionem fecit dicendo: Audite hæc omnes Gentes: auribus percipite omnes qui habitatis orbem terræ.] Possunt omnes audire, non omnes tamen auribus percipere, nisi electi Dei. Ideoque Saluator dicit: Qui habet aures audiendi, audiat. Illas aures dicit interioris hominis spiritales, cuius & nares legimus, dicente Iob: Spiritus diuinus qui est in naribus meis. Non omnes homines has aures, & has nares habent. Alia est enim forma corporis, alia gratiæ spiritualis. Qui spiritalis est, audit omnia, dijudicat omnia: animalis autem homo non percipit quæ sunt spiritus Dei. Hic enim terrigena est, ille cœlestis. Ideoque addidit: Quique terrigenæ, & filij hominum: simul in unum diues & pauper, ut uniuersos uocaret. Quis est terrigena nisi filius hominis? Quis est spiritualis, nisi Dei filius? Ille ex sanguine concretus & carne, & uiri uoluptate generatus, iste ex Deo natus. Alius diues in omni uerbo & scientia, alius pauper, gratia tamen diues: quia & pauper clamauit, & dominus exaudiuit eum. Econtrario est & diues in superbia, & pauper in humilitate. Omnes uocantur ad Ecclesiam, ut omnes redimantur à Christo. Qui æger est, medicum inuenit: qui sanus, sapientiam acquirit, captiuus redemptorem, liber remuneratorem. Omnes ædificat scriptura diuina. In ea inuenit unusquisque quo aut uulnera sua curet, aut merita confirmet. Simul autem in unum diuitis & pauperis facta uocatio, in quandam humilitatem æqualitatemque nos prouocat: ut neque diues fastidiat inopem, neque diuiti pauper inuideat, sed utrunque sibi gratia una connectat quia & dominus pauper factus est, cum diues esset, ut idem & pauperum saluator esset & diuitum. Et subtexuit: Os meum loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei prudentiā.] Merito omnes uocantur, quia omnibus sapientiæ fons abundat, nec thesauro pecuniario comparatur, quæ preciosior thesauris omnibus declaratur. Ideoque nec diues auertitur, nec pauper excluditur: quia sapientia non facultates discriminat, sed uoluntates. Ille aptior, qui prior affectu, & proximus disciplina. Quòd si meditatio cordis prudentiam loquitur, quanto magis perfecta doctrina? Deinde admonemur non tumultuarium proferre sermonem, sed exercitio quodam meditationis, & statera mentis internæ examinare dicenda: quia scriptum est alibi: Statera fallax, nō bonum. Inclinabo ad parabolam autem meam: aperiam in psalterio propositionem meā.] Sapiens auditor intendit, atque

Marc. 5.

Psalm. 23

Leuit. 26
2. Corinth. 6

Psalm. 92
Ioann. 7

Luc. 8
Iob 27

1. Cor. 2

Prouerb. 20

inclinat aurem ſuam ut intelligat parabolarũ figuras. Ipſum aurem ſuam dicit ſaluator,
qui aurem habet audiendi. Aperit etiam dominus clauſam propoſitionem ſuam, cum
aptum organum ſibi & uas electionis inuenerit: quod Pſalteriũ uocat cuius ſimilis Pau
lus dulcis gratiæ cantilenam neruis omnibus ſibi concinentibus reſultauit, ſancti ſpi-
ritus plectro interiorem chordam exterioremq́ pulſando, ut & lingua oraret & mente.
1.Cor.14 Ideoq́ ait: Orabo ſpiritu, orabo & mente: Pſallam ſpiritu, pſallam & mente. Huiuſmodi
ergo uirum Chriſtus multo antè promittit, per quem manifeſtaret abſcondita, & inuo-
luta prophetici obſcuritate ſermonis aperiret. Bonum pſalterium, cũ fidei uita conſen-
tit, & caro animæ, uirtuti aſpirat uoluntas. Hoc eſt dulce pſalterium, ubi canora eſt diſci
Eſaie 35 plina uiuendi, ut impleatur illud quod ſcriptũ eſt: Clara erit lingua mutorum. Sequitur:
Vt quid timebo in die mala? Iniquitas calcanei mei circũdabit me.] Hoc eſt, cũ os meũ
loquatur ſapientiam, & meditatio cordis mei prudentiã, in die iudicij timere quid poſ-
Citatur ab Augustino lib. 1. cap. 2. contra Iulianum. ſum? Niſi forte calcanei mei iniquitas mihi ſit abluẽda. Alia eſt iniquitas noſtra, alia cal-
canei noſtri, in quo Adam dente ſerpentis eſt uulneratus, & obnoxiã hæreditatem ſuc-
ceſſionis humanę ſuo uulnere dereliquit ut omnes illo uulnere claudicemus. Vnde do-
minus diſcipulis pedes lauit, ut lauaret uenena ſerpentis: & Petrus reprehenditur quod
Ioann. 13 excuſabat ne ſibi dominus pedes lauaret. Ideoq́ dictum eſt ei: Niſi lauero tibi pedes, nõ
habebis mecum partem. Quo audito nõ ſolum pedes, ſed etiam manus obtulit abluen-
das. Cui dominus reſpondit: Qui lotus eſt, non habet neceſſe ut iterum lauet, niſi ut pe-
Pſalm. 37 des lauet, ſed eſt mundus totus. Ergo Dauid dicit: Iniquitates meæ ſuperpoſuerunt ca-
put meum: qui ſe nouerat in iniquitate eſſe cõceptum, & in delictis à matre generatum:
dominus autem qui ſua peccata non habuit, nec cognouit proprias iniquitates, ait: Ini-
quitas calcanei mei circundabit me. Hoc eſt, iniquitas Adæ, non mea: ſed ea non poteſt
mihi eſſe terrori. In die enim iudicij noſtra in nobis, non alienæ iniquitatis flagitia pu-
niuntur. Vnde reor iniquitatem calcanei magis lubricum delinquendi, quàm reatum
aliquem noſtri eſſe delicti. Meritoq́ dominus qui pro nobis uniuerſa ſuſcepit: Laue-
mus, inquit, & pedes, ut calcanei lubricum poſſimus auferre, quo fida ſtatio poſſit eſſe
uirtutum, nec paterno quis errore labatur, qui ſuo paratus eſt ſtare propoſito. Non me-
tuat lubricum hæreditatis, qui cupit ueſtigiũ tenere uirtutis. Iniquitas ergo calcanei no-
ſtri præuaricatio eſt Adæ, per quem prolapſus eſt in contemptum & diſſimulationem
cœleſtium mandatorum. Eſt etiam iniquitas calcanei, Judæ hæſitanda proditio. Calca-
Ioann. 13 nei ideo, quia ſcriptum eſt: Qui manducat mecum panem, leuabit ſuper me calcaneum
ſuum. Bene & ibi ſuum, & hic meum dixit. Suum, quia Chriſtus ſine iniquitate: hæc au-
tem ſolius iniquitas proditoris: Meum autem calcaneum, quaſi ultimum ſui corporis Iu
dam Chriſtus appellat, cuius nos ſumus corpus & membra. Apoſtoli præſtantiora & a-
ctuoſa membra ſunt Chriſti, Iudas calcaneum, quaſi extrema pars corporis ſerpenti ob-
noxia, & patens uulneri. Primum ergo calcaneum Adam, ſecundum calcaneum Iudas.
Ille lapſus totius hæreditatis, hic ſolius proditoris, qui hæreditatem implicare non po-
tuit, quia iam non carnales ſumus, ſed redemptoris hæreditas, ſcriptura dicente: Eſt hæ-
reditas credentibus in domino. Eſt & illa iniquitas calcanei ſui, quæ circumdedit Chri-
Pſalm. 117 ſtum. Circundantes, inquit, circumdederunt me, & in nomine domini ultus ſum in eos.
ibidem 92 Calcaneũ eius Synagoga eſt, decor & gloria uultus eius Eccleſia: ſicut ſcriptũ eſt: Do-
minus regnauit, decorem induit. Illi ergo ſunt calcaneum, de quibus dicit: Qui confi-
dunt in uirtute ſua: quiq́ in abundantia diuitiarum ſuarum gloriantur.] Diuites enim
eguerunt & eſurierunt. Quod de Iudæis dictũ eſt. Sed & omnes qui luxurioſe uiuũt, &
non tenent caput, calcaneum Chriſti ſunt. Sed hæc generalia, quę late patent. Cæterum
ſpecialiter de Iuda locutus eſt proditore, qui ſibi ualidus & diues apoſtolatus gloria ui-
debatur. Deniq́ de paſſione domini ſermo contexitur: Frater non redimit, redimet ho-
mo: nec dabit Deo propiciationem ſuam, & preciũ redemptionis animę ſuæ.] Hoc eſt,
ut quid timebo in die mala? Quid enim poteſt mihi nocere, qui non ſolum non indigeo
redemptore, ſed ipſe omnium ſum redemptor? Alios liberos faciam, & pro me ipſe tre-
pidabo. Ecce faciam noua omnia, quę ſupra ipſum germanitatis affectũ ſint atq́ pieta-
tem. Quem frater eodẽ matris utero effuſus in lucem redimere non poteſt, quia parilis
naturę infirmitate retinetur, redimet homo, ſed ille homo de quo ſcriptũ eſt: quia mittet

illis

illis dominus hominem qui saluabit eos, qui de seipso dixit: Quæritis me occidere, ho- Ioann. 8
minem qui ueritatem locutus sum uobis. Sed quāuis homo sit, quis cognoscit eū? Qua-
re nemo cognoscit? Quia sicut unus Deus, ita & unus mediator dei & hominum homo
Christus Iesus. Ipse est solus qui redimet hominem, uincens pietate germanos: quia pro
alienis sanguinem suū fudit, quem nemo potest offerre pro fratre. Itaq; corpori proprio 1. Tim. 2
non pepercit ut nos redimeret à peccato, & dedit semetipsum redemptionem pro om-
nibus, sicut uerus eius testis asseruit Apostolus Paulus, qui ait: Veritatem dico, nō men Roman. 9
tior. Sed quare solus hic redimet? Quia nemo potest eum æquare pietate, ut pro seruu-
lis suis animā suam ponat, nemo integritate. Omnes enim sub peccato. Omnes Adæ il-
lius subiacent prolapsioni. Solus redemptor eligitur, qui peccato ueteri obnoxius esse
non possit. Ergo per hominem dominū Iesum intelligamus, qui suscepit hominis cōdi-
tionem, ut in carne sua peccatū omnium crucifigeret, & chirographum uniuersorū suo
cruore deleret. Sed forte dicas: Quomodo redempturus frater negatur, cū ipse dixerit:
Narrabo nomen tuum fratribus meis? Sed non quasi frater nobis, sed quasi homo Chri Psalm. 21
stus Iesus, in quo deus erat, peccata dimisit. Sic enim scriptum est: Deus erat in Christo 2. Corinth. 5
mundū reconciliās sibi. In illo Christo Iesu de quo solo dictū est: Quia uerbū caro factū Ioann. 1
est, & habitauit in nobis. Non ergo quasi frater, sed quasi dominus habitauit in nobis,
cū habitaret in carne. Cum igitur reconciliauerit Deo mundū, utiq; ipse recōciliatione
nō eguit. Pro quo enim peccato suo propitiaret deum qui nulla peccata cognouit? De-
niq; didrachma poscentibus Iudæis, quod pro peccato dabatur ex lege, dixit ad Petrū:
Simon, reges terræ à quibus accipiunt tributū uel censum? à filijs suis, an ab alienis? Re- Matth. 17
spondit Petrus: Ab alienis: Cui dixit dominus: Ergo liberi sunt filij. Vt autem non facia-
mus illis offendiculū, mitte hamum, & eum piscem qui primus ascenderit tolle, & aper-
to ore eius inuenies staterem. Illum tollens, dabis pro me & pro te. Ostendit ergo quòd
non pro se propitiationem debeat peccatorū, quia seruus peccati non erat, sed ab omni
erat liber errore. Filius enim liber, seruus est in reatu. Ergo liber iste ab omnibus nec
preciū redemptionis animæ suæ dat, cuius sanguinis precium poterat abundare ad uni-
uersa mūdi totius redimenda peccata. Recte ergo alios liberat, qui pro se nihil debeat.
Plus adijcio: Non solum pro se Christus precium non debet suæ redemptionis, aut pro-
piciationem pro peccato, sed etiam si de fideli quocunq; homine accipias, possit intelli
gi: quia non debeāt singuli propiciationem suā, quia propiciatio omniū Christus est, &
ipse est uniuersorū redemptio. Cuius enim hominis sanguis iam idoneus est ad redem-
ptionem sui, cum pro redemptione omniū suum sanguinem Christus effuderit? Est er-
go cuiusquā sanguis qui Christi possit sanguini cōparari? Aut quis tā potens homo qui
pro se propitiationem suā dare possit supra eam propitiationem quā in se obtulit Chri-
stus, qui solus deo mundum recōciliauit per suū sanguinem? Quæ maior hostia? Quod 2. Cor. 5
præstantius sacrificiū? Qui melior aduocatus, quàm qui pro peccatis omniū factus est 1. Tim. 2
deprecatio, & animā suam dedit pro nobis redemptionem? Non quærit ergo propitia-
tio aut redemptio singulorū, quia omniū preciū sanguis est Christi, quo nos redemit do
minus Iesus, qui solus patrē reconciliauit, & laborauit usq; in finē, quia nostrū laborem
ipse suscepit, dicēs: Venite ad me omnes qui laboratis, & ego reficiā uos. Vide laboran Matth. 11
tem: Laboraui clamās, raucę factę sunt fauces meę. Et alibi: Isachar quod bonū est cōcu Psalm. 68
piuit, requiescēs inter sortes. Et infra: Supposuit humerū suū ad laborandū, & factus est Genes. 49
uir agricola. Ergo homo nō dabit iam propitiationem suā nec redemptionem, quia se-
mel ablutus est à peccato, per sanguinē Christi. Laborabit tamen ut seruet præcepta ui-
uendi, & à mādatis cœlestibus non recedat. Dum uiuit, in labore sit, & perseueret in eo,
ut uiuat in finē, ne & ipse morte moriatur, cū sit iam redemptus à morte. Qui autem ser-
uauerit mandata uitę, nō uidebit interitū, cum uiderit mori eos qui sibi sapientissimi &
prudentissimi in hoc seculo uidebantur. Quod specialiter ad Scribas & Pharisæos spe-
ctat, qui sibi cathedras in Synagogis uindicant, quasi sapientiæ principatū. Hi uere fru-
stra laborāt, cū putant quia per didrachmū liberentur, cum spiritale precium animę suę,
atq; illud singulare dominici corporis sacrificiū, inani quadā legis interpretatione con-
tempserint, refugientes baptismatis sacramentū. Neminem enim sanguis redimit hir-
corum atq; taurorum, sed omnes unus sanguis liberat Christi, cuius in Leuitico figurā
non

nō ueritas est. Non enim didrachmo, sed illius solius sanguinis precio liberamur. Simus
ergo docibiles Dei, ut nemo nostrū uideat interitum in illo die quando damnabuntur
morte perpetua sapientes istius mundi, uel principes Iudæorum quādo simul insipiens
& stultus peribunt. Non idem est utrunq;. Stultus est qui nihil sapit, & stulta intelligit:
Psal. 13 Insipiens, qui mala sapit. Dixit insipiens: quia non est Deus. Quomodo iniquus, nō qui
æquitatem nesciat, sed qui improbitate cordis sui iniqua cōmittat: improbus quoq; di-
citur, eò quod probitatem malitia sua destruere uelit, non quia probitatem ignoret. Ipsi
ergo insipiens & stultus quando pereunt, alienis relinquunt diuitias suas. Suū enim &
legitimum stultitiæ & improbitatis hæredem reperire non possunt. Legitimi enim di-
Roman. 8 cunt: Quia filij Dei sumus. Si autem filij, & hęredes: hęredes quidem Dei, cohæredes au
tem Christi: si tamen cōpatimur, ut & simul glorificemur. Insipientes ergo diuitias non
Prouerb. 17 apud 70 habent, quia nec hæreditatem habent. Non habent diuitias infidi, non possessionem. Fi-
deli enim totus mundus possessio est. Non habent hæreditatem, quia sola est hæreditas
Matth. 19 credentibus in domino. Suas autem diuitias habent. Ideoq; auarus dicit: Nō habeo quo
cōgregem fructus meos. Non enim uerus fructus, sed auari fructus, pecunia est. Et do-
Luca 18 minus auaro dicit: Vade uende bona tua, & ueni sequere me. Non enim perfectum bo-
num est patrimonium, sed hæc sunt auari bona, quæ in emolumento aliquo constituta
sunt. Vende, inquit, quæ putas tua esse, cum tua non sint, quia ad alios fluminis modo
transeunt: & sequere me, ut bonū immortale cognoscas. Sapientes ergo in interitū de-
Matth. 11 ducuntur, quibus Deus abscondit quę paruulis reuelauit. Peribunt simul, & in uno eo-
demq; loco erunt insipiens & stultus, & alienis relinquent diuitias suas: quia nō inuenit
nequitia legitimū successorem. Et sepulchra eorū domus eorum in seculum tabernacu-
la eorū in progenie & generatione: inuocauerunt nomina eorū in terris ipsorū.] Vbiq;
scriptura sepulchra pro uilibus ducit: quibus degeneres & uitæ huius cupidi cōparan-
Psalm. 5 tur. Sepulchrum patens est guttur eorum. His ergo qui ad diem & de die uiuunt, sepul-
chra pro domibus sunt. Domus enim iustorum non in terra est, sed in cœlo: sicut Apo-
Philip. 3 stolus docuit, dicens: Nostra autem conuersatio in cœlis est. Ipsa est domus nostra, quæ
Hebr. 3 domus est Christi. Vnde ait scriptura: Et Moyses quidem fidelis in tota domo eius, tan-
quam famulus in testimonium eorū quæ dicenda essent: Christus uero tāquam filius in
Psalm. 38 domo sua. Pijs ergo domus est Ecclesia, pijs patria cœlum est. Ideoq; iustus ait: Aduena
ego sum apud te in terra & peregrinus, sicut omnes patres mei. Luxuriosis domus se-
Esaie 22 pulchrum est. Deniq; tanquā in sepulchro uiuunt, qui possunt dicere: Manducemus &
bibamus, cras enim moriemur: resurrectionem ante oculos non habentes, ideoq; tumu
lis suis affixi atq; attumulati adhęrent, quia resuscitari se posse non crediderunt. Habita-
culum ergo illis in suo busto est, & tabernaculū eorum in progenie & generatione ter-
rena est, qui uermes sui corporis hæredes relinquunt: ut hic tātum sit memoria eorū, &
in ęternum transire non possit. Deniq; nomina eorū in terris ipsorū: quia opera eorum
corruptibilia atq; terrena. Et ideo ibi scribuntur eorū nomina, ubi uiuere maluerūt. Qui
Luc. 9 autem eleuauerunt opera sua, ijs dicitur: Nolite gaudere, quia dæmonia uobis subiecta
sunt, sed gaudete quia nomina uestra scripta sunt in cœlo. Hinc ergo intelligimus quia
non ociose dominus eos arguit qui ędificabant sibi sepulchra uel tumulos Prophetarū,
& exornabant ea. Condemnantur enim Iudæi qui Prophetis quos occiderant, terrena
Matth. 8 solatia, non ęterna præmia deferebant. Ideoq; prohibet ut discipulus suus sepeliat pa-
Esaie 22 trem, quia æterno patri sine cessatione esse debet intentus. Et in Esaiæ libro scriptū est:
Luc. 24 Quid, inquit, quia ædificasti & excidisti tibi sepulchrum? Et reprehenditur Maria quæ
Christum in tumulo requirebat. Relinque sepulchra, quæ reliquerunt qui audita uoce
domini in ipsius passione surrexere de tumulis. Noli inter mortuos habitare, qui uiuis.
Ephes. 5 Audi uocē resuscitantis Iesu: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, ut lumen tibi Chri-
Act. 2 sti infundatur æternum. Lumen eius spiritus sanctus est, qui Apostolis sanctis in disper
sione linguarum tanquā ignis illuxit. Sequitur: Homo cū in honore esset, nō intellexit,
cōparatus est iumentis quæ sine sensu sunt, & similis factus est illis. Hæc uia eorū in of-
fendiculum ipsis, & postea in ore suo cōplacebunt.] Quia nō intellexit homo cū in ho
nore esset. (Est aūt honor quia ad imaginem Dei factus est, factus est rationis capax.)
Comparatus est iumentis quæ sensum nō habent. Qui aūt intellexit, angelis cōparatur,

Et ideo hic bonorum operum claritate magnificatus est, ille sicut equus adhinniens æsti
matur colluuione uiuendi, quæ uix offendiculum affert in turpitudine & obscœnitate
uiuentibus. Insipientia enim uiri contaminat uias eius. Huiusmodi autem uiri uiuũt se- *Prouerb. 18*
cundum appetentiã suam, quæ offendiculum creat, & post offendiculum cõplacebunt *apud 70*
in ore suo, sed nõ in corde. Non enim boni de quibus dicitur: Ore suo benedicebant, & *Psalm. 62*
corde suo maledicebant. Quo responsum est etiã ijs qui habent in codicibus suis ita scri
ptum: Et postea in ore suo benedicent. Verbum enim tuum prope, & in ore tuo sit, & in *Roman. 10*
corde. Sicut oues in infernum deducentur, mors depascet eos: & dominabuntur eorum
iusti in matutinum, & auxilium eorum ueterascet in inferno à gloria eorũ.] Qui nolue-
runt ut pasceret eos Christus, depascet eos mors. Quis ergo dimittat bonum pastorem,
qui pro ouibus suis animam suam ponit, quia pertinet ad eum gregis sui cura? Aut quis
eligat mercenariam mortem, quæ operum pessimorũ digna mercede referatur? Simul
cognosce ô homo quia Christus uerus est pastor, qui suos pascit ad uitam. Mors subin-
trauit, quæ ad interitum adducit alienos, & deuorat eos quibus potest propter eorũ fla-
gitia præualere. Quibus licet in hac uita studium potentiæ fuerit & diuitiarum, ut alijs
dominarentur, sed in resurrectione erit seruitus, cum iustis matutinus splẽdor illuxerit:
quorum figura est quòd Iacob dominus præponitur fratri. Miserabilis itaq; seruitus, ut *Genes. 24*
eo tempore quo alij uocãtur in gloriam splendoris & luminis, horum gloria ueterascat,
& consumatur in tenebris inferorum. Meritoq; de his dicitur: De honore suo & gloria
sua expulsi sunt: quia temporalis hæc gloria. Veruntamen deus liberabit, inquit, animã
meam de manu inferni, cum acceperit eam.] Bene hoc dicit, qui sciebat animam suã in
inferno non derelinquendam. Descendit enim ut captiuos absolueret de faucibus infe-
rorum, non ut in his captiua remaneret. Ergo quoniam hæc, quæ in isto seculo sunt, no-
biscum transire nõ possunt, ideo tibi dicitur: Ne timueris cum diues factus fuerit homo,
& cum multiplicata fuerit gloria domus eius: quoniã nõ cum morietur accipiet omnia,
neq; simul descendet cũ eo gloria domus eius.] Noli, inquit, expauescere diuitias & po
tentiam diuitis, & gloriã secularem, quoniã caduca illa sunt, & citius abeunt quàm uene
runt. Somnium est iste thesaurus: euigilas, & recessit: quoniã qui potuerit crapulã mun-
di istius edormire, & sobrietatem uirtutis assumere, ista cõtemnit, & pro nihilo pecuniã
ducit. Neq; timueris cum multiplicatã gloriam domus alicuius potentis audieris. Inspi-
ce diligenter, & uacua est, quæ nihil habet in se de fidei plenitudine. Et quid de domo di
cam? Vacuus erat totus hic mundus antequã numero credentium eum Christus imple
ret. Ideoq; scriptum est: Iudicabit inter Gentes, replebit ruinas. Quid enim aliud erat an-
tè in hoc mundo, nisi ruina perfidiæ? Quid est ruina? Audi dicentem: Vbi ruina, ibi & *Matt. 24*
aquilę. Id est, ubi ruina, ibi & resurrectio. Ruina, uacua firmitatis est: resurrectio, plenitu
do uiuẽdi est. Ideoq; nos Adæ illius ruina uacuauit: sed Christi repleuit gratia. Ideo se il-
le exinaniuit, ut nos repleret, atq; in carne hominis plenitudo uirtutis habitaret. Quid
sit ruina, cognosce. Dũ uiuit homo, infusus est spiritu. Vbi mortuus fuerit, uacuus utiq;
huius uitalis est spiritus. Multo magis uacuũ facit amissio gratiæ spiritualis, quem gratia
replere consueuit, ut possimus dicere: Quoniã nos omnes de plenitudine eius accepi- *Ioann. 1*
mus, & gratiã pro gratia. De alio dicitur: In uacuum laborauit: iustus autem sicut odor
agri pleni. Quid autem nõ uacuum quod seculare atq; mundanũ, cum recte dixerit qui
mundum istum sobria uirtute contempsit: Nudus sum natus, nudus & moriar? Nũquid
secũ quis potest auferre quæ possidet? Hic omnia derelinquit, solus intrat in tumulũ, &
uacuũ illius diuitis est sepulchrum, quem nec ipsa terra capiebat. Vnde dictũ est: Nun- *Esaiæ 5*
quid soli habitabitis super terrã? Nunquid descendit in illud sepulchrum gloria domus
eius, aut copiæ? Vide uim scripturę. Gloria seculi non descendit cum peccatore, sed glò
ria uirtutis ascendit cũ innocente. Et ut cõpendiosius dicamus, gloria hominis cũ ascen
dente ascendet, cum descẽdente nõ descendet. Quod gratiæ est ac uirtutis, ascendet. In
paradisum ascenditur, in infernum descenditur. Descendant, inquit, in infernũ uiuen- *Psalm. 54*
tes. Ideoq; Lazarus pauper per angelos in Abrahæ sinum est eleuatus. Diues luxurio- *Lucæ 16*
sus eleuans in inferno oculos suos rogat Abraham ut mittat pauperem, & digito suo
cõtingat linguam eius, quo requiem aliquam in ardore maximo constitutus posset adi-
pisci. Vide illũ pauperem bonis omnibus abundantẽ, quem sancti Patriarchæ requies

beata

beata circundabat. Vide hunc uacuum, qui sibi in hoc seculo abundare omnibus uidebatur, cuius anima in uita ipsius benedicebatur: sed nunc iners morte cruciatur. Vnde pulchre sequitur: Quoniam anima eius in uita ipsius benedicetur, confitebitur tibi cum benefeceris ipsi.] Benedicent, inquit, eum benedictione terrena. Stulti homines, qui præsentia, non futura considerant. Benedicent eum asseclæ eius atque parasiti. Ipse quoque beatum se putat, si agrum aliquem quem desiderabat inuaserit. Confitetur tunc Deo, cum ei in hoc seculo secunda succedunt: quando autem aduersa contingunt, impio ore maledicit. Hoc ergo dicit, quia secularis non agit gratias in paupertate positus & aduersis. Iustus autem in angustijs magis dominum grato benedicit affectu. Deniq; diabolus
Iob 1 ad Deum dicit: Quid mirum si te benedicit Iob? Abundant ei omnia. Sed mitte, inquit, manum tuam, & tange ea quæ possidet: uideamus si in faciem te benedicet. Et dedit ipsi dominus potestatem ut quæ seculi essent huius, auferret: carnē ipsius ulceris atrocitate perfunderet. Iob tamen benedicebat dicēs: Dominus dedit, domins abstulit, sit nomen domini benedictum. Introibit usq; in progeniem patrum eius, usq; in seculum nō uidebit lumen. Homo cum in honore esset, non intellexit, cōparatus est iumentis quæ sensum non habent, & similis factus est illis.] Ideo, inquit, iste in progeniem patrū suorum
Ioann. 8 introibit. Qui est pater impiorū, dominus declarauit dicens: Vos ex patre diabolo estis.
Matth. 8 Sunt & illi patres de quibus dicitur: Relinque mortuos sepelire mortuos suos. Ideò &
Deuter. 23 Moabitæ usq; in tertiam & quartam generationem prohibiti sunt introire in Ecclesiam domini, ut filij eorum propter peccata patrum suorum introirent in eorum generationem, quorum facta imitabantur & mores. Vnde & scriptum est: Filij adulterorū in con-
Sap. 3 summatione erunt. Ergo qui non illum patrem qui in cœlo est sequitur, sed illum terre-
1. Cor. 15 na colluuione uiuentem, in progeniem terreni patris intrat. Qualis enim terrenus, tales & terreni: ut sit eius uita terrena, requies nulla post mortem. In ęternum non uidebit lumen: quoniam temporale quæsiuit. Ille autem qui Christi secutus est gloriam, qui deside-
Ioann. 1 rauit illud lumen, quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum, inueniet & uidebit lumen æternum: quia eum Christus redemit à morte. Tunc ergo cogitabit secum, quia cum in honore esset, non intellexit: & ideo erit similis iumentorum, qui similis debuit esse angelorum, per domini nostri Iesu Christi gratiam: cui est honor, gloria, perpetuitas à seculis, & nunc, & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

In huius Psalmi tractatu beatus Ambrosius infidelitatem & impietatem Maximi tyranni grauiter redarguit, qui ausus est dominum suum Gratianum Imperatorem fraude & dolo perimere: quem Imperatorem in domini tabernaculo habitare, & in monte eius requiescere dicit.

In enarrationem Psalmi sexagesimiprimi præfatio.

Titulus. In finem pro Idithum Psalmus Dauid.

OMnium nostrum indubia consuetudo est, ut festinemus ad finem, & eorum quę legimus uel uidimus & audiuimus, uelimus summam cognoscere. Vnde titulus ipse ociosos nos esse non patitur, nec feriatis pręterire auribus desiderij cōmunis indicium. Præ cæteris enim, licet etiam in cæteris clareat, diuinū tamen in huiusmodi Psalmo refulget oraculum. Vnde diligentius quid sit finis consideremus.
Roman. 10 Finis enim dicitur τέλος, & summa rei eius quam uolumus explicare. Finis dicitur Christus: quia ipse est finis legis, sicut scriptum est: Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Finis etiam dicitur, quia ipse est principium & finis. Ergo isti Psalmi qui titulantur In finem, aut de Christo sunt, aut ipsius Christi. De Christo, cum ipse annūciatur: Ipsius Christi, cum ipse se nunciat, uenturumq; promittit in terras, & futurā nobis reuelare dignatur proprij corporis passionem. Ideoq; ipsi Dauid inscribuntur in titulo: quasi uero Dauid ipsi domino prophetici oris ministerio deputentur, per quem humanę uocis officio uis cœlestis increpuit, & diuina sententia resultauit. Meritoq; pro Idithū, qui fuit Prophera, & Psalmos cum sex filijs canebat suis, uelut quędā præfatio est, eò quod esset his uenia prophetanda, qui in psallendi ministerio constituti, diuina oracula humana uoce loquerentur. Et quia pro totius mundi abolendo errore suscipienda dominici corporis passio foret, huius licet nomine cuius sedulitas probaretur, cōmendatiorem eruditionem plebis expressit. Itaq; ipsum audiamus loquentem.

Nónne

Onne deo subdita erit anima mea?] Suscepturus carnem hominis dominus
N noster Iesus, ut in se eam ipse mundaret, quid prius quàm peccati ueteris primum debuit abolere contagium? Nam quia per inobedientiã culpa irrepserat, dum mandata diuina temerantur, obedientiã utiq; præ cæteris debuit reformare, ut seminarium erroris excluderet. Fibra enim inde manauerat: & ideo sicut bonus medicus radices prius ulceris debuit amputare, ut medicamentorum salubre remedium uulneris ora sentirent. Frustra enim cicatricem curaueris, si serpant interiora contagia: imò acerbatur uulnus, si foris clauditur, cum interius uirus exæstuat. Nam quid proderat donasse peccatum, si peccandi maneret affectus? Hoc erat non sanare cicatricem, sed claudere. Voluit itaq; mundare uulnus, ut affectum sanaret, ne inobedientiæ sordes ulla remaneret. Suscepit ipse obedientiam, ut nobis eam transfunderet. Sic enim oportebat, ut quoniam per inobedientiam unius hominis peccatores constituti erant plurimi, per unius rursus obedientiam iusti constituerentur multi. Vnde ualde errare eos res indicat, qui carnem hominis à Christo aiunt esse susceptam, affectum negãt: & contra ipsius domini Iesu uenire consilium, qui hominem ex homine tollunt: cum homo sine affectu hominis esse non possit. Nam caro sine affectu, & præmij immunis & culpæ est. Illud ergo suscipere debuit & sanare, unde culpa manauerat, ut originem erroris & quasdam prorumpentis delicti fores clauderet. Vnde ego hodie hominem agnoscerem dominũ Iesum, cuius carnẽ non uideo, affectũ lego? unde in quã hominẽ eũ agnoscerem nisi esurisset, nisi sitisset, nisi fleuisset, nisi dixisset, Tristis est anima mea usq; ad mortẽ? Deniq; scriptum est: Et homo est, & quis cognoscit eum? Sed homo per ista cognoscitur, qui per opera diuina supra homines æstimatur. Itaq; ipse eousque se hominem credi uolebat, cum deus esset, ut se appellaret hominem, dicens: Quid me quæritis occidere, hominem, qui ueritatem locutus sum uobis? Nec solum hominem, sed etiam filium hominis diceret, sicut ait: Quid me dicunt esse homines filium hominis? Vnde ille summã tenere fidei pronunciatus est, qui & dei filium cognouit, & hominem non negauit. Ipse igitur utrumq; unus, inseparabilis numero, & agnoscendus operis distinctione, non uarietate personæ. Non enim alter ex patre, & alter ex Maria: sed qui erat ex patre, carnem sumpsit ex uirgine: affectum assumpsit ex matre, ut infirmitates nostras ipse susciperet. Vnde ait Propheta: Et pro nobis dolet. Quomodo dolebat meo dolore, si meum nõ gerebat affectũ? Homo, inquit, in plaga, & sciens ferre infirmitatem. Itaq; quasi homo infirmatus est, quasi homo doluit, & nos quasi hominem æstimauimus eum esse in doloribus: sed quasi uictor infirmitatum, non infirmitatibus uictus, pro nobis non pro se dolebat, & infirmatus est non propter sua, sed propter nostra peccata, ut nos suo liuore sanaret. Quid utiq; est homo in plaga, & sciens ferre infirmitatem, nisi quia plagæ habebat compassionem? Aut quomodo sciebat ferre infirmitatem, si sensum infirmitatis excluserat? Quod enim portamus, hoc pro onere sustinemus. Suscepit ergo peccata nostra, ut portaret: suscepit etiam, ut purgaret. Deniq; scriptum est: Et peccata eorum ipse purgauit. Ideo ipse hæreditate possidebit multos, & fortium partietur spolia. Ibi enim maior triumphus, ubi mẽs interna mundatur. Quod portat igitur, ad remissionem pertinet: quod purgat, ad correctionem. Suscepit itaq; compassionem nostram: suscepit & subiectionem. Quod enim subiecit sibi omnia, suum est: quod subiectus est, nostrum est. Ideoq; ait: Nónne deo subdita erit anima mea? Anima, inquit, subdita non diuinitas: anima subiecta, non dei uirtus. Virtus enim dei non potestati subdita est, sed unitati, & consortio eius utitur potestatis. Illa subiecta est, quæ humanæ conditionis fragilitate plerunq; mutatur, non quæ mutari non potest. Anima carni compatitur, & animæ caro, quæ sibi quodam contubernio copulantur, illa subijcitur, quæ tristis est, quia scriptum est: Tristis est anima mea usque ad mortem. Illa subijcitur, quæ suscepta, non ex deo patre nata: quanquam ipsa subiectio nõ in specie quidem infirmitatis sit, sed in operatione uirtutis: dispensationis magis temporariæ arbitra, quàm perpetuo seruitio mancipata. Vnde & ait: Nónne deo subdita erit anima mea? Cur dixit erit, si sempiterna subiectio est? Sed quia filius dei qui loquebatur, æternus est, animam autem suscepit ex tempore, ideo futuram subiectionem animæ suæ dicit. Per ipsam ergo obedientia, per ipsam humilitas: quæ tamen non ad infirmitatem potentiæ suscepta sunt, sed ad magisterium disciplinæ. Ipse enim dominus

Rom. 5 · Matth. 26 · Ioann. 8 · Marc. 8 · Esa. 53 · Ibidem. · Matth. 26

Ieſus cum eſſet in dei forma, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo, ſed ſemetip
ſum exinaniuit formam ſerui accipiens, in ſimilitudine hominum factus, in ſpecie inuen
tus ut homo: humiliauit ſemetipſum, factus obediēs uſq; ad mortem, ſicut Apoſtolus di
cit: non iugem & perpetuam, ſed temporalē ſubiectionem cupiens declarare: qualis ſit
Hebr. 5 ſuſcepta cum carne, & depoſita cum ipſius corporis ſeruitute. Sic etiam ad Hebręos ſcri
ptum eſt. Nam cum propoſuiſſet exemplum dicens: Tu es ſacerdos in æternum, ſecun-
dum ordinē Melchiſedech: ſubiecit idem Paulus: Qui in diebus carnis preces & ſuppli-
cationes adhibuit ei qui poſſet liberare eū de morte cū magna uoce & lachrymis: & ex-
auditus ab illo metu, quanquam eſſet filius, didicit ex his quæ paſſus eſt, obedientiā: &
conſummatus obtemperantibus ſibi cauſa factus eſt ſalutis æternæ: uocatus à deo ſacer
dos ſecundū ordinē Melchiſedech. Nonne igitur euidenter clamauit Apoſtolus, dicēs,
obedientiam illam & humilitatē non diuinitatis fuiſſe, ſed carnis? Quod enim diſcitur,
temporale eſt. Quaſi homo ergo ex his quæ paſſus eſt didicit obedientiam, ut cōſumma
retur in carne, & per obedientiæ transfuſam in nos ſucceſſionem cauſa fieret nobis ſalu
tis æternæ, quibus ante per inobedientiæ hæreditatē primus ille Adam cauſa factus eſt
mortis. Subiectio ergo magiſterium uirtutis humanæ, non diuinę imminutio poteſtatis
eſt. Nam ſi illum minorē filium & inæqualem patri dicunt, quia erat ſubditus patri deo,
nunquid & matre ideo minor, quia erat ſubditus matri? Lectū eſt enim de Ioſeph & Ma
Luc. 2 ria: Et erat ſubditus illis. Sed pietas omnibus nobis non diſpendio, ſed incremento eſt,
per quam omnibus nobis dominus Ieſus fidē infundit & gratiā, ut nos ſpiritu fideli ſub-
1. Cor. 15 ditos patri faciat deo: & ideo nouo & profundo conſilio Apoſtolus ait quòd ipſe patri
erit ſubiectus in nobis, cum fuerit in omnibus plenitudo fidei, & quędam deuotionis u-
nitas. Nunc enim quandiu ſententijs diſcrepamus, quodammodo regnū Chriſti minora
mus: quia nondum ei ſubiecta ſunt omnia, cuius regnū unitas eſt. Cum autē ſubiecta illi
fuerint omnia, tunc & ipſe ſubiectus erit illi qui ſibi ſubiecit omnia: ut ſit deus omnia in
omnibus ſicut ſcriptū eſt: Nunc enim poteſtate ſupra omnes eſt: ſed opus eſt ut ſit in om
nibus uoluntate. Volet autem cum omnia in nobis cognouerit ſui plena, & uacua deli-
ctorū. Nondū igitur ſubiectus eſt patri, quia nondū omnia & in omnibus Chriſtus. Cum
autē fuerit omnia & in omnibus Chriſtus, erit omnia & in omnibus deus. Vnde colligi-
tur unū eſſe regnū patris & filij & etiā ſpiritus ſancti: quia qui filiū receperit, recipit & pa
trem, recipit & ſpiritū ſanctum: quia una poteſtas, una gratia, una operatio trinitatis eſt.
Meritoq; addidit dominus: Ab ipſo enim ſalutare meum.] quaſi diceret: Nolite turbari
quia dixi animam meam fore deo ſubditam. Anima erit ſubdita, quæ ueſtri eſt portio: ſa
lutare autē meū ab ipſo, hoc eſt, quia à patre & in patre ſemper ſum. A patre enim ueni
Ioan. 15 in hunc mundū: etſi uidetis hominē, dei filiū credite. Cum uenerit autē paracletus quem
ego mittā uobis à patre meo, ſpiritus ueritatis, qui à patre meo procedit, ille teſtimoniū
perhibebit de me. Et filius à patre procedit, & ſpiritus ab ipſo procedit. De unitate ergo
diuinitatis ambiguum nihil. Ideoq; concupiuit Dauid hoc ſalutare dei nobis dari: quia
ipſe eſt uita ęterna, ſi & patrē uerum deū cognoſcamus, & filiū, quem pro noſtra certum
Philip. 2 eſt ſalute ueniſſe. Sed non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem deo. Aſſertionem ſuæ
diuinitatis ſequeſtrat, & diſpenſationis humanæ repręſentat officium. Ideoq; adiunxit
ſtatim: Etenim ipſe eſt deus meus, adiutor meus, defenſor meus: nō mouebor amplius.]
Hæc utiq; quaſi homo loquitur, quia in deo ſpem noſtram debemus reponere, ne facile
labamur: quamquam in eo quod locutus eſt, Non mouebor amplius, oſtendat habere
Hebr. 12 ſe diuinæ inſignia poteſtatis. Habes enim alibi dicentē: Adhuc ego ſemel terram moue-
bo. Mouit diluuio, quando præter arcam Noe caro omnis interijt. Mouit cum Sodoma
& Gomorra ſacro igne conſumptæ ſunt. Hæc ſupernæ indignationis indicia ſunt. Sed
quia elegit genus hominū dominus magis ſeruare quā perdere, nō mouebitur amplius
ad indignationem, qui uenit ad miſericordiam: uenit ut redimeret nos ſuo ſanguine, nō
ut noſtrū effunderet. Venit ut ſe offerret pro nobis, & quaſi bonus negociator mercem
ſuam proprij corporis paſſione ſeruaret. Et cum hoc diceret, leuauit oculos ſuos, & ui-
dit hinc perſecutores, inde nequitias ſpirituales in unum conuenire, & ait: Quouſq; ir-
ruitis in hominem interficientes uniuerſos?] Hoc eſt: Quid delere genus feſtinatis hu-
manū? Neſcitis me pro omniū redemptione ueniſſe? Obtuli me pro cunctis, ut omnes

mea

mea oblatione protegerem. Hominem ergo aut pro humana omni accipimus multitu-
dine: aut si de uno accipimus, de ipso dictum intelligimus. Irruitis, sed in hominem, quia
supra deum irruere non potestis: sicut habes alibi: Quid me quæritis occidere hominẽ? Matth. 26
Neq; enim diuinitas morti poterat esse subiecta, sed humana susceptio. Si ergo in me ir-
ruitis, & me uultis tenere: quid eos qui mecum sunt, uultis occidere? Satis est uobis ha-
bere quem quæritis. Non quæro consortem passionis, qui ad salutem omnium adiutore
non egeo. Non requiro legatum, nuncium non præmitto: sed ipse me nuncius obtuli nõ
quærentibus: me tradidi non comprehendentibus, ut liberarem eos qui mortis laqueis
fuerant comprehensi. Irruitis igitur tanquam parieti inclinato, & macerię impulsæ: igna
ri quia ueni non ut inclinarem parietem; & maceriam impellerem, sed ut soluerem. Ve-
ni enim pax, ut faciam utraq; unum, medium parietem maceriæ soluens, qui carnem & Ephes. 2
animam diuidebat, ut unum sentire non possent: & ideo caro animæ repugnabat, & sub
dita imperio eius esse non poterat, quia obiecti parietis obstaculo gubernaculis eius pa
rere non poterat. Lex igitur carnis legi mentis aduersabatur. Hunc parietem ueterum
inimicitiarum uelut murum sustulit dominus Iesus, & peruios fecit esse conuentus men
tis & carnis, ut in unum coeuntes, id quod erat utriq; salutare sequerentur. Paries ergo
quædam eminentia delictorum est. Vnde ad pontificem Iudæorum dicit Paulus: Percu Act. 23
tere te incipiet deus, paries dealbate. Paries enim luto cæmentisq; construitur. Hinc æ-
dificabant Aegyptij ciuitates, quando Iudæi lateres facere cogebantur. In Aegypto lu-
tum conficiebatur, & populus dei peccatum illic operabatur. Ideo gemebat: ideo exau-
ditus & liberatus est à peccato. Ideo lex data, promissa gratia: ut lex peccatum ex parte
resecaret, gratia omne donaret. Et cum hæc nobis conferret, hæc pro nobis subiret, nos
precium eius repellebamus. Vnde ait: Veruntamen precium meum cogitauerunt repel
lere.] quando precium referente Iuda proditore, Iudæi in loculum mittere noluerunt,
dicentes: Nõ licet nobis mittere in loculum: quia precium sanguinis est. Damnatur hic Matth. 27
iudicio suo proditor, qui refudit precium quod accepit: infirmus ad sacri muneris testi-
monium, sed ualidus sceleris sui testis. Vnusquisq; enim grauior accusator est sui, & in-
excusabilem in se fert ipse sententiam. Principes synagogæ suo condemnant se iudicio.
Profitentur enim precium esse sanguinis quod dederunt, dum arguunt refundentem.
Nam si recipiendum non fuit, nec soluendum fuit. Atq; utinã aut nõ dedissent, aut quia
dederant, nec recepissent. Repudiarunt enim quod in loculum mittere noluerunt, & e-
merunt inde agrum in sepulturã peregrinorum. Merito ergo gentiles quibus agri eius
qui morte emptus est Christi, sepultura profecit, iam non sunt aduenę atq; peregrini, sed Ephes. 3
ciues sanctorũ facti sunt, & domestici dei: quia consepeliuntur dei filio: Iudæi autem qui
passionis eius precium repudiarunt, peregrinãtur à Christo. Tolerabilior illis uel in hoc
proditor, quod confitetur errorem: illi autem crimen suũ excusando acerbant. Verecun
dior est enim confessio post delictum. Impudenter igitur refellebant cõmune sacrilegiũ
confitentem, dicentes: Quid ad nos? Tu uideris: Quid enim dicebat proditor nisi hoc, Matth. 27
Peccaui quòd tradiderim sanguinem iustum? Quod erat crimen tradentis, quomodo su
scipientis non poterat esse peccatum, cum scelus sceleri sit adiunctũ: ut quem scelerate
emerunt, sceleratius trucidarent? Cucurri, inquit, in siti.] Verũ est quidẽ quòd dominus
noster Iesus sitiuit. Beata domini sitis: quia sitiuit pro nobis, & maxime in passione. De-
niq; dixit: Sitio. Tunc itaq; sitiebat, quando de latere suo restinctura sitim omnium uiuæ Ioan. 19
aquæ fluenta fundebat. Deniq; scriptũ est: Flumina de uentre eius fluent aquæ uiuę. Sed Ibidem. 7
in Græco medie positũ est, quia ἴδραμον & singularem & pluralem numerũ significat. Er
go quia cucurrerunt, iuxta Græcum possumus intelligere, diximus autem quid expri-
mat cucurri, hoc est, festinaui sitim omniũ suscipere, ut uniuersos perpetui fontis uber-
tate satiarem: cui enim dedero aquam non sitiet, nec hic nec in futurum, sicut dictum est ibidem. 4
ad Samaritanam: nunc dicamus quid significet, Cucurrerunt in siti: hoc est, festinauerũt
ut perfidiæ suæ æstu fontẽ uiuum negantes æterna fauces suas ariditate siccarent: sicut ip
se dominus ait: Me dereliquerũt fontem aquæ uiuæ, & fecerunt sibi cõtritos lacus. Nec Hier. 2
mirum si sitierunt qui aquã fontis æterni tenere non poterant, lubrici perfidiæ suę rimis.
Sitierunt ergo, quia se potu priuauerunt spiritali, quem hauserant de consequẽti petra.
Vnde & Symmachus ait: τῷ δόλῳ αὐτῶν εὐλόγουν. Hoc est, placuit illis in mendacio, cum

obijcerent falsa pro ueris. Omne mendacium sitim habet, ueritas ubertatem, quæ in per
petuum perseuerat. Et quàm cito, probauit, quia cucurrerunt in mendacio. Ore suo, in-
quit, benedicebant, & corde suo maledicebãt.] Misera perfidorũ sitis, qui aliud tenebãt
corde, & ore aliud loquebantur. Vbi autem fidei exundat ubertas, corde creditur ad iu-
Rom. 10 stitiam, ore confessio fit ad salutem. Quomodo autem benedixerint ore, & corde male-
Marc. 15 dixerint, series passionis ostendit, cum dicerent: Descendat de cruce. Stulti, de morte sur
rexit, & non crediderũt. Quomodo si de cruce descenderet credidissent? Sperauit in do
mino, eripiat eum: liberet nunc eum, quoniam uult eum: quia illudentes potius quàm o-
ptantes ista dicebant, & interrogabant utrum esset dei filius, uerbis pacifica loquentes,
corde accusationẽ sacrilegij cogitantes. Sed hæc mystica: ueniamus ad moralia. Etenim
quoniam nõ semel appetitur Christus: appetitus est semel in suo corpore quod suscepit
in Virgine, appetitus est frequẽter in eo corpore quod est Ecclesia. Nos enim sumus cor
pus Christi & membra. Appetitur & in singulis sanctis suis & innocentibus, qui domi-
De Gratiano no se dicarunt. Recordamur aliquem proxime ab omnibus appetitum, à suis destitutum
duct impera ac proditum, qui dudum in suggestu locatus imperij, subito egens omniũ ab ipsis quo-
tore. rum hæreditarium fuerat sortitus obsequium, cœpit urgeri, ingruentibus in exitiũ, infe
rentibus mortem, nullo auxiliatore, nullo iam socio sui, nullo comite. Quid aliud melius
dixerit, quã quod ex ipso cui se deuouit acceperat: Nonne deo subdita erit anima mea?
Hoc est, Quid persequimini? Quid furitis? Quid insultatis? Carnem potestis interfice-
re, animam non potestis. Vitam istam corporis potestis eripere: meritum non potestis
Matth. 10 extinguere. Scriptum est enim: Nolite timere eos qui possunt occidere carnem, animã
autem non possunt: sed potius eum timete, qui potest animam & corpus perdere in ge-
hennam. Anima ergo quæ deo subdita est, non est humanæ subdita potestati. Ab ipso e-
nim uitæ fructum sperat æternæ, & perpetuę salutis auxilium. Ille ergo cui me tradidi, &
Sapien. 4 necatum tuebitur, & mortuum resuscitabit, & ulciscetur occisum. Raptus est iustus, ne
malitia mutaret cor eius. Mors ergo ista magis peccati fuga, quàm morientis est detri-
mentum. Etenim ipse est deus meus, adiutor meus, defensor meus: non mouebor am-
plius.] Qui labitur, commouetur, eo quòd de integritatis & innocentiæ suæ quadã sta-
tione defluat. Semel enim in petra Christi locatus, lubricũ nõ debet habere uestigiũ, sed
tenere status proprij firmamentũ. Vnde immobilis dicitur qui seruat immobilẽ uolunta
tem, & propositum aliquod intentione animi fidelis exequitur. Nam & dei immobilem
Hebr. 6 uoluntatem legimus: sicut habes ad Hebræos: In quo amplius deus ostendere uolẽs hæ-
redibus repromissionis immobilitatem uoluntatis suæ, interposuit iusiurandum. Recte
ergo immobilis uoluntas dei, quæ nullius peccati mouetur illecebris. Homines mobi-
Matth. 27 les, lubrici ad delinquendum, faciles ad errandum. Deniq; de Iudæis dictum est: Transe-
Psal. 21 untes autẽ blasphemabãt eum, mouentes capita sua. Et ipse dominus in Psalmo ait: Om
nes qui uidebant me, aspernabantur me: & locuti sunt labijs, & mouerunt caput. Caput
omnium Christus est. Melius est igitur ut maneat Christus in nobis, quàm aliqua nostri
Luc. 8 commotione moueatur. Vnde Iudei mouentes capita sua dicebant: Tolle à terra talem.
Hunc Geraseni rogabant ut de finibus eorũ recederet: Ecclesia autẽ tenuit eum, nec di-
misit eum. Ideo illa quæ tenuit eum, possidet: Illi qui mouerunt, tenere non possunt. Pul
chre autẽ ait Euangelista quia transeuntes mouebãt capita sua. Transeuntes, nõ stantes.
Ibid. 16 Stamus in atrijs sanctis, præterimus in plateis. Sacerdos præterijt, leuita pertransiuit, ste
Psalm. 128 tit ille qui uulnera inflicta curauit. Et ideo illi non dixerunt qui transibãt uiã: Benedictio
domini super uos: benedicimus uos de domo domini. Stantes enim nõ transeuntes sunt
pedes benedicentium. Deniq; & uineã cuius soluta munitio est, transeuntes uindemiãt,
Thren. 2 non manentes. Transeuntes sibilant, sicut in Threnis Hieremiæ legimus: Tenuerunt su-
per te manus omnes transeuntes per uiã: sibilauerunt, & mouerunt caput suũ super filiã
Hierusalẽ. Ideo sacerdos nõ potuit coronari, leuita nõ potuit, quia transierunt & tanquã
Act. 6 umbra prçterierunt. Stephanus autem martyrio coronatus est, quia stantem uidebat do
minum Iesum, immobilẽ, nõ prætereuntem. Immobilis ergo fide Stephanus immobilẽ
Christum uidebat: nullo erat mortis timore commotus. Nõ mouit se Stephanus, nõ mo
Psal. 108 uit & Christus. Commoti sunt filij proditoris, de quibus dicitur: Commoti amoueantur
filij eius, & mendicẽt. Eget enim medico qui mouet. Inops peccator, diues est iustus: quia
nullo

nullo bono deficit, qui dominum semper inquirit. Et quia inde tractus est sermo, quia dixit, Non mouebor amplius: quòd moueri ad culpam sit, ostendit ipse Dauid dicẽs: Qui posuit animam meam ad uitam, & non dedit commoueri pedes meos. Vnde & sancto dicitur à domino deo nostro: Tu autẽ hic sta mecum, quoniam qui deo proximus est, lapsui nõ potest esse uicinus. Omnis enim culpa uelut aduersario nisu de loco deijcere, & de proprio statu mentem mouere consueuit, quod uel ab hoste uel a b luctamine tractũ uidetur. Perturbat ira, incendit libido, stimulat inuidia, excruciat auaritia, timor deijcit; mœror affligit. Et Petro dictũ est à domino Iesu: Veni retro post me. Non dixit, Veni retro (hoc enim diabolo soli dixit) sed, Veni retro post me. Non est ẽm retro qui post Christum est. Sed quia errabat Petrus, sicut dominus ipse ait ad ipsum, quia non sapis, inquit, quæ dei sunt, sed quæ sunt hominum, ideo post me ueni, ut incipias non humana, sed diuina sentire. Ideo & hic iustus rapiendus è terris ait: Non mouebor amplius. Dissolui enim, & cum Christo esse, multo melius. Non enim labi poterit qui cœperit esse cũ Christo: quia mors iusto non naturæ finis, sed culpæ est. Inter has uoces subito uidet agmina persequentiũ, & inter pericula positus non de se solicitus, sed de his quos liberare cupiebat, ait: Quousq; irruitis in hominem interficientes uniuersos? Si me quæritis, cur alios uultis occidere? Offero me ipse pro multis, quia pro omnibus solus se ille potuit offerre, qui auctor est omnium. Ipsius ergo quem sequebatur imitator, ait: Si me quæritis, finite hos abire, ut impleretur sermo quem dixit Iesus: Quia non perdidi ex ipsis quenquã præter unum (hoc enim in alio libro sententia domini comprehendit) qui tamen sua magis perijt uoluntate, quàm mea, inquit, seueritate punitus est. Et cum ego me sponte offerã, irruitis & incumbitis tanquam parieti inclinato, & maceriæ impulsæ. hoc est: Apex dudum nobilis sedis augustæ, & circunfusi toto orbe Romano ualidus quondã murus imperij, sicut paries inclinatus, aut maceries impulsa collabor. Sed esto, ad mortem me usq; appetierunt, quæsierunt ad necem, dicentes, Tollamus iustum, tollamus misericordem, quia grauis est nobis etiã ad uidendum, sed etiam existimationem meam, castimoniam meam sauciandam falsis calumnijs putauerunt, hoc est enim, Precium meũ cogitauerũt repellere: quia precium nostrum pudicitia est, quæ nos separat à pecudibus, angelis iungit. Precium nostrum misericordia est, quę nos, dum cõfertur inopibus, redimit à morte. Precium nostrũ fides est: quæ omnes homines gentili errore & seruitute depressos Christo acquisiuit. Preciũ nostrum bona existimatio est, quia uniuscuiusq; nostrũ meritorum series æstimatur. Precium nostrum munditia atq; simplicitas est, quia scriptũ est: Possessio preciosa uir mundus. Nihil enim preciosius uiro simplici. Vnde Apostolus pulchre, Abundauit, inquit, in diuitijs simplicitatis suæ. Quid enim simplicitate ditius? quæ sicut bonus paterfamilias satis sibi abundat, & sua puritate contenta, non quęrit alienum, nec abrodit, sed de se cæteros fingit. Innocẽs enim credit omni uerbo, nec se in artes uarias sæpe cõmutat: sicut astutia, quæ ut sit cauta, timet omnia: nec se consilijs suis credit: uersat suas ipsa sententias. Simplicitas autem timere nil nouit. Hoc igitur genere preciũ iusti repellere tentauerunt, etsi possit & illud intelligi, quia aurum eius manibus accipiebant, corde intimo repellebant, prædam tenentes, fidẽ negantes. Vnde & ait: Cucurri in siti, eo quòd fidem quæreret, & inuenire non posset: destitutus à socijs, à proprijs derelictus. Sic dominum Iesum legimus in Euangelio & esurisse, & sitisse, cum esuriret fidem nostram, sitiret opera nostra, quærere uideretur aliena. Aut ut ad sitim corporis referamus, quanta indignitate dicit, Cucurri in siti? Hoc est: Ego sitiebam, cũ alij mea uina ructarent: & ex illo suggestu sublimis imperij, opulentiaq; regali, ad extrema sitis plebeia quadã utilitate deductus sum. Et quia Gręcus habet ἔδραμον, quod significat & cucurri singulariter, & cucurrerunt pluraliter: potest & sic intelligi: Cucurrerunt in siti, quorũ fauces æstu nimio fundendi mei sanguinis aruerunt. Sicut enim est sitis fidei, ita & perfidię: Sitim illam iustus sitit, qui ait: Sitiuit anima mea ad te deus. Istã perfidi, quorũ lingua præ siti aruit. Quàm sitiuit ille qui inter conuiuij dapes & pocula constitutus, innocentis cõuiuæ necem moliebatur Augusti? Nonne tibi uidebatur impie, cum mãducares, cędem parares, quòd humana sub dentibus tuis ossa crepitarent? cum uinum biberes, & parricidium cogitares, quòd illis poculis sanguinem tibi innocentis infunderes? Ita prorsus alienus non solum ab imitatione, sed etiã à lectione diuina, ut nõ tibi ueniret in mentem

Psal. 65
Deut. 5
Marc. 8
Philip. 1
Ioan. 18
Gratianus imperator.
Psalm. 41
Maximus Tyrannus Gratiani imperatoris persecutor.

Psal. 54 uersiculus ille psalmorum, Tu uerò homo unanimis, dux meus et notus meus, qui simul
mecum dulces capiebas cibos. atq; ille alius cuius meminit in Euangelio ipse dñs Iesus:
Ioan. 13 Qui edit mecũ panem, leuabit super me calcaneum suum. Quid tibi faciam Ephraim?
quid tibi faciam Iuda? Plures reliquisti nobis proditionis tuæ & fraudis hæredes. Hæc
enim etiam ad proditorem Iudam potest per apostrophen deriuari. Prodidisti uitam, re
gnum domino. Sed Iesus dominus semel in se, frequẽter in seruulis suis proditur. Quod
Math. 25 enim uni horum minimorum fecistis, mihi (inquit) fecistis. Tu commissos tibi loculos
& pecunias pauperum suscepisti, iste prouincias sibi creditas. Tu Apostòli honorẽ, ille
militiæ dignitatẽ, administrationis infulas. Numero honores eius, ut crimen exaggerẽ.
Conuiuij uiolastis uterq; consortium: tu tamen de conuiuio ad proditionem surrexisti,
iste ad necem. hoc est, tu licet in scelere uerecũdior, qui negasti quòd inferendam necẽ
credideris domino quem prodebas, qui preciũ refudisti, ne residere apud te merces par
ricidij uideretur. Iste non solum tenuit acceptam, uerumetiam extorsit non oblatã mer-
cedem proditionis. Iste non solum deceptus non est alieno mendacio, sed fefellit suo, &
fefellit ut occideret. Et cum ille conuiuium recusaret, qui se uideret esse perimendũ: iste
sacramentum obtulit, ne qua periret sibi cumulandi pars criminis. Postremò superioris
proditoris pecunia profecit ad sepulturã peregrinorũ: iste sepulturã integram suo prin-
Ibid. 27 cipi denegauit. Nec defuit qui manus lauaret, dicens: Innocens sum à sanguine iusti hu-
ius, in quo se Pilatus non diluit, sed inquinauit: & implicauit, non exuit. Nam etsi nullũ
pondus in perditorũ iudicijs, tamen uinculum maius in confessionibus. Iustos enim nõ
absoluit sententia, sed sua uita. Iniusti seipsos uehemẽtius suis uocibus alligant, qui alios
alligare non possunt. Tamen ne huic quoq; deesse cõfessio propria uideretur, iurauit ut
peieraret. Lauit manus cum Euangeliũ tangeret, ne quid deesset exemplo. Lauit aqua
manus, ut sceleratius inquinaret innocentis sanguine. Nec Herodes defuit, cui alter Pi-
latus se placiturũ credidit, si captum principem destinasset. Quid illud quoq; dicã, quòd
is quoq; uestem dealbatam indutus est ad illudendũ: postea quoq; regia ueste donatus
est ad moriẽdum: ne amisisse honorem debitum uideretur? Nam etsi scelere interijt, ius
tamen collatæ sibi potestatis etiam mortuus reseruabat: eorum ipsorũ à quibus negaba
tur, uel ministerio, uel assensu. Addebatur huic tanto sceleri pompa feralis: nisi is qui im
patiẽter ista deflebat, cognitis quæ parabantur, iusto cõmotus dolore increpasset uicto
rem superbum, tyrannis illa nõ regibus inferri solere. Sic horrere flagitijs, & sic citus de-
posuit teterrimi sceleris apparatum. Nec petitor igitur sepulturæ defuit, etsi Ioseph ille
qui iustus dicebatur, defuit. Sed lõge Maximus sæuior denegabat, quod ipse Pilatus au
ferre non potuit. In quo parricidę humanitas defuit, innocenti tamen non defuit gratia:
& ad tempus assumpta patientia, uindicta paululũ comperendinata est. Ideoq; ait: Ve-
runtamen deo subiecta est anima mea, quoniam ab ipso est patientia mea: quia ipse est
deus meus, & salutaris meus, susceptor meus: non emigrabo.] hoc est: Nunquid sepultu
ra negata corporis, perpetuæ quietis mansionẽ mihi abstulit? Habeo habitaculũ meum
in domini tabernaculo, & in sancto monte eius requiescam: non emigrabo humano sce
lere, qui domini fauore susceptus sum: quia neq; mors, neq; gladius, neq; tribulatio à cha
Rom. 8 ritate Christi me separare poterit. Nõ enim innocẽs de tabernaculis iustorũ, sed pecca-
tor emigrat. Migrant Iudæ proditoris hæredes: de quibus & similibus eorum meritò di
Psalm. 108 citur: Cõmoti amoueantũ filij eius, & mendicent, eijciantũ de habitaculis suis. Quod bene
& ad dominũ Iesum Christum refertur, qui cum descendisset in terras ut crucifigeretur,
ut sepeliretur, non emigrauit à patre, sed in patre mansit. Traditus sum, & non egre-
diebar.] Nec deposuit quod erat, sed reseruauit: nec desiuit esse in dei forma, sed perse-
uerauit: non immunita per susceptionem corporis dei gloria, sed manente, triumphum
Mar. 14 acquisiuit, potentiam non amisit. Vnde ipse ait: Amodo uidebitis filiũ hominis seden-
tem ad dexteram uirtutis. Vnde cõuocatos Gentiũ populos, & acquisitos patri suo san
guine, hortatũ ad fidẽ dicens: Sperate in eum omnes cõuentus plebis meæ.] hoc est, Nõ
solus Israel, sed omnes, inquit: nec solæ reliquiæ, sed etiã Gentiũ plenitudo: nec solę gen
Rom. 11 tes, sed Israel. Cum enim intrauerit plenitudo Gentiũ, tunc omnis Israel saluus erit. Quis
potest diuina mysteria comprehendere, quorũ tanta multitudo est, ut iure Paulus mire-
Ibid. tur, meritoq; dixerit: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei. Repulsæ Gentes
sunt,

ſunt,ut eligeretur Iſrael.Cæcatus eſt poſtea Iſrael propter uocationem Gentium:& cæ-
cati Iſrael reliquiæ ſecundum electionem gratiæ ſaluæ factæ ſunt,poſtquã intrauit Gen
tium plenitudo. Ita culpa Iſrael profuit Gentibus, fides Gentium Iſraelitem populum
liberauit.Effundite,inquit,coram illo corda ueſtra.] Qui induit fidem, prius perfidiam
debet exuere,euacuare cor ſuum omni labe malitiæ, ut capax fiat cor eius gratiæ ſpirita
lis.Ideoq; Apoſtolus ait: Renouamini ſpiritu mẽtis ueſtræ. Cum enim effunditur uetus *Epheſ.4*
malitia,nõ ſumitur gratia,qua unuſquiſq; renouatur.Dicit ergo filius dei:Effundite co- *Iohel.2*
ram illo corda ueſtra: quia ſciebat patrem eſſe dicturum:Effundam de ſpiritu meo ſuper
omnem carnem. Eſt etiam illa traditio, ut cor noſtrũ uideamur effundere, quando om-
nes cogitationes alicui & uoluntates noſtri cordis aperimus. Ergo iactemus in deũ co-
gitationes noſtras, nec aliquid eum latere credamus. Effundimus cor noſtrũ coram ip-
ſo,cum diſceptationes exinanimus humanas. Veruntamen uani filij hominũ, mẽdaces
filij hominũ in ſtateris, ut decipiant.] Si uani filij hominũ,& mẽdaces filij hominũ,poſ-
ſunt nõ uani eſſe filij dei:qui nõ ex ſanguine, neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uolũtate *Ioan.1*
uiri,ſed ex deo nati ſunt.Nam filij hominũ uident ſibi põderare æquitatẽ,& grauitate ſe
ucrioris iudicij examinare iuſtitiam,duri alijs,remiſſi operibus iniquis,ſermone cenſo-
res.Vnde Salomon ait:Execrabile domino duplex pondus, & ſtatera fallax non bona. *Prouerb.20*
In quo ſignificat eos qui rapinam inexplebili corde meditantur,ſobrietatem frõte præ-
tendunt.Tales ſcribæ Iudæorum ſunt,qui onera grauia alijs obſeruantiæ durioris impo
nunt,non habentes rectum iugum animæ ſuæ,ſed propenſa iniquitate curuati:ipſi autẽ
ſuorum refugi præceptorum ſunt. Inuenitur itaq; in auaritia tanquam in radice uitiorũ
omniũ,quæ ſit caput iniquitatis & fomes: quam homo renuncians mundo, & conſepul
tus Chriſto per baptiſmatis ſacramentum, qui ſit mortuus ſeculo,declinare debet atque
defugere.Nolite,inquit,ſperare in iniquitatẽ,& rapinam nolite concupiſcere:diuitiæ ſi
fluant,nolite cor apponere.] Vides,quia fluunt,nõ uides quia præterfluunt? Nudus es
natus,nudus moriturus es.Quid excipere quæris quod tecum auferre nõ poſſis? Fluen
ta ſunt quæ miraris.quomodo ueniunt,ſic tranſeunt & recedunt.Solus Iordanis retror-
ſum conuerſus eſt, in quem conſcendiſti: qui te admonet ut in ipſum naturæ fontem &
originem reuertaris, quæ te nudum, non ueſte amictum edidit, ut diſcas ſuperflua non
requirere.Hoc quod erubeſcis,eſſe te nudum,culpa docuit,non natura. Nulla enim eſ-
ſet uerecundia genitalium, ſi culpa non eſſet. Neq; enim cætera animalia ueſtiuntur ut
tegantur, neq; ueſtiuntur ut muniantur. Satis munita ſunt omnia naturæ ſuæ tegmine:
nos dum ſuperflua quærimus,tegmẽ naturæ amiſimus,ius cõmune perdidimus. Ideoq;
in hoc pſalmo adſcribitur doctrina medicabilis, quia uel Idithum uel ſeipſum illius no-
mine exercitio ſpiritali ſubeundis tentationib.erudiuit,ut in anguſtijs quis poſitus ſubij
ciat ſe deo:etſi peccauit antè, peccare deſiſtat,nec recidiuo errore moueatur. Semel lo-
quutus eſt deus,duo hæc audiui.] Semel locutus eſt deus,& plura audita ſunt:quia non
per literas & ſyllabas eſt locutus.locutus eſt per ænigmata, locutus eſt per uiſiones, lo-
cutus eſt per diuiſiones gratiarum,locutus eſt per ſpiritum ſingulorum. Nos autem plu
ra loquimur,& uix audimur.Semel locutus in lege eſt,eadem iterũ locutus eſt in Euan- *Heb.1*
gelio.Aut fortè (ut ego puto) quia multifariam locutus eſt in prophetis, nouiſſimè autẽ
locutus eſt in filio ſuo.Semel locutus eſt,quando locutus in filio eſt:et audita ſunt etiam
illa quę antè audita non erant ab ijs quibus locutus fuerat per prophetas.Semel ergo lo
cutus eſt in nouo Teſtamento,& uetus auditum eſt Teſtamentum,quod non audieba-
tur,quia ipſe dominus dixit de populo Iudæorum: Videbunt,& non uidebunt: audiẽt, *Marc.4*
& non audient.Audient aure corporea,ſed non audient mẽtis auditu. Nobis ergo, hoc
eſt Eccleſię,ſemel locutus eſt,& duo audita ſunt:quia & illa audiuimus & intelleximus,
quæ non intellexerant qui legerunt,non audierunt qui audierunt.Solus enim Chriſtus
aurem aperuit humanam ad cognoſcenda myſteria,ſolus libri ſignaculum ſoluit, & re-
ſoluit ænigmata prophetarum.Ideoq; ipſe reddet unicuiq; ſecundum opera ſua: in quo
& qualitatem operum comprehendit:ut aut complurium & meliorum reſti
tuat præmia meritis ſingulorum,aut contrà & numero graue-
mur & acerbitate meritorum.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI, COMMENTARII IN PSALMVM CXVIII.

PROLOGVS.

LICET mystico quoq; ueluti tubæ increpuerit sono Dauid propheta: tamen moralium magnus magister, quantum in eo excellat ethica, psalmi eius summa declarat gratia. Siquidē cum suauis omnis doctrina moralis sit, tum maximè suauitate carminis, & psallēdi dulcedine delectat aures, animumq; demulcet. Meritoq; plerisq; locis moralium psalmorū sententias tanquā stellatū diffundit lumina, quæ lucent atq; eminent: Centesimum uerò & octauumdecimum psalmū, uelut pleni luminis solem, meridiano feruentem calore, in processa libri constituit ætate, ut neq; matutini ortus semiplena exordia, neq; uespertini occasus quidam senilis defectus, claritati aliquid perfecti splendoris decerperent. Quem per singulas Hebræorum digessit literas, ut quemadmodum paruulorum ingenia primis literarum elementis assuescunt discendi usum assumere: ita etiam nos huiusmodi elementis usum discamus uiuēdi. Literis autem singulis octonos uersiculos adscripsit, ut simul & unitatem doceret, nō pluralitatem (unitas enim coercet omnia & regit, cui subiecta sunt) & purgationem legitimæ sanctificationis. Octaua enim die solennis purgatio, uel ex lege: quia octaua die circuncisionis solennitas impleri statuta est, uel quia totus mundus coinquinatus erat peccatis nostris, & septem illis pollutus diebus. Vbi autem uenit dies resurrectionis, conuiuificati domino Iesu resurreximus, & erecti sumus, in nouitate uitæ præferentes ablutionis gratiam. Meritoq; primogenita offerimus animantia in figura primogeniti filij dei, castitatis & simplicitatis spiritale sacrificium deo acceptum, non quarto aut quinto die, ne immundum aut inconsummatum sacrificium sit: sed octaua die, qua omnes in Christi resurrectione non solum resuscitati, sed etiam cōfirmati sumus. Vnde licet in baptismate statim sit plena purgatio: tamen quia ablutionis ipsius sacrificijq; rationem baptizatus debet cognoscere, non offert sacrificiū, nisi octauum ingrediatur diem, ut informatus agnitione sacramentorum cœlestium, nō quasi rudis hostia, sed quasi rationis capax, tunc demum suum munus altaribus sacris offerat, cum cœperit esse instructior, ne offerentis inscitia contaminet oblationis mysterium. Titulus autem psalmi, Alleluia est.] hoc est, laus dei. In ijs enim uerè deus laudatur, in quibus est peccatorum remissio. Deniq; in superiore psalmo passio domini pręmissa est, ut dignos faceret populos qui deum immaculato ore laudarent. Ipsa quoq; literarum elementa, ut omnia Hebræa nomina, non sunt rationabilis interpretationis uacua atque immunia, quorum significationes locis suis aperiemus. Cētesimus & undecimus psalmus per has literas in Hebræo in principijs uersiculorum digestus est, & est totus ethicus, & centesimus & decimus mihi ita scriptus uidetur. Deniq; uicenos & binos uersus habēt, & singulis uersibus singulæ explicantur sententiæ. Vnde & per metra asserunt esse descripti.

SERMO I.

א [P]Rima litera Aleph dicitur, cuius interpretatio doctrina est. Solicitus ergo auditor plenos doctrinæ esse uersus qui sequuntur, debes pręsumere. Beati (inquit) immaculati in uia, qui ambulant in lege dñi. Beati qui scrutantur testimonia eius, in toto corde exquirunt eum.] Quàm pulcher ordo, quàm plenus doctrinæ & gratiæ: non prius, Qui scrutantur testimonia eius, dixit. potuit enim cōuenire secundū literam: sed prius, Beati immaculati in uia. Antè enim uita quàm doctrina quęrenda est. Vita enim bona & sine doctrina habet gratiam, doctrina sine uita integritatem non habet. In maleuolam etenim animam non cadit sapientia. Ideoq; ait: Quærent
Sap. 1 me mali, & nō inuenient: quia improbitate cæcaт mentis oculus, & caligante sibi iniquitate

tate mysteria profunda inuenire non potest. Primū ergo exercenda est uitæ militia, corrigendi mores. Cum instituerimus ad cursum debitū, ut sit offensionis correctio, puritatis gratia: tunc ad studia percipiendæ cognitionis ueniamus suo ordine & uia. Prima igitur sunt moralia: secunda mystica. In illis uita, in his cognitio: ita ut si perfectionē requiras, nec uita sine cognitione, nec cognitio sine uita sit. Vtrūq; adstipuletur alteri. Ideoq; ait scriptura: Seminate uobis ad iustitiam, uindemiate ad fructum uitę, illuminate uobis lumen cognitionis. Non prius illuminate, sed seminate: nec solum seminate prius ad iustitiam, sed etiam uindemiate, inquit, ad fructū uitę, & sic illuminate lumen cognitionis: ut perfectio nō solū consitis, sed etiā receptis fructib. approbet. In primo quoq; psalmo hunc ordinē tenuit, ut in uia ambulandū doceret prius, & tunc in lege meditandū. Qui enim non abijt in consilio impiorum, utiq; de pietatis uia & iustitiæ semita non recessit: meritoq; in uia ambulans beatus pronunciatur: & die ac nocte meditationē legis exercens, habet gratiam beatitudinis. Quam institutionē secutus Salomon, librū de Prouerbijs scripsit, quo moralem locum uberius expressit, naturalem in Ecclesiaste, mysticum in Canticis canticorū: quanquā si diligēter discutias, & in Prouerbijs mystica pleraq; reperias, & in Canticis moraliū suauitatē. Nam utiq; mysticū est: Sapientia ædificauit sibi domum, & subdidit columnas septem: interfecit suas hostias, &c. Hoc quoq; in Căticis lucet mysticum, quod morale, in quo blanditiarum suauitas & affectus amantis exprimitur: Osculetur me ab osculo oris sui, quoniam optima ubera tua super uinū, & odor unguentorum tuorum super omnia aromata. Constitue ergo uirginem desponsatā multo tempore, & iusto feruentē amore, quæ multa præclara opera dilecti, probabilium testium assertione cognouerit, desiderijs suspensis dilatam frequenter, iam non ferentem moras, quæ omnia fecisset ut sponsum uideret, aliquando uotis potitam suis, ad improuisum sponsi aduentū gaudio turbatam, non quærere primordia salutationis, nō uerborū uices: sed statim quod desiderasset exigere. Ita ergo & sancta Ecclesia quæ in primordijs mūdi despōsata in paradiso, præfigurata in diluuio, annunciata per legē, uocata per prophetas, diu redemptionē hominum, Euangelij decorem, dilecti expectasset aduentū, impatiens moræ in oscula ruit, dicens: Osculetur me ab osculo oris sui. Et delectata osculis adiecit: Quoniā optima ubera tua super uinū. Et, ut moralius dicamus intellige mihi carnem illā quæ madefacta fuerat in Adam serpentis ueneno, quæ criminū marcebat fœtore, quæ procedebat in filiabus Sion alta ceruice, & nutibus oculorū, & itinere pedum trahēs tunicas, & pedibus suis ludens, crinium concinnis & cōpositis uultibus atq; redimiculis & omni affectato decore plus dedecens: eandē tamen plurimis edoctā oraculis quòd uenturus esset, qui serpentis illecebris exclusis, sancti spiritus infunderet gratiā, ut omnis caro uideret salutare dei, omnis caro ad deū ueniret, inarsisse desiderio: sed metuentē nc ut impatiens, ut lasciua, ut luxuriosa, ut querula, sicut antè fuerat, displiceret, quamuis longiore quàm ferre iam poterat, morantis aduentus dominici expectatione quæreretur: non immurmurantem tamen, nec transgredientem, sed leuante in omni loco puras manus sine ira & disceptatione, in habitu ornato, cum uerecūdia & sobrietate ornātem se, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, aut ueste preciosa: sed ijs quæ castitatis & bonæ conuersationis decerēt gratiam, orare dicentē: Osculetur me ab osculo oris sui, quoniam optima ubera tua super uinū. Iam uolebat adhærere Christo caro, iā festinabat innubere, ut esset unus spiritus, & fieret caro Christi, quæ erat antè meretricis. Osculetur, inquit, me. Osculatur nos dei uerbum, quādo sensum nostrum spiritus cognitionis illuminat. Et tanquam despiciens omnes iucunditates & delectatiōes suas, cœlestibus cupiens inhærere mandatis, ait: Quoniam optima præcepta testamētorum tuorū super omnē appetentiā carnis, & seculi uoluptatē. Meminerat enim se in Eua antè sic lapsam: at dum uoluptatem corporis præfert mandatis cœlestibus, ait: Vnguentū exinanitum nomen tuum. hoc est, totus immundis impuritatibus diuersorum facinorū fœtebat hic mundus: nunc spirat ubiq; suauitas pudicitiæ, unguentum fidei, flos integritatis. Et à moralibus uenit ad mystica, dicens: Introduxit me rex in cubiculum suū, exultemus & lætemur in te, diligamus ubera tua super uinum. Simplex est enim osculū: negociosum autem cubiculi secretū. In ipso quoq; Euangelio pulcherrimus de moralibus locus est, ut unusquisq; uas suum mundet, dicente domino: Pharisæe cæce, munda prius quod

Marginal notes: Ose. 10; Psal. 1; Prouer. 9; Cant. 1; Luc. 3; 1. Tim. 2; Cant. 1; Ibid.; Ibid.; Matt. 23

quod intus eſt calicis & paropſidis,ut fiat & id quod foris eſt,mundũ. Nam niſi ſe unuſ-
quiſq; intus mundauerit: etiam ſi foris ſpecioſus uideatur & iuſtus, ſimilis erat dealbatis
ſepulchris,ut foris quidem iuſtus uideatur,intus uerò ſit fœtidus.Sic eſt doctrina ſine ui-
tæ innocentia.Sed nec ipſa doctrina poreſt mercedem habere, ubi gratia non habet in-
Pſal. 49 nocentiam.Peccarori enim dixit deus:Quare tu enarras iuſtitias meas? Sed reuertamur
ad propoſitum pſalmum. Beati (inquit) immaculati in uia, qui ambulant in lege do-
mini. Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius,in toto corde exquirunt eum.] Primus uer-
ſus moralis,ſecundus myſticus.Quis hoc dicit? Propheta utiq; qui fungebat̃ carnis allo-
quio, & dicit hoc poſt eum pſalmũ quo deſcripta eſt domini noſtri Ieſu Chriſti paſſio.
Vbi ergo & diuina ſacramenta reuelata ſunt, & induit dominicæ reſurrectionis lætitiã,
& paſſionis deguſtauit gratiam,uidit iuſtorũ congregationes, populos redemptorum,
perditorũ ſalutẽ,mortuorũ reſurrectionẽ,ſanctificationẽ ſacramentorũ, exclamauit di-
cens:Beati immaculati in uia,hoc eſt: Ecce maledicta terra in Adam cœpit habere bea-
titudinẽ,ſi tamen legem domini non derelinquat.Ecce immaculatus eſt homo,qui erat
antè pollutus. Quam precioſum eſt cuſtodire præceptum domini, quàm precioſum e-
tiam præcepti ipſius ſcire myſterium. Sed quis eſt immaculatus? Non utiq; qui in qua-
Ioan. 14 cunque uia ambulat, ſed qui in Chriſto ambulat. Ipſe enim dixit: Ego ſum uia. In hac
uia qui ambulat, errare non nouit; ſi tamen ab hac uia nunquam recedat. Eſt & uia lex:
& ideo dum immaculatus eſt, in lege domini ambulet, nec ambulare in hac uia deſinat,
nec immaculatus eſſe deſiſtat. Non declinet in dexteram aut læuam,non titubet, non re-
Philip. 5 ſiſtat, non expectet, ſed ambulet ſuperiora obliuiſcens, & ea quæ ſunt priora appe-
Rom. 10 tens,ad deſtinatũ ſequatur brauium.feſtinet,cõtendat uſq; in finem.Finis enim legis eſt
Chriſtus.Multi uolunt ambulare in uia,ſed non uſq; ad finem.Non ambulant Iudęi uſq;
ad finem,qui non uſq; ad Chriſtũ ambulant.Non ambular Manichæus in uia qui legem
refutat:ſed ambulat uera fides,quę & legẽ ſuſcipit,& plenitudinẽ legis agnoſcit.Si quis
ergo in uia ambulat, ſcruteť teſtimonia domini. Quod licet myſticũ ſit,tamen etiã mo-
ralia in ſe habet: quoniã melius poteſt ambulare in uia qui ſcrutatur domini teſtimonia.
Nã ut quis intẽperantiſſimus captus adulterinæ cupiditatis æſtu, & uictus libidine, uel
indulgens flagitijs,qui repugnare nolit appetentiæ ſuæ carnis,conuerſus huc atq; illuc;
ſi neminẽ fortè uideat flagitij ſui teſtem,in facinus ruat:idem tamẽ quamuis inueniat pa
ratam occaſionẽ potiendi,explorat diligenter omnia,in diuerſum oculos ſuos,incurio-
ſus iuſtitiæ,ſolicitus famæ,detorquet frequenter, erubeſcens teſtimoniũ erroris, qui nõ
erubeſcit errorẽ:ac ſi quem fortè ſpectatorẽ cognouerit facinoris ſui, uerecundia ſeque
ſtrat intemperantiam:& quamuis cum ancilla uel meretrice uulgari, ubi nullum ſit de-
prehendendi periculum,tentamenta moliatur libidinis, pudore tamen inceptũ deſerit.
Quanto magis ſi quis alleuet mentis oculos, & cõſideret plena eſſe angelorum omnia,
aera,terras,mare,eccleſias,quib. angeli præſunt (mittit enim dominus angelos ſuos ad
defenſionem eorũ qui hæredes futuri ſunt promiſſorũ cœleſtiũ) concepto poteſt renun
ciare peccato? Vnde iſta turba innocentiũ,niſi ex illis peccatoribus? Eadem natura eſt
omniũ,ſed diuerſa diſciplina.Circumciſio nihil eſt,& gentilitas nihil eſt:ſed obſeruantia
Eccl. 23 mandatorũ dei, naturæ ipſius auget gratiam: merita cõmutat ille qui dicit: Tenebræ in
circuitu,& parietes me operiunt,peccatorũ meorũ non erit memor altiſſimus. Nõ reue
ritus eſſes angelorum præſentiam,ſi præſentes eſſe crederes? Non metueres non dicam
facere,ſed loqui,aut etiam cogitare quod prauũ eſt,ſi tibi diuina ſcriptura ſuaſiſſet, quia
Eſa. 43 deus cogitationũ arbiter,ſecretorũ teſtis eſt uerax,ſicut ipſe ait: Eſtote mihi teſtes, & e-
go teſtis, dicit dominus deus, & puer meus quem elegi? Hominẽ uereris præſentẽ, dei
patris & filij non uereris præſentiam? Sed non uis credere,ne poſſis cauere: non uis au-
dire cum legitur quia deus nouit occulta hominũ,ne incipias ſcire quod timeas,& time
re ne pecces. Audi ergo ſcripturam diuinam,ut cõuertaris à uia praua & maligna. Noli
ſicut cæcus oculis corporalibus,aut ſicut ſurdus, qui eò quòd nõ poteſt uidere nec audi
re præſentes,ſolum eſſe ſe credit,& in plurimorũ cœtu,dum putat nullũ eſſe pręſentem,
perpetrare adoritur quod arbitratur eſſe ſecretũ.non poteſt enim uidẽtes uidere qui nõ
uidet.Similiter & tu mẽtis cæcatus oculis noli æſtimare quòd ſine teſte delinquas, quia
hominis præſentiam declinare potuiſti.Plures ſunt qui redarguunt, quàm quos cauere po-
tuiſti.

potuisti. Ipsum te fugere tui accusatorẽ non potes, quem conuenit propria conscientia.
Et si negas alijs, tibi non negas. Et si homini inficiaris, deo fateris. Et si uolueris negare,
tuę te cogitationes reuincunt. Helisæo assistebant angeli, quos uidebat: & ideo agmina 4. Reg. 6
hostium non timebat: sed timebat puer eius qui angelos non uidebat. Aperuit oculos
eius ad uocem prophetæ gratia dei, uidit angelorũ exercitus, & credidit esse præsentes,
quos antea, quia non uidebat, putabat absentes. Et tu lege prophetam ut uideas, lege ut
aperiat oculos tuos, nec te hostilis legio perterreat, & obsessum esse te credas, qui liber
es, qui munitus es spiritalib. turmis, si prophetã non derelinquas. Cum tibi propheta lo-
quitur, quia deus dixit: Ego cœlũ & terrã compleo: cum tibi propheta dicit, quia plures Hier. 23
nobiscũ sunt, quia in circuitu nostro angeli sunt: attolle oculos mentis, & uidebis nõ so-
lũ angelos, sed etiã deũ, qui dicat tibi: Aperi mihi soror mea, proxima mea. Pulsat ad ia- Cant. 5
nuam; & quando tu dormis: si tamen uel excitatus euigiles, uel uocatus ianuã tui pecto
rias aperias, introibit. Quòd si fugias lectionẽ propheticam, si domi nõ legas, in eccle-
sia audire nolis: nónne sicut ille qui auerso conniuet obtutu ne uideat quod possit uide-
re, claudit oculos ne aspiciat, cui potestas uidendi est: aut sicut in furore pleriq; iniecere
manus oculis suis: ita & tu primò auerteris conniuenti magis, ꝙ refragatione prærupta?
Nam cũ ad ecclesiã uenis, & Christianũ te asseris, sanus uideris, aperis oculos quib. pos-
sis uidere: sed dum audire dissimulas quæ leguntᷣ, claudis ne uideas tibi, etsi alijs uidere
uideris: inijcis etiã quasdã perfidiæ & intemperantiæ manus oculis animæ tuæ, & cæci-
tatem infers cordi tuo, quod est grauius, uoluntariã, ut uidens nõ uideas, audiens nõ au
dias. Putas te solũ esse cũ fornicaris, & nõ recordaris quia oculi domini uident orbẽ ter-
rarum? Nõ audis dicentem: Ecce uenit hora ut dispergamini unusquisq; in sua, & me so- Ioan. 6
lum relinquatis: sed non sum solus, quia pater mecũ est? Adest ergo pater, adest & filius
dei, assunt ministri, assunt Cherubin & Seraphin, qui dicunt: Sanctus, sanctus, sanctus: Esa. 6
plena est terra maiestatis tuæ. Plenus est enim mundus sanctarũ uirtutũ, quia plenus est
nequitiarũ. Plenus est orbis terrarũ remedijs, quia plenus est laqueis. Putas ꝙ in lupana-
ri Christus te nõ uideat, quem uidet lupanar ingredientem? Putas ꝙ in adulterio te non
deprehendat, quẽ uidet adulteriũ cogitantẽ? Num parietes refugit, qui spectat errores?
& secretũ criminis auersatur, qui scenam criminis intuetur? An putas tunc primũ te in-
trare meritoriũ, cum fornicẽ meretricis ingrederis? Intrasti iam, quando cogitationes
tuas meretrix introiuit. Intrasti iam, quando ad potiendæ prostibuli cupiditatem gressu
mentis intrasti. Pulsasti lupanaris fores, quando ad mulieris cõcupiscendæ decorẽ ocu-
los mẽtis aperuisti. Et si uerũ audire uis: quomodo te in lupanari nõ uidit Christus, quan
do te uidit qui adulterando in corde tuo teipsum lupanar effecisti? Deniq; ipse dicit do Matt. 5
minus Iesus: Qui uiderit mulierẽ ad concupiscendũ eam, iam adulterauit eam in corde
suo. Vnde tñ tam religiosus in opinione, qui tam probrosus in crimine? Sed acquiesco
tibi quòd Iesus te nolit uidere, nolit reuincere, qui nolit accusare: nolint uidere & ange-
li: sed uidet diabolus, qui tecũ introiuit, imò qui te introduxit. Vidẽt ministri eius qui te
circũdederũt, ne uideres angelos dei. Vidit Belial, uidit legio, qui te impulerũt, ne quis
reuocaret, ne quis te teneret. Noli putare quòd colludiũ tibi præstet silẽtij, qui uolet te-
cum supplicij habere consortiũ. Studet plures similes sui uidere, & in eo habet gloriam
quòd plures perditos fecerit. Ipse est incentor, ipse accusator, ipse in Iudã introiuit, ipse
eũ ad proditionẽ impulit, ipse misit ad laqueũ. Quãti dicturi sunt in illo die aduersus eũ:
Tu nos circumuenisti, tu impulisti. Exemplum quæris? Accipe dicentem Euam. præua
ricationis suæ autorẽ fuisse serpentẽ. Sed illum implicuit, nõ se absoluit. Cui respondit
dñs: Non præceperã ne gustaretis de ligno solo quod est in medio paradisi? Respondit
ergo ueritas & pluribus: Diabolũ audistis suadentẽ noxia, me nõ potuistis audire uita- Gen. 3
lia mandantem? Et ideo operemur iustitias. Non enim qui operantᷣ iniquitatẽ, in uijs
eius ambulauerunt. Tu mandasti mandata tua custodiri nimis. Vtinam dirigantur uiæ
meæ, ad custodiendas iustificationes tuas. Tunc non confundar; cum perspiciam in om
nia mandata tua.] Non solum mandasti, inquit, custodire mandata tua, sed etiam custo-
dire nimis. Quando hoc mandauit? In paradiso quidem mandauit Adæ ut custodiret
mandata. Sed fortasse non mandauerat nimis custodire: & ideo lapsus est, ideo infle-
xus uoce mulieris suæ, ideo deceptus erat à serpente, putans quòd si in parte aliqua re-

cederet

cederet à mandato, nõ penitus erraret. ſed quia ſemel à ſemita mandatorum receſſit, to-
tam deſeruit uiam, inuenit eum ſerpens extra uiam, & expoliauit, omnibusq; nudũ reli-
quit. Ideo dominus, quia lapſus erat qui in paradiſo erat: poſtea te per legẽ, per prophe-
tas, per Euangelium, per Apoſtolos monuit, ut nimium cuſtodias mandata domini dei
Matt. 12 tui. Omne, inquit, uerbum quod loquutus fueris, reddes pro eo rationem. Noli diſſimu
Ibid. 5 lare, ab aliquo mandato iota unum aut unus apex non præterit. Noli recedere de uia. Si
in uia ambulans uix tutus es à latrone: quid facies ſi te extra uiam uagantem inuenerit?
Dirigantur greſſus tui: & ne infirmus ſis ad dirigendũ, precare ut dirigat dominus uias
Pſal. 39 tuas. Hic optat, Vtinã dirigant̃ uiæ meæ: alibi dicit, Expectãs expectaui dñm, & exaudi
uit me: & ſtatuit pedes meos in petra, & direxit greſſus meos. Roga ergo & tu ut domi-
nus dirigat ueſtigia mentis tuæ, quo poſſis domini cuſtodire iuſtificationes. Non con-
funderis cũ reſpexeris in omnia mandata eius. Antè enim confuſus es in Adam & Eua.
Deniq; nudus factus es, operuiſti te folijs, quia confundebaris: abſcondiſti te à cõſpectu
Gen. 3 dei, quia erubeſcebas, ita ut tibi diceret deus: Adam, ubi es? Cum illi dicit, tibi dicit. Adã
enim interpretatione latina homo dicitur. hoc eſt, Homo, ubi es? Et Adam reſpondit:
Timens, quia nudus eram, & tota mente confuſus, ante conſpectum tuum uenire nõ au
ſus ſum. Ergo ne confundamur, cuſtodiamus mandata domini, & cuſtodiamus omnia.
Nam ſi quis unum mandatum cuſtodiat, & aliud præuaricetur, nihil ei prodeſt. Cuſtodi
uit ſe aliquis à ſanguine, nõ cuſtodiuit ab adulterio, utiq; in uno conuictus, punitur etiã
legibus ſecularibus: nec prodeſt ei alterius criminis abſtinentia, ſi in altero fuerit depre-
henſus. Cõfitebor tibi domine in directione cordis.] Aduertis quas uias dirigas. In
eo cum didicero iudicia iuſtitiæ tuæ. Iuſtificationes tuas cuſtodiã: non me derelinquas
uſquequaq;.] Hoc loco myſtica plenius cognoſcere ſe uelle teſtatur, ut ingrediatur pe-
netralia myſteriorum cœleſtium, & aperiantur ſibi theſauri ſapientiæ & ſcientię in Chri
Cant. 1 ſto abſconditi. Vnde & Salomon ait: Attrahe nos poſt te: In odorem unguentorum tuo
rum nos curremus. Introduxit me rex in cubiculum ſuum. Et fortaſſe illud quod ait ſu-
prà, Oſculetur me ab oſculo oris ſui: ſignificat ſpiritus ſancti ſuperuenientis gratiã, ſicut
Luc. 1 angelus ad Mariam dixit: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & uirtus altiſſimi obumbra
bit tibi. Quando autem introduxerit eam rex in cubiculum ſuum, paſſionis tempus, la-
teris compunctio declaratur, ſanguinis effuſio, ſepulturæ unguentũ, reſurrectionis my-
ſterium, ut oſculum quaſi ſponſa acceperit: in cubiculũ autem Chriſti ſit introducta Ec-
cleſia: non iam quaſi tantummodo deſponſata, ſed etiam quaſi nupta: nec ſolum thala-
mum ſit ingreſſa, ſed etiam legitimæ claues copulæ conſecuta ſit. Ideoq; quaſi in thala-
Cant. 1 mo ſita ait: Colligatio guttæ frater meus mihi, inter media ubera requieſcit. Quòd ſi cu-
Matt. 6 biculum quærimus, ipſe nos edocet qui ait: Tu autem cum orabis, intra in cubiculũ tuũ:
& clauſo oſtio ora patrem tuum in abſcondito. Cubiculum Eccleſiæ, corpus eſt Chriſti.
Introduxit eam rex in omnia interiora myſteria, dedit ei claues ut aperiret ſibi theſau-
ros ſcientiæ ſacramentorum, clauſas antea fores panderet: cognoſceret quieſcentis gra-
tiam, defuncti ſomnum, uirtutem reſurgẽtis. In illo cubiculo iuſtitias domini Ieſu nupta
reperit. Quæ ſunt illæ iuſtitiæ? Vtiq; ſacramenta baptiſmatis, ſicut legimus: quia cum ue
Ibid. 3 nienti ad baptiſmum diceret Ioannes, Ego à te debeo baptizari, & tu uenis ad me? Re-
ſpondit Ieſus: Sine modo. Sic enim decet nos adimplere omnem iuſtitiam. In illo cubi-
Luc. 7 culo iuſtificationes didicit, cognouit conſilium dei, ſicut ſcriptum eſt: Quia omnis po-
pulus audiens, & publicani iuſtificauerunt deum, baptizati baptiſmo Ioannis: phariſæi
autem & legiſperiti conſilium dei ſpreuerunt in ſe, non baptizati ab eo. Quod illi ſpre-
uerunt, nos eligamus, & ſequamur conſilium dei, quo nihil poteſt eſſe ſublimius. hoc e-
nim diuinum, quo fit remiſſio peccatorum. Cum didicerit itaq; iuſtitias domini, deum
Philip. 1 timens non confundetur. Denique & Paulus ait: In nullo confundar. Et quia nullus
poteſt perfectus eſſe ſine fauore dei, neq; tutus: ideo rogare debet ne penitus eum relin-
quat deus. Nam ſuprà rogauit Dauid ne derelinqueretur, dicẽs: Ne derelinquas me do-
mine deus meus. hic ait: Ne derelinquas me uſquequaque: hoc eſt, multum. Supra fortè
quaſi adhuc imperfectus, & in magnis perturbationibus poſitus ſe derelinqui timebat.
hic autem iam fortior non timet derelinqui ut tẽtetur, ſed rogat ne penitus derelinqua-
tur. Plerunq; enim derelinquit deus quos uult probari: penitus autem derelinquit quos
deſerit.

deserit. Dereliquit penitus Iudam: non dereliquit autem sanctum Iob, in cuius patrimo
nium ius tyrannidis aduersario tribuit, in cuius corpus potestatem diabolo dedit: in ani
mam autem non dedit. Nam si dedisset in animam, penitus dereliquisset eum. Nunquid
non ideo relictus est Iob, ut relictus probaretur, probatus coronaretur? Dereliquit igi-
tur Iudam, cui ait: Quod facis, fac celerius. Dereliquit enim penitus quẽ sceleris sui per- Ioan. 13
misit effectui. Alios autẽ non dereliquit Apostolos, quos cũ uidisset esse turbatos, quia
dixerat: Quo ego uado, uos non potestis uenire: addidit: Non turbetur cor uestrum. Et Ibidem. 14
infra: Iterum uenio & accipio uos ad meipsum, ut ubi sum ego, & uos sitis. Deniq; turba
tus Petrus qui derelinqui timebat, ait: Domine, quo uadis? Vidit dominus turbari eum,
& respondit ei: Quò ego uado, non potes me modo sequi: sequeris autem postea. Sic & Ibidem. 13
in mari cum titubaret, clamauit ad Christum, & porrexit ei dexteram Christus, ne peni- Matth. 14
tus derelictus periret. Nemo autem debet inflari quod nunq; derelinquatur, uel dolere
quod aliquando derelinquatur. Siquidẽ ipse filius se dicit derelictum, sicut habes: Deus
deus meus respice in me, quare me dereliquisti? Et ille quidem nũquàm derelictus à pa- Psal. 21
tre est, cum quo pater semper est. Scriptum est enim: Ecce iam uenit hora ut dispergami Ioan. 16
ni unusquisq; in sua, & me solum relinquatis. sed non sum solus, quoniam pater mecum
est. Sed secundum corpus in quo est traditus passioni, uox ista processit, quoniam dere-
linqui nobis uidemur quando sumus in periculis constituti. Vnde & Paulus ait de patre Rom. 8
deo: Qui filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum: Dereliquisse
uidetur, quia nõ pepercit qui tradidit morti: sed nõ penitus dereliquit, cui dicitur: Quia Psal. 15
non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctũ tuum uidere corruptionẽ.

SERMO SECVNDVS.

IN quo corrigit iuuenior uiam suam?] Superiorum octo uersuum nõ absur- ב
1 da nobis cecidit disputatio: ideoq; & sequentia persequi studium fuit. Et pri-
mum literæ secundæ, hoc est, Beth interpretatio consideranda est, quę in La
tinum conuersa, confusio dicitur. Sed qui uiam suam corrigit, non confundetur. Verum
quia is qui corrigit, antè in errore fuit: (quomodo enim corrigitur, nisi quod antè defle-
xit à uero?) utiq; in lapsu positus, & adolescentiæ luxu, ac lasciuæ ætatis captus illece-
bris, ubi ad iuuentutis prouectus confinia sobria mente resipiscit: tanquam confusus a-
nimo, quomodo erubescenda deponat, & plena probitatis assumat, diu secũ uoluit, &
diuersis fluctuans cogitationibus librat atq; examinat, superiora obliuiscens, & ea quæ
sunt priora appetens, quẽadmodum uiam suam corrigat, offensionemq; adolescẽtioris
ætatis seria iuuentutis fronte proterat. Vnde ne diu dubitet huiusmodi, & in incerto hæ
reat, dat Propheta consiliũ, quasi cum eo ipse deliberans. Tunc enim salubriora consilia
credimus, si propensiore meditatione examinata uideantur. Sed ipsa deliberationis su-
sceptio docta definitione distinguitur, ut diuersarum cogitationum anfractus conuer-
sus auferat, dicens: In quo corrigit iuuenior uiam suam?] Hic enim deliberantis est fi
nis, quo uiam suam corrigat. Et respondet: In custodiendo uerba tua.] Et bene ad de
um conuersus respondit deliberanti, quasi prece atq; oratione delata consilium hoc do
mini inspiratione reperiret, ut nõ præsumptionis humanæ, sed dignationis diuinę reme
dium crederetur. Mens enim nostra uerborum cœlestium consperſa seminibus, quæ an
te degenerabat in stirpibus, meliores cultus edere, fructusq; afferre incipit. Dirigamus
igitur semitas nostras, nec tortuosi serpentis sequamur anfractus. Viæ enim domini re-
ctæ: peruersæ autẽ uiæ errantium, de quibus dicitur: O qui dereliquerũt semitas rectas.
In ordinem seges læta porrigitur, atq; in uersum quendam uineta ponuntur, ceruorum
cursus directior, uulpeculæ flexuosus. Ideo de Herode dicit: Ite dicite uulpi illi. quia de- Luc. 13
flexerat à uia recta, nec iter suũ in iuuentute correxerat. dignus Hieremiæ threno, quo
deflentur peccatores, qui iugum uerbi in iuuentute suscipere recusarũt. Ideo captiui du
cti sunt, ideo deplorantur tanquam mortui, quia uitæ nescierunt semitas, & digna ope-
ra cadauerum busto non declinauerunt. Flens ergo mortem perpetuam Iudæorum di-
cit Hieremias: Bonum est uiro cum tollit iugum in iuuentute: sedebit singulariter, & si- Thren. 3
lebit, quia tulit in se. Non solum tollere iugũ uerbi, sed in iuuentute debemus tollere. Si
enim sero tollamus, incipimus pœnitentiã superiorũ magis habere, quàm tenere gratiã.
Pręueniamus ergo iuuẽtutis annos correctiõe cõgrua, ut magis dicamus singuli: Deus

qui pascit me à iuuentute mea.quam recordationē habentes lapsuū defleamus dicētes:
Psal. 24 Delicta iuuētutis meæ,& ignorātiæ meæ ne memineris.Hoc debilitatis est remediū, il-
lud robur salutis.Salutis medicina uulneri quæritur:gratia sanitati . ideoq; ait : Bonū est
uiro cum tollit iugum in iuuentute.Ei autem qui post decursæ iuuentutis annos iugum
tulerit,non est statim perfectum bonum.Stimulant enim eū peccata sua, exagitat con-
scientiā consuetudo peccandi,& usus erroris instabilē facit.Luctandū est diu huiusmo-
di uiro,ut abolere faciat inueterata atque diuturna. Huic in periculo res est,illi in bono.
Deniq; sedebit ille singulariter,quasi is qui facile non inueniat æqualē, singularibus do
natus præmijs:& silebit quietus & feriatus ab omni interpellatione mundanæ solicitu-
dinis & uoluptatis,& diuinis uacabit oraculis,quæ solent singulariter sedentibus reue-
Ibid. 4 lari,sicut sancto Dauid,qui ait:Quoniam tu singulariter in spe cōstituisti me.Et hic qui-
dem non in secreto solus sedebat,sed cum præesset populis:singulari tamen gratia præ-
minebat.Helias solus sedebat cum ab Angelo,uel etiam coruis cibum deferentibus pa-
sceretur.Solus,non solum secretus à turbis,uerumetiam, segregatus à meritis plurimo-
rum.Deniq; reuelationes illi diuinæ gratiæ refulgebant,cuius muneris fructū pro mer-
cede adipiscebatur:quia à iuuentute sua iugum uerbi suscipiendum putauit, nec trahen
da longo diutius fune peccata.Potest iuuenior iste qui fecit bonum, tollendo in iuuen-
tute iugum uerbi,nondum perfectus, & adhuc iunior, segregans se à colloquijs æqua-
lium,(quæ plerunq; corrumpūt bonos mores)& contagia uolens fugere peccantiū, ita
intelligi singulariter sedere & silere,ne rudis ætatis facilitate labatur:sed intēdere senio-
rum dictis,prophetarum oraculis,Apostolorum magisterijs: laudandus eo, quia prius
uult loquenda cognoscere,quàm proferre quæ sentiat,antequam loqui discat,timēs ne
multiloquio peccatum contrahat.Vnde puto & Pythagoram illum philosophum imi-
tatorem iuuenis huius prophetici instituisse sectam,ut discipuli sui quinquēnio non lo-
quentes tanto silentio loqui discerent:cum præsertim & Dauid superioris ætatis quàm
Ibid. 38 Pythagoram fuisse non dubium sit,qui ait:Dixi,custodiam uias meas, ut non delinquā
in lingua mea:Posui ori meo custodiam.Et quia forte aliquando aliquid locutus esset in
cautius:ideo postea à deo poni ori suo custodiam postulauit.Esaiam quoq; Pythagori-
cis anteriorem fuisse quis nesciat? qui cum audisset. Clama:non prius clamauerit q̄ audi
Esa. 40 ret quid clamare deberet.Respondit enim, Quid clamabo? Vnde dictum est ei: Omnis
enim caro fœnum:uerbum autem domini manet in æternū.Et prophetica uoce clama-
uit. Vterq; igitur iuuenis prædicandus:ille tamen serius,hic cautus:ille seipso cōtentus,
& nunquam sibi solus:iste pulchram ætati lubricæ disciplinam asciscens silentij:nec ad-
huc sibi abundans,sed alijs se timens credere:quærēs tamē à iuuentute congregare quæ
Eccl. 25 in senectute & sibi & proximis suis prosint,ne dicatur ei:Quæ in iuuentute non collegi
sti,quomodo inuenies in senectute? Ergo is si in cōsilio seniorum sederit,manū adhibe
bit ori suo:ut audiens sententias colligat quod sibi ad maturiorem seruet ætatem: quem
Luc. 2 admodum Maria cum uerba Christi audiret, conferebat ea omnia in corde suo. Quēad-
Ioan. 15 modum Ioannes cum caput suū supra pectus Iesu domini reclinaret,hauriebat profun-
da secreta sapientiæ.En tibi iuuenem qui uiam suam in iuuentute correxit.Piscator erat
Matt. 4 cū fratre suo,uidit dominum Iesum,cum plicaret retia sua,& audiuit dicentem: Venite,
faciam uos piscatores hominū:& relictis retibus suis,& patre,secutus est eum. Viam se-
culi cœperat currere,sed auditis Christi imperijs deseruit uiam mundi,secutus est Chri-
stum:probauit quia in eo corrigit iuuenior uiam suam,si Christi, uerba custodiat, dicēs
Cant. 1 ad eum:Diligamus ubera tua super uinum.Sic tamen bibebat, ut non absorberetur ui-
no:sed gratia eius lætitiam cordis hauriret,non corporis ebrietate titubaret. Deniq; bi-
bens hoc uinum aperuit oculos suos,& uidit uiam rectam,reliquit tortuosas uias,dicēs:
Aequitas dilexit te, hoc est,non flexuosa itinera te sequuntur, sed solus ad te potest iu-
stitiæ trames peruenire.Qui enim diligit iustitiā,non se auertit à Christo . Quomodo e-
nim arbitrum iustitiæ, remuneratoremq; meritorum innocens metuat conscientia? In
hoc ergo iuuene spectato, hoc est,in Ioanne, præuide magna mysteria,quæ in Canticis
canticorum sanctus Salomon repletus domini spiritu resultauit.Cōstitue dominum Ie-
sum recumbentem in conuiuio,reclinantem se Ioannem supra pectus eius, mirantes a-
lios quod seruus supra dominum reclinaret,quod caro illa peccatrix supra templū uer-
bi

bi recumberet, quod anima illa carnis uinculis innexa, aulam diuinæ plenitudinis scru-
taretur. Hæc ergo mirantibus alijs, respondit anima Ioannis: Fusca sum, & decora filia
Hierusalem. Fusca per culpã: decora per gratiã. Dicit & caro: Fusca sum & decora. Fusca
puluere seculari, quem certando collegi: decora oculo spiritali, quo mundi huius pulue
rem squaloremq́ tersi. Fusca per uitium: sed decora iam per lauacrum, quo ablui om-
ne delictũ. Fusca sum, quia peccaui: decora, quia iam me diligit Christus. quam telegaue
rat in Eua, recepit ex uirgine, suscepit ex Maria. Dicit etiã synagoga, cuius mysteria hoc
loco plerisq; uidentur exprimi: quæ cũ se reijci iam uideret propter totius plebis impie-
tatẽ: solabatur se tamen, quia ipsum Christum de populo suo, non tantũ, sed & Petrum,
Ioannem, Iacobum, Christo adhærentes uidebat: quia habebat eloquia sibi credita. & i-
deo dicebat: Fusca sum & decora filia Hierusalem. Fusca per incredulitatem: decora per Cant. i
legẽ. fusca per lapsum: decora, quia dilexit me sol, & prior facta sum cõgregatio dei. No-
lite refugere me quia fusca sum. ideo fusca sum, quia sol me reliquit iustitiæ, qui antè illu-
minare consueuerat. amisi colorem uultus mei, obtusa facta est acies oculorum meorũ
quibus antè Solem uidebã. in tenebris ambulo, quæ diem Christi nescio. Nolite tamen
despicere me, quoniam qui reliquit, potest rursum aspicere, misereri iterum. Solet cõgre
gare dispersos, desertos requirere, colligere destitutos. Omnes tribus Israel cõuenite, a-
spicite me decorã ante dilectam, Nolite aspicere me quoniã obfuscata sum. hoc est, non Matt. 5
hoc solum aspiciatis, quia obfuscata sum. Nõ est intuitus me Sol, & ideo obfuscata sum.
Sed lucet Sol super iustos & iniustos. Super iustos pro gratia, super iniustos pro miseri-
cordia: illis mercedẽ meritorũ tribuens, istis peccata dimittens. Et gentibus non lucebat
ante, nunc lucet. Nunc illis oritur, qui oriebatᷓ mihi: qui illis remisit, remittet & mihi. No
lite arbitrari quoniam obfuscata sum quod penitus reliquerit me sol, & iam non intuea
tur, non requirat ægram. Dissimulauit à me, quia non seruaui mandata eius: reconcilia-
bitur cũ uiderit meorũ pœnitentiã delictorum. Non uidit me Sol, quia non recepi adue
nientẽ, non aperui fenestras ut lumẽ uitæ intraret. Cũ aperuero, illuminabit oculos me-
os, qui uenit ut totum mundũ illuminaret, & uideant etiã non uidentes. Filij matris meę Cant. i
pugnauerunt aduersus me. Posuerunt me custodem in uineis: Vineam meam non cu-
stodiui. Putant alij hoc de illis dici, qui synagogam ad legis præcepta constringunt, ut le
gem custodiat, uineam suam tueatur, quam custodire nõ potuit. Deniq; custodiebat ut
faceret uuas: fecit autem spinas. Quæ sit igitur uinea, uenit Dauid testificari nobis dicẽs: Esai. 5
Vineam ex Aegypto transtulisti, eiecisti gentes, & plantasti eam. Possunt & Apostoli Psal. 70
esse filij matris eius, qui uere impugnauerunt synagogam, dicentes: Ecce conuertimur Acto. 13
ad gentes, & nationibus uerbum dei seminare cœperunt. Possunt & prophetæ intelli-
gi, qui monendo denunciandoq; ut uineam suam custodiret synagoga, nihil profece-
runt. Fecit enim spinas improbitatis, quæ uirtutis uberes fructus deferre debuerat. Et i-
deo confitetur, quia populum suum custodire non potuit. Meritoq; sero quærit tenere,
quem cum teneret amisit, multo dissimilior eius quæ dicit: Inueni quem dilexit anima Cant. 3
mea, tenui eum, & non relinquam eum. Deniq; illa inuitat in hortum suum spõsum, hæc
ubi pascat requirens, dicit ad ipsum: Annũcia mihi quem dilexit anima mea. Cur quem Cant. i
dilexit anima mea dicis, & non quem diligit? Cur dimisisti quem tenebas? Dilexisti pa-
trum fide, amisisti incredulitate: tenebas charitatis uinculis, amisisti longo fune perfi-
diæ. Ideo nescis ubi pascat, ubi maneat. nam si scires, non quæreres. Dicis enim: Vbi pa- Ibid.
scis? ubi manes in meridie? Meridiem nosti esse Ecclesiam, quæ tenet Christum, & tu e-
um in noctibus quæris? Dic, inquit, mihi Christe, responde uel propter id quia antè cha
rus fuisti atq; dilectus mihi, etsi ego tantæ prærogatiuam charitatis amisi: tu tamen qua-
si pius responde mihi, Vbi pascis? ubi manes? Reliquisti me, abijsti ad gentes, recessisti
longe à me: & illis propior factus es à quibus longe eras, Sed factus es prope, quia credi
derunt sanguini tuo. A me recessisti, quia ego crucem tuam non suscepi ut mundi redẽ-
ptionem, sed ut noxij damnationem. Qui autem receperunt sicut salutis authorem, in
meridie sunt. Illis luces, illis refulges, illis calet gratia tua sicut meridies. Mihi matutinus
eras cum adhuc crederem, sed non credebam plene: quia non sum inuenta in meridie, si
cut Ioseph qui cum fratribus suis cœnabat meridie. Illis meridies factus es, qui pascun- Gen. 45
tur in diuitijs tuis, & in te sperant. Ideo ut dixit Dauid, Deduces eorum iustitiam tan-

ctum, de quo ait: Canicies autem est intellectus hominibus, quibus maturitas consilij, grauitasq; suppetit. Vnde & Hieremiæ dicitur: Noli dicere quia iuuenis sum. Et utique erat ętate iuuenis, sed prohibet eum iuuenem se dicere, qui esset maturioris prudentiæ. Daniel quum puer esset, accepit spiritum quo dignus senectutis primitijs haberetur ut redargueret senes, ipse non senior longæuitate, sed gratia. Erat enim in illo ætas senectutis uita immaculata. Cui bene competit Dauidicum illud dicere: Super seniores intellexi. ideoq; tanquam de ueterani consilij, & senilis scientiæ uiro diuinum pronunciauit oraculum. Quis prudentior quàm Daniel? Nunc illud aduertamus, si possibile est ut corrigat iunior uiam suam, an non? Si non est, ergo mentitur propheta: sed quia non mentitur, possibile est. Ita tamen possibile, ut quod impossibile uideatur, fiat possibile, si custodiat iunior uerba dei: si autem non custodiat, impossibile. Vnde illud Euangelicum: Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum cœlorum. Quod quamlibet impossibile esse dixit, sic intelligimus impossibile esse, quia diuites non custodiunt mandata dei: si autem custodiant, fit possibile quod impossibile uidebatur. Hic est camelus qui intrat per angustam uiam: quæ illum antè capere non poterat concupiscentem, capit custodientem mandata diuina: custodientem autem uerba diuina, quia custodit ea. Moysen quasi seniorem elegit: & nunc quibus hoc spiritu dei committitur officij, ut eligant seniores uiros, eligunt sine dubio inter seniores iuuenem corrigentem uiam suam in custodiendo uerba dei. Et si senioris ætatis uirum elegerint, non quasi longæuum utique elegerunt, sed quasi custodientem uerba dei. quod si reperitur in iuniore, utique & ipse est eligendus. Liquet igitur ex his quòd non senectutis longæuitas eligatur, sed custodia uerborum dei. Denique ipse Moyses Iesum Naue & Chaleb iuuenes præ cæteris approbabat, quorum consilium in terræ electione magis quàm multorum seniorum & ipse sequutus est, & deus prætulit. Vnde & illud de Iacob quod suprà diximus, Deus qui pascit me à iuuentute mea, manifestat nobis de eo dictum, qui tulerit iugum uerbi in iuuentute sua, & recedens ab Esau & similibus eius, sedit singulariter, in se expectans, quo possit cum disciplina proferre sermonem, & propterea spiritali est donatus alimento, adhuc æui integer, sed ueteranus consilio. Neque enim dignum est ut credamus quòd tantus patriarcha de corporali cibo dixerit, Deus qui pascit me à iuuentute mea: quia nec corporalem panem desiderabat quum diceret: Si dominus deus mecum est, det panem mihi manducare, & uestem indui: omnium quæ das mihi, decimam decimabo tibi. Nam si patres nostri spiritalem escam manducauerunt, & spiritalem potum biberunt, quanto magis sanctus Iacob cibo pastus est spiritali? Ille quoq; intellectus hoc loco suppetit, nec alienus à uero est: quia iuuenior ex congregatione gentium populus: qui antequam in Christo crederet, tortuoso errabat anfractu, in eo corrigit uiam suam, quia dei uerba custodiuit, quę noluit custodire populus Iudæorum: & ideo ille uiam salutis inuenire non potuit. Consideremus & sequentē uersum. In toto corde meo exquisiui te, ne repellas me à mandatis tuis.] Si deus repellit unumquemque quem repellendum putat, uideamus ne excusationem ei tribuat qui cum sequi deum uelit, repulsus sit. Et primùm quemadmodū bonus deus repellit sequentem, nisi ipse mereatur repelli, sicut ipse Dominus ait: Vulpes foueas habent, & ideo quasi uulpem repellit. Et alibi: Quia omni habenti dabitur: ab eo autem qui non habet, & quod uidetur habere, auferetur ab eo. Cui addidit: Nisi ei qui toto corde exquirit eum, ut quod deest naturæ, id dei operatione acquirat & gratia: sicut Salomon, qui ex toto corde exquirens deum, sapientiam postulauit: & quia non opes sibi regias, sed diuinæ munus gratiæ depoposcit, accipere meruit sapientiæ disciplinam, repletus est dei spiritu, ut cognosceret mandata omnia. Qui autem non habet, ut in corde suo exquirat deum, & facit quidem opus dei, sed negligenter facit, maledicto subiectus est, sicut legimus: Quia maledictus omnis qui opus dei facit negligenter. Meritò ergo repellitur, quia maledicto dignus est: quia polluit magis & impedit opus quod negligenter putauerit exequendum. Consideremus ergo utrum bonitas sit, repelli ab opere negligentem, an uerò retineri? Et imaginem rei huius ex alijs sumamus artibus. Curat medicus ægrotum, sed negligenter, & desidia medici uirus alta uulneris serpit. Quanto igitur melius remoueri huiusmodi medicum qui tempus terit, cum pro-

Hier. 1
Sap. 4
Psal. 118
Ezech. 28
Matt. 19
Gen. 28
1. Cor. 9
Matt. 8
Ibid. 25
3. Reg. 3

fectum nullum sentiat uulneratus, ut curandi officium ad eum medicum trāsferatur qui maturius possit ægroto sua diligentia subuenire? Nonne clementior est qui repellit nihil proficientem, quàm qui retinet ad discrimen ægroti? Cōstitue aliquem præpositum ædificantibus uel etiam texentibus, qui debeat summam operis explicare, utrum is tibi probabilior uidetur si in id diligenter insistat, ac si quem forte incuriosum aduerterit de ijs qui operantur in domo aliqua construenda, repellat eum, melius credens non ædificare, quàm hiantibus rimis ædificata dissolui, atq; aliquem in eius substituat locum qui cum diligentia ædificet? Similiter etiam textrini præpositum repulsorem negligentiū, ut substituat diligentes, ne longa textrinum corrumpat incuria, non magis probabis quàm illum qui desides in sua negligentia perseuerare patiatur? Transi nunc ad eos qui mandata ædificant, & legem intexunt, & animam uniuscuiusq; receperunt sanandam. Nónne si quis eorum ædificat domum dei cum iustitia, texit indumentum cum diligentia, sanat animā cum gratia, opus bonum facit? Si uero incuriosus ac remissus aliquis fabri textoris medici spiritalis locū occupet, ut sacerdos summus, ut presbyter, ut minister altaris sacri: nonne commodius est non subire unumquemq; id muneris quod implere non queat, quàm subeuntem neq; ipsum strenue suscepto fungi munere, & eripere locum alteri qui nauiter eum possit tueri? Quid quod etiam ipsi consulitur qui remissior cum sit repellitur, ne plus offensionis contrahat? Quid sit autem repelli, consideremus.

Psal. 87 Lectum est enim: Sicut uulnerati dormientes proiecti in monumentis, quorum nō meministi amplius, & quidem ipsi de manu tua repulsi sunt. Aduertamus igitur quos uulneratos & proiectos in monumentis repellit, quorum non meminerit amplius. Isti sunt

Psal. 49 qui à mandatis dei repelluntur. Peccatori autem dixit deus: Quare tu enarras iustitias meas? Et quia à mandatis dei repelluntur, repelluntur utiq; de manu dei. Et bene prospexit ne quis de manu dei uideatur eripi: quia nemo potest quemquā rapere de manu dei. Qui ergo priuatur muneris suscepti officio uel gratia, non rapitur, sed reijcitur, ut dixit

Luc. 13 dominus Iesus ad Hierusalem: Quotiens uolui congregare filios tuos, & noluisti? ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. Abstulit illis sanctificationem, altare thymiamatis, & orationis sacrarium, propitiatorium, altare sacrificiorum, sacerdotum & leuitarum ministeria: & tamen cum hæc sublata essent omnia quæ secundum legis mandata

Rom. 11 habebant, ait Apostolus: Nunquid repulit deus hæreditatem suam? Non, inquit, repulit, sed conclusit omnia in incredulitate, ut omnium misereatur. Sunt ergo qui ad tempus à mandatis propter misericordiam repelluntur, sicut & illis consulitur qui uomuntur. Nam quemadmodum manens in corpore quod uomendum est, plus acescit: ita qui debet excludi, si retineatur, nec se corrigat, totum corpus exulcerat. Meritoq; angelo

Apoc. 3 Laodiciæ dicitur: Hæc dicit testis fidelis & uerus, Scio opera tua: quia neq; frigidus es, neq; calidus. utinam frigidus esses, uel calidus: sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo. Aperte negligentiam grauiori damnat iudicio quàm imprudentiam. Frigidus est enim qui fidem nescit. calidus est qui spiritus sancti feruore succensus est. Qui enim calorem fidei non habet, tolerabilius illi fuerat fidem non accepisse, quàm neglexisse. Est enim tepidus peior frigido, ut Iudæus qui sibi uidetur fidem habere quam non habet. Quanto tolerabiliorem caussam gentilis habet, qui potest dicere: Non cognoui legem, non audiui prophetas: ideo non credidi: quàm ille qui legit omnia ex quibus uerum Iesum crederet, & non credidit. Neuter quidem excusatur, nec ille qui legit, nec ille qui legere noluit: sed plus delinquit qui negauit quod legerat, quàm qui opera non fecit quæ facienda non nouit. Quanta autem fidei & iustitiæ gratia est, ut in ore dei sit qui fidem tenet, & opera exercet iustitiæ: & quantum amittit quē euomuerit ex ore suo dominus Iesus, & ex suis uisceribus eiecerit? quàm pius tamen qui & iustos in ore suo tenet, & iniustos non ante euomit quàm denunciet euomendos, ut uel huiusmodi admonitione conuersi, dignum aliquid efficiant quo non uomantur. Nunc tertium uersiculum consideremus. In corde, inquit, meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.

Tob. 12 Propterea ergo mysterium regis bonum est abscondere. Peccat enim deo, qui commissa sibi mysteria putauerit indignis esse uulganda. Periculum itaque non est falsa solum dicere, sed etiam uera, si quis ea insinuet quibus non oportet. Quod uitium quadripertitum est, uel adulationis, uel auaritiæ, uel iactantiæ, uel loquacitatis incautæ: quia dum

adulari uult aliquis ei cui loquitur, effundit mysterium. Nõnulli etiam studio lucri mer
cedem proditionis sequuntur, ut tegenda silentio, uendant loquendo. Alij, ut plura
nosse uideantur, & scientiam suam iactitent, aperiunt quod celare deberent. Plerique
dum sine præiudicio loquuntur, uerbum emittunt, quod reuocare non possunt. Ideo
uir laudatur serius, & non ociosus. Erat homo abscondens sermones suos, ut Aposto-
lus Paulus, qui nouit quid loquatur singulis, & quando quid loqui debeat. Vnde & Co
rinthijs dicit: Lac uobis potum dedi, non escam. Nondum enim poteratis, sed nec ad- 1.Cor.3
huc quidem potestis. Ideo hos in transitu uidit: manet autem apud Ephesios, quòd o-
stium sibi magnum apertum esset, notum facere Gentibus mysterium Christi. Ideo &
Salomon tempus tacendi, & tempus esse loquendi docet. Præ cæteris autem dominus Eccles.3
Iesus in Euangelio declarat suo, dicens simile esse regnum cœlorum thesauro abscondi Matt.13
to in agro. Vnique non auro, non argento, non pecunia comparari potest regno cœlo-
rum: sed eloquia domini, eloquia casta, argentum igne examinatum, quibus ipsum re- Psal.17
gnum acquiritur. Hunc ergo thesaurum sapientiæ & cognitionis absconditum in a-
gro, in quo plantata sunt uerba scripturarum cœlestium, quum inuenerit homo, abscon
dit illum in corde suo, nec diuulgat eum, sciens quia si diuulgauerit Babylonijs thesau-
rum Dei, magnam offensam contrahet, ut dicatur ei sermone prophetico: De semine Esa.39
tuo accipient & facient spadones in domo regis. Per quæ significatur, quia is qui pro-
diderit diuina mysteria, posteritatem animæ suæ, seminarium'que meritorum habere
non possit. Caue ergo ne diuitias tuas perfidis prodas: & si amicitiam simulent, non il-
lis aperias interiora domus tuæ, non referes thesauros regios, quos Babylonij scire nõ
debent, ne ueniant, & capiant posteros tuos, & seminarium uirtutis abscindant. Hoc
est quod etiam in Euangelio dicit dominus: Nolite mittere margaritas uestras porcis. Matt.7
Ideo bene facit qui abscondit eloquia domini in corde suo: sicut abscondebat prophe-
ta Dauid: sicut Maria quæ conseruabat omnia uerba domini Iesu in corde suo. Etenim Luc.2
si bonum est uiro sermones suos abscondere, quanto magis sermonem dei cordis nostri
gremio debemus operire, debemus abscondere? Quarto uersu dicit: Benedictus es
domine, doce me iustitias tuas.] Non enim quicunque dixerit: Domine, domine, ipse Matt.7
intrabit in regnum cœlorum, sed qui uoluntatem dei fecerit. Ideo iste qui correxerit ui-
am suam à iuuentute sua, custodierit uerba dei in toto corde, quæsierit dominum deum
suum, nec repulsus sit à mandatis dei, & dignus habitus cui committerentur arcana sa-
pientiæ, absconderit ea in corde suo, ne peccaret deo, quasi habens eloquia dei, gratias
agit, dicens: Benedictus es Domine. & sic desiderat ipsum doctorem habere, cupiens
cognoscere secreta legis. Et quemadmodum interpretationem habeat: Si emeris pue- Exod.21
rum Hebræum, & seruierit tibi annis sex, & reliqua: quibus præmissum est, has iustitias
discere quas proponit in conspectu filiorum Israel: hæc à Domino quærit discere: quæ
homines docere non poterant, nisi deus antè docuisset, quæ postea quam à Christo didi
cerunt Apostoli, Ecclesia dicit: Introduxit me rex in cubiculum suum. hoc est, in illud Cant.2
secretum suum, in quo sunt thesauri scientiæ & cognitionis suæ. Ideo tibi dicitur: Cum Matt.6
oras, intra in cubiculum tuum. quod significat mentis animiq; secretum. In hoc cubicu-
lum iustitiarum sponsa se poposcit induci, cum post odorem unguenti excurrerit, quod
semper fluit, & nunquam deficit. Ideo quasi edoctus propheta iustitias quinto uersu di
cit: In labijs meis pronunciaui omnia iudicia oris tui.] Et quomodo alibi dicit: Iudi- Psal.35
cia tua sicut abyssus multa? Quomodo Apostolus ait: O altitudo sapientiæ & scientiæ Rom.11
Dei: quàm inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uiæ eius? quis enim cogno-
uit sensum Domini? Si inscrutabilia sunt iudicia, quomodo ergo iudicia? Quomodo
ait propheta: Pronunciaui omnia iudicia oris tui? Sed fortasse non eadem sunt iudicia
dei, quæ iudicia oris eius. Si alia sunt, benedicitur: Cogitationibus tuis quis similis erit? Psal.39
Et ideo inscrutabilia sunt iudicia eius: quia ex parte cognoscimus, & ex parte prophe- 1.Cor.13
tamus. Si autem eadem, nullus nisi Christus hoc dicit, qui potest dicere: Ego & pater Ioan.10
unum sumus. Distinguamus tamen, nec uereamur ne impugnet se uelut contrarijs scri-
ptura uenerabilis. Cõsideremus enim quia non dixit, Iudicia oris eius sicut abyssus mul
ta: sed, Iudicia tua, dixit. nec Apostolus posuit, Inscrutabilia iudicia oris eius: sed, Inscru

tabilia iudicia eius. Possumus enim iudicia dei æstimare, quæ occulta nobis non patefe
cerit: iudicia autem oris eius quæ annunciauerit, id est, quæ per os prophetarum loqu
Esa. 40 tus est. Os enim dei propheta intelligitur, cui dicitur: Clama. Et ille ait: Quid clama-
bo? Et inspiratum est ut diceret: Omnis caro fœnum. Quod utique loquutus, oris
dei functus officio est, quia loquutus est iudicium dei. Ergo prophetica oracula iam nō
sicut abyssus, sed etiam ipsa abyssus: quia nemo potuit in cœlo & in terra aperire librum
nisi Christus. Veniamus nunc ad sextum uersum. In uia (inquit) testimoniorum tuo-
rum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs.] Alij in auro, alij in argento, alij in uesti-
bus, alij in possessionibus, uinetis, oleis, segetibus, alij in operibus picturæ, marmo-
rum, in diuersis denique singuli delectationes habent: spiritalis in uia testimoniorū cœ
lestium delectatur, tanquam omne possidens patrimonium: in omnibus diues, sicut A-
1. Cor. 1 postolus dicit: Gratias ago deo meo semper pro uobis, in gratia dei, quæ data est uobis
in Christo Iesu: quia in omnib. diuites facti estis in ipso, in omni uerbo, & in omni scien-
tia. Tantum doctrina Apostoli Corinthij profecerunt, ut qui antè non poterant nisi si-
cut paruuli lac solum bibere: postea in omnibus diuitijs abundarent cognitionis & uer
bi. Delectabatur ergo Dauid in omnibus diuitijs cognitionis, scientiæ, sapientiæ, & in
omni actu bonorum operum. Et si quis nunc intentus diuinis, triplicem illam sapien-
tiæ hauriat disciplinam, θεωρητικὴν, πρακτικὴν, λογικὴν, bonus studio percipiendæ cogni-
tionis, pulchrior erit exequendæ rationalis moralis'que doctrinæ gratiam tenens. Qui
prophetica ænigmata dei spiritu reuelante cognouerit, Euangelij altitudinem in ope-
ribus comprehenderit & consilijs, Apostolici sermonis moralitatem aduerterit: is tan-
quam in omnibus diues, uberem capiet uoluptatem. Et quia suauis est corporalis uolu
ptas, ideo non quasi pro gratiæ qualitate cum spiritalibus comparatur, sed quasi ad testi
Rom. 1 monium suauitatis accersitur. Siquidem & Apostolus docet inuisibilia & sempiterna
Cant. 1 dei à nobis per ea intellecta esse, quæ facta sunt. In Canticis quoque habemus scriptum:
Equæ meæ in curribus Pharao assimilaui te proxima mea. In quo dum uelocium equo-
rum cursui similitudo Ecclesiæ comparari uidetur, æstimatur diues eius gratia. Non igi-
tur unam equam diuitis regis accipias, sed absolutè pro equitatu, ut sæpe diximus, qua-
lis ouis illius est pro grege ouium. Pharao igitur ut potentissimus rex, & prædiues, ha-
bebat equos potentes: unde & scriptura dicit: Currus Pharaonis, quasi potentissimum
genus ad bellorum usum, & subsidium præliandi. Denique his curribus Pharao fugien
tes Hebræos facilè comprehendit. Sicut ergo equi iuncti concorditer trahunt currum,
& patienter suscipiunt iugum, & portant congrua cum gratia, & iugi illius susceptione
mansuescunt: sic & congregatio nationum gentilibus indomita moribus se antè iacta-
Matt. 11 bat. Vbi uerò suscepit iugum dicentis: Tollite iugum meum, quia leue est: & onus
meum, quia suaue est: & cœpit sponsa Christi concordia & mansuetudine populorum
esse sublimis, & toto circumferri orbe: tanquam currus equis uelocibus supra mundum
Cant. 6 rapta ascendit ad sponsum. Denique & in posterioribus Canticorum partibus dicit: Po
sui te sicut currus Aminadab. Multos currus habet in se Ecclesia, quos omnes spirita-
libus habenis Dominus regit: & una anima multas cogitationes habet, quas Domini
habena restringit & reuocat, ne quod in præruptum noster hic cursus feratur. Amina-
dab autem interpretatione significatur, Pater beneplaciti, cuius filius legitur in Nume
ris Naason princeps populi. Quis sit, intelligis interpretatione, serpentinus: & agno-
scis istud si repetas: quia sicut serpens pependit in ligno, qui te redemit. Ergo anima cur
rus est Dei, ut ira eius, & libido, & timor, & omnes seculares concupiscentiæ refrænen
tur. Ecclesia quoque currus est Dei, quæ regenda est gubernaculis Christi, ne diuerso-
rum populorum motus eam dissensiones'que perturbent. Ille quoque Naason bene in-
Exod. 7 telligitur Christus, quia uirga Aaron conuersa in serpentem, illos serpentes Aegyptios
deuorauit. Has ergo diuitias habeamus, his delectemur, ut currant nobis equi ratio-
nabiles, & commoremur in præceptis eorum. Et ideo ait: In mandatis tuis exerce-
bor, & considerabo uias tuas.] Qui enim exercetur in uerbis Apostolorum, Iesu do-
Ioan. 14 mini mandata cognoscit, & considerat uias eius, quibus finis est Christus, qui ait: Ego
sum uia. Et in tuis iustitijs meditabor, non obliuiscar uerborum tuorum.] Admonet

hic

hic locus memores scripturarum nos esse debere, & iustitias eius non solum sermone, sed etiam operis imitatione meditari. Non enim qui disputant legē, & non faciunt quæ legis sunt, sed qui factores legis sunt, iustificantur.

SERMO III.

Erna litera secundum Hebræos est Gimel, quæ Latinè retributio dicitur. 2
† Denique primo statim uersu hoc dicitur: Retribue, inquit, seruo tuo.]
Quomodo suprà ipse Dauid ait: Non secundum peccata nostra reddas no *Psal. 102*
bis, neque secundum iniquitates nostras retribuas nobis: & hic poscit retributionem?
Illa uidetur uox peccatoris esse, hæc bene sibi conscij, qui præmia boni operis expo-
scat. Vnde possumus etiam hoc intelligere, quòd de eius persona psalmus iste forme-
tur, qui natus ex uirgine pro totius mundi redemptione ad dexteram patris sedere præ-
sumat, sicut ipse ait: Amodò uidebitis filium hominis sedentem ad dexteram uirtutis. *Matt. 26*
Non est tamen alienum, nec arrogans, si etiam Dauid remunerationem à domino Deo
suo pro egregijs laboribus postulet. Prærogatiua est fidei atque iustitiæ, de Domini fa
uore mercedem usurpare. Denique reprehenditur Petrus, quia super fluctus ambu-
lans, humano magis dubitauit affectu, quàm Apostolica authoritate præsumpsit. In
Euangelio quoque docemur habere fidem, & non hæsitare de ijs quæ supra hominem
sunt gerendis. Meritò ergo Dauid in superioribus quasi adhuc imperfectus secundum
peccata sibi reddi refugit atque declinat: in hoc autem psalmo qui est posterior, quasi
fundatus uirtutis processu, retribui sibi secundum fidei operisq; certamina deprecatur.
Siquidem etiam Paulus, qui antè dixerat: Non sum dignus uocari apostolus. Postea *1. Cor. 15*
ait: Reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iu- *1. Tim. 4*
dex: non solum autem mihi, sed & ijs qui diligunt aduentum eius. Et Apostolus ibi pol
licetur, hic autem uerecundius adhuc precatur: quod utique non insolentis arrogan-
tiæ, sed innocentis est conscientiæ, ab ipso cui seruieris petere mercedem. Desperare,
segnitiei est materia: sperare autem, incentiuum laboris est. Pete igitur confidenter, si
merita suffragantur, ut talia petendo studiosius elabores quo ea petitione sis dignior.
Quis athleta si desperet coronam, descendat in stadium? aut si eam postulet uictor, of-
fendat? Probatio spem facit, spes confidentiam. Iusti ergo talis oratio est. delectatur do
minus tali precatione, ut pro puritate conscientiæ utaris authoritate. Tamē quo minus
uideatur petitio arrogans, bene addidit: Seruo tuo, in quo & humilitatis est gratia, &
præmium seruitutis. Qui enim uocatus est in domino seruus, libertus est domini. Qua- *1. Cor. 7*
re non præsumat fauorem domini, tam precioso emptus sanguine? Magnum tibi est uo
cari puerum meum, quasi ad seruum dicitur. Si quis ergo est seruus, & bene seruit domi
no, & nihil facit quasi seruus peccati, sed qui dicit: Seruus inutilis sum: quod debui face- *Luc. 17*
re, feci: bene is dicit, Retribue seruo tuo. Gloriosa seruitus, qua pro nobis seruiuit &
Christus. Beata seruitus, qua & tu seruis: sed ita, si nihil possit aduersarius de tuo sibi ser
uitio uindicare. Amat ergo Christus boni libertatem seruuli. Denique in Canticis dicit:
Quàm speciosæ factæ sunt genæ tuæ sicut turturis, ceruix tua sicut redimicula. Vultus li *Cant. 1*
berior est ubi est castitatis conscientia: & portare Christi iugum suaue est, si ornamenta
putes ceruicis tuæ esse, non onera. Attolle ergo oculos semper ad dominum deum tuū,
& quære deum, & inuenies. Erige ceruicem, redimicula non uincula geris. Muta quoq;
animalia redimiculis gaudent, & phalerari sibi magis quàm nudari uidētur. Genæ sicut
turturis præferent insignia uerecundiæ, redimicula ceruicis libertatis attollent fidu-
ciam. Leue est enim iugum Christi, & ideo ceruix eo non premitur, sed leuatur. Similitu
dines, inquit, auri faciemus tibi ex distinctionibus argenti quoadusq; rex est in declina-
tione sua. Ex ijs enim quæ ex lege sunt & prophetis, mediocriter antè crediderant glo-
riam domini lesit, sed hæreditas eius diffusa per populos, quo frequentius examinata,
hoc amplius est approbata. Crebræ enim persecutiones Ecclesiæ, iustorum nobis titu-
los, martyrij uictorias ediderunt. Itaque sicut aurum bonum, ita Ecclesia quum uritur,
detrimenta non sentit, magis fulgor eius augetur, donec Christus ueniat in regnum suū,
& reclinet caput suum in Ecclesiæ fide. Qui quum uenisset ad oues perditas domus *Matt. 15*

Matt. 8 Israel, non habebat ubi caput suum reclinaret: nunc autem iam redolet fides, ideo'que
Cant. 1 dicit Ecclesia: Nardum meum dedit odorem suum. Et dicit cum præsumptione, expectans retributionem. Fragrat unguentum gratiæ, ex quo uirgo generauit, & dominus Iesus sacramentum incarnationis assumpsit. Colligatio, inquit, guttæ cōsobrinus meus: botryo Cypri, frater meus mihi inter ubera mea requiescit. Corpus enim suscipiens dominus Iesus, charitatis se uinculis illigauit, & non solum se membris nostris & passionibus naturalibus, sed etiam cruci iunxit: ideoq; sicut botryo in Ecclesiæ fide, & morali requiescit gratia. Nardus Cypri, consobrinus meus in uineis Engaddi. Si locum quærimus, regionis cuiusdam quę in Iudæa est, locus sic dicitur, in quo opobalsamum gignitur. si interpretationem, tētatio Latinè significatur. In illis ergo uineis lignum est, quod si quis compungat, unguentum emittit. Hic fructus est ligni. Si non incidatur lignum, non ita fragrat & redolet: quum autem compunctum fuerit artificis manu, tunc lachrymam distillat: sicut & Christus in illo tentationis ligno crucifixus illachrymabat populum, ut peccata nostra dilueret, & de uisceribus misericordiæ suæ fundebat unguentū,
Luc. 23 dicens: Pater, dimitte illis, quia nesciūt quid faciunt. Tunc ergo in ligno compunctus est lancea, & exiuit de eo sanguis & aqua, omni unguento suauior, accepta Deo hostia, per totum mundum odorem sanctificationis effundens: & quasi balsamum ex arbore,
Ibid. 8 sic uirtus exibat è corpore. Vnde ait: Sentio uirtutem exisse de me. Inde opobalsamum expressius dicitur, eò quòd compunctione ligni balsamum per cauernam punctionis erumpit. Compunctus igitur Iesus odorem remissionis peccatorum & redemptiōis ef-
2. Cor. 8 fudit. Nam & constrictus erat, uerbum cum esset, homo factus: & pauper factus, quum diues esset, ut nos illius inopia ditaremur. Potens erat, & despiciendum se prębuit, ita ut Herodes sperneret eum, & illuderet ei. Terram mouebat, & hærebat in ligno: cœlū obducebat tenebris, mundum crucifigebat, & crucifixus erat: inclinabat caput, & exibat uerbum: exinanitus erat, & replebat omnia. Descendit deus, ascendit homo: uerbum caro factum est, ut caro sibi uerbi solium in dei dextera uindicaret. Vulnus inflictum erat, & fluebat unguentum. Scarabæus audiebatur, & deus agnoscebatur. Respondit &
Cant. 1 Christus: Ecce es bona proxima mea, ecce es bona. Quoniam cognouerat Ecclesia mysterium, & pro totius mundi redemptione crucifixum dominum Iesum prædicabat, me retur audire: Ecce es bona, quæ me bonum dicis. & ipsa bona es quæ uidisti glorię meę decorem, & ipsa speciosa es decora. Quid est autem Christum dicere, Bona es, & deco
Matt. 9 ra es, nisi illud Euangelicum: Constans esto filia, remissa sunt tibi peccata tua? Ergo cui Christus peccata donauit, rectè dicit: Retribue seruo tuo uiuam, & custodiam uerba tua.] Non habet in retributione quod desperet, quia dominus Iesus uenit mundum saluare, non perdere. Ideòque immemor est iniuriæ, memor gratiæ, sicut in prophetico
Esa. 43 libro testificatur ipse, dicens: Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero. Tu autem memor esto, & iudicemur: dic iniquitates tuas, ut iustificeris. Quicunque ergo dicit iniquitates suas deo, iustificatur: & quicunque iustificatur, retributionem non timet, sed exposcit: qui retributionem non timet, uiuet. Sed quare dixit, Viuam: & non dixit, Viuo? Quia hæc uita non est loco præmij, quæ in loco mortis est. Dolet propheta in puluerem mortis se esse deductum. Apostolus cupit ex hoc mortis corpore liberari, & putamus quòd de hac uita sibi blandiatur propheta? Omnia hic plena mortis sunt. Intrat mors per fenestram, intrat per ostium, nisi Dominus ori tuo ponat custodiam. Denique ex multiloquio peccatum nascitur. Lege mandata legis,
Num. 19 inuenies scriptum: Qui uiuens mortuum contigerit, inquinatur. Quantos tangimus
Matt. 8 mortuos? inter quantos mortuos uersamur? Ideo tibi autor uitæ dicit: Relinque mor
Ephes. 4 tuos. Ideo tibi alibi dicitur: Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Quomodo tibi diceretur: Surge à mortuis, nisi inter mortuos uiueres? Ponamus te mundum esse ab operibus mortuis, & peccati colluuione. Quomodo mundus es, qui in corpore mortis es, qui inter sepulchra uiuis mortuorum? Oportebat Petrum loqui mortuis, ut procederent de sepulchris suis. Indigemus ergo purgatione, quia tetigimus mortuos. Lex nos mundari iubet. Quis tantus, ut supra legem sit? Ipsum Nazaræum sanctum Dei lege, si is tetigerit mortuum, lex immundum pronunciat. Ideo'que radit caput

suum,

suum,& deponit capillum quasi non sanctum,& iterũ orat ut exaudiatur, qui antè pro-
ptet mortui attactum exarare nõ potuit,irrationabiles duxit dies,quia irrationabili ap-
propinquauerat.Deponit igitur mortua, & superflua capitis sui,ut Christo reconcilief:
Ergo si Nazaræus purificatur, & nos purificari oportet. omnes contigimus mortuum:
Quis enim gloriabitur castum se habere cor? aut quis audebit dicere purum se à pecca-
tis? Sit aliquis fortasse qui in sermone non deliquerit, licet rarus sit iste, de quo deus di-
cat, sicut de sancto Iob: Ille non peccauit labijs suis: tamen non semper habere potuit
mũdas cor dis sui cogitatiões. inijcit se diabolus in cor hominis.Pone, parata semper &
peruigili custodia quisquam cor suum sepserit,tamen in medio peccatorũ uersatur, ne-
cesse habet etiam ipse purificari,ut Esaias cum dixisset: Miser ego, quoniam immunda Esa. 6
labia habeo,& in medio populi uersor immunda labia habentis: statim descendit unus
de Seraphin,& contigit labia eius carbone,ut immunda eius labia mundaret. Non unũ
est baptisma,unum est quod hic tradit Ecclesia,per aquam & spiritum sanctum, quo ne
cesse est baptizari catechumenos.Est & aliud baptisma,de quo dicit dominus Iesus: Ba Luc. 12
ptismo habeo baptizari, quod uos nescitis.Et utique iam baptizatus in Iordane fuerat,
sicut superiora declarant, sed sit hoc baptismum passionis, quo etiam sanguine suo u-
nusquisque mundatur. Est etiam baptismum in paradisi uestibulo, quod antea non e-
rat,sed posteaquã peccator exclusus est, cœpit esse romphæa ignea, quam posuit deus,
quæ antea nõ erat,quando peccatum non erat. Culpa cœpit,& baptismum cœpit, quo
purificentur qui in paradisum redire cupiebant, ut regressi dicerent: Transiuimus per Psal. 65
ignem & aquam.Hic per aquam,illic per ignem. Per aquam,ut abluantur peccata: per
ignem,ut exurantur. Sed quid est grauius, si & hic ignem,& illic sustinemus? Quis est
qui in hoc igne baptizat? Non presbyter,non episcopus,nõ Ioannes,qui ait: Ego uos Matt. 3
baptizo in pœnitentiã: non angelus, non archangelus, non dominationes, non pote-
states, sed ille de quo Ioannes ait: Qui uenit post me, fortior me est, cuius non sum di-
gnus calceamenta portare,ipse uos baptizabit in spiritu sancto,& igne. Habet uentila-
brum in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum
suum,paleas autem comburet igni inextinguibili. Non de hoc baptismate, quod fit per
sacerdotes ecclesiæ,dictum ipse dominus testificatur. Siquidem post cõsummationem Ibid. 13
seculi missis angelis qui segregent bonos & malos, hoc futurum est baptisma, quando
per caminum ignis iniquitas exuretur, ut in regno dei fulgeant iusti sicut Sol in regno
patris sui.Et si aliquis ut Petrus sit, ut Ioannes, baptizatur hoc igni. Veniet ergo bapti-
sta magnus(sic enim eum nomino, quomodo nominauit Gabriel dicens: Hic erit ma- Luc. 1
gnus)uidebit multos ante paradisi stantes uestibulum,mouebit rompheam uersatilem,
dicet ijs qui à dexteris sunt,non habentibus grauia peccata: Intrate qui præsumitis, qui
ignem non timetis.Prædixeram enim uobis:Ecce uenio sicut ignis.Et per Ezechiel di- Esa. 66
xeram: Ecce proficiscar in Hierusalem, & insufflabo uos in igne iræ meæ, ut tabescatis Ezech. 22
à plumbo & ferro. Veniat ergo ignis consumens,exurat in nobis plumbum iniquitatis,
ferrum peccati,faciatq; nos aurum sincerum. Vrat renes meos,& cor meum,ut bona co
gitem:ea quæ castitatis sunt,concupiscam.Sed quia hic purgatus, iterum necesse habet
illic purificari: illic quoq; nos purificet,quando dicat dominus:Intrate in requiẽ meam,
ut unusquisq; nostrum ustus romphæa illa flammea, non exustus, introgressus in illam
paradisi amœnitatem,gratias agat domino suo,dicẽs:Induxisti nos in refrigerium.Qui Psal. 65
ergo per ignem transierit,intrat in requiem. Transit à materialibus atq; mundanis ad il-
la incorruptibilia atq; perpetua. Alius iste ignis, quo exuruntur peccata non uolunta-
ria,sed fortuita,quem parauit seruulis suis dominus Iesus, ut eos ab ista commoratione,
quæ permixta est mortuis, emundet: alius ille ignis, quem deputauit diabolo & ange-
lis eius, de quo dicit: Intrate in ignem æternum. quo ille diues ardebat, qui stillari sibi Matt. 25
de Lazari digito poscebat humorem. At uerò Lazarus in Abrahæ sinu recumbens,ui- Luc. 16
tam carpebat æternam, quam sibi promittit propheta, dicens: Viuam, & custodiam
uerba tua. Viuam, ait,quasi nondum uiuens. hic enim in umbra uiuimus. Ergo ista ui-
ta in corpore,umbra est uitæ atque imago, non ueritas. Deniq; in imagine ambulat ho
mo, & in regione umbræ mortis consistimus. Sed si quis non ad terrena oculos mentis
intendat,sed ad spiritalia erigat, ut possit dicere: Spiritus ante faciem nostram Christus
dominus?

Thren. 4 dominus: dignus erit qui dicat, In umbra eius uiuemus. Christus enim uita est: & ideo
Psalm. 16 qui in umbra Christi uiuit, in umbra uitæ est. Meritoq; alibi dicit sanctus domini: In um
bra alarum tuarum protege me. Omnes ergo, etiam sancti, in umbra sunt quàm diu sunt
1. Cor. 13 in corpore: non perfectè uident, sed ex parte cognoscunt. Ipse Paulus ait: Ex parte enim
cognoscimus. Ipse uas electionis, cui Christus oculos reddidit, & sua illuminauit gratia,
nō facie ad faciem, sed per speculum uidebat. Et Dauid reuelari oculos suos petit, ut re-
moueretur umbra, quæ integrum oculorum impediebat obtutum. Regionem autem
Psal. 114 hanc mortuorum esse quis dubitet, cum sanctus ipse dicat: Placebo domino in regione
uiuorum? Quia perfectè hic placere nemo potest, ubi etiam si fieri possit ut sua peccata
non habeat, in ipsa tamen mortuorū regione uiuendo, purificatione indiget, quæ à con
tagione eum regionis huius absoluat. In umbra igitur hic uiuimus, & ideo in umbra cu-
stodimus uerba dei. Et ut exemplo utamur, utique antè eramus sub umbra legis, quan-
do custodiebamus homines sabbata, quæ sunt umbra futurorū: sicut hodieq; Iudęi, qui
uerum sabbatum non uident, qui exemplari & umbræ seruiunt. Nos quoq; secundum
Ioan. 1 Euangelium nunc uiuentes, umbram sequimur uerborum dei. Nathanael sub arbore fi-
Psal. 16 ci uidetur, Dauid in umbra alarum domini Iesu sperare se dicit, Zachæus in arborem sy-
Luc. 19 comori ascendit ut Christum uideret. Nobis quoq; expandit manus suas Iesus, ut totum
mundum obumbraret. Quomodo non sumus in umbra, qui crucis eius protegimur ue-
lamento? Quomodo non sumus in umbra, quos crucifixus à malignitate seculi, & cor-
poris ardore defendit? An nescimus quoniam uerbum dei ueniens in hunc mundum,
Philip. 2 non sicut uerbum aduenit, quale in principio erat, quale erat apud deum, sed semetip-
Luc. 1 sum exinaniuit, formam serui accipiens? Venit in nube leui: & cum esset uirtus altissi-
Philip. 3 mi, obumbrauit Mariæ, ut transfiguraret corpus humilitatis nostræ conforme fieri cor-
pori gloriæ suæ. Sicut ille ergo mutauit formam, cum ex Virgine nasceretur: ita & no-
bis sermones dei transfigurati uidentur cum legūtur in Euangelio, cum species eorum
uidetur in scripturis quasi per speculum, quia tota ueritas hic non potest comprehen-
1. Cor. 3 di. Cum autem uenerit quod perfectum est, non iam per descensionem, nō per speciem
ut transfigurati, sed integra atq; expressa ueritate resplendent. Neq; te moueat quod ait:
Multa uerba custodiam. Qui unum uerbum cognouerit, multa uerba cognoscit. In uno
multa sunt, & in multis unum est. Probandum est igitur quomodo unum uerbum multa
Coloss. 1 sint, & multa uerba unum uerbum sit. Nec difficile doceri, cum dixerit Apostolus quia
ipse est imago dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ, in quo creata sunt omnia in
cœlestibus & in terra, siue uisibilia siue inuisibilia, siue sedes siue dominatiōes, siue prin
cipatus siue potestates, omnia per ipsum & in ipso creata sunt. Vnum est igitur uerbum
quod operatur in singulis: & cum in singulis operatur, operatur omnia & in omnibus.
Ioan. 1 Hoc uerbum unicum apud patrem se diffudit in plurima, quia de plenitudine eius om-
nes accepimus. Itaq; si uideas singula omnium quæ creata sunt in ipso, uidebis in singu-
lis unum uerbum esse omnium, cuius pro captu nostro participes sumus. In me uerbum
est humanum, in alio uerbum cœleste, uerbum angelorum. plerique sunt qui habēt uer
bum dominationum & potestatum. Verbum est iustitiæ, uerbum castitatis, uerbū pru-
dentiæ, uerbum pietatis, uerbum etiam uirtutis. Sic unum uerbum multa sunt, & multa
uerba unū sunt. Nec uerò arduum istud æstimari, cum legerimus quia omnia potest spi-
1. Cor. 12 ritus sapientiæ. Itaque sicut alij datur per spiritum sermo sapientiæ, & alij sermo scientiæ
secundum eundem spiritum, alij fides in eodem spiritu, alij gratia curationū in uno spi-
ritu, alij operatio uirtutū, alij spiritus cognitionis, alij spiritus consilij plenioris, alij spiri
tus fortitudinis, alij pietatis spiritus, & in omnibus unus atq; idem spiritus est, diuidens
singulis prout uult. Ita est spiritus prophetarum, est spiritus apostolorum, est etiam ar-
Exod. 36 tificum spiritus, sicut & Beseleel & Ooliab, quos impleuit dominus spiritu diuino sa-
pientiæ & scientiæ, & omnis artis, ut facerent amictum & tabernaculum atq; altare se-
cundum sensum quem dedit his deus, sed etiam cæteris sapientibus intelligere & facere
omnia opera secundū omnia quæ deus imperabat. Itaque fecerunt quę non didicerant,
nec uiderant, secundum ea quæ his spiritus dei demonstrabat, Et plerisque uidetur alius
apostolorum spiritus, alius prophetarum, & diuersus in singulis: sed nō est diuersus, sed
unus est spiritus, diuidens genera diuersa uirtutū. Vnde non dubiū uideri debet, si alijs.
uerbum

uerbum Apostolicum, alijs Propheticum, alijs Euangelicum, alijs uerbum operatoriū
est datum: & unum est uerbum diuidens se singulis pro nostra possibilitate, uel pro sua
uoluntaria largitate. Hoc uerbum igitur, quod est caput omnium, hic per speculum ui-
deo, & ideo uerba dei hic custodire non possum: sed cum uidero gloriam eius reuelatā
facie, tunc uiuam, & ita uiuens etiam uerba diuina custodiam. Ideo ergo secundo uersu
dicit: Adaperi oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.] Qui adaperiri sibi
oculos petit, utique & grauari intelligit. Neq; enim medicum rogat, nisi qui remedium
ægritudini suæ poscit. Dicit ergo iste ad medicum uenientem de cœlo, Adaperi ocu-
los meos. Si turbatus est oculus, facilè dolor omnis sedatur collyrio. sin uerò acies eius
humoris suffusione prætexitur, maiora remedia quæruntur. Est ergo sicut in oculis cor
poris, ita etiam in oculis animæ huiusmodi quædam passio, quæ ingrauescat necesse
est, nisi bonus medicus uelamen illud abstulerit, & nebulam quandam concreti humo
ris, quæ impedire, uel potius operire, ne uideat quæ uidebat, mentis æstimatur obtu-
tum. Irrepsit ægritudo ueteri fermento, eò quòd non exuimus uel gentilem, uel Iudai-
cam suffusionem, quum primùm ueniremus ad Ecclesiam, non audiuimus docentem
boni medici disciplinam: Expoliantes ueterem hominem cum actibus suis, induite nō Coloss. 3
uum, qui renouatur in agnitione secundum imaginem eius qui creauit eum. Superue-
stiuit ergo se aliquis, non expoliauit: serpit grauior ægritudo, grauat oculos diuturnum
uelamen, non potest quisquam illud auferre, non angelus, non uirtutes, non domina-
tiones, non potestates. Manet uelamen, lectionem impedit, uisionem obducit, quod
non reuelatur, inquit Apostolus, hoc est, à quocunque alio, nisi in Christo fuerit eua- 2.Cor.3
cuatum. Quum uerò conuersus huiusmodi fuerit ad dominum, auferetur uelamen. Ha
bes igitur quomodo auferas uelamen quod manet supra oculos cordis tui. Conuertere
ad dominum, & uelamen cadet. Conuersus est Paulus, ad benedictionem Ananiæ ue- Act. 9
lut squamæ ceciderunt ab oculis eius: & uidit, qui per triduum antè non uiderat: simul
oculus corporis animæ'que sanatus: quia medicamentum ei medicus demonstrauerat
ille de cœlo, de quo scriptum est: Misit uerbum suum & sanauit eos, & ex omnibus in- Psal. 106
firmitatibus suis liberauit eos. Non est medicus iste de terris, qui omnes curat infirmi-
tates, & populos integros sanat. Mitte ergo pater medicum istum, ueniat uerbū tuum,
aperiat oculos meos. Et Apostolorum oculi clausi erant, nisi eos Iesus aperuisset. De-
nique duobus ex his euntibus in castellum cui nomen Emmaus, quum interpretaretur
scripturas, & benediceret eos. Aperti sunt (inquit) oculi eorum, & cognouerunt eum. Luc. 24
Ergo nisi Iesus aperuisset nobis oculos, nemo uidisset: nisi Iesus sustulisset uelamen, nul
li Euangelij gratia refulsisset. Et Petrus clausos habebat oculos, & Ioannes clausos ha-
bebat oculos, & Iacobus clausos habebat. Denique in monte grauati erant somno, sed
excitati maiestatis fulgore diuinæ, oculos cordis sui aperuerunt. Et quia siti in corpo- Matt. 17
re, plenè uidere non poterant, obumbrauit eos nubes, ne corporis oculos gloriæ cœ-
lestis fulgor hebetaret. Quis igitur tantus ut aperiat oculos, & legis uideat sacramen-
ta, nisi ei Christus demonstret? Non Moyses tantus. Denique iubente Domino uir- Exod. 4
gam proiecit, & facta est serpens, & fugit ab ea: apprehendit caudam serpentis, & fa-
cta est uirga: & adhuc non cognoscebat mysterium, quo declarabatur descensurum
in terras dominum Iesum, qui quum se exinanisset, poni in crucem, deponi patere-
tur in tumulum, quasi serpens de uirga factus: quia in tumulum proiectus, de quo se-
cundum oracula legis resurgens, in gloriam dei, diuinæ'que sedis regale consortium
de serpente remearet. Apprehendamus ergo & nos caudam serpentis illius crucifixi,
ut potestatem eius regiam possimus agnoscere. Et illa quæ in pedes eius misit unguen-
tum, tenuit eum. Caudam ergo serpentis apprehendit Moyses, & apertum est os e-
ius. Non ergo loquutus esset de eo, nisi ipse Dominus os eius aperuisset. Dauid ada- Psal. 4
periri sibi oculos hic petit, & in superioribus dixit: Quis ostendit nobis bona? Heb. 10
Erat sub lege nutritus, sciebat quia lex umbram habet futurorum bonorum. Ipsa bo-
na iam non per umbram, sed apertis oculis uidere cupiebat. Nouerat quia exemplari
& umbræ cœlestium mysteriorum seruiebant, qui secundum legem Moysi deseruie-
bant. Volebat ipsam cultus diuini comprehendere ueritatem, & ideo ut ab oculis su-
is uelamen decuteret, conuersus ad Dominum deprecabatur, dicens: Adaperi ocu-
los meos.

Psal. 118 los meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Intelligebat uerè militiam esse cœlestē,
quam possit unusquisq; ex lege cognoscere, cui tamen dominus reuelasset. Quis enim
de terrenis ad cœlestia, de umbra ad claritatem, de exemplari ad penetralia ueritatis hu
mano gradu sine diuino ductu possit ascendere? Quis potest cōsiderare altare illud cœ
leste, uerumq; illud templum, sacerdotes & Leuitas, non istos secundum carnis officia,
sed illos secundum spiritus gratiam? Deniq; hanc solam sibi gratiam pro maximis opta
Ibid. 26 uit Dauid, dicens: Vnam petij à domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo domini
omnes dies uitæ meæ: & ut uideam delectationem domini, & considerem templū eius.
Quis poterat cognoscere quod offerret diues magnum munus, secundum quod potest
manus eius, ut soluatur eius peccatum? Quis poterat intelligere, si non haberet quis
offerre, uerbi gratia, arietem, quia non soluebatur eius peccatum? Quis poterat ad-
uertere quæ essent illi immundiciæ, quas soluit non lex quam putant Iudæi, sed lex spi-
ritalis, quam Paulus agnouit? Quis poterat uidere remissiones peccatorum ueras, qua-
Luc. 7 rum exemplar in lege, ueritas in Euangelio est, dicente domino Iesu: Dimissa sunt tibi
peccata, non per hircorum sanguinem, sed per hostiam sui corporis? Ille utique diues
in lege, qui perfectæ maiestatis in Christo plenitudinem confitendo, & quasi eam qui-
busdam ad illud altare cœleste fidei manibus offerendo, peccatum suum soluerit. Ille ui
det uerum sacerdotem, qui uidet principem sacerdotum: ille templum uerum conside-
Ioan. 2 rat, qui audit dicentem: Soluite templum hoc, & in triduo resuscitabo illud. Magnum
templum, de quo uirtus exibat, & curabat omnes. Mirabile illud altare, in quo unius
agni sacrificium tulit peccata mundi. Ille præstantissimus Leuita, qui uenit ut non mi-
nisterium exigeret, sed ut omnibus exhiberet suæ ministeriū passionis, cui portio deus,
Exod. 21 qui hic nihil possederit, ut omnia possideret. Quid autem dicam de Hebræo, quem lex
sex tantummodo iubet seruire annis, & septimo anno exire à seruitio? Quis iste He-
bræus seruus? quis Hebræus liber poterat intelligi? Quis tantus, ut annos æternos in
mente habens, uideat uerum Hebræum, qui non in perpetuum manet seruus: sed sex
annis seruili functus obsequio, septimo anno gratiam libertatis adipiscitur? Cuius ui-
Gen. 27 detur Isaac patriarcha seruitutis & libertatis non ignorasse mysterium, qui ait: Seruies
fratri tuo, & erit cum deposueris & solueris iugum eius à collo tuo. significans fore rem
pus, quod & si quis seruierit hic positus fratri suo, postea tamen exactis annis, qui sex
istis diebus, atque istis quos hic exigimus mensibus colliguntur, soluat iugum à ceruí-
ce sua, quod fit septimo anno remissionis. Conijcere possumus uerum Hebræi typum
in Ioseph, qui portauit seruitutis iugum, sed eum culpa non cepit, non carcer inclusit,
non Aegyptus colorauit. Conijcimus in Petro, Ioanne, Iacobo, qui creati & instituti
sub iugo legis, soluerunt tamen fratris sui Iudaicum iugum, ubi legitimæ tempus quie-
tis aduenit, quando refulsit his remissio peccatorum, & hoc tamen hic in umbra adhuc
gestum comparatione cœlestium. Quanta autem quies illa, quæ ex lege conijcitur, in
Ioan. 17 Euangelio reuelatur, dicente domino Iesu: Volo ut ubi ego sum, & isti sint mecum.
Quàm beatus, qui istius habitationis fructum, quietis consortium illic potuerit prome
reri? Tunc intelligit quid sit aperuisse oculos ut uideret mirabilia de lege dei. Bene ad-
Luc. 5 monuit lectio Euangelij quæ decursa est, in qua sanatus est leprosus ille, qui ait: Si uis,
potes me mundare, in uoluntate domini constituens potestatis effectum. Cui respon-
dit similiter: Volo, mundare. Præmissa pietas uoluntatis, sequuta potestatis authori-
tas est. Omnibus dicit Iesus, Volo: qui non uult, esse peccatum. Velle Christi, com-
mune in omnes est: mundari, fidei est credentis in Christum. Et tetigit eum. Tangit
Ibid. 8 eos, quorum fide tangitur. Denique dicit: Tetigit me aliquis. sentio enim uirtutem
exisse de me. Habes operationem immaculati corporis, habes remissionem diuinita-
tis. Sed ut plenius sanaretur, aperuit oculos eius, dicens: Vade, ostende te sacerdoti.
Multos sacerdotes habebat Synagoga: sed qui oculos aperit, falsos non uidit sacerdo-
tes, uerum aspicit. Quis est uerus sacerdos, nisi ille qui est sacerdos in æternum? Et ideo
Psal. 109 pater dixit ad eum: Tu es sacerdos in æternum. Aperuit ergo oculos eius, & uidit, & in-
tellexit quale munus pro emundatione sui deberet offerre. Beatus qui audit hæc, quan-
to beatior qui uidet, qui se uero potest ostendere sacerdoti, ut non habeat quod ti-
meat in se uideri, qui se prius aspicit facie reuelata? Nam nisi ipse se prius uiderit, non
audebit

audebit ostendere, sicut Adam qui se occultare cupiebat, non agnoscebat. Sed iam e-
tiam id quod sequitur, consideremus. Aduena ego sum in terra, ne abscondas à me
mandata tua.] Non cuiuscunq; uox ista est, sed eius qui terrenis renunciauerit uolupta-
tibus, & omnis mundanæ cupiditatis exuerit affectũ. Ille est in hac terra aduena, qui po-
test dicere: Nostra autem conuersatio in cœlis est. qui suam habet in domino portionẽ, Philip. 3
qui potest dolere quòd diutius uiuat in terris, qui uitæ huius lõgæuitate lassatur, cui pro
lixitas habitationis huius fastidio sit, quam sanctus auersatur, & dicit: Væ ijs qui habitãt Apoc. 8
in terra. Qui dissolui non timet: & si soluatur, præsumat se cum Christo futurum: hic ue- Ephes. 2
rè peregrinus in terra est, quia sanctorũ est ciuis, & domesticus dei, & thesaurũ sibi con-
dit in cœlo. Non utiq; is exiens de Aegypto, in hanc intelligibilem Aegyptum remeare
desiderat, nec depositæ senectutis & mortis pauescit confinia, nec horrea struit messib.
recondendis, iam alienis uicturus ætatibus, sed sola diues uirtutũ fœcunditate, ea cõgre
gat, quæ sibi nec senectus perditum dare, nec mors possit auferre. Meritoq; dicit: Con-
cupiuit anima mea desiderare iudicia tua in omni tempore.] Quod utiq; nõ facit nisi li-
ber à uinculis, non solũ à uinculis solicitudinis secularis, sed etiã à uinculis charitatis hu-
manæ. Vincula cõplura sunt in hoc seculo, uincula sunt desideria uiuendi, uincula sunt
oblectamenta uoluptatũ, uincula sunt honorum, uincula coniugij. Deniq; dicit tibi bo-
nus magister: Solutus es ab uxore: ne quæsieris uxorẽ. Nec tamen peccat qui uxorẽ ac- 1.Cor. 7.
ceperit, sed innectit sibi uincula mentis, quia solicitus est quomodo placeat uxori. Bea-
tior esset, si deo soli placere desideraret. Cernis aũt quia ligatus est, qui sui non habet cor
poris potestatẽ. Ergo quia mandatũ dei est, quod legis oraculo, & apostolico sermone
depromptũ est, ne quis uxorẽ, diuitias, honorẽ, necessitudines deo præferat: qui autem
prætulerit, fit obnoxius iudicijs dei: ideo prius poposcit ne abscondat ab eo deus man-
data sua. Qui enim mandata cognouerit, & custodierit, nõ refugit iudicia diuina, sed de
siderat, meritoq; tanq; reuelatis sibi mandatis ait: Cõcupiui desiderare iudicia tua in om
ni tempore. Non dixit, Concupiui iudicia: sed, Concupiui desiderare. Sicut enim uita ui
uere plus est q; uiuere (uiuere namq; cõmune etiam huius est uitæ, uita aũt uiuere bea-
torum est) sic concupiscere ut desideremus iudicia dei, plus est quàm desiderare iudicia.
Concupiscimus enim desiderare, quasi nõ sit potestatis nostræ desideriũ, sed gratiæ dei.
Cum enim dominus oblectari nos uiderit cupiditate desiderij iudiciorum suorum, so-
brium auget affectum. Cum aũt peccamus, non concupiscimus desiderare iudicia dei.
Neq; enim ægrotus uri desiderat, uel incidi, ut possit recipere sanitatẽ. Refugit qui gra-
uius ægrotat, ne uratur, ne incidatur, ne alligetur, ne abstineat à cibo. Qui autem saluta-
rem habet ualetudinẽ, medico securus occurrit. Vnde etiã dominus non ociose ait: De- Luc. 22
siderio desideraui hoc pascha manducare uobiscũ. non solum desiderans, sed etiã gemi-
nato desiderio concupiscens remissionẽ tribuere peccatorum. Concupiscamus ergo et
nos desiderare iudicia dei. Bona conscientia quæ cum examinatur, probatur. Et concu-
piscamus desiderare in omni tempore, ut nullum momentũ bonæ prętereat uacuum cu
piditatis. Increpasti superbos, maledicti qui declinant à mandatis tuis.] Cũ enim do-
minus Iesus per obedientiam genus humanum redemerit, iustitiam reformauerit, ser-
pens autem per inobedientiam peccatum introduxerit, quid uitij habeat superbia, hinc
æstimare possumus, cuius autor diabolus est, quem inducit propheta dicentem: Ponam Esa. 14
thronum meum super nubes, & ero similis altissimo. Itaq; cum sit nequissimus, ut hono
rẽ non dederit dño deo nostro, peiores tamen discipulos erudiuit. Ille enim se sic exalta
uit, ut uellet ęquari & similis esse altissimo: discipulus autem eius, ut significatur ab Apo
stolo, indignaturus est æqualem se similemq; æstimari deo. Scriptũ est enim: Cum reue- 2.Thess. 2
latus fuerit homo iniquitatis, & filius interitus, qui aduersatur & extollitur supra omne
quod dicitur deus. Magister igit̃ similem honorẽ præsumit, hic superiorẽ. Ideoq; & do-
minus ad discipulos suos dixit: Maiora his facietis. ut quib. serpẽs plus ademerat, quàm
ipse amiserat, maiora Christus facere donaret, quàm ipse in terris fecerat. In se enim uo-
luit principẽ mundi fallere, in discipulis triumphare. Itaq; à tanto uolens crimine uindi-
care humanum genus, introduxit pharisæum & publicanũ in templo orantes: & docuit, Luc. 18
etiã si bona cætera habeat, q magis superbus offendat, q; humilis, qui nulla uirtutũ dote
subnixus sit. Studet eñ supplantare diabolus bonis operib. intentos. Quantũ laborauit
pharisæus

conferrent quo dignum supplicio censerent, stabat intrepidus dicens: Sederunt princi pes,& aduersus me detractabant. Est etiam domini uox ista, cum conuenisset presbyterium plebis,& principes sacerdotum & scribæ,& ad conciliū Iudæorum deductus esset dicentium: Quid adhuc desideramus testes? audiuimus enim de ore ipsius. Et cum staret ante præsidem,& duceretur ad crucem, quid pulchrius diceret, quàm, Sederūt principes,& aduersum me detractabant? Hoc est, me stante sederunt principes. Et quia tribunalium fulcro sublimes erant, dominum non uidebant. Sedebant ergo elati fastigio principatus, nec principem principum cogitabant. Sed parū hoc. Aduersus me, inquit, detractabant. Ego eorum redemptor adueneram, ego ueneram ut omniū peccata mundarem, ut recuperarem amissos, restituerem paradiso sancti Iacob hæreditatē: & illi aduersus me detractabant. Et ideo imitatores mei, discipuli mei, nolite iniuriam erubescere, si steteritis ante principes pro nomine meo, cum ego steterim pro uestra salute. Denique traditus in custodiam Petrus cū cæteris apostolis,& postera die statutus ante concilium, constanter dicebat: Principes populi,& seniores Israel, si nos hodie. &c. usq;, In hoc iste astat coram uobis sanus, hoc est, uos estis qui statuistis & Christum. Gloriç loco ducimus istam iniuriam, quia arguimur pro ægroti hominis sanitate, hanc hæreditatem seruulis saluator omnium dereliquit. At illi conferebant inter se dicētes: Quid faciemus istis hominibus? Et dimiserunt eos. Gloriabatur ergo Petrus,& unusquisq; apostolorū, quia digni habiti sunt qui iniuriam pro Christi nomine sustinerent. Recte ergo tunc dicerent singuli: Etenim sederunt principes,& aduersus me detractabant. Sederunt principes aduersus Esaiam, & disputauerunt ut secaretur: sed non timebat eos qui dicebat: Audite principes Sodomorum. Sederunt aduersus Hieremiam, ut mitteretur in lacum. Sederunt aduersus Zachariam, qui occisus est inter templum & altare. Resederunt aduersus Susannam,& contra castitatis fœminam iudicabant. Sed ut ostenderetur principum bonum non esse concilium, excitauit pueri spiritum dominus, & quam principes ream mortis pronunciauerant, eandem propheta totius innoxiam criminationis absoluit. Sunt & alij principes qui aduersus nos detractant, de quibus dicitur: Quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates, aduersus mundi huius rectores tenebrarum harum, aduersus spiritalia nequitiæ, quæ sunt in cœlestibus. Isti sedent & explorant qui iustus sit in hoc seculo, qui Christianus intente deo seruiat, studiosus boni operis & facti. Detractant de eo, dicētes: Insidiemur illi, impediamus eum, prohibeamus eum efficere quæ desiderat. Conteramus eius mentem, frangamus animum eius aduersis frequentibus ac repentinis: & si deo probatus est propter iustitiam, rogemus dari nobis tentationes eius. Neq; enim in tantū prophetam, tentationum eius quas plurimas subijt, potestatem habere potuissent, nisi dominus probandi sui militis ansam dedisset, ut maiore eum gloria coronaret. Quis igitur regem Saul excitauit in eū, nisi spiritus malus, sicut legimus, qui se dolebat excludi quo tiescunq; Dauid uel citharæ sono, uel bonorum consiliorum operumq; fidibus ac neruis mentem regis animumq; mulcebat? Quis excitauit Doech Syri nequitiam, ut sanctum uirum proderet,& hospitalem humanitatem deduceret in periculum sacerdotis? Quis inflammauit ardorem Ammon, ut domum incestaret propheticam, & contristaret animum patris alterius incesti libidine, alterius iniuria, & qui alijs prophetabat, domus suæ mala prouidere non potuerit? Quis armauit furorem Absaloni, ut patrem domo excluderet, & parricidali persequeretur prælio? Sed cum prope uiribus regni iam esset sanctus inferior, hoc uno incensa aduersum se diaboli restinxit spicula, quod cum filius necem peteret patris, ille tamen salutem filij pietatis mandabat affectu. Ergo principes populi, ut Achitofel, & cæteri bellantium duces sederunt. Tractabant principes populi cum Absalon aduersus prophetam. Et ideo dicit: Etenim sederunt principes, et aduersus me detractabant. Seruus autem tuus meditabatur in iustificationibus tuis.] Aduertimus arma iusti, quibus omnes aduersariorum repellat impetus. Alibi ait: Circuierunt me, & expugnauerūt me gratis: pro eo ut me diligerent, detrahebāt mihi, ego autem orabam. Hic ait quod studium ei non exercendæ ad belli artes fuerit iuuentutis, non decipiendi aduersantis astutia ulla cordis, ut illum uinceret quem uidebat: sed aduersum eos præliabatur quos non uidebat, maiorq; in eo pietas quàm uirtus corporis

Marginalia: Matt.26; Act.4; ibid.5; Esa.1; Hier.37.38; 2.Par.24; Dan.13; Ephes.6; 1.Reg.16; Ibid.22; Ibidem.; 2.Reg.13; ibid.15; Psal.108

militabat.Itaq; in dei exercebatur iustificationibus, ut contrario ictu diabolum uulneraret.Ille eum ab intentione iustitiæ & studio deuotionis,occupationibus bellicis conabatur abducere,hic magis se diuini operis & cultus meditatione occupabat. Itaq; dominus protexit eum,in quem sperauit,cum quo loquebatur, cui toto adhærebat affectu. Iustus enim aut cum deo loquitur orando,aut diuina loquitur opera laudando: & semper loquitur opera dei,ne loquatur os suum opera hominum.Nihil terrenum iustus loquitur, nihil mortale agit. Ideoq; dicit: Etenim testimonia tua meditatio mea est, & consilia mea iustificatio tua.] Aduertis quid doceat, quòd hæc debeant esse consilia iusti,ut meditetur mandata dei,et exerceatur in dei laudibus & oraculis,ut iustificet dominum semper. Qui facit quæ deus mandat, quæ credit deo placere, deum iustificat.

Luc.7 Quod ex lectione Euangelij possumus intelligere, dicente Euangelista, quia pharisæi spreuerunt consilium dei,non baptizati baptismo Ioannis. Hoc in uno libro,in alio autem habes:Non iustificauerunt deum,quia baptizari noluerunt.Ideo dominus ad Ioannem dicentem: Ego à te debeo baptizari,& tu uenis ad me? Respondit: Sine modò. (Matt.3)
sic enim oportet nos implere omnem iustitiam. Qui ergo facit mandata dei, iustificat deum,quia facit eius iustitiam: & bonum est ut consilium dei sequantur hominum consilia: quia dei consilium certum semper, nostra autem plerunque incerta consilia ex rerum probantur euentu.

SERMO IIII.

ד QVarta litera secundum Hebræos Daleth,significat latinè timorem,uel(ut alibi inuenimus)natiuitatem. Sed utrumque potest congruere & conuenire sensui.Natiuitas enim eorum est,quę generantur in hoc seculo, per quam intelligimus corporalia & materialia,quę sunt caduca,& ideo à timore non distat.Ex corporalibus enim & materialibus nascitur timor. Quid enim est terrena natiuitas, nisi timor? Deniq; inde cœpit uersus: Adhæsit pauimento anima mea, uiuifica me secundum uerbum tuum.] Per pauimentum terram intelligimus,per terram materialia. Pec-

Gen.3 catori autem dictum est: Terra es,& in terram ibis. eo quòd diuinis mandatis inhærendum non putauerit,sed in materialia & corporalia deflexerit,cui impressa fuerit uitę huius secularis delectatio.Deniq; eiectus de paradiso,hoc est,ex illo sublimi & cœlesti lo-

2.Cor.12 co,ad quem raptus est Paulus,siue in corpore,siue extra corpus,nesciens:ex illo ergo eminenti loco deiectus in terrā, deplorat Adam,dicens:Adhęsit pauimento anima mea:

Psal.43 Sicut alibi ait:Humiliata est in puluere anima mea,& adhæsit in terra uenter meus.Pœnitentiam gerentis hęc uox est,qui meminisset adhęrentem se deo nescisse nec potuisse discernere(quod nō discreuit & Paulus)utrum in corpore esset,an extra corpus: ita infirmitatem pigritiamq; corporis minimè sentiebat,cui domini adhærebat præsentia. Spiritus ergo propheticus, qui dolorem expressit, uel dominus, qui suscepit eius infirmitatem,personam repræsentat Adæ,& assumit eius affectum. Loquatur ergo Adam: Adhæsit pauimento anima mea. Qui antè beatissimus auram carpebat æthereum, curas uitæ huius & tædia nesciebat: is nunc solicitudine mundi huius,luxuriæ studio, pecuniæq; cupiditate curuatus, uulpium foueis se inserit, latibulisq; terrestribus. Meritò adhærebat puluerí, qui se leuare non poterat, nisi eum supra crucem suam Christus leuasset. Meritò adhærebat pauimento,qui se abscondebat à Christo.Non adhæret pauimento,

Ioan.1 cui dicit Iesus: Sequere me.Non adhæret pauimento qui audit, & sequitur legē

Deut.10 dicentem:Post dominū deum tuum ambulabis,& ipsi adhærebis. Quomodo ergo pa-

1.Cor.6 uimento adhæreat unusquisque,quomodo deo,audi dicentem:Qui adhæret meretrici, unum corpus est:qui autem adhęret deo,unus spiritus est.Terra ista quam gerimus, meretricijs quibusdam nos illecebris capit,& quasi uultus quosdam uoluptatum corporaliumq; delectationum fucis illinit,ut lateat in his ueritas,& forensi quadam specie decipiant appropinquantes. Sed quum interiorem oculum mentis ad tempus obduxerint, postea tamen decusso uelut quodam puluere uoluptatum huiusmodi decore quàm sit inanis gratia seculi huius aut corporis,facile deprehenditur.Bonum est igitur adhęrere deo, nec inflexam ceruicem habere ad iugum mundi. Ideoq; Ecclesiæ uel forti animæ

Cant.4 dicit Sapientia: Sicut turris Dauid ceruix tua quæ ædificata est in Thalpio, mille ostia pendent in ea,omnia iacula potentium.Erecta enim ad deum ceruix,& iugo Christi habilis,

bilis, quę nulla in terrarum illecebras inflexione curuetur, sicut Christi regalis est turris;
cui iugum suum Nabuchodonosor non possit imponere. Condidit enim turrim illam
Dauid, ille manu fortis, & supra murorũ ædificauit excelsa, ut subsidio pariter & decori
sit. Subsidio, quia hostem præuidet et repellit: Decori, quia non solum inter humilia, sed
etiam inter excelsa supereminet. Ita tamen subsidio uel decori, si habeat in se uerbi do-
gmata uelut quædam phalerarum monilia: habeat etiam iacula potentium propheta-
rum, quæ aduersus omnem extollentem se altitudinem lacertis quibusdã fidei dirigun-
tur. Noli igitur in puluerem mortis deducere animam tuam, cui dominus etiam natura-
lem altitudinem tribuit, & uigorem quo se excitet & assurgat. Vnde etiam de hac con-
iunctione animæ & corporis dictum opportunè accipitur, eò quòd in naturali uitæ no
stræ mysterio connexa anima corpori uelut humi reptet, & pauimento adhæreat: par-
tim propter hoc terrenum habitaculum, partim quia corpus istud de terra est. Et regio-
nis igitur diuersorium, & materia ipsa corporis nostri huic concurrit sententiæ. Ideoq;
pulchrè Apostolus de mortis huius corpore liberari cupit: quia carcere quodam clau- Rom. 7
dimur, & in quodam luxuriæ gurgustio siti, tenebris inuoluimur delictorũ. Ergo secun
dum uoluntatem dei ambulemus, ut adhærere dicamur deo. Nam qui secundum corpo
ris appetentiam uiuit, caro est: qui secundum præcepta dei, spiritus est. Non ergo fiat a-
nima nostra caro, hoc est, ut dicamur caro, sicut & illi qui in diluuio perierunt, de quibus Gen. 6
dictum est, Quia caro sunt: sed magis caro nostra obediens animę gubernaculo, fiat ani
ma, & hoc appellari mereat̃ nomine, sicut appellata est familia patriarchæ Iacob, & ge-
nerationis eius sancta posteritas. Sic enim scriptum est: Hi filij Balæ quam dedit Laban Ibid. 46
Rachel filiæ suæ, & peperit hæc Iacob omnes animas septem. Et alibi: Omnes autẽ ani-
mæ quæ intrauerunt in Aegyptum, quæ exierunt de femoribus illius, præter mulieres,
sexaginta, & sex. Et in principio Exodi legimus: Erant autem omnes, animæ de Iacob Exod. 1
quinque & septuaginta, qui erant cum Iacob. Ergo illi qui habitabant cum Ioseph, & de
Aegypto exierunt, animæ sunt. Qui autem cum essent angeli dei, hoc est, uitę probitate Matt. 22
angelorum imitantes gratiam (qui enim non ducunt uxores, & quæ non nubunt, erunt
sicut angeli in coelo) qui ergo cum angeli uiderentur, capti sunt decore fœmineo, hi ca-
ro sunt, sicut dominus deus dixit: Non permanebit spiritus meus in hominibus istis in Gen. 6
æternum, propter quod caro sunt. Et meritò expertes libidinis angelis comparantur, ca
rò non sunt, quia non sunt in carne, sed in spiritu quales erant illi qui doctorem Aposto
lum sequebantur, quibus ait: Vos autem non estis in carne, sed in spiritu. Qui autem cor Rom. 8
porea fœminarum capiuntur libidine, caro sunt: atq; utinam caro tantum, & non etiam
equi adhinnientes, quia in uxorem, inquit, proximi sui adhinniebant. Rogat ergo qui Hier. 5
deiectionem animæ suæ sentit ad pauimentum usq; curuatæ, ut uiuificetur secundũ uer
bum dei, quod animas ad se trahit quascunq;, & miseratione sui liberare cupiens abdu-
cit à terris. Viuificatur autem anima quæ uias ambulat Christi, peccato mortua, deo ui-
uens, ita ut mors peccati dominatum in ea post hęc habere non possit, posteaquam con
sepulta cum Christo, iustificata est à peccato. Sed qui uiuificari cupit uias suas, antè pro-
nunciet. Ideoq; secundo uersu ait: Vias meas pronunciaui, & exaudisti me: doce me
iustificationes tuas.] Pulchro ordine ad iustificationes dei perueniendum putat, ut pri-
mum sua peccata fateatur. Sic enim docemur & alibi: Dic iniquitates tuas, ut iustifice- Esai. 5
ris. Itaq; scire debemus quid sit uias suas ambulare hominem, & uias dei. Qui facit uo-
luntates carnis, & uiuit secundum concupiscentiam mũdi huius, uias suas ambulat, qui-
bus delectatur & gaudet. Qui autem uenit uoluntatem facere patris sui qui in coelis est, Ioan. 6
cuius cibus est ut mandatum dei compleat, qui non quærit quod sibi uoluptati sit, sed Ibid. 14
quod placeat deo: ille uiam domini pergit, illam uiam quę ait: Ego sum uia, ueritas, & ui
ta. Vides ergo quia ille uiuit secundum uerbum dei, qui uiam ambulat Christi. Ipse etiã Deut. 10
dominus deus in Deuteronomio docet quomodo in uijs suis ambules, dicens: Et nunc
Israel quid dominus deus petit à te, nisi ut timeas dominum deum tuum, & ambules in
uijs eius, & diligas eũ, & seruias domino deo tuo ex corde tuo, & ex tota anima tua cu-
stodias mandata eius & iustitias eius? Liquet igitur alias uias esse carnis, alias dei: & si
quis uelit ambulare uias dei, ei prius esse uias carnis & corporis & secularis sapiẽtiæ de-
serendas. Relinquens itaq; eas Dauid pronunciat, & apud deum non tacet. Confitetur

Psal. 31 errores, non negat lapsus. Simile illi hoc dixit: Annunciabo aduersum me iniquitatem
meam domino. Si enim se accusauerit iustus, uocem parati accusatoris excludit, qui so-
let aceruare peccata, & uniuscuiusq; exaggerare flagitia. Obstruit ergo os eius, qui ipse
de se fuerit antè confessus, & præstruit ueniam confitentis. Verecũdia excusat reum, pu
dor suus accusat authorem. Qui enim sua delicta non tacuit, uidetur in se doluisse quod
Prou. 18 fecit, in diabolo prodidisse quod suasit. Ideoq; ait scriptura: Iustus in exordio sermonis
accusator est sui. Qui se accusat, etsi peccator est, iustus esse incipit, quia nec sibi parcit,
& dei iustitias confitetur, quem putat latere nihil posse. Vtinam Adam se prius accusare
quàm celare uoluisset. Sed non satis est ut confiteamur errorem: uerumetiam si corrigi
Matt. 23 uolumus, à domino postulemus ut doceat nos iustificationes suas, ne postea errare pos-
Psal. 92 simus. A domino igitur doceri petit, quia unus est magister noster, ut ait Christus. Nec
ociose hoc petit. nõ enim ille beatus quem docet homo: sed quem tu erudieris domine.
Vbiq; meminit sui, nec putat satis esse ut doceat eum iustificationes suas dominus deus
noster, sed addidit: Viam iustitiarum tuarum insinua mihi, & exercebor in mirabilib.
tuis.] Vide ordinẽ. Prius est ut discamus domini iustificationes, deinde ut gradus quos-
dam iustificationum & ordinem nouerimus, quid prius, quid consequens esse debeat.
Nam scire quid facias, & ordinem nescire faciendi, non est perfectæ cognitionis. offen-
dunt plerunq; præpostera. Deniq; iustus est qui se in exordio sermonis accusat: iniustus
autem, qui quod prius negauerat confitetur. Ille uerecũdiæ inuenit gratiam, hic notam
incurrit impudentiæ. Ita ordinis ignorantia conturbat negociorum naturã, formamq;
meritorum. Ille autem qui didicerit primò mysteria dei, deinde ordinem mysteriorum
exercet in mirabilibus dei. Græcus ἀδολεσχήσω posuit, quod dicit Latinus hallucinabor.
In quo uidetur esse aliqua sermonis offensio secundum uulgarem consuetudinem, quia
ἀδολεσχῆσαι uulgo æstimatur, uel hallucinari, plus q̃ oportet aliquid loqui, & superfluũ
dicere quod audienti fastidio sit, & uidetur esse præter ordinem, quum ordo rerũ uidea-
tur afferre fastidium, ut si causam uelis enarrare aliquam, & ordinem non serues, auditor
autem ad rerum festinet exitum, superiora fastidiat. Sed nõ potest plenè instrui, nisi qui
ordine sui cuncta cognouerit, unde non solum factum deprehendit, sed etiam facti pon
dus, & facientis affectus. Ideoq; Dauid quasi bonus sui iudex atq; arbiter, propè usq; ad
fastidium uult doceri, & uel superfluo immorari tempore, quàm necessarium ordinem
præterire. ἀδολεσχία enim uel hallucinatio, uidetur longa quædam esse meditatio, & mo-
rosa quædam mentis intentio: à quo nõ longè abest exercitium uel animi uel corporis.
Nam ut ille qui exercet membra sua palæstra, diutius exercet ut roboret: ita qui exercet
Gen. 24 mentem suam in scripturis diuinis uel in consilijs, diutius exercere debet. Exiuit in cam
pum Isaac. Græcus dixit ἀδολεσχῆσαι, Latinus deambulare, uel exerceri. Rebecca uenie-
bat, typus in ea præfigurabatur Ecclesiæ, parabantur nuptiæ, in quibus sacramentũ fo-
ret magnum. Videns patriarcha ista mysteria, exiuit in campum, diffundens acrimoniã
suæ mentis, & deambulans in innocentia cordis sui. Diuersis utiq; cogitationibus exer-
cebat animum, & in mirabilibus mysterijs delectabatur: cuius ut imitator euaderet san-
ctus propheta, doceri iustificationes dei, & uiam iustitiarum cœlestium cognoscere ge-
stiebat, ut non dormiret anima eius seculi istius somnum, nec mundanæ captus uanita-
tis illecebris, à persequenda ueritatis intentione difflueret. Qua ratione ergo doceri ue-
lit, subtexuit dicens: Stillauit anima mea præ tædio, confirma me in uerbis tuis.] Ali-
qui codices habent dormitauit, quia ἐνύσταξεν & ἔσταξεν duabus literis dissonant. Potuit in-
terpres uel antiquarius scriptor hic falli, νυστάζειν dormire est, στάζειν stillare. Perfectus non
Psal. 231 dormitat, qui diuinis animum intẽdit mysterijs. Deniq; ipse alibi dicit: Si dedero somnũ
oculis meis, aut palpebris meis dormitationem. sed uigilat semper: & si caro dormit, cor
uigilat. Non ergo dormiebat, qui templum condere domino cogitabat uerborum cœ-
lestium ędificatione, non lapidum. Verbum enim dei repulsorium tędiorum est, quo
somnus animæ, sopor mentis excluditur. Ex tristitia enim & solicitudine secularium so
mnus irrepit. Qui autem adhæret deo, curarum fugitans, uoluptatem capit cognitionis
æternæ, nullam illic mutationem rerum secularium pertimescens. Qui facilioribus igi-
tur laborum utuntur compendijs, dormitauit, accipiunt: sed Origenes, qui multorũ in-
terpretationes diligenti discussit indagine, stillauit, secutus est, eò quòd perfecti anima

quasi

quasi bene composita & confirmata non stillat, ut fastigia culminũ quæ bene tecta atq; munita sunt: cæterùm incomposita citò stillant. Inde usurpatum est: Stillicidia eijciunt hominem in die hyemali de domo sua, in qua frigoris asperitate, & frequenti aeris mutatione tentamur. Deniq; docemur prouidere, ne fuga nostra fiat hyeme uel sabbato. Probatos enim iam nos dies debet reperire uel iudicij uel mortis, ne uiduatos uiriditatibus prosperorum, & omni spoliatos secundorum flore successuum exitus mortis inueniat. Caueamus ergo ne unusquisq; nostrũ eijciatur de statu mentis suæ, & naturali quadam mansione, si habeat foramia mansionum, è quibus fluentia stillicidia tanquam ex fundamentis subruant hominem nulla sapientiæ soliditate fundatum. Ideoq; ait propheta, Fili ne defluas. Confirmanda est igitur anima nostra ne stillet, & indiuidua uirtutum compage solidanda, ut possit regis æterni seruare mysterium. Cæterùm is quicunq; est facilis in uerbis, uelut plenus rimarum, hac atq; illac effluens, interiora euacuat sua, & exterioribus passionibus inundatur, tegere se nesciens, nec tenere uerbum quod acceperit, sicut sancta Maria quæ cõseruabat omnia uerba in corde suo, ne quod ex eius ore deflueret. Tali se munitam dote uirtutum Ecclesia loquitur, ut digna uideatur in cuius inuitatus sponsus succedat hospitium. Hinc primum se præsumit esse placituram, si bene tectam, & fida seruantem silentia Christus aspiciat. Ecce es, inquit, formosus consobrinus meus, & quidem pulcher: acclinatio nostra opaca, trabes domorum nostrarum cedri, lacunaria nostra cupressi. Laudat sponsi decorem Ecclesia, quem plus unusquisque tacito laudat affectu, & fidus mysteriorum interpres tacendo plus prædicat. Nam qui arcana diuulgat, imminuit Christi decorem. Ideo nemo mittat margaritas suas porcis, ne conculcari faciat ornamenta preciosa. Non ergo in tabernaculo loquacis & garruli, quia multiloquio peccatum admittitur: sed in uiri serij, qui sit parcus alloquij, nec sermonis intemperans, & uerborum sobrietate temulentiam loquacitatis euitans, caput suum Christus reclinat. Et meritò opacam significat acclinationem, quia in ecclesia constitutos uirtus obumbrat altissimi. Hac umbra Dauid protegi se postulabat, ne eum per diem sol ureret, uel luna per noctem. Hanc umbram spiritalis ministrat gratia, torrida seculi huius, & mundi æstiua fugientibus. Opaca igitur reclinatio Christi & Ecclesiæ sunt, quibus dei patris æterna illa requies aspirat. In hac ergo requiescamus umbra, peccatorum nostrorum æstibus fatigati. Si quos adussit libido, hos domini crux refrigeret, in qua se reclinauit ut nostra delicta susciperet. Si quos culpa lassauerit, hos Iesus gremio suscipiat suo, & molli foueat amplexu. Vnde audeo dicere quòd caro Christi acclinatio sit Ecclesiæ. Trabes domorum nostrarum cedri. Cedri specie, maiorum qui iusti fuerunt gloria declaratur. Iustus enim ut palma florebit, & sicut cedrus quæ in Libano est, multiplicabitur. Sicut enim cedrus non putrescit, ita nec maiorũ gloria ulla uetustate corrumpitur. Lacunaria nostra cupressi. Genus hoc arboris nunquam amittit uiriditatẽ suã, hyeme iuxtà, uere atq; æstate comam pascit, nec diuerso colore mutatur. Solam hanc arborem uentus suo nunquam honore despoliat, sola nunquam uetteri exuitur amictu, aut nouo flore uestitur. Sic apostolica quoq; gratia nescit defectũ, sed uenustate sui floret. Anima ergo corrumpi nescit, quę florentibus membris uigens, semper iustitiæ cæterarumq; uirtutũ culmina patienti magnanimitate sustentat: & ideo non defluit neq; deficit, quia nihil in ea rimosum est, ac remissum, nihil mobile, nihil lubricũ, nihil quod uitio sermonis ex ea possit effundi. Ideoq; confirmari se petit in uerbis suis propheta, ne moueantur pedes eius, ne effundantur gressus eius. Quæ, si quis rectò uigeat corde, non patitur, sed radicatus atq; fundatus aduersus omnes passionum fluctus immobilis perseuerat. Cõfirmatus igitur in uerbis ait: Viam iniquitatis amoue à me, & lege tua miserere mei.] Non dixit, Amoue me à uia iniquitatis: sed, Viam iniquitatis amoue à me: quasi in nobis sit, & nobis inesse uideatur. Quàm diu enim exercemus aliquid improbum, uia iniquitatis interius manet, & non recedit à nobis: ideoq; studiosè agamus ut eam à nobis separemus. Sed quia hæreditarium iniquitatis glutinum mentibus inhæsit humanis, opus est liberantis auxilio. Precare & tu, dicito: Infelix ego homo, quis amouebit à me iniquitatis uiam? Gratia dei, per Iesum Christum dominum nostrũ. Et pulchrè uiam dixit iniquitatis, non iniquitatem, eò quòd non quasi naturalis iniquitas sit in nobis, sed maiorum post peccata currentium sit attrita uestigijs. Meritoq; quia uulnus

Marginal references: Prou. 27; Matt. 24; Prou. 3. 7; Cant. 1; Matt. 7; Prou. 10; Psal. 91; Rom. 7

uulnus grande ac uetus est & diu serpens, perfectioris medicinæ remedia deposcit, obsecrans ut domini legitima miseratione curetur. Cito enim refricatur uulnus quod sana tum medicinæ lege non fuerit, imo etiam seriorem curatio sentit profectum. Ideo'que si uirus in interiora proserpit, medicamenta foris apposita non sentit. Exigit ergo medicinæ ratio ut aut sectione, aut adustiõe curetur. Nisi enim putrefacta recidantur, aut humor inutilis decoquatur, frustra medicinæ manus adhibentur ad uulnera. Ideoq; bonus medicus huiusmodi ægrum legitime dicit esse curandum, ut possit medicina proficere. Lege ergo miseretur, qui cum iustitia sapientiaq; miseretur, ut ea dimittat quæ scit iure
1.Reg.15 posse dimitti: ne cum alterius miseretur, seipsum legi faciat obnoxium. Agag postquã miseratione donatus est, fecit peccare Saul. Peccauit enim in ipsa misericordia, & ideo peccauit post misericordiam. Consideremus etiam ne & ipsum deteriorẽ faciamus, cuius miseremur iniuste. Plerũq; enim non coercere delinquentes, maioris austeritatis est, quàm si ulciscaris. Traduntur enim in passiones ignominiæ, qui cum aliquid inhonestũ commiserint, nullum culpæ precium ferunt. Denicq; eos qui cognitorem deum suorum
Rom.1 scelerum non putabant, & quasi sine iudice & sine lege uiuebant, tradidit illos, inquit, deus in reprobum sensum, quia elegerũt uiam iniquitatis, uiam autem ueritatis eligere noluerunt. Sed propheta qui sincero conuerti uoluit affectu. Viam (inquit) ueritatis elegi, iudicia tua non sum oblitus.] Non potest hoc dicere qui errat in uano dogmate. Non potest Arrianus dicere, non potest Sabellianus, non Manichæus, nõ potest dicere auarus, qui secularia & materialia concupiscit, non potest dicere qui negociatur. nõ est enim uia ueritatis, habendi studium, cupiditas possidendi. Quomodo uia ueritatis, cum
Luc.16 ille diues in seculo nequeat secum suas transferre diuitias, & incipiat mendico illo Lazaro egentior esse post mortem? Non est uia ueritatis honor seculi, solicitudo mundi. Deniq; qui uiam ueritatis elegit, paulò pòst dicit: Auerte oculos meos ne uideant uanitatem. Vanitas temporalium est, ueritas æternorum. Si uolumus igitur ambulare uiam ueritatis, peregrinemur seculo magis q; deo, & ambulemus per fidem. Qui enim per fi-
2.Cor.5 dem ambulat, deo præsens est: qui autem ambulat per speciem, adest seculo, peregrinatur à domino: sed hic cito confunditur. Vnde refugus ab huiusmodi uiro dicit Dauid: Adhæsi testimonijs tuis domine, ne confundas me.] Adhæret testimonijs domini, qui eius mandata non respuit, iudicia non obliuiscitur, nec uoluptatibus indulget suis. Qui adhæret domini testimonijs, renunciat mundo, superiora obliuiscitur, ad priora cõtendit, ut perueniat ad brauium, quod est insigne uictoriæ. Non ergo cõfunditur quẽ mundi huius illecebrosa non ceperint: non confunditur etiam si erubescẽda commiserit, qui
Luc.7 ueniam delictorum poscit à Christo. Ideoq; respõdetur ei: Dimissa sunt tibi peccata tua, uade in pace. Sed ita non confunditur, si fuerit in eo operata peccatorum remissio, ut nõ solum peccata, sed etiam peccandi affectum auferat. Iustitia remittat iniquitates, fortitudo timorem, temperantia impuritatem, ut nõ solum temporalis, sed etiam perpetua fiat remissio peccatorum. Intret in animam tuam Christus, inhabitet in tuis Iesus mentibus, ut in tabernaculo uirtutis peccato locus esse non possit. Viam (inquit) mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.] Neque enim poterat uiam currere, si cor eius
2.Cor.6 coartaretur angustijs. Denique currentibus uiam domini ait Apostolus: Dilatamini & uos, & nolite iugum ducere cum infidelibus. Et de se ait: Os nostrum patet ad uos ô Co
3.Reg.4 rinthij, cor nostrum dilatatum est. Ideo & de Salomone dicitur: Latitudo cordis eius, sicut arena maris. Et uide distantiam: Via sit angustior, cor latius, ut patris, & filij, & spiritus sancti sustineat mansionem: ne ueniat uerbum dei & pulset, & uidens cordis eius an
Prou.1 gustias dedignetur habitare. Deniq; sapientia in exitu canitur, in plateis autem cum fiducia agit. Plateæ latæ sunt. Non igitur in uijs, sed in cordis latitudine sapientia decantat. In hoc igitur campo interioris hominis, non in angustijs mẽtis currendum nobis est
1.Cor.9 ut comprehendamus. Scriptum est enim: Sic currite, ut omnes comprehendatis. Deni-
1.Tim.4 que comprehendit qui ita cucurrit ut diceret, Cursum cõsummaui. Cucurrit enim ut bonus equus. Siquidem habet equos suos Christus, de quibus dicit propheta: Immisisti in mare equos tuos, turbantes aquas multas, eò quòd gentium populos, qui mouentur ut aquæ multæ, & excitantur ut fluctus aquarum multarum, euangelizando cõmouerint apostoli, ut assurgentes à terrenis idolorum cæremonijs in Christum crederẽt. Et suprà ait:

ait: Ascendisti in equos tuos, equitatus tuus sanitas. O bonorum equorum duodecaiu-
gum mirabile, quibus fræna pacis, habenæ sunt charitatis, constricti inter se concordiæ
uinculis, & iugo fidei subiecti, quatuor rotis Euangelij mysterium totius orbis finib. in-
uehentes, bonum aurigam portantes dei uerbum, cuius flagello fugatæ sunt illecebræ
seculares, exterminatus mundi istius princeps, iustorum cursus impletus est. O rationa-
bilium equorum grande certamen, ô mirandum mysterium, rota intra rotam currebat,
& non impediebatur. Nouum Testamentum in ueteri Testamento erat, intra illud cur-
rebat per quod annunciabatur. In quatuor partes ibant rotæ, & non conuertebant re-
trorsum, quia spiritus uitæ erat in ijs qui currebant in quatuor partes totius mundi, & si-
ne offensione currebant, quia bona equorum uia quadrabat. Currebāt igitur equi, quia
non dormiebat qui ascēderat equos. Animarum igitur nostrarum auriga Iesus, qui nos
quoq; uult ascendere equos nostros, hoc est, nostra corpora, & uigilare semper, ne dica-
tur nobis: Dormitauerunt, qui ascenderunt equos. Transeundum est hoc mare impigrè Psal. 75
uix transitur à uigilantibus. Si quis autem dormierit, transire non poterit, sed demergit
ut Aegyptius, cuius & anima & corpus interijt. Equum enim & ascensorem proiecit in Exod. 15
mare, qui non sequebantur legem, sed persequebantur.

SERMO V.

Equitur quinta litera He, quæ latinè significat est, uel ut alibi inuenimus, ui- ה
5 uit. Conuenit sibi utraq; interpretatio. qui enim est, uiuit: & qui uiuit, est. De
nique gentiles non sunt, & ideo non uiuunt, sed mortui sunt. Iesus autē heri
& hodie ipse est, & in secula: & qui est, uiuit. Viuo enim ego, dicit dominus. Quomodo Heb. 13
enim potest nō esse qui uiuit? Viuit autem Iesus, qui etiam mortuos uiuificat, & uocat Num. 14
quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Nihil mirum si domino cedit natura, ut uiuificent Rom. 14
& mortui, & incipiant esse qui non erant. Et ideo quia uia etiam uita est, secundum illū
qui ait: Ego sum uia, ueritas, & uita: uiam quæramus, ut uitam habere mereamur. Audia Ioan. 14
mus ergo illum qui uiuit in Christo. Viuit autem qui ait: Sed nos qui uiuimus, benedici- Psal. 113
mus te domine. In Christo enim Iesu etiam quicūq; mortuus fuerit, uiuit. Audiamus, in-
quam, quid dixit ut uiueret. Legem mihi cōstitue domine uiam iustitiarum tuarum,
& quæram illam semper.] Miles qui ingreditur iter, uiandi ordinem non ipse disponit
sibi, nec pro suo arbitrio uiam carpit, nec uoluptaria captat compendia, ne recedat à si-
gnis, sed itinerarium ab Imperatore accipit, & custodit illud, præscripto incedit ordine,
cum armis suis ambulat, rectaq; uia conficit iter, ut inueniat cōmeantium parata sibi sub
sidia. Si alio ambulauerit itinere, annonam non accipit: mansionem paratam non inue-
nit, quia imperator ijs iubet hæc præparari omnia quæ sequunt, nec dextera nec sinistra
à præscripto itinere declinant, meritoq; non deficit qui imperatorē sequitur suum. Mo-
deratè enim ambulat, quia imperator non quod sibi utile, sed quod omnibus possibile,
considerat: ideo & statiuas ordinat, triduo ambulat exercitus, quarto requiescit die. Eli-
guntur ciuitates in quibus triduum, quatriduum & plures interponātur dies: si aquis a-
bundant, commercijs frequentantur: & ita sine labore conficitur iter, donec ad eam ur-
bem perueniatur, quæ quasi regalis eligitur, in qua fessis exercitibus requies ministret.
Hanc legem uiandi esse præscriptam Christo ducente sanctis commeantibus recogno-
scas uelim. Profecti sunt enim & patres nostri de terra Aegypti per longa spacia terrarū,
quorum statiuæ omnes, mansionesq; descriptæ sunt, donec Cades, id est, ad sanctam ter
ram perueniretur. Istæ sunt statiuæ filiorum Israel, quas descripsit Moyses ex præcepto
domini. Aduertimus ergo quis has ordinauerit mansiones, quomodo ambulare opor-
teret filios Israel. Præibat enim illos deus per diem in colūna nubis, ut refrigeraret uian- Exod. 13
tibus: noctu autem in columna ignis, ut uiam ostenderet ambulantibus, & tenebras di-
moueret. Lex uiarum columna erat & ignis & nubes. Deniq; in columna nubis loque-
batur ad eos. ubi uolebat exercitum requiescere à labore itineris, non mouebatur colu-
mna ignis, nec transibat nebula lucis. Quando autem uolebat exercitum mouere, pro-
uehebatur & columna ignis in nocte, columna autem nubis in die. Illa autem columna
nubis specie quidem præcedebat filios Israel, mysterio autem significabat dominum Ie
sum in nube uenturū leui, sicut dixit Esaias, hoc est in uirgine Maria, quæ nubes erat se- Esa. 19
cundum hæreditatem Euæ, leuis erat secundum uirginitatis integritatē. Leuis erat, quę

non homini quærebat placere, sed domino. Leuis erat, quæ non in iniquitate conceperat, sed spiritu superueniēte generabat: nec in delicto, sed cum gratia parturiebat. Aliter quoq; hanc interpretationē sumere licet. Venit in nube leui Christus in Aegyptum, hoc est, uenit in susceptione corporis in hoc seculū. In nube uenit, quem nebula corporis obumbrabat. Sed leuis erat caro, quam nulla sua grauabant delicta. Quomodo enim pec-
Ioan. 1 catis grauaret suis, qui auferebat omniū peccata populorū? Ecce, inquit Ioannes, agnus dei, ecce qui tollit peccatū mundi. Ante hesternum lectum est, quia stabat Iesus & habe
Zach. 3 bat uestimenta sordida. mea enim peccata portabat. Sumpsit uestimenta nostra, ut nos
Ibid. 5 splendore immortalitatis indueret. Venit in nube leui quasi iustitia: iniquitas enim in talento plumbeo sedet, Christus in corde iustorum, in quibus peccata non erant. Et ideo
Psal. 115 bene lectum est hodie: Quid retribuam domino pro omnib. quæ retribuit mihi? Pro nobis uerbum suscepit carnis infirmitatē, pro nobis esuriuit, uapulauit, crucifixus est, mortuus est, ut nobis, in quibus antè uita ignobilis & degener habebat, inciperet mors esse preciosa. Sed reuertamur ad confectionem itineris, & ordinē mansionum. Et tu sequere spiritaliter hanc legem uiandi, ut exeas ex Aegypto, & inde promoueas. Fige tabernaculum in Socoth. hæc prima tibi statio sit. Socoth prima mansio est, significans tabernaculum. Fige ergo tabernaculum quod in te est, mentisq; tuæ stationem confirma, ut ra-
Exod. 25 dicatus atq; fundatus maneas in fide Christi. Sequitur mansio in Mara, hoc est, in amaritudine. Non omnes mansiones æquales sunt. Inde uentū est in Helim, ubi fontes duodecim sunt, & septuaginta arbores palmarum. Post amaritudinē, ne populus deficeret, debuerunt amœna & fœcunda succedere. Inde Raphidin, quod est laudatio iudicij, inde sequitur. Sina habens in se & populi tentationē, & legis promulgationē. Variantur merita mansionū, quia nulli iugis in hoc seculo uiuendi potest esse successus. Bonus igitur imperator alibi manna esurienti populo ministrauit, alibi potum de petra fluere, quo sitim populi restingueret, augusta prouisiōe præcepit, alibi legem dedit, alibi triumphos donauit, ut his beneficijs totus exercitus nullum prolixi itineris sentiret laborem. Itaq; in illo populo typus fuit, in nobis ueritas. Nos igitur cōmittamus iter nostrū ductui domini Iesu, qui legē primò introduxit, & antea per Iesum terram repromissionis in possessionē populo suo dedit. Sed etiam quando Moyses uidebatur ductor esse, aderat illi Iesus, aderat aūt illi non palàm, nec apertè ductorē aut principē populi sese gerens. Expectabat enim donec Moyses tempus expleret suum, quo cōpleto successit Iesus. Itaq;
Gen. 6 si consideres scripturam dicentem: Erunt dies eorum anni centum uiginti: uidebis mysterium plenitudinis temporum ex centum uiginti annis, post quos & Moyses in mōte requieuit, & Iesus manifestè mansionū suscepit principatū, ut iam non sub legis timore sit populus, sed resuscitatus à mortuis fructu uitæ fruatur æternæ. Ambulemus igitur secundum legis doctrinam: uia nobis lex dei sit. Hanc uiam ambulans Ecclesia dicit: Ego
Cant. 2 flos campi, & lilium conuallium, sicut lilium in medio spinarū. In totam enim terram fides populi credētis exiuit, & in spacioso posuit pedes suos Christus. Et ideo pulchrè ait
2. Cor. 2 florem se esse campi. Flos erat etiam Paulus, qui dicebat: Bonus odor Christi sumus deo. Et uerè flos, qui poterat noua et uetera de sui cordis proferre thesauro. Pulchrè etiā liliū dicitur Ecclesia. Sicut enim lilium fulget, ita etiam splendent opera sanctorū. Pulcherrimè etiam dictum est lilium conuallium, quia in humilibus magis elucet gratia. Sed hoc lilium in medio spinarū, hoc est, inter Iudæos & hæreticos, hoc est, inter solicitudines huius seculi, quæ mentē hominis animumq; compungunt. Possumus etiā aliter accipere, quia sicut lilium inter spinas eminet, ita super omnes conuentus Ecclesia dei refulget. Refert etiam considerare quòd hoc lilium splēdore circumfusum sit, intus aūt quod habet, rubeum sit, boni & ipsum odoris, eò quod caro Christi uelut morali diuinitatis cla-
Cant. 5 ritudine circunsepta, cœlestis habuerit protectionē gratiæ. Deniq; in posterioribus ait: Fraternus meus candidus et rubeus. Candidus claritate diuina, rubeus specie coloris humani, quem sacramento incarnationis assumpsit. Meritoq; & ipsum quod est rubeum bene olet, quia caro Christi sine peccato est, quam perfidi contrectantes manus suas inquinauerunt, sancti uenerantes, pietatis odore fragrarunt. Accepit hunc odorem dominus Iesus fragrantes Ecclesiæ suæ, & ait: Ecce proxima mea bona. Et Ecclesia dicit ad
Ibid. 2 Christum: Ecce bonus fraternus meus, ecce es bonus tanquam malum in lignis syluæ.

Huius-

Huiusmodi pomum odorem gratum habet, ut cæterorum pomorum fragrantiam uincat. Christus ergo affixus ad lignum sicut malum pendēs in arbore, bonum odorē mundanæ fundebat redemptionis, quæ peccati grauis detersit fœtorem, & unguentū potius uitalis effudit. Tanquam malum, inquit, in lignis syluæ, ita consobrinus meus in medio filiorum, eò quod super prophetas & apostolos intima corda hominum uerborū suauitate mulcebat. Sed non solum odor, uerumetiam cibus suauis in malo est. Ergo cibus suauis est Christus. In umbra, inquit, eius concupiui & sedi. Legem enim acceperat, hanc sequebatur, hanc currebat uiam. In lege itaque requiescens, in umbra Christi requiescebat. Bona umbra, quæ nos ab iniquitatis sole defendit. Cui autē dubium quod lex umbra sit Christi? Quid est lex diei festi, Neomeniæ, sabbatorum, nisi umbra futurorum? Qui dies secundum legem Moysi, ut uideam sex dies, & iterum septimum diem, et sic perpetua secula? Qui mensis secundum legem Moysi, ut sciens mensem, sciam primam mensis Neomeniam, & uera sancta in Neomenijs offerenda? Qui secundū legem Moysi annus, sex illis diebus constat, de quibus ait: Sex annis seruiet Hebræus, & septimo anno liberabitur, ut inueniant̄ sex anni quibus aliquis operat̄ terram, septimo aūt anno remittit illā proselytis, & pauperibus, & bestijs terræ? Qui septimus annus quo cōceduntur debita omnia Hebræis? In hac umbra requiescebat patrum fides, prophetarū sancta deuotio. Dicit ergo congregatio religiosa, uel sancta anima: In umbra eius concupiui & sedi. Vmbra eius est iubileus annus. Quis enim eius mystica uidet, ut facie ad faciem cognoscat, quæ anno quinquagesimo cōplenda lege præscripta sunt? Vmbra sunt dies festi secundum legem primo mense, decima die mensis usque ad quartamdecimam, & inde usque ad uicesimamprimam mensis. Quæ umbra est celebritas illa inter primum & septimū mensem, in tempore illo anonymo? Vmbra est sanctificata libertas in sabbato. Vmbra est dies festus septimi mensis Neomeniæ, & memoriale tubarum septimi mensis, dies decimus, dies propitiatiōis. Vides quia monas & decas duo festi dies. Item quintusdecimus dies, dies tabernaculorū per octo dies. In umbra hæc omnia. In umbra prima dies uocata, & octaua dies uocata in umbra, quæ in scenopegijs præscripta secundum legē. Constitue mihi aliquos ex circuncisione credētes, in lege doctos, obseruantiæ solicitæ uiros; & nunc Euangelij agnitiōe illuminatos, spiritali saginatos gratia. Dicit in his Ecclesia quæ uidet Christum, quæ responsum recipit, quæ cibo eius pascitur: In umbra eius concupiui & sedi, & fructus eius dulcis in faucibus meis. Qui fructus eius dulcis, nisi prædicatio dominicæ passionis, ut ipse ait: Ecce hæreditas domini, filij merces fructus uētris? Qui enim dulcior fructus potest esse in faucibus nostris, quam remissio peccatorum? Et bene flos est Ecclesia, quæ fructum annunciat: hoc est, dominum Iesum Christum, de quo dictū est Mariæ: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui. Ergo ubi gustauit fructū suauitatis, impatiens ad perfectiora festinat dicēs: Introducite me in domum uini, constituite in me dilectionem, confirmate me in unguentis, stipate me in malis, quia uulneratæ charitatis ego sum. Læua eius sub capite meo, & dextera eius cōplectetur me. Adiuraui uos filiæ Hierusalem in uirtutibus & fortitudinibus agri, si suscitaueritis & resuscitaueritis dilectionē usquequo uoluerit. Meritò quærit eum, meritò desiderat, quia bene omnia in occursu atque itinere disposuit imperator noster. Primū omniū fidei fundamento tabernaculū hoc confirmandū putauit. Deinde si qua est nobis aspera atque arida & prærupta mansio, imperator tamen iste turbata discernit, arida irrigat, deserta fœcundat. Si quid amaritudinis, si quid tentationis, si quid infirmitatis est, ductor noster & amara temperat, & solicita mitigat, dura dissoluit, & inualida cōfirmat. Sicubi uult requiescere rex terræ exercitū suū, non ignobibilem uicum, non cō meatibus indigentem, non arenosa & nuda gignentium, sed urbem ædificijs nobilem, refertā & uberē copiarū, aut agrum amœnū & uirentem pascuis, aut nemorosa et campestria statiuis opportuna decernit. Ergo si reges terræ norunt cōmoda prouidere sequentibus se, quanto magis deus qui bonus est, nouit quemadmodū profutura disponat diligentibus se? Ac primū si incognitū carpendum est iter, duces eligunt̄ uiarum, qui præcurrant agmini. Sed hoc imperatores isti iniuriosum sibi arbitrantur: Deus aūt præibat cum Hebræi facerent iter. Deniq; in columna nubis loquebat̄ ad eos. Et ut scias quia præibat: Deus, inquit, præibat illos: interdiu quidem in columna nubis ostendens illis uiam, noctu autem

Exod. 21

Cant. 2

Ibid.

Psal. 126

Luc. 1

Cant. 2

Psal. 98

Exod. 13

autem in columna ignis, & non deficiebat columna nubis interdiu. Hanc præceden-
tem nobis columnam sequens Ecclesia, non deficientem, ne ipsa deficeret, umbra eius
Cant. 2 refrigerabatur, & ideo dicit: In umbra eius cõcupiui, & sedi, & dulcis eius fructus in fau
cibus meis. quia à domino pascebatur, & deducta in locum pascuum, & aquam refecti-
onis. Introducite me in domum uini. His copijs præparatis quærit progredi ad aliã man
sionem, in qua mysteriorũ gratiam, & lætitiæ capiat suauitatem. Hinc quoq; promouẽs
uerum iter, ait: Constituite in me dilectionem. Bona statiua, ubi plenitudo est charitatis.
Confirmate me, inquit, in unguẽtis, stipate me in malis. Habes alias mansiones, ad quas
Ecclesia cum delectatione succedit. Istæ mansiones sunt crucis Christi & sepulturæ, in
quibus uulnerata est Ecclesia, sed uulnere charitatis. Vulnus enim est quod Christus ex
cepit, sed unguentũ est quod effudit. Pomum est quod pependit. Hoc pomum gustauit
Ecclesia, & ait: Et fructus eius dulcis in faucibus meis. Et ut scias quia pomum est domi
nus, legisti suprà: Tanq; malum in lignis syluę, ita consobrinus meus. Nos quoq; uulnus
fatemur cum prædicamus Christum crucifixum, sed bonus odor sumus deo, quia crux
1. Cor. 1 Christi Iudæis scandalum, Græcis stultitia, nobis aũt uirtus dei atq; sapiẽtia est. Hoc uul
nere Ecclesia uulneratur, cum saluatoris sui prædicat mortẽ, sed hoc uulnus est charita-
tis. Deniq; qui non credit, negat: qui diligit, confitetur. Manichæus negat, Christianus
Prou. 27 fatetur, & ideo scriptum est: Vtiliora uulnera amici, q̃ uolũtaria oscula inimici. Pulchrè
ergo dicit Ecclesia, Quia uulneratę charitatis ego sum. Nudemus membra nostra bono
Esa. 49 uulneri, nudemus sagittæ electę. Sagitta hęc, Christus est, qui dicit: Posuit me sicut sagit
tam electam. Bonum est ergo hac uulnerari sagitta. Non mediocris mansionis iste pro-
cessus, non omnes possunt dicere, quia uulnerati sunt dilectione. Dicebant Apostoli cũ
2. Cor. 12 pro Christo lapidarentur, & Christum prædicarent. Dicebat Paulus cum ter uirgis cæ-
deretur, & die ac nocte Christum adorandum gentibus disputaret. Dicunt hoc marty-
res, qui uulnerantur pro Christo: & quia uulnerari pro eius meruerunt nomine, plus di
ligunt. Ad hanc ergo ueniens mansionem Ecclesia, ad hunc processum, ut pro Christo
filios suos offerat, ut excipiat uulnera charitatis, quasi bona fidei alimenta reperiẽs, pie-
Psal. 33 tatisq; fructus, gustauit ipsa, & hortari cœpit cæteros, dicens: Gustate, & uidete, quoniã
suauis est dominus sicut malum. Et in malo uulnus est, sed tamẽ suaue est. Venit iterum
ad uallem Botryonis, uidit ingentis uuam magnitudinis, quã duo portare uix poterant,
unus qui pręcederet, alius qui sequeretur. Gustauit mysterium in Iesu Naue: gustabat in
Num. 13 Caleb, qui dicebant populo: Vidimus terram profluentem mel & lac. Gustate et uidete
Cant. 2 quoniam suauis est dominus. Et addidit Ecclesia dicere: Læua eius sub capite meo, &
dextera eius complectetur me. Adiuraui uos filiæ Hierusalem in uirtutibus & fortitudi
nibus agri, si suscitaueritis & resuscitaueritis charitatem usquequo uoluerit. Et istæ man
siones sunt uia regali incedentis Ecclesiæ. Multę enim sunt mansiones apud patrẽ meũ:
Ioan. 14 testificatur dominus Iesus: Ecce uenio & accersio uos. Bona mansio sapientiæ, & siue in
læua eius, siue in dextera, bona mansio, quia uia regalis est. Ideoq; sapientes nũcij dicũt:
Num. 20 Via regali ibimus, non diuertemus in dextera neq; sinistra, quoadusq; transeamus termi
nos tuos. Hoc dixerunt missi à Moyse nuncij ad regem Edom, hoc est, terrenum: quia
terrena omnia, siue in dextera, siue in sinistra, mala sunt. Mala mansio insipientia, mala
mansio intemperantia, & ideo pertransit has mansiones Hebræus, non diuertit ad eas,
sed pertransit ut perueniat ad sinistram sapientiæ & dexteram, & in ipsis maneat, ubi di
Prou. 3 uitiæ simplicitatis, ubi gloria, ubi longitudo uitæ est. Longitudo enim uitæ in dextera
eius, ut ait Salomon: in sinistra autem eius diuitiæ & gloria. In dextera uita est, in sinistra
Ezech. 13 requies. Vtinam super sinistram eius requiescam, ne quæram ceruicalia. Væ enim ijs
qui assuunt ceruicalia, Ezechiel dicit. Has mansiones præparat Ecclesiæ suæ bonus du
Prou. 3 ctor, & per uias sapientiæ dirigit iter eius. Denique laudat sapiens uias eius. Viæ eius
uiæ bonæ, & omnes semitæ eius in pace. Sed quia sapientia, honestas, claritas, ita per-
Rom. 13 fecta sunt, si habeant charitatem (Plenitudo enim legis charitas est) suscitari & resusci
1. Ioan. 4 tari uult charitatem. Suscitari in ueteri Testamento, resuscitari in nouo. Charitas deus
est, ut legimus, charitas Christus est. Suscitatur ut leo, & catulus leonis, ut Iudæ ascendat
ex germine. Resuscitatur ut dormiens, ut recumbens: quia non humana, sed sua & pa-
tris maiestate est suscitatus à mortuis. Vnde ait scriptura: Quis suscitabit illum?

Non

Non enim poterat illum aut angelus, aut potestas suscitare aliena, cum ipse alios resusci taret. Ergo cum hic dicit: Si suscitaueritis aut resuscitaueritis charitatē usquequo uoluerit: de ijs dicit qui resurrectionem eius possunt congruē prædicare, ut audientibus ardo rem fidei & deuotionis accendant. Vel suscitatur Christus in ijs qui primum accedunt, resuscitatur in ijs qui postquam accesserint, dormierūt. Dormit ergo Christus negligen tibus, suscitatur in sanctis. Habet ergo Ecclesia per quæ gradiaē, habet tabernacula man sionum in quibus requiescunt sancti, de quibus iste est qui dicit: Legem mihi constitue domine uiam iustitiarum tuarum. Bene ait: Statue, ut in pectore eius immobilis & fixa permaneat, nec aliquo seculi turbine ab eius conuellatur affectu, ut ipse lex sit sibi, opus Rom. 2 habens legis scriptum in corde suo. Et quæram, inquit, illam semper. Non est enim mediocre quod requiritur paradisi gratia, dei regnum, angelorum consortium, immortalitatisq; domicilium. Non ergo uno die quæritur, nec duobus, aut paucis mensibus, sed quæritur semper, & quæritur per omnia. ut meritorum multa concurrant suffragia. διαπαντὸς enim & omne tempus significat, & per omnia. Cum dicit igitur, Quærā, sine fine dicit esse quærendum. Sed non satis est quærere, nisi intelligas quod requiris. Ideoq; ait:

Da mihi intellectum, & perscrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo.] Quærendum primū, deinde intelligendum perscrutandumq; legis omne mysterium, & in corde custodiendum. Quis autem potest custodire legem dei, nisi intellectū acceperit? Qui autem intelligit & scrutatur, scrutando in semitam mandatorum deducitur. In quo illud aduertēdum, quia lex est iustitia, mandatum iudicium. Sicut & in hac litera legimus: est legis uia, stare in uijs legis. Est uia iustitiarum, secundum primum uersiculum. Est ergo & testimoniorum uia. In uia testimoniorum tuorum delectabar. Est & uia mandatorum: Viam mandatorum tuorum cucurri. Interrogemus ergo has uias, ut dicatur nobis: State in uijs legis, & interrogate semitas æternas, & uidete quæ uia melior, & ambulate in ea. Quum omnes igitur ambulauerimus uias, ueniemus in omnium finem uiarum, qui ait: Ego sum uia. Christis ergo finis uiarum. ipse enim est finis legis ad Ioan. 14 iustitiam omni credenti. Hinc audeo dicere, quia finis iustitiarum Christus, qui est iu- Rom. 10 stitia: finis testimoniorum Christus, de quo dictum est: Estote mihi testes, & ego testis, Esa. 43 dicit dominus, & puer meus quem elegi. Aduertimus igitur quantum nobis ambulandum sit ut ueniamus ad Christum. Ambulandum in lege, quia finis legis Christus est. Si- Rom. 10 ne lege ergo non peruenitur ad Christum. Vnde manifestum est quod hæretici qui legem ueteris non accipiunt Testamenti, etsi dicant quòd Christum teneant, tamen non possunt tenere finem qui initium non tenuerunt. Ipse est Iesus, initium & finis. Oportet igitur ut ambulemus secundum legem spiritalem, ut ueniamus ad legis finem dominū Iesum. Oportet ut sequamur testimonia, ut peruenire possimus ad magnum testimoniū dominū Iesum. Oportet etiam ut in præceptis domini ambulemus, ut perueniamus ad magnum præceptum, de quo legisti: Dictum est antiquis, Non occides: ego autem di- Matth. 5 co uobis: hoc est, super omne præceptum dico. Itaq; non usurpatoriè dixerim, sed uerè, quia sicut sunt sancta sanctorum, ita præceptum est præceptorū. Sed ut ista seruare possimus, intellectum petamus à domino. Intelligamus quid sit circumcisio. Circuncidit Ie sus petrinis gladijs, & abstulit opprobrium Aegypti à filijs Israel. Petra Christus est. Cir 1. Cor. 10 cuncidat te uerbum dei, & gladius oris eius, & sic Aegypti carebis opprobrio. Non igitur corporis, sed cordis intelligenda est circuncisio. Si intellexeris legem, seruabis eam in corde tuo. Iudæus in corde legem non seruat, sed in labijs legem recitat, & legē ignorat. Deniq; populus hic, inquit, labijs me honorat: cor autem eorū longè est à me. Quo- Matt. 15 modo potest legem tenere, qui longè est à legis authore? Tertius uersiculus quid habeat, cōsideremus. Deduc me in semita mandatorum tuorum, quoniam uolui eam.] Quis hoc dicit, nisi qui sequitur Christum? Non potest alius hoc dicere, nisi qui illud exequitur quod scriptum est: Post dominum deum tuū ambulabis, & ipsi adhærebis, quia ipse te deducit. Quomodo deducat, audi: Nisi quis tulerit crucem suam, & post me se- Ibid. 10 quutus fuerit, non est me dignus. Præcedit ergo Christus, ut nos sequamur, præcedit uerbum. Principium Christus est, ideo sapientia dicit: Dominus creauit me principium Eccli 24 uiarum suarum. Aduertimus quòd & principium Christus, & finis uiarum sit. Non uereor ne quis dicat, Creatum ergo Christum asseris? Respondebo: Ita creatum dico, quemad-

Gal. 4 quemadmodum factum legi, hoc est, factum ex muliere, factum sub lege, hoc est secundum susceptionem carnis creatum, secundum quod est natus ex Virgine. Creatus est, ut redimeret creaturas: homo factus est, ut homines à morte perpetua liberaret. Creatus est, ut uias mihi demonstraret æternas, quibus homo redire possit ad dei regnum. Ergo quia principium est uiarū dei, hoc principium sequamur. Prius uiam noui ingressus est Testamenti, ut uiam deuotionis sterneret nobis. Si ieiunamus, ante nos ille ieiunauit: si pro nomine eius sustinemus iniurias, prius ille sustinuit pro nostra redemptione. Ceruices suas posuit in flagella, maxillas suas in palmas, ascendit crucem, ut doceret mortem
Ioan. 21 non esse metuendam. Denique quasi præcedens ait Petro: Tu me sequere. Et ideo Petrus cursum consummauit, quia secutus est Christum. Sequitur uersus quartus. Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam.] Vtilitatem alij habēt, & puto quòd ideo mutatum sit, quia utilitas bonæ rei uidetur esse expetēda potius, quàm declinanda. Sed quia plerique lucrum pecuniarum utilitatem suam putant esse, ideo si legimus utilitatem, non animæ utilitatem accipere debemus prophetam declinare, sed utilitatem pecuniæ.
Philip. 3 Sanctus enim lucra ista non nouit, sed omnia hæc detrimentum arbitratur, ut Christum lucretur, & rectè. Quod enim putamus lucrum esse pecuniæ, damnum est animæ, quia uirtutis est detrimentum. Ergo secundum eos qui ita acceperunt, ut optet propheta inclinare cor suum in testimonia, & non in auaritiam, & nos congruimus assensu: atque utinam precem sancti sequentes & oremus quod ille orauit: & quod oramus imitemur effectu. Quid enim mihi prodest si orē ut auertat cor meū deus ab auaritia, & ipse dieb. ac noctibus pecuniæ quæram compendia? Si oramus sermone, cōpatiamur & mente. Audit sensum nostrum Iesus, & cognoscens duobus istis non conuenire, sermoni, & cupi-
1. Cor. 14 ditati, non exaudit loquentem. Et ideò qui bene uolebat orare, dicebat: Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente. Ita magis audit orantem, si aspernetē auaritiam. Sed quia inualidi sumus, & plerunque uolentes auertere cor nostrum à pecunia, uel auro, uel argento, capimur aspectu, & agrum aut ædificium uidentes alienū concupiscimus, bene addidit propheta dicens: Auerte oculos meos ne uideant uanitatē, in uia tua uiuifica me.] Etenim qui in uia est dei, uanitates non aspicit. Via perfecta Christus est. Qui igitur in Christo est, quomodo potest uanitates aspicere, cū Christus in carne sua omnes mūdi huius crucifixerit uanitates? Auertamus igitur oculos nostros à uanitatibus, ne quod oculus uiderit, animus concupiscat. Mystica enim differamus interim. Vtinam hac interpretatione possimus reuocare ad diuersa circensium ludorū atque theatralium spectacula festinantes. Vanitas est illa quam cernis. Pantomimum aspicis, uanitas est. Luctatores aspicis, uanitas est, quia cernis eos de uiridi luctantes corona. Illi enim ueri sunt luctatores, qui aduersum huius seculi luctanē illecebras. Non capiat oculos tuos palæstra membrorum. Equos currentes aspicis, uanitas est: quia uanè currunt, qui ascendentem saluare non possunt. Denique recursus ipse te doceat quia uanè currūt, qui non directum conficiunt iter, obliuiscentes superiora, & ea quæ posteriora sunt appetentes. Ante nos est Christus, ante nos brauium eius, ad quod peruenit qui non in incertum currit, nec reuocauit cursum suum, sed incitauit. Ad hunc dirige oculos tuos, auerte ab spectaculis, auerte ab omni seculari pompa. Sicubi populares cognoueris plausus, auerte oculos tuos ab his, inflecte, deprime, & serua eos, ut erigas melioribus. Erige ad cœlum, uel nocte stellarum monilia, orbem lunæ decorum, uel die solem aspice. Specta mare, terram circumspice, ut opere facta diuino omnis creatura te pascat. Quæ formarum gratia in ipsis bestijs? Quantus decor in hominibus? Quanta in auibus pulchri-
Psal. 54 tudo? Hæc intuere, & non uidebis iniquitatem & contradictionem in ciuitate. Hæc ui-
Hier. 9 de, & non introibit mors per fenestras oculorum tuorum. Si uideris mulierem ad con-
Matt. 5 cupiscendum eam, intrauit mors per fenestram. Si uideris possessionem minoris aut uiduæ, & cōcupieris diripere eam, intrauit mors per fenestram. Si uideris aliena monilia, aurum, argentum, & concupieris ut extorqueas, intrauit mors per fenestram. claude ergo hanc fenestram, cum uideris alienæ mulieris pulchritudinem, ne mors possit intrare. Oculi tui ne uideant aliena, nec lingua peruersum loquatur. Tuam ergo fenestram claude, ne morti pateat intranti. Sed etiam alienam fenestram caue. A fenestra enim domus suæ intrat fornicaria. A fenestra sua intrat, cum aliquem petulantis oculi tentat lasciuia.

Exclude

Exclude igitur hanc fenestrã uerbi ostio, ne capiaris oculis meretricis, & abripiaris palpebris. Sed non est una fenestra per quam mors consueuit intrare. Est & fenestra uerborum per quam sermones commeant meretricis. Et ideo te ab aliena uxore custodi, ne te sermonibus gratiosis adoriatur: A fenestra enim domus suæ intrat. Intrat mors per osculа: & ideo caue, ne te laqueis labiorum suorũ alliger. Intrat mors si meretrix te osculetur. Intrat mors si cito acquiescas loquenti. Intrat mors si loquaris. Intrat mors si multum loquaris. Multiloquio enim peccatum incurritur. Intrat mors etiã si non loquaris, & Christum timeas confiteri. Ore enim confessio fit ad salutẽ. Intrat mors etiã per cauernas aurið, & ideo aures sunt spinis sepiendæ, ut illecebras meretricij sermonis excludas. Hæc moralia. Sũt etiã mystici oculi, quos auertere debeas à uanitate. Est enim & sensuum uanitas, quã oculi animæ tuæ uidere non debeãt, quia illi eam uidẽt, quos Apostolus damnat. Cognosce quæ sit uanitas sensuũ, quã oculi tui mystici uidere nõ debeant. Vnde ipso magis authore discamus quæ uanitas, & qui oculi sint. Manifestũ est eñ esse plerosq; qui uanitate sensus sui obscurati sunt corde, & alienati à uia dei propter ignorantiã quæ in ipsis est, propter cæcitatẽ cordis eorũ: illos tamen gentes Apostolus dicit. Ignoret igitur Gẽtilis ille quod nõ didicit, ignoret quod nõ credidit, tibi ignorare nõ licet quod cõfiteris. Christus non in uanitate uenit, sed in uirtute: non in antiquitate, sed in nouitate: nõ inflauit sensum hominis, sed uiuificauit: non cæcitatẽ cordis, sed illuminationẽ mentis operatus est. Inflãmauit cor tuum, ut cõprehendas quæ mandatorũ cœlestium ratio, quæ animæ substantia, quæ uitæ futuræ gratia, in quo statu post hæc erimus. Erige igitur mentem, utere naturali ingenio. Ad imaginẽ dei factus es, ut superna aspicias, & terrena nõ quæras. Noli curuare ceruicẽ tuam mundi premendã põdere, noli inhiare auro atq; argẽto, ne te seculi uinculis alligandũ præbeas. Ideo dixit dominus: Nolite possidere aurum atq; argentum, ne nos auri atq; argenti cupiditas auara possideat. Noli ergo inserere collum tuũ diaboli laqueis. Strangulat auaritia pauperẽ in hoc seculo; sed in perpetuum diues suis laqueis suffocatur: cuius sensus in uanitate est, in tenebris ambulat, qui in ijs laborat, quæ sibi prodesse non possint. Vanitas est solicitudo uitæ huius. Vnde non in crapula & ebrietate, non in delicijs corporis, sed in cognitione præceptorum cœlestium delectationem nostram debemus ponere. In uanitate currit, qui sibi successibus uidetur affluere secularibus, qui tanquam umbra prætereunt. Auerte igitur oculos tuos, ne uanitatem uideant. Sed non satis est ut tu auertas, ne forte uelis & non possis, si offundat tibi diabolus uanitatũ spectacula, incẽtiua inferat uoluptatũ, pete ut dominus auertat oculos tuos. Et hæc gratia dei, & hoc munus est dñi, ut oculos animę nostrę à negocijs mundi huius auertat. Beatitudo enim omnis à domino est. Beatus autem uir, cui nomen domini spes eius, & non respexit in uanitates & insanias falsas. Qui non respicit hæc, beatus est: qui autem respicit, insanus atq; furiosus est: & ideo resipiscat unusquisq; à furore secularium cupiditatum, quæ ita mentem animumq; perturbant, ut compos sui esse non possit. Si in nauigio fluctuante sis constitutus, auertis à sentina oculos, ne uomitum moueat tibi. Si in ciuitate ambulans aliquid fœtidi odoris offendas, longe refugis atq; declinas. Si quid occurrat quod horreat oculus tuus, clauditur aut auertitur. In salo seculi huius fluctuas, influit sentina uitiorum. In hoc nauigio tui corporis mouetur æstus cupiditatum, & non auertis oculos animæ tuæ ne uideant sentinã libidinum, ne aspiciãt mundi huius stercora, ne fœtor immundus nares repleat tuæ mentis, in quibus spiritus sanctus esse consueuit, ut possis dicere: Spiritus diuinus qui est in naribus meis. Nares igitur animæ tuæ à fœtore auertantur criminum diuersorum. Est enim in his uelut quoddam insigne iudicij. Vnde dicitur sponsæ: Nares tuæ sicut turris Libani, prospiciens faciem Damasci. eo quòd unguentum ueri sacerdotis quod descendit de capite in barbã, hoc est, odor ille diuinus, odor gratiæ spiritalis, qui de patre in Christo erat, & sacramento incarnationis, descendit in terras, ut omnia fuso replerentur unguento, emineat precelsi potestate iudicij, & nares repleat animæ, ut bene olẽtia discernat, & fœtida: suauia sanctorũ, qui possunt dicere: Christi enim bonus odor sumus deo, à fœtidis peccatorũ. Hæ sunt nares sicut turris Libani præcelsæ supra mundũ, & ideo prospicit faciẽ Damasci, gentilem scilicet populum, odorans fidẽ eius, cuius gratia delictorum suorũ detergit fœtorem. Facies igitur Damasci, fides est Gentium nullo obumbrata amictu, nullo ad-

Marginal notes: Prouer. 10 · Roman. 10 · Ephes. 4 · Matt. 10 · Psalm. 39 · Iob. 27 · Canti. 7 · 2. Cor. 2

operta uestitu, nuda ac libera, cœlo magis intēta quàm terris. Hanc speculanť & prospi-
ciunt nares Ecclesiæ, quòd suaue in ea & odorũ est aspirationis & gratiæ colligentes. Et
bene nares eius sicut turris Libani, quia in sacrificijs odor suauis Ecclesiæ est, in quibus
est boni odoris hostia, remissio peccatorũ. Sume igitur has nares ô homo, ut à graue olē
tibus floruléta secernas, & tũc uiuificabit te dñs. Cũ enim aduerterit quod de ipso petis,
ut auertat oculos mētis tuæ à uanitate, cooperatur animæ tuę ut si specie aliqua capitur,
aut duritia & infirmitate nō flectitur, flectat eam iugo uerbi, & habenis suis regat, ut uo
luntate dei abducať à uitijs, & uitæ odorē capiat æternæ. Nō enim hæc uita perfecta est,
Luc. 1 sed hæc uita in umbra. Ideo ut homo Christus Iesus ex uirgine nasceretur, obũbrauit uir
tus altissimi matrem futuram, quia in umbrā descendit, ab umbra incipiens operari salu
tem hominis, & consummaturus claritate solis æterni. Vmbra est ergo uita hæc. festina
ad solē, ut te defendat ab umbræ huius frigore, & calorem tibi profundat æstiuum. Et i-
Matt. 24 deo suadet orandũ ne fiat fuga nostra hyeme uel sabbato, non tēpus diemq; significans,
sed frigere nos meritis prohibens, & bonorum operũ esse ieiunos. Disce nunc quemad
modũ auertat oculos eius cui misereatur dñs, à uanitate. Ex his enim quę sequũtur, hoc
intelligere possumus. Subiecit enim: Statue seruo tuo eloquiũ tuum, in timore tuo.]
Psal. 110 Initium esse sapientiæ timor domini dicit Propheta: Quid est aũt initium sapientiæ, nisi
1. Cor. 1 seculo renunciare? Quia sapere secularia, stultitia est. Deniq; sapientiam huius mundi,
stultitiam esse apud dñm, Apostolus dicit. Sed & ipse timor dñi nisi secundum sciētiam
Rom. 10 sit, nihil prodest, imo obest plurimũ. Siquidem Iudęi habent zelum dei, sed quia non ha
bent secundũ scientiam, in ipso zelo & timore maiorē contrahunt diuinitatis offensam.
Quòd circuncidunt infantulos suos, quòd sabbata custodiũt, timorē dei habēt: sed quia
nesciunt legem spiritalē esse, circũcidunt corpus, non cor suum. Ignem sabbato adolere
formidant, cũ lex sanctificationis die libidinũ ignē prohibeat accendi. Et quid de Iudęis
dico? Sunt etiā in nobis qui habent timorē dei, sed non secundũ scientiā, statuentes du-
riora præcepta, quæ non possit humana cōditio sustinere. Timor in eo est, quia uidētur
sibi consulere disciplinæ, opus uirtutis exigere: sed inscitia in eo est, quia non cōpatiunť
naturæ, non æstimant possibilitatē. Non sit ergo irrationabilis timor. Etenim uera sapiē
tia à timore dei incipit, nec est sapientia spiritalis sine timore dei: ita timor sine sapientia
esse non debet. Basis quædā uerbi est timor sanctus. Sicut enim simulacrũ aliquod in ba
si statuitur, & tunc maiorē habęt gratiam cum in basi statua fuerit collocata, standiq; ac-
cipit firmitatē: ita uerbum dei uel rationabile dei in timore sancto melius statuiť, fortius
radicatur, hoc est in pectore timentis dñm, ne labatur uerbum de corde uiri, ne ueniant
uolucres, & auferant illud de incuriosi & dissimulantis affectu. Sed etiam uerbo dei ti-
mor ipse aptari ad utilitatē, & constabiliri uidetur ut non sit alienus scientiæ, sicut basis
accepta statua non est aliena gratię. Timor ergo uerbi est locus, sicut in pace locus eius.
Timor quidem statua uerbi, uerbũ timoris est disciplina. Plenus enim disciplinæ timor
non nutat ad lapsum. Et quia basim uerbi timorē diximus: ne quid alienũ à scripturis po
Cant. 5 suisse nos quisquā putet, accipiat lectũ de dei uerbo in Canticis canticorũ: Crura eius co
lumnę marmoreę fundatę super bases aureas. Significans colũnas esse Ecclesię Aposto
Galat. 2 los, qui fundati sunt in timore sancto. Nam sicut Petrus, Iacobus, Ioãnes & Barnabas co
lũnę esse uidebantur Ecclesię, sic & quicunq; uicerit hoc seculũ, fit columna dei, quam
Psal. 74 cōfirmat qui dicit: Ego confirmaui colũnas eius: ita & basis aurea timor plenus discipli
Ibid. 110 næ, quia initiũ sapientię est. In timore ergo sapientiũ Apostolica prędicatio tanquam su
per basem auream colũna confirmatur. Christi igitur eloquio & Apostolico sermoni tri
bunal est timor iusti, & basis aurea plena prudentiæ, simulacrũ autē bonum tanquā effi-
gies ueritatis, sermo sanctorũ. Et uide tanquam basim aureā esse sanctorũ timorem. Le-
Esa. 11 ge Esaiam: uide quantis subiecerit timorē, ut faceret irreprehensibilem & bonũ timorē.
Spiritus, inquit, sapientiæ & intellectus, spiritus consilij atq; uirtutis, spiritus cognitiōis
atq; pietatis, spiritus sancti timoris. Quantis timorē subiecit, ut haberet quod sequi pos-
sit? Informatur per sapientiā, instruitur per intellectũ, consilio dirigitur, uirtute firmať,
cognitione regiť, pietate decoratur. Tolle timori dñi ista, & est irrationabilis & insipiēs
2. Cor. 7 timor, unus ex illis: Foris pugnę, intus timores. Quibus afflictus esset & Paulus, nisi ha-
Prou. 2 buisset dñm consolantē. Nec ociosum est in Prouerbijs: Tunc intelliges timorem dñi.

Quid

Quid eſt tunc? Cum ſapientiam inuocaueris, & prudentiæ dederis uocē tuam: & ſi quæ
ſieris illam ut pecuniam, & ut theſauros ſcrutatus fueris eam, tunc intelliges timorē do-
mini. Et ideo tanquam ſuper baſim bonam dicit: Statue ſeruo tuo eloquium tuum in ti-
more tuo. Plena diſciplinæ oratio, per quam docemur, quemadmodū debeamus orare
unuſquiſq;. Sermo doctrina eſt deprecādi. Et quia docuit nos orare, qui ſit iſtius oratio-
nis effectus, oſtēdit ſeptimus uerſus. Aufer opprobrium meū quod ſuſpicatus ſum.]
Suboſcurè dictum uidetur, ſed explanauit Apoſtolus, quod hic uidebatur obſcurū, ubi
ait: Nihil quidem mihi conſcius ſum, ſed nō in hoc iuſtificatus ſum. Sciebat enim ſe eſſe 1.Cor.4
hominē, & ſibi cauebat ut poterat, ne poſt ſuſcepta baptiſmi ſacramēta peccaret: ideoq; 1.Pet.2
delicti conſcius ſibi non erat, ſed quia homo erat, peccatorem ſe fatebatur, ſciens unum
eſſe Ieſum lumen uerum, qui peccatū non fecit, nec eſt inuentus in ore eius dolus, ipſum
ſolum iuſtificari qui uerè alienus eſſet à lapſu. Similiter ergo propheta etſi peccatū decli
nare cupiebat, tamen quaſi deum repulſorem peccati eſſe ſui cupiebat. Volebat auferri
opprobrium quod ſuſpicatus eſt, uel quia cogitauerat in corde, & non fecerat, & pœni
tentia licet abolitum, ſuſpectus tamen erat ne fortè adhuc maneret eius opprobrium, &
ideo deum precatur ut illud auferat, qui ſolus nouit quod neſcire poteſt etiam ipſe qui
fecit. Deniq; alibi ipſe dixit propheta: Scis opprobrium meum. Quanquā iſtud oppro- Pſal.68
brium Chriſti ſit, quod non eſt uerum opprobrium, ſed gloria dei. Crux enim Chriſti Iu 1.Cor.1
dæis ſcandalum, Græcis ſtultitia. Illis ergo opprobriū, mihi uirtus eſt, per quem aduerſa
rium repello, ſeculū uinco. Mihi ſapientia, per quam inſipiētiæ laqueos euado. Hoc op-
probrium theſauris Aegypti Moyſes prætulit, maius æſtimans Aegypthi theſauris op- Hebr.11
probrium Chriſti. Si opprobriū tuum gloria eſt domine Ieſu, quanta eſt gloria tua? Tuę
igitur gloriæ participatiōe quid erimus, cuius ſumus opprobrio glorioſi? Dorſum meū Eſa.50
poſui in flagella, maxillas meas in palmas, os aūt meū nō auerti à cōfuſione ſputorū. Ec-
ce opprobrium tuum domine, in quo ſalus eſt uniuerſorum, in quo mundi redemptio:
per quod opprobriū cœpimus non erubeſcere qui erubeſcebamus: non confundi, qui
confundebamur. Deniq; ſcriptum eſt: Accedite ad eum, & illuminamini, & uultus ue- Pſal.33
ſtri non erubeſcent. Hoc opprobriū auferri à nobis nolumus, opprobrium crucis domi
ni Ieſu, quo noſtra auferuntur opprobria. Sicut enim maledictū factus eſt, ut noſtra ma-
ledicta deleret, homo factus eſt, ut leuaret hominis infirmitates: ita opprobrium factus
eſt, ut omnium auferret opprobria. Non uno tempore, nō ſemel abſtulit opprobria: au-
fert quotidie, peccatū incidimus, non unū, ſed multa, cooperti ſumus opprobrio & con
fuſione. Venimus ad baptiſmū, dilutum eſt omne peccatū, & cum peccato opprobriū.
Abſtulit opprobriū meum dominus Ieſus opprobrio ſuo, quia crucifixus eſt mihi: quia Rom.6
quicunq; baptizati ſumus in Chriſto, in morte ipſius baptizati ſumus. Nō habeo quod
auferri petam, ſed poſt baptiſmū incidi opprobriū, debeo agere pœnitētiam, ut dicam:
Aufer à me opprobrium meum, cum hoc ipſum peccati opprobrium ſit, quia non ago
pœnitentiam. Si aūt pœnitentiam ut oportet ago, rectè dico: Aufer à me opprobrium
meum quod ſuſpicatus ſum. Iudicia enim tua dulcia.] Quid timeo confiteri? quid ti-
meo dicere peccata mea? Quid uereor opprobrij mei mentionem facere apud eum, cu
ius iudicia dulcia ſunt? Quod ſeuerum in alijs, in Chriſto dulce eſt, in Chriſto ſuaue eſt,
quia ipſe ſuauis eſt. Deniq; guſtate & uidete quoniam ſuauis eſt dominus. Dulcia iudi- Pſal.33
cia confitenti, quia ipſe dicit: Ego ſum, ego ſum qui deleo iniquitates tuas, & memor nō Eſa.43
ero: tu autē memor eſto, & iudicemur: dic iniquitates tuas ut iuſtificeris. Dulcia iudicia
agenti pœnitentiam, quia ipſe dixit: Gaudiū erit in cœlis ſuper uno peccatore pœniten Luc.15
tiam agēte, quàm in nonaginta & nouē iuſtis qui nō indigent pœnitētia. Si dulcia ſunt
igitur iudicia domini, ſuauitatis fructus percipere elaboremus. Vis ſcire quàm dulcia iu
dicia domini? Non reſurgunt impij in iudicio. Qui aūt in iudicio reſurgunt, habēt ſpem Pſal.1
ueniæ: quoniam crediderunt. Impij non ſunt, peccatores eſſe poſſunt, fidem habent: &
ſi culpam non declinarunt, per fidem credunt. Qui aūt credit in ipſo, non iudicatur. Dul Ioan.3
cia ergo iudicia credentibus. Qui aūt non credūt, non Chriſti iudicio damnati ſunt: qui
uenit nō ut iudicet mundū, ſed ut ſaluet & redimat, ſed impietatis ſuę ſubiere iudicium, Ibidem.
qui in remiſſionē peccatorū credere noluerunt. Non enim poſſunt ad eius pertinere be
neficiū, quē cognoſcere refutarūt. Ergo qui nō crediderunt in eum, iudicio eius uident

Ioan.3 indigni.Iudicium enim eius quid sit,agnosce dicēte ipso: Hoc autem iudicium est, quia lux uenit in hunc mundum.Dulce ergo,quod lux est:dulce iudiciū, quod præcedit mi-
Psal.110 sericordia. Sic enim scriptum est: Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine. Et quia cognouit dulcia iudicia,dicit: Ecce concupiui mandata tua,in tua iustitia uiuifica me.] Bona iudicia authoritate agit.Ecce amat libertatem fidei,qui libertatem dedit.Di ligi se gaudet,qui ideo uenit in hunc mundum,quia hunc mundum dilexit. Amari exi- git,qui omnes amat,quia charitas est. Concupiuit mandata dei ut bonus seruus, ut cul- tor sedulus. Concupiuit non ut amator meretriciam copulam, nō ut auarus pecuniam,
Exod.20 non ut luxuriosus lasciuiam.De illis enim lex dicit: Non cōcupisces. Dominum autem deum præcepit diligendum,& tenero,id est,tenaciquodam atq; interno amandū cupi- ditatis affectu. Et quia amicus est qui diligit, seruus est qui timet, quasi amicus qui om-
Ioan.15 nia fecerit quæ præcepit ei dñs: Vos,inquit,amici mei estis,si feceritis quæ ego præcipio uobis.In tua iustitia uiuifica me:audet & dicit,eò quòd illa sit uera uita,quę uiuit secun- dum dei iustitiā,quam uiuebant apostoli,imò qua uiuunt.Sunt enim qui uiuentes, mor tui sunt:& qui mortui,uiuunt. Deniq; alij descēdunt in infernum uiuentes,alij cum sint
Matt.16 corpore mortui, meritis suis uiuunt. Sunt enim qui non gustabunt mortem, donec ui- deant filium hominis die iudicij reuertentem,quando cum gloria sancti resurgent.

SERMO VI.

ו Exta litera Vau, cuius interpretatio est, Vt ille. Alius interpres, Non est, ait.
s Et ueniat super me misericordia tua domine, salutare tuum secundum elo- quium tuum.] Quid significet interpretatio literę,quoniam subobscura est, ex psalmi serie colligendum putaui.Nam cum propheta postulet: Veniat super me mi- sericordia tua domine,ueniat salutare tuum: nō est dubium quem uidere deposcat, hoc est, in quo fructus & misericordiæ ueniat & salutis. Denique in superioribus idem po- poscit,in psalmo octogesimoquarto,in quo euidetius domini Iesu prophetauit aduen- tum.Nam terram quam benedici postulet, satis notum est, illam uidelicet quæ peccatū
Gen.3 in Adam cōtraxerat,cui dicitur:Terra es, & in terram ibis. Maledixerat autem deus nō elementum naturæ carnis,sed carnem præuaricatricem.Benedicitur caro igitur in Chri sto,ut maledicto superato caro soluatur. Benedicitur caro, quam benedictus filius dei
Psal.84 assumpta hominis conditione suscepit. Et ideo subdidit: Deus tu conuertens uiuifica- bis nos,& plebs tua lætabitur in te.Ostende nobis domine misericordiam tuam,& salu tare tuum da nobis.Audiam quid loquatur in me dominus deus, quoniam loquetur pa cem in plebem suam,& super sanctos suos,& in eos qui conuertunt ad ipsum cor suum.
ò. Veruntamen prope timentes eum salutare ipsius,ut inhabitet gloria in terra nostra. To tus hic locus Iesum dominū sonat,qui uiuificauit mortuos,Lazarum ante passionē, plu rimos tempore proprię passionis.Ipse est misericordia,utpote remissio peccatorū.Ideo dicit:Ostende,quem uidere possit in corpore.Nam deum in maiestate sua uidere nō po
Ioan.1 terat, quia deum nemo uidit unquam. Auidus propheta desiderat uidere, quem sperat tenere:quem si uiderit,desiderat proprijs manibus cōprehendere. Ideoq; ait:Et salutare tuū da nobis.Salutare dei uirtus est,salutare dei Christus est,& ideo prope timentes hoc salutare.Lōgè erat Christus à nobis,lōgè erat à nationibus: descēdit in terras,factus est propè,cœpimus nō timere. Nā qui Christū timet,nō timori est subditus, sed deuotioni. Pietans hic timor,non infirmitatis est. Deniq; nihil deest timentibus eum. Quomodo autem factus sit propè,audi: Vt inhabitet,inquit,gloria in terra nostra. Quis est gloria,
2.Cor.1 nisi dominus Iesus? Vnde & apostolus Paulus ait: Deus domini nostri Iesu Christi, pa- ter gloriæ. Meritò complacet in eo pater,quia pătris gloria est. Hūc qui à patre separat, maiorem patri iniuriam facit, quem uult esse sine gloria. Hunc quisquis æqualem patri non putat,inferiorem & patrem iudicat,cum alio uerbo patrem plus laudare nō possit, cum summa laus gloriæ Christus est.Rogatur ergo ut ueniat salutare dei. Ille est qui ro- gatur, hoc est, dominus Iesus, & non est alius, sicut habet literæ interpretatio: & uel sic non solus pater rogatur.Est & ille, hoc est,& filius qui rogatur,& rogatus aduenit,& sa
Matt.1 lutare mundo dedit.Ideo σωτὴρ,hoc est saluator,ideo Iesus,sicut angelus dixit: Quia sal- uum fecit populum suum. Quum inuocaret igitur propheta, aderat: ut probaret il- lud, Quia adhuc loquentibus nobis dicit, Assum. Adest, quia suscitatus à filiabus

Iudæ

Iudæ, quasi resuscitatus à filiabus Hierusalem, audit Ecclesia sonum uocis eius, & dixit: Vox consobrini mei. Ecce hic aduenit saliens super montes, transiliens super colles. Cant. 2
Manipularis est liber, multas habens personas nobiles, uelut manipulos triumphales: multosq́ actus significans, quos intelligere magis quàm expressos tenere possumus. Nam quasi aduenientē sponsum audierit, cum aliquibus pariter uiantibus colloquentē dicit sponsa: Vox consobrini mei. Dum loquitur cum filiabus Hierusalē, & rogat ut excitent & resuscitent sponsum, subitò tanquā de longinquo missæ uocis sonū sentiens, dicit: Vox consobrini mei, annuncians quem nunciari sibi antè quærebat, quem cupiebat ab alijs suscitari, sua prece resuscitatū à patre uenire iam credens, læta dicit: Vox consobrini mei. Bene addidit, consobrini mei, ut non aliæ, sed consobrina sola sibi eius uindicaret aduentū. Ecce, inquit, iste aduenit. adhuc ego eum quæro, & ille iam uenit, adhuc ego suffragia capto ut ueniat, & ille iam proximus est. Ego suscitari mihi charitatem cupio, ego me uulneratā charitate puto, & ad me plus charitas ipsa festinat. Ego dixi: Veni, ille salit & transilit. ego rogo eum uenire cum gratia, ille gratiarū operatur augmēta: & dum uenit, incrementa gratiæ secum uehit, & ueniendo acquirit, quia studet etiā ipse suæ placere dilectæ. Salit super excelsa, ut ascendat super sponsam. Sponsæ enim thalamus tribunal est Christi. Salit super Ecclesiam, transit super synagogam. Salit super gentes, transilit super Iudæos. Videamus salientem. Salit de cœlo in uirginē, de utero in præsepe, de præsepio in Iordanem, de Iordane in crucem, de cruce in tumulū, in cœlū de sepulchro. Proba mihi Dauid salientem, proba currentem. Tu enim dixisti: Exultauit tanquam gigas ad currendam uiam, à summo cœlo egressio eius, & occursus eius usq; ad summū eius: nec est qui se abscondat à calore eius. Ergo & nunc salit & nunc currit de corde patris super sanctos suos, de Oriente super Occidentē, de Septētrione super Meridiem. Ipse est qui ascendit super Occasum, ipse super cœlos cœlorū ad Orientem. Ipse ascendit super montes, ipse super colles. Vtinam ego miser dicā, Dicat anima mea, ecce iste aduenit, & aduenit nō super terrena, non super ualles, sed aduenit saliens super montes. Deus enim deus montium est, non uallium. Vbi ergo salit? Super montes salit. Si sis mons, salit super te. Salit super Esaiam, salit super Hieremiam, salit super Petrū, Ioannē, Iacobum. Montes in circuitu eius. Si non potes mons esse, nec præuales, esto uel collis, ut super te Christus ascendat, & si transilit, ita transiliat, ut te transitus eius umbra custodiat. Diximus de Christo & Ecclesia, dicamus de anima & uerbo. Anima iusti spōsa est uerbi. hæc si desideret, si cupiat, si oret, & oret assiduò, & oret sine ulla disceptatione, & tota intendat in uerbum, subitò uocem sibi uidetur eius audire quem non uidet, & intimo sensu odorem diuinitatis eius agnoscit: quòd patiuntur plerunq; qui bene credunt. Replentur subitò nares animæ spiritali gratia, & sentit sibi præsentiæ eius flatū aspirare quem quærit, & dicit: Ecce iste quem requiro, ipse quem desidero. Nónne cum aliquid de scripturis cogitamus, & explanationē eius inuenire non possumus, dum dubitamus, dum quærimus, subitò nobis quasi super montes altissima dogmata uidetur ascendere: deinde quasi super colles apparēs nobis, illuminat mentem, ut infundat sensibus quod inuenire posse difficile uidebatur? Ergo quasi ex absente fit præsens uerbum in cordib. nostris. Et rursus cum aliquid nobis subobscurū est, tanquam subducitur uerbum, et tanquam absentis aduentum desideramus. Et cum iterum apparet, ostēdit se nobis tanquā præsens sit nobis in ijs quæ requirimus cognoscendis. Salit ergo in uniuscuiusq; corde frequenter: transilit & exit, & reuertitur, si sequaris, si requiras, si tibi fidelium gratia disceptatione doctorū uerbum quod exierat atq; transierat, postules resuscitari, sicut illa quæ quæsiuit & inuenit, quæ dixit: Frater meus trāsiuit, anima mea exiuit in uerbo eius. ergo & si super montes salit, sequere: & si super colles, sequere. Reperiuntur eīn in montibus & in collibus uenatores domini, qui inuestigant eos qui capiuntur ad uitam. Sic enim dixit per Hieremiam deus: Ecce mitto multos piscatores, & multos uenatores, & uenabuntur eos super omnem montem, & super omnem collem. Ibi ergo populus dei quæratur, & inueniatur in Petri & in Pauli doctrina, gratia, disciplina, ut non in cōualle sint, ubi fletus, sed in mōtibus, à quibus unumquemq; Christus illuminat. Et cum Petrū legimus, Christus illuminat. Et cum Paulum legimus, Christus illuminat. Curauit Paulus, Christum illuminauit, quoniam inuocato domini Iesu nomine resurrexit, cuius sa-

Psal. 18 Ibid. 67 Ibid. 124 Hier. 16

Psal. 75 natus est munere. Suscitauit mortuā Petrus, Christus illuminauit. Et ideo ait: Illuminans
tu mirabiliter à montibus æternis. Nos igitur qui montes esse non possumus, stemus in
montibus uel in collibus, ut cū miserit piscatores suos dominus, & uenatores, ut uenen-
tur eos qui super omnem montem sunt, uel super omnem collem, id est, in legis & pro-
phetarum præceptis, & noui & ueteris Testamenti cognitione omnem habentes con-
uersationem, inueniant nos paratos, & uelut bonas colligant spicas opportuno missi
messores tempore: quia si quis extra montē aut collem fuerit repertus, colligi uelut bo-
na spica non poterit ab ijs qui (ut cōparationis faciamus alterius mentionē) triticū à pa-
leis separare mittentur. Plurimarū igitur operationum solertes ministros dominus ha-
bet. Iidem piscatores, ijdem etiam uenatores sunt, atq; messores. Si in tēpore messis, quo
diriguntur isti meriti, maturus expectes, salientē in montibus poteris intueri, & uidebis
dominum Iesum similem capreolo, aut hinnulo ceruorū super montes Bethel. Salit ēm
super Ecclesiam, quæ est domus panis, eò quòd fidelium corda confirmet. Meritò sicut
capreola, quia caprea in altis pascitur. Dorcas dicitur à uidendo. Dorcadon etenim ui-
Matt. 11 sus acutior est. Quid hoc aptius Christo, qui patrē uidit, quē uidit nemo? Aut si quis ui-
dit in Christo, ipse filius reuelauit. Meritò sicut hinnulus ceruorū, hinnulus quasi filius,
cui paternæ inoleuerit uis naturæ, ut eum occulta non lateant, serpentes fugiant, uene-
na non lędant. Deniq; eductus de latibulis suis serpēs qui producebatur ex homine, di-
Ibid. 8 cebat: Quid uenisti ante tēpus torquere nos? Spectemus ergo salientem hunc hinnulū,
ut non possimus timere serpentē. Non timebat Dauid. Deniq; de his dicebat serpenti-
bus: Et respondebo exprobrantibus mihi uerbū, quia speraui in uerbis tuis.] Quasi
bonus ceruus qui bibisset de fontibus aquarū, nequaquam humanorū serpentiū spiras,
& maledicorū uenena metuebat. Coluber illi non erat noxa, sed præda. Cibus erat ser-
Psal. 108 pentini uirus alloquij, & cibus laudis. De quo dicebat: Deus laudem meam ne tacueris,
quia os peccatoris & dolosi super me apertū est. Saginabatur uenenatorū sermonibus.
Illi sibila obtrectationū ora tollebant, & sermonibus odij circundabant innocentē. Bo-
nus ceruus inter multos colubros positus non timebat, ceruus amicitiæ, & pullus gra-
tiarum. Simulabant charitatem, fundebant obtrectationē: ego aūt, inquit, orabam. Bo-
nus ceruus in medio uiperarū innocuus pascebatur. Illi trisulcis ora linguis micabant,
hunc aūt sancta pascebat oratio, imò cibū obtrectantibus offerebat. Respondit obtre-
Matt. 4 ctantibus sibi uerbū. Verbum enim cibus est. Deniq; nō in pane solo uiuit homo, sed in
omni uerbo dei. Videbant me, inquit, & mouerunt capita sua. Maledicebant, ego autē
benedicebam. Maledicebant qui obtrectabant: benedicebam, qui uerbū domini prædi
cabam. Quàm bonū est ferre conuitium, & conuitium non referre? Deum præsulē ac-
Psal. 108 quirit, qui conuitianti nescit irasci. Deniq; quanta patientiæ gratia dicentis: Maledicent
ipsi, & tu benedices? Beatus qui maledicta nō sentit. Beatus quem maledicta non per-
mouent. Non enim potest maledicto moueri qui maledicta hominū diuinæ munere be-
nedictionis excludit. Non potest sentire maledictū, qui habet uerbum: & non potest re
ferre maledictū, cui in ore semper est uerbum. Sed est etiam bonus serpens, quē iste cer-
Matt. 10 uus nō lædat. Estote, inquit, astuti sicut serpentes. &, Sicut Moyses exaltauit serpentem
Ioan. 3 in deserto, ita exaltari oportet filium hominis. In serpente æreo figuratus est meus ser-
pens. In ligno illo exaltatus est meus serpens bonus. Bonus serpens, qui de odore suo re
media, non uenena fundebat. Potest nō timere serpētes, qui hunc nouit adorare serpen
Cant. 2 tem. De hoc serpente dicit illa quæ diligit: Ecce hic stat post parierē nostrum prospiciēs
per fenestras, eminens per retia. Respondit consobrinus meus, & dicit mihi: Surge, ue-
ni proxima mea, formosa mea, colūba mea, quia ecce hyems præterijt, imber abijt, dis-
cessit sibi, flores uisi sunt in terra. Serpens profectò est, qui decursa hyeme amictu cor-
poris se uolebat exuere, ut specioso decore uernaret. Idem ergo est ceruus & serpens.
Ceruus habens cornua legis & gratiæ. Cornua eius duo sunt testamēta. uelox gressu, im
piger incessu, qui totū facile orbem percurrat uno momento, ubiq; celebrabilis. Serpēs
quoq; bonus, cuius priora dentes legis immordeant, posteriora non uulnerēt Euange-
Matt. 5 lij lenitate. Caput defendit à uulnere, qui legē uenit non soluere, sed tueri ab interpreta-
tionibus perfidorū. Caudam in flagella diffundit liberam, cupiens aduersarios magis fla
gellare q; perdere. Bonus coluber in gremiū dilectæ, atq; in ipsum intimæ sinum mētis

facilis

facilis illabitur,& attactu nullo implicans ignem ossibus,præcordia ipsa depascitur.Pul chre lectũ est hodie:Ecce ego mitto uos sicut oues in medio luporũ. Celebramus enim Luc.10
diem quo reuelata sunt populis corpora sanctorũ martyrũ,qui uelut boni serpentes depositis carnis exuuijs, tentationũ hyemaliũ rigore superato, & spiritus sancti renouati gratia,æstiua mũdo luce fulsere,missi uerò ut agni in medio luporũ. Lupi sunt enim persecutores,lupi sunt hæretici omnes:docere nesciunt,ululare consuerunt,sed nemo moueatur si in medium luporũ mittitur.Beneficio Christi & lupus ipse mutatus est.Beniamin lupus rapax apostolus Paulus factus est,nõ iam insidiator ouiliũ Christi,sed defensor & custos.Cum hoc lupo uersari libet, per hunc lupum factum est ut simus tuti in medio luporũ.Nemo iam uereatur lupos,cum his pascimur,sicut scriptum est: Tunc lupi & agni simul pascentur. Sed iam cõsideremus quid sit quod ait propheta: Et ne auferas ex ore meo uerbum ueritatis usquequaq;,quia in iudicijs tuis speraui.] Viderat Ecclesia uel anima iusti salientem sicut hinnulum super montes:repentè proximum aspicientem post parietem domus suæ,prospicientem per fenestras,eminentẽ super retia, exultat & gaudet, quia etiam ipsa amatur à sponso, qui tanquã & ipse uulneratus charitatis decore,dilectæ primò cũ abesset,ad oscula rogatus affuerit.Rogatur enim cum dicitur: Osculetur me ab osculo oris sui.Deinde preces spõsæ blandiciasq; nõ spreuerit, dilectæ sibi ubera præbentis, atq; in interiora domus eam benignus induxerit. Deinde tanquã lasciuienti ludens amore,quia uelit pertentare sensus amantis, sæpe egressus ut quæreretur à sponsa, sæpe regressus ut inuitaretur ad oscula,astiterit post parietẽ, prospexerit per fenestras,eminens super retia,ut nõ totus abesset,nec quasi totus intraret, & ipse ad se sponsam uocaret,ut ueniendi ad se inuicem fierent grauiora cõmercia, amorisq; uim mutuis adolerent sermonibus.Exurge,inquit,ueni proxima mea,formosa mea, colũba mea.Et tu si habeas fundatũ parietẽ, non illum mediũ qui domus unius separet mẽbra, sed ędificatũ supra fundamentũ apostolorũ & prophetarũ,ut cõpaginata eius structura crescat in templũ,nec disterminet eius interna,sed muniat.Si habeas ergo in te ædificationem dei,& ad Orientẽ pateant semper fenestræ tuæ,uenit uerbum, stat post tuum parietem(oculi enim domini super iustos)prospicit per fenestras tuas. Quæ sunt fenestræ istæ?Legimus fenestras:de quibus dicit Hieremias:Intrauit mors per fenestras.per quas intrauit auaritia,intrauit libido.Oculus tuus fenestra est.Si uideris mulierem ad concupiscendum eam,intrauit mors per oculum tuum.Si uideris possessionem uiduæ uel minoris,& cõcupieris inuadere,& indefensam putans ætatem esse uel sexum (sed nõ sunt indefensi,quos dominus uult esse defensos) intrauit mors per fenestram. Si uideris decorem mulieris,aut thesauros minoris,& tuas excitaueris cupiditates:intrauit mors per fenestram.Sicut ergo per hæc intrat mors, intrat & uita. Si decorem puellæ aspiciens sacræ,uenereris dominum Iesum, quòd in teneros annos uenerit ætas senectutis,uita immaculata:& ipse filiam tuam offeras,ut pio consecretur uelamine: si possessionẽ minoris non tanquam solicitus inuasor aspicias, sed quasi parens sedulus religioso tuearis affectu:per has fenestras prospicit Christus,ut uocet sponsam eminens super retia. Bene eminens,quia solus est quem retia nõ inuoluerint peccatorum. Omnes intra retia erãt, imò adhuc intra retia sumus:quia nemo sine peccato nisi solus Iesus, quem non cognoscentem peccatum,peccatũ pro nobis fecit pater.Etenim tradidit eum laqueis, tradidit eum retibus,mittens eum non in peccato,in quo erant omnes homines, sed in similitudine carnis peccati,ut de peccato damnaret peccatum in carne.Peccatũ erat carò secum dum illud, quia hæreditario erat damnata maledicto. Peccatum erat illecebra & ministra peccati. uenit dominus Iesus, & in carne peccato obnoxia militiã uirtutis exercuit. Facta sunt membra nostra iam non arma libidinis, sed arma uirtutis. Namq; ubi erãt incentiua libidinis,ibi nũc sunt domicilia castitatis. Hic ergo uenit ad laqueos,sed uoluntarius:uenit ad retia,sed securus.Plena erant omnia laqueis,referta retibus.Audi dicentem:In uia hac qua ambulabam,absconderunt superbi laqueũ mihi.Et in libro Sapiẽtię Syrach moneris ut cognoscas quia in medio laqueorum ambulas. Quot uitia,tot retia: quot peccata, tot laquei hæreditarij iam te nexus tenebant. Venit ad laqueos Iesus, ut Adã solueret:uenit liberare quod perierat. Omnes retib. tenebamur, nullus aliũ eruere poterat,cũ seipsum nõ possit eruere.Talis ergo necessarius fuit quẽ uincula generatiõis

Marginal references: Luc.10; Gen.49; Esa.65; Cant.1; Ibid.2; Ephes.2; Psal.33; Hier.9; Matt.5; Rom.8; Psal.141; Eccli 9; Luc.19

humanæ delictis obnoxia non tenerent, non cepisset auaritia, non ligasset dolus. Is so-
lus erat Iesus, qui cum huius carnis se circundedisset uinculis, captus non erat, non erat
alligatus: sed dirumpens ea atq; dissoluens, ad se magis uocauit Ecclesiam, prospiciens
per laqueos, eminens super retia, ut & ipsa disceret uinculis non teneri. Deniq; eousque
non longè à uinculis fuit, ut pro nobis subiret & mortem: sed tamen non seruus mortis
effectus, sed liber inter mortuos. Liber enim erat, qui soluendæ mortis potestatē habe-
Ioan. 2 bat. Deniq; ipse te doceat, qui ait: Soluite hoc templum, & in triduo resuscitabo illud.
Cant. 1 Audiamus itaq; quid dicat: Exurge, ueni proxima mea. hoc est, surge à mortuis, exurge
à uinculis, quibus circūdata tenebaris. Exurge, quia ego resurrexi tibi: solue uincula ini-
quitatis, quia ego iam solui tibi: ueni, quia iam retia tibi soluta sunt. Virgo peperit, puer
natus ex uirgine est. Nihil debet muliebri hæreditati, quia quasi filius mulieris non tene-
tur. Cerne medium parietem macerię iam solutum, qui internorū affectuū concordiam
diuidebat, & in diuersum excitabat dissensiones corporalium passionum. Veni ergo se
cura, cupio uidere faciem tuam, & audire uocem tuam: ueni ut iam me non per retia ui-
deas, sed facie ad faciem uultibus amatorijs dilecta potiaris. Ethicè ista decursa sint. My
stica autem illa, si possumus, uel linea intueamur extrema. Sedebat intra domum sponsa
deuota domino, intra parietem legis & prophetarum spiritualium lapidum exædifica-
tione fundatum, qui claudebat atq; uallabat domum regiam plenā iucunditatis atq; læ-
titiæ. Mirabatur thesauros regios, & intuebatur solicitè, cupiens sapientiam, quæ has si-
bi diuitias demonstraret, asciscere. In secreto erat, sed secreti ipsius interpretem require
bat. Venit dominus Iesus saliens super montes. Nobis serò uidebatᷣ uenire, sed ille pro-
perabat. Saliebat deniq; & transiliebat, ut Iudæorū corporalia & saxosa dogmata transi
liret. Astitit post parietem domus, quæ erat in ueteri Testamento, prospiciens per legis
fenestram, prophetarum cauernas. Nondum erant domus illius aperta uestibula, non-
dum claues scientiæ portarum claustra patefecerant, quibus legis claudebātur interna.
De superiore tamen, hoc est, spiritali parte prospectans, Ecclesiam uocat, ut per legem
& prophetas, Euangelij uertice sublimis assurgens, retia Iudaicæ interpretationis & no
dos intrepido calcet uestigio. Ideoq; proxima uocatur, ut adhæreat Christo, mundana
nō quærat: ideo formosa, ut speciosos euangelizantium pedes proferat: ideo columba,
Ibid. 2 ut spiritalia petat, terrestria derelinquat. Ecce (inquit) hyems præterijt, imber abijt, dis-
cessit sibi, flores uisi sunt in terra. Ante aduentum Christi hyems erat. uenit Christus, fe-
cit æstatem. Tunc omnia erant florum indiga, nuda uirtutum: passus est Christus, & om
nia cœperunt nouæ gratiæ fœcundari germinibus. Imber abijt luxuriæ profluentis, &
nubila terris ora flagitijs, æstiua iam purę conscientiæ serenitate laxanᷣ. Ideo non eua-
Matt. 24 dunt, quorum fuga hyeme fit, quia non sequuntur domini passionem: non tollunt cru-
cem suam, & Christum sequunᷣ. Imber impedit flores, at nunc flores uidentur in terra.
Boni flores apostoli, qui diuersorum scriptorum atq; operū suorū fuderunt odorē. Tem
pus secandi aduenit, quo matura in horreis frumenta conduntur: & qui metit, mercedē
Ioan. 4 accipit. Vox turturis audita est, quia inuenit sibi nidum. Ecclesia enim domus est castita
Luc. 13 tis. Ficus, quæ propter infœcūditatem iubebatur excidi, fructus iam ferre cœpit. Vinea
Psal. 79 translata ex Aegypto, iam non macerijs destructa depositis, incursatur à bestijs, nec in-
formis sentibus, sed odora iam floribus, quæ solebat facere spinas, fructu curuescit uua-
rum. Meritò igitur sanctus Dauid pascha domini celebrans, & feruentis spiritu tempo-
ra ingressus æstiua, qui in uerbo dei fructus uarios colligebat, hyemis aduersa declinans
ait: Et ne auferas ex ore meo uerbum ueritatis usquequaq;, quia in iudicijs tuis speraui.
Quantus labor est, ut uerbum percipias? Quantū iterum periculum, si amittas? Et ideo
1. Tim. 4 tibi dicitur: Noli negligere gratiam quæ in te est. Excole diligenter quasi bonus agrico-
la campum tuum, ut pascantur agni tui, & sata tua floreant. Nō auferatur ex ore tuo uer
bum, ne fortè factis uerba tua non congruant, & deforment iniquitatis opera magiste-
Psal. 49 rium disciplinæ. Tollitur ex ore uerbum, cum dicitur peccatori: Quare tu enarras iusti-
Luc. 8 tias meas? Et ipsa obmutescit facundia, si ægra sit conscientia. Veniunt aues cœli, etiam
ipsæ tollunt uerbum ex ore tuo. Sunt & tempora tentationum, quæ tollunt uerbi semē
è saxo, ne radicē habētes fructum afferant. Nunc consideremus, utrum etiam ex corde
possit auferri uerbum ueritatis. Radicatum enim uerbum atq; depressum, & infixū men

tibus

tibus nostris, difficile auferri potest. Deniq; dictum est à dño: Quare tu enarras iustitias meas? Nõ dixit: Quare cogitas iustitias meas? Et assumis testamentũ meum per os tuũ? non dixit, per cor tuum. Sermo mihi cohibetur indigni animi, nõ obstruit pœnitentia: insolentiam prohibet, non excludit correctionẽ. Cauendũ tamen est ne & ipsa interius corda turbentur, & offundat tenebras malitia, ut cor uanis cogitationibus obcæcatũ lucem ueritatis amittat, fulgoremq; uerbi capere non possit. Si igitur Dauid orat ne auferatur ex ore suo uerbũ, & si auferatur, nõ usquequaq; id est, nõ penitus auferatur: quis tantus est, qui in potestate sua gratiam disputationis esse commemoret, præsertim si uita redarguat quod doctrina præsumat, & iudicio dei damnanda cõmittat? Is enim qui in iudicijs dei sperat, seruare potest uerbũ ueritatis: quia dum uerecũ pœnam, custodit gratiã. Ideoq; ait: Et custodibo legẽ tuam semper, in æternũ, & in seculũ seculi.] Duo dixit, cũ unũ satis esse posset, si unũ significare uoluisset. Sed quia non solũ in præsenti uitæ huius tempore, sed etiam in futuro post huius uitæ curriculũ custodiẽda lex promittitur: ideo arbitror quia & secundũ eos qui exemplari & umbræ seruiunt cœlestiũ, & secundũ eos qui in cœlestibus siti secundum ueram legẽ cultus deo deferunt, pollicetur sibi esse uiuendum, ut & hic & ibi legẽ custodiat. Hic in exemplari, in speculo, in ænigmate: illic in ipsa facie ueritatis. Possumus & illud intelligere, quia διαπαντὸς nõ solũ id significat quod dicitur semper, sed etiam id quod per omnia: quia ille per omnia legem custodiat, qui cũ sit eruditus in lege, sub lege natus, & supra legẽ deuotionis suæ gradũ promouens, liberatur à lege. Christus enim nos redemit à maledicto legis: & ideo nõ sine lege dei, sed in lege factus est Christi. Aut certè sic per omnia legẽ custodiemus, si legitimam pueritiæ atq; adolescentiæ disciplinam, iuuentutis conuersationem, senectutis maturitatem, tramitemq; singulis præscriptũ ætatibus nequaquam uitæ nostræ usus excedat. Similiter etiam animæ nostræ quædam esse uidentur ætates, per quas percurrit & transit, ut possit dicere: Cursum consummaui. Deniq; animæ ætas est illa, de qua dicitur: Et ætas senectutis uita immaculata. Per omnia ergo legẽ custodit, qui & in his corporis nostri ætatibus, & in illis animæ nostræ processibus non deuiarit à lege. Et ingrediebar in latitudine, quia testimonia tua exquisiui.] Qui secundũ mandata angustã & arctam graditur uiam, ambulat in latitudine. Vnde legimus: In tribulatione dilatasti mihi. Et alibi: In tribulatione inuocaui dominũ, & exaudiuit me in latitudine. Sapiẽs enim in cordis sui ambulat innocẽtia, & de eius fonte superfluunt aquæ super eius plateas, qui mentem suam non intra corporalia & terrena concludit, sed dirigit ad cœlestia, ut conuersatio eius in cœlo sit. Audi nullas angustias sentientem: Pressuram, inquit, patimur, sed non angustiamur. Et quomodo coangustari poterat, cuius os semper patebat, ne credẽtes coartarentur? Ipse exponit quid sit ingredi in latitudine. dicit enim: Quia etũ corpus angustatum est, cor nostrum dilatatũ est. Non angustiamini in nobis: coartamini aũt in uisceribus uestris. Coangustati in Paulo non poterant, in quo erat altitudo sapiẽtiæ, & fidei latitudo. Quomodo enim poterant coartari in eo, qui erat uas electionis æternæ? Sed coartabantur in semetipsis: quia improbus in seipso coartatur, malitiæ suæ laqueis strangulatus. Constitue mihi auarum, uillarũ quotidie terminos proferentẽ, excludentem uicinos. utrũ is tibi dilatari, an coangustari uidetur, quem terra ipsa non capit? Quantũcunq; spacia domus suæ portexerit, claudit angustis opinionis suæ finibus, cui quod habet, nõ est satis. Sed non talis est qui potest dicere: Et ingrediebar in latitudine. Addidit etiam causam: Quia testimonia, inquit, tua exquisiui. Et loquebar in testimonijs tuis in conspectu regum, & nõ confundebar.] Gratè cõuenit ista uox martyri, qui uocatus ad sacrilegium, exprobrantibus sibi regibus crucifixum Iesum non erubescebat: sed magis gloriabatur in cruce Christi, & illã mũdi salutẽ esse testimonijs cœlestib. astruebat. Hos uocat Christus in sponsa, dicẽs in Canticis canticorũ: Et ueni ò colũba mea in tegimẽto petræ iuxta progmunitionẽ. hoc est, ueni iuxta Euangeliũ. Propugnacula fidei tuæ, gesta sunt Christi: munimenti tui subsidia, uerba sunt domini: passio dominici corporis, tua uirtus est. Ostende mihi faciẽ tuam, & insinua uocẽ tuam: quia uox tua suauis est, & facies tua pulchra. Suauis est uox, quia ore cõfessio fit ad salutẽ: & decora facies, quæ nõ erubescit autorẽ, non cõfunditur redemptore. Ostendit ergo faciẽ suam: signaculum crucis præferẽs, & insinuat uocem suam, autoritatẽ prædicationis assumens. In tegimento enim corporis Christi, quo redempta

Hebr. 8
1. Cor. 13
2. Tim. 4
Sap. 4
Psalm. 4
Ibid. 117
Philip. 3
2. Cor. 4
Act. 9
Canti. 2
Ibidem.
Roman. 10

redempta est à peccato, munimentum gratiæ spiritalis inuenit, ut salutaria sibi & sentiat & loquatur. Suauis ergo uox, quę in diuinis testimonijs loquebatur: decora facies, quæ in conspectu regum non confundebatur. Possumus & illos reges intelligere, quibus dicitur à Petro: Vos autem genus electū, regale sacerdotium, gens sancta, populus in adoptionem. Sunt enim reges qui offerunt in Hierusalem sapientiæ suæ munera, quibus data est gratia uerbū loqui, & quadam potestate regali flectere populos, & animas mulcere sanctorū, non erubescentes in eo, quia nihil alienū ab honestate loquuntur: Quos nemo redarguat & repellat quasi non sint digni quos idoneos Christus ministros noui fecerit Testamenti, & iam in illo non erubescentes, eò quòd non metuerent ne confunderentē disceptantium contraria assertione superati. Rex igitur est qui non erubescit, ne in actu reprehendatꝛ, redarguatꝛ in sermonibus, eò ꝙ & uita debeat esse fundatus & uerbo. Itaqꝫ quamuis perfectus ita esset Propheta, ut non erubesceret in conspectu regum: tamen meditabatur in præceptis dei omni uitæ suæ tempore, & opera sua eleuabat, nihil agens quod terrenis cupiditatibus adhæreret. Ideoqꝫ ait: Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi nimis. Et leuaui manus meas ad mādata tua quæ dilexi nimis, & exercebar in iustificationibus tuis.] Pulcherrimus ordo iste, ut primò meditemur, & eorum præceptorum quæ diligimus, sit nobis assueta meditatio. Meditatione enim mandatorum cœlestium operis boni usus inolescit. Nam sicut meditationi uerborū finis memoria est, ut quæ meditamur uerba, teneamus: sic meditationis præceptorum cœlestiū intentio uel finis operatio est, actusqꝫ directus ad implenda pręcepta diuina: quæ nisi quis diligat, implere nō poterit: nec solum diligat, sed etiam nimis diligat. Ideo prius posuit: Et meditabar in præceptis tuis, quæ dilexi nimis. Et subiecit: Et leuaui manus meas ad præcepta tua, quæ dilexi nimis. Post meditationem etenim bonum est leuare actus nostros ad præcepta dei, atqꝫ id facere cum charitate & gaudio, ut non ex necessitate sit bonum nostrum: non cum mœrore atqꝫ mœstitia, sed uoluntarium: quia seruus inuitus facit, amicus uoluntarius. Nos autem studeamus ut dicatur nobis: Iam non dicam uos seruos, sed amicos: quia quasi amici mandatū dei ex uoluntate fecistis. Qui autem meditatꝛ & diligit, & actus suos leuat, ut faciat quę placeant deo, is debet nō negligere nec transcurrere mandata diuina, sed exercere se in his, immorari plurimū, iustificationes dei crebrò reuoluens solicitæ mentis affectu.

Margin notes: 1. Pet. 2 — 2. Cor. 3 — Ioan. 15

SERMO VII.

Z

L Itera secundum Hebræos Zain, significat Latinè duc te, alibi significat huc. Quid sibi uelit ista interpretatio, non satis liquet, nisi fortè ut unusquisqꝫ se regat, & ipse sui ductor sit. Vel huc, id est, quò literæ huius uersiculi uocant, dirigat iter. Meritoqꝫ in primo statim uersu requiem suam postulat, quia ipsius literæ septimus numerus est quietis. Quæ autem maior requies, ꝙ ut in uerbo dei requiescat, atque eius se gratia & cōsolatione demulceat. Memēto, inquit, domine uerbi tui seruo tuo, in quo mihi spem dedisti.] Verbum dei deiectos nos atqꝫ depressos ad cœlestē gratiam prouocauit, ut desideremus æternitatē, despiciamus præsentia temporaliū incursionū, si futura & inuisibilia requiramus. Vocat igitur nos ad se dei uerbū, sicut habes scriptū: Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam uos. Ideoqꝫ sequamur uocantē dominū Iesum, ut à secularibus ad perpetua transeamus, nosqꝫ ipsos regere ualeamus. Ergo Dauid uocatus erat uerbo dei, & spem in eo habuit, quoniā sæpe responsis erat inuitatus cœlestibus, quibus remunerationem fidei meritorumqꝫ speraret fore, sicut habes scriptum dicente deo per Nathan prophetam: Accepi te de ouili ex uno grege, ut sis in principem in populum meum Israel, & eram tecum in omnibus quib. ingrediebaris: & exterminaui omnes inimicos tuos à facie tua. Et infrà: Et requiem tibi dabo ab omnibus inimicis tuis. Quo respōso accepto ait Dauid: Quis sum ego domine deus meus, & quæ domus mea, quoniam dilexisti me in his, et memorata sunt minima in conspectu tuo domine, & locutus es pro domo serui tui in longinquo? Et infrà ait: Et nunc domine deus meus, domine tu es deus, & uerba tua sunt uera, & locutus es ꝓ seruo tuo bona hæc: & nunc incipe benedicere domū serui tui, ut sim in æternū in conspectu tuo, quoniam tu domine deus meus locutus es, & benedictione tua benedicetꝛ domus serui tui in æternum. Hoc igitur responso & alijs uocitatus Dauid sperare nō desiuit, & propheticæ

Margin notes: Matt. 11 — 2. Reg. 7 — Ibidem.

pheticæ fidei authoritate conuenit dominum ut meminerit promissorũ suorum, quorũ immemor esse nõ soleat. Sanctis enim quodcunq; spoponderit, implere consueuit, nostrarum immemor iniquitatum, suarum non immemor sponsionum. Deniq; scriptũ est: Ego sum, ego sum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero: tu autem memor esto, & iudicemur. Vult obliuisci quæcunq; minitatus fuerit peccatoribus, si uias aliquando conuertant: uult etiam conueniri, ut si quis proposita secutus uirtutib. præmia bene certauerit, fructum remunerationis expectet, quinetiam exigat, sicut habes scriptum: Certamen bonum certaui, cursum consummaui: reposita est mihi corona iustitiæ. Non est enim arrogans usurpatio, sed fidelis: quia uerum deum non posse fallere confitet. Ideoq; admonet & Dauid, dicens: Vt meminerit dominus uerbi sui, quo nos ad sperandũ prouocat, ut terrenis renũciemus, inhæreamus cœlestibus. Dicit ergo Dauid: Certamen certatus sum, brauium peto uerbi tui, quod promisisti mihi: memor esto promissorum tuorum, quæ spopõdisti seruo tuo. Non usurpatorie speraui, quæ ut sperarem ipse fecisti. Seruus sum, expecto alimẽtum à domino: miles sum, exigo ab imperatore stipendium: uocatus sum, postulo ab inuitante promissum. Verecũde autem authoritatem suæ fidei temperauit, dicẽdo se seruum: quia oculi seruorum in manibus dominorũ suorum. Hæc ex persona Dauid propria bene prompta sunt. Cæterũ si quis informationem cuiusque hominis considerat, potest Leuitis cõmunia promissa librare, sicut habes: Date Leui ueros eius, date Leui manifestos eius. Potest etiam populis credentibus, populis electis al loquium istud aptari, potest & surrecturæ Ecclesiæ conuenienter aptari, cui per typum Ioseph primo in typo eius nominis, deinde per tribuũ in primæ electiõis hæredes transfusa est diuina promissio, dicente Moyse: Primogenitus tauri, decus eius cornua rinocerotis eius, cornua eius, in ipsis gentes uentilabit simul usq; ad summitatẽ terræ. Vnicum enim uerbũ dei hoc prophetatur oraculo toto per gentes orbe fundendum. Hoc ergo surrecturæ Ecclesiæ promissum Dauid uerecundus sui, impatiens uerò cõmunis profectus morantis exigere uidet. Et addidit: Hæc me consolata est in humilitate mea, quoniam uerbum tuum uiuificauit me.] Hæc spes, hæc quæ uerbo tuo obuenit mihi, consolata est me, ut tolerarẽ acerba præsentiũ. Dum facit Paulus cõtra nomen, non habet spei consolationẽ: dum patit pro nomine, haurit spem de cõsolatione, & fidelis futurus quomodo nos consolet accipe. Qui nos separabit, inquit, à dilectione Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an periculũ, an gladius? sicut scriptũ est: Quia propter te morti tradimur tota die, æstimati sumus ut oues occisionis. Et qua ratione illa patiẽter tolerari possint, addidit: Sed in his omnib. superamus, propter eũ qui nos dilexit. Ergo si quis uult aduersa superare, si est persecutio, si est periculum, si mors, si ægritudo grauis, si incursus latronũ, si facultatũ proscriptio, si quicquid eorũ quæ putant in isto aduersa seculo: facile superant si sit spes quæ consolet. Nam etsi illa acciderint, tñ grauia esse nõ possunt dicenti: Existimo enim q; indignæ sint passiones huius tẽporis ad futurã gloriã. Quisquis em̃ meliora sperat, nunq; leuioribus frangit. In tẽpore igit humilitatis nostræ spes cõsolatoria est, quæ nõ confundit: tẽpus aũt tentationũ, tempus humilitatis animæ nostræ arbitror. Humiliat enim anima nostra dum tradit tentatori, duris examinanda laboribus, ut luctetur & exerceat, congressum contrariæ experiens potestatis: sed in his tentationibus uiuificatur alloquio dei. Hæc est enim animæ nostræ uitalis substãtia, quà alitur & pascitur, gubernat. Nec quicq; aliud est quod uiuere faciat rationabilẽ animã, q; alloquiũ dei. Sicut enim augetur sermo dei in anima nostra, dum suscipitur, dum intelligitur, dum comprehendit, ita etiam uita eius auget. Et quemadmodũ econtrario alloquiũ dei deficit in anima nostra, ita & incurrit eius uita defectũ. Itaq; ut connexio ista animæ & corporis nostri spiritu uitali animat atq; alitur, & tenetur: ita uerbo dei & spiritali gratia anima nostra uiuificatur. Vnde omni genere studere debemus, ut reliqua omnia posthabentes, congregemus nobis alloquia dei, & congeramus in principale nostrum, in sensus, in solicitudines, cõsiderationes, actusq; nostros: ut alloquijs diuinarũ scripturarũ facta nostra cõueniant, nec à serie præceptorũ cœlestiũ actus noster discordare uideatur, quo possimus & nos dicere: Quoniam eloquiũ tuum uiuificauit nos. Superbi inique agebant nimis, à lege autem tua non declinaui.] Maximum peccatum in homine superbia est, quandoquidem inde manauit nostri origo delicti. Hoc telo nos primũ diabolus

Esa. 43
2. Tim. 4
2. Reg. 7
Psal. 122
Deut. 33
Ibid.
Rom. 8
Psal. 43
Rom. 8

diabolus uulnerauit,& percussit. Nam nisi homo serpētis persuasione deceptus sicut de-
us esse uoluisset,& uerum falsumq; cognoscere,quod penitus discernere humana fragi
litate non poterat:ideoq; quod sequeretur acceperat, ne temeraria usurpatione de illa
paradisi fœlicitate decideret:nisi inquam homo suis contentus finibus, interdicta teme
rasset,nunquam feralis culpæ ad nos transisset hæreditas.Et quid de homine dicam? Ip-
Esa.14 se diabolus per superbiam naturæ suæ amisit gratiam.Deniq; dum dicit:Ponam thronū
meum super nubes,& ero similis altissimo : cōsortijs excidit angelorum,cuius criminis
digna mercede damnatus,hominem sibi participem requisiuit,in quem consortium suę
transfunderet offensæ. Quid igitur hoc peccato potest esse deterius, quod à dei cœpit
Iaco.4 iniuria? Ideoq; scriptura dicit:Dominus superbis resistit.Tanquam suæ contumelię pro
pulsator,ueluti quoddam suscepit aduersus superbiam speciale certamen. Tanquam di
cat,Meus iste aduersarius est,qui me lacessit,mihi debetur ista cōgressio. Vnde & Apo
1.Tim.6 stolus multiplicis culpæ materiem esse superbiam declarauit,dicens de hæretico : Quia
ei quæ secundum pietatem est doctrinæ non acquiescit superbus,nihil sciēs, sed langue
scēs circa quæstiones,& pugnas uerborū,ex quibus oriuntur inuidiæ,contentiones,sa-
crilegia,suspiciones malæ,conflictationes hominū mente corruptorum,& à ueritate a-
lienorum,existimantium quæstum esse pietatem.Quātorum itaq; expressit causam esse
delictorum superbiam? Vnde Dauid commendare uolens deuotionem suam nōnulla
superborum iniquitate attentatus,ait:Superbi inique agebant nimis.Non solum iniqui
tatem agentium,sed etiam nimiam iniquitatem pariter declarauit,quæ cōueniret super
Psal.100 bis.Quorum ne aliquo tentaretur contagio,audi alibi dicentem:Superbo oculo,et insa
tiabili corde,cū hoc non edebam.Itaq; quoniam quāta uis mali in superbis esset,expres-
serat:quemadmodū uinceretur, debuit nos docere.Meritoq; quasi bonus doctor demō
strat remedium,qui exaggerauit uenenum.Audi ergo quomodo excludas uirus super-
biæ:A lege,inquit,tua nō declinaui.Lex igitur dei sola potest superbiæ uirus hebetare,
quæ informauit uirum deuotioni deditū,docens quali se regere debeat cautione.Multi
enim non solum alieni à fide:sed etiam qui uidentur non mediocria scripturarum præce
pta gustasse,tentari solent prosperis superborū processibus,uidentes eos qui pręuaricā
tur legem,impietatis arbitros,arrogantes,contēptores fidelium, extollētes se aduersus
eos qui humiliant cor suū secundum timorem dei,& præcepta cœlestia, abūdare in hoc
seculo diuitijs,præconijs,honoribus,potestatibus,eisq;,quo grauiora commiserint, af-
fluentiores successus commodorū seculariū secundare:contra aūt iustos uiros plerunq;
laborare inopia,amissionibus filiorum,sterilitatibus coniugum:quo exagitati atq; tur-
bati,sensum mentis inclinant,ut putent dei in hoc quoddam errare iudicium,non tenē-
tes caput ueritatis,quo euidentissimè comprehenditur non in hoc seculo , sed in futuro
repositā nostrorū remunerationem esse meritorum . Sed paucorum est istud aduertere.
Ibid.27 Deniq; in principijs etiam Dauid ipse tentatus est,sicut habes scriptum:Ecce ipsi pecca
tores,& abundantes in seculo,obtinuerūt diuitias,& dixi:Nunquid sine causa iustifica-
ui cor meū,& laui inter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die? Ita igitur &
nostrum unusquisq;,qui perfecti non sumus,hæc uidens dicit: Vbi est prouidentia dei?
ubi iustitia? Superbus iste abundat,arrogans iste locupletatur,impius iste beatus & po-
tens est:Iustus autem ille uides quemadmodum iacet deiectus atq; despectus? quemad-
modū ipso uictu indiget,afficitur contumelijs ab isto impio, ab isto insolente conculca
tur,excludit? Non mediocris utiq; ista tētatio est , nisi ad ea quæ sunt uētura prospicias,
Cant.5 nisi præceptis plenius cœlestibus instruaris.Deniq; & Dauid putabat se ante hæc cog-
noscere,sed nesciebat:& ideo anxius fluctuāti animo laborabat. Vnde ait : Et æstimabā
me scire,hoc labor est ante me,donec ingrediar in sanctuariū dei,& intelligā in nouissi-
mis.In quibus per id quod se extulerunt superbi,uidit prophetico spiritu deiectiores fo
re,& ait:Quomodo facti in desolationē,subito defecerunt,& exterminati sunt propter
iniquitatē suā,sicut somniū exurgentis? Cognouit igitur impiorū successus in hoc secu-
lo somnij esse similes,non ueritatis,quorū emolumēta tandiu uidētur esse , dum dormi-
unt. Vbi edormierint somnū suum qui uidebantur sibi potare,iam sitiunt:qui epulabā-
tur,esuriunt:nihil solidum ex isto somnio perfectumq; referentes . Et bene somniū dor-
Iob.12 miūt seculares uiri,qui licet seculo uigilent,deo dormiunt.De quibus bene sanctus Iob,
qui

qui eorum ante affluentiam mirabatur, ait: Quia ſicut paleæ iactantur à uento, & ſicut
puluis turbine diſſipantur: moriuntur aūt cum amaritudine animæ ſuæ, nihil manducā-
tes, nihilq; boni habentes. Iuſtus autē habens bonæ fiduciam conſcientiæ, in ſuis magis
nouiſſimis gratulatur, & ſe uitæ huius exitu à laboribus intelligit liberari, mercedemq;
boni operis & ſactorum requirit, dicens: Repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quā reddet 2.Tim. 4
mihi dominus in illa die iuſtus iudex. Non ſolum autem mihi, ſed etiam ijs qui diligunt
aduentum eius. Sed hoc ille ait, qui poterat dicere: A lege autē tua non declinaui. In quo
non ſolum boni operis elucet gratia, ſed etiam intimæ puritas conſcientię. Lex enim nō
ſolum agendi munus informat, uerumetiam ſecretę emundat mentis affectum. Non ēm
ſolum in operibus, ſed etiam in ipſis occultis ſecundum legem domino militamus, quia
lex dicit: Non fiat uerbum in iuſtitia occultum in corde tuo: ut non ſolū nihil in opere fa
ctisq; delinquas cum ſuperbos uideris gloriari, nec ſermone labaris: ſed ne in corde qui
dem intimo, dum de dei iudicio diſceptas, contrahas iniquitatis offenſam: quæ quo pu-
tatur occultior, eo frequentior eſſe conſueuit: quia puto hoc uiri ſancti eſſe propoſitū,
quo putat unuſquiſq; quod huius diſceptatione uelut ſeptus uiſceribus ſuis, conſciētiæ
ſuæ credat, cum ipſe ſui accuſator die iudicij ſit futurus: quia reuelantur cordis abſcondi
ta, teſtimonium perhibente conſciētia accuſationibus noſtris. Cuiuſmodi igitur ſit pro- Rom. 2
poſitum uiri ſancti, hoc euidētius loco exponitur. Primum enim memor eſſe debet pro-
miſſorum cœleſtium, ſecundum quæ uiuentibus merces ſtatuta debetur. Deinde aliud
propoſitum uiri ſancti eſt, ut etiam ſi in periculis & aduerſis poſitus ſit: ſpe tamen quam
hauſit ex ſerie ſcripturarum, ſe debeat conſolari. Tertium propoſitum, ut etſi impios &
ſacrilegos uideat, & ſuperbos inique agentes, abundare diuitijs in hoc ſeculo; non qua-
ſi incredulus declinet à lege, ſed in eius ſemitis perſeueret, & fugiat ſuperborum conta-
gia. Contaminat enim omnis immundus: immundus autem ſuperbus, de quo ſcriptum
eſt: Immundus ante deum omnis tumidi cordis. Quartum propoſitum uiri, ut memor ſit Prouer. 16
iudiciorum cœleſtium, ſicut Dauid aſſerit, qui dicebat: Memor ſui iudiciorum tuo- Iuxta 70
rum quæ à ſeculo ſunt, & me conſolatus ſum.] Niſi enim unuſquiſq; legis inſtructus &
formatus exemplis, credat ſemper uera eſſe dei iudicia, cito declinat à lege. Qui autem
præterita repetit, et ſemper colligit ſeriem uetuſtatis, cognoſcit quod neq; peccator pœ
nam ſuæ improbitatis euadat, neq; iuſtus æquitatis ſuæ præmijs defraudetur. Retexit e-
nim animo quod ab initio Adam propter mandati cœleſtis præuaricationē de paradiſi Gen. 3
eiectus ſit incolatu, & Cain parricidalis ſceleris precium diuinæ ſententiæ authoritate Gen. 4
damnatus exoluerit: quod Enoch propter deuotionē raptus ad cœlū, terrenę malitię ui Gen. 5
rus euaſerit: quod Noe propter iuſtitiam diluuij uictor, generis ſactus ſuperſtes humani Geneſ. 7
ſit: quod Abrahā propter fidem ſeminariū poſteritatis ſuæ toto orbe diffuderit: quod Iſ- Gene. 15
rael propter laborū tolerantiā, populum credentiū proprij nominis ſignaculo conſecra Gene. 32
uerit: quod ipſe Dauid propter manſuetudinē regali honore donatus, ſenioribus fratri- 1.Reg. 15
bus antelatus ſit: quod Helias propter zelū dei, curru eleuatus in aerē, cœleſtis ſedis ho- 4.Reg. 2
ſpitiū noui generis acquiſierit incolatu. Hæc qui nouit retexere, habet unde graniā ſuæ
conſolationis acquirat: econtra, qui non nouit, non habet unde cōſoletur. Quapropter
cuſtodiamus iudicia dei, Quia iudicia dei uera iuſtificata in ſemetipſa, deſiderabilia ſu- Pſal. 18
per aurum & lapidem precioſum, & dulciora ſuper mel & fauum: etenim ſeruus tuus cu
ſtodit ea. Cuſtodienti igitur dulcia ſunt diuina iudicia, negligenti autem ea amara eſſe
non dubium eſt: quia non aduertit in opprobrij turpitudine peccatorum propoſitum,
ſibi diuinæ euentum eſſe ſententiæ. Qui autem bene ſibi conſcius eſt, nō turbatur utiq;,
dicens: Hæredes ſumus dei, cohæredes autem Chriſti: ſi tamē compatiamur, ut & ſimul Rom. 8
glorificemur. Sed quis noſtrum huiuſmodi, ut ſe diuinorum iudiciorum ſerie cōſoletur?
Terribilia ſunt peccatoribus etiā humana iudicia, quanto magis diuina formidini ſunt?
Deniq; ut hoc illa, quæ æterna ſunt, colligamus exemplo, uidemus in hoc ſeculo inno-
centes lætos ad iudicium feſtinare, odiſſe moras, celeritatem affectare iudicij: reos autē
refugere & pauere, differre, uitare, iurare, mœſtificari deniq; cum diem iudicij audierint
conſtitutum. Beatus itaq; ille qui illud cœleſte iudicium lætus expectat. Scit enim ſibi
regnum cœlorum, angelorum conſortium, coronam quoq; bonorum repoſitā eſſe me-
ritorum. Conſideremus nunc quod ſit aliud propoſitum uiri ſancti, & ex ſequentibus

æstimemus. Pusillanimitas, inquit, detinuit me à peccatoribus derelinquentibus le-
gem tuam.] Non est hoc commune cum multis. nam plurimorum est cõtristari si quam
ab aliquo patiantur iniuriam, si læsi, si apperiti, si decolorati sint. Nostra enim causa est:
nos infirmiores fraudi nobis aliquos dolemus fuisse. At uerò qui fortior est, nõ propriã
contumeliam doler, sed aliena peccata: & in sua iniuria lapsum alterius ingemiscit: &
causam se fuisse deplorat lædentis erroris. Exemplum accipe Apostolicum. Paulus e-
2.Cor. 2 nim in peccato flebat alieno, sicut ipse ait: Nam ex multa tribulatione & angustia cor-
dis scripsi uobis per multas lachrymas. Et cum ipse tristaretur, eosipsos quos arguebat,
contristari nolebat. Denique addidit: Non ut contristemini, sed ut sciatis quam charitã-
tem habeo in uobis abundantius. Contristari enim uolebat usq; ad pœnitentiam lap-
sos, non usq; ad mœstitiam profundiorem, tantum ut eorum qui arguebantur, mœstitia
gaudium fierer arguenti. Vnde ait: Si enim ego contristo uos, quis est qui me lætificet,
nisi qui contristatur ex me? Arguit itaq; ut alleuet diuturnitatem mœstitiæ, quo pœni-
tentia fieret in salutem: damnat ut absoluat: excludit ut recipiat: non ignoscit, ut liberet.
Ideo talis Paulus qui bene peritus in lege, cognouerat præceptum dicentis: Pusillanimi-
tas detinuit me à peccatoribus derelinquentibus legem tuam. Dolebat Dauid, nõ quia
contemnebatur, non quia ipse appetebatur, sed quia lex dei relinquebatur: & eorum
qui hoc faciebant, damnum dolebat, quod perirent deo. Sicut bonus pater in phrenesi
constituti filij, cum ab eo maledicatur, uerberetur, afficiatur iniurijs, non suam sed ægro
ti deflet ærumnam: & contumeliam dolet, non quod sibi sit irrogata, sed quia per furo-
rem quid faciat æger ignorat, ita uir bonus cum uidet peccatorem non reuereri, non ho
norare etiam canos senioris, quo præsente faciat aliquid indignum, non agnoscere qua
dam peccandi insania, quàm inhonora & inhonesta committat, quasi moriturum do-
ler, quasi desperatum à medicis ingemiscit: & ut bonus medicus primo monet, deinde
etiam si grauia patiatur, tamen tanquam ille ægrum, & si cædatur, sustinet: & si maledica
tur, non relinquit: & quicquid potest medicinæ adhibere, non denegat: nec tanquã con
tumacem deserit, sed tanquam bene de se meritum omni studio sanare contendit: exer-
cens non solum artis peritiam, sed etiam mentis benignitatem. Ita ergo etiam iustus &
cum contemnitur à peccatore, non auertitur: & cum læditur, furoris illud putat esse, nõ
improbitatis: magisq; uulneri eius medicinam afferre desiderat, & compatitur & dolet:
non propter se, sed propter illum qui desperato laborat incommodo, & dicit hunc unũ
ex fratribus sic laborare, sic affici, ut faciat mihi iniuriam: qui si agnosceret me, honora-
ret utiq;, non læderet. Quid enim? Læsus est meo facto, ut habeat lædentis affectum? Er
go cum non suppetit causa lædendi, non potest culpa esse propositi. Ergo si iustus sum,
afficior propter charitatem, propter dilectionem, propter Ecclesiæ damnum, propter
corporis detrimentum. Possum etiam illud dolere, quod etiam si ego lædentem non læ-
serim, & non sim mihi conscius quod eum in me aliquibus iniurijs excitauerim, tamen
causa illi fuerim lapsus eius, quod innocentem me lædendo delinquat, quod factus sim
1.Cor. 12 ei materia peccati. Hoc ergo dolet Dauid, & ideo dolet, quia cum unum membrum pa-
Prouer. 18 titur, & cætera membra compatiuntur. Ideo forte & illud positum est: Iustus in exordio
sermonis accusator est sui. Nam etsi possit iustus habere nihil in se quod accuset, & iu-
stus non esse (quia nemo sine peccato præter unum deum) & possit etiam peccator hoc
Esa. 43 ipso iustus esse, quia accusator est sui, secundum illud: Dic iniquitates tuas, ut iustifice-
ris: attamen forsitan etiam aliquibus non uideatur absurdum ut etiam de illo dictum sit,
quod iustus sit qui se accusat pro alio, etiam si in se nihil habeat quod accuset. Quàm igi
1.Paral. 21 tur in his omnibus sancto Dauid uiri iusti persona conueniat, consideremus. Accusauit
se nullo accusante, peccatum confessus est proprium, quando percussus est in corde eo
quòd numerauit plebem. Qui & dixit ad dominũ: Peccaui domine, quòd fecerim hoc
uerbum: & nunc domine aufer iniquitatem serui tui quod deliqui uehemẽter. Itaq; quã-
uis scriptura habeat quod apposita est ira dei ut irasceretur in Israel, quod regis prolap-
sum excusare uideretur: tamen cum uidisset angelum qui stragem plebis efficiebat, per-
2.Reg. 24 cutientis ictui seipsum obiecit, dicens: Ecce ego peccaui, & ego pastor malignum feci:
& hic grex quid fecit? Fiat manus tua in me, & in domum patris mei. Quasi iustus ergo
accusator sui in ipso sermonis exordio & peccatum suum agnouit, & iniquitatem pro-
priam

priam confitendo, iustificatus est in semetipso. Alibi quoque de Vriæ morte coargutus à
propheta ait: Peccaui domino, cui responsum est, propter pœnitentiam ablatum a domi- ibid. 12
no eius esse peccatum. Item alio loco cum Semei malediceret ei, & lapidaret eum septu ibid. 16
bellatoribus, per quos uindicare se posset, patienter ferebat, ne uerbo quidem referens
contumeliam: quinetiam cum Abisai dux eius caput maledicētis uellet auferre, ait rex:
Quid mihi & tibi est fili Saruiæ? Quod maledicit mihi, dominus dixit ei maledicere Da
uid. primùm igitur culpam eius excusauit, & causam ad domini retulit uoluntatē. Secun
do in suum meritum retorsit, ut non illum errasse, sed se meruisse significaret. Tertio ma
ledictionem illius sibi non solum non nocere, sed etiam prodesse memorauit, sicut scri-
ptum est: Et dixit Dauid ad Abisai, & ad omnes pueros eius: Ecce filius meus qui exiuit ibidem
de semine meo, quærit animam meam: quanto magis filius Gemini? Granditer impetū
fregit ultoris. Quomodo enim maledictum extranei pro regis iniuria uindicaret, cum fi
lij adhuc parricidium inultum maneret? Non utique extranei maledictum, & filij parrici-
dium æqua esset lance pensandum. Et addidit: Sine illum maledicere, quoniam dixit illi
dominus, donec uideat humilitatem meam, & retribuat mihi dominus bona pro male-
dicto. Est & aliud iusti propositum longe omnibus perfectius & potentius, interuenire
pro persequentibus, & excusare peccantes, quod legimus in Euangelio dicente domi-
no Iesu cum crucifixus esset à perfidis Iudæis: Pater dimitte illis, non enim sciunt quid fa Luc. 23
ciūt. Liquet igitur his magisterijs doctrinæ cœlestis quod iustus se accusare malit, quàm
alium deformare. Denique de Ioseph cui desponsata erat Maria mater domini, scriptum Matt. 1
est, quod cum eam grauem utero uidisset, cum esset iustus, noluit eam traducere. & uti-
que nullum adhuc audierat oraculum. Ita nō solum ab ultionis atrocitate, sed etiam ab
accusationis seueritate iusti aliena persona est: potiusque ducit suam remissionem accusa
ri quod non iudicauerit, quàm alienum crimen urgere. Sed dices, Quomodo dixit ipse
Dauid: Lætabitur iustus cum uiderit uindictam impiorum? Mihi uidetur quia lætetur Psal. 57
quod ipse euaserit, non quia impij puniantur. Quæramus aliud propositum ex sequenti
bus, itaque dicit: Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ, in loco peregrinationis
meæ.] Merito peregrinationibus non frangebatur, superbos declinabat, eorumque pro-
speris successibus non mouebatur. Consolabatur se in iudicijs cœlestibus, angebatur in
alienis peccatis, quia cantabiles habebat iustificationes dei. Quæ enim bene tenemus,
cantare consueuimus: & quæ melius cantantur, melius nostris adhærent sensibus. Non
enim perfunctorie transeamus quæ legimus, ut tunc tantum cum legimus ea, in memo-
riam eorum redire uideamur: sed etiam cum abest codex manibus, tanquam animantia
quæ probantur & munda habentur in lege, etiam cum non pascuntur, ruminare con-
sueuerunt, ex semetipsis alimenta sibi recondita proferentes: ita & nos de nostræ memo-
riæ thesauro, de interioribus nostris ruminādum nobis pabulum spirituale promamus.
Hymni nobis, canticum nobis, psalmi nobis iustificationes domini sint. Psallamus spiri 1. Cor. 14
tu, psallamus & mente: ne cum obliti fuerimus, in tempore necessitatis dicatur unicuique
nostrum: Abiecisti sermones meos post te. Ideoque ut expelleretur & eliminaretur obli- Psal. 49
uio à domo sancta sua, cantatores sibi fecit rex uetus Salomon, qui toto spiritu inquirē-
dæ cognitioni diuinitatis intenderent, ne psallentes deessent ecclesiæ suæ, quorum can
tu nequam spiritus fugaretur, sicut Dauid sancti docemur exemplo, quo psallente ma-
lus ille spiritus expellebatur, qui Saul regis corda uexabat. Prophetæ quoque ut prophe- 1. Reg. 16
tarent, psallendi peritum iubebant psallere, quo suaui inuitata dulcedine spiritualis in-
funderetur gratia. Et in Euangelio legimus in domo patris illius filium recuperātis per- Luc. 15
crepuisse symphoniam, qua epulantes delectabantur fideles, perfidus autem impatien-
ter audiebat. Dulcis igitur cantilena, quæ non corpus effœminat, sed mētem animumque
confirmat. Ideoque Canticum dicitur domini testamentum quia remissionem omnium
peccatorum, dominique iustitias in scripturis Euangelij suaui mentis exultatione conci-
nimus. Ipse quoque dominus non dedignatus est dicere: Cantauimus uobis, & non salta- ibid. 7
stis. Cantauit nobis in Euangelio ueniam delictorum. debuerunt Iudæi mentem attol-
lere, non histrionico corporis motu, sed sancto spiritu. Non fecerunt, ideo reprehendū-
tur. sed etiam corporis saltatio in honorem dei, laudabilis habetur. Denique saltauit Da-
uid ante arcam domini, & uidit Michol filia Saul eum saltantem, & percutientem in or 2. Reg. 6

ganis ἱερουμένοις in conspectu Domini, & ait ad eum postea quàm se domum recepit, Quid utiq; honorificatus est rex Israel, quia denudatus est hodie in oculis puellarũ suarum ancillarum, sicut unus ex saltatoribus? Et dixit Dauid ad Michol in conspectu domini: Benedictus dominus qui elegit me super patrem tuum, & super omnem domum illius uoluit constituere in principem super plebem Israel & Iuda in conspectu domini: & denudabor adhuc sic, & ero nugax in conspectu tuo, & cum puellis cum quibus dixisti me nudatum, glorificabor. Et Michol, inquit, filiæ Saul non erat filius usque in diem mortis eius. Euidens itaq; exemplum quod & Propheta qui & percutiebat in organis, & saltauit ante arcam domini, iustificatus est: & illa quæ reprehendit eum, sterilitate damnata est. Sed non satis est ut aliquis cantabiles habeat iustificationes dei, nisi terrenarũ exuat se uitio solicitudinum. Ideoq; addidit: In loco peregrinationis meæ. Conuenit sibi.

Psal. 38 bi. Siquidem & alibi ait: Aduena sum ego in terra hac. Unde & Apostolus non uult nos

Ephes. 2 in domo dei fideiq; uocatione aduenas esse & peregrinos, sed ciues sanctorum & domesticos dei. Qui enim domesticus dei est, exul est mundo: qui conuersatur in cœlestibus,

Dani. 33 peregrinus est terris. Peregrinabantur in hoc mundo Hebræi tres pueri naturam incendij non sentientes. Cantabiles habebant iustificationes dei, cum hymnum deo de creaturarum laudatione cantarent. Deinde qui cantat, uacuus est, & diuersarum cogitationum curas relegat, culpas religat, sequestrat auaritiam, & non solum corporis uoce, sed etiam mentis uiuacitate se mulcet. Non enim tanquam mœstus inopiæ solicitudine, sed tanquam liber ab omnibus corporalium affectibus passionum canebat idem Prophe-

Psal. 70 ta: Psallam tibi in cithara sanctus Israel. Gaudebunt labia mea cum cantauero tibi, & anima mea quam redemisti. Cantabat hæc lætus tanquam his melioribus epulis pasceretur. Epulabatur enim animus piæ deuotionis alimento. Non solum itaq; hymni & psalmi, sed etiam legis præcepta cantabilia sanctis sunt. Deniq; cantauit Moyses qui legem accepit, cum prætergressus pedibus mare seruati populi ductor iustificationes domini prædicaret. Superest adhuc propositum egregium uiri iusti: quia omni tempore circa dei laudes esse debet intentus, non solum die, sed etiam nocte. Ideoq; addidit: Memor fui nocte nominis tui domine, & custodiui legem tuam.] Videamus si & ille memor est qui uocat dominum uerbo, non custodit autem mandata diuina. De quo dictũ

Matt. 7 est satis, quia non quicunq; dicit, Domine, domine, acceptus est: sed qui operibus bonis fidelem suum probare potuerit affectum. Fides ergo, probitas, innocentia memorẽ pro

1. Cor. 12 bant. Quod autem ait: Memor fui nominis tui, plena deuotio est: quia nemo dicit dominum Iesum, nisi in spiritu sancto. Hoc nomen inuocetur diebus ac noctibus, nullũ tempus prædicandi uacuum sinat sancta deuotio præterire. Si studentes igitur doctrinis secularibus perparum somno indulgent: quanto magis qui deum cupiunt cognoscere,

Psal. 6 non debent somno corporis impediri, nisi quantum naturæ satis est? Dauid per singulas noctes lectum suum lachrymis diluebat: surgebat etiã noctis medio, ut domino confiteretur. Et ne totam noctem sopori existimes deputandam, tunc magis tibi orãdus est dominus, tunc præsidia postulanda, culpa cauenda, quando uidetur habere secretum: tunc maxime quando tenebræ in circuitu meo, & parietes me operiunt, considerãdum

Eccl. 23 quia dominus omnia intuetur abscondita. Ne dixeris ergo circunfusus tenebris, Quis

Psal. 33 me uidet? Et quem uereor septus parietibus & inclusus? Quia uultus domini super facientes mala. Deinde si arbitrum non uides, teipsum non uides? Tuæ conscientiæ testimonium non uereris? Nescis illam caliginem noctis, non opertorium, sed incentiuum esse peccati? Cum somno & cibo feruent corpora, tunc etiam uigor mentis sopore laxatur, somno resoluitur, tunc irrepit impuri libido concubitus, tunc perturbatur cor, squalorem immunditiæ non ueretur, castitatis puritas non consideratur, pudicitiæ gloria nõ recensetur. Nox erat, quando Iudas prodidit, quando Petrus negauit. Illo igitur præcipue tempore iustificationes dei animo retexendæ sunt, relegenda mandata hortatoria. Illa de castitate præcepta non absint, ut his occupata mens flagrantiam libidinis, carnis

Psal. 6 restinguat ardorem. Tene illud animo: Lauabo per singulas noctes lectum meũ. Quis enim stupris deditus, flagitijs inuolutus, lauat per singulas noctes lectum suum? Nescit flere qui flenda committit: & cum sit ipse lachrymabilis, nõ habet pœnæ lachrymas suæ. At ille qui castigat corpus suum, & sui solicitus gubernator est, atq; ingemiscens & do-

lens

lens lapsus superioris offensam, quærit quomodo abluat fletibus pœnitentiæ: hic lauat per singulas noctes lectum suum. Non dormiamus ergo totis noctibus, sed maximam partem earum lectioni & orationibus deputemus. Audi Ecclesiæ uocem quærentis etiam in noctibus Christum, In cubili, inquit, meo in noctibus quæsiui quem dilexit anima mea. Accipe secundum literam. Quæsiuit in noctibus orando, deprecando, etiam lachrymis deplorando. Quæsiuit in noctibus, quia posuit tenebras latibulum suum, ut quæreremus eum solicitius disceremus. Quæsiuit igitur in prophetis Ecclesia ex gentibus congregata, & ideo credidit. Denique aduentus dominici testimonia de prophetis euangelistæ psalmisq; posuerunt. Vnde scriptum est, Quia nox nocti indicat scientiam. Quæsiuit in noctibus, in persecutionibus & aduersis, in tribulationibus & laboribus duris. Nox est omnibus quibus non est perfecta securitas. Vnde ait dominus: Veniet nox, quando nemo potest operari. Cum in hoc mundo sum, lux huius mundi sum. Non ergo operemur in tenebris. Si enim lucent opera nostra, non operamur in tenebris, sed in lumine. Dies est quibus adest Christus: nox est quibus se denegat. Non magnum ergo si tunc domino gratias agas, quando in prosperis & secundis es: sed si tunc adhæreas Christo, quando te persecutor exagitat, quando aliqua procella perturbat. Amisisti filium? In illo dolore, in illa nocte, in illa destitutione memẽto domini dei tui, ne qua si non exauditus, ingratus sis, & in tua præuariceris ærumna. Pulsus es in exilium? Memento domini dei tui, ne patriæ interdictæ charitatem deo præferas. Alicuius diuitis oppressus potentia amisisti proprias facultates, indiges sumptu? Memẽto domini dei tui, ne nox te egestatis abducat a deuotionis affectu. Hoc est enim mandatum legis, ut in nocte magis quæras, quando magis exaudiaris à domino, & possis dicere: In tribulatione inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudine. Sed nec quærere perfunctorie abundat ad gratiam, sed ut insistas & intendas muneri. Deniq; ista uel Ecclesia uel anima quæ requisiuit in cubili, quæsiuit in noctibus: primo non inuenit, quia fortasse in cubili quæsiuit: sed posteaquam surrexit, & abijt in ciuitatem. Vide ne in illam ciuitatẽ in qua dominus celebraturus pascha discipulos destinauit, dicens: Ite in ciuitatem ad quendam. Posteaquam in foro, ut dixi, quæsiuit, inuenit quem dilexit, ubi oleum uenditur, quod expectantes sponsum emere consueuerunt: ubi ius, ubi leges? Si lex spiritualis, & forum est utique spirituale, ubi disputant periti legis æternæ: Quod forum non litibus tumultuosum est, sed Christi tribunalibus gloriosum. Vbi quæsiuit inquam? In foro, & post quæsiuit in plateis, de quibus hi qui ad patrisfamiliàs Euangelici prandium conuenirent, colligebantur: qui uocati excusandum ab huiusmodi epulis non reputarunt. Posteaquam in foro, inquam, & plateis quæsiuit, incidit in eos qui circumeunt ciuitatem, & tunc demum potuit inuenire quod quæreret, fortasse quod in tribulatione & metu posita magis inueniat gratiam. Denique posterius ait: Inuenerunt me qui circumeunt ciuitatem, tulerunt mihi pallium. Habuit ergo certamen, sed qua ratione supra non tulerint pallium, hæreo reperire, nisi forte quia ibi interrogasse se dixit: Nunquid quem dilexit anima mea, uidistis? Quæ Christum loquebatur: nec exuta est pallio, & quem quærebat inuenit. Disce quemadmodum quæratur Christus. Ab his utiq; qui non perfunctorie quærunt, uiolenter retinent: sicut ista quæ ait: Tenui eum, & non dimisi eum. Fide inuenit, meditatione constrinxit. Si bonos custodes accipimus, utiq; angeli sunt. Qui uerò angelos transiuit: uerbum inuenit: ideo non multum interualli fuit cum transiuit ab his & inuenit Iesum. Quomodo ergo infra tulerunt pallium, nisi forte quia processu operis siue fidei Ecclesia dum nudatur, dominus plus amatur, expolians se ueterem hominem ut nouum induat, quem non operiunt indumenta, sed mentis secreta clarificant. aut quia amictum sapientiæ secularis ad Christum uentura deposuit. Et Noe exutus est pallium posteaquam cœpit esse perfectior. Simus ergo memores iustificationum cœlestium, ut dum eas secreta mentis uoce cantamus, memores simus in nocte nominis domini, & dicamus ut scriptum est: Hæc facta est mihi, quoniam iustificationes tuas exquisiui.] Hoc est, hæc memoria facta est mihi, ut memor essem & in nocte nominis tui, non ebrietate sopitus, non epulis resolutus in somnum, non curis secularibus occupatus, ne obliuio mihi tuæ uenerationis irreperet: sed quotidiana meditatione membra castigans, & intentionem mentis exercens, ut assiduitate fiat nobis cursus

Cant. 3
Psal. 17
Ibid. 18
Ioan. 9
Psal. 117
Matt. 16
Cant. 5
Ibid.
Genes. 9

iste solennis, ut dominum Iesum etiam in noctibus toto ueneremur affectu, cui est gloria, laus, perpetuitas à seculis, & nunc, & semper, & in secula seculorum. Amen.

SERMO. VIII.

Gen. 15 OCtaua litera Heth, quæ interpretatione Latina dicitur pauor. Sanctorum pauor esse consueuit. Denique pauor cecidit in Abraham, cum sacrificium offerret plenũ mysterij spiritualis: ipse quoque Dauid ait: Ego dixi in pauore meo,
Psal. 115 omnis homo mendax. Religionis enim reuerentiam significat magis quàm infirmitatẽ timoris: licet etiam ipse timor secundum deum sanctus sit. Initium enim sapientiæ timor
Eccli 1 domini. Ergo qui timent deum, sapientes sunt: qui autem sapientes, beati. Beatus enim
Psalm. 93 quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum. Hi quoque qui timent deum, beati sunt, sicut exempli extat authoritas, quia beati omnes qui timent deum. Hoc ita colligitur, quia timentes deum, & sapientes sunt, & beati. Sanctus igitur timor domini, quia uere sanctorum est pauor. Denique præmissa hac litera, statim sequitur persona iusti, dicens: Portio mea domine, dixi custodire legem tuam.] Codices plerique hunc uersiculum qui primus est literę octauæ, ultimo loco literæ habent septimæ. Sed secundum Hebræos emendatus apud Græcos psalmorum liber hunc uersum docuit nos octauæ literæ copulandum. Deinde ordo ipse & numerus uersuum ita conuenit, ut ab eo incipiat octaua litera. Portio, inquit, mea dominus. Quàm rarus in terris qui potest dicere, Portio mea dominus, quàm alienus à uitijs, quàm segregatus ab omni labe peccati, qui nihil habeat commune cum seculo, nihil mundi huius uindicet sibi, non sit corporalium possessio cupiditatum, quem non inflammet libido, non stimulet auaritia, non lasciuia effœminet, non luxuria decoloret, non sternat ambitio, non maceret inuidia, non aliqua negociorum secularium cura solicitet, uerus minister altaris, deo nõ sibi natus. Leui enim (ut habet interpretatio) significat ipse mihi assumptus, significat & ipse meus, significat & tãtum assumptus, significat & assumptus mihi. Ipse idem & mihi Leui & deo est. quo modo idem & mihi sacerdos & deo est, & mihi aduocatus, & domini deprecator, pro me offerens sacrificium, & idem se offerens domino. Denique & alibi Leui interpretatione dicitur, pro me. Etenim si à me nominetur Leui, pro me est. Sin autẽ uocetur à domino, ipse mihi dicitur: hoc est, non alij tributarius, non decimarius, nõ de possessione munificus. ipse mihi, hoc est, tanquam abundans: pro his omnibus, non ab hoc decimas, nõ fructus, non dona quæro, non munera, ipse mihi pro munere est, ipse est pro tributo, nõ in possessione sua munificus mihi: sed ipse mihi possessio, ipse meus fructus, ipse meus sensus, assumptus mihi, uel assumptus à me. Non potest hoc sine diuina esse gratia. Sicut enim possessio non potest mea esse nisi emero eam, sic nõ potest esse Leui, nisi fuerit assumptus à domino. Cum enim assumptus fuerit, rectè dicitur ipse meus. Denique cũ Moysi dictum esset ut populo Iudęorum per tribus singulas diuideret incolatus, & distribueret singulis tribubus portiones, tribum Leuiticam excepit deus dicens: Filijs Leui non erit portio neque sors in medio fratrum suorum, quia dominus deus pars eorum est. Et alibi: Ego dominus portio eorum. Negatur his terrena diuisio, ut ipsi dum secularem sibi non uindicant portionem, fiant cœlestis possessio. Vel hoc solum nouerint possidere, hoc est, fidei & deuotionis obsequium, multo ditiores quàm qui possessionum suarum spatia ampla diffundunt. Quantumlibet fines suos extendant, & terra deficit, & mare includit insanas cupiditates, & pendunt tributa maiora quàm fructus sunt. At uero iste nihil possidens, nulli nisi deo militat, supra terram eius est portio, nõ cum terra deficit, nõ mari clauditur. Cui portio deus est, totius possessor est naturæ. Pro agris igitur ipse sibi satis est, habens bonum fructum, qui nunquam possit perire. Pro domibus satis est sibi,
Galat. 6 ut sit habitatio domini, & templum dei, quo nihil potest esse preciosius. Quid enim preciosius deo? Aut quid deest ei uiro qui potest dicere: Non contingat mihi gloriari nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo? Non potest in hoc princeps mundi huius sibi consortium uindicare, in quo nihil su
Ioan. 14 um inuenit. Ideoque dominus qui uenit docere ut fieret nobis deus portio, ait: Venit eñ
Matt. 10 huius mundi princeps, & in me inuenit nihil. Meritoque imitatores sui esse uolens ait: Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam. Vnde Petrus ostẽdens in deo
Act. 3 portionem sibi esse, non in seculo, ait: Argentum & aurum non habeo, sed quod habeo,

hoc

hoc tibi do. In nomine Iesu Christi Nazaræi surge & ambula. hoc est, portio mea Christus est. In nomine igit Christi Iesu surge & ambula. hoc est, in portione mea diues sum, in portione mea potens sum: meritò tales præsumo fructus istius portionis, ut salus & uita donetur: quia hoc est istius patrimoniũ portionis quam elegi mihi. Dixit hoc claudo, & surrexit qui erat claudus ab utero matris suæ. Quomodo ergo Petrus poterat portionis suæ damna sentire, qui naturæ damna reparabat? Quare non habeas argentum atq; aurum Petre? dic nobis, Dic etiam quid sit istud quod habere te dicis, quia omnia quæ habebas, te reliquisse dixisti. Sic enim loquutus es domino: Ecce nos omnia dereliquimus, & secuti sumus te. hoc est, non quæsiuimus quæ seculi sunt, non quæsiuimus partẽ de possessionibus, sed te elegimus portionẽ. Reliquisti omnia ergo Petre quę habebas, unde habes qđ habere te dicis? Surgit claudus, & sono tui sermonis erigitur. Sanitatem alijs donas, qui indigebas ipse tuæ salutis auxilio. Reliquisti ergo quę habebas, & cepisti quę non habebas. Christus tibi portio, Christus tibi possessio est. Illius nomen tibi munificum, illius nomen tibi est fructuosum, illius nomen tibi tributa dependit, & bona tributa, non pecuniæ, sed gratiæ. Portio tua non ariditate siccatur, nõ imbre diluitur, non frigore uritur, non tempestate quassatur. Per diem sol non uret te, neq; luna per noctem. Serua portionẽ quam elegisti. Ea est enim portio, quam terrenæ partes æquare non possunt. Quid enim est quod conferri possit his de quibus deus dicit: Et inhabitabo in his? Quid magnificentius hospite cœlesti? Quid beatius possessione diuina? Et deambulabo, inquit, in his. Alij queruntur de sui ruris angustijs, in te deo est ampla possessio, in quo deambulare se dicit, hoc est, laxæ spacia habitationis inueniens qui terram includit manu. Sic enim scriptum est: Quis mensus est manu aquam, & cœlum palmo, & uniuersam terram clausa manu? Cui mundus angustus est, tu ei ampla es domus. Portio, inquit, mea dominus. Dicit hoc martyr. Ipsi ergo uiuamus, cui mori est gloriosum. Alijs uerbis quàm bene dixit hoc Paulus, ostendens nullam habere se in hoc seculo portionem. Sic enim scriptum est: Vsque ad hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis uapulamus, & instabiles sumus, & laboramus, operando manibus nostris. Maledicimur, & benedicimus: persequutionem patimur, & sustinemus: blasphemamur, & obsecramus. Tanquam lustramenta huius mundi facti sumus, omnium lustramenta usque adhuc. Fortasse moueat quòd purgamentum se esse dixit. Non enim est, sed hoc secularibus uidetur, qui putant summam in diuitijs esse gloriam, uel decorem. Nónne isti uniuersos purgamenta esse putant, quicunque illis obsequuntur propter diuitias, & mirantur eos propter opes, timent propter potentiam, laudant propter nobilitatem? Sed hæc omnia Paulus detrimenta magis putabat esse, quàm commoda. Ideoq; ait: Quæ mihi lucra fuerunt, hæc duxi propter Christum detrimenta esse, propter eminentem scientiam Christi Iesu domini mei, propter quem omnium detrimentũ passus sum, & æstimor stercora ut Christum lucrifaciam. Aestimor, inquit: non est hæc mea, sed aliena sententia. Frequenter enim æstimatur pauper ille irridendus, & execrandus propter illuuiem uestium, aut uulnerum cicatrices, eo quòd in terra nullam habeat portionem, & tamen portio eius in cœlo est. Anima eius ibi sibi patrimonium collocauit, quia audiuit Iesum dicentem: Nolite thesaurum uobis condere in terra: sed thesaurum, inquit, uobis condite in cœlo. Sed hoc diuites audire non possunt. Clausas aures habent, & sono æris obtusas: nummus magis illis resonat, quàm uerba diuina. Denique accessit quidam diues ad Dominum, qui portionem dominum non habebat. Habebat enim multas possessiones, sed dominus non inter multa numeratur. non enim dignatur habere cum seculo consortium. Quæ enim portio iustitiæ cum iniquitate? Dicit ergo hic diues: Quid faciens uitam æternam possidebo? Respondit ei dominus: Mandata nosti? Non homicidium facies, non adulterabis, non falsum testimonium dices, ostendens uitam æternam in his esse mandatis. At ille iustificare se uolens, dicit: Hæc omnia feci, quid mihi restat? Ad quem dominus ait uolens ei dominum fieri portionem, non pecuniã, non possessiones, sed utiq; uerũ deũ: Si uis perfectus esse, uende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurũ in cœlo, & ueni sequere me. Verũ ille cui portio aurũ atq; argentũ erat, sine quib. esse nõ poterat, cõtristatus est. Vnde dñs pronunciauit impossibile esse ut diues intret in regnum cœlorum: sed quod impossibile per huma

Matt. 19 · Psal. 120 · Apoc. 21 · Esa. 40 · 1. Cor. 4 · Philip. 3 · Matt. 6 · Luc. 18

nas cupiditates, hoc per diuinam gratiam solam posse esse possibile. Alibi quoque ait,
Matt. 19 Quicunque reliquerit patrem aut matrem, domum aut fratres, aut sorores, centuplum
accipiet in hoc seculo, & uitam æternam possidebit. Forsitan dicas, utique qui relin-
quendo domum (per domum autem totum censum intellige) qui relinquendo propin
quos, deum secutus fuerit, portio domini est, & portio deus illi est: habet etiam uitam
æternam: & quia accepto centuplo fit in hoc seculo diues: diues, inquies, intrat in reg-
num cœlorum. Deinde si centuplum dat dominus eorum quæ etiam simpla impedimē
tum afferre consuerunt ad perceptionem hæreditatis æternę: centum ergo possessiones
reddit pro una possessione, centum pondera auri pro uno pondere. Multos quidem in
hoc seculo qui sua pauperibus donauerunt, uberiore thesauro locupletatos fuisse cog-
nouimus. Est pulcherrimus locus, ut etiam ad misericordiam prouocentur. Sed non de-
bent à domino secularem huiusmodi exigere mercedem, nec sperare quæ mundi sunt:
sed magis quia ijs qui omnia reliquerint, deus portio est. Ipse est utique merces perfecta
uirtutum, qui non centupli enumeratione, sed perfectæ plenitudinis æstimatione cense
tur. Ego, inquit, deus tuus sum. Non dixit ero, sed iam sum, iam inhabito, iam possideo.
Luc. 23 Aufert dilationem, ubi inuenit iusti confessionem. Sane alibi ait: Hodie mecum eris in
paradiso. Futurum promittit, sed id quod futurum est, unius diei spatio non patitur pro
telari. Deniq; potuit dicere: Mecum eris in paradiso: sed addidit, hodie: ne dilatione gra
tia minueretur. Sed non illi soli dicit dominus Iesus, Hodie mecum eris in paradiso: sed
& tibi dicit, Mecum eris in paradiso: si confitearis dominum Iesum, si eius patrocinium
Ibidem. tibi poscas, si & ipse dicas: Memento mei domine dum ueneris in regnum tuum. Sed ti-
bi non dicit, Hodie mecum eris. dicit martyri: Hodie mecum eris in paradiso. Tibi non
dicit, quia adhuc in hoc febrienti corpore cōstitutus es, in hoc concupiscenti, in hoc ter
Psal. 115 rena adhuc desideranti, sed cum potueris dicere: Dirupisti uincula mea. hoc est, soluisti
cursum istius uitæ, liberasti me ex hoc mortis corpore: tunc tibi dicit: Hodie mecum eris
in paradiso. Habes igitur homo inter multa proposita etiam huiusmodi portionem. Pro
posuit tibi dominus in portione possessiones, in portione aurum, in portione argentū,
in portione honores, in portione nobilitatem. Proposuit etiam in portione seipsum. Ha
bes igitur plurimas portiones, elige quam petas. Non te numerus perturbet, sed excitet
gratia: non te labor auertat, sed fructus inuitet. In portione diuina gemitus & labores
Rom. 8 sunt. Vnde & sanctus Apostolus, cui portio deus erat, ait: Hæredes sumus dei, cohære-
des autem Christi: si tamen compatimur, ut simul glorificemur. Vides quia ubi hæredi-
tas Christi est, ibi debeat esse compassio. Qui autem compatitur, non perfunctorie com
patitur: sed ut passiones Christi in corpore suo impleat, sicut implebat & Paulus. Im-
Thren. 3 plebat & Hieremias, qui ait sub hac ipsa litera: Misericordia domini est quod non de-
fecimus, quia non sunt consummatæ miserationes eius. renouabit illas sicut lux matu-
tina. Multi sunt gemitus mei, & cor meum defecit. Sors mea dominus, dixi: ideo su-
stinebo eum. Qui ergo sustinuit dominum, sors domini est. Vnde & Dauid qui ait: Su
stinui dominum, & respexit me. hoc loco portionem sibi deum esse profitetur. Quàm
rarus qui istud usurpet sibi. non nobilitate, non diuitijs usurpatur. Denique rex ille di-
Sapi. 7 ues ait: Sum quidem & ego mortalis homo similis omnibus, ex genere terreno illius
qui prior fictus est, & in uentre matris figuratus sum caro. Decem mensium tempore
coagulatus sum in sanguine ex semine hominis, & delectamento somni conuenientis,
& ego natus hausi communem aerem, & in similiter factam decidi terram, & primam
uocem similem omnibus emisi plorans, in inuolumentis nutritus sum, & curis magnis.
Et addidit: Nemo enim ex regibus habuit aliud natiuitatis initium. Vnus ergo omni-
bus est introitus ad uitam, & similis exitus. Et quia uidit commune esse natiuitatis ex-
ordium, elaborauit esse portio dei, & inuocauit, & uenit in eum spiritus sapientiæ. Sed
Ibid. 2 luxuriosi aliam partem eligūt, qui dicunt: Vino pretioso & unguentis nos impleamus,
& non prætereat nos flos temporis. Coronemus nos rosis antequam marcescant. Et in-
fra: Quoniam hæc pars nostra, & hæc sors. Quàm magnum contemnere diuitias, sed
quàm rarum hoc ipsum est. Vtique & Moyses potuit regis esse successor, nutritus à re-
gis filia. Potuit ergo esse non solum quasi Pharao, sed & Pharao potuit esse. Vterque e-
nim homo, sed omnis potentia hominis in affectu. Moyses noluit rex esse cum posset,

sed

sed opprobrium Christi thesauris Aegypti arbitratus est præferendum: sed fugiēdo potentiam, potentior factus est. Factus est enim in deum regi Pharaoni. Rex erat Pharao, sed deus non erat. Moyses factus est illi deus, hoc est, regi ipsi terribilis, quem rex metueret & timeret. Sed hæc erat potentia sanctitatis. In talium congregatione deorum deus stat atque discernit. Et tu si uis tanquam deus peccatoribus esse terrori, regibus reuerētiæ, ut tanquam deo tibi uideantur esse subiecti, quia operaris in dei nomine: cōtemne quæ seculi sunt, & dominicæ passionis opprobrium cōtende omnibus præferre diuitijs. Opprobrium dico quod illis uideatur opprobrium, hoc est Iudæis scandalum, Gentib. stultitia, nobis autem uirtus dei atque sapientia. Sed hoc Pharao opprobrium putans, hoc est inopiam, ignobilitatem, contumelias, maluit diaboli esse quàm dei portio: & ideo qui deo subiectus esse nolebat, intercessioni hominis ipse se subiecit. Ergo quia portio Dei erat sanctus propheta Dauid, rectè ait: Dixi custodire legem tuam. Spiritualem utique legem dicit, sicut & Paulus ostendit. Nam qui corporaliter legem interpretati sunt, non custodiunt legem, sed præuaricant. Veniamus ad secundum uersum, qui ita est: Deprecabor uultum tuum domine in toto corde meo, miserere mei secundum eloquium tuum.) Legimus in ueteri Testamento quòd deprecatus sit Moyses ut uultum dei uideret, & responsum sit ei: Nemo uidebit faciem meam & uiuet. Mysticè hoc primum intelligamus. Moyses legis figuram accepit: Lex per occulta mysteria nunciauit Christum, non facie ad faciem demonstrauit, sicut Euangelium demōstrauit. In ipso enim facie ad faciem loquebatur, licet in Euangelio homo natus ex uirgine apparuerit: uerbum autē se per opera demonstrauerit. & fortasse hoc declaratum sit Moysi, quod populus Iudæorum moriturus esset, & quòd facie ad faciem Christum uidisset, & nō credidisset. Quod si ad legem referas, etiam finis legis Christus est, secundum illud Apostolicum: Finis enim est Christus secundum legem omni credenti. Et mortua est legis interpretatio corporalis, ubi dominus Christus Iesus spiritualem eius gratiam demonstrauit. Vel certè quia omnes qui Christum uidimus, & baptizati in Christo sumus, mortui sumus peccato, quia uiuentes legis uinculis tenebamur. Vbi autem in Christo mortui sumus, mortificati utique sumus legi per corpus Christi, ut simus alterius qui ex mortuis resurrexit. Sed hoc mysticum est. Morale autem historiæ ueteris facit nos meminisse debere quæ est de sancto Moyse, qui rogauit deum ut se demonstraret ei, & facie ad faciem eum uideret. Norat utique sanctus uates domini quòd inuisibilem deum facie ad faciem uidere non possit, sed deuotio sancta mēsuram supergreditur, & putauit deo etiam hoc esse possibile, ut corporeis oculis faceret id quod est incorporeum comprehendi. Non reprehensibilis hic error, sed etiam grata cupiditas, atque inexplebilis, quòd dominum suum uelut manu tenere, & obtutu oculorum uidere cupiebat. Sciebat enim ad imaginem & similitudinem dei factum esse hominem. Quando enim electus à domino deo est ad populum liberandum, impletus est spiritu sapientiæ. Viderat angelum illum & faciem eius in gloria. Denique fulgente eius lumine pauefactus est, & uidit rubum uri, & nō exuri. Visu cepit fulgorem, quem miratus accessit, cupiditate & gratia prouocatus, ut diligentius fulgorem illum in rubo consideraret. Itaque si tantum accepit ardorem, tantam subijt cupiditatē cum angelum uidisset in flammā ignis de rubo, ut licet pauorē apprehensus considerare non auderet, cōsiderare tamen uellet: quanto magis uultum domini corporaliter uidere desiderabat, dicens intra se: Vultum illum plenum lucis, plenū gloriæ, plenum uirtutis, plenum diuinitatis quem esse dicam? Non plus possum dicere uel sentire de deo. Cum enim consummauerit homo, tunc incipit: & cum finierit, tunc aporiatur, ut scriptum est, quia incomprehensibilis est dei æterna maiestas. Irritus quidē erat postulationis effectus, sed affectus probabilis serui, qui ultra naturam suam deuotione progressus de domini angelis æstimabat, quantum in domini uultu plus desiderarct quo cupiditatem suam gestiret explere. Nouerat in ipso homine aliam post mortem futuram gloriam, aliam claritatē. Sicut enim stella in claritate est, ita & resurrectio mortuorū. Quæ & si seminatur in corruptione, surgit tamen in incorruptione, surgit in gloria, surgit in uirtute, surgit corpus spiritale. Qui ergo hæc scire poterat, meritò præsumebat ut uultum dei uidere cuperet, quem esset obita corporis morte uisurus. Talem certè etiam formam receperat, talem Dominus iam probabat, ut non distaret ab Angelis

1.Cor.1
Exod.33
Rom.10.
Exod.33
Gen.1
Exod.3
Eccli 18
1.Cor.15

gelis cœlestis minister & executor oraculi. Et ideo cum sciret quia angeli pusillorũ quo
Matt. 18 tidie uiderent faciem patris qui in cœlis est, putauit quòd iam eam uidere deberet, tanquam oblitus corporis, & carne deposita, sicut ille qui in corpore adhuc positus, cum ra
2. Cor. 12 peretur in paradisum, utrum in corpore siue extra corpus raptus esset ad tertium cœlũ, nescire se dixit. Sancti enim etiam cum gerunt corpus, non sunt tamen in carne, sed in spiritu, quoniam qui in cupiditate, & conuersatione sunt carnali, deo placere non possunt. Sancti autem conuersatione in carne non sunt, sed in cœlo, sicut Paulus ostendit. Et quid dicamus de probabili desiderio uultus diuini? Homines qui sunt, si quem nobilem, si quem fortem, si quem sapientem esse audiunt, tanquam supra hominem arbitrantes, cõcupiscunt uidere. Procedit imperator, cui ius regiæ datum est potestatis, cui commissa pars est orbis terrarum, concurrunt omnes, & in tanta multitudine illum solũ aspicere gestiunt, & de fulgore purpuræ plus quiddam esse in uultu imperatoris existimant. Miraris si dei desiderabilis uultus est, cum conformem sui hominẽ humanus omnis miretur affectus? Hinc datur intelligi etiam illud, quod imperatori unusquisq; nullius reus criminis gestit occurrere. Nam & si crimen habeat conscientia, tegunt illud tamen cordis occulta, dummodo publico non sit inuolutus reatu, nec sit aliquod eius crimen expressum. Deniq; ubi rei aliqui fuerint aduocati, & imperatori se & ipsis iudicib. offerre prohibentur, quemadmodum turpes lenonum meretricumq; personæ à conspectu uel iudicis, uel imperatoris arcentur, ne turpissimorum uisus offendat uultus regij claritatem. Qui autem bene sibi conscius est, nullius criminis reus, quasi innocens procedit in medium. Ex his ergo sancti Moysi comprehendamus affectum. Videre dei uultũ quasi innocens uolebat, uelut quodam uultu conscientiæ desiderabat aperire ei faciem mentis internæ. Cognosci plenius gestiebat & Moyses, & ipse sanctus Dauid, qui alibi ait:
Psalm. 26 Proba me domine, & tenta me. Non enim uellet probari si in se crimen agnosceret, nec tentari si passionibus grauibus se sciret obnoxiũ. Liber igitur à peccato, deo se cupidus offerebat. Sed fortasse quia adhuc frequentiorib. dei uisitationibus mundus à uitio non
Exod. 3 foret, nec fuerit in principio perfectus, utpote cui antè paulùlum dictum erat: Solue calceamentũ pedum tuorum: illud utiq; calceamentũ quod de Aegypto detulerat, hoc est,
Ibid. 33 corporeæ conuersationis inuolucrum. ideo dicit ei dominus: Nemo hominum uidebit faciem meam, & uiuet. Quando dictum sit, considera. Nondum ei dictum erat: Faciam te in deum regi Pharaoni. Adhuc homo erat: ideo istud ei dicitur. Processu ei debebatur ut deus fieret, et ideo dictum est ei. De homine dixit: Desiste hominis habere peccata, et uidebis faciẽ meam. Qui enim faciem meam uidet, debet esse sine peccato. Sed quia homo sine peccato esse non potest, ideo ut in dei appellatione possit excrescere, cõmonetur. Et quid de dei appellatione dicã? Esto angelus, hoc est, diuini minister imperij, obsequere mandatis domini. Cum fueris angelus, uidebis faciem domini. Magnum est uidere dei uultum. Lex tibi dicit ut tertiò te offeras in Hierusalem. Ipse dominus Iesus ait:
Matt. 5 Beati mundo corde: ipsi enim Deum uidebunt. Aduertis quid à te exigatur, ut uideas Deum, cui uitæ proposita sit prærogatiua uidendi Deum. Emunda igitur cor tuum, ut quasi nouus creeris renouato spiritu. Omnes pollutas cogitationes de corde tuo abijce, nihil sit quo tuus inquinetur affectus: simplex mens, pura sinceritas sit. Talibus se dominus cum inuolucrum corporis deposuerint, demonstrare dignatur. Nunc de reliqua ipsius uersus parte dicamus. Miserere (inquit) mei secundum uerbũ tuum.] Misericordia quidem iustitiæ portio est, ut si uelis donare pauperibus, hæc misericordia iustitiæ
Psal. 111 est, secundum illud: Dispersit dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum. Deinde quia conformis tuus, iniustum est non adiuuetur à socio, quum præsertim dominus Deus noster terram hanc possessionem omnium hominum uoluerit esse communem, & fructus omnium ministrare: sed auaritia possessionum iura distribuit. Iustum est igitur, ut si aliquid tibi priuatim uindicas, quod generi humano, immò omnibus animantibus in commune collatum est, saltem aliquid inde pauperibus adspergas: ut quibus iuris tui consortium debes, his alimenta non deneges. Est etiam misericordiæ donare peccatum: & misericordiæ est, & iustitiæ est. Denique iustitiæ ascribit scriptura diui-
Sap. 14 na ueniam peccatorum, secundum illud quod hodie lectum est: Benedictum lignum quod fit per iustitiam, maledictum autem lignum, quod fit per manum hominum.

Superius

Superius ad crucem domini retulit, posterius ad errorem gentilium, qui ligna ueneran tur. Iustitia autem quæ est crucis, nisi quod ascendens illud patibulum dominus Iesus Christus, peccatorum nostrorum chirographum crucifixit, & totius orbis peccatum suo cruore mundauit? In quo ergo iustus deus, nisi in eo quia sciuit quod de limo terræ hominem figurauit, quæ terra utique corruptelæ obnoxia est, ac uitio lubricæ passionis? Propterea ergo dominus qui secundum animam te ad imaginem & similitudinem sui fecit, hoc est, rationalem, iustum, pudicum, (In eo enim ad imaginem dei es, si sis iustus, ut sis imago iustitiæ: si sis castus, ut immaculata in te figura præfulgeat.) Sciens ergo secundum corporis fragilitatem corruptelæ patere hominem, quasi iustus fragili lubricæque naturæ delicta concesserit. Ac ne forte dicat aliquis, cur ergo Adam maledicto sententiæque subiacuit? nunquid iniustus deus? Non utique: sed quia quasi fragili atque infirmo quid caueret ante præscripsit, (infirmus enim non usurpare debet, sed obedire mandatis) ideo præuaricationis reum tenuit, quem prolapsioni addixit. In illũ igitur iusta seueritatis processit sententia, quia scire uoluit quod scire non profuit. Nobis autem qui hæreditario uinculo tenemur astricti, qui in hac carne sumus, quæ priorũ præiudicio detrita iam atque assuefacta peccatis nõ poterat emergere, quasi iustus indulsit. Iuste enim ignouit hæredi qui præiudicio laborat authoris. Est ergo iusta misericordia, est etiam iniusta misericordia. Denique in lege scriptum est de quodam: Non misereberis illius. Et in libris Regnorum legis, quia Saul postea contraxit offensam, quia misseratus est Agag hostium regem, quem prohibuerat sententia diuina seruari. Ut si quis latronis filijs deprecantibus motus, & lachrymis coniugis eius inflexus, absoluendum putet, cui adhuc latrocinandi aspiret affectus: nõnne innocentes tradit exitio, qui multorũ liberat exitia cogitantem? Certe si gladium reprimit, uincula dissoluit, cur laxat exilio? Cur latrocinandi qua potest clementiore uia non eripit facultatem, qui uoluntatem extorquere non potuit? Denique inter duos, hoc est, accusatorem & reum pari periculo de capite decernentes, alterum si non probasset, alterum si esset ab accusatore conuictus, non id quod iustitiæ est iudex sequatur, sed dum miseretur rei, damnet probantem: aut dum accusatori fauet qui probare non possit, addicat innoxium. Non potest igitur hæc dici iusta misericordia. In ipsa Ecclesia, ubi maxime misereri decet, teneri quàm maxime debet forma iustitiæ, ne quis à communionis consortio abstentus, breui lachrymula atque ad tempus parata, uel etiam uberioribus fletibus communionẽ quam plurimis debet postulare temporibus, facilitate sacerdotis extorqueat. Nõnne cum uni indulget indigno, plurimos facit ad prolapsionis contagium prouocari? Facilitas enim ueniæ, incẽtiuũ tribuit delinquẽti. Hoc ideo dictum est, ut sciamus secundum uerbum dei, secundũ rationem dispensandam esse misericordiam debitoribus. Medicus ipse si serpentis interius inueniat uulneris cicatricem, cum debeat resecare ulceris uitium, ne latius serpat, tamen à secandi urendique proposito lachrymis inflexus ægroti, medicamẽtis tegat quod ferro aperiendũ fuit: nõne ista inutilis misericordia est, si propter breuẽ incisionis uel exustionis dolorẽ corpus omne tabescat, uitæ usus intereat? Recte ergo & sacerdos uulnus, ne latius serpat, à toto corpore Ecclesię quasi bonus medicus debet abscindere, & prodere uirus criminis quod latet, non fouere: ne dum unum excludendum non putat, plures faciat dignos quos excludat ab Ecclesia. Iure ergo Apostolus diuino nos hortatur exemplo, dicens: Vide ergo bonitatem & seueritatem dei: in eos quidem qui ceciderunt, seueritatem: in te autem bonitatem, si permanseris in bonitate. ostendens Iudæorum populum iure esse à corpore Ecclesiæ separatum, ne perfidiæ uirus contaminaret Ecclesiam: Populum autem gentium bonitate domini receptum, & obedientiæ munere gloriari. Iure igitur huic diuina pietas suffragatur, quandiu in diuina bonitate permaneat. Si uerò & ipse desciscat, pro criminis sui qualitate damnabitur. Qua gratia dominus & lux & ignis esse describitur, ut in tenebris ambulanti luceat quasi lumen, ne diutius possit errare qui quærit luminis claritatem. Ei autem qui multa fuerit operatus quæ manere non debeant, sed ardere, ignis est dominus, ut operis nostri fœnum stipulámque consumat, atque utili nos faciat saluos detrimento, sicut aurum quod dum excoquitur, plus probatur. Fortasse dicat aliquis, qua ratione scripserit Propheta: Miserere mei secundum uerbum tuum? Verbum enim dei iu-

stitia

Gen. 2
Deut. 19
1. Reg. 15
Rom. 11

ftitia eft. Si igitur iuftitia fretus erat, cur mifericordiam ante præmifit? Aut fi mifericordiam requirebat, cur eam ad menfuram iuftitiæ putauit effe pofcendam? Qui enim bene agit,& bene uiuit,opus non habet mifericordia, quia mifericordia à peccato liberat. Deniq; non diuitibus,non fortibus & felicitate fubnixis mifericordia conferri confueuit à nobis,fed egentibus uel debilibus,uel ijs qui ex diuitijs in paupertatẽ aut captiuitatem,aut neceffitatem aliquam deciderũt. Ergo qui eget mifericordia, peccator eft: qui autẽ peccator non eft,utiq; iuftus eft,& non eget mifericordia dei. Secundũ quid igitur unufquifq;,hoc eft fecundum quem ftatũ egeat mifericordia,aut iuftitiam habeat, confiderandum eft.Aliter enim eget iuftitia dei angelus,aliter homo.Aliter eget mifericordia archangelus,aliter homo.Angelica enim natura non utiq; ita corruptelæ obnoxia eft,ut natura generis humani:& ideo illa eget mifericordia dei,ne poffit errare,& auerfa à fe dei gratia labatur in uitiũ.Homo autem & fi iam firmiore propofito eft,tamen propter contractorum feriem peccatorum,mifericordiã dei quærit.Itaq; & fi uterq; mifericordia dei indiget,aliter tamen angelo mifericordia,aliter homini debetur. Leue enim uitium in angelo iudicio grauiore cenfetur.Peccatum quoq; adolefcentiæ in homine,mitiore fententia quàm peccatum fenectutis aftringitur,& citius relaxatur. Propheta igitur in ifto uerficulo diuidit caufas,ut & mifericordiã quafi homo poftulet,quia nemo fine forde peccati:& iuftitiam quafi propheta depofcat:uel certe quoniã licet peccauerit ficut homo,& quafi peccator mifericordia egeat,tamen correxit errorẽ,pœnitentiã geffit,abftinuit à temulentia delinquendi,fobrietate uirtutis.Petit ergo iuftitiam fecundum uerbum dei,quia uerbi dei fententia eft,ut conuerfis uenia donetur,fi legitime eft facta conuerfio. Cogitaui uias meas,& conuerti pedes meos in teftimonia tua.] Diuiduus fenfus,aut quia uias fuperiores meas cogitaui plenas lapfus atq; peccati, & ideo ut remiffionem peccatorum poffim mereri,morum conuerfione, ftudioq; uirtutũ

Matt. 18 auerti pedes meos in teftimonia tua,ut non iam meis greffibus,quibus ante fum lapfus, fed teftimoniorum tuorum itineribus ambularem, quo tuorũ femitæ mandatorum me errare non finerent,nec ueftigium in deuia & tortuofa deflecterem.Frequenter enim ignorantes iter,fi ftrata uiarum fequantur,perueniunt quo defiderant peruenire, & carẽt erroris anfractu.Si autem ufurpent fcire quod nefciunt,& putent aliqua fequenda cõpendia,à publici tractu itineris recedentes,erroris labyrinthos frequenter incurrunt,ut eos de itinere deflexiffe pœniteat:& ideo poft multa laborum difpendia ad iter quod reliquerant redire cõtendũt. Hic ergo fenfus unus eft: alius autẽ ita. Cogitaui uias meas, non fuperiores,fed futuras,ut ante meos actus cogitationibus præuenirẽ,ne inconfulta operatiõe progreffus,aliquid in ipfis coactionib. offenfiõis inciderẽ:ut fi agere aliquid uelim,antẽ cogitem utrum agendum fit illud quod defidero,aut quo agendũ modo: fimiliter fi alloquendũ,utrum alloqui debeam,deinde publice an fecreto loqui, præfentibus aliquibus,aut nullis:ficut illud eft,ut fi uelis fratrẽ corripere, primo folus corripias, fecundo præfentibus duobus aut tribus teftibus,tertio,fi nõ audierit,corã ecclefia. Itaq; fi prætermiffo ordine uelis coram ecclefia fratrem increpare,quem ante monere debue

Eccl. 33 ras,erratum ipfe cognofcis.Omnia igitur cum cogitatione facito,ut non te pœniteat aperti oris tui.An uero fi uiam ingreffus,cum ueneris ad compitum aliquod (ita enim appellatur plurimarum uelut quidam concurfus uiarum) fi nefcias quod iter ingredi debeas,ftas tamẽ & cogitas ipfe tecum utrum primam,an fecũdam, an tertiam, an quartã, uel certe quintam,fi ita eft,uiam eligas quam fequaris, nec putas prius adoriẽdum iter, quàm animo definieris,& pleniore mentis intentione decideris.Stas igitur cogitãs quę fit uia quæ in ciuitatẽ ducat,ad quã tibi putas effe pergendũ.Quãto igitur magis animo debes ac mente confiftere qui ad regnũ cœlefte contẽdis,& cogitare tecum,quia nõ omnis uia illò ducit,non omnis uia illò dirigit ad Hierufalẽ illam quæ in cœlo eft? Sũt uiç quę malos exitus habẽt, quas diaboli tẽtamẽta triuerũt:& ideo exitus earũ,exitus mor-

Prou. 14 tis funt. Hæ nẽpe funt uiæ de quibus legifti in Prouerbijs,quia funt uiæ quæ uidentur ui

Matt. 7 ro rectæ effe, ultima autẽ earum afpiciunt in profundũ inferni. Eft autem uia anguftior illa quæ ducit ad dei regnũ. Volens ergo eam ingredi uiam quæ ad deum ducit,non circumfpicies,non tecũ ipfe tractabis,non cõfiderabis ne facili capiaris affectu,fi uiæ latitudine prouocatus ingrediaris iter quod ad inferna deducat? Cogita ergo ante atq; perpẽ de

de quid facias. Qui uiderit, inquit, mulierem ad concupiscendũ eam, iam adulterauit eã ibid. 5
in corde suo. Hic utiq; cogitauit ut uideret mulierẽ, ut uideret ad concupiscendũ: sed ma
la hæc cogitatio relinquat uias suas. Alius non cogitauit quidem, sed subitò aspexit, &
captus est, & uidit, & cõcupiuit, & ideo lapsus est. Quod si fragilem suũ considerasset af-
fectum, & antè timuisset ne cũ uidisset mulierem mente, caperetur animo, utiq; non pro
spexisset ad mulierẽ, ne concupisceret eam. Vidẽs ergo mulierẽ non direxit pedẽ suum
in testimonia domini: qui si ante lapsum suum cogitare potuisset, forsitan direxisset. V-
nusquisq; ergo prius cogiter quomodo uideat mulierem, ut non uideat ad concupiscen
dum eam, aut non attẽdat eam. Si autem uidens repente, uel bona cogitatione fundatus
dirigat pedẽ suum ad testimonia domini, ne in captiuitate permaneat: utiq; ei profuit co
gitatio. Postremo amans mulierem, si auerterit non tantum pedem, sed & mentẽ, ut dili
gens concupiscens Christum consideret iudiciũ eius, testimonia eius de præmijs castita
tis, & relinquat uias concupiscentię, sequatur uias Christi: & habebit laudem in eis, si cõ
templatus dominum Iesum contemnat carnis ardorẽ, flãmamq; libidinis, quasi quodam Psal. 36
fonte extinguat, allidat teneras & infirmas cupiditates ad petram Christi. Cogitet ergo,
ut eadem repetã, quemadmodũ uideat, quẽadmodum loquatur. Bene cogitauit qui di- Psal. 140
xit: Pone domine custodiã ori meo: ne forte dum mẽs inflãmat ardorem, lingua sermo-
ne labatur, aut multiloquio incauto etiam quod mens non cogitauit, incurrat loquẽdi
facilitate: cogitet quẽadmodũ pedem suum dirigat, manum ad se ferat, ne impetu indig
nationis impulsus, cũ repellere debeat iniuriam, ipse alteri ictum notabilis cædis illidat.
Cogitandũ est igitur quid geramus. Vbi enim præcedit cogitatio, maturitas operatio-
nis adhibetur. Itaq; pes iste, fidei uestigiũ est, quẽ meditatione perpẽsa à corporalib. mo
tibus ad testimonia diuina deflexit. Quid igitur prosit cogitare ante, quod postea factu
rus sis: docet uersiculus qui sequitur. Paratus sum, & non sum turbatus, ut custodiam
mandata tua.] Vbi cogitatione quis præuenit quod acturus est, semper paratus ad agẽ
dum est, semper fixus, & ualidus, ut nõ queat subita aliqua accidentiũ offensione turba-
ri. Nulla eum flabra scopulosæ nimis ambitionis excutiũt, nulla procella atq; tempestas
iniustæ inuasionis exagitat, nõ petulantis oculus meretricis illaqueat. Oculus enim me
retricis, laqueus amatoris est. In aliena miser capitur possessiõe qui improuiso igne prę-
uentus, possessionem suæ mentis amittit. Si persecutio ingruit, inuenit iam paratum, ut
ubi possit esse perturbatio salutis incertę, ibi sperata sacri corona certaminis, prouida fu
turi meditatione demulceat. Sed maledictis obtrectatorum frequenter obroditur. Co- Matt. 10
gitet quia non est discipulus super magistrum, neq; seruus supra dominum. Si supra dei
filium opprobria exprobrantium nephanda ceciderunt, quemadmodum seruus exor-
tem eorum sperare se poterit? Ideoq; mentem suam præparare debet, ut cum ista accide
rint, turbare se non queant. Præparet animum, & meditatione componat, ut possit dice
re, si tamen possit: Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an fa- Rom. 8
mes, &c. Quare autem non separetur adiecit, Sed in his omnibus superamus, inquit, &
uincimus propter eum qui dilexit nos. Meritoq; confirmatus ait: Confido enim quia ne ibid.
que mors, neq; uita, neq; angeli, neq; potestates, neq; præsentia, neq; futura separare nos
poterunt à charitate dei, quæ est in Christo Iesu. Multa Apostolus dixit contra quæ lu-
ctanobis est, sed alia facilia sunt, uel certe non huius temporis aut loci, ut discutere om-
nia debeamus quæ sint quæ nos separare possint à charitate dei, nisi diligentius resista-
mus. Illud nunc quod uidetur obscurius non prætermittimus, quia ait: Neq; altitudo, ne
que profundum: quæ sunt grauia tentamenta. Deniq; habes in Esaia scriptum ad regem Esa. 7
Achaz: Pete tibi signum à domino in profundum, aut in altum. Respondit ille, Non pe
tam & neq; tentabo dominum. Mysticum illi propositum est, sed non intellexit, & ueri
tus est ne tentare dominum uideretur si signum peteret in altum, aut in profundum. Do
minus autem uolens grauia tentamenta remedio supplantare diuino, ait: Ecce uirgo cõ
cipiet in utero. Hoc est magnũ signum, quod altitudinis & profundi tentamẽta destru-
xit. Dominus enim Iesus non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, neq; quæ sua Philipp. 2
sunt requisiuit, sed formã serui accepit, humiliauit se usq; ad mortem. Itaq; neq; elatus est
potestate, neq; mortis quadam deiectione turbatus. Hoc igitur signum proponitur re-
gi, ut petat sibi remedium, per quod nec regiæ potestatis extolleretur supercilio, nec

certe ærumnæ alicuius exceptione perturbaretur, ut erat corde turbatus cum bellum si bi uideret à Syrijs inferri. Diuini igitur exemplo oraculi uolumus ostendere quæ essent hæc grauia tentamenta, quibus remedium solus potuit Christus afferre. Veruntamẽ & prophetico sermone facile est docere sarcinam quandã horum tentamentorũ. Hæc enĩ tentamenta duo maxima sanctus Salomon oratione propria declarauit, & rogauit, ut
Prouer.30 posset excludere dicẽs: Diuitias autẽ & paupertatẽ ne dederis mihi, sed ordina mihi quę opus sunt, & quæ abundent: ne repletus mendax fiam, & dicã, Quis me uidet? Aut pauper rapiam, & periurẽ nomen domini. Potes igitur tu ista tentamenta contemnere, quæ formidauit Salomon, qui sapientiã postulauit & meruit? Diues erat, timuit extolli: pauper fieri formidauit, ne paupertatis necessitate abstinentiæ gratiam non teneret. Quàm multi qui uidebantur sancti esse, ceciderũt ab altitudine cordis sui? Quàm multi aliqua necessitate deiecti nõ potuerunt contenti esse iniuria, qui fuerãt uirtutũ exercitio roborati? Rarus Iob inuenitur in terris, qui & diuitias amisit & filios, & uibicibus corporis exarabatur, cum uermes toto corpore fluerent: à Christi tamẽ charitate nõ potuit separari. Paremus igitur affectum nostrũ, ne imparatũ uis repẽtina perturbet. Deniq; sciens dñs cito nos frangi solere, ait etiam Apostolis: Non turbetur cor uestrum, neq; formidet. Si te cupiditas appetentiaq; tentauerit, lege Euãgelium, dicat tibi Iesus: Non turbetur cor
Ioan.14 tuum. Si quis terror ingruerit, dicat tibi Christus: Nõ turbetur cor tuum, neq; formidet.
Roma.8 Si qua supplicia persecutor inflixerit, lege Euangelium, dicat tibi Iesus: Non turbetũ cor tuum, neq; formidet. Lege Apostolum dicentem: Indignæ enim passiones sunt huius tẽporis ad superuenturam gloriam. Si in mari nauigãti grauis fluctus insurgat, tempestas
Mat.6 atra deseuiat, tibi dicat Iesus: Ego sum, noli turbari. Veniens igitur in certamen aliquod magnum & graue, dic prius: Paratus sum, & non sum turbatus, ut custodiam mandata tua. Et quid de secularibus dicamus? Esto paratus non solum aduersus ea quæ uides, sed
2.Cor.7 etiam aduersus ea quæ non uides. Foris, inquit, pugnæ, intus timores. In teipso tibi bellũ est, bonum est ut in tranquillitate sit animus tuus, & in quadam serenitate. Sed gubernator ille melior est, qui in tempestate nauim gubernat. Rege igitur teipsum, quando turbatur animus, mẽs fluctuat. Laudauerim uirtutẽ gubernatoris qui nullas procellas senserit, & cursum nauigij direxerit nulla tempestate iactatus? Sed illũ laudauerim, qui aduersus uentos renititur, insurgit aduersus fluctus, non timet uel cum eleuatur undis nauigium, uel cum ad profundi ima deponitur. Ita & ille laudandus est gubernator sui qui ea quæ aduersa sunt, uincit patiẽtia, uirtute superat, secundis non extollitur, aduersis nõ frangitur. Bellum tibi est etiam aduersus nequitias spirituales. Aduertis cum quantis tibi est prælium? Et ideo meditare, & statue animo, ut procedens ad prælia dicas: Paratus sum, & non sum turbatus, ut custodiam mandata tua. Funes peccatorum circumplexi sunt me, & legem tuam non sum oblitus.] Hoc est, funibus me circumdederunt peccatores, ut mea implicarent uestigia, ne possim incursus eorum præuidẽdi celeritate eui
Psal.15 tare. Nõ ergo illi funes sunt de quibus scriptũ est: Funes ceciderũt mihi in præclaris. Sũt enim funes illi quibus utunĩ qui terminos metiũtur agrorũ, limitesq; distinguũt, & possessionũ spatia disterminãt. Tendũtur ergo illi funes quoad possessio uniuscuiusq; diffũ
Esa.5 ditur. Sic factus est funiculus hæreditatis suæ Israel. Boni ergo illi funes. Isti aũt funes qui
Iuxta 70 bus trahuntur peccata, ut fune longo, & ut loro iugi uitula iniquitates. Vitula enĩ indomita plus se iactat & excutit cum tenetur, nec acquiescit imperio, nec adstringitur uinculo, sed magis cum loro retrahitur, exasperatur. Itaq; nec coacta se subijcit, nec tamen libera uinculorum est. Sicut ergo trahit uitula lorum iugi, quæ etsi nõ tenetũ è proximo, tenetur tamen, nec se explicat, & absoluit: ita trahit unusquisq; peccator indomitis moribus iniquitates, qui putat se liberum, quia non est iugo subditus, subiectusq; iudicio: & nescit quod non sit exutus, sed magis ut illa uitula & ipse se implicat suorũ nexibus peccatorum. Hi sunt ergo funes delictorum nostrorũ, quibus inuoluimur & ligamur: quẽadmodum sunt & uincula delictorũ. Et ideo saluator, qui habet in potestate peccatum dimittere, dicit ijs qui sunt in uinculis: Exite. Vtinam & mihi dicat: Exi de uinculis tuis, exi de nexibus peccatorum tuorum: Solue funes erroris tui, quibus circundatus & ligatus es. Etsi enim nequissimus sim omnium, & detestabilis sim usu peccatorum, illo tamẽ iubente liber ero, qui sub uno momento latrocinij damnatum reum supplicio eripuit, consti-

constituitq; in regno suo. Sunt ergo uincula quibus constringimur, etsi uideamur nobis
liberi. Beatus qui hæc soluit sibi uincula. Et ideo Dauid ait: Dirumpamus uincula eorū, *Psal. 2*
& abijciamus a nobis iugum ipsorum. Nō manu utiq; uisibili uincula dicit esse rumpen
da, sed inuisibiles criminum nexus morum conuersione & fidei professione soluendos.
Aut manu, hoc est, opera manus tuæ eroga pauperibus, debiles eleuato, redime capti-
uos: & soluisti uincula tua. Eleemosyna enim à peccato liberat. Eripe eū qui ducitur ad *Tob. 4*
mortem: hoc est, eripe eum intercessione, eripe gratia tu sacerdos, aut tu imperator eri- *Prou. 24*
pe subscriptione indulgentiæ: et soluisti peccata tua, exuisti te à uinculis. Vinculis enim
peccatorū suorum unusquisq; constringitur, sicut ipse legisti. Ligat nos uinculis carnis *Ibid. 5*
illecebra. Vinculum nostrum auaritia est, uinculum nostrum ebrietas est, uinculum no
strum concupiscentia est, uinculum nostrū superbia est. Sunt & diaboli uincula. Deniq;
scriptum est: Hanc autem filiam Abrahæ, quam ligauit sathanas decem & octo annis. *Luc. 13*
Ligat nos diabolus criminum nexu, ligat nos uinculo fornicationis, uinculo adulterij,
uinculo perfidiæ, qua Christus negatur: uinculo inuidiæ, qua frequenter etiam frater ap
petitur: uinculo crudelitatis, qua nonnunquam socius & conformis occiditur. Hęc sunt
uincula quibus ligatus unusquisq; inclinatur, ut animam suam leuare non possit: nec ob
tutus ad cœlum mentis erigere, nisi ei dicat dominus: Dimissus es ab infirmitate tua, & *Ibid.*
munere eum suæ benedictionis erexerit. Hæc sunt sceleratorum uincula, quæ durè pec
catores ligant: hoc est, diabolus & ministri eius: uel certè Nemroth, hoc est amaritudo:
uel certè Esau, hoc est, terrenus & callidus. Isti enim uenatores erant, qui feras laqueis ca
ptare consueuerunt, & muta animantia uinculis illigare. Inutiles uenatores, qui capiant
bestias, quæ in pompam spectaculo populari præbeant ministerium crudelitati. Deniq;
nullum inuenimus diuinarum in serie scripturarum de uenatoribus iustum. At uerò alia
uincula sunt, ut dixi, domini Iesu, quem sequuntur, inquit, alligati uinculis: hoc est, uin-
culis adstricti charitatis, & amoris, fidei uinculis alligati. Licet sic possit intelligi: Alliga
ti uinculis Christum sequuntur: hoc est, peccatorum & criminum remissorem, fontē in-
dulgentiarum, redemptionis autorem. Sequamur ergo uincula Christi, fugiamus uincu
la uenatorum: ne dum incidimus, dum ignoramus, laqueos eorum pes nostræ mētis in-
currat: ne animæ nostræ ceruicem nexibus inseramus. Insidiantur enim quasi pessimi ue
natores: & quando prosperorum euentu animum relaxamus, ac secundis rebus remitti
mus, nec excubias cautionis habemus intentas, tūc plus iactant laqueos suos, aut in uia
qua ambulamus abscondūt, ut cum fuerint eorum laqueis innexa uestigia, trahant quo
securum supplantent uiantem, uel collo adstricto strangulant commeantes. Noli ergo
alta ambulare ceruice, sicut filię Iudæ. Altis enim ceruicibus cito laqueus innodat. Noli
ad secularia mentem animumq; defigere, sed circumspice oculis animæ diligenter: quia
pluit dominus laqueos super peccatores: ne cadentes illigare te possit: quos poteris eui *Psal. 10*
tare, si legem domini non obliuiscaris. Etenim etiam qui ligatus est, si sibi sit conscius li-
bertatis, obliuisci libertatē suam non desinit, et causam nonnunq; dicit è uinculis, eamq;
sibi legum præscripto defendit, ac iudicio frequenter absoluit. Ergo & tu si peccaueris,
memor esto legis. Si peccaueris, memor esto Christi, qui te liberat, dicens: Ego sum, ego *Esa. 43*
sum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero. Ipsum diebus ac noctibus tene, ipsi
tua confitere peccata. Docet te propheta quomodo teneas dominum Iesum. Media
nocte, inquit, surgebam ad confitendū tibi super iudicia iustitiæ tuæ.] Non satis est dies
ad deprecandū, surgendū est & nocte & media nocte. Ipse dn̄s pernoctauit in oratione, *Luc. 6*
ut te proprio ad deprecandum inuitaret exemplo: & utiq; peccatis tuis ille indulgentiā
postulabat. Postulabat à patre, operabatur propria uoluntate. Non tibi dicit propheta,
ut tantummodo media nocte surgas, sed ut surgas nocte, & maximè nocte media. No-
cte enim surgendum antè præmisit, dicēs: Memor fui in nocte nominis tui domine. Po-
test unusquisq; memor esse, & non surgere: potest unusquisq; & surgere, & cum surre-
xerit, ea quæ proprio arbitrio sederint, postulare. Addidit, Media nocte surgebam, do-
cens te surgendum esse media nocte. Nec ociosum est quod adiunxit: Ad confitendum
tibi, hoc est, ut illo maximè tempore deprecari deum, & propria debeamus deflere pec
cata: nec solum præteritis ueniam postulare, sed etiam præsentia declinare, futura caue-
re. Multa enim illo in tempore tentamenta proserpunt. Tunc feruet carnis illecebra,

tunc tentator illudit. Coquitur cibus, potusque digeritur. Stomachus æger, mens somnolenta, animus occupatus est. Itaque aut quiescenti calor soporis augetur, aut uigilanti nondum plenior refusus est uigor, qui errorum cauere possit incursus. Tunc igitur tentator assistit, tunc retia iacit quibus turbare possit mentem improuidam. Tunc spirituales nequitiæ tenebras offundunt, tunc omne nefas suadere contendunt, quando nullus arbiter culpæ, nullus criminis conscius, nullus potest esse erroris testis. Tunc uarias disceptationes pectori dormitantis infundunt, ut primo de statu mentis deijciant reluctantem, & aliquorum qui sancti habentur, proponatur exemplum, quod illi aliquando deliquerint, sed postea ueniam sint adepti, & texerint superiora delicta. Nam & si omnē emendationem nostri inimicus exosus sit, tamen ad tempus, ut sobriæ mentis uirum possit elidere, prætendit futuram indulgentiam, ut præsentia peccata persuadeat: & cum impulerit aliquem ad erroris assensum, si uiderit eum iam non amore uirtutis à culpa, sed pœ-
Eccl. 23 næ contemplatione reuocari, inserit uarias disceptationes, ut dicat sibi: Quis me uidet? Et tenebræ circundant me, & parietes: quem uereor? Non uidet altissimus, non ad eum peccata nostra perueniunt, non dignatur spectare quæ turpia sunt. Hæc utique usu exemploque cognoscimus. Nemo enim potest esse expers tentationis. Itaque ut tempus habile hoc tentamentis, ita etiam tempus est pœnæ: quod ex lectione diuina possumus edoceri. Non enim ociose dominus deus noster cum posset quocunque momento primitiua Aegyptiorum extinguere, hoc tamen tempus dolori & luctui peccatoris opportunius
Exod. 12 iudicauit. Sic enim scriptum est: Quia media nocte primogeniti Aegyptiorum liberi ab exterminatore sunt interempti. Ideoque sanctus Moyses propheta, ut hoc præueniret tempus, ac sine Hebræorum fraude transiret, agnū ante immolauit, hoc est uesperi, ut manducantes eum, & pascha domini celebrantes, non occuparētur exterminatoris insidijs, ne inermes & uacuos spiritualis alimēti nocturna spicula tenebrosi hostis opprimerēt. Hæc diligenter intende, prudenter intellige, solicitè require. Non perfunctoriè ista dicuntur, sed diuina tibi mysteria declarantur. Præueni & tu insidias tentatoris, instaura prius cœleste conuiuium. Indictum est ieiunium, caue ne negligas. Et si te fames quotidianum cogit ad prandium, ut intemperantia declinet ieiunium, tamē cœlesti magis te seruato conuiuio. Non epulæ paratæ extorqueant, ut cœlestibus sis uacuus sacramētis. Differ aliquantulum, non longè finis est diei: imò plerique sunt eiusmodi dies, ut statim meridianis horis adueniendum sit in ecclesiam, canendi hymni, celebranda oblatio. Tunc utique paratus assiste, ut accipias tibi munimentum, ut corpus edas domini Iesu, in quo remissio peccatorum est, postulatio diuinæ recōciliationis, & protectionis æternæ. Suscipe ante dominum Iesum tuæ mentis hospitio. Vbi corpus eius, ibi Christus est. Cum hospitium tuum aduersarius uiderit occupatum cœlestis fulgore præsentiæ, intelligens locum tentamentis suis interclusum esse per Christum, fugiet ac recedet, & tu mediam noctem sine ulla offensiōe transibis. Admonet etiam sacrificium uespertinum, ut nunquam Christum obliuiscaris. Non potest obliuisci, cum lectū ascendes eius domini cui in occasum precē fuderis diei, qui esurientē te sui corporis epulis expleuerit. Etenim quod uesperi cogitaueris, cito cum euigilaueris recēsebis. Excitabit te ipse dominus Iesus, admonebit ut surgas, & eo tempore arma orationis assumas, quo solet incursare ten-
Act. 16 tator. Vnde non ociose Paulus apostolus & Silas trusi in carcerem, cum in neruo pedes haberent, media tamen nocte surgebant mentis uestigio, exorabant dominum, & laudis sacrificium deferebant. Ideoque ubi non defuit deuotionis officium, affuit etiam solutionis remedium. Subitò enim media nocte terræmotus factus est grandis, ita ut mota sint fundamēta carceris, ualuæ apertæ, omniū uincula soluta sint. Audis quemadmodū si ligatus fueris, quibus manibus, quibus operib. ipse te soluas, quemadmodū custodes timere non possis? Surge igitur ad precandum. Ea hora est, qua tentator nocere cōsueuit, & nequitia cōsueuit irruere. Ea hora est, qua solet aduersus tentationes graues remedium uenire cœleste. Excubandū tibi est, ne qua fraude uincaris: prouidendū ut eo tempore quo potes uincere, nequaquā uincendi tēpus amittas. Et quia oratione subeundā media nocte diximus, non minus etiam de eiusmodi hora diei dicendū uidet. contraria enim diei nox est. Quid enim luci commune cum tenebris? Et ideo aduersa sibi eadem
2. Cor. 6 nocturna est diurnæ. Sicut enim media nocte primitiua Aegyptiorum tentator occidit,

& ex

& ex eo cognoscitur quod ea maxime hora operetur aduersarius: ita è contrario quòd meridiano tēpore uirtus diuinę lucis operetur. Vnde & Abrahā circa meridiem sobrias Gene.18 tendebat excubias, & boni aliquos expectabat euentus, leuans oculos suos, ac finitima perlustrans, quòd eo tēpore aduenientē gratiam sibi quæreret. Illo igitur tempore, cum duobus angelis suis diuinus ei hospes aduenit, illo tēpore Christum suscepit hospitio: illo tempore illa quæ legis, & intelligis, celebrata mysteria sunt. Quando enim magis debuit fidelē uirum illuminare præsentia, quàm quo lux diei plenior refulgeret? Meritoq; etiam sanctus Ioseph receptis fratribus, & accersito iuniore germano, quē maximè diligebat, meridie instaurat conuiuiū. Erat enim meridies in sancti Ioseph pectore, qñ lætas epulas fratribus splēdentis gratię ministrabat, suauissimiq; cibos alloquij diuidebat, Gene.43 ut cum illi pœnam fratris metuerent appetiti & uenditi in seruitutē, ille diuino iudicio ipsis diceret esse prouisum, ut in Aegyptū deduceretur, qui famē sustinentibus alimoniam non negaret. Habeamus ergo in nobis meridiem. Meridies est ei cui iustitiæ Sol refulget, & cuius opere bono, uel cogitationibus innoxijs, & pura mēte atq; syncera pascitur Christus. Disce igitur quemadmodum tibi ipsi fias meridies. Reuela, inquit, domino Psal.36 uiam tuam, & spera in eū, & ipse faciet, & educet sicut lumen iustitiam tuam, & iudiciū tuum sicut meridiem. Vbi enim uera est fides, ibi ueri luminis gratia est. Vbi innocentię prolixior custodia, uirtutumq; longa meditatione processus, ibi splendor bonæ consciētiæ diu permanens, ibi intelligibilis est meridies, ibi & tu Christo mētis tuæ epulas exhibebis, & in diuitijs eius etiam ipse pasceris: ita ut non luminis præmaturus ueri sequatur occasus, nec quidam studijs tuis tenebrosus cito uesper incumbat, & opera bona interiectus impediat. Quod si tentationum nox aduenerit, non immeritò media nocte surgē dum, & orandum diu, & protrahenda psalmis tēpora, donec ueniat dies, & illucescat tibi Christus. Vide igitur ne & per diem tibi media nox fiat, quo mūdi princeps tenebrosus & squalidus plenitudinem tibi tentationis offundat. Surge igitur, & excita tuam mē Ibid.120 tem, non dormitat qui custodit te, si te non reperiat dormientem: sed surgit, si & ipse fuerit tuæ animæ uigilijs excitatus: & imperabit uento, & fiet tranquillitas in tuo pectore, quod diuersarum procellarū turbine fluctuabat. Surgendum igitur nobis est. Solet spōsus media nocte uenire. Caue ne te dormientem inueniat, caue ne facem tuam nō queas somnolentus accendere. Surgendum inquam, & domino cōfitendū est, ut gratias agas. Confitenda etiam eius iudicia æterna, ut quicquid nobis boni accidit, eius iustitię deputemus: ac siue diuites sumus, siue salubriter ualemus, iustitiæ dñi deferamus: quia iustus est, ut opus suum tueatur ac seruet, ut quos nudos indotata quadam naturæ sorte in hāc proiecit corporis infirmitatē, uigore animi, & misericordiæ suæ dote pauperes uestire dignetur. Quod utiq; omni agendum tempore manifestū est, ut nec die, nec nocte, nec ullo tempore à gratiarum actione debeamus uacare. Particeps ego sum omnium timentiū te, & custodientium mandata tua.] Habet & Christus participes atq; consortes suos. Deniq; Dauid probat dicens: Vnxit te deus, deus tuus oleo lætitiæ præ cōsortibus Psal.44 tuis. Habet participes carnis, quia carnē suscepit: habet prophetiæ, quia prophetam, in- Deute.18 quit, uobis suscitabit dñs deus uester de fratribus uestris: tanquā me, ipsum audietis per omnia quæcunq; loquetur uobis. Erit autem, omnis anima quæ non audierit prophetā illum, exterminabitur de plebe. Ipse est uerus propheta, qui sine alterius munere futura cognoscit: qui ea quæ uentura erant, locutus est in prophetis. An non est propheta, qui facit alios prophetare? Ipse est qui auditur sicut lex, quia & lex est ipsius. Deniq; si Moy Luc.16 sen, inquit, & prophetas non audiunt: nec si quis ex mortuis ad illos abierit, credent. Ideoq; populus Iudæorum quia non audiuit hūc prophetam, de plebe exterminatus est, ut populus dei esse desineret, qui ante populus dei dicebatur. Habet consortes baptismi, quia baptizatus pro nobis est: habet consortes iustitiæ, quia ipse iustitia est, & nobis de suo dedit sui habere consortium: habet cōsortes ueritatis, quia ipse ueritas est, & nos tenere uoluit ueritatem: habet cōsortes resurrectionis, quia ipse est resurrectio: habet cōsortes immaculatæ uitæ, quia ipse immaculatus est. Et quicunq; in nouitate uitæ ambulauerit, quicunq; tramitē iustitiæ tenuerit, particeps Christi est. Habet etiam tribulationis suæ participes: ideoq; qui particeps eius esse cupiebat, dixit: Nūc gaudeo in passioni Colos.1 bus pro uobis, & adimpleo ea quæ desunt tribulationum Christi in carne mea, pro cor-

pore eius quod est Ecclesia. Sepulturæ quoque eius participes sumus. Quisquis enim con sepultus est cum ipso per baptismum in mortem, particeps eius est. Ideoque ipse Apostolus adstruens quam nobis gratiam dederit dominus Iesus, ait: Participes enim Iesu Christi facti sumus. Sed & ille particeps Christi est, qui lugentem mœsto consolatur affectu: qui in carcere constitutum proprio non defraudat officio: qui lecto ægrotantis assidet, non ut capiendæ hæreditatis tendat aucupium, sed ut morbi uim solicito mitiget ministerio, ut sedulo fessum sermone demulceat: qui nudos uestiat, esurientes reficiat. In his enim frequenter est Christus, sicut ipse ait: In carcere eram, & uenistis ad me. Nudus erã, & operuistis me. Quod enim uni eorum fecistis, mihi fecistis. Si oderim mendaciũ, particeps Christi sum: quia ueritas Christus est. Si fugiam iniquitatẽ, particeps Christi sum: quia Christus iustitia est. Beatus qui hoc potest dicere. Sicut enim membrum particeps esse dicimus totius corporis, sic coniunctum omnibus timentibus deum, qui non dicat alteri, Non es de corpore meo: hoc est, non dicat pauperi diues, nõ ignobili nobilis, nõ ægro sanus, non fortis debili, non imperito sapiens dicat, Non estis mihi necessarij. Particeps corporis Christi est, quod est Ecclesia. Sed qui sciat quòd ij qui uidentur in Ecclesia debiles, pauperes, imprudentes, & iam peccatores, abundantiori indigeant honestate, & maiore præsidio fulciendi sint? Qui hoc nouerit, ipse potest dicere: Particeps ego sum omnium timentium te. Qui compatiatur magis huiusmodi hominibus, quàm fastidiat eos: cõpatiatur infirmis, ut sciat quòd unũ corpus omnes sumus, & membris membra connexa, ut alterum sine altero esse non possit: & cum alterum dolet, cõpatiatur alteri. Iste ergo rectè potest usurpare huius uocis authoritatem. Vide autem quàm uerecunde propheta dixerit: Particeps ego sum timentium te. Non dixit imitantium, sed timentium. Initium enim sapientiæ est timor domini. Inter rudes se constituit humilitate, cum ueteranos deuotione superaret. Sed tamen & timere uirtutis est, quia scriptum est: Timete dominum sancti eius. Sed quibus timor iste nõ sanctus uideatur? Quia sunt qui ignaua formidine pertimescunt, & hebeti trepidant metu, addidit: Et custodientiũ mandata tua. ut ostenderet se sancti timoris esse consortem. Aut sic: Potest quidẽ timere corde deuotus, sed opere piger, ut sit religiosus affectu, ociosus actu. Non tamen potest piger esse, qui mandata domini custodit. Qui ergo timet, custodit: ergo eius est custodire, qui timeat. Sanctus itaque hoc dicit: Ego autem hoc mihi usurpare non possum. Quanti enim sunt qui timeant deum, & non illis compatior? Quærunt opem, & ferre nolo misericordiam: indigent sumptu, & non adiuuo. Quisquis autem hæc facit, ipse potest dicere se timentium Christum esse consortem. Misericordia tua domine plena est terra, iustificationes tuas doce me.] Quomodo misericordia domini plena est terra, nisi per passionem domini nostri Iesu Christi, quam futuram præuidens quasi promissam propheta concelebrat? Prophetis autẽ ea quæ uentura sunt præuidentibus, moris est ut quasi iam decursa memorẽt quæ posterioris ætatis sunt. Plena est ergo terra misericordia domini, quia omnibus est data remissio peccatorum. Super omnes sol oriri iubetur. Et hic quidem sol quotidie super omnes oritur. Mysticus autem sol ille iustitiæ omnibus ortus est, omnibus uenit, omnibus passus est, & omnibus resurrexit. Ideo autem passus est, ut tolleret peccatum mundi. Si quis autem non credit in Christum, generali beneficio ipse se fraudat: ut si quis clausis fenestris radios solis excludat, non ideo sol non ortus est omnibus, quia calore eius se ipse fraudauit: sed quod solis est, prærogatiuã suam seruat: quod imprudentis est, communis ã se gratiam lucis excludit. Super omnes pluuia est, & hoc diuinæ misericordiæ deputatur, quia pluit super iustos & iniustos. Aut certe sic interpretandum, quod misericordiæ diuinæ plena sit terra, quia domini est terra, & plenitudo eius: ipse super maria fundauit eam, & super flumina præparauit illam. Etenim per Ecclesiã in omnes gentes diffusa est misericordia domini, in omnes gẽtes diffusa est fides. Fortasse dicas, qua ratione non dictum est, Misericordia domini plenum est cœlum? Quia sunt etiam spiritales nequitiæ in cœlestibus, sed non illæ ad commune ius indulgentiæ dei, remissionemque pertinent peccatorum, quibus ignis seruatur æternus: & illa quæ cœlestium uel potestatum uel ministeriorum sunt, licet auxilio Domini fulciantur, tamen non tanta eius indigent misericordia, quanta ea quæ sunt inferiora atque terrena. Non enim illa carnis inuolucro uestiuntur, in qua est frequentis erroris illecebra. Ideoque in superioribus

Hebr. 3 · Matt. 25 · Eccl. 1 · Psal. 33 · Malach. 4 · Matt. 5 · Psal. 123 · Ephes. 6

perioribus ait idem propheta: Quia deus dedit cœlũ cœli domino, terram autẽ filijs ho- Psal. 113
minum. Vnde & cœlum purius & defecatius ab omni labe peccati est, lõgeq; remotius ab illo de quo scriptum est: Sicut uolatilia cœli. Hoc enim cœlum uelut medius quidam Matt. 6
inter cœlum & terram aerius locus dicitur, in quo sunt etiam spiritales nequitiæ in cœlestibus. Nam in illo non appellatiuo, sed uero cœlo, etiam si diabolũ legerimus in con- Ephes. 6
spectu dei angelorum non defuisse concilio, puto tamen nulla operari tentamenta ne- Iob 1
quitiæ. Deniq; scriptum est, quia angeli amauerunt filias hominum, eò quòd terrenis ca Gen. 6
pti detineantur illecebris, princeps mundi istius ac ministri eius, in quibus nequitia spiritalis ueneni quibusdã carnis huius imbuta, & humanis infecta criminibus. Ideoq; dominus in Euangelio suo ait: Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra. Non eadem est il- Matt. 6
lic iniquitas uicinum possessionis finitimo rure depellere, uiduam hæreditatis fraudare compendijs, minores consortij iure detrudere, intra lignum deniq; & quodcunque argenti atq; auri uel æris metallum uelut effigiem quandam cœlestem includere potestatem. Hæc cum sint maximi plena sacrilegij, in cœlis uacant, in terris frequentantur. Verbo domini cœli firmati sunt, non terra firmata est: & ideo iustificationes dei ab ipso Do- Psal. 32
mino uult doceri, quia difficile est in terra magistrum huiusmodi reperire qui eã doceat quę ipse non uiderit. Ad illum igitur doctorem intimo propheta contendit affectu, qui solus magister est uerus. Quomodo enim potest homo quasi uerũ docere quod nesciat, cum ipse sit mẽdax? Meritoq; ait dominus, ut nemo super terram uocet sibi quenquam magistrum, quia unus est magister omnium. Et quomodo posset Dauid alium doctorẽ quærere, cum ipse de deo dixerit: Qui docet hominem scientiam? Docet autem Deus, Ibid. 93
& mentes illuminat singulorum, & claritatẽ cognitionis infundit, si tu aperias ostia cordis tui, & cœlestis gratiæ recipias claritatem. Quando dubitas, diligenter inquiras. Qui enim quærit, inuenit: & ei qui pulsat, aperitur. Multa obscuritas in scripturis prophetì- Matt. 7
cis: sed si manu quadam mentis tuæ scripturarum ianuam pulses, & ea quæ sunt occulta, diligenter examines, paulatim incipies rationem colligere dictorum, & aperietur tibi non ab alio, sed à dei uerbo, de quo legisti in Apocalypsi quòd agnus librum signatũ Apoc. 5
aperuit, quem nullus antè apetire poterat: quia solus dominus Iesus in Euangelio suo prophetarum ænigmata, & legis mysteria reuelauit: solus scientiæ clauim detulit, & dedit aperire nobis. Dicunt se Iudæi habere clauim scientiæ, sed non habent. nam si haberent, ipsi ingrederentur, ipsi agnoscerent penetralia scripturarum. Nunc aũt uæ uobis scri Luc. 11
bæ & pharisæi, qui abstulistis clauim scientię, & ipsi non introistis, & introeuntes prohibuistis. Quomodo enim clauim potestis habere scientiæ, qui scientiæ negastis autorẽ? Et ideo ad ipsum cõuersus Dauid, ait: Tu me, inquit, doce iustificationes tuas, quia tu es uera iustitia. Tu doce quæ sapienter dicta sunt, quia tu es sapientia. Tu aperi cor meum, quia aperuisti librum. Tu aperi illud ostium quod in cœlo est, quia ipse es ianua. Per te si quis introierit, regnum illud possidebit æternum. Per te si quis intrauerit, non decipietur: quia falli non potest quicunq; domicilium fuerit ueritatis ingressus.

SERMO IX.

N Ona litera Teth incipit, cuius interpretatio est exclusio. Quid est exclusio? Nunquid sicut domo aliquis excluditur, hospitioq; deijcitur, ita qui excluditur à dei regno, bonis illius fraudatur, sicut illæ exclusæ sunt uirgines, quę secum oleum non tulerunt: & dum uenit sponsus, extinctę sunt faces earum, atq; emendo oleo inflammandisq; facibus occupatæ fecerunt moram, & ingresso iam spõso introire cupientes leguntur exclusæ? Nõ arbitror. Nam quomodo diceret, si bonis sanctus esset propheta deiectus, atq; exclusus à dei regno: Iucunditatẽ fecisti cũ seruo tuo? Nec prophetæ meritum huiusmodi intellectum uidetur admittere, nec series subditorũ. Audis dicentem: Suauis es domine, & in iucũditate tua doce me iustificationes tuas. Audis dicentem: Bonum mihi lex oris tui super milia auri & argenti. & potest dicere quòd sit exclusus à regno, qui nõ est exclusus à lege? Quid ergo intelligimus? Hæret interpretatio. Obscuritatem sensus sui sermonis uidetur offundere. Vocant merita prophetæ, uocat eius gratia, uocat subiectorum series, ut altioris intellectus aliquid debeamus eruere, & occurrit in interpretatione quòd interdum excludamur in bono. Scriptũ est enim: Perfecta charitas timorẽ excludit foras. Et generaliter quidem charitas excludit timorem.

Matt. 25

Vt miles qui imperatorem diligit, bella pro imperatore suscepta non metuit: ut seruus amans dominū, quamuis per dubia & prærupta mittatur, tamen omnia pericula domini amore contēnit, ac si quis dominū petat, seipsum offerre non trepidat: ut qui trans mare positos filios uidere desiderat, non metuit naufragia liberorū charitate, ingredit maris fluctus, subit incerta nauigij, sed metū discriminis leuāt desideria filiorū. Quàm pulchrè etiam de martyribus dicit, qui uerè militant Christo, qui persecutiões, ungulas, gladios, incendia non timentes, infestis se regibus obtulerunt? Timorem etenim quem poterāt habere pœnarum, excluserunt amore martyrij. Hunc sensum autem esse interpretationis huius, etiā de Threnis Hieremiæ possumus approbare. Nam & ibi sub hac litera scriptum est: Bonus est dominus sustinentibus eum, animæ quæ quærit eum. Bonum est sustinere & sperare in salutare dei. Bonū est uiro cum portauerit iugum graue à iuuentute sua, sedebit singulariter, & silebit, quia tulit iugū graue. Hæc utiq; quid aliud astruunt, nisi bonæ exclusionis hanc interpretationem uideri? Quis enim sustinet dominum, nisi studio charitatis? Quis est qui sperat, nisi qui quod optat & diligit? Quod enim speramus, per patientiam expectamus. Ergo qui sperat, sustinet: qui sustinet, impatiētiæ utiq; excludit affectum. Quis est qui portat iugum graue à iuuentute sua, nisi qui delicijs renunciat, luxuriam fugit? Quis est qui singulariter sedet, nisi qui secularibus uoluptatib. abdicatis, molestiarum omniū excludit tumultus? Iste ergo nil timere poterit, qui charitatis gratia uim timoris absorbuit. Est et alius qui excludatur in bono, ut ille qui Apostolica autoritate sublatus è medio plebis est: & quia malum opus fecit, traditus est in carnis interitū, ut eius spiritus saluaretur. Ex quo intelligimus, quia in bono excluditur qui iubetur agere pœnitentiam ut humilietur, & compungatur corde. Hæc enim reconciliationis solent esse suffragia. Deniq; etiam Hieremiæ scripta sub hac litera uidentur significare. Sic enim legimus de Hierusalē illa terrena: Immundicia eius ante pedes eius. Nō fuit memor nouissimorum suorum, & cecidit inualidè, non est qui consoletur eam. Vide domine humilitatem eius, quia magnificatus est inimicus. Et quia humiliatur Hierusalem, meritò postea ei dicitur: Deficit iniquitas tua, filia Sion. Et omni qui pœnitentiā egerit, lachrymis proprijs peccata defleuerit, bene dicitur: Defecit iniquitas tua. Alibi quoq; sub hac litera Hieremias: Boni erāt uulnerati gladio, quàm uulnerati fame. Abierunt compuncti à natiuitate agrorum. Compungimur igitur, quando nostrorum agimus pœnitentiam delictorum, compungimur etiam recordatione delictorum. Vnde ait propheta Dauid: Quæ dicitis in cordibus uestris, & in cubilibus uestris compungimini. Qui autem cōpungitur, utiq; delectationē excludit erroris: & qui agit pœnitentiam, excludit pudorē, sequestrat uerecundiā flagitij confitendi, ut recuperandæ spem

2.Reg. 12 salutis inueniat. Meritoq; & ipse Dauid ubi cognouit errorē: Peccaui, inquit, Domino. Tantus rex, tantus propheta non erubuit peccatum proprium confiteri, & ideo dictum est ei: Et dominus abstulit peccatum tuum. Sublato igitur peccato, ait: Iucunditatem fecisti cum seruo tuo domine, secundum uerbum tuum.] Multa uidentur in hoc seculo iucunda esse, quæ non sunt: multa suauia, bona plurima. Luxuries uidetur esse iucunda, sed exhausto fit amara patrimonio. Dulcis libido cum feruet, sed eadem horrida & execranda cum proditur. Suaues epulæ cum sumunt, sed fœtidæ cum digerunt. Bona multa in hoc seculo, dum uiuimus æstimant, quia usui nobis sunt, ut pecunia, honor, aurum, argentum, possessiones: eadem nihil possunt prodesse defunctis, hic omnia relinquunt. Quinetiam maiori dolore quis moritur, cum his se fraudari copijs ingemiscit. Nō est ergo iucunditas uera, nisi illa quæ secundum uerbum dei est, ut quis bonorū meritorū atq; uirtutū subsidijs gaudeat esse munitū. Hac Dauid iucunditate uel bonitate dei lætatur, quia iugum graue à iuuentute portauit & sustinuit, atq; expectauit domini in se gratiā, non præripuit, qui sæpe occidendi regis Saul tributa sibi copia, maluit tamen expectare à domino deferendi tempus imperij, quàm occiso rege præripere. Semper deus bonus est: ideoq; & Paulus ait: Vide ergo bonitatem & seueritatem dei. Bonitas enim in

Rom. 11 omnes est, seueritas in paucos. Deniq; subdidit idem Apostolus: In eos qui ceciderunt, seueritatem quidem, in te autem bonitatem. Si enim non cecidissent, utiq; uterentur & ipsi bonitate dei. Nam & tibi ideo bonus est, quia permanes: quòd si nō permanseris in bonitate, et tu excideris. Non ergo deus propterea bonus esse desistet quia tu lapsus es,

& indiges seueritate. Siquidem est & seueritas dei in bonitate, ut recurrat unusquisq; ca
stigatus, pedem referat à peccatis, & ad uirtutum tramitem, bonamq; conuersationem
recurrat. Deniq; docet & de illis qui ceciderunt, Apostolus: Quia si non permanserint Rom. 11
in incredulitate, inserentur. Potẽs enim est deus iterum inserere illos: ut quemadmodũ
inserta uirgulta, ita & homines uelut caudicibus quibusdam uirtutis inserti, bonorũ fru
ctus possint ferre meritorũ. Accuses necesse est medicum crudelitatis, quia putrefactas
uulnerum fibras ferro putauerit execandas: quia noxia, & serpentia ulcera igni adusse-
rit, ne uirus in ulteriora proserperet: uel quia magister discipulũ uerberauerit negligen-
tem, ut metu uerberum indueret diligentiam. Castigare enim amantis est, non execran-
tis: & ideo bonitatis est, nõ crudelitatis. Rectè ergo & dominus ubiq; est bonus, & cum
remittit flagitia, & cum peccata castigat. Castigat enim dominus quem diligit. Castiga- Prouer. 3
tus est etiam Dauid. Deniq; ait: Et fui flagellatus tota die. Sed uir sapiens, qui intellexit Psal. 72
castigationem illam sibi domini profuisse, ait: Bonitatem fecisti cum seruo tuo domine
secundum uerbum tuum. hoc est, Etsi ad tempus amara uisa est mihi castigatio secundũ
carnem, secundum mœstitiam corporis, tamen secundum uerbum tuum castigatio illa
fructus bonitatis attulit. Illam mihi castigationem intelligo profuisse, illa castigatione
me à uitijs esse reuocatum, illa castigatione non diu aliquid in me licuisse flagitijs, per il
lam castigationem domini nihil in me aduersario licuisse, nil morti. Denique castigans Ibid. 117
castigauit me dominus, & morti non tradidit me, ipse propheta memorauit. Castigatur
enim qui recipitur: qui autem non recipiuntur, non flagellantur. In laboribus enim ho- Ibid. 72
minum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Ideoq; suprà ait: Quàm bonus Ibidem.
Israel deus rectis corde. Ergo bonus omnibus, quia omnes recto uult esse corde. Qui
autem cor declinauerit, ipse à se gratiam diuinæ bonitatis auertit. Iucunditatem & di
sciplinam & sciẽtiam doce me, quia in mandatis tuis credidi.] Iuxta Apostolum χρηςὸν, Roma. 11
bonum intelligimus, quia dixit: Vide ergo bonitatem domini. Iuxta Euangelium χρη- Matt. 11
ςὸν suaue accipimus. Dixit enim: Tollite iugũ meum, quia leue est: & onus meum, quia
suaue est. Dixit enim, φορτίον ἐμὸν χρηςόν. Vnde meritò bonitatem dei ab ipso quærit do-
ceri, ne fortè quis perfunctoriè accipiens bonum Deum esse, in erroribus perseueret,
quòd per misericordiam dei sciat impunitatem suis dari peccatis, quum & si indulgeat
dominus, tamen fœda est conuersatio, in criminibus semper hærere. Non ergo boni-
tas ista uulgaris est, sed quæ semper disciplinæ expectet profectum. Ideóque qui intel-
ligit altam dei esse bonitatem, doceri desiderat etiam disciplinam. Nam plerumque a-
uertuntur à studio disciplinæ, dum eam seueram & tristem arbitrantur: sed perspicacior
sensu intelligit quòd disciplina si tristis ad tempus sit, posterioribus fiat iucunda tempo
ribus. Sed est disciplina uel correptio seuerior, est etiam moderatior. Moderatior, de
qua dicit dominus: Corripiam eos in auditu tribulationis eorum. Est seuerior, quæ est
in ira & furore correptio. Vnde refugiens eam correptionem dicit Dauid: Domine, ne Psal. 6
in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripias me. Et Hieremias: Corripe nos do- Hier. 10
mine in iudicio, & non in furore. Omnis ergo disciplina, etsi ad tempus habeat amari- Hebr. 12
tudinem, habeat perturbationem, postea tamen pacificos fructus generare consueuit.
Sed qui petit doceri bonitatem & disciplinam, debet petere etiam scientiam doceri.
Nisi enim habeat scientiam, molesta est disciplina, molesta correptio. Quid sit scien-
tia, doceat te Salomon, qui ait de domino Deo nostro: Ipse enim mihi dedit eorum quę Sap. 7
sunt cognitionem ueram. Et alibi hic idem propheta ait: Qui docet hominem scien- Psal. 93
tiam. Qui autem petit scientiam, credit mandatis dei. Aliud est autem in mandatis dei
credere, aliud mandatis credere. Qui enim mandatis dei credit, cito efficit ut sit in man-
datis dei, & in ipsis conuersetur. Per fidem igitur scientia assumitur, per scientiam disci-
plina. Quod enim scimus placere deo posse, in eo nos conuersatio ipsa delectat. De-
nique scriptum est: Nostra autem conuersatio in cœlis est. Præcessit scientia, sequuta Philip. 3
est conuersatio. De mandatis dei credere, diximus: in mandatis autem dei, hoc est, in
ipsis esse, & credere quia uera mandata sunt. Nisi autem credideris mandatis Dei, eo-
rum utique scientiam, quæ per mandata dei docemur, habere non poteris. Priusquã
humiliarer ego deliqui, propter hoc uerbum tuum ego custodiui.] Alia editio ha-
bet: Priusquam humiliarer, ego nesciui. Vnde putant aliqui quòd anima hominis
hoc

hoc dicat, Priusquam humiliarer, ut in hoc lutum corporis introirem, tua, quæ non legē ram, mandata nesciui. Sed quia Septuaginta uirorum sententias magis sequitur Ecclesia, & hic sensus est planior, & nihil offensionis admittens quod possit aliquibus scrupulum commouere: ideo accipiamus humiliarer ita dictum, eò quod peccato uideatur hu-
Gen. 3 miliatus. Propter peccatum enim tentationes sæpe nascũtur. Deniq; Adam & Eua post culpam utiq; eiecti sunt. Ergo humilitatis nostræ causa peccatum est, uel humiliationis. Non enim hoc fugio. Potest enim de aduersis plerunq; intelligi humilitas, ut est: Bonũ mihi quòd humiliasti me, ut discam iustificatiões tuas. &, Nisi lex tua meditatio mea sit, tunc forsitan perissem in humilitate mea. &, Humiliatus sum ualde. Hic ergo ostēdit humilitatem ortam esse de culpa. Et quia culpa præcessit, ideo humiliatum se ostendit, hoc est, attritum tentationibus & aduersis, & traditum anxietatibus: quemadmodum & ille
1. Cor. 5 qui traditus est à Paulo in interitum carnis, humiliatus utiq; est, ut postea posset reconciliationem mereri. Sed quamuis humilitas ista, hoc est, uelut quædam deiectio perturbationis, non uirtutis sit, uirtutem tamen sæpe generat, & fit non pœna, sed remedium delinquentis. Nam si peccatis tuis tribuas quòd humiliatus es, quicquid acciderit, in te re-
Prou. 18 torques, & ex reo incipies esse iustus, qui te ipse cõdemnas. Iustus enim accusator est sui in exordio sermonis. Nec potes indignum te iudicare humilitate, qui propria errata cognoscis, in quib. erubescendo non utiq; extolleris, sed humiliaris. Vides ergo quia ideo humiliatus es, quia deliquisti, & non seruasti eloquia dei. Vnde serua diligentius ne pecces, ne iterum quia deiectus sis, tristitia absorbearis, & fiat tibi deiectio tua incrementũ iniquitatis, quæ deberet correctionis esse occasio. Etenim in tentationibus homo, sicut aurum in conflatorio comprobatur. Vides propheta quid dicit: Priusquam humiliarer, inquit, deliqui. Iure ergo tẽtationibus traditus est, quoniam delinquebat. Delinquebat autem, quia dei eloquium non tenebat. Verũ inde ordinem emendationis inuenit, unde culpa processerat. Cœpit esse subiectus eloquio diuino, & culpa desiuit. Bonus es domine, & in bonitate tua doce me iustitias tuas.] Etiam usus disciplinæ secularis accepit, ut unusquisq; iudicem suum laudet. Vnde Apostolus sequens diuinarum ordinem
Act. 26 scripturarum, cum diceret causam, ita cœpit: De omnibus quibus accusor rex Agrippa à Iudæis, æstimo me felicem apud te, incipiens rationem reddere. Et infrà: Credis rex Agrippa prophetis? Scio quia credis. Ergo si laudantur homines, in quibus plerunq; aliena laudantur: quanto magis unusquisq; dei sibi gratiam cõciliare debet, ut dicat: Bonus es domine? Nam si hoc dicatur homini, ut esse admoneatur quod forsitan non sit, & bonitatis etiam ipse prædicatione mitescat, terroremq; immitis deponat affectus: quanto magis deo laus sua est deferenda, qui nisi bonus esset, super terrã stare quis posset? Pro-
Matt. 7 prium autẽ dei est ut bonus sit. Deniq; in Euangelio habes quia arbor bona fructus bonos facit. Fructus eius angeli sunt, fructus eius homines sunt: hoc est, rationabiles sancti si domini præcepta custodiunt. Fructus eius sunt ij qui nascuntur in terris, fructus eius sunt uirtutes hominum. Meritò ergo arbor bona bonos fructus facit. Prius igitur radix
Ibidem. laudetur, ut fructus possit probari. Sed & alibi ait idem dominus Iesus: Et pater uester, qui bonus est, dabit bona data petentibus se. Sed quamuis bonus deus sit, cuius etiam amara plus prosunt (non enim inferuntur ut noceant, sed ut corrigant) rogatur tamẽ ut in bonitate sua doceat nos iustitias suas. Considera medicum utilia apponentem medicamenta uulneribus, ea tamen quæ mordeant ulceris uirus: aut certè ferro putrefacta resecantẽ: cum in eo ipso bonus sit medicus, quia utilitatem operatur ęgroti, & facit quod prodesse nouerit: tamen quia æger dolorem aut non uult aut non potest sustinere propter infirmitatem affectus sui, rogat ut medicus cum quadam bonitate & suauitate sua curet, & non asperitatem adhibeat medicamentorum, non ferro incidat uulnerum fibras: aut si aliter non potest, ut cum moderatione faciat, & quadam subtilitate mitiget uim doloris. Et ideo in Euangelij bonitate melius docentur iustificationes dei, quàm in
Luc. 7 legis seueritate. Opus autem iustitiæ iustificatio est. Vnde scriptum est quia pharisæi se iustificare uoluerunt, non baptizati baptismo Ioannis. In eo enim iustificationem non fecerunt, quia noluerunt agere pœnitentiam delictorum: quam propheta in bonitate uult agere, ut ei fiat peccatorum remissio sine atrocitate damnationis, cum remissionis gratia. Multiplicata est super me iniquitas superborum, ego autem in toto corde meo

meo scrutabor mandata tua.] Quanto magis quis deo seruire desiderat, tanto magis in se excitat aduersarios: & tanquam athleta fortis coronam iustitiæ reportare desiderans, irritat in se plurimos & lacessit, qui inuident nostro profectui. Quod etiam in posterioribus euidenter ostendit. Cum odio habentibus pacem, eram, inquit, pacificus. Nihil tamen tranquillitas eius proficiebat, ut eos qui pacem oderant, sua tranquillitate componeret, & eorum studia comprimeret. Cum loquebar illis, impugnabant me gratis: hoc est, cum causas impugnandi non haberent, tamen impugnandi studium non deponebant. Ita ergo multiplicantur siue nequitiæ spiritales, siue homines, & multiplicatur iniquitas eorũ super iustum. Verbi gratia: Si filiũ iustus amittat (quod seculi usu sæpe contingit) si amittat patrimonium, uel diuersis afficiatur incommodis rerum, uel corporis infirmitatibus, tunc dicunt superbi: Vbi est iustitia eius? ubi misericordia? Ecce quia sic mulctatus est, ecce quia ei innocentia sua nihil prodest. Ideoq; ad uitæ huius specimen extrahendum, tres illi sancto Iob specie amici, obtrectatione autẽ iniqui, probitatis atq; iustitię eius inuidi, exprobrantes grauia opprobria cõgerebant: & qui uenerant ad consolandum, insultare cœperunt. Sed iustus his non mouetur, ideoq; nec Iob frangebatur. Deniq; in amissionibus filiorum uel patrimonij dicebat: Dominus dedit, dominus abstulit: sit nomen domini benedictum. Ergo & in aduersis positi dicamus: Bonitatẽ fecisti cum seruo tuo. Potest enim dominus in melius mutare quæ facta sunt, ut Iob sancti habemus exemplum: & quæ amissa sunt, reddere. Potest quis & amissis filijs generare meliores. Nunquid deo est difficile meliora donare? Potest etiam si nihil donet, hoc ipso tamen iusto esse prospectum, si fortè futuri improbi rapti sunt, ne mutaret malitia cor eorum. Similiter & de patrimonio, quasi non uideamus plurimos propter opes patrimonij in periculũ salutis esse deductos, plurimis ex diuitiarum abundantia ortam esse causam peccandi. Qui enim non habet quod donet, ascribi ei culpa non potest quod nõ donauerit. qui autem habet quod donet, & non dat, utiq; obnoxius esse incipit peccato. Coagulatum est ut lac cor meum, ego autem legem tuam meditatus sum.] Subtile cor sanctorum, coagulatum est uerò cor superborum. Vt enim lac natura sui purum, speciosum atq; sincerum est, sed corruptione coacescit: sic mentis & cordis humani natura pura, sincera, perspicua est prius quàm uitiorum admixtione coalescat. Coagulato enim lacte fit quædam concretio, nec suauitatem habens eandem, nec gratiam. Ita homines, qui antè sedulitate, gratia, suauitate uerborum lactis speciem præferebant, nulla inuidia corruptam, hi si cœperint inuidere, coagulatur in uitium cor eorum, & fit de suauitate amicitiæ amaritudo maleuolentiæ, & insuauis quidam horror inuidiæ. Ergò coagulatũ est cor per superbiam, per inuidiam, quæ lenitate naturæ fluentem beneuolentiam malitiæ concretione uitiarunt. Iniquorum ergo cor coagulatur, iustus autem humiliatur, legis præcepta meditando, qui habet humilitatis magisterium. Bonum mihi quòd humiliasti me, ut discam iustificationes tuas.] Hoc secutus Apostolus: Placeo mihi, ait, in infirmitatibus, in iniurijs, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustijs. Cum enim complacet in infirmitatibus, & non frangitur animo, nec cedit iniuriæ, discere iustificationes dei & meruit & impleuit. Ergo hic, humiliasti me, hoc est, diuersis tentationib. & incommodis exercuisti, dicit. Quod aperuit & Symmachus scribẽs: Profuit mihi quòd afflictus sum, ut discerem iustitias tuas. Ergo qui humiliatur, non deijciat animum, neq; frangat, sed magis humiliando proficiat, ut superbum humilitate sua mitiget, insolẽtes morum seueritate confundat, contumeliosos patientia sua frangat, auaros nonnunquã etiam æquanimitate dispendij à iurgij intentione deducat. Sic enim legisti: Quia iustificata est sapientia à filijs suis, dum Christus se offert supplicio, dedit iniurijs, non subducit opprobrijs, nec à confusione sputorum auertit faciem suam: & ideo omnes sapientia sua instruxit, & liuore sanauit. Bonum mihi lex oris tui super milia auri & argẽti.] Non quicunq; hoc dicit, imò rarus hoc dicit: id est, qui legem dei auro atq; argento præfert, qui potest propter legem dei omnia relinquere. Sed nec Christus hunc reperit, nisi de ijs quos ipse docere dignatus est. Petrus hoc dixit, & probauit effectu, quia pluris legem quàm aurum habuit. Ideóque ait: Aurum & argentum non habeo. Non auarus hoc dicit, qui defosso auro incubat. Non dicit pecuniosus, qui quotidiana emolumenta solicito rimatur affectu, qui quotidie opes aggerat, qui hæreditatis tendit aucupia, qui

Psal. 119 · Iob 1 · 2. Cor. 12 · Luc. 7 · Act. 3

qui circa ægrotantis lectulum indefessas exercet excubias. Hic aliqui legẽ oris dei tanquam legem uerbi accipiunt, ut si dicas: legem dexteræ dei. Bene ergo & hoc conuenit
Ioan. 6 Petro dicẽti: Verba uitæ æternæ habes, & nos relinquimus te? hoc est, lex oris tui super milia auri & argenti est, & possumus tantum deserere bonum, & seculi huius emolumenta captare? Sed Moyses lex oris dei potest dici, per quem Dominus loquutus est, & dedit legem.

SERMO X.

D Ecima litera incipit apud Hebræos Iod, quæ latina significatione confessio dicitur, uel certè desolatio. Nec discors ac dissonans uidetur interpretatio. Siquidem qui desolati sunt, citius cõfitentur: Magis enim secundis rebus animus extolli solet: cum autem urgetur aduersis, tunc demum implorat auxiliũ. Nam & in ijs quæ humana sunt, hunc usum esse cognoscimus, ut cui succedunt prospera, animus elatior sit: cui mundi huius infesta sunt ex potẽtia alicuius aduersa, tunc confugiat, tunc opem quærat ut uel rogando superioris mitiget potestatem, uel se uirib. armet adiunctis, ne quasi inferior potentioris uiribus opprimatur. Deniq; Hieremias sub hac li-
Thren. 1 tera sic ait: Manus suas extendit qui tribulat, in omnia desideria eius. Vidit enim gentes introeuntes in sanctificationem suam, quibus mandasti ne introirent in Ecclesiam eius. De Hierusalem utiq; hoc dicit propheta, cuius deplorat ærumnam, cuius præcessit de-
Heb. 12 solatio ac destitutio, ut postea sequeretur confessio. Castigat enim dominus omnem filium quem recipit. Recepturus igitur Hierusalẽ, antè captiuitatis flagellauit ærumnis. Nimium enim insoleuerat, & inflato sese corde iactauerat, ut caput tenere nõ posset dominum Iesum, id est, humilitatem, gratiam, iustitiam, sapientiam: hoc est, ueræ fidei magisterium non teneret. Et ideo dominus castigauit eam, qui moderator omnium nouit quemadmodum unumquemq; castiget. Vt enim medicus grauiora uulnera asperioribus medicamentis curare consueuit, ita & deus noster grauiora peccata maiore seueri-
Deut. 32 tate castigat. Sed ipsa castigatio ad salutem proficit. Dixit enim dominus: Percutiam, & ego sanabo. Deniq; de Hierusalem spem cœpit Hieremias propheta promittere. Nam
Thren. 3 in posterioribus sub hac litera ait: Dabit percutienti maxillam suam, & satiabitur in opprobrijs. Dabit in sepulturæ fossuram os suum, si tamen est spes patientiæ. In Euangelio
Matt. 5 dominus Iesus docens uirtutem atq; insigne patientiæ, ait: Qui te percusserit in maxillam, præbe ei & alteram. Vult enim discipulos suos & iniuriarum esse patientes, nec referire facile, ne dum ferire potens iniuriam faceret, indicium humilitatis non exhiberẽt. Patientia enim humilitatis indicium est. Et ideo quoniam desolata erat ac destituta Hierusalẽ: Dabit, inquit, percutienti maxillam suam, ut nõ se subducat iniuriæ, nec declinet cædis dolorẽ, sed percutienti maxillam offerat. Vtrumq; intelligi potest, siue ei qui percutere incipiat, siue ei qui iam percusserit, ut illud Euangelicum compleatur: Qui te percusserit in maxillam, præbe ei & alteram. Et prophetice hoc positum est, ut doceret Hierusalem, hoc est, plebis Iudaicæ Ecclesiam non aliter esse seruandam, nisi per Euangelij disciplinam: ut cum cœperit Euangelij præcepta seruare, & operibus implere mandatum domini Iesu, tunc iugum captiuitatis de suæ animæ ceruice deponat, cum se subdiderit iugo Christi. Et satiabitur, inquit, in opprobrijs. Non dixit, Subibit opprobrium. Facile est enim unam aut alteram contumeliam sustinere. Addidit: Satiabitur in opprobrijs, quo facilius domini moueat misericordiam, opprobriorum complurium deformitate miserabilis. Quod utiq; ex libro Regnorum potes intelligere. Quippe cum con
2. Reg. 16 uitiaretur Semei filius Gera sancto Dauid, uirum sanguinarium appellans, & maledice ret ei quãdo fugiebat filiũ suũ Absalon: parricidalia ad tempus bella declinans tacebat rex, & summum patientiæ insigne præstabat. Etenim cum tentationis suæ tempus intelligeret, ut ei parricidale prælium moueretur, magis humilem se uolebat uideri, quo domini mitigaret offensam, quàm exasperandum eius arbitrabatur in sua tentatione iudicium, si fortè suas iniurias ultum iret. Vnde & populi duci Abisai uindicare cupiẽti ait: Quid mihi & tibi est fili Saruiæ? Ideo maledicit mihi, quoniam dominus dixit illi ut maledicat. Ecce filius meus qui exiuit de uentre meo, quęrit animam meam. Si autem modò extraneus maledicit mihi, dimitte illum ut maledicat, quoniam dominus dixit illi, ut uideat humilitatem meam: & retribuet mihi dominus bona pro maledicto hoc. Quod

& pro-

& prophetico dixit ſpiritu,& probauit euentu.Cum enim repleta fuerit humilitas,pec-
catum ſoluitur.Deniq; & in Eſaiæ libro habes quia dixit dominus:Sacerdotes loquimi Eſai. 40
ni in cor Hieruſalem:conſolamini eã,quia repleta eſt humiliatio eius,ſolutum eſt pecca
tũ eius:quia accepit de manu domini duplicia peccata ſua. Aduertis igitur quia ubi de-
ſolatio,ibi humilitas.Deſolationem enim ſequitur humilitas iuſto ordine, humilitatem
patientia,patientiam probatio, probationem conſolatio . Quod habes & in Apoſtolo
ſcriptum:Quia tribulatio patientiam operatur,patiẽtia autem probationem, probatio Rom. 5
autem ſpem:ſpes autem non confundit, quia charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris
per ſpiritum ſanctum,qui utiq; noſtrorum conſolator eſt affectuũ.Quod autem ait, Da
bit in ſepulturam os ſuum,oſtendit quandam ſupramodum patientię taciturnitatem,ut
tãquam ſepeliat os proprium ne loquatur, & uelut quodam aggere uirtutum obſtruat,
ne uocem doloris emittat,tantum pondus aſſerens patientiæ quam ſpes foueat,ut uocẽ
ipſam uelut buſto quodam ac tumulo ſepeliat ac includat,quam nulla extorquere, nul-
la excitare poſſit iniuria.Huius quoq; literæ interpretationem,ut potuimus, explicaui-
mus.ueniamus ad pſalmum. Manus tuæ fecerunt me,& parauerunt me, da mihi in-
tellectum ut diſcam mandata tua.] Magno commendationis exordio uſus eſt , ut opus
dei eſſe ſe diceret,quo facilius circa operis ſui gratiam fauor inclinaretur authoris.Gran
dis etiam pręrogatiua eſt in rebus humanis,ut aliquis operibus & beneficijs faueat ſuis:
nec meritum ſpectet alienum , ſed in ſuæ gratiæ munus intendat , ne uideatur abrogare
quod ipſe donauit.Itaq; etſi de luto corporis noſtri ſubſtãtia ſit,carne induramur,& cor-
pus oſſibus intexatur & neruis,tamen quod ſimus precioſiſſimum opus dei, nemo du-
bitauerit.Nam & fabricam ipſam humani corporis ſi quis conſiderare uelit, nihil pote-
rit in terra precioſius iudicare . Eſt enim homo ſtatu celſus, uultu decorus, cæſarie gra-
tus:non in aluum cæterorum more curuatus animalium , ſed ipſo naturæ iure ſublimis,
qui in cœlum libero ſpectet obtutu, nulla captiuæ ſeruitute ceruicis depreſſus in terrã,
ſed tanquã propriæ conſcius libertatis,& locuples ſui teſtis authoris. Veruntamẽ in cæ
teris animantibus membrorum forma laudetur, in quibus præter gratiam corporis ni-
hil eſt aliud quod requiratur.Homo in eo eſt pulchrior,quod non uidetur:nõ in corpo
re,quod uidetur:in ſe habẽs æternitatis gratiam,& præſentium uenuſtatem.Quę enim 2.Cor. 4
uidentur,tẽporalia ſunt:nam quæ non uidentur,æterna ſunt.In hoc in terreſtri hoſpitio
indutus habitatione cœleſti,cui ſimul cõpetit & in terris uideri,& deo coniũgi. Magnũ
ſane munus,ſi ſe ipſe cognoſcat,& quædam forma iuſtitiæ,mundo magis quàm ſibi na-
ſci. Vnde Salomõ ait:Grande homo & precioſum uir miſericors . uirum aũt fidelem o- Prouer. 20
pus eſt inuenire.Et uere magnus eſt qui diuini operis interpres eſt , & imitator dei.ho-
mo eſt enim qui potuit dicere:Imitatores mei eſtote,ſicut & ego Chriſti. Terram exco- 1.Cor. 11
lit,mari tanquã poſſeſſione utiť,cœli ornamenta gratus miratur aſſertor.Euanuerat re-
rũ natura,niſi qui ea uteretur, diuina prouidentia eſſet adiectus.Deniq; poſtquàm fecit
deus cœlum & terram & maria,poſteaquàm omnia reptilia,uolatilia, animãtia , poſtea
hominẽ fecit,quẽ animantibus uiuẽtibus anteferret.De quo nõ immerito cœleſti ſentẽ
tia reſultauit:Faciamus hominẽ ad imaginem & ſimilitudinem noſtram.Cętera dixit, et Gene. 1
facta ſunt:mandauit,& creata ſunt,ut homo fiat,ſpecialis quidam dei accedit hortatus, Pſal. 148
ut tanquam laborantis dei in huius munere creaturæ ſignificetur operatio. Deus quidẽ
expers laboris eſt,ſed tamen ſcripturæ uerba quid aliud,niſi ſtudioſam tui ob gratiã ope
rationem eius oſtendunt?Ergo ſi deus maiore quodam ſtudio te creauit,cur ipſe tui ſtu
dium relinquis?Si deus in te laborauit,qui laborare non nouit,cur ipſe fugitans ſis labo
ris?Manus tuæ,inquit,fecerũt me,& parauerũt.] Clamat ad deum propheta : Opus tuũ
domine ne deſeras,non derelinquas. Te authorem conuenio,te teneo conditorẽ, præſi
dia aliena non quæro.In adiumentũ accingere,qui accinctus es ut creares.Dic ipſe Da-
uid quid ſenſeris,cur dixeris:Manus tuæ fecerũt me?Sed dixiſti inferius , Dñe retribues Pſal. 137
propter me,domine miſericordia tua in ſeculum,opera manuum tuarum non omittas.
hoc eſt dicere,Beſtias nõ fecerũt manus tuæ,ſed dixiſti,Producant aquæ reptilia anima Gene. 1
rũ uiuentium:& produxit terra ſecundum genus quadrupedia,& reptilia,& beſtias ter
ræ.Me aũt,inquit,feciſti,me tuis manibus figuraſti : hoc eſt, non figuraſti beſtias mani-
bus tuis,non reptilia,non uolatilia:me autem fecerũt manus tuæ,& parauerunt me.Nõ

mediocre opus est quod paratum est, cum sapiẽtia unum quodq; disponitur & paratur.
Prou. 8 Deniq; sapientia dicit: Cum pararet cœlos, cum illo eram. Quod de hominibus dicit idẽ
Psal. 28 propheta: Vox domini præparantis ceruos. Quæ uox domini dei est, nisi faciamus ho-
minem? Qui sunt isti cerui, nisi inimici serpentibus, qui super aspides ambulant, & ue-
nena non sentiunt? Non uile igitur, nõ corporale arbitror quod parauit deus. Nosce te-
Cant. 1 ipsum homo, tuæ animæ dicitur in Canticis canticorum: Nisi cognoueris te formosam
in mulieribus. Cognosce te anima, quia non de terra, nõ de luto es, quia insufflauit in te
deus, & fecit animam uiuentem. Opus est magnificum, dei generatiõe inspiratum. At-
tende tibi, ut lex dicit: hoc est, tibi, id est animæ tuæ. Secularia te & mũdana ne teneant,
terrestria non morentur. Ad illum tota intentione festina, ex cuius inspiratione cõsistis.
Prou. 20 Grande, inquit, homo, & preciosum uir misericors. uirum fidelem opus est inuenire. Di
sce homo ubi grandis & preciosus sis. Vilem te terra demonstrat, sed gloriosum uirtus
facit, fides rarum, imago preciosum. An quicquã tam preciosum quàm imago est dei?
Quę primũ tibi fidem debet infundere, ut in corde tuo refulgeat quædam authoris effi-
gies: ne qui mentẽ tuam interrogat, nõ agnoscat autorem. An quicquã tam preciosum,
quàm humilitas, ut naturam corporis animæq; perspiciens, altero te subijcias, altero re-
cognoscas? Prona in uitium carnis illecebra, misericordia suadet quia quod alteri con-
tuleris, tibi soluis: quicquid à te procedit, in te recurrit: & quicquid fueris, tibi soluis: &
quicquid fueris, tibi proficit. Viuacis animæ uigor, sensus rationis & intellectus capax
atq; iudicij, ut digna domus tanto habitatore uideatur, non amittet suæ prærogatiuã na
Gen. 1 turæ, ut hominis nomen amittat. Scriptura enim eum hominem dicit, qui est ad imagi-
nem & similitudinem dei: peccantẽ autem non hominẽ, sed aut serpentẽ, aut equũ ad-
Psal. 31 hinnientem fœminis, aut uulpeculam, aut iumentũ uocare consueuit. Nolite fieri sicut
equus aut mulus, quibus non est intellectus. In camo & fręno maxillas eorum constrin-
Luc. 13 ge, qui nõ appropinquant tibi. &, Dicite huic uulpi, de Herode ait. Sed generatio uipe-
Ibid. 3 rarum à Ioanne plebs hominũ dicitur. Magnũ ergo opus dei es homo, magnũ est quod
dedit tibi deus. Vide ne quod deus tribuit, amittas. Magnum illud munus, quòd es ad i-
maginem dei, & hoc in te punitur magis. Deus enim non punit similitudinẽ suam, sed
eum punit qui ad similitudinẽ dei factus, hoc quod accepit, seruare non potuit. Punitur
ergo illud quod ad similitudinẽ dei esse desistit, hoc est, peccatũ tuum. Nam suam Deus
non damnat imaginẽ, nec illam in incendium mittit æternum, sed magis uindicat imagi
nem suam de eo qui imagini illi fecit iniuriam, ut per malitiam quod eras, esse desineres,
& ne fieres mulus ex homine. Vindicatur ergo imago, non condemnatur. Vindicatur
quasi expulsa, non condemnatur quasi rea. Postquã enim peccasti, aliud esse cœpisti: &
illud quod eras, esse desiisti. Quomodo igitur punitur in te, quod in te non inuenitur?
Nam si inueniatᷣ in te imago dei & similitudo, nõ supplicio incipis dignus esse, sed præ-
mio. Ita imago illa qua ad imaginem & similitudinem dei factus es, non condemnatur,
sed coronatur. Condemnaris aũt in eo quòd ipse mutatus es ut fieres ex homine serpẽs,
mulus, equus, uulpecula. His nos enim nominib. iam scriptura cõdemnauit, quia exuti
cœlestis imaginis ornamento, etiam nomen hominis amittimus, qui gratiam hominis
Iob 10 non tenemus. In aliquibus tamen codicibus inuenimus: Manus tuæ fecerunt me, & pla
smauerunt me. Nec istud alienum, quia & Iob dixit: Manus tuæ plasmauerunt me & fe
cerunt. Vnde & hic edicitᷣ ut meminerit deus quia puluis sumus, ut uberiori gratiæ mu-
nus infundat, nec infirmũ opus deserat. Gubernator fluctuante nauigio plus laboris im
pendit, quàm cum secundo remigiũ labitur fluctu, & uentorũ flatũ suo suparo superan-
te procurrit. Manus tuę, inquit, plasmauerunt me. Manus dicit pluraliter, non manu. At
uerò alibi ait: Ego manu mea solidaui cœlum, & manus mea fecit hæc. In hominis con-
stitutione uidetur non abundare, quod toto mundo ut fieret abundauit. Cœlum una fir
mauit manus, ut scriptum est: & utraq; dei manus hominẽ figurauit, ut legimus. Cœlum
nõ ad similitudinẽ, homo ad similitudinẽ. Angeli eñ ad ministeriũ, homo ad imaginẽ.
Esto ut & angeli ad imaginẽ, scriptura tñ de homine locuta est q sit ad imaginẽ. Habe-
Rom. 5 mus enim aliquid quod fortasse angeli nõ habeant. Vbi enim abundauit peccatũ, super
Esa. 9 abundauit gratia. Nobis est natus Christus ex uirgine. Legimus enim: Puer natus est no
bis, filius datus est nobis. Nobis carnem suscepit, imò potius nos in illa carne suscepit,

quando

quando filiū hominis in dei sede cōstituit. Non lego angelos in dei sede nisi stantes, nisi ministeriū deferentes. Non lego angelos, sed homines cōsepultos Christo, & in Christo resuscitatos. Denique ait Apostolus: Quia cōuiuificauit nos in Christo, cuius gratia estis saluificati, & simul suscitauit, simulque sedere fecit in cœlestibus in Christo Iesu. Filius ergo hominis ad dexterā dei, nō angelus, nō archangelus, nec Cherubim & Seraphim. Illi laudant, filius hominis sedet. Filius hominis angelorū ore laudat, quod angelos malos uicerit, de nequitijs spiritalibus quæ sunt in cœlestibus, triumphauerit. quod fecerit similes angelorū homines in quibus antè erant contagia mortuorū. Verbo, inquit, domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorū. Homo quoque spiritu domini perfectionem uitæ consummationemque uirtutis accepit. Inspirauit in eum dominus spiritū uitæ, & factus est homo in animam uiuentē. Vita ergo nostra cœpit ex inspiratione diuina, sed uita hæc secessione animæ corporisque dissoluitur, inspiratio autem diuina non soluitur. Et ideo intellige aliud esse quod figuratū est, aliud quod factum est uel paratū. Meritoque dupliciter habes scriptum de homine. Primū enim scriptum est: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: & dominabit, inquit, uel principatū habebit: & fecit deus hominem ad imaginem dei. Secundo aūt loco ita scriptum est: Quia accepit deus puluerem de terra, & plasmauit hominē. Vbi puluis, ibi plasmatio. ubi autem non puluis, ibi non terra, non materia, sed incorporeum, sed admirabile: ibi non materia, sed immateriale. Quod enim secundum imaginem est, non est in corpore, nec in materia, sed in anima rationabili. Ibi operatur, ibi ostenditur homo ad similitudinem & imaginem dei, ubi iustitiæ, ubi sapientiæ, ubi omnis forma uirtutis assumitur. Si intelligas imaginem, uidebis ad imaginem. Homo enim non est imago dei, sed ad similitudinem factus. Alius est imago dei inuisibilis, primogenitus uniuersæ creaturæ, per quē facta sunt omnia. Ille non ad imaginem, sed imago: tu non imago, sed ad imaginē. Habes ergo in tua substantia aliquid de imagine & similitudine dei, quod sit diuinæ simile imagini. Propterea imago ad eū qui est ad imaginē uenit, & quærit imago eum qui est ad similitudinē sui, ut iterum signet, ut iterum conformet, quia amisisti quod accepisti. Insufflauerat enim tibi deus, ut inspirationis suæ dono haberes gratiam, quam tibi tua culpa sustulerat. Factus eras in animā uiuentē. Audi quid dicat, non in carnē, sed in animam uiuentem. Sed quia peccator signaculum tenere non potuit, & in crimine positus non habebat quæ dei sunt, sed quę hominū, propterea uenit dominus noster Iesus Christus, ut legisti in Euangelio, & à mortuis resurgens cū clausos discipulos reperisset, claustris ingressus est manentibus, & dixit: Pax uobis. Sicut ergo misit me pater, & ego mitto uos. Cūque hoc dixisset insufflauit, & dixit eis: Accipite spiritū sanctū. Vides ne ergo quę manus fecerint hominē, aut quē hominem fecerint? Illum utique quem secundum Christum induimus, expoliantes ueterem hominē cum actibus suis, & induentes nouū qui renouatur ad agnitionem secundū imaginem eius qui creauit eū, ubi non est seruus & liber, sed omnia & in omnibus Christus. Christū ergo induimus, sicut & alibi dictum est: Christū induistis. Accepimus spiritū sanctū, qui non solum nostra peccata dimittit, sed etiam nos facit sacerdotes suos alijs peccata dimittere: Ideo ait propheta: Tu finxisti me, & posuisti super me manum tuam. Finxit per lutum, posuit per gratiam spiritalem. licet plerique hunc Psalmum ex persona dictum saluatoris accipiant. Audi quia manus domini etiā spiritus dicitur. Clamat Iob: Spiritus diuinus, qui fecit me. Istæ sunt ergo manus quæ hominem parauerūt, Christus & spiritus. Ergo dominus Iesus & corporis author est nostri, qui primum fecit hominem ad imaginem, & postea de luto finxit, et uoluit seruare quod fecerat, saluare quod plasmauerat, ut totum hominem saluum faceret, sicut ipse dixit in Euangelio: Mihi irascimini quia totum hominē saluum feci in sabbato. Quod specialiter Ecclesia docet quia non solum anima, sed etiā caro nostra saluatur. Anima per cognitionē dei, caro per resurrectionē: quorū alterum docuit diuini authoritate sermonis, alterū propriæ resurrectionis exemplo. Hic est ergo homo geminæ substantię. Alia est enim facti substantia, alia figurati. Ista de dei spiritu, illa de limo. Propterea ait Iob, Resuscitabit corium meum. quia quod de limo est, resuscitatur. Terra enim in terram redit: quod autem factum est ut principatum haberet super cætera animantia, id præstantius esse intelligis. Luti etiam bestijs nobiscum commune cōsortium est, et ideo animæ specia-

Marginal notes: Ephe. 2 · Psal. 32 · Gene. 2 · Gene. 1 · Colos. 1 · Gene. 2 · Ioan. 20 · Colos. 3 · Gala. 3 · Psal. 138 · Iob 33 · Ioan. 7 · Iob 19 · Iuxt. 70

specialis prærogatiua donata est. Ideo tamen, quia cæteris animantibus imperat: sed ut
possit imperare, debet Deo esse subiectus. Docetur igitur seruire, ut ad regnum per-
uenire mereatur. Qui enim seruit Christo, placet Deo. Qui seruit Christo, placet utiq;
que ueritati, & debet nescire mendacium. Qui seruit iustitiæ, debet repellere iniqui-
tatem. Qui seruit immaculato, debet tenere castimoniæ disciplinam. Qui seruit luci,
debet odisse tenebras peccatorum. Ergo quia corpus infirmum est, uisitationem Do-
Psal. 8 mini postulemus. Vnde Propheta ait: Quid est homo quod memor es eius? aut filius
hominis, quoniam uisitas eum? Et nunc in reliqua uersiculi portione ait: Da mihi in-
tellectum ut discam mandata tua.] Spiritalem igitur se esse cognoscit propheta per gra
tiam spiritus sancti: Etenim intellectum dari à domino, & inter munera gratiarum pri-
1.Cor. 12 mo constitui loco, in Apostolica lectione didicisti, quia unicuiq; datur manifestatio spi
ritus ad utilitatem. Et in propheta primo loco sapiētię & intellectus spiritalis gratia po-
stulatur. Petitur ergo dei donum. Deniq; uide ordinem. Da mihi intellectum ut discam
mandata tua. Intellectus præmittitur, ut scientia sequatur. Nam nisi quis intellexerit, do
ctus esse non poterit. Doctrinam igitur intellectus facit, non memoria. Nihil enim pro-
dest multa legisse, nisi intelligas ipse quæ legeris. Et in Apostolo post manifestationem
spiritus, sermonem scientiæ legisti postea substitutū, ut scias intellectum memorię præ-
ferendum, & illum posse habere scientiam, cui ante intellectus affulserit. Simul humili-
tatē considera. Si propheta intellectum dari sibi postulat, quis tam arrogans, qui profi-
teatur in sua potestate esse intelligentiam? Intellectum petit ut ipse se nouerit, & naturę
suæ possit scire rationem. At illi qui de rerum natura disputant, cœli scrutantur plagas,
qui seipsos scire non possunt: putant intelligentiam sine dei dono posse concedi. Vnde
& nos humilitatem debemus assumere, ne extollamur si forte unam aliquam de scriptu
ris parabolam cognouerimus: aut quia interdum secundū literam plane legimus, si for-
te secundum literam aliquid intellexerimus, doctrinę nobis assumamus scientiam. Pro-
pheta ille qui accepit spiritum sanctū, postquam unctus est in regnū, unctus est in pro-
pheram, centesimū octauumdecimū psalmū scribens, intellectū sibi dari poscit ut man-
data dei intelligat: & scit, nisi à dño acceperit gratiam, intelligere eius se mandata non
posse. In Euangelio quoq; lego quia proponebat parabolas dominus Iesus, & apostoli
non intelligebant. Deniq; explanationē propositæ parabolæ postulabāt. Ipse dominus
Matt. 13 Iesus cum diceret, ut legisti in libro Euangelij secundum Matthæū scriptum: Beati pau-
Ibid. 5 peres spiritu. subiecit in posterioribus: Omnis qui audit uerba hæc, & fecerit ea, similis
Ibid. 7 erit uiro sapienti. Non ergo qui audit tantummodo, similis erit, sed qui facit quæ audie-
rit. Ergo neq; factum sine auditu, neq; auditio sine facto potest esse sapienti similis, sed
qui audit & facit. Audiamus igit̃, intelligamus, faciamus: ut intellexisse nos quod audi-
uimus, cōprobemus. Qui timēt te, uidebūt me, & lætabunt̃, quia in uerba tua speraui.]
Fortasse aliquibus uideat̃ hoc esse contrariū, quia iustus dicit: Qui timēt te, uidebūt me,
& lętabuntur. Multis enim iustus grauis est cum uidetur. Deniq; in Euangelio plerique
Luc. 8 dominū Iesum uidere non poterant, sicut Geraseni rogabant eum ut abiret de regioni-
bus eorum: & alij ei transitum denegabant, quando tamen per eos transire nolebat. Vn
de puto quòd sicut illic Iudaicæ forma impietatis exprimitur: ita hic Ecclesiæ gratia re-
uelctur. Prophetat enim totum orbem replendum esse timore diuino, & ideo quasi ti-
mentes deum sanctorū dicit cognitione lætari. Qui enim uidet iustum & gaudet, etiam
ipse uult esse iustus. Pulchrū est enim ut in eo alijs delectetur, quod uult ipse in se seruare
si possit. Est enim insitum bonis, ut castum pudicus, prudentē sapiēs affectu pio diligat,
misericors liberalem, & uirtutes suas in alijs amet. Pletisq; enim iusti aspectus, admoni-
tio correctiōis est, perfectiorib. uerò lętitia est. Quàm pulchrū ergo si uidearis & prosis.
Bonum ergo uir iustus. Propterea deniq; Paulus apostolus ascendit Hierosolymam, ut
Gal. 1 iustos uideret: & cum Petro mansit diebus quindecim, ut ex eius aliquid cohabitatione
Act. 15 proficeret. Propterea ipse Paulus & Barnabas, cum Hierosolymam ingrederentur, ma-
gnifice excipiebantur ab Ecclesia, ab apostolis, & maioribus natu. Cum autē abire uel-
lent, ne discederent rogabantur: & ut postea de Paulo legimus, cum lachrymis deduce-
batur. Nam si est tanta uis in naturalibus, ut animal uisum prosit ictericis, ita ut mortui
quoq; cornu eius animantis prodesse dicatur, si fuerit demonstratum ijs qui huiusmodi

inciderint passionē: dubitare possumus quòd iusti sanet aspectus? Ergo uile animal irrationabile tantam uirtutē habet, ut sanare possit hominē momento exiguo, quo uidet: homo iustus, si tamen cum fide ab eo cōspiciatur qui utilitatē ab eo percipere desiderat, nihil confert? Nō uel ipsi oculorū radiȷ uirtutem quandam uidenī infundere ȷs qui fideliter eum uidere desiderant? Sed quēadmodum iustus lętificat cor innocentiū cum uidetur: ita & improbi iustorū cognitione torquent, quia uel tacitis sanctorū moribus arguuntur. Torquet castitas incontinentē, auaritiā liberalitas, impietatē fides. De hoc quoq; parile uilis animantis sumamus exemplū. Nam sicut prodesse diximus mutū animal cū uidet, ita obesse percipimus lupū si aliquē uidendo pręuenerit. Vocē enim ferunt amittere quos prior lupus uiderit. Basiliscus quoq; hic est noxius serpēs, si quodcūq; prior uiderit animal, fert occidere: et allegat statim necari, qui potuerit à serpēte huiusmodi pręuideri. Ipse quoq; serpens mori dicit si fuerit hominis præuentus aspectu. Ergo si tanta uirtus uel in oculis serpētis uel in oculis est hominis: ut si alter alterū prior uiderit, possit occidere: non est uirtus in oculis iusti, qui repletus uirtutis est gratia, cū præsertim tantū operet fides, ut & illa quæ fimbriam dñi tetigit, sanaretur, & ille cui intendit dñs Iesus, *Matt. 9*
statim ex eius oculis gratiā sanitatis hauriret? Sed qui uidet iustū, debet scire quid uideat. non illū uidet in corpore, nō in uestimēto, nō in patrimonio, nō in uultu, sed intus uidet. Nō inquā illū uidet, nisi eius uiderit mentē, nisi eius sermonē intenderit, nisi sensum illius potuerit cōprehendere, sapientiam de tractatu eius assumere. Tunc igitur lætabitur, cum ista perspexerit, cum ista cognouerit. Ita ergo & nos sicubi audiuimus iustū, festinemus uidere, sicut illa mulier quę audiuit in domo Pharisæi discumbere dominū Ie- *Luc. 7*
sum, & ingressa est, & eius pedes perfudit unguento. Illius imitatores simus: quia Ecclesiæ in illa muliere figurā esse quis dubitet? Sicubi ergo iustus sedeat, sicubi accūbat, festinemus uidere eū. Preciosum est uidere uirū iustū, ut uideas eum secundū imaginem dei. Quod foris est, nihil prodest: quod intus est, sanat. Sane & in eo qui foris est, illū qui intus est frequēter aspicimus: ut si uiderimus pauperē, illū ad cuius similitudinē factus est, honoremus in paupere, de quo ait: Dedistis mihi manducare: quia quod uni eorum de- *Matt. 25*
distis, mihi dedistis. Qui enim coronat imaginē imperatoris, utiq; illum honorat, cuius imaginē coronauit: & qui statuam contēpserit imperatoris, imperatori utiq;, cuius statuam consputauerit, fecisse uidetur iniuriā. Gētiles lignū adorant, quia dei imaginē putant: sed inuisibilis dei imago non in eo est quod uidetur: sed in eo utiq; quod nō uidet. Vides ergo quia inter multas Christi imagines ambulamus? Caueamus ne coronā imagini detrahere uideamur, quam unicuiq; Christus imposuit. Caueamus ne aliquid detrahamus ȷs quibus debemus adiūgere. Sed, quod peius est, nō solū non honestamus pauperes, sed etiā dehonestamus, destruimus, persequimur: & ignoramus quas dei imagini cōgeramus iniurias, cum factos ad imaginē dei putamus esse lędēdos. Qui enim irridet *Prouer. 17*
pauperē, exacerbat eū qui fecit illū. Sed aderit ille qui dicat, Esuriui, & non dedistis mihi *Matt. 25*
manducare: sitiui, & nō dedistis mihi bibere: æger eram, & nō uisitastis me. Et quāto ista leuiota sunt, q̄ si dicat: Iniurias mihi fecistis, nudastis me, uerberastis me? Quē si quis interrogauerit, Quando tibi iniurias fecimus? quando spoliauimus? quando etiā uerberauimus? dicet: Quando uni horū minimorū fecistis, mihi fecistis. Propterea caueamus diligētius ne cui uel minimo cōtumeliā irrogemus, ne ipsi dño in illis minimis cōtumeliosi fuisse uideamur. Qua ratione aūt dixerit, Qui timēt te, uidebūnt me, & lętabunt: ipse exposuit dicēs: Quia in uerba tua supersperaui. hoc est dicere: Intus me uiderunt, intus me tetigerunt, intus me aspexerūt, ubi spem assumpsi de tuis uerbis, ubi tua uerba percepi. Beati ergo qui uident iustum, & lætantur, quia sperant in dei uerba. Quàm multi autem sunt qui oderunt iustos: quia perscrutantur dei uerba qui iusti sunt, & cum aliquos doctos audiunt, impie eos propter doctrinam uitare consueuerunt. Agnoui domine quoniam iusta iudicia tua, & in ueritate tua humiliasti me.] Qui potest intelligere quæ sunt diuinæ prouidentiæ, utitur eo sermone quo usus est propheta sanctus Dauid: quia omnia iudicio dei fiunt, ut ægrum corpus aliquis habeat aut salubre, ut diues, ut pauper sit, ut moriat iuuenis, uel senex. Si quis intendat scripturis diuinis, intelligit hæc fieri iudicio dei. Nihil enim est pręter dei scientiam. Exemplum quærimus? Non est absconditum. Siquidem Iob nunquam amisisset proprias facultates, nisi esset traditus aduersariæ

potestati, Dedit enim dominus diabolo potestatem in facultates eius, ut tētaretur, qualem amisso patrimonio haberet affectum. Dedit in filios, dedit in corpus eius, ut probaretur, num defunctorum dolore liberorū, aut cruciatu corporis à constantia mentis animæq; desatisceret. Dominus quidem nouerat fortem, sed in illo docere atq; examinare nos uoluit utrum imitatores eius esse possemus. Deniq; & Abraham tentauit quando filium senis unicum sibi perijt immolari. Sciebat utiq; mentē Abrahæ. Sed sciens tentat
Ioan. 6 dominus, sicut legisti in euangelio, quia cū interrogasset dominus Iesus discipulos quot panes haberent, & illi respondissent quia quinq; tantū haberent panes, ipse ait: Quid faciemus, inquit, inter tantos homines? Hoc autem dicebat tentās eos. sciebat enim quid facturus esset. Qui ergo iustus est, examine iustitię suę credit, quia dei iusta iudicia sunt: uel secundum Græcum, quia dei iudicia sunt ipsa iustitia. Sed hoc ut agnosceret, fecit præmissa precatio, quoniam intellectū sibi dari poposcit ut mandata dei disceret. Accepta est ergo intellectus & cognitionis gratia: agnouit iusta esse dei iudicia. Agnoscere autem perfecti est. Deniq; aliud est credere, aliud agnoscere. Fides timentis, agnitio est sapientis. Qui enim timet, rationem non quærit: sapiens autem & agnitionē eorū inue-
Psal. 115 stigat quæcunq; percipere desiderat. Credidi, inquit, propter quod locutus sum. Cognouit autem intelligens quod locutus est. In quo ergo iusta iudicia dei sunt? Quia per labores & tribulationes & afflictiones ad cœleste præmium peruenitur. Sicut enim certantibus athletis corona defertur iusto iudicio hominū, ita legitime certantibus Chri-
Apoc. 3 stianis diuino iudicio palma decernitur. Vincenti, inquit, dabo sedere mecum in sede
Psal. 65 mea. Vita ergo nostra examinatur igne sicut splendor argenti, ut uirtus certaminibus approbetur. Transiuimus, inquit, per ignem & aquam, & induxisti nos in refrigerium. Per hæc igitur uera iudicia tua esse cognoui. Humiliatus enim sum ut hęc uiderem: quia ij qui exaltati sunt corde, oculos ad ueritatem aperire non possunt. Cum autē humiliamur, peccata nostra cognoscimus & ipsa humilitate delicta nostra purgamus. Humiliatus sum, inquit, & saluum me fecit. In ueritate ergo humiliatus est qui humiliatus est ad salutē: nec uane pertulit passionem, qui salutem ueritatis secutus est. Distat igitur inter cognoscere & timere, ut eò reuertamur. Deniq; euangelij lectio docere nos debet. Ait
Ioan. 8 enim dominus ad eos qui credebant ei ex Iudæis: Si manseritis in uerbo meo, cognoscetis ueritatē, & ueritas liberabit uos. Si manseritis, inquit, cognoscetis. Vides quia non à principio potuit cognoscere quicunq; timens deum uerbum eius audiuit? Non solum
1. Cori. 12 aūt non idem est timor & cognitio, uerumetiam nō idem est fides & cognitio. Siquidē etiam Apostolus docuit diuersa esse munera gratiarū. Alij enim, inquit, per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem spiritū, alij fides in eodē spiritu. Si ergo alij fides datur, alij cognitio: uides, ubi fides, nō statim cognitio. Vbi autem cognitio: & fides est & prudentia, nec ab eo possumus diligentiam separare. Habuit ergo cognitionē sanctus Dauid, utpote propheta perfectus, quando quidem ita perfecte cognouit ut humiliaretur in ipsa ueritate. Siue ergo in aduersis positus, agnouit probationis gratiam: ea quæ laboriosa & aduersa sunt, sustinenda: iustum autē esse dei iudiciū: & ideo bene certantes nunquā deseri uel relinqui, & coronā his post laborē posse deferri: siue in secundis & prosperis positus, cognouit etiam diuitias rerū, diuersosq; successus, tentationis caussam solere suppetere, ut is qui his utitur, rerū prosperitate tentetur. In eo igitur propheta Dauid laudandus, quia cum ista agnosceret, humiliabatur, ut humilitate sua uel prosperorū excluderet tentamenta, uel aduersorū subiret constantiam æquanimitate tolerantiæ. Non ergo magnopere laudabilis esset propheta, si laudaret iudicia dei usus affluentia secundorū. Quid enim magnū facimus, si quando in secundis sumus, laudamus deum, quando in diuitijs sumus, quādo nullis uexamur iniurijs? Illud est magnificū, si subiectus iniurijs, contumelijs, iudicium dei laudes: si uexatus ægritudine, iudicia dei prædices: si te inopia nō reuocet quo minus laudes iustitiā dei. Ergo sem-
Psal. 47 per laudanda sunt iudicia dei, sicut scriptum est: Exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua. Quæ sunt filiæ Iudæ, nisi animæ religiosæ, animæ ecclesiæ, quæ Iesum Christum dominum confitentur, quæ uidentes rationē iudiciorū tuorum semper exultant? Qui enim non ex aliquo secundo prouentu, sed ex cognitione rationis induit lætitiam, non nisi in exultatione perpetua constitutus est. Fiat nunc misericordia tua ut exhortetur

me

me secundũ uerbũ tuum seruo tuo.] Aliqui habent in hoc loco: Consoletur me. Sed etiam in Apostolo legimus exhortationẽ pro cõsolatione dictam, & consolationẽ pro exhortatiõe. Magna est ergo misericordia dei, quæ nõ solũ remisionẽ tribuit peccatorũ, sed etiam certantibus adhibet exhortationis calcaria, ne suscepti certaminis pasiões in belli formidine derelinquant. Non ergo misericordiã quasi is qui uictus cedat, aut ut ueniæ precator implorat, sed ut dei miseratione succinctus, maiora uiribus tanto munere fultus expediat. Egregiam & singularẽ prophetæ spectato uirtutẽ. Alius enim humilitus ærumnis posceret ut circa eum tentamenta desinerẽt, & sedare dominus aduersa dignaretur, ne tribulationũ procella in eum sæuiret: iste aũt tanquã athleta fortis & patiẽs, qui exerceri & ungi animam suam tribulationibus nosset, non tristia dimouere, nõ impugnantia declinare desiderat, non omne illud desinere quod fatigationẽ & laborẽ afferret exposcit, sed magis in tẽpore laboris sui aduersus tentationum procellas dari sibi uerbũ consolationis exposcit, ut posit forti quæ ingeruntur mente tolerare, ne aliqua mœstitiæ perturbatione lassetur. In eo igitur obsecrat misericordiã dei, ne auxilio destitutus expediendi, cœptam militiam derelinquat. Deniq; adhortationis diuinæ esse misericordiã, euidens testimoniũ docet. Moysi eñ dicit deus: Miserebor cui misertus ero, & misericordiã præstabo cui misericordiã præstitero. Igitur non est uolẽtis neq; currentis, sed miserantis dei est. Fortè dicas: Ergo non debemus uel uelle currere? Atqui negligentes deus deserere consueuit. Non ergo hoc dicit, sed quid dicat consideremus. Non uolẽtis neq; currẽtis hominis perseuerantia est. Non est enim in hominis potestate, sed miserantis dei est, ut possis cõplere quæ cœperis. Deniq; iterũ Moysi dicit: Quia in hoc ipsum te suscitaui, ut ostendam in te uirtutẽ meam. Colligitur igitur adhortationẽ diuinæ misericordiæ deputandam. Vnde sequitur: Ergo cui uult miseretur, & quẽ uult obdurat. Hunc miseratus hortatur, illũ non reuocat execratus. Et uerè misericordia est dei nostrarũ militia passionũ, per quam nobis peccata minuuntur. Deniq; Lazarus pauper quia in hac uita tolerauit mala complurima, in gremio Abrahæ requiẽ consolationis inuenit: ille aũt diues qui consolationẽ habuit in seculo, post curricula uitę huius fructum quietis amisit. Quẽ si miseratus esset deus, castigasset potius in hoc seculo, ut postea nõ flagellaretur. Deniq; Iob licet grauiter flagellatus, & quidẽ flagellis plurimis inopiæ, amissionis filiorũ, doloribus corporis, opprobrijs amicorũ, consolatione tamen fruitur æterna. Ergo quanto maiores tribulationes fuerint, tanto uberior consolatio reseruat. Et tamẽ ne cadas atq; succumbas: quanto maiores tentationes uideris, tanto magis roga uerbũ dei ut adhortationem tibi afferat: sicut rogauit & Paulus, qui ait: Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi: pater misericordiarũ, & deus omnis cõsolationis, qui nos exhortat in omni angustia, ut possimus & ipsi cõsolari eos qui sunt in omni tribulatiõe, per exhortationẽ qua & ipsi aduocamur à deo, quoniã sicut abũdant passiones Christi in nobis: per Christũ abundat etiã cõsolatio nostra. Tãta ui apostolicæ petitiõis rogat ut cõsolationẽ accipiat à Dño in omni tribulatiõe, quo nõ solũ ipse induat tolerantiã, uerũ etiã alios cõsolet, ut & ipsi possint ꝓpriæ mẽtis angustias sustinere. Si igit ipse in omni tribulatiõe idoneus fueris approbatus, tunc demũ dignus eris qui cõsolationẽ accipias in omni tribulatiõe. Et tñ non omnis passio diuina consolatio est: sed quæ passio pro Christo est, hæc cõsolationẽ Christi meret. Pulchre aũt addidit: Secundũ uerbum tuũ seruo tuo. Ipse enim dñs pro suo nomine præliantibus auxiliũ pollicet, dicens: Cum ergo tradent uos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini, dabit enim uobis in illa hora quid loquamini. Nõ enim uos estis qui loquimini, sed pater meus qui loquitur in uobis. Ergo ne impares simus certamini, diuinũ semper oremus auxiliũ, ut nobis tribuat adhortationẽ. Si enim habeamus cũ qui nos exhortet, nõ facile cedimus. Plerique aũt habẽt: Qui cõsolat nos: nec abhorret à uero. Instigãtis enim aliquẽ blãda quędam est exhortatio quæ certantẽ studio laudis accẽdat, & uelut quadã cõsolatione demulceat, ne laborũ asperitate reuocetur. Veniant mihi miseratiões tuæ, & uiuã, quia lex tua meditatio mea est.] Cui lex dei meditatio est, huic pręsto sunt misericordiæ ut uiuat in æternũ. Quomodo enim beatus quis potest esse sine miseratiõe diuina? Beatus autẽ qui in dñi lege die ac nocte meditat. Sed qui meditat in lege, erudit in lege: & quem lex erudierit, dñs erudit, qui locutus est legẽ. Ideo q; scriptũ est; Beatus quẽ tu erudieris dñe

Romæ. 9 | ibidem | Luce 16 | 2. Cor. 1 | Math. 10 | Psal. 1 | Psal. 93

& de lege tua docueris eum. Discamus ergo & nos in lege meditari, non auocemur secularibus illecebris, non occupemur impedimentis, sed semper ad legem simus attenti.
Psal. 36 Scriptū est enim: Os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudiciū. Hoc
Rom. 10 in ueteri Testamento. Audi dicentem & in nouo: Prope est uerbum in ore tuo, & in cor
ad Tit. 1 de tuo. Et maximè hanc meditationē sacerdotibus necessariam ostēdit, ad Titū scribēs: Quia debet episcopus amplecti eum qui secundū doctrinam est fidelem sermonem, ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. Quod utiq; soli-
1. Tim. 4 citæ atq; intentæ meditationis est, non perfunctoriæ lectionis. Et ad Timotheū scribens ait: Attende lectioni, exhortationi, doctrinæ. Lectio enim frequens, nec intermissione aliqua destituta, doctrinæ munus operatur. Quod aūt poscit ut uiuat, frequenter ostendimus huius corporis uitam ueræ uitæ gratiam non habere, sed illam ueram uitam fore, cuius bona unusquisq; sanctorum credit se uidere in terra uiuentium. Quod credimus nos uisuros, non præsens utiq;, sed futurum est. Confundantur superbi, quoniam iniuste iniquitatem gesserūt in me: ego aūt exercebor in præceptis tuis.] Superius ait idem
Psal. 7 propheta: Si reddidi retribuentibus mihi mala. Nūquid hic maledicit ijs qui in se iniqua gesserunt? Non utiq;. Videbat enim charitatem etiam inimicissimis deferendam quum uenisset Euangelij prædicator. Vnde arbitror, quia quasi medicus uelit eos ipsos sanare qui læserint, ut iniquitatis suæ contemplatione conuenti, de proprijs flagitijs erubescāt: in quo non solum propheticam incipiunt probare patientiam, uerumetiam emendare suam insolentiam. Pudor enim plerunq; corrector est nostri: & dum incipit nos pudere commissi, ne diutius pudeat, deserere quæ erubescenda sunt, admonemur. Nō ergo maledicit propheta, sed quasi bonus medicus uult illos cognoscere quid fecerint, ut cū in suam conscientiam receperint, quanta suorum sit colluuies delictorum, incipiant erubescere, erubescētes aūt possint prioribus renūciare peccatis. Cōsideremus nūc aliquos fornicantes, inequitantes uiduis ac pupillis, aliena rapientes, & in his non solum nō erubescere, sed etiam gloriari solere, tanquam uel pulchritudinis uel potentię suę titulos de
Philip. 3 ferentes: de quibus bene dixit Apostolus quod eorum gloria in cōfusione ipsorū: eo detestabiliores ipsis criminibus suis, quod cum tanta committant, non confundantur. Verùm eorum si quis postea ueniat in Ecclesiam, credat in dominum Iesum, audiat Euāgelium, cōpungatur corde, tunc demū incipiet quàm atrocia & grauia deliquerit agnoscere, & in ijs quæ agnouit, erubescere. Quid sit autem exerceri in præceptis domini, quo-
Exodi 23 modo existimē, nisi quia dixit: Ego autem exercebor in pręceptis tuis. In lege didicisti, hoc est, si bos aduersarij ceciderit uel iumentum, ut non deferendum existimes, sed potius eleuandū. Quod aūt ait, Iniuste iniquitatē gesserunt: in quem hoc dicatur cōsidera, nisi in eum qui forte iuste iniquitatem gerat, id est, si læsus per legem se cupiat uindicare iuxta præcepta Moysi, iuste uidetur facere iniquitatem, sed non secundū Euangelij præ
Matt. 9 cepta. Et ideo ait: Non ueni uocare iustos sed peccatores. quia Iudæi ad uindicandum se
1. Cori. 15 authoritate legis utuntur. Habes hoc & in Apostolo: Sobrij estote & iustè. Non solum sobrios nos, sed etiam iuste sobrios esse debere docuit euidenter. Potest aliquis & sobrius esse, & non iuste sobrius, ut sobrius sit à uino, & non sit sobrius æquitate atq; iustitia. Est enim crapula iniquitatis. Potest & aliquis ebrietati & luxuriæ semper indulgens, dū aliena tamen diripere conatur, eo occupatus studio sobrius esse à uino, & non sobrius à rapina: nec iste iuste sobrius. Ideo Apostolus admonet ut sit in nobis iusta sobrietas. Denique addidit. Et nolite peccare. Qui enim peccat, & si sobrius sit, non potest tamen tanquam iuste sobrius prædicari. Nolite, inquit, seduci, hoc est, ne alieni erroris ebrietas uos faciat temulentos. Corrumpunt bonos mores colloquia mala, eò quòd ore & labijs infidelium tanquam ebrietas quædam moribus audientis infunditur. Meritòque
Ibid. addidit: Sobrij estote iuste, & nolite peccare. Ignorantiam enim dei quidam habent, ut sobrius ille sit qui non habet ignorantiam dei, nec titubat ebrietate perfidiæ. Iuste autem sobrius, in quo operum gratia cum fidei sobrietate resplendet. Conuertantur ad me qui timent te, & qui sciunt testimonia tua.] Alius habet, maxime iuxta Græcum: Conuertantur mihi. Si ad me legimus: conuertātur qui timent deum, ne commissis proprijs erubescant, uel certe luant supplicia delictorum, Conuertantur autem ad dei seruum prophetęq; doctrinam, ut dediscant pudenda committere, & tanti emendatione docto-

doctoris exuant mores suos, delictorumq; labe detersa, uirtutũ induant disciplinam. Si
autem ita legimus: Conuertantur mihi: hoc est, quoniã exercebor in præceptis tuis, con
uertantur mihi iam non peccanti, iam non erranti. Conuertantur, inquit, qui timẽtes te
proprijs renunciauere peccatis, ut consortio iustorũ propheta ad uberius prouehatur;
& ipse de ea gratia quæ in ipso est, plurimum uel primum conferat audiẽtibus: Conuer-
tantur igitur iam non peccante me, iusti ad iustum. De testimonijs autem puto iam non
opus esse repetere, cum ante iam dictum sit. Fiat cor meum immaculatum in iustifica
tionibus tuis, ut non confundar.] Quanto excelsior est propheta uel munere prophe-
tiæ, uel regni gratia, tanto magis sequitur humilitatẽ, & docet quid nos debeamus imi-
tari, eò quòd propheta tantus immaculatũ cor fieri sibi deposcit. Suprà postulauit: Cor *Psal. 50*
mundum crea in me deus. Nõ dixit fac, sed crea, ut de integro cor eius instauret & mun-
det. Maior quidam in hoc sermone ambitus est. Grande enim cor est à domino creatũ,
quod recipiat uerbum de cœlestibus uirtutibus ac potestatibus. Grande cor quod reci-
piat ipsum dominum dicentem: Inhabitabo in illis, & deambulabo in ipsis. Vt hæc igitũ *2. Cor. 6*
recipiat, creatorẽ sibi cordis sui nõ angelum fieri, sed ipsum dominũ deprecatur qui cœ
lum creauit & terram. Et bene ait, Immaculatum: quia cor hominis uelut indecentiũ co
gitationũ colluuione maculatur. Si cogitatio ipsa polluit, quanto etiam facta ipsa conta
minant? Noli extraordinarijs cogitationibus aduersa naturæ contaminare penetralia,
ne id inquinamento graui polluas quod putas habere te mundum. Manus lauas quasi
possis crimina eluere, cum mentem tuam uel nudis cogitationibus inquinatam lauare
non possis. Et Pilatus manus lauit, sed cor suum lauare non potuit. Mansit scelere pollu *Matt. 27*
tus, quamuis manus suas aquæ infusione lauisset. Audi quia & cogitatio inquinat: Non *ibid. 15*
quod intrat in os, coinquinat hominẽ, sed quod exit de ore. De corde enim exeunt co-
gitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemię.
Hæc sunt quæ coinquinant hominem. Si ergo intus coinquinaris, prius mũda quod in-
tus est. Si quod intus est mũdaueris, & exteriora mundasti: ut si aqua turbida influat, fru-
stra putas lacum esse mundandum. Si fons profluat cœnolentus, receptacula tersisse ni-
hil proderit, cum in fonte sit uitium. Ipse tibi ante purgandus est, ut fluat omne quod pu
rum est. Cor tuum cogitationum tuarum est scaturigo. In illo fonte uel turbida aqua im
puritatis euomitur, uel sinceræ pietatis unda prorumpit. Didicisti cor esse mundandũ;
disce quemadmodum mundes. Mundat hunc fontem iustificatio legitima, hoc est, con
fessio peccatorũ. Deniq; publicanus ille qui peccata propria fatebatur, iustificatus ma- *Luc. 18*
gis de templo quàm pharisęus exiuit, quia ieiunia sua & munera pharisęus atq; innocen
tiam præferebat. Munda ergo aquam tuam, illam aquam de qua dictum est: Aqua alta *Prou. 20*
cõsilium in corde uiri. Bonam tibi aquam natura dedit, nisi eam cœno tuo polluas, ipsa
te diluit, si pura, si simplex, si etiam naturalis sit, si nihil habeat sordidum atq; terrenum.
Quid mali est si ea aqua quæ mundare debeat, polluat? Sed non est aqua tua quæ te pol
luit. Ista aqua aliena est. Deniq; dictum est tibi: Ab aliena aqua abstine te. Aliena aqua
mentitur & fallit, & contrarium naturæ profluit. Ideo ait: Filij alieni mentiti sunt mihi: *Psal. 17*
Nam si alieni non fuissent, utiq; non fefellissent. Nemo enim glorietur castum se habere
cor, quemadmodum Salomon dixit: sed qui gloriatur, in domino glorietur, qui sanctis *2. Cor. 1*
suis cor mundum creare dignatus est, & immaculatum facere iustificatiõibus suis. Quæ
sint iustificationes, audisti dicentem: Dic iniquitates tuas, ut iustificeris. Ergo qui iniqui *Esa. 43*
tates suas dicit, iustificatur: qui autem iustificatur, non confunditur, quia pudorem pec-
catorum matura confessione præuenit.

SERMO XI.

V Ndecima litera Caph incipit, quæ latina interpretatione significat, Curuati כ
sunt. Sonus interpretationis ipse nos docet quid sit curuari. Qui enim incli-
natur in terram, curuari uidetur. Vnde ait propheta sub hac litera: Paulò mi-
nus consummauerunt me in terrą. Curuatur aũt qui agit pœnitentiam, eò quòd ceruicẽ
suam curuat dum humiliatur ad dominũ, & interiorẽ magis ceruicẽ, id est, ceruicẽ men-
tis & cordis. Nam de hac ceruice dictum est: Nec sic flectas ut circulum collum tuum.
Qui enim cor suum non flectit, frustra ceruicẽ suam flexerit. Docet etiã Hieremias pro-
pheta humilitatem hac interpretatiõe signari. Ait enim sub hac litera in Threnis: Quia
non

non repellet in æternum dominus, quia cum humiliauerit, miserebitur secundũ multitu
dinẽ misericordiæ suæ, quia non humiliauit toto corde suo, neq; repulit filios hominũ.
Bonum ergo curuari, ut humiliemur domino, & dominus misereatur. Deniq; & in supe
rioribus sub hac litera idem Hieremias propheta ostendens gemitus & humilitatẽ ple-
Thren.1 bis ait: Omnis populus eius ingemiscentes, quærentes panem, dederunt desideria sua in
escam ut reficiant animam. Vide domine & aspice quia facta est sine honore. Ergo qui
animæ suæ quærit refectionem, humilitate curuetur, quo possit citius ad domini perue
nire misericordiam. Ideoq; tanquam curuatus multo amplius anima ac mẽte quàm cor-
pore, exorsus est Dauid dicens. Defecit in salutari tuo anima mea, & in uerbum tuum
speraui.] Non usitatus sermo nos capiat, ut tanquam corporeas fatigationes defectio-
nem huiusmodi iudicemus. Neq; enim hoc solum dixit, Deficit anima mea, sed deficit
in salutare tuum. Itaq; ut de usu capiamus exemplum, si uerbi gratia dicamus: Deficit il-
le in illam, uidetur exprimi hoc uerbo quod totus in mulieris desiderium cupiditate trã
sierit. Et quicquid est quod uehementer expetimus, nisi eius maturiorem habeamus ef-
fectum, id nos uidetur longa quadam intentione lassare. Amor impatiens die noctuq;
meretricias fores pulsans, si diutius potiendi desideria differantur, ipsa deficit expecta-
tione dum sperat, in quo utiq; non finis amoris, sed incrementum est. Et quicquid est de
siderabile, si non contingat desideranti, deficit in illud, & quasi ipsam deponit animam
qui desiderat: si tamen spes propior assurgat, dat uires spes proxima. Si autem absentia
sit dilecti, eo ipso quo absentem desiderat quæ concupiuit, animæ suæ patitur defectio-
nem. Itaq; quanto longius est illud quod desideratur, tanto magis deficit qui desiderat.
Id ergo deficere est, in id unumquemq; totis studijs migrare quod diligat, illud cogitat.
illi adhæret, illud personat quod receperit diligendũ, in id quadã animæ defectione trãs-
Tob.5 funditur, ut si mater filij expectet præsentiam, quemadmodũ expectabat Tobiæ uxor fi
lium peregrinantem, deficiens à desiderio, & in angustijs constituta, & tanquàm resolu
ta uiribus. Quid enim aliud nisi defectum quendam eius uerba significant? Sed quo ma
gis lassatur affectus, eò amplius amor crescit: & quo diutius abest qui desideratur, eò ex
pectantis desideria maiore quadã ui amoris ignescunt. Caro deficit, sed cupiditas alitur
& augetur. Hinc ergo colligere possumus quid sit: Deficit in salutare tuum anima mea.
Etenim spiritui adhærẽs anima deficit ab eo quod est anima, & fit unus spiritus: quoniã
1.Cor.6 qui adhæret domino, unus spiritus est. Itaq; sanctus & timens deum, nescit aliud deside-
rare, nisi salutare dei, quod est Christus Iesus. Illum concupiscit, illum desiderat, in illum
totis intendit uiribus, illum gremio mentis fouet, illi se aperit & effundit, & hoc solũ ue-
retur ne illum possit amittere. Itaq; quanto maiore desiderio exercitata fuerit anima cu-
piens adhærere saluatori suo, tantò magis deficit. Ergo ista defectio imminutionem qui
dem fragilitatis, sed assumptionem uirtutis operatur. Deniq; ipse alibi dicens, Sitiuit in
Psal.62 te anima mea, subiecit infra, Adhæsit anima mea post te, me suscepit dextera tua. Qui e-
nim sitit cupit semper adhærerẽ fonti, nec aliud sibi nisi aquam expetere & contingere
uidetur, ut ipso pascatur affectu. Suscipiens ergo me dei dextera, animæ meæ inhians, &
Gal.2 de sua uirtute mihi impartiens, facit eam esse quod nõ erat, ut dicat: Viuo autem iam nõ
ego, uiuit autem in me Christus. Disce autem etiam hoc exemplo defectionem istam ni
Psal.83 miæ esse cupiditatis. Concupiscit enim & deficit anima mea in atria domini. Ante con-
cupiscens, inquit, & quasi totam se effundens in concupiscentiam, longo fine suspensa
defectione dissoluitur. Deniq; quomodo deficiat anima in salutare dei, Hieremias do-
Hier.20 cet. Et factũ est, inquit, in corde meo ut ignis ardens, flammans in ossibus meis, & disso-
lutus sum undiq;, & ferre non possum. Hoc igitur inflãmatus desiderio, ait Dauid: Defi-
cit in salutare tuũ anima mea, & in uerbum tuũ speraui. Rectè speraui dixit in uerbũ. An
te enim spes præcedit, & ideo sequitur defectio. Sperauit aũt in uerbum quod prędica-
tum est esse uenturũ, quod potest intelligi de dei uerbo. aut certe in uerbũ sperauit, qui
uerbo cœlesti credidit, quo domini nostri Iesu Christi annunciať aduentus, uel quo eius
gloria declarať. Ergo propheta cõsiderãs quæ legerat, & cernẽs quod cũ adesset corpo
ri uelut quibusdã ligatus uinculis huius uitæ, aberat à salutari dei, concupiscebat, deside
rabat, deficiebat, & toto dissoluebať affectu, ut totus illius fieret quod desiderabat: sicut
Psal.141 etiã in posterioribus ipse dicit: Effundo in cõspectu eius orationẽ meam, tribulationem

meam

meam ante ipsum pronuncio, in deficiendo ex me spiritũ meum. Deficit enim eius spiri
tus: imò ab eo deficit spiritus suus, qui seipsum negat ut adhæreat Christo. Vnde semitæ
eius cognoscuntur à domino, quia non sunt carnis, sed Christi semitæ. Etenim requiren
tium deum uia Christus est. Et nos igitur concupiscamus illud æternum salutare dei, nõ
concupiscamus pecuniam quam auarissimi concupiscunt, non concupiscamus alienæ
uxoris decorem, non ambitionis exagitemur desiderio, non seculari intendamus glo-
riæ, non fallacis circumscriptionis studijs occupemur, non proximũ circumuenire ini-
quitate cupiamus, non postremo partes uulpium simus in terrenæ uoluptatis interiora
demersi, tanquam exules æternorum, & de illa supernæ spei præsumptione deiecti. At-
tollat igitur se anima nostra deficiens uiribus suis, ut adhæreat salutari dei, qui est Chri-
stus dominus Iesus, quod interpretatione dicitur domini salus. Ipse est enim salus uera,
ueritas, uirtus atq; sapientia. Qui igitur deficit sibi, ut uirtuti adhæreat, amittit quod suũ
est: accipit, quod æternum est. Defecerunt oculi mei in uerbum tuum dicẽtes, quan-
do cõsolaberis me?) Suprà πρακτικὴν, hic θεωρητικὴν: Ibi in salutare deficit anima, eò quòd
concupiscit eum cuius passione seruata est, hic in uerbum domini prophetæ oculi defe-
cerunt. Et uideamus ne quemadmodum illic adhærens Christo anima deficit in unũ spi
ritum, & fit unus spiritus, ita & deficiant oculi ut fiat una mens: Oculi enim mentis isti
sunt, oculi scilicet interioris hominis, non hi oculi qui ministerio funguntur obtutus. Est
enim oculus & mentis & carnis. Sed ille cæcus est oculus qui nõ uidet quæ diuina sunt,
qui frustra mente carnis inflatus est. Est & alius oculus, sensus Christi, quo ecclesia uidet
Christum, sicut ipse dicit ad sponsam: Corde nos cepisti ab uno oculorũ tuorũ. Meritò *Cant. 4*
uno oculo Christus uidetur, quia non uidetur oculo carnali, aut quia duos oculos habẽs
Ecclesia, moralem & mysticũ, fidei oculo plus uidet Christũ. Mysticus enim oculus acu
tior est, moralis dulcior. Et fortasse isti oculi sunt, quibus Paulus uidebat æterna, ubi cœ
pit corporalia non uidere. Deniq; qui Christũ nõ uidebat priusquã oculos amitteret, ui-
dit eũ posteaquã uisum amisit oculorũ. Vidit eum qui dixit: Quis es domine? Videbat *Act. 9*
utiq; Christum, quem etiam dominũ fatebatur. Et infrà: Domine, inquit, quid me uis fa-
cere? Non ergo uidebat eum, cuius expectabat imperium? Quibus igitur oculis uidere
Paulus plus cœpit, nisi ijs quos nobis ipse monstrauit dicens: Orabo spiritu, orabo &
mente? Deniq; ut scias quia uidit orando: Factum est (inquit) reuertente me in Hierusa *1. Cor. 14*
lem, cum orarem in templo, pauorem habui, uidi illum dicentem mihi: Festina, & exi ci
tius de Hierusalem. non enim recipiunt testimoniũ tuum de me. Isti ergo oculi in uerbũ
dei deficiunt, & dicunt, Quando cõsolaberis me? Istis oculis prophetæ dicebantur uiden
tes, quia per reuelationẽ ea quæ erant abscondita, mẽte cernebant. Quid est oculos de-
ficere? De corporalibus dicamus, ut intelligamus de spiritalibus. Nónne quãdo aliquẽ
desideramus & speramus affore, eò dirigimus oculos, unde speramus esse uenturũ? Itaq;
contenti diu quotidiana expectatione deficimus. Sic Anna circumspiciens in uiam, so- *Tob. 10*
licitis aduentũ filij explorabat excubijs. Sic Dauid propheta currente de prælio altero *2. Reg. 8*
post alterũ qui nunciaret, positis in turre exploratoribus interrogare de salute filij pater
sedulus gestiebat. Sic teneræ uxor ætatis de specula littorali, indefessa expectatiõe cõiu
gis præstolatur aduentũ, ut quãcunq; nauim uiderit, illic putet cõiugẽ nauigare, metuatq;
ne uidendi gratia dilecti alius anteuertat, nec ipsa possit prima dicere: Video te marite.
sicut Anna dicebat ad filiũ, Video te fili, amodò libentius moriar. mortis uidelicet dolo
rem exoptati conspectus suauitate nõ sentiens. Ergo ut illa quæ aduenienti uiro se optat
offerre, ablegatis omnibus domesticis occupationibus, semitas uiantis aut pedũ uesti-
gia legit: sic propheta curis exutus secularibus, interiorũ oculorũ in uerbum dei perui-
gil custos usq; ad defectionem sui intendebat obtutus, corpus suum redigens seruituti,
& animam suam ad humilitatis patientiã araneæ modo tabescentis erudiens. Desidera
bat enim sicut ceruus fontes aquarũ, & sitiebat in dominũ deum suum, cupiens eius ui-
dere præsentiam, & apparere ante faciem dei: nimioq; desiderio & uehementi cupidi-
tate deficiens, tunc se habiliorẽ ijs quæ à domino posceret impetrandis prophetica gra-
tia præsumebat. Et nos igitur intendamus cor nostrũ, ut possimus intelligere series scri-
pturarum, & uerbũ uitæ nobis uenire à domino postulemus, atq; intellectũ dari. Si quis
de longinquo uerbum dei obtutu mentis aspexerit, nondum planum atq; distinctum,
is uelut

is uelut quibusdam oculis interioribus uerbi nauigiũ appropinquare animæ suę cernit.
Quo autem expressius uidere cœperit, eò magis quasi ad portũ ueritatis festinat accede
re, & fit proximus inuehendæ. Defecerũt ergo oculi prophetæ in uerbum dei, dicentis:
Quando consolaberis me? Si oculi isti significati sunt, quibus cernimus & uidemus, di-
cere debuerunt: Quando cõsolaberis nos? hoc est, non singulariter, sed pluraliter. Sed
quia oculus mentis & oculus carnis unus oculus fiunt, & tunc homo consolatione fulci
tur, cum caro & mens diuersa non cupiunt, sed unum desiderant, unum requirunt: ideo
Ioan. 10 intenti ad eum qui ait, Ego & pater unum sumus: isti quoq; oculi unum esse se confiten-
tur, quia uno atq; eodem desiderio officioq; fungũtur. Deficiebat ergo in uerbũ prophe
ta. Nos autem ociosos nos putamus, si uerbo tantummodo studere uideamur: & pluris
æstimamus eos qui operantur, quàm eos qui studium cognoscendæ ueritatis exercent.
Dicunt enim pleriq;: Ecce homo, & opera eius. quasi qui uerbo studeat, non operetur:
cum magis opus istud quàm cætera sint. Si enim opus iustitia est, si opus temperantia, si
opus fortitudo: utiq; opus est etiam sapientia. Istæ enim quatuor principales uirtutes ha
bentur. Nã si operatur Christus secundũ quod iustitia est, utiq; operatur secũdum quod
Ioan. 1 uerbũ est. Et operabatur cũ esset in principio apud patrem. Deniq; per ipsum omnia fa-
cta sunt, ut scias operatorẽ omnium esse, & opus nostrum esse Christum Iesum. Etenim
secundum quod uerbũ est, uerbum inquirentibus, grande opus uerbum est. Vnde cum
Martha festinaret circa ministerium, Maria autem uerbum domini audiret: eaq; audie-
Luc. 10 bat, ei quæ ministrabat meruit anteferri. Dicenti enim Marthę: Domine nõ est tibi curę
quod soror mea reliquit me solam ministrare? Dic ergo illi ut me adiuuet. respõdens di-
xit dominus: Martha, Martha, Maria bonam partem elegit, quæ non auferetur illi. Ita
uerbũ cognoscere maius opus esse quàm ministrare, diuinæ authoritate sententiæ defi-
1. Cor. 4 nit. Sed fortasse dicat aliquis dictũ esse ab Apostolo: Quia nõ in sermone regnũ est dei,
sed in uirtute. Scriptum non nego, sed in quo sermone, cognosce. Nempe quem efflatus
effuderit, qui audientibus sermo prodesse non possit, qui sine ostensione fit spiritus atq;
uirtutis, hunc sermonem Paulus non dignatur cognoscere. Vult enim magis uirtutem
sermonis agnoscere. Deniq; nolebat talem suum esse Apostolus sermonem, qui in infir
mitate ueniebat ut alios saluos faceret, & fortiores in timore & tremore: ut timentes ni-
hil metuerent nisi dominum Iesum, trementes pacem eius tranquillitatemq; seruarent.
1. Cor. 2 Audi ergo qualem Apostolus sermonem habebat. Et sermo, inquit, meus & prędicatio
mea non in persuasione sapientiæ uerborum, sed in ostensione spiritus & uirtutis: quia
fides non in forensi sermone sapientiæ, sed in ostensione spiritus, sed dei uirtute firmat.
Ergo in sermone sanctorum uirtus est, in sermone autem forẽsi isto ac philosophico ua-
nitas mundi. Virtutem autem esse in sermone sanctorum, etiam iste propheta te doceat,
Psal. 67 qui ait: Dominus dabit uerbum euangelizãtibus uirtute multa. hoc est, ut multa possint
uirtute Euangelium prædicare. Probatum est ergo quod in Euangelij prædicatione sit
uirtus. Prædicatio autem Euangelij, sermo sanctorum est. Ita dubium non residet quin
in sermone sancto sit uirtus. Quoniam factus sum tanquam uter in gelicidio: iustifica
tiones tuas non sum oblitus.] Vox ista, uox iusti est, qui mortificauerit suum corpus. Re
ctè enim uter dicitur iustus, qui expoliatus non nudus inueniatur. Vter nãq; de exuuijs
fit animantis mortui. Igitur & nos peccato moriamur, ut uiuamus deo, atq; repleti spiri-
tus iucunditate, & suauitate lætitiæ, erimus exuuiæ spiritales, carẽtes infirmitate corpo-
rea, & integro mentis sinu infusam nobis diuinorum mysteriorum gratiam reseruãtes.
Matt. 9 De his utribus dicit, quia uinum nouum in utres nouos mittunt, qui uolunt utrũq; serua
re, & corpus, & gratiam. Non effluat igitur tuus hic uter, non rimosus sit, non terreno in
ueterascat situ, nec uinum nouum ueteres utres rũpat, quo scindantur utres, fundat gra-
tia. Non iterum sole iniquitatis & nimia ui caloris arescant, sed feruentium uiscerum cu
piditates diuersæ niuali quodam frigore temperent. Frigescat æstus libidinis, & quodã
continentiæ gelu, ieiuniorũq; restinctus, matutina oratione perfletur: quando sicut ros
ita super terram nostram dei uerba descendũt, sicut imber super gramen, & sicut nix su-
Esa. 55 per fœnum. Nescit utrẽ bonum ista nix lædere, nix quæ diuini splendore fulget eloquij.
Nix hæc refrigerat, non adurit: fœcundat sata, non internecat. Nix hæc præceptio conti
nentiæ est, quæ calorẽ facit corporeum frigere, & omnem naturæ interioris restinguit
ardorem.

ardorem. Et fortè ideo cum Iesus resurrectionis suæ demonstraret gloriam, uestimenta eius erant candida sicut nix: ut non solum ipse alienus æstimaretur a contagione peccati, uerumetiam ne quicunq; resuscitatur, congelatis coniugij cupiditatibus resurgere frigidus uideretur. In resurrectione enim neq; nubunt, neq; uxores ducunt, sed erunt sicut angeli dei in cœlo. Boni ergo utres frigidi, hoc est, in gelicidio constricti pruinis, non libidinis calore resoluti. Vtrem autem corpus hoc dici, licet ex pluribus locis, tamen etiã inde intellige quòd Adam & Eua ubi imaginem deposuere cœlestis, quam ante portabant imaginem terreni hominis induentes, tunicas dicti sunt uestiti esse pelliceas. Corporales enim eos de spiritalibus fecerat culpa commissa. Nec illud absurdum ad intelligendum, quod ita se dicat factum Dauid sicut utrem in gelicidio, eò quòd in asperitate licet positus glaciali, mortificauerit tamen corpus suum ne sentiret hyemis illius asperitatem, quam saluator dicit grauem futuram esse fugientibus. Sicut enim glaciem nõ sentit uter, quia pellis est mortui: ita mortuus peccato propheta frigus peccati sentire non poterat. uel certè quod non frangatur necessitatibus, nec resistat caro menti, sed mollio ri ductu animæ se inflectat imperijs, & in hoc mundi gelicidio non arescat: uel quia corpus afflictionis sumus, & mortem domini Iesu semper in nostro corpore circunferre debemus. Hic est uter qui castigat corpus suum, non ut ille incrassatus & obesus populus, qui sedit manducare & bibere, & surrexerunt ludere. Hic est uter qui inebriat nõ uino, sed spiritu, in quo non botryo amaritudinis, non draconum furor, non furor aspidũ, sed poculum inebrians q̃ præclarum. In hoc ergo gloriatur Dauid, quia factus est sicut uter in gelicidio, operationẽ peccati non sentiens. Et bene peccatum gelicidio comparatur. Sicut enim gelicidium ad nullum usum utile est, ad nullam operationem: sic culpa nulli prodest usui, nulli operationi: & ideo sicut gelicidium declinanda est, ne noceat & adurat. Bonum ergo mihi est fieri sicut utrem in gelicidio, ut possim non obliuisci iustificationes domini, & earum liquore perfusus refrigeret omnis feruor internæ cupiditatis. Non ergo uacuum, sed plenum hunc utrem esse oportet, plenum spiritus, plenum iustificationum: ut peccata mea ipse confitear, ut luxuriam carnis meæ cõprimam. Moriendum est enim mundo, ut uiuamus deo. Si autem uiuamus carni, mors utiq; est carnis prudentia: uiuere non possumus deo, quia inimica est deo carnalis ista sapientia, & uita secularis. Quot sunt dies serui tui, quando facies mihi de persequẽtibus me iudicium? Potest sic accipi: Quot sunt dies serui tui? quasi dicat: Quanti sunt dies humani? quantum tempus, quantum spacium? Cur inuidetur tam breui uitæ, ne tranquillo cursu istius seculi perfruamur? Cur in breui spacio tam multi persequentium nos laquei tendũtur? Assit iam iudicium, in quo pœna est perfidorum, in quo persecutoribus digna impietatis suæ precia redduntur. Vel sic: Quousq; insultare poterunt, quousque inquietare, qui nos diuersis modis quærunt affligere? Non serus erit terminus. Etenim propheta quasi celeritatẽ transcurrendæ istius uitæ, non annorum, sed dierum æstimatione subducit, dicens: Quot sunt dies serui tui? Et bene dies dixit, ut nõ solum moras annuas prophetica uisione trãscurreret: uerumetiã splendidũ sibi uitæ huius curriculũ uirtutũ lumine declararet. Meritoq; securus ait: Quando facies mihi de persequẽtibus me iudiciũ? Mihi, inquit, iudicium de persequentibus facies, non de me persequentibus iudiciũ dabis: quoniam non resurgunt impij in iudicio. Sed mihi, inquit, da iudicium, ut cum remunerãueris innocentiam, fidem prouehas, misericordiam corones, impij persecutores meritorũ pœnis propheticorũ iudicentur. Nõ absurdum etiam illud, ut quia breues dies & pauci sunt istius uitæ, non diutius gratiam suam dominus circa prophetam suum differat, sed ipsi iudicium de persequentibus faciat. Nam hic quoq; iudicium est de persecutoribus. Siquidem qui non credunt in Christo, iam iudicati sunt. Iudicium autem hoc est, quod dedit seruulis suis dominus Iesus, dicens: Habebitis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem uirtutem inimici. Et uerum iudicium, in quo torquetur inimicus, sicut ipse confessus est, dicens: Quid uenisti ante tẽpus torquere nos? Hoc ergo deposcit uirtutum stabilitate fundatus propheta, ut subijciatur sibi non homo, sed ille qui locũ sibi in homine uindicauit. Vnde & Apostolus ipsum magis in hominis peccato putauit esse damnandũ, ipsum subijciendum, de quo ait: Cõterat deus satanam sub pedibus uestris cito. Ex hoc ergo persecutore iudicium sibi fieri gestit, ut fidei prophe-

Matt. 22 — 1. Cor. 15 — Exod. 32 — Psal. 1 — Ioan. 3 — Luc. 10 — Matt. 8 — Rom. 16

ticæ uestigijs aduersarius conteratur, & cōminuat eum sub pedibus suis propheta sicut
puluerē, & in hac corporis sui militia constitutus, quamuis dies uitæ breues sint, trium-
phum tamē de aduersario adipiscatur, quo reformati hominis in ueterem gratiā, quem
antè delictorum uinculis tenebat astrictum, & feruentis libidinis lassabat æstu, libertatē
ingemiscat, potestatem sentiat. Subiectus est igitur aduersarius secundum domini sen-
tentiam. Etenim dominus Iesus ueniens in hunc mundū per uirginis partū, subiecit ani-
mæ nostræ omnes contrarias potestates, ut fide tua, uerbo tuo, cōuersatione tua & ope-
ribus conterantur. Si ergo non conteris aduersarium, tua culpa est, qui permissa nō ute-
ris potestate. In nobis est igitur ut aut subijciatͬ aduersarius, aut resultet. Si em̄ actus no-
ster displiceat, incipit aduersarius superbire. si aūt bonis inhæreamus operibus, ut exer-
ceamus studia castitatis, iustitiæ, continentiæ, calcamus serpentem & scorpionem. Cal-
camus enim illum pedibus castitatis, conterimus & scorpionem, ne possit excutere: cal
camus continentiæ uestigijs, uerecundiæ, iustitiæq; gressibus. Possumus ergo & in hac
breui uita triumphū de aduersarijs habere perpetuū. Narrauerunt mihi iniusti exerci
tationes, sed non sicut lex tua domine.] Bene optat iudiciū sibi fieri de persequentibus,
qui nō solum opera iusti impedire, uerumetiam fidem superflua narratione conati sunt.
Etenim quasi fabulæ cuiusdam nęnias narratas sibi dicit ἀδολεσχίας, hoc est, superfluas lo
quacitates. Narratores enim superflui, sicut hirundines, disputationis suauitatē loquaci
tatis continuatione corrumpunt, ut Aristotelis sententia est. Superflua igitur loquitͬ hæ
reticus, qui non loquitͬ ueritatem, non loquitͬ secundū legem. Qui aūt fundatus in lege
est, nouit à ueris falsa discernere: spiritalis eruditione doctrinæ, hæretica ab euangelicis
dogmata separare. Ideo ne multi decipianͭ, iubetur à dño tacere peccator. Peccatori e-
Psal. 49 nim dixit deus: Quare tu enarras iustitias meas? Conticescat igitur perfidia, quę tramitē
ueritatis tenere non nouit, quæ dei præcepta non seruat. Cur enim per os suum assumūt
peccatores euangelium ueritatis, in quorū ore ueritas non est? Omnia aūt præcepta dei
ueritas, Christus aūt ueritas. Non ergo est Christus in disputationib. perfidorū, qui dicit
Ibid. perfido: Os tuū abundauit nequitia, & lingua tua cōcinnauit dolum. Lingua enim quæ
uult astruere mendaciū, dolū utiq; nectit assertis. Sed huiusmodi fur est, & cum fure con
currens. Multi enim fures sunt, qui uerbū dei nō ad utilitatē suam furanͭ & rapiunt: sed
ad fraudē, & patrimoniū quoddā cœlestiū scripturarū in sua furta detorquēt, adulterina
sibi compendia colligentes, dolo magis quàm ueritate quæsita. Sed hi sunt qui miscent
aquam uino, tanquā caupones pessimi, adulterantes sermonē dei, & insincerū proferen
tes quicquid perfido & tanquā ebrio ore deprompserint: & ideo aliena loquunͭ à lege.
Vnde eos bene propheta refutat atq; reprehendit, sciens quid præscripto legis accepe-
rit. Rectè ergo ait sequēti uersiculo: Omnia præcepta tua ueritas: iniusti persecuti sunt
me: adiuua me.] Quasi bonus miles bella non refugit, nec conflictus quamuis grauium
præliorū bellator pauescit assuetus: sed fidelis & prouidus aspirare sibi diuinitus orat au
xilia, & piæ deuotionis fidelia sibi adiumenta deposcit. Ideoq; non petit ut persecutio-
1. Tim. 3 nes quiescant, sed in persecutionibus se postulat iuuari. Sciebat enim quòd omnes qui
uolunt piè uiuere in Christo Iesu, persecutiones patiunͭ. mauult ergo persecutiōes pati,
ut piè uiuere in Christo possit. Et bene non unam persecutionē, sed multas persecutio-
nes dixit: nec expressit uocabula persequentiū, quia multi persecutores, non solū quos
uidemus, sed etiam quos non uidemus. Persequunͭ nequitiæ spiritales, persequitͬ hære-
ticus, Iudæus, gentilis. Omnes ergo sub persecutoribus, qui uolunt piè uiuere: quia ubi
multi persecutores, nullū à persecutionibus uacat tēpus piè uiuere gestienti. Et forasse
cum persecutiones non patimur, tanquā condemnati habemur, quia nequaquā piè ui-
uere uolumus in Christo. Nam utiq; cum sit definita sentēria quòd omnes qui uolūt piè
uiuere in Christo Iesu, persecutiones patiuntur: uidetur is qui persecutiones nō patitur,
abdicatus, quod non sit piæ intentionis in Christo. deuotionem etenim fidei prælia per
sequuntur. Si desint certamina, uereor ne deesse uideatur, qui certare desideret. Omnia,
Ioan. 15 inquit, præcepta tua ueritas. Quæ præcepta nisi illa: Si me persecuti sunt, & uos perse-
quentur? Hæc præcepta Dauid anterior licet incarnationis sacramento, iam tamen au-
diebat in spiritu, & quasi Christi discipulus non subtrahebat se passionibus, sed certami
nibus offerebat. sciebat hoc solum sibi ad gloriam fructuosum, hoc ad custodiam salutis

tutum,

cutū, ut frequentibus exercitijs iusti pietas confirmaret. Cito enim fides inexercitata languescit, & crebris ociosa tentatur incōmodis. Remissas excubias callidus insidiator irrumpit: assuetum autem bello uirum externa fraus instruit, & gloriosæ prouehit palmā uictoriæ. Pax ergo fideli, corruptelę materia est. Quàm pulchre nobis persecutiōis processere tempora. Intentus sicut medicus erat intimæ ad deum mentis affectus, illi adhærebat, nec ullas cogitationes obstrepentes sibi precantis animus sentiebat, totis uisceribus fundebatur oratio, & quidam miscebatur sermo cum dominō: quotidiana meditatio habebat iam contemptum periculi, & usum calcandæ mortis receperat, quod amisimus exercitium. Tentant ocia quos bella nōn fregerant. Periculosa igitur & pacis ocia. In pace plures persecutiōnes esse cœperunt. Nullus erat tempore persecutionis adulator, qui callida mentem adulatione tentaret. Nōn uacabat animo, corporis delectatiōe dissolui, & huiusmodi quę secundis rebus excitari solent, admittere passiones. Ideo apostoli cum cæderentur, includerentur, exultabant quòd illis iniurijs æternæ gloriæ meritum lucrabantur, qui digni fuerant pro Christi nomine iniurias sustinere. Non illis erat cura de patrimonio, studium de potestatibus & honoribus: non de prælatione, quæ etiā iustos exagitare consueuit: sed ille se præferri putabat, qui esset pluribus uerberibus flagellatus. Meritò ergo Dauid occasiones expetit triumphandi, & certandi copiam pro deuotionis eruditione non metuit, qui nouerit persecutiones iniquorū proficere ad incrementa uirtutis. Non enim dixit: Quia persecutiones patior, adiuua me: sed iniustè, inquit, persecuti sunt me, adiuua me. potest enim quis & persecutiōnes pati, sed non iniuste: quia est etiam iusta persecutio, si oderimus obscœnos, si infesti simus iniustis, si iniquos uelimus opprimere, ne pluribus noceant, si auarum fraudis suæ compendijs exuamus, si execremur insolentiam superborum. Qui autem pro fide, pro iustitia, pro castitate persecutionem patitur, bene is dicit: Iniuste persecuti sunt me, adiuua me. Paulo minus consummauerunt me in terra, ego autem non dereliqui mandata tua.] Non superfluò diuinum quæsiuit auxilium, qui sciebat sibi aduersus fortes esse certamen, pluraq; sibi prælia præparata dimicaturo tunc aduersus nequitias spiritales, quæ sunt in cœlestibus: nunc aduersus calorem sanguinis, & innumeras corporis huius illecebras, quarum nexu uario & diuturna colluctatione lassatus, pudēdo corruisset certamine, nisi fidei se radice tenuisset. Discamus cauere quem gerimus. hic nobis hostis domesticus, hic inimicus grauis est nostri ipsius corporis. inflammatur uinō, ardet libidine, decore mulieris occursantis accenditur, spe alitur, desperatione uritur, illecebris exuritur, nō euaporat affectu, timore turbatur, metu frangitur, luxuria mollitur, lasciuia dissoluitur, labore afficitur, solicitudine fatigatur, passione conteritur. Miraris si inter tot aduersarias passionū uices se etiam iustus tenere uix possit, cum impares simus etiam singularum certamini passionum? Quem uel sola libido non iudicet? quem nōn subiuget auaritia? quem formido non quatiat? quem luxuria non eneruet? quem lasciuia non emolliat? quem non supplantet ebrietas? Quasi conscius igitur carnalis infirmitatis, & explorator persecutionis hostilis, dicit: Paulò minus consummauerunt me in terra. In hac utiq; terra, in qua Adam primus corruit, & pudenda prolapsione deiectus, totius gressum futuræ posteritatis inflexit. In hac terra, in qua Cain munera fraterna dolens suis esse prælata, ruina est stratus inuidiæ. Deniq; uox fraterni sanguinis clamauit à terra. In hac terra Noe sanctus quem totius orbis diluuia in tantis procellis & fluctibus peruigilem probauerunt: ubi tamen ocioso curas laxauit corpore, ibi somnū ebrietatis offendit, quando mediastino filio delirante, contumeliam paternæ pietatis incurrit, docēs periculosa ocia secura esse uirtuti. In hac terra Loth reuerendi parentis imitator, quem non luxuriantis Sodomitanæ plebis decolorauit impuritas, non flamma Sodomæ ardētis inuoluit, ueniabilis quidem ignorantiæ, pudendæ tamen cōmixtionis non euasit incestum. Vritur ille flammis mulierum, quem sulphurea flamma non ussit. In hac terrā etiā Dauid propemodū consummatum esse se dixit. Siquidem pene motos pedes suos, & gressus suos paulò minus sensit effusos, quia diuitias seculares, & successus corporalium prosperorū loco beatitudinis æstimauit peccatoribus abundare. Propter quod etiam flagellatus est, sed flagella iusto remedia salutis sunt. Castigat enim dominus quem recipit. Vnde etiā Dauid conuersus ad domini charitatem, atq; in eius eruditus præceptis, nō ignorans quòd caducis cadu-

Gen. 3
ibid. 4
ibid. 9
ibid. 19
Psal. 72
Hebr. 12

et duca fortuito quodã deferãtur euentu,& quia non diuitiarum abundantia, sed uirtutum gratia uitæ probabilis merita pensant, dilexit magis quã reliquit mãdata dei, quibus solis potuit ingruẽtes nequitias spiritales,& insurgẽtes huius corporis appetitus in hac tam fragilis naturæ infirmitate superare. Magna igitur uirtus, quæ sub tãtis persecutionibus cõstituta,& pene oppressa, tamen suũ non est oblita præsidium, nec mandata dei dereliquit. Ideo quia solum sibi deum profuisse cognouit, preces ad dominum dirigẽs, ait uersu sequenti: Secundum misericordiam tuam uiuifica me,& custodiam testimonia oris tui.] Quã uiuificationẽ sui postulet, supra diximus: quia nõ id precatus est quod habebat, sed quod desiderabat: id est, ut uiueret in æternum, intelligens uitæ beatitudinẽ in hoc fluctuanti & infido nobis corpore esse nõ posse, cuius imbecillitas propositũ animę derelinquat. Opus est ergo misericordia dei, ut cõtinua & perpetua sit in hoc corpore uiuificatio, quo quotidie iustus deo uiuat, peccatoq; moriatur. Si enim culpa moriatur in nobis, erit uita deo uiuens, & custodia præceptorũ cœlestiũ perseuerans: quam utiq; ille custodit, qui uiuificatur à dño. Deniq; uiuificari se antè poscit à dño, & postea custodiã mãdatorũ cœlestiũ pollicetur. Nõ enim cõmunis hęc uita custodit cœleste mãdatũ, sed illa quæ munere fulcit æterno, per operationẽ gratiæ spiritalis. Possumus etiã sic intelligere, Quia iam propheta quæ erant legis agnouerat, optat aduẽtus dominici misericordiã, ut accipiat præcepta quibus lex adimpleat: ut non solũ adulteriũ sciret esse uitandũ, sed etiã concupiscentiã adulterij declinandã. Os enim patris Iesus dñs locu-
Matt. 5 tus est in Euangelio, ẽũ qui uiderit mulierẽ ad concupiscendũ eam, in corde suo adulteriũ perpetrasse. Quantũ Euangelio profecerunt studia castitatis, quo non solũ turpioris facti, sed etiã studij degeneris ablegat opprobrium? Qui sunt aũt de quibus dicit quòd paulominus consummauerũt eũ in terra, nisi persecutores? De quorũ uno ait dñs Iesus:
Luc. 13 Ite, dicite uulpi illi, hoc est de Herode. Et alibi cum se fraudulenter interrogari aduerte-
Matt. 8 ret, dixit: Vulpes foueas habẽt,& uolucres cœli nidos ubi requiescant, eò quòd fraudulenter in terrestriũ passionum quibusdam latibulis demorẽtur. Inde etiam Sampson bi-
Iudic. 15 nas uulpes sibi nexuit, ad quarum caudas alligauit faces,& dimisit eas per messes Allophylorum, per hanc figurã significans, quòd improbi ac frauduleñti homines, et maximè hæretici, liberã linguam habeant ad latrãdum, sed exitus impeditos: aut religiosa principia, finẽ uerò fraudis suæ incẽdio deputatum. Ideoq; & trecẽtas uulpes dimisit: eò quòd perfidi crucis quidem se prędicatione commendare desiderãt, sed mysterium eius tenere non possunt, qui hac prędicatione cõposita & falsa atq; simulata urere magis fructus conantur alienos: cum utiq; uera crux domini non exurat aliena merita, sed fœcundet.
Cant. 2 Meritoq; scriptum est in Canticis canticorum: Prędite nobis uulpes pusillas exterminãtes uineas, ut uineę nostræ floreant. Quo ostenditur quòd uel dominus Iesus, uel Ecclesia fraudulentorum dolos à uineis suis exterminandos esse prçcipiant, ne pauxillulis uineis noceant, quia adultis iam uitibus nocere non possunt. Hæreticus enim imperfectũ tentare potest, non potest supplantare perfectum.

SERMO XII.

L Amed litera duodecima incipit: cuius interpretatio, cor: uel ut alia interpretatio habet, seruo. Vnde uidetur admonere uel prudenter hæc intelligenda, uel solicite seruanda pręcepta. nam hoc primus statim uersiculus admonet. Cor etenim sibi mundũ creari in superioribus hic propheta, ut legimus, postulauit. Cor sibi prudens dari orauit à dño filius huius Salomon. Qui ergo habet cor mundũ, qui habet cor prudens, ipse intelligit seriem subditorum uersuum, atq; uirtutem. Vnde & alibi inuenimus, Cor solum, id est, uel singulare, uel quod nulla illecebra huius seculi impediat,& carnis possit interturbare sapientia. Qui autem habet cor, seruat mandata dei: quẽ
Luc. 2 admodũ legisti: Maria gestabat omnia domini saluatoris in corde suo, uel dicta, uel gesta. Circuncidamus ergo cor nostrũ: nihil corporeũ, nihil uile quæramus: uile autem omne terrenum. Nihil ergo terrenum, nihil seculare, nihil corporeum, nihil leue atq; muta-
Psal. 11 bile in eloquijs constituamus cœlestibus. Eloquia enim domini, eloquia casta, ut in his mysteriorum cœlestiũ immaculata & pudica syncęritas spiritali interpretatione resplẽdeat. Non adulterina quadam opinione misceamus terrena diuinis,& illud inuiolabile sacramentum propheticæ uisionis, aut perennis oraculi, naturę nostræ æstimatione uiolemus.

lemus. Ideo enim addidit: Argentum igne examinatũ, probatum terræ, purgatum septu
plum: ut tanquam boni nummularij spiritu examinemus prophetici sermonis argentũ;
secernentes domini pecuniam, atq; ab omni labe terrena salutaris fontis infusione pur-
gantes, ut Christo digne sentire uideamur, qui ait: Nolite thesaurizare uobis in terra, u- Matt. 6
bi ærugo & tinea exterminat: sed thesaurizate uobis in cœlo. Thesaurus tuus est fides,
pietas, misericordia: thesaurus tuus Christus est. Noli eum æstimare de terris, hoc est de
creaturis, quia dominus totius creaturæ est. Maledictus, inquit, homo qui spẽ habet in Hier. 17
homine. Sed mihi salus per hominẽ uenit. Vide tamẽ quid scriptura uetus dixerit: Et ho
mo est, & quis cognoscet eũ? Ille ergo bomo non humana mihi, sed diuina potestate o-
mnia peccata donauit, deus in corpore dñs Iesus mundũ reconcilians sibi, quem redime
bat à culpa. Thesaurus noster preciosus intellectus est: Si terrenus intellectus fuerit, si
fragilis, hæretica eum tinea, & impietatis ærugo consumet. Leuemus ergo & erigamus
sensus nostros, nec impossibile iudicemus ut bæc humani corporis infirmitas ad cogni
tionẽ mysteriorũ cœlestium prouehatur, cum iam ad nos dñs Iesus, in quo absconditi e- Colos. 2
rant scientiæ sapientiæq; thesauri, diuina sua miseratione descẽderit, ut clausa reseraret,
aperiret latentia, reuelaret occulta. Veni ergo domine Iesu, aperi nobis & istius prophe
tici sermonis ianuam. multis enim clausa est, etsi prima specie aperta uideatur. In æter
num, inquit, domine, permanet uerbum tuum in cœlo.] Vides etiã in te permanere de
bere, quod etiam in cœlo permanet ac perseuerat? Serua ergo uerbũ dei, & serua in cor-
de tuo, & ita serua, ne obliuiscaris. Serua legẽ domini, & meditare, ne iustificationes dñi
de tuo corde labantur. Docet te literę interpretatio ut serues diligenter. Docet prophe-
ta in subditis, dicens: Nisi quia lex tua meditatio mea est, tunc forte perissem in humilita
te mea. In æternũ non obliuiscar iustificationum tuarũ. Legis ergo meditatio facit, ut tẽ-
pora tribulationis, tempora quibus bumiliamur aliquibus aduersis, sustinere & tolera-
re possimus: ut neq; humiliato nimis, neq; deiecto frangamur affectu. Deniq; dominus
non frangi nos humilitate usq; ad desperationem uult, sed usq; ad correctionem. Vnde
& Hieremias sub hac litera in Threnis ait: Vt humiliaret sub pedib. omnes uinctos ter- Thren. 3
ræ, & declinaret iudicium uiri contra faciem altissimi; & ad condemnandũ hominem,
cum iudicatur, dominus non dixit. Et infrà: De ore altissimi non exibunt mala. Humili-
tas ergo quæ à deo est, plena iustitiæ, plena est æquitatis, quia non exeũt mala de ore do
mini. Deniq; qui humiliabatur à domino, dicebat: Humiliatus sum, & saluũ me fecit. Er-
go sicut prudenter considerandum est, quando humilitas à domino sit causa probatio-
nis, quando etiã ipsa ab homine inferendę humilitatis impressio, quę tamẽ ipsa solet pa
tientia & magnanimitate tolerari: ita etiã sapienter considerandũ, quid sit in æternũ in
cœlo uerbũ dñi permanere, uel sicut aliqui codices habent, in seculum: quia Græcus εἰς
τὸν αἰῶνα posuit, quod diuerse interpretati sunt trãslatores. Alij in æternũ, alij in seculũ. In
seculũ ergo permanet domine uerbum tuum in cœlo. Et quomodo ipse dixisti: Cœlum Matt. 24
& terra transibunt, uerba autem mea non pręteribunt? In seculũ permanet uerbũ, nõ ul
tra seculũ & secula? Secula enim tẽporis sunt. Cœlum ergo & terra, id est, istius mũdi o-
pera pręteribunt, & tempora permanebunt? Alius qui spiritalis est, & iudicat uerba le-
gis: In æternũ, inquit, domine permanet uerbũ tuũ in cœlo. Aeternitas enim uerbi ma-
nẽtis, opinionẽ uerbi prętereuntis excludit. Quomodo aũt permanet uerbũ in cœlo, si
ipsum cœlũ pręterit? Et quõ possunt stare culmina, si cadant fundamẽta? aut quomodo
permanet habitator in habitatione sua, nisi & habitatio perseueret? Sed forte illud oc-
currat, quia scriptũ est: Erit cœlũ nouum. Verũ nec sic absolubile, quia nec in hoc potest Esai. 65
permanere quod pręterit: nec illud potest dici mãsisse, cũ cœperit. Tinea intellectum tu
um scindet, si putes uerbũ sicut cœlũ uel incipere, uel pręterire. Vnde si uirtutẽ prophe-
tici sensus cognoscere uolumus, primum in his quę uisibilia & sensibilia sunt, & hic eum
locum consideremus, ut ex eo quę sunt intelligibilia manifestemus. Si uerbũ dei in cœ-
lo permanet, imitemur cœlum ubi permanet uerbum: permanet ordo solennis cœlesti-
um statutorum, & beneficiorum domini crebræ uices solennibus muneribus perseue-
rant. Supernis nempe uel pluuijs, uel calore, uel fotu aeris huius infunditur terris, atque
alitur larga fœcunditas. Cœlo annus labitur per dies ac menses, & tempora autumni at
que hyemis, ueris quoque & puræ digestus æstatis. De cœlo uitæ tuæ imaginem cape:

etiam quando non germinas fructum, fere tamen semen ad fructum. Sunt semina quæ
de cœlo sunt, & seruntur in terris. Est etiam superna uindemia. unde ait propheta: Seri-
Osee 10 te uobis ad iustitiam, uindemiate ad fructum. Et quando non florent opera tua, foue ta-
men semina tua, ne lasciuiendo luxurient. Quod luxuriat in flore sermonis, tenuatur &
hebetatur in fructu. Fructus ipsos usque ad maturitatem decoque. Imitatores etiã ipsius
cœlestis simus elementi. non semper sole feruet ardenti, frequenter nubibus tegitur, plu
uijs uehementibus inhorrescit, iactis niuibus tegit terram. Non ergo sit in te diuturna la
sciuia, succedant mœsta senilium curarum tempora, & tanquam incana maturitas agrũ
hunc tui corporis reprimat. Vtilior sæpe tristitia est, quæ comitem solet habere grauita-
tem. Nunquid ulla in ipso est sole præuaricatio? Nõne quotidianos cursus suos seruat?
Nunquid continuos non nouit luna defectus, & commissi munus deserit ministerij?
Hisdem nempe uicibus annus redit, eodem statu reparãtur tempora, hisdem obsequijs
reformantur. Sol diem illuminat, tempora statuta custodiens. Fulget splendoribus luna
nocturnis, & lux eius in tenebris micat. Stellarum nitentium rutilat globus, solennique
statione & cõuersione ac demutatione funguntur. Lex una diuersis, constitutorum se-
mel uices cursuum custodire, nec fines transire præscriptos. Manet ipsa immutabilis de
mutatio, & conuersio uertere ordinem suum nescit. Vna omnium obedientia, discretis
muneribus in discretam præscriptæ constitutionis tenere concordiã. In cœlo ergo per-
manet uerbum, quia satanas de cœlo cecidit. Non habebat in cœlo locum, propterea ce
cidit. Quò cecidit nisi in terras? Ideo hic adulteria, homicidia, ebrietates abundare cœ-
perunt. Inde exclusus acrior ad nos uenit, & tentationes solito asperiores tanquam ira-
tus exercet. In cœlo igitur permanet uerbum, quia inde deiectus est diabolus: in terris
non permanet, quia huc totus aduenit. Et uide utrum hic permanere uerbum possit in
nobis, ubi tantos laqueos diabolus aspersit: qui cum esset in cœlo, nec ibi uerbum pote
rat permanere. Denique quia & ipse uerbum non tenuit, cecidit è cœlo. In cœlo ergo uer
bum permanet, & quod secũdum uerbi dispositionem regitur & gubernatur. Sed quia
ipsum cœlum præterit, ideo non dixit in secula permanere, sed in seculum: quanquam
propterea prætereat, ut fiat nouum cœlum & noua terra, nouum testamentum, ut fa-
cie ad faciem gloriam Domini uidere possimus. Veruntamen quia & in cœlo fuit ui-
tijs locus. nam utique non cecidisset inde aduersarius, nisi in criminibus deprehẽsus (nam
Eccli 27 & stultus ut luna mutatur, & cœlum ipsum tenebris obducitur) uidetur utique non de ele
mento dictum, sed de uirtutibus potestatibusque cœlestibus. Sunt enim sanctę uirtutes in
cœlo, in quibus nihil lubricum atque terrenum sit. Sunt etiam in terris cœli qui enarrant
1. Cor. 15 gloriam dei. Qui sunt isti cœli? Audi dicentem: Sicut portauimus imaginem illius terre
ni, portemus & imaginem huius cœlestis. Isti igitur sunt cœli, qui etiã in terris positi au-
Philip. 3 dent dicere: Nostra aũt conuersatio in cœlis est. Isti sunt cœli in quib. fides, grauitas, con
tinentia, doctrina, uita cœlestis est. Nam quemadmodum terra dictus est, qui lapsus ex
illa præuaricatione cœlestis gratiæ, & in hęc uitia terrena deiectus, præuaricationis suę
se uinculis religauit: ita econtrario cœlum dicitur, qui uitam angelorum custodia inte-
gritatis exercet, & corpus suum continenti sobrietate moderatur: mentem quoque suam
miti tranquillitate componit: pecuniam pauperibus misericordi liberalitate dispensat.
Est ergo & in terris cœlum, in quo possunt uirtutes esse cœlestes. Cœlum mihi thronus,
ego magis iusti affectum quàm elementum intelligo. Illum puto cœlum, ad cuius ani-
mam uenit Christus, & pulsat ianuam, & si aperueris, ingreditur. Nec solus ingreditur,
Ioan. 14 sed etiam cum patre, sicut ipse ait: Ego & pater ueniemus, & mansionem apud eum fa-
ciemus. Vides igitur quod uerbum deus & ociosum prouocat, & dormientem excitat?
Qui enim uenit, & ianuam pulsat, uult semper intrare. Sed in nobis est quòd non sem-
per ingreditur, non semper manet. Pateat aduenienti ianua tua, aperi ianuam tuam, ex-
pande gremium mentis tuæ, ut uideat diuitias simplicitatis, thesauros pacis, suauitatem
gratię. Dilata cor tuum, occurre soli lucis æternæ, qui illuminat omnem hominem. Et il
lud quidem uerum lumen omnibus lucet: sed si quis fenestras suas clauserit, æterno lu-
mine se ipse fraudabit. Excluditur ergo & Christus, si tu mentis tuæ ianuam claudas: &
si possit intrare, non uult tamen importunus irruere, non uult inuitos cogere. Ortus ex
uirgine, processit ex aluo, uniuersa totius orbis irradians, ut luceret omnibus. Ca-

piunt

piunt qui desiderāt fulgoris perpetui claritatē, quam nox nulla interpolat. Soli em̄ huic quē quotidie cernimus, nox tenebrosa succedit: sol aūt iustitiæ nunquā occidit, quia sapientiæ nunq̄ succedit malitia. Beatus ergo ille cuius pulsat ianuam Christus. Ianua nostra fides est, quæ totam domū, si fuerit robusta, cōmunit. Per istam ianuam Christus ingreditur. Vnde & Ecclesia dicit in Canticis: Vox fratris mei pulsat ad ianuam. Audi pulsantē, audi introire cupientē: Aperi mihi soror mea sponsa, columba mea, perfecta mea: quia caput meū repletū est rore, & crines mei guttis noctis. Considera quando maxime pulsat ianuam tuam deus uerbū, cum repletū est caput eius rore nocturno. In tribulatione etenim & tentationibus positos uisitare dignat̄, ne quis fortè succūbat uictus ærumnis. Replet̄ ergo caput eius rore uel guttis, quando corpus eius laborat. Tunc ergo uigilandū, ne cū sponsus uenerit, recedat exclusus. Si enim dormias, & cor tuū non uigilet, discedit anteq̄ pulset. Si cor tuū uigilet, pulsat, et aperiri sibi ianuam poscit. Habemus ergo animæ nostræ ianuam, habemus & portas, de quibus dictū est: Tollite portas principes uestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Est ergo & cœlū in ijs in quib. portæ sunt æternales. Si has fidei tuæ portas uelis attollere, intrabit ad te rex gloriæ, triumphū portans propriæ passionis. Habet etiā iustitia portas. Nam etiā de his legimus scriptū dicēte dño per prophetā suū: Aperite mihi portas iustitiæ. Et infrà ait, ꝑpheta Dauid: Lauda Hierusalem dominū, lauda deū tuum Sion. Quoniā confortauit seras portarū tuarū. Est ergo anima quæ habet ianuā, est quæ habet portas. Ad hanc ianuā uenit Christus & pulsat, pulsat & portas. Aperi ergo illi: uult introire, uult sponsam inuenire uigilantem. Noli ergo bono amatori facere moras. cito recedit, & tu somno torporis tui uideris exclusisse pulsantē. Excludis enim cū desidiosus es, cum piger, cū somnolentus. His repagulis Christus excluditur. & si castus, & si sobrius sis, caue ne negligens sis. Maiorem Christo facit iniuriam, qui aduenientem repellit. Nonnunquam etiam si moraris, mittit manum suam per fenestram, sicut ait sponsa: Frater meus misit manum suam de prospectu, & uenter meus conturbatus est super eum. Exurrexi ergo aperire fratri meo. Manus meæ distillauerunt myrrham, digiti mei myrrha pleni. Primum ergo tanquam de prospectu mittit manū suam, quando deus esse operibus æstimat̄. Vnde ait: Si mihi non creditis, uel operibus credite. Deinde auget̄ amor, & intimis uisceribus cōceptus inolescit. Inde intelligibili utero, in quo est receptaculū uerbi, seminibus eius infusis, plenitudinē eius corporaliter inhabitantē haurire anima nostra desiderat. Non enim turbat̄ uterus fœminarū, nisi quæ fuerint aluo graues. Surgit igit̄ anima, ut aperiat Dei uerbo: sed dum se expandit atq; aperit, ut opera mundi istius uerbi receptione mortificet: sicut ille qui ait: Mortificationē domini Iesu in corpore nostro circumferimus. Ergo dum aperit, transit sponsus. Vult enim semper quæri, frequentius inueniri: & si clausam inuenerit ianuam, pulsat: & si per moram fuerit exclusus, recedit. Sed cito redit, & iterū pulsat, ut uel postea sponsam inueniat præparatā. Potest quidē & sic accipi: Frater meus transiuit, sicut legimus quòd penetrauit dilectæ intima medullatū, & quemadmodū ad Mariā dictū est: Et tuā ipsius animā pertransibit gladius, ut reuelent̄ multorū cordiū cogitationes. Deniq; addidit sponsa animā suam exisse in uerbo eius. quod fit quando anima peregrinat̄ à corpore, & deo præsens est. Explanauimus igit̄ ut potuimus quid esset, In æternū domine permanet uerbū tuū in cœlo. Possumus tamē & sic intelligere, quia in cœlo magis permanet in æternū, ubi angeli & archangeli, Cherubim & Seraphim: quoniā homines q̄uis sancti sint, tamē affectus eorū sæpe mutat̄. Nūc gaudemus, continuò mœremus, irascimur, ingemiscimus. In ipsa pœnitētia nō uult nos satis contristari Apostolus, ne tristitia absorbeamur. Vbi ergo iracundia, ubi tristitia grauis, nō permanet ibi uerbū. Deniq; de solo dño Iesu dictū est à Ioanne: quia uidit spiritū sanctū descendentē de cœlo sicut columbā, & manentē super eū. Nam & ꝑphetę nō semper prophetabant, sed cū infunderet his gratiā spiritus prophetandi. Deniq; nec Dauid præsciuit quid annunciaret Nathan propheta missus à dño: & utiq; inferior Nathan propheta cognouit quod Dauid præstātior nesciebat. Et alius dixit propheta: Celauit me dn̄s. Vnde & plerique accipiūt in cœlo permanere dei uerbū, in potestatibus cœlestibus, in quib. nō sunt affectuū uarietates. Aliqui aūt de ipsa accipiūt trinitate, quę sola immutabilis sit: & ideo in cœlo permanet uerbū, id est in patre, quia uerbum dixit: Ego in patre, & pater in me.

Cant. 5 · Psal. 23 · ibid. 117 · ibid. 147 · Cant. 5 · Ioan. 10 · 2. Cor. 4 · Luc. 2 · Mat. 3 · 4. Reg. 4 · Ioan. 14

In generationem et generationem ueritas tua.] Multi ſunt qui dicuntur dij,ſed nõ ſunt.
Ergo in gentibus mendacium eſt,in Eccleſia ueritas. Hanc tamen ueritatem habuit pri
mò ſynagoga,quæ habebat eloquia dei.Eſt enim ueritas & in ueteri Teſtamento, quæ
Pſal.75 fuit antè in populo Iudæorũ.Notus enim in Iudæa deus.deus aũt ueritas eſt. Ergo in Iu-
dęa ueritas.Fuit igitur ueritas in patribus,Moyſe,& Ieſu Naue,in Samuel,in Dauid,He
3.Reg.19 lia, Heliſæo, & in illis ſeptem milibus uirorum qui non curuauerunt genua ante Baal.
Rom.11 Sed quia poſterior ſoboles Iudæorum à patrum moribus deuiauit, receſſit ab illis ueri-
tas,& ad Eccleſiam uenit.Receſſit enim ab illis quando dixerunt de domino Ieſu: Tol-
le,tolle,crucifige eum.Tradiderunt enim ueritatem,& elegerunt iniquitatẽ.Omnes er-
go aliæ generationes ueritatis exortes,omnium hæreticorũ generationes nõ tenent ue
ritatem: ſola Eccleſia ueritatem pio affectu poſſidet:quia generatio Iudæorum,quæ an
te eam poſſidebat,amiſit.Populus ergo Iudæorum,prior fidei generatio,& ideo infan-
tior & infirmior,quia lubrico adoleſcentiæ ſtare non potuit: populus autẽ Chriſtianus,
fidei ſecunda generatio,ideo robuſtior & uenerabilior,quia maturior ſenectute.illa ge
Pſal.88 neratio legis,hæc gratiæ. Vnde & alibi ait:In generationem & generationem annũcia-
bo ueritatem tuam. Fundaſti terram,& permanet:diſpoſitione tua permanet dies.]
Prou.3 Quomodo fundauerit deus terram,ſcriptura nos docuit,dicẽte propheta: Deus ſapien
tia fundauit terram,parauit autem cœlos in intellectu. Terra autem tanquã fundamen-
tum eſt,in qua cõſiſtimus:licet ipſam uel in hemicyclo cœli eſſe, & is qui foris eſt ſermo
Iob 26 concelebret,& ſcriptura ſignificare uideatur,dicente Iob:Suſpendens terram in nihilo.
Includitur ergo orbe cœleſti:& ideo ſol noctibus non uidetur,quia gyrando in inferio-
re inuenitur orbis parte cœleſtis.Sed non eſt cura ſanctis, axem cœli & elementorũ ſpa
cia philoſophico more numeroſq; deſcribere.Quid enim hoc prodeſt ſaluti? Quia ſan-
cti ſpiritualibus ſemper intendunt, & uitæ æternæ profutura uel cognoſcere geſtiunt,
uel docere. Deniq; hunc locum pulchre nobis aperuit Eccleſiaſtes ſpiritalem eſſe, non
Eccl.1 materialem,dicens:Quæ abundantia homini in omni labore ſuo quo laborat ſub ſole?
Generatio uadit,& generatio uenit,& terra ſtat in ſeculum.hoc eſt,quæ abundantia ſpi
ritali homini laboranti ſub ſole iuſtitię? Et ſubiecit:Generatio uadit,& generatio uenit.
Vadit generatio,quia diuites eguerũt & eſurierũt.Qui antè abundabant gratia, poſtea
tamen propter perfidiam ſuam egere cœperunt. Qui aũt pauperes erant populi natio-
num,iam per fidem Chriſti ſatiantur & abundant,ſicut ſcriptum eſt:Edent pauperes,&
ſaturabuntur.Audierunt enim dicentem:Abundantes in omni uerbo. non in pecunijs
utiq;,non in auro & argento,ſed in omni uerbo,inquit,& cognitione.Et alibi ait: In di-
uitijs ſimplicitatis.Hæ diuitiæ ſunt ſalubres:nam copię ſeculares ſalutẽ afferre non poſ-
ſunt. Qui aũt habuerit abundantiã ſpiritalem, huius terra fructifera ſtat in ſeculũ, bene
fundata radice uirtutum:uel anima bonos utiq; germinans fructus,uel caro nullis cupi-
ditatibus mobilis ad prolapſionẽ.Hanc terram circuit ſol iuſtitiæ ſalutaris, de quo ſcri-
ptum eſt:Et oritur ſol,& occidit,& in locum ſuum uadit. Ipſe Oriens illuc uadit ad Au-
ſtrum,& gyrat ad Aquilonem:gyrando gyrat ſpiritus, & in gyros eius conuertitur ſpiri
tus.Oritur ſol iuſtis,occidit autem iniuſtis:oritur tranquillitati piæ mẽtis,occidit iracun
Epheſ.4 diæ.Vnde ait:Sol non occidat ſuper iracundiam ueſtram. Hinc poteſt intelligi quia iiſ-
dem oritur & occidit,quorum & uitia ſepeliat,& illuminet gratiam. Mortuus eſt enim
peccato,ut deo uiueret: hoc eſt, peccato ſumus in illo mortui, ut deo in perpetuũ uiue-
remus. Vide ipſum myſteriũ prænunciatũ:Et oritur,inquit,ſol,& occidit, & in locũ ſuũ
Ioan.12 trahit.Hoc eſt quod ait dñs:Cum exaltatus fuero,omnia traham ad meipſum. Traxit e-
nim ad ſe omniũ ſtudia,ut uel peccata noſtra crucifigeret,uel bonum ingeniũ ad iuſtitiã
Ibid.17 prouocaret.Aduerte quemadmodum trahat ad ſe:Pater,uolo ut ubi ego ſum,& iſti ſint
Luc.23 mecum.Et ad latronem ait:Hodie mecũ eris in paradiſo. Aduerte quomodo omnia tra
hat.Exaltatus eſt in cruce,& totus credidit mũdus.Ipſe Oriens,inquit, uadit ad Auſtrũ,
& gyrat ad Aquilonẽ.Ille utiq; Oriens,qui ait: Oriens nomen eſt mihi. qui ſemper orit',
pijs nunquã occidit.Ipſe Oriens populo Hebræorum ad Auſtrũ iuit, ad molliorẽ popu
lum,luxuria magis feruentis corporis lubricum,quàm impietatis immanitate pręduru,
aut certe ad nobiliorem plebem,quę erat genus electum,uindicans ſibi patriarcharum
proſapiam. Sed quia perſeuerabat in uitijs, nec emendabat errorem: ideo ſol iuſtitiæ

gyrauit

gyrauit ad gentes, quæ antè eloquijs cœlestibus defraudatæ, immanes & ignobiles ha-
bebantur. Aquilo enim grauis uentus, ut populi nationum. Sed qui erant graues antè Pro.20.70
in perfidia, nunc super aquilas leuiores facti sunt fide atq; pietate, postquam uenit qui Esa.43
diceret: Ab Aquilone adduc. Et in Euangelio: Venient ab Oriente & Occidẽte, ab A- Ibid.13
quilone & Austro, & recumbent in regno dei. Et ecce sunt nouissimi, qui erant primi:
& sunt primi, qui erant nouissimi. Deniq; & ipse Psalmista ait: Mons Sion, latera Aqui- Psal.47
lonis, ciuitas regis magni. hoc est, qui erant Aquilonis latus, populus factus est regis æ-
terni, qui solus est magnus dñs. Sed forte dicas: Quomodo in Canticis est dictum: Exur- Cant.4
ge Aquilo, & ueni Auster? Pleriq; enim accipiũt quasi proijciatur Aquilo, & inuitetur
Auster. Quod si ita accipiunt, exturbatur ab Ecclesia perfidię glacialis asperitas, ne fiat
fuga nostra hyeme uel sabbato, & inuitatur Australis uerna temperies. Aut certe: Exur-
ge Aquilo: hoc est, Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Populus nationum, qui diu Ephes.5
ante dormisti, euigila aliquando, & illucescet tibi Christus. Postremo omnes inuitãtur
ad Ecclesiam, & synagogæ populus, & gentilium. sed prius synagogæ, quia priores ex
Iudæis Apostoli crediderunt, per ipsos postea nationum populi congregati sunt. Videt
ergo uenientem solem nostrũ ad Austrum, postea gyrantem ad Aquilonem: Hierusalẽ,
Hierusalem. Venit utiq; ad eam, quam etiam uocare dignatus est. Sed hæc Hierusalem
terrena est, quæ occidit prophetas, hoc est synagoga Iudæorum. Quotiens, inquit, uo- Matt.23
lui congregare filios tuos, sicut gallina pullos suos, & noluisti? Ecce relinquetur domus
uestra deserta. Gyrauit igitur ad gentes, gyrando aũt gyrauit spiritus dei, & in gyro suo
conuersus est, ut fieret deus omnia, & in omnibus. Ideo sanctus cœlum dicitur, quia uici- 1.Cor.15
nior eum claritas solis semper illustrat. Habet splendorem suum domesticũ, ut tenebras
noctis non sentiat. Ideo Ecclesia & cœlum dicitur, & mundus, quòd habeat sanctos an-
gelis & archangelis comparandos, habeat etiam plerosq; terrenos. Dicitur & orbis ter-
rarum, qui est fundatus super maria & super flumina præparatus. Deniq; quasi orbis ter-
rarum dicit Ecclesia: Nolite aspicere me, quoniam fusca sum, quia non respexit me sol: Cant.1
eò quòd uelut pruinis hyemalibus, geluq; constrictam gentilis erroris congregationẽ
gentium sol iustitiæ diu indignã æstimauerit, quam serena uultus sui luce lustraret. Nón-
ne tibi uidebatur hyberni rigor temporis, quando notus erat in Iudæa tantummodo Psal.57
deus? Nunc autem plenitudo lucis effulget æstiuæ, quando omnia & in omnibus Chri-
stus. Nónne terra domini, & plenitudo eius? Et uere orbis terrarum in Ecclesia, in qua Ibid.23
non Iudæus tantummodo aut Græcus, non Barbarus aut Scytha, non seruus aut liber, Coloss.3
sed omnes in Christo unum sumus. Sol omnibus fulget, dies omnibus lucet. Ideoq; ait:
Dispositione tua permanet dies.] Nam nisi ita accipias, quomodo permanet dies, cùm
post breue momentum diei sequatur occasus, & fiat noctis successio? Sed sunt quibus
semper dies est, illis utiq; quibus Christus adest, qui dicit: Ambulate dum lucem habetis. Ioan.12
Hic est dies quem uidit Abraham, dies remissionis peccatorũ, de quo legis: Hic est dies Psal.117
quem fecit dominus, exultemus, & lætemur in eo. Sunt ergo sancti quibus sol nũquam
occidit, quia dominus lux eorum est, sicut scriptum est: Et erit illis dominus lumẽ æter-
num. Expressit causam permanentis diei, atq; subtexuit: Dispositione, inquit, tua per-
manet dies, quoniam uniuersa seruiũt tibi.] Videtur itaq; significare futurũ illud, quan-
do nox non erit amplius, & non indigebitur lucernæ uel solis lumine, quoniam domi- Apoc.22
nus illuminabit eos. Qui sunt illi? Suprà ait, dicens: Et serui eius seruient ei. hoc est, Do-
mini facient uoluntatem. Nunc enim nos omnes seruimus. Quum autem tradiderit re- 1.Cor.15
gnum deo patri, tunc subiecta erunt omnia ei, qui sibi uniuersa subiecit, acquirens om-
nium fidem per unigeniti passionem. Subiectio igitur mentium facit sedulam seruitu-
tem. Ergo cum omnes crediderint in dominum Iesum, tunc uniuersa deo seruient, ut sit
deus omnia, & in omnibus. Nunc autem non omnes serui dei, quia pleriq; serui peccati.
Qui enim peccatum facit, seruus est peccati. Dominus autem nõ uult cum alijs consor- Ioan.8
tium habere dominatus. Permanet ergo dies immutabilis. Potuit ergo dicere, Perma-
nebit: sed prophetis futura pro præsentibus præsto esse uidentur in spiritu. Nisi quia
lex tua meditatio mea est, tunc forsitan perijssem in humilitate mea.] Lucebat Pro-
pheta ut dies, cui meditatio lex erat. Etenim oleum luminis accipiebat ex lege.
Denique ne in corpore mortis lux diei posset extingui, ambulabat in lege, & ideo
ambulabat

ambulabat in lumine. Alioquin, inquit, perissem in humilitate mea. Humilitas non sem
per uirtutis est, sed etiam afflictionis: hoc est, non semper uoluntaria, sed etiam quæ ex
necessitate suscipitur, quando aliqua afflictione tentamur. Alioquin nemo perit in hu-
militate, quæ magis seruare consueuit. Ergo quando in afflictionis tempore sumus, &
quatimur aduersis: meditatio nobis in lege sit, ne imparatos procella tẽtationis affligat.
Athleta nisi exercitio palæstræ prius fuerit assuefactus, non audet subire certamen. Vn-
gamus igitur oleo lectionis nostræ mentis lacertos. Sit nobis tota die ac nocte exercitij
usus in quadam cœlestium scripturarũ palæstra, artusq́ animorũ nostrorũ salubris spiri
talium ferculorũ esca cõfirmet, ut cum aduersarius assistere cœperit, & puluere nos suæ
1.Cor.9 tentationis asperserit, stemus intrepidi: nitamur non ut in incertũ, nec ut aera cędentes.
Matt.5 Melius percutimus uerberati, si percutienti maxillam alterã præbeamus, si uindictã nõ
Deut.32 requiramus, sed ei qui dixit: Mihi uindictam, ego retribuam: causam uindictę integram
1.Cor.9 reseruemus. Cędimus aerias potestates, si nos ipsos castigare nouerimus. Castigabat car
nem suam Paulus, ut aduersarios uerberaret: & seruituti redigebat corpus suum, ut do-
minaretur inimicis. Exerceamur igitur indefesso meditationis usu, exerceamur ante cer
tamen, ut simus certamini semper parati: & cum frequentior aduersarij ictus ingruerit,
nunc inopia, nunc rapina, nunc orbitate, nunc corporis ægritudine, nunc mœrore ani-
mi, nunc terrore mortis, & acerbitate pœnarum: dicat unusquisq́ nostrum qui potuerit
sustinere ac perpeti: Nisi quia lex tua meditatio mea est, tunc forsitan perissem in humi
litate mea. Quanta simul coaceruata sunt ut in illa afflictione Iob sanctus periret? Sed
quia patriarcharum moribus informatus, oraculorumq́ cœlestium & naturalis legis e-
rat institutione formatus, ideo in tentationibus tantis perire non potuit. Deniq; cũ ami-
sisset tam amplas subito facultates, charissimos filios: quasi is cui meditatio quotidiana
Iob 1 esset in lege diuina, ait: Nudus exiui de uentre matris meæ, nudus ibo eò. Dominus de-
dit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est: sit nomen domini benedictũ.
Perfusus etiam corporis totius ulceribus, cum tentaret uxoris alloquijs, qui meminisset
Ibid.2 Adam sic esse deiectũ dum propriæ credit uxori, respondit: Sicut una ex insipientib. mu
lieribus locuta es. Quod si illam quasi sapientẽ uoluisset audire, ipse sapiens non fuisset.
Tentatus etiam diuersis alloquijs amicorũ, cum fidei stabilis immobilisq́ patiẽtię præ-
mia meruisset à domino, nónne dicebat: Nisi quia lex tua meditatio mea est, tunc forsi-
tan perissem in humilitate mea? Quàm grate hoc dicit hodie qui in martyrio plurima
flagella sustinuit, equuleo & ungulis, plumbo, laminis ardentibus, gladioq́ comproba-
tus? Potuit enim perire, nisi meditatus in lege, grauiora præsentibus futura supplicia cre
didisset. Quanta sanctus Ioseph pertulit, quam acerba, quàm dura? Primũ fratrum odia,
degeneris seruitutis ærumnas, parentibus defraudatus, ablegatus exilio, negociatorum
uernula, & Aegypti ignobilis uile mancipiũ. Quæ potuit nobilis prosapiæ puero gra-
uior esse tentatio, quàm ut tanto familiæ splendore deiectus, seruiret apud Aegyptios?
Est consolabilis seruitus, seruire uel iustis. Aequitate domini leuatur iniuria seruitutis.
Tanto igitur genere deiectus, satis gratum habebat si ministro regio suũ obsequiũ pro-
baretur. Nec hoc quidem satis fuit ad tentationis acerbitatẽ, redit aduersarius ad suas ar
tes, totasq́ uires suas omni fraude cõmouit, ut per mulierẽ laqueos innoxiæ necteret cõ
Gen.39 scientiæ. Concitauit in eum libidinis stimulis uxorẽ domini sui, quæ adulterinos à seruu
lo concubitus flagitaret: ut si acquiesceret, crimen impleret: si recusaret, incideret offen-
sam, noxam calumniæ non euaderet. Deniq; trusus in carcerem, & innocens inter no-
xios æstimatus, ab eo amplius cœpit urgeri, cum fidem suam cum periculis præstitisset.
Sed quia contumeliæ uirum frangere nequiuerunt, mutata est tentatio, longe asperior
specie prosperorũ. Plurimos enim supplantauerunt secundæ res, quos supplicia acerba
non fregerant. Producitur è carcere nutu regio, interpretatur somniũ, eligitur ut hono-
re præstantior esset omnibus Aegyptijs, regi secundus, esurientibus populis alimẽta di-
uideret. Obijciuntur ei fratres, qui eum ad seruitutis iniuriã non fraterno amore uendi-
derant, ut uel cõtumeliæ & appetitę salutis dolore tentatus excuteret germanitatis affe
ctum. Sed uir iustus oblitus est contumeliam, cumulauit gratiam: eoq́; se magis fratrem
uoluit exhibere: quòd fratres ipse nõ fuisset expertus. Deniq; hoc munere & fratres re-
cepit, & patrẽ pia fraude quæsiuit. Quid igit̃ aliud melius diceret sanctus Ioseph, q̃ istud
ad domi-

ad dominũ:Nisi quia lex tua meditatio mea est,tũc forsitan periissem in humilitate mea?
Fertur prophetæ cuidam (& plerių ferunt de Esaia in carcere posito) cum mole imminentis urgeretur exitij,dixisse diabolum:Dic quia non à domino locutus es quę dixisti; & omnium in te mentes affectusų mutabo:ut qui indignantur iniuriam,absolutionem cōferant.Sed ille gratius iudicauit pro ueritate supplicium,quàm pro adulatione beneficium.Quod utių non fecisset,nisi meditatione legis fuisset exercitatus.Sit ergo nobis quotidiana lectio pro exercitio,ut quæ legimus,meditemur imitari. In hac deiudemus uirtutum palęstra,ut cum increpuerint tentamenta,non tanquam inexercitatos,nō tanquam inexpertes spiritalium ciborum, & attenuatos ieiunio lectionis tentationũ tempus inueniat.Quòd si athleticis epulis pastam animam nostram potuerit inuenire, si sit euangelicus succus in nobis,si apostolicis escis maturitas nostræ mētis thoros,animæų robusta solidauerit: si frequenti meditatione memoria tenax præceptorum cœlestium parata ad tempus exempla deprompserit,nulla tentationũ poterit nos perturbare congressio. In æternum non obliuiscar iustificationum tuarum,quoniam in ipsis uiuificasti me domine.] Lex secundum Apostolum pædagogus est paruulorum, donec ad perfectæ fidei maturiorem quandam ueniamus ætatem.In lege autem mandata sunt iustificatiões,testimonia iustitiæ præcepta. Viuificabimur ergo in lege. Vnde ait Apostolus: Galat.3
Lex autem non est ex fide,sed qui facit illam,uiuet in ea.Sed quia idem suprà ait: Quoniam in lege nemo iustificatur: intelligis utių quia iustificatio legis, species est & imago, non ueritas. Secundum ueritatem ergo & perfectionem nemo iustificatur in lege, secundum speciem iustificatur.Ergo sanctus propheta,qui adhuc in legis iustificatione uiuebat,uidebat autem fulgorem euangelij: quasi memor ueteris disciplinæ legis, tanquam pædagogo utili gratiam reseruabat. Considera aliquem excedentem ex ephebis in diuitijs & honoribus constitutum,pædagogo suo honorificentiam reseruatam habere, cuius officijs informatum se esse cognosceret, ut maturiorem regere possit ætatem: Monet siquidem etiam ipsa lex,ut his quæ nobis aliquando profuerunt, nequaquã esse debeamus ingrati. Nam sicut habemus in ueteri Testamento, pascha celebratum est in Aegypti finibus,cum adhuc sub rege Pharao positi patres nostri deplorarent miserę seruitutis iniuriam:& postea liberati rursus in terra repromissionis pascha celebrarunt:superius ad commonitionem,posterius ad recordationem: Si quis ergo interroget Hebræum,qua ratione in Aegypto pascha celebratum est,respondebit: Quia regi Pharao adhuc seruitutis uinculo obnoxij tenebamur.Ille agnus patrum populum liberauit,ille agnus uocauit ad libertatem, ille agnus maris profunda solidauit, ut Aegyptum transire possemus. Quotiens ergo pascha celebramus, meminisse debemus ueteris seruitutis,& nouæ libertatis:quid fuerimus,& quid acceperimus.Non enim potest plenè quis intelligere quid acceperit,nisi meminerit antè quid fuerit. Nō ergo obliuiscamur, quia dominus Iesus agnus dei mundi hostia soluit nos grauium nexibus delictorum, quibus Pharao ille teterrimus,non unius Aegypti,sed seculi istius princeps uinculo seruitij grauis nos tenebat astrictos. Non obliuiscamur in æternum, ut quum uenerimus in illam uerè terram repromissionis, ubi est regio uiuorũ, meminerimus quanta hic nobis Pharao dirus insulerit,quid perpessi in hoc seculo simus, quibus tandem erepti malis: & agamus gratias eripienti nos domino Iesu, qui perturbatorem omnium fecit esse captiuum. Tuus sum, salua me Domine, quoniam iustificationes tuas exquisiui.] Facilis uox & communis uidetur,sed paucorum est.Satis rarus est enim qui potest dicere deo: Tuus sum. Ille enim dicit, qui adhæret deo totis sensibus, qui aliud cogitare non nouit. Ille hac uoce utitur,qui potest dicere Domino:Ostende nobis patrem,& sufficit nobis. Ioan.14
Nunquid hac uoce utitur auidus pecuniæ, honoris,potestatis? Multis non est satis deũ scire,& quidem pluribus. Tanti populi, tantæ nationes, tanti diuites paupertate● putant,domino seruire,& qui supra omnes est,illis exiguus & angustus est:illis non est satis dei filius,in quo sunt omnia.Deniq; ille diues in Euangelio,cui dictum est: Si uis perfectus esse, uende omnia quæ habes,& da pauperibus: Deum sibi non sufficere iudicauit.Deniq; & contristatus est,quasi quod pluris esset relinquere iuberetur: quod minus esset, eligere. Ille ergo dicit, Tuus sum, qui potest dicere: Ecce omnia reliquimus, & sequuti sumus te. Apostolorum itaque uox ista est, nec omnium tamen Apostolorum. Matt.19 Ibid.
Nam

Nam & Iudas apostolus fuit, & in conuiuio Christi inter apostolos recumbebat. Dicebat & ipse, Tuus sum: sed uoce, non corde. Venit & introiuit in eum sathanas, & cœpit dicere: Non est tuus Iesu, sed meus est. Deniq; ea quæ mea sunt, cogitat: quæ mea sunt, in pectore suo uoluit: tecum epulatur, & mecum pascitur: à te panē accipit, à me pecuniā: tecum bibit, & mihi tuum sanguinem uendit: tuus est apostolus, & meus mercenarius. Non potest dicere secularis, Tuus sum. plures enim dominos habet. Venit libido, & dicit, Meus es: quia ea quæ sunt corporis, concupiscis: in illius adolescentulæ amore te mihi uendidisti: in illius concubitu meretricis precium pro te annumeraui. uenit auaritia, & dicit: Argētum & aurum quod habes, seruitutis tuæ precium est: possessio quā tenes, iuris tui emptio, uenditio libertatis tuæ est. Venit luxuria, & dicit: Meus es, unius diei conuiuium, precium tuæ uitæ est. Ille sumptus epularum, tui capitis licitatio, tui est summa contractus: & quod peius est, caro emptus es precio, uilior cibo es tuo: preciosior est unus diei mensa tua, quàm totius temporis uita. Inter calices te redemi, inter epulas acquisiui. Venit ambitio, & dicit tibi: Plane meus es. Nescis quòd ideo imperare alijs te feci, ut mihi ipse seruires? Nescis quòd ideo potestatem in te contuli, ut meæ te subijcerem potestati? An ignoras ipsi domino saluatori dictum esse ab huius mundi principe,
Matt. 4 cum ei ostendisset omnia regna mundi: Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraueris me? Antè ergo ipse subijcitur, qui alios uult habere subiectos. Veniunt omnia uitia, & singula dicunt: Meus es. Quem tanti competunt, quàm uile mancipium est? Quomodo ergo tu qui huiusmodi es, potes Christo dicere: Tuus sum? Respondebit tibi ille: Nō
Ibid. 7 quicunq; dicit mihi, Domine, domine, intrabit in regnum cœlorum: non quicunq; dicit mihi, Tuus sum, meus est. Meus planè es, si uocem non redarguat conscientia, si sermonem tuum animus aut opera non refutent. Ego non nego meum esse eum qui ipse se nō neget, aut certè si pro me seipsum sibi abneget. Nolo habere seruulum plurimis dominis seruientem. Nam quomodo meus est, si mihi dicat uerbo, Tuus sum: & operibus neget, & factis se diabolo adiudicet, & obstringat? Non est meus quem libido succendit, quia mea est castitas. Non est meus quem cura spoliandi minores exagitat, quia mea largitio est. Non est meus quem auta mobilitatis inquietat, quia mea tranquillitas est. Nō est meus uini crapula temulentus, illuuie ambitionis impurus, gloriæ secularis cupidus, ebrius in periculū, qui non potest sobriç moderationis seruare uestigium. Pax sum ego, litigare non noui. Vt quid mihi eum de quo ueniat diabolus, & dicat: Meus est? Nam mihi sua colla curuauit, mea in illo plura reperio: nomen sibi tuum uindicat, & meū munus. Non est ergo Christi, nisi qui est alienus à crimine: nō est Christi, nisi qui potest semper se Christi seruulum demonstrare. Nam si quis mutabilis est, ut ego, qui aut mœrore mutor, aut indignatione, non est Christi. Venit ira, & dicit: Meus est. ante horam meus erat, spero quòd iterum meus fiat. Venit tristitia, & dicit: Meus est. ante horam in mea possessione fuit, in meo iure: erigere animum præ mœrore non poterat, nec oculos leuare: & si triste aliquid acciderit, ad me illico reuertet. Quis ergo est dei, nisi qui potest
1. Cor. 4 dicere: Nihil mihi cōscius sum? Ideo dicebat Paulus apostolus domini nostri Iesu Christi, quia nulli alij obnoxius tenebatur. Ego autem nunc dei mei sum, nunc tristitiæ, nunc iracundiæ, nunc uerbi ociosi: & ideo qui plures dominos habet, non potest dicere: Domine Iesu, tuus sum. Vnde arbitror etiam de huiusmodi dominis dixisse Paulum: Nam
Ibid. 8 etsi sunt qui dicantur dij, siue in cœlo, siue in terra: nobis tamen unus deus pater, ex quo omnia, & nos in illo: & unus dominus Iesus, per quem omnia, & nos per ipsum. Verbi
2. Cor. 13 igitur totus erat apostolus Paulus, ideo dicebat: Quoniam experimētum quæritis eius qui in me loquitur Christus. Ille ergo dicebat, Christi sum: & respondebat ei dominus, Meus es. Qui uerè dicit, Tuus sum: audit à domino, Meus es. Deniq; de ipso Dominus
Act. 9 ad Ananiam, cum mitteret eum ad sanandum Paulum, ait: Vade, quoniam uas electionis est mihi. Et quia perseuerauit Christi esse, quasi impleto certamine coronam meruit inuenire iustitiæ. Rectè ergo propheta Dauid dixit: Tuus sum, qui semper in deo mansit. Et qua ratione dixerit: Tuus sum, addidit: Iustificationes tuas exquisiui. hoc est, nihil aliorum quæsiui, sed id solum quod tuum est desideraui. Alij quęrunt monilia preciosa, ego solas iustificationes tuas quasi quædam serta iustitiæ. Alij domum ad domum, uillā ad uillam iungunt, quasi soli habitare possint in terra hac, & elementum uolunt occu-

pare

pare commune:alij poſſeſſionem aeris ipſius uindicare:mihi in tuis iuſtificationibus omne patrimonium eſt.Neſcio poſſidere niſi quod tui iuris eſt. In tuis eloquijs ſpiritalis mihi cura refulſit argenti.Mihi portio deus eſt.Tuus ſum ego,quia pars mihi hæreditatis non in auro,non in argēto eſt,ſed in Chriſto Ieſu. Me expectauerunt peccatores ut perderent me,teſtimonia tua intellexi.] Poteſt uox iſta conuenire martyrio, in quo poſitus ſanctus iam de iudicio perſecutoris egreſſus dicat: Me expectauerunt peccatores ut perderent me.hoc eſt,adhibuerunt omnia genera pœnarum,omnes artes perſuaſionum,ſed de propoſito abducere nequiuerunt. Vicit fides uitæ huius illecebram corporisq; cruciatum,expectauerũt peccatores ut de me triumphũ referrent:ſed gratias Chriſto,qui mihi dedit de perſecutoribus triumphare.Redite uicti,qui ſperabatis uos eſſe uictores:redite deiecti,qui ueneratis ſuperbi. Vbi eſt uictoria tua, ubi eſt mors aculeus tuus? Non tua iam,ſed noſtra cœpit eſſe uictoria:quia in te uincimus, in qua antea uincebamur. 1.Cor.15 Bene ergo dicit martyr:Me expectauerunt peccatores,ut perderēt me.Poſt momentum,imò in corpore adhuc poſitus uidet deducentium choros,angelorum gaudia. Qui enim ſuper unius peccatoris conuerſione lætantur,quantò magis in paſſione iuſtorum? Videt gloriam,& ait:Me expectauerunt iuſti,ut deducerent me. Videt dominũ Ieſum,& ait:Me expectauit Chriſtus,ut coronaret me. Aliter qui uult intelligere: Multi, inquit,peccata perſuadere,atq; ex pectore fidē extorquere conati ſunt mihi, alius adulterium,alius hominis necem,alius oppreſſionem uiduæ uel pupilli,alius aliud,& putabant me ſuis retibus eſſe capiendum.Expectauerunt me,ut perderent contagione peccati:ſed ego non illecebris peccatorum mentem à ſtudio diuinæ cognitionis auerti,nec intentionem meam domine à mādatorum tuorum ſerie declinaui,ſed intellexi teſtimonia tua.Si enim nō intellexiſſem,peccatores me utiq; illi perdidiſſent. Quæ intellexi utiq; ſenſu,etiam operibus ſecutus ſum.Neq; enim nudus intellectus eſt,ſed quem etiam facta teſtantur.Deniq; beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem.Ille utiq; intelligit ſuper egenum & pauperē, qui largitur pauperi. Psal.40 Nam quid prodeſt miſereri inopis, niſi alimoniam eidem largiaris? Omnis conſummationis uidi finem, amplificũ mandatum tuum ualde.] Non poſſumus in omnibus uim Græci ſermonis exprimere:maior in Græco plerunq; uis & pompa ſermonis eſt.τέλος dicitur Græce,quod nos Latine & finem dicimus & conſummationem.τέλος autem & conſummationis ipſius finis eſt:ſicut finis legis eſt Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Rom.10 Habes ſcriptum: Ecce ego uobiſcum ſum omnibus diebus uſq; ad conſummationem ſeculi. Matt.28 Conſummatio ergo ſeculi, finis ſeculi eſt:finis autem omnium Chriſtus.Conſummationes autem multę.Eſt cōſummatio,quando & reſurrectio ad ſalutem. Conſummatum quoq; opus, dicitur perfectũ opus.Conſummata malitia dicitur,id eſt,plena,cui nihil deſit ad ſtudium & artem nocēdi.Eſt conſummatio hominis,& multæ conſummationes, donec ad perfectum ueniat. Legimus ergo & conſummationem ſeculi,legimus & finem.De conſummatione ſeculi ſupra poſuimus exemplum,quam ſequitur reſurrectio. Sicut enim in Adam oēs moriuntur,ita & in Chriſto omnes uiuificabuntur. 1.Cor.15 Poſt reſurrectionem conſummatio, unuſquiſq; autem in ſuo ordine,primitiæ Chriſtus,deinde ij qui ſunt Chriſti,qui in aduentum eius crediderunt:deinde finis,cum tradiderit regnum deo & patri, cum euacuauerit omnem principatum & poteſtatem. Ibid. Ergo conſummationem ſeculi ſequitur finis,iuxta Apoſtolum. Vnde colligitur quod ſequatur finis omnem conſummationem. Mundus in maligno poſitus eſt.ut dixit Ioannes:ergo & ſeculum in maligno eſt:mundus plenus peccati. 1.Ioan.5 Conſummauerat malitiam ſuam mundus,ſicut conſummauerat Saul,cuius uidens conſummatā malitiam Ionathas filius in Dauid prophetam, eidem nunciauit ut declinaret & fugeret. 1.Reg.20 Eſt ergo conſummatio malitiæ,conſummatio peccatorum. Venit agnus dei,qui tulit peccatũ mundi,qui eſt Chriſtus Ieſus. Ioan.1 Finis legis,principium & finis, & remiſſio peccatorum.Hunc finē cōſummationis uidit Propheta in ſpiritu,qui cōſummatum ſeculi aboleret errorem, uidit ſanguine eius diuerſa omnium peccata mundari. Bene ergo dixit:Omnis conſummationis uidi finem. hoc eſt,uidi conſummati adulterij remiſſorem,uidi conſummatæ luxuriæ atq; laſciuiæ,conſummatæ crudelitatis atque ſæuitiæ,omnis poſtremo flagitij per crucem ſuam delicta donantem. Eſt & etiam conſummata uirtus,conſummata ſapientia,conſummata iuſtitia,ſed habet finem.Finis om-

nium uirtutum Christus,qui finis est legis ad iustitiam omni credeti. Vides quia finis est
Rom. 10 fidei?Bene ergo ait: Omnis cōsummationis uidi finē.Nunc quia consummationis finē
Matt. 7 agnouimus,agnoscamus quid sit,Latum mandatum tuum ualde.Legimus quod angusta sit porta per quam ingrediantur qui æternæ uitæ fructum adipiscātur. Rara enim uirtus,difficilis est passionum tolerantia.Plures sunt qui seculi huius spatiosa sectētur, qui dicant:Angusta & arta nobis est uia quæ ad dominū ducit:contenimur in illa. relinquamus eam.Quomodo ergo dicit Propheta latum mandatum dei,& ualde latū?Ideo quia
Psal. 4 angustæ uiæ latū mandatum necessarium est.Denique hic ipse Propheta ait:In tribulatio
Ibid. 117 ne dilatasti mihi.Et iterum:In tribulatione inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudine.Hæc latitudo mandatorum cœlestium cor Prophetæ dilatabat,dilatabat & apo
2. Cor. 6 stoli.Denique & ipse dicebat:Os nostrū patet ad uos ô Corinthij, cor nostrum dilatatum est.Dispensando enim cœlestia mandata cor suū dilatauerat: & quod ante persecutiōis perfidia coartabat,hoc Christi amplificauit gratia.Et qua ratione latum mandatum?Ne nos coartaremur angustijs mandatorum. Vnde ait:Non coāgustamini in nobis. Si hoc Paulus,quāto magis Christus,qui clausa reserauit?Ergo dicit: Nolo coartetur in me populus meus in angusto uirtutum tramite,debet latitudo præcepti mei uiantibus esse solatio,ne quis deficere possit aut conteri.Ambulemus ergo in dei mandato,quia satis latum est.Est enim latum mandatum sapientia,quæ in exitu canitur,in amplis autem fiducialiter agit.πλατεῖα enim Græci sermonis est,quæ Latine dicitur latitudo.Dilatemus i-
Ibid. 7 gitur cor nostrum,ut recipiamus Apostolicę uim sentētiæ,quæ ait:Capite nos. Recipiamus ergo eius sermones in cor nostrum,induamus uiscera misericordię,benignitatem, humilitatem,patientiam.O homo quàm latus es si ad amplitudinē præceptorum cœlestium sinum mentis tuæ expandas?Quàm latum mandatum est charitatis?Diligite, in-
Matt. 5 quit,inimicos uestros.Omnes utique affectu charitatis inclusit, qui nō exclusit inimicos.
Rom. 12 Qui enim uidetur exceptus,cum recipiatur inimicus? Vnde Apostolus ait:Si fieri, inquit,potest,cum omnibus hominibus pacem habentes.Non potest hoc Iudæis dici, nō Gentibus,ut cum omnibus pacem habeant.Illi uix suos diligunt, Christiano etiam ini-
Colos. 2 micos non licet non amare.Christianum cum dico,perfectum dico.In Christo enim plenitudo diuinitatis est,cuius nomen usurpas.Qui uocabulum geris,interpretationē uo-
Rom. 12 cabuli perfectionemque cur refugis?Audi latum mādatum:Benedicite eos qui persequūtur uos,& nolite maledicere.Iste qui latum dicit esse mandatum,probauit supra,dicens:
Psal. 108 Illi quidem detrahebāt,ego autem orabam.Quid orabas Dauid?dicito nobis ipse. Sed dixisti.Legi enim dicentem:Maledicent illi,& tu benedices.

SERMO XIII.

מ Em litera sonat in Latinum,ex intimis,uel ut alij,ignis ex ultimis.Et utrunque
M non discordat à textu.Nam statim primus uersus internorum uiscerum charitatem exprimit,quæ utique ex ultimis procedit medullis,& quodā nexu ca-
Thren. 1 loris implicatur ossibus.Denique in Threnis Hieremiæ textus literæ huius hoc continet: Ex alto suo misit ignem in ossibus meis.Bonus ergo deus qui nobis immittit unde diligentes eum,meritum sub conspectu eius inuenire possimus. Quem mittat ignem, ipse
Luc. 12 nos doceat.Ignem ueni mittere in terram,& quid uolo nisi ut accendatur? Bonus ignis quē desiderat omnium saluator accendi,cum presertim ipsum deum legerimus ignē esse,qui nostra peccata consumat,intimisque pectoribus nostris diuinæ cupiditatem agnitionis infundat,ut ardeat in nobis cor nostrum cum legimus diuinarum seriem scripturarū,si forte aliquid quo aperiantur propheticę lectionis occulta,intellectu assumamus
Luc. 24 spiritali.Hoc igne Cleophas cor suū dicebat ardere,cum ipsi & socio eius Christus scri-
Ezech. 22 pturas aperiret.De hoc igne dixit dominus in libro Ezechiel:Ecce proficiscar in Hierusalem,& exufflabo in uos ignem iræ meæ,ut tabescatis à plūbo & ferro & reliquis materialibus.Profunda in uerbis usitatis uidemus mysteria.Totū hoc spiritale. Quibus precibus emerear,ut ueniat dei uerbum,intret Ecclesiam,fiat ignis consumens,ut exurat fœnum & stipulam,& quicquid est seculare consumat?Graue plumbum iniquitatis,quod in plerisque est,liquefiat igne diuino, & ferreus quidam peccati rigor superno mollescat incendio.Meliorentur uasa aurea & argentea,ut omnis sapiētium sensus, omnis sermo prudentium flagrantium passionum calore recoctus incipiat esse preciosior.Bonus ig-

nis charitatis,quo corpus omne Ecclesiæ in mutuam adolescit gratiam.Bonus ignis dilectionis,quo unusquisq; sanctus ad reuerentiam sui authoris accenditur. Sed qui deũ diligit,non perfunctorie diligit,sed diligit legem eius, præcepta custodit, iustificat cor suum,non dictorum sonora prædicatione,sed studiosa imitatione factorum.Doceat igitur nos deus quemadmodum à sanctis suis diligitur deus.Sic inquiens Propheta dicit:

Quomodo dilexi mandatum tuum domine,tota die meditatio mea est.] Diligẽtis circa studium cognoscendæ legis hæc uox est,quæ instruit perfectionem hominis, quã totus hic psalmus informat.Et quoniam maximum mandatum in lege esse cognouit,ut diligamus dominum deum nostrum ex toto corde nostro,& ex tota anima nostra: sui imitatione nos quoq;,quos erudire studet,uult esse perfectos,dicens:Quomodo dilexi mãdatum tuum domine.Hoc ipso charitas crescit affectu, quod ipsum testem aduocat cuius munus dilectionis impenditur,nec speciem sed plenitudinem charitatis tali conuẽtione testatur.Hac usus est Petrus. Tu scis,inquit,domine,quia diligo te. Sed qui diligit deum,legem eius diligit,sicut Maria diligens filium,omnia uerba eius in corde suo materno conferebat affectu.Diligens te,feci uoluntatem tuam,scriptum est. Ideo commisit Christus Petro ut pasceret gregẽ suum,& domini faceret uoluntatem, quia charitatẽ eius agnouit.Qui enim diligit,ex uoluntate facit quę sibi sunt imperata:qui timet,ex necessitate. Itaq; dominus operationes seruulorũ suorum spõtaneas probat, potius quàm coactas.Ideo ex seruis liberos facit,ut magis uoluntatum nostrarum munera, quàm necessitatum obsequia conferamus.Non potest dicere Marcionita, Quomodo dilexi legem tuam:qui legem non suscipit.Nõ potest dicere Iudæus,qui legem spiritalem ignorat,& literam legis nudam,non sensum legis intellectumq; meditatur. Solus ergo dicit Christianus,qui multum iam legis cognitione profecerit,qui non pœnam legis pauido corde formidet,sed diuina mysteria ueri Hebræi,ueri sabbati,ueræ remissionis intrepido miretur affectu. Vere ergo diligit qui sine tristitia,sine timore, uoluntario potius studio quàm coacto præcepta conseruat. Super inimicos meos intelligere me fecisti mãdata tua,quia tu es.] Cito probauit diuturnæ meditationis effectum, quando intellexit super inimicos suos domini mandatum.Sed quos habet inimicos Propheta, qui aut sui populi uiros legitima debet charitate complecti, aut alienigenas Euangelica prædicatione inuitare ad dei gratiam? Feræ consortem naturæ suæ diligũt.Quomodo dilectionem conformis sui Propheta respuerit? Esse igitur iustam aliquam causam oportet qua ij quos significat,iure uideantur inimici.Ea quæ sit, possumus inuestigare si meminerimus quia alibi idem iste dixit:Super inimicos tuos tabescebam,& iusto odio oderam illos.Istos ergo Euangelica authoritate suos inimicos dicit esse,qui inimici sunt dei.Nam si is qui non relinquit parentes propter dei nomen,nõ est deo dignus: quãto magis qui diligit eius inimicos,acceptus deo esse non poterit? Quos ergo inimicos habet? Si gentiles,quomodo super eos intellexit,quos prophetico credituros spiritu pręuidebat? Deniq; ut benedicant & ipsi dominum,in superioribus adhortatus est.Et quę magna laus, super eos intelligere qui metalla & saxa uenerando,similem rigorem stuporis attraxerint? quos igitur habet inimicos,nisi hæreticos? Ipsi enim sunt impugnatores fidei,ueritatis inimici.Quos nisi Iudæos? Ipsi enim sunt grauiores inimici,qui ex amicis facti sunt inimici.Super eos intelligit,qui legem spiritalem esse intelligit.Quid ergo prodest lex, si finem legis ignores,si mysterium nescias,si sacramenta non noueris? Iudęis ex ouibus agnus occiditur pro celebritate paschali, nobis pro redemptione mũdi unigenitus dei partus uirginis immolatur.Quid proficiunt Iudæi, quod sanguine agni domos & postes suos illinunt? Nihil utiq;, quoniam ligna his aut saxa prodesse non possunt. Nobis proficit omne mysterium,qui abhorrere credimus à gratia spiritali,ut habitationes nostras sanguine pecudis cruentemus,ora nostra cruore tingamus, sed corpora nostra sacramento crucis dominicæ consecremus,& cõfessione mortis domini nostri Iesu Christi sanctificemus oris alloquia.Corde enim creditur ad iustitiam,ore autem confessio fit ad salutem.Quid prodest quod Hebræi aurem serui pertundit subula,& pręputia sui circuncidunt corporis? Non intelligunt penitus quid lex diuina discernat.Signa sunt ista, non ueritas.Sed ille intelligit,qui cor suum spiritali circumcisione castificat,ut colluuiẽ omnem corporeæ labis emundet. Ille intelligit, qui subulam & aurem mentis uigore

Matt. 22

Ioan. 21

Luc. 2

Psal. 138

Rom. 10

transcendit,& illam animam quam pertransiuit gladius ad reuelāda cordis occulta, per
petuæ præmio libertatis attollit:uel examinandis sermonibus solicite seruiens, quoscū
que uirtutis suæ aure susceperit,mysterio sanctificat spiritali.Azyma sibi Iudæus quotā-
nis facere consueuit,& nescit se malitiæ esse fermētum.Sed qui intelligit, quid sit, uetus
expurgat fermentum,ne totam massam corrumpat:ueterem hominem cum actibus su-
is expurgat,ut fiat noua conspersio ueritatis.Iudæo ista dicta sunt, & Christianus audi-
uit:quia dum aurem suam illa subula pertundit,audire non potuit,uulneratam aurē ge-
rens.non legis,sed stultitiæ suæ subula cruentauit aurem suam,illa audiendo quæ spirita
liter reuelantur. Perforauit aurem suam ferro. Maluit enim in ferrum quàm in uerbum
credere.Ideo seruit,ideo liber esse non meruit,ideo nec completi temporis ei gratia suf-
fragatur,quia plenitudinem temporis non recepit, quo filius dei missus est ad salutem,
& uenit ad redemptionem factus sub lege,natus ex uirgine,uictor mortis,largitor resur
rectionis.Manet ergo uulnus illi cui Christus non resurrexit O uulnus quod sarciri non
possit,nisi forte relinquat subulam,& sumat sibi gladium quo Christi nomen non refu-
tet,uel quo corporalia à spiritualibus,umbram à ueritate distinguat:sumat dei uerbum,
gladium bis acutum,& ex illo diuino ore doceatur,mandatum domini præscriptum le-
gis agnoscere, quod non temporalis habeat obseruantiam celebritatis, sed salutaria &
sempiterna remedia succo gratiæ spiritalis infundat.Tota ergo die in lege meditare, nō
perfunctoria tibi debet esse transcursio.Si agrum emere uelis,si mercari domum, prudē
tiorem adhibes,& quid iuris sit,diligenter consideras: & ne in aliquo forte fallaris, tibi
ipse non credis.At nunc tu ipse emendus es tibi, de tuo precio tracta. considera qui sis,
quod nomen habeas,quid acquiras tibi:non agrum,non pecuniam, non gemmarū mo
nilia,sed Christum Iesum,cui nulla possint precia,nulla ornamenta conferri.Adhibe ti-
bi consiliarios,Moysen,Esaiam,Hieremiam,Petrum,Paulum, Ioannem, ipsum magnū
consiliarium Iesum dei filium,ut acquiras patrem.Cum his tractandum, cum his confe-
rendum est tibi,tota meditandum est die.Sic meditabatur Dauid,& hęc erat illi sola me
ditatio. Non secularibus animus traducebatur illecebris, non pecuniaria coaceruandi
patrimonij cupiditate flagrabat, non proferendi liminis, excludendiq; finitimi anxius
curarum æstus,ab studio meditationis intentum reflectebat affectum. Quicquid pote-
rat temporis dies habere,hoc totum sola sibi in lege meditatio uindicabat. Sed etiā hoc
Psal. 1 parum est diligenti,qui uelit ad beatitudinis gratiam peruenire.Beatus enim die ac no-
cte meditatur in lege.Angustior dies est meditatione doctrinæ.Non tantus dies in tem
pore,quantus meditatus in lege.Vnde uide ne illud magis uideatur significare,quod ei
qui in lege meditatur,semper dies est,& lumen sine defectu,quod nullę tenebræ noctis
interpolent.Alioquin quomodo negligentiorem in processu operis declararet, quem
diligentiorem in ipsis operis sui propheta principijs esse uoluisset? In die ergo medita-
tur legis & Euangelij prædicator.Et fortasse illi qui nouum non recipiunt testamentū,
in nocte legerunt,& ideo nescierunt neq; intellexerunt.Vnde etiam saluator, ne nos le
geremus in tenebris,admonet dicens ambulandum in die, quia non offendit qui in die
Ioan. 11 ambulat.uidet enim gratiam lucis.Qui enim ambulat in tenebris, scopulum offensio-
nis incurrit. Super omnes docentes me intellexi,quia testimonia tua meditatio mea
est.] Doctrinam profitentur scribæ Iudęorum,quia legem & prophetas ipsi priores ha
bere meruerunt.Sed illi profitentur docere,sed non docent.Ei autem populo qui est ex
gentibus,competit dicere:Super omnes docentes me intellexi: quia illi non intellexe-
runt.Respondet Iudæus:Vnde habuisti intelligere?Scriptum est:Interroga patrem tu-
Deute. 32 um,& annunciabit tibi:seniores,& dicent tibi:Ego sum pater tuus,me interroga.Sed et
si interrogauero,non respondebitis mihi,dixit Iesus:& ex illo noui respondere,& ex il-
lo supra illos intelligo qui non intelligebant,quia testimonia didici,quæ ille non nouit.
Matt. 16 Didici:Qui sequitur me,tollat crucem suam.Didici: Diligite inimicos uestros. Et ideo
Matt. 5 optat anathema esse Paulus pro fratribus genere, inimicis fide. Videretur inconueni-
Rom. 9 ens esse uerecundiæ prophetali huiusmodi usurpatio, eo quòd præsumpserit dicere
quod super omnes docentes intellexerit, cum uel legem Moyses acceperit à domino,
& populo eius instituta tradiderit,Aaron sacrificiorum omnium decurso ritu sacerdo-
talem docuerit disciplinam,Iesus Naue significauerit,quemadmodum circuncisio pos-

sit iterari, Samuel unctionis propheticæ pariter ac regiæ sacramenta monstrauerit. Videretur inquam incongrua præsumptio, nisi præmisisset superiora, quibus non immerito super docentes intellexisse se cõprobaret. Debuit hanc assumere confidentiam, qui docebatur à domino: & mandatũ quo docebatur, domini erat: & ipse dominus, qui docebat. Merito super omnes intellexit, quẽ docebat ipsa sapientia. Vnde & alibi ait: Beatus quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum. Ostendit igitur, quod diuinum est, homines docere nõ posse: & ideo qui docere præsumunt, nesciunt, sed agnoscit discipulus qui docetur. In quo? Propter donũ scientiæ quod de spiritu sancto fuerat cõsecutus. Moralis quoq; suauis locus est, quod multi docentes sunt, qui id quod nõ intelligunt, docere se dicunt: & plurimi sunt discipuli, qui studio suo assequuntur & industria quod non didicerũt à magistris. Deniq; ante nos quidam interesse dixit inter docentes atq; doctores, fortasse hoc arbitratus, quia doctores sunt alienorum iudicio ad hoc munus electi, docentes autem qui propria usurpatione hoc sibi munus assumpserint. Sed cedant necesse est ei doctores quoq;, quem testimoniorum meditatione cœlestium doctrina dei docẽtis imbuerit. Super seniores intellexi, quia præcepta tua exquisiui.] Nec hoc quidem difficile, ut is quem dominus docuerit, super seniores intelligat. Siquidem dei gratia erogata ad doctrinam, maturitatem ętatis supergreditur senilis. Cum enim ętas senectutis uita immaculata sit, utiq; doctrina uitæ immaculatæ senilem præstat ætatem. Deniq; excusanti Hieremiæ quòd iuuenis esset, responsum est: Noli dicere, iuuenis sum, eo quod non æstimaretur iuuenis definitione diuina, qui canam haberet prudentiam, quæ sanctificationis cœlestis gratia reluceret. Veruntamen non mihi uidetur seipsum laudare Propheta, & præferre senioribus, cum legerit: Non te prætereat narratio seniorum, & ipsi enim didicerunt à patribus. Nã & alibi Sirach dixit sapientia: Vbi sunt senes, non multum loquaris. Sed nouit quibus se pręferat senioribus, inueteratis scilicet in peccato, & ueterno impietatis, atq; senio perfidiæ delyrantibus. Isti sunt seniores plebis qui dominum Iesum Pilato præsidi tradiderunt. Conuenerunt enim sacerdotes, & scribæ, & seniores, ut ait Marcus. Et iterum: Fecerunt sacerdotes cõsilium cum senioribus ut eum traderent. Et aduersum Apostolos, in Actibus eorum, quod seniores Israel conuenerint, Petrus sanctus & Lucas Euangelista testantur. Non ergo senili derogauit ætati, sed uoce populi iunioris, indocilem Dei uetustum illum dierum Iudæorũ fore populum prophetauit, qui quod in iuuentute sua non acquisierit, & in senectute inuenire non potuit. Nanq; à principio frequentibus dominum exasperauit offensis. Cuius igitur gratiam cum esset iuuenis non poterat emereri, huius aduentum senex non meruit agnoscere, huius donum tenere non potuit. Speciosum autem in canæ iudiciũ senectutis in sensu est: & ueterani consilij scientia, intellectus maturitate, non uitæ longæuitate præfertur. Exquiramus ergo mandata dei, ut super seniores intelligamus. Fugiamus uiã lubricam peccatorum, ut possimus præcepta custodire cœlestia. Hoc enim declarãt sequentia. Super seniorem Esau intellexit Iacob iunior frater: quia cum senior Esau pręrogatiuam sibi benedictionis priuilegio ætatis exposcit, reliquit epulas mitiores, dũ quærit agrestes. Profecto illo in uenationem, iunior frater uestimenta eius accepit, & mihi tradidit populo nationum, materno usus consilio. Illam ergo sapientiæ stolam quam habuit antea populus Iudęorũ, induit me Rebecca. Stola eius bona, lex & prophetę. Hac stola ille populus est nudatus, nos induti sumus. Induit nos mater illa Hierusalem, quę in cœlo sursum est. Accedimus ergo ad patrem, offerimus illi epulas mitiores, patientię cibos, misericordię lenitatem, intellectus suauitatem. Accipio benedictionem, præripio fratri seniori gratiam spiritalem. Venit ille, irascitur: non inuenit quod accipiat. Mater occurrit, & pio nos hortatu informat. Residet penes me stola illa bonis intexta mandatis. Ab omni, inquit, uia mala probibui pedes meos, ut custodiam uerba tua:] Vere dignus qui super seniores intellexerit, quandoquidem diuino est honoratus spiritu ut seniores doceret non solum intellectus ueritatem, uerũetiam peccati fugam, culpæq; cautelam. Itaque cum fragilitas humana prona sit ut labatur non ad unum affectibus malum, & currentem cuncta in præceps suscipiant probra, atque toto è uestigio feratur in uitium: docet quemadmodum uitæ istius lubricam declinans semitam, itineris huius anfractus uiantem implicare non possit. Prohibui, inquit, pedes meos à maligna uia, hoc

Psal. 93
Sap. 4
Hier. 1
Eccl. 8
Ibid. 32
Mar. 14
Act. 4
Ec. li 25
Gen. 25

1.Ioan.5 hoc est, ab istius seculi uanitate, quia seculum in maligno positum est. Dubium quicquid est, & ancipitis effectus, hoc malignum est, ut lux dubia, maligna dicitur: ita malignum est, quicquid admiscet malitiæ tenebras ueritati. Reuoca ergo ab istius mundi lubrico pedes animi tui, & mentis incessum. Prohibe (inquam) resiste cupiditatibus, obsiste motibus, qui uidentur irruere sicut bestiæ atque iumenta, ut teneros fructus & noua ruris huius nostri culta depascant. Prohibui (inquit) pedes meos. Non utique corporis pedes prohibuit, qui mentis piæ plerumque obsequuntur arbitrio. Neque enim prohibendi sunt cum prodeunt ad dei templum, uiduæ opem ferre festinant, impium præuenire, supplantare aliquem fraudulentum. Alius igitur est pes qui

Psal.35 iure prohibetur. Qui ille sit, ipse Propheta nos doceat. Non ueniat (inquit) mihi pes

ibidem. superbiæ. Est etiam pes iniquitatis, qui cito labitur, & stare non potest, sicut perfidorum est, de quibus scriptum est: Ibi ceciderunt operantes iniquitatem, expulsi sunt, nec potuerunt stare. Prohibe ergo pedes tuos ne cadas. Sunt enim non solum crimi-

1.Cor.10 num, sed etiam infirmitatis pedes. Et uidendum ne cadas. Et uideris tibi forsitan bene stare, sed dicit tibi Paulus: Et tu qui stas, uide ne cadas. Diligenter attende uiam tu-

Psal.34 am ut audias, Tu autem hic sta mecum. Stans enim cum Domino, lapsum timere non poteris. Stans cum Domino, poteris dicere: Eruit pedes meos à lapsu: sed ita eruit dominus pedes tuos ab omni lapsu, si cognouerit quod tu prohibeas pedes tuos à lapsu. Ideo hoc meruit Dauid, ut Deus à lapsu pedes eius erueret, quoniam pedes suos ipse prohibebat, ne præcipiti atque incauto peccatorum laberentur uestigio, unde & potuit uerba custodire diuina. Non enim custodire quis poterit, nisi potuerit prius stare. Quum autem custodierit, ipsi incipit Dei uerbum ferre custodiam. Prohibitos pedes suos à uia maligna benedicit, qui Christum uiam esse nouit. A iudicijs tuis non declinaui, quia tu legem posuisti mihi.] Exposuit quid esset à uia maligna prohibere pedem, à iudicijs utique non declinare diuinis, & firmum atque immobile perseuerantis innocentiæ tenere uestigium, non deflectere gradum, nec de curriculo auertere disciplinæ, sed semitis nō solum ueteris in Syna, sed etiam nouæ legis insistere, secundum Euangelij claritatem. Est etiam Euangelij lex, de qua dixit in superioribus hic propheta: Con

ibid. 9 stitue Domine legislatorem super eos, sciant gentes quoniam homines sunt. Aduentum utique Domini intelligimus prophetari, uocationem gentium, quæ ante in lutum quoddam corporis huius uidebantur infixæ, uoluptati corruptionis suæ tanquam fæci & libidini inhærentes, quia Dominum nescierūt. Et ideo iratus: Auertantur, inquit, peccatores, in infernum: ut non uiderent descendentem & ascendentem animam Domini Iesu, & conuerterentur ad Dominum, qui conuerti cum uiuerent noluerunt. Sed & de illis dicit gentibus, quæ obliuiscuntur Dominū. Scierunt ergo & obliti sunt: tamen pro-

ibidem. phetica benignitate orat, ut exurgat Dominus, non præualeat homo, ut cogitationes terrenæ & motus omnes feruentes huius corporis conquiescant. Iudicentur gentes, quoniam tunc cognoscitur Dominus, cum timentium conuertit affectus, grauis terrore iudicij, & discant gentes quoniam homines sunt, luti corruptione solubiles, & limo durescente formati: quod ante qui legem non acceperant, nesciebant. Vnde propheta quasi & ipse perturbatus terrenæ fragilitatis contemplatione ait: ut quid Domine recessisti longe? Bene timet, qui hominem se esse cognoscit: sed quia plus timet nobis, qui sumus ex gentibus peccatores, precatur ne longe fiat à suis gētibus: ut qui longe eramus, incipiamus esse propiores, & sciamus quia homines sumus, ad imaginem scilicet & similitudinem Dei facti, quibus per uirginis uterum etiam Christus nostri conformis est factus. Recte ergo & ad infirmitatem accipitur, & ad gratiam. Sciant gentes quoniam homines sunt: altero per commune quoddam atque carnale consortium bestiarum, altero per imaginem. Per imaginem Dei, & carnis Dominicæ sacramentum, dignitas esse cœpit quæ ignobilitas uidebatur. Meritò ergo non declinauit à iudicijs Dei populus nationum, qui potest dicere: Quoniam tu legem posuisti mihi. Nō per Moysen, non per prophetas, sed ipse per te Iesu legem posuisti mihi, hoc est, Euangelium. Ideo non declinaui, quia te aspexi, & itinera tua cognoui, & te sequutus ueram cognoui uiam. Ideo itaque prædicationem audiens Euangelij quam propheticus spiritus præcinebat, ait: Quàm dulcia faucibus meis uerba tua, super mel & fauum ori meo.] Et bene dulcia,

cia, quibus prædicatur remissio peccatorum, uitæ perennitas, resurrectio etiam defunctorum, quæ perpetuæ mortis & acerbæ amaritudinem temperarunt. Per hæc mortem cœpmus non timere, qui cœpimus dicere: Vbi est mors uictoria tua? Et bene faucibus dulcia, eò quòd intimis infusa uisceribus gratia spiritalis sit. Super mel & fauum, inquit, ori meo dulcia. Et ideo quia dulcia nobis uerba tua esse cœperunt, dicit ad Ecclesiam: Fauum distillant labia tua sponsa. Qui sit fauus, doce nos Salomon. Tu enim dixisti: Fauus mellis, sermones boni. Et uere bonus fauus, quem manducat Ecclesia, multorum prophetarum uelut apum spiritali ubertate congesta mella redolentem. Hoc est mel de quo ait: Manducaui panem meum cum melle meo, bibi uinum meum cum lacte meo. Mysticus sermo cœlestium scripturarum sicut panis est, qui confirmat cor hominis, uelut fortior cibus uerbi. Suasorius autem ethicus, dulcis & mollior, eò quòd ethica prædicatione mentis interna mulcentur. Amara febribus, id est, pœnitentia delictorum, miti corda sermone dulcescunt. Stillant mel labia prædicantis, quando collisa duris casibus uel ruinis, lapsæ animæ membra refouentur. Est etiam uis feruentior uerbi, sicut & uini. Est etiam in lactis specie sermo lucidior. Edite, inquit, proximi mei, & bibite, & inebriamini. Bona ebrietas, quæ ad meliora atque iucunda facit quendam mentis excessum, ut immemor solicitudinum animus noster uino iucunditatis hilaretur. Bona mensæ spiritalis ebrietas. Denique poculum inebrians quàm præclarum. Sed & alibi habes: Riuos eius inebria, multiplica generationes eius. eò quòd ebrietas terræ quum infusa fuerit imbre cœlesti, suscitare semina, fructus multiplicare consueuerit. Itaque ubi uerbum quòd sicut pluuia descendit de cœlo, uenas terræ nostræ, uel animæ ac mentis nostræ inebriauit prædicatione diuina, excitauit uirtutum studia diuersarum, fructus'que fidei & castæ deuotionis adoleuit: meritóque ei dicitur: Visitasti terram, & inebriasti eam. Susceptione etenim corporis uisitauit, ut sanaret infirmos, inebriauit gratia spiritali, ut anxios iucunditate mulceret. Rectè ergo sponsæ dicitur: Fauum distillant labia tua sponsa, mel & lac sub lingua tua. Os enim iusti distillat sapientiam, de ore iusti suauitatis & misericordiæ mella procedunt. In ore iusti nullus dolus, nulla fallacia, nulla est amaritudo peccati. Audit Ecclesia uerba iusti, audit plebs Dei præcepta sapientis, delectatur alloquij suauitate, moralis disputationis iucunditate mulcetur, dicens: Quàm dulcia faucibus meis uerba tua, super mel & fauum ori meo. quia mel apum ad horam delectat, sed cito sapor eius euanescit, & plerumque uiscera uitiosa læduntur: uerborum autem moralium etsi pungunt mella, non lædunt. Cognosce tamen cui illa credantur. Scriptum est enim: In aurem insipientis nihil dicas, ne quando irrideat prudentes sermones tuos. Euomet enim, & reijciet sermonem tuum stultus, qui eius non potest sentire suauitatem.

1.Cor.15
Cant.4
Prou.16
Cant.5
Ibidem.
Psal.22
Ibid.64
Ibidem.
Cant.4

A mandatis tuis intellexi, propter hoc odio habui omnem uiam iniquitatis.] Consequens huic uersiculo est: Concupiscens sapientiam, serua mandata. Sed nemo potest seruare, nisi qui intelligit. Denique redduntur quotidie omnia uerba legis à quibusdam senioribus Iudæorum, & nemo eorum potest custodire mandatum. Neque enim arborem dixerim custodire fœcunditatem naturæ, quæ luxuriat in folijs, uanescit in fructu. Nec terram illam dixerim custodire fructus suos, quæ quum filicem in uisam pascit, agricolis edere frumenta non soleat. Nec pastor custodire uidetur pecus, qui eligere pabula profutura non nouerit, lupos cauere, canibus uallare ouilia sua, nesciat potum, quum opus sit ministrare. Nam producere tantummodo sine ulla cura mutum pecus, tantundem est quantum scripturas legere tantum populum Iudæorum, & nescire ubi sint spiritalis pascua sacramenti, ubi litera occidat, ubi intelligibiles incurrant lupi, ubi sit requies refectiõis, ubi spes resurrectionis, qui sint canes qui pro gregis possint latrare custodia, populus & ipso grege magis mutus ignorat. Itaq; si dicat, Mandata custodio: respondetur ei, Tu uerò odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos post te. Si uidebas furem, simul currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas. Os tuum abundauit nequitia, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens aduersus fratrem tuũ detrahebas. Non est hoc custodire mandata, sed præuaricari: statutis facere contraria, non est intelligere, sed ignorare. Quomodo possunt uerba dei dulcia esse in faucibus tuis, in quibus est amaritudo nequitiæ? Quomodo mel & lac sub lingua tua, Psal.49

cum dolum lingua tua componat,ut aliud pectore concipias,aliud forēsi sermone prę-
tendas,ut decipias incautum? cum tibi Petrus apostolus dicat, ut deponas omnē mali-
1.Pet.2 tiam,& fucū simulationis abijcias, dicens:Sicut dudum geniti infantes, rationabiles, &
sine dolo,lac concupiscite.Ostendens enim nobis quid sit mel & lac habere sub lingua,
docet ut non maledicere maledicentibus,sed benedictionem referre nouerimus:nescia
mus odisse nisi uiam iniquitatis,ut facere quod execramur,reluctādi caueamus affectu.
1.Ioan.2 Ideo Paulus cauebat in carne sua malū,quia oderat. Ideo Ioannes monet in epistola sua
ne diligamus seculum,quia omne quod in seculo est,concupiscentia est carnis,& cōcu-
piscentia oculorum,& iactantia uitæ.Est ergo in nobis ut & bene aliquid oderimus, &
bene aliquid diligamus. Sicut bene enim amare possumus seruos Dei, & bene diligere
possumus inimicos nostros secundum mandatū Domini, ita bene odisse possumus ini-
micos dei,odisse iniquitatem,odisse perfidiam, odisse turpitudines, odisse mundi istius
uanitates.Odio igitur esse debent quæ seculi sunt, ne securis affectibus & ociosis blāda
conciliatricula uoluptatis irrepat illecebra. Facile capit oculos petulantis forma mere-
tricis,nisi eos odia premant iusta,& impuritatem indignatus auertat affectus. Inflat ple
runque homines,& timido ore supinat fastigium nobilitatis,iactantia,& rerū affluentia
2.Cor.8 seculariū,nisi pudeat,in te aliena magis quàm propria laudari.Christus cum diues esset, pau
per factus est:in paupere non diuite te redemit. Cōfitentibus dei filiū imperabat tacere,
ut operibus magis quàm sermonibus Deus agnosceretur: & tu nobilē te dicis,qui es factus
Psal. 102 è terra? Dauid rex dixit: Memento domine quia puluis sumus: & tu in hoc caduco atque
limoso genere gloriaris,& diuitem te putas,qui cras potes esse mendicus cū uita tua nō
in abundantia tua,sed in dei sit misericordia? Cui honor,gloria,laus,perpetuitas à secu-
lis,& nunc,& semper,& in omnia secula seculorum.Amen.

SERMO XIIII.

2 N Vn litera Hebręa est quartadecima.Cuius interpretatio est,unicus:uel sicut
in alia interpretatione habetur,Pascua eorum.Ecce ipse Hebræorum literæ
testantur dominum Iesum esse unicum patris filium,uerbum dei.Denique pri
mo statim uersu Dauid de unico filio dei dicit: Lucerna pedibus meis uerbum tuū do-
mine,& lux semitis meis.] Vnde intelligimus ideo per literas Hebræorum psalmū hūc
esse digestum,ut homo noster tanquam paruulus,& ab infantia per literarum elementa
formatus,quibus ętas puerilis assueuit,usque ad maturitatem uirtutis excrescat.Literę au
tem singulæ uelut tituli sunt eorum uersuū qui sub ijsdem literis adscribuntur, seriem &
continentiam declarantes,sicut hic unicū significat litera,& de unigenito Dei filio,atque
eius æterni luminis claritate,psalmi eius portio prophetatur. Nec sanè ab ista abhorret
etiam illa in alio reperta codice literæ huius interpretatio,quæ est,Pascua eorū,hoc est,
fidelium. Quæ sunt pascua nisi Christus? In cuius pascuis se locatum propheta lætatus
Psal.92 est dicēs: In loco pascuæ ibi me collocauit.Ipse enim nos pascit,& reficit. Bona pascua,
diuina sacramenta sunt. Carpis illic nouum florem, qui bonum odorem dedit resurre-
ctionis.Carpis lilium,in quo sit splēdor æternitatis.Carpis rosam,hoc est,dominici cor-
poris sanguinem.Bona etiam pascua libri sunt scripturarum cœlestium,in quibus quo-
tidianā lectione pascimur,in quibus recreamur ac reficimur,cum ea quæ scripta sunt de
gustamus,uel summo ore libata frequentius ruminamus.His pascuis grex domini sagi-
natur.Bona etiam Christi pascua,qui pascit in lilijs,hoc est,in splendore sanctorum.Bo
na pascua etiam montes conuallium,sicut luminaria istius mundi sedula humilitate ful-
gentes,qui uirtutum diuersarum præstant cacumine,& supra mundum meritis suis emi
Ioan.17 nent.Isti sunt de quibus dicitur: De hoc mundo non sunt, sicut & ego non sum de hoc
mundo, quia supra mundum sunt qui Christum sequuntur. Conuallis autem mundus
est. Ideoque disposuit in conualle fletus, eò quòd in hoc mundo fletus sint lachrymæque.
Et prouidens dominus disposuit in hoc mundo Testamentum suum,ut magis hic flea-
mus peccata nostra, quàm flenda seruemus. Pascua nostra etiam isti uersiculi sunt, de
quibus hodie tractaturi sumus,in quibus Dauid dicit:Pascebam oues patris mei:osten
Philip.2 dens ueram lucernam, docens humilitatem. In talibus pascuis uerus Dauid, uerus hu-
milis, & manu fortis, qui non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semet-
ipsum exinaniuit, & homo natus per uirginis partum, humiliauit se usque ad mortem,
oues

oues patris ſui diuina prædicatione paſcebat, cum ſecundum ſcripturas ſuum probaret
aduentum, cùm quinq; panibus & duobus piſcibus quinq; hominũ millia ſatiaret. Hæc *Matt. 14*
ergo noſtra ſunt paſcua, hæc eorum qui poſſunt dicere: Quàm dulcia faucibus meis uer
ba tua. Hæc eorum paſcua ſunt qui dicunt: Lucerna pedibus meis uerbum tuũ domine.
Paſcitur enim os noſtrum uerbo, cum loquimur mandata dei uerbi. Paſcitur & oculus
noſter interior lucernæ ſpiritalis lumine quæ nobis in hac mũdi nocte prælucet, ne ſicut
in tenebris ambulantes, incertis titubemus ueſtigijs, et uiam uerã inuenire nequeamus.
Intelligibilis enim pedum greſſus, intelligibilis & lucerna, quia uerbum dei lucerna eſt. *Prou. 6*
Nónne hoc in principio erat uerbum apud deum? Quomodo ergo lucerna eſt? Nõne *Ioan. 1*
hoc erat uerum lumen, quod illuminat omnem hominem uenientem in hunc mũdum?
Quomodo ergo lucerna dicitur? Eſaias clamat: Populus qui ſedebat in tenebris, lucem *Eſa. 9*
uidit magnam. Quomodo hic dicitur lucerna? Sed uideamus ne fortè idem uerbum de
alijs magna lux ſit, alijs lucerna. Mihi lucerna, angelis lux eſt. Petro lux erat, quando aſti *Act. 12*
rit ei angelus in carcere, & lumen refulſit ei. Paulo lux erat, quando euntẽ ad perſequen
dum populum Chriſtianum circumfulſit eum lux de cœlo, & audiuit dicentem ſibi: Sau
le, Saule, quid me perſequeris? Et magna quidem lux. Deniq; lucernæ Pauli lumen eua- *Ibid. 9*
nuit, ubi diuinæ ſplendor lucis emicuit. Et uerè lucerna eſt mihi Chriſtus, quando is no-
ſtro ore recenſet. Lucet in limo, fulget in uaſe fictili theſaurus ille quem habemus in ua-
ſis fictilibus. Lumen lucernæ eſt: mitte oleum, ne deficiat tibi lumen lucernę. Et oleum, *2. Cor. 4*
non oleæ terreſtris, ſed illud oleum miſericordiæ cœleſtis gratiæ quo ungebantur pro-
phetæ. Oleum tuum humilitas eſt, quo ceruicis noſtræ dura molleſcunt. Oleum tuũ mi-
ſericordia tua eſt, quo etiam colliſa ſcopulis peccatorum fouentur corpora. Hoc oleum
uulnerato illi à latronibus deſcendenti ex Hieruſalem, euangelicus ille Samaritanus in- *Luc. 10*
fudit, qui uidens eum, miſericordia motus eſt, & alligauit uulnera eius, infundẽs oleum
& uinum. Hoc oleum curat ægrotos. Miſericordia enim à peccato liberat. Hoc oleũ lu-
cet in tenebris, ſi opera noſtra luceant coram hominibus. Hoc oleum lucet in Eccleſiæ
ſolennitatibus. Deniq; quibus oleum non defuit, nec lumen fidei defecit, ſed cum lam-
padibus in locum nuptiarum introire meruerunt. Quæ autem in uaſis ſuis oleũ non tu- *Matt. 25*
lerunt, hoc eſt, non habuerunt fidem, non prudentiam, non miſericordiã animæ in hoc
conſtitutæ corpore, meritò infidelitatis excluſæ ſunt. Ideo & tu habeto ſemper lucernã
ardentem uel lucentem facem. Si enim neq; lucerna, neq; lampas tua luceat, ſtulta uirgo
diceris, nec introibis in thalamum ſponſi tui ſuperioris, ſed remanebis in tenebris cæci-
tatis, quaſi qui oderis lucem, ne opera tua flagitioſa prodantur. Omnis enim qui malè a- *Ioan. 3*
git, odit lucem. Habeto fidem, habeto prudentiam, ut ſemper habeas in uaſis tuis oleum
miſericordiæ, deuotionis gratiam, quia prudentes acceperunt oleum in uaſis ſuis cum
lampadibus ſuis. Vngite ô homines lampades ueſtras: cum ieiunatis, ungite caput ue- *Matt. 25*
ſtrum. Infundamus mentibus noſtris oleum, ut corpus noſtrum lucidum ſit. Luceat tibi
ſemper lucerna uerbũ dei, luceat & lucerna corporis tui oculus tuus. Conſcientia tua lu
cẽs hinc in hoc corpore lucernæ lux eſt, quia ipſa eſt oculus tuus. Si purus oculus tuus,
ſi conſcientia tua munda ſit, munda eſt caro tua. Si aũt in te eſt tenebroſa cõſcientia tua,
etiam corpus tuum cõſcientiæ tuæ nocte tenebroſum erit. Lucernæ ergo & nos ſumus
toto operti corpore, uix aliquid exiguum habentes unde lucere poſſimus. Denique &
Ioannes lucerna erat, ſicut dixit dñs de eo: Ille erat lucerna ardẽs, & illuminans. Bona lu *Ioan. 5*
cerna, quæ lumen accipiebat à Chriſto, ut lucere poſſet in hoc ſeculo. Meritò ardẽs, me-
ritò illuminans, qui erat nuncius Chriſti, illuminans prædicatione fidei pectora ſingu-
lorum. Sed & iſtis lucernis dedit ut lux mundi eſſent, dicens ad apoſtolos: Vos eſtis lux *Matt. 5*
mundi. Ergo ſi gloria ſanctorũ nunc ſicut lucerna, nunc ſicut lux mundi fulget in hoc ſe
culo, quid dicimus de uerbo Dei, quod & lucerna eſt pedibus meis? Et fortaſſe ubi non
ſunt tenebræ, non eſt lucerna uerbũ dei, ſed ſupra lucernã, quia lux eſt. Tenebræ ijs non
ſunt qui uident lucẽ. Deniq; tunc iuſti fulgebũt ſicut ſol in regno patris eorũ. Et fortaſſe *Ibid. 13*
ſecundũ legem lucerna eſt uerbum dei, ſecundũ Euangeliũ lux magna eſt. Iudæis lucer-
na eſt, & lucerna ſub modio. Lucet lex, ſed non uidetur; quia operta eorũ doctrina eſt,
& contagione uitiorũ, & cæcitate perfidiæ: populo autem nationum lux eſt. Deniq; po *Eſa. 9*
pulo qui ſedebat in regione umbræ mortis, lux orta eſt eis. Aperi igitur feneſtras tuas,
ut ſplen-

ut splendor tibi magnæ lucis introeat. Paratū fac candelabrum tuum, ut lux tua nō operiatur integumento corporis tui, & mensura terrenæ huius fragilitatis, sed supra mensuram corporeæ infirmitatis animæ tuæ uirtute præfulgeas. Aut si ad mensuram teneris, uide ne superefficiant ipsæ mensuræ, ne supereffluant: sed bonis seminibus sint contentæ. Non sit ociosus sermo tuus, non ferietur & tacet uerbū tuum, ne fiat lucerna sub modio. Potens est deus qui super candelabrum constituat lucernam tuam, ut luceat omnibus qui in domo sunt, & qui ingrediuntur ut lumen uideant. Candelabrū principale nostrum est. Pone sermonē in principali tuo, & omnibus lucet qui ingrediunt in Ecclesiā. Accipe & aliud candelabrū. Considera os tuum, considera & sermonem tuum. Nonne os tuum candelabrū est, & uerbum tuum lucerna est, cum de ore tuo profertur? Hæc lucerna semper tibi luceat, hoc est, uerbū tuum luceat, & nunquā extinguatur. Quæris ut
Iob 18 doceam quomodo non possit extingui? Scriptum est: Lumen iusti semper inextinguibile est, lumen aūt impiorū extinguetur. Hoc lumen erat lucernæ, quæ lucebat in tabernaculo testimonij, & hodieq; lucet in Ecclesia, uir sapiens. Hic est oculus Ecclesiæ, qui nō dicit manibus, hoc est operātibus (cū sit quidē angustijs opertus, sed nō angustus ad intelligendū.) Non estis mihi necessarij. Ergo super candelabrum lucebat, qui dicebat:
Philip. 3 Nostra aūt conuersatio in cœlis est. Nam & Dauid tota mente iam conuersabatur in cœlo, & adhuc tamen dicebat: Lucerna pedibus meis uerbum tuum. Aut fortasse quasi bonus magister mihi præire cupiebat, ut lumen sequi discerem, & illius pedibus ambulare. Ostendit ergo mihi lucernam. hanc sequar in istius ignorantiæ operimento, in istius corporis tenebris constitutus, ut Christum sequens, nullum lapidem offensionis incurram. Errabat Petrus in tenebris ignorantiæ, negabat Christum esse moriturum, quia adhuc non uidebat moriturum & resurrecturum esse pro nobis. Conuersus ad eum Dominus
Matt. 16 ait, Vade retro post me. Ostendit illi lucernam quam deberet sequi, post me, dicens. Sequutus uerbum dei confirmatus est: postea cœpit inhærere Christo, timens ne iterū aliquo laberetur errore. Nonne & ipse qui dicebat, Lucerna pedibus meis uerbum tuum:
Ibid. 14 ad hanc lucernam festinauit cum diceret in mari, Domine iube me uenire ad te super aquam? Sed quia non sequebatur lucernam, motus est atq; titubauit naturę uehementioris mole turbatus. Sequamur ergo lucernam hanc sicut lucernam, & sicut in nocte ambulemus ad lumen. Multæ foueæ, multi scopuli in istius seculi caligine non uidenē. Præfer tibi lucernam quam propheta monstrauit, uide quò debeas transferre uestigiū, contuere ubi pedem ponere mentis internæ, per singulos cura sit gressus, nulli credas tuum nisi præeunte lucernæ istius luce processum: & ubi putas quod luceat, ibi gurges est. ui detur lucere, sed polluit: & ubi putas solidum esse uel siccum, ibi lubricū est. Sed & si lucerna tibi longius sit, sit ergo fides tibi itineris tui præuia, sit tibi iter scriptura diuina. Bonus est cœlestis ductus eloquij. Ex hac lucerna accende & tu lucernam, ut luceat interior oculus tuus, qui lucerna est tui corporis. Multas habes lucernas, accende omnes,
Luc. 12 quia dictum est tibi: Sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes. Quia multæ sunt tenebræ, multæ sunt lucernæ necessariæ, ut meritorum nostrorum in tantis tenebris lumen eluceat. Istas lucernas lex significauit semper lucere debere in tabernaculo testimo
Exod. 27 nij, non illas quas Iudæi accendunt quotidie. Illæ sub umbra lucent, & extinguunē quotidie: quia quod faciunt non uident: quod legunt, nesciunt: accipientes secundum literā quod præcipitur secundum spiritum. Tabernaculum enim testimonij corpus hoc nostrum est, in quo Christus aduenit, peramplius & perfectius tabernacum, sicut scriptum
Hebr. 9 est, ut per sanguinem suum intraret in sancta, & cōscientiam nostrā ab omni opere mortuorum & labe mundaret, quo in corporibus nostris quæ suorum testimonio & qualitate factorum, cogitationum nostrarum abscondita & occulta testantur, lucernarum modo luceat nostrarum lux clara uirtutum. Istæ sunt lucernæ ardentes, quæ die ac nocte in templo dei lucent. Si templum Dei in corpore tuo seruas, si membra tua membra sunt Christi, lucent uirtutes tuæ, quas nullus extinguit, nisi eas tuum crimen extinxerit. Hoc lumine castæ mentes, & piæ deuotionis solennitatis nostræ festa resplendeant. Luceat
Luc. 12 ergo semper lucerna tua. Arguit Christus etiam eos qui utuntur lucerna, si non semper utantur, dicens: Sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes. Non ad horam exultemus in lumine. Ad horam exultat, qui audit uerbū in ecclesia, & gaudet, egressus autem

obliuisci-

obliuiſcitur quod audiuit,& negligit. Iſte eſt qui ſine lucerna in domo ſua ambulat: ideoq́ in tenebris ambulat, quia opera tenebrarum facit, in comeſſationibus & ebrietatibus, *Rom. 13* in cubilibus & impudicitijs, in contentionibus & æmulationibus, indutus ueſtimenta diaboli, non Chriſtum. Hęc fiunt quando uerbi lucerna non lucet. Nunquam ergo negligamus uerbum domini, ex quo nobis omnium origo uirtutum eſt, uniuerſorumque operũ quidam proceſſus. Si membra corporis noſtri ſine luce operari rectè nõ queunt, nam pedes uacillant ſine lumine, & manus errant: quanto magis ad uerbi lumẽ dirigenda ſunt animæ noſtræ ueſtigia, atq; mentis inceſſus? Sunt & manus animę quæ bene tangunt, ut tetigit Thomas dominicæ reſurrectiõis indicia: ſi uerbi ꝑſentis nobis lumẽ lu- *Ioan. 20* ceat. Hæc lucerna accẽſa ſit in omni uerbo, in omni opere. Ad hanc lucernã greſſus noſter forenſis internusq́ moueatur. Sed iam progrediamur ad cætera, & fiat pedib. meis lucerna uerbum dei, & ſemitis meis lux. Pedibus lucerna ſatis ad ambulandum, ſed ſemitis non eſt ſatis ad illuminandum: idem uerbum tamen & pedibus lucerna eſt, & ſemitis lux eſt: quia idem unigenitus dei filius & delinquẽtibus aduocatus, & remunerator eſt fortibus, peccatorum remiſſor, præmiorum largitor. Itaque cui lucerna fuerit uerbum Dei, huic quocunque pergit, lucent ſemitæ, ſicut lucebant ſancto Dauid: & ideo quaſi in lumine ambulans dicit: Iuraui & ſtatui cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ. Humiliatus ſum uſquequaque.] Vox ambulantis in lumine eſt cum autoritate dicere: Iuraui, & ſtatui. Qui enim ſtatuit, non mouetur, non metuit ne cadat: quia plus eſt ſtatuere, quàm ſtare. Stat igitur Dauid mẽtis ſtatione fundatus, nec timet ne in his mundi tenebris poſſit errare. Si enim metueret, non iuraret: ſi trepidaret utrum diuina poſſet cuſtodire iudicia, non cum iuriſiurandi ſtatueret ſacramento. Nemo bene iurat, niſi qui poteſt ſcire quod iurat. Iurare igitur, indicium ſcientiæ teſtimonium conſcientiæ eſt. Et bene iurat, qui ad lucernam uerbi pedes ſuos dirigit, qui lucem in ſemitis ſuis cernit. Lux tibi præeat, ſi iurare diſponis: id eſt, cognitio ueritatis præcedat, ut uinculum ſacramenti tibi nõ poſſit nocere. Vbi religio ſanctior, ibi fides ueritatis eſt plenior. Deniq; ideo Dominus qui uenit docere paruulos, imbuere nouos, firmare perfectos, ait in Euangelio: Non iu- *Matth. 5* randum omnino. quia infirmis loquebatur. Denique non ad ſolos Apoſtolos loquebatur, ſed ad turbas. Voluit enim te non iurare, ne periures. Et addidit: Non iurare neque per cœlum, neque per terram, neque per Hieroſolymam, neq; per caput tuum. per hæc uidelicet quæ ſubiecta non ſunt tuæ poteſtati. Iurauit dominus, nec pœnitebit eum. Iu- *Pſal. 109* ret ergo ille quem ſacramenti ſui pœnitere non poterit. Et quid iurauit dominus? Quia Chriſtus in æternum ſacerdos eſt. Nunquid incertum, nunquid impoſſibile erat quod iurauit dominus? Nunquid poterat eſſe mutabile? Noli ergo uſurpare exemplum ſacramenti, qui implendi ſacramenti non habes poteſtatem. Quid igitur iurauit Dauid? Cuſtodire iudicia iuſtitiæ domini. In nullo uidelicet iam perfectum, iam inſtructum diuinę iuſtitię mouebant iudicia. Quanti mouentur cum uident iuſtum aliquem orbatum liberis, diſpendijsq́ frequentibus ad ultimæ egeſtatis deductũ neceſſitatem, ut ipſa alimentorum ſubſidia habere nõ poſſit, fractum ęgritudine graui, & perpetua debilitate uexatum, ut obire nequeat cõmunis officia naturæ. Sed qui firmus eſt, non mouetur, & is ma- *Hebr. 12* gis intelligit iuſtitiã dei ad prædicandam, quia corripit dominus quem diligit. Nũquid non frequentius corripitur filius quàm ſeruulus? Iniuſta ergo pietas patris, magis quàm domini ſeueritas? Aſperioribus exercet pater filium, quàm dominus uernaculum. Sed dura patris non æſtimantur impartita flagella, quia uult filium meliorẽ eſſe quàm ſeruulum. Eruditio ergo plena iuſtitiæ eſt. Orbatus eſt ſanctus Iob liberis ſuis, in quos dominus poteſtatẽ diabolo dedit. Nũquid iniquus Deus? Abſit. Imò iuſtus, quia probaturus iuſtum ſuũ, per huiuſmodi exercitia in quibus eius eſt probata ſapientia, magis dignum qui probaret, effecit. Quo enim clarius meritũ coronati, hoc uberior iuſtitia coronãtis. Nudatus eſt facultatibus cum diues eſſet, & hæc deo ſubijt permittente diſpendia. Nõ erant pecuniæ iam damna, ſed uitæ, cum deeſſet alimonia ademptis omnibus. Quis accuſet iuſtitiam dei: cum ſi Iob omnem amiſiſſet pecuniam, non tantam inueniſſet gra- *Iob 2* tiam? Athletam ſuũ nudum ungere uoluit deus oleo pœnitentiæ, ut & ſubeundo faceret certamine fortiorẽ, & emerẽdo præmio digniorẽ. Perfuſus totũ corpus ulcere graui ſedebat in ſtercore, radens ſaniem ſæuis ulcerũ ubicibus defluentem: & hoc permiſſu

domini

domini diabolus intulerat iusto uiro. Videretur uicisse sibi diabolus, nisi accepta quam poposcerat potestate esset etiam ipse superatus. Quid igitur fuit illa tentatio, quid inopia facultatum, destitutio filiorum, tolerantia uulnerum, nisi exercitiũ fidei, insigne patientiæ, eruditio gloriosa uirtutis, confessio plena uictoriæ, ut qui antè contradicentem habebat diabolum, postea non haberet? Nemo ergo dura putet esse, quæ iusta sunt. Nõ
Iob 1 uidebantur dura ei qui poterat dicere: Nudus natus sum, nudus exibo. Dominus dedit, dominus abstulit, sit nomen domini benedictum. Benedicit enim Dominũ iustus cum laborat, peccator cum luxuriatur. Nõ ergo ex infirmitate nostra uis æstimanda iustitiæ est, qui durum putamus esse quicquid per imbecillitatẽ animi ferre non possumus. Tolle persecutiones, & martyres desunt. Sed & persecutores Deus atq; potestates seculi est passus assurgere, ne deessent qui uincerent Christo. Quis tunc non dixit infirmus: Domine cur dedisti plebem tuam in potestatem persequentium? Sed quis hodie neget beatiores illos esse qui passi sunt, quàm illos quos nulla uexarunt supplicia persecutorum? Iustus ergo optat probari, tentari non timet. Qui enim statuit custodire iudicia dei, non timet tentationes. Vbi statuit nisi in corde? Illic enim radicati & fundati esse debemus, nõ fluitantes neq; mobiles omni uẽto doctrinæ. Intus ergo statuamus in corde nostro, in pectore, in animo, ut nobis fiat illud propheticum: Cogitationes iustorum semitæ. In
Psal. 25 his semitis bene ambulat iustus: ideoq; dicit: Proba me domine, et tenta me. Deniq; hoc loco authoritati respondens suæ qui iurauerat & statuerat custodire iudicia iustitiæ dei, probari se uoluisse dicit, qui humilitatẽ subeundam credidit esse pro Christo. Ideoq; ait: Humiliatus sum nimis, uiuifica me secundum uerbum tuum.] Non solum humiliatum, sed etiam nimis humiliatum se esse gaudet. Beatus qui gloriatur humilitate magis quàm potestate. Potestas decipit, humilitas non destituit. Bona humilitas, quæ etiam in Christo laudem uirtutis inuenit. Hanc in illo plus ueneror quàm creationẽ: quia creati ad laborem sumus, redempti ad quietem. Deniq; ipse aduocans populos ad misericordiam suã,
Esa. 65 de humilitate propria gloriat̃ dicens: Palàm factus sum non quærẽtibus me, apparui ijs
ibid. 50 qui me non interrogabant. Et alibi: Scapulas meas dedi in flagella, maxillas meas in palmas, faciem aũt meam non auerti à confusione sputorum. Rectè ergo Dauid humiliate se uoluit, ut tribulationum Christi in seipso quod deesset impleret. Potest & ipse hoc ex sua persona per os Dauid locutus dixisse, Humiliatus sum nimis: qui dixit in euangelio,
Matt. 11 Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego uos reficiam. Tollite iugum meum super uos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus uestris. Discamus ergo ab eo qui docere nos uoluit quod proficeret ad salutem, & nobis dicit, Discite à me. Non est mediocre quod dicit, Discite: & addidit, A me discite. Non facile potest quisquam humilitatem docere inflatus, quamuis sit humana prꝺitus sapientia, mens enim inflatur quam superbia carnis extollit. Et qui paupertate contentus est, nõ est contentus iniuria: & qui potest ferre uerberũ pœnas, exagitat̃ uerborum contumelijs: & qui potest administrationem contemnere, dolet sibi aliquẽ honorificentia esse prælatum. Grande est in omnibus humilitatis tenere mensuram. Superbia hominem prima deiecit. Quapropter dum plus uolumus, etiam quod minus est solemus amittere. Bona humilitas, quę nihil appetendo totum quod contemnit adipiscitur. Ipse enim dominus Iesus se humiliauit, ut nos eleuaret, & humiliauit usq; ad crucem:
Philip. 2 propter quod exaltauit illum, inquit, deus, ut in nomine eius omne genu flectat̃. Quanta fecit dominus, audeo dicere, & nõ flexi ei genu? Sed flexi ei postquam se humiliauit. Sic enim, hoc est, per humilitatẽ, per crucem sibi Ecclesiam cõgregauit. Dauid rex erat, incerta & occulta sapientiæ sibi patefacta testatur, sed ideo se magis humiliabat. At uerò Ezechias cecidit ab altitudine cordis sui. Ille laudabilis rex, qui de obsidione, de ægritudine beneficijs domini mirabilibus est liberatus, cecidit per superbiam, & gratiã meriti superioris imminuit. Quid fuisset Ioseph, si humilis nõ fuisset? Sciuit sibi ipse obfuisse, quod prælatus erat fratribus: etiam pius amor miseriam prælationis inuenerat. Prælatio armauit fratres, humilitas conciliauit extraneos. Prælatio concitauit germanos, humilitas regem subditum fecit: ut uerè quasi ex persona Ioseph dictũ putemus, quod hic ipse suprà dixit: Humiliatus sum, & saluum me fecit. quanquam si consideremus quæ iste to
1. Reg. 18 lerauit, ex persona sua eum dixisse reperiemus. Golia superato occurrerant iuuenculæ psallen-

psallentes, Saul in milibus, Dauid in decem milibus. Commotum est fel regis, & quærebat eum occidere: & humiliauit se Dauid ante Ionathan filium regis, & couertit eius affectum, ut quem successorem patrij regni poterat habere suspectum, eundem aduersum studia paterna seruaret, dicens patri: Quid peccas in sanguinem innocentis? Et id uoce extorqueret inuito, quod nō mereretur occidi Dauid. Recte ergo ait: Humiliatus sum, 1.Reg.19
& saluum me fecit. Et iterum cum ad eum propheta uenisset, & indignationem domini 2.Reg.12
in causa Bethsabeę mulieris denunciasset, humiliauit se, & ait: Peccaui domino. Et dixit Nathan ad eum: Quoniam pœnituit te, abstulit dominus peccatum tuū, non morte morieris. Bona igitur humilitas. Denique humiliatus est, & saluus factus est. Et alio loco cum propter numeratum populum dominus esset offensus, & misisset prophetam Gad, qui regi Dauid diceret: Elige tibi quid uelis fieri, triennio famem super terrā, aut tribus men 2.Reg.24
sibus fugere te à facie inimicorum tuorum persequentium te, aut fieri triduo mortem in terra, respondit Dauid: Angustiæ sunt mihi hæc tria: Sed magis incidam in manum domini, quoniam magna est misericordia illius ualde, quàm in manus hominum incidam. Et cum dedisset dominus mortem in Israel à mane usque ad horā prandij, septuaginta milibus hominum mortuis, respexit Dauid ad dominum: & cum uidisset angelum ferientem populū, ait: Ecce ego qui peccaui, & ego pastor male feci: & isti in hoc grege quid fecerunt? Fiat manus tua in me, & in domū patris mei. Et propitius factus est dominus, cum sacrificium reconciliationis ei esset oblatum. Bona ergo humilitas, quæ regem plebemque seruauit. Itaque reconciliato domino, ait Dauid: Bonum mihi est quod humiliatus sum. Bona ergo humilitas, præsertim si adiungatur ei deuotio uoluntaria. Ideoque se uiuificari secundum uerbum petit, ut secundum uerbum uiuat, et omnia cum ratione faciat, non secundum carnis uoluntatem. Vnde mysticum illud etiam moraliter accipi potest: In principio erat uerbum, & uerbum erat apud deum, & deus erat uerbum: hoc erat in Ioan.1
principio apud deum. omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et tu imitator esto dei. Quomodo imitator? Nunquid cœlum potes facere, aut terram, aut mare? Non utique, sed ut omnia per uerbum facias, nihil sine uerbo: omnia cum ratione, nihil sine ratione: quia non es irrationabilis ô homo, sed rationabilis. Voluntaria oris mei comproba domine, & iudicia tua doce me.] Qui se humiliat, uiuificatur secundum promissum domini: qui uiuificatur spiritu dei, uoluntarius est minister. Plurimum enim refert utrum ex uoluntate quid facias, an ex necessitate quod placeat deo. Denique uoluntarius minister habet præmium, coactus dispensat obsequium, sicut Apostolo dicente cognouimus. Scripsit enim: Væ enim mihi est si non euangelizauero. Si enim uolēs hoc 1.Cor.9
ago, mercedem habeo. Si autem inuitus, dispensatio mihi credita est. Vide uoluntarium executorem cœlestis arbitrij. Liber erat ex omnibus, & omnium seruus est factus, uolūtate utique, non necessitate, ut plurimos lucraretur. Iis quoque qui legis uinculo tenerētur, quasi sub lege esset, se exhibuit, cum sub lege non esset, ut eos seruaret qui sub lege uiuebant. Infirmis infirmus factus est, ut infirmos assumptione infirmitatis propriæ sustineret. Omnibus omnia factus est, non legitima necessitate, sed uoluntatis obsequio. Aperuit mihi huius altitudinem consilij in epistola ad Philemonem scripta, quia quod ipse esset, alium esse uellet, ut uolūtate potius quàm necessitate detulisse domino uideretur. Itaque pro Onesimo interueniens sic ait: Tu autem illum ut mea uiscera suscipe, quem ego uolueram mecum detinere, ut pro te mihi ministraret in uinculis Euangelij: sed sine consilio tuo nil facere uolui, ne uelut ex necessitate bonum tuum esset, sed uolūtarium. Quàm sedulus suasor, qui cum esset uas electionis diuinæ, consortium consilij non dedignabatur alieni, ne alterum fructu uoluntatis propriæ defraudaret. Recte ergo Dauid ait quasi propheta: Voluntaria oris mei comproba domine. oris sui offerens domino sacrificium uoluntarium, eo quod ut apis illa prophetica bonos flores colligere ore consueuerit, fauos ore fingere, mella ore componere, & ex herbis suauibus ore filios legere, quæ cum sit, inquit, robore infirma, sapientiæ prælatione substantiæ suæ producit ætatem. Quod sit istud uoluntarium oris sacrificium, recognosce: Immola, inquit deo sa Psal.49
crificium laudis. Expectat dominus uoluntarios ministros. Denique in libro Esaiæ dicit dominus: Quem mittam? Vtique seruulo suo poterat impetare, quem dignum qui mitte Esa.6
retur inuenerat: sed maluit eum spontaneæ oblationis nō fraudare mercede, qui ut ipse

se offerret, præstolatus est. Et quamuis eius sciret affectum, expectauit tamen uocem, ut cumularet gratiam. Vnde se offerens Esaias ait: Ecce ego, mitte me, & sic postea missus est ad populum: Ideo de eo dictum est, Quia Esaias audet & dicit. Etenim quasi uoluntarium organum uberiore spiritus sui gratia Christus impleuit. Nec ociose hoc positū puro, quia uoluntaria oris sui placere desiderat domino. Multi prophetæ, sed non in omnibus oris uoluntaria placent. Excusabat Hieremias dicens: Quis es dominator domine? Ecce, nescio loqui, quia iuuenior sum ego. Et dixit ei dominus: Noli dicere, quia iuuenior sum ego: quia ad omnes ad quoscunq; misero te, adibis: & secundum omnia quæcunque mandauero tibi, loqueris. Verecunde propheta ætatem corporis prætendebat, ne exequendis cœlestibus imperatis imparem esse adolescentia deprehenderetur. Sed deus, qui morum magis quàm annorum iudicaret ætatem considerandam, & iuuenili corpore maturitatē robustæ sapientiæ in suo seruulo prçuideret, ait: Noli dicere, iuuenior sum ego, hoc est, prohibuit eum iuuenilis ætatis contemplatione uires suas perpendere, cui fides caniciem sapientiæ ministraret. Et iterum in posterioribus cum dixisset idem propheta, Seduxisti me domine, & seductus sum, Et dixi: Non nominabo nomē eius, & nō loquar in nomine eius ultra: addidit: Et factus est in corde meo ut ignis ardens, flāmans in ossibus meis: & dissolutus sum undiq;, & ferre non possum. Aduertimus igitur quod ijs etiam qui aut excusandum, aut officium suum certa aliqua causa negandum putauerint, dominus tamen noster aut ratione persuadeat, aut cupiditate propheticę reuelationis inspiret, ut ad subeundum officium uoluntate concurrant, non necessitate cōcedāt, quo merces ad eos integræ deuotionis possit plenior peruenire. Prophetauit & Caiphas, Quia expedit unum hominē mori pro populo: sed hoc uoluntarium oris ministerium non erat, quia loquebatur inuitus: deniq; quid diceret, nesciebat. Quæ ergo uoluntaria oris sui domino Dauid placere desiderat? Elegi abiectus esse in domo domini, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Audiam quid loquatur in me dominus deus. Aperiam in parabolis os meū, loquar propositiones ab initio seculi. Paraui lucernam Christo meo. Corpus suum, quod erat ante limosum, & cœno hçreditariç colluuionis obstructum, ut oleum spiritale recipere posset, Christo parauit, ut luceat. Christo lucet, cuius opera in Christi lucent lumine. Christo lucebat Petrus, cū diceret: In nomine Iesu Christi Nazareni surge, & ambula. Christo lucebat ille qui dicebat: Sanet te dominus Iesus. Christo lucebat martyrum lucerna, qui pro Christo subiere martyrium. Christo lucebat Dauid, qui poterat dicere: Cor meum & caro mea exultauerunt in deum uiuum. Christo parauerat mentem, cum de eo à quo frequenter ad mortem fuerat appetitus, diceret: Non mihi contingat à domino, si fecero hoc uerbum, domino meo Christo domini inijcere manum meam: cum maiorem haberet causam tuendæ salutis suæ ut occideret persequentem, qui etiam alios qui suadebant inimico non esse parcendum, quē dominus iuxta promissum suum, in manus ipsius tradidisset, ab eius necandi cupiditate reuocabat. Christo lucebat propheta, cum de eo qui patris domum turpi maculauerat incestu, qui patris salutem parricidalibus prælijs appetebat, pius tamen pater diceret ad præliū profecturis: Parcite filio meo Absalon. Tacebat improbitatis scelus, pietatis aurem gradum, & nomen necessitudinis præferebat, ut pugnaturi non aduersarium regis, sed filium cogitantes, dolorem læsæ pietatis inhiberent. Et post mortem eius operuit faciem suam, & uoce magna clamabat dicens: Filius meus Absalon, filius meus. Hanc uocem parricida non meruit, sed Christi prophetabat gratiā. Didicerat Propheta de Christo bonus esse pater, qui bono filio seruiebat. Deniq; ideo dicebat: Et iudicia tua doceme: quia iudicia dei sicut abyssus multa, & inscrutabilia, ut Apostolus dicit. Ideo nō poterat ea nisi Christo docente cognoscere, quia unus magister omnium Christus est. Hęc autem Christi iudicia sunt, ut ijs qui nobis insidiati fuerint, nouerimus non uicem iniuriæ rependendam, sed pro iniuria magis deferendam gratiam. Deniq; maledicentibus non remaledixit, percutientes non repercussit, sed magis etiā crucifixus pro persequentibus se piæ intercessionis apud patrem auxilium deferebat: dicens: Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Hæc igitur quisquis spiritaliter intellexerit & fecerit legis iudicia, remuneratione donaē à Christo. Sed quis iudicia dei docere potest, nisi qui animam suam semper intenderit ad dominum? Qui potest dicere: Anima mea in manibus

Marginal references: Hier. 1; Ibid. 20; Ioan. 11; Psal. 83; Psal. 84; Psal. 77; Psal. 131; Act. 3; Acto. 9; Psal. 83; 1. Reg. 24; 2. Reg. 8; Ibid.; Psal. 35; Rom. 11; Matt. 23; Luc. 23

nibus tuis semper, & legem tuam non sum oblitus.] Aliqui habent: Anima mea in manibus meis semper, hoc est, in actibus meis: hoc est, in operibus meis. Quamuis in periculis positus dicit iustus ad dominum: Propter te quotidie morior, quotidie periclitor: periclitor ab insidiatore, periclitor ab obtrectatore, periclitor ab ijs quos arguo, quos reuinco, periclitor pro ueritate atq; iustitia: propterea in manibus meis anima mea, ego tamen nec periculis territus, tuæ legis oblitus sum. Sed quia pleriq; habent. Anima mea in manibus tuis semper: hoc latius explanandum arbitror. Scit propheta, scit ubi animę suæ præsidium locet, unde opem speret, in manibus dei constituere uult animam suam, quia cor regis in manu dei est. Quicunq; proprium corpus subegerit, nec eius passionibus turbari animam suam rector sui congrua uiuacitate permiserit, is bene regia quadã potestate se cohibens, rex dicitur, quod regere se nouerit, arbiter sui iuris sit, ne nõ captiuus trahatur in culpam, nec præceps feratur in uitium. Huius anima nõ perit in æternũ, nec quisquam rapit eam de manu patris omnipotentis aut filij. Manus enim dei quæ solida uir cœlum, quos tenuerit non amittit. Quæ sint igitur istæ manus, consideremus. In Canticis habes: Læua eius sub caput meum, & dextera eius cõplectitur me. Hæc loquitur sponsa de Christo, anima de uerbo dei. Christus autem idem est uerbum dei atq; sapientia. Beata ergo anima quam complectitur sapientia. Magna est sapientiæ manus, magna dextera, totam complectitur animam. Tota enim munita est, quæ despõsata dei uerbo est. Plenitudo enim sapientiæ, timere deum. Quæ ergo deum timet anima, pleno se munit ipsa præsidio, mittit sapientia læuam suam sub collum eius, dexteram autem in complexum eius. Vtrumq; quidem brachium eius ad utilia extenditur. Habent tamen propria sua singulæ manus sapientiæ. In dextera & longitudo uitæ est, in sinistra autem diuitiæ & gloria. Bonis utiq; manus utraq; dotata est dotibus. In eo tamen habent uarietatem sui muneris, quod & præsentia & futura tempora comprehendũt, ut læua præsentium remuneratrix, dextera futurorum sit. Possumus hoc etiam de prophetia sancti patriarchæ Israel cognoscere. Nam cum dexteram suam posuisset super Effrem, sinistrã autem super Manassen, & conuertere eas Ioseph ætatum consideratione uoluisset, ut dexterã patris super caput Manasse senioris filij collocaret, noluit, & dixit: Scio fili, Et hic erit in populum, & hic exaltabitur, sed frater iunior maior illo erit. In quo maior? In eo utiq; quia benedictione prælatus est, dicentibus posteris, hoc est Effrẽ, Faciat uos deus sicut fecit Effrẽ & Manassen, uel quia semen eius multitudo gentiũ sit, quę in hoc seculo laborem elegit, credens in dominum Iesum, ut consolationem habeat futurorũ. Manasses autem semen, est populus obliuionis, qui propriũ oblitus autorem, exaltatus ad tẽpus in hoc seculo, est daturus in reliquũ pœnas graues, quia deum suum & dominũ denegauit. Hoc ideo diximus, ut probaremus ea esse potiora quæ futura sunt. Deniq; læua sapientiæ sub capite sponsæ est, dextera autem superior, quę totam complectitur sponsam. Itaq; illa quasi fulcrum est quietis præsentis, quo anima innixa requiescit. Habet ubi reclinet caput suum, quia lęua sapientię sunt diuitię & gloria. Ad tẽpus hæc demulcent, & ex parte solatio sunt. Et ideo filius hominis non habebat ubi caput suum reclinaret, quia cum diues esset, pauper factus est: nec gloriam aliquã istius seculi requirebat, quia uenerat non ut in portione, sed ut uniuerso humano generi subueniret, dicens: Mihi indignamini, quia totum hominem sanum feci in sabbato? Hoc est totum, non ut facultatum collatione ditaret, non ut honorum insignibus, non ut gloriæ secularis cumularet augmento. Hæc enim non habent beatitudinis & gratiæ plenitudinem, sed totum, hoc est, quod longitudinem uitæ complecteretur æternæ. Neq; enim communis uitæ similis uita in dextera est sapientię, sed longitudo uitæ est, ut qui accipit uitã à sapientia, non exiguitatem uitæ, sed perpetuitatem, & æternitatis longitudinem adipiscatur. Bonus amictus æternitas uitę. Hoc pallium cœlestis sponsę custodes murorum uoluerunt auferre, quo primus homo fuerat exutus, sed anima deo deuota quęsitum diu tenendo, & nõ dimittendo dilectum, precioso charitatis diuinę se uestiuit inuolucro. Beati igitur qui tali pallio uestiuntur, & amictum huiusmodi legis obseruatione meruerunt, quia non sunt legis obliti, sed quę erant legis operati sunt. Nam qui pręter legem agit, legis oblitus est. Et ideo hęc anima candida ascendit è terris, quia fulget amicta ueste sapientię, & dicunt de ea uirtutes illę quę portas cœli custodiunt: Quæ est hęc quę ascendit cãdida,

Marginalia: 1. Cor. 15 — Prouer. 21 — Ioan. 10 — Cant. 8 — Sap. 3 — Gen. 48 — Matt. 8 — Ioan. 7 — Cant. 8

innitens super fratrem suum? Quomodo ea quæ posuit caput suum super læuam sapientiæ, ut aperiret manus pauperi ad subueniendum inopi: partitis aut derelictis sibi, nõ inuasis atq; direptis diuitijs uteretur, quæ gloriæ cupida bonis eam operib. acquisiuit, non inani secularis iactantia ambiuit dignitatis. Hoc est enim caput suũ, & quoddam sensuũ principale supra manum constituere sapientiæ. Ea, inquã, anima meritis ascendit albentibus ex isto uitæ huius, ut habent pleriq;, deserto, ad illum florentẽ semper locum iucun

Esa. 6 ditatis æternæ. Istæ sunt uirtutes quæ & in Esaiæ libro loqui dicunt: Quis est iste qui aduenit ex Edom, rubor uestimentorũ ex Bosor, sic speciosus in stola? Istæ, inquã, sunt quę mirantur ex isto confragoso scopulosóq; deserto aliquam ascendere animam posse sine magnorũ labe uitiorũ, & ideo gratulant repertam quæ uestimenta innocentiæ naturalis non polluerit atramento insipientiæ secularis, sed magis sapientiæ spiritalis & gratię candore mundarit. Dicit ergo ea anima iam secura, iam læta: Posuerunt peccatores laqueũ mihi, sed à tuorũ mandatorũ non declinaui semitis.] Digna uox relinquentis hoc seculum, eò quòd retia persequentiũ, & insidiatorum laqueos euaserit. Vox digna martyribus, quibus multa supplicia proponebantur, multa etiam offerebantur præmia, ut à martyrij studio uel terrore pœnarum, & sæuæ mortis horrore, uel præmiorum reuocarentur illecebra. Grauis laqueus proscriptionis, qui sæpe frangit sanctos inopiæ deformitate, quos mortis formido non fregerit: laqueus alius incendij, laqueus carceris, diuturniq; supplicij. Grandis laqueus, cum diuitię promittuntur, cum honores, cum amicitiæ tyrannorũ. Qui ergo hæc euaserit, & ad martyriũ peruenire potuerit, rectè dicit: Posuerunt peccatores laqueũ mihi, sed à tuorũ mandatorũ non declinaui semitis, cui despicienti præsentia, futura quærenti, regnũ cœleste diuinitatis tuę promissione reseratum est. Qui sunt isti peccatores, qui posuerunt laqueos? Aperuit tibi Apostolus authorem

1. Tim. 6 omnium peccatorũ, & demonstrauit, dicens: Qui uolũt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueũ diaboli. Aduertis laqueũ diaboli esse diuitias, quem tetendit etiam Saluatori. Sed ille, qui nihil habuit quod posset princeps istius mundi ueniẽs suũ dicere, laqueorum eius uincula dissoluit. Ac ne mediocrem hunc laqueum putes, hic laqueus Iudam apostolum strangulauit. Qui miser cum esset illaqueatus ut proderet dominũ: ubi aduertit quantũ sceleris esset admissum, laqueo se ipse suspendit. Sed & ipse laqueus diaboli fuit ut non ageret pœnitentiam, sed laqueo se suffocaret. Deus enim etiam in ipsos pius est proditores, ut ad pœnitentiam prouocẽtur, atq; à flagitioso proposito reflectan

2. Tim. 2 tur, & resipiscant à diaboli laqueis à quo capti tenentur ad ipsius uoluntatẽ. Iam nõ ærumna est incidisse, sed crimen: qui non solum se dedidere capiendos, sed etiam ad uolun-

Psalm. 2 tatem diaboli tenentur astricti, cum possint dicere: Dirumpamus uincula ipsorum. Dedit enim tibi scriptura diuina ut nõ solũ caueas diaboli laqueũ, sed etiam per pœnitentiã eius uincula dirumpas. Quid tibi homo cũ delicijs ac uoluptatibus? Nõ capit laqueus, nisi antè esca te ceperit. Dum prædã petis, laqueo ipse te nectis. Esca laquei, auaritia est: esca diaboli, luxuries est, quibus nos uult inescare, non pascere. Et ideo clamabat Apo-

Coloss. 2 stolus: Ne attaminaueritis, ne gustaueritis, quę sunt omnia ad corruptelam ipso usu. Noli ergo attaminare luxuriã, & illa te contaminare non poterit. Noli gustare auaritię corruptelam, & eris immunis à laqueo. Quid tibi postremo cum terris, qui cum Christo re-

Ibid. 3 surrexisti? Quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est: quæ sursum sunt sapite, nõ quæ super terram. Mortui sumus terris, uitam nostram cũ Christo abscondimus in deo nostro. non iam nos uiuimus, sed Christus uiuit in nobis. Quid iterũ ad terrena remeas? Ecce elongaui fugiens, dicit sanctus. Vidi laqueos iniquitatis & cõtradictionis in ciuitate. La quei sunt enim, ubi est usura & dolus. Elongauit ille fugiens terrena dedecora, ideo ad cœlestia peruenit præmia. Quid, inquã, te reflectis in terram, si in Enoch raptus ad cœlum es, in Helia leuatus es curru, in Paulo raptus ad paradisum, conuersatus in cœlis, in Dauid exauditus ut pennas columbæ assumeres & uolares, in Christo exaltatus uolucris factus in spiritu? Quando sicut columba descendit spiritus, illas tibi alas dedit, ut tu disceres euolare de terris. Neq; uerò cunctandũ putes quomodo tibi uolandũ sit, quib. alarũ remigijs. Dixit quidẽ Dauid: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & uolabo, & requiescam? Et quasi dubitasse uisus est à quo pennas posset accipere, licet sic soleat diuina gratia declarari, quæ in terris non potest inueniri. idem tamen in posterioribus,

quæ

quæ ſint iſtæ pennæ, docuit euidẽter, dicẽs: Si dormiatis inter cleros medij pẽnę colũbę Pſal. 67
deargentatę, & poſteriora eius in ſpecie auri. Et ſi dormias, exurgũt tamẽ pennę tuę. Sũt
enim qui uigilant dormiẽtes, ut uigilabat illa quæ dixit: Ego dormio, & cor meũ uigilat. Cant. 5
Et ſi nox eſt, uigilat ſpiritus, de quo ſcriptũ eſt: De nocte uigilat ad te ſpiritus meus. Tũc
tibi pandentur alæ ex eloquijs ſpiritalibus, precioſæq; auri prudẽtię uolatus aſſurgit. V-
bi ergo laqueos poteris pertimeſcere, cui remigiũ pręſto ſpiritale eſt? Si ſynceritas ani-
mi, ſi puritas mentis affulgeat, colũba es. Ideo tibi dictũ eſt: Eſtote ſimplices ſicut colum Matt. 10
bę. Si maiora deſunt remigia, uel minora ne ſpernas. Eſto uel paſſer ut laqueos ſagaci in-
dagine pręuideas, & pene captus illecebris peccatorũ, tamẽ aliquãdo reuocatus poſſis
dicere: Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo uenantiũ, laqueus contritus eſt, & Pſal. 123
nos liberati ſumus. De quo quoniã alibi putauimus eſſe tractandũ, nunc alio tranſeun-
dũ uidetur. Satis eſt tibi ut auẽ te eſſe noueris, aſſumptũ in naturam uolandi, dicente do-
mino per prophetã: Liberate uos ex laqueo uenatorũ, & à uerbo cõturbationis. Non e- Ibid. 90
nim iniuſte tenduntur retia auibus. Auis es ô homo, qui ſicut auis in quandam aquilę re Prou. 1
nouatus es iuuentutẽ. Quid enim te in terrã deijcis, qui iam cœlum petebas? Nõ iniuſte Ioel. 70
renouato tenduñ retia, quia iã Chriſti eſſe cœpiſti, uenantiũ eſſe deſiſti. Antè te laqueo
uenator, antè quaſi prędam ſuam diabolus ſuo iure capiebat, nũc dominicæ crucis mer-
cẽ cur alienus incurſat? Potes tamen etiam hos laqueos euitare, ne dicas: Venãtes cepe-
runt me ſicut paſſerẽ. ſi laqueũ cordis euadas, quẽ miſit diabolus in cor Iudæ, & ita eum
in facinus proditiõis armauit. Auertat à nobis deus hos laqueos, quos ſuper peccatores
pluit. Et ideo dicit Propheta: Dabis illis dñe laqueum cordis eorũ, quem paraſti eis. No
bis aũt da domine auxilium ut poſt te ſequamur, tuis alligati uinculis. Nulla enim uehe-
mẽtiora, nulla ſunt gratiora quàm uincula charitatis. Qui tibi ligatus eſt, ſolutus eſt mũ
do. Hęreditate quęſiui teſtimonia tua in æternũ, quoniam exultatio cordis mei ſunt.]
Etiam iſta uox martyrũ eſt, dicentiũ quòd hęreditatẽ acceperint cœleſtium teſtimonio
rũ. Dicit ergo Propheta: Hęres ſum mandatorũ tuorũ, ſucceſſionẽ tuam fidei pietatiſq;
iure quęſiui. Non poteſt dicere iſtud, niſi qui mandata cuſtodit, cœlo & terra teſtib. ac-
quiſita. Dixit enim dñs: Audi cœlũ, & auribus percipe terra. Teſtatur elementa dñs ad Eſa. 1
redarguendos eos qui nolũt pręcepta diuina ſeruare, ut refugia omnia excuſationis ob
ſepiat. Teſtañ & homines dicẽs: Eſtote mihi teſtes, & ego teſtis, dicit dñs. Mandata ergo
dñi plena ſunt teſtimonijs, & ipſa ſunt teſtimonia, quorũ ſatis idoneus teſtis eſt qui non
mentiñ deus, apud quẽ & cõſcientia tua teſtis eſt cogitationibus accuſantibus, aut etiã
defendentibus, ſatis fidelis etiam in infido pectore, qm̃ arbitrum omniũ quęcunq; com Rom. 2
miſſa ſunt latere nõ poſſunt. Nam ſi in iudicio terreſtri etiã is qui ad mentiendum uene-
rit ſubornatus, tamẽ ſi teſtimonio fuerit cõuictus, alterius ſolet prodere ueritatẽ: quan-
to magis in iudicio cœleſti apud dñm Ieſum neceſſe habet quę uera ſunt cõfiteri, quem
nouit ſcire quod factũ eſt? Et bene ait: Hęreditate quęſiui teſtimonia tua: quoniam ſicut
ante hęredes fuimus peccatoris, ita nunc hęredes ſumus Chriſti. Illa fuit criminũ, hęc eſt
uirtutis hęreditas. Illa nos obligauit, hæc ſoluit. Illa obæratos fœnore delictorũ adiudi-
cauit inimico, hæc redẽptos titulo dominicę paſſionis, Chriſto acquiſiuit. Mala Euę ſuc
ceſſio totũ hominem deuorauit, pręclara Chriſti hęreditas totũ hominẽ liberauit. Non
ad unũ quidem, non ad paucos, ſed ad oẽs teſtamentũ ſuum ſcripſit Ieſus. Omnes ſcripti
hæredes ſumus, nõ proportione, ſed pro uniuerſitate. Teſtamentũ cõmune eſt, & ius o-
mnium, hęreditas uniuerſorũ, & ſoliditas ſingulorũ. Nouum teſtamentũ & ſinguli ad-
eunt, & omnes poſſident: nec minuiñ hęredi, quicquid à cohęredibus uindicatur. Ma-
net emolumentũ integrum: & eò magis ſingulis creſcit, quo pluribus fuerit acquiſitum.
Alia conditio eſt hęreditatis humanę. Si diuiſa fuerint emolumẽta, minuuntur: & hęre-
dis eſt dãnũ, aſſcriptio cohæredis. Indiuiſum regnũ Chriſti eſt, indiuiſa hæreditas. Quo-
modo fieri poterat, ut diuiſa eſſet hęreditas, cũ hęreditatis fructus ſit indiuiſus, quod eſt
regnum cœlorum? Aurum, argentum, prędium, ab homine pluribus derelictũ diſtribui
tur ac ſecatur, ſolida ad ſingulos Chriſti dona perueniunt: omnes habent, & nemo frau-
datur. Audiamus igitur commoda hęreditaria. Remiſſio peccatorum, hęreditas Chriſti
eſt. Certe ſolida per ſingulos, & in cõmune eſt lucratiua. Quibuſcunq; enim collata fue-
rit, ſolida eſt, nulli decedit, accedit omnibus. Corpori acquiritur, quicquid unicuiq; rela

Luc. 15 xatur. Nam si angeli super uno peccatore pœnitentiã agente lætantꝰ, quia lucrũ suũ putant hominis redemptionẽ: quanto magis lucrũ est generis, quod est lucrũ naturæ? Hæreditas Christi est resurrectio. Hanc quisq; damnũ suũ dixerit, quæ in uno cõmunis gra-
1. Cor. 15 tiæ nomẽ inuenit? Christus eñ resurgẽs, omnibus surrexit, quoniã per hominẽ resurrectio mortuorũ. Quomodo igiꝰ potest singulorũ esse dispendiũ, quæ est totius corporis & humani generis reformatio? Recitetur igiꝰ testamentũ, & institutiones eius cõsideremus. Testis aũt nobis est spiritus sanctus. Cũ eñ dixerit: Testis sum testamẽtorũ meorũ, quæ testificatus sum in uobis: tunc testimoniũ perhibebit quod testatus sit dicens: Hoc
Hier. 31 aũt testamentũ quod testabor ad illos, dicit dñs: Dabo leges meas in cordibus eorũ, & in sensibus eorũ scribã eas, & peccati, & iniustitiæ eorũ non ero memor. O uere testator ęternus, qui nostris cordib. leges affigit suas, et scribit in sensibus, ut nihil aliud cogitare nisi diuina præcepta possimus, nihil aliud sentire, nisi dei oracula debeamus. Dedit gratiam, reformauit naturã, sibiq; cõminiscẽs qui obliuisci nihil solet, memoriã meorũ abstulit peccatorũ, mihiq; dedit legẽ præceptorũ suorũ. Noli ergo tollere de corde tuo legẽ dei, & affigere legẽ peccati. Noli scribere in sensibus tuis diaboli illecebras, & dei deleremandata. Ecce, ego, inquit, pinxi muros tuos, dicit dñs ad Hierusalẽ. hoc est, ad animã studiosam tranquillitatis et pacis, quã fecit ad imaginẽ suam. Noli, inq;, auferre imaginẽ cœlestẽ, & imaginẽ mortis imponere. Recusasti hæreditatẽ seculi, serua Christi testimonia, quoniã in his exultatio atq; lætitia est, quãdoquidẽ omnis fletus delebiꝰ, & mors nõ erit amplius: neq; luctus, neq; fletus, neq; clamor. Passio Christi, imago fuit regni cœle-
Apoc. 21 stis. Nemo audiuit in plateis uocẽ eius, quia illo silentio passionis suæ clamorẽ omnẽ in
Luc. 23 posterũ impiæ uocis abolebat. Nolebat fleri, qui dicebat ad filias Hierusalẽ: Filię Hierusalẽ nolite me flere, sed uosipsas flete. Ablaturus eñ omnes lachrymas suę beneficio crucis, in passiõe ꝓpria futuræ instar beatitudinis lætitiã exhibebat, ut nemo fleret, nisi qui Christi beneficia nõ teneret. Meritò igiꝰ uir euangelicus dicit: Hęreditate quæsiui testimonia tua in ęternũ, quoniã exultatio cordis mei sunt. Quis nõ exultet, quia cœlũ & terrã hæreditate quæsiuit? quę duo elemẽta cõtestatus est etiã deus, cũ legẽ daret, quia quęsiuit deũ, de quo dicit sanctus: Portio mea dñs: Quæsiuit dominũ Iesum, quęsiuit spiritũ sanctũ, & post illa quęsiuit angelos, & cũ illis uiuit, nõ hodie tm̃ & cras, sed in æternum, nec ullis pro nomine dñi contristatꝰ iniurijs. Deniq; gaudebãt apostoli cũ uerberarentꝰ, cũ in carcerẽ traderentꝰ. Exultans aũt in testimonijs dñi iure dicebat: Inclinaui cor meũ ad faciẽdas iustitias tuas in æternũ, propter retributionẽ.] Qui retributionẽ bonorũ operũ sperat à Christo, & ad eũ festinat, inclinat cor suũ ut faciat Christi iustitias. Quæ est
Matt. 3 Christi iustitia? Sine nos, inquit, implere omnẽ iustitiã: qua peccatũ minuiꝰ, culpa laxatur. Et bene ait, Inclinaui, ut nõ sit tibi arduũ atq; difficile, cũ mentẽ tuã quasi ad humilia & plana cõuerteris: aut certe quoniã sapiẽtia carnis legi dei nõ est subiecta, uideꝰ inclinare cor suũ, qui legi facit esse subiectũ, extollentẽ se corporis sensum, cõtuituq; religio-
Philip. 2 nis inflectit: atq; ille dudũ extollens se frustra, & inflatus mẽte carnis suæ cũ se humiliat, inclinat. Humiliauit eñ & ipse se Christus, ut nouũ conderet testamentũ. Cũ lego euangeliũ, audio filiũ dei carnẽ sumpsisse de Maria, uideor mihi cum Christo ipse descẽdere. Lego eñ eum qui cũ in forma dei esset, semetipsum exinaniuit. Exinaniuit aũt ut formã serui acciperet, & specie inuẽtus ut homo, humiliauit se usq; ad mortẽ. Lego eũ dicentẽ:
Matt. 11 Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, ego reficiã uos. &, Discite à me quia mitis sum, & humilis corde. Non dixit: Discite à me quia potens sum. non dixit: Discite quia gloriosus sum: sed, Discite quia humilis sum, quod potestis imitari. Nolite extollere uos, nolite exaltare cornu uestrũ. Docuit ergo me humiliari, & inclinare cor meũ ad faciendas iustitias, non ad iniquitatem, sed ad æquitatem inclinare propter retributionem. Retributio, regnum cœlotum, & paradisi est incolatus.

SERMO XV.

Samech litera decimaquinta, quę interpretationẽ habet, audi. Est & alia eius interpretatio, quæ diciꝰ firmamentũ. Quid est audi? Nõ ociose diciꝰ quod cõmune est omnibus, & suppetit uniuersis ipso iure naturę. Et ideo nõ est ociosum q admoneris ut audias, cũ etiã inuiti & aliud agẽtes, sonũ tamẽ aut uocẽ audire solemus. Sed quia id nõ est solũ audire hoc quod suppetit officio naturæ, sed etiã illud quod maius

maius eſt,ut audias nõ uſu tantũ corporis,quantũ intellectu mẽtis: ideo diligẽtius cõſi-
dera iſtius literę interpretationẽ,ſeriẽq; uerſuũ qui ſequunt̃. Vt noueris aũt myſticũ eſſe
audire,ut audias et intelligas myſteria,de Iudęis ſcriptũ eſt quia myſteria legis audierũt,
ſed nõ intellexerũt. Vnde ait dñs: Audi populus meus,& loquar. Lex utiq; ſpiritalis eſt,
audi ergo ſpiritaliter. Deniq; qui ſe ſciuit audire,ait: Audiã quid loquat̃ in me dñs deus. Pſal. 84
id eſt,ut cognoſcã quid locutus in me fuerit deus. Ideoq; alibi ait: Quanta audiuimus,& Ibid. 77
cognouimus ea. ut cõprehẽderet nõ ſolũ audiſſe ſe,ſed etiã intellexiſſe. Nemo enim co-
gnoſcit,niſi prius intellexerit. Audi ergo, ne ſi te uideat negligentẽ, ueniat Petrus,arri-
piat gladiũ,abſcindat auriculã tuã,q̃ ſuperflue habeas aurẽ corporis, qui audire & exa-
minare nõ noueris. Et fortaſſe uirtutẽ animæ quę examinat quæcũq; audiunt̃,habẽt am
putatam,qui ea altitudine qua ſcriptũ eſt,audire nõ poſſunt. Meritoq; hanc literã firma
mentũ alij interpretati ſunt,quod cũ ſuperiore interpretatione concurrit. Niſi eñ unuſ-
quiſq; audierit quid ſequi debeat,nemo firmat̃. In officio igit̃ audiẽdi,omniũ firmamen
tũ eſt. Dicit igit̃ tibi in Threnis Ieremias propheta per literã, Audi. Et ut ſcias myſticum
eſſe quod audire debeas, ſubiecit huiuſmodi ſeriẽ huic literæ: Abſtulit oẽs fortes meos Thren. 1
dñs de medio mei. Vocauit in me tẽpus,ut cõtereret in me electos meos. Lacũ calcauit
dñs uirgini filiæ Iudæ. Nõ tunc abſtulit omnes Iudææ fortes dñs, quando in Babyloniã
regionẽ captiuus ductus eſt populus Iudæorũ,ſed quãdo Chriſtus aduenit, & libertatẽ
animæ ſuæ captiua nõ uidit,neſciẽs grauibus incuruata peccatis mẽtis ſuę erigere ceruí
cem,& quædã fidei colla ad lucẽ cognitiõis attollere. Ideo lacus factus eſt Iudęis paſſio
ſaluatoris,quæ gẽtibus portũ ſalutis oſtẽdit; quia crux dñi nõ credentib. præcipitiũ eſt;
uita credẽtibus. Hac ratione præmiſit Audi,ut futura cognoſceret. Alio quoq; loco lite
ræ huic iſta ſubiecit: Tenuerũt ſuper te manus omnes trãſeuntes per uiam,ſibilauerũt & Ibid. 2
mouerũt caput ſuũ ſuper filiã Hieruſalẽ. Hęc eſt ciuitas,dicẽt,corona gloriæ,& iucundi
tas uniuerſæ terræ. Paſſionẽ dñi ſaluatoris prophetari liquet & defleri ab Ieremia,nõ ex
cidiũ Iudæorũ: quod cũ ex alijs, tum ex illo intelligi poteſt, quia in poſterioribus habet:
Spiritus ante faciẽ noſtrã Chriſtus dñs,comprehẽſus eſt in interitu noſtro,ſub cuius um Ibid. 4
bra,diximus,uiuemus inter gẽtes. Quid hoc manifeſtius,quãdo et nomẽ expreſſum eſt,
& cõprehenſio inter manus perſequentiũ perfidorũ eſt declarata, & umbra uiuificãs,et
gratia gentib. cõferenda deſcripta eſt? Sed etiã ipſa uerba ſignificant quæ in Euangelio
de paſſione dñi legimus, quia hoc loco mors eius annũciata eſt per prophetã. Sic enim
Mattheus ſcripſit: Trãſeuntes aũt blaſphemabãt eũ,mouẽtes capita ſua,& dicẽtes: Vah Matth. 27
qui deſtruebat templũ dei,& in triduo illud reędificabat,libera te ſi filius dei es. Vulgus
populi cũ inſultat alicui,ſibilare cõſueuit. ſimul quia uocẽ nõ habebant qui uerbũ nega
bant,ſicut irrationabilia animalia ſibilabant. Et ideo tranſibant uiam,qui in uia ſtare de
buerant. Nõ ſtabant ergo quaſi cõſtantes,ſed tranſibãt quaſi mobiles. Iuſti aũt pedes ſta
bant in atrijs Hieruſalẽ,in quib. perfidi ſtare nõ poterant,& ideo præteribant,ſicut Mar
cus ſignificauit. Præterit umbra,nõ ueritas. Dies eius ſicut umbra præteriet,quia obliui
ſcitur quod delinquit. Sed & trãſire infideles legimus,ſicut eſt illud: Et uindemiant eam Pſal. 79
omnes tranſeuntes uiam, Quis eñ niſi perfidus deſpoliat uineã Chriſti? Sed & alibi ſcri Ibid. 128
ptum eſt: Et nõ dixerũt tranſeuntes uiã,Benedictio dñi ſuper uos. Stantibus eñ dicitur: Ibid. 133
Ecce nũc benedicite dño. Tamen & in bono legimus tranſire,ut eſt illud Moyſi: Tranſ- Exod. 3
iens uidebo hoc uiſum magnũ. Et qui uidit impiũ exaltatũ ut cedros Libani: Tranſiui, Pſal. 37
inquit,& ecce nõ erat. Et nemo dicit ſeruo, Tranſi,recũbe. Quæ ergo diſtinctio ſit con- Luc. 17
ſideremus: niſi fortè illa,quia ubi in bono accipit̃ tranſire, abſolute dictũ eſt, non dixit,
hoc aut illud tranſiens, ſed tantummodo tranſiens. Vbi in malo: Tranſeuntes, inquit,
uiam. Via enim bona eſt quæ à cõmeantibus frequentatur, nõ facile incurſat̃ à latroni-
bus,qui auerſa uiarũ obſidere conſuerunt. Iter regale munitũ eſt. Moyſes aũt nõ tranſi-
uit uiam,ſed in uia ſtetit,cui dictũ eſt: Tu aũt hic ſta mecum. Stetit cum illo qui ait: Ego Exod. 33
ſum uia,& ueritas,& uita. Hanc qui uiam tranſit, labitur. Moyſes aũt non lapſus eſt, ſed Ioan. 14
pertranſiuit à ſecularibus ad ſpiritalia,à temporalibus ad ęterna. Et qui uidit impiũ, nec
remanſit,ſed pertranſiuit,euaſit,quia non hæſit impio, ne fieret unum corpus, ſed ſe ab
eodem ſeparauit. Et cui dicitur: Tranſi, recumbe, euadit utiq; laborioſam præſentem
ſeruitutẽ,ut habeat glorioſam futurorũ quietẽ. Et ſpõſę dicit̃: Ades huc à Libano ſpõſa,

ades huc à Libano, trāſibis & pertranſibis à principio fidei. Tranſit & pertranſit, quæ fe
ſtinat ad ſpōſum. Pertrāſit ad ſeculū, & feſtinat ad Chriſtū. Nūc diſcutiamus quid ſit mo
1. Cor. 11 uere caput. Quis eſt populi caput, niſi Chriſtus? Caput enim mulieris uir, caput aūt uiri
Chriſtus. Sed etiā lex intelligibilis caput mulieris. Deniq; mulier ſub lege tanq̃ ſub uiro
fuit. Mortificato autē ritu Iudaico qui erat ſecundū literā legis, innupſit ei mulier, qui à
mortuis reſurrexit. Vnde quidā myſtice interpretati, mortificato ritu Iudaico tanq̃ fra-
tris defuncti ritu ueteri, euangelico mulierē illā intelligibilē nubere ex lege uoluerunt,
quia lex Euangeliū fraterna quadā prædicatione præceſſit. Ergo ſynagogæ caput mor-
tuum eſt, hoc eſt, caput eius lex mortua eſt, obſeruatio uidelicet legis, euacuata eſt legis
litera, ſpiritalis eius intellectus aſtruit̃. Huius cōmotionis meminit Dauid in xliij. Pſal. di
cēs: Poſuiſti nos in parabolā gētibus, cōmotionē capitis in populis, eò ꝙ à lege in Euan
geliū ſit facta cōmotio, quaſi tranſitus quidā. In uiceſimo aūt & primo Pſalmo, in quo &
totius prophetat̃ ſeries paſſionis, ſic habet̃: Omnes qui cōſpiciebant me, aſpernabant̃
me, & locuti ſunt labijs, & mouerūt caput. Sperauit in dn̄o, eripiat eum, ſaluū faciat eū,
quoniā uult eum. Mouerūt ergo legē quæ immobilis uidebat̃, & finis legis Chriſtus in-
trauit. Qui mouerant capita, phariſæi fuerūt, id eſt, à ueritate diuiſi. Vnde & in ueritatē
nō crediderūt. Sed & ſic poteſt accipi: Mouerūt caput ſuum Chriſtū, qui in ſua uenerat.
Ioan. 1 Sed mouerunt eū, quia ſui eum nō receperūt. Mouerunt aūt dicētes: Tolle, tolle, crucifi
Ibid. 19 ge eum. Et mouerūt capita ſua, qui onera ſua mouere nolebant, cū ligarēt onera grauia,
Matt. 27 & alijs imponerent, ipſi aūt digito, inquit, ea mouere nolūt. Quod eſt myſticū, quia cor-
poralis ritus obſeruationē nunq̃ mutare uoluerūt, & introducere intellectū ſpiritalem.
Deut. 9 Digitū enim pro ſpiritu legimus: ut lex digito dei ſcripta eſt, & ideo lex ſpiritalis eſt. No
luerūt ergo onera ſua mouere, quæ ſunt grauia, & leue Chriſti iugū atq; onus eius ſuaue
ſuſcipere. Verū quia paſſio ſaluatoris omnes redemit, nō abſurdū eſt intelligere ita hos
Ioan. 11 mouiſſe capita ſua, ſicut prophetabat princeps ille ſynagogæ: Expedit unū mori pro po
pulo. Aliud dicere uolebat, aliud ſignificabat. Et iſti aliter mouebant caput quaſi inſul-
tantes, & aliud annunciabant, quia ipſe erat qui uenit ut pigrū illud atq; terrenū princi-
pale hominū cōmoueret, quo euacuata obſeruatiōe literæ, myſteriū quæreremus in uer
Pſal. 43 bis. Vnde ait: Poſuiſti nos in parabolā gētibus, cōmotionē capitis in populis. Quod in
bono utiq; accipit̃, quia præmiſit: Et in natiōes diſperſiſti nos. Diſperſi ſunt enim Iudęi,
Rom. 9 ut reliquiæ eorū ſaluæ fierēt ſecundū electionē gratiæ. In parabolā autē poſiti ſunt, ut ea
quæ per parabolā dicta ſunt, reuelata eſſe illorū exitu diſceremus, uel eorū exemplo ad-
Thren. 2 moneremur cauere perfidiā. Tunc eñ cognouit magis Hieremias Iudæā eſſe deflendā,
et ideo Hieruſalē captam eſſe tunc tēporis prophetauit, quando redemptorē proprium
nō recepit. Illi igit̃ inſultat̃, de qua dicēt: Hæc eſt, inquit, ciuitas uniuerſæ terræ, eò ꝙ ubi
erat antè fidei iucūditas, ibi nunc ſit amaritudo perfidiæ. Vel certe mouendo caput ſuū,
& de corporalib. ad ſpiritalia tranſeundo mereat̃ audire, cū crediderit in Chriſtū ꝙ coro
na ſit gloriæ. Quæ eſt aūt corona gloriæ, niſi Eccleſia, quæ caput ſuū Chriſtū coronat?
Quæ iucūditas uniuerſæ terræ, niſi domus populi Chriſtiani, aula ſanctorū, de quib. ſcri
Pſal. 18 ptum eſt: In omnē terrā exiuit ſonus eorū, & in fines orbis terræ uerba eorū? Ergo quia
Cant. 3 corona gloriæ eſt Eccleſia, ideo dicit̃ in Canticis: Egredimini filiæ Sion, & uidete regē
Salomonē in corona qua coronauit eū mater eius in die ſponſaliū eius, & in die iucundi
tatis cordis eius. Ad animas dicit̃ ut è gurguſtijs & clauſtris exeant temporalibus, extra
corporis cogitatiōes exeant, egrediant̃ à cupiditatib. & à curis & cęteris carnis illius &
affectus lubrici paſſionib. ſupra mundū aſcēdant, de hoc mūdo exeāt, Chriſto occurrāt,
paratæ aſſint facib. ardentibus relucētes. Quaſi angeli Chriſti hęc loquunt̃: Nō poteſtis
uidere claritatē eius, gloriā eius, niſi egrediamini humanę fragilitatis curas, filię Hieruſa
Luc. 24 lē. Quaſi dicāt: Quid uiuentē inter mortuos quæritis? Nō intra hūc mundū quęrit̃ Chri
ſtus, qui ſupra mundū ſuos uoluit eſſe diſcipulos. Quę eſt corona qua coronat̃ Chriſtus
niſi corona gloriæ? Ioſeph coronam habuit caſtitatis, Paulus iuſtitię, Petrus fidei. Singu
larū uirtutū coronę ſunt. Solus Chriſtus habet coronā gloriæ, qua eū eccleſia coronauit.
In hac corona oēs coronę ſunt, qui gloria nō portio unius coronę, ſed pręmiū omniū co
ronarū eſt. Tertia traditiōe mouerūt caput ſuū, hoc eſt Chriſtū, qui eſt caput ſuæ plebis.
Cant. 5 Caput eius aurū Cephas. Vnde & Aquila Petrū aurū dixit: Symmachus lapidē aureum.

quod

quod significat stabilem eminentemq́ʒ sapientiam. Corpus Christi, Ecclesiā est. Huius
caput autum, id est, sapientia preciosa sanctorū est, hoc est, uiri iusti atqʒ prudentes. Cri-
nes eius abietes nigræ sicut corax. de quo alibi ait: Capillamentū tuum ut grex tonsarū.
Ideo capillamentū, quia uirtus omnium sensuum in capite est. Oculi enim sapiētis in ca
pite eius. Profunda igitur doctorū prudentia, quæ potest ea quæ obscura sunt reuelare,
& alta aperire sensuū. Et huiusmodi disputatores crines Ecclesiæ sunt, sicut pulli coruó-
rum, quibus dominus escam dat: sicut dedit sancto Iacob à iuuentute eius, & eum pauit.
Hos altos ac profundos ubertate doctrinæ pascit dominus cœlestibus sacramentis. O-
culi quoqʒ eius sicut columbæ. Oculi sunt uiri, uidelicet spiritalibus ornati sensibus, qui Cant. 4 et 5
ad uidenda mysteria sunt acuti, & parati ad penetranda scripturæ secreta diuinæ, ratio-
nabili lacte fulgentes in quibus non sit aliqua doli maculosa confusio, sed simplicis affe
ctus puta & immaculata synceritas. Ideo in aquarum abundantia lotas has columbas in
lacte memorauit. Iam cætera: Dentes & genas, & sicut coccineum resticulū labia spon- Ibidem.
sæ, intelligimus animæ esse uirtutes, doctorumq́ʒ diuersitates: qui uel spiritalem mēti ali
moniam dispensatione sedula subministrent, uel prædicatione Dominicæ crucis, sicut
uerbi quadam linea alligent audientem, uel modestia uerecundi, & iuuentutis flore gra
tissimi. Et si à tractatu pudore reuocentur, redoleat tamen in his odor Christi, & sicut in
genis, quasi de capite sacerdotali descendit unguentum, sic & in his eluceat pulchritu-
do doctrinæ. Et hoc caput mouit synagoga, & ideo abstulit dominus mirabilem consi-
liarium, & prudentem architectum, & sapientem auditorem. Caput, inquit, & caudam:
quoniam qui caput non tenuerant, nouissima habere non possunt. Sed iam ea quę anne
xa sunt, consideremus. Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi.] Quanto ergo do-
minus noster perpendat affectū, sanctus propheta Dauid hoc uersiculo declarauit, quia
cum suos inimicos nequaquā sit persecutus, utpote qui & regis Saul, à cuius insidijs pe-
riculum salutis cauere uix poterat, nec uitam putauerit appetendam, & mortem æstima
uerit uindicandam, & parricidæ filij ingemuerit interitum, & multorum persequētium
se flagitijs appetitus ignouerit, ut ipse ait, quia uicem iniuriæ lædentibus non repende-
rit: præuaricatores tamen diuinę legis exosus horrescat: in quo utiqʒ & clementia morū
eius, mansuetudoq́ʒ pietatis, & uehemens deuotionis aperitur intentio, euangelici prę-
cepti conueniens disciplinæ, quam prophetico spiritu præuidebat. Etenim dominus Ie Matt. 5
sus & nostrorū inimicorum dilectionem nobis expetendam esse præcepit, & dei hostes
etiam si nobis aut parentum, aut filiorum, aut coniugū germanitatisq́ʒ necessitate copu
lentur, odio persequendos. Sic enim scriptum est: Si quis uenerit ad me, & nō oderit pa- Luc. 14
trem & matrem, & uxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc etiam & animam suam,
non est me dignus. Quòd si quis ociosis accipiat auribus, fortasse dicat: Tu domine Iesu Deut. 6
legem dedisti, dicens: Dilige dominum deum tuum, dilige proximum tuum. Et ut im- Leuit. 19
pleres hanc legem, uenisti. Dixisti per legem: Honora patrem & matrem, & in Euange- Deut. 5
lio iubes ut parentes oderim? Quomodo sibi conueniunt ista præcepta? Sic mitis & hu
milis corde uenisti? Non possum saluo pietatis iure odisse patrem, cui debeo quòd crea
tus sum, nec matrem longo decem mensium fastidio pij fœtus onera portantem, cui in
absolutione plus periculi, in dilatione plus tædij est. Quid dulcissimi merētur filij, ut pa
terno excludantur amore, cum sit impium mori nolle pro liberis? Quid uxor charissi-
ma, quædam uiræ cohæres, & consortium cōmunis naturæ? Quid fratres ijsdem concre
ti uisceribus, atqʒ formati eodem naturæ hospitio, in hunc usum lucis emissi? Oderim er
go pignora charitatis? Ita Euangelij lenitate rigorem prædurę legis Iudæis inflectis, ut
quorum lex condemnat iniurias, eorum tu in Euangelio tuo condemnes gratiam? Vi-
deo istiusmodi assertioni me respondere non posse, sed tu domine responde. Nec enim
indiges, ut excuseris: qui non eguisti, ut uinceres. Respondebit igitur: Egó ne con-
demno pietatem, qui odi iniquitatem? Ego parentes præcipio non amandos, qui ini-
micos suadeo diligendos? Sed non legisti, Tempus amandi, & tempus odio haben-
di, & tempus belli, & tempus pacis? De quo hoc dicit Ecclesiastes? Nonne de eo quod Eccles. 3
ratione temporis fiat, ut piè & amare & odisse possimus, ut quos dilexeris, odisse: &
quos oderis, amare conueniat? Non ego parentum infudi odia pectoribus filiorum,
nec coniugum suasi fastidia mentibus maritorum. Naturam interroga quid exegerim,
quæ

quæ utiq; authoris arbitrium genitali singularum necessitudinũ testatur affectu. Ama-
re parentes filios, lex naturæ est: maritos coniuges, lex diuina est, quæ coniugij charita-
tem in naturam uertit, ut fiat una caro, & unus spiritus. Diligere fratres, naturæ prærroga
tiua est, quæ eodem domicilio diu sotos assuefecit ad gratiam charitatis. Non ergo ne-
cessitudinum intestina bella mandaui, sed illecebram suspectam habui. An non iure su-
spectam, cum serpens ille callidus & astutus ad construendas nequitiæ suæ artes, quo in
corruptæ ac rudis naturæ dote fundatum primogeniti Adam labefactaret affectum, fœ
mineis magis illecebris, quàm suis commisit uenenis? Itaque fœmina uirum quem ser-
pens tentare non ausus est, cibo oris & ui amoris inflexum, molli quadam & conciliatri
cula uxoriæ sedulitatis affectione traduxit. Et adhuc Eua liberos non habebat, quorum
gratia uti dulcis ad amorem, ita esset facilis ad lapsum. Vt plurimos à martyrij consum-
matione sæpe reuocauit? Deniq; sæpe cognouimus, quoniam quem formidolosa carni
ficum pompa non terruit, nec diuisi lateris sulcus infregit, nec ardentes laminæ à trium-
phalis fortitudinis rigore abducere potuerunt, eum inter sacra iam præmia constitutũ,
uxor teneræ sobolis oblatione miserabilis, unius lachrymæ miseratione decepit. Sam-
pson captus est per uxorem, nunquid tu fortior? Salomon captus est in uxore, nunquid
tu sapientior? Ille igitur cuius sapientia totis celebratur seculis, factus est insipiens, quia
nimium amauit uxorẽ. Quid de fratribus dicam? Experta est in liberis & prophetæ do-
mus, detestabiliora inimici oscula, quàm odia esse fraterna. Itaq; fratricidium pater quidẽ fle
uit, sed magis est indignatus incestum. Deniq; licet parricidam, percussorem tamẽ reuo
cabat incesti. Tempus igit̃ amandi, tẽpus odio habendi, hoc est, tempus martyrij: quan-
do ea quæ diuina sunt, omni charitati necessitudinum præferenda sunt. Tempus belli,
quo etiam bellũ pro Christi nomine perfidis pignoribus inferamus. Tẽpus pacis, quia
in pace locus eius. Deniq; ipse in Euangelio euidẽter exposuit, qua ratione nostros de-
Matt. 10 beamus odisse, dicens: Qui diligit patrem aut matrẽ plus quàm me, non est me dignus. Non
dixit indignos esse qui parentes suos diligunt, sed eos indignos ait, qui plus parentes
quàm Christum diligunt. Si enim ideo deferimus parentibus, quia nostræ generationis
autores sunt, quanto magis Christum oportet amare, qui ipsorum est autor parentum?
Isti dederunt quod non potestatis est, sed ministerij sui: Christus donat salutem, qui pa-
rentum beneficia conseruat. Pulchre autem dixit: Iniquos odio habui, legem autẽ tuam
dilexi: quia si legem amamus, odisse debemus aduersarios legis, qui operibus suis præ-
cepta legis impugnant. Græcus melius eos, & proprie nũcupauit dicẽs, παρανόμους. παρά-
νομος exlex uocatur, quia extra legem est. Hos ergo odit qui in lege Christi est, quia le-
gis mandata non seruant. Non solum enim qui legem nescit, sed etiam ille qui non agit
Rom. 2 secundum legem, exors legis est, quia nõ auditores legis, sed factores legis iustificabun
tur. Redarguit me ipse Dauid si aliter intelligam. Quomodo iniquos homines oderat,
qui parricidam filium cõmendabat præliatoribus, ne eum aliquis occideret? qui Saul re
gis mortem etiam uindicauit in eum qui à se nunciauit occisum? Ergo non iniquos ho-
mines, sed iniquos sermones oderat. Deniq; iniquos hos dixit odio habui, non addidit
Matt. 5 uiros. Deniq; cum dicat Iesus in Euangelio: Diligite inimicos uestros, & dicat Aposto-
Rom. 12 lus: Benedicite eos qui persequuntur uos: & nolite maledicere, quomodo excusaretur
iste uir sub euangelica uiuens disciplina, si iniquos homines odisset: nisi intelligas quod
iniquitatem odio habuit, non eos qui & si operentur iniquitatem, possent tamen euan-
gelica prædicatione conuerti? Aut certè nisi ita accipiamus quia sicut ille non honorat
patrem, iniquus est: idem tamen secundum illud exosus patrem, quod scriptum est: Qui
Luc. 14 non odit patrem, aut matrem, aut fratres, aut sorores, aut animam suam, nõ potest meus
esse discipulus: etiam laudabilis habetur: sic & iste iniquos odio habuit. Eodẽ modo &
eos oderat quo patrem præuaricantem, aut animam suam præferẽs, uidelicet uitę huius
suauitati, gratiam Christi. Adiutor & susceptor meus es tu, & in uerbum tuũ spero.]
Adiutor per legem, susceptor per Euangeliũ. Quos lege adiuuit, in carne suscepit, quia
Esa. 53 scriptum est: Hic peccata nostra portat, & ideo in uerbum eius spero. Græcus tamen ἐ-
πήλπισα habet, quod est supersperaui, quod de eo dicitur qui semper addit ad sperandũ,
& cum sperauerit aliquid, iterum sperat, & spe proficit, extendens se semper ad superio
ra, & ea quæ præterijt obliuiscens. Pulchre autem ait: In uerbum tuum speraui, hoc est,
non in

non in prophetas speraui, non in legem, sed in uerbum tuum speraui, hoc est, in aduen-
tum tuum, ut uenias & suscipias peccatores, delicta condones, ouem lassam tuis in cru-
ce humeris bonus pastor imponas. Si quis sperat in Christum, separare se debet à cõsor- Luc. 15
tio perfidorum. Ideoq; dicit: Discedite à me maligni, & scrutabor mandata dei mei.]
Huius uersiculi testimonio significatur quia ubi malignitas est, ibi custodia mandatorũ
cœlestium esse non possit. In maleuolam enim animã non intrat sapientia. Et alibi: Quę Sap. 1
rent me mali, & non inuenient. Simplicem mentem ac defæcatum animum diligit Chri Prou. 1
stus, nec potest immaculatæ uirtuti ullum cum maculosis contubernium esse flagitijs.
Odit, refugit, aspernatur cõtagia, qui dicit: Discite à me quia mitis sum. Malignos repel- Matt. 11
lit, laborantes uocat. Dicit illis Iesus: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Psal. 6
Istis ait: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis. Non utiq; malignitate men- Matt. 11
tis, sed infirmitate carnis onerati. Onerati, inquam, alieni hæreditate peccati. Laboran-
tibus subuenio, fraudulentis prodesse non debeo, ne pluribus noceant. Hos pœna com
pescat, illos emendet gratia. Malicia enim, fons peccati est: culpa, infirmitatis est lapsus.
Illi debeo subuenire, qui laborat: illum etiam odisse, qui decipit. Malas igitur operatio-
nes repellit. Nam nisi ita accipias, uidetur dicere, Discedite à me quia mundus sum, quia
purus sum. Hoc pharisæus dicebat, & reprehensus à Christo est. Non ergo propheta di-
cit, Mundus sum, sed cor mundũ crea in me deus. Ideoq; relegato consortio malignorũ, Psal. 50
quasi qui ante permixtus illis suscipi non possit à Domino, dicit: Suscipe me secundũ
eloquium tuum & uiuam, & non confundas me ab expectatione mea.] Si uiuit qui in
sinu est patriarchæ Abrahæ, ut ille Lazarus pauper, quanto magis uiuit qui suscipitur à Luc. 16
Christo? Quomodo enim potest nõ in æternum uiuere, quem sempiterna uita suscepit,
quem totum sibi Christus assumpsit, qui totus uerbi est, cuius uita abscondita est in Chri Coloss. 3
sto Iesu? Sed & qui in sinu Abrahæ sedet, susceptus à Christo est. Intolerandæ autẽ præ-
sumptionis uideretur dicere Deo, Suscipe me: nisi promissum eius adiungeret: hoc est,
Vt hoc auderemus, ipse fecisti, tuo te chirographo conuenimus, quoniam nostrũ chiro
graphum sustulisti. Nos fecimus chirographum mortis, tu scripsisti chirographum uitę.
Ergo non confundas ab expectatione sua seruulum tuum, quia in te spero. Spes enim Rom. 6
non confundit. Et si tribulamur, patientiam subministra, ut ferre possimus: ut quia te ex-
pecto, non opprimar infirmitatibus, non succumbam tentationibus, non affligar pro-
cellis, in quibus est probanda patientia, ut probatio consequatur spem quæ cõfirmat &
roborat, quę non confundit. Hoc est, frangimur frequenter laboribus, fatigamur: sed si
spes desit, confundimur, & tota mente turbamur. Sed esto, sint aliqui duri ad labores, fir
mi ad iniurias perferendas: si spem auferas, non potest perpetua esse patientia. Ipsa pa-
tientia non probatur si fides desit, cuius radix spes est. Quæ enim potest probatio esse,
nisi pro Christi nomine uel incommoda uel pericula uniuersa sustineas? Ideo spes est so
la quæ nostrum non confundit affectum. Vbi est spes: Apostolicum illud, foris pugnæ, 2. Cor. 7
intus timores nocere non possunt. Alia interpretatio habet, Non erubescere facias. Nõ
erubescet qui sperat in Christum. Ideóque qui bene sperat, dicit: In te confido, non eru- Psal. 24
bescam. Et bene ait, Confido. Robur enim spei nostræ, & quædam sperantis autoritas,
confidentia est. Spera igitur semper, & nemo te ab expectatione confundit. Expecta-
tio nostra, uita æterna est. Expectatio nostra est regnum Dei, angelorum consortium,
benedictiones sunt spiritales. Sperá quotidie. Finem ista res non habet, nescit inducias.
Spera etiam positus in aduersis. Si quis dicat tibi aliqua forte necessitudinum amissiõe
percusso, Quid tibi prodest iustitia tua? tu tamen spera, non deficiat fides tua. Si quis di
cat tibi, Quid tibi quotidiana profuere ieiunia? Quid castitas corporis, pudor mentis?
ecce sicut iniustus & impius uulneratus es: non deficiat fides tua. nam etiam si infirmus
es, fidelis tamen solicitus est pro te Christus. Dicit ad discipulos: Date illis uos mandu- Matt. 14
care, ne deficiant in uia. Habes Apostolicum cibum, manduca illum, & non deficies. Il-
lum ante manduca, ut postea uenias ad cibum Christi, ad cibum corporis Dominici, ad
epulas sacramẽti, ad illud poculum quo fidelium inebriatur affectus, ut lætitiam induat
de remissione peccati, curas seculi huius, metum mortis, solicitudinesq; deponat. Hac
ergo ebrietate corpus non titubat, sed resurgit: animus non confunditur, sed consecra-
tur. Adiuua me (inquit) & saluus ero, & meditabor iustificationes tuas semper.]

Qui

cator,præuaricator. Vnde illud: Omnis præuaricatio iustam accipit remunerationem.
Nomen commune,sed diuersa merita delictorum,& precia ergo diuersa culparũ.Quid
sibi uult quod ait,peccatores terræ? Sunt ergo & cœli peccatores,sicut ille qui ait: Pec-
caui in cœlum & coram te.Sunt qui dicant,quia is qui cœlestia non seruat oracula,præ- Luc.15
uaricator est cœli.Sed siue hoc,siue illud sit,è diuerso unum significamus peccatorẽ,al-
terum præuaricatorem,quia minuit gratiam quam accepit è cœlo, quã spiritus sanctus
infudit,siue quia auis cœli factus,non debes in terram redire de cœlo. In cœlũ ergo pec
cas,si cœli incola cœlũ relinquas.Diuersitas igitur est eorum. Alij peccatores cœli, alij
peccatores terræ sunt.In matutinis,inquit,interficiebam omnes peccatores terræ. Quo Psal.100
modo unus omnes interficere poterat peccatores terræ? Sed si consideres iustũ,cui nox
præcessit,dies appropinquauit:potes uidere quomodo ex oriẽte tibi sole iustitiæ de lu-
ce uigilans interficias fomenta omnia delictorum. Vtinã mihi aspiret hæc gratia,ut gla- Ephes.6
dio spiritali qui est uerbum dei, ab Ecclesia domini incentiua uniuersa possim abolere
uitiorũ,& terrena auferre delicta,quibus in foueam quandam lubrici præcipitamur er-
roris,ut de ciuitate dei expellatur iniquitatis operator.Ciuitas dei,Ecclesia est,ecclesia,
corpus est Christi.Peccat in cœlũ,qui cœlestis ciuitatis iura contaminat, & immaculati
corporis uiolat sanctitatem suorum colluuione uitiorum. Et uide ne forte sint qui cœli
& terræ peccatores sint.Nam utiq; Adam cũ in paradiso esset,cœlestis erat:post lapsum
autem terrenus est factus,& de paradiso expulsus est & eiectus. Vnde et Apostolus ait: 1.Cor.15
Primus homo de terra terrenus,secundus homo de cœlo cœlestis.Abijciatur ergo à no
bis imago terreni,suscipiatur imago cœlestis,non fuco expressa,non ceris, non colori-
bus adumbrata,sed moribus,in qua Christus se agnoscat. Confige clauis à timore tuo
carnes meas,à iudicijs enim tuis timui.] Qui diligit domini testimonia, configit clauis
carnes suas,sciens quia uetus homo suus cum Christo confixus cruci,luxuriam destruat Rom.6
carnis,ne cupiditates eius indomito feruore lasciuiant,ne radix auaritiæ serpentibus se
fundat radicibus. Confige ergo clauis, & destrue fomenta peccati, moriatur in carne
tua omnis illecebra delictorum; libertatem uagandi cupiditas uoluptatum cruci affi-
xa non habeat. Est quidam clauus spiritalis, qui patibulo crucis dominicæ affigat has
carnes. Et fortasse sunt carnes quædam animæ, sicut corpus est animę. Carnes ani-
mę sunt carnales cogitationes. Configat has carnes timor domini & iudiciorum e-
ius, & seruituti redigat. Quòd si carnes istæ reijciunt clauos diuini timoris, haud dubie
dicitur:Non permanebit spiritus meus in his hominibus,quoniam carnes sunt.Nisi igit Gen.6
affigantur cruci hæ carnes,& configantur clauis à timore domini,nõ permanebit in his
spiritus dei.Sicut sunt aculei timoris,quibus compungimur:ita sunt claui timoris,quib.
configimur: qui compungitur,excitatur:qui cõfigitur,mortificatur,ut peccato deficiat,
deo uiuat. Vt sciamus autem clauos spiritales esse, etiã stimuli spiritales sunt,de quibus
scriptum est:Durum tibi est aduersus stimulum calcitrare.Hoc stimulo Paulus stimula- Act.9
tus surrexit è terra,& se leuauit,ut conuersaretur in cœlo. Confixus est clauis apostolus
Thomas, ut diceret: Nisi uidero in manibus eius fixuras clauorum,& mittam digitum Ioan.20
meum in locum clauorum.Claui erant bonæ cupiditates,claui erant, etsi non perfectæ
fidei, tamen fidei incrementa quærentis. His cõfigitur clauis qui Christo commoritur, 2.Cor.4
ut cum Christo resurgat.His configitur clauis,qui mortificationem domini Iesu in cor-
pore suo portat. His clauis configitur,qui meretur audire dicentem Iesum: Pone me ut Cant.8
signaculum in cor tuum,ut sigillum in brachium tuum,quia ualida est ut mors charitas,
durus sicut inferi zelus. Infige ergo pectori tuo & cordi tuo hoc signaculũ crucifixi, in-
fige & brachio tuo,ut opera tua peccato mortua sint. Nihil in his criminis reuiuiscat,ni
hil erroris resurgat.Fortasse hanc imaginem claui non solum timoris,sed etiam charita-
tis affigunt,quia ualida est ut mors charitas,durus sicut inferi zelus. Non te ergo offen-
dat duritia clauorum,quia est duritia charitatis:nec ualidus clauorum rigor,quia ualida
est etiam charitas sicut mors.Charitas enim culpam & omnia peccata mortificat. Chari
tas sicut mortis ictus interimit.Deniq; morimur flagitijs atq; peccato,dum domini man
data diligimus. Charitas est deus, charitas dei uerbum est, quod est ualidum, & acutius Heb.4
omni gladio acutissimo,usq; ad diuisionẽ quidẽ animæ ac spiritus, artusq; & intima pe-
netrans medullarũ.Est durus ergo zelus charitatis, qui nõ cedat inferis, cũ pro dei zelo

unusquisq; nec suis parcat. His clauis charitatis configatur anima nostra & caro nostra,
Cant. 5 ut & ipsa dicat: Quia uulnerata charitate ego sum. Habet ergo clauũ suũ charitas, habet gladium suũ, quo anima uulneratur. Felix qui hoc gladio meruerit uulnerari. Hæc sunt
Prouer. 27 uulnera quæ osculis præferuntur: utiliora uulnera amici, quàm uoluntaria oscula inimici. His nos uulneribus offeramus, quibus quicunq; mortuus fuerit, mortem gustare non
Matt. 16 poterit. Talis eorum erat mors, qui dominum sequebantur, de quibus dictũ est: Sũt aliqui de istis astantibus qui non gustabunt mortem, donec uideant filium hominis uenientem in regno suo. Merito Petrus non timebat hanc mortem. Non timebat enim qui di-
Matt. 26 cebat: quia etsi oportuerit eum pro Christo mori, non eum relinqueret aut negaret. Tollamus ergo crucem domini, quæ configat carnes nostras, peccatum destruat. Est timor
Ibid. 10 qui configit carnes. Nisi, inquit, quis tulerit crucem suam, & secutus me fuerit, nõ est me dignus. Ille enim dignus est, qui habet Christi timorem, ut crucifigat omne carnale peccatum. Hunc timorem sequitur charitas, quæ consepulta cum Christo, non diuellatur à Christo, moriatur in Christo, attumuletur Christo, resurgat cum Christo.

SERMO XVI.

In litera decimasexta, cuius interpretatio est oculus, siue fons. Oculo utimur uidendi munere: sed uidemus ea quæ complacent, & sæpe quæ displicent: nec in eo oculi est uel culpa, uel probitas, pro eorum qualitate quæ uiderit. Oculi est enim officiũ nũciare quæ uiderit. Est sanè uel offensa uel gratia: si aut delectẽt suauibus, aut offendat aduersis. Ideo frequẽter oculus suppliciorũ dicitur, oculus tentationis, oculi hœdi, oculus uitulæ, oculus generationis, aut fons generationis. Legimus
Ioan. 3 in Euangelio quia baptizabat Ioannes, in Ennon. Ennon oculum suppliciorum interpretati sunt. Itaq; nemo uenit ad baptismũ, nisi qui desiderat sibi propria peccata dimitti, quorum supplicia corde prouido perhorrescat. Itaq; licet oculus suppliciorum dicatur, præuidentis est tamen supplicia, non sustinentis: licet baptismum pœnitẽtiæ habeat aliquam de suppliciorum susceptione tolerantiam. Oculi est, ut intuendi officio fungatur, tuum est cauere quod uideris. Deniq; & oculus tẽtationis dicitur, quia per oculum
Matt. 5 sæpe tentamur. Oculus meretricis, laqueus amatoris. Sed oculus nihil delinquit. Ideoq; saluatoris sententia plena iustitiæ est, dicentis: Qui uiderit mulierem ad concupiscendũ eam, iam adulterauit eam in corde suo. Non dixit, Qui uiderit mulierem, sed ad cõcupiscendum uiderit. Oculum absoluit, mentem ligauit. Non dixit, adulterauit eam in oculo, sed in corde. In oculo uisus est, in corde peccatum. Oculus hœdi ad sinistrã est: quod
Psal. 15 ea quæ dextera sunt, peccator uidere non possit. Sanctus autem dicit: Prouidebam dominum in conspectu meo semper, quoniam à dexteris est mihi, ne commouear. Et Petro sancto Apostolo, cum tota nocte nihil cepisset, ut legimus in Euangelio, à saluato-
Ioan. 21 re dictum est: Mittite in dexteram partẽ nauigij. Itaq; fretus imperatis cœlestibus, misit retia, & plurimum piscium congregauit. In sinistra nox erat, in dextera diuini sermonis claritudo fulgebat diurna. Est & oculus uitulæ: quod æquè ad peccatores refert: quia sicut iugi lora uitulæ, ita peccatores attrahunt iniquitates, non dirumpentes neq; abscin-
Esa. 5 dentes proprium, sed longo trahentes func peccatum. Indomita enim uitula sero mansuescit, & trahit lora, non suscipit, quis impatiens est tenendi: & quo diutius traxerit, eò amplius impeditur. Oculus quoq; generationis, aut fons generationis dicitur, quia ex oculorũ conspectu, aut bona aut aduersa generanẽ. Vidisti mulieris pulchritudinẽ, laudasti artificis opus, uenustatem naturæ: generatio fidei, deuotionis est partus. Contẽtus fuisti formæ decore, non census ambitione sumpsisti in uxorem, genuisti filios liberalioris gratiæ: oculus tibi fuit generatio prosperorum. Cõtemplatus es sacram puellã, pressit oculos tuos augustæ reuerentia castitatis: prædicasti dominum Iesum, qui senilẽ dedisset in adolescentula ætate grauitatem, immaculatamq; uitam inter infirmas tã lubricę huius carnis illecebras humanis infudisset affectibus, oculus tibi factus fons bonorũ est. Vidisti possessiones pupillorũ, non ad inuadendũ, sed ad tuendum: & paternis ingemuisti uisceribus si quid aduertisti de minoribus cõmodis esse neglectũ, repulisti eum, qui fines eius uolebat inuadere, iudicasti pupillo: oculus tuus fons tibi fuit & origo iustitiæ. Iudicasti uiduæ. Sicut enim mala drachma, non est drachma: sic malum iudicium, non utiq; iudicium. Iudicasti ergo sicut iustus & bonus iudex. Vidisti usurpatorem improbum,

probum,qui maritali auxilio destitutam,suam prædam putaret:iniquitatem non passus
es,attulisti indefensæ opem:quo adiuta pręsidio,inoffensa opera castitatis exercuit,nec
auxilium quęrere maritale compulsa est,dicit tibi dominus: Venite disputemus,quia iu *Esai.1*
dicasti uiduam,oculus tuus fons gratiæ tibi factus est. Vidisti nudum corpus inopis ia-
cere defuncti,non præteristi,ut ille qui exponitur in Euangelio sacerdos atq; leuita: sed *Luc.10*
continuo miseratus,sepulturæ te solatijs tradidisti:generauit tibi oculus materiam redē
ptionis. Contrà,si aspiciens agrum pupilli uineis cōsitum,lætum segetibus, nemoribus
umbrosis,aut fluuijs decurrentibus,aut fontibus scaturientibus,aut riparum herbosis a-
mœnum thoris,& auaritię facibus accensus transtulisti patrum limites,atq; in possessio
nem indefensam improbus irruisti:oculus tuus tibi mortis perpetuæ acerba generauit.
Vicinæ uiduę iura temerasti,coegisti eam,quę aut dolorem suum aut pudorem secretis
clausa parietibus fouere deberet,prosilire in publicum,inuerecundius quàm iniustius li
tigare:oculus tuus partus iniquitatis est factus. Vidisti inopem superbo oculo, & insa- *Psal.100*
tiabili corde,despexisti precem pauperis:& quem miserari debueras,cum fastidio præ-
terijsti:oculus tuus fons tibi fuit & origo peccati.Ideoq; oculi tui non lupi oculi sint, &
insidiantes ad prædam,sed sicut sponsæ dicitur:Oculi tui stagna in Esebō,in portis filiæ *Cant.7*
multorum:nares tuæ sicut turris Libani.Stagna in Esebon quid est,nisi in cogitationib.
rationabilibus abundantia,quæ est in portis Ecclesiæ,cui meritò defertur multitudo do
ctrinæ? Filia enim multorum,plurimarum doctrinatum posteritas effectus est,cuius na
res odor est sacrificiorum floribus omnibus præstans. Quid enim Christi odore subli-
mius,qui aboleuit thuris fragrantiam? Oculus ergo iste prouideat quę futura sunt: & si
aduersa imminere pręuiderit, fletu lachrymisq; emollire ac mitigare non desinat. Ideo
Hieremias in captiuitate gentis Iudęę positus,futuram pręuidens perpetuę captiuitatis
ærumnam,quam perfidię precio Iudęorum populus habebat exoluere,dicebat in Thre *Thren.1*
nis sub hac eadem litera:In hoc ego fleo,oculi mei caligauerunt à fletu, quia elōgauit à
me qui me consolabatur.Non igitur abductum se esse de terris suis dolebat, sed à Chri-
sto populum relinquendum,consolationēq; futuræ uitæ cernebat amissam. Hæc est ue-
re dolenda captiuitas,quę æternę spei libertate priuata uidebatur. Alio quoq; loco sub
hac eadem litera repetiuit in Threnis,dicēs:Dominus,quę cogitauit,consummauit uer *Ibid.*
bum suū,quod mandauit à diebus antiquis.Destruxit,& non pepercit,& lætificauit su-
per te inimicum,& exaltauit cornu tribulantis te. Nonne euidenter futurum iudicium
Christi annunciatur,sicut in Psalmo quoq; præsenti declarari certum est? Oculus ergo
præuideat quę futura sunt,& ea aut profusione lachrymarum, aut erroris correctiōe de
torqueat.Deniq; Hieremias flebat,quia malā causam impiæ plebis susceperat,quę per-
fidię pertinacia proprium negabat authorem. Dauid autem prophetico spiritu iudiciū
pręuidens Christi,in quo nemo innocens periclitabitur, nemo sceleratus eludet, bona
fretus conscientia dicit: Feci iudicium & iustitiam,ne tradas me nocentibus me.] Nō
quasi gloriosus ac insolens se ipse laudat, cum utiq; peritus legis, alterius magis quàm
proprio ore unumquemq; laudandum esse non ignoraret.Non inquam prædicatoris ia
ctantia est hic ulla uirtutum,sed uitæ innocentis assertio iure præsumpta, ne dignus æsti
maretur qui propter grauia peccata à domino relinqueretur,& nocentium potestati tra
deretur. Defensio est igitur,non arrogantia,quando non excellentia aliqua honoris as-
sumitur,sed formidabilis ærumna propulsatur.Deniq; Petrus hoc genere defensiōis uti
tur,dicens:Ecce nos reliquimus omnia,& secuti sumus te.quid ergo erit nobis? In quo *Matt.19*
si dicti arrogantis decolor aliquis næuus fuisset, non tantum gratiæ de domini saluato-
ris sententia retulisset,ut non solum minime subdendus ipse iudicio, sed etiam iudicatu
rus de aliorum meritis ipse nunciaretur.Neq; enim in iudicio,si quis innocentiæ suę tuē
dę gratia quid fecisset aperiret, ad iactantiam potius quàm ad defensionem causę dictū
æstimaretur.Aliud est dignum se pręmio dicere, aliud indignum iniuria. Et tamen ille
ipse philosophię summus,ut aiunt,magister,cum accusaretur,interrogatus qua tandem
pœna se dignum putaret,respondisse fertur, ut in prytaneo publico quotidie conuiuio
susciperetur.Ille honorem usurpauit,hic ærumnam deprecatus est:ille gloriam arroga-
uit,hic humilitatem seruauit.Nam quę maior esse humilitas potest, quàm ut conscius si
bi iudicij & iustitię teseruatę,tradi potestati diaboli uetcatur? Hominem se esse cogno-

Ephes. 6 uit, impar sibi bellum aduersum spiritalia nequitiæ in cœlestibus, raptũ Enoch esse, ne malitia mutaret cor eius, Noe inebriatum, Loth incestatum, sacerdotem primum ipsum Aaron cum Maria sorore tentatum, lepræ maculis aspersam Mariam primùm, post absolutam: Moysen penè internecatũ, nisi circuncisione filij, & eiusmodi sanguinis fusione Sephora mulier eius omne ab eo periculum depulisset. His igitur cōmonitus exemplis nequaquam se fortitudini suæ credit: sed cauta humilitas diuinũ sibi precando ascis cit auxilium, petens ne tradatur nocentibus. Scit enim authorem esse principem mundi omnium delictorum. Ipse indiuiduos proximorum irarum stimulis excitatis scindit affectus, ipse flammam accendit libidinis, ipse adolet auaritiæ cupiditates: ut quo plus rapuerimus, eo amplius requiramus: ipse suggerit & ministrat fomēta luxuriæ, ipse odia exasperat, & immodicę studia ambitionis inflammat. Quod uitiũ blandum in exordio, sæuum in processu, nec fraternæ germanitatis potuit contemplatione reuocari. Quum enim dolet sibi gratiæ cœlestis ambitor fratrem esse prælatum, de sacrificio processit ad
1. Cor. 7 parricidium. Authorem igitur incontinentiæ diabolum esse Apostolus docet: Ne tētet uos, inquiens, sathanas propter incontinentiam uestram. Incentorem quoq; auaritiæ ip
1. Tim. 6 sum esse legimus, dicente Paulo: Qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in
Coloss. 3 laqueum diaboli. Et alibi: Mortificate igitur membra uestra quæ sunt super terram, fornicationem, immundiciam, libidinem, concupiscentiam malam, & auaritiã, quæ est idololatria. In his enim diaboli uoluntatem facimus, & exequimur potestatem, qui per carnis istius desideria incentiuum suæ fraudis operatur. Quemcunque ergo in uitiorum suorum possessione repererit, tanquam obnoxium suo iuri uindicabit. Adulterium qui facit, luxuriam exercet, aliena diripit, portio diaboli est: pudicus autem & continēs & misericors, Christi portio est. Christi ergo seruum sibi non potest uindicare, nisi fortè lapsum in uitia deprehenderit: nec tum quidem uindicat, sed tanquam suum sibi tradi postulat. Ideo ergo dicit Dauid: Feci iudicium & iustitiam: non ut arroget, sed excuset,
1. Cor. 5 ne quasi peccator deseratur à Christo. Exemplo sit nobis apostolica lectio, quamobrem unusquisq; tradatur. Illum enim qui uxorem patris habuit, quia sic operatus est, tradidit sathanæ Apostolus. Non ergo esset traditus, nisi opera fecisset diaboli. Vnde nō immeritò recusat propheta nocentibus tradi, qui allegat non diaboli opera se fecisse, sed Chri
Esa. 1 sti. Christus enim dicit: Iudicate pupillo, & iustificate uiduam. Hoc est ergo: Feci iudiciũ & iustitiam, in iudicio non contempsi pauperem, non oppressi uiduam, personam diuitis non recepi, in omnibus operibus iustitiã seruaui. Iudicij finis iustitia est. In altero ueritatis custodia, in altero fructus est ęquitatis: utraq; tamen non priuata uirtus, sed publica. Nam immaculatum corpus à uirili permixtione seruare, & palmam castimoniæ limoso in corpore usq; ad angelorum conuersationem custodia integritatis euehere, utilitas priuata, laus publica est. Frugi esse ac modestum, & sobriæ parcitatis tenere mensuram: probàtur à pluribus, sed sibi soli proficit. Fortitudo in prœlijs eminet, in ocio friget: cuius opus in tempore necessarium, in uoto aduersum. Malunt enim homines non pugnare, quàm uincere. Sola iustitia est quæ omnibus temporibus alijs potius nata quàm sibi, quotidiano usu & fructu, publico suo damno alienas custodit utilitates, quæ nihil habeat utilitatis, & plurimum laudis. Hanc igitur propheta prętendit ad sui meriti commendationem, dicens: Feci iudicium & iustitiam, ne tradas me nocentibus me. Vbi iustitia, ibi misericordia. Misericordia à peccato liberat. Quomodo ergo peccatoribus tra
Cant. 5 dor? Simile illud in Canticis: Exui tunicã meã, quomodo induã eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Exui tunicam peccatoris, uelamenq; terreni: cur quasi peccator atq; terrenus adiudicor? Laui pedes meos, ne qua delicti sors posset adhærere uestigio: cur das in me delinquentibus potestatem? Suscipe seruum tuum in bono, non calumnientur me superbi.] Quasi iudicij & iustitiæ sibi conscius, authoritate prophetica progreditur, ut seruum domini se dicere non reformidet. Seruus enim domini nihil debet alienis. Preciosa hæc seruitus, quæ uirtutum constat expensis. Cur autem timeat nocentibus tradi, aperit euidenter, quia calumniatores sunt, qui oderint ueritatem, impugnent innocentiam, quia superbi sunt. Qualis enim aduersum seruulos dei potest su
Esa. 14 perbus esse, qui aduersus deum se exaltat, & dicit: In cœlum ascendam, super sidera cœli ponam sedem meam, sedebo in monte excelso, super montes altos qui sunt ab Aquilone

lone: ascendam super nubes, & ero similis altissimo? Quid igitur mirum, si grauare homines potest, qui peruicaci spiritu nec deo cedit? Quomodo mensuram ueritatis, & fidem in hominem seruabit, qui sacrilego impudenticꝗ mendacio omnipotenti se domino adæquandum esse promittit? Quomodo non calumniatur singulos, qui totam irritauit terram, concussit reges, posuit uniuersum orbem desertum, & ciuitates destruxit: eos qui in abductiõe erant, nõ soluit? Caueamus ergo ne muros animę nostræ destruat, ne propugnacula nostræ mentis diruat, ne super sidera thronum suum ponat. Ponit super sidera, quando electum decipit, quando iustum circumuenit, cuius opera elucēt sicut stellæ in cœlo. Nonne & Iudas proditor inter cæteros audiebat: Vos estis lux mundi? Nonne diabolus lumen eius extinxit? Quinetiam quos non potuerit circumuenire, calumniatur, inuidens regni cœlestis gloriam: ut quos illecebris suis à Christo non potuit separare, eos calumnijs suis debiti honoris fructu fraudare conetur. Fugiamus ergo malos calumniatores, qui peccatū operantur in nobis: & ipsi nobis calumnias infestissima accusatione componunt, id quod ipsi fecerint arguentes. Ecce manus domini parata est, quæ te fugientem ab aduersarijs tueatur ac protegat. Pharao te in patrib. tenebat superbus, immitis, fugisti ab eo, suscepit te manus domini, & de periculis liberauit. Non dimisisset te Pharao, nisi tu ad dominum confugisses. Dicebat Pharao: Dominū nescio, & Israel non dimitto. Vides quàm superbus? Meritò ergo susceptus in bono est, qui malum fugit. Non patitur ergo deus in malo nos esse, suscipit in bono: nec patitur suos calumnijs subiacere. Oculi mei defecerunt in salutare tuum, & in eloquiū iustitiæ tuæ.] Qui sunt isti oculi considera, qui in Christum deficiunt, dum eius pręstolantur aduentū. Animæ uidelicet oculi, non corporis, tota fidei intentione defixi. In eò enim quem diligimus, totis oculis occupamur, nec quicquam aliud uidere delectat. Non potest hoc dicere nisi qui à mundanis solicitudinibus & secularibus uoluptatibus intentionem omnem suę mentis auertit. Nam quomodo hoc dicit qui theatralibus ludibrijs occupatur? Sed ille hoc dicit qui suprà dixit: Auerte oculos meos ne uideãt uanitatem. Qui autem sunt oculi qui deficiunt in eloquium dei, nisi oculi interioris hominis, obtutusꝗ animę, qui tenduntur ut uideant dei uerbum, & nimia intentione & expectatione deficiunt in salutare dei, defectum sui patientes, ut assumant quod uerbi est? Et quia eloquium Dei plerosꝗ mouere potest, ideo addidit: Eloquium iustitiæ, ut mouere nõ debeat. Mouere autem poterat, quia scriptum est: Maior seruiet minori. Nam nisi ad mysteriū accipias, naturæ iniuria est. Et dedi uobis præcepta non bona. Ergo deus mala dat præcepta? Et ego dñs creās mala. Sed & de pręceptis sic soluit, quia infirmis nõ dare debuit perfecta pręcepta, quę sustinere nõ possent. Quādo audiret Iudęus: Dimitte omnia tua, & sequere me? Quando audiret Iudæus, Qui non tulerit crucem suam, & secutus me fuerit, non est me dignus? Sed hæc perfectiora pręcepta Euangelio reseruata sunt. Et mala nõ creauit deus, sed hæc quæ uidentur nobis austera, uerbera, mors & huiusmodi alia, quę propter emendationem præscripta sunt noxiorum. Iustis enim non est lex posita, sed iniustis. Nam si noxij nihil timerent, innocentes semper pertimescerent. Qui sunt igitur isti oculi qui deficiunt in salutare dei? Diximus oculum suppliciorū esse, qui præuidens futura supplicia peccatorum, gerendam annunciat pœnitentiam: Demonstrauit hunc oculum Baptista Ioannes dicens: Generatio uiperarum quis ostendit uobis fugere ab ira uentura? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ. Ad baptismum Ioannis ueniebat, qui habebat oculum suppliciorum: ad Christi autem baptismum uenit, qui uidet gratiam. Hic enim oculus est quem dominicæ passionis umbra tuetur & protegit. Aliud ergo Ennon, aliud Ain. In Ennon baptizatur conscius grauium delictorum: qui autem purū oculum habet, gratiam suscipit spiritalem. Et imperfectæ fortasse animæ oculus suppliciorum est: perfectæ autem oculus gratiarum est purior atꝗ sincerior, qui significat hæc litera, ad quam iusti forma dirigitur: quia imperfecta peccati tantummodo iudiciū declinare desiderat, perfecta uerò meritum regni cœlestis acquirere. Præsumimus tamen quòd utrumꝗ oculū una anima habeat, & oculū suppliciorū, & oculum gratiæ: læuum oculum suppliciorum, dexterum gratiæ: quia non à primo homines possunt esse perfecti, sed per processum uirtutis ascendunt. Ante igitur unaquæꝗ anima quasi ad baptismum Ioannis uenit, ut præmittat pœnitentiam delictorū, & in processu paulatim, ubi

Matt. 5

Exod. 5

Psal. 118

Gen. 25
Ezech. 20
Esa. 45

Marc. 10

1. Tim. 1

Luc. 3

peccata sua defleuerit, spiritali abluta baptismate, Christi accipit sacramentũ. Vnde ui-
Cant. 4 detur & in Canticis canticorum Ecclesia prædicari, cui dicitur: Cor meum cepisti soror
mea sponsa, cor meum cepisti uno ab oculis tuis, ut iste oculus gratiæ sit, qui Christi sibi
pleniorem acquisiuerit charitatem. Pleriq; tamen hoc loco accipiunt duos oculos Ec-
clesiæ: unum qui mystica uidet, alterum qui moralia: eò quòd sancta Ecclesia nõ solum
moralium teneat disciplinam, sed etiam cœlestis doceat secreta mysterij. Vnde dictum
ibid. 2 est de ea: Oculi tui sicut columbę, extra taciturnitatem tuam. quod & spiritaliter uideat,
Eccles. 3 & nouerit tempus tacendi esse, & tempus loquendi: ut in tempore sermonem suũ pro-
ferat, ne importunitate loquendi peccatum possit incurrere. Habe ergo oculos colum-
Cant. 5 bæ ad similitudinem Christi, quia de ipso lectũ est: Oculi tui sicut columbæ, super abun-
dantiam aquarum lotæ in lacte sedentis super plenitudinem. Baptizat in lacte Domi-
nus, id est, in sinceritate. Et isti sunt qui uere baptizantur in lacte, qui sine dolo credunt,
& puram fidem deferunt, immaculatam induunt gratiam. Ideo candida sponsa ascendit
ibid. 6 & 8 ad Christum, quia in lacte baptizata est. Ideo mirantur eam uirtutes, dicentes: Quæ est
ibid. 1 hæc quæ ascendit dealbata? Ante paululum dicebat: Nigra sum, nunc dealbata cernit,
& ascendit ad cœlum: & innixa dei uerbo, alta iam penetrat. Nec immeritò illic aquarũ
abundãtia, ubi Christus, unde mens humana repleri cupiat. Has sitit aquas ceruus, quas
Psal. 62 cum biberit, sitire nõ possit. Has aquas sitit propheta cum dicit: Siuiuit in te anima mea.
Sedet ergo Christus super abundantiam aquarũ, & super plenitudinem. Et ideo qui ba-
ptizat in aqua dicit: Et nos omnes de plenitudine eius accepimus. Vnde & oculus sup-
pliciorum non alienus est ab Ecclesia, quia etsi baptizabat Ioannes in Ennon, baptiza-
bat iuxta Salim, ubi erat aquarum abundantia, & duodecim fontes, & septuaginta pal-
marum arbores. Hos fontes habet Ecclesia, hoc est, in ueteri testamento duodecim pa-
ibid. 67 triarchas, in nouo duodecim apostolos. Ideoq; dictum est, In ecclesia benedicamus do-
minum de fontibus Israel. His fontibus antè perfunditur quicunq; mysteria sacrosancta
consequitur. Isti enim fontes ex æterno fonte manantes, toto orbe fluxerũt. Vbi isti fon
tes, ibi ascensio animarum. Deniq; Salim interpretati sunt, ipsum ascendẽtem. Ille enim
uerè ascendit, qui propria peccata deponit. Hoc igitur uerbo purificatoriæ sanctifica-
Cant. 4 tionis usus exprimitur. Vnde etiam bene in Canticis Christus dicit ad Ecclesiam: Den-
tes tui sicut grex tonsarum, quæ ascenderunt à lauacro, quæ omnes geminos creant, &
infœcunda non est in eis. Quod specie de capris dicitur, mystice autem de Ecclesiæ gre
ge. Nec uilia tibi uideantur ista animalia. Deniq; audi quæ de his sanctus loquatur spiri-
tus: Capillamentum tuum ut grex tonsarum, quæ reuelatæ sunt à monte Galaad. Den-
tes tui ut grex tonsarum, quæ ascenderũt de lauacro. Vides quòd in altis grex iste pasci
tur, audax in monte. itaq; ubi alijs præcipitia, ibi capris nullum periculum: ubi alijs peri
culum, ibi gregis huius alimentum, ibi cibus dulcior, ibi fructus electior. Spectantur à
pastoribus suis dumosa de rupe pendentes: ubi luporum incursus esse non possunt, ubi
fœcundæ arbores fructum integrum subministrant. Cernere licet uberi lacte distentas,
super teneram sobolem materna pietate solicitas. Ideo elegit eas spiritus sanctus quibus
cœtum uenerabilis Ecclesiæ compararet. Et ut mystice audias: Capillamentũ, uerbi est
altitudo & eminentia quædam iustarum animarum, quoniam sensus sapientis in capite
eius. In altitudine enim cogitationis humanæ certum est esse sapientiam: & quemadmo
dum tondentur capræ ut superflua deponant: ita etiam tonsarum animarum gregẽ, hoc
est, multarum animarum uirtutes habet sancta Ecclesia, in quo grege nihil possis insen-
sibile reperire, nihil superfluum: quoniam fides sapientes fecit, spiritalis autem gratia ab
omni superfluorum labe mundauit. Meritò igitur reuelatæ sunt animæ iustorum, & re-
uelatæ à mõte Galaad, hoc est, à transmigratione testimonij, eò quod à synagoga ad ec-
clesiam testimonium cœleste migrauit. In hoc itaq; monte nascitur thymiama, resina, &
cæteri odores, quos negociatores illi Ismaelitæ, ut habes in primo libro Testamenti ue-
teris deferebant. Hos odores habet ecclesia, quos mercatores ex gentibus congregati,
fide & deuotione uexerunt. Itaq; sicut capræ bonis refectæ cibis, & solis calore uernan-
tes, lauantur in flumine, & exultantes mundæ surgunt de flumine, ita animæ iustorum
ascendunt ab spiritali lauacro. istæ sunt uerè quæ geminos creant, in quibus nõ est infœ-
cunditas aliqua uirtutum, sterilitas ulla meritorum. Bene geminos creant, quia conge-

minant

minant sensus suos. Vnde habes in Prouerbijs scriptum: Et tu scribe hæc tibi tripliciter, in consilio, in cognitione. Triplicem præmisit scriptionem, & duo subdidit, consilium, & cognitionem. Sed cognitio gemina est: una incorporalium, altera corporalium. Diximus de fœcunditate, dicamus de dentibus. Nam & nauigantes pleriq;, & properantes itinere terreno, ubi uiderint speciosum aliquem locum, delectationis gratia demorantur, pascunt oculos, animumq; alleuant, nec mora ulla commeandi putatur, sed gratia. Ita & nobis pulcherrimos dentes iustarum animarum considerare cordi est. Docuit enim scriptura pulcherrimos dentes esse iustorum, dicens secundum literam quidē de patriarcha Iuda, spiritaliter autem de Christo: Hilares oculi eius à uino, & dentes sicut lac. In quo non utiq; carnis humanæ officia, sed diuinæ gratiæ munera prædicauit. Docet igitur exemplum, dentes non esse prætereundos, ubi de oculis disseruimus. Qui sunt igitur iustarum dentes animarum, nisi qui informem ac durum accipientes cibū, uel frigidum plerunq;, uel supra modum calentem: nunc cōminuunt, nunc fouent, nunc temperant, prout qualitas fuerit alimentorum? Dura cōminuunt, ne asperitas literæ in ueteri testamento & secularis intellectus rigor, nisi fuerit spiritali dente solutus, uitalia ipsa interclusis ciborum salutarium meatibus, & gulam quandam animæ incuriosa edacitate suffocet. Par est igitur ut diuidas primùm, si solida tibi uidetur esca quæ sumitur, & distinguas eam: atq; emollitam sine noxa aliqua animæ in omnia eius membra naturali diuisione trāsfundas, ut uitalem succum omne eius corpus epuletur. Nihil cadauerosum, nihil mortuum ore tuo sumas, ne dicatur: Sepulchrum patens est guttur eorum: sed uiuum haurias uerbum, ut in tuæ mentis uisceribus possit operari. Hi dentes super lac candidiores, quia dentes iustorum sunt. Deniq; cum omnes in Moyse baptizati in nube & in mari patres nostri fuerint, nō ociose tamen scriptum est: Quia omnes eandem escam spiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt: ut istis sanctorum dentibus maior quidam fulgor accederet, quos post transitum maris rubri Marrhæ fontis amaritudine per ligni gratiam temperata, agnoscimus esse mundatos: deinde duodecim fontium potu, postremo petræ spiritalem undam uomentis irriguo. Petra enim erat Christus. Vnde & manna manducauerunt, ut toties abluti manducarent panem, ut scriptum est, angelorum. Nunc quoq; in Euangelij mysterijs recognoscis baptizatos licet toto corpore, postea tamen esca spiritali potuq; mūdari. Merito ergo Dauid & oculos interiores purificatos, & dentes tanquam illuminatos spiritalium dentiū candore, sermone profert dicens: Feci iudicium & iustitiam. Ille est uerus dentium fulgor, ubi bene sibi consciæ mentis resonat canora confessio. Ille mundus oculus, quem peccatorum grauium trabes nulla depresserit: quem purgamentorum leuium festuca nulla turbauerit. Iste oculus iustitiæ defecit in uerbum iustitiæ. Qui enim Christo adhæret, unus est spiritus. Et Balaam petebat ut anima sua deficeret in anima iustorū, id est, ut proprij obliuisceretur erroris: quod suum erat, deponeret: quod iustitiæ & æquitatis, assumeret. Sed progrediamur ad ad cætera. Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam, & iustitias tuas doce me.] Præstruxit uiam, & cōmendationis suæ incremēta præsumpsit. Suprà poposcit, ne nocentibus traderetur, iterum petit ut susciperetur in bono, ne calumniarentur ei superbi: hoc est, non declino iudicium, sed calumniam perfidorum; Illi enim iudicare nesciunt, calumniari sciunt. Ad te confugio, qui nosti repræsentare iudicium. Et bene non uult calumniatoribus tradi. Multa enim Iob passus est iustus postquam traditus est nocenti. Sed difficile fuit illud & grande certamen: quod nisi Iob nimia patientia haud facile quisquam superare potuisset: & tamen ille non totus est traditus, sed meliore exceptus est portione, qui dicit: Non tradas me. quæ maiora sunt, comprehendit. Plus autem in anima, quàm in carne sumus. Iustis enim dicitur: Vos autem non estis in carne, sed in spiritu. Tradi ergo animam suam recusat, qui corpore sicut aranea tabescat. Hoc igitur loco maiore quodam familiaritatis usu potiora præsumens, ait: Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam, & iustitias tuas doce me. Misericordiam sibi deferri poscit, iustitias doceri. Alibi quoque, hoc est, in posterioribus habes hunc sensum: Et ne intres in iudicium cum seruo tuo. Etenim nostrorum conscij peccatorum, misericordiam magis petere Dei nostri, quàm iustitiam implorare debemus. Alijs ueniam largitur, alijs examen impertit.

Gen. 49

Psal.

1. Cor. 10

Num. 23

Quæ ſpes hominibus certandi apud eum, quem occulta non fallunt, quem latere pecca
Pſal. 50 ta non poſſunt? Ideòque ſciens eius potentiam, qui hominem non timeret, ait: Tibi ſoli
peccaui. Non poteſt hoc iuſtus negare, quia nemo ſine peccato: nõ poteſt rex, quia etſi
leges in poteſtate habet, ut impune delinquat, deo tamen ſubditus eſt, qui nulli debet:
imò plus ipſe debet, cui plus commiſſum eſt. Hoc ergo dicit: Fac cum ſeruo tuo ſecun-
dum miſericordiam tuam: quia etſi quid boni feci, plura debeo quàm ſeruus. Non uno
facto ſeruus abſoluitur, quia nemo ſeruum habens arantem, aut oues paſcentem, di-
Luc. 17 cit illi: Tranſi, recumbe: ſed dicit illi, Para quod cœnem, & præcinge te, & miniſtra mihi.
Nunquid gratiam habet ſeruo ſi fecit quod imperatum eſt ei? Ergo & quum fecerimus
quod nobis imperatum eſt, nõ ſtatim nos exaltare debemus, ſed magis humiliare: quia
non ſtatim ſi aliquid fecimus, impleuimus omnia ſeruitutis obſequia. Quis tanta natu-
ræ munera, uitæ ſalutisque ſeruatæ diuina beneficia digno poſſit æquare ſeruitio? Quis
poteſt ſoluere quod accepit? Ideoque ſciens omnia, miſericordiam petit potius quàm ſa-
Pſal. 142 pientiam: Quoniam (inquit) non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis homo uiuens.
Seruus tuus ſum ego, da mihi intellectum, ut ſciam teſtimonia tua.] Intellectus ſpirita-
le munus eſt: & ideo quod dei eſt, à domino poſtulatur. Nec quaſi extraneus poſcit, qui
ſeruum ſe confitetur. Bene ait, Seruus tuus ſum. Seruus enim uoluntatem domini ſui fa-
cit. Seruus quærit ſeruitutis ſtipendia, remunerationem non ſperat. Seruus domini non
poteſt idem eſſe ſeruus peccati: & ideo intellectũ ſibi dari poſcit, ut poſſit cohibere pec
catum. Habebat quidem intellectum, ſed ut redundare ſibi crederet, uberiorem inqui-
rit. Eſt autem & intellectus naturæ, & eſt intellectus non bonus. Ideo & Salomon ait:
Pro. 15. 70 Intellectus autem bonus dat gratiam. Nam ſi omnis intellectus bonus eſſet, non opus
fuiſſet additamento. Iure ergo gratiam domini ſui quærit. aliter enim ſcire non poteſt ſe
creta domini, niſi intellectus ſpiritalis munus acceperit. Habes hoc in Hieremia: Notũ
mihi fac domine. Et ſcio, quia niſi deus notum fecerit hominibus, myſterium ſuum ſcire
non poſſumus. Tempus faciendi domine, diſſipauerunt legem tuam iniqui.] Bene
ait tempus faciendi eſſe. Eſt enim tempus tacendi, & tempus loquendi. Sed loquendi
tempus aduenit, ac per hoc dominici aduentus tempus eſſe iam commemorat: ut quia
legis facta eſt præuaricatio, ueniat finis legis, & conſummatio eius, & plenitudo domi-
nus Ieſus, qui donet hominibus uniuerſa delicta: & abolito chirographo debitorum, ab
ſoluat omnes & liberet peccatores. Tempus eſt faciendi, ut ſi ingraueſcente ægritudi-
ne alicuius incommodi, curras ad medicum, ut citius ueniat, ne poſtea ſubuenire non
poſſit. Medicus enim tunc amplius deſideratur, quum grauis incubuerit ægritudo lan-
guenti. Ergo quum uideat in ſpiritu propheta præuaricationes populi, luxuriam, de-
licias, dolos, fraudes, auaritiam, temulentiam, quaſi pro nobis interueniat, currit ad
Chriſtum, quem ſolum tantis ſciebat ſubuenire poſſe peccatis: urget ut ueniat, nec pa-
titur fieri moras. Tempus (inquit) faciendi Domine, hoc eſt, ut pro nobis crucem aſcen
das, mortem ſubeas. Totus in periculum ultimum mundus urgetur, ueni ut tollas pec-
catum mundi. Veniat uita morientibus, ueniat reſurrectio iam ſepultis. Factum tuum
ſubueniat, quoniam nec tua præcepta prodeſſe potuerunt. In lege præceptum eſt, in
Euangelio myſterium. Cæcus omnis populus proprium non uidebat authorem. Clau-
Eſa. 1 dus erat mundus, & titubante ueſtigio fidei fluctuabat. Non erat qui malagma impone
Luc. 8 ret, neque oleum, neque alligaturam. Omne patrimonium ſuum medicis erogauerat
mulier illa euangelica, ſpeciem habens congregationis humanæ, quæ coibat ex Gen-
tibus, cui nec fluentem ſanguinem, & inueteratæ paſſionis letale profluuium poterant
ſeculi huius medici reſtringere. Principis populi poſteritas interierat, & omnis occi-
derat eius hæreditas. Videns hæc propheta, dicit ad Chriſtum: Tempus faciendi Do-
mine. Non iubendi, inquit, ſed faciendi: quia non legatus, neque nuncius, ſed Do-
minus ſaluaturus erat populum ſuum. Et ille quidem tempus ſciebat, & non differe-
bat: & nos neſciebamus quo melius tempore ſubueniret: & iam uenit, & abijt, & ite-
rum uult uenire, & tempus neſcire. Aut fortaſſe uult à nobis admoneri, uult rogari:
Marc. 11 immò ſi rogatus fuerit, & ante tempus uenit, & uenit ad ficulneam, & ante horam ue-
Ioan. 2 nit, ut dicit ad matrem. Illa rogabat pro nobis, illa feſtinabat, dicens: Vinum non ha-
bent, fili. Reſpondit ei Ieſus: Quid mihi & tibi eſt mulier? Nondum uenit hora mea.

Et ma-

Et mater quæ sciebat eius affectum, dicit ministris: Quodcunque dixerit uobis, facite:
Iesus quoq; qui horam suam uenisse negauerat, fecit quod ante differebat. Omnia deus
tempora fecit. Quicquid facit, non est extra tempus: sed totum opportunũ est quod fe-
cerit, & mihi tempore suo aduenit. Omne enim tempus opportunũ salutis, nihil prępro
perum pro salute periclitantium, sed uolebat expectare adhuc synagogæ correctionẽ:
ideo ante tempus ad ficulneam uenit: hoc est, cito Iudæis uenit, opportune gentibus. Ci
to uenit perituris, commode credituris. Propter hoc dilexi mandata tua super aurum
& topazion.] Lex annunciatrix Christi est. Præcepta ergo legis spem futurorum bono
rũ deferunt. Mandatũ est enim dñi: Attende tibi, ne derelinquas leuitẽ per omne tẽpus
quod uixeris super terram. Quis est iste leuites? Intelligis si consideres qui sit. ille qui ue
nit ministrare, qui sacerdos est in æternum. Aliud mandatum audi: Custodi mensem no Deut. 16
uorum, & facies pascha domino deo tuo. Et infra: In loco quem elegerit dominus deus
tuus inuocari nomen suum, ibi occidas pascha uespere ad occasum solis in tẽpore, quo
existi de Aegypto. Ergo mandata dei habent futuræ redemptionis indicia, resurrectio-
nis insignia: ideo super aurũ & topaziõ memorat sibi esse dilecta. Quid enim salute gra-
tius, resurrectione preciosius? Vel quia quæ stulta sunt mundi, Christus elegit, ut quo- 1. Cor. 1
niam per sapientiã mundus non cognouit deũ, per stultitiam prædicationis salutẽ affer-
ret credentibus. ideo ait: Super sapientiam operationis cœlestis, & mundanæ constitu-
tionis, & super ornamenta solis & lunæ, stellarũq; preciosa monilia, dilexi obaudientiã
dominicæ passionis. Plus enim redimendo mihi contulit, quàm creando. Tunc enim si-
ne sensu natus sum, nunc cum uoluntate seruatus. Sed non hoc quicũq; dicit, Dilexi mã
data tua super aurum & topazion. Non dicit auarus, qui auro incubat, diuitijs inhiat, or
namenta desiderat: sed ille dicit, qui potest dicere: Aurum & argentum non habeo, quo Act. 3
niam non requiro, quoniam nihil mihi aurum prodest: pręceptum autem & mandatum
cœleste me redemit. Diximus continentiã sensus, nunc de topazio lapide exprimamus
historiam. De quo inuenimus scriptum in historia Xenocratis, qui scripsit quasi lithos-
nomon, nasci eum uel inueniri circa Thebaidis ciuitatem, alabastrum, uel topazion, ut
aliqui putant: unde & nominatus est ab eo loco in quo gignitur. Sunt autem qui putaue
runt insulam nuncupari topazion, ad quam appulsos Troglodytas, orta subita commo
tione maritima, quod nauium usum non haberent, reuerti nequiuisse. Deinde plurimo
immorantes tempore, in insula inuenisse lapidẽ, & delectatos colore eius repetisse do-
mũ, & Arabibus negociatoribus aduenientibus uendidisse, ab illis emisse Philonem, &
ad matrẽ Ptolemæi secundi, cui nomen erat Berenice, ab ipso esse perlatũ: illam aũt quã
uis regalibus ornamentis abundaret, supra modũ tamen colore eius stupefactam, elabo
rasse, ut diutius species tam preciosi lapidis non lateret: ideoq; studio eius quæsitũ lapi-
dem, in usus frequentiores uenisse. Diximus quomodo innotuerit topazion lapis, nũc
expressius de eius qualitate dicamus. Duorum colorum est in hoc lapide, κρᾶσις hoc est,
quædam temperata permixtio. πρασοειδὴς & chrysopa, similis chrysopraso, secundum u-
trumq; uelut quasdam extendens colorum figuras, & plenius quidem à peritis fertur ex
tendere. Est autem parychrus, & satis purus, & chrysochrus, & pinguis, resplendẽti simi
lis, maxime cũ solis splendore percutitur. Est etiam pulcherrimus & mirabilis super o-
mnes chrysoprasos magnitudine, ut dixi, usu pinguior. Natura huiusmodi, ut si polire et
leuigare eum uelis, asperetur magis usu minuitur. Est autem quodam genitali opere na
turæ euglyphus, hoc est, bene insignitus mirabilis & summo studio dignus habetur.
Difficile inuenitur, & repertus insignitur, raro tamẽ in usu hominum est, quasi is quem
diues regina mirata sit. Sed iam sicut Troglodytæ illi quasi precio suæ mansionis lapide
inuento repetierunt domum: ita & nos emolumento moræ huius recepto redeamus eò
unde diuertimus. Nec par est nos ornamentis regijs diutius sermonis nostri quędam ad
mouere brachia, cum habeamus in manibus crucem Christi, quam admonet Prophe-
ta super aurum & topazion præferendam, quæ ab omni errore culpáque reuocat &
corrigit. Quis enim iustorum non ambiat Christi in morte solatium, in resurrectione
consortium? Quis non reflectat gradum, quando audit sibi superiora omnia pecca-
ta donari? Hoc enim plerique ad conuersionis studium reuocari uolebant, quod de-
lictorum suorum conscij nullam spem ueniæ præsumerent: & Ecclesiæ quanto san-
ctiora

ctiora præcepta, tanto sine uenia putarent esse peccata. Ideo'que ait octauo uersiculo: Propterea ad omnia mandata tua corrigebar, omnem uiam iniustam odio habui.] Merito corrigebatur, quoniam diligebat. Charitas enim operit multitudinem peccatorũ. Vide quanta operiat, quanta corrigat. Charitas patiens est, benigna est. Charitas nõ æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem ueritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet: charitas nunquã excidit. In inferioribus tria perfecta posuit, spem, fidem, charitatem, maiorem autem dixit charitatem. Et recte: Charitas enim omnia sperat, omnia credit. Cũ igitur spes & fides in charitate sint, non est dubium quòd maior charitas sit. Et bene sibi respondit propheta. Suprà enim dixit: Lex domini irreprehensibilis, conuertens animam. Si lex animam conuertit, utiq; qui diligit, legis dilector est. Deinde in hoc ipso centesimo decimooctauo psalmo primò posuit: Beati immaculati in uia, qui ambulãt in lege dñi. Si immaculatus est is qui in lege dei ambulat, utiq; cõuertit, qui diligit dei legem. Ergo si lex immaculatum facit, rectè charitas multitudinem operit peccatorum, quia plenitudo legis charitas est. Omnem, inquit, uiam iniustam odiò habui. Si is qui præcepta iustitiç diligit, facit illa quç diligit: utiq; is qui odit iniquitatem, non facit quod exosus est. Nec immeritò ad omnia præcepta domini corrigitur, qui omnem uiam odit iniquitatis. nam nisi omnem uiam iniquitatis oderis, non potes in omnibus pręceptis dei corrigi. Potest enim fieri ut aliquis se temperet à crudelitatis horrore: lubrico tamen deceptus amore meretricis, & semitas incontinentiæ iuuenilis ingressus, impressum semel non queat reuocare uestigium. Multos enim uitia blandiora decipiunt, econtra auertit à se plurimos tristis & nimium seuera crudelitas. Sed iuuentus ad amorem liberior, ad lapsum incautior, ad infirmitatem fragilior, ad correctionem durior est. Alius se restringit à luxu, sed auaritię cupiditate raptatur. Plerũq; enim peccata huiusmodi sunt, ut si alterum declines, incurras alterum: & naturç usus adiuuat infirmitatem. Odis tu luxuriam quasi frugi, sed frugalitatis studio habendi cupiditas frequenter irrepit. Auaritiæ ipsi rapina est subdita. Et quanto tolerabilius est propria profundere quàm aliena diripere? Sunt qui metuẽtes aliquid proprio minuere de censu, etiam inopi sumptum negent, & misericordiam detrimentũ putent. Sunt qui degenerem uitantes ignobilitatem, flabro secularis ambitionis agitentur, & sicut quassatæ harundines huc atq; illuc ferantur incerti. Sunt etiam qui dum maiorum suorum statum sequuntur, ueluti digna conuersatione contenti, ne errores quidem patrios existiment declinandos, ut fide mutandam perfidiam non arbitrẽtur: cum in melius mutare propositum non leuitas, sed uirtus: neque culpa, sed gratia sit. Alius circensibus ludis, atque theatralibus solicitatus uoluptatibus, aut cęteris uanitatibus occupatus, ecclesiam non frequentat: alium ruris quieta delectant, ea'que causa ad ecclesiam rarus accessus est. Itaque diuerso usu in eundem deuotionis errorem uterq; concurrit. Sed qui omnẽ uiam iniquitatis odit, ad uniuersa corrigit et emendat. Et bene posuit, uiam iniquitatis. Ille enim facilius iniquitatẽ declinat, qui uias eius non fuerit ingressus.

1. Pet. 4
1. Cor. 13
Rom. 13

SERMO XVII.

ם פ

Elitera decimaseptima, Latine significauit Erraui, siue Os aperui. Meritò hæc lachrymabilis series psalmi subiecta est huic literæ. Respice in me, & miserere mei, & non dominetur mei omnis iniquitas, Faciem tuam illumina super seruum tuum.] ut ei qui erat in umbra mortis, populo cœlestis misericordiæ lumen oriretur, adueniret Christus, remissio captiuorum, peccatorum redemptio, subsidium laborantium. Sed quia uenire tardius desiderantibus uidebatur: Exitus, inquit, aquarum transierunt oculi mei. In Hieremiæ quoq; Threnis lachrymabilior series sub hac litera est: Expandit Sion manus suas, non est qui consoletur eam. Dignam remunerationem recipit, ut quę expandentẽ manus audire neglexit, et sub alas eius succedere: ipsa postea expanderet manus, & consolantem inuenire non posset. Nam & si ante aduentum domini Hieremias captiuitatem Iudæorum à Babylonijs illatam deflere uideatur, tamen prophetico spiritu istam magis captiuitatẽ præuidẽs, qua eos intelligibilis Babylonius in perpetui erroris uincla coniecit: & domesticæ uirtutis extorres de statu paternæ deuotionis eliminans, longeq; afficiẽs peregrinationis exilio, miserabili dolore deplorat.

Thren. 1

Nulla

Nulla enim patria uerior quàm fides: quæ eos qui longe erant, prope esse fecit, & aduenas atq; peregrinos ciuitatis supernæ iure connexuit, sicut scriptū est: Ergo iam nō estis aduenæ atque peregrini, sed estis ciues sanctorū, & domestici dei. Alibi quoque Hieremias dicit sub hac litera: Aperuerunt in te os inimici tui, sibilauerunt & fremuerunt dentibus, & dixerunt: Deglutiuimus eam, tamē hæc est dies quam sperabamus, inuenimus eam, uidimus eam. Et hic sicut Iudæorū populus os aperuit in Christum, quemadmodū in uicesimo primo psalmo de eius passione legisti, quòd aperuerunt os suum maledicentes: dignæ sortem remunerationis agnoscis, ut ipsi ab inimicis suis talia sustinerent, fremeret in eos dentibus intelligibilis iste peccator diabolus, sicut leo rugiens, & requirēs quem deuoraret. Isti igitur non dixerunt: Benedictus dominus qui non dedit nos in capturam dentibus eorum, quia sperandum de dño non putauerunt. Ergo excidium eorū diabolus quod præsumebat inuenit. Deglutiuit eos, quoniā deerat pastor offensus, qui extraheret de ore leonis crura ouis aut cartilaginem. sequi noluerūt, audire noluerunt: ideo decedēte pastore, uestigia eorum atq; aures suis faucibus leo occupauit: quia faciē sanctorū nō receperūt, & nobilibus misericordiā non dederūt, ut tertio Hieremias sub hac litera dicit in Threnis. Qui erant nobiles, nisi qui non obscuram hanc uitam, sed in lumine sanctitatis egerūt? Et omnibus quidem misericordia inopibus iure debetur, sed maior quædam cum ex diuitibus atq; nobilibus in ultimum statum atq; egestatis necessitatem aliquos ærumna deiecit, miserationis pulsat affectus. Hieremias ergo flebiliter satis, utpote qui perpetuæ aculeo mortis deploraret amissos: Dauid uerò moderatè, quasi qui obreptionem doleret erroris, remedium non desperaret correctionis, ut contristaretur, non absorberetur. Deniq; confirmatus sobrietate, sub pietate pœnitentiæ & spe ueniæ prouocatus, sic cœpit: Mirabilia testimonia tua, propterea scrutata est ea anima mea.] Moralis oratio, ut quoniam eum puderet erroris, deum tamen propriæ miserationis testimonijs conueniret. Hoc est dicere: Ego in exordio sermonis loquēs mea peccata, non audeo leuare oculos meos ad te deum uiuum, sed tu domine me ad sperandam ueniam, tantarum indulgentiarum titulis prouocasti. Mirabilia testimonia tua. Cū in Abraham collapsu incuriæ iuuenilis offensus es: dum ut Chaldæorum errores, patrumq; cognationem relinqueret, euocatum uirtutis exercitijs erudisti: cum Hebræorū populum a paternæ studio nobilitatis auersum, & uiles escas Aegypti super diuina munera præferentem, non solum solidatis rubri maris fluctibus liberasti: uerumetiam cum triumphis plurimis euexisti ad gloriam, & uberis terræ possessione donasti ad quietem: te sotus securitate deseruit: te bellorū acerbitate depressus inuocauit: & ut iniurias tuas obliuisceris, emeruit. Te Iesus Naue ducem sibi e cœlestis militiæ uenisse cognouit. Te populus triumphator ut Madian sibi dominaretur, offenderat. Te ut Madian uinceretur, orauit. Tibi in Saul rege non obtemperauit, ut deo alienigenæ triumpharent. Tibi Dauid præeunte seruiuit, ut de alienis uictoriā reportaret. Ego quoq; pastor malignum feci, & confessione peccati ueniam reportaui. Pulcherrimus itaq; uersiculus ad martyrum cohortationem. Deniq; prophetica anima sic profecit in melius, dum mirabile credit dei testimonium: & quia credidit, diligenti indagine quæsiuit. Profectum quæris? agnosce ex his uersiculis quæ sequuntur. Manifestatio sermonum tuorum illuminat me, & intellectum dat paruulis.] In Euangelio, cum mitteret discipulos suos Ioānes ad dominum Iesum, dicebat: Tu es qui uenturus es, an alium expectamus? Respōdit Iesus cæcos uidere, claudos ambulare, audire surdos. Hoc enim aduentus sui testimonium fore, per Esaiam prophetam significauerat. Hæc ergo quæ annunciauit per prophetas, in Euangelio manifestauit: & quod ipse locutus est per prophetas, in Euangelio ipse eom pleuit. Ipsius ergo sermo erat propheticus sermo, sicut habes scriptum: Audi cœlum, & percipe auribus terra, quoniam dominus locutus est. Intellectus ergo datus est etiam his qui perfectam sapientiā non haberēt, dum muti loquuntur, mortui resuscitātur. His enim signis intellectum est ab ijs qui rudes erant, & adhuc quasi in cunabulis fidei constituti, ut erat populus nationum, ipsum uenisse qui expectabatur. Illuminat igit̄ fidei claritate, resurrectiōis suæ gloria, diuinorum operum potestate, & intellectū dat paruulis. Quibus utiq;? nisi de quib. in Euangelio gratias agit patri, in eo quod ipse operabat̄ filius, q̄ mysteria sua deus abscōdisset à sapiētibus, & paruulis reuelasset: ostēdens citius plebem

Marginalia: Ephes. 2 — Thren. 2 — 1. Pet. 5 — Psal. 123 — Amos 3 — Matt. 11 — Esai. 1 — Psal. 33 — Matt. 11

plebem ex gentibus, uel status inferioris uiros, quàm scribas & principes Iudæorum, &
diuites huius seculi credituros. Ideo diuites eguerunt & esurierunt: pauper autẽ clama-
uit, & exauditus est. Os meum aperui, & duxi spiritum, quoniam præcepta tua cõcu-
piscebam.] Habemus in Euangelio quòd dominus Iesus aperuit os suum, cum benedi-
ctiones ediceret. Sed ille os aperuit, ut daret alijs spiritum: Dauid aperuit ut acciperet.
Deniq; Iesus dicit: Accipite spiritum sanctum, Iesus dicit: Dilata os tuum, & adimplebo
illud. hoc est, homini dicit. Plenitudo enim Christus est. Qui implet omnia, implet os
tuum. Scribe ergo quæ dicit in latitudine cordis tui, hoc est, os tuum clamet ad Do-
minum. Clamat os tuum & cum tacet, sicut & Moyses cum taceret uoce, clamabat spiri
tu. Ab hominibus non audiebatur, apud deum personabat. Est enim interioris clamor
1. Reg. 1 affectus, qui auditur è cœlo. Anna quoq; cum oraret, tacita clamabat: labia non moue-
bat, & interiori uoce piæ mentis excitabat Iesum. Deniq; cum effectu redijt, quę cum si-
lentio precabatur, quia clamabat in ea spiritus dei, qui etiam tacentibus nobis clamat,
Gal. 4 Abba pater. Intellige ergo quid os sit, utrum cor, an interioris hominis habitus. Habet
& os anima, quæ habet membra. Hoc os aperit non solum Christò, sed etiã Christi disci
2. Cor. 6 pulo qui os suum Christo implendũ præbuit, & ideo dicit: Os nostrũ patet ad uos ô Co-
rinthij, cor nostrum dilatatum est. Ideo imitatores nos sui esse debere admonet, sicut ip-
se Christi est. Qui sanctior est, Christo aperuit os suũ: qui inferior, Apostolo. Prius pro-
pheta legitur & Apostolus, & sic Euangelium, in quo uerba lucida, sed ualidiora præce
Leuit. 19 pta. Lex dicit: Diliges proximum tuum. Et Euangeliũ dicit tibi: Diliges inimicum tuũ.
Matt. 5 Dauid ergo quasi perfectus propheta os suum Christo aperuit, & ideo in parabolis ape
ruit os suum. Aperuit os, duxit spiritũ. Meritò ait: Quàm dulcia faucibus meis eloquia
tua, super mel & fauum ori meo. Sponsa Christi os suum sponso aperuit, percepit omni
Cant. 5 melle dulciora præcepta. Et ideo testata est dicens Fauces: eius dulcedinis, & totus desi
Ibid. 3 derium. Delectata igitur tenuit eum, & non dimisit eum. Et introduxi, inquit eum in do
mum matris meæ, & in secretum eius quæ me concepit. Fortasse domus est, in qua præ-
fulget moralium disciplina: secretum autem illud est, in quo sunt altiora mysteria. Meri
tò ergo concupiscebat præcepta domini, in quibus diuinæ gratiæ mella redolebãt. An
non omni melle dulcior peccatorum remissio? Nónne omni flore gratior resurrectio
mortuorum? Respice in me, & miserere mei, secundum iudicium diligentium nomẽ
tuũ.] Pulchrè addidit: Respice in me, & miserere mei, quia respicit & iratus, ut respexit
super castra Aegyptiorũ, & ligatis axibus curruum, omnes eos deiecit in fluctus. Respe
xit super Sodomam & Gomorram, quarum utraq; peccatorum suorum luitura suppli-
Psal. 103 cium diuinæ precium soluit offensæ. Scriptum est etiam: Aspicies super terram, & facies
Gen. 4 eam tremere. Econtra respexit super munera Abel, super Cain autem munera nõ respe
xit. Quo exasperatus Cain, parricidali crimine cruorem fratris effudit. Quid sit autẽ re-
Psal. 101 spicere deum, euidentissime illo testimonio declaraĩ, Quia respexit super filios paupe-
rum, & non despexit preces eorum. Oculus enim domini non aspernatur iustorum mu
nera. Deniq; oculos nostros cum in aliquem mouemur, auertimus, quasi indignũ eum
aspectu iudicemus, quem oderimus affectu. Gressus meos dirige secundum uerbum
tuum, & non dominetur mihi omnis iniquitas.] Gressus pro profectibus animæ acci-
piendos frequentibus scripturarum testimonijs admonemur. Nam quis tam stolido in-
genio est, qui putet Dauid de pedum suorum corporalium gressu esse solicitum, & his
diuinæ directionis auxilium postulare? Ille uerò ut sanctus uitæ suæ cursum dirigi ge-
Prou. 20 stiebat, sicut & alibi scriptura testatur dicens: A domino diriguntur gressus uiri. Deniq;
Psal. 72 ipsius utamur testimonio, qui ait in superioribus: Paulò minus effusi sunt gressus mei,
quia zelaui in peccatoribus pacem. Animi itaq; sui ostendit claudicasse uestigium, dum
pacem peccatorũ putat esse mirandam. Videntur quidem habere tranquillitatẽ, uiden
tur quiete frui: sed non est quies, ubi animus inquietus est: non est tranquillitas mentis,
ubi animus exagitatur obnoxiæ stimulis conscientiæ. Quomodo securitas, ubi diuersa-
rum pugna est passionum? ubi conflictus grauium cogitationum? Vnde dominus defi
Ioan. 14 niens quid sit pacem habere, ait: Pacem meam do uobis, pacem meam relinquo uobis:
non sicut mundus dat ego do uobis. ostendens pacem quam mũdus dat, ueræ pacis gra
tiam non habere. Ideoq; non in homine esse pacem uolens docere, addidit: Pacem meã
relinquo

relinquo uobis. Et iterum: Pacem meã do uobis. Deniq; Propheta dicebat: Pax pax, & Hier. 8
ubi est pax? Manifestum est igitur eum de titubatione suæ dixisse sententiæ, in qua ani-
mi, nõ corporis titubauerat gressus. Et Moyses ait: Transiẽs uidebo hoc uisum magnũ. Exod. 3
Etenim ut deum uideret, progressione quadam uirtutis ad altiora processit. Pastor erat
ouium, & dux factus est ciuium. Et ad sponsam dicit in Canticis: Speciosi facti sunt gres- Cant. 7
sus tui in calciamẽtis filiorum Aminadab: Moduli femorum tuorum similes torquibus
opere artificis. Non est dubium gressus hic quoq; Ecclesiæ, uel animę profectus signifi-
cari. Quàm speciosi pedes sunt euangelizantiũ pacẽ, euangelizantium bona. Vtiq; spe- Esa. 52
ciosos pedes dicit Euãgelicę prædicationis & disputationis progressus, ut alibi dicitur:
Transgredere flumina, hoc est fluentia, & lubrica istius mundi transcurre stabili mentis Ibid. 47
incessu. Quod de animæ gressibus dicit in posterioribus, hic ipse Dauid euidenter ostẽ
dit, asserens quod torrentem iniquitatum sua anima transiret. Sed reuertamur ad spon-
sæ gressus. Quid sibi uult quod ait in calciamentis speciosos esse gressus Ecclesiæ? Legi
mus itaq; dictum ad Moysem: Solue calciamentum pedum tuorum. quo uidetur admo Exod. 3
nitus ne corporalibus uinculis teneretur astrictus. Ergo speciosam significat in Cãticis
animæ pulchritudinem, quæ carne tanquam calciamento utitur, & in ipso impedimen-
tum non patitur, sed incessus decore præcellit. Calciat se ergo carnis anima ecclesiastica
gratiã, ut cursum uitæ huius & transitum cum decore prætereat. Quod fit, si calciamen-
tum suum non inquinet luto corporali, nec in uitiorum merset uoragine, si castiget car-
nem suam ne moretur ad cursum, & aruinæ pinguis pondere prægrauetur. Bonum cal-
ciamẽtũ animæ, pudicitia est. Bonus gressus uestigium est castitatis. Sapientia aũt ami
ctus est animæ. Vnde scriptum est: Honora eam, & amplectetur te. Vtamur ergo cor- Prou. 4
pore tanquam calciamento, ad inferioris opera uirtutis: ad ministerium, non ad præcipi
tium: ad obsequium, non ad delectationem: ad obedientiam, non ad dissensionem: & in
uia sapientiæ uestigium collocemus, ne gressus nostros uis torrentis aliqua concludat.
Ideò ad Moysen dictum est: Solue calciamentum. Dictũ est & ad Iesum Naue. De Chri
sto autem dictum non est, sed magis scriptum est, dicente Baptista: Post me uenit uir, cu Matt. 3
ius non sum dignus calciamenta portare. quia illi bene admonentur, ut soluant calcia-
mentum suum, qui sine peccato esse non poterant. Hic autem nõ solum calciamentum
non soluit, sed etiam calciamenta aliorum absoluit, quia non solum corpus suum à pec-
catis immune seruauit, sed etiam omnium dedit indulgentiam peccatorum. Ergo Eccle
sia ad imitationem Christi speciosa est, & in calciamẽtis omni abluta delicto. Et fortasse
quando sapientiam inter perfectos loquitur, speciosa est in superiorib. membris: quan-
do autem etiam inferioris status aut doctrinæ homines uerbum sequuntur, fidei seriem
non obliuiscuntur, sacerdotis præcepta custodiunt, speciosa est in calciamentis. Ple-
runque clerus errauit, sacerdotis nutauit sententia, diuites cum seculi istius terreno re-
ge senserunt, populus fidem propriam reseruauit. Vnde etiam de Domino Iesu bene
possumus dicere, quia & in his quæ corporalia sunt, speciosos gressus uerbum habeat,
quum de moralibus disputatur. Et Apostoli ideo fortasse nudis mittuntur pedibus, ne
obumbretur eorum disputatio, sed eluceat. Itaq; Ecclesia filia Aminadab, hoc est, uolun 1
tarij uel beneplaciti, quia uoluntarius eam & beneplacitus cõgregauit, & in calciamen
tis speciosa est. Meritoq; additum est in Canticis: Moduli femorum tuorum similes tor- Cant. 7
quibus opere manuum artificis: ut posteritatis Ecclesiæ ornamenta canerentur. Per fe-
mur enim insigne generationis agnoscimus, iuxta illud: Accingere gladium tuũ circum Psal. 44
femur potentissime. quo significatur quòd filius dei cum semetipsum exinanisset, uerbi
accinctus diuinitatem, & generationem calciatus humana prodiret ex uirgine, omnib.
esset daturus salutem. Moduli autem dicuntur ornamenta preciosa quæ suspendi matro
narum ceruicibus solent. Tantus ergo processus Ecclesiæ significatur, ut ornamẽtis pre
ciosissimis comparatus sit, & torquibus triumphantium. Hęc enim ornamenta sunt bel
latorum. Vnde & Symmachus ἐπιτραχήλια dixit, hoc est, quæ sunt circa collum. Siue er-
go generatio Christi ex uirgine, siue Ecclesiæ propagatio, specie quidem tanquã manu
artificis torquibus adornatis, uerè autem uirtutis insignijs spiritalibus ceruices fidelium
coronauit. Deniq; tota ista descriptio membrorũ Ecclesiæ plena decoris & laudis est.
Nam & umbilicus eius tanquam crater tornatilis prędicatᷣ, mixto nõ deficiens, eò quòd Cant. 7

in omni doctrina tornatus plenitudinē cognitionis, & potu nō deficiat spiritali, & uenter eius nō solum aceruo tritici, id est, cibis fortioribus cœlestis mysterij saginetur, uerū etiam tanꝗ lilijs quibusdam moralium suauitate repleatur. Vnde & ipsa tanꝗ beneme rita regina Christi sanguine coronatur, sicut scriptū est: Et ornatus capitis tui sicut purpura. Sanguis Christi purpura est, qui inficit sanctorū animas, nō solum colore resplendens, sed etiam potestate, quia reges facit, & meliores reges, quibus regnū donet æternum. Meritoq; ad tantū ecclesiæ decorē, cui Christi sanguis irrutilat, spiritus sanctus inclamat: Quàm pulchra & suauis facta es charitas in delicijs tuis. Pulchra decore uirtutis, suauis iucunditate gratiæ, remissione uitiorū, quam nulla uexat amaritudo peccati, & ipsa iam charitas quæ diligendo deum ipsius & nomen acceperit, quia deus charitas est. Recte ergo Dauid petit gressus suos dirigi secundum uerbū dei, ut fiant & ipsi speciosi, & nō dominetur ei iniquitas: quam iure deprecatus est. Sciebat enim & Abrahā gressus suos secundum præcepta dn̄i dirigentē, & appetito speciosæ uxoris pudore tentatum, sed non confusum, & in unici immolatione filij postlata patriæ mentis pietate luctatum, sed coronatū: Se quoq; in furore Saul, incestu Ammon, Abessalon parricidio, iniquitatis improbæ feralibus tentationibus appetitū, hoc solo euasisse, quod dirigens gressus suos secūdū pietatē domini à paterno nō recessit affectu, intra se gemens crimē

2.Reg.18 incesti, à se relegans odia parricidæ: Filius meus Abessalon, filius meus, inquit, Abessalon, quis dabit mihi mortē pro te: memor naturæ pietas, offensæ immemor de quo antè quæsiuit, Puérne uiuit? Et fortasse quærendū sit qua ratione ante puerū dixit, postea filium nominauit: cur nō in utroq; aut puerū dixit, aut filium. Si uiueret, puer erat, quia parricidio petebat patrē. Non ergo pietatis nomen accipere debebat, sed infirmitatis. Ideoq; uir iustus quod religionis fuit, tacuit: quod infirmitatis aspexit. Vbi uerò est mortuus, apud pium patrē personæ crimen defecit, naturæ nomen remansit. Libera me à calumnia hominū, & custodiam mandata tua.] Non unū genus est nostræ afflictionis: Est tentatio, est & calumnia: sed tentatio leuior, calumnia grauior, Siquidē tentatio potest esse calumnia, calumnia in se & tentationē habet. Est humana tentatio, quam ferre possumus, calumnia autem grauis est. Et ideo dominus quę sunt grauiora suscepit, & ca

Gen.39 lumnijs appetitus silentiū detulit triumphale. Calumnia autē eo grauior est, quia nō solum falsa cōponit, uerumetiam quæ pie gesta sunt decolorat: ut Ioseph nō solum adulterij obiectione tentatus est, & inuitatus ad crimen herilis illecebræ, uerumetiā tentatus calumnijs, cōposito elogio quod ipse adulteriū dominæ suę inferre uoluisset, cōprehensusq; exuerit uestem, ne fraudis indiciū, atq; insigne criminis teneretur: cum utiq; amictum ideo fugiens reliquerit, ut laqueos uim ferentis, & nexus illecebrosæ artis euaderet. Ipse Dauid senserat quod timebat. Quibus enim Saul regis calūnijs laborauit? Perterritis omnibus, allophyli impetū lusit, & singulari certamine summam belli, & totius prælij pondus excepit, uirtute sua solus cōmune crimen refellens, & totius retorquens

1.Reg.18 in hostem plebis opprobriū: & tamen quia iuuenculæ dixerunt: Saul triumphauit in milibus, Dauid in decē milibus: gloria in inuidiam uersa, odio cœpit urgeri. Et (ut de po-

Dan.13 sterioribus loquamur) Susanna bene sibi conscia erat, & apud homines sibi adesse non poterat. Duo presbyteri senes falsum testimoniū deferebant. numerus sacerdotum atq; senectus uocē auferebant puellæ, sola conscientia erat apud deū libera. Deniq; hominū damnata iudicio, nutu est absoluta diuino. Ideo ait Propheta: Libera me à calumnijs hominū, ut custodiam mandata tua. Qui enim opprimitur calumnia, non facile potest custodire mandata diuina. Tristitiæ necesse est plerunq; aut timori cedat, & affligatur uel metu calumniæ, uel dolore. Vultum tuum illumina super seruū tuum, & doce me iustitias tuas.] Illuminat dominus sanctos suos, & lucet in corde iustorū. Itaq; cum sapientem uideris, cognosce quia descendit super eum dei gloria, illuminauit eius mentē scié-

Exod.34 tiæ fulgore, cognitionisq; diuinæ. Illuminauit etiam corporaliter faciē Moysi, & transfigurata est gloria uultus eius, quē uidentes Iudæi trepidauerunt: & ideo factum est ut

2.Cor.3 Moyses uelamen poneret super faciē suam ne in eam filij Israel intenderent, & superturbarentur. Simul declarabatur mysterium, quod illud uelamen quod in facie Moysi corporaliter ponebat, in cordibus Iudæorū mystice poneretur, eò quod ueram legis claritatem uidere nō possent. Vultus enim Moysi fulgor est legis; fulgor autē legis nō in li-

tera

tera,sed in intellectu est spiritali.Itaq; quamdiu uixit Moyses, & alloquebatur Iudæorũ populũ,uelamen habebat in facie sua.Mortuo aũt Moyse, Iesus Naue iam non per uelamen,sed facie reuelata & presbyteros alloquebatur,& populũ,& nemo trepidabat: cũ utiq; & ipsi dixerit deus quòd cum ipso ita esset futurus ut fuit cum Moyse,& eum similiter illuminaret:gestorum utiq; non uultus gloria:hoc significante spiritu sancto,quòd uenturus esset uerus Iesus,ad quem si quis conuerteretur,& eum uellet audire,de corde suo uelamen auferret,& reuelata facie uerum saluatorẽ uideret.Ergo deus omnipotens pater qui in Moysi facie excæcauit populũ Iudæorum,non duritia sed præscientia: nec malitia,sed æquitate atq; iustitia(ipsi enim sibi uelamen posuerunt,qui legem intelligere noluerunt.Lex enim spiritalis est, sicut dixit Hebræus. Is utiq; secundum illud quod dat unicuiq; nostrûm,in quo non tribuentis,sed diligentis est culpa)iste inquam dominus illuminauit cor populi nationũ in facie Christi Iesu per eius aduentũ:quod euidenter apostolico declaratur exemplo, sicut scriptũ habemus: Quoniam deus qui dixit de tenebris lumen splendescere, illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis dei in facie Christi Iesu. Ideo ergo dicit Dauid ad dominum Iesum: Vultũ tuum illumina super seruum tuũ. Faciem Christi uidere cupiebat, ut mens eius illuminari posset.Et secundum incarnationem potest accipi.Multi enim prophetæ & iusti uidere uoluerunt,ut ipse dominus declarauit.Quod autem negatum Moysi fuerat,nõ quærebat, ut corporaliter dei uultũ in corpore uideret,si tamen & Moyses tam sapiens et eruditus hoc potuerit simpliciter magis q̃ in mysterio postulare, humanum tamen est desideria supra nos extendere.Nec immerito faciem eius aduenientis ex uirgine quærebat uidere,ut illuminaretur in corde,sicut illuminabantur etiam illi qui dicebant:Nonne cor nostrum ardebat in nobis cum aperiret nobis scripturas? Quod si quis ad deum patrem dictum uult uideri,potest accipi uultus patris,filius.Qui enim uidet filium,uidet & patrẽ. Illuminat tamen uultus dei,secundum quod oculi eius super iustos habentur.Quod cũ spiritaliter sit probandũ,tamen quia incidit illuminatiõis uultus Moysi historia,ne quis non putet corporaliter id fieri potuisse, cognoscat etenim usu solis quod multis etiã pallore confectis totius corporis figura mutatur, & ignis uapore calefactis species uultus rutilans offunditur.Oriente die rubent terræ croceo colore perfusæ,imaginem de beneficio mutuatæ. Gemmarum quoq; monilia coruscantia transfundunt finitimis quòd ipsa radiauerint: & miraris si Moysi uultus diuinæ infectus sit claritate præsentię? Miraris si refulgẽte dei gratia iusti uaporet ingeniũ? Nõ dubitauit Propheta, qui poposcit illuminari prius,ut iustitias dñi posset addiscere. Decursus aquarũ descenderũt oculi mei, quia nõ custodiui legẽ tuã.] Granditer affectũ pœnitentiã gerẽtis expressit,dicens q; aquarum decursus oculi sui descenderint, siue quia per eos tanquam per meatus undantium fluentorum ita exuberantium lachrymarum se quidam ductus effuderit, & fletus irrigui per continuum quoddam et iuge profluuium,siue quod ipsi descenderint oculi. Habet enim hoc uis summi doloris,ut cum lachrymis oculi quodammodo ipsi uideantur descendere:eò quòd tanta uis lachrymarum sit,ut putentur oculi in fletus resolui,& in lachrymas effundi.Oculi ergo ipsi tanquam in decursus descendunt aquarũ.quo uerbo impetus deplorantium uehemens expressus declaratur, secundũ illud quod in Canticis scriptum est:Fons hortorum,puteus aquæ uiuæ, & impetus descendens à Libano. Hos impetus Ecclesia deduxit à Libano,hoc impetu diluuntur peccata,hoc impetu puri fontis spiritus sancti affluit à Libano sponsa, & à principio fidei transiuit seculum, & pertrãsiuit ad regnum.Alijs fons est,alijs puteus pro captu nostro gratia spiritalis, alijs hortus clausus,fons signatus:alijs hortorum fons, qui in Ecclesię dote numeratur: alijs impetus descendens à Libano:& magnus impetus,qui nunquam deficit.Non enim deficiunt de petra ubera,neq; nix à Libano,neq; aqua quæ fertur ualido uẽto uirgini Hierusalem.Descendit impetus à Libano,quando collectis in unum apostolis,& pluribus credentibus factus est subito de cœlo sonus tanquam ui magna spiritus ferretur, & repleti sunt omnes spiritu sancto diuersitates donante linguarum.Bonus impetus,qui lædere nesciat,norit implere. Si quis igitur hunc impetum superuenientis è cœlo gratiæ uult mereri,descendat etiam ipse oculis in decursus aquarum. Qui hunc primum impetum fuderit,illum merebitur.Descendit oculis suis in hos ductus aquarum, quæ lachrymis

Rom. 7
2. Cor. 4
Luc. 10
Ioan. 14
Cant. 4
Act. 2

mis irrigauit in Euangelio domini pedes: & ideo fidei suæ precio emit animæ suæ & corporis sanitatem, iam non sanguinis proflua, sed gratiæ spiritalis. Descendit ergo Dauid propheta, ideo de peccato gratiam retulit. Descendit in aquarū ductus, hoc est, repleuit eos, & decurrentium aquarū lachrymis suis fluenta cumulauit, aut inanes & uacuos ductus solis repleuit fletibus, aut (quod elocutionis moralis quidā sensus ostendit) descendit in aquarū ductus, transiuit eos. Et possemus dicere: Transcendit eos, & supergressus est: sed minuitur uis eloquij, quo uis maior affluentiæ descendentis ꝙ ascendentis exprimitur. Vide rogo quid de usu uerba habeant, impetum suum sermo propheticus non amittat, licet usus ipse scriptorum sensui seruire maiore decore consueuerit. Diuerse hoc & sæpe significauit, & propemodum incrementa semper assumpsit. Dixit enim primo:
Psal. 6 Lauabo per singulas noctes lectum meum, in lachrymis stratum meū rigabo. Dixit ite-
ibid. 41 rum: Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes. Dixit etiam: Et potum meum cum fletu misce-
ibid. 101 bam. Hic addidit dicens: Decursus aquarū descenderūt oculi mei. Hoc secutus in Threnis Hieremias affectum doloris expressit, uim oculi descendentis imitatus. Sic enim ha-
Thren. 2 bes: Defecerunt in lachrymis oculi mei, oculi mei caligauerunt. Tanꝗ descenderūt ocu-
ibid. 3 li, qui deficiunt in lachrymis. Et alibi: Oculus meus absorptus est. Sed plus est aquas lachrymis uincere, ꝙ oculos absorberi fletibus. Et alibi idem Hieremias: Exclamauit cor
ibid. 2. eorum ad dominū: Muri filiæ Sion ducant torrentes, fluant lachrymas die ac nocte. Noli dare tibi requiem, non sileat pupilla oculi tui. Oculi igitur qui torrentes deducunt lachrymis suis, ipsi ductus aquarum descendunt, hoc est, cumulātur ut faciant eos suis augentes fletibus impetu exundare torrentium. Sunt tamen codices qui habent διεξόδους ὑδάτων κατεβίβασαν οἱ ὀφθαλμοί μου. hoc est, Ductus aquarum direxerūt oculi mei. Sed ego in Græco codice meo κατέβησαν legi, hoc est descenderūt. in quo potest fieri ut in utrālibet partem duarum adiectione aut deminutione literarum scriptor errauerit. Et habuit quidem multa quæ fleret, uel incestum filiæ, uel interitum filiorū: sed hic nō hoc fleuisse se dicit, sed quia non custodiuit legem domini. A sancto uiro plus culpa ꝙ ærumna
2. Reg. 11 defletur. Fleuit itaq; quando ei Nathan de Vriæ morte indignationem domini nunciauit: & peccatum suum de præuaricatione legis agnouit. Deniq; filio in ægritudine constituto, neq; cibum sumpsit, neq; regium thronū aut cubile conscendit: sed stratus in terra ieiuna ora lachrymis diluebat, non tam filij mortem quàm peccati pœnam in illo lauare desiderans. Fleuit, quàndo numerato populo repente corde percussus est. Deniq;, Peccaui, inquit, grauiter, peccaui stulte. Fleuit igitur primo, quia elatus regia potestate, quærendo numerum plebis, mensuram egressus est conditionis humanæ: Deinde quia sui erroris precio uindicabatur in plebem: sed à domino hæc proposita pœna fuerat, nō à rege est postulata: domini tamen se cōmittendo misericordiæ, electionis causam probauit: simul quia propter eum populus laborabat, ipse q; se offerēdo pro populo, elationis soluit iniuriam, pietatis probauit affectum.

SERMO XVIII.

r

S Equitur Zadic litera octauadecima, quæ Latina interpretatione dicit̄ consolatio. Post more torrentium lachrymas defluentes, & graues fletus doloris, oportebat consolationem sequi. Nam qui in doloribus sunt, consolatione indigent: & qui grauibus ærumnis pœnas commissorum luerunt criminum, sperant indulgentiam: & qui fletibus & lachrymis propria delicta lauerunt, requiem promerentur. Hæc omnia in scripturis diuinis qui quærit inuenit. Nam & primū illud, ut in dolore positos consolemur, docet illa quæ in libro Hieremiæ flebiliter clamat ad captiuos &
Baruch 4 exules Iudeorum: Ite proficiscimini filij, ego enim derelicta sum deserta. Exui me stola pacis, indui autem stolam precationis meæ, & clamabo ad excelsum in diebus meis. Animo æquo estote filij, clamate ad deum, & extrahet uos de manu principū inimicorū: Ego enim speraui in illo æterno salutem uestram. Credentibus igitur in dominum, est in domini misericordia consolatio. Est etiam aliud consolationis genus ijs qui graues sol-
Esa. 40 uerint pœnas, ut habes scriptum in Esaiæ libro: Consolamini consolamini populū meū, dicit dominus: Sacerdotes loquimini in cor Hierusalem, consolamini eam, quoniam repleta est humiliatio eius: solutū est peccatum eius: q̄m accepit de manu domini duplicia peccata sua. Etiā si fides deerat, pœna satisfecerat. Releuantur solutione pœnarum, qui ab sol-

absoluuntur cōmendatione meritorū. Tertium est, cùm lachrymis crimen abluit, ut est illud: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatē, quoniam exaudiuit dominus uocem fletus mei. Quod etiam hoc loco & plerisq; locis in libro Psalmorū facile reperitur. Psal. 6
Consolatio igitur prima ordine est, quoniam nō obliuiscitur Deus facere misericordiā, neq; in æternum proijcit quos putauerit coercendos. Secunda, quod decursis supplicijs quæ propter peccata nostra tolerauimus, ad ueniam pertinemus. Vnde nonnulli philosophi disputauerunt obesse improbis absolutionē, prodesse mortem: quod in illa sit incentiuum delinquendi, in morte autem finis. Hoc sumptum esse de nostris cui dubium, cum in Prouerbijs Salomonis sit: Qui parcit baculo, odit filium suum: castigat aūt dominus quem diligit. Et infrà: Flagellum equo, & stimulus asino imperat, uirga aūt nationi imprudenti. Pœna enim corrigit & emendat errantem. Si talis est qui emendari non queat, aufertur è medio, ne grauiora cōmittat. Mortuus eīm iam nescit errare. Ideoq; & Ecclesiastes ait: Et laudaui ego mortuos magis q̄ uiuentes, & optimum iudicaui supra hos eum qui nondum natus est, qui non uidit hoc opus mali. Mortuus præfertur uiuenti, quia peccare desiuit. Mortuo pręfertur qui natus non est, quia peccare nesciuit. Nunc dicamus etiam de ijs qui pœnas scelerum soluerunt suorum. Nōnne isti tulerunt culpæ precium, & iam non integra his pœna debetur? Clamat per Esaiam dominus: Consolamini populum meum, quia recepit de manu domini duplicia peccata sua. Discite unde Plato hæc sumpserit. Eruditionis gratia in Aegyptum profectus, ut Moysi gesta, legis oracula, & prophetarum dicta cognosceret, audiuit consolationē populi, qui supra peccati modum uidebatur fuisse punitus: & hunc locum quadam adopertum dote uerborum, in dialogum transtulit quem scripsit de Virtute. Quem locum tamen dominus in Euāgelio plenius cōprehendit, & apertius declarauit, dicēs per Abrahæ personā ad illū diuitem seculi huius: Fili recordare quia recepisti bona in uita tua, & Lazarus similiter mala, nunc autem hic cōsolationem habet, tu uerò cruciaris: & in his omnibus inter nos & uos chaos magnū firmatum est, ut ij qui uolunt hinc transire ad uos, non possint, neq; inde huc transmeare. Sed iam audiamus quid iustus in consolando se loquať. Iustus es domine, & rectum iudicium tuum.] Vere iustus uir, qui lachrymis profluens, inuolutus ærumnis, graui supplicio delicta persoluens, non tædio uincitur, non metu frangiť, non labore lassatur, non ingratus aut tristis est. plerunq; enim uulgus hominū sua delicta nō repetens, iniustè se putat tolerare quæ patitur. At uerò uir iustus, qui seipsum statim in exordio sermonis accusat, iustitiam domini prædicat, quòd meritis suis digna patiatur. Dicendo autem iustum deum, de sua quidem iniustitia antè pronunciat, sed de iustitia domini sperat & ueniam. Iustus enim non semper irascitur. sicut enim ultor culpæ, ita moderator est pœnæ: sicut uindex peccatorum, ita remunerator est uirtutum, optimorumq; meritorum. Qui uult dare præmium, debet expectare certamen, quia nemo sine certamine coronabiť. Sinit ergo nos sæpe tentari, uolens iusta præmia dare, luctanti utiq;, non dormienti. Non decet redimitos florib. corona, sed puluerulentos: nec molles delicijs, sed labore exercitatos ornat uictoria. Iustus ergo in aduersis suis iustitiā Dei laudat. Sed non hoc sentit amissis teneris parens liberis, non immaturo nuptę uiduatus consortio, nō ęger in dolore, nō naufragus in periculo, non reus in iudicio, nō captiuus in laqueo. Clamat tamen Hieremias, cum futuræ annuncians populis captiuitatis ærumnam, in luti uoragine turpi necandus illuuie mergeretur: iustus es domine. Clamabat iterum cum uictę plebis miserandis seruitijs angeretur: Iustus est dominus, quia os eius ad iracundiam irritaui. Et sub alia litera: Ita foris sine filijs fecit, & ab intus mors, hoc est, sicut in paradiso fecit, ita & in huius seculi ærumnā desæuit. Inuidia enim diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Iustus es domine. Clamabant Hebræi cum propter uirtutē deuotionis, & fidei gratiam, fornacis ardētis ambirentur incendijs: Iustus es domine in omnibus quæ fecisti: & ideo meruerunt ut illæsi ignibus, dn̄i iustitias prædicarent. Daniel quoq; propheta secundo in lacū missus leonū, & immanium ferarum sæuitia atque horrore circundatus, recta omnia in conspectu esse domini imperterrito clamore iactabat. Ionas inclusus utero bestiali, anhelandi spiritus uix habens cōmeatum, iustus iniustorum sorte damnatus, clamabat de uentre ceti in mari cum uoce laudis et cōfessionis, Supplico tibi. Dauid cū fugeret a facie Abessalon, parricidalibus armis & terris pulsus, & regno

Margin notes: Prou. 23 · Ibid. 26 · Esa. 40 · Luc. 16 · Sap. 2 · Dan. 3 · 2. Reg. 15

2.Reg.15 & regno egressus, cum pro totius populi se offerret excidio, dicebat: Iustus es Domine, & rectum iudiciū tuum. Grex innocens iste quid fecit? Ego pastor feci malū apud iustū deum, pœna de culpæ autore sumat. Ipse pater fidei Abraham, cum ad immolandū unicus à sene filius posceret, paternæ pietatis affectū diuinæ confessione iustitiæ temperabat, dicens: Iustus es dñe. Non enim poscis alienū, sed tuum reposcis: ipsum tibi restituo quem dedisti. Hūc imitatus Iob extinctis liberis, patrimonioq; nudatus amisso, amictū
Iob 1 sui corporis scindēs, ait: Nudus natus sum, nudus, inquit, et moriar. Dominus dedit, dñs abstulit: sit nomen domini benedictum. Omnes ergo iustum Dominū prædicemus: & qui moribunda sepulchro sua membra cōponit, & qui damno ferit, aut funere filiorum,
1.Cor.4 dicat: Iustus es domine. Quid enim nostrū amittimus? Clamat Apostolus: Quid habes quod non accepisti? Quod habemus ergo, accepimus: quod igit amittimus, reddimus, non amittimus. Iustus dominus in periculis, iustus in damnis, iustus in ultionibus est, nō solū quia unusquisq; iustè culpæ suæ pœnas luit, uerumetiā quia dum unus punit, plurimi corrigunt. Ananias & Sapphira in Actibus apostolorū fraudati precij quod de agri uenditione perceperant, crimen admiserūt, qui poterant nihil offerre, & crimen euadedere. Verū ne quis impune circumscribēdos Apostolos arbitraret, aut misericordię suæ munus fraude contaminaret perfidiæ, morti addictis æternæ perfidis, uniuersos ad fidei studium iusto terrore composuerunt. Pharao cum populo suo fluctibus mersus, mūdanę conuersationis exemplum est, ne quis dei populum persequat. deniq; potuit eū deus uoluntati suæ facere obedientē, sed eius pœna omnes uoluit emendari. Ideoq; dicit ad
Exod.9 eum dominus: Quia ad hoc ipsum te suscitaui, ut ostendā in te uirtutē meam, & annūcietur nomen meum in uniuersa terra. Non utiq; dominus suæ laudis, sed nostrę correctio-
Rom.9 nis incrementa quærebat. Omnes ergo sapientes dicunt: Iustus es domine, & rectū iudicium tuum. Neq; enim tradimur aduersarijs sine iudicio ipsius, neq; sine ipsius iudicio in tribulationes uenimus. Hæc iustorum est cōsolatio, hóc est domini iudicium. Deniq; & suprà habes: Memor fui iudiciorum tuorū, quę à seculo sunt, & me consolatus sum. Aduertis ergo quia iudicia domini consolationes sunt. Mandasti iustitiam testimonia tua, & ueritatē tuam nimis.] Vtrū nimis mādasti, an nimiā ueritatem? Sed & nimia ueritas plena laudis, & nimiū mandare prouidētiæ atq; cautelæ est. Etenim infirmos nouerat, ideo sæpius admonebat ut non obliuiscerent. Exquisiuit me zelus domus tuæ, quoniā inimici mei obliti sunt uerborū tuorum.] Est zelus ad uitā, & est zelus ad mortem. Ad uitam zelus est diuina præcepta seruare, & amore domini eius custodire mandata, ut fecit Phinees, de quo legimus in Numeris, dicēte domino ad Moysen: Phinees filius Eleazar filij Aaron sacerdotis sedauit furorem meum à filijs Israel, in eo quod ęmulatus est zelum meū in illis, & non consummaui filios Israel in zelo meo sicut dixi. Ecce ego do ei testamentū pacis, & erit illi & semini eius post eum testamentū sacerdotij ęternum, propter quod æmulatus est deum suum & exorauit pro filijs Israel. Cæsa iacebant xxiiij. millia populorū, tendebat pœna in omnes, nec ullus finis exitij. Arripuit Syromastem Phinees, duos occidit, interdicta sibi consuetudine copulatos, redemit omnes, indignationē domini mitigauit, dedit uictoriā quibus negabat salutē. Quàm salutaris est igitur dei zelus? Non unius temporis illud uitium fuit: & nunc Madianitis miscetur Iudæo. Madianitis est quæ nullo est uxoris legitimę copulata coniugio, nullo fidei iuncta consortio. Madianitis est hæreticorū perfidia, cum populū dei tentat. Quàm multis populis meretrix ista feralis irrepsit, quæ publico funere totū populum cōmuni morte tumulauit? Veni & nunc Phinees, arripe gladiū uerbi, interfice perfidiam, iugulato hæresim; ne propter eam populus uniuersus intereat. Vrget ira cælestis, percute ipsam uuluā impietatis, generatoriumq; perfidię, ne partus formetur infelix, ne adulterina cōceptio diffundat seminarium pręuaricationis & sceleris, ut Dominus tecum statuat testamentum pacis, & testamentum gratiæ, testamentum promissionum cœlestium. Zelum habere debet sacerdos, qui incorruptam seruare studet ecclesiæ castitatem. Et ideo prin-
Psal.68 ceps sacerdotum dicit: Zelus domus tuæ deuorauit me. Et Phinees sacerdos erat, & nepos sacerdotis, & filius sacerdotis. Bonus zelus & utilis in sacerdote, præcipue ne negligēs, ne remissus sit. Melius est ut unius aut duorum damnatione plurimi liberentur, q; duorum absolutione plures periclitentur. Exquisiuit, inquit, me zelus domus tuæ.

Vides

Vides quia zelus dei gratia est, qui exquirit, qui superuenit, qui se iusti infundit pectori. Zelus dei uita est. Denique dominus ait. Zelus domus tuæ deuorauit me. Sicut enim ante in Adam deuorauerat hominem mors præualens, ita zelus deuorauit quem uiuificauit in Christo. Zelum habuit Helias, & ideo raptus ad cœlum est. Zelans (inquit) zelaui dominum. 3.Reg.19 Zelum habuit Mathathias Butanus, qui aduersus sacrilegia Antiochi excitauit dei plebem. Zelum qui habent, omnes sibi inimicos suos putant qui sunt hostes dei, quamuis patrem, fratres, sorores. Omnibus dicit: In hostes facti sunt mihi, sicut Dauid ait: Quid multa? Apostolus quoque domini hoc declaratus est nomine, ut Iudas Zelotes diceretur, sicut legimus in Euangelio. Zelo fidei populus gentilium uitam sibi ac Luc.6 quisiuit æternam, quam negligentia atque desidia Iudæorum populus amisit. Ideoque scriptum est: Zelus apprehendet populum ineruditum. Quoniam populus qui erat eruditus in lege, nullum fidei habebat ardorē. Contulit se zelus ad gentes: cuius tanta est gratia, ut electionis prærogatiuam uicerit, & eruditionis industriam superarit. Denique apprehendens populum ineruditum, fecit esse meliorem. Itaque ea gratia operata est in populo nationum, ut hæreditatem domini mereretur quam operatus est dominus, ut Ecclesiā sibi ex nationibus copularet. Zelus ergo charitas est. Denique ualida est sicut mors charitas, durus sicut inferi zelus. Durus zelus, quem utique huius nulla uincit illecebra. Durus sicut inferi, per quem peccato morimur, ut uiuamus deo. Angeli quoque sine zelo nihil sunt, & substantiæ suæ amittunt prærogatiuam, nisi eam zeli ardore sustentēt. Denique in Apocalypsi Ioannis dominus ad angelum Laodiciæ dicit: Scio opera tua, neque frigidus es, neque calidus. Vtinam frigidus esses, aut calidus: sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo, quia dicis quòd diues sum & ditatus, & nullius egeo, & nescis quòd tu es miser, & miserabilis, & mendicus, & nudus, & cæcus. Consulo tibi ut emas à me aurum igne probatum. Hic est dei zelus, hic est fidei uapor, deuotionis feruor, qui nos uelut suauem cibum in Christo remollit & format. Quanta domini gratia, ut nos in suo ore constituat, & quasdam meritorum nostrorum epuletur dapes, ac si meremur, deuoret, si nostri cibi suauitatibus delectetur? Beatus quem sapiētia deuorauerit, quē uirtus hauserit, quem iustitia receperit. Culpa in eo habere non potest portionem, quē absorbuerit remissio peccatorum. Vbi eum error inueniet, quem integritas immaculata susceperit? Et quid miremur si angeli eū habent? Ipse deus pater ait: Zelans zelabo Hierusalem zelo magno. Quia deus magnus, ideo & zelus eius magnus est, & pro uniuscuiusque potentiæ qualitate, ira & zelus aut mediocris aut magnus est. Zelo uindicat Hierusalem, zelo Ecclesia congregatur, zelo fides acquiritur, zelo pudicitia possidet. Dominus quoque Iesus ait: Zelus domus tuæ comedit me: increpans Iudæos quòd domum Ioan.2 orationis fecerint speluncam latronum, fecerint & domum negociationis. Sed non solum locum Ecclesiæ zelare debemus, sed hanc quoque interiorem in nobis domum Dei, ne sit domus negociationis, aut speluncā latronū. Si enim lucra, quæstus pecuniæ & emolumenta aucupemur, domum negociationis fecimus: Si inuadamus alienas possessiones, fines uiduæ uel minorum, fecimus speluncam latronum. Veniet ergo uerbum dei, & de hac domo proijciat fures, direptores, caupones, ut mundum sit cor tuum, pectus tuum. Sed est zelus ad culpam, est zelus ad gratiam. Nam & ipse Dauid ait: Zelaui in peccatoribus pacem. Psal.72 Et in Ecclesiastico scriptum est: Non zeles mulierem sinus tui, ne ostendat super te malitiam doctrinæ nequam. & mulier zelotypa in muliere fideli iure reprehenditur. Aduertimus ergo quòd mensura quædam & disciplina sit zeli, sicut disciplina uirtutis. Et ideo beatus qui zeli nouerit disciplinam, & oderit eos qui domini gratiam relinquentes salutem propriam deserunt, errorem sibi fraudis adsciscūt. Ideoque ait: Quoniam obliti sunt uerborum tuorum inimici mei. Qui sunt isti inimici? Si populus Iudæorum, quomodo inimici erant sub eius imperio cōstituti? Dauid enim Iudæos omnes regno proprio gubernabat. Si gentiles, quomodo obliti uerborum dei, qui legē domini nesciebant? Nemo enim nisi id quod acceperit, obliuisci potest. Illi ergo inimici mei, qui inimici tui, qui Dominum in propria sua uenientem nō erant recepturi. Hos graues hostes, hos inimicos suos propheta testatur, non qui sibi essent, sed qui Christo rebelles. Denique alibi ait: Et super inimicos tuos tabescebam. Iusto odio oderam illos, grauiora putans arma perfidiæ esse, quàm pugnæ. Nemo enim grauior hostis omniū,

quàm qui omniũ lędit autorem.Ideo ergo zelo magno acquisitus est populus nationũ,
quoniam à suo deus populo negabatur.nec enim poterant aut fidei deuotionem,aut di
sciplinam tenere uirtutis, qui memoriam præceptorum cœlestium non tenebant. [Sic
Adam de paradiso eiectus, sic populus Iudæorum de prærogatiua electionis exclusus
est. Ignitum eloquium tuum nimis,& seruus tuus dilexit illud.] Ignẽ quidẽ dominus
misit in terram,non ut ea Sodomitano rursus , sicut scriptũ est, arderet incendio, nec ut
eam donatæ munere fœcunditatis, aut usu uel flore uiriditatis excluderet.Opus eñ suũ
dominus probare magis atq; augere,quàm minuere aut damnare consueuit.Neq; uerò
dignum erat ut elementa innoxia nostri luerent sceleris ultionẽ . Quid natura delique-
rat si adulta iam soboles errauit? Non erat partus in uitio, si deuio lapsa est errore proge
nies.Non est hic natura,sed usus in culpa. Quẽ ergo dñs ignẽ in nouo sparsit testamen-
to? Qui secretos mentium diuinæ ardore cognitionis inflammaret affectus,qui uaporẽ
fidei & deuotionis adoleret,qui cupiditatẽ uirtutis accenderet.Hoc igne calefactus di-
Hier. 20 cit Hieremias: Et erat ignis flammigerans in ossibus meis . Hoc sermonum igne cœle-
Luc. 24 stium uaporati Cleophas & ille alius qui simul cum domino ab Hierusalem usq; ad ca-
stellum confecerant iter, dicebant:Nonne cor nostrum ardens erat in nobis,cum aperi
ret nobis scripturas? Ignis ergo hic,sermo Christi est.Et bonus ignis, qui calefacere no-
uit,nescit exurere,nisi sola peccata.Hoc igne super bonũ fundamentũ posito, apostoli-
cum illud aurum probatur:hoc igne illud morũ uel operum examinatur argentum:hoc
igne preciosi illi lapides illuminantur,fœnum autem & stipula consumitur.Mundat er
Ioan. 15 go hic ignis animum,consumit errorem. Vnde & dominus ait:Iam uos mũdi estis,pro-
pter sermonẽ quem locutus sum uobis . Hic est ignis qui ardet ante dominũ . Nisi enim
quis flagrantiam deuotionis sumpserit,præsentiam domini habere non poterit.Accen
de hunc primùm ignẽ in mentibus tuis,ut Christi tibi lumen effulgeat.Hoc igne ureba
Exod. 3 tur rubus,& non exurebatur. Vrit enim sermo diuinus,ut corrigat conscientiam pecca
toris , non exurit ut perdat . Hic ignis hebetare, hic ignis extinguere materialium sæua
Dan. 3 flammarum consueuit incendia.Deniq; Hebræi hoc igne succensi,fornacis ardentis ua
porem nec timere,nec sentire potuerunt. Meritò ergo bonus seruus diligit ignitũ Do-
mini alloquium,quo induitur charitas,quæ excludit timorem.Pulchre autẽ addidit ni-
Heb. 4 mis,quia omnis quidẽ doctor inflammat audiẽtis affectum , sed supra omnes est sermo
dei,diuisiones artuum & intima penetrans medullarum . Tripliciter ergo describe tibi
ignitum alloquium dei,uel quod mundat,uel quod accẽdit, uel quod illuminat audien
Soph. 1 tes. Ideo ait dominus : Scrutatus sum Hierusalem ad lucernam . Sed neminem in ea uel
qui mundaretur, uel qui incenderetur,aut illuminaretur, inuenit: ideo eam in tenebris de
reliquit.Nec mireris si seruus diligit ignitum domini alloquium,quod et sponsa dilexit,
Cant. 4 quæ ait:Sicut resticula coccinea labia tua.In cocco enim species ignis, & crucis domini
cæ sanguis irrutilat.Coccinea labia domini,quæ passionẽ propriã loquebantur. Deniq;
in Exodo coccum pro igne collocatũ est.Non enim ex cocco mundus , sed ex quatuor
constat elemẽtis.Sed in cocco figura ignis expressa est, cuius uapor nisi cœlũ atq; aerẽ,
maria,terrasq; penetraret, omnia tanq̃ effœtis uiribus soluerentur . Per resticulam igitur
uinculum persuasionis agnoscimus : per coccum uel cupiditatis ardorẽ qui scintillat in
animis audientiũ,uel indicium passionis. Vnde et alibi ait sponsa:Labia eius lilia stillan
tia myrrham plenam.Per myrrham enim passionis unguentum,et resurrectionis gratia
declaratur,quæ rediuiuum uitæ odorẽ suscitatis mortuorum uisceribus infundit.Meri-
tò igitur alloquij eius accipiens suauitatẽ exclamans sponsa testatur: Fauces eius dulce
dinis,& totus desiderium. Iuuenis sum ego & despectus,iustificationes tuas non sum
oblitus.] Multis sanctorum qui à prima adolescentia exercitati sunt duris laboribus,po
test hic uersiculus conuenire.Nam & Ioseph cum à fratribus iunior in Aegyptũ uende-
retur,iunior erat & despectus, qui ad seruitutis iniuriam uendebatur , & postea cũ pro-
ductus è carcere,præpositus Aegypto,populis frumenta diuideret, fratribus uicẽ iniu-
riæ non referret , sed refuso precio alimenta donaret, senilem patris à fame atq; ieiunio
uindicaret ætatem,curruq; summisso obuius,& famulantibus cæteris amplæ potestatis
insignibus adoraret,iure dicebat:Iuuenis ego sum et despectus,iustificationes tuas non
sum oblitus . Ipse Dauid quoq; iunior fratribus , cum patris oues pasceret tanq̃ uili ab-

legatus

legatus obſequio, nõ oblatus eſt ſacerdoti, quaſi indignus qui ungeret in regnũ, ſed à ſa
cerdote quæſitus, & accerſitus à paſcuis, prærogatiuam regiæ unctionis accepit. Poſtea
quoq; progreſſus ad bellũ, cum Golias totũ populum Iudæorũ corporis ſui mole deſpi
ciens, ſingulari certamine prouocaret, timentibus cæteris popoſcit à rege ut cõgredien
di ſibi permitteret facultatẽ. Necdũ quidẽ tanto certamini habilis æſtimatus eſt, rege di-
cẽte: Nõ potes ire ad Allophylũ, & pugnare cũ eo, quoniã tu puer es, & ille uir bellator 1. Reg. 7
eſt à iuuentute ſua. Neq; eſſet admiſſus, niſi feciſſet fidẽ quòd in ſua adoleſcẽtia leonem
ſuis manib. ſtrangulatũ extractis raptæ ouis cruribus peremiſſet. Ipſe etiã deſpectus ab
Allophylo, q aduerſus armatũ præliatorẽ cum uirga & lapidib. proceſſiſſet, retulit non
uiribus ſe fretũ eſſe, nõ armis, ſed in nomine domini confidentẽ ad præliũ eſſe progreſ-
ſum, ut laceſſitæ plebis auferret opprobriũ. Hic ergo iuuenis atq; deſpectus ſtrauit Allo
phylum, potitusq; uictoria, in decẽ millibus iuuencularũ pſallentiũ teſtimonia triũpha-
uit. Gerebat enim typũ eius qui quaſi deſpectus uenturus eſſet in terras, & ſine legato,
ſine adiutore, ſine nuncio totũ populũ mundi huius, crucis ſuæ prælio liberaret: cui ap-
plauderent animæ ſanctorũ, per baptiſmatis ſacramenta renouatæ, q uerũ illum Goliã
reuelatũ nobis ac proditũ uerbi ſui gladio trucidaſſet. Iacet igitur uerus Golias humi-
litate filij dei ſtratus, amiſit caput, quod in multas artes uertebat & fraudes. Pſallũt ſecu-
ræ iam animæ, quæ antè peccatorũ ſuorũ tormenta deflebant. Dicunt tympanis, hoc eſt
corporibus ſuis peccato mortuis reſultantes: Saul triumphauit in millibus, Dauid in de Ibid. 18
cem millibus. Rex ille durus indignat̃ & iraſcit̃ diabolus, eò q canerent iuuẽculæ: quia
duritiæ filius paucos decepit, Chriſtus totũ mũdũ redemit. Dicit ergo Chriſtus natus ex
uirgine: Iuuenis ego ſum & deſpectus, iuſtificationes tuas nõ ſum oblitus. Dicit etiã po
pulus nationũ ille in prima lectione deſpectus rudis adhuc fide & ſtudio primæuæ de-
uotionis adoleſcens, uel certe renouatus aquilæ iuuentute per baptiſmatis ſacramenta,
Iuuenis ego ſum & deſpectus, iuſtificationes tuas nõ ſum oblitus. Ille ego deſpectus an
tè iam præferor, iam anteponor electus. Ille antè deſpectus populus peccatorũ, habeo
cœleſtiũ ſacramentorũ ueneranda cõſortia. Iam menſæ cœleſtis honore ſuſcipior, epu-
lis meis nõ pluuia udatur, nõ terræ partus laborat, nõ arborũ fructus. Potui meo non flu
mina quærẽda, nõ fontes, Chriſtus mihi cibus, Chriſtus mihi potus. Caro dei cibus mihi,
& dei ſanguis eſt potus. Nõ iam ad ſatietatẽ mei annuos expecto prouẽtus, Chriſtus mi
hi quotidie miniſtrat̃. Nõ uerebor ne qua mihi cœli intẽperies, aut ſterilitas ruris immi-
neat, ſi pij cultus diligẽtia perſeueret: nõ iam coturnicũ pluuias mihi opto deſcendere,
quas antè mirabar: nõ manna quod ante cibis omnib. præferebã, quia qui manna man-
ducauerũt patres, eſurierũt. Meus cibus eſt, quẽ ſi quis manducauerit, nõ eſuriet. Meus
cibus eſt, qui nõ corpus impinguat, ſed cõfirmat cor hominis. Fuerat mihi antè miran-
dus panis de cœlo. Scriptũ eſt em̃: Panẽ de cœlo dedit eis manducare. ſed nõ erat uerus
ille panis, ſed futuri umbra. Panẽ de cœlo illũ uerum mihi ſeruauit pater. Mihi ille panis
dei deſcẽdit de cœlo, qui uitã dat huic mũdo. Nõ Iudæis deſcẽdit, nõ ſynagogæ deſcen Ioan. 6
dit, ſed Eccleſiæ deſcẽdit, ſed populo dei iuueniori deſcẽdit. Nã quomodo Iudæis deſcẽdit
panis qui uitã dedit, cũ omnes qui illũ panẽ manducauerũt, hoc eſt manna, quẽ putaue-
runt Iudæi uerũ panẽ, in deſerto mortui ſunt? Quomodo ſynagogæ deſcẽdit, cũ ſynago
ga omnis interierit, & æterno ieiunio fidei macerata defecerit? Deniq; ſi accepiſſent pa
nem uerũ, nõ dixiſſent: Dñe, ſemper da nobis panẽ hunc. Quid petis Iudæe, ut tribuat ti
bi panẽ quẽ dat omnibus, dat quotidie, dat ſemper? In teipſo eſt ut accipias hunc panẽ.
Accede ad hunc panẽ, & accipies eum. De hoc pane dictũ eſt: Omnes qui elongant ſe Pſal. 72
abs te, peribũt. Si elongaueris ab eo, peribis: ſi appropinquaueris ad eũ, uiues. Hic eſt pa
nis uitæ. Qui ergo uitã manducat, mori nõ poteſt. Quomodo em̃ morietur, cui cibus uita
eſt? Quomodo deficiet, qui habuerit uitalẽ ſubſtantiam? Accedite ad eũ, & ſatiamini,
quia panis eſt: accedite ad eum & potate, quia fons eſt: accedite ad eũ & illuminamini,
quia lux eſt: accedite ad eũ & liberamini, quia ubi ſpiritus domini, ibi libertas: accedite 2. Cor. 3
ad eũ & abſoluimini, quia remiſſio peccatorũ eſt. Qui ſit iſte, quæritis? Audite ipſum di
centẽ: Ego ſum panis uitæ: qui uenit ad me nõ eſuriet: & qui credit in me, nõ ſitiet unq;. Ioan. 6
Audiſtis eum, & uidiſtis eum, & non credidiſtis ei, ideo mortui eſtis: uel nũc credite, ut
poſſitis uiuere. Sed miramini Moyſen, quia patres ueſtros per mare ſiccis duxit ueſti-
gijs.

gijs.Moyses non imperauit,sed impetrauit. Nõ iussit mari, sed seruiuit iubẽti fluctibus.
Moysen laudatis,quia regẽ Pharao cum exercitu suo mersit.Moyses orabat,& alius im
perabat.Moyses precabaẽ,Christus operabaẽ. Moyses fugiebat, Christus insequebaẽ.
Moyses columnam sequebaẽ, ut nocturnas tenebras declinaret, Christus illuminabat.
Moysen agnoscis,quia aquæ amaritudinẽ temperauit. Moysen agnoscis, qui aquã pro
duxit de petra:Christũ non agnoscis,qui ueri illius Aegyptij regis strauit exercitũ,& a-
byssi mersit profundo.Qui nos liberat quotidie de mundi huius fluctibus,ne nos secu-
li huius procella demergat.Quid profuit patribus transire per mare rubrũ, quib.ad ter-
ram repromissionis non licuit peruenire?Quicũq; enim exierũt de Aegypto,perierunt
in deserto.Mortuus est Aaron, mortua est Maria, mortuus est & ipse Moyses: solum Ie
sum Naue nominis sacri similitudo seruauit.Plaudat Iudæus, quia sitiẽti illi undam saxa
uomuerũt, mihi de corpore dei fons fluxit æternus, meas amaritudines bibit Christus,
ut mihi suæ donaret gratiæ suauitatẽ.Dicit ergo populus Christianus:Iuuenis ego sum,
& despectus,iustificationes tuas non sum oblitus.Bene hoc dicit,qui iustificauit deũ ba
ptismatis sacramentis.Qui enim baptizaẽ,iustificat deũ,quia peccata propria confiteẽ,
Psal. 50 & à dño suorũ prẹstolaẽ indulgentiã peccatorũ.Iustificauit Dauid,qui ait: Tibi soli pec
caui,& malũ coram te feci,ut iustificeris in sermonibus tuis. Non iustificauerũt deũ pha
risæi,qui baptizari Ioannis baptismo noluerunt,ut in Euangelio legisti. Non solũ iusti-
ficare satis est,sed etiã non obliuisci iustificationũ dei,id est, ut intemerata gratiæ spirita
lis dona custodiat,& sacræ remissionis munera illibata atq; indefessa conseruet.Hæc ge
neralia.Sed etiã specialis singulis Christianis suppetit prærogatiua dicendi:Iuuenis ego
sum & despectus,si humilis corde,si mitis atq; mansuetus.Dicat ergo:Iuuenis ego sum,
& despectus.Præmittat ætatis generalẽ iactantiam, quo plus cõmendet humilitatis suẹ
gratiã.Nõ mirabilis humilitas in senectute,quæ effœta uiribus,fracta debilitatibus, tri-
stis doloribus,anhela suspirijs,cocta curarũ æstibus,& ipso uiuendi mœsta fastidio,ala-
critatẽ est oblita iactantiæ.Rara sane in iuuenibus est humilitas, ideoq; miranda. Dum
ætas uiget,dum uires solidæ sunt,dum sanguis ẹstuat,dum solicitudo nesciẽ,dum igno-
ratur debilitas, dum lẹtitia frequentaẽ,tunc feruet iactãtia, tunc se iuuentutis superbus
extollit affectus,tunc humilitas quasi uilescit,abiecta contemniẽ: tunc subiectio, dege-
neris conscientiæ æstimaẽ esse infirmitas.Grandis igiẽ morũ est assuefaciẽda maturitas,
quæ uincat naturã.Deniq; si consideremus,in paradiso defecit humilitas,et ideo uenit ẽ
cœlo.In paradiso orta est inobediẽtia,& ideo obedientia cũ saluatore descẽdit.inflabat
cato,unde subiectio mãsuetudinis inueniri nõ poterat in terris.Intumuerat oñis prẹua
Philip. 2 ricatoris hæreditas.ueniẽs dñs Iesus primũ se exinaniuit, nõ rapinã arbitratus est esse se
æqualẽ deo,formã serui sibi accipiẽs,& specie inuẽtus ut homo,humiliauit semetipsum
factus obediẽs usq; ad mortẽ.Nõ te moueat,quia scriptũ est,ut homo.Nõ enim similitu
1.Tim. 2 dinẽ suscepit hominis,sed ueritatẽ.Nam ipse Apostolus ait alibi: Mediator dei & homi
Ioan. 1 num homo Christus Iesus.Et ut de Euãgelio afferamus exemplũ: Vidimus,inquit Ioan
nes,gloriã eius,gloriã quasi unigeniti à patre, plenũ gratia & ueritate.Nunquid quia di
xit,quasi ungeniti,similitudinẽ magis unigeniti,q̃ ueritatẽ uoluit æstimari? Non enim
superuacuo Christus aduenit.Iã potest dicere homo:Iuuenis ego sum & despectus, qui
erat antè in populo priore senex superbus. Dicit ergo, iuuenis sum & despectus: quo-
Cant. 1 modo Ecclesia:Nigra sum & decora.Prẹmisit nigrã,ut augeret decorã.Sic & hic prẹmi
sit iuuenẽ,ut augeret humilitatẽ. Nõ dixit, nigra sum decora,ne quod nigrũ est,decorũ
ẹstimareẽ.Nec dixit,iuuenis sum despectus:ne iuuẽtus despicabilis putareẽ.sed ait, Iuue
nis,& quod mireris,humilis,nõ superbus,deiecto propior q̃ tumenti. Sic & ibi: Nigra
sum superiore peccato,sed decora cõfessione peccati, & correctionis studio, atq; amo-
re uirtutis. Quamuis ergo,&,syllaba,ut grammatici appellant,coniunctiua sit,habet ta
men distinctionẽ qua cõfusio disiungitur ac separatur: ut si dicas Ambrosium Bassum
intus esse, unus putatur. Sin autem asseras Ambrosium & Bassum intus esse, duo uti-
que intelliguntur. Dicat ergo: Iuuenis sum & despectus,quia Christus in paupere atq;
despecto mundum redemit, quia Christus humilitate diabolum uicit: Dicat: Despe-
Luc. 16 ctus sum,quia cor humiliatum deus non spernit,quia despectus ille Lazarus in Abrahẹ
nunc requiescit sinu, & diues ille iactantior affligitur in inferno.Despectus erat Moy-
ses,

ſes, nec ſibi idoneus uidebatur, cum ad liberandum Hebræorum populum mitteretur.
Deſpectus erat Ieremias: qui dicebat: Dominator domine, ecce neſcio loqui, quia iuue Hier. 1
nis ſum ego. Sed facilius iſte deſpectus eligitur. Deniqꝫ dicitur ei: Noli dicere quia iuue
nis ſum ego: quia ad omnes quoſcũqꝫ miſero te adibis: & omnia quæcũqꝫ mandauero ti
bi, loqueris. Ne timeas à facie eorum, quia ego tecum ſum dicit dominus, ut liberem te.
Deſpectus erat ille publicanus, qui oculos ad cœlum non audebat leuare, & ideo faci- Luc. 18
lius quàm ille phariſæus exaudiebatur. Omnis enim qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui
ſe humiliat, exaltabitur. Iuſtitia tua, iuſtitia in æternũ, & lex tua ueritas.] Poſſunt qui-
dem ſinguli facere opera iuſtitiæ, ſed non in æternum manentia. Diues ille cui abunda-
uerunt diuitiæ in hoc ſeculo fortaſſe fecerat aliqua opera iuſtitiæ, quorum remuneratio
nem in præſenti uita acceperit, quę ad uitam æternam non pertinuerint, quòd non ma
gna fuerint opera illa, nec remuneratiõe digna perpetua. Quid quod etiãſi facimus ope
ra aliqua iuſtitiæ, facimus tamen non continua, ſed rara? Pleriqꝫ non rapiunt aliena, ſed
neſciunt de proprio largiri. Alij inuadentes indebitas facultates, quo ſpeciẽ iuſtitiæ ſibi
quærant, ſolent conferre pauperibus. Non eſt iſta in æternũ iuſtitia. Multi iuſti plerunqꝫ
grauiter deliquerunt, nõ habentes æternæ fructũ iuſtitiæ. Soli deo ſuppetit in perpetuũ
per omnia poſſidere iuſtitiam, qui paſcit iuſtos & iniuſtos. Non enim beneficijs ſolis re
ferenda iuſtitia eſt, ſed illa uera iuſtitia eſt, quæ ipſis quoqꝫ deferẽ inimicis. Meritoqꝫ ait
iuſtitia dei: Diligite inimicos ueſtros. Ergo ſicut in æternum eſt iuſtitia ſolius dei, ita lex Matt. 5
dei ueritas. Sed quomodo iſtud accipimus? utrũ quia lex dei ueritas eſt, hoc eſt uera: &
quod ſtatuit deus, omne uerũ eſt, ſicut infrà ait: Omnia pręcepta tua ueritas? An quia ue
ritas lex dei eſt, quia non mentiẽ deus? Apud eum igitur ueritas lex eſt, fallacia præuari-
catio eſt. Sed & ſic poteſt accipi: Lex dei ueritas eſt. Apud Iudæos ergo non eſt lex Dei,
quia non recipiunt ueritatẽ. Lex dei ſpiritalis eſt, ſicut Apoſtolus dixit. Nõ habẽt ergo
ueram legẽ, qui eam non acceperint ſpiritaliter. Quod aũt non uerũ, mendax eſt: quod
mentitur, occidit. Litera ergo quæ occidit, mentiẽ: ſpiritus qui uiuificat, uerus eſt. Acci-
piamus & ſic: Lex dei, non typus, non umbra, non exemplar cœleſtiũ, ſed ipſa cœleſtia.
Vnde & ſcriptũ eſt, Quia finis legis eſt Chriſtus. Nõ defectus utiqꝫ, ſed plenitudo legis Rom. 10
in Chriſto eſt: quia uenit legẽ non ſoluere, ſed adimplere. Sicut enim teſtamentũ uetus
uenit nõ ſoluere ſed implere, ita nouum certificare. Sed ſicut omnis ueritas in nouo eſt
Teſtamẽto, ita & lex per Moyſen data, figura legis eſt ueræ. Ergo illa lex ueritatis exem
plar eſt. In exẽplari enim agni ſanguis effundiẽ, in ueritate Chriſtus immolaẽ. Meritoqꝫ
Apoſtolus cũ præmiſiſſet uitulorũ immolationẽ ſecundũ legẽ, adiecit: Neceſſariũ itaqꝫ
eſt exemplaria cœleſtiũ his mundari. nam ipſa cœleſtia meliorib. hoſtijs. nõ enim in ma
nufacta ſancta intrauit Chriſtus exemplaria uerorũ, ſed in ipſum cœlũ, & nunc apparet
uultui dei pro nobis. Vt cognoſcamus aũt quia legẽ nouã dedit dñs Ieſus, habes dicen-
tem ſpiritũ: Hoc aũt eſt teſtamentũ quod teſtabor ad eos, dicit dñs, dando leges meas in
cordibus eorũ, & in ſenſibus eorũ ſcribam eas, & peccati & iniuſtitiæ eorũ non ero me-
mor. Vbi ergo remiſſio, iam non oblatio pro peccatis. Quo euidenter oſtendiẽ omnem
ueritatẽ Euangelio contineri, quia lex dei in ſenſibus hominũ & in cordibus ſcribẽ, nõ
in tabulis lapideis. Qui ergo præcepta dei non habent in cordibus ſuis, non habent le-
gem, ſiue quia inueteratur in Iudæis, renouatur in nobis, umbra eſt, non ueritas: ut cum
fiat oblatio pro peccatis ſecundũ legẽ, nõ fiat remiſſio peccatorũ. Impoſſibile eſt enim
ſanguine taurorũ & hircorũ peccata mundari. Mendax ergo erat illa remiſſio, donec re
miſſionis ueritas adueniret. Quid inde manifeſtius, ꝙ Ioannis Euangeliſtę ſentẽtia, qua
ait: Quia lex per Moyſen data eſt, gratia aũt & ueritas per Ieſum Chriſtũ facta eſt?
* legis retulit ueritatem. Nam cum ſit aũt, diſiunctio, intelligendũ eſt diſiunctio
nem ideo interpoſitam, quia ſi ueritas fuiſſet in lege, non fuiſſet gratia facta per Chri-
ſtum. Poſſumus & ſic intelligere: Veritas Chriſtus eſt, ergo ueritas lex eſt. Et ſi man-
datum Domini lex eſt, multo magis uiuum & operatorium uerbum Dei lex eſt. Tri-
bulatio & neceſſitas inuenerunt me, mandata tua meditatio mea eſt.] Quærunt tri-
bulationes & neceſſitates iuſtum, & interdum inueniunt, interdũ non inueniunt eum.
Inuenitur, cui corona debetur: non inuenitur, qui idoneus certamini non probatur. Tri
bulatio igitur uelut quędam gratia eſt. Denique ſacrificium deo ſpiritus contribulatus.

An nor.

An non est gratia, quæ operatur patientiam? Qui ergo nouerat tribulationis profectũ esse: quæsitus à tribulatione, inuentus est, nec refugit. Dicit sapientia: Quærent me mali, & non inuenient. non quia dominus nolebat inueniri ab hominibus, qui se omnibus etiam non quærentibus offerebat, sed quia his operib. quærebatur, ut indigni essent qui quærerent inuenire. Cæterùm Simeon qui eum expectabat, inuenit. Inuenit Andreas: denique ait ad Simonem: Inuenimus Messiam, quod interpretatur Christus. Philippus
Ioan. 1 quoq; dixit ad Nathanael: Quẽ scripsit Moyses in lege, & prophetæ, inuenimus Iesum filium Ioseph, qui est à Nazareth. Et ut ostenderet quemadmodum Christus inueniret, ait: Veni & uide. Qui ergo Christum quærit, ueniat non corporis gressu, sed mentis uestigio. uideat eum non exterioribus oculis, sed internis. Aeternus enim corporalib. non uidetur aspectibus, quoniam quæ uidentur, temporalia sunt: quæ autem non uidentur, æterna. Christus igitur non temporalis, sed ex patre ante tempora quasi deus uerus Dei filius, & quasi uirtus sempiterna supra tempora est, quem nullus temporum finis inclu
Rom. 6 dat, quasi uita supra tempora, quem nunquã dies mortis inueniat. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel. quod aũt uiuit, uiuit deo. Audis quid dixerit hodie Apostolus? Peccato, inquit, mortuus est semel. Semel tibi peccatori mortuus est Christus. Noli iterum peccare post baptismum. Omnibus in commune semel mortuus est, & singulus semel moritur, non frequenter. Peccatum es ô homo. ideo peccatum fecit Christũ suum omnipotens pater. Hominem fecit, qui peccata nostra portaret. Mihi ergo peccato mortuus est dominus Iesus, ut nos in illo essemus iustitia dei. Mihi est mortuus, ut mihi resurgeret. Semel est mortuus, semel resurrexit. Et tu cum illo mortuus, cum illo sepultus, cum illo in baptismate resuscitatus, caue ne cum mortuus fueris semel, moriaris iterum. Iam non peccato morieris, sed ueniæ: nec cum resurrexeris, moriaris secundo. Chri
Ibidem. stus enim resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors in eum iam non dominabitur. Ergo mors dominata est in eum. Vtiq; qui dixit, non dominabitur, ostendit esse dominatam. Noli tantum amittere beneficiũ ô homo. Propter te Christus dominationi mortis se subdidit, ut te iugo dominationis exueret. Ille suscepit mortis seruitutem, ut tibi tribueret uitæ æternę libertatem. Qui quærit ergo Christum, quærit & tribulationẽ eius, nec refugit passionem. Denicq; Dauid qui dignus erat ut à tribulatiõe quæreretur, tribulationem & ipse quęsiuit. Non nisi quæsisset, non inuenisset. Quod inuenerit autẽ, ipse
Psal. 114 testatur dicens: Tribulationem & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui. Et alibi:
Ibid. 117 In tribulatione inuocaui dominũ, & exaudiuit me in latitudine. Bona ergo tribulatio, quę dignos facit nos qui in latitudine exaudiamur à domino. Gratia est autem exaudiri à domino deo nostro. Qui quærit igitur tribulationem, non refugit: qui nõ refugit, inuenitur. Non enim refugit, qui mandata dei sensu operibusq; meditatur. Nam utiq; illũ athletam certamina inueniunt, qui in usu exercitij fuerit constitutus. qui uero exercitiũ dereliquerit, sine dubio non poterit reperiri, quia indignus est ut quæratur. Dauid ergo quasi bonus athleta dicit: Tribulatio & necessitas inuenerunt me, quia paratum semper habuerunt, non refugientem necessitatum & tribulationum prælia, sed petentem. Iusta testimonia tua in æternum, intellectum da mihi eorum, & uiuifica me.] Quis tantus qui possit intelligere domini testimonia? Et ideo intellectus à domino postulandus est, cuius tanta est uis, ut initium eius sit plenitudo uirtutis. Deniq; scriptum est: Pietas autẽ in deum, initium intellectus. quæ uirtutum omnium fundamentum est, iuxta humanarum rerum & cœlestium disciplinam. Pietas amica deo, parentibus grata, dominũ conciliat, necessitudines fouet, dei cultura est, merces parentum, filiorum stipendium. Pietas, inquam, iustorum tribunal, egenorũ portus, miserorum suffugium, indulgẽtia peccatorum. Qui enim habet intellectum, ipse uerè est pius. Intelligit enim humanæ lubricum fragilitatis, & cito ignoscit erranti. Intelligit commune nobis datum naturę, usus q; consortium, & ideo pauperibus tanquam debitum soluit, non inficiatur tanquam indebitum. Intelligit uices esse calamitatum, & ideo tanquam naufragijs mundi istius portu quodam suę humanitatis occurrit. Hæc perfecta uirtus in hominibus, hæc plena in deo laus est. Meritò intellectum sibi etiam Salomon, magisterium secutus paternum, à Do-
3. Reg. 3 mino postulauit, dicens: Ego sum puer humilis, & ignoro introitum meum, & exitum meum, & seruus tuus in medio populi tui quem elegisti, populum multum sicut arena

maris,qui dinumerari non poteſt præ multitudine,& dabis ſeruo tuo cor prudens audi
re & iudicare cum iuſtitia populum tuum,& intelligere inter bonum & malum. Vndè
complacuit domino,quia non ſibi longæuitatem uitæ, & regalium diuitiarum copias,
ſed ſapientiam ad intelligenda domini iudicia & iuſticias depopoſcit:& ideo tantũ po-
pulum regno pacifico gubernauit,quia non uſurpauit ut Adam boni & mali ſcire diſtã-
tiam,ſed intelligendæ eius gratiam orauit à Chriſto. Quòd enim ſcire diuinum eſt, hoc
à domino deo tuo ut poſſis cognoſcere promerendũ eſt. Si petiſſet & Adam ſicut peti-
uit Salomon,nequaquam illos inextricabiles erroris laqueos incidiſſet, quibus omnis
eius hæreditas ſtrangulatur.Ideoq; mortuus eſt,& quod grauius eſt morte peccati,quia
antè uſurpauit ſcire,quàm intellectum quo uiuificaretur acciperet. Viuificat ergo intel
lectus ut ſpiritus,quia ipſe intellectus gratia ſpiritalis eſt: ideoq; intellectũ munere ſuo
ſpiritus ſanctus operatur.Intellectus autẽ bonus eſt omnibus qui eum faciũt.quo doce-
mur, quia nõ ſolum ſenſu cõplecti,ſed etiã factis id qđ intelligimus exequi debeamus.

SERMO XIX.

Vph, cuius interpretatio eſt concluſiò,& ſicut alibi inuenimus,aſpice.Di-
K ſtat litera,congruit ſenſus.Nam qui concluditur,circunſpicere ſe debet, &
cauſam periculi non diſſimulare,maxime cum letale diſcrimen ſit.Conclu
ditur unuſquiſq; tumeſcentibus uiſceribus,internis ue faucibus,cum intercluſo ſpiritus
commeatu,ſpirandi ac reſpirandi commercia coartantur. Concluditur fœmina cum ſit
peridrome matricis,qua pectoris ipſius premitur principale, unde graues oriuntur an-
guſtiæ,& niſi in locum ſuum illa recipiendorum ſeminũ aula reuocetur, uitam conſue-
uit excludere.Ita etiam qui animo angitur, & quibuſdam aduerſis imminentibus perur
getur,concludi dicitur non minoribus anguſtijs mentis quàm corporis. Maiores enim
animæ æſtus febreſq; ſunt animorum quàm corporum.Concluſus igitur uiſcerũ tumo-
re,medicum quærit ut poſſit propulſare periculum,& conſtricta laxare. Veniens medi
cus tentat omnia,explorat interna. Et tu ergo concluſus animi feruore, aſpice teipſum
interiore oculo.Morbi uis urget, feruet noxia conſcientia, moles peccatorum premit,
intercipiunt ſenſum mentis anguſtiæ: cognoſce teipſum, & orationis quære medicinã,
poſce ut ueniat medicus ille qui deſcendit è cœlo,qui maxime ægrotos requirit, ſicut i-
pſe ait: Non opus eſt ſanis medico,ſed ijs qui male habent. Habes uulnera? ne differas. Matth.9
non eſt apud eum ulla comperendinatio ſanitatis. Habes ulcera? ne timeas, uerbo non
ferro curare conſueuit.Aſpice igitur illis oculis quibus Dauid auxilium quęſiuit & me-
ruit. Leuaui, inquit,oculos meos ad montes: quæſiui unde mihi ueniret auxilium.Non Pſal.120
inueni niſi à domino. Qui enim mundum condidit,tuetur accolas mundi. Aſpice ergo,
& ſemper aſpice,quia iuſti oculi ſemper ad dominum. Hoc monet te etiam Hieremias
in Threnis ſub hac ipſa litera,dicẽs ad Hieruſalem: Surge: expergiſcere in nocte,in prin Thren.2
cipio uigiliæ tuæ effunde ſicut aquam cor tuum coram facie domini,extolle ad dominũ
manus tuas pro animabus paruulorum tuorum qui deficiunt à me in plateis omniũ iti-
nerum.Nónne & apertæ concluſionis oſtendit anguſtias, & monet ut intentione cor-
dis,in quo eſt oculi melioris obtutus,remedium tibi ſalutare prouideas? Deniq; etiam
infrà iterum ſub hac litera ait: Appropinquauit tempus noſtrũ, repleti ſunt dies noſtri, Ibid.4
aduenit finis noſter.Leues facti ſunt qui perſecuti ſunt nos,ſuper aquilas cœli. In monti
bus accenſi ſunt,in deſerto inſidiati ſunt nobis.Demonſtrauit ſummam concluſionem,
nec ullum remedium niſi in aduẽtu domini noſtri Ieſu Chriſti, qui ſolus deſperatis poſ-
ſit afferre medicinam.Et quaſi oſtendens eum,dicit: Spiritus ante faciem noſtram,Chri
ſtus dominus comprehenſus eſt in interitu noſtro.In umbra eius uiuemus inter gentes.
Et infrà: Bibes, inquit,& inebriaberis.Adhuc uiſitabit iniquitates tuas, reuelabit ſuper
peccata.Quàm breuiter aduentum & paſſionem eius expreſſit, remiſſionemq; omniũ
peccatorum,quàm aperte congregationem futurarum gentium declarauit. Hinc illud
Apoſtolicum, quia cæcitas ex parte Iſrael contigit, donec plenitudo gentium intraret, Rom.11
& ſic omnis Iſrael ſaluus fieret. Veni domine Ieſu,ſed iam non in umbra,ſed in ſole iuſti-
tiæ.Si umbra profuit,ſi paſſionis tuæ umbra protexit,ſi corporis umbra ſaluauit, quan-
tum conferre poterit claritas aperta uirtutis? Per umbram lepra curata eſt, per umbram
quoq; illius fœminæ quæ fimbriam ueſtis dominicæ attigit, ſanguis ſtetit, per umbram Matth.9

te uidimus, quando nō habebas speciem neq; decorē. Vmbra tua caro fuit, quæ nostrarum æstus refrigerauit cupiditatum, quæ compescuit insolentiam uitiorum, quæ restinxit ignes libidinum, quæ auaritiæ diuersarumq; passionum incēdia temperauit. & quid dicam de umbra domini, quando & apostolorū umbra sanabat? Veniēte etenim Petro unusquisq; offerebat ægros suos, quos transeuntis apostoli umbra reddidit sanitati. Au-
Esa. 19 di quia caro domini umbra erat. Ecce dñs sedet super nubem leuem, & ueniet in Aegy-
Psal. 16 ptum. Dauid dicit: Sub umbra alarum tuarum protege me. Factus est igitur exinanitus umbra nobis, quos sol iniquitatis exusserat. Vidimus ergo eum in umbra eius, cum adhuc fides prima procederet. Sed nunc iam totum illuminat mundum, & tamen adhuc eum per sui corporis, quę est Ecclesia, umbram uidemus, nondum facie ad faciem. Neq; enim oculi corporis diuinitatis possunt recipere fulgorem. Hæc quoq; umbra totū quo
Rom. 11 tidie protegit orbem terrarum. Profuit igitur conclusio: Conclusit enim deus omnia in incredulitate, ut omnium misereaē. Sed iam consideremus quid in conclusione dicendum sit, & unde incipiendum. Exclamaui in toto corde meo, exaudi me domine, iustitias tuas requiram.] Cum impressiones patimur corporales, exclamare cōsueuimus, ut alios ad præsidiū nobis uocare possimus. Premebatur sanctus propheta appropinquantibus sibi persecutoribus. Saul primo infestus armato eum insequebaē exercitu, postea parricida filius imminebat: non contentus fugientis exilio, uitam patris quærebat eripere. Sed ab illis minus pati poterat quos in præsenti uidebat, quàm ab alijs quos non ui-
Ephes. 6 debat. Est enim colluctatio sanctis non solum aduersus carnem & sanguinē, sed etiam aduersus principatus & potestates huius mundi, rectoresq; tenebrarū, qui latronū modo in istius seculi nocte humanis insidianē affectibus. Horum igitur sanctus Dauid cū graues aduersum se uideret fieri incursus, exclamauit in toto corde suo. Etenim aduersus diabolum non uocis magnitudine, sed magnanimitate cordis utendum est. Est tamē & uox cordis, quia est & uox sanguinis, quæ ad deum peruenit. Deniq; deus dicit: Vox
Gen. 4 sanguinis fratris tui clamat ad me. Clamat ergo cor nostrum, non sono corporis, sed cogitationum sublimitate, concentuq; uirtutum. Grandis fidei clamor. Denique in spiritu
Rom. 8 adoptionis clamamus Abba pater, & ipse spiritus dei clamat in nobis. Magna uox iustitiæ, magna est castitatis, per quam & mortui loquuntur: nec solū loquunē, sed etiā sicut Abel clamant. At uerò iniusti anima nec uiuens clamat, quia deo mortua est. Nihil in illa sublime, nihil magnificum est, quale eorum quorum sonus in omnem terram exiuit, & uerba in fines orbis terrarū. Gracili uoce loquebaē Moyses, & plus omnib. audiebaē. Quotidie audiē in Ecclesia: ab illis solis, hoc est, à Iudæis non auditur, qui aure audiunt,
Esa. 58 sed corde non audiunt. Propherę dicitur alteri: Exalta uiribus uocem tuam. Anna tamē
1. Reg. 1 non clamabat in corde suo sicut Moyses, sed loquebatur, fortasse quia filios postulabat, hoc est, bona quidem, sed priuata, nō publica clamabat. Sed quia à domino postulabat quæ domino eum si quem susciperet offerebat, loquebatur deo. Clamabat aūt Moyses,
Exod. 14 quia non pro se, sed pro omni populo precabaē. Vnde dictum est ei à domino: Quid clamas? Clamabat affectu pio, & sensu profundo, & personabat in cœlo, miraculis petens digna cœlestibus, ut mundi elementa mutaret. Deniq; ut ipsius loci seriem recēseamus: Instabat Pharao, & innumeris Aegyptiorū stipatus curribus urgebat Hebræos, hinc circumfusus hostis, inde interfusum mare plebem dei clauserat. Nulla in armis fiducia, spes nulla in uiribus. Strepebat tantummodo querela miserabilis, quod cōmodius sibi foret dura in Aegypto seruitutis onera subire, q̄ acerba in deserto morte consumi: querela nihil præsidij ferens, plurimū offensæ afferens. Stabat ergo Moyses mœstus, solicitus, anxius populi & periculis & querelis, expectans fidem cœlestiū promissorū: & tacitus secum ipse uoluebat qua tandem dominus ope, iniuriæ immemor, memor gratiæ, subueniret. Dicit ad eum dominus: Quid clamas ad me? Sonum eius non audio, uocem eius agnosco, silentium eius lego, clamorē eius in operibus dcprehēdo. Clamabat populus, & non audiebatur: tacet Moyses, & audiebatur. Non populo dictū est, Quid clamas ad me? Non enim ad deum clamabat populus, qui iniusta & uiris indigna clamabat. Sed Moysi dictum est, Quid clamas ad me? hoc est, tu solus ad me clamas, qui de me speras. tu solus ad me clamas, qui uirtutē meam excitas. tu solus ad me clamas, qui per uniuersam terram annunciari meū nomen expectas. Clamabat ergo Moyses in corde suo, &

omnis

omnis sapiens in corde suo clamat. Denique sapientia cum altissima prædicatione con
uocat ad craterem, dicens: Relinquite insipientiam, & quærite sapientiam. Magnę sub-
limitatis, magnæ uocis hæc prædicatio est, quæ stultis sapientiam pollicetur. Et Iesus do
minus clamabat: Si quis sitit, ueniat ad me, & bibat. Et uoce uerè magna clamabat, qui Ioan.7
uocabat homines ad regnum cœlorũ, ad illũ uenerabilem potum quo uitæ æternæ fru-
ctus infundit. Et tu cum oras, magna ora: id est, ea ora quę æterna sunt, non caduca. Ora
quæ diuina sunt atq; cœlestia, ut sis sicut angeli in cœlo. Noli orare pro pecunia, quia æ-
rugo est: noli pro auro, quia metallum est: noli pro possessione, quia terra est. Ista oratio
ad deum non peruenit. Non audit deus nisi quod dignum suis ducit esse beneficijs, sed
audit piam uocem plenam deuotionis & gratiæ. Nõ solum ergo clamandum in corde,
sed etiam in toto corde clamandum est. Sicut enim corporaliter tunc bene clamatur, cũ
toto ore clamatur, ita spiritaliter toto est clamandum corde, si uolumus magna referre,
& à domino quę poscimus impetrare. Hanc dominus uocem exigebat à populo, quam
populus nesciebat. Ideoq; dixit dominus: Populus hic labijs me honorat, cor aũt eorum Matth.15
longe est à me. Qui ergo appropinquauerit corde, ipse audit à domino. Cor ergo prius
clamet, ut sermo possit audiri. Sed non satis est clamare ad dominum, sed etiam iustitias
eius exquirere. Exquirit aũt iustitias, qui id quod in omnibus creaturis, & maxime in a-
nimantibus rationabilibus uel etiam irrationabilibus insitum est, prouidentiæ ascribit
diuinæ. Vnde turturi studium pudicitiæ, quę compare amisso, concubitui indulgere nõ
nouit, quod homines seruare non possunt? Vnde plerisq; animantibus tam sobria par-
tus cura seruandi, ut ubi conceptionis munus agnouerint, coitum non putent esse repe
tendum, ne receptorum seminum fiat adulterina permixtio? Phœnix coitus corporeos
ignorat, libidinis nescit illecebras, sed de suo surgit rogo sibi auis superstes, ipsa & sui hę
res corporis, & cineris sui fœtus. Aquila ne degeneres partus nutriat, diligẽti librat exa
mine, & adhuc teneros fœtus pio ungue suspendit, solisq; offert radijs, ut si forte oculos
suos ui fulgoris inflexerint, tanquam degeneres laxato in præceps ungue dimittat. Sin
uerò naturæ uigore constanti aduersum radios solis obtutũ potuerint uindicare, dignæ
indolem sobolis onere grato reportet. Volatilia cœli omnia non serunt neq; metunt, &
deus pascit illa, quia iustitias domini custodiunt, nihil sibi proprium uindicando, sed li-
gno fructifero, quod domini indicio cõmunem ad escam datũ est, famem releuare con
tenta. Ex his igitur nos cognoscimus ꝙ diuinæ subsidia prouidentiæ hominibus nõ de-
essent, si dei iustitiam seruare uellemus. Qui alit aues, non aleret homines quos ad ima-
ginem & similitudinẽ sui fecit? Nónne pluris sumus illis? Naturæ prærogatiua pluris su
mus, sed inferiores diminutione gratiæ, & præuaricationis iniustitia. Clamaui ad te, sal
ua me, & custodiam testimonia tua.] Repetit quòd ad deum clamauerit, & custodem
se promittit cœlestium statutorũ, quę cœlo terraq; testibus dominus deus sanxit, ut prę-
uaricatores elementorum testimonijs arguant. Quomodo cœlum aspiciat præuarica-
tionis suę conscium? Quomodo fructus de terra expectet, quæ nouit ingratos? Vide
igitur quàm non parua promittat propheta. In clamando fidelis & promptus affectus
exprimitur, in custodiendo testimonia tua, continentiæ uirtus, obsequij sedulitas decla
ratur. Anticipaui in maturitate, & clamaui: in uerba tua speraui.] Græcus ἀωρίᾳ di-
xit, quod est, ante horam, ante tempus. Qui ergo dominum deprecatur, non uelut præ-
scripta pręcipue tempora præstoletur, nesciens in obsecrationibus domini tempus esse
aliquod, sed semper in ipsis sit. Siue manducamus, siue bibimus, Christum annũciemus, 1.Cor.10
Christum rogemus, Christum cogitemus, Christum loquamur, in corde nostro semper,
semper in ore sit Christus. Sed fortasse dicas: Quomodo scriptũ est: Tempus omnibus, Ecclẽs 3
& tempus omni rei sub cœlo est? Sed dominus Iesus supra cœlum est, nullo circumscri-
ptus est tempore. Claudat os suum Arriana perfidia. Tempus, inquit, omni rei sub cœ-
lo: quanto magis sub deo tempus, non supra deum? Generatio ex patre non habet tem-
pus. Neq; enim opus ante autorem, sed author supra operis exordium. Fortasse obijciãt
quia dixit: Tempus meum nondum aduenit. Et iterum dixit: Pater uenit hora. Sed hæc Ioan.7
hora est passionis. Est etiam tempus uirginalis conceptionis. Ecce uirgo in utero acci-
piet. Quia uirgo sub tempore, & ideo præscripta ætate concepit. Qui rogat itaq;, sem-
per roget: & si non semper precatur, paratum semper habeat precantis affectum. Perno

Luc. 6 ctabat in oratione dominus Iesus, non indigẽs precationis auxilio, sed statuens tibi imitationis exemplum. Ille pro te rogans pernoctabat, ut tu disceres quomodo pro te rogares. Redde igitur ei quod pro te detulit. Audi suprà dicentem prophetam: Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Et tu surge uel media nocte, si nõ potes tota semper nocte uigilare, ut dum oras nocte, ueri solis pectori tuo splendor irradiet: quia omnis anima quæ Christũ cogitat, in lumine semper est. Dies lucet tibi, Christus aspirat. Sed quia sequens uersiculus de tempore precandi euidenter expressit, in isto uersiculo actuũ magis operumq́ arbitror quàm orationis tempus intelligendum. Præcurrit ætatis maturitatem quisquis in adolescẽtia positus senilem grauitatem induit, & iuueniles annos ueterana quadam continentia regit, feruoremq́ uirentis corporis incana morũ maturitate componit. Nam quid potest habere laudis, si effœtum corpus uoluptatibus, & iam senectutis gelu frigidum, ad sera deuotionis officia deposito iam segnior uigore conuertat? Non est corona, nisi ubi fuerit difficilioris lucta certaminis. Ad quam rari attingere possunt, nec omnes qui ingressi fuerint stadiũ, peruenire. Ille laudabilis, cui est in seipso ante certamen, qui carnem suam reluctantem sibi mentis coercet imperio, parca frugalitate castigat, & seruituti redigit, ne effrenata libertate luxuriet, atq; indomita feruens cupiditate habenas animi regentis abrumpat. In hora est ergo senex, si munia sobriæ maturitatis exerceat: ante horam præcurrens iuuenis, si senili pondere incentiua cõprimat uo-
Thren. 3 luptatum, ac feruentes illecebras cupiditatis extinguat. Bonus est enim dominus sustinentibus, Hieremias dicit. Et bonum est uiro qui graue portauit iugum à iuuentute, sedebit singulariter, & silebit, quia tulit iugum uerbi. Qui enim à iuuentute iugum portauerit, & habenis maturi moderaminis teneriora uolens colla subdiderit, sedebit singulariter remotus à strepitu interpellantiũ passionum, et quietus silebit, cui necesse iam nõ sit iurgari cum corpore, decertare cum uarijs cupiditatibus, quia tulit iugum uerbi anima quæ quærit deum, quæ captiuas sibi fecit omnes delicias iuuẽtutis. Vnde fortasse & illud dominicum: Non clamabit neq; contendet, neq; audiet quisquam in plateis uocẽ eius: non solum ad defensionis silentium, absolutionisq; cõtemptum & tolerantiã passionis, sed etiam ad compressiones omnium accipere possumus corporalium uolupta-
1. Pet. 2 tum. Vnde & alibi scriptum est: Quia peccatum non fecit. Recte igitur tacebat in mortis periculo constitutus, qui mortis aculeum non timebat. In uerba, inquit, tua speraui. Græcus ἐπήλπισα dixit, quod est ad sperandum semper crescere, & spem spei adiungere. Iustus semper sperat, & in aduersis positus, & frequentibus afflictus ærumnis desperare non nouit, sed quo grauiora tolerauit, magis sperat, & sperandi sumit profectum, secun-
Esa. 40 dum illud oraculum: Consolamini, consolamini populum meum dicit dominus. Sacerdotes, loquimini iustitiam in cor Hierusalẽ, consolamini eam, quia repleta est deiectio, & solutum est peccatũ eius, quia recepit de manu domini duplicia peccata sua. Quàm cito dixit plenitudinem deiectionis solutionem esse peccati, & repetiuit causam consolationis eo maius esse reconciliationis insigne, quo numerosior fuerit pœna quàm culpa. Iob tot grauatus incommodorum acerbitatibus, pio spem cumulabat affectu, discretam à pijs causam asserens impiorum, quorum lumen extinguitur. Lux autem secũdum Salomonem semper iustis. Vnde colligit̃ quia iustus semper in uerba dei sperat, & spem adijcit spei. Quod euidentius expressit Esaias, dicẽs: Tribulationem super tribulationẽ expecta, spem super spem. Ad perlactatos & abductos ab uberibus loquebat̃, hoc est, ad eos qui prima infantiæ alimenta transissent, cibo iam habiles fortiori. Exemplo sit, quòd ablactatus Isaac patriarcha tantus euaserit, ut adhuc inter rudimẽta primæuæ positus ætatis, nequaquam tamen gladium ferituri parentis horruerit. Plures filios habuit Abraham, nullum ablactauit alium, sed in hoc solo fecisse legitur epulum magnum. Et bene magnum epulum scriptura dixit, quia typus erat eius quem semper epulant̃ corda sanctorum. Præuenerunt oculi mei mane, meditari uerba mea.] Suprà ait: Præueni ἐν ἀωρίᾳ, hoc est, ante horas, ante tempus: hic ait, Manè, aliud significãs tempus orandi atq; psallendi domino, ut sit illud prius secundum quod ait: Media nocte surgebam: hoc aũt iuxta illud: Præueni orientem solem. Graue est enim, si te ociosum in stratis radius solis orientis inuerecundo pudore cõueniat, & lux clara feriat oculos somnolẽto adhuc torpore depressos. Arguit nos tanti temporis spacium, sine ullius deuotionis munere ac sa-

crificij

crificij spiritalis oblatione feriata trāsmissum. An nescis ô homo quod primitias tui cordis ac uocis quotidie deo debeas? Quotidiana tibi messis, quotidianus est fructus. Occurre ergo ad solis ortus, ut te oriens inueniat iam paratum, ne lumina tua madido adhuc sopore mergentia, primus diei fulgor exagitet. In cubiculo meo in noctibus quæsiui quem dilexit anima mea, dicit ecclesia. Ideo meruit eum inuenire, ideo eius gratiam promereri, quia etiam in cubiculo quæsiuit. Quæsiuit in noctibus, propterea copiam eius adepta in posterioribus loquitur ad sponsum: Veni frater meus, exeamus in agrum, requiescamus in castellis, diluculo surgamus in uineas. Aduertis quemadmodum sponsa uerbum inuitet dei, ut ueniat in terras, & tollat peccata mundi? Ager hic erat ante desertus, sentibus nostrorum squalidus delictorum, horridus spinis. Castellum erat in quo relegatus Adam perpetuo suæ posteritatis hæredes stringebat exilio. Illò ergo ducit ecclesia Christum, ut Adam liberet. Deinde exulibus absolutis cœpit mundi istius ager idoneos habere cultores: & qui erat antè ieiunus, factus est uitis æternæ plantatione fœcundus. Nec tamen sic spiritalibus læta palmitibus euagatur, sed ad has uineas uocat Christum, ubi psallentes sint & orantes, ubi noctibus ac diebus fructus innoxius perseueret. Ibi, inquit, dabo ubera mea, ibi dederunt mandragoræ odorem. Pleriq; discernūt quendam inter mandragoras sexum, ut & mares putent esse & fœminas, sed fœminas grauis odoris. Significat ergo gentes quæ ante fœtebant cum essent infirmiores: euirata quadam imbecillitate perfidiæ, boni odoris fructus ferre cœpisse, postq; in aduentū domini crediderunt. Legimus etiam quod mandragoras acceperit sancta Rachel à sorore sua Lia, ut concederet ei illa nocte dormire cum sancto Iacob. Mandragoras Ruben primogenitus attulerat matri suæ Liæ, quæ lippientibus oculis synagogæ figuram accepit, quia Christi gratiam uidere non potuit, hebetato debilis mentis obtutu. Quo declaratur, quod fructus quos antè synagoga à primogenito dei filio susceperat, ecclesiæ concessit. Sed quia illius noctis potita concubitu concepit & genuit Lia suæ posteritatis hæredem, impletur mysterium, quoniam credentibus apostolis reliquiæ Iudæorum per electionē gratiæ saluæ factæ sunt. Vnde ait ecclesia: Noua & uetera frater meus seruaui tibi. Quis dabit te fratrem lactentem ubera matris meæ? Inueniens te foris, osculabor te, & quidem non spernent me. Assumam te & inducam in domū matris meæ, & in secretum eius quæ concepit me, ibi docebis me. Habens igitur informationem nouarum & ueterum scripturarum, nec despicabilem se esse sentiens, non solum orationibus in secreto cordis uerbum tenet, uerumetiam psallentis chori uocibus uelut quibusdam eum osculis gratiæ osculatur. Itaq; malorum granatorum, hoc est, diuersorū & innumerabilium fructuum, & præcipue fidei odoribus, gratiæ, sapientiæ, & gloriæ, uitæq; æternæ subnixa diuitijs, quæ sunt circa sinistram & dexteram sponsi, per animas sanctas laudantium congregationū plausibus excitat Christum, dicens: Adiuraui uos filiæ Hierusalem, ut non suscitetis & resuscitetis dilectionem usquequo uoluerit. Vnde eam mirantur filiæ Hierusalem sanctæ animæ patriarcharum & prophetarum ueterumq; iustorū, uel cœlestes potentiæ, dicentes: Quæ est hæc quæ ascendit dealbata innitens super fratrem suum? Hoc est talibus solennitatibus fulget ecclesia: & quæ antè per diem fusca erat, iam splendet in noctibus & relucet. Ipse quoq; dominus tanto munere psallentium delectatus ait: Pone me ut signaculum in cor tuum, ut sigillum in brachium tuum, quia ualida est ut mors charitas, durus sicut inferi zelus tuus. Alæ eius, alæ ignis flāmæ. aqua multa excludere non poterit charitatem, & flumina non undabunt eam. Quia uidit tantam deuotionem ecclesiæ, idoneos putat esse iam populos qui in corde nostro & in brachio signaculum eius portare possimus. Ipsum enim pater signauit deus, & qui testimonium eius accepit, signauit, quia deus uerax est: & ideo operantes cibum permanentem in uitam æternam, signati sunt ad imaginem & similitudinem Christi, qui est imago inuisibilis dei. Sicut ergo deus uerax est, & tu signa in tuo sensu & opere ueritatem, ut os tuū non loquatur mendacium: manus tuæ non operentur opera hominum, quæ sunt fallacis istius mundi, sed illa quæ dei sunt, ut pauperibus largiantur, debiles subleuent, mortuos honorent tumulis sepulturæ. His operibus charitas quærit, ut nemo possit à Christo uel periculo mortis auelli. Vnde ille ait: Quis nos separabit à Christo? Tribulatio, an angustia, an persecutio? Et infrà: Confido eīm, quia neq; mors, neq; uita, neq; angeli. Ea

Cant. 3 | Ibid. 7 | Ibidem | Gen. 30 | Rom. 9 | Cant. 8 | Cant. 2. 3. 8 | Rom. 8

ſpecie etiã zelus durus eſt charitatis,& alę eius alæ ignis.Habet alas ſicut columba.ſunt
Pſal.54 eñ pennę columbæ deargentatæ,quibus euolat qui diligit,dicẽs: Ecce elõgaui fugiẽs,
& manſi in ſolitudine.Sed alę charitatis, alæ ignis, quibus dilectiõis inflammat ardorẽ.
Matt.4 Hoc uapore feruentes fecit dñs angelos ſuos ſpiritus,& miniſtros ſuos ignẽ urentẽ,ſed
nõ exurentẽ.Legimus & alam tẽpli ſupra quam diabolus tentans fecit aſcẽdere ſaluato
rem, quæ erat in tẽpli culmine. Sunt ergo faſtigia pietatis, ſunt culmina charitatis,quæ
uaporẽ gratiæ pectorib.humanis adolere cõſuerunt: ut multa aqua extinguere atq; ex-
cludere nõ queat charitatẽ,& flumina eam ſeculariũ tempeſtatũ nulla cõcludant. Cũ er
go tanta Eccleſiæ gratia,tanta nos præmia deuotionis inuitẽt, præueniamus orientẽ ſo
lem,occurramus ad eius ortus,anteq̃ dicat, Ecce aſſum. Vult ſe præueniri ſol iuſtitiæ, &
ut præueniatˀ expectat.Audi quemadmodũ expectet & cupiat præueniri: dicit angelo
Apoc.2 et 3 Pergami Eccleſiæ:Age pœnitentiã,cæterũ uenio tibi.Dicit angelo Laodicię:Aemula-
re ergo,& pœnitentiã age:Ecce ſto ad ianuam,& pulſo: & ſi quis audierit uocẽ meã,&
aperuerit ianuã,intrabo ad illũ.Poterit intrare deniq;,quia nec reſurgentẽ eum cum cor
pore ulla clauſarũ ualuarũ repagula retinere potuerũt, ſubitò ſe apoſtolicis penetralib.
improuiſus infudit.ſed ſtudia deuotionis tuę deſiderat experiri.apoſtolos eñ probatos
habebat.Aut fortè in perſecutiõe præuenit. Vbi tranquillitas eſt,pręueniri cupit.Pręue
Ephes.5 ni certè hunc quẽ uides ſolẽ.Surge qui dormis,exurge à mortuis,ut illuceſcat tibi Chri-
ſtus.Si hunc ſolẽ pręueneris anteq̃ iſte ſurgat,aſpicies Chriſtũ illuminantẽ.Ipſe prius in
tui cordis illuceſcit arcano:ipſe tibi dicẽti,De nocte uigilat ad te ſpiritus meus, matuti-
nũ lumen tẽporibus faciet ſplendere nocturnis,ſi mediteris uerba dei. Dum eñ medita-
ris,lux eſt:& uidens lucẽ non tẽporis ſed gratiæ,dices, Quia lux præcepta tua. Cum aũt
te meditantẽ uerba diuina dies inuenerit, & tam gratũ opus orandi & pſallendi delecta
uerit tuam mentẽ,iterũ dices ad dominũ Ieſum:Exitus matutinos et ueſpere delectabis.
Exod.18 At uerò Moyſe magiſtro uſus eſt populus Iudęorum quotidie in ſermonib.ſuis à mane
uſq; ad ueſperã iudiciũ dei operiendo.Quod uidẽs cognatus eius eſſe intolerabile, con
ſiliũ dedit,negocij cõſummandi partito cũ alijs onere,qui ad hoc munus electi ſunt.No
ctibus ac dieb.ſine ulla ceſſatione recẽſet ſcripturas diuinas, quia & ſi quid aliud ſenio-
rem interrogaueris,neſcit niſi ſcripturæ diuinæ ſeriẽ reſultare. Vacat illic ſermo de ſecu
lo,ſola illic ſcriptura contexitˀ,ſingulorũ ſibi per uices ora ſuccedunt,ne quãdo ſacer ille
ſonus mandatorũ cœleſtiũ ferietˀ: & tu Chriſtiane dormis, cui magiſter eſt Chriſtusˀ &
non uereris ne de te dicatˀ:Populus iſte nec labijs me honoratˀ Iudæus uel labijs, tu uerò
nec labijs.Si illius qui uel labijs honorat,cor longe eſt à deo:q̃modo poteſt cor tuũ ꝓpè
eſſe,qui ne labijs nõ honorasˀ Quàm diu te ſomnus, q̃ diu te ſecularia tenent,q̃ diu ſo
licitudo iſtius uitæ,q̃ diu terrenaˀ Diuide ſaltẽ deo & ſeculo tẽpora tua: uel quando nõ
potes agere in publico quę ſunt iſtius mũdi: & tenebræ prohibẽt noctis,deo uacato,in-
dulge orationibus:& ne obdormiſcas,pſallito: ſomnũ tuũ bona fraude fraudato; manè
feſtina ad eccleſiã:defer primitias pij uoti: & poſtea ſi uocat ſecularis neceſſitas,nõ ex-
cluderis dicere: Pręuenerũt oculi mei mane meditari uerba tua. & ſic ſecurus procedis
ad tuos actus.Quàm iucundũ inchoare ab hymnis & canticis,à beatitudinib.quas in e-
uangelio legisˀ q̃ proſperũ ut te Chriſti ſermo benedicat, & dum recantas dñi benedi-
ctiones,ſtudiũ alicuius uirtutis aſſumas, ut etiã in te benedictionis diuinę meritũ reco-
gnoſcas. Vocẽ meã exaudi ſecundũ miſericordiã tuã dñe,ſecundũ iudiciũ tuũ uiuifica
me.] Semper homo,etiã ſi ſanctus,ſi iuſtus ſit,debet orare, ut exaudiat eũ Dñs ſecundũ
miſericordiã ſuam,non ſecundũ merita uirtutis alicuius:quia rara uirtus,multa peccata.
Et ſecundũ iudiciũ ſuum uiuificet,ut infirmis opẽ ferat. Et maxime hoc debemus orare
cùm aliquib.urgemur aduerſis. Vnde nõ ocioſe à ſancto Dauid præmiſſa eſt diuinæ mi
ſericordiæ poſtulatio. Appropinquauerunt perſequentes me iniquè, à lege autẽ tua
elongauerunt.] Græcus ſic poſuit: Appropinquauerunt perſequentes me iniquitate,
hoc eſt,cum iniquitate me perſequebantur. Quanto magis mihi appropinquauerunt,
tanto amplius ſe a lege tua ſeparauerunt:quoniam qui fratrem ſuum perſequitur,à lege
Deut.6 ſecernitur.Lex enim dicit:Diliges dominum deum tuum,diliges proximum tuũ. Non
Leuit.19 ergo oderim fratrem,ne dicatur mihi: Si fratrẽ tuum non diligis quem uides,quomodo
1.Ioan.4 potes deũ diligere quem non uidesˀ Neſcis fratrũ tuum mercem eſſe ſanguinis Chriſtiˀ

Mercem

Mercem ergo nón diligis Chriſti, ſi fratrem non diligis. Ergo perſecutor mihi appro-
pinquat,ut noceat,ſed is ſe à lege diſterminat. Quæ enim portio iuſtitiæ cum iniquitá-
te? Qui aũt à lege dei ſe ſeparat,ſeparat ſe ab æterna uita. Lex enim uita eſt. Deniq; oſtẽ-
dens propheta legem dei ait: Ecce iſta eſt uita, quoniam qui facit ea quæ legis ſunt, ui-
uet in eis,quod legi cõuenit utiq; ſpiritali. Et fortaſſe qui mihi appropinquat ut noceat
mihi,dum ſeparatur à lege,ſeparatur à Chriſto,quia Chriſtus eſt uita. Ego autem ſi adhę
ream Chriſto,nec mihi appropinquat:qui etiam ſi corporis mei habeat poteſtatem, ani
mæ tamen meæ nocere non poterit. Deniq; perſecutores martyrum quàm longe ab eo
rum meritis ſeparati ſunt. Sed forte dicas: Quomodo ſancti adhærent deo? Et ideo ſe-
quitur: Propè es domine,& omnia præcepta tua ueritas.] Propè eſt dominus omni-
bus,qui ubique adeſt: nec fugere eum poſſumus,ſi offendimus: nec fallere,ſi delinqui-
mus: nec amittimus,ſi colamus. Spectat omnia deus,omnia uidet,aſſiſtit ſingulis,dicẽs:
Deus appropinquans ego ſum. Et quomodo poteſt deeſſe alicui deus, cũ de ſpiritu Dei
legeris: Spiritus domini repleuit orbem terrarum? Quia ubi domini ſpiritus, ibi domi-
nus deus. Cœlum & terram ego compleo, dicit dominus. Vbi igitur deficit qui implet *Sap. 1*
omnia? aut quomodo de plenitudine eius omnes accepimus, niſi omnibus appropin- *Hier. 23*
quet? Deniq; Dauid ſciens illum ubiq; eſſe,& implere cœlum & terrã & maria ait: Quò *Ioan. 1*
ibo à ſpiritu tuo,& quò à facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum,tu ibi es: ſi deſcẽdero *Pſal. 138*
in infernum, ades. Si ſumpſero pennas meas ante lucem,& habitẽ in nouiſſimo maris,
etenim ibi manus tua deducet me,& tenebit me dextera tua. Quàm cito ſignificauit u-
bique deũ eſſe:& ubi eſt dei ſpiritus,ibi deum eſſe:& ubi eſt deus,ibi ſpiritũ dei eſſe prę-
ſentem. Quo loco indiuidua copula trinitatis expreſſa eſt. Siquidem hæc per os prophe
tæ locutus eſt dei filius in perſona hominis locutus,qui per incarnationem deſcendit in
terras,per reſurrectionem aſcendit in cœlum,per corporis mortem penetrauit infernũ,
ut ſolueret alligatos. Aut ſi ad prophetã referas,aduertis expreſſum, quòd ubiq; manus
& dextera dei Chriſtus aſſiſtat,ubi pater deus,& ſanctus dei ſpiritus. An cum de ſole du
bitare nequeamus quòd procedens toto orbe radios diffundat ſuos,& omnibus lumen
infundat,quẽ etiam illi qui uidere non poſſunt,ſentiunt tamen aeris ipſius fotu eſſe prę-
ſentem? Vbi enim deeſt calor illius? Quò radij eius non perueniunt, cùm diſcuſſis no-
ctis aut nubiũ tenebris illuminat terram? In cœlo fulget, in mari rutilat, feruet in terris.
De ſole ergo nõ dubitas ꝙ ubiq; reſplendeat: de deo dubitas,quòd non ubique fulgeat
ſplendor gloriæ eius,& imago ſubſtantiæ? Quid non penetret uerbum dei,ſplendor ę-
ternus,qui etiam occulta mentis illuminat,quæ non poteſt iſtẽ ſol penetrare? Verbum
enim dei gladius ſpiritalis eſt,uſq; ad diuiſiones animæ atq; artuum,medullarumq; per- *Heb. 4*
ueniens. De quo dicit iuſtus ad Mariam: Et tuam ipſius animam pertranſibit gladius,ut *Luc. 2*
reuelentur multorum cordium cogitationes. Penetrat ergo animam, & quaſi candor
æternæ lucis illuſtrat. Sed quamuis diffuſa per omnes & in omnes & ſupra omnes pote
ſtate ſit,quia omnibus ortus ex uirgine eſt,& bonis & malis,ſicut & ſolem ſuum oriri iu *Matth. 5*
bet ſuper bonos & malos: illum tamen fouet qui appropinquat ſibi. Sicut enim à ſe ful-
gorem ſolis excludit qui feneſtras domus ſuæ clauſerit,locumq; tenebroſum in quo di-
uerſetur elegerit: ita qui ſe auerterit à ſole iuſtitiæ,non poteſt ſplendorem eius aſpicere.
In tenebris ambulat,& in omniũ luce ipſe ſibi cauſa eſt cæcitatis. Aperi igitur feneſtras
tuas,ut tota domus tua ueri fulgore ſolis illuceat. Aperi oculos tuos,ut uideas orientem
tibi ſolem iuſtitiæ. Sed caue ne eos ulla ſtipulæ feſtuca perturbet. Si quid ſordis in ocu-
lo fuerit mentis tuæ,non poteris eum intueri: Si quid ægritudinis,plus grauabit,cũ con
fuſam oculorum aciem lux ferit,maioremq; dolorem excitat. Sit ergo ſimplex oculus
tuus,ne incipiat totum corpus tuum eſſe tenebroſum,& uacillet in lumine ſicut ſunt cæ
corum ueſtigia. Nunquid ſi quis oſtia domus ſuæ claudat, ſolis eſt culpa quòd non illu-
minat domum eius? Ergo ſi quis peccatorum ſuorũ repagulis obſerandam mentẽ pro-
priam iudicauerit,& uerbi à ſe ſplendorem ſtultus auertat, ac ſibi inferat inſipientiæ cæ
citatem,cauſari poterit quòd ſol iuſtitiæ noluerit intrare? aut infirmitatem luminis cœ-
leſtis arguere? Pulſat ianuam tuam dei uerbum. Si quis mihi aperuerit, inquit,intrabo.
Si quis ergo non aperuerit,nunquid non ingredientis, & non magis non aperientis eſt
culpa? Nihil quidem deo eſt obſeratum, nihil clauſum æterno lumini, ſed portas mali-

ciæ dedignatur aperire, conclauia non uult penetrare nequitiæ. An uerò quum animæ nostræ uigor putrē corporis refugiat portionē, quod eius gratiā corrupti artus sentire nō possint, deus corruptæ animæ membra quædā dignatur habitare? Animæ tamē uigor per corpus omne diffundit, siue manus, siue pes, siue digitus particeps sensus est: dei potest alicubi deesse sapientia, alicubi eius deesse maiestas? Sane fugientes non retinet, nō cogit inuitos, sed neq; fastidit appropinquantes: & illius quidē uirtus, illius uerbum, deus omnibus propè est. In ipso eñ constant omnia, & ipse est caput corporis ecclesiæ, in quo omnis inhabitat plenitudo diuinitatis. Sed plerosq; ab eo peccata secernunt, de
Psal. 72 quibus dictū est: Ecce qui elongant se à te, peribunt. Vnde sanctus ait: Mihi aūt adhærere deo bonū est. Et Apostolus ait nō esse longe deū ab unoquoq; nostrū: In ipso quoq;,
Act. 1 inquit, uiuimus & mouemur & sumus. Vitalem etenim omnibus gratiam subministrās, omnibus præstò est munere bonitatis suæ, sed propior est illis qui contrito sunt corde. Quod uetus quoq; per ænigmata historia docet. Moyses in mōtis Sina supercilio erat, & solus erat: populus in ualle in imo montis, presbyteri in parte mōtis supra merita plebis, sed plurimo interuallo à Moysi meritis separati. Non omnes in uertice, neq; in imo oēs, sed populus. Moyses solus in uertice Sina montis, qui Latina interpretatione dicit̄ tentatio. Et tu si supra tentationes ascenderis, & contrito corde detuleris precē, deo p-
Matth. 5 ximus eris. Si mundo corde fueris, & tu deum uidebis. Beati mūdo corde, quia ipsi deū uidebunt. Qui ergo deo proximus est, dicit: Prope es domine, & omnia præcepta tua ueritas. Iudæus hoc nō potest dicere, qui nō recipit dominū Iesum. Separauit eñ se, nec in ueritate, sed in umbra credit. Quomodo dicit, Præcepta tua ueritas, cum gratia & ueritas per Iesum Christū facta sit, cū eum nō agnoscat, qui ueritate & plenitudine circūcisionis suæ totū mundum redemit? Initio cognoui de testimonijs tuis, quis in æternum fundasti ea.] De testimonijs, inquit, tuis ab initio cognitionē & fidem assumpsi, quòd in æternū fundata sunt. Testimoniū enim fidele est, & præstat paruulis sapientiam. Si cognouisset Adam & Eua quæ quasi paruulis data essent eis cautiora præcepta, ne usurparent sibi scientiam boni & mali, quam recto discrimine definire nō possent, paradisi incolatum in perpetuū uindicare potuissent. Si considerant homines quia sanguis hominis ad deū clamat, manus proprias à nece hominis abstinebunt. Si custodiant præcepta quæ dedit dominus corā cœlo & terra testibus, dicens: Audi cœlum, & auribus percipe terra: scientes quia quicquid flagitij cōmiserint, aduersus legē domini fecisse, quod angelorum & potestatū, sanctorū quoq; hominum testimonijs arguantur: supra hæc testimonia fundamentū sibi constituent, quia æterna sunt atq; perpetua. Et nos ergo opus nostrum ædificemus supra fundamentū testimoniorū cœlestium, ut non ardeat sicut lignū aut stipula, sed sicut aurum probetur, ut æterno maneat nixum fundamine.

SERMO XX

Incipit litera Res, quæ Latina interpretatione caput dicitur uel primatus. Caput est, ut formā generis humani consideremus, quod fouet membra omnia, & dirigit atq; implet sensibus. Sensus eñ sapientis in capite eius. Inde ductus uenarū, meatusq; spiritus, sanguinis uires in totius partes corporis deriuant̄. Lustrat omnia, ornat omnia. Sublato capite, corpus sine nomine est. Nō agnoscitur, nec ulla superest usura uiuendi. Propterea qui in aliquo damnat̄ crimine, eò quod ornamentū est totius corporis, capite abdicat̄: & qui turpi uel scelesto reatu beluinæ obscœnitatis illuuiem uel bestialis immanitatis horrorem cōmisisse detecti sunt, tanq; ij qui proposito humanæ moderationis exciderint, formā quoq; humanæ conditionis iubentur exuere. Reciso enim capite, reliqui corporis truncus bestiarū corpori comparatur, & sapientiæ arce fraudatur, qui sapientiæ non potuit tenere rationē. Sepelitur igitur sine decore suo corpus. In capite etenim uigor uitæ, in capite est gratia uenustatis. Fertur coluber, cum urgetur periculo, caput semper abscondere, & in orbē se colligens obiecta reliqua parte corporis hoc solū tueri, quod læsa ferantur, membra cætera saluo capitis uigore reparari. Hoc & tu moraliter caput serua, hoc seruato & mystice. Mysticū caput Christus est, quia omnia in ipso constant, & ipse est caput corporis ecclesiæ. Hoc caput qui amiserit uiuendi usum habere non poterit. Hoc solo distamus à bestijs, ad imaginem dei & similitudinem uirtutum uigore formati. Fides nos ab irrationabilium pecudum compa-

ratione

ratione fecernit. Hoc caput humani feruate ferpentes, etiam fi omnia membra cædant, totum uratur corpus incēdijs, mergatur profundo, euifceret à beftijs, hoc tamen capite cuftodito, uita integra, falus tuta elt. Nemo enim poteft perire, cui nō fublatus eft Chriftus. Eft & caput, fumma ftudij atq; operis noftri, fumma negocij, fumma fpei, fumma uirtutū. Omnis aūt fumma eft ftudij noftri, ut fimus humiliores, ueritatē fequamur, quā nō uidet extollens fe fruftra inflatus mēte carnis fuæ, & nō tenens caput. Quod fit hoc
caput, euidenter expreffit dicens: Ex quo omne corpus per cōpaginationes & colliga- Coloff. 2
tiones fubminiftratū & copulatū crefcit in incrementū dei. Et in Efaiæ libro dicit Dñs per prophetā: Auferam à Iudæa caput & caudam, initiū & finē. Hoc caput Iudæa quod tenebat amifit, quæ Iefum dominū non recepit. Vbi fides eft, & initiū & finē habemus.
Vbi perfidia, nec initiū nec finis eft. Ecclefię principiū eft primogenitus ex mortuis. Ha Apoc. 2
bet & finē, quia ipfe eft primus et nouiffimus. Ipfe eft finis legis ad iuftitiā omni credēti. Rom. 10
Synagoga nec initiū nec finē habet, quia nec in principio inuenit quod fequaẽ, nec in fine q̃d fperet. Inflatus ergo caput nō tenet, hoc eft, illā humilitatē Chrifti qua defcendit ufq; ad crucē, defcendit ufq; ad inferos. Ideo Iudæus nō credidit, quia contēpfit dicentē:
Difcite à me, quia mitis fum, & humilis corde. Hæc humilitas uirtutū omniū caput eft, Matt. 11
quæ totū uelut quoddam noftrorū actuū fouet corpus. Quāuis infirmus aliquis fit, pauper, ignobilis, tamē fi nō fe extollat & præferat, ipfa fe humilitate cōmendat. Sit aliquis prædiues & nobilis: idem fi nobilitatē generis & diuitias fuas iactet, infolentia fibi uilis eft. Sit aliquis facundus & fortis, qui tumore facundiæ ac uirtutis elatus plurimū fibi arroget: nónne ei propter uerecundiā & infipiens pleriūq; & inualidus anteferẽ? Deniq; pharifæus in Euangelio cū abftinens & parcus effet alieni, liberalis fui, nō refugus ieiunij, ut ipfe dicebat, tamē propter iactantiā etiā illa quę habere poterat amifit. Nihil ei tot genera uirtutū uno uitio decolorata prodeffe potuerunt. Publicanus qui nihil enumerate poterat quod poffet probari, propter humilitatē tamē iuftificatus magis q̃ ille pha
rifæus defcēdit è templo, fecundū quod fcriptū eft in Propheta: Quia humiles fpiritu fal Pfal. 33
uabit. Hoc aūt effe caput quod hæc litera exprimat, euidenter etiā in Hieremię Threnis docemur. Nam pręlata hac litera ait propheta: Spiritus ante faciē noftrā Chriftus dñs: fub umbra eius in gentibus uiuemus. Hoc ergo caput uere eft, quod omniū caput eft.
Diximus de capite, dicamus & de primatu, quod licet fermone diftet ac litera, fenfu tñ in eandē cōcurrit intelligentiā. Primatus eñ legimus in ueteri Teftamento, quos in primogenitis Efau fratri fuo ceffit, & ideo uocatū eft nomē eius Edom, hoc eft, terrenus et callidus. Ifti funt aūt fratres de quib. rogatus eft dñs ab Ifaac patre eorū ut daret ei fuę pofteritatit hæredes de Rebecca uxore fua, quæ per xx. annos nullū dederat generationis
fuę infigne. Exaudiuit eū, & cōcepit Rebecca, & rogauit dominū cū luctari inter fe par Gen. 25
uuli uiderenẽ in utero eius, & refpōfum accepit: Duæ gentes in utero tuo funt, & duo populi ab utero tuo feparabunẽ, & populus populū fuperabit, et maior feruiet minori. Nōne apertū eft myfteriū, duos fignificari populos, hoc eft, populū Iudæorū feniorem, & Chriftianū populū iuniorē, qui propter cocturā lentis primatus fratris accepit fenioris? Quo indicio euidētet exprimiẽ q̃ populus fenior ille terrenus ꝓpter intēperantiā gulæ primatū quē habuit amifit. Populus aūt Ecclefię per fobrietatē & continentiā primatus quos ordine nō habebat ætatis & cōfeffione fraterna & pio furto paternæ benedictionis eripuit. Quid eft igiẽ quod populus rapuit Chriftianus, nifi dominū Iefum? A dieb.
enim Ioannis Baptiftæ regnū cœlorū cogiẽ, & cogentes diripiunt illud, ficut ipfe Dñs Matt. 11
declarauit. Bona fraus, quæ uitā furaẽ æternā. Sed quoniā fatis dictū de literæ huius interpretationib. arbitramur, confideremus ea quæ huic literæ propheta fubiecit. Primus itaq; uerfus eft. Vide humilitatē meam, & erue me: quoniā legem tuam nō fum oblitus.] Fortaffe dicat aliquis, gloriatur de fe propheta, & fi gloriatur, gloriatur in infirmi-
tatibus fuis, in quibus & Apoftolus gloriatur dicens: Gloriabor in infirmitatibus meis. 2. Cor. 12
Alius in diuitijs, alius in titulis nobilitatis ac profapiæ fuæ, alius in adminiftrationib. & honoribus gloriaẽ, iuftus in humilitate gloriatur. Bona enim gloria, Chrifto effe fubiectum. Vt fcias autem quia iactare non fe cupiat, fed domini in fe gratiam prouocare, alibi idem propheta ait: Vide humilitatem meam, & laborem meum. Ergo quafi is qui humiliauerit cor fuum, quafi is qui plurimū laborauerit, ibi fibi dimitti peccata defiderat,

hic erui se precatur. Constitue aliquem sacerdotem pro ministri salute solicitum, quem
probatum aduertat deo, aliquem patrem pro filio in ægritudine cõstituto graui, aliquã
fœminam uel pro filio, uel pro uiro mœstam, orationibus incubantem, fundentem ube
res lachrymas noctibus ac diebus, humiliantem se ac sternentem solo, multiplicantem
ieiunia, & quod his grauius est, mentis atq; animi dolore confectam, morbi ac periculi
dilatione torpentem, dicere ad dominum: Vide humilitatem meam & erue me. Consi-
dera etiam quia spiritali quodam oleo cœlestium præceptorum ungit nos atq; exercet
quotidie scriptura diuina, & dominus noster plurimos ad subeunda certamina gestiens
prouocare, diuersa posuit pręmia coronarum. Considera, inquã, Christi athletam innu-
meris contentionibus fatigatũ, ac prope iam lassatis uiribus resistentem, periculi mole
turbatũ, cum uideat sibi non solum aduersus carnem & sanguinem, sed etiam aduersus
spiritales nequitias, quæ sunt in cœlestibus esse luctamen, dicere: Vide humilitatẽ meã,
& erue me, quĩ legem tuã non sum oblitus. Nõ enim potuit obliuisci qui secundum eius
præcepta certauit. Contuere etiam aliquem in martyrio constitutum, frequentibus af-
flictum supplicijs, retrusum in tenebras, graui fractum pondere catenarũ, neruis crura
distentũ, euisceratũ equuleo, exaratũ ungulis, adustũ candẽtibus laminis, perseuerantis
fidei uirũ, sed iam tædiantis animi q; diutius differatᷣ sacræ mortis corona, dicentẽ: Vide
humilitatẽ meam, & erue me, quoniã legẽ tuam non sum oblitus. Non solũ enim in stu
dijs atq; propositis, sed etiam in tentationibus humilitatẽ dici posse, testimonijs scriptu
rarum docemur. Siquidem lectum est: Homines acceptabiles in fornace humilitatis. ταπεινώσεως
enim Græcus dixit, quod est humilitatis. Hoc ideo posui, quia plurimi habent
Latini, in fornace afflictionis. Latinus discernit, Græcus non separat. ταπείνωσις & humi
litas uirtutis dicitur, & humilitas afflictionis. Nihil impedit si Latinus separat. Nõ enim
Græcus ex Latinis transtulit, sed Latinus ex Græco. Deniq; & Hebræi q; diu in Aegy-
pto erant, in fornace erant ferrea, hoc est, in fornace tentationis, in fornace afflictionis,
Hier. 11 cùm duris affligerentur imperijs. Vnde & scriptũ est: Quia eduxit eos deus de fornace
ferrea ex Aegypto. Fornax erat ferrea, quia nullius adhuc in Aegypto opera uirtutum
plena lucebant, nullius aurũ illic fuerat comprobatũ, nullius plumbũ iniquitatis exustũ.
Dura fornax, fornax mortis perpetuæ. Quam fornacẽ nullus poterat euadere, quæ om
Dan. 3 nes cõsumeret, in qua solus dolor inesset & luctus. At uerò fornax in qua Ananias, Aza
rias, Misahel hymnũ deo canebant, fornax aurea illa, non ferrea, per quam toto orbe sa-
pientia fide deuotionis illuxit. Erat quidẽ etiam hæc fornax in Babylonia, ubi aurũ non
Ephes. 4 erat spiritale, nisi forte captiuũ. Captiuam enim dñs duxit captiuitatẽ. Hoc erat aurũ in
dei sanctis, qui captiui erant apud Babylonios corpore, spiritu aũt liberi apud deũ, solu
ti uinculis captiuitatis humanæ, iugo gratiæ spiritalis innexi. Et fortasse eadẽ fornax fer
rea fragilibus est, aurea perseuerantibus. Omnes oportet per ignẽ probari, quicunq; ad
paradisum redire desiderant. Non enim ociose scriptũ est quòd electis Adam & Eua de
paradisi sede, posuit deus in exitu paradisi gladiũ ignem uersatilẽ. Omnes oportet trans
ire per flammas, siue ille Ioannes Euãgelista sit, quem ita dilexit dñs, ut de eo diceret ad
Ioan. 21 Petrũ: Si eũ uolo manere, quid ad te? tu me sequere. De morte eius aliqui dubitauerunt,
de transitu per ignem dubitare nõ possumus, quia in paradiso est, nec separatᷣ à Christo.
Siue ille sit Petrus, qui claues accepit regni cœlorũ, qui supra mare ambulauit, oportet
dicat: Transiuimus per ignẽ & aquam, & induxisti nos in refrigeriũ. Sed Ioanni cito uer
sabitur igneus gladius, quia non inueniᷣ in eo iniquitas, quẽ dilexit æquitas. Si quid in
eo uitij humani fuit, charitas diuina decoxit. Alæ enim eius sicut alæ ignis. Qui habue-
Luc. 17 rit hic charitatis ignẽ, illic ignẽ gladij timere nõ poterit. Ipsi Petro, qui toties mortẽ suã
pro Christo obtulit, dicet: Transi, recumbe. Sed ille dicet: Igne nos examinauit, sicut ex
aminatur argentũ. Etenim in quo aqua multa excludere nõ potuit charitatẽ, quomodo
eam ignis excludet? Sed ille examinabiᷣ ut argentũ, ego examinabor ut plumbum: do-
nec plumbum tabescat, ardebo. Si nihil argenti in me inuẽtum fuerit, heu me, in ultima
inferni detrudar, aut ut stipula totus exurar. Si quid inuẽtum in me fuerit auri uel argen
ti, nõ per meos actus, sed per misericordiã & gratiam Christi, per ministeriũ sacerdotij,
dicã fortasse ego: Etenim qui sperant in te, nõ confundenᷣ. Illo igiᷣ igneo gladio iniqui
tas exureᷣ, quæ sedet super talentũ plumbeũ. Ideo unus ignẽ illũ sentire non potuit, qui
est

est iustitia dei Christus, quia peccatū nō fecit. Nihil enim ignis in eo quod exurere pos-
set inuenit. Deniq; illi soli eleuatæ sunt portæ æternales, ut intraret rex gloriæ, non reus
causæ. Et hic quidē mortē caro illius gustauit. neq; enī aliter posset resurgere. Quod le-
gi, præsumo. quod non legi, ueneratus scientibus derelinquo: unū confitens, quia quic-
quid caro illius subijt, ideo subijt, ut uiam cæteris uel triumphandi per martyrij passio-
nem, uel transeundi in paradisum suis uestigijs reformaret. Nemo ergo sibi arroget, ne-
mo de meritis glorietur: nemo de potestate se iactet, sed omnes speremus per Domi-
num Iesum misericordiā inuenire, quoniā omnes ante tribunal eius stabimus. De illo uē
niam, de illo indulgentiā postulabo. Quæ enim spes alia peccatoribus? Et qui se hic au-
rum putat, habet plumbū: & qui putat se granū tritici, habet paleam quæ possit exuri.
Sed hic sibi multi aurū uident. Nō illis inuideo: sed etiam aurū examinabit, uret ut pos-
sit probari. Sic enim scriptū est: Sicut aurū in cōflatorio probabo illos. Ergo aduertant, Zach. 13
quia examinabunt omnes. Multi ergo qui se aurū putant, & ipsi humilitatē sequant, ut
uitia sua decoquant. Sed hic inanis iactantia est. Ideo multis qui se massas putant auri, di
cit sapientior auri massa: Omnes nos fornax probabit. Ergo quia examinandi sumus, sic
nos agamus, ut iudicio probari mereamur diuino. Teneamus hic positi humilitatem, ut
cum unusquisq; nostrū uenerit ad iudiciū dei, ad illos ignes quos transituri sumus, dicat:
Vide humilitatē meam, & erue me. Nam si superbus fuerit, si arrogans, si contumax, nō
poterit hoc dicere. Nemo aūt dicet, uide superbiam meam: sed, Vide humilitatē meam:
ut eius gratia erui ab illo igne mereatur. Est ergo humilitas laboris & fatigationis, est &
humilitas uirtutis atq; propositi, quam & in secundis & prosperis & in ocio positus te-
net iustus. Nullo licet fractus labore, nullius certaminis dubius euentu, humilem omni
bus affectum exhibet, nec sua extollere studet, sed magis minuere operis sui precium, &
meriti sui gratiā. Audi iustum humiliantem se: Ego sum, inquit, minimus apostolorum. 1. Cor. 15
Ille uas electionis diuinæ, ille gentium doctor minimū esse se dicit, indignum eius offi-
cij nomine quod suis operibus præferebat, nihilq; sibi arrogat, sed totum gratiæ dei de-
putat. Hoc utiq; decet iustū. Hac humilitate Abraham pater fidei nuncupatus est, qui eū Gen. 18
diuino participaretur alloquio, terrā se esse dicebat, & limum. Ipse quoq; Dominus ait:
Ego autem sum uermis, & non homo: opprobrium hominum, & abiectio plebis, cū de
sui corporis passiōe loqueretur, qui non quæ sua sunt quæsiuit, sed quæ aliorum. Cuius
nos imitatores uult fieri Apostolus, atq; hortatur, dicens: Hoc enī sentite in uobis, quod Philip. 2
& in Christo Iesu: qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem
deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens. Nec nos igitur nobilitatē gene
ris, nec diuitias requiramus, si uolumus Christum sequi. Exinaniuit se, cum esset in Dei
forma: cum diues esset, pauper factus est. Noli & tu contemnere plebeium, quia nobilis
es: noli despicere seruum, quia potens es: noli pauperem fastidire, quia diues es. Nun-
quid nobilior, nunquid potentior Christo es? Ille pro te suscepit illa, quæ tu despicis. Ille
pro te humiliauit se usq; ad mortem, & mortem crucis, ut tuę lapsum aboleret superbię;
ut quod per unius Adæ inobedientiam perdideramus, per Christi humilitatem recipe-
remus: propter quod deus, inquit, illum exaltauit, & dedit illi nomē quod est super om-
ne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, quoniam dominus Iesus in gloria est
dei patris. Considera ô homo quid legas. Non laborauit Apostolus potentiam Christi
probare, sed obedientiam prædicare, sed demonstrare quāta sit humilitatis gratia, quan
tus eius profectus. Si simplicibus accipias auribus, & Christum exaltauit. Sed Christus
non quæ sua, sed quę tua erant, illa humilitate quærebat. Ego (inquit) si exaltatus fuero Ioan. 12
à terra, omnia traham ad meipsum. Accipe ergo argutis auribus: Moraliter tibi profuit,
mysticè tuam redemit salutē. Quomodo uis, intellige: Salus est tua. Si putas quòd Chri-
sto profuit humilitas sua, cui ergo non proderit? Si illum exaltauit, quem non augebit?
Factus est minister omnium Dominus, & author omnium uapulauit, pedes lauit, cruci
fixus est, mortuus est. Sed in his omnibus detrimentum nullum uideo diuinitatis eius,
profectum operationis agnosco. Qui nihil habebat quod ad potestatem suam adde-
ret, habuit quod ad cultum suæ maiestatis adiungeret. Audeo dicere: Operationis suæ
munus amiserat, nisi id humilitas recepisset. Itaque nos quidem redemit, sed etiam si-
bi acquisiuit. Nihil ergo humilitas affert dispendij. Ille qui se exinaniuit, plenus est.

Ille qui non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, formam serui accipiens: in gloria est dei patris. Suscepi quem nesciebam, agnoui quem non cognoscebam, confiteor quem negabam. Ipsi genu corporis flecto, ipsi genu mentis inflecto, ipsum adoro, quē ante fugiebam. Gratias tibi agimus Iesu Christe, quòd creasti nos: sed creatos, feris bestijs, mutis animantibus præfecisti. Maiora sunt uisitationis tuæ munera. Visitatos ma-
Psal. 21 iestatis tuæ consortijs honorasti, dicens: Narrabo nomē tuum fratribus meis. Suscepto enim corpore frater es factus, nec dominus esse desisti. Maior redemptionis gratia, quia
Ioan. 11 periclitantes morte propria redemisti, sicut scriptum est: Expedit unum hominē mori pro populo. Suscitasti mortuos, dicens: Soluite templum hoc, & in triduo resuscitabo illud. In illo enim templo dominici corporis omnibus resurrectio accreuit. Resurgentes
Matt. 22 adæquasti angelis, sicut dixisti: Quoniam quæ non nubunt, neq; ij qui ducunt uxores, erunt sicut angeli dei in cœlo. Postremo ad dexteram dei in illo filij hominis solio col-
Luc. 22 locasti, sicut ipse dignatus es dicere: Ex hoc autem erit filius hominis sedens ad dexterā uirtutis dei. Vnde Apostolus admirans diuinæ dona pietatis, simul ostendens unam pa-
Ephes. 2 tris & filij liberalitatem ait: Deus autem qui diues est in misericordia, propter multā charitatem qua dilexit nos. Audis in quo debeas homo diues esse, quas habere uirtutes? Amorem dei te habere probato, imitare cœlestis charitatis dulcedinem. Et addidit: Et cū essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in Christo, cuius gratia estis saluati, & simul suscitauit, simul fecit sedere in cœlestibus in Christo Iesu. In Christo utiq; honoratur & caro. Ille igit̃ qui ad dexteram dei sedet propter nos humiliatus est. Ideoq; dicit nobis:
Matt. 11 Discite à me quia mitis sum, & humilis corde. Non dixit: Discite à me, quia potens sum, sed humilis corde: ut tu illum imiteris, ut tu ei dicas: Domine audiui uocem tuam, imple ui præceptum tuum: Dixisti ut à te disceremus humilitatem: didicimus non solum sermone, sed etiam actu tuo: feci quod imperasti, uide humilitatem meam. Athleta bonus membra sua monstrat, ut conuersationis suæ approbet disciplinam. Monstrat etiā tunc membra sua, quando post aliqua certamina grauiora iterum certare compellitur, ut iudex uidens fessum corpus, nequaquam eum certare compellat. Et tu ostende cordis tui
1. Tim. 4 humilitatē, ut titulos uirtutis ostendas. Ostende & corporis tui certamina, ut dicas: Certamen bonum certaui, cursum consummaui: & uidens spiritalis iudex certaminis agonem, coronam iustitiæ decernat, quoniam legem agonis implesti. Iudica iudicium meum, & libera me, propter uerbum tuum uiuifica me.) Festinant innoxij ad iudicium, & propriæ innocentiæ arbitris desiderant citius comprobari. Habet hoc usus etiam in seculo, quod est commune cum sanctis: Verùm is qui apud deum iustus est, habet aliam causam iudicij uon timendi, quia apud misericordem iudicē sibi causa est, apud redemptorem suum uult cito & sperat absolui. Absolutio enim matura sanctorū est. Vnde &
Ezech. 9 dominus ait per Ezechielem ad angelos qui ministri sunt ultionum: A sanctis meis incipite. Non uult dominus commune sanctis cum diaboli socijs consortium esse iudicij. Diabolus enim & ministri eius cum hominibus nō flagellabuntur. Separata est pœna,
1. Pet. 4 ubi distat & culpa. Ideoq; alio loco scriptura ait: Tēpus incipere iudicium à domo Dei. Quos miseratur enim, cito castigat, ut non diutius afficiantur futuri expectatione iudicij, non prolixius misera reatus sorte macerentur, ut unusquisq; reddat etiā duplicia peccata sua quo tandem possit absolui. pœna enim reorum, quædam absolutio delictorum est. Videmus in hoc seculo insertos nexibus catenarum reos in specie pompę miserabilis duci: & nonnunq; hoc patiuntur insontes, ut tolerabilius sit mori, q̃ talia subire supplicia. Optant utiq; audiri, bene sibi conscij. Optant etiam hi qui grauibus flagitijs urgentur, pœnam mortis celeritate transigere, ut aliquanta compendia pœnarum lucrentur. Spes est etiam de iudicis misericordia. Ipso exilio claustra carceris duriora sunt, nec reditus in perpetuum omnibus intercluditur relegatis. Si hoc operatur humanum examen, quanto magis Christi est omnibus expetendum? Differtur diaboli iudicium, ut sit semper in pœnis reus; semper improbitatis suæ innexus catenæ, conscientiæ suæ ut in perpetuum sustineat ipse iudicium. Ideo diues ille in Euangelio, licet peccator pœnalibus urgetur ærumnis, ut citius possit euadere. Diabolus autem nequaquam puniri ad iudicium demonstratur, nequaquam adhuc pœnis esse subiectus, nisi quas ipse tantorū cōscius scelerū soluit timore perpetuo, ne aliquando securus sit; imò ut uerius dicā,

sanctus

sanctus ad iudicium uenit, impius non uenit, quoniam nō resurgunt impij in iudicium. Hic petit ut absoluatur, ut coercitus dimittatur. Qui autē non iudicatur, non credidit, sed impietatis suæ iudicio ipse punitur. Apud imperatores istos nō puniunt sceleris rei barbari quod in sua gente cōmiserint, quia non sibi subditi: sed grauiore nomine hostes habent, qui sine interrogatione priuati sceleris puniunt. Ita & Christus suos castigat quos diligit, alienos tanquam generali damnatiōe impietatis astrictos pœna damnat æterna: nouissima enim destruetur mors. & tamen uerecunde docet propheta exemplo sui, ut etiā qui diffidit operibus suis, propter uerbum tamen dei clementiorem speret sententiam. Alius propter diuitias uiuere cupit, alius propter filios, hic propter uerbum Dei uiuificari petit: sicut Symeon domini expectauit aduentum: unde & Dominum accipiens in templo ait: Nunc dimittis seruum tuum in pace, quia uiderunt oculi mei salutare tuum: asserens uiuendi sibi cupiditatem aliam non fuisse, nisi ut Christum uideret. Denique uidit, & uinculis solui corporis postulauit. Possumus etiā intelligere: Iudica iudiciū meū, quasi grauior nobis causa sit de iudicio nostro, quam de errore discēda. Erranti enim facilius datur uenia, quam improbè in alium iudicanti. Necesse est enim eam formam in te redire iudicij, quam in alium ipse decernendam putaueris. Longe est à peccatorib. salus, quoniam iustitias tuas non exquisierunt.] Quorum serum est iudicium, eorum salus longe est: sed ipsi sunt sui autores periculi, qui domino nō appropinquarūt. Ideo facti sunt longè, quia uoluntate sua à salutis se gratia separauerunt. Non refugit eos salus, sed ipsi salutem, qui se elongauerunt. Venit ad Iudæos, sed illi salutem non receperunt. Quomodo non receperunt? Audi: Iesus salus est, Iesus filius hominis nuncupatus est. Venit filius hominis quærere & saluum facere quod perierat: sed Iudæi dimitti sibi latronem postulauerunt, Iesum repudiauerunt. Quis autem est qui se longe facit à domino, nisi qui non exquirit iustitias eius? Qui uerò iustitias exquirit, prope est, adhæret deo. Et ideo iustitias dei quærentibus dicit Apostolus: Vos qui eratis longe, facti estis prope, in sanguine Christi. Sanguis Christi iustitia est. Denique ipse ait ad Ioannem: Sine nos implere omnem iustitiam. Miserationes tuæ multæ nimis domine, secundum iudicia tua uiuifica me.] Etsi longe est à peccatoribus salus, tamen nemo desperet, quia multæ sunt misericordiæ domini. Qui suo peccato pereunt, misericordia domini liberant. Miserebor, inquit, cui misereor. Palàm apparuit non quærentibus, uocauit refugientes, congregauit ignotos, pro omnibus se obtulit passioni. Non ergo multum misericors? Misericordia enim hominis in proximū suum, misericordia domini in omnem carnem, ut omnis caro ad dominum ascenderet, illa domini miseratione donata. Sed quomodo cum dixerit multas esse domini miserationes, secundum iudicia eius uiuificari petit, maximè cū alibi ipse dicat: Et non intres in iudicium cum seruo tuo? Sed aliud est illud iudiciū beneficiorum dei, cui respondere non possumus. (Quis enim potest debitum referre naturę debitum salutis & gratiæ?) aliud iudiciū quo fragilitatis nostræ æstimatione censemur. In hoc ipso tamen iudicium cum misericordia copulatū est, ut ueritas iudicij miseratiōe domini temperetur. Aut forte quia dixerat, Iudica iudicium meum, ideo subtexuit miserationes domini nimium multas esse. Graue est enim de alio iudicare. Vnde etiam scriptum est: Nolite iudicare, & non iudicabimini. Cum enim unusquisque sit suorū conscius peccatorū, quomodo potest de alterius iudicare peccato? Iudicet de alterius errore, qui non habet quod in seipso condemnet. Iudicet ille qui non agat eadem quæ in alio putauerit punienda: ne cum de alio iudicat, in se ferat ipse sententiam. Iudicet ille qui ad pronunciandum nullo odio, nulla offensione, nulla leuitate ducatur. Audisti hodie quid iudex uerus & iustus locutus sit: Nō possum, inquit, ego à me facere quicquā. Nōnulli hæretici solebant hinc facere quæstiones, quasi infirmus esset filius, qui à se nihil faceret, quasi secundum diuinitatē quoque subditus, & paterno subiectus imperio: nec aduertūt quòd hoc quoque magis potestatis diuinæ unitas comprobetur, ubi putant inter patrem & filium esse distantiā potestatis. Nihil à se facit filius, quia per unitatē operationis, nec filius sine patre facit, nec sinē filio pater. Denique pater dicit ad filium: Faciamus hominē ad imaginem & similitudinem nostram, cōmunem asserens operationem esse, ubi commune consilium est. Quid sine sapientia facit, qui omnia in sapientia fecit? ut lectū est: Omnia in sapientia fecisti. Denique sapientia dixit: Quum faceret cœlos, cum illo eram, & ego

Heb. 12
1. Cor. 15
Luc. 2
Ephes. 2
Matt. 3
Psal. 142
Luc. 6

Ioan. 1 & ego eram cui applaudebat. Et Euãgeliſta ait: Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo
factũ eſt nihil. ut doceret nõ ſolũ operatorẽ omniũ filiũ, ſed etiã paternæ operatiõis con
ſortem eſſe. Ego tamen arbitror quòd hic locus ad iudicij formam uideaẽ eſſe referẽdus.
Euangeliũ etenim non ſolũ fidei doctrina, ſed etiam morũ eſt magiſteriũ & ſpeculũ iu-
ſtæ cõuerſationis. Inuenio in Euangelio quòd dñs Ieſus multorũ affectus & officia ſuſ-
cepit, ut doceret quomodo nos in his conuerſari oporteret officijs. Suſcepit perſonam
paſtoris, & ait: Paſtor bonus animam ſuam ponit pro ouibus ſuis. Ideoq; pro rationabili
grege ſeipſum paſſioni corporis non negauit, ut ouem laſſam crucis ſuę humeris ſuper-
1. Ioan. 2 ponens, pij oneris functione recrearet. Suſcepit aduocati perſonam. Ipſum enim aduo-
Luc. 6 catũ habemus apud patrẽ. Pernoctabat in oratione pro nobis, ut nos ſuo informaret ex
emplo quemadmodũ ueniã noſtris debeamus exorare peccatis. Non enim ideo perno
ctaret, quaſi qui aliter patrẽ nobis recõciliare nõ poſſet, ſed ut qualis aduocatus eſſe de-
beat, demonſtraret, qualis ſacerdos ut nõ ſolũ diebus, ſed etiã noctibus pro grege Chri
ſti debeat precator aſſiſtere. An impetrãdi egebat auxilio, qui facere ipſe poterat quod
Ioan. 14 rogabat, quemadmodũ ipſe dicebat: Ego ad patrẽ uado: & quodcunq; ab eo petieritis
Ibid. 16 in nomine meo, hoc faciam? Deniq; alibi ait, cum Lazarũ reſuſcitaret: Sciebã quòd ſem
per me audis. Hic quaſi infirmus pernoctabat, qui ſciebat quòd ſemper audiẽ, & clama-
Ibid. 11 uit: Lazare ueni foras. Locuta eſt reſurrectio, mors receſſit. Suſcepit etiam affectũ rei, &
ſtetit ante iudicẽ quaſi reus, nec dedignatus eſt dñs omniũ prçſidis uilitatẽ. Interrogatus
tacebat, oſtendens nõ in clamore uocis, nec in forenſis aſſertione patrocinij, ſed in con
ſcientiæ integritate eſſe innocentiæ defenſionẽ: nec ſalutẽ corporis ambiendam, ſed a-
nimi puritatẽ. Deniq; qui Suſannã abſoluit tacentẽ, ſe obtulit morti. In illo cauſam oſten
dit, ut nemo deſperaret: in hac, ut redimendę uniuerſitatis ſacrificiũ non negaret. Cęſus
poſtremo, non conuitiatus eſt, non repercuſſit: & dominus cœli atq; terrarum ſtudium
Ibid. 18 depoſuit ultionis, uocẽ humilitatis emiſit dicens: Si male locutus ſum, teſtimoniũ perhi
be de malo: ſi aũt bene, quid me cædis? Quaſi infirmus, cædis deplorat iniuriam: & cũ ſe
poſſet ulciſci, queri maluit q̃ uindicare. Ergo & hic perſonã iudicis propoſitũq; ſuſce-
Ibid. 5 pit, dicens: Non poſſum à me facere quicquã. Bonus enim iudex nihil ex arbitrio ſuo fa
cit, & domeſticæ propoſito uoluntatis, ſed iuxta leges & iura pronunciat, ſcitis iuris ob
temperat, non indulget propriæ uoluntati, nihil paratũ & meditatũ domo defert: ſed ſi-
cut audit, ita iudicat: & ſicut ſe habet negocij natura, decernit. Obſequiẽ legibus, nõ ad-
uerſatur: examinat cauſæ merita, nõ mutat. Diſcite iudices ſeculi, quem in iudicando te-
nere debeatis affectũ, quam ſobrietatẽ, quam ſinceritatẽ. Dominus omnium dicit: Non
poſſum ego à me facere quicq̃. Alibi lego: Negare ſemetipſum non poteſt. Non poteſt
utiq;, non per infirmitatẽ, ſed per integritatẽ: nõ per impoſſibilitatẽ faciendi, ſed per ob
ſeruantiam iudicandi. Quid nõ poteſt qui omnia poteſt, niſi quod poſſe nolit? Nõ uult
poſſe quod damnet, non uult poſſe aduerſus fidẽ, non uult poſſe aduerſus ueritatẽ. Au-
di poſtremo ipſum dicentẽ cur non poſſit à ſe facere quicquam Sicut audio, inquit, iudi
co. hoc eſt, non ex mea poteſtate decerno quod libitũ, ſed ex iudicandi religione quod
eſt: & ideo iudiciũ meum uerũ, quia non uoluntati meæ indulgeo, ſed æquitati. Audite
quid iudex dicat cœleſtis: Non poſſum à me facere quicquã, ſed ſicut audio iudico. Et
Ibid. 19 Pilatus dicebat ad dominũ Ieſum: Poteſtatẽ habeo dimittẽdi te, & poteſtatẽ habeo cru
cifigendi te. Vſurpas ô homo poteſtatẽ quã nõ habes, cũ dñs neget ſe habere, qui habet
ſuper om̃ia poteſtatẽ? audi quid iuſtitia dicat: Nõ poſſũ à me facere quicq̃. Audite quid
iudex æquitatis aſſerat: Sicut audio, ita & iudico. Audite quid iudex iniquitatis loquaẽ:
Poteſtatẽ habeo dimittẽdi te, et poteſtatẽ habeo crucifigẽdi te. Tua Pilate uoce cõſtrin
geris, tua damnaris ſentẽtia. Pro poteſtate igiẽ nõ pro ęquitate crucifigendũ dominum
tradidiſti: per poteſtatẽ abſoluiſti latronẽ, autorẽ uerò uitæ interfeciſti. Sed nec iſtã à te
habuiſti quã habere te aſſeris poteſtatẽ. Deniq; dicit tibi dñs Ieſus: Nõ haberes poteſta
tem aduerſus me ullã, niſi data tibi eſſet deſuper. Mala poteſtas licere quod noceat. Po-
teſtas iſta tenebrarũ eſt, uerũ nõ uidere, ſed ſpernere. Audite quid uerus iudex loquaẽ:
Nõ quæro uoluntatẽ meã, ſed uoluntatẽ eius qui miſit me. Quaſi homo loquiẽ, quaſi iu
dex docet: quoniã qui iudicat, nõ uolũtati ſuæ obtẽperare debet, ſed tenere quod legũ
eſt. Cõſtitue iudicẽ de hoc ſeculo; nũquid poteſt aduerſum imperialis formã uenire re-
ſcripti?

scripti? Nunquid potest normam augustæ definitionis excedere? Quanto magis diui-
ni formã debemus seruare iudicij? Christus dicit: Non quæro uoluntatẽ meam. hoc est,
hominis, quæ uel odio dirigitur, uel studio intenditur, uel gratia inflectitur, uel aliorum
mendacio deprauatur. Omnis enim homo mẽdax, Sed uoluntatem, inquit, eius qui me Psal. 115
misit, hoc est, diuinæ cognitionis formam ueni docere, ut in iudicando magis cordi sit
ueritatis custodia, quàm obedientia uoluntatis. Non ergo hic quoq; infirmitas potẽtię,
sed forma est expressa iustitiæ. Iustum igitur est iudicium filij dei, quia est secundum uo-
luntatem dei, nõ secundum hominis affectum. Deus enim misericordiarum plenus est,
& misericordia eius cum iudicio, & iudicium cum misericordia. Neq; enim sine iudicio
miseret̃, neq; sine misericordia iudicat. Deniq; scriptũ est: Misericordia eius in stateris. Ibid. 61
Filij autem hominum mẽdaces in stateris ut decipiant. Examinat ergo & trutinat deus
merita singulorum, & quemadmodum per mensuram dat gratiam, ne supra mensuram
sit, ita per mensuram dat misericordiam. Vnde ait: Mensuram bonam, confertam, com- Luc. 6
motam, supereffluentem dabunt in sinum uestrum. Eadem uerò mensura qua mensi fue
ritis, reddetur uobis. Similiter in statera singulorũ opera pensantur, ut si bona malis præ
ponderant, remuneratio pręmij deferatur: si peccata uirtutibus, tristior reum pœna con
stringat. quod expressum habes ad Timotheum, dicente apostolo Paulo: Quorundam 1.Tim. 5
hominũ peccata manifesta sunt pręcedentia ad iudiciũ, quosdam aũt & subsequunt̃. Si-
militer & facta bona manifesta sunt: & quæ aliter se habent, abscondi non possunt. Om
nia ergo à domino deo nostro mensura quadam & pondere fiunt. Quis posuit (inquit) Esa. 40
rupes in statera? Et suprà: Quis mensus est manu aquam, & cœlum palmo? Qui nostra
examinat, sua utiq; examinata largit̃, & saluo omnia decernit examine. Ponderat mise-
ricordiam, ponderat ultionẽ: in utroq; certũ pondus, habilisq; mensura est. Vnde & Da
uid ait: Et potũ dabis illis in lachrymis in mensura. ne sine moderatione mensuræ pœnæ Psal. 79
cumulo grauarent̃, et sustinere nõ possent. Et alibi idem ait propheta: Calix in manu do Ibid. 74
mini uini meri plenus est mixto. Et inclinauit ex hoc in hoc, ueruntamen fex eius nõ est
exinanita. Et Hieremias ait: Calix aureus Babylõ in manu domini, à quo inebriatę sunt Hier. 51
gentęs, hoc est, pœna à nationibus persoluta est, ne diutius insultarent, quod dei popu-
lum acerbissima populatione uexauerint. Sensus igit̃ uersus Dauidici hic est: Parata &
plena est pœna quæ debetur impijs, quam dominus declinat in perfidos: sed tamen mi-
seratione sua non usq; ad fecem dignatur effundere, ne plenitudinem supplicij ferre nõ
possent. Inclinat ergo calicem, non euacuat. Quod inclinat, censuræ est: quod non eua-
cuat, misericordiæ. Ergo iudicium quoq; misericordia temperat dominus deus noster.
Quis enim nostrũ sine diuina potest miseratione subsistere? Quid possumus dignũ prę
mijs facere cœlestibus? Quis nostrũ ita assurgit in hoc corpore, ut animũ suũ eleuet quo
iugiter adhæreat Christo? Quo tandem hominũ merito defertur, ut hæc corruptibilis 1.Cor. 15
caro induat incorruptionẽ, & mortale hoc induat immortalitatem? Quibus laboribus,
quibus iniurijs possumus nostra leuare peccata? Indignę sunt passiones huius temporis Rom. 8
ad superuenturam gloriam. Non ergo secundũ merita nostra, sed secundum misericor-
diam dei cœlestiũ decretorũ homines forma præcedit. Multi persequentes me, & tri-
bulantes me, à testimonijs tuis non declinaui.] Non est magnum, si tunc à dei testimo-
nijs non declines, cum te nullus affligit, nullus persequit̃. Quis enim inoffense cum sibi
prosperorum euentuum secundant successus, fieret ingratus? Quis diuitijs affluẽs, iugi
salute robustus, nõ ad dei gratiã referat quòd sibi illa cõcessa sint? Deniq; cũ sanctũ Iob
prædicaret dñs, ait aduersarius: Nũquid gratis colit Iob deum? Nonne tu uallasti eum?
Mitte manũ tuam in omnia quæ habet, si nõ in faciem te benedicet. Tunc igit̃ plus pro-
batus est, quando amissis opibus & filijs, à dñi cultu & gratia non recessit. Sed nõ unus
persecutor est, multos ministros habet: sed nõ te terreat. Per multas enim tribulationes Act. 14
oportet nos introire in regnũ dei. Si multæ persecutiones, multæ probationes: ubi mul-
tæ coronæ, multa certamina. Tibi ergo proficit ꝙ multi persecutores sunt, ut inter mul-
tas persecutiões facilius inuenias quomodo coroneris. Vtamur exẽplo Sebastiani mar
tyris, cuius hodie natalis est. Hic Mediolanẽsis oriundus est. Fortasse aut iam discesserat
persecutor, aut adhuc non uenerat in hæc partiũ, aut mitior erat. Aduertit hic aut nullũ
esse, aut tepere certamẽ. Romã profectus est, ubi ꝓpter fidei studiũ persecutiões acerbę
feruebant

feruebāt.ibi passus est,hoc est,ibi coronatus. Itaq; illic quò hospes aduenit, domicilium
immortalitatis perpetuæ collocauit.Si unus persecutor fuisset,coronatus hic martyr u-
tique non fuisset.Sed, quod peius est, non hi solum persecutores sunt qui uidentur, sed
etiam qui non uidentur,& multo plures persecutores. Sicut enim unus persecutor rex
multis persecutionis præcepta mittebat,et per singulas uel ciuitates uel prouincias erāt
diuersi persecutores,ita etiam diabolus multos ministros suos dirigit,qui non foris tan-
tum,sed etiam intus faciant persecutiones in animis singulorum.De his dictum est per-
2.Tim.3 secutionibus:Omnes qui uolunt pie uiuere in Christo Iesu,persecutiones patiunē. Om
nes dixit,nullum excepit.Quis enim exceptus potest esse, cum ipse Dominus persecu-
tionum tentamenta tolerauerit? Persequitur auaritia,persequitur ambitio, persequitur
1.Cor.6 luxuria,persequitur superbia,persequitur fornicatio. Vnde & Apostolus ait:Fugite for
nicationem.Nam qua causa fugeres,si nulla te persequereē? Est enim malus spiritus for
nicationis,est malus spiritus auaritiæ,malus spiritus superbiæ. Isti sunt persecutores gra
ues,qui sine gladij terrore mentem hominis frequenter elidunt, qui illecebris magis q̃
terroribus animos expugnant fidelium.Hi tibi hostes cauendi,hi grauiores tyranni,per
quos Adam captus est.Multi in persecutione publica coronati, occulta hac persecutio
2.Cor.7 ne ceciderunt.Foris, inquit, pugnæ, intus timores. Aduertis quàm graue certamen sit
quod est intra hominem,ut secum ipse confligat,cum suis cupiditatibus prælietur. Ipse
Apostolus fluctuat,hęret,astringitur,captiuari se asserit in lege peccati,& mortis corpo
re debellari,nec potuisse euadere,nisi esset domini Iesu gratia liberatus. Verum ut mul-
tæ persecutiones,ita multa martyria. Quotidie testis es Christi. Tentatus es spiritu forni
cationis,sed ueritus Christi futurum iudicium,temerandam mentis & corporis castimo
niam non putasti.martyr es Christi. Tentatus es spiritu auaritiæ,ut possessionem mino-
ris inuaderes,indefensæ uiduæ iura temerares: & tamen contemplatione cœlestiū præ-
ceptorum opem magis ferendam quàm inferendam iniuriam iudicasti. Testis es Chri-
Esa.1 sti.Deniq; tales uult testes Christus assistere,secundum quod scriptum est: Iudicate pu-
pillo,& iustificate uiduam,& uenite disputemus,dicit dn̄s. Tentatus es spiritu superbię:
sed uidens inopem atq; egenum,pia mēte compassus es:humilitatem magis q̃ arrogan
tiam dilexisti.testis es Christi. Et,quod est amplius,non sermonis tantummodo,sed etiā
operis testimonium perhibuisti.testis es Christi. Quis enim locupletior testis est, quàm
qui confitetur dominum Iesum in carne uenisse,cum Euangelij præcepta custodit? Nā
qui audit & non facit,negat Christum:& si uerbo fatetur,operibus negat. Quàm multis
Matt.7 dicentibus,Domine,domine,nónne in tuo nomine prophetauimus,& dæmonia,ieci
mus,& uirtutes multas fecimus,in illa die respondebit: Discedite à me omnes operarij
iniquitatis? Ille ergo testis est, qui astipulantibus factis domini Iesu præcepta testatur.
Quanti ergo quotidie in occultis martyres Christi sunt,& Iesum dominum confitenē?
2.Cor.1 Nouit hoc martyrium Apostolus, & testimonium Christi fidele,qui dixit:Hęc est enim
gloriatio nostra,testimoniū conscientiæ nostræ. Quanti foris confessi sunt, & intus ne-
gauerunt? Namq; uxoris ducendæ gratia,quæ gentili uiro à Christianis parentibus ne-
gabatur, simulata ad tempus fide, pleriq; produntur quod foris confessi sunt,intus ne-
gasse. An fornicationis causa tantummodo putamus dominum deum nostrū in popu-
lum Iudæorum tam seuere esse commotum,ut uiginti tria millia de populo necarentur,
propterea quòd Madianitæ gentis fœminis cōcubitu miscerentur, ac non eò quòd per
illos concubitus alienigenarum discedere à fide,negare dominum cogerentur? Nolite,
1.Ioan.14 inquit, omni spiritui credere, sed à fructibus eorum cognoscite quibus credere debea-
tis. Venit quis in Ecclesiam,dum honorem affectat sub imperatoribus Christianis,simu
lato metu orationem se fingit deferre,inclinatur,& solo sternitur, qui genu mentis non
flexerit:uidet illum homo,Christianum putat:uidet homo orantem suppliciter, & cre-
dit:sed deus audit negantem. Discedit probatus ab homine, sed condemnatus à iudice.
Quanto tolerabilius fuerat homini negasse, & deo esse confessum? Licet hoc quoq; sit
reprehensibile. Perfecta enim confessio & animi quęrit deuotionem,& uocis professio
Rom.10 nem. Corde enim creditur ad iustitiam,oris autem confessio fit ad salutem. Ergo in per-
secutionibus interioribus esto fidelis & fortis,ut in istis forensibus persecutionibus ap-
proberis. Et in intimis persecutionib. sunt reges & præsides terribiles iudicij potestate.

Habes

Habes exemplum in domini tentatione quam pertulit. Demonstrata sunt ei omnia regna, & dictum est ei: Tibi dabo hæc omnia, si procidens adoraueris me. Lectum est & alibi: Non regnet peccatum in uestro mortali corpore. Vides ante quos reges statuaris ô homo, ante quos præsides peccatorum, si culpa regnat? Quot peccata, quot uitia, tot reges. Et ante hos adducimur, & ante hos stamus. Habent etiã isti reges tribunal in mentibus plurimorũ. Sed si quis Christum fateatur, statim regem illum facit esse captiuum, deijcit de solio suæ mentis. Quomodo enim poterit diaboli tribunal manere in eo cui Christi tribunal assurgit? Multi ergo persequẽtes & tribulantes me. Et fortasse Christus hoc dicit, & dicit in uocibus singulorum. ipsum enim aduersarius persequit in nobis. Si declines persequentem, Christum abijcis, qui se tentari patitur, ut uincat. Vbi illum uiderit diabolus, ibi parat insidias, ibi tentationum machinas admouet, ibi dolos nectit, ut illum, si possit, excludat. Vbi autem diabolus præliatur, ibi Christus assistit. Vbi diabolus assidet, ibi Christus includitur, ibi mutorum spiritalium septa defendit. Ergo qui persecutorem refugit, reijcit etiam defensorem. sed cum audis: Multi persequentes & tribulantes me, noli timere: qui potes dicere: Si deus pro nobis, quis contra nos? Verùm hoc dicit ille qui à testimonijs domini nullo uitiorum declinat anfractu. Vidi non seruantes pactum, & tabescebam, quoniam uerba tua non custodierunt.] Beatus qui in charitate dei tabescit, qui uidet nõ seruantes pactum. Alius propter uitiosos amores tabescit, qui distillat dum est dilatus amore dilectæ, & dum protelatur flagrantis cupiditatis affectus, animus deficit, uires corporis quadam deformitate palloris, fessorumq; artuũ tabe minuuntur. Alius qui pecuniam concupiscit: donec potiatur eam, auaro miser tabescit affectu: alius immodicè capessendi honoris impatiens, si desideria lõga suspiret, nõ mediocri mentis tabe conficitur. Non talis est qui dicit: Quàm distabuit caro mea in terra deserta, inuia & sine aqua. Hic enim castigabat carnem suam & tabescere faciebat, dum indefesso desiderio diuinæ cognitioni intentus, & lucem diei solicita expectatione præueniens, antelucanũ soluere dño canticis & hymnis gestiebat obsequiũ. Tabescit ergo uir pacificus, quando alios uidet pacta rescindere, cõsensuum abolere concordiam, iurgia de pace reparare, in tumultus redire de gratia. Quod utiq; non facit qui domini præcepta custodit. Non facit qui audit dicenrem: Pacem meam do uobis, pacẽ relinquo uobis. Ergo qui pactum seruat, is Christi obedit imperijs. Qui autem non seruat, ille Christi præcepta contemnit: & quod peius est, cõperta fastidit & negligit. Vide quia præcepta tua dilexi domine, in misericordia tua uiuifica me.] Hic quoq; inuitat dominũ ut plenum charitatis suæ expectet affectum. Nemo dicit, uide, nisi qui iudicat se, si uideat, esse placiturum. Et pulchre dixit, uide, & secundum legem dixit, quia lex præcepit ut unusquisq; ter in anno se offerat in conspectu domini. Quotidie se sanctus offert, quotidie apparet, & non uacuus apparet. Non est enim uacuus, qui de plenitudine eius accepit. Non erat uacuus Dauid qui ait: Repletum est gaudio os nostrum, quia gaudium fructus est spiritus sancti. Et sicut de plenitudine uerbi nos omnes accepimus, quemadmodum dixit Ioannes, ita etiam spiritus sanctus de plenitudine sua repleuit orbem terrarũ. Non erat uacuus Zacharias, qui repletus est spiritu sancto, & prophetauit aduentũ domini Iesu. Non erat Paulus uacuus qui euangelizabat in abũdantia, & repletus erat accipiens odorem bonæ suauitatis, & ab Ephesiis placentem deo hostiam. Non erant Corinthij uacui, in quibus abundabat dei gratia, iuxta eiusdem Apostoli testimoniũ. Offerebat se ergo Dauid quotidie deo, & non uacuus offerebat, qui poterat dicere: Os meũ aperui, & adduxi spiritũ. Ideo ergo dicebat: Vide quia præcepta tua dilexi. Audi in quo te offerre debeas Christo. Non in his quæ uidentur, sed in occultis, sed in abscondito: ut pater tuus qui uidet in abscondito, reddat tibi, & fidelem remuneret affectũ. Præcepta, inquit, tua dilexi. Non dixit seruaui, non dixit custodiui. Nam imprudentes non custodierunt præcepta domini. Aliqui enim codices habent ἀξυνετοῦντας, hoc est insipientes, non intelligentes. Ergo qui non intelligunt, non sapiunt, hi qui non custodiunt. Qui autem perfectus est intellectu, perfectus sapientia, diligit: quod est amplius quàm custodire. Custodire enim necessitatis plerunq; est & timoris, diligere charitatis. Custodit qui euangelizat, sed qui uolens euangelizat, mercedem accipit: quanto magis qui diligit, mercede donatur? Possumus etiã non amare quod uolumus, non possumus nolle quod ama-

Marc. 4
Rom. 6
Rom. 8
Ioan. 14
Psal. 125
Ioan. 1
Sap. 1
Luc. 1
Matt. 6

amamus. Sed quamuis mercedem perfectæ charitatis expectet, & miserationis diuinæ
suffragiũ poscit, ut in ea uiuificetur à domino. Non ergo arrogans, debitæ mercedis ex-
actor, sed uerecundus misericordiæ diuinæ est deprecator. Principium uerborũ tuo-
rum ueritas, in æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ.] Cum principium uerborũ dei ueri
tas sit, ueritas utiq; fidei fundamentũ est. Primum etenim oportet ut credamus uera esse
dei summi quæ in diuinis scripturis legimus oracula. Secundum est, uirtutem eorũ ple-
Psal. 110 niore cognitione discamus. Sicut est initium sapientiæ timor Domini, ita plenitudo sa-
pientiæ dilectio. Lex enim sapientia, plenitudo aũt legis dilectio: ita plenitudo uerbo-
rum dei sapientia, cognitioq; iustitiæ. Nam sicut à timore domini processus quidam est
ad gratiam charitatis, ita à ueritate ad iudicium iustitiæ diuinæ, quidam uidetur fieri pro
cessus. Venisti ad Ecclesiam, audisti unum deum dici, unde lex incipit, sicut habes scri-
Deut. 6 ptum: Audi Israel, dominus deus tuus, deus unus est: crede unum deum esse, non plu-
res deos. Cum autẽ cœperis legere dominũ Iesum Dei filium in carne uenisse propter
totius mundi redemptionem, distingue sapienter unum deum patrem esse, ex quo om-
nia, & nos in illum: & unum dominũ Iesum, per quem omnia, & nos per ipsum. Cogno-
sce quia ideo uenit, ut uirtutis semitis nostros informet affectus, ut morum mansuetudi
nem conuersationis eius disceremus exemplo, ut aboleretur culpa per gratiam, & tunc
à ueritatis confessione ad cognitionem iustitię processisti. Fides principium Christiani
est, plenitudo aũt Christiani iustitia est. Fides in confessione populorũ, iustitia martyrũ
passione. Scientes igitur in æternũ mansura iudicia omnia iustitiæ dei, caueamus ne o-
pera nostra displiceant, & in æternum incipiamus subire iudicium, nec si aliquid boni
2. Cor. 5 fecimus, resupino soluamur affectu. Omnes oportet nos ante tribunal Christi assistere,
ut recipiat unusquisq; quod gessit, siue bonum sit, siue malum. Vides quia & ipse Pau-
1. Cor. 3 lus assistet, ut ipse cõmemorat. Caue ligna, caue stipulam ad iudiciũ dei tecum deferas,
quæ ignis exurat. Caue cum in uno aut duobus habeas quod probetur, in pluribus ope
ribus deferas quod offendat. Si cuius opus arserit, detrimentũ patietur, potest tamen &
ipse per ignem saluari. Vnde colligitur quia idem homo & saluatur ex parte, & cõdem-
ibidem. natur ex parte. Cognoscẽtes itaq; multa esse iudicia, opera nostra examinemus omnia.
In uiro iusto graue est detrimentum, graue operis alicuius incendiũ, in impio pœna mi-
serabilis: sint magis omnia iudicia plena gratiæ, plena florentium coronarum, ne fortè
dum trutinantur facta nostra, culpa præponderet.

SERMO XXI.

Ncipit litera Schin, quæ Latinè dicitur, Super uulnus. Super uulnus quid est
nisi medicamentum, quo uulneris acerbitas mitigatur? Super uulnus oleum
infunditur, ut omnis uulneris asperitas molliatur. Super uulnus malagma, su
per uulnus alligatura, à quibus omne uulnus fouetur. Vbi ergo spes refundendæ est sa-
nitatis, ibi adhibentur medicamenta uulneribus. Vbi aũt omne caput in dolore, & om-
ne cor in mœstitia, non est uulnus neq; cicatrix, non plaga cum feruore. hoc est, ubi non
portio, sed uniuersitas periclitatur, & quadam corruptio totius corporis tabe consumi-
tur, ibi non est malagma imponere, neq; oleum, neq; alligaturam. Multo igitur commo
dius est ut sit uulnus quod foueas atq; constringas, quàm sine uulnere mors serpat inte-
rior. Sed est non solum corporis uulnus, sed etiam mentis, quod oleo quodam mollio-
ris alloquij, & pacifici sermonis suauitate mitescit. Sunt fomenta uerborum, sunt me-
dicamenta cœlestium præceptorum, quibus omne nequitiæ uirus aboletur. Sunt legis
uincula quæ non adurant, sed magis liberent alligatos, & malagma spiritale quo collisa
animæ quædã membra solidentur. Consideremus igitur quid sit uulnus, quid supra uul
nus. Principes persecuti sunt me gratis uulnus est. Exulto ergo in uerba tua, sicut qui in
uenit spolia multa, supra uulnus est, quia uerbis dominicis uulnera dura curanĩ. In Thre
Thren. 3 nis quoq; Hieremiæ habes sub hac litera scriptum: Audisti opprobrium eorũ Domine,
omnia consilia eorum aduersum me, labia insurgentium aduersum me tota die, sessionẽ
ibidem. eorum, & resurrectionem eorũ, uulnus ast. Sed subiecit: Aspice in oculis eorum, redde
illis retributionem domine secundum opera manuum ipsorum: super uulnus est, quia
ibid. 4 uindicta plerumq; solet dolorem uulneris mitigare. Et infrà idem Hieremias ait: Gaude
& lætare filia Idumææ, quæ habitas in Geth. Et quidem ad te pertransibit calix, bibes,
& ine-

& inebriaberis adhuc, super uulnus est. Calix enim domini remissio peccatorũ est, quo
sanguis effundit, qui totius mundi peccata redemit. Hic calix inebriauit gentes, ne pro
prij meminissent doloris, sed ueterem obliuiscerent errorem. Bona igitur ebrietas spiri
talis, quæ turbare nescit corporis incessum, leuare mentis nouit uestigium. Bona ebrie-
tas poculi salutaris, quæ mœstitiam peccatricis abolet conscientiæ, iucunditatẽ uitę in-
fundit æternæ. Ideo scriptura dicit: Et poculũ tuum inebrians quàm præclarum est. Medica Psal.22
mentũ igitur super uulnus est, quia dñs Iesus ipse est medicus, quia uulnera nostra cura-
uit, infundens uinum & oleum, & alligans uulnera Adæ illius, qui descendens Hierusa Luc.10
lem à latronibus uulneratus est. Caueat igitur unusquisque ne descendat ab Hierusalem.
Peccatis enim suis unusquisque descendit, & meritis ascẽdit. Aut quia fragiles sumus, qui
descendit, currat ad illum Samaritanũ, custodem corporis sui: custodem legis & gratiæ,
ut uulneri suo possit inuenire medicinam, qui alligaturam uerborũ cœlestiũ super uul-
nus imponat, dicens: Pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum cœlorũ. Bona Matth.3
alligatura, quæ fracta animæ tuæ ossa connectat, & soliditate reparata in pristinas uires
reformet, ac discissos artus sine ulla cicatricis offensione restituat. De literæ interpreta-
tione satis pro captu nostro dictum putamus, adoriamur sancti prophetæ uersus consi-
derare, quos spiritu sancto reuelante subiecit: Principes persecuti sunt me gratis, & à
uerbis tuis trepidauit cor meum.] Si ueterem repetamus historiam, & Saul & Abessa-
lon, & multi alienigenæ principes sanctũ Dauid persecuti sunt, sed nemo potuit de eo
triumphare. Sunt & principes mũdi rectoresque tenebrarũ, qui te in tuo pectore conant Ephes.6
opprimere, & persecutionũ sæua intus operantur: promittentes regna terrarum, hono-
res atque diuitias, si fragili mente succumbas, & obediendum eorũ imperijs arbitreris. Isti
principes interdum gratis persequuntur, interdum non gratis. Gratis persequunt, apud
quem nihil suum inueniunt, & eum subiugare contendunt: nõ gratis persequuntur eũ,
qui se eorum dederit potestati, & in possessionem seculi totus intrauerit. In suos enĩ iure
sibi dominatum uindicant, atque ab his mercedẽ iniquitatis efflagitant. Bene hoc martyr
dicit, quòd iniuste persecutionũ tormenta sustineat, qui nihil rapuerit: nullum uiolẽtus
oppresserit, nullius sanguinem fuderit, nullius thorum putauerit esse uiolandum, qui ni
hil legibus debeat, & grauiora latronum sustinere cogatur supplicia, qui loquatur iustè
& non audiatur, qui loquatur plena salutis & impugnetur, ut possit dicere: Cum loque Psal.119
bar illis, impugnabant me gratis. Gratis igitur persecutionem patitur, qui impugnatur
sine crimine: impugnatur ut noxius, cum sit in tali confessione laudabilis: impugnatur
quasi ueneficus, qui in nomine domini gloriatur, cũ pietas uirtutũ omnium fundamen-
tum sit. Verè frustra impugnatur, qui apud impios & infidos impietatis accersitur, cum
fidei sit magister. Verum qui gratis impugnatur, fortis debet esse & constans. Quomo-
do ergo subtexuit: Et à uerbis tuis trepidauit cor meũ? Trepidare infirmitatis est, timo-
ris atque formidinis. Sed est etiam infirmitas ad salutem, est etiam timor sanctorũ. Timete
dominũ omnes sancti eius. &, Beatus uir qui timet dominum. Qua ratiõe beatus? Quia
in mandatis eius cupit nimis. Pone ergo martyrem inter pericula constitutum, cũ inde
immanitas bestiarũ ad incutiendum terrorem infremat, aliunde stridor candentiũ lami
narum, & flamma fornacis ardentis exæstuet, ex parte alia personent tractus grauiũ ca-
tenarum, hinc carnifex cruentus assistat. Pone, inquam, circumspectantem omnia ple-
na supplicijs, deinde cogitantẽ mandata diuina, illum ignem perpetuum, illud sine fine
incendium perfidorũ, illam pœnæ recrudescentis ærumnam, trepidare corde, ne dum
præsentibus cedat, perpetuis se dedat exitijs, perturbari animo, dum futuri iudicij rom-
phæam illam terribilem quadam conspectus specie contuetur. Nónne ad hanc trepida-
tionem fiduciæ uiri constantis, æqualis in eundem concurrit effectum confidentia cu-
pientis æterna, & diuina trepidantis? Si tamen fortior ille qui sperat, sit fortior qui præ-
sumit. Vtinam ego talis esse merear, ut si forte persecutor ingruerit, non considerẽ sup-
pliciorũ meorum acerbitates, non metiar tormenta, non pœnas, non cogitem ullius a-
trocitatem doloris: sed hæc omnia leuia ducam, trepidem ante Christũ, ne Christus me
neget, ne Christus excludat, ne me repellat de concilio sacerdotũ, si indignum collegio
me iudicauerit: uideat magis licet permotũ corporalium terrore pœnarũ, plus tamẽ tre
pidantem futura iudicia. Et si dixerit mihi, Modicæ fidei quare dubitasti? porriget tamẽ

dexteram, & insurgentis huius seculi fluctus mole turbatũ, fida mẽtis statione firmabit.
Exulto in uerbis tuis, sicut qui inuenit spolia multa.] Bona ergo trepidatio à uerbis dei,
si exultationẽ generat. Qui em̃ trepidat à uerbis Dei, postea exultat in uerbis dei. Ergo
qui habet in aula sua, corde uidelicet suo uerba Dei, exclusit sermones principũ à corde
suo, excludit timor timorẽ. Si em̃ ingressus quis balneas, solis deponit æstus, & calor ex-
cludit calorẽ: quanto magis diuini iudicij terror hunc errorẽ excludit humanũ? feruo-
rem gratiæ secularis, gratiæ feruor æternæ? Exultat ergo qui habet uerbum dei. Habet
enim spolia multa, quæ Iudæis abstulit, habet prostrati hostis exuuias. Sicut Dauid abs-
1.Reg.17 tulit Goliæ gladiũ, & ipsius gladio caput eius execuit: sic uerus Dauid humilis atq; man
suetus dñs Iesus, intelligibilis Goliæ caput armis ipsius amputauit. Arma diaboli gẽtes
erant. Fide aũt gentiũ uulneratus, caput quod habebat amisit. Detracta sunt spolia pro-
strato, uasa eius direpta, quia alligatus est fortis. Vas diaboli caro erat hominis peccato
ris, sed posteaq̃ in Christũ credidimus, caro nostra cœpit esse uas electionis, ut habes de
Act.9 apostolo Paulo, qui ad gentes missus est dictũ à domino Iesu ad Ananiam: Vade, quo-
Esa.8 niam uas electionis mihi est. Meritò ergo uocatum nomen est Christi: Velociter spolia
detrahe, diuide cito: quia priusq̃ sciat puer uocare patrẽ aut matrẽ, accipiet uirtutẽ Da-
masci, & spolia Samariæ cõtra regẽ Assyriorũ. Ergo rex Assyriorũ, eorũ scilicet quos ua
nos sua perfidia fecerat, amisit spolia quę tenebat. Et ut iterũ cognoscas quia spolia Chri
stus à diabolo, quæ in Adam ille inuaserat, uindicauit, & Saba dona adduxit, uiri excelsi
ad dominũ Iesum alligati uinculis transierunt, atq; cœperunt illũ adorare, qui captiuam
Ephes.6 duxit captiuitatẽ. Ideo caput eius abstulit, ut ipse caput esset corporis interempti. Meri-
tò nunc gentes toto orbe caput regale circumferunt, quia membra sunt Christi. Cogno
uisti de nationibus, cognosce etiã de Iudæis, quib. dominus Iesus abstulit spolia: hoc est,
regnũ cœlorũ abstulit, & dedit genti facienti fructũ eius. Abstulit uirtutẽ panis, & uirtu
tem aquæ, prophetã, & admirabilem consiliariũ, & prudentẽ architectũ, & sapientẽ au-
ditorẽ. Illis abstulit, nobis dedit. Meritò exulto, sicut qui inuenit spolia multa. Sine labo
re meo inueni spolia quę nõ habebam. Inueni heptateucũ, inueni Regnorũ libros, inue
ni prophetarũ scripta, inueni Esdram, inueni Psalmos, inueni Prouerbia, inueni Eccle-
siasten, inueni Cantica canticorũ, inueni admirabilẽ cõsiliariũ Christũ, inueni Paulũ pru
dentẽ architectũ, inueni sapientẽ auditorẽ populũ Christianũ, qui nouit ea quæ legunt
audire. Ille em̃ audit, qui ea quæ audit intelligit. Lex spiritalis est. Non illã audit Iudæus,
qui audit corporaliter: sed ille audit, qui audit in spiritu. Habent illi libros, sed sensum li-
brorũ non habẽt. Habent prophetas, sed nõ habent illi quem prophetauerunt. Quomo
Exod.12 do enim habent, quem nõ receperunt? Ideoq; cum Moyse & Helia mihi apparuit, quia
ab illis recessit. Multa habet spolia, qui habet dei uerbũ. Habet resurrectionẽ, habet iu-
stitiam, uirtutẽ atq; sapientiam, habet omnia, quia in ipso constant omnia. Hebræi spo-
liauerunt Aegyptios, & uasa eorũ abstulerunt. Iudæorũ spolia habet populus Christia-
nus, & totũ habemus quod illi habere se nesciebant. Illi aurũ & argentũ materiale abstu
lerunt, nos aurũ mentis accepimus, nos acquisiuimus cœlestis sermonis argentũ. Iniu-
stitiam odio habui, & abominatus sum, legem autem tuam dilexi.] Meritò odit iniusti-
tiam, qui habet arma iustitiæ. Hebręus cum haberet hęc arma, hoc est, legem & prophe
Num.19 tas, murem uel hominẽ abominabatur mortuũ, quia lex dicit: Omnis qui tetigerit mor-
tuum, immundus erit. & humanitatis suprema negabat officia defunctis. sed legi nõ est
mortuus, nisi qui iniustus est. Hæc enim immundicia iustis quæ iniquitas? Quid em̃ im-
mundius, q̃ mentem qua nihil homini preciosius est datum, turpibus cõmaculare cri-
minibus, & atrocibus efferare cõmentis? Quid illis prodest quòd mortuũ hominem ui-
sere formidant? Vtinam uita eorum non pollueret appropinquantem, quorũ mors con
taminare neminem potest. Mors nemini nocet, utinam uita nõ noceat. Contagiũ enim
colluuionis, cõsortium iniquitatis est. Quomodo ergo cõtaminare potest, qui iniquus
esse iam non potest, cum etiamsi fuit, tamen esse desiuit? Fuge ergo iniquitatẽ, ne te cõ-
prehendat. Fuge iniustitiam, quæ uiuentes adhuc mortuos facit. Sed nemo fugit iniqui
tatem, nisi qui diligit æquitatem. & ideo ait: Legem autem tuam dilexi. In lege æquitas
est, si spiritalem accipias legem: si consurgas cum Christo, & ibi altare sacrosanctum il-
lud cœleste consideres, non altare terrenum, quod hostili populatione destructum est.

Si illam Hieruſalem ſpectes quæ in cœlo eſt, non iſtam quæ à populo Iudæorũ frequen
tabatur in terris, quæ propter incolarũ perfidiam à Romano exercitu triumphata, inie-
cto flagrauit incendio. Si intuearis illũ principem ſacerdotũ de quo ſcriptũ eſt: Haben- Hebr. 4
tes itaq; magnũ ſacerdotem egreſſum de cœlis, Ieſum filiũ dei, teneamus confeſſionem
fidelem, qui quotidie aduocatus pro nobis eſt apud patrẽ, ut pro quibus in diebus car-
nis ſuæ miſericordi eſt compaſſus affectu, pro his opetetur remiſſionem quotidie pec-
catorũ. Quæ enim ſpes alia generi humano, niſi omniũ iuuentiũ delicta donentur? Ille
ergo princeps ſolus eſt ſacerdotũ, cui aſtant pij ſacerdotes intra cœleſtiũ ſacrariũ illud
altiſſimum, merito proprij cruoris ingreſſi. Illa ergo lex diligenda eſt, in qua uerus He-
bræus liber ab omni ſeruitute uitiorũ, in qua magnũ ſabbatũ & inoffenſa requies defun
ctorũ, in qua mortui populi ſemen reſuſcitatur, non commixtione, ſed fraterna redem-
ptione. Secundũ hanc ergo legem odio habet ſanctus iniuſtitiam, non iniuſtũ, qui po-
teſt ſæpe conuerti, nec mortuorũ reliquias, ſed mortuam iniquitatem execratur, & refu
git. Septies in die laudem dixi tibi, ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ.] Et numero quidem ſtu-
dium ſanctæ deuotionis exprimitᷣ. Sed puto magis quod purus & quietus ac uacuus ab
omni onere delictorũ declaretur affectus: ut ſine ullis iracundæ imprecationis, aut fla-
gitioſæ cupiditatis incendio deferatur oratio, nihil quod alij noceat poſtulemus, nihil
quod nos ſecularibus petitionibus decoloret. Laudemus in hymnis & cãticis, uera ſem
per & iuſta ea quæ de diuinis canimus laudibus confitẽtes. Non ſit anceps & dubia ſen
tentia, non diſcolor mentis intentio, non materialibus negocijs occupata à propoſiti
ſpiritalis executione deflectat. Iuſtificetur ſemper iuſtitia dei tranquillo animo, nõ ocio
feriato. Pax multa diligentibus nomen tuum, & non eſt illis ſcandalum.] Suprà dixi-
mus, quia charitas excludit timorem, nunc dicimus quia excludit omnem perturbatio-
nem. Etenim qui deũ diligit, profunda eſt ei confirmatæ mentis tranquillitas. Aquę, in- Cant. 8
quit, multæ excludere non potuerũt charitatem, & flumina non inundabunt eam. Mul
ta aqua diuerſarũ eſt paſſionũ, & flumina ſecularium cupiditatũ corporalibus motibus
incitata. Ideoq; charitate fundatus dicit: Torrẽtem pertranſiuit anima noſtra. Nunquid Pſal. 123
aqua maris excludere Moyſi potuit charitatem? Et ut ſecundum literam tibi pſalmorũ
ſeries ſuffragetᷣ, nempe diligens deũ tutũ ſibi credit iter eſſe per maria. Qui aũt non dile
xerunt deũ, hi dimerſi fluctibus dignũ ſacrilegijs ſuis exitũ pertulerunt. Helias atq; He-
liſæus Iordanem tranſierant pede, & hæc fuit nimiæ merces & gratia charitatis. Hi igitᷣ
ut tranſirẽt aquas fluuij Iordanis, paſſionũ fluenta noſtrarũ mentis prius ueſtigio tranſ-
ierunt. De hac aqua dicit dominus: Si tranſeas per aquam, tecũ ſum, & flumina non in- Eſa. 43
undabunt te. Adeſt iuſtis ſuis ſemper cum aliquibus teruntᷣ aduerſis, ſi tamen tranſeant
mente conſtanti non dubitanti, non fidei turbentur incerto. Tranſi ergo & tu fidelis a-
nimi directione, ſi diuinam uis tibi adeſſe præſentiam, ſi non ſolũ pax, ſed etiam multa
pax ſit in animo tuo, nulla te prælia diuerſæ cupiditatis impugnent, non iracundia ſti-
mulet, non libido: etſi eſt pugna, tamen foris, non intus ſit. Præliare aduerſus perſequen
tes te licet & ipſis ſilentio ſæpe cedendũ ſit, quia tibi uincunt. Illorũ potentia, tua uicto-
ria eſt. Tunc deniq; triumphantᷣ, cum ſe uiciſſe crediderint. Non ergo te impugnet aua-
ritia, non cupiditas exagitet, non triſtitia deijciat, non inflammet libido, non reſupinet
ſuperbia, non curuet ambitio, non formido conſternat. Pax multa abundet, quæ exupe
rat omnem mentem, ſecundũ Apoſtoli ſententiã: quo nihil pulchrius dici potuit. Sum- Philip. 4
mus enim ſapientiæ finis eſt, ut ſimus mente tranquilla. Non commentitijs poetarũ fa-
bulis lubricus turbetur affectus. Summus finis eſt iuſtitiæ, ut iniquitas mentem iuſti mo
uere non poſſit. Virtutis totius hic finis eſt, & corporeæ ipſius fortitudinis, ut confecto
bello miles pacem reformet. Paci ergo & ipſa plerunq; militat fortitudo bellandi: Ne-
mo ergo pacificũ turbet affectũ. Multa generantur ad perturbationẽ hominis, & uxor
plerunq; decepta ſerpentis inſidijs animũ uiri exagitare conatur: & pater fidem filij fre
quenter irridet, & uir coniugis ſuæ mentem tentat opprobrijs. Sed in his omnibus ſupe
rat iuſtus & dicit: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Tribulatio? an anguſtia? an Rom. 8
perſecutio? Quoties bene facta crimini dantur? quoties uirtus opprobio ducitur? quo-
ties ipſa ingrata eſt gratia? Vendidit iuſtus facultates ſuas, diſpenſauit pauperibus, ni-
hil ſibi reliquit: cõtemnitur plerunq; in ipſa eccleſia, quia diues eſſe deſiuit: ſicut ſcriptũ

Cant. 8 eſt: Si dederit uir omnes facultates ſuas in charitate, contemptu contemptus erit, Nō er
go moueatur. Non enim mercedem huius ſeculi, nec gratiam, ſed uitæ quæſiuit æternę.
Non indigneť, quia homines pecunijs magis ꝙ operibus bonis deferunt. Nam ſi ei pro
pter bonum opus in hoc ſeculo deferatur, & huius ſtudij fructū hic adipiſcatur, dicetur
de eo: Percepit mercedem ſuam. Habet quidem opus bonum, & hic gratiam, ſed breuis
portio emerendæ ſalutis eſt. Serua futuris mercedem tuam, & iſtius ſeculi opprobria, in
Rom. 8 crementa mercedis tuæ iudica. Cogita ſemper Apoſtolicū illud, quòd indignæ ſint paſ
ſiones huius temporis ad superuenturam gloriam. Nullis ergo iuſtus frangať iniurijs,
nullis moueatur periculis, nullis tētetur procellis, ſiue mors ingruat, ſiue uita, ſiue ange-
li cœlorum. Neq; deijciatur aduerſis, nec extollatur ſecūdis. Nuſquam ſit eius infirmus
affectus. Et mors tentat, & uita tentat. Caueat ſcandalum. Qui pacem habet, quæ omnē
mentem ſuperat, magnus eſt, non de puſillis iſtis. Ideo ſcandalū pati non debet, quia pu
Matt. 18 ſillorum eſt, exagitari ſcandalo. Vnde & dominus ait: Quicunq; ſcandalizauerit unum
de puſillis iſtis minimis. Non ſolum puſillos, ſed etiam minimos dixit, quos perturbant
ſcandala: & ideo graui obnoxius pœnæ eſt, ut legiſti, quicunq; turbauerit infirmæ men
tis infantiam. Sicut enim grauiori dignus ſupplicio eſt qui perſuaſerit crimē infantulo,
& incautam præcipitarit ætatem: ita qui inualidum & inſipientem & improuidum cir-
cumſcripſerit perſuaſione erroris, aut exagitatione cordis affectū. Vis ſcire ꝙ infirmus
1. Cor. 8 ſit, qui ſcandalizatur? Non manducabo, inquit, carnem, ne fratrē meum ſcandalizem.
Quanta infirmitas, & quædam infantia animi, ut eum etiam eſca fratris exagitet. Vnde
non poteſt homini eſſe præcipitiū, quādo etiam hinc eſt periculum? Et quod peius eſt,
infirmitas huiuſmodi ſerpit in multos. Vides inopem iuſtū, tentaris. uides diuitem ini-
quum, tentaris. uides ſine liberis ſanctum, tentaris. uides liberis, honoribus, laudib. ſecu
laribus abundantem iniuſtum, tentaris. Quantæ foueæ, quanri laquei, & quod eſt gra-
uius, qui multos ſtrangulent. In Sodomitana urbe uix unus Loth qui non tentaretur in
uentus eſt, cuius tamen uxor non potuit tentationis laqueos euadere. Hebræorū popu
lus maria tranſiuit, ſed nō potuit tentamenta tranſire. Tētati ſunt omnes pręter Ieſum &
Caleph, qui ideo de ſenioribus terram repromiſſionis introire meruerunt, quia fuerunt
tentationis expertes. Nec Aaron introiuit, nec Maria, quia & ipſi tētati ſunt. Nec Moy-
ſes introiuit, quia dux erat populi qui tentabať. Typus legis qui excludere tentamenta
non poterat, non poterat in terram reſurrectionis inducere, quia iſta Euangelio gratia
debebatur. Lex pacem non potuit dare, ideo Moyſes quoad uixit ſemper præliatus eſt,
ſemper legis populus uerſatus in ancipiti bellorū eſt, Ieſus autem Naue plebis animos
profunda pace compoſuit: quoniam qui ſub lege eſt, agitatur incertis: qui ſub Euange-
Ioan. 14 lio, audit dicentem: Pacem relinquo uobis, pacem meam do uobis. ideoq; diligentibus
1. Cor. 1 non eſt ſcandalum. Accipe aliter: Crux Chriſti Iudæis ſcandalū, Gręcis ſtultitia eſt. Scan
dalum eſt perfido, quia dicit Iudæus: Ergo hic deus eſt, qui homo uiſus eſt? Hic deus eſt
qui ieiunauit? Hic deus eſt, qui uapulauit? Hic deus eſt qui crucifixus eſt? qui de cruce
deſcendere, & ſe liberare non potuit? Deniq; hoc dicebant tempore dominicæ paſſio-
Matt. 27 nis: Deſcendat de cruce, & credimus ei. Confidit in deo, liberet eum nunc ſi uult. Nō te
iſta tentent, non te iſta perturbent, non in animū tuū huiuſmodi ſe inſerant cogitatiōes.
Vbi pax & multa pax, ibi crux Chriſti non opprobrio, ſed ſaluti eſt. Non fuit opprobrio
Petro crux Chriſti, qui tantū eius gloriæ dedit, ut uniuerſis Chriſtū honoraret ueſtigijs,
metuens ne ſi ea ſpecie crucifixus eſſet qua Dominus, affectaſſe domini gloriā uidereť.
Crux ergo opprobrium perfido, fideli aūt gratia, fideli redemptio, fideli reſurrectio eſt:
quia pro nobis paſſus eſt dominus, quia illo nos redemit ſanguine, illa ad paradiſum re-
ſurrectione reuocauit. Qui hæc credit, quomodo poteſt turbari, cui ſpes regni cœleſtis
aſſurgit? Expectabam ſalutare tuū domine, & præcepta tua feci.] Qui expectat, ſpe-
rat charitatem. Ergo ſpes præcedit, ſequiť ſalus. Spes igiť præcurrit effectū. ideo qui ex-
pectauit ſalutem à dn̄o, pręcepta domini fecit. Vnde & dn̄s appellat amicos in Euange
lio, non ſeruos, qui ſua præcepta fecerūt. Qui diligit enim, facit: & qui fecerit, meritò di-
lectionis remuneratione donať. Cuſtodiuit anima mea teſtimonia tua, & dilexit ea
nimis.] Plus eſt diligere ꝙ cuſtodire, ut ſuprà diximus: quia cuſtodire, interdū neceſſita
tis eſt uel timoris: diligere, charitatis. Ideo quum hic dixiſſet, Cuſtodiui, adiecit, Dilexi:

ut cuſto-

ut custodia amantis fuerit, non timentis. Qui nimium diligit, nimiũ custodit. Seruaui
præcepta tua & testimonia tua, quoniam omnes uiæ meæ in conspectu tuo Domine.]
Beatus qui potest dicere: Omnes uiæ meæ ante te. qui nolit abscondere omnes cogita-
tiones suas, omnes actus suos. Abscondebat Adam uiam suam, abscondebat Eua post
culpam, abscondebat Cain necem fratris. In affectu habemus abscondere, nõ in effectu.
Plena abscondentis perfidia, & si apud deum nulla sit latebra. Ideo Ecclesia in Canticis
sua ei secreta monstrabat, dicens: Assumam te, & ducam te in domum matris meæ, & in
secretũ eius quæ concepit me. Nam & si deus omnia uideat cordis occulta, bonũ tamen
est ut unusquisq; animam suam ei aperiat & expẽdat, & tanquam lumini uel calori eius
occurrat. Nec immeritò gloriatur Ecclesia dicens: Ego eram in oculis eius tanq̃ inueniẽs
pacem. quoniam uias suas prodere non timebat. Iusti ergo est ista uox. Oculi enim Do- Psal.33
mini super iustos. Itaq; domino Iesu Christo, qui est uia & ueritas, bene hoc dicitur ab ijs
qui illam ueram uiam fide, moribus, actuq; desiderant conuenire: Omnes uiæ meæ co-
ram te domine. Nulla enim potest uia esse boni, nisi quam tu illuminandã tui uisitatio-
ne luminis iudicaueris: cui est honor & gloria, laus, perpetuitas à seculis, & nunc & sem
per, & in secula seculorum. Amen.

SERMO XXII.

Ncipit Tau litera, quæ Latina interpretatione significat, Errauit. Alia inter- n
t pretatio habet, Consummauit. Quid est errauit? Vicesimasecunda litera est,
quæ apud Hebræos est ultima. Psalmo aũt isto, hoc est, centesimo octauode
cimo, profectum hominis diximus significari, qui doctrinæ moralis magisterijs erudi-
tus, deponeret omnem inexercitatæ mentis infantiam, assumeret autẽ ueterani consilij
scientiam, & prudentiæ senilis ætatem. Vbi aũt error est, culpa signatur. Hic ergo est pro-
fectus finis, ut culpa sit. Sed uide quid interpretetur. Errauit, inquit: nõ errat, sed errauit.
Errasse, præteriti est temporis: errare, præsentis. Qui errauit, desiuit errare, & ueterẽ con
demnat errorem. De eo enim dicitur errauit, qui in eo errore iam non sit. Nam is qui ad-
huc in errore permanet, non errasse dicitur, sed errare. Errare enim, permanentis in ui-
tio est: errasse, corrigentis est lapsus. Deniq; emẽdator morũ ait: Eramus enim aliquan-
do insipiẽtes, increduli, errantes in desiderijs & uoluptatibus. Nõ dixisset utiq;, eramus ad Tit.3
aliquando insipientes, nisi qui adeptus esset postea sapientię disciplinam. Neq; dixisset,
eramus errantes, nisi superiorẽ deposuisset errorem. Deniq; ut abolitũ lapsum doceret,
necullum offensionis resedisse uestigium, ait: Cum aũt benignitas & humanitas appa-
ruit saluatoris nostri, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundũ suam mise-
ricordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti.
Veteri ergo errore deposito & spiritu sancto atq; omni morũ emendatione renouatus
dicit: Eramus enim aliquando errantes. Vides ergo quia errori renunciasse nõ uitij, sed
profectus est. Postremo ipse te doceat dominus Iesus, si humanis consilijs uel sententijs
non putas esse credendũ. Namq; in Euangelio suo ipse asseruit quòd pastor reliquit no-
naginta & nouem oues, & unam requirit quæ errauit. Centesima ouis est, quam dicit er
rasse, perfectio & plenitudo numeri, ipsa te instruat & informet. Non immeritò cæteris
antefertur, quia plus est à uitio se reuocasse, quàm prope uitia ipsa nescisse. Imbutos eñ
uitijs animos exuere frenis cupiditatũ atq; emendasse, non solum perfectæ uirtutis, sed
etiam cœlestis est gratiæ. Emendare etenim futura, attentionis humanæ est: præterita
damnare, diuinæ est potestatis. Denique inuentam pastor ouem humeris imponit suis.
Agnoscis utiq; mysteriũ, quomodo ouis lassa reficiatur, quia non potest aliter humana
conditio lassa recreari, nisi sacramento dominicæ passionis, & sanguinis Iesu Christi, cu
ius principatus super humeros eius. In illa eñ cruce infirmitates nostras portauit, ut ibi Esa.9
omniũ peccata uacuaret. Meritò gaudent angeli, quia is qui errauit, iam non errat, iam
suum est oblitus errorem. Non error igitur, sed cõsummatio est, ut altera docet interpre
tatio. Cõsummatio aũt, perfectio disciplinæ est. Vnde & Hieremias in suis Threnis sub
hac litera ait: Defecit iniquitas tua filia Sion, non adijciet te expellere adhuc. Visitauit
iniquitates tuas filia Edom, reuelauit super peccata tua. Aduertis quoniam iniquitas nõ
potuit sine dei uisitatione deficere, nec plena esse correctio nisi per gratiam domini sal
uatoris. Quomodo autem deficiat iniquitas, audi dicentem Ecclesiam: Exui tunicam

meam, quomodo induā eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo eos? Veteris igitur hominis uestimentum uitijs erroris intextum, in lauacri regeneratione depositum, nescit quomodo possit induere. Studio enim correctionis inoleuerat obliuio peccatorum. Tanta uis consummatæ emendationis est, ut in quandam pueritiæ redeat spiritalis ætatem, quæ uias erroris ignoret, crimen etiam si uelit non possit admittere, quia desueuerit usum nosse peccandi. Etiam de huius literæ interpretatione satis dictum arbitror, nunc cognoscamus ex subditis, quæ sit uiri consummati sententia. Itaq; sic ait: Appropinquet oratio mea in conspectu tuo domine, secundum uerbum tuum intellectum tribue mihi.] Volare facit orationem bona uita, & dat alas precibus spiritales, quibus sanctorum ad deum euehatur oratio. Sed & spiritus quo oramus, subleuat precem iusti, maximè si corde contrito compatiens eam cōmendet affectus. Cōsummati aūt uiri ista est confidentia. Deniq; ipse Dauid in superioribus istius psalmi lucernam suis pedibus requirebat, ne in hoc itinere terreno ambulans posset errare. Nūc autem quasi iam in fine positus & processu, consummato uiandi munere totus assurgit, & orationem suam dirigit in cœlestia, mittit eam in conspectū domini saluatoris, dans illi flabra iustitiæ, sapientiæ flamina, remigia deuotionis & fidei, innocentiæ, puritatisq; subsidia. Peccato enim grauescit oratio, & longè fit à deo. Tanto autem plus grauatur, quanto improbior est uita deprecantis. Innocentium autem ascendit oratio, et gemitus compatientis affectus, si
Exod. 1 Aegyptium lutum oderint, & opera terrena declinent. Deniq; sic legisti, quod Hebræorum, qui dura Aegyptiorum imperia ferre non poterant, & ut grauia, ira & lutulenta opera indigna sui nobilitate generis recusabant, gemitus & uox ascenderit ad dominum deum nostrum. Ascendit enim oratio: quia etsi operabantur, tamē operabantur inuiti. Descendebat itaq; ad illos dei misericordia, quia illorum ad deum ascendebat deuotio. Ascendebat itaq; non corporaliter. neq; enim propheta tantus precationem suam petebat corporaliter appropinquare. Nam qui ita putat, utiq; is Deum certo aliquo loco ac sede concludit, ut diffusiorem locum in quo deus sit arbitretur, cum utiq; inuisibilis, ineffabilis, incōprehensibilis impleat omnia, & diuinitatis in eo habitet plenitudo. Legi Moysem appropinquasse deo cum legem acciperet: sed solita Dauid uerecundia nō semetipsum, sed orationem suam deo appropinquare postulat, ut uideatur ordo quidam esse distinctus, quòd ij qui perfectiores sunt, ipsi appropinquarent deo: sequētis autem ordinis iusti uiri satis habeant si appropinquet oratio. Ex usu autē nostri sermonis consideremus quid sit appropinquare, Constitue magistrū atq; discipulum, si discipulus studiosius magistri uel hausit ingenium, uel præcepto intendit, ita ut ad similitudinē operis eius atq; doctrinæ proximè uideaṫ accedere, nónne dicere solemus quòd appropinquauit magistro? Ergo & tu si imitatorem te præbeas Christi, sicut & ille qui ait: Imita-
1. Cor. 4 tores mei estote, sicut & ego Christi, si dolum nescias, mendacium oderis, ueritatem sequaris, iustitiam nō refugias, diligas castimoniam, appropinquasti Christo, & per Christum deo. Ipse uia est qua peruenitur ad patrem, qui apud patrem semper est. Didicimus quid sit appropinquare orationē, hoc est, eleuetur actibus nostris. Si eleuas actus tuos, eleuasti orationem tuam. Qui nouit leuare manus suas, dirigit orationem suam in con-
Psal. 140 spectu dei, sicut infrà legisti: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, ele-
Ibid. 108 uatio manuum mearum sacrificium uespertinum. Hæc utiq; oratio ad uitam, alia oratio in peccatum. Et oratio, inquit, eius fiat in peccatum. Et tu si secularia petas, si flagitiosa postules, oratio tua non ad deum dirigitur, sed in peccatum. Ideoq; intellige quæ petas. Secundum, inquit, uerbum tuum mihi tribue intellectum. Aduerte quid postulet. Non intellectum generaliter dixit: sed intellectum secundum uerbum dei. Est enim intelle-
Luc. 16 ctus ad mortem, sicut est prudentia ad interitum. Filij huius seculi prudentiores sunt q̃ filij lucis in hac generatione. Sed prudentia ista quæ seculi est, ad uitam non suffragatur æternam. Circa honorem, circa lucella est, quęstibus coaceruandis intenta, non meritis comparandis. Postremò circa elementa mundi est, phalerata magis quàm uera sapientia: ut est philosophia omnis, quæ aliena quærit, cum sua nesciat: scrutatur cœli plagas, mundi spacia rimatur, quæ sibi prodesse non possunt: deum ignorat, quem solum debe-
1. Cor. 3 ret inquirere. Ideo uerus sapiens dicit: Si quis uidetur sapiēs esse inter uos in hoc seculo, stultus fiat, ut sit sapiens. Sapientia enim huius mundi, stultitia est apud deum. Elaborandum est

dum est igit ut in hoc seculo stulti simus, nihil nobis cum philosophia, ne fidem nostrā
per elementa mundi huius traducat à uero, ne quis assertionē nostram per philosophiā
deprædetur. Sic enim Arrianos in perfidiam ruisse cognouimus, dum Christi generatio
nem putant usu huius seculi colligendam. Reliquerunt Apostolum, sequuntur Aristo-
telem. Reliquerunt sapientiam quæ apud deum est, elegerunt disputationis tendiculas,
& aucupia uerborum secundum dialecticæ disciplinam, cū clamet Apostolus: Ne quis Coloss. 2
uos deprædetur per philosophiam, & inanem seductionem, secundum traditiones ho-
minum, secundum elementa huius mundi, & non secundum Christum. Vtinam possim
imitari illam stultitiam qua sim sapiens, illum uirum habentem amplas possessiones, sed
non negligentem fructum, intentum deo, illum uirū qui honores etiam delatos sibi re-
spuat, doctrinam philosophiæ non requirat: & si antè cognouit, tamen scire dissimulet,
& non requirendo dediscat. Non quærat quæ sua sunt, sed alijs sua conferat, sibi acqui-
rat æterna. Hic potest dicere, secundum uerbum tuum intellectum tribue mihi, id est, nō
secundum philosophos, non secundum causidicos, non secundum mercatores huius se
culi, non secundum architectos domorum, sed secundum uerbum tuum, quod est ueræ
sapientiæ bonorumq; operum fundamentum, ut super illud constituat propheta aurum
cordis sui, argentum sermonis sui, lapides preciosos operationum suarum, ut opus suum
labi & perire non possit. Intret postulatio mea coram te, secundum uerbum tuum li-
bera me.] Vide ordinē. Primùm dixit, Appropinquet oratio mea: postea intellectum
poposcit. Secundum uerbū tuum: tertiò ait: Intret postulatio mea coram te. Nónne quo
dam dominus inuitat usu & suscipere dignatur affectu? Nónne cum aliquem de prima-
rijs uiris desideras conuenire, primū ad eius domum appropinquas, postea quæris infor
mari atq; instrui, ut cognoscas mentem patrisfamiliâs, deinde ut eius domum ingredia-
ris imploras, ne quis te abijciat & excludat? Pulsa ergo & tu regiam illam cœlestem, pul
sa non manu corporis, sed quadam rationis tuæ dextera. Non sola manus corporis pul-
sat, pulsat & uox. Scriptum est enim: Vox fratris mei pulsat ad ianuam. Pulsamus et digi Cant. 5
tò. Deniq; & Thomas digito meruit ianuam resurrectionis aperire. Et ibi dicit Iesus: In- Ioan. 20
fer digitum tuum huc, & mitte manus tuas in latus meum, & noli esse incredulus, sed fi-
delis. Pulsa ergo digito, si non potes tota manu. Pulsa ianuam. Christus est ianua, qui ait: Ibid. 10
Per me si quis introierit, saluabitur. Cum hanc igitur ianuam pulsaueris, uide quomodo
ingrediaris, ne fortè iam ingressus extra conspectum regis sis. Multi ingrediuntur pala-
tia, & non statim regem illum terræ uident, sed frequēter obseruant ut aliquando uideri
mereantur. Nec præsumunt uidendi copiam, sed iussi repræsentantur, & precem fun-
dunt, ut cum beneuolentia suscipiantur. Primus hic sui sermonis ingressus est, ne quid di
tubet, ne quid offendat. Quanto magis rogandus est deus, ut ostium misericordiæ suæ
nostra ingrediatur oratio? Deniq; & Paulus rogat ut aperiatur sibi ostium uerbi ad lo-
quendum mysterium Christi. Sed quia Græcus habet εἰσελθέτω ἀξίωμά μου, hoc est, Intret
dignitas mea: licet potuerit scriptor errare, et fecerit ἀξίωσις, hoc est deprecatio: tamē hoc
quoq; explanemus ut possumus. Nempe cum hominem rogas, regem te dicis, ut con-
templationem habeat honoris tui, tangat eum tuæ contemplatio dignitatis: ut aut mise
reatur si uenia est postulanda, aut deferat pro ordine dignitatis. Et quid dicam, Rogas?
Sic unusquisq; ingreditur, ut dignitatibus deferatur. Rectè ergo & deuotus Deo dicit:
Intret dignitas mea coram te. Habet & Christianus dignitatē suam, qui tanto imperato
ri militat. Sunt maximæ & ueræ fidei dignitates, sunt honorū diuersi & apud Christum
ordines. Posuit deus in Ecclesia primo apostolos, secundo prophetas, tertio doctores. Ephes. 4
Sed istæ administrantiū dignitates. Sunt etiam priuatorum: ut est pietas, iustitia, sobrie-
tas, castimonia, disciplina. Sunt etiā oratiōis dignitates. Si pro uidua roges, si roges pro
pupillo, si roges pro misericordi, si roges pro nimium deuoto ac fideli, si roges in tribu-
latione, roges cū dolore, si mœsto & ipse qui rogas cōpatiaris affectu, intrat oratio tua
dei gratiam, intrat domū eius, si tecū Ecclesia deprecetur, si populus uniuersus imploret
ut domini inclinet fauorē. Quid autem rogat? Vt eruatur, ut liberetur eo quod iam diu
aduersus nequitias spiritales, aduersus tentamenta huius seculi prælietur, eò quòd gra-
ue est satis longæuo, cursus istius diuturnā sustinere militiam. Deniq; & infrà dicit: Heu
me quòd incolatus meus prolongatus est. Ingemiscit enim quòd indefessas iugi labore tēdat

de qua suprà ait: Dextera domini fecit uirtutem, dextera domini exaltauit me. Cur ergo
hic manum dixit, nisi fortè non solum propter diuersitatem gratiæ quam scriptores nō
prętermittere solent, sed etiam propter quandam proprietatem manuum dictum est, ut
ibi dextera dicatur, ubi scribitur quòd exaltauit cum uirtute: hic manus, ubi intelligi o-
portcat quòd cum humilitate seruauit? Potest & sic intelligi manus domini, sicut dicit
in usu: Magna est manus illius regis. hoc est, magnus exercitus. &, illius inferior est ma-
nus. ut etiam hic intelligamus: Fiat adiumentum tuum atq; subsidium, ut mittas ange-
los tuos, opem tuam, subsidia potentiæ tuæ ad liberandum populum tuum. Hæc est ma
nus dei, de qua scriptum est: Nonne omnes ministri spiritus sunt, qui mittuntur in mini- Heb. 1
sterium propter eos qui futuri sunt hæredes salutis? Qui ergo elegit mandata dei, utitur
confidentia, ut cum authoritate deposcat sibi diuina subsidia. Concupiui salutare tuū
domine, & lex tua meditatio mea est.] Alius longæuitate uitæ istius delectatur, & con-
cupiscit usq; ad depositæ senectutis tempora corporis huius uitam producere. Alij fran
guntur ægritudinis infirmitate, de quibus nemo potest dicere: Cum infirmor, tunc po- 2. Cor. 12
tens sum. Beatos se putant, si inoffensa ualetudinis commoditate potiantur, quibus non
est infirmitas ad salutem. Horum quoq; nemo potest dicere: Concupiui salutare tuū do
mine. suam enim magis salutem quàm salutare dei quærunt, medicis potius quàm scri-
pturis obedientes. Contraria autem studiosis diuinæ cognitionis, præcepta sunt medi-
cinæ. A ieiunio reuocant, lucubrare non sinunt, ab omni intentione meditationis abdu
cunt. Itaq; qui se medicis dederit, seipsum sibi abnegat. Qui autem quærit salutare Dei,
Christum sequitur, qui dicitur salus dei: non quæ corporis, sed quæ æterna sunt quærēs.
Qui autem salutem dei quærit, die utique & nocte meditatur in lege. Iugis illi medita-
tio est diuinorum decretorum, neq; aliqua cura corporis huius auertitur à studio disci-
plinæ. Viuet anima mea, & laudabit te, & iudicia tua adiuuabunt me.] Futuræ utiq;
uitæ, non præsentis sibi remuneratione blanditur. Hęc enim uita quomodo dici potest,
de qua scriptum est: Et in puluerem mortis deduxisti me? Quàm multi uiuentes in infer Psal. 21
no sunt? Ipse Paulus cupiebat de corpore mortis huius liberari, qui uere concupiuit sa- Philip. 1
lutare dei, dicens: Dissolui enim cupio, & cum Christo esse, multo enim melius: perma-
nere autem in carne magis necessarium, quàm uoluntarium. Quomodo ergo uiuit ani-
ma operta mortis inuolucro? Aut quæ est uita quæ in umbra est? In regione umbrę mor
tis sumus: abscondita est uita nostra non libera. Erit enim libera in regione uiuorum, in
qua fiduciam complacendi iustus assumit, ut placeat Domino in regione uiuorum. Ibi
ergo uiuit anima nostra, ubi nihil mortale, nihil infirmum amicta sit, nihil debitum pœ-
næ. Ibi laudabit dominum, ut deposito infirmitatis corpore, conformis esse cœperit glo
riæ corporis Christi. Nam dum in peccato sumus, plene laudare quid possumus? Pecca-
tori enim dixit deus: Quare tu enarras iustitias meas? In umbra sumus hic positi, in um- Psal. 49
bra uiuimus, perfecte in umbra laudare non possumus. Denique audisti in posteriori-
bus dicentes: Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? Adiuuant au-
tem iudicia dei sanctos, cum bonis operibus remuneratio uitæ confertur æternæ. Bea-
tus qui dicit: Et iudicia tua adiuuabunt me. Ego infirmus, ego peccator timeo iudicia
dei propter conscientiam delictorum. mihi terrorem afferunt, me exagitant, sanctos ad
iuuant. Sed tamen iuuabunt etiam peccatorem, licet diuerso modo. Sanctus adiuuabi-
tur, dum probatur: peccator adiuuabitur, dum humiliatur, dum castigatur ut peccata sol
uat duplicia: dum opus eius exuritur, ut ipse saluus fiat, sic tamen quasi per ignem. For-
tassis etiam sic conuenit sensus: Si dignus fuero iudicio, dignus ero ut exuar consortio
impiorum, quoniam non resurgunt impij in iudicium. Et adiuuabunt me iudicia, quo-
niam qui credit in domino, non iudicatur. Proderit illi fides, et suffragabitur ad ueniam,
etiam si qua in operibus offensa sit. Erraui sicut ouis quæ perierat, uiuifica seruum
tuū, quoniam mandatorum tuorum non sum oblitus.] Græcus habet, Quære seruum
tuum, hoc est ζήτησον, & potuit falli scriptor, ut scriberet ζῆσον, quod est uiuifica. Sensus
quidem uterque constat, sed opportunior est huic loco, Quære seruum tuum; quo-
niam ouis quæ errauit, quærenda est à pastore, ne pereat. Ideo dicit, Erraui. Dic & Esa. 43
tu iniquitates tuas, ut iustificeris. Quòd lapsum fateris, in eo tibi cum omnibus com-
mune consortium. quia nemo sine peccato, negare hoc, sacrilegium est. Solus enim
deus

deus sine peccato est. Confiteri hoc deo impunitatis remediũ est. Erraui, inquit. Sed qui errauit in uia, potest redire in uiam, reuocari potest in uiam. Et pulchre addidit, Sicut ouis quæ perierat. Non enim perit qui agnoscit errorem. Quære, inquit, seruum tuũ, quoniam mandata tua non sum oblitus. Veni ergo dñe Iesu, quære seruum tuum, quære lassam ouem tuã, ueni pastor, quære sicut oues Ioseph. Errauit ouis tua dum tu moraris in
Luc. 15 montibus. Dimitte nonagintanouem oues tuas, & ueni unam quærere quæ errauit. Veni sine canibus, ueni sine malis operarijs, ueni sine mercenario, qui per ianuam introire non nouerit. Veni sine adiutore, sine nũcio, iam dudum te expecto uenturũ. Scio enim uenturum, quoniã mandata tua non sum oblitus. Veni non cum uirga, sed cum charitate, spiritusq; mansuetudine. Noli dubitare relinquere in mõtibus nonagintanouẽ oues tuas, quia in montibus constitutas lupi rapaces incursare non possunt. In paradiso semel nocuit serpens, amisit ibi escam postq; Adam inde depulsus est. Illic iam nocere non poterit. Ad me ueni, quem luporũ grauium uexat incursus. Ad me ueni, quẽ eiectũ de paradiso serpentis diu ulceris uenena pertentant, quia erraui à gregibus tuis illis superioribus. Nam & me ibidẽ collocaueras, sed ab ouilibus tuis lupus nocturnus auertit. Quære me, quia ego te requiro. Quære me, inueni me, suscipe me, porta me. Potes inuenire quem tu requiris: dignare suscipere quem inueneris: impone humeris quem susceperis. Non est tibi pium onus fastidio, non tibi oneri est uectura iustitiæ. Veni ergo dñe, quia etsi erraui, tamen mandata tua non sum oblitus. Spem medicinæ reseruo. Veni domine, quia & erraticam solus es reuocare qui possis, & quos reliqueris, non mœstificabis. Et ipsi enim peccatoris reditu gratulabunt. Veni ut facias salutẽ in terris, in cœlo gaudiũ. Veni ergo & quære ouem tuam iam non per seruulos, non per mercenarios, sed per temetipsum. Suscipe me in carne quæ in Adam lapsa est. Suscipe me nõ ex Sara, sed ex Maria, ut incorrupta sit uirgo, sed uirgo per gratiã, ab omni integra labe peccati. Porta me in cruce quæ salutaris errantibus est, in qua sola est requies fatigatis, in qua sola uiuent quicunq; moriunt. Pulchre aũt etiã uiuifica potest dici, eò quòd mori nõ possit, quæ humeris suis uirtus portauerit. Dicit ergo & anima, dicit & Ecclesia: Erraui sicut ouis quæ
Cant. 3 perierat. Sed dicit: Quæsiui quem dilexit anima mea. hoc est dicere: Viuifica seruũ tuũ, quoniam mandata tua non sum oblitus. Ego te quæsiui, sed inuenire nõ possum te, nisi tu uolueris inueniri. Et tu quidem uis inueniri, sed uis diu quæri, uis diligentius indagari. Nouit hoc Ecclesia tua, quia non uis ut te dormiens quærat, non uis ut te iacens inuestiget. Deniq; pulsas ad ianuam, ut excites dormientem: exploras si cor uigilat, & caro
Ephes. 5 dormit. Vis iacentem leuare, dicens: Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Mittis manum per cauernam, ut surgat: & si tardius surrexerit, derelinquis. Vis ut quærat iterũ, & quærat à multis, & non obliuiscatur quærere, nõ obliuiscatur sermones tuos: & si tenet eos, offeras te uidendum, non refugias teneri. Quæ cum te meruerit amplecti, ostendet
Cant. 7 fructus suos, docebit non oblitam se mandatorũ tuorũ, dicensq; tibi: Veni frater meus, exeamus in agrũ, & in floribus nostris omnis fœtus arborũ. Noua & uetera frater meus seruaui tibi. Hoc est dicere: Teneo mandata omnia noui & ueteris Testamẽti. Sola hoc dicere Ecclesia potest. Non dicit alia congregatio, non dicit synagoga, nec secundũ literam noua tenens, nec secundum spiritum uetera. Non dicit hæresis Manichæa: Vetera seruaui tibi quæ prophetas non suscipit. Meritò dealbata cernit, quæ utriusq; fulget gra
Ibid. 8 tia testamenti. Respondit ei sponsus: Pone me ut signaculum in cor tuum, ut sigillum in brachium tuum, quæ noua & uetera seruasti mihi. Signaculum meum es, ad imaginem meam es & similitudinem. Fulget in te imago iustitiæ, imago sapientiæ, imago uirtutis. Et quia imago dei in corde est tuo, sit & in operibus tuis, sit effigies Euangelij in tuis factis, ut in tuis moribus mea præcepta custodias. Effigies euangelij erit in te, si percutienti maxillam alteram præbeas, si diligas inimicũ tuum, si crucem tuam tollas, & me sequaris. Ideo crucem ego pro te portaui, ne tu propter me portare dubitares. Audierunt hoc filiæ Hierusalem, q; iam dominus Iesus sibi Ecclesiam copulabat: & quia considerantes magnitudinẽ uerbi, impares se tantis nuptijs æstimabant, ne forte tantæ copulæ põdus sustinere non possent, excusant dicentes: Soror nostra parua, & ubera non habet. Sic enim qui uolunt differre nuptias, excusare consuerunt, ut prætendant immaturæ ætatis infirmitatẽ: & astruant quòd ubera nõ habeant, quæ nubilis significant tempus ætatis.

Hoc

Hoc solet symbolum cõmune omnibus uirginibus esse nuptiis, ut cum ubera cœperint eminere, tunc coniunctioni habiles iudicentur. Turbatæ igitur quod studio dilectionis urgeat nuptias sponsus, dicunt: Quid faciemus sorori nostræ in die qua loquet in eat? Vel ut Symmachus, qua loquatur ei. hoc est, sponsalium celebritate solet fieri collocutio & confirmatio nuptiarum. Quid ergo faciemus? dicunt turbatæ, quia urget coniunctio spiritalis? A tantis nuptijs excusare non possunt. Nemo enim est qui copulã uel animæ & spiritus, uel Christi & Ecclesiæ non beatam putet. Sed quia plenitudo uerbi uel spiritus sancti uibrat & fulget, & nihil est quod illis possit æquari, ideo differre desiderant, ut illa dilatione uel anima uel Ecclesia possit esse perfectior. Dicunt ergo: Si murus est, ædificemus super eum receptacula: & si ianua est, sculpamus super eam tabulas cedrinas. Murus est anima sancti. Habet & Ecclesia muros suos, quæ iam perfectior dicit: Ego ciuitas munita. Hic est murus qui habet duodecim portas apostolicas, per quas populo nationũ patet ingressus in Ecclesiam. Sed murus quamuis ambitum totius urbis includat, tunc tamen est munitior, cum receptacula habuerit præparata in quib. propugnatores urbis tutũ spectandi ac tuendi possint habere subsidiũ. Sed quia rationalis hæc ciuitas est, & omnis spes eius in dei uerbo est: non ferrea, sed argentea ei propugnacula requirunt, eloquijs cœlestibus magis quàm corporis uoluptatibus hostiles impetus repulsare consueta. Eo fulta præsidio, eo splendore fulgens habilior Christi copulæ iudicatur. Et quia ianua Christus est, qui ait: Per me si quis introierit, saluabitur: & ecclesia ianua nuncupat, quia per ipsam patet populis aditus ad salutẽ, ne hæreticorũ corrumpat tineis aut uermibus, dicunt filię Hierusalem, uel angeli, uel animæ iustorũ: Aedificemus super eam tabulas cedrinas. hoc est, fidei sublimis bonũ odorem. Est enim suauis huius materiæ odor, quam nõ uermis, non tinea corrumpat. Ideo huius materiæ usus eligitur tectorũ fastigijs eleuandis formandisq; literarũ elementis, quibus ætas puerilis ad studium liberalis eruditionis imbuitur. Est ergo materia ista sublimis ad gratiam, leuis ad onus, suauis ad odorẽ, utilis ad instrumentũ scientiæ, habilis ad ministeriũ cognitionis æternæ. Sed quemadmodũ sponsam suam diligens Christus urgebat ad copulæ spiritalis solennitatẽ, ita & Ecclesia uerbi decore iam capta festinabat ad nuptias. Ideoq; morarum & dilationis impatiens, quas filiæ Hierusalem innectere gestiebãt, dicit: Ego murus, & ubera mea turres, hoc est, nolite dubitare utrũ murus sim. Illę enim dixerãt, Si murus est. Ego, inquit, murus sum, & non parua ubera habeo, sed ut turres ubera mea sunt. Quomodo dicitis quia non habeo ubera? Sensus ut turres habeo sapientiæ, in quib. est abundantia, sicut scriptum est: Et abundantia in turribus tuis? His uberibus, id est, sensibus habilem se tantis nuptijs æstimabat: sed filiæ Hierusalem adhuc non poterant æstimare, quia sensuũ eius abundantiam non uidebant. Et addidit: Ego eram in oculis eius tanquam inueniens pacem. hoc est, deliberatis de meis sensibus, cum pacem dei inuenerim, quæ exuperat omnem mentem, & custodit & corda & sensus in Christo Iesu. Talis (inquit) eram in oculis sponsi, qualis quæ habet pacẽ. Scriptũ est enim: Qui recte quærunt pacem, habebunt eam testimoniũ. Festinantibus igit dilecto atq; dilecta, celebrata coniunctio spiritalis est, mutuo expetita consensu. Ideoq; tanquam nuptiale canẽs carmen, exultauit spiritus in propheta, dicens: Vinea facta est Salomoni in Belammon, dedit uineam suam ijs qui seruant. Clamat ergo spiritus, plantata est congregatio populorum, sed uitis æternę radice fundata, & spiritalia sub iugum uerbi corde mansueto colla subiecit. Plantata aũt in multitudine nationum. Hoc enim intelligendum Belammon, Symmachus, Aquila, aliæq; translationes Greco sermone docuerunt. Repudiata est uetus copula quę fructum afferre non poterat, data est uinea nouis fidelibusq; cultoribus, qui non solum facere fructum possent, sed etiam custodire. Vna igitur ouis errauit, sed reuocata totius spacia orbis impleuit. Vnam ouem error abduxerat, sed multitudinem populorũ domini gratia congregauit. Errauit homo, sed Ecclesia iam murus est, & murus ualidus. Errauit Adam, murus est Dauid, qui mandata dei oblitus non est. Custodita igitur & uallata hæc uinea munimine spiritali, mille fructus dat Christo, ducentos autem custodibus. Ideóque ait Ecclesia: Vitis mea in conspectu meo, mille Salomoni, & ducenti seruantibus fructum. Perfectio & plenitudo Christi est portio seruulorum. Habes hoc mysterium in Genesi, ubi quinque partes Beniamin fratri iuniori tribuit Ioseph,

Cant. 8 · Ioan. 10 · Cant. 8 · Psal. 121 · Philip. 4 · Gen. 43

Ioseph, singulas reliquis fratribus. Domino igitur quinque sensuum portio & praerogati-
ua defertur, quam illi utique tribuit ipse quem diligit, sicut dilexit Paulum, cui dedit ad e-
uocandas gentes sapiētiae principatum. His igitur fructibus delectata Ecclesia dicit ad
Gen. 43 Christum: Qui sedes in hortis, amici intendentes sunt uoci tuae: uocem tuam insinua mi
hi. Delectabatur enim quòd in hortis Christus sedebat, & in hortis positi amici intende
bant uoci eius. Sed quia amici illi de coelestibus erant archangeli uel dominationes &
throni (homines enim expulsi de paradiso fuerant propter inobedientiam coelestium
mandatorum, atque ideo adhuc Ecclesia uocem eius audire non poterat, quam cupiebat
audire) ideo ait: Vocem tuam insinua mihi. Vnde & nos si uolumus eum in nobis sede-
re, simus horti clausi atque muniti, feramus uirtutum flores, gratiae suauitatē, ut disputan-
tem angelis dominum Iesum audire possimus. Sed quia futurū erat, ut cum ad plenitu-
dinem Ecclesia peruenisset, persecutionibus uarijs tētaretur, ideo cum uerbi gratia de-
lectaretur, subitò cernit insidias persecutorū: & quae plus sponso quàm sibi timeret, aut
quia à persecutoribus Christus magis appetitur in nobis, ideo ait: Fuge frater meus, &
similis esto tu capreolae, aut hinnulo ceruorum super montes aromatum. Propter infir-
Matth. 10 mos fugit, qui tentamenta grauiora ferre non possunt. Ideo scriptum est ut de ciuitatib.
ad ciuitates fugiamus: & si nos in hac ciuitate fuerint persecuti, fugiamus in aliam. Pro-
pter infirmos igitur, ut diximus, fugiat persequentes, aut fugiat ab infimis, & transeat ad
montes aromatum, qui pro martyrio odorem possint beatę resurrectionis afferre. Mon
Psal. 86 tes aromatum sancti sunt. Ad eos confugit Christus, quia fundamenta eius in montibus
sanctis. Ad eos igitur confugit, qui sunt eius stabilia fundamenta. In nobis fugit, in illis
1. Cor. 3 fida statione cōsistit. Mons igitur aromatum Paulus est, qui potest dicere: Bonus enim
Psal. 140 odor Christi sumus deo. Mons aromatum Dauid, cuius orationis odor ascēdebat ad do
minum: & ideo dicebat: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Symma
chus autem & Aquila interpretati sunt quod Christus dicit ad Ecclesiam: Quae sedes in
hortis, hoc est iam in hortis sedes, superno digna es paradiso. & ideo uocem
tuam insinua mihi, cui amici intendunt. Ego quoque eam audire de-
sidero. Coepit in hortis esse Ecclesia, postquam in
hortis passus est Christus.

TOMI QVARTI FINIS.

BASILEAE PER HIER. FROBENIVM, ET
NIC. EPISCOPIVM, AN. M. D. LV.

FRO BEN.

[illegible] 336

[illegible] 335

[illegible] 231 [illegible]

[illegible] 231 [illegible]

petrus [illegible] 382

[illegible]

[illegible] vere conversatio [illegible] 32

[illegible] 56

4 — 3 — 4